Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Tomus primus [-secundus] Chronicon D. Ioannis Naucleri praepositi Tubingensis, succincti?m compraehendentium res memorabiles seculorum omnium ac gentium, ab initio mu[n]di vsq[ue] ad annum Christi nati M. CCCCC. : Ob magnitudinem sui? & vsum Lectoris per Tomos & paragraphos lepide? nunc primu?m rece?ns distinctorum.

https://hdl.handle.net/1874/455218

Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:
http://repertorium.library.uu.nl/node/2732

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
- de kopsnede
- de frontsnede
- de staartsnede
- het achterplat

This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)

More information on this collection is available at:
http://repertorium.library.uu.nl/node/2732

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

NAUCLERI
Chronica.
Vol. I. II.
EGESIPPUS
De Rebus Judæorum &c

S. fol.
56
56

100.
f.

Historia Gentium

Folio nº. 38.

N° 214 2

TOMVS PRIMVS

CRONICON D. IOHANNIS NAVCLERI

PRAEPOSITI TVBINGENSIS, SVCCINCTÌM COMPRAEHENDENTIVM RES MEMORABILES ſeculorum omnium ac gentium, ab initio mũdi vſq; ad annum CHRISTI nati M.CCCCC.

Ob magnitudinem ſuî & vſum Lectoris per Tomos & paragraphos lepidè nunc primùm recèns diſtinctorum.

Cum Appendice noua rerum interìm geſtarum, videlicet ab initio anni 1500. vſque ad Septembrem præſentis 1564. ex optimis quibuſq; Scriptoribus per Laurentium Surium Carthuſianum ſumma fide & ſtudio congeſta.

Ex donat. bib. à Birbel.

Quid editioni huic tribuendum ſit, facilè aduertent ij, qui vel priores huius Chronographiæ editiones probè nôrint, vel hanc cum illis ſeu quibuſuis alijs conferre non grauentur.

Coloniæ apud Hæredes Iohannis Quentel & Geruuinum Calenium, anno Chriſti nati M. D. LXIIII.

Cum gratia & priuilegio Cæſareæ Maieſt. in decennium.

REVEREN-
DISSIMO IN CHRISTO PA-
TRI, ET ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC
DOMINO, D. IOHANNI ARCHIEPISCOPO TREVIRENSI,
S. Romani Imperij per Galliam Archicancellario, Princi-
pi Electori, Domino suo clementissimo,
S. P. D.

ABET hîc tua Amplitudo, Ornatißime Pontifex, Chronica Naucleriana, emendatißimè excusa, & longè quàm antehàc forma studiosis commodiori, paginis omnibus in binas columnas distributis. Etsi verò in toto Naucleri doctißimo Opere nihil meum inest, tamen quia rogatu hominis mihi amicißimi, D. Geruuini Licentiati, ea quæ Nauclero deerant, ad præsens vsq; tempus perducere conatus sum, volui Nauclero hãc Epistolam præfigere, cùm alioquì nullam cuiusquam nuncupatoriam haberet, eaq; ipsa Tuæ amplißimæ Celsitudini illustrißime Princeps, meam dedicare Appendicem, vt quæ mea causa fortaßis iurè contemni posßit, tanti Principis freta patrocinio, gratiosior exeat in hominum manus. Multa hîc dici possent in commendationem historiæ, sed cùm id sæpè ab alijs diligentèr præstitum sit, nolo eadem repetere. In Appendice autem hac conficienda ità me sempèr comparare studui, vt ex optimis quibusq; nostræ ætatis scriptoribus ea colligerem, quæ possent lectori aliquam adferre vtilitatem. Nam quaslibet nugas vel dubios incertosq; rumores congerere, nec meum decebat institutum, nec historiæ integritati congruit. Atque adeò ingenuè fateor, quicquid in hac tota Appendice, quam ab anno Christi IESV 1500. vsq; in annum 1564. perpetua temporum serie perduxi, historicum habetur, id totum me ex alijs non paruo labore integra & bona fide collegisse, quorum tamen nomina certas ob causas adscribere nolui. Sufficit Lectori, me nihil hîc agnoscere meum, præter conquirendi & pleraq; meis verbis modò cõprehensius, modò fusiùs conscribendi, prout res poscere visa est, laborem. Scio non deesse, qui putent parùm meo congruere vitæ instituto historijs scribendis bonas horas collocâsse: sed eos non paulò æquiores me habiturum confido, si cogitent hunc me laborem non tam mea voluntate, quàm non leuibus rationibus permotum suscepisse. Extat hodiè & multorũ manibus teritur Iohannis Sleidani historia, sed tam malæ fidei in plerisq; commemorandis, vt non pauci grauißimi homines illud scriptum planè detestati sint, hodieq; cuiusdam doctißimi & integerrimi viri extet Historia de vndecim millibus mendaciorum Sleidani. Taceo quòd Sacramentariæ factioni ex professo addictus Sleidanus, vbiquè insignitèr nouorũ dogmatũ, quibus Europa miserandũ in modũ tota ferè defla-

grat, patronũ agit, & in Catholicos multis locis iniquus & iniurius est: adeò vt ex illis eius Cõmentarijs veritas certa rarò haberi possit, simul verò imbibãtur pestilẽtissimi errores, quos miro artificio incauto lectori, dum aliud præ se fert, instillat. Et tamẽ in sui operis Præfatione, tacito vtriusq; nomine, Paulum Iouium & Iohannem Cochlæum grauissimos scriptores acerbè perstringit: nec dubitat opus Cochlæi de Actis Luteri criminationibus, calumnijs, nugis, cõuicijs refertissimum dicere: scilicèt sibijpsi persuadens, ea se esse authoritate apud oẽs, vt quandoquidem ipse hoc dicit, omnes ilicò fidem commodaturi sint. Sed est certè in Cochlæo longè maior fides & integritas, quàm vt his Sleidani calũnijs quisquam moueri debeat: licèt non eàdem sit dictionis elegantia & blandiloquentia in eius opere, qua Sleidanus sua mendacia fucare conatus est. Vtinàm verò, præsertim studiosis adolescentibus & parùm firmis ingenijs persuaderi posset, vt ab eiusmodi pernicioſorum librorum lectione haud secùs atquè à præsenti toxico quodam sibi cauerent. Delectat enim historiæ cognitio, & cùm est illis admixta rebus, quæ ad fidei & religionis negocium pertinent, in intimos animi recessus sese facilè insinuat, nec potest non certam adferre perniciem, si sub specie veri mẽdacium ingerat. Hoc autem in Sleidano mirum videri potest, quòd cùm sit factionis Sacramentariæ, quam Luterus extremè execratur, tamen multus est in citando non absq; laude identidèm Lutero, cuius tam multa scripta prolixè sæpè suæ historiæ infarcit: quanquàm vbi Luterus Zuinglianos perstringit, ibi non multùm tribuit Lutero, eundem ipsum & laudans & vituperans. Scilicèt magnus & præclarus Propheta est Luterus, cùm Catholicos insectatur, & nouis dogmatibus Orbem Christianũ perturbat: porrò verò cùm Zuinglij blasphemias detestatur, iam desinit recta sapere. Dolendum inprimis est, paucorum hominum turbulenta & importuua ingenia has in nostro Orbe turbas ciére, & quidem impunè potuisse, tantumq; excitare incendium, vt iam omninò ratio vix vlla eius extinguendi suppeditet. Luterus primus classicũ cecinit, multos mox habuit præclari facinoris æmulatores: extitêre alij post alios, qui maiora sempèr auderent, tanta præsertim proposita impunitate. Hæc Sleidanus ità nobis commemorat, quantùm quidem ad Luterum & Zuinglium & quosdam alios pertinet, vt nouam Euangelij lucem mundo illatam mirificè gratuletur. Sed res ipsa loquitur, non lucem, sed Cimmerias tenebras & omne malorum genus in orbem importâsse nouatores istos. Et iam inter ipsos quanta sit & iam diù fuerit altercatio & incredibilis pugna ac dissensio, nec ipsi tacere possunt, resq; omninò inter Luteranos & Caluinianos vel Zuinglianos quosdam ad funestum bellum spectare videtur, vt ex Appendice mea videre licebit: quam quidem T. C. Reuerendissime Pontifex, clarissime Princeps nuncupatam volui, orans & obsecrans, vt meam audaciam placidè ferat. Possem multis verbis T. C. apud omnes peruulgatas virtutes prædicare, sed hoc alienum est à mea consuetudine, præsertim cùm pleriq; Principes viri eiusmodi laudes molestè ferant. Nec mea prædicatione indiget amplissima virtus tua Princeps celeberrime: mihi satis erit T. C. gratũ præstitisse officium, & aliquẽ apud T. C. gratiæ locum obtinuisse.

Equi-

Equidē mihi persuadeo, in ipsa tota Appendice ea me vsum modestia, vt nēminē iure offensum iri putem: quanquàm interdùm perstringantur infausti dogmatistæ, qui Germaniam in multas factiones distraxerūt, & amplissima barbaris nationibus in ipsam itinera strauerunt: nisi fortè mentitus est Christus, dum ait, Omne regnum in se diuisum, desolabitur. Nemo tam est omnis humanitatis expers, vt æquo possit animo cernere tantam Germaniæ paulò antè florentissimæ dilacerationem, quæ ei, ni Deus meliora prouideat, certissimum videatur minari excidium, cùm fieri non possit, vt inter tot tamq; varias & pugnantes opiniones diù salua sit Germaniæ Resp. Volebant quidem isti, & huc conatus, studia, consilia sua omnia contulerunt, vt Romani Pontificis dignitatem penitùs conuellerent, & è sede sua deturbatum, in ordinem cogerent: sed eccè mirabili Dei iudicio Pontifici manet sua dignitas, Germania penitùs perit, & ab istis filijs parricidis Turcis & Moscouitis proditur. Interìm puræ doctrinæ instaurationem iactitant, & quasi omnes talpæ & fungi simus, quiduis nobis persuadere moliuntur. Egregiè sanè puram doctrinam instaurârunt, in quorum tota vita & doctrina nihil ferè purum est. Quòd si verò puram adferunt doctrinam, cur inter se adeò digladiantur? cur se mutuò hæreseos accusant & condemnant? Cur tot odiosissimis scriptis sese inuicèm proscindunt, & toti orbi irridendos propinant? Quid vnquàm tale vel Prophetæ vel Apostoli feciſſe leguntur? Vtinàm clarissimi Germaniæ Principes paulò pressiùs istorum fraudes excuterēt, haud dubiò & suæ dignitati & Germaniæ saluti maturiùs prospicerent. Quòd si istos tenebriones audire pergent, verendum est nè Germania inter se tot sectarum contrarijs dogmatibus distracta, hostibus suis prædæ fiat. Ità enim videmus accidisse Græciæ, & plerisq; alijs regiōibus. Verùm nihil ego hîc infaustum cuiquam ominari velim: quanquàm etiàm ipsi Sectarij scriptores hanc mutuam Luteranorum & Zuinglianorū altercationem in funestos exitus desituram vereantur. Sed nolim T. C. clarissime & amplissime Pontifex diutiùs detinere. Christus Opt. Max. C. T. Ecclesiæ suæ seruet ac tueatur in annos plurimos rebus bonis omnibus eximiè florentem. Datum Coloniæ in Cœnobio Carthusiano XXII. Augusti, Anno LXIIII.

T. C. addictiss.
clientulus
F. Laurentius Surius
Carthusianus.

QVI CHRONOGRAPHI SINT RECIPIENDI.

Etasthenes Persa chronographus, cuius meminit Petrus Comestor in Scholastica historia super Danielem, duas tradit regulas de his qui accipiendi sunt, & qui reijciendi in chronographia, ità inquiens: Qui de temporibus scribere parant, necesse est illos non solo auditu & opinione chronographiam scribere, nè cùm per opiniones scribunt, vti Græci, cum ipsis paritèr & se & alios decipiant. Et paulò pòst: Neq; enim omnes recipiendi sunt qui de his regibus scribunt, sed solùm sacerdotes illius regni, penès quos est publica & probata fides Annalium suorum, qualis est Berosus. Nam is Chaldæus omne tempus Assyriorum digessit ex antiquorum annalibus &c. Super his verbis Metasthenis commentum scribens frater Iohannes Annius Viterbiensis, ordinis Prædicatorum, theologiæ professor, has accipit regulas: Prima regula: Suscipiendi sunt absque repugnantia omnes, qui publica & probata fide scripserunt. Et declarat quòd sacerdotes olim erant publici notarij rerum gestarum & temporum, velut qui præsentes essent, aut ex antiquioribus copiarent, sicut nunc instrumentum publicum & probatum dicitur, quod à notario præsente publicatur & scribitur, aut ex antiquiore per præsentem notarium traducitur. Secunda regula: Gesta & annales quatuor monarchiarum non possunt negari & reijci ab aliquo, quia solùm publica fide notabantur, & in archiuis seruabantur. Vndè & in Esdra legimus, quòd controuersiæ de reparando templo diffiniebantur ex annalibus Persarum seruatis in bibliothecis. Et Ethesias Gnidius recipitur in temporibus Persarum, quia ex annalibus publicis transtulit. Tertia regula: Qui solo auditu vel per opiniones scribunt priuati, hi non sunt in temporibus recipiendi, nisi vbi à publica fide non dissentiunt. Quales fuerunt Græci, vt hìc insinuat Metasthenes, & Iosephus probat cõtra Appionem, quia sibipsis de temporibus dissident, & de mẽdacio alterutrum accusant, vt est pugna inter Herodotum & Agesilaum, Hellanicum, Ephorum, Timæum & reliquos.

Regulę tres.

Secunda.

1. Esa. 4. & 6.

Tertia.

Et ex his patet, quòd nemo de temporibus suscipiendus est, nisi annalibus quatuor monarchiarum concordet. Et in monarchia quidem Assyriorum, quia publica fide scripsit Berosus Chaldæus, consequens est vt in temporibus eiusdem monarchiæ sibi detur palma. Item in* Persarum, Metasthenes author publicæ fidei fuit, & Ethesias Gnidius. Reijciuntur in monarchia Assyriorum, qui priuatas opiniones contra publicam probataḿ fidem scribunt, ex Græcis Herodotus, Hellanicus, Agesilaus, & ex Latinis Iustinus, Gellius & Orosius.

Et in monarchia Persarum pari ratione reijciuntur Iosephus ex Hebræis, Clemens, Tacianus Aphricanus, & Eusebius ex Græcis, qui contra omnem publicam fidem scribunt, Cyrum antè dedisse licẽtiam Hebræis in Babylone captiuis & mortuum, quàm Babylonia Darius eius patruus potiretur. Proindè idem Eusebius, quoniam in tertia monarchia Græcorũ, & in quarta Romanorum, publicam annalium fidem sequitur, in vtraque recipitur, sicut & Philo Hebræus, quia nec in vno quidem mense discrepat. Accedit huc quòd Berosus, Babylonicus & Chaldæ° (vt Iosephus in primo de antiquitate significat) fuit, hoc est, fuit patria Babylonicus & dignitate Chaldæus. Fuit ergò sacerdos, notarius, & scriba publicus, quia penès sacerdotes solos erat publica fides annalium, temporum, gestorum & regum. Is Berosus omnem Chaldaicam deflorauit historiam, scribitq́ de temporibus ante diluuium, & ad hunc modum exordit ur: Ante (inquit) aquarũ cladem famosam, qua vniuersus perijt orbis, multa præterierunt secula, quæ à nostris Chaldæis fideliter fuerunt seruata. Scribunt illis temporibus circa Libanum fuisse Enos vrbem maximam Gigantum, qui vniuerso orbi dominabantur ab occasu solis ad ortum. Hi vastitate corporis ac robore confisi, inuentis armis, omnes opprimebant, libidiniq́ inseruientes, inuenerunt papiliones & instrumenta musica & omnes delicias, manducabant homines, & procurabant aborsus, in eduliumq́ præparabant, & commiscebantur matribus, filiabus, sororibus, masculis & brutis, & nihil erat sceleris

Enos.

Gigantes.

sceleris, quod non admitterent contemptores Religionis & deorum. Tum multi prædicabant & vaticinabantur, & lapidibus excidebant de ea quæ ventura erat orbis perditione. Sedenim illi assueti corridebant omnia, cælestium illos ira atque vltione perurgente pro impietate atque sceleribus. Vnus inter Gigantes erat, qui deorum venerantior & prudentior cunctis, reliquus ex probis erat in Syria: huic nomen erat Noa, cum tribus filijs, Samo, Noa. *Iapeto, Chem: & vxoribus, Tytea magna, Pandora, Noëla & Noëgla. Is timens quam ex astris futuram prospectabat cladem, anno septuagesimo octauo ante inundationem, nauim instàr arcæ coopertã fabricare cœpit. Anno LXXVIII. ab inchoata naui, ex improuiso exũ-* Arca. *dauit Oceanus, & omnia maria mediterranea fluminaq; ac fontes ab imo ebullientes inundârunt supra omnes montes, accedentibus atque impetuosissimè & supra naturam è cælo copiosissimis imbribus multis diebus corruentibus. Ità omne humanum genus aquis suffocatum, excepto Noa cum familia sua, quæ naui erepta est. Nam eleuata ab aquis, in Gordiei mõtis vertice quieuit, cuius adhuc dicitur aliqua pars esse, & homines ex illa bitumen tollere, quo maximè vtuntur ad expiationem. Ab hoc igitur anno salutis humanæ ab aquis primordio sumpto, nostri Maiores numeros scripserunt. nos verò tædiosum illorum sermõem abbreuiaturi, referemus origines & tempora & reges eorum duntaxàt regnorum, quæ nũc magna habentur in Asia, in Africa, & in Europa. In Asia celsissimũ Babylonicum, in Africa Aegyptium & Libycum. Postremò in Europa quatuor nostri enumerant, Celtiberũ, id est,* Diluuium. *Hispaniæ, Celtarum, id est, Gallorum, Kytim, quod illæ gentes Italicum appellant, & Tuisconum, quod à Rheno fluuio per Sarmatas in Pontum finit. Addunt quidam etiàm quintum, Ionicum. Necesse est igitur, nos ex præmissis confiteri, quod & Chaldei & Scythæ scribunt, siccato ab aquis orbe, non fuisse nisi dictos octo homines in Armenia Saga, & ab his omne hominum genus in terris seminatum, atq; ob id Scythas rectè dicere & appellare Noam omniũ* Noa pater. *deorum maiorum & minorum patrem, & humani generis authorem, & chaos & semen mũdi. Tyteam verò Aretiam, id est, terram in quam semen Chaos posuit, ex qua tanquàm ex terra cuncti prodiêrunt. Præter verò tres primores filios, Noa post diluuium gigantes pluresque filios genuit. Quarè ad abbreuiandum plurimum conferret, si omnium posteritates figurabimus, ab ipso Noa sumpto exordio. Primum itaque dixerunt Ogygiſan Sagam, id est, illustrem sacrorũ pontificem Noam Dysir. exponit hìc Annius Ogygẽ, id est, illustrem Noam, & Dysir, id est, ilicem. Vndè Comestor & Iosephus in primo antiquitatum: Habitauit, *inquit, Abraham circa Hebron, iuxta ilicem quæ vocatur Ogygi, & dicitur ciuitas quatuor patriarcharum, quia ibi sepulti sunt Adam, Abraham, Isaac, Iacob. Ogyges itaque * quod* *idem est quod *Noe. Concordat Zenophon, Solinus, & plures alij.*

Hęc infrà gñat. 16. & 19 fusiꝰ tractantur.

EX BEROSO, PRIMA FIGVRA NOË.

Noe cognomento Ianus, Ogyges, Cælum, ante diluuium genuit Sem, Cham & Iapheth, post diluuium genuit Macrum Iapetum iuniorem, Prometheum Priscum, Tuisconem gigãtem, Crana, Craum, Granaum, Tethym, Oceanum, Typhoeum: genuit etiàm septendecim Titanes. Tuiscon Germanorũ & Sarmatûm pater genuit Mãnum, qui genuit Ingæuonem, qui Istæuonem, qui Hermionem, qui Marsum, qui Gambriuium, qui Sueuum, qui Vandalum, qui Hunnum, qui Herculem, qui Teutanem. Araxa prisca genuit Scytham priscum, à quo Napus & Prutus. Hæc Berosius. De generationibus Noæ. Tuiscon Germanorũ pater.

Super hoc textu Iohannes Viterbiensis dicit: Notandum quòd omnes hi reputati sunt filij Cæli ac Terræ, siue Iani & Vestæ, siue Noæ atque Tyteæ. Et sunt numero quadraginta-quinque. Sed notanda sunt duo, quòd Noe sibi in filios adoptauit Tuiscónis posteritatem, & ideò in eius arbore ponuntur, & non aliorum nepotes, in quo præcellunt Germani & Sarmatæ, qui dicuntur nũc Tuisci à Latinis & Gallis. Sarmatæ autem populi sunt, Poloni, Gothi, Russi, Prussiani & Daci, atque huiusce modi. hæc secundùm descriptionem Berosianam. De pluralitate verò vxorum Noæ siue Cæli, decipitur Diodorus. Sunt enim synonyma, Tytea, Terra, Vesta. Cum Beroso cõcordat de Tuiscone Terra genito, Cornelius Tacitus de situ Germanorum. Idem Iohannes in commento ponit, & Hieronymus dicit, quòd mundus & mũdi formatio sit ex tempore, & non ab æterno, vt ex fide atque historia credimus. Cato verò & Diodorus in tertio libro referunt: Chaldæi sempiternum mundum opinati sunt, Phœnices Noe Tuiscones adoptauit in filios. Germani Sarmatæ. Mundus.

verò

ver, ò Sagi, ex tempore factum crediderunt. Primos sequitur Aristoteles, secundos Plato & Christiana fides. Conueniunt omnes de inundatione vniuersali, quæ præcessit Ninum & auream ætatem. Aurea enim ætas durauit annis ducentis quinquaginta, vel minùs vno, à siccato orbe vsque ad Ninum, qui omnibus bella intulit.

Subsequenter Berosus in historia post pauca, Exiccata, ait, terra, Noa cum familia de monte Gordieo descendit in planitiem plenam cadauerum, & inscripsit in lapide in monimentum rem gestam, & vocant incolæ locum, Egressorium Noæ. Compressis verò coniugibus, perpetuò geminos edebant, marem & fœminam, qui adulti & ipsi binos parturiebant. Neque enim vnquàm Deus vel natura defuit rerum necessitati. Edoctus autem Noa theologiã iam antè & sacros ritus, cœpit & eos erudire humanam sapientiam & naturalium rerum secreta, quæ mandauit literis. hæc solis sacerdotibus Scythæ & Armeni commendabant: nec enim alijs fas est inspicere. Docuit item illos Astrorum cursus, & distinxit annum ad cursum solis, & duodecim menses ad motum lunæ. Cumque iuisset ad regendum Kytim, id est, Italiam, desiderium sui reliquit Armenis, & ob id solùm hæc duo regna (Armenum quidem, quia ibi cœpit: Italicum verò, quia ibi finiuit & docuit) illum venerantur, simulque cognominant cælum, solem, chaos, semen mundi, patremq; deorum, animam mundi, deum pacis & iustitiæ, expellentem noxia, custodientem bona. Subiungit idem Berosus quòd vites plantauit, & vino ebrius, à Cham derisus sit. & de infamia Cham addit etiàm, Cùm multiplicatum est in immensum genus humanum, tum Ianus Pater adhortatus est principes ad quærendas nouas sedes, designauit illis tres partes orbis, Asiam, Aphricam, Europam. Cætera prosequere, prout in lõgum Berosus. Ex principio Berosi habes de vrbe Enos, quæ ædificata est à Cain fratricida. Huius vrbis hodiè maxima & ingentis molis fundamenta visuntur iuxta montem Libanum, & vocatur ab incolis regionis ciuitas Cain, vt nostri mercatores & peregrini referunt, qui in Damasco & Libano sunt assueti, secundum Iohannem Viterbiensem.

Est etiàm verum, quòd ab Adam primo condito, cœperunt literæ & disciplinæ, quod non ex fide tantùm, sed etiàm ex gentilium historia & traditione Chaldæorum habetur, qui se Astronomiam & literas habuisse ante Alexandri monarchiam dicunt tribus millibus & sexcentis ac triginta quatuor annis solaribus, qui faciunt quadraginta tria millia menstruorum. Ab monarchia autem Alexandri vsque ad Adam, colliguntur tot anni, & sub Adam sunt hæc inuenta. Et non sinè causa Hieronymus dicit Moisen secutum Chaldæos ab Adam vsque ad Abraham. Hæc Iohannes Viterbiensis, & Hieronymus super illud Apostoli ad Hebræos 11. Fide intelligimus aptata esse secula.

Noa.

Theologia. Philosophia Astronomia

Vites.

Berosus de Enos ciuitate.

Literæ cœperunt sub Adam, intelligé Chaldæorũ & Phœnicum.

PROLO-

PROLOGVS IN HANC CHRONICAM.

VBijt animum, dicta gestaque præclariora ab exordio generis humani ad nostra vsque commemorare tempora, nõ quidem omnium aut singularum prouinciarum siue personarum, cùm hoc impoßibile foret: sed earum rerum, quarum memoratu, auditorum animos etsi non ædificari multùm, honesta tamen illecebra permulceri speramus. Quòd si quis dicit superuacuæ me rei operam dare, cùm nihil scribere poßim, quod priùs ab eruditißimis & iam vsu probatis scriptoribus copiosè eleganterque non sit dictum aut scriptum, fateor ingenuè. Sed cùm plerique eorũ certis in locis alter alteri discrepare videatur, & nonnunquàm vnus scribat, de quo alij nullam mentionem faciant, sed & paucis exemplaria suppetant, & si qui sint qui earum rerum copiam habeant, quis quæso tot historias sinè fastidio leget? Quas ob res vt aliquo honesto leuarem tempora labore, libuit ex his quæ in probatorum virorum scriptis reperi, historias aliquas compilare, & in his pro viribus sua vnicuique accepta ferre, stylo quidem rudi & simplici. Scribendi verò ordinem vndè commodiùs decentiúsve, nisi à IESV CHRISTI Domini & Saluatoris nostri generationibus mutuarem, non inuenio. Nam vt de diuina eius generatione, quam enarrare nemo præsumit, taceam, duas adhuc in sacris literis inuenimus ipsius generationes. Quarum vna est secundùm carnem, & carnalis dicitur: Altera secundùm spiritum, & spiritualis nuncupatur. Carnalis siquidem ab Adam protoplasto originem trahit, gradatim rectaque linea descendendo perducit ad CHRISTVM filium DEI. Spiritualis verò à Christo secundo Adam incipit, qui carnales filios non habuit, sed per euangelium nos genuit, & perducet vsque ad finem mundi. Erit igitur titulus totius operis, Liber generationum IESV CHRISTI. Primaque sui diuisione in duo partitur volumina. Primum volumen sexaginta tres continebit generationes CHRISTI secundùm carnem, ceu libros partiales, & appellari poterunt generationes veteris testamenti. Volumen secundum quinquaginta fere continebit generationes Christi spirituales, vel totidem libros, & vocari poterunt noui testamenti generationes. Hoc etenim ordine non solùm exterarum gentium, sed & in primis populi DEI ab exordio generis humani res gestas ad nostra vsque tempora commodißimè reor me ad DEI laudem posse commemorare, & sic cum Propheta dicere: In generatione & generationem annunciabo veritatem tuam in ore meo. Et iterùm: In generatione & generationem annunciabimus laudem tuam. Magna siquidem laus est DEO optimo maximo, non solùm cùm bonos præmiat, sed etiàm cum malos coërcet. Idcircò regula est scripturarum, inquit Hieronymus, ponere duas generationes, bonorum & malorum. Quarum exemplis, quid nobis expetendum sit, quidve fugiendum, edocemur. Pulchrũ enim est, ex aliorum erratis instituere vitam nostram, & non quid alij egerint, quærere: sed quid optimè actum sit, nobis proponere ad imitandum. Cognitio sanè ex aliorum tum secundis tum aduersis rebus percepta, doctrinam habet omnium periculorum expertem. Modus autem procedendi talis est, quòd in qualibet generatione primo loco caput generationis ponitur, & mox historiæ canonicæ: deindè quæ durante generatione, per nationes varias gesta sunt, pauca de multis celebriora scribentur. Et quia nonnulli catholici scriptores exemplo microcosmi macrocosmum, id est, maiorem mundum in sex ætates diuiserunt, & sua cuique ætati dicta gestaque attribuerunt, cumque hæc diuisio ab hac nostra non abhorreat partitione, curaui & ætates mundi annotare, & cuique ætati generationes sub ea concurrentes attribuere, hoc modo: Prima ætas ab Adam vsque ad diluuium, habet annos iuxta Hebraicam scripturam mille sexingentos quinquaginta sex: Sed iuxta Septuaginta interpretes, quos sequi intendo, annos bis mille ducentos quadraginta duos: generationes verò decem, iuxta vtranque editionem. Quanuis autem computatio Hebræorum videatur verior, secundùm Augustinum in libro de ciuitate DEI, altera tamen, nempe Septuaginta interpretum,

Titulus operis.

Diuisio libri.

Pſal. 88.

Pſal. 78.

Generationes duæ.

Modus procedendi.

De sex ætatibus.

Prima ætas. 1656 2242

est nobis communior. Ideò eam secutus sum. Adam, per lineam super benedictam CHRISTI Domini & Saluatoris nostri, secundùm carnem genuit Seth, Seth Enos, Enos Cainan, Cainan Malalehel siue Mahalalehel, Malalehel Iared, Iared Enoch, Enoch Mathusalem, Mathusalem Lamech, Lamech genuit Noe. Quæ ætas vniuersali deleta est diluuio, sicut primam cuiusque hominis obliuio demergere consueuit ætatem. Quotus enim quisque est qui suam recordetur infantiam? Secunda ætas à diluuio vsque ad Abraham, conti-
Secũda ætas 292 net annos iuxta Hebraicam veritatem ducentos nonagintaduos: sed iuxta Septuagintainterpretes, habet annos nongentos quadragintaduos, generationes verò decẽ, iterùm assumpto
942 Noe: alioquì nouem, secundùm Hieronymum. Noe enim per lineam Christi genuit Sem, Sem Arfaxat seu Arfachsad, Arfaxat Sale, Sale Heber, Heber Phalech siue Pælæg, Phalech Reü, Reü Saruch, Saruch Nachor, Nachor Thare, Thare Abraham. Hæc ætas quasi
Reü dissyllabum est. pueritia fuit generis populi DEI, & ideò in linea Christi iuuenta est Hebræa: à pueritia enim homo incipit nôsse loqui post infantiam. Tertia ætas ab Abraham vsque ad Da-
Tertia ætas. uid, annos habet iuxta vtranque editionem noningentos quadragintaduos, generationes ve-
942 rò habet tredecim. Abraham enim genuit Isaac, Isaac genuit Iacob, Iacob Iudam, Iudas Phares, Phares Hezron, Hezron Aram, Aram Amminadab, Amminadab Naason vel Nachschon, Naason Salmon, Salmon Booz, Booz Obed, Obed Iesse patrem Dauid. Hæc ætas velut adolescentia fuit populo DEI, in qua ætate incipit homo posse generare. Propterea S. Matthæus generationum in Abraham sumpsit exordium, qui & dictus est pater
Quarta ętas. gentium. Quarta ætas in Dauid incipit, & vsque ad transmigrationem populi Israel an-
485 nos continet quadringentos octogintaquinque, generationes verò habet decem & octo. Dauid genuit Salomonem, Salomon genuit Roboam, Roboam genuit Abiam, Abia genuit Asa, Asa genuit Iosaphat, Iosaphat genuit Ioram, Ioram genuit Ochoziam, Ochozias genuit Ioan, Ioas genuit Amasiam, Amasias genuit Oziam, Ozias genuit Ioatham, Ioatham genuit Achaz, Achaz genuit Ezechiam, Ezechias genuit Manassen, Manasses genuit Amon, Amon genuit Iosian, Iosias genuit Ioakim, Ioakim genuit Ioachin seu Iechoniã, quos tamẽ S. Matthæus certi mysterij gratia, XIIII. posuit, à qua velut iuuenili ętate in populo
Quinta ętas. Dei regũ tẽpora cœpêre. Hæc nãq; ætas gubernãdis regnis solet apta cõsistere. Quinta ætas quasi senilis, à transmigratione Babylonis incipit, & durat vsque in Aduentum Domini: an-
589 nos continet quingentos octogintanouem, sed generationes habet tredecim. Iechonias genuit Salathiel siue Schealthiel, Salathiel genuit Zorobabel vel Zerubabel, Zorobabel genuit Abiud, Abiud genuit Eliachim, Eliachim genuit Azor, Azor genuit Sadoch, Sadoch genuit Achim, Achim genuit Eliud, Eliud genuit Eleazar, Eleazar genuit Mathan, Mathã genuit Iacob, Iacob genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est IESVS qui vocatur CHRISTVS. In qua ætate, vt fessa senectute, gens Hebræa malis crebrioribus quassata
Sexta ætas, est. Sexta verò ætas à CHRISTO Domino & Saluatore nostro incepit, nullâq; generationum vel temporum serie certa habetur, sed vt ætas decrepita, ipsa totius seculi morte consummanda. Has ærumnosas plenasque laboribus mundi ætates, quicunque felici morte vicerint, septimam iam Sabbati perennis ætate susceptâ, octauam (vt legitur in libro de imagine mundi) beatæ resurrectionis ætatem, in qua sempèr cum Domino regnent, expectant.

CHRO-

CHRONOGRAPHIA
AB EXORDIO MVNDI VSQVE
in præsentem diem, per Generationes velutì capita aut libros partita.

GENERATIO PRIMA

Cœpit sexta die ab exordio mũdi in Adam protoplasto. Hæc est ætas prima seculi, & ad diluuium vsque perdurat. Continet autem annos iuxta Hebraicam veritatem, mille sexcentos quinquaginta sex: secundùm Septuaginta verò interpretes, Isidorum & Bedam, & alios quàm plurimos, bis mille ducentos quadraginta duos: Generationes autem decem, secundùm vtranque editionem. Quæ vsque ad octo animas vniuersali diluuio est deleta. His itaque prælibatis, in Dei nomine exordiar.

1656 2242

CREATOR omni ũ ante tẽpora æternaliter existẽs, per suã oñipotentiam, volũtatem & bonitatem initio temporis creauit cęlum & terram, id est, spiritualem corporalẽq; naturam, & omnia quæ ad ornatũ eorum pertinent, Solem, Lunam, & stellas, ac quicquid cæli ambitu cõtinetur. Consummatoque mundo, animalia varij generis, dissimilibꝰ formis & magna & minora vt fierent, imperauit. EX quorum fœtibus & aër & terra & maria cõpleta sunt: deditque his omnibus generatim Deus alimenta de terra, vt vsui esse hominibus futuris possint, alia nimirùm ad cibos, alia verò ad vestimentum: quæ autem magnarum virium sunt, vt in colẽda terra iuuarẽt. vndè dicta sunt iumenta. Postremò, omnibus mirabili discretiõe compositis, simulacrum sensibile atq; intelligens, quo nihil potest esse perfectius, hominem sexto die figurauit ex limo terrę. Vndè homo nuncupatus est, quòd sit factus ex humo. Inspirauitque in faciem eius, spiraculum vitæ, & factus est continuò homo in animam viuentem. De hac hominis fictione Poëtæ quoquè, quanuis corruptè, tamen non alitèr tradiderũt. Nanque hominem de limo à Prometheo factum esse dixerunt. Res eos non fefellit, sed nomen artificis. Nullas enim literas veritatis attigerant. Sed quæ Prophetarum vaticinio tradita, in sacrario DEI continebantur, ea de fabulis & obscura opinione collecta compræhenderunt.

Homo primus Adam.

Poëtarũ de primo homine traditio.

Plantauerat autem Dominus Deus paradisum voluptatis à principio, tulitq; hominem ac posuit in paradisum, vt operaretur & custodiret illam, pręcepitq; ei, dicens: De omni ligno paradisi comede, de ligno autem sciẽtiæ boni & mali nè comedas: In quacunq; enim die coméderis ex eo, morte moriéris. Et adductis vniuersis animantibus ad Adam, vt videret quid vocaret ea, (omne enim quod vocauit Adam animæ viuentis, ipsum est nomen eius) appellauit Adam nominibus suis cuncta animãtia, et vniuersa volatilia cæli, & oñes bestias terræ. Adę verò nõ inueniebatur adiutor similis eius. dixitq; DEUS: Non est bonũ, hominem esse solum: faciamus ei adiutorium simile sibi. Immisit ergò Deus soporem in Adam. cumq; obdormîsset, tulit vnã de costis eius, & repleuit carnem pro ea. Et ædificauit Dominus Deus costam quam tulerat de Adã, in mulierem, & adduxit eam ad Adã. Qua visa, dixit Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur virago, quia de viro sumpta est. quãobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, erũtq; duo in carne vna. Benedixit autem illis Dominus, & ait: Crescite & multiplicamini, & replete terram, ac subijcite eã,

Eua.

& dominamini piſcibus maris & volatilibus cęli, & vniuerſis animãtibus quę mouentur ſuper terram. Erat autem vterque nudus, Adam ſcilicet & vxor, & non erubeſcebant.

Tum criminator ille diabolus, qui per ſuperbiam nupèr ceciderat, inuidens operibus DEI, omnes fallacias & calliditates ſuas ad decipiendum hominem intendit, vt ei adimeret immortalitatem. Et primò mulierem in ſpecie ſerpentis aggreſſus: Cur, inquit, præcepit vobis DEVS, vt non comederetis ex omni ligno paradiſi? Cui reſpondit mulier: De fructu lignorum quæ ſunt in paradiſo, veſcimur: de fructu verò ligni quod eſt in medio paradiſi, prȩcepit nobis Deus nè comederemus, nè fortè moriamur. Dixitque ſerpens: Nequaquàm moriemini. ſcit enim Deus quòd in quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij, ſcientes bonum & malum. Videns itaq; mulier quòd bonum eſſet lignum ad veſcẽdum, & pulchrum oculis, & adſpectu delectabile: tulit de fructu illius, & comédit. Deditque viro ſuo, qui comédit. & aperti ſunt oculi eorum. Cumq; cognouiſſent ſe eſſe nudos, cõſuẽrunt folia ficûs, & fecerunt ſibi perizomata. Cumque audiſſent vocem Domini deambulantis in paradiſo ad auram poſt meridiem, abſcondit ſe Adam & vxor eius. Vocauitq; Dominus Deus Adam, & dixit: Adam, vbi es? Qui ait: Vocem tuam audiui, & abſcondi me, eô quòd nudus eſſem. Cui Dominus: Quis indicauit tibi quòd nudus eſſes, niſi quòd ex ligno, de quo prȩceperam tibi nè comederes, comediſti? Dixitq; Adam: Mulier quam dediſti mihi ſociã, dedit mihi de ligno, & comédi. Et dixit Dominus ad mulierẽ: Quarè hoc feciſti? Quæ reſpondit: Serpens decepit me, & comédi. Et maledixit Dominus ſerpenti. Mulieri quoquè dixit: Multiplicabo ærũnas tuas: in dolore paries filios, & ſub viri poteſtate eris. Adæ verò dixit: Quia audiſti vocem vxoris tuæ, & comediſti de vetito, maledicta terra in opere tuo, ſpinas & tribulos germinabit tibi: quum operatus fueris eam, non dabit fructus ſuos: In ſudore vultûs tui veſcéris pane tuo, donèc reuertaris in terram de qua ſumptus es. Et vocauit Adam nomen vxoris Euam, eô quòd mater eſſet cunctorum viuentium. Fecitq; illis Dominus tunicas pelliceas, eiecitque de paradiſo, dicens: Eccè Adã factus eſt quaſi vnus ex nobis, ſciens bonum & malum. Nunc ergò nè fortè mittat manum ſuam, & ſumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. Et eiectis illis, collocauit ante paradiſum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium atq; verſatilem, ad cuſtodiendã viam ligni vitæ.

Serpens.

Eiectio hominis de paradiſo.

Proiecti autem primi parentes in exilium, recurrunt ad humanum ſolatiũ, virgines de paradiſo egreſſi. Poſtquàm verò cognouit Adam vxorem ſuam Euam, anno quoquè vitę eorum quintodecimo, natus eſt Cain & ſoror eius Calmana, gemini. Cain autem agrorũ cultor fuiſſe perhibetur, cupidiſſimus quidem ac inuidia plenus, necnon alienæ felicitatis impatientiſſimus. Hic duxit ſororem ſuam Calmanam, vxorem: quod propter raritatem hominum (vt Auguſtinus inquit) quanto antiquius, compellente neceſſitate: tanto poſtmodùm factum eſt damnabilius, religione prohibente. Deindè poſt alios quindecim annos natus eſt Abel, & Delbora ſoror eius. Abel autem, quem iuſtum & ſanctum ſacra commemorant euangelia, ab ineunte ætate iuſtitiam colere & Deum timere didicit, & in omnibus ſuis operibus Dominum adeſſe ſibi putauit. Virtutibus incumbebat, cuius conuerſatio paſtoralis erat. Creditur autem Adam, qui & prophetiæ dono florebat, docuiſſe decimas ac primitias offerre Deo vel ſacrificia. Habuit enim ſcientiã omnium quæ naturaliter ſciri poſſunt.

Cain naſcitur & Calmana.

Abel & Delbora.

Matt. 23.

Verùm diuerſis ſtudijs iactabantur Cain & Abel. Poſt multos aũt dies obtulerũt Deo munera: Cain quidẽ de culturæ germinatiõibus obtulerat fructũ, Abel autem lac & primogenita gregum ſuorũ. Et quoniam vita eius & intentio Deo placuit, ipſi' Abel oblatio Deo grata fuit, nõ aũt oblatio Cain. Quod manifeſtũ eſt in hoc: Inflãmauit' eñ Deus ſuper ſacrificiũ Abel, non autẽ ſic ſuper Cain. Deſcendit enim ignis de cælo, & incendit ſacrificium Abel, non autem

Cain.

Cain. Quapropter indignatus est Cain, quòd Abel fuisset sibi à Deo prælatus. Ideò increpauit illum Dominus, & ait: Quarè concidit vultus tuus? Nónne si benè egeris, recipies præmium? Sin autem malè, statim præ foribus peccatum tuum aderit. Sed tamen quia liberi es arbitrij, sub te (id est, in potestate tua) erit appetitus eius, (id est, peccati) & tu dominaberis illius, si voles. Inuidẽs autem Cain fratri suo, dixit ad eum: Egrediamur foràs in agrum. Et tunc cõsurrexit aduersùs eum, & interfecit. Et dixit Dominus ad eum: Vbi est Abel frater tuus? Cain hæsitante, nec habente quid responderet. Et quum Dominus vehemẽter instaret, indignatus ille, ait: Nũquid custos fratris mei sum ego? Dixitq; Deus: Quid fecisti? Eccè vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nũc igitur maledictus eris, vagus & profugus eris super terram. Dixitq; Cain ad Dominum: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Omnis qui inueniet me, occidet me. Dixitq; ei Deus: Nequaquàm ità fiet. sed omis qui occiderit Cain, septuplùm punietur. Alia translatio habet: Omnis qui occiderit Cain, septẽ vindictas exoluet. Et posuit Deus signũ in Cain tremorem capitis.

Homicidiũ primum. Cain fratricida.

Gen. 4.

Tunc egressus Cain à facie Domini, habitauit ad plagam orientalem Eden, id est, deliciarum terrã versùs. Eoq; loci humano genere multiplicato, p incremento mali suos familiares ad latrocinia inuitans, opes (vt Iosephus in primo ait) ex latrocinijs & rapinis nonnullas congregauit. Et suorum doctor in his studijs extitit. Ibiq; hominum simplicitatem ex inuentione ponderum & mẽsurarum permutauit, eosq; in calliditatem & corruptionem perduxit. ibidèm quoquè terræ terminos primus posuit, ciuitatemque constituit, & ab filio suo Enoch Enochiam appellauit, eãq; muris cinxit, & illuc suos omnes venire coẽgit. Homines enim anteà tanquàm inermes & nudi erant. Nec contra homines aut bestias tuti, nec receptacula cõtra frigus seu æstum habẽtes, sibi naturali quadam solertia receptacula excogitauêre. Vndè & tuguria quędam atq; casas sibi fabricãtes, ex virgulis & arundinibus constructe, quibus eorum vita tutior haberetur.

Ciuitas prima Enochia, siue Enoch.

Itaq; in his duobus primis filijs Adę, ortum habuerunt duæ ciuitates, quas (vt ait Augustinus) fecerunt amores duo: Terrenam fecit, amor suî vsque ad contemptum Dei: Cælestem fecit, amor Dei vsq; ad cõtemptum suî: deniquè illa in seipsa, hęc in Domino gloriatur: ad illã pertinet Cain, qui primò natus est, & ciuitatem condidit: ad istam pertinet Abel, qui secundò natus est, & tãquàm peregrinus hîc conuersatus. Cælestem ciuitatem primus condidit, & pro iustitia martyr est effectus. Inchoauitq; Ecclesiam, quia in gratia & in scientia Dei permansit. Si enim ab Adam inchoata fuisset, non foret continua, sed discontinuata per lapsum eius, & ità à peccatore incepta.

Ciuitates duæ. Ciuitas reproborum. Ciuitas bonorum. Ecclesia.

Adam itaq; & Eua primi oẽium parentes, triginta super nongẽtos vixerũt annos: & præter Cain, Abel & Seth (vt ait Augustinus de Ciuit. Dei) cum sororibus suis, quas scriptura commemorat, triginta alios genuerunt filios. Sed Methodius martyr illum centum genuisse refert. Hic autem Adam vnà cum vxore, propter inobediẽtiæ reatum, maximam cunctis diebus vitæ suæ fecerunt pœnitentiam. Quamobrem non modò DEI misericordiam consequuti sunt, sed etiàm prophetiæ donũ accipere meruerũt. Vndè & de Christi Ecclesiæq; coniunctione, deq; diluuio futuro, & de incẽdio per ignem iudicij, prædixêre multa, liberisq; suis ac nepotib⁹ retulêre, quibus & iustitię præcepta tradiderũt. Demùm infirmitate correptus Adam, Seth filio atq; alijs filijs & successoribus suis interdixit, nè eius filij cum Cain fratricidę filijs commiscerentur. Illum quoquè pro oleo misericordiæ impetrãdo, ad paradisum transmisit. Tandèm anno 930. in senectute bona deficiẽs, in Ebron ciuitate * Arabiæ sepulcro marmoreo (vt Egesippus scribit) sepelitur: in quo postmodùm & Eua vxor sua, Abraham & Sara, Isaac & Iacob, cum eorũ cõiugibus sepulti perhibentur. Alij autem in monte Caluariæ Adam esse sepultum volũt, quo in loco (vt scribit beat⁹ Ambrosius) Dominus posteà crucifixus est.

Adã & Eua generauerũt plures.

Adæ & Euæ pœnitentia.

Adam prophetiæ donũ habuit.

Adã morit. *Arbeæ

Ea ex cauſa apud pictores inoleuit, caput Adæ ad crucifixi pedes depingi.

GENERATIO II.

Secundùm Hebræos, Adam cùm eſſet annorũ CXXX. genuit Seth.

Seth quoto Adæ anno genitus.

ANno CCXXX. ab exordio mundi, in Seth filio Adæ incepit per lineam Chriſti, ſecũda generatio. Adam enim, qui primus de terra factus eſt, Abel extincto, Cain verò propter necẽ eius fugato, poſt luctum centum annorum de procreatione filiorum cogitabat, vt ſcribit Ioſephus, genuitque Seth inter alios filios plurimos. Qui Seth benè moratus, & à pueritia benè inſtitutus, & perueniens ad ætatem, qua iam poſſet ea quę bona ſunt, diſcernere, ſtuduit virtuti. Et quum fuiſſet vir egregius, imitatores ſuî filios reliquit. Qui omnes quum boni fuiſſent orti, in eadem terra ſinè vexatione viuentes, feliciſſimè commorati ſunt, nihilque eis vſque ad vitę terminum crudele euenit. Diſciplinam verò cæleſtium rerum & ornatum eorum primitùs inuenerunt. Et nè dilaberentur ab hominibus, quæ ab eis inuenta fuerunt, aut antequàm peruenirent ad cognitionem, deperirẽt: quum prædixiſſet Adam exterminationem omnium rerum, vnam ignis virtute, alteram aquarum vi ac multitudine venturam, duas fecerunt columnas: alteram ex lateribus, alteram ex lapidibus: ambabusque inuenta deſcripſerunt, vt etſi conſtructa ex lateribus, exterminaretur ab imbribus, ſaltem lapidea permanens, præberet hominibus ſcripta cognoſcere. Vndè lapidea permanet hactenùs in terra Syriæ. Ex hoc habetur, exordium literarum ab ipſo primo homine cœpiſſe, qui adhuc ſupererat, quandò filij eius in ſapientiæ ſtudio feruebant. Et iſti quidem ſeptem generationibus permanſerunt, Deum iudicantes Dominum eſſe omnium, & ad virtutẽ ſemper reſpicientes. Ideò ſpecialiter dicuntur generationes Adæ, vt in illa deducatur Chriſti Saluatoris noſtri linea.

Seth bonus.

De duabus columnis. Tale quid poſtmodùm generat. 19. & Zoroaſtres feciſſe legitur.

Literarum exordium.

Seth verò Adæ filius, & ipſe quinto ſupra ducẽteſimũ vitæ ſuę anno genuit Enos: dehinc ſuperuixit annos ſeptingentos & ſeptem, & alios genuit filios & filias. Et quum vixiſſet nongentos & duodecim annos, defunctꝰ eſt. Hic Seth reſurrectio interpretatur: quia in eo ſemen iuſtum reſuſcitatum eſt, ſtirps filiorum Dei. Et patris ſui Adæ imperium, dum viueret, ſemper exequutus eſt. Vndè antequàm moritur, cognatiõem ſuam à Cain cognatiõe oꝰminò ſeparauit.

Seth genuit Enos

GENERATIO III.

Secundùm Hebræos, Seth vixit 105. annis, & genuit Enos. Et ſic ab exordio mundi anno 235. in Enos generatio tertia incepit.

ANno CCCCXXXV. ab exordio mundi, in Enos filio Seth incepit tertia Chriſti generatio. Iſte Enos, primus incepit inuocare nomen Domini. Fortè aliqua verba deprecatoria inuenit, aut imagines fecit pro colẽdo Deo, ſicut modò in Eccleſia fieri conſueuit. Hic centeſimo nonageſimo anno genuit Cainan. In hac generatione Cain inter reliquos filios & filias Enoch filium habebat, à quo Enochiam primam ciuitatem appellauerat. Enos autẽ poſtquàm vixiſſet 950. annos, mortuus eſt. vir omni laude digniſſimus.

Nomẽ Dñi.

GENERATIO IIII.

Secundùm Hebræos, Enos vixit annis 90. & genuit Cainan, & ſic ſecundùm eos ab exordio mundi anno 325, in Cainan incepit quarta generatio.

ANno verò 625. à mundi exordio, in Cainan filio Enos per lineam Chriſti incepit quarta generatio. Enos enim centeſimo nonageſimo ętatis ſuæ anno genuit Cainan. Iſte Cainan, natura Dei interpretatur. Et ipſe ſeptuageſimo ſupra centeſimũ vitæ ſuæ anno genuit *Malalehel. Et quum nati eſſent ſibi filij & filię, facti ſunt omnes dies Cainæ, decem & nongenti anni. Geneſ. 5. Cum Caina verò concurrit Iared filius Enoch, filij Cain.

Cainan.

*Mahalaleel hebraicè.

GENERATIO V.

Cainan ſecundùm Hebræos vixit annis 70. & genuit Malalehel: & ſic ſecundùm eos, ab exordio mundi anno 395. incepit quinta generatio.

ANno DCCC.XV. à mundi exordio, in Malalehel filio Cainę incepit quinta generatio. Hic Malalehel plãtatio

Malalehel

tatio Dei interpretatur. in linea Christi natus est ex Cainã. Vixit autem centum sexaginta quinque annos, & genuit Iared filium, alios quoquè genuit filios & filias. & facti sunt omnes dies Malalehel, octingẽti & nonaginta anni. Concurrit cum eodem Malalehel, ex linea Cain Mananehel filius Iared.

GENERATIO VI.

Secũdùm Hebræos Malalehel vixit 65. annos, & genuit Iared. & sic secundùm eos, ab exordio mundi anno 460. incepit sexta generatio.

Iared. ANno 980. à mundi exordio, in Iared filio Malalehel, per lineã Christi sexta incepit generatio. Hic Iared interpretatur descendens, siue roborans, vel soporans. Et anno centesimo sexagesimo secũdo vitæ suæ, genuit Enoch filium. Factiq́ue sunt omnes dies Iared, nongẽti sexaginta duo anni, relinquẽtis plurimos filios ac filias, & mortuus est. Cum Iared concurrit per lineam Cain Mathusalem, qui genuit Lamech, aliosq́ue reliquit filios ac filias, & mortuus est.

GENERATIO VII.

Iared vixit 162. annis secundùm Hebræos, & genuit Enoch. & sic septima generatio incepit anno ab exordio mundi 622.

Enoch. ANno verò 1142. ab exordio mũdi, in Enoch filio Iared per lineam Christi, septima incepit generatio. Iste Enoch cẽtesimo sexagesimo quinto ętatis suæ anno genuit Mathusalem. Ambulauit autem Enoch cum Deo, septimus ab Adam per Seth. Huius verò tempore filij Seth viri optimi, in præceptis patris cum simplicitate cordis perseuerantes, à filijs Cain pessimis quidem & in omnem luxum prolapsis, multa mala passi sunt. Prophetauit autem Enoch, dicens: Eccè venit Dominus in sanctis *nubibus suis facere iudicium contra omnes, & arguere impios de omnibus operibus impietatis eorum. Hunc Iudas apostolus in epistola sua nonnulla scripsisse refert, quæ ab antiquitate *susceptæ fidei à patribus refutata sunt. Porrò Enoch Deo placuit, & raptus est in paradisum seu translatus. Viuit autem in paradiso in corporis & spiritûs tranq́llitate, cum Helia vsq; ad tempus Antichristi, exiturus ad fidei defensionem.

Mathusalẽ.

*millibus

Enoch in paradisum raptus.

Vixit autem temporibus Enoch, Lamech filius Iared, per lineam Cain septimus in Adam. Vndè sicut Enoch septimus ab Adam per lineam Seth, fuit optimus: ità Lamech ab Adam septimus per lineam Cain, fuit pessimus. Ipse ẽm Lamech primus introduxit bigamiam cõtra naturæ institutionẽ, quę fuit, vnius cum vna. Dictũ enim fuit ab Adam spiritu prophetico: Erũt duo in carne vna. Ille autẽ duas habuit vxores: nomen vni Ada, & nomẽ alteri Sella. Ipse etiã Cain occídit: Nam quum senex factus esset, ac cæcutiẽs, cum puero ductore exiuerat in campum ad venandum, tamen nõ pro carnibus, quia illis tunc non vescebãtur homines, sed pro pellibus quibus induebantur. Eo loci tunc Cain intra fruteta latebat casu, & quòd semper in timore erat: quem vidẽs iuuenis, suspicatus est esse bestiã. ideò dixit Lamech, vt illuc dirigeret iaculũ: quo facto, interfecit Cain. & quũ hoc intellexisset, iratus, verberauit puerum ac interfecit. Posteà verò reuersus ad vxores suas, dixit lamentãdo: Quoniam occídi virum in vulnus meum Cain, & adolescentulum in liuorem meum, septuplùm vltio dabit de Cain, de Lamech verò septuagiès septiès. Iosephus tamẽ scribit, quòd Lamech antequàm occíderet Cain, talia verba dixerit vxoribus suis. Occídit autem & Cain, & puerum, vtrunque in liuorem suum, id est, in damnationem suí. Et ideò cùm peccatum Cain punitum esset septuplùm, suum punitum est septuagies septiès, id est, septuaginta animæ & septem de Lamech egressæ, in diluuio periêrunt. Et secundùm Hebræos, mulieres suæ sæpè malè tractabãt eũ. Vndè ipse iratus, dicebat se pati hæc pro duplici homicidio: terrebat tamen eas, dicendo: Cur me vultis interficere? grauiùs punietur qui me interficit, quàm qui Cain, secundùm Magistrum in historia. Genuit autem Lamech ex duabus vxoribus LXXVII. filios & filias. Horum filiorum * Iabal & * Iubal ex Ada fuerunt, & ex Sella Tubalcain, qui habebat sororem Noëmã, de qbus in sequẽti generatione dicetur.

Enoch optimus.

Lamech bigamia.

Cain interficitur.

*Iabel

*Tubal

Noëma.

GENERATIO VIII.

Enoch ſecundùm Hebræos vixit annos 65. & genuit Mathuſalem. Et ſecundùm eos ab exordio mundi in Mathuſalem anno 687. incepit octaua generatio.

Mathuſalē. ANno 1307. à mundi exordio, in Mathuſalem filio Enoch per lineam Chriſti octaua cœpit generatio. Iſte Mathuſalem antiquiſſimus fuit omniū quos ſcriptura cōmemorat. Vixit enim 969.annis.de eo tamen diuerſæ opiniones fuêre. Nam ſecundùm Septuaginta interpretum computationē vixiſſet 14. annis poſt diluuium. Sed non legitur fuiſſe in arca Noę. Hieronymus verò aſſerit, quòd eodem anno diluuij mortuus ſit, ſeptemq; diebus ante diluuiū ſepultus. Quidam dicunt eum cū Enoch raptum. In numero verò annorum ætatis ſuæ, omnes concordant. Sed qui dicunt eum tranſlatum fuiſſe, addūt, donèc diluuium prēterierit. Eius etiā temporibus filij Dei, id eſt, Seth, filias Cain concupiêre, & mala multiplicata ſunt ſuper terram. Hic Mathuſalem 167. anno genuit Lamech, & alios etiàm multos filios & filias, & mortuus eſt. Gene. 5. Porrò Mathuſalem propter quingentos annos adhuc vitæ ſuæ reliquos, noluit domum ædificare.

Mathuſalē genuit Lamech.

In hac generatione floruerunt filij Lamech per lineam Cain. Iabal enim filius Lamech ex vxore Ada, incepit condere tentoria paſtoralia ad mutandum paſcua pro gregibus nutriendis, nil niſi carnalia meditās. Hic greges ordinauit, & characteribus diſtinxit, ſeparauitque oues ab hœdis, & cōmiſſuras certis temporibus intellexit. Iubal verò frater Iabal, filius Lamech ex Ada, hic dicitur pater canentium in cithara & organo, quia muſicam inueniſſe dicitur, nō tamen inſtrumenta muſicalia inuenit, ſecundùm Comeſtorem, ſed conſonantias inuenit, vt labor paſtoralis, quē frater ſuus Iabal peramauit, in delicias verteretur. Poſteà tamen multi inuenerunt diuerſa inſtrumenta muſicalia & conſonantias, ſicut Moiſes de ſonitu aquarum dicitur melodias perpendiſſe. Sunt tamen qui dicant, quòd Arcades populi per calamos breues & lōgos primi excogitauerint cantum. Laërtius verò id repertum dixit tempore Pythagorę philoſophi.

Iabal.

Iubal.

Muſica.

Tubalcain autem Lamech filius ex Sella vxore, artem ferrariam primus inuenit, res bellicas exercuit, ſculpturas in metallis in libidinem oculorum fabricauit, ſumens exemplū à natura ex opere fruticum, ſicut frater ſuus Iubal ad voluptatem aurium, conſonantias adinuenit. Noëma filia Lamech ex Sella, artem varię diuerſæq; texturæ inuenit, lanam & linum in fila traxit, & pannū texuit. nam anteà pellibus beſtiarū vtebantur. Et ex his notant aliqui, quòd omnes artes vel ſcientiæ ſeculares, liberales, ſiue mechanicæ vel phyſicæ, humanæ curioſitati deſeruiētes, à filijs Lamech legantur inuētæ. Et ſic filij adulterini primùm ſubtiliores alijs fuêre. Volunt aliqui duas columnas, lateritiam & lapideā, ab his factas, & artes ſeu ſcientias inuentas, his inſculptas, vt cōſeruarentur contra ignem in lateritia, cōtra aquas in marmorea. Sed Ioſephus aſſcribit hoc inuentum ipſi Seth & filijs eius, quem allegat Comeſtor, & tamen de Seth tacuit.

Tubalcain.

ferraria ars

Noëma.

Artium origo.

GENERATIO IX.

Mathuſalem, ſecundùm Hebræos, vixit cētum octoginta ſeptem annos, & genuit Lamech. & ſic ſecundùm eos ab exordio mundi, anno 874. incepit nona generatio.

ANno verò 1474. à mundi exordio, in Lamech filio Mathuſalem nona incepit generatio. Lamech verò cùm eſſet annorum 182. genuit Noe. Quem cùm genuiſſet, dixit: Iſte conſolabitur nos à laboribus manuum noſtrarum in terra cui maledixit Dominus. Et genuit præter Noe, filios & filias. Et cùm vixiſſet ſeptingentos & 77. annos, tradidit principatum Noę filio ſuo, & mortuus eſt. Eius autem tempore gigantes erant ſuper terram, viri famoſi & incredibilis fortitudinis, ſcientes bellum.

Lamech.

Noe.

Cùm autem in hac prima ætate tam multis vixerint homines annis, dixit Varro apud Aegyptios pro annis menſes haberi, quod argumētum perſpicuè falſum eſt. Nemo enim tunc milleſimū annum tranſgreſſus eſt: modò qui ad centeſimum annum perueniunt, quod ſæpè

Varronis error.

sæpè fit apud nos, mille ac ducẽtis mensibus viuunt. Si ergò computarẽtur pro annis, sequeretur magna absurditas. Reprobat hoc idem B. Augustinus in lib. de ciuit. Dei, per id quod dicitur Gene. 7. Secundo, ait, mense, die 17. mensis illius. vbi ostenditur, annos illorum similes fuisse nostris in numero dierum.

De annorũ computatione.

GENERATIO X.

Anno ab exordio mundi 1640. & paucis suprà, natus est Noe, & hoc secundùm Septuaginta: vel secundùm Philonem, 1656. Sed secundùm Hebraicam veritatem,

ANno 1056. ab exordio mundi, natus est Noe ex Lamech per lineam Christi, & in eo incepit decima generatio. Hic factus est homo iustus, ingenij mitis, integer & misericors, vndè inuenit gratiam coram Domino. Qui cùm esset quingentorum annorum, tres genuit filios, Sem videlixet, Cham, & Iapheth. Tunc quidem gigantes erant super terram, & cuncta hominum cogitatio prona erat ad malum omni tempore. Noe tamen diuini honoris & iustitiæ amator, ægrè tulit Dei offensas. Vndè etsi Seth diebus suis separauerit cognationem suam à cognatione Cain, præcepto patris sui Adam, tamen tempore procedẽte etiàm ad mala progressi sunt, neque legitimos honores vlteriùs præbentes DEO, neque circa homines iustitiam facientes: sed zelum quem priùs habuerunt pro virtute, in duplam malitiam posteà per ea quæ gerebant, conuerterunt. Sed & passim præcepta Seth transgressi, filijs Cain se miscuerunt. Vndè scribitur, q̃ videntes filij DEI (id est, filij Seth, quasi fideles) filias hominum, (id est, filias Cain, quæ erant curiosæ, dissolutæ & lubricæ) ceperunt sibi vxores ex omnibus quas elegerãt. Noe verò semper agebat, vt ad meliora eorum mentes actusque transferret. Quum ergò videret non acquiescentes ad talia, sed vehementèr eorum malorum libidine detineri, metuens nè ipsũm quoquè cum vxore & filijs suis omnibus interficerẽt, discessit ab ea terra, vt narrat Iosephus. Deus itaq; Noæ iustitiam dilexit, condemnauit autem non solùm illorũ malitiam, sed & omne genus humanum. Inter quos multi erant gigantes. Statuit itaque humanũ genus diluuio perdere, sed tamen ad multitudinem reparandã elegit vnum, qui, corruptis oñibus, singulare iustitiæ supererat exemplum.

Sem. Cham. Iapheth.

De gigãtib.

Hic cùm quingentorum esset annorum, præcepto DEI incepit fabricare Arcam, in qua saluaretur ipse cum filijs suis prædictis & vxoribus eorum, & ex omnibus animãtibus terræ & volatilibus aliqua in sexu masculino, aliqua in fœminino, ab aquis diluuij. Datiq̃ sunt centum viginti anni ad reuertendum. In quibus Noe obediens DEO fabricauit arcam, prædicans verbo & facto hominibus pœnitentiam, vt euaderent DEI sententiam. Sed quia non se emendabant, sed deteriores fiebant, abstulit Deus viginti annos (vt ait Iosephus) de tempore promisso, & in capite* cẽtum annorum, diluuium immisit.

Arca Noæ.

* centesimi anni,

Sexcentesimo igitur vitæ suæ anno Noe, comportatis secũ his, quę sibi prosolatio vitæ suæ necessaria erant, cunctorum quoquè animalium ad seruandum genus eorũ, masculos simul & fœminas paritèr introduxit, aliorum verò animaliũ septuplum numerũ. Ipse deniquè & filij eius, vxor eius & vxores filiorũ suorum, primo die secũdi mensis, qui est Aprilis, per septem antè dies quàm Dominus plueret super terram, ingressus est in Arcam. Quo ingresso, factum est diluuiũ maximum, per annum fermè occupãs terram. Et deleuit omnem carnem de terra, quæ sub cælo est. Noe verò solus cum suis saluatus est. Requieuit tãdèm, rursum imminutis aquis, Arca super montes Armeniæ mense septimo. Emisitq̃; Noe coruũ de arca, vt videret si iam cessãssent aquæ. Qui nõ est reuersus. Emisit exindè post dies aliquot columbam, quæ cùm nõ inuenisset vbi requiesceret pes eius, reuersa est ad eum in Arcam. Expectãs autem vltrà septem diebus alijs, rursum dimisit columbam ex Arca. At illa venit ad eum ad vesperam, portans ramum oliuæ virentibus folijs in ore suo. Intellexit ergò Noe, quòd cessãssent aquæ super terram.

Diluuium.

Ma-

Manensque adhuc alijs ſeptem diebus, animalia ex Arca dimiſit. Et ipſe cum generatione ſua ſimul egreſſus, gratias Domino egit, & ſacrificans Deo, cum ſuis epulabatur. Eum autem locum Armenij Egreſſorium vocant. Illic enim Arcæ ſaluatæ reliquias per multa tempora prouinciales oſtenderunt.

Egreſſio Noę de Arca.

Noe itaque egreſſus, metuensque nè per annos ſingulos Dominus diluuium induceret, omniaq; deleret, ſtatim altare erexit, & ſacrificans rogabat Dominum, vt nullam vlteriùs huiuſmodi vaſtationem induceret. Cui appárens Dominus, dixit: Ceſſabo decæterò ab hominibus pro ſuis iniquitatibus pœnas exigere, quàm maximè te rogante. In cuius rei ſignum, arcum meum ponam in nubibus cęli. Ac ſic illo diluuij anno prima ſeculi ætas terminata eſt, ab Adã uſque ad diluuium incluſiuè.

In libro dicto Rudimenta nouitiorũ, cap. 13. de ætate prima: Ab ipſo Adã vſque ad Noe, nec pluit nec hyems fuit, ſed omni tempore aëris temperies & omnium rerum abundantia, quæ poſt diluuium ſunt corrupta. Et Petrus Comeſtor ſuper Geñ. de egreſſione Noæ, Dixit Dominus ad Noe, Non vltrà maledicam terrę &c. Tempus autem ſemẽtis & meſſis, frigus & ęſtus, *nox & dies non requieſcent. Sed neque vſque diluuium aquæ fuerunt collectæ in nubes, ſed poſteà. ideò dixit Deus: Arcum ponam in nubibus.

*hyems & æſtas, nox

EX BEROSO BABYLONICO, CHALDAEO HISTORIOGRAPHO.

Diluuium Noę.

De hoc vniuerſali diluuio meminit Beroſus, de quo ſuprà ante procemium ſeu præfationẽ totius operis abbreuiatè ſcripſi. Et quemadmodùm Noa ſeu Ianus, quod idem nomẽ eſt, ſiccata terra, plures filios genuerit, filijq; ſui primores & poſteriores generationi vacauerint: Et quòd tunc anteà edoctos theologiam & ſacros ritus, cœpit etiàm eos erudire humanam ſapientiam, & naturalium rerum ſecreta, aſtrorumq; curſus: ob quæ illum exiſtimauerunt diuinæ naturę eſſe participem, ac propterea illum Olybana ac Arſa, id eſt, Cælum & Solem, cognominauerunt. Et cùm multiplicatum eſſet in immẽſum genus humanum, idem Ianus pater adhortatus eſt homines principes ad quærendas nouas ſedes, & cœtum hominum augẽdum, & ædificandas vrbes. Deſignauit itaq; illis tres partes orbis, Aſiã, Aphricam, & Europam, vt ante diluuium viderat. Singulis autem principibus ſingulas partes, ad quas irent, partitus, ipſe per totum orbem colonias ſe traducturum pollicitus eſt. Hæc ille.

Theologia.

Philoſophia.

Author eſt Ariſtoteles, vſus Homeri teſtimonio Politicorum primo, principiò gẽtes & deos ab vno rege cœptos regi, & in familijs ſeniſſimum quenque regem fuiſſe. Ergò docuit principes coloniarum ſeniſſimus coſmographiam, quam viderat ante diluuium, vt ſciret quiſque, in quem locum ſuas colonias ducturus eſſet. Eo tẽpore (vt Philò Hebræus de multiplicato humano genere tradit) ipſe Ianus cũ tribus filijs & multis colonijs in Pontum venit, & ratibus circunluſtrauit omne mare mediterraneum, oſtendens primò Sem littus oñe Aſiaticum, à Tanai per Boſphorum vſque ad Nilum Aegypti, & Cameſi à Nilo litt⁹ Aphricę vſq; in anguſtias Oceani & Gadium, Iapeto autem omne littus Europæ à Gadibus vſque Tanaim. Et decẽnio poſteaquàm à Tanai diſceſſerat, in eundem locum redijt, luſtrato mari, & primis colonijs poſitis, & reuerſus in Scythiam, ordinabat alias colonias. Conuenit in hoc Cor. Tacitus de ſitu & moribus Germaniæ, dicens, priſcos, cùm nouas ſedes quærerent, nõ terreſtri itinere, ſed mari ratibus aduectos fuiſſe. Facit & mentionem de Tuiſcone nepote Noæ, cui Sarmatæ, & Germania vſque ad Rhenum ceſſit, ſecundùm Beroſum.

Tuiſcon.

Aurea tum ætas erat, de qua Fabius Pictor illuſtris ſcriptor: Aurea, inquit, ætas primo ortu generis humani fuit, ſic dicta, quòd poſterioribus ſeculis cõparata, æquè atquè aurũ inter metalla effulſit. Eã cœpiſſe ſub Ogyge ante Ninum circiter 250. annis. Xenophon atq; Maiores prodiderunt. de hoc etiã Maſeas Phœnix Damaſcenus 97. lib. cuius meminit Ioſephus in antiqtatibus: Ante Ninum fermè 200. annis & 50. fuiſſe inundationem terrarum, & quendam

De aureo ſeculo.

cui

cui teſtimoniũ perhibet Moſeus, liberatum, tumq; recenti cælo & rudi humano genere vixiſſe aureã vitam, in qua nullo ferẽte legem, natura ipſa viuebat, quouſquè Ninus & Semiramis arma populis inferentes, primi vitam vitiare humanã cœperunt. Tradũt itaq; Chaldæi, vno & trigeſimo atq; centeſimo ab Ogyge anno, regnâſſe apud ſe Saturnũ auum Nini, annis 56. primumq; Babyloniæ fundamenta ieciſſe, hunc ſecutũ filium Belum Iouem, rexiſſe Chaldæos & Aſſyrios annis 62, Ninũ verò 52. Hæc Maſeas.

Et pro horum intellectu ſciendum, quòd Xenophon de æquiuocis ità ſcribit: Saturni dicũtur, familiarum nobilium regum, qui vrbes condiderunt, ſeniſſimi: primogeniti eorũ, Ioues & Iunones: Hercules verò, nepotes eorũ fortiſſimi: Patres Saturnorum, Cæli: Vxores Cælorum, Veſtæ: Saturnorum vxores, Rheæ. Quot ergò Saturni, tot Cæli, Veſtæ, Rheæ, Ioues, Iunones, Hercules. Idem quoquè qui vnis populis eſt Hercules, alteris eſt Iupiter. Nam Ninꝰ qui Chaldæis eſt Hercules, fuit Aſſyrijs Iupiter.

Deæquiuocis.

Ioues. Iunones. Hercules.

Ninus.

Eſt etiàm notãdum, vt Beroſus ſcribit, & Xenophon, & ferè omis antiquitas, quòd idem ſunt Noe, Noa, Ianus, Ogyges, Vertumnus, Cælum, Sol. Natus eſt igitur Saturnus ex homine, cui Cælũ nomen erat, quem etiàm Vranũ Græci vocant. Veſta etiã idem eſt quod Terra. Notãdum quoquè, quòd Saturnũ ponunt pro Nimbroto, id eſt, Nemroth.

Noe. Noa. Ianus. Cælum. Sol.

De hac aurea ætate omnes conſentiunt Latini, de qua Ouidius:

Aurea prima ſata eſt ætas.

GENERATIO XI.

Et quoniam generatio Noæ ſatis enarrata videtur, ideò in Sem, adhuc viuente patre, præter inſtitutum generationem vndecimã exordiri ſtatui. In qua acta Noæ, ſimul & Sem, fratrumque ſuorum, intendo exarare quàm breuiſſimè.

Ab Adam vſque ad diluuium, fluxerunt anni mille ſexcenti quinquaginta ſex, ſecundùm Hebraicam veritatem. Secundum verò Septuaginta interpretes, quibus Philo, Beroſus, Metaſthenes & Moiſes contradicunt, numerãtur anni bis mille ducenti quadragintaduo. Prima ſupputatio verior eſt, altera videtur eſſe communior.

ANNO ab exordio mundi 2243. ætatis verò Noæ 601. in Sem filio Noæ primogenito, Saluatoris noſtri vndecima currere incepit gñatio. Hæc fuit ætas ſecunda ſeculi, à diluuio incipiens, & perdurat vſque ad natiuitatem Abrahæ, annos habens iuxta Hebræos, ducentos nonagintaduos. Porrò ſecũdùm Septuaginta interpretes, Iſidorũ, Bedam, & alios quos ſequor, nongentos quadragintaduos. Habebit autem hęc ętas decem generationes, Abraham incluſo: alioquì duntaxàt 9. vt refert B. Hieronymus.

Sem. Aetas ſecũda.

Sem biennio poſt diluuium genuit Arfaxad. Vixit autem adhuc Noe ſummus pontifex & imperator omniũ maximus. Egreſſusq;, diluuio iam peracto, vnà cum filijs tribus & vxore & filiorum vxoribus ex Arca, confeſtim altare ædificauit, ac de cunctis pecoribus volucribusque mundis holocauſta Domino obtulit. Odoratus autem Dominus ſuauitatem ſacrificij illius, benedixit illi ac filijs eius, dicens: Creſcite & multiplicamini, terrorque veſter ſit ſuper cuncta animantia. Et ſubiunxit: Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum. quaſi olera virentia tradidi vobis omnia, excepto quòd carnem cum ſanguine nõ comedetis. Quicunq; effuderit ſanguinem humanum, fundetur ſanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus eſt homo.

Noe.

Homicidij pœna.

Cœpit tum Noe exercere terram, & cuncta animantia admittere ad paſcua. Cumque (vt aiunt) hircum caprarum in Corycum Ciliciæ montem miſiſſet, labruſcas ibidèm inuénit & comédit, de quo inebriatus, mox reliqua animantia cornibus petere cœpit. Indè Noe virtutem ineſſe coniectans, mox labruſcam, ſanguine leonis, porci, agni & ſimiæ addito inſerũit, ex quo labruſca in bonã vineã conuerſa, fructũ fecit perfectũ. At Noe vindemiauit, ac ad vſum vino deducto, ſacrificãs, fecit conuiuiũ magnum. Inebriatus autem ex illo, ſtatìm tanquàm

Noę agricultura.

tanquàm agnus in ſoporem ſolutus, & inhoneſtè nudatus iacebat.

Videns autem Cham patris verenda nudata, irridẽdum eum fratribus nunciauit & oſtendit. At Sem & Iapheth filiali pietate & pudore commoti, palliũ impoſuerunt humeris ſuis, retrorſumq́; incedentes, verẽda patris operuêre. vertebant enim facies, nè patris virilia viderent. Quod cùm ſobrius Noe intellexiſſet, duobus quidem filijs Sem & Iapheth felicitatem optauit, Cham verò in eius prole maledixit, & (vt Ioſephus refert) abdicauit atque expulit, imprecansq́; ait: Maledictus Chanaan, ſeruus erit fratribus ſuis. Sed benedictus Sem, ſit Chanaan ſeruus eius. Dilatet Deus Iapheth, & habitet in tabernaculis Sem, ſit Chanaan ſeruus illius.

Seruitus prima.

Hoc tempore diuiſum eſt genus humanum in tria: in liberos, in milites, in ſeruos: vel vt alij volunt, In ſacerdotes, in milites, & ſeruos. Vndè quidam verſificator in perſona Noę ad filios ſic ait:

Diuiſio generis humani. Sacerdotes. Milites. Serui.

Sem, Iapheth, Cham.

Tu ſupplex ora, Tu ꝓtege, Tuq́; labora.

Refertq́; idem, diabolum dotem his tribus adieciſſe, dicens:

Ad ſacerdotes, Ad milites, Ad ruſticos.

Tu fornicator, Tu pdo, Tuq́; lecator.

Ex præmiſſis patet, falſum eſſe quod Poëtę ſcribũt, Liberum patrem vini primum repertorem fuiſſe, & ideò pro Deo habitum, quum Noe longè præceſſerit eum, qui vinum plantauit, de quo tamẽ mox pœnã perſoluit. vndè Ambroſius, & habetur in ca. ſexto die, 35. di. Nec vinum, inquit, pepercit ſuo authori. Et poſt pauca: Non eſſet hodiè ſeruitus, ſi ebrietas nõ fuiſſet. Vixit aũt Noe poſt diluuium 350. annis felicitèr, & cùm annos cõpleuiſſet 950. mortuus eſt. Et prẽter Sem, Cham & Iapheth, reliquit filios & filias, viditq́; de filijs filiorum, & ex illis deſcendentibus, 24. millia virorum centumq́ue, exceptis mulieribus & paruulis. Ex tribus quoquè filijs Noę, Sem, Cham & Iapheth, 72. gentes procreatæ ſunt, vt patet Gene. 10. Harum autem gentium vocabula partìm manſerunt, partìm temporis vetuſtate mutata ſunt.

Vini inuentor.

De morte Noæ.

Noe quoquè genuiſſe legitur quartum filium, quem vocauit Ionichum, qui natus eſt ei tertio anno poſt diluuium, de quo Moiſes tacet. Hunc omnes teſtantur virum fuiſſe ingenio eminentiſſimũ, & aſtronomum maximum. Qui primus omnium, ſiderum curſus & ſtellarum habitudines contemplatus eſt. Qua quidem diſciplina ortũ paritèr & occaſum quatuor regnorum principaliũ præuidit & docuit. Et quomodò filij Cham in Aſſyria primùm, & poſt illos filij Sem in Perſia & Grẽcia, poſtremò Iapheth filij regnaturi eſſent in Europa. Cui cùm pater (vt Methodius ſcribit) non partes inter fratres, ſed munera dediſſet, confeſtim in Ethan terram diſceſſit, ibiq́ue regnans, gentẽ haud paruam cõſtituit. Hæc tum Heliopolis, id eſt, ſolis ciuitas dicta eſt. Ad quem nonnulli filiorum Iapheth viri clariſſimi accedentes, ciuitatem ipſi Ionicho extruxêre, et eiꝰ ex nomine Ionichã appellauêre. Hic inter cęteros Nemroth gigãtem habuit diſcipulũ, quem & docuit, quomodò ſuper filios & genus Cham regnare poſſet. Et ꝓptereà inter Nemroth, videlicet Aſſyriorũ, & Ionichi regna, ſemper maxima pax erat. Ionicho aũt mortuo, Coſdrõ eius filius ſucceſſit, qui genuit Subſyrſadebeth regẽ, qui ſexagintaſeptẽ euertit ciuitates, ab Euphrate fluuio vſq; ad Edroezam, oẽmq́; Indorũ terram depopulatus eſt. Ingreſſusq́; deſertũ * Galba, Iſmaëlis filios ab eremo * Etheruio depulit. Sem verò primogenitus Noę, per lineã Chriſti, generatiõis huius caput eſt, ab Adam deſcendendo vndecimus. Iſte biennio poſt diluuiũ genuit Arphaxat tertiũ filium. Et fertur ab Hebræis, Sem fuiſſe Melchiſedech, qui primꝰ poſt diluuiũ condidit Salem: ipſa eſt Hieruſalem. Et ab eo deſcenderũt generationes vigintiſeptẽ. Protulit autem quinq; filios, gentium ſingularium authores. Primogenitus Sem, dictus eſt Elã, à quo Elamitę Perſidis principes. Secũdus filius, Aſſur dictus eſt, à quo Aſſyriorũ pullulauit imperiũ, quia nolebat rebellare cõtra Deũ in ædificatione turris Babel cum Nemroth. Ideò fugit de terra Sennaar, ad aliã regionem lõginquam priùs non habitatam, quæ ex eius nomine vocatur Aſſyria, & ædificauit ciuitatẽ, quę poſteà

Aſtronomia.

Ionichus ꝓphetizat de quatuor regnis.

Subſyrſadebeth rex.

Sem.

Hieruſalem.

Filij Sem.

Aſſyria

voca-

vocata est Niniue. Arphaxat aũt, tertiꝰ filius Sem: hic fuit de linea Christi. Et ab isto emersêre Chaldæi, à qbus & Chaldæa regio appellata est. Et est in Asiæ partibus, Arabiæ contermina & plana, in qua fuit Babylon. Aram, quartus filius Sem, à quo primogeniti sunt Syri, quorũ metropolis Damascus est. Et hic quatuor genuit filios, quorũ primꝰ fuit Hus, à quo dicta est Hus Trachonitidis regionis, quę est inter Palęstinã & Cœlen, Syriæq; cõiuncta, vbi & principatum tenuit. In ea est Hus terra, Iudææ cõtermina, ex qua Iob ortũ habuit. Hul secũdus Arã fuit filius, ex quo Armeni, à quibus Armenia Asię maioris prouincia, quæ inter Caucasum & Taurum sita est, quæque à Cappadocia vsque ad mare Caspiũ protẽditur. Tertius Aram filius, Gether est dictus, à quo Caramani siue Acarnanij populi iuxta Pontũ. Quartus Aram filius, Mesran vel Mes, à quo Mæones populi. Hæ gentes post linguarum confusionem (Isidoro teste) possederunt meridianam terram, à solis ortu vsq; ad Phœnices, sub linguis duabus & viginti, patrias verò 46. occupantes. Quintus filius, Lud dictus est, à quo Ludij vel Lydij dicti. Cham filiꝰ Noę, genuit Chus, quarto loco, à quo Aethiopes fuêre. hi primùm Chusæi sunt dicti. Indè Aethiopes, à qbus Aethiopia prouincia in Mauritaniæ finibus, & in ea vastæ sunt solitudines Oriẽtem versùs. Chanaan primus filius Cham, à quo Chananæi, & habuit 11. filios, qui possederunt terram Chananæorum, quæ nunc Iudæa dicitur. Ex his descenderũt Sidon, à quo Sidonij: Ethæus, à quo Ethæi; Iebusæus, à quo Iebusæi: quorũ duorum fuerat Hierusalẽ: Amorrhęus, à quo Amorrhæi: Gergesæus, à quo Gergesęi: Euęus, à quo Euęi, id est, Gabaonitę: Arachæus, qui *Arcas oppidũ condidit, contra Tripolim in radicibus Libani situm. Cynęus, *Aradius, à quo Aradij, qui Aradiam insulam possederunt, angusto freto à Phœnices separatam littore. Samarites, à quo Syriæ nobilis ciuitas, quæ vocatur Aeolis. Amathæus, à quo Amathitæ. Phuth, secundus filius Cham, à quo Libya Aphricæ regio, & Libyci populi, & incipit ab Atlante Mauritaniæ mõte, & ab eo regio Phuthẽsis appellata. Mesraim tertius filius, à quo Aegyptij exorti sunt, et habuit qnq; filios. Aegyptij em̃ ab Hebręis Mesræi vocabãtur. Ludim, à quo Lydi populi, et Lydia puincia in minori Asia, in qua Ephesus. Ananim, à quo Ananij: & Laabin, à quo Cubarij, & alij quorum nationes nobis sunt ignotæ, quia bello Aethiopico subuersę, in obliuionem factæ sunt. Mesraim quoquè filius Cham, ex se septem protulit nationes, quarũ sexta prodijt per Chesluim, qui modò Palæstini vocantur. Palæstina, prouincia est in Syria, Arabiæ contermina, dicta à Philistæa. Phethusim, à quo Philistim, & q̃ in ea Palęstina metropolis fuit Cellum. Sabatha, à quo Sabatheni, qui nominãtur à Grecis Astabari. Regma verò habuit duos filios * & Sabathaca: ab his Aethiopicæ gẽtes: Sabaa, à quo Arabes: Dadã, à quo Aethiopes vltimi.

Euila secũdus filiorum Chus, frater Regmæ & Sabathæ, à quo Euilęi, nũc Getuli populi, q̃ in remotioribus Africæ patribus habitare consueuerunt. Saba, à quo Sabæus vel Sabæi, & hi Arabes, & ab istis Arabia dicta. Nemroth filius Chus, filij Cham, gigas quidem & vasto corpore vir audacissimus, de quo dicetur infrà. Et summatim de Cham 32 generationes descenderunt, quẽ putant & Zoroastren fuisse. Nonnulli Nemroth fuisse affirmant, vt etiàm posteà dicetur. Iapheth tertius filius Noę, qui & Ianus bifrõs, interpretatur latitudo. Cui pater benedixit, dicens: Dilatet Dominus Deus Iapheth, domumq; filiorũ suorum. Iste Europam sortitus est. vxor eius Funda dicta est. Habuit autem septem filios, à quibus septem gentes descenderunt, habentes generationes 15. Gomer autem primogenitus Iapheth, in Europam veniens, Gomeritas, qui posteà à Græcis Galatę nũcupati sunt, instituit, à quibus Galatia *Ponti regio: vnde postmodùm Gallitia aut Gallecia regio Hispaniæ & Lusitanię contermina, quam à meridie habet, ab occidente verò & septentrione Oceanum, & ab oriẽte flumen Sequanæ & Germaniæ *prouincias.

Chaldæi. Babylon. Syri. Damascus. Armenia. Cham. Aethiopes. Chananæi. Iudæa. *Arachas *à quo Cynæi: Phuth. Mesraim. Mesraim. *ex Aethiopes. Getuli. Arabia. Nemroth. Iapheth. Ianus. Gomer. Galatæ.

Sarmatæ. Habuit autem Gomer tres filios: Primus Aſenez, à quo Sarmatia: hi Scytharum homines ſunt, in paludis Męotidis profundo habitantes. exilis regio, infelicibus arboribus referta. Secundus Riphat vel Raphaa, à quo Paphlagones, & Paphlagonia minoris Aſiæ regio. Tertius Togorma, à quo Phryges, & Phrygia minoris Aſię regio, quę poſteà Dardania, deindè Troia cognominata eſt. Secundus filius Iapheth Magog, à quo Scythæ, & Scythia, & Gothia nomen habuêre. Tertius filius Madai vel Madal ſiue Madæus, à quo Medi & Media regio, quæ eſt Aſſyriæ & Perſiæ vicina. alij tamen à Medo Medeæ filio, nomen habuiſſe ferũt. Quartus filius Iapheth Ianan eſt, qui condidit Iones, à quibus mare Ioniũ nomen habet, & Ionia Grę-corũ regio in extremitate minoris Aſiæ inter Cariam & Aeoliam eſt, quæ nunc dicitur Turcia. Hic Ianan quatuor genuit filios. Primus Eliſan, à quo Eliſęi, qui poſteà Aeolij à Græcis dicti, à quib⁹ Aeolia inſula in Siculo mari, 25. paſſuum millibus ab Italia diſtare videtur. Secũdus Tarſis, q in minori Aſia Tarſum ciuitatem, Paulo apoſtolo nobilẽ, condidit, qui antiquitùs Cilices, indè ꝓuincia Cilicia. Tertius Taiſa vel Cethim: hic Cethinam inſulã primus habuit, quæ inſula poſteà Cyprus dicta, inter cæteras inſulas celeberrima, & ꝓptereà luxui eſt dedita, ob quod Veneri ſacra fuit. Quartus Dodanim: hic in inſulam Rhodon veniens, Rhodios à ſe appellari voluit. Quintus fili⁹ Iapheth Tubal Iberos (qui & Hiſpani) condidit, à quibus Hiſpania terra quidẽ felix, rerumque optimarum ferax, olim Celtiberia eſt dicta. Sextus filius Moſoch dictus inſtituit Cappadoces, à quibus Cappadocia regio, poſteà Cæſarea dicta à Romanis: ipſa enim regio maiori Armeniæ vicina eſt, quam Euphrates fluuius diſiungit, in qua eſt ciuitas clariſſima Melcha. Septimus Iapheth filius Thyras, ſuos Thyrenſes appellans, à quibus Thracia prouincia, quæ in Scythiæ partibus eſt, ferociſſimos nutrit homines, quòd in eis aſper corporis cultus eſt. Aſenez autem Gomer filius, Sarmatas conſtituit, quos Græci Regmos vocant: hi Scytharum populi, vt ſuprà dictum eſt. Iapheth itaque filij ſeu nepotes has habuerunt gentes, quæ (vt Auguſtino 16. de ciuit. Dei placet) à Tauro Cilicię monte versùs Aquilonem, per ſeptentrionalem Oceanum, partem mediã Aſiæ, & per omnem Europã vſque ad Oceanum Britannicum patrias tenuêre ducentas, ſub linguis & gentibus ſeu generationibus 15. nomina locis & gentibus relinquentes, de quibus plurima ſunt mutata, aut à locorum regibus, aut ab ipſis locis, aut ab incolarum moribus.

Paphlagones. Medi. Ioner. Turcia. Aeolia. Tarſus. Cyprus. Hiſpani. Cappadocia. Thracia. Iapheth.

Vixit autem Sem filius Noæ annis ſexcentis duobus, & mortuus eſt. Ex quo conuincitur non fuiſſe Melchiſedech, niſi velimus ſequi Hebræos in cõputatione annorum huius ætatis. Auguſtinus in 15. de ciuit. Dei lib. dicit: Poſt benedictionem filiorum Noæ vſque ad Abraham, nulla fit mentio aliquorum iuſtorum, nec eos tamen defuiſſe crediderim: ſed ſi omnes commemorarentur, nimis longum fieret, & eſſet magis hiſtorica diligentia, quàm prophetica prouidentia. Sem moritur.

Beroſus Chaldæus ponit arborem filiorum Noæ, quem & Ianũ & Ogygem & Cælum cognominat, nonnullis etiam alijs nominibus: hic ex vxore ſua Tytea, Veſta vel Terra procreauit ante diluuium Sem, Cham & Iapheth, quos appellat Samum, Iapetum, Chem vel Cemeſen: poſt diluuium genuit Noe Macrum, Iapetum iuniorem, Prometheum Priſcum, Tuiſconem, Cranan, Cranum, Granaum, Tethym, Oceanum, Typhoëum, & decem ac ſeptem Titanas, Araxã Priſcum, Pandoram iuniorem, Scytham Priſcum, qui genuit Napum & Prutum. Tuiſcon verò Germanorum & Sarmatarum pater, vt ſcribit in commento Iohannes Annius ſuper Beroſum, genuit Mannum: hic Ingæuonem, qui Iſtæuonem, qui *Herminonẽ, qui Marſum, qui Gãbriuium, qui Sueuum, qui Vandalum, qui Hunnũ, qui Herculem, qui Teutanẽ. Omnes hi reputati ſunt filij Cęli ac Terræ, ſiue Iani & Veſtæ, ſiue mâuis Noæ atq; Tyteæ. *Hermionẽ.

Notan-

Noę adoptiui.

Notandum etiàm dicit idem Iohannes Annius, quòd Noe ſibi in filios adoptauit Tuiſconis poſteritatem, & ideò in eius arbore ponuntur, & non aliorum nepotes, in quo prę cellere dicit germanos & Sarmatas, qui dicuntur nũc Tuiſci à Latinis & Gallis. Sarmatæ autem ſunt Poloni, Gothi, Ruſſi, Pruſſiani, Daci, & huiuſmodi.

Germani. Tuiſci. Sarmatæ.

GENERATIO XII.

Sem poſt diluuium biẽnio genuit Arfaxad, qui vixit annis 35. & genuit Sale, ſecundùm Hebraicam veritatẽ: ſecundùm Septuaginta interpretes, anno 135 vitæ ſuæ genuit Sale.

ANno à mundi exordio ſecundùm Septuaginta interpretes bis milleſimo ducenteſimo quadrageſimo quarto natus eſt Arphaxad. Et in eo per lineã Chriſti duodecima incepit generatio: ab ea emerſerunt Chaldęi, & Chaldæa indè dicta. Vixit autem annis trecentis trigintaocto, & mortuus eſt. Hic Arphaxad genuit Sale anno 135 vitæ ſuæ: genuit & alios filios & filias. Quẽ etiàm beatus Auguſtinus 16. de ciuit. Dei cap. 10. dicit genuiſſe Cainan, Septuaginta interpretes ſequens.

Arphaxad. Chaldæi.

GENERATIO XIII.

Sale ſecũdùm Hebraicam veritatem, vixit annis 20, & genuit Heber: ſed ſecundùm Septuaginta interpretes, anno centeſimo trigeſimo vitæ ſuæ genuit Heber.

ANno 2379. à mundi exordio, genuit Arphaxad Sale, qui & Cainã dicitur Luc. 3. in quo per lineam Chriſti deſcendendo numeratur ſeu inuenitur 13. generatio. Hic ciuitatem Salem condidiſſe dicitur, imponẽs ei nomen ſuũ, quæ poſteà Hieruſalem eſt appellata. Vixit autem ſupra centeſimum triceſimum annum, & genuit Heber. Quo nato, ſuperuixit annis 303. & alios genuit filios & filias: ac ſic omnes dies Salæ facti ſunt anni 433, & defunctus eſt. Ab iſto Sale Sarmatæ, qui & Indi, prodiêre. Incipit autem India ab oriente, vſque ad Aſiam porrecta ex occidentali parte, ex meridiana verò vſque ad Indicum mare, ex ſeptentrione vſque ad Caucaſum. Habet fluuium qui dicitur Indus. fluuius eſt maximus, qui (teſte Herodoto) ſolus poſt Nilum crocodilos producit.

Sale. Heber.

Sale.

Salem condita. Hieruſalẽ.

Sarmatæ. India.

Indus.

Crocodilꝰ.

GENERATIO XIIII.

Heber vixit annis 34, & genuit Pælęg ſiue Phalech, ſecũdùm Hebræos: ſecũdùm verò Septuaginta interpretes, anno vitæ ſuæ 134 genuiſſe fertur Phalech.

ANno 2509. à mundi exordio, Heber ex Sale eſt genitus. In quo per lineam Chriſti, 14. cœpit generatio. Et ab iſto Heber Hebræi appellati ſunt. In cuius ſanè familia, ſecundùm Auguſtinum 16. de ciuit. Dei, cap. 11. dum linguæ diuiderentur, Hebræa lingua, quę anteà vna ſola erat, remanſiſſe dicitur. ipſa quippe tũ humana dicebatur, qua ſola vniuerſum genus humanũ loquebatur. Hic Heber anno vitæ ſuæ 134. genuit Phalech in linea Chriſti, qui interpretatur diuiſio: quia in eiꝰ ortu linguarum diuiſio facta eſt, ſiue per linguas terra diuiſa eſt, quæ linguarum multiplicatio mutatioque de pœna venit, vt ſcribit Auguſtinus de ciuit. Dei. Vixit annis 474. Heber hic habuit plures alios filios & filias, & inter cæteros vnum, quem vocauit Iectan ſiue Ictan, qui habuit 13. filios, vt meminit Moiſes Gene. 10. Elmodad, Saleph, & Azarmoth, Iare & Aduram, & Vzal, & Decla, & Hebal, & Abimahel, & Saba, Ophir, Euila & Iobab. Iſtorum habitatio facta eſt Maſſa.

Heber.

Hebraica lingua.

Linguarum diuiſio.

In hac generatione diuiſæ ſunt linguæ. Nemroth enim gigas filius Chus, filij Cham, filij Noæ, his temporibus Noe proauo ſuo vita functo, edoctus à Ionicho rege Aethan, filio Noæ, cùm eſſet audaciſſimus & manu fortiſſimus, libidine dominãdi ſuccenſus, apud Babylonios cum ſuis exiſtens, imperium & tyrannidem in filios Cham primus vſurpauit. Cuius regni principium Babylon fuit, quam ipſe fundauit. quamobrem robuſtus venator cognominari meruit: venator, id eſt, deceptor animarum, quia cogebat homines ignem adorare, & humani generis oppreſſor factus dicitur. Beroſus ſcribit, quòd anno à ſalute humani generis ab aquis 131, cœpit regnũ Babylonicum ſub no-

Nemroth.

Babylon.

ſtro Saturno patre Iouis Beli. Et Saturnum vocat Nimbrotum, id eſt, Nemroth.

Quatuor tamen Nemroth fuiſſe, ex authoribus compertum habemus: primum hunc ex ſemine Cham, alterum ex ſemine Sem. Sem enim genuit Arphaxad, qui genuit Sale, qui genuit Heber, & fratrẽ eius Iectã ſiue Ictan, vt eſt apud Beroſum ſcriptum: qui & ipſe genuit Nemroth, qui genuit Cretem, qui genuit Cęlum & Iouẽ, qui genuit Saturnum, cognomento Nemroth tertium, prout refert Iacobus Benzio hiſtoricus.

Belus. Quartum autem Nemroth, Belum dicunt, primum Aſſyriorum regem: quia liber qui Imago mundi inſcribitur, ſic

Nemroth primus. inquit: Nemroth genuit Aſſur, qui genuit Belum cognomento Nemroth. De primo Nemroth B. Auguſtinus, inquit: Ex filijs Noæ non clarè poteſt haberi, qui ex eis pertineant ad ciuitatẽ Dei vel diaboli. Apparuit autem magis iſta diſtinctio bonorum & malorum tempore Heber, deſcendentis ex Sem. Nam illuc vſque fuit vniuerſa terra labij vnius idiomatis Hebraici, vt docent ſacræ literæ. At cùm proficiſcerẽtur de Oriente, inuenerunt campũ in terra Sennaar, & habitauerunt in eo. Fecit autem eos eſſe elatos ad iniuriam & contemptum

Nemroth. Dei, Nemroth filius Cham, qui cùm eſſet audacior, ſuadebat eis vt nõ Deo adſcriberẽt, quia hominibus per illum felicitas eueniret, ſed quòd hoc eis propria virtute præberetur. cognatosq; ſui generis prẹuenit ad tyrannidem ſolus ipſe, præſumens homines à Dei timore reuocare. Dixit aũt ad proximũ ſuum,

Ictan. videlicet Iectan Noæ pronepotẽ, cuius exemplo & ipſe permotus, in filijs Sem

Suphne. principatũ occupauerat: & ad Suphne, qui & ipſe inter filios Iapheth regnare cœperat: horũ quippe ductu et auſpicio vniuerſa Noę poſteritas regebaẽ. Habuit autem Nemroth ſermonem, cunctis perſuadens, vlciſci ſe volens de Deo, timensq; diluuium, dixit: Venite, faciamus lateres, & coquamus eos igni. ædificemus ciuitatem & turrim, cuius cacumen ad cęlos vſque pertingat. Quam cùm ædificare cœpiſſet, Deus ſuperbiam ædificantium hac ſola animaduerſione percuſſit, vt gẽtes duas & ſeptuaginta, quæ eò ex omni mundo conuenerant, quibus anteà fuit vnum labium eademque lingua, totidem linguarum confuſione ſuperinducta, ſeparârit, neceſſitatem inducẽs, vt alter alterius vocem non intelligeret, & ſuper omnem terræ faciem ſpargerentur. Et cùm imperantis dominatio in lingua cõſiſtat, ſuperbia Nemroth in lingua dãnata eſt, vt ipſe nõ intelligeretur iubẽs homini, qui intelligere noluit Deo iubente ſibi.

Linguarum confuſio.

Nemroth autem linguarum confuſione redargutus atque adeò confuſus, in Perſidem ſeceſſit, vbi & Perſas ignem colere docuit. Indeque error ille cæcas illorum hominum mẽtes inuaſit, vt ſolem DEVM eſſe putârint. Demùm, vt quidã tradunt, à filijs ſuis qui octo fuerant, caſtratus, vnà cum Cameſe filio in Italiam traiecit. ibique vbi nunc Roma eſt, vrbem Cameſam nomine filij ſui condẽs appellauit. De hac turri dicit Ioſephus, quia latitudo eius tanta erat, vt propè eam adſpicientibus longitudo videretur imminui. dij verò ventos immittentes, euerterunt eam, & vocem propriam vnicuique partiti ſunt, propterea Babel contigit vocari, quod Hebræi confuſionem vocant. De hac etiàm turri meminit Sibylla, dicens: Cùm omnes homines exiſterent vnius vocis, quidam turrim ędificauerunt excelſam, tanquàm per eam aſſcenſuri in cælum: dij verò turbines immittentes, euerterunt turrim, & vocem propriam vuicuique partiti ſunt.

Babel turris.

De campo Sennar meminit Eſtius, vt idem Ioſephus refert, quòd in regione Babylonis fuerat, dicens: Qui de ſacerdotibus ſunt erepti, Iouis ſacra ſumentes, in Sennaar Babylonis venerunt, diuiſiq́ue ſunt poſt hoc diuerſitate linguarum, migrationesq́ue agentes appræhenderunt mediterranea ſimul & maritima. In familia autem Heber remanſit primum idioma, non quidem in omnibus ab eo deſcendentibus, ſed ſolùm in linea illa qua peruenitur ad Abraham. Solus enim Heber ſuaſionibus Nemroth non paruit, ac per hoc in eius domo permanſit cultus Dei. Auguſtinus de ciuit. Dei lib. 16. cap. 11.

Heber.

In

Regnum Babel. In Babel ergò, vt ſcribitur in libro de Imagine mundi, primus regnauit Nemroth gigas. Cui ſucceſſit filius eius Aſſur, à quo Aſſyrij: huius filius Bel, qui et Belus, cui ſucceſſis Ninus. quod autem dicitur Gene. 10. quòd de terra Sennaar egreſſus eſt Aſſur, intelligendum eſt ſecundùm Magiſtrum, quia Nemroth expulit eum vi à terra illa & turre, quę eius erat iure hęreditario. Et ille Aſſur fuit ex poſteris Sem, qui ædificauit Niniuen. Sed Magiſter non putat intelligendũ de Aſſur filio Sem, qui inuenit purpuram & vngẽta, à quo Chaldæa & Aſſyria dicta eſt: ſed Aſſur, id eſt, regnum Aſſyriorũ indè egreſſum eſt, quod tempore Saruch proaui Abrahæ factũ eſt. Nam regnũ Babyloniorum habuerũt, qui de ſemine Nemroth vſq; ad quartã chiliadem & vltimum Chuſuniſdẽ, authore Methodio, qui per chiliades tantùm ſecula diſponit, nec apponit annos ſi ſuperſint, & ideò nihil certum de numero annorum poſuit.

Aſſur. Aſſyrij.

De mõſtroſis. Monſtroſorum quoquè multa hominum genera poſt linguarum varietatem à Deo factam, varijs in locis producta fuiſſe, etiàm diuus Auguſtinus 16. de ciuit. Dei cap. 8. commemorat, dicens: Deus enim ipſe cùm ſciret, quarũ partium ſimilitudine vel diuerſitate contexeret pulchritudinẽ vniuerſi, etiàm mõſtroſos homines in mũdum producere voluit. Dicuntur reperiri, qui in media fronte vnum tantùm habent oculum,

Monoculi. qui monoculi appellãtur. Quibuſdam vterque ſexus, & dextra mamma virilis, ſiniſtra verò muliebris: hos alternis vicibus coëundo & gignere, & parere dicũt, quos Hermaphroditos appellam⁹.

Hermaphroditus. Alijs autem ora non eſſe, ſed per nares ſolo halitu viuere. Alios ſtatura eſſe cubitales, quos Pygmęos Græci vocant, qui per annum octauum viuendo non excedunt. Hi populi, Plinio in 7. lib. naturalis hiſtoriæ teſtante, tenentes montana Indię, vicina tamẽ Oceano, ſalubri cælo ſemperq; vernante, habent ſingulare bellum contra grues: horũ mulieres Solinus anno quinto parere dicit, & octauo ſeneſcere. Item gẽtes alię ſunt, in quibus ſinguli ſingula crura in pedibus maximis habent, non flectentes poplitem, & tamẽ mirabilis celeritatis, quos Sciopodas vocãt. Hi etiàm Plinio teſte, per ęſtiuum tempus in terra ſupini iacentes, pedum ſe vmbra protegũt, quos Plinius in deſertis Indię partibus habitare dicit: Quoſdã alios ſinè ceruice, habentes oculos in humeris: quoſdã alios cynocephalos, quorũ canina capita, atque ipſo latratu magìs beſtias q̃ homines ſe eſſe profitẽtur. Quiſquis tamen (vt Auguſtinus inquit) vſpiàm naſciſ homo, id eſt, animal rationale mortale, quantumlibèt noſtris inuſitatam gerat formam, ſeu aliud quodcunq;, ex vno protoplaſto originẽ duxiſſe nemo dubitare debet.

Sciopodes.

De Pygmæis tamẽ ſcribit Heinricus de Haſſia, in prologo Bibliæ adducens Albertũ Magnum lib. 21. cap. 2. quòd Pygmęus nõ ſit homo, ſed medi⁹ inter hominem diuinũ intellectum habẽtem, & alia muta animalia: & quanuis præ cæteris vmbrã rationis habeat, tamẽ ſecũdùm veritatem vicinior eſt brutis quàm hominibus. Homo eñ eſt particeps ſenſûs, diſciplinabilis oñimodò, & memoriæ & experimenti & rationis, ſciẽtię & artis: & eſt ſic in primo gradu dignitatis animaliũ, conſequẽtèr Pygmęus in ſecundo, ſimia in tertio, quam (vt dicit) Pygmæus excedit in loquela, & ſimia cętera animalia excedit in hoc, q̃ nõ ſolùm habet ęſtimationẽ de conferẽtibus ſibi, ſed etiã de alijs animalibus. Ratio ſiquidẽ (vt ipſe dicit) duo habet, quorum primũ eſt ex reflexione ad ſenſata et memorata: & ibì eſt exceptio cuiuſdam experimẽti: ſecũdũ habet, prout ex collatione ſingulariũ penès ſimilitudinẽ elicit vniuerſale: quod eſt principiũ artis & ſcientiæ. Pygmęus autem non habet niſi primum: ideò non habet niſi quandam vmbram rationis. Cætera in Heinrico de Haſſia videas.

Homo. Pygmæus. Simia.

GENERATIO XV.

Heber ſecũdùm Hebræos vixit annis 34. & genuit Phalech ſiue Pælæg: ſecũdùm Septuaginta verò, anno vitæ ſuæ 134. genuit Pælæg. Pælæg verò ſecũdùm Hebræos vixit annis 30. & genuit Reũ ſeu Ragaũ: ſecũdùm Septuaginta verò, anno vitæ ſuæ 30. ſupra centeſimum genuit Reũ.

Phalech.

ANno 2643. à mũdi exordio, in Phalech filio Heber per lineam Christi 15. cœpit generatio. Hic Phalech dictus, quia in diebus eius facta fuit linguarũ confusio, quasi ipse diuisus sit ab alijs, qa in domo sua mansit lingua pristina. Vndè secundùm Augustinum, in hoc non paruum iustitię vestigium apparuit, quòd ista dom⁹ libera fuit ab hac pœna, quasi non fuerit particeps in culpa. vndè & tunc viuente adhuc Heber, diuisa est terra. Hic Phalech trigesimo supra centesimũ vitæ suæ anno, secundùm Augustinum & Isidorum, genuit Ragaũ siue Reũ, & facti sunt omes dies Phalech 239. anni, & mortuus est.

Hispania.

Hispaniarum regnum, Isidoro teste, à Tubal Phalech filio ortum habuit. Is nanq; ex Armenia egressus, primus Hispaniarum regnum obtinuit, vbi & sedẽ constituit. Hæc primò à Tubal Iapheth filio, Iberię nomen accepit, regio Europana, à montibus incipiẽs Pyrenæis, & per columnas Herculis circumiens, vsq; in borealem Oceanũ protenditur. Terra ferax frumenti, vini, olei, auri, gẽmarum atq; metallorũ omnium, insupèr homines gignit bellicosissimos.

Iberia.

Asturcones.

Refert Varro, in Hispanijs equas quasdam ex vento concipere, eô quòd cursu tam veloces existant, vt meritò ex vento cõcepti equi fuisse credãtur. Hęc regio inter Africam & Galliam sita est, Pyrenæis montibus à septẽtrione clausa, reliquis partibus vndiq; mari cõclusa. habet quatuor magna flumina, quæ sunt, Bætis, Minius, Iberus & Tagus. habet sex prouincias, Tarraconensem, Carthaginẽsem, Lusitaniã, *Calathiã, Bæticam, & Tingitaniã. Et primò hæc regio ab Ibero fluuio Iberia appellata, posteà ab Hespero Atlantis filio Hesperia, vltimò ab Hispali ciuitate Hispania quasi Hispaliã est nuncupata. In ea ciuitate Geryon rex fuit, tergeminus siue trimembris, quem Hercules victũ, nobilioribus spoliauit armentis. De regibus tamẽ Hispaniæ pauca legimus vsq; ad Christiana tempora. Verùm nostra tempestate anno 1491. Ferdinandus rex & Elizabeth regina Granatam totam ad Christianum cultum & obsequium reduxerunt, de quo ibidèm dicemus.

*Galleciã,
*Cãtabriã,
*Galitiam.

GENERATIO XVI.

Reũ secũdùm Hebræos vixit annis 32. & genuit Saruch, sed secundùm Septuaginta, anno vitæ suæ 130. genuit Saruch.

ANno 2773. ab origine mundi, in Reũ vel Ragaũ filio Phalech, in linea Christi XVI. incepit generatio. Iste anno vitæ suæ 132. genuit Saruch, teste Augustino & Isidoro. Eius quoquè tẽporibus templa multa constructa ferũtur, & quidam gentium principes adorari cœperunt. Scytharum quoquè regnum dicitur exortum. Vixit autem annis 302. & posteà mortuus est. Dissemināto itaque per orbem terrarum genere humano, varia mox instituta sunt regna, præter regnum Babel. Nam in hac generatione tempore Reũ, non solùm Scytharũ, sed & Aegyptiorũ, & Amazonum, & Bohemorum regna leguntur exorta.

Ragau siue Reũ.

DE REGNO SCYTHARVM ET AEGYPTIORVM.

Scytharum enim gens antiquissima habita est, vt Iustinus ait, quãquàm inter Scythas & Aegyptios diù contentio de generis vetustate fuerit, Aegyptijs pdicantibus, initio rerũ, quum alię terrę nimio feruore Solis arderent, aliæ rigerent frigore, ità vt non modò nõ generare homines, sed ne aduenas quidẽ recipere ac tueri possent, priusquàm aduersùs calorẽ vel frigus velamenta corporis inuenirentur, vel locorum vitia quæsitis arte remedijs mollirentẽ, Aegyptum ità temperatam semper fuisse, vt neque hyberna frigora, nec æstiui solis ardores incolas eius premerent: Solum ità fœcundum, vt alimentorum nulla terra feracior sit in vsus hominum: Iure igitur ibì primùm homines natos videri debere, vbì educari facilimè possent.

Scythæ. Aegyptij.

Contrà, Scythæ cæli temperamentũ nullum esse vetustatis argumentũ putabãt: quippe naturã quum primùm incrementa caloris & frigoris regionibus distinxerit, statìm ad locorum patientiam animalia quoquè generâsse, sed arborum atque frugum pro regionũ conditione aptè genera variata. Et quanto Scythis sit cælum asperius quàm

Aegy-

Aegyptijs, tanto & corpora & ingenia esse duriora. Cæterùm si mundi quæ nunc partes sunt, aliquãdò vnitas fuit, siue illuuies aquarum principio rerum terras obrutas tenuit, siue ignis, qui & mundum genuit, cuncta possedit, vtriusq; primordij origine Scythas præstare. Nam si ignis prima possessio rerum fuit, qui paulatim extinctus, terris sedẽ dedit, nullam priùs quàm septentrionalem partẽ hyemis frigore ab igne secretam, adeò, vt nunc quoquè nulla magis rigeat frigoribus: Aegyptum verò & totum Orietem tardissimè temperatum, quippe quæ etiàm nunc torrenti calore solis exæstuet. Quòd si omnes quondàm terræ submersæ profundo fuerũt, profectò editissimam quanque partem decurrẽtibus aquis priùs detectam, humilimo autem solo eandem aquam diutissimè immoratã: & quãto prior quęq; pars terrarum siccata sit, tãto priùs animalia generare cœpisse. Potrò Scythiã adeò editiorem omnibus terris esse, vt cuncta flumina ibi nata, in mare Mæoticum, tum deindè in Ponticum & in Aegyptium mare decurrant. His argumentis superatis Aegyptijs, antiquiores Scythæ sunt visi.

Scythia. Scythia in Orietem porrecta, includitur ab vno latere Ponto, & ab altero montibus Riphæis, à tergo Asia. Hominibus inter se fines nulli: neque enim agrum exercent, nec domus illis vlla aut tectum aut sedes est, armenta & pecora semper pascentibus, & per incultas solitudines errare solitis. Vxores liberosq; secũ plaustris vehunt, quibus corio imbrium hyemisq; causa tectis, pro domibus vtũtur. Iustitia gentis ingenijs culta, non legibus. Furtum. Nullum scelus apud eos furto grauius, quippe sinè tecto munimentoq; armenta & pecora habẽtibus, quid saluum esset, si furari liceret? Aurũ & argentum perindè aspernãtur, àc reliqui mortales appetunt: lacte & melle vescuntur, pellibus ferinis aut murinis vestiuntur. Hæc continentia illis morũ quoquè iustitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus.

Tanais rex. Apud Scythas primus regnauit Tanais rex, à quo etiàm Tanais fluuius dicitur ingẽs, qui in paludem defluit Męotidem, quemq; Niualẽ appellauit Virgilius. A Tanai flumine Scythia diuiditur, & vna pars remanet in Europa, altera in Asia ad Orietem vergens. Communitèr omnes Scythæ equitantes, deferunt arcus. Regnum hoc quanquàm vetustissimũ sit, inter regna tamen principalia quatuor non numeratur. Nulli tamen hominũ Scythica gens vnquàm cessit. Immò & Darium Persarum regẽ fugauit, vt infrà de eo dicetur: Cyrum occidit, Vexorem Aegyptiorum regem cum omi exercitu & belli apparatu repulit atq; fugauit: Asiã ter bello subegit, & per annos multos sibi vectigalem fecit.

Tanais fluuius. Scythica gens.

Ex Scythis autẽ multi exiêrunt, res maximas edentes. E quibus Amazones primò clarissimæ mulieres, quę in bellis multa gesserunt facinora. Bactriani & Parthi ab eis descenderunt. Atila etiàm ille magnus, qui Pannoniam subegit, et Romanum imperium diù molestauit, Aquileiã euertit, & in Germania multas vastitates edidit, ab illis descẽdit. Zeliorbes Hunorum rex, qui contra Iustinianum Imperatorẽ insurrexit, ex Scythia originem duxit. Lõgobardi, Hungari, Gothi vniuersi ex Scythia emersêre. Dauni quoquè ac Turcæ, vt suis locis dicemus, ex Scythia prodiêrunt. Ea gens est barbara, serpẽtes & idola colit, multis inuoluta libidinibus.

Bactriani. Parthi.

DE AMAZONIBVS.

Amazones. Post aliqua tempora ex Scythis duo regij iuuenes Plinos & Scholopytus, per factionem optimatum domo pulsi, ingentem iuuẽtutem secum traxêre, & in Cappadociæ ora cõsederunt. ibi spoliare finitimos consueti, conspiratione populorum per insidias trucidati sunt. Vxores quæ eos sequutæ fuerant, videtes orbitatẽ suam ac suorũ, arma sumpserunt: finesq; suos, submouentes primò, mox inferentes bella, defendũt. Nubendi quoquè finitimis animũ amisêre, nuptias seruitutẽ, nõ matrimoniũ, appellãtes: in singulare omniũ seculorum exemplum, auxêre remp. sinè viris. Et nè feliciores aliæ alijs viderẽtur, viros qui domi remanserant, interficiũt: pace autem postèa armis quæsita, nè gens interiret, concubitum finitimorum ineunt:

Matrimonium seruitus

si qui mares nascerentur, interficiebā-
tur. virgines non ocio neq; lanificio, sed
armis et venatiōibus exercebant, inustis
infantium dexterioribus mammis, nè
i. sinè mammis. sagittarū iactū impediretur: vndè Ama-
zones dictæ sunt.

Duæ reginæ his fuêre, Marthesia & Lampedo, quæ in duas partes agmine diuiso, inclytæ iam opibus, vicibus gerebant bella, solicitè terminos alternos defendentes. Marte se genitas prædicabant, nè successibus deesset authoritas. Itaque maiore parte Europæ subacta, Asiæ quoquè nōnullas ciuitates occupauêre. Ibi Ephesum, multasq; alias vrbes condidêre. Marthesia regina tādèm in bello interficitur. In cuius locum filia eius Orithyia succedit regno, virgo permanens. Sorores Orithyiæ Antiope & Menalippe ab Hercule victę & captę fuêre. Orithyia verò illas vlcisci parans, ab Athenienſibus vincitur. Post Orithyiam Pentesilea regina regno potita, Troiano bello interfuit, & in eo cū exercitu est interfecta. Paucæ quę remanserunt, vsq; ad tempora Alexandri Ma-
* Minithyia gni durauerunt. Harum* Minithia siue Calestris regno potita, concubitu Alexandri per dies 14. sobolem quęrens, reuersa in regnum, breui pòst cum omni Amazonū nomine intercidit. Hæc latiùs Iustinus scribit.

DE REGNO AEGYPTI.

Aegyptiorum regnum in hac quoquè generatione initium sumpsisse cōstat sub Ragaū. In quo, teste Eusebio, primus regnauit Sores. Quod regnum multas mutationes habuit, durauitque vsque ad Augustum. Sed Diodorus Siculus libr. 2. primum post deos in Aegy-
Menas. pto regnâsse recitat Menan, qui populos colere deos, sacraque his facere docuit. Vbi mira ac multa, fabulis haud dissimilia, prosequitur, de situ Aegypti, de Nilo, de vrbibus illius, & præsertim Thebis & Memphi, multa edisserens. Ego verò Bambergensem sequens scriptorē, inuenio ab initio Thebeos Aegyptijs imperâsse annis centum & nonaginta, & sic vsque ad nonagesimum annum Isaac. Et Thebei circa natiuitatem Abrahæ cœperūt regnare. Et cùm regnum Aegypti ferè quadringē-
tis annis præcesserit, potuit & Sores & Menas regnâsse, successoresq; eorum, quorū plures nominat Diodorus. Post Reges Aegypti.
Thebeos primū regnauit Pharao, à quo Pharos ciuitas, & posteà reges dicti Pharaones. hinc Zoës. Ab hoc vsq; ad Amasim, sub quo venit Ioseph in Aegyptū, 17. fuerunt reges per annos centum & Pharaones dicti sunt reges ægyptiorum pro dignitate.
tres, qui dicebantur Pharaones & Pastores. Huius primi Pharaonis Zoës, Iō siue Isis creditur fuisse nupta, vt de ea suo dicetur loco.

Cùm autem Ioseph filius Iacob annorum esset triginta, venit in Aegyptū, & dux est Aegypti cōstitutus à Pharaone. Anno verò ætatis suæ 43. pater suus Iacob ætatis 131. annorum, descendit in Aegyptum. Et tertio anno posteà apud Aegyptios primus Diopolitanorum Amasis rex est constitutus post 18. dynastian, id est, summā potestatē. totiès em mutatio facta fuit in regno ab eius exordio. Regnauit autem Amasis annis 25. Post eum regnauit Chebron annis xiij. Post illum Amenophis regnauit annis 21. Deindè Mephres regnauit annis 12. Post illū Mispharmutosis regnauit annis 26. Post hunc regnauit Theomesis siue Tuthemosis annis IX. Cui successit Amenophis vel Amenoptes, regnauitq; annis 31. Orus deindè regnauit annis 38. Acengeres vel Acencris deindè regnauit annis 12. Achoris regnauit annis 8. Chencres regnauit annis 16. Eius anno vltimo Moses anno repromissiōis 430. eduxit populum ex Aegypto, et in mari rubro Chencres submersus est, prout legitur apud Eusebium, & in lib. de Imagine mundi.

ANNO sequēte Acherres rex Aegyptiorum constituitur, regnauitq; annis 8. Cui successit Cherres, & regnauit annis 15. Cui successit Armeus, qui & Danaus, & regnauit annis 5. Cui successit Remesses, q & Aegyptus, à quo Aegy- Aegyptus.
ptus nomen sortita est, quæ priùs vocabatur Aëria, regnauitque annis 68. Cui Menopes vel Menophis in regno succes sit, & regnauit annis 40. Cui successit Zethus, & regnauit annis 55. Ramses rex annis regnauit 66. Cui successit Menoses vel Amenophis, & regnauit annis 40. Hic à quibusdam dicitur Vexores,

qui

qui Scythis bellũ primùm indixit. Cui ſucceſſit Agamenes ſeu Ammenemes, regnauitque annis 26. Theores verò vel Thuoris regnauit annis 7. Vltimo anno regni illius, Aegyptiorum dynaſtia 20. mox poſt excidium Troiæ incepit, tendẽs per annos 177. cuius temporis reges non inuenio.

Deindè anno regni Salomonis 33. tranſacta dynaſtia vigeſima, incepit Aegyptiorum dynaſtia 21. in qua primus regnauit Smerdis annis 26. Poſt eum Pſeuſennes regnauit annis 41. Poſt illũ Nephercheres regnauit annis 4. Poſt illũ Amenophis regnauit annis 9. Oſochor rex regnauit annis 6. Spinaces regnauit annis 9. Pſuſennes regnauit annis 35. Seſencoris regnauit annis 21. Oſorchon regnauit annis 15. Thelegotes ſeu Tachelotis regnanit annis 13. Cõbaſtes vel Petubaſtis regnauit annis 25. Oſorchon rex, quẽ Herculem cognominauerunt, regnauit annis 9. Pſammus regnauit annis 10. Bocchoris regnauit annis 44. Hic Aegyptijs iura conſtituit, ſub quo & agnus locutus eſt. Sebicus rex Aegypti regnauit annis 12. Tarachus Aethiops regnauit Aegyptijs annis 20. Aethiops, qui & Merres, regnauit annis 12. Stephinatis regnauit annis 7. Nichepſus regnauit annis 6. Pſammeticus regnauit annis 44. * Nechac qui & Nechepſus, regnauit annis 6. Pſamites qui & Pſammeticus, regnauit annis 12. Vaphres regnauit annis 30. Amaſis regnauit annis 41. quem Cambyſes Cyri regis filius, ſecundus Perſarum rex, ſubiugauit, & Aegyptum in monarchiam Perſarum tranſtulit. & regnum defecit.

*Necha

Deindè anno ab vrbe cõdita 340. rurſum Aegyptiorũ renaſcitur dynaſtia, in qua primus regnauit Amartheus annis ſex. Poſt illum Nepherites regnauit annis ſex. Achoris regnauit annis 12. Pſammutes regnauit anno vno. Nectanabus regnauit annis 18. Theo regnauit annis 19. & ſic iterùm regnũ defecit circa tempora Alexandri Magni. deindè tranſactis 26. annis, Alexãdro mortuo, qui Aegyptum tenuit, Ptolemęus Lagi filius, Aegypti regnum eſt ſortitus, regnauitq; annis 40. Cui ſucceſſit Ptolemæus Philadelphus, regnauit annis 38. Ptolemęus Euergetes filius eius, regnauit 26. Cui ſucceſſit filiꝰ Ptolemęus Philopator, regnauit annis 17. Cui ſucceſſit Ptolemæus Epiphanes, regnauit annis 24. Cui ſucceſſit frater Ptolemæus Philometor, regnauit annis 35. Cui ſucceſſit Ptolemæus Euergetes ſecundus, regnauit annis 29. Huic ſucceſſit Ptolemæus Phyſcon vel Soter, regnauit annis 17. Hũc frater pepulit à regno, & vocabatur Ptolemæus Alexander, regnauit annis 9. deindè Ptolemæus Phyſcon regnauit annis 8. Ptolemęus frater Cleopatræ regnauit annis 30. deindè Cleopatra poſt multa nefanda quę patrauit, ſub Octauiano cum Antonio perijt, & ex tunc Aegyptus in prouinciam redacta fuit.

Ptolemæi dicti reges vẽs Aegypti.

Eſt autem Aegyptus terra fertiliſſima, quam Nilus fluuius irrigat, fructiferamque reddit. Alibì enim agricultura magno exercetur labore & ſumptu, ſoli Aegyptij minima impẽſa fruges fertiles afferunt. Vineæ quoquè eodem rigatæ modo, vino abundant. Terra pecori relicta, adeò exuberat paſcuis, vt oues bis in anno pariant, bisq; lanã præbeant. Solus creſcit Nilus tũc, cùm cætera flumina decreſcunt. Eſt terra plana & campeſtris. Aegyptus.

Thebei quidem antiquiſſimos ſe ciues Aegyptiorũ profitentur. Thebe eñ vrbs eſt antiquiſſima, in qua centũ ſunt portæ, & in qualibet cuſtodes ducenti. Tamen aliqui aſſerunt, non centũ portas fuiſſe ciuitatis, ſed plures egregiasq; templorũ portas. Thebei primùm philoſophiam ac aſtronomiam ab ipſis repertas volunt, ſeq; à regionis ſitu adiutos ad cognoſcendos orientium & occidentium aſtrorum motus: inſupèr & menſes & annos ab eis eſſe inſtitutos. Habent Aegyptij & Memphim vrbem ambitũs ſtadiorum cẽtum & quinquaginta. vrbs eſt omnium præclariſſima. Thebe. Philoſophia. Aſtronomia. Memphis.

Aegyptij reges vitam primùm, non aliorum regnantium, quibus voluntas pro lege eſt, traducebant licentia, ſed legũ inſtituta in colligẽdis pecunijs quotidianoq; victu ſequebantur. Eorũ cultui obſequioque nullus deputatus erat, neque emptitius, neq; ſeruus domi genitus, ſed nobilium ſacerdotũ filij, tum De moribus regũ Aegypti.

vltra

vltra XX annos nati, tum doctrina præ cæteris eruditi, vt horum corporis ministrorum die noctuq; adstantium cõspectu motus rex, nil turpe committeret. Rarò enim potẽtes rerum mali euadunt, vbi desunt suarum cupiditatũ ministri. Institutæq; erãt diei & noctis horæ, quibus lege regi permissa, agere fas erat. Manè surgentem regem, primùm epistolas oẽs missas capere oportebat, vt cognitis his quæ sibi agenda erãt, responso dato, singula in tempore exque ordine rectè agerẽtur. His actis, cùm in virorum excellẽtium cœtu lauisset corpus, vestem præclarã indutus, sacra dijs faciebat.

Mos erat sacerdotum principi, iuxta aram hostijs deductis, adstãte rege, magna voce audiẽte populo, valetudinem prosperam, omniaque bona precari regi, iustitiam in subditos colenti: narrare insupèr eius virtutes, in deos pietatem ac religionem, in homines humanitatẽ seruantis, tum illum continentem dicere, iustum, magniq; animi, veracem, liberalem, omnesque frenantem cupiditates. Tandèm execrationem in malos exequebatur: tum regem culpa purgãs, omne crimen in ministros, qui regi iniqua suaderent, conijciebat. His actis, sacerdos regem ad felicem dijsq; gratam vitam hortabatur.

Et tũc regum vita ea tenebatur modestia, vt non à legislatore, sed à peritissimo medico ad seruandam sanitatem cõposita videretur, ac velutì priuati tenebantur legibus: neq; id ægrè ferebãt, existimantes se, parendo legibus, sic beatos fore. Hac vsi erga subditos iustitia reges, omnium beneuolentiam adeò assecuti sunt, vt non solùm sacerdotibus, sed & singulis Aegyptijs maior regum, quàm vxorum filiorumq; aut aliorum principum, salutis inesset cura. Omnes denique Aegyptij regis mortem cõmuni mœstitia luxerunt, vestes lacerantes, templis clausis forum non frequentabãt, dies 72, luto deturpãtes capita, mœrentes. Postrema die corpus in arca cõditum, ante sepulcri aditum posuerunt: ibi breuiarium à rege in vita gestorũ de more recitabatur, volẽtiq; facultas dabatur accusandi regẽ: quo fiebat, vt plures reges timor cogeret iustè viuere, veritos futuram post mortem plebis iram atq; odium sempiternum. Antiquorum regum viuendi mos iste erat, ait Diodorus.

Leges.

Aegyptus in plures diuisa erat partes. Cuilibet parti prætor aderat, qui oẽium haberet curam. vectigalibus trifariàm partitis, priorem portionem percepit collegium sacerdotũ, quibus magna apud incolas authoritas, tum propter deorum curam, tũ propter doctrinam fuit. Aderant enim sacerdotes grauibus in rebus semper cõsilio atq; opere regibus, tum astrorum peritia, tũ verò sacrificijs futura prædicentes. Ex libris prætereà sacris priorum gesta referebant, quibus reges in agendis noscant quæ sint profutura. Altera portio ad reges pertinet, quam & ad bella & ad vitę cultum, tum ad liberalitatem erga strenuos viros pro meritis impendunt. Qua ex re fit, vt populares nullo grauentur tributo. Tertiam percipiunt milites, & qui belli sunt instituti ministerio. Iniquum enim foret, ad tuendam communem salutem intentos, nulla ex ea pro qua pugnarent patria, commoda percipere. Ea verò præcipua vtilitas videbatur, quòd faciliùs gignendæ proli operam darent: quo fiebat, vt referta multitudine hominum patria, nequaquàm externo milite egerẽt. Sacerdotes &hîc emunitatem habent. Diuisio Aegypti.

Est insupèr Aegyptiorum politia in tria hominum genera instituta, Pastorum, Agricolarum, Opificum. Agricolę parua quadam mercede, à rege, sacerdotibus ac militibus agros mercati, per oẽm ætatem ab ipsa pueritia rei rusticę sinè intermissione vacant. Eodẽ modo & pastores, cura atq; arte regendi pecoris à patrib⁹ accepta, sempèr in ea gubernatione ætatem agunt. Quo fit, vt rerum aliarum ignari, inueniantur circa officium suum sagacissimi: & multa inueniunt suis studijs. Non enim ouis incubant ipsi ingenio & naturali arte, ex ouis, præter cæterarum gentium consuetudinem, educunt fœtus. Artes quoquè apud Aegyptios Politia.

Quõ autẽ istud fiat, præsertìm cp ad gallinas aut gallinaceos attinet, describit Ioan. Leo lib. 8. rer. Afric. cap. 25.

ptios excultas videmus, & ad ſummum perductas. Nam ſoli Aegyptij opifices, omiſſa rerum publicarum cura, nullum niſi aut legibus permiſſum, aut à patre traditum opus exercent, vt neq; eos docentis inuidia, neque aliud quiddam ab inſtituto impediat exercitio. Apud Aegyptum ſi quis opifex ad rempub. accedat, aut plures exerceat artes, magna mulctatur pœna. Diodorus hæc.

Leges Aegyptiorum.

Leges verò apud Aegyptios erant tales: Iudicia non caſu fiebant, ſed ratiõe. Exiſtimabãt enim ritè facta, plurimùm vitæ mortalium prodeſſe. Mos erat, accuſatorem ſcribere ea quibus alium accuſabat, modumq; patratæ iniuriæ aut damni facti, quantique eam æſtimaret. Reo tempus dabatur reſcribendi ad ſingula, & aut ſe id nõ feciſſe, aut rectè feciſſe purgandi cauſa, aut iniuriam vel damnum minoris ęſtimandi. Rurſus accuſatori reoque inuicèm reſpondendi locus erat. Ità his auditis litigatoribus, cùm iudices de controuerſia quęſiſſent, ſententiam ferebant. Is mos erat: exiſtimabant ſcriptis veritatem maximè elici poſſe. Sanè oratorum ars, hypocritarũ fraudes, lachrymę periclitantium, multos à recto veroque iudicio auerterunt.

Rex eorum Sabacius nomine, capite damnatos, nequaquàm mortis pœna afficiendos cenſuit, ſed opus facere vinctos cõpedibus per ciuitates coëgit, quę pœna non paruo extitit vectigali. plures enim ex eo officio aggeres conſtruxit, foſſas varijs locis opportunas fecit. Ità & pœnæ acerbitatem leniuit, & inutilem pœnæ aſperitatem in magnum commodum vertit. Periuri verò capite mulctabantur, tanquàm qui duplici tenerentur ſcelere, vt qui & pietatem in deos violarent, & fidem inter homines tollerent, maximum vinculum ſocietatis humanæ. Si quis iter faciens, aut hominem cædi comperiret, aut quamlibet iniuriam perpeti, neq; ſubueniret auxilio, ſi poſſet, mortis erat reus: ſi nõ poſſet, deferre latrones cogebatur.

Fides.

Cogebantur Aegyptij omnes, ſcripta ſua nomina ad præſides regionum, & ſimul quo exercitio viuerent, deferre: qua in re ſi quis mentiretur, aut ſi iniuſto viueret quæſtu, mortis pœnam incidebat. In bellis qui aut ordinem reliquiſſent, aut non parérẽt ducibus, nõ plectebantur morte, ſed maxima omnium ignominia, qua poſtmodùm virtute & rectè factis deleta, ad priorem ſtatũ redibant. His qui ſecreta hoſtibus reuelâſſent, linguam abſcindebant. Ei qui mulierem liberam violâſſet, virilia execabantur, quoniam vno crimine tria haud parua ſcelera complexus eſſet, iniuriam, corruptelam, & liberorum cõfuſionem. In adulterio ſpõtaneo depræhenſus, virgis cædebatur ad mille plagas, mulier naſo mutilabatur. Boccoris rex Aegypti, leges plurimas ad commercia hominum tulit, de quibus Diodorus.

Leges ad hominũ commercia.

Lex prętereà de furibus hęc erat: Iubebat eos qui furari volebant, nomen ſuum apud principem ſacerdotum ſcribere, atq; eueſtigiò furtum ad eum deferre, & cui furatus eſſet, & tunc quarta parte mulctabatur dominus, quę dabatur furi. Satiùs legiſlator eſſe duxit, cùm impoſſibile eſſet furta cohibere, alicuius portiõis, quàm totius rei amiſſę, homines iacturam pati.

Muſica.

Sacerdotibus vnam tantùm vxorem ducere licuit, reliqui pro voluntate ac facultatibus plures ducunt. Solum patrem exiſtimant generis authorem, vndè natus etiàm ex ancilla, pro legitimo habebatur & libero. Muſicam non ſolùm inutilem, ſed etiàm nociuam ducebant, tãquàm virorum animos effœminantem. Morbos vel ieiunio vel vomitu curabant, idq; aut quotidiè, aut tribus aut quatuor interiectis diebus.

Medici.

Medici tamen erant apud eos, qui ex publico ſumptum habebant, ægros ſecundùm leges curabant. ſi quis normam ſacri libri ſecutus, infirmum ſanare nequiuerat, omni crimine carebat. Si præter ea quæ libris continebantur, illum curauerat, morte puniebat. Alia plura Diodorus Siculus annotauit.

DE EXORDIO REGNI TEVTONICORVM SEV GERMANORVM.

Teutones.

Beroſus Chaldæus ſacerdos, quem Ioſephus in antiquitatibus ſæpè adducit, & Metaſthenes Perſa vt publica fide probatum ſcriptorem annalium Aſſyriorum aſſerit, qui & regnũ ſeu monarchi-

narchiã Græcorum præceſſit. Hic ità in quarto libro hiſtoriarũ ſcripſit: Anno, inqt, 131. à ſalute ab aquis, prima omniũ gentium & ciuitatum fundata eſt Babylonica vrbs. ab exordio huius, Ianus pater, aliâs Noa, miſit in Europam, & regem Sarmatiæ fecit Tuiſconem à Tanai ad Rhenum fluuium. Iunctiq; ſunt illi omnes filij Iſtri & Meſæ cum fratribus ſuis, ab Adula monte vſque ad Meſembriam Ponticam. De hoc Tuiſcone meminit etiàm Cornel. Tacitus de ſitu Germanorũ: Tuiſconem, inquit, Germani deum terra editum, & filiũ Mannum, originẽ gentis conditoremq; fuiſſe: & benè, quia Tuiſcon fuit filius Noę, vt ſuprà generatiõe xj. ſcripſi. Et hic primus rex Germanorum & Sarmatarum. Deindè Beroſus: Anno, inquit, Nini regis Aſſyriorum quarto, Tuiſcon gigas Sarmatas legib⁹ format apud Rhenum. Idipſum facit Iubal apud Celtiberos, et Samotes apud Celtas. Secũdus rex fuit Mannus, de quo idem Beroſus inquit: Apud Rheni Sarmatas, anno ſexto Semiramidis, regnauit filius Tuiſconis Mannus. Tertius rex Ingæuon, de quo Beroſus: Sub Nino filio Nini & Semiramidis apud Tuiſcones regnauit Ingęuon. Quartus rex Teutonicorum ſeu Germanorum Herminon, de hoc Beroſus: Sub Aralio ſeptimo rege Aſſyriorum, apud Tuiſcones regnauit Herminon vir ferox armis. Quintus rex fuit Marſus, de quo Beroſus: Octauus rex Babylonis fuit Baleus, ſub quo apud Tuiſcones regnabat Marſus. ab hoc Marſo rege Germanorum, regio Marſorum eſt dicta, vt Plinius in naturali ſcribit hiſtoria. meminit & Cornel. Tacitus. Sextus rex dictus eſt Gambriuius, de quo Beroſus: Decimus Aſſyriorum rex fuit Belochus, ſub quo apud Tuiſcones regnauit Gãbriuius vir ferocis animi. Gambriuius, ſecundùm Iohannem Annium, interpretatur Latinè coronatus. Ideò exiſtimat hunc fuiſſe primum, qui coronam totius Germaniæ cõſenſu pertulerit. Septimus rex fuit Sueuus, de quo idem Beroſus: Sub Baleo xj. rege Babyloniæ, regnauit apud Tuiſcones Sueuus. Hũc ego arbitror regem, à quo dicti ſunt Sueui. Et qui ſcribitur à quibuſdam, oppidũ Turicenſe maius iuxta ripam Limagi fluuij conſtruxiſſe, cùm iam Turicus rex Arelatenſis condidiſſet minus ab altera parte ripæ. Et ideò totũ oppidum appellatum Turegum, quaſi Duregum, id eſt, duorũ regnorum. Fluuius autem Turegum influens, nominatur Lindimaga, vel Limaga, ſiue Limagus, vulgò Limat. Octauus rex, dictus eſt Vandalus, regnauit ſub Altada xij. rege Babyloniæ. Nonus rex, dictus eſt Teutanes, ab eo Teutonia. regnauit ſub Mamito xiij. rege Babyloniorũ, & ſacrificijs ritus indidit. Decimus rex, Hercules Alemannus, de quo Beroſus: Sub Mãcaleo xiiij. rege Aſſyriorum, regnauit apud Tuiſcones Hercules Alemannus. de hoc Cornel. Tacitus, Germani ituri in prælia, Herculem canunt. Et tantum de decem regibus Germanorum, quorum Beroſus meminit.

Tuiſcon primus rex Germaniæ.

Secũdus.

Tertius.

Quartus.

Quintus.

Sextus.

Septimus.

Sueui.

Turegum.

Cęſar 1. bel. gal. 11. pagũ Tigurinum vocat.

Octauus.

Nonus.

Decimus.

GENERATIO XVII.

Saruch ſecundùm Hebræos vixit annis 30, & genuit Nachor. Sed ſecundùm Septuaginta interpretes, anno vitæ ſuæ 30 ſupra centeſimum, genuit Nachor.

ANno 2905. à mũdi exordio in *Saruch filio Ragaũ per lineam Chriſti xvij. incepit generatio, qui trigeſimo ſupra centeſimum vitæ ſuæ anno, ſecũdùm Auguſtinum & Iſidorum, genuit Nachor. Poſteà verò alios genuit filios & filias. & cùm facti fuiſſent oẽs dies Saruch ducenti & 30 anni, mortuus eſt, Gene. 11. Anno vitæ Saruch 25, teſte Euſebio, Aſſyriorum regnum initiũ ſumpſit, quod quidem regnum ſecundùm Augu. de ci. Dei ca. 2. lib. 18. quantùm ad imperium attinet. maximum omnium fuit, neq; vllum aliud tam longè lateq; diffuſum, quodq; durauit annos 1302. Certè poteſt eſſe, quòd regnum Aſſyriorum tunc exortum fuerit. Sed quomodò Belus tum regnare cœperit, non benè quadrat. Nam ipſe Belus regnauit duntaxàt annis ſeptuagintaquinque in Aſſyria, cui ſucceſſit Ninus, qui Tharę regnauit tempore, & cuius regni anno 43. natus eſt Abraham. Vndè ſequitur, quòd Belus Aſſyrijs regnare cœperit anno Nachor 101. Et id ſequar, vt annos

*Baruch

Regnũ Aſſyriorum.

nos ab exordio mundi rectiùs cõputare valeàm.

Veruntamen si credibile est, inuenio apud aliquos, Hungaricum atque Bohemicum regnũ his tẽporibus fuisse exortum. Hungarorum siue Hunorũ protoparentem, Nemroth regem Babel prædicant. Nemroth, inquiunt, ex vxore sua Enech duos generauit filios: vnus Hunor, alter Magor denominabatur. Ab Hunor Hungari siue Huni, quod idem dicunt, sumpserunt originem. Alij referunt, Hunor & Magor patres Hunorum, descendisse à Magog filio Iapheth, qui post diluuium anno 58. prout S. Sigibertus episcopus Antiochenus in Chronica Orientalium natiõum refert, intrauit terram Euilath. Et ex coniuge sua Enech genuit Hunor & Magor supradictos. Et quomodò peruenerint ad paludes Mæotidas cerua duce, quinque annis ibì morantes. Sexto verò anno exiuerint per desertum, post multos annos duxerint in Pãnoniam, & expulsis Gothis, eam occupauêrint.

De Hungaris & regni Hungarici initio.

De Bohemiæ verò regno refert Supplementum Chronicarum, quòd princeps vnus Bohemus nomine, qui extructioni turris Babel interfuerat, per Italiam transiens, Alemaniamq; penetrãs, vltra Danubium consederit, & terram à se Bohemiam nominauerit: & alia nonnulla subiungit, quæ refellere non est opùs. Nam siue post confusionem linguarum à Bohemo aut Sclauo, siue ab Hunor ac Magor Hungaros & Bohemos originem quis duxisse contendat, non refert: cùm nemo sit qui non gloriari possit, ex Arca se Noæ, sed & ex Adam & Eua processisse. Sed quòd regna ista in hac generatiõe fuerint exorta, neminem adhuc vidi, qui reges illorum regnorum nominaret. Primum autem Hungarorum regem seu Hunorũ, Attilam fuisse testantur Chronicę. Qui regnauit Hungaris anno salutis nostræ quadringentesimo primo. Bohemia verò ducibus paruit vsq; ad Vladislaum, qui in expugnatione Mediolanensium egregiam operam nauauit, & in regem se coronari meruit, licèt inueniat auus suus nomine æquiuocus, ab Heinrico quarto in regem fuisse coronatus Anno

De Bohemia & eius regni initio

Attilas.

Vladislaus.

salutis nostræ millesimo octogesimosexto. Sed vt Pius Papa (antè Aeneas Siluius dictus) scribit, successores sui tres regia dignitate nõ sunt vsi, tanq; regni decus homini, nõ prouinciæ, datum fuisset. de his suis in locis latiùs dicetur.

Est autem Bohemia, in solo barbarico trãs Danubium sita, vt scribit Aeneas Siluius, Germaniæ portio. Cuius ad Orientem latus Moraui tenent & Slesitarum pars, ad septentrionem ijdẽ Slesitæ, Saxones, qui & Misnenses & Thuringi: ad occidentẽ Francia & pars Norici agri. meridionalem plagam tum Baioarij, tum Australes habent. Nec alia Bohemiæ, quàm Teutonum terra coniungitur. Sylua vniuersam claudit, quã veteres Hercyniã vocauêre. Sermo genti Bohemicæ & Dalmatis vnus.

Bohemiæ situs.

Hercynia sylua, aliâs Harcynia.

Mos vetus in hãc vsq; diem seruatur, vt in templis sermone Teutonico plebs doceat̃: in cœmeterijs, Bohemico. Solis mendicantibus libertas fuit, quavellent lingua populos instruere. quę res palàm indicat, regionem ipsam olim Teutonicam fuisse, sensimq; subintrâsse Bohemos, quod Strabonis testimonio confirmare licet septimo commentario: Senones, inquit, Sueuorum natio, partìm intra, partim extra syluam habitat, Getarum contermina genti. Sueuorũ gens quidẽ amplissima: è Rheno siquidẽ vsq; ad Albim peruenit fluuium. eorũ etiàm portio trãs Albim loca depascitur, quẽ admodùm Eumundori & Lancosargi. Hæc Strabo. De Bohemis plura infrà in secundo volumine.

Sueuorum gens.

GENERATIO XVIII.

Nachor secundùm Hebræos vixit annis 29. & genuit Thare, sed secundùm Septuaginta interpretes, cùm esset annorum septuagintanouem, genuit Thare.

ANno 3035. à mũdi exordio, in Nachor per lineam Christi incepit 18. generatio. Hic Nachor cùm esset annorum septuagintanouẽ, genuit Thare, & post eum filios & filias: cõpletisq; centum quadragintaocto annis totius vitæ suæ, defunctus est, de quo Genes. 11. cap. Assyriorum regnum in hac generatione anno Nachor 101. secundùm veram computationem, vt mihi

Nachor.

Assyriorum regnum.

appáret, videtur habuisse exordium in Belo primo rege, quod quidem regnum prę cęteris omnibus insignius fuit, quũ per annos mille trecentos & duos, à Belo vsq; ad Sardanapalum vltimum, sub regibus 37. porrectum fuerit, qui sunt ac regnauerunt:

REGES ASSYRIORVM.

Berosus atque Metasthenes in his concordant.

Belus regnauit annis 62.
Ninus filius eius regnauit annis 52.
Semiramis vxor eius, regnauit post eum annis 42.
Zameis, qui & Ninias, filius eorum, regnauit annis 38.
Arius 5. rex, regnauit annis 30.
Arasius regnauit annis 40.
Xerxes qui & Baleus, regnauit annis 30.
Armamitres rex regnauit annis 38.
Belochus Priscus regnauit annis 35.
Baleus iunior regnauit annis 52.
Altadas regnauit annis 32.
Mamithus regnauit annis 30.
Mancalæus rex 13. regnauit annis 30.
Iphereus 14. regnauit annis 20.
Mamilus 15. regnauit annis 30.
Sparethus 16. regnauit annis 40.
Ascades 17. regnauit annis 40.
Amynthes 18. regnauit annis 45.
Belothus iunior 19. regnauit annis 25.
Bellepares 20. regnauit annis 30.
Lamprides 21. regnauit annis 32.
Sosares 22. regnauit annis 20.
Lampares 23. regnauit annis 30.
Pannias 24. regnauit annis 45.
Sosarmus 25. regnauit annis 19.
Mitreus 26. regnauit annis 27.
Tautanes 27. regnauit annis 32.
Tauteus 28. regnauit annis 40.
Thyneus 29. regnauit annis 30.
Dercylus 30. regnauit annis 40.
Eupales 31. regnauit annis 38.
Laosthenes 32. regnauit annis 45.
Pyritiades 33. regnauit annis 30.
Ofrateus 34. regnauit annis 20.
Ophratanes 35. regnauit annis 50.
Acrazapes 36. regnauit annis 42.

Tonosconcoleros, qui græcè Sardanapalus, regnauit annis 20. in hoc defecit regnum Assyriorum, quod Arbaces ad Medos transtulit. Fuerunt tamen post Sardanapalum reges Assyriorum, sed non monarchæ, vsque ad subuersionem Niniues, immò bipartita est monarchia. Et secundùm beatum Augustinũ, inter cætera regna mundi, duo sunt alijs omnibus clariora, Assyriorum & Romanorum, tẽporibus & locis ordinata & distincta. Illud primò in Oriente, aliud in Occidente surrexit: atq; finis illius, initium huius fuit. Ipsam enim Babyloniam, regni Assyriorum sedem, Romamq; germanas fuisse ciuitates, nõ solùm ex historicorũ dictis, qui huiusmodi (medijs ac breuibus Medorum seu Persarum ac Macedonum regnis, tanq̃ paruuli filij tutoribus, non iure hęreditatis, sed successione temporis interuenientibus) successisse tradiderũt, sed etiàm ex principis apostolorum Epistola, qui de Roma scribens, eam Babyloniam vocat, dicens: Salutat vos Ecclesia quę est in Babylone. Durauit primũ annis mille trecentis & duobus. Alterum, scilicet Romanorum, nunc durauit mille quadringentis nonaginta quatuor annis.

Regna duo clariora.

Annorum istorum numerus referendus ad annũ eũ, in quo Nauclerus hæc scripsit.

De quatuor regnis principalib' prophetizauit Ionichus suprà xj. generatione. Et Daniel, de quo infrà generatione 51. in litera Daniel. Assyriorum, incipit hîc: Medorum & Persarum, infrà generatione 52. regnum Græcorum, generatione 56. Regnum Romanorum, in principio voluminis secundi, generatiõe prima. In hac quoquè generatione, anno Nachor centesimo quadragesimosexto, cœpit regnum Sicyoniorũ. Licèt autem Eusebius referat illud exortum anno 74. vitæ Nachor, tamen quum à sequentibus discordet supputationibus, primum sequi intendo. In hoc regno primus Aegialeus regnauit, et ab eius nomine dicta est terra ista Aegialos siue Aegialia, quæ posteà Danaa, deindè Achaia, hactenùs Peloponnesus nuncupatur. Cuius clarissimum oppidum Corinthus fuit. Regio hæc etiàm Lycaonia vocata fuit, de quo Augustinus 18. de ciuit. Dei. Sicyoniorum regnũ admodùm paruum erat, peruenit autẽ aliquãdò ad Athenienses, deindè ad *Latinos, postmodùm ad Romanos, denique ad Turcas. Durauit autem vsq; ad Heli sacerdotis tempota, supra octingẽtos annos, post quos sacerdotes Carnij constituti sunt.

Regnũ Sicyoniorum.

*for. Lacedæmonios.

REGES

REGES SICYONIORVM, ALIÂS ARCADVM.

Aegialeus seu Abialius 1. regnauit annis 50.
Europs regnauit annis 45.
Stelchin regnauit annis 20.
Apis regnauit annis 25.
Thelasion regnauit annis 52.
Aegidius regnauit annis 34.
Thurimachus regnauit annis 45.
Leucippus regnauit annis 53.
Mesapus regnauit annis 47.
*Eratus regnauit annis 46.
Plemmeus regnauit annis 48.
Orthopolis regnauit annis 43.
Marathus regnauit annis 30.
Echireus regnauit annis 55.
Marathus regnauit annis 20.
Chorax 30.
Epopeus 35.
Laomedon 40.
Sicyon 45.
Polybus 40.
Inachus 42.
Phestus 8.
Adrastus regnauit annis 4.
Polyphides 31.
Pelasgus 20.
Zeusippus 31.

*Aratus huius Arati mẽtionẽ honestam facit Cicero 2. Offic. 17.

Ac sic omnes hi vigintisex reges, regnauerunt vsq; ad vigesimumnonum annum principatûs Heli sacerdotis.

GENERATIO XIX.

Thare, secundùm Hebræos, vixit annis 70. & genuit Abram. Sed secundùm Septuaginta interpretes, anno vitæ suæ similiter 70. genuit Abram. Sunt ergò à diluuio vsq; ad Abraham, vt ait Philo, anni ducenti nonaginta duo.

Nachor pater Tharæ. Generatio Tharæ.

ANno ab exordio mũdi 3114. in Thare Nachor filio, per lineam Christi 19. cœpit generatio. Hic Thare cùm esset 70. annorum, vt refert Isidorus, genuit Abram & Nachor & Aram. Abrã duos filios genuit, Hismaëlem & Isaac. Nachor secundus filius Tharę, octo de Melcha genuit filios. E quibus Bathuel vltimus fuit, qui genuit Rebeccam filiam & Laban filium. Hus primus erat filius Nachor, Iob filius Hus. Buz, secũdus filius Nachor. filij illius Beor & Balaam. Bathuel habuit Rebeccam & Laban. Hic Laban duas habuit filias, Lian & Rachel. Camuel quartus filius Nachor, Caseth quintus, Aran sextus, Pheldas septimus, Bela octauus. Aram verò tertius filius Tharæ, genuit Loth, Sarai & Melcham. Sarai vxorem duxit Abram frater, & Melcham Nachor frater. Iste Aram inter Chaldæos mortuus est in ciuitate Hur.

Idola.

Porrò Thare odio habere cœpit terram Chaldæorum propter idola, quæ apud eos venerabantur, quia ignẽ adorabant, & propter luctum Aram filij sui. Hebręi enim fabulantur, quòd cùm Thare & filij eius recusarent adorare ignem, miserunt eos in ignem, qui Deum verum adorantes, euaserunt illæsi, excepto Aram, qui in fide deficiens, cõsumptus est. Eduxit igitur Thare Abram & suos de Chaldæa, migrauitque in Charran siue Aran Mesopotamiæ ciuitatem, vbi & demùm mortuus est, dũ vixisset annis ducentis quinq;.

Moritˉ Belˢ.

ANNO à mundi exordio 3141, anno generationis currẽtis 27, mortuus est Belus Babyloniæ rex, cùm iam regnâsset annis 75. Et successit ei filius suus Ninus, qui in serie regni Assyriorum, primus ponitur: non quòd ille primus rex esset, cùm pater eius Belus ante illum 75. annis regnâsset in Babylone, quam ædificauit Nemroth: sed quia cæteris regibus fraudis ignaris, & regnorum suorum finibus contentis, ipse propagandæ dominationis libidine arma foràs extulit, cruentam vitam bellis egit, donèc omnem Asiam, excepta India, imperio suo subiecit. Vndè factum est, quòd etsi tum nonnulla alia regna fuissent exorta, regnum tamen Assyriorum monarchiam obtinuit & principatum, de quò & Ionichus quartus filius Noæ, vt suprà dictum fuit, ità fore prędixit. Et Daniel propheta, Nabuchodonosor in statua per quietem visa, interpretationem fecit. De hoc Assyriorum regno Trogi Pompeij abbreuiator sic exorsus est: Principio, inquit, rerum, gentium nationumq; imperium penès reges erat, quos ad fastigium huius maiestatis non ambitio secularis, sed spectata inter bonos moderatio prouehebat:

Ninus rex.

Monarchia Assyriorũ.

De regno Assyriorũ.

bat: populus nullis legibus tenebatur: arbitria principum pro legibus erant: fines imperij magis tueri, quàm proferre mos erat. intra suam cuique patriam regna finiebantur.

Ninus. Primus omnium Ninus, Beli regis Assyriorum filius, veterem gẽtium morem noua imperij cupiditate mutauit. Hic mortuo patre Belo, in regno successit. Moxque in solatium doloris, imaginem patris sculpi iussit, tantamque reuerentiam exhibuit statuæ, vt quibuslibet reis qui ad eam confugissent, parceret. Propter quod homines diuinos honores cœperunt illi imagini impendere, emulationeq; illius plurimi posteà charis suis mortuis imagines dedicauêre. Hinc exortum habuisse fertur idololatria, à Belo introducta imaginato.

Imaginum origo.

Asylum.

Prima idololatria.

Ninus igitur, patre defuncto, totam Assyriam obtinuit, ciuitatemque Campsor, à nomine suo appellatam * Niniuen, caput regni constituit, & itinere trium dierum ampliauit. Et quia secundæ res, vt plurimùm, maiorum ingerũt cupiditates, ad reliquam Asiam subijciendam profectus, omnem annis 17. præter Indos & Bactrianos, in potestatem suam redegit. Excipit etiàm Diodorus Siculus Arabiam, quæ gens libertatem seruans, nullum aduenam apud se regnare passa est. ità neque Persarum, neque Macedonum reges, quanuis potẽtes armis, eorum imperio potiti sunt. Est enim regio inexpugnabilis, propter loca partìm deserta, partìm arida, aquisq; deficientia. Vndè societatem Ninus cum Arieo Arabum rege inijt, & eum sibi adiutorem fecit. Deindè arma in Bactrianos vertens Ninus, ibì Semiramidem vxorem duxit, quæ cùm clarissima omnium mulierum feratur, quomodò ex humili fortuna ad tantam gloriam peruenerit, haud ab re erit referre.

Ninus Assyriorũ rex.

*Nina

De Arabia.

Ninus.

Semiramis.

Est Syriæ ciuitas Ascalon, iuxta templum deæ, quam appellant Dercetam, facie hominis, reliqua parte corporis piscem. huius * causæ fabulam ferunt, hanc à quodam adolescente imprægnatam, Venere suggerente, ac deam sui erroris pudore ductam, natam filiam in desertum exposuisse, & ab auibus susceptam nutritamque. Anno acto, à pastoribus compertam aiunt, & præsidi pastorum regi donatam. Qui liberis carens, vt filiam magna cura nutritam, Semiramidem ab auibus (eo em nomine lingua Syra vocantur) appellauit. Quæ cùm iam nubilis esset, ac pulchritudine cæteras anteiret puellas, præfectus Syriæ cùm apud Simmam (ità enim vocabatur pater nutricius) diuertisset, virginis amore captus, vxorem illam sumens, duxit in Niniuen siue Ninam. Et cùm plures virtutes Semiramidis formam exornarent, vir vni mulieri deditus, nil absque eius agebat consilio.

Ascalon. perceta dea.

Inter hæc Ninus Bactrianorum patriam accessu difficilem, viribus præualidam, grãdi exercitu coacto, est ingressus. Fuêre autem in Bactria plures insignes vrbes, quarum vna præclarissima, cæteris tum magnitudine præstantior, tum arce munitissima, Bactra dicta, vel (vt Stephanus de vrbibus scripsit) Bactrion. Sed & Bactrianorum rex Zoroastres, comparato valido exercitu, Nino occurrit in regni finibus: hostes in fugam versos superat, persequiturque cædendo vsque ad montes proximos, ad centum millibus hostium cæsis. Deindè auxilium ferente suis Nino, superati à multitudine Assyriorum Bactriani, dispersi sunt, suæque quisque vrbi subsidio abijt.

Bactrianum regnum.

Bactra. Zoroastres.

Ninus cæteris vrbibus captis, Bactra & natura loci & rebus cæteris quæ ad defensionẽ spectant, munita, cùm expugnare nõ posset, obsedit. Protracta autẽ longa obsidiõe, vir Semiramidis Menones dictus, amoris impatiens, vxorẽ accersit. Quarè perspicax magnique vltra muliebrem sexum animi, tempus nacta, quo virtutem ostenderet, viam multorũ dierũ ingreditur, induta stola eiusmodi formæ, vt vir muliérve esset, nequiret conspici. Cuius tanta erat commoditas, vt postmodùm Medi Persæq; stola Semiramidis vterentur.

Stola.

Cùm venisset in Bactra, perspecta obsidione, tum locis, vrbisq; situ, quaque adiri posset animaduersis, arcem, quia loco natura munito, difficilique erat accessu, custodijs proindè vacuã, inseriori

Semiramidis astutia.

riori parti, velutì arce ab hoste tuta, omnibus intentis, conspexit. Sumptis igitur ijs, qui per loca petrosa abruptaq; assendere soliti erãt, per aditum vallis pręcipitem superata loci asperitate, partem arcis capit, magnoque ad terrorem excitato tumultu, signum captę arcis obsidentibus dedit. Qui infra vrbẽ erãt, arce amissa obstupefacti, relictis mœnibus, fuga salutem quęsiêrunt. Capta est hoc modo ciuitas.

Tum admiratus Semiramidis virtutem rex Ninus, inprimis eam donis multis cumulauit: deindè pulchritudine eius allectus, persuadere viro conatus est, vt illam spontè sibi vxorem donaret, pollicitus filiam suam ei ea gratia donaturũ: renuenti comminatus est, ei se oculos, ni paréret, eruiturum: hoc perculsus timore, simul & amore incensus Menones, laqueo vitam finiuit. Semiramidem Ninus vxorem accepit. Superato hoc modo Zoroastre atq; occiso, constitutis rebus Bactrianorum, exercitum Ninus dimisit, & ad propria redijt. Hæc Diodorus.

Menones cur sese occiderit.

Zoroastres.

Zoroastres rex Bactrianorũ, quem occidit Ninus, Cham filius Noę fuisse dicitur, secundùm Magistrum in historijs. Et fertur magicæ artis inuẽtor. Qui & septem liberales artes in 14. columnis scripsit, septem æneis, & septem lateritijs, cõtra ignem & aquam. Ninus verò libros eius combussit, & ab eis orta sunt idola. Et ab imagine Beli eiusq; nomine, idola dicta vel Beel, vel Baal, aut Baalim, aut Beelphegor, aut Beelzebub, vndè Syrophanes primus idololatra Aegypti.

Eiusmodi columnarũ & suprà mentio fit Generat. 2.

Idololatria.

Zoroastres risit ea hora qua natus est.

De isto Zoroastre B. August. 21. de ciuit. Dei dicit, quòd fertur de Zoroastre, quòd solus ipse natus riserit, cùm omnes alij plorent, nec aliquid boni risus demõstrauit. Nam licèt magicarum artium inuentor, à Nino tamẽ rege Assyriorum fuit superatus. Clemẽs in itinerario dicit, quòd hic volens videri deus, & astris multùm intẽtus, velut scintillas quasdam ex stellis producebat, vt rudes in stuporem miraculi traherẽtur. Tandèm ab ipso dæmone, quem importuniùs frequentabat, est succensus, cui extruxerunt sepulcrum, tanquàm amico Dei, vehiculo fulminis ad cęlum leuato: vndè & hoc nomen post mortem sortitus est Zoroastres, quasi viuens astrum. Cùm Aristoteles scribat, viciès centum millia versuũ ab ipso condita, miratur Helinandus, quomodò Aristoteles viderit libros eius, cùm Ninus eos combusserit. Isidorus dicit eum à Nino interfectum. Eius autem magicam post multa secula Democritus ampliauit.

Ridicula miratio, cùm eorundem librorũ plura esse potuerint exemplaria.

EX GENTILIVM SCRIPTVRIS.

Berosus.

Berosus Chaldæus, vt Iosephus in primo de Iudaica antiquitate significat, fuit sacerdos, notarius, & scriba publicus, & præcessit Alexãdri regnum: quo tempore, vt author est Metasthenes, penès sacerdotes solos erat publica fides annalium: quamobrem omẽm Chaldaicam deflorauit historiam, & sic exorditur, dicens: Ante aquarum cladem famosam, qua vniuersus perijt orbis, multa præteriêrunt secula, quæ à nostris Chaldæis fidelitèr fuerũt obseruata. Et cùm de inundatione orbis, ac saluatione Noę filiorumq; latè scripserit, subiungit: Igitur ab hoc anno salutis humanæ ab aquis primordio sumpto, nostri Maiores numeros scripserunt. Nos abbreuiatè referemus origines & tempora & reges eorum duntaxat regnorum, quę nunc magna habẽtur. In Asia quidem nostrum omnium celsissimum Babylonicum, in Africa Aegyptium & Libycum. Postremò in Europa quatuor nostri enumerant, Celtiberorum, Celtarum, Kytim, quod illæ gentes Italicũ appellant: & Tuisconum, quod à Rheno fluuio per Sarmatas in Pontum finit. Addunt quidam etiàm quintum, Ionicũ. Deindè Berosus describit arborem filiorum Noæ: deindè filiorum Sem, Cham, & Iapheth. Posteà in 4. lib. Berosus de Noa aut Iano refert, quòd in Europa regem Sarmatię fecerit Tuisconem, à Tanai ad Rhenum, iunctique sunt illi omẽs filij Istri & Mesæ, ab Adula monte vsque in Mesembriam Ponticam. Hæc ille.

Hęc superiùs generat. 16. breuiùs aliquantò habentur.

Tuisconum regnum, id est, Germanorum.

De regno Teutonico & Sarmatic.

GENERATIO VIGESIMA.

A diluuio vsque ad Abraham, sunt anni secundùm Hebræos, vt ait Philo, ducenti nonagintaduo: sed secundùm Septuaginta, sunt anni nongenti quadragintaduo. Ab

Abraham vsq; ad natiuitatem Moisis, sunt anni quadringenti vigintiquinq; Et à Moise ad inchoatum templum ligneum & legem datam in monte Sinai, anni octoginta.

l. tabernaculum portatile à Moseo rectum.

ETas tertia mundi in Abraham patriarcha, ac in eo per lineam Christi ab exordio generis humani anno 3184. vicesima incepit generatio. Natus enim fuit Abrahã anno patris sui Tharæ 70. regni verò Nini regis Assyriorum, 42. Vndè Orosius in præfatione libri de ⁎ Ormisda mundi, sic ait: Ab Adam vsque ad natiuitatem Abrahæ, sunt anni 3184. vel vt alij habent, tria millia 34. qui ab omnibus historiographis vel sunt omissi, vel ignorati. Ab Abraham autem vsque ad natiuitatem CHRISTI sub Augusto Octauiano, anni sunt duo millia qndecim. In quibus authores & scriptores inter se oẽium ocia negociaq; triuerũt. Hebræi tamen, quos non sequor, ab exordio mũdi vsq; ad natiuitatem Abrahæ, solùm ponunt mille nongentos quadraginta octo annos. Et sic secũdùm Septuaginta interpretes, quos sequitur Beda & Orosius & Ecclesia, exceditur Hebręorum supputatio mille ducentis triginta quatuor annis.

⁎ Hormesta

Ninus moritur.

Porrò Ninus, vt refert Otho Frisingen, cruenta victoria tanquàm lupus sęuiens inter oues inermes, quinquagesimo secundo regni sui anno, in oppugnatiõe vrbis cuiusdam sagitta percussus, interijt, in ipsoque veridicè impletũ est: Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit. quod actum est anno Abrahæ decimo. Diodorus sic ait: Genito ex Semiramide filio, cui nomen Nini indidit, excessit è vita, imperio vxori relicto. Sepultus est in regia, sepulcro ingentis molis, altitudine nouem stadiorum.

Matt. 26.

Altitudo hodiè incredibilis.

Mortuo autem Nino primo rege Assyriorum, anno ab exordio mundi 3194. relicto filio impubere Nino & vxore Semiramide, hæc neque immaturo puero (ait Iustinus) tradere imperium, nec ipsa palàm tractare ausa, tot ac tantis gentibus vix patientèr vni viro, nedùm fœminę parituris, simulat se pro vxore Nini filium, pro fœmina puerum. Nam & statura vtriq; mediocris, & vox paritèr gracilis, & lineamẽtorum qualitas matri ac filio similis. Igitur brachia ac crura velamẽtis, tiara caput tegit: & nè nouo habitu aliquid occultare videretur, eodem ornatu et populum vestiri iubet, quem morem vestis exindè gens vniuersa tenet. Sic primis initijs sexum mentita, puer credita est. magnas deindè res gessit, quarum amplitudine vbi inuidiam superatam putat, quæ sit fatetur, quémve simulâsset. nec hoc illi dignitatem regni ademit, sed admirationem auxit, quòd mulier non fœminas modò virtute, sed etiàm viros anteiret. Hæc Babyloniam condidit, & murum vrbis cocto latere circundedit, arena, pice, bitumine interstrato, quæ materia in illis passim locis è terra exæstuat. Multa alia præclara huius reginæ fuêre: siquidem non contẽta acquisitos à viro regni terminos tueri, Aethiopiã quoquè regno suo adiecit. Sed & Indiæ bellum intulit, quò præter illam & Alexandrum Magnum nemo intrauit. Iustinus hæc.

Babylonia conditur.

Bitumen.

Semiramis.

Sed Diodorus Siculus lib. 3. refert hoc modo: Vniuersa deincèps peragrata Aegypto, Libyaq; magna ex parte in ditionẽ redacta, ad Iouem Ammonẽ transijt, scisciatura à deo suæ vitæ finem. dicitur responsum ei datum, ab hominibus migraturam esse, atque à multis Asiæ gentibus immortalium honores assecuturam. Idque fore, cùm ei Ninus filius insidiaretur, de quo infrà. Idem Diodorus paulò pòst: Cõstitutis, inqt, Aethiopię Aegyptiq; rebus, Semiramis ad Bactrianos Asiæ cum exercitu descendit. & cùm diutiùs pacem egisset, honoris cupida, excogitauit aliquod memoria dignum bellum gerere. Audiens igitur Indorum gentem maximam, inter cęteras orbis regiones pulchram fertilemq;, arma in Indiam vertit.

Indiæ regnum.

Est autem India præ cęteris pulchritudine excellens, regio multis fluminibus distincta, bisq; fructus annuatim ferens. adeò autẽ omnibus exuberat ad victum necessarijs, vt affatim vbilibèt fructus afferat. dicitur, nunq; in ea sterilitatem esse, aut fructuũ vastitatẽ. Est ibi incredibilis elephantorum numerus, qui virtute & robore corporis lõgè Libycis præstant. Similitèr auri, argenti, æris, lapi-

Indiæ & elephantorum eius laus.

lapidumque precioſorum, cęterarumq; rerum quę ad delicias atq; opes ſpectãt, ſumma copia. Quæ ſingula Semiramidem ad bellum Indicum inuitauêre.

Videns autem quantum bellum ſuſceptũ eſſet, magnisq; viribus ſibi opùs eſſe, omnibus prouinciarum præfectis mandauit, vt pro magnitudine prouinciarum, iuniores bello aptos conſcriberent. Edixit quoquè reliquis, vt poſt trienniũ in Bactris parati inſtructiq; adeſſent. Iuſſitq; in Phœnicia, Cypro, Syria, atq; alijs maritimis locis, vbi ea materia ſuppetit, naues fluminibus aptas parari. His tandèm confectis, copias omnes in Bactris coëgit. fuit militũ numerus, vt Etheſias tradit, tredeciès centena millia militum, equitum quingẽta millia, currus autem ad centum millia, naues diuerſæ ad duo millia.

Rex Indorum. Audita rex Indorum tum exercitûs magnitudine, tum ingẽti apparatu belli, conatus eſt excedere Semiramidis vires. Et primùm ex arundinibus nauigia confecit, ad quatuor millia, fluuio accommodata. Armorum quoquè omnis generis copias cõfecit. Elephãtorumq; venatiõe facta, plurimos ad bellum inſtruxit, omnibusque paratis atque inſtructis, nuncios ad Semiramidem nũc appropinquantem mittens, repræhendit eius ambitionem, quòd nulla laceſſita iniuria, bellũ ſibi inferret, multisq; verbis eam per literas incuſans, deos inuocans teſtes, minatus eſt, ſi acie victa eſſet, ſe illam cruci affixurum.

Arũdinum robur in India & craſſitudo.

Lecta epiſtola, ridens Semiramis, nõ verbis, ſed virtute certandum, reſpondit. Deindè regis claſſe inuenta, durum certamen cõmiſſum eſt, ac diutiùs magnis viribus vtrinquè pugnatum. tandèm ſuperata Indorum claſſe, ad mille naues ſubmerſę ſunt, multique mortales capti. pontem ſupra flumen, quo facilior eſſet tranſitus, conſtruxit. præſidioq; ex vtroq; latere impoſito, oẽs copias traduxit, vrbes & inſulas cepit, ad centũ millia hoĩm in ſeruitutẽ redegit.

Claſſe amiſſa, Indorum rex ſimulãs, ſuas copias procùl à flumine retrò abduxit, vt hoſtes id formidine factum rati, flumen tranſirent. Semiramis verò parte copiarum ad põtis cuſtodiam relicta, Indos cum reliqua parte exercitûs perſecuta eſt, atque de victoria ſecura, inprimis pugnans, Indos in fugam vertit. Rex haud ea re perculſus, aduerſùs reginam virili animo proficiſcitur, magnamque edebat Aſſyriorum cædem. Cùm autem magnus interfectorum cumulus fieret, timor & tremor omnia complêſſent, nulli iam ordinem ſeruabant. ità omnibus fermè Aſſyrijs ad fugam intentis, Rex Semiramidi caſu obuius, primus ſagitta brachium eius, deindè iaculo humerum ſauciauit: mox omnes in fugam verſi, ad naues tendũt. Inſequentibus Indis, magna cædes facta eſt, per loca tantæ multitudini anguſta, ità vt Aſſyrij ſuomet tumultu interirent. Multi ex vtroque pontis latere, fugientium multitudine in aquam præcipitati ſunt. Semiramis, cùm maior eorum pars qui bello ſuperfuerant, flumen tranſiſſet, pontem quem fecerat, diſcidit, multis Indorum, qui illos inſequendo aſcenderant, vi fluminis ſubmerſis. Rex multis prodigijs augurumque reſponſis monitus, nè flumen tranſiret, finẽ inſequendi fecit. Semiramis verò permutatis captiuis, in Bactrianos rediens, maiorẽ exercitûs partẽ dimiſit. Itaq; fruſtrata, Babylonem redijt. Hæc multò pluribus verbis Diodorus, qui &eã dicit poſteà tradito filio regno, euanuiſſe iuxta oraculi reſponſum, & aliqua ſatis fabuloſa ſubiungit.

Semiramis ſaucia.

Pons ſuper naues fabricatus.

Idem Diodorus refert, quòd Indorum populꝰ fuerit in ſeptem tribus diſtributus. Prima eſt philoſophorum. hi ab omni opere immunes, neque ſeruiunt cuiquam, neque imperant: pauciores numero, ſacra dijs faciunt, & curam habent defunctorum tanquàm chari dijs. anni principio conueniunt: ſiccitates, pluuias, ventos, morbos prædicunt, cæteraque quorum cognitio poſſit vtilis eſſe. Qui falſum dicit, quòd perpetuò ſileat, pœnam ſubit. Secunda tribus eſt agricolarum, quos nullus hoſtis laceſſit, neque ſpoliat, viuunt autem in campis cum vxoribus & liberis, ſoluti metu, neque in vrbes conueniunt, dant Regi tributum. Omnis enim India ſubdita eſt regibus. Tertiam tribum conficiunt paſtores,

Indi in ſeptem tribus diſtributi.

Philoſophi.

Agricolæ.

Paſtores.

qui neque in ciuitatibus, neque in villis morantur, vtuntur tabernaculis, venatu ac retibus tutas à feris auibusq; terras reddunt. Quartum locum artifices tenent, quorum pars armis, pars rusticis instrumentis fabricādis vacat. Quinto ordine milites armis dediti sunt, qui cum equis elephantisque bello aptis ex regia victum habent. Sextus est ordo Ephororū: hi quęcunque in India agūtur, regi referunt. Septimo loco existūt, qui publicis consilijs pręsunt, nobilitate prudētiaq; insignes, at numero pauciſſimi. Duces insuper ex his deliguntur ac principes. Has in partes politia distributa est, & non licet vnius ordinis virū, alterius vxorem ducere, neque exercitium mutare.

Artifices.

Milites.

Ephori.

Consiliarij.

Indorū leges.

Leges apud Indos habentur variæ, quæ fuerunt à priscis eorū philosophis editæ. lege enim sanxerunt, neminem omninò seruum esse, liberos æquo iure honoreque haberi, optimè ad omnem fortunæ casum instituisse vitam: Stultū videri, leges æquas oīnibus positas, fortunas non æquè omnibus communes esse.

Semiramis. Trebeta.

Semiramis cùm haberet priuignum, Trebetam dictum, suspicione affectandi regnum ducta, insidias illi parare cœpit. Qui classe facta, è regno fugit, ex Asiaq; in Europam profectus, id est, per mare in Rhenum, ac indè per Mosellam fluuiū, in valle pulcherrima Galliæ cōsedit, ibique florentissimam vrbem totius Galliæ caput fundauit, ac Treuerim quasi Treberim ex nomine suo appellauit. Extant ibidèm hodiè antiquæ nobilitatis monumētorum insignia. E quibus circa annum Domini millesimū ducēteſimū, repertum est in lapide sculptum tale Epitaphium:

Treuerit.

Nini Semiramis, quæ tanto coniuge felix,
Plurima possedit, sed plura prioribus addit:
Non contenta suis, nec totis finibus orbis,
Expulit à patrio priuignum Trebeta regno,
Insignē profugus nostrā qui cōdidit vrbem.

Gotfridus:

*Ante *Romam *Treueris stetit annis mille trecentis.*

Fuit autem Semiramis elatissima mulier & impudica, de qua narrat Valerius Maximus: Cùm ei circa cultum capitis sui occupatę aliquandò nunciatum esset, Babyloniam cui dominabatur, defeciſſe, altera parte crinium adhuc soluta, ad eam expugnādam cucurrit: nec priùs decorem capillorum in ordinem, quàm tantam vrbem in potestatem suā redegit. Quocircà statua eius Babylone posita est illo habitu, quo ad vltionē exigendam celeritate prępropiti tetendit.

Semiramis coniugium.

Orosius de ea libro primo: Semiramis libidine ardens, sanguinem sitiens, cùm omnes quos concubitu oblectâsset, occíderit, tādèm filio flagitiosè concepto & impiè exposito, incestu cognito, priuatam ignominiam publico scelere obtexit. Præcepit enim, vt inter parentes & filios nulla delata reuerentia naturæ, de coniugijs appetendis, quod cuique libitum esset, liberum fieret. Et vt scribit Iustinus, cùm filij cōcubitum petijsset, ab eodem interfecta est, iuxta Iouis Ammonis oraculū, duos & quadraginta annos regno potita.

Mors Semiramidis.

ANNO quinquagesimotertio p̄sentis generationis, Ninus filius Nini, Zameis aliâs dictus, monarchiam Assyriorum susceptit, & annis triginta octo regnauit. Hic regno potitus, elaborato à parentibus imperio contētus, belli studia deposuit, & velutì sexum cum matre mutâsset, rarò à viris visus, ocium & delicias secutus, in fœminarum turba cōsenuit. Existimabat enim incommoda omnia vitare, in cōtinuis versari voluptatibus, vacuum esse curis, summam in rege felicitatem ratus. Ad securitatē autem imperij, & vt à subditis timeretur, annuatim certum militum indicebat numerum. Octo anno, copias, remisso domum priori milite, rursus à prouincijs petebat, quo fiebat vt & subditi promptiùs imperata facerent. Annuam autem militum mutationem ad id conferre existimabat, vt parua tēporis consuetudine nulla inter eos amicitia contracta, neque duces neq; cæteri aduersùs regem conspirarent. Vita verò principis exterioribus ignota, voluptates suas eis occultas reddit, & tanquàm inuisibilem Deum ne verbo quidem quis blasphemare præ timore audet. hoc pacto duces exercitûs, prouinciarum prę-sides, iudices insuper singularum gentium,

Ninus rex secūdus, aliâs Ninias vel Ninas.

tium, aliaque pro regni cura disponens, vitã agebat. Posteri quoquè eius exempla secuti, responsa gentibus per internuncios dabant. Et sic imperium Assyriorum, qui posteà (teste Iustino) Syrij vel Syri dicti sunt, ad Sardanapalum vsque durauit.

Assyrij.

Syri.

ANNO 75. Abrahæ, qui est annus regni Nini regis Assyriorum vicesimus tertius, quia multarum gẽtium futurus pater erat Abraham, vocatur ideò à Domino, auctoque nomine, ab ipso dictus est Abraham, qui priùs Abram vocatus erat. præcipiturque ei, vt nõ solùm affectu, sed & loci mutatione ciues Babylonię fugiat. Refert enim Philo, eum à Chaldæis, eô quòd ignem ritu ipsorũ adorare nollet, in ignem proiectum, sed mox ad inuocationem Domini liberatum, iuxta illud: Eduxit eum Dominus de Vr Chaldæorũ. Vr enim, lingua eorum, ignis vocatur. Sed et Iosephus: Meminit, inquit, patris nostri Abrahã Berosus, non quidem nominans eum, sed ità dicens: Post diluuium decima generatione apud Chaldęos fuit vir quidam iustus & magnus, in cælestibus rebus expertus.

Gen. 17. Abraham.

Gene. 11. & 15.

Nicolaus verò Damascenus in quarto historiarum sic ait: Abraham regnauit in Damasco, veniens aduena cũ exercitu de terra, quæ super Babylonem dicitur Chaldæorũ. Et Iustinus abbreuiator Trogi Pompeij, libro 36. sic refert: Fuit nanque Iudæis origo Damascena, quę Syrię nobilissima ciuitas est. * post Damascum Abrahã, Israel, Moses, reges fuêre. Sed Israëlem felix decem filiorum prouẽtus, maioribus suis clariorem fecit. Itaque populum in decem regna diuisum, filijs tradidit, omnesq; ex nomine Iudæ, qui post diuisionẽ decesserat, Iudæos appellauit, coliq; eius memoriam ab omnibus iussit. Eius portio omnibus accesserat. Hæc etsi non in totũ, tamen in cortice, fidei nostrę sunt consentanea. possetq; Abraham & posteri illius, reges dici. De hoc infrà generatione vicesimasecunda clariùs.

Hæc infrà generatio. 22. fusiùs narrantur.

* & post, Apud

Iudæi dicti.

Dixit tum Dominus ad Abrã: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monstrauero tibi, ibique faciam te in gentem magnam. Abram obediens Deo, dum esset 75. annorum, cum Loth nepote ac familia sua migrauit in Chanaan, quam terram & latè possedit, ac posteris suis reliquit. Ab hoc anno 75. Abræ, vsq; ad legem datam Moisi, sunt anni quadringenti & triginta. De hoc Apostolus ad Galatas capitulo tertio. ibiq; verò post quadringẽtos & triginta annos facta est lex. Quòd verò venerit in Chanaan, de * quo Comestor: Tulit autem Abram Sarai & Loth, & animas quas fecerat in Arã, & intrauit terram Chanaan, & venit ad Sichem & ad conuallem illustrem, quæ Pentapolis dicebatur tunc, à quinque vrbibus Sodomorum, quæ nunc mare mortuũ dicitur, quia nil in eo viuum subsistit: vel lacus Asphalti, id est, bituminis, quòd bitumen potiùs quàm aquam habeat. Apparuitq; ei Dominus, & dixit ei: Semini tuo dabo terram hanc. Qui ædificauit ibi altare Domino. de quo Iosephus: Primus, inquit, præsumpsit Deum vnũ creatorem esse cũctorum pronunciare, & hominum opinionem, quam tunc cuncti de Deo habebant, innouare & immutare præualuit. Hæc autem conijciebat per terræ passiones & maris, & ea quæ contingunt circa solem & lunam, & ex omnibus quæ circa cælum sempèr eueniunt. De eodem Berosus meminit, vt suprà dictum est: Indè transgrediens Abram, tetẽdit tabernaculum inter Bethel & Hai, & ędificauit ibi iterùm altare Dño. Et perrexit vltrà ad meridiem, & habitauit in Damasco. Vndè & nomen eius vsq; nunc in ciuitate Damascena habet in gloria, et vicus ostẽditur, qui dicitur Habitatio Abram.

Annus remissionis.

* hoc sic

Pentapolis.

Mare mortuum.

Gene. 12.

Facta est autem fames magna in terra Chanaan, & descendit Abram in Aegyptum. Timensque libidinẽ Aegyptiorum, nè eum propter speciem mulieris occiderent, sororem suam eam dixit. Et sublata est mulier valdè pulchra in domum Pharaonis. Abram verò benè vsi sunt Aegyptij propter eam. Deus verò desiderium regis impediuit, nè tangeret eam, ægritudine & tumultu causarum. Cumque pro salute regis sacrificarent, per iram DEI hoc accidisse significârunt, quòd vxori pere-

Abram.

Sarai.

Abram. Gene. 12.

peregrini iniuriam facere ſtatuiſſet. vocauitq; Pharao Abram, & dixit ei: Cur non indicâſti quòd vxor tua eſſet? Eccè vxor tua, accipe eam. Et præcepit rex viris ſuis, vt educerent eam. Sed & muneribus donauit: et, teſte Ioſepho, vt eſſet inter ſapientiſſimos Aegyptiorum, inſtituit: virtutemq́ue eius & gloriam ex hoc contigit eſſe clariorem. Nam cùm eſſent Aegyptij diuerſis moribus diſſidentes, verba eorum inania, nihilq́; verum habentia demõſtrauit. Erat igitur in admiratione cunctorum, tanquàm vir ſapiens, atque paratus non ſolùm ad intelligendum, ſed etiã ad loquendũ & ſatisfaciendum quæcunq; docere niteretur. Arithmeticã quoquè eis cõtulit, & q̃ de aſtrologia ſunt, ipſe quoquè cõtradidit. Nam ante aduẽtum eius Aegyptij hæc ignorabant. Deindè præcepit Pharao propter Abram, vt deducerent eum & vxorem eius, & omnia quæ habebat, extra terrã ſuam abſq; moleſtia.

Pharao.

Arithmetica & Aſtrologia Abrę.

Reuerſus eſt autem Abram vſque ad locum, vbi primùm fixerat tabernaculum, inter Bethel & Hai. Erat autem Abram diues valdè in poſſeſſione auri & argenti. Sed & Loth qui erat cum Abram, fuerunt greges ouium & armẽta. Dumq́ue veniſſent in Chanaan, facta eſt rixa inter paſtores gregum Abrę et Loth. Dixit ergò Abram ad Loth: Nè, quæſo, ſit iurgium inter me & te. fratres enim ſumus. Eccè vniuerſa terra coram te eſt. Si ad ſiniſtram ieris, ego ibo ad dextram: ſi dextram elegeris, ego ad ſiniſtram pergam. Elegitq́; ſibi Loth regionem circa Iordanem, & habitauit in Sodomis, Abram in terra Chanaan in ciuitate Ebron. Ex hac itaque partitione facta eſt conſuetudo, vt maior diuidat, minor eligat. Aedificauit autem ibi altare Domino. dixitq́ue Dominus ad Abram: Leua oculos tuos: omnem eñ terram quam conſpicis, dabo tibi & ſemini tuo vſque in ſempiternum.

Gene. 13.

Fratres.

Loth.

In illo tempore Chodorlahomor rex Elamitarum, adiũctis alijs tribus regibus, inter quos erat Amraphel rex Sennaar, qui fuit ex Nemroth, & alio nomine ità vocabatur, (cauſa erat belli, quia rex Sodomorum & alij quatuor reges, Gomorrhæ, Adamæ, Seboim, & Balæ, quæ eſt Segor, tributũ quod ſoluebant, duodecim annis negabãt) inijt bellum, habens in adiutorium alios ex Syria reges. Congreſſiq́ue & prelio forti commiſſo, multi ex Sodomis ſocijsq́; mortui, reliqui verò captiui abducti ſunt. Abram cùm audiuiſſet calamitatẽ Loth atque vicinorum, numerauit expeditos vernaculos ſuos trecentos decẽ & octo, iunctis ſocijs de cõualle Mambræ ex domo Eſchol & Aner: hi enim pepigerant fœdus cum Abram: & perſecutus eſt eos vſque Dan, & diuiſis ſocijs, irruit ſuper eos nocte, percuſſitq́ue eos, atque perſecutus eſt vſque ad terram Damaſcenorum, reduxitq́; omnẽ ſubſtantiam, & Loth fratrem ſuũ, mulieres quoquè & populum.

Gene. 14.

Bellum.

Abram.

Egreſſus eſt autem rex Sodomorum in occurſum eius, Abræ ſ. honorandi cauſa, poſtq̃ reuerſus eſt à cæde Chodorlahomor & regum qui cum eo erãt in valle Saue, quæ eſt vallis regis. At verò Melchiſedech rex Salem, qui & Sem filius Noæ ſecundùm aliquos aſſeritur fuiſſe, quem Apoſtolus ad Hebręos introducit ſinè patre & ſinè matre. Traduntq́ue Hebręi, ab hoc vſq; ad Aaron, omnes primogenitos fuiſſe ſacerdotes, & Deo victimas immolâſſe. Hic protulit panem & vinum Abrę. Erat enim ſacerdos Dei altiſſimi, Benedixitq́; Abræ, & ait: Benedictus Abram Deo excelſo, qui creauit cælũ & terram. Abram aũt dedit ei decimas ex omnibus. Rex autem Sodomorum obtulit Abræ oñia recuperata, exceptis perſonis. Sed Abram nil voluit accipere, niſi partes eorũ qui eũ iuuerũt. Hinc eſt q̃ mercedem à Deo recipere meruit. Qui ait: Ego ꝓtector tuus ſum, et merces tua magna nimis: noli timere. Et quia adhuc ſinè filio erat, promiſit ei Deus filium, & multam ex eo ſobolem, numero ſtellarum futuram. Et ille quidem hoc audiens, ſacrificiũ obtulit. Occidente autem ſole, ſeparatìm ei dictum eſt per viſionem, quòd ſemen ſuum peregrinaturum eſſet in Aegyptum, & ſeruiturum 400. annis, 4. autẽ generatione reuerſurũ. Totidem autem anni numerantur ab eo tempore vſque ad egreſſum filiorũ Iſrael de Aegypto.

Melchiſedech.

Heb. 7.

Gene. 15.

De fide Abræ.

Dixit autem Abram ad Dominum:

Quid

Quid dabis mihi? ego vadã ſinè liberis, & Damaſcus filius Eliezer procuratoris mei, erit hæres meus. Et dixit Dominus: Non erit hæres tuus, ſed qui egredietur de vtero tuo. Credidit Abrã Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Quæ ſiuit autem ſignum Abram. Et ait Dominus: Sume in craſtinum vaccam, caprã & arietem, quęq; trima, & turturem & columbam, & immola. Qui tollens animalia, per medium diuiſit, & partes cõtra ſe altrinſecùs poſuit, aues autem nõ diuiſit: & dum expectaret pręceptũ Domini de modo immolandi, deſcenderũt volucres ſuper cadauera, & abigebat eas Abram. cumque ſol occubuiſſet, irruit ſopor ſuper Abram & horror. Et dictũ eſt ad eum de annis 400. vt ſuprà. Non aũt ſic accipiendum eſt, tanquàm in illa duriſſima ſeruitute 400. annos populus Dei fuerit: Sed referendi ſunt anni quadringenti ad id quod dictũ eſt, Peregrinum futurum eſt ſemen tuum in terra non ſua, ſiue in Chanaan, ſiue in Aegypto peregrinũ erat, antequàm hæreditatẽ haberet ex promiſſione Dei: quod factum eſt, poſtquàm ab Aegypto liberati ſunt. Et beatus Auguſtinus quadringentos annos numerat à natiuitate Iſaac, vſque ad egreſſum Iſrael de Aegypto.

Sara.

Agar.

Gene. 16.

Sarai autem non habebat liberos, & dixit Abrahæ: Ingredere ad ancillam meam Agar, ſi fortè ex illa ſuſcipiam filios. Et concepit, ac deſpexit dominam ſuam: & Abram diſſimulabat. & ait Sarai: Iniquè agis, iudicet Deus. Cui Abrã: Eccè ancilla in manu tua eſt. vtere ea vt libet. Affligente autem eam Sarai, illa inijt fugam, volens ire in Aegyptum de qua erat. Et inuenit eam angelus Domini ſoliuagam: Reuertere, inquiens, ad dominam tuam, et humiliare. concepiſti & paries filium, & vocabis nomen eius Hiſmael. Hic erit ferus homo. Manus eius contra omnes, & eregionè fratrum ſuorum figet tabernacula. Cumq; loqueretur Dominus cũ ea, pertranſijt in turbine, & vidit ipſa poſteriora Dei, & ait: Profectò hîc vidi poſteriora videntis me. Et appellauit locũ, puteũ viuentis, & videntis me. Adhuc puteus Agar oſtenditur inter Cades & Barach, ſecundùm Comeſtorem. Quæ rediit, & peperit filium, & vocauit eum Hiſmael. Abram autem erat tunc 86. annorum.

Hiſmael naſcitur. Abram. Gene. 17.

ANNO Abrahæ XCIX. apparuit ei Deus, promittẽs filium de Sarai, iuſſitque eum vocari Iſaac, dicens gentem magnam ex eo futuram. præcepitque vt genus quod ei naſceretur, alijs non miſcerent, ſuaq; genitalia circunciderent. Et Abraham quidem gratias egit, repẽteq; circunciſus eſt, & omnes qui apud eum erant, & puer Hiſmael.

Exindè Abrahæ in conualle Mambræ in oſtio tabernaculi apparuerunt tres angeli in ſpecie humana, currensq; obuiàm eis atque adorans, inuitauit eos ad hoſpitium, & conuiuium fecit. Cui angelus: Reuertar poſt annum tempore iſto, & habebit filium Sara vxor tua, Quo audito, Sara riſit poſt oſtium occultè, dicens: Poſtquàm cõſenui, & Dominus meus vetulus eſt, voluptati operam dabo? Dixitque angelus: Nunquid DEO difficile eſt quidquam? cur riſit Sara? Negauit Sara, timore perterrita. Dominus autem dixit: Non eſt, ſed riſiſti.

Gene. 18.

Cumque ſurrexiſſent illi tres viri, direxerunt oculos contra Sodomam. Clamor, inquit Dominus, Sodomorũ multiplicatus eſt, & peccatum eorũ aggrauatum eſt nimis. Abiérunt ergò Sodomam. Abraham autem ait: Nunquid Domine perdes iuſtum cum impio? Si fuerint quinquaginta iuſti in ciuitate, peribunt ſimul, & non parces loco illi propter quinquaginta iuſtos, ſi fuerint in eo? Dixitque Dominus: Si inuenero in Sodomis quinquaginta iuſtos, parcam omni loco propter eos. Ait Abraham: Quia ſemel cœpi loqui ad Dominum meum, cùm ſim puluis & cinis, quid ſi quadragintaquinque fuerint? Et ait: Non percutiam. Et ab hoc Abraham deſcendit vſque ad decem, dixitq; Dominus: Non delebo propter decem.

De Sodomis ante vrbem conditã annis 1160. ſecundũ Oroſium.

Veneruntque duo angeli Sodomam veſperè, ſedẽte Loth in foribus ciuitatis. Qui ſurrexit & iuit obuiàm eis, adoransq; eos pronus in terrã, dixit: Obſecro dñi, declinate in domũ pueri veſtri, & ma-

Gene. 19.

& manè proficiſcimini in viam veſtrã. Qui dixerũt: Minimè, ſed in platea manebimus. Compulit illos opidò, vt diuerterent apud ipſum. Ingreſſiſque domum, fecit cõuiuium. Et cùm irent cubitum, populus Sodomorum circundederunt domum, dicentes Loth, vt produceret iuuenes, intendentes abuti eis. Qui ait: Habeo duas filias quę nondùm cognouerunt virum. abutimini eis vt libet. tantùm his nihil mali facite. Ingreſſi eñ ſunt ſub vmbra culminis mei. Hoc autem fecit perturbatus, non conſilio. At illi noluerunt, & vim faciebãt Loth vehementiſſimè. Et eccè angeli introduxerunt Loth, & clauſerunt oſtium: illos autem qui foris erant, percuſſerũt cæcitate, q̃ Græcè * aoraſia dicitur. Et angeli dixerunt Loth: Educ oñes tuos de vrbe hac. delebimus enim locum iſtũ. Et ingreſſus Loth ad generos ſuos, ait: Surgite, delebit enim Dominus ciuitatem iſtam. & ſecundùm Hebręos, ſponſos adijt. Qui noluerunt egredi, dicentes, Loth ex more ſempèr mala p̃dicere.

*aoraſia ſeu acriſia

Manè diſſimulãte Loth exire, apprę-henſum eum cum vxore & filiabus, duxerunt extra ciuitatem, dicentes: Nè reſpicias retrò, ſed in mõte ſaluum te fac. Qui ait: Nè fortè appræhendat me malum in monte, & moriar. Eſt hîc ciuitas parua, ad quam fugere deſidero. Et ait Dominus: Non ſubuertã vrbem pro qua locutus es. Et vocata eſt vrbs Segor, id eſt, parua. Loth tamen nõ manſit ibi, ſed aſſcendit in montem: ideò pòſt euerſa eſt.

Hæc Ge. 14. Bala vocat.

De Sodomis.

Egreſſo itaq; Loth de Sodomis, pluit Dominus ſuper ciuitates illas ſulfur & ignem, & ſubuertit ciuitates has, & oñem circà regionem, vniuerſoſq; habitatores vrbium, & cuncta terrę virentia. Reſpiciensque vxor Loth, verſa eſt in ſtatuam ſalis, quam Ioſephus dicit ſe vidiſſe, & hactenùs manere. Verſus eſt ergò locus in lacum ſalis ſterilem, & dicitur mare mortuum, quia nihil habẽs vitam, in eo eſt. Nauem quoquè nõ patitur. Si quid viuum aliqua arte immiſeris, ſuperexilit. lucerna ardens ſuperenatat, extincta mergitur. Dicitur etiàm, quòd poma nata in arboribus circũpoſitis, vſque ad maturitatem coloris ſunt viridis: matura ſi incídas, fauillas intùs inuenies. Meminit Cornelius Tacitus libro 21. actorum diurnalium.

Statua ſalis.

Mare mortuum.

Loth autem egreſſus de Segor, manſit in monte in ſpelunca, & duæ filię eius cum eo. Didicerãt autem filiæ Loth, conſummationem mundi futuram per ignem, ſuſpicatæque ſunt tale aliquid factum, quale in diebus Noę. Ad reparandum ideò genus humanum, conſilium iniêrunt, dantque patri vinum: & eo inebriato, ſingulatim dormiêrunt cum eo. Conceperunt ambæ, peperitq; maior filium, & vocauit nomen eius Moab: ipſe eſt pater Moabitarum. Minor quoquè peperit filium, & vocauit eum Ammon: ipſe eſt pater Ammonitarum.

Loth.

Abraham autem videns ſubuerſam regionem Sodomorũ, peregrinatus eſt in Geraris, vt hoſpitalitatẽ exercere poſſet. Rex autem Geraris Abimelech, fecit duci ad ſe Saram, vt eam haberet vxorẽ. Sed comminatus eſt ei Dominus mortẽ in ſomnis. Abimelech verò non tetigerat eam. Et dixit: Domine, num gentem ignorantem & iuſtam occídes? Nonnè ipſe dixit mihi, Soror mea eſt? Dixitque ad eum Deus: Et ego ſcio quòd ſimplici corde feceris, & ideò cuſtodiui te nè peccares. Nunc redde viro vxorem. Tulit igitur Abimelech oues & boues, ſeruos & ancillas, & dedit Abrahæ, reddiditque illi vxorem ſuam Saram, & ait: Eccè terra coram te eſt: vbicunquè placuerit tibi, habita. Dedit & Saræ munera. Orãte autem Abrahã, ſanauit Deus Abimelech, & vxores & ancillas eius: concluſerat enim Dominus omnes propter Saram vxorem Abrahæ.

Abrahæ. Gene. 20.

Abimelech.

Abraham.

ANNO verò centeſimo Abrahæ, Sara peperit ei filiũ, quẽ vocauit Iſaac, & circunciderunt eum octaua die. Aliquanto pòſt tempore, cùm vidiſſet Sara Hiſmaelem ludẽtem cum Iſaac, ægrè tulit, & dixit Abrahæ: Eijce ancillam & filium eius: non enim erit hęres filius ancillæ cum filio meo. Et Hebræi tradunt, quòd cogebat eum adorare luteas imagines. Durè hoc accepit Abraham, & diſſimulabat. Sed dixit ei Dominus: Audi vocem Saræ. Qui tollens panem & vtrem aquæ, impoſuit ſcapulę Agar, &

Iſaac.

Gene. 21.

& tradidit ei puerum, & abijt. Cumque consumpta esset aqua in deserto, & puer sitiret, abiecit mater puerum sub arbore, & sedit procùl quantùm arcus iacere potest, nè videret filium morientem, & fleuit. Et audiuit Deus vocẽ pueri, dixitque angelus matri: Surge, tolle puerum. & aperuit oculos eius Deus, & vidit puteum, deditque puero bibere. & implens vtrem, abijt. Creuit puer, & moratus est in solitudine Pharan, & factus est vir sagittarius. Et accepit ei mater vxorem de terra Aegypti, de qua nati sunt duodecim filij, principes tribuum suarum.

Abimelech. Abraham.

Cùm autẽ vidisset Abimelech Abraham prosperatũ, venit ad eum cum Phicol principe exercitûs sui, & ait: Iura mihi per Deum, nè noceas mihi & posteris meis. Et eduxit eos Abraham ad puteum, quem ostenderat DEVS Agar, quem foderat Abrahã ante Agar eiectam. hunc serui Abimelech abstulerunt Abrahæ. Vndè Abimelech restituit eum Abrahæ, qui vicissìm regi dedit septem agnas, & vocauit puteũ Bersabee: & ibidèm ambo percusserunt fœdus. plantauitque Abraham circa puteum nemus, & fuit ibì colonus multis diebus, nõ habitator. Dicit enim B. Stephanus in Actibus Apostolorum, quia non accepit ibì hæreditatem nec passum pedis.

Act. 7.

Gen. 22. Abrahã offert Isaac.

Tentauit autem Deus Abraham, vocansque eum, iussit vt Isaac filium tunc vigintiquinque annorum, immolaret loco certo designato. qui subitò surgẽs, teste Iosepho, assumpto filio, & tribus diebus pergens, dixit seruis suis, vt expectarent ad radicem montis ostensi. Ipse autem solus cum filio, portãs ignẽ & gladium, ascendit. ibique ordinata strue lignorum, tunc Isaac interrogauit, quid esset sacrificaturus cùm victima deesset. Ad quæ ille: O puer, quem innumeris votis à Deo optaui, & te dato, nihil est quod pro te non feci, nec me feliciorem arbitrabar, nisi cùm te viderem, ac moriens, te successorem mei honoris & principatûs relinquere gaudebam. Qui Dei volũtate pater tuus factus sum, denuò secundùm eius placitũ repono. Deo nanq; te cędo, q hunc honorem dignatur à nobis recipere. Natus ergò felicitèr, non communi modo hãc vitam egredieris, sed à patre proprio oblatus Deo patri cunctorum. Reor enim quia te dignum iudicauit, nec ęgritudine, nec in bello, neq; qualibet alia passione ex hac vita liberare, sed cum orationib⁹ & sacrificijs animam tuã suscipere, eritque decæterò meî curam gerens, qua gratia maximè te nutriebam, hoc mihi Deo pro te præbituro.

Ad hæc Isaac libẽtissimè eius sermones accipiens, ait: Quia neque iustũ esset, vt in initio nasceretur, si Dei & patris iudicium esset refutaturus, aut non se monstraret amborum voluntatibus præparatum, quãdò liceret, & solo patre hæc volente facere, si non obediret, esset iniustũ. Hoc dicens, accessit ad cædem paritèr & ad altare. Sed idem opus infirmatum est, offerente Deo impedimentum. Clamauit ergò Deus nominatìm Abraham, suspẽdens eum à nece filij. Non enim quasi sanguinem desideraret humanum, necem filij se imperâsse dicebat, sed eius mentem probare velle, si etiàm talia iussus audiret: Per memetipsum, inquit, iuraui, quia fecisti hãc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicã tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & velut arenam maris: & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedîsti voci meę. Hęc cùm dixit Deus, arietem ad sacrificium produxit ex improuiso. Illi verò præter spem semetipsos amplexantes osculabantur. Altera verò die sacrificio celebrato, reuersi sunt ad Saram, feliciterque degebant, cuncta quæ vellent, præbente eis Deo.

Gene. 23. Mors Saræ.

At Sara non multo pòst tempore defuncta est cùm vixisset annis 127. sepultaque est in Hebron, Abraham emente agrum ficlis quadringentis ab Ephron in sepulturam posteritatis suę. Erat autem spelunca duplex: in superiori sepeliebantur viri, in inferiori mulieres. Ibidèm tamen Adam & Eua iam sepulti erant, vt Comestor ait.

Gen. 24. Eliezer.

Erat autem Abraham senex, dixitq; ad Eliezer seruum suum, eumque adiurauit, vt iret ad cognationem suam, &

indè acciperet Isaac filio, qui tunc quadraginta erat annorum, vxorem. Tulit ergò Eliezer decem camelos, & abijt, ex omnibus bonis domini portans secum, perrexitq; in Mesopotamiam ad Charram vrbem Nachor. accubuit autẽ cum camelis ante vrbem ad puteum. Orauit autem Dominum, vt vxor futura domini sui sibi ostenderetur. Et eccè Rebecca Bathuelis filia descenderat, & impleuit hydriam: & alijs quidem auertentibus, ipsa peregrino aquam præbuit. & adiecit: Quin & camelis tuis hauriam. Ille aũt accepto quòd esset filia Bathuelis, protulit inaures aureas & armillas, & dedit ei. Cucurritque puella in domum, nuncians audita. egressus Laban, introduxit virum, & destrauit camelos, lauit pedes hospitum, & apposuit panem. Antè tamen Eliezer exposuit causam itineris. responderũt Laban & Bathuel: A Domino egressus est sermo domini tui, non possumus extra placitum eius quidquam loqui. Ac sciscitata puella, cõsensum præbuit nuptijs. at ipse, prolatis vasis aureis & argenteis, in pace dimissus cum Rebecca & nutrice ei⁹. quam duxit Isaac, potitus posteà omnium rerum Abrahæ.

Rebecca.

Post hæc Abraham aliam duxit vxorem, nomine Cethuram, id est, copulatam. dicunt hanc fuisse Agar, quę priùs cõcubina, mortua Sara, fit vxor, nè senex nouis nuptijs lasciuisse arguatur. Iosephus autem dicit, quòd antequàm misisset pro vxore filij, duxerat eam. Et hæc genuit ei liberos sex, & separauit eos Abraham dum viueret, ab Isaac ad plagam orientalem, & cuncta quę possederat, dedit Isaac, alijs verò largitus est munera. filij tamen Cethuræ à nomine liberæ se dixerunt Saracenos. Nomina filiorum Iosephus ponit: Primus vocabatur Zambri, secundus Iezar, tertius Madan, quartus Magiani, quintus Iesnoch, sextus Esue. Madan aũt etiàm filium genuit vocatum Afer, & ex illius nomine Africam nominatam volunt.

Cethura.

Alitèr hæc noĩa ponũtur Gen. 25.

Cledemus autem propheta, qui & Malchus, scribens historiã Iudæorum, ait: Quia de Cethura Abrahæ fuerunt filij multi, dicit etiàm eorũ nomina tria. Epheron, Surin, Iaphrã. Et de Surin q̃dem Assyriam nuncupatam: ex duobus autem reliquis Iaphran & Epheron, ciuitatem Abiran, prouinciamq; Africã nuncupatã: his auxiliũ præbuisse Herculem in Libya, & duxisse vxorem filiã Iaphran, nomine Ecbeam, & genuisse ex ea *Dodorum filiũ, cuius filius Phoron, ex quo barbari Sorophaci nominantur.

Africa.

Post paululum verò temporis mortuus est etiàm Abraham, vir quidẽ oĩi virtute dignus, & summè à deo pro studio quod circa eum habuerat, honoratus. Vixit autem omne tempus suum annis centum septuagintaquinque, & in Hebron cum Sara coniuge sua, à suis filijs Isaac & Hismaële extitit sepultus. Et hic fuerat annus repromissionis centesimus.

Gene. 25. Morit Abraham.

In hac generatiõe Genealogia deorum incepit, anno ab exordio mũdi ter millesimo centesimo nonagesimo. Iupiter primus Oethæus, vt aiunt, & Dei filius, cui proprium nomen Lysanias fuit, ijsdem temporibus apud Arcadiam magno in precio habitus est, qui ob virtutes hoc præclarissimum nomẽ adeptus est. Is Lysanias ex Heber filijs, videlicet Gerari, originem duxit, qui cùm esset nobilis genere, ex Arcadia Athenas venisse dicitur: vbi cùm esset ingenij maximi, videretque Atticos rudes, bestialiq; fermè ritu viuentes, ante omnia eosdem, compositis legibus, publico instituto viuere docuit. Cumq; eos ad humanitatem redegisset, monuit eos deos colere: aras, tẽpla, sacerdotesq; constituit. quæ cùm Attici mirarẽtur, eum existimantes Deum, Iouem vocauêre: regemque suum confestim fecêre. Iouis enim nomen, quasi iuuans pater esset, sibi indiderunt: quod nomen posteà & secundo Ioui, Cæli filio, necnon & Ioui tertio Cretensi, regis Saturni filio, datum esse noscitur. De hoc & dijs gentium pleniùs infrà generatione 24. videbimus.

Deorũ genealogia. Iupiter Lysanias.

Iupiter.

ANNO verò Abrahæ 129. Cres siue Orion, Dæmogorgonis (vt quibusdam placet) filius, primus Cretæ insulæ rex (teste Eusebio) factus, insulam à se Cretam appellauit. Hic autem Cres, vt ali-

Cres, Cretæ rex primus.

Creta.

vt aliqui volunt, vnus Curetum fuit, à quibus postmodùm Iupiter tertius absconditus fuit atq; nutritus. Alij tamen Saturnum, primum regem Cretẽsium volunt: post quem Iupiter, deindè Minos, exin Idomeneus, qui cum alijs Troiam obsedit.

GENERATIO XXI.

Secundùm Hebraicam veritatem, anno ab exordio mundi bis millesimo centesimo vigesimosecundo, incepit in Isaac, quum esset annorum septuagintaquinque, vicesimaprima generatio: sed secundùm LXX *interpretes,*

Isaac.

ANno ab exordio mundi, ter millesimo trecentesimo quinquagesimooctauo, regnante apud Assyrios Zerxe seu Baleo, in Isaac filio Abrahæ, cùm esset annorũ 75. vicesimaprima incepit generatio, durauit autem centũ & quinque annis.

Rebecca. Gene. 25.

Isaac verò, vt prædictum est, quadraginta erat annorum cùm duxit Rebeccam vxorẽ, quæ inuenta est sterilis longo tempore. Sciens autem Isaac promissionem patri suo factam, orauit Dominum, vt quod promiserat, adimpleret. Et concepit mulier, habens duos in vtero: & quũ vicina esset partui, collidebãtur in vtero eius paruuli, de quo mater afflicta hæsitansque, consuluit Dominum. Cui Dominus: Duę gentes sunt in vtero tuo, populusque populum superabit, & maior seruiet minori. Iam tempus pariendi venerat, & eccè gemini in vtero eius reperti sunt. Qui prior egressus est, rufus erat & hispidꝰ, vocatumq; est nomẽ eius Esau. protinùs alter egrediens, plantam fratris tenebat manu, idcircò vocabant eũ Iacob. Quibus adultis, factus est Esau vir gnarus venandi & homo agricola: Iacob autem vir simplex, habitauit in tabernaculis. Sexagenarius erat Isaac quandò nati sunt ei paruuli.

Gemini Esau & Iacob.

ARGIVORVM REGNI EXORDIVM.

Inachus.

Porrò eodẽ anno quo nati sunt gemini Isaac, regnum Argiuorum exortũ est, testibus Augustino & Eusebio. Inachus enim Oceani & Terræ (vt aiunt) filius, apud Argos in Thessalia primus regnare cœpit, & regnauit annis 50. Hoc regnum durauit vsq; ad annum 12. Delborę per annos 544. Reges habuit 14.

Primus, Inachus regnauit annis 50.
Secũdus, Phoroneus regnauit annis 60.
Tertius, Apis regnauit annis 35.
Quartus, Argus regnauit annis 70.
Quintus, Crassus vel Cyraus regnauit annis 54.
Sextus, Phorbas regnauit annis 35.
Septimus, Triopas regnauit annis 64.
Octauus, Crotopus regnauit annis 13.
Nonus, Sthenelus regnauit annis 11.
Decimus, Danaus regnauit annis 50.
Vndecimus, Lynceus regnauit annis 40.
Duodecimus, Abas regnauit annis 23.
Decimustertius, Prœtus regnauit annis 17.
Vltimus, Acrisius regnauit annis 13.

Ex tunc translatum est regnum ad Mycenas.

Esau venator. Iacob pastor.

Porrò cùm adoleuissent filij Isaac, factus est Esau venator, & Iacob pastor. Pater diligebat Esau, quia primogenitus, tum quia de venatione eius libentèr vescebatur. Mater verò diligebat Iacob, tum pro simplicitate, tum pro Dei inspiratione. Factum est autem quũ coxisset Iacob pulmẽtum lenticulæ, Esau lassus redijt ab agro, & ait: Da mihi de coctione hac rufa. Cui Iacob: Vẽde mihi primogenita tua. Esau paruipendens primogenita, se moriturum, nisi comederet, mox putat: deditque ei primogenita pro edulio lentis, & iurauit talem venditionem ratam se habiturum. Erãt autem primogenita quædam dignitates, quas habebant primogeniti vsque ad Aaron. Habebat enim primogenitus vestem specialem, qua induebatur in sacrificio offerendo, & recipiebat finalem benedictionem à patre. In solennitatibus duplam habebat portionẽ. Tradunt etiàm, quòd in diuisione hæreditatis similitèr duplãreciperet. Hęc Comestor.

Ius primogenituræ.

Isaac.

Orta fame, dum vellet ire Isaac in Aegyptum, præcepto Dei remansit in Geraris. ob amicitiamque Abrahæ receptus est ab Abimelech, qui exẽplo patris dicebat, vxorem suam esse sororem. Ibi aliquãdò vidit Abimelech Isaac io-

Abimelech.

Gene. 26.

cantem cum vxore ſua per feneſtram, & vocauit eum, ac increpat quòd ſororē dixerat. præcepitque populo, dicens: Qui tetigerit hominis huius vxorē, morte moriatur.

Seminauit Iſaac in terra illa, & centuplum accepit. Ob hoc inuidentes ei Palæſtini, puteos quos foderant ſerui patris illius Abraham, obſtruxerūt, replentes humo. Abimelech etiàm timens dixit ei: Recede à nobis, quia potentior noſtri factus es. Et recedēs, venit in agrū Pharan, & habitauit iuxta alueum. eruderauit ibi puteos, quos olim foderat pater eius. Et cùm inueniſſet aquam viuam, iurgati ſunt paſtores Geraræ aduerſùs eum, dicentes: Noſtra eſt aqua. Et ob hoc vocauit puteum Eſchek. Et recedens indè, fodit alium puteum: & pro illo quoquè iurgati ſunt. Profectus indè, fodit tertium: pro quo non contenderunt. Aſſcendit autem ex illo loco in Berſabee, & in ipſa nocte apparuit ei Dominus, promittens quæ promiſerat & patri eius. Aedificauit altare, & inuocauit ibi nomen Domini, & fodit puteum. Eo tempore venit ad eum Abimelech & Phicol dux militiæ: & iurantes inter ſe fœdus firmauerunt. vocauitq; puteum Berſabee.

Eſau. Gen. 27. Eſau quadragenarius duxit vxores Iudith & Baſemath, filias potentiū virorum inter Chananæos. Quo cùm ambæ offendiſſent Iſaac & Rebeccam, licèt nollet Iſaac prouinciales ſuæ miſceri cognationi, tamen ſilere melius decreuit.

Iſaac. Eſau. Senuit Iſaac, & videre non poterat. mandauitque Eſau, vt de venatione ſua ſibi faceret cibos, & benedictionem reciperet. Egreſſus eſt Eſau ad venādum, dixitque Rebecca ad Iacob verba Iſaac, & ait: Affer citò duos hœdos, & faciam cibos quibus pater libentèr veſcitur, & benedicet tibi pro Eſau. Et ità factū eſt. Et cùm parâſſet cibos, induit Iacob veſtimentis Eſau valdè bonis. timebat autem Iacob, nè depræhēderetur in fraude à patre. Mater pelliculas hœdorum manibus & collo eius circundedit. in alijs enim ſatis erat ſimilis Eſau. attulit ad patrem cibos, dicens: Ego ſum Eſau primogenitus tuus. comede de venatione. Cui Iſaac: Accede vt tangam te. Quo palpato, Vox quidē, ait, vox Iacob eſt, ſed manus ſunt manꝰ Eſau. Cōedensq; & bibens, oſculatus eſt eum, & benedixit ei: Det tibi Deus, inquit, de rore cæli & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini & olei: Seruiant tibi populi, & adorent te tribus: Eſto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ: Qui maledixerit tibi, maledictus erit: & qui benedixerit, benedictionibꝰ repleatur. Vix ſermonem expleuerat, egreſſo Iacob, venit Eſau, cibos inferens patri, petensque benedictionem. Expiauit Iſaac vehementèr, & videns in ſpiritu à Domino factum eſſe, & ideò non iraſcens, ait: Frater tuus venit fraudulentèr, & accepit benedictionem tuam, & erit benedictus. Cui Eſau: Iuſtè vocatum eſt nomen eius Iacob. En altera me vice ſupplātauit. primogenita mea antè tulit, & nunc benedictionem ſurripuit. Motus tamen Iſaac, cùm vehementèr inſtaret Eſau, ait: In pinguedine terræ & rore cæli deſupèr erit benedictio tua. Et addidit de poſteris eius, dicens: Viues gladio, & fratri tuo ſeruies, (cùm ſcilicet Idumæa facta eſt tributaria domui Iſrael) ſed veniet tempus, cùm excuties iugū eius de ceruicibꝰ tuis. Oderat ergò ſempèr Eſau Iacob, & dixit in corde: Poſt mortem patris occídam Iacob fratrem meum. Nunciata ſunt hæc Rebeccæ. (Dicit Magiſter: Eodem ſpiritu cognouit hoc Rebecca, quo intimauerat Iacob fraudare fratrem) Quæ dixit viro ſuo: Si acceperit Iacob vxorem de filiabus Heth, nolo viuere. Et aduocans Iſaac Iacob, de matris ſuggeſtione præcepit ei, vt iret in Meſopotamiam, & acciperet vxorem de filiabus Laban. Interim accepit Eſau adhuc vxorem Melech, filiam Hiſmaelis patrui ſui.

2. Reg. 8. 4. Reg. 8. Idumæa. Iacob.

Igitur egreſſus eſt Iacob de Berſabee, & pergebat Haran, per Chananæam iter faciens. Timuit autem apud aliquē prouincialium introire, & ſub dio iacebat. Cùm autem veniſſet iuxta Luzam veſperè, ſuppoſuit capiti ſuo lapidem, & obdormiuit. Et vidit in ſomnis ſcalam erectam à terris, cælos tan-

Gene. 28. Scala Iacob.

tangentem, & angelos descendentes & ascendentes per eam, & Dominum innixum scalę, dicẽtem: Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac. terrã hanc dabo tibi & semini tuo. benedicentur in te omnes tribus terræ. ero custos tuus in hoc itinere, & reducam te. Euigilansque Iacob, ait: Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam. terribilis est locus iste, & hîc est domus Dei & porta cæli. Et lapidem super quem posuit caput, erexit in titulũ: fudit oleum desupèr, vouens Dominũ sempèr sibi esse in Deum, & lapidem, id est, locum istum sempèr sibi honorabilem, & in reditu se decimas & bostias oblaturum, & vrbem proximam etiàm honorandam decreuit, vocans eam Bethel. priùs enim Iebus à Iebusæis dicebatur, postèa Luza.

Gen. 29. Procedens in Mesopotamiam, venit in Haran ad puteum in agro, opertum grandi lapide. aderant greges tres. quę-

Laban. siuit Iacob pastores de Laban, qui dicũt eum valere. Et eccè Rachel cum grege suo venit. tunc amouit Iacob lapidem quo puteus claudebatur, indicans se consobrinum eius. (Patet hic, quòd nõ fuit solus Iacob in itinere.) Hoc nũciauit Rachel patri. Qui occurrens, duxit Iacob in domum. & audita causa fugæ, dixit ei: Os meum & caro mea es, & ideò securè latebis apud me. Tandèm curam gregis sibi commisit. Habe-

Lia. Rachel. bat autem Laban filias duas, Liam lippam oculis, & Rachel venusto adspe-

Amor omia vincit. ctu. quam diligens Iacob, ait: Seruiam tibi septem annis pro Rachel. & videbantur ei pauci dies præ amoris magnitudine. Completo septennio, fecit Laban nuptias genero suo. vespere autem subintroduxit ad eum Liam, dans filiæ

Zelpha. ancillam nomine Zelpham. Iacob verò (vt refert Iosephus) per ebrietatẽ & noctem Liæ commixtus, die facta, apud Laban de iniuria querebatur: qui veniam dandam necessitati postulabat, eô quòd ex more maiores antè tradi ad nuptias consueuerint: post alios autem septem annos se ei & Rachel daturum.

De filijs Iacob. Quod & factum est. At Iacob potitus optatis nuptijs, amorem sequẽtis priori prætulit.

Concepit autẽ Lia, sorore sterili manente, & peperit quatuor filios: Ruben, Gen. 30. Simeonem, Iudam & Leui. Vndè Rachel dedit Iacob ancillam suam Balam, Bala ancilla vt ingrederetur ad eam, de qua habuit duos filios, Dan et Neptalim. Et Lia pari modo dedit Iacob ancillã Zelphan, & ex ea quoquè habuit duos filios, Gad & Aser. Deindè Lia adhuc peperit duos filios, Isachar & Zabulon, necnon filiam vocatam Dinam. Demùm concepit & Rachel, & peperit Ioseph, quem Ioseph. pater præ cunctis dilexit. Quo nato, petiuit licentiam à socero, vt reuerteretur ad patrem. Rogauit autem eum Laban, vt adhuc secum maneret, mercede petita. Acquieuit Iacob hoc pacto, vt haberet socer gregem vnicolorem natum, & quicquid parerent maculosum seu diuersi coloris, esset merces sua. Iacob autem, cùm esset commissura, posuit virgas partìm decorticatas in canalib⁹. Ità factum est, vt oues, his inspectis dum essent in conceptu, parerent oues diuersicolores. ex quo Iacob multùm ditatus est. Videns autem Laban Deum ei, ad quodcunque voluisset, esse præstabilẽ, aliquandò quidem fidem illi non seruauit, aliquandò in alterum annũ præbiturum se dicebat.

Iacob cùm iam viginti annis mansisset, rogat Laban socerum, vt discedere Iacob redire parat. se permitteret. quod indignè ferebat Laban. Habito itaq; consilio cũ vxoribus, Gene. 31. latentèr discessit. Quod audiẽs Laban, tertio die persequutus est eum. Inuentoque ipso in monte Galaad septimo die, prohibitus est à Domino, ità vt nil mali aduersùs Iacob posset intendere, nisi quòd de recessu latenti increpabat. Ad quem Iacob: Ego, Deo monente, ad meos remeare statui. Ingrat⁹ existis pro his, quæ tibi à me obuenerũt bona. seruiui tibi quatuordecim annis pro filiabus, & sex pro gregibus. immutâsti mercedem meã decem vicibus, sed deus protector meus fuit. nil tuî habeo. omnia quæ cernis, mei iuris sunt. Adhoc Laban: Ineamus fœdus, vt sit testimonium inter me & te. Quod & factum est. Tulitque Iacob lapidem, & erexit eum in titulũ fœderis, & ait fratribus suis: Afferte lapides. & fecerunt tumulum, &

comederunt super eum. Et dixit Laban: Tumulus iste, fœderis nostri testis erit, nè ego trãseam illum, nec tu transeas ad me in malum, nec afflixeris filias meas, nec vxores alias super eas induxeris. Laban itaque de nocte consurgens, benedixit eis, reuertens in locum suum.

Gen. 32. Iacob abijt, cui & angelus apparuit. quo viso, Castra, inquit, hæc sunt Dei. & luctatus est cum eo angelus. Quod tamen posteà factum est, cùm scilicet præcederent turmæ præ timore fratris

Iacob cũ angelo luctat⁹. Esau. Iacob autem solus in ripa fluminis remansit, vt oraret. Et eccè vir luctabatur cum eo vsque manè, qui tetigit læuum neruũ femoris eius, & emarcuit. Aurora facta, dixit vir: Dimitte me. Cui Iacob: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Cui ille: Nequaquàm appellabitur nomen tuum Iacob vltrà,

Israel vocatur Iacob. Gene. 33. sed Israel. Et ità benedixit eum, & confortauit, nè timeret fratrem.

Misit autem nuncios ad Esau fratrem suum, quem valdè timuit. exoratoque Esau Dei monitu, ex aduentu fratris lætus, fratri cum quadringentis occurrit armatis. Iacob spem suam in Deum reponens, suos in tres turmas dispartit, ac obuiàm fratrem suum amplexatus est. Requirebat autem Esau de multitudine filiorum, & quum cognouisset, gauisus est. salutatisque de more singulis, habitaque inter se collatione fraterna, decenter ab inuicèm discesserunt. At Iacob in Sichimam ciuitatem Chananæorum profectus est, habitauitque iuxta oppidum, & emit partem agri, in qua fixerat tabernaculum, à filijs Emor regis Sichimorum, centum agnis. & erecto ibi altari, inuocauit Deum Israel.

Gen. 34. Dina oppri mitur. Egressa est autẽ Dina, vt videret mulieres regionis illius. quam videns Sichem regis filius, adamauit, rapuit, & vi oppressit virginem. & ait patri: Accipe mihi puellam hãc in coniugẽ. Egressoque rege cum filio ad Iacob, filij Iacob venerunt de agro, iratique siluerũt. Regi autem quærenti amicitiam eorũ, & vt mutuò contraherent coniugia, responderunt: Illicitum est apud nos, fœderari incircunciſis. sed circũcidimini, & erimus populus vnus. Placuit Emor & filio. intrauerũt in ciuitatem. persuaserunt populo, & circuncisi sunt omnes. Tertia autem die, quandò dolor vulneris grauissimus est, Simeon & Leui arreptis gladijs, vrbem ingressi, interfecerunt omnem masculum in ea, & tulerunt de domo Sichem sororem suam. cæteri verò fratres irruerunt super occisos, & depopulati sunt vrbem, paruulos & vxores captiuos duxerũt. Quo agnito, dixit Iacob ad Simeonem & Leui: Turbâstis me, & odiosum fecistis habitatoribus terræ. delebor ego & domus mea. Dominus autem confortans eum, ait: Surge & adscende in Bethel, & habita ibi, & fac altare vbi apparui tibi. sed priùs sanctifica tuos. Iacob etiã tunc inuenit idola Laban, quæ absportauerat Rachel, id est, quæ cum ornamentis suis fodit subtus terebynthum, quæ est post vrbem Sichem. Porrò terror Dei inuasit finitimos, nè persequerentur Iacob. Qui abijt in Bethel, id est, Luzam, ædificans altare Domino, offerens quæ priùs vouerat. Eo tempore mortua est Delbora nutrix Rebeccæ, & sepulta est iuxta Bethel sub terebyntho. Apparuit iterùm Deus Iacob, benedixitque ei, dicens: Non vocaberis vltrà Iacob, sed Israel erit nomẽ tuum. subiunxitque, Cresce & multiplicare. gentes regesque de lumbis tuis egredientur. Illeq; erexit titulum, fundens oleum desupèr, & vocauit nomen loci Bethel. Egressus indè, venit verno tempore ad terram quæ ducit Effratam. In qua cùm parturiret Rachel, cœpit periclitari, tamen peperit filium. moriens autem ipsa, vocauit filiũ Bennoni, id est, filium doloris mei. Pater verò appellauit eum Beniamin, id est, filium dextræ. Mortua est ergò Rachel, & sepulta in via quæ ducit Bethleem: & sola inter cognatos honorem sepulturæ Abrahæ habere nõ potuit. erexitq; Iacob titulum super sepulcrum. Venit posteà trãs turrim gregis. Cumq; habitaret ibi, Ruben dormiuit cum Bala cõcubina patris sui, quod tamen non latuit Iacob.

Emor rex circuncidi tur.

Cædes Sichimitarum.

Gene. 35.

ANNO Isaac 168. cùm esset Iacob annorũ 108. Ioseph, cùm esset annorũ 16. pascè-

Gene. 37.

pascebat gregẽ patris sui. Oderantq; eũ fratres sui, quia à patre plùs cęteris amabat, accusaueratq; fratres crimine pessimo apud patrem, fecitq; ei pater tunicã polymitã. Causa tamen odij maior, fuit visio somniorum. Vnum erat quod retulit fratribus: Putabã enim, inquit, nos ligare manipulos in agro, et vestros manipulos adorare manipulum meum stãtem. Qui dixerunt: Nunquìd rex noster eris? Secundum somnium, præsente patre, ait: Vidi quasi solem & lunã & vndecim stellas adorare me. Increpauit eũ pater, & ait: Nunquìd ego & mater tua & fratres tui adorabimus te super terrã? (Vndè Fl. Iosephus vult adhuc vixisse Rachel.) Cumq; fratres in pascẽdis gregibus morarentur in Sichem, misit eum pater de valle Hebron, vt videret quæ fierent circa fratres & pecora. cumq; non inuenissẽt eos in Sichimis, insecutus est eos in Dothaim. Qui videntes venientẽ, dixerunt: Eccè somniator venit, occidamus eum. Ruben autem volens liberare eum, ait: Non effundamus sanguinem eius, sed proijciamus eum in cisternam. exuentesque eum tunica, miserunt in cisternam in qua non erat aqua, & Ruben abijt ad pecora. Dum autem sederent reliqui, viderunt Hismaelitas mercatores. Dixitq; Iudas: Melius est vt vendatur Hismaelitis puer, & non polluamus manꝰ nostras. caro enim & sanguis noster est. Et vendiderunt eum Hismaelitis 20. argenteis. Reuersus autem Ruben ad cisternam, non inuenit puerum. & credens eum peremptum, scissis vestibus eiulabat. sed accepto quòd vigueret, quieuit. Tinxerunt autem vestes Ioseph in sanguine hœdi, & miserunt quosdam ad patrem, dicentes: Hanc inuenimus. vide si tunica filij tui est. quam cùm agnouisset pater, ait: Fera pessima deuorauit filium meum Ioseph. Scissisq; vestibus & indutus cilicio, luxit filium multo tempore, nec voluit à filijs consolationem recipere, sed ait: Descendam lugens ad filium meum in infernum. Infernus, erat sinus Abrahæ, secundum Magistrum.

Ioseph somnium.

Hismaelitę, qui ijdem et Madianitæ.

Infernus.

Madianitæ verò vendiderunt Ioseph in Aegypto Putiphari eunucho, magistro militiæ Pharaonis. Hic habuit vxorem & liberos, quia Ioseph filiam ipsius posteà duxit vxorem. Nec de eunuchis erat qui castrabantur. Vndè alij dicunt venditum archimagiro, id est, dapifero vel principi coquorũ. Et tradũt Hebręi, Putipharem posteà põtificem Heliopoleos, id est, domûs Solis, factum.

Madianitæ. Gen. 39.

Benedixit autem Dominus Putiphari propter Ioseph, qui in illius manibus omnia dedit. aliud tamen Ioseph nisi panem non habebat. Factũq; est, quòd domina adamaret Ioseph, & ait: Dormi mecum. Qui negauit, dicens: Omnia sua tradidit mihi dominus pter te, quomodò possum hoc facere? immò peccarẽ in Deũ. Accidit autẽ vt Ioseph absq; arbitris aliquid faceret. Et mulier apprehendẽs laciniã pallij Ioseph, ait illi: Dormi mecum. Qui iratus, relicto pallio in manu mulieris, egressus est foràs. Illa cõtemptã se dolens, in argumentum ostẽdit marito pallium, dicens: Ingressus est ad me seruꝰ Hebræus, vt illuderet mihi. Ille nimìs credulus, vinctum Ioseph tradidit in carcerem regis.

Ioseph castus.

Amor.

Gen. 40.

Ioseph in carcerem missus.

Accidit autem, vt pincerna regis & pistor in eundem carcerem mitterẽtur. Et Ioseph ministrabat eis. pro leuiori enim incarceratus erat facto. Et quum manè Ioseph vidisset eos tristes, interrogati causam, referunt somnia sua. Scisciranti qualia habuissent, ait prępositus pincernarum: Videbam coram me vitem habẽtem tres propagines, & paulatìm crescere gemmas, & post flores vuas matureścere: pressi vuas in calicem, & dedi Pharaoni. Ait Ioseph: Tres propagines, tres dies sunt, post quos restituet te Pharao in pristinum statum. Memento meî dum benè tibi fuerit, suggerasque regi, vt educat me de isto carcere, quia de terra Hebręorũ furto sublatus sum, & hîc innocens in lacum missus sum. Tunc ait Pastor: Vidi quòd haberem tria canistra super caput, & in superiori portare me cibos qui fiunt arte pistoria, & aues comedere ex eo. Ait Ioseph: Mâllem me esse interpretem bonorum. tres adhuc dies sunt, post quos Pharao suspendet te in cruce, & comedent aues carnes tuas. Et vtrunque factum est, quia pistor suspensus est, sed pincerna restitutus.

Somnia.

Ioseph interpres somniorum.

ſtitutus. qui ſuccedentibus proſperis, oblitus eſt interpretis ſui.

Gen.35. Et cùm iam Iſaac eſſet annorum centum & octoginta, venit ad eũ Iacob filius in ciuitate Hebron. Et iam mortuã inuenit matrem, nec multò pòſt mortuus eſt Iſaac, & appoſitus populo ſuo plenus dierum, & ſepeliêrunt eum filij eius Eſau & Iacob in ſpelunca duplici. Et licèt aliqua hîc præmittenda fuiſſent de Iuda, tamen ea reſeruare ſtatui in generationem ſuam.

Iſaac moritũ annorũ 180

ANNO* generationis Iſaac centeſimo X.* ætatis ſuæ, Phoroneus Inachi & Niobes filius, regnauit apud Argiuos ſecundo loco annis ſexaginta. Hic primus leges & iudicia Græcis conſcripſit, ſecundùm Auguſtinum. Et ab hoc, forum vbi iura redduntur, dictum putãt. Hic, vt Plinius ait libro 4. naturalis hiſtoriæ, vrbem Argos condidit, à qua vniuerſa prouincia nomẽ accepit. Fuit & Argos in Theſſalia ſiue Pelaſgia, dictum Argos Pelaſgicon. indè & Græci, Argiui nominati ſunt. Soror Phoronei Iö, Aegypti regina eſt facta, & Iſis dicta. Et quia latè iuſteque imperauerat, multaque commoda Aegyptijs fecerat, diuinum poſt mortem meruit honorem, intantùm quòd ſi eam quis diceret hominem fuiſſe, plecteretur capite. Fingũt poëtæ, eam virginẽ à Ioue compreſſam, metu patris nauem conſcendiſſe, & in Aegyptum nauigâſſe. Vocabatur autẽ nauis, Vacca: vel, vt Bocati° refert, huic naui vacca erat inſigne. Ibi Oſiridis regis vxor facta, vel ſecundùm alios Apis, hordei ſegetem inuenit, & Aegyptios panem conficere docuit, literas quoquè idiomati conuenientes* characteribus adinuenit, & eaſdem docuit. Et quia fruges prima plantauit, Cererẽ eam eſſe plures voluêre. Iö verò poſteà nupta Telegono, genuit Epaphũ, qui Aegyptijs poſteà regnauit.

Phoroneus.

Argos.

Argiui.

Iſis.

Inuẽtio literarum.

Ceres.

ANNO Iſaac CXXXVI, Ogyges condidit Eleuſina in Attica prouincia, quæ poſteà vocabatur Acte, & plurimas alias ciuitates. Temporibus illius apud lacũ Tritonidem virgo apparuit, quam Latini Mineruam vocauerunt, Græci verò Athenen. Minerua, ſecundùm Auguſtinũ de ciu. Dei, anno ætatis Iſaac 57. apud Tritonidem lacum apparuiſſe dicitur, indè & poſt Tritonia nominata eſt. Hæc Pallas dicitur à Pallãte, vel Pellene Thracię inſula, vbi nutrita fuit, ſiue à Pallante gigante quem interfecit. Hæc Iouis primogenita, quę apud rudes cùm multa reperiſſet noua, ex Iouis cerebro genitam credidêre. Ipſa enim primum lanificium adinueniſſe dicitur atque artem textrinam. Fertur etiàm armaturã inueniſſe, & leges quibus canitur in pugnam, edocuiſſe, ideò etiam Bellona vocata. Dicũt eam etiàm numeros inueniſſe, necnon tibias & paſtorales fiſtulas compoſuiſſe. Ideò Cicero 3. de natura deorum: Ipſa, ait, ſapientiæ dea, & artium omnium inuentrix dicitur. Tandèm illi templa inſtituta ſunt errore gentium. Mineruas quinque inuenimus. De Sole, Diana, Mercurio & dijs reliquis, in generatione 24. dicam in longum.

Ogyges.

Minerua.

Pallas.

Palladis inuenta.

Bellona.

ANNO Iſaac 124. Theſſalus Cretis regis filius, ſecundùm Euſebium, in Theſſalia primus regnare cœpit, quæ priùs Aemonia dicebatur. Græciæ regio eſt.

Theſſalus.

ANNO Iſaac 152, Iacob verò 91, ſecundùm Oroſium, diluuium particulare factum eſt in Achaia terra Attica. Quo tẽpore eo in loco regnabat Ogyges. Traditur autem, cùm per diluuium illud inſulæ Cyclades longo tempore obumbratæ fuiſſent, aquis rareſcẽtibus, prima Delos Sole illuminata eſt, & ideò Delos Græcè dicta, quod ſonat manifeſtũ.

Diluuium particulare.

Delos.

ANNO Iſaac 179. Apis tertius regnauit Argis annis 35. quem dicunt eſſe Serapin. Hic fratrem ſuum Aegialeum præfecit Achaiæ. Ipſe cum populo ad Aegyptum nauigauit. vbi cùm mortuus eſſet, factus eſt omnium deorum maximus. Conſtitutũ eſt etiàm de eo, vt quiſquis eum hominem fuiſſe dixiſſet, capite plecteretur. Et quoniam ferè in omnibus templis vbi colebatur Iſis, colebatur & Serapis: erat ibi ſimulacrum, quod, digito labijs impreſſo, admonere videretur, vt ſilentium fieret. Apis ergò non Aegyptiorum, ſed Argiuorum rex fuit. Memphis in Aegypto ciuitas famoſiſſima eſt condita, nunc Cairũ vel Cairus dicta.

Apis.

Serapis.

Memphis.

GENE-

GENERATIO XXII.

Secundùm Hebraicam veritatem, ab exordio mundi 2227. (secundùm alios, 8.) incepit in Iacob XXII. generatio.

Iacob. Gen. 36.

ANno 3462. à mundi exordio, mortuo iam Isaac, regnante apud Assyrios Baleo rege X. in Iacob patriarcha maximo, cùm esset annorum 121. vigesimasecunda incepit generatio, durauitq; annis 26. Porrò mortuo iam patre Isaac, ditati sunt Esau & Iacob, ità quòd terra eos non caperet. Vndè redijt Esau ad montana, & dicta est terra Idumæa ab Edom, quæ priùs Bosra dicebat. Indè regnum Idumæorũ exortum est. Et, vt traditur in lib. de imagine mundi, primus rex Idumæorum erat Balaach filius Beor, post quem Iobal, qui & Iob, deindè Husam, deindè alij 5. reges, exindè duces.* Iobab aũt erat quintus ab Abrahã. Sed Hebrei dicunt Iob descẽdisse de Hus primogenito Nachor.

Esau. Idumæa.

*Iob Gen. 41.

Primo anno huius generationis, quũ esset Ioseph circiter triginta annorum, vidit Pharao rex Aegypti somnium. Putabat se stare super fluuium, de quo ascendebant septẽ boues pulchrę & crassæ: & pòst aliæ septem emergebãt, summa confectæ macie, & deuorabant priores. Expergefactus Pharao, rursum obdormiuit. vidit aliud somnium: septem spicæ plenæ pullulabant in culmo vno, alięque totidem iuxtà tenues: & percussæ vredine, deuorabant priores. Territus Pharao, conuocauit coniectores & sapientes Aegypti, nec erat qui interpretaretur. Et recordatus est pincerna Ioseph, & eius suggestione ad regis imperium eductus Ioseph, & tonsus. Et veste mutata, oblatus est regi. Rex appræhẽsa manu dextra eius, ait: Vidi somnia, rogo edisserе quid sit. Narrauitq; quod viderat. Et ait Ioseph: Somnium regis vnum est. Quæ facturus est DEVS, ostendit Pharaoni. Eccè septem anni venient fertilitatis magnæ: sequentur alij septem tantæ sterilitatis, vt obliuiõi detur cuncta retrò abundantia. Nunc ergò prouideat rex virum, qui quintam partem frugum per septẽ annos fertilitatis congreget in horrea, vt seruetur in prouisionem futuræ famis. Pharao, hoc audito, miratur somnij solutionem, & consilij discretionem. dispensationemq; huius rei commisit ei, dicẽs quòd spiritu Dei plenus esset. Tulit ergò Pharao annulum de manu sua, & dedit in manu eius, & collo torquem auream circũposuit, & fecit eũ secundum in regno. Ascenditq; currum regis, pręcone clamãte, vt omnes coram eo genu flecterent sicut corã rege. Et iurauit Pharao, quòd absq; ipsius arbitrio nihil deberet in regno fieri, & vocauit eũ Saluatorẽ mundi. Et dedit ei vxorem* Asenech, filiã Putipharis domini sui, virginem.

Ioseph. Pharao.

*Aseneth,

Asenech, vt refert Vincentius, erat pulcherrima et honestissima, sed elata et superba, contemnens omnem virum: & quẽ priùs noluit, posteà summè desiderauit, scilicet habere Ioseph, visa pulchritudine & sapiẽtia sua. sed ipse noluit assentire, nisi priùs dimitteret idola quæ colebat. & contristata super hoc, angelo instruente, effecta est fidelis.

Triginta erant anni Ioseph, & nati sunt ei duo filij priùs quàm veniret fames. vocauitq; primogenitũ Manassen, secundum vocauit Ephraim. Ioseph collegit grana septem annis, quibus transactis, venit sterilitas. Et clamauit populus ad Pharaonem, alimenta petens. Qui eos misit ad Ioseph. aperuit Ioseph horrea, & vendidit Aegyptijs. Alię etiã prouinciæ emerunt.

Gene. 41.

Filij Ioseph

Audiens autẽ Iacob quòd fruges vẽderentur in Aegypto, misit illuc decem filios, Beniamin retento. Qui ingressi Aegyptum, venerunt ad Ioseph, nec agnouerunt eum, sed adorauerunt. At Ioseph nouit eos, & eo duriùs alloquebatur, dicens: Vndè venistis? qui dixerunt, De terra Chanaan. Et ille: Exploratores estis: vt infirmiora terræ videatis, venistis. At illi negant, dicentes: Serui tui sumus, omnes vnius viri filij, minimus cum patre nostro est, alius nõ supereſt. Qui ait: Hoc est quod locutus sum, exploratores estis. per salutem Pharaonis, non exibitis hinc omnes, donec veniat frater vester minimus. mittite vnum ex vobis qui adducat eum. & tradidit eos vinctos tribus diebus, tertio die eduxit eos, retinens Simeonẽ, liganſque illis præsentibus, alios abire permisit.

Iacob.

Ioseph.

permiſit. Iuſſit tamen miniſtris, vt implerent ſaccos eorum, & clàm reponerent ſingulorum pecunias in ore ſaccorum, datis etiàm cibarijs in via.

At illi profecti ſunt, dicentes: Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrẽ noſtrum. Et venientes domum, dixerũt patri omnia. Et cùm frumenta effunderent, ſinguli inuenerunt in ore ſaccorũ pecunias. Territisq; omnibus, dixit pater: Abſque liberis feciſtis me, Beniamin quoquè auferetur. Et ait Ruben: Trade eum mihi, duos filios meos interfice, ſi non reſtituam eum tibi. At ille: Non deſcendet vobiſcum. Interìm conſumptis cibis, fames opprimebat eos. Et dixit Iacob, vt irent rurſum in Aegyptum, & emerẽt eſcas. Et ait Iudas: Si vis puerum mittere, ibimus: alioquì non imus. ego ſuſcipiam puerum, de manu mea require eum. Et ait Iſrael: Si ſic neceſsè eſt, facite quod vultis. Sumite de optimis frugibus terræ, ſimulq; pecuniam reportate, date viro munera. Deus autem faciat eum vobis placabilem.

Iacob. Gen. 43.

Igitur filij Iacob deſcenderunt in Aegyptum, & ſteterunt coram Ioſeph, qui præcepit parari conuiuium. illi timentes ſe puniendos pro pecunia quam abſtulerant, dixerũt diſpenſatori neſcios ſe abſportâſſe, & nunc retuliſſe. Qui ait: Pax, Deus veſter dedit vobis eam. quã dediſtis, ego habeo. Eduxitq; ad eos Simeon. Meridie Ioſeph ingreſſo, obtulerunt munera, & adorauerunt eum. Et accepto quòd ſaluus eſſet pater, benedictoq; Beniamin, commotà ſunt viſcera eius, & ingreſſus cubiculum, fleuit. lotaque facie, egreſſus continuit ſe. Et ait: Ponite panes. ſedit autem ipſe ſeorſum. prophanum enim putãt Aegyptij, edere cum Hebræis. Diſpoſuit autem fratres ſecundùm ordinem ætatis eorum, ſicut in domo patris ſedere conſueuerant. datisque partibus, mirabantur quòd pars Beniamin quinque partibus excederet. (Ioſephus refert, dupla.) Biberuntq;, & inebriati ſunt, id eſt, ſatiati.

Iacob filij.

Aegyptij cũ Hebræis nõ comedunt. Gen. 44.

Præcepitq; Ioſeph diſpẽſatori, vt impleret ſaccos, & pecunias eorum reponeret vt priùs, & ſcyphum ſuum argenteum in ſacco minoris reponeret. factũ eſt ità. Ortoq; manè, dimiſſi ſunt. Tunc diſpenſator, iubẽte Ioſeph, inſecutus eſt eos, & apprẽhenſis ait: Peſſimam rem feciſtis, ſcyphum furati eſtis, in quo bibit dominus meꝰ, & in quo augurari ſolet. Illi dixerunt: Apud quemcunq; inuentũ fuerit quod quæris, moriatur, & nos ſerui erimus tui. Ille ſcrutatus, inuenit ſcyphum in ſacco Beniamin. Illi autem rediêrunt ad Ioſeph, qui ait: An ignoratis me augurem? Iudas verò plurimùm ſupplicabat, vt ſe pro vero ſeruo retineret, quia in ſuam eum filium fidem receperat à patre.

Nõ poterat vltrà ſe cohibere Ioſeph, & eiectis alijs foràs, cum fletu ait: Ego ſum Ioſeph, nolite timere. pro ſalute veſtra miſit me Dominus ante vos. Biennium famis tranſijt, adhuc quinque annis durabit. feſtinate, ait, & nunciate patri meo gloriam meam, & adducite eum ad me, vt paſcã vos & pecora veſtra. Oſculatusq; eſt fratres ſuos, auditũq; eſt verbum in aula regis. Gauiſus eſt Pharao, & dixit Ioſeph: Dic fratribus tuis, tollite plauſtra de Aegypto, oñia veſtra adducite, dabo vobis omnia bona Aegypti. Factumq; eſt ità. Deditq; Ioſeph ſingulis binas ſtolas, Beniamin verò dedit trecentos argenteos & quinque ſtolas optimas, & totidem miſit patri.

Gen. 45. Ioſeph.

Qui cùm veniſſent ad patrem, dixerũt: Ioſeph viuit, & dominatur in Aegypto. Tunc Iacob quaſi de graui ſomno euigilans, non credebat eis. Cumq; vidiſſet oñia quæ miſerat, ait: Sufficit mihi ſi filius meus viuit. Vadam, & videbo eum antequàm moriar.

Gen. 46.

Igitur profectus Iſrael cum omnibus quæ habebat, venit ad puteum iuramẽti. erat autem annorum 131. & oblatione facta, dixit illi Deus: Noli timere, deſcẽde in Aegyptum, faciamq; te ibì in gentem magnam, & indè reducam te.

Venit igitur in Aegyptũ, ducens ſeptuagintaquinq; filios ac nepotes. (alij ponunt, ſexagintaſex. non eſt cura, quia alij etiàm ponunt ſeptuaginta.)

Præmiſit ergò Iacob Iudã ad Ioſeph, qui iuncto curru, occurrit ei in Geſſen, dixitque Ioſeph: Ibo, & nunciabo Pharaoni, inſtruens quòd interrogati, dicerent ſe paſtores. Hæc ideò, vt habitare poſſent in Geſſen. deteſtantur emꝫ Aegyptij

Profectio Iſrael in ægyptum.

ptij, paſtores ouium, quòd non comedunt eas. Et introduxit Ioſeph patrem ad regẽ, benedixitq; regi. Inquiſitus de diebus ætatis ſuæ, ait: Dies peregrinationis vitæ meæ, centum & triginta annorum ſunt, parui & mali, nec peruenerunt vſque ad dies patrum meorum. Deditque Ioſeph fratribus ſuis poſſeſſionẽ in optimo terræ ſolo Rameſſes. Ioſephus dicit: Conceſſit eis Pharao, vt in Heliopolitana vrbe conuerſarentur, ſciens gratũ eſſe Aegyptijs, ſeparari à ſe paſtores. fortè ad territorium Heliopoleos ſpectabat terra Geſſen.

Iacob. Gen. 47.

De fame.

Inualuit autem fames in Aegypto. cumq; defeciſſet precium emptoribus, ſuſtentauit eos Ioſeph anno illo per cõmutationem pecorum. Sequenti anno cùm iterùm fame perirent, emit omnem terrã Aegypti Ioſeph pro alimentis, prẽter terram ſacerdotum, quam dederant eis reges, qui & ſtatuta cibaria ex horreis publicis perceperunt. Circa finem verò ſterilitatis ait Ioſeph ad populos: En vos & pecora veſtra & terra in manu regis eſt. Eccè vobis reddo terram & pecora, & dabo ſemina, & coletis terram regi, quintam partem dabitis regi, reliquas permitto vobis in ſementem & cibum. Qui dixerunt: Salus noſtra in manu tua eſt. Ex tunc vſque nunc quinta pars ſoluitur regibus Aegypti.

Sacerdotum victus.

Habitauit ergò Iſrael in terra Aegypti, & auctus eſt nimis. Et vixit in ea Iacob ſeptem & decem annis. Cumque videret diem obitûs ſibi imminere, vocauit Ioſeph, & fecit eum iurare ſuper femore ſuo, quòd ſepeliret eum in ſepulcro maiorum ſuorũ, quod Abrahamiũ dicitur, & diſtat à Caluaria ferè triginta milliaribus.

Iacob.

Sepultura.

Cùm autem ægrotaret Iacob, aſſumptis duobus filijs Ioſeph, perrexit ad eum. Videnſque Iacob Ioſeph & filios eius, interrogauit: Qui ſunt iſti? Ait Ioſeph: Filij mei ſunt. Et ait Iacob: Iſti duo mei erunt, ſicut Ruben & Simeon reputabuntur mihi, id eſt, quiſque tribum faciet. reliqui autem quos genueris, nomine fratrum ſuorum vocabũtur in poſſeſſionibus ſuis, id eſt, non facient tribus, ſed contenti erunt poſſeſſionibus ſuis. Applicuit autem Ioſeph Manaſſen ad dextram patris, & Ephraim ad ſiniſtram, adorans vt benediceret. Iacob autem in ſpiritu cãcellauit manus, minori dextram ſuperponens, quod Ioſeph grauitèr accepit, eô quòd alter eſſet primogenitus. At ille: Scio fili mi, ſcio. Et ille quidem erit in populos & multiplicabitur, ſed minor maior erit. (hoc impletum eſt in Ieroboam, qui Efratæus erat) DEVS patrum noſtrorũ benedicat illis. Et ait ad Ioſeph: DEVS reducet vos in terram veſtram. do tibi extra fratres tuos Sichimam, quam tuli in gladio & arcu de manu Amorrhæi. Emerat enim eam, & poſteà defendit.

Iacob benedixit filijs ſuis.

Gen. 48.

Conuocauit autem Iacob filios ſuos, & ait illis: Congregamini vt annunciem vobis quæ futura ſunt, & prophetauit de vtroque aduentu. Deindè filijs ſuis duodecim, connumerato Ioſeph, prænunciauit eis, & ſingulariter ſingulis, quæ ventura eſſent. Ac tribum Leui, vt diuinis prẽeſſet, deſtinauit. Et pro Ioſeph, duobus ſuis filijs locum inter reliquos filios dedit, ac duodecim tribus inſtituit. Audite, inquit, filij Iacob, audite Iſrael patrem veſtrum: Ruben primogenitus meus, caput erit tribûs Ruben. Simeon alteram tribum conſtituet. Iudæ verò, quòd de eius tribu naſciturus erat CHRISTVS, prædixit. Deindè Iſachar, Zabulon, Dan, Neptalim, Gad, Aſer, Beniamin, Ephraim, & Manaſſe, vnicuique quæ ventura eſſent, prædicens. Cuius prophetia, teſte Vincentio, hæc breuitèr fuit.

Teſtamentum Iacob.

De ſtirpe, inquit, Iuda filij mei, naſcetur virgo ſtolam habens byſſinam, veſtemque candidiſſimam, de qua naſcetur agnus immaculatus, qui eſt agnus DEI, gratia ſaluans omnes, cuius regnum erit in æternum, quod non corrumpetur. Dominus Deus magnus apparebit in terra vt homo, corpusq; aſſumet, & comedet vt homo. Orietur aſtrũ eius in cælo, ac ipſe reſplendebit vt ſol in terra, cæli ſuper ipſum, & ex tẽplo gloriæ veniet ipſum ſanctificatum cum voce paterna, & ipſe effundet ſpiritũ gratiæ ſuper vos, & eritis filij eius in veritate. hic erit ex Leui ſacerdos, & ex Iuda rex, DEVS & homo, mediator DEI & homi-

Prophetia Iacob.

hominum, qui omnes tenebras de sub cęlo tollet, & erit pax in vniuersa terra. Vos verò deniquè impiè agetis contra eum, & sacerdotũ principes manus imponent super eum, & exterminabunt & interficient eum, nescientes eius resurrectionem. Innocentisq; sanguinem recipietis super capita vestra, & in passione altissimi petræ scindentur, & sol extinguetur, & cætera quæq; turbabuntur. Inuisibiles spiritus contremiscent, & infernus spoliabitur, ipse verò paradisi portas reserabit, & stare faciet minantem gladium aduersùs Adam. Et dabit satis comedere de ligno vitæ, & Belial ligabitur ab ipso. Tunc videbitis Enoch, Noe, Sem, Abraham & Isaac, ac me patrem vestrum, resurgẽtes à dextris in exultatione. Suisq; filijs potestatẽ dabit conculcandi pernicioſos spiritus, & quotquot in eum crediderunt, in terra gaudebunt. Tunc omnes resurgent, & hi quidem in gloria, impij verò ad ignominiã: atq; inprimis Israel iudicabitur, quia non crediderunt ei, &c.

De hac institutione tribuum, meminit etiàm Iustinus Trogi Pompeij abbreuiator libro trigesimosexto: * Apud Damascum, ait, Abraham, Moses, Israel, reges fuêre, sed Israelem felix decẽ filiorum prouentus maioribus suis clariorem fecit. Itaque populum in decem regna diuisum, filijs tradidit: omnesq; ex nomine Iudæ, qui post diuisionem decesserat, Iudæos appellauit, coliq́ue eius memoriam ab omnibus iussit. Eius portio omnibus accesserat, minimusq; ætate inter fratres Ioseph fuit, cuius excellens ingenium veriti fratres, clàm interceptum peregrinis mercatoribus vendiderunt, à quibus deportatus in Aegyptũ, cùm magicas ibi artes solerti ingenio percepisset, breui ipsi regi percharus fuit. Nam & prodigiorum sagacissimus erat, & somniorum primus intelligentiam cõdidit, nihilq; diuini iuris humaniq́ue ei incognitum videbatur, adeò vt etiàm sterilitatem agrorum ante multos annos præuiderit, perijsletq; omnis Aegyptus fame, nisi monitu eius rex edicto seruari per multos annos fruges iussisset. Tantaq́ue experimenta eius fuerũt, vt non ab homine, sed à Deo responsa dari viderentur. Filius eius Moses fuit, quem etiàm prẽter paternę scientiæ hęreditatem, formæ pulchritudo commẽdabat. Sed cùm scabiẽ Aegyptij & pruriginem paterentur, respõso moniti, eos cum ægris, nè pestis ad plures serperet, terminis Aegyptij pellunt.

Dux igitur exulũ factus, sacra Aegyptiorum furto abstulit, quæ repetentes armis Aegyptij, domum redire tẽpestatibus compulsi sunt. Itaq́ue Moses Damascena patria antiqua repetita, montẽ Sinaum occupat, in quo septem dierum ieiunio per desertum Arabiæ cum populo suo fatigatus, cùm tãdèm venisset, septimum dierum more gentis sabbatũ appellatum, in omne æuum ieiunio sacrauit, quoniam ille dies famem illis erroremq; finiêrat. Et quoniam metu cõtagionis pulsos se ab Aegypto meminerant, nè eadem causa inuisi apud incolas forent, cauerunt, nè cum peregrinis communicarent: quod ex causa factum, paulatìm in disciplinam religionemq́ue conuertit. Post Mosen etiàm eius filius Aruas sacerdos sacris Aegyptijs, mox rex creatur: semperq́ue exindè hic mos apud Iudæos fuit, vt eosdem & reges & sacerdotes haberent. Ibi subiũgit, quomodò Iudæi balsamum plãtauerint, itẽ de mari mortuo, &c. in quibus omnibus etsi imperfectè, tamen vt historia tradit gentilis, narratiõem suam prosequitur.

Iacob itaque finitis sermonibus, collegit pedes suos super lectulũ & obijt, cùm esset annorum centum quadraginta septem. Eoq́ue mortuo, diebus triginta conditus aromatibus fuit. Indeq; cõcedẽte sibimet rege, celebri pompa corpus à Ioseph in Ebron delatum, in spelunca duplici multa cum largitate sepelitur. Erat tamen ethnicorum mos, nouem diebus incondita corpora seruare, singulisq; diebus ea calida fouere aqua, & per interualla cõclamare, si fortè spiritus intercluſus excitaretur. Hebræi verò septem tantùm dies incondita seruauerũt, cõdita deindè 30. Hinc diei septimi & trigesimi apud nos obseruatio inoleuit. De quo etiã xiij.q.ij.c. Quia alij.

Argus filius Apis in hac generatiõe, anno vigesimosexto succedẽs patri Api, regnauit annis septuaginta. hinc Argiui dicti

Hæc suprà generat. 20. breuiùs tractantur.

Iudæi vndè dicti.

Magia.

Somniorũ interpres Ioseph.

Moses.

Reges & sacerdotes.

Gen. 49.

Mors Iacob.

Gen. 50.

Argus rex.

ui dicti sunt. Quo regnante, cœpit Græcia vti frugib⁹, & habere segetes in agricultura, delatis aliundè seminibus.

Triptolem⁹ Videtur hoc tẽpore floruisse Triptolemus rex, Eleusij siue Celei & Menalinæ filius, ad quem cùm Ceres quærens Proserpinam filiam, deueniisset, & eum in cunis, dormiẽte patre & matre, inueniisset, vltrò se altricem infantulo obtulit, atq; eũ gremio sustulit, & ei tria beneficia contulit. Primus arabit, inquit, ET seret, & culta p̃mia tollet humo, libro quarto Fastorum. Eam ob rem dicunt, eum in partibus Atticis vsum frugũ primùm inuenisse.

GENERATIO XXIII.

Anno ab exordio mundi 2213. in Iuda, secũdùm Hebraicam veritatem, incepit vigesimatertia generatio.

ANno ab exordio mundi ter millesimo quadringentesimo octogesimoseptimo, dum adhuc regnaret Baleus monarcha Assyriorũ, mortuo Iacob patriarcha, in filio suo Iuda per lineam Christi vigesimatertia incepit generatio, durauitque annis 53. Erat tunc Ioseph, dux Aegypti, annorum 57. Timentes verò fratres eius, nè mortuo patre, memor fieret iniurię eorum, dixerũt ei: Pater tuus adhuc viuens, mandauit vt hæc verba tibi diceremus: Obsecro, obliuiscaris sceleris fratrum tuorũ. nos quoquè oramus, vt patri tuo dimittas iniquitatem hanc. & adorauerunt proni in terram. Fleuitq; Ioseph, & ait: Nolite timere. & consolatus est eos, & sic vixerunt in pace.

Iudas. Ioseph. Gen. 50.

De Iuda verò patriarcha, hanc ex sacris literis habemus historiã. Eo tempore quo Ioseph venditus esset in Aegyptum, discedẽs Iudas à fratribus suis, iuit ad virũ Odollamitem, nomine Hiram, & accepit ibi vxorem nomine *Sur, filiã Chananęi, quę peperit ei filium primogenitũ nomine Her, deindè Onam, tertiò verò Sela. Dedit autẽ Iudas filio Her Thamar. Fuit autem Her nequam, abutens vasculo vxoris, & occisus est à DOmino, id est, inuentus est mortuus iuxta vxorem. Et dixit Iudas ad Onam, vt ingrederetur ad eam, vt suscitaret semen fratris. Qui indignans sibi non nasci filios, fundebat semẽ in terram, id est, inutiliter vxorẽ cognoscere satagebat. Et percussit eum DOminus. Remisitq; Iudas Thamar, vt esset vidua in domo patris sui, donèc creſceret Sela. Quo adulto, dissimulabat eum dare Thamar.

Gen. 38. *Sue Thamar.

Mortua est autem Sur vxor Iudę, qui consolatione accepta, post luctum ibat ad tondendas oues cum Hira opilione suo. Quod audiens Thamar, depositis vestib⁹ viduitatis, assumpsit theristrum, seditq; in biuio itineris quod ducit Thamnam. Quam cùm vidisset Iudas, suspicatus est cadesam, id est, scortum. Cui & dixit: Sine me vt coëam tecum. Quæ ait: Quid dabis mihi? Et ille: Mittam tibi hœdum de grege. Et illa: Patiar quod vis, si dederis mihi arrhabonem. Et dedit illi annulum, & armillam, & baculum quem gerebat, pro arra. Ad vnum concubitum concepit mulier geminos, & abijt, receptis iterùm viduitatis vestibus. Misitque Iudas hœdum per pastorẽ, qui cùm venisset, & non inueniret eã, redijt sinè pignoribus.

Sela.

Post tres autem mẽses dictum est Iudæ: Fornicata est Thamar, & vterus eius intumuit. Qui ait: Producite eam vt cõburatur. Quæ cùm duceretur ad pœnam, misit socero suo pignora, dicens: De viro cuius hæc sunt, cõcepi. Qui ait: Iustior me est, quia non tradidi eam Sela filio meo. Hæc fecit, nè periret semen filij mei. Attamen vltrà non cognouit eam Iudas. Instante verò partu, apparuerunt duo, & in effusione vnus protulit manum, in qua ligauit obstetrix coccinum, & ait: Hic egredietur prior. Illo quoquè retrahente manum, egressus est alter, dixitque mater quòd vocaretur Phares. Posteà egressus est alter cũ coccino, & dictus est Zaram. In Paralipomenon, coccinum est etiàm ligatum in manu Phares.

Ioseph verò fuit princeps in Aegypto sub quinq; regib⁹, quorum primus qui exaltauit eum, Nephrem dictus est, pro dignitate autem Pharao. ità enim omnes appellabãtur, sicut imperatores nostri, Augusti vocantur. Secundus erat Amasis, in quo incepit dynastia Aegyptiorum xviij. Tertius Chebron, quartus Memphes, quintus Mephres. huius anno nono mortuus est. Vixit autem centum

Rex Aegypti Pharao dicebatur.

Ioseph moritur.

tum & decẽ annos, & vidit filios Ephraim vsque in tertiam generationem, & etiàm de Machir filio Manassæ. Aitque fratribus suis: Deus adhuc visitabit vos, & reducet ad terrã pro qua iurauit patribus vestris. Absportate ossa mea vobiscum. Cumque adiurâsset eos, mortuus est, & conditus aromatibus, repositus in loculo in Aegypto, nec motus, donèc indè filij Israel egressi sunt. Moritur paulò pòst Iudas, alijque fratres, secundùm Iosephum, & quisque in obitu suo deferebatur & sepeliebatur in Ebron, & pòst translati sunt in Sichem.

Gen. 50.

Rhodos vrbs, à qua insula Rhodos nomen accepit, his temporibus à Telchinijs siue Telchinibus & Cariatibus, vel (vt alij volunt) Curetibus, à Phoroneo Argiuorum rege iam diù deuictis, in ipsa Rhodo Lyciæ insula condita est, de qua Pomponius refert, dum vrbis fundamenta foderent, rosæ capulum fuisse inuentum, à quo insula dicta, quia ῥόδον Græcè rosam significat. priùs vocabatur Ophiusa, deindè Stadia siue Staclia, & posteà Telchin, quos nonnulli maleficos & fascinatores fuisse tradunt. Alij tamen econtrà dixêre Telchinas eximios artifices, primosque ferri & æris in Asiam fabricam inuexisse. post Telchines, Heliades insulam tenuêre. Poëtæ fingunt, in hanc insulam aurum pluisse, cùm Pallas in Iouis capite nasceretur. Quam hodiè milites religiosi, beato Ioanni dicati, obtinent, vt de hoc in secundo volumine dicetur.

Rhodos.

Ioannitæ. Hæc referẽda sunt ad tempus quo Author ea' scripsit. nã Turca interim Christianis vrbem istam abripuit.

Apollo medicus, Vulcani & Mineruæ primus filius, his temporibus (Eusebio teste) clarus habitus est, qui medicinæ repertor, & herbarum virium primus cognitor fuit. Hic autem Apollo, Pythius & sapiẽtiæ deus à poëtis appellatus est. Qui et Pythonem serpentẽ, qui matrem Latonam persecutus fuit, sagittis confecit.

Python.

Chiron medicus iustissimus vir, Centaurorum ductor, nutritorque Aesculapij, & magni doctor Achillis, ijsdem tẽporibus claruit. Qui, vt multis placet, medicinam & herbarum vires primus inuenit. Hic, teste Orpheo, cum Argonautis nauigauit, & illorum iudex ac medicus fuisse dicitur. Tandèm Herculem hospitio susceptit, & cùm arma eius tractaret, sagitta è manibus cadens, pedem læuum vulnerat, nec se curare poterat, sed die nona moritur, vir immensæ ætatis, & vix creditur tam diù vixisse.

Chiron.

Promethe⁹ Iapeti filius ex Asia Nympha coniuge, in Arcadia claruit, vir acutissimi ingenij, qui homines incompositos ac rudes ad mores politiores formauit. Simulacra quoquè hominum primus de terra formauit, & arte quadam velutì spiritum habentia moueri fecit: hinc sunt fabulæ. Astrologiam primus apud Assyrios docuit. Insupèr etiàm ignem primus è silice eduxit, vt Plinius testatur. Vsum prætereà annuli, sed ferrei, primus inuenit, quem quarto digito in honorem cordialis venæ portari suasit. Tempore procedente apud Romanos, Isidoro teste, statutum emanauit, vt liberti ciuesque aureo vterentur annulo, libertini argenteo, & serui ferreo. attamẽ, vt visum est, Iudas annulo vsus est, nec verisimile est quòd ab illo habuerit. Fulminum deniquè rationem in Caucaso monte depræhendisse fertur, propter quod ignem cęlestem furatum fuisse tradunt.

Promethe⁹

Astrologia.

Annulus.

Genes. 38.

Fulmina.

Atlas & ipse Arcadicus, Promethei frater, seu (vt alijs placet) filius, & Maiæ pater, clarus fuit his temporibus, quippe astrorum cursum peruigili studio depræhendit, & primus de astrologia inter Græcos disserüit. propter quod finxerunt fabulæ, eum cælum portare. Hic autem septem genuit filias, Nymphas appellatas: Maiam, Electram, Steropen, Meropen, Celænon, Taygeten, & Alcyonen. Hæ sorores septem, Atlantides sunt dictæ, à patris nomine, quanuis cuiuslibet proprium nomen esset. Et Hesperides, ab Hespero fratre aut filio Atlantis. Alij enim eas Atlantis volunt fuisse filias, alij Hesperi. Sunt qui ab Hesperia nominatas existiment. Atlãtes tamen tres fuisse dicũtur, de quibus apud Bocatium.

Atlas.

Atlantides.

Hesperides.

Mercurius etiàm nepos Atlãtis, Iouis ex Maia filius. Sed quia plures Mercurij fuisse dicuntur, primum deorum nuncium seu interpretẽ fuisse, poëtę describunt,

Mercurij quatuor.

bunt, dictusq; est deus facundiæ: & propterea, vt habetur Actuum quartodecimo, Paulum, quia erat dux verbi facũdus, gentiles Mercurium appellauerunt. 2 Mercurius alius Aegyptius, qui cognominabatur Trismegistus, primus stellarum apud Aegyptios inuentor. Qui ex Aegypto digressus, centum ciuitates condidisse fertur, ibidemq; verum DEVM colere homines docuisse. 3 Mercurium alium, cognomento Hermetis, natione Italicum ferunt, quem à Fauno Italię rege lyram & harmoniam 4 didicisse credunt. Mercurius quartus, ante diluuium Lamech filius fuit, quem Tubal appellauim⁹, à quo muficæ principia sumpsêre. Fuerunt & alij Mercurij, quintus & sextus, quibus omnibus dantur eadem ornamenta, sed nõ eadem deitas, quia alius medicinæ deus, alius mercatorum, alius furum, quæ omnia à multis confundũtur. Multa quoquè in Græcia his temporibus fingebãtur. Ideò in sequenti generatione de dijs gentium aliqua dicemus.

GENERATIO XXIIII.

ANno ab exordio mundi ter millesimo quingẽtesimo trigesimonono, regnante Mamito rege Assyriorum duodecimo, post mortem Iudæ Phares succedit in linea Christi, & in eo vigesimaquarta incepit generatio, durauitq; annis quadraginta. Per hæc tempora varia per orbem terrarũ sacra dijs falsis leguntur instituta, quorum vt rationem non ignoremus, aliqua de dijs gentium videbimus.

Phares.

Primò, de origine deorum:
Secundò, de sacrificijs eorum:
Tertiò, de authore primo colendorum deorum.
Quartò ponetur ratio, quarè dij esse nõ possunt.
Quintò, qd philosophi de his senserint.
Sextò, de causa fictionum, pro & cõtrà.

Saturnus. Cælus. Vesta.

Saturnus Cæli & Vestæ, id est, terræ fuit filiꝰ, vt in lib. diui. institutionũ scribit Lactantius. Et cùm vidisset patrem Cælum etiàm generâsse Titanum, Oceanum, Opem & Tethyn, nè plures generaret, falce patri fertur abscidisse genitalia, sanguinem verò cecidisse in mare, & indè Venerem esse generatam. Venus. Deindè Saturnus Opem sororem duxit. ex hoc Titan, qui maior natu erat, volebat regnare, sed Vesta mater eorum & sorores suadent Saturno, vt de regno non cedat fratri. Tandèm concessit Titan vt Saturnus regnaret, ità tamen, vt si quid virilis sexûs ei nasceretur, nè educaret, vtì aliquandò ad suos natos regnum rediret, quod ità ab initio fecit Saturnus, ideoque deuorâsse dicitur filios. deindè cùm primum natum necâsset, posteà nati sunt illi gemini, Iupiter & Iuno. Tunc Iunonem Saturno in conspectum dederunt, Iouem absconderunt, & in Idam syluam filiabus Melissei Cretensium regis Amaltheæ & Melissæ, alendum misêre: quem in antrum Idæ montis recipientes, nè fletus audiretur, cymbala & tympana pulsabant, ad quorum sonitũ more suo apes mella in os eius inferebãt, ob quod beneficium, posteà deus factus, dedit apibus, quòd sinè coitu generarent. Itaque melle & lacte caprino puerum nutriebant. Deindè Neptunũ clam Saturno Ops parit, eumque clanculùm abscondit. Ad eundem modũ tertio partu parit Plutonem.

Ops. Titan. Melisseus. Amalthea. Melissa. Neptunus. Pluto.

Titan verò postquàm resciuit Saturno filios procreatos, atq; educatos esse, clàm seducit secum filios suos Titanos, fratremq; suum Saturnum atq; Opem compræhendit, & carceri mãcipauit, ac compedibus ligauit, eô quòd contra pactionem & iusiurandum mares liberos sustulissent. At Iupiter cùm audisset patrem ac matrem custodijs circunseptos, atq; in vincula coniectos, cum magna Cretẽsium multitudine venit, commissoq; bello, Titanũ atq; filios eius vicit, parẽtesq; soluit, & patrem regno restituit. Et tunc ex sanguine, aiunt, Titanorum gigantes generatos esse.

Deindè Iupiter duxit Iunonem sororem suam, & cùm diù sterilis esset, concusso capite suo, exiliuit Minerua, dea sapientiæ postmodùm facta. Tãdèm genuit Martem ex Iunone. Alij tamen volunt, vt Ouidius in Fastis, Iunonis duntaxàt esse filium. Ferũt Iunonem turbatã, eô quòd sinè obsequio mulieris procreâsset Iupiter Mineruam, quærebatq; Oceani consilium in via dum fessa esset, quæsiuit & à Flora dea, cõiuge Zephyri.

Iupiter. Iuno. Minerua. Mars.

ri. Cui Flora (si Ioui esset occultũ) promisit salutare auxilium, & cùm iurâsset per vndas Stygias, nemini se dicturam, docuit in cãpis Olenijs florem esse, quo accepto, confestim absq; viro cõciperet. & ità factũ est. Ilicò sumpto flore, Iuno concepit, & peperit posteà Martem. Deindè Iupiter ex Iunone genuit Vulcanum, hic quia claudus & deformis erat, à parentibus in insulam Lemnon est abiectus, & ibi à simijs dicitur educatus, & Iouis faber factus: ideò dictus est Mulciber.

Mars.

Vulcanus.

Latoña.

Deindè extra matrimonium Latonã Cœi gigantis filiam, à Ioue dicunt fuisse compressam, & ex ea suscepisse geminã prolem, Phœbum seu Apollinẽ, & Dianam. Quod aiunt Iunonem adeò ægrè tulisse, quòd illi omnem terram interdixit. Eamq; vsque in insulam Delon persecuta est, nec in hoc satiata. Sed etiàm emisit Pythonem serpentem ingẽtis magnitudinis, ad impediendam eam atque fugandam: quæ fuga facta, tãdèm ab insula Ortygia suscepta, primò peperit Dianam, quę è vestigio obstetricatûs officium in nascituro fratre matri præstitit, & Apollinem nascẽtem suscepit, qui mox sagittis Pythonem interemit, et dare cœpit responsa petentibus. ex hoc, insula posteà Delos est dicta. Poëtæ dicunt, dum fugeret Iunonem, per Lyciam sitibunda ad lacum venit quendam vt biberet: rustici qui aderant, lacum pedibus conturbãt, orauit Latona ꝓ vindicta. ob hoc rustici in ranas mutati sunt, ac lacum sempèr hunc incolunt.

Apollo. Diana.

Ortygia.

Delos.

Iupiter ex filia Inachi Iõ, aliâs Iside, generauit Epaphum: nam cùm esset formosissima virgo, illã à paternis vndis redeuntem atq; fugientem, inductis tenebris, detinuit Iupiter & oppressit. Iuno videns ex alto tenebras, suspicata desẽdit, & tenebras soluit. Iupiter mox, nè pateret crimen, transformauit puellam in vaccam, eamq; laudanti atq; petenti Iunoni ægrè dono dedit, quæ ilicò Argo, qui centum oculis præditus erat, illam seruandam tradidit. Sed Iupiter cõpatiens, misit Mercurium, vt illã custodia liberaret, qui sub forma pastoris Argo iunctus est, & fistulam ab eo accommodat solatij causa. qua accepta, caduceo virga Argum tetigit, ac in soporem oculos omnes vertit, & post hoc occidit. quod videns Iuno, Argi oculos sumens, illos caudæ pauonis auis suæ apposuit, & vaccæ immisit œstrũ, quo infestata, cursum rapuit, nec antè destitit, quàm ad Aegyptios perueniret. Ibi quieuit, & prece Iouis à Iunone impetrata, forma pristina restituta est. Peperit Epaphum, ac ab Aegyptijs Isis est dicta.

Epaphus ex Iouc.

Iõ ex vacca.

Isis.

Longè tamen ante hoc compressit Maiam Atlantis filiam, genuitque ex ea Mercurium, licèt plures fuerint Mercurij, vnus Iouis & Clymenes filius, & ante illum alter è Cælo patre & Die matre natus, & Mercurius Nili filius, dictus Trismegistus Hermes. Maiam Mercurij matrem, Iunonem aiunt ex pellicibus vnam summè dilexisse, eiusque filium Mercurium lactâsse affirmant. promiscuè nonnunquàm factum vnius, alteri adscribitur. Et ab omnibus, mercatorum deus dicitur Mercurius. Ad hoc nuncius & interpres deorũ, & eloquentiæ deus dicitur.

Maia. Mercurius.

Mercurius mercibus præest.

Iterùm ex Semele Cadmi filiâ, Iupiter procreauit Bacchum. Hæc cùm ex Ioue concepisset, Iuno ad eam in forma venit vetulæ: perquisiuitque, nunquìd diligeretur à Ioue: ad hæc illa, arbitrari se diligi. Tunc Iuno: Non potes filia hoc nisi vnico modo cognoscere, scilicet si tibi promittat, quòd se iungat tibi, vti solet Iunoni concumbere, & si per Stygiam paludem ità iuret. Semele auida hoc scire, aduenientem Iouẽ petit, vt hoc modo ꝓmittat ac iuret. quod cùm Iupiter iurâsset, audita petitione doluit: nè tamen aduersùs iusiurãdum veniret, in concũbendo fulminauit, ac mortuę filium traxit ex vtero, suoque apposuit femori, donec tẽpus perficeretur pariendi: tunc natus est filius, & Bacchus est dictus, aliâs Dionysius seu Liber. Hunc primò clàm nutriuit Ino matertera, posteà Nymphis traditur alendus, qui nè à Iunone inueniretur, hederis eũ occultauerunt. Depingitur puer facie muliebri, nudus, cornuto capite, equitans super tigres, hastam gerens pampinis ornatam. Silenus senex, eius dicitur alumnus.

Bacchus ex Ioue & Semele.

Bacchus. Dionysius.

Iupi-

Iupiter. Alcmena. Hercules.

Iupiter quoquè ex Alcmena Amphitryonis coniuge, genuit Herculem hoc modo: Iupiter, dum in militia fuit Amphitryo, eius forma sumpta, accessit ad eam noctù, quæ cùm illum virum suum crederet, concubitu concepit ex Ioue. ea nox ab Ioue spatio trium noctium extẽsa est lasciuiendi gratia, maximum futuri roboris indicium, tãtum temporis in eo puero creãdo impensum. Et cùm die quadam adueniète partûs tempore, Iupiter apud superos dixisset, die illa nasciturum hominem, qui omnibus circunuicinis dominaretur, Iuno his verbis mota, illud fecit iuramento firmari, & confestim descendit in terras, & retinuit Lucinam deam parturiẽtium apud vxorem Stheleni, prægnantem iam septem mensium, & ex vtero eius eduxit filium septem mensium ante tempus pariendi, qui vocatus est Eurystheus. vndè Alcmena ob retentam Lucinam parere nõ potuit, nam Lucina eius partum compresserat: & sic quod de Hercule Iupiter voluit, versum est in Eurystheum, qui postmodùm Herculi & alijs imperauit. Cuius, scilicet Herculis, labores duodecim iniunctos ab Eurystheo, hoc modo ferunt: Nam frustratus Iupiter cõsilio, Iunoni promisit, Eurystheum, vt prędixerat, regem fore, Herculemque ei subijci velle, ac duodecim labores ab Eurystheo iniunctos perficere debere, quibus consummatis fieret immortalis. Is itaque Hercules educatus optimè, certaminum quoquè exercitio deditus, & corporis robore excelluit, & animi virtute.

Eurystheus trisyllabũ.

Herculis labores.

Perseus ex Danae Acrisij.

Iupiter ex Danaë Acrisij filia, Perseum genuit hoc modo: Cùm haberet Acrisius vnicam filiam Danaen, in respõsis accepit, se manu eius qui ex filia nasceretur, moriturum. Ideò filiam in quadam turri clausit, ità vt homo non posset ad eam accedere. Iupiter audita eius pulchritudine, vertit se in auri guttam, & per tegulas in gremium eius cecidit, ac eam imprægnauit. Quod ægrè ferens Acrisius, clausit in arcã, ac in mare proijci iussit. Verùm arca casu à piscatore capta est, in qua inuenit eam peperisse filium, quem detulit ad Pilumnum regem, qui cùm genus eius cognouisset, illam duxit vxorẽ. Alij volunt fuisse Polydecten regem. Et dum Perseus adoleuisset, timuit eum rex.

Erãt eo tempore tres Phorci regis filiæ, Medusa, Stheno & Euryale, Gorgones appellatæ, habentes vnum oculũ, quo vicissim vtebantur, & quoscunque intuentes se conuerterunt in saxa. contra has expugnandas misit rex Polydectes Perseum. Perseus petiuit Mercurium, qui sibi dedit harpen, id est, falcem vel gladium, quo Argum interfecit. Similiter & talaria seu alas, vt volare posset. postulauit etiàm auxilium Palladis sororis, quæ sibi dedit clypeum crystallinum, in quo videre posset imagines sororum, nec videri ab illis. His armatus, cùm non videretur, oculum, quo fungebãtur, dum de vna ad alteram volitabat, furatus est. Medusam serpentibus crinitam interfecit, ac de sanguine eius natus est Pegasus equus alatus, qui statim volare cœpit vsque ad montem Parnassum, & ibi in Helicone monte vngula terram percutiens, egressus est fons largissimus, posteà musis dedicatus.

Pegasus equus.

At Perseus Gorgone occisa, ei caput abstulit, peruenitque ad regem Atlantem, qui sibi hospitium negauit: quarè ostẽso ei capite Gorgonis, in saxum mutauit Atlantem. Indè remeãs in patriam, cùm inuenisset Andromeden virginem saxo in mari alligatam, quęsiuit causam à parentibus ibi flẽtibus. qua intellecta, pactus cum his, liberauit eã, & in vxorẽ accepit. Post hęc Phineum ac plures alios, ostenso capite Gorgonis, in saxa vertit, & auunculum suum Prœtum, qui Acrisium regno pepulit, interfecit. Et posteà non spontè Acrisium vertit in saxum.

Iupiter adamare cœpit Europam Agenoris filiam. misit ideò Mecurium, qui armenta ex montibus Phœnicum impulit ad locum, in quo Europa cum puellis ludere consueuerat. Ibidèm Iupiter se in candidissimum taurum transformauit, cuius specie delectata virgo, primùm tractare illum manibus cœpit, & indè eius conscendit dorsum, qui paulatìm se in vndas deduxit, ac in Cretam tulit, vbi in formam pristinam redactus, eam compressit: quæ imprægna-

Europa.

Minos. Rhadamãthus. Sarpedon.

ta, posteà peperit Minoa, Rhadamanthum & Sarpedonem, tres iudices inferni. Ipse verò in eius sempiternam memoriam, tertiam orbis partem Europam ex eius nomine nuncupauit, licèt pro Sarpedone, alij Aeacum velint esse tertium, quem Iupiter ex Aegina Asopi regis Bœotiæ filia, rapta & compressa, genuit.

Aeacus.

Iupiter grauidauit Aetnam nympham. Iuno hoc intelligens, eam persequitur. Sed ipsam puellam in Aetna monte abscondit Iupiter. Ibi nondùm matura, peperit gemellos, & hos tam diù fouit in visceribus terræ, vt lex pariendi postulat, & dicti sunt Palici, & adeò mali, quòd solo visu mutabant homines. ideò eos Iupiter fulminauit, quos & terra absorbuit, & in lacum cõuersi sunt fœtidum.

Aetna nympha.

Palisci vel Palici.

Tantalus filius fuit Iouis, ex Plote nympha susceptº, posteà rex Phrygum. hunc deos in conuiuio habuisse, eisque vt experientiam deitatis eorum assumeret, occiso filio, coctumq; apposuisse comedendum ferunt, qui abhorrẽtes, collectis membris, in pristinam reduxerunt formam, & reuocatam per Mercuriũ ab inferis animam illi restituerunt. Et cùm aduerterent humerum deesse, quem Ceres vorauerat, loco eius eburneum refecêre. Tantalum autem deiecerunt ad inferos, taliq; damnauêre supplicio, vt fluuio ad os vsque demersus, siti vexetur assidua, nec possit aquas attingere: desupèr autem arbores pomis dependẽtibus onustas addidêre prope os, quæ tamen poma, maxima semper fame laborans, nusquàm potest apprehendere.

Tantalus ex Plote.

Ceres. Proserpina.

Iupiter ex Cerere sorore sua procreauit Proserpinam, quam rapuit Pluto. Ceres eam quæsiuit diù accẽsis facibus, & maximo cum vlulatu per vniuersum orbem: demùm apud paludem Cyanen filiæ cingulum comperit, & ab Arethusa nympha certior facta, quòd illã apud inferos vidisset, conquesta Ioui de Plutone, qui dixit legẽ apud inferos, quòd aliquid ibi comedens, reuerti non possit: reducẽdam statuit, si nihil ibi comedisset. sed inuenta est tria grana mali punici ex viridario Plutonis gustâsse. quapropter Iupiter ad mitigandam tristitiam Cereris sanciuit, vt sex mensibus anni Proserpina cum viro esset, & totidem apud superos cum matre.

Iupiter amauit Thetidẽ, sed ideò concubitũ eius neglexit, quia oraculo nouerat ex ea filium nasciturum, qui maior esset patre. Sed præcepit Peleo nepoti, vt eam duceret. Et cùm eam Peleus consilio Protei senis die quadam cepisset, ipsa in varias formas mutata, adeò exterruit eundem, vt dimitteretur ab eo. Qui tamen ad Proteum rediens, ab eodem suasus, nè mutationes illas curaret, sed contendendo ipsa desiderio suo paréret. Peleus die sequenti dormientem in antro reperit, & cepit: ipsa verò more suo in varias formas versa, cùm eum perseuerãtem vidit, redijt in propriam formam, ac consensit. Porrò Iupiter ad eorum nuptias omnes conuocauit deos, præter Discordiã: quæ indignans, cùm cerneret Palladem, Iunonem & Venerem simul sedentes, málum aureum in medio earum proiecit, dixitque: Digniori detur. Ex quo inter eas seditio orta est. Iupiter vocatus, noluit sententiam ferre. ad Paridem, qui in Ida sylua morabatur, causam remisit. Is verò ob promissam sibi à Venere speciosissimam mulierem, spretis aliarum oblationibus, sapientia atque potentia, Veneri tanquàm digniori tradidit. Quæ illi raptum Helenæ concessit, ex quo subsecutum est bellum Troianum. Et in eo occisus Achilles, qui ex illis nuptijs natus fuit.

Thetis.

Peleus duxit Thetidẽ

Discordia dea.

Pulchriori detur.

Iudiciũ Paridis.

Helenæ raptus.

Achilles.

Cùm Leda Tyndari regis cõiunx Ioui placuisset, ipse in cygnum versus, cœpit canere, quo illam ad se nõ solùm audiendum, sed capiendum traxit. captus, eam oppressit, ex quo fertur Leda peperisse ouum vnum, ex quo nati sunt Castor & Pollux: & mox alterum, ex quo natæ sunt Helena & Clytẽnæstra, Helenam pulcherrimam virginem, inter cœnas in palęstra ludentem rapuit Theseus Athenienſium rex. demùm eo peregrè profecto, ab eiusdem matre, repetẽtibus Castori & Polluci, restituta est. Castor & Pollux vicissim Leucippi filias, Lynceo & Idæ fratribus desponsatas, rapuerunt, qui repetunt bello sponsas, atq; in eo Lynceus Castorem occídit,

Leda.

Castor. Pollux. Clytemnæstra.

dit, occidiſſetque Idas Pollucem, niſi à Ioue defenſus fuiſſet. Et cùm eſſet Pollux æternitatem conſecutus à Ioue, & cerneret fratrem mortuum, petijt Iouẽ, vt ſibi cum fratre æternitatem partiri liceret, quod conceſſit Iupiter, & tũ ambo in cęlum aſſumpti ſunt, & Geminorum fecêre ſignum. Helena deindè rurſum rapta eſt à Paride. Indè bellũ Troianum eſt exortum. Inter hanc rapinam & primam, vigintitrium annorum (teſte Bocatio) fuit ſpatium, ità quòd triginta annorum potuit eſſe Helena ſecundo raptu.

Gemini.

Troianum bellum.

Electram filiam Atlantis, oppreſſam ferunt à Ioue, & peperiſſe Dardanum Troiæ authorem. Hæc Electra cum ſex ſororibus à Pleione matre Pleiades appellatæ ſunt, & quia Liberum patrem nutriuêre, cælum meruerunt, & ſtellæ ſeptem in cauda Tauri locatę ſunt, atque à Latinis Vergiliæ dictæ.

Iouis & Memoriæ filię, nouem ſunt Muſæ: harum noïa ſunt hæc: Clio, Euterpe, Melpomene, Thalia, Polymnia, Erato, Terpſichore, Vrania, & Calliope. Hæ bellum cum Pieri filiabus ſeptem habuerunt, ac eas vicerunt, mox Pierides in Picas mutatæ ſunt. Muſis aiunt fontem Caſtaliũ & nemus in Helicone conſecratum, easque ad lyram Apolline pulſante canentes, vt modulatio conſona ſeruetur.

Muſæ Memoriæ filię.

Iupiter ex Venere genuit tres Gratias, Paſitheam, Aglaiam, & Euphroſynen, quæ & appellatæ ſunt Charites. nudas dicunt, ac inuicèm iunctas incedere, atque ex eis duas facie ad nos conuerſas eſſe, tergum tertia vertente: obſequuntur autem Veneri.

Gratię tres.

Minerua ex cerebro Iouis nata, armata incedit, habẽs in dextra lanceam, ſcutum ferens cryſtallinum. hanc Vulcanus amauit, & quia Iupiter ei, quòd Gigantes fulminibus factis ſtrauit, hãc gratiam conceſſit, vt quod vellet poſtularet, Vulcanus petijt, vt liceat ſibi cum Minerua concumbere, quod ipſe conceſſit. At Palladi præcepit, vt ſola eſſet cum Vulcano: &, ſi poſſet, ſe defenderet. Quum ergò Vulcano vim inferente, Minerua acritèr ie defenderet, ipſe intereà ſperma emiſit in terram, & indè Erichthonius eſt natus, cui ſerpentinos dicunt fuiſſe pedes, ad quos contegendos, ætate perfectus, currum primus excogitauit. Huius autem fictionis intentum Auguſtinus in lib. de ciuit. Dei detegit, apud Athenienſes templum fuiſſe, Vulcano & Mineruę commune, in quo compertus eſt infans dracone circunuolutus. is ſeruabatur, eô quòd Athenienſes eum magnum fore portenderent, & quia parentes erãt incogniti, Vulcano & Mineruæ dederunt in filium. Et ſecundùm quoſdam, in cęlum inter cęleſtes imagines aſſumptus, Serpentarius dicitur.

Minerua.

Erichthonius.

Currus.

Serpentarius.

Mars dilexit Venerem Vulcani vxorem: & cùm ſemèl miſceretur ei, à Sole viſus eſt, qui prodidit hoc Vulcano. is clàm catenas fermè inuiſibiles fabricauit, & circa lectum ſuũ poſuit, finxitq; ſe Lemnum iturum. Intereà Mars acceſſit. Et cùm ambo nudi in lecto iacerent, inuoluti ſunt. tum Vulcanus ex compoſito redijt, & omnes deos aduocauit. deæ verò non venerunt, ſed inter alios Mercurius, Neptunꝰ & Apollo. Et cùm omnes riderent nudos ità captos, Neptunus pro captiuis interpellauit, ac tandèm Vulcanum flexit, quòd eos liberauit. Peperit autem Venus ex Marte Cupidinem, puerum pulchritudine inſignem. Qui depingitur alatus, arcum & ſagittas gerens: has aureas, partìm & plumbeas quaſdam dicunt, facem inſupèr tenens, oculos ipſius faſcia obtegere conſueuêre.

Mars dilexit Venerẽ.

Cupido ex Marte.

Apollo, quia indicauerat ſtuprum Veneris, ideò Veneris officio in amore virginis Leucothoes accenditur intantùm, quòd ob amorem eius retardatus à curſu eſt in occidendo. tandèm ſpecie matris ipſius virginis aſſumpta, remotis puellis, & reaſſumpta forma propria, patiẽtem compreſſit. quod cùm Clytie, quæ antè diligebatur à Phœbo, intellexiſſet, confeſtìm Orchamo patri puellæ detexit, qui ira percitus, eam viuam ſepeliri iuſſit. Phœbus autem cùm illi vitam reſtituere nequiret, eam in virgam thuream vertit. Iterùm Apollo Cupidini improperauit, quòd arcum portaret. eapropter Cupido Apollinem ſagitta aurea

Apollo.

Leucothoe.

Apollo.

petijt amore captum in Daphnen Penei filiam, quam vicissìm plumbea sagittauerat, quæ sagitta odium induceret, pro eo quòd dixisset arcum sibi non competere ob infirmitatem. Apollo itaque odientem se insecutus, ista ad precem patris tandèm in laurum conuersa est, & posteà Phœbo sacra facta dicitur.

Apollo alias Phœbus.

Apollo fœcundauerat Coronidem nympham, quæ, dum recederet Phœbus, passa est subagitari se à quodam iuuene, quod coruus, qui tum erat albus, videns, Apollini reuelauit. Iratus itaq; Apollo, Coronidem sagitta occídit, & mox pœnituit, ac coruum proditorem denigrauit, & quòd cantus illius signũ foret mali ominis, instituit. deindè rogo parato, Coronidem impositam illi exenterauit, & ab aluo eius infantem eripuit, vocauitque Aesculapium, quem Chironi magistro nutriendũ dedit, qui posteà eximius euasit medicus, ità quòd duos in vitam reuocauerit mortuos, Glaucum & Hippolytũ, precibus Dianæ, propter quod Iupiter indignatus, fulmine eũ interfecit. Hinc iratus Apollo, irã in Cyclopes vertit, aliquos vulnerauit, & aliquos occídit. Ideò Iupiter eum deitate priuauit. verùm cùm nemo alter currũ Solis ducere posset, Cęlicolæ oẽs instabãt, quòd Iupiter imperauit rursus Phœbo, vt currûs officium reassumeret.

Coruus Apollinis auis.

Chiron. Aesculapius medicus.

Cyclopes fabricatores fulminum.

Dianam eodem partu cum Apolline editam, atque insignem virginitate perpetua voluerunt veteres. Et quoniã spreto hominum consortio, syluas inhabitaret, venationibusq; vacaret, eam arcu pharetraque accinctam describẽre, & nemorum montiumq; dixêre deã, curruq; vti tracto à ceruis albis. Quam & prędem viarum dixerunt, nympharum societate, officijs & obsequio delectatam.

Diana.

Diximus de dijs ipsis qui coluntur. Nunc de sacris ac mysterijs eorum pauca dicenda sunt. Apud Cyprios humanam hostiam Ioui Teucrus immolauit, idq; sacrificium posteris tradidit, quod est nupèr, Adriano imperante, sublatũ. Apud Tauricos Dianæ hospites immolabãt, nec Latini huius immanitatis expertes fuêre. Siquidem Latialis Iupiter tempore Lactãtij (vt ipse ait) colebatur sanguine humano. Et Saturnus in Latio eodẽ genere sacrificij cultus est, non quidẽ, vt homo ad aram immolaretur, sed in Tiberim de ponte Miluio præcipitabatur. Verùm id genus sacrificij ab Hercule, cùm ex Hispania rediret, dicitur esse sublatum, ritu tamen permanẽte, vt pro veris hominibus imagines iacerentur ex scirpo. Pescenius Festus refert per satyram, Carthaginẽses Saturno humanas hostias solitos immolare: & cùm victi essent ab Agathocle rege Siculorum, iratum sibi deum putauisse, & vt piaculum diligentiùs soluerẽt, ducentos nobilium filios immolâsse.

De sacris deorum.

Cyprij.

Taurici aduenas cædebant.

Pescenius.

Ab istis sacris non minoris insaniæ sunt iudicanda publica illa sacra, in q̃bus Marti vel (vt alij habẽt) Matri deũm homines suis virilibus litant truncatis. Bellonæ quoquè sacerdotes non alieno, sed suo cruore sacrificãt: sectis nanque humeris, & vtraq; manu districtos gladios exerentes, currunt, efferuntur, insaniunt.

Isidis Aegyptiæ sacra.

Isidis Aegyptiæ sacra sunt, quatenùs filium paruulum vel perdiderit, vel inuenerit. Nam primò sacerdotes eius pectora tundunt, & lamentantur, sicut ipsa, cùm perdiderit filium, fecerat. deindè puer producitur quasi inuẽtus, & in lætitiã luctus ille mutatur. Ideò Lucanus:

Nunquamque satìs quæsitus Osiris.
Semper enim perdunt, semper & inueniunt.

Nomina mutantur.

Hinc est Osiris, quẽ Serapim & Serapidẽ vulgus appellat. Solẽt eũ mortuis consecratis nomina immutari. Credo, inqt Lactantius, nè quis putet eos homines fuisse. Nam & Romul⁹ post mortem Quirinus dictus est.

Romulus. Quirinus.

Lampsacus Priapus.

Apud Lampsacum Priapo litabilis victima est asellus, cuius ratio in Fastis hæc redditur: Cùm dij omnes ad festũ Matris magnæ conuenissent, epulisq; satiati, noctem lusibus ducerent, Priapum Vestæ deæ soporatę in humo insidiatum pudicitiæ: sed illã clamore aselli, quo Silenus vehebatur, excitatam, libidinem insidiatoris esse detectã. Hac de causa, quasi in vltionem, Lampsacenos asellum Priapo mactare consueuisse: apud Romanos verò, asellum Vestalibus

libus ſacris in honorem pudicitiæ conſeruatę panibus coronari. quid turpius, quàm ſi Veſta beneficio aſini virgo eſt?

Lyndus. Apud Lyndum oppidũ Rhodi, Herculis ſacra ſunt, quæ maledictis & execrationibus celebrãtur, eaq́; pro violatis habent, ſi inter ea vel imprudenti alicui exciderit bonum verbum.

Sueuorum ſacra. Apud Sueuos Germaniæ populos nobiliſſimos, Senones (vt ſcribit Cornelius Tacitus) ſtatuto tempore in ſyluam augurijs patrum & priſca formidine ſacram, cæſo publicè homine, celebrabant, nec quiſquam ingrediebatur niſi vinculo ligatus. Innumera alia his

Lucretius. non abſimilia omitto, ſuper quibus meritò exclamat Lucretius:

O ſtultas hominum mentes, ô pectora cæca:
Qualibus in tenebris vitæ, quãtisque periclis
Degitur hoc æui, quodcunque eſt?

Vanitas vanitatum. Quis hæc ludibria, immò ſacrilegia non derideat, qui habeat aliquid ſanitatis, cùm videat homines ceu vinculo mente captos, ea ſeriò facere, quæ ſi quis faciat in luſu, nimis laſciuus & ineptus eſſe videatur?

QVIS AVTHOR PRAEDICTARVM VANITATVM FVERIT.

Meliſſeus. Harum vanitatũ primus author extitit Meliſſeus Cretẽſium rex, quod intelligo ità generaliter. Nam longè ante illum Aegyptij Iſidi atque Oſiridi ſacra faciebant. Et Chaldęi ante natiuitatem

Idola. Abrahæ ignem pro Deo colebant. Idola à Belo patre Nini primi Aſſyriorum regis traduntur cauſam traxiſſe. Sed & ante Moiſen pueros idolo Moloch immolabant. Verùm ritus ità ſolennes ac cæremonias colendorum deorum,

Didymus. Didymus in libris narrationis Pindaricæ ſcribit Meliſſeum regem introduxiſſe, & primum dijs ſacrificâſſe, ritus nouos

Amalthea. Meliſſa. & ſacrorum pompas inueniſſe: huius ducis fuiſſe filias duas, Amaltheam & Meliſſam, quæ Iouem puerum caprino lacte & melle nutrierunt: vndè poëtica illa fabula originem ſumpſit, aduolâſſe apes, atque os pueri melle complêſſe. Meliſſam verò à patre primam ſacerdotem Matri magnæ, hoc eſt, Terræ ſeu Veſtæ conſtitutam: vndè poſteà eiuſ-

Meliſſæ. dem matris antiſtites, Meliſſæ nuncupantur.

Et hiſtoria gentilium ſacra teſtatur, ipſum Iouem, poſtquàm rerum potitus eſt, in tantam inſolentiã veniſſe, vt ipſe ſibi phana in multis locis inſtituerit. Nã cùm terras circuiret, in quemcunq; locum venerat, reges principesq́; hoſpitio ſibi comitate ſua et amicitia copulabat: & cùm digrederetur ab eis, imperabat ſibi ædificari phanum, & ſuo hoſpitisque ſui nomine inſigniri, quaſi vt ex hoc poſſet amicitiæ & fœderis memoria conſeruari: quod ille aſtutiſſimè excogitauit, vt ſibi diuinum honorem, & hoſpitibus ſuis perpetuum nomẽ acquireret, cum religione connexũ. Gaudebant autem illi & libentèr obſequebantur, ac nominis ſui gratia annuos ritus & feſta celebrabant. Nam licèt ambitioſus eſſet & libidini deſeruiret, multa tamen bona & vtilia humanæ vitæ adinuenit, quinquiès terram circuiuit, leges ac bonos mores docuit. Et mala quædam ſuſtulit, & inter alia amouit prauam conſuetudinem comedẽdi carnes humanas, quibus Saturni tempore veſcebantur. His & alijs immortalẽ gloriam & memoriam adeptus eſt ſempiternam.

Iupiter author culturæ deorũ, & leges inſtituit.

Siue igitur à Meliſſeo, vt Didymus tradit, colendorum deorum ritus effluxit: ſiue à Ioue ipſo, vt alij volunt, de tempore tamen conſtat quandò dij coli cœperunt. Meliſſeus enim non multùm anteceſſit ætate Iouẽ, vtpotè pronepotem quem educauerat. & idcircò fieri poteſt, vt vel antè, vel adhuc puero Ioue, deos colere inſtitueret. poſt mortem indè deorum patrem ac dominum & cæli regem dixerunt. Et multa quæ à Ioue primo Arcade facta ſunt, huic aſſcripſêre. Erat enim Arcas, vbi ex Arcadia iuiſſet Athenas vir ille nobilis, Lyſanias alioquì dictus, magni ingenij, vt ait Leontius Græcus, qui Atticos rudes compoſitis legibus viuere docuit, matrimonia primus monſtrauit, cùm anteà fœminas communes haberent: monuitque eos, deos colere: aras, templa & ſacerdotes inſtituit. quę dum mirarentur ſylueſtres populi atque cõmendarent, eum rati deum, Iouẽ vocauêre, Aetherisq́; & Diei ſeu Cęli filium dixêre.

Iupiter Arcas.

Et

Et vt illi apud Cretenſes, ità poſt eos Faunus in Latio inſtituẽdarum ineptarum religionum cauſa fuit. Qui & Saturno auo nefaria ſacra conſtituit, & Picum patrem inter deos honorauit, & ſororem ſuam Fatuam Faunam, eandemque coniugem, conſecrauit, quam C. Baſſus Fatuam nominatam tradidit, quòd mulieribus fata canere cõſueuiſſet, vt Faunus viris. Eandem Varro tantæ pudicitiæ fuiſſe ſcribit, vt nemo eam quoàd vixerit, prẽter ſuum virum mas viderit, nec nomen eius audiêrit. Idcircò mulieres illi in operto ſacrificabant, & Bonam deam nominabant.

Faunus.

Fatua.

Bona dea.

Sacra verò Liberi patris primus Orpheus induxit in Græciam, primusque celebrauit in monte Bœotiæ Thebis, q quum frequenter citharæ cantu perſonaret, mons Citheron appellatus eſt. Et fuit per eadem ferè tempora, quibus Faunus. Siquidẽ per eoſdem annos Latinus Priamusque regnabant, item patres eorum Picus & Laomedon, quo regnante, Orpheus cum Argonautis ad Ilienſium littus acceſſit.

Sacra Liberi.

Citheron.

Harum vanitatum apud Romanos author & conſtitutor extitit Sabinꝰ rex Numa Pompilius, qui maximè animos hominum rudes atque imperitos nouis ſuperſtitiõibus implicauit. Quod vt faceret aliqua cum authoritate, ſimulauit cum dea Aegeria nocturnos ſe habere congreſſus, vt homines ad parendum non modò imperio, ſed etiàm religione conſtringeret. ſic & Sabinus ille noui populi feroces animos mitigauit, & ad ſtudia pacis à rebus bellicis auocauit, vbi non ſolùm Romulus, ſed & nutrix ipſius Lupa honoribus eſt affecta diuinis. Et Ioui Piſtori ara poſita eſt, atque Statori, & Veneri caluę & armatę. Quis, cùm audiat Mutam deam eſſe, tenere riſum queat? Hanc eſſe dicunt, ex qua ſint nati Lares, & ipſam Larundam nominant vel Laram. Quid prẽſtare colenti poteſt, qui loqui non poteſt?

Numa Pompilius.

Muta dea.

Lates.

Colitur & Cæca, quæ Herculi indicium fecit de furto boum. Et Cunina, quæ infantes in cunis tuetur. Et Stercutius, qui ſtercorandi agri ritum primus induxit. Flora, cùm magnas opes ex arte meretricia quæſiuiſſet, populum Romanum ſcripſit hæredem, certamq; pecuniam reliquit, cuius ex annuo fœnore ſuus natalis dies celebraretur, editione ludorum quos appellãt Floralia. Quod quia flagitioſum ſenatui videbatur, finxerunt eſſe deam quæ floribus preſit. Eamque oportere placari, vt fruges cum arboribus & vitibus benè floreſcerent. Honeſtè quidem iſta dicuntur, ſed inhoneſtè turpiterque creduntur. Celebrabantur ergò illi ludi cum omni laſciuia, conuenientes memoriæ meretricis. Quid dicam de Tutino, in cuius ſinu pudendo nubentes preſidẽt, vt illorum pudicitiam prior Deus delibâſſe videatur? Et mille alia portenta, vt iam vaniores qui hæc colenda ſuſceperint, quàm Aegyptios eſſe dicamus, qui monſtroſa & ridicula quædam ſimulacra & animalia venerantur & colunt.

Cæca.
Cunina.
Stercutius.

Flora.

Floralia.

Tutinus, alias Futinus.

Aegyptij.

DE CAECITATE EORVM QVI PLVRES DEOS OPINANTVR.

Veruntamen qua ratione hi dij eſſe non poſſunt, difficile non erit demonſtrare, ex genere eorũ primo, deindè ex moribus & imbecillitate. de hoc Lactãtius in lib. inſti. diuin. I. Sępiùs cogitanti mihi, inquit, qui deos colunt, interdùm videri ſolent tam cæci, tam incogitabiles, tam excordes, tam non multùm à mutis animalibus differentes, qui credãt eos qui geniti ſunt maris ac fœminę coitu, aliquid maieſtatis diuinęq; virtutis habere potuiſſe, quum Sibylla Erythræa dicat: Non poteſt ex viri ſemine & matrice deus formatꝰ eſſe. quod ſi verum eſt, ſicuti eſt, appãret Iouem, Apollinem, Herculem, Liberum, Mercurium cum cæteris, homines fuiſſe, quandò ſunt ex duobus ſexibus nati. Quid eſt autem tam remotum à deo? dij ergò, ſi ſunt immortales, quid opùs eſt altero ſexu? Nam profectò in hominibus cæterisque animalibus diuerſitas ſexûs & coitio & generatio nullam habet aliam rationem, niſi vt omnia genera viuentium, quoniam ſunt conditione mortalitatis obitura, mutua poſſint ſucceſſione ſeruari: Deo autem qui eſt ſempiternus, neque alter ſexus, neque ſucceſſio neceſſaria eſt. Recepta verò ſexuum diuerſitate, non intelligũt conſequens eſſe vt cõcipiant, quod in Deũ cade-

Sibylla Erythræa.

Iupiter. Apollo.

cadere nõ potest. nascerentur eũ quotidiè dij noui.

Innumerabilitas deorum.

Igitur deorũ innumerabilium plena sunt omnia, nullo scilicet moriẽte. Nam cùm hominũ incredibilis numerus sit, quos tamen, sicutì nascuntur, mori necesse est: quot deorum esse tandèm putemus, qui tot seculis nati sunt, immortalesque manserunt? Nisi fortè non generandi causa, sed voluptatis capiendę, duos esse sexus deorum dicamus. Cùm verò dicantur aliqui ex aliquibus nati, consequens est vt sempèr nascãtur. Dicent aliqui: vt habeant ministros, coëunt, vel in quos ipsi possint dominari. Quid ergò opùs est sexu fœmineo, cùm Deus qui est omnipotẽs, sinè opera fœminæ possit filios procreare? Nam si q̃busdã mutis animalibus hoc præstitit, vt sibi è folijs natos & suauibus herbis ore lingant, cur existimet aliquis ipsum deum nisi ex permixtione sexûs alterius nõ posse generare? Regnare in cælo Iouem vulgus existimat, id doctis paritèr & indoctis persuasum est, eundem tamẽ Saturno & Rhea progenitum fatẽtur. Quomodò potest deus videri, aut (vt poëta ait) hominum rerumq; repertor, ante cuius ortũ infinita hominum millia fuerunt? eorum scilicet, qui Saturno regnante vixerunt, ac priores luce quàm Iupiter sunt potiti.

Video alium deum regem fuisse primis temporibus, aliũ consequentibus. Potest ergò fieri vt alius sit postea futurus. Si enim regnum prius mutatum est, cur desperemus & posterius posse mutari? Nisi fortè Saturn⁹ generare potuit fortiorem, Iupiter non potest. Atquì diuinum imperium aut sempèr immutabile est, aut si est mutabile, quod fieri non potest, sempèr vtiquè mutabile est. Potest enim Iupiter regnum amittere, sicut & pater eius amisit: ità planè. Nam cùm idem neque virginibus, neq; maritatis vnquàm pepercisset, abstinuit se tamẽ vna Thetide, quòd respõsum fuit, maiorem patre suo futurũ quisquis ex illa natus esset: nec illud sciuisset, nisi Themis vaticinata fuisset. Potuerũt igitur homines alium deum habere rectorem, si Saturnus nõ fuisset ab vxore deluſus.

Iupiter raptor.

Themis dea honestatis.

Sed veniamus ad mores deorũ, vt intelligant miseri homines in quibus versentur erroribus. Iupiter qui in solenni precatione optimus maximus nominatur, nónne à prima sua pueritia impius & penè parricida deprehenditur, cùm patrem regno expulit, nec expectauit mortẽ decrepiti senis cupiditate regnãdi? Et cùm paternum solium per vim, per arma cepisset, ac in Olympo monte habitaret, bello est à Titanibus lacessitus, quibus tãdèm victis & pace comparata, reliquam suam vitam in stupris adulterijsque consumpsit. Omitto virgines quas imminuit, domos quoquè Amphitryonis & Tyndari dedecore atque infamia pleniſſimas reddidit. Illud verò summi sceleris, quòd regium puerum rapuit ad stuprum Ganymedem, vt & sexui suo iniuriam quoquè faceret, nec solùm in expugnanda fœminarum pudicitia maculosus esset.

Mores deorum.

Iupiter optimus maximus.

Ganymedes.

Quid Apollo? nónne ob amorẽ quo flagrabat, turpissimè gregẽ pauit alienũ? & muros Laomedonti extruxit cum Neptuno mercede conductus, quæ illi negari potuit impunè. Fur ac nebulo Mercurius, quid ad famam suî reliquit, nisi memoriam fraudũ suarum? cęlo dignus qui palęstrã primò docuit, & lyrã primus inuenit. Liberũ patrẽ in senatu deorũ summę authoritatis primęq; esse sentẽtiæ necesse est, quia pręter Iouem solus omniũ triumphauit, exercitũ duxit, Indos debellauit. Sed delatus in Cretam, nactus impudicã mulierem in littore, illã patris proditricẽ, fratris interemptricem, ab alio repudiatã, in coniugiũ sibi vendicauit, & liberã fecit. Herculẽ non tantùm seruisse Eurystheo regi, quod aliquatenùs honestum videri potest, sed impudicę mulieri Omphalę, quæ illũ vestibus suis indutũ, sedere ad pedes suos iubebat pensa facientẽ: detestabilis turpitudo, sed tanti erat voluptas. At ille qui ob virtutem clarissimus habebatur, nónne orbẽ terrę quẽ peragrâsse atq; purgâsse narrat, stupris, libidinib⁹, adulterijs inquauit? nec mirũ, cùm esset adulterio genitus Alcumenę.

Apollo.

Mercurius.

Lyra.

Liber pater.

Hercules.

Omphale.

Non insulsè igitur quidã triumphũ Cupidinis scripsit, quo in libro nõ modò potẽtissimum deorum Cupidinem,

sed

sed etiàm victorem fecit. Enumeratis eñ amoribus singulorum, quibus in potestatẽ Cupidinis ditionemq; venissent, instruit pompam, in qua Iupiter cum cæteris dijs ante currum triumphantis ducitur catenatus. Elegãtèr id quidem à poëta figuratum, sed tamen nõ multùm distat à vero. qui enim virtutis est expers, qui cupiditatibus & libidinibus vincitur, non cupidini, vt ille finxit, sed morti subiectus est sempiternæ.

De ærumnis deorum.

Considerabimus, si placet, ærũnas infelicium deorum. Isis filium perdidit, Ceres filiam, Latona vix insulam paruã in qua pareret, inuenit. Deũm mater & amauit formosum adolescentem, & eũdem cum pellice deprehensum exectis virilibus semiuirum reddidit, & nunc à Gallis sacerdotibus sacra eius celebrãtur. Iuno pellices acerrimè persecuta est.

Dij latuerũt in variijs formis.

Gigantes ex sanguine Titanorũ nati, cælum, hoc est, olympũ, vbi Iupiter habitabat, inuadentes, montibus montes superponentes, adeò Iouem ac cæteros deos terruerunt, vt in Aegyptum vsque formis mutatis fugerent atq; latерẽt: Iupiter in ariete, Delius seu Apollo in coruo, Bacchus in capro, Diana in fele, id est, dama, Iuno in cãdida vacca, Venus in pisce, in ciconia Mercurius, Cybele seu Terra in merulam versa, in hircũ Pan ea parte, qua super aquã, sed qua parte fluuio immersus est, in piscem mutatus est. Ex qua figura posteà Iouem capricorni signum feciſſe dicũt. Tandèm Iouem asserunt oraculo habuisse, si victoriam vellet contra gigantes, clypeum ex Aegla Panis cõiuge, ac caput suum Gorgone tegeret. Quo facto, præsente Pallade fugati sunt atque obruti gigantes, & ad inferos à Ioue detrusi.

Metamorphosis.

Gigantes.

Quid si Iupiter oraculum non accepisset? aut corio Aeglę quæ erat mulier speciosissima, quod idẽ sonat quod capra, nõ fuisset tectus, aut in capite munitus Gorgone, seu Pallas non fuisset præsens, triumphâssent profectò Gigantes.

Hæ ineptiæ & innumeræ aliæ vanitates sacra deorum prophanantes, manifestè ostendunt eos mortales fuisse, nec in cælo regnare, q ne in terra quidem debuerunt. Saturnus Cęlo patre & Ope Rhea aut Terra, quod idem est, natus est, vt putãt, quemadmodùm potest esse deus principalis, qui alijs ortũ suum debet? aut quis præfuit mũdo antequàm nasceretur? Ennius inquit: Initio priùs in terris imperium summũ Cęlus habuit, quem tum Vranum dixêre, nõ Cælum. Sed cùm Saturnus filius esset factus rex potentissimus, ad retinendam parentum suorum memoriam, nomina eorum Cælo Terræque indidisse creditur.

Saturnus. Vranus.

Non ergò ex Cælo natus est, sed ex homine Vrano, de quo Trismegistus, qui inter paucos in quibus esset perfecta doctrina, Vranum numerat. Saturnus verò timens cohęredem, patri Vrano abscidit genitalia: quòd si quid diuinitatis habuisset, non genitalia patris debuerat amputare, sed propria, nè Iupiter nasceretur, qui eum regni possessione priuauit. Idem cùm Rheam sororem suam, quã Latinè Opem dicimus, haberet vxorem, respõso vetitus est mares liberos educare, quòd futurus esset filius à quo pelleretur. Ideoq; natos suos non deuorabat, vt ferunt fabulę, sed necabat, prout Titano fratri quoquè iurauerat. Ops Iouem peperit, & furtim misit nutriendum in Cretam: quæro, cur in cælo constitutus, furtum in terra non videbat? sed Corybãtes cymbalis fefellerunt. Deindè Ops parit Neptunum, posteà Plutonem, quos clanculùm abscondit ad eundem modum.

Iupiter.

Corybãtes.

Ops.

Titan postquàm resciuit, Saturno filios procreatos, educatosque, ipsum ac Opem comprehendit, & incarcerauit. Iouem adultum, cùm audiuisset patrẽ atque matrem custodijs circunseptos, atque in vincula coniectos, venisse cum magna Cretensium multitudine aiunt: Titanumque & filios eius pugnãdo vicisse, parẽtes vinculis exemisse, patri regnum reddidisse, atque ità in Cretam remeâsse: Post hæc Saturnus, data sibi sorte, memor nè fili⁹ eũ regno expelleret, illudendę sortis gratia Ioui insidiatus est, vt illum necaret. Iouem, cognitis insidijs, regnum sibi vendicâsse, & fugâsse patrem dicunt. Qui cùm fugatus

tus ac iactatus esset per omnes terras, persequentibus armatis, quos Iupiter miserat ad eum comprehendendum vel necãdum, vix in Italia locum in quo lateret, inuenit nauigio vectus, sicut Ouidius in Fastis refert:

Causa ratis fuerat, Thuscum rate venit in amnem,
Antè pererrato falcifer orbe deus.

Ianus. Hunc errãtem atq; inopem Ianus excepit. Et quum agresti quodam more in Italia viueretur, is genus indocile ac dispersum montibus altis, composuit, legesq; dedit. Et regionem illam, Latium vocari maluit, quoniam illius latuisset in oris. Censẽt ne aliquis deum esse, qui pulsus est, qui fugit, qui latuit? Insupèr Ianus hunc errãtem atq; inopem excepit, & concessit vt paritèr regnaret.

Latium.

Aurea ætas. Saturnia terra. Aurea fuisse secula perhibẽt, eò quòd libera tũc omnibus esset vita, nemo seruus, nemo alteri obnoxius, nec sub illo fuit aliquid alicuius priuatum, & iustitia sub eo fuit in terra: quam ob rem respectu secutorum seculorum, illa aurea dicta sunt. Insupèr ignaros docuit arua colere, semina terris dare, matura colligere, stercore agros fœcundare: demùm quũ multis vitam in melius redegisset, contigit vt repentè nusquàm comparéret. quam ob causam Ianus terram oẽm Saturniam dixit, & aram cum sacris tãquàm deo condidit, & falcem insigne messis adiecit.

Picus. Picus deindè Saturni filius in Italia genitus, Faunum procreat.

Iupiter diuidit imperium. Intereà verò Iupiter imperium cum Neptuno ac fratribus diuisit, vt in sortitione cælum sibi obtigerit, Neptuno mare, inferna Plutoni: hoc ità verũ est, quòd hoc modo sortiti sunt, vt Oriẽtis imperiũ Ioui cederet: Plutoni, cui nomen Agesilao fuit, pars Occidentis, eò quòd plaga Orientis, ex qua lux mortalibus datur, superior, Occidentis autem inferior esse videatur. Neptuno verò maritima omnia cum insulis obuenerunt. Potest & mons Olympus figuram poëtis dedisse, vt dicerẽt Iouem cæli regnum sortitum. In Olympo enim monte Iouem habitâsse, & maximam partem vitæ ibi coluisse, affirmant historiæ.

Deindè Iupiter postquàm terras quiès circuiuit, in Creta vitam cõsummauit, & ad deos (vt ait Ennius) abijt, eumq; Curetes filij sui decorârunt atq; curauerunt. Et sepulcrum eius in Creta in oppido Gnoso habetur, in quo græcis literis scriptum est, Ζὼς κρόνος, id est, Iupiter Saturni. Quomodò ergò potest deus alibì esse viuus, alibì esse mortuus: alibì habere templum, alibì sepulcrum? Sed quid mirum, si ab hac gente vniuersa vitia manârunt, apud quam (vt suprà ostensum est) ipsa etiam vitia religiosa sunt? Nónne satiùs esset pecudum more viuere, quàm deos, q̃ impios, quàm ꝓphanos tam sanguinarios colere? Sed vndè isti errores exorti sint, suo loco dicemus.

Philosophi de dijs. Sed ob præmissas rationes philosophi quidam alitèr interpretantur. Conantur enim eos cum rerum naturaliũ ratione coniungere. Quos Cicero secutus, de dijs hanc tulit sententiam: Videtis enim, inquit, vt physicis rebus benè atque vtilitèr inuentis tracta sit ratio ad commenticios atq; fictos deos, quæ res genuit falsas opiniones erroresque. formæ enim deorum nobis & ętates & vestitus ornatusq; noti sunt, genera præterea, coniugia, cognationes, omniaque traducta ad similitudinem imbecillitatis humanæ. Sed hi philosophi inter se non modò diuersi, sed & aduersi plurimùm reperiuntur. Aliqui enim ex eis, vt Thales Milesius, rerum omnium causam primã, aquam fuisse voluit, eamq; diuinã in se habere mentem, omnia producentem: Eo fortè motus, quia absq; humore nihil penitùs gigni vel nasci posse cerneret, ac cessante humiditate, vitam de necessitate cessare. Et sic Oceanum non genitum, sed patrem deorum rerumq; omnium asserebat. Cui aliquã dò adhæsisse videtur Maro, qui ait:

Oceanumque patrem rerum.

Principia rerum. Anaximenes verò aërem rerum omnium voluit esse ꝓductorẽ, eò quòd animantia aëre perdito, ilicò moriuntur, & absque aëre procreari nequeunt. Hi Iouem rerum omnium deũ atque causam posuêre, ex quo posteà immẽsa deorũ emanauit prosapia. Chrysippus inter priscos homo famosissimus, dicebat

se ignem rerũ omnium credere creatorem, eô quòd absq; calore nihil appareat gigni posse, aut genitum conseruari, quẽ etiàm aliqui Iouem appellant, eô q; eum pro elemẽto ignis & nõnunquàm aëris ponunt poëtę. Ex hoc fortè Seruius motus, asserit Iouẽ pro elemẽto ignis & aëris sumendũ, Iunonem pro terra et aqua eius coniugẽ, eô quòd ex eis oẽia procreantur, de quo Virgilius:

Tum pater omnipotens, fœcundis imbribus æther,
Coniugis in gremium lætè descendit.

Alcinous Crotoniẽsis retulit, se arbitrari solem, lunã & stellas, ac oẽe cęlum, rerum omniũ fuisse fabros. Et Lucilius stoicus apud Ciceronẽ sic loquitur: Hanc igitur in stellis constantiam, hãc tantã in tam varijs cursibus in oẽi ætate conuenientiam temporis, nõ possum intelligere sinè mente, ratione, cõsilio. Quę cùm in sideribus esse videam⁹, nõ possumus ea ipsa in deorum numero non ponere.

Ex hoc forsitan moti Aegyptij, hũc mundi ornatũ conspicientes, admirantesq; vniuersorum naturã, duos esse deos & eos æternos arbitrati sunt, Solem videlicet & Lunam, & hunc quidẽ Osiridem, hanc Isidẽ appellabant: Hos vniuersum orbem circuire, & nutrire augereq; omnia, qui plurimùm conferũt ad omniũ animantiũ generationem, alterum igneum & spiritalem, alterã humidam atq; frigidã. Ab eis generari atq; nutriri corpora omnia, rerumq; naturã singularem à sole & luna perfici.

Sol. Luna.

Theodõtius verò dicit, vetustissimorum Arcadũ fuisse opinionẽ, terram rerũ omniũ fuisse causam, eiq;, vt de aqua dicit Thales, mentem inesse diuinã, & eius opere omnia fuisse producta atque creata. Dæmogorgonemq; appellauerunt, deorũ scilicet ac rerum omniũ patrem principiumque. dęmon eẽ Grękè deus Latinè, & gorgon terra, quasi terræ deus seu sapientia terræ, vel vt magis placet alijs, Deus terribilis, à γοργός, id est, terribilis. hic procreâsse dicitur filios & filias. Primus filius Litigiũ, deindè Pana, id est, totam naturam naturatã, generauit. Tres insupèr Parcas, Clotho, Lachesin & Atropon: Polũ seu Cælũ, deindè Pythonem seu Phanetam, Terram & Erebũ, Cælum dehinc procreâsse Titanum, Saturnum, & plures alios, prout suprà quoquè dictum est.

Terra. Dæmogorgon.

Parcæ tres.

Ex tam varijs opinionibus secutũ est, vt plures & diuersos deos diuersę haberẽt sectę, cùm eos putauerint deos, quos ipsę arbitrabantur rerum primas causas fuisse. Quo aũt pacto obtinuit vsus, q; Iouem patrem dominumq; deorũ & cęli regem voluerint certatim oẽes gentilium nationes? Nam siue Iouem primũ accipiamus, quẽ Theodontius scribit filium fuisse Aetheris & Diei, cõstat tamen eum hominem fuisse Arcadem, Lysaniam nuncupatũ, vt tradit Leontius. Siue accipiamus Iouem secundum, hunc dicũt Cęlo natũ, vt testatur Tullius in lib. de natu. deorum. Eumq; dicit in Arcadia genitum, quem multi volũt eundem esse cum primo, & Athenienſium fuisse regem. Siue dicamus eum fuisse tertium Saturni & Opis filium, inueniemus eum hominem fuisse, & non deum.

Sed respondent philosophi, videntes ea quę dicta sunt, minimè conuenire in Deum, duos fuisse Ioues, vnum fabulosum, alterum naturalem. Ità pari modo de quibuslibet dijs atque deabus sentiunt, putà Dęmogorgonem non hominem, sed deum, rerumq; omniũ productorẽ volunt, quarũ rerum terram volunt esse matrem, ideoq; magnam matrẽ appellauerunt. Hunc ego apud Germanos Tuisconem arbitror dictum, de quo Cor. Tacitus de situ, moribꝰ & populis Germaniæ, tradit Tuisconem deum Terra editum, & filium Mannum originem Germanicę gentis fuisse, quasi terram rerum causam fuisse arbitrentur.

Philosophi.

Magna mater.

Quòd filium Litigium procreauerit, intelligunt elementorum compugnationem, vt calida frigidis, ficca humidis. Indè dicunt philosophi quidam omnia per litem fieri, & ex discordibus optimam harmoniã consequi. Pana volunt esse naturam naturatam. Parcas dicit Leontius cũ Pane generatas, & seruitio illius dedicatas, vt intelligamus naturam his legibus productam, vt gignat, nutriat, & in finem deducat, quę tria

Pan. Parcæ.

tria sunt Parcarum officia, omnia itaq; tribus temporibus contineri necesse est: præteriti est origo, præsentis substãtia, futuri dissolutio. Nascimur, viuimus, & interimus.

*Cælus Cælum volũt esse domicilium deorum, Phytonem Solem: *Cælum genuit Saturnum, qui patri Cælo truncâsse fertur genitalia. Volunt Saturnum sationum deum. vndè vbi semina rerum omnium gignẽdarum de cælo fluxerũt, & mundus omnibus partibus esset perfectus, & tempus iam certũ, ac finis seminandi de cælo, genitalia Cælo à Saturno decisa videntur. Indè fluens sanguis in mare, id est, vbi humor mixt⁹ est humori, indè producta est Venus, hoc est, voluptas corporalis. Indè Saturnus dictus, quasi saturetur annis, qui ex sorore Ope procreâsse dicitur Iouẽ simul ac Iunonem geminos.

Venus.

Iupiter. Iuno. Per Iouem autem intelligunt superiorem aërem, per Iunonem, inferiorẽ. Sed cùm negare non possint, Iouem ab alijs esse prognatum, & sic nõ primum fuisse deum, neque solum, *ac per hoc & ex præmissis pluralitatem deorum videntur adstruere, quod nemo ex eis potuit defendere. Quid enim multis opùs est? si arbitrentur quòd plures sint, minùs habebunt singuli neruorum atque virium. Quod quidem faciunt hi, qui multos esse volunt, quia necesse est imbecilles esse, siquidem singuli sinè auxilio reliquorum tãtæ molis gubernaculum sustinere non possent.

Deus autem qui est æterna mens, ex omni vtiquè parte perfectæ cõsummatæq; virtutis est: quod si verum est, vnus sit necesse est. Id enim solidũ existimandum est, cui nihil decedere: id perfectũ, cui nihil possit accedere. Quis dubitat potentissimũ esse regem, qui totius orbis habeat imperiũ, cùm illius sint, quæ vbiquè sunt, omnia? At si plures partiãtur orbem, minùs certè opũ, minùs virium singuli habebunt, cùm infra præscriptam portionem se quisq; contineat. Eodem modo etiàm si dij plures sunt, minùs valebunt, alijs tantundem in se habentibus. Virtutis aũt perfecta natura in eo potiùs est, in quo totum est, q̃ in eo in quo pars exigua de toto est.

Deus verò si perfectus est, quia perfectus est, vt esse debet, non esse potest nec vnus, vt in eo sint oẽia. Deorum igitur virtutes ac potestates, infirmiores sint necesse est, quia tantum singulis deerit, quantum in cæteris fuerit. Ità quanto plures, tanto minores erunt. quicquid enim capit diuisionem, & interitum capiat necesse est. si autẽ interitus procùl est à Deo, qa incorruptibilis est & æternus, consequẽs est vt diuidi ęterna potestas non possit. At hi qui multos esse arbitrantur, officia dicunt inter se partitos. Si partiti sunt officia inter se, eôdẽ reuoluitur res, vt ex his quilibet *superficere oẽibus nequeat: perfectus igitur non erit, qui cessantibus cęteris, nõ potest omnia gubernare.

Deorũ pluralitas.

*supesse *suis posse

Qui autem putat hanc tantam magnitudinem non posse ab vno regi, fallitur: nec quãta sit potestas diuinę maiestatis, intelligit, si existimat singulare Deum, qui facere mundum potuit, eũdem regere non posse quæ fecit. At si cõperiat animo, quãta sit diuini huius operis immensitas, cùm anteà nihil esset, tamen virtute atque consilio Dei ex nihilo esse conflatam, quod opus nisi ab vno inchoari perficiq; nõ potuit: iam intelliget, multo faciliùs ab vno regi, quod est ab vno constitutum.

Dicet fortè aliquis, ne fabricari quidem tam immensum opus mundi, nisi à pluribus, potuisse. Quanlibèt multos, quanlibèt magnos faciat: quicquid in multis magnitudinis, potestatis, virtutis, maiestatisq; posuerit, id totum in vnũ confero, & in vno esse dico, vt tantum in eo sit istarum rerum, quantum nec excogitari nec dici potest. Video rursum dici posse, tales esse illos plures, qualem nos volumus vnũ. At hoc fieri nullo pacto potest, quòd singulorũ potestas progredi longiùs non valebit, occurrentibus ipsis potestatibus cæterorum. Necesse est enim, vt suos quisque limites aut transgredi nequeat, aut si transgressus fuerit, suis alterum finibus pellat.

Non vident qui deos multos credunt, fieri posse vt aliquid diuersum velint, ex qua re disceptatio inter eos & certamen oriatur, sicut Homerus bellã-

tes inter se deos finxit: quum alij Troiã capi vellent, alij repugnarẽt. Vnius igitur arbitrio mundum regi necesse est, sicut nec res quidem militaris, nisi vnũ habet ducem. Quòd si in vno exercitu tot fuerint imperatores, quot legiones, quot cohortes, quot cunei, quot alæ: primùm nec instrui poterit acies, vnoquoque periculum recusante: nec regi facilè, quòd suis proprijs consilijs vtantur omnes, quorũ diuersitates plùs noceãt, quàm prosint. Sed in hoc rerũ naturæ imperio nisi vnus fuerit, ad quem totius summæ cura referatur, vniuersa soluentur & corruent.

Dicere autem, multorũ arbitrio regi mundũ, tale est, quale si quis affirmet in vno corpore multas esse mẽtes, quoniam multa & varia sunt ministeria membrorũ, vt singulos corporis sensus singulæ mentes regere credantur, itẽ multi affectus, quibus commoueri solemus vel ad iram, vel ad cupiditatem, ad lætitiam aut metum, vt in his omnibus totidem mentes putentur operari.

Quòd si in vno corpore tantarũ rerum gubernationem mẽs vna possidet, & vniuersis simul intẽta est, cur aliquis existimet mundũ non posse ab vno regi, à pluribus posse? Quod quia intelligunt isti assertores deorum, ità eos præesse singulis rebus ac partibus dicunt, vt tamen vnus sit rector eximius. Iam ergò cæteri, dij non erunt, sed satellites ac ministri, quos ille vnus & maximus & potens omniũ, officijs his præfecerit, & ipsi eius imperio ac nutibus seruiant. Si vniuersi pares non sunt, non igitur dij omnes sunt. nec eñ potest hoc idem esse quod seruit, & quod dominatur. Nam si Deus est nomen summę potestatis, incorruptibilis esse debet, perfectus, impassibilis, nulli rei subiectus. ergò dij nõ sunt, quos parére vni maximo Deo necessitas cogit.

Deus.

Ob hęc & alia cõuicti de vno Deo, cùm id negare nõ possint, solẽt errores suos hac excusatiõe defendere, & ipsum se colere affirmãt: verùm hoc sibi placere, vt Iupiter nominẽt, qui sit corporei huius mũdi animus, vniuersam istã molem ex quatuor elemẽtis compactã, implens atq; mouens, de quo poëta:

De dijs fabulosis.

Iupiter.

Iouis omnia plena.

Deum nanq; ire per omnes terras, tractusq; maris, cælumq; profundum. Ipse in ęthere sit Iupiter, in aëre Iuno, in mari Neptunus, in terra Pluto, in fabrorũ fornace Vulcanus, in sideribus Sol, Luna & stellæ, in diuinantibus Apollo, in merce Mercurius, in Iano initiator, Saturnus in tempore, Mars in bello, Liber in vineis, Ceres in frumẽtis, Miuerua in ingenijs, Diana in syluis. Hæc omnia & mille alia dij deæque, sunt vnus Iupiter. Siue, vt alijs placet, omnia ista partes eius sunt siue virtutes, quia mundi animus est Iupiter, vti Lucanus etiàm in persona Catonis ait:

Iuppiter est quodcunque vides.

Ideò multitudo deorũ est superflua, quia omnes reducuntur in vnum Iouẽ: qa vel ipse Iupiter se habet ad alios deos, sicut totum ad partes, & ità extra totũ Iouem non est alius deus, vel Iupiter est in se simplex existens deus. Est enim anima mundi per omnes partes diffusa, ità quòd ex diuersis partibus molis huius mũdi, quas administrat, sortitur diuersa nomina quasi plurium deorum, cùm tamẽ in rei veritate sit vnus animus simplex totius mũdi, quia ea quæ dijs alijs attribuuntur, etiàm Ioui conueniunt. Quod patet de Saturno, cui potestas attribuitur sationum. Vndè dicunt Iouem esse mundum, & eum omnia semina ex se emittere, & in se recipere. Item quæ Ioui, etiàm Iunoni conueniunt, in quam sententiam faciunt versus Valerij Sorani:

Saturnus.

Iuppiter omnipotens, regũ rex ipse deusque,
Progenitor genitrixque deũm, deus vnus & omnis.

Ità marem existimant Iouẽ, cùm semina mittit: fœminã, quę accipiat. Sed fallũtur. Si enim diuersa nomina deorũ idem esset Iupiter, quo pacto fieri posset q; à quibusdã contemneretur, putà à Termino, à Marte, à Iuuẽtute? Nam sicut habẽt eorũ sacræ literæ, cùm rex Tarquinius Capitoliũ fabricaret, à dijs qui eo loco varij sedes occupabant, per auguriũ quęsiuit, vtrùm concedere locũ vellẽt Ioui: atq; ipsi indè cedere oẽs voluerũt, præter Martẽ, Terminũ, Iuuentutẽ. sic ab illis trib⁹ contẽptus est Iupiter, in

Iupiter cõtemptus à dijs.

in quo significatum volunt, Martiam gentem, id est, Romanam, nemini locũ daturam, Romanos quoquè terminos propter deum Terminum nõ mutaturos, Iuuentutem etiàm Romanam propter deam Iuuentutem nemini esse cessuram. ac per hoc ostenditur, quomodò haberent istum regem deorum & datorem regni Romani, vt ei auspicia ista pro aduersario ponerent, cui non cedere pulchrum esset. quòd si Terminus Iupiter est, cõsequens erit, vt ipse sibi contrarius inueniatur. quòd si dij cæteri partes Iouis opinentur, quanta impietas cõsequitur, vt quod calcauerit quisq;, dei partem calcet? Quid, quæso, infelicius est, quàm dei partem vapulare cùm puer vapulat? Iam etiàm partes dei fieri lasciuas, iniquas, impias, quis ferre posset, nisi prorsus insaniens? Postremò, qd irascitur eis à quibus non colitur, cùm à suis partibus non colatur?

Romani.

Propter hæc & alia inconuenientia referunt Scæuolam pontificem disputâsse tria genera deorum tradita, à poëtis vnum, alterum à philosophis, tertiũ à principibus ciuitatis.

Deorum genera tria.

I. Primum genus nugatorium esse dicit, quòd multa de dijs fingantur indigna, ità vt nec bonis hominibus comparẽtur, cùm alium faciant furari, aliũ adulterari, tres inter se deas certâsse de præmio pulchritudinis, victas duas à Venere, Troiam euertisse: Iouem conuerti in bouem aut cygnum, aut quòd cum alia concumbat, deum Saturnum liberos deuorare, & similia.

Iudiciũ Paridis.

II. Secundum genus dicit nõ congruere ciuitati, quòd habeat aliqua superflua, & etiàm quæ obsint populis nõsse. Quæ autem talia sint, hic inquit, nõ esse deos Herculem, Aesculapium, Castorem, Pollucem. proditur enim à doctis, quòd homines fuerint, & humana conditione defecerint, & quòd verus Deus nec sexum habeat, nec ætatem. Expedire igitur existimat, falli in religione ciuitates.

Mysteria clausa.

III. Tertiũ genus est, quod in vrbibus ciues, maximè sacerdotes per templa colunt.

Idem quod Scæuola, M. Varro sentire comprobatur, nõ intelligens quòd inter primum genus fabulosum, & tertium s. ciuile, nulla differentia est, nisi q; theologia primi generis de dijs turpia fingit, sed tertij generis assumit: illa mẽdacia spargit, hæc colligit: illa res diuinas falsis criminibus insectatur, hęc eorum criminum ludos in diuinis amplectitur: illa de dijs nefanda figmenta hominũ carminibus seminat, hęc ea deorũ ipsorum festiuitatibus consecrat: ambę turpes, ambæ damnabiles. Quid em̃ aliud ostendũt simulacra illa, formę, ætates, sexus, habitus deorũ? Nunquid barbatum Iouem, imberbem Mercurium poëtæ habent, pontifices non habent? Nunquid Priapo mimi, non etiã sacerdotes deformia & enormia membra seu pudenda fecerunt?

An alitèr (inquit Augustinus) stat adorãdus in locis sacris, quàm procedit ridendus in theatris? Nam Saturnus senex, Apollo ephebus, ità personæ sunt histrionum, vt non sint statuę delubrorum. Hæc & multa similia (vt dicit Augustinus de ciuit. Dei) planè edocẽt, ciuile genus deorum ad imitationẽ poëtici omnia persequi, nec vnum deum Iouem, sed præter ipsum innumeros instituisse atque coluisse: quosdam selectos, viginti numero, vt Ianum, Iouem, Saturnum, Genium, Mercuriũ, Apollinem, Martem, Vulcanum, Neptunũ, Solem, Orcum, Liberum, Tellurẽ, Cererem, Iunonem, Lunam, Dianam, Mineruam, Venerem, Vestam: qui & præcipui habebantur: plebeij, alij certi & incerti.

Selecti dij.

Hos autem communes, religione verò propria, Romanorum: Romuli nutrix Lupa, honorib⁹ est affecta diuinis. Fuit autem Faustuli vxor, ob rapacitatem & vulgati corporis vilitatem, Lupa (id est, meretrix) inter pastores vocata. Exemplum Athenienſium in ea figuranda sequuti sunt Romani: apud quos meretrix quædam, Leæna nomine, cùm tyrannum occidisset, quia nefas erat simulacrum meretricis cõstitui in templo, animalis effigiem posuerunt cuius nomen gerebat. Ita que vt illi monumentũ ex noïe, sic isti ex professione fecerunt. Nec hanc solam Romani meretricem colũt, sed Faulam quoq;, quã Herculis scortum fuisse Verrius scribit.

De religiõe romanorũ.

Lupa.

Faula.

Flora. Flora, quũ magnas opes ex arte meretricia quæsiuisset, populum Romanũ hæredem instituit, cuius ex annuo fœnore suus natalis dies celebraretur editione ludorum, quos appellant Floralia. Senatus, quia id flagitiosum sibi videbatur, pudendę rei dignitatem addẽs, deam finxit quæ floribus præsit, eamq; oportere placari, vt fruges cum arboribus aut vitibus benè prospereq; florescerent.

Floralia.

Cloacina. Cloacinę simulacrũ in cloaca repertum Tatius consecrauit, ex locoque illi nomẽ imposuit. Pauorem, Pallorem q; Tullus Hostilius figurauit & coluit. eadem vanitate Mentem inter deos senatus collocauit, quã profectò si habuisset, huiusmodi sacra nũquàm suscepisset. Mala etiàm sua pro dijs habebant, vt Rubiginem & Febrem.

Pauor. Pallor. Mens.

Ven' Calua. Vrbe à Gallis occupata, obsessi in Capitolio Romani, cùm ex mulierum capillis tormenta fecissent, ædem Veneri Caluæ consecrauerunt. Quis nõ rideat Fornacem deam? Quis, cùm audeat deam Mutam, tenere risum queat? Hanc esse dicunt, ex qua nati sint Lares, & ipsam Laram nominant vel Larundam. Quid præstare colenti potest, quæ loqui non potest?

Fornax. Muta dea. Lara.

Cæca. Colitur & Cæca, quæ Herculi fecit indicium de furto boum, diuinitatem cõsecuta quia perdidit fratrem. Et Cunina, quæ infantes tuetur in cunis. sed et Stercutius, qui stercorandi rationem primus induxit. Et mille alia portenta, vt iam vaniores qui hæc colenda susceperint, quàm Aegyptios, esse dicamus, qui monstrosa & ridicula quædam simulacra venerantur & colunt, hæc tamen aliquam habent imaginem. Quid, qui lapidem colunt informem atq; rudem, cui nomen erat Terminus? an non ipsos potissimùm lapides & stipites esse credamus?

Cunina. Stercutius. Terminus.

Ex his & alijs suprà dictis, Romanos coluisse plures deos, nemo dubitat: quod & sacerdotes atq; doctores eorũ planè sciebant, cùm & M. Varro, suo tempore homo doctissimus, cõfiteatur non se illa iudicio suo sequi, quæ ciuitatem Romanam instituisse commemorat: sed iam, quoniã in vetere populo essent accepta, debere se dicit potiùs colere, quàm despicere. Subiũgit, multa verò esse, quę non modò vulgo scire nõ sit vtile, sed etiàm, tametsi falsa sunt, aliter existimare populũ expediat, & ideò Grẹcos mysteria taciturnitate parietibusq; clausisse. Volebant enim sapientes eorum hęc clausa. Facilitèr enim potuissent errores conuinci, si publicè de dijs & sacris eorũ loqui licuisset. Continebantur enim origines deorũ & conditiones, qualis fuit Iupiter, & à quo, & sic de alijs dijs. talia si fuissent populo diuulgata, contempsissent, fuissetque omis metus eorum sublatus, quod reipublicæ plurimùm nocuisset.

Et quia faciebant quasdã in occulto purgatiões ac sacrificia nefanda, à quibus populus abhorruisset, ideò sacerdotes summè cauebãt, nè ipsorum mysteria proderentur. Propter quod & simulacrum Harpocratis erat in sacris Isidis & Serapidis, quod digito labijs impresso admonere videbatur, vt silentiũ fieret: quod significat, vt Augustinus inquit, vt homines eos fuisse taceretur. Hic dicebatur silentij deus.

Liberiùs verò Seneca vehementiusq; vanitates has reprehendit: Sacros, inquiẽs, immortales, inuiolabilesq; deos in materia vilissima dedicant: habitus illis hominum, ferarumque quidã mixto sexu diuersis corporibus induunt, numinaq; vocant, quæ si spiritu accepto, subitò occurrerent, monstra haberẽtur. Quid quòd & matrimonia, inquit, deorum iungimus, & ne piè quidem, fratrũ s. & sororum? Bellonam Marti, Vulcano Venerem collocamus. Subiungitq;, Omnẽ istam ignobilem deorum turbã, quam longo æuo lõga superstitio congessit, sic adorabimus, vt meminerimus cultum eius magis ad morem, quàm ad rem pertinere. Et iterùm, Hæc omnia seruabit sapiens tanquàm legibus iusta, non tanquam dijs grata.

Seneca de dijs.

Eccè populi Romani senator colebat quod reprehendebat, agebat quod arguebat. Hoc & Scæuola pontifex docet, expedire populo falli in religione. Præclara sanè religio, inquit B. Augustinus, quò confugiat liberandus infirmus: & cùm veritatem qua

libere-

liberetur, inquirat, credatur ei expedire quòd fallitur. Illos igitur deos gẽtilium nemo est tam inconsideratus, qui nõ intelligat fuisse mortales. Quomodò autẽ dij crediti sint ab initio, & simul quę ratio colendi animalia quædam ac elemẽta, paucis dicamus.

QVA RATIONE HOMINES DII COEPERINT NOMINARI.

Sed qua ratione dij cœperint nominari, nõ est obscurum. Cùm enim pauci adhuc reges ante Saturnum, Vranum & Iouem reipublicæ augendæ illustrãdæque intendissent, & illi docuissent rudes populos arua colere, semina terris mandare, genus indocile publicis legibus ac institutis viuere, aras & templa dijs sacrare, & his similia, pro tantis beneficijs & quòd potentissimi reges erant, cœperunt illos homines summis & laudibus & nouis honoribus exaltare, vt etiàm deos appellarent, siue ob miraculum virtutis, siue (vt solet) in adulationem potentiæ prętentis, siue ob beneficia quibus erant ad humanitatem compositi. Deindè ipsi reges cùm chari fuissent, his quorum vitam composuerãt, magnum suî desiderium mortui reliquerunt. Itaq; homines eorum simulacra finxerunt, vt haberent aliquod ex imaginum contemplatione solatium.

Dij.

Simulacra.

Progressiq́ue longiùs per amorẽ meriti, memoriam defunctorũ colere cœperunt, vt gratiam referre benè meritis viderentur, & successores eorum simul allicerent ad benè imperandi cupiditatem. Quod Cicero de natura deorum docet, dicens: Suscepit autem vita hominum consuetudoq́ue communis, vt beneficijs excellentes viros, in cælum fama ac voluntate tolleret. Hinc Hercules, hinc Castor, hinc Pollux, hinc Aesculapius, hinc Liber. & alio loco atq; alio, & in plerisque ciuitatibus intelligi potest, acuendæ virtutis gratia, aut quò libentiùs reip. causa periculum subiret optimus quisque, virorum fortium memoriam honore deorum immortalium consecratam.

Cæsares. Reges.

Religiones cœperint

Hac scilicet ratione Romani Cæsares suos consecrauerunt, & Mauri suos reges. Sic paulatim religiones esse cœpẽre, dum illi primi qui eos nouerant, eo ritu suos liberos ac nepotes, deindè oẽs posteros imbuerunt. Et hi tamen summi reges ob celebritatem nominis in prouincijs omnibus colebantur. Priuati verò singuli populi, gentis aut vrbis conditores, seu viri fortitudine insignes erãt, seu fœminæ castitate mirabiles, summa veneratione coluerunt, vt Aegyptij Isidem, Mauri Iubam, Macedones Cabyrim, Pœni Vranum, Latini Faunum, Sabini Xanthum, Romani Quirinum, Athenæ Mineruam, Samos Iunonem, Paphos Venerem, Lemnos Vulcanum, Naxos Liberum, Apollinem Delphi. Sic per populos atque regiones varia sacra susceptа sunt, dum grati homines esse in suos principes cupiunt.

Dij à varijs gẽtib⁹ culti.

Præterea pietas eorũ qui successerãt, plurimùm cõtulit ad errorem, qui vt diuina stirpe nati viderẽt, diuinos honores parentibus detulerũt, deferriq́; iusserunt. An potest aliquis dubitare qũò religiões deorum sint institutæ, cùm apud Maronẽ legat Aeneã imperantẽ socijs,

Nunc pateras libate Ioui, precibusq́; vocate
Anchisen genitorem?

Cui & immortalitatem & ventorum tribuit potestatem:

Poscam⁹ vẽtos, atq; hæc mea sacra quotannis
Vrbe velit posita templis sibi ferre dicatis.

Idem scilicet de Ioue Líber & Pæan, Mercurius & Apollo fecerunt, ac posteà de his ipsis successores eorum. accesserũt etiàm poëtæ, & compositis ad voluptatem carminibus, in cælum eos sustulerunt. Sic faciunt q apud reges etiàm malos panegyribus mendacibus adulãtur: quod malum à Grẽcis ortũ est, ob quod Sibylla sic eos increpat: Græcia, quid confidis in principes viros? Ad quid dona inania mortuis ponis? *Immolas idolis? Quis tibi in mentem errorem imposuit, vt hæc perficias, magni Dei ore relicto?

Adulatores

Sibyllæ in Græcos inuectio.

Quid hac de re Tullius in lib. de republica? Diuos & eos qui cælestes habiti sunt, colũto: & illos quos in cælo merita locauerunt, Herculem, Liberum, Aesculapium.

Apud Romanos deus Quirinus, quia hoc pastoribus visum est: & Iulius, quia hoc scelerato homini placuit Antonio: cùm primus germani fratris extiterit

Romulus ex fratricida deus.

Iuli⁹ Cæsar vndè deus.

terit fratricida, alter patriæ parricida.

Quòd verò in nonnullis locis dij colebãtur ſub diuerſis formis animalium, vt apud Aegyptios, quorum alij hircũ, alij piſcem, aliqui crocodilũ coluerunt, habere ortum potuit ab ea fabula: In gigantæo bello fugientes dij, latuerunt ſub formis diuerſorum animalium: Iupiter ſub forma hirci vel arietis, & ſub hac colitur in Aphrica in tẽplo Ammonis: Apollo ſub forma corui latuit, Phœbe (id eſt, Diana) ſub forma ceruæ: Iuno in vacca, Venus in piſce: & ſic de alijs, vt ſuprà dictum eſt. Qua gratia deos, parta pòſt victoria, conſecrâſſe illa animalia, quę ſuę ſalutis cauſam prębuiſſent, creditum eſt: ac indè diuinos honores animalibus impendi conſueuiſſe.

Recitat Diodorus Siculus hiſtoriographus lib. II. Cùm Ptolemæus Lagus Aegyptũ teneret, boue in Memphi mortuo ex ſenecta, magnificeq; ſepulto, ſacerdotes ſimilem quæſiuiſſe vitulũ, interim populũ in luctu perſeuerâſſe, donèc vitulus vt deus in Vulcani phano fuiſſet collocatus. Honoris boui impẽſi cauſam nonnulli tradunt, quòd defuncti Oſiridis anima in bouẽ tranſmigrâſſet, quæ deinceps ad poſteros pergẽs fuerit tranſfuſa.

Ridicula Aegyptiorũ religio.

Nec hoc cenſeri debet incredibile. nã vt ſcribit frater Gregorius Aconẽſis, *F. Leodienſis eccleſiæ archidiacono, inter cætera de ſecta Mahumeti, ſe poſt multa veniſſe in ciuitatem Canſaim, maiorem de mundo, vt opinantur: in qua ciuitate quatuor fratres. Minores ad Chriſti fidẽ conuerterũt vnum potentem, ad quem dũ veniſſet, ab eo hoſpitio ſuſceptus eſt. Hic, inquit F. Gregorius, me duxit ad vnum monumentum idololatrarum: & aduocato vno de religioſis ibidèm, dixit: Vellem oſtenderes huic fratri ſingulare aliquod qui ex Occidente venit. Tunc ille idololatra accepit duos ſaccos replẽtos de reliquijs menſæ, & aperta porta cuiuſdam viridarij, intrauimus in illud. monachus incepit pulſare cymbalum, ad cuius ſonitum multa animalia varia & diuerſa accurrerunt. Et dum adſpiceremus animalia iſta penè tria millia, tũc monachus appoſuit paropſides, & vnicuique cibum dabat in debita quantitate. His peractis poſt multum riſum, petij à monacho quid hoc indicaret, reſpondit: Animalia iſta ſunt animæ nobilium virorum, nos ea paſcimus amore DEI. Cui ego, Beſtię ſunt. At iſte, Non eſt verũ: ſunt enim animæ: & ſicut vnus iſtorum fuit nobilis, ſic anima illius in vnũ iſtorum intrauit. animę verò ruſticorũ, viliora animalia inhabitant.

De animab' ſub ſpecie beſtiarum.

Ridicula metempſychoſis Pythagoricæ oſtentatio.

Quod quomodò fieri poſſit, non eſt obſcurum. Nam vt ſcribit beatus Auguſtinus de Ciuit. Dei, poteſtas talia fictè repræſentandi datur dæmonibus, vt per hoc ſeducant peccatores, qui colunt & ſeruiunt creaturæ plùs quàm creatori. Ità iſti falsè opinãtur, circuitum animarum per corpora brutorum trãſire poſt mortem. Ideò Deo permittente & diabolo procurante decipiũtur, vt qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc, dum credunt mortuorum animas in beſtiali corpore poſt mortem eleemoſynam mendicare ac comedere, & cum Pythagora animas per varia corpora pro morum qualitate migrare. Qui verò ſolem aut lunam aut ſtellas ſeu elementum aliquod pro Deo adorauerunt, philoſophos ſecuti ſunt variè opinantes, illoſque deos primos, quos ipſi arbitrabantur rerum fuiſſe primas cauſas, autumant. Quid (quęſo) mirum, ſi aut barbari aut imperiti homines errant, cùm & philoſophi hæc vana & falſa opinentur?

DE MIRACVLIS DEORVM.

Quòd ſi quis contẽdat eos, quos docuimus deos non eſſe, maieſtatem ſuam perſæpè oſtendiſſe prodigijs & ſomnijs, augurijs & oraculis, * & ſanè multa enumerari poſſunt digna miracula. Inprimis illud, quòd Accius * Nauiꝰ ſummus augur cùm Tarquinium Priſcum commoneret, vt nihil noui facere inciperet, niſi priùs eſſet inauguratus, eiq; rex, artis eius eleuans fidem, diceret, vt cõſultis auibus renunciaret ſibi, vtrúmne fieri poſſet id, quod ipſe animo cõcepiſſet, affirmaretque Nauius poſſe: Cape, inquit, hãc cotem, eãq; nouacula diſſeca. At ille incunctantèr accepit & ſecuit.

Accius Nauius.

Deindè illud, quòd Caſtor & Pollux bello Latino apud lacum Iuturnæ viſi ſunt equorum ſudorem abluentes, cùm ædes eorum quæ iuncta fonti erat, ſua ſponte

Caſtor & Pollux.

ſpõte patuiſſe. Ijdem bello Macedonico equis albis inſidentes, Pub. Vatieno Romam nocte venienti ſe obtuliſſe dicuntur, nunciãtes eo die regem Perſen victũ atq; captum, quod paucis pòſt diebus literæ Pauli verum fuiſſe docuerunt.

Fortuna. Iuno Moneta. Illud etiàm mirabile, quòd ſimulacrũ Fortunæ muliebris non ſemèl locutũ eſſe traditur. Item Iunonis Monetæ, quũ captis Veijs, ex militibus ad eam transferendã vnus iocabundus ac ludens interrogaret, vtrúmne Romã migrare vellet, reſpondit, velle.

Claudia. Claudia quoquè, cùm ex libris Sibyllinis Idæa mater eſſet accita, & vado Tiberis fluminis nauis in qua vehebatur, hæſiſſet, nec vlla vi cõmoueri poſſet, Claudiam ferũt, quæ ſempèr impudica eſſet habita ob nimios corporis cultus, deam ſubmiſſis genibus orâſſe, vt ſi ſe caſtam iudicaret, ſuum cingulũ nauis ſequeretur. Ità nauem quæ ab omni iuuentute non potuit cõmoueri, ab vna muliere eſſe commotam.

Aeſculapius. Illud æquè mirum, quòd lue ſæuiẽte Aeſculapius Epidauro accitus, Romam diuturna peſtilẽtia liberâſſe perhibetur.

Tutia. Item Tutia virgo Veſtalis de inceſtu accuſata, cõſcia certæ ſynceritatis ſuæ, accepto cribro, orauit Veſtã, dicens: Si tibi caſtè ſeruiui, fac vt cribro de Tiberi hauriam aquam, & in ædem tuam perferam. mox aquam hauſit ac deportauit.

Fuluius. Sacrilegi quoquè numerari poſſunt, quorum præſentibus pœnis iniuriã ſuam dij vindicâſſe credũtur. Fuluius Cẽſor cùm ex Iunonis Laciniæ tẽplo marmoreas tegulas abſtuliſſet, quibus ędem deæ Fortunæ equeſtris, quam Romę fecerat, tegeret, mente captus eſt, & amiſſis duobus filijs in Illyrico militãtibus, ſummo animi mœrore conſumptus eſt.

Turullius. Præfectus etiàm M. Antonij Turullius cùm apud Coos euerſo Aeſculapij luco claſſem feciſſet, eodem poſteà luco à militibus Cæſaris eſt interemptus.

Pyrrhus. Pyrrhus ſublata ex theſauro Proſerpinæ Locrenſis pecunia, naufragium fecit, vt nihil præter eam pecuniã incolume reperiretur.

Ceres. Ceres quoquè Mileſia multùm ſibi apud homines venerationis adiecit. nam cùm ab Alexandro capta ciuitas eſſet, ac milites ad eam ſpoliandam irrupiſſent, omnium oculos repentè fulgor ignis extinxit obiecti.

Accinius. Reperiuntur etiàm ſomnia, quę vim deorum videantur oſtendere. Tiberio nanque Accinio homini plebeio, per quietẽ obuerſatus eſſe Iupiter dicitur & præcepiſſe, vt conſulibus & ſenatui nũciaret, ludis Circẽſibus proximis prędultorem ſibi diſplicuiſſe, quòd Antonius *Maximus diuerberatũ ſeruum ſub furca medio circo ad ſupplicium duxerat: ideoque ludos inſtaurari debere. Quod cùm ille neglexiſſet, eodẽ die filium perdidit, ipſe autem graui morbo eſt correptus. Et cùm rurſus eandem imaginem cerneret, quærentẽ, ſatis ne pœnarũ pro neglecto imperio pepẽdiſſet, lectica delatus ad conſules, & omi re in ſenatu expoſita, recepiſſe corporis firmitatẽ, ſuisq; pedibus domum redijſſe.

Auguſtus. Illud quoq; ſomniũ non minoris admirationis fuit, quo Cęſar Auguſtus dicitur eſſe ſeruatus. Nã quum bello cõtra Brutum implicitus graui morbo, abſtinere plio ſtatuiſſet, medicus eius ex oraculo Mineruæ monuit, nè propter corporis infirmitatem in caſtris ſe cõtineret. Cæſar itaq; in aciẽ lectica perlatus eſt, eodemq; die à Bruto caſtra capta ſunt. Tranſeo multa prætereà & ſimilia.

Dæmonum inſidiæ. Aſt harum omnium fallaciarum ratio, veritatem quærentibus non eſt obſcura. An ignoramus aſtutiam ſpirituũ immundorũ, et quòd conantur ab initio ruinæ ſuæ, inuidiæ felle omnibus modis humanũ genus perturbare & euertere? Dolent enim ſatis & erubeſcunt, q̃ charitatem quam in cælo habere non poterant, homines conſtantes ex lutea materia, teneãt in terra. Contaminati itaq; & perditi, per omnẽ terram vagãtur, & ſolatiũ perditiõis ſuæ perdẽdis hominibus operãtur, omiaq; inſidijs, fraudibus, terroribus cõplent, adhęrentq; ſingulis hominib̃: qui, quoniã ſunt ſpiritus tenues & incõprẽhenſibiles, inſinuãt ſe corporibus hominũ, & occultè viſcerib̃ oppertivaletudines vitiant, morbos citant, ſomnijs animos terrent, mentes ſudoribus quatiunt, vt homines his malis cogãtur ad eorum auxilia concurrere. Hi ſunt qui imagines & ſimulacra fingere docẽt, qui vt hominum mentes à cultu veri

Dei

Dei auerterent, fictos mortuorum regũ vultus, & ornatas exquisita pulchritudine statuas, consecrari fecerunt, & illorum sibi nomina, quasi personas indicarent aliquas, excogitant.

Maleficorũ doli.

Sed eos magi & hi quos verè maleficos vulgus appellat, cùm artes suas execrabiles exercent, veris suis nominibus cient* illis cælestibus, quæ in literis sanctis legũtur. Hi porrò incesti & vagi spiritus, vt turbẽt omnia, & errores humanis pectoribus offundant, serunt ac miscent falsa cum veris. Ipsi enim cælestes multos finxerunt esse, vnumque regem omnium Iouem, eô quòd multi sunt spiritus angelorum in cælo, & vnus parens ac dominus omniũ Deus. Vndè et Apollo, quem præter cæteros diuinum maximeque fatidicum existimant, quærenti cuidam quis esset, respondit XX. & vno versibus Græcis, qui sic leguntur Latinè: Ex se ortus, indoctus, sinè matre, inexpugnabile nomen, nec verbo capiendum, in igne habitans: *modica aũt Dei portio angeli nos. Se angelum Dei portionem, id est, Iouis, edicit Apollo.

Apollinis oraculũ de dijs.

*hoc Deus est, modica

Sacrificijs suis præsentes dæmones.

Sed veritatem mẽtitis nominibus inuolutam, ex oculis maligni abstulerunt. Nam Deus neque nomine eget, cùm solus sit: nec angeli, cùm sint immortales, dici se deos aut patiuntur, aut volunt, quorum vnum solum officium est, seruire nutibus Dei, nec omninò quidquã nisi* iusta facere. sic enim mundum regi à Deo dicimus, vt à rectore prouinciam, cuius apparitores nemo socios esse in regenda prouincia dixerit, quanuis illorũ ministerio res geratur. Ille autem præses mundi & rector vniuersi, qui scit omnia, cuius diuinis oculis nihil obscurum est, solus habet rerum omnium potestatem.

*iusta

Nec est in angelis quidquam, quo se laudari velint, nisi parendi necessitas, ità quòd nullũ honorem sibi tribui volunt, quorũ honor in Deo est. Illi autem qui desiêrunt à Dei ministerio, sunt veritatis inimici & præuaricatores Dei, nomẽ sibi & cultum deorum vendicare conãtur, nõ quòd vllum honorem desiderẽt, quis enim honor perditis est? nec vt Deo noceant, cui noceri nõ potest: sed vt hominibus, quos nituntur à cultu & notitia veri Dei auertere, nè immortalitatem adipisci possint, quam ipsi sua nequitia perdiderunt. offundũt itaque tenebras, & veritatem caligine obducunt, nè dominum, néve patrem suum nôrint, & vt illiciant facilè, in templis se occulũt, & sacrificijs ipsis præstò adsunt, eduntque fæpè prodigia, quibus obstupefacti homines, fidem commodent simulacris diuinitatis ac numinis.

Indè est quòd ab augure lapis nouacula incisus est, & quòd Iuno Veijs migrare Romam velle respõdit, quòd Fortuna muliebris periculum denunciauit, quòd Claudiam nauis secuta est, quòd Tutia cribro aquam hausit, cæteraq; responsa, somnia vel oracula ignaras hominum mentes persuaserint: hinc, quòd serpens vrbem Romam pestilentia liberauit, Epidauro accersitus. nã illuc dæmoniarchas ipse in figura sua sinè vlla dissimulatione perductus est. Siquidem legati ad eam rem missi, draconem secũ miræ magnitudinis attulerunt.

In oraculis autem vel maximè fallũt, quorum præstigias prophani à veritate intelligere non possunt. Ideoque ab illis tribui putant & imperia, & victorias, & opes, & euentus prosperos. ferunt denique ipsorum nutu sæpè remp. periculis imminentibus liberatam. Quæ pericula & responsis denunciauerunt, & sacrificijs placata auerterunt: sed omnia ista fallaciæ sunt. Nam cùm dispositiones Dei præsentiant, quippe qui ministri eius fuerunt, interponũt se in his rebus, vt quæcunque à Deo vel facta sunt, vel fuerũt, ipsi potissimùm facere aut fecisse videãtur. Et quoties alicui populo vel vrbi secundùm Dei statutum boni quid impẽdet, illi se id facturos vel prodigijs, vel somnijs, vel oraculis pollicentur, si sibi templa, si honores, si sacrificia tribuantur. Quibus datis, cùm illud acciderit quod necesse est, summam sibi pariunt venerationem. hinc templa deuouẽtur, & nouæ imagines consecrantur, mactãtur greges hostiarum. Sed cùm hæc facta sunt, nihilominùs tamen & vita & salus eorum qui hæc fecerunt, immolantur.

Oraculorũ falsitas.

Quoties autem pericula impendent, ob aliquam ineptam & leuem causam se profitentur iratos, sicut Iuno Varroni, quòd formosum puerum in templo Iouis

uis ad exuuias tenẽdas collocaret, & ob hanc cauſam Romanum nomen apud Cannas penè deletum eſt. Itaque ſiue illud periculum quod imminet, vitari poteſt, videri volunt id placati auertiſſe: ſiue nõ poteſt, id agunt, vt propter illorũ contemptum accidiſſe videatur. Itaq; ſibi apud homines, qui eos neſciunt, authoritatem ac timorem pariunt: hac verſutia & his artibus notitiam veri & ſingularis Dei apud omnes gentes inueterauerunt. Suis em̃ vitijs præditi ſæuiunt & graſſantur, vt perdant. Idcircò etiàm humanas hoſtias excogitauerũt ipſi hoſtes humani generis, vt q̃ multas deuorarent animas: & hęc omnia permittente Deo.

GENERATIO XXV.

Efrom in linea Chriſti.

ANno 3577. ab exordio mũdi, regnãte apud Aſſyrios Mancaleo XIIII. rege, defuncto Phares, in filio ei⁹ Eſrom XXV. incepit generatio, durauit annis xxiiij. aut xxiij. Erat tũc in Aegypto rex, Amenophis dictus. ille incepit populum Iſrael exoſum habere propter ingenij magnitudinem, laborũ induſtriam, operum affluentiam, & ſobolis elegantiam, callidè eos opprimere & delere ſtatuit: quapropter multimodas eis angarias impoſuit.

Amenophis rex ægypti, Hebræis infenſus.

Contigit etiàm, q̃ quidam ſcriba Sacæorum, præſcius futurorum, Pharaoni prænũciaret, vnũ ex Hebræis mox naſciturum, qui Aegyptiorũ regnũ humiliaret, & filios Iſrael exaltaret, & cuius virtus tranſcẽderet vniuerſos: & propterea conſuluit regi, vt oẽs Hebræorũ infantes occíderet. Vndè factũ eſt, q̃ idem rex præciperet obſtetricibus, vt obſtetricãdo Hebręas mulieres, earũ mares quoſcũq; interficerẽt. Sed & adhuc eodem populo creſcente, denuò mãdauit, vt Hebręorum nati in flumen proijcerentur. Nam obſtetrices timuerunt Deum, & nolebant perdere mares. Quæ cùm à rege arguerentur, mentitæ ſunt, dicentes: Mulieres Hebręæ ſcientiã obſtetricandi habent, & priùs q̃ veniamus ad eas, pariũt. Et quia timuerunt Deũ, ædificauit illis domos, id eſt, locupletauit eas, cũ eſſent antè pauperes. Auguſtinus dicit eas venialiter peccâſſe, Gregorius videtur velle q̃ mortaliter. dicit enim, q̃ merces benignitatis earũ quæ potuit in æterna vita retribui, præmiſſa culpa mẽdacij, in terrenam compenſatiõem declinata eſt. Et hęc & huiuſmodi vexationes durauerũt etiàm tempore natiuitatis Moiſis, vt in ſequenti dicetur generatione, & in fine huius generationis.

Exo. 1.

Iob vir ſanctiſſim⁹, clariſſimuſq; philoſophus atq; propheta, generatiõe hac ſecundùm veram annorum ſupputationem, in terra Vſitidi & Idumææ & Arabię finib⁹, ex Zareth patre matreq; Beſra, ſecundùm Nicolaum de Lyra, naſcitur. Cuius quidẽ pater ex Eſau filijs fuit, ità vt quintus ab Abraham fuerit. Abraham em̃ genuit Iſaac, Iſaac genuit Eſau, Eſau (qui & Edom) genuit Zareth. is genuit Iob, licèt Hebræi dicant Iob deſcendiſſe de Hus primogenito Nachor. Vocabatur autem primùm Iob Iobab, qui & poſt patrem in Edom in Nachaba ciuitate regnauit. priùs quippe Balac filius * Deor in ea regnauit, & poſt eũ Zareth pater Iob, deindè Iob regnauit, poſt Iob Huſan Themanorum regionis dux.

De Iob.

*Beor

Erat autem Iob vir ſimplex & rectus, & recedens à malo, natiq; ſunt ei ſeptem filij & tres filiæ, & fuit poſſeſſio eius ſeptem millia ouium, & tria millia camelorum, quingenta quoquè iuga boum, quingẽtæ aſinę, ac familia multa. Eratq; magnus inter omnes orientales. Et faciebant filij eius cõuiuia per domos, vnuſquiſque in die ſuo, ad quæ vocabant ſorores. Cumque in orbem tranſiſſet dies conuiuij, mittebat Iob ad eos, & ſanctificabat illos. conſurgensq; diluculo, offerebat holocauſta per ſingulos. dicebat enim, nè fortè peccauerint filij mei. Sic faciebat cunctis diebus.

Quæ geſſerit Iob. Iob 1.

Quadã autem die inter filios Dei aderãt & Sathan. cui Dominus: Vndè venis? Qui reſpondet: Circuiui terram & perambulaui. Dixit ad eum Dominus: Nunquid conſiderâſti ſeruũ meum Iob, quòd non ſit ei ſimilis in terra, vir ſimplex & rectus, timens Deum, & recedẽs à malo? Cui Sathan: Nunquid fruſtrà timet Iob Deum? tu vallâſti eum ac domũ eius, vniuerſamq; ſubſtantiam: operibus manuũ eius benedixiſti. Extende paululùm manum, & tange cuncta quæ poſſidet, & videbis quid faciet. Ad hæc Dominus:

Eccè

Eccè vniuersa quæ habet, in manu tua sunt. tantùm in eum non extendas manum.

Egressus est Sathan. & cùm quadam die filij Iob conuiuarentur in domo primogeniti, venit nuncius ad Iob, dicens: Boues arabant, & asinæ pascebantur, & irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, & seruos percusserunt gladio: & euasi ego solus, vt nunciarem tibi. Cumq; adhuc ille loqueretur, venit alter, et dixit: Ignis cecidit de cælo, & tactas oues puerosque consumpsit. & euasi ego solus, vt nunciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, venit alius & dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, & inuaserunt camelos, & tulerunt eos, necnon & pueros percusserunt gladio. Adhuc loquebatur ille, & eccè alius intrauit, & dixit: Filijs tuis & filiabus vescẽtibus in domo fratris sui primogeniti, repentè ventus vehemens irruit, & percussit quatuor angulos domûs. quæ corruẽs, oppressit liberos tuos, & mortui sunt: & effugi ego solus, vt nunciarem tibi.

Tunc surrexit Iob, & scidit tunicam suam, ac tonso capite corruens in terrã, adorauit dominũ, & dixit: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc. Dominus dedit, dominus abstulit. Sicut Domino placuit, ità factũ est. Sit nomẽ Domini benedictũ. In omnibus his nõ peccauit Iob, nec stultũ quid contra Dominum locutus est.

Factum est autem, cùm quadam die venissent filij Dei, & starent coram Domino, aderat quoquè Sathan. ad quem Dominus: Vndè venis? respõdit, Circuiui terram, & perambulaui eam. Et Dominus: An non considerâsti seruum meum Iob, quomodò adhuc retinet patiẽtiam, tu autem commouisti me aduersùs eum, vt affligerẽ frustrà? Cui Sathan ait: Pellem pro pelle, & cũcta quę habet homo, dabit pro anima sua. tange os eius & carnem, tũc videbis quòd in faciem maledicet tibi. Dixit dominus: Eccè in manu tua est, veruntamẽ animam illius serua. Egressus igitur Sathan, percussit Iob vlcere pessimo à planta pedis vsq; ad verticem, intãtùm quòd saniem testa radebat, exiens & sedẽs in sterquilinio extra ciuitatem. Tunc dixit ei vxor: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Benedic nunc Deo, & morere. Qui ait ad illam: Quasi vna de stultis mulieribus locuta es. si bona suscepimus de manu Domini, mala quarè non sustineamus?

Iob 2.

Igitur audientes tres amici Iob omne malum quod acciderat, venerunt singuli de locis suis. dixerant enim, vt paritèr venientes, consolarentur eum. qui cùm accessissent, eum non nouerũt: & exclamantes, plorârũt: scissisq; vestibus, sparserunt puluerem super caput in cælum, & sederunt cum eo in terra septem diebus & septem noctibus, horis conueniẽtibus, & nemo loquebatur ei verbum. viderunt enim dolorem esse vehemẽtem, credentes eum tristitia & impatientia ità oppressum, quòd non reciperet consolationem.

Igitur primus ipse ianuam aperuit, & prima voce, Pereat, inquit, dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, Natus est homo. non contra Deum, sed seipsum, diemq; accusans maledixit, non creaturã, sed suî ipsius diem. Ità dicit Ieremias: Maledicta dies in qua natus sum. Amaram passiõem sensus refugit, quam tamen ratio eligit, dispositionem sensitiuæ partis exprimens. Respondens Eliphaz: Si cœperim°, ait, loqui tibi, forsan molestè accipies, sed conceptum sermonẽ quis potest tenere? eccè docuisti multos. nunc autem venit super te plaga, & defecisti. Recordare, obsecro, quis vnquàm innocens perijt? Nihil in terra sinè causa fit. Hic mala quæ patiebatur, ad culpam suam retulit.

Iob 3. Iere. 20. Iob 4.

Cui Iob: Vtinàm appenderentur peccata mea, & calamitas quã patior, in statera. quasi arena maris hæc grauior apparéret. An potest quis gustare, quod gustatum, affert mortem? Increpare me venistis? & subiungit: Militia est vita hominis super terram, & sicut dies mercenarij dies eius. Et alteri ait: Scio quòd non iustificabitur homo cõpositus deo: & si iustificare me voluëro, os meum condemnabit me. Ad hæc tertius: Si iniquitatem abstuleris de manu tua, tunc leuare poteris faciem tuam absq; macula. & huiusmodi alia. Cui Iob: Ergò vos estis soli homines, & vobiscum oritur sapientia? Nunquid Deus indiget vestro

Iob 6. Iob 7. Iob 9. Iob 11. Iob 12.

menda-

mendacio, vt pro illo loquamini dolos? ipse vos arguet, et si me occíderit, in ipso sperabo. Quis mihi retribuet, vt scribãtur sermones mei? Scio enim quòd redẽptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum. reposita est hæc spes mea in sinu meo.

Iob 32. In hunc modum habitis sermonibus, omiserunt tres amici Iob respondere, eô quòd sibi iustus videretur. Et posteà Dominus cõtra Heliu filium Barachel Buziten, defensiõem Iob suscepit, amicos verò Iob publicè arguit, dicens: Vt quid non estis recta locuti aduersùs seruum meum Iob? offerte holocaustum, & Iob seruus meus orabit pro vobis. faciẽ eius suscipiam, vt non vobis imputetur stultitia. Et suscepit Dñs faciẽ Iob, qui orauit pro amicis suis, & ad eius pœnitentiã conuersus, oĩa quęcunq; ei à principio fuerãt, duplicia addidit, ei°q; nouissimis magis q̃ à principio benedixit. Vndè & post flagella sanitati restitutus est: ouiũ 14. millia ei facta sunt, 6. millia camelorum, milleq; iuga boum a cmille asinæ, 7. præterea filios, & 3. miræ speciositatis filias etiàm genuit, deditq; filiabus hæreditatem inter fratres.

Et vixit Iob post flagella XL. & centum annos, atq; rex factus est, viditq; filios filiorũ vsq; ad quartam generationem. Et tandèm cùm vixisset annis 230. minùs vno, ut habetur in lib. de imagine mundi, in pace mortuus est. Cuius etiàm celebritas agitur 6. Idus Maij. Scripsit autẽ Iob labores suos heroico carmine libro vno, cuius certè singula verba plena sunt sensibus. Nam de resurrectione mortuorum prophetauit clarè, ità vt nullus vel manifestiùs vel cautiùs de ea scripserit, dicens: Scio quòd redẽptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum &c.

Iob 19.

Amenophis rex Aegypti In hac itaq; generatiõe Amenophis rex Aegypti, præposuit filijs Israel magistros, vt affligerent eos oneribus. Mãdauitq;, vt ædificarent vrbes Phiton & *Ramasses, necnõ vt lutum platearum & sordes vicorum cophinis exportarẽt, vtque flumina diuiderent, ac ciuitates circundarent fossatis, dicens: Hic populus mult°¡ est & fortior nobis: opprimamus idcircò, nè fortè si ingruerit bellũ aduersùm nos, addatur inimicis nostris, & egrediatur liber. Verùm quanto plùs opprimebat eos, tãto magìs multiplicabantur & crescebant.

Inter hęc natus est Aaron, & vt verisimile videtur, antequàm præcepta fuissent facta obstetricibus de submergẽdis maribus, prout in principio generationis dicetur. alioqui quomodò seruatus fuisset, non tacuisset Moises, neque Iosephus. Aaron igitur natus est anno huius generationis xxv. regnante apud Aegyptios Amenophe, anno regni eius trigesimo, hoc modo: Inter has angustias erat quidam vir Amram de domo Leui, Caath filius, vir inter Hebræos nobilissimus, qui duxit vxorem nomine Iocabeth, ex qua genuit Aarõ, Moisen & Mariam prophetissam. Genuit autẽ Amram ex Iocabeth Aaron primogenitum, virum posteà sanctum & insignem, eloquentia ornatum, qui posteà ad summum sacerdotium à Deo vocatus fuit, de quo in generatione dicetur sequenti. Inter hæc obstetricibus de interficiendis maribus præceptum emanauit. Cùm autem Amram inter Hebræos esset vir clarissimus, metuens Hebræorum extinctionem, vt Iosephus refert, rogauit Dominum, vt misereri dignaretur populo suo, qui valdè affligebatur. Deus autem ad oratiões suas misericordiæ aurem inclinans, per visum ei adstitit: exoratusque, memoriam se eorum habere dixit, & propterea eidem propicium se fore. Maneq; consurgens Amram, visionem hãc Iochabeth vxori suæ indicauit, intellexitq; Amram non solùm de filio dando, sed etiàm de futura felicitate Hebręorũ. Atq; ità mox Iochabeth concepit filium, quem posteà Moisen vocauit, vt in generatione dicetur sequenti.

Aaron.

Amram.

Iocabeth.

GENERATIO XXVI.

ANno 3600. ab exordio mundi, regnante apud Assyrios Spareto, mortuo iam Efrom patriarcha, in Arã per lineam Christi vigesimasexta incepit generatio, durauitq; annis quadragintaquinque. Eodem anno natus est Moises, iuxta quod prædictum erat

Sparetus.

Aram.

Amram patri ſuo, omnium prophetarũ & hiſtoriographorum excellẽtiſſimus, de cuius laude reſonãt cælum & terra, qui Deum vidit facie ad faciem, quod de nullo alio, præterquàm de Paulo Apoſtolo, ſacræ teſtantur literæ.

Moiſes natus eſt anno 425. à natiuitate Abrahæ, ſecundùm Philonem. Seruatus eſt autem Moiſes hoc modo: nam inter has anguſtias dum natus eſſet, parentes eum tribus menſibus abſconderunt. Et cùm eum ampliùs celare non poſſent, nè ſimul perirent cum puero, ſiſcellam ſirpeam ſumunt, & bitumine illinunt ac pice, intusq; infantem deponunt, atque in carecto ripæ fluminis exponunt, & eius ſalutem Deo relinquunt. deportabat itaq; ſiſcellam ripa. Maria autem pueri ſoror, matris iuſſu ſequebatur à longè, conſiderans euentum rei.

Vbi expoſitus Moiſes.

Exo. 2.

Tunc Deus oſtendit prouidentiam ſuam, & puerum inopinato euentu ſeruauit. Thamur enim ſeu Thermuth filia regis, cùm fortè circa fluminis littus luderet cum puellis, vidit ſiſcellam deſcendentem ſoliuagam. mox à fluuio eã iuſſit tolli, & ſibi afferri. aperiẽsq; ſiſcellam, comperit infantem elegantiſſimũ, de quo valdè gauiſa eſt, mandauitque eueſtigiò, vt mulier adduceretur, quæ mammas illi præberet. ſed cùm multæ adductæ fuiſſent, nullius mãmillas ſugere voluit. Maria autẽ eius ſoror, quæ cum alijs ad videndum venerat, ait: Fruſtrà ô regina ad lactãdum infantem vocas eas, quæ nullam cum eo cognationem habent. Hebræorum puer eſſe creditur. Si vis, adducam vnam Hebræam. cui dixit, Vade. Illa autem confeſtim ad matrẽ cucurrit, & eam adduxit. Infans verò mox ad matris vbera acceſſit. quo viſo regina, cùm ignoraret myſterium, cum ſupplicatione ingenti cõmiſit matri infantem nutriendum.

Repertus Moiſes.

Vocatus eſt itaq; ab euentu Moiſes, eô quòd de flumine fuit ſaluatus. aquã enim Aegyptij Mos vocant, Iſes verò ſaluatus. ſiue vt aiũt alij, vocatum Moſeh, deriuato nomine à maſcha verbo, quod educere, extrahere, efferre trãsfertur. Suſcepit itaque mater puerum & nutriuit, quem poſteà voluntate patris Thermuth filia adoptauit.

Moiſes vndè dictus.

Cùm igitur regina eum adoptâſſet in filium, vtputà qui benè à natura & gratia inſtitutus erat, accedẽte etiàm ſumma ipſius reginæ & pædagogorũ cura, breui omnes aulæ regię pueros lõgè ſuperauit. hunc talem ac tantum puerum Thermuth cùm aliquandò portaret ad patrem, iocareturq; cum eo rex, puero pro amore filiæ diadema impoſuit regium, quod mox Moiſes ad terram proiecit, & pedibus conculcare cœpit. Quod videns ſacerdos ille ſcriba, qui talem futurum prædixerat, confeſtim occidere voluit puerum, exclamans: Hic eſt puer ille ô rex, quem Deus nobis occidendũ oſtendit. At contrà quidam ſapiens non fuiſſe prodigium dixit, ſed caſu factum, in cuius rei argumentum puero etiàm prunas afferri præcepit, quas mox puerulus ori imponens ardentes, linguam exuſſit, vndè deinceps ſempèr impeditioris linguæ fuit.

Suprà genorat. 25.

Alebatur itaque multa ſolicitudine, factusq; eſt tãtæ pulchritudinis, vt nullus adeò ſeuerus eſſet, qui eum nõ amaret viſum. nonnulli quoquè operas ſuas dimittebant, vt tranſeuntem inſpicerent. Breuì quoquè eruditus eſt omi ſapientia Aegyptiorum, eratq; potens in ſermone et opere. Factus autẽ vir, longè magis q̃ anteà in omni virtutũ præſtantia effulſit, non ſolùm apud regẽ & vicinos, ſed etiàm apud aduenas & Aegyptiorũ inimicos in admiratiõe habebatur. Quamobrẽ Aethiopibus Aegyptũ vaſtantibus, Aegyptijs ad oracula conuerſis, à Deo eis conſiliũ præbente, auxiliatore eos Hebręo vti debere, reſponſum eſt. At illi videtes Moiſen omni virtute præditũ, inſtãt precibus apud regẽ ac Thermuth quondàm regis filiam, vt Moiſen eis ducem pręficeret. Illa gloriã eius quærẽs, antè tamẽ ſacramẽtis pręſtitis, vt nihil ei fieret mali, permiſit. Ità Moiſes libentèr munus hoc ſuſcepit, & iter fluminis conſuetũ relinquens, aſtu duxit exercitum per terram inuiam ac ſerpẽtibus plenam, vbi ante eum nemo audebat tranſire. Et nè ſerpentes nocerent, ibes (id eſt, ciconias Aegyptiacas) ſerpentibus naturalitèr infeſtas, ſuper plauſtra in arcis papyraceis tulit.

Moiſis ſtudium.

caſtraq;

castraq; metatus, præferebat eas vt serpẽtes fugarẽt. Quod & factum est, ac ità tutò per noctes trãsiuit exercitus, & impuisos Aethiopes aggressus expugnauit.

Aethiopum cædes.

Saba obsidetur.

Quibus tandèm in fugam versis, multisq; occisis, ciuitatem regiam, Saba dictam, obsidiõe cinxit. erat autem ciuitas inexpugnabilis. cũq; diutiùs obsidionẽ continuaret, tandèm Corbis Aethiopũ regis filiæ auxilio vrbem obtinuit, eamq; ob prẹmium proditionis in vxorem duxit. Celebratis itaq; nuptijs, cùm aliquãdò in Aegyptum redire statuissẽt, & illa minimè assentiret, Moises peritus astrorum, duas imagines sculpsisse fertur in gemmas eius efficaciæ, vt altera memoriam, altera obliuionem conferret. cumq; paribus annulis eas inserüissẽt, alterum obliuiõis annulum vxori præbuit, alterum ipse tulit, vt sicut pari amore, sic paribus annulis insignirentur. Cœpit ergò mulier amoris viri obliuisci, & sic tãdèm liberè in Aegyptũ Moises regressus est.

Moises regi suspectus.

Intereà autem regem Aegypti inuenit sibi non benè motum. inuidia enim ductus, & oppressionis formidine tact⁹, compulsusq; à sacris scribis, nitebatur in cẹdem eius grassari. accessit ad hẹc, quòd transactis aliquot annis, dum quadã die videret Aegyptiũ iniuriã facere Hebrẹo, insurrexit in eum et occidit, ac in sabulo abscõdit. Et egressus altero die, vidit duos Hebræos rixantes: qui dum argueret eum qui iniuriã faceret, respondit: Quis te constituit iudicem super nos? num me occidere vis, sicut occidisti Aegyptium?

Moisis fuga.

at Moises multùm extimuit, & cùm simul intellexissẽt insidias regis, latentèr aufugit, venitque ad ciuitatem Madian circa mare rubrum sedens super puteum. Erant autem sacerdoti Madian septem filiæ, quæ venerunt haurire aquam gregibus. superuenientes autem pastores, repulerunt eas. quos citò prohibuit Moises, & adaquauit greges virginũ. ex quo maturiùs solito redeuntes, patrem rogabant, vt beneficium peregrino impenderet. Vocato itaque Moise, Raguel seu Iethro contemplatis moribus viri, vnam ex filiabus suis Sephoram dedit vxorem. habitauitque Moises cum socero suo, & pascebat greges eius, generauitq; duos filios. dedit nomen vni Gersan, alteri Eliezer. Cætera in sequenti generatione dicentur.

ANNO quinto & trigesimo huius generationis, Cecrops natione Aegyptius, regno Argiuorũ relicto, prim⁹ Athenis regnauit. hic etiã Diphyes dictus est, qui & Athenas, vrbem longè antè conditam, instaurauit. Ibì tunc, vt diuus Augustinus lib. XVIII. de Ciuit. Dei, capite nono refert, subitò aqua vno in loco erupit, & alio oliua apparuit, super quibus sciscitatus Apollo Delphicus, respõdisse fertur, quòd oliua Mineruam, aqua Neptunum significaret: in ciuium verò esse arbitrio, eligere deorum alterum. Congregatis itaque vtriusq; sexũs hominibus, viri Neptunum, mulieres Mineruam elegêre. Vicerunt autem mulieres, quia vno voto præualuerunt, & vocata est ciuitas Athenæ, quod Latinè Mineruam dicimus. Quamobrem iratus Neptunus, vndis Athenarum terras populatus est. Quem ciues placare volentes, triplici supplicio mulieres affecêre, Vt decæterò publicis non interessent, nec suffragia ferrent: Nè quis maternum cognomen sumeret: tertiò, Nè quis filias Athenẹas vocaret. Vndè & Cecrops Atticos, Athenienses appellauit.

Cecrops. Diphyes. Cur Athenę dicantur.

Cecrops, primus rex Athenienſis: hic, vt est in lib. de imagine mundi, cum Pharaone submersus est. post hunc regnauit Granaus, deindè Amphitryon pater Herculis, exin Erichthonius inuentor curruum, post hunc Pandion, deindè Aegeus, exin Theseus, deindè Melãthus, exindè Codrus, qui se pro populo hostibus tradidit. post hũc magistratus populo præfuerunt.

Reges Athenienſium. Codr⁹ rex.

De Codro ità Iustinus lib. I. scribit: Erant, inquit, inter Athenienses & Dorienses simultates. Dorienses de euentu belli consuluerunt oracula. responsum, superiores fore, nisi regem Athenien-sem occidissent. Cùm ventum esset in prẹlium, militibus ante omnia custodia regis præcipitur. Athenienſibus eo tempore rex Codrus erat, qui & responso dei & præceptis hostium cognitis, permutato regis habitu, pannosus castra hostium ingreditur. ibì in turba obsistẽtium, à milite quem vulnerauerat, interficitur. Hoc cognito, Doriẽses discedunt.

dunt. atque ità Athenienſes virtute ducis, pro ſalute patriæ morti ſe offerentis, bello liberantur.

Poſt mortem Codri, adminiſtratio Reipublicæ annuis magiſtratibus permiſſa eſt. Sed ciuitati nullæ leges erant.

Solon. Eligitur Solon vir ſcientia inſignis, qui velut nouam ciuitatem legibus conderet, tanto temperamento inter plebem ſenatumque egit, cùm ſi quid pro altero ordine tuliſſet, alteri diſpliciturum videretur, vt ab vtriſq; parem gratiam traheret. Solon inter multa egregia illud memorabile egit: Inter Athenienſes & Megarēſes de proprietate Salaminæ inſulæ diù bellatum fuit. poſt multas clades capitale eſſe apud Athenienſes cœpit, ſi quis legem de vendicanda inſula tuliſſet. Solicitus itaque Solon, nè aut tacendo parùm Reipublicæ conſuleret, aut cenſendo, periculū ſubiret, ſubitam dementiam ſimulat, cuius venia non dicturus modò prohibita, ſed & facturus erat: more vecordium euolat in publicum: factoque concurſu hominum, inſolitis verſibus vt furioſus ſuadere populo cœpit, quod verebat: omniumq; animos ità cepit, vt extemplò bellum aduersùs Megarenſes decerneretur, inſulaque, deuictis hoſtibus, Athenienſibus cederet.

De Moiſe & Iudæis. De Moiſe verò & Iudæis Cornelius Tacitus Diurnalium libr. XXI. Orta, inquit, per Aegyptum tabe, quæ corpora fœdaret, regē Bocchorim in Hammonis templo remedium petentem, purgare regnum, & illud genus hominum inuiſum deis, alias in terras auehere iuſſum: ſic conquiſitum collectumque populum, poſtquàm vulgus vaſtis locis relictum ſit, cæteris per lachrymas torpētibus, Moiſen vnum exulum monuiſſe, nè quam deorum hominúmve opem expectarent, ſed ſibi, vt duci, crederent. Aſſensêre, atque omnium ignari, fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æquè, quàm inopia aquæ, fatigabat. Iāq; haud procùl exitio totis campis procubuerāt, cùm grex aſinorum agreſtium è paſtu in rupem nemore opacam conceſſit.

Secutus Moiſes cōiectura herbidi ſoli, largas aquarum venas reperit. Leuati itaq;, continuum ſex dierum emēſi iter, ſeptimo pulſis cultoribꝰ, obtinuêre terras, in quibus vrbs & templum dicata ſunt. Moiſes, quô ſibi in poſterum gentē firmaret, nouos ritus contrariosq; cæteris mortalibus, indidit. prophana illic omnia, quæ apud nos ſacra: rurſum cōceſſa apud illos, quæ nobis inceſta. Effigiem animalis, quo monſtrante, errorem ſitimq; depulerant, penetrali ſacrauêre, cæſo ariete in contumeliam Hammonis. Bos quoquè immolatur, quem Aegyptij Apin colunt. Sue abſtinent ob ſcabiem vitandam, cui illud animal obnoxium. Septimo die ocium placuiſſe ferunt, quia is finem laborum tulerit. dein blandiente inertia, ſeptimū quoquè annum ignauiæ datum. alij honorem eum Saturno haberi aſſerunt. Ob famem & ieiunia panis eorum non fermentatur. Hi ritus, quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur. Iudæorum inſtituta.

Et quia apud ipſos fides obſtinata, miſericordia in promptu, ſed aduersùs oēs alios hoſtile odiū. ſeparati epulis, diſcreti cubilibus. proiectiſſima ad libidinem gens, alienarum concubitu abſtinēt, inter ſe nihil illicitum. circūcídere genitalia inſtituêre, vt diuerſitate noſcantur. Nec quidquam priùs imbuunt, q̃ contemnere deos. animosq; prælio aut ſupplicio peremptorum, æternos putāt. Eadem cura & de infernis, & perſuaſio cæleſtium. Contrà Aegyptij pleraq; animalia effigiesq; compoſitas venerantur. Iudæi mente ſola vnumq; numen intelligunt. prophanos, qui deūm imagines in ſpecies hominum fingunt. Iudęorū opinio de Deo

Hęc & multa alia Cor. Tacitus, & de balſamo & lacu ſterili: Haud procùl indè campi, ait, quos ferunt olìm vberes, magnisq; vrbibꝰ habitatos, fulminis ictu arſiſſe, & manere veſtigia, terramq; ſpecie torridam, vim frugiferam perdidiſſe, &c. vt generatione XXII. patuit, de quibus apud Iuſtinum.

GENERATIO XXVII.

ANno 3649. ab exordio mundi, regnante apud Aſſyrios Spareto, in Aminadab filio Aram, per lineā Chriſti 27. incepit generatio. durauit annis 51.

Moiſes quæ geſſerit. Erat hoc in tēpore Moiſes Aegyptijs exoſus propter virtutes, & quum iam fuga facta vxorem duxiſſet Sephoram filiam

filiam Iethro sacerdotis Madian, ac liberos procreâssẽt: Quodã tempore dũ pasceret gregem in mõte qui vocatur Sina, qui mõs est excelsus & ad pasturas egregius, hîc dum esset opinio habitare Deũ, vt refert Ioseph us, primitùs nemo pascebat, quia pastores illic minimè ambulare præsumebant. In quo prodigium Moisi mirabile apparuit. Ignis nanque depascens rubi viriditatẽ eiusq; florem, trãsijt innoxius, fructiferosq; ramos nullo incendio dissipauit. Exo. 3.

Cumque flamma vehemens esset, ille etiàm visionem inopinabilem formidãs, obstupuit, & magis dum vocem ignis emitteret, eũq; suo nomine vocaret, verbaq; facere videretur, quibus etiàm eius fidutiam, præsumentis ad loca accedere, vbi nullus hominum primitùs ambulâsset, eô quòd essent diuina, redarguit: eiq; suasit vt procùl ab igne recederet, et vt sufficerent ei quæ viderat, cùm esset vir bonus, magnorumq; proles virorum: Solue, inquit Dominus, calceamẽta tua. locus em̃ in quo stas, terra sancta est. prædicabatq; ei futuram gloriam & honorẽ apud homines præsente Deo. Iussitq; vt cum fidutia abiret in Aegyptum, dux & princeps futurus multitudinis. Vidi, inquit, afflictionem populi mei, & vẽni liberare & educere de terra illa in terram lacte & melle manantem. Veni ergò, & mittam te ad Pharaonem, vt educas eos, & ego ero tecum. Ait Moises: Domine, si dixerint mihi filij Israel, quod est nomen eius, quid dicam? Dixit Dominus: Sic dices: Qui est, misit me, Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob. Tu ergò ingredere cum senioribus Israel ad Pharaonem, & dic: Dominus DEVS Hebræorum vocauit nos, vt eamus viam trium dierum in solitudinem, & immolemus Domino Deo nostro. Scio autem quòd non dimittet vos, sed ego percutiam eum in cunctis mirabilibus.

Virga Moisis. Ad hæc Moises: Dñe, nõ credent mihi. Cui Dominus: Proijce virgam quam manu gestas, in terram. proiecit, & versa est in colubrũ, ità vt fugeret Moises. Apprehende, inquit Dominus, caudã eius. Extendit itaq; manum, & apprehendit: versaq; est in virgam. Rursum Dominus: Mitte manũ tuam in sinum. quam missam, protulit leprosam. Retrahe, ait. Retraxit, & protulit iterùm, eratq; similis carni reliquæ. Deindè ait: Si non credent his, sume aquam de flumine, & effunde super aridam, & vertetur in sanguinem. Ait Moises: Obsecro Domine, non sum eloquens ab herì & nudiustertiùs. Cui Dominus: Perge, & ego ero in ore tuo. Exo. 4. Adhuc ille: Obsecro, mitte quem missurus es. Iratus Dominus, ait: Eccè Aaron frater tuus egredietur in occursum tibi. ipse loquetur pro te ad populum, tu autem eris ei in his quæ ad DEVM pertinent.

Redijt ergò Moises ad socerum suum, & ait: Reuerti volo in Aegyptum ad fratres, vt videam si viuant. Cui Iethro: Vade in pace. Et cùm moram faceret, ait Dominus: Vade in Aegyptum, mortui enim sunt qui quærebãt animam tuam, Abijt itaq; Moises, tenens virgam in manu, tulitq; secum Sephoram vxorem & duos filios, quos in itinere iussu Domini circuncídit. Indignata Sephora, ait: Spõsus sanguinum tu mihi es. redijtq; ad patrem, annuente Moise, cum filijs. Interea locutus est Dominus ad Aaron: Vade in occursum fratri tuo, qa venit. Intrauitq; Aaron desertum Sinai, & occurrit Moisi in monte Dei. dixitq; Moises ei omnia verba Domini ac mandata. Veneruntq; simul, & congregauerunt seniores Israel. locutusque est eis Aaron omnia verba Domini, & fecit signa coram eis, ità vt eis fidem haberẽt. Ingressiq; sunt cum senioribus ad Pharaonem, & dixerunt: Hæc dicit Dominus Deus Israel, dimittas populum suum, vt sacrificet in deserto. Ad quod ille: Nescio Deum Israel, nec populum dimittam.

Tunc Moises commemorauit regi beneficia Ioseph, necnon quanta ipse fecerat Aegyptijs oppressis ab Aethiopibus, labores & pericula exponens quæ pro eis tulerat, nec retributionem recepisset. Quę omnia rex deridens, eum vocat seruum fugitiuum, & quòd seditionis causa rediérit. Et cùm instarent Moises & Aaron, iratus dixit: Quarè Aarõ et Moises solicitatis populum ab operibus? ite ad onera vestra. pręcepitq; prefectis operum, dicens: Vacant ocio, opprimamus

operibus,vt acquieſcãt. Nequaq̃ eis vltrà detis paleas,ſed vadant & colligant ſtipulas ad lateres,nec de mẽſura minuetis.Quod factum eſt.Inſtabantq; præfecti operum, vt complerent opus quotidiè. ex quo vociferati ſunt ad Pharaonem, dicentes: Cur ità agis contra ſeruos tuos iniquè? Qui ait: Vacatis ocio, & dicitis,Eamus ac ſacrificemus DEO noſtro.ideò nihil remittetur vobis.

Occurrunt ergò Moiſi & Aaron, dicentes: Odio feciſtis nos Pharaoni, & præbuiſtis ei gladium. Ad hæc conſulto DEO,confirmati ſuaſerunt populo,vt patienter expectarent promiſſa Dei. Et dum iam obedientes eſſent, libertatem promiſſam reſpicientes,ait Dominus ad Moiſen: Loquatur Aaron ad Pharaonem omnia quæ mando vobis. ſed ego indurabo cor eius, & multiplicabo ſigna & oſtenta, nec tamen audiet vos. Fecit itaq; Moiſes & Aaron,ſicut præcepit Dominus.Erat autẽ Moiſes octoginta annorum, & Aaron plùs trium annorum.

DIMITTI POPVLVM VOLVNT MOISES ET AARON.

X. plagæ Aegypti.

Ingreſſi itaque Moiſes & Aaron ad Pharaonem, leuansque Aaron virgam, percuſſit aquam fluminis coram Pharaone & ſeruis eius. Quæ verſa eſt in ſanguinem,& piſces in ea mortui ſunt, computruitque fluuius ità, vt non poſſent Aegyptij bibere. erat tamen potabilis Iſrael. At malefici Pharaonis incantationibus ſuis ſimilitèr fecerunt. Auertens autem ſe Pharao, ingreſſus eſt domum, impletique ſunt dies ſeptem. Dixit Dominus ad Moiſen: Ingredere ad Pharaonem, & ſi noluerit dimittere populum, dic ad Aaron, vt extendas manum ſuper flumina, paludes & riuos. Et fecit ſic. & aſſcenderunt ranæ,operueruntque terram Aegypti. & fecerunt malefici ſimilitèr incantationibus ſuis. Dixitque Pharao: Orate,quæſo, Dominum, vt auferantur ranæ,& dimittam populum. Et clamauit Moiſes & Aaron ad Dominum, & mortuæ ſunt ranæ.Hoc videns rex, non dimiſit eos.

Plaga I.

Secunda.

Dixit rurſum Dominus ad Moiſen: Loquere ad Aaron,vt extendat virgam, & percutiat puluerem terræ. & factũ eſt ità.& facti ſunt cyniphes in omni terra Aegypti. At malefici tentauerunt idem facere,ſed non potuerunt. & correpti à rege,dixerunt:Digitus Dei eſt hic.erãtq; cyniphes tam in hominib⁹, quàm in iumentis.Induratum eſt autem cor Pharaonis,& non audiuit eos. Dixit autem & Dominus ad Moiſen:Surge diluculo,& egredere ad Pharaonem,& dic ei: Si nolueris dimittere populũ, mittam in oẽm terram,dicit Dominus,omne genus muſcarum.& factũ eſt,ſed eos non audiuit. & venit muſca grauiſſima in oẽm terram Aegypti,& in oẽm domum Pharaonis & Aegyptiorũ. Tunc vocauit eos Pharao,& ait:Ite,ſacrificate Deo veſtro in terra hac. Qui dixerunt:Nõ poſſumus abominationes Aegyptiorum immolare.ſi mactauerimus quæ colũt ipſi, lapidibus obruẽt nos. Ad hęc Pharao: Ite in deſertum,verùm nè longè abeatis,& rogate pro me. Et ait Moiſes: Rogabo, & recedet muſca. veruntamen noli vltrà fallere.

Tertia.

Quarta.

Oratẽ Moiſe,abſtulit Dominus muſcam.at ingrauatũ eſt cor Pharaonis, ità vt nec hac quidem vice dimitteret populum. Tunc dixit Dominus Moiſi: Dic Pharaoni: Si retinuerit populum meũ, crãs inducam peſtem grauem,& moriẽtur omnia animantia, nec quidquam de his quæ poſſidet Iſrael, morietur. Fecit ergò Dominus verbum hoc altero die,& mortua ſunt omnia animantia Aegypti, præter ea quæ erant Hebræorum.Et ingrauatum eſt cor Pharaonis, noluitque dimittere populum. Adiecit Dominus: Tollite cineres de camino,& ſpargite illos in cælum coram Pharaone, & erunt in hominibus vlcera & veſicæ turgentes in oẽi terra Aegypti.& factũ eſt ità. nec poterant etiãm tũc malefici ſtare coram rege,propter vulnera ex corruptione venientia, nec adhuc quidem audiuit eos Pharao,ſicut locutus eſt Dominus.

Quinta.

Sexta.

Dixit quoquè ad Moiſen Dominus: Dic Pharaoni,idcircò poſui te,vt oſtendã in te fortitudinẽ meam.en pluã grandinẽ crãs,qualis nõ fuit in Aegypto vſq; in diẽ hanc,congrega quę habes in agro iumenta,nè pereant. Extenditq; Moiſes virgam in cælũ, & dedit Dñs tonitrua, grandi-

Septima.

grādinem & fulgura, percuſſitq; grando cuncta quæ fuerunt in agris, herbā & ligna confregit. Vocauitq; eos Pharao, & ait: Peccaui, nunc oretis Dominum pro me, & dimittam vos.

Egreſſusq; mox ex vrbe, tetēdit manus ad Dominum, & ceſſauit tempeſtas. Hoc videns Pharao induratus, non dimiſit populum. Octaua. Et dixit Dñs ad Moiſen: Faciam ſigna quæ narres filijs Iſrael & nepotibus, vt ſciatis quia ego ſum Dominus, eccè adducā locuſtas, vt comedant quod reſiduum eſt grandini.

Ad ingreſſum itaq; Moiſis dixerunt ſerui Pharaonis ad eum: Vſquequò patiemur hoc ſcādalum? dimitte eos, quia perit Aegyptus. Et reuocatis illis dixit Pharao: Quinam ex vobis ituri ſunt ad ſacrificandū? Ait Moiſes: Viri & mulieres cum ouibus & armētis. Ad hęc Pharao: Cui dubium eſt quòd peſſimè cogitetis? non fiet ità, ſed ite viri tantùm. & eiecti ſunt à conſpectu eius. Extendit itaque Moiſes manum, & venerunt locuſtæ innumerabiles, quæ deuorauerūt omne virens in lignis & herbis.

Feſtinusque Pharao, vocauit eos & ait: Peccaui in Deum veſtrū. orate pro peſte etiàm hac vice. Egreſſus Moiſes, orat. & flauit ventus ab occidente, proiecitq; locuſtas in mare rubrum, Nona. indurauitque Dominus cor Pharaonis, nec dimiſit populum Iſrael. Extendit itaq; Moiſes manum in cælum, & factæ ſunt tenebræ palpabiles, vt nec videre nec mouere poſſent ſe Aegyptij: vbicunquè autē erat Iſrael, lux fuit. Et vocauit eos iterùm Pharao, & ait: Ite vniuerſi vos, oues tantùm & iumēta remaneant. Reſpōdit Moiſes: Nec remanebit ex eis vngula, præſertim cùm ignoremus qd immolare debeamus. Dixit Pharao: Recede, & caue nè vltrà videas faciem meam: alioquì morieris. Reſpōdit Moiſes: Fiet vt locutus es. abijtq; ad fratres ſuos.

Et dixit Dominus: Adhuc vna plaga tangam Pharaonem, & dimittet vos. X. plaga. morietur omne primogenitum hominum & iumētorum, apud vos verò nec mutiet canis. petetis vaſa ab Aegyptijs, & dabunt vobis. Addiditq;, Menſis iſte vobis erit primus in menſibus anni. loquimini ad vniuerſum cœtum filiorum Iſrael: Decima die menſis huius tollat quęq; domus agnum, vel ſi non poterit habere, hœdum per familias & domos ſuas. Sin autē minor eſt numerus, vt nō ſufficiat ad veſcendum agnum, aſſumat vicinū ſuum, iuxta numerū animarum quæ ſufficiunt ad eſum agni. Erit autē agnus maſculus anniculus ſinè macula, & ſumptum de grege ſeruabitis eum in domo vſq; ad 14. diem, & immolabit eum omnis multitudo filiorum Iſrael ad veſperam, tingetisq; de ſanguine faſciculo hyſſopi ſupra vtrunq; poſtem & ſuperliminare, edentes carnes illas nocte illa aſſas igni, nec coctum quid aut crudum, & azymos panes cum lactucis agreſtibus, caput cum pedibus eius & inteſtinis vorabitis, nec remanebit quidquam ex eo vſq; manè, & quod reſiduū fuerit, igne comburetis. ſic autem comedetis: renes veſtros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis feſtinantes. Eſt enim phaſe, id eſt, Phaſe. tranſitus Domini. tranſibo enim nocte illa per terram Aegypti, percutiamque omne primogenitum ab homine vſque ad pecus. diem verò hūc habebitis ſolennē in generationibus veſtris cultu ſempiterno. ſeptem diebus azyma comedetis, nil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad veſcendum pertinent. Prima dies erit ſancta ac ſolennis, & dies 7. eadem ſolennitate venerabilis.

De agno paſchali.

Vocauit autem Moiſes omes ſeniores filiorū Iſrael, & dixit ad eos: Ite tollētes animal per familias veſtras, & immolate phaſe, ſanguinemque faſciculo hyſſopi adſpergite in limine & ſuperliminare & vtrūq; poſtē. nullus veſtrūm egrediatur oſtium domūs ſuæ vſq; mane. Tranſibit enim Dominus percutiens Aegyptios. cumq; viderit ſanguinē ſuper poſtibus, trāſibit oſtium domūs, & non ſinet percuſſorem ingredi & lædere. cuſtodite verbū hoc. cumq;, introiēritis terrā quā Dominus Deus daturus eſt, obſeruabitis cæremonias iſtas. & cū dixerint filij veſtri, quæ eſt iſta religio, dicetis eis: Victima trāſitūs Domini eſt. Incuruatus adhoc populus, adorauit. feceruntque ſicut præcepit eis Dominus.

Factum est autẽ, in noctis medio percussit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti, à primogenito Pharaõis vsq; ad primogenitum captiuæ, & oñe primogenitum iumentorũ, nec erat domus in qua non esset mortuus. surrexitq; Pharao nocte & omnes serui eius, cunctaq; Aegyptus, & ortus est clamor magnus. vocatisq; Moise & Aarõ, ait Pharao: Surgite, egredimini à populo meo vos & filij Israel. ite & immolate Domino oues vestras, & armenta sumite, & abeuntes benedicite mihi. Vrgebantq; ægyptij eos de terra exire velocitèr, dicentes: Omnes moriemur.

Exitus populi Israel de Aegypto.

Tulit ergò populus consperſam farinam antequàm fermentaretur, et ligans in pallijs, posuit super humeros suos. feceruntq; sicut præceperat Dominus, & petierunt ab Aegyptijs vasa argentea & aurea, vestemq; plurimã, quibus dedit gratiã Dominus corã Aegyptijs, vt commodarẽt eis. & sic spoliauerũt ægyptios. profectiq; sunt filij Israel de Rameſſe in Sochoth, & erãt quasi 600. millia virorũ peditum, absq; paruulis & mulierib⁹. sed & vulgus promiscuũ innumerabile, qa multi Aegyptij viri & mulieres iunxerunt se eis cõuersi ad Iudaismum. duxeruntque iumenta & greges diuersi generis.

Tempus autem filiorum Israel quod manserũt in Aegypto, fuit 430. annorũ, incipiendo à promissione Abrahę facta in via Mesopotamię vsq; ad legem datã. Locutus est Dñs ad Moisen, dicens: Sanctifica mihi omne primogenitũ tam de hominibus quàm de iumẽtis. mea enim sunt omnia primogenita masculini fexũs, quę aperiũt vuluam, eô quòd occídi omne grimogenitũ Aegypti. cumque veneris in terrã promissam, commẽdabis filijs tuis seruandum ritu sempiterno. Erit igitur quasi signũ in manu tua, vt liberationis huius non obliuiscaris.

Præceptum de primogenitis.

Moises igitur nõ duxit populum per terram Philistijm, hoc est, per Palæstinam, tum propter antiquã molestiam et odium vetus, nè insurgerent Philistæi aduersùs eos, quorum adhuc non erat cõpleta malitia, vt deleret eos Dominus. munitiq; multa supellectile, ascenderunt illi de terra Aegypti de 5. progenie. Iacob eñ qui fuit in linea de qua Christus nasciturus erat, genuit Iudam, Iudas genuit Phares, Phares Esrom, Esrõ Aram, Aram genuit Aminadab, q princeps existens tribũs Iudæ, egressus est de Aegypto.

Tulit etiàm Moises ossa Ioseph secũ, eô quòd adiurâsset filios Israel, vt efferrẽt hinc ossa sua. Profectiq; de Sochoth, castrametati sunt in Etham in extrema parte Aegypti habitabilis. Dominus autem prẽcedebat eos ad ostendendam viam in columna nubis per diem, per noctem in columna ignis. Præcepitq; Dominus, vt reuersi aliquantulùm versùs Aegyptum castrametarentur in regione Phiairoth, quæ est inter Magdalum & mare, & posuerunt castra supra mare rubrum.

Phiairoth

Et cùm vltra trium dierũ spatiũ processissent, intellexit Pharao eos ad fugiendũ, non ad sacrificãdum, properare. Tulit ergò 600. currus, equitũ 50. millia & 200. millia peditum armatorũ, insecutus eos. Leuantes aũt oculos Hebręi, viderunt Aegyptios properantes, benè armatos. exterriti sunt. circundati enim erant montibus ab vna parte, mari rubro ex altera, vt fugæ facultatem nõ haberent. concluseruntque eos Aegyptij obsidione.

Erat Hebræis dura obsessionis molestia propter egestatem necessariorum, neque fugę facultatẽ habentes, armisq; priuati, licèt pugnare vellẽt. Nulla erat itaq; spes, nisi vt sese quãprimùm Aegyptiorũ voluntati traderent. Moisen in omnibus culpabant, oblíti signorũ quę eis fuerant à Deo pro sua liberatione monstrata, & vsq; ad hoc venerunt, vt eum lapidibus niterentur obruere. Erat eñim luctus & gemitus mulierũ & infantum, ante oculos habẽtium mortem indubitatam.

Moises autẽ, licèt exasperata in eum multitudo esset, circa eius tamẽ prouidentiam non cessabat, omnia in Deum conferens. stansq; in medio, sic exorsus est: Nec hominibus quidẽ benè cõuersantibus circa nos, iustũ erat nõ credere: de Dei verò prouidẽtia vos desperare iniquũ est, à quo vobis oĩa proueneruṫ, quæcunq; per me ad salutẽ & libertatẽ vestram

Oratio Moisis ad populum.

veſtrã facta ſunt, eaq; non ſperantibus promiſit. Quin potiùs in periculo, ſicut putâſtis, oporteret vos adiutorium ſuſtinere diuinum, cuius opus erit, etiàm nũc in tali nobis difficultate concluſis ex deſperatiõe, ſicut vos creditis, ſalutẽ prẹſtare, et ex hoſtibus liberare, qui fortitudinẽ vtiquè ſuã circa nos eſt oſtenſurus, & prouidentiã facturus. Non em̃ in paruis diuinitas auxilium ſui fauoris ſolet accõmodare, ſed potiùs in quibus humanam ſpem ad meliora nõ videt accedere, vndè tali auxiliatori credentes, cui virtus eſt etiàm parua grandia facere, & tantarum rerum infirmitatem ſuo munimine roborare. Nolite Aegyptiorum arma metuere, nec quia mare & poſteriores montes viã fugæ prohibent, propterea ſalutis ſpatia deſperare. fiẽt em̃ vobis hęc, quaſi campi Dei prouidentia, & pelagus conuertetur in terram.

Cumq; hęc dixiſſet, duxit eos ad mare, Aegyptijs intuentibus, rogabatque Deum, dicẽs: Neq; tu quidẽ ignoras, qa fugere nobis mala præſentia, nec potẽtia nec auxilio licet humano: ſed tu Domine prẹbe aliquod ſalutare exercitui, tua voluntate Aegyptum relinquenti. tuũ eſt enim nos eripere, quia nũc oñi ſpe & conſilio deſtituti, ad tua ſoli⁹ ſubſidia conuolamus, & quicquid ex prouidentia tua nobis acceſſerit, quod nos ab Aegyptiorum ira nunc liberare poſſit, inſpicimus: velociterq; nobis tuam oſtende virtutem, & populum deſperãtem ac ruentẽ in peius, ad ſecuritatẽ dignare & ad fidutiam pietatis perducere. Nos enim in extraneis ſumus, ſed tuũ quidem eſt mare, tuus eſt mons qui nos circũdat, ità vt te prẹcipiente mare poſſit conuerti in aridam, ac nos tua virtute ſaluare.

Talia ſiquidem cùm orâſſet, iubente Domino, percuſſit virga mare: quod repentè inciſum ac diuiſum, terram reliquit nudam. Moiſes autem videns pelagus ceſſiſſe in duodecim diuiſiones, aduocabat tribus ſingulas ex ordine natiuitatis ſuæ, & exhortabatur vt ipſum prẹeuntem ſequerẽtur. Et cùm timuiſſent ſeq, Aminadab princeps tribũs Iudæ, plenus fide, primus poſt Moiſen ingreſſus eſt, alijs trepidantibus. propter quod meruit & regnũ. dein cẹteri oñes cum feſtinatione pergentes, delectabãtur, agebantq; Deo gratias propter ſalutem, quæ prẹter ſpem eis acceſſerat.

Transit⁹ maris rubri, pẽunte Moiſe & Aminadab.

Quod videntes Aegyptij, veſanos iudicabant: ſed cùm viderent illos illæſos tranſire, ingreſſi ſunt poſt eos, iamq; venerat vigilia matutina, iniecit Dominus ſuper eos intolerabiles imbres & graues tonitruos coruſcationesq;. vndè territi, dixerunt: Fugiamus Iſraelem, Dominus enim pugnat pro eis. fugientibusq; illis, inuoluit eos Dominus in medijs fluctibus, operueruntque aquæ currus & equites, cunctique exercitus Pharaonis cum peditibus ſubmerſi ſunt, nec vnus quidem ſuperfuit ex eis. Filij autẽ Iſrael perrexerunt per medium ſicci maris, & aquę erãt eis quaſi pro muro à dextris et à ſiniſtris, ex quo non poterant retinere gaudiũ inopinatæ ſuæ ſalutis. Inſupèr & inimicis ſuis dimerſis, hymnum tota nocte dixerunt, laudantes Deum, dicẽtesq;: Cantemus Domino, glorioſè etenim magnificatus eſt: currus Pharaonis & exercitus proiecit in mare, ambulaueruntq; filij Iſrael per ſiccum in medio eius &c.

Internecio Aegyptiorũ ſeu plaga 11.

Poſteà verò armis Aegyptiorum per fluctuum violentiam allatis, iudicabat Moiſes Dei factum prouidentia: exijtq; colligens arma, Hebræosq; his muniẽs, vt ſi quandò opùs eſſet, armati pugnarent, & moratus eſt cum populo iuxta littus ſeptem diebus, & cum tympanis ac muſicis ſingulis diebus veniebãt, cantabantque Domino canticum Moiſis, viri ſeorſum, & ſeorſum mulieres. Videns autem Moiſes Iſrael circa ſpolia nitentes, tulit ea. egreſſiſque ſunt in deſertum Sur, ambulaueruntque tribus diebus per ſolitudinem, & non inuenerunt aquam, donèc veneruntin Marath, quæ tamen adeò erat amara, vt nõ poſſent bibere. murmurauitque populus contra Moiſen. At ille clamauit ad Dominum, qui oſtendit illi lignũ: quod cùm miſiſſet in aquas, verſę ſunt in dulcedinem. Deindè veneruntin Helim, vbi erant xij. fontes & lxx. palmæ, modica tamen aqua erat in fontibus & cœnoſa.

Hymn⁹ quo popul⁹ Iſrael Deo gratias egit.

Sur.

Marath.

Helim.

Pro-

Sin. Profecti sunt indè in desertum Sin quintadecima die mẽsis secũdi, hoc est, Maij, die xxx. ab exitu eorũ de Aegypto. Tunc defecerunt eis victualia, quæ tulerunt de Aegypto. vndè & dixerunt, in hac penuria constituti: Vtinàm mortui fuissemus in Aegypto, quandò habebamus carnes, & comedebamus panem in saturitate. Orauit igitur Moises Dominum, & est exauditus, dixitque Moises: Audiuit Dominus murmur vestrũ: dabitq; vobis vesperè carnes, & manè panes in saturitate.

Cumque loqueretur ad vniuersum cœtum, eccè gloria Domini apparuit in nube. factumq; est vesperè, & ascendẽs coturnix de sinu Arabico, operuit castra, & ad libitum populi capiebatur. Manè autẽ venit ros, & cùm gustâssent, sensérunt mellis dulcedinem, & panem promissum datũ. Iacuit autẽ per circuitũ castrorum quasi granũ coriandri album & pilo cõtusum: quod videntes, dixerũt: Manhu? id est, Quid est hoc? Indè dicitur manna. Ait itaq; Moises: Hic est panis datus vobis à Domino. Colligite gomor per singula capita. & collegerũt. nec qui plùs collegit, ampliùs habuit. Pręcepit autem vt colligerent manè, qa calescente sole liquefiebat, licèt adignẽ induraretur. dixitq;, Nullus relinquat ex eo in manè. Et quidam non audiêrũt eum, & scatere cœpit vermibus.

Manna.

Iratusq; est Moises cõtra eos, & præcepit rursum, vt die 6. colligerent duplices, vt haberẽt in sabbato, s. die septimo. Venitque 7. dies, & egressi de populo vt colligerent, nõ inuenerunt: Dixitq; Dominus Moisi: Vsquequò non vultis seruare præcepta mea? propter sabbatum accipietis cibos duplices, nec quisquam egrediatur de loco suo die sabbati, sed sabbatizabitis. Dixit rursum Moises: Iste est sermo Domini: Imple gomor ex eo, & custodiatur in futuras generationes, vt nouerint panẽ quo ãlui eos in deserto. Impleuerunt igitur gomor, & posuit illud Aaron in vrna aurea reseruandũ. & vsi sunt manna donèc fuerunt in deserto.

Depta. Halis. Posteà profecta est omnis multitudo de deserto Sin, venerũt in Depta. profectiq; de Depta, venerũt in Halis. Egressiq; de Halis, venerunt in Raphidim, vbi nõ erat aqua ad bibendum. Iurgatus est populus cõtra Moisen, dicẽs: Da nobis aquã vt bibamus. Quibus Moises: Quid iurgamini contra me? Cur tentatis Dominũ? Conuersusq; ad Dñm: Quid, inquit, faciã populo huic? adhuc enim pusillũ, & lapidabit me. Ait Dominus: Sume seniores Israel, & vade ad petram Oreb, percutiesq; virga. & fecit Moises, egressæq; sunt aquæ largissimæ, & vocauit Moises nomen loci, Tentatio.

Aqua è petra exilijt.

Cùm verò Hebræorum nomen iam vbiquè diuulgaretur, à prouincialibus timebatur. & conuenientes ad inuicèm quinq; reges circùm habitantes, bellare statuerunt contra eos, antequàm vires maiores susciperent. Moises verò etsi nihil hæsitaret, subita tamen pericula Hebræorum multitudinem perturbabant, quos Moises consolari incepit, rogabatq; promptiores esse, tãquàm omniũ rerũ facultas eis adesset, ità vt hostibus præualere possent. Elegitq; Iosue filiũ Nauæ de tribu Effraim, virum robustũ & ad labores fortissimum, ad cogitandum quoquè & loquendum valdè idoneum. Huic & paucos tradidit armatos, plurimos autem in castrorum custodia retinuit. Cõtra quos egressus est Amalech in multitudine graui, vt pugnaret cum eis. At Moises, ordinata acie suorum, ascendit in montem, virgam manu gestans.

Iosuę laus.

Miscebãtur itaq; hostes, & in manibus erat bellum: fiducia autẽ & viribus vtebantur inuicèm. Cumque eleuâsset Moises manus ad Dominum, vincebat Israel: sin verò paululùm remisisset, vincebat Amalech. Quo comperto, Aaron & Hur supposuerũt ei lapides, & vtraque parte manus eius sustentabant, erãt enim graues pro labore orandi, nec tamen remisit manus Moises vsque ad solis occasum. Tum Hebræi Amalechitas fortitèr vicerunt. interfecissentq; omnes, nisi nocte interueniente, populus recessisset à cæde. Vicerunt itaque, abundantia potiti magnorum bonorũ. nam fugientes hostes, magnam copiam argenti simul & auri reliquerunt in castris, abundantiam ornamentorum textilium paritèr & armorum.

Populi Israel pugna.

Oratio Moisis pro salute & victoria Hebræorum.

Post

Victoria Hebræorum.

Post hæc omnia colligentes, Iesum prȩconijs extollebãt. nemo eñ Hebrȩorum mortuus est, hostium verò tanti, quantos neq; numero comprehendere possibile est. Et ait Dominus Moisi: Scribe hoc in libro. adhuc enim delebo memoriã Amalech de sub cȩlo, quòd cõtra Hebrȩos pugnans, nequaquàm in calamitatibus eis pepercerit. Aedificauitque Moises altare, vocauitque illud, Exultatio mea.

Audiens autem Iethro socer Moisis, quȩ fecerat Dominus circa Israel, egressus obuiàm Moisi in deserto, tulit secũ Sephoram vxorem illius & duos filios, Gersan & Eliezer. Cumque intrâsset tabernaculum eius, narrauit illi Moises quæ fecerat pro eis Dominus, & itineris laborẽ. Tum Iethro: Benedictus Dominus q eripuit populũ de terra Aegypti. nunc cognoui quia magnus est Deus Hebræorum. Altera die sedit Moises vt iudicaret populum, qui assistebat ei à manè vsq; ad vesperam. Quod attendẽs Iethro, ait: Stulto labore consumeris. vltra vires tuas est negocium: sed audi verba mea, & erit Dominus tecum. Esto populo in his quæ sunt ad Deum, cȩremonias & viam morũ ac itineris ostendas eis. Ad causas verò elige viros prudentes, timentes Deum, amantes veritatem, & detestantes auaritiam, & constitue ex eis tribunos, centuriones & quinquagenarios, decanosque: hi iudicent populum oñi tempore. Quicquid autem maius fuerit, referuent tibi, & ipsi minora tantummodò iudicent: leuiusque tibi erit, partito in alios onere. Si hoc feceris, implebis imperiũ Domini, & præcepta eius poteris sustinere.

Congratulatur Iethro Moisi.

Iudicũ electio.

Quibus auditis, Moises fecit omnia quæ ei suggesserat ille, & electis viris strenuis de cuncto Israel, constituit eos principes populi, qui iudicarent plebes Domini omni tempore, præcipiens illis ac dicens: Audite populum, & quod iustum est iudicate. ità paruum iudicate, vt magnũ, siue ciuis ille sit, siue peregrinus. nec accipietis cuiusquam personã, quia Dei iudiciũ est. quòd si difficile qd vobis occurrerit, referte ad me, & ego audiam. Et sic acquieuit Moises socero suo, nec erubuit vir Deo plenus, consilium sequi hominis gentilis. Posteà valedicens Iethro Moisi, reuersus est in terram suam.

Mons Sina.

Mensę ergò tertio egressiõis de Aegypto, hoc est, primo kalen. Iunij, venerũt ad montem Sina, fixeruntque tentoria eregionè montis, 47. die. Et sequente die diluculo assẽdit Moises in montem ad Dominum, qui dixit ei: Dices filijs Iacob: Vidistis quæ fecerim vobis, nunc adijciam vt etiàm loquar vobis. Si custodiẽritis pactum meum, eritis mihi in populum peculiarẽ. Quæ cùm Moises retulisset ad populũ, dixerunt: Cuncta quę locutus est Dominus, faciemus. Cumq; redijsset Moises ad Dominum, ait ei Dominus: Veniam ad te in caligine, vt audiat me populus vniuersus, vade & sanctifica eos hodiè & crâs, lauent se & vestimenta sua, vacent ab amplexibus, & sint parati in diem tertium. Constituesq; terminos per circuitum montis: quos qui transiẽrit, ac montem tetigerit, morietur. manus non tangent eũ, sed lapidibus opprimatur, aut iaculis confodiatur. siue iumentum fuerit, siue homo, vltrà non viuet. Exod. 19.

Retulit omnia hæc Moises ad populum, aduenienteq; die tertio, ante solis ortum cœperunt audiri tonitrua; & micare fulgura, & nubes densa operuit montem, clangorq; buccinæ perstrepebat. Timuit autem populus, & Moisen perijsse putabat. tãdèm lętus apparuit, & serenus aër cum illo, & ait illis: Hodiè non audietis Moisen, sed illum qui pro nobis percussit Aegyptios, qui iter per mare dedit siccum, qui cibum de cȩlo pluit, potumque de petra produxit. Et simul eduxit populum in occursum Domini ad radicem montis. Erat autem dies quinquagesimus ab egressu de Aegypto. adunatisque omnibus extra terminos montis Sinai, ipse & Aaron, iubente Domino, vltra terminos assẽderunt.

Tunc locutus est eis Dominus, ità vt nullũ vox effugeret: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti & de domo seruitutis. Non habebis deos alienos coram me. non facies tibi sculptile, nec omnem similitudinẽ quæ Exod. 20.

est

est in cælo aut in terra, nec eorum quæ sunt in aquis. non adorabis ea neq; coles. Ego enim sum Dominus Deus fortis, zelotes, & faciens misericordias in millia his qui diligunt me, et faciũt præcepta mea. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Memento quòd diem sabbati sanctifices. sex diebus facies opera tua. septimo die sabbatum Domini Dei tui est. non facies opus in eo tu & filius tuus & filia tua, seruus & ancilla, iumentum tuum, & aduena qui in terra tua est. Honora patrem tuum & matrem tuã, vt longæuus sis super terram. Non occides, Non mœchaberis, Non furtũ facies, Non loquéris contra proximum tuum falsum testimoniũ, Non concupisces rem proximi tui, nec desiderabis vxorem eius, non seruum, non ancillam, nec omnia quæ illius sunt.

Hæc cùm dixisset, contremuit cunctus populus, steteruntq; procùl, dicẽtes Moisi, principes tribuum & maiores natu omnes: Eccè ostẽdit nobis Dominus Deus maiestatem suam. vocem eius audiuimus, probauimusq; hodiè quòd loquẽte Deo, vixerit homo. si enim audierimus vltrà vocem Domini Dei nostri, moriemur. Tu magìs accede, & audi quęcunque dixerit tibi Deus, loquérisq; ad nos, & nos audientes, faciemus ea. Quod cùm audisset Dominus, ait ad Moisen: Rectè locuti sunt. vade & dic eis, Reuertimini in tentoria vestra. Tu verò hìc sta mecum, & loquar tibi omnia mandata mea, cæremonias & iudicia.

Deut. 5.

Factumque est ità, dixitq; Dominus: Hæc dices filijs Israel, altare de terra facietis mihi, offeretisque super eo holocausta & pacifica vestra, in omni loco in quo fuerit memoria nominis mei, veniam & benedicam tibi. quòd si altare lapideum facere vis, non ædificabis de lapidibus sectis, sicut gentes faciunt. Si enim leuaueris cultrum tuum super eo, polluetur. Non ascendes per gradus ad altare meũ, nè reueletur turpitudo tua. Hæc & alia præcepta cæremoniasque tradidit Dominus Moisi, de quibus opportunè suis locis videbimus.

Aedificatũ altare Dei. Exod. 20.

Mãdata cæremonialia & iudicialia.

Venit ergò Moises & narrauit plebi omnia iudicia Domini, & responderunt omnes vna voce: Omnia quæ locutus est Dominus, faciemus. Scripsitq; Moises vniuersos sermones Domini, & manè surgens, ædificauit altare Domino, sicut præceperat ad radicem montis, & duodecim lapides, titulos scilicet duodecim tribuum erigens. Misitque Nadab & Abiu, qui futuri erant sacerdotes, & immolauerunt Domino pacifica 12. vitulos, quos obtulerũt 12. principes Israel.

Tunc accepit Moises mediam partẽ sanguinis, & misit in crateres, reliquũ verò sanguinis fudit sup altare, legitq; volumen fœderis vniuerso populo. Qui dixerunt: Omnia quæ præcepit Dominus, faciemus. Ipse verò sumptũ sanguinem respersit in populum, & ait: Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscũ. & reliquit eos. Moisi quoquè dixit Dominus: Ascende tu & Aaron, Nadab & Abiu, & septuaginta senes eligetis ex Israel, adorabitisq; procùl. Ascenderunt itaq; secundùm præceptum Domini vsq; ad terminos montis, & viderunt Dominum, & sub pedibus eius quasi opus sapphirinum.

Moises & lxx. senes.

Tunc vocauit Dominus Moisen, qui assumpto Iosue, transiuit terminos, dicens senioribus vt expectarent ibi, & si quid quęstionis, inquit, natum fuerit, referetis illud ad Aaron & Hur. Operuitque nubes montem: iterumque dimisso Iosue in quadam planitie montis, solus ascendit Moises. Septimo verò die vocauit eum Dominus. Qui ingressus nebulam, fuit cũ Domino quadraginta diebus & totidem noctibus, neque comedens, neq; bibens. Et ait Dominus ad eum post longam instructionẽ: Sume primitias, id est, preciosa quęque à populo Israel, & ab eo tãtùm qui vltrò obtulerit aurum & argẽtum, hyacinthum & purpuram, coccumque bis tinctum, byssum, pilos quoquè caprarum & pelles arietum rubricatas, & ligna sethim, q̃ sunt imputribilia ac incremabilia: oleum quoquè, aromata, thymiamata boni odoris, & lapides onychinos, sardonyces & gemmas, & faciant mihi sanctuarium, vt habitem in medio eorum. iuxta similitudinem tabernaculi quod ostendam tibi, facias illud.

Inpri-

Exod. 25. Inprimis arcã facies de lignis sethim: longitudo eius habebit duos & semis cubitos, id est, duas palmas & semissem, latitudo cubitum & semissem, altitudo similitèr cubitum & dimidium. deaurabis eam auro mundissimo intùs & foris, laminis aureis operiendo illam. faciesque suprà coronam auream per circuitum, & quatuor circulos aureos, quos pones per quatuor arcæ angulos: duo circuli sint in latere vno, & duo in altero: faciesq; vectes de lignis sethim, quos operies auro, inducesq; circulis, vt portari possit arca, nec extrahi debent. Ponesque in arcam testificationem quam dabo tibi.

Arcæ & tabernaculi descriptio.

Propiciatorium. Facies & supra arcam propiciatorium aureum, hoc est, tabulam auream in lõgitudine & latitudine arcę, vt eam tegat: quod & vocatur oraculum. Ex vtraque verò parte in angulis anterioribus pones duos cherubin aureos & productiles, vtrũque latus propiciatorij tegentes: & cherubin se mutuò respiciãt, duabusque alijs expansis & mutuò se tangentibus velabunt oraculum. Ego loquar ad te, & pręcipiam supra propiciatorium de medio cherubin duorũ, qui erunt supra arcam.

Tabernaculum. Pręcepit quoquè fieri tabernaculũ, hoc est, domum quadratam & oblongam, tribus clausam parietibus, aquilonari, meridiano, & occidentali, ità quòd liber pateat introitus ab oriente. longitudo eius erit xxx. cubitorum, latitudo decem, & altitudo decem. In latere meridiano erunt tabulæ de lignis sethim stantes viginti, spissitudine digitorum quatuor, in latitudine cubitum & dimidium habentes, denos verò cubitos in longitudine singulę tabulę habebunt, sursum erigentur: fient & in eis incastraturæ, & iungentur sibi mutuò, nè rimula sit ibì aut planities parietis inęqualis, & erunt inauratæ ex vtraq; parte: suppositæ verò singulæ tabulæ duabus basibus argenteis perforatis, in quarum foraminibus quasi incastraturis, immittantur tabulæ cardinibus aureis in basibus: erunt enim bases superiùs quadratæ, habentes suprà foramen, inferiùs acutæ & longæ, vt figantur in terram.

Tabulæ.

Bases.

Eodẽ schemate pręcepit fieri parietẽ in parte aquilonari. ad occidentalem verò plagam tabernaculi, præcepit fieri sex tabulas per omnia similes alijs, stãtes in basibus, & implebunt nouem cubitos, & sic dimidius cubitus ex vtraq; parte vacuus patebit. & ideò fient adhuc duæ tabulæ semicubitales, & quatuor digitorum in lateribus, quæ vtrinquè appositæ ad parietem Occidentis, alijs duabus compaginantur, quæ etiàm singulę duabus basibus innitentur. Paries.

Nè verò ventorum impulsu vel qualibet alia causa parietes concutiantur, singulæ tabulæ habeant annulos aureos quinque per ordinem, & fiant vectes quinque cubitorum de lignis sethim, *inaurati etiàm, quinq; in latere aquilonari, & quinque in latere australi, & quinque in occidentali. Non autem erunt quinq; ordines vectium, sed tres, putà vnus & continuus vectis à principio parietis vsque ad finem transmittitur per annulos in medio tabularum omnium, deindè per annulos qui erũt versùs partem superiorem tabularum, transibunt duo vectes: vnus compræhendens decem tabulas, & alter similitèr decem, & inferiùs simili modo duo vectes, ità quòd caput vnius transibit in caput alterius, in medio faciẽtes vnum vectem contiguũ. Vectes verò qui erũt in parte occidentali, erunt breuiores, quia paries ille habebit tantùm decem cubitos & quatuor digitos. Vectes.

Annuli. Erunt autem annuli & vectes in anteriori parte tabernaculi: & vnius parietis vectes coniungentur vectibus alterius in angulo communi.

Tectum. Tectum autem tabernaculi non cõcameratum & recuruum, sed planum fiet, quatuor operimentis aptatum.

Operimentum primum erit de cortinis decem, factum ex quatuor coloribus opere plumario, puta ex bysso retorta & hyacintho ac purpura, coccoque bis tincto. Longitudo vnius cortinæ habebit viginti octo cubitos, latitudo quatuor cubitorum erit. Operimentum I.

Cortinæ. Cortinæ quinque sibi mutuò iungentur, & aliæ quinque similitèr quasi duæ cortinæ sint: & hoc fiet per ansulas hyacinthinas in lateribus cortina-

rum disposita superiùs & inferiùs, vt possint inuicèm copulari, affixis annulis quoquè aureis. Hoc modo fiet quasi vna cortina quadraginta cubitorum longitudinis, & latitudinis vigintioćto cubitorum. His cortinis tegatur tabernaculum totum secundùm longitudinem.

Tećtum habebit triginta cubitos, & decem cubiti pendeant, tegantque parietem occidentalem: per transuersum verò latitudo cortinæ, quæ est triginta-oćto cubitorum, teget rabernaculũ secundum, latum decem cubitorum, & pẽdeant à latere aquilonari oćto cubitorum, & à meridie totidem: & sic cortinæ descendentes à lateribus, vno cubito distabunt ab omni parte: introitus autem ab oriente cortinam nõ habeat, sed velum tantùm.

II. Saga. Operimentum verò secundum fiet ex sagis cilicinis vndecim. longitudo vnius sagi habebit trigintaoćto cubitos, latitudo verò quatuor. ex quibus quinq; iunges seorsum, & sex reliquas sibi mutuò copulabis, faciesque quinquaginta ansas in ora sagi cuiusque, vt cum altero copuletur: similitèr facies quinquaginta fibulas æneas, quibus iungantur ansæ. sic vnum ex omnibus operimentum fiet, & sic in longum per transuersum tegatur tećtorium primũ, & cùm sit triginta cubitorũ, per latera descendet vsque ad terram, ità vt cubitum cortinis non velatum velet. sed quia saga coniuncta, putà vndecim, faciunt cubitos quadraginta quatuor, tabernaculum longum triginta tegent. verùm & reliqui quatuordecim cubiti, septem descendent ad occidentem, & septem ad orientem: decem partem occientalem, quatuor verò quę supererãt, duo in parte orientali replicata erunt, & duo in parte orientali.

III. Tertium operimentũ facies de pellibus arietũ rubricatis in longũ & latũ, vt cooperiant & cortinas ac saga: & ista duo de sagis & pellibus, descendant ad terram, à meridie, aquilone & occidente, affiganturque terræ cum funibus & paxillis.

IIII. Quartum quoquè operimentum in eundem modum erit superpositum pellibus arietum hyacinthinis, & hæc duo vltima defendant ab æstu & imbribus. Color autem hyacinthinus similis cęlo videbatur, ità vt adspicientes à longè, stupor inuaderet. Iussit autem Dominus tabernaculum in duas distingi partes: in Sancta Sanctorum à parte occidentali, decem cubitorum erit in longum, latum & altum: & in Sancta, eritque anterior pars ad Orientem, viginti cubitorum in longum, eritque communis sacerdotibus. Ad separationem verò ponentur quatuor columnæ de lignis sethim, deauratæ, capita habentes aurea & bases argenteas: super capita verò columnarum ponantur duo vectes decem cubitorum, à pariete in parietem protensi, in quibus per circulos aureos immittatur velum, quod pendeat ante quatuor columnas extensum, quadrum in omni parte, scilicet decem cubitorum, vt ex omni parte prohibeat adspectum interiorum.

Sancta Sanctorum. Sancta. Columnæ. Velum.

Fiat autem velum hoc ex byssо retorta, & de hyacinth o ac purpura & cocco bis tincto, id est, de filis sericis hyacinthini, purpurei, & coccinei coloris, opere plumario eo, quod acu pingitur, compositum, & ex vniuersis floribus quos gignit humus, ac picturis (prętерquàm animalium formis) decoratum: & intrà pones arcam testimonij: pones & propiciatorium super arcam testimonij in Sancta Sanctorum.

Arca.

Faciesque in introitu tabernaculi versùs Orientem tentoriũ, putà quinq; columnas è lignis sethim, deauratas, habentes bases æneas & capita aurea, super quas duo vectes decem cubitorum in longum, de pariete in parietem inferas ad modum trabis, vndè suspendas aliud velum per circulos aureos insertum, instàr prioris operatum.

Tentorium.

Facies quoquè mensam de lignis sethim, habentem duos cubitos longitudinis, & in latitudine cubitum, in altitudine cubitum & semissem. Inaurabis ex omni parte auro purissimo quatuor eius pedes, in quolibet pede aureus annulus, & in annulis vectes aurati fiant quibus portetur.

Mensa.

Fiatq;

Aurea corona.

Fiatque labium in mensa per circuitum, & labio affigatur aurea corona, alta digitis quatuor: itaque medietas eius super mensam emineat, nè superposita cadant ex ea: altera medietas inferiùs pendeat ad decorem: & sit corona interrasilis, id est, cælata reticulis. Huic superponatur alia corona minor, aureola scilicet. Mensam hanc pones ante velum *Sancta Sanctorum ad aquilonem. ibi ponentur panes propositionis. Præcepit quoq; Dominus fieri candelabrum ex auro purissimo ductili, cuius hastile basi infixum erat & ferreum, superuestitum calamis aureis quinque geniculorum ad modum cannæ. Vbi autem calamorum capita inter se iungebantur, tumebant capita, & inuicèm ad modum scyphi iungebãtur, tanquàm duo scyphi ad modũ nucis. Ex fundo cuiusque scyphi procedebant flores recurui quasi lilia, & in ipso fundo inter scyphum & lilia erat sphærula volubilis, sicut in capitibus cathedrarũ: & ità cùm in hastili essent quinque calami in hunc modum copulati, quatuor erant ibi iunctura, quarum quęque habebat quasi scyphos duos sibi iunctos, & sphærulas simul & lilia. Ex hoc hastili procedebant tria brachia ex lateribus hinc, & tria indè ferrea, quorum vnum quodque superuestitum erat calamis aureis ad modum hastilis, & in iuncturis coibant capita calamorum, quasi scyphi in modũ nucis cum sphærulis & lilijs.

Candelabrum.

Hastile. Calami.

Scyphi.

Flores. Sphærula.

Iunctura.

Brachia tria.

Erat autẽ, vt dicit Iosephus, ex lxx. partibus compositum, in vna basi erectum, sicut in hastili & brachijs erant calami xxix. non integri, sed ex duabus partibus. In medio vbi partes iungebantur, erat sphærula superposita, nè iunctura videretẽ, & vt putaretur calamus vnus: & ità calami vigintinouem cum totidem sphærulis, faciunt quinquagintaocto. Erant & quinque partes in basi, & septem lampadum sedes. habebat autẽ in summo septem capita æqualia, super quæ ponebantur septem lucernæ aureæ. Infusoria etiàm septem ex auro erant, quibus oleum lucernis infundebatur. erantque ibi forcipes, id est, emunctoria, ex auro. Erãt etiàm vascula ex auro, ad extinguendũ in aqua quę emungebantur. Omne pondus eius cũ vasis suis, habuit talentum auri ad pondus sanctuarij: tria enim habebat talenta, minùs quinquaginta libris. Hoc candelabrum erat ad austrum contra mensam, obliquè tamen, extra *aditum.

Lampadum sedes.

Lucernæ.

Infusoria.

Forcipes.

*adyton.

Præcepit etiàm Dominus præparari ex auro purissimo quatuor genera vasorum, scilicet acetabula, phialas, thuribula, cyathos: in acetabulis vinum offerendum prægustabatur: sed vt vinum etiàm colore cognosceretur, erant phialæ vitreæ. Scyphi verò minores & angustiores, erant aurei, è quibus fundebatur vinum super altare pro hostiæ libamento: in thuribulis, quę etiàm mortariola vocabantur, thus prænoscebatur & offerebatur: simul & in acetabulis acetum, quod tamẽ quibusdam non placet.

Vasa quorũ in sacrificijs vsus erat.

Præcepit quoquè Dominus fieri altare holocaustorum de lignis sethim, quod habebat quinque cubitos in longitudine, & totidem in latum, & tres in altum. Erat autem concauum, & habebat superficiem terræ in profundo. parietes eius de ligno sethim, operti æreis laminis intùs & exteriùs. habebat quatuor cornua, in quibus quatuor catenulæ annulis inserebantur: à quibus dependens craticula ærea in modum retis vsque ad medium altaris, intùs descẽdebat, super quam cremanda ponebantur. Circa angulos verò inferiores, quatuor erant annuli ærei, in quibus vectes imponebantur de lignis sethim & operti ære. Craticula quoquè ænea, per cuius quatuor angulos, quatuor erãt annuli ænei. ponebatur super arulam altaris, eratque super medium ipsius. Præcepit autem Dominus hoc altare poni ante tabernaculum sub dio, nõ directè ante introitum, sed aliquantò ad meridiem vergens, ità vt ante ipsum immolantes, stantes ad aquilonem, in ipsum tabernaculum vsque ad Sancta Sanctorum inspicere possent.

Altare holocaustorum.

Fecit & fieri atrium circa tabernaculum, in latere meridiano, centum cubitorum: in aquilonari, centum: in occidentali, quinquaginta: in oriẽtali verò totidem erãt: in medio cuius mansit

Atrium.

tabernaculum. Erant autem in latere
Colũnę XX. australi viginti columnæ, altæ quinq; cubitis, vestitæ laminis argenteis, capita habentes argẽtea cęlata cum basibus æneis, spatio quinque cubitorum inter se distantes: sup quas annuli singuli singulis inerant, pertingebãtque funes ab annulis vsq; ad capita paxillorum, qui erant cubiti vnius magnitudine, & per singulas columnas in terram validè fixæ, vt atrium immobile custodirẽt. cortina verò de byssо mollissima centum cubitorum in longum, & quinq; in latum, per columnas dependebat, de capite vsque ad basin diffusa, vt nihil à pariete differre putaretur, nisi fortè pro aëris intemperie quandoquè retrò funibus & paxillis traheretur, vt sub ea tanquàm sub tecto reciperetur populus. In eundem modum latus aquilonare disponebatur: ab occidente verò decẽ columnæ, & cortina cubitorũ quinquaginta atrium cingebat: in egressu verò ab oriente tres columnæ hinc, & indè tres stabant, & cortinæ iuxta has diffusæ, nihil à prioribus differentes. In medio verò latere eius, quatuor erant columnæ in modum portarum, quibus appensum erat velum, de quatuor preciosis coloribus contextũ opere plumario, quod facilè attolli & deponi poterat. Præcepit quoquè Dominus fieri altare incensi de lignis sethim, habens cubitum longitudinis, et alterum latitudinis*, duos cubitos in altitudine. Vestitum id erat auro purissimo, cornua habens & craticulam auream, & catenas & annulos & vectes ferreos instàr prioris: habebatque coronam auream per gyrum, & duos annulos aureos sub corona per singula latera, vt mitterentur in eos vectes, & altare portaretur. vectesque erant de lignis sethim inaurati. positumque erat altare contra velum, quod ante arcam pendebat testimonij coram propiciatorio, & sic non erat intra Sancta Sanctorum, sed velum erat medium inter altare & arcam, quæ erat intra Sancta Sanctorum: hoc altare dicebatur etiãm altare thymiamatis. Hoc est quod dixit Dominus, Et adolebit incensum super eo Aaron suauè fragrans: manè quandò componit lucernas, incendet illud: & quandò collocat eas ad vesperam, vret thymiama sempiternũ domino.

Alia prætereà oblatio, scilicet de aridis & victimis, de viuentibus, & libamenta, id est, liquida, non offerentur in illo. Veruntamen semèl in anno die propiciationis, deprecabatur Aaron super cornua eius in sanguine. Thymiama.

Locutusq; est Dñs ad Moisen: Sume tibi aromata, stactẽ, gũmi s. de myrrha fluens, galbanũ, id est, succum ferulæ, onychã, id est, ostreolã suauè olentem, & thus lucidissimum: æqualis ponderis erunt oĩa: in tenuissimũ puluerẽ cõminues ea, & thymiama indè cõficies, prohibuitq; sub pœna mortis, nè talis compositio fieret in vsus hominum.

Addidit quoq; & præcepit fieri vn- Vngentum
gentum sanctum de quatuor aromatibus myrrhæ, cinnanomi, calami & casiæ, reductis in puluerem cum oleo oliuarum, determinatis ponderibus, balsamo addito.

Præcepit etiàm offerri à filijs Israel oleum oliuarum purissimũ, pilоq; contusum, vt sempèr arderent ex eo lucernę in tabernaculo testimonij, quas accendebat Aaron & filij eius vesperè, & vsq; manè lucebant super candelabrum septem lucernæ corã Domino, in die verò tres tantùm. Oleum.

Locutusq; est iterũ dominus ad Moisen: Facies & labium æneum cum basi sua, vas scilicet lauatorium, quod ponatur intra tabernaculũ & altare holocaustorum, in quo missa aqua lauabãt sacerdotes manus suas & pedes, vestes sanctas accepturi, vt sacrificarent, & ingressuri tabernaculũ ac egressuri. Hoc autem fiebat de speculis mulierum. Labiũ ęneũ.

Iterum locutus est Dominꝰ ad Mo Exod. 28.
isen: Applica Aaron fratrem tuum cum filijs suis de medio filiorum Israel, vt sacerdotio fungatur mihi. faciesque vestem sanctam, in qua sanctificatus mihi ministret. Erant autem vestes sacerdotum, huiusmodi: Prima vestis, feminalia de byssо retorta contexta, quibus pudenda corporis contegi solent. De quatuor vestibus sacerdotum, cuiuis sacerdoti communibus. Feminalia.

Secunda, subucula descendens vsq; Subucula.
ad talos, & decentèr corpori coaptata,

mani

manicis brachia constringens ex sindone byssina.

Balteus. Tertiò cingebatur sacerdos balteo quasi digitis quatuor reticulato, contexto floribus varij coloris: stamẽ verò tantùm byssinum erat. sumens initium cingendi à pectore, circunductis lateribus, iterumq; ante vmbilicum redibat, & ibi modicè stringebatur, vsque ad tibias pendens ad decorem, dum sacerdos nil operabatur: cùm autem sacrificabat, nè impediretur, pendentem super læuum humerum reflectebat.

Tiara. Quartò simplicem tiaram gestabat in capite in modum cassidis modicæ, medietatem verticis excedẽs, habens desuper aliud velamen byssinum, vsque ad inferiora barbæ descendens, celans pilei ligaturas & totam capitis superficiem, aptatumque, nè laborante sacerdote rueret.

Quatuor vestium Aaroni propriarum descriptio. Super his, proprijs vestibus quatuor, induebatur princeps sacerdotum, quarum prima tunica hyacinthina, podéris dicta: eratque duabus incisionibus facta, consuta super humeros & per latera, in modum Dalmaticæ vestis facta, manicas eiusdem coloris habens assutas, capitium habens non ex transuerso super scapulas, sed in longam sectionem habebat à pectore vsque ad medias scapulas: cui apturæ, nè antè & retrò turpitèr apparéret, assuta erat vitta, quę super scapulas hinc indè nasculis adstringebatur. Habebat autem pro fimbrijs 72. tintinnabula aurea, quibus erãt immixti totidem nasculi, quasi mála Punica ex hyacintho & purpura ac cocco bis tincto, ità vt post tintinnabulum esset málum granatum, quasi interscalari modo posita, vt audiretur sonus, cùm sacerdos solus ingrederetur vel egrederetur sanctuarium, vt non moreretur.

Podéris.

Ephod. Secunda vestis erat ephod, similis superhumerali Græcorum, de prędictis quatuor coloribus auroque contexta, sinè manicis, ad modum collobij, descẽdens vsque ad renes, adeò vt supercingi posset, superiorem partem tunicæ hyacinthinæ tegens, inferiorem relinquens intectã. Oræ verò laterũ annulis aureis iungebantur, aperturã aũt habẽs in pectore quadram ad magnitudinem palmi, in quo logion inserebatur, in cuius parte superiori super vtrunq; humerũ infibulati erãt auro duo lapides onychini sardonyces, in quibus erant sculpta noía duodecim filiorũ Israel prouincialibus literis iuxta ordinẽ natiuitatis eorum: sex nomina seniorum in latere dextro, & sex iuniorũ in latere siniſtro. Habebat autem capitium ex transuerso sup humeros, fortibus loris contextum.

Rationale. Tertium ornamentum, rationale dicebatur, quadrangulum & duplex, nè pondere gemmarum rumperetur, mensuram palmi habens, scilicet aperturam superhumeralis impleri sufficiens, ex p̃dictis quatuor coloribus contextum & auro, eodem schemate quo & superhumerale: erãtque in eo 12. lapides auro firmitèr inclusi p quatuor ordines, trini in singulis. In primo ordine sardius, topazius, smaragdus: in secundo carbunculus, sapphirus, iaspis: in tertio ligurius, achates, amethystus: in quarto chrysolithus, onychinus & beryllus, in quibus erant scripta 12. nomina filiorum Israel iuxta ordinem natiuitatis suæ. Et hæc duo nomina, Iudicium & Veritas, erant in eo scripta. Erant etiã in 4. summitatibus Rationalis, 4. annuli aurei, quorum duobus supremis insertę erant duæ catenæ aureæ, sibi inuicèm cohærentes obliquatæ: duobus verò annulis inferioribus assutæ erant duæ vittæ hyacinthinæ, quæ circa latera ductæ, 2. annulis aureis inter scapulas inserebantur, qui sub vtroq; sardonyce in ephod fixi stabãt, vt vtraque ligatura ephod & logiõ sibi inuicèm firmitèr cohęrerent.

Tiara. Mitra. Cidaris. Infula. Vltimum erat capitis ornamentum, quod tiara vel mitra dici potest, cidaris vel infula. Erat enim ad modum tiaræ communis facta, super quam consuta erat alia, tota hyacinthina, quæ circundabatur aureo circulo 3. ordinibus facto: super quem ab occipite stabant flores aurei, à temporum vna parte ad alteram: à fronte verò suprà stabat flos aureus similis herbæ, q̃ hyoscyamos voc̃at. In superiore verò planitie tiarę ex omni parte in circuitu vsq; ad summitatẽ ei⁹, q̃ in acutissimũ desinebat cacumẽ, particulatim p loca erãt mála granata auro

cũ ſpinoſis extremitatibus ſuis fabrè facto: ſuper frontẽ verò pendebat lamina aurea, quã petalõ dicũt, ad modũ lunæ dimidiæ facta, quæ armationẽ ſurſum habẽs, in medio annulum aureum, vncino aureo inſerebatur, qui tiarę inſertus erat, in qua ſculptũ erat, aioth adonai, ſanctum nomen Dñi, ſ. tetragrãmaton. nè verò cùm moueretur põtifex, moueretur & lamina ſancta, ſurſum ligabatur vitta hyacinthina pſpicua, celante vncinũ & annulũ, quę circũducta capiti, & ligata in occipitio, dependẽtes ſummitates ſuper humerum vtrunque defendebat.

Lamina ſeu petalon.

Exod. 38. De donis. Iterùm dixit Dñs ad Moiſen: Quãdò tuleris ſummam filiorum Iſrael, iuxta numerum dabunt ſinguli precium pro anima ſua, & non erit in eis plaga. dimidium ſicli dabit quiſque à xx. anno & ſupra. ab eo eñ tẽpore ad nomẽ familię tranſibat. diues nõ addet, & pauper non minuet. hoc ideò, nè diuites ſanctiores ſe pauperibus reputarent. ità etiàm numerus virorum habebatur: ſuſceptamq; pecuniam quæ collata eſt à filijs Iſrael, tradet (inquit Dominus) in vſus tabernaculi, vt ſit monimentum eius coram Domino, & propicietur animabus eorũ.

Exod. 31. Locutusq; eſt Dominus ad Moiſen: Eccè vocaui ex nomine Beſeleel filium Huri, filij Hur, de tribu Iuda, & impleui eum ſpiritu Dei, ſapientia & intelligẽtia & ſcientia in omni opere ad cogitandũ quicquid fabrè fieri poteſt, dediq; ei ſocium Ooliab filiũ Achiſamech de tribu Dan, & in corde hominis eruditi poſui ſapientiam, vt faciant cuncta q̃ præcepi tibi. Completisque ſermonibus his, dedit Moiſi duas tabulas teſtimonij lapideas, ſcriptas digito Dei.

Idololatria populi Hebræi. Videns autem populus quòd moram faceret Moiſes, dixerunt ad Aaron: Fac nobis deos qui p̃cedant nos. ignoramus enim quid acciderit Moiſi. Quibus reſtitit Aaron & Hur, ſed indignatus populus ſpuit in faciem Hur. vndè timens Aaron, ait: Tollite inaures vxorum & liberorum, & afferte ad me. Quas cùm accepiſſet, proiecit in ignem, & egreſſus eſt vitulus. Et dixit populus: Hi ſunt dij tui Iſrael, qui eduxerunt te de terra Aegypti. Aegyptij enim bouem adorabant, fecitq; Aaron altare corã eo & in craſtinum indixit ſolennitatem. Manè ſurgentes, obtulerunt hoſtias, & inceperunt ludere. Tunc ait Dominus ad Moiſen: Deſcende, quia peccauit populus tuus, dimitte me vt deleam eos, faciamq; te in gentem magnam. Cui Moiſes: Quęſo Domine, quieſcat ira tua, nè dicant Aegyptij: Callidè eduxit eos Deus ſuus vt interficeret, impotens eis dare terram quam promiſerat, dicens: Terram hanc dabo ſemini tuo.

Placatoq; Deo, deſcendit Moiſes, ferens tabulas ex vtraq; parte digito Dei ſcriptas. Cui occurrit Ioſue, qui expectabat eũ ad montẽ, & ait: Vlulatus eſt in caſtris pugnę. Ad hũc Moiſes: Immò vox cantantium: Ioſue enim ignorabat factum: Et appropinquãs Moiſes, vidit vitulum & choros: obſtupuit, iratusq; ꝓiecit tabulas, & confractę ſunt, moxq; vitulum combuſſit, & redegit in puluerem, ſparſitq; in aquam, ac dedit potum filijs Iſrael. Remãſit autẽ color auri circa ora nocentiũ, ità vt diſcerni poſſent ab innocentibus. Dixitque ad Aaron: Quid tibi fecit hic populus, vt induceres ſuper eum peccatum maximũ? Cui ille: Nè indignetur Dominus meus, tu enim nôſti quòd populus iſte pronus eſt in malũ. Timui enim eũ, & ꝓiecci aurũ oblatũ mihi in ignem, & egreſſus eſt hic vitulus. Videns aũt Moiſes ꝙ nudatus eſſet populus ornamentis, ſtans in porta caſtrorũ, aduocans Leuítas, id eſt, filios Leui, qui non erant culpabiles in fabricatione vituli: Qui Domini eſt, inquit Moiſes, iungatur mihi. Ponat vir gladium ſuper femur ſuũ, & trãſite per mediũ caſtrorũ, & occídat quiſq; amicum ſuũ & fratrẽ. Et ceciderunt ea die vigintitria millia, & ait Moiſes: Conſecrâſtis manus veſtras hodiè Domino.

Quo pacto fuerint tabulæ fractę

Cædes pũ puli hebręi

Altera die locutus eſt Moiſes ad populum: Peccâſtis peccatum maximum, aſſcendam ad Dominum, ſi quiuero eum deprecari pro vobis. Et cùm aſſcendiſſet, orabat: Obſecro mi Domine, aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo quẽ ſcripſiſti. Cui Dñs: Qui peccauerit, delebo eum, tu autem vade, & duc populum iſtum quò locutus ſum tibi. angelus enim meus præcedet te: Ego autem in die vltionis viſi-

Exod.33. visitabo & hoc peccatū eorum. Audiēs hęc populus, luxit: et nullus indutus est veste culta, depositit aūt ornatum suū.

Tunc Moises amouit tabernaculum de radice mōtis iussu Domini, & tetendit illud ex altera parte castrorum longè. Egrediebaturq; Moises ad illud, & plebs stabat in foribꝰ tabernaculorū, ac adorabat procùl, descendebatque columna nubis, & loquebatur Dns cū Moise, cernentibus cunctis. Id aūt facie ad faciē, sicut solet loqui homo ad amicū suum. Orauitq; iterùm Moises ad Dnm: Respice populum tuum. si em vis vt educam, indica mihi quē missurus es mecū. Cui Dns: Et verbū quod locutus es faciā, & teipsum noui ex noīe. inuenisti gratiā coram me. Qui ait: Si tu nō prędes, in quo scire poterimus ego & populus tuus, inuenisse nos gratiam in conspectu tuo? Et dixit Dominus: Et verbum istud faciam. Qui ait, Ostende mihi gloriam tuam. Respondit Dominus: Ego ostendam tibi oēm bonum, & vocabo in nomine Domini corā te. miserebor cui voluero, & clemēs ero in quem mihi placuerit. Rursum ait: Non poteris videre faciem meam. nō em videbit me homo, & viuet. Et iterùm: Eccè locus, stabis supra petram: cumque transibit gloria mea, ponam te in foramine petræ, & protegam dextera mea donèc transeā: tollamq; manū meam, & videbis posteriora mea, pfectè autē videre nō poteris.

Exod.34. Subiunxitque Dominus: Prędide tibi duas tabulas instàr priorum, & scribam super eas verba quæ habuerunt tabulæ qus fregisti. esto paratus manè vt ascendas, nullus ascēdat tecum. Excidit ergò duas tabulas instàr priorum lapideas, & de nocte ascēdit in montem Sina. cumq; descendisset Dominus per nubem, stetit Moises cum eo inuocans. quo transeunte coram eo, ait: Dominator Domine, Deus misericors & clemens, patiens & multæ miserationis ac verax, qui custodis misericordiam in millia. Et Moises, eunte Domino corā eo in turbine, pronus in terram adorās, ait: Obsecro vt gradiaris nobiscum, auferasque iniquitates nostras. Cui Dominus, commemoratis quibusdam de tribus solennitatibus anni, & de oblatione primitiarum & primogenitorum, & nè cum gentibus terræ repromissæ inirent pactum aliquod, aut iungerent coniugia: Obserua, inquit, cuncta quæ hodiè mandaui tibi. ego ipse eijciam ante faciem tuam Amorrhæū, Chananęum, Ethęum, Pherezęum, Euęum, & Iebusæum. Scribe omnia hęc, in quibus tecum & cum Israel pepigi fœdus.

De tabulis

Fuitque Moises nunc secundò cum Domino quadraginta diebus & quadraginta noctibus. panem non comedit, & aquam non bibit. Cumque descēdisset de monte, duas tabulas lapideas testimonij indices gestans, appropinquabat populo, faciem suam ignorans esse cornutam. radij enim miri splendoris ferebantur à facie eius, qui reuerberabant oculos intuentium eum, ità vt non possent inspicere filij Israel in faciem eius. quamobrem ad illum propiùs accedere non audebant, donèc eos Moises compellaret. Itaque vocati filij Aaron & synagoge principes primùm veniebant. Tum intelligens Moises se cornutum videri hoc splendore, posuit velamen super faciem, & sic prouidentiam quam circa eos Deus haberet, exposuit simul & ordinem, secundùm quem viuentes essent habituri felicitatem, & quomodò Deus tabernaculum fieri iussisset, in quo descendens de cælo, ad eos veniret, & quòd nequaquàm vlteriùs ad montem Sina necesse esset ascendere, quandò ad eos descensurus esset Deus, & eorum adesse vellet orationibus. Et cùm hęc dixisset, protulit duas tabulas habentes digito Dei præcepta decem scripta. Exod.35.

His auditis, gaudentes mox deferebant iuxta mandatum Moisis, aurum & argentum, & hyacinthum & purpurā, coccumque bis tinctum ac byssum, pilosque caprarum, pelles arietum rubricatas, ligna sethim, & oleum ad conficiendum vngentum pro luminaribus, & thymiama suauissimum, lapides onychinos & gemmas ad ornatū superhumeralis & rationalis, simulq; ad faciendum tabernaculum, Arcā, aureā mensam, altaria, cādelabrum, vasaq; cętera, vestimenta Aaron pontifici futuro ac filijs eiusdem, vt sacerdotio fungerētur.

Egreſſaque omnis multitudo, obtulit mente promptiſſima, quidquid preciosius habuit: & cum tanta copia, quòd artifices voce præconis clamabant, nè quiſquam vltrà offerret.

Vocauitque Moiſes Beſeleel & Ooliab artifices, à Deo deſignatos, mandatq; omnia fieri iuxta præceptum Domini. qui cuncta fecerunt imperata, tabernaculum ſcilicet & quæ in eo reponenda erant, arcam, menſam, altaria, candelabrum, vaſa atque veſtes in ſuo ordine. Expenſumque eſt in opere ſanctuarij totius aurum nouem & viginti talentorum, ſeptingentorum triginta ſiclorum ad pondus ſanctuarij. Fuerũt præterea centum talẽta argenti, ex quibus conflatæ ſunt centũ baſes ſanctuarij. De mille autem ſeptingentis & ſeptuaginta quinq;, facta ſunt capita columnarum, quæ etiam veſtitæ erant argento. æris quoq; oblata ſunt talenta ſeptuaginta millia, cccc. ſicli, nec obtulerunt minores viginti annis.

Expẽſum in ſanctuarij opere auri quantum.

Igitur menſe primo, prima die menſis, anno ſecundo ab exitu Iſrael de Aegypto, perfectis vniuerſis, erexit Moiſes iuſſu Domini tabernaculum: poſuit baſes & tabulas, vectesque: ſtatuit columnas, & expandit tectum ſuper tabernaculum, impoſito deſuper operimento, ſicut Dominus imperauerat. poſuit & tabulas teſtimonij in arca, ſubditis infrà vectibus, & oraculum deſuper ſtatuit. Cumq; intuliſſet arcã in tabernaculum, appẽdit ante eam velum. poſuit & menſam auream in tabernaculo ad plagam ſeptentrionalem extra velum, impoſitis coràm panibus propoſitiõis, ſicut præceperat Dominus. Poſuit & cãdelabrum in tabernaculo eregiõe menſæ in parte auſtrali, locatis per ordinem lucernis. Poſuit & altare aureum incẽſi ſub tecto teſtimonij contra velum, & adoleuit ſuper eo incenſum aromatum. Poſuit & tentorium in introitu tabernaculi, & altare holocauſti in veſtibulo teſtimonij, offerens in eo holocauſtum & ſacrificia. Labrum quoque ſtatuit inter tabernaculum teſtimonij & altare, implens illud aqua, laueruntque in eo Moiſes & Aaron ac filij eius manus & pedes, cùm ingrederentur tectũ fœderis. Erexit & atrium per gyrum tabernaculi & altaris, ducto in introitu eius tentorio.

Tabernaculi erectio.

Poſtquàm omnia perfecta ſunt, operuit nubes tabernaculũ, & gloria Dñi impleuit illud, nec poterat Moiſes ingredi tectũ fœderis, nube operiẽte oñia, & hoc ꝓpter reuerentiã diuinæ præſentiæ, & maieſtate Dñi coruſcante. Accepit autẽ præcepta Moiſes, vt donèc maneret nubes deſuper, manerẽt & ipſi in eodem loco: ſi verò tabernaculũ deſerebat, proficiſci deberent: & ſic ad nebulæ eleuationem deincèps mouerũt caſtra, & ad depoſitionem depoſuerũt: & dum ſtabat ſuper tabernaculũ, & ipſi ſtabãt. Nubes autem Dñi incubabat per diem tabernaculo ad refrigerandum, & ignis in nocte ad lucendum, videntibus cunctis per manſiones ſuas. Locutus eſt autem Dominus ad Moiſen de tabernaculo teſtimonij, tradẽs cæremonias ei atq; ritum colendi, de quo mox dicemus.

Ordo præceptorum diuinorũ.

Quia omnia præcepta legis diuinæ ordinantur ad dilectionem Dei & proximi, finis enim præcepti eſt charitas, conſequẽtèr ponũtur præcepta in ſpeciali, ordinantia ad Deum per actus exteriores, & ſunt quędam proteſtationes interioris cultũs. Conſiderantur autem in hoc tria, cultus ipſe, colentes, & inſtrumenta colendi. Cultus conſiſtit in ſacrificijs, quæ in Dei reuerentiam offerũtur, de quibus dicetur poſteà. Ex parte colentium duo conſiderari poſſunt. nam quædam pertinent ad totum populum, quædam in ſpeciali ad miniſtros. Primò dicemus de his, quæ reſpiciunt populum, volentes per ordinem compendiosè de ſingulis aliquid ponere. Cùm enim totus iſte populus quandam dignitatis prærogatiuam obtineret propter reuerentiam Chriſti, qui ex illo populo ſola cũ gratuita electione naſci voluit, congruum erat, vt ſepararetur obligareturq; ſpecialitèr ad aliqua, ad quæ alij obligati non eſſent. Hoc eſt quod voluit Moiſes, cùm dixit: Te enim (denotando Iſrael) elegit Dñs Deus tuus, vt ſis ei populus peculiaris de cunctis populis qui ſunt ſuper terrã, quia dilexit te, & cuſtodiuit iuramentum quod iurauit patribus veſtris.

Conſti-

Constituit ergò eis multas cæremonias. Primò, quòd cultu vnius Dei exercerentur: Secundò, vt ab idololatria reuocarentur: ideò fuerunt etiàm eis impositæ sacrificia alia, & obseruantię cõtrariæ, à sacrificijs idolorum. Tertiò, in figuram. erant enim sacrificia huius, figura nouæ legis, scilicet Christi in ara crucis immolati. Primum itaque præceptum erat circũcisio, sinè qua nullus admittebatur ad legalia, de qua prȩceptum erat: Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illius de populo suo. Infans octo dierum circuncidetur. Atque per hanc circuncisionem distinguebãtur ab alijs gentibus, inquantùm habebant veram fidem & cultum vnius Dei. Deindè prȩcepit eis Dominus, vt in memoriã liberatiõis à seruitute Aegyptiaca, singulis annis facerent phase quartadecima die mẽsis primi, iuxta oẽs cȩremonias datas. & subiungitur: Si quis mundus est, & in itinere non fuerit, nec phase facit, exterminabitur. qui non est circuncisus, non vescetur ex eo. Eadem lex erit indigenæ & colono, q peregrinaẽ apud vos. alienigena verò non comedet ex eo.

Prȩcepit quoq; : Cùm introduxerit te Dominus in terram Chananȩi, & dederit tibi eam, separabis omne primogenitum tuum: quidquid habueris masculini sexûs in pecoribus, cõsecrabis Domino: Primogenitum asini mutabis oue: Primogenita animalium immolandorum consecrabuntur, & erunt sacerdotum. Cętera animalia immunda redimentur post mensem siclis quinque: canis primogenitum interficiatur: primogenitum hominis quinque siclis argenti redimatur, nisi sit de tribu Leui, quia illud erit Domino consecratum. Mea, inquit Dominus, sunt omnia primogenita, tam ex hominibus, quàm ex iumentis, ex die quo percussi primogenita Aegypti: tradidiq; ea dono Aaron & filijs eius, vt seruiant mihi in tabernaculo fœderis, & orent pro Israel.

Decimas & primitias tuas non tardabis offerre. Omnes decimæ terrę, siue de frugibus, siue de pomis arborum, Domini sunt & illi sanctificãtur. Et iterùm: Quidquid decimum venerit, sanctificabit Domino. Et iterùm: Primitias frugũ terræ deferas in domum Dñi Dei tui. De primogenitis quę nascuntur in armẽtis & ouibus tuis, quidqd est sexûs masculini, sanctificabis Dño Deo tuo. nõ operaberis in primogenito bouis, & nõ tõdebis primogenita ouium. Decimũ animal dabitur Domino, nec mutari licebit in melius vel deterius. Si quis autẽ voluerit redimere decimas suas, addat quintam partem earum.

Ex his habes, quòd ex prȩcepto offerebãt primitias frugũ, decimas quoquè earũdem, similitèr & animaliũ, primogenita quoq; animaliũ & liberorũ, adde & oblatiões triũ solennitatũ. Et iterùm: Tribus vicibus p annũ apparebit omne masculinũ tuũ in conspectu Dñi Dei in loco quẽ elegerit Dñs, in solẽnitate azymorũ, id est, phase, in solennitate hebdomadũ, & ĩ solẽnitate tabernaculorũ. Posteà verò de duob⁹ festis parcebaẽ illis, qui longè erant ab Hierusalẽ, non autẽ in tertio. Nõ apparebis ante Dñm vacu⁹.

Vndè dicũt Hebrei, q singulis annis fecerũt duas decimas: primã separabant Leuitis, quibus ex prȩcepto debebatur. Iterùm nouẽ reliquas partes decimabãt, & hãc secundã decimã sibi reseruabant, & ex ea ter in anno cum ascenderẽt in Hierusalẽ, oblatiões & epulas sibi & domui suę faciebãt, & Leuitã conuicaneũ, qui etiã cum eis ascenderat, inuitabãt. in eosdẽ vsus reseruabãt sibi secundum animal post primogenitum. & similitèr post primitias tãtundẽ reponebãt, quasi secũdas primitias. Hęc secundaria pcepit Moises fieri ad locũ sanctũ, & comedi corã Dño, remotioribus tamẽ licebat ista vendere, & emere posteà ex precio in Hierusalem quod desiderabatur. Tertio anno, duabus decimis sublatis, tertiam faciebant in vsus pauperũ: & hanc reponebant apud se, vt darẽt peregrinis, aduenis, pupillis, & viduis pauperibus, ac etiàm Leuitis, si indigerent.

Prȩcepit quoquè: Sex annis seminabis terram tuam, & congregabis fruges eius, septimo anno eam requiescere facies, in quo anno nulli licebit exigere debitũ nisi eo finito: & si quid in eo anno ex præteritis frugibus succreuerit, inquit Dñs, cõmedẽt pauperes: & quod

residuum

reſiduum fuerit, comedent beſtiæ agri. ità facies in vinea & oliueto. Dum hæc ſeruabant, ſexto anno intantùm abundabãt fruges, quòd ſufficiebant ad vſum ſeptimi, & ad ſementem octaui, ſecundùm Ioſephum.

Numerabis tibi quoquè ſeptem hebdomadas annorũ, id eſt, ſeptiès ſeptẽ, quæ faciunt quadragintanouem, & clanges buccina menſe ſeptimo, decima die menſis propitiatiõis, ſanctificabisq; annum quinquageſimum, vocabisque annũ remiſſionis, ipſe eſt iubileus. Non ſeretis, neque metetis ſpontè in agro naſcentia, & primitias vindemię non colligetis, ſed ſtatìm ablata comedetis: anno iubileo redeant omnes ad poſſeſſiones ſuas. Quandò vendes quippiã ciui tuo, iuxta numerum annorum venditio fiat, nec væneat terra in perpetuum, ſed ſub redemptionis conditione. quòd ſi vendiderit tibi frater poſſeſſionem ſuam, & voluërit propinquus, redimere poteſt quod ille vendiderat: ſin ipſe precium redimendum potuerit inuenire, computabuntur fructus ex eo tempore quo vendiderat, & quod reliquum eſt, reddat emptori: alioquì habebit emptor poſſeſſionem vſq; ad iubileum. in ipſo enim redibit ad priſtinum dominum.

De Iubileo.

Venditio q̃ qui faciẽda.

Qui vendiderit domum intra vrbis muros, habebit licentiam redimendi, donèc vnus annus impleatur: alioquì ſi non redimitur, non redimet poſteà, neque redibit in iubileo. Aedes tamen Leuitarum, quę in vrbibus ſunt, ſempèr poſſunt redimi. quòd ſi non redimuntur, redibũt in iubileo. Suburbana quę ſunt publico vſui deputata, vendi non poſſunt.

Si paupertate grauatus frater, ſe tibi vendiderit, non opprimes ſeruitute famulorum, ſed quaſi mercenarius & colon⁹ erit: ſed redimi poterit, vt de poſſeſſione dictum eſt: & ſi non redimatur, erit in iubileo liber. Seruus & ancilla ſint vobis de nationib⁹, quę in circuitu veſtro ſunt, & de aduenis qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra veſtra, ait Dominus. Hæc hæreditario iure tranſibunt, nec redimi poterunt, nec libertatem conſequẽtur etiàm in anno iubileo.

Pro ſingulari quoq; cõuerſatione eorum, prohibiti fuerunt à nonnullis diſcretionis cauſa. Non ſeres vineam tuã altero ſemine grani vel leguminis, Non arabis boue & aſino, Non induéris veſtimento lana linoque contexto, Non ligabis os bouis triturantis in area fruges, Non induetur mulier veſte virili, nec econtrà. Si ambulas per viam, in arbore vel in terra nidum auis inueniens, matrem pullis vel ouis incubantem, nõ tenebis eam cum filijs, ſed abire patieris. Non coques hœdũ in lacte matris ſuæ, nec erit infœcunda vel ſterilis in terra tua. Habebis locũ extra caſtra, ad quem egrediaris ad requiſita naturæ, gerens paxillum in balteo: cumq; ſederis, fodies per circuitum, & egeſta humo operies, vt ſint caſtra tua ſancta, & nihil in eis appareat fœditatis.

prohibiti

Non offeres mercedem proſtibuli, nec preciũ carnis in domo Domini Dei tui. Iumenta tua nõ facies coire cum alterius generis animantibus. Si plantaueris ligna pomifera, auferes præputia eorum: tribus annis poma erunt immũda: quarto anno fructus eorum ſanctificabũtur Domino, & erunt ſacerdotis: quinto autem anno comedetis fructus. Non comedetis carnem cum ſanguine, non in rotundum attondebitis comã, nec radetis barbam. Super mortuo nõ incidetis carnes veſtras, nec figuras aliquas aut ſtigmata facietis vobis. Carnẽ quæ à beſtijs fuerit pręguſtata, non comedetis, ſed proijcietis canibus, & ſic poterant vendere gentilibus.

Oñis adeps Domini eſt, nec ſanguinem nec adipem comedetis. de ſanguine, perpetua prohibitio eſt. Sanguinem enim de auibus aut pecoribus non ſumetis: ſequitur quòd ſanguinem piſciũ comedere potuerunt: ſed adipem animalis mundi & non immolaticij, poterant comedere, ſecũdùm quoſdam. vndè in Leuitico dicitur: Si quis ex venatiõe aut aucupio ceperit feram vel auẽ, quibus veſci licitum eſt, fundat ſanguinem eius, & operiat illum terra, & comedat. ſed quicunq; comederit ſanguinem, interibit de populo. anima enim omnis carnis in ſanguine eſt.

De veſtimento quoquè præcepit, vt

Veſtes faciant

faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponẽtes in eis vittas, id est, ligaturas aërei coloris, quas cùm viderint, recordẽtur omniũ mandatorũ Domini.

Cibi. Leuitic. 11. De cibis etiàm prȩcepit, vt nõ comederent immunda: bouem aut ouem, capram, ceruum, capream, bubalum, tragelaphum, pygargũ, orygem, camelopardalem, & omne animal quod findit in duas partes vngulam, & ruminat, comedere potestis, inquit Dominus. De his autem quæ ruminant, & vngulam non diuidunt, hȩc comedere nõ debetis: immunda enim sunt, vt camelum, leporẽ, cherogryllum: quia licèt ruminent, nõ tamen diuidunt vngulam. sus quoquè, quoniam diuidit vngulam, & non ruminat, immundus est: cadauera eorum minùs comedatis.

* Pisces. Ex his quȩ morantur in aquis, comedatis (inquit Dominus) quȩ habent pinnulas & squamas: quæ absque pinnulis sunt & squamis, nõ comedetis, & morticinia eorum vitabitis.

Aues. Ex auibus non comedatis aquilam, gryphem, haliȩetum, miluum, vulturẽ iuxta genus suũ, omne corui genus, struthionem, noctuam, larũ, accipitrem iuxta genus suũ, bubonẽ, mergulũ, ibim, cygnum, onocrotalũ, porphyrionem, herodionẽ, charadrion, vpupam quoquè & vespertilionem: omne de volucribus quod graditur quatuor pedibus, abominabile est, nisi habeat lõgiora retrò crura, p quæ salit, vt est bruchus in genere suo, athacꝰ, ophiomachus, atq; locusta. Omne animal quod ambulat p manus quadrupes, immundũ erit, vt simia, vrsus. Inter polluta reputabũtur de his quȩ mouẽtur in terra, mustela, mus, crocodilus, migale, chamȩleon, stellio, lacerta, talpa, singula iuxta genus suũ.

Ad hȩc prȩcepit Dominus, nè quis ad diuinum cultum accederet immundus. Erat autem duplex immunditia in lege, spiritualis & corporalis: Immunditia spiritualis proueniebat à peccato, corporalis ex corruptiõe seu pollutiõe corporis. vndè à cultu spirituali impediebãtur per peccata, quibꝰ homines pollui dicebantur, sicut per idololatriã, homicidiũ, adulteria, incestus, & similia. Et ab istis pollutionibus purificabãtur per aliqua sacrificia, vel cõmunitèr oblata pro tota multitudine, vel etiàm pro peccatis singulorũ, de quibus dicemus, cùm de sacrificijs agetur.

De immunditijs. A cultu verò exteriori impediebãtur per quasdam immunditias corporales. Erat autem aliquandò immunditia maior, quæ expiabatur per sacrificia pro peccato, quia talis immũditia aliqualitèr ex peccato procedit. Alia immunditia erat minor, quæ expiabat̃ p adspersionem aquæ expiationis, aut ex lapsu tẽporis: Immunditia corporalis erat quadruplex: Prima erat ex lepra, nam leprosus immundus erat, ideò separabatur ab hominibus, vt solus habitaret extra castra omia. Erant enim castra deitatis intra atrium, in quo erat tabernaculũ. castra Leuitarum, quæ erant per gyrum atrij tabernaculi. castra populi, vbì cõmunis populꝰ habitabat. Tenebatur etiã habere vestimẽta dissuta à lateribus, caput nudum, os veste cõtectum. Quòd si miraculosè sanabatur, aut fortè quòd sacerdos malè iudicauerat, ducebatur ad sacerdotẽ: qui egressus ad eum de castris, prȩcepit ei vt duos passeres offerret viuos, lignumq; cedrinum, hyssopum, ac filum coccineum: vnũ ex passeribus immolabat sacerdos super aquas viuas in vase fictili, stillans sanguinem super aquas. alium passerem ligauit ad lignũ vnà cũ hyssopo filo coccineo: faciensq; adspersoriũ, tingebat in aquis rubricatis, adspergẽs hominẽ: dimittebatq; passerem vnum auolare. cumq; lauisset homo vestimenta sua, radebat omnes pilos corporis. & lotus aqua, ingrediebatur castra, ità dũtaxàt, vt maneret extra ꝑprium tabernaculum septẽ diebus. Iterumq; die septimo rasis omnibus pilis, etiàm supercilijs, lotisq; vestibus & corpore, die octauo tollebat duos agnos immaculatos, & ouẽ anniculã, & tres decimas similæ consperſæ oleo, & olei sextariũ, offerebatq; omnia ad ostiũ tabernaculi. Tunc sacerdos immolabat agnum vnum pro delicto, & sumens de sanguine, ponebat supra extremum auriculæ dextræ hominis, & super pollicem manûs dextrę & pedis, & de olei sextario mittẽs in manũ sinistram, & tingens pollicem dextrum in eo, adspergebat

I. Lepra. Leuit. 13.

gebat ſeptiès contra tabernaculum. Reliquũ olei quod erat in ſiniſtra, fundebat ſuper extremum auriculę dextrę, & ſuper pollicem manûs dextræ & pedis dextri. Et rogabat ſacerdos pro eo. quòd ſi manus eius hoc inuenire non poſſet, agnus tamen pro delicto & olei ſextarius non minuebatur, quia ex his purificabatur homo, ſed pro oue & agno reliquo offerebat par turturum aut duos pullos columbarum, quorum vnus pro peccato, alter in holocauſtũ fiebat. offerebat quoquè decimam ſimilæ oleatæ.

De lepra veſtis. Lepra verò veſtis, ſi perſpicua erat, comburebatur: ſi dubia, recludebatur ſeptem diebus. ſi creuerat macula, adiudicabatur lepræ: ſi non creuerat, abluebatur veſtis, & recludebatur alijs ſeptem diebus. ſi adhuc dubia erat, rumpebatur: ſi iterùm alibi macula apparebat, lepra volatilis erat, & comburebatur veſtis.

De lepra domûs. Si verò macula apparebat in domo, præcepit ſacerdos omia de domo efferri: conſideransque valliculas in pariete, palloꝛe vel rubore deformes, & humiliores ſuperficie reliqua, claudebat oſtia domûs ſeptem diebus: poſt quos ſi inueniſſet creuiſſe lepram, iubebat erui lapides leproſos, & proijcie extra ciuitatem & domum, & puluerem raſuræ ſpargi extra caſtra, vel extra vrbem in loco immundo, & alios lapides ſubſtitui in domo, & luto alio liniri. quòd ſi iterùm redibat mala lepra, deſtruebaẽ domus, & ligna & lapides, & puluis extra oppidũ proijciebant in locum immundum.

II Leuit. 15. Secundò, vir ſpermaticus vel patiens fluxum ſeminis, erat immundus, & eijciebatur ex caſtris duobus primis: permittebatur tamẽ habitare in caſtris populi, quia non eſt morbus contagioſus. Talis cùm ſanatus fuerat, numerabat ſeptem dies: poſteà & lotis veſtibus ac corpore in aquis viuentibus, mundus erat: die autẽ octauo offerebat par turturum aut duos pullos columbarum, & ſacrificabat ſacerdos alterũ pro peccato, alterum in holocauſtum. Eadem lex erat per omnia in patiente fluxum ſanguinis ex morbo, ſicut contingit aliquandò mulieribus; & eſt tertia immunditia maior.

III. Quarta, mulier quæ peperit, immũda erat ſeptem diebus, intantùm quòd quidquid tangebat, immundum erat: octauo die, ſi mas erat, circuncidebatur, & poſt illos ſeptem dies manebat adhuc xxxiij. diebus in ſanguine purificationis. illis tamen xxxiij. diebus licebat alijs communicare ſibi, prętęrquàm in lecto. accedere verò ad tabernaculũ non poterat, nec tangere ſancta. quòd ſi peperiſſet fœminam, duplicabatur tempus. Expletis verò diebus purgationis, offerebat pro puero agnum anniculum in holocauſtum, vel pullum columbæ, vel turturem pro peccato. quòd ſi non poterat habere agnum, offerebat duos pullos aut duos turtures, alterum in holocauſtum pro puero, alterum pro peccato ſuo, vel pro originali filię, quia id filio in circunciſione dimittebatur. Præter hæc redimere tenebatur primogenitum quinque ſiclis argenti. IIII. Leuit. 12.

De minor immũditiæ. Immunditiæ minores, erant multæ & variæ, ſicut & purificationes earundem. Si quis tangebat cadauer hominis mortui in tabernaculo vel in agro, vel ſepulcrum eius, immundus erat ſeptem diebus, ità quòd non poterat ingredi caſtra deitatis. Tabernaculum quoque in quo mortuus eſt homo, & vniuerſa quæ ibi erant vaſa, immunda erant ſeptem diebus. tollebatq; vir mũdus cineres combuſtionis vaccæ rufæ, mittens ſuper eos aquas viuas: tingebat in eis hyſſopũ, & adſpergebat eos die tertio & ſeptimo, tentorium, homines, & omnem ſupellectilem: & lotis veſtibus & corpore, mundi erant. Si die tertio nõ fuit adſperſus immundus, die ſeptimo non mundabatur. ſi quis autem ſic non expiabatur, polluebat ſanctuariũ, & anima eius peribat de Iſrael, quia peccabat, & arcebatur de ingreſſu loci ſancti. Ille verò qui adſpergebat, quia tangeret cineres, etiàm immundabatur, ſed lauabat veſtimenta ſua, & immundus erat vſque ad veſperam, & eo ipſo mundus.

Item mulier patiens menſtruũ naturale, immũda erat ſeptem diebus: ſeparabatur ità, quòd nõ admitteretur ad locum ſacrificij, & communicans cum

ea

ea in cibo vel lecto, omnisq; qui tetigerit eam, immundus erit. locus etiàm vbi sederit mulier talis, purificabatur, vt suprà de alia immunditia septẽ dierum dictum est. Sed quę ex contactu illius immunda fiũt, immũda manebunt vsq; ad vesperam. tangens locũ eius, lauabit vestimenta sua: & ipse lotus aqua, immũdus erit vsq; ad vesperam. Simili modo fiet de eo, qui tetigerit vas super quod illa sederit. Qui coierit ignorantèr cum menstruata, immundus erit septem diebus: & omne stratum in quo dormierit, polluetur: purificatio fiet, vt in proximo casu. sed si scientèr quis dormierit cum menstruata, ambo interfici debẽt, si de hoc conuicti fuerint in iudicio.

Item quicunq; tetigerit animal mortuum, quod tamen licet comedere, immundus erit vsq; ad vesperam, & eo ipso mundabitur. Si verò comederit ex eo quidquam siue portauerit, lauabit vestimenta sua simplici aqua, & immundus erit vsque ad vesperam. Quidquid immundum est ex animantibus, si quis portauerit morticinium eius, lauabit vestimenta sua, & immundus erit vsque ad vesperam: qui verò tetigerit, immundus erit vsque ad vesperam. Si aliquod morticinium eorum super aliquod ceciderit, polluetur tam vas ligneũ, quàm vestimentũ aut pelles: tingẽtur aqua, & polluta erunt vsq; ad vesperam, vas aũt fictile cõfringetur. Si ceciderit super cibũ vel vas liquoris, aqua ex vase sic immundo, immũda erunt, aut etiã si morticinium ceciderit super ea: fontes verò & cisternæ & omnis aquarum congregatio, munda erit. si aqua vasis immundi ceciderit super granum seminãdum, non polluetur. secùs de seminato. Qui comederit morticinium vel captũ à bestia, immundus est: lauabitque vestimẽta & semetipsum aqua, & contaminatus erit vsque ad vesperã: nocturna pollutione immũdus, aut cognoscens vxorem suam matrimonialiter, immundus erit vsq; ad vesperam. lauabit aqua oẽm corpus suum, & erit immundus vsque ad vesperam. idem in muliere. Vestem & pellem lauabunt aqua, & immunda erunt vsq; ad vesperã. hi omnes egredientur de castris deitatis interim.

Si quis seminifluũ aut mulierem patientem fluxum sanguinis morbidum, tetigerit, item si tetigerit lectum eius, item si sederit vbi ille sederit, item si saliuam super aliquem iecerit, lauabit vestimenta sua, & ipse lotus aqua, immũdus erit vsq; ad vesperam. Idem de contaminatis alijs. vas autem fictile cõfringetur. Idem circa vitulam rufam, quam qui combusserit, lauabit vestimẽta sua & corpus, & immundus erit vsq; ad vesperam. & qui portauerit cineres istos, lauabit vestimenta, & immũdus erit vsque ad vesperam. Omnis qui ingreditur tentorium mortui, & vniuersa vasa ibidèm, immunda sunt septem diebus. tolletq; de cineribus combustionis atque peccati, & mittent in aquas viuas, ex quibus tinget homo hyssopum, & prędicta consperget tertio & septimo die: deindè lauabit se & vestimenta sua, ac erit immundus vsq; ad vesperam. ipse quoquè qui adsperserit aqua, lauabit vestimenta sua. Oẽis qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit vsque ad vesperam. quidquid tetigerit immundus, immundum faciet. & anima quæ horum quippiam tetigerit, immunda erit vsque ad vesperam, abstinebit ab ingressu atrij.

Viso nunc de cæremonijs respicientibus generalitèr hunc populum, restat nunc dicere de his, quæ specialitèr respiciunt ministros vel Leuítas sacris deputatos, de quibus præcepit Dominus Moisi, dicens: Applica mihi tribum Lui, è quibus Aaron & filios eius constitues sacerdotes. externus autem & qui non est de filijs Aaron, si se ingerit officio sacerdotum, morietur. reliquam verò tribũ Leui fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, vt ministret ei, & excubet ac obseruet quidquid ad cultũ pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonij, & custodiant vasa tabernaculi. dabisque dono Aaron ac filijs eius quæ sunt oblata à filijs Israel. Externus, id est, qui non est de tribu Leui, si accesserit ad ministerium Leuitarũ, morietur. De ministris. Nu. 3. & 18.

Rursus præcepit Moisi, vt initiaret Aarõ & eius filios, Nadab, Abiu, Eleazar & Ithamar, in sacerdotes. Tunc ille colligens multitudinem, Dei voluntatem Leu. 8.

tatem ei insinuauit, lauit Aaron & filios eius, vestiuitque ipsum Aaron subucula linea, accingens eum balteo, & induens tunica hyacinthina, & desuper humerali, quod adstringens cingulo, aptauit rationali, in quo scriptum erat, Doctrina & Veritas: cidari quoque texit caput, & super cidarim contra frontem posuit laminam aureã. Tulit & vnctionis oleum, quo liniuit tabernaculũ cum omni supellectili, adsperſitque altare septem vicibus, vnxitque illud, & omnia vasa eius, labrumq; cum basibus sanctificauit, oleo super Aaron fuso, id vnxit & manus eius, ità quòd per barbam stillauit oleum vsque in oram vestimenti eius. Filios autem vestibus lineis & balteis cingens, imposuit eis mitras, & manus eorum oleo liniuit sanctificato.

Cumque adsperſisset vtrunq; altare septiès aquis, vnxit & omnia vasa labiumque simul: obtulerunt Aaron & filij eius vitulum pro peccato suo, super caput eius manus imponentes: quem cùm immolâssent, Moises tinxit digitum in sanguine, & tetigit ex eo cornua altaris per gyrum. quo expiato, fudit reliquum sanguinem ad fundamenta eius: adipem verò qui erat super vitalia, & reticulum iecoris, duosque renunculos cum aruina sua, adoleuit super altare, vitulum cum pelle & carnibus ac fimo cremans extra castra, sicut præceperat Dominus. obtulit & arietem in holocaustum secundùm ritum cõsecrationis: quẽ cùm immolâsset Moises, sumens de sanguine, tetigit extremum auriculæ eorum dextræ, & pollicem manûs dextrę, similitèr & pedis. reliquum sanguinis fudit super altare per circuitum, adipem verò omnem & caudam, renesq; cum renunculis & armum dextrum, seperauit.

Tollensque de canistro collyridam vnam & laganum vnum & crustulam vnam, omnia simul tradidit Aaron & filijs eius. quasi diceret: Accipite potestatem sumendi similia à Domino. qui cùm teneret ea inter manus, superposuit Moises oñibus pectusculum. tenentes ergò filij Aaron omnia hęc in manibus, eleuauerunt ea coram Domino, et tradiderunt ea Moisi, qui omnia adoleuit Domino super altare, eô quòd oblatio consecrationis esset. assumensque vngentũ, & de sanguine qui erat in altari, admiscens aquas fontium, adsperſit eos & super vestimenta eorum.

Cumq; sanctificati essent in hũc modum, reliquas carnes arietis coxerunt ante fores tabernaculi, & ibi comederunt eas cum panibus, qui residui fuerant in canistro: et quod in crastino superfuit, crematum est. In hunc modum iterauit singula quæ dixi, septẽ diebus, excepto quòd non vestiuit eos, quia semèl induti, septem diebus non deposuerunt vestes sanctuarij, nec de atrio tabernaculi die aut nocte sunt egressi, sed obseruabãt custodias tabernaculi, sicut præcepit Dominus.

Facto octauo die, vocauit Moises Aaron & filios suos, ac maiores natu Israel, dixitque ad Aaron: Tolle de armento vitulum pro peccato, & arietem in holocaustum, vtrunque immaculatum, & offer illos coram Domino, loquérisque ad Israel: Tollite hircum pro peccato, & vitulum atque agnum anniculum & sinè macula in holocaustũ, bouem & arietem pro pacificis, & immolate eos coram Domino, in sacrificio singulorum similam consperſam oleo offerentes: hodiè enim Dominus apparebit vobis.

Tulerunt ergò cuncta quæ iusserat Moises ad ostium tabernaculi, dixitque Moises ad Aaron: Accede ad altare, & immola pro peccato tuo. deprecare pro te & pro populo. Accedẽs Aaron ad altare, immolauit vitulum pro peccato suo, cuius sanguinem obtulerunt ei filij sui, in quo tingens digitum, tetigit cornua altaris holocausti, & fudit residuum ad basim eius. adipem, renunculos, & reticulum iecoris, quæ sunt pro peccato, adoleuit, sicut præceperat Dominus, super altare: carnes verò & pellem, extra castra combussit igni. Immolauit & holocausti victimam, obtuleruntque ei filij sui sanguinem, quem fudit per altaris circuitum. ipsam etiàm hostiam in frusta concisam, cum capite & membris, omnia super altare cremauit, lotis aqua priùs intestinis & pedibus. Sacrifi cium Aaronis.

Pro

Pro peccato verò populi offerẽs, mactauit hircũ, expiatoque altari, fecit holocaustum, addens in sacrificio libamẽta quę paritèr offeruntur: & adolens ea super altare absq; cęremonijs holocausti matutini, immolauit & bouem atq; arietem hostias pacificas populi. Obtuleruntq; filij eius sanguinem, quem fudit super altare per circuitum: adipem autem & caudam arietis, renunculosq; cum adipibus suis, & reticulũ iecoris, posuerunt super pectora. Cumque cremati essent adipes, pectora eorum & armos seperauit Aaron, eleuans corã Domino, sicut præceperat Moises. Et extendens manum ad populum, benedixit ei, sicque completis hostijs pro peccatis, holocaustis & pacificis, descendit.

Ingressi autem Moises & Aaron tabernaculum, orauerunt Deum, apparuitq; gloria Domini oĩ multitudini: & ecce egressus ignis à Domino, deuorauit holocaustum & adipes qui erant super altare. quod cùm vidissent turbæ, laudauerunt Dominum, ruentes in facies suas. Hic autem ignis conseruatus est vsq; ad captiuitatem Babylonicam. tunc enim fuit absc̃ditus in puteo ficco per sacerdotes illius temporis, & tempore Nehemiæ iterùm inuentus. de hoc igne prȩcepit Dominus, dicens: Ignis in altari meo semper ardebit, quem nutriet sacerdos, subijciens ligna manè per singulos dies. Ignis iste est perpetuus, qui nunquàm deficiet de altari, nec altero igne vti licebat.

Ignis custodia.

2. Mac. 1.

Leu. 6.

Cùm verò cineres abundabant, induebatur sacerdos vestibus quatuor sacerdotalibus: & tollens cineres, reponebat in peluim iuxta altare: & depositis tunc vestibus sanctis, indutusque alijs fortè ad hoc destinatis, cineres efferebat extra castra, & in loco mundissimo vsq; ad fauillam faciebat consumi.

Arreptis autem Nadab & Abiu filij Aaron thuribulis, imposuerunt ignem alienum, non de altari: & incensum desuper offerebant, quod eis prohibitum erat. egressusq; ignis à Domino, deuorauit eos, & mortui sunt. dixitq; Moises ad Aaron: Hoc est quod locutus est Dominus: Sanctificabor in his, qui indiscretè appropinquant mihi, atq; glorificabor. quod audiens Aaron, tacuit. Vocatis autem Misahele & Elisapham filijs Oziel patrui Aaron, dixit Moises: Ite, & tollite fratres vestros de conspectu sanctuarij, & absportate extra castra. Confestim pergentes, detulerunt eos, sicut iacebant, vestitos linẽis tunicis, eieceruntque foràs: nec corpora nec vestimenta eorũ erant cremata, sed cum vestibus sepulti sunt. Dixitq; Moises ad Aaron & ad Eleazar & ad Ithamar: Capita vestra nolite nudare, & vestimenta nolite scindere, vt gentes faciũt, nè fortè moriamini. Iussitque filijs, vt tollerẽt partes de hostijs salutaribus, & oblata pro peccato, quorum sanguis non erat illatus in tabernaculum, & comederent ea.

Nadab. Abiu.

Leu. 10.

Inter hæc hircum, qui oblatus fuerat pro peccato, cùm quæreret Moises, exustum reperit negligentia eorum. iratusque contra filios Aaron Eleazar & Ithamar, ait: Cur non comedistis hostiam pro peccato in loco sancto, vt portaretis iniquitatem multitudinis, præsertìm cùm de sanguine illius non sit illatum intra sancta? Respondit Aaron: Oblata est hodiè victima pro peccato, & holocaustum coram Domino. mihi autẽ accidit quod vides. quomodò potui comedere eam, aut placere Domino in cæremonijs mente lugubri? quod cùm audisset Moises, recepit satisfactionem.

Dixit Dominus ad Moisen: Loquere ad sacerdotes filios Aaron, nè contaminentur in mortibus ciuium suorum, nec etiàm principis, id est, non intersint funeribus, nisi tantùm patris, matris, filij, filięve, fratris, sororis, virginis, nec eos lauent, sepeliant vel plangant, nec radant caput, sed nec habeant concubinas, nec in vxorem ducant scortum, aut ancillam, nec captiuam, nec viduam, nec repudiatam, nec eas quæ de pandochijs aut cauponibus vitam agunt. Sacerdotis filia deprẽhensa in stupro, flammis exuretur. Põtifex verò maximus qui vnctus est, et cuius manus consecratæ sunt, caput suum non discooperiat, vestimenta sua non scindat, ad mortuum non ingrediatur. (vndè nec Papa exequijs interesse dicitur,

Leu. 21. Prȩcepta sacerdotum.

etiàm si mater vel pater moriatur.) virginem ducat vxorem, & tantùm gentis suæ. tamen de stirpe regia posteà concessum est ducere vxorem ob reuerentiam.

In communi verò præcepit sacerdotibus, nè quis in diebus vicis suæ vinum aut aliud quod inebriare posset, biberet, vt sciret discernere inter sanctum & prophanum, mundum & immundum, & vt doceret filios Israel legitima Domini, nè moriatur qui secùs faceret.

Iterùm præcepit, dicens: Homo de semine tuo, qui habuerit maculam, nõ offerat panes Deo, nec accedat ad ministerium eius: si cæcus fuerit, si claudus, si vel paruo vel grandi naso seu torto, si fracto pede siue manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel hernioſus, omnes hi non ministrent: vescentur tamẽ panibus qui offeruntur in sanctuario, ità duntaxàt, quòd intra velum non ingrediãtur, nec accedant ad altare. sint ergò sancti, ait Dominus, quia ego sanctus sum.

Iterùm locutus est Dominus: Loquere ad Aaron & filios eius, vt caueant ab his quæ consecrata sunt, id est, oblata sunt à filijs Israel, scilicet nè irreuerẽtèr tangant vel comedant. Omnis em̃ homo qui accedet de stirpe vestra ad ea oblata, in quo est immunditia, peribit coram Domino. Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens seminis fluxum, aut immundus ex tactu morticinij, pollutus erit vsq; ad vesperam: nõ vescetur de his quę sanctificata sunt mihi, antequàm sanetur. Qui tetigerit immundum super mortuo, id est, ex pertinentibus ad mortuum, & qui tetigerit seminifluum, & qui tangit reptile, aut quodlibet immundũ, immũdus est vsq; ad vesperam, et non vescetur sanctificatis: sed cùm lauerit carnem suam aqua, & occubuerit sol, tunc mundatus erit & vescetur. Morticinium & captum à bestia, non comedent. Omnis alienigena nõn comedet de sanctificatis, id est, qui non est de semine Aaron, exceptis vernaculis domũs & emptitijs: inquilinus autem & mercenarius non vescentur ex eis. Qui autem per ignorantiam comederit, addat quintam partem, & det sacerdoti in sanctuarium pro pœna.

Leu. 22.

Idem per omnia dic de filia sacerdotis, cuilibet ex populo nupta. Sin autem vidua vel repudiata, & absque liberis, reuersa fuerit ad domum patris sui, sicut puella consueuerat, aletur cibis patris, dum aliâs non sit immunda. Et sic tam mares quàm fœminæ, comedere poterant de decimis decimarum, de primitijs, primogenitis, hostijs salutaribus, siue pro gratiarum actione, siue spontè aut ex voto oblatis, dum tamen non essent immundi. hostia tamen salutaris, si pro gratiarum actione fiebat, eodem die comedi debebat, nec in alterum reseruari. Si voto vel spontè quis obtulisset, similitèr eodem die. si tamen quid de eo in crastinum remansisset, vesci licitum erat. quicquid autem tertius inuenisset dies, igni consumebatur. quòd si quis die tertio de victimis pacificorum comedisset, irrita fiebat oblatio eius: pacificorum etiàm tertia pars cedebat offerenti, quam comedere potuit vbiquè in Hierusalem. poterant etiàm ad hoc inuitare quoscunque, duntaxàt mundos.

Erat & aliud speciale: panes enim fermentatos in hoc sacrificio obtulerũt ad esum carnium, oblationem tamen super altare non ponebant. De hostia verò pro peccato commissionis & obmissionis, pars cremabatur, pars cedebat in vsum sacerdotum, cunctis scilicet filijs Aaron, & æqualitèr diuidebãt: soli autem mares comedebant hãc partem in atrio tabernaculi, nõ tamen sub dio, sed in exedra, & eodem vescebantur die, omnis scilicet masculus de genere sacerdotali. Excepta erat hostia pro peccato, cuius sanguis inferebatur in tabernaculum: hæc comburebatur sicut hostia pro peccato sacerdotis aut multitudinis. in hostia pro peccato, panes absque fermento offerebantur ac melle. Est tamen verum, quòd etiã Leuitæ qui seruiebant in templo, sustentabantur de oblationibus & sacrificijs quæ fiebant in templo.

Ad hæc locutus est Dñs ad Moisen: Præcipe filijs Israel, vt offerant tibi oleum

Leu.24. oleum purissimum ad concinnãdas lucernas iugitèr extra velũ testimonij fœderis, scilicet quod diuidebat sanctum sanctorum, ità vt omes septem lucernę arderent de nocte, ac die tres tantùm. componetq; eas Aaron à vespere vsq; in manè cultu sempiterno, accipiesque similã, & ex ea duodecim panes (qui singuli habebunt duas decimas ephi, hoc est, decimam partẽ ephi) sacerdotes coquere ac formare facias, quorum senos super mensam corã Domino statuas altrinsecùs, putà sex in quolibet ordine, vnus super alium, & pones super eos thus lucidissimum. erat enim vas aureũ thure plenum in summitate sex panũ. Et per singula sabbata mutabantur. eruntq; Aaron, inquit, & filiorũ eius, qui comedent eos in loco sancto. In necessitate tamen poterant alijs dari, sicut Achimelech dedit Dauid, vocabãturq; panes propositionis.

De panibus propositionis.

1.Reg.21.

Panes Leuitici. Erant alij panes Leuitici, quibus Leuitę vescebantur, qui propter maculam ministrare non poterant, & filia familiæ, non autem aliæ, siue maritata aut vidua vel repudiata, nisi necessitate redisset ad patrem, sicut suprà tactum est de hostia salutari. Erãt & adhuc panes, dicti laici, id est, communes, quibus laici vesci poterant.

Panes laici.

Num.8. De Leuitis cõsecrãdis. Iterùm locutus est Dominus ad Moisen: Tolle Leuitas de medio filiorũ Israel, & sanctificabis eos. Itaque Leuitæ priùs adspersi aqua lustrationis, rasisq; omibus pilis, exceptis capillis, lotis etiã indumentis, coram Domino statuuntur ad ostium tabernaculi. conuocataque multitudine, ac ponẽtes manus suas super eos filij Israel, obtulerunt illos Aaron munus Domini, vt seruirent in ministerio. Leuitæ tamen obtulerunt boues duos, quorum alterum sacrificabat Aaron pro peccato, alterum in holocaustum. Posteaque ingrediebantur tabernaculum fœderis, separati de medio filiorum Israel, vt seruirent Domino.

Dixitque Dominus: Pro primogenitis accipio eos, sanctificauique ac tradidi Aaron ac filijs eius de medio populi, vt seruiant mihi pro Israel in tabernaculo, & orent pro eis. subiunxitque, Hæc est lex Leuitarum: à 25. anno & supra, ingredientur vt discant ministrare in tabernaculo fœderis: sed à 30. anno & supra vsq; ad quinquagesimum ministrent mihi, stentque in tabernaculo. Cumq; quinquagesimum annum impleuerint, seruire cessabũt, scilicet quo ad onera, eruntq; ministri fratrum suorum in tabernaculo, vt custodiant quæ sibi fuerint commendata, opera autem ex tunc ipsi non facient. Non habebunt sacerdotes & Leuitæ partem & hæreditatem cum reliquo Israel, quia sacrificia & oblationes comedent ministrantes in templo. sacerdotũ enim erunt sacrificia, oblationes omes, primitiæ frumenti, vini, olei, lanarum ex ouiũ tonsione, primogenita quoquè ac vota, omnesq; decimas dedit Dominus filijs Leui, vt seruirent ei in tabernaculo. de hac decima dabant Leuitæ decimã summo sacerdoti. Offerte, inqt Dominus, decimam decimarum Aaron. optima & electa erunt cuncta quę dabitis, nè moriamini.

Quæ sacerdotũ bona.

Num.7.

Et factum est in die qua compleuit Moises tabernaculum, vnxit & sanctificauit vasa & altare, obtuleruntque principes Israel & capita familiarũ munera coram Domino. Sex plaustra tecta cum duodecim bobus: vnum plaustrum duo duces tribuum duarum, & vnum bouem singuli. aitque Dominus Moisi: Suscipe hęc in vsum tabernaculi, & trade Leuitis. duo plaustra & quatuor boues dedit filijs Gersan, qui portabant ex officio tabernaculi mollia, quatuor alia plaustra & octo boues dedit filijs Merari, illi portabãt dura. Caathitis verò non dedit plaustra, qui portabant sanctiora, id est, ea quæ erant in tabernaculo, humeris .uis.

Munera ad tabernaculum.

Deindè singuli duces 12. tribuum in dedicationẽ altaris munera obtulerũt. primo die obtulit Naason de tribu Iuda, filius Aminadab, acetabulum, id est, scutellam argenteam pondo 130. siclorum. in hoc probabatur incẽsum, phialam quoquè argenteam 70. siclorum, vtrunque plenũ simila consperſa oleo in sacrificium. Mortariolum quoq; ex decem siclis aureis plenum incenso, id est, coclear. Bouem de armento, & arietem & agnum anniculum in holocau-

ſtum, hircumque pro peccato. Et in ſacrificio pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque.

Secundo die obtulit Nathanael dux de tribu Iſachar, ſimilia quæ Naaſon. Idem fecit tertio Heliab de tribu Zabulon, quarto Eliſur de tribu Rubẽ, quinto Salamihel princeps filiorũ Simeon, ſexto Heliaſaph de tribu Gad, ſeptimo Eliſama de tribu Ephraim, octauo Gamaliel de tribu Manaſſę, nono Abidam de tribu Beniamin, decimo Abiezer de tribu Dan, vndecimo Phagiel de tribu Aſer, duodecimo Ahira de tribu Neptalim.

Num. 6. Cumque ingrederetur Moiſes, audiuit vocem Domini: Nazaræorum erit lex, qui ſe deuouebunt perpetuò, aut certum ad tempus: Omni tempore ſeparationis ſuæ nouacula non tranſibit ſuper caput ſuũ. nil quod inebriare poteſt, bibant. non comedant fructum de vinea ab vua vſque ad acinum. ad nullum mortuũ ingrediantur. quòd ſi quis moriatur ſubitò coram eis, polluentur: caput radent ilicò, die ſeptimo offerat quiſq; par turturum aut duos pullos columbarum: ſacerdos vnum faciat pro peccato, reliquum in holocauſtum, dieſque quos fecit, pro infectis erunt.

Lex Nazaræorum.

Completis autem diebus voti ſui, offerat agnum anniculum in holocauſtum, ouẽ anniculam pro peccato, arietem in hoſtiam pacificam, caniſtrum quoquè diuerſorum panum azymorũ ac libamina, exceptis his quæ ſponte offerre vult. Offert autem mulier, ſi votum fecerit, 30. ſiclos: vir, quinquaginta, ſi poterunt. ad arbitrium verò ſacerdotis, pauper offert. Hoſtijs immolatis, à ſacerdote radetur Nazaræus ad oſtiũ tabernaculi, ponetque ſacerdos crinem in ignem ſacrificij, & ſic ad communem hominum vitam redire poterit, niſi perpetuò ſit deuotus.

De ſacrificijs. Nunc de ſacrificijs & oblationibus erit dicendum, circa quæ quatuor erũt conſideranda: ſacrificia quæ Deo offeruntur, eorum cauſa, tempora, & loca. Eorum quæ offeruntur, triplex erat diſcretio: aut enim erat oblatio de animalibus, & ſacrificium dicebatur: fiebat aũt de tribus tãtùm animalibus, de bobus, ouibus & capris: ex volatilibus tantùm de turture & pullis colũbæ, excepto quòd in emũdatione leproſi paſſeres offerebantur. De his quoq; quę ex terræ naſcentibus in vſum hominũ veniunt, offerebant farinam aut ſpicas, panem, vinum, oleum & ſal in condimentum, thus quoquè in ſolatium. Ex his quæ ſunt de ſicca materia ſeu aridis, propriè oblatio dicebaſ: de liquidis verò, dicebatur libatio. Mel verò nõ offerebatur neque fermentum, exceptis primitijs mellis, & quòd in hoſtia pacifica panes fermentati offerebãtur, ſuper altare tamen non ponebantur.

Triplex vſus ſacrificiorũ. Sacrificiorum verò vſus triplex erat: Quoddam offerebatur ad reuerentiam diuinæ maieſtatis ac bonitatis, hoc totum comburebatur, & idcircò holocauſtum dicebatur. Quoddam offerebatur pro peccatis Deo, quaſi ex neceſſitate remiſſionis obtinendæ. illud diuidebatur in duas partes: vna pars comburebatur, altera cedebat in vſum ſacerdotum, ad ſignificandum quòd expiatio peccatorum fit à Deo per miniſterium ſacerdotum, excepto ſacrificio pro peccato totius populi vel ſolius ſacerdotis: tunc enim totum comburebatur. Tertium ſacrificium vocabatur hoſtia pacifica, quę offerebatur vel pro gratiarum actione, vel pro ſalute aut proſperitate offerentium: et iſta diuidebatur in tres partes, vna incendebatur in honorem Dei, alia cedebat in vſum ſacerdotum, tertia in vſum offerentium, ad ſignandum quòd ſalus hominis eſt à Deo, dirigentibus miniſtris Dei, & cooperante offerente. Hoc autem generalitèr ſeruabatur, quòd ſanguis & adeps non veniebant in vſum prædictorũ, ſed ſanguis effundebatur ad crepidinem altaris, adeps adurebatur igne. Idololatræ enim libabant in ſanguine, & comedebant adipes, eô quòd vita in ſanguine, nutrimentum in adipe conſiſteret.

Offerendi cauſæ. Cauſarũ igitur ſacrificiorũ, triplex erat differentia. Offerebant enim aliquandò ſpontè, alij neceſſariò & duplicitèr, vel ex voto, vel ex præcepto.

Vndè

Leu.1. Vndè inter sacrificia holocaustum erat perfectissimum. fiebat enim in his tribus armẽtis, de bobus scilicet, ouibus & capris: & in auibus, de turture & colũba. de pecudibus offerebatur tãtùm masculus anniculus, id est, vnius anni, vel circà, excepto boue, qui supra annũ poterat offerri. Erat & immaculatus, quod nõ intelligas de macula velleris, sed defectu corporis, id est, non debili aut fracto mẽbro, papillas aut scabiem habens & similia: offerebaturq; primò sacerdoti ad ostiũ atrij tabernaculi, vt videret si idoneum animal esset, posteà offerebatur ad ostium tabernaculi Domino. ità priùs offerre volẽs, lauabat manus, quia prẽter mare sacerdotũ, erãt in atrio duo maria, vnum virorum, alterũ mulierũ. Posteà imposuit manũ super caput hostiæ in signum abdicationis, quam tunc recepit sacerdos, reducebatq; ad altare holocaustorũ: & stans ab aquilone, immolabat Dño ad latus altaris, fundebatq; sanguinem eius circa crepidinem altaris. detractaq; pelle, quæ erat sacerdotis, artus in frusta concidebat. quibus lotis cum capite, pedibus & intestinis, adolebat super altare omnia in odorem suauitatis, scilicet ex offerẽtium fide & deuotione.

Bos immaculatus.

Leu.1. Sin autem de auibus fieret holocaustum, fortè si pauperes erant, offerebatur aut pullus turturis aut colũbę, cui frangebat sacerdos collum sola manu: & retorto collo cum capite sub ascella, vngue cutem colli vbi fractum erat, rũpebat: ac fuso sanguine circa crepidinem altaris, vesiculam gutturis & plumas proijciebat ad orientem in loco secreto, vbi cineres effundebantur: cõfractisq; ascellis manu, adolebat ea super altare holocausti. Et hæc holocausta, minora erant voluntariaq; : nam quædam maiora erant & necessaria, vbi & pellis ac fimus etiàm incendebatur, non tamẽ super altare. de his dicetur posteà, vbi de peccato multitudinis aut sacerdotis agetur.

Sacrificiorũ appellatio & forma. Leu.4.8.16.

Sacrificia verò vel oblationes, quæ vel pro gratiarũ actiõe fiebãt, vel ex voto aut spontè, salutaria vocabantur. Et fiebãt de animalib⁹ prædictis, non autẽ de auibus. Sanè in modo offerendi idem fiebat vt in holocausto: sed in hoc erat differentia, quia hîc offerri potuit vel masculus vel fœmina, annicul⁹ vel grãdior, immaculata tamen: pars verò incẽdebatur Domino, pars erat sacerdotum, pars offerentium.* de armento omnis adeps, id est, pinguedo interior. nam ea quæ est supra carnem animalibus, aut est aruina, aut lardum, quę carni admixta, ppriè pinguedo: quæ est in intestinis, propriè adeps est: & adeps Domino offertur.

Adeps triplex.

Est autẽ triplex adeps: vitaliũ, (id est, cordis & vẽtris) iecoris, (id est, reticuli) & renum. hos adipes tres, ac duos renes & renunculos, adolebit sacerdos super altare. eadem etiàm de capra. si verò de ouibus erat oblatio, præter prędicta offerebatur cauda integra, & pellis erat sacerdotis qui offerebat: armus verò dexter & pectus cedebant in vsus sacerdotum, & lingua cum faucib⁹ quæ pectori adhęrebant. his (vt prædictum est) vescebantur in domibus cum vxoribus & liberis & domo tota, mundis tantùm: reliqua erant offerentium, & indè epulabantur coram Domino in ipso atrio, vel iuxta, immò in tota ciuitate Hierosolymitana. licebat etiã ex his tã sacerdotibus, q̃ alijs edere ad hoc inuitatis, ità tamen, si pro gratiarũ actione hostia fuit, eadem die vesci licebat, nec in alterũ reseruare: si verò ex voto vel spõtè offerebatur, & quid in crastinum remansisset, vesci licebat: quòd si quis die tertio comedisset, irrita eius fiebat oblatio, & peribat anima eius de populo.

Quòd si manus hominis animal inuenire non potuit, putà pauper, offerebat pro salute vel pace similã, farinã scilicet delicatissimã, fundens desupèr oleum: thusq; offerebatur cum ea. Sacerdos autem thus & pugillũ similæ oleatæ adolebat super altare in memoriam offerẽtis, reliquũ erat sacerdotũ. Si verò de simila coctum offerebat, panes sinè fermento, cõsperso oleo, coctos in clibano vel in craticula offerebat & lagana. Si verò coctum in sartagine offerebat, consperso oleo & sinè fermento erat, diuidebatur minutatìm. Ex his sacerdos offerebat coram Domino de panibus vnum, & de frustis vnum: reliquum

erat Aaron & filiorum eius ad edẽdum cum omni domo ſua ęqua ſorte. & quidam dicunt quatuor genera panum fuiſſe, coctum in clibano, coctum in craticula, coctum in aqua, quod laganum appellant, & coctum in ſartagine.

Panum genera.

Hoſtia verò pro peccato, vel fiebat ꝓ peccato ſacerdotis, aut ꝓ peccato ſynagogæ, aut principis, aut animæ priuati. Si ergò ſacerdos qui vnctus erat, peccabat, delinquere faciens populum, tunc offerebat ꝓ ſuo peccato per manûs impoſitiõem, ad oſtium tabernaculi vitulum immaculatum, & coram altari immolabat eum: hauriensq; de ſanguine, inferebat illũ in tabernaculũ: & intingens in eo digitum, adſpergebat ſeptiès contra velum ſanctuarij, ac de eodẽ ponebat ſuper cornua altaris incenſi: & egrediẽs, reliquum ſanguinis fundebat circa crepidinem altaris holocauſti, & omnem adipem cum renibus & renunculis adolebat ſuper altare: pellẽ verò & omnes carnes cum fimo etiàm offerebat extra caſtra in locũ mundum, vbi cineres effundi ſolebãt, ac incendebat ea ſuper ſtruem lignorũ. Quòd ſi oĩis turba, id eſt, ſynagoga per ignorãtiam peccabat contra mandatum dñi, ſeniores populi offerebant ad oſtiũ tabernaculi per manûs impoſitionem vitulum, & fiebat de eo ſicut de priori: oranteq; pro eis ſacerdote, propicius erat ei Dominus.

Hoſtia pro peccato.

Oblatio ꝓ ignorantia.

Et ſic patet differentia inter hæc holocauſta, et ea de quibus in principio: qa ex his nihil erat ſacerdotum, nec etiàm pellis: totum eñ Dño cremabatur. nam mẽbra iſtorũ cum capite, pedibus & inteſtinis lotis, ponebãtur ſuper altare ad adolendum, niſi adeps cum renibus & renunculis: quia erat generalis regula, de cuius ſanguine inferebatur in ſanctuariũ, nil ex eo licebat remanere, nec aliquid ex eo adolebatur ſuper altare, niſi ſolùm adeps cum renibus & renunculis. In modo etiàm offerendi & numero ſacerdotum erat differentia: de carnibus enim holocauſti ſalutaris fiebant nouẽ partes, quas ſuper altare ponebant nouem ſacerdotes, quiſq; ſuam: vnus verò quatuor ſimul offerebat, ſcilicet caput, pedes, iecur, & inteſtina lota: duo verò ſanguinem offerebant, vt omnes ſimul eſſent duodecim.

Duodecim ſacerdotes hoc ſacrificium perageb.

Quòd ſi peccauit princeps aut tribunus per ignorantiam, & pòſt intellexerit peccatum, offerat ad oſtiũ tabernaculi per manûs impoſitionem hircũ immaculatum: quo immolato, tingebat ſacerdos digitum in ſanguine, quo tangebat cornua altaris holocauſti, reliquum fundens ad baſim eius, & adolebat adipem, renes & renũculos: reliqua erãt ſacerdotis. Sed quia erat hoſtia pro peccato, & de ſanguine eius tincta cornua altaris, carnes eius erãt ſanctæ, ſanctificabãt itaq; & carnes & cætera tacta ab eis, ſed non quælibet, immò in genere ſuo, vt caro carnem, panẽ panis, ſimila ſimilam: & non veſcebatur eis, niſi ſacerdos vnctus & mundus, nec niſi in loco ſancto & eodẽ die: ſi quid reſiduum eſſet, igni comburebãt: ſi veſtis eius polluebatur eius ſanguine, abluebatur, vt nullum remaneret veſtigiũ ſanguinis: alioquì vrebatur. vas teſteũ in quo coquebatur caro, frangebatur: æreum, defricabatur & lauabatur.

De peccato principis.

Cùm verò peccabat per ignorãtiam anima, id eſt, priuatus de populo, offerebat caprã immaculatã eo modo quo ſuprà, vel agnum: ſi pauper eſſet, duos pullos turturis vel colũbæ, quorum alter offerebatur Domino in holocauſtũ, alter erat ſacerdotum: cuius tamen ſanguis ad fundamentum altaris effundebatur ſeu diſtillabatur, quia pro peccato erat. quòd ſi nec auiculas poterat inuenire, offerebat ſimilam, decimã partem ephi, nec mittebat in ea oleum aut thus, quia pro peccato erat. Cuius memoriale ſacerdos adolebat ſuper altare, reliquum habebat in munere, rogabatq; pro eo, & dimittebatur peccatũ. Hoc vbiquè intelligas, pro deuotione & oratiõe ſacerdotis & offerentis, quæ fiebant in fide Chriſti venturi, non autem virtute ſacrificij.

Oblatio pro ignorãtia.

Qui verò peccat, ſibiq; cõſcius eſt, licèt nullus poſſit ipſum arguere, offerebat arietẽ, cuius carnes ſacerdotes immolẽt, & (vt pro peccato dictũ eſt) partem comedãt in templo vel loco ſancto eodem die. Quòd ſi qui per negligentiam ſuam peccauerint, id eſt, negligendo mandata, confitebuntur peccatũ ſuum volun-

Oblatio pro conſcij peccato.

Pro negligente.

voluntariè, non vi, & reddēt ipsum caput, id est, debitum, addantq; quintam partem ei in quem peccauerint. Sin non fuerit qui recipiat, dabit sacerdoti conuertendum in vtilitatem suam, & nihilominùs offerat arietem pro expiatione peccati ipsius.

Libamen. Sed quia non offerebatur hostia vel in holocaustum siue in sacrificium sinè libamentis, notandum q̄ libamē erat similа oleo glutinata & vinum, quę cum hostia adolebātur. cuiq; hostiæ proprium libamē determinatū erat: pro agno, similæ decima pars ephi, vinum quarta pars hin. Erant autē ephi & corus, mensuræ aridorum: hin & batus, liquidorū. pro vitulo, de similа tres decimæ, de vino media pars hin: pro ariete, de similа duæ decimæ, de vino tertia pars hin, eadem erant & hirci libamina.

Adde sacrificijs vota ac sacrata Domino: si quis vouit se Deo, quia non est animal immolaticium, ideò redemptionem dabat: masculus quidē à vigesimo anno vsq; ad sexagesimum, dabat quinquaginta siclos argenti ad mensuram sanctuarij, mulier 30. A quinto autē anno vsq; ad vigesimum, masculus dabat viginti siclos, fœmina decem. Ab vno mēse vsq; ad annum quintū, mas quinque siclos, fœmina tres: sexagenarius & vltra, mas 15. fœmina decem. Pauper ęstimationem reddere non valēs, reddet ad arbitrium sacerdotis. Si quis vouit animal immolaticium, mutari non poterat, etiàm in melius: si quis mutâsset pro alio, vtrunq; consecratum erat Domino. Animal immundum redimet iuxta sacerdotis arbitrium, qui statuet precium, & addet quintam partem: sin non voluerit, dabitur alteri, precio taxato. idem dic de domo.

De votis.

Ager verò iuxta mensuram sementis æstimabatur, habito respectu, an ager sit ex possessione maiorum, aut emptus. Emptum si quis vouisset, quia in anno iubileo redibat, iuxta supputationē annorum æstimabant: sed si ex possessione maiorum agrū vouisset quis, retulit an venderet sacerdos extraneo: quia tunc redibat ad eum, si vouenti nō redibat in iubileo, ideò quintam partem ad precium tenebatur addere. Quicquid verò Domino fuerat consecratū, siue homo, siue animal, siue ager, non vænibat, nec redimi poterat, sed moriebatur, intelligе ciuilitèr, putà si quis de tribu Leui consecretur Domino ad seruiendum in tabernaculo, vt Samuel: si esset de alia tribu, quia non posset accedere ad ministerium, tamen in alijs pijs operibus seruire posset, vt Samson qui fuit ex tribu Dan, & consecratus Domino in abstinentia à potu & inebriatiuo, & filia Iepthę in orationibus & vigilijs. seruus gentilis deputari potuit ad seruilia.

Animal immolaticium non poterat redimi: si non immolaticium, & tamen valēs ad aliqua seruitia, vt equus, remanebat in obsequio diuino. sic de domo & agro. nam nec in iubileo poterant redimi empticia. sic mobilia consecrata, non poterant ad vsus alios applicari. & consecratio prædictorum alia cedebat in vsum sacerdotis, alia templi vel tabernaculi, secundùm quod consecrans exprimebat.

Tempus sacrificiorum. Nunc de tempore. nam adstringebātur pręcepto legis ad oblatiōes & sacrificia certis tēporibus. Inter hæc aliqua fiebant singulis diebus, vocabaturque iuge sacrificium. Peragebantur aliqua omni sabbato, aliqua prima quaq; die mensis, & vocabatur neomenia. aliqua certis temporibus anni.

Iuge sacrificium. Iuge sacrificium fiebat quotidiè, oblato manè agno anniculo cum libamētis. is cremabatur die tota. Sacerdos, posito in altari agno cū prunis & thymiamate, tabernaculum intrabat, ponēs illa super aram: & in vespere, posito eo modo alio agno in altari, accendebat sacerdos omnes septem lucernas, & sic tota nocte in altari incensi erat odor suauis, vespertinum tamen sacrificium melius erat & pinguius. Offerebat etiā sacerdos de suis expensis assarium farinæ, oleo mixto, & modica decoctione induratæ: medietatem quidem manè, et medietatem vesperè.

Sabbatum. Sabbato, id est, festo Domini, eo die præter iuge sacrificiū offerebātur duo agni anniculi immaculati cum libamētis suis in holocaustū. Proponebantur quoquè duodecim panes calidi sup mēsam aureā in tabernaculo, ac per totam

septi-

septimanam ibi manebant, postea cedebant in vsum sacerdotum.

Neomenia. In Neomenia, id est, noua luna Kalendæ erat legales & dies ferialis. Eo die offerebant vitulos duos, arietem vnum, agnos anniculos septē cum libamentis suis, hircumq; pro declinatiõe peccati. oñia hęc in holocaustum, & nihilominùs iuge sacrificiũ nunq̃ omittebatur.

*Martij, Festum azymorum. Quartadecima primi mẽsis *Aprilis, ad vesperum comedebant agnũ paschalem, sequenti die inchoabant festũ azymorum, durabat per septem dies. prima & vltima solennis erat ac ferialis. post primam diem azymorum offerebant spicas recentes, & torrebant igni, ac grana manibus confricabãt in modum farris. de hoc offerebãt assarium vnum, de quo pugillum vel drachmam adolebat sacerdos super altare: reliquum erat eius. In his septem diebus per singulos dies offerebatur iuge sacrificiũ, & quod in neomenia consueuit offerri in holocaustum.

Pentecoste. A prima die azymorum numerabãt septem hebdomadas, & erat pentecoste, id est, quinquagesima. Pẽtecoste fiebat in memoriam datæ legis. dicebatur etiàm festum hebdomadarum, vel festum primitiuorum: quia tamẽ de nouis frugibus offerebantur duo panes, quorum quilibet habebat decimam similæ fermẽtatæ, ideò nihil de eis ponebatur super altare, & cum panibus duæ agnæ in esum tantùm sacerdotum, & nil in crastinũ seruabatur. Alibi dicit textus, Offeretisq; in omnibus habitaculis vestris panes primitiarum duos de duabus decimis similę fermentatę, offeretisq; cum panibus septẽ agnos immaculatos anniculos, & vitulum de armento vnum, & arietes duos in holocaustũ. illud puto factum de communi. At alibi præcipitur,

Festum tubarum. Offeres iuxta benedictionem Domini, & epulaberis coram eo tu & filius tuus & filia, seruus & ancilla, Leuites qui est intra portas tuas: aduena, pupillus & vidua, qui morãtur vobiscum in loco quem elegerit Dominus Deus tuus. vndè dicunt tres frugum primitias fuisse, in manipulis, in pascha, in panibus, in pentecoste, & primitias propriè omnium frugum, id est, septem specierum de frumento, hordeo, vinea, oliua, ficu, malogranato & palma. Eodem die offerebant hircum pro peccato, duos agnos anniculos, hostias pacificorum. Vocabitis, inquit Dominus, hunc diem celeberrimum. omne opus seruile non facietis in eo. Leu. 23.

Deindè prima die mensis septimi duplex erat solẽnitas, neomenia & festum tubarum, in quo buccinabãt cornibus pecorinis, quia eo die liberat⁹ est Isaac, nè immolaretur, hirco substituto. Vndè præcepit Dñs: Die prima mẽsis septimi erit vobis sabbatum. omne opus seruile non facietis in eo. ea die prẽter oblationes neomeniæ ac iuge sacrificium, offerebant in holocaustũ vitulus vnus, aries vnus, agni anniculi septẽ, hircus ꝓ peccato cum libamentis suis. Gen. 22.

Festum propiciationis. Decima verò die mensis eiusdem, erat festum propiciationis, quia ea die redijt Moises ad eos, referẽs Deum eis esse placatum super adoratione vituli: & ea die ieiunabant homines & iumenta, & pueri septẽnes à vespera vsq; ad vesperam, pro memoria mortuorum. vndè etiàm dicebatur dies afflictionis. dicebat quoquè dies expiationis, quia ea die expiabatur tabernaculum & altare, de quo Dominus: Loquere ad Aaron, nè omni tempore ingrediatur sanctuariũ, quod est intra velum corã propiciatorio, quo tegitur arca, vt nõ moriatur, nisi in die propiciatiõis, & sic semèl in anno regularitèr. eo die vitulum pro peccato offeret de suo, & arietem in holocaustũ. tunica linea vestietur, seminalibus lineis verenda celabit, accingetur zona linea. cidarim lineam imponet capiti, quibus antè lotus induetur, suscipietq; ab vniuersa multitudine filiorum Israel duos hircos pro peccato, & vnum arietem in holocaustum. Exo. 34. Leu. 16. Heb. 9.

Cumq; obtulerit vitulum, orans pro se & domo sua, duos hircos stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi testimonij: mittet super vtrunq; sortem, vnam Dño, & alteram capro emissario: cuius exierit sors Dño, offeret illũ pro peccato, emissariũ seruabit. His ritè celebratis, offeret vitulum: & rogans pro se & pro domo sua, immolabit eum, assumptoque thuribulo, quod de prunis altaris

altaris implet, hauriens manu compositum thymiama incensum, vltra velum intrabit in sancta sanctorum, vt fumo et vapore operiatur oraculum, quod est supra testimoniũ, & non moriatur: tolletq; de sanguine vituli, & adsperget digito septiès contra propiciatorium ad orientem. Cumq; mactauerit hircũ pro peccato populi, inferet sanguinem eius intra velum, sicut dictum est de sanguine vituli, vt adspergat eregionè tabernaculi, & expiet sanctuarium à peccatis Israel.

Iuxta hũc ritum faciet in tabernaculo, id est, in sancta, quę est extra velum primũ. Nullus hominum sit in tabernaculo quandò pontifex sanctuarium ingreditur, donèc egrediatur: cùm autem exierit ad altare incensi, oret pro se, & sumptũ sanguinẽ vituli ac hirci, fundet super cornua per gyrum. posteaq; exibit tabernaculum. offerat hircum viuentẽ, posita vtraq; manu supra caput eius. cõfiteatur omnes iniquitates filiorũ Israel, quę imprecans capiti eius, emittet illum per hominem in desertum.

Leu. 16.

Cumq; portauerit oẽs iniquitates eorum in terrã solitariam ac in desertũ dimissus, reuertetur in tabernaculũ testimonij, & depositis vestibus priorib⁹, relictisq; ibi, lauabit carnem suam in loco sancto, induetur q; vestibus suis. Et cùm egressus obtulerit holocaustũ, rogabit tam pro se q̃ pro populo, & adipem qui oblatus est pro peccatis, adolebit super altare. ille verò qui dimiserit caprũ, lauabit vestimenta & corpus aqua, & sic ingredietur in castra. Vitulũ aũt et hircum qui pro peccato fuerunt oblati, & quorum sanguis illatus est in tabernaculum, absportabũt foras castra, & cõburent igni tam pelles q̃ carnes & fimũ: & qui combussit ea, lauabit vestimenta sua & carnem aqua expiationis de vitula rufa, & sic ingredietur castra.

In hac die erit expiatio vestrî ab oĩbus peccatis, dato quòd per specialia sacrificia, per negligentiam vel ignorantiam, expiati priùs non essent.

Scenopegia celebritas Hebræorũ, quâ sub tẽto

Quintadecima autẽ die huius mensis erant scenopegia, hoc est, festũ tabernaculorũ, in quo septem dies habitabant sub vmbraculis, in memoriã xl. annorũ in deserto. protelabatur septem diebus, quarum prima & vltima solennes erãt. octauus dies etiàm erat solennis, non q̃ esset de scenopegijs, sed quia eo die cõueniebant ad faciendam collectã, fortè in vsus pauperum aut cõmunes. obseruabant autẽ à die decima p̃cedenti, quatuor diebus interpositis, vsq; ad hãc, ieiunia. Ferebãt autẽ in his septem diebus ramos salicis & myrti, summitates palmarum, & virgulas mali Persici, offerebantq; de cunctis frugibus terrę Domino in gratiarum actionem.

rijs in solitudine celebrârunt, liberati per Moisen de seruitute aegyptiaca.

Ad hęc offerebãt prima die in holocaustum vitulos xiij. arietes duos, agnos anniculos xiiij. & hircum pro peccatis, cum libamentis eorũ. eadẽ oblatio arietum, agnorum & hirci, fiebant per singulos dies sequentes, sed de numero vitulorum vnus subtrahebatur in dies, secundo die offerebant xij. tertio die xj. & sic consequẽtèr. In octaua, quæ erat solennis, offerebatur aries vnus, vitulus vnus, agni anniculi septẽ, & hircus pro peccato cum libamẽtis. Hæ oblationes septẽ solennitatũ fiebãt de publico, nec propter hoc cessabãt hostię spontaneę, vel necessariæ, aut iuge sacrificium. Et sic tres præcipuæ solẽnitates, vt pascha, pentecoste, ac scenopegia, habebant septem dies: & sabbatum in his occurrẽs, vocabatur sabbatum sabbatorum.

Aqua expiationis.

Pro aqua verò expiatiõis, religio vectimę talis erat: Duxerũt ad Aaron vaccam rufam ætatis integræ, in qua nulla erat macula, quæ neq; iugũ portauerat. tradebatur Eleazaro sacerdoti, qui eductam extra castra, immolabat in conspectu omnium: & tingens digitum in sanguine eius, adsperst aduersùs fores tabernaculi septẽ vicibus: combussitq; eã, cunctis videntibus, cum pelle & carnibus, cum sanguine & fimo, lignũ quoquè cedrinum, hyssopũ & coccum bis tinctum mittebat in flammam. Et tunc demùm lotis vestibus & corpore, ingrediebatur in castra, immundusq; erat vsque ad vesperam: sic & is qui combussit. Collegit autem vir mundus cineres, & effudit extra castra in loco mundissimo. qui cineres portabat, lauit vestes, & etiàm immundus erat vsq; ad vesperam. Ex his cineribus si quis fuisset pollutus, tollebat

Num. 19.

tollebat vir mundus de cineribus, quos misit in aquas viuas, tingebatq́ue ex eis hyssopum, & adspergebat tertio die & septimo immundum, siue fuisset tentorium, supellex aut homo: tunc lotis vestibus & corpore, erant mũdi, prout suprà vbi de immunditijs dicitur. Cineres isti seruabantur diù, ità q̃ aliqui tradãt sex tantùm vaccas immolatas per totũ tempus durationis vtriusq; tẽpli, & indè fiebat aqua expiationis.

De loco sacrificandi.

Deut, 12.

Postremùm de loco sacrificandi præcepit Dñs: Cùm terrã Chananæorum possederitis, ea facietis quæ Deo placita sunt. sit vobis vna ciuitas sacra in loco optimo & præclaro, quãcunq; Deus sibi elegerit, & templũ vnum in ea sit. in alia verò ciuitate nec tẽplum, nec altare sit. Deus enim vnus, & genus Hebræorum vnum. conueniantq́; in illa ciuitate tèr in anno à finibus terræ, quatenùs Deo & pro illis quæ possident, gratias referant. Omne masculinum apparebit coram Domino. bonum est enim, vt inuicèm contribules se non ignorẽt, sed sua studia sibi cõmunicent. illuc venietis, & offeretis in loco illo holocausta & victimas ac sacrificia vestra, primitias, vota & donaria, primogenita quoquè: ibì epulabimini coram Domino Deo. Caue nè offeras in omni loco, sed in eo tãtùm quẽ elegerit Dominus. Homo quilibet de Israel si occíderit alium, & non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit. offerãt filij Israel sacerdoti hostias suas, fundetq́; sacerdos sanguinem.

Pro quo nota, q̃ ante constructionẽ tabernaculi offerebant passìm: sed postquàm tabernaculum est factum, nõ poterãt alibì offerre, quandiù fuerunt in deserto, exceptis sacrificijs et oblationibus voluntarijs. postq̃ verò tabernaculũ habuit stabilem mansionem, primùm in Silo, scilicet trecentis quadragintatribus annis, ibì fuerunt quietati: non poterãt etiàm offerre voluntaria sacrificia, nisi in tabernaculo: sed capta arca tempore Heli, scilicet post trecẽtos xliij. annos, non habuit stabilem mãsionem vsque ad consummationem templi Salomonis. Sacrificia votiua & voluntariæ oblationes poterant alibì fieri: Cõsummato verò templo, extunc non fuit licitũ offerre alibì, quia ille locus fuit simplicitèr ad hoc electus ad vitandum abusus, nè fortè sub hoc prętextu idololatriam committerent, sicut nec phase celebrare extra Hierosolymã poterant. Et quidquid difficile occurrebat, aut ambiguum, illuc referendum erat. Deu. 17.

Tribuũ numeratio.

Locutus est Dominus ad Moisen in deserto Sinai de tabernaculo fœderis, prima die mensis secundi, anno altero egressionis eorũ ex Aegypto, dicẽs: Tollite summam vniuersæ congregationis Israel per cognatiões & domos suas, & nomina singulorũ: quidquid sexûs est masculini, à vigesimo anno & supra, omnium virorum fortium ex Israel, & numerabitis eos per turmas suas tu & Aaron, eruntq́; vobiscum principes tribuum. Numerati sunt in deserto Sina de Ruben primogenito Israelis, quadragintasex millia quingẽti: de filijs Simeon, quinquagintanouem millia trecẽti: de filijs Gad, quadragintaquinque millia sexcenti quinquaginta: de filijs Iuda per generationes suas, septuagintaquatuor millia sexcenti: de filijs Isachar, qnquagintaquatuor millia quadringenti: de filijs Zabulon, quinquagintaseptẽ millia quadringenti: de filijs Ephraim, quadraginta millia quingenti: porrò filiorum Manasse, trigintaduo millia ducẽti: de filijs Beniamin, trigintaquinq; millia quadringenti: de filijs Dan, sexagintaduo millia septingenti: de filijs Aser, quadraginta millia *mille quingenti: de filijs Neptalim, quinquagintatria millia quadringenti. Hi sunt quos numerauerunt Moises & Aaron, & duodecim principes Israel. fueruntq́; omnes simul filij Israel à vigesimo anno & supra, qui poterãt ad bella procedere, sexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta, Leuitis non numeratis. Num. 1.

Leuitæ non numerabãtur inter reliquos.

Locutus est Dominus ad Moisen: Tribum Leui noli numerare, sed cõstitues eam super tabernacula testimonij: ipsi portabunt tabernaculum & omnia vtensilia eius, & erunt in ministerio, ac per gyrũ tabernaculi metabuntur. cùm proficiscendum fuerit, deponent Leitæ tabernaculum: cùm castra metanda, erigent. Quisquis externorũ accesserit, occi-

occidetur.addiditq; dominus: Numera filios Leui per domos & familias,omne masculinum ab vno mẽse & supra.Numerauit Moises,& inuenti sunt filij Leui,Gersan & Caath & Merari. De filijs Gersan septem millia quingenti: hi, ait Dominus,metabuntur ad occidentem sub principe Eliasaph, habebuntq; excubias in tabernaculo fœderis.Ipsum tabernaculum & operimentũ eius,tentorium quod trahitur ante fores tecti fœderis, cortinas atrij,tentorium quoquè quod appenditur in introitu tabernaculi atrij, & quidquid ad ritum altaris pertinet, funes tabernaculi, & omnia vtensilia custodiant.Familia verò Caath per nomina ab vno mense & supra,octo millia sexcenti, habebũt excubias sanctuarij,castrametabuntur ad meridiem. princeps eorum Elisaphan, filius Oziel, erit super excubias. & custodiẽt arcam, mensam & candelabrũ, altaria & vasa sanctuarij, velum, cunctamq; supellectilem, vt de eorum officijs iam dicetur clariùs.

Numerus Leuitarum.

Leuitarum officia.

At verò de Merari ab vno mense & supra, sex millia ducenti: princeps eorũ Suriel,in plaga septentrionali metabũtur.erunt sub custodia eorum tabulæ tabernaculi,vectes & colũnæ cum basibus suis,paxilli cum funib⁹:sed & Moises ac Aaron cum filijs castrametabuntur ante tabernaculum fœderis ad oriẽtalem plagam,habentes custodiam sanctuarij in medio filiorũ Israel.Quisquis alienus accesserit,moriet. erantq; omes Leuitici generis, vigintiduo millia ducẽti septuagintatres.Dixit quoquè Dominus:Tolle Leuitas pro primogenitis filiorum Israel,& pecora Leuitarũ pro pecoribus eorũ.erũtq; Leuitæ mei.Ego sum dominus.De precio autẽ ducentorum septuagintatriũ,qui excedunt numerũ Leuitarum,accipies quinq; siclos per singula capita ad mensurã sanctuarij,dabisq; precium Aaron & filijs eius: & fuit mille trecentorũ sexaginta quinque siclorũ precium eorũ, quod dedit Aaron & filijs eius iuxta verbum Dñi.

Num.2. De locatione tribuum.

Rursus locutus est Domin⁹ ad Moisen & Aaron, dicens: Singularũ tribuum singulę per turmas,signa atq; vexilla,domusq; cognationũ suarum,metabuntur per gyrum tabernaculi fœderis.

Ad orientem Iudas figet tentoria per turmas exercitũs sui, eritq; princeps filiorum eius Naason.iuxta eũ castra habeant filij Isachar, quorũ princeps Nathanael.In tribu Zabulon princeps Heliab: vniuersi in castris Iudæ numerati sunt,fuerũtq; centũ octogintasex millia quadringenti.per turmas suas primi egredientur.

In castris filiorum Ruben ad meridianam plagam erit princeps Elisur,iuxta eum castrametati sunt tribus Simeon, cuius princeps Salamiel, ac tribus Gad, cuius princeps Eliasaph: omnes recensiti,centum quinquaginta millia & mille quadringenti quinquaginta.per turmas in secundo loco proficiscentur.

Ad occidentalem plagam erunt castra filiorum Ephraim, quorum princeps Helisama, & cum eis tribus filiorum Manassæ, quorum princeps Gamaliel,ac tribus filiorum Beniamin. recensiti, centum octoginta millia centum.per turmas suas tertio loco proficiscentur.

Ad aquilonis partẽ metabuntur filij Dan,quorũ princeps Abiezer. iuxta eũ tribus Aser,quorum princeps Phegiel, & tribus filiorum Neptalim, quorum princeps Abira.vniuersi de castris Dan, centum quinquaginta septẽ millia sexcenti. nouissimi proficiscentur. Feceruntq; filij Israel sicut præceperat Dominus, castrametatiq́ue sunt per turmas,profectiq́ue per familias ac domus patrum suorum.

Num.3. De tribu sacerdotali & eius officijs

Addidit quoquè dominus Moisi,dicens:Tolle summã filiorũ Caath, à trigesimo anno et supra,vsq; ad quinquagesimum,vt ministrent in tabernaculo fœderis. hic est cult⁹ filiorũ Caath. Tabernaculum fœderis ingredientur Aaron & filij eius quandò sunt mouenda castra,& deponent velum quod pendet ante fores, inuoluentq; eo arcam testimonij,& operiẽt rursum velamine hyacinthinarum pellium,mẽsam quoquè propositionis inuoluent ac thuribula, mortariola,scyphos,cyathos.panes sempèr in mensa maneant, sicut & ignis in altari. candelabrum inuoluent, necnõ altare aureum inuoluent hyacinthino

veſtimento, extendantq; deſuper operimentum hyacinthinarum pelliũ, inducentq; vectes. omnia vaſa inuoluẽt, ſed & altare holocauſtorum mundabũt cinere, inuoluentq; purpureo veſtimẽto, quia ignis in hoc altari latet, operimentum habens æneum, cunctaq; vaſa operient ſimul velamine hyacinthinarum pellium. omnibusq; inuolutis, intrabũt filij Caath in commotione caſtrorum, vt portent inuoluta, & non tãgant vaſa ſanctuarij, nè moriantur. Iſta ſunt onera filiorum Caath, ſuper quos eſt Eleazar, Aarõ ſacerdotis filius, ad cuius pertinet curam, oleum ad concinnandas lucernas et compoſitionis incẽſum, & ſacrificium, & oleũ vnctionis, omniumq; vaſorum, & quidquid ad cultum tabernaculi pertinet, oñiumq; vaſorũ quæ in ſanctuario ſunt. Aaron & filij eius intrabunt ſancta ſanctorũ, diſponentq; opera ſingulorũ. alij nulla curioſitate videant quæ ſunt in ſanctuario, priusq; inuoluantur: alioquì moriẽtur.

Eritq; officiũ familiæ Gerſonitarũ, vt portent cortinas tabernaculi & tectũ fœderis, velamen hyacinthinarum pellium, tentoriũ in introitu tabernaculi, cortinas atrij & velũ, quod eſt ante tabernaculum, oñia quæ ad altare pertinent, funiculos & vaſa miniſterij, iubẽte Aaron & filijs eius, erũtq; ſub manu Ithamar filij Aaron ſacerdotis.

Filiosq; Merari portare voluit tabulas tabernaculi, vectes & colũnas & baſes earum, columnasq; atrij cum baſibus & paxillis ac funibus, omnia vaſa & ſupellectilem, erunt quoquè ſub manu Ithamar filij Aaron ſacerdotis. Fuerunt itaq; omnes recenſiti de Leuitis à trigeſimo anno & vſque ad quinquageſimum, ſimul octo millia quingenti octoginta.

De tubis. Num. 10.

Locutus eſt adhuc Dominus ad Moiſen: Fac tibi duas tubas argẽteas ductiles, quibus conuocare poſſis populum, quandò mouenda ſunt caſtra. Cùm increpueris tubis, ſi ſemèl clanguẽris, veniẽt ad te principes multitudinis. Si autem prolixior atque conciſus clangor increpuẽrit, mouebũt caſtra primi qui ſunt ad orientalem plagam, in ſecundo qui habitant ad meridiem, & iuxta hunc modum reliqui vlulantibus tubis in profectionem. Quandò autem congregãdus eſt populus, ſimplex tubarum clangor erit. filij Aaron ſacerdotis clãgent tubis, eritq; hoc legitimum ſempiternum: ſi exiêritis ad bellũ de terra veſtra cõtra hoſtes, clangetis vlulantibus tubis, & erit recordatio veſtrî coram Domino Deo veſtro: ſi quandò habebitis epulum, dies feſtos & Kalendas, canetis tubis ſuper holocauſtis & pacificis victimis, vt ſint vobis in recordationem DEI veſtri, quòd ad honorem eius obtuleritis.

Poſt hæc vigeſimo die menſis ſecundi anni ſecundi, eleuata eſt nubes de tabernaculo fœderis, profectiq; ſunt filij Iſrael per turmas ſuas de deſerto Sina, poſtquàm filij Aaron tabernaculum & ea quæ intra erant, inuoluiſſet. mouerunt q; caſtra primi filij Iuda, filij Iſachar, filij Zabulon. Depoſitumque tabernaculũ filij Gerſon & Merari portabant. profecti ſunt & filij Ruben, filij Simeon, et filij Gad. Porrò in tribu Gad erat princeps Heliaſaph. poſt hos profecti ſunt & Caathitæ, portantes ſanctuarium. tam diù enim tabernaculũ portabatur, donèc venirent ad erectiõis locum. Cumque eleuaretur arca, dicebat Moiſes: Surge Domine, & diſſipentur inimici noſtri, & fugiant qui oderũt te, à facie tua. Deindè mouerũt caſtra & filij Ephraim, filij Manaſſæ, filij Beniamin. Nouiſſimi caſtrorum omniũ profecti ſunt filij Dan, filij Aſer, filij Neptalim. Profecti itaq; ſunt de monte Domini, præceſſitque nubes, nec quieuit per tres dies & noctes, poſt hoc recubuit nubes in ſolitudine Pharan. Hanc modò Sarraceni inhabitant.

Profectio de deſerto Sina.

Præcedit nubes filios Iſrael.

Interea ortũ eſt murmur populi contra Dominum, dolentis pro labore: & accenſus ignis, deuorauit extremã partem caſtrorum. orauitq; Moiſes ad Dominũ, & abſorptus eſt ignis. vocauitq; nomen loci illius, incenſio. Acceſſit q vulgus ex Iſrael, ſerui & Aegyptij qui ſequebantur eos, flagrabant deſiderio ſedentes & flentes: Quis dabit nobis carnes ad veſcendum? recordamur piſcium quos comedebamus in Aegypto, in mẽtẽ veniũt cucumeres & pepones, porri, cepæ

Num. 11.

cepæ & allia:anima noſtra arida eſt, nil videmus niſi Man.

Audiuit hoc Moiſes,& intolerabilis res viſa eſt ei.Et ait ad Dominũ:Cũr impoſuiſti pondus populi huius ſuper me? nunquid cõcepi & genui eos? obſecro, aut alitèr prouideas, aut interficias me. Cui Dominus: Congrega mihi ſeptuaginta ſeniores ex Iſrael, viros quos meliores nôſti, ad oſtium tabernaculi: & auferam de ſpiritu tuo, tradamq; eis, vt ſuſtentent tecum onus populi:& populo dices, cràs dabo vobis carnes vſq; ad menſem, donec vertatur in nauſeam. Electos itaq; lxx.viros duxit Moiſes ad oſtium tabernaculi, prẽter duos qui in caſtris remanſerant: reputabant enim ſe indignos,fratres Moiſis ex matre, Heldad & Medad. deſcẽditq; Dominus per nubem, & requieuit ſpiritus in eis qui ſtabãt cum Moiſe, & prophetabãt. ſed & duo qui remanſerant in caſtris,prophetare cœperunt,redijtq; Moſes cum illis ad caſtra,narrauitque populo verba Domini.

Ventus verò egrediens à Domino,arreptas trãs mare in inſulis Ortygijs coturnices,detulit in caſtra, & per circuitum itinere diei vnius volabãt altitudine duorum cubitorum.ſurgẽsq; populus,cõgregauit ſibi coturnices duobus diebus,et ſiccauit eas:qui parùm,decem coros habuit.adhuc autem erant carnes in ore ipſorũ,& eccè furor Domini percuſſit eos plaga magna nimis.vocatusq; eſt ille locus,Sepulcra concupiſcentiæ. ibi enim ſepeliêrunt populum,qui deſiderauerat carnes.

Sepulcra cõcupiſcentię.

Egreſſi autem de Sepulcris concupiſcentiæ,venerunt in Aſeroth,ibiq; iurgati ſunt Maria & Aaron contra Moiſen propter vxorem eius Aethiopiſſam, quaſi improperãtes quòd reginã Aethiopiæ quam duxerat, dimiſiſſet, vel potiùs propter vxorem eius Sephoram, eô (vt Rabi Salomon vult) quòd ſeparauerat ſe ab ipſa quo ad torum. Madianitæ autem quondàm vocabãtur Aethiopes. vel rixati ſunt,quia Sephora cõtra Mariam rixata fuerat.Illi autem dixerunt: Nónne & nobis,ſicut Moiſi, locutꝰ eſt Dominus? Et iratus eſt Dominus. erat enim Moiſes vir mitiſſimus ſuper oẽs homines qui morabantur in terra. dixitq; Dominus ad eum, ad Mariam & Aaron:Egredimini vos tres tantùm ad tabernaculum fœderis.ingreſſiſq;,dixit Dominus Aaron & Mariæ:Si quis fuerit propheta inter vos,loquar ei in viſione,vel per ſomnium,vel per ænigmata,vel per figuras:ſeruo verò meo Moiſi, qui in omni domo mea fideliſſimus eſt,ore ad os loquar.vt quid ergò detraxiſtis vos ei quaſi paruificantes?& receſſit nubes,& eccè apparuit Maria leproſa.Et ait Aaron ad Moſen:Obſecro Domine,nè imponas nobis hoc peccatum. orauitque Moſes ad Dominum,dicens: Obſecro,ſana eã.Cui Dominus: Si pater eius ſpuiſſet in faciem eius, nónne debuerat ſaltem ſeptem dierum rubore cõfundi?Separetur ſeptem diebus extra caſtra. Excluſa eſt igitur Maria ſeptem diebus,& populus non eſt motus de loco hoc,donèc reuocata eſſet.

Num.12.

Profectusq; eſt pòpulus de Aſeroth, fixis tentorijs in deſerto Pharan,vltima ſcilicet parte versùs terram promiſſionis.dixitque Moiſes:Vide terram quam Dominus Deus daturus eſt tibi, aſcende &poſſide eam.noli timere,nec quidquam paueas. Et acceſſerunt ad eum omnes,ac dixerunt:Mittamus viros qui conſiderent terram, & renuncient per quod iter debeamus aſcendere, & ad quas pergere ciuitates. quod cùm non videretur Moiſi bonum,propter tamen importunitatem eorum conſuluit Dominum. Qui reſpondit ei: Mitte viros qui conſiderent terram Chanaan.Fecit Moiſes, miſitque viros duodecim principes, de ſingulis tribubus vnum. dixitque ad eos, vt conſiderarent terram, qualitatemque eius & hominum & vrbium, & vt afferrent de fructibus terræ. Qui aſcendentes, explorauerunt terram: & venientes in Ebron,viderunt tres viros de genere Enach, id eſt, gigantẽo:deſcendentesque vſque ad vallem vberrimam, tulerunt de mãlis granatis & ficubus loci illius,palmitẽ quoquè cum vua abſciderunt, quem præ magnitudine tulerunt in vecte duo viri.ob hoc appellatus eſt locus ille Nehele ſcol,id eſt,torrens botri.

Deſertum Pharan.

Num.13.

Fructus terræ promiſſionis.

Nehelescol.

Reuerſique exploratores poſt qua-

draginta dies, omni regione circuita, venerunt ad Moſen & Aaron & oẽm cœtum filiorum Iſrael in deſertũ Pha-
Cades. ran, quod eſt in Cades: oſtenderuntq; fructus terræ, & narrauerunt dicentes: Terra ad quam miſiſtis nos, reuerà fluit lacte & melle, vt ex his fructibus cognoſci poteſt: ſed cultores fortiſſimos habet, vrbes grãdes & muratas: ſtirpem Enach vidimus ibi, Amalech habitat in meridie, Ethæus, Iebuſæus & Amorrhæus in mõtanis, Chananęus verò moratur iuxta mare. Detraxerunt alij terræ, dicentes quòd nemo ibi diù viueret, adijciẽtes, vt illos retraherent: populus enim quem adſpeximus, proceræ ſtaturæ eſt. ibi vidimus monſtra de genere gigantęo, quibus comparati, quaſi locuſtæ videbamur. Igitur audiens hęc oẽis turba, fleuit, & murmurârunt contra Moiſen ac Aaron cuncti filij Iſrael, di-
Exploratorum núcia. cẽtes: Vtinàm mortui eſſemus in Aegypto: nónne melius eſt reuerti in Aegyptum, q̃ quòd cadamus gladio? conſtituamus nobis duces, & reuertamur.

Ioſue. Caleb. At verò Ioſue et Caleb, qui & ipſi viderant terram, ſciderunt veſtimẽta ſua, dicentes: Nolite rebelles eſſe cõtra Dominum, neq; timeatis, quia ſicut panẽ, ità populum hunc deuorabimus. Receſſit ab eis oẽm præſidium, Dominus nobiſcum eſt, nolite metuere. Moiſes quoquè & Aaron ceciderunt proni in terrã coram omni multitudine filiorum Iſrael. cumq; clamarent contra eos alij decẽ exploratores, qui terruerant populum, & omnis multitudo vellet eos lapidibus opprimere, apparuit gloria Domini ſuper tectum fœderis, & ait Dominus ad Moiſen: Quouſquè non credet mihi populus hic? feriam eos, & faciam te in gentem magnam. Cui Moiſes: Obſecro Domine, nè fiat hoc, nè forte inſultent tibi Aegyptij, & dicant, Nõ potuit populum inducere in terram quam promiſerat. Cui Dominus: Iuxta verbũ tuum dimiſi: attamẽ viuo ego, nullus eorum qui viderunt ſigna quæ feci in Aegypto, à viginti annis & ſupra, videbũt terram, pro qua iuraui patribus eorum, præter Ioſue & Caleb. quarè qui fuerunt minoris ætatis cùm exirent de Aegypto, non incurrerunt hanc pœnam. Similitèr nec filij Leui, quia non fuerũt numerati à xx. annis, ſed primò ab vno anno, ſecundò à xxv. annis. En tentauerunt me, ait Dominus, iam decem vicibus, nec obediêrunt voci meæ. morientur in deſerto, filij eorum erunt vagi in deſerto annis xl. portantes fornicationẽ ipſorum, donèc conſumantur cadauera patrum in deſerto, iuxta numerũ xl. dierum, quibus cõſiderâſtis terram. annus pro die imputabitur.

Igitur omnes viri quos miſerat Moſes ad contemplandũ terram, & qui reuerſi, murmurare fecerunt populũ contra Moiſen, detrahentes terræ, mortui ſunt ſubitò & horribilitèr: Ioſue autem filius Nun, & Caleb, vixerunt. Locutusq; eſt Moſes vniuerſa verba hæc ad Num. 14
omnes filios Iſrael, & luxit populus nimìs. adiecitq; Dominus, quia Amalechites & Chananæus habitãt iuxta vos, nè ſuperueniant, mouete cràs caſtra, & redite in ſolitudinem. iuxta numerũ quadraginta dierum, accipietis annos quadraginta. Et eccè manè ſurgentes, dixerunt ad Moiſen: Peccauimus deſperantes, parati ſumus aſcendere ad locũ quẽ promiſit Dñs. Quibus Moiſes: Nolite aſcendere. non enim eſt Dominus vobiſcum, nè corruatis corã inimicis veſtris. Amalechites & Chananæus coram vobis ſunt, immò ante vos, quorum gladio corruetis. At illi contenebrati, aſ-
Cædes re bellium. cenderũt in verticem montis. Arca aũt teſtamenti Domini & Moſes non receſſerunt à caſtris: deſcẽditq; Amalechites & Chananæus qui habitabat in monte, & percutiens eos atq; concídẽs, perſequutus eſt eos vſque Horma. Et rediêrunt in ſolitudinem, multoq; ſederunt tempore in Cadesbarne, circumeuntes deſertum.

Num. 16. De Chore & ſeditiõ. Eccè autẽ Chore nobilis & abundãs, lingua facilis, ad perſuadẽdum populũ idoneus, vidẽs Moiſen in magno honore conſtitutum, per inuidiam grauitèr hoc ferebat. nam cùm eſſet ex ea tribu, erat enim ei cognat⁹, mordebatur, quaſi iuſtius eſſet vt eam gloriam ipſe obtineret, qui & ditior illo, & genere apud Hebræos non videretur inferior. clamabat eſſe crudelem Moiſen, gloriamq; ſibimet occupâſſe p calliditatẽ, ſub occa-

ſione

sione quasi videret Deum. Et contra legem Aaron fratri sacerdotium dederit, non cõmuni placito plebis, sed suo iudicio, & super hæc modo tyrãnico honores quib⁹ vellet impẽderet. adiecitq;, dicens: Quam rationem reddere poterit Moises, vt Aaron & eius filijs daret sacerdotium? Si enim ex tribu Leui Deus honorem alicui prębendum esse decreuit, ego hũc iustior sum accipere, genere quidem ipso consistens quo Moises, diuitijs autem & forma potẽtior. Si verò maior tribus quæritur, dignum est vt tribus Ruben potiùs honoretur; & hũc accipiant Dathan & Abiron. isti enim seniores erant in ista tribu, & potentes facultate pecuniarum.

Dathan. Abiron.

Hæc ità Chore dicens, volebat videri quidem cõmuni vtilitati prodesse, opere verò agebat, vt honorẽ hunc in se populi suffragijs transferret. & procedente sermone ad multos, omnis exercitus est agitatus. erant enim concordantes cum Chore ducenti & quinquaginta primores viri, studentes quatenùs fratrem Moisis sacerdotij iure priuarent. Tunc itaq; populus vt Moisen lapidaret, egressus est, & ante tabernaculum clamabant: Exeat tyrannus, & populus ab eius seruitio liberetur, qui sub occasione Dei violenta mandata præcepit. Quòd si Deus sacerdotẽ eligeret, dignissimum proueheret: & si decreuisset hũc Aaron dari, corã populo faceret, et non in fratris hoc potestate relinqueret. Moises ergò cùm derogatiõem Chore iam ex multo tempore præsciret, etiàm iritatum populum non expauit, sed confidens rebus quas fideli deuotione tractabat, & sciens fratrem Dei voluntate sacerdotium meruisse, ad concilium venit, & multitudini quidem nihil omninò locutus est.

Oratio Moisis.

Ad Chore autem clamans, cùm esset dexter etiàm in alijs & ad loquendũ ingeniosus: Mihi, inquit, ô Chore & tu et vnusquisq; horũ (ostẽdebat autem ducentos & quinquaginta viros) honore digni esse videmini, & totum exercitum huiusmodi honore non priuo: sed nec propter fraternum amorẽ, quod iustiùs alter habere potuisset, ego hoc contuli fratri. nam si non cogitarem de legibus Dei, hunc honorẽ mihi potiùs prębuissem, quandò plùs mihi sum vicinus q̃ alteri, et mihi magis q̃ alteri familiaris existo: sed nec consilium erat, memet periculis subdere, & alij ex tali causa felicitatis dona conferre: at à malitia ego sum remotus, Deus verò contemni se non despexit. nõ eñ Aaron gratia mea hoc, sed iudicio diuino sortitus est. vndè ponat hoc etiàm nunc Deus in medio, & qui dignus est, ad hoc accedat. incongruũ nanq; est ô Chore, vt quilibet appetens honorẽ, Deo hunc prębendi cui voluërit, auferat potestatem. Hoc igitur facite, tollat vnusquisq; thuribulũ suum, tu Chore & omne cõcilium tuum, et hausto crãs igne, ponite desuper thymiama coram Dño, & quemcunq; elegerit, ipse erit sanctus. Et ità derogatione fraterna, tanq̃ ei honorem sacerdotij ego donauerim, liberabor.

Hæc Moise dicente, & à turba & à suspiciõe multitudo cessauit, & laudauerunt cuncti quę dicta sunt. erat enim vir optimus, & loqui vtilia videbatur. Altera autẽ die cuncti congregati sunt in ecclesia, expectãtes quid futurũ esset. Moises autẽ missis ad Dathan & Abiron ministris, qui responderunt: Non venimus: cùm verò nec obedire eos nuncij retulissent, nec velle dicerẽt Moisi, quasi contra omnem populum malignitate crescente, succumbere, audiens hæc Moises, & sequi se maiores natu præcipiens, ibat ad Dathan & Abiron, nec indignum esse putabat ad superbos accedere.

Dathan & Abiron rebelles.

Dathan autẽ & qui cum eo erãt, cognoscentes Moisen cum nobilibus populi ad se venire, accedentes cum vxoribus & filijs ante tabernaculum, respiciebant quæ Moises esset acturus. Ille verò cùm venisset in proximum, manus ad cælum tendens, multumq; clamans, ità vt populus cunctus audiret, ait: Domine cęli & terrę & maris, tu enim mihi meorũ actorũ fidelissimus testis existis, quomodò omnia tua voluntate feci. tibi nanq; neq; quod agitur, neq; quod cogitatur, abscõsum est. in his ergò quæ de me, licèt veritatẽ apertè scientes, iniustè suspicantur, te testem mihi precor existere. Ego vitã simplicem habens, pro

Oratio Moisis ad Deũ.

libertate eorum primò, & nũc verò pro ſalute maximos labores toleraui, omiq; periculo me pro eis ſubieci: nunc verò quoniã malignis in ſuſpicióe viris ſum, quorũ vita meo labore ſubſiſtit. Tu nôſti q; nullum munus contra iuſtitiã ab Hebræis accepi, qui nunc in extraneas meorũ ſtudiorũ ſuſpiciões incurri, tanq; te non iubente, ſed mea potiùs volũtate, ſacerdotium Aaron dederim. oſtẽde nunc quia oĩa tua prouidẽtia gubernãtur, nec fortuitù, ſed tuę voluntatis interpoſitióe proueniunt ad effectũ. vindica in Dathan & Abiron. fac ſuper eos apertũ iudicium prouenire, ità contra tuam gloriã ſęuientes. ſi autẽ verè cõtra me derogâſſe noſcuntur, illos quidẽ innoxios ſeruato: necem verò quam illis optaui, facito meã: & pœnam ab eo exige, qui tuæ voluit nocere plebi, vt decęterò pax concordiaque ſuccedat. Sana multitudinem illæſam, cuſtodiens eam à pœna peccati huius exortem.

terra deglutiuit viuos Dathan & Abiron.

Hęc eo dicente & flente, terra cõmota eſt, reduxitque Moiſes à tabernaculis impiorum multitudinẽ, & cõfeſtim dirupta eſt terra ſub pedibus eorũ: & aperiens os ſuũ, deuorauit Dathan & Abiron, & omnia quæ ad illos pertinebãt, deſcenderuntq; viui in infernum operti humo. vocauit quoquè Moiſes eos, qui de ſacerdotio contendebant. Conuenientibus autẽ ducẽtis quinquaginta viris, qui & propter patrum virtutem honorabantur à populo, proceſſerũt quoquè Aaron & Chore cũ thuribulis ſuis. ignis verò repentè tãtus effulſit, qualis potuit Dei voluntate ſuccendi, clarus & flammeus: quo veniẽte ſuper eos, cũcti ducẽti quinquaginta extincti ſunt, & Chore ſimul, ità vt nec corpora eorũ alicubì viderentur. ſolus autem liberatus eſt Aaron, nihil exigne læſus, qui vtiquè à Deo videbatur electus.

Moiſes igitur his præeuntibus, volẽs pœnam eorum reſeruari memoriæ, iuſſit Eleazarum filium Aaron, thuribula eorum circa altare æneum collocare, vt in memoriam eſſent eorum quæ illi ſunt paſſi, qui putabant virtutem DEI ſe poſſe deludere. Et Aaron quidem nõ iam munere Moiſeos, ſacerdotium ſe habere credebat, ſed Dei iudicio pateſacto, cum filijs firmè honore fruebatur. Seditio autem neq; ità ceſſauit, ſed multo magis augebatur. homines nanque iam nihil præter Dei prouidentiam geri credentes, & hæc abſq; DEI gratia circa Moiſen geſta minimè iudicantes, culpabant Moiſen, eô quòd tanta ira Dei non tam propter iniuſtitiã punitorum, quàm propter fauorẽ Moiſis prouenerit. Illos enim perijſſe dicebant nihil delinquentes, niſi quòd circa Dei religionem ſtudium haberent.

Noua orta ſeditio.

Murmurauit itaque omnis multitudo ſequenti die aduersùs Moiſen & Aaron, dicentes: Vos interfeciſtis populum Domini. oriebaturque ſeditio, & tumultus increuit, ità vt Moiſes & Aaron fugerent in tabernaculum fœderis. Quod poſtquàm ingreſſi ſunt, operuit nubes, & apparuit gloria Domini.

Dixitque Dominus ad Moiſen: Recedite de medio huius multitudinis. etiàm nunc delebo eos. & cùm iacerent in terra ad placandum iram DEI contra populum, egreſſus ignis deuorauit populũ. Dixitq; Moiſes ad Aaron: Tolle thuribulum, & hauſto igne de altari, pones thymiama: pergè citò ad populum, & roga pro eis. acceleransque Aaron, cum thuribulo ſtans inter viuos & mortuos, orauit Dominum: & ceſſante plaga, quieuit populus. fuerunt qui percuſſi ſunt, 14. millia hominum & ſeptingenti, abſque his qui periẽrunt in ſeditione Chore. attamen nondùm ceſſauit tumultus ſuper ſacerdotio Aaron. dicebant enim, Etſi non prædictos Leuitas elegerit Dominus, poterat eſſe vt aliqui de aliqua reliquarum tribuum digni eſſent ſacerdotio, & fortè de omnibus tribubus deberent ſacerdotes eſſe, nè tanta miniſterij dignitas vni domui & tam paucis crederetur miniſtris. accuſabantq; Moiſen, eô quòd eorum negociaretur inopiam, vt ſempèr eius viderentur egere conſilio.

Peremptа 14. millia hominum.

Moiſes autẽ patientèr agens, metuẽs nè quid iterùm ſeditionis emergeret, *nec ad ſatisfactionem veniebãt, nè magis vulgus exacueretur, audito hoc, ſolùm principibus tribuum ex præcepto Domini prędixit, vt nomina tribuũ 12. virgis

Num. 17.

De electione per virgas.

virgis duodecim sigillatim inscriberet. scripsit autē in virga Aaron nomen Leui, & præter has duodecim sumpsit vnā seorsum, cunctas familias continētem, in qua probaretur, vtrùm de omnibus tribubus vellet Deus habere sacerdotes. illum enim sacerdotiū dicebat habiturum, in cuius virga Deus indicium gloriæ designâsset. Portauerunt ergò omnes virgas suas, easq; Moises in tabernaculo Dei collocauit. Altera verò die protulit virgas, erant enim cognitę, inuentaq; est virga Aaron germinâsse, & folijs dilatatis amygdala protulisse. Tunc obstupescentes huiusmodi visionē, odiumque linquentes hoc, continuò mirari cœperunt in illis Dei iudicium, & decęterò placito diuino fauentes, sinebant Aaron pontificatum habere. ille siquidem, tertiò iam eum Deo ordinante, hūc honorem firmissimè possidebat, & seditio hoc modo cessauit. dixitque Dominus ad Moisen: Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonij, vt seruetur ei in signum rebellium filiorum Israel. fecitque Moises sicut præcepit ei Dominus.

Virga Aaron.

GENERATIO XXVIII.

Ascades. Naason.

ANno 3700. à mundi exordio, regnante apud Assyrios Ascade, in Naason filio Aminadab per lineā Christi vigesima octaua incepit generatio, durauitque annis 46. Erat tum Aaron pontifex populi Israel, & Moises dux à Deo constitutus. Fuerūt tunc filij Israel in solitudine, & multo sederunt tempore in Cadesbarne, diuque circuierunt montem Seir, & rediērunt ferè vsque ad mare rubrum circa fines Sinai, & per annos plurimos prostrata sunt cadauera eorū in deserto, prout eis imprecatus est Dominus. Dixitque Dominus ad Moisen, cùm appropinquaret annus quadragesimus: præcipe populo: transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, Idumæorum scilicet in Seir, videte nè moueamini contra eos. neque enim dabo vobis de terra eorum pedis vestigium. cibos emētis ab eis pecunia, similitèr & aquam, & sic tandèm post multos labores rediērunt in Cades in desertum Sin, mense primo anni 40. ab exitu eorum de Aegypto, in Cades inquam, de quo antè miserāt exploratores. Mortua est ibi Maria, ac sepulta in monte Sin, & est pars deserti Pharan.

Deut. 2.

Nu. 13. & 20. Maria moritur.

Transactisque 30. diebus fletūs, cùm indigeret aqua populus, conuenerunt aduersùm Moisen & Aaron, & versi in seditionem, dixerunt: Vtinàm perijssemus coram Domino, cur eduxistis ecclesiam Domini in solitudinem, vt & nos & iumenta moriamur? Ingressíque Moises & Aaron in tabernaculum Domini, corruerunt proni in terram, dicentes: Domine Deus, audi clamorem huius populi, & aperi eis thesaurū tuum fontē aquæ viuæ, vt cesset murmuratio. & apparuit gloria Domini super eos, & dixit: Tolle virgam, & congrega populum ad petram, & percussa, dabit aquam. & congregata multitudine, dixit Moises ante petram: Audite rebelles & increduli, nunquid de petra hac poterimus aquam vobis elicere? Hic diffidentèr egisse fertur, quasi dubitaret, qa semèl percussit, & non manauerunt aquæ: percussit & secūdò virga silicem, & egressæ sunt aquæ largissimæ, ità vt biberet populus & iumenta. Et dixit Dominus Moisi & Aaron: Quia non credidistis mihi, non introducetis populum hunc in terram ipsorum. hæc est aqua contradictionis, vbi iurgati sunt filij Israel contra Dominum. Et sanctificatus est in eis: fuerunt enim territi, intelligentes quòd nec Moisi parceret Dominus. Hebræi tamen dicunt, quòd solo verbo debebant loqui contra petram: Loquimini enim, inquit Dominus, ad petram. ipsi verò virga percusserunt. maius autem miraculum fuisset, solùm loqui.

Num. 20.

Aqua è petra exilijt.

Misit intereà Moises ad regē Edom de Cades, dicens: Obsecro vt liceat nobis transire per terram tuam. non ibimus per loca culta. via publica gradiemur. si biberimus aquas tuas, quod iustum erit dabimus, nec eundo declinabimus ad dextram, nec ad sinistram. Et respondit: Non transibitis per me. Timens tamen nè transirent, egressus est in manu forti, attamen concessit eis trāsitum per extremitates regni sui, popu-

De Edom.

pulusq; terrę portabat eis cibaria venalia, magis tamen propter lucrum suum, quàm propter sustentationem eorum. diuertitque ab eo Israel. Dixit quoquè Dominus: Non pugnes contrà Moabitas, nō enim dabo tibi quicquam de terra eorum, quia filijs Loth tradidi eam. tu transibis hodiè terminos Moab, vrbem nomine Ar, & accedens in vicinia filiorum Ammon, caue nè pugnes contra eos. non enim tibi dabo de terra filiorum Ammon, quia Loth dedi eam & filijs suis.

De Moabitis & Ammonitis.

Cumque mouissent castra, venerunt in montem Hor, qui est in finibus terræ Edom, vbi locut⁹ est Dominus ad Moisen: Pergat, inquit, Aaron ad populos suos. nō enim intrabit in terram quam dedi filijs Israel. Tolle Aaron & filium Eleazarum cum eo, & duces eos coram omni populo super montē Hor. Et cùm nudaueris patrem stola pontificali, indues ea Eleazarum. Et fecerat Moises quod præceperat Dominus, & mortuus est Aaron in monte Hor, cùm esset centum viginti trium annorum, anno autem quadragesimo ab exitu de Aegypto, mense quinto, id est, Augusto, sepultus autem in monte Mosera, & flebat pro eo omnis multitudo diebus triginta per cunctas familias suas. Eleazarus præficitur.

Mons Hor.

Moritur Aaron, & Eleazarus succedit.

Quod cùm audisset rex Arad Chananæus, venisse scilicet Israel, accepit pugnam cōtra eos. ab initio victor, duxit ex Israel prædā. Ipsi verò se voto Domino obligantes, quòd victores delerēt vrbes hostium, tradidit Dominus Arad Chananæum, quem Israel interfecit, subuersis vrbibus eius, prædam diuino cultui applicantes, & vocauit nomen loci illius Horma, id est, anathema, vt consecraretur Domino.

Rex Arad chananæus.

Horma.

⁹Profecti sunt autem de monte Hor, veneruntque in Salmana, & tędere cœpit populum itineris ac laboris, murmurauerunt que contra Moisen, dicentes: Cur eduxisti nos de Aegypto, vt moreremur in solitudine? Et misit Dominus in populum ignitos serpentes venenosos, ad quorum plagam citò mortui sunt. Venerūt igitur ad Moisen, dicentes: Peccauimus loquentes contra Dominum & te, ora pro nobis. & orauit Moises. Cui Dominus: Fac serpentem æneum, & pone in perticam in medio populi eminenter: & qui percussus fuerit à serpente, respiciat eum, ac viuet. & factum est ità. Hic serpēs magnificè conseruatus est, & in Hierusalem ductus. tandèm ex causa vitandę superstitionis, in puluerem comminutus est sub rege Ezechia.

Num. 21.

4. Reg. 18.

Deindè egressi, castrametati sunt in Oboth, de Oboth in Ieabarim in solitudine Moab contra orientalem plagā. Et indè mouentes, venerunt ad torrentem Zareth, quem transierūt siccis pedibus vt mare rubrum. quem relinquētes, transierunt contra Arnon. fluuius est enim in deserto, diuidens Moabitas & Amorrhæos. vndè dicitur: Sicut fecit in mari rubro, ità faciet in torrentibus Arnon: scopuli torrentium inclinati sunt. & tradunt Hebræi, immensam multitudinem Amorrhæorum ibidèm in cōuallib⁹ posuisse insidias Israēlitis, Dominum verò latitantes oppressisse, rupibus hinc indè inclinatis, ità vt labentia scopulorum procurrerent vsque in torrentem Arnon. Ex hoc venerunt in alium locum, vbi monstrante Domino, foderūt puteum principes & duces multitudinis, & ascendit aqua abundātèr. quo viso, cecinit Israel carmen: Ascendat puteus quem foderunt principes, & parauerunt duces in datore legis & in baculis suis.

Oboth. Ieabarim.

Arnon.

Descenderūt indè de solitudine Mathana in Nahaliel, deindè in Bamoth vallē in regione Moab, in vertice Phasga, qui respicit contra desertum. Misit ibi Israel nuncios ad Seon regem Amorrhæorum, dicens: Obsecro vt transire mihi liceat per terram tuam, non declinabim⁹ in agros & vineas, via regia gradiemur. Qui cōcedere noluit, quin potiùs exercitu congregato, egressus est aduersùs Israel in pugnam, & percussus est in ore gladij. Occisus est ergò rex Seon, tulitq; Israel omnes eius ciuitates ab Arnon vsq; Ieboc, inter quas caput regni erat Esebon, interfectis habitatoribus earum, viris ac mulieribus & paruulis, iumenta verò in partem prædæ venerunt & spolia vrbium. Tradidit itaque

Mathana. Nahaliel. Bamoth.

Seon rex Amorrhęorum periit.

Ieboc.

que Dominus in manu eorum omẽs vicos & ciuitates absq; terra filiorũ Ammon, à qua prohibuit eos Dominus.

Cædes Og regis Basan.

Conuersi igitur ascenderũt per iter Basan. egressusque est Og rex Basan in pugnam. dixitque Dominus: Non timeas. tradidi eũ in manus tuas. percusseruntque filij Israel eos vsque ad internecionem, vastantes cunctas ciuitates illius vno tempore, sexaginta vrbes & omnem regionem Argob: cunctæ vrbes erant munitę muris altissimis, absq; oppidis quæ non habuerunt muros. disperdiderũt omnes vicos ac vrbes, viros, mulieres, ac paruulos, iumenta autem & spolia vrbium diripuerunt. Erat autem Og qui restiterat, de stirpe gigantæa, & monstratur lectus eius ferreus, qui est in Rabath, nouem cubitos habẽs longitudinis, ad mensuram cubiti virilis manûs. Terram autem illi Aroër vsque ad mediam partem montis Galaad possederunt. profectique, castrametati sunt in campestribus Moab, vbi trans Iordanem Iericho sita est.

Balach rex. Num. 22.

Videns autem Balach filius Sephor, omnia quæ fecerat Israel Amorrhæo, dixit ad maiores natu Madian: Ità nos hic populus delebit, quomodò solet bos herbas vsque ad radices carpere. Ipse autem erat eo tempore rex Moab, non tamen naturalis, sed sicut Seon sibi partem Moabitarum subiecerat. Misit ergò nuncios ad Balaam filium Beor, qui habitabat super flumen filiorum Ammon, vt veniret & malediceret populum hunc. audiêrat enim quòd benedictus erat, cui benedicebat Balaã: & maledictus, cui maledicebat. Cumque venissent ad eum maiores Moab & Madian, ferentes munera in manibus, & narrâssent ei omnia verba Balach, respondit Balaam: Manete hîc hac nocte, donèc videam quid dixerit mihi Dominus, in occulto consulturus dęmonem. At Dominus curam populi sui gerens, dixit: Non eas, nec maledicas populo huic, quia benedictus est. Manè dixit Balaam: Ite in terram vestrã, quia prohibuit me Dominus.

Balaam.

Rursùm misit ad eum viros plures & honoratos, muneraque ampliora promisit, si malediceret populo. Qui respõdit: Si dederit mihi Balach domum suam plenam auri, nõ potero mutare verba Domini. attamen cupiditate ductus, Obsecro, inquit, manete hîc etiàm in hac nocte. Et ait Domin⁹ in nocte: Surge & vade cum eis, ità dũtaxàt, vt quod tibi præcepero, facias. Surrexit manè, strataq; asina profectus est, animo tamẽ maledicendi. & iratus est Deus, stetitq; angelus Domini in via contra Balaam. Cernens asina angelum stantem in via euaginato gladio, timens deuiabat in agrum, quam quum verberibus reduxisset, iterùm angelus stetit in angustijs maceriarum. timensque asina, iunxit se parieti, & attriuit sedentis pedem. at ille verberabat iterùm eam, iterumq; stetit angelus in angusto viarum: vbi nec ad dextram, nec ad siniſtram poterat asina deuiare. timens asina, cecidit sub pedibus sedentis. qui cùm vehemẽtiùs cęderet, aperuit Dominus os asinæ, & ait: Cur me cædis eccè iam tertiò? Qui respondit: Illusisti mihi, vtinàm haberem gladiũ. Protinùs aperuit Dominus oculos eius, viditq; angelum stantem in via cum gladio, & adorauit eum. Cui angelus: Peruersa est via tua, & nisi asina declinâsset, te occidissem, & illa viueret. dixit Balaam: Peccaui, & nũc, si displicet tibi vt vadam, reuertar. Ait Angelus: Vade cũ eis, et caue nè aliqd aliud, quàm pręcepero tibi, loquaris.

Asina Balaam locuta.

Appáret angelus.

Iuit igitur cũ principibus. at Balach egressus est in occursum eius, in oppido Moabitarum magnificè suscipiẽs eum, deditq; ei munera. cui contestatus Balaã, ait ei: Non potero loqui nisi quod posuerit Dominus in ore meo. asscẽderuntq; paritèr excelsa montis, vndè extremam partem populi intueri poterãt: aberant enim stadijs sexaginta. dixitque Balaam: Aedifica hîc septẽ aras, & para totidem vitulos, & eiusdẽ numeri arietes. cumq; imposuissent vitulũ & arietem super aram, dixit Balaã regi: Sta iuxta holocaustum. videbo si fortè occurrat mihi Dominus. Et cùm abisset, audiens verba Dñi, rediens, corã omnibus assumpta parabola, ait: Quomodò maledicã populo cui non maledixit Deus? qs dinumerare posset Iacob, & nôsse stirpẽ Israel? moriatur aïa mea morte iustorũ.

Populo Isra el benedixit Balaam.

consternatus Balach, dixit: Quid agis? vt maledicas eis, vocaui te, & tu benedicis? Cui ille, Num aliud dicere possum quàm quod iusserit Dominus?

Duxitque eum ad alium locũ. statueruntque iuxta priorem modum septem aras, impositisq; victimis, dixit Balaam ad regem: Sta hîc. & secedens in Phasga, audiens Dominum, redijt ad Balach & principes illius, incepitq; loqui: Non est idolum in Iacob, nec simulacrum in Israel. Dominus Deus cum eo est. temporib⁹ suis dicetur Iacob & Israel, quid operatus est Deus: eccè populus vt leæna consurget, & quasi leo erigetur, non accubabit donèc deuoret prædam. Dixitq; Balach: Nec maledices eis, nec benedices. Cui Balaam dixit: Nónne dixi tibi, quòd quicquid mihi Deus imperaret, hoc facerẽ? ait Balach, Veni, & ducam te ad alium locum, si fortè placeat Deo vt maledicas eis. duxitq; super verticem montis Phogor. ædificauerũt ibi septem aras, impoſueruntque vitulos & arietes per singulas aras.

Num. 24.

Cumq; vidisset Balaã quòd placeret Domino vt benediceret Israel, eleuans oculos, vidit tentoria Israel, irruenteq; in se spiritu Dei, ait: Dixit homo cuius obturatus est oculus, dixit homo auditor sermonum Dei: Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, et tẽtoria tua Israel. Vt valles nemorosę, vt horti irrigui, vt tabernacula quę fixit dñs. Deus eduxit illum de Aegypto, fortitudo eius similis rhinocerotis. qui benedixerit tibi, erit ille benedictus: qui maledixerit, erit maledictus.

Iratus Balach, cõplosis manibus ait: Ad maledicendum inimicis meis vocaui te, cui tertiò benedixisti. reuertere. decreuerã magnificè honorare te, sed Dominus priuauit te honore dispositò. Respondit Balaam: Nónne prædixi, quòd nil aliud, q̃ quod Dominus dixerit, loquar? veruntamen dabo consiliũ dum perrexero. Et assumpta parabola rursum ait: Dixit homo auditor sermonũ Dei: Videbo eum, sed non modò: intuebor illum, sed non propè. Orietur stella ex Iacob, & virga consurget ex Israel, & percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth, (quæ ciuitas fuit in terra Moab) & erit Idumæa possessio eius. de Iacob erit qui dominetur. cumque vidisset Amalech, ait: Principium gentium Amalech, cuius extrema perdentur.

Et iterùm post multa: Heu, inquit, quis victurus est quandò ista faciet Deus? venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntq; Hebræos, & ad extremum ipsi peribunt. Descendente itaq; Balach cum Balaam, cœpit is, vt valediceret regi ac principibus, ità loqui: O Balach & Madianitæ pręsentes, oportet me hæc præter voluntatem Dei præstare vobis: Hebræorũ quidem genus nulla pestis apprædẽdit, nec bella, nec aliqua necessitas corrumpit: est enim cura Deo pro eis. si vultis eos vincere, mittite puellas pulchras, nobiles & ornatas prope exercitum eorum, & quòd iuuenes alliciant instituite, ac dũ inflammati fuerint, non permittant se eis, nisi priùs patrias leges relinquant, simul & honorem Dei, ac dijs vestris offerant, eosque adorent. sic enim illis indignabitur Deus. feceruntq; ità Madianitæ aliquæ & de Moabitis.

Balaam cõsilium.

Eo tempore morabatur Israel in Sethim, & fornicatus est cũ illis, quę vocauerunt eos ad sacrificia sua, comederunt idolothyta, adorauerunt deos earum. Iratusque Dominus, dixit ad Moisen: Tolle cunctos principes populi tui, & suspende eos contra solem ad patibula, (nocẽtes scilicet principes, id est, nequitiæ authores) & dixit Moises ad iudices Israel: Occídat vnusquisq; proximos suos qui initiati sunt Beelphegor. & eccè vnus de filijs Israel intrauit corã fratribus suis ad Madianitidem, videnteMoisẽ & omni turba, palamque dixit Moisi, quòd licitè posset eam ducere vxorem. flebat autem turba ante fores tabernaculi. quod cùm vidisset Phinees filius Eleazari sacerdotis, arrepto pugione, ingressus est post virum, & perfodit simul virum & mulierem in locis genitalibus. cessauitq; plaga à filijs Israel. occisi enim sunt vigintiquatuor millia hominum.

Fornicatio est populo Nu. 25.

Strages filiorum Israel.

Dixitque Dominus ad Moisen: Phinees auertit iram meam à filijs Israel, idcircò loquere ad eum: Eccè do ei pacem

cem fœderis mei, & erit tam ipsi quàm semini eius pactum sacerdotij sempiternum, quia zelatus est pro DEO suo.

Zambri. Erat autem nomen viri qui occisus est, Zambri, de tribu Simeon: mulier vocabatur Cosbi, filia Sur principis nobilissimi Madianitarum. Locutusque est

Cædes Madianitarũ. Dominus ad Moisen: Hostes vos sentiãt Madianitæ. percutite eos, quia hostiliter egerunt contra vos, & deceperunt insidijs, vlciscere filios Israel. Armauit ergò Moises de singulis tribubus mille viros electos, præfecitque eis Phinees, deditque vasa sancta & tubas ad clangendum. Cumq; pugnâssent contra Madianitas ac vicissent, omnes mares occiderunt, ac quinque reges eorum: vrbes, viculos, & castella flamma consumpsit: Balaam quoquè interfecerunt gladio: mulieres et paruulos, pecora & omnem supellectilem in prædã duxerunt.

Num. 31. Dum autẽ redirent, Moises & Eleazar ac omnes principes venerunt in occursum eorum extra castra: ac visis mulieribus, iratus est Moises: Cur, inquit, fœminas reseruâstis? nónne ipsæ sunt, quæ deceperunt filios Israel? interficite omnes quæ nouerunt viros, & omnẽ masculum, virgines tantùm reseruate. feceruntque ità, & reseruata sunt virginum 32. millia. Et ait Moises: Quia occidistis vel tetigistis mortuos, eritis extra castra (scilicet deitatis) septem diebus, & purificabimini tertio & septimo die aqua adspersionis: aurum, & quicquid transire per ignẽ potest, igne purgabitur: quod autem ignem non potest sustinere, aqua expiationis.

Prædæ diuisio. Dixitq; Dominus ad Moisen: Tolle summam eorum quę capta sunt, ab homine vsque ad pecus, & diuides prædã, ex æquo inter eos qui pugnauerunt, & reliquam multitudinem: de parte verò eorũ qui pugnauerunt, separabitis Domino vnam animam de quingentis, &

Dona filiorum Israel. dabitis eã Eleazaro. Ex media verò parte multitudinis, accipies quinquagesimum caput, & dabis Leuitis. quo facto, principes exercitûs accesserunt & dixerunt: Recensuimus numerum pugnatorum, nec vnus quidem deest. quam ob rem offerim⁹ in donarijs Domini, quod in p̃da auri potuimus inuenire, periscelides, armillas, annulos, dextralia, murenulas, vt depreceris Dominũ pro nobis. Susceperunt autem aurũ Moises & Eleazar, & intulerunt illud in tabernaculum sedecim millia & septingentos quinquaginta siclos, in monumentum filiorum Israel coram Domino.

Postquàm noxiorũ sanguis effusus est, dixit Dominus ad Moisen & Eleazarũ: Numerate omnẽ summam filiorũ Israel, à viginti annis & supra, cunctos qui possunt ad bella procedere. Numeratis illis per tribus, domos ac familias, inuenta est summa filiorum Israel, sexcenta millia, mille septingenti triginta, inter quos nullus fuit eorum, qui antè numerati sunt à Moise & Aaron in deserto Sina, nisi Caleb filius Iephonę, & Iosue filius Nun. Locutusq; est Dominus ad Moisen: Istis diuidetur terra. pluribus maiorem partem dabis, pauciori-

Numeratio. Nu. 26. bus minorem, iuxta nomina tribuũ in possessiones suas, ità tamen, vt sorte tribubus diuisio fiat. Numerati sunt & filij

Numerus filiorũ Leui. Leui ab vno mense & supra, fueruntq; omnes viginitria millia masculini generis, quorum sors Dominus atq; hæreditas, qui non sunt recensiti inter filios Israel, nec eis cum cæteris data possessio est.

Filij autem Ruben & Gad habebant pecora multa: cumq; vidissent Iazer & Galaad aptas animalibus alendis terras, venerunt ad Moisen & Eleazarũ sacerdotem, & dixerunt: Terra quã percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, vberrima est ad pastum animaliũ: & nos serui tui habemus iumẽta plurima. precamur, si inuenimus gratiam coram te, vt des nobis eam in possessionẽ, nec facias non transire Iordanẽ. Quibus Moises commotus, inquit: Nunquid fratres vestri ibunt ad pugnam, & vos hîc sedebitis? Cur subuertitis mentes filiorum Israel, sicut patres vestri qui missi fuerãt ad explorandã terram? At illi: Non sic, sed relinquemus hîc paruulos, vxores ac iumenta nostra, eruntq; in vrbibus muratis propter inimicorum insidias: ipsi verò armati præcedemus fratres nostros, nec reuertemur vsq; dũ possideãt filij Israel hæreditatem suam, nec quicq̃

Num. 32. Filiorũ Ruben & Gad petitio. Iazer. Galaad.

quæ-

quæremus trans Iordanẽ, quia iam habemus possessionem nostram in orientali eius plaga. Quibus Moises: Si facitis quod promittitis, expediti pergite ad pugnam trãs Iordanem, donèc subuertat Dominus inimicos, & subijciatur Domino omnis terra, inculpabiles eritis & obtinebitis regiones has. dixerũt: Faciemus quod iubet Dominus noster. Dedit itaque Moises filijs Gad & Ruben ac dimidiæ tribui Manassæ, regnũ Seon regis Amorrhæorum, & Og regis Basan, ac terram Galaad.

Num. 34. Præcepitque Dominus: Quandò intraueritis terram Chanaan trans Iordanem, disperdite cũctos habitatores terræ illius. Idololatræ enim erant, & sententia mortis data super eos à Deo. Ego, inquit, dedi vobis illam possessionem, quam diuidetis sorte. si autem nolueritis interficere eos, erunt vobis quasi claui in oculis: aduersabuntur vobis, & quicquid illis cogitaui facere, faciam vobis. hanc habebitis terram, pars meridiana incipit à solitudine Sin, quę est iuxta Edom: plaga occidentalis à mari magno: aquilonaris à mari mediterraneo, & contra orientem vsque ad mare Cenereth & vsque ad Iordanem. hæ erunt terræ, quas dabitis nouem tribubus & dimidiæ. Nomina autem virorum qui terram diuident, Eleazar sacerdos, & Iosue, & singuli principes de singulis tribubus: de tribu Iuda, Caleph: de tribu Simeon, Samuel: de tribu Beniamin, Helidad: de tribu Dan, Bocci: de tribu Manassę, Banihel: de tribu Ephraim, Camuhel: de tribu Zabulon, Helisaphan: de tribu Isachar, Phaltiel: de tribu Aser, Abiud de tribu Neptalim, Phedahel.

Mandatum contra Chananæos.

Quibus finibus descripta illorum terra. Num. 35.

Hæc quoquè locutus est Dominus: Præcipe filijs Israel, vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitãdum quadraginta octo, vt ipsi in oppidis maneant, & suburbana sint pecoribus ac iumentis, quæ à muris ciuitatum forinsecùs per circuitum mille passuum spatio tendentur, vbi nec arari poterit vel plantari, sed vltrà per circuitum adhuc mille passuũ poterunt hæc fieri. Ipsęq; vrbes quæ dabuntur de possessionibus Israel, ab his qui plùs habent, plures auferentur: ab his qui minùs, pauciores. Ità filij Leui dispersi esse debebant per singulas tribus. tenebãtur enim docere populum de his quæ pertinent ad Deum, recipiebantque decimas ac oblationes ab omnibus. Congruentius ergò erat, vt essent dispersi per omnes tribus.

De vrbibus Leuitarum.

Sex vrbes refugij.

Dixit quoquè Dominus: Quandò transiêritis Iordanem, separate vrbes sex in præsidia fugitiuorũ: tres erunt trans Iordanem, & tres in terra Chanaan, tam filijs Israel, quàm aduenis & peregrinis, vt confugiat ad eas qui nolens sanguinem fuderit. Hæc autem erit lex homicidæ fugientis: Qui percusserit proximum suum nescius, putà fortuitù & absque odio, & confugerit ad vnã ciuitatem refugij, saluabit animam suam, nec occidetur à proximo occisi: eritque ibi, donèc à iudicibus propinquis reconciliabitur, vel vsque ad mortem summi pontificis: tunc redire poterit in terram suam. aliâs, si extra fines vrbium quæ exulibus deputatæ sunt, fuerit inuentus, & percussus ab eo qui vltor est sanguinis, absq; noxa erit qui eum occiderit. Per industriam verò occidens, etiàm de altari euellatur, si tamen sub testibus conuincatur. nam ad vnius testimonium nullus condemnabitur. Hæc facta sunt trans Iordanem in campestribus Moab, quæ erat mansio filiorum Israel quadragesimasecunda & vltima, postquàm egressi sunt de Aegypto.

Lex homicidarum.

Num. 27. Contemplatur Moises terrã in vertice Phasgę.

Dixit quoquè Dominus ad Moisen: Ascende cacumen Phasgæ, & oculos tuos circunfer ad occidentem & aquilonem, austrumque & ad orientem, & adspice terram quam promisi. nec enim transibis Iordanem istum. Antè etiàm dixerat Dominus Moisi: Ascende montem istum Abarim, & contemplare terram quã dabo filijs Israel. Cumq; videris eam, transibis & tu ad populum tuum, sicut iuit frater tuus Aaron, quia offendisti me in deserto Sin in contradictione multitudinis. Cui respondit Moises: Prouideat Dominus DEVS hominem qui sit super multitudinem hãc, & possit educere eos vel introducere, nè sit populus Domini sicut oues absq;

absque pastore. Dixitque ad eum Dominus: Tolle Iosue filium Nun, in quo est spiritus Dei, & pone manum tuam super eum, vt te viuente instituatur. Qui stabit coram Eleazaro sacerdote & omni multitudine, & dabis ei præcepta, cunctis videntibus, & partem gloriæ, vt audiat eum omnis synagoga. Pro hoc si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum. ad verbum eius egredietur & ingredietur omnis multitudo. Tulit Moises Iosue, & statuit eum coram Eleazaro & omni frequentia populi, impositisque capiti eius manibus, cuncta replicauit quæ mandauerat Dominus.

Moises congregat multitudinem, vt mandatorum ordinem exponat. Deut. 5.

Audiens autem Moises diem mortis sibi appropinquare, anno quadragesimo, mense vndecimo, prima die mensis eiusdem, totum se conuertit ad ea quæ sibi præceperat Dominus, ac congregata omni multitudine, cœpit eis legem Dei, cæremonias & iudicia explanare, prout iam dicemus: Hæc sunt præcepta quæ mandauit Dominus Deus vester, inquit Moises, vt docerem vos. discite ea, & opere complete. Dominus Deus noster pepigit nobiscum fœdus. in Oreb facie ad faciem locutus est nobis. Ego sequester & medius fui inter Deum & vos in tempore illo, vt nunciarem vobis verba eius. hæc est sapientia vestra, vt auditis & faciatis ea. Nec enim est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest nobis. Quæ est enim alia gens sic inclyta, vt habeat cæremonias iustasque iudicia & vniuersam legem, quam ego proponam hodiè ante oculos vestros?

Deut. 4.

Custodi igitur tecum legem Domini, nè obliuiscaris cunctis diebus vitæ tuæ, docebisque filios ac nepotes tuos auditam vocem eius. Verùm scripsit decem verba in tabulis duabus, mihique mandauit, vt docerem te cæremonias & iudicia,

Deut. 7.

tibique præcepit vt faceres, quia dilexit patres tuos, elegitque semen eorum, vt esses ei populus peculiaris: facietque te excellentiorem cunctis gentibus, quas creauit in laudem & gloriam suam.

Deut. 6.

Audi & ausculta sermones meos, eruntque verba hæc quæ ego præcipio tibi hodiè in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis. ligabis ea quasi signum in manu tua. Scribes ea in limine & ostijs domûs tuæ: cumque introduxerit te Dominus in terram, pro qua iurauit patribus tuis, caue nè obliuiscaris Domini DEI tui, qui eduxit te de Aegypto & de domo seruitutis, in terram plenam multarum opum, quam non plantâsti. discant pueri primùm legem. quæ est doctrina optima & causa felicitatis eximia: secundò autem, per singulos dies manè & vesperè testificanda sunt dona Dei, quia liberauit nos de seruitute Aegyptiaca.

Audi Israel, Dominus DEVS noster, vnus est. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Dominum Deum tuum timebis, & ipsi seruies. Obserua cæremonias eius atque iudicia omni tempore. Non habebis Deos alienos in conspectu illius, non facies sculptile, non idolum, nec titulos erigatis, nec adoretis, Non auguremini, nec obseruetis somnia, non declinetis ad magos neq; ad ariolos. Cumque ingressi fueritis terram, quam Dominus DEVS daturus est vobis, subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes idola deos suos. dissipate aras eorum, & confringite statuas: lucos igne comburetis, idola comminuite, disperdite nomina eorum de locis illis. quid enim à ratione magis alienum, quàm tribuere creaturæ honorem diuinum, optimo principe neglecto?

Deut. 6. Præcepta diuina.

Deut. 12. Aduersùs idolorum cultum.

Quòd si surrexerint in medio tui Deut. 13.
prophetæ, aut qui somnium vidisse se dicat, & prædixerit signum atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur deos alienos, & seruiamus eis, non audies verba prophetæ illius aut somniatoris, quia tentat vos Dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrùm diligatis eum an nō. propheta autem ille aut fictor somniorum, interficietur, quia locutus est, vt auerteret vos à Domino Deo vestro. Si tibi voluerit persuadere frater tuus, filia, siue vxor quæ est in sinu tuo, aut amicus quem diligis vt animam tuam, clàm dicens: Eamus, & seruiamus dijs alienis:

non acquiescas ei, nec parcat oculus tuus vt miserearis & occultes: sed statim interficies, cùm scilicet iudicatus fuerit p iudices. sit manus tua sup eum. Si audieris in vna vrbiũ tuarũ, quas Dñs dabit tibi ad habitandum, dicentes: Eamus, & seruiamus dijs alienis: solicitè & diligentèr rei veritate perspecta, si inueneris habitatores vrbis illius nocentes, percuties eos in ore gladij, & delebis ea omnia quæ in vrbe sunt, vsque ad pecora, & supellectilem succendes in medio platearũ, ità vt vniuersa consumas. non ædificabitur ampliùs, non adhęrebit de illo quidquam in manu tua, vt auertatur Dominus ab ira furoris sui. Deu.17.

Si repertus fuerit apud te vir vel mulier quæ faciat malum, vt vadat & seruiat dijs alienis, & adoret solem, lunam & omnem militiam cęli: quod vtì nunciatum est reperiens verum, educes virũ ac mulierem ad partes ciuitatis, & lapidibus obruentur. Manus testium prima interficiat eum, & tunc reliqui populi, vt auferas malũ de medio vestrî. Si quis dederit de semine suo idolo Moloch, id est, si puerum semen suum aut sanguinẽ dederit idolo, populus terræ lapidabit eum: quòd si neglexerit populus & dimiserit hominem, succidam ipsum & omnes qui consentiunt ei. Le.18.& 20. Aduersùs ariolos. Leuit.20.

Anima quæ declinauerit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, interficiã illam de medio populi sui. Vir siue mulier, in quibus pythonicus spiritus vel diuinationis fuerit, lapidibus obruent eum. Maleficos non patieris viuere super terrã. Iterùm locutus est Moises ad omnem cœtum: Diliges amicum tuum sicut teipsum. non quęras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuiũ tuorum. non videbis bouem fratris tui aut ouem errantem, & pręteribis, sed reduces fratri tuo: etiàm si non est propinquus, nec nôsti eum, duces in domum tuam, & erũt apud te quandiù quęrat ea frater tu⁹ & recipiat. Similitèr facies de vestimento, & de omni re fratris quę periêrit, si inueneris eam. Si víderis asinum inimici tui aut bouem cecidisse in via, leuabis eum. nõ oderis fratrẽ tuũ in corde tuo, sed publicè argue eum, nè habeas sup illo peccatũ. nõ maledices surdo, nec corã cęco pones offendiculũ: nõ eris criminator aut susurro in populis. Exod.22. Leuit.19. Quomodò diligendus proximus. Deut.22. Leui.19.

Si habitauerit aduena in terra vestra, non exprobretis ei, sed sit inter vos quasi indigena, quẽ diligetis quasi vosmetipsos. fuistis enim & vos aduenæ in terra Aegypti. Nolite facere iniquum aliquid in regula, in pondere, in mensura, in iudicio. Viduæ & pupillo non nocebitis. vociferabuntur ad me, & ego exaudiam eos, percutiamq; vos, erũt vxores vestræ viduæ, & filij vestri pupilli. Si pecuniam mutuam dederis pauperi qui habitat tecũ, non vrgebis eum quasi exactor, neq; vsuras accipies. hoc intelligit de quolibet Rab. Sal. Et quod alibì dicitur, Non fœneraberis proximo tuo, sed alieno, est permissio minoris mali. Deaduen. Exod.22. Deu.23. De vsura.

Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum* carnis indumentum, nec habet aliud in quo dormiat, ante solis occasum reddes ei. Non moretur opus mercenarij tui apud te vsque manè. non tradas seruum Domino tuo qui ad te confugerit. habitabit tecum quousquè quiescat ira Domini sui. Ingressus vineã proximi tui, comede vuas quantùm tibi placuerit, foràs autem nè auferas. Si intraueris segetẽ amici tui, franges spicas & manu confricabis, falce autem non metes. Exod.22.

Quandò messuëris segetem in agro, & oblítus fueris manipuli, non reuertéris vt tollas illum, sed aduenã, pupillum & viduam auferre patieris, vt benedicat tibi Deus tuus. Cùm messuëritis, non tondebitis vsque ad solum superficiem, nec remanẽtes spicas colligas aut grana decidentia, sed peregrinis & pauperibus dimittas. Si fruges collegeritis oliuarum, quidquid manserit in arboribus, non reuertéris vt colligas, sed relinquas aduenæ, pupillo & viduæ. Si vindemiaueris vineã, fac similitèr. Cùm repetes à proximo tuo rem aliquã quam debet tibi, non ingredieris domum eius vt pignus auferas: non accipies loco pignoris superiorem & inferiorem molam; quia animam appositi tibi.

Idem dic de alijs vasis congruis ad acquirenda alimenta, secundùm Iosephum. Omninò indigens & mendicus

non

non erit inter vos, vt benedicat tibi Deus tuus. Intellige de publicè mendicantibus. Vndè subiungit: Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ, idcircò prȩcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra. Et si frater tuus deuenerit ad paupertatem, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum. sed aperies pauperi, & dabis mutuum quo eum indigere perspexeris. Non ages quidquã callidè in eius necessitatibus, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus.

Exod.20. Deut.5. Non sumes nomen Dei in vanum.

Non vsurpabis nomen Dei frustrà, quia non erit impunitus qui super re vana nomen eius assumpserit. Dominum Deum timebis, iurabisque in nomine illius. Non peierabis in nomine meo, nec pollues nomẽ Dei. Homo qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum: & qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur. lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sicut vidistis de viro filio mulieris Israelitidis, qui iurgatus est in castris cum viro Israelita. Cumque blasphemâsset nomen Domini, missus fuit, me iubente, in carcerem, & pòst sententia Domini extra castra lapidatus est, quòd blasphemâsset nomen Domini, & maledixisset ei.

Leuit.24.

Num.30. Vota exoluenda.

Si quis virorum votum Domino vouerit, aut se constrinxerit iuramento, non faciat irritum verbum suum, sed omne quod promisit, implebit. Cùm votum vóueris Deo tuo, non tardabis reddere. si moratus fueris, reputabit tibi in peccatum: si nolueris polliceri, absq; peccato eris. quod autem semèl egressum est de labijs tuis, facies & obseruabis. Mulier si quippiam vouerit, & adstrinxerit se iuramento in domo patris sui & in ætate puellari, si cognouerit pater & tacuerit, voti rea erit. Sin verò statim vt audiêrit, contradixit pater, vota & iuramenta irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni. Idem in maritata erit, si vir cõtradixerit, dato quòd in domo patris sit: quòd si in domum mariti venerit, idem erit si ipse contradixerit, & Dominus ei propicius erit. viduata & repudiata quidquid vouerit, reddat. Si vxor alicuius vouerit, & iuramento se constrinxerit, quod per ieiunium vel cæterarum rerum abstinentiam affligat animam suam, in arbitrio viri est, siue faciat, siue non faciat. quòd si audiens tacuerit, & in alteram diem distulerit sententiam, quidquid vouerat atq; promiserat, reddat. Sin autem posteà contradixerit, portabit ipse iniquitatem.

Obserua diem sabbati vt sanctifices eum. non facies in eo quidquam operis. qui enim fecerit opus in hac die, morietur, sicut vidistis in hac solitudine de homine, qui inuentus fuit sabbato colligere ligna. hunc recluſimus in carcerem, donèc ad responsum Domini ductus fuit extra castra, & lapidatus.

Obseruandũ sabbatũ.

Num.15.

Honora patrem & matrem, sicut pcepit tibi Dominus, vt longo tempore viuas, & benè sit tibi. vnusquisque patrem & matrem timeat. qui maledixerit patri suo aut matri, morte moriatur. Quòd si filium habueris contumacem, qui monitis tuis non pareat, apud iudicem probata eius contumacia, luxu, cęterísve criminibus, eiectus extra vrbem, ac in ligno pendens tota die spectetur, nocte verò sepeliatur. Coram cano capite consurgas, & honora personam senis.

Exod.20. Honorandi parentes. Deut.21.

Pœna filij cõtumacis.

Non occídas. qui occíderit hominẽ, morte moriatur. Si rixati fuerint viri, & percusserit alter proximũ suum lapide vel pugno, si ille mortuus non fuerit, sed iacuerit in lecto, ac surgens baculo ambulet, non erit reus mortis: operas tñ impensas in medicos restituat. Si inter rixandum percusserit quis mulierẽ prȩgnantem, & abortiuum fecerit, viuens tamen, subiacebit damno, quãtum maritus mulieris expetiêrit, & arbitri iudicauerint: si autem mors eius fuerit subsecuta, reddat animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pro vulnere vulnus, pliuore liuorẽ. Si habuerint inter se iurgium viri duo, volensque vxor alterius eruêre virum suum de manu fortioris, & apprænderit verenda eius, abscindes manum illius sinè misericordia.

Non occidendum.

Lex taliõis.

Lau.24. Deu.19.

Qui irrogauit maculam cuilibet ciuium tuorum, sicut fecit, ità fiat ei. Nõ occidentur patres pro filijs, neque filij pro patribus, sed vnusquisque pro pec-

Deu.25.

cato ſuo morietur. Qui percuſſerit hominem,volens occídere,(ſupple,& occídit)morte moriatur.Si quis per induſtriam occíderit proximum ſuum per inſidias,ab altari euellas eum. Qui autem non eſt inſidiatus,ſed caſu, conſtituetur locus in quem fugere debeat, & ſaluari. Qui percuſſerit ſeruum ſuum aut ancillam virga,& mortui fuerint in manibus eius,criminis reus erit. Si autẽ vno die vel duobus ſuperuixerit, non ſubiacebit pœnæ,quia pecunia eius eſt: & intellige de ſeruo gentili.Si percuſſerit quiſpiam oculum ſerui ſeu ancillæ, & luſcos eos fecerit, dimittat eos liberos pro oculo:dentem quoquè ſi excuſſerit,ſimilitèr liberos dimittet.

Si effringens fur domum ſiue ſuffodiens fuerit inuentus,& accepto vulnere mortuus fuerit, percuſſor non erit reus ſanguinis:quòd ſi orto ſole hoc fecerit,moriatur. Qui occíderit animal, reddat vicarium:ſi bos cornu percuſſerit aliquem, & mortuus fuerit, lapidibus obruent eum,& non comedẽt carnes eius, dominuſque bouis innocens erit.quòd ſi bos cornupeta fuerit ab herì & nudiuſtertiùs, nec recluſerit eum dominus, & occíderit aliquem bos, lapidibus obruetur, & dominum eius occídent.quòd ſi precium ei fuerit impoſitum, putà ſi amici ſunt contenti precio pro morte, dabit pro anima ſua quidquid poſtulauerint. Filiũ quoquè & filiam ſi cornu percuſſerit,ſimili ſententiæ ſubiacebit. Sed ſi ſeruum ancillámve inuaſerit, triginta ſiclos argenti domino dabit, bos verò lapidibꝰ opprimẽtur.Si furatus fuerit quiſpiam hominem,ac illum vendiderit,iudicis ſententia moriendum eſſe ſibi volo. Atquì ſi quis filiam,vt famuletur,vendiderit:indignum puto,vt exeat velutì ſolent cæteræ famulæ. Si quis aperuerit ciſternam & foderit, & non operuerit eam, ceciderítq; bos aut aſinus in eam,reddet dominus ciſternæ.preciũ iumentorum: quod autem mortuum eſt,ipſius erit.

Exod.21.

Si bos alienus bouem alterius vulneraueꝝit, & ille mortuus fuerit:vendent bouem viuum,& diuident precium, ſimilitèr & cadauer mortuum. Si autem ſciebat quòd bos cornupeta eſſet ab herì & nudiuſtertiùs & non cuſtodiuit eum dominus ſuus,reddet bouem pro boue, & cadauer integrum recipiet. Non accipietis precium ab eo qui eſt reus ſanguinis,ſtatimque ipſe morietur.Qui excęcauerit quempiam, ſimilia patiatur, niſi fortè pecunias accipere voluẽrit cęcatus, lege videlicet dante licentiam, eum qui paſſus eſt, paſſionis ſuæ ęſtimare caſum.Venenum neque mortiferum,neque aliud quod ſit vtile lęſioni, vllus Iſraelitarum habeat: ſi verò inueniatur quiſquã hoc poſſidere,moriatur.

In furto hominis pœna eſt mortis: qui verò aurum & argentum abſtulerit,condemnetur in duplum:qui iumẽtum,damno quadrupli condemnetur, prẽter bouem.pro hoc enim quintuplũ ſoluat:ſi non habuerit vndè ſoluat,vænundabitur, aut illis quibus eſt condemnatus,ſeruiet:hęc *vera,ſi occíderit vel vendiderit: aliâs ſi inuenta fuerint apud furem,reſtituet duplum. Vir ſiue mulier ſi tranſgreſſi fuerint defraudando proximum,& confeſſi fuerint, reddent ipſum caput & quintam partem.

De furtò

*verò

Anima quæ negauerit proximo ſuo depoſitum,vel vi aliquid extorſerit,aut calumniam fecerit, ſiue rem perditam inuenerit,& inficians inſupèr peieraverit,aut quodlibet aliud: reddat omnia quę per fraudem voluit obtinere, integra, & quintam inſupèr partem domino cui damnum intulit.Si re à depoſitario ablata furto,fur inueniatur, duplũ reddat:ſi verò lateat,coram iudice iurabit depoſitarius,ſe manum ad rem proximi non extendiſſe: cognita tum fraude,duplum reſtituat:aliâs líber ſit.Si læſerit quiſpiam agrum vel vineam,& dimiſerit iumentũ ſuũ,vt depaſcatur aliena, optimũ fructum quem habuerit in vinea ſua aut agro,pro damni ęſtimatione reſtituet.Si egreſſus ignis inuenerit ſpicas, & compræhenderit fruges ſiue ſtantes ſegetes in agro,reddet damnum qui ignem ſuccendit.

Cui bos aut aſinus ꝓ mercede cõmendatus eſt,ſi ab hoſtibus auferaꝫ aut debilitetur,iuret ſe ad hęc manũ nõ extẽdiſſe,& liberabitur: ſi verò periẽrit furto, damnum dño reſtituat. Non habebis in ſacculo diuerſa põdera,maius & minus:

neque

neque erit in domo tua modius maior & minor. abominatur enim Dominus omnem iniustitiã. Si dormiêrit vir cum vxore alterius, vterque morietur, adulter & adultera. Si puellam virginem desponsauerit quis, & inuenerit eam aliqs in ciuitate, & cõcubuerit cũ ea, educes vtrunque ad portam ciuitatis, & lapidibus obruẽtur: puella, quia non clamauit: sin autẽ in agro vitietur, ille morietur solus, puella nihil patietur: sola erat in agro, vbi etiàm clamãtẽ null' liberâsset.

De adulterio & stupro.

Si inuenerit vir puellam virginem, quæ nõ habet sponsum, & concubuerit cum illa, ac ad iudicium res venerit, dabit ille patri puellæ quinquaginta siclos argenti, habebit eam vxorem, dotabitque eam. Si verò pater puellæ noluerit, dabit pecuniam virgini iuxta modũ dotis, quam virgines accipere cõsueuerunt. Si duxerit vir vxorem, ac posteà dicit, nõ inueni eam virginem, accusatq;, si iudicatum fuerit, puellam non esse culpabilem, retinebit eam, nec posteà dimittere poterit, ac condemnetur quadraginta minùs vna plaga. & quinquaginta siclos dare patri cogatur, secundùm Iosephum. Si verò conuicerit puellam fuisse corruptam, si quidem popularis sit, eô quòd castè virginitatem vsque ad legitimas nuptias non seruauerit, lapidetur: Si verò de sacerdote sit nata, viua concremetur. Homo si dormiêrit cum muliere quæ sit ancilla etiã nobilis, & tamen precio non redempta, vapulabunt ambo, & non morientur, quia non fuit libera. Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator. nè prostituas filiam tuam, nè contaminetur terra, & impleatur piaculo.

De falso testimonio.

Si quis falsè testatus est & cõuictus, ea patiatur quæ passurus esset is, contra quem testimonium dixit. Vni testi non credatur, sed tribus, aut ad vltimũ duobus, quorum testimonium verum faciat vita prior. Mulierum testimonium nequaquàm recipiatur, sed neque serui propter ignobilitatem animi. Non mẽtiemini, nec decipiat vnusquisque proximum suum.

Regis electio atq; potestas.

Cùm ingressi fueritis terram, quam Dominus Deus daturus est vobis, habitaueriscq; in illa, & dixeris, Constituam super me regem: eum constituas, quem Dominus Deus elegerit de numero fratrum tuorum: nõ enim poteris alterius gentis hominem regem facere. Cumque fuerit cõstitutus, non multiplicabit sibi equos, nõ habebit vxores plurimas quę alliciant animam eius, neque argenti & auri immẽsa pondera. postquàm sederit in solio regni sui, describat sibi Deuteronomium legis huius, & habebit secũ, legetq; illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat timere Dominum Deum suũ, & custodire verba & cæremonias eius, nec eleuetur in superbiam super fratres suos, nec declinet in partem dextram vel sinistram, vt longo tempore regnet ipse & filij sui. Iudices & magistros constitues in omnibus portis tuis, quas DOMINUS DEUS dederit tibi per singulas tribus tuas, vt iudicẽt populum iusto iudicio, nec in alterã partem declinent. Non accipient personam, nec munera. excæcãt enim oculos sapientum, & mutãt verba iustorũ. Iustè quod iustum est pséquéris, vt viuas. Inter puniendũ quę delicti est mensura, is plagarũ quoq; sit mod⁹.

Iudicum institutio.

Date ergò ex vobis viros sapientes & gnaros, quorum conuersatio sit probata in tribubus vestris, & quod iustum est iudicent, siue ciuis ille sit, siue peregrinus, nulla erit distantia personarum: ità paruum iudicent vt magnum, quia Dei iudicium est. Si difficile aut ambiguum iudicium perspexerint inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, leprã & non lepram, & iudicum intra portas verba variari videbuntur: surge & ascẽde locũ quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesq; ad sacerdotes Leuitici generis, ad iudicẽ qui fuerit illo tempore, quęresq; ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatẽ, & facies quodcunq; dixerint qui præsunt loco quẽ elegerit Dominus. Qui autem superbiêrit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille.

Quãdò peccauerit homo qui morte plectendus est, & appensus patibulo, nõ permanebit in ligno cadauer ei⁹, sed eadem die sepelietur. est enim à Deo maledictus qui in ligno pendet. Viri ducant vxores virgines liberas, bonis parẽtibus

De vxorib⁹ ducendis,& prohibitiõe aliquarum.

procreatas, de tribu & cognatione ſua. Cunctæ etiàm fœminæ de eadem tribu maritos accipiant,vt hæreditas permaneat in familijs. Hoc de mulieribus intelligas,ſi in hęreditate paterna ſuccedunt,vt filiæ Salphaad, quæ ſucceſſerunt in hæreditate paterna non habentes fratres:ideò nè hæreditas peruenirẽt in aliam tribum,pręceptum eis fuit, vt hominibus ſuæ tribûs iungerentur.

Filiæ Salphaad. Nu.27.&36.

Qui verò virginem ducturus non eſt,ei non iungatur quam diſcedere ſuaſit ab alio,neq; contriſtet priorem maritum eius.ancillas líberi non ducant vxores, neq; ſi per amorem ad hoc cõpellantur.

Si quis dederit filiam ſuam alicui in familiam,impuberem intellige: ſi ſpreuerit eam,populo alieno vendendi non habebit poteſtatem. Si autem filio ſuo deſponderit eam,iuxta morem filiarum faciet illi. quòd ſi alterum ei acceperit, prouidebit puellæ nuptias & veſtimenta & precium pudicitiæ.Si tria iſta non fecerit,egredietur gratìs,abſq; pecunia ſoluta. Si habuerit homo vxores duas, vnam electam & alteram odioſam, genueritque ex eis liberos, & fuerit filius odioſæ primogenitus diuidẽdo ſubſtãtiam ſuam inter filios,non poterit filiũ dilectæ facere primogenitum, ſed filio odioſæ dabit de ijs quæ habuerit,cuncta duplicia.

Fratri ducẽda mortui vxor.

Si maritus alicuius mulieris moritur abſque liberis,vxor defuncti non nubet alteri,ſed accipiet eam frater eius,& ſuſcitabit ſemen fratris ſui,& primogenitum ex ea filium,nomine illius appellabit.Si noluerit eam accipere,interpellabit mulier iudices, qui accerſitum interrogabunt.ſi reſpõderit,nolo eam accipere,tunc tollet mulier calceamentũ de pede eius,& ſpuet in faciem eius, dicens:Sic fiet homini qui nõ ędificat domum fratris ſui.& vocabitur domus illius poſteà,domus diſcalceati. Omnis homo ad proximam ſanguinis ſui non accedat.turpitudinem patris aut matris tuæ non diſcooperies.turpitudinẽ vxoris patris tui non diſcooperies, ſed neq; ſororis tuæ ex patre vel matre,neq; filię filij tui,vel neptis ex filia,neq; filię vxoris patris tui, neque ſororis patris tui, neq; ſororis matris tuę,neq; turpitudinem patrui tui aut vxoris eius,neq; nurûs tuæ,& vxorem fratris tui, aut filiæ vxoris tuæ non reuelabis, filiã filię eius & filiam filię illius non ſumas. Nullam ex præmiſſis vxorem habere poteris. ſororem vxoris tuę in pellicatum illius nõ accipias adhuc illa viuente.

Non accedẽda agnata

Cùm introieris terram quam poſſeſſurus es, & deleuerit Dominus coram te Ethæum, Gerezęum & Amorrhæũ, Chananęum & Phereſęum, Euęum & Iebuſęum,ſeptem gentes,percuties eos vſque ad internecionem. non inibis cũ eis fœdus, nec ſociabis cum eis connubia. filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo, quia ſeducet filium tuum nè ſequatur me. Si víderis in numero captiuarum mulierem pulchram,& amaueris eam, voluẽrisque habere vxorem, introduces eam in domum tuam: quæ radet cęſariem, circuncídet vngues,& deponet veſtem in qua capta eſt.poſtquàm verò fleuerit parẽtes ſuos vno menſe,erit tibi vxor.Si poſteà non ſederit in animo tuo eam retinere,dimittas eam liberam,nec vendere poteris,nec opprimere per potẽtiam, quia humiliâſti eam.

Si homo nõ inuenerit gratiã in vxore propter aliquã fœditatẽ, ſcribat libellũ repudij,& det in manũ illius,& dimittat eam.Cumq; egreſſa,alterũ maritũ duxerit,& ille quoq; oderit eam,dederitq; libellum repudij, & dimiſerit, vel certè mortuus fuerit,non poterit prior maritus recipere eam in vxorẽ. Sed neq; fornicariæ ſequẽdæ ſunt nuptiæ,pro quibus corporis iniurijs nuptiales hoſtias nõ ſuſcipit ſumma diuinitas. EUNUCHUS non intrabit eccleſiam, hoc eſt, matrimoniũ nõ cõtrahet. Mamzer quoq; de ſcorto natus,vſq; ad decimã generationem excludatur. Ammonites & Moabites excludantur à contrahendo cum Hebræis mulieribus in æternum. Idumęus ac Aegyptius in generatiõem tertiam duntaxàt erit excluſus.

De Eunuchis.

Si emeris ſeruum Hebræũ, ſex annis ſeruiet tibi,ſeptimo anno líber egrediatur gratìs : cum quali veſte intrauit, cũ tali exibit,habebitq; viaticum: & habẽs vxorẽ,ipſa egredietur ſimul.quòd ſi Dñs dederit illi vxorem quę peperit liberos,

De emptis.

erunt

erunt Dñi sui sicut ancilla. ipse verò exiturus cum vestitu suo, si dixerit seruus, diligo Dominum & vxorem ac liberos, offerat eum Dominus iudicibus, perforabuntque aurem eius subula, & erit ei seruus in seculum. Cùm intraueris terram Chanaan, dispердite cunctos habitatores terræ illius. diuidatur sorte p tribus vestras. pluribus dabitis latiorem, & paucioribus angustiorem. Non habebũt sacerdotes & Leuitæ, & omnes qui de ea tribu sunt, partem & hereditatem cum reliquo Israel, sed habebunt decimas, sacrificia, primogenita, primitias & oblationes. nihil aliud accipient de possessione, pter vrbes ad habitandũ, & suburbana p pecoribus. Dñs enim ipse est hereditas eorum. non transferas terminos, sed habeantur firmi, per quod vobis seruabitur pax.

De diuisiõe terræ.

Num. 27. & 36.

Quòd si mortuus fuerit homo ex Israel, filij succedant ei. si filium non habuerit, ad filiam eius transferas hereditatem. illa postmodùm ducere non poterit, nisi suæ tribûs virum, vt sortium distributio non confundatur, sicut in filiabus Salphaad seruatum vidistis, vt hereditas permaneat in familijs. Terra non vendetur in perpetuũ, quia Dñi est, & vos aduenę & coloni. vndè cũcta regio possessiõis vestrę sub redẽptionis titulo vẽdatur. Si itaq; attenuatus frater tu⁹ vẽdiderit possessionẽ suã tibi, & voluërit propinquus eius, potest redimere: sin alitèr, cõputabuntur fruct⁹ ex eo tẽpore quo vẽdidit, & quod reliquũ est, reddat emptori, si redimere vult: quòd si nõ redemerit vsq; ad iubileũ, redibit ad Dominũ omnis venditio, excepta domo intra vrbis muros: quę si intra annũ primum redempta non fuerit, nec etiàm in iubileo redibit. ædes tamen Leuitarum q̃ in vrbibus sunt, poterũt redimi, alioquì redibunt liberè in iubileo. Suburbana non licet vendere, quia possessio sempiterna est.

Belli res q. modò tractandæ.

Bellaturi, legationes mittite ad voluntarios hostes, petite vt nequaquàm cum eis pugnare debeatis, & res eorum auferre cogamini. Et si quidem consentiunt, bonum est seruare pacem. Si verò confidentes in se, quasi virtute pręcellant, & vos vexare conantur, exercitum super eos inducite, principe vtentes omnipotente DEO. Exercitus autem ducatur mundus. stabit sacerdos ante aciem, & loquetur sic: Audi Israel. nolite metuere, nolite cedere, quia DEVS in medio vestrî est, & pro nobis dimicabit. Timidi verò discernendi sunt, nè circa congressionem vertantur ad fugam. Eos qui nupèr ædificauerunt domos, quibus tempus annale non fuit ad fruendum, & qui plantauerunt, & nec dùm participati sunt fructibus, in prouincia dimittendos censemus: sed etiàm eos qui sponsi sunt, & qui nupèr vxores duxerunt, nè desiderio earum parcentes vitæ, arma tractare contemnant, annum illi læti agant.

Obsidentes ciuitates, & lignis egentes ad machinas, non incidatis arbores fructiferas, scientes eas pro vtilitate hominum esse productas: vincentes in pugna, percutietis omne quod in eo est generis masculini gladio, absque mulieribus & infantibus, iumentis & cæteris: prædam exercitui diuides. Si aperuerint portas, & receperint vos sinè pugna, populus saluabitur, & seruiet tibi sub tributo. Absque gente Chananæa vllos non permittes viuere, sed interficies in ore gladij, sicut præcepit tibi Dominus, nè fortè doceant vos facere cunctas abominationes. Non poteris eos delere paritèr, nè fortè multiplicentur contra te bestiæ. paulatìm expelles eos ac eijcies.

Hac oratione legem populo Moses tradidit.

Moises cunctis pro populi salute, siue belli siue pacis tempori accommodandis, compositis, ità exorsus est inter populum: O viri commilitones, & sicut Deo placuit, calamitatis longę participes, centum viginti annis confectum oportet me ab hac vita discedere. In his quæ gerenda sunt trans Iordanem, non ero vester adiutor. iustum igitur credidi, neque nunc meam deponere pro vestra felicitate curam.

Nunc igitur explanans, quemadmodùm vos felices eritis, vestris filijs bonorum vestrorum relicturi possessionem, ab hac vita discedo, dignusque sum vt mihi fides haheatur & propter pristinas virtutes, & eô quòd ad vitæ huius terminum veniens, cum

omni loqui valeam integritate. O filij Israel, cunctis hominibus causa bonæ possessionis ꝓpicius est Deus. hic enim solus dignis hoc distribuere,& auferre in se delinquentibus potest. Cui vos exhibentes,quales vos ipse vult esse,simul & ego voluntatẽ eius sciens,apertè vos moneo. Non enim eritis felices,si ab illius mãdatis aliquandò secesseritis:possessio enim bonorum firma manebit, & rerum omnium securitatem habebitis, si solummodò q̃ Deus vult,sequi obediatis. Et neque legum alienarum ordinem pręponatis,neque pietatem quã nunc circa Deum geritis, spernentes, ad modum alium conuertamini. Deo enim auxiliatore cuncta superabitis. prędmia quoquè magna vobis sunt posita,si feceritis quæ præcepit vobis Deus, qui te per quadraginta annos per desertum duxit, dedit tibi è cęlo cibum manna,quod ignorabant patres tui:vestimentum tuum vetustate non defecit, calceamentum tuum attritum non est.

En quadragesimus annus est, vt recogites in corde tuo, quia sicut erudit homo filium suũ, sic & Deus tuus eruditiuit te:ipse introducet te in terram largam riuis & fontibus,terram frumenti ac vini,in qua ficus & malogranata:terram olei & mellis, vbi absque omni penuria comedes panem tuum, & rerum abundãtia perfruéris: obserua & caue nè quandò obliuiscaris Domini Dei tui,& negligas mandata eius, *mandata quæ non sunt supra te, neque procùl posita, neque in cęlo sita, vt possis dicere, quis nostrûm potest in cęlum ascendere, vt audiamus atque opere compleamus? sed iuxta te est sermo in ore tuo,& in corde tuo,vt facias illum.

Diuinorum mandatorũ benignitas.

Considera quòd hodiè proposuerim in conspectu tuo vitam & bonum, & econtrà mortem & malum. Testem inuoco hodiè cęlum & terram, quòd ꝓposuerim tibi hæc. elige ergò vitam, vt viuas tu cum semine tuo,& diligas Dominum Deum tuum, & obedias voci eius, & illi adhęreas: ipse enim est vita tua,& lõgitudo dierum tuorum. Audi & obserua: cùm trãsgredieris Iordanẽ, vt possideas nationes maximas & fortiores te, ciuitates ingentes & ad cęlum vsque muratas,populum magnum atq; sublimem, nè dicas in corde tuo,propter iustitiam meam introduxit me dominus,vt terram hanc possiderem, cùm propter iniquitates suas terræ istæ deletæ sint,neq; propter iustitias tuas, aut ęquitatem tuam,sed quia illæ egerunt impiè,deletæ sunt, & vt compleret verbum suũ Dominus,quod sub iuramento pollicitus est patribus vestris, Abraham, Isaac & Iacob.

Audi quæ dicam:Cùm te introduxerit Dominus in terram quam promiserat tibi Dominus, & deleueris gentes multas coram te,Ethęum,Gergesęum, Amorrhęum, Chananęum, Pherezæum,Iebusęum,Euęumque, gentes multas & maioris numeri quàm tu es, percuties eos vsque ad internecionem.non inibis cum eis fœdus, nec miserearis eorum. Quin potiùs aras eorũ subuertite,confringite statuas, lucos succídite, sculptilia comminuite, disperdite nomen eorum de cunctis locis illis, nè fortè te peccare faciant, & sint in clauum oculorum. Gentes enim istæ,augures & diuinatores audiunt:tu autem à Domino Deo tuo alitèr institutꝰ es. En dixit mihi Dominus:Prophetam suscitabo eis de medio fratrum similem tuî, & ponã verba mea in ore eius. Qui verba quæ loquetur in meo nomine, noluerit audire,ego vltor existam. Propheta verò qui arrogantia deprauatus, loquitur in nomine meo quæ non prędcepi illi, interficietur. Quòd si responderis, Quomodò possum intelligere verbum quod Dominus locutus est? hoc habebis signum:si quid loquitur p̃dicens,& non euenerit, hoc Dominus non est locutus.

Memento etiàm quid tibi fecerit Amalech in via,quandò egrediebaris ex Aegypto, quomodò occurrerit tibi, & extremos agminis, qui lassi residebant, cecidêre, quandò tu eras fame & labore confectus. Cùm ergò Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, & subiecerit cunctas gentes per circuitum in terra, delebis nomen eius de sub cęlo: caue nè obliuiscaris. Et cùm transieris Iordanem, eriges ingentes lapides, & calce leuigabis eos, vt possis in eis scribere

Lex in lapi. de inscripta

bere omnia verba legis decalogi, ædificabisque ibi altare lapidibus quos ferrũ non tetigit, & offeres super eo holocaustum, immolabisque hostias pacificas, comedesq; & ibi epulaberis coram Domino Deo tuo: stabuntque ad benedicendum Domino super montem Garizim, Simeon, Iudas, Isachar, Ephraim, Manasse, Beniamin: & eregionè stabũt ad maledicendum in monte Hebal, Ruben, Gad, Aser, Zabulon, Dan & Neptalim: eruntque in medio sacerdotes & Leuitæ, pronunciabuntque ad omnes viros Israel excelsa voce: Maledictus qui non permanet in sermonibus huius legis, nec eos opere perfecerit: & dicet omnis populus, Amen. Et iterùm, Benedictus qui permanet in sermonibus legis huius: & respondebit eregionè omnis populus, Amen. Et subiungit, Si audiêris vocẽ Domini, vt facias omia mandata eius, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, venientque super te vniuersæ benedictiones. Benedictus in ciuitate, benedictus in agro, benedictus fructus ventris tui, benedictus fructus terræ ac pecorũ tuorum, benedictus ingrediens & egrediens: corruent inimici tui ante te: per vnã viam venient contra te, & per septẽ fugient à facie tua: persequẽtur quinq; de vestris centum alienos, & centum ex vobis decem millia. Ambulabitque Deus inter vos, & eritis populus eius.

Garizim.

Benedictio bonorum.

Quòd si non audiêris, nec omnia mãdata legis huius perfeceris, augebit Deus plagas & infirmitates pessimas, & quærent te omnes afflictiones Aegypti, disperget te Dominus in omnes populos à summitate terræ vsque ad terminũ eius: in gentibus illis non quiesces: dabit tibi Deus cor pauidum, deficientes oculos, & animum consumptum mœrore, & erit vita tua quasi pendens ante te: timebis nocte & die, nec credes vitæ. manè dices, quis mihi det vesperam? & vesperi, quis mihi dabit manè? reducet te Dominus classibus in Aegyptum, ibi vendêris inimicis tuis in seruos & ancillas, & non erit qui eruat te. Quòd si ductus pœnitudine cordis tui, & reuersus fueris ad Deum, & obediêris eius impijs in toto corde tuo & in tota anima tua, reducet te Dominus de captiuitate tua, ac miserebitur tui, & rursus cõgregabit te: si ad cardines terræ fueris dissipatus, assumet atq; reducet in terrã quã possederũt patres tui. Circuncídes cor tuum & cor seminis tui, vt diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, vt possis viuere. Si autem auersum fuerit cor tuum, & audire noluêris errore deceptus, prædíco tibi hodiè, quòd peribis ac morieris.

Maledictio malorum.

Confer Vespasiani tẽporibus.

Scripsit itaq; Moises legem hanc, & tradidit eam sacerdotib⁹ filijs Leui, qui portabant arcam fœderis Domini, & cunctis senioribus Israel: præcepitq; e,s, dicens: Post septem annos anno remissionis in solennitate tabernaculorum conuenientibus cunctis ex Israel, in loco quem elegerit Dominus, legetis verba legis huius coram omni Israel, tam viris quàm mulieribus, paruulis & aduenis qui sunt intra portas tuas, vt audientes discant & timeant Dominum Deum vestrũ: tollite igitur librũ istum, & ponite eum in latere arcæ fœderis Domini Dei vestri, vt sit ibi contra te in testimonium. Noui enim contentionẽ tuam, & ceruicem tuam durissimã. Noui quòd post mortem meã iniquè agetis, & declinabitis citò de via quam præcepi vobis, & occurrent vobis mala in extremis. Nunc itaq; scribite vobis canticũ istud, & docete filios Israel, vt memoritèr teneant & ore decantent: sit mihi carmen istud in testimoniũ inter filios Israel, & inuocabo contra vos cælum & terram, dicẽs: Audite cæli quæ loquar, audiat terra verba oris mei &c.

Libri legalis custodia.

His dictis, exhortans Iesum Nauę ad Chananæos exercitum ducere, tanquã Deo cooperante in his quęcunque tentaret: Ego, inquit, ô Israel gaudens discedo, commendans vos castitatis legi & bonæ conuersationis ornatui, virtutibusque ducum, qui prouidentiam vestræ vtilitatis exhibebunt. Deus autem qui hactenùs vester præsul extitit, pro cuius voluntate & ego vobis vtilis fui, non vsque ad præsens stare faciet prouidẽtiam suam, sed quanto tẽpore ipsum voluëritis habere vobis patrocinãtem: consilia nanq; vobis præbebũt optima,

Moises exhortatur Iesum Nauę.

quæ

quæ ſequentes, felices eritis, pontifex Eleazarus & Ioſue, necnon & ſenio-
res & principes tribuum, quos audire
vos conuenit, ſcientes quia omnes qui
benè in principatu conſiſtunt, & prin-
cipatum tenere & libertati prę eſſe poſ-
ſunt, nec indignemini in his quæ vos
agere duces veſtri popoſcerint. Nũc ete-
nim nè benè faciẽtibus iniuriã facíatis,
cauete: nec huiuſmodi aliquãdò ſuma-
tis, quali circa me vti ſępiùs pſumpſiſtis,
nõſtis eñ quòd frequẽtèr peiora à vobis,
quàm ab hoſtibus, mortis pericula ſu-
ſtinui, quæ tñ vobis animo iniquo non
obijcio. Non enim in exitu vitæ dolen-
tes contra me relinquere volens, hęc ad
memoriam reuoco, quãdò nec tempo-
re quo hęc patiebar, iratus agnoſcebar:
ſed vt in futurum à talibus temperetis,
& in nullo veſtris prę ſulibus iniurias
faciatis. Nam ſi procaces fueritis con-
temptores effecti, & virtutem deuotio-
nemque perdideritis, quam ſpem circa
Deum geretis? eum primitù habebitis
inimicum, & terram quam armis obti-
nuiſtis, iterùm cum magnis opprobrijs
amittetis.

Ad hęc illi flebant & multùm lamẽ-
tabantur, partìm pœnitentia eorũ quæ
in deſerto aduersùs illum iniquè ege-
rant, partìm ſuorum periculorum con-
ſideratione, quantum ducem, quàm pi-
um apud Deum interceſſorem amitte-
rent. Augebantur lachrymę populi,
quem conſolatur. tum benedicens mul-
titudini, Quoniam ego, inquit, ad no-
ſtros pergo maiores, & Deus hoc die me
ad illos ire decreuit, gratias quidem ei
adhuc viuens, vobisque prę ſens refero
propter prouidentiam eius, quam non
propter libertatem ſolummodò veſtrã
gerens, ſed etiàm pro muneribus opti-
mis ſempèr exhibuit, laborantique mi-
hi & omnem ſolicitudinem habenti, p
meliori veſtra cõuerſatione ſua ſolatia
non negauit, & in omnibus placidum
nobis prębuit ſeipſum: magis autem
ipſe fuit, qui etiàm bonam cõuerſatio-
nem dedit: finemque conceſſit, me vtẽs
ſubprincipe paritèr & miniſtro. in quo
veſtrum populum voluit adunare, pro
quibus omnibus benedicere virtuti dei,
cui cura erit & in futuro cogitare pro
vobis, moriens optimum iudicaui, &
ipſe vtiquè hoc debitum reſtituens, &
vobis ad memoriam derelinquens, quia
colere vos ſempèr oportet & honorare
leges rerum omnium quas prę ſtitit, &
placidus permanens, adhuc prębebit
tanquàm optima dona, quia peſſimus
nimicus eſt & homo nequiſſimus, qui
ilegislatori facit iniuriam, & leges ipſas
fruſtrà poſitas arbitratur. Deum ergò
non prouocetis ad iracũdiam, legibus
neglectis quas ipſe vobis dedit.

Aduersus rebelles.

Hęc Moiſe ad finem vitæ dicente, &
cum benedictione ſingulis tribubus fu-
tura prophetante, populus ceſſit cun-
ctus ad lachrymas, ità vt etiàm mulieres
tundentes ſua pectora, demonſtrarent
in eius morte lugubrem paſſionem. Sed
& paruuli flentes, declarabant virtutem
eius & magnitudinem, vltraque ipſam
infantiam ſentiebant. Erat itaque iuue-
nibus ac ſenioribus ærumna magnæ
triſtitiæ. alij nanque ſcientes quali tu-
tore priuarentur, de futuro lugebant:
alijs verò maximus ob hoc erat luctus,
quoniam cùm nondùm benè eius vide-
rentur deguſtâſſe virtutem, tali princi-
pe fraudabantur. Nimietatem verò ge-
mitûs populi atque doloris conijcere
poterit vnuſquiſque ex eo, quod tunc
ipſi legislatori ,pueniſſe dinoſcitur. Nã
cùm omni tempore ſuaderet, nõ opor-
tere quenquam pro futura deijci mor-
te, tanquàm hanc voluntate DEI &
lege naturę ferret, in his tamen quæ ge-
rebantur à populo, victus eſt vt defle-
ret.

Moiſis ſecc-
ſus ad mon-
tem Nebo.

Igitur properantem quò erat aufe-
rendus, cuncti cum lachrymis ſeque-
bãtur. Moiſes autem alios quidem, ma-
nu ſilentium faciens, procùl quietos
manere pręcepit: proximos verò ſuis
conſolabatur ſermonibus, nè ſequen-
tes, lugubrem ei facerent finem. Illi etiã
hoc ei prę ſtandum iudicantes, vt pro-
pria voluntate diſcederet, ſemetipſos in
alijs locis detinuêre flentes, & abeun-
tem lachrymis currentibus intuentes,
quem ſolummodò ſeniores deduxerũt,
& pontifex Eleazarus & princeps Ieſus.
aſcendítq; de campeſtribus Moab ſup
montẽ Nebo, in verticem Phaſga cõtra
Iericho. tum oſtẽdit ei Dominus omnẽ

terram

terram Galaad vsque Dan, & vniuersam Neptalim terram, & Ephraim & Manasſę, & omnem terram Iuda vsque ad mare nouiſſimum, & auſtralem partem & latitudinem campi Hiericho, ciuitates palmarum vsque Segor. dixitq; Dominus ad eum: Hęc eſt terra pro qua iurauiAbraham, Iſaac & Iacob, dicens: Semini tuo dabo eã, vidiſti oculis tuis, & non tranſibis ad illam. Et dum ſalutaret Moiſes Eleazarum ac Ioſue, mortuus eſt, & ſepeliuit eum Dominus in valle terræ Moab contra * Phogor, & non cognouit homo ſepulcrum eius vſque in pręſentem diem.

Interit Moiſes, annos natus centũ & viginti.

Vixit igitur annos viginti & centũ, ſapientia cunctos homines qui fuerunt quocunque tempore, ſuperans, & optimè his quæ intelligebat, vtens. primus enim diuinas leges literis explicauit. Ad loquendum verò populo valdè gratus, ſic quoquè cunctis abſtinens paſſionibus, vt neque eſſe in eius anima putarentur. nõ caligauit oculus eius, nec dẽtes illius moti ſunt. dux quidem pręſtãtiſſimus, propheta verò qualis ille, alter nullus. Nõ enim ſurrexit vltrà propheta in Iſrael ſicut Moiſes, quem nôſſet Dominus facie ad faciem in omnibus ſignis & portentis. Hunc populus luxit diebus 30. & nunquàm triſtitiæ magnitudo Hebręos tanta detinuit, quanta fuit in tranſitu Moiſis.

Mortuo Moiſe, dux Ioſue pręeſt populo mãdato Domini. Ioſ. 1.

Moiſe itaque mortuo, Ioſue filius Nauę, ppheta & dux, eodem anno ducatum à Moiſe ſuſcipiens, populum Domini 27. annis rexit, Naaſon exiſtente principe generationis Chriſti, Eleazaroque ſummo pontifice. Erat vir ſanè magnanimus, eloquentia ingenioque clarus. Illi locutus eſt Dominus: Moiſes ſeruus me⁹ mortuus eſt. ſurge, tranſi Iordanem tu & omnis populus in terram quam dabo filijs Iſrael: omnem locum quem calcauerit pes veſter, vobis tradam, à deſerto & Libano vſque ad flumen magnum Euphraten. Omnis terra Ethęorum, vſque ad mare magnũ contra ſolis occaſum erit terminus veſter. nullus poterit vobis reſiſtere cunctis diebus vitę tuæ. Sicut fui cum Moiſe, ità ero tecum. confortare, & eſto robuſtus. Tu enim ſorte diuides populo huic terrã, pro qua iuraui patribus tuis. cura legem cuſtodias, nec declines ab ea ad dextram vel ad ſiniſtram. Ioſ. 2.

Miſit igitur Ioſue de * Sathim duos viros explorandi gratia, & dixit: Ite & conſiderate terram, vrbemq; Hiericho. Qui pergentes trans Iordanem, ingreſſi ſunt domum mulieris meretricis, nomine Raab. Nunciatum autem eſt regi Hiericho: Eccè viri per noctem ingreſſi ſunt de filijs Iſrael, vt explorent terram. Miſitque rex ad Raab, dicens: Educ viros qui ingreſſi ſunt domum tuam. Exterrefacta mulier, tulit viros, & abſcondit ſub ſtipula lini, & ait: Fateor, venerunt ad me, ſed neſciebam vndè eſſent. Cumq; porta clauderetur, exiêrunt. perſequimini citò, vt apprehendatis.

Ioſue miſit exploratores de Sathim.

Raab meretrix.

Excurrerunt ad hanc vocem, per viam quæ ducit ad vadum Iordanis. Et eccè mulier ait viris: Noui quòd Dominus tradidit vobis terram, irruit in nos terror veſter, audiuimus quòd ſiccauerit Dominus aquas maris rubri quandò egreſſi eſtis de Aegypto, & quæ feceritis regibus Amorrhęorum Seon & Og, quos interfeciſtis. nunc ergò iurate mihi per Dominum, vt quomodò ego feci vobis miſericordiam, ſic & vos faciatis mecum & cum domo patris mei. At illi iurauerunt. tunc dimiſit eos mulier per funem coccineũ, per feneſtram domûs quæ hęrebat muro. Et ait eis: Latitate in montanis diebus tribus, donèc redeant qui vos perſequuntur. Et dixerunt: Collige tuos in domum cùm capitur ciuitas, & liga funem hunc in feneſtrã, & nemo vobis nocebit. Itaque rediêrũt ad Ioſue, narrantes omnia quæ ſibi acciderant.

Migraturus populus ſe parat.

Ioſue verò & Eleazar & maiores populi ratum habuerunt iuramentum eorum. Tunc pręcepit Ioſue per pręcones populo: Prępărate vos, poſt diem tertium tranſibitis Iordanem, & intrabitis ad poſſidendam terram, quam Dominus Deus daturus eſt vobis. Rubenitisque & Gaditis & dimidiæ tribui Manaſſę ait: Memẽtote ſermonis quem fecit Moiſes: Vxores veſtrę, liberi, ancillę & iu-

& iumenta manebunt in terra, quam tradidit vobis trans Iordanem. Vos autem transite armati ante fratres vestros, & pugnate pro eis, donec det Dominus eis requiem sicut dedit vobis, & tunc reuertimini ad vestra. Respondẽrũt Iosuę: Omnia quæ pręcepisti nobis, faciemus: & quôcunq; miseris, ibimus. tantùm sit Dominus tecum, sicut fuit cum Moise. qui contradixerit tibi, & non obediêrit, morietur.

Igitur Iosue de nocte consurgens, mouit castra. egrediẽtesque de Sethim, venerunt ad Iordanem. morati sunt ibi p tres dies, quibus euolutis, dixit Iosue ad populum: Sanctificamini, crâs enim faciet Dominus mirabilia. diluculo verò dixit ad sâcerdotes: Tollite arcam, & prędedite populum spatio cubitorum duorum millium, vt videri possitis ab vniuersis. cumque intraueritis partem Iordanis, siccabitur. populo verò dixit, consurgite & sequimini prędecedentes, sitque inter vos & arcam spatium, vt ꝑcùl videre possitis & nôsse, per quam viam ingrediamini, & cauete nè appropinquetis ad arcam. Eccè arca prędecedet vos per Iordanem. Prędecedentibus itaq; sacerdotibus cum arca, sequebatur vniuersa multitudo, paruulis & mulieribus in medio collocatis. prędecedebantq; Rubẽ & Gad & dimidia tribus Manasse, & erant quadraginta millia pugnatorum.

Iosue transiuit Iordanem sicco pede cum exercitu.

Accedentes autem Iordanem, inuenerunt eũ propter insolitã imbriũ multitudinem, immeabilem. Cumque intrâssent sacerdotes aquã, steterũt aquæ, assendentes, & instàr montis intumescentes, apparebantque procùl ab vrbe Edom vsque ad locum qui dicitur Sarthan. Inferiores verò aquæ descenderũt in mare mortuum circa Sodomam. Sacerdotes autem stabant in medio fluminis cum arca, donèc vniuersus populus per siccum alueum transisset. tunc elegit Iosue duodecim viros, siugulos de singulis tribubus, qui tulerunt de loco vbi steterunt sacerdotes, duodecim lapides in siccum, de sicco verò retulerũt in alueum alios duodecim in aceruum memorialem transitûs eorum. Cumque transisset populus, sequebatur arca: reuersæque sunt aquæ in alueum suum: assenditque populus de Iordane primo mense, decima die eiusdẽ: tollentesq; secum 12. lapides fluminis, castrametati sunt in Galgalis per stadia decẽ ab Hiericho, quinquaginta verò stadijs à Iordane. At Iosue constructit altare de lapidibus istis in Galgalis, & super illud pòst sacrificauit Domino.

Sistit aqua cursum.

Postquàm audiêrunt omnes reges Amorrhęorum, qui habitabant trans Iordanem, cunctique reges Chanaan, quòd siccâsset Dominus fluenta Iordanis coram filijs Israel, non remansit in eis spiritus, timentibus introitum Israel.

Circuncisio facta à Iosue.

Eo tẽpore ex pręcepto Domini circũcidit Iosue populum, hoc est, paruulos qui nati fuerunt in deserto. facta autem circuncisione, dixit Dominus ad Iosue: Hodiè abstuli à vobis opprobrium Aegypti, ob hoc vocatum est nomen loci illius, Galgala, id est, reuolutio siue volutabrum. Porrò mansit populus in castris donèc sanaretur, & fecerunt phase 14. die ad vesperam in campestribus Hiericho. quod non nisi bis factum fuerat, primò in finibus Aegypti circa Ramesse, secundò ad radicem montis Sina secundo anno egressionis, & comederunt de fructibus terræ die altero azymos panes & polentam, statimque defecit eis manna, quo aliti fuerãt quadraginta annis.

Eadem nocte exijt Iosue ad explorandum in agrum Hiericho, viditque virum stantẽ cõtra se euaginato gladio. Et Iosue ait: Noster es an aduersariorũ? qui respondit: Princeps sum exercitûs Domini. docuitque eum de modo capiendi ciuitatem, pręcipiens quòd eam & vniuersa eius anathematizaret. Cumq; adorâsset Iosue ꝑnus in terrã, dixit angelus: Solue calceamentũ de pedib' tuis. locus in quo stas, sanctus est, id est, sanctificatus. Fecit Iosue vt sibi fuerat imperatum. Hiericho autem clausa erat, ità vt nullus ingredi aut egredi auderet.

Hiericho capitur.

Igitur Iosue de nocte consurgens, mandat sacerdotibus, vt arcam Domini tollant & septem buccinas, incedentes ante arcam. armatus populus ibat ante eos, vulgus autem reliquum sequebatur

tur arcam.circuiêruntq; ciuitatem primo die azymorum semèl & sub silẽtio, & rediêrunt in castra. sic fecerunt sex diebus, die autem septimo septiès eam circuiêrũt, & in circuitu septimo dixit Iosue ad populũ: Vociferamini,ascendite,sitque hęc ciuitas anathema: id est, omnia morti dentur, pręter aurum & argentum, ęs & ferrum, quod transire potest per ignem,id conseruetur Domino in primitias operum nostrorum. solam Raab cum suis conseruetis.

Igitur vociferante populo, & clangentibus sacerdotibus cum buccinis, muri funditùs corruerunt. Et ascendit quisque per locum suum,interfecerunt omne viuens in ea,combusserunt ciuitatẽ & omnem supellectilem in monumentum sempiternum. Raab verò honoratam muneribus, cum omni domo sua receperunt in Israel in perpetuum, quam postea duxit Salmon princeps de tribu Iuda in vxorem, qui ex ea genuit Boos auum illius,qui genuit Obeth ex Ruth.Boos enim filius Salmon, genuit Boos secundum, qui secundus genuit virum Ruth,ex qua Boos tertius genuit Obeth,vt infrà dicetur.Tunc maledixit Iosue quicunq; reędificaret Hiericho. fuit ergò Dominus cum Iosue,& nomẽ eius vulgatum est in omni terra.

Salmon. Boos.

Ternio iste trium Boos, paulò post generat. 30. confutat.

Achan.

Porrò Achan de tribu Iuda,vastata vrbe,tulit chlamydem coccineam contextam auro,ducentos auri siclos valẽtem,tulitque totidem siclos argenti, regulamque auream. Tum misit Iosue viros de Hiericho, qui explorarent ciuitatem Hai,quæ est iuxta Bethel. qui reuersi,dixerunt: Sufficiunt tria millia ad capiendam vrbem. qui cùm ascendissent,terga vertentes, percussi sunt à viris vrbis Hai, & corruerunt ex eis 36. viri.Iosue verò scidit vestimenta sua,& iacuit pronus coram arca vsque ad vesperam, & senes populi cum eo saccis induti. exterritique sunt vniuersi, verentes nè impetum faceret in eos populus. Dixitque Dominus ad Iosue: Pollutus est populus anathemate, nec ero cum eo donèc mundetur.applica populum, & fac sortem per tribus, familias, domos & capita: & inuentus sorte, comburetur cum omni substantia sua.

Strages populi Israel.

Quo facto,inuenit sors tribum Iudæ,deindè familiam Zarę,domũ Charmi, tandèm ad vltimum caput Achan. Tunc dixit ei Iosue: Fili, da gloriam Deo,id est,confitere. At ille confessus est,missique sunt nuncij in domum suam seu tentorium,qui pecuniam recõditam in terram retulerunt ad populũ. Tollens itaque illum Iosue cum omni substantia sua & domo, supellectili & iumentis, duxit in vallem profundam, & lapidauit eum omnis populus,& cũcta quæ illius erant, igni consumpta sunt. feceruntque super eum lapidum aceruum, qui permanet vsq; in presentem diem: vocatumque est nomen loci illius,vallis Achor.

Hai capitur.

Postea surrexit Iosue & omnis populus, vt ascenderet Hai, & premisit 30. millia virorum inter Bethel & Hai ad occidentem. qui dimissis quinque millibus,rediêrunt ad exercitum. Rex autem Hai festinauit manè egredi cum omni populo suo, ignorans quòd post tergum laterent insidiæ.Iosue verò fugiens,cùm longè traxisset eos ab vrbe, eleuauit clypeum, quem gerebat. quo viso,surrexerunt qui erant in insidijs,& intrantes vrbem succenderunt. Quibus egressis post hostes, & Iosue faciẽte impetum in eos,ex vtraque parte cędebãtur aduersarij: & interfecerunt omnes à viro vsque ad mulierem, xij. millia hominum.prędam verò diuiserunt, suspẽdentes regem Hai in patibulo vsque ad vesperam,succenderunt vrbem,& fecerunt eam tumulum sempiternum.

Gabaonitæ verò audientes quæ fecerat Iosue duabus vrbibus, & quòd ex mandato Domini nulli parcerent habitantium in terra promissionis, nec amicitias cum eis facerent, callidè cogitauerunt inire fœdus cum eis: miseruntq; nuncios,quasi de longinquo venirent, vtres ferẽtes & sotulares vestes attritas, muscidos panes habentes in sitarchijs suis.Hi cùm venissent in castra Galgalæ,dixerunt ad Israel: De terra longinqua venimus extra sortem vobis datam, serui vestri sumus,inite nobiscum fœdus. Crediderunt que eis Israel, & os Domini non interrogauerunt, initoq; cum eis fœdere, iurauerunt eis Iosue

Gabaonitarum consilium quo seruati sunt.

& Eleazar & omnes principes multitudinis.

Post triduum verò cognouit Israel se circunuentum, mouentesq; castra, venerunt vt euerterét ciuitates eorum. egressiq́ue sunt Gabaonitæ obuiàm eis. Et ait Iosue: Quarè decepistis nos? qui dixerũt, Timuimus valdè & nobis prouidimus, facite quod bonũ vobis & rectum videtur. Tunc acclamat populus, non esse standum iuramento, quod per surreptionem factum erat, præsertim cùm Dominus prohibuisset talibus cõfœderari. Maiores verò qui iurauerant, pro religione iurisiurandi seruanda, & murmure populi sedando, sic dispensauerunt, vt non haberent eos socios, sed seruos aquarios & lignarios: & dicti sunt Nathinnęi, quòd ligna & aquam ferrent in vsus altaris in locum quẽ Dominus elegisset. quo facto, redijt Israel in Galgala.

Rex Adonisedech.

Eo tempore regnabat in Hierusalem Adonisedech, qui cùm audîsset Gabaonitas fœderatos cum Israel, timuit valdè, & cõuocauit quatuor reges secum, & asscenderunt quinque reges Amorrhæorum, & obsederunt Gabaon. Obsessi autem, miserunt ad Iosue, dicentes: Asscende citò & libera nos. qui collecto exercitu, irruit repentè super hostes, qui versi sunt in fugam per descensum * Bethará. Et Dominus misit grandinem super eos, ità quòd plures occídit grando quàm gladius. Videns autem Iosue solem descendentem ad occasum, timens nè beneficio noctis euaderent hostes, clamauit ad Dominum, dicens: Sol, contra Gabaon non mouearis, & luna, cõtra vallem Aialõ. Steterũtq; sol & luna spatio vnius diei, nec anteà nec pòst fuit tam longa dies. quinque verò reges absconderunt se in spelunca vrbis Maceda, præcepitque Iosue socijs suis: Voluite saxa ad os spelũcæ, & apponite custodes, vos autẽ persequimini hostes.

Regũ quinq; fuga.

Sol stetit & luna.

Cęsis itaque aduersarijs plaga magna, redijt exercitus ad Iosue in Maceda vbi tũc erat. Et ait Iosue: Producite quinq; reges de spelunca. Quibus eductis, dixit ad principes exercitûs: Ponite pedes super colla regum istorum. quo facto, suspenderunt eos in patibulis, deposítosque ad vesperam proiecerunt in spẽluncam in qua latuerunt, & posuerunt sup eos saxa in monumentũ sempiternũ.

Eadem die percussit regem Maceda in ore gladij & vrbem. posteà verò vastauit Lebnam & Lachim, Eglõ quoq; & Hebrõ & Dabir, & reuersus est cum omni Israel ad locum castrorũ in Galgala.

Rex Iabin.

Quod cùm audîsset Iabin rex Asor, misit ad omnes reges circũstantes, egressíq; sunt viginti quatuor reges cũ turmis suis, habentes secum trecenta millia pugnatorum & duo millia curruum. conueneruntq; ad aquas Meron, dixitque Meron. Dominꝰ ad Iosue: Nè timeas, cras tradã tibi omnes vulnerandos. equos eorum subneruabis, & currus igne combures. Factumq; est ità. percusserunt eos filij Israel omnes, præter eos qui in ciuitates munitissimas se receperunt. Fecerant enim Chananęi sibi plures munitiones prævalidas, à die qua audîerant egressos Israel de Aegypto contra se, nec eas nisi longo tempore & graui labore obtinuit Israel. vastauit tamen vniuersam regionem, nulli ętati hominum parcens aut sexui: ditatusque est supra modum ex hostium præda. nec fuit ciuitas quæ se non traderet filijs Israel, coacta scilicet, percusseruntq; reges omnes triginta vnũ.

Iosue tribuit tabernaculũ in Silo.

Quintus iam annus transiêrat: & transtulit Iosue locũ castrorũ de Galgalis in Silo, quò transtulit tabernaculum cum omni ornatu suo pro loci opportunitate, & indè ꝓcessit in Sichem cum omni populo, & cõstituit in monte Hebal altare Domino de lapidibus impolitis, obtulitq; super eo holocausta & pacifica. Et scripsit super illud Deuteronomium, id est, mandata Deuteronomij: posuitq; mediam partem populi super montem Hebal cum sacerdotibus & Leuitis, aliamq; mediam partem in montem Garizim cum sacerdotibus & Leuitis. Et acclamauerunt sibi alternatim benedictiões & maledictiões, sicut mandauerat illis Moises. quo facto, rediêrunt in Silo.

Concessit autem Iosue tribui Iudæ montana ad meridiem, quæ iam acquisiuerant, sed nondùm sorte tradidit: Ephraim quoquè concessit mon-

montana ad aquilonem, inter vtrunq; mediam tribum Manassæ collocans: his tribubus commisit terrã, alijs in castris manentibus. sciebat enim tribui Iudæ regnum esse promissum, & Manassæ & Ephraim benedixisse Iacob pro beneficio Ioseph patris eorum. Sed ipse quoq; Iosue Effraita erat. dedit autẽ Ephraim extra sortem aliorum, agrum Sichem, quẽ dederat Iacob singulariter Ioseph, & sepeliuit in eo ossa Ioseph. Testatur Hieronymus, vidisse se in Sichem sepulcra aliorum vndecim patriarcharum.

Caleb. Accessit autem Caleb filius Iephonę ad Iosue coram omni populo, & ait: Nôsti quæ locutus sit Dominus de me & de te ad Moisen, qui mihi iurauit in reditu cùm explorâssem terram, dicens: Terra quem calcauerat pes tuus, erit possessio tua in æternũ. pollicitusq; est mihi Dominus terram, in qua inuenimus Enachim, te audiente. quadraginta & quinque anni sunt, ex quo locutus est Dominus verbum hoc. Hodiè 85. annorum sum, sic valens vt eo tempore valebam. Benedixitque ei Iosue, & tradidit ei Hebron in possessionem, & quieuit terra à prælijs.

Oratio Iosuę ad populum de diuidenda terra. Dixit Dominus ad Iosue: Terra nõdùm diuisa est, diuide in possessionem nouem tribubus & dimidiæ tribui Manassæ, cum qua Ruben & Gad possederunt terram, quam tradidit eis Moises famulus meus trans fluẽta Iordanis. Igitur Iosue conuocauit ecclesiam in Silo, & ait: Senui, bonum est vt terram quam promisit nobis Dominus, sorte diuidamus. eligite de singulis tribubus tres viros, & mittam eos, vt circumeant terrã & distribuant, referantque ad me quod descripserint. Et assumpsit de singulis tribubus tres industrios viros ad considerandam terram, deditque eis decem viros metiendi peritos, quos propter artem veritas non lateret, mandans eis nè secundùm quantitatem terram metirentur, sed secundùm æstimationem felicis terræ. nam sæpè pluris sunt decẽ iugera, quàm centum, & vt referrent ad se vniuersa.

Viri autem circumeuntes terram, & æstimantes vigilanter singula, mense septimo reuersi sunt ad eum in Silo. proiectisque sortibus prima Iudæ egressa est, secunda Simeonis, tertia Beniamin, hęc sors angustissima fuit propter terræ fertilitatem. tulerunt enim Hiericho & Hierosolymam. quarta Ephraim, quinta medietati Manassæ, sexta Isachar, septima Zabulonis, octaua Asseritarum, nona Neptalim, vltima verò Danitarũ. Sed & Leuitis separauit Iosue quadraginta & octo ciuitates ad inhabitandũ, quarum decẽ priùs acceperãt in Amorrhęa, vbi tres constituit ciuitates refugij: de reliquis 38. cis Iordanem similiter tres nominauit refugij ciuitates, Hebrõ de Iuda, Sichem ex Ephraim, de Neptalim * Cedes. Tunc locuti sunt filij Ioseph, ex Ephraim & Manasse: Cur dedisti nobis quasi possessionem vnius funiculi, cùm simus tantæ multitudinis? ad quos Iosue: Populus mult⁹ es & fortis. non eris cõtentus sorte tua, sed trãsibis ad montes, & poteris vltra terminos terræ promissionis procedere, & parare tibi locum.

Ciuitates refugij.

Eo tempore ascendit Caleb in terrã sibi traditam, & percussit in Hebrõ tres filios Enach: & ascendens indè, obsedit ciuitatem Dabir, quæ priùs vocabatur Cariatsepher ciuitas literarum. ciues enim eius, scriptores fuerunt. quam cùm inuenisset munitam, dixit: Qui primus percusserit vrbem hãc, dabo ei Axã filiam meam vxorẽ, & cepit eam Othoniel filius Cene, frater Caleb, secũdùm alios fratris filius, nisi pater eorum binominis fuerit. Dedit itaq; Caleb filiã suam Axam fratri suo vxorẽ, quæ cùm pergeret cum viro ad vrbem traditam sibi, inducta est à viro, vt peteret à patre agrum in conuallibus. suspirauit itaq; ac fleuit sedẽs in asino. cui Caleb: Quid ploras? At illa, Terram arentem dedisti mihi, iunge & irriguam. deditq; Caleb ei irriguum superius & irriguum inferius circa ciuitatem traditam.

Victoria. Caleb.

Cariatsepher.

Et cùm iam quartusdecimus transisset annus, fileretq; terra in cõspectu eorum, dixit Iosue ad Rubẽ, Gad & dimidiam tribum Manassę: Fecistis quę præcepit vobis Moises famulus Domini: & quia dedit Dominus fratribus vestris quietem, reuertimini ad terram possessionis vestræ, ità duntaxàt, vt custodia-

tis legem Dei, & colatis eum, nec eatis post deos alienos, quia arcam & tabernaculum non habebitis. Fratres sumus & serui vnius Dei, licèt interiecto flumine separemur. In multa substãtia reditis: diuidite eam cum fratribus qui remanserunt. Qui data acceptaque salute reuertentes, venerunt ad tumulum Iordanis, & ædificauerunt iuxta Iordanem altare infinitæ magnitudinis, superinscribẽtes: Testimonium nostrum, quòd ipse DOMINVS noster est DEVS.

Altare iuxta Iordanem.

Nunciatum est id Iosuæ, & arbitrati sunt illos erexisse illud, vt immolarẽt super eo victimas, quod non licebat, nisi super altare quod constituerat Deus. Arripiens proindè arma vt deleret eos, prẽmisit Phinees & decem honoratos viros cum eo, qui dixerunt ad eos: Quæ est ista transgressio? cur reliquistis Deum Israel & cultum eius, ædificantes vobis altare sacrilegum? At illi responderunt: Absit à nobis hoc scelus, alioquì DEVS ipse quęrat ac iudicet. sed timuimus, nè crãs dicerent filij vestri filijs nostris, Quid vobis & nobis? Quid vobis & Domino Deo Israel? terminum posuit Dominus inter nos & vos. quamobrem memoriale hoc erexímus in signum, quoniam fratres vestri sumus, & deicolæ vobiscum manebimus. His auditis, tãquàm ratiõabilibus, Phinees placatus est: & cùm retulisset verba hæc ad omnem populum, laudauerunt Deum.

Euoluto deìn multo tempore, congregauit Iosue omnẽ Israel in Sichem, & ait: Ego ingrediar viam vniuersæ carnis, & scio vos pronos ad iritandũ Deum: eligite hodiè quod placet, cui potissimùm seruiatis, vtrùm dijs gentium, an Deo. Ego enim & domus mea soli seruiemus Domino. Et ait vniuersus populus: Absit à nobis vt à Deo recedamus, sed ei seruiem⁹. Et dixit Iosue: Vos itaque testes estis, quia hodiè elegistis Dominum: & responderunt, Testes sumus. & asscenderunt in Silo, vt starent coram Domino. percussitque populus in die illa fœdus cum Domino, & in signum fœderis, effudit Iosue aquam super terram, quasi diceret: Non solùm

Populi Israel fœdus cũ Domino.

violator huius fœderis peribit, sicut in alijs fit fœderibus, sed tota progenies cum eo, vt nullum vestigium eius appareat super terram. Et scripsit Iosue in die illa omnia verba hęc in volumine legis Dei, & tulit lapidem pergrandem, posuitque eum subter quercum, quæ erat ante sanctuarium Domini, & ait: En lapis iste erit vobis in testimonium sempiternum. dimisitque populum, singulos in possessionem suam.

Posthęc mortuus est Iosue, cùm vixisset annis centum & decem, quorũ cum Moise quidem pro doctrina vtilium rerum commoratus est quadraginta, dux autem post illius mortem sex & viginti annis fuit, vir neque sapiẽtia indignus, nec eorum quæ cogitabat, vt multa sapientèr ediceret, inexpertus, sed vbiquè summus, & ad opera periculaque magnanimus, audaxque bella disponere, & in pace dexter, & in omni tempore pręcipua virtute conueniẽs. Sepultusq; est in ciuitate Thamnathsare, quæ sita est in monte Ephraim, eamque elegit Iosue post distributionem omnibus factam, tanquàm bonus dispensator. seruiuitque Israel DOMINO cunctis diebus Iosuę, & seniorum qui longo vixerunt tempore post Iosue, qui nouerunt omnia quæ fecerat Dominus in Israel.

Mors Iosuę & sepultura.

Eodem verò tempore mortuus est Eleazar pontifex, & sepeliẽrunt eum in Gabaath, cui Phinees successit eiusdem filius.

Eleazarus moritur, & illi succedit Phinees.

In hac generatione anno 7. sub Moise dum esset in deserto, Erichthonius Athenienſium rex 4. regnauit annis 25. Hic in Græcia primum iunxit currum, ipse quippe in templo Vulcani & Mineruæ (quod ambo vnum habebant) inuentus est puer à dracone inuolutus, quod significauit eum magnum futurum: & cùm parentes eius essent ignoti, propter commune templum dictus est Vulcani & Mineruæ filius. & quia à dracone inuolutus erat, draconteis pedibus fingitur natus.

Anno verò huius generationis decimo, *Remesses (qui & Aegypt⁹, à quo Aegyptus celeberrima regio, quæ priùs Aëria dicebat, nomẽ accepit) regnauit annis

*Rameſſes

annis lxviij. huic erat frater Danaus, qui habuit quinquaginta filias. Aegyptus verò habuit totidem filios, quos Danaus, simulatis nuptijs, per filias suas vna nocte omnes occídit. Filiæ hæ Belides à patre sunt vocatę, de quibus Iuuenalis: *Occurrent*, inquit, *multæ tibi Belides*.

Belides.

Procurauit autem dolosè Danaus, quòd omnes filij fratris singuli singulas filias matrimonio copulabant. veritus autem Danaus, nè tanta generorũ multitudo sibi regnum adimeret, erat enim tum Argiuorum rex, persuasit filiabus, vt vnaquęque prima nocte virum suũ occíderet: quod & factum est, vna duntaxàt excepta, quæ Hypermestra vocabatur. hæc *Lino viro suo pepercit, qui & ipse socero suo tandèm detruncato, post ipsum regnauit.

Hypmestra. *Lynceo

Danaus.

Iste autẽ Danaus primùm apud Aegyptum regnauit. sed indè pulsus, Argos veniens, Sthenelum ibi regnantem regno expulit, & ipse regnum suscepit. Hic, vt Pliñ. lib. de natu. hist. ait, primus in Gręcia puteos fodiẽdos ostendit. Danaus item, à quo & Danai, rex Argiuorum decimus, expulso Sthenelo, regnauit annis quinquaginta.

Dardanus. *Phlegya

Eodem tempore Dardanus Dardaniã condidit, tum etiàm templum Delphis à *Phlægia incensum est: alij in sequẽti generatione ponunt.

Busiris.

Hoc etiàm tempore Busiris in Aegypto fuit, filius Libyę & Neptuni, an noq; primo ducatûs Iosuę, apud Aegyptum tyrannidem exercuit, & regnauit aliquandiù. Qui inter cætera suæ tyrannidis opera, fertur hospites suos dijs suis persępè immolâsse. quam ob causem cùm Hercules ad eũ diuertisset, & simili perfidia qua cęteros, eum perdere tentâsset, ipsum regem aris impositum Hercules interfecit.

GENERATIO XXIX.

Salmon.

ANno 3745. ab exordio mundi secundùm septuaginta interpretes, iam Naason principe de tribu Iuda mortuo, in Salmõ eius filio incepit xxix. generatio, durauit xl. annis. Et factũ est,

Phinees.

Iosue iam defuncto, consuluit populus Dominũ per Phinees, qui summo fungebatur sacerdotio, Quis asscẽdet ante nos cõtra Chananęum, & erit dux belli? Dixitq; Dominus: Iudas, id est, tribus

Iudic. 1.

Iudæ. Creditur tamen Caleb pręfuisse populo ad modicum. & ait Iudas Simeoni: Asscende mecum in sortem meam, & pugna contra Chananęum. Asscenderuntq; Iudas & Simeon in Besech, & percusserunt in eo decem millia virorũ, compræhendentesq; Adonibesech, id est, dominũ Besech, inciderunt summitates manuũ & pedum eius. Et ait Adonibesech: Meritò patior hoc, idipsum eñ feceram septuaginta regibus, qui colligebant sub mensa mea cibum. Et asscẽdentes in Hierusalem, percusserũt eam, tradentes incendio, & reliquerunt ibi Adonibesech, & mortuus est. Cepit autem Iudas Gazam & Ascalon & Accaron cum finibus suis, nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant.

Superiùs legitur Adonisedech, sed istud puriùs est.

Hierusalem capitur.

Filij autẽ Iethro Cinęi, cognati Moisis, asscenderunt de ciuitate palmarum cum filijs Iuda in desertum sortis eius, quod est ad meridiem. ciuitas autẽ palmarum, dicitur hîc Engaddi. Beniamin autem post Iudam asscendit in Hierusalem, nec potuit eijcere Iebusęũ, sed permisit habitare eum secũ in tributo. domus Ioseph quoq; asscendit in Bethel, quæ priùs vocabatur Luza, & cepit eã, nec deleuit Ephraim Chananęum, sed permisit eum viuere sub tributo. similitèr & reliquæ tribus, cùm essent cõfortatæ, maluerunt eos habere tributarios quàm delere, transgredientes mandatũ Domini, & conuerterunt se ad agricultu-ras: qui ad diuitias se cõuertentes, per epulas & libidinem iam imbelles facti, in conuersatione tali integri non manserunt. Angelus autẽ Domini apparuit eis in Galgala, & improperauit quòd inijssent fœdus cum habitatoribus terræ, & reseruâssent aras eorũ, intulitq;, dicens: Dij eorum erunt vobis in ruinã.

Filij Iethro.

Iebusæus.

Luza.

Angeli concio ad populum.

In illo tempore surrexerunt alij, qui non nouerunt Dominum, feceruntque malum, & seruiêrunt Baalim & Astaroth & dijs terræ, contraxeruntq; coniugia cum alienigenis. quamobrem indignata diuinitas, non deleuit gentes, & tradidit eos Dñs in manibus Cusan Rasatha im regis Mesopotamię & Syrię, seruiêrũtq; ei octo annis, & clamauerunt ad Dominũ, qui suscitauit eis libe-

Baalim.

Cusan rex.

ratorem Othoniel, fratrem Caleb, aliâs Cenen dictum.

Othoniel Hebræorum primꝰ dux.

Othoniel itaque de tribu Iuda rexit populum annis quadraginta, annumeratis octo prȩcedentibus. vir fuit præstantissimus, qui responso accepto, nè despiceret populum in necessitate constitutum, cõfestìm exercitum regis Mesopotamiæ aggreditur, vniuersum fudit atque fugauit. & quieuit terra xxxij. annis.

De Leuita & eius vxore.

Iudic. 19.

In hac generatione Leuita de tribu Leui quidam, habitans in Ephraim, cũ vxore ex Bethleem in Gabaa, quæ erat de tribu Beniamin, venit, illic in domo senis cuiusdam de tribu sua diuertens. alij enim eum recipere noluerãt: seroq; adolescentes illius ciuitatis, qui viderãt mulierem in platea pulcherrimam, circundederunt domum senis, expostulãtes eam ad abusum. Et cùm cernerẽt senior & Leuites sibi violentiam pro libidine inferri, necessitate coacti, tradiderunt mulierem illudendam: qua quum tota nocte abusi fuissent, manè mulier ad ostium viri corruens, mortua est: quod cernẽs vir defunctæ, cadauer exportauit, atque in duodecim partes cõcidit, easque in omnem Israel misit, mãdauitque nuncijs, vt factum inauditum omnibus proderent, vindictamque exposcerent.

Vxoris violenta mors, annunciata omni populo.

Quamobrem filij Israel ira concitati, in Silo ante tabernaculũ Domini conuenerunt, & conclamantes, in arma repentè processerunt: irruentesque, vniuersos ciuitatis Gabaa viros cum vniuersa Beniamin tribu cecíderunt atque interemerunt. In ea autem pugna de viris Israel xl. millia pugnatorum primò ceciderunt, sed de viris Beniamin circa xxv. millia extincti sunt. Et vniuersam ciuitatem Gabaa igne concremauerũt, omnes mulieres & infantulos peremerunt, & similia alijs eiusdem tribûs fecerunt. nec remanserunt de vniuerso Beniamin qui euadere potuerunt, nisi sexcenti viri: & iurauerunt filij Israel in Maspha, quòd nullus eorum filias suas daret vxores superstitibus filijs Beniamin. sed pœnitentia ducti deletione vnius tribûs, requisiêrunt quis de Israel non asscenderat cum eis, nec iurauerat, ac inuenti sunt filij Iabes Galaad. & percusserunt eos à viro vsque ad mulierem, solis quadringentis virginibus reseruatis, aduocantesque sexcentos viros de petra Remmon, reddiderunt eis sortem Beniamin, dantes virgines illas in vxores, & supererant adhuc ducenti viri, ad quos inquiunt: Eccè solennitas Domini est in Silo, & asscendent filiæ Israel ducentes choros: & vos latentes in vineis, exite & rapite singuli singulas vxores. & factum est ità, & restituta est tribus Beniamin.

Cędes filiorum Beniamin & Israel.

Dardanus.

In hac generatione Dardanus Corinthi regis ex Electra coniuge filius, his temporibus Dardaniam condidit, & à se nominauit. hic Italus fuit, & Iasium fratrem habuit, qui mortuo patre, cum fratre de successiõe regni in discordiam venit, ex qua etiàm fratrem interemit. Et cùm turbatos ciues Dardanus cerneret, statìm cum parte populi nauẽ conscẽdit: & longa actus nauigatione, primò in Samothracia, quæ tunc Samos erat, sedes habuit, & indè in eam Asiæ partem, quæ Hellesponto contigua est, abijt, & illam oram quam occupauit, de suo nomine Dardaniã nuncupauit: ibidemq; oppido cõstructo, regnauit annis quinquaginta. Erichthonio deniquè filio supstite relicto, diem clausit extremum.

Iasius.

Cadmus literarũ Græcarum inuentor.

Cadmus Agenoris filius, frater Phœnicis, quo relicto in Phœnicia, in Græciam commigrauit, ibique secus Hippocrenen fontem sedit, & meditans sedecim characteres exquisiuit, illasque primus Grȩcis contulit, & eis vti deincèps docuit. propter quod confictum est, ipsum serpentinos dentes seminâsse, & cùm haud longè à Parnasso monte veniisset, oraculum consulens, responsum habuit, vt bouem sequeretur indomitum, & ibidèm vbì consisteret, sedem sumeret, qui in destinatum sibi locum ductus, acquieuit. ibique boue capto, eum immolauit, & locum Bœotiam nominauit, atque in ea regione Thebas, aliam vrbem ab antiquis Thebis Aegyptijs, ex quibꝰ venerat, ædificauit.

Bœotia.

Siculus Neptuni filius, in Siciliam insulam venit, quã sic ipse nominauerat. Primò enim Trinacria dicebatur, dein-

Sicilia.

deindè Sicania. Sicilia nanque Italiæ pars olim fuit, ſed terræmotu ſuperueniente, vt Plinius ait, ab Italia diuiſa eſt.

Belothus. In hac generatione anno decimo, Belothus rex Aſſyriorũ quintuſdecimus, regnauit annis quinq; & viginti. huius filia Actoſa, quæ & Semiramis, regnauit cum patre annis octo. Hoc tempore Iupiter mixtus eſt Europæ, filię Agenoris Phœnicis, quam rapuerunt Cretenſes naui, cui fuit inſigne taurus, quam poſteà Aſterius (aliâs Xanthus) rex Cretenſium accipiens vxorem, procreauit ex ea Rhadamanthum & Sarpedonem & Minoëm, quos magis ex eadem fœmina filios Iouis fuiſſe vulgatum eſt. Tũc etiàm ex filia Cadmi, qui regnauit Thebis, Semele natus eſt Dionyſius, qui & Líber pater, & Bacchꝰ dictus eſt. poſteà Cadmus & Phœnix apud Tyrum & Sidonem in Syria regnauerũt. Linus, Zethus & Amphion, hoc tempore in muſica claruerunt. Ephyra, nunc Corinthus, conditur.

Actoſa.
Iupiter.
Aſterius.
Rhadamãt.
Sarpedon.
Semele.
Linꝰ, Zethꝰ, Amphion.
Corinthus.

Belopares. Belopares rex Aſſyriorum vigeſimꝰ, in hac generatiõe anno trigeſimoquinto regnare cœpit, regnauit annis triginta. Hoc tẽpore Dionyſius, qui & Líber pater, vitem dicitur oſtendiſſe hoſpiti ſuo in Attica terra. hic etiàm ſubactam Indiam ſanguine madefecit, libidinibus polluit gentem vndiquè, nulli vnquàm homini obnoxiam. habebat autẽ multas in exercitu ſuo fœminas, quæ Bacchæ appellatę ſunt, non tam virtute fortes aut nobiles, quàm furore. His etiàm temporibus Hercules in Phœnicia clarus habetur, ſed non ille, cuius ingẽtia facta narrantur. Secretior quippe eſt hiſtoria, vt diuus Auguſtinus ait, plures fuiſſe Hercules, & Líberos patres, & Apolliues. Eo quoquè tempore Minos regnauit in Creta, & Cęleus in Eleuſina. Arcas etiàm, Iouis & Caliſtonis filius, Pelaſgis in deditionem receptis, regionem eorum Arcadiam nuncupauit.

Belopares.
Vini inuentor dicit Líber.
Bacchæ.
Cæleus.
Arcas.

Minos. Minos Europæ & Iouis filius, xxxix. Othonielis anno, poſt Iouem patrem ſiue Aſterium regem in Creta regnauit, qui primus Cretenſibus leges dedit. hic Paſiphaën Solis filiam ſumpſit vxorem, ex qua liberos plures ſuſcepit, inter quos Androgeum filium & duas filias Ariadnen & Phædram Thoantis matrem. Verùm cùm Androgeus athleta fortiſſimus cũctos ſuperaret, ab Athenięſibus & vicinis Megareñ. apud Athenas occiſus eſt: ob quod Minos pater iratus, eueſtigiò collectis manibus, durum Athenienſibus intulit bellum, & victis pœnam ſtatuit, vt quotannis ſeptem filios darent ſeruituros, aut in vltionem Androgei vltimum ſubituros periculum, prout regi placeret. & nonnulli ferunt, quòd primis tribus annis plebeiorum natos, ſecundis populares, tertijs verò nobiles exhibuerunt, inter quos Theſeus fortè miſſus, adiutorio Ariadnæ Minotaurum interemit, & ex ipſo die Athenienſes à tributi pœna liberati ſunt. poſtremò hic Dædalum, qui his quoq; fuit temporibus, eô quòd leno fuiſſet in adulterio Paſiphaës, vnà cum Icaro eius filio labyrintho clauſit: ex quo cùm euolâſſet, ſumptis armis, eos vſque in Siciliam perſecutus eſt.

Androgeus, Ariadne. Athenæ puniuntur. Theſeus. Dædalus.

Caria regio, vltima Aſię minoris pars, Rhodo inſulæ contermina, his temporibus ſub Minoë iſto principium regni ſumpſit, ſeq; eidem primò ſubdidit, cuius populi priùs (vt Herodotus ſcribit) Leleges vocabantur, à quibus Halycarnaſſus eſt ędificata, in qua poſteà Artemiſia regina ſepulcrum viro ſuo Mauſolo adeò magnificum conſtruxit, vt è ſeptem ſpectaculis mundi vnũ eſſe cenſeatur. Cares circa rem militarem hactenùs ſtudioſi fuerũt, vbi nunc opulentiſſima Turcarum poſſeſſio habetur, plena equidem viris opulentiſſimis, quos omnes ſuperioribus annis poſt *Euboëam perditam, Petrus Mocenico Venetorum dein dux, tum claſſis Venetę prędfectus, hoſtili animo inuaſit, diripuit atque incendit.

Caria. Leleges. Artemiſia. *Euboëam. Petrus Mocenico.

Sibyllæ, omnes fœminæ vates, à veteribus nuncupatæ. cęterùm Sibyllas numero decem fuiſſe memorãt. Prima Perſica dicta, cuius mentionem fecit Nicanor, qui res geſtas Alexandri ſcripſit. Secunda Libyca, cuius meminit Euripides. Tertia Delphica, de qua Chryſippꝰ. Quarta Cumæa in Italia, quam Neuius in libris belli Punici notat. Quinta Erythręa, quam Apollodorus affirmat ſuam fuiſſe ciuem, eamque Graijs

De Sibyllis.

Ilium petentibus vaticinatam, perituram esse Troiam. Sexta Eriphila seu Samia, de qua Eratosthenes. Septima Cumana, aliâs Amalthea, quam alij Demophilen nominant, eamque nouē libros attulisse ad regem Tarquinium Priscum ferūt. Octaua Hellespontica, in agro Troiano nata temporibus Cyri. Nona Phrygia, quæ vaticinata sit Ancyræ. Decima Tiburtina, nomine Albumea, quæ Tibure colitur. Harum omnium Sibyllarum carmina ferūtur, omnes autem vnum Deum prędicant.

GENERATIO XXX.

Boos de Raab.

Abiezer pontifex, aliâs Abizur.

ANno 3786. ab exordio mundi secundùm septuaginta interpretes, in Boos principe filio Salmon de tribu Iuda & ex Raab, sub Abisur filio Phinees sacerdote summo, trigesima per lineam Christi incepit generatio, & durauit annis ducētis quadraginta tribus. refert tamē Nicolaus de Lyra, quòd iuxta historiæ veritatē, fuerūt tres Boos sibi vicissim succedētes. nam tempus tot annorum ad vnum hominem, inquit, referri non potest: sed illud, quoniam ex canonica scriptura nō patet, pro solido adstruere nemo potest. Inuētus est etiàm longè posteriùs vir vnus, Ioannes de Temporibus dictus, qui vixisse perhibetur 363. annis. At quoquo modo sit, ego sequar Euangelistam, qui & ponit Boos pro vna generatione, & sic puto me nō errare, pręsertim in historia.

Istud paulo anteriùs generatione 28. simpliciter assertum seu narratū est.

Aioth secundus Hebręorum iudex ex tribu Beniamin, Gerari filius, hoc anno dux super Israel constitutus, iudicauit annis lxxx. vir quidem inclytus atque robustissimus, & vtraque manu vtebatur pro dextra. hic cùm videret Eglō regem Moabitarū decem & octo annis afflixisse populum, multas ciuitates abstulisse, ac multa eis tributa imposuisse, idola quoq; sua in Galgala collocâsse, misertus * his quæ patiebatur, ab iniuria hoc modo populū iubente Domino liberauit. nam venit ad Eglon cum muneribus ab Israel missis: dixitq; ei, Habeo secreta rex ad te aliqua. egressisque omnibus qui cum eo erant, extendit Aioth manum suam, tulit sicam de femore, & infixit eam in ventrem Eglon validè. erat enim pinguis: deindè clausis ostijs cœnaculi, per posticam egressus est. Serui autem regis post multam moram intrantes, inuenerunt eum mortuum, venitque Aioth & insonuit buccina in monte Ephraim, & descenderunt cum eo filij Israel ad vada Iordanis, quæ transmittunt in Moab, & Moabitarum percusserunt decem millia, & humiliatus est in die illa Moab sub manu Israel. & cùm Aioth hanc dignitatē tenuisset octoginta annis, defunctus est, omni virtute & laude dignus.

Aioth secūdus iudex.

Iudic. 3.

Eglon rex.

Sangar. Iudic. 3.

Sangar autem quidam filius Anath, post hunc electus est, vir quidem strenuus, qui vno vomere sexcentos viros occidit: sed primo anno moritur, ideò inter iudices non numeratur.

Tantalus.

In illo tempore Tantalus Phrygiorum rex, Iouis tertij ex Plote nympha filius, vir magnitudinis immensę, hic bellum ob raptum Ganymedem aduersùs Troëm Dardanię regem & Ganymedis patrem habuit. Et cùm esset vir auarissimus, fingunt poëtę eum deos ad conuiuium inuitâsse, quibus vt deitatem eorum experiri posset, filium Pelopem eis comedendum appositi, mentitus alias esse carnes. qui cognoscentes facinus, non solùm abstinūere, verùm collectis in vnum membris, puerum ad vitam reduxêre. propter hoc scelus Iupiter eum in infernum trusit, hocq; supplicio damnauit, vt vsq; ad inferius labium in lympidissima * diuersaretur aqua: insuper & ei inclinari arbores redolentibus pomis, vsque ad eius os statuit, quæ fugerent dum capere tentaret, & sic factum est, vt inter poma & aquas positus, fame & siti deficiat.

* diuersaret.

Tantalus.

Tantalus alius, Corinthiorum rex fuit, quem dicunt Iouis secundi fuisse filium, virum quidem pijssimū, & adeò, vt dicatur à poëtis, deorum mēsis accubuisse: quod ideò factum putant, quia optimus philosophus & eloquētissimus fuit, sicut testatur diuus Hieronymus ad Paulinum, dicens: Et de Tantali fonte potantem. Ei Corinthij excellentissimam arcem extruxêre.

Laomedon.

Troia, Ilion.

Laomedon xvij. Sicyoniorum rex, anno xvj. Aioth, cœpit Sicyonios regere, & regnauit annis xl. Hic Troianæ vrbis Ilij muros extruere cœpit, & cùm ei pe-

ei pecunia deficeret, audiuit apud Troianos pecunias esse in sacrario Neptuni & Apollinis reseruatam, quam ipse rex iureiurando prestito, se non solùm eandem restituturum, sed insuper ex propria largiturum repromisit, & sic inuetam pecuniam in murorum ędificatiõe expendit. Sed quia posteà non restituit, Neptunus inundationem, Apollo putrefactionem immisit, ex quo pestilentia est orta, & sic vindicta successit.

Tros. Tros, à quo Troia, Erichthonij regis filius, filij Dardani, filij Iouis tertij ex Electra, anno xl. Aioth iudicis, iam veteranus in Dardaniam venit regionem: & cùm esset vir armorum peritissimus, ampliato regno, ex suo nomine regionem antè Dardaniam, nũc Troiam appellat. Troia igitur, teste Liuio, non ciuitas, sed minoris Asiæ regio est, in qua Ilion clarissima ciuitas fuit.

Ganymedes Ganymedes Trois regis filius, hac tẽpestate fuit speciosissimus adolescens. rapitur à Tantalo rege Phrygiæ, ꝓpter quod maximum bellũ est ortum. Aiunt autem Tantalum ad Iouis Cretẽsis gratiam promerendam, quẽ sciebat impudicum, sub signis aquilæ venãtem, adolescentulum patri rapuisse, & Ioui dono dedisse. propter quod fingunt eum deorum pincernam factum.

Hercules. Hercules gigas posterior supradicto, floruit hoc tempore, quem dicunt xij. insignes perfeciſſe labores, de quo diuus Augustin. 18. de ciuitat. Dei cap. 12. Varro cùm quadragintatres Hercules numerâsset, adiecit, quòd omnes qui aliquid fortitèr feciſſent, Hercules appellatiuo nomine dicti fuêre. quod diuus Aug. confirmare videtur eodem libr. cap. 19. quòd & Samson propter mirabilẽ fortitudinem putatus sit Hercules.

Samson. Hercules.

Delbora. Iudic. 4. Barach tertius Iudex. Anno 3867. ab exordio mundi, mortuo Aioth, Delbora prophetissa de tribu Ephraim, vnà cum Barach marito suo, alio nomine Lapidoth, iudicauit Israel annis xl. connumeratis annis oppressionis eius. mortuo enim Aioth, addiderunt filij Israel facere malum corã Domino, qui tradidit eos in manus Iabin regis Chanaã, qui regnauit in Asor, & habebat armatorum trecenta millia, & decem millia equitum, & curruũ tu ia millia, cuius exercitũs dux erat Sisara, qui filios Israel vehemẽtèr afflixerat, & tributa per xx. annos soluere compulerat. atque ità dum tribularẽtur, clamauerunt ad Dominum per Delborã, cuius precibus Deus annuẽs, suscitauit eis Delboram. Quę itura ad prelium, vocauit virum suum, & dixit: Precepit tibi Deꝰ Israel, educ exercitũ, & ego tradã Sisarã in manũ tuã iuxta torrentẽ Cison. Cui Barach: Mecum esto. Quę ait: Ibo, sed victoria tradetur in manus mulieris.

Sisara.

Barach igitur exhortatione mulieris cõgregauit exercitum decem millia iuuenum de Neptalim & Zabulon, proceſseruntq; ad hostes. & facto cõgressu, vniuersum Chananæorum exercitum fuderunt. Sisara autẽ de curru desiliens, fugit, & in domum cuiusdam mulieris se abscondit. qui siti fatigatus, lactis potum ab ea recepit: & cùm nimiùm bibisset, obdormiuit. Illa verò dormienti clauum ferreum per tempora fixit malleo, quæ mulier Iahel vocabat. verùm paulo pòst superuenit Barach, inueniẽs Sisarã clauo confixũ & in terra mortuũ. Tunc Barach duxit exercitũ super Asor regẽ Iabin obuiũ, & eũ interfecit. quo mortuo, ciuitatẽ eius cepit atq; euertit, cecinerũtq; Barach & Delbora cãticũ dño.

Sisarę exterritus. Iahelis insigne facinus.

Laurentum regni principium (teste Eutropio) Delborę iudicis annò* in Pico habuit. Picus em̃ Augur Ausoniæ rex, & Saturni regis filius, patri in Latio succeſsit, regnauitque annis xiij. egregius sanè vir & bellator fortissimꝰ, qui ideò Augur dictus, quia domi picũ habuit, per quẽ futura prenoscebat, vndè agrestes viros eloquẽtia sua sibi fecit obsequiosos. Hic lusoriã pilam adinuenit, vt Plinius ait. Condidit autem vrbẽ Laurentũ, quę nunc Sabinorũ ciuitas nuncupatur. ideò autẽ Laurentũ appellauit, quia in eius arce arbor laurus repta est, siue à laurea sylua, qua excisa, est ędificata arx. dicebat aũt priùs Necaba. Picꝰ vxorẽ duxit nomine Faunã seu Fatuã, quę carmine suo sępè fecit demẽtari hoies, à q̃ Faunũ filiũ successorẽ habuit. hic aũt regionẽ aliam occupãs, à se Picenũ nominat, quã nũc Marchiã Anconitanã vocant, in qua vrbes plurimę, quarum vna Adria dicta, à qua & mare Adriaticum

Laurentum regni principium. Picus rex.

Iabin rex.

Lusoria pila.

Picenum.

Adriaꝫ

Mare Adriaticum. Acrisius.

Adriaticum. Acrisius Abantis regis filius, vltimus Argiuorum rex, anno 12. Delborę iudicis, cùm regnâsset annis 31. à Perseo eius nepote, non sponte tamẽ, occiditur. Et quia non nisi Danaën filiam post se reliquit, regnum transiuit in Mycenæos: filius enim Danaës & Iouis Perseus, apud Argos casu interfecit auum maternum: ideò tamen timore perculsus, Argos reliquit, & Mycenas imperium transtulit.

Epilogus regum Argiuorũ, ab Inacho rege vsque ad Acrisium vltimum, 544 annis:

Inachus primus, Phoroneus secundus, Apis tertius, Argus quartus, Grassus quintus, Phorbas sextus, Troyphas vij. Crotopus viij. Sthenelus nonus, Danaus decimus, Lynceus xj. Abas xij. Prœtus xiij. Acrisius vltimus.

Reges Mycenarum.

Mycenarum regni principium post Acrisium Perseo debetur, post quem regnârũt Sthenelus, Eurystheus, Atreus, Thyestes, Agamemnon, Aegisthus, Orestes, Thisamen⁹, Penul⁹ & Cometes.

Erythræa Sibylla.

Erythræa seu Herophile Sibylla, in Babylõe orta, hoc tempore floruit. hęc magni meriti apud Deum fuit, quoniã de Christi incarnatione passioneq; ac beata virgine, necnon & de Iudęorum regno plurima vaticinata est, Troiæ excidium carminibus descripsit, Romani quoquè imperij varios casus prædixit.

Gedeon iudex q̃rtus. Iudic. 6. & 7.

Anno 3898. ab exordio mũdi, Gedeon iudicauit Israel annis xl. connumeratis septem annis, quibus seruiuit Madianitis & Amalechitis. fuit autem de tribu Manassæ, Ios filius. vexati enim Israelitæ, clamauerunt ad Dominum, & misit ad eos virum propheten, exprobrãs beneficia. Venit autem angelus ad Gedeon, qui timens hostes, in occulto excutiebat frumenta, vt haberet viaticum ad fugam. Et ait angelus: Dominus tecum virorum fortissime. Cui Gedeon: Si Dominus nobiscum, cur nos apprẽhenderunt hęc mala? Ad hęc angelus: Vade, pcuties Madian quasi virum vnum. Cui Gedeon: Si gratiam inueni corã te, non recedes donec reuertar. & coxit Gedeõ hœdum, posuit carnes & azymos panes in canistro, & misit ius in ollam, offerẽs ea angelo. Et ait angelus: Pone carnes & panes super petrã, & funde ius desupèr. quo facto, tetigit virga angelus hæc, & ascendit ignis de petra, & consumpsit omnia, & euanuit angelus.

Destructa ara Baal.

Eadem nocte ad vocem Domini Gedeõ cum decẽ seruis destruxit arã Baal, in crastino ciues dixerunt ad Ios patrem Gedeon: Educ filium vt moriatur. Quibus ille: Nunquìd vltores estis Baal? Exindè dictus est Gedeõ Hierobaal. Igitur Madian & Amalech transito Iordane, sederunt in valle Iezrael quasi locustæ. Gedeon verò mandato Domini, ex Manasse, Aser, Zabulon & Neptalim contraxit xxxij. millia, & petijt Gedeon signum victoriæ à Domino in vellere posito in area, quod nunc siccum, nũc madidum exoptatum inuenit. Et ait Dominus ad Gedeon: Populus multus est tecum, nè dicat Israel, viribus meis liberatus sum, clama ad populum: Qui formidolosus est, reuertatur. Item, qui ædificauit domum, & nõ dedicauit eam: qui plantauit vineam, & necdùm fecit eam cultam: qui despõsauit vxorem, & necdùm accepit eam. & reuersi sunt de populo xxij. millia. Et ait Dominus ad Gedeon: Adhuc popul⁹ multus est, duc eos ad aquas in calore meridiei, & eos qui *lambuerint aquas manu & lingua sicut canes, separabis. & inuenti sunt tantùm ex eis trecenti viri. Et ait Dñs: In his eccè tradam Madian in manus tuas.

Gedeon ẽt Phara puer suo hostium castra accedũt.

Eadem nocte dixit Dominus ad Gedeon: Descende in castra Madian tu & Phara puer tuus tecum, & audies quid loquantur. Qui descẽdens, stetit in parte castrorum, vbì vigiliæ erant, & audiuit narrantem somnium commilitoni suo in hunc modum: Videbatur mihi quòd panis ex hordeo subcineritius descendebat in castra Madian vsque ad tabernaculum regis, & subuertit illud. Et ait commilito: Vile est hordeum inter grana & inter gentes Israel, & in Israele vilis est familia Gedeonis, non est aliud nisi gladius Gedeonis, tradet Dominus in manus eius Madiã. quod audiẽs Gedeon, adorauit, & reuersus ad socios, Tradidit, inquit, Dominus Madian nobis, & diuisit eos in tres partes, & dedit tubas in manus eorum dextras: lagenas vacuas, & lampades in medio lagenarũ,

in

in siniſtras: & ait, Quod me facere videtis, facite. Et ingreſſi ſunt per gyrum caſtrorum in tribus locis in vigilia noctis mediæ, & cùm confregiſſent hydrias, tenuerunt lampades in manibus, & inſonantes tubis, clamauerunt: Gladius Domini & Gedeonis. Quo ſubitò hoſtes excitati, turbati ſunt, nec cognoſcentes ſeſe plurimi, mutuis vulneribus ceciderunt, alijs in fugam cõuerſis vſq; ad Bethſecha. Viri autem de Neptalim & Aſer & Manaſſe, qui rediêrant, conclamantes perſequebantur Madian.

Aggreditur Gedeõ hoſtes.

Ephraim quoquè deſcendit in occurſum fugientium, & occupauit Iordanem, & occidit duos reges Madian, Oreb & Zeb, & portauit Ephraim capita regum ad Gedeonem, & iraſcentes, dixerunt ad eum: Cur contempſiſti vocare nos ad pugnã? Qui ait: Nè fortè indignaremini. melior eſt enim racem⁹ Ephraim vindemijs Abiezer, ſed in manus veſtras dati ſunt reges Madian, & requieuit ſpiritus eorum. Tranſiuitque Gedeon Iordanem cum trecentis viris, nec poterat perſequi fugientes præ laſſitudine. Et ait ad viros Sochoth: Obſecro, date nobis panes, vt poſſimus perſequi Zebee & Salmana. Qui negauerunt ei, & ſubſannauerũt. idipſum reſponderunt ei in Phanuel. Zebee autẽ & Salmana in valle quieſcebant, nil aduerſi ſuſpicãtes cum quindecim millibus, cęſis de exercitu centum viginti millibus. Gedeon autem repentè irruit ſuper eos, & turbato exercitu eorum, duos reges comprẽhenſos ſecum reduxit. Et reuertens, apprẽhendit puerum de Sochoth, quęſiuit ab eo nomina ſeniorum loci, qui deſcripſit ei 77. viros quos ſpinis ac tribulis comminuit, turrimque Phanuel ſubuertit, occiſis habitatoribus ciuitatis.

Occidũtur Zebee & Salmana.

Cumque rediſſet in Ephra regionem ſuam, dixit Zebeæ & Salmanæ. Quales erant viri quos occidiſtis in monte Thabor? Qui dixerunt: Similes tuî. Et ait eis: Fratres mei erant vterini. Et ait primogenito ſuo: Interfice eos. qui cùm timeret, ſurgens Gedeon occidit eos. Et dixerunt omnes filij Iſrael ad eũ: Dominare noſtri tu & filij tui. Quibus ille: Nõ dominabor veſtri, nec filius meus, ſed Dominus. vnum poſtulo à vobis, date mihi inaures aureas de prẽda. Qui dederunt, & fuit pondus auri mille & ſeptingenti ſicli. & fecit ex eo Gedeon Ephod, id eſt, omnia indumenta pontificalia, & fecit in Ephra tabernaculum & altare prẽter illud quod erat in Silo, & factus eſt ſacerdos, immolauitque ſuper illud hoſtias Domino: quamobrèm offenſus Dominus, omnem domum eius ferè deleuit. Tandèm in ſenectute bona moritur, & in ſepulcro patris ſui ſepultus eſt. per quod conijcitur ſecundùm Magiſtrum, quòd poſteà pœnitentiam egerit, qui alibì quàm vbì Dominus conſtituerat, ſacrificabat. Reliquit autem filios Gedeon 70. ex multis vxoribus, quos omnes Abimelech ſpurius, excepto vno, interfecit, vt dicetur.

Gedeon factus ſacerdos.

Mors Gedeonis.

Argonautarũ hiſtoriã, & Troianæ vrbis duplex excidiũ ad finẽ huius generationis reſeruabo, cùm in hac generatione earũ rerum origo & finis claudatur.

Argonautæ.

ANNO 3949. ab exordio mundi, Abimelech quintus iudex, iudicauit Iſrael annis tribus: hic enim Gedeonis ex meretrice filius fuit, qui patre defuncto, aſcendit in Sichem ad omnem cognationem matris ſuæ, & ait: Quid vobis melius eſt, vt dominentur veſtrî lxx. viri, an vt dominetur vnus? Inclinauit itaque populum, & coniurauerunt omnes in phano Baal, & tollentes de phano lxx. pondo argenti, dederunt ei, qui conduxit ex eo viros inopes & vagos, & aſcendit in Ephra, occiditque omnes fratres ſuos ſuper lapidem vnũ, prẽter vnum Ioathan, qui ſe prẽſeruauit, ſeu ſorte, ſeu fato, inter filios Hierobaal minimus natu, adoleſcens egregia prẽditus indole. Tunc Sichemitæ conſtituerunt Abimelech regem iuxta quercum in Sichem.

Iudic. 9. Abimelech quintus iudex perimit fratres.

Quod cùm nunciatum eſſet Ioathã, ſtetit in vertice montis Garizim, exclamans ad omnes Sichemitas, qui conuenerant ad diem feſtum Baal: Audite viri, iêrũt ligna ſyluarũ, vt vngerent regẽ ſupra ſe, & dixerũt oliuę, Impera nobis. Quæ recuſauit, dicens, nolle ſe deſerere pinguedinẽ ſuã, qua dij vtunt & hoies. idipſum dixerũt ad ficũ, quæ noluit deſerere dulcedinẽ fructũs ſui & regnare.

Ioathan.

id-

idipsum dixerunt ad vitem, quæ recusauit, nolens deserere vinum quod lętificat Deum & homines. dixeruntque ad rhamnum, Impera super nos. qui respõdit: Venite ergò, & requiescite sub vmbra mea: alioquì egredietur ignis de rhamno, & deuorabit cedros Libani.

Quo dicto, exposuit eis paradigma, dicens: Interfeciſtis filios Hierobaal, & filium ancillæ eius constituistis regem super vos. si rectè feciſtis, rectè sit vobis: sin autem peruersè, egrediatur ignis de Amalech, qui deuoret ipsum & vos. his dictis, aufugit. Et factum est ità. Cùm enim Abimelech tyrannicè imperaret, proditur à Sichemitis. Quo comperto, ipse expugnauit vrbem, interfectis habitatoribus eius: eamque destruxit ità, vt sal in ea dispergeret. habitantes verò in turri Sichimorum, ingressi sunt phanũ Dei sui, præsidium ibi locãtes, quos circundedit Abimelech, succenditque illud, & igne ac fumo periêrunt in illo mille viri præter mulieres & paruulos. Et recedẽs indè, obsedit oppidum Thebes. erat autem turris, in quam receperant se Thebitæ. cumque Abimelech expugnaret turrim, & ignem supponere niteretur, mulier fragmen molæ iaciens desupèr, fregit cerebrum eius, qui ait armigero suo: Percute me, nè dicar interfectus à fœmina. qui interfecit eũ, & sic pœnam cædis fratrum exoluit.

Excidium vrbis Sichẽ.

Thebes oppidi obsidio.

Sibylla Delphica his temporibus floruit, quæ multis carminibus incarnationem Domini descripsit, de qua Lactãtius. Floruit per idem tẽpus & Orpheus theologꝰ & poëta, natiõe Thrax, qui (teste Diodoro Siculo) omnes doctrina, melodia ac poësi excessit: qui ideò cithara non solùm homines, sed & lapides ac syluas mouisse fertur. Floruit item Musęus poëta insignis.

Sibylla.

Orpheus.

Musæus.

Anno 3952. ab exordio, post Abimelech iudicauit Israel Thola de Isachar, filius Phua, annis 23. Priamus Laomedontis regis Troianorum filius, decimo Tholæ iudicis anno, post patrem interfectum susceptit regnum. regnauit xlij. annos. Theseus septimꝰ Athenienſiũ rex, xij. Tholę anno, Aegęo patre defuncto, cœpit regnare. regnauit annis decem. Sibylla Phrygia multa prędixit Anchisæ Troiano. nam Anchises Capyos Troiani filius, qui fuit Assaraci, qui fuit Trois Troianorum regis, tempore hoc ante Troianum bellum à Sibylla pręmonitus erat ciuitatem fore perituram.

Thola sextꝰ iudex. Iudic. 10.

Priamus.

Theseus

Anchises.

Anno 3973. ab exordio, Iair Galaadites ex tribu Manasse, septimus iudex Israel, principatum suscipiens, iudicauit Israel xxij. annis, vir quidem felicissimus, eô quòd xxx. filios bonos habuerit, quibus & principatum xx. ciuitatũ Galaaditarum reliquit, quarum conditor fuit, & suo tempore Israel in pace tenuit.

Iair septimus iudex. Iudic. 10.

Triginta Iairi filij.

Nicostrata vaticinatrix clarissima, mulier Arcadica, & Ionij filia, quæ à carminibus Carmentis fuit vocata, socero eius aut viro ab Euandro filio suo casu interfecto, cum Euandro patriam relinquens, in Italiam venit: & in Palatino monte considens, ibì oppidum haud magnum condidit, in quo Euandro filio rege constituto, ipsa se Fauno Laurentum regi matrimonio copulauit, & cùm Gręcarum literarum doctissima esset, nouos characteres inuenit, incolasque sonos & coniunctiones eorũ edocuit, quæ ab initio decem & nouẽ fuêre. Syluius deindè quidam ludorum magister, h adspirationem adiecit: x verò diui Augustini temporibus perhibetur inuenta, tunc quoquè y & z à Græcis Latini mutuati sunt. Dionysius autem Lyncius Romanus eminẽtissimus, post literas inuentas, syllabas coniungere fecit.

Nicostrata.

Euander.

Carmentis inuenit Latinas literas.

Agon primus olympicus, anno octauo iudicis Iair ab Hercule in honorem Pelopis ataui sui est institutꝰ, à quo vsq; ad primam olympiadem supputantur anni 430.

Agonum olympicorum primꝰ.

Anno ab exordio 3994. Iephte Galaadites, meretricis ex tribu Gad filius, principatum suscepit, octauus propugnator & iudex Israel. iudicauit annis sex. nam post mortem Iair * minùs egerunt, propter quod tradidit eos Dominus in manibus inimicorum suorum. Vndè Ammonitæ & Palęstini eos 18. annos in suam potestatem redegerunt. Et cùm tribularent, idola gentiũ, piecerunt, ex toto corde ad Deũ clamauerũt: qui-

Iephte octauus iudex.

Iudicij.

quibus placatus Dominus, misit ad eos Iephte virum fortissimum, quem fratres eius eiecerant. ille ex præcepto Domini in Maspha congregans exercitum, irruit in hostes, & interfecit ex eis fermè 42. millia. Rediensq; domũ, cùm ante conflictum vouisset, si victoriã obtineret, quòd quicquid ei priùs de domo sua occurreret, immolaret Deo: eidem reuertenti occurrit vnigenita eius filia virgo. Quam cùm immolare vellet, duorum ipsa mensium inducias, non vitam, postulauit, vt iuuentutem suam cum ciuibus lamentaretur, et tunc votum perficeret. expletis sic duobus mensibus, redijt ad patrem suum, & fecit ei sicut vouerat, licèt cum magna tristitia.

Immolat filiã Iephte.

Arguit Iosephus Iephte, quòd fuerit in vouendo stultus, in soluẽdo verò impius. potuit tamen, inquit Magister, ante votum esse bonus, quia irruit super eum spiritus Domini, & etiàm post votum. Nam & Apostolus ponit eum in catalogo bonorum. vndè quidam excusant eum familiari consilio Spiritus sancti.

Tunc venerunt ad eum Effraitæ, dixeruntque: Cur contempsisti nos vocare ad pugnam? incendemus domum tuam. Qui ait: Vocaui vos, et venire noluistis. & vocatis viris Galaad, pugnauit contra filios Ephraim. Occupauerunt autem Galaaditæ vada Iordanis. cumq; veniisset ad eos quidã fugiens de Ephraim et obsecrãs, vt permitterent eũ transire, dicebant ei: Nunquid Effratæus es? quo dicente, non sum, interrogant eũ, dic ergò Sebboleth. qui respõdit, Chebboleth, aliam literam exprimere nõ valens, & statim iugulabant eum. & ceciderunt eo tempore de Ephraim 42. millia. & iudicauit Iephte Israel septem annis, & mortuus est, sepultus in ciuitate sua Sebeth, quæ est Galaad.

Iudic. 12.

Sebboleth, i. spica siue impetus aquæ.

Latinus rex primus.

Latinus Laurẽtum rex tertius, Fauni regis filius, regnauit annis 32. à quo Latinorum nomẽ, teste Eutropio, initium sumpsit, & Laurentum nomẽ exindè cessauit.

Menelaus.

Menelaus Helenæ maritus, Atrei regis filius, Agamemnonisque frater, primo anno Iephtæ, in Lacedæmonia regnare cœpit. regnauit annis fermè 16.

Agamemnon Atrei regis filius, sextus Mycenarũ rex, ipse interfecto auo, anno secũdo principatûs Iephtæ, Mycenis regnare cœpit. regnauit annis 25.

Agamẽnon.

Floruit eodẽ tempore Helena Tyndari Oebaliæ regis & Ledæ formosissimæ mulieris filia, quæ ex sua admiranda pulchritudine dicta est Iouis filia.

Helena.

ANNO ab exordio mundi 4000. Esebon ex tribu Iuda, 9. iudex, iudicauit Israel annis septem, alio nomine vocatus Abessa. Hunc nonnulli asserunt fuisse Boos, qui Ruth Moabitidem habuit cõiugem. habuit autem triginta masculos, & totidem fœmellas, pueros.

Iudic. 12. Abessa vel Esebon.

Ruth.

Troianum bellum decennale primo anno Esebon (teste Eusebio) ortum est. hoc anno Priamus Hesionen sororem requisiuit.

Troianum bellum.

Hesione.

ANNO ab exordio mundi 4007. post Abessam, Abilon aut Ebilon Zabulonites iudicauit Israel decem annis. hic in septuaginta interpretibus nõ habetur, ideò non mirũ, si variè anni computantur.

ANNO ab exordio mundi 4017. Abdon Hellel filius, de tribu Ephraim, xj. iudicum, principatum sumpsit. iudicauit Israel annis octo. * Technites erat, & sub his tribus iudicibus non recessit Israel à Domino, & ideò quieuit terra.

Abdon.

Troia autẽ ciuitas, tertio anno Labdon iudicis Israel, capta esse refertur, à cuius captiuitate vsq; ad primã Olympiadem sunt anni secundùm Eusebiũ 416. ante vrbem conditam anni 430.

Troia capitur.

Argonautarum historia in Iasone sumpsit exordium. traditur autem Iason filius fuisse Aesonis, qui fuit Peliæ regis Thessalorum frater. Erat autem Iason animo & corpore adolescens clarissimus, & cùm præstaret cæteris, vt neminem haberet secundum, optauit aliquid agere memoria dignum, maiorum æmulando virtutes: itaque communicato consilio cum rege Pelia, qui suo desiderio assensit, non vt adolescentis gloriam augeret, sed sperans illum citiùs in belli expeditione periturum. fratrem enim timebat, nè quandò filij ope sibi regnoque insidiaretur. hanc suspi-

De Argonautis & Troiana captiuitate sequitur.

Iason.

cionem occultam tenens, pollicitus est sibi belli auxilia laturum, si expeditionẽ pararet in Colchos, ad vulgatum tunc vellus aureum rapiendum.

De vellere aureo. Pryxus.

De hoc vellere ità habetur in fabulis: Athamas rex Oriẽtis, habuit ex Nephele filium Phryxum & filiam Hellen. mortua Nephele, Athamas aliam duxit vxorem, quæ more nouercæ cœpit pueros odire. quapropter coxit frumenta serenda, & cùm non fructificarent, corruptis sacerdotibus, dixerunt populis, fructum nasci non posse, quousquè Helle & Phryxus essent in terra. Pater timore populi expulit eos regno. Et dum abirent, prope mare, apparuit eis Nephele mater, adducens arietem, dicens: Accipite hunc arietem, habentem vellus aureum, & ascendite cautè, nec retrospiciatis, & ducet vos per mare ad locum tutum. arietem posteà dedicetis Marti. His dictis, disparuit. Ascenderunt itaq; arietem, verùm Helle retrospexit, moxque submersa est, indè Hellespontus est dictus. Phryxus autem incolumis ad Aeetam regem in Colchos peruenit, arietem Marti immolat, pellem intemplo suspendit. Dicitur autem Mars deus ad velleris custodiam, insopitum draconẽ flammas exhalantem, & duos tauros ferociſſimos, vrentes ignes ex ore fulminantes, ordinâsse: statuisseq; neminem vnquàm posse vellus obtinere alitèr, quàm si primùm tauros *victos aratro iungeret, & cum his terram araret, ac deindè superato dracone & interfecto, dentes ipsius euulsos illic seminaret: fore etiàm tunc, vt seges mirabilis pulluraret, armati scilicet milites, atrox bellum inter se committentes, qui mutuis vulneribus sese trucidarent.

Iniquitas oraculi. Helle. Hellespontus. Aries Marti sacer. *vinctos

Aeetes.

Aeetes ergò rex insulæ, pro indubitato habens, neminem posse per tot pericula vellus obtinere, ideò omnibus volentibus hæc subire certamina liberum faciebat aditum, & id per vniuersum orbem extitit diuulgatum. Alij tamen, vt Diodorus Siculus refert, Phryxum, cùm secundùm oraculum arietem sacrificâsset, pellẽ in templo Martis suspendisse ferunt. Aeetæ tum responsum datum est, mortem obiturum, cùm aduentantes hospites arietis pellem sustulissent: Hac de causa hospites illuc aduentantes sacrificare se velle publicauit, vt diuulgata tanti sceleris fama, externi omnes eum accessum fugerent. Templum quoquè Martis muro circundedit, custodesque plures apposuit ex Taurica accitos. Ex eo decantatum est, tauros ignem spirantes, circa templum esse: à dracone insuper custodiri vellus, cùm templi custos Draco appellaretur. Vndè à crudelitate cædis hospitum, & draco & tauri fulminare ignes ficti sunt.

Velleris custodia.

Vtcunquè sit, Iason laudis appetens, ad id spectaculum animum intendit, vocauitque quendam fabrum, Argum nomine, subtiliſſimum, qui ad regis iussum miræ & tunc inauditæ magnitudinis nauim fabricauit, quam nonnulli primam volunt fuisse nauem, quæ velis institutis adire loca remota præsumpsit: & ab authore, Argo (teste Apollonio) fuit dicta. Parata naui, & immissis in eam singulis, quæ causa nauigationis opportuna erant, multi nobiles viri atq; conspicui cum eodem Iasone ingrediuntur, numero quatuor & quinquaginta. ex eis clariſſimi erant Castor, Pollux, Hercules, Telamon, Orpheus, Atlantes Thespei filij, & ipse nauigij author Iasonhi omnes ducem sibi præfecerunt Herculem, omnium iudicio, fortitudine & virtute præstantiorem.

Argo nauis vnde dicta.

Iason vbi ad Phrygiam venit, nauim admouit ad portum Simoẽntis. deindè omnes de naui exiêrunt in terram, regnum Laomedontis. Quò cùm descendissent, virginem iuxta littus vinctam inueniunt, & ob hanc causam: Neptunum tradunt propter operam ad ædificanda Pergama ab eo, vt fabulæ tradunt, impensam, iratum Laomedonti regi, quia non seruâsset promissa, cete in terram misisse, à quo maxima incolentes loca colonique absumebãtur peste, prætereà afflixisse agros. pro periculo tam immani Laomedontem dicunt ad Apollinem destinâsse quæsitum aduersùs ea remedia. Respõsum esse ab oracuio, Neptuni iram causam

Diodori Siculi sententia de ingressu Argonautarum in Troiam.

Vastatio Troianę regionis.

Hesione exponitur.

sam malorum esse, quæ mitigaretur, si puerum Troiani sorte ductum, cete traderent deuorandum. itaque singulis in sortem coniectis, cùm in Hesionen regis filiam sors cecidisset, coactus est Laomedon natam in littore vinctam, beluę futurum cibum exponere.

Interim Argonautis in littus descendentibus, Hercules, visa puella, cùm rei causam cognouisset, vincla dissoluit, inque vrbem profectus, regi obtulit, se id monstrum interfecturum. Laomedō accepta oblatione, equos illi inuictos dono se daturum promisit. Hercules cete peremit, Laomedon quoquè Hesionę liberam potestatem cum Hercule abeundi dedit. Hercules & donis quibus honorificè cumulatus fuerat, & equis, Hesioneq; penès Laomedontem, quoàd reuerteretur ex Colcho, relictis, cū Argonautis ad destinatū certamen profectus est. Hæc ille.

Daretis sententia de ingressu Argonautarū in Troiam.

Dares autem Phrygius alitèr refert: & sic cùm de naui, inquit, exiêrunt in terram, Laomedonti regi nunciatū est, mirandam nauim applicuisse, & in ea multos iuuenes de Græcia veniſſe. Ad hęc rex commotus, iudicans commune periculū esse, si cōsuescerent Gręci nauibus vti, mittit ad portum, qui dicāt vt Græci de finibus excedant: si non parērēt dicto, eiecturum se illos vi. quod Iason & socij audientes, grauitèr tulerūt hominis crudelitatem, simulque timebant multitudinem barbarorum, si permanerent. inter cætera Hercules nuncio, Regi, inquit, tuo referas, crastino nos discessuros. breui tamē nos videbit, velit nolit, de hac ignominia pœnas exacturos. luce ergò prima abiêrunt omnes irarum pleni.

Aeetæ & Medeæ discordia.

Per idem tempus inter Aeeten regem Ponti seu Colchi, & filiā Mede. m, orta est discordia. cùm enim Aeetes consuetudinem necādorum hospitum seruāsset, filia hospites seruare cupiebat: & sæpè apud patrē precibus & gratia pro damnatorum salute intercedebat, quādoquè per se captos ex custodia dimittens. Ob hoc à patre in liberam custodiam destinata fuit, illa autem indè ad

Solis templū.

solis templum, quod in littore maris situm erat, aufugit, vt Diodorus scribit.

Quo tempore Argonautæ à Taurica in Pontum noctū delati, ad templum peruenêre. ibi tunc Medeam in littore ambulantem cùm inuenissent, ab ea de hospitum cæde edocti, virginis humanitatem collaudârunt: deindè aduentūs sui causa Medeæ palàm facta, illa imminens periculum crudelitatemque in hospites vt cauerent, admonuit. Communicato autem consilio, Medea se adiutricem ad perficiendum certamē pollicita est Iasoni, iureiurando antè data fide, vxorem sibi illam perpetuò futuram. Tum noctū Argonautæ cum Medea ad vellus aureum profecti, longè ab vrbe Sybari Colchorū regia, stadijs 70. accedente ad fores templi Martis Medea, appellati Taurica lingua ab ea milites patris, apertis ianuis vt regis filiam introduxerunt. Argonautæ simul templum ingressi, eductis ensibus cùm plures ex barbaris occidissent, alijs improuisa re territis, diffugientibusq;, erepta aurea pelle, eueſtigiò ad nauem reuersi sunt. Medea draconem pellis custodiæ incumbentem, insopitum veneno perimēs, vnà cum Iasone mare conscendit.

Ingrediunt regionem Colchicam Argonautę.

Sybaris.

Eripitur vel lus aureum.

Re ab his qui diffugerunt, Aeetę nūciata, asserunt eum cū his qui in promptu erant, militibus Græcos insecutū, pugnaque commissa, rex obtruncatur: reliqui Colchicorum in fugam versi, magna ex parte interiêre. Argonautæ mox mare ingrediuntur, primò ad ostium veniunt Ponti, deindè Propontidem Hellespontumque transmissi, ad Troiam delati sunt. Hîc Hercules, fratre Iphiclo & Telamone ad ciuitatem missis, equos Hesionenque iuxta promissa postulauit.

Iphiclus & Telamon missi ad Laomedontē.

Tradunt Laomedōtem oratores trusisse in carcerem, reliquos Argonautas voluisse per insidias occídere, cuius rei omnes præter Priamum adiutores se præbuêre. hic solus contradixit, asserens hospitibus seruādam esse fidem, à qua sententia cùm auersi essent, fertur Priamus duos in carcerem ad Telamonem enses tulisse: narrataq; patris voluntate, extitisse eis causa salutis. nā illi custodibus interfectis, ad mare fugientes, exposito socijs Laomedontis

Seruanda fides hospiti.

consilio, vnà cum eis regi, qui cum militibus ex vrbe aduersùs prodierat, occurrũt. acri certamine commisso, cùm Argonautæ virtute superiores essent, ferunt Herculem præ cæteris fortitèr pugnantem, occidisse Laomedontem: & primo impetu vrbe capta, in regis insidiarum conscios animaduertisse: deindè Priamo, vt viro iusto amicoque, regno tradito, cum reliquis Argonautis discessisse. Hæc Diodorus Siculus.

At alij alitèr narrant, asserẽtes quòd cùm Iason & socij venissent in Colchos ad Aeeten regem, Iason vtì princeps & regis filius, cum socijs magnificè susceptus, & à Medea filia Aeetæ venefica adamatus, ab ipso Aeeta accipit in mandatis, vt boues Vulcani flantes ignem de naribus & *æreis pedibus subiugaret, cum ipsis terram araret, & dentes seminaret draconis insopiti, si posset, vndè armata multitudo surgeret: qui tum primo impetu facto circa Iasonem, seipsos tandèm mutuis vulneribus occiderent. Medea itaque per artes magicas secura, & iureiurando interposito à Iasone, quòd esset cõiunx perpetua, & tauros & draconem domare docuit: quo facto, pater & patria proditur, vrbs capitur, vellus aufertur, de quo Apollo dedit responsum Aeetæ, quòd tam diù deberet regnare, quàm diù aureum vellus in templo remaneret. Medea mox abducitur, quæ timens persecutionem patris, Absyrtum fratrem suum membratim dilacerauit præ furore amoris, membra spargens per vias, vt pater superueniens ità retardaretur, membra filij colligẽdo. Hęc quidem poëtica sunt.

Amores Medeæ.

Medeæ auxilia.

Absyrtus Medeæ frater.

Sed quia Iason eloquentissimus vir apud Colchos existens, proceres regni Colchorum homines elatos, non bello tantùm, sed oratione suaui superauit, illosque in suam Medeæque sententiã trahens, populares ad seditionem concitauit, ibique præfecto regni ab ipsis propter dissensionem cæso, Colchici aduersùm seipsos arma mouerunt, & in bello quodam perseuerantes, demùm fatigati, à Iasone non solùm subiugati sunt, sed etiàm diuitijs suis penitùs nudati *sunt, atque aureo vellere, id est, grege habente precioßissimum vellus, priuati. His itaque peractis, nauim conscendunt, pellemque simul ac Medeam absportãtes, domum sunt reuersi.

Iasonis eloquentia.

Hercules autem grauitèr tulit contumeliam Laomedontis sibi et socijs factam. Spartam ad Castorem & Pollucem venit, ad vindictamq; incitauit, qui statim promittũt se socios illi futuros. Idem fecit & Telamon, idem Peleus, idẽ promisit & Nestor. Hercules vbi omnium voluntatem habuit, naues parauit, sociosque introduxit. nauibus autem noctù ad Sigęum post multam nauigationem appulsis, Hercules, Telamon & Peleus indè exercitum deducunt, præsidio nauibus Castorem, Pollucẽ & Nestorem relinquentes. Laomedonti regi nunciatum est, classem Græcorum ad Sigæum accessisse, & ipse cum equestribus copijs ad mare venit, cœpitque præliari. Hercules verò per aliam viam ad Ilium venerat, atque id vrgere tentat. quòd vbi Laomedonti nunciatũ est, ilicò reuertitur, & in itinere obuius Grẽcis factus, occiditur. Telamon prior Ilium oppidum introijt, cui Hercules virtutis causa Hesionen regis filiam dono dedit. Priamus tum in Phrygia erat, omnia hæc ignorabat. Hercules & qui cum eo venerant, prædam ad naues deportant, euerso Ilio, cum multa præda Græci naues conscendũt. Hesionen regis filiam cum omnibus bonis in vrbe repertis auehunt, paucisq; diebus salui victores in Græciam reuertũtur. Hæc Dares.

Iungunt se Herculi Castor & Pollux &c.

Appulsus ad Sigæũ Troiæ promontorium.

Hercules.

Perit Laomedon.

Donat Hesione Telamoni.

Excidium Ilij.

Euersa itaque funditùs Troia, Laomedonte autem interfecto, tot militibus morte consumptis, tot mulieribus ac puellis abductis, & nobili Hesione regis filia, meretricio more sub Telamonis libidine constituta, Priamus regni hæres, è Phrygia vbi cum exercitu erat, redijt: vilisque tot aduersis casibus, per multa tempora fortunas suas defleuit. Tandèm ad se rediens, & quãta sibi adhuc fortuna reliquisset, animo reuoluens, inuenit se adhuc magis felicem q̃ miserũ. Supererat em̃ regnum magnificentissimũ, supererat vxor Hecuba,

Priamus Troiam redit.

cuba, insignis mulier & nobilissima, ex qua habebat quinque filios, viros toto orbe celeberrimos, simulq; filias tres omni laude dignissimas. Filij erant, Hector, Paris seu Alexander, Deiphobus, Helenus & Troilus: filiæ verò erãt, Andromacha, Cassandra & Polyxena. deliberabat ergò restaurare vrbem & ità firmare, vt contra hostiles incursus tuta esset, & contumelias sibi illatas posset vindicare.

Nati Priami.
Hector.
Alexander.
Deiphobus.
Andromache.
Cassandra.
Polyxena.

Ilium itaq; instaurauit, mœnia ampliora struxit, & ciuitatem munitissimam addidit. fuit autem ambitus totius *longitudinis trium dierum, latitudo coæqualis: sex portas habebat principales, quarum vna Dardania, secunda Tymbræa, tertia Ilia, quarta Scæa, quinta Troiana, sexta Antenoria. Erãt in ea vrbe constructa infinita palatia, plateæ celebres: per mediũ verò ciuitatis Xanthus fluuius decurrens, eam in partes æquales diuidebat. Introduxit autem Priamus totius regni potentiores ac nobiliores ad inhabitandum.

Xanthus.

Postquàm verò Ilium Priamus stabilitum vidit, Antenorẽ vnum ex principibus suis legatum in Græciam misit, dans in mandatis, vt Hesionen repeteret. Tum Antenor ad regis iussa nauim conscendit, primùm in Mysiam venit, à rege Peleo Hesionen sororem regis sui, reddendam postulat. Hoc vbì Peleus rex audiuit, grauitèr tulit, iubetq́ue mox de finibus suis excedere. Antenor nihil moratus, nauim asscendit, & Salamina profectus est. Telamonem rogat, vt Priamo sororem reddat. non enim esse æquum, in seruitute haberi regis filiam. Cui Telamon, quod sibi virtutis causa datum sit, nemini se daturum. ob hoc Antenorem de insula discedere iubet. deindè Antenor in Achaiam ad Castorem & Pollucem delatus, eadem postulat: qui negauerunt iniuriam Priamo factam esse, & vt discedat, imperant. Vltimò Pylon ad ducem Nestorem peruenit, qui amariora respondit, & sic Antenor domum reuersus, non nisi contumeliosa ridiculosaque responsa Priamo reportat.

Legatus Antenor.

Redit Antenor.

Continuò Priamus filios vocari iubet, & omnes amicos suos principes atque regni proceres, quibus exposuit, quemadmodùm misisset Antenorem in Græciam, postulaturum pro patris nece satisfactionem, & vt damna illata Græci resarcirent, Hesionenq́ue sororem suam redderent: Antenorem legatum ad hæc contumeliosè tractatum, nihil impetrâsse: videri itaque sibi, exercitum in Græciam mittendum, qui dignas exigeret pœnas. petit ergò vt q̃sque super hoc sententiam dicat. Agitato itaq; inter proceres negocio, quisque pro sua opinione consulebat. Hector qui verè magnanimus à poëta scribitur, prudentèr bello supersedendum iudicabat, etsi multis essent iniurijs à Græcis affecti: ob id planè, quòd sapientes ferunt, melius esse iniuriam pati, quàm facere. Huius sententiam Helenus vates confirmabat, quem igne Pelasgo Ilion arsurum prœmonuisse ferũt. At Paris, siue ob rapiendam Hesionen, siue ob inueteratam in alienas fœminas licẽtiam, sese aduersùs Græcos ducem exhibet, sperans Hesionen mutare Helena. adstipulantur huic Troilus & Deiphobus.

Troianorũ concilium.

Priamus mox Alexandrum & Deiphobum in Pannoniam misit, vt milites legerent, & ad conciones populum venire iubet. commonefacit filios, vt maiores natu minoribus imperẽt. monstrauit, quas iniurias Troianis Græci intulissent, Antenorem ob hoc in Græciam missum, contumelioscè tractatum, neque ab his quicquam honesti habere se posse, placere sibi Alexandrum in Græciam cum classe mittere, qui aui mortem & iniurias regno illatas conetur vlcisci. velit in hoc sententiam eorum etiàm audire. Surgit inter hæc Panthus Priamo propinquus, audiuisse se, inquit, à patre suo Euphorbo, si vnquàm Alexander vxorem de Græcia duceret, Troianis exitium imminere: pulchrius ergò esse, in ocio vitam degere, quàm in periculum libertatem ducere. Verùm populus authoritatem Panthi contempsit, & regi in his quæ proposuerat, assensum præbuit.

Reprehenditur in cõcione iniuriæ Troianis illatæ.

Panthus.

Cassandra filia regis his auditis exclamauit: Quò pergis ô pater, tantis te pe-

Cassandræ monitus spreti.

te periculis implicare? desine, oro, Paridem mittere, alioquì certò scias non solùm excidium huius nobilissimæ vrbis futurum, sed te etiàm cum liberis tuis charissimis crudeli morti succumbere. Sed hanc pater non solùm nõ audiuit, sed insuper castigatã abiecit. hanc Cassandram virginem modestissimam cùm Apollo, vt est in fabulis, plurimùm amaret, & eius concubitum expeteret, ipsa munus ab eo pro hoc postulauit, quod illi Apollo iuramento se daturum affirmauit. petijt virgo, vt futura prædicere sciret, & mox facta est vates. deindè Apollini instanti ob concubitũ annuit. quamobrem turbatus, cùm auferre nequiret quod dederat, per Stygias enim vndas iurauerat, egit vt nulla præstaretur fides vaticinijs suis, & sic factũ est. Nam cùm ex raptu Helenæ futura patri & fratribus prædiceret, nõ solùm non credebant, sed & verberibus duris eã castigabant. Intereà aptantur nauigia, commeatus abundè & milites introducuntur. Priamus tum Alexandrũ præfecit exercitui imperatorem, adiungit Deiphobum, Aeneam, Polydamantem, imperatq; Alexandro, vt Hesione soror petat, & satis Troianis fiat: quod si negâssent, continuò ad se nuncium mittat, qui classem in Græciam transportet.

Fertur Paris in Cytherida.

Alexander itaque soluens indè, nauigat prospero cursu in Græciæ fines, primumq; *Cytheriam insulam attigit, vbi erat templum Veneris vetustum, & toti Græciæ venerandum. Celebrabatur illis diebus festũ ipsius Veneris præcipuum, propter quod multitudo maxima confluebat. hi qui in insula erant, mirabantur classem regiam. interrogabant, qui essent. respondent, Paridem esse filium regis Troianorum, & venisse vt à regibus Græciæ repetat Hesionen, patris sui sororem. innotuit aduẽtus Helenæ, non enim à Menelai regno insula multùm distabat, & vt erat regina omnium pulcherrima, & adeò curiosa, hospites videre desiderat: continuoque sub specie votorum soluendorum in insulã properat, vbi ab incolis velut regina loci, multò honore susceptа est. Prima verò luce cùm celebrior esset templi solennitas, regia ingreditur phanum pompa.

At Paris aduẽtu reginæ exhilaratus, vt erat iuuenis speciosissim⁹ & eloquẽs, cum apparatu non minùs regio templũ ingressus est. Et cùm se mutuò Helena Alexanderq; respexissent, ambo forma incensi, tẽpus dederũt, vt gratiam referrent. post celeres verò cupidinis ignes, data habitaq; hinc indè salute, Alexander clàm suis imperat, vt oĩbus in nauibus sint parati, noctù classem soluãt, de phano Helenam eripiant, secum eam abducant. quid plura? vt statuit, phanũ inuadunt, Helenam eripiunt, in nauim deferũt, & cum ea nõnullas alias mulieres. Oppidani ex hoc territi, arma corripiunt diù pugnantes, quos tamẽ Alexander fretus multitudine sociorũ superauit: phanum expoliauit, homines secum complurimos captiuos abduxit: Et sic spolijs onustus, cum Helena ad Priamum reuersus est.

Rapitur Helena.

Priamus vbì rei gestæ ordinem accepit, gauisus est, sperans Græcos, vt Helenam recuperarent, Hesionen reddituros. Castor & Pollux audientes sororem suam Helenam raptam ab Alexandro, confestim nauem conscendentes, secuti sunt: & cùm in Lesbio littore nauem soluerent, maxima tempestate orta, disparuerunt: quos Lesbij vsque ad Troiam quæsiẽrunt: & non inuenientes, crediderũt immortales factos, atq; inter sidera locatos Geminorum appellatione ferunt.

Insequũtur Helenam Castor & Pollux.

Menelao postquàm compertum est, Helenam sibi raptam à Troianis, quam tenerrimo diligebat amore, Agamẽnonis fratris consilio vsus, apud Græcorum principes plurimùm est conquestus: & cùm vltrò citroque crebrò pro repetitione vxoris legationibus à Menelao missis frustraretur, demùm concione habita, coniurant in Troianos omnes Græciæ principes numero 47. qui adduxerunt naues mille ducentas duas, Agamemnon ex Mycenis, Menelaus ex Sparta, Archelaus & Protenor ex Bœotia, Ascalaphus & Ialmenus ex Orchomeno, Epistrophus & Schedius ex Phocide, Aiax Telamonius, Nestor senex, Aiax Oileus, Thoas, Idomene-

meneus, Diomedes, Polyphobus, Antiphus, Protesilaus, Neoptolemus, Phinę, Palamedes, Eriphylus, Xāthippus, Amphimachus, Polybetes, Leonteus, & alij reges ac principes, quos longum esset narrare.

Vlysses ad bellū Troianū Palamedis astu mittitur.

Non aderat tum Vlysses Laërtius Ithacæ insulæ rex, vir prudentissimus. simulabat enim se insanum, vt euitaret Troianum bellum. hūc autem Palamedes missus à Græcis, in fraude deprehēdit hoc modo. inuenit enim Vlyssem arantem, & præ insania ficta sal seminantem, cui Palamedes explorandi furoris causa, ilicò Telemachum puerum Vlyssis filium, ante aratrum oppositum arantis. quo viso, cōfestim Vlysses aratrum dimouit, nè puerum offenderet, & sic de fraude victus, in expeditionem ire coactus est.

Occidēdus Achilles.

Aberatq; Achilles Pelei Thessaliæ regis & Thetidis filius. receperunt autem Græci oraculum, sinè Achille Troiam capi non posse. erat enim inuulnerabilis, excepto talo. Thetis enim timens fata, ipsum dum puer esset, in Stygia palude tinxit. accepit enim secundùm fata, Achillem, si ad Troiam veniret, occidendum. ideò commendauit eum in Peleo monte Chironi Centauro, qui ipsum enutriuit & multis artib⁹ instruxit. tandèm eum in muliebri habitu tanquàm esset soror Achillis, regi Lycomedi commendauit, vbi latentèr & quasi per vim cognouit Deidamiam regis filiam, de qua posteà suscepit filium Neoptolemum seu Pyrrhum.

Missus est itaq; Vlysses ad Achillem perquirendum à Græcis, qui vt vir prudentissimus erat, eum tandèm in choro virginum, dum quasi mercator iocalia vendebat, deprehendit. Inter enim varia quæ Vlysses velutì mercator proposuerat, Achilles gladios & arma contuetur, virgines cæteræ muliebria. quo viso, Vlysses nil dubitās, Achilli in aurem pandit expeditionem omniū Græcorum in Troianos coactam, nec sinè eo ituram: orat ergò, vt abiectis muliebribus suo statui inconuenientibus, arma induat, & cum cæteris regibus ac principibus in bellum Troianū vadat. Exhilaratus Achilles, clam omnibus in naui Vlyssis remoratus abducitur, Græcisque paratus ad vota eorum præsentatur.

Agamemnō designatur imperator.

Agamemnon Atrei filius, Mycenarum rex, frater Menelai, pari Græcorum omnium consensu, congregatis in Aulide nauibus, omni exercitui imperator designatus est. Quo facto, concione vocata, luculenta oratione iniurias fratri Menelao prosequitur illatas, pro quibus vindicandis iustè bellum Troianis mouere possint, & quomodò non desit voluntati facultas, cùm tantam habeant potentiam, cui etiàm Asia tota resistere non valeret: Quis vnquàm, inquit, temporibus retroactis vidit tot reges, duces & principes in vna voluntatis consonantia congregatos? sed vt nihil temerè admittamus, cōsulo nihilominùs, vt antequàm proficiscamur, ad Apollinem Delphicum mittamus, eumque de tota re consultemus. cui mox omnes assentiunt. Et pari voto Achillem Patroclumque, vt nomine omnium vadant, eligūt. Nec mora. Achilles Pātroclusque naues ingrediuntur, & cursu felici in insulam Delphos perueniunt. Et cùm illò peruenissent, ad oraculum deuoti pergunt: responsum accipiūt, grecos Troiam ituros, & anno decimo victores futuros.

Achilles & Patroclus Delphos mittuntur.

Accidit mirabilis casus. nam eadem hora aderat Calchas vates, à Priamo missus consultandi super eadē re Apollinem gratia. ac post oblationes factas, responsum accepit Calchas: Calcha, ad tuos nè redire præsumas, sed ad Grecorum classem te conferas, nec ab his recedas donèc Troia sit capta. His dictis, Calchas antistes vnaq; Achilles respōsa inter se conferunt, atq; amicitiā iungunt, & iuxta Apollinis iussa, vnà ad Græcos pergunt. Grecorum principes, audientes Achillem & quæ de Calchāte dicere poterat, exhilarati, eūdem antistitem in fidem eorum suscipiunt, & in matriculam expeditionis incorporari faciunt.

Hoc in loco Dictys Cretensis & nōnulli alij narrāt, quòd Agamemnon in Aulide ceruam Dianæ ignarus occidit. Vndè Diana irata, ventum mouente, &

Græcis peſtilentiam immittente, reſpõſum eſt ab oraculo, Dianam pro auertẽda peſte & tempeſtate Agamemnonio ſanguine placandam. & cùm Agamemnõ nullo modo induci poſſet, vt Iphigeniam filiam ſacrificare vellet, Vlyſſes clam patre Iphigeniam, à nouerca Clytemnæſtra per nuptiarum cum Achille ſimulationem abductam, ſacrificandi eam cauſa præſentans, quæ tamen miſeratiõe deæ ſublata, & cerua ſuppoſita eius loco oblata litatur. Iphigenia verò in Tauricam trãslata fuit, & regi Thoanti tradita, ſacerdosq; facta Dianæ, à morte extitit liberata.

Iphigenia immolãda.

Deindè haud multis pòſt diebus cùm opportunum iam tempus nauigãdi veniſſet, aſſcendunt Græci omnes naues: & vbi ad Myſorum regiõem vniuerſas claſſes venti appuliſſent, properè omes ſigno dato naues littori admouẽt. quibus mox Telephus inſulę imperator armis occurrit, & pugna commiſſa, ab Achille grauitèr vulneratus eſt. deindè nonnulli Græcorum principes, Telepho cognatiõis vinculo iuncti, interueniunt, & ipſum de cauſa profectiõis informantes, exercitui reconciliârunt, factique ſunt amici. Ipſe tamen Telephus haud longè pòſt ex vulnere multùm infirmatus, reſponſum accepiſſe fertur, ſe non poſſe ſanari, niſi eadẽ manu & lancea idẽ vulnus reiteretur. vndè ad Troiã veniſſe dicitur, & ab Achille ſecundùm oraculum ſanatur. de quo Ouidius:

Aduehũtur Myſiam.

Vulnus Achillæo q̃ quondàm fecerat hoſti,
Vulneris auxilium Pelias haſta tulit.

Deindè, vt Dares refert, mare ingrediũtur, claſſem poſt aliquot dies applicant in oppidũ quod ſub imperio Priami regis erat, & id expugnant, prædaq; facta proficiſcuntur. veniunt in Tenedum, & ibi omnes occídunt. Ibi autem Agamemnon conuocatis ducibus, potentiam eorum commemorat, ſimul & quæ ex ſuperbiæ elatione eueniant, né ve deos in ſe exaſperent, conſulit legatos in Ilium mittendos, qui pecuniam ad ſatisfactionem iniuriarum requirãt. quòd ſi fecerit ſatis Priamus, & Helenã reſtituerit, benè erit, & cum laude reuertemur, inquit. alioquì ſi recuſauerit, duo pro nobis pugnabũt, iuſtitia & immenſa potentia, erimusq; à ſuperbię vitio apud omnes gentes excuſati. placet conſilium hoc omnibus, eligunturque legati Diomedes & Vlyſſes (vel vt Cretenſis refert) Palamedes, cuius maximè ea tempeſtate domi belliq́ue conſilium valuit.

Veniũt græci in Tenedum.

Mittũt græci ad Priamũ legatos.

Securitate itaque à Priamo impetrata, legati alta Troię mœnia ingrediuntur. ad regiam verò deducti, inter cętera mirati ex eo quòd in medio atrij ipſius ſtabat arbor, arte mathematica facta, cuius ſtipes ex auro erat, duodecim cubitorũ in altum tenſus, & in ſummitate diffundebat ſe in ramos, qui totum ipſum atrium tegebant. erant rami, folia & flores partìm ex auro, partìm ex argento, inter gemmasque multifarias fructus radiabãt. deindè per multas cameras ducti, perueniunt in locum, vbì Priamus in ſplẽdida nobilium ſuorum ſedebat corona. ad quem legati: Rex Priame, ad te ſumus miſſi, petentes vt Helenam violentèr è Græcia ablatam, reſtitui facias regi ſuo, ac damna nobis per Paridem illata reſarcias: quod ſi feceris, tibi conſuluiſti, & nos ad noſtra redibimus. Sin alitèr, ipſe reſpice quanta tibi ac tuis mala ſint euentura.

Oratio legatorum.

Ad hæc Priamus: Non ſinè admiratione hæc veſtra audiui mandata, cùm à me talia requiratis, quæ regem victum vix decerent. petitis vobis ſatisfieri, qui ſinè cauſa iuſta mihi patrem & coniunctos ferè omnes ac vrbem abſtuliſtis, ſororem inſupèr meam Telamoni concubinam feciſtis, pro qua reſtituenda iamdudùm ad vos miſi, ſed non niſi imperioſa inhumanaq; verba pro his accepi.

Priami oratio.

Plura loqui volentem Palamedes interrupit, cogitare rogauit, quantã contra ſe potentiam nunc in regno videret, cauſam eſſe diſſimilem, cùm pro meritis Laomedon pœnas luiſſet, ad poſtremũ belli difficultates exponit.

Cui Priamus duriora quàm antè reſpondit, ſimulq; in conſilium proceres regni ſui traxit, vbì ferè ſinguli Helenã remittendam ſuadent, Græcorum cauſam probant, & factum Alexandri damnant. Quibus rebus anxius Priamus, filios conuocat, eorum conſiliũ requirit, qui, exceptis Hectore atq; Heleno, nuſquàm

nuſquàm reddendam proclamant, et ſimul tumultum concitant.

Hecubę cõſilium. Helenę ſententia.

Inter hæc Hecuba hortatur Helenã audiendam: quę adducta, flens orabat, nè quę ſemèl eorum in fidem recepta eſſet, proderetur. id vtrùm immodico Alexandri amore, an pœnarum metu ob deſertam domum, ſibi conſulere maluërit, in dubio manſit. Itaq; Hecuba, cognita eius voluntate, complexa Helenam, nè proderetur, ſumma ope adnitebatur, Priamum quoquè facilè in ſuam ſententiam traxit. deindè vocatis legatis, Priamus facto ſilentio, optionem Helenæ, quæ aderat, offert, abire ad ſuos, aut manere. quam ferũt dixiſſe, *neque ſibi cum Menelai matrimonio cõuenire.

His peractis, Vlyſſes cuncta quæ ab Alexandro contra Græciam indignè commiſſa eſſent, retexuit, vltionem teſtatus eſt breui ſecuturam. eo dicto, abeunt.

Auxilia Priami.

Aderant autem ad auxiliandũ Priamo complures maximi reges & principes orientis ex *Celia, Lycia, Thracia, Phrygia, Bœotia, Aethiopia, Paphlagonia, Perſia, cæterisque ex prouincijs multitudo bellatorum maxima, de quibus Dares & alij.

Dum legati Græcorum morantur, mittũtur Achilles & Telephus ad prædandum Myſiã. Teutras rex cum exercitu illis occurrit, quem Achilles fugato exercitu vulnerat. Teutras regnũ viuus Telepho tradit, qui defendit mox regem velutì amicum nè periret, magna fide commendatus hoſpes.

Deindè Agamemnon claſſes ad fines Troianorũ perduxit, vbì primùm littora Troiani fortitèr defendunt. Proteſilaus ad terrã excurrit cum ſuis, Troianos fugat: quem Hector obuius interfecit, cæteros perturbat. Et poſtq̃ magna cædes vtrinquè facta eſſet, aduenit Achilles. Hector antè abijt. Achilles Troianos iterùm in fugã conuertit, & nox præliũ diremit. ità libero ab hoſtibus tempore, Græci ſubductas naues atque in ordinẽ compoſitas, in tuto collocant. deindè ex oñibus Achillem atq; Aiacem Telamonium, quorum virtute maximè fidebãt Græci, cuſtodes deligũt, hisque tutelam claſſium tradunt.

Proteſilaus occiditur.

Neq; multò pòſt circa Proteſilai ſepulturam Græcis occupatis, nihil tale metuẽtibus, Crenus rex cognito aduẽtu Græcorũ, inſidijs eos inuadit, & ancipiti malo territos, ſinè ordine fugere coëgit. Quibus Achilles occurrit, regẽ & magnam vim hoſtium interficit. Cęterùm ob incurſiones crebras hoſtium decernitur, vtì primùm finitimas Troię ciuitates cum parte exercitũs adeant atque vaſtent. ità primùm Cycni regionẽ proterunt, vrbem Mentoriẽſium inuadunt, & ignem ſupponunt, ſed precibus ciuium eam in deditionem recipiunt. Deindè Achilles in deditionem coactis proximis ciuitatibus, nauibus Lesbum aggreditur, ac ſinè vlla difficultate capit, & Phorbanta loci eius regem, multa aduersùs Græcos molitum, interficit. deindè Pyrrham & Hierapolim vrbes opulentiſſimas excindit. Quibus cognitis, omnes finitimi populi vltrò ad eum cum pace occurrêre, & nè vaſtarentur agri, dimidium fructuum pacti ſunt.

Pugna Græcorũ & Troianorum.

His actis, Achilles ad exercitum redijt, quo tempore rex Scytharum cum donis Achilli occurrit. deindè Cilicas aggreditur, interfecto Etione, qui his locis imperitabat. magnis opibus naues replet, abducens Aſtynomen Chryſi filiam, quæ eo tempore regi nupta erat. Properè deindè Pedaſum oppugnare cœpit, ſed loci rex Briſes, ratus nulla vi prohibere hoſtes, laqueo vitam finiuit. Indè Hippodamiã abſtulit, Briſeida dictam, dein expugnata Lelegum ciuitas.

Chryſeis.

Pedaſi excidium.

Briſeis.

Per idem tempus Aiax multas vrbes capit atque vaſtat, quibus peractis, hi duo duces ad exercitum contendunt, quorum aduentu Græci exhilarati, multas illis gratias agunt. deindè conſilium de diuidenda præda haberi cœptum, vbì cunctorum ſententia ex oñi præda quam Achilles apportauerat, Aſtynomen, quam Chryſi filiam diximus, ob honorem regium Agamemnoni obtulêre. Ipſe autẽ Achilles Hippodamiam aut Briſeida ſibi retinuit, reliqua verò prẽda iuxta meritorum qualitatem diſtributa fuit.

Aiax loca multa vaſtauit.

Adducit & Aiax Polydorum Priami regis filiũ, quem ſibi Polymneſtor prodidit.

didit.de quo Dictys Cretẽsis,quòd Priamus dubitans de regno ſuo, Polydorũ filium recentèr ſibi natum,cum magno auri pondere conſeruandum enutriendumq; in Thraciam miſit ad Polymneſtorem regem fratrem Hecubæ,vt ſi cõtingeret Troiã capi,ipſe filius relictus, genus & vrbem inſtaurare poſſet. Sed vbi Aiax Cherroneſſum Thraciamque infeſtabat,& Polymneſtor virtutem viri cognouiſſet, diffidens de rebus ſuis, dedidit ſe tum illi. Et tunc Polydorus merces pacis, Aiaci traditur,aurum etiam aliaq; donaria ad conciliandos hoſtium animos affatim præbebat, inſuper frumentum per omnem exercitum totius anni pollicitus, naues Aiacis replet.

Polydorus Aiaci proditus à Polymneſtore, capitur.

Græci vbi Polydorum regis filiũ adductum vident,decernũt communi voto,vt Vlyſſes cum Diomede ad Priamũ pergant,atque Polydorum pro Helena reſtituant.Legati habẽtes Polydorum, ad Troianos veniunt,vbi Vlyſſes verba faciens,& Polydorũ apud Græcos eſſe pronunciat,reſtituendumq;, ſi Helena nequitèr Menelao abducta, reſtituatur.hortaturq; vt adhuc ſibi proſpiciãt, & pro iuſtis cauſis, quas in longum recenſuit,Græcorum, regni euerſionem non expectent,inferens, ſi Helena cum abreptis reſtituatur,inuiolatus Priamo Polydorus reuertatur,alio pacto bellãdi finis non fiat, donèc omnes Græciæ principes periêrint:aut quod verius eſſe videretur,Ilio capto crematoq;, exẽplum impietatis ſuæ Troiani poſteris relinquerent:quapropter, inquit, dum adhuc res integra in manibus veſtris eſt, etiàm atq; etiàm prouidete.

Mutandam Polydoro Helenã, ſuadet Vlyſſes.

Poſtquàm finem loquẽdi fecit Vlyſſes,retrocedere legati iubentur.ſeniorũ ſententia omnium erat, Menelaum iniuriam indignè paſſum, proindè Helenam ei reſtituendã, eorumq; facta fortia ac recentèr partam gloriam verſandam, erutis aut in poteſtatem redactis amiciſſimis Troiæ ciuitatibus, ob eam etiàm cauſam Polymneſtorem Græcorum viribus abhorrentem,vltrò Græcis Polydorum tradidiſſe, quem poſſent ſaluum recuperare.hæc & ſimilia plura tractabantur.

Troianorũ reſponſio.

Omiſſis multis hinc indè dictis, & quàm vehementiſſimè Priamus cõſternatus ſit,vbi audiuit Polydorum in poteſtate Græcorum eſſe,prẽualuit tamẽ, Helenam ſemèl in fidem receptam,non eſſe prodendam, quod & Hectori placuit, licèt fratris facinus improbaret. fuit enim Helena fide interpoſita, recepta,quam Hector ſeruandam cõſuluit. Si qua autem cum ea erepta docerẽtur, cuncta reſtituenda cẽſuit. adiecit, Caſſandram aut Polyxenam cum prẽclaris donis Menelao eſſe offerendam. ſed nec Menelao,neq; legatis reſponſa placent. Vndè multis deſupèr hinc indè cõſumptis verbis,Græci abeũt,& mox per populum diſſeminatis quæ aduersùm legatos dicta erant,tumultus oritur dicẽtium vniuerſam Priami domum perituram.Ità apud Græcos decernitur,Polydorum in conſpectu Troianorũ necandum:& productus in medium, viſentibus ex muris Troianis,lapidibus obruitur,pœnas fraterni ſceleris ferens. Cætera quæ à poëtis finguntur,ab inſtituto noſtro ſunt aliena.

Fruſtrà à Priamo legati abeũt.

Interìm Aiax Telamonius *Bothiram Cyllamque ciuitates diuitijs nobiles, capit:deindè Gargarum, Gergin, Scepſin,& Lariſſam depopulatur, magnã vim pecorum abducens,nulloq; aduerſante,cunctis in fugam verſis cum magna prẽda ad ſuos reuertitur.

Aiax. *Borymn

Hector non minùs exercitum quotidiè educit ex vrbe, cui Agamemnon certo die occurrit, ac clamore magno prælium acre committitur.Hector Patroclum occidit,& ſpoliare tentat:Merion rex eum ex acie,nè ſpoliaretur,eripuit. Hector Merionem perſequitur & occidit. quem cùm ſpoliare vellet, Mneſtheus Hectori femur ſauciat, ſaucius autem multos vulnerat.Et perſeuerâſſet Achiuos in fugam vertere,niſi obuius illi Aiax Telamonius veniſſet,cum quo dum cõgrederetur, cognouit eum tandèm poſt multam pugnam de ſanguine ſuo. erat enim Heſiones ſororis Priami,filius:quarè Hector depoſitis armis,eum alloquitur,& commemoratione generis facta,ei blanditur. At Aiax rogat Hectorem, vt ſi tanta affectione ducatur, faciat quòd Troiani eo die bellare

Occidit Hector Patroclum ac Merionem.

Pugna Hectoris & Telamonij Aiacis.

bellare desistant. persequebantur enim fugientes Græcos. annuit Hector, & mox tuba receptui canere iubet. iã autem Troiani in grecorum naues ignem immiserant, nec dubiè omnia cremâssent, sed mandato ducis obtemperãt, & multo dolore ciuitatem ingrediuntur, quasi victoriam in manu habentes, eo die abiecissent.

Postero die Græci inducias petunt, Achilles plangit Patroclum, Agamemnon Protesilaum effert, cæterosq; sepeliendos curat.

Dum induciæ fuissent, Palamedes in concione proponit, indignum regem esse Agamemnonem, qui tanto exercitui impet, ipse sua studia ostẽdit: Achiuis intereà de imperio vicissim certantibus, tẽpus pugnæ superuenit. Achilles, Agamemnon, Diomedes, Menelaus, exercitum educũt. Contrà Hector, Troilus, Aeneas, occurrũt. fit pugna ex vtraque parte, fortissimi quiq; cadunt. Hector Bœoten, Archelaum & Protenorẽ occidit. nox prælium diremit, & erat in ordine tertium prælium.

Rursus pugnatur, multiq; vulnerantur.

In quarto prælio Alexander Menelai femur sagitta transfixit, in quinto bello Hector septem fortissimos duces occidit, Aeneas duos, Achilles quatuor, Diomedes duos. In sexto bello continuis diebus octoginta pugnatum est. Graij secundas petunt inducias, & obtinent in triennium.

Chryses filiam repetit.

Per idem tempus Chryses sacerdos Apollinis Sminthei, ægrè tulit, q; Agamemnon filiam suam Astynomen per vim teneret. adijt Græcos, filiam reposcens, & aurum pro ea offerens, & nisi fiat, mala eis futura prædicit. Rogatus à ducibus Agamemnon, restituere eandem recusat, licèt à singulis regibus fuisset aditus, pro quo Achilles ipsum & Menelaum fratrem publicè lacerabat conuicijs. Sed non multi fluxerunt dies, morbus grauissimè exercitum inuasit: & dum pestifera ægritudine multi quotidiè perirent, nec esset morbi modus, flagitare duces Calchantem inciunt, vatem in exercitu probatum. Ille haud liberum sibi esse inquit profari, nè pro veritate pœnas lueret. Adactus per reges iureiurando, Achille procurante, vt securè diceret, ille Apollinis iram esse: remedium verò, restitutionem virginis fore. hoc audito, Agamemnon egressus, cunctos sibi beneuolentes in armis esse iubet, armantur ex aduerso reges. Troiani has inter Græcos differentias intelligentes, erumpunt, ac magnam stragem faciunt, quibus tamen Græci tandèm pari voto occurrunt, atque repellere eos satagunt. nox prælium diremit, & Priamus tertias inducias petit.

Cædes Græcorum.

His perfectis, vbi Agamemnon ferè potentiores ei dices vidit aduersari, vocata cõcione, paratũ se esse inqt Chrysi filiam restituere, si modò in locum eius Hippodamiam, quæ cum Achille degeret, vicissim reciperet. aduersabantur multi. Achilles p salute exercitũs omia se tolerare velle dicit. Transmissa est Astynome in phanum Apollinis, & patri restituta. Agamemnon, tanquàm ab omnibus concessa res videretur, lictoribus vt abstraheretur Hippodamia, imperat: hiq; aduersantibus multis, iussa complent, pro quo Achilles publico concilio deincèps abstinendum decreuerat. grauitèr enim tulit, Hippodamiam pro laboribus præmium sibi concessam, per iniuriam esse abductam.

Agamẽnon dimittit Chryseida.

Breuì pòst Agamemnon amouetur. Palamedes eñ iterùm mouit, Agamemnonem inutilem imperio, nec ab omnibus electum. Ad quod Agamemnon respõdet, se nunquàm imperium quæsiuisse, & æquo animo ferre, si id alteri Græci velint cõferre: satis sibi esse, vt hostes vlciscatur. igitur Palamedes Agamemnoni est substitutus.

Palamedes sibi vẽdicare studet imperium.

Inducijs elapsis, prælium est, & plurimi duces hinc indè corruerunt. sequenti die Andromacha vxor Hectoris in somnijs admonita, hortatur Hectorem, nè eo die in prælium vadat: & cùm retrahere eum non posset, Priamum inuocat, vt Hectorẽ à bello prohibeat. Priamus Helenum, Alexandrum, Troilum, Aeneam in bellum ire iubet, sed illi sinè Hectore exire tardabant. Interim adsunt Græci, requirunt Troianos ad pugnam ex condicto habendam. Hector vt hæc cognouit, increpans Andromacham, arma vt proferret poscit.

Cessatur ab inducijs.

Andromachæ somniũ

poſcit. mœſta illa & ſparſis capillis, ad pedes eius procidit, Aſtyanacta ſecum vt oraret, traxit. Tũc Priamus alios exire iubet, Hectorem retinere contendit. prodeunt hi in pugnam, quibus Agamemnon, Diomedes, Achilles & Aiax occurrunt, multos occídunt.

At Hector vbì audiuit Troianos laborare & in periculo eſſe, ꝓſilijt in pugnam, ſtatimq; Idomenea ducẽ obtruncat, Iphiclum ſauciat, Leonteum occídit, nõnullos alios vulnerat. Quod cùm vidiſſet Achilles, illi obuius procurrit: nec aliud cogitauit, niſi vt Hectorẽ occíderet. multa millia hominũ trucidantur. Hector cùm occiſum Patroclũ ſpoliâſſet Achillæis armis, init pugnã cum Achille, quem in femore ſauciat. Achilles vulnere accepto, magìs Hectorem perſequi cœpit, nec deſtitit donèc interfeciſſet. quo mortuo, Troiani in fugam vertuntur, quos maxima cæde Achilles vſq; ad portam fudiſſe fertur.

Achilles ſauciatur,

Hector occiditur.

Inducíæ.

Palamedes inducias in annum facit, ſuos vtrique ſepeliunt, vulneratos curant. fide magna Achiui in oppidum, Troiani in caſtra commeant. Et poſtquàm anni dies venit, Priamus, Hecuba & Polyxena ad ſepulcrũ Hectoris profecti ſunt. Quibus obuius fuit Achilles, & Polyxenam vidit, eamque mox amare vehementèr cœpit. Igitur vbì Polyxenam ex corde non poſſet euellere, ſeruum mittit ad Hecubam, & vxorem Polyxenam poſcit, promittens ſe mox cum ſuis domum rediturum, ex quo facto non dubitet, cæteros ſe ſecuturos. Hecuba vt erat mulier prudens, nihil hæſitans, reſpondit ſe voluntatẽ Achillis Priamo detegere velle, & indè reſpõſa dare.

Achilles ſibi Polyxenam iungi cupit.

Priamus vbì hæc audiuit, ità ſe conſentire dixit, ſi exercitus Grẽcorũ abiêrit: ſin minùs, filiam ſuam hoſti cõiungere nolit. Achilles vbì voluntatẽ Priami ac reginæ accepit, plùs in amorẽ Polyxenæ exardeſcit. Et vt eam obtineat, incipit diſſeminare querelas, quòd vnius mulieris cauſa tota Græcia & Europa vocata fuerit, & quòdiã multos nobiliſſimos duces amiſerint, nec ſpes ſit capiendæ ciuitatis munitiſſimæ. quarè oportere ait pacem fieri, & aliquandò exercitum iam pluribus annis defatigatum reducere. fit murmur non puſillus, alijs conſilium Achillis approbãtibus, alijs contradicentibus. maior tamẽ pars regum atq; principum cõſilium Achillis reprobat: quarè Achilles Myrmidonibus ſuis mandat, vt contra Troianos ampliùs arma non ferant. Intereà in exercitu Grẽcorũ victualia deerant, quarè Palamedis habita deliberatione cum proceribus, placuit communi conſilio, vt Agamemnon mitteretur ad regẽ Telephum Myſium, quod idem gratantèr accepit. diſcedit, & à rege Telepho benè ſuſcipitur, qui eum cum victualium copijs non paruis remiſit.

Per idem tempus Palamedes exercitũ Græcorum educit, & impreſſionẽ Deiphobo facit atq; interficit, ex quo prælium conſurgit acerrimũ, fugãtur Troiani. At glorianti Palamedi Alexander conuerſus, collũ illi transfixit. glomerãtur indè Phrygij, tela conijciunt, Palamedemq; occídunt. Hæc Dares.

Deiphobi mors.

Palamedis mors.

Dictys tamen alitèr ſcripſit, cui multi conſentiunt, adſtruẽtes Vlyſſem, Diomedem & Menelaum falſas literas cõſcripſiſſe, in quibus cõtinebatur, quomodò Palamedes promiſſa ſibi grãdi pecunia, exercitum Græcorum voluiſſet prodere, & pro fide faciẽda, inſtituerint per familiarem vnũ Palamedis, qui aurum, de quo in literis cauebatur, capiti illius ſuppoſuit, quod poſteà Vlyſſes, adductis Græcis in teſtimoniũ factæ ꝓditionis, inuenit: quod cùm inuentum ſub capite ipſius extraheretur, quaſi cõuictus eſſet, in eũ irruunt Græci & obtruncare volunt: ſed Palamedes animosè eis reſiſtens, ſe innocentẽ proclamat, & vnicuiq; duellum offert.

Accepta conditione duelli ab Vlyſſe, tumultus ſedatur. Credidit Palamedes Vlyſſem bono animo procedere, & amicum eſſe. Vlyſſes tamen non immemor ꝙ eum ad bellũ traxiſſet, nihil omiſit, & opportuno tẽpore dum ipſe Palamedes & Diomedes in colloquio eſſent, dicebant hi duo Palamedi, quòd certificati fuiſſent, ꝙ in puteo qui ad manum erat, theſaurus abſconditus eſſet. Palamedes eorũ fraudis ignarus, eis præſentibus in puteum deſcẽdit. quem vt viderunt

runt adima putei peruenisse, statim lapidibus obruunt, & mortuum in puteo dimiserunt. ità vir maximus Nauplij regis filius, circunuentus, indigno perijt exitio. & fuêre qui eius cõsilij haud expertem dicerent Agamemnonem, sed hoc multi putant esse fictum, & Palamedem in bello xj. fuisse interfectum, vt dictum est.

Nauplius.

Cõuocatur à Nestore Græcorum principes.

Palamede occiso, Nestor qui maior natu erat, noctù duces in cõcilium vocat. hortatur vt imperatorem præficiãt, & si eis placeat, Agamemnonem. id minima cum discordia fieri posse: adijcit, sub eius imperio satis felicem exercitum fuisse. Omnes igitur Agamemnonẽ eligunt. Postera die Troiani in prælium exeunt, quibus Agamemnon occurrit. fit magna cędes, et postq̃ maior pars diei transijsset, prodijt Troilus, cędit deuastatq; Argiuos atque fugat. postera die eodem ordine acies cõcurrunt, sedecim Greçorũ duces Troilus interfecit. pugnat̃ continuis septẽ diebus, Agamẽnon inducias petit per duos menses.

Agamemnõ imperator eligitur.

Oraĩ Achilles vt pugnet.

Inter hęc Agamẽnon mittit ad Achillem Nestorem, Vlyssem & Diomedem, rogantes eum, vt in bellum prodiret. abnegat, cœpitq; eos malè accipere, dicẽs pacem fieri oportère perpetuã, nec tanta pericula ob vnius Helenę causam expectare. Polyxenã enim ardebat. Renũciabant illi Agamemnoni, Achillem in ꝓpositο suo pertinacitèr manere. Agamemnon conuocatis ducibus, consultat quid fieri debeat. Menelaus hortatur eum, vt cũ exercitu in pugnã prodeat, nec terreri debeat, si Achilles se excusset aut subtrahat. Troianos non habere Hectorem, ad quæ Diomedes & Vlysses, Troilum dicunt non minùs quàm Hectorem virum fortem supereſſe.

Saucius Menelaus.

Tempus pugnæ vbi venit, Agamemnon, Calchante suadente, Menelaus, Aiax, Diomedes, exercitum educunt, contrà Troiani. fit magna cædes. Troilus Menelaum sauciat, multos interficit, Argiuos in castra fugat. nox pręlium diremit. Postera die Troilus & Alexander exercitum educunt, contrà Argiui prodeunt. Troilus Diomedem sauciat, in Agamemnonem impressionem facit, necnõ ipsum sauciat. per aliquot dies pugnatur acritèr, multa millia hominum ex vtraque parte trucidantur. Agamemnon vt vidit exercitum suum indiès diminui, petit inducias in septem menses. Troilus negabat dãdas, sed potiùs per irruptionem naues Græcorum incendendas. attamen communi consilio inducię dantur.

Agamemnõ petit inducias.

In his inducijs Agamemnon cum Nestore, nomine toti⁹ exercitûs, Achillem adijt, rogatque vt quia in maximo periculo Græci essent, eos non desereret, adiectis quæ dici possent pro re opportunis. Tandèm Achilles se non proditurum respondit, sed pacem parari oportere. conqueritur tamen quòd tãtis precibus obsistere ad plenum nõ vellet, se milites suos missurum. Agamemnon tum gratias egit, sperans vbi suos periclitari videret, pugnæ se rursum ingereret.

Tempus pugnæ aduenit. Troiani exercitum educũt, contrà Argiui occurrunt. Achilles Myrmidones suos armatos ad Agamemnonem mittit. pugna facta, Troilus in acie prima Argiuos cędit, Myrmidones fugat, & impressionẽ vsq; in castra facit, multa occidens, plurimos vulnerans. Solus tum Aiax viriliter obsistit. tandèm Troiani victores in oppidum reuersi sunt. Postero die Agamemnon omnes duces exercitus secum eduxit, contrà Troiani pręlio commisso, cùm per aliquot dies acritèr pugnatur, multi trucidãtur, Troilus Myrmidones persequitur, sternit & fugat. Agamemnon vt vidit plures sui exercitûs occisos, inducias in triginta dies postulat, in quibus suos quique sepulturæ tradunt.

Troianorũ victoria.

Inducię.

Tempus pugnæ vbi venit, concurritur vtrinquè. primo die Troilus Argiuos sternit, fugatq;, multa exprobrãs. Achilles vbi vidit Myrmidones occidi passim, Troilum sæuire & insultare, Argiuos in extremis laborare, se amplius continere non poterat, sed prorumpit in hostes clamore valido: eum continuò Troilus excipit & sauciat, Achilles de bello saucius redijt. pugnatur cõtinuis sex diebus. die sexto cùm vterque exercitus inter se pugnando fugaretur, Achilles curato parũpèr vulnere, Myr-

Achilles à Troilo sauciatur.

midones hortatur, vt fortitèr impreſſionem faciant. At vbì maior pars diei tranſiuit, prodijt ex aduerſo Troilus, Græcoſq; vertit in fugã. Tum his Myrmidonum ſuppetijs ſuperuenientibus, Græcorum exercitus reſiſtit, impreſſionem in Troilum faciens. equus Troili vulneratur, & cum eo cecidit. Quod vi-
Troil' perit dens Achilles, occurrit, & ipſum occídit, & ex prælio trahere cœpit. & ſubtraxiſſet, niſi Memnon Perſarum dux, corpus eius vi abſtuliſſet. Memnõ poſteà impreſſionem facit. quem vt vidit Achilles ſequentem, ſe conuertit: &
Memnonis interitus. vulneratus ab eo, ipſum Memnonem multis plagis tandèm occídit. Hæc Dares.

Dictys verò refert, in prælio Troilum captum vnà cum Lycaone, quos in medium productos, Achilles iugulari iuſſerit ex indignatione, quòd Priamus ſuper his quæ ſecum tractauerat, non adimpleuit. Vtcunquè ſit, Troilus perijt, & petente Priamo, Agamemnon inducias in triginta dies fecit. quibus diebus Troilum magnifico funere ſimulq; Memnonem Troiani ſepulturæ mandant. Hecuba mœſta nimis ſuper Troili morte, nec oblíta Hectoris, & quòd amboab Achille fuiſſent perempti, ad vlciſcendas filiorum deplorandas neces Alexandrum accerſit, hortatur vt in vl-
Conſiliũ de interficiẽdo Achille. tionem fratrum, Achillem vel per inſidias tollat: Scire ſe, quàm vehementèr Achilles Polyxẽnã depereat. Nunc velit inducíarum tempore Polyxenam ei in matrimonium offerre, ſperet eũ eius rei conficiẽdę gratia, vt in phanũ Apollinis veniat, inuitari poſſe. Et quia temerarius erat Alexander, & ad vindictam pronus, pollicitus eſt ſe deſiderata matris facturum.

His ità peractis, Hecuba per internũcios ad Achillem mittit, cum mandatis à Priamo datis, de filia Polyxena, ſi ei placeat, ſub pacto promiſſo quòd abeat, deſponſanda. His acceptis, Achilles Polyxenam amans, lætus poſtera die ad phanum Apollinis ſe venturum conſtituit. nocte illa Alexander cum quibuſdam fortiſſimis militibus in phanum ſe occultat. Sequenti verò die Achilles cum Antilocho Neſtoris filio ad conſtitutum venit, phanumq; ingreditur.

Cognita re apud naues, vt refert Dictys, indignatio exorta eſt. nam antè rumor eſt proditionis exortus, quem facto Achilles auxerat. ob quæ, vt concitatus miles non prorumperet, temerè Aiax cum Diomede & Vlyſſe ad lucũ, in quo templum erat, pergũt, ante phanum operientes Achillem egrediẽtem, ſimul vtì rem geſtam intelligerent, deterrerentq́ue, decæterò vt à colloquio hoſtium clandeſtino abſtineret.

Interìm Alexander compoſitis cum Deiphobo inſidijs, ipſe Deiphobus ingreditur ad Achillem, quaſi confirma-
Figitur Achilles turus pollicita de ſorore, iuxta aram amplexus inermem in ſacello Apollinis nihil hoſtile metuentem: & ità tenuit ſub amicitię ſigno tãtiſpèr, quoàd Alexander librato ferro procurrens auerſum hoſtem per vtrunque latus geminato transfigit ictu: quo facto, ſeſe proripiunt à parte alia, atque in ciuitatem perueniunt.

Hoc cùm vidiſſet Vlyſſes, haud temerè eſt, inquit, quòd hi turbati & trepidi proſiluêre. Ingrediuntur, & Achillem ſtratum humi, exanguem inueniunt. ſpirans adhuc Achilles, dolo, inquit, me atque ex inſidijs Deiphobus & Alexander Polyxenæ gratia circunuenerunt. Quo dicto exhalauit animam,
Achillis atque Antilochi mors ſimul & cum eo Antilochus manſit occiſus, quos ſui in caſtra referunt.

Aeneas vbì Alexandrum occidiſſe Achillem in templo per dolum accepit, facinus execratus eſt. Apollinis enim ſacra potiſſimùm ipſe tuebatur. Helenus Priami filius quoquè à ſce-
Heleni fuga lere abhorrens, aufugit, atque ſe Chryſi in templo adiunxit, vbì Chryſes illum Diomedi & Vlyſſi commendauit, ductuſq́ue eſt ad naues: vbì depoſito omni metu, ait ſe non temerè parentes patriamq́ue deſerere, ſed deorum actum admonitione, quorum delubra ab Alexandro contaminata eſſent, excidiumq́ue Troianum imminere. Conferunt Græci, Heleni dicta Calchantis præſagijs: & conſentientibus cunctis, eum in fidem recipiunt. alij tradunt Helenum à Grẽcis captum eſſe.

Aga-

Agamemnon inter hæc concilium conuocat. placet omnibus, vt quid faciendum sit, à dijs postulent. Missi sunt continuò, qui cõsulant oraculum deorum, à quibus responsum, Achillis negocium suæ progeniei auxilio expediẽdum. Ad hæc Aiax: Cùm Achillis filius supersit Neoptolemus, erit vocãdus, vt patris vlciscatur mortem. placet omnibus, daturq; negociũ Menelao, hic Scyrum proficiscitur ad Lycomedem auũ eius, impetrat vt nepotem Argiuis mittat, quod Lycomedes sinè difficultate permiserat.

Accessus Pyrrhi ad Troiam.

Paulò pòst Pyrrhus, quem Neoptolemum vocauit, genitus Achille, superueniens, à Myrmidonibus recipitur, & ab omnibus Græcorum ducibus salutatur, qui omnes ad Agamemnonem cœnatum veniunt, ibiq; inter epulas plurima iuueni patris fortia facta virtutesq; commemorantur. Quibus Pyrrhus nõ mediocritèr lætus, respondet, daturum se operam, vt non indignus patre inueniatur. deindè ad sua quique tentoria abeunt, & quiescunt.

Transactis inducijs, reges ac duces ad pugnam exeunt, inter quos Neoptolemus, circum se Myrmidones habẽs atq; Aiacem, quem affinem loco patris colebat. Interìm Troiani ex aduentu Euryphili Mysiæ regis exhilarati, eum ducem sui exercitũs statuunt, armaq; capiunt. & vbì signum datur, manus conserunt, magna vi vtrinquè certãtes. Euryphilus Peneleum obtruncat, Nereumq;. tum Neoptolemus aduolat, deiectumq; Euryphilum gladio interfecit. quòd vbì animaduertunt Troës, quibus spes in Euryphilo fuit, sinè ordine fugã ineunt: Græci sequuntur, & multos in fuga occídunt.

Euryphilus auxilio Troianis venit.

Postero die egresso vtrinquè milite, Alexander Troianus multos sibi obuios strauit atq; occídit. Tunc, vt refert Dictys, Philoctetes progressus aduersùs Alexandrum, eum ad singulare certamen prouocat. placuit Paridi, spatiũq; duobus ipsis diffinitum est. Igitur primus Alexander incassùm sagittam contendit, Philoctetes secutus, sinistrã manum Alexandro transfigit, ac iam fugiẽtẽ tertio cõsecutus vulnere, per vtrũque pedem mittit, fatigatũq; interficit.

Alexãdrum perimit Philoctetes.

De his sagittis ità scriptum inuenitur, q; Hercules moriturus, Philoctetæ q erat ex Melibœa vrbe Thessaliæ, de oñibus reliquijs suis intimauit, & eum cõpulit iurare, nè alicui de suo corpore indicaret, dans ei pro munere sagittas hydræ felle infectas. Et postea in Troiano bello fatatũ fuit, sagittis Herculis opùs esse ad Troiam expugnandã. missus fuit Vlysses, qui Philoctetem tãdèm inuenit, & is Alexandrum interfecit, quem dicunt alij ab Aiace lœthalitèr vulnerato interfectum, vt vterque mortuus à suis sepeliatur.

Melibœa patria Philoctetæ.

Tum Aiax (vt refert Dictys) Telamonius interfecto iam Alexandro, fugientes Troianos vsque ad portas persequitur, ibiq; cæsa est vis multa hostium in compressione. Interìm multi eorum qui primi euaserant, muros ascendunt, & saxa super clypeum Aiacis deijciunt. Philoctetes verò eos qui de muris pugnant, sagittis perturbat, multosq; interficit. atq; eo die excisa euersaq; mœnia vrbis forent, ni nox iam ingruens, Græcos ab incepto auertisset. quamobrèm destituit omnis vis atque audacia Troianos, nullis confidentes externorũ hominum vel suorum auxilijs siue consilijs firmioribus.

Postera die Agamemnon cœpit exercitũ ante vrbem instituere, & Dardanios in prælium vocare. Priamus manere suos in vrbe iubet, & eam munire. Superuenit intereà Pentesilæa regina cum Amazonibus optimè armata, & altera die exercitum contra Agamemnonem educit in prælium. per aliquot dies acritèr pugnatur, Argiui ad castra sæpè fugãtur, et nisi Diomedes restitisset, Amazones naues incendissent, & Argiuorũ exercitum vastâssent. Itaque Pentesilea procurrit quotidiè, multas cædes edit, donèc Pyrrhus (aliàs Neoptolemus) ibì obuiat. hic enim Myrmidones educit, Agamemnon aũt reliquũ exercitũ iungit. concurritur vtrinquè, & dum multi cæsi essent, Pẽtesilæa Neoptolemum inuadit atq; sauciat. ille dolore vulneris in eam irruit, & statim obtruncauit. Eo facto totum exercitum Troianorum in fugã conuertit, & in vrbẽ proruẽtes vix

Amazones Priamo subueniunt.

Pẽtesileam Pyrrhus necat.

Troianorũ muri obsidentur.

se recipiũt. Argiui sequẽtes, muros obsidione cingunt, vt Troiani exire non possint.

Cæterùm vbi hostis muris infestus magìs sęuit, nec spes resistẽdi magna adesset, proceres in seditiõem versi, decernunt Helenã Græcis restituendã. quod postquàm Deiphobus cognouit, traductam ad se Helenam matrimonio sibi iungit, Priamo & Hecuba permittentibus. Tunc Antenor, Aeneas & Polydamas petunt, vt in tãto discrimine rerum conciliũ cogatur. Priamus cõcione vocata, iubet quæ velit quisq; dicere.

Antenoris consilium.

Antenor memorat Hectorem Troię principẽ, cęterosq; natos eius, cũ multis ducibus esse interfectos, Argiuos habere adhuc viros præstantissimos, Agamemnonem, Neoptolemum, Menelaum, Diomedem, Aiacem Locrũ, Nestorem, Vlyssem: Econtrà Troianos clausos, metuq; perterritos. suadet vt Helena cum his quę Alexãder abstulit, restituatur & pax quęratur. & postq̃ multa pacis verba faceret, surgit Amphimachus filius Priami adolescens fortissimus, & duris Antenorem adoritur, ipsumq; & eiusdẽ voti socios cœpit vehemẽtèr increpare, suadet potiùs educendum esse exercitum, et irruptionẽ in castra hostium faciendã, donèc aut vincãt, aut victi fortitèr pro patria occũbant. Tum surgit Aeneas, leuibꝰ mitibusq; verbis Amphimacho respondet, pacemq; petẽdam summoperè suadet.

Aeneæ consilium.

Contrà Priamus multis in Antenorẽ atq; Aeneam inuehitur, suasores belli eos fuisse, Antenorem legatum in Græciam missum, redeuntem, cõtumeliosè se tractatum à Græcis retulisse, & ipsum ad bellum prouocâsse. Aeneã verò cum Alexandro Helenam rapuisse, proindè pacem cum Græcis se habere neq; velle, neque posse: pretabaturq; vt omnes parati essent signo dato, irruptionem in hostes facere, aut vincere, aut mori. tum concilium dimisit.

Aeneas & Antenor occidendi.

Priamus Amphimachũ secum in regiam duxit, & vereri se dixit, ob hos qui pacẽ adeò enixè suasissent, nè vrbẽ proderent, eos habere multos de plebe similia sentientes, opùs esse eos interfici. si id factum sit, se patriam liberare posse, atque superare Argiuos. simul rogat vt paratus sit in armis, idq; sinè suspicione fieri posse: postera die se in arce, vt solet, rem facturum diuinam, eosq; ad cœnã vocaturum, tunc Amphimachus irruptionem faciat, eosque interimat. Amphimachus mox consilium patris approbat.

Ea die conueniunt clàm Antenor, Polydamas, Vcalegon, Amphidamas, Dolon, dicentes se mirari regis pertinaciã, qui perire cum patria mâllet, quàm pacem facere: vocatoq; Aenea, Antenor se animaduertisse Priamum iratum ait, de concilio surrexisse, cùm ei de pace suaserint: vereri se, nè quid noui ineat. Ideò placere, vt ipsi pro pace ad Agamemnonem mittant, se & suos saluent, & ciuitatẽ illi tradant, nè mox cum desperatis pereant.

Coniuratio Aeneæ, Antenoris & Græcorum.

Inter hæc peruenit ad Aeneam consilium regis de ipsis interficiendis, concludunt sibi mutuò auxilia contra insidias se præstare debere. Itaq; coniurãt, & statìm Polydamantem, qui ex his minimè inuidiosus erat, ad Agamẽnonem mittũt. is clàm abijt, Agamemnonem data securitate conuenit, & quæ sibi ac socijs placeant, exponit. Agamemnon noctù duces in consilium aduocat, eadem refert, et quod cuique placeret, dicere imperat. omnibus placitum est, vt oblationem accipiãt, securitatem illis promittant.

Ilium prodendum.

Abijt Polydamas, refert responsa. conueniunt posteà, iureiurando promissa hinc indè firmant: hi, vt Ilium tradant Græcis: rursumq; Græci, vt Antenori, Aeneæ & socijs omnibus suis parentibus, liberis, coniugibus, consanguineis, propinquis & amicis, & alijs qui vnà coniurâssent, fidem seruent, & cum bonis suis omnibus securos teneãt. Quibus vt sic firmatis, Antenor Aeneasq; ad opus se accingunt, & maturè se omnia facturos promittunt.

Armati veniũt Aeneas & Antenor ad Priamũ.

Intereà rex Priamus Aeneam & Antenorem ad se venire mandat, cupiens propositum suum adimplere, & eos interficere. Sed Antenor & Aeneas qui in ciuitate potentes erant, & plebi grati, sepți multis armatis, ad regem veniunt. quo territus rex, statìm Amphima-

phimachum monuit, nè quid inciperet, ſed ad præſens ſuperſederet, cui facile erat perſuadere, cùm videret ſe conſiliata non poſſe perficere. Antenori itaq;, Aeneæ & ſocijs ad proditionem tendẽtibus, in mentem venit de palladio. erat enim imago quædam, quæ ferebatur olim in templum Palladis è cælo deſcẽdiſſe, editumq́ue oraculum, Troianis exitio fore, ſi id palladium quod in templo Mineruæ eſſet, extra mœnia tolleretur. placuit illis de hoc Græcos certiores fieri. quod cùm accepiſſent Greci, facilè fidem adhibent, cùm & Helenus illud fatale fore Troianis, licèt inuitus, prædixiſſet.

Eius rei cauſa fertur Antenor ad ſacerdotem Thoantẽ palladij cuſtodem, noctù veniſſe, maximam auri quãtitatem obtuliſſe, & ſic corrupiſſe. alij verò ſcribunt, quòd Diomedes atq; Vlyſſes per cloacas ſeu cuniculos aſſcenderint arcem Troiæ: & occiſis cuſtodibus, ſimulacrum (id eſt, palladium) ſuſtulerint, & extra mœnia Troianorum ad Græcos portauerint, quo viſo, exclamat Helenus finem Troianorũ adeſſe, quippe, quo maximè ſuſtentaretur ciuitas, palladium fuiſſe: quo ablato, exitium ingruere.

De equo Troiano.

Quę verò de equo dureo ſiue ligneo, quod memorabile Vlyſſis inuentũ ſcribit Philoſtratus, feruntur vulgò, à poëtis deriuata ſunt, qui hiſtoriam illo tegunt velamine. cæteri enim machinam bellicam putant fuiſſe equũ, velutì arietis in bellis vſus eſt. Palæphatus quidem miræ magnitudinis molẽ fuiſſe inquit. illa quum diruptis portis eſſet à Troianis Sinonis conſilio in vrbem introducta, Greci qui in valle, quę nomen indè habet, latuerant, inuadunt vrbem deditam conuiuijs, atq; deſtruunt. Hæc fermè Palæphatus.

Aenaes & Antenor Achiuis portã aperiunt.

Dares autem refert Antenorem ac Aeneam cum Græcis egiſſe, quòd nocte ſequenti illis portam quandam quæ in cuſtodia eorum erat, reſerarent. ea gratia Antenor & Aeneas iuxta promiſſa venientem Neoptolemum cum exercitu recipiunt, portam reſerant, lumen accendi faciunt. Tum ad introitũ Pyrrhus proditoribus præſidia pro conſeruatione ſuorum inprimis dat. mox deindè vbi ſignum datum eſt, Græci irrumpunt, paſsim quoſque obuios obtruncant, tum in ore ſuorum liberi parentesq́; pereunt.

Interìm Priamus re cognita, ad aram Iouis confugerat, multiq́; ex eo ad reliqua deorum templa. verùm nullibì ſalus, vbiquè luctus, vbiquè mors. Ingreſſi regiam Græci. ibì Menelaus Deiphobum poſt mortẽ Alexandri Helenæ matrimonio iũctum, *eſectis auribus, brachijs, naribusq́ue truncatum, ad extremũ ſummo cruciatu necat, deindè Priamum Pyrrhus ſinè vllo ætatis atq; honoris delectu retinentem vtraq; manu aram iugulat. Hoc modo conſumptis innumeris, deliberant ſuper his, qui ad deorum aras ſe receperant. decretumq́; ab omnibus eſt, vtì per vim auellerentur. quod eſt factum. poſt hoc deprædatam ciuitatem Græci ſubmiſſis incẽdijs, flammis rapacibus expoſuerũt, quibus magnifica ruunt palatia, & exuſta pereunt in fauillam.

Deiphobi ac Priami interitus.

Troiæ excidium.

Exciſa vt ſic famoſa Troia, Agamemnon in templo Mineruæ duces Græcorum iuſſit adeſſe, & inprimis Helenã adduci fecit, atq; Menelao petẽti, conſilio oñium quaſi vim paſſam reſtituit. Caſſandram autem regis filiam, quæ parentibus ſuis excidiũ vrbis longè prędixit, & vt Helena reſtitueretur, ſuaſit, duces omnes Agamemnoni in ſui laboris pręmium conceſſerunt. Tunc Antenor atq; Aeneas acceſſerunt. exponũtq́; qualitèr Helenus atq; Andromacha filij regis Priami, ſempèr diſſuaſerint bellum cum Græcis, rogant eos liberos dimitti. Aſſentiuntur Græci illis libertatem concedi, ſuaq́; omnia reſtituí. fecerunt tamen Andromacham Neoptolemo aſſignari, libertatem quoquè impetrabat Helenus Hecubæ. Statuerunt inſuper, quòd oñes nobiles mulieres, quę mortem euaſerant, liberè permitterentur abire. prædam reliquam cum pace inter Græcos diuiſit Agamemnon, nec quiſquam contraire diſtributioni attẽtauit.

Reſtituitur Helena.

Nobiles mulieres liberè dimiſſæ.

His ità peractis, diſponũt à Troia recedere, ſed tanta maris tempeſtas ſuperuenit, quòd nauigare nemo auſus fuit. Græci ſuper hoc Calchantem conſu-

lunt, quibus Calchas ait, hoc eis accidere pro eo, quòd nondùm Achilli satisfactum esset in templo Apollinis interfecto. immolandum autem esse dijs de ea, propter quam mortem subijt. mox Pyrrhus Polyxenã perquiri facit, Agamemnon Vlyssem requirit, qui ad preces Hecubæ eam absconderat, nescireq; se vbi esset respondit.

Antenor autem videns se tantoperè inquisitum prægrauari, eam prodidit, atque de arcano vbi latebat abstractam, Agamemnoni præsentauit. Euestigiò eam Pyrrhus in piaculum mánium patris ad eius tumulum perduxit, & post multas lachrymas truculentus iuuenis iugulauit, feruntque eam, licèt tenellam, tam constanti animo & intrepido vultu hanc mortem suscepisse, vt maxima admiratio omnibus facta fuerit. dicebat enim, mori sibi in patria eligibilius esse, quàm in exilio perpetua anxietate viuere.

Certatur tunc quoquè inter Vlyssem & Aiacem Telamonium pro palladio, de quo plura dicere omitto, nisi quòd Dictys refert, Vlyssi palladiũ adiudicatũ ab Agamemnone & Menelao gratiam Vlyssis sequentibus. ob quod Aiax indignatus, vindictam se exacturũ denunciat, sed postera luce inuenitur interfectus, ex quo oritur tumultus. Vlysses autẽ veritus vim sibi fieri, clàm Ismarum aufugit, atque ità palladium apud Diomedem reliquit. Pugnatũ est ita q; ad Troiam annis decem, mensibus octo, diebus duodecim, & vt refert Dares, corruerunt ex Argiuis octingenta & 70. millia: ex Troianis autem, sexcenta 76. millia vsq; ad oppidum proditũ: posteaquàm captũ est, cæsa sunt hominum ducenta 76. millia.

Capta Troia anno mũdi 4000. & circiter 20.

Tunc Antenor Priami regis affinis, ab Agamemnone Ilij rex præficitur, & ibidèm regnauit annis fermè 22. Aeneas autem, licèt isto dignior & natu maior esset, tamen quia Polyxenã consobrinam suam Priami filiam, apud Anchisen patrem suum absconderat, ab Agamemnone reprobat⁹, Troia pulsus fuit: quamobrèm Aeneas exiens in Dardaniam insulam, vt suũ ibidèm congregaret exercitum, ab Antenore reuersus clausis portis excluditur. Tunc Troiani omnes qui euaserant, reuertentes, Antenorem in regem recognouêre.

Per idem tempus Cassandra deo plena, multa in Agamemnonem aduersa pronunciat: insidias quippe ei ex occulto, cædemque domi per suos dispositam: prętereà vniuerso exercitui profectionem ad suos, exitialem fore. Hæc de bello Troiano eo diximus breuiùs, quo est historia pluribus, à cæteris ferè cunctis, velata fabulis. Agamẽnonis calamitas.

Græcis ad patriam redeuntibus, accepit Nauplius, Palamedem filium per insidias Vlyssis & de consilio Græcorũ fuisse interfectum. propter quod rex Nauplius vindictam quærens, vt audierat Græcos mare ingressos, qui necessè habebant ire per cõfinia regni sui, disposuit per suos, ignes in mõtibus accendi scopulosis, vt nocte nauigantes, decepti, scopulos accederent: quamobrèm in ipsis rupibus & scopulis plùs q̃ ducentæ Græcorũ naues sunt submersæ. Et Oileus Aiax Locrẽsium rex, cum trigintaduab⁹ nauibus tẽpestate actus, postquàm natando euadere naufragium conatus esset, cum suis per noctem tabulis fluctuantes, scopulis appulsi periêrunt. Nauplij dolus. Aiacis interitus.

Interìm Nauplius Agamemnonem & Diomedem persequi statuens, nuncium ad Clytemnestram Agamemnonis vxorẽ misit, scribens quomodò Agamemnon vnam de filiabus Priami duxerit in vxorẽ: suadet vt sibi prospiciat. Credit mulier, & quia absente marito adulteriũ cum Aegisthо commiserat, Agamemnonem venientem Aegisthus adulter suasu Clytemnestræ prima nocte per insidias interfecit. quo mortuo, Aegisthus Clytemnestram duxit vxorem, regnum Mycenarum occupauit. Agamẽnonẽ interficit Aegisthus.

Supererat autẽ Agamemnoni filius ex Clytẽnestra adhuc impubes, Orestes nomine, qui Electræ sororis suę diligẽtia seruatus est, peruenitq; ad Idomeneum Cretæ regẽ. is cùm factus esset adultus, capta opportunitate, clam Mycenas intrauit, Aegisthũq; regem interemit, Clytemnęstramq; matrem propriam crudelissimis pœnis affecit. Perimit Aegisthũ Orestes.

Rebus illis occasionem Nauplius dedisse

Diomedis exilium.

disse fertur. Nam eodē modo Aegiales vxoris Diomedis fidem tentauit: quarè Diomedes siue pudore vxoris auersus, siue illius opera à regno excluſus, ad Argiuos non redijt, ſed exulans, ad partes Apuliæ ſe contulit: vbi teſte Feſto, cum Dauno rege partem regni ſortitus eſt. Socij verò eius Brunduſium & Neapolim erexêre, alij quoquè ex ſocijs eius ab ipſo recedentes, Diomedæam inſulam ab ipſo ſic dictam, haud procùl à monte Gargano, habitare cœperũt, vbi & Diomedes ipſe fertur ſepultus, & templo tãquàm deus ibi cultus.

Menelai nauigatio.

Menelaum dicit Homerus poſt excidium Troiæ ad regem Aegypti Proteũ diuertiſſe, deindè appulſum Cretam aliqui ſcribunt, vbi cũcta de Agamemnone fratre occiſo percepit. Infeſt⁹ aliquãdiù Oreſti, quòd tam ſeuerè matrē vindicâſſet, tandèm recõciliatus, Hermionen Oreſti in matrimonium collocauit. erat autem Hermione filia Menelai & Helenæ, & vt aliqui volunt, Menelaus in regno Mycenarum conſenuit.

Vlyſſis nauigatio.

Vlyſſes verò, vt ex Dicty Cretenſi videre eſt, recedens è Troia cum nauibus multis, auro, argento & multis bonis onuſtus, poſt aliquot dies nauigans mare, tempeſtate ſuborta, in Siciliã delatus eſt. Ibi à duobus regibus, vt ipſe refert, Cyclope & fratre eiuſdem oĩbus bonis deſpoliatus eſt, & nihilominùs ab eorum regum filijs Polyphemo & Halizone in carcerem cum ſuis detruſus. tandèm verò liberatus, clàm cum ſocijs diſceſſit, abnauigansq; in Aeolidem inſulam peruenit. Deindè ad Circen, quę hominum ſpecies tranſmutare ferebatur. ſiue id poëticum eſt, ſiue dęmonum illuſio, Auguſtinũ vide 18. de ciuit. Dei cap. 17. & 18.

Circe.

Telegonus.

Apud illã cùm idem Vlyſſes (vt fertur) per annum manſiſſet, ex ea Telegonum ſuſcepit filium. verùm quum euaginato gladio eidem minaretur, niſi ſocios in priſtinam formã redigeret, perimẽdam, ab eadem quod poſtulabat obtinuit, & plenus conſilijs diſceſſit, atq; Circen dereliquit. Tum apud Calypſo moratus eſt aliquantiſpèr, à qua diſcedens, Sirenes inuenit. didicit autem anteà illas dulcedine ſui cantûs ſoporem hominibus inducere ſolere, et naues deindè ſubuertere: quamobrèm aures ſuas atq; ſociorum obturauit cera diligentiſſimè, ità quòd cãtantes Sirenes minimè poterant audire.

Sirenes.

Tranſito hoc periculo, perducti ſunt vi ventorum inter Scyllam & Charybdim: ibi ab ipſa maris ingluuie plùs q̃ medietas nauium ſuarum abſorpta fuit, & vix cum medietate aufugit, & in manus Phœnicum per mare prædantium incurrit, qui eum deſpoliatum oĩbus bonis, cum ſuis incarcerant, & poſteà nudos dimittunt. poſteà ad Idomeneum regem Cretæ peruenit, qui auditis infortunijs Ithacenſis Vlyſſis, eum benignè ſuſcepit, & tandèm donatũ duabus nauibus, auro atq; argẽto plurimo, ad ſua redire permiſit. qui recta via tendebat ad Antenorem, à quo hilaritèr acceptus, paululumq́ue moratus, audiuit terram ſuam à quibuſdam inuaſam, & Penelopen vxorem honeſtiſſimam matronam, quòd alteri nuberet, infeſtatam.

quid veri in his lateat, Palæphatũ in incredibilibus vide.

Adiutorio igitur Antenoris properat, & ei iam aduentanti filius Telemachus occurrit, edocet de oĩbus, ac patrem in ſuam ciuitatem noctù introducit, in qua dormientes inimicos inuaſit atq; interfecit: & ſic gratulãtibus cunctis, & maximè Penelope, in regnum eſt reſtitutus. poſteà Telemachus Antenoris filiam duxit vxorem. Viſionem habuit poſteà per quietẽ Vlyſſes, q̃ à filio ſuo eſſet interficiendus, qua ex re Telemachum ſub fida cuſtodia teneri fecit.

Vlyſſis ſomnium.

Sed intereà Telegonus quem ex Circe genuit, intellecto ex matre, q̃ Vlyſſes pater eius eſſet, ſecutus & regna patris ingreſſus, cùm indiſcretiùs accedere Vlyſſem peteret, & prohibitus à terrę cuſtodibus, nam obſeruabatur Vlyſſes, nè à Telemacho aut ſuis periret, ipſe vt inexpert⁹, cuſtodes Vlyſſis vſq; ad quindecim interfecit. fit clamor. & Vlyſſes timens Telemachum, exit. accelerans, cernit occiſos, & præ ira in aduenam Telegonum authorem cædis iaculum dimittere vult, et ab eodẽ iaculo lœthalitèr vulneratur. inter hæc aduerſa lętatus fertur Vlyſſes, q̃ non à filio, ſed alia via eſſet interiturus. At vbi interroga-

Vlyſſis interitus.

tus eſt Telegonus, cognitusque Vlyſſis filius, Vlyſſes præſentibus omnibus edicit iſtum eſſe filium ſuum, vocatoq; Telemacho, Telegonum fratrem ſuum eſſe, fataque impleta: ac poſt triduum expirauit, & in Achaia honore regio ſepelitur.

De Pyrrho verò Achillis filio, multa ſcribunt. ex parte patris, habuit Peleum regem Theſſaliæ, auum: ex parte matris, Lycomedem filium regis Acaſti, auum. ſed proauus Acaſtus expulit Peleũ à regno Theſſaliæ, Pyrrhus rediens à Troia, multis tẽpeſtatibus actus, venit clàm in Theſſaliam, duos filios Acaſti regis occídit, & tandèm pacem inter Acaſtũ proauum & Peleum auum fecit, & ab vtroque receptus in regem Theſſaliæ. Hermionẽ Menelai filiam, vxorẽ Oreſtis rapuit, & matrimonio ſibi copulauit: & dum Delphos ſemèl Apollinem conſulturus iuiſſet, intereà Menelaus Andromacham, alteram Pyrrhi vxorẽ fugat, quæ veniens ad Moloſſos, ibì filium peperit, qui Moloſſorum rex factus eſt.

Qñ venerit in Italiam Aeneas.

Aeneas Anchiſæ filius, patriæ (ſecũdùm aliquos) proditor, à Troianis tanquàm deus habitus, poſt tertium exactũ annum, cum vniuerſo patrimonio ſuo & nauibus duabus & viginti ſuſceptis, cũ Anchiſe patre & Caieta nutrice ſua vniuerſaque familia, ac tribus millibus & quadringentis viris, * in Latium ſeu Italiam anno ſexto principatûs *Labdõ veniens, regnare cœpit, & regnauit (vt Euſebio placet) tribus annis. hic omni forma & elegantia inclytus fuit, filium ſecum adduxit Aſcaniũ, multisq; Troianis conſociatis antequàm Italiam ingrederetur, profugus in Delphos inſulam primùm ad oraculũ Apollinis venit. à quo de Italiæ regno obtinẽdo certior factus, in Cretam confeſtim nauigauit. Indè in Siciliam, poſteà in Italiã tunc Latium veniſſe, reſponſoq; accepto, eo loco ſibi permanendũ, vbi menſas ederent. quod in Latio accidit. ibi enim ingẽs panis pro menſa per imprudẽtiam appoſitus, cum carnibus & quæ ſuperponebãtur, tandèm panis ipſe abſumptus eſt.

Iudic. 12. *Abdon

Troiani mẽſas conſumunt.

Ingreſſus autem Aeneas in Italiam, in Adriatici maris ora Corcyram & Melẹnam vrbes condidit, atq; per oſtia Tiberina intrans, haud longè à Laurẽto vrbe conſedit, vbi et quibuſdam regis Latini agris occupatis, Troiam nouam condidit. Indè ad Euãdrum regem Nicoſtratę filium profectus, eo procurante, cum Latino Aborigenum rege ei infenſo pacem fecit, cuius rei firmandæ gratia, Latinus filiam Lauiniam ei tradidit vxorem, ſecumq; pari authoritate cõregnare fecit. qua ex re Aeneas Laurentum rex appellari cœptus eſt.

Troia nouã.

Turnus autem Ardeæ & Rutulorũ rex, grauitèr ferens Aeneam externum à Latino ſibi prælatũ, vxore ablata Lauinia permotus, bello ſe vindicare ſtatuit: vndè & à Diomede Apuliæ rege, Mezentio Tuſciæ ſuperioris ſeu Agelliæ, atque Liguſto Liguriæ regibus, & à Camilla Volſcorum regina, auxilium per legatos poſtulauit, qui omnes contra Latinum, Euandrum, Pallantemq; eius filium atque Aeneam bella mouẽt: & congreſſi, poſt innumeras cædes Latinus à Turno interficitur, indè Pallãtem Euandri filiũ lancea perfoſſum occídit. Aeneas verò in Turnum acri animo conſurgens, ipſum ſuperans interfecit. Quo mortuo, Camillam Volſcorum reginam cum toto exercitu fudit.

Turnus.

Victoria igitur Aeneas obtenta, Latium cum Campanię parte obtinuit, & tribus annis regnauit. tandèm in Numicium Laurenti fluuium decidẽs, moritur: indeque ſublato corpore, & apud Laurentum vrbem ſepultus, fluuius eidem conſecratus eſt, & deus indiès ab accolis creditus eſt. ſed à prudentiſſimis authoribus creditur in eodem flumine necatus, & in mare deuolutus, piſcibus eſca factus. Hic Creũſam Priami regis filiam duxerat vxorem, ex qua Aſcaniũ ſuſcepit. Regno autem Latij ſuſcepto, Lauiniam Latini regis accipiens filiam, prægnantem moriens reliquit. Lauiniam igitur Latini regis ex Amata filiam formoſiſſimam, deſponſatam Turno, pater ob generis claritatem Aeneæ tradidit coniugem, quam Aeneas impręgnatam, moriens (vt dictum eſt) reliquit.

Latini interitus.

Aeneę interitus.

Lauinia.

Verùm Lauinia cùm Aſcanium priuignum

uignum timuisset, prægnans in syluas fugit, et ibi filium peperit, quem Iulium Syluium Posthumum appellauit. Ascanius autem postmodùm in nouercam mitior factus, cùm Albam vrbem condidisset, vltrò secedens, Lauiniæ regnũ reliquit, quod ipsa cum multa iustitia & honestate, donèc fili⁹ pubesceret, gubernauit, & maiori facto resignauit. deindè Lauinia (vt Eusebius refert) Melampodi nupsit, ex quo filium peperit, quem Latinum Syluiũ nominauit, qui etiàm fratri suo Posthumo successit.

Reges Albani.

Apud Albam primus regnauit Aeneas annis tribus, hic Lauinium condidit: huic succesſit Ascanius ex Creũsa filius, regnauit annis 33. Syluius Posthumius Iulius frater, filius Aeneę & Lauiniæ, regnauit annis 29. à quo, omnes reges descendẽtes, Syluij sunt dicti. Aeneas Sylui⁹ regnauit annis 31. Latinus Syluius regnauit annis 50. Alba Syluius regnauit annis 39. ab hoc Albani reges. Epytus aliâs Aegyptus Syluius, regnauit annis 24. Capys Syluius regnauit annis 28. Calpetus Syluius regnauit annis 13. Tiberius Syluius regnauit annis 8. ab hoc fluuius Tiberis dicitur, quia in eo est extinctus, & antè Albula dicebatur. Agrippa Syluius regnauit annis 40. Aremulus regnauit annis 19. hic fulmine ictus interijt. Auẽtinus regnauit annis 37. ab hoc Auẽtinus mons est dictus. Proca regnauit annis 23. Amulius Syluius regnauit annis 44. huius frater erat Numitor, cuius Rhea filium Romulum & Remum genuit, qui occiso Amulio, Numitorem in regnum restituunt, sub quo defecit regnum Albanorum.

Romulus. Remus.

Francus.

Hoc in tempore Francus quidam ex Hectore filius, à Troia fugatus, tota Asia peruagata, in Danubij ripas tandèm peruenisse fertur, Sicambriamque cõdidisse, indè Francos nomẽ posteà accepisse, de quo dicetur in secũdo volumine generatione 13. de quo Vincentius Gallus historicus. Alij verò, vt refert *Gotf. Viterbieñ, Francum principalem fuisse memorant de genere Priami. Antenor Priami regis affinis, cùm in Troia post excidiũ eius 22. annis regnâsset, ab Hectoris filijs, Heleno subsidium ferente, regno pulsus est. quo turpitèr pulso, profugus cum duobus millibus Troianorum in Venetam prouinciam cõcessit, & ibidèm Patauinæ vrbis fundamenta iecit.

Sicambria.

Patauium vrbs.

His adijcienda sunt, quæ leguntur de Britãnia siue Anglia, terra diuite, tribus præcipuis fluminibus nota, Tamesi, Longo & Vedra. Ganfredus autẽ in historia Britonum scribit, quòd Syluio filio Ascanij filij Aeneæ natus est filius nomine Brutus, in cuius partu mater moritur. Is annos 15. habens, in venatiõe patrem casu sagitta occídit. quapropter relegatus in Græciam, inuenit ibì complurimos Troianos sub seruitute Brãdasij regis, cuius tamen Brutus filiam Ignonem vxorem accepit. Tunc potentes Troianorum ipsum ducem constituunt, vndè ipse voluntate Brãdasij paratis nauibus & commeatu, cum tota Troum multitudine, vtì oraculum Dianæ ei suasit, in occiduam plagam & regiõem Aquitanicam nauigauit, deindè ostia Ligeris intrauit: & facto incolarũ impetu in eos, vt populos peregrinos, prælium commissum est.

De populis ac regibus Britanniæ.

Sed Brutus victoria potítus, vnũ dũtaxàt ingenuum Turnũ amisit, in cuius gratiam à loco sepulturæ Turonẽ ęterno nomine dicauit. deindè memor oraculi, versùs Albion, quę nũc Anglia dicitur, nauigauit. ibì neminẽ pręter Gigantes quosdam reperit, cum his etiàm pugnauit Brutus, qui ex Ignone tres filios genuit, & insulam à se Bruto Britanniam nominauit. deindè post multas fabulas Gãfredus refert, C. Iulium Cęsarem Britanniam subiugare volentem, bis fuisse profligatum per * Cassibellianũ Britonum regẽ, & cùm idẽ rex quẽdam Androgeũ ducem de Trinouantio in Anglia subiugare vellet, vocauit rursus sibi in auxilium Iulium Cæsarẽ. tum pacto Cæsar Britanniam Romanis tributariam reddidit. de hoc tamen alitèr in commẽtarijs Iulij, & infrà, vbì de Iulij bellis in Gallia habitis, mentio fit, habetur.

*Cassiuellaunum &c. sic eñ Cæsar hunc 5. bel. Gal. 7. 10. 11. & 12. vocat. Ibidẽ 5. bel. 5. 11. Trinobãtes & Trinobãtibus legiũ. vt incertum sit, num hìc Trinouãtio rectè legaũ.

De Britannia à Bruto dicta, concordant cęteri. Brutũq; tres habuisse filios, Locrium, Albanactũ, & Cambrũ, qui insulam inter se diuiserunt. Locrij pars, Locria est cognominata. Albanacto secunda

Tres Angliæ partes.

cunda portio data, quę ab eodem Albania est dicta. hæc Scotia nunc dicitur. Cambro verò tertio filio, Cambra obuenit, quæ nunc Thyle dicitur.

Subiungit idem, Britanniã anteà Albiona dictam esse. deindè à quodam Anglo potentissimo rege, Anglia appellata est. sed de hoc in secundo volumine 7. generatione veritatem inuenies.

Quòd autẽ idem scribit, sub Gregorio Magno Britanniam ad Christi fidẽ conuersam, cum *grano salis intelligẽdum: nam sub Eleutherio papa Lucius rex Britanniæ ad fidem Christi conuersus fuit. quo tẽpore in eadem eriguntur 38. sedes episcopales, & tres metropolitanæ, scilicet Lõdini, Eboraci, & in vrbe Legionum. vndè de hoc librum Gildas de victoria Aurelij & Ambrosij inscripsit. Mortuus autem est Lucius anno Domini 156. vel (secundùm alios) cẽtesimo 70. de quo in secundo volumine generatione 7.

Britanniæ reges.

Primus itaq; rex Britanniæ, vt vult idem Bergomensis, Brutus fuit, Aeneæ pronepos, cui successit Locrius filius, qui tandèm in bello sagitta percussus occubuit, & Maddan⁹ filius successit, huic Mempricius vir pessimus Maddani filius, post quẽ successit Embracius, qui multas vrbes cõdidit. genuit autem 25. filios & 30. filias, quos omes Syluio quarto Albanorum regi transmisit Albanis in matrimonio iungẽdas, cùm Latini à Sabinis aspernati essent.

Hic Embracius post Brutum primus in Gallias classem perduxit. Brutus autẽ secũdus eius filius, sexto loco successit, reliqui verò decem & nouem fratres, Syluio prædicto auxiliante, Germaniam omnem conquisiêre. post hũc Brutum imperauit *Leil, qui vrbem sui nominis condidit. Octauus Bladud regnauit, qui necromantiam primus Anglos docuit, post quem nonus *Leyr rex eius filius regnauit, qui & ipse nõnullas cõstruxit vrbes, tresq; filias genuit, quibus matrimonio copulatis, à duobus ex ipsis generis regno pulsus est.

*Caezleil.

Verùm regis Galliæ, cui tertiã filiam indotatam tradiderat, auxilio in regnũ restitutus est. ideò indotatam dico, quia cùm pater filias interrogaret, quę illarũ ipsum diligeret, illa respondit: quãtum habes, tantum vales, & tãtum te diligo. Quibus verbis commotus pater, eã exhæredauit, & sorores regni hæredes cõstituit, quarum mariti illum posteà regno eiecerunt. Mortuo autem patre, vltima earum decimo loco in regno successerat, post quam sororum filij sunt adepti regnum.

Vnus autem, cui Cunedagius nomẽ erat, Morgano pulso, vndecimo loco regnauit, cuius temporibus Roma condita est. Kinellus eius fili⁹, duodecimus successit, quo regnante, tribus diebus in regno sanguinem pluit. Post hunc Garganus filius successit, deindè quartusdecimus Syluius, post quem quintusdecimus Iago, cui successit Carminarus, post quem septimusdecimus Godoburcho.* Porrex octauusdecimus, qui fratre suo interempto, & Suardo Frãcorum rege fratris sui auxiliario superato, ipse quoquè demùm peremptus est. Regno deindè per multa tẽpora vacante, tandèm Monucrius Elioriis filius, regnum pacificè obtinuit, qui etiàm confestim corona aurea sibi imposita, leges mulcticias edidit, & celeberrimũ templum concordiæ struxit.

Leges Britannis quas tulerit.

Hic autem duos post se reliquit filios Belinum & Brennũ, & illi Belinus successit, legesq; celebres composuit. Brennus autem natu minor, vir bello strenuus & liberalis, Norchaumbriam vsq; Cathenesiam regionem ingenti virtute obtinuit. Sed haud multò pòst indè pulsus, ad Leginum accessit, mortuoq; Legino, Allobrox rex in regno successit, ducta eius filia vxore. Et quoniã Allobrogi comitem ac munificẽtissimum se exhibuit, ipsi Brennus innumeros ademit populos, quorum auxilio finitimos regulos debellans, regnum omne in suam redegit potestatem.

Quibus ex sententia gestis, Belinus Bartendum filium regno præfecit. Brẽnus cum innumerabili multitudine ad nouas quærendas sedes, siue gloriæ cupiditate pellectus, siue (vt alij volũt) ad intestina bella vitanda, in Italiam cum trecentis hominum millibus se transtulit, & primò circa Eridani oram, vbi Insubres, Galli, Thusci vicini habitabãt, sese

Brennus venit in Italiã.

seſe infundẽtes, vrbes nonnullas, pulſis veteribus colonis, quidã habitârũt aut inſtaurare cœperunt.

Brennus itaq; tredecimo Aſſueri anno, Olympiade nonageſimaſeptima, Italiam vaſtans, Romam peruenit, Senenſem vrbem in via pro ſenibus & armentis (vt Polycrates refert) extruxit. Deindè vrbem Romam cepit & incendit, de quo dicetur latiùs infrà generatione quinquageſimaquinta, & de Bruto infrà generatione proxima etiàm dicitur.

De Bruto multi ſcribunt, ſed de ſequentibus regibus Britanniæ vellem Bergomenſem addidiſſe ſuum authorem. Et quomodò tacuit Brennum fuiſſe ducem Sueuorum, cùm tamen paulò pòſt Gotfredum Viterbieñ adducit, qui in longum refert, Sueuos & Senones Gallos, Allobroge duce, eorum vrbem Romam cepiſſe, prout dicetur infrà generatione quinquageſimaquinta? Sed & quod refert de Suardo Francorum rege, optarem videre ab aliquo antiquo, Francos ea tempeſtate fuiſſe, cùm multi Francorum nomen ſub Valentiniano primo ſcribant primùm vſurpatum: de quo tamen dicam in ſecundo volumine generatione tredecima. Hæc verò à nobis ex aliquorum opinione dicta ſunt.

GENERATIO XXXI.

ANno à mũdi exordio quatermilleſimo vigeſimoſeptimo, in Obeth, quem Boos ex Ruth genuit, de tribu Iuda principe, ſub Ozi filio Buzi, ſummo põtifice, per lineam Chriſti incepit trigeſimaprima generatio, & durauit annis quinquagintaſeptem, ſub iudicibus Samſone & Heli ſacerdote ſimul. Hic erat annus tertius Samſonis vltimi iudicis Iſrael, qui iudicauit annis viginti, cuius ingentia facta cum Herculis factis merito comparari poſſunt. patrem Manue de tribu Dan habuit, & matrem nomine Anani. hi cùm prolem non haberẽt, Deum iugitèr deprecabantur, vt prolẽ ſuſciperent. Quibus tandèm apparuit angelus Domini, & eiſdem maſculum futurum Dei munere prædixit, qui foret vir optim⁹, fortitudine præcipua, inimicorum vltor acerrimus. Monuitq; vt ipſius capillos minimè tonderent, nec alium potũ niſi aquam bibere permitterent.

Ozi pontifex.

Iudic. 13.

Conceptoq; filio gratias agẽtes, cuſtodierunt mãdata Domini, & natum, Samſonẽ vocauerunt, creuitq; puer velocitèr, & per capillorum retentionem factus eſt robuſtiſſimus. Cui benedicẽs Dominus, ſpiritũ effudit ſuum. factusq; vir, duxit vxorem ex Thamnata Palęſtinorum ciuitate. quam cùm frequentèr in domo ſoceri inuiſeret, occurrit aliquandò vt in via leonẽ interficeret. quo ſeorsùm proiecto, rurſumq; aliquandò indè progrediens, inuenit fauum mellis in capite leonis: ex illo comedit, ac tres fauos puellæ portauit: ibiq; in nuptijs exiſtens, triginta iuuenibus per iocum problema propoſuit, dicẽs atq; promittens, ſi ſoluerent in ſeptem diebus quæſtionem, ſingulis daret veſtem ſeu ſtolã vnam. illisq; petentibus vt diceret, ait: De comedente exiuit cibus, & de forti egreſſa eſt dulcedo. Ioſephus autem ità ponit: Qui cuncta deuorat, cibum de ſe genuit ſuauem.

Samſon.

Iudic. 14.

Problema Samſonis.

Illis autem non valentibus ſoluere, rogauerunt puellam, vt ab ipſo ſolutionem perquireret, atq; eis indicaret: alioquì incendemus, inquiunt, te & domum patris tui. Quæ ſolicitans virum, tandèm flendo dicebat: Odiſti me, ideò non exponis mihi. Tandèm die ſeptima cùm ei moleſta nimis eſſet, expoſuit: quę ſtatim indicauit ciuibus ſuis.

Circa ſolis igitur occaſum conuenientes Samſonem, dixerunt ei: Quid dulcius melle? & quid fortius leone? Ille indignabũdus ait: Niſi arâſſetis in vitula mea, non inueniſſetis propoſitionem hanc. irruitq; in eum ſpiritus Domini, & deſcendit in Aſcalonem. ibi percuſſis triginta viris, abſtulit eorum veſtes, & dedit his iuuenibus qui problema ſoluerunt. Deindè dimiſſa vxore, perrexit & cepit trecentas vulpes, ad quarũ caudas faces alligauit, dimiſitq; in Palęſtinorum meſſes, easq; omnes ſuccendit. propter quod Palæſtini eius vxorem & parentes cremauerunt, pro quo Palæſtinos percuſſit plaga graui. Et habitauit Samſon in ſpelunca petræ Etham, quaſi in loco communito.

Segetes vaſtat Sãſon.

Tunc

Tunc asscenderunt Philistæi in terram Iuda, quibus dixerũt viri Iuda: Serui vestri sumus. cur asscendistis aduersùm nos? Qui dixerunt: Date nobis ligatum Samsonẽ. & asscenderunt tria millia de Iuda ad Samsonẽ, et culpantes eũ, dicebant: Nescis quòd Philistæi imperãt nobis? venimus vt ligemus te, & tradamus Philistæis. Qui ait: Iurate nè me occidatis. & iurauerũt ei, & permisit se ligari. ipsoq; duobus nouis funibus adducto, Philistæi vociferabãtur prę gaudio. Tunc irruit spiritus Dñi in eum, & dissoluta sunt vincula vt filum lini. tollensq; mãdibulam asini, interfecit mille viros, alijs in fugã versis. Et sitire cœpit ad mortem, & clamauit ad Dominũ, & aperuit Dominus dentem molarem in maxilla, quã iam abiecerat, & egressæ sunt aquæ largissimæ. quibus haustis, vires recepit. Eam ob rem vocatum est loci illius nomẽ, fons inuocantis de maxilla, in diem hodiernum. Quod memorabile factum, cùm aliarum gentium, quæcunque sint illę, factis minimè comparari volumus. Quid est enim tam stultum, quídve tam ineptum, quàm vt diuino spiritu afflatum hominem, censeamus inferiorem eo, qui rudi tantùm mole vtitur?

Iudic.15.

Sãson occidit mille viros.

Cumq; non timeret Philistęos, abijt magna cum fiducia in Gazam Philistęorum oppidum, vbi mulierem quãdam meretricem conspexit, ad quam ingressus est, atq; aliquantispèr moratus cum ea. reddiderat enim illam sibi familiariorem. Quod cùm resciuissent Palæstini, posuerunt custodes in porta ciuitatis, vt obseruaretur quàm diligentissimè, nè euaderet: erat enim, exiens manè, occidendus. Samson verò media nocte surgens, ambas fores comprehẽdit cum postibus & sera, & in humeris suis portauit in verticem montis.

Iudic.16.

Dalila.

Posthæc amauit Dalilam, quæ erat in monte Soreth, & venerunt ad eam quinq; satrapæ Philistinorum, dicentes: Disce ab eo in quo habeat vires, vt possimus eum affligere vinctum, & dabimus tibi singuli *mille centum argenteorum. Et blandita est Dalila Samsoni: Qui respondit ei in dolo: Si septem neruiceis funibus nouis & adhuc humẽtibus ligatus fuero, ero sicut cæteri homines. Quæ posteà dormientem ebrium hoc modo ligauit, & cùm introcurrerent Philistæi, ipse rupit vincula quasi stupam. Idipsum factum est & secundò de septem nouis funibus. tertiò petenti mulieri dixit: Si septem crines capitis sui clauo illigarentur, soluere se non posse. Cumque ipsa crines septem circunligatos licio & clauum his circunligatũ terrę infixisset, excitatus Samson, extraxit clauum cum crinibus & licio.

*mille & cẽtum argẽteos.

Aperit secretum suæ fortitudinis.

Tandèm vbi multùm molesta esset ei Dalila, & deficeret anima eius ad mortem, aperuit ei veritatem, dicens: Nazaræus sum ab vtero matris: si rasum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo. Tunc Dalila vocauit satrapas cum pecunia, & dormire fecit eũ super genua, & per tonsorem rasit crines, & Dominus recessit ab eo. Tunc compræhendẽtes eum Philistæi, eruerunt oculos eius, & circunduxerunt eum per terram, & apud Gazam clausum in carcere molere eum fecerũt, quasi seruili opere eum affligentes: & secundùm Hebręos, concumbere eum fecerũt cum mulieribus, vt ex eo haberent pueros.

Procedente autem tempore, cùm capilli nasci inciperent, in publica solennitate ingressi sunt principes phanum, vt immolarent Dagon deo suo. Cumq; lætarentur conuiuantes, adductus est Samson illudendus. stans itaq; inter duas colũnas, quibus innitebatur domus, ait puero ductori: Sine me puer, vt tangam has columnas, & paulùm requiescam. & appræhẽdens vtrãq; columnã manibus, ait: Moriatur anima mea cum Philistijm. & concussis columnis, cecidit domus super omnes, et multò plures interfecit moriens quàm viuus. periêrũt enim præter conuiuas circiter tria millia vtriusq; sexûs, qui ludẽtem expectabãt de tecto. tulitq; eũ vniuersa cognatio eius, & sepeliêrunt eum in sepulcro patris sui. Cuius obitum D. Augustinus in I. de Ciui. Dei, cap. 26. excusat, dicens quòd quodam familiari cõsilio spiritussancti id factum fuerit.

Ruth.

Ruth Moabitidis historia sub Samsone iudice fuisse à multis creditur, quę virũ nomine Maalon, genere Iudæum, ex

ex Bethlehem natum, accepit maritum. Cuius viri pater Elimelech, mater Noemi: qui famem terrę ferre non valentes, in terram Moabitarum cum duobus filijs suis migrauêre. ibiq́ue dum cuncta eisdem benè procederẽt, filijs suis Moabitidas dedêre vxores, vni scilicet Chelion Orpham, & Maalon Ruth. Ruth.

Transactis deindè 17. annis, Elimelech & eius duo filij mortui sunt. Noemi autem amarè ferens infortunium, in terram Iuda regredi statuit. tãdèm vna nuru remanente, Ruth ipsa cum socru in Iudęam perrexit. Cumq́ue in Bethleem ingressæ fuissent, Boos Elimelech cognatus suscepit eas in domum suam. Ruth. 2.

Ruth 3. & 4. Procedente deindè tempore, Ruth in agris Boos spicas solùm pro se & socru post messores collegit. quarè Boos de industria messoribus permisit spicas multas in agro relinquere. Et cùm etiàm didicisset, Ruth vxorem fuisse cognati sui defuncti, & ipse sinè vxore esset, secundùm legẽ Moisis duxit. quo facto, post annum peperit ei filium, quem vocauerunt Obeth, eô quòd in eius senectute nasceretur. indè & ipse Obeth genuit Iesse patrem Dauid.

Obeth nascitur.

Heli. Trãslatio sacerdotij. ANNO 4048. ab exordio mundi, post Samsonem iudicauit Israel Heli sacerdos. Et translato sacerdotio à filijs Eleazar, qui fuerunt Phinees, Abiezer, Buzi, Ozi, hic primus de filijs Ithamar accepit sacerdotiũ. rexit populum Domini quadraginta annis.

1. Reg. 1. Helcana. Tempore hoc fuit vir vnus de Ramatha, Helcana nomine, Effrateus, Leuita 19. à Leui. non enim fuit Aaronita, sed Effrateus, id est, Bethleemita. Hic habuit duas vxores, Annam & Phenennam. Anna erat pulchra, sed sterilis: & ascendebat vir ille tribus statutis diebus, secundùm legem, in Silo ad adorandum. Erant in Silo duo filij Heli Ophni & Phinees sacerdotes. & cùm immolâsset Helcana, dedit Phenennæ & filijs eius duplicẽ partem, Annę partem vnam: quæ tristis erat pro sterilitate, & non sumebat cibum, sed ad fores tabernaculi egressa, orabat, vbi sedebat Heli ad postes, flensq́ue votum vouit Anna Domino: Si dederis, inquit, mihi sexum virilem, dabo eum tibi nazarę-

Anna oro.

um omnibus diebus vitæ suæ. Heli ęstimans eam temulentam, ait: Digere paulisper vinũ quo mades. Quæ respondit: Nequaquàm Domine, sed mulier infelix ego sum. ora pro ancilla tua. Intelligens Heli sterilem, ait: Det tibi DEVS petitionem tuam. Vndè mulier quasi secura, abijt gaudens, nec dubitans.

Et factum est vt pareret filium. vocauitq́ue nomen eius Samuel, id est, postulatio Dei. nec ascendit cum viro suo in Silo, donèc ablactaret filium. Ablactatum autem, duxit in Silo cum vitulis tribus & modijs farinæ tribus. Et intelligunt quidam ablactatum à lacte pueritiæ, quæ est in XII. anno. Vndè statim sequitur: Puer autem erat minister in conspectu Domini. Et offerens, dixit Heli: Viuat anima tua Domine, En filius pro quo oraui. Ab eo tempore ministrabat Samuel ante Heli, & dicit Iosephus Samuelem anno XII. prophetâsse. Samuel nascitur. Samuel prpheta.

Porrò filij Heli defraudabant immolata. Samuel autem ministrabat, accinctus Ephod lineo, non sacerdotali, sed prophetico, & tunicam afferebat ei mater singulis annis, quæ habuit posteà tres filios & duas filias. Heli autem erat senex valdè, & audiuit peccata filorum, qui dormiebant cum mulieribus excubantibus ad ostium tabernaculi, & eas quæ venerant ad purificãdum, polluebant. Vndè & pater dixit eis: Cur transgredi facitis populum Domini? tepideq́; arguebat eos. Venit autem vir Dei ad Heli, & ait: Loquutus sum vt domus patris tui ministraret mihi in ęternum. absit hoc à me, sed honorificantes me glorificabo, & contemnentes abijciam. Eccè pręcidam brachium domũs patris tui, id est, auferam sacerdotiũ, pro quo debebatur ei armus dexter, & videbis æmulum tuum in templo. Quod factum est in diebus Salomonis, cùm Sadoc, qui fuit de Eleazar, factus est sacerdos, abiecto Abiathar: & in diebus illis erat sermo Domini preciosus, id est, rarus. 1. Reg. 2.

Vna autem die Heli iacebat in lecto, oculiq́; eius caligauerãt. Samuel autem dormiebat in templo Domini iuxta taberna- 1. Reg. 3. Vocatur Samuel tèr.

1.Reg.3. bernaculum,cum Heli. vndè cùm vocâſſet eum Dominus,cucurrit ad Heli, dicens:Vocâſti me?Et ait Heli:Non vocaui te.reuertere,& dormi. Et factum eſt ſecũdò ſimilitèr. Nondùm enim Samuel habebat conſuetudinem audiendi Dominum.Cumque vocâſſet eum Dominus tertiò,iterùm abijt ad Heli,'qui intellexit quòd vocâſſet eum Dominus, & ait:Si deincèps vocauerit te,dices:Loquere Domine,quia audit ſeruus tuus. Cumq; vocâſſet eum rursùs Dominus, ait:Loquere Domine,& indicauit eadem,quæ priùs per augelum annuncia-ta fuerunt Heli.

Videtur Ioſephus velle,Dominum ideò tertiò vocâſſe Samuelem, vt præfiguraret tres ipſius dignitates futuras. Fuit enim propheta,factus eſt & iudex, obtulit etiàm quaſi ſacerdos.Manè adiurauit Heli Samuelem, vt indicaret ei vniuerſum ſermonem.Et ait:Dominus dixit,ecce ego faciam verbum in Iſrael, quod quicunque audiêrit,tinnient ambæ aures eius:Iudicaturus ſum domum Heli propter iniquitatem, eô quòd nouerat indignè agere filios ſuos, & non corripuit eos.Et ille reſpondit: Dominus eſt,quod bonum eſt in oculis ſuis, faciat.Creuit autem Samuel,& cognouit vniuerſus Iſrael,quòd fidelis Domini propheta eſſet.& cõſuluit eum oñis populus.

Cædes populi Iſrael. 1.Reg. 4. Et factum eſt,cõuenerunt Philiſtijm in pugnã in Aphec. Iſrael quoq; egreſſus eſt in prælium iuxta lapidem, adiutorij poſteà dictum. Victus eſt populus Iſrael,& ceciderũt de eo quaſi quatuor millia virorum, & dixerunt ſeniores: Afferamus de Silo arcam Domini. & tuleruntarcam,& iuerunt cum ea duo filij Heli.Nam & Phinees iam fungebatur officio patris ſui,& acceperant mãdatum ab Heli,nè fortè redirent ad eum ſinè arca.Timuerunt autem Philiſtijm, & acriùs pugnauerunt. fugitq; Iſrael, & cæſa ſunt ex eo triginta millia peditum,& arca Domini capta eſt,& duo filij Heli mortui ſunt.

Cucurrit autem puer Beniamita ex acie, & indicauit in Silo quod factum fuit. Heli autem ſedebat contra viam quæ ducebat ad caſtra,auſcultans. iam enim cæcus erat factus:qui audita ſtrage populi & morte filiorum, morte quieuit:Cùm enim audiſſet arcam Domini captam,cecidit retrorsùm: & fractis ceruicibus,expirauit.Nurus autem eius,vxor Phinees,prægnans erat,& præ dolore incuruauit ſe, & peperit filium ſeptem menſium, vt dicit Ioſephus, & vocauit eum * Ichabod,id eſt,ingloriũ, dicens: Tranſlata eſt gloria Domini de Iſrael.Porrò Heli iudicauit Iſrael quadraginta annis. Septuaginta interpretes dicunt, viginti. & poteſt dici, quòd poſt Samſonem fluxerunt anni viginti ſinè iudice, qui aggregati ſunt annis Heli. * Ichabod

Anno vigeſimo Heli ſacerdotis, Syluius Poſthumus,Aneæ ex Lauinia filius,tertius Latinorum rex, poſt Aſcanium fratrem regnare cœpit. Hic dicitur habuiſſe filium,Brutum dictum, ex nepte Lauiniæ matris ſuæ ſuſceptum, quæ cùm puerum pareret, interijt. de hoc ſuprà nonnulla diximus. Latiora erunt hęc in poſterioribus. Syluius Posthumus.

Zeuſippo vltimo Sicyoniorum rege, nono & vigeſimo principatûs Heli anno ſinè liberis mortuo, regni finis fuit, quod durauit per annos 959. ſub regibus 26.teſte Auguſtino XVIII. libro de Ciuitate Dei,capite vndeuigeſimo. Regni Sicyonij finis.

GENERATIO XXXII.

ANno 4087.à mũdi exordio,in Ieſſe filio Obeth, patre Dauid de tribu Iuda,ſub Achitob filioPhinees ſummo ſacerdote,per lineam Chriſti trigeſimaſecunda incepit generatio,durauit annis quadraginta. Hoc anno Samuel ſanctiſſimus propheta Domini,Hebręorum ſacerdos,& iudex poſt Heli, populum rexit vſq; ad regem Saul. ipſe eñ regnum renouauit,& binos de gẽte ſua in reges vnxit.Heli & Sauli quæ ſibi futura mala eſſent,prędixit.Scripſit etiàm vt Iſidorus ſexto etymologiarum libro refert,Iudicum &Ruth libros,ac primũ Regum edidit. Samuel & Saul præfuerunt annis quadraginta. Achitob pontifex.

Sub eo & poſt mortẽ Heli,Philiſtęi arcam Domini quam Iſraeli abſtulerãt, in Azoto ſtatuerunt iuxta Dagon eorum, & diluculo inuenerunt Dagon 1.Reg.5.

pro-

Arca adoratur à Dagõ.

prostratum in terra ante arcam, quasi adorantem, & restituerũt. Rursum manè sequenti inuenerunt Dagõ prostratum, caput verò & manus eius abscissæ iacuerunt super limen. propter hoc & hodiè nullus ingrediẽs templũ in Azoto, calcat super limen. & aggrauata est manus Domini super Azotios, & percussit eos in secretiori parte natium, & computrescebant prominentes extales eorum: & mures egredientes de agris, corrodebant extales eorum, id est, intestina. Qui, satrapis vocatis, consuluerunt: Quid faciemus de arca? Qui dixerunt: Circunducatur. sed ex hoc nihil remittebatur de plaga, & fecerunt sibi sedes pelliceas.

Azotij puniuntur.

1.Reg. 6.

Conuenientes autẽ principes quinq; vrbium, tractabant quid faciendũ esset, dubitantes num esset propter arcam. Dixerunt autem sacerdotes & diuini: Remittite arcam, sed non vacuam. reponite in capsellam iuxta arcam quinque anos aureos, & quinque mures aureos, pro numero ciuitatum quæ percussæ sunt. Iosephus dicit quinque simulacra hominum aurea. & ponetis arcam sup plaustrum nouum, & coniungetis duas vaccas fœtas, quibus non est impositũ iugum, & vitulos earum recludetis domi: & si recto itinere ascendant contra Bethsamitas populum Iudaicum, Dominus eorum nobis id grande malum fecit, seuaque nos ista peste puniuit: verùm si id nõ acciderit, casu alio affectos nos iudicemus.

Restituit arca Hebræis.

Huic consilio obedientes Azotij, arcam Domini vaccarum fœtarum iugo imponunt, easque educunt. Ibant autẽ vaccæ mugientes in directum, non declinantes nec ad dextram neque ad sinistram, per viam quæ ducit Bethsames: & hęc est vna sacerdotalium ciuitatum in tribu Beniamin. Porrò Bethsamitæ metebant triticum, & venit plaustrum in agrum Iosuę, & stetit ibi, & posuerunt arcam super lapidem grandem, & capsellam quæ erat iuxta eam, & conciderunt Leuitæ ligna plaustri, & vaccas posuerunt super ea in holocaustum Domino. Tunc percussi sunt de Bethsamitis LXX. viri, & quinquaginta millia plebis, eò quòd vidissent arcam nudam, cùm nõ essent sacerdotes. Sed quærit Magister, cur non sunt mortui Philistęi, apud quos mansit scilicet in Azoto, & posteà in Ascalõe per septem * annos? potest dici quòd non peccauerunt videndo, quibus non erat prohibitum videre.

Translatio arcæ.

Timentes autem Bethsamitę qui erãt de terra Iuda, miserũt ad viros Cariathiarim, vt reducerent ad se arcam, qui abduxerunt eam, & collocauerunt in domum Aminadab Leuitæ iustissimi, qui eius curam gessit per XX. annos. Posteà Samuel transtulit eam in Maspha. indè in Galgalam per eundem Samuelem & Saulem regem, postmodùm à Dauid in domum Naboth, indè in Sion, vltimoq; à Salomone in templum. deniq; incenso templo à Chaldęis, Hieremias propheta abscondit eam. fertur posteà Romam perducta. Hanc arcam Moises in deserto fieri primùm fecit.

1.Reg.7.

Samuel videns populi fiduciam in Domino, ait: Ascendamus in Maspha, vt orem pro vobis. & in Maspha effudit aquam coram Domino, in qua maledicta congesta erant, quam si idololatra bibebat, labia eius adhęrebant inseparabilitèr. & docuit eos ibidèm Samuel iudicia Dei. quidam asserunt idolũ pulueriss atum dediss e in aqua. Audiẽrunt autem Philistijm congregatum Israel esse inermem in Maspha, armatique ascenderunt aduersùs eos. Tunc Israel dixit ad Samuel: Clama pro nobis ad Dominum. & obtulit Samuel lactentem agnũ in holocaustum. & dum clamaret ad Dominum, initum est pręliũ, & intonuit Dominus fragore magno, & Philistęi in fugam versi, cęsi sunt à filijs Israel vsq; ad terminos terrę suę. tulitque Samuel lapidem, & posuit eum in terminis, & vocauit nomen loci illius, Lapis adiutorij. nec intrabant vltrà Philistijm in Israel, donec viueret Samuel.

Hebræorũ victoria.

Iudicauit itaque populum in Bethel & Galgala & Maspha, circumiens per singulos annos, & reuertebatur in Ramatha: & ascendebat in eas Samuel vicissim in tribus solennitatibus, & iudicabat populum. alijs diebus ascendebat ad eum populus in Ramatha ad

iudicandum. Cùm autem senuisset Samuel, posuit filios suos Iohel & Abiam, in Bethel alterum, in Bersabee reliquũ, vt ibi sedentes, iudicarent populum. Qui declinauerunt post auaritiam, & peruerterunt iudicium.

Petitur rex à Samuele. Quod non ferens populus, dixit ad Samuelem: Da nobis regem, vt iudicet nos, sicut cęteræ gentes habent. quod grauitèr tulit Samuel, propter insitam sibi iustitiam, & odium regij dominatûs. Cumque consuluisset Dominum, ait ei Dominus: Audi vocẽ populi, nec te tantùm abiecerũt, sed me, nè regnem super eos. Veruntamen dic eis ius regis. Et ait Samuel ad populum: Hoc erit ius regis, Filios vestros faciet sibi seruos suos, equites & pręcursores, agricolas & fabros armorum: filias vestras faciet vnguentarias, panificas, focarias & molarias: seruos vestros & ancillas & iumenta ponet in opere suo, optimaque vestra dabit seruis suis, & vos eritis ei serui. Et ait populus: Non audiemus te, sed erit rex nobis, & pugnabit ante nos. Et ait Samuel: Ite ad propria, opportunè vos vocabo.

1. Reg. 9. Et erat vir de Beniamin, nomine Cis, de stirpe Iemini, cuius erat filius Saul. non erat vir melior illo in Israel. cumq; perijssent asinæ, Cis dixit ad filiũ: Tolle puerum vnum, & quęre asinas. & quum pertrãsijssent per montẽ Ephraim, terram Salisæ & Beniamin, & non inuenissent, venerunt in terram Suph, qui fuit proauus Samuelis, & ait Saul ad puerum: Reuertamur, nè pater meus solicitus sit pro nobis. Cui puer: In hac ciuitate est vir DEI, qui absque ambiguitate loquitur. interrogemus eum. Et ait Saul: Quid feremus ad eum? Errabat, ait Iosephus, putans prophetam accipere munera. Cui puer: Habeo in manu mea quartam partem stateris argenti. & asscenderunt in Ramatha, & dixerunt puellis egrediẽtibus ad aquas: Nunquid est hîc Videns? Quæ responderunt: Est hîc hodiè sacrificaturus in excelso.

Cumque ambularent in vrbis medio, apparuit eis Samuel, cui pridiè dixit Dominus: Cràs hac hora mittam ad te virum de Beniamin, quem inunges super populum meum. Cumque Samuel adspexit Saul, dixit ei Dominus: Eccè vir. & ait ad Saul: Ego sum Videns. ascende vt comedas mecum. cràs dimittam te, & quæ quęris, indicabo tibi. de asinis non sis solicitus, quia inuentæ sunt. Asscenderunt in excelsum. cumq; recumberent in triclinio, dedit ei Samuel locum in capite XXX. virorum qui fuerant inuitati, & posuit ante eum armum, quasi partem regalem, quem de industria seruauerat ei. Cumq; manè surrexissent & egressi essent ciuitatem, dixit Samuel: Antecedat puer, & tu subsiste, vt indicem tibi verbum Domini.

Vngit Saul. Tulit autem lenticulam olei, & effudit super caput eius, & osculatus est eũ, & ait: Vnxit te in principem Deus super hęreditatem suam: & hoc tibi signũ, cùm recesseris à me, inuenies duos viros iuxta sepulcrum Rachel, qui dicent quòd inuentæ sunt asinæ. cumq; veneris ad quercum Thabor, inueniẽt te tres viri: vnus portans tres hœdos, alius tres tortas panis, & alius lagenã vini, & accipies de manu eorum duos panes: post hęc venies ad locum, qui dicitur statio Philistinorum, & habebis obuium cuneum prophetarum, descendentium de colle Domini, psallentium instrumẽtis & prophetantium, & insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis. 3. Reg. 10. Veritatis indicia.

Et nota quòd Samuel primò instituit conuentus religiosorum, iugitèr psallentium Domino, & dicebatur conuẽtus eorum, Cuiens: & prophetabant, id est, iugitèr Deum laudabant, & fortè aliqui verè prophetabãt. Et addidit Samuel: Cùm videris hoc signum, scias quòd Dominus tecum est. descendas ante me in Galgala, & ego asscendã ad te, vt offeras oblationem 7. diebus. in cõsecratione enim regis & sacerdotis tot dies erant. & addidit: Expecta hîc donèc veniam ad te, & ostendam tibi quid facias. Cumque venisset Saul ad cuneum prophetarum, prophetauit cum eis. & admirantes qui nouerãt eum, dixerunt: Nunquid est Saul inter ꝓphetas & Cis pater? quasi dicerent, cùm non sit de genere prophetarũ. Exindè versum est in prouerbiũ, Num & Saul inter ꝓphetas? Cuneus prophetarum. Saul inter prophetas.

Et

Et intrauit ad Ner patruum ſuum. qui cùm quęſiuiſſet ab eo de verbo Samuelis, de verbo regni tacuit, & cętera indicauit.

Vocauit autem Samuel populum in Maſpha, & ait: State coram Domino, & faciemus ſortes per tribus & familias & capita. & inuenit ſors tribũ Beniamin, & deſcendit vſque ad Saul filium Cis. Sciens autem Saul quòd quęreretur, latuit quaſi nolens ſuſcipere principatũ. quem inuentum, ſtatuerunt in medio populi, & fuit altior vniuerſis ab humero & ſurſum. Et ait Samuel, Eccè quem elegit Dominus, non eſt ei ſimilis in omni populo, & clamauit omnis populus, Viuat rex. Et ſcripſit Samuel legem regni & legit, vniuerſa audiente rege & populo, & repoſuit libellum in tabernaculo, quod erat adhuc in Maſpha cum altari, & rediêrunt ad propria. Saul abijt in domum ſuam, nonnullis comitatus in Gabaa. quidam verò deſpexerunt eum, quod ipſe diſſimulabat.

Obſidetur Iabes Galaad. 1. Reg. 11.

Factum eſt autem, quaſi poſt menſem Naas Ammonites obſedit Iabes Galaad. cumq; petiſſent obſeſſi fœdus, ait: In hoc feriam vobiſcum pactum, id eſt, fœdus, vt êruam omnibus vobis oculos dextros. Eis enim quos bello capiebat, êruit oculos. Et reſpondent ei: Concede nobis ſeptem dies, & mittemus in omnes terminos Iſrael, & ſi non fuerit nobis defenſor, egrediemur ad te. Venerunt autem nuncij in Gabaa Saulis, & cùm nunciâſſent hoc, fleuit populus, & Saul veniebat de agro ſequens boues, & promiſit Iabitis tertia die auxilium, & iuſſit aliquos eorum pro ducatu itineris ſuſtinere, & diuinitùs inſpiratus, concidit bouem vtrunque in fruſta, & comminatus eſt in omnes terminos Iſrael, dicens: Qui nõ exiuerit poſt Saulem & Samuelem, ſic fiet bobus eius.

Victoria Saulis.

Et egreſſi ſunt omnes quaſi vir vnus trecenta millia virorum. & conſtituit Saul populũ in tres partes, & ingreſſus eſt caſtra in vigilia matutina, & percuſſit Ammon plaga grandi, & ait populus ad Samuelem: Quis eſt qui dixit, non regnabit Saul ſuper nos? date eum vt interficiatur. Et ait Saul: Nõ interficietur quiſquã hodiè, quia fecit Dominus ſalutem in Iſrael. & ait Samuel: Eamus in Galgala, & innouemus ibi regnum, & vnxerũt Saul ſecundò in Galgala. Et ait Samuel ad populum: Eccè rex graditur ante vos, me abieciſtis & Dominum. & hoc vobis ſignum, quòd dedit Dominus vobis regem in ira. eccè meſſis triticea eſt hodiè, inuocabo Dominum, & dabit tonitrua grandinesq;. factum eſt ſtatim contra naturam terræ illius. Et populus timens, ait: Ora pro ſeruis tuis. addidimus enim malum vt peteremus nobis regem. & Samuel, Peccâſtis, nolite deinceps recedere à Domino, & viuetis: alioquì peribitis vos & rex veſter.

Vnctio Saulis ſecunda.

Saul Iudęorum rex de tribu Beniamin, duodecimo ſacerdotij Samuel anno, in regem electus fuit. hic à principio vir bonus erat, deoque dilectus, qui imperio ſuſcepto, duobus primis annis populum optimè rexit. at poſt duos annos, magnanimitatis quæ regibus pro dignitatis cumulo maximè conuenit, expers factus, Dei mandata contemnẽs, ex rege tyrãnus & ſubditorum oppreſſor euaſit.

Saul vnà cũ Samuele ꝓfuerunt 40. annis.

Elegit ſibi tria millia in Iſrael, & erãt duo millia cum eo in Machmas & in Bethel. Mille autem cum Ionatha filio delecta in Gabaa Beniamin, vbi percuſſit Ionathas ſtationem Philiſtinorum locum munitum, in quo poſuerunt cuſtodes tanquàm dominantes in Iſrael.

Ionathæ victoria.

Et tunc erexit ſe Iſrael aduerſus Philiſtijm. quo audito, Philiſtęi cõgregati ſunt ad pugnandum contra Iſrael triginta millia *curruũ, & ſex millia equitum, & vulgus innumerabile. Et aſcendens Saul in Galgala, conuocauit populum, & Samuelem ad conſulendum Dominum. At cùm expectaret Samuelem ſeptem diebus iuxta conditum, dilapſus eſt ab eo populus, & timens, abſcondit ſe in ſpeluncis & antris. Quidam præ timore credunt deſcendiſſe in caſtra Philiſtijm ad obſequendum eis. Cumque vidiſſet Saul moram ſibi eſſe dãnoſam, ſeptimo die obtulit holocauſta & pacifica. cumq; cõpleſſet, eccè Samuel veniebat, & arguens Saulem, ait: Quid feciſti? reſpondit Saul: Populus

Oblatio Saulis.

subterfugiebat, & tu non veneras iuxta placitos dies, timui nè hostes assenderent ad nos priùs quàm placarem faciē Domini, & necessitate compulsus, obtuli Domino.

Videtur Saul peccâsse, quòd sinè Samuele obtulit holocaustū Domino ad consulendum. vndè quidam dicunt septem dies, quos dixerat Samuel, nō esse expectationis, sed oblationum in consecratione regum, & dicunt, nunquàm sinè eo esse offerendum ad consulendum Dominum. vel dici potest, Samuelem sic mandâsse, vt cùm vellet Saul immolare ad consulendum Dominum, citaret ipsum, vt ostenderet ei quæ facturus esset, & post citationem, si morā faceret, expectaret eum septē diebus: Saul verò diem citatiōis annumerauit in his septem, & non expectauit eum nisi sex diebus. Et addidit Samuel: Nequaquā regnum tuum vltrà consurget, sed quęsiuit Dominus sibi virum iuxta cor suum, vt regat populum eius.

1.Reg.13. Abijt Samuel in Gabaa Beniamin, & egressus est Saul cum populo obuiàm Philistęis, nec erant cum eo nisi sexcenti viri, & Ionathas filius eius. Porrò faber ferrarius non erat in Israel: cauerāt enim Philistęi, nè facerent Hebręi gladium aut lanceam, & descēdebat Israel ad Philistijm, vt exacuerent acies omnium ferramentorum vsq; ad stimulum.

Armorum defectus. Cumque venissent dies pręlij, non est inuētus ensis vel lancea in manu totius populi, excepto ense Saul & Ionathæ, & fecit arcam Domini afferri in castra, & Achias filiꝰ Achitob fratris Icaboth, portabat Ephod.

1.Reg.14. Accidit autem vt quadam die exiret Ionathas cum armigero suo, vt expoliaret stationem Philistinorum, patre suo ignorante, & transire voluit per vallem pruptā scopulis prominentibus in modum dentium. Et ait Ionathas ad puerum: Cùm apparuerimus eis, & dixerint, manete, stemus: quòd si dixerint, assendite ad nos, assendamus, quia tradidit eos Dominus in manꝰ nostras. Cumque dixissent Philistęi, assendite: assendēte Ionatha, reptanteq; manibus & pedibus, & armigero eius post eum, exterruit eos Dominus ante Ionatham, & percussit Ionathas cum puero, ex eis viginti viros in media parte iugeri, & conturbata sunt castra, & diffugiebant mutuò se perimentes, & indicauerunt speculatores fugam hostiū Sauli. Quę- Palęstinorū cædes. siuit, & inuenit Ionatham abesse, & ait ad Achiam: Applica arcam Domini. consulto Domino, exclamauit Saul, & cum populo cœpit persequi fugientes. Sed & Hebręi qui transiērunt ad castra Philistijm, reuersi sunt cum Saul, euntes in pręlium, & erant iam quasi decem millia. videnśque Saul moram damnosam, si comederet populus, adiurauit eum, dicens: Maledictus qui comederit panem vsque ad vesperam, donèc vlciscar de inimicis meis.

Cumque transisset populus per saltum, apparuit mel fluens, & nullus comedit ex eo. Ionathas verò qui non audiērat maledictum patris, tinxit virgam in fauo, & cùm gustâsset, illuminati sunt oculi eius. Cumque indicâsset ei quidam maledictum patris sub pœna mortis, cessauit. in vespera verò populus fessus nimìs & famelicus pecora mactauit, & comedit cum sanguine, id est, coxit antequā sanguis benè desudâsset vel dilueretur. Et ait Saul populo, Peccâstis: & mandauit vt in conspectu eius pecudes laniarent. Tunc primùm ędificauit Saul altare Domino. Cumque nocte irruere vellet super hostes, ait sacerdoti: Consulamus Dominum, sed consulenti non respondit Dominus. Et ait Saul: Taciturnitas, est latentis peccati causa. per viuentem Dominum, etiàm si Ionathas sit, morietur. & statuit populum in parte vna, & se & Ionathā in parte altera, & cecidit sors super Ionatham. Et ait Saul: Quid feciśti? Cui Ionathas: Nil mihi conscius sum, nisi quòd herì nescius mel comedi post maledictum. Et ait Saul: Morieris Ionatha, quia nisi hoc fecero, hęc addat mihi Dominus. Et ait populus: Ergó ne Ionathas morietur, qui fecit salutem in Israel? Viuit Dominus, si ceciderit capillus de capite eius in terram, & eripuerunt Ionathan de manu Saul.

Ionathæ victoria. Saul verò cōfirmatus in regno, quocunquè se verterat, superabat hostes Israel, & percussit Amalech. fuerunt autē Saulis nati filij

filij illi Ionathas & Iesui & Melchisua. quartus taceẽ Isboseth, tanquàm puer & nondùm militans. filiæ verò eius Merob & Michol, & vxor eius Achinoë, & princeps militiæ Abner filius Ner. nam Cis & Ner, fratres fuerunt. Samuel ait ad Saul: Hęc dicit Dominus, demolire Amalech & vniuersa eius, quia restitit Israeli cùm ascenderet de Aegypto. & recensuit Saul ducenta peditum & decem millia virorum Iuda. Cumq; inuaderet Saul Amalech, dixit Cinęo: Recede ab Amalech, nè inuoluam te cum eo, quia tu fecisti misericordiam cum Israel. Tunc percussit Saul Amalech in ore gladij, & pepercit Agag regi Amalech & optimis armẽtorum. Et ait Dominus ad Samuel: Pœnitet me quòd fecerim Saul regem. & orauit Samuel pro eo tota nocte.

Cumque intellexisset quòd Saul erexisset sibi fornicem triumphalẽ in Carmelo, iuxta superbiam gentium, qui faciebant sibi arcum de myrtis, palmis & oliuis, descendit ad eum in Galgala, & occurrit ei Saul. Cumq; culpâsset eum quòd quippiã reseruâsse de Amalech, in excusationem suî dicebat, populum reseruâsse optima ad offerendum Domino in gratiarum actionem. Cui Samuel: Melior est obediẽtia quàm victima. Et ait Saul: Peccaui, sed hac vice porta peccatum meũ. Cui Samuel: Proiecit te Dominus, nè sis rex super Israel.

Cumque vellet abire Samuel, appræhendit eum Saul per summitatem pallij eius, vndè scinditur. Et ait Samuel: Sic scidit Dominus regnum à te hodiè, id est, à tua posteritate. Cumq; simul adorâssent Dominum, pręcepit Samuel adduci ad se regem Agag. & oblatus est ei pinguis & tremẽs, qui Samueli inquit: Siccinè separat amara mors? tum concidit illum Samuel in frusta, redijtque in Ramatha. Samuel autem lugebat Saul, & ait Dominus: Vsquequò tu luges Saul, cùm ego proiecerim eum? imple cornu olei, & vade ad domum Isai, & inungas regem vnum de filijs eius, & quia times Saul, fer vitulũ quasi ad immolandum.

Cumq; veniisset in Bethleẽ, dixerũt seniores ad eũ: Pacificús ne est ingressus tuus? Timebant enim nè propter aliquã correctionem misisset eum rex, vel fortè quòd offensus regi fuisset, & non auderent eum recipere. Qui cùm dixisset se venisse ad immolandum, sanctificauit Isai & filios eius, & statim eos statuit coram altari: & videns Heliab primogenitum procerum, æstimauit eum regem futurum, & ait Dominus ad eũ: Ego non corporis pulchritudinem apicem facio regalem, sed animi virtutem. In eundem modum actum est de alijs. statuerat enim Isai septem filios coram Samuele, & Nathan adoptiuum filium Sammaa filij sui. Et ait Samuel ad Isai: Nunquid completi sunt filij? Qui respondit: Adhuc reliquus est paruulus, & pascit oues. & iubente Samuele, adductus est Dauid rufus, id est, rubicundus & pulcher. & inunctus est in medio fratrum, & directus est spiritus Domini in Dauid. Et recessit spiritus Domini à Saul, Exagitabat enim eum spiritus nequam missus à Domino. Tunc dixerũt ad Saul serui eius: Spiritus malus exagitat te, adhibe psalten peritum in cithara, & leuiùs feres. Tradunt physici, ꝙ harmonia lætum reddat lætiorem, tristem tristiorem. Tradunt mathematici, quòd multi dæmones harmoniam ferre non possint.

Et indicatum est regi, quòd Dauid sciret psallere, & vir esset bellicosus. Cumq; misisset rex ad Isai pro filio eius, tulit asinum plenum panibus Isai, & vinum & hœdum, & misit ea regi per manum Dauid. Igitur cùm spiritus arripiebat Saul, Dauid psallebat in cithara, & leuius erat ei, & quandoq; recedebat ab eo spiritus: & cùm aliquandiù quieuisset, remissus est Dauid ad patrem.

Factum est autẽ vt congregarentur Philistijm aduersùs Israel. porrò Saul & Israel castrametati sunt in valle Terebynthi, & egressus est vir spurius de castris Philistęorum Goliath Gethęus, de semine gigãtęo, altitudinis sex cubitorũ & palmi: hic exprobrabat Israel, quòd serui essent Philistęorũ, & proponebat eis monomachiam, id est, singulare certamen, vt quorum vinceretur athleta, serui essent aliorũ. Hebręi aũt stupebãt multùm. sic dicebat Goliath xl. diebus.

1. Reg. 15.

Rex Amalech capit.

Statua Saulis.

Vngit Dauid.

Aggginteritus.

1. Reg. 16.

Erant autẽ tres maiores fratres Dauid in prelio, & iussit Isai Dauid, vt ad fratres ferret ephi polentę & decem panes, & tribuno sub quo militabant, decem formellas casei,& prȩcepit ei vt secum afferret pignora fœminis,id est,libellos repudij. Mos erat euntibus ad bellum, vt libellum repudij darent vxoribus,vt si caperentur,nec redirent vsque ad tres annos,liceret vxoribus nubere. Cumq; Dauid venisset ad locum certaminis, egrediebantur enim singulis diebus aliqui prȩliantes, eccè asscendebat Goliath,exprobrans vt antè,& fugerunt Israelitę. Audiuit autẽ Dauid, quòd qui percuteret Goliath, ditaret eum rex,& daturus ei esset filiam suam.Dumq; audiret eum Heliab frater eius talia scisitantem, increpabat eum. & respondit Dauid,Quid feci?

1.Reg.17.

Repudiatæ bellatorum vxores.

Goliath temeritas.

Nunciata sunt autem verba Dauid ad Saul.& vocatus,ait ad regem: Ego seruus tuus pugnabo aduersùs Philistęum. Cumq; prohiberet eum Saul quia puer esset, addidit: Ego seruus tuus interfeci leonem & vrsum cùm inuasissent gregem.Erit igitur hic incircuncisus,quasi vnus ex eis. Tunc induit eum Saul armis suis, & mox Dauid ea deposuit,quia non habebat consuetudinem armorum : sed tulit in manu baculum pastoralem, & elegit de torrẽte quinq; lapides lympidissimos, & misit eos in peram pastoralem, & fundam manu tulit,processitque aduersùs Philistęum. Qui contempsit,& ait: Nunquìd canis sum,quia venis ad me cum baculo?Cui Dauid:Tu venis ad me cum armis, ego autem venio ad te in nomine Domini, vt sciat hodiè vniuersa ecclesia,quia nõ in gladio saluat Dominus.Cumque iecisset lapidem funda, percussit eum in fronte: secundo quoq; & tertio lapide percussit eum in eodem loco, & tertio ictu deiecit eum, & currens, eduxit gladium eius,& prȩcidit caput eius.

Arma Dauidis.

Occiditur. Goliath.

1.Reg.17.

Res acta sic, veritate sacrarũ literarum probatur:quarè nõnulla Iudęorũ commenta fabulosa hîc omittere statui. Fugerunt itaque Philistijm, & Israel persecutus est eos vsque ad portas Accaron. Tulit autem Dauid caput & gladium, & posuit in tabernaculo suo,tulitque deìn in Hierusalem, reponendũ in tabernaculum Domini, victoriæ indicium,vndè Abimelech posthàc gladium accepit. Cùm rediisset Dauid, ait Saul ad Abner: De qua stirpe est hic adolescens? nec cognouit eum Saul, quia aliquandiù absens fuerat, & alteratus per exagitationem mali spiritûs. Et respondit Abner:Non noui.Cumq; quæsiuisset Saul à Dauid,quis esset,ait: filius sum serui tui Isai. Et tunc anima Ionathę cõglutinata est Dauid,& iniêrunt fœdus, & dedit Ionathas Dauid vestimenta sua vsque ad arcum,gladium & balteum.

1.Reg.18.

Factum est autem cùm redirent triumphantes de prelio, & Dauid disponeret ferre caput Golię in Hierusalem, quod secundùm Iosephum secum habebat, sed hastam iam dicauerat Deo, egrediebantur mulieres ex vrbibus, & cum instrumentis musicis præcinebãt, dicentes, Saul percussit mille:& respõdebãt virgines,& Dauid decem millia. Audiens Saul, dolens ait: Quid illi superest nisi solium regni? & timuit nè à domo sua transferretur regnũ, inuidebatque Dauid, nec iam rectis oculis inspiciebat. post dies paucos inuasit spiritus malus Saul,& quasi prophetabat, & missa lancea, Dauid psallentem putabat configere parieti. Dauid autem declinauit ab eo,secundò. Primò enim recesserat, bello imminente, & posteà statuit eum Saul chiliarchum. timuit enim eum,eô quòd Dominus esset cum eo. Vndè amouit eum à se, & fecit chiliarchum,id est,ductorem mille virorũ, qui omnia prudentèr agebat, omnisq; Israel diligebat eum.

Insidiæ regis aduersus Dauid.

Dixitque Saul ad Dauid:filiam meã Merob dabo tibi,esto vir fortis:cogitãs, non sit manus mea in eum,sed Philistæorum,verùm Merob alteri data est. Dilexit autem Dauid Michol filiam Saul alteram,& placuit Saul. nũciauitq; per seruos suos, eccè rex dabit tibi Michol. dixit Dauid,Pauper ego sum,quomodò ero gener regis?Renunciatum est Saul. qui ait,quia Goliã interfecit, nec aliud peto ab eo nisi centũ prȩputia Philistinorum, vt fiat vltio de inimicis regis. Porrò Saul cogitauit eum dare in manus

nus Philistinorum: abijt Dauid cum viris quorum erat tribunus, in Accaron, & percussit de Philistijm ducentos viros, afferens pręputia. dedit igitur Saul Michol filiam Dauidi, licèt inuitus, secundùm Iosephum.

Cumque videret Saul eum apud Dominum & homines approbari, & quòd celebre factum esset nomen eius, tractare cœpit de morte ipsius, dixitque Ionathæ & seruis suis, vt occiderent Dauid. Porrò Ionathas dilexit Dauid, & indicauit ei vt absconderet se, donèc loqueretur patri. In crastinum ait Ionathas ad patrem: Cur peccas in sanguine innoxio, qui fecit salutẽ in Israel, & opera eius tibi valdè necessaria sunt, in cuius morte filia tua vidua vexabitur? Et placatus est Saul, ac iurauit, Viuit Dominus, quia non occidetur. & introduxit Ionathas Dauid ad regem, & stetit coram eo sicut priùs.

Reconciliat Dauid regi.

Rursum inito certamine, percussit Dauid Philistęos plaga magna. inuidit Saul, & iterùm vexauit eum malus spiritus, ità quòd Dauid psallentem configere tentabat, & fugit Dauid in domũ suam. Misit autem Saul satellites nocte circa domum, vt manè egredientem occíderẽt: quod cùm persensisset Michol, depositi enm per fenestram, & fugit. Michol autem strauit lectulum suum, in quo posuit statuam. Cumq; Saul deprehẽdisset se illusum, dixit ad Michol: Cur dimisisti inimicum meum? Quæ respõdit: Timui, dixit enim mihi, dimitte me, alioquì interficiam te. Dauid autem venit ad Samuelem in Ramatha, & indicauit ei omnia, & abiêrunt ambo in Naioth, qui est collis in Ramatha, vbì erat cuneus prophetarũ. quod cùm accepisset Saul, misit lictores vt raperent Dauid. qui cùm vidissent prophetas & Samuel stantem super eos, factus est in illis spiritus Domini, & prophetabãtur.

1. Reg. 19.

Misitque Saul secũdos & tertios nuncios, qui & ipsi prophetati sunt, & irat⁹ Saul, abijt post eos, & antequàm veniret in Naioth, ingrediẽs & quasi amẽs fact⁹ est, & exutus veste regia, tota die & nocte canebat cũ cęteris, Dauid & Samuele clàm videntibus. Fugit autem Dauid indè, & venit ad Ionathã, & conquerebatur ei. Cui Ionathas: Non morieris, nihil facit pater meus quod non indicet mihi. Cui Dauid: Pater tuus scit quòd diligis me, & occultabit tibi: Fac ergò obsecro quod dicam, cràs erunt kalendę, & ego abscondar in agro vsque ad vesperã tertiæ diei: si requisiêrit me rex, quia consueui sedere iuxta eum ad vescendum, dices ei, Rogauit me Dauid vt iret in Bethleem, quia victimę solennes sunt ibì contribulibus eus. Quòd si dixerit tibi rex benè, pax erit seruo tuo: si verò fuerit iratus, cõpleta est in me malitia eius.

Fugit Dauid cum Samuele.

1. Reg. 20.

Et ait Ionathas: Egrediamur in agrũ. cumque egressi essent, iurauit ei Ionathas, quicquid boni vel mali inueniret apud patrẽ, indicaturum se ei. Et iurauerunt fœdus inter se & semen suũ, addiditq; Ionathas rursùm iurare. sequẽti die ait: Egredieris & sedebis latẽs iuxta lapidẽ Ezcel, & redibo ad te, iaciamque tres sagittas iuxta puerũ, quasi exercens me ad signum: si verò dixero puero qui tollit eas, eccè sagittæ intra te sunt, pax tibi est, veni ad me. Quòd si dixero, sagittæ vltra te sunt: vade, Dominus sit inter me & te vsque in sempiternum. Porrò prima die solẽnitatis apparuit locus Dauid vacuus, & æstimabat Saul Dauid nondùm purificatum.

Altera die requisiuit rex, & excusauit eum Ionathas. iratus Saul, dixit ad eum: Scio quia in confusionem tuam diligis filium Isai, non stabiliêris eo viuente tu, neque regnum tuum: adduc eum ad me, quia filius mortis est. Et ait Ionathas: Quarè morietur? & arripuit Saul lanceam vt percuteret eum, & declinauit Ionathas ab eo contristatus, neque comedit in die illo. Egressus in agrum, fecit sicut conuenerat, & cùm dixisset puero, Sagittæ sunt vltra te, remisit puerum in ciuitatem cum arcu & sagittis. Surgẽs Dauid de latibulo, adorauit tertiò, fleueruntque ambo. Et ait Ionathas: Quęcunq; iurauimus, stent in sempiternũ inter nos & semẽ nostrũ, vade in pace. & datis osculis, discesserũt.

Fugit rursus Dauid. 1. Reg. 21.

Fugit Dauid in Nobe ad Achimelech sacerdotem, qui miratus quòd gener regis solus veniisset, ait Dauid: Secretus sermo regis vrgebat me, conduxi pue-

pueros in illum locum, ideò priuatus venio. Nunc si quid habes ad manducandum, da mihi. Respondit sacerdos: Non habeo panes laicos ad manum, sed tantùm panem sanctum, panes scilicet propositionis: si mundi sunt pueri, & maximè à mulieribus, manducent. Quasi diceret, Necessitas non habet legem. Et ait Dauid: Continuimus nos ab herì & nudiustertius. porrò in via aliquid immunditiæ contraximus. Et dedit ei panes propositionis, qui sublati fuerant vt ponerentur calidi: ex hoc perpenditur quòd sabbatum erat.

Cumque quęsiuisset Dauid si haberet arma, dedit ei gladium Goliæ: erat enim tunc ibì arca cum aliquo suo tabernaculo. Et considerauit hęc omnia Doëch Idumęus pastor Saulis, qui venerat ad orandum voto obligatus. Fugit Dauid indè ad Achis regem Geth, & indicauerũt regi, quòd quasi rex erat in Israel: immò cùm vidissent serui regis Dauidem, dicunt: Nunquìd non est iste Dauid rex terræ? nónne cantabatur, Saul percussit mille, & decem millia Dauid? Expauit Dauid, & mutauit os suũ coram Achis, & collabebatur inter manus eorum, defluebantque saliuæ eius in barbam, ac sic simulauit furorem. Et ait Achis ad seruos: Homo insanus est. quarè adduxistis eum ad me? An desunt nobis furiosi? dimittite eum, nè ingrediatur domum, & dimissus est. Abijt ergò Dauid, & fugit in spelunca Odollam, & venit illuc omnis domus patris sui ad eum: similitèr fugerunt ad eum omnes qui erant in angustia constituti, & oppressi ęre alieno, aut amaro animo, & factus est princeps eorum. Fuerunt cum eo quasi quadringenti armati, profectusque est cum eis in Maspha quæ est in Moab, & posuit apud regem Moab patrem & matrem suam, & manserunt ibì quandiù Dauid fuit in præsidio. Dixit Gad propheta: Noli manere in præsidio. proficiscere & vade in terram Iuda. Profectus illò, venit in saltũ Areth.

Et audiuit Saul quòd apparuisset Dauid cùm esset in nemore, quod est in Ramatha. tenensque hastam, ait ad seruos suos: Nunquìd ditabit vos Dauid? non est ex vobis qui doleat vicem meã? & ait *Doech Idumęus: Vidi eum in Nobe apud Achimelech filium Achitob, qui consuluit pro eo dominum, & dedit ei cibaria & gladium Goliæ. Iratus rex, vocauit Achimelech & omnes sacerdotes in Nobe, aitque ad illum: Cur coniurâsti aduersùm me cum filio Isai? dedisti enim ei panem & gladium. Qui respondit: Absit, nesciui quòd à te fugisset. Et ait rex emissarijs: Irruite in sacerdotes. Qui noluerunt manus extendere in Christos Domini. Tum ait rex ad Doech: Irrue in eos. & trucidauit illa die LXXXV. viros vestitos ephod lineo. fortè enim erant induti, vt mouerent per habitum religionis cor regis. Percussit quoquè Saul Nobe viculum sacerdotum, & mulieres & viros ac iumenta, secundùm quod Deus Heli sacerdoti prędixerat, prolem eius radicitùs euellendam. Solus Abiathar sacerdos filius Achimelech euasit, & fugit ad Dauid, ferens ephod secum quod fecit Moises, & nunciauit ei interitum suorum.

Mortuo Achimelech, Abiathar qui euasit, successit, & ait Dauid: Ego sum reus omnium animarum patris tui. mane mecum: qui quęsierit animam tuã, quęret & meam. Et nunciatum est Dauid, quòd Philistęi oppugnarent Ceilam. cõsulto Domino, iuit saluare eos. Cumque timerent viri eius ire cum eo, secundò consuluit Dominum, & abijt, & percussit Philistęos plaga magna, & intrauit Ceilam: quod cùm audisset Saul, concluſit eum in vrbe. & congregato exercitu, obsedit Dauid. Timensq; Dauid nè ciues eum traderent Sauli, consuluit Dominum per Abiathar, & egressus Dauid & cum eo quasi viri sexcenti, vagabantur. quod cùm accepisset Saul, dissimulauit.

Transiuit autem Dauid in montem solitudinis Ziph, & venit Ionathas ad eum, ac confortauit eum, dicens: Tu regnabis in Israel, & ego ero tibi secundus, sed & pater meus scit hoc. & innouauerunt iusiurandum coram Domino, coram Gad & Abiathar. Venerunt Ziphęi ad Saul in Gabaa, dicentes: Dauid latet apud nos in colle Achile. veni, & tra-

*Doëg.

1.Reg.22. 1.Reg.21. Dauid fugit ad Achis.

1.Reg.22.

Sacerdotũ interitus.

1.Reg.23.

Liberat Dauid Ceilam.

& trademus eum in manus tuas. Et ait: Considerate curiosiùs vbi sit, & renunciate. Dauid autem & viri eius erant in deserto Maon. Cumque egressus esset Saul ad quęrendũ eũ, assĕdit Dauid ad petrã: vbi quæ sibi erãt oneri, reposuit. & versabatur Dauid in deserto Maon.

Porrò viri Saul in modum coronæ cingebant montem. Cumque desperaret Dauid, venit nuncius ad Saul: Redi, ait, festinus, quoniam Philistęi effuderunt se super terram, & desijt Saul persequi Dauid, pergens in occursum Philistinorum. Assendit autem Dauid indè, & habitauit in locis tutissimis Engaddi. Assumẽs Saul tria millia electorum virorum, sequebatur Dauid, etiàm super abruptissimas petras, q̃ solis ibicibus sunt peruiæ. Et intrauit Saul speluncam vt purgaret ventrem. Porrò Dauid & viri eius in interiori latebant. Et dixerunt serui Dauid: Tradidit eum Dominus in manus tuas. & præcidit Dauid oram chlamydis Saul silentèr, qui abijt. cumque murmurarent socij Dauid, quòd non irruit in Saul, ait Dauid: Viuit Dominus, nisi Dominus percusserit eum, aut moriatur, aut descendens in pręlium periêrit, propicius sit mihi Dominus, vt non mittam manum meam in Christum Domini.

1. Reg. 24.

Saul solus à Dauid repetitur.

Porrò Saul ibat cœpto itinere. & egressus Dauid post eum, clamauit: Domine mi rex. Cumque respexisset Saul, adorauit Dauid in terram, qui ait: Quarè audis Domine mi rex verba hominum loquẽtium aduersùm me mala? cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea, quam cùm pręciderã, peperci tibi. quẽ persequeris? canem mortuum & culicẽ viuum. His auditis, Saul fleuit & ait: Iustior es me, reddat tibi Dñs. scio q̃ regnatur⁹ sis. iura mihi, nè deleas semẽ meum post me. Et iurauit Dauid Sauli. Abijt ergò Saul in domũ suã. Dauid aũt assĕdit tutiora loca in angustias Maspha.

1. Reg. 25. Samuel moritur. Eccl. 46.

Eo tempore mortuus est Samuel 2. anno ante Saulẽ. Hic, vt Iesus filius Sirach in Ecclesiastico scribit, fuit dilect⁹ Domini propheta, imperiũ renouauit, & ab omni munere manũ suã excussit, Sauli deniq; regi finem vitæ notũ fecit. Hunc mortuũ Israel tanq̃ ꝓpriũ fleuêre parentẽ. eius corpus in Ramatha sepultum fuit, cuius ossa (vt Hieronym⁹ scribit) Archadius Augustus in Thraciam transtulit. festum eius XIII. Kalen. Septembris celebratur. Dauid autem descendit in desertum Pharan. Pharan oppidum est in Arabia. Erat autem vir potens in solitudine, cui nomen Nabal. Cumq; audisset Dauid quòd asscendisset ad tondendos gregres, misit ad eũ decem iuuenes, vt mitteret sibi aliquã benedictionem in die bona. Et ait Nabal: Non mittam, quis est filius Isai? Hodiè increuerunt serui fugitiui? Cumq; audisset Dauid quòd ei improperauerat, accinctus est gladio cum quadringentis viris, & ait: Hoc faciat Dominus inimicis, si reliquero de omnibus q̃ ad eum pertinent vsq; admingentẽ ad parietẽ. Porrò Abigail vxor Nabal, formosa & prudens, hęc ignorabat, & indicauit ei custos ouium, quãta prędisidia tulisset eis Dauid in deserto. 1. Reg. 25.

Præstat Abigail Dauidi victualia.

Festinauit igtur Abigail in occursum Dauid, & tulit panem ac vinum & arietes coctos, sata polentæ & ligaturas vuæ passæ & massas carycarum. & adorãs Dauid, ait: In me sit Dñe mi hęc iniqtas. porrò vir meus fecit stultè, secũdùm nomẽ suũ. (nabal enim, stultus interpretatur.) Constituet te Dominus ducem super Israel. nè fundas sanguinẽ innoxium. nihil enim tibi nocuit, sed sua tibi non dedit, & erit anima tua custodita quasi in fasciculo viuentium. Et respõdit Dauid: Benedictus Domin⁹, qui misit te hodiè in occursum meum. vade in pace. honoraui faciẽ tuam, xenia de manu tua recipiendo. Cùm ergò indicâsset Abigail omnia hęc viro, emortuum est cor eius præ timore, & mortu⁹ est post X. dies. Quo audito, ait Dauid: Benedictus Deus, qui custodiuit manus meas à sanguine, & reddidit malitiã Nabal in caput eius. & vocauit Abigail, & duxit eam in vxorem, accepitque Dauid tertiam vxorem Achinoen de Iezrael.

Iterùm nunciauerũt Ziphęi ad Saul: Eccè latet Dauid in colle Achila, & abijt Saul cum tribus millibus electorũ, & castrametatus est in Gabaa. Descẽdit Dauid nocte in castra Saul, ducens secũ Abisai filiũ Seruię sororis suę. huius fue- 1. Reg. 25.

fuerunt tres filij, Ioab, Abisai & Asahel, nepotes Dauid. Cumque clàm intrâssent tentorium regis, dixit Abisai: Perfodiam Saul lancea. & prohibuit Dauid, dicens: Quis extendit manum in Christum Domini? sed tolle hastã quæ est ad caput eius fixa in terra, & vas aquę, & eamus. Et egressi sunt nullo euigilãte, quia sopor Domini irruerat super eos.

Venit Dauid in castra Saul.

Cumque transissent torrentẽ, & stetissent in vertice montis vndè possent audiri, exclàmauit Dauid ad Abner, & ad omnem populum: Filij mortis vos estis, quia non custodîstis dominum vestrum. Ingressus est quispiam vt interficeret regem. videte vbi hasta regis sit, & scyphus aquæ. & agnoscens Saul negligentiam suorum & beneficium Dauid, exclamauit: Num vox tua est hęc mi fili Dauid? Qui respondit: Cur persequitur Dominus seruum suum? quid feci? si Dominus incitat te aduersùm me, tu ipse occídas me. Et ait Saul ad Dauid: Peccaui, reuertere fili mi, non vltrà malè faciam tibi. Et ait Dauid: Iudicet Dominus inter nos: eccè hasta regis, veniat qui tollat eam. Et Saul eo benedicto, reuersus est in locum suum.

1. Reg. 27. Et dixit Dauid in corde suo: Aliquãdò incidam in manus Saul, melius est vt saluer inter Philistęos. Abijt igitur Dauid & sexcenti viri cum eo ad Achis filium Maoch regem Geth, & erant cum Dauid duę eius vxores Achinoë & Abigail, & dixit Dauid ad Achis: Nolo onerosus esse regi, des mihi locum in quo habitem. & dedit ei Achis Sicelech, quę exindè facta est regum Iuda, & habitauit in ea quatuor mensibus & viginti diebus. & agebat prędas de viculis Philistinorum, qui non erant sub potestate Achis. virum & mulierem non duxerunt captiuum, nè fortè loquerentur aduersùs eum. Cumq; quęsisset Achis, quos spoliâsset, aiebat: Habitantes ad austrum Iudæ & in campestribus.

Dauid habitat terram Achis.

Eo tempore congregati sunt Philistijm in pręlium aduersùs Israel, & ait Achis ad Dauid: Mecum egredieris in castra tu & viri tui, ego custodem te ponam capitis mei. Congregauit etiàm Saul vniuersum Israel, & venit in Gelboë. Timuititaque Saul, & consuluit Dominum, qui non respondit ei, neq; per somnia, neque per prophetas. Et ait Saul seruis suis: Quęrite mihi mulierem habentem pythona. ipse enim occíderat ariolos, pythonicos & magos. vnam tradit Hieronymus reseruatam, matrẽ Abner, quæ latebat in Endor.

1. Reg. 28.

Mutauit itaque Saul habitum, & venit ad mulierem nocte, & ait: Suscita mihi quem dixero tibi. Quæ respondit: Nôsti quanta fecerit Saul Magis. quarè insidiaris animæ meæ? Iurauit ei Saul, quòd propter hanc rem nil mali pateretur, & dixit vt suscitaret Samuelem. Videns autem mulier virum sanctum, cõturbata ait: Quarè imposuisti mihi? tu es Saul. Tunc confessus est & ait: Noli timere, quid vidisti? Quę respondit: Virum senem & gloriosum, amictum pallio sacerdotali. & intelligens Saul quòd Samuel esset, adorauit eum, dicens: Coarctor à Philistęis, obsecro, dic mihi quid faciam. Qui redarguto eo, respondit: Tollet Dominus regnũ tuum, & dabit illud Dauid. crâs tu & filij tui mecũ eritis. (De hac re dicũt quidam, spiritũ malignum apparuisse, alij phantasticè imaginem eius: quidam, quòd Deo permittente anima ipsius apparuit.) Hoc audiens Saul, prostratus in terrã, noluit comedere, nisi coactus, & redijt ad castra.

Samuel suscitatus.

1. Reg. 29. Congregati sunt ergò Philistijm in Aphec. Satrapæ verò Philistinorum videntes Dauid & suos esse secum, dixerunt ad Achis: Reuertantur Hebręi, nè fortè, cùm cœperimus pręliari, fiant aduersarij. Tunc ait Achis ad Dauid, inuitus & dolens: Bonus es in conspectu meo, sed non places satrapis, surge de nocte, & cum tuis abi. abijtque Dauid cum suis in Sicelech. Amalechitæ autẽ interìm impetum fecerunt in Sicelech, & succenderunt eam, & captiuas duxerunt mulieres & paruulos. Planxit ergò Dauid & omnis populus qui erat cũ eo, donèc deficerent lachrymæ. Volebantque eum sui lapidare, quia dolebãt de vxoribus ac liberis a bductis. Duę etiàm vxores Dauid captæ fuêre.

1. Reg. 30.

Consulto igitur Domino per Abiathar, Dauid persecutus est latrunculos, habẽs

habens viros sexcentos.200. lassi substiterunt ad torrentem Besor ad sarcinas. Transeuntes, inuenerunt ęgyptium fame deficientem, quē reliquit dñs suus vir Amalechita, & cùm ægrotare eū vidissent, dederunt ei cibū, & reuersus est spiritus eius. Et ait Dauid: Potes me ducere ad cuneum? Qui ait: Si iurabis mihi q̄ me nō occidas, nec domino meo tradas. Iurauit ei Dauid. & eo ducente, inuenit hostes epulantes, & percussit eos à vespera in vesperam, & fugi 400. adolescentes euasserunt camelis. Eruit ergò omnia Dauid quæ tulerant.

Amalechitas latrones Dauid perimit.

Porrò cùm venisset Dauid ad ducētos viros, qui lassi ad sarcinas remanserant, salutauit eos pacificè: & licèt aliqui suorum comitum indignarentur, tamen Dauid statuit, quòd æqua pars esset descendentis ad prælium, et remanentis ad sarcinas. Hieronymus ait, non quia lassi remanserant, quia lassis nihil debetur. Et factu est ex hoc die, vt quasi lege obseruetur prędæ diuidendæ modus. & misit dona de pręda seniorib⁹ Iuda proximis suis ac amicis.

Porrò Philistijm pugnabāt aduersùs Israel. Saul autem virilitèr egit. fugerūt filij Israel, & ceciderunt in monte Gelboë, & percussi sunt tres filij Saul, Ionathas, Abinadab, Melchisua. Isboseth autem domi erat. Cumq; grauitèr vulneratus esset Saul, dixit ad armigerum suum: Percute me gladio, nè fortè incircuncisi illudant mihi. noluit armiger. et irruit Saul super gladium suum, nec se poterat præ lassitudine interficere. videns armiger, irruit & ipse super gladiū suum. hic fuit *Doech Idumæus. timuit enim Dauid propter proditiōem Achimelech. Videntes reliqui omnes, fugerunt.

1.Reg.31. Saul & filij eius in prælio ceciderē.

Altera die venerunt Philistæi, & expoliārunt Saul & filios suos armis, & præcisa capita eorū cum armis miserūt in terram suam, et posuerunt arma Saul in templo Dagon, corpora Saul & filiorum suspenderunt in muro Bethsan. Viri autem de Iabes Galaad, quos liberauerat Saul ab Ammonitis, nocte accesserunt, & tulerunt cadauera de muro, combusserunt & sepeliērunt ossa in nemore Iabes, & planxerunt eum ieiunantes septem diebus. Et regnauit Saul viuēte Samuele, 18. annis: & eo mortuo, duobus: quos tamen annos scriptura non annotauit. Et sic finit hæc generatio. Cætera subsequentur in generatione Dauid ordine suo.

1.Reg.11.

In hac generatione dicūt Homerum poëtarum Græcorum clarissimum, sapientiæ patrē, floruisse: qui proprio nomine Melesigenes est dict⁹, vocatus autem Homerus, eò quòd cęcus esset. ὅμηρος enim lingua Aeolica cæcum significat. Hic itaq; post peragratum orbem cum extrema paupertate tandèm Arcadum litt⁹ habitauit. Ibidèm inter aspera scopulorum & montana sic cæcus existēs, illa admiranda volumina Iliados & Odysseę dictauit. Vixit autē annis centum & octo, vtplurimùm cæcus. alij dicunt eum longè posteriùs floruisse, vt testatur Apollodorus grammaticus ac Euphorbius historicus.

Homerus. De hoc ipso vide infrà generatiõe 46. ex Archilocho plura

In hac generatione anno 37. Saul regnante, Codrus Athenienſium rex vltimul fuisse perhibetur, cuius memorabile factum suprà scripsimus.

Codrus.

GENERATIO XXXIII.

ANno 4126. à mundi exordio, secūdùm Septuaginta interpretū sententiam, quam sequitur ecclesia cōmunitèr, per lineam Christi descendentem in Dauid rege Hebræorum, trigesimatertia incepit generatio, durauit annis XL. Et cum eodem rege Dauid quarta ætas aduenit, quæ durauit vsq; ad trās migrationē Babylonis, per annos quadringētos octoginta quatuor, vel quinque, secundùm alios. Inchoatur autem hęc ętas in Dauid, non quòd primus rex in Israel fuerit, sed quia primus erat rex de tribu Iuda, quoniā sibi facta fuit expressa promissio de Christo nascituro ex tribu Iuda. durauit regnum per lineā Christi annis 484. ad mortem Sedechiæ.

IIII. ætas.

Hoc igitur anno Dauid prophetarū omnium princeps, Isai de tribu Iuda filius, Hebræis regnare cœpit, & regnauit annis XL. primò super tribum Iuda tantùm septem annis, reliquis 33. regnauit super omnem Israel, vir quidem ab infantia indolis bonæ, decorus, animo fortis & corpore, quia cū leonibus

& vrſis ludere non timuit, inſupèr oñi virtute præclariſſimus, in certaminibus primus, ad pericula ſempèr properabat, cuius exemplo reliqui omnes incitabãtur magis, quàm imperio. Fuit prætereà in intelligendo futura, & ad diſponendum præſentia, multùm idoneus: manſuetus, benignus, ac iuſtus.

Eodem quoq; tẽpore Abiathar pontifex ſummus fuit, filius Achimelech ſacerdotis, vltimus ex linea Ithamar filij Aaron, qui toto tempore regis pontificatũ honorabilitèr adminiſtrauit, prophetantibus in Iudæa Gad, Nathan, Aſaph prophetis. Licèt autẽ Dauid adhuc viuente Saul rege, inunctus & ipſe foret in regem, tamen adminiſtrationem regni Saul habebat dum vixit. Vndè factum eſt, quòd poſt mortem Saul adoleſcens fugiens de prælio, venit ad Dauid in Sicelech, & indicauit populum victum ab hoſtibus, ac Saul cum filijs ſuis mortuum. Vidi, inquit, Saul incumbentem ſuper haſtam, & hoſtes appropinquantes: & cùm interroganti dixiſſem quis eſſem, ait: Interfice me, nè occidar ab incircunciſis. vidique quòd viuere non poterat: occídi eũ, tuli diadema & armillã de brachio eius, & attuli ad te Dominum meum.

2.Re.1.

Afferí Saulis diadema Dauidi.

Ad quæ Dauid & omnes qui cum eo erant, ſciderunt veſtimenta ſua, plãgentes, & ieiunauerunt vſque ad veſperam, ſecundùm legem. Et ait Dauid ad nuncium: Quare non timuiſti mittere manum tuam in Chriſtum Domini? & iuſſit adoleſcentem occídi. tũc planxit Dauid carmen lugubre ſuper Saul & Ionathan. Poſt hæc reſponſo Domini aſſcendit Dauid in Ebron, & habitauit in domo ſua; viri autem eius manſerunt in oppidis Ebron, & vnxerunt eum viri Iuda in regem. Nunciatum eſt inter hæc Dauid, quòd Iabitæ ſepeliſſent Saul. renunciauit illis, dicẽs: Benedicti vos à Domino, qui feciſtis miſericordiam hanc cum domino veſtro. retribuat vobis Deus: ſed & ego retribuam, quia vnxit me domus Iuda in regem. Abner autem princeps exercitûs Saul, tulit Iboſeth filium Saul, & circunduxit eum per caſtra, & creauit eum regem ſuper reliquas tribus. Erat autem Iboſeth tunc quadraginta annorum.

Eo tempore inteſtinum bellum inter Hebræos eſt ortum. Porrò egreſſus eſt Abner cum forti exercitu in Gabaon. Ioab autem princeps exercitûs Dauid, contractis copijs, illi occurrit. & conuenit tandèm inter eos, quòd duodecim tantùm ex vtraq; parte pugnarent: qui pugna commiſſa, mutuò ſe occiderũt. Ortum eſt autem bellum inter reliquos, & fugit Abner cum ſuis. Erant autem cum Ioab duo fratres, quorum Aſahel velociſſimꝰ, perſequebatur Abner inſtantiſſimè. Cui Abner imminenti ait: Noli me ſequi, nè compellar confodere te, quod non libentèr facio propter Ioab. Ille verò noluit declinare. & Abner auerſa haſta percuſſit eum in inguine, perſequentibus autem Ioab & Abiſai fugientem Abner, ſol occubuit, & venerunt ad collem aquæductûs, in cuius ſummitate congregati ſunt cum Abner filij Beniamin. Et ait Abner ad Ioab: Nunquid vis deſæuire vſq; ad deletionem fratrum tuorum? Ceſſauit ergò Ioab & oñis exercitus perſequi eos. Porrò Abner cũ ſuis nocte ille tranſiens Iordanem, venit ad Iboſeth in Beniamin. Ioab verò & viri eius tulerunt Aſahel, & ſepeliẽrunt in ſepulcro patris ſui in Bethleem, & rediẽrunt ad Dauid in Ebron.

Bellũ inteſtinum. 2.Re.2.

Facta longa concertatione, domus Saulis decreſcebat, Dauidis verò progenies augebatur. ſunt eñ nati in Ebron primogenitus Amnon de Achinoẽn, ſecũdus Chileab de Abigail, tertius Abſalom de vxore gentili, filia Ptolemæi regis Geſſur, quartus Adonias filius Agith, quintus Saphatias filius Abithal, ſextus Iethraan (quem Ioſephus vocat Nathan) de Egla, quam Hebræi volunt fuiſſe Michol, quæ ſola dicitur vxor, quia in adoleſcẽtia ſua Dauid primam ſortitus eſt vxorẽ, & ſi ſint qui aliter opinentur.

2.Reg.3

Eo tẽpore Abner intrauit ad concubinam Saulis Reſpham, pulchrã nimis. commotus ob hoc Iboſeth pro opprobrio domûs ſuæ, fortè timens nè concubina vſurparet ſibi regnũ, arguit Abner. Qui iratus, miſit ad Dauid nuncios

ſuos,

suos, dicens: Fac mecum amicitiam, & reducã ad te vniuersum Israel. Qui ait: Optimè, faciam tecum amicitiam: sed non videbis faciem meam, nisi reduxeris Michol. id quoquè per nuncios ab Isboseth est petitum. Tulerũt ergò eam à viro suo Phaltiel, qui sequebatur eam plorans: non tamẽ cognouerat eam, eô quòd illa diligens Dauid, semper tristis erat.

Assc̃dit Abner in Ebron ad Dauid, & susceptus est ab eo magnificè, & ait: Surgam vt congregem ad te omnẽ Israel. cumque abisset in pace, eccè Ioab, latronibus cęsis, cum pręda magna nimis venit, & dictum est Ioab de aduẽtu Abner, & de pace cũ rege. qui regi persuadet, dicens: Iurauit Abner vt deciperet te. & cùm non acquieuisset rex, misit nuncios post Abner, quasi rege reuocante eum: & occurrens redeunti, seorsùm seduxit eum, quasi secretius aliquid locuturus. percussitque eum in inguine in vltionem fratris sui, & mortuus est: vel fortè timebat, nè fieret secundus à rege. Interitus Abner.

Quod cùm audiuisset Dauid, ait: Mundus sum ego & regnum meum à sanguine Abner, & veniet super caput Ioab: non deficiet de domo Ioab fluxũ seminis sustinens, leprosus, & tenens fusum, id est, effœminatus, & cadés gladio, et indigés pane. Scidit quoquè Dauid vestimẽta sua, fleuitq; super Abner, & omnis populus qui erat cum eo, & indixit omnibus ieiunium vsq; ad vesperam, dicés: Nescitis quomodò princeps maximus hodiè cecidit in Israel? ego autem nouus sum rex, & filij Saruiæ mihi duri sunt. quasi diceret, vindicare nunc non possum. Cumque audisset Isboseth de morte Abner, perturbat⁹ est, & Israel cum eo. 2.Re.4.

Erant autem duo principes cum Isboseth, Banaa & Rechab de filijs Beniamin: qui irati, recesserunt ab Isboseth, & venerunt ad Miphiboseth filium Ionathæ, vt facerent eum regem: qui noluit, immò prodidit eorum consilium. erat enim claudus vtroq; pede. Dein latrones Banaa & Rechab ingressi sunt domum Isboseth, ferentes spicas quasi primitias regi. ostiaria autẽ domûs obdormiêrat. & inuenientes Isboseth dormientem in meridie, interfecerũt eum, & attulerunt caput eius ad Dauid in Ebron, aitq; Dauid ad eos: Interfeciſtis virum innoxium dominum vestrum. & pręcisis manibus ac pedibus eorũ, suspẽsi sunt. caput verò Isboseth sepeliri fecit in sepulcro Abner, postquàm regnauit duobus annis. Mors Isboseth.

Post hæc venerunt seniores de Israel ad Dauid, & percussit cum eis fœdus, vnxeruntq; eum in regem super omnem Israel. primò enim inunctus est in signum regni, secũdò in regem super Iudam, tertiò in regem super Israel. Quo facto, collecto exercitu, ascendit in Hierusalem, vt eijceret Iebusæum. habitabant eñ adhuc inter filios Iuda. qui posuerunt cæcos & claudos super muros, dicentes in derisionem: Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos & claudos. quasi dicerent: adeò fortis est vrbs, quòd nobis nil agentibus non intrabis. Porrò inferiorem ciuitatem obtinuit Dauid, tradente eam sibi Ornan Iebusæo. Cumque arcem Sion obtinere non posset, proposuit in præmium principatum militiæ, illi qui primùm percuteret Iebusæum, & ingrederetur vsque ad tecta. 2.Re.5. Hierosolyma capitur.

Multis itaq; festinantibus, Ioab pręuenit vniuersos, & clamauit ad regem, exigens militiæ principatum. & obtinuit Dauid arcẽ, expulsis Iebusæis præter Ornan, & ædificauit per circuitum eius intrinsecùs, incipiens à Mello: & partem illam ciuitatis, vocauit ciuitatem Dauid. Reliquam vrbis partem extruxit Ioab. Mello autẽ erat quasi profunda vorago vallis. ipsaq; ciuitas Dauid, posteà vocata est Mello, & ędificauit in ea Dauid domum, ad quam Hirã rex Tyri illi misit ligna cedrina & artifices. & Hierusalem antè vocabatur Iebus, & à Melchisedech Salem. posteà dicta est à Dauid Iebusalem. & mutata b in r, dicitur Ierusalem. Hierusalem vndè dicit.

Audiẽtes aũt Philistęi Dauid regnare super Israel, ascẽderunt vniuersi cõtra Hierusalẽ. & egressus est ad eos Dauid ex responso Dñi, percussitq; eos ac in fugã vertit. & addiderunt adhuc Philistijm, vt ascenderẽt in valle Rephaim,

& posuerũt idola sua sub arboribus pirorum. Et ait Dominus ad Dauid: Non obuiàm ibis, sed gyra post tergum eorũ. Hoc pacto irruit super eos Dauid, & percussit eos vsq; Gezer.

2.Reg.6. Tunc fecit Dauid tabernaculum iuxta domum suam ad reponendam arcam, & descendit cum XXX. millibus virorũ, & posuerunt arcam super plaustrum nouum, et tulerunt eam de domo Abinadab, quæ erat in Gabaa in colle iuxta Cariathiarim. duo autẽ filij Abinadab minabant plaustrum: Aio præcedebat, & Oza sequebatur. Dauid autẽ & omnis Israel psallebant coram Arca musicis instrumentis.

Cùm autem venissent ad aream Nachor, calcitrauerunt boues, & inclinata est Arca: & extendit Oza manum, tenens eam. aruitq; dextra eius, in qua Arcam ferre debuit, sicut pater eius iusserat, & expirauit. ea eñ nocte (iuxta Hebręos) dormiẽrat cum vxore sua. Timuit itaque Dauid diuertere Arcam ad se, & posuit eã in suburbio in domo* Obethedom Leuitæ, q̃ mansit ibì tribus mensibus, et benedixit DOMINVS domui Obethedom.

*Obededõ

Arcæ translatio. Quo audito, abijt Dauid adducere Arcam in ciuitatem suam cum gaudio. Dauid autem accinctus Ephod lineo, psallebat corã Arca in organis. & vidit eum psallentem Michol per fenestram, & despexit eum. Cumq; posuisset Arcã in loco suo, obtulit Dauid holocausta & pacifica, & benedixit populo, & partitus est per singula capita collyridam panis vnam, & assaturam ſbubalæ carnis, & similam frixam in oleo. Et cùm rediret in domum suam, subsannauit eũ Michol, dicens: Quàm glorioſus fuit hodiè rex Israel, nudatus quasi vnus de scurris? Et respondit Dauid: Viuit Dominus, Ludam & humilior fiã ante Dominùm, qui potiùs elegit me quàm patrem tuum. Quamobrèm Michol nõ est natus filius vsq; in diẽ mortis suę. Mortua autem Merob sorore sua, adoptauit quinq; filios eius Michol.

2.Re.7. Factum est autem, cùm sederet rex in domo sua, habens requiem ab hostibus, dicit ad Nathan: Vides quòd ego habito in domo cedrina, & Arca Dei posita est in medio pellium? faciam ei domum. Et ait Nathan, Fac. sed à Spiritu sancto non loquebatur. Eadem nocte factum est verbum Domini ad Nathan: Dic seruo meo Dauid, Nõ ædificabis mihi domum, quia sanguinarius es: sed filius tuus succedẽs in regno, faciet mihi domum, & stabiliam thronum eius vsque in sempiternum. His auditis, gauisus est Dauid.

Deindè percussit Dauid Philistęos, & abstulit frenum (id est, potestatẽ tributi, quam habebant in Israel) de manu eorum, & percussit Moab, & mẽsus est eos coæquans terræ funiculo: mensus est duos funiculos, vnum ad viuificandum, vnum ad occidẽdum: id est, ad arbitrium suum factus est ei Moab tributarius. Et percussit Adadeser regẽ Soba, cui cùm ferrent præsidium Syri & Damascus, percussit ex eis viginti millia: & ponens in Syria præsidium, fecit eam tributariam. 2.Reg.8. Victoria Dauid.

Audiens autẽ Thou rex Emath, percussum Adadeser hostem suum, misit ad Dauid Ioram filium suum cum muneribus & gratiarum actione. Cumq; rediret à Syria Dauid, occurrerũt ei Idumæi: & percussit ex eis circiter duodecim millia, & in Gebelem percussit 23. millia, & posuit in ea præsidium, ac tributariam fecit. Et retulit in Hierusalem aurum & argentum multum nimìs, æs quoquè Corinthiũ, quod sanctificauit Domino in fabricam futuræ domûs.

Porrò Ioab erat super exercitum, Iosaphat autem erat à cõmentarijs, id est, scriptor gestorum, Sadoc & Abiathar erant sacerdotes, Saraias verò scriba, id est, cãcellarius. Banaias autẽ erat super Cerethi & Pheleti, qui erant custodes capitis Dauid. dicũt fuisse 70. iudices locorum, vt Moises elegit 70. Vndè Cerethi sonat, exterminatores: Pheleti, admirabiles. filij autẽ Dauid sacerdotes erãt, id est, digniores præ cæteris. Curia Dauid.

Et recordatus est Dauid fœderis, quod fecerat cum Ionatha, & ait: Nunquid supereſt aliquis de domo Saul, cũ quo faciam misericordiam? Vocauit ergò Miphiboseth filium Ionathæ, qui erat debilis pedibus, & restituit ei omnem possessionem Saul aui sui, & consti- 2.Re.9.

constituit eum commensalem suũ, tanquàm vnum de filijs suis. Porrò Siba puer Saulis, cui erant quindecim filij et viginti serui, iussus est excolere terram, & fructus ferre ad Miphiboseth in Hierusalem, id est, iussus est bona illius administrare.

2.Re.10. Per idem tempus mortuus est Naas rex Ammonitarum, & successit in regno filius eius Hanon. misitque Dauid nuncios, vt consolarentur eum de morte patris, monens vt amicitiæ quas cum patre eius habuerat, permanerent. Cùm enim fugisset quondàm Dauid Saulẽ, à patre illius benignè exceptus fuerat. Principes autem Hanon exacuerunt regem, dicentes: Nescis quia misit Dauid, vt videret ingressum & egressum tuum, vt percutiat te et terrã tuam? Tulit itaq; Hanon seruos Dauid, & rasit dimidiam partem barbæ eorum, & præcidit vestes eorum vsq; ad nates. Quod cùm nũciatum esset Dauid, misit in occursum nuncijs, vt manerent in Hiericho, donèc cresceret barba. confusi eũ turpitèr erant.

Videntes autem filij Ammon quòd iniuriam feciſſent Dauid, conduxerunt mercede Syrorum viginti millia peditum, & à rege Maacha mille viros, & ab Histob decem millia. quod cùm audîsset Dauid, misit Ioab & omnem exercitum aduersùs eos. stabant autem Ammonitæ ante ingressum ciuitatis, & Syrorum exercitus erat in campo. Ioab quoquè diuisit exercitũ, & partem tradẽs Abisai fratri suo, partẽ sibi retinuit, & irruit in Syros, fugauitq; eos. Quod videntes Ammonitæ, & ipsi terga verterunt, receperuntq; se in vrbem. Ioab verò redijt in Hierusalem cum triumpho.

Videntes igitur Syri quomodò corruissent coram Israel, collegerunt iterùm exercitum ampliorem. Dauid quoquè cõtraxit oẽm Israel, transiens Iordanem aduersùs Syros, et percussit currus eorũ ac equitũ 40. millia, & Sobach principem militiæ. fecerũt deincèps Syri pacem cum Israel, & seruiêrunt eis. Postèà misit Dauid Ioab & vniuersum Israel, & vastauerunt filios Ammon, & obsederunt Rabbath, Dauid autem remansit in Hierusalem.

Cædes Ammonitarũ.

Accidit autem vt surgeret Dauid de strato suo post meridiem, & deambularet in solario. viditq; ex aduerso Bethsabee vxorem Vriæ, lauãtem se: cuius specie accensus, vocauit eam atq; cognouit. Cumq; accepisset eam Dauid concepisse, reuocauit Vriam maritum eius ab expeditione. exiuerat enim cum Ioab ad bellum. quæsiuitq; Dauid ab Vria de statu belli, monens vt intraret ad vxorem, & modicùm recrearet se. sed nõ acquieuit Vrias, immò dormiuit cum seruis regis. Quamobrèm vocauit eum Dauid iterùm, & statuit secum in mensa, inuitans eum ad bibendum vsq; ad ebrietatem. sed nec sic induci potuit vt ingrederetur ad vxorem. Ait enim, Arca Domini & Israel habitant in papilionibus, & dominus meus Ioab manet super faciem terræ, & ego ingrediar in domum meam? per salutem tuam rex, non faciam. Bethsabee. 2.Re.11.

Certus igitur Dauid quòd intrare noluit, scripsit ad Ioab, quasi deliquisset in eũ Vrias, vt poneret ipsum in ea parte belli, in qua periret. Cumque tulisset Vrias epistolam mortis suæ secundùm mãdatum regis, interijt. Bethsabee, audita morte viri, planxit eum. trãsactoq; luctu, vocauit eam Dauid. facta est ei vxor, peperitq; filium illi.

Tunc misit Dominus Nathan ad Dauid, qui proposuit ei paradigma: Dues, inquit, habuit oues plurimas, q rapuit vicino ouiculam vnicã quam habebat, vt præpararet cibos hospiti qui superuenerat. quid commeruerit, quæsiuit. Indignatus rex, Viuit, inquit, Dominus, quoniam filius mortis est homo ille, reddetq; quadruplum. Et respondit Nathan: Tu es vir ille. vxorem Vriæ rapuisti, & vt occultares adulterium, interfecisti eum gladio hostium. quamobrèm hæc dicit Dominus, Nõ recedet gladius de domo tua vsq; in sempiternum, suscitaboq; tibi malum de domo tua. Primum factum est in diuisione regni, secundum in persecutione Absalom. Et ait Dauid ad Nathan: Peccaui Domino. et descendens de throno, sedit in terram. tanquàm pius Deicola coram omnibus peccatum suum confiteri non erubuit. Quo viso, ait Nathan ad 2.Re.12. Paradigma prophetæ.

eum: Transtulit Dominus peccatum tuum. non morieris, nec regnum amittes. Veruntamen filius qui natus est tibi, morietur. percussit autē Dominus paruulum natum ex vxore Vriæ vsque ad desperationē vitæ, & deprecatus est Dominum Dauid pro paruulo, ieiunās & iacens in terra, noluitq; consolari.

Accidit autem die septimo, vt moreretur infans. & vidēs Dauid seruos mussitantes, intellexit quòd mortuus esset. Quarè lota facie & mutata veste, intrauit domum Domini. adorauit. & exhilaratus, comedit. admirati sunt omnes. Et ait ad eos: Cùm adhuc viueret puer, fleui, & adoraui Dominum vt viueret. Eo autem mortuo, cur flerem? nunquid potero reuocare eum? ego vadā ad eum potiùs, ille verò non reuertetur ad me. Hoc fecit, vt consolaretur Bethsabee, quia diligebat eam. Et procedente tempore, genuit ex ea filium, quem vocauit Salomonem.

Ioab verò pugnabat cōtra Ammon, & expugnabat ciuitatem Rabbath, misitq; ad Dauid, dicens: Veni, & cape ciuitatem, vt nomini tuo asscribatur victoria. Congregauit Dauid omnem populum. & profectus, cepit vrbem, vastans eam, & tulit diadema de capite Melchom, in quo erant gemmæ preciosæ & auri talentum, quod conflauit Dauid, & formauit ex eo sibi diadema, in medio gemmarum statuens sardonycem incomparabilem. sic reliquas ciuitates Ammonitarum vastauit, è populo multos serrauit ferro, & plures diuisit cultris, eō quòd nuncios suos dehonestauerant.

2. Re. 13. Paulò pòst suscitauit Dominus malum in domo Dauid: Amnon primogenitus Dauid, diligebat Thamar sororē Absalom ex vtroq; parente, & ità deperibat eā, vt ægrotaret. Huic erat cognatus Ionadab filius Semmaa fratris Dauid, prudēs valdè. hic ait ad Amnon: Quarè sic attenuaris macie? & respondit Amnon: Diligo Thamar supra modum. qui respondit: Simula languorem. cūq; venerit pater tuus ad te, dic ei: Veniat, oro, Thamar soror mea, & faciat mihi cibum. Id factum est. Cumq; venisset Thamar missa à rege, coxit illi sorbitiunculā, & exire fecit Amnon vniuersos. cumq; tulisset Thamar cibos in cōclaue, apprehēdit eam, & ait: Cuba mecum soror. Quæ respondit: Noli frater opprimere me, & facere opprobrium in genere tuo, sed loquere ad regem, & nō negabit me tibi. Hoc dixit, vt subterfugeret manus eius. Noluit autem acquiescere Amnon, & oppressit eam. Incestus Amnon. statimq; exosam habuit eam magis, quàm antè dilexerat. Vndè eiecit eam contra voluntatem suam. cumq; eiecissent eam pueri Amnon, adsperfit cinerem capiti suo, & scidit tunicam talarem, & impositis manibus super caput, ingressa est ad Absalom fratrem suum, facinus accusans flendo. Cui Absalom, Tace, ait. frater em̄ noster est. Apud hunc itaq; diù mansit.

Factum est post biennium, vt exiret Absalom ad tondendas oues. inuitauit regem ad conuiuium. quo renuente, Amnon frater & cæteri vocati sunt. Tū pueri Absalom interfecerunt Amnon temulentum. quo viso, fugiunt cæteri, Mors Amnon. eratque fama, interfectos ab Absalom omnes regis filios. quarè Ionadab ad regem pperat, solumq; Amnon interijsse dicit. Absalom verò fugiens, abijt ad Ptolemęum auum suum regem Gessur, & fuit cum eo tribus annis. Rex autem 2. Reg. consolatus super interitu Amnon, cessauit persequi Absalō, eō quòd Amnon digna sustinuit.

Intelligens autē Ioab, quòd cor regis versum erat ad Absalom, misit ad regem mulierem sapientem de Thecua, ponēs in ore eius quid diceret. Cumq; ingressa Mulier Thecuites. fuisset mulier ad regem, adorauit eum, dicens: Serua me rex, mortuus est vir meus, & erant mihi duo filij, & interfecit alter alterum in agro, & consurgit vniuersa cognatio aduersùs occisorem, quærens animam illius pro anima occisi. Et ait Dauid ad eam: Vade in pace, & ego videbo. Ad hæc mulier: In me sit Domine hæc iniquitas, rex autem sit innocens. Cumq; iterāsset rex promissionem, instat adhuc mulier. Qui ait: Viuit Dominus, quia non cadet capillus filij tui. Tunc exponēs mulier regi similitudinem, ait: Reducat ergò Dominus meus Absalom. nō enim vult animā perire Deus,

Deus, & oēs dilabimur tanquàm aqua. quasi diceret: mortuum filium non potes reuocare, melius est vt reuoces viuētem, quàm alterum vindicando, vtrunque perdas. Cui rex: Nūquìd nō Ioab te misit? Annuit ipsa. Ait rex ad Ioab: Reuoca Absalom, non tamē videat faciem meam donèc iubeam. & māsit Absalom in Hierusalem duobus annis, & faciem regis non vidit.

Absalom redit ad regē.

Porrò Absalom erat decorus nimìs, cuius cæsaries semèl in anno tonsa, pōderabat ducentos siclos. precio em̄ emebant mulieres, vt subornarent crines suos. Natiq; sunt Absàlom filij tres & filia vna. misitque sæpiùs ad Ioab, vt intercederet pro ea apud regem. qui noluit venire ad eum. quarè misit Absalom seruos suos, vt incenderent segetes Ioab. quo facto, Ioab venit ad eum, dicens: Cur hoc fecerunt serui tui? Qui respondit: Alitèr habere te non poteram. obsecro, intra ad regem, vt videam faciē eius: alioquì interficiat me. Ingresso Ioab ad regem, vocatus est Absalom, osculatusq; est rex magno cū gaudio filium suum.

2. Reg. 15.

Tunc cœpit Absalom adspirare ad regnum, fecitque sibi currus & equites. & manè consurgēs, stabat in porta. blādiebatur intrantibus ad regis iudicium, dicens: Bona sunt quæ dicis, sed non est qui causam tuam audiat. si constitutus fuero rex, iustè iudicabo. & inclinauit ad se corda multorum. Post quatuor verò annos reuersionis ait ad regem: Dum eram in exilio, vòui, si reduxerit me Dns, sacrificabo ei in Ebron: vadam ergò, & reddam vota. Et ait rex: Vade in pace. Abijt ergò Absalom in Ebron, vtens consilio Achitofel Gilonitæ, qui fuerat consiliarius Dauid. Et egressi sunt multi ad eum de Hierusalē, rem ignorantes. cumq; immolâsset hostias, facta est cōiuratio valida, & augebatur populus cum Absalom.

Fugit Dauid Absalom.

Quod cùm audisset Dauid, ait seruis suis: Egrediamur citò, nè fortè veniens Absalom, occupet nos, & percutiat ciuitatē. Et turbatus egrediebatur rex, & vniuersa domus eius nudis pedibus, dimittens decem concubinas ad custodiā. Præcedebant regem Cerethi & Pheleti, & sexcenti qui secuti fuerant eum de Geth. illis enim pro beneficio in eum facto, quandò latuit in Geth, in retributionem dederat locum in Hierusalem. Et ait rex ad Ethai Gethæum, filium Achis: Reduc fratres tuos in Hierusalē, & habita cum rege Absalom. herì enim venisti, & hodiè compelleris exire. Qui respondit: Viuit Dominus, nec in morte nec in vita relinquam te.

Et transgressi sunt vniuersi flentes cum rege torrentem Cedron, & Leuitæ arcam portantes, deposuerunt eam donèc transiret populus. Et assēdit Abiathar ad consulendum Dominum, qui non respōdit ei. & ait Dauid ad Sadoc: Reuertere in ciuitatem cum Arca. ego abscondar in deserto. Achimaas filius tuus & Ionatha filius Abiathar sint vobiscum, per quos veniat ad me sermo de vobis. Et redièrunt cum Arca. Cumque ascendisset Dauid cliuum oliuarū, occurrit ei Chusi Arachites, consiliarius eius, & ait Dauid: Esto cum Absalom, vt dissipes consilium Achitofel: & quod audièris in domo regis, indicabis sacerdotibus. Et venit Chusi ad Absalom in Hierusalem.

Cumq; pusillùm processisset Dauid, apparuit ei Siba cum duobus asinis, ferens panem & vuam passam & massas carycarum vel palatarum, id est, ficuū, & ait Siba ad regem: Asinos duxi, vt in eis sedeant domestici regis: & tuli cibaria, vt alantur in deserto. Et ait rex: Vbì est Miphiboseth? Qui respondit: Remānsit in Hierusalem, dicens: Hodiè restituet mihi Dominus vltiōem patris mei. Et ait rex Sibæ: Tua sint omnia quæ fuerant Miphiboseth. Venit deindè Dauid vsque ad Bahurim. & egressus vir de cognatione Saul, nomine Semei, proijciens lapides & lutum, maledicebat regi, dicens: Egredere vir sanguinum. eccè premunt te mala quæ fecisti in domum Saul. Quem cùm Abisai percutere vellet, prohibuit eum Dauid, dicens: Filius vteri mei quærit animam meam: quanto magis filius Iemini? misit eum Dominꝰ vt malediceret mihi. respiciat Dominus hanc afflictionem meam.

2. Reg. 16.

Patientia Dauid.

Factum est autem quòd Chusi veniret ad Absalom, & adoraret eum, dicēs:

Salue rex. Ad quẽ Abſalom: Quarè non iuiſti cum amico tuo? Qui reſpondit: Illius ero quem elegit Dominus et omnis Iſrael. cui ſeruiã? nónne filio regis? ſicut paruî patri tuo, ſic parebo tibi. Tũc ingreſſus eſt Abſalom coram omnibus ad concubinas patris ſui de conſilio Achitofel, vt intelligeret omnis Iſrael, quòd ex animo perſequeretur patrem, vt roborarentur cum eo. Achitofel verò ait: Eligam mihi duodecim millia virorum, & perſequar hac nocte Dauid, quia feſſus eſt. Et ait Abſalom: Vocemus Chuſi ad conſilium. Reſpondit Chuſi: Non eſt bonum conſilium Achitofel hac vice. Nôſti patrem tuum & viros eius eſſe fortiſſimos. quòd ſi percuſſerit aliquos de tuis, quicunque audiêrit, timebit eſſe tecum. Sed hoc cõſulo: congregetur ad te omnis Iſrael, & irruamus ſuper eum. Et placuit oĩbus conſilium Chuſi. ſecretò nunciauit id Chuſi ſacerdotibus, vt monerent Dauid, nè maneret in deſerto nocte illa, ſed tranſiret Iordanem.

2.Reg.17.

Et abijt ancilla ad filios ſacerdotum, qui latebant iuxta fontem Rogel, ferẽs pannum quaſi ad abluendum, & indicauit eis verbum Chuſi. Vidit autem illos aliquis, & nunciauit Abſalom, qui miſit poſt eos vt compræhenderentur. At illi ingreſſi Bahurim in domum mulieris, rogabant vt celaret eos. quæ dimiſit eos in puteum, & expandit velamen ſuper os putei, quaſi ſiccans ptiſanas. cumq; abirent illi qui miſſi fuerant, aſcendentes hi de puteo, nunciauerunt Dauid omnia. Et tranſiuit Dauid Iordanem priuſquàm illuceſceret, & venit in Manahim.

Porrò Achitofel videns conſilia ſua non procedere, ſciensq; regnum rediturum ad Dauid, & timens eum, deſcẽdit in domum ſuam in Silo, & laqueo ſe ſuſpendit. Abſalom autẽ collegit exercitum, & tranſiens Iordanem, ſtatuit Amaſam ſuper exercitum ſuum, qui cõſobrinus erat Ioab. Porrò viri trans Iordanem, & maximè Berſelai Galaaditesobtulerũt Dauid cibaria multa ſtratoria & vaſa fictilia. At Dauid populi partem vnam dedit Ioab, ſecũdam Abiſai, tertiam Ethai Gethæo. cumq; vellet egredi rex cum eis ad pugnam, dixerunt: Non ibis. te ſolum quærunt. Cumq; egrederentur cunei ad pugnam circiter ſeptem millia, ſtabat Dauid iuxta portã, & dicebat: Seruate mihi puerum Abſalom.

Amaſas.

2.Reg.18.

Et factum eſt prælium in die illa iuxta ſaltum Ephraim, & fugit exercitus Abſalom, cæſis ex eo viginti millib⁹. fugiensq; Abſalom ſuper mulum, venit ad quercum condenſam: & intercepto capite eius ramis, mulus pertranſijt, eo ſuſpenſo. Quod cùm quiſpiam nũciaſſet Ioab, ait: Quarè non cõfodiſti eum? qui reſpondit, Nõ mittam manum meam in filium regis, præſertim cùm dixerit, Seruate mihi Abſalom. quem adhuc palpitantem interfecerunt armigeri Ioab, & proiecerunt eum in foueam, comportãtes ſuper eũ aceruum lapidum, vt duplici morte periret. Iſrael autem fugit in tabernacula ſua.

Abſaloo ſuſpenſus perimitur.

Porrò Achimaas ait ad Ioab: Currã & nunciabo regi. Qui reſpondit: Noli hodiè, filius enim regis mortuus eſt. Et ait Ioab ad Chuſi vt iret. præcurrit eum Achimaas. Dauid autẽ ſedebat inter duas portas. Speculator ait: Video hominem currentem ſolum. Et ait rex: Si ſolus eſt, bonus nuncius eſt. Et veniens Achimaas, adorauit eum, dicens: Benedictus Deus qui concluſit homines leuantes ſe contra regem. Et ait rex: Eſt ne pax puero Abſalom? & ille noluit indicare. Chuſi verò ſuperueniens indicauit, & contriſtatus rex, aſcendit cœnaculum portæ, flens operto capite, & clamans, Fili mi Abſalom, quis mihi tribuat vt moriar pro te? quod audiens populus, timuit ingredi ciuitatẽ. Et ingreſſus Ioab ad regem, dixit: Confudiſti hodiè vultus eorum, qui ſaluam fecerunt animam tuam: diligis odientes te, & odio habes diligentes te: procede, & alloquere ſeruos tuos, alioquì nec vnus remanebit tecum hac nocte, & erit hoc malum tibi ſuper omnia quæ vnquàm paſſus es. Vndè ſedit rex in porta lota facie, & venit ad eũ omnis multitudo, & benignè loquutus eſt ei.

2.Reg.19.

At viri Iuda qui ſecuti fuerant Abſalom, magis verebãtur propter beneficia

maiora

maiora eis impẽsa à Dauid. quod intelligẽs Dauid, misit ad eos Sadoc et Abiathar, vt loquerentur eis, Cur nouissimi reducitis regem? Et Amasæ dicerent iurâsse regem, quòd magistrum militiæ eũ habiturus esset. erat enim nepos Dauid. Quo audito, miserunt viri Iudæ ad regem vt rediret, & venit rex ad Iordanem, omnisq; Iuda illi occurrit. Simul quoquè descendit cum eis, habens secum contribules & mille viros de Beniamin. Siba quoquè & filij eius atq; serui, venerunt vt traducerent. Cumque transisset rex, adorauit Semei, dicẽs: Nè memineris Domine iniuriæ serui tui. scio enim peccatum meum, & ideò véni in occursum. Respondẽs Abisai, ait: Interfici debet, qa maledixit Christo Domini. Et ait Dauid: Nunquid hodiè interficietur vir in Israel? & ad Semei, Nõ morieris.

Miphiboseth quoquè venit obuiàm regi illotis pedibus & intonsa barba. Et ait rex ad eum: Cur non venisti mecum? qui ait: Seruus meus cõtempsit me, nolens mihi sternere asinum vt irem cum rege, insupèr & accusauit me: tu autem quia iustus es, fac quod tibi videtur. Et ait rex: Tu & Siba diuidite possessiones. quasi dicat, vtriq; vestrûm dederam, sed quia vterq; totũ habere nõ potest, inter vos diuidatur. Volunt quidam Dauid peccâsse, quòd adulatori & detractori Sibæ credidit, nec ad excusatiõem Miphiboseth sententiam mutauit. Respõdit Miphiboseth, etiàm cuncta recipiat postquàm reuersus est dominus meus rex. innocens enim fuit Miphiboseth.

Redit Dauid in Hierosolymã.

Berzellai

Berselai quoquè qui præbuerat alimenta regi, descenderat cum eo, & ait rex ad eum: Veni mecum in Hierusalem, & honorabo te. qui respondit, octogenarius sum hodiè, non indigeo hac vicissitudine. Chamaan filius meus vadat tecũ, fac ei quod tibi videtur. Et ait Dauid, Veniat, & faciam ei quod placebit tibi. & redijt Berselai in domum suam accepto osculo. Omnis autem populus Iuda traduxerunt regem. tunc cucurrerunt omnes viri Israel, indignãtesq; dixerunt: Quarè fratres nostri viri Iuda clam nobis traduxerunt regẽ? Et respõdit Iuda, quia propior est mihi rex. Et ait Israel, decẽ partibus maior sum, ideò magis ad me pertinet Dauid.

Cumq; respondissent duriùs viri Iuda, Seba filius Bochri ex Saulis genere cecinit buccina, & ait: Non est nobis pars in filio Isai, reuertere in tabernacula tua Israel. quasi dicat, eligamus nobis regem. & recedẽtes à Dauid, secuti sunt Sebam. viri autem Iuda reduxerunt regem in Hierusalem. Et ait rex Amasæ, quem fecerat principem militiæ, tamen sub Ioab: Congrega mihi viros Iuda in tertium diem. & abijt Amasa, & moratus est extra placitum. Et ait rex ad Abisai: Tolle seruos Domini, & persequere Sebam, nè effugiat. & egressi sunt cum eo omnes robusti de Hierusalem, Ioab prẽcedente Celethi & Pheleti. Et Amasa occurrit eis. Porrò Ioab vestitus erat tunica stricta, & accinctus erat gladio, qui facilitèr stringi poterat. arte simulans quasi recepisset gladium, dextra manu tenuit mentum Amasæ, qui eum non obseruabat. Dixit itaque Ioab ad Amasam: Salue mi frater. & simul percussit eum in latere, ac effudit eius intestina, Amasaq; mortuus est. & id fecit ex inuidia Ioab, timens nè ei æquaretur Amasa.

2.Re. 20.

Amasæ interitus.

Ioab autem & Abisai frater eius persecuti sunt Sebam, quem obsederunt in Abela ciuitate, & moliebantur destruere muros vrbis. At mulier sapiens de ciuitate, exclamauit ad Ioab: Nónne prouerbium est, Qui indigent consilio, interrogant in Abela? quarè vis euertere matrem ciuitatum in Israel? Et respondit Ioab: Non quæro euertere, sed Sebã filium Bochri, qui leuauit manum suã cõtra regem. tradite illũ, & recedemus. locuta est mulier ciuibus, qui abscissum caput Sebæ proiecerunt ad Ioab. tũc reuersus est exercitus in Hierusalem, & restituit rex Ioab super exercitum & alios ministros suos.

Sebæ mors.

Facta est fames tribus annis, & consuluit Dauid Dñm: qui respondit, hoc fieri propter Saul & domum eius, qui multos ex Gabaonitis occidit, irritũ faciens iuramentum Iosuæ & seniorũ. Et vocauit Dauid Gabaonitas, dicẽs, quid pro emẽda facere deberet. qui dixerunt:

2.Re. 21.

Virum

Famis piaculum.

Virũ qui attriuit nos, delere debemus, vt nè vnus quidem reſiduus ſit de ſtirpe eius. ſed quia Dauid hoc facere non poterat propter iuſiurandum quod iurauerat Ionathæ, mitior eſt facta petitio eorum, vt darentur ſeptem viri de filijs eius vt crucifigantur. pepercitq; rex Miphiboſeth filio Ionathæ, & tradidit eis duos filios Saul, quos peperit ei Reſpha: iſti cum Doech occiderunt ſacerdotes Nobæ, & poſteà Gabaonitas. dedit eis etiàm quinque filios Michol adoptiuos, quos genuerat Merob * Adraheli. Gabaonitæ verò crucifixerunt eos in diebus meſſis hordei. Induens autem Reſpha cilicium, ſubſtrauit ſibi ſupra petram, cubans iuxta eos die ac nocte, vt amoueret ab eis aues & beſtias. Audiens autẽ Dauid quæ fecerat Reſpha, depoſuit eos de patibulis, & tollens oſſa Saul & Ionathæ de Iabes cum oſſibus illorum, ſepeliuit eos in ſepulcro Cis patris eorum. & reddita eſt vbertas terræ.

*Hadrieli.

Factum eſt rursùm prælium Philiſtinorum aduersùs Iſrael, & pugnabat Dauid cum ſuis. Cumq; ferè Dauid defeciſſet pugnando, Iesbidenob qui fuit de genere Arapha, niſus eſt percutere Dauid, interpoſuitq; ſe Abiſai, & interfecit Philiſtæum de genere gigantum. Tunc iurauerunt viri Dauid, Iam non egredieris nobiſcum in prælium, nè extinguas lucernã in Iſrael. alia quoquè prælia omitto recenſere.

Pſalmorum editio.

Expeditus itaque de prælijs Dauid, locutus eſt Domino verba carminis huius, in die qua liberauit eum Dominus de manu omnium inimicorum ſuorum & de manu Saul, & ait: Diligã te Domine fortitudo mea, Domin⁹ firmamentum meum & refugium meum. Et Ioſephus ait, cùm Dauid pace altiſſima frueretur, cantica & hymnos compoſuit, diuerſa faciens organa, in quibus Leuitæ per ſabbata & alias ſolennitates vterentur. Hic autem cùm cæleſtis citharista eſſet, dulcedine carminis delectatus, centum quinquaginta pſalmos mellifluos lyrico carmine conſcripſit, vbi & prophetiam ſuam prẽter aliorum morem ſinè vllo exteriori adminiculo, ſed ſolo ſpiritu ſancti inſtinctu de ẽterna genitura, deq; Chriſti incarnatiõe, paſſione quoquè ac reſurrectione euidẽtiſſimè differuit. Demùm Chriſti promiſſionem aperuit manifeſtiùs his verbis nouiſſ. Vir cui conſtitutum eſt à Domino de Chriſto Dei Iacob &c. 2.Reg.23.

2.Reg.24

Per hæc tempora dixit Dauid ad Ioab: Numera Iſrael & Iuda, vt ſciam numerum. intelligens Ioab quòd de elatione procederet, ait: Ad quid? vide nè offendas Deum. & cùm nollet rex mutare propoſitum, egreſſus Ioab & principes militum, numerauerunt populum, & rediẽrunt poſt nouem menſes. inuẽta ſunt de Iſrael octingenta millia virorũ pugnatorum, & de Iuda quingẽta millia. in Paralipomenis inueniuntur mille millia & centũ. Et creditur Ioab ſubticuiſſe regi partem populi.

Numeratio Iſraelitarũ

Peccauit itaq; Dauid in duob⁹, quòd ſuperbè numerauit, & q; numerati non reddiderũt pecuniã Domino, ſicut præceptum erat in Exodo: Quandò tuleris, inquit Dñs, ſummã filiorum Iſrael, iuxta numerũ dabunt ſinguli preciũ pro animabus ſuis quatuor ſiclos argẽti. quod cùm vel ſerò conſiderauit Dauid, ait ad Dominum: Obſecro Domine, transfer iniquitatem ſerui tui, quia peccaui nimis. Et diluculo miſit ad eum Dñs Gad prophetã, qui ait: Aut ſeptem annis veniet fames in regno tuo, aut tribus mẽſibus fugies aduerſarios tuos, aut tribus diebus erit peſtilentia in populo. Et ait Dauid: Coarctor nimis. ſi famem elegero, pauperum erit ſuppliciũ: ſi perſecutionem hoſtium, exercitũs erit periculum, nõ meum: vallabor enim præſidio. Eligam ergò communem plagam regi & plebi, hoc eſt, peſtem. Exo.30.

Peſtilentia in Iſrael

Miſit ergò Deus peſtilentiam in Iſrael, de manè vſq; ad horam ſacrificij veſpertini, & mortui ſunt de populo ex Hieruſalem ſeptuaginta millia virorũ. Porrò cùm percuteret angelus Hieruſalem vt diſperderet eam, vidit eũ Dauid gladio ſtantẽ euaginato, exclamauitq;: Ego ſum qui peccaui: iſti qui oues ſunt, quid fecerũt? vertatur, obſecro, manus tua contra me & contra domum patris mei. Et miſertus Dominus, ait ad angelum: Sufficit, cõtine manum tuam. In illa die dixit Gad ad Dauid: Conſtitue

altare

altare Domino in area Areuna Iebuſęi. Et aſſcendens Dauid, dixit ad Areuna: Vende mihi areã tuam, vt ædificem ibi altare Domino, vt ceſſet interfectio. Qui reſpondit: Accipiat eam Dñs meus gratis, habeat quoquè boues in holocauſtum, plauſtra & iuga boum in vſum lignorum: Et ait rex: Nequaq̃. Emit ergò aream ſexcentis ſiclis auri, & boues argenti ſiclis quinquaginta. ędificauit ibi altare Dño, & obtulit holocauſta pacifica, & propiciatus eſt Dominus terrę.

3. Reg. 1.

Senuerat autẽ Dauid, cumq; operiretur veſtibus, non calefiebat. inuenta eſt Abiſac Sunamitis puella pulchra, quæ dormiẽs cum rege, fouebat eum, verùm rex eam non cognouit. Adonias autem quartus filius Dauid, cùm eſſet primogenitus inter ſuperſtites filios regis, fiducciam regnãdi habuit, & fecit ſibi currus ac equites, nec corripuit eum pater. Et pro ſe habebat Ioab & Abiathar ſacerdotem, alij verò miniſteriales & robur exercitûs non erat cum eo. fieri autem fecit Adonias ſolenne conuiuium in horto regali iuxta fontem Rogel, & vocauit filios regis ac ſeruos, ſibi autem non fauentes nõ vocauit, nec Salomonem fratrẽ. Nathan autẽ monuit Bethſabee, vt iret ad regem. quæ ingreſſa, ait: Domine mi rex, tu iurâſti ancillæ tuæ, dicens: Salomon filius tuus regnabit poſt me, & eccè Adonias regnat, te ignorãte. Cumq; alios vocauit, neglexit filium meũ. ſcio quòd cùm dormiẽris, ego & filius meus erimus peccatores, id eſt, dicetur, Hic eſt adulterę filius.

Adhuc ea loquẽte, intrauit Nathan & ait: Domine, dixiſti tu quòd Adonias regnet poſt te? Cur mihi non indicâſti ſeruo tuo? Et ait rex ad Bethſabee: Viuit Dominus, ſicut iuraui tibi, ſic faciam. Et dixit ad Sadoc, ad Nathan & Banaiam: Tollite vobiſcum ſeruos domini veſtri, & imponite Salomonem filium meum ſuper mulam meam, & vngant eum in regem Sadoc & Nathan ad fontem Gion, & canentes, ponite eum ſuper ſolium meum. Reſpõdit Banaias, Amen.

Salomõ rex vngitur.

Sumpſit autem Sadoc cornu olei de tabernaculo, inunxitque eum, & cecinerunt buccina, & dixerunt omnes populi, Viuat rex Salomon. Sedente Salomone ſuper thronum, adorauit Dauid in lectulo ſuo DEVM, gratias agens quòd hoc vidiſſet. Porrò Adonias & inuitati, cùm æſtimarẽt tumultum in ciuitate ortum, perturbantur. venit ad eos Ionathas filius Abiathar, indicans eis quæ facta fuerant, & abijt vnuſquiſque in domum ſuam. Adonias autem timens Salomonem, abijt in tabernaculum, & tenuit cornu altaris thymiamatis, dicens ſe nõ egreſſurum, niſi rex iuret ei de vita conſeruanda. & iurauit ei Salomon, dicens: Vade in domum tuam.

Volens autem Dauid oſtendere populo, ſe filium regem feciſſe, congregauit in Iſrael principes vniuerſos, ſacerdotes & Leuítas, & inuncto iterùm Salomone coram omnibus, præcepit ei de legum cuſtodia, de iuſtitia & pietate, & præcepit vt ædificaret templum Domino, dicens ſe iam præparâſſe ei auri decem millia talentorum, argenti verò centum millia, ferri verò & ęris ſupra numerũ, lapidum quoquè & lignorum maximam copiam.

1. Pa. 28.

De templi miniſtris.

Tunc cœpit ordinare miniſtros templi, & numerati ſunt Leuitæ à viginti annis & ſupra, & inuenta ſunt triginta octo millia virorum. Hos diuiſit in tres ordines, in Aaronitas, Moſaitas, & Leuítas, diſtinxitq; illos in ſacerdotes, doctores, cãtores, ianitores & ſacriſtas. Et quia Aaron & filijs eius datum fuit ſacerdotium à DEO, fecit ergò Dauid recenſeri principales de domo filiorum Aaron, hoc eſt, Eleazar & Ithamar, & inuenit de domo Eleazar ſedecim, de domo verò Ithamar octo: & ſic fecit duas domos principales, ex quibus conſtituti ſunt vigintiquatuor ſacerdotes, ad officiandum per hebdomadas ſeu vices ſuas, qui plures alios ſub ſe habebant. Et præter illos duos principales, cõſtituit vnum, ſcilicet Sadoc, ſuper filios Eleazar, alterum Achimelech ſuper filios Ithamar. Et ſicut filij Aaron fuerunt ordinati in officio ſacerdotum, ità de ſecundo filio Leui ordinati ſunt doctores 24. hi filij Merari, & iſti doctores, iudices habebant ſub ſe plurimos alios.

1. Pa. 24.

Sadoc ſacerdos.

1. Pa. 25.

Fue-

Fuerunt etiàm tres principales cãtores, Asaph scilicet, Heman, & Idithum. De filijs autem istorum trium, instituti sunt 24. cantores, et quilibet eorum sub se habebat 12. assonantes, & deseruiebant ordinatè 24. hebdomadarijs sacerdotum, ità quòd primus de istis xxiiij. exercebat officium suum cum primo hebdomadario, & secundus cum secũdo, & sic de alijs. Instituti autem fuerunt oẽs supradicti in officijs per sortes. deindè designauit ianitores templi quatuor principales per sortes, prout quatuor portæ erant, orientalis, occidentalis, aquilonaris & australis: sub q̃bus etiàm multi alij positi fuerant. 1.Pa.26.

Post hos ordinauit sacristas. dicebãtur illi, qui custodiebãt vasa diuino cultui deputata, sacerdotum ornamenta, & ea quæ erant in sacrificijs necessaria. ad ea autem quæ forinsecùs erant prouidenda templi gratia, præfectos ordinauit etiàm de Leuitis, fortè ad docendum populum in locis distãtibus, & ad præparandum vel ligna vel lapides, & similia. Hęc officia ex Leuitico genere constituta sunt, in ministerium scilicet domûs Domini 24. millia, præpositorũ autem & iudicum sex millia, ianitorũ quatuor millia, & quatuor millia cantorum, faciunt 38. millia virorum de tribu Leui.

In his autem quæ respicere deberent regem in regno, aliqui erant militares, aliqui populares, & aliqui familiares. Milites distinctos habuit Dauid per 12. cohortes, & in qualibet erant 24. millia bellatorum, ità quòd prima cohors erat cum rege primo mense parata ad resistendum inimicis, aut ad sedandum populum. Secunda cohors in secundo mense, & sic de alijs. & quælibet cohors principem suum habuit. Porrò singulis tribubus præerat præfectus, qui leuabat censum ad prouidẽdum regi & domui eius. Familiaris verò ordinatio, id est, familiæ quæ erat in officio domûs, vel super thesauros regis, & qui in vrbibus aut vicis erant, præpositos atque præsides designauit Dauid rex, qui omnes substantiæ regis præerant, siue esset aurum, argentum, arma & cætera artificialia, siue bladum, vinum, oleum, animalia, & huiusmodi. Exemplar omnium eorum tradidit rex Salomoni filio suo in conspectu principum suorum. Curiæ descriptio. 1.Par.27.

Porrò circa regem erant viri fortissimi 36. insignior autem cæteris erat Dauid. quo connumerato, erant xxvij. secundùm Magistrum in historijs. & de illis triginta sex, erant sex: tres erant fortissimi, alij tres non ità fortes, sed tamẽ fortiores reliquis triginta: vt quasi diceretur, xxx. erant fortes, tres fortiores, & tres fortissimi. Primus inter tres fortissimos Iesebon, qui interfecit octingẽtos impetu vno. istum hastã leuâsse aduersùs trecentos, in Paralipomenis legitur. post hunc erat Eleazar filius patrui Dauid, qui percussit Philistęos donèc deficeret manus eius, & obrigesceret gladio. Post hunc erat Semma Ararites, qui, cùm fugisset populus, solus stetit in agro lentis, & percussit Philistæos, & fecit salutem in Israel. Viri fortes curiæ. 1.Par.11. 2.Reg.23.

Ex tribus fortioribus erat primus Abisai frater Ioab, ipse leuauit hastam suam contra trecentos, quos interfecit, optimus quidem, sed ad tres primos non venit. Post hunc erat Banaias, qui percussit duos principes Moab. ipse interfecit virum Aegyptium blasphemãtem Dominum, & iterùm interfecit Aegyptium altitudinis quinque cubitorum, habentem in manu hastam, quam Banaias de manu eius extorsit, leonẽ quoquè occídit. Tertius fuit Sabochai, qui percussit Caph de genere gigantum.

Isti tres opus fecerunt magnificum, cùm Philistæi posuissent castra in valle Raphaim vsque ad Bethleem, erat penuria aquæ in Hierusalem. Dauid autem desiderabat aquam habere de cisterna quæ erat in Bethleem: tunc isti tres per medium hostium transeuntes armata manu, venerunt ad Bethleem, haurientes aquam, denuò ad regem per hostium castra reuersi sunt, ità vt Palæstini audaciam eorum obstupescentes, à dimicatione cessarent. Delatam autem aquam rex noluit bibere, sed effudit, dicens: Nũquid sanguinem istorum & animarũ periculum bibam? Inter reliquos triginta Asahel frater Ioab

nume-

numeratur, cęterorum mentio in libris sacris fit.

Mors Dauid.

Appropinquauerunt autem dies Dauid vt moreretur, & iterauit Salomoni mandata de cultu Dei & lege seruãda, & pietate ac iustitia circa suos, memorans promissionem Dei sibi factam de semine suo iugitèr regnaturo, si custodirent filij testamentum eius. Tria verò superaddidit, de Ioab & Semei & Berselai, dicẽs: Nôsti quę Ioab fecerit. per inuidiam duos principes Abner & Amasam in pace occidit. facies ei iuxta sapientiam tuam, nè descendat pacificè ad inferos. Semei quoquè, qui maledixit mihi, non patieris esse innoxium. Sed & filijs Berselai reddes gratiam, & erunt commensales tui.

3. Reg. 2.

His dictis, mortuus est Dauid, & sepultus est in ciuitate sua, & circa tumulum eius fecit Salomon octo loculos thesaurorum, quorum vnum post multos annos aperuit Hyrcanus pontifex, & alium Herodes, sicut infrà dicetur. alij verò nondùm manifestati sunt.

In hac generatione Meodon Codri regis Athenieñ filius, xviij. regni Dauid anno magistratum administrare cœpit. Eupales, Dercili regis Assyriorũ filius, trigesimo loco rex, aliâs XXXI. Agis Euristhei Lacedæmoniorum regis primogenitus, 18. anno regni Dauid regnare cœpit, regnauitq; anno vno, post quẽ eius frater nomine Archestratus, regnauit annis 35. Agastus successit. Meodon administrauit magistratum apud Athenas annis 36. Sichęus Philisthenis sacerdotis Herculis, qui secundus à rege honor est, filius, & Didonis reginę maritus, his temporibus à Pygmalione eius cognato, ob auaritiam interimitur. fuit autem Pygmalion Didonis frater. Dido Beli Phœnicum regis filia, Sichęi vxor, pręcipuum viduitatis exemplum, marito interfecto, in somnis à viro mortuo pręmonita, naues cõscendens, ex Tyro ad Aphricum littus peruenit, cum accolis amicitias inire cœpit. & quum eisdẽ gratum appareret, nè iniuriam cuiquã inferre videretur, ab ipsis incolis (vt Liuius refert) mercatur tantum littoris, quãtum posset bouino corio occupare. ibidèm bellicosissimam ciuitatem condidit Carthaginem, & arcem in ea conditam, à bouino corio Byrsam nominauit.

Primꝰ Athenieñ magistratus post regem.

Dido.

Quibus peractis, ipsa populo legem & normã viuendi tradidit. Verùm cùm in libidinẽ prõptissimi sint Aphri, Mauritanorum rex eam deperire cœpit propter eius pulchritudinẽ, vt Iustinus ait, bellumque pro ea obtinenda Carthaginensibus indixit: quod cũ ipsa resciisset, & sua se antè sententia ad omnem casum pro salute patriæ damnâssет, ęgrè tulit, & terminum impetrauit, infra quẽ se ad virum promisit ituram. Tempore adueniente, constructo rogo in eminẽtiori vrbis parte, quasi Sichęi olìm mariti placatura mánes, illum conscendit: & adstãtibus ciuibꝰ, educto ferro quod sub veste absconderat, ait: O ciues chariſſimi, vt vultis, ad virũ vado. vocatoq; Sichęo, inquit: Ad te ibo. & vix finitis verbis, in ferrum & ignem se pręcipitem dedit, ac sic moritur. de qua diuus Hieronymus: Casta Dido Carthaginem condidit, & pro castitate vitam finiuit: mâluit ardere, quàm nubere. & quãdiù Carthago stetit, pro dea habita. proprio nomine vocabatur Elissa.

Verùm Carthagines quinq; fuisse legimus: & de hac quæ in Libya, Cato in senatoria oratione scribit, dicens: In Libya cùm rex Iapõ regno potiret, quędã mulier Elissa dicta, extruxit Damnen, quam Carthaginem dixit, id est, sermone Punico nouam ciuitatem.

Ephesus Ionię minoris Asiæ prouinciæ ciuitas, 32. regni anno Dauid ab Adrodo Codri regis filio, condita fuit, vbì & regiam cõstituit, cuius posteri, reges dicebãtur, in qua naualia multa erãt. In illa inter cętera templum, toto orbe terrarum celebre, Dianę dicatũ, quod vrbẽ plurimùm decorabat. Id posteà *Eroſtratus vir iniquissimus, quô sibi famã facinore acquireret, incendit. Fuerat autẽ templũ illud, vnum de septem mirabilibus mundi habitum. Syluius Latinus, quintus rex Latinorum, in hac generatione erat.

Ephesus.

Philon in Breuiario in 2. parte: Orta, inquit, lite inter filios Dauid, quos ex Bethsabee genuerat, quis in regno prędederet, Dauid edicto statuit à iunioribus

Reges Hebræorum.

bus inchoari, & vt alteri succederet alter, vbi posteritas naturalis deficeret. Itaq; à Salomone minimo cœptũ est, & à Nathã illi natu proximiore filio, dicto Abiasar & Mathar, & posteris eius Abiasarim atq; Matharim, i. vt omnes dicerentur & essent fratres principis, & donati tempore ad succedendũ. Hinc vsq; ad Iosaphat * Ochoziã, posteritas Nathan semper dicta est Abiasarim. Et ille Nathã fuit etiàm filius Dauid & Bethsabeę. quatuor eñ filios habuit Dauid ex Bethsabee.

Idem subiungit, quòd à quarto anno Salomonis vsque ad deletã posteritatẽ eius naturalem, sunt anni 138. de quo in libr. 3. & 4. Regum. Salomõ enim à quadragesimo anno regnauit annis 36. Roboã regnauit annis 17. Abias annis tribus, Asa annis 41. Iosaphat annis 25. Ioram 8. Ochozias annũ vnum, * Gotholia 7. annis. Anni verò sequentes vsq; ad desolationem, sic sunt digesti: Ioas primus ex Nathan, regnauit annis xl. Amasias 29. Ozias 52. Ioathã 16. Achaz 16. Ezechias 29. Manasses 55. Amon, connumeratis decẽ absente patre, 21. annis regnauit, Iosias 32. Ioachaz mensibus tribus, Ioachim annis xi. Ioachin, qui & Eliachim, mensibus tribus, & quarto mense vltrò in Babyloniam trãsmigrauit. pro quo Sedechias regnauit annis xj. & facta est desolatio, secundùm Philonem. Sequit quòd à 40. anno Salomonis vsq; ad captiuitatem Iudaicam, hoc est, mortem Sedechiæ, anni sunt 440. & à Dauid vsq; ad mortem Sedechiæ, 484.

GENERATIO XXXIIII.

ANno 4166. à mundi exordio, in Salomone Dauid regis filio, per lineam Christi 34. incepit generatio. Hic regnare cœpit adhuc viuente patre, & regnauit annis 40. sub quo Sadoc & Ahias Silonites prędicabant. Hũc Salomonem Dominus ab ineunte ętate sapientia clarum fecit, quem mox natum Nathan prophetę viro doctissimo atq; sanctissimo educandum instituendumque dedit, posteaq; suas ob virtutes, etiã iubente Dño, posthabitis reliquis filijs, eũ Dauid pater in regnum prefecit. Sedit itaque Salomon super thronum patris sui, quo in tempore Adonias frater eius

Salomonis pueritia.

supplicabat Bethsabeę, vt impetraret à rege sibi dari Abisac Sunamitidẽ vxorẽ.

Venit ergò Bethsabee ad regem, & surrexit rex in occursum, adorauitque eam, & positus est thronus matri regis ad dextrã. dixitq; ei Bethsabee: Petitionem vnam habeo paruulam, deprecor te, nè confundas faciem meam. Et dixit ei rex: Pete mater mea. neque enim fas est vt auertam faciẽ tuam. Quę ait: Detur Abisac Adoniæ fratri tuo. Ad quæ, indignatus rex, respõdit: Quarè postulas hoc à me? postula ei & regnum. Scis quòd maior ętate me est, & habet secũ potẽtes Abiathar & Ioab, & Abisac habetur quasi regina. sed quia in opprobrium patris petijt, viuit Dominus, ipse interficietur. Et interfecit ipsum per manum Banaiæ filij Ioiadæ. 3. Reg. 2. Adoniæ interitus.

Deindè vocato Abiathar sacerdote, dixit: Vade in agrum tuum, nec ampliùs ad me ingrediaris, & quidem vir mortis es, sed hodiè te non interficiã, quia portâsti arcam Domini. Et translatũ est sacerdotium ad Sadoc, qui fuit de domo Eleazar, nõ de domo Ithamar, sicut Samuel prędixit Heli in Silo. Fuerunt eñ post Phinees filium Eleazari, põtifices, Abisur, Buzi, Ozi, quo mortuo, transiuit pontificatus ad lineam Ithamar annis centum viginti, in qua Heli primus fuit summus sacerdos, post Heli Phinees, deindè Achitob, deindè Achimelech, vltimò Abiathar. Intermissi fuerũt de linea Eleazari Zaraia, Meraioth, Amarias, & Achitob. hui⁹ filius Sadoc, de quô hîc. Porrò Ioab qui pro Adonia zelauit, fugit in tabernaculum Domini, & apprẽhendit cornu altaris. misit rex Banaiã, cui Ioab dixit: Non egrediar, sed moriar hîc. Quod cùm renunciâsset Banaias regi, dixit ei rex: Fac igitur sicut locutus est. Et interfecit eum Banaias ad cornu altaris, & sepultus est in domo sua in deserto, & constituit rex Banaiam pro eo super exercitum. Sacerdotij translatio. Ioab occiditur.

Vocauitq; rex Semei, & ait: Habita in Hierusalem, & non egrediaris. quòd si transiêris Cedron, interficieris. Qui respondit: Sic faciã. Et habitauit in Hierusalem tribus annis. post hoc fugerunt serui Semei ad Achis regẽ Geth. qua gratia descendit Semei, & reduxit eos. quod

cùm

cùm nunciatum esset Salomoni, dixit ad eum: Tu spreuisti iusiurandum regis, & mandatũ eius transgressus es. reddet tibi Deus malitiã, quã fecisti patri meo. & interfecit eum rex per manũ Banaiæ. 3.Reg.3.

Porrò Salomon duxit vxorem filiam regis Aegypti, de qua genuit filiũ. Proposuerat autem tria se facturum: domũ vnam Domino, domum sibi vnam, & ambire Hierusalem triplici muro, ità vt in primo ambitu esset templum, & mãsiones hebdomadariorũ, domus quoq; regia cum mansionibus domesticorum: in secundo habitarent potentes viri & prophetæ, in tertio opifices.

Post hęc assendit in Gabaon, vt immolaret ibi in excelso. Iosephus dicit eũ assendisse in Ebron. & obtulit mille hostias in holocaustũ super altare quod fecerat Moises. Et apparuit ei Dominus nocte, p somniũ dicẽs: Postula quod vis, vt dem tibi. Qui respondit: Domine Deus, ego sum puer paruulus, & ignorãs ingressum & exitum meum. da ergò cor docile seruo tuo, vt possim iudicare populum tuum, discernereque inter bonũ & malum. Placuit sermo coram Domino, aitque ei: Quia non postulâsti iuxta verbum hominum, dies multos & diuitias & animam inimicorũ tuorum, feci tibi iuxta sermones tuos. dedi tibi cor sapiens, in tantùm vt nullus ante te similis tuî fuerit: sed & hęc quæ non postulâsti, dedi tibi, si ambulaueris in semitis meis, sicut & pater tuus. Salomõi datur sapiẽtia.

Euigilans Salomon, intellexit quòd esset reuelatio facta per somnium, & redijt in Hierusalem, & coram arca Domini gratias agens, obtulit holocausta & pacifica.

Tunc duæ mulieres meretrices venerunt ad regem, quarum vna ait: Ego & mulier hæc habitabamus solę in domo vna, cumque peperissem, tertia die pòst peperit & hęc. mortuus est autem filius eius, quem noctis silentio posuit in sinu meo, & filium meum viuentem collocauit in sinu suo. manè facto, diligẽtiùs intuens, deprehendi illum non esse meum, qui mortuus fuerat. Respõdit altera, Nõ est ità, sed filius tuus mortuꝰ est, meus autem viuit. Cumque mens omnium in huius rei discrimine hęsitaret, rex soluit causam: allato enim gladio, ait: Diuidatur infans, & vtrique medietas detur. Quod audiente matre viuentis, commota sunt viscera eius super filio suo, & ait: Obsecro Domine, date illi infantem viuũ. sufficit mihi si video eum viuere. Altera verò dixit: Nequaquàm, sed diuidatur. Mox rex: Date illi infantẽ quæ dixit, Viuat. mater enim eius est. Et attendens omnis Israel diuinam sapiẽtiam in rege esse, timuit eum. & admirati sunt assessores eius, qui priùs sententiã quasi ab adolescente prolatam, ridebãt. Iudiciũ Salomonis.

Porrò Bananias erat super exercitum: Sadoc autem sacerdos, & Azarias filius Nathã, super custodes regis: Sabud filius Nathan, sacerdos regis, id est, cancellarius: & Ahiasar præpositus domûs, id est, procurator, & Adoniram super tributa. Habebat autem Salomon duodecim præfectos super omnem Israel. per singulos menses singuli præbebant necessaria regi & domui eius. quorũ vnus reliquis prę erat, scilicet Achimaas, habens Bathsemath filiam Salomõis vxorem, licèt & vnus de reliquis, aliam haberet filiam Salomõis. Erat autem cibus Salomonis per singulos dies XXX. cori similæ, & LX. cori sarinæ, decem boues pingues, & XX. pascuales, & centũ arietes, excepta venatione ceruorum & caprearum, bubalorum & auium altiliũ. sed & pisces quotidiè ab alienigenis portabãtur, & erat summa pax in terra. habebat quoquè Salomon equorũ curriliũ 40. millia, & duodecim millia equitum, quorum medietas regi in Hierusalem obsequebatur, reliqua verò per vicos regios dispersa manebat. Prę fectus verò ille qui ministrabat expensas mensæ, equis hordeum & paleam ministrabat, deuehens omnia ad locum vbi rex morabatur. 3.Reg.4. Mensa Salomonis.

Salomõ quoquè rex pcellebat omes orientales sapientia, Aegyptios & Hebræos, & scripsit librum de canticis numero versuum quinq; milliũ, parabolarũ quoquè scripsit tria millia. Et disputauit de natura arborũ & herbarũ à cedro vsq; ad hyssopũ, de natura quoq; omnium animãtium philosophatus est per vnumquodq; genus. Excogitauit etiàm adiurationes, quibus ęgritudines Salomonis sapientia.

ſolent mederi, & quibus dęmones eij-
ciuntur,& alias quibus obſtricti nō re-
deunt. Excogitauit etiàm characteres
qui inſcribebantur gemmis,quę poſitę
in naribus arrepti cum radice ſibi mon-
ſtrata,ſtatim eum à dęmonibus libera-
bant. Hęc ſcientia plurimùm valuit in
gente Hebręorum,& maximè neceſſa-
ria erat.ante aduẽtum enim Chriſti ſę-
piùs homines à dęmonibus vexabantur.
Ioſephus teſtatur ſe vidiſſe huiuſmodi
exorciſtam,coram Veſpaſiano dęmões
eijcientem.

3.Reg.5. Decreuit & Salomon ædificare do-
mum nomini Domini & palatium ſibi.
quarè miſit ad Hiram regem Tyri, qui
amicus erat Dauid patris ſui,dicẽs:Mit-
te mihi,oro,virum eruditum,qui nouit
operari in auro & argento,ęre & ferro,
purpura,coccino & hyacintho, & qui
ſciat ſculpere cælaturas,cum his artifi-
cibus quos mecũ habeo in Iudæa, quos
pręparauit Dauid pater meus. ſed & li-
gna cedrina mitte mihi & abiegna & pi-
nea de Libano.erunt ſerui mei cum ſer-
uis tuis,vt parentur hæc. pręterea ope-
rarijs q cęſuri ſunt ligna, dabo in ciba-
ria tritici coros viginti millia,& hordei
coros totidẽ,olei quoquè batos viginti
Hirami aut Hirę ad Salomonem epiſtola. millia.Dixit Hiram per literas Salomo-
ni:Quia te regnare fecit Dominus ſuper
populum ſuum, benedictus Dominus
Deus Iſrael,qui dedit Dauid regi filium
ſapientem & eruditum, vt ędificet do-
mum Domino & palatium ſibi.Miſi er-
gò tibi virum prudentẽ & artificem no-
bilem Hiram patrem meum,filium mu-
lieris de filiabus Dan, qui patrẽ habuit
Tyrium,hic nouit operari quęcunque
deſiderat rex.Nos cędemus ligna in Li-
bano,applicabimus ea ratibus per mare
in Ioppen:tuum erit transferre in Hie-
ruſalem.

Numerauit igitur Salomon omnes
*centiès proſelytos. & inuenti ſunt * centum
quinquagiès tèr mille & ſexcẽti,fecitq;
ex eis ſeptuaginta millia qui humeris
onera portarẽt,& octoginta millia qui
lapides de montibus cęderent. Tria au-
tem millia & ſexcentos prępoſitos ope-
rum populi.Porrò latomi lapides gran-
des & precioſos incidebant & quadra-
bant:qui adeò grandes fuerant, quòd
multi ex eis habebant in longitudine
cubitos viginti,in latitudine decem, in
altitudine quinque. Hos latomi cùm
eruiſſent, cęmentarij dolabant:bipalij
verò artifices in his imagines ſculpebãt.

Templi deſcriptio. 3.Reg.6. Factum eſt autem,poſt quadringen-
tos & octoginta annos egreſſionis Iſra-
el de Aegypto,anno quarto regni Salo-
monis, menſe ſecundo, qui apud nos
*Maius,cœpit Salomõ ędificare domũ
Domini de marmore cãdido,id eſt, Pa-
rio,in monte Moria, vbi Abraham vo-
luit filium immolare, & Iacob vidit in
ſomnijs ſcalam de cælo ad terram,& in
area Ornã, vbi Dauid vidit angelũ ceſ-
ſantẽ à percuſſiõe populi gladio peſtis.

Longitudo templi fuit ſexaginta cu-
bitorũ,latitudo XX. altitudo CXX. à
pauimento vſque ad primum tabulatũ
erat altitudo XXX.cubitorũ,& à primo
tabulato ſeu ſolario vſq; ad ſecundum,
erat altitudo ſimilitèr XXX. cubitorũ,
& ab iſto ſecundo ſolario vſque ad ter-
tium,quod erat templi tectum, erat al-
titudo LX.cubitorum.

Habebat ergò duo ſolaria inter pau-
imentum & tectum,& in quolibet ſola-
rio erat ab extrà in circuitu deambula-
torium,& tendebatur per quinque cu-
bitos,& erant ibi cancelli,nè indè cade-
rent ambulantes: pars autem inferior
ſeu prima manſio ab intrà, erat tota co-
opta tabulis cedrinis vel abiegnis, qui-
bus deſupèr erãt affixę laminę aureę cũ
clauis aureis, velutì etiàm pauimentũ.

Et diuidebatur in duas partes,ſcilicet
primam templi,ad quem locum primò
erat ingreſſus in templum ab oriente.
erat autem ingreſſus xl.cubitorum. Se-
cunda pars,ſancta ſanctorum, xx. lon-
gitudinis.eratque in medio inter ſancta
ſanctorũ paries factus tabulis cedrinis,
& laminis aureis coopertus, altus xx.
cubitis,ante quem velum appenſum te- Matth.27.
nue,quod ſciſſum eſt à ſummo vſq; de-
orsùm tempore paſſionis Chriſti. Intra
ſancta ſanctorum erat arca Domini,fa-
cta à Moiſe,in medio inter duo cheru-
bim de oliuis ſculpta & cooperta auro,
quæ *recta erant,& duas alas extende-
bant ſupra propiciatoriũ,quod ꝓpiciа-
torium erat tanquã operculũ capſę,ere-
ctum ſup eam cũ eſt apta, ſicut ſe habẽt
tabulę

tabulæ altarium pictæ. duas alas extendebant, ità quòd ala vnius Cherubin tãgebat alam alterius, & alia extremitate alarum tangebant parietem templi: & erat longitudinis decem cubitorũ quilibet eorum.

In arca erant tabulæ decalogi. Solùm semèl intrabat pontifex summus in anno sancta sanctorum, in festo scilicet propiciationis. In sancta autem intrabant sępè sacerdotes. & ibì ex parte meridionali erat candelabrũ aureũ, quod fecerat Moises, cum septem lucernis: & ex parte aquilonari mensa propositionis panum aurea. ibì altare aureum, decem candelabra eiusdem schematis, sed maioris quãtitatis, quinq; ad dextram, & quinque ad siniſtram. Et similitèr X. mensas aureas maiores alia, & in medio eorum altare thymiamatis, factum de lapidibus, coopertum tabulis cedrinis, & posteà aureis, super quo dabatur incensum thymiamatis. Et fortè altare aureum à Moise factum paruum erat in sancta sanctorum, quia ibì erat thuribulum aureum.

In parietibus verò templi ab intra erãt sculpturę pulcherrimæ Cherubim & palmarũ. Super tectum templi erat per gyrum nerua aurea, & in labio exteriori per circuitum erant vites aureæ cum vuis & pampinis aureis. Nerua prędicta erat in magnitudine hominis, vt videretur à longè quasi sylua aurea. & in summitate iuxta tectum, cùm consummaretur templum, positus fuit ille lapis reprobatus ab ędificantibus, qui cõiungebat in angulis duos parietes.

Nerua aurea.

Lapis reprobatus.

Portæ templi erãt de lignis abiegnis, laminis aureis coopertę & sculptę cum cherubim & palmis, erantque ad orientem. In facie templi erat porticus, quę in euangelio dicitur vestibulũ templi, habens columnas ęreas, inter quas erant duæ mirabiliores cęteris pulchritudine sculpturæ. Erat autem porticus xx. cubitorum longitudinis, iuxta mensuram latitudinis templi: decem latitudinis ante faciem templi. In hoc vestibulum ascẽdebatur ab atrio sacerdotum duodecim gradibus, vel vt alij volunt, septẽ.

Salomonis domunculę.

Post vestibulum ędificauit Salomon xxx. domunculas paruas, quæ sui copulatione totum templi spatium extrinsecùs ambiebant. Harum singulę habebãt quinq; cubitos longitudinis, & quinq; latitudinis, & in altum xv. erant cubitorum. Ingressusq; earum ità dispositi, vt ex vna ingrederetur ad alterã aliquo spatio interposito. & supra eas ędificatę sunt aliæ, mensura & numero ęquales, ità vt latera templi tria per circuitũ tegerentur domunculis illis vsque ad primum tabulatum exteriùs: reliqua pars templi superior, videri poterat liberè. Domus autem hæ, fuerunt cubilia & cœnacula hebdomadariorum, & gazophylacia vasorũ & vestiũ sacerdotaliũ.

Erant autem plura atria circa templum. Primum erat atrium sacerdotum, platea grandis ex omni parte circa templum diffusa per quadrum, quę prę foribus templi ad orientem plurimùm extendebatur: quia ibì erat altare ęneum, vbì à sacerdotibus immolabãtur, id est, incendebantur animalia in sacrificiũ. Hoc altare erat longitudinis xx. cubitorum, & totidem latitudinis, quadrũ, altitudinis decem. eratque vacuum, desupèr craticulatum, vt infrà descenderent cineres, qui euacuabãtur per ostiũ quod infrà erat. * & mare ęneum, & * luteres.

Atria templi plura.

Altare ęneũ.

Circa verò latera templi duo, scilicet ad aquilonem & meridiem, non erat ità lata illa platea, sed ex parte occidentis adhuc strictior. Huius plateæ ex omni parte pauimentum vario marmore stratum, & varijs erat imaginibus figuratũ. Hoc autem atrium cingebat murus breuis, altitudinis trium cubitorum, cooptus tabulis cedrinis per gyrum, vt cęteros à ministris prohiberet. & ad hunc parietem appodiabant se psallentes, cõuersique ad populum, super hunc inclinati, loquebantur. Hic ambitus muri, vocabatur Gion. vnum solum introitũ habebat ad orientem contra portã templi, habens aperturam xxv. cubitorum.

Vsque ad hunc introitum ascendebant viri & mulieres, deferentes oblationes suas ad ministros sibi occurrentes. & ascendebant per xxiiij. gradus. Intra istud atrium erat & mare ęneũ, ad modum caldarij decem cubitorũ, * à labio vsque ad aliud labium econtrà rotundũ

Vulgo quousq; in templum ascendere liceret.

erat. Eius ambitus xxx. cubitorum erat. Et positũ erat ad dextram partem templi super xij paruos leones æneos, & ibi sacerdotes manus & pedes lauabant ministraturi. Fecit etiàm decem luteras æneas, id est, conchas, quinq; ad dextrã, & quinque ad siniſtram: vbi lauabãtur carnes animalium, lotis exterioribus in probatica piscina, q̃ erat in Hierusalem.

Luteræ seu cõchę ęneę.

Erat & sub isto aliud atrium, longè maius ex omni parte, quod circuibat templum, cõtinens in se atrium primũ. & murus ambiens ipsum, erat in altitudine viginti quinque cubitorum: & ex parte occidentali templi nullam habebat portam, ex parte verò meridionali habebat quatuor portas, & similitèr ex parte aquilonari. Ex parte autem orientali, scilicet ante faciem templi, erat in medio porta, quę dicebatur speciosa: in angulis huius partis duæ portæ paruæ. & ex tribus his partibus, aquilonis, meridiei & orientis, erant porticus, vbi manebant homines tempore pluuiali. nam aëre sereno manebant sub dio ad orandum. solùm autem mundis viris licebat manere in hoc atrio. hoc etiàm dicitur templũ, in quo Christus sępè p̃dicabat. Ex parte orientali huius atrij manebãt nummularij vendentes animalia offerẽda, quos Christus dicitur eiecisse de tẽplo, id est, de hoc atrio.

Iohan. 2. Math. 21.

Erant autem in porticibus, & circa portas huiusmodi atrij, diuersæ capsæ pro oblationibus. Vna dicebatur Musach, vbi recipiebãtur oblationes regũ, & aliorum etiàm, sed in festiuitatibus. Alia dicebatur Corban, vbi mittebantur oblationes sacerdotum & votiua. de qua dixerunt, cùm agerent de triginta argenteis: Non licet eos mittere in Corbanam. Tertia, quę dicebatur gazophylacium, vbi mittebãtur oblationes pauperum, vel ad vsus pauperum. In lateribus autem huius atrij, scilicet australi & meridionali, erant in porticibus pastophoria, id est, loca apta, in quibus cõmedebantur à laicis mundis, quæ eis cõtingebant de sacrificijs animalium.

Math. 27.

In porticibus etiàm illis erãt tria genera sedilium: prima dicebantur cathedræ, vbi sedebant doctores in gymnasio: secunda dicebantur synedrę, vbi auditores in consistorio: tertia exedræ, vbi assessores cum iudice ad aliquid tractandum.

Cathedræ. Synedræ. Exedræ.

Sub hoc atrio erat & tertium in decliuiori parte mõtis: quod etiàm erat maioris circuitûs quàm contineret secundum, sed non tantæ venustatis, & erat eiusdem compositiõis cum secundo: ibi orabant & manebant mulieres mundæ tantùm. Sub hoc erat & quartum atrium, cuius murus per circuitum ab extrà erat in radice collis huius, & ascẽdebat quadringentis cubitis vsque ad verticẽ tantùm collis, vbi templum erat situm. Et ità hic murus non prohibebat adspectum templi, nec eorũ qui ministrabant in atrio interiore. hîc orabãt immundi viri & mulieres, & gentiles qui veniebant ad orandum in templo.

Fecit quoq; fieri multa vasa in tẽplo, aliqua aurea, aliqua argentea, aliqua ęnea, vel de aurichalco.

Dicitur etiàm, quòd in cõstructione templi malleus & securis vel aliud ferramentum, non sunt audita: ità priùs erant omnia polita.

Templi dedicatio.

Prędictis omnibus perfectis, Salomõ scripsit omnibus Hebręorũ principibus ac senioribus, vt iuberẽt omnem populum ad dedicatiõem templi Hierosolymam conuenire, vt viderent simul & tẽplum & Dei arcam ibidèm portandam: conuocataq; multitudine Hierosolymis, rex cum ingenti hostiarum pompa, luminaribus atq; sacrificijs innumerabilibus, arcam primo mense cum duab⁹ testamenti tabulis in adyto templi collocauit. in quo quidem etiàm vrnã auream mãna plenã, & virgã Aarõ posuit.

His optimè gestis, Salomon orationẽ fudit ad Dominum pro populo, qua cõpleta, sese deuotissimè prostrauit in terram, & adorato Domino, surrexit, & in templo per septem dies obtulit hostias, xxij millia boum, arietum cẽtum viginti millia. Septimo autem die manifestè vidit Deum sacrificia sua grata habuisse. nam ignis ex aëre omnibus videntibus, super altare descẽdit, & hostias vniuersas absumpsit. Cumq; sacrificia celebrãsset rex, cum benedictione dimisit populum in pace.

Ignis absumpsit hostias.

Antè tamen apparuit Dominus secundò

cundò illi per ſomnium, dicens: Exaudiui orationem tuam, ſanctificaui domum hanc, & erunt oculi mei cunctis diebus ſuper eam, & ſuper te, & ſuper populum Iſrael, ſi cuſtodiêritis mandata quæ propoſui vobis: alioquì auferã vos de terra quam dedi vobis, & templũ hoc proijciam à conſpectu meo, & erũt ærumnæ veſtræ fabulæ narrantium.

Salomonis ædificia.

Factum eſt autem, poſt hęc cœpit Salomon conſtruere anno regni ſui duodecimo ædificia domorum regalium, quæ tredecim annis vix effecit. nõ enim circa ea adeò feruens erat ſtudium populi, ſicut circa templum.

Fecit autem tres domos, vnam ſibi, alteram vxori ſuæ filiæ Pharaonis, & domum ſaltûs. Domum ſuam ædificauit pręclariſſimam, domum verò reginę ſimili opera: domus ſaltûs duplex erat, id eſt, duplici materia: pars inferior erat lapidea, in qua reponebantur aromata & pigmẽta ad vſus templi & domûs regiæ, vt ex beneficio terræ & muri diù vigerẽt. Superior pars domûs lignea erit, de lignis Libani facta: vndè & dicta eſt domus ſaltûs Libani: & circunquaquè conſita erit arboribus & viridarijs mirę voluptatis. in ea reponebantur arma, vt beneficio ligni rubiginẽ non ſentirent: erant arma non ſolùm ad pugnandum, ſed etiàm ad decorem & oſtentationem regij faſtûs.

Scuta.

Fecit etiàm rex Salomon ducenta ſcuta aurea: ſexingenti ſicli erant in vnoquoque ſcuto, & totidem lanceę aureę erant. fecit quoquè ducentas peltas aureas, quarum quędam erant rotundæ, aliæ inſtàr ſemicycli factæ. his vtebantẽ cuſtodes regis ante oſtium domûs excubantes: & quandò rex egrediebatur, antecedebant eum equitantes & ferentes huiuſmodi arma iuuenes flaui, & vſq; in equorum ſeſſionem diffundentes cęſariẽ comis ſuis, adijcientes auri tincturam. hos ſequebatur rex vectus in curru.

Lanceæ. Peltæ.

Porrò pars illa ſuperior domûs ſaltûs, habebat longitudinem centum cubitorum, & in latitudine quinquaginta, & in altitudine triginta, cuius camera tota veſtiebatur tabulis cedrinis. Suſtentabat verò tribus ordinibus columnarũ: vnuſq; ordo habebat colũnas quindecim eregionè ſe reſpicientes, & pari modo à ſe diſtantes, & ità inter muros & tres ordines columnarum, erãt quatuor deambulatoria. pro foribus autem domûs fecit porticũ cubitorum quinquaginta longitudinis, & triginta latitudinis. Eregiõè erat domus regia, grãdi interiacente viridario, eiuſdem longitudinis, latitudinis & altitudinis qua domus ſaltûs. Verũtamen ſimplex erat & vnius manſionis murus, cuius altitudo quatuor habebat diſtinctiones, quarum tres diuerſis variabantur coloribus, quarta verò ſuperior, cęlaturis erat ornata: erant ibì arbores ſculptę diuerſi generis, ramis, folijs & pomis obumbratę, ità vt ppter miraculum ſubtilitatis agitari quodammodò putarentur.

Comarum longarum quis olim vſus.

In medio totius amplitudinis erat domuncula, habens latitudinẽ triginta cubitorum, & in ea erat ſolium validis columnis fabrefactum, in quo rex ſedens, iudicia proferebat: in poſteriore parte domûs laquearia & parietes veſtiti erant auro, vbì fecit rex thronum de ebore grandem, & veſtiuit eum auro, cuius aſſcenſus facilis erat, ſex gradibus & marmore porphyrio factus, xij. leunculi ſtabant ſuper ſex gradus hinc & indè. reclinatio throni poſterior, rotunda erat, ſedens ſuper vitulum reſpicientem poſt tergum, & duæ manus hinc & indè tenebant eum, & duo leones ſtabant iuxta manus ſingulas. Non fuit tale opus in vniuerſis regnis. Fecit & circa domum reliqua habitacula & ſedilia, vbì poſt cauſas explicatas reſidebat, ſtrata omnia ex marmore & tabulis cedrinis.

Solium Salomonis.

Fecit quoquè domum reginæ in latere deſcendentem, marmore, cedro, auro & argento opulentiſſimè decoratam: fecit & vtenſilia vtriuſque domûs pręclara, necnon & vaſa quęcunque ſunt epulis opportuna: omnia ex auro fecit.

Perfecit itaque templum, domos regias cum omni ſupellectili ſua viginti annis, Hiram rege Tyri prębente auxilium in lignis & auro. Tunc dedit Salomon Hiram viciſsìm viginti oppida in terra Galilęę, in ſorte Neptalim maritima: ſed noluit rex Tyri recipere, licèt à

Galilæa cur terra gentium.

Tyro non procùl essent positæ. Tunc primùm terra illa vocata est Galileę gentium, non quòd ibì gentes habitarent, sed quia sub ditione regis gentilis erat, quia eam tandèm recepit.

Murorum structura.

Post hęc conuertit animum rex ad muros ciuitatis construẽdos, quos miro robore ampliauit. vias quoquè regias, quæ ad Hierosolymam ducerent, nigro lapide strauit, sed & nouas ciuitates pro opportunitate locorum fundauit, quasdam contra hyemis intemperiem, quasdam aduersùs cauma æstiuũ, quasdam contra veris & autumni mutabilitatem. Vltra fines quoquè terræ promissionis plurimas vrbes occupauit, socero suo, rege Aegypti, qui vltimꝰ Pharao dictus est, auxilium prębente.

Vltimꝰ Pharao quis fuerit.

Chananęos autem de monte Libani vsque ad ciuitatẽ Amathi fecit sibi tributarios, ex quibus & elegit seruos. de filijs enim Israel nullum fecit Salomõ seruum, sed erant viri bellatores & ministri eius, ex quibus erant super omnia opera Salomonis prępositi quingenti quinquaginta.

Classem quoquè fecit in insula Aegyptiaca Asion Gaber, & nauigabant cum seruis Salomonis viri nautici de Tyro, deferentes de Ophir aurum multum, & circumeuntes Indiam, post triennium referebant aurum, quadringẽta atque viginti talenta. argentũ quoq; ac dentes elephantorum, munus nullo comparabile precio, simias, pauones, gemmas, ligna Thyina quàm plurima lignis sethim non dissimilia, odore iucundissimo admira bilia. Ex illis rex Salomon fulcra fecit atque sedilia magnificentissima in domo Domini ac ædibus regijs. Tum citharas & lyras, cęteraque nonnulla musica iustrumenta, velutì etiàm nabla cãtoribus ex electro fabrefecit. Erãt adeò omnia splendida, omnia magnifica, vt nullus penè inter res preciosas argento locus relinqueretur: siquidem plerũquè pro foribus domorum sedilia plurima in Hierusalem erant argentea, vbì abundabant etiàm cedri.

Nicaula Aegypti & Aethiopiæ regina.

Ad horum incredibilem opinionem regina Saba, nomine Nicaula, excitata, ad videndum eum Hierosolymam venire constituit, & suscepto splendido comitatu ac magnifico, ingressa est Hierusalem, & locuta est Salomoni vniuersa quę habebat in corde suo. nec fuit sermo qui regem lateret, sed soluit ænigmata illius, & docuit eam in omnibus his quæ proposuerat. Admirata est illa ità, quòd vltrà in ea non esset spiritus, asserens famam multò minorem esse veritate. veruntamen præ cęteris admirabatur domum saltûs, & supra templum fabricam, ordinem quoquè & frequentiam ministrantium in templo: tertiùm verò, ordinem & distinctionem seruientium regi in mensa. nam & pincernæ paritèr cultu distincto ab alijs ornabãtur, similitèr & panũ latores & dapiferi, vt in tanta multitudine ministrorum nullus dubitaret, quis cuius rei ministerio fungeretur. Cui tunc regina profitebatur, dicens: O rex, quis non benedicat Deum, & hanc tuam prouinciam & eius habitatores, q; te tam insignem, ad regni culmen euexerit? & ad ostendendum suæ mentis affectum, statìm apertis thesauris suis, viginti auri talenta regi obtulit, & aromatum innumerabilem multitudinem ac lapides precioſissimos multos, & inter cętera etiã quasdam arbusculas seu radices balsamo sudantes, quas Salomon non longè ab Hierosolymis in monte Engaddi plantari iussit, cui etiàm Salomon multa redonauit, nihilque fuit quod postulanti non pręberet, & tandèm his susceptis muneribus, regina ad propria remeauit.

Tradunt autem quidam, eam scripsisse Salomoni, quæ prędentialitèr ei dicere timuit, se vidisse quoddam lignũ in domo saltûs, in quo suspendendus foret quidam, pro cuius morte regnum Iudęorum periturum esset, & quibusdam indicijs illud regi indicauit: quarè lignum (vt aiunt) in terram Salomon suffodit, id quod posteà in Probatica piscina supernatârit, lignum crucis viuificæ. Verùm hęc incertis feruntur authoribus.

Procedente verò tempore, amauit rex Salomon mulieres alienigenas contra legem, & posuit maculã ac schisma in genere suo: fueruntq; ei vxores quasi se-

si septingentæ, & concubinæ trecentę, quæ auerterũt cor eius, cùm iam senex esset, & secutus est deos alienos, nè delicias suas contristaret, ædificauitque in excelsis circa Hierusalẽ tria phana idolorum, vnum Astoreth deę Sidoniorũ, quæ Iuno dicitur: secundum, Chamos idolo Moabitarum: tertiũ, Moloch idolo Ammonitarum, cuius phanum statuit in monte Oliueti eregionè templi, quod plurimùm Deo displicuit: vndè & posteà dictus est locus ille, locus offensionis.

Idololatria Salomonis.

Venit ergò ad eum propheta missus à Deo, dicens: Hęc dicit Dominus, quia scidisti pactum meum, scindam regnũ tuum, & dabo illud seruo tuo, non tamen totum, sed tribum vnam pręter tribum Iuda, relinquam filio tuo propter Dauid seruũ meũ, propter quem etiàm non faciam hęc in diebus tuis.

Porrò cùm vixisset Salomon in summa pace, circa finem vitæ suscitauit ei Dominus aduersarium Adad Idumæũ de semine regio, qui in tempestate illa quandò desęuit Ioab in Idumęos, puer fugit in Aegyptum, cui posteà rex Aegypti dedit sororem vxoris suæ in coniugem, quæ peperit ei filium Genebath. Cumque audisset Adad Dauid & Ioab mortuos esse, & posteà Salomonem infatuatum, egressus de Aegypto, vastauit seu infestabat Israel. Adiecit & ei Dominus alium aduersarium, Razon principem latronum in Damasco.

Hieroboam quoquè filius Nabat Ephratęus, seruiens Salomoni, leuauit contra regem manum suam hoc modo: Salomõ ædificauit Mello, muros voraginis extollens, vt coęquaret eos ciuitati Dauid. vidensque Salomon Hieroboam bonæ indolis & industrium, statuit eum prępectum operis. deindè cõstituit eum super vectigalia vniuersæ domũs Ioseph. Quadam die dum egrederetur Hieroboam de Hierusalem, inuenit eũ in via Achias propheta Silonites, opertus pallio nouo, quod scidit in xij. partes, & ait ad Hieroboã: Tolle tibi decem scissuras, hęc enim dicit Dominus: dabo tibi decem tribus, & eris rex super Israel: filio autem Salomonis dabo vnam, vt remaneat lucerna Dauid coram me in Hierusalem, quam elegi, vt esset nomen meum ibi. Quo audito, Hieroboam intumescens suadebat populo, vt recederet à Salomone. quamobrèm Salomon statuit eum interficere. tunc Hieroboam fugit in Aegyptum ad Sesac regem Aegypti, vsque ad mortem Salomonis. Achię factũ.

Tum dormiuit Salomon, & sepultus est in ciuitate Dauid, cùm regnâsset in Hierusalem super omẽm Israel quadraginta annis. Veruntamen Iosephus dicit, quòd mortuus sit Salomon valdè longęuus, qui regnauit annis octoginta, & vixit annis nonaginta quatuor. sed secundùm priorem positionem, vixisset solùm annos quinquaginta & vnum, nam regni sui vndecimo anno Salomõ genuisse perhibetur Roboam. sed Comestor dicit, diuinam scripturam eos tantùm exprimere annos, quibus regnauit antequàm pręuaricaretur. Mors Salomonis.

Laosthenes Eupalis regis filius, xxxij. Assyriorum rex, xj. regni Salomonis anno Assyrijs regnare cœpit, regnauit annis 37.

Labotes quartus Lacedęmoniorum rex, 14. anno regni Salomonis cœpit regnare, regnauit annis 37.

Agilaus tertius Corinthiorum rex, anno octauo regis Salomonis regnare cœpit, regnauit annis 37.

Alba Syluius sextus Latinorum rex, nono regni Salomonis anno Latinis regnare cœpit, & regnauit annis 39. hũc beatus Aug. 18. de ciuit. Dei ca. 20. dicit Albam vrbem in Latio instaurâsse, & ibidèm regni sedem constituisse, à quo deincèps successores eius Albanorum reges, omisso Latinorum nomine, appellari cœpti sunt. Alba Syluius.

Semeias propheta vir sanctus, tempestate hac magno in precio apud Hierusalem est habitus. hic inter Roboam posteà & Hieroboam bellum ortum sedauit, & inter cętera hic illorum duorum regum gesta scripto mandare curauit. Semeias.

Sadoc, summus Hebręorũ sacerdos in principio regni Salomõis haberi cœpit. hic à Salomone sacerdotium obtinuit, eô Sadoc.

eô quia cum Nathan propheta eidem Salomoni regnum procurauit, de quo aliquid in principio generationis huius inuenies.

Achias. Achias propheta vidit in ſpiritu populum conculcantem iugum boum,& prędixit ſacerdotes conculcandos à populo,& Salomoni prędixit quòd euertendus eſſet à mulieribus. ſepultus eſt iuxta ilicem in Silo.

Aegyptiorũ prima dynaſtia. ANNO regni Salomonis xxxiij. cœpit Aegyptiorum dynaſtia prima,in qua primò regnauit Smendis annis 26. hic(vt exiſtimo)binominis fuit:nam illa ætate Seſac rex fuit Aegypti, qui multas Iudææ cepit vrbes anno quinto Roboam,vt dicetur, & pactis prędecentibus,vrbem regiam intrauit:ſublatisque theſauris domûs Domini & domûs regis,omnia ſecum tulit. Refert & Herodotus, Seſac multas gentes ſubiugâſſe, apud quem eſt hoc quoquè memorabile,quòd inquit Aethiopes ac Phœnicas ab Aegyptijs didiciſſe circunciſionem.

GENERATIO XXXV.

ANNO 4206. à mundi exordio, cum Roboam filio Salomonis, xxxv.incepit generatio.regnauit autem Roboam ſuper Iudam in Hieruſalem annis xvij.prophetabant ſub ipſo in Iudęa Achias, Amos, Iohel & Azarias. Hic Roboam filius Salomonis,vir erat ſuperbus, fatuus ac pauidi cordis,qui cùm noluiſſet paternis amicis credere, perdidit principatum. nam Salomone eius patre defuncto,omnes populi eum adeuntes,rogauerunt vt aliquid de ſeruitijs & onere paterno relaxaret, quo deuotiores eſſe vellent apud eum. Ille autem relicto in hoc ſenum conſilio, iuuenibus adhęſit, & dura populo reſpõdit. dixit eñ,minimũ digitum ſuum vaſtiorẽ dorſo patris ſui, & ſeueritatem quam fuerant in illo experti,auĉturum ſe aſſeruit. Hęc quippe Dei voluntate ab eo geſta ſunt, vt q̃ prędixerat Achias propheta,perducerent ad effectum. Vndè audiẽtes tam durum reſponſum populi, vno ore dixerunt, nihil ſibi deincèps commune fore cum filijs Dauid, tumultuantes.

Prophetæ.

Metuens igitur Roboam,nè lapidaretur ab eis,relicta Sichimorum ciuitate,vbi tum erat, Hieroſolymam confugit, & à tribubus Iuda ſolùm ac Beniamin conſtitutus fuit rex. Reliquæ verò decem tribus ab eo recedentes,regem ſibi conſtituerunt Hieroboam.

Roboam miſit inter hęc ad populũ Aduram,qui erat ſuper tributa,& lapidauerunt eùm. Hieroboam autem qui ꝓfugus à facie Salomonis in Aegyptũ ierat,mortuo rege reuerſus eſt, qui & vnà cum populo remiſſionem vectigalium petierat.repulſa habita, rex à populo Iſrael conſtitutus eſt. Decem enim tribus conſtituerunt Hieroboam regem ſuper ſe. Iuda verò & Beniamin tribus ſecutæ ſunt Roboam, & fuerunt cum eis Leuitæ, propter templum quod erat in Hieruſalem,& tunc ſeparata eſt monarchia regni Hebręorũ in duo regna, nec ampliùs ad vnitatem redijt.& dictũ eſt regnum decem tribuum, regnum Iſrael,pro multitudine nomen patris ſui Iacob conſeruans: aliâs etiàm dictum eſt regnum Ephraim, quia Hieroboam de Ephraim tribu erat.Alterum verò dictum eſt regnum Iuda, ob dignitatem tribûs regiæ, in quo linea Chriſti ſeruata eſt. Regni ſcidici diuiſio.

Porrò Roboam collegit exercitum, centum octoginta millia electorum virorum, vt pugnaret contra rebelles, ac illos reduceret. Sed nec illud bellũ Domino placuit.vndè miſit ad eum Semeiam prophetã,dicentem:Hęc dicit Dominus, nolite pugnare contra fratres veſtros.His precibus acquieuêre.

Hieroboam verò dixit in corde ſuo: Si aſſcenderit populus hic in Hieruſalẽ quotannis tèr,conuertetur ad Roboã: quarè nouos colẽdi ritus inſtituit,duos vitulos aureos, totidemque templa cõſtruxit.illis ſeductus eſt populus. Nam rex primùm velut pontifex,cum cęteris ſacerdotibus altare conſcendit, & hoſtias ac ſacrificia de vitulis obtulit,dixitque ad populum:Omnis locus habet Deum.non eſt neceſſè vt aſſcendatis ad Hieruſalẽm,vt ibi quęratis Deum. Hieroboã idololatra.

Ad quem miſit Dominus prophetã Gad, vt aliqui volunt, qui rege ſtante ſuper altare ad immolandum,exclamauit: Altare altare, hęc dicit Dominus, Naſcetur filius Dauid nomine Ioſias, qui

qui comburet ſuper te oſſa ſacerdotum tuorum. Et ait ad populum: Dabo vobis ſignum, quòd locutus ſit in me Dominus, eccè altare ſcindetur, & effundetur oblatio quæ eſt in eo. Tunc rex extendit manũ ſuam, prę cipiẽs eum apprehendi. & ſtatim aruit manus eius cum brachio: altare quoq; ſciſſum eſt, & effuſa ſunt omnia quæ erant in eo. Timens autem rex, ait ad prophetam: Ora pro me, vt reſtituatur manus mea mihi. Quo orante, ſanata eſt manus regis. Cumque dixiſſet ei rex, Veni vt prãdeas mecum, & dabo tibi munera: reſpondit, Non poſſum. ſic enim prę cepit mihi Dominus, non comedes panẽ, neque bibes aquam, neque reuerteris p viam qua veniſti.

Egreſſus itaque propheta de Bethel, reuertebatur in Hieruſalem per aliam viam. erat autẽ in Bethel propheta quidam, ſenex & iacens in lecto. cui cùm indicâſſent filij eius quæ viderant & audiêrant, dixit eis: Sternite mihi aſinũ. & aſſcendens, abijt poſt virum Dei, & ait ad eum: Redi mecũ vt comedas. Qui reſpondit: Non poſſum, quia prohibuit Dominus. At ille: Propheta ſum ſicut tu, & dixit mihi Dominus, reduc eum vt comedat. ſeductus ille, redijt. Cumq; ſederent in menſa, factus eſt ſermo Domini ad prophetã qui * reduxerat eum, & ait in ſpiritu: Quia non cuſtodiſti mandatum Domini, non inferetur cadauer tuum in ſepulcrum patrum tuorum. Cumque rediret vir Dei poſt prandium, occidit eum leo in via, aſinus autem prophetæ ſtabat iuxta cadauer, & leo non tetigit aſinũ, ſed cadauer cuſtodiebat. quod cùm accepiſſet ſenex ille, retulit cadauer pphetæ, & poſuit illud in ſepulcro ſuo, dicens filijs ſuis: Cùm mortuus fuero, ponite oſſa mea iuxta oſſa eius, vt parcatur oſſibus meis propter eum.

Falſorum prophetarũ in ſupprimenda veritatemos & techna.

Hieroboam autem non reuerſus eſt à via ſua peſſima. nam ſenex ille perſuadebat ei, non fuiſſe verum prophetam quem Dominus occiderat: de ariditate verò manûs, dixit eam labore ſacrificãdi obſtupuiſſe, & poſt quietẽ ad naturã propriam remeâſſe, altare verò propter onus impoſitorũ ruptum fuiſſe aiebat.

In diebus illis habuit Hieroboam filium nomine Abiam, qui ægrotare cœpit, & ait rex vxori ſuæ: Commuta habitum, nè cognoſcaris, & vade in Silo ad Achiam prophetam, qui mihi quondàm locutus eſt de regno. roga eum ſuper puero. Et aſſcendit mulier ad Achiam, qui videre non poterat prę ſenectute, ſed prę inſtructus à Domino, ait: Ingredere vxor Hieroboam. quarè te aliã ſimulas? vade, & dic Hieroboam, exaltaui te, tu autem proieciſti me, feciſti tibĩ deos alienos, ego percutiam de Hieroboam mingentem ad parietem, & delebo de domo eius vſque ad viliſſima. dabo cadauera eorum canibus & feris, tu autem reuertere, & in introitu tuo morietur puer, q ſolus de domo Hieroboã inferetur in ſepulcrum. Redijt itaque mulier intereà, & mortuus eſt puer. 3.Reg.14.

ANNO autem quinto Roboam, cùm iam feciſſet Iuda malum coram Domino, fecit ſibi aras & ſtatuas & lucos ſuper excelſa montium, veluti effœminati cultores Cybeles: offenſusque Dominus, ſuſcitauit contra Iudam Seſac regem Aegypti, qui venit in Hieruſalem manu forti, cui cùm reſiſtere non poſſent, pactis ingreditur vrbem, quæ tamẽ non ſeruauit, ſed diripuit theſauros domûs Domini & domûs regię, ſcuta quoquè aurea abſtulit, pro quibus poſteà rex Roboam fecit ærea ſcuta. fuit autem Seſac cunctis diebus inimicus Roboam. Idololatria Roboam. Templum ſpoliatur.

Roboam duxit vxores decem & octo & concubinas ſexaginta, è quibus vna Abſalom filia fuit, quam ſuper omnes amabat, de qua natus eſt ei filius, quem Abiam appellauit. Genuit quoquè ex omnibus vigintiocto filios & ſexaginta filias. Cuncti verò ſacerdotes Iſrael paritèr & Leuitæ, qui Deum ex toto corde quęrebant, ad eum in Hieruſalem conuenerunt ad immolãdum victimas Domino Deo patrum ſuorum, qui & regnum Iuda optimè roborauerunt. Quo confirmato, ipſe rex ad impietatẽ conuerſus, ſpreuit DEI religionem. quapropter vindicem ſuper eum miſit DEVS regem Aegypti Seſac, vt dictum eſt. Quadraginta autem & vnius anni erat, cùm regnare cœpiſſet, & poſt- 3.Reg.15. Abia naſcitur.

& postquàm decem & septem annis regnâsset in Hierusalem, pugnam habens contra Hieroboam cunctis diebus, dormiuit cum patribus suis, sepultusque est in ciuitate Dauid, & regnauit Abia filius eius pro eo. Constituit enim Abiam filium Maachæ, dum adhuc viueret, ducem super omnes fratres suos.

Mors Roboam.

ANNO autem primo Roboam regnare cœpit Hieroboam super decem tribus, & dictus est rex Israel, ac in eo cœpit initium regum Israel: habitauit in Samaria, regnauit autem annis xxij.

ANNO verò regni Roboam regis xvj. regnauit apud Assyrios Piriciades xxxiij. rex, regnauit annis xxx. Smyrna his tẽporibus restauratur ab Amazone.

Smyrna.

Epytus.

ANNO regni Roboam viij. Epytus Syluius rex Albanorum vij. regnauit annis xxiij.

Therſippus.

ANNO regni Roboam tertio, Therſippus Athenis magistratum administrauit quartus annis xlj.

Doryſthus.

ANNO regni Roboam viij, Doryſthus quintus rex Lacedęmoniorũ, regnare cœpit, regnauit annis xxix.

Pryminas.

ANNO regni Roboam quinto, * Pryminas quartus Corinthiorũ rex, regnare cœpit, regnauit annis xxxv.

GENERATIO XXXVI.

ANNO 4223. à mundi exordio, in Abia filio Roboã, xxxvj. incepit generatio. regnauit hic annis tribus sup Iudã in Hierusalẽ, anno regni Hieroboã in Israel decimooctauo. Abia rex cunctis erat fratribus clarior, qui cùm iustus & rei militaris scientissimus esset, Hieroboã regem Israel ad se cum ingẽti exercitu venientem, facilè superauit, ex cui⁹ quidẽ exercitu quinquaginta millia hominum vno prẽlio interfecit. hic xiiij. duxit vxores, è quibus xxij. genuit filios & sedecim filias. Ambulauit autem in omnibus peccatis patris sui, ac anno tertio regni sui mortuus est, & sepeliẽrunt eum in ciuitate Dauid, regnauitque Asa filius eius pro eo. In secundo anno regni Abiæ, Psusenses Aegyptijs regnare cœpit.

Abia rex. 3. Reg. 15. 2. Para. 13.

GENERATIO XXXVII.

ANNO 4226. à mundi exordio, in Asa filio Abiæ, anno regni Hieroboam xxj, xxxvij incepit generatio. Regnauit autem Asa super Iudam in Hierusalem annis xlj. prophetantibus in Iudęa* Aggęo, Hieu, Amos, Iohel, Azaria, Abdia, Michęa, Anani. Asa rex fecit rectum coram Domino, sicut Dauid pater eius, & abstulit effœminatos de terra & sordes idolorum, & *Maathan matrem suam amouit, nè esset princeps in sacris Priapi, & subuertit specum eius, & simulacrum turpe combussit in torrente Cedron, excelsa tamen non abstulit, non tamen ad idololatrandum, sed ad retrahendum populum ab idololatria.

3. Reg. 15. Asa rex Iu- da. *Maacha

ANNO secundo regni eius, Hieroboam mortuus est, & regnauit Nadab filius eius pro eo, qui ambulauit in vijs patris sui, quibus peccare fecit filios Israel. Et cùm obsideret ciuitatem Gebethon Philistinorum, insidiatus ei quidam amicus suus Baasa, interfecit eum anno secundo regni sui, & regnauit pro eo. Potitus autẽ imperio, omne genus Hieroboam interemit, iuxta verbum Achiæ prophetæ. nam alij quidem cognatorum Hieroboam, in ciuitate mortui, à canibus lacerati sunt, alij à volucribus deuorati, ac sic domus Hieroboam pro impietate sua pertulit vltionem dignam. Regnauit autem Baasa in Thersa annis xxiiij. fuitque de tribu Isachar.

Porrò Asa anno decimo regni sui percussit* Zaram regem Aethiopiæ plaga grandi, qui irruerat in regnum Iuda. Et redeunti Asæ à victoria, occurrit Azarias propheta, asserens victoriam sibi à Deo concessam, quia legitima eius seruabat. Tunc scripsit Asa in omnem prouinciam, vt omnes legem Dei diligentèr seruarent, regnumque sic composuit, cunctam ab eo abscindens nequitiam. Aſę vict. 2. Para. 14.

Baasa verò rex Israel, tanquàm malignus & impius, in vijs Hieroboã atq; eius peccatis quibus peccare fecit Israel, ambulãs, populum suum multis malis afflixit, & Deo multam iniuriam intulit. contra Asam quoquè cunctis diebus vitæ suæ bellum gessit. Ascendit tandèm in Iudam, & muro circundabat Rhama, vt nullus è regno Asæ posset egre-

egredi aut ingredi. Asa verò rex Iuda, cùm videret se angi, tollens aurum & argentum de domo Domini & de domo regia, misit illud Benadab regi Syriæ in Damascum, dicens: Fœdus fuit inter patres nostros. peto vt recedas à Baasa, & me adiuues. Et acquiescens Benadab, misit exercitũ in ciuitates Israel. Quod audiẽs Baasa, intermisit ędificare Rhama, & reuersus est in Thersam. Porrò Asa tulit vniuersa ligna & lapides ędificandi gratia apportata, & ędificauit ex eis Gabaa & Maspha.

Tunc venit ad eum propheta Anani, arguens eũ, quòd relicto Domino, spem posuerat in regem Syriæ. propter quod Asa prophetã incarcerauit, super quo iratus Dominus, interfecit plures de populo. Venisse etiàm legitur post hæc Hieu propheta filius Anani ad Baasa, dicẽs: Hęc dicit Dominꝰ, exaltaui te de puluere, tu autẽ ambulâsti in vijs Hieroboam, & in multis peccare fecisti populum, ideò demetam posteriora tua, & faciam domum tuam sicut domũ Hieroboam. Ob quod occídi fecit rex prophetam. Sed & Baasa paulò pòst à Creone milite suo peremptus est, & in ciuitate Thersa sepultus, cui successit filius eius Hella.

Baasę mors.

Hella rex.

Hella Baasæ filius, anno xxvj. regni Asæ regnare cœpit in Israel. regnauit annis duobus. hic quoquè flagitiosus temulentusq; fuit, omnium virtutũ expers, propter quod seruus eius Zambri, videns eum temulentum, in vrbe Thersa interfecit, & ipse regnum occupauit. quo obtento, omne Baasæ genus (jvt prędixit propheta) interemit, ac sic domus Baasæ radicitùs propter impietatẽ suam euulsa est.

Zambri, mortuo Baasa, septẽ tantùm diebus regnauit. exercitus enim audiens quæ gesserat Zambri contra principem suum, constituit sibi regem Amri, qui cum exercitu multo venit in Thersa, & bellica manu cepit eam. quod videns Zambri, ad arcem confugiens, semetipsum vnà cum arce cremauit: mox in Israel contentione suborta, pars sequebatur Amri, pars verò Thebni. cumque vicisset pars Amri, Thebni occisus est.

Amri rex.

Amri itaq; Israelitarum quintus rex, xxx. anno regis Asa suscipiens imperiũ, tenuit illud xij. annis, primò cũ Thebni quatuor, posteà in Samaria octo annis. hic super omnes qui ante eum fuerant, nequior inuentus est. Emit autẽ Amri à Somer duobus argenti talentis partem montis, in quo erat ciuitas Mareon, & reparauit eam, vocans Samareon, alio nomine Samariam, & in ea posuit sedẽ regni, quæ priùs fuerat in Thersa. Fecit malum ac impietatem coram Domino, ꝑpter quod hunc Dominus cum genere suo extinxit, deniq; ipse in Samaria est defunctꝰ, regnauit Achab filius eiꝰ ꝑ eo.

Samarię cõditor.

Aegrotauit etiàm Asa anno xxxix. regni sui dolore pedum vehemẽtissimo, & nec in infirmitate sua quę fuit Dominum, sed medicorum arte confisus est. dormiuit cum patribus suis anno quadragesimoprimo regni sui, ac sepultus est in ciuitate Dauid, & regnauit Iosaphat filius eius pro eo.

Ophrateus Assyriorũ rex 34. regnare cœpit anno Asæ 26. regnauit annis 20.

Nephercheres anno 40. regni Asæ regnare cœpit, regnauit annis quatuor apud Aegyptios. Capys Syluius viij. Latinorum rex, anno xiij. regni Asæ regnare cœpit, reg. annis 28. Capua Cã- paniæ ciuitas ab isto condita dicitur.

Capua.

Agesilaus sextus Lacedęmoniorum rex, 20. regni Asæ anno cœpit regnare, regnauit annis 44. hic vir omni laude dignus, ab Hercule originem ducẽs. hic aliquandò interrogatus meliór ne esset fortitudo, an iustitia: ait, fortitudine nõ indigemus, si iusti simus. Hic, cùm laudaretur orator qui paruas res augeret q̃- uehementissimè, ait: Cerdonem minimè laudo, qui paruo pede magnum induit calcęamentum. Aliquandò quidã dixit, Promisisti: respondit, si quidem iustum est: sin iniustum locutus sum, non promisi. Cumq; idem subdidisset, decet reges quicquid capite annuunt, perficere: Non reges magis, respondit, quàm illos qui reges adeũt, iusta decet petere & ità loqui. De obloquẽtibus dixit, Non minùs eorum qui dicerent, quàm de quibꝰ dicerent, perdiscendos mores. Thasij ꝑ beneficijs acceptis, diuinis eum honoribus prosecuti sunt. quibus ait: Deos priùs vos ipsos facite, tum deificandorum

Agesilaus.

Agesilai apophthegmata aliquot.

hominum habere vos poteſtatem credã.

Phorbas Atheniẽſis dux, 24. regni Aſæ anno regnare cœpit, prẽfuit annis 31. Bacis Corinthiorum rex quintus, anno regni Aſæ 15. regnare cœpit. regnauit annis 5. & 30.

GENERATIO XXXVIII.

3. Reg. 15. ANno ab exordio mũdi 4267. in Ioſaphat filio Aſæ, 38. incepit generatio. regnauit autem Ioſaphat ſextus rex ſuper Iudam annis 25. hic matrẽ habebat nomine Abidã, qui & * proaui ſui pietate, religiõe ac fortitudine imitator fuit. oẽs em̃ effœminatos è terra Iuda extinxit, idola quęque deleuit, flagitia oẽia emendauit. Vnum duntaxàt in eo reprehendendum fuit, quòd impijs Iſrael regibus auxilium prẽſtitit.

* patris

Ioſaphat rex.

His temporibus prophetauerunt, Helias, Heliſę⁹, Abdias, Zacharias, Michęas. Anno primo regni Ioſaphat, regnare cœpit in Iſrael Achab Amri regis filius, reg. annis 32. vel vt Ioſephus vult, annis 20. & aliquot menſibus. hic ſuper oẽs qui ante eum fuerant, peſſimus fuit. duxit enim vxorem Iezabel, filiam regis Sidoniorũ, cuius conſilio & opera omnibus in rebus vſus eſt, quæ eum ad tantã ſeduxit veſaniam, vt etiàm prẽter vitulos quos fecerat, Baal deo Tyri & Sidonis templum ędificaret, & plantaret omnium arborum lucos, vbi ſacerdotes & falſos prophetas cõſtituit. Ioſaphat autem rex cùm eſſet vir clarus atq; bonus, conſtituit milites, prẽſidiaq; impoſuit ad vrbes in terra Iuda, & in ciuitatibus Ephraim quas ceperat pater eius Aſa, & fuit Dominus cum eo. non enim ſperauit in Baal, ſed in Deo patris ſui, confirmauitq; Dominus regnum in manu eius, & dedit omnis Iuda munera ei propter bonitatẽ ſui regiminis, factęq; ſunt ei infinitæ diuitię & gloria multa, excelſa etiàm & lucos abſtulit.

Achab rex, & vxor eius Iezabel.

Tertio autem anno regni ſui miſit de principibus ſuis, vt docerent populum in ciuitatibus Iuda, & cum eis Leuitas, Heliſama quoquè & Ioram ſacerdotes, docebantque populum, habentes librũ legis Domini. Itaq; factus eſt pauor Dñi ſuper omnia regna terrarum, quę erant per gyrum, nec audebãt bellare contra eum. Sed & Philiſtęi Ioſaphat munera & vectigalia argenti deferebant. Arabes quoq; adducebãt pecora arietum ſeptẽ millia & ſeptingentos, ac hircos totidẽ. & ædificauit in Iuda domos ad inſtar turrium, vrbes muratas, & multa opera.

Viri quoq; bellatores & robuſti erãt in Hieruſalem, in Iuda quidem princeps exercitũs Ednas dux, & cum eo robuſtorum virorũ trecenta millia: poſt hũc Ioãnan princeps, & cũ eo ducẽta octoginta millia: poſt illum Amaſias conſecratus Domino, & cum eo ducẽta millia: hunc ſequebatur robuſtus ad prælia Eliada, & cum eo tenentium arcum & clypeum ducenta millia: poſt iſtum etiàm Iozabad, & cum eo centum octoginta millia expeditorum militum. hi omnes erant ad manum regis, exceptis alijs quos poſuerat in vrbibus muratis & in vniuerſa tribu Iuda.

Achab intereà rex Iſrael in malis proficiẽs, dijs ſeruiebat alienis, cõtemſitq; legem Domini. Erat his temporibus propheta Helias Thesbites, id eſt, à ciuitate Thesba oriundus, qui cùm percepiſſet quòd Achab paruipenderet comminationes Moiſis & iudicia Dei, orauit Dominum, vt clauderetur cęlum, & prohiberentur pluuiæ iuxta maledictionem Moiſis. & cùm exauditum ſe intellexit à Domino, venit ad Achab & dixit: Viuit Dominus Deus Iſrael, non erit annis his ros & pluuia, niſi iuxta oris mei verba. Et cùm ità eueniret, volebat Achab occídere Heliam. qui fugit ex prẽcepto Domini, & latuit in torrẽte Carith, vbi panes ei & carnes manè ac veſperè corui deferebant. bibebat autem de torrẽte qui torrens poſt dies aliquot ſiccatus eſt. factuſq; eſt ſermo Domini ad eum, dicens: Surge, & vade in Sareptam Sidoniorum, prẽcepi enim ibi mulieri viduæ, vt paſcat te.

3. Reg. 17.

Helias ſe ſubtrahit ciuibus

Cumq; veniſſet Helias ad portam Sareptæ, apparuit ei mulier colligens ligna, & vocauit eam, dicẽs: Da mihi paululùm aquæ. cumq; illa pergeret vt afferret, clamauit poſt tergum eius, dicẽs: Affer mihi, obſecro, buccellam panis. reſpondit, Viuit Dominus, quia non habeo niſi quantum pugillus capere poteſt farinę in hydria, & paulũ olei in lecytho. en colligo duo ligna, vt mihi ac filio

filio meo aliquid faciam, vt comedam⁹ ac moriamur. Ad quam Helias: Noli timere, sed & fac mihi primùm de farinula subcineritium panem, tibi filioque posteà. farina enim nec oleũ deficiet donèc pluuia dabitur. fecit mulier iuxta verbum prophetæ, comeditque tota eius domus.

Incepit autem post hęc ęgrotare viduæ filius, ità vt non maneret in eo halitus. dixit illa ad Heliam: Ingressus es vt rememorarẽtur iniquitates meæ, & interficeres mihi filium? Tulit itaq; Helias filium de sinu matris, & portauit in cœnaculum super lectum suum. exclamauit ad Dominum, & expandit se super puerum tribus vicibus, & reuersa est anima pueri, ac reuixit, quẽ matri pręsentauit, ad quod mulier: Nunc, ait, in isto cognoui, quoniam vir DEI es tu. Hunc puerum tradunt Hebręi fuisse Ionam prophetam.

Suscitat Helias viduę filium.

Interea Iezabel volens destruere cultum Dei quãtùm posset, & cultum Baal extollere, interfecit prophetas, id est, religiosos viros in Israel, quorum aliqui spiritum habebant prophetiæ. Tũc Abdias dispensator domûs Achab, qui timebat Dominum, non consensit regi in malum, centumq; illorum virorum saluauit, abscondens quinquaginta in vna spelunca, & quinquaginta in altera, & prouidit eis de victu & vestitu, ex quo consecutus est à Deo donum prophetiæ.

3. Reg. 18.

Dum esset fames vehemẽs in Samaria, dixit Achab ad Abdiã dispẽsatorem suum: Vade ad vniuersos fontes aquarũ, & in cunctas valles, si fortè possimus inuenire herbam pro iumentis. iuit & ipse rex. Non pluerat autem iam tribus annis & mensibus sex. Et cùm esset Abdias in via, ex pręcepto Domini occurrit ei Helias. qui cùm cognouisset eum, cecidit in faciem suã, & ait: Num tu es Domine mi Helias? cui ille: Sum, vade & dic domino tuo, adest Helias. & ille, Quid peccaui, vt tradas me in manu regis, qui te requisiuit per omia regna, nec te quisquam reperit, & si dicam, adest, tu verò interea abis, interficiet me quasi illuserim ei? nunquid nõ seruus tuus timet Dominum ab infantia? an non indicatum est tibi, quid fecerim, cùm interficeret Iezabel prophetas, quòd absconderim centum ex illis, & saluauerim? Et dixit Helias: Vade, & dic quia adsum.

Abijt ergò Abdias, & indicauit Achab. qui venit, & cùm vidisset Heliam, ait: Tú ne es ille qui conturbas Israel? Et ille ait: Non ego, sed tu & domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, & secuti estis Baalim. Veruntamen nunc mitte, & congrega ad me Israel in monte Carmeli, & prophetas Baal quadringẽtos quinquaginta, prophetasq; lucorum quadringentos, qui comedunt de mensa Iezabel. & factum est ità. dixit autem Helias ad omnem populum Israel: Vsque quò claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini illum: si autem Baal, sequimini illum. Non respondente populo, dixit: Ego sum hîc solus, & prophetæ Baal multi: dentur nobis duo boues, illi eligant bouem vnum, cuius frusta ponãt super ligna, igne non supposito, & ego similitèr faciam: inuocent deum suum, & ego meum DEVM: & cui dabitur ignis de sublimi, ipse sit Deus. & placuit populo propositio Heliæ.

Cumque sacerdotes Baal fecissent quod dixerat, inuocabant Baal à manè vsque ad meridiem, & transiliebant altare quod fecerant, & incidebant se iuxta ritum suum lanceolis, ità vt sanguine perfunderentur. dęmones enim plurimùm delectantur oblatione sanguinis humani. Et illudebat eis Helias, dicẽs: Exaltate vocem, fortè deus vester dormit, aut cum aliquo alio loquitur, aut in diuersorio est. & dixit Helias ad populum: Accedite. & pręsente populo, curauit altare Domini, quod destructum erat, id est, destruxit altare idolorũ, & mundauit locum: tulit duodecim lapides iuxta numerum tribuum Israel, & ędificauit altare, & fecit aquęductum in circuitu altaris per duo loca, ligna superposuit & membra bouis, pręcepitq; afferri aquam, quam effudit vsque ad impletionem aquęductûs, nè fortè putaretur arte magica de visceribus terræ suscitâsse ignem.

Confusio sacerdotum Baal.

Et clamauit Helias ad Dominum in auribus populi: Domine Deus patrum

noſtrorum,exaudi me hodiè, vt diſcat populus iſte quia tu es Dominus Deus, & deſcendens ignis de ſublimi,vorauit holocauſtum,ligna & lapides, puluerẽ & aquam quæ erat in aquęductu,lambens.Adorauit populus & ait:Dominus ipſe eſt Deus.& mandãte Helia, apprẽhenderũt omnes prophetas Baal, duxeruntq; ad torrentem Ciſon, vbi interfecit eos Helias,& ait ad Achab: Aſſcẽde & comede ante deſcenſum pluuiæ. comedente Achab,Helias aſſcendit verticem Carmeli,& pronus in terram inclinato capite inter genua,orabat.& ait ad puerum ſuum, Vide contra mare, ſi aſſcendat nubes.erat enim aẽr ſereniſſimus.Et ait puer,Non eſt quicquam. & miſit eum ſeptiès.ſeptima autem vice aſſcendebat nubecula de mari,excreſcens vſque ad hominis quantitatem. ait Helias ad Achab:Deſcende citò in Iezrael, nè te occupet pluuia. & eccè contenebrati ſunt cęli, & nubes & ventus & pluuia facta eſt grandis. Feſtinauit autẽ Achab in Iezrael,& facta eſt manus Domini ſuper Heliam, qui currebat ante Achab donec intraret vrbem.

Reddita pluuia. 3.Reg.19.

Cumq; accepiſſet Iezabel quæ fecerat Helias prophetis ſuis,indignata,miſit nuncios ad Heliam,dicens: Hæc faciant mihi dij, & hæc addant, niſi cràs hac hora poſuero animã tuam, ſicut tu prophetis feciſti. Helias ad hęc extimuit,fugitque in Berſabee,vbi dimiſit puerum ſuum Ionam, ſolus intrans deſertum vno die.ſedensque ſubter vnam iuniperum, orauit vt moreretur ibi, dicẽs ſe non eſſe meliorem patribus ſuis. & obdormiuit.Tunc angelus Domini tetigit eum,dicens:Surge,comede,& eccè ad caput eius erat ſubcineritius panis, & vas aquę.comedit & bibit,ac rurſum obdormiuit.ſuſcitauitque eum angelus ſecundò,dicens:Surge,comede.grandis enim reſtat tibi via.& comedit Helias,ac ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & totidẽ noctibus vſq; ad montem Dei Oreb, in quo apparuit Dominus Moiſi in rubo, & manſit ibi Helias in ſpelunca.

Ait autem Dominus ad eum: Quid hîc agis Helia?& reſpondit: Zelo zelatus ſum aduersùs Iſrael pro te.nam altaria tua deſtruxerunt,prophetas tuos occiderunt, & relictus ſum ego ſolus, & quęrunt animam meam,& aufugi. Ait Dominus: Egredere, & tranſibit Dñs coram te.& operuit Helias vultũ ſuum pallio,ſtetitq; in oſtio ſpelũcæ, & Dominus in ſibilo auræ tenuis tranſiens, dixit ad eum:Quid hîc agis Helia?reuertere & vade in Damaſcum,& in vltionẽ inunges Azahel regem ſuper Syriam, & *Hieu filium Namſi ſuper Iſrael,Heliſęum autem filium Saphat de Abela, inũges prophetam pro te,& iſti tres interficient idololatras de Iſrael,& relinquam mihi in Iſrael ſeptem millia virorum,quorum genua non ſunt curuata Baal.Hoc dixit Dominus ad conſolationem Heliæ, vt ſciret adhuc ſupereſſe mundos ab idololatria.

*Iehu

Profectus ergò Helias, inuenit duodecim viros arantes in duodecim iugis boum, quorum vnus erat Heliſęus, & poſuit Helias pallium ſuper eum,& cõtinuò prophetauit.& currens poſt Heliam,ait: Oſculer, oro, antè patrem & matrem, & ſequar te. & reuerſus, mactauit par boum.& coxit illud in lignis aratri,dedit conuiuium ſocijs ſuis & vicinis.ſurgensque,ſecutus eſt Heliam,& miniſtrauit ei. Porrò Benadab rex Syriæ congregauit omnem exercitum ſuum,& 32.reges cum eo, aſſcendensque pugnabat contra Samariam,& obſidebat eam.Miſit autem Achab nuncios ad pace ad Benadab. cui Benadab: Vis vt recedam à te? cràs eadem hora mittam ſeruos meos, & omne quod placuerit eis,tollent de domo tua, & de domibus ſeruorum tuorũ vxores & liberos. Inijt Achab conſilium cum ſenioribus, qui dixerunt: Non acquieſcas illi. & reſpõdit Achab nuncijs:Dicite domino meo, omnia quæ iuſſiſti,facere poſſum,excepto quòd de vxoribus & liberis dictum eſt.& indignatus Benadab, renũciauit multo peiora ſe facturum.

Heliſęus phecat. 3.Reg.20.

Porrò cum regibus ſuis bibẽs,ait ſuis ſeruis:Circundate ciuitatem.cumq; expugnare ſatagerẽt,timuit Achab nimis, & eccè propheta Michęas(vt quidã volunt)ait:Hęc dicit Dñs,ego tradã omnẽ multitudinẽ hãc in manu tua hodiè, vt ſcias quia ego ſum Dñs. Et ait Achab:

Per

Per quę? qui reſpondit, Per pediſſequos principum prouinciarum. Ait Achab: Quis erit dux eorum? qui reſpõdit: Tu. Inuenit Achab filios principum ducẽtos & 23. recenſuit poſt eos populum, omnes filios Iſrael ſeptẽ millia, & egreſſi ſunt meridie.

Fugit Benadab.

Cumque nunciatum eſſet Benadab, miſit in occurſum eorum, dicens: Siue ad pacem, ſiue ad prælium venerint, apprehendite eos viuos. Filij verò principum percuſſerunt obuios, vnuſquiſq; virum qui contra ſe veniebat. fugerunt Syri, & perſecutus eſt eos Iſrael, fugitq; rex Benadab in equo. Secuti ſunt Iſraelitę, & percuſſerũt Syriam plaga magna nimis. Accedens autem propheta ad Achab, dixit: Vide quid facias. ſequenti enim anno reuertetur Benadab contra te. Serui verò regis Syriæ dixerunt: Dij montium ſunt dij eorum. pugnauimus autem in montibus, ideò victi ſumus. quòd ſi pugnaremus in cãpeſtribus, dij eorum nihil poſſent aduersùm nos.

Igitur Benadab amouit ab exercitu ſuo reges quaſi delicatos ad conſilium ſuorum, & poſuit principes pro eis. venitq; anno ſequẽti cum exercitu reſtaurato in Aphec vrbem, quæ eſt in campeſtribus. Porrò filij Iſrael recenſiti, ſunt profecti exaduersò, & caſtra metati ſunt quaſi duo parui greges caprarum. Syri autem repleuerunt terram, & dixit vir Dei ad Achab Michęas: Quia dixerunt Syri, Deus montiũ Dominus eſt, & nõ vallium, blaſphemãtes tradã eos in manum tuam. & direxerunt acies exaduersò. Septima autẽ die percuſſi ſunt Syri, centum millia peditum numero, & reliqui fugerũt in Aphec, & cecidit murus ſuper eos qui remãſerant. Benadab autem fugit in ciuitatem, latuitque in cubiculo. ſerui autem eius timentes nè ſuperueniret Achab, nemini parcẽs, quia nouerunt reges Iſrael clementes eſſe, accinxerunt lumbos ſuos ſaccis, ponentesque funiculos in capitibus, venerũt in occurſum Achab, dicentes: Seruus tuus Benadab orat vitam, dabit autem quamcunque impoſueris mulctam. Qui reſpondit: Si adhuc viuit, faciam cum eo fœdus. Mox adducunt Benadab, & leuauit eum Achab ſecum in curru ſuo, & dixit ad eum Benadab: Ciuitates quas tulit pater meus à patre tuo, reddam tibi. fac tibi forum rerum venalium in Damaſco, ſicut fecit pater meus in Samaria. feceruntque inuicèm fœdera pacis.

Fœdus Achab & Benadab.

Tunc Michęas dixit ad ſocium ſuũ: Percute me. at ille noluit. cui ait: Quia non audiſti vocẽ Domini, cùm receſſeris à me, percutiet te leo. quod & factũ eſt. inueniensque alterum virum, dixit: Percute me in capite. qui vulnerauit eũ. Tunc Michęas, mutato vultu adſperſione pulueris & ſanguinis, clamans ad regẽ ait: Seruus tuus egreſſus eſt ad pręliũ, adduxit vir vnus captiuum ſuum ad me, dicens: Cuſtodi iſtum, qui ſi euaſerit, erit anima tua pro anima illius. elapſus mihi eſt, quid erit? ait rex, Iudicium tuum eſt quod ipſe decreuiſti. tunc lota facie, agnitus eſt propheta à rege, & ait: Hæc dicit Dominus, quia dimiſiſti virũ blaſphemum, erit anima tua pro anima eius, ipſe te interficiet. & iratus rex iuſſit eum clauſum cuſtodiri, ſecundùm Ioſephum.

Achab regi mors prędicitur.

Porrò Naboth Iezraelites habebat vineam iuxta palatium regis. dixit ad eum rex: Da mihi vineã tuam, dabo tibi meliorem vel precium. Qui reſpondit: O rex, non poſſum. eſt enim mihi relicta à patre meo. Cõtriſtatus rex præ indignatione, noluit comedere. ad quem Iezabel: Aequo animo eſto, ego dabo tibi eam. ſcripſit ſecretò literas noĩe Achab, & annulo eius ſignatas miſit ad iudices in Iezrael. Ex hoc patet, quòd conſcio Achab literæ ſcriptæ fuêre. iubebat autem vt ſubmitterent teſtes, qui dicerẽt, Naboth maledixiſſe regi, & ſic crimen lęſę maieſtatis incurriſſe. Factũ eſt ità, & lapidatus eſt Naboth extra ciuitatẽ. 3. Reg. 21.

Cùm autẽ accepiſſet Achab de morte Naboth, vxore faciente, deſcẽdit vt poſſideret vineã. Occurrit regi Helias Thesbites, dicens: Occidiſti & poſſediſti. In loco quo linxerũt canes ſanguinẽ Naboth, lambent & tuum. qui reſpondit: Num inueniſti me inimicum tuum? ait Helias: Eô quòd venundatus ſis diabolo, propterea demetet Dominus poſteriora tua, & dabit domum tuam ſicut domum Hieroboã & Baaſa: ſed Iezabel

comedent canes in agro Iezrael. Achab ergò timẽs valdè, ſcidit veſtem ſuam, & operuit ſe cilicio, & dormiuit in ſacco. & ait Dominus ad Heliam: Quia humiliatus eſt Achab coram me, non inducã malum hoc in diebus eius, ſed in diebus filij.

Pœnitentia Achab.

3. Reg. 22. Tranſiérunt ergò tres anni inter Syriam & Iſrael ſinè bello. Inter hęc Ioſaphat rex Iuda accepit vxorem filio ſuo Ioram, Athaliam filiam Achab & Iezabel, & confœderati ſunt rex Iuda & rex Iſrael. cumque Ioſaphat deſcendiſſet ad regẽ Iſrael, dixit Achab: Noſtra eſt Ramoth, erat enim vna ex ciuitatibus refugij, quam occupauerant reges Syriæ. & conuerſus ad Ioſaphat, rogabat vt ſecũ iret ad pręliandum pro Ramoth Galaad. qui reſpõdit: Sicut ego, ità & tu. populus meus, populus tuus. attamẽ quære (oro) ſermonem Domini. congregauit ergò Achab prophetas quadringentos circiter viros, quos conſuluit ſi iret ad pręliandũ in Ramoth. Qui dixerunt: Aſſcende, & Dominus dabit eam in manu tua. Ait Ioſaphat: Non eſt hîc propheta Domini? quaſi diceret, hi ſunt pphetæ Baal. Cui Achab: Remanſit vnus Michęas, ſed odi eum, quia nõ prophetat mihi bonum. putabat enim reliquos occiſos à Iezabel. Tunc petente Ioſaphat, vocatus eſt Michęas.

Ioſaphat & Achab fœdus.

Porrò in pſeudoprophetis erat Sedechias, ferens cornua ferrea, dicensq; ad Achab: Hęc dicit Dominus, his ventilabis Syriam. Tunc quęſiuit Achab à Michęa id, quod quęſiêrat ab alijs. qui reſpondit: Aſſcende, & tradet eos Dominus in manu regis. non tamen dixit, quos vel cuius regis. Cui Achab: Adiuro te, vt non loquaris, niſi quod verum eſt, in nomine Domini. Tunc ait Michęas: Vidi Iſrael diſperſum quaſi oues ſinè paſtore. & intelligens Achab quòd prędiceret ſe moriturum, dixit ad Ioſaphat: Vides quoniam nõ prophetat mihi bonum? Tunc addidit Michęas: Vidi Dominum ſedentem, & angelos aſſiſtentes ei, bonos à dextris, malos à ſiniſtris, & ait: Quis decipiet Achab, vt deſcẽdat & cadat? Et dicit vnus à ſiniſtris: Ego ero ſpiritus mendax in ore prophetarũ eius. Tunc Sedechias percuſſit Michęam in maxillam, & ait: Mé ne dimiſit ſpiritus Domini, & locutus eſt tibi? Cui Michęas: Viſurus es quandò abſcõderis in cubiculo. & vidit Sedechias regem hęſitãtem, confortauitque eum ſecretò, dicẽs: Hic ſi fuiſſet propheta, aruiſſet manus mea ſicut manus Hieroboam. Sed & locutus eſt contra Heliam, qui prędixit regem moriturum, vt mortuus eſt Naboth. Tum rex pręcepit incarcerari Michęam vſq; adreditum ſuum, & pane tribulationis ac aqua anguſtiæ ſuſtentari mandauit. dixitque Michęas: Si reuerſus fueris, non eſt in me locutus dñs.

Aſſcenderũt itaq; Ioſaphat & Achab reges in Ramoth cum exercitu. pręcepit autem rex Syriæ principibus belli, vt reliquos non curantes, ſolius Achab ſanguinem quęrerent. At rex Iſrael mutauit habitum ſuum. concurrẽtibus autẽ ad pugnam contra Ioſaphat, exclamare cœpit ad ſeruos ſuos, & intellexerunt Syri nõ eſſe Achab, & ceſſauerũt ab eo. Vnus autem dirigẽs ſagittã in incertũ, percuſſit Achab inter pulmonẽ & ſtomachũ, & fluebat ſanguis in ſinũ, mortuus eſt, delatusque in Samariam, & ibi ſepultus.

Dum autem lauarẽt mulierculę currum & habenas in piſcina Samariæ, linxerunt canes ſanguinem eius iuxta verbum Heliæ. Ioſaphat autem rex reuerſus eſt pacificè in Hieruſalem, cui occurrit Hieu filius Anani, propheta, & ait ad eum: Impio prębes auxilium, idcircò iram Domini merebaris: ſed ob bona opera tua, quòd pręparaſti cor tuum vt requireres Dominum Deum patrum tuorum, pepercit tibi Dominus. 2. Par. 19.

Habitabat ergò Ioſaphat in Hieruſalem, reuocauitque populum Berſabeæ vſque ad montem Ephraim ad Dominum, conſtituitque iudices in cunctis ciuitatibus Iuda, pręcipiens vtì iudices viderent quid facerent. non enim hominis (ait) exercetis officium, ſed Domini. Sit timor Domini vobiſcum, & cum diligentia cuncta facite. Nõ eſt enim apud Deum iniquitas, nec perſonarum acceptio, nec cupído munerum. In Hieruſalem quoquè conſtituit Leuítas, ſacerdotes & principes familiarum.

Poſt hoc cõgregati ſunt filij Moab, & 2. Par. 20.

filij

filij Ammon, vt pugnarẽt contra Ioſaphat. quod cùm nũciaretur ei, timore pterritus, totum ſe cõtulit ad rogandũ Deum, & prędicauit ieiunium. Sed & omnes iuſſu ſuo venerunt de vrbibus ad obſecrandum Deum. ſtansque rex ante atrium nouum, ait: Domine Deus patrum noſtrorum, in manu tua eſt fortitudo & potentia, nec quiſquam poteſt reſiſtere: nunc eccè filij Ammon & Moab & mons Seir venit aduerſùm nos, & in nobis non eſt tanta fortitudo, vt poſſim⁹ huic reſiſtere multitudini. ſed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolùm habem⁹ reſiduum, vt oculos noſtros dirigamus ad te.

Erat autem Iaziel propheta Leuites de filijs Aſaph, ſuper quem factus eſt ſpiritus Domini, qui ait: Hęc dicit Dominus, nolite timere: non eſt enim veſtra pugna, ſed Dei: Cràs deſcendite aduerſùs eos, & videbitis auxilium Domini ſuper vos. Porrò omnes laudabant Dominum. Manè facto, egreſſi ſunt, & dixit Ioſaphat: Audite omnes habitatores Hieruſalem, credite in DOMINO Deo veſtro, & ſecuri eritis: credite prophetis eius, & cuncta euenient proſpera. præmiſit autem cantores, qui voce cõſona dicerent: Confitemini DOMINO, quoniam in æternum miſericordia eius.

Cumque pugnare cœpiſſent, vertit Dominus inſidias hoſtiũ in ſemetipſos. nanque filij Ammon & Moab conſurrexerunt aduerſùm habitatores Seir, vt interficerent eos. quo facto, etiàm in ſemetipſos conuerſi, mutuis concidêre vulneribus, & cùm iaceret regio omnis plena cadaueribus, venit Ioſaphat & omnis populus, inueneruntque variam ſupellectilẽ, veſtes quoquè & vaſa precioſiſſima, nec per tres dies ſpolia auferre poterant præ magnitudine prędæ. die autem quarto venerunt in vallem, & benedixerunt Domino, vocataque eſt vallis benedictionis. poſteà reuerſi ſunt in Hieruſalem cum pſalterijs, citharis & tubis in domum Domini. irruit autem pauor Domini ſuper vniuerſa regna terrarum, deditque Dominus pacẽ Ioſaphat, & ambulauit in vijs patris ſui Aſa, faciens placita coram DOMINO.

vallis benedictionis.

ANNO verò decimonono, vel ſecũdùm alios decimoſeptimo Ioſaphat, mortuo Achab, regnare cœpit Ochozias filius eius pro eo, regnauit annis duobus. hic homo malignus fuit, & oñinò vtrique parenti ſimilis, ſeruiuitque Baal, & adorauit eum. Inijt autem amicitias rex Ioſaphat cum Ochozia, cuius opera fuerunt peſſima. fecerunt autem claſſes in mari, quę nauigarẽt in Ophir propter aurum tollendum, & confractæ ſunt naues. prophetatus eſt autem Eliezer filius Dodan, ad Ioſaphat dicẽs: Quia habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit DOMINUS opera tua, contritę ſunt naues, nec potuerunt ire in Tarſon. Tunc ait Ochozias ad Ioſaphat: Vadãt ſerui mei cum ſeruis tuis in nauibus, & noluit Ioſaphat, ſed patienter ſuſtinuit increpationem prophetæ.

Eodem tempore pręuaricatus eſt Moab in Iſrael, quia rex Moab per iuramẽtum ſe obligauerat ad ſeruiendum regi Iſrael ſub tributo, ſed mortuo Achab, rebellauit. Cecidit ad hęc Ochozias per cancellos cœnaculi ſui in Samaria, qui de conſilio matris ſuæ Iezabel, conſuluit deum Accaron Beelzebub, vtrùm de infirmitate viuere poſſet. Angelus autem Domini miſit Heliam, vt occurreret nũcijs eius, & diceret ad eos: Nunquìd non eſt Deus in Iſrael? quamobrèm hęc dicit DOMINVS, de lectulo ſuo non aſcendet, ſed morietur rex. 4. Reg. 1.

Reuerſi ſunt nuncij ad regem, & dixerunt: Vir occurrit nobis, & dixit: Ite, reuertimini ad regem, & dicite, nunquìd nõ eſt De⁹ in Iſrael? & cõſulis Beelzebub, idcircò de lectulo non deſcendes, ſed morieris. Qui dixit, Cuius figuræ & habitûs eſt vir iſte? dicunt, Vir pilоſus & zona pellicea accinctus renib⁹. Qui ait, Helias eſt. Et miſit rex quinquagenarium cum ſuis quinquaginta armatis, vt vocaret Heliam, vel inuitũ traheret. Ait quinquagenarius Heliæ, ſedenti in vertice montis: Homo Dei, rex pręcipit vt deſcendas ad eũ. Qui reſpõdit: Si homo Dei ſum, deſcẽdat ignis de cęlo, & deuoret te & tuos. Sic factũ eſt. miſit quoq; rex aliũ quinquagenarium, q ſimilia locutus, ſimilia paſſus eſt.

Deſtinauit & tertium, qui creditur fuiſſe Abdias, hic curuãs genua coram Helia, ait: Obſecro vt miſereris animæ meæ & ſeruorum meorum. Et ait angelus ad Heliam: Deſcende cum eo, nè timeas. Qui deſcendit ad regem, & dixit: Quia miſiſti ad Beelzebub, quaſi non eſſet Deus in Iſrael, morieris. & mortuꝰ eſt, vt prędixit Helias, regnauitque Ioram frater eius pro eo.

Ioram rex Iſrael.

ANNO igitur 18. Ioſaphat regis Iudæ, Ioram filius Achab regnare cœpit in Samaria ſup Iſrael, & 12. annis regnauit. Tulitque idola quæ pater ſuus introduxerat, veruntamen à cultu vitulorum Hieroboam non receſſit. quem cùm redargueret Michęas quiſpiam, occiſus eſt ab eo, pręcipitio, vt aliqui putant.

4. Reg. 2.

Porrò Helias poſteà venit cum Heliſęo in Galgala, & ait Helias: Mane hîc, quia miſit me Dominus in Bethel. Heliſęus ſciens in ſpiritu eum tollendum eſſe, ſecutus eſt eum. Et occurrerunt ei filij prophetarum, qui erant in Bethel, qui dixerunt Heliſęo ſecretò: Scis quia hodiè tolletur Dominus tuus à te? Qui reſpondit: Nôui, ſilete. Ait Helias Heliſęo quòd maneret, ſed noluit.

Cumque veniret Helias ad Iordanem cum Heliſęo, & quinquaginta de filijs prophetarum à longè ſpecularentur, inuoluit Helias pallium ſuum, percuſſit aquas, quæ diuiſæ ſunt, & tranſiêrunt per ſiccum. dixitque Heliſęo, Poſtula à me quod vis, antequàm tollar à te. Qui reſpondit: Oro, fiat ſpiritus tuus duplex in me. Qui reſpondit: Rem difficilem petis. tamen ſi víderis me quandò tollar à te, erit: alioquì non erit. Cumq; pergerent, eccè currus igneus & equi ignei diuiſerunt vtrunque. Aſſcendit Helias, & ferebatur per turbinem in cælum. Heliſęus hoc videbat & clamabat: Pater mi, pater mi, currus Iſrael & auriga eius. & dimiſit Helias pallium ſuũ. accepto pallio, redijt ad Iordanem: percuſſit aquas pallio, & non ſunt diuiſæ. ait, Vbi eſt Deus Heliæ? percuſſitque iterùm, & diuiſę ſunt aquę, atque trãſijt. Quod videntes filij prophetarum, dixerũt: Requieuit ſpiritus Helię ſuper Heliſęũ. Helias vltrà non inuentus eſt.

Heliæ raptus.

Tunc dixerunt viri Hiericho ad Heliſęum: Terra hęc optima eſt, ſed aqua fontis terram facit ſterilem. qui aſſumpſit vas nouum terreum, impoſuit ſal, & egreſſus, miſit ſal in fontem, orauitq; dicés: Hęc dicit Dominus, ſanaui aquas has, & non erit vltrà in eis mors aut ſterilitas, & ſanæ factæ ſunt aquæ.

Cumque aſſcenderet in Bethel, illudebant ei pueri, dicentes: Aſſcende calue, Aſſcende calue. Et maledixit eis in nomine Domini. egreſſiq; ſunt duo vrſi de ſaltu, & deuorauerũt ex eis quadragintaduos. erant enim parentes eorum idololatræ, ideò pueri ſunt puniti.

Porrò Meſa rex Moab, poſt mortem Achab, pręuaricatꝰ eſt fœdus quod habebat cum eo, negauitq; regi Iſrael dare tributum promiſſum. ideò miſit Ioram ad Ioſaphat, petens vt ei pręſtaret adiutorium contra Moab: qui reſpondit ſe paratum, & per quam viam aſſcẽdere vellet, quęſiuit. at ille reſpondit, p deſertum Idumęæ. Accepit ſecum Ioſaphat regem Edom, cumque veniſſent per deſertum Idumęę, conuenerunt rex Iſrael & rex Iuda, pergentes ſeptem diebus, defecitque aqua. Et ait Ioſaphat: Eſt ne hîc propheta Domini? cui quidam, Heliſęus eſt hîc, qui effundebat aquam ſuper manus Heliæ, & ſteterunt tres reges ante Heliſęum, dixitq; ad regem Iſrael, Quarè venis ad me? quaſi diceret, cùm ſis idololatra. veruntamen (ait) propter Ioſaphat reſpiciam te, & vocari fecit pſallentem. cumque caneret pſaltes, per harmoniam excitatus eſt ſpiritus eius, & factus eſt ſpiritus Domini ſuper eum, & ait: Facite in alueo iſto foueas & foſſas, vt aquam retinere poſſit. dabit enim dñs aquam vobis ſinè vento & pluuia in abundantia, inſuper tradet Dominus Moab in manꝰ veſtras, vrbes electas percutietis, ligna fructifera ſuccidetis, fontes obturabitis, agros egregios operietis lapidibus. factum eſt, manè in hora ſacrificij pluuiæ tribus diebus venerunt.

Cædes Moabitarum.

Porrò Moabitæ ſtabant in terminis terræ ſuæ, vt prohiberent hoſtes ab ingreſſu. qui cùm manè vidiſſent exaduersò aquas turbidas, ſuſpicati ſunt infectas ſanguine, & dixerunt: Surgamus ad prędam, mutuò cęſi ſunt hoſtes. irruenti-

entibus occurrit illis Israel, & versi sunt in fugam. perfecit illa quatuor exercitº Israel, quæ prędixerat Heliseus: Circũdederunt quoquè ciuitatem, vbì erat sedes regni. desperans rex Moab, tulit secum septingentos electos, vt irrumperet per partẽ exercitûs, vbi erat rex Edõ & aufugeret, sed hostes repulerunt eũ in vrbem, tantaque necessitate compulsus est rex, quòd filium suum qui regnaturus erat pro eo, coram hostibus supra murum obtulerit holocaustum, vt deus eum liberaret. reges autem videntes hoc facinus, ex humana compassione obsidionem soluunt. redijt Iosaphat in Hierusalem, & occurrit ei Hieu propheta filius Anani, culpans eum quòd homini idololatrę solatium prębuisset.

4.Reg.4. Per idem tempus vxor Abdiæ prophetæ clamauit ad Heliseum, dicens: Vir meus mortuus est, & oppressus ęre alieno propter alimentum prophetarum. ecce creditor venit ad tollendos filios duos ad seruiendum ei. Ad quam Heliseus: Quid habes in domo? Ad quod illa: Nil nisi paululũ olei. Qui ait: Pete mutuò vasa vacua, & clauso ostio cum filijs tuis, mitte ex eo in omnia vasa. dumque infunderet mulier, augetur oleum. impletis vasis, venit Heliseus, dicens: Vade, vende, & redde precium creditori. tu autem & filij tui viuite de reliquo.

Oleũ viduæ multiplicatum.

Fortè cùm iret Heliseus per ciuitatem Sunam, à muliere quapiam magna & corpore & prudentia tenebatur, vt comederet panem. cumque frequentèr diuerteret apud eam Heliseus, suasit mulier viro, vt faceret ei cœnaculum paruum, & poneret in eo lectulum, mẽsam, sellam & candelabrum. Redijt Heliseus, & ibi requieuit, dixitque famulo suo: Aduoca Sunamitem hanc, & loquere ad eam, si quid à me petat. Interrogata mulier, nihil petebat, dixitque Giezi ad eum: Filium non habet, & vir eius senex est. Tunc ait Heliseus ad eã: Habebis in vtero filium. quę respondit: Vir Dei, nè mentiaris ancillę tuæ.

Concepit mulier & peperit, iuxta verbum prophetæ. Cumq; creuisset puer, ęgrotare cœpit dum iret ad messores patris, clamauitq;, Caput doleo, caput doleo. indè missus puer ad matrem, mortuus est. collocauit eum mater super lectulum Heliseĩ, clausit ostium, & dixit marito: Curram ad virum Dei. sedens mulier in asino, cum puero vno venit ad virum Dei in montem Carmeli. misit illi in ocursum Heliseus Giezi, vt interrogaret, rectè ne ageretur circa se, virum, & filium. Quæ respondit, rectè. proiecitque se mulier ad pedes eius, & cùm Giezi eam amouere vellet, ait ipse: Dimitte illam, anima enim eius in amaritudine est, & Dominus celauit à me. Ait mulier: Dedisti filium non petenti, & nunc illusa sum. Et ille ad Giezi: Tolte baculum meum, & vade sinè mora, neminem saluta, nec cuiquam responde, pone baculum super faciem pueri. Cumque abijsset, secutus est illum cum Sunamite, & reuersus est Giezi in occursum eis, dicens: Non surrexit puer. Ingressus Heliseus, incubuit super puerum, membra singula coaptando membris, cumque orâsset, oscitauit puer, & aperuit oculos. reddidit eũ matri suę, & reuersus est in Galgala. ibì eẽ natº fuit.

Exuscitatur hospitę puer ab Heliseo.

Erat autem fames in Israel, ac filij prophetarum conuenerunt ad Heliseum, qui dixit vni de pueris: Coque pulmentum filijs prophetarum. hic egressus, per ignorantiam tulit *colocynthidas, hoc est, cucurbitam agrestem, & concidit in ollam. Cumque gustâssent recumbentes, clamauerunt: Mors in olla. allatamque farinam Heliseus misit in ollam. & dulcorata est esca. Multiplicauit etiàm miraculosè panes.

Dum esset princeps Syrię Naamã, qui prędat militię regis, latrunculi duxerũt captiuã ex Israel, quæ erat in obsequio vxoris Naamã. erat aũt leprosus, aitque ancilla: Vtinàm dñs meus esset cũ propheta Samariæ, ille curaret eum. Tulit Naamã argentũ & aurũ, decẽ mutatoria vestiũ, tulitq; literas regis Syrię ad regẽ Israel, in hęc verba: Scito quia misi rim ad te Naamã, vt cures eũ à lepra. Et audiens rex Israel, scidit vestimẽta sua, & ait: Nunquìd ego Deº sum? occasionem quęrit aduersùm me, & misit ad eum Heliseus, dicens: Cur scidisti vestimenta tua? veniat ad me. Venit Naaman & equitatus eius ad ostiũ Heliseĩ. 4.Reg.5.

Qui

Qui misit ad eum, dicens: Lauare septiès in Iordane, & mundaberis. abijt Naaman, indignatus quòd nõ tetigisset eũ, inuocans nomen Domini. Dixerũt serui: Si rem grandem dixisset tibi propheta, facere debueras: quanto magis quod modicum est?

Syr⁹ leprosus mundat. Descendit ergò, & lauit septiès in Iordane, & mundatus est, rediensque stetit coram Helisęo, & ait: Scio quòd non sit Deus in vniuersa terra nisi Deus Israel. Obtulit itaque Helisęo munera, quibus cùm reluctaretur, quasi vim facturo Syro, ait Helisęus: Viuit Dominus quia non accipiam. & ait Naamã: Obsecro vt tollam onus duorum burdonum, id est, mulorum de terra hac. fottè vt faceret altare Domino ex eo ad adorandum. vndè subdit, Nõ faciet seruus tuus vltrà holocaustum ac victimas dijs alienis, nisi Domino. Vnum est quod vitare non possum: cùm innititur rex super manum meam, & adorat in templo Remnon, oportet me simul adorare: ora Dominum, vt non imputet mihi hoc. Et abijt Naaman.

Giezi auaritia. Cucurrit autem Giezi post Naamã, vt aliquid acciperet ab eo, & dixit: Dominus meus misit me ad te, dicens: Venerunt duo adolescentes ex filijs prophetarum. da eis talẽtum argenti, & vestes duplices. At ille dedit ei duo talẽta, vestes & pueros qui deferrent ea, absc̃ditq; in domo. Cumq; vespè staret corã Helisęo, ait: Vndè venis Giezi? Qui respõdit: Nõ iuit seru⁹ tuus quoquàm. At ille: Nónne cor meum tecum erat? accepisti argentum vt emas possessiones, sed lepra Naaman adhęrebit tibi & semini tuo in sempiternum: egressusque est ab eo leprosus. Certum est indè, quòd Giezitæ lepra Simoniæ respersi sunt. Filijs prophetarum cędentibus ligna, ferrum securis vnius cecidit in Iordanem. misit Helisęus lignum in aquam, natauit ferrum, estque sublatum.

Simoniaci lepra.

4.Reg.6. Rex Syriæ rursùm pugnabat contrà Israel, & sępè ponebat seruos suos in insidijs, quos Helisęus regi Israel notificabat. Conturbatus rex Syriæ, putabat aliquẽ de suis prodere rem. & ait vnus: Helisęus indicat regi Israel quęcunque loqueris in cubiculo. Quarè misit exercitum in Dothain ad capiẽdum eum. qui nocte circundabat ciuitatem. manè puer Helisęi videns exercitum, territus clamauit: heu Domine. qui respondit: Noli timere, plures nobiscum sunt. Orãte Helisęo, aperuit Dominus oculos pueri. & vidit montem plenum curribus igneis, id est, agminibus angelorũ. Cumque intrarent hostes ad eum, percussit eos Dominus cęcitate, ità quòd eum non agnoscerent. dixit ad eos Helisęus: Non est hîc via, nec est hîc mansio Helisęi. sequimini me, & ostendam vobis virum quem quęritis.

Syri lanc̃nes excęc.

Orante Helisęo, aperuit Dominus oculos eorum, & viderunt se esse in medio Samariæ, hostesque circunstantes. Dixit rex Israel ad Helisęum: Percutiã eos? Qui respondit: Nequaquàm. Dominus enim adduxit eos. sed prębe eis hospitalitatem affluentem. Quod factũ est. & deindè Syri ad propria redîêre, nec vltrà in diebus Helisęi venerunt in Israel Syriæ latrones.

Benadab posteà rex obsedit Samariã, & facta est fames magna in Samaria, ità vt venderetur caput asini lxxx. argenteis, & quarta pars cabi stercoris columbarum, quinque argenteis. Cumq; trãsiret rex Israel, custodias murorum circunspiciens, clamauit mulier: Salua me rex: ego enim & mulier ista condixim⁹ de filijs nostris comedendis, & comedimus filium meũ, hęc aũt abscondit filiũ suũ. Contristatus rex vehemẽtèr, scidit vestimẽta sua, & apparuit cilicium quo vestitus erat ad carnem. & ait: Quid ampliùs mali possum⁹ expectare? hęc faciat mihi Deus, & hęc addat, si steterit caput Helisęi sup ipsum hodiè. hoc em̃ malum imputabat Helisęo, quòd conciues non liberabat cùm posset. Cumque misisset spiculatorẽ, pœnitẽtia duct⁹, reuocauit eum, & iuit ipse. Helisęus autem sedebat in domo sua, & discipuli eius cum eo. quibus Helisęus: Nescitis quia filius homicidæ qui pręcidit caput Naboth, misit vt pręcidatur caput meum? Itaque postquàm esset is ingressus, venit & rex Ioram, cui Helisęus inquit: Crãs hac hora erit in porta Samariæ modius similæ statere vno, & duo modij hordei similitèr. Irrisit eum vnus ex primoribus

Matres cõmederunt filios. 4.Reg.7.

regis,

regis, cui Heliseus: Videbis, & non comedes. Porrò quatuor leprosi erant ad introitum portæ fame deficientes, qui vesperè venerunt ad castra Syriæ, & neminẽ repererunt: terruerat enim eos dominus, ità quòd exercitum maximum putabant adueniſſe, & nocte fugã iniẽrunt, dimissis omnibus. Intrantes leprosi, comederunt, & tollentes de prẽda iuxta cor suũ, nunciauerunt portarijs vrbis Syros abijſſe. Suspicatus autem rex Israel, Syros simulâſſe fugam & latére, misit duos equites, qui explorauerunt omnia vsq; ad Iordanem: qui reuersi, nunciãt Syros abijſſe. egressus popul⁹, diripuit castra, & vendebatur similа & hordeum iuxta verbum Heliseı. dux autem q irriserat, à rege cõstitutus ad portam, oppressus à turba moritur.

Samaria cibatur.

Porrò Benadab rex Syriæ, audiens quòd Deus eum impediebat, contristatus ægrotare cœpit, misitque ad Heliseum Azael, vt consuleret de infirmitate sua. Cui quærenti respondit Heliseus: Dic ei, sanaberis. cognorat enim vir Dei, Syrum moriturũ. Cœpit propheta flere, quòd videret quæ esset mala facturus Israelitis Azael, eaque illi, & quòd rex foret indicauit. Azael domum rediens, regi prophetę sententiam exposuit. postera die strágulo tectum suffocauit. Iunt tamen & qui antè perijſſe regem opinentur.

2. Para. 21. Mors Iosaphat.

Iosaphat autem rex Iuda cùm vixisset annis sexaginta, defunctus est, eiusque corpus ingenti pompa in Hierosolymis sepultum fuit. Reliquit autẽ filios multos, inter quos successorem habuit filium nomine Ioram.

Amenophis Pharao quarto Iosaphat anno prẽesse Aegyptijs cœpit. prẽfuit annis nouem. post eum Osochor eius filius annis sex.

Tiberinus.

Tiberinus Syluius Calpeti filius, Latinorum rex decimus, anno regni Iosaphat tredecimo regnare cœpit, regnauit annis nouem. tandèm Agrippa filio successore relicto, in Tiberim decidens, fluuio illi nomen æternum dedit, qui priùs Albula dicebatur, de quo Ouidius in Fastis:

Albula Tiberis.

Albula, quem Tiberim mersus Tiberinus in vndis
Reddidit, hybernis fortè tumebat aquis.

Nisi quis à Tibri putat esse dictũ flumẽ, authoritate ductus Vergiliana:

Tum reges asperá immani corpore Tibris,
A quo pòst Itali fluuiũ cognomine Tibrim
Diximus &c.

Agelas Corinthiorum rex sextus, regnauit annis triginta. cœpit aũt regnare anno quartodecimo regni Iosaphat.

Agrippa Syluius vndecimus Latinorũ rex, regnare cœpit anno Iosaphat vigesimo secundo, regnauit annis quadraginta.

Archelaus rex Lacedæmoniorum septimus, regnauit annis quadraginta.

Abdias propheta. 4. Reg. 1.

Abdiam sub Achab rege Israel & Iezabel fuisse dicunt, qui & centum prophetas in specu quodam reseruans, pauit, qui non incuruauerũt genua ante Baal, ideò prophetiæ donum meruit, & est vnus ex duodecim, inter sanctosque relatus, cuius festum viij. Kalend. Iulij celebratur.

GENERATIO XXXIX.

ANNO 4292. à mundi exordio, mortuus est Iosaphat rex Iuda, relinquens filios Ioram, Azariam, Iahiel. Zachariam, Michael & Saphatiam. Verùm Ioram primogenitus erat. vndè pater suus dedit multa munera fratribus Ioram, argenti & auri pensationes, id est, redditus, cum ciuitatibus munitissimis in Iuda. regnum autem tradidit eidem Iorã, in quo incepit trigesimanona generatio. regnauit hic annis octo. triginta duorum annorum erat cùm regnare cœpisset, licèt Hebręi dicant, eum regnâsse XX. & octo annis. Quod hic dicitur de octo annis, intelligunt, quòd octo annis post patrem benè regnauerit, reliquis viginti pessimè: & ità potest stare, quòd dicitur filius suus Ochozias fuisse quadragintaduorum annorum.

Ioram rex Iuda. 2. Para. 21.

Duxit autem Ioram Athaliam filiam Achab regis Samariæ, vxorem, à qua seductus credit. nam accepto imperio, occídit omnes fratres suos gladio, & quosdam principes Iuda eius malitiam exhorrentes. fecitque malum in conspectu Domini, cunctos habitatores Iuda prẽuaricari docuit. per Athaliã vxorem nihil pter misit, quo minùs aliquid quo-

Athalia.

quotidiè nouæ impietatis efficeret.

In diebus illis rebellauit Edom, nè esset subditus Iudæ. Nam & regem suum tributarium Iudæ, occiderunt, nouum creantes, qui non deberet tributa reddere. Eduxitque exercitum in Seiram, & Idumęos (quos secum habebat, quosq; aduersos) multos occidit, sed pręualere non potuit, quin in rebellione manerent, & non subiecti vsque in hunc diē. Lobna etiàm ciuitas se à subiectione subtraxit Ioræ.

Eodem tempore allatæ sunt ei literę ab Helia dudùm translato conscriptæ, huius tenoris: Hęc dicit Dominus, quoniam non ambulâsti in via patris tui, & in via Asæ regis Iuda, sed in vijs Achab, insupèr & fratres tuos meliores te occidisti, eccè Dominus percutiet te plaga magna cum populo tuo & filijs tuis, vxoribus & substātia tua. tu autem pessimo peribis languore. Hęc fermè sententia literarum Heliæ fuerat.

Heliæ ad Ioră epistola.

Suscitauit itaque Dominus contra Ioram spiritum Philistinorum & Arabum, qui irruerunt in Iudęam, vastauerunt prouinciam, diripueruntque cunctam substantiā inuentam in domo regis. Insupèr filios eius, vxoresque occiderunt omnes, pręter Ochoziam filiū. Ipse tandèm incidit alui ægritudinem, interna corruptione viscera effundens: Sic longa consumptus tabe, mortuus est infirmitate pessima: quē etiàm mortuū populus multis contumelijs affecit, nec exequijs regalibus eū fecêre dignū, sed velutì priuatū, tumulo tradiderunt sinè honore & aromatū combustione.

Mors Ioræ.

GENERATIO XL.

ANNO 4300. à mundi exordio, regnante adhuc in Samaria Iorā filio Achab, sub *Ochozia filio Ioræ regis Iuda, incepit quadragesima generatio, hunc regē & reliquos vsq; ad *Oziam prętermittit Matthęus. hic vno tantùm anno regnauit vnà cū matre Athalia & patre pernicioſissimo. omnibus ꝓbris contaminatus fuit. Agebatur tum annus regni Ioram regis Israel duodecimus, quo impietatis paternę imitator perire meruit.

Ochozias.

*Azariam vel Ioachā.

Tempus aduenerat quo vngēdus erat *Hieu: Quarè Heliseus misit vnum de filijs prophetarum cum lenticula olei ad exercitum in Ramoth. Nam Azael rex Syriæ mouit bellum regi Israel Ioram. Ochozias ideò rex Iuda iuit cum Ioram contra Azael in Ramoth, vulneraueruntque Syri Ioram, qui reuersus est vt curaretur in Iezrael: multas enim plagas acceperat. Visitauit autem rex Ochozias Ioram ægrotantem. Mansit interìm Hieu cum exercitu in Ramoth, vtì princeps exercitûs regis Ioram. 4. Reg. 9.

*Iehu.

Nuncius itaque Heliseī cùm inuenisset Hieu sedentem cum principibus, & belli negocia tractantem, ait: Verbum mihi est ad te, ô princeps, secretum. Cumq; induxisset eum in cubiculum, dixit: Hęc dicit Dominus, vnxi te in regem super Israel, & percuties omnem domum Achab in vltiōe sanguinis seruorum meorum de manu Iezabel. simulq; effudit oleū super caput eius, & abijt. Redeunti Hieu principes dixerūt: Quid fecit insanus iste apud te? Ait Hieu: Rectè iudicâstis, nam vesana locutus est, dicens, Hęc dicit Dominus: Vnxi te in regem super Israel. Hoc audito, surgunt, & vestes suas substernūt pedibus eius, canentesq; tuba, dicunt: Regnabit Hieu.

Coniurauit ergò Hieu contra Iorā, & ait: Nullus nunciet hoc in Iezrael, sed omnes ascendamus simul. Vidit autem speculator venientes, dixitq; Iorā: Video globum venientē. suspicatus Ioram captam esse vrbē, vel pacem factā, misit nuncium in occursum eorum. retinuerunt illi nuncium. misit & Ioram secundum nuncium, qui similitèr non est reuersus ad regem. Ioram autē & rex Ochozias egressi sunt vsque in agrum Naboth Iezraelitæ. Et ait Iorā ad Hieu verba pacis. Cui ille: Quę pax esse potest inter nos, cùm iugitèr offendamus deū p idololatriā matris tuę? Fugiēs Ioram, ait: Insidię sunt. Tunc percussit Hieu Ioram inter scapulas, egressaq; sagitta per cor eius, mortuus est. Ait Hieu ad ducē: Proijce eum in agrū Naboth, ibì enim interfectus erat Naboth, in cuius vindictam & ille occisus est. Ochoziam verò fugientē insecutus est Hieu, & vulnerauit eū: ex quo vulnere in Mageddo mortuꝰ est, & sepultꝰ deìn in ciuitate Dauid.

Hieu rex Israel vngitur.

Post

Posthęc intrauit Hieu ciuitatẽ Iezrael. porrò Iezabel erat in arce turris: depinxit autẽ oculos ſuos ſtibio, & ornauit caput ſuũ, & per feneſtrã proſpiciens, ait ad Hieu: Nũquid pax eſſe poteſt Zamri qui interfecit dominum ſuum, quod & tu feciſti? Dixit Hieu duobus eunuchis: Præcipitate eam. Et præcipitauerunt eã, conculcauerũtq; eam vngulę equorũ. Cumq; Hieu ſederet ad mẽſam, ait ſeruis ſuis: Ite & ſepelite maledictam illam, quia filia regis eſt. Cùm veniſſent ad eam, non inuenerunt niſi caluariam, id eſt, cellulam ſupremã cerebri, & pedes & ſummitates manuum: & ſic ſermo Domini adimpletur, qui ab Helia dictus eſt.

Iezabel perit.

4. Reg. 10.

Erant autẽ Achab lxx. filij in Samaria, & ſcripſit Hieu ad optimates ciuitatis, & ad nutritores filiorum: Eligite quem vultis ex filijs Achab in regem, & pugnate pro domo domini veſtri. Qui perterriti, reſcripſerunt: Serui tui ſumus, fac quod tibi placet. Et ſcripſit: Si mei eſtis, tollite capita filiorum Achab, & venite ad me cràs in Iezrael. Quod factum eſt. Attulerunt capita in cophinis ad eum, qui mandauit, vt iuxta introitum portæ ponerẽtur ad duos aceruos vſque manè. Cumq; manè intueretur capita, dixit ad populum: Iuſti eſtis, id eſt, iuſtè feciſtis, implendo mecum verbum Domini. ſi ego percuſſi dominum meũ, Dominus fecit quod locutus eſt in manu Heliæ. Tũc percuſſit & oẽs reliquos de domo Achab in Iezrael, optimates eius, notos & ſacerdotes.

Ibat in Samariam deìn, vbì in via obuiauit quadragintaduob⁹ fratruelibus Ochoziæ regis Iuda, qui deſcendebant ad ſalutandum Ioram & Ochoziam, neſcientes eos perijſſe, quòd occiſi eſſent. & occidit eos Hieu. Tum egreſſus eſt in occurſum Hieu Ionadab filius Rechab, cui benedixit pro vltione Domini quam fecerat, quem impoſitum currui ſuo, duxit in Samariam, & percuſſit oẽs qui reliqui fuerãt de Achab vſq; ad vnum.

Volens autem Hieu cultum Baal deſtruere, in dolo congregauit populum in Samaria, & dixit: Ampliare volo cultum Baal, vocate omnes prophetas eius & ſacerdotes: quicunq; defuerit, non viuet. volo eñ ſacrificare Baal. Venerunt omnes ſerui Baal, & repleta eſt domus Baal. Ait Hieu his qui erant ſuper veſtes: Date veſtes omnibus ſeruis Baal. Et dederunt. Cumq; perſcrutatus eſſet Hieu diligẽtèr, nè quis deeſſet, vel alius intereſſet, dixit militib⁹ ſuis: Ingredimini & percutite eos, nullusq́ue euadat. Percuſſerunt illi eos, ſtatuamq́ue Baal comminuerunt, & deſtruxerunt templum eius, feceruntq; pro eo latrinas publicas. & deleuit Baal de Iſrael, manſitq; rex Hieu in Samaria, & regnauit annis octo & viginti magna cum ſolennitate.

Cultus Baal ab Iſraẽlitis pulſus.

GENERATIO XLI.

ANno 4301. à mũdi exordio, in Ioas filio Ochoziæ incepit quadrageſimaprima generatio. hic regnauit, connumeratis annis quibus Athalia regnauit, quadraginta ſeptem annis. Nam Athalia Achab regis & Iezabel filia, videns filium ſuum Ochoziam mortuum, affectione regnandi interfecit oñe ſemen Dauidici generis, vt nullus ex ea ſtirpe ad regni vlteriùs peruenire ſucceſſionem. ſed diuina prouidentia, Ioas Ochoziæ filij ſui filius paruulus, ea neſciẽte præſeruatus eſt. Nam Iozabeth filia Athaliæ, ſoror Ochoziæ, furtiuè ſubtractum paruulum, in domum Ioiadæ pontificis viri ſui abſcondit, & ſex annos eum enutriri fecit.

4 Re. 11.

Ioas.

Filię contra matrem pro fratre pietas

ANNO autem ſeptimo Ioiada pontifex collegit principes Leuitarum, cẽturiones ac milites, oſtendit eis ſecretè filium regis, & coniurauerunt omnes pro puero contra Athaliam. Erant tum vigintiquatuor ſacerdotes ſummi, quorum vnus in hebdomada vicis ſuæ habebat ſecum in miniſterium, xxiiij. minores ſacerdotes, & totidem cantores, & totidẽ ianitores. Diluculo verò ſabbati, pontifex qui miniſtrauerat, cum turma ſua egrediebatur ad propria: põtifex verò qui miniſtraturus erat, ingrediebatur cum turma ſua. Tunc Ioiada pro ampliando exercitu, fecit ex illis omnibus duas turmas. adiũxit quoquè tertiam turmam de centuriõibus & Leuitis quos conuocauerat, & intrãs domum ſaltûs & domum armorum, dedit

singulis arma,& prȩcepit egressuris, vt circunstarent regem in atrio interiori, & custodirent:ingressuris verò dixit, vt ascenderẽt ad domum regiam, nè serui reginæ egredientes,vnctiõem regis impedirent.Diuisit autẽ omem exercitum opportunè.Ipse cum reliquis sacerdotibus,Leuitis & senioribus produxit filiũ regis, & vnxit eum in regem, imposuit diadema in capite eius,& legem Dei dedit ei tenendam in manibus.

Ioas vngit.

Vidẽs Athalia,scidit vestimenta sua, clamauit: Cõiuratio cõiuratio.Et eduxerũt eã centuriones extra septa tẽpli,et interfecta est.deduxerũtq; regẽ per portam scutariorum in palatiũ, & sedit super thronũ regium. lætatus est populus terræ,quia abstulerat dñs opprobrium, nè regnaret mulier super eos. destruxerunt templum Baal,arasq; & imagines quas fecerat Ioram, Mathan perempto coram altari.fecitq; Ioas rectum coram Dño cunctis diebus Ioiadæ sacerdotis.

Athaliæ mors.

Erant autẽ in domo Domini ruinæ, prȩcepitq; Ioas sacerdotibus, vt instaurent sartatecta domûs,recipiẽtes oblationes prȩtereuntium,& quę offerebãtur pro precio animę,id est,quę dabant ituri ad prælium.quæ cùm suscepissent sacerdotes,vsq; ad vicesimumoctauum annum regis Ioas,non tamen instauarauerũt ædificia templi.Et iratus rex,prohibuit sacerdotes vltrà accipere pecuniam.tunc Ioiada fecit gazophylaciũ munitum,aperto desuper foramine,& posuit illud in templi ingressu.Cumq; apparéret plurima pecunia in gazophylacio,scriba regis & pontifex effundebãt eam,& dabant his qui præerant cȩmẽtarijs domûs Domini. nec fiebat cum eis ratio,sed fide tractabant, nec fiebat ex pecunia illa vas aliquod in domo Domini, nisi de eo quod erat residuum *sartatectis.

Instauratio domûs dñi.

Ioiada itaque summus sacerdos, ob sanctitatem & rerum experientiã, apud Iudæos summo in honore habitus est, qui tandèm de Deo,deq; hominibus benè meritus,anno ætatis suæ centesimo & trigesimo obdormiuit in domino,& sepultus est in ciuitate Dauid, eô quòd generi Dauid reparauerat imperiũ.successit ei Zacharias filius.

ANNO vigesimotertio Ioas regis Iudæ,licèt Hieu rex Israel deleuerit Baal, veruntamen à vijs Hieroboam non recessit omninò, permisitq; vitulos aureos Israelitas adorare.Illi dixit Dominus: Quia fecisti quæ in corde meo erãt contra domum Achab, filij tui vsq; ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel. cœpit tamen tędere super Israel, percussitque eos Azaël in vniuersis finibus. habitatores eñ Geth breuì subiugauit, & in ea optimates quosque interfecit, vrbem incẽdit,paruulos lapidibus allisit, mulieres prægnantes excídit, quæcunque bona diripuit, & vniuersas prouincias eorum vastauit.tandèm Hieu vexatus diù,dormiuit cum patribus suis, & in Samaria sepelitur. Hieu mort. 4.Reg.10.

Mortuo Hieu rege Israel,anno vigesimoquarto regni Ioas regis Iudæ, Ioachaz filius Hieu in Samaria regnare cœpit super Israel. regnauit annis decem & septem. erat vir fortis & animo præstans, in vijs patris non ambulauit, sed DEVM dereliquit. iratusque Dominus contra Israel,dedit eos in manus Azaël regis Syrię,& in manus Benadab filij eius. non sunt derelicti Ioachaz de populo, nisi quinquaginta equites & decem currus, & decem millia peditum. clamauit Ioachaz ad Dominum. misertus eius, dedit ei pacem in diebus suis. 4.Reg.13.

Post mortem verò Ioiadæ summi sacerdotis,Ioas rex Iuda curã perdidit diuinæ religionis,cuius etiàm exẽplo primates Iudæ paritèr corrupti sunt,propter quod indignatus est eis Deus : veruntamẽ misit prophetas qui eos retraherent à malis.illi verò non modò pœnitentiam non egerunt, sed & Zachariam Ioiadæ pontificis filium lapidibus in templo occiderunt, eô quòd dissuaderet idololatriam.Rex autem Ioas, qui huiusmodi sceleris author fuit, non recordatus est misericordię,quam fecerat Ioiada pater illius secum. non multò pòst, iustissimas pœnas persoluit: nam euoluto anno, ascendit contra eum exercitus Syriæ, venitque in Iudam & Hierusalem, interfecit cunctos principes populi, atque vniuersam prædam 2.Pa.24. Interitus Zachariæ.

misẽ-

miserunt regi in Damascum. & certè cùm permodicus venisset exercitus Syrorum, tradidit Dominus in manibus eorum infinitam multitudinem Iudęorum. In Ioas quoquè regem ignominiosa exercuêre iudicia.

At Ioas rex Iuda tulit sanctificata, & vniuersum argẽtum quod inueniri potuit in thesauris templi & in palatio regis, misitq; Azaëli regi Syriæ, vt recederet ab Hierusalem. Et abeũtes, reliquerunt eum in magnis languoribus. Surrexerunt contra regem serui sui in vltionem sanguinis Zachariæ filij Ioiadæ, & occiderunt eum in lectulo suo, sepeliêruntq; eum in ciuitate Dauid, sed nõ in sepulcris regum.

Moritur Ioas.

Aremulus, aliàs, Remulus.

Aremulus Syluius xij. Latinorum rex, xx. anno regni Ioas regnare cœpit, regnauit annis decem & nouẽ. fulmine perijt. Diogenetus, vij. Athenieñ dux, anno secundo regni Ioas magistratum accepit. Ocrasapes, 35. rex Assyriorũ, xiij. anno regni Ioas regnare cœpit, & regnauit annis 42. Eridemus, vij. Corinthiorũ rex, secundo anno regni Ioas regnare cœpit, & regnauit annis 25. Sesoncoris Pharao, 20. anno regni Ioas in Aegypto dynastiam vigesimam secundã incepit, & pręfuit annis 21. Aristomedes, viij. Corinthiorum rex, 28. anno regni Ioas cœpit regnare. regnauit annis 35. Pheredus similitèr sequenti anno apud Athenięses magistratum accepit, gessit eũdem annis 19. Auentinus filius Aremuli regis Latinorum, anno 38. regni Ioas latinis regnare cœpit, regnauit annis 37. à quo mons Auentinus est dictus, quòd ibi sepultus sit.

Auentinus.

4. Re. 13.

ANNO antepenultimo Ioas regis Iuda, Ioachaz rex Israel mortuus est, in Samaria sepultus, relicto post se Ioas filio successore, qui regnauit super Israel xvj. annis, et ambulauit in vijs Hieroboam, non tamen adeò vt patres eius, eô q; prophetarum conuersatiõe plurimùm oblectatus fuerit, & pręsertim Helisæi viri sanctissimi. Tum Helisæus ęgrotabat, & descẽdit ad eũ Ioas rex Israel, flẽs dicebat: Pater mi, currus Israel & auriga eius. Cui ait Helisęus: Affer arcũ. posuitq; manũ ad arcum, & dixit: Iace sagittam. Ait Helisęus: Sagitta Domini est contra Syriam, partem Syriæ percuties. sublato arcu cum sagittis, dixit Helisæus regi: Percute terram iaculo. Percussit tribus vicibus, & stetit. Iratus vir Dei: Si, inquit, percussisses septiès, totiès vicisses Syriam. Nunc autem tribus vicibus percuties eam. Mortuus est Helisęus, & sepultus iuxta Abdiam.

Porrò latrunculi Moabitę venerunt in terram eo anno. Quidam autem volentes sepelire mortuũ, videntes latrunculos, timentes proiecerunt cadauer in sepulcrum Helisęi, quod cùm tetigisset ossa Helisæi, reuixit homo. Mortuus est Azaël rex Syriæ, & regnauit pro eo filius suus Benadab, cum quo dimicauit Ioas rex Israel, terq; eũ vicit, iuxta verbum prophetæ.

Mors Helisæi.

GENERATIO XLII.

ANno 4348. in Amasia filio Ioas regis Iuda, anno secundo regis Israel Ioas, incepit quadragesima secũda generatio. quinq; & viginti annorũ erat cùm regnare cœpisset, & vigintinouem annis regnauit. nomen matris eius erat Ioiada de Hierusalẽ. in initio regni occídit inimicos qui patrem eius occíderant, non tamen filios eorũ, propter legem Mosis, quæ dicit: Non morientur filij pro patribus, nec econtrà. Posteà vt Amalechitas & Idumæos expugnaret, collegit exercitum, & conduxit à rege Israel cẽtum millia armatorum, quibus numerauit centum argenti millia talẽtorum. Et cùm in procinctu esset, suasit ei propheta vt dimitteret Israelitas, quia idola ferebãt, & Deus daret ei aliàs victoriam. Cùm autem grauitèr ferret, eô quòd mercedem accepissent, monebat propheta vt ageret quod Deo placeret, qui posset id facilè compensare. Acquieuit rex, ac dimisit eos, percussitq; Edom in valle *salinarum decẽ millia, & apprẽhendit Petrã nobilem Arabiæ ciuitatem. viuos etiàm ad decẽ millia cepit, ac de petra præcipitauit. prædam autem abstulit ingentem.

4. Reg. 14.

Deu. 24.

Amasias Idumæos cædit.

2. Par. 25.

Inter hęc Israelitę, quos dimiserat, indignati, existimantes iniurioſam fuisse eorum missionẽ, Amasię terras aggressi sunt, & diripuerunt prouincias, multa abstulerunt iumenta, & tria millia hominum occiderunt. Amasias autem ele-

uatus, DEVM authorem victorię cœpit spernere, & deos, quos ab Amalechitis vexerat, adorare. audiêrat enim eos dedisse responsa. Accedens propheta, regi dixit: Nisi abstineret, vindictam sentiret. Ira percitus rex, interminatus est eum se puniturum, si ampliùs loqueretur. pro quo tali pœna percussus est. Nam felicitatem suam non ferens, in superbia scripsit ad regem Israelitarum Ioas, vt obediret ei ipse & populus vniuersus, sicut & obedierunt parentibus suis Dauid & Salomoni: alioquì bellum expectarent. Cui Ioas rex ità rescripsit: Rex Ioas regi Amasiæ: Erat in Libano monte cypressus. Carduus misit ad cypressum, petens, vt filio suo filiam eius daret vxorem. & dum hæc agerentur, bestiæ saltûs indignatæ, cõculcauerunt carduum. Hoc ergò erit tibi exemplum, vt maiora non appetas. cur prouocas mala, vt cadas tu & Iuda tecum?

Epistola Ioas ad Amasiam.

Hæc legens Amasias, ad bellũ potiùs est prouocatus. Cùm produxisset exercitum cõtra Ioas, essetq; iam præliaturus, milites ipsius stupor inuasit, fugit Iuda coram Israel. dispersisq; illis, cõtigit vt Amasias desolatus, ab hostib⁹ caperetur. Tunc comminabatur ei rex Israel, nisi eum cum exercitu in Hierusalem acciperet. Amasias itaq; minis cõpulsus, suscipi fecit hostem, qui destruens partem muri quasi quadringentorũ cubitorum, cum curru ingressus est Hierosolymam, Amasiam captiuũ ducit, Dei thesaurum abstulit, aurum, argentumq; quod in regalibus erat, exhausit: tandèm eum à captiuitate resoluens, regressus est ad Samariam. Hæc gesta sunt anno xiiij. regni Amasiæ.

4. Reg. 14. Hieroboã rex Israel.

Anno verò sequenti mortuus est Ioas rex Israel, & sepultus in Samaria. regnauit Hieroboam filius eius pro eo anno xv. regis Iuda Amasiæ. regnauit xl. annis & vno, ambulans in vijs Hieroboã filij Nabath, qui peccare fecit Israel. erat hic bellica re insignis, qui imperio suscepto, de mandato Domini contra Benadab Azaëlis regis filium regem Syrię bellum suscipiens, admirabili virtute confecit, deq; eo triumphauit, ac vniuersa à patre suo Azaële ablata, ab Antiochia vsq; ad mare mortuũ, iuxta verbum Ionę prophetę, Israeli & regno suo restituere coëgit.

Ionam prophetã virum sanctum hac tempestate miraculis claruisse constat, qui erat Sareptanæ viduæ filius, quem Helias mortuũ resuscitauerat. iussus à Deo vt iret ad Niniuæ regnũ, & prædicaret excidiũ ciuitatis, metuens fugit in Ioppen, & inuenta naue, ingressus in *Tarsum ciuitatẽ Cilicię. cũq; tẽpestas sæuiret vsq; ad periculũ submersionis, nautæ orabant quatenùs periculũ euaderent. Ionas iacebat, nihil metuens horum: cùm autẽ tempestas susciperet incrementa, cogitantes aliquem in naui esse culpabilem tantæ periclitationis, constituerunt per sortes inquirere quis esset. sors cecidit in prophetã. Interrogantib⁹ autẽ illis vndè esset, et quid ageret, Hebræum se dixit, prophetam verò summi Dei. fuasit, vt si periculum euadere vellent, eum in pelagus proijcerent, quia tempestatis author fuisset.

Ionas. 3. Reg. 17. Ionę 1. 2. 3. 4.

At illi impium iudicantes peregrinũ præcipitare, ab eo impulsi & timore suę salutis adstricti, eum in pelagus proiecerunt. mox tempestas conquieuit. ille voratus à cete, post tres dies noctesque in ponto Euxino viuus euomitus est, in nulla parte corporis maculatus, supplicans Deo, vt ei veniam concederet pro delicto. ad Niniuen profectus est, & prædicauit in medio ciuitatis vbi intrâsset itinere trium dierum, subuersionem vrbis fore intra dies xl.

Crediderunt Niniuitæ in Domino, prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis. Surrexitque rex de solio, indutus sacco, sedit in cinere, præcepit: homines & iumenta nõ gustẽt quidquam. vt cõuertatur vir à sua via mala & ab iniquitate: quis scit si conuertatur Deus, ignoscat, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Vidit Deus conuersionem eorum, misertus est super eos, & remisit eis. Afflictus est Ionas, dixit: Obsecro Domine, nunquìd sciebã dum fugerem in Tharsis? Scio eñ quia tu Deus clemens & misericors es, patiẽs & multæ misericordiæ, & ignoscẽs super malitia, & nunc tolle animam meam. Dixit Dominus: Putásne benè irasceris?

Pœnit. Niniuit.

Et

Et egressus Ionas, sedebat subter vmbraculum quod fecerat, & præparauit Dominus hederam quę assenderat super caput Ionæ, lætatus est Ionas super hedera lætitia magna. Parauit autem Deus vermem qui corrosit hederam, & exaruit. Et cùm ortus fuisset sol, percussit aduitore calido vẽto super caput Ionæ, æstuans indè, petiuit animæ suæ vt moreretur, dicens: Melius est mihi mori quàm viuere. Cui Dominus: Putásne benè irasceris? tu doles super hederam in qua non laborâsti, neq; fecisti vt crescceret, ego non parcam Niniuæ ciuitati, in qua sunt plùs quàm cẽtum viginti millia hominum, qui nesciunt quid sit inter dextram & sinistram suam?

4.Re.14. Amasias rex Iuda vixisse legitur xxv. annis, postquàm mortuus est Ioas rex Israel, & sempèr à suis odio habitus. videntes enim murum ciuitatis interruptum, ciuitatem spoliatam, & filios suos obsides ductos in Samariam occasione superbiæ eius, quia ab initio voluit bellare contra Ioas. Tandèm cœperunt tractare de eius morte, vndè facta est contra eum Hierusalem coniuratio. At ille fugit in Lachis, vbi decem annis latuit, postremò miserunt magnã multitudinem bellatorum in Lachis, & interfecerunt eum, portaueruntque in equis, sepultus est in Hierusalem cum patribus suis in ciuitate Dauid.

Amasiæ interitus.

In hac generatione Telechus VIII. Lacedæmoniorum rex, primo anno Amasiæ regis cœpit regnare, regnauit annis 40. Ariphron Athenien dux, nono Amasiæ anno magistratum suscepit, regnauit annis 20. Tonescon Coleros qui Græcè Sardanapalus, vltimus Assyriorum rex, anno 16. Amasię regis, Assyrijs cœpit regnare, regnauit annis viginti. Osorthon rex Aegypti, regnauit annis 15. Egemon nonus Corinthiorum rex, anno 22. regni Amasiæ, regnare cœpit, regnauit annis 16. Thespieus Ariphronis ducis Athenienſium filius, anno vltimo Amasiæ regnare cœpit, regnauit annis 7. & 20. Amos propheta non vnus ex duodecim, sed qui Esaiæ pater fuit, ijsdem temporibus floruit, & apud reges multa intrepidè dixit.

Sardanapalus.

Thespiens.

Amos Propheta, Esaiæ pater.

GENERATIO XLIII.

ANno à mundi exordio 4377. in Ozia filio Amasiæ regis Iuda, anno Hieroboam regis Israel duodecimo, incepit 43. generatio, & regnauit Ozias annis 52. Sedecim annorum erat cùm regnare cœpisset. fuit autem multæ mãsuetudinis & dignitatis, vir ob virtutes & religionis cultum Deo hominibusq; multùm gratus, eô quòd oñibus in rebus, quod rectũ coram Deo nostro fuerat, iuxta omnia quę pręcepta erant, fecit. assumpto itaq; imperio, contractis vndiquè copijs trecentorũ millium pugnatorum, omnes hostes per circuitum prostrauit, & tributarios sibi fecit. quibus superatis, ad exornãdam quàm maximè ciuitatem Hierusalem animũ adiecit, & muros quos Ioas rex Israel destruxerat, restituit, ac turres multas & altissimas per circuitum murorũ erexit, atq; alia multa bona vrbi contulit. deindè agriculturæ & plãtationibus operam dans, multas sibi conflauit diuitias, quibus clarus habebatur. 4.Reg.15. 2.Par.26. Ozias aliàs Azarias.

Vigesimoseptimo anno regni Ozię, Hieroboam rex Israel dum nimiùm successu gaudet, Deo gratias non egit, sed idolis hostias obtulit. propter quod & Dominus indignatus, prophetã Amos ad eum misit, qui eius interitum, populi calamitatem & finem prædixit. quod cùm significâsset sacerdos Bethel regi Israel, ex mãdato regis prohibuit Amos, nè vltrà prophetaret in regno decem tribuum. Cùm autem nollet cessare, dicens se non prophetã, sed pastorem missum à Domino, frequentèr afflictus est. demùm moritur Hieroboam, & in Samaria sepelitur. Amos propheta, vnus ex 12. Hieroboã mors.

ANNO trigesimooctauo Ozię regis Iuda, regnare cœpit Zacharias filius Hieroboam super Israel sex mẽsibus, qui fecit malũ coram Domino, propter quod iuxta verbũ Domini, quod locutus fuerat ad Hieu proauum suum, à seditioso viro Sellum dicto, cunctis videntibus, interfectus est. regnauit Sellum vno mense in Samaria. 4.Reg.15.

Hic est aduertẽdum, q; secundùm veram annorũ supputatiõem, vt vult Magister in historijs, Israel regnũ tribus & viginti annis sinè rege fuit, vel fortè Za-

charias tres & viginti annos regnauit, quos ob eius nefandissima gesta nõ cõputauimus, sed sex tãtummodò menses quibus correctus vixit.

Manahen.

Manahen princeps militiæ, audiens Zachariam à Sellum occisum, surgens ex Tarso cum omni militia venit in Samariam, & commisso prælio, Sellum peremit, semetipsum regem constituit. Surgens deindè in Thabrain ciuitatem, cuius ciues obseruantes portas eius, regem suscipere noluerũt, ille quæ foris erant depopulatus est, et ciuitatem obsidione fortissima cinctam occupauit: grauiterque ferens contemptum, ciues omnes occídit, neque paruulis parcens: & quicquid ad sæuitiam pertinebat, non dereliquit. in suos contribules ità sæuiuit. Posteà cùm Phul Assyriorum rex aduersùs Manahen castra mouisset, ad certamina contra Assyrios non accessit Manahen, sed dedit regi Assyriorum mille talenta argenti, vt recederet ab eo. Accepit autem quinquaginta siclos à potentioribus terræ per singulos.

Inter hæc munera tradunt Hebræi Manahen misisse vitulos aureos, qui erant in Dan & Bethel, sed non veros. Sacerdotes enim dolo sustulerant aureos vitulos, & fecerant æreos deauratos similes illis. Qua fraude percepta, rex Assyriorum plurimùm exarsit contra Israel. paulò pòst mortuus est Manahen in Samaria.

ANNO quadragesimo regni Ozię, 4. Reg. 15. Phaceia Manahen regis filius, regnare cœpit super Israel. regnauit annis decẽ, vel secundùm Hebræos, duobus, & fecit malum coram Domino. Coniurauit autem aduersùs eum Phacee filius Romeliæ, dux eius. percussitq; eum in Samaria in turre domûs regiæ, & cum eo quinquaginta viros de filijs Galaaditarum, regnauitq; pro eo.

ANNO quinquagesimo secundo Oziæ regis Iuda, regnauit Phacee filius Romeliæ super Israel in Samaria viginti annis. Non recessit autem à peccatis Hieroboam, qui peccare fecit Israel.

*Teglathphalassar.

In diebus eius Teglath Phul Assar rex Assur, ascendit in Israel. (siue is Phul ipse, siue filiꝰ eius fuerit, incertũ) vastauit omnem regionem trans Iordanẽ, & captiuas duxit duas tribus & dimidiam, vastansque Galilæam, de tribu Zabulon & Neptalim multos secum præda abduxit in Assyrios, qui possent dimidiæ tribui comparari. vndè sæpè legitur, q tres tribus Israel captiuauerit, & fuit initium captiuitatis decem tribuũ.

1. Ruben & Gad, & dimidiam tribũ Manasse.

Inter hæc cõsenuit Ozias, multis se oblectans. habebat enim exercitum electorum trecenta octoginta millia virorum. Cõstituit autem cohortes, ad hæc machinamenta multa, quibus saxa dimitterentur & iacula. dũq; hæc ità constituisset, elatione contra pietatem agere meditabatur. instante nanq; insigni die festiuitatis, indutus sacerdotali stola, templum intrauit, oblaturus incensum in aureo altari Deo. Pontifice verò Azaria cum octoginta sacerdotibus eũ prohibente vt exiret, & nè contra Dei leges ageret, iratus & interminatus est eis mortem, nisi tacerent. Inter hæc terræ motus factus est, & claritas solis effulsit, nimis incidens in faciem eius. percussus est lepra. Ante ciuitatem verò scissa est media pars montis ad occidentem, deuoluta per quatuor stadia, & ad Orientem restituit montem, (Iosephus scribit) ità vt & vias clauderet, & regios hortos comprimeret. ille confusione affectus, cùm ipsi nulla esset fiducia, priuatus exijt vrbem, licèt vltra modũ elatus esset. Ioathan verò filius gubernauit palatium, & iudicauit populũ: deinde mœstitia faciẽte defunctus est, & sepultus in hortis regijs.

Mors Oz

ANNO sexto Oziæ, Sardanapalus vltimus Assyriorum rex fata persoluit, de quo Iustinus: Sardanapalus, inquit, rex, vir omni muliere corruptior, ad hũc videndum (quod nemini ante eum permissum fuerat) præfectus ipsius, Medis prępositus, nomine Arbactus, cùm admitti magna ambitione ægrè obtinuisset, inuenit eum inter scortorũ greges purpuram colo nentem, et muliebri habitu, cùm mollitia corporis atq; oculorum lasciuia omnes fœminas anteiret, pensa inter virgines partiẽtem. Quibus visis, indignatus tali fœminæ tãtum virorum subiectum, tractãtiq; lanam, ferrum & arma portantes parere, progressus

Finis regni latio regni Assyriorũ

ſus ad ſocios ſuos, quid viderit refert, negat ſe ei parére poſſe, qui ſe fœminam mâlit eſſe quàm virum.

Fit igitur coniuratio. bellum Sardanapalo infertur. quo ille audito, non vt vir regnũ defenſurus, ſed vt metu mortis mulieres ſolent, primò latebras circũſpicit, mox deindè cum paucis & incõpoſitis in bellum progreditur. victus, in regiam ſe recipit, & extructa pyra, ſe & diuitias in incendium mittit, hoc ſolo imitatus virum. Cui Arbactus ſucceſſit, & regnum ad Medos tranſtulit poſt annos (vt diuus Augu. lib. 4. de ciuit. Dei cap. 6. ſcribit) mille ducentos & 40. Alij autem, vt Metaſthenes Perſa in lib. de iudicio temporum, & Diodorus Siculus, alitèr tradunt. Metaſthenes Suſiana publica bibliotheca vſus, in qua annales Perſarum ferunt fuiſſe, aſſerit Belochum tertium militiæ principem, Sardanapali clandeſtinum hoſtem: is cum Arbacto Medorum principe partitus eſt monarchiam Aſſyriorum ea lege, vt Belochus Babyloniam, Arbactus Mediam & Perſas regeret.

Itaque interfecto & ex ſe ipſo flammis iniecto Sardanapalo, monarchia bipartita fuit, in qua regnatum fuit annis quatuor & trecentis vſque ad Baltaſſar interfectum. Apud Medos regnauerunt, Arbactus annis 28. poſt eum Mandanes annis 50. Soſarmos, 30. Artícarnim, 50. Arbiones, 22. Arceus, 40. Arthines, 22. Aſtybarus cum Apanda filio, 20. Apanda, Græcè Aſtyages, ſolus 30. hoc deuicto, Cyrus & Darius regnârũt in Perſide annis ſex. indè alijs ſex Perſico regno reſignato Cambyſi filio, ſexennale bellum Tomyri reginæ Scytharum intulerunt. Sexto anno à Babylonijs euocati, atque Baltaſſare interfecto, reunitam monarchiam in Perſas tranſtulerunt.

Totidem annis regnatum eſt apud Babylonios. primus rex Phul Belochus regnauit annis 48. Phul aſſar 25. Salmanaſſar 17. Sennacherib 7. Aſſar Adon 10. Merodoch 52. Ben Merodoch 21. Nabuchodonoſor primus 35. Nabuchodonoſor magnus 45. Amilinus Euilmerodoch 30. dein filius eius primus Regaſſar tribus, ſecundus Labaſſar ſex, tertius Baltaſſar quinq; annis. quo interfecto, reunita eſt monarchia. Et nota quòd ſecundùm veram annorum ſupputationem, ſequendo Septuaginta interpretes, quos communitèr ſequitur Eccleſia, Sardanapalus interfectus eſt anno ab exordio mundi 4379. & ſic Ozias regnare cœpit anno ab exordio 4373. ſecundùm hoc concordant anni ſequentes. Arbactus primus rex Medorum, in bipartita monarchia regnauit annis 28. Phul Belochus apud Babylonem regnauit annis 48. in bipartita monarchia.

ANNO eodem, hoc eſt, ſexto Oziæ regis, Latinis regnauit Procas Syluius. regnauit annis 23.

ANNO eodem Lycurgus inſignis eſt habitus. hic (vt refert Iuſtinus) cùm fratri ſuo Polydectæ regi Spartanorum ſucceſſiſſet, & regnare potuiſſet, Charilao filio fratris poſthumo, cùm ad ætatem adultam peruenisſet, regnum cum fide ſumma reſtituit: vt ſcirent omnes, quanto plùs valerent apud bonos pietatis iura, quàm opes. Medio tempore dum adoleuit puer, leges inſtituit Lacedæmonijs. auri argentíque vſum, vt òmnium ſcelerum materiam, ſuſtulit. fundos, amnes, æqualitèr inter omnes diuiſit. conuiuari omes publicè iuſſit. emi ſingula non pecunia, ſed compenſatione mercium iuſſit. pueros in agrum mitti conſtituit, nec priùs in vrbem venire, quàm viri facti eſſent. virgines ſinè dote nubere iuſſit. maximum honorem ſenum eſſe voluit. Hæc & alia plura, quæ ſòlutis anteà moribus dura videbantur, vt perpetuaret, authorẽ Apollinem Delphicum finxit. Deindè iureiurando obligat ciuitatem, nihil eos de his legibus mutaturos, priùs quàm reuertatur in patriam. & velle ſe conſulere Apollinem ait, ſi quid addendum diminuendúmve foret. Profectus eſt autem Cretam, vbi voluntarium exilium perpetuò egit. ſed & moriens oſſa ſua in loculo plumbeo poni, & in mare dimergi ordinauit, nè fortè Lacedæmonem relata, iuramento ſòlutos ſe Lacedæmonij exiſtimarent. Lycurgus.

Alexãder decimus Corinthiorũ rex,

anno decimo regni Oziæ regnare cœpit, regnauit annis 25. Acamenes nonus Lacedęmoniorũ rex, anno 13. Ozię regnare cœpit, regnauit annis 37.

Macedonici regni origo.

Cranaus quidam Macedo, vir ingenio & manu promptissimus, post innumera prælia cum finitimis regibus, Macedoniam ortûs sui patriã sibi subiecit, & in ea regnare cœpit anno 12. regni Oziæ, regnauit annis 28. Regnũ posteà Macedonum illustre fuit. quo quidem in regno memorabile factum cõtigisse legim⁹: Cùm aliquãdò Illyrici & Thraces coadunati, finitimos Macedones ꝓuocarent, cogerentq́; commissa pugna fugere, tulerunt in cunis infantem defuncti regis filium, quo iuxta aciem posito, acriùs repetiêre certamen, quasi ideò victi essent, quòd bellantibus deessent auspicia regis. Tandèm Illyricos magna cæde fuderunt, hostibus ostendentes, priore pugna regem, non virtutem, defuisse. Osorthon Aegypti rex, quem Herculem dixerunt, anno 25. Oziæ regis regnare cœpit, & nouem annis regnauit.

Agamnestor dux Athenienſis xj. regnauit annis 20. Anno 28. Oziæ regis Iuda, Amulius Procæ regis Latinorum filius, Albanorum rex factus, regnauit 44. annis. hic habuit fratrem Numitorem. mortuo Proca, regnum Numitori debebatur, quem vi atque auri multitudine fretus Amulius frater expulit.

Amulius.

Numitor.

Erant autem Numitori qui in agro suo vixit, filij duo, Egestus aliâs Lausus, & Rhea, quæ & Ilia dicta est. metuens ergò Amulius vindictam, Egestum ad venationem secum duxit, eumq́; in venatiõe occídit. Sororem verò eius Rheam, adimendi partûs gratia, Vestalem virginem fecit, quæ posteà grauidata, dum scelus excusare nititur, à Marte compressam se mentitur, quæ cùm geminos partus peperisset, ab Amulio in vincula coniecta est, qui etiàm geminos in Tiberim deijci iussit. verùm nequeuntibus ministris ad ripam fluminis propter aquarum multitudinem deuenire, illos in ripa posuerunt, quos iuxta ripam vagientes regius pastor inueniens, ad vxorem suam Accam Laurentiã detulit, quæ ob rapacitatem corporis quæstuosi propter pulchritudinẽ, à vicinis appellabatur Lupa. vndè & adhuc meretricum cellulæ, lupanaria vocantur. Acca verò pueros nutriens, inter alios pastores versari docuit. Hęc hactenùs. Sunt qui genitos pueros putẽt sub Ioathan.

Romuli & Remi natiuitas.

Fuêre his temporibus Mandanes secundus Medorũ rex, regnauit annis 50. Phelesteus Corinthiorum xj. rex regnauit annis 12. Psammus Aegyptiorũ rex, præfuit annis x. Cenus secundus Macedonum rex, regnauit annis 12. Bochoris Psammo succedens in regno Aegypti, regnauit annis 44. Antomenes 12. Corinthiorum rex, præfuit vno anno. quo mortuo, res publica Corinthiorum per magistratus annuos gubernari cœpta est, regnatumq́ue est in Corintho sub regibus 12. annis trecentis 23. Aeschylus dux Athenieñ, imperauit annis 23. Ardisius quidam Græcus, vir magnitudine insignis, 48. anno regni Oziæ, Lydis primus regnare cœpit, regnauit annis 26.

Corinthij sub magistratibus degunt.

ANNO quinquagesimo regni Ozię regis Iudæ, olympias prima apud Græcos, teste Eusebio, ex agone gymnico instituta est. Hercules enim (vt dictum est) octauo Iair iudicis anno, cùm agonem apud Græcos ad honorem Iouis in Olympo monte egisset, quod de qnquennio in quinquennium quatuor in medio annis expletis, perpetuò fieri volebat, ex quo Græci olympiadem* quatuor annorum tempus appellauerunt. Olympias igitur* quatuor plenos continet annos. ab hoc tẽpore historia Grẽcorum vera esse creditur. nam anteà vt cuiquam visum fuit, diuersas protulerunt sentẽtias. Beda et Africanus olympiadem primam anno primo Ioathan numerant.

Olympiadis origo.

*quinq⁹

Spartanorum genus anno 50. regni Oziæ, mortuo Alcamene Lacedæmoniorum rege, eorumq́; regno consumpto, principiũ habuisse fertur. nam Lacedęmones contra Messenios decennale bellum sumpserunt, qui post aliquot annos querelis vxorum quas domi reliquerant, fatigati, cùm timerent nè diuturnitate belli spem prolis amitterẽt, decreto statuerũt, vt virgines eorum cum iuue-

Origo regni Spartanorum.

iuuenibus domi relictis, promiscuè cõcumberẽt, arbitrantes per hoc sobolem prouenire maturiorem, ex quibus genitos posteà ob notam pudoris materni, Spartanos vocauerunt: qui cùm trigesimum posteà attigissent annum, inopiæ metu veriti, cùm nullum certũ cognoscerent patrem, duce Phalanto, matribus non salutatis, per varios casus acti, tandèm in Italiam deuenerunt: vbi expulsis veteribus incolis, sedem apud Tarentum posuerunt, quorum postmodùm amicitiam Aegyptij reges ac Iudęi summoperè quæsiẽrunt. Iosephus autem in quarto antiquitatũ lib. alitèr de Spartanis sentit. dicit enim eos ex Abrahæ filijs originem sumpsisse, & propterea semper Hebræis amantissimos fuisse.

Amos propheta. In hac generatione Amos propheta ex oppido Thecue natus, de numero pastorum, ablatus est in Samariam. et cùm ibidèm contra decem tribus prophetaret, etiàm pauca de duabus reliquis disseruĩt, quem Amasias multis plagis afficifecit. Tandèm Ozias Amasiæ filius, prophetam per tempora vecte transfixit, ac sic semiuiuus in patriam suam translatus est, vbi post aliquot dies dolore vulneris deficiens sepultus est, qui cùm sanctus habitus esset, eius festiuitas pridiè Kaleñ. Aprilis celebratur.

Osee. Osee Beeri filius, primus 12. prophetarum, his temporibus ad prophetiam dicendam Spiritusancto repletus est, & ad Osiam regem tunc regnantem, eiusq; filium Ioathan, & Ezechiam regem Iuda, & Hieroboam regem Israel, aliosque eius successores, qui Dominum Deum patrum suorum dereliquerant, domui Iuda salutem prædicauit. propter quod tunc Ezechias rex Iuda, idolis sublatis, templum Dei purgâsse memoratur. deniquè mortuus, & inter sanctos relatus. festum eius celebratur quarto nonas Iulij.

Iohel. Iohel Phaniel filius, eisdem regibus quibus Osee prophetauit. quo autem genere mortis obiêrit, non habemus. sed cùm sanctissimè vixerit, inter sanctos relatus est. festum eius celebratur tertio idus Iulij.

Esaias. Esaias propheta sanctissimus, Amos prophetæ filius, natione Hierosolymitanus, familia nobilissima natus, hac tempestate in Hierusalem prophetare cœpit. eius omnis cura de vocatione gentium & CHRISTI aduentu. At cùm tandèm Manassen regem Hierusalem affinem suum corriperet, serra eum lignea in duas partes secari fecit, & sub quercu Rogel iuxta transitum aquarum sepelitur. cuius festum celebratur pridiè Nonas Iulij.

Hesiodus. Circa finem huius generationis Hesiodus poëta claruit, patre Dio, matre Pyrimeda, natus in ciuitate Cyma, quę metropolis erat Aeolidum. Habuit ex Nemene Terpsichorem filium poëtam lyricum, cuius fratres Ganeo & Thaletes, interfecerunt Hesiodum, & in mare proiecerunt.

GENERATIO XLIIII.

Ioathan rex Iuda. ANno ab exordio mundi 4429. anno secundo Phaceiæ regis Israel, in Ioathan filio Oziæ, quadragesimaquarta incepit generatio. hic regnauit annis 16. optimus quidem filius ex bono patre natus, nihil prætermisit quod ad bonum principem pertinere videretur, excelsa tamen nõ abstulit, verùm cætera iustè & integrè ex animi sui sententia gubernauit, & DEI templum, quoàd vixit, frequentauit. Quibus ex virtutibus auxilio DEI proprium auxit regnum, Ammonitas quàm maximè bello vincens, & tributa centum talentorum auri singulis annis sibi soluere compulit. factusque ab omnibus inimicis securus, ad exornandam ciuitatem Hierusalem animũ adiecit, post innumera præclarè gesta, porticum etiàm in templo ac portam domûs Domini speciosam ædificauit, quæ speciosa porta dicta, ab incursione à Chaldæis posteà facta, Dei nutu sola remansit. muros quoquè vrbis vetustate collapsos restituit, & turres fortissimas ædificauit. Tandèm magna cum laude defunctus, in ciuitate Dauid cum patribus suis sepelitur, relicto post se Achaz filio successore.

Micheas. In hac generatiõe Michęam Demorasthiten 6. ex duodecim prophetis floruisse, lectio prophetię suę demonstrat.

dura-

durauit autē vsq; ad Ezechiæ regis Iudæ tempora, inter sanctos relatus. festū eius 18. Kalēn Februarij celebratur, & videtur esse alius ab illo Michæa, qui Achab regi Israel prophetauerat.

Nahum. Nahum etiàm 7. propheta ex 12. qui vniuersi orbis cōsolator interpretatur, in hac generatione claruit.

ANNO 2. Ioathę, in Babylone mortuo Belocho, regnare cœpit Phul Assar. regnauit 25. annis.

GENERATIO XLV.

ANno à mūdi exordio 4445. anno 17. Phaceiæ regis Israel, secundùm aliquos, in Achaz filio Ioathan regis Iudę, 45. incepit generatio. regnauit autem in Hierusalē annis sedecim, vir per oīa pessimus. relicto em̄ vero Deo, idola Samariæ coluit, ac eisdē sacrificauit, & quod detestabilius est, filios quosdā suos igni cremandos in valle *Beennon idolo consecrauit. Cumq; circa hæc ità vesanus existeret, conuenerunt Syrorū rex Rasin & Phaceias Israëlitarum rex, erant enim amici, recludentes Achaz in Hierusalem, multisq; eam temporibus obsidebant. Congressus cum eis Achaz, victus est miserabilitèr. Ea nanque die centum & triginta millia eius militum occisa sunt, & Zacharias filius regis occisus est, captus etiàm est princeps militiæ eius.

*Gehinnon

Achaz rex.

Cumq; rediret victor rex Israel in Samariam cum magna multitudine captiuorum, occurrit ei propheta Obed, dicens eos non vicisse proprijs viribus, sed propter iram Dei contra Achaz, grauitèr arguens eos, quòd contribules suos contraherent ità captiuos, quos nisi remitterent, paratus esset eis repentinus interitus. Tunc Barachias nomine in re publica probatissimus, surgens in medio & tres alij, dixerunt nō esse permittendum, vt captiui in vrbem introducātur: sufficere prima peccata, nec adijciēdas fore alias impietates. hæc ergò rex & milites audientes, permiserunt eis vt facerent quæcunque crederent expedire.

Cædes tribꝰ Iudæ. Tunc ad consilium Barachiæ rex Israel exhibuit captiuis magnam hospitalitatem, & expensis datis, liberos eos remisit ad propria.

Post hæc, vt Magister in historijs tā-

git, secundò obsederunt Hierusalem rex Syriæ & rex Israel, cūq; timeret Achaz nimis, confortauit eum Esaias, sed non credidit ei Achaz, nec voluit quærere signum à Domino, & misit nuncios ad regem Assyriorum Teglath Phul Assar, dicens: Seruus tuus sum ego, ascende & saluum me fac de manu regis Syriæ & Israel. Intrauit rex Assyriorum Syriam, & vastauit eam, deìn cepit Damascum, & in ea occidit regem Rasin, Damascenos trāstulit in Dan & Cyrenen Aethiopiam versùs. Indeq; in Israelitas profectus, eorum terras nimis afflixit, & multos eorum captiuos abduxit. occurrit ei Achaz, ac oīes templi thesauros ac regiæ domūs deuehens, Assyriorum regi obtulit, ei gratias referens. Esa. 7.

Cumq; vidisset altare Damasci, misit ad Vriam sacerdotem in Hierusalem exemplar eius, vt extrueret ei simile. Deindè reuersus Achaz in Hierusalē, mox altare æneum transtulit à facie templi ad aquilonem, & super altare nouum obtulit holocausta & pacifica. De altari verò æneo fertur feciſſe horologium quoddam famosum. præcepit etiàm sacerdotibus, vt deincèps super altare nouum offerrent. depositi luteres & mare æneum, & ad tantam vesaniam contemptumque Dei peruenit, vt omninò clauserit templum, & eius ornamenta auferre præceperit.

Intereà duodecimo regni eius anno, vel (quod verius est) quarto, coniurauit Osee filius Bela, contra *Phaceiam regem Israel, & interfecit eum, regnauitque pro eo. quod autem dicitur, anno 12. regni Achaz incepisse regnare, intelligunt quidam, tūc demùm obtinuisse regnū in pace. octo enim annis habebat lites cum amicis ipsius *Phaceiæ, quem occiderat. regnauit Osee in Samaria annis nouem, fecitq; malum coram Domino, sed non sicut parentes eius. Traditur enim dedisse licentiam Israelitis, vt ascenderent in Hierusalem tèr in anno. *Phacee

Achaz verò non satiatus præmissis malis, fecit sibi in oībus angulis Hierusalem altaria, in omnibus quoquè vrbibus Iuda extruxit aras ad cremandum thus, atq; ad iracundiā prouocauit dñm Deum.

Achaz mors

Deum. quarè mortuus est, & sepultus in Hierusalem, non in ciuitate Dauid, aut in sepulcris regum Israel, tanquàm omnibus odiosus. regnauit autem Ezechias filius eius pro eo.

In hac generatione regnare cœpit in Babylone anno xj. Salmanassar, regnauit annis 17. Regnauit Medis Sisarmos tertius annis 30.

Romulus & Remus vndè orti.

In hac generatione anno quinto regis Achaz, Romulus & Remus patruũ suum Amulium regem Albanorum 15. interfecerunt. id ità contigit: Pueri vbì primùm adoleuêre, siue formæ dignitate siue sensûs grauitate, nam & studijs literarum incumbebãt, fiunt quales eos esse oporteret, qui regio genere procreati essent. vita autem erat eis operosa. his annos circiter decem & octo natis, lis quædam oritur de pascuis inter eos & pastores Numitoris. Ex huiusmodi altercatione secutæ erant aliquandò manibus plagæ, posteaque armis: quæ res fecit, vt essent hi gemini quàm maximæ pastoribus inuidiæ, eô quòd velutì duces eminerent. vndè factum est, quòd absente Romulo, posteà per insidias Remus capitur, ductusque reuinctis post tergum manibus, iniuriarum apud regem Amulium quas acceperant, accusatur, & nisi in eum vindicatum fuerit, se curam armentorum deserturos denunciant.

Amulius autem multitudini quæ conuenerat, gratificari volens & Numitori, nam & is aderat, ac regionis tranquillitati studens, simulque elationem animi contumaciamque adolescentis (impauidus enim erat) in suspicionem trahens, condemnat reum, sumendiq; de eo supplicij dominum Numitorem facit. Cùm autem duceretur Remus à pastoribus Numitoris, sequẽs Numitor, decorem corporis admirabatur, animiq; constantiam. Non enim ad misericordiam commouẽdam in huiusmodi fortuna, neq; ad preces conuersus est vt cæteri, sed decenti silentio vadens ad mortem.

Interea verò & dum in domum Numitoris aduenirent, Romulus vbì casum fratris accepit, psequi statim oportere censebat, circum se habens robustissimos pastorum, tanquàm posset adipisci Remum adhuc in via: sed retentus est à Faustulo nutricio. videns enim studium illius furiosius, remque veram adolescentibus anteà minimè prodiderat, nè antè periclitarentur in aliquo, quàm in optimo essent robore. tunc verò necessitate coactus, soli retracto Romulo rem omnem aperit. stupet adolescens, resumptoque animo consultare cœpit cum Faustulo, quo pacto Remum liberaret, & ab iniuria Amulij se vindicaret. stat sentẽtia, Numitorem eius rei certiorem facere. It Faustulus, & Numitorem cum Remo colloquentem inuenit, petitaq; venia, maximum facinus & in rem suam Numitori apportare se indicat, & præbita audientia, omnem rem vt erat gesta ab origine, & quòd filij sui essent Romulus & Remus, argumentis sufficientibus manifestat. quę cùm dixisset, multos rex simul cum verbis gemitus fundens, Remum amplectitur, in oscula que ruunt, ac Romulum accersiri iubet iniuriarum vindicandarum gratia paratum.

Hoc igitur nuncio lætus Romulus, properè ad Numitorem pergit, & post complexus multos & salutationes, expositionem suî fratrisque & educationem, vt à Faustulo audiêrat, commemorans, lætis ambobus, nec multis coniecturis egentibus vt crederent, quod voluptati erat. Ac vbì sese mutuò cognouêre, consilia ineunt, occasionemque rei gerendæ idoneam quærunt. Quid plura? contractis vndiquè socijs, ex improuiso Albam venientes, in regiam se proripiunt. Atque omnes vno impetu occupantes ingressum, non multis militibus defensum, haud difficultèr Amulium obtruncant, arcemque capiunt, atq; Numitorem auum maternum in regnum restituunt. Amulij cædes.

Postquàm autem mortuo Amulio, imperium adeptus est Numitor, communicato cum adolescentibus consilio, vbì ipsis quoquè eadem visa sunt, regionem dat eis in qua educati erant, & si qui ex populo suo spõtè voluissent, commigrãdi potestatem facit. donauit etiàm

etiàm adoleſcentibus pecunias, armaq́; & frumenta, ſeruos & iumenta oneraria, & ſi quid aliud eſſet vrbis conſtitutioni conferens. Alba tunc erat caput Latio, Iulij opus: à quo dum demigrârunt adoleſcentes, commiſcentes etiàm quicquid erat hominũ vel in Palatino vel circa Saturniã habitãtium, multitudinem omnem in duas partes diuidunt. hoc autem eis opinionem prębuit ambitionis, vt ęmulatione mutua celeriùs opera perficerent.

*diuiſio, ſeditionis

Cæterùm * ſeditionis cauſa maximi mali fuit: nam qui diuiſi fuerunt, extollentes ducem ſuum vtriq;, tanquàm ad regendos omnes idoneum, ipſi non ampliùs vnam ſententiam habuerunt, neque fraterna ſentientes, cùm vterq; alteri imperare conaretur. hac cauſa locum condendæ vrbi non eundem vterque elegerunt. nam Romulus in Palatino, cùm aliarum rerum, tum fortunæ loci gratia, quæ ſeruari ipſos & nutriri præſtiterat. Remus verò in Auentino condendam vrbem ſtatuerat. Verùm ſeditionis vitandæ cauſa, viſum eſt ambobus, vt omnia materno auo permitterent. veniẽtibus Albam, iubet Numitor iudices deos faciant, aues obſeruẽt ſtatuto die, & vtri priùs meliores aues apparuiſſent, hunc dominum eſſe coloniæ. Aderant adoleſcentes die prędſtituto. prior ille Rem⁹ ſex vultures, Romulus poſteà, ſed duodecim vidit. ſic victor Romulus plenus ſpei, vrbem bellatricẽ fore. ità illi aſſuetæ ſanguinis & prædæ aues pollicebantur.

Romulus ex augurio præeſt.

Poſtquàm nulla cauſa impedimento erat vrbis condẽdę, Romulus dijs ſacra faciens, aliosq́; iubens idem pro viribus facere, alites quidẽ primùm aquilas accipit. conuocatis deindè oẽibus in deſtinatum vrbi locum, quadrangularem figuram deſcribit, iũctis ad aratrum bobus, mare & fœmina, ſulcum duxit qui eſſet murum excepturus.

Vrbis Romæ initia.

ANNO igitur ab exordio mundi 4451. olympiadis ſeptimæ anno primo, quadringẽteſimo trigeſimoſecũdo poſt excidium Troię, vigeſimoquarto ſuper tricenteſimum regni Dauid anno, decimo Kaleñ. Maij, regni Achaz regis Iuda anno ſexto, Romulus & Remus vrbem exiguam in Palatino mõte conſtituunt. ad tutelam autem vrbis tum ſufficere vallum videbatur, cuius dum irridet anguſtias Remus, idq́ue increpat ſaltu, à Fabio Celere duce Romuli, raſtro occiditur. dubium, an iuſſu fratris occiſus eſt. prima certè victima fuit, munitionemq́ue vrbis nouæ ſanguine ſuo conſecrauit. Alij tamẽ alitèr. omnes verò occiſum Remum inter initia vrbis conſentiunt.

Remus occiditur.

Romam itaq; Romulus à ſe nominari voluit, in qua ipſe primus rex conſtitut⁹, regnauit annis triginta octo. Aderant tum * eò ſeorsùm alia nõnulla loca vrbi propinqua, videlicet Collatia, Antemnæ, Fidenæ, Lauiniũ, Cameſſa, Ianiculum, & aliæ huius generis vrbes, atq; alia quorundam ædificia priuata, quæ poſteà in vnum collecta, Romam effecêre magnam.

Poſtquàm igitur perfecta eſt foſſa, conſummataq́; munimenta, neceſſariasq́ue extructiones acceperunt domus, poſtulabat tempus, etiàm de forma reipublicæ qua vterentur, conſultare. Aduocat concionem Romulus, ſuggerẽte ei materno auo, & docente quę oporteret dicere atq; facere. Vndè diuiſa inprimis trifariàm multitudine omni, ſingulis partibus ſingulos præfecit duces clariſſimos. Deindè trium rurſus earũ partium vnãquanq; diuidens in denas partes æquales, harum quoquè duces deſignauit viros fortiſſimos. vocauit autem partes maiores, tribus: & minores, curias: homines tribuum ducatus habentes, tribunos: qui verò curijs præſiderent, Curiones dici poterant. Erant autem et in decurias diuiſę curiæ, appellatiq; duces earum, decuriones.

Omnibus itaq; in tribus & curias diuiſis, agrum in triginta partes diuidens, ſuam cuique ſortem curiæ tribuit, tantum ipſe agri accipiens, quantum quidem ad ſacrificium templaq́; ſatis eſſet, partem quoquè agri publicam relinquens, ſicq́; vna diuiſio regionis & hominum, communem cõtinens æquabilitatem fuit, altera item hominũ ipſorũ fuit, commoda & honores pro dignitate cuiuſq; partiens. Illuſtres enim genere & ſpectatæ virtutis viros, tum diuites & qui-

Reipublicæ Romanæ deſcriptio.

& quibus erant filij, ab ignobilibus discreuit, humilibusque & egenis: vocauitque tenuioris fortunæ homines, plebeios: & qui meliori erant conditione, patres: his de causis progenitos eorum, deincèps patricios vocabant.

Romulus autem vbi maiores à minoribus discreuit, leges dehinc posuit, & quid vtrosque agere opùs esset, statuit. Sacra quidem patricios perficere, magistratus gerere, ius dicere, ac secũ quoquè publica administrare, vrbanis ipsos maximè negocijs intentos. plebeios autem his solutos muneribus, cùm inexperti essent, & ob inopiam negocioſi, agricolare simul & ali pecore, quęstuariasque exercere artes. Nè verò dissiderent, aut iniurijs locupletũ in humiles, aut leuium egenorumque hominum in excellentiores inuidia, cõmendans ipse patricijs plebeios, vnumquenq; eorum permisit, quem sibi vellet patronum eligere: patronatum vocans, susceptũ pauperum humiliumq; patrocinium: & officia instituens vtrisque commoda, beneuolas ciuilesque eorum coniunctiones fecit, vt illi tuerentur clientes, tanquàm patres filios, clientes ecõuersò patronis obsequioſi essent. Communitèr autem vtrisq; neq; pium neque fas erat accusare se inuicèm, nec aduersùs testimonium dicere, nec cum inimicis numerari. Sicque firmior erat Romanorũ concordia.

Romulus post hęc consiliarios instituit, centum viros ex patricijs eligens, fecitque delectũ eorum hoc modo: ipse vnum ex omnibus optimũ designauit, cui cõmittenda essent vrbana negocia, cùm ipse exercitum extra fines duceret. Tribuum autem vnicuiq; edixit, vt trinos viros deligerent, qui ętate & generis nobilitate sensuque excellerent. post hos autem nouem viros etiã curijs singulis imperauit, tres maximè idoneos ex patricijs eligere, posteaq; nouem primis à tribubus electis addens nonaginta, quos curiæ suffragijs prętulerant, eo quoquè quem ipse elegerat, duce addito, centum consiliariorum numerũ expleuit, & à Romanis senatus dici cœpt⁹ est, qui ob authoritatẽ patres, ob ætatẽ senatores dicti sunt. Deindè trecẽtos viros ex generosissimis familijs eligẽs, robustissimis corporib⁹, quos curię renũciârunt, eodẽ modo quo anteà senatores, singulæ denos iuuenes, eos sempèr circum se habuit Romulus, nomenque omnes cõmune hi habuerunt Celeres, ab exequẽdi ministerij celeritate, & custodes regis habiti. Regis verò hęc officia: primùm quidem, templorum sacrificiorumq; principatum tenere, agereq; eum omnia in honorẽ cultumq; deorũ pia, deindè legũ morisq; patrij custodẽ ipsum fieri, iurisque simul omnis, senatumq; cogere, & cõuocare populũ, potestatemq; sibi esse imperatoriã in bello. Senatorio autẽ ordini honorẽ potestatẽq; talẽ attribuit omi de re, de qua referret regno cognoscere atq; suffragiũ ferre, & quod visum maiori parti esset, id vincere. Plebi deindè tria hęc permisit, magistratus creare, leges sciscere, & de bello decernere, cùm rex vellet: neq; tñ potestatẽ horũ absolutã, nisi & senatus approbâsset, ferebat populus suffragiũ non viritim, sed per curias conuocatus: & quod pluribus visum esset curijs, ad senatũ referebatur. nunc autem mos in pleriſq; locis conuersus est suffragiorũ. neq; eñ de plebiscitis senat⁹ iudicat, sed eorũ q̃ senat⁹ cognouit, popul⁹ est dñs.

Ex hac autẽ diuisiõe Romuli, nõ ciuilia modò negocia isti, sed bellica quoquè celeres pſequebanť: quandocũquè enim ei visum esset exercitum educere, nec tribunos tũc per tribus, nec per curias *centuriones, neq; pręfectos equitũ creari oportebat, sed rex quidem tribunis mãdare, illiq; curionibus, à quibus deindè decuriones edocti, statutos sibi quisq; milites educebat. vnà enim decẽtèr instructi aderãt. mille etiã pugnatores elegit, vt aliqui volunt, quos ob numerum milites vocauit. *curiones

Romanorum quoquè vires augere volens, causam honestã prętendens, & rem ipsam in honorẽ *Dei referens, tẽplum loco in vmbroso erigit, confugiẽtibusq; ad illud, sponsor factus est p ſpeciem religiõis erga deos, nihil eos detrimenti ab inimicis accepturos, ac si pmanere apud se vellẽt, ciuitatis etiàm participes faciebat, tradebatq; agri portionem quem bello quęsierat. His auditis,

Senatus.

confluebant vndiq;,domestica fugiẽtes mala,nec se vlteriùs aliò * collocabant, quotidianis fauoribus & gratijs ab eo complexi.

* conferebant,

Fuit itẽ & aliud institutũ,vt nè captas bello vrbes funditùs euerterent, nec in seruitutẽ redigerent.verùm missis in eas colonis,proportiõe aliqua regionis colonias Romanorũ facerẽt vrbes victas, & reipublicæ participes.Posteà verò qa vel vxores nõ habebãt,vel paucas,vel (vt alij volunt) multis circunstãtibus vrbẽ gentibus, quarũ nulla quidẽ Romanis amica erat,eas sibi p cõnubia cõciliandas existimârũt. Cęterùm cogitãs quòd non vtiquè volẽtes conuenirẽt ipsis ciuitates,vtpotè colonis nouis,neq; diuitijs,nec rerũ gestarũ gloria excellẽtibus: vim verò illatam ferrẽt ęquiore animo, si præsertim nulla fieret in necessitate contumelia: consiliũ capit,vt perraptũ virginũ affinitates iungerent,id senatui aperiẽs,vbi ipsis etiàm consiliũ placuit, diem festũ & ludos indicit,idq; apud vicinas gentes publicari fecit. Conueniẽtibus itaq; ad ludos hospitibus multis cum vxoribus & filijs,vbi sacros peregit ludos,signũ dat iuuẽtuti virgines quiq; vt rapiãt:diuisi itaq; per compita iuuenes,adraptus virginũ discurrunt,ingẽs statim secuta est perturbatio, fugaque hospitum,malum aliquod maius suspicãtium.altera autem die productis sinè ignominia virginibus,ità em eas seruari mandauit Romulus,dinumeratisq; sexcentis puellis & octogintatribus numero inuentis, viros celebres totidem elegit,quibus puellas ipsas secundùm leges patrias vniuscuiusq; earum cõsuetudinesq; collocauit, in communionẽ panis & aquæ cõnubia ipsa concilians.

Vbi autem de raptu virginum, deq; connubijs in vrbes proximas rumore vulgatum est,alias quidem id factum in iram vertit,aliæ verò quo affectu id factum esset,& quẽ ad finem rediisset considerantes,moderatè rem tulerunt. Recidit res ipsa post tẽpus aliquod in bella.Erant vrbes primæ inter Sabinenses quæ bellum inceperunt, Cenina, Antemnæ & Crustuminum,prętendentes quidem verbis raptum virginum,re autẽ vera constitutionẽ vrbis factæ grauitèr ferebant,neq; negligẽdum rati malum hoc nascens.Ceninenſibus primùm exeuntibus & regionem populãtibus,educens Romulus copias, incautos aggreditur,vallum eorum capit, fugientesq; in vrbẽ psequitur, incustoditos muros & apertas portas inueniẽs,primo impetu vrbem capit,obuiumq; ei regem pugna obtruncat.acceptis itaq; obsidibus, in Antemnates vertitur, palantesq; eos dispersos ad prędam,inopinato superuentu capit,eodemque modo de his vt de prioribus decernens.

Bellum Sabinum.

His peractis, Romulus in Crustuminos ducit exercitum, quos etiàm prælio & oppugnatione murorum in deditionem redactos,viros strenuos nihil aliud pati voluit,sed hanc quoquè vrbem coloniam, sicut priores,censuit fieri Romanorum.

Cernentes hęc Sabini cęteri,rem gerebant ęgerrimè.educturi autem copias Sabini,legationem priùs ad hostes mittere decreuerunt, qua mulieres repeterent,pœnasque raptûs exposcerent: respondente autem Romulo, mulieres postquàm nõ inuitis ipsis cum viris suis vita erat,maritis permittendas: & si alicuius rei alius ipsi indigerent, tanquàm ab inimicis caperent. Neutri horum assentientes Sabini, exercitum eduxerũt, primoque congressu arcem Capitolij capiunt.cùm enim Tarpeia filia Spurij Tarpeij,qui pręerat arci,egressa esset ad hauriendam aquam, Titus Tatius rex Sabinorum occurrens, promisit puellæ dona,gestamina scilicet quæ in sinistris habebant,inter quæ erant armillæ,scuta & annuli aurei:accepit conditionem virgo, vel auiditate fœminea,vel quòd hostes nudatos armis proderet. verùm portã virgine negligente capiũt, eamq; dum precium proditionis posceret, gestaminib⁹ ac scutis, scilicet seruandorũ promissorum causa,obrutam perimũt: qua interfecta,occupauerunt arcem,& postera die cum Romanis congrediuntur. Hostilium Romani exercitûs ducẽ occidũt,& totum exercitũ Romanorũ vsque ad portam palatij veterẽ fugant. Tunc Romulus vouit Ioui de construẽdo ei templo,vt suus exercitus à fuga rediret:quo facto,exercitus Romanorum resum-

Arx Tarpeia.

resumptis viribus, rursum in pugnam procedit, fortiterque dimicando contra Sabinos, cœperunt esse superiores.

Interim Sabinę mulieres nupèr raptę, consilio inito, sese cohortantes, sparsis crinibus & scissis vestibus inter acies ipsas & tela volantia medias se ingerũt, ex vna parte rogando parentes, ex alia viros, nè sanguine nefando soceri & generi se respergerent. Hersilia Romuli vxor mulier facundissima, longa & miserabili oratione, precibusque Sabinos mouens, vtì viris suis pacem ipsi largirentur, eis ipsis precãtibus pręcipuè, ob quas bellum se intulisse assererent: Sic acquieuêre mulieribus Sabini, suntque factæ primùm inducię, posteaque congredientibus regibus pactiones de amicitia ineunt, de quibus conuenerant iureiurando, reges quidem Romanorum esse ęqua potestate, paribusque fruentes honoribus Romulum & Titum Tatiũ, vocarique vrbem à conditore, atq; vnũquenq; ciuiũ, sicut priùs, vocari Romanum: q verò ex Tatij patria essent, Quirites dici, habitareq; Romę Sabinos iure pari posse, quicunq; vellent, sacrorũ participes & in tribus curiasque additos. Hęc iurati, arisq; simul erectis, permixti sunt, atque alij duces Sabinorum copias domum reduxêre.

Sabini in vrbẽ recepti.

Tatius verò rex & cum eo tres viri ex illustribus familijs Romæ permanserunt. hoc statu rerum visum est regibus duplum facere patriciorum numerum, elegeruntque viros centum curiarum, quos veteribus senatoribus adscripserunt. Romulus autem & Tatius statim maiorem vrbem effecerunt, duos colles adijcientes, Quirinum & Cęlium, separantesque habitationes, Romulus Pallantęum occupans, & montem Cęlium illi propinquum, Tatius verò Capitolium & Quirinalem.

Annos igitur quinque regnauerunt simul, in nullo differentes. Eo verò tempore amicorum quidam Tatij exercentes latrocinia in Laurẽtum agro, aduenięte legatiõe, iustaq; repetẽte, Romulus censebat dedi sontes oportere lęsis, quod Tatius nequaquàm ęquum arbitrabatur. Hoc igitur modo legati, cùm nihil iusti inuenissent, id ęgrè ferentes, abeunt: Secuti verò quidam Sabinorum, legatos inuadunt, resque omnes adimunt, & quosdam occidunt: qui euasêre, iniurias exponunt, indeq; aduenięte Lauinio atque ex alijs vrbibus legati de iniurijs queruntur, bellumque denunciant ni iustitia potiantur. Romulus ad hęc obstrictos prehendit, traditque eos vinctos legatis abducendos. Indignatus Tatius, erant enim cognati eius qui abducẽdi erant, legatis deditos homines abstulit.

Elapso autem tempore, cùm Lauinij esset Tatius cum Romulo sacrificij causa, conspirantibus in Tatium socijs & genere proximis interfectorum legatorum, percussus, ad aras occubuit, Romã deìn perlatus. Romulus solus in imperio constitutus, statuit eundem esse populum, Sabinos & Romanos, quod & nominum variatio confirmabat. Mors Tatij.

Deindè ad sacra versus, publica instituit & priuata. Legẽ tulit de matrimonijs, vt mulier viro socia esset pecuniarũ & cęterorum atque sacrorum, vt viueret ad mariti morem. vxor domûs domina, morienti viro sinè liberis, succedebat: sin cum prole, ęqua erat pars sua. Dedit Romulus omnem vitæ potestatẽ patri in filium, siue vellet coërcere, siue verberare, siue iunctum rustico operi detinere: vẽdere quoquè permisit & occídere.

Duo verò tantùm studia reliquit liberis lex publica, agriculturam & belli artes: imperfectam putans vtrànq; vitã, alteram ab altera separatam. non alteris quidem humum exercẽdam dedit, alteris belli munera, vt lex habet Lacedęmoniorum, sed eosdem militarem simul & rusticã vitã viuere instituit, operi omnes, si pacem agerent, vacare rustico assuefaciens. Verùm permittebantur etiàm mercari Romani, si quandò desiderabatur aliquid.

Postremò, de Fidenatibus Romulus & Veijs triũphauit, magnis cladibus affectis. Tum nè ampliùs finitimarum gẽtium subigeret, diuinitùs mors subitanea accidẽs illi fuisse visa est causa. Quarè de Romuli morte varia & magna ex parte fabulosa traduntur. scribunt em nonnulli, dum in exercitu concionem

Romuli mors.

ad populum haberet, cadente interim caligine, & ſuborta tempeſtate, cum fragore raptum eſſe regem, nec apparuiſſe ampliùs in cõcione. Verùm alij, quorum eſt ſententia probabilior, magisq; ad hiſtoriæ fidem accedens, aſſerunt illum à ciuibus interfectum. Cauſam autem cędis hanc putant, quòd obſides à Veientibus acceptos, abſq; ſenatûs ſententia reddidiſſet, tum quòd veteri more non imperabat, ſed arrogans quaſi tyrannide in ciues vtebatur.

Ob has cauſas dicunt patricios de morte eius cepiſſe conſilium, geſtã autem rem fuiſſe in ſenatu, diuiſoque corpore eius in fruſta, nè cadauer appareret, exiſſe eos occultes ſub amictu quã quiſque habuit partem, clamque humi eam mandantes, fingentes poſteà raptũ in cęlum, & inter deos relatum, vt qui eſſet Martis filius. opinionem autẽ eam confirmauit Iulius Proculus, aſſerens ſibi Romulum apparuiſſe in via, & iam deum factũ, vt pro numine haberetur, mandâſſe: & ſic pro deo habitus à Romanis, Quirinus eſt dictus, ſiue à quiritibus, ſiue ab haſta, quam vocant Sabini quirim. deceſſitq; ſinè prole, vt aliquorum eſt opinio, annos ſeptem & triginta dominatus, quintũ annum & quinquageſimum agens, prout refert Dionyſius Halycarnaſſeus.

ANNO duodecimo regis Achaz, regnauit in Babylone Salmanaſſar annis xvij. annos quatuor cum Achaz, & ſub Ezechia xiij. annis.

GENERATIO XLVI.

4. Reg. 18. 2. Par. 29.

ANno 4461. à mundi exordio, regnante Oſee in Samaria, ac Romulo in vrbe noua Roma, quadrageſima ſexta incepit generatio in Ezechia filio Achaz rege Iuda, is regnauit annis vigintinouem in Hieruſalem, optimus ſanè vir de peſſimo patre natus, qui cõfeſtim intermiſſa ſacrificia reſtituit, idola deſtruxit, vrbem ſemidirutam repàrauit atq; muniuit. tanto regno dignus, qui ſapientia, prudẽtia & conſilio plurimùm valebat, ac ità manu promptus, vt nemo veteranorum eo pugnacior fuerit. vndè poſt eum non fuit ſimilis de cunctis regibus Iuda, ſed neque in his qui ante eum fuerant. adhęſit Domino omnibus diebus vitæ ſuæ, & ab eius veſtigijs non receſſit. fecit mandata quæ Dominus præceperat Moſi vniuerſa, & directus eſt ab eo. diſſipauit excelſa, cõtriuit ſtatuas & lucos ſuccidit, confregit ſerpentem æneum quem fecit Moſes, cui vſque ad illud tempus filij Iſrael adolebant incenſum, & puluerem eius ſparſit in torrentem Cedron. ſcripſit quoquè filijs Iſrael, vt redirent ad cultum DEI, quorum quidam nuncios eius neglexerunt, alij quoſdam interfeceruntipſe quoquè percuſſit Philiſtæos vſque ad Gazam, & omnes terminos eorum à turre cuſtodum vſque ad ciuitatem munitam.

Ezechias cultũ diuinũ reſtituit.

Circiter annum ſextum regis Oſeæ, regni Ezechiæ annum quartum, Salmanaſſar Aſſyriorum rex contractis maximis copijs, eduxit exercitum contra regem Oſee, eumque multis attriuit cladibus, capta Samaria, vinctum abduxit, & vniuerſa eius bona diripuit. verùm poſteà multa pecunia redemptus, & eidem tributarius factus, in regnum redire permiſſus eſt. ſed paulò pòſt cùm didiciſſet rex Aſſyriorum, quòd Oſea rebellare niteretur, latentèr enim miſit ad * Suſac regẽ Aegypti, petens ſolatia contra eum: iratus vehemẽtèr rursùs cum grandi exercitu Samariam venit, quam & tribus annis duriſſimè obſedit, nonoque regni ſui anno eam cepit, & cum toto populo in ſeruitutem rapuit, tranſtulitque Iſrael in Aſſyrios, ſcilicet ſeptem tribus quæ remanſerant, & poſuit eos iuxta flumen Gozam vltra montes Medorũ & Perſarum, regemq; in Niniue captiuũ tenuit. 4. Reg. 17. Captiuitas Iſraelis.

Tranſlato itaque Iſrael de terra ſua, rex Aſſyriorum de diuerſis regionibus adduxit colonos in Samariam, paucos primùm, poſteà Aſſaradoch populatus eſt terram, & qui habitauerunt in vrbibus eius, omnes vocati ſunt Cuthęi, à quibuſdam potioribus inter eos qui venerant de regione Perſide, quę dicta eſt Cutha à quodã flumine. Greci verò dixerunt eos Samaritas, Hebręi vocauerũt eos Iacobitas, quia ſupplantauerunt Iſrael de finibus ſuis. Qui cùm veniſſent in terrã Iſrael, immiſit Dominus in eos leones, qui interficiebãt eos. Nunciatũ

eſt re

est regi Assyriorum, quòd perirent coloni eius, quia ignorabant legitima Dei Israel: misitque eis vnum de sacerdotibus Israel, & legem Moisis inscriptam literis antiquioribus. Habitabat sacerdos in Bethel, & susceperunt circuncisionem & legitima Dei Israel: nihilominùs tamen deos suos in excelsis colebant. vndè quandoquè Hebræos dicunt sibi propinquos, cùm benè est Hebræis: cùm verò malè, dicebant sibi nihil esse cum Israel.

Finis regni Samariæ.

Migrauerunt itaque Israelitæ illi, & cessauit regnum Israel in Samaria, postquàm regnatum est per annos ducẽtos sexaginta vnum & menses septem, sub regibus decem & octo. Multi autem ex Israelitis tunc confugerunt in regnum Iuda, multi absconderunt se in abditis, & latuerunt in regnis circunstãtibus, qui post regressum regis Assyriorum rediérunt ad propria, & habitauerunt cum Samaritis.

Tobias. Tob. 1. 2. 3. &c.

ANNO eodẽ Tobias propheta sanctissimus ex tribu & ciuitate Neptalim, vir gratia spirituali præstans, cum rege Israel in captiuitatem abductus, in qua pietate ac religione insignis habitus est. hic cùm apud Niniuen cõstitutus, præceptorum patrum suorum non immemor, cùm ægros visitaret, eosque ad patientiã quàm maximè hortaretur, egentibus eleemosynas præberet, desperatos quoquè consolaretur, atq; errantes ad veritatis viam prædicationibus deducere niteretur, cæcitatis plaga tentatus est, pro qua etiàm omnem perdidit substãtiam, & omnium pauperrimus euasit. Cuius patientiam cùm Dominus diù cognouisset, Raphaëlem archangelum ad eum misit, qui eidem visum restituit, & substantiam omnem in decuplum multiplicauit, ac cæteris Iudæis omnib⁹ in rebus antetulit. cùm in eo statu vsq; ad annos duos & centum vixisset, confectus senectute, primò interitum Niniues & instaurationem Hierusalem & templi Domini, ac Christi aduentum prædicens, spiritum Domino reddidit, in Niniue sepultus.

4. Reg. 18. Esa. 36. & 37.

Sennacherib cœpit regnare nono anno regni Ezechiæ, reg. annis vij.

Anno Ezechiæ regis Iuda xiiij. Sennacherib Assyriorũ rex, capta Samaria & filijs Israel in Assyrios trãslatis, assẽdit in terrã Iuda. Erat autem is filius Salmanassar, ingenio ferox. cùm cepisset aliquas ciuitates, misit ad eũ Ezechias in Lachis, dicens: Recede à me, & quod imposueris mihi, faciã. indixit Ezechiæ rex Assyriorum trecenta talenta auri & trecenta argẽti, iurauitq; ꝙ nõ noceret ei. Cumq; non inuenisset Ezechias hãc summã in thesauris in domo Domini & suis, recepit laminas auri quas ipse affixerat in valuis tẽpli. accepit hæc Sennacherib, & mox transgrediẽs iusiurandũ, misit ad obsidendã Hierusalẽ, Tharthã & Rapsacẽ, qui castrametati sunt iuxta aquæductum piscinæ superioris, quæ est in via agri fullõis, abstulerunt ciuibus aquam exterioris piscinæ.

Illi cùm vocãssent Ezechiam ad colloquiũ, noluit exire, sed misit ad eos Heliachim pontificem. Sobnam scribã & Ioachim à cõmentarijs, ad quos loquebatur Rapsaces Hebraicè: Hæc dixit rex magnus Assyriorum ad te ô Ezechia, in quo cõfidis vt audeas rebellare? si confidis in rege Aegypti, inniteris baculo arũ dineo: si spem ponis in Deo tuo, nũquid dij gentium & Deus Israel liberauerunt eos de manu mea? si spem ponis in populo tuo, dabo tibi duo millia equorum, nec poteris apud te inuenire asscẽsores. & rogabant nuncij regis vt loqueretur eis Syriacè propter populum qui stabat super murum. Tunc exclamauit Rapsaces ad populũ: Hæc dicit rex magnus Assyriorum, facite mecũ quod vobis vtile est, nè comedatis stercora vestra, & bibatis vrinam vestrã. egredimini, & trãsferam vos in terrã quæ est similis vestræ.

Cumq; retulissent missi cõminationes has ad Ezechiã, scidit vestimẽta sua, & opertus sacco, ingressus est domum Dñi, misitq; prædictos nuncios ad Esaiam, opertos saccis, iunctis illis sacerdotibus & senioribus populi, dicens: Hæc dicit Ezechias, dies hæc tribulatiõis nostræ est & increpationis diuinæ, ora pro reliquijs, Israel si fortè Deus audiat blasphemiã & vindicet. Et Esaias: Hæc dicit Dñs Ezechiæ, noli timere: eccè ego mittã regi Assyriorũ spiritũ, & reuertẽ in terram suã, deijciãq; eũ gladio in terra sua.

Intereà recessit Rapsaces, & iuit ad regem Assyriorum, qui expugnabat Lobnam. transiuit enim rex ad expugnandam Aegyptum ea mente, vt triumphãs rediret ad euertendam Hierusalem. Cumq; obsediſſet Pelusium, audiuit regem Aethiopiæ Taracham magno cum exercitu venire in auxilium Aegyptiorum: conturbatus, redijt in Iudęam & obsedit Hierusalem: antè tamen misit Ezechiæ terribiles literas comminationis plenas. is cùm clamaret ad Deũ, cõsolatus est eum Esaias, & inter cętera, Tibi, inquit, Ezechia hoc erit signum liberationis tuæ, tertio anno recedet à te Sennacherib non rediturus. prędico autẽ tibi quid facies hoc anno, & quid secundo, vt cùm víderis impleta, scias verũ esse quod prędixi de tertio. comede hoc anno quod repereris, id est, quæ spontè nascuntur, secũdo poma, in tertio anno, fugato hoste, securè seminate, metite & comedite.

Hoc audito, Ezechias gauisus est, & de consilio Esaiæ & sapientũ, obturauit capita fontium extra vrbẽ, & exitus aquarum in Iudęa, nè Assyrij inuenirent aquam. Tunc obturauit Ezechias superiorem fontem aquarum Gion, & auertit eas, vt influerent in piscinam inferiorem, fecitque ante fontẽ Siloẽ quasi stagnum in quo colligerentur aquæ. Redijt Sẽnacherib ab Aegypto, & cùm Iudęam vastâsset, tandèm obsedit Hierusalem. Tum angelus Domini percussit Assyriorũ centum octoginta quinq; millia. Fugit Sennacherib cum decem viris in Niniuẽ, vbi in templo Adramelech & Sarasar filij sui percusserunt eũ gladio, fugientes in Armeniam. successit Assaradon patri.

Liberat angelo Hierosolyma.

Porrò Hierosolymitæ fusis hostibus, spoliauerunt castra. Ezechias licèt hostias Deo immolâsset, canticum tamen ex more non cantauit, ob id ęgrotare cœpit: monuit eum Esaias, vt disponeret moriturus domui suę. Dolens Ezechias quòd filium non haberet, precatur veniam conuersus ad parietem. verùm antequàm Esaias egrederetur partẽ atrij, dixit ad eum Dominus: Redi & dic Ezechiæ, audiui orationem tuam, & vidi lachrymam tuam, eccè sanaui te: die tertio ascendes in templum, addentur tibi quindecim anni. ab Assyrijs liberaberis. Ait Ezechias: Quod erit signum quòd Dominus sanabit me? Cui Esaias: Vis vt ascendat vmbra decem lineis in horologio, an vt reuertatur totidem gradibus? Dedit ergò signũ regi, vtrùm vellet quòd sol staret per spatium decem horarum immobilis, vel rediret totidem. Et elegit rex, vt rediret sol ad orientem, & statim sol est reuersus iterùm per decem lineas, per quas iam descenderat. Ezechiæ prologus.

Tunc fecit Esaias afferri massam ficuum: facieq; inuncta, conualuit Ezechias, ac tertio die ascendens in templum, iuxta veram prophetæ sententiam ait: Ego dixi, in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi, sinè sobole scilicet, quam expectaui: quęsiui orando residuum annorum meorum, vt donaret me Dominus Deus prole, ac pater fierem. Esa. 38.

In illo tempore misit Merodach rex Babylonis literas & munera ad Ezechiam. nam paulò antè rex Medorum & rex Babyloniorum recesserant à Monarchia Assyriorum. Lętatus Ezechias in aduentu nunciorum, & iterùm elatus in animo, ostendit eis omnia quæ habebat in domo & potestate sua, etiàm domum aromatum, in quam inducere gentiles nefas erat. Porrò cùm abijssent legati, venit Esaias ad regẽ: Quid, inquit, dixerunt viri isti, & vndè venerunt ad te? Qui cùm indicâsset ei, dixit Esaias: Eccè dies venient, & auferentur in Babylonem omnia quæ in domo tua sunt, & quæ absconderunt patres tui, sed & de filijs tuis erunt eunuchi in domo regis Babylonij. Respondit Ezechias: Bonus est sermo Domini, sit pax & veritas in diebus meis. Deindè ad exornandam Hierusalem animum adiecit. anno deindè vitæ suæ quinquagesimo quarto moritur, & apud arcem Sion, magno suî desiderio apud omnes relicto, sepelitur.

Sabachon Aethiopiæ rex, quinto Ezechiæ regis anno regnare cœpit: regnauit annis duodecim, qui Bochorin Aegypti regem vicit, & pro eo interfecto regnauit. Sabachon.

Per-

Perdicca quartus Macedonum rex, ſexto anno Ezechiæ regnare cœpit, regnauit annis quindecim.

Meles tertius Lydorum rex, decimotertio anno regni Ezechiæ regnare cœpit, annis duodecim regnauit.

Cardiceas quartus Medorum rex, regni Ezechiæ anno vigeſimo Medis prę̃eſſe cœpit, & prę̃fuit annis tredecim.

Candaules rex Lydorum.

Candaules quartus Lydorum rex, anno vigeſimoquinto regni Ezechiæ Lydis regnare cœpit, regnauit annis decem & ſeptem, vir quidem ignauus & libidini deditus. huic cùm eſſet vxor elegantiſſimæ formæ, vt Herodotus & Iuſtinus referunt, eius pulchritudinem omnibus prędicabat, non cõtentus voluptatum ſuarum tacita conſcientia, niſi etiàm matrimonij ſecreta panderet. ad extremum Gygi ſatelliti ſuo ſpeciem vxoris extollebat. & vt probaret, dixit ſibi eam velle nudam oſtendere. Contradixit Gyges: Here, inquiens, non licet mihi dominam meam nudam conſpicere. mulier enim exuta tunica, & verecundiam paritèr exuit. Rurſum Candaules, Nè cures, non ſciet. ſta ſecũdùm fores cùm aperuerim, & videbis. Gyges effugere non valens, obtemperat, & vt Candaules prędixit, nudã vidit. verùm ille inter exeundum à muliere conſpectus eſt: quæ vt didicit à viro, quomodò eſſet actum, prę̃ pudore tacuit, firmans in animo ſeſe vindicare. Nam apud Lydos probro eſt, etiàm viros videre nudos. Mulier per fidos opportunè vocauit Gygem, dixitque: Vidiſti me nudã: duorum tibi eligendi do optionem: aut enim me & paritèr regnum Lydorum habe, vbi Candaulem interfeceris: aut morieris, vtì Candauli non eſſe obſequendum in omnibus diſcas. Ad hęc Gyges obſtupefactus, rogauit nè talia exigeret, & cùm perſuadere nõ valeret, elegit potiùs viuere, quę̃ſiuitque quo pacto id opportunè fieret. Subornauit mulier, ità vt ſoporatum regem facilè interficeret: obtinuitq; Gyges regnum etiàm oraculo Delphico. nam cùm Lydi indignè ferrent regis caſum atque in armis eſſent, datum eſt oraculum, hunc eſſe debere regem Lydorum.

Cicero 3. offici. 4. hęc de Gyge longè aliter tractat.

Aſſaradon iunior filius Sennacherib, patri in regno ſucceſſit, ipſeque Sennacherib in templo à ſenioribus filijs ſuis Adramelech & Saraſar, vtì paulò antè diximus, obtruncatus eſt, quòd iuniorem eis prętulerat.

Merodach Chaldęum per hoc tempus in Babylone regnâſſe conſtat, qui & ab Aſſyrijs deficiens, Chaldęorum regnum ſibi conſtituit, ſicut & Medorum rex fecerat. hic rex Ezechiæ ægrotanti legatos viſitatiõis gratia cum muneribus miſit.

ANNO regni Ezechiæ vltimo, ſextædecimę Olympiadis ſecũdo, Numa Pompilius poſt Romulũ regnare cœpit, regnauit annis quadragintauno. Mortuo em̃ Romulo, anno ſequẽti rex nullus creatus eſt. Senatores verò alternis imperitabant eo tempore, quod interregnum appellabant. Anno elapſo, viſum eſt omnibus conſtituendam regiam dignitatem. de futuro verò rege diſſenſio incidit, vtro crearetur ex ordine. ſenatorum antiquorum centum, an nouitiorum. poſtremò conuenit, vt alterum fieret de duobus: aut quòd regem ſenatores prę̃ter quàm ſui corporis crearent, aut hoc ipſum nouitij facerent. accipiunt conditionem ſeniores, ſuffragijsq; Numam Pompilium Sabini generis illuſtrẽ virum, deligunt, qui (vt Plutarchus ait) cùm eſſet ingenio ad omnẽ virtutem accõmodatus, ſeipſum magis per diſciplinam, laboremque ac philoſophiam coluit, non ad deteſtandas perturbationes modò, ſed vt laudatam quoquè inter barbaros vim & habendi cupiditatem à ſe pelleret. hic à domo delicias ac magnificos apparatus pellens, omnibus ſe cùm ciuibus tum peregrinis integerrimum iudicem & conſultorem prę̃ſtabat. per ocium autem non ad voluptates & delicias, non ad quę̃ſtus, ſed ad deorum immortalium cultum & ad ipſorum naturam, quantùm ratione poterat, cognoſcendam, ſemetipſo vtens, magnum nomen adeptus eſt: vt Tatius vnica Tatia filia ſibi generum fecerit.

Numa ſecundus Romanorum rex.

ANNO igitur quadrageſimo ętatis ſuę, cùm legati veniſſent pro eo rege

assumendo, primùm non acquieuit.tãdèm instantibus legatis atque rogantibus, nè populus iterùm in seditionem veniret,regnum lacessitus suscepit.eoq; suscepto, confestim populum elatum asperumque ad pacem & ad religionem traduxit.

Ferunt Numam, qui occultiore sapientia prestabat,nullis imaginibus deos coluisse. Videns Numa sinè legibus regnum stare nõ posse, at quia circa leges dandas insistere non valeret,nisi pax esset in vrbe, statìm in principio regni sui fecit in circuitu pacem,quam & habuit toto tempore regiminis sui. Facta pace,constituit templum deo Iano,cuius clausio significaret pacem, vt quasi pax inclusa maneret apud Romanos: eius autẽ aptio significaret bellũ, quasi vt omnes milites qui ad bellum exirent, incolumes reperirentur in eo,reuertentes de prelio. quo facto, totus vacabat legibus ordinandis, tradẽs modum colendi deos, circa cæremonias & sacra intentus. Iani ædes.

Vt autem Romani faciliùs ipsum attenderẽt,impositasq; ab eo leges promptè ijdem susciperent, monitu deæ Aegeriæ omnia se agere prædicabat, quo magìs à barbaris acciperẽtur. eò deniq; ferocem populum redegit, vt qui vi & iniuria occuparet imperium, religione atq; iustitia gubernaret. Mutauit quoq; mensiũ ordines: Martiũ quem Romulꝰ primũ fecerat,tertium posuit,prepositò Ianuario atque Februario, cùm anteà velutì apud cæteras nationes, decem essent tantùm menses.

De Numa dicit August. de ciui. Dei li.7.c.vlt. Cùm quidam bubulcus agrũ iuxta Ianiculum, vbì erat sepulcrum Numæ, araret,sub terra effossa arcam reperit, in qua erant libri septem, in quibus continebãtur instituta sacrorũ, edita à Numa Pompilio diabolo instigante.nam ipse Numa, ait August.hydromantiam facere compulsus est, vt in aqua videret imagines deorum, vel potiùs ludificationes dæmonum, quod genus diuinationis Varro à Persis dicit allatum, quo & ipsum Numam & Pythagoram philosophum vsum fuisse cõmemorat,vbì adhibito sanguine humano,etiàm inferos phibet suscitari. Cùm autem dicti libri inuenti præsentarentur,Petilius prætor vrbanus de authoritate senatûs fecit cremari publicè,quos ideò Numa occultos habere voluit, qa noxios putauit hominibus. ideò senat cremari fecit, quia doctrina eorum videbatur retrahere à religione & cultura deorum,vt dicit Val.Max.Insupèr Numa Pompilius Capitolium à fundamẽtis ædificauit. cætera infrà dicemus, vbì postulabit locus. Hydromantia.

Septem sapientes græciæ. Thales.

Fuêre his ferè temporibus septem illi,quos memorat Græcia,sapientes.Planè Thaletem Milesium primum his tẽporibus floruisse,author est diuus Aug. 18.de ciuit. Dei cap. 24. Primus, ait Cicero de natura deorum, de natura rerum disputauit Callimachus. dicit hũc fuisse inuentorem minoris vrsæ & stellas notâsse. hic dixit a quâ primâ omniũ rerum fuisse causam, eamque in se diuinam habere mentem & omnia producentem.Laërtius fert eum dixisse, Antiquissimum entium est Deus. ingenitum etenim. Optimum entium est mundus, nam opus Dei est. Maximum entium est locus,nam capit omnia. Velocissimum entium est intellectus, passìm etenim currit. Validissimum entium necessitas, dominatur eẽ cunctis. Prudentissimũ entiũ tempus, adinuenit enim omnia. Thaletis apophthegmata.

Solon philosophus è septem sapientibus secundus,patria Athenieñ,ibidèm leges optimas instituit, quas(vt Valerius refert)si Athenienses perpetuò seruare voluissent, sempiternum habuissent imperium.mortuus est in Cypro octogenarius. Solon.

Chilon philosophus,patria Lacedæmonius,tertius è septem fuit. vixit annis 57.hic fortunam ignarũ dixit medicum. Chilon.

Pittacus Mitylenæus philosophus, in re militari strenuus,hic dicebat quòd principatus virum ostenderet. Pittacus.

Bias Prienæus philosophus,è septem sapientibus quintus, in Prienæa vrbe princeps. hic molestius ait, inter duos amicos,quàm inter duos inimicos,iudicare. Nam amicorum quidem alter erit inimicus, inimicorum verò alter amicus. Bias.

Cleobulus Lyndius, è septem sapienti- Cleobulus.

entibus sextus, hic ait: quanto plùs licet, tanto libeat minùs.

Periander. Periander Corinthius, septimus è Græciæ sapientibus: Volentes, inquit, securè tyrannos vincere, oportet beneuolentia fulciri, non armis.

De Homero superiùs generatiõe 32. alia plura videre est. Archilochus in collectaneo de Temporib. ait Homerum poëtam his fuisse temporibus, videlicet olympiade 23. à Troiæ excidio anno 50. illi soli ius tributum emendandi characteres & nomina & linguam Græcam à Cadmo Samothrace proditum ferunt. Homeros plures connumerat diuersorũ temporũ ratione, Smyrnęũ, Chium, Cumęũ, Salaminẽsem, Colophoniũ, Atheniẽsem, Argiuũ, demùm poëtam illũ Męonium.

Octo Homeri.

GENERATIO XLVII.

Manasses rex Iuda. 4. Reg. 21. ANNO à mundi exordio 4490. ín Manasse Ezechię regis filio 47. incepit generatio. duodecim annorum erat, cùm regnare super Iudam in Hierusalem cœpit, & annis 55. regnauit. fecit malum coram Domino. ædificauit enim excelsa quæ dissipauerant patres sui, & erexit aras Baal & lucos, extruxit altaria militiæ cęli in duobus atrijs tẽpli, & posuit idolum in templo Domini, traduxit filium suum per ignem tophet, obseruabat somnia, sectabatur auguria, maleficis artibus inseruiebat, habebat secum magos & incãtatores, sculptile & conflatile posuit in domo Domini. Seduxit itaque Iudam & habitatores Hierusalem, vt facerent malum super omnes gẽtes. Eapropter locutus est Dominus per prophetas, dicens: Eccè ego inducam mala super Hierusalem & Iudam, vt quicunque audiêrit, tinniant ambæ aures eius. delebo Hierusalẽ, sicut deleri solent tabulę. Insupèr & sanguinem innoxium fudit Manasses, donèc impleretur Hierusalem vsque ad os. plateas Hierusalem sanguine prophetarum purpurauit. Esaiam quoquè auum maternum vel affinem suum, eiectum extra ciuitatem, iuxta piscinam Siloë serra lignea per medium secari iussit. qui dum in principio sectionis angustiaretur, petijt sibi dari aquam vt biberet: & cùm nollet ei dari, dñs de sublimi misit aquã in os eius, & expirauit: nec sepeliêrunt eũ in sepulcro prophetarũ, sed

sub quercu Rogel iuxta trãsitũ aquarũ.

Esaias moritur. Tradit etiàm Epiphanius, dum obsideretur Hierusalem, castris apud piscinam Siloę positis, accidit vt ciues & hostes eò liberè descenderent. orauit Esaias, & dum egrediebantur ciues, erant ibi aquæ sicut priùs: cùm verò accedebant hostes, siccabantur aquæ prorsùs, ità vt mirarentur Assyrij. Cumq; in propria persona accessisset Sennacherib, facta est strages supradicta ĩ exercitu ipsius. in tantæ rei memoriam populus glorioſè prophetam sepeliuit in loco prædicto, vt etiàm oratiõibus eius post mortem indesinenter huius aquæ beneficio potirentur.

Immisit ergò Dominus aduersùs Manassen, regem Babyloniorum, qui depopulatus est Iudam, & Manassen vinctum catenis traxit in Babylonẽ, ac pluribus afflixit tormentis. Manasses ad se reuersus, egit pœnitentiam coram Domino. deprecatus est, vt hostem sibi suũ faceret clementem. Exaudiuit Dominus orationem eius, & à rege Babyloniorum liberatus, ad regnum suum reuertitur. Cumque Hierosolymam venisset, cognouit primùm Dominum Deum suum: & priorum delictorũ pœnitens, studuit omnibus viribus ad cultum diuinæ religionis se conferre, templumque purgare, & ciuitatem collapsam resarcire. nec de alio cogitare, nisi vt posset gratias Deo pro dono salutis sibi pstito exoluere. hęc quoq; & populum facere docuit, destruxit aras Baal, altare rursùs ædificauit. & hostias soluens immolauit, sicut Moises culturam diuinam exposuit, posthàc omninò beatam vitam duxit, multosque ad eius exemplũ traxit. Tandèm vbi ea quæ ad sui sceleris emendam peregisset, 74. vitæ suæ anno defunctus est, & in hortis suis honorificè sepultus.

Numæ mors. ANNO 39. regni Manassę, Numa Pompilius cùm vitam peregisset omnem obtemperantibus ciuibus, vtpotè amatus à suis, & à finitimis optatus, in tempus ætatis maximum processit integer, nihil à fortuna conflictatus, facilima morte obijt, annos viuens supra octoginta: prolem quidem relinquens, vt quidam volunt, filios

filios quatuor, filiamque vnicam. ex filia posteà natus est Ancus Martius. moriente eo, luctus fuit in vrbe maximus. iacet autem in Ianiculo trans Tiberim.

Numa Pompilio mortuo, factus iterùm senatus reipub. dominus, in eodem genere regiminis nec inuito populo permanendum censuit. constituit interim vrbi interreges, à quib⁹ deindè is, quem populus omnis prętulit, Tullus Hostilius rex dictus est. Annus autem quo is imperiũ suscepit, secundus erat septimę & vigesimæ olympiadis. hic in ipso initio opus edidit omnium munificentissimum: regionem enim extra sortem bonam superiores reges habuerant. eam Romulus bello quęsiêrat. quo sinè filijs mortuo, succedês Numa possederat: erat enim possessio nondùm publica, sed regię sortis. hãc Tullus his qui nullam sortem haberent, diuidi viritim iussit, satis esse ducens sibi rem paternã ad sacrorum simul domusque impẽdia, eaque liberalitate complexus ciues pauperes, beneuolos reddidit. Collem qui Cęlius dicitur, muro communiuit, dans potestatem qui sinè laribus erant, in eodem loco ædes construere, ipso quoquè in eodem habitante.

Tullus Hostilius.

Inter hęc Cęlius apud Albanos magistratum tenens, secundas Romanorum res ægerrimè ferens, bellum inter ciuitates cognatas parat. Quod vt Albanis suaderet faciliùs, egenis ferocibusque Albanorum latrocinia permisit agere in Romanorum agro, impunitatem pollicitus. sciebat enim Romanos vicissim acturos, & ità euenit, vt incursiones fierẽt hinc indè, alijs interfectis, alijs captis. Tum Cęlius concione vocata, acritèr in Romanos inuectus est. vt legatio fieret ad res repetendas, effecit, quam si Romani negligerent, bellũ indiceretur. erant enim fœdera vrbibus sub Romulo confecta, vt neutra bellum inciperet: sed quæ se lęsam aliquandò quereretur, ab ea quæ lęsisset, iusta reciperet. quod si non cõtingeret, tunc tanquàm solutis fœderibus, bellum alteri inferret.

Cælius alijs Cętius.

Profectis ea causa legatis Romam, suspicans causam Tullus, idem ipse prior facere cogitauit, transferre volens in Albanos culpã & eos prœuenire. Albanos iussit hospitio comitèr recipi, ipse verò negocia simulans necessaria, legatorum aditum subterfugit: ac nocte proxima viros claros Albam legatos mittit, simul cum fecialibus ad res repetendas. hi ante solis ortum manè occurrũt Cælio. in pleno fero conquerentes postulabant, quæ in communibus sponsionibus continebantur. Cęlius autem tanquàm missis à se priùs legatis, Romanos fœdera transgressos abire iubet: ad hęc legationis princeps, priorem se repetere, iustaque denegare Cęlium, ob hoc bellum indici posse. abeunt, ac referunt. quæ cùm audîsset Tullus, legatos Albanorum ad se adduci iubet. Nunciant illi quæ mandârat Cęlius, bellumq; minãtur, nisi iusta impetrauerint. Ego, inquit Tullus, iustum Albanis bellum denuncio.

Albani bell. li origo.

Legatis his dictis abeuntibus, ad bella vtrinquè se accingunt. paratis igitur quibus opùs erat, Cęlius Albanus fortè circiter primam lucem mortuus à suis inuenitur. Cuius in locum dux & impator creatus est Metius Suffetius, qui potítus imperio, in dilationes & moras rem ducendam statuit, accepta occasione opportunissima: nam certò intellexit, Veientes & Fidenates maximas vrbes, ad hoc se parare, vt à Romanis deficerent: & dum inter se Romani atque Albani bello confligerent, seque debilitarent, contractis ipsi copijs vtrosque inuaderent atque suppeditarent. Nec machinatio ista Tullum quoquè latuit, quas ob causas in ipso belli apparatu missis hinc indè nuncijs, in colloquiũ Romani atque Albani conuenientes, pacis mentiõem Metius prior fecit. placuit consilium pacis Tullo, dum perpetuò subsisteret. sed vt hoc fiat, subintulit Tullus, Romanos oportere arbitror communia Albanis ponere quęcunq; habent aut habituri sunt bona: Albanos verò iucundè data accipientes, fieri omnes aut optimos vrbis Romæ habitatores. quòd si illud graue videbitur, consilium vnum designetur vtriusque ciuitatis, vni principatum tradite, & eum quidem eligite, qui beneficijs possit rem publicam augere, hęc igitur ego cen-

censeo, quæ si fiant, tum nos certos & stabiles fore amicos puto. duas autem vrbes qui incolant, æquè vt nunc eminentes, eos nunquàm ego inter se satis esse consensuros reor.

His auditis, Suffetius tempus consultãdi petijt, ac deliberatione facta redijt, itaque respondit: Nobis, inquit, nõ videtur Tulli patriam relinquere, nec patria sacra debere ac locũ ipsum, quẽ paulò minùs quingentis annis patres nostri obtinuerunt, deserere. Nos quidem Tulli principatu Italiæ digni, gentem ipsi Græcam & maximam incolentes exhibemus, Latini generis dominatum obtinemus. Sed & communi lege nepotibus imperare progenitores conuenit, naturaque habet, vt seniores iuuenibus imperent. huic iuri obtemperando, sponte nobis imperio vos cedere æquum est. adde quòd neque ostendere posset aliquis apud nos gentem aliam quàm Græci generis & Latinorum, vos autem Hetruscos, Sabinos & alios sinè laribus quosdam & errabundos suscepistis, ità vt sit iam perpaucum id, quod à nobis descenderit genus. quòd si nos vobis imperio cedemus, esse planè legitimo imperaturum nothum, & Græco barbarum. Nam reges etiàm creatis externos, atque senatûs pars maxima vobis est ex aduenis: postremò vrbs nostra perfecta & ornata, vestra adhuc est inermis, vt nupèr condita ac inexperta. Quis autem non dicat, inexpertis probata, atque sana languidis dominari debere?

Adhæc Tullus: Quicquid, inquit, ex natura ducitur & progenitorum virtute, æquum est Suffeti nobis vobisque esse commune. idem enim vterq; iactamus genus. imperare autem oportere colonijs matres vrbes quasi natura, nec est verum, nec iustè postulatur. in multis contrarium fit, & vt cætera prætereã, Lauinij vestram condiderũt vrbem. coloni estis, an non imperatis illis? Quòd verò generositatem Albanam incorruptam prædicas, nostram alienigenarum permixtione turbatam, neque dignum esse nothos imperare legitimis, aut indigenis aduenticios, aberras. Apud nos imperat, clarisque honoribus apud nos fruitur, nõ qui multa possidet, aut plures gẽtiles potest ostendere, sed quisquis potior est & virtute clarior, nobilior & honoribus dignior apud nos habetur. volumusque ciuitatem habere ciuibus repletã, imitatione Atheniensium, quorum maxima est in Græcis gloria, eoque modo genus regiminis nostri assumim⁹. vrbium em̃ potẽtia, vi militari cõstat: ex multis autem corporibus vires fiũt. Ad summã verò, ab alto vrbs vestra incipiens, & multarum facultatum potíta, in paruam quandam contracta est domũ: at nos contrà ex paruis initijs, breui admodùm tempore, frequentissimam & maximam finitimarum vrbium Romam fecim⁹. his & similibus pro re dictis, postremò, inquit, vnum superesse solum modum firmæ perpetuæque pacis habẽdæ, quo multi olim de principatu seu finibus contendẽtes sunt vsi: certa quadam exercituum parte vtrique decertemus, in pauciſſimum hominum numerum cogentes fortunam belli, & victores alijs imperent.

Placuit sententia vtrique vrbi, & statuerunt armis contentionem dirimere paucorum. De numero quoquè quæsitum est. Tullus, belli iudicium fieri vno Albanorum illustrissimo, cum altero Romanorum optimo: eratque ipse paratissimus pugnare pro patria, in eandẽ ambitionem ducem Albanum prouocãs. cæterùm Albanus paucis decernere rem laudabat, de pugna verò vnius cum altero differebat, ciuitatibus, quãdò de eminentia inter se* differunt, non modò lubricum, sed turpe * est per duo corpora periculum: Ternos autem ex vtraque vrbe electos viros, consulebat in conspectu omnium Albanorum & Romanorum decertare.

* differunt.
* esse

Erant eo tempore trigemini mares Curiatij Albani, trigemini quoquè Horatij Romani, ex duabus sororibus, & quod mirum est, vno & eodem die nati, genere clari, bello strenui, adspectuque pulcherrimi, quibus volẽtibus vtriusq; populi fata sunt cõmissa: anceps & pulchra contentio, exituq; ipso mirabilis, Curiatijs ꝓ Albanis, Horatijs ꝓ Romanis, vtrisq; ꝓ patria certamẽ subeuntib⁹.

Horatij. Curiatij.

Pugna itaque facta, duo ex Horatijs inter-

interfecti sunt, tertio superstite: ex Curiatijs nullꝰ erat occisus, sed omnes tres grauiter vulnerati. qui sanus remanserat ex Horatijs, cogitans se simul tribus resistere non posse, fugam simulauit, vt tres illos ipsum insequentes separaret, quibus abinuicem (vt spes erat) remotis proximum insequentem subitò conuersus occidit, deindè alium superuenientem, demùm tertium: quibus interfectis, reuertitur ad suos cum ingenti lętitia Romanorum, & sic imperium adiudicatur Romanis.

Cùm autem Horatius ille Romam intraret victoriosus, cum spolijs trium Curiatiorum quos occiderat, germana eius videns spolia vnius illorum Curiatiorum, cui iam erat desponsata, sed nõdùm traducta, occurrit in publicũ fratri: Tu, inquit, gaudes homo dirissime consobrinis interfectis, meque miserrima priuata viro. immò, inquit ille, fratres ipsa tuos negligens, procum luges, ac ne clàm quidem, sed in oculis peccans, patriam contemnis, & mihi virtutem exprobras, improba, perosa fratres, atque nostris progenitoribus indigna. His dictis, vt ira tulit, gladium per latera puellæ transegit atque interfecit. Lata est tum lex ad honorem Horatiorum, quæ iubet his qui trigemini sunt filij, alimenta de publico vsque ad pubertatẽ dari.

Postera die vocatis Albanis, consolatus est eos, constituto in imperio duce eorum Suffetio, neque ciuili vlla eorum constitutione mutata. cęterùm qa Fidenates vocati ad excusationem insidiarum in Romanos & Albanos structarum, non obtemperauerunt, immò statim captis armis, clausisque portis, & inita cum Veientibus societate, apertè defecerunt, dicẽtes nihil sibi fuisse cum Romanis commune, ex quo Romulus rex eorum obijt, cum quo fœdus iniêrant. hoc igit nomine Tullus & domesticas armauit copias, & socias accersiuit, venitque Metius plurima adducens & optima auxilia. Tullus ex hac promptitudine Metium laudauit, fecitque eum consiliorum omnium participem.

Hic vir autem in vulgi inuidiam lapsus, tanquàm bello anteà malè gesto, indignum etiàm ducens, se imperium habere alteri obnoxium, rem cogitauit impiam. Missis igitur clàm ad Romanorum hostes literis, erexit eorum animos, & quòd in prelio vnà cum eis aduersaretur Romanis, spem prębebat. Vocatis etiàm primoribus idoneis ad rem occultandam, aperit consilium se habere, Romanis minimè subesse velle, asserens vltimum sibi malorum, infelici republica, se solum felicem esse: opportunitatem verò sibi datam, qua facilè in libertatem Albanos vindicaret. hęc & alia huiusce modi Albanis prędicans, simulque edisserens, quomodò auxiliaturus Romanis, armatus spectator belli fieri possit, ità vt victis Romanis, vincat & ipse, atque Fidenatibus accedat, alioqui à Romanis non recedat. laudantibus autem sententiam omnibus, iureiurando vnumquenque obstringit, & cõcilium dimisit. Metij prodi.

Paulò pòst ad bella paratis socijs, ꝓcesserant Fidenatium & sociorum copiæ, instruebanturque in pugnam acies. Exiêrant econuersò Romani, consistebantque suo ordinę. lęuum quidem cornu Tullus ipse Romanique habebãt aduersùs Veientes. In dextro verò cornu Romanorum, Metius & Albani aduersùs Fidenates ad latus montis collocati erant. Vbi verò appropinquârunt inter se acies, Albani à reliquo exercitu instructos ordines ducebãt in montem: quod aduertentes Fidenates, ac credentes sibi de proditione sponsiones facere, irruunt in Romanos, dextrum cornu scindunt, lęuum verò in summo contendebat. accurrens eques ad regem, laborat, inquit, Tulle, cornu dextrum: Albani autem deserentes aciem, ad sublimia educuntur. ibi Tullus non modò seruauit exercitum, sed res hostium cõtriuit, clamans de industria, Vicimus ô viri inimicos. Albani, inquit, montem hunc nobis occupârunt, vt cernitis, iussu meo. pulchrè septos habemus hostes. ite iam in eos securè. hęc dicens, per acies omnes ibat, inciditque statim Fidenatibus timor proditionis, vt deceptis ab Albano, postquàm neque irrueret in Romanos, vt pollicitus erat. vertuntur, fitque fuga: insequitur rex, perturba-

batos persequitur. Veientes quoquè, postquàm Fidenatium & sociorũ exercitum omnẽ fugere vident, veriti nè circuirentur & ipsi, solutis ordinibus, per flumen seruare se nitebantur, multi perierunt, multi capti sunt. Albanus autẽ vbi clarè iam vincentem vidit, ipse quoquè de monte equitatum suum in fugientes Fidenates vertit, dispersorumq; in fuga hostium plures interfecit.

Cognoscens autem sensum eius Tullus, hancq; alteram proditionem perosus, dissimulat. victoria potitus Tullus, à captiuis etiàm didicit, coniuratiõis ac proditionis Metium esse reum. Noctù Marcum Horatium aduocans, dansque ei exercitum, iubet Albam duci, ingredientesq; murum vt amici, vbi ciues in potestate habuerint, diruere à fundamentis vrbem, nulli prorsùs nec priuato, nec publico parcentes ędificio, prętерquàm sacro, hominem autem nullũ nec occídere, nec lędere.

His dimissis, ductores exercituum reliquos aduocat, vbi & Albanus aderat, vt in victoria communi hilaris. vt verò in tuto se habere Albanos existimauit, exurgens, dixit Horatium cum copijs Albam missum, euersurum, proditionisq; notam Suffetio, nonnullisq; Albanis inurens atq; publicans. Tum se Tullus vlturum, inquit, in conscios, reliquos Albanorum in nullo lędere, prętерquàm in vrbis excidio, sed cum fortunis suis omnibus inter Romanos numerari debere & partem agri recipere, participesq; ciuitatis fieri.

Postquàm autem Tullus edixit, quicunq; erant Albanorum pauperes, gaudebant habitaturi Romę, & agri partem habituri. Deindè Metium iussit, si quid vellet, respondere. non habens autem quid diceret, corpus eius in duas partes lacerari atque distrahi mandauit. constituensq; rex iudicia, proditores omes occídit, ciuitatem Albanorum funditùs euertit, & ciues Albanos indè Romam ad habitandum transire coëgit. Deindè Fidenates vallo cinxit Tullus. ad extremùm coacti sunt se regi dédere, quibus ipse voluit conditionibus, eoq; modo dominus vrbis effectus, defectionis authoribus occisis, reliquos omnia vt anteà sinens possidere, & quam priùs reipub. habebant formam reddens, exercitum dimisit.

Albę euersio.

Fidenates vincuntur.

Sabinos quoquè, qui Romanos homines non obscuros spoliârant, pecuniasq; abstulerant, requisitos, nihil ęqui pro his facere volentes, bello rex Tullus aggreditur, ac tribus grauissimis vicit prędijs. Latinorum verò vrbes à Romanis dissidebant, haud dignantes, euersa Alba, Romanis principatum tradere. requisiuit rex triginta vrbes Albanis obnoxias, vt victoribus Romanis parérẽt. negant illi: ex quo belli apparatus plurimi fiunt, atq; incursiones crebrę, nulla tamen vrbs capta est.

Tulli Hostilij mors.

Inter hęc cùm annos duos & triginta regnâsset Tullus, extinctus incensa domo cum vxore & filijs atque alia familiari turba, conflagrauit per fulmen, vt aliqui volunt. plures autem humanis insidijs esse factum id dicunt. Hic primus Iani templũ aperire cœpit, bellaq; gessit, incipiens ab Alba quæ fuit quasi mater Romæ. hic & primus Romanorum regum fascibus & purpura vti cœpit, ac vrbem adiecto Cęlio monte ampliauit, in repub. quoquè prior censum exegit, & ob continua bella * hostilitatis nomen quęsiuit. *Hostilij

In hac generatione Diocles Medorũ rex, quarto anno regni Manassæ regnare cœpit, regnauit annis 54.

Aglaus cur Gyge felicior.

Gyges quintus Lydorum rex, anno 12. Manassæ, Cãdaule interfecto, regnare cœpit, regnauit annis 36. In amplissimo terrarum regno constitutus, Apollinem Delphicũ consuluit, essét ne quis eo felicior: respõsum est oraculo, Aglaũ Prophodium esse feliciorem. senior hic in angustissimis Arcadię finibus paruũ, sed annuis victibus largè sufficiens prędium colebat, nunquàm ex eo egressus.

Merres Aethiops Aegypti rex, anno 21. Manassæ regnare cœpit. regnauit annis 12. post hunc Stephinatis regnauit annis 38.

Argeus quintus Macedonum rex, anno 20. regni Manassæ regnare cœpit, reg. annis 38.

Ardis sextus Lydorum rex, 49. anno Manassæ regnare cœpit, reg. annis 37.

Archilochus poëta tunc floruit La-

cedęmonius,hic ꝓpter impudicã lectionem à Lacedęmonijs exilio dãnatus est.

Aristodemus musicus tum fuit,qui animã dixit nil aliud quàm harmoniã.

Alcęus poëta Lyricus,patria Mytilenęus,clarus eo tempore est habitus.

Huius & suprà gña. 29. mentio fit.

In hac generatione Sibylla Eriphila claruit in Samo,vndè & Samia dicta est.

In hac gñatiõe anno 47.cœpit regnare in Babylone Ben Merodach, regnauit annis 21.de illo facit mentionem Metasthenes.de hoc inuenitur quòd captiuauit filium Ezechiæ Manassen post mortem Ezechiæ, vt habetur secundo libro Parali.capite 33.

GENERATIO XLVIII.

4.Reg.21. Amon.

ANNO à mundi exordio 4545. in Amon filio regis Manassæ, incepit 48.generatio,qui regnauit annis 12. in Hierusalem,secundùm Eusebium & septuaginta interpretes, sed secundùm Hebręos,duobus tantùm.hic fecit malum coram Domino,sicut pater eius in iuuentute sua fecerat.tandèm per insidias serui sui interfecerunt eum in domo propria.quo comperto,populus ꝓcussit eos qui interfecerunt regem, & sepeliêrunt Amon cum patre suo, statueruntque sibi regem Iosiam filium eius pro eo.Et nota,vbi Hebręi ponunt duos annos quibus regnauit Amon, omittunt decem annos quibus etiàm regnauit absente patre,secũdùm Philonẽ.

GENERATIO XLIX.

ANNO à mundi exordio 4557.quo anno incepit regnare apud Babylonem Nabuchodonosor primus, qui reg.annis 35. in Iosia filio regis Amon,

Iosias rex Iuda iustus. 4.Reg.22.

49.incepit generatio.regnauit Iosias in Hierusalem annis duobus & triginta. octo annos erat natus,quandò regnum adeptus est,qui in ea tenella ętate tantę virtutis & sanctitatis extitit, vt omnibus ante eum regibus tantò excellere visus sit, quantò vel sideribus cęteris sol. ambulauit per omnes vias Dauid patris sui,non declinauit ad dextram neq; ad sinistram.quarto regni sui anno pietatẽ & iustitiã mirabilem in se iam ostendebat.nam populum reuocabat ab idololatria,& opera parua velut senior emẽdabat. Porrò anno regni sui octauo omnẽ ciuitatẽ & prouinciã à cultu idolorum purgauit, vt nullum vestigium idololatriæ supereſſet.Scrutabatur domos,nè quid latentèr remaneret suspectum.in vnaquaque causa iustitiam coluit tanquàm animæ suæ medicinam, misitque in totam prouinciam,vt deferrent ad reparationẽ templi munera vltronea:& pręposuit huic operi Helchiam sacerdotem magnum,Maasiam qui erat supra ciuitatem, & Saphan scribam.factaque est ocyùs reparatio templi fidelitèr. Reparatio templi.

ANNO 13.regni Iosię exorsus est ꝓphetare Hieremias filius Helchiæ,de sacerdotibus Anathot in terra Beniamin, tertio ab vrbe milliario, ꝓphetauit vsq; ad euersionem vrbis 40. & vno annis, pręter illud tempus quo in Aegypto ꝓphetauit in Thannis. Is cùm puer esset, vt sacræ literæ testantur,dixit ei Dominus:Prophetam in gentibus dedi te. qui ait,Ah ah ah Domine,nescio loqui,quia puer ego sum. misit Dominus manum suam,& tetigit os eius,dicens:Eccè dedi verba mea in ore tuo.tunc cœpit prędicare,manè consurgens, & frequentèr stãs in porta domũs Domini,& in atrijs templi,ostendit ei Dominus signa euersionis Hierusalem, quam prędicabat primo signo, signans authorem illius euersionis Deum.ostendit enim ei quasi quempiam vigilantem cum virga,vt damnificaret gẽtes,sicut Dominus vigilabat percutere populum. Hier.i.

Secundò ostendit ei Dominus, quo ministro ad hoc vteretur, per ollam succẽsam à facie aquilonis,dicẽs: Ab aquilone pandetur omne malum super habitatores huius terræ,id est,à Chaldęis, qui iuxta situm Hierusalem, ab aquilone venerunt. In tertia visione ostendit ei Dominus causam euersionis.pręcepit eñ Dominus vt tolleret lumbare suum, & absconderet illud super Euphraten. post multos dies ex mãdato Domini reuertens, inuenit illud putrefactum & nullo vsui aptum.ait ei Dominus:Sicut adhęret lumbare ad lumbos viri, sic adglutinaui mihi domum Israel & domum Iuda: sed quia recesserunt à me fornicando post deos alienos, quasi putrefierent post Euphraten captiui. Hier.13.

Atquì hic propheta ex vtero sanctus,

post

post euersam Hierosolymorum vrbem in Aegyptum à populo suo tractus est, ibidem post multas iniurias lapidatus. festum eius celebratur prima die Maij.

Porrò decimooctauo * regni sui p̃cepit Iosias Helchiæ, vt residuum pecuniæ quæ oblata fuerat ad templi reparationem, conflaretur, & fierent indè vasa ad ministerium Domini. Cumque Helchias omnia diligentèr scrutaretur, inuenit librum Moisis in templo, Deuteronomium scilicet, quem reposuit Moises, quem misit regi per manum Saphan, qui cùm legisset coram rege, scidit rex vestimenta sua. audiuit enim maledictiones scriptas in trãsgressores legis, & crebras comminationes Dei, miratus quòd adhuc esset in terra. Tunc præcepit Helchiæ & viris prudentibus, vt cõsulerent Dominum super se & super populum. qui descenderunt ad Oldã prophetissam vxorem Sellum, quæ habitabat in Hierusalem in secundo ambitu muri, quẽ fecerat Ezechias: quippe cùm non erat præstò Hieremias, siue quòd adhuc negligebatur: respondit Olda: Hæc dicit Dominus, Eccè adducam mala quæ scripta sunt in libro legis super locum hunc, & habitatores eius qui iritauerunt me in cunctis operibus manuum suarũ: regi autem qui misit vos, dicetis: Pro eo quòd audisti verba voluminis, & perterritum est cor tuum, humiliatusq; es, differentur hæc mala, nec fient in diebus tuis, colligam te ad patres tuos in pace: quod non est intelligendum de pace ipsius regis, ipse enim occisus est à Pharaone, sed de pace populi.

Extirpatur idololatria.

His auditis, mittens rex in omnẽ prouinciam, congregauit omnem populũ in Hierusalem: & stans super gradus, legit cunctis audientibus omnia verba libri, percussit fœdus coram Domino, cõpulitque omnes sacramenta præstare, vt leges Mosaicas per omnia custodirent. deleuit aruspices & maleficos omnes, & omnia vestigia idololatriæ redegit in puluerem, etiàm vestigia quædam serpentis ænei, quem contriuerat Ezechias: rupit excelsa, vallem Tophet & ignẽ Moloch, equos quoquè solis & currus, quos depinxerant reges Iudæ in introitu templi iuxta exedram Nathamelech eunuchi, penitùs destruxit. Fecerant enim ibi Iudæi idolum solis, quasi puerum imberbem. Ascendens rex in Bethel, vbi erat altare quod fecerat Hieroboam, combussit ossa sacerdotum & falsorum prophetarum eruta de sepulcris excelsorum, iuxta verbum prophetæ, cuius titulum cùm legisset in sepul- 3. Reg. 13.
cro, præcepit nè mouerentur ossa eius, nec etiàm illius cum quo sepultus erat. idipsum fecit in Excelsis Samariæ, ac in vrbibus Manassæ, Ephraim & Simeon vsque Neptalim, ossa de tumulis excelsorum eruta super altaria comburens, cuncta in puluerem redigens. hoc prædictum erat de Iosia ante annos 361. Et reuersus in Hierusalem, fecit phase, cõ- 3. Reg. 23.
uocans ad illud etiàm filios Israel, qui captiuitatem Assyriorum effugerant, vel aliquo casu de captiuitate rediẽrãt, cùm non esset factum phase tale à diebus Iudicum.

Post hæc ascendit Pharao Nechao 4. Reg. 23.
rex Aegypti contra regem Assyriorum. audiẽrat enim eum iam debilitatũ, quia Medi & Babylonij à Monarchia eius recesserant. primò aggressus est regem *Adremon, qui regnabat tũc in Charchamis. descendit Iosias in occursum eius, prohibens nè transitum faceret per Iudæam. misit Pharao ad Iosiam, dicens: Non aduersùm te venio, ad Euphratem propero, Deus me mittit ad Medos, sine me, nè Deus interficiat te qui mecũ est. Nõ acquieuit Iosias, sed cũ rege * Adre- *Adremmõ
mon componebat acies, vt dimicarent aduersùs Pharaonem. fortè autem dum Iosiæ mors.
trãsisset de curru in currum, qui sequebatur eum more regio, vulneratus est à sagittarijs in campo Mageddon. Mortuum indè plãxit incõsolabilitèr *Adremon rex cum exercitu suo. vndè vulgò dicitur: Erit planctus sicut planctus *Adremon.

Traditur autem quòd iuxta arborem & fontẽ occisus fuerit, quę statim aruerunt. relatus est in Hierusalem, & sepultus in Mausoleo patrum suorum. planxit eum vniuersus populus in Hierusalem, & maximè Hieremias, qui scripsit Threnos, id est, lamentationes, quæ in

exequijs regijs decantabantur.

Helchias. Helchias maximus Hebręorum pōtifex, maximo in precio fuit, qui patrem habuit Sellū, qui fuit Sadoc Azariæ, qui fuit Ioiadæ Zachariæ, qui fuit Achimaas filij Sadoc ſummi pontificis.

Olda prophetiſſa Sellum ſummi ſacerdotis vxor, Helchiæ mater, prędixit Hieroſolymorum euerſionem & populi captiuitatem ſub Ioſia.

Sophonias propheta nonus ex duodecim, per hoc tempus prophetauit, & librum compoſuit, imminentem captiuitatem prænuncians.

Baruch, Baruch Hieremiæ notarius, & celeberrimus vates, & ipſe vnà cum Hieremia librum edidit, Baruch dictum, in quo ciuitatis calamitates & ruinas, ab Hieremia prophetatas, & conſolationē eidem ciuitati de reditu in Hieruſalem denunciat, hunc tamen librum Hebręi non habent. hic cùm librū regi Ioachim legendū obtuliſſet, quia in eodem ſcribebat euerſionem ciuitatis, & quòd ipſe rex Babylonijs ſubderetur, rex librum dirupit & concremauit, Hieremiam & Baruch duris ſupplicijs affecit.

ANNO quarto regni Ioſiæ, poſt mortem Tulli Hoſtilij interrege creato, è patria conſuetudine tum eligitur Ancus Martius, qui ſuſcepit imperium, anno ſecūdo trigeſimęquintæ Olympiadis, anno ab vrbe condita centeſimo & duodecimo: hic rex multa ſacrificia neglecta percipiens, quæ auus ſuus maternus Numa Pompilius conſtituerat, bellatoresque diuitijs auctos, plures Romanorum neque deos, neque agros vt antè colētes, vocata multitudine in cōcionem, venerari eos iterùm diuina poſtulabat, enarrans quas peſtes vrbs ob neglecta ſacra perpeſſa fuiſſet, quodq; rex Tullus non habens quam oportuit horum cuſtodiam, cum corpore corruptis ſenſib⁹ miſerabilitèr periêrit vnà cum genere ſuo, inductionem reipub. conſtitutam Romanis à Numa, laudās vt honeſtam & moderatam, exhibentē quotidianam cuiq; abundantiam. hortabatur agriculturæ & nutritioni pecudum, alijsque operationibus quibus nil adeſſet iniuſti, intendere, ac rapinas

Ancus Martius quartus Romanorū rex.

& violentiam paruipendere: hoc ſtatu conſtituto reipub. ſperans ſe ſempèr ſinè bello & malis acturum vitam ſicuti auum: ſed non habuit reſpondentem fortunam, & pręter ſenſum ſuum coactus eſt bellator fieri, nec vllum tempus aut diem ſinè turbatiōe & ſinè periculo viuere. ſtatim enim cùm ociū quęreret, contemnentes eum Latini, exiſtimantes ignauum, latrones mittebant in finitimam ſibi regionem, miſſiſque ab ſe legatis iuſta petentibus, nihil iuſti inuenit. coactus, in Latinos ducit primū exercitum, vrbem eorum Politorium cepit vi ac incendit, ciues exemplo ſuperiorum regum iuſſit tranſire Romā, Auentinum his habitandum dedit, finitimos populos circitèr xij, Tuſciæ potentes, innumeris cōflictibus concidit. Nec enim vlli ſuperiorum regum belli pacisque artibus inferior fuit: quin & Ianiculum montem vrbi addidit, pontē ſublicium primus Tiberi adiecit, Oſtiā ciuitatem coloniam in ipſo maris fluminisq; confinio, ſextodecimo milliario ab vrbe Roma conſtituit, iam tunc videlicet pręſagiens animo, futurum vt totius mundi opes & cōmeatus illo velut maritimo vrbis hoſpitio reciperentur. carcerem quoquè primò ad terrorē creſcentis audaciæ & medio vrbis loco publico conſtruxit. His igitur ab hoc rege geſtis, ſucceſſoribus ſuis Romam haud paruo potentiorem reliquit: quatuor & viginti annos regno potitus, felicitèr moritur, duos relinquens filios.

ANNO 27. regni Ioſiæ regis, poſt mortem Anci Martij ſenatus, permittēte ei populo regiminis formā, quam vellet, conſtituere, in eadem qua fuerat, manendum cogitauit, interregemque creat. comitijs habitis, multitudo regē elegit Lucium Tarquinium, anno ferè ſecūdo primæ & quadrageſimæ Olympiadis, ab vrbe condita centeſimo trigeſimoſexto. hic Demaratū Corinthium habuit patrem mercantiam exercētem, à quo Lucumo primò vocatus fuit. ſed Romę moratus aliquādiù, Luciū Tarquiniū ſeſe noīari voluit: hic ex ſucceſſiōe paterna diues, Romā veniens, in ciuitatē recept⁹ fuerat, & regi ob virtutes amiciſſim⁹ eſt fact⁹. Sed & patricios beneficijs deuin-

Lucius Tarquinius quintus Romanorum rex.

deuinciens, populareq; multitudinem blandè appellans, ob quas causas, & viuente Martio, habitus est Romanorum omnium clarissimus, morienteq; eodē, dignus est regno inuentus. quo suscepto, primum quidem bellum gessit cum Latinis, eosq; innumeris cladibus afficiens, ad hoc necessitatis induxit, vt ciuitates Latinorum omnes tandèm ad preces conuersæ, bellum deponi postularent, vrbesq; traderent: sicq; potitus vrbibus, moderatissimè se in omnibus gessit, neminem occidens, neq; exulare cogens, mulctansve pecunijs, sed permisit agrum suum eos possidere, atque vti institutis patrijs, iussit autē captos reddi, & si quid damni intulissent in excursionibus, resarcirent. his factis, licere eos amicos esse, sociosq; Romanorum, agētes omnia quęcunq; ipsi pręciperent.

Sequenti verò anno duxit in Sabinos exercitum, quibus Hetrusci auxiliares copias mittunt. Sabini exercitum educunt, & prope Fidenas ad confluentes Anienem & Tiberim bina ponentes castra, pontem construūt ligneum ex scaphis conseptum. Tarquinius verò arte vsus, scaphas parans fluuiales, desuper paleas, sulfur & picem imponens, easq; opportunè dimittēs, impositō igne, pōtem incendit: & dum ad extinguendum Sabini concurrūt, impetum in eos facit exaduersò Tarquinius, vtraque castra capit. partim cęsis, partim submersis atq; fugatis hostibus, relictā in castris prædam militibus diuidendam concessit. captiuos autem multos Sabinorum Hetruscorumq; Romam ducens, in custodias ponit. Sabinos igitur belli pœnituit, ob eam calamitatem legatis missis, in sex annos inducias impetrārunt.

Hetrusci autem irato animo ferentes se victos esse sępiùs à Romanis, & quòd noluerat eis Tarquinius captiuos reddere, decretum faciunt, vtì omnes Hetruscorum vrbes communitèr bellū Romanis inferant. his pactis, educunt copias, atque traiecto Tiberi, Fidenas per proditionem capiunt, quam tamen paulò pòst Romani recuperant, captis præsidiarijs militibus. inter Fidenates autem authores defectionis, alij virgis cæsi sunt, alij decollati, alij exilio mulctati. deindè Hetruscis multis pręlijs fusis atque superatis, hi qui in vrbibus erāt prudentissimi, vnà omnes dissolutionē belli agere decreuêre, emittuntq; æuo maximos ex quaque vrbe, penès quos esset pacis conditionumque potestas omnis. Audiens autem eos Tarquinius multa differentes, vnum solum se velle ab eis discere, an se victos ipsi cognoscerent, vrbesq; ei permitterent, respondētibus verò eis conuenientia, lętus ipse ait: Nunc audite quibus ego conditionibus dissoluā bellū: ego nec Hetruscorum quenquam occidere, nec proscribere, nec rerum ablatione mulctare aliquem instituī, vrbesque omnes dimitto sinè prędidio minimeque tributarias, sui quoq; iuris esse: hęc dans omnia, adesse mihi principatum vrbium vestrarū volo, sed volētibus vobis potiùs quàm inuitis, his potiri volo. Nunciate igitur hęc ciuitatibus, inducias do interim competentes. Dedunt se Lucio Tarquinio Hetrusci.

His acceptis, legati abiêre. post paucos dies redeunt, insignia principatūs quibus ipsi reges suos adornabant, apportantes, coronam aureā, sellam eburneam, sceptrū, habēs supra caput aquilam, tunicamq; purpuream, cum signis aureis, amictum purpureum varium: & vt aliqui volunt, tulêre duodecim secures, sumptas ex vrbibus singulis singulas: simul & imperium tradidêre. Solebat enim quondàm vniuscuiusq; vrbis regi lictor prędire, securem simul cum virgarum fasce ferens. Hetruscus mos.

Tarquinius autē non statim est vsus his, sed ad senatum populumque Rom. reijciens, an hęc essent accipiēda. Quæ, postquàm omnes voluêre, suscepit: deinque ad vltimum vsque diem vitæ & veste indutus est purpurea picta, habensq; sceptrum eburneū, in sella sedit eburnea, atq; lictores duodecim, totidē secures cum virgis, ius dicenti ei adstabant, & euntem prędecedebant. Bellū igitur quod Tarquinio aduersùs Hetruscos fuerat annos nouem, hunc finem habuit.

Vna verò relicta gente Sabinorum, quæ de imperio cum Romanis contenderet, bellicosa, regionemq; possidente magnam, Tarquinius illis indicit bellū,

Sabini. quòd inducias temerâssent. Sabini lętè bellum susçipiunt, durauitque bellum hoc annos quinq; continuos, per quo agrum hostilitèr vtrique populantes inuicèm & multa parua magnaq; pręlia committentes, perseuerârunt, rarò quidem felicitèr gerentibus rem Sabinis. Igitur Sabini tandèm omnes vires educentes, obuiàm ire hostibus parant, mori satiùs existimantes, quàm seruire. diuidunt copias in bina castra. Rex verò Tarquinius contrà tres constituit legiones, totidem ponens castra. Romanos ipse ducebat, Aruntem verò fratruelem suum, Hetruscorum declarauit ducem. Latinis autem cęterisque socijs prępecit virum bello insignem, consilio valentẽ, hospitem & finè vrbe. nomen erat illi proprium Tullius, agnomen Seruius. Cùm vtrinquè parata sunt ad certamẽ opportuna, descendunt in pugnam, tãdèm cęsis multis, Sabini fugam ineunt, ac vtriusque castri rex fit dominus.

Campestria iam finè metu rex obtinens, prędam militibus diuisit: & dum illos rursum inuadere statuit, Sabini cõmuni vsi sententia, priusquàm in periculum euersionis venirent, ex vnaquaq; vrbe Sabinorum pręclari viri regem adeunt, rogantes vti moderatas faceret reconciliationes. Ille autem deditionem amplectens finè periculo, & obedientiam eius gentis, icto pacis fœdere ijsdem cõditionibus, quibus anteà cum Hetruscis egerat, captiuos illis omes finè precio reddidit. His bellis virtutem suam pręclarè ostendit.

Pacis autem tempore popularem ipse turbam studens familiarem facere, huiusmodi beneficijs allexit: electos centũ ex omni populo patricios effecit, & in numerum senatorum constituit, & sic senatores fuêre ttecenti. Deindè ad sacra conuersus, numerum Vestaliũ virginum ampliauit, forum quoquè ornauit officinis, ac muros vrbis rudibus vilibusque structuris ędificatos, primus cœpit saxis magnis formatis ad regulam construere, cœpitque fossas etiàm cloacis ducere, per quas fluens ex compitis aqua omnis, fertur ad Tiberim. mandauit quoquè rex templum extrui Ioui, Iunoni & Dianę, quod in bello Sabino vouerat. circum ędificauit. ludos instituit.

Volebat autem tres alias designare tribus, sed obstitit ei Nauius, haud mouere quidquam ex constitutis à Romulo. Erat autem Nauius augur probatissimus, licèt ex collegio augurum non esset, augurandi tamen arte pręcellebat. prohibitus rex ab instituto, ęgrè tulit. Nauium experiri conatus est. vndè vocato eo in publico foro, quo falsum vatem demonstraret, quęsiuit à Nauio, fieri ne posset quod ipse mente conceperat. ille expertus, respõdit posse. atquĭ hoc, inquit rex, agitabam, an cotem illam secare nouacula possem. Augur, potes ergò, inquit. Tarquinius nouaculam ad cotem applicans, cotem secuit. Nauij augurium memorabile.

Ad hęc Tarquinius erubescens, à tribuum institutione abstinuit. deindè Nauium, vt omnium DEO charissimum, amplexus est. Rex Tarquinius prohibitus iam bellicis operibus ob senectutem, octogenarius enim erat, dolo interfectus à filijs Anci Martij, moritur. causas alij alias fuisse scripserunt. verisimilior appáret: Ancus Martius tutorem reliquit filijs huobus Tarquinium. cùm autem de electione regis tractandum esset, illos tutor venatum misit, regnum ipse petijt, & obtinuit: filios Anci Tarquinius in multis posteà honorare voluit, tamen propter iniuriam sibi factam, & quia nullum eorum substituerat, sed Seruium Tullium, cui filiam suam desponsauerat, in eum conspirant, & duos pastores assuetos ferramentis agrestibus dimicare, ad hoc delegerunt, vt eum interficerent, qui ex condicto inter se litigantes, appellauerunt regem: cùm admissi fuissent in cõspectum regis, & rex in vnum illorum conquerentem intenderet, alter eleuata securi, regem in capite percussit & occidit. hoc facto, extrà se proripiunt. ità rex annos octo & triginta regnans, moritur. interfectores verò compræhensi: qui principes insidiarum indicant, morteque pòst mulctantur digna. Tarquinius interficitur.

Per hęc tempora regnante apud Romanos Tarquinio Prisco, post aureum seculum paulominùs mille quingentis annis,

annis, vt refert Ioannes Annius Viterbiensis, anno ante * crematam vrbem ducentesimo, Galli transcensis alpibus, mira multitudine gētium sensim à trāspadana regione pepulerunt Tuscos ab imperio, deìn à cispadana, donèc Rhetus ab eis pulsus, etiàm à cispadana coactus est ducere colonias Tuscas in Rhetios, vt omes historici cōsentiunt, & ab his Gallia Cisalpina est dicta. Hęc ille.

Gallorum transitus in Italiam.

De his refertur ab alijs: Galli Celtici, cùm eos non caperet terra quæ genuerat, trecenta hominum millia ad sedes nouas quęrendas accesserunt, & eorum portio in Italia consedit: ibiq́ue masculis omnibus interfectis, eorum fœminas duxerunt vxores, è quibus liberos suscipiētes, habitu, lingua & moribus patrios ritus imitantes, purissimi effecti sunt galli, & vniuersa prouincia Cisalpina appellata.

ANNO quintodecimo regni Iosiæ, Cyaraxes Medorum rex septimus regnare cœpit, & regnauit annis xxxij. qui Niniuē ciuitatē omninò subuertit & deleuit, iuxta verbum Tobię, qua deleta, Assyriorū regnū omninò cessauit.

Cyaraxes aliàs Arsaces.

Sadiates rex Lydorum, xix. regni Iosiæ anno regnare cœpit, & regnauit annis xv.

Pherecydes Syrus natione, philosophus egregius hoc tempore floruit.

Pherecydes

Simonides Gręcus poëta, clarus habetur. hic dicere solitus, fortuna innocentem sępè deserit, spes bona nunquā.

Floruit per idem tempus & Stesichorus Lyricus poëta.

Arion citharœdus optimus in Lesbo insula claruit. hic cùm arte sua multas diuitias in Italia & Sicilia congregâsset, Corinthum remeans, in mari à nautis pręcipitatus est, sed à delphino pisce exceptus, in Laconiam ante nautas deportatus, Corinthum adijt: vbi re sua cognita, & illis supplicio traditis, omnia bona recuperauit.

Sappho item * poëtrix, quæ plectrum prima inuenit, his temporibus floruit.

*Poëtria,

Phalaris tyrannus Agrigētinus, authore Eusebio, hoc tēpore fuit, cui Perillus Athenienſis tormentum taurum æreum fabrefecit, quod artifex ipse primus experiri coactus est.

GENERATIO L.

ANNO 4589. à mundi exordio, per lineam Christi ab Ioachim, qui & Heliachim, filio Iosiæ regis Iudę, quinquagesima incepit generatio. Is regnauit in Hierusalem annis vndecim. nam patre Iosia, à Nechaone rege Aegypti, cum quo inuito erat congressus, occiso, pro eo filius eius Ioachas, spreto fratre primogenito, surrogatur. sed veniens Pharao Nechao rex Aegypti in Hierusalem, amouit eum, & abduxit eū secum in Aegyptum: imposuit tributū terræ centum talenta argenti & vnum auri, constituitq́ue pro eo regem fratrem eius primogenitum Heliachim, sibi tributarium: Quoniam tres filios genuit Iosias, authore Philone, Ioachaz eum, qui mortuo patre tres menses regnauit, Ioachim, tum Ioakin: siue hūc, siue illū Iechoniæ nomine Apostolus intelligit, dicens Iosian genuisse Iechonian & fratres eius. Sunt tamen & qui Mathathanian siue Sedechian Iosiæ filijs connumerent, nescio an sacrorum librorum authoritate probari possit.

Iechonias seu Ioachim.

Matth. 1.

Porrò Ioachim xxv. annorum erat cùm regnare cœpisset, homo flagitiosus & idololatra. Mirum quòd tam bonus pater tot flagitiosos genuerit filios. Hic igitur principatu inito, in omnem turpitudinem prolapsus est, quem cùm argueret Vrias propheta, comminatus est ei valdè, ità vt Vrias fugeret in Aegyptum. misit autē post eum Ioachim. & reductum morte turpissima interfecit, omnes etiàm templi ministros depulit atque fugauit, necnon auaritia sua omnia expilauit.

Porrò anno quarto Ioachim, dixit Hieremias populo: A tertiodecimo anno Iosiæ prodidi verba Domini, qui est annus xxiij. nec auditus sum. Quin ait Dominus: Adducam seruum meum Nabuchodonosor super terram hanc & affinem, seruiet ea regi Babyloniæ lxx. annis, quibus impletis, visitabo rēgem Babylonis atque terram Chaldæorum, illorum iniquitatem & nequitiam ponam in solitudinem sempiternā. Mirabantur populi de tāta audacia loquēdi. nam in principio regni Ioachim cùm in atrijs tēpli dixisset, Hęc dicit Dñs,

Hieremiæ prophetia.

Dabo domum hanc ſicut Silo,& vrbem hanc in maledictionẽ:apprẽhenderunt eum ſacerdotes & prophetæ & omnis populus,dicentes:Morte moriatur. Et aſſcenderunt de domo regis principes Iuda,ſedentes in porta domûs Domini, accuſantes eũ.qui reſpondit:Dominus me miſit vt prophetarem aduersùs locũ iſtum.eccè in manibus veſtris ſum.facite quod rectum eſt in oculis veſtris.Liberauerunt eum principes è manibus populi, & maximè Aicham filius Saphan, dicens, quòd Michęas Demoraſthites in diebus Ezechiæ ſimilia prędicâſſet, & multi prophetæ in diebus regum, nec aliquid ab eis perpeſſi ſunt, ſed honorati. clauſerunt tamen principes Hieremiam, nè publicè prędicaret.

Dixit autem Dominus ad Hieremiam:Tolle volumen,& ſcribe quę locutus es à diebus Ioſiæ. Conuocauit Hieremias Baruch, qui ſcripſit ex ore Hieremiæ omnes ſermones Domini. Huic dixit: Clauſus ſum, nec valeo ingredi domum Domini, ingredere ergò tu, & lege quæ ſcripſiſti, in die ieiunij audiente populo. Fecit hoc Baruch,legitq; vniuerſa in domo Domini. Quin & in anno quinto Ioachim, cùm prędicaretur ieiunium omni populo in Hieruſalem, & vniuerſis qui confluxerant de Iuda, legit Baruch ſermones Hieremiæ in portæ introitu. Quos cùm audiſſet filius Gamariæ Michęas, deſcendit ad principes ac ſeniores domûs regis, ac renunciauit omnia hęc.quarè aduocauerunt ad ſe Baruch. Qui cùm legiſſet omnia verba coram eis, obſtupuerunt & dixerunt ei:Abſcondere tu & Hieremias. Ingreſſi autem ſunt ad regem. cumque legiſſet filius Nathaniæ tres pagellas vel quatuor,ſcidit eas.tum exuſtum eſt volumen integrum, quibuſdam tamen improbantibus hoc. Pręcepit rex ſeruis ſuis, vt comprẽhenderent Baruch & Hieremiam. Dominus autẽ abſcondit eos.

Dixit iterùm Dominus ad Hieremiam: Scribe rursùm in volumen omnem ſermonem quem combuſſit Ioachim, & ſuperaddes plura, pręcipuè ea quæ dicit Dominus contra eum. Non erit ex eo qui ſedeat ſuper ſolium Dauid,& cadauer eius proijcietur ad æſtum & gelu, non plangent eum frater & ſoror,non concrepabunt ei, Væ Domine: ſepultura aſini ſepelietur, putrefactus extra Hieruſalem, & plura huiuſmodi. iuuat enim ea pro rei memoria narrare modò.

Deindè aſſcendit Nabuchodonoſor in Iudęam, & depopulabatur eam. Rechabitæ autem qui habitabant in tabernaculis ſeorsùm ab omnibus, timẽtes,aſſcenderunt in Hieruſalem vt ſaluarentur. Et dixit Dominus ad Hieremiam: Introduces omnes Rechabitas iuxta domum Domini. quos introduxit in gazophylacium filiorum Ennõ, & poſuit coram eis ſcyphos & calices plenos vino,dicens:Bibite vinum. qui reſponderunt: Non bibemus, quia Ionathas filius Rechab pater noſter præcepit nobis,dicens: Non bibetis vinum vos & vxores veſtræ & filij vſq; in ſempiternum:domum non ædificabitis,ſementem non ſeretis,vineas non plantabitis, in tabernaculis habitabitis cunctis diebus. Rechabitæ

Tunc ait Dominus ad Hieremiam: Dic habitatoribus Hieruſalem, nunquid nõ accipietis diſciplinam, vt obediatis mihi ſicut Rechabitæ patri ſuo? propterea inducam ſuper vos mala,ſtirpis verò Rechab non deficiet vir ſtans in conſpectu meo. Porrò cùm aſſcendiſſet Nabuchodonoſor in Hieruſalẽ, cepit Ioachim, & ligauit eum, trahebatque ſecum,& nobiles cum eo.In itinere verò impoſuit ei tributum, & remiſit eũ in Hieruſalem,ſed obſides traxit ſecum,pueros de ſemine regio, Danielem & tres pueros. pręſtitit ei Ioachim tributum tribus annis.ſed cùm audiſſet quòd rex Aegypti rebellaret contra Nabuchodonoſor, negauit tributum quod promiſerat. Aſſcendit rex Babylon in Hieruſalem ſub iure fœderis, & non ſeruauit fidem intromiſſus,ſed iuuenes fortiſſimos quoſque occidit vnà cum rege Ioachim:quem & ante muros inſepultum proijci iuſſit. Daniel & ducitur. Ioachim perimitur.

GENERATIO LI.

ANNO 4600. à mundi exordio, per lineam Chriſti,in Ioachin filio*Ioſię,quinquageſimaprima incepit gene-

Ioachin, alias Iechonias rex.

generatio. Hunc Ioachin seu Iechonian, occiso fratre, regem constituit: decem & octo annorũ erat cùm regnare cœpisset, tribus mẽsibus regnauit: vixit autem postea plùs q̃ xl. annos. Ioachin seu Iechonias cùm primùm regnare cœpisset, repentè timor Babyloniorum regem inuasit, nè fraternæ necis memor esset Ioachin, ideoque confestim exercitum in Hierusalem misit, & eum in vrbe obsedit. Ipse autem cùm esset vir bonus, nolens ciuitatem perdere, consilio Hieremiæ vsus, se cum matre omniq; domo & reliquis eius principib⁹ vltroneus Nabuchodonosori tradidit: iure tamen iurando recepto à rege, quòd sibi & ciuitati nihil mali fieret, sed non seruauit sibi fidem rex: præcepit enim ipsum & matrem eius & omnes amicos fortes Israel, ligatos ad se adduci, qui omnes (vt scribit Iosephus) fuerũt 10832. Et haud longè pòst posuit Nabuchodonosor Ioachin apud Chaldæos in carcerem, vbi mansit vsque post mortem regis, qui Iechonias post transmigrationem, vt scribitur in euangelio, genuit Salathiel. Tulit quoquè rex Babylonię vniuersa vasa aurea de domo Domini, & thesauros de domo regis, & transtulit in Babylonem. quia verò spontè se tradidit iste Iechonias cum suis, transmigrâsse propriè dicatur: alij verò qui posteà per violentiam abducti sunt, captiui dicuntur seu desolati, inter quæ magna est differentia.

Sedechias rex constituitur.

Abducto itaq; Iechonia, Nabuchodonosor statuit in locũ ipsius patruum ipsius Mathathanian, vt seruiret ei sub tributo, interposita iurisiurandi religione: & mutato nomine, vocauit eũ Sedechiam. vndecim annis regnauit, & fecit malum coram Domino. erat enim superbus, adhærere statuit Aegyptiorum regi, contempto iureiurãdo, deceptusq; à falsis prophetis. quẽ hoc signo arguit Dominus, dicens ad Hieremiam: Descẽde in domum figuli. descendit, & figulus fecit opus super rotã, quod dissipatũ est, & cõuersus, fecit de eodẽ luto aliud vas, sicut placuit. Dixit Dñs ad Hieremiam: Dic domui Iuda, nunquìd sicut facit figul⁹, potero facere vobis, vt dispersi-

Hier. 18.

dã vos, & pœnitentes ædificẽ & plantẽ?

Factum est autẽ in anno quarto Sedechiæ, miserunt ad eum nuncios rex Edom, rex Moab, rex Tyri, rex Ammõ, rex Sidonis, petentes vt paritèr fœderati, negarent tributum regi Babylonis. Quod nè fieret, propheta vetuit. Nam dixit Dominus ad Hieremiam: Fac tibi catenas ligneas, & pones vnam in collo tuo, & alias quinq; dabis in manus nũciorum quinque regum, coram Sedechia dicens: Hęc dicit Dominus quinq; regibus & regi Iudæ, ego feci terram, & dedi eam ei qui placuit, & nunc dedi omẽs terras istas in manus Nabuchodonosor serui mei: gentẽ autem & regnũ quod non seruierit ei, gladio, fame & peste visitabo. nolite audire verba prophetarum dicentium, non seruietis regi Babyloniorum, nè pereatis cum eis. Hier. 28.

Et cùm complêsset Hieremias mandatum Domini coram Sedechia, Ananias propheta de Gabaon, tulit catenã de collo Hieremiæ, & confregit eam, dicens: Hęc dicit Dominus, sic confringam iugum Babylonis post duos annos dierum, & referri faciã omnia vasa Domini, reducam omnem transmigrationem Iudæ. & ait Hieremias: Amen. sic faciat Dominus. q.d. idipsum vellẽ. Veruntamen audi Anania, nõ misit te Dominus, & confidere fecisti populum istum in mendacio, propterea morieris hoc anno post duos menses dierum. & mortuus est Ananias anno illo.

Territus autem Sedechias ob mortem Ananiæ, misit nuncios in Babylonem cum tributo, misit & Hieremias epistolam per nuncios secretò ad omnẽ transmigrationem, dicens: Hęc dicit Dominus, ædificate domos, & plantate hortos, ducite & tradite nuptui, quęrite pacem ciuitatis ad quam vos transmigrare feci, orate Deum pro eo, quia in pace illius erit pax vestra: non vos seducant prophetæ qui in medio vestrî sunt, qui promittunt vos in breui redituros: quia cùm cœperint impleri in Babylone lxx. anni, reducam vos ad locum vestrũ. Hęc aũt dicit Dñs ad Achab filiũ Chuliæ, & ad Sedechiã filium Maasię, qui prophetant vobis mendacium: Tradam eos in Hier. 29.

manus

manus regis Babylonis,&percutientur in oculis veſtris,aſſumetur prouerbium dicentium:Ponet te Dominus ſicut Sedechiam & ſicut Achab, quos frixit rex Babylonis igne, pro eo quòd mœchati ſunt in vxores amicorum ſuorum, & locuti ſunt in nomine meo quod non mandaui.

Cumque rediſſent nuncij de Babylone, attulerunt literas ex parte pſeudoprophetarum ad ſacerdotes in Hieruſalem,in hęc verba:Poſuit vos Dominus in domo ſua ſuper omnem virum arrepticium & prophetantem,vt mittatis eum in neruum ac carcerem: nunc quarè non increpatis Hieremiam,qui dicit nobis, Aedificate domos, quia nõ redibitis? legit Sophonias epiſtolã coram Sedechia in auribus Hieremiæ, & ait Hieremias:Hęc dicit Dominus, Super eos quos tranſmigrare feci, viſitabo verbum bonum, vt reducam eos: ſuper vos autem qui non eſtis egreſſi cum eis, immittam gladium, famem & peſtem, & ponam vos quaſi ficus malas quę comedi non poſſunt. Oſtendit enim Dominus mihi ſignum, eccè duo calathi pleni ficubus poſiti ſunt ante templum: & dixit Dominus: quid tu vides Hieremia? dixi, ficus bonas valdè, & ficus malas valdè. ait: Sicut ficus hæ bonæ, ſic cognoſcam tranſmigrationem, reducã eos in terram hanc: & ſicut ficus peſſimæ, ſic dabo Sedechiam & reliquos qui remanſerunt in hac vrbe, in vexationẽ & opprobrium omnibus regnis terræ. Dixit iterùm Dominus ad Hieremiam: Vade & accipe lagũculam figuli teſteam, duces tecum de ſenioribus ſacerdotum & de ſenioribus populi ad vallem filiorum Ennon, & conteres lagũculam in oculis eorum, dicens: Hęc dicit Dominus, ſic conteram locum iſtũ. Venit Hieremias de Tophet, & ſtetit in atrio domûs Domini, & dixit ad omnẽ populum:Hęc dicit Dominus, eccè inducam ſuper hanc ciuitatem mala quæ locutus ſum aduersùs eam.

Hier.24.

Phaſſuris impietas.

Indignatus Phaſſur ſacerdos, percuſſit Hieremiam, & miſit eum in neruum. cumque illuxiſſet in craſtinum, eduxit Phaſſur Hieremiã de neruo. cui ille: Nõ Phaſſur vocauit Dominus nomen tuũ, ſed pauorem: ducéris enim paués in Babylonem.

ANNO quinto Sedechię prophetabatur Ezechiel in Babylone, cùm accepiſſent captiui epiſtolam Hieremiæ. At nono Sedechiæ anno Nabuchodonoſor obſedit Hieruſalem, quòd negaretur tributum. miſit Sedechias ſacerdotes ad Hieremiam, vt interrogaret Dominum, ſi fortè miſericordiam faceret. reſpondit Hieremias, venturum Sedechiam in manum Babyloniorum cum populo, quem percutiet in ore gladij abſque vlla miſericordia. Hier.34.

Porrò rex Aegypti egreſſus eſt cum exercitu, quaſi ſoluturus obſidionem Hieruſalem. occurrit rex Babylonis, & fugauit eum de Syria. Cumque ſic diſceſſiſſet ab Hieruſalem Nabuchodonoſor, illuſerunt falſi prophetę Hieremię, dicentes: Non reuertentur Babylonij, ſed redibit tranſmigratio cum vaſis Domini. Contra hęc Hieremias: Tradetur, inquit, Sedechias in manu regis Babylonis, loquetur os eius cum ore ipſius, oculi eius oculos illius videbunt, & in Babylonem ducet Sedechiam. impij verò dicebant Hieremiam à mente exceſſiſſe.

Fuga rex Aegyptius Sedechiæ auxiliatus.

Porrò Hieremias ſtrauit aſinum, vt egrederetur ad Anathot vicum ſuum, qui viginti ſtadijs diſtat ab Hieruſalem. Cumque peruenisſet ad portam, cuſtos portæ Ierias apprehęndit eum, dicens: Ad Chaldęos profugis? & duxit eum ad principes, qui cęſum miſerunt in carcerem, qui erat in domo Ionathæ ſcribæ, vbi ſedit diebus multis. Venit ad eum Ananeel, filius Sallum patrui ſui. Is ait: Eme agrum meum qui eſt in Anathot. tibi enim competit hęreditas, tanquàm ppinquiori. Intellexit Hieremias quòd verbum Domini eſſet, & emit agrum, appendens ſeptem ſtateres & decem argenteos, adhibuitq; teſtes, ſignãs ſtipulationes & rata, reſcriptum librum fecit apertum in oculis Ananeel, quem dedit Baruch, dicens: Sume librum emptionis ſignatum, & librum hunc qui apertus eſt, & pone eos in vaſe fictili, vt permanere poſſint diebus multis. Hęc enim dicit Dominus: Adhuc poſſidebuntur agri & vineæ in terra iſta, de qua Hier.32.

qua vos dicitis, deserta est, eccè ego cõgregabo eos de vniuersis terris ad quas eieci eos, ad locum istũ, habitabũt confidenter, & feriam cum eis pactum sempiternum.

ANNO verò nono Sedechiæ, redijt Nabusardã princeps exercitûs Babylonij, & princeps Nabuchodonosor cum eo, circundederuntq; Hierusalẽ, & cõstruxerũt in circuitu eius munitiones, & clausa est ciuitas decem & octo mẽses. Perterritus itaque Sedechias, tulit Hieremiam de carcere, interrogauit eũ in secreto, dicens: Putás ne est sermo à Domino, quia rediêrũt Chaldęi? Qui respondit: In manus regis Babylonis tradéris. sed obsecro Domine mi rex, nè remittas me in carcerem Ionathæ, nè moriar in eo. Prȩcepit rex vt traderetur in vestibulum carceris, & daretur ei torta panis quotidiè, excepto pulmento, donèc consumerentur omnes panes de ciuitate.

Clamauit autem Hieremias in vestibulo carceris: Qui remanserint in ciuitate, fame aut gladio peribunt: qui confugiunt ad hostes, quodammodò mortem declinabunt. cõuenerunt principes & seniores ad regem, dicentes: Rogamus vt moriatur homo iste. de industria enim dissoluit manus bellantium. planè mentitur, cùm dicit: Sedechias vinctus ducetur in Babylonem. Ezechiel enim in Babylone prophetauit, dicens: Sedechias non videbit Babylonem. & dixit rex ad eos: Eccè ipse in manibus vestris, nec enim fas est regem vobis quidquam negare.

Mittitur Hieremias in lacum.

Tulerunt ergò Hieremiam, & deposuerunt eum cum funibus in lacum Helchiæ, in quo non erat aqua, sed lutum, vt morte propria suffocatus periret. Erat propheta in luto vsque ad guttur, quod erat ei amarius omni morte. tunc Abdemelech Aethiops vir eunuchus, secretò dixit ad regem: Peccare te fecerunt viri isti grauitèr. Qui respondit: Tolle tecum triginta viros, & leua prophetam de lacu antequàm moriatur. Qui assumptis viris, tulit pannos veteres, & submisit eos in lacum per funiculos, dicens ad Hieremiam: Pone pannos veteres sub cubito manum tuarum & super funes. sic eduxerunt eum de lacu, vocauitque eum rex secretò ad ostium tertium, quod erat in domo Domini, & ait: Quęso nè abscondas à me aliquid. Qui respondit: Si consilium dedero tibi, non me audies, sed interficies me. Iurauit ei rex, viuit Dominus, non occídam te, neque tradam in manus virorum qui quęrunt animam tuam. Ait Hieremias: Si exiêris ad principes Babylõis, saluus eris tu & domus tua, & ciuitas hęc non succendetur: alioquì succendetur, & tu cum domo tua non effugies manus eorũ. Ait rex: Facerẽ quod dicis, sed timeo cõtribules qui transiêrunt ad Chaldęos, nè fortè accusent me, & tradar in manum eorum, & illudant mihi. Ait Hieremias: Non tradéris. Tunc rex inquit: Nullus sciat verba hęc. si quęsiêrint à te, quid locutus est tibi rex, dices: prostraui me coram rege, nè reduceret me in carcerem.

Porrò defecerunt victualia in ciuitate, adeò vt mulieres comederent paruulos. Capta est autem ciuitas vndecimo anno Sedechię, quarto mense, nono die, secundùm Hieronymum. quinto die aperta est ciuitas circa mediam noctem. Fugit autem Sedechias cum omni domo sua nocte, & principes amici eius per hortum regis in desertum, quos persecuti hostes, compræhenderunt in campo solitudinis Hierichuntinæ. Sedechiam verò cum reliquis quos ceperant, vinctum traxerunt ad regem Babylonis in Reblatha, qui exprobrauit illi perfidiam, ingratumque fuisse dixit, & contra munificum hostilitèr egisse, deierâsseque in Deum: quarè magnus Deus habẽs odio tuam nequitiam, tradidit te mihi. occiditq; ei rex Assyriorũ filios eius coram eo, & Saraiam summum sacerdotem, Iosedech verò eius filiũ reseruauit, occiditq; eunuchum bellatorum principem, Sophar principem exercitûs, & plures alios: oculos verò Sedechiæ effodit, catenis vinxit eum, & Babylonẽ duci fecit cũ Iosedech. sic venit Sedechias Babylonem, vt Hieremias prędixerat: sed eam non vidit, vt Ezechiel quoquè prędixerat.

Igitur

Igitur vndecimo anno Iechoniæ,& Sedechiæ regis anno tertio, postquàm obsessa est Hierusalem, Nabuzardan princeps militiæ eò missus,incendit domum Domini, domum regis,omnes domos Hierusalem, & totum murum per circuitum destruxit, & tulit omnia vasa domûs Domini, columnas duas & mare æneum,populum captiuum duxit in Babylonem, tulit Hieremiam de vestibulo carceris. mandauerat enim Nabuchodonosor, dicens: Relaxa illum, & vt voluerit,sic facies ei. Et tulit Nabuzardan Hieremiam, & dixit: Veni mecum in Babylonem, honorabo te. quod si displicebit tibi,reside hîc,aut habita vbi voles: tradiditque ei cibaria & munuscula,ac dimisit eum. similitèr & Rechabitas liberos abire permisit.

Hieremias liberatur.

Sedit itaque Hieremias & Baruch notarius eius in medio populi,qui relictus fuerat. Nabuzardan verò prę fecit terræ Godoliam filium Aicham,vt prę esset pauperibus qui relicti erant, agricolis & vinitoribus,vt redderent singulis annis vectigalia regi. postea abijt ipse in Babylonem, trahens secum catenatos in captiuitatem Babylonicam. hic fuit exitus regni Hebrę orum, sub regibus per lineam Christi decem & nouẽ, qui regnauerunt annis quadringentis octogintaquinque. Fuerunt & alij reges, sed non in linea Christi, quorum temporibus pontifices fuerunt Sadoc, qui post Abiathar fuit,deindè Achimaas, Azarias, Ioiada, Zacharias, Amasias, Achitob,Sadoc, Sellum, Helchias, Azarias,Saraias,Iosedech vltimus, qui captiuus in Babylonem est ductus atq; occisus.

ANNO à mundi exordio 4610. aliâs xj. ab vrbe condita centesimo quinquagesimo sexto, olympiade quadragesima septima,captiuitas Iudę orum simul ac ciuitatis Hierosolymæ facta est,in qua ætas seculi quinta incepit, & durauit vsq; ad natiuitatem saluatoris nostri per annos quingentos octogintanouem, secundùm cõmunẽ opinionem. Nam secundùm Philonem lib. de temporibus, durauit per annos 592.qui ordine enumerat duces ac pontifices, & quot quisq; annis prę fuerit, ideò credo eum veriora narrare.

Aetas quinta incipit.

Durauit captiuitas Babylonica annis septuaginta, iuxta vaticinium Hieremiæ prophetæ,& secundùm aliquos, in secundum annum Darij Hystaspis terminatur.Huius rei testem adducunt Zachariam, qui in secundo anno Darij regis dixit,Domine omnipotẽs,quousquè non misereberis Hierusalem & ciuitatibus Iudę?hic septuagesimus annus est. Quòd autem Iosephus & diuus Hieronymus illos 70. annos numerare videntur in Cyri regis annum primum, id habet varios respectus. scitum est em̃ apud omnes, Cyrum regnum Medorũ longè ante interfectionem Baltassaris, transtulisse in Persas, secundùm Philonem annis 12. qui deindè cepit Babylonem,interfecto Baltassare rege Babyloniorum: tunc enim verè translata est monarchia Assyriorum in Persas,quod secundùm pleroſque factum est anno quinquagesimo captiuitatis Iudaicæ, transmigrationis verò sexagesimoprimo.Igitur,inquiunt,sexagesimosecundo anno transmigrationis, subuerso Chaldęorũ regno, Cyrus dum legeret prophetias Esaiæ, & scriptum inueniret, dixisse Dominum, quoniam volo per Cyrum mittere populum meum ad propria,motus fertur, & quinque millia Iudęorum regredi fecit in Iudęam: quòd & Darius qui vnà secum regnum Chaldęorum destruxerat, antè facere cogitauit, & id sexta Danielis visio ostendit. Zacha. 1

Assenderunt tunc ex captiuitate pontifex maximus Iesus filius Iosedech, & Zorobabel filius Salatiel, qui fundamenta templi iecerunt. posteà verò à vicinis gentibus impediti fuerunt,vt dicetur, vsque ad Darium filium Hystaspis.ideò remansit opus imperfectum. In hoc, Philo scribens de temporibus, alitèr sentire videtur. Nam secundùm eius annorum supputationem, ab prædicto captiuitatis anno restabãt adhuc 76.anni vsq; ad interfectionem Baltassaris: quo facto,completi fuerũt 70.anni. Vndè videtur esse differentia inter transmigrationem,captiuitatem, & desolationẽ seu solitudinẽ, quæ propriè facta est post mortem Hieremiæ.

An-

Anno quinto euersionis Hierusalem prædictę, profectus Nabuchodonosor in Aegyptum, vniuersam subuertit, & Iudæos omnes ibidèm repertos, in Babylonem duxit, iuxta prophetiã Hieremiæ, & deincèps vniuersa Iudęa & Hierosolyma per 70. annos omninò desolata permansit, & secundùm hoc 70. anni inceperũt numerari 6. anno post captiuitatem pręmissam, & abindè sunt anni 70. secundùm Philonem vsque ad Baltassar interfectum.

Porrò Nabuchodonosor post captiuitatem rediens Babylonem cum triũpho, tum in cõuiuio præcepit rex vt adduceretur Sedechias. bibebant autẽ cõuiuæ è vasis domûs Domini, cumq; darent psallentibus potum, pręcepit rex clàm, vt Sedechiæ daretur potus laxatiuus, & coram oẽibus ignominiosè laxatus est, irrisum' reduxerunt ad carcerẽ, qui nimio afflictus dolore, post paucos dies mortuus est.

Mors Sedechiæ.

Godolias verò genere Chaldęus, post recessum Nabuzardæ Iudęę pręfectus, vir iustus et mansuetus, suscepto principatu, Hieremiam & Baruch honorificè secũ in ciuitate Masphath tenuit. Audientes verò Iudæi qui elapsi fuerunt in captiuitate, de humanitate viri, venerũt ad eũ in Masphath, quos Godolias pbenignè susceptt, et ibidèm pmanere concessit, suasitq; vt in quacunq; vellent ciuitate manerent, iuramentoque firmat quòd nihil mali paterentur. Quinimmò obtulit se eis habitacula reparaturum, quatenùs necessaria reconderent. Famaque discurrente, quòd Godolias clementissimè redeuntibus vteretur, et terram excolere eos sineret, multi ad eum concurrentes, habitacula constituerunt, Godoliamq; vt patrem amare cœperunt. Iohanna autem filius Careæ, timens propterea Godoliæ, quòd sciret superesse de semine regio Hismael, qui dum obsideretur Hierusalem, ad regem euasit Ammonitarum, vndè dixit Iohanna secretò Godoliæ: Scito quia Hismael insidiatur animæ tuę, inuidẽs tibi dominium terrę. ibo ego, & percutiam eum nullo sciente, nè fortè interficiat te, & pereant reliquiæ Iudæ. Ait Godolias: Noli occídere virum innocentem. Non enim verisimile est, vt in tali desolatione huiusmodi malitiam exerceat.

Factum est in mense septimo, venit Hismael & decẽ viri cum eo ad Godoliã in Masphath, quos splendidè suscepit. cumq; post prandium versus esset in soporem Godolias, Hismael cum decẽ viris occídit eũ & qui cum eo erãt. posteà egressus per noctem, Iudæos qui erant in ciuitate, & quosdam milites à Babylonijs derelictos omnes trucidauit, indeq; post multas cædes fugit ad regem Ammonitarum. Godoliæ interitus.

Altera verò die veniebant de prouincia lxxx. viri cum muneribus ad Godoliam. Egressus est in occursum eorum Hismael, intrare ad Godoliam iussit, quos Hismael præter decem occídit. hi decem dixerunt: Parce nobis, quia thesauros habemus in agro, & dabimus tibi. Tunc Hismael abduxit captiuas reliquias populi q erat in Masphath, filias quoquè regis quas commendauerat Nabuzardan Godoliæ. Quod cùm audisset Iohãna, assumptis socijs, insecutus est Hismael, & inuenit eũ ad aquas quæ sunt in Gabaon. fugit Hismael cũ octo viris, prędam relinquens, & reduxit Iohanna captiuos & prædam.

Tunc conuenerunt omnes reliquiæ Iuda ad Hieremiam, ac metuentes sibi propter Godolię mortem, dixerũt: Ora pro nobis Deum, vt indicet nobis quid faciamus, & sequemur. post dies septem vocauit eos Hieremias, & ait: Hæc dicit dominus, si manseritis in terra hac, plãtabo vos & non euellam: sin autem descenderitis in Aegyptum, gladius Nabuchodonosor comprehendet vos, & peribitis. At non audiẽrũt Hieremiam, sed dixerunt: Mentitur, non misit eum Dominus, sed Baruch incitat eũ aduersùm nos. Descenderunt itaq; oẽs cum mulieribus & paruulis & omni substãtia sua in Aegyptum, duxerũtq; secum Hieremiã & Baruch, & desolata est terra annis multis. non enim transtulit in eam rex Babylonis colonos, sicut fecerat rex Assyriorum in terram Israel.

Factus est sermo Domini ad Hieremiã in Taphnis, dicens: Sume lapides, & absconde eos sub muro in porta domûs Hier. 43.

Pharaonis, & dices Iudęis, hęc dicit Dominus, eccè ego assumam seruum meũ Nabuchodonosor, & ponam thronum eius super lapides istos, & percutiet terrã Aegypti, peribitisq; cum Aegyptijs. porrò mulieres Hebræorum seruiêrunt dijs alienis, & reginæ cęli lunę. Cumq; argueret eas Hieremias, dixerunt: Nunquid finè viris hoc facimus? cumq; duriùs loqueretur ad viros, dixerũt: Cùm faceremus hæc in vrbibus Iuda, saturati fuimus panibus, & benè erat nobis: ex quo autem cessauimus, gladio & fame consumpti sumus. & respondit Hieremias: Hæc dicit Dominus, ego iuraui quia omnes viri Iuda qui sunt in terra Aegypti, gladio & fame peribũt. Insurrexit populus aduersùs Hieremiam, & lapidatus est. Aegyptij verò honorauerunt prophetam, sepelientes eum iuxta tumulum regum, memores beneficiorum quæ præstiterat eis. oratione enim sua fugauerat aspides & crocodilos.

Mors Hieremiæ.

Tradunt etiàm quidam, quòd adhuc de puluere eiusdem loci aspidũ percussura sanatur, & fugantur crocodili. De eodem narrat Epiphanius, audisse se à senioribus Antigoni & Ptolemæi stirpis, quòd Alexander Macedo veniês ad sepulcrum prophetæ, cognoscens loci mysterium, transtulerit Hieremiam in Alexandriam, & gloriosè sepeliêrit: ex tunc à terra illa prohibitæ sunt aspides & crocodili.

Hic est Hieremias, qui regibus Aegypti signum dedit, quòd eorũ idola euerti oporteret cùm virgo pareret. vndè & sacerdotes eorum in secreto templi loco, imaginem virginis & pueri statuentes, adorabant. Dum verò Ptolemæus rex interrogaret eos, qua hoc facerent ratione, dixerunt paternæ traditionis esse mysterium, quod à sancto propheta acceperant maiores. Hic est Hieremias, qui templum euertendum prænoscens, arcam testamenti cum his quę in ea erant, tulit, & precibus suis ea absorberi fecit in petra. petram verò digito designans, nomen Dei tetragrammaton impressit. factum est sigillum in similitudinem sculpturę, quę ferro cauatur, & ipsum Domini nomẽ nubis operimento ità celatum est, vt ex tunc nec locum quis recognoscere queat, nec ipsum nomen legere vsq; in hunc diem & vsq; in finem: ac pristinæ figuræ instàr, illic sæpè nubes in die, vt ignis fit nocturno tempore.

Arca testamẽti in petra reposita.

Exo. 13.

Est autem petra illa in eremi terra, inter duos montes in quibus iacent Moises & Aaron. ferturq; dixisse Hieremias præsentibus, Dominus ex Sion recessit ad cælos, indè rursus in virtute vẽturus: & erit signum præsentiæ eius, quandò vniuersæ gentes adorabunt lignum, dixitq; quòd hãc arcam nemo pręter Aaron producere poterit, & tabulas quæ in ea sunt, nullus aperiet, nisi electus Dei Moises. in resurrectione quãdò mortui resurgẽt, hæc arca exibit de petra, & ponetur in monte Sion, & omnes sancti congregabũtur ad eam. Cætera de prophetæ sanctitate suprà scripsimus.

Anno quinto transmigratiõis, id est, regni Sedechiæ simul & Iechoniæ à regno amoti, Ezechiel sacerdos Domini vir sanctus, qui cũ Ioachin, aliâs Iechonia, rege abductus fuerat in Babylonẽ, exorsus est prophetare ad concaptiuos. murmurabant enim aduersùs Dominũ, qui dixerat per Hieremiam, remanentes in Hierusalem, perituros: eis verò qui se traderent Nabuchodonosor, bona pollicebatur. nunc autem contrà erat: florebant enim qui remansérant, absentes iugo seruitutis premebantur. ad hęc prophetabat Ezechiel euersionem vrbis & templi incendium imminere, eos qui remanserant in vrbe, fame perituros, & extra vrbem gladio: eos autem qui viui traherentur, grauem passuros seruitutem, in pace tamen mansuros.

Ezechiel prophetare cœpit.

Vt autẽ authoritatem præberet, dedit ei Dominus visiones multas, deindè capta vrbe & templo succenso, venit quidam ad Ezechielem, qui fugerat de Hierusalem, dicens: Vastata est ciuitas. in pręcedenti tamen vespera Ezechiel prædixerat de nuncio venturo, & audiens omnis transmigratio excidiũ vrbis & incendiũ templi, leuauerunt vocem, dicentes: Perijt spes nostra, abscissi sumus, nõ resurgem⁹. exclamauit Ezechiel: Hęc dicit Dñs, cùm sanctificat⁹ fuerǫ in vo-

Ezech. 37.

in vobis, tollam vos de gentibus, & adducam in terram vestram: effundam super vos aquam mundam, & mundabimini. Deindè cùm videret ossa iacentia arida in campo, dixit: Eccè dabo super ossa neruos, & succrescere faciam carnes. factus est sonus, & accesserunt ossa ad ossa, vnumquodq; ad iunctura suam, & eccè super ea nerui, carnes & cutis, sed spiritum non habebant. dixit Dominus, clama ad spiritum à quatuor vētis. & factum est, & viuentes steterūt super pedes suos, exercitus grandis. dixitq; Dominus: Ossa hæc, vniuersa domus Israel est.

In vigesimoquinto anno trāsmigrationis, Ezechiel iudicauit trāsgressores legis, & præcipuè quosdā de tribu Dan & Gad, faciens contra eos prodigium magnum, quia filij eorū & vniuersa pecora à serpentibus periērunt. Ac prędixit quòd tribus illæ non reuerterentur ad propria: propter quod exacerbati, distraxerunt eum equis per crepidines saxorum, & excerebratum sepeliērunt eum in agro Maalim, in sepulcro Sem & Arphaxat.

Ezechielis mors.

Iste propheta populo dedit signum in fluuio Chobar, vt quādò inundaretur, sperarēt regressum ad Hierusalem. Ad eum quandoquè venerat multitudo populi circa flumē Chobar. Ipse verò precibus suis sistens aquas fluminis, super aquas ambulans, cum omni multitudine ad alteram ripam se recipit. & quotquot hostium præsumpserant eos sequi, submersi sunt, & aliquandò per oratiōem copiam piscium populo prębstitit ad vescendum, sæpè quoquè multis deficientibus vitam restituit.

Ezechielis miracula.

Daniel desideriorum vir & propheta celeberrimus, ex regum familia natus, à Nabuchodonosor in Babylonem cum Ioachin rege ductus, & ab eodem cum alijs tribus paruulis regalitèr enutritus, propter virtutes ac gratiam sibi diuinitùs datam, apud Babyloniæ regem exaltari meruit. hic in pueritia Susannā à morte liberauit hoc modo:

Daniel.

Dan. 13.

Erat Susanna vxor Ioachin pulcherrima, in quam exarserunt duo senes, iudices illius anni. hi statuerunt commune tempus, in quo Susannam inuenire possent solam, & latuerūt post meridiē in pomœrio ipsius. eo tempore ingressa est Susanna lauandi gratia, dimittens puellas ad afferēdum oleū ac* smigmata. arbitris absentibus, accedunt ex latibulis seniores, dicētes: Commiscere nobiscum, alioquì feremus contra te testimonium adulterij. & elegit tandèm Susanna incidere in manus eorum potiùs, quàm peccare in Deum, & exclamauit. accurrentes famulæ, admirātur. verùm altera die statuta est Susanna in medio populi, & ponentes manus suas super caput eius, contestati sunt, se vidisse iuuenem & ipsam paritèr commisceri. sic condemnata est ad mortem. Tūc exclamauit Susanna ad Dominum voce magna, dicens: Domine, tu scis quia innocens morior. Cūq; traheretur, suscitauit Dominus spiritum pueri, cui nomē Daniel, & clamauit puer ad populum: Reuertimini ad iudicium, quia falsum locuti sunt hi senes. fecitq; separari Daniel senes hos. & aduocans vnum, dixit: Sub qua arbore vidisti eos colloquentes? qui ait, Sub schino. & examinatus alter, respondit: Sub prino. dixit Daniel: Rectè mentitus es. exclamauitq; populus in eos, & interfecit eos, tradens scilicet regi occidendos. Factus est Daniel magnus in populo ex die illa. hanc historiam Hebræi non habent, & vocāt eam fabulam. Ecclesia verò Catholica eam vt authenticam recepit, etiàm in Missæ officio vsurpans. Cætera Danielis opera infrà ponuntur.

Susanna.

*smegmata

Factum est autem post mortem Hieremiæ, anno 5. euersionis, anno 19. Nabuchodonosor, secūdùm Philonem & Metasthenem, descendit Nabuchodonosor in Syriam inferiorem, & obtinuit eam. Moabitas quoquè et Ammonitas subiugauit sibi, & tandèm intrauit in Aegyptum, eamque subuertit, regemque occidit, alium loco eius constituens, ac denuò Iudæos residuos duxit in Babylonem. ab hac vltima captiuitate reliquiarum Iudæ quidam numerāt 70. annos, vsque ad secundum annum Darij.

Deindè anno 2. regni sui Nabuchodonosor somnium vidit, & intelligitur annus 2. vastationis Aegyptiacæ & ple-

næ ſubiectionis Iudææ, captiuitatis autem Iudaicæ octauus. Conuocauit rex coniectores Chaldęorum, & dixit ad
Dañ.2. eos: Vidi ſomnium, ſed ignoro quid viderim. petebant vt diceret ſomnium. ait rex, Niſi ſomnium & eius coniecturam indicaueritis mihi, peribitis, & domus veſtræ publicabuntur. dixerunt, Non viuit homo qui hoc poſſit, exceptis dijs. Tunc præcepit rex, vt interficerentur omnes ſapientes Babylonis, & quærebatur Daniel & ſocij vt ſimul perirent.

Quod cùm audiuiſſet Daniel, rogauit regem, vt daret ei tẽpus cogitãdi per vnam noctem tãtùm, in qua nocte ipſe & ſocij eius orauerunt Deum, & Da-
Explicatur à Daniele ſomniũ regi. nieli reuelantur omnia. vndè ingreſſus ad regem, dicit: O rex, nõ eſt homo qui poſſit id, quod petis, adimplere: ſed eſt Deus in cælo reuelans myſteria, qui indicauit tibi quæ ventura ſunt in nouiſſimis diebus. Viſiões capitis tui hę ſunt, Tu cogitabas in ſtratu tuo quis poſt te mũdi teneret principatum, videbas ſtatuam grandem & terribilem, cuius caput & collum erant ex auro, brachia & pectus de argento, venter & femora ex ęre, tibię autem ferreæ: pedum quędam pars ferrea, quædã fictilis. abſciſſus autem eſt lapis de monte ſinè manibus, & percuſſit ſtatuam in pedibus, & contriuit eam, & redacta eſt in fauillam: lapis autem factus eſt mons magnus, & impleuit vniuerſam terram.

Nunc audi rex interpretationẽ eius: Tu es caput aureum cum his qui ſuccedent tibi, & poſt hoc cõſurget regnum aliud minus te, (quod intelligẽdum eſt de regno Medorum & Perſarum, ſignificato per duo brachia, per quæ deiectum eſt regnum Babylonis) regnum tertium æneum, (intelligendum eſt de regno Græcorum, quod memorabilius fuit cæteris, vel propter obſeruatam rerum geſtarum memoriã, aut propter famam Alexandri.) Quartum regnum erit quaſi ferreum, quia ſicut ferrum domat omnia metalla, ſic illud conteret omnia hæc. (quod intelligendum eſt de imperio Romanorum.) Porrò quia vidiſti partem pedum teſteam, partem ferream, quæ ſibi commiſceri non valent, ſignificant in illo regno ciuiles diſcordias. Tunc ſuſcitabit Deus cæli regnũ, quod comminuet vniuerſa hæc, & ſtabit in æternum.

Rex cecidit in faciem, & adorauit Deum Danielis, dicẽs: Deus veſter, deus deorum eſt, & dedit Danieli principatum ſuper omẽs prouincias Babylonis. Obtinuit autem Daniel à rege, vt tres ſocij ſui principatum haberent ſuper prouincias, ipſe verò præeſſet in Babylone.

Aliquanto pòſt tempore Nabuchodonoſor fecit ſtatuam auream, ſtatuens eam in campo Duran, & conuocauit omnes principes regionis ad dedicationem ſtatuæ, prędicante clamante: In hora qua audiêritis ſonitum muſicorũ, adorate ſtatuam: qui non adorauerit, eadem hora mittetur in fornacem ignis. adorauerunt omnes præter ſocios Danielis. accuſati ſunt apud regem, & ſuccenſa eſt fornax, miſſiq; ſunt vincti cum veſtibus in medium fornacis. erupit flamma, incenditq; quos reperit iuxta fornacem ex Chaldæis, effuſaque eſt ſuper fornacem flamma cubitis 49. Angelus autem erat cum tribus in fornace, qui excuſſit flammam, & refrigerauit eos. Pueri autem Deum benedicẽtes, ab igne non lædebantur. tunc obſtupuit rex, dicens: Nõnne tres tãtùm miſimus in ignem, & eccè video quatuor inambulantes, & ſpecies quarti, ſimilis eſt filio DEI? vocauitque eos rex, & egreſſi ſunt. mirabantur omnes, quòd nec capillus ex eis eſſet aduſtus. Ait rex: Non eſt DEVS alius qui ità poſſit ſaluare. poſuitque edictum, vt qui blaſphemiam loqueretur in DEVM eorum, periret, & domus eius vaſtaretur, reſtituitque eis principatum prouinciarum.

Pueri in fornace poſiti cuſtodiũtur.

Aliam viſionem Danielis indicat epiſtola Nabuchodonoſor, quæ hæc eſt: Ego rex Nabuchodonoſor florens & elatus in ſuperbia, vidi ſomnium quod perterruit me, & conuocatis cunctis ſapientibus Babylonis, ſolutionem non indicauerunt mihi, donèc ingreſſus eſt Daniel, cui nomen Baltaſſar, qui habet ſpiritum deorum ſanctorum. Vidi id in ſtratu meo, eccè arbor in medio terræ,

cuius

cuius proceritas vsque ad cęlum, adspectus eius vsq; ad terminos terræ, & esca vniuersorũ in ea. sub ea habitabant animalia & bestiæ, in ramis eius volucres, & ex ea vescebatur omnis caro: eccè vigil sanctus de cęlo descendens, ait: Succidite arborem, ramos & fructus eius, fugiant ex ea bestiæ & volucres, verumtamen germẽ eius in terra finite, & cum feris pars eius in herbis terræ, cor eius ab humano cõmutetur, & cor feræ detur ei, septem tempora commutentur super eam, donèc cognoscant viuentes, quoniam dominatur excelsus in regno hominum, & cui voluerit, dat illud.

Nabuchodonosor bestiarũ more viuit.

Dan. 4.

Daniel interrogatus, respondit: Tu rex arbor illa, qui inualuisti, et potestas tua in terminos terræ, audisti per vigilẽ sententiã super te, ab hominibus eijceris, cum feris erit habitatio tua, fœnum vt bos comedes, septem tempora, id est, anni mutabuntur super te, donèc scias quòd dominetur excelsus super regnũ hominum, & relinquetur tibi germen radicis, quia regnum restituetur tibi. quamobrèm audi cõsilium meum, peccata tua eleemosynis redime, forsan ignoscetur tibi. Factũ est autẽ post annũ, deambulabat rex in aula, & loquebatur elatus, dicens: Nónne hæc est Babylon, quam ædificaui in robore regni & in gloria decoris mei? adhuc erat sermo in ore eius, & vox de cælo ruit, qua annũciatur Nabuchodonosor, Regnũ transibit à te, & cum feris habitabis septem temporibus. Eadem hora ex hominibus abiectus est, & fœnum vt bos comedit, donèc capilli eius canescentes, in similitudinem aquilarum crescerent, et vngues eius quasi vngues auium.

Igitur post dies diffinitos à Domino, Nabuchodonosor leuauit oculos ad cælum, & sensus ei redditus est. benedixit altissimo, cui potestas sempiterna, requisitus ab optimatibus suis, atque in regnum restitutus est. Vndè appáret, quod & Epiphanius attestatur, quòd non corporis mutationem, sed mentis alienationem passus est. ablatus eñ est ei vsus linguæ, herba data est cibus naturæ humanæ, videbaturq; ei quòd bos esset, multi egrediebantur & videbant eum, solus Daniel non egrediebatur, quia toto tempore alienatiõis eius vacabat oratiõi pro eo. quarè ad preces eius anni 7. in septem mẽses versi sunt à Domino, in quibus 40. diebus insaniã patiebatur, per alios 40. reuersus ad cor hominis, flebat & supplicabat DEO, adeò quòd ex nimijs fletib⁹, vt caro oculi eius facti erant. Iterùm per alios 40. dies vertebatur in insaniam, donèc septem menses complerentur. post quos reuocatus est. non tamen regnauit, sed statuti sunt pro eo septem iudices, & vsque ad finem septem annorum pœnitentiam egit, panem & carnes non comedẽs, nec vinum bibens, leguminibus vtebatur & herbis secundùm consilium Danielis.

Et cùm iterùm regnâsset, voluit Danielem facere cohęredem filiorum suorum. ait Daniel, Absit à me, vt patrum relinquens hæreditatem, incircuncisorum donis inhęream. Deindè 27. captiuitatis anno, ipse est annus transmigrationis Iechoniæ ac huius generationis 37. cùm iam regnâsset Nabuchodonosor annis 45. mortu⁹ est. post cuius mortem suscepit regnũ eius Euilmerodach filius. hic mox, hoc est, anno captiuitatis Iudaicæ 27. Hierosolymorum regem Ioachin à vinculis soluit, & eum inter amicos charissimos habuit, fecitq́ue in Babylone inter reges haberi, sciẽs quòd pater illi fidem non seruauit.

Euilmerodach.

Tradunt etiàm aliqui, quòd Euilmerodach in diebus eiectiõis paternę multa egit impia, & patre restituto, accusãtus, ab eo missus est in carcerem, vbi Ioachin erat, quem pòst liberauit de carcere, timens nè resurgeret pater suus, qui de bestia rediêrat in hominem, cõsuluit Ioachin, ad cuius cõsilium cadauer patris sui effossum, diuisit in trecẽtas particulas, et dedit trecentis vulturibus, dicente ad eum Ioachin: Nõ resurget pater tuus, nisi redeant vultures in vnum. Hic Euilmerodach regnauit annis 18, secundùm communitèr scribentes: sed secundùm Metasthenem, regnauit annis 30.

Iechonias, aliâs Ioachin rex, eleuatus de carcere, à populo Neri cognominatus, prout narrat Philo, cui à Deo datus est filius Mesezebel, cognomento

Neri.

Salatiel, moriturq; anno 40. postquàm in Hierusalem regnare cœpit, cui per lineam Christi successit Salatiel, in quo regia dignitas cessauit, redijtq; res omis ad pontifices.

GENERATIO LII.

ANno à mundi exordio 4640. Iudaicę captiuitatis anno 30. transmigrationis 41. sed desolationis 24. quæ facta est post mortem Hieremię, anno 5. euersionis Hierosolymæ, à qua desolatione (si rectè numerẽtur) sunt anni 70. vsq; ad interfectionem Baltassaris, quo anno monarchia Assyriorum translata

Salatiel dux

est in Persas. Incepit autẽ in Salatiel generatio 52. durauitq; annis 43. Qui verò à captiuitate Iudaica numerant annos 70, etiàm suo modo intelligendi sunt, iuxta sententiam eam qua suprà declarati sunt. Salatiel autẽ liberato Ioachin est natus, nomine Mesezebel vocatus, qui anno 17. ante solutionem captiuitatis, genuit Barachiam, qui anno *17.

*71.

soluta captiuitate dux populi fuit, & ab eo ducatu dictus est Zorobabel, anno à transmigratione 81. & à desolatione 70. Hæc Philo. Hic mihi generationum ordo probatur, etsi quanto quisq; regum regnârit tempore, nõ habeamus sempèr certum.

Circa ista tempora Seruius Tullius, sextus Romanorum rex, post Tarquinium Priscum successit, anno à condita vrbe centesimo septuagesimoprimo, regnauit annis 34. hic Tullij Corniculani & Ocrisiæ filius. nam vt ait Liuius, dum Tarquinius Latinos expugnâsset, inter alias captiuas Ocrisiam Latinorũ præfecti filiam, prægnantem cepit, quę apud Tarquinium filium peperit, & eundem Seruium Tullium vocauit, cui

Seruius Tullius Romanorum rex sextus.

posteà puerulo in cunis dormienti, rege & regina videntibus, igniculus ab alto descendit, & capiti ipsius insedit, nullam inferens læsionem. Hoc cùm vidisset regina, suasit marito puerum cum diligentia seruandum, dicens magnum fore familiæ suæ commodum. hinc Seruius in strenuum euasit virum, rege procurante, factusq; est vir prudẽtissimus, propter quodità dignus visus est Romanis, vt à plebe ad patricios trãsferretur. rex eum sibi generum fecit, atque omnia quæcunque ipse per se propter morbos aut senectutem nequiret exequi, hunc agere concedebat, nõ domum solùm permittens, sed & rerum publicarum administratione dignans, in quibus & omnibus cõmissis ità fidus erat, nè interesse quid populares putarent, vtrùm ille, an Tarquinius rempublicam administraret.

Occiso itaq; (vt prędictum est) Tarquinio, vxor eius mox cogitabat, quo pacto familiæ consuleret properè. supererant enim Tarquinio ex filio præmortuo filij duo paruuli, pro quibus solicita, nè occupantes regnum Anci Martij successores, interficerent pueros suos, primùm quidem regias fores clausit, adductis præsidijs, deindè ad Tarquinium adhuc spirantem vocat Tullium, ad hęc Ocrisiam afferre iubet pueros Tarquinij, vbì ità exorsa est: Tarquinius rex noster, Tulli, te vnum ex omnibus amauit, impia passus à Martijs. per insidias enim & subornatis grassatoribus, iam annũ agens octogesimũ, dolo interfectus est. hos pueros destitutos miserosque dereliquit ad periculum. Nam si vel gratia vel potentia dominatũ vrbis Martij interfectores Tarquinij obtinebunt, perdentur, nec vita nobis quoquè tuta erit. ire igitur obuiàm, & prohibere nunc quidem fraude & dolo vtentes res indiget. primùm quidem occultemus regis mortem, & prędicemus nullum adesse lœthale vulnus, medicis etiàm iudicantibus: deindè ego pergam in publicum, dicam, multitudinem aduocans, quòd is dũ curetur, te rerum domesticarum ac publicarum omnium declarâsset curatorem. erit em non ingratum Romanis, procurari à te publica. assumens tu fasces simul & armorum potestatem, euocabis ad populũ qui Tarquinium interficere statuerũt, pœna eos capitali, si iudicium subeant, afficiens: quòd si iudicium relinquant, exilio mulctabis, & confirmabitur imperium. Tunc dicemus Tarquinium mortuum. Iustum autem est, Tulli, qui nutritus sis à nobis, omniumq; bonorum particeps factus & filiæ vir, si rex fias, te his puerulis beneuolentiam patris impartiturum, & cùm ipsi visi fuerint

Tanaquilis consilium.

rint administrãdis publicis idonei, maiorem horum desiignare Romanorum principem.

Hæc cùm dixisset, vtrunque puerum iaciens in sinum generi, commouens multùm ex vtrisq; misericordiæ, audita deindè prompta voluntate Tullij, egressa est cubiculum, mandans eis qui remanebant, vt aptè omnia quæ ad curationem congrua essent, facerent. Concurrẽte tum ad regiam turba multa, processit in publicum, adstansque præ foribus, primùm quidem patefecit adstantibus eos qui in necem regis essent machinati: deindè vt multos vidit complorãtes casum, & his qui peregissent infensos, postremò dixit nihil actũ insidijs, ipsis nequeuntibus Tarquinium interficere: libẽtèr autem hoc suscipientibus, Tullium tunc eis sistit, vt à rege delegatum curatorem omnium publicarum & propriarum rerum, donèc conualescceret: abijtque tum lætus populus, si nihil graue rex passus esset, diuque permansit in ea opinione. Tullius verò manum habens circa se validã, & lictores regios adducens, processit in forum: proclamãsq;, iussit prẽstò esse Martios, subituros iudiciũ: qui vbi minimè affuêre, mulctati sunt exilio perpetuo, bonaq; eorum publicata.

Regia Tullij potestas.

At vbi suscepto regno & expulsis Martijs, Tullius iam firmum ac stabile ratus imperium, Tarquiniũ regem tandèm mortuũ ex vulneribus effert, monumenti insignis extructione, alijsque funeralibus exornat: deindè velut curator regij generis, puerorum rerumque publicarum custodiã suscipiebat. Quæ res patricijs minimè placebãt, ferebãtq; ægerrimè, indignãtes ipsum regiam sibi potestatem per se machinari, nec senatu decernente, nec cęteris ex lege perfectis. Conuenientes sæpè inter se, de dissolutione disputabant.

Hæc cùm intellexisset Tullius, aduocata in cõcionem multitudine, orationem in commiserationem violentæ necis ac puerorum regis, propositis benè actis Tarquinij in rempublicam, lõgam habuit orationem, deindè merita sua ad memoriam eorũ reducens, qualis sempèr in populares fuerit: Nunc verò, inquit, re ipsa benefacere dignum duxi. omnibus itaq; ære alieno oppressis, neque dissoluere valentibus ob paupertatem, quandoquidem pro patria multa tolerârunt, nè propria priuentur libertate, qui communem seruant, do vt debita meis pecunijs dissoluant, statuamq; nè quis decæterò pecunias det mutuas in corpus liberum, satis esse ducens creditoribus, si conferentium bona habeant: deindè vt quisque prout dies est, pro censu suo conferat, dignum iudicans, vt multa possidens, multa cõferat: pauca verò habens, pauca. Videtur mihi quoquè, vt publicum agrum quem vos quæsiuistis armis, ex vobis hi qui sortem adhuc nullam habent, nè mercede seruiatis qui estis liberi, diuidã. Præter hæc omnia cogitaui quandam communem constituere reipub. formã, vt essent omnibus aduersùm omes iusta paria, vt cum minoribus sustineant maiores æquas leges, pœnasq; prohibitrices, conseruatricesq; iustitiæ.

Munificẽtiã Seruij Tullij

His ità dictis, secuta est multa laudatio aliorũ, quia fidus esset, ergaq; benè meritos gratus: aliorũ, quòd humanus et magnanimus, quia æquus iustusq; esset amantibus. deindè positis mensis in foro, spectãtibus omnibus, annumerauit quæ debebantur creditoribus. His peractis, ferebant grauitèr patricij, dissolutum iri senatûs potentiam. timebãt tamẽ, si nimis curiosi essent, plebẽ ferendis suffragijs obuiàm ituram. Dispergi per vrbem famã, quasi sibi insidiarentur patricij, animaduertens Seruius, descendit paulò pòst in forum vestem indutus sordidam, ac mœstus, comitante ipsum Tanaquile vxore Tarquinij occisi, regiaq; cognatione omni, concionem aduocans, ex pulpito huiusmodi orationem habuit:

Aduersùs insidias, Seruij oratio.

Haud mihi tantùm de Tarquinij pueris metuendum, Quirites, nè quid grauius patiantur, sed de mea quoquè anima me iam inuadit timor. petor enim à patricijs, insidijs in me coniuratum esse dicitur: iniustũ quidem nihil obijciũt, sed quæ in plebem beneficia cõtuli, atq; conferre paro, *ferentes grauitèr, primùm fœneratores, q̃ vos pauperes à se nõ sinerẽ libertate priuari: agrũ alij, quẽ

*ferunt

vos vestro sanguine quæsiuistis, coacti sunt relinquere: ringuntur itaq;, quasi eis res paterna sit adempta. Simul autem succensent omnes, quia scriptis ex legibus viuere consuescant, iusta vobis ex æquo dãtes & recipiẽtes. Exules restituere parant, & tradere Anci filijs imperium, regem vestrum interficientibus, virum frugi vrbisq; amatorem. quæ verò post hæc futura erunt, scitis omnes, etiãm si non dixero. primùm quidem custodem meum regium arrepturi erunt, deindè pueros, cognatos, amicosque Tarquinij omnes occisuri. Si istud quirites volentibus vobis fiat, vt homicidas reducatis, quos reges designetis, expellatisq; benefactorum vestrorum filios, amplectemur quidem fortunam: sed vel vnum hoc à vobis postulamus, vti nobis manifestam sentẽtiam vestram faciatis, si quidem digniores nobis hoc honore alios putatis, perdendi ne sint pueri & reliqui Tarquinij cognati: nam ego de me generosiùs consulam. vixi enim iam ad virtutem & ad bonam existimationem satis. accipite fasces, dateq;, si vultis, eas patricijs. ego eñ nulla in re molestus ero vobis.

Hæc eo dicente, promptoq; ad decedendum de pulpito, ingẽs omnium coortus est clamor, precesq; permixtæ lachrymis rogantium vt maneret, obtineretq; res gerendas, neminem metuens. Conuocandas deindè multi censebant curias, interregem petebant, atq; poscebant calculos. inceptis istis, populus cõfestim omnis in eadem voluntate fuit, prædixit Tullius diem comitiorũ, qua adesse iussit etiãm ex agris omnes. cũq; conuenisset populus, vocãs curias, tradidit diuisim vnicuiq; calculos, iudicatusq; per eas omnes dignus regno.

Tullij electio.

Hæc videbantur hactenùs dicenda copiosiùs, vt haberetur planè, quo pacto vir serua natus, regnum Romanorũ esset adeptus. In regni initio magnũ memoratuq; dignum gessit cum Hetruscis bellum. post Tarquinij enim mortẽ vrbes quæ ei principatum tradiderant, nõ ampliùs conuentis stare voluerãt, haud dignantes parere Tullio, existimantes patriciorum aduersùs regem factiones, magnam sibi exhibituras commoditatem. Durauit hoc bellum annos viginti continuos, incursus multos vtrinquè facientibus. Pugnis autem vincens oñibus Tullius, tandèm coëgit eos frenum spontè suscipere, seq; dédere ac imperata facere, qui finis erat belli. Tullius Hostilius truscos debellat.

In pace verò leges commerciales cæterasq; confirmauit, tres montes vrbi adiunxit, quirinalem, viminalẽ, exquilinum: dimisitq; eos his qui sinè laribus Romanis essent, ad ædes in his construendas, vbi sibi quoquè habitationem fecit, fossas circa murũ duxit. deindè vbi muro septem colles complexus est, in partes quatuor vrbem diuisit, et cognomina ex collibus dedit, vnam palatinam vocans, aliam suburbanam, aliam collinam, quartam exquilinã. Quatuor tribuum fecit vrbem, quæ vsq; eò triũ fuit. primus omnium censum ordinauit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus fuit, omnibusq; sub eo in censum delatis, inuenta sunt capita ciuium Romanorum cum his qui in agris erãt, octogintaquatuor millia & aliquãto plus. Aestimatis autem omnibus, assumẽs libellos & cognoscens multitudinem & ætatem, sapientissimam omnium administrationem introduxit ciuilium. Cẽsus quidò primus.

His pace belloq; peractis, & duobus extructis templis Fortunę, qua per oñe vitę tempus visus erat vti prospera: Erãt duæ Tullio filiæ, has puellas iam nubiles despondit earum auunculis, nepotibus scilicet Tarquinij: Lucio quidem seniori, audaci ac tyranno, data vxor frugalis, continens, & quæ amaret patrem: Arunti verò iuniori, viro mitis æquiq; ingenij, impiam, audacissimãq; & perosam patris, habere contigit. Lucius etsi adspiraret ad regnum, ab vxore retinebatur, cõsulente cõtraria & flente: frater verò Lucij nihil quærens, ab vxore impia traducebatur in aduersum, admonente, increpãte, & ignauiam exprobrante. Lucius & Arunt Tarquinij

At vt profecêre nihil neq; probę mulieris preces, neq; improbę admonitiones, factũ est, vbi natura improba mulier amens existimat suis moribus conuenire, sororis virum accersit, qui vbi adstitit, cæteris abire iussis: licét ne, inquit, mihi liberè sinè periculo loqui, quæ

quę sentio de commodis communibus? Iubēte autem Tarquinio quę vellet dicere, deq; cōtinendo sermone fide data cum iuramento: Non, inquit, cogitas Tarquini, iniustè te regno priuatū? indignúmne censes, sentire de te magnificè, qui in aula regis es natus senior nepotum? assunt robur tibi abundè et forma regio digna genere, adest tibi diuitiarum satis, & amici multi. Ad quid igitur differs vlteriùs, & expectas tempus, vt veniat tibi vltrò regnum? Dicam autem licentèr, etsi me dicturus sis temerariam, id quod te retrahit: viuit tecū vxor haud similis moribus tuis, quæ te blanditijs mollem reddit, atq; ad nihilū redigit, vt & mihi quidem adest tepidus & nihil viri habens maritus. Quòd si id cōtigisset, & tu me vxorem accepisses, & te ego viro potita essem, non in priuata vita tempus tātum vixissemus. Cur igitur non corrigimus fortunæ defectum, ipsi permutantes matrimonia, tuq; vxorem liberas, quod ego idem de viro faciam? Quandò autem his digestis vnà conueniemus, tutè ipsi iam de reliquo consultabimus. Nam si in cęteris veretur aliquis iniustè agere, regnādi causa haud reprehensibile est audere omnia.

Scelus Tulliæ.

Talia dicente Tullia, lætè accepit conditionem Tarquinius, dansq; ei fidem, ac primùm capiens impiarum nuptiarū primitias, abijt, neq; multò post cogitata perficiunt. Post hoc opus nihil cunctatus Tarquinius, vxorem abducit Tulliam, neq; patre eius firmāte matrimonium, neque comprobante matre. Vbi verò iuncti sunt, eijcere principatu Tullium, nisi vltrò cedere vellet, machinabantur, sodalitates comparantes, & expatricijs quicunq; animo alieno essent erga regem & decreta popularia, aduocantes, & ex plebe egentissimos ementes pecunijs.

Quæ vidēs Tullius, dolebat quidem, de se etiàm solicitus, & media quib⁹ potuit retrahere generum & filiam, tentauit, & nè in se peccarent, admonuit. Postquàm sibi Lucius mentem non adhibebat, sed in cōcilio se aiebat iusta dicturum, vocato senatu: Patres, inquit, Tarquinius (vt videtis) sodalitates congregat, enitens me imperio eijcere, & id mihi palàm est: volo autem vobis præsentibus ab eo discere, cur hæc in me machinetur, iamq; Tarquini respondę, cuius me rei accusandum censes. dicit ei Tarquinius: Atquì breuis sermo, Tulli, pro me est & iustus: auus meus Tarquinius possedit Romanorum imperium, magna pro eo sustinens discrimina. Eo autem vita functo, ego sum successor, ex legibus omnium Græcorū & Barbarorum. sed tu quidem mihi pecunias ab eo relictas tradēs, regno ipso me fraudas: nec quidem ipsum assumēs, iure retines. nō enim te interrex designauit, neq; de te decreuit senatus, neq; legitimis comitijs ista potestate potitus es, sed largitione emens omniq; corruptione, ac ne tunc quidem te tibi quærere principatum dicens, sed nobis eum custodire simulans orbis & infantibus, omnibusq; audiētibus professus es, vbi nos viri facti essemus, seniori imperium te traditurum. Oportuit igitur, si iusta agere voluisses, non domum & pecunias modò aui, sed & imperium reddere, exemplis vsum æquorum tutorū. quòd si tibi tunc idoneus nō videbar, vbi ego in præcipuum perueni corporis animiq; robur, annos triginta natus, debueras tradere iusta pensans. Hæc agens, pius dicereris pater & beneficus conseruator, ac non quartum iam & quadragesimum annum natū debuisti me meis fraudare. Posteà interrogas, qua causa te accusem: sed te interrogo, cuius rei gratia non dignaris me honorum aui hæredem esse? vtrúm ne tu me non esse existimas legitimum? sed cur tu me igitur educâsti tutor? an me orbum putas puerum, & ad publica administranda inualidum, qui nō multùm à quinquagesimo absum anno? Abijce igitur impudentissimas interrogationes, & iam desinas aliquandò malus esse. Quòd si quid habes iusti, ad hæc respondę. paratus sum iudicibus his permittere. sin autem vitans hos, vt semper cōsueuisti, ad conductam tibi turbam confugias, id ego minimè permittam: paratus sum iusta dicere, & si tibi non persuadeam, violenta agere.

Accusatur Seruius à L. Tarquinio.

Desinente autē Tarquinio, suscipiēs

Oratio Tullij.

orationem Tullius: Omnia, inquit, patres optimi, præcogitata habere contra inopinata mihi opùs esset: quandoquidem Tarquinius hic etiàm ad priuandũ imperio paratus est, quem quidem ego infantulum suscipiens, & insidijs petitum, ab hostibus seruaui, educaui, et virum factum mihi generum capere sum dignatus: si quid verò mihi humanitùs accidisset, successorem meorum omnium reliquissem. Sed posteaquàm mihi præter sentẽtiam contraria omnia euenêre, & vt iniustus egoipse insimulor, fortunam meam deplorans, nunc quidem ei iusta respondebo. Ego tutelam infantium haud volens suscepi, sed coactus rebus ipsis, posteaquàm auum vestrum hi qui ius sibi regni vendicabant, occiderunt, vobisque insidias tendere dicebãtur. Curator autem vestrî custos erat nemo, præter fœminam patris vestri matrem, & ipsam quidem non sufficiẽtem: sed in me solo relinquebat domûs desertæ custodia, quẽ nunc tu vocas alienum. His tamen rebus præsidens, aui vestri necẽ sum vltus, & in viros vos eduxi, vos facere meorum dominos instituì: habes iam tutelę rationem. De regno verò audi etiàm: postquàm vrbis suscepi curã, sentiens ipse insidias quasdam strui, volebam equidem populo res tradere, atque in concioe imperium eis reddidi, quietem habere volẽs: haud verò passi sunt Romani, neque alium dignati sunt quenquam reipub. designare dominum, sed me detinentes, ferentesq; suffragia, regnum tradiderunt, suam ipsorum Tarquinij possessionem, non vestram, sicut auum quoquè vestrum ad res gerendas eduxerunt hospitẽ, quãuis filios Martius rex reliquisset. Quòd si communis omnium lex fuisset, vt qui natura successissent deficientiũ regum pecunijs, cum eis etiàm regna susciperent, non vtiquè suscepisset auus vester Tarquinius, sed senior filiorum Anci Martij. Cæterùm Romanus populus imperium dare, non per successionem capi debere statuit. quòd si ego nõ more optimo potitus sum imperio, nec electus ab interrege, neque dante senatu, hos (si sic est) lædo, non te: sed nec hos ego, nec alium quenquam lædo. testis enim & tunc datæ mihi iustè, & nunc permanentis potestatis est tempus. per quadraginta annos nemo vnquàm Romanorũ iniustè agere me existimauit, nec eijcere conatus est. sed hæc omittã, si te fraudaui regno, oportuit te cõqueri apud eos, qui mihi hanc dederũt potestatem, meque accusare. post tantum tempus velut è longa experrectus ebrietate, nunc ad accusandum venis. nec hîc quidem tibi ista dicere conuenit. oportebat enim in cõcionem aduocare populũ vbì me accusares. Verùm quandò tu id fugisti, ego pro te faciam. conuocatoq; populo, ipsum exhibebo iudicem eorum, quorum tu me accusas, iustaq; recipiam. Vos autem patres sanè miror, si qui sint vestrûm, qui me regno demigrare velint, & cum isto in me cõspirârint: libentèr ex vobis audio, cuius rei iniustæ causa mecum bellum geratis, vtrùm quia multos sciatis in principatu meo perditos aut priuatos esse patria, résve suas amisisse, aut calũnia damnatos. Si qua mihi in tali re peccatum est, imperio simul & anima priuandum me esse dixerim. at superbus sum, et propter arrogantiam nemo ferre me potest: & quis præcedentium regum tam moderatus fuit, tamque humanus ciuibus omnibus, tanquàm pater mitis filijs suis vtens? Primus enim quę alijs statueram, sicutì priuatus parens, obseruaui. sed quid opùs est nunc his sermonibus? si vobis melior ad rempub. administrandam videtur Tarquinius, haud equidẽ inuideo ciuitati, reddito imperio ei qui mihi dedit, populo: ipse priuatus factus, conabor ostẽdere, quòd & pulchrè imperare scio, & moderatè subesse.

Nemo inuitũ imperium si qui imperiũ tulerit.

Reges non natura, sed electione.

Hæc cùm dixisset, concilium dissoluit. posteaque pręcones aduocans, iussit eos per compita euntes, populũ omnem in concionem conuocare. Concurrente in forum ab omni parte vrbis turba, progressus ipse super pulpitum, lõgam & commiserandam orationem habuit, actiones ciuiles enumerans, quas & ipse Tarquinio viuo peregerat, & quas post mortem eius. Postremò ait obijcere ei Tarquinium, quòd haud iustè obtineret regnum, ipsum quidem ad se pertinens, neque dominum esse populum

pulum dando alteri aliena.

Clamore autem exorto ex his & indignatione omnium, silere eos iubens Tullius, postulabat, vt aduocatũ Tarquinium audirent: si iniuriam accepisse eum inuenirent, principatum ei darent: ipse autem imperio se abdicare dixit, dominisque reddere qui id sibi tradidissent.

Hæc cùm dixisset, velletq; descendere, clamor vndiquè exortus est, precesq; nè cuiquam imperio cederet. Tarquinius interim timens impetum, à turba discessit, fugiens simul cum amicis. Tullium autem omnis multitudo cum plausu vsq; in domum comitata est. At vbi conatu hoc excidit Tarqnius, mœrens nil sibi auxilij fuisse à senatu, cui maximè fidebat, tempus quoddã se domi continuit, cum amicis loquens: deindè suadente vxore, nè ampliùs mollitiei se traderet, ad opera se accingeret, reconciliationes primùm cum Tullio per amicos inueniens, vt sibi ille credẽs, minùs se obseruaret: & cùm visa esset vxor optima proposuisse, per amicos conuenientibus modis recõciliatus est Tullio viro natura conciliabili. deindè vbi tempus nactus est idoneum, disperso per agros populo ad perceptionem fructuum, cum amicis exit habentibus sub amictu gladios, secures tradens ministris, vestem ipse assumens regiam, & cætera adducens imperij insignia, atque in forum pergens, ante curiam per præconem in concilium iussit citari senatores. erant autem ex composito præparati rei ipsius consci, atq; properantes ex patricijs complures.

Tullio autem domi commoranti dicit quidã, processisse in veste regia Tarquinium. Ille aũt admiratus audaciam, celeriùs ex ædibus progreditur, atq; in senatum veniens, videsq; Tarquinium in regia sella habentem regium ornatũ: Quis tibi, inquit, sceleſtissime hunc ornatum permisit sumere? Respondit ille: Audacia & impudentia tua, qui te ex captiuis natum, ausus es Romanorum creare regem. Tullius excandescens, impetu ad illum fertur, depulsurus è sede. quod iucundè videns Tarquinius, senem corripiens clamantem & aduocãtem ministros, effert, deijcitq; secũdùm crepidines curiæ, vixq; se attollens, vbi se vidit proditum, anxius, comitãtibus paucis, perfusus sanguine, abibat. adest tum vxor Tarquinij, sedẽs in vehiculo, Tarquinium magna voce regem salutauit, dixitque: Res peracta est Tarquini pulchrè, sed habere viuo Tullio te regnũ haud sanè licet. scis enim quàm sit plebs ei omnis beneuola.

His dictis, ascendens iterùm currũ, abijt. Tarquinius autem rectè putans monuisse, ministros cum gladijs post eũ mittit, qui celeritate iam domo propinquum Tullium deprehendentes, occídũt. proiecto occiso corpore adhuc palpitante, præstò fuit filia. At cùm valdè arctum esset compitum, videntes stragem, exturbatæ sunt mulæ, & auriga misericors subsistit, ad dominam respexit. interroganteilla, cur non procederet: An non vides, inquit, patrem tuum iacentẽ mortuum? Illa excandescẽs, scabellum in aurigam iecit, dicens: An nõ duces ignauissime etiàm per mortuum? Ille plagã gemens, vi adegit mulas p corpus genitoris. Ille vicus antè Cyprius vocatus, posteà Sceleratus est dictus.

Cædes Seruij Tullij.

Vicus Cyprius, Sceleratus.

Taliq; obitu potitus est Tullius, annos quadraginta regnans. Corpus vxor noctù extulit, nam ob plebem Tarquinius palàm efferre nõ audebat. nocte sequenti vxor moritur. Acta sunt hęc anno captiuitatis Iudaicæ 43.

In hac generatione Crœsus Lydorũ rex, 27. Iudaicæ captiuitatis anno Lydis regnare cœpit. Anaximander Milesius, philosophus & medicus floruit. Anaximenes Milesius Anaximãdri auditor, similitèr in hac generatiõe floruit. Aesopus natione Phrygius, fortuna seruus, fabulator clarissimus, eisdem temporibus in precio fuit maximo, de quo Philostratus in imaginibus, et Aulus Gellius nonnulla referunt.

Aesopus,

In hac generatione anno primo, qui fuit annus captiuitatis Iudaicę xxx. Cyrus Persa Medorum destruxit imperiũ, quod steterat per annos ducẽtos quinquagintanouem, transferens illud ad Persas. regnauit ipse ibi primus annis xxx. Qualitèr autem ad Persas venerit regnum Medorum, dissonantia quædam

Cyrus,

quædam est historiarum. omnes tamen
Astyages. in eo consentiunt, quòd Astyages vltimus fuerit Medorum rex, auusq; Cyri maternus. Hic Astyages (vt refert Iustinus) per somnium vidit, ex naturalibus filiæ quam vnicam habebat, vitem enatam, cuius palmite omnis Asia obumbrabatur. Consulti arioli, ex eadem filia nepotem ei futurum, cuius magnitudo prænunciaretur, regniq; ei amissionem portendi responderunt. Hoc responso perterritus, neque claro viro neq; ciui dedit filiam, nè paterna maternáve nobilitas, nepotis animum extolleret, sed de gente obscura tunc temporis Persa-
Cambyses. rum, Cãbysi mediocri viro in matrimoniũ tradidit. ac nec sic somnij metu depositio, grauidam ad se filiam accersiuit, vt sub eius conspectu fœtus necaretur. natus infans, datur occidẽdus Harpago, omnium consiliorum regis participi. is veritus, si ad filiam regis mortuo patre peruenisset regnum, eô quòd nullam Astyages virilis sexûs prolẽ genuerat, illa necati infantis vltionem à ministro exigeret, pastori regij pecoris puerum exponendum tradidit.

Fortè eodem tempore & pastori natus filius erat. vxor igitur eius audita expositione pueri, summis precibus rogat sibi afferri & ostẽdi puerum, cuius precibus fatigatus pastor, reuersus in syluam, inuenit infantem, canemq; fœminam vbera infanti præbentem, & à feris ac alitibus defendentem. motus misericordia, puerum defert, quem vt in manum mulier accepit, puer velutì ad notam alluſit: tantusq; in illo vigor et dulcis risus apparuit, vt pastorẽ vxor rogaret, quo suũ partum exponeret pro illo. atque ità permutata sorte, hic pro filio pastoris educitur, alter pro nepote regis exponitur. nutricij Sparcon posteà nomen fuit, quia canem Persæ sic vocant. Puer deindè cùm inter pastores esset, Cyri nomen accepit. mox rex inter ludentes sorte delectus, cùm per lasciuiam contumaces flagellis cecidisset, à parentibus puerorum querela est regi delata, indignantibus ingenuos à seruo verberibus affectos.

Rex accersito puero & interrogato, cùm nihil mutato vultu fecisse se, nisi vt regem, respondisset: miratus constantiam, in memoriam somnij responsiq; reuocatur, atque ità cùm vultûs similitudo, & expositionis tempus, & pastoris confessio conuenirent, nepotem agnouit. Et quoniam defunctus sibi somnio videretur, agitato inter pastores regno, animum minacem in illo fregit. Cæterùm Harpago amico suo infestus, in vltionem seruati nepotis, filiũ eius interfecit, epulandumq; patri ignoranti, sed posteà intelligenti, tradidit. Harpagus ad præsens dissimulato dolore, odium in vindictam distulit. Interiectoque demùm tempore, cùm adoleuisset Cyrus, admonuit eum Harpagus orbitatis, & quomodò relegatus in Persas ab auo fuerit, & occídi eum paruulũ auus iusserit, vt beneficio suo seruatus sit, vt regem offenderit, vt filium amiserit, hortatur ad regnum se accingat. Sed & eandem viam somnio aggredi visus est Cyrus.

Factum est vt Astyages oppugnare volens Persas, tradiderit omnem exercitum Harpago secretario, immemor filij occisi. ille exercitum Cyro commisit, simulque egit, vt Persę eum regem eligerent. quo facto, timens Astyages, Darium cõsobrinum adoptauit in filium, & collecto exercitu, congressus est aduersùs Cyrum. pugnaq; facta, partem exercitûs à tergo ponit, & tergiuersantes agi in hostes iubet, nunciatq; suis, ni vicerint, non minùs hostes etiã post terga inuenturos. Ingens posteà fuit necessitas pugnandi, & cùm Persarum acies paulatim cederet, matres & vxores eorum obuiàm occurrunt, orant in prælium reuertantur, cunctantibusq; sublata veste, obscœna corporis ostẽdunt, dicentes, num in vteros matrum vel vxorum velint refugere.

Hac repressi castigatione, in prælium redeunt: & facta impressione, quos fugiebant, fugere compellunt. In eo prælio Astyages capitur, cui Cyr⁹ nihil aliud nisi regnum abstulit, nepotemq; magis quàm victorem se gessit, eũq; regno Hyrcanorum præfecit. Dario verò, tanquàm fratri matris suæ, tradidit regnũ Medorum, tamen sub certa spe reuertendi ad ipsum, quod volunt nonnulli re-

li.regnauit annis duodecim antequàm interfecit Baltaſſarem.

Xenophon de Cyro. Franciſcus Philelphus.

Quid verò poſteà egerit Cyrus, ſi quis ſcire cupit, legat Xenophõtis Cyri pædiam, quam in Latinam vertiſſe linguam fertur Franciſcus Philelphus eques auratus, poëta laureatus, virque præclariſſimus, qui in cęteras Cyri laudes ità ait: Cyrus aſſumptis liberis gentibus Aſię, cum parua manu Perſarum, Medis volentibus atq; Hyrcanis imperauit, ſubiugauit Syros, Aſſyrios, Arabes, Cappadocas, Phrygas, vtroſq; Lydos, Carras, Phœnicas, Babylonios. Potitus eſt etiàm Bactrianis & Indis ac Cilicibus, itidèm Sacis & illorum finitimis, atq; alijs quàmplurimis gẽtibus, quarum ne nomina quidem quis dixerit. inſuper dominat⁹ eſt Aſianis & Grę cis, Cyprios quoquè & Aegyptios imperio tenuit. tantamq; omnibus cupiditatem iniecit gratificandi ſibi, vt ex eius ſententia gubernari optarent.

Hæc & multa alia pręclariſſima eius dicta atque geſta Xenophon proſequitur. in multis tamen cum alijs ſcriptoribus iam vſu probatis, diſcordare videtur, & præcipuè circa eius mortem, cùm dicat eum apud Perſas in regia, interque manus filiorum præmiſſa longa exhortatione, data omnibus dextra, ſpiritum exhalâſſe, quem tamen hiſtorici ferè omnes bello cõtra Scythas captum, & mandato Tomyridis reginæ eius gentis, capite truncatum ferunt, quod & authoritate videtur ſatis vulgatum atq; probatum.

Qui ſucceſſerit Nabuchodonoſori.

ANNO quartodecimo huius generatiõis, qui eſt annus captiuitatis quartus & quinquageſimus, Euilmerodach filius Nabuchodonoſor, rex Babylonis, moritur, relinquens tres filios, quorum primus regnâſſe dicitur, ſecundùm aliquos, quinque annis, & ſecundus aliquot menſes duntaxàt, vltimus verò Baltaſſar, ſeptem & decem annis. quæ ſi vera ſunt, neceſsè eſſet quòd Euilmerodach etiàm regnante patre Nabuchodonoſor regnâſſet, filijque cum ipſo: aliâs vix ſtare poſſet, quòd quinquageſimus annus captiuitatis Iudaicæ, annus vltimus fuiſſet Baltaſſar regis Babyloniæ: quo tempore capta Babylonia, monarchia orbis peruenit in Perſas. Quòd ſi (vt alij tradunt) trigeſimus annus captiuitatis, vltimus Baltaſſaris putetur, minùs ſtare poteſt. Nã Nabuchodonoſor in ſacra hiſtoria quadraginta & plùs annis regnâſſe inuenitur.

Sed vtcunquè ſit, id ſatis clarum habetur ex hiſtorijs, quòd Cyrus Perſis primus regnauit, & trigeſimoprimo anno captiuitatis Iudaicæ regnare cœpit: deindè vigeſimo anno, qui eſt quinquageſimus captiuitatis, Babylonẽ cepit, interfecto Baltaſſare rege Chaldęorum, vixitq; poſteà decem annos. Subiugato Crœſo, à Tomyri Scytharũ regina tandèm eſt occiſus.

At cùm Baltaſſar inueniatur regnâſſe annis ſeptem & decem, oportuit eum incepiſſe regnare anno captiuitatis quarto & trigeſimo. ſic Euilmerodach non regnâſſet octo & decem annos, niſi dicere velimus, vt rationabiliter dici poteſt, quòd regnare inceperit primo anno quo pater ſuus Nabuchodonoſor inſanus eſt factus, & tunc regnauerit per ſeptem annos pro patre, vt aliqui volunt, quibus & Nicolaus de Lyra conſentit. Quomodò autem poſteà ceſſerit patri, dicunt quòd hoc fecerunt principes qui eius malitiam odiebant. vndè volũt quòd propter mala quæ fecit tempore infirmitatis paternæ, fuerit poſteà incarceratus à patre cum Ioachin rege Iuda, vbi manſit vſque ad mortẽ patris, & rurſùm regnare cœpit, ac Iechoniã à carcere relaxauit. & ſic regnare cœpiſſet Euilmerodach anno captiuitatis Iudaicæ quintodecimo aut ſextodecimo.

Quòd autem poſt mortem ipſius nõ Baltaſſar, ſed eiuſdem fratres duo ſucceſſiuè regnauerint, multis non placet, etſi velit hoc Metaſthenes, ſed volunt Baltaſſarem fuiſſe. nam in veritate poſt Nabuchodonoſor non regnauerunt in Chaldæa, niſi Euilmerodach filius, & poſt illum Baltaſſar ex filio nepos.

In hac generatione anno xiiij. qui eſt annus Iudaicæ captiuitatis quartus & quadrageſimus, anno ab vrbe condita ducenteſimoſexto, Olympiade quin-

Tarquinius Superbꝰ Romanorũ rex septimus.

quagesimanona, Lucius Tarquinius principatum suscepit, non legibus quidem, sed armis occupans, regum Romanorũ septimus, regnauit annis xxxv. hic mox plebis multitudinem despiciẽs, patriciosq;, à quibus erat ad imperiũ perductus: consuetudines, leges & ornatum gentilem omnem, quo priores reges vrbem decorabant, confundens, in confessam tyrannidem principatũ conuertit, primùm quidem custodiam circùm se statuens hominum ferocissimorum, qui nocte circa regiam excubabãt, ac per diem exeuntem illũ sequebantur quoquò iret. dabat responsa de publicis domi plurimùm, & adstãtibus necessarijs suis, in foro parùm. ingredi ad se neminem permittebat, nisi vocatũ. adeuntibus nequaquàm benignus, sed vt tyrannus, grauis atq; difficilis. cõtrouersiarum iudicia non ad iura, non ad leges, sed ad mores suos referens peragebat, propter quæ cognomẽtum illi imposuerunt Romani, Superbi.

Postquàm autem iam stabilissẽt imperiũ, in criminationes adducebat multos illustres viros, primùm quidẽ soceri amicos, deindè etiàm ex cęteris quos suspicabatur ęgrè ferre mutationem regis: & quibus multæ erant opes, illos morte, alios exilio mulctans, occisorum & proscriptorum bona auferens: parte parua accusatoribus ad hoc subornata, maiorem ipse capiebat.

Erant tum multi intelligentes, qua causa insidiæ tenderentur, qui spõtè relicta vrbe, abiêre: erant etiàm qui occultè perdebantur, viri prædigni, quorum nec corpora posteà apparebant. Vbi verò iã ab eo perdita est pars senatûs præclarior, mortibus exilijsq; perpetuis, senatum alium constituit, adducens ipse ad honores amicos suos: nec huiusmodi tamen viris quidquam agere permisit, nisi quod iussisset, vt qui relicti erant in senatu aduersarij Tullij, intelligerent se fiducia sua priuatos esse, suspicantes grauiora præsentibus quæ expectabantur.

Cernentes autem plebeij ista, iusta ipsos pati opinabantur, gaudebãtq; præ voluptate. Euenêre tamẽ eis etiàm haud multò pòst grauia. nam & leges scriptas à Tullio, quibus ex æquo iusta inuicèm capiebant omnes, sustulit: collationes tributorum ex censu diuertit, moremq; pristinum restituit: & cùm ei opùs esset pecunijs, parem summam cum locuplete pauperrimus conferebat. Conuentus omnes paganorum, aut curiarum, aut vicinorum, & in vrbe & per agros immolationes & sacrificia omnia publica, nè ampliùs fierent, edixit, nè conueniẽtes in vnum, multa arcana inter se consilia agitarent de dissolutione imperij. vndè ad ius regni neq; quidquã prẽter vim sibi persuasit ꝓfore, eò actus, vt in charitate ciuium nihil spei reponens, iudicârit regnum sibi vi esse tutandum, atq; ad id perficiendum, teste Eutropio, varia excogitauit tormentorum genera, vincula scilicet, taureas, fustes, laminas, carceres, compedes, exilia & metalla. hic filiam Latinorum principi, vt eius amicitiam sibi conciliaret, vxorem dedit. quo facto, statim Volscis bellum intulit, & Suessam Pometiã vi cepit. Gabinos verò dolo circunuenit. illos enim cùm nulla vi superare posset, dissoluere autem bellum turpitèr existimaret, filium Sextum Tarquinium ex composito, quasi proditorẽ patris, virgis cædi in foro iussit. Quo diuulgato, filius quasi se vlturus, ad hostes conuolauit multos secum clientes ducens.

Leges [illegible] lij sublatæ.

Genera tormentorum

Putantes autem Gabini magnum sibi accedere commodum, neque minùs item decepti ex his, quæ ageret rebellis patri Sextus. quotiès enim exiêrat, non sinè magna reuersus est præda. submittebat enim illi pater continuò prædandos aliquos ex ciuibus. Ex his omnibus amicum sibi fidumque virum putantes Sextum Gabini, inter quos pecũia multos inescârat atq; corruperat, rati bonum esse imperatorem, eum præficiunt. mox Sextus latentèr de potestate sibi facta patrem certiorem faciens, quid facto opùs esset, scisciatur. Tarquinius verò cognoscere nolens famulũ, quę facere filium iuberet, ducens eum in hortũ, vbi papauera erant nata, pertransiẽsq;, capita summa ferro ferens decutiebat, dimisitq; nũcium, nihil respondens, sæpiùs interrogatus. reuertitur nuncius sinè responso, id quod ocio-

Thrasybuli stratagema imitatꝰ Tarquinius.

ocioſum putabat ſe vidiſſe, ridebat.

Sextus patris intelligens mentem, in conciõem vocat omnem multitudinẽ: præcipuum ex ciuibus, cui nomen erat Petroni Antiſtio, accuſat, quòd ſe patri prodere ſtatuiſſet. ſubornauerat enim vnum è familia ciuis illius, qui epiſtolã Tarquinij annulo ſignatã, in eius ędibus poſuerat. Negante illo, perſcrutari domũ illius imperabat. placuit id accuſato. mittuntur ſcrutatores, inueniunt epiſtolam ſignatam, cum alijs nonnullis literis in plures ciues compoſitis. datur epiſtola gemma patris ſignata, ſcribæ legenda, in qua erat ſcriptum, vt viuum ſibi traderet filium, reciperetq; ex compoſito mercedem. quod ſi ſibi non eſſet poſſibile, caput ei decidens mitteret: quod ſi faceret, ei cæterisque operis adiutoribus pollicitus erat prędia, Romæ vrbis ciuilitatem, patriciamque dignitatem.

Quibus lectis, irati Gabini, ſtupefactum Antiſtium, ac ne vocem quidẽ ex tempore valẽtem emittere, lapidibus interficiunt, de alijs inquiſitionem faciunt, vtq; ſupplicium de eis ſumeretur, Sexto permiſêre. Is itaq; amicis cuſtodiã portarum tradens, multos illuſtres occidit, & dum tumultus fieret, intereà Tarquinius copijs aduentabat: circitèr mediam noctem apertis portis, exercitũ introducit, ac ſinè labore vrbis dominus factus eſt. Poſt quod opus templum Ioui extruere ſtatuit in mõte Tarpeio, vbi cùm foderent fundamentum, repertũ eſt caput nupèr occiſi hominis, manabatq; ſanguinem calidum adhuc. Quod vidẽs Tarquinius, à foſſiõe iuſſit ſubſiſtere. vates cõſuluit, prodigiũ hoc quid ſibi vellet. conſultus vates Hetruſcus: Viri Romani, ait, fato datur, caput Italiæ fore omnis hunc locum, in quo caput eſt repertũ. Ex illo quoquè tempore, Capitolinus vocatur is locus ab inuentiõe capitis. mox Tarquini⁹ reſtituit operibus artifices, templum tamen explere nõ potuit, citiùs excidens principatu.

Capti Gabij.

Prodigium.

Memoratu dignũ eſt, quòd ad Tarquinium mulier quędam venit, libros vendere volens nouem, plenos oraculo. ſed cùm iudicio regis preciũ peteret nimium, ab ipſo deriſa eſt. tunc coram rege igne facto, tres ex illis combuſſit libros: interrogat, ſi rex reſiduos ſex ęquali precio comparare vellet, qui reſpondit anum iſtam delirare. quæ ſtatim tres alios combuſſit, interrogans regem, ſi ſaltẽ tres reſiduos emere vellet. qui mulieris videns conſtantiã, tres libros emit non minori precio, quàm nouem emiſſet. mulier autẽ illa poſtmodùm abiens, nuſquàm comparuit. vndè conſilio augurum libri hi tres in ſacrarium conditi, Sibyllini appellati ſunt. Ad eos quaſi ad oraculum quindecim viri adibant, cùm eſſent dij publicè conſulẽdi. Hęc Au. Gellius in primo noct. Atticarum. permanſerunt oracula vſq; ad bellum Marſicum in templo Iouis Capitolini, ab hominibus decẽ cuſtoditi, poſt 173. verò olympiadem incenſo templo, ſimul igni corrupta fuerunt: alia tamen in eorum locum hinc indè compilata, fuêre repoſita.

Libri Sibyllini.

Hæc cùm egiſſet pace belloq;, in ſenatum cædibus, in plebem verberibus, in omnes bonos ſuperbia ac crudelitate graſſatus, tam diù ſuperbiam populus Ro. pertulit, donèc libido affuit. hãc verò liberorum ſuorũ contumeliam ferre non potuit, ob quã regno ſimul vrbeq; expellitur, pręſignificante ei augurio tali: Aquilæ conuenientes in adiacentem regiæ locum veris tempore, finxêre nidos in vertice excelſæ palmæ: his autem aquilis implumes adhuc pullos habentibus, congregati vultures aduolãtes nidum euerterunt, occideruntque pullos, atque redeuntes è paſtu aquilas pungentes atque ferientes, à palma abegerunt.

Hęc vidẽs Tarquinius auguria, fallere fata ſtatuit, ſed tamen vim diuinam ſuperare nõ potuit qua vlciſcẽdus erat. Ardeam vrbem Tarquinius obſidebat, 18. milliario ab vrbe poſitam, prætendens cauſam quòd Romanos exules ſuſcepiſſent, conſpirâſſentque cum eis de reditu. Repugnantibus autem ſtrenuè Ardeatibus, ac durante diù obſidione, in contubernio regiorum iuuenum Ardeæ erat Tarquinius Collatinus, vbi cùm fortè in liberiore conuiuio coniugem ſuam vnuſquiſq; laudaret,

daret, placuit experiri. Itaque equis Romam petunt, regias nurus in conuiuio & luxu deprehendunt. indè Collatiam petunt, Lucretiam inter ancillas in lanificio offendunt: itaque ea pudicissima iudicatur, ad quam corrumpendam Tarquinius Sextus nocte Collatiam redijt, & iure propinquitatis in domum Collatini venit, & in cubiculum Lucretiæ irrupit, pudicitiam expugnauit.

Lucretiæ mors.

Illa postero die aduocatis patre & coniuge, rem exposuit, & se cultro quẽ veste texerat, occidit. Clamore autem, luctu & comploratione domũ omnem detinente, Collatinus in medio positam Lucretiam, circunfusumque ei patrem altè gemens, complectens mortuam osculabatur, alloquebaturque vt viuentem. valdè autem complorãte eo, ex altera parte patre, vniuersisque lamentantibus, respiciens in eos Brutus:

Iunij Bruti consilium.

Innumera, inquit, habebitis tempora Lucreti & Collatine, et vos omnes huius fœminæ propinqui, per quæ ipsam defleatis. At nunc ipsam vt vlciscamur, consideremus: hoc enim tempus præsens poscit. est vtique fato datum Romanis, vt à me & per me intolerabili seruitute liberentur. Nunc ego simulationem depono.

Visus est autem probabilia dicere, atque sedentes seorsùm soli ipsi, familiaremq; turbam remouentes, quid opùs esset consultabant. primus autem Brutus incipiens de se dicere, quòd apparẽtem fatuitatem necessitate hactenùs simulâsset, causasque dicens ob quas simulationem hanc sustinuisset, visus est omnium hominum prudẽtissimus. post hoc suadebat eis, vt Tarquinium filiosque eius vrbe pellerent, idq; factu facilimum demonstrabat: nam milites diuturnitatem belli ægerrimè ferentes, & in vrbe Roma tributis fessi, ad defectionem spectarent, modò aliquis incideret. Quæ cùm dixisset, confestim cultrum ex Lucretiæ vulnere extractum sumens, cruorem præ se ferentem, magna voce dixit: Per hunc sanguinem iuro, me deincèps Tarquinium persequi Superbum, & neq; illum nec alium Romę regnare passurũ quoàd vixero.

His dictis, qui aderant, Lucretius pater, Tarquinius Collatinus, Publius Valerius, reliqui quoquè omnes viri illustres, nihil dubitantes, suscepto cultro idem iurârunt. Quibus ità perfectis, subiecit Brutus talia: Primùm, inquit, custodes portis adhibeamus, nè, quid agatur in vrbe, tyrannus sentiat: posteà ferentes corpus mulieris in forum, ità vt erat sanguine consperſum, proponentesque in aperto, conuocemus concionem populi, omniaque vt patrata sunt, publicemus. Accusetur Tarquinius, exhortenturque ad libertatem ciues. erit id omnibus ad votum, si vos videant patricios principes libertatis, parua occasione indigebunt.

Hæc cùm dixisset, & omnibus placuisset, vt erant in vrbe potentes, absente rege, turba congregata est. dimissi præcones per compita, populum euocantes. exiuerunt mox in forum. sequebantur eos famuli super funere nigris vestibus strato ferentes incultam sanguineque consperſam mortuam, quam ante curiam poni iubentes altam & conspicuam, populum aduocant, ascendensque Brutus pulpitum cum patricijs, hæc dixit: De necessarijs rebus ô Romani ciues verba apud vos facturus, de me primùm pauca præfari volo: multis ego perturbata mente videor, sciatis opinionem communem quam habetis de me omnes, vt de fatuo, à me ex necessitate confictam. causa, metus fuit mortis. patrem enim meum Tarquinius occidens, facultates simul vt occuparet illius, fratrem vltionem quærentem interfecit. non idem mihi pepercisset, nisi simulâssem fatuitatem. hęc confictio credita, me à tyrãno cõseruauit, vtì q nihil obesse valeré. Venit autẽ tempus quod optabam et expectabã, & de me quidem tantum. Publica verò, quorũ causa vos in concionẽ conuocaui, hęc sunt: Tarquiniũ scitis neq; ex patria consuetudine aut lege principatum occupãtem, neq; postquàm obtinuit, eo regiè vtentem, sed contumelijs & iniquitate trãsgressum omnes quicũq; fuerint vnquàm, tyrãnos. Hic est, ô ciues, Tarquinius is, qui antequàm imperium caperet, Aruntem fratrem

Bruti ora

suum

ſuum ſuſtulit, adiutricem in hoc ſcelus illius vxorem capiens, ſuæ ipſius vxoris ſororem, cui ſtupro commiſcebatur: & nuptam ſibi pudicam fœminam & filiorum ſociam venenis interficiēs, homicidam ſponſam in cubiculū ſororis duxit. deindè Seruium clementiſſimum regem, deque vobis optimè meritum, palàm interficiens, neq; ſepultura dignās, Tarquiniam vxorem eius, patris ſui ſororem, priùs quàm virum lugere poſſet, laqueo confecit, à quibus ipſe ſeruatus erat & apud eos educatus. Sed quid iſtis? ſcitis nempe quæ in patriam vosq; omnes perfecit, quomodò tranſgreſſus eſt ad principatum armis & vi, & improborum coniurationibus, vobis inuitis. Agè verò, poſtquàm poteſtatem obtinuit, vtrùm ea vſus eſt regiè, æmulatus priores principes, qui dicendo & agendo vrbem feliciorem reddere conati ſunt? an non miſerè peſſimeq; omēs ab iſto affecti ſumus? pauci ex multis relicti, humiles ex magnis facti, in paupertate grauique anxietate, ex innumeris excidentes bonis, clari illi grauesque & magni viri, per quos illuſtris aliquandò vrbs noſtra fuit. alij perditi, alij patriam fugientes. ſed & res veſtræ quo ſe modo habent, quirites? an non vobis ademptę leges, ſacrificia, immolationes, conuēctus, inhibita conuiuia? & quis erit finis calamitatum? quandò patriam libertatem obtinebimus? morienté ne Tarquinio? peius tunc erit, vobis tres pro vno habituris. Tarquinios multò ſceleſtiores patre, quales ſperabitis fore ex illo genitos, quibus genus improbum, educationes prauæ? ſed vt certò cognoſcatis, quales vobis educat catulos Tarquinius, ſpectate opus eorū vnius ęuo maximi: Hæc eſt Sp. Lucretij filia, quem præfectum vrbis tyrannus ad bellum exiens declarauit, Tarquinij cadē Collatini vxor, cognati horum tyrannorum. ipſa enim viuere pudicè volens, virum ſuum diligens, hoſpitante apud ſe Sexto Tarquinio propter cognatiōem, heſterna nocte Collatino ad exercitum profecto, libidinoſam contumeliam tyrannidis non potuit effugere, ſed vt captiua, vim paſſa eſt. Quæ contumeliam hanc non ferens, poſtquàm neceſſarijs ſuis fortunas has percurrit, multis adhibitis precibus & obſecrationibus, vt malorum ſuorum vindices ipſi fierent, abſcōſum gladium ſinu nudans, per viſcera tranſegit. O admirabilis tu Lucretia, ſummis laudibus efferēda, non ſuſtinens tyrannicam contumeliam, vitæ omnes paruipendens voluptates, nè quid te tale ampliùs pati oporteret. Nos viri, inferiores erimus virtute mulieribus? Et illi quidem, quia vna paſſa eſt nocte tyrannidē, per vim pudore priuata, ſuauior beatiorq; viſa eſt mors, quàm vita: nobis nihil conſtabit, quos non vnum diem tyrannus, ſed per tot curricula annorum vexās libertate priuauit? libétne tot volutatos malis viuere? Atqui omninò eſt duorum alterum eligendum: aut vita libera, aut mors glorioſa. venit iam, quod optauimus, tempus, ſi ad opera cum prōptitudine accingamur, nullo nobis deficiente, non corporibus, non pecunijs, non armis, non ducibus. plena enim horum vrbs eſt omnium. Turpe eſt, nos Volſcorum Sabinorumq; principatum poſtulantes, ſeruire ipſos alijs. Quòd ſi aliqui veſtrūm timent ciues qui cum Tarquinio militant, haud rectè timent. innatum eſt enim omnibus hominibus libertatis deſiderium, grauisq; tyrannus vniuerſis. omnis mutationis occaſio ſatis eſt eis, qui ſunt per neceſſitatē calamitoſi. Si verò aliquibus eorū amor inſidet tyrānidis, facile erit vt ex improbis probi fiant. habebimus enim in vrbe obſides eorum filios & vxores ac parentes, quæ res ſunt anima cuiq; propria chariores: facilè eis perſuadebimus. Quas ob cauſas quirites fidentèr in certamen prodite, bellorum omnium pulcherrimum hoc ſtatuentes.

Aut vita libera, aut mors.

Talia dicente Bruto, exclamatur, plurimis lachrymæ præ gaudio defluebant, ac velut ex vno ore omnes vociferabātur ad arma. Placuit curijs vniuerſis, Tarquinios genusq; eorum omne ex vrbe Roma, Romanorumq; regiōe pellere, & in exilium dare. neminem licere de reditu Tarquiniorum quidquā agere vel dicere. ſi quis contraria his faciens inueniatur, ipſum mori iureiurando decreuēre.

Tarquinius pellitur.

Igitur(vt ait Florus)Bruto Collatinoq; ducibus & authoribus, quibus vltionem suî moriens matrona mãdauerat, populus Romanus ad vindicandum libertatis ac pudicitiæ decus,quodam quasi instinctu deorum concitatus, regem repentè destituit. Moxque abrogato rege, imperium in eosdem libertatis suę vindices trãsfert. Elegit eñ duos viros,peracturos omnia quęcunq; agere licebat regibus,Brutum et Collatinum,Consulesq; appellauit,quorum potestas esset annua, & vt dicit Eutropius,ideò annua, nè per diuturnitatem potestatis insolẽtiores redderentur:ideò duo creati sunt,vt si vnus malus esse voluisset,alter habẽs potestatem similem, eum impediret.

Consularis potestas.

Brutus iste cùm aliquandò puer videret à rege Tarquinio auunculo suo omnem nobilitatis indolem excerpi,interq; cæteros etiàm fratrem suum,quòd vegetioris ingenij esset, interfectũ, obtusi cordis se esse simulauit,eaq; fallacia maximas texit virtutes suas. profectus etiàm Delphos cũ Tarquinij filijs,quos rex ad Apollinem muneribus honorandum misit, aurũ cauato baculo inclusum tulit, quia apertè venerari numen non audebat. Peractis indè omnibus, Apollinem iuuenes consuluerũt,quisnam ex ipsis Romæ videretur regnaturus: Apollo respondit, qui ante omnes osculum matri daret.Iuuenes Tarquinij, oraculi sensum ignorantes, inter se composuerũt,vnà matrem osculari,volentes communitèr regnum obtinere. Brutus autẽ intelligens quid vellet oraculum,vbi Italicam terram attigit, eam osculatus est,hanc putans omnium hominum esse matrem.quod tam vafrè factum,inquit Valer.Max.vrbi libertatẽ, Bruto primum in Fastis locum tribuit. Siquidem penès illum ipsum,vti scribemus,imperium atque summa fuit vrbis Romæ potestas.

Bruti vafricies.

Rex autem Tarquinius, vt ad historiam redeamus,accipiens nouari hęc in vrbe, nemini quidquam aperiens, subductus est ab exercitu, assumptis filijs amicorumque fidissimis, agens equos, præuenturus defectionem: sed inueniens portas clausas,plenaque armis propugnacula,redijt iterùm ad exercitum quàm potuit celerrimè,gemens ac dira præsagiens.

Contigit autem quoquè in exercitu iam res esse corruptas.nam consules celerem eius præsentiã præuenientes,miserunt alijs itineribus literas ad eos qui in castris erant,narrãtes flagitia,adhortantesq; vt à tyranno deficerent,& quę visa essent ciuibus in vrbe pro libertate, manifesta eis faciẽtes. has autem literas accipientes hi,qui relicti erant à tyrãno in exercitu, Titus Ermenius & M.Horatius,legerunt in concione,sententias exquirentes per centurias,quid opùs esset facto. ac postquàm omnibus visum est,vt rata ducerent iudicata in vrbe,superuenientem Tarquinium non receperunt, isq; repulsus, cum paucis fugit ad vrbem Gabios,quorum regem desygnauerat filium Sex. Tarquinium. Ermenius autem & Horatius pactis cum Ardeatibus inducijs in annos 15. duxêre domum exercitum.

Hæc est prima ætas & quasi infantia populi Romani,quam habuit sub regibus septem per annos ducẽtos quadragintatres, quadam fatorum industria. Nã quid Romulo ardentius?quid Numa religiosius?deindè Tullus bellatoribus viris artifex necessarius,Ancus ędificator egregius.Iã verò Tarquinij quæ ornamẽta?& actus à Seruio cẽsus quid effecit, nisi vt ipsa se noscceret respub? Postremò Superbi illius importuna dominatio in tyrannidem versa, per hos viros est dissoluta, olympiade sexta & sexagesima.

ANNO vltimo regis Baltassar,Cyrus cunctis(vt dictũ est) perdomitis, aduersùs quos iêrat,Babyloniorũ vrbem caput Assyriorũ,obsidere cœpit, aderat tum etiàm Darius,si vno tempore à Cyro atq; Dario Babylon est capta. Quo minùs autẽ capere posset ciuitatẽ,Gyndes fluuius impediuit, in quo vnum regiorum equorum præcipuũ,cum equite transmeandi fiducia persuaso, abreptum vi fluminis,pręcipitatumq; amisit rex: ex quo iratus, vlciscì in amnem statuit,nec in peragendo segnior,totis copijs perpeti anno Gyndem fluuium per magnas concisum diductumq; fossas, obsessis

Cyrum capit Babylonem.

obsessis non sentientibus, neq; aliquid metuentibus, in plurimos alueos cõminuit. Simili quoquè ingenio Euphratẽ per mediam Babyloniam fluentẽ, à proprio alueo deriuauit, ac sic meabilibus vadis siccum, etiàm patẽtibus aluei partibus, iter fecit.

Die verò præcedente, antequàm fossores vltimum aggerem rupissent, Baltassar obsidẽtes minimè curans, nihilq; dubitans, grãde conuiuium fecit optimatibus suis mille, curauitq; vt afferrẽtur vasa quæ absportauerat Nabuchodonosor auus suus de templo Domini: bibebãt ex eis cum rege optimates, vxores & concubinæ eius, exultabat autem & gratias agebat dijs suis. In eadẽ hora apparuit contra eum manus, scribens in pariete in hęc verba, MANE, THETEL, PHARES. cumq; rex vidisset manum & scripturam, euanuit manus. rex conturbatus, exclamauit vt introducerentur magi Chaldæorum, & ait ad eos: Qui legerit scripturam hanc, & interpretationem eius dixerit, purpura vestietur, torquem auream habebit in collo, & tertius erit in regno meo. Illi autem nõ potuerunt ei satis facere, & ingressa regina, ait ad regem: Est vir in regno tuo qui spiritum deorum habet, quem auus tuus principem magorum constituit: hic vocetur, & omnia dicet tibi. Cumq; intrâsset Daniel, promisit ei rex prædicta munera. qui respondit: Munera tua sint tibi, scripturam autem legam & exponam. Nôsti quòd Deus excelsus dederat regnũ patri tuo, id est, auo, & non cognouit, propterea fœnum vt bos comedit, donèc cognosceret. Tu quoquè cùm scires hæc omnia, aduersùs DEVM cæli eleuatus es, & vasa eius prophanâsti, tradens ea manibus immundis, & bibens in eis, deos laudâsti, qui nec viuunt nec sentiunt. DEVM verò qui flatum tuum in manu sua habet, nõ glorificâsti: propterea ista coram te exarata sunt, MANE, THETEL, PHARES: quod sonat, Numerus, Appensio, Diuisio. et est sensus, Numerauit Deus regnum tuum, id est, cõpleuit, appẽsus es in statera, & inuẽtus es minùs habens, id est, iusto Dei iudicio minùs viuens: diuisum est regnũ tuum, datũ est Medis & Persis. & tradidit ei rex purpuram, promissaq; donaria cætera.

Manus scribẽtis in pariete.

Eadẽ nocte vada fluuij siccata sunt, & ceperunt Cyrus atq; Darius vrbem, quam vel opere humano extrui potuisse, vel virtute humana destrui posse, vtrunquè penè incredibile apud mortales est. Ea est Babylonia à * Nemroth gigante fundata, à Nino vel Semiramide reparata. hæc campi planitie vndiquè conspicua, natura loci lætissima, castrorum facie, mœnibus paribus per quadrum dispositа, murorum vix credibilis relatu firmitas, & latitudo cubitorum quinquaginta, altitudo ducentorum. cæterùm ambitus eius quadringentis octoginta stadijs circunducebatur. murus coctili latere atq; interfuso bitumine compactus. fossa extrinsecùs latè patens, à fronte murorum centum portę, habitationes proceritate mirabiles. Magna illa Babylon, prima post reparationem humani generis condita, sic capta est. rex quoquè Baltassar eadẽ nocte interfectus. Fertur ibi tũc Crœsus rex Lydorum, cùm ad auxiliandum Babylonijs venisset, solicitus in regnũ refugisse suum.

De regionis Babylonicæ potentia atque institutis plura leguntur. Memoratu dignum hoc mihi videtur, legem habuerunt Babylonij, authore Herodoto, vbi virgines effectæ fuerunt nubiles, eas congregabant in vnum locum. Tunc surgens præco, singulatim eas vendebat, & primùm pulcherrimam quantum poterat maiori precio, deindè secundam plus offerenti vendebat, & sic consequentèr vsque ad deformiores. Hoc modo aurum ex speciosis conficiebatur, posteà deformiores ex precio prædicto quàm minimo fieri poterat, locabantur in matrimonium. Ità factum est vt non solùm pulchræ maritos consequerentur, sed & fœdæ ac deformes. Capta vt sic Babylone, & interfecto Baltassar, successit ei Darius in regnum: nam Cyrus ei tanquàm maiori, honorem in omnibus deferebat.

Puellarum venditio.

GENERATIO LIII.

ANno à mũdi exordio 4683. in Zorobabel aliâs Barachia, filio Sala-

tiel,duce populi,per lineam Christi incepit 53.generatio,durauit annis 58.Eodem anno interfecto Baltassare vltimo rege Babyloniorum,translata est re ipsa monarchia Assyriorum ad Persas.durauit autem secundùm communitèr scribentes,ducentis .& decem annis: sed secũdùm Metasthenem Persam, qui Alexãdri fuit temporibus,in lib. annalium seu iudiciorum,(cui in eo quod de suis scribit temporibus & de sua gente, magis credendum est,quem etiam secutus est Philo disertissimus,scribens de tẽporibus)durauit monarchia Persarum ab interfecto Baltassare vsque ad Alexandrum Magnum,annis vno et nonaginta supra centum.quod ità patebit: Baltassare enim interfecto,regnauerunt simul Cyrus & Darius annis duobus.Indè solus Cyrus duobus & viginti.Filius Darij Priscus Artaxerxes Assuerus, annis viginti.vltione intereà sumpta de factione Tomyrica, quæ per dolum patruum tradiderat* Tomyri, huius duo filij Cyrus Artabanes & Darius Longimanus,septem mensibus pro imperio dimicârunt,& septimo mense Lõgimano victoria cessit, regnauitq; annis 37. eius filius Darius Nothos annis 19.Magnus Artaxerxes *, Darius Menᵉon annis 55.Artaxerxes Ochus 26.Nostra ętate,inquit Metasthenes,Arses 4.Darius vltimus 6.Magnus Alexãder,qui trãstulit imperium in Græcos, 12. alij ponunt annos 6.vt dicetur.

Tralatio monarchiæ Babyloniorũ ad Persas

*morti,

Concordat Philo lib.2.de temporibus,vbi describit pontifices et duces:Iesus ait,filius Iosedech,magnus pontifex cum Barachia Zorobabele,filio Mesezebelis Salatielis Neri,anno primo Cyri venit Hierosolymam, gessit pontificatum annis 56.ei successit Ioakin annis 56.qui gesta Hester scripsit sub Artaxerxe Assuero,hortante illum per literas Mardochæo, qui 18. annis Isaac superauit, & sic vixit annis duodeducentis. Tertius põtifex successit Eliasib annis 21.hic primus posuit Hierosolymis portam gregis. quartus põtifex Ioiada gessit pontificatum annis 24.& totidem Ioathan. Vltimus sub Persis fuit sextus pontifex Iaddua annis 10. Porrò duces in captiuitatis solutione erant*, iam dictus Zorobabel præfuit annis 58. Resa Mysciolla 66.Iohanna ben Resa 53.Iudas primus cognomine Hyrcanus 14.vsq; ad Alexandrum: & hęc secundùm Metasthenem & Philonem,sed secundùm communitèr scribentes fuerũt plures reges Persarum monarchę,ab interfecto scilicet Baltassare vsq; ad Alexandrum Magnum.Cyrus fuit primus, qui regnauit annis 10.Cambyses 8.Darius 36.Xerxes 20.Artaxerxes Longimanus 40. Darius Nothos 29. Artaxerxes Menon 40.Artaxerxes Ochus 26.Arses 4.Darius Magnus sex,quem Alexander deuicit,prout in longum dicetur.

Soluta captiuitate,Darius rex sumẽs Danielem qui in Babylone erat, & exterminium vrbis prædixerat,duxit eum secum in Mediam,& vnũ de tribus satrapis fecit,cogitauitq; eum constituere super omne regnum. vndè principes inuidebant ei,& consilium contra eum fecerunt, vt quicunque peteret aliquid à quocunq; Deo,nisi à rege, mitteretur in lacum leonum.induxeruntq; regem vt hoc confirmaret seruandũ ad 30. dies pro augenda maiestate. Sciebant enim Danielem non curaturum. nam paulò pòst ipse ingressus in domum suam, fenestris apertis in cœnaculo contra Hierusalem,tribus vicibus in die flectẽs genua,orabat.Cumq; inuenissent viri isti eum orantem,accusauerunt illum trãsgressorem esse decreti. hoc audito contristatus est rex,& volebat liberare eum. quod videntes illi,dixerunt: Scito quia lex huius regni est,vt decretum regis nõ liceat immutare.miserunt ergò Danielem in lacum leonum, rex autem obsignauit lacum annulo suo & optimatũ annulis in introitu. Inccenatus verò rex,totam noctem duxit insomnem.diluculo redijt ad lacum,& flẽs exclamauit:Daniel serue Dei.qui respondit,Deus meus misit angelum suum,& cõclusit ora leonum,quia non est inuenta in me iniquitas. & reductus est in nullo læsus. Dixerunt autem qui accusauerunt eum,non Dei prouidẽtia factum, sed saturos fuisse leones. tunc rex iussit leonibus multas carnes apponere,eisq; satiatis,accusatores Danielis misit in lacũ cum vxoribus & filijs: & antequàm perue-

Dan.6.

Daniel seruatus inter leones.

perũenirent ad pauimentum, arripiunt eos leones, ossa eorum comminuentes.

Scripsit Darius vniuerso regno suo, dicens: Paueant omnes Deum Danielis. Ipse enim est Deus viuens & æternus in secula. Et ægrotauit Daniel paululùm. cumq; surrexisset, faciebat regi, vt aliqui volunt, mausolæum in Ecbatanis. quod hactenùs manet, vt dicit Iosephꝰ, ità mirabile, vt ea die qua conspicitur, putetur constructum. In anno primo Darij filij Assueri, quę fuisse fertur Danielis visio octaua, inquit em̃, ego Daniel intellexi in libris Hieremiæ, vt ad completionem appropinquarent anni 70. & oraui Dominũ in ieiunio, cinere & sacco, iustus es domine, peccauimus, iniquitatẽ fecimus, auertatur (obsecro) ira tua à ciuitate tua Hierusalẽ & à mõte sancto tuo. Et adhuc me loquente, eccè vir Gabriel tetigit me, & ait: Ab exordio precum tuarum egressa est liberationis sententia à Deo, ego autem vẽni vt indicarem ea tibi & quædam alia, quia vir desideriorum es tu. Tunc aperuit ei liberationem spiritualem, futurã per Christum, inter cætera dicens: Scito ergò & animaduerte ab exitu sermonis, vt iterùm ædificetur Hierusalem, vsque ad Christum ducem, hebdomades septẽ & 72. erunt: intellige hebdomadas annorum, non dierum.

Dan. 9.

His verbis Christi incarnatiõem designat angelus, qui legem & prophetias impleuit, peccata tulit, iustitiam adduxit, & vnctus est oleo lętitiæ. Abbreuiatas verò dicit hebdomadas, vt intelligam annos lunares, qui breuiores sunt solaribus xj. diebus. Septuaginta hebdomades annorum solarium, faciunt annos 475. lunarium verò annorum, faciunt annos 490. & est sensus, quòd ab exitu sermonis vt reædificetur Hierusalem vsq; ad ducẽ Christum, fluxerunt anni 490. quos annos tamen variè scriptores numerare cœperũt. posset tamen non incongruè dici, ideò sic se habere, quia à primo anno Darij fluxerunt 539. anni vsq; ad Christi natiuitatem.

ANNO primo Darij Daniel intelligens imminere 70. annum captiuitatis, orauit Dominum, vt Darius & Cyrus liberarent populum suum, & data est à Deo sententia de licẽtia redeundi danda. Ex tunc Darius disponebat de libertate & licentia danda Hebræis, sed prę-uentus morte, non impleuit. Cyrus autem, cùm vniuersum regnum deuolutũ esset ad eum, in huius regni anno primo, scilicet quo solus monarchiam obtinuit, aliâs erat tertiꝰ regni Babyloniç, hoc in tempore suscitauit Dominus spiritum eius, vt impleretur verbum Hieremiæ. Deditq; libertatem omnibus Iudæis, qui erant in vniuerso regno suo, & licentiam redeundi in Iudæam. Excitatus autem fuit ex verbis Esaiç, qui ante 200. & decem annos scripserat de ipso Dominum dicentem: Christo meo Cyro, cuius appræhendi dextram, subijciã gentes & regna, ipse reędificabit domũ meã in Hierusalẽ. vndè et Cyrus: Omia, inquit, regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli, credo hunc esse quem gens Israel adorat. hortatus est Iudæos vt ascenderent in Iudæam. Ipsi verò, quia ferè omnes nati erant in Chaldæa, & possessiones ibi habebant, eligebant remanere. pauci verò qui ascendere disponebant, pigri erant & morosi vsque ad tertium annum Cyri. quod attendẽs Daniel, vehementiùs affligebatur dolore quàm priùs. orabat Dominum, vt qui priùs dederat regibus animum liberandi, daret & populo animũ redeundi.

Sentẽtia liberationis.

Esa. 45.

2. Pa. 36. 1. Esd. 1.

ANNO igitur tertio Cyri, egressi sunt sub Zorobabele duce, & Iesu filio Iosedech magno sacerdote, adhortantibus eos Zacharia propheta & Aggæo. Erant autem circitèr 50000. fuerunt enim de Iudæis 42460. reliqui erant serui & ancillæ, & remisit cum eis Cyrus partem vasorum domini 540. inter quæ ponit Iosephus refrigeratoria. Ascenderunt etiàm quidam cum eis, dicentes se esse de genere sacerdotũ propter emolumentum. Cumq; quærerent scripturam genealogiæ suę, & non inuenirent, recepti sunt in Israel, sed electi à sacerdotio. Et hic est annus 70. transmigrationis, de quo prædixerat Hieremias. Hæc opinio verificari potest, si incipiamus annos numerare à quarto anno regni Ioachim, quo anno Nabuchodonosor transtulit in Babylonem

bylonem partem vaſorum Domini, & multos ex Iudęis, inter quos Ezechielē, Danielem, Ananiam, Azariam, Miſaëlem adhuc pueros tranſtuliſſe legitur.

Reditus in Iudæam. Porrò in anno regreſſionis in Iudæam, congregatus eſt populus quaſi vir vnus in Hieruſalē, & ędificantes altare, collocauerunt illud ſuper baſes ſuas, & obtulerunt ſuper illud holocauſta Domino manè & veſperè, feceruntque ſolennitatem tabernaculorū. Anno autem ſecundo, menſe ſecundo, iecerunt fundamēta templi. quod audientes Samaritæ, venerunt ad eos, & dixerunt: Aedificemus vobiſcum, quia ità vt vos quærimus Deum veſtrum. Dixerūt duces Iſrael: Commune eſt nobis & vobis adorare Dominum, ſed non ei domum ædificare. hoc enim tantùm nobis prędcepit rex Cyrus. Cùm apparuiſſent fundamenta ſuper terram, eleuauit populus vocem in iubilationem. Porrò quidam ſeniores qui viderant prius templum, eiulabant voce magna, nec poterat quis cognoſcere vocem lætantium & planctum eiulantium. Samaritæ indignati, impediebant manus eorum: & cùm per ſe impedire non poſſent, dederunt munera principibus regis Perſarū, qui erant præpoſiti: hi pecunijs corrupti, vendiderunt eis impedimēta, Cyro ignorante, et adeò impediuerunt eos, q̄ in vita regis Cyri nō erexerunt muros templi, niſi vſq; ad appodiationem. 1. Eſ. 3. & 4.

Danielis mors. Quantùm autem vixerit Daniel poſt reditum populi in Iudæam, inuenire nō potui. ſepultus tamen eſt in ſepulcro regali, & inter ſanctos habitus. celebratur eius feſtum 12. Kaleñ. Auguſti.

Interìm puto deſcribendum bellum Cyri quod cum Crœſo geſſit, quem tèr à Cyro victum ſcribitur. Primi belli mihi videtur Herodotus meminiſſe, apud quem de Crœſo hæc leguntur: Crœſus Crœſus. genere fuit Lydus, patre Alyatte. hic è barbaris quos (inquit ille) cognitos habemus, primus, Græcorum alios ad tributum pendendum coëgit, alios ſibi amicos conciliauit. Subegit quidem Iōnes, Aeoles, & qui ſunt in Aſia Dores: amicos ſibi fecit Lacedæmonios, cùm ante eius imperium vniuerſi Græci liberi fuiſſent.

Interiectoq; tempore ſubiectis Phrygib⁹, Myſis, Mariandynis, Chalybibus, Paphlagonibus, cęterisq; qui intra Halym incolunt, cōtulerunt ſe Sardis, vbi habitabat Crœſus, opibus florentes & cæteri omnes è Græcia ſophiſtæ. Tum etiàm Solon Athenieñ (ſeceſſerat enim Athenis, vt confirmarentur leges ab eo latæ) illuc peregrinatus eſt. quò cùm peruenisſet, hoſpitalitèr à Crœſo in regiam exceptus eſt, tertioq; aut quarto quàm venerat die, iuſſu regis miniſtri circunduxerūt hominem circa theſauros, omniaque quæ illic inerant magna atq; beata oſtentârunt. Ad quem tum Crœſus: Quia, ô Solon, multus ad nos rumor de tua ſapientia philoſophādiq; peritia peruenit, permulta videndi gratia es peregrinatus, ideò mihi nunc cupído inceſſit ſciſcitandi te, quem vidiſti iam omnium beatiſſimum, ſperās videlicet ſe talem videri.

Solon nihil aſſentatus, reſpōdit Tellum Athenieñ eſſe beatiſſimū, quòd illi in patria benè inſtituta, filij erāt honeſti & boni, eorumque ſingulis liberi, hiq; omnes ſuperſtites, obitus illi ſplēdidiſſimus in prędio dum hoſtes profligâſſet. Multa de Tello ſic referente, excitatus Crœſus, interrogat quem ſecundum ab illo vidiſſet. Cleobin, inquit. Crœſus conturbatus, inquit: Adeò ne tibi pro nulla contemnitur noſtra felicitas, vt nec priuatis viris nos ęquiparandos ducas? Cui ille: In diuturno tempore multa videntur Crœſe, quæ nemo vellet videre: & tolerantur multa, quæ nolit quiſpiam tolerare. Ità igitur omninò calamitoſus eſt homo. verùm tu mihi vidéris diuitijs permultis pollere, & plurimarum gentium rex eſſe: fortunatus es, ſed quod me interrogâſti, nondùm appello, priùs quàm benè vita defunctum audièro. omnis em rei oportet inſpicere exitum, quoniam multos DEVS quibus fortunas ſuppeditauerat, radicitùs euertit. Tellus. Cleobis. De felicitate, Solonis ſententia.

In hæc Solon locutus, dimittitur. viſusq; eſt eſſe indoctus, qui bonis præſentibus prętermiſſis, iuberet omnium rerum inſpicere exitum. Deindè ingens deorū indignatio Crœſum cepit, quòd ſe omnium hominum beatiſſimum arbitra-

bitrabatur. vndè paulò pòst cùm haberet duos filios, quorũ alter mutus erat, alter inter æquales omni in re primus, Atys nomine, qui in venatione iaculo, quod in aprum miserat frustrato ictu Adrastus, vir pro custodia ei deputatus, perijt occisus: pro qua re idem Adrastus ad sepulcrum Atys, ignoscẽti sibi Crœso, sese ipsum nihilominùs super bustum transfodit. Crœsus filio orbatus ingenti in luctu duos annos egit, quẽ luctum finiuit Cyrus. rebus enim Persarum augescentibus, in solicitudinem venit, si qua ratione posset potentiam Persicam, priusquàm magna efficeretur, occupare. Sub hanc statim cogitationem tentare statuit vaticinia, poposcit oracula, nunquid aduersùs Persas proficiscatur. Oraculorum autem in idem concurrebant sententiæ, ferè prædicentes Crœso, fore vt si arma Persis inferret, magnum imperiũ euerteret.

Crœsi oraculum.

Post hęc potẽtissimos Gręcorum ad Persicum bellum inuitare curauit, cui in hac apparanda expeditione occupato, Lydus nomine Sãdanis, vir sanè circunspectus, hunc in modum consuluit: Aduersùs tales paras expẽditionem, qui è corio vestem ferunt, non quibus volunt cibis vescuntur, sed quos habent, vtpotè regionem asperam incolentes, adhæc potu non vini vtũtur, sed aquæ, non ficos ad comedendum, nec aliud quidquam boni habentes, quibus cùm nihil sit, quid eripies si viceris? sin victus fueris, quot bona amittes? nam vbi gustauerint illi nostra bona, abigi non poterunt. Equidem dijs habeo gratias, qui non induxerunt in animum Persis, vt Lydos inuaderent. hæc loquens, tamen Crœso non persuasit. erat enim in animo Crœso, Cyrum persequi etiàm propter Astyagem Cyaraxis filium, Medorum regem affinem suum, quem Cyrus Cambysis filius prælio vicerat.

Sãdanis cõsiliũ sanum.

Cõtractis itaq; vndiquè copijs, Crœsus traiecto exercitu venit in Cappadociæ locum Pteriam, omnium eius regionis tutissimum, iuxta vrbem Sinopen. hic statiua habens, prędia Syrorum vastans, cepit cũctas circà vrbes, Syros nihil commeritos exterminans. Hinc Cyrus coacto exercitu, sumptis omnibus qui in medio incolebant, obuiàm pergit, concurrẽtibusq; aciebus, multis interim cadentibus, ad extremum noctis interuentu dirimũtur. Postera die cùm Cyrus ipsum supersederet inuadere, regressus est Sardis Crœsus, habẽs in animo Aegyptios vocare ex fœdere, accersire etiàm Babylonios, cum quibus & ipse fœdus percusserat.

Pteria.

Hoc destinans Crœsus, misit caduceatores ad socios, vti ad quintum mensem Sardis conuenirent. exercitum verò qui cũ Cyro pugnauerat, interim missum fecit. Cyrus certior factus, Crœsum constituisse dispergere copias, habito consilio, quàm maturissimè mouit exercitum Sardis, & hostem priusquàm ille contraheret iterùm Lydorum copias, occupauit. Crœsus in magnam solicitudinẽ adductus, quòd prẽter expectationem hęc occurrerent, Lydos tumultuariè in prẽlium producit. nã Lydorum gẽte in Asia nulla ea tempestate fortior, nec magis strenua fuit.

At Cyrus coactis omnibus copijs, prẽmisit camelos et peditatũ, deindè postremò equitatum. camelos contra Crœsi equitatum instituit, q̃ equi camelos reformidant: simul atquè in pugnã itum est, equi olfactis protinùs conspectisq; camelis, retrò se auerterunt, vndè spes Crœsi perijt. verùm Lydi hęc videntes, ab equis desiliunt, ac pedites cum Persis pugnare incipiunt. multis tamen vtrinquè cadentibus, tandèm vertuntur in fugam. murosq; ingressi, à Persis obsidebantur. quam obsidionem firmãtibus Persis, Cyrus missis passim equitibus per suas copias, edicit se dona daturũ ei qui prim⁹ muros cõscendisset. ibi Mardus quidam nomine id aggredi ausus à parte arcis, vbi nullus ad excubandum erat collocatus, quia illinc vrbem capi haud suspectum erat.

Cyri atque Crœsi conflictus.

Ab hac igitur parte arcis Mardus ipse conscendit, & post eum alij Persæ frequentes. ità vrbs Sardis capta est, atque omnis direpta. Erat Crœso filius mutus. captis autem mœnibus, quidã Perses in Crœsum ignotum sibi incidit, ac confodere pergit. id vbi filius eius mutus adspexit, timens patri, erupit in vo-

in vocem, inquiens: Homo, nè perimas Crœsum. atq; posteà per omne vitę tẽpus vocalis extitit. Persæ & Sardibus potíti sunt, & Crœso viuo, quartodecimo quàm obsessæ sunt die. captum regem ducunt ad Cyrum, quem ille vinctum compedibus, super ingentem lignorum struem imponit, circa eum bis septem Lydorum filios. Crœso autem super pyram stanti, venit in mentẽ Solonis verbum, ex viuentibus beatum esse neminem: motusq; ex vehementi defectione animi ingemiscens, Solon Solon, protulit. Interrogat⁹, quid sibi vellet hæc vox, silentium egit. cùm autem cogeretur, responsa Solonis repetit, neminem ante vitæ finem beatum dici debere, fortunatum autem posse esse.

Capitur Crœsus.

Hæc Crœso referente, cùm iam pyra incensa esset, Cyrus se quoquè hominem esse agnoscens, cùm alium qui nõ se inferior fuisset opibus, viuum rogo traderet, ignem celerrimè extingui iubet, sed pręualuit vis: at subitò imber seu fortè seu fato missus, rogum extinxit, Crœsumq; è pyra Cyrus retraxit. interrogauitq;, dic Crœse, quisnã te hominum persuasit, vt inuaderes terram meam, ex amico factus hostis? Cui Crœsus: Ego, inquit, rex feci tuo prospero, meo infausto fato, & Græcorũ deo authore, qui me ad bellum tibi inferendum impulit.

Crœsus liberatur.

Hęc Crœsus locutus est, quem Cyrus solutum iuxta se collocauit, ac in multa obseruantia habuit, his verbis eũ affatus: Crœse, pete, quidnam muneris à me velis, & obtinebis. Ad quem Crœsus: Here, sine me gratum esse erga deũ Græcorum, vt missis ad eum his vinculis perconter, nunquìd ei fas sit, benè de ipso merentes decipere. reddiditq; simul Cyro oracula. Ad quem ridens Cyrus: Et hoc, inquit, Crœse à me impetrabis, & quidquid aliud. Vbi hæc audiuit Crœsus, Delphos misit legatos, quibus Apollo: Haud rectè Crœsus incusat oraculum, cui prædixi eum esse magnũ imperium, si bellũ Persis inferret, euersurum. vtrùm ipsius imperium diceretur, an Cyri, non considerans interrogans, sibi ipsi acceptum retulit. Quibus auditis, Crœsus suam agnouit culpam. Et hæc de prima Crœsi subiectione.

Cyrus autem cùm subiecisset Lydos gentem bellicosissimam, astutè quęsiuit eos redigere in socordiam: tradidit eis solennitates ac ludos, vt lusibus & comessationibus vacarent, quasi beneuolentiam eis ostendens, & per hunc modum eos eneruare curans, vt quos bello non poterat, libidinibus caperet ac in officio teneret.

Deindè dicit Iustinus Crœsum rebellâsse, & vt Orosius dicit, cùm Cyrus Babylonem impugnaret, ibì tũc Crœsus rex Lydorum ad auxiliãdum Babylonijs venit, & victus, solicitus in regnũ refugit. Cyrus autem cùm Babylonem captam vt rex disposuit, bellum trãstulit in Lydiam, vbì contritum iam superiori pręlio, nullo negocio fudit Crœsum, cepit, captũ verò patrimonio donauit. de qua Cyri clementia Iustinus ait, quòd non minùs victori quàm victo vtilis fuit: Quippe ex vniuersa Græcia, cognito quòd illatum Crœso bellũ erat, auxilia velut ad commune extinguendum incendium confluebant. Tãtus Crœsi amor apud omnes erat, vt passurus Cyrus graue bellum Græciæ fuerit, si quid in Crœsum crudelius cõsuluisset.

Posteà verò vidisse fertur Crœsus in somnijs, quòd Iouis eum aqua perfunderet, & sol extergeret. quod cùm filiæ suæ manè indicâsset, illa respondebat, dicens significari, quòd cruci esset affigendus, aqua perfundendus, & sole siccandus. quod ità demùm accidit. nam captus postmodùm à Cyro, crucifixus est, licèt alij aliter scripserint. Nam si quis Herodoto credat, Crœsus semèl victus, Cyro sempèr fidelis remansit atque adhæsit.

Cyrus cùm exercitum in Massagetas ducere vellet, progressus vsque ad Araxem, flumen pontibus iungit, vt traijciat exercitum. cui Tomyris regina tum vidua, caduceatorẽ mittit, vt omisso labore, si vtiquè pace frui non velit, alterum è duobus eligat, traijciat flumẽ securus, ac secum pugnet: aut eam in regionem suam admittat, idem facturã. hoc in consilium ponente Cyro, placuerat recipi reginam cum exercitu: quã sententiam

Tomyris regina Massagetarum.

tentiam Crœsus improbat, dicens: Si ô Cyre, hostes in terrã nostram volumus excipere, id tibi periculum erit, nè fugatus, omne amittas imperium, victor autem tu nõ multùm vinces: ità mihi placet, traiectis copijs procedere.

Cyrus Cãbysi filio relinquens Crœsum, traiectis copijs, deindè castrametat°, simulato postera die metu, & quasi refugiẽs, castra deseruit, vinum de industria affatim, & quæ erant epulis necessaria, dereliquit. Quod cùm nunciatum reginæ esset, adolescentulum filium ad insequendum eum cum tertia parte copiarum mittit. cumq; ventũ ad Cyri castra esset, ignarus rei militaris adolescens, velutì ad epulas, nõ ad prælium veniisset, omissis hostibus, insuetos barbaros seque onerari vino passus est, priusq; Scythę atq; Massagetę ebrietate, quàm bello, vincuntur.

Cognitis his, Cyrus reuersus, per noctem opprimit socios omnes, reginę filium capit. amisso tanto exercitu regina, & quod grauius est, filio capto, misso ad Cyrum caduceatore, inquit: Inexplebilis cruore Cyre, nè te extollas ꝙ veneno filium meum vicisti: dolo, non prælio, superior. abi, reddito mihi filio. fero impunè quòd tertiam partẽ Massagetarum profligâsti, quę nisi feceris, per solẽ iuro, insatiabilẽ te cruore satiabo. Hęc verba Cyrus pro nihilo habuit. Filius autem Tomyridis vbì iussu Cyri à vinculis solutus, ac manuum cõpos factus est, seipsum interfecit.

Tomyris autẽ, vbì Cyrus nõ auscultaret, contractis suis copijs, ità conflixit cum Cyro acerrima omniũ pugna. primo vtrosq; exercitus aiunt sagittis egisse, deindè concurrisse lanceis pugionibusq;. ibì aiunt cùm permagnam exercitûs Persici partẽ, tum verò Cyrũ ipsum occubuisse, cùm vnum de xxx. regnâsset annos. Cuius cadauer inter occisorum stragem Tomyris exquisitum cùm inueniisset, caput in vtrem misit, quẽ humano cruore compleuerat, mortuoq; insultans, ait: Tu quidem filium meum dolo perdidisti, ego te cruore satiabo. Hic finis Cyri apud Massagetas, vt Herodotus vult, magis, quàm Scythas.

Cyri interitus.

Massagetas verò illeipse describens: Massagetæ, ait, amictum & victum habent similẽ Scythico, sagittas & hastas, item pugiones ferunt, in omnibus auro & ære vtentes, ferro atq; argento carẽt. Vxoribus communitèr vtuntur. terminus vitæ nullus eis est positus. vbì quis admodùm senuit, eũ cognati immolãt, & cum eo aliquot pecudes, quorũ carnibus pro epulis vescuntur, quod genus obitûs est apud eos beatissimum. lãguore extinctos non edunt, nihil serunt, pecoribus victitant piscatuq;. lac potitãt. apud eos esse dicitur arbor, cui° fructus in ignem proiectus, considentes ebrios reddit, quoàd consurgunt ad tripudiãdum ac ad cantandum. Massagetarum ritus.

Cyro itaq; vita functo anno Iudaicę captiuitatis 61. regnum suscepit Cãbyses eius filius, qui apud Esdram Artaxerxes vel Assuerus dicitur. In historia verò Iudith, propter malitiam suam vocatur Nabuchodonosor, secũdùm Magistrũ in historijs. regnauit annis octo.

Cambysi autem principatum tenenti, qui in Samaria & vicinijs erant, scribebant: Cognoscere te rex oportet, Iudæos qui ad Babyloniam ducti fuerant, ad nos redijsse, & ciuitatem rebellem & malcuolam reædificare, templumque erigere. Scito autem, his perfectis, neq; tributa eos reddere, nec obedire, sed etiàm regibus resistere. Quarè optimũ nobis visum est rescribere tibi, vt monumenta parentum tuorum inquiras, in quibus inuenies rebelles Iudæos & regibus inimicos, ideoq; ciuitatem eorũ fuisse destructã. quòd si ea renouata & muris munita fuerit, via tibi claudetur ad inferiorem Syriam & Phœnicas. 1. Esd. 4. 3. Esd. 2.

Postquàm Cãbyses hanc legit epistolam, rescripsit in hũc modum: Rex Cãbyses Rathimo accidentia scribenti, & reliquis constitutis in Phœnice & Samaria. Legens missos à vobis apices, iussi parentum meorum inquiri volumina, & inuenta est ciuitas inimica regibus Hierusalem, seditiones & bella habitatores eius commouisse, regesque eorum cognouimus potẽtèr tributa inferioris Syriæ exegisse. Igitur pręcipio minimè concedi, Iudęos ciuitatem ędificare, nè plùs crescat eorum malitia,

qua ſempèr contra reges vſi ſunt. His literis lectis, Rathimus & cęteri prędes ſtatim venerunt Hieroſolymam, ducẽtesq; ſecum multitudinem, ciuitatem et templũ ędificare Iudęos vetabant. Quæ quidem opera per annos nouẽ ſunt impedita, vſq; ad ſecundum annum Darij.

Per idem tempus quidam Arphaxat Medus in Ecbatanis ſurrexit, & muniuit eam vrbẽ inexpugnabilitèr, & quaſdam partes Mediæ ſibi concilians. Nabuchodonoſor verò rex Aſſyriorũ, qui regnabat in Niniue, anno xij. regni ſui obtinuit Arphaxat in campo *Rogan. hic eſt Cambyſes, cui adhuc pater viuens Niniuen & regnum Aſſyriorum conceſſit, & Nabuchodonoſor cognominauit, ac mortuo patre, xij. annum illius regni agebat. nam vt monarcha, nõ niſi octo annis regnauit. qui, poſtquàm mortuus eſt pater Cyrus, miſit ad omnes qui habitabant in Cilicia & Damaſco & Libano & Carmelo, Galilæa & Samaria & Hieruſalem, exigens ab eis tributa. qui omnes vno animo contradixerunt.

Iudith 1. *Ragau.

Gentes Cãbyſi tributariæ.

Tunc iratus eſt, & iurauit per thronum ſuum quòd vindicaret, prędpitq; Holoferni principi militię, vt contra illos egrederetur, nulliq; hominũ parceret. Qui egreſſus eſt cum exercitu maximo, ità vt operirent terram ſicut locuſtæ. qui cùm vaſtâſſet Ciliciam & Meſopotamiam, miſerunt ad eum principes prouinciarum, dicentes: Ceſſet indignatio tua, veni pacificus, et vtere ſeruitio noſtro vt placet. Deſcendit Holofernes, obtinuitque omnes ciuitates, & deſtruxit eas, & omnes deos exterminauit, vt dominus eius Nabuchodonoſor ſeu Cãbyſes, ſolus deus haberetur.

Iudith 3.

Audientes hoc filij Iſrael, timuerũt valdè, nè ſimilia faceret in ſanctuario Dei, & inceperunt munire anguſta viarum, & humiliauerunt ſe coram Domino ad exhortationem Heliachim ſacerdotis filij Ieſu, filij Ioſedech, vel fortè commiſſarius erat Ieſu ſacerdotis. Sacerdotes verò tunc in cinere & cilicio offerebant holocauſta, & clamabant ad Dominum. Nunciatumque eſt Holoferni, quòd filij Iſrael pararent ſe ad reſiſtendum, & montium itinera concluſiſſent, vocauit duces Ammon & Moab, dicens: Quis eſt populus iſte qui montana obſidet? quæ eſt virtus eorũ? Iudith 5.

Iudith 4.

Tunc Achior dux filiorum Ammõ, reſpondit, commemorãs quomodò veniſſet populus iſte de Chaldęa primùm, & quid Deus in Aegypto pro eis feciſſet, ſubiungens: Qui eorum Deus cùm placatus erat eis, nemo poterat reſiſtere: cùm verò iritabant eum, flagellabat eos, quia Deus eorum odit iniquitatem. Nupèr autem reduxerat eos in Hieruſalem de ſeruitute Babylonica, cui tradiderat eos propter peccata ſua, & nunc obtinent montana hæc. Addidit Achior: Perſcrutare ſi Deus eorum offenſus eſt eis, & poteris eos expugnare: alioquì non præualebis eis. Achior. Iudith 6.

Iratus Holofernes, dixit: Vt oſtendam tibi quia non eſt deus niſi Nabuchodonoſor, ex hac hora populo illorum ſociaberis, vt cum illis paritèr pereas. & præcepit ſeruis, vt ducerent eum in Bethuliam, antequàm caſtrametatus fuerat. Cumq; traherẽt eum, egreſſi ſunt fundibularij aduersùs eos. Hi timentes, ligauerunt Achior ad arborem, & receſſerunt. fundibularij verò ſoluentes eum, ſtatuerunt eum in medio ſeniorũ & populi in Bethulia. ſiquidem erant de Hieruſalem eò miſſi duo ſacerdotes ad principem Oſiam. Cumque expoſuiſſet eis Achior, quarè tranſmiſſus eſſet ab Holoferne, recepit eũ Oſias in domum ſuam.

Iudith 7.

Factum eſt autem deindè obſeſſa Bethulia, vt Holofernes interrupto aquędu&tu, tolleret eis aquas, ità vt ciues furtiuè cogerentur aquas ex fonticulis extra muros quęrere. ſed Holofernes apoſuit fontib⁹ cuſtodes, & defecit aqua de ciſternis poſt xx. dies. Clamauit populus ad eos qui venerunt de Hieruſalem, dicens: Melius eſſet nobis ſeruire Holoferni, quàm ſiti perire. Dixerunt ſacerdotes: Suſtineam⁹ adhuc per quinque dies, ſi fortè faciat Deus miſericordiam nobiſcum.

Iudith 8. & 10. &c. Cõſiliũ Iudith propũ triæ liberationẽ.

Erat autem in ciuitate vidua, Iudith nomine, pulchra & caſta de tribu Ruben, quæ accitos ſacerdotes repręhẽdit, eò quòd tentâſſent dominum, & terminum dierũ quinq; impoſuiſſent. opus ſe clam

clam illis facturã ait, iubetq; vt ad portas ſtẽt cùm egrederetur ciuitate. Orauit autem Dominum, vt dirigeret manum eius. dein lauit ſe, vnxit myrto, induit ſe veſtibus iucunditatis ſuæ, & vocauit Abram, id eſt, ancillam, imponẽs ei aſcopam vini, vas olei, & polentam & lapathes, id eſt, cibum oleribus confectum, panem & caſeum, & profecta eſt. At in porta expectabãt eam ſacerdotes, qui vehementèr admirabantur pulchritudinem eius, orantes pro ea.

Cumque deſcenderet montem, tenuerunt eam exploratores, et duxerunt eam in tabernaculum Holofernis, qui ſtatim captus eſt amore eius. ſedebat autem in conopeo, purpura, auro & gemmis contexto. Viſa muliere, dixerũt Aſſyrij: Quis cõtemnet populum Hebræorum, qui tã pulchras mulieres habet, vt pro his meritò pugnemus?

Cumq; adorâſſet Iudith, dixit Holofernes: Cur placuit tibi vt venires ad nos? Quæ reſpondit: Certum eſt quòd perdetur populus noſter: grauitèr enim offendit Deum, facit quæ lex prohibet. Nam & ſiti iam inter mortuos computatur, & miſit me Dominus hęc ipſa annunciare tibi. Nũc enim reddet eis peccatum ſuum, & veniens introducet te vſque in Hieruſalem. Ait Holofernes: Si fecerit mihi hoc Deus tuus, erit & Deus meus, & tu magna eris in domo Nabuchodonoſor. & fecit eam introduci vbi erant theſauri eius. Cumq; diſponeret conuiuium, ait Iudith: Ex his quæ mecum detuli, manducabo, nè veniat ſuper me ira Dei. Cui Holofernes: Cùm defecerint iſta, quid faciemus tibi? Quæ reſpondit: Viuit anima tua, quia nõ expendet omnia ancilla tua, donèc faciet Deus in manu mea quæ cogitaui. Petijtq; ſibi dari copiam egrediendi foràs nocte ad adorandum Deum ſuum, & ità per triduum noctibus exibat, & baptizabat ſe in aquis, adorans Deum.

Quarto die fecit Holofernes cœnam ſeruis ſuis, & dixit eunucho: Perſuade Hebręæ, vt ſponte conſentiat mihi, nè illudens, immunis tranſeat. Ait ad eam Vagao, vt intraret ad dominum ſuum. Illa placere ſibi, quod is velit, inquit. Ornata, ſtetit ante Holofernem, bibitq; is quantum nunq; antè biberat. Veſpere facto, reliquerunt ſerui ſolam cum domino, qui iacebat ſopitus nimia ebrietate. Abra verò expectabat foris. Iudith orabat inuocans Dominum, & ſtricto pugione bis percutiẽs ceruicem, amputauit caput ducis, tradens illud Abræ. Veniẽs ad portam, aperiri iuſſit, occurrerunt ei omnes. Ipſa proferens caput, confeſſa eſt Dominum. Achior adorauit Dominũ, viſo capite. Caput ſuſpenſum eſt in muris. Manè factus impetus in hoſtes.

Holofernes truncatur.

Cumq; intrâſſet Vagao ſuſcitaturus Holofernem, exclamauit trũcatum eſſe ducem. Aſſyrij percuſſi ſunt fugientes. p̃ dies xxx. collecta ſunt ſpolia. Ioachim autem pontifex venit ad viſendam Iudith. Ipſa laudans Dominum, prophetauit in primis de die iudicij. Completis 105. annis, mortua eſt, ſepulta cum Manaſſe viro ſuo.

Porrò Cambyſes adijt Aegyptum, vaſtauit Memphim, Pſamnietum regno depoſuit, cui⁹ miſertus tamen, procuratorẽ eũ cõſtituit. Qui dum ad defectionem Aegyptios induxiſſet, captus epoto cruore taurino expirauit. Cambyſes Memphi reſidens, in Aegyptios plures, & in primis ſacerdotes, ſæuijt.

Pſamnietus filius Amaſis deponit.

Fratrem hic Smerdim in Perſas miſerat, videns ſomnio nunciari ſibi Smerdim ſedentem in regio ſolio, cælũ contingere vertice: quarè metuẽs nè occuparetur imperium à fratre, mittit illum interempturum Præxaſpem, qui è Suſa Smerdim ducit venatum, & clàm occídit. At hoc initium ſcelerum Cambyſis extitit: ſecundum autem ſcelus, quia ſororem ſuam in Aegyptum eum ſecutã atque vxorem, necauit, cùm nec Perſis mos eſſet, ſorores accipere in matrimoniũ. At Cambyſes amore ipſius captus, accerſiuit eos qui regij iudices nominabantur. Iſti autẽ apud Perſas ius dicunt, & legum patriarũ ſunt interpretes. hos Cambyſes percontatur, num qua lex ſit, quæ ſinat volentem cum ſorore cõtrahere matrimonium. Iudices & iuſtè & ingenuè reſpondentes, negant vllam inuenire ſe legem, quæ ſinat fratri nubere ſororem: quandam tamen inuenire ſe legem, qua liceat regi Perſarum

facere quidquid libeat. ità neque legem abrogârunt metu Cambysis, & nè legem tuentes perirent, inuenerunt occasionem.

Itaq; Cambyses sororem duxit. Sed posteà occiso fratre Smerde, vt aliquorum est opinio, cùm ad mensam discũberetur, mulier lactucã sumpsit, eiusq; decerptis foliis, Cambysem interrogauit, vtrùm decerpta lactuca, an dẽsa pulchrior foret: & cùm respondisset, densa: hanc, inquit, lactucã aliquandò imitatus es, quandò Cyri domũ denudâsti. Ibi Aegyptij dicunt Cambysem ira percitum, insilijsse calcibus in prægnantẽ, eamq; abortu edito decessisse.

In alios quoquè insanisse fertur, velutì in Prexaspem, quẽ præcipuo honore prosequebatur, cuius etiàm filius Cãbysi vina miscebat, qui honos et ipse nõ paruus est. Ad hunc Cambyses fertur dixisse: Quemnam Persæ me esse censent? Prexaspes respondisse: Here, cũcta quidem omnia magnis laudibus ferũt, sed vino te deditum aiunt. Indignatus ille: Siccine, inquit, Persæ bilingues sunt, qui me Cyro patre præstabiliorẽ dixêre? Sed intelliges an vera dixerint. Nam si filio tuo cor sagitta tetigero, constabit nihil esse quod Persæ dicunt: si aberrauero, vera loquuntur. Hæc locutus, intendit arcum, puerumque percussit, atq; collapsum discindi ad inspiciendum iussit. Et cùm in corde sagitta esset inuenta, lætabũdus ad patrem pueri inquit: Nunc facta tibi est fides, non me insanire, sed Persas. Verùm nũc mihi dicito, quemnam ex omnibus hominibus nôsti ità ad destinatum mittere sagittas. Prexaspes hominem aduertens vesanũ: Here, inquit, ego ne deum quidem arbitror tam probè percutere. Altero die xij. Persas primores sinè causa necauit.

Prexaspes, aliàs Traxaspes.

Ad hæc Crœsus Lydus admonuit, nè similia admitteret, periculum sibi à Persis imminere talia facienti. Ad hunc arcum intendit percussurus Cambyses, sed Crœsus è conspectu illius se proripuit. hic vbi percutere eum non potuit, mãdat ministris, vt eum cõprehendentes interimant. Ministri scientes quanto Crœsi desiderio viueret, & quòd mortem eius ægrè laturus esset, Crœsum abdiderunt, hac ratione, vt si Cambyses facti pœnitens requireret eum, lucris afficerentur quòd illum seruâssent. Atque nec multò pòst, cùm Cambyses desideraret Crœsum, ministri nunciant hominem supersse. Cambyses exhilaratus est, morte tamen mulctauit ministros, quòd contra mandatum illum seruâssent.

Inter cętera seueritatis Cãbysis exẽpla memoratur idà Val. Max. q mali cuiusdam iudicis ex corpore pellem detractã, sellæ intendi, in eaq; filium eius iudicaturum considere iussit.

Cambyse circa Aegyptum morante ac desipiscente, duo magi fratres, quorum alterum, Patiziten scilicet, reliquit rei domesticæ curatorem, in eum coniurauerunt. Hic enim cognita Smerdis nece, quę paucis erat nota, rebellãdum sibi putauit.

Erat frater eius corpore quàm similimus Smerdi Cyri filio, eiusdemq; nominis. Hunc fratrem suum magus Patizites instructum, deduxit in regium solium, quæ occultatio regis facilè fieri poterat in Perside, quia ad regẽ nullus ferè intrabat pręter domesticos. Ad hęc magus iste caduceatores dimittit circũquaquè, qui edicerent, vt Smerdi Cyri filio deincèps obedirent, non Cambysi. Quæ cùm audisset Cambyses, vera loqui caduceatores ratus, seq; à Præxaspe esse proditum, intuens in eum: Itá ne, inquit, rem mihi executus es? Ad quem iste: Ità here vt iussisti, nec vera sunt quæ audis, fratrem tuum rebellare, quem meis peremi manibus. Quòd si defuncti rebellant, expecta vt Astyages Medus rebellet. sed voca caduceatorem, inquiramus de quo Smerde loquatur.

Placuit consilium Cambysi. adducitur caduceator, cui Prexaspes: O homo, dicito veritatem, & securus esto, vidisti ne Smerdim talia mandantem? Cui ille: Ego Smerdim filium Cyri non conspexi, sed magus quem Cambyses rerum suarum procuratorem constituit, mihi mandauit, vt ità Smerdim regnare dicerem. Tum Cambyses Præxaspi: Quis ergò Smerdis nomine regnum occu-

occupat? Ego, inquit Præxaſpes, mihi videor intelligere: Patizites, quem tu rerum omnium procuratorem reliquiſti, & frater eius Smerdis imperant.

Hoc audito, reuoluit Cambyſes ſomnium per quod ei viſus fuerat Smerdis in regio ſolio. Agnoſcit itaq; ſinè cauſa fratris ſe interemptorem, quem vbi defleuit, in equum omni clade afflictus inſilijt, habens in animo quàm raptiſſimè Suſam versùs exercitum ducere. Inſilienti vagina gladij excidit, vndè nudatus gladius, perſtrinxit eius femur lœtaliter. Viceſimo dehinc die accerſitis Perſarum qui aderant præſtantiſſimis, ità eos alloquitur: Quod occultum eſſe volui maximè, Perſę, id cogor apud vos efferre. ego enim fratrem meũ Smerdim, nè me turbaret aliquãdò è regno, peremi, ſecuriusq; vt viuerem, ſomnio id mihi ſuadente. ſed fruſtratus euentu rerum, parricida fratris incaſsùm extiti, & nihilominùs regno exutus ſum. hoc propterea vobis pandere volui, vt ſciretis Smerdim Cyri nõ ſupereſſe, ſed magos vobis regnũ vendicâſſe. Hæc locutus, defleuit omnem ſuam conditiõem, vitaq; ei erepta eſt.

Cambyſis mors fatalis

At Perſis qui aderãt, magna erat incredulitas, magos rerum potiri, interpretantibus potiùs quæ de nece Smerdis dixiſſet, ideò dixiſſe, vt illi Perſas redderet hoſtes. Itaq; pro certo habebant, Smerdim Cyri per rebellionem regnare: ſed nec Præxaſpi tutum erat poſt Cambyſis obitum, fateri illũ manu ſua interemptum.

Smerdis itaque magus regnauit ſecurus ſeptẽ menſes, qui reliqui erant ad implendum annum octauum Cambyſis, per quos menſes Smerdis omne genus liberalitatis in ſubditos exhibuit. nã miſſis ad ſingulas nationes edictis, immunitatem tributorum & vacationem militiæ in triẽnium tribuit. octauo autem menſe, quiſnam eſſet, compertum eſt. Siquidẽ erat Otanes genere primo, cuique Perſarum par. hic Smerdem non eſſe filium Cyri primus ſuſpicatus eſt, quòd nec ex arce progrederetur, nec Perſarum procerum quempiam ad cõſpectum ſuum vocabat. habebat autem Otanes filiam inter concubinas regis vnam, ad quam clàm miſit nuncium, ſciſcitãs, an Smerdis iſte regis Cyri eſſet filius, quocum aliquandò dormiret. illa remiſſo nuncio, negauit ſe id ſcire.

Quo accepto reſponſo, admonuit filiã, vt de nocte palparet ſi rex aures haberet. Nam Smerdim fratrem Patizitæ ſuſpectum duxit, cui quõdàm Cambyſes offenſus mutilauerat aures. Cumq; puella deprehendiſſet eum aures non habere, indicauit hoc patri. qui vocatis ad ſe ſex alijs Perſarum primoribus, detexit fraudem. idcircò coniurauerũt in eum, opportuneq; ad regiam cum fiducia pergentes, vbi ad portas affuerunt, cuſtodes reueriti Perſarum primarios, nec aliquid ſuſpicantes, nè interrogauerunt quidem.

Smerdi pcidit auriculas Cambyſes, apud Herodotũ Cyrus.

Vbi in aulam introgreſſi ſunt, eductis gladijs obuios trucidant, ijdemque curſu in conclaue contendunt, offendẽtes magos ambos. fit tumultus. quid plura? occiduntur ſimulator regis vnà cum fratre, non tamen incruenta victoria Perſis obtigit. Occiſis Magis, inquit Iuſtinus, magna quidem gloria recuperati regni principũ fuit, ſed multò maior in eo, quòd cùm de regno ambigerent, concordare inter ſe non potuerunt. Erant enim virtute & nobilitate ità pares, vt difficilis eſſet electio.

Ipſi ergò viam inuenerunt, qua de ſe iudicium religioni & fortunæ cõmitterent, pactiq; inter ſe ſunt, vt die ſtatuta omnes equos ante regiam domũ primo manè producerent, & cuius equus ante ſolis ortum hinnitum primũ emitteret, is rex eſſet. Nam & ſolem Perſæ deum eſſe credunt, & equos eidem deo conſecratos eſſe ferunt.

Erat inter coniuratos vnus, Darius Hyſtaſpis filius, cui de regno *ſolicitus equi ſui cuſtos ait: Si ea res victoriã moraretur, nihil negocij ſupereſſe, niſi vt faceret de nocte equum ſuum miſceri equę in illo loco, quo cõgregandi erãt, ratus ex voluptate Veneris futurum, quod euenit. quo facto, poſtera die cùm ad ſtatutam horam & locum conueniſſent omnes, Darij equus, cognito loco ex deſiderio fœminæ, ſtatim hinnitum dedit, & ſegnibus alijs, felix auſpicium domino primus emiſit. Tanta autem

*ſolicito

moderatio cæteris fuit, vt audito auſpicio, confeſtim equis deſilirent, & Darium regem ſalutarent. tũc cognatio Darij iuncta cum priſtinis regibus fuit, moxq; in principio regni Cyri filiam in matrimonium accepit.

Darius rex Perſarũ ſalutatur.

Amyntas ix. Macedonum rex, 37. Iudaicæ capt. anno Macedonibus regnare cœpit, regnauit annis 50. Sunt qui Amalthæam Sibyllam ex Cumis Campaniæ, ijſdem temporibus velint claruiſſe, & libros nouem Tarquinio vẽnum obtuliſſe, vt dictum eſt. Sibyllam Helleſponticam in agro Troiano natã, ijſdem etiàm tẽporibus fuiſſe Solinus ſcribit, quæ de Chriſto vaticinata, inquit: Naſcetur Chriſtus de caſta.

Sibylla Cumana. Harũ etiàm ſuperiùs generat. 29. mentio fit.

Ieſus Ioſedech ſummi ſacerdotis filius in hac generatione floruit. hic cum Zorobabel in Hieruſalem venit templi ædificandi gratia.

In hac generatiõe Polycrates Samiorum tyrannus fuit, qui vſq; ad inuidiã fortunatus fuit. Omnis enim conatus eius, inquit Helinandus, placido excipiebatur itinere. Spes circum cupitę rei fructum, apprẽhendebat ad vota omia.

Polycratis tyranni felicitas.

At Amaſis Aegypti rex amicus illi cùm aſſiduè ſecundiora emergerẽt, libellum miſit in hęc verba: Amaſis Polycrati: felicitèr agi cum amico, audio cum voluptate. at diſplicent proſperitates tuę, quòd inuidum numen putem. Quòd ad me attinet, mâllem traduci varia fortuna. itaq; age aduersùs proſperitates, abijce, quod amiſſum doleas, nunquàm id inuenturus. Quòd ſi proſpera nõ variabuntur, fatorum viam proſpice.

Amaſis regis epiſtola.

Polycrates lecta epiſtola, gemmam ſignatoriam ſmaragdũ auro incluſam, in pelagus abiecit. domũ reuerſus, cùm ex iactura afficeretur, quinto die piſcator grandem piſcem, nemine niſi rege dignum, illi affert. quem miniſtri reſcindentes, offendunt in eius aluo ſigillum. quod vbi Polycrates accepit, in Aegyptum ſcripſit. Quo lecto, Amaſis, vt Polycrates benè moreretur, optauit. miſſoque Samum caduceatore, dixit ſe ius cum illo hoſpitij ſoluere. quod ideò fecit, nè in triſtem aliquem caſum incidente Polycrate, animi dolorem velut de hoſpite contraheret.

Sed hunc cuius felicitas ſempèr plenis velis proſperũ curſum tenuit, Orœtes Darij regis præfectus, in excelſiſſimo montis vertice cruci affixit, ex quo putres eius artus & tabido cruore mẽbra manantia, Samos amara ſeruitute aliquandiù preſſa, liberis ac lætis oculis adſpexit. Verùm is Orœtes præfectus fuit Darij regis, qui inuidens felicitati Polycratis, eum interficere parabat. mittit legatos ad Polycratem, fœdus & amicitiam eius flagitans. Siquidem ſciebat Polycratem maris imperium affectare. Legati ex commiſſo proponunt, Orœti pecuniam ingentem eſſe, Polycrati prudentiam & fortunam, ità vtrũque poſſe augere imperium. Polycrates ad hæc audita, mittit qui opes illius intueantur, quibus Orœtes vaſa multa plumbo plena, ſed quibus aurei Philippi ſuperpoſiti erant. illi aurum rati, Polycrati nunciant, ditiſſimum eſſe Orœten, ad quem viſendum cum proficiſceretur, filia retrahere ab itinere contendebat. illa enim ſomniauerat ſe vidiſſe patrem ſublatum, die quidem ſudantem, nocte verò rore ſtillantem, ſeu vt ait Herodotus, à Ioue lotum, à ſole vnctum, quod ſomnium peſtiferum credebat. ſed nihilominùs pater it ad Orœten, quem ille in monte quodam Magneſiæ cruci affixit.

Orœtis ſupplus.

ANNO octauo Cambyſis, Pythagoras philoſophus clarus habetur, qui apud Græcos primus inuenit, animas immortales eſſe: dicebat tamen, de alijs corporibus tranſire ad alia, in quo plurimùm errauit.

Pythagoras

Ad Darium regẽ Perſarum redeo, cui Zorobabel familiaris erat adhuc priuato. nam cùm Cambyſes interdixiſſet reædificationem templi in Hieruſalem, aſſcendit ad eũ Zorobabel adoleſcẽs, & per huius interuentum tentauit animũ regis immutare, ſed non valuit. tunc ſuaſit Dario ſecretiùs, vt votum voueret Deo Iſrael, quòd ſi eum regem faceret, reſtaurare vellet templum in Hieruſalem, & vniuerſa vaſa domũs Domini, quæ adhuc erant apud reges Perſarum, remitteret: ità fore vt aliquandò regnũ obtineret, illi prædixit. Vndè cùm audiſſet Zorobabel Darium ſuſcepiſſe regnum,

regnum, fidutialitèr acceſſit ad eũ, hortantibus Zacharia & Aggæo prophetis ad reædificationem templi. Principes enim Perſarum qui erant eis vicini, prohibebant, nec per hoc permittebant proſecutionẽ operis: aſſcẽdit Zorobabel cum nonnullis alijs ad Dariũ, qui honoratus eſt ab eo ſuprà quàm ſperâſſet. Nam in cubiculo regis dormire iuſſus eſt.

Cùm eſſet apud regem Darium Zorobabel, cœnam magnam omnibus magiſtratibus Mediæ & Perſidis, omnibus purpuratis & prefectis ſub illo, ab India vſq; Aethiopiam, cẽtum vigintiſeptem prouincijs, parauit. Et cùm ſatiati eſſẽt, rex aſſcendit in cubiculum ſuũ, & dormiuit. tunc illi tres iuuenes corporis ſui cuſtodes, dixerunt alter alteri: Dicamus vnuſquiſq; noſtrûm ſermonẽ qui præcellat. ſcribentibusq; ſingulis verbum ſuum, primus ſcripſit, Forte eſt vinum: alter ſcripſit, Fortior eſt rex: tertiꝰ ſcripſit, Fortiores ſunt mulieres, Super omnia autem vincit veritas.

3. Ec. 3. & 4.

Adoleſcẽtũ contẽtio de fortiſſimis.

Cùm autem ſurrexiſſet rex, acceperunt ſcripta ſua, & dederũt illi. qui mittens vocauit oẽs principes Perſarum, & ſederũt in concilio. lectaq; ſunt ſcripta prædicta illis. At rex vocari fecit adoleſcentes, vt indicarent verba ſua. Cœpit prior dicere de fortitudine vini, quomodò ſeducit mentem ſerui et liberi, pauperis & diuitis, omnem mentem conuertit, inquit, in ſecuritatem, & nõ meminit triſtitiam & debitum, omnia liberè atq; gloriosè loquitur, non meminit homo cùm biberit, amicitiam aut fraternitatem, & poſt non multùm ſumit gladios, nec recordatur eorum quæ geſta ſunt.

Deindè ſecundus: O viri, non præcellunt homines qui terrã & mare obtinent? rex autem ſuper omnia dominatur eorum.

Zorobabel verò fortiorem vtroq; fecit mulierem. Nam & regibus, ait, & omnibus qui vites plantant, mulieres & vitam conferunt & alimoniam, & ad robur vſq; perducunt, et vitam pro mulieribus homines non timent. retulit quoquè ſe vidiſſe concubinam cuiuſdã regis, alapas regi dantem, ridenti illi regẽ arriſiſſe, & cùm indignata ei fuerat, blandiebatur illi donèc recõciliaretur. Super hæc omnia tamen veritatem dixit fortiorem, quæ immutabilis eſt & ſempiterna.

Cumq; omnes iudicâſſent fortiorem oẽibus eſſe veritatem, dixit rex ad Zorobabel, vt peteret ab eo quod vellet. Tunc poſtulauit Zorobabel fieri templi reædificationem in Hieruſalẽ, & vaſa Domini remitti illuc. Gauiſus eſt rex, nam idipſum meminit ſe vouiſſe. vndè ſcripſit principibus ſuis per epiſtolam trans flumen, vt nullatenùs impedirent Iudæos, ſed de ſumptibus regalibus iuuarent eos, dantes eis per ſingulos dies ſimilam, vinum & ſal, vt offerãt ea Deo cæli, & orent pro vita regis & filiorum eius. & addidit, dicens: Qui hanc mutabit iuſſionem, tollatur lignum de domo eius, & configatur in eo, domus autem eius publicetur. Remiſitq; rex vaſa Domini per manum Zorobabel. qui reditum faciens per Chaldæam, cõtribulibus ſuis mandata regis patefecit, & aſſcenderunt cum eo multi Hieroſolymam.

1. Eſd. 6. 3. Eſd. 6.

Reſtituũtur vaſa tẽpli.

Igitur anno 2. Darij, mẽſe 8. inſtabãt operi, & compleuerunt illud anno 7. Darij, qui erat 46. regni Perſarum. Secundùm hoc dictum eſt in euangelio, Quadraginta & ſex annis ædificatũ eſt templum hoc, id eſt, à prima licentia quam dedit Cyrus, hoc eſt, primo anno quo factus eſt rex Perſarum. & conuenerunt filij Iſrael, & dedicauerunt illud menſe 12. celebraueruntq; phaſe ſecundùm legem Domini.

Aedificatur templum.

Iohan. 2.

De arca verò, quomodò aut quandò receperint eam, incertum eſt. ſed ſi verũ eſt quod Epiphanius dicit, vſq; ad iudicij diem non eſſe egreſſuram de latibulo petræ, dicendum eſt quòd Hebræi fecerunt alteram inſtàr prioris. nam inter manubias quas abſtulerunt Romani de Iudæa, translata leguntur arca Domini, candelabrum & menſa. Aggæus propheta templo cõpleto obijt, & in eo ſepultus eſt. Zacharias quoquè iuxta Aggæum ponitur. eius dies natalis celebratur octauo idus Septembris.

Darius Hyſtaſpis filius poſtquàm principatu potitus eſt, omnium vrbium

tam Græcarum quàm barbaricarum, Samum primã euertit ob hanc causam: Dum Cambyses in expeditione aduersùs Aegyptios ageret, permulti Græcorum aderant, è quibus fuit Syloson Polycratis iam occisi germanus, extorris à patria. hic amiculo rutilo apud forum spatiabatur, quem cùm vidisset Darius tunc Cambysis satelles, vir captus amore amiculi, petebat vt sibi vẽderet. Syloson animaduertens Darium magnoperè cupere amiculum, Ego, inquit, amiculũ hoc non vendo, sed largior, si modò tuũ perpetuò debet esse. Hęc approbans Darius, accepit amiculum.

Cùm autem Darius in regem Persarum surrogatus esset, Syloson certior factus Susam peruenit, asscenditque in regiam, ait se esse qui de rege benè meruisset. Hęc audiens ianitor, regi nunciat: ad quem admirabundus rex, quis esset è Græcis qui de se benè meritus sit, tamẽ hominem introducite, inquit. Introductus Syloson, interrogatur quisnam esset, aut quo facto beneficus in regem extitisset. Ipse rem omnem gestam circa amiculum refert, & quomodò donâsset. Ad hæc Darius: O, inquit, virorum generosissime, tú ne ille es qui mihi nullam dum potentiam habẽti donâsti ea, quanuis parua, tamen perindè grata, àc si nunc aliquid magnum acciperẽ? qua de re te ità remunerabo, vt nunquàm pœniteat te liberalitatis. Cui Syloson: Mihi, inquit, rex nec aurũ neque argentum dederis, sed patriam meã Samum, vbi eam liberaueris, quam post necem fratris mei Polycratis ab Orœte interfecti, occupat seruus noster. hanc mihi donato.

Sylosonti restituitur Samus.

His Darius auditis, misit exercitũ duce Otane, vno è septẽ viris, iusso vt quę Syloson rogâsset, ea effecta redderet. At Sami imperium obtinebat Mæandrius, à Polycrate procurator olim constitutus. Otanes verò sinè negocio Mæandrium pellens, Samum Sylosonti restituit. Mæandrius tum è Samo profugiens, Lacedæmonem nauigauit, adducẽs secum varia auri argentiq; vasa. Cleomenem verò Spartę regem, vt aliqua reciperet, rogauit, qui cùm pocula respexisset, prę admiratione attonitus, nihil vt vir iustus recipere voluit, sed cùm sensit ijsdẽ ciues pertẽtari, aditis Ephoris, hoc est, tribunis, ait satius esse Spartis hospitem Samium ablegare, nè quẽ Spartanorũ persuadeat fieri malum. Illi obsequentes, Mæandrium ablegârunt.

Intereà Babylonij rebellârunt. Darius contractis aduersùs eos omnibus copijs contendit, vrbem obsidione cingit, sed illi nihili pendebant obsidionẽ, probraq; Dario & exercitui ingessêre: tũc, aiũt, nos expugnaueris, cùm mulæ pepererint. Anno ac septẽ mensibus in obsidione consumptis, iam vniuersum exercitũ * tædere & desperare cœpit. vicesimo obsidionis mẽse, Zopyro qui erat vnus ex septem qui magos sustulerant, hoc contigit portentum, vt quædã mularum eius pareret. Eo viso, vetuit seruos cuipiam rem aperire, reputans secum prędagia à Babylonijs dicta: ex hoc sibi visa est Babylon expugnari posse. Vndè hoc adijt facinus, præcidit sibi nares, auriculas, comamq; deformitèr, plagas imposuit, atque ità mutilatus ad Darium perrexit. quem ille intuens, virum spectatissimum sic truncatũ adeò grauitèr tulit, vt exiliens è solio, interrogaret quis mutilâsset. Nemo, inquit, rex præter te hoc potuisset, sed ipse ego, quòd indigno animo fero Assyrios Persis illudere. Cui rex: O miserrime, turpissimo facto pulcherrimum nomẽ imposuisti, nunquid protinùs hostes deditionem faciẽt? Cui Zopyrus: Si rerum te conscium fecissem, non permisisses, nunc autem Babylonem capiemus. ego enim ad muros tanquàm trãsfuga properans, hoc corporis habitu fidem faciam, me tibi fore inimicum. Instruxit regem de singulis. ac vbi satis mandauit, ad muros perrexit, respectans tanquàm verus profuga.

* tædium & desperatio cepit.

Mule Zopyro pyriparunt.

Zopyrus decinus.

Eo conspecto, mittuntur qui scisciteantur quisnam sit. cumq; hic dixisset se Zopyrum esse, ad magistratus ducitur, ante quos stans conditionem suam miserabilitèr refert, à Dario se passum truncationem, idq; ob eã causam, quòd suasisset eum obsidionem soluere, quoniam nulla via vrbs expugnari posset. At nunc, inquit, ad vos venio Babylonij, futurus vobis maximo bono, Dario autem

autem & copijs eius maximo malo. neque enim mutilatiõem meam ferẽt impunè, cùm explorata mihi eorum consilia sint omnia. Babylonij virum apud Persas spectatissimum habentes, sperãtes omnia vera lõqui, inducti sunt ad permittenda ei omnia postulata.

Committuntur ei paulò pòst copiæ militum, qui excurrens, mille Darianos vt cum rege ordinauerat, missos trucidauit. Eum Babylonij aduertentes consentanea verbis facta præstare, exhilarati nimis fuêre. ille rursus ex composito cum delectis Babyloniorum egressus, duo millia Darianorum militum interfecit, ex quo Babylonij laudibus Zopyrum cœperunt vsq; ad cęlũ tollere & in ore habere. tertio eductu idem patrauit. Vndè à populo dux exercitûs & murorum custos declaratur. vbi verò ex composito Darius copias oẽs muris admouit vndiquè, Zopyrus dolum patefecit. nam cùm Babylonij cõscensis muris copias Darij adoriẽtes arcerent, ipse apertis sciſſisq; portis, Persas in vrbem introducit, & ità Babylon iterùm capta est: qua potit' Darius, muros eius & portas omnes demolitus est. Babyloniorum quoquè procerum tria millia patibulis affixit, data cęteris venia vrbis incolendę. ac Darij iudicio nemo Persarum Zopyrum præstantia supergressus, neq; eorum qui priùs, neq; qui posteriùs extiterint, præter vnum Cyrum, quo nullus vnquàm Persarum se dignum existimauit.

Babylon secundò capitur à Dario.

Zopyrus autem à Dario egregiè remuneratus est, tum multis alijs, tũ tradita Babylone, quoàd viueret, in peculiarem portionem.

Post Babylonis expugnationem Darius aduersùs Scythas fecit expeditionem, quippe qui priores iniuriam intulissent, Asia potiti, tum à Medis eiecti, apud illos autem abfuerant 28. annos. In patriam reuertentes Scythæ, offenderunt non exiguum exercitum contra ipsos veniẽtes. vxores nanq; eorum diuturna virorum absentia ad seruos accesserunt, ex quibus Scytharum genita est iuuentus, quæ suorum natalium conditiõe cognita, obuiàm perrexit his qui reuertebantur à Medis.

Seruile Scytharũ bellũ.

Et primùm regionem intersepsit ducta lata fossa, quæ à Tauricis montibus pertingebat ad Mæotim paludem. deindè in his consistens, Scythis repugnabat. Sæpè commissa pugna, cùm nihil tamen Scythæ proficerent, quidam ex eis, inquit, Quidnam facimus, cum nostris seruis dimicantes, qui & cùm interficimur, ipsi pauciores efficimur, & illos interficiendo, paucioribus deinceps imperabimus? mihi videtur, hastis arcubusque omissis, sumenda flagella quibus equos verberamus, & ad illos propiùs eundum. Nam cùm vident nos arma habentes, arbitrãtur se similes nobis: vbi nos pro armis verbera tenentes viderint, tunc se nostros seruos intelligentes, non perstabũt. placuit hoc Scythis, qua ex re perculsi illi, pugnæ immemores, fugam capesserunt. ità Scythę imperio sunt Asiæ potiti, & rursus à Medis eiecti, ad terram suam hunc in modum reuersi.

Hac de causa Darius vlciscendi cupidus, comparauit exercitum. Susis mouens, peruenit ad Bosphorum Chalcedonis, vbi pons iungebatur. illic conscensa naui, transmisit insulas nomine Cyaneas. Pertentabat autem Darius regem Scytharum, vt filiam sibi vxorem daret: & cùm eius nuptias non obtinuisset, facto ponte, bellum intulit, armatis septingentis millibus hominum Scythiam ingressus, & non facientibus hostibus primùm pugnæ copiam, tandèm metuens nè interrupto ponte Istri, reditus sibi intercluderetur, amissis hominum infinitis copijs, trepidè refugit, quæ iactura abundãte multitudine inter damna numerata non est. Indè verò Asiam & Macedoniam domuit, Iõnas quoquè nauali prælio superauit.

Superant Darium Scythæ.

Cognitoq; quòd Athenienses Iõnibus contra se auxilium tulissent, oẽm impetum belli in eos conuertit. quo audito, Athenienses à Lacedæmonijs auxilium petiuêre, productisq; copijs, cùm viderent Persas quatridui religione teneri, nacta occasione, non expectatis Lacedæmonijs, instructis decem millibus ciuium, & auxiliarijs Plateensibus mille, aduersùs sexcenta

millia

Marathonia pugna.

millia hostium campis Marathonijs in bellum egrediuntur. Milciades dux belli erat, & author non expectandi auxilij, quod tanta fidutia ceperat, vt plùs præsidij in celeritate quàm in socijs duceret.

Magna igitur in pugna concurrentibus alacritas fuit animorum, adeò vt cùm mille passus inter duas acies essent, citato cursu anteiactum sagittarum ad hostem venerint. nec audaciæ eius euẽtus defuit. pugnatum est enim tãta virtute, vt hinc viros, indè pecudes putares. victi Persę, in naues fugerũt, ex quibus multę suppressę, multę captę. In eo prælio tanta virtus singulorum fuit, vt cuius laus prima esset, difficile iudiciũ videretur. inter cæteros tamen Themistoclis adolescentis gloria emicuit, & Cynigeri quoquè militis Athenieñ. qui post prælij innumeras cædes, cùm fugientes hostes ad naues egisset, onustam nauem dextra manu tenuit, nec dimisit donèc manum amitteret. Tum quoquè amputata dextra, nauem finistra comprehendit. quam & ipsam dum amisisset, ad postremum morsu nauem detinuit. ad postremum truncus & velutì fera rabida dentibus pugnauit. ducenta millia Persæ eo prælio sinè nauigio amiserunt.

Postquàm nuncius pugnæ ad regem Dariũ allatus est ad Marathonem gestę, cùm anteà vehementèr infensus esset Athenieñ, quòd Sardis inuasissent, longè infensior factus est & propensior ad bellum Greciæ inferendum, missisq; continuò nuncijs ad ciuitates, edixit vt singulę multò quàm anteà maiores copias comparārent. defecerunt posteà & Aegyptij, quo magis aduersùs vtrosq; sumere arma properabat.

Intereà ingens inter eius liberos de principatu exorta est dissensio, quoniã ex instituto Persarum oportebat ità demùm ire in expeditionẽ, cùm regni successorem declarâsset. Erant autem Dario iam antequàm regnâsset, liberi tres è priore vxore, & post partum regnum alij quatuor ex Atossa Cyri filia. superiorum maximus natu erat Artabazanes, posteriorum Xerxes. qui cùm ex eadem matre non essent, disceptabãt. Artabazanes, quòd primogenitus inter omnes: Xerxes verò, quòd post partum regnũ, Darij regis natu maximus. Demaratus arbiter adhibitus, Spartæ sic vsurpatur, inquit, si cui antequàm regnet, filij nascuntur, deindè regi iam facto alius, huius posteà nati successio regni est. hac à Demarato subiecta ratione vtentem Xerxem Darius regem declarauit. adeò autem valuit fratrũ inter se moderatio, vt nec victor insultauerit, nec victus doluerit, sed ipso litis tempore munera sibi inuicèm mittebant, iucunda quoquè inter se non solùm solatia, sed &* credula conuiuia habebant.

Xerxes rex declaratus.

*crebra

Declarato Xerxe rege, cùm Darius conaretur rebus apparatis exire in expeditionem, altero à defectione Aegyptiorum anno, supremum diem obijt, sex & 30. annis regni expletis, haud compos voti, vt Aegyptios & Athenieñ vlciscereturs.

Darij obitus.

Anno 14. huius generationis, & ab vrbe condita 243. olympiade 68. pulsis regibus, consules (vt dictum est) constituti sunt bini, scilicet L. Iunius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus. hi lustratione vrbis facta, sacrisq; hostijs cæsis, primi ipsi iurârunt, ciuibusq; cæteris vt iurarent persuaserunt, nõ restituturos se ab exilio Tarquinium, neq; eius filios, neq; eos qui ex illis futuri essent, neque regẽ vrbis aliquem restituturos, neque constituere volẽtibus permissuros, tam pro se quàm successoribus. verùm Ro. grati nomini regio, volentes id custodire, elegerunt ex senioribus pontifices & augures diuinorum curam* habiturum, atque ab omni alio ciuili ministerio vacaturum, regem sacrorũ nominandũ benefici nominis gratia. Creatusq; rex sacrificulus primus, est Mamius Papyrius, ex patricijs vir quietis studiosus, deindè leges de contractibus scriptas à Tullio, humanas eas popularesque visas, omnes renouârunt. Sicque etiàm immolationes quas in vrbe & per agros conueniẽtes communitèr populares & contribules perficiebant, curæ haberi iterùm statuére, concionemq; eis restituerunt de rebus maximis ac ferendi suffragij potestatem, quæ omnia sub Tarquinio erant sublata.

Consules.

*habiturũ

Tarqui-

Tarquinius interìm postquàm regno excidit, Gabijs commoratur, susci-piens ad se ex vrbe, quibus erat tyrānus libertate gratior, Latinorumq; insistens spei, vt per illos in regnum reducendus. Vbi verò bellum vrbi inferre noluerunt, desperans de eis, in Hetruscam profugit vrbem, ex qua ei maternum erat genus, persuadensque largitione, beneficiaque commemorans i antecessorum suorum, & quomodò ex magna excidens felicitate, die vna errabundus cum tribus filijs venisset ad eos, cum lachrymis omnia edisserens, obtinuit vt legatos Romam mitterent reconciliatores.

Legati Hetruscorum.

Designatis autē legatis quos ipse voluit, edocet quæcunque essent dicenda aut agēda, datisq; eis literis ab exulibus qui cum eo erant, continētes preces ad familiares suos & amicos, ferentes etiàm auri aliquid. Hi viri Romam venientes, in senatu postulârunt, Tarquinium vt accepta fide venire sinè metu liceret, rationemq; redditurum de oīnibus quæ egerat ex quo principatum accepit: & si nihil dignum exilio egerit, tunc si reddant ei regimen, imperaturū se, quibuscunque ciues æquis conditionibus diffiniant: si verò mâlint non ampliùs gubernari per regem, sed alteram instituere formam regiminis, tunc manere se in vrbe liceat quę patria est, atque domum habentem propriam, simul cum cęteris ex æquo regi, liberariq; exilio. Rogabantq; legati senatum, quòd cùm iustum æquumq; esset, neminem dictiõe causę iudicioq; priuari, vt ei viro concederēt defensionē, cuius ipsi iudices futuri erant.

His dictis, assurgens Brutus, ità locutus est: De ingressu Tarquiniorum in vrbem viri Hetrusci, definite plura dicere. latum est enim iam suffragium, decernens eis perpetuum exilium, perq; deos iurauimus omnes, neq; esse reducturos nos tyrannos, nec reducentibus permissuros. si verò aliquid modesti rogaturi estis, quod nec iuramento, nec legibus agere prohibeamur, dicere potestis.

Ad hæc, deliberatione habita, legati: Inopinatè nobis occurritis, sed postquàm vobis sic videtur, de ingressu Tarquiniorum nihil rogamus ampliùs. aduocamus autem vos in aliud iustum, de quo nobis mandatū dedit patria, vt reddatis regi bona quę auus suus possedit anteà ac pater. sufficit enim ei ferēti sua, aliquo in loco alio beatè viuere, nihil vos conturbantem.

Hæc cùm dixissent legati, exiuêre. Consul autem Brutus retinendas consulebat has diuitias, tū quòd in multis rempub. lęserat, tum vtilitatis causa, nè facultas ad bellum ei suppetat. Collatinus verò contraria dicebat, non læsisse dicens ciuitatem pecunias, sed corpora, cauereque ipsos censens, nè opinionis improbæ apud omnes potirentur, néve iustam belli causam eis exhiberent tanquàm re sua spoliatis, esseq; incertum, Tarquinios bellum aduersùs ciuitatem gerere.

Restituūtur Tarquinio bona sua

Talia dicentibus consulibus, complures dies deliberans senatus, quandoquidem vtiliora dicere Brutus, iustiora autem Collatinus videretur, tandèm populum iudicem faciunt. accipientes calculos curiæ, vno tantùm calculo vicerunt qui reddi iubebant bona. Accipientes responsum Hetrusci, laudârunt senatum, nunciârunt q; Tarquinio, vt mitteret recepturos opes suas, ipsique in vrbe permansêre sub simulamine, sed reuerà præparantes in vrbe quæ mandârat eis tyrannus. dederant enim epistolas ab exulibus ad necessarios missas, & ab illis ad exules ceperant, quibus tractabatur secretò de reductione Tarquiniorum. Non enim deerant in vrbe fautores eorum, vel propter sensûs imbecillitatem, aut vitæ inopiam, desideriúmve in tyrannidem: nonnullos commodorum spes inuitabat, inter quos & illustres aliqui corrupti, vt duo Bruti filij, & duo fratres vxoris suæ, cum pluribus alijs adolescentibus, qui regnante Tarquinio, soliti erant luxuriosam vitam & dissolutam cum filijs Tarquinij agere. Vndè grauitèr tulerunt multum eis ablatum de pristina libertate ad malum, legesque dicebant rem surdam & inexorabilem esse, melioremque inopi quàm potenti.

Aquiliorū & Vitelliorum dolus.

Ista

Ista tractantes, & cum legatis secretos habentes conuentus, aduertit interim seruorum quidam vini præbitor, cuius nomẽ erat Vindices: suspicatusq; hos viros aliquid moliri prauum, animũ attendit, sermonesque eorum accepit, & literas ab omnibus scriptas vidit ad compaginem quandam ostij, egrediésq; domum multa nocte, veritus est adire consules, qui erant illorũ cognati, forsan celaturos scelus.

Veniens itaq; ad Publium Valeriũ, dat ei dextram, & ab eo iusiurãdum recepit securitatis suæ, & eorum quæ vidit & audiuit, fit index. Quod vt Valerius edidicit, sinè mora magna clientulorum manu ad ædes Aquiliorum, vbi conuentus erat, irrupit. epistolarum fit dominus, compræhendensq; Aquilios, nam alij abierant, ante consules sistit. mirum est. Brutus enim vbi dies affuit, ascendens tribunal, & epistolas coniuratorum recensens, vt inuenit quæ à filijs scriptę erant, manu & signis cognitæ, legi eas iussit à scriba in publico: deindè iussit filios, si quid vellent, dicere. negare non poterant, præ verecundia vterque flebat. Continens autem se parumpèr Brutus, deindè silẽtio indicto, se morti filios condẽnare dixit. ad quod omnes reclamârunt, haud dignantes eũ supplicium de filijs sumere, condonareq; volebant patri animas adolescentium. ille autem neque voces eorũ neq; vlulatus admittens, adolescentes complorantes & rogantes, in foro omnibus spectantibus cædi eos virgis iubens, & pòst in eius conspectu decollari, solus ipse neque filiorum fatum deflens, neq; se ipsum miserans.

Brutì seueritas in filios.

Occisis autem filijs, confestim euocat collegæ sui sororis filios Aquilios, & epistolas eorum legi iubet. ad tribunal ducti iuuenes, procidẽrũt ad genua auunculi, vt per illum seruandi. Cùm iussissent Brutus lictores eos ducere ad mortem, dixit lictoribus Collatinus vt differrent. præhendensque Brutum solum; preces fundit, partimque excusans eos per inscitiam ætatis, partìm cohortans vt largiretur sibi cognatorum animas, simulq; ostendens periculũ, si conscij omnes occidantur. Vbi verò minimè persuasit, petebat saltem nè morte mulctaret. denegãte etiàm Bruto, mœrens Collatinus ait: Postquàm tetricus & amarus es, ego iuuenes eximo eiusdẽ cuius tu potestatis dominus. Hinc excãdescens Brutus, Non tu, inquit, me viuo Collatine proditores patriæ eripies, sed & tu æquas pœnas dabis.

His dictis, constituta adolescentibus custodia, populum in concilium aduocauit, omni proditione detecta, Collatinum in suspicionem primùm ducens quasi conscium, reduxit populo ad memoriam, quomodò iurâsset se non relicturum aliquem in ciuitate, neque aliquem regnare passurum, vndè periculũ esse posset libertati, & addidit se nõ credere populum Romanum solitam libertatem recuperare, dum regium genus & nomen non solùm in ciuitate, sed & in imperio esset. Quo modo egit, vt Collatinus Tarquinius non solùm consulatui cederet, sed etiàm ciuitatẽ exiret, vt narrat T. Liuius. Nam licèt Collatinus clamaret insidiatorem, Brutum denotans, partìm calumnias refellẽs, calculos petit dari populo Brutus, auferre se magistratum Collatino, & eũ in exilium dare pronunciabat.

Videns socer Collatini Sp. Lucretius, vir apud populum in honore habitus, negociũ quò pergeret, & quòd populus sententiam Bruti laudare vellet, venia impetrata, cõmunes habuit apud vtrunque consulem preces: Collatinũ quidem admonens, nè repugnaret ciuibus, si quod dederant, reposcerent, sed sua sponte deponeret magistratũ, se aliquò transferret in alium locum, donèc tuta esset respub. neq; in suspicione maneret: Bruto verò suadens, nè cum pudore collegam eijceret vrbe, cum quo optimè patriæ consuluisset: sed si vellet magistratum spontè deponere, patriaq; cedere, res eum omnes suas permitteret cõponere, munusq; aliquod de publico dare in solamen calamitatis.

Tarquinij Collatini consulatus se abdicat.

Eum sermonem cunctis collaudantibꝰ, Collatinus magistratu se abdicat. Brutus autem collaudans eum, quòd sibi vtilia patriæq; consuluisset, hortabatur vt neque sibi, neque patriæ esset infensus, migrationem hanc esse, non re-

legatio-

legationem aut exilium. persuasitq; populo, vt dono ei de publico xx. darẽt talẽta, & ipse quinq; de suo addidit. Tarquinius itaq; Collatinus Lauiniũ abijt, vbi vita functus est.

Brutus autem haud æquum censens imperare se solum, neq; suspectus haberi volẽs, quòd desiderio principatûs collegam eiecisset, cõuocato populo, collegam sibi in consulatu elegit P. Valerium, gratia, laude & admiratione dignum virum: cum hoc collega omnes eos qui de reditu exulum coniurauerant, supplicio affecit, indicemq; coniurationis seruum Vindicem, libertatis ciuitatisq; fecerunt participem. deindè senatum auxerunt vsq; ad trecentorum numerum.

P. Valerius consul.

Post hæc bona omnia tyrannorũ ferentes in publicum, ciuibus oĩbus exposuerunt, agrum eorum his qui nullam haberent sortem, diuiserũt. Vnum tantùm excipientes campum, qui inter vrbem & flumen iacet, quem sacrum esse Marti antè decreuerant. atque Romanis qui cum tyranno profugerant, reditum in vrbem sinè metu ac recordatione delicti concesserunt, xx. eis dierum tempus præfinientes, intra quod si non redirent, mulctam eis statuunt exilia perpetua & bonorum publicationem.

Ager Martis.

Interìm Tarquinius ab Hetruscis exercitum congregat, cum Tarquiniorum & Veiorum copijs veniens bellum mouendi causa, cui Ro. ire obuiàm properant, occurruntque hostibus. pugnatrox committitur, vbi vnus filiorum Tarquinij, Aruns nomine, magnanimitate clarissimus, equum propiùs Romanos agens, in aduersum Brutum cõtumelioſa iaciebat verba, ignauiam timiditatemque ei exprobrans, pollutum eum sanguine filiorũ, postremò in certamen singulare prouocans. atque ille haud dignatus improperia sustinere, equum agit ex acie vi raptus. occurrit Aruns. infestis hastis vterque alteri per clypeos & per thoracas vulnera incurabilia infligentes, cadunt, animasque efflantes iacebant. Aliæ autem copiæ vbi collapsos viderunt duces, intrudunt se aduersum cum clamore & armorum strepitu, fitq; maximum certamẽ, ac iam sole inclinante, in sua vtriq; castra redière, nec alteram pugnam posteris diebus expectauêre.

Iunius igitur Brutus serò in claritatem veniens, Romanorum omniũ clarissimus appárens, tali functus est fine, prolem nullam relinquens. Post cuius mortem collega eius Valerius, plebi suspectus fit, tanquàm sibi regnũ comparans: primùm, quòd nõ statim collegã sibi elegit: deindè, quia domũ in loco inuidioso sibi extruebat, collem eligens quem Veliam vocant. Audiẽs autem ab idoneis ille causas, concione facta, designat sibi consulem Sp. Lucretium, qui paulò pòst moritur, inq; locum eius M. Horatium substituit, domum transtulit à colle Velia, infrà in humiliora, abstulitq; à fascibus secures. constituit vt extra vrbem vterentur consules securibus, intus verò tantùm fascibus ornarentur. legesque posuit humanissimas: vnam, in qua statuit, vt Ro. magistratus à populo acciperet imperium, capitalem imponens pœnam contrà facienti, & qui eum occidisset, insontem faciens: aliam autem, si magistratus aliquem Ro. interficere, verberibúsve cædere aut mulctare vellet pecunijs, licere à magistratu ad populum prouocare, nihilque prouocantem interìm pati debere. His institutis, in honore habitus est apud plebem, imponiturq; ei Publicola cognomen.

Bruti interitus.

Publio autem Valerio Publicola & M. Horatio consulibus, rex Clusinorũ Lartes, cognominè Porsena, confugientibus ad se Tarquinijs, pollicitus est eis duorum alterum se effecturum: aut reconciliaturum eum cum ciuibus de reditu imperij, aut recipientem se quæ ablata erant eis bona redditurum. Vbi verò missa legatione Romam neutrum inuenit, causante senatu execrationes & iusiurandum habitum, ac distributione bonorum facta, contumeliæ se habitum credidit vir arrogans, indixitque Romanis bellum, quod cum eo susceperit & Tarquinij gener Octauius Manilius ex Tusculo, Camerinos & Antemnates adducens omnes.

Porsena.

Hæc intelligentes Ro. consules, ru-

pem ad Ianiculũ trans Tiberim firmant munitionibus & prẹsidijs, multa egenis prẹstantes, nè ad hostes deficerent, immunes eos esse omnium tributorum communium, pro patria quosque animantes. In campo igitur ante vrbem sito sua castra posuerunt. rex autem Porsena exercitum adducens, inuasione subita Ianiculum occupat, stupefaciens custodes, imponit ei præsidium ex Hetruscis. deindè vrbem versùs properans, vbi Romanos conspexit ante flumen considẽtes, apparabat se ad pugnã, tanquàm eos multitudine conculcaturus. vtq; ventum est ad manus, pugnabãt vtriq; strenuè, diuq; hostibus obstitẽre Romani, multitudine verò longè superati. Permultis autem cadentibus, inuadit timor Romanos. conspexerunt enim Valerium & Lucretium saucios portari ex acie, deindè etiàm in dextro cornu vincentes Tarquinios. fuga fit per pontem, parumque affuit quin vrbs per vim caperetur, si irrupissent simul cum fugientibus. Impetum autem hostium ferebant viri tres* Spurius Martius, T. Herminius, P. Horatius Cocles, hi soli post tergum facientes pontem, hostibus obstiterũt, telis ac gladijs percussi, donèc exercitus transgressus est. sequuntur duo sensim Martius & Herminius.

Aliàs Sp. Laẽrtius,

Horatij Coclitis magnanimitas

Horatius autem Cocles, reuocantibus licèt eum ab vrbe consulibus, perstitit. iussit vt pontem rescinderent propè vrbem. erat tum ligneus. mandauitq; vbi dissolutus esset, indicarent sibi signis siue voce, de reliquis sibi curæ fore. ità perstat in ponte, congredientium cum eo alios gladio percutiens, alios clypeo, omnes repulit irrumpentes vt furibundus, nec erat facile adire eum à dextra læuaque habentem flumen, à fronte quoquè cadauerum cumulum: sed lanceis, iaculis, lapidibus eminùs infestabant. itaq; vulnerum telorumque in multis corporis partibus habentem multitudinem, magnis afflictus est doloribus. verùm vt exclamantes audiuit, dissolutum esse põtem, cum armis in flumen salit, tranansque nihil armorum abijciens, enauit in terram. Hoc ei sanè opus gloriam peperit sempiternam, magnificeque est donatus.

Post illam pugnam rex Hetruscorum in monte proximo Ianiculo castra metabatur, regionem omnem trans Tiberim in potestate habens, filijque Tarquinij & gener eius ratibus traijcientes, in munito loco vallum statuunt, Roman. quotidiè populabãtur agrum. Obtinentibus verò hostibus campestria omnia, subita in vrbe secuta est victualium penuria, maximaq; fame cœptum est laborare.

Mutij Scæuolæ fortitudo.

Erat in vrbe vir clarissimus Caius Mutius, hic cognouit duorum alterum euenturum, aut miserabili pereundum esse fato, aut populo desperandũ. adijt consules, detegit consilium, aut sibi moriendum esse, aut Porsenam vindicare. Abijt posteà, transgressusque flumen, vallum Hetruscorum ingreditur, deceptis portarum custodibus. vbi ad prætorium venit, videt hominẽ purpura indutum, circa eum armatos. regem esse putat, erat autem regis scriba. aſcendit ergò vt inermis tribunal, educit gladium, feritque hominem per caput, qui & moritur. mox ipse comprehensus, & ad regem ductus, fassus est se ciuem Ro. & causa interficiendi regem venisse, patriam bello liberare volens, pro æquali habere occidere & occidi.

Cùm autem rex iuberet eum torqueri, vt ab eo plùs ediscceret, extẽdens sponte in ignem Scęuola manum, ibi immobiliter tenuit, donèc ipse rex horrore iuberet eũ ab igne amoueri. At ille: Scito, inquit, ô rex quem virum effugeris. trecenti enim coniurati sumus Romani, vt te inuadamus. mea sors prima fuit, cæterùm eodẽ modo vnusquisq; * pro suo tempore, cùm opportunum fuerit, attentabit.

* prose

Vbi verò rex hęc audiuit, illũ abducentes satellites iussit diligenter custodiri, conuocatisque amicis, quidnam agendo posset frustrari horum insidias, consultat. ad quod vnusquisque vt visum sibi fuit, respondet. filius autem eius postremò, Aruns dictus, sententiam protulit sua ætate seniorem, non spectandum esse regi, quibus custodijs vtẽdo nihil passurus esset graue, sed quid

quid agendo potiùs non egeret cautione. admirantibus autem omnibus, & quemadmodùm istud fieri posset postulantibus: Si amicos, inquit, ex hostibus efficeret tales viros. At rex præclarè eũ sentire putans, sed rem dignam consilio statuens, quemadmodùm decentes facere posset cum Romanis reconciliationes, quos inclusos teneret muris & adeò victos.

Verùm paucis pòst diebus dispersis per regionem militibus, Romani dispositis opportuno loco insidijs, multos perdunt, et plures captiuos ducunt. quã rem grauitèr ferẽtes Hetrusci, disputabant per compita, criminando regem de diuturnitate belli, demigrare ipsi cupientes. hac occasione rex legatos misit, erantq; eis mandata, se æquum censere Tarquinio opes suas reddi, vel si minùs quæcunque possibilia, agrorum, ædium, pecorum, frugum æstimationem iustam, sibi autem dissoluenti bellum septem pagos restitui, regionem Hetruscorum, quam Romani occupauerant, obsidesq; dari.

Aduenientibus autem legatis Romã, senatus decreuit, Publicola altero consulum suadente, concedenda esse quæcunq; postularet Hetruscus (laborabat enim vrbs penuria) quibuscunq; æquis conditionibus finem bello imponere, restitutionem autem pecuniarum minimè confirmauit: mitti verò de his rebus ad Porsenã legatos, qui & obsides, & regionem eum recipere æquum censerẽt, de pecunijs autem iudicem ipsum fieri Tarquinio et Romanis, vbi vtrosq; audisset.

Inducię Romanis dantur.

Abiêrunt Hetrusci, afferentes hęc ad regem responsa, & cùm eis Romani po. legati, ducentes secum ex primis familijs xx. pueros pro patria obsides, dantibus M. Horatio filiũ, Pub. verò Valerio filiam nubilẽ. Aduenientibus autẽ istis ad exercitum, rex gauisus est, multumq; Romanos laudãs, pactus est cum eis inducias, recepitq; causæ iudicationem. dolebant autem Tarquinij, complecti tamen præsentia cogebantur. venientibus deindè ad constitutũ diẽ Romanis, sedẽs pro tribunali Porsena rex, permisit eis causę dictionem. qua pendẽte, venit nuncius regi fugam virginum obsidum indicans. rogabant enim virgines custodes, vt lauare se in flumine permitterent: & cùm impetrâssent, adhortante cęteras Clœlia, primaq́ue incipiente, transnatato flumine, abiêrunt in vrbem omnes. quo audito, Tarquinius peierationem atque perfidiam increpans Romanorum, regemq́; iritãs, vt deceptum à dolosis hominibus, nè eis ampliùs mẽtem adhiberet. Clœlia.

Excusante autem consule, virgines sinè patrum iussu abîsse, seq́; fidem facturum, quòd nihil gestum esset à se ex insidijs, persuasus rex, concessit vt virgines reduceret: & dum pergeret, Tarquinius generq́; eius obsident iter ad rapiendas virgines consulemq́;. sed præueniens Romanus consul, ducensq́; puellas, aduenit: et ante portas Hetrusci valli iam existẽs, à persecutoribus occupatur. fit clamor, statim Hetrusci iubente rege opem ferunt, ac consulem ęgrè defendunt. qua re excandescens rex, ad cõcionem Hetruscos vocat, narrans quẽadmodùm ante finem litis Tarquinius in corpora legatorum sacra & obsidũ, iniqua agere per inducias conatus sit. Vndè Romanos absoluunt à crimine, cum Tarquinijs autem amicitiã dissoluunt. prędixit eis quoquè rex, vt eodem die abirent è castris: ità Tarquinij restitutionis spe ac recuperatione bonorum fraudati, abiêrũt è castris cum pudore & odio.

Bellum igitur in magna adducẽs vrbem pericula, talem sortitum est finem. senatus autem post demigrationem Hetruscorum, decreuit solium Porsenæ mittere eburneũ, sceptrumq́; & coronam auream. Mutium autem vt liberatorem patriæ, regiõe trans Tiberim donare de publico, Horatiũ quoquè propugnatorem pontis, donârunt quantumcunque aratro vno die complecti posset. Clœliæ verò virgini locum statuæ dedêre æneæ. Ro populi gratitudo.

Sexto anno post exactos reges P. Valerius Publicola consul quartùm, Titusq́; Lucretius collega, sub quibus Sabini statuunt cum Romanis bellum gerere, tanquàm solutis fœderibus, ex quo Tarquinius rex cum quo libatũ erat, exciderat Bellum Sabinorum.

ciderat imperio, psuasi ipsi à Sexto Tarquinio, quem & Imperatorem eligunt. verùm Romani Sabinos primò, secundò, tertiò & quartò superant non sinè clade suorum. vltima autem clade percussi Sabini, legatos ad consulem misêre de amicitia collocuturos. reijciente autem eos ad senatum Cassio consule, tunc multis cum precibus vix imponere reconciliationis belliq; dissolutionẽ potuêre.

Septuagesima autẽ olympiade, Posthumio Cominio & Tito Largio consulibus, desciuêre à Romanorum amicitia Latinorum vrbes, Octauio Manilio Tarquinij genero persuadente, alijs pollicitatione munerum, alijsq; multa prece corruptis, vt conferrent exulibus reditum: fitq; cõmunis vrbium cõuentus præter vrbem Romam, in qua tamen oportebat ex cõsuetudine vrbes de bello ferre suffragia. Mittũt propterea Romani ad vicinas vrbes, rogantes nè quid molirentur noui. erat legatus M. Valerius vir consularis, qui ad conuentum veniens, postulans dicendi potestatem, se missum dixit ad eas vrbes quæ latrocinia iam exercebant, rogaturum eas vt obnoxios sibi traderent, subituros pœnas ex lege vt conuenerãt: deincèps postulaturũ, cauere eas nè amicitiam distraherent, nec licuisse etiàm Romanis posthabitis conuentum facere, cùm sit scriptum in fœderibus, vt assint omnes communibus consilijs ciuitates.

Surgit tum Manilius Tarquinij gener. longam habuit aduersùs vrbẽ orationem. itemque Aricini, postquàm vrbes audiuerunt omnes, soluta esse decreuerunt à Romanis fœdera. Interìm autẽ coniuratum est in vrbe per seruos, sed indicio facto, coniurati omnes è scopulis præcipitati sunt.

Seruorum coniuratio.

Videntes Manilius atq; Tarquinius quæ occurrebant discrimina, circa spes externas seditionem excitare moliũtur. erat enim iam pars plebis egena, ære alieno oppressa, neq; moderatè se gerebãt creditores, sed in vincula adducebant corpora obnoxiorum.

Hęc sciens Tarquinius, in vrbe per fidos multa egenis pollicitus, seruisque libertatem promittens, aduersùs principatum paucorum facit vt coniurationẽ ineant. Erat autem coniurationis summa, vt principes cõiurationis locos munitos vrbis occupent, famuli dominos interficiant, domus locupletum diripiant, tyrannis intereà portas aperiãt. sed prouidentia diuina consilia eorum detecta sunt. Publius & Marcus ex vrbe Laurento præcipui inter coniuratos, territi per somnia, indices fiunt apud alterum ex consulibus, qui eos laudans, se eis benefacturum, si opera quoquè similia verbis demonstrarẽt, spondet. aperit deindè senatui coniurationem secretam, & accepta potestate inueniendi coniuratos, nouum excogitauit modũ fallendi eos qui res nouas moliebãtur. senatores robustissimos munita loca iussit custodire: equitibus, vt circa forum in domibus expectarent. per literas vocauit alterum consulem qui tunc Fidenas obsidebat, vt exercitum nocte reduceret, causam indicans. hisq; ordinatis, negociũ dat indicibus, vt principes cõiuratorum venire in forum circa mediam noctem iubeant, adducentes secum eos quibus fiderent, tanquàm ibì quæ agere vnumquenque oporteret audituros.

Sulpitij consilium contra cõiuratam plebẽ.

Sunt hęc facta, atq; vbì congregati sunt coniurationis principes, socijq; & complices, circunfusi statim sunt equitibus atq; armatis. adest etiàm alter consul, adducens copias in campum. aderat dies, iussiq; per pręcones vt ad concionem venirent vniuersi. quibus concurrentibus, coniurationem detegunt consules de reducendis tyrannis. Vbì nemo negare poterat, Senatusconsultũ secutum est, indicibus cõiurationis ciuitatem dari, & argenti vtriq; illorũ denas millenas drachmas, agriq; publici vicena iugera: participes coniurationis morti tradi, si idem quoquè populo videatur. rata autem faciente populo quę visa erant senatui, cõiuratos omnes interficiunt. Posteà Fidenæ expugnatæ sunt, secutaq; bella cum Latinis varia, Tarquinijs instigantibus.

Intereà Romani legiones conscribẽtes, in magnam inciderunt difficultatẽ: vitæ enim tenuis homines, & qui ęs alienum dissoluere non poterãt, vocati ad arma,

arma, minimè obtemperabant, neq; esse cum patricijs participes alicuius operis volebant, sed ex duobus alterum postulabant senatum facere: aut dare eis iam debitæ pecuniæ dimissionem, aut socios habere periculorum desinerent.

Ad hæc cõuenientes in curia patres, consultant quo pacto turbationem vitarent. M. Valerius Publicolæ filius instabat æs alienum illis dimittẽdum, Appius Claudius contrà, quem pluralitas sequebatur. Sed quia nolentes obsequi, in corpus afficere consules non poterant, obstante lege P. Valerij Publicolæ, quę vetabat ciuem Romanum ante causę dictionem punire, permittitq; ad supplicia ductum prouocare ad populum. Quarè cogitabant, hac lege stante minimè illos obtemperaturos. Nè ergò pauperes aduersarentur, si lex palàm abrogaretur, statuit senatus magistratũ, qui leges omnes sub se haberet, à quo ne liceret quidem prouocare, duraretque magistratus is non plùs quàm semestre tempus. Abrogatis interim consulibus, hunc Dictatorem vocari volebant, electusq; est T. Largius vir popularis ac virtutibus excellẽs, & quia placuit populo, extitit confirmatus.

Primus dictator Ti. Largius.

Titus igitur statim vt magistratum assumpsit, designat Sp. Cassium magistrum equitum. deindè vt populo erat vir peracceptus T. Largius, facilè pro temporis necessitate apud plebem obtinuit, vt quiescente interim exactione, debitores sequerẽtur in hostem. Et cùm Tusculani popularẽtur agrum Romanum, T. Largius mittit in eos copias, ex improuisoq; multos interficit, reliquos captiuos ducit, quos tamen refouens ex vulneribus, alijsq; complectens humanitatibus, simul omnes remisit Tusculũ sinè precio, legatos quoquè cum his, qui hoc perfecerunt, vt Latinorum dissolueretur exercitus, fierentque annuæ vrbis induciæ propter humanitatem viri.

Magister equitum.

ANNO sequenti, Aulo Posthumio Titoq; Virginio cõsulibus, elapsę sunt cum Latinis induciæ, apparatusque in bellum fiebant. Quo in bello M. Valerius hasta percussus cadit, Sex. quoquè Tarquinius à Romano equitatu circũdatus, non sinè cæde multorum moritur sub Posthumio dictatore. Diebus pòst paucis legati Latinorum reconciliationes quęrunt cõditionibus æquis, vel saltem Romanis placentibus: obtinentq; satìs ægrè, cõsutatis antè de perfidia Latinis.

Tarquinius autem rex supererat annos natus circitèr octoginta, hocq; tẽpore amittens filios, generiq́ue domum miserabilem videns, etiàm apud hostes senectutem degens, non eum ampliùs recipientibus Latinorum vrbibus, neq; Sabinorum, ad Campaniæ diuertit Cumas, ad Aristodemum vrbis tyrannum, vbi breui post tẽpore moritur anno xv. postquàm regnum amisit.

Tarquinij S. interitus.

Bello Latino finito, Appio Claudio Sabino, Publioq; Seruilio Prisco consulibus, aduersùs Volscos, qui auxilia Latinis cõtra Romanos præstitêre, bellum decernitur. Nunciabantur autem nihilominùs illi legiones conscribere, vicinos quoquè inuitare, audientes dissentire à patricijs Romanam plebem. Tum edixerant consules omnibus qui in ætate militari essent, vt certo die adessent, sed plebs mandata non attendebat, se non esse validam ad æs alienum dissoluendum.

Postquàm verò vocata ad sacramentum militare consulibus non obtemperabat, Seruilio videbatur clementiori eundum via, & audiẽdam plebem ad sanandum turbulentiam seditionis diminutione æris alieni. Sed Appij sententia contrà, non esse plebi indulgẽdum, sed permittendum creditoribus contractuum exactiones.

Adhuc autem sedentibus senatoribus, vir senior in foro apparuit, panno indutus vili, barba prolixa, implorans ab hominibus auxilium. Concurrente autem turba ad clamorem eius, se fuisse ait liberum, militâsse bellis omnibus, verùm tandèm coactum eum sumere mutuò soluendorum tributorum necessitate: non habens autem, inquit, vndè æs alienum soluerem, abductus sum à creditore seruus cum duobus filijs. & quia opus, vt volebat, quoddam facilè non adimpleui, verbera accepi plurima. hęc dicens, proiecit pannum, ostendens

Plebis & patrũ discordia.

pectus plenum cicatricibus, dorsum verò repletũ sanguine. hinc clamore vlulatuq́; exorto à circunstantibus, per vrbem totam erat concursus pauperũ, vicem suam deplorantium & opem ferri postulantium. maxima eo tempore fuit rabies populi, quòd nè tangere quidem licuisset quenquam debitorum.

Appius igitur timens impetum in se multitudinis, quandoquidem author erat malorum, fugiens è foro abijt. Seruilius autem purpuream vestem abijciens, & obuolutus, plebeiorum cuique cum lachrymis vix persuasit, vt ea die se continerent, tanquàm curam assumpturo aliquam senatu de eis. euicit tandèm vt discederent.

Die autem sequenti aderat nõ vrbana modò turba, sed & ex agris popularis multitudo. coacto autem senatu, vt cõsultarent quid agendum esset, Appius popularem collegam ducemq́; clementię pauperum appellabat. Seruilius illum arrogantem, & præsentium malorũ causam. nec finis fiebat sermonibus, cùm interim nunciantur hostes magno exercitu cõfinia vastare. Clamatur properè ad arma. pauperes autem neq; arma attingebant, quin gaudebant, audientes bellum, ostendentes catenas et cõpedes creditorum, dicere quoquè audentes, meliùs seruire Volscis, quàm tolerare patriciorum contumelias.

Seruilij erga populum clementia.

Vrbs fletu repletur. quæ videntes senatores, Seruilium, vt opem patriæ ferret, precabantur. isq́, populo conuocato, ostendens eis prę̃sentis temporis necessitatem, neq; negligẽdam patriam, in qua vxores, liberi, parentes periclitarẽtur, vt opem ferrent rogabat. Cùm verò præsens periculũ dissoluissent, de optimis remedijs salutaribusq́; plebi cogitandum, neq; pauperes deserendos esse à senatu dixit. Suæ quoquè in populum beneuolentię mentionem fecit, postulans vt susciperent secum hanc militiã, pollicitum sibi senatum, se quodcunq; concessisset plebi, confirmaturum, proclamareq́; iussit prę̃conem, vt quicunq; militarent ciues, horum ędes liceret vẽdere nemini, neq; pignoris loco sumere, neq; familiam abducere.

Consenserunt pauperes, & multa promptitudine ferebãtur ad bellum. accipiens exercitum Seruilius, occurrit Volscis, castra eorum diripit, ac prędã diuisit præclaram. deindè vrbem Suessam prædiuitem circunsidens, vi capit, interfectis puberibus, Volscosque humiliauit.

Sabinorum defectio.

ANNO 260. post vrbem conditam, Au. Virginio Montano, & T. Vetusio consulibus, Sabini desciscẽtes à Romanis, apparant exercitũ. audiẽtes hoc patricij, vt cum omni robore exirent, properè parabant. plebeij verò eis minimè obtemperabant, memores deceptæ sibi pollicitationis, pauciq́; collecti, inter se iusiurandum dederant, nè ampliùs bellum vllum cum patricijs susciperent.

Intereà plebeius quidam nõ obtemperans, à ministris cõsulum corripi iussus est. Conuersi pauperes, abstulerunt eundem ministris, eosq́; abegerunt. nec equitib⁹ nec patricijs prę̃sentibus abstinuêre quin violarent. fuitq́; breuì vrbs tota inornatũs tumultusque plena, simulq́; cum seditione apparatus hostiũ: Volscis iterùm deficientibus, nunciabantur etiàm Sabini proximi instare. Congregato has ob res senatu, rogatus est primùm à consulibus T. Largius vir omnium clarissimus sententiam dicere: progrediens is, Patres, inquit, quæ alijs videntur terribilia, mihi nequaquàm, vt hostes appropinquare hoc in tempore: sed terribilissima mihi videntur, quæ negligunt alij, quę nisi maturè corrigãtur, adest rerum euersionis summa: contumacia plebis, ac vestra erga eorũ contumaciã acerbitas. Puto autẽ inprę̃sentiarùm nihil speculari debere, nisi quẽadmodùm hęc ex vrbe euellantur. Deindè facilè hostibus occurremus.

T. Largij oratio.

Hanc sententiam omnibus laudantibus, P. Virginius vir popularis, rogatus dicere: Quandò, inquit, plebs superiore anno plurimã ostendit promptitudinẽ contra Volscos & Aruncos, puto eos qui tunc bellorum nobis socij fuêre, subleuandos, neq; res eorum à creditoribus detineri debere.

P. Virginij sententia.

Post hunc T. Largius, Mihi, inquit, præclarum videtur, patres, populum simul omnem liberum à sponsionibus & vadimonijs dimitti: hoc enim solo

ſolo concordem faciemus vrbem.

Tertius progrediens Ap. Claudius, ſempèr, ait, patres in ea ſentẽtia ſum, nihil concedendum populo quod petat, neq; ego metu, precibus aut gratiæ cedo, conſiderans quòd omnis corruptio & ciuitatis euerſio, à deciſiõe ęris alieni incipit. dictatorem eligite, qui ſenatum populumq; cogat ſentire pręclara. alia enim nulla erit tanti mali prohibitio.

His dictis, aſſentiunt iuniores plauſu. Surrexit Seruilius contradicturus, et alij ſeniorum quidam, victi verò ſunt à iunioribus, viq́ue multa vtentibus. vndè ſenatus M. Valerium dictatorem dixit. Suſcipiens autem imperium, magiſtrum equitum dicit Q. Seruilium.

Valerius itaq; tribunal aſcendens, ſic dixit: Scimus propè populares, quòd volentibus vobis licèt ſempèr aliquos ex genere Valeriorum imperare, ſub quibus liberi redditi eſtis à graui tyrannide, nec erratis, permittentes vos eis qui populariſſimi omnium videntur. Ideò non magna cohortatione opùs eſt, vt credatis nobis quodcunque pollicebimur, qui fallere non didicimus, & quòd inter vos victuri ſumus, pœnas ipſi ſubituri, ſi deceperimus. Pollicita ſunt vobis multa, nec ad effectum deducta: fatemur hoc, quod non iuſtè de me ſuſpicaremini, ex duobus debetis credere, & quòd non me ſenatus abuteretur ad hoc miniſterium, alios enim habet ad id idoneos: & quòd me vtiquè non ornâſſet Dictatorio imperio. Sed vos me ſcientem fallere, aut conſultantem malè agere, omninò nè opinemini. Si enim hæc opinio vobis incidat, me, vt omnium hominum improbiſſimo, vtimini vt vultis. iſta verò ſuſpicione animum liberetis, & ad hoſtes iram veſtram transferatis, qui vrbem vobis adempturi veniunt, & ex liberis facturi ſeruos. Vbi verò hoſtes vlti erimus, ſpondeo ego vobis, Senatum de contentione æris alieni & quocunque alio moderato dignè interceſſurum. Interim autem res omnis veſtra, omne dimittetur corpus, impignorabiles oñes eritis.

Hæc & alia huiuſcemodi cùm dixiſſet, populus omnis lętus quòd non ampliùs decipiendus eſſet, pollicitus eſt ſe belli futurum ſocium, cõſcribunturq́; legiones: ac Volſcorum quidem bellum celerem habuit finem, ſimul etiàm Sabini paruo admodùm tẽpore ſunt humiles facti. Caſtella quædam capta, ex quibus multam abegêre prædam.

Valerius igitur ſuccedentẽ re ad votum, conſuetum triumphũ ducens, abſoluit populum à militia, & poſtulabat à ſenatu, vt promiſſa ab eo populo, adimpleret. veruntamen mentem ei Senatus non adhibuit, ſed qui anteà aduerſabantur iuuenes, ſuperiores multitudine, tunc quoquè multo vtebantur clamore, obijciebant quòd hoc inſtituto poteſtatem omnem patriciorum delere pararent. Et quia nõ profecit Valerius, iamq́; ſemeſtre effluxerat, diſceſſit à curia, ſeipſum deplorans.

Valerij apud populum excuſatio.

Vocato populo, magnã, inquit, quirites habens vobis gratiam promptitudinis, ſuſcipiens bellum, magnum ſtudium adhibebam remunerandi vos, nè fraudaremini pollicitis de Senatu. Verùm ea agere prohibeor per illos, qui nõ optima, ſed gratioſa eligentes, numero & vi vincunt. Ego verò ſenex ſocios habeo, quorũ vis inualida eſt ad exequendum opus. apud Senatum accuſor, tanquàm veſtram multitudinem colẽs, ſed & apud vos criminationem ſubeo. Inopinata hæc mihi vtraq;, ſed decepti ſumus paritèr, magisq́; ego quàm vos. exprobrata eſt mihi delectorũ in Volſcos emiſſio, quia agrum bonum et multum non patricijs aut equitibus ſum largitus, ſed in pauperes diuiſi. Nunc verò quandò ad repugnandum potens non ſum, imperium depono, & in volentium poteſtate corpus meum expono. Si qua in re ſe deceptos à me putant, vt vtantur quoquo modo iuſtum cenſent.

Hæc cùm dixiſſet Valerius, plebem omnem ad condolentiam adduxit, comitataq́; abeuntem è foro vſq; in domũ, gratiſſimè diſceſſit. Statìm poſt hęc pauperes non occultè, ſed iam palàm coëuntes, de defectione à patricijs conſultabant. Senatus autem prohibere intendens, conſulibus mandauit, vt exercitus non dimitterent: verùm mi-

lites in vnum coëuntes, Sicinio instigãte, à consulibus desciscunt, signa rapiẽtes honoratissima Ro. mõtem extra vrbem occupant, qui nũc ex illo casu Sacer vocatur. Consulibus autem & centurionibus reuocantibus eos cum precibus & fletu, multaque pollicentibus, respondit Sicinius: Quam vos, inquit, sententiam habetis? eos quos patria expellitis, seruosq; effeciſtis ex liberis, nũc reuocatis? qua tãdèm fide promissa firmabitis, qua vos nobis mentitos sæpiùs coarguimini? nobis etiàm expulsis oĩs terra sufficiet, in qua libertatem habeamus, & ea patria existimabitur.

Sacer mõs.

Vbi verò nunciata sunt hęc in vrbe, tumultus multus fletusq; fuit, per compita concursus plebis deserere parantis vrbem, patricijs prohibentibus. multa erat comploratio, & opera hostilia fiebant, viq; plebeia multitudo egrediebatur portas, ac patricijs perturbatio multa incidit, nè cum hostibus hi arreptis armis vrbem primi inuaderent. Suntque varij à senatoribus sermones dicti, hi nulla improbitate aiunt factam plebis defectiõem, sed iustis & necessarijs causis, & ob sponsiones minimè seruatas, ira magis quàm consilio desciuisse à senatu, ad reconciliationes decentes vocandos esse: & licèt alijs alia viderentur, placuit tamen senatui legatos mittendos, cum dissidentibus de amicitia tractaturos.

Electi sunt maximè idonei cum mãdatis, vt quęrerent cuius indigerent, & quibus conditionibus reuerti in vrbem vellent: si enim esset moderati aliquid, senatum non eis negaturum, ac nunc deponentibus arma veniam præstiturũ. Ad hæc mandata, qui in castris erãt, excandescentes, superbiam & arrogãtiam patricijs exprobrabant, quòd prętenderent ignorantiã eorũ quibus indigerẽt. Cæterùm cùm minarentur plura vehementèr, legati nihil contradicentes, demigrârunt. renunciabantque patricijs verba rebellium, et quomodò necessaria cibaria reciperẽt ex proximis agris, nullaq; alia re infestarent regionem.

Vbi verò hæc responsa accepit ciuitas, perturbata est, neq; aliquem exitum senatus inuenire poterat, nec deerant oblocutiones & accusationes inuicèm, nec plebeia multitudo, quãta adhuc in vrbe manebat, similis sibi erat, sed clàm ac palàm in diuersa fluctuabat. Placuit ergò consulibus de plebis reditu tractare, & electus est Menenius Agrippa, vir nec arrogãtia austerus, neq; plebi quæcunq; vellet admissurus, adhortatusq; his est ille senatum ad reconciliationes: Patres, inquit, vtrùm vobis sit melius, cõuenire cum dissidentibus, an bellum gerere, quis nõ intelligit? Certè nos qui vrbem rerum tãtarum dominam, inuidiosam iam & amaram finitimis nouimus, & quòd finę plebe facilè seruari non potest. Aliam verò plebem adducere, in ambiguo est, quibus illi contenti sint, multas ipsi scientes vrbes ab introductis prędsidio exercitibus seruas redditas. Sed dato, modesti sint, consuetudinum tamen ac legum nostrarum inexperti, honorum ac magistratuũ ex ęquo cum patricijs se fieri socios postulabũt, & nisi cõcedamus, inimicos habebimus: sin concesserimus, rempub. euertemus, atque negata iam plebi nostrę vrbis, cõuenis vltrò offeremus. ac dicet aliquis arrogantem plebem, quę iniustè agens, non dignatur ad nos de reconciliatione mittere, nec missis nostris ciuilia responsa dare, sed superbit ac minatur. Ego verò plebem credo reconciliationes desiderare, nec aliquid acturam esse ex his quę minatur, nisi coactam. quòd verò non mittit ad senatum, nõ est mirum, cùm nihil humanum aut moderatum videt, ac deceptum se iri putat, vobis sæpè pollicentibus, & nihil peragẽtibus. Hæc igitur cogitans, puto oportere nos ad plebem mittere legatos ex his quibus confidat, & qui sint absolutæ potestatis ad dissoluendam seditionem quibuscunq; conditionibus, nihil idem ampliùs ad senatum referẽtibus. Ex hoc qui nunc appárent superbi et graues, ad concordiam erunt multò proniores.

Menenij Agrippæ consilium.

Hæc cùm dixisset Menenius, murmur in senatu incidit, alijs pro alijs cõtrà differentibus. silentio autem secuto, consulum senior M. Valerium eodem modo rogauit sentẽtiam dicere. Assurgens ille, primùm senatũ admonuit eorum quę sępè prędixerat euentura, nũc in ne-

in negocio fore, & quòd non sinebant seditiõem euelli cùm parua erat, postulataq; plebis declarans non ampliùs futura eadem quæ priùs, absolutionẽ scilicet ęris alieni, sed auxilium postulaturum fortassè, cautionemq;, per quam tuta in reliquum permaneat. esse enim ex quo cœperat dictatorius principat⁹, solutam legem libertatis suæ, quę prouocationem ad populum dabat: malas quoquè spes habere de securitate sua, quandò neq; consuli neq; dictatori volenti curam agere de ipsis licuerit. Quæ alienam ab optimatibus fieri plebẽ oẽm coëgerunt, postremò legationem celerrimè consulebat mittendam, vt dissoluerent quoquo modo possent seditionem, nè hostibus adderentur, & fieret morbus insanabilis.

Post hunc rogatus Ap. Claudius dux iuuentutis, vir magnificè de se sentiens, post multam Valerij increpationẽ subintulit: Nullam ad rebelles legationem mittendam, neq; ęris alieni remissiõem decernendam, neq; aliud quicquam faciẽdum, per quod metus aut opinio imbecillitatis appareat. Quòd si arma deponentes, ad vrbem veniant, & vt vos de ipsis consultetis, inquit, se exhibeãt, tũc per ociũ (vt videbitur) erga eos moderatione vtendum esse, quia demens omnis multitudo solet erga humiles arrogans fieri, erga autem arrogantes humilis.

Sic desinente Claudio, tumultus in senatu exortus est. qui enim optimates videbantur, & iusta esse præponenda iniustis putantes, in sententiã ibant Claudij, postulabantq; consules maiori parti accedere, vim neutri parti afferre, aliquì obuios ituros se omni cum promptitudine.

Erat autem caterua potens, patriciorumq; iuuentus huius erat sententiæ: quibus verò pacis inerat desideriũ, Menenij & Valerij sententiam laudabant. victi verò clamore iuuenum, lasciuiãq; eorum veriti cõsules, nè fortè manibus non temperarent, in lachrymas & preces ad extremum conuertebantur. Quiescente tumultu, consules sententiam intulère talẽ: Postquàm, inquiunt, breue est reliquum diei tempus, abite à curia, & crãs venite in cõcilium moderatiores facti. Postulamus autẽ vos vnius esse sententiæ, si minùs cedere iuniores senibus vellent, neq; concertare. Scitis ex lege, rerum omnium senatum dominum, prętèrquàm creandorũ magistratuum, faciendarumq; legum, inferẽdiq; belli aut dissoluendi, horum verò trium habere populum potestatem. Nunc autem non de vllo alio quàm de bello cõsultamus, aut de pace, ità vt sit necessariũ sententias nostras confirmare populum. Vocabimus ergò populũ. In hoc dimiserunt concilium. Consulum sententia.

Postero die nunciârunt oẽibus qui in agris & qui in prętidijs agebãt, vt adessent. statuta die inter cęteros patres puerique; rebellium cum fletu et precibus aderant, spem bonã expectabant. Veniẽtes in senatũ rogat Menenius, suadetq; hic aduocatis reconciliatiões, & postulat legationem mitti ad desciscẽtes dominam reconciliationum.

Post hunc consulares omnes assensêre, donèc ad Claudium est ventum. qui eandem quam priùs sententiam dabat, manenti scilicet in vrbe plebi dimittendum æs alienum, & aduersùs rebelles bellandum, donèc perseuerent in armis. His dictis, siluit.

Post quem Sp. Nautius clarissimus iuuenum, incipiens excusatiõem communem iuuenũ, quòd non vsi arrogantia aduersùs patres, sensêre in priori cõcilio contraria, sed errârunt per ætatem. Postremò fidem se ait huius rei facere, concedereq; eis tanquàm meliùs sentientibus, vt decernerent quodcunque Reipub. foret vtile, ipsis obtemperaturis.

His dictis, laudati, & vt in cęteris Reipub. se tales exhiberent, rogati fuêre. Senatus itaque decem elegit ex illustrissimis seniorum, quibus mandata dabat, vt agerent quoquo possent modo, vtì plebis cum patricijs amicitia componeretur sinè dolo, reducerentq; exules ad propria.

His mandatis acceptis, legati eodem die exiuerunt, quibus exercitus omnis extra vallum obuiàm prodijt: vbi Sicinius conuocato populo, iussit legatos dicere de quibus rebus missi aduenissent. Progrediens M. Valerius

quo

æuo maximus & populariſſimus, nihil amplius eſt, inquit, plebeij quod vos prohibeat redire ad veſtra, recõciliariq; cum patribus. decreuit em̃ ſenatus vobis pulchrum & vtilem reditum, ſentẽtiamq; protulit, prẽteritorum non eſſe in malam partem reminiſcendũ, ac nos quos nouit eſſe populariſſimos, legatos miſit, dominos nos reconciliationis factos: gratias ergò eis agite, quòd ciuitas Ro. tot hominibus imperans, cui mos non eſt cuiquam aduerſario cedere, vobis vltrò cedit, priorq; legationem mittit. reſponſa ſuperba nõ refert ad iram, ſed tanquàm pij imprudentium filiorũ patres, de ſuo iure decedunt. dicite ergò quorum indigetis, neq; laſciuia vtimini, ſeditionem ſoluentes, redite læti in eam quę vos educauit, vrbem.

L. Iunij aduersùs ingratitudinẽ patrũ oratio.

His vt ordinatum erat dictis, progreditur L. Iunius vir turbulentus & acuti ſensûs, qui à priori Bruto volebat vocari Brutus, talemq; habuit oratiõem: Timor, inquit, humiles nos ſtupefacit, reſpondendum tamẽ eſt. nos, Valeri, multa alia & neceſſaria prohibent, deponentes arma, ſub vobis eſſe, tria verò maxima & apertiſſima: primum quidẽ, quòd obijcientes nobis tanquàm deliquerimus, venitis, & in partem beneficij putatis tradere nobis reditum: deindè nihil declaratis, quibus reconciliationes perficiatis conditionibus: Poſtremum, quòd quęcunq; pollicemini, eorum firmum eſt nihil, ſed verba datis. ſi enim vlla in re vos læſimus, nullã poſcimus ſecuritatem aut obliuionem: ſi verò læſi nos à vobis, coacti ſumus fortunam tentare, cur non fatemini ipſi voſipſos mali obliuiõis indigere? ſed quam petere deberetis, nunc dare dicitis, confundẽtes veritatis naturam. Diſcite plebis in vos beneficia, & ſi falſum dicam, redarguite. fuit nobis principiò in vrbe dominatus vnius vſq; ad ſeptimam generationem ſub regibus: vincẽtes hi vrbes, cùm licuiſſet eis prædæ participem facere neminem, id tamen minimè voluerunt, ſed ferebant ipſi in medium, victa Sueſſa vrbe, emolumenta omnia, ità vt præter mancipia & pecudes et res alias, quinas argenti minas in viros ſingulos receperimus. Quibus tamen neglectis, poſtquàm tyrannicè vtebantur poteſtate, non in nos illi, ſed in vos ęgreferentes quæ fiebant, à beneuolentia regũ deſciuimus, vobisq; adhæſimus. Inſurgentesq; in eos, expulimus: auferentesq; ab eis imperiũ, vobis appoſuimus. Quod quidem cùm ſæpè nobis licuiſſet ad eiectos transferre, magnis muneribus inuitati fidem erga vos fallere non ſuſtinuimus, ſed multa bella magnaque & aſſidua propter vos exhauſimus cum Tarquinijs & Veijs, cũ Porſena Hetruſcorum rege potentiſſimo, quem amicum abire coẽgimus, Hetruriamque in duodecim principatus diuiſam, dicto audientem vobis faciẽtes: Sabinos quoquè, cum quibus vobis ſemper erat certamen de principatu, humiliauimus. Latinorũ vrbes magnificè de ſe ſentientes, vobis ſeruas reddidimus, & vſq; in hunc decimum iam & ſeptimum annum conterimur, cum omnibus hominibus pugnãtes pro cõmuni libertate. Inter hęc multa rerum noſtrarum aliqua corrupêre, alia neceſſariorum cõſumpſit penuria, alijs priuati ſumus à ſuperbis fœneratoribus. Poſtremò cogimur veſtros agellos colere, fodientes, conſerentes, paſcẽtes greges, ſerui facti, alij catenis nexi, alij compedibus. verbera autem, imperia, flagella & labores, crudelitatem, ſuperbiam & contumeliam quam tolerauimus, ſinamus. verùm vbi iam principatum in tyrannidẽ vertiſtis, tanquàm ſeruis vtentes, alienare à vobis mentes concepimus, mox propè omnia defecêre, principibus defectionis Volſcis, ſequentibus eos Aequis, Hernicis, Sabinis, alijsque pluribus: meminiſtis ne, in quam veneritis de imperio deſperationem? quantas tunc preces pollicitationesque feceritis? quidve victi precibus, pollicitisque credentes, fecerimus ipſi? Quæ hic optimus Seruilius tũc conſul plebi afferebat, exhibuimus nos vobis, breuiq; omia hoſtilia repreſſimus, qualem nobis gratiam retuliſtis? mentiti eſtis pollicitationes, quas conſulem facere pro Repub. iuſſeratis, huncq; conſulem quo abuſi eratis, triumphorũ expertem feciſtis, nullam ob cauſam aliam, niſi quòd ægreferret eam illuſionẽ. Deindè cùm Sabini, Aequiq; & Volſci in vos

Plebis in patres beneficia.

in vos insurrexerunt, an non ad nos humiles & inanes, venerabiles ipsi & graues confugere coacti estis, nobis omnia pro salute vestra pollicentes? ac nè nos rursus fallere videremini, velamen fallaciæ M. Valerium populariſſimũ hunc virum inueniſtis, cui nos credentes, Dictatori quidem, vobis etiàm hoc bellum inimicosque vicimus, non parua sustinentes discrimina. facilem autem finem sortiente bello, sponsionem nullam seruâstis, sed iniquè in re eadem tria peregistis * maxima, dignitatem senatûs soluentes, & huius præstantissimi viri fidẽ vitiantes, ac pro meritis infructuosam nobis ac penè inutilem facientes laborum nostrorum gratiam. Hæc dicentes & alia his similia, haud æquum ducimus, nos ad deprecandum conuerti, neque tam grauibus perpetratis sub impunitate reditum accipere. sed quandò de concordia disputaturi conuenimus, subtilitèr de his cõferre omittimus. Qua de causa autem missi estis, cur non apertè dicitis? qua in vrbem spe nos redire vos æquum ducitis? nihil enim vos hucusquè humanum aut commodum porrigentes audiuimus. aut si dixerimus nos, quibus conditionibus reditum fieri æquum censeamus, quis erit sponsor fœderum nobis? credemús ne legatorum dignationibus? & nos illi per hos viros anteà decepêre. an per deos, per iusiurandum? sed sæpiùs iam discẽtes, scimus id tam diù vim habere, quandiù necessitas eorũ vincit. Quænam igitur amicitia, in qua coire nos inuicèm prẽter sententiã cogimur, vtriq; obseruãtes tempora idonea? Bello verò ciuili nihil infelicius, in quo victi infelicitèr, & vincẽtes iniustè agũt. Ad tales igitur calamitates nè nos patricij aduocate, nec nos vobis parebimus plebeij.

Brutus igitur talibus & alijs pluribus dictis, siluit. Adstantibus verò, quæcunq; de iustis dixit, vera esse apparuêre: nemoq; erat tam duro animo, vt non in lachrymas diffluueret. Steterunt legati, dubitantes diù quid oporteret dici. Verùm vbi comploratus multus desijt, progrediens T. Largius, vnus omnium præclariſſimus, partim aliqua creditoribus obijciẽs, vt crudelia inhumanaq; peragentibus, partim quoquè attingens pauperes, tanquàm iusta non postulãtes, vi scilicet magis liberari ẽre alieno, quàm gratia. Paruam enim partem plebis, ob magnitudinẽ paupertatis, coactam remissiõem petere: maiorẽ verò intẽperantia & contumelia ad voluptuosam vitam deditam, & per raptũ alienorum inseruire cupiditatibus: discernendos esse ab his illos: hæc etsi vera essent, sed non omnibus grata fuêre. Obid scimus vos legari, inquiunt hi: aut dicite quibus conditionibus ipsi nos aduocatis, aut non dicentes abite. non enim vobis faciemus ampliùs dicẽdi potestatem.

Agrippę cõsulis oratio fabularis.

Tum Menenius Agrippa significauit se velle loqui de conditionibus, quã orationem conclusit Aesopæo more fabula. Nos, ait, missi sumus à senatu viri plebeij ad vos, non excusaturi eum, nec vos accusaturi. non enim sunt hæc huius temporis, sed vt seditio tollatur, aduenimus. Est ciuitas humano corpori persimilis. Nam compositũ est vtrunque ex multis partibus, nec partes vsus pares habent. venerunt membra ad ventrem, conquerentes quòd omnibus operantibus, solus ipse nil ageret, sed omnia absumeret. Cur, inquiunt, non vsurpamus nobis libertatẽ, multisq; absoluemur molestijs? Itaq; cùm cessaret ab officio suo quodq; membrum, intra paucos dies tabe ac fame peribat corpus. hoc modo æstimate de ciuitate, in qua multæ sunt gentes inter se dissimiles, quarum quęque pars propriam prębet reip. vtilitatem, tanquàm membra corpori. alij enim agros colunt, alij certant aduersùs hostes, alij mercaturam aut aliquam exercent artem. Si verò omnes isti à senatu qui ex optimis constat, dissideant, ac dicant, Tu ęquũ censes imperare te cęteris, deseremus te, finè duce habitemus: si hæc cogitantes, desistant à cõsuetis studijs, quid prohibet hanc ciuitatem perdi fame, bello, calamitate omni? Discentes ergò quòd quemadmodùm in corporibus nostris improbè obiurgatus venter, nutrit corpus, seruatq; seruatus, et est quasi curia quędam communis, administrans omnibus omnia,

omnia,ità ſenatus ſeruat omnia, cuſtoditq; & corrigit.deſinite igitur inuidioſas in eum iactantes voces. nihil enim in vos acturus eſt graue,ſed vos ipſe vocat & rogat,& animas expãdens vobis, vnà cum portis excipiet, pręſentiũ malorum cauſam ità corrigens: debentes quidem pecuniam,nequeũtesq; diſſoluere, liberari eos ſolutione cenſemus æquum:at ſi corpora iam detinẽtur,iudicamus eſſe libera, damnationesq; eorum tollimus,& hoc in præteritum:futuri verò deincèps,quemadmodùm vobis ſenatuiq; communitèr conſultantibus videbitur:lege data, ità illi ſe habeant.án ne iſta erant ſegregantia vos à patricijs?quod poſtulabatis, nunc datur. abite gaudentes in patriam: firmabũtur omnia lege certa.Immò verò ſcribite decreta,parebitq; eis ſenatus, & nos fideiuſſores erimus horum,dãtes vobis corpora et animas,ſtirpemq; noſtrã pignora.dabitur iuſiurandum atque fides ab omnibus.nobis autem ſenatoribus vnica fides ſufficit, nè ſitis vnquàm in nos mali,nihilq; indigemus iuramentis neque obſidibus.

Talia dicente Menenio, ſurgẽs Brutus:Pulchrè quidem, inquit cætera habere ſe quæ ſenatus pollicebatur,timeri tamen tyrannicos viros,niſi plena ſecuritate potirentur. Interrogãte autem Menenio,cuius adhuc indigere exiſtimaret plebem:Concedite, inquit Brutus, nobis magiſtratus creare corporis noſtri aliquot quotannis, qui nullius rei alterius ſint domini, quàm vt plebeijs læſis aut vi adhibita, ſint auxilio, neq; ſinant ſuo iure priuari quẽquam. hoc enim rogamus pręter cętera,ſi non verba ſunt, ſed opera, reconciliationes.

Quo audito, plebs clamore multo laudauit virum, hortabaturq; legatos, vt hoc etiàm ſibi concederẽt.Legati autem diſcedentes è concione,atq; pauca collocuti,rediêre.factoq; ſilentio, Menenius dixit: Res hæc quidem magna plenaq; ſuſpiciõibus,nè fortè ex vna ciuitate duas aliquandò faciamus. quantùm tamen in nobis eſt,non aduerſabimur.ſed permittite vt aliqui ex nobis in ſenatum eant,& hęc clara atq; certa faciant: licèt abſolutam habeamus poteſtatem,cenſemus tamen æquũ, id quod pręter opinionem omnium poſtulatis nouumq;,,in ſenatu tractare. Ego quidem hîc manebo,Valerius autẽ & cum eo reliqui legationem peragent.

Sunt hęc approbata,aſſcendentesq; equos qui ituri erant, profecti ſunt in vrbem.poteſtate autem data dicendi in ſenatu, Valerij ſententia erat, concedendi plebi hanc gratiam.Appius,vt antè,contradicebat, clamans & obteſtãs, quantum malorum ſeminis iacturi eſſent in rempub. ſed non multis perſuaſit. Fitq; ſenatuſconſultum, hoc quoquè plebi permitti.id in caſtris declaratum eſt,admonenteq; Menenio,mittitur Iunius Brutus iſte,et cum eo M.Decius,& Sp.Sicinius. dimidia etiàm pars legatorum ſimul in ſenatum pergit.Die verò ſequenti diuiſa plebs in quatuor curias, magiſtratus in annum creat,L. Iunium Brutum, C.Sicinium Bellutũ, C.Licinium, P.Licinium, & C.Iuſiliũ Ringanum.hi quinq; viri poteſtatẽ tribunitiam acceperunt quarto ante Idus Decembres. Brutus deindè concione vocata,plebi conſulit, vti ſacrum inuiolabilemq; ſancirent hunc magiſtratũ, lege iureq; firmantes.Scribitur ergò ab eo & collegis lex talis:Tribunum inuitum nemo vllum cogito agere, neque verberato,neq; alteri vt verberet imperato,neq; occídito,neq; occídi iubeto. Si quis autem horũ aliquid fecerit, impius execrabilisq; eſto,bona eius publicanto ad ſacra Cereris.ſi illum quis occíderit,expiatus eſto,ac nè fiat poteſtas populo deincèps abrogandi hãc legem, ſit ſtatutum, Romanos omnes iurare per ſacra,hac ſe lege ipſos & eorum poſteros vſuros eſſe perpetuò. Ex hisq; conſtitutus eſt Rom.mos, ſacroſancta eſſe tribunorum corpora. hoc quoquè impetrârunt,vt poſſent binos quoquè viros quotannis creare ſubminiſtrantes tribunis. quo à ſenatu conceſſo, viros duos creauêre,qui poſteà ſacrorum locorum curatores vocati ſunt, eisq; ſunt permiſſa multa & magna.

Tribunoꝝ plebis origo.

Sacroſancta tribunorum corpora.

At vbi antiquum ornatum iterùm reſumpſit ciuitas, Volſcos vlciſci defectionis ſtatuit.Sp. Caſſius curam vrbis ſuſcipit, Poſthumius verò Cominius alter

alter consul exercitum eduxit, vrbem Volscorum Longulam inuasione occupat. Igitur cùm Romani domini vrbis essent facti, consul res omnes militibus diripiẽdas dedit. imponensque præsidium, eduxit copias ad Polum eadem die. huius quoquè vrbis domini facti. Consul defectiõis authores securi pcussit, reliquos mulctans armis ablatis, dehinc esse Romanis subiectos coëgit. Die postera Coriolos metropolim Volscorum aggreditur, quibus succurrũt Antiates, fiuntq; duo eodẽ die certamina.

Gn. Martij. At Gneus Martius vir continẽs, sensusque plenus, patriciorum generis, nec parentum ignobilium, cùm post multam pugnam acies se Romanorum declinaret per decliuia, cum paucis perstitit, excipitque hostium cateruas, plures deijciens, insecutusque est eos qui ad vrbem fugerant, suosque fidere & se sequi iubet. Illi autem erubescentes, se rursus conuertunt, in oppositos feruntur ferientes.

Inter hæc Martius ad portas ipsas accedẽs, irrumpit intra muros vnà cum fugientibus: sequuntur eum socij, fit cędes vtrinquè magna, auxiliabanturque incolis fœminæ è tectis, sed tandèm coacti sunt ciues se dédere victoribus. In hac pugna Martius clarissimus omniũ Rom. clarior in secundo certamine aduersùs Antiates apparuit, vbi grauitèr vulneratus, sed non minùs victorię prę-cipuus author indubitatusq; fuit. Vndè postero die Posthumius conuocans exercitum, laudationem Martij percurrit, coronis eum victoriæ exornans, donauit eum equo bellico decemque captiuis, & argento quantũ efferre posset. Progrediens autem Martius, se habere gratias dixit consuli: equum solùm & vnũ captiuum qui ei hospes fuerat, recepit. Et ex hoc ipso egregio facinore Coriolanus decæterò est vocatus.

Fœdera cũ Latinis. Icta sunt quoquè eo in tempore cum vrbibus Latinorum noua fœdera, per iusiurandum de pace, de amicitia. erant autem scripta talia: Romanis atque Latinis omnibus vrbibus inter se pax esto, donèc cælum terraque eundem habebunt statum, nec inter se bellum ipsi gerunto, neque bellũ aliundè inducunto, neque bellum inferentibus vllis transitus tutos præbento, bellumque gerentibus opem ipsi ferunto, spoliorũ & prædæ communitèr vtrique æquam sortiuntor partem, iudicia priuatorum contractuum intra dies perficiantur decem, hæc inter se Romani Latinique iurantes, per sacra sanxêre.

Interea Menenius Agrippa moritur, atque eius funus publicis sumptibus est decoratum. Tito autem Greganio, Pub. q; Minutio cõsulibus, frumẽti inopia vehemens vrbem occupauit, sumẽs ex plebis secessione initium. terra enim tum manebat inculta. Ex vrbibus autẽ Hetruriæ frumentatores missi, milium & far ementes, ea in vrbem fluuialibus ratibus aduexerunt, isque commeatus tempus breue Romanos aluit, nec erat vllum necessarij cibi genus. Accidit & non paucis alijs quidem infirma esse corpora, alijs verò ob inopiã mori. Deindè cùm fieret iam acrior penuria, clamabat ad tribunos plebs, à quibus quidem congregata concione, progrediens Sicinius simul & Brutus percurrunt sermone, quemadmodùm prouidentia locupletum & per insidias fieret penutia, eô quòd per secessionem inuitis eis libertatem inuenerit, locupletibus esse cibaria in occulto reposita, & pecunias quibus emant, plebeijs verò vtraque hæc per exilia deesse. subiunxit Brutus, si vellent ei obtemperare, cogeret quamprimùm eos qui accenderant, malum extinguere. Fames plebis. bis.

Postera die consules adulationem hanc tribunorum erga plebem, in magnum malum vergere æstimantes, populum in concionem aduocabant, conabanturque dicere quæ visa sibi essent in senatu. obsistebant eis tribuni. fit cõtentio inter consules ac tribunos. inter quæ Brutus: Agè, inquit, meministis quòd dissoluentibus nobis seditionem, à vobis hoc ius sit concessum, nè cùm plebem congregarẽt tribuni, quacunq; causa interesse liceret patricios aut cõturbare? Meminimus, inquit Greganius. infert Brutus, Quid igitur, inquit, non permittis tribunos quæ volunt, dicere? respondit Greganius, quia non illi plebẽ ad cõcionẽ vocauerũt, sed cõsules.

Subiecit Brutus: Vicimus, inquit, plebeij, abite igitur nunc. cràs autem polliceor vobis clarum me facturum, quantam habeat potestatem magistratus vester. Nemine autem respondente, soluta concio est.

Sequenti verò die Brutus conuocata plebe, calculisque positis, promulgauit legem in hæc verba: Concionanti apud populum tribuno, nemo aliquid dicito, nec dicẽtem interpellato. si quis autem præter hæc fecerit, dato *petitus vades: alitèr bona eius sacra sunto.

Lex pro tribunis.

*petitos

Post hæc multæ fiunt inter tribunos & consules altercationes: neque enim populus quæcunque senatus decerneret, firma arbitrabatur: neq; eorum quę populus cognosceret, quidquam gratũ erat senatui. His malis augescentibus, consulibus visum est, permittente senatu, conscribendum esse exercitum, educendasq; copias, sumẽtes causam quòd incursionibus & populationibus assiduis regio affligeretur, emissionem putantes vtilem extra fines, vt & tenentes arma ab hostibus alerentur, & laxiori annona reliqui possent viuere, quiesceretque interim seditio. Sed non eis auscultabat multitudo, neque occurrebat descriptioni. ità nihil actum est.

Sequenti anno M. Minutius Augurinus, Aulusque Sempronius consules facti, multa vsi prouidentia ad replendam vrbem frumento, rediêruntq; missi nupèr in Siciliam legati, multas naues adducentes onerarias, in quibus adduxerunt frumentum quinquaginta modiorum millia: quorum erat dimidia pars paruo admodùm empta precio, reliquum tyrannus miserat dans gratis, & impensis adducens proprijs.

Vbi verò nunciatũ est de frumentaria classe, incidit de distributione patricijs deliberatio. Studiosi enim populi, suadebãt vt tyrãni munus plebeijs omnib⁹ diuideretur, & id frumentũ quod publicè erat emptum pecunijs, paruo eis venderetur precio. Arrogantiores autẽ, omni machinamento affligere plebem æstimabant, consulebantque hoc vno maximè exhibendam arctiorem eis annonam, vt fierent ex necessitate modestiores.

Coriolani sententia de venditione frugum.

Ex ijs vnus erat Martius Coriolanus. palàm ille atque ferocitèr dicebat, non necessitate aut inopia plebem secessisse, sed praua spe subuertendi reip. statum, viq́ue extorsisse magistratus, neque tamen permanere in conditionibus quibus inuenit reditum: nõ enim ad offendendum senatum, sed nè ab eo læderetur, tribunitiam potestatem petiuisse. Vndè suasit eis, tollendam esse potestatem, qua abusi iampridèm fuissent: esse autem tempus opportunũ, in quo pars eorum plurima confecta fame esset. Custodite igitur annonam, inquit, deque precio rerum venalium nihil minuite, sed quanti vnquàm anteà, tãti & nunc vænire eam decernite, iustas habentes causas plebis oblatrationem.

Audientes hoc tribuni, quia illi senatui aderant à consulibus vocati, exclamabant, atque Martium violatorem ciuitatis exitiumque appellabant, & nisi coërcerẽt patricij, morte aut exilio mulctantes, ipsi se id facturos prædicebant. Ad hæc Martius: Immò verò nisi desistitis vos ciuitatem turbantes, ductantesq; multitudinem, non verbis ampliùs, sed operibus contra vos contendam. mox tribuni è curia se proripiunt, clamantes, ac deos per quos iurauerant euocantes, vocantesque plebem, declarabãt ei Martij sermones.

Sequenti die vocabant Martium ad defensionem causæ, vbi verò non attendit eos Martius, sed & iniurijs prosequens viatores, à quibus vocabatur, indignati magis tribuni, assumptis secum ædilibus, alijsque pluribus, impetum in eum fecerunt, ædilibus mandãtes, vti ipsum manu caperent. Patricij verò rem acerbam iudicantes, ante causæ dictionem vi duci patriciorum aliquem, aduersùs tribunos Martium sunt tutati. interueniunt consules, atque ea die nihil est in re memorabile actum.

Postero autem die descendentes in forum tribuni, conuocârunt plebem, patriciosque accusabãt tanquàm transgressos fœdera, & q̃ in penuria omniũ frumentum non distribuissent: Martiũ verò ob diros in plebem sermones, vocatum à populo ad dicendã causam, ędiles venientes ad se repulisse. his dictis, testa-

testatem facere patricijs se, si vellēt, excusandi.

Minutij cōsulis & Coriolano petitio.

Ad hæc Minutius: De indigentia frumenti defensio breuis est: sterilitatem enim frugum scitis, distractionem autē frumenti fieri volumus, potestatem verò tribunitiam in eis quę tunc vobis cōcessimus, nunc etiā cōfirmamus. Hæc si aliter fiāt, tunc nos accusate: si verò clarè perscrutari volueritis, iustiùs patricij plebem accusare possumus. discedentes à senatu, sufficere putâstis dimissionem æris alieni, & auxilij causa magistratus dari, non euertere consulum imperium petijstis, aut hunc Martium amatorem ciuitatis, liberaq́ue vsum voce de repub. occídere aut priuare patria. Quòd si plācari non potestis ab ipso, largiamini eum nobis & senatui, eritque vrbs vna concors vt antè fuit ab initio. quòd si nobis suadentibus rem honestam non concedetis, profectò clarè scite, quòd nec nos vobis violentèr acturis cedemus.

Talia dicente Minutio, videntes tribuni modestia & humanitate pollicitationum subduci multitudinem, dolebant, præcipuè C. Sicinius surgit, ac se patricijs gratiam habere dixit, si exhiberent similia verbis opera. & his dictis, conuertitur ad Martium, assistebat em cōsulibus, ac dicit: Tu verò non te apud ciues tuos excusas ô generose de his, quæ dixisti in senatu: immò verò cur non oras, vt imponant tibi pœnam mitiorem? & silentio facto, visa est plebi ferè omni voluntas absoluendi eum. is verò neque ad preces aut commiserationem conuersus, precari nulla in re iudices ipsos censuit oportere, tanquàm nullam habentes legitimam potestatem. Sed si aliquis sub consulibus eum accusare vellet, paratus erat iudicium subire, multa deniquè tribunis exprobrans atque plebi. Ad hæc Sicinius, quòd morti eum condemnaret collegium, contumeliæ in ædiles causa. His dictis, duci eum iussit in collem iuxtà præcipitandum, vndè mos erat Romanorum aduersarios deijcere.

Ibant igitur tanquàm manu capturi ipsum ædiles. patricij verò acclamantes altè, conglobati, impetum in eos fecêre, deindè plebs in patricios, eratq́; multus rerum inornatus. desiêre illi, irrumpentibus in medium consulibus, atque iubentibus lictores sedare turbas: tāta erat adhuc magistratûs eius verecundia.

Prosequente autem Sicinio, Brutus vidēs plebem subsistere, accedit & retrahit, quia indemnatum necari ciuium quenquam lex vetuit. his Sicinius nihil videns melius, progrediens dixit: Studium videtis plebeij, operaq́; patriciorū, qui minoris faciunt vestram multitudinem, quàm viri vnius arrogantiam. cedamus, nec causam demus perturbationi. abite nunc, statuemus viro dicendæ causæ diem, & sub vobis iudicium faciemus. De frumenti verò precio ac distributione, vt ex iustissimo fiat more, nisi consulibus assit cura, nos diligentiam adhibebimus. & his dictis, secessit populus.

Post hæc congregantes senatum consules, speculabantur quænam fieret præsentis turbæ dissolutio. Sicinius autem tribunus prædixit diem Martio, vt adesset defensioni. Consulibus deliberantibus, visum est minimè negligendum, fieri dominam tantæ potestatis plebem, inuentaq́; est ab eis ratio inhibēdi iusta, & vocatis in colloquiū plebeijs idoneis, morem ostendunt hactenùs seruatū, quòd plebs de nemine vnq̄ nisi antè senatus consuluisset, iudicauit aut tulit suffragia, hoc ius pētebant eis integrum esse. Quod etsi tribuni nō irent inficiàs, admonent tamen legis P. Valerij, ex eaq́ue licere, quibus plebeijs vis inferretur à patricijs, prouocare iudicia ad populum. hanc proferentes legem, de his quibus læsos omnes nos esse dicimus ab Martio, vocamus eum ad populum, iubemusq́ue ibi iusta dicere, nec hic opùs præconsulto esse.

Senatûs pro Coriolano studium.

Titubantibus patricijs, & in longum disputantibus tribunis, petita venia, Martius dixit: Quòd propter meam in vos patres beneuolentiam in hoc periculum venerim, omnes scitis. dicant tribuni, quodnam est istud delictū, cuius me sunt accusaturi, & quod nomen inscribunt causę. Tribuni inter se consultantes, adspirare tyrannidi ipsum insi-

mulabant, ex hoc auferre putantes ſenatûs auxiliũ Martio. dixitq; Martius, ſi ſum ſuper calumnia iſta iudicandus, do me plebeijs, ipſi decretum ſcribant. placuit idem ſenatoribus, quaſi facilè diſſoluturus eſſet hoc crimen.

Statuto autem die, turba ex agris, quanta nunquàm anteà, in vrbem conueniens, forũ prima luce tenuit. & poſt multam diſceptationem de calculis ferendis, ſurgẽs Minutius: Poſtquàm inquit, Martium tribuni adſpirare tyrannidi detuliſtis, hoc docete, deque eo fidem facite. Ad hæc tribunorum vnus, omnia quæcunque dixiſſet in ſenatu contra plebem Martius, exponens, multa diligentia in conſtructionem retulit tyrannidis. Sed Martius quòd patriæ faueret, militiam ſuam à prima ętate oſtẽdit, quæve pro Repub. paſſus ſit, ſcindẽs veſtem, pectusque proferens plenum cicatricibus, interrogauit an opera eis viderentur tyrannidem affectantis, eius qui tot ciues ſeruâſſet: commouitque plebem, vt clamarent plerique eum eſſe abſoluendum.

Plebis calculi aduersùs Coriolanum.

Videntibus hoc tribunis, aſſurgit Lucius, dicens: Poſtquàm plebeij, dictorum ſuperborum à Martio in ſenatu, crimine abſoluunt eum, patricij quid reſpondent de eo, aut Martius ipſe, qui nupèr in agris Antiatum multa præda conquiſita, nihil rerum quæſtori demonſtrauit contra legem, neque vendens ipſe intulit pecuniam in publicũ, ſed gratificans amicis, diuiſit prædam omnem, plurimos ſibi concilians de publicis futuræ tyrannidis miniſtros?

Fatetur Martius prædam ſe diuiſiſſe ſocijs, non tamen ad ſtruendam tyrannidem, teſtem adducens ſenatum, quia diſſidente plebe à patricijs, incurſiones fiebant crebræ in regionẽ ab hoſtibus, & cùm ex plebeijs exire vellet nullus, ipſe conſulibus permittentibus & laudãtibus, ducatum aſſumpſerit, vnà cum ſocijs ac amicis irrumpens hoſtilem regionem improuiſus, multis refertam bonis, ſuo periculo prædam tulerit, eamq; pro qualitate meritorum militibus diuiſerit optima mente, exiſtimans ſe nec legem ſoluiſſe vllam, neque tyrannidis opera feciſſe.

His auditis, licèt diſtributio ſpoliorum non ad ſtruendam tyrannidem viſa eſſet, plebs tamen clamore & tumultu forum replet, popularitatem dicens, corruptionemque tyrannicam. Poſtquàm autem nemo alitèr defendebat, dederunt tribuni curijs ferenda ſuffragia, pœnam liti inſcribentes, exilium perpetuum: vbi verò tulêre omnes ſuffragia, dinumeratis calculis, duobus eſt ſuperatus atq; damnatus. ab eo quoquè tempore populi conſuetudo ſtetit vocandi quoſcunque ſubituros iudicium populi. hinc & plebs elata eſt, & optimatum principatus multùm amiſit priſtinæ dignitatis.

Prima ad populum prouocatio aduersùs patricium.

Finem igitur capiente tunc iudicio, plebs gloriabunda receſſit, patricijque mœſti & humiles, miſerantes comitantesque Martium. Martius verò neque deflens caſus ſuos, nec execrans, neque aliud quicquam faciens magnanimitate ſua indignum, adhuc magìs declarauit conſtantiam ſuam. Nam cùm domum veniens, vxorem vidit & matrem dilacerantes pepla, pectusque ferientes, nihil ipſe perturbatus eſt, ſed ſalutans eos tantummodò, & cohortans ad ferendum generosè calamitates, filiosque eis commendans, erant enim filij illi, inter quos ſenior xj. annos natus, aliud nihil dicens, maturè pergit ad portas, nemini aperiens ad quem locum eſſet demigraturus. Et volens pœnas de inimicis ſumere, cogitauit, ſi Volſci permitterent ſibi ducatum belli, (æquas enim habebant vires Romanis) facilè vindictam faceret: perturbabat autem ipſum conſcientia, quòd aduersùm eos ſæpiùs in prælio grauia egiſſet, multasque eis vrbes ademiſſet, nec tamẽ abſtitit, & ire in ipſa pericula cogitabat.

Obſeruata itaque nocte, pergit Antium, Volſcorum vrbem illuſtriſſ. trãſitque in domum Accij Tullij viri illuſtriſſimi, & bellicis rebus probati. fit ei ſupplex, atque enarrans detinẽtes ſe neceſſitates, ob quas ſuſtinuerit ad inimicos confugere, poſtulabat vt moderatè ſentiret de viro ſupplice, nec inimicum duceret, qui poteſtatis ſuæ eſſet, neque vim ſuam in infelices demonſtraret, memor inſtabilitatis fortunæ. Po-

coriolanus apud Volſcorũ principem Tullium degit

tes,

tes, inqt, hoc ex me cognoscere, qui in vrbe maxima pręclarus aliquandò præcellere visus sum, nunc desertus & vrbe iectus sum. Polliceor autem tibi me tantum boni esse facturum, quantum mali antè: sin alitèr fecerim, vtere me vt vis.

Adhuc autem dicente eo, offerens dextrã Tullius, cõfidere eum iubet. Volscosq; ei amicos pollicitus est se facturum, & omnia ità perfecit. Interim consultantibus inter se Martio & Tullio, visum est mouendum bellum Romanis. verùm Martio putabat causam belli priùs oportere piam iustamque instituì, erãt enim Romanis & Volscis inducię ad bienniũ factę. Si ergò, inquit, ô Tulli, Volsci bellum inferant, soluendi fœdera tu author eris: si verò expectas donèc illi hoc faciũt, repugnare videberis. Modus autẽ in prõptu est: sacrificia & certamina peracturi sunt Romani, illuc ergò vade & tu, & duc quos potes Volscorum, atque cùm in vrbe fueris, iube aliquem necessariorum tuorum ire ad consules, & dicere eis secretò, esse noctù inuasuros vrbem Volscos. quod audiẽtes omnes, vos vrbe ejicient, & exhibebunt vobis iustæ iræ causam.

Hæc vt audiuit Tullius, lętatus est admodùm, omniaq; ità sunt pacta. nocte eñ Volscos abire iubẽt Romani, put Martio præsagibat. At Tullius egressus tardiores expectat, & concione facta, multa vsus inclamatione aduersùs Rom. demonstrans grandem contumeliã, qua affecti essent omnes expulsi vrbe, hæc in suis vrbibus dicere iubet quenque, & ea agere, vt contumeliæ pœnas Romani dent.

Demigrantes quique in patriam, cõtumeliam prædicârunt. fit conuentus. bellum decernunt omnes. De modo autem belli Tullius consuluit vocandum esse Martium, percontandumque quonam modo solui possent Romanorum vires. Sunt hęc approbata. vocatur Martius. qui habita longa oratione, qua sibi fidem faceret, modum & vias ostendit, quibus illi potiri Roma possent. Volsci verò adhuc eo dicente, laudabant virum, & ipsi Martio decernunt consilij ius in omni vrbe esse; magistratus que gerere vbicunque ei licere. Eius suasione missi sunt Romam legati, & in senatum introducti, dixêre Volscos magnificare, se Romanos infestos habere, & futuram demonstrabant fidem amicitiæ, si agrum suum reciperent & vrbes, quæ sibi à Romanis ademptæ erant: alitèr enim neque pacem, neque amicitiam inter eos firmam fore.

Volscorum bellum cum Romanis, Coriolano duce.

Quibus, deliberatione habita, Romani ità respondent: Decentem, vt videmus, vultis capere prætexum belli. quæ enim petitis, clarè scitis non esse nos daturos. Quæsitis enim bello ampliùs domini non estis, & iniustè agitis aliena repetentes: bellum vos gerere non cogimus, nec volẽtes deprecamur. si inceperitis, repugnabimus.

Hæc responsa accipientes legati, retulêre Volscis. mox de communi gentis consensu decreuerunt Romanis bellum. duces belli eligunt Tullium & Martiũ. Bello indicto, Tullio in Latinũ agrũ, Martius in Romanũ excurrit, & vt malo inexpectato accidente colonis, maximam cepit prædam hominum, iumentorum & aliarum pecudum, bonorumque omnium Martius, igne & ferro omnia vastans plebeiorum prædia, pătriciorum verò seruabat illęsa.

His visis, defecêre à Romanis primùm Aequi, & nonnulli alij sociorum clàm adhærebãt Volscis. Facta est intra non longum tempus tanta vis Volscorum, quantam nunquàm anteà habuerant, quam ductans Martius, rursus agri Romani populabatur eam partem quam priùs omiserat, prædam indè educens maximam. At Volsci magnitudinem videntes prędæ, deque ignauia audientes Romanorum, qui anteà prędari aliena soliti fuerant, in spe maxima constituuntur, magnanimitatem & fortunam Martij admirantes.

Coriolani virtus bellica.

Dux autem vbi alacritatem confirmauit Volscorum, in socios Romanorum duxit exercitum, & statim paratis omnibus, ad obsidionem in Tolerinos pergit, breuique vi capit, & vrbem diripiendam militibus concessit. Post hanc vrbem direptam, in Bolanos ductus, magna antè strage facta, fit vrbis dominus, capit posteà Labicanos, vr-

bem Pedanorum, Corbio & Corioli ſeſe dedunt, Bolas vi cepit. At cùm Lauinium Martius obſidione cinxiſſet, Romani captarum vrbium excidium audientes, legatiõibus ſociorum onerati, & Lauinij circunuallationem horrentes, nè ad ſe venturum eſſet bellum periculoſiſſimum, vnam eſſe putabant rerum omnium diſſolutionem, ſi Martio reditum decernerent, quæ erat plebis ſententia. Audiens à transfugis hæc Martius, vt ira tulit, properè aſſumens copias Romam duxit, circa foſſas Ciuilias vocatas, caſtra poſuit. Romanis verò præſentiam eius audientibus, tantus tumultus incidit, tãquàm ſtatim muros aſſcenderet. Currunt per muros iniuſſi, alij ferũtur ad portas, alij arma capientes, munitos vrbis locos occupant: mulieres verò ſolutis crinibus ad delubra & ſacella decurrunt complorantes.

Manè facto, patricij legatos decernunt mittendos ad Martium quinque æuo maximos, quos ille maximè venerabatur, de diſſolutiõe belli & amicitia locuturos: qui vbi appropinquauêre Martio, ſedenti cum primoribus Volſcorum in loco, vndè multitudo auditura eſſet quę tractarentur: tum Minutius vnus ex legatis, qui conſulatũs ſui tempore pro Martio valdè eniſus fuit, dicere cœpit talia: Quòd non iuſta à plebe patiens, turpitèr expulſus es Marti patria, omnes ſcimus, nec mirum putamus, ſi indignaris hunc caſum. quòd verò non temperanter te vlciſceris, in eodem ponens ſontes & inſontes, iſtud mirati ſumus, & venimus legati miſſi, poſtulantes te cum plebe inimicitiã deponere, nunciãtes quòd ſenatus omnis ſtatuit reditum decernere, eſtque paratus populus lege te ſolutum perpetuò reſtituere. Et poſt longam orationem, Hæc, inquit, tu cogitans Marti, muta mentem, deſine ſæuire in patriam, abi gaudens ad propria, matris complexus gratiſſimos, & vxoris comitates ſuauiſſimas, filiorumq; dulciſſimas ſalutationes, & teipſum reddẽs patrię q̃ te genuit.

His à Minutio dictis, Martius reſpondit longa oratione, repetẽs bona & mala à ſenatu ac plebe accepta, & qua fide à Volſcis exul recollectus ſit, quibus dux belli conſtitutus, non dominus, ab eis petendæ ſint ſiue induciæ ſiue recõciliationes. Id tamẽ eis volentibus propter vos legatos, inquit, ipſamque patriam reſpondeo, ſi quidem reddãt Romani Volſcis regionem quantam eis abſtulerunt, & amicitiam cum eis contrahãt in perpetuum, æquam & ciuilitatem concedant, conuenta faciam & bellum diſſoluam: habetis reſponſa, quibus plùs nihil à me inuenietis, ſed abite, & videte quid agendum ſit vobis in tanto diſcrimine conſtitutis.

Redeuntes poſt conſtitutum, alij mittuntur decem legati, qui ſuaſoria verba multa percurrunt, & vt exercitus abduceretur petunt, paratos ſe poſt hęc æquis conditionibus finem bello imponere. Martius nihil aliud quàm priùs reſpondit, & vt deliberarent meliùs, tres dies induciarum dedit. Volentibus autem legatis aliquid etiã ad iſta dicere, non permiſit, ſed abire iuſſit è caſtris celerrimè. ſilentes illi ſtatim abiêrunt.

Supplicatur Coriolano.

Sacerdotes legati ad Coriolan.

Diſcentes à legatis ſenatores arrogãtia reſponſa Martij atque minas, & videntes vndiquè ſe concluſos, decernũt vt pontifices & augures circa diuina mimiſtrantes, cum ſacris & inſignibus irent ad vallum hoſtium, verba eadem afferentes quæ primi. Qui viri vbi aduenêre, expoſuêreque mandata, nè ijs quidem reſponſum dedit, ſed conſuluit vt iuſſa facerẽt, vetuitque eos vlteriùs diſputare.

Vbi verò tentato hoc etiàm exciderunt Romani, deſperata ſpe omni recõciliationis, præualidos viros pro foſſa & ad portas ſtatuentes, vrbs tota in armis fuit, & fit ploratus atque vlulatus indefeſſus. Erat tum matrona quędam Valeria, genere & dignitate præcellens. hæc aduocans matronas præcipuas in templum, conſolabatur eas, & poſtulat ſecum pergant ad domum Veturiæ matris Martij, efflagitaturas vt perituræ vrbi ſuccurreret. Sequuntur eam matronæ omnes.

Valeria Publicola ſoror.

Videns autem aduenientes Volumnia vxor Martij, ſocrui aſſiſtens, mirata eſt ac dixit: Cuius rei indigentes matronæ adueniſtis tot in domum miſeram? dixitque Valeria, in vltimis ipſæ

peri-

periculis confugimus ad te Veturia, à te petentes auxilium, vt miserearis patriæ: roges pro nobis ipsis puerulisq; his miseris, nè decidamus in contumeliam inimicorum. assumẽs tecum Volumniam probam fœminã filiosq; eius, & nos supplices omnes pueruloſ hos ferentes, suade & supplica Martio, vt cũ ciuibus suis in gratiam veniat. persuadebis, certum habeo: neque enim ille te negliget proiectam ad pedes suos, eris autem gloriam possidens immortalem.

His ac pluribus alijsq; dictis, Valeria effundens lachrymas, siluit. Parumpèr autem cunctata Veturia, lachrymans dixit: Ad debilem tenuemq; spem confugitis Valeria: Martius, ex quo illam amaram de eo tulit plebs sententiã, odit domum totam simul cum patria. hoc ab ipso habemus: quandò enim ille abijt, stans sinè lachrymis, discedit, inquit, à vobis Martio, ô mater simul & tu Volumnia, expulsus à ciuibus: sed vos vt probas decet fœminas, ità ferte calamitatẽ, nihil indecorũ facientes: & hos pueros habentes solatium, educate, & valete. His dictis, nos infelices vlulantes & lachrymãtes posthabitas dereliquit, nihil nec administrãs ipse, nec mandãs. Quartus hic est annus, ex quo patria exulans, alienas nos oẽs existimãs, nihil scribẽs neq; mandãs, neq; quemadmodùm res nostrę se habeant, scire volẽs. Apud hũc igitur talem animum quam vim Valeria habiturę sunt preces nostrę, quibus nec amplexus dedit, neque oscula?

His & alijs dictis, Valeria preces ingeminat, vincitq; tandèm, cessêreq; Veturia atq; Volumnia, pollicitę legationem de patria. Illæ autem lętæ factæ, sequuntur Veturiam atq; Volumniam, assumptis Martij filijs & ex ciuibus qui vellent. nũciata sunt cõsulibus quæ gesta essent. hi industria earũ laudata, cõuocato senatu, de exitu fœminarum & paruulorũ cõsultantes, in dubiũ maximum vertunt. vicit sententia fœminarum, vndè ad portas illas senatus cõducens, imprecatur bona & fausta.

Vbi verò procedentes mulieres, ad cõspectum è longinquo in castris apparuêre, emittit equites aliquot Martius, scituros quęnam hęc turba esset, discens autem adesse Romanas fœminas adducentes infantes, precedereque matrem & vxorem & filios, primùm quidẽ miratus est mulierum audaciam, quòd ausæ essent ad vallum hostium venire tot ingenuæ mulieres cum infantibus Romanis. Surgit itaque & procedit eis obuiàm, insignia magistratûs deponens vt priuatus, matrem amplexatur, vxorẽ simul & filios omnes lachrymantes deducẽs intrò, & ponè sedere iussit, sciscitaturque cuius rei indigentes venissent ipsi atque matronæ istæ.

Ad hęc Veturia mater primùm quidem diù fleuit, terram intuens, pręsentium omnium (erat enim in publico) cõmouit commiserationem: posteaque se recipiens, dixit: Hæ fœminæ, Marti fili, cogitantes contumelias aliasque calamitates euẽturas eis, si sub hostibus vrbs nostra fiat, postquàm viris earum petẽtibus dissolutionem belli superba duraque dedisti responsa, confugerunt ad me matrem tuam & Volumniam vxorem, rogantes nè se negligeremus. Veturię oratio ad filiũ Coriolanũ.

Adhuc autem dicentem eam interpellans Martius: Atquì, inquit, impossibilia rogans mater aduenisti, me prodere expulsoribus postulas susceptores meos: deos enim colens per quos iuraui, erubescens homines quibus fidem dedi, bellum ipse cum Romanis vsque ad finem geram. Si verò reddant Volscis regionẽ quam vi obtinent, & amicos eos faciant, participantes ipsi ęqua cum eis oẽia, dissoluam bellum, alitèr verò minimè. Vos igitur matronę abite, persuadete hæc viris, nè cupiant per iniuriam inhęrere alienis: si verò illi perstant seruantes arrogantiam, malorum venturorum ipsos accusate, non Martiũ neq; Volscos. Te verò mater ego fili rursùm precor, nè me ad impias & iniustas prouoces actiones: sed ad me veniẽs, fruere mea gloria, vtere meis bonis tu & vxor vnà cum filijs, vt dignum est, luctumq; deponite, quandoquidem mihi bona spe meliora euenêre.

Desinente autem eo, expectans parumpèr Veturia, dixit: Atquì ego fili Marti neque fieri te Volscorum proditorem volo, qui te exulem susciptentes, etiàm ducatum tibi suũ credidêre, neq; Veturię altera oratio.

sinè consensu eorum dissoluere te inimicitiam peto, sed de communi sententia absistere te bello postulo, & persuadeas Volscis moderari reco̅ciliationes, ac honestam vtrisque gentibus fieri & decẽtem pacem. hoc autem fiet, si abducto nunc exercitu, pactis inducijs, tu interim veram perfeceris amicitiã. Et hoc clarè scias, quòd Romani quodcunque nõ sit impossibile, nec prohibet dedecus, sustinebũt à te rogati: coacti verò nihil largientur vobis, vt ex multis bellis te scire licet, neque Volscis id graue erit, nec ingratus eis teneberis: retulisti sanè illis multas ac magnas remunerationes. Quot vrbium facti tuo ductu sunt domini? an non à Romanis omnibus exegisti pœnas, tot peractis cædibus, tanta ferro & igni vastata regiõe, tot vrbibus à fundamento euersis? trãseo quot spolijs vrbes Volscorum exornaueris, quãtasq; militantibus tecum largitus sis diuitias. Eos igitur tantos factos per te & ad tantam felicitatem euectos, an non gauisuros putas eis bonis quæ habent, quos dominos suorum esse certos effecisti? Sed iam spectato, vtrùm melius sit eis Romanum imperium dissoluere, an participes eius esse, ex æquo cum illis cõstituere rempub. perpetuamque pacem firmare. Si verò illi tibi aduersentur, nec sermones tuos recipiant, arrogantes & elati per te facti, ducatu palàm eorum abstine, neque proditor eorum fies, qui tibi sua crediderunt, neque hostis necessariorum tuorum. Est enim eorũ vtrũq; impium. hęc ego rogo, nõ vt tu ais, impossibilia, sed omnis iniustæ conscientiæ expertia. an nõ satis ab eis qui te cõtumelia affecerunt, iam pœnarum exegisti, vastum reddẽs agrum eorum optimum, vrbesq; vastans, quas multis laboribus ciuitas obtinuit, & iam tertiũ annum includens eam in multam penuriam, nisi etiàm ad seruitutem vrbis ac euersionem properaueris? neque missos à senatu reueritus es legatos, afferentes tibi reditum honestissimum: neq; sacerdotes deorum cultores, sed & illos abegisti, arrogantia dans & tyrannica responsa. Ego verò hęc vt laudem non inuenio, esse te aduersùs patriã, aduersùs parentes ac sacra numina implacabilem & inexorabilem. Rectè igitur feceris, patrię dimittens obiecta pœnitenti, nè deos vltrò offendas. aut igitur primùm me immoles furijs matrem tua manu, aut matricidij pollutionem erubescens, cede tuæ ipsius matri.

Finis orationis & belli.

Hęc & multa in hanc sentẽtiam dicens, seipsam proiecit humi, pedes illius deosculata est. cadente ea, matronę cęteræ exclamauerunt omnes vlulatu alto & longo: qui verò in consilio erant Volscorum, auerterũt adspectum. Ipse verò matrem erexit, multasque effundens lachrymas, dixit: Vincis mater non * felicem victoria, neq; tibi, neque mihi seruâsti patriam. & his dictis, abijt, deliberãs cum matre cęterisq;, & stetit eius sentẽtia, neq; senatum de reditu eius decernere, priusquàm Volscis prospectũ esset de fœdere, deque dissolutione belli, postulare se ab eis qui sibi exercitum permiserant, vt pro bello amicitiam susciperent, fœderaque iusta facerent, & quòd nulla fraus fieret cõuentionibus. Quòd si Volsci non susciperent reconciliationes æquas, tunc absistere ipsum imperio. & in hæc dimissæ sunt matronæ.

*felicet

Martius autem concionem aduocans, causas edidit adstantibus, ob quas bellum dissoluturus erat, multumque precatus est milites, vt vbi rediissent domum, memores beneficiorum acceptorum, propugnatores sibi essent, nè quid intolerabile pateretur. sequentique die castra mouit, & abijt.

Vbi verò circa occasum solis rediêrunt Romam matronæ, venerũt eis obuiàm extra vrbẽ Romani. vt autem sensêre sibi sublatum periculum, vehementèr gaudebant, ostendentes qualitèr ex magnis periculis in non expectatam felicitatem translati sint. Verùm non defuit mulieribus huius beneficij gratia sus honos. nam decreto senatûs eo in loco vbi erat mollita Martij ira, extructũ est templum Fortunę muliebris. sunt & qui purpuræ vsum atque auri tum eis permissum tradant. Martius verò circa primam lucem exurgens, exercitum abducit. vbi verò in terra Volscorũ fuit, prędam omnem militibus donauit, exercitumque dimisit. Qui igitur socij fuerant

Fortunę muliebris ędes.

rant militiæ, domum graues opibus reuertentes, virum venia dignũ putabant, miserationem matris precesque reueritum: qui verò in vrbibus manserant, exasperati aduersùs ducem erant. Accendebat autem eorum animos Tullius. cõgregans enim manum non exiguam, ducem accusat, arguensque ex veris falsa, iubebat eum deponere magistratum, & rationem imperij reddere. Martius neutri eorum contradicens, censebat tamen priùs gestorum à se in bello rationem reddendam: posteà si Volscis omnibus videretur, magistratum deponere. Tullius probè sciẽs, quòd vir acer ac multorum pulchrorum operum rationem reddens, facilè populo persuaderet, cùm clarissimus ac honoratissimus haberetur, fore etiàm vti bellum quibus vellet conditionibus cõponeret, & dominus omnium fieret, eratque diù certamen inter eos in concionibus & in foro: vbi verò nullus fuit cõtentionis terminus, prędicit diem Tullius, qua venire iubebat Martium depositurum imperium, & subiturum iudicium de proditione.

Statuto die Tullius subornatis spe prędmiorum viris, ascendit in foro pulpitum. multa vsus est in Martium accusatione, & nisi sponte vellet imperium deponere, hortabatur populum vim facere. Ascendente autem Martio ad defensionem, clamor multus exortus est à factione Tullij, Martiusque obrutus lapidibus, est interfectus.

Martij interitus.

Talem igitur exitum potitus est Martius, vir bello omnium illius ętatis optimus, ad benè agendum natura dispositus, alti sensûs idem & munificus, nec metu aut necessitate à vero recedens, & alios ad iusta cogens. sed nõ in vno possibile est omnes virtutes esse: erat enim ille acerbus sempèr & difficilis, iuxta custodiam legum vehemens, nihil clementiæ tribuens. Martium igitur nihil aliud è patria expulit, bonaq; ei cętera inutilia reddidit, quàm vehemens & summũ iustum. plebi enim moderata concedere noluit, sed contrà dicens omnibus, contraxit odium. Cumq; ei liceret, se Volscorum ducatu liberare simul cum dissolutione belli, transferreq; aliquò, donèc in patriã rediret, se exhibuit his, qui sibi imperiũ crediderãt, rationemq; reddidit eorum quę in magistratu gesserat, vt si quid iniustè egisset, subiret pœnam ex lege, summę iustitiæ mercedẽ nequaquàm pulchram recepit.

Obitèr addendum puto, quòd secũdùm Philonẽ, mortuo Cyro, postquàm regnauit 24. annis in hac generatione, successit illi filius Darij Priscus Artaxerxes Assuer⁹, qui regnauit annis 20. & cœpit regnare in hac generatione anno 25. regnauit 11. annis in sequẽti gñatione.

GENERATIO LIIII.

ANno 4741. ab origine mundi, Philone authore, ab vrbe cõdita 298. 74. olympiadis anno primo, mortuo Zorobabel, successit ei in linea Christi filius suus Abiud, in quo cepit initiũ 54. generatio. durauit annis 60. Princeps sacerdotum erat Ioakin, cognomento Iosedech, filiꝰ Iesu. Sũt & qui Ioachin vocant Iudam, qui genuit Eliasib, qui genuit Ioiada, qui genuit Iohannem. Ioakin seu Iosedech pontifex.

Erat autem, vt dictum est, tunc in Iudęa summa rerum penès sacerdotes, quę priùs sub regibus & iudicibus fuerat. Iste Ioakin Iudith & Hester gesta cõscripsit, hortãte Mardochęo, Philone teste.

ANNO eodem quo suprà, Xerxes Darij regis ex Atosa filius, quintus Persarum rex, post patrẽ regnare cœpit, & regnauit annis 20. hic voluntatis paternæ colendi & honorandi Deum hęres apparuit, vt Iosephus scribit. veruntamẽ in alijs rebus paternæ crudelitatis & sęuitiæ successor extitit, qui cùm esset è Lydia moturus, & graue bellum ductus, à Pythio hospite Lydo rogatus est, vt sibi è quinq; filijs qui sua signa sequerentur, vnum relinqueret: respondit, vt quem vellet eligeret, moxq; à patre electum in duas partes scindi fecit, partes in vtroq; viæ latere posuit, atq; ità cum hac victima exercitum lustrauit, quod & alij patri adscribunt. Xerxes Persarũ rex 5. Immane Xerxis facinus.

Xerxes itaq; suscepto imperio, illud multis bellis etiàm non lacessitus, fortissimè quidem gestis, & rempu. quasi vsq; in finem gubernauit, sed tãdèm recepta Aegypto, quæ à patre defecerat, refertus omnibus copijs donisque fortunæ, non equitatu, non pedestribus copijs,

non

non classibus, non auro immenso contentus fuit, nisi & delicijs exquisitis frueretur: adeoque eisdem abundabat, vt prẽmium proponeret qui nouam voluptatem inuenisset. Cumq; vniuersa Asia potiretur, & ei parùm esset, nisi & Græciæ bellum inferret, ad hoc perficiendum, exercitum per quinquennium instruxit. quod vbi primùm didicit Demaratus rex quondàm Lacedæmoniorum, qui apud Xerxem exulabat, amicior patriæ post beneficia regis qui eum recepit, nè inopinato bello opprimerentur, omnia in tabulis ligneis magistratibus perscripsit, easdem cera superinducta delet, nè se proderet. fido deindè seruo perferendas tradit, quibus perlatis, admirantur Lacedæmonij. vocatur soror regis Leonidæ, quæ consilium scribentis inuenit.

Xerxis copiæ aduersùs Græcos.

Iam Xerxes copias eduxerat, erat classis ex Asia vnius & quinquaginta myriadum virorum in vniuersum, & septem millia sexcenti decem. Myrias numerus est, decem millia virorum cõtinens: peditatus fuit deciesseptiès centena millia, equitatus octoginta millia, pter Arabes & Pœnos reliquosq; barbaros, qui currus agitabant. quę copię classarię & terrestres in summã redactæ, fiunt tèr & viciès centena, & pretereà decẽ & septẽ millia sexcẽti & decẽ, pter seruitia quæ sequebantur, & eos qui in frumentarijs vehebantur. Hęc Herodotus. Addit & ex Europa tèr centum millia, in quo exercitu cùm tot virorum millia essent, nemo aut specie aut magnitudine corporis erat, qui cum Xerxe ipso posset cõtendere, tanquàm dignior qui illud imperium obtineret. quòd si regẽ spectes, diuitias, non ducem laudes, quarum tãta copia in regno eius fuit, quòd montes in planum deducebat, & cõuexa vallium æquabat, & quędam maria pontibus sternebat, quędam ad nauigationis commodum per compendium ducebat. cuius introitus in Græciam quàm terribilis, tam turpis ac fœdus discessus fuit. Erat em̃ vir primus in fuga, postremus in prælio semper visus, in periculis timidus, sicubi metus abesset, inflatus.

Xerxes vbi Abydon venit, cupiuit omnem exercitum videre. Itaque in prętorio quòd ei Abydeni candido lapide pro regia dignitate construxerant, residens, prospiciebat de alto littus & terrestres copias & classem, & cùm intueretur omnem Hellespontum nauibus obductum, omnia littora atque plana hominibus referta, ibi se beatum esse iactauit, & post hæc lachrymas fudit. quod animaduertẽs Artabanus eius patruus, qui dissuaserat bellum: Quàm diuersa, inquit, rex nunc facis? qui te beatum dixeras, nũc lachrymas fundis? Et ille: Reputantem me, inquit, quàm breuis esset humana vita, subit horum commiseratio, quorum cùm tot sint, nemo ad centesimum annum supererit. Atquì Artabanus: Alia sanè causa, quàm sit ista, viuendo miserabiliora patimur. ità tam breui vita nullus hominum adeò felix extitit, cui non crebrò, nedùm semèl, subeat animo moriẽdi voluntas potiùs quàm viuendi. Nam incidentes calamitates & morbi vitam perturbant, efficiuntque vt cùm breuis sit, tamen perlonga videatur. ità mors optatissimum est profugium ęrumnosæ vitæ, quam Deus dulci gustu adspergens, fecit nè appeteremus illam. Xerxis filius.

At posteaquàm Xerxes Sardibus esset, misère Athenięn exploratores. qui cùm Sardis venissent speculando regis exercitum, deprehẽsi sunt, ac torti fatentur causam aduentûs, ideò neci sunt adiudicati. Id vbi Xerxes audiuit, iubet eos adduci saluos, mandans satellitibus, vt totum illis exercitum ostenderent, & sinè noxa dimitterent. Xerxis filius & ita.

Hoc Xerxes ea ratiõe pręcepit, quòd cogitabat forè, vt dum speculatores tãtas renunciâssent copias, Athenienses sinè bello se dederent. Hęc eius sententia cum altera satis congruit. Nam cùm in Abydo ageret Xerxes, vidit naues cursum tenentes per Hellespontum, quæ frumentum in Græciam portabãt, quas veluti hostium, exercitus occupabat. vocatos nautas Xerxes interrogat, quò tẽderent, respondit ex Persis vnus: ad hostes. Tunc Xerxes: Nónne eodèm quò isti, & nos nauigamus? Quid igitur hi officiunt nobis, qui nobis commeatum portant? ità dimissi vectores, salui abeunt.

Cùm

Cùm autem Leonidas rex Spartanorum, cum quatuor millibus militũ angustias Thermopylarum occupâsset, Xerxes contemptu paucitatis eos pugnã capessere iubet, quorum cognati Marathonia pugna interfecti fuerant, qui dum vlciſci ſuos quęrunt, principium cladis fuêre. ſuccedenti deindè inutili turba, maior cędes editur. triduo ibi cũ dolore & indignatione Perſarum dimicatum eſt. Quarto die cùm nunciatum eſſet Leonidę, à xx. millibus hoſtiũ ſummum cacumẽ teneri, tunc hortatur ſocios, recedant, & ad meliora ſe reſeruẽt, ſibi cum Spartanis fortunam experiendam. plura patrię quàm vitæ deberi. cæteros ad prędia Grecię ſeruandos. Audito regis imperio, diſceſſêre cęteri, ſoli Lacedęmonij remanſêre.

Leonidæ cũ Perſis pugna.

Initio huius belli ſciſcitantibus Delphis oracula, reſponſum fuerat, aut regi Spartanorum, aut vrbi cadendum. Et idcircò cùm rex Leonidas in bellum ꝓficiſceretur, ità ſuos firmauerat, vt regẽ ſe parato ad moriendum animo ſcirent. anguſtias prętereà occupauerat, vt cum paucis aut maiore gloria vinceret, aut minori damno reipub. caderet. Dimiſſis igitur ſocijs, hortatur Spartanos, meminerint qualitercũquè prędiarentur, cadendum eſſe. cauerent, nè fortiùs mãſiſſe quàm dimicâſſe videantur: nec expectandum vt ab hoſte circunuenirentur, ſed cùm nox occaſionẽ daret, ſecuris & lętis ſuperueniendũ: nusq; victores honeſtiùs, q̃ in caſtris hoſtiũ victuros.

Spartanorũ virtus.

Nihil erat difficile perſuadere perſuaſis mori. ſtatim arma capiunt, & trecenti viri, caſtra quingentorum milliũ irrumpunt. ſtatimque regis prętorium petunt, aut cum illo, aut ſi ipſi oppreſſi eſſent, ipſius potiſſimùm ſede morituri. Tumultus totis caſtris oritur. Spartani poſtquàm regem non inueniunt, per omnia caſtra victores vagãtur, cędunt & ſternunt omnia, vt qui ſciũt ſe pugnare non ſpe victoriæ, ſed mortis vltione. prędium à principio noctis in maiorem partem diei tractum, ad poſtremum nõ victi, ſed vincendo fatigati, inter ingentes ſtratorũ hoſtiũ cateruas occiderunt. affirmatq; Valerius ad prędiũ cõmilitones Leonidã exhortatũ, vt prãderent tãquàm apud inferos cœnaturi.

Xerxes duobus vulneribus terreſtri ꝑlio acceptis, expiri maris fortunã ſtatuit. ſed Athenięn dux Themiſtocles cùm animaduertiſſet Iõnas, ꝓpter quos bellum Perſarum rex ſuſceperat, in auxiliũ regis claſſe veniſſe, ſolicitare eos in partes ſuas ſtatuit. Et cùm colloquendi copiam non haberet, quò applicaturi erãt, ſymbolos proponi, & ſaxis in fonte iacentibus * proſcribi curat: Quæ vos Iõnes dementia tenet? quod facinus agitatis, bellum inferre olim cõditoribus veſtris, nupèr etiàm vindicibus? an ideò mœnia veſtra cõdidimus, vt eſſent q̃ noſtra delerent? cur non ad noſtra tranſitis? aut ſi hoc parùm tutum extat, à bello diſcedite.

Themiſtocles ad Iõnas nuncia.

*inſcribi

Ante naualis belli congreſſionẽ miſerat Xerxes 4. millia armatorũ Delphos ad templum Apollinis diripiẽdum, quaſi non cum Gręcis tantùm, ſed cum dijs immortalibus bellum gereret. quæ manus tota imbribus & fulminibus deleta eſt. Poſt hęc Theſpias & Plateas & Athenas vacuas hominibus incendit, & quoniam ferro non poterat in homines, in ędificia igne graſſatur. nanque Athenięn poſt pugnam Marathoniam, pręmonente Themiſtocle, victoriam illam de Perſis, non finẽ, ſed cauſam maioris belli fore, ducentas naues fabricauerant. Adueniente igitur Xerxe, cõſulentibus Delphis oraculum, reſponſum fuerat, ſalutem muris ligneis tuerẽtur. Themiſtocles nauium prędium demonſtratũ ratus, perſuadet omnibus, patriam municipes eſſe, non mœnia, ciuitatemque non in ędificijs, ſed in ciuibus poſitam, melius itaq; ſalutẽ nauibus, quàm vrbi commiſſuros, huius ſententię etiàm deum authorem eſſe. probato conſilio, cõiuges, liberosque cum precioſiſſimis rebus abditis inſulis, relicta vrbe, demandant. ipſi naues cõſcendunt, exemplum Athenięn & aliæ vrbes imitatę.

Delphicum templum.

Itaque cùm adunata omnis ſociorũ claſſis & intentain bellum nauale eſſet, anguſtiasque Salaminij freti, nè circunueniri à multitudine poſſent, occupâſſent, diſſenſio inter ciuitatum principes orit, volẽtes quoſque, deſerto bello, ad ſua tuẽda dilabi. Themiſtocles timẽs, nè diſceſ-

discessu sociorum vires minuerẽtur, per seruum fidum Xerxi nunciat, quasi inire volens gratiam, Græcos, si maturet, posse vno in loco omnes facilimè circũduci ac profligari. Hoc modo impellit regem, vera nuncians, confisum multitudine, signum pugnæ dare. Græci hostium multitudine concluſi, præter opinionem prælium collatis viribus capessunt. Interea rex velut spectator pugnæ cum parte nauium in littore remanet. Artemisia autem regina Halycarnassi, quæ in auxilium regi venerat, inter primores duces bellum acerrimè inibat: & cùm anceps prælium esset, Iõnes iuxta præceptum Themistoclis pugnæ se paulatim subtrahunt, quorum defectio animos cæteris fregit. itaque circunspicientes fugam, pelluntur Persæ, & mox prælio victi, in fugam vertuntur, in qua trepidatione multæ submersæ naues, multæ captæ, plures non minùs segnitiam regis quàm hostium timẽtes, domũ dilabuntur.

Pugna nauals ad Salaminẽ commissa.

Hac clade perculsum & dubium Xerxem, Mardonius qui causa belli fuerat, aggreditur: hortatur in regnum abeat, nè quid seditionis moueat fama aduersi belli: sibi trecentena millia relinquat armatorum lecta, qua manu aut cum gloria eius perdomiturum se Græciam, aut si alitèr euentus ferat, sinè eiusdem infamia hostibus cessurum. Probato consilio, exercitus traditur Mardonio, reliquas copias rex ipse reducere in regnũ parat. Sed Græci audita regis fuga, consilium ineunt pontis irrumpendi, quem ille Abydo velut victor maris fecerat, vt intercluso aditu, aut cum exercitu deleretur, aut desperatione rerum, pacem victus petere cogeretur. Sed Themistocles timens, nè intercluſi hostes desperatione in virtutem verterentur, & iter quod alitèr non pateret, ferro patefacerent, satis multos hostes in Græcia remanere dictitans, eundem seruum ad Xerxem mittit, certioremque consilij facit, & occupare transitum matura fuga iubet. ille perculsus nuncio, tradidit ducibus milites perducẽdos, ipse cũ paucis Abydum contendit. Vbi cùm solutũ pontem hybernis tempestatibus offendit, piscatoria scapha traiecit trepidus.

Fuga turpis Xerxis.

Erat res spectaculo digna, ad æstimationem rerum humanę sortis varietate miranda, in exiguo latere eum nauigio, quem paulò antè vix æquor omne capiebat, carentem etiàm omni seruorum ministerio, cuius exercitus propter multitudinem terræ grauis erat. Nec pedestribus copijs quas ducibus assignauerat, felicius iter fuit. Siquidem quotidiano labori (nec enim metuentibus vlla quies est) etiàm fames accesserat, insuper pestis: & tanta fœditas morientium fuit, vt viæ cadaueribus implerentur.

Interìm Mardonius Olynthum in Græcia expugnat. Athenienses quoquè in spem pacis amicitiamque regis solicitat. postquàm autem nullo precio libertatem vidit his venalem, incendẽs si qua ceperat loca, in Bœotiam se transfert. eò & Græcorum exercitus, qui cẽtum millium fuit, secutus est, ibiq; prælium cõmissum. sed fortuna regis cum duce mutata non est. nam victus Mardonius, velutì ex naufragio cum paucis profugit. castra referta regali opulentia, capta sunt, vndè primùm Græcos diuisio auri Persici, diuitiarumque luxuria cepit.

Mardonius vincitur.

Eodẽ fortè die nauali prælio in Asia malè à Persis dimicatum est. Confecto bello, cùm de præmijs ciuitatum ageretur, omnium iudicio, Atheniẽsium virtus cæteris prælata est: inter duces quoquè Themistocles princeps ciuitatum testimonio iudicatus, gloriã patriæ suæ auxit. erat em̃ bonis disciplinis militariq; peritia clarus, quibus facilè adolescentię vitia obũbrare poterat. Igitur Athenienses aucti & præmijs belli & gloria, vrbem ampliare parant. id Lacedæmonijs minimè placuit. mittunt legatos: monent, nè munimenta hostibus & futuri rursùs belli causam extruant. Themistocles vt vidit spei vrbis inuideri, nõ existimans abruptè agendum, respondit legatos ituros Lacedæmona, eaque de re consulturos. Sic dimissis Spartanis, hortatur suos vt opus maturent, deindè in legationem proficiscitur, simulatque nunc infirmitatem, nunc tarditatem collegarum accusans, sinè quibus agi in re nihil possit, ità morã consummãdo operi quærebat. Cùm interìm nunciatur Spartanis, opus Athenienſiũ

matu-

maturari, propter quod denuò mittunt legatos. Tum Themistocles per seruum magistratibus scribit, Lacedæmoniorum legatos vinciant, pignusque teneant, nè in se grauiùs agatur. adit deindè concionem Lacedæmoniorum, indicat permunitas Athenas esse, & posse illatum bellum non armis tantùm, sed etiàm muris sustinere. grauitèr deindè castigat eos, quòd nõ virtute, sed imbecillitate sociorum potentiam quærerent. atq; sic dimissus est.

Ludunt Lacedæmonij.

Themistocles tamen totius Græciæ salus, deniquè proditionis falsò accusatus, è ciuitate turpitèr electus est, qui ad Persarum regem fugiens, summo honore exceptus est. demùm post multas persecutiones, veneno epoto, vitam finiuit. erat enim electus contra patriam imperator, vtq; se ab ea oppugnanda abstineret, tauri sanguinẽ hausit, quasi impietatis victima concidens.

Themistocles in exilio interitus.

Post hæc Spartani nè vires ocio corrumperent, ac vt bis illatum à Persis bellum vlciscerentur, vltrò fines eorum depopulantur. ducem eligunt Pausaniam, qui pro ducatu regnum Græciæ affectans, proditiõis prẽmium cum Xerxe nuptias filiæ eius paciscitur, redditis captiuis, vt fides regis aliquo beneficio obstringeretur. Scribit prætereà Xerxi, quoscunq; ad se nuncios misisset interficeret, nè res proderetur. sed dux Atheniẽsis Aristides belli socius electus, collegæ conatibus obuiàm eundo, simul & in rem sapientèr consulendo, proditiõis consilia discussit. nec multò pòst accusatus damnatur.

Pausanias.

Igitur Xerxes cùm proditionis dolũ publicatum videret, ex integro bellum instituit. Græci ducem faciunt Cimonem filium Milciadis, quo duce apud Marathonem pugnatum est. huius ducis virtus ostensa est pietate, qua patrem ob crimen peculatũs in carcerem coniectum, ibique defunctum, translatis in se vinculis, ad sepulturam redemit, & in bello Xerxem terrestri & nauali bello superatum, trepidum se recipere in regnum coëgit.

Xerxes rex Persarũ, terror anteà gentium, bello in Græcia infelicitèr gesto, etiàm suis contemptui esse cœpit: quippe Artabanus præfectus eius, deficiente quotidiè regis maiestate, in spem regni adductus, cum septem robustissimis filijs regiam vesperi ingreditur: nam amicitiæ iure sempèr illi patebat. Trucidatoq; rege, voto suo obsistẽtes filios eius dolo aggreditur. securior de Artaxerxe puero, fingit regẽ à Dario, qui erat adolescens, quo maturiùs regno potiretur, occisum. impellit Artaxerxem patricidium parricidio vindicare. Cùm ventum esset ad domum Darij, dormiẽs inuentus interficitur. deindè cùm ex regis filijs superesse vnum Artabanus videret, metueretque de regno certamina principum, assumit in societatem cõsilij Bacchabassum, qui præsenti statu contentus, prodit Artaxerxi, vt pater eius occisus sit, vt frater falsa parricidij suspiciõe oppressus, vt deniquè ipsi pararentur insidiæ.

Xerxis interitus.

His cognitis, Artaxerxes verẽs Artabani numerum filiorũ, in posterum diem paratum esse exercitum armatumq; iubet, recogniturus & numerum militum, & in armis industriam singulorũ. Itaq; cùm inter cæteros & ipse Artabanus armatº assisteret, rex simulat se breuiorem loricam habere, iubet Artabanum secum commutare, exuentem se ac nudatũ gladio traiecit. tum et filios eius corripi iubet. atq; ità egregiu sadolescẽs & cædem patris, & necẽ fratris, & se ab insidijs Artabani vindicauit. Hic Artabanus Hystaspis filius, & Darij frater, atque Xerxis patruus fuit, qui graui oratione eidem bellum in Græcos dissuaserat.

Artabani mors ipso digna.

Per idem tempus Sp. Cassius consularis, affectatæ tyrannidis damnatus est. ducentes hominem quæstores ad imminens foro præcipitium, spectãtibus omnibus, secũdùm petras eum deiecêre. Oppia quoquè virgo Vestalis, ob incestum viua defossa est. Cùm vicini hostes Vientes Romanis graues essent, familia Fabiorum id bellum gerendum depoposcit, missitq; in id trecẽtos sex armatos Fabios, qui ad Cremeram ad vnum ab hostibus cæsi sunt.

Oppia.

Trecenti Fabij.

ANNO verò præcedẽti discordia inter plebem senatumq; orta est de creandis consulibus. nam hi quidem volebãt

ambos ex optimatibus ad magistratum deducere, plebs verò ex eis qui sibi grati essent. postremò alteri alteris persuasêre, cõsules ex vtraq; parte eligi: designatiq; sunt, Cęso Fabius & Sp. Furius. Patricij in arrogantiam despectionẽq; plebis conuersi & magistratûs illius, proponunt inscriptionem exercitûs, pœnas adijcientes in non parentes virgarum. fit ob hoc seditio. deindè P. Volero tribunus plebis, in concionem plebem cõuocans, legem intulit de comitijs tribunitijs, traducens ea ex suffragij latione per curias ad tribulem. Centuriatas em̃ suffragiorum lationes, oportebat præcedentibus senatusconsultis, multitudineque per curias ferente suffragia, numine nõ aduersante, firmas esse: Tribulés autem, nec senatusconsulto priùs facto, nec sacris perfectas sancientibus, vna in die tantùm habere finem. contradicunt his senatores. magnum certamẽ fit. obijciebat consul tribunis, quòd imperiũ eius dissoluere voluissent: duci consulem in carcerem iubent tribuni, quòd intulisset plagas corporibus sacris per legem, muniuitq; plebs deindè cum tribunis Capitolium, consulibus App. Claudio & Quintio. Appius aduersatur ad mortem vsque, Quintius autem concedi plebi moderata censebat. Tandèm placet cõfirmato senatusconsulto legem ferri. ab eo autem tempore ad tribunorum ædiliumque comitia, sinè auspicijs, sineque omni alia religione ferunt tribules cõciones suffragia, eaq; fuit dissolutio occupantis tunc vrbem turbæ.

Comitia tribunitia.

Per hæc tempora Claudius consul cùm aduersùs Volscos contumacia exercitûs malè pugnatum esset, decimum quenq; militum fuste percussit. Nã vbi pugnandũ fuit aduersùs Volscos, noluerunt cum hostibus manũ conserere, & nisi subornationem hostes suspicati fuissent, maior Ro. exercitus perdi potuit. Appius accusatur à tribunis, quòd prauas diceret aduersùs plebem sententias, excitauerit in vrbe seditionem, intulissetq; prẽter sacras leges tribuno manus: ipse verò neq, vestem mutans, neq; vultum varians, aut spiritum submittens, plebi contradicens, & paucis diebus cibo abstinẽs, seipsum interfecit, vir adeò seuerus atq; strenuus.

Defertorũ pœna,

ANNO xxj. huius generationis à condita vrbe 288. quarto olympiadis 78. Artaxerxes, quem Chiromacron, id est, Longimanum cognominãt, Artabano prædicto obtruncato, regnum suscipiens, regnauit Persis annis xl. hic oñium hominum pulcherrimus fuit, sed tanta erat ei brachiorum longitudo, vt genua contingerent, qui tributa Persis primus instituit, eô quòd maximam impensam auri atq; argenti in ædificijs constituisset, vbi tributa recondere posset ad benè rei administrandæ finem. Et cùm pacis author et conseruator haberetur, idcircò ab omnibus amari promeruit.

Artaxerxes rex Persarum.

Eliasib hoc tempore, Ioakin patre defuncto, ad summi põtificatûs apicem promotus, sedit annis ferè xxxij. vir certè tanto principatu dignus, qui sua diligentia atq; virtute ab Artaxerxe Persarum rege absolutionem ab annonis atq; tributis pro ministris & templi sacerdotibus obtinuit, potestatemq; præterea ab eodem impetrauit constituendi & amouendi iudices trans flumen. Ibidèm quoquè postquàm ieiunium & Dei legem filijs Israel, qui ad eum visitationis & eruditionis gratia conuenerant, prędicâsset, cum bona eorũ gratia discedens, Hierosolymam tandèm peruenit, vbi diuino intentus cultui, duodecim sacerdotes viros probatissimos delegit, qui vasa Domini ac munera quæ rex honoris gratia templo offerebat, summa cum diligentia obseruarent.

Eliasib pontifex.

In illo etiàm tempore Esdras Aaronita, sacerdos & DEI propheta clarissimus, legem succensam à Chaldæis, sola memoria restaurauit. Nec est mirandum, si per spiritum sanctum libros reparauit, cùm plures in diebus nostris psalterium & libros hymnorum deletos scirent reparare. Addidit etiàm quædam de suo, sicut titulos psalmorum, & plura quæ leguntur in pentateucho, nouos quoquè apices literarum excogitauit, quo faciliores ad scribendum fierent & ad pronunciandum. & propterea velox scriba dictus est.

Esdras propheta.

Tradũt etiàm quidã, eum modũ scribendi

bendi à dextra ad sinistram, Iudæis tradidisse, cùm priùs ad modum arantium scriberẽt, vndè & scriptura exaratio solet dici. scribebant autem à sinistro cornu in dextrũ, & à dextro redeundo scribebant in sinistrum.

Porrò Esdras inuenit gratiã in oculis Artaxerxis, & petijt ab eo licentiam
2.Esd.7. 3.Esd.8. ascendendi in Hierusalem, vt in lege quam reparauerat, populum erudiret. Dedit ergò rex ei licentiam redeundi, tradita epistola ad principes trans flumen, & ad custodes arcæ publicæ, vt traderent Esdræ absque mora quęcunque peteret ab eis vsq; ad argenti talenta centum, & ad frumenti coros centum, & ad batos olei centum, sal sinè mensura, ministros verò templi ab omni vectigali, tributo & annonis absoluit. Dedit quoquè Esdræ, sicut & Eliasib, potestatem amouendi & constituendi
1.Esd.8. iudices & præsides puniẽdi malos quoquo modo.

Hanc Epistolam Esdras legit Iudæis in Babylone. exẽplum eius misit ad eos qui erant vltra montes Caspios, venerũt de eis ad Esdram sacerdotes & Leuitæ, de Nathinneis 220. & fuerunt cum eo *1700. Egressi sunt de Babylone anno vij. Artaxerxis. cumq; venissent ad fluuium Ahaua, separauit is de sacerdotibus xij. quibus cõmisit vasa Domini & munera regis. Venerunt in Hierusalem mense quinto, & obtulerunt die quarto vasa quę afferebant.

Populi separatio. Tunc accesserunt ad Esdram principes Israel, dicentes: Non est separatus populus à populo terrę: tulerunt enim de filiabus suis vxores, & in hac transgressione inueniuntur sacerdotes, principes, & *sacri. tunc scidit Esdras vestimenta sua, & flens orat in terra vsq; ad
1.Esd.9. sacrificium vespertinum. surgẽs deindè, adiurauit sacerdotes, principes & Leuitas, vt abijcerẽt mulieres alienigenas & & natos earum. Er vocati omnes filij transmigrationis, conuenerunt in Hierusalem, quos criminabatur Esdras, q; contra legẽ fecissent, prȩcepitq; vt alienigenas abijcerent vxores, & respondit multitudo: Populus multus est, elige tibi principes, & transi per vniuersum Israel, & apud quoscunque inueneris alienigenas, eijce eas. & in Hierusalem primò apud filios Iesu filij Iosedech & fratres eius inuentæ, eiectæ sunt. & idipsum factum est per vniuersum Israel, & offerebat vnusquisque apud quem inuenta erat hęc transgressio, arietem pro delicto.

ANNO xx. regis Artaxerxis erat Nehemias. pincerna regis Nehemias, qui dum esset Nehe.1. in Susis castro, audiuit peregrinos Hebraicè loquẽtes. ab illis scisscitatus est de statu Iudęæ, & accepit vrbem esse sinè muris, & inhabitare in ea populum in afflictione. nam per dies infestabant hostes, ac per noctem intrabant latrunculi, & plateas replebant cadaueribus occisorum. fleuit Nehemias, ac cibum desiderabilem nõ edebat, nocte & die clamans ad Dominum. Cumque in mensa leuaret vinum regi, apparuit quasi languidus, & ait rex: Quarè ità tristaris? & respondit, quia ciuitas sepulcri patrum meorum deserta est, si bonum tibi videtur, mitte me, & reædificabo eam. Ait regina quæ sedebat iuxta regem, quandò reuerteris? & cõstituit tempus. Dedit rex Nehemiæ epistolam ad principes trans flumen, in qua mandauerat de honore exhibendo Nehemię tãquàm duci & legato misso à latere suo, & de impendijs vrbis reædificandę, misitque cum eo principes militum & equites.

Transitum autem faciens per Babylonem, multos de filijs captiuitatis secum reduxit, et venit in Hierusalem circiter 25. Artaxerxis annum. vbi cùm fuisset diebus tribus, quarto die locutus est Nehemias ad multitudinem: Veni- Nehe.2. te, reædificemus muros: manus em̃ Dei nobiscũ est et verba regis. Surrexerũt sacerdotes, ędificauerũtq; portas: muros autem inter portas ædificauit populus per vices, secũdùm possibilitatem suam vnusquisque.

Porrò Nehemias cum seruis suis instabat operi, nec somno ac cibo suauitèr vtebatur, & consummatum est opus per annos duos & quatuor menses, li- Nehe.3. cèt in multa angustia. primò enim finitimæ nationes in manu forti aggrediebantur eos. Nehemias verò mediam populi partem armatam statuit extra ci-

uitatem, altera verò media pars ædificabat, quiq; vna manu lapidem, altera
Nehe.5. gladium tenentes. Secundò erat fames, & obligauit se populus debito, sub vsuris agros vineasque & oliueta vendere compulsus, tandèm etiàm filios & filias. & conuocata multitudine, compulit Nehemias diuites & magistratus remittere vsuras, & restituere vineas, seruos, filios & agros quos emerât, ipse quoquè annonas quę regi debebantur, condonauit.

Nehe.6. Prætereà principes trans flumen inuidebant ei, corruperuntque quosdam seniorum in Hierusalem muneribus, vt eum morti traderent. quod cùm nequirent, varijs eum terrebant rumoribus, dicentes: Multi coniurauerunt aduersùm te. vade, & absconde. rursumque aiebant delatum esse ad regem, quòd vellet rebellare & facere se regem in Hierusalem. cumque multa fingerent, non prævaluerunt, quia manus Domini cum eo erat.

Nehe.7. Ignis sacrificij à Nehemia repertus. Postquàm ędificatus est murus, quia pauci erât in Hierusalem, pręcepit Nehemias vt clauderentur portæ, nec aperirentur ante calorem solis. Mense septimo conuenerunt filij Israel in Hierusalem quasi vir vnus, & accepit Nehemias quòd non haberent ignem de sublimi. traditumque est ei à senioribus,
2.Ma.1.& 2. Nehe.8. quòd Hieremias in diebus captiuitatis absconderat stipites altaris & prunas in inferioribus terræ in valle Iosaphat. Cumq; venissent cum eis ad locum, eruderauerunt puteũ, & inuenerunt stipites, prunas & aquam crassam. tollêtesq; ea super struem lignorum et hostias quę erant superiecerunt, & erupit ignis. & appellauit Nehemias hunc diem nephthar, quod est purificatio.

Porrò primo die scenopegiorum cõgregatus populus, dixit Esdræ vt afferret librũ legis, & legeret coràm: stetitq; Esdras super gradum ligneũ iuxta portam aquarum, id est, portam atrij, & legit de manè vsque ad medium diem. fleuit autem omnis populus die 24. quia audiêrant in lege Ammonitas & Moabitas ex ecclesia Dei eijciendos, separauerunt à se alienigenas, & in mundationem statuerunt in crastinum generale ieiuniũ, vt affligerent se homines & iumenta vsq; ad pueros septennes, & conuenerunt octiès ad audiendam legem, quatèr in die, & quatèr in nocte.

Tum Nehemias videns vrbem vacuam habitatoribus, rogauit optimates vt habitarent in Hierusalem, & benedixit eis qui se sponte obtulerunt. reliqua verò multitudo misit sortem, & decimum caput fecit habitare in Hierusalem. Muri dedicatio. Posteà conuenerunt ad dedicationem muri. Esdras verò pręcedebat, Nehemias & optimates cum eo super alterã partem muri incedebant psallentes. reliqua multitudo sequebatur eos super terrã, & ducebat choros.

His impletis, redijt Nehemias ad regẽ in Perside anno 32. regni sui, & mortuus est Esdras in senectute bona, & cum multa liberalitate sepultus est in Hierusalem.

Malachias quando & vbi natus. Malachias post regressum captiuitatis natus est in Iudæa in Sophis, quę, quia vitæ optimæ fuit & adspectu decorus, populus appellauit angelum. nam Malach angelum significat. mortuus est iuuenis, & sepultus est in agro suo. sunt qui putent eundem Esdran.

Nehemias rediuiuus in Hierusalẽ. Porrò circa finem dierum suorum redijt Nehemias in Hierusalem ex beneplacito regis, & intellexit mala quę fiebant in ea. sacerdotes nanque in diebus vicis suæ non habitabant in gazophylacijs circa templum, sed in domibus suis cum omni domo sua, & custodiam vasorum Domini posuerant in domibus sequestratis à templo. ędificauit igitur de proprio gazophylacia, in quibus excubabant sacerdotes, & reponebantur vasa. Prætereà inuenit populum calcantem torcularia in sabbato, & inferentem in Hierusalem vinum & vuas, ficus & onus omne.
Nehe.13. Gentes quoquè inferebant pisces & venalia, quæ vendebant in sabbatis filijs Iuda. & obiurgauit optimates, dicens: Cur prophanatis diem sabbati, & inducitis iram DEI super Israel & super ciuitatem hanc? Et adiurauit eos de custodia sabbati, & præcepit claudi portas in sabbato, nè intrarent negocia-

gociatores,& manserunt extra Hierusalem semèl & bis.contestatusq; est eos Nehemias, quòd si deincèps venirent, manum mitteret in eos,& recessērūt. & fecit Nehemias in Hierusalē bibliothecam, congregans libros de regibus, libros prophetarū & Dauid, epistolas regum & de donarijs, & pro his omnibus quę fecerat,orauit Nehemias ad Deum, dicens:Memento meî Deus meus in bonum.Hucusquè ex annalibus Hebræorum.Mortuus est autem Nehemias vir benignus,& sepultus iuxta murum quē ædificauerat.

Initio regni Artaxerxis,Græcia omis in duas diuisa est partes. Lacedæmonij communia quondàm ciuitatum auxilia ad vires suas trahebant.Indè Athenienses & vetustate gentis,& gestis rebus illustres,proprijs viribus confidebāt,atque ità duo potentissimi populi,vt scribit Iustinus, institutis Solonis & Lycurgi legibus pares,ex æmulatione virium in bellum ruebant. Vndè Lacedæmonij omissis Messenijs, cum quibus multa bella felicitèr hactenùs gesserāt, aduersùs Athenieñ arma vertūt.diù varia victoria fuit, ad postremum æquo Marte vtrinquè discessum. indè reuocati Lacedęmonij ad Messeniorum bellum,nè medium tēpus ocioſum Athenienſibus relinquerent, cum Thebanis paciscuntur, vt Bœotiorum imperium his restituerent, quod tempore Persici belli amiserant,vt illi Atheniēsium bella susciperent.

Athenienſium & Lacedæmoniorū bella.

Igitur Athenienses aduersùs tantam tempestatem belli duos duces deligunt, Periclem spectatę virtutis virum,& Sophoclem scriptorem tragœdiarum, qui diuerso exercitu & Spartanorum agrū deuastārunt, & multas Achaiæ ciuitates Athenienſium imperio adiecerunt. His malis fracti Lacedæmonij,in annos 30.pacem pepigerunt. sed tam longum ocium non ferentes,inter 15.annos rupto fœdere,fines Atticos populantur.et nè prędam potiùs quàm pugnam expetisse viderentur, hostes ad prelium vocant. sed Athenienses consilio Periclis dissimulāt.deindè interiectis diebus,naues conscendunt, & nihil sentientibus Lacedæmonijs,totam Spartam deprædantur,multoq; plura auferunt quàm amiserant.

Clara quidem Periclis expeditio,sed clarior priuati patrimonij contemptus. huius agros in populatione cæterorum intactos hostes reliquerant,sperātes illi acquirere periculum ex inuidia,aut ex suspicione proditionis infamiam. quod prospiciens Pericles & futurum populo prædixerat, & ad inuidiæ impetum declinandum,agros dono reipub.dederat, atq; ità vndè periculum quæsitum fuerat,ibi maximam gloriam inuenit. Periclis munificentia.

Post hoc nauali prelio dimicatū est. victi Lacedæmonij, fugerunt. deniquè post multas pugnas fessi, pacem in annos 50.fecēre,quam non nisi sex annos seruauēre. nam inducias quas proprio nomine condixerant, ex sociorum persona rumpebāt.hinc bellum in Siciliam translatum est. Catanenses enim cùm Syracusanos graues paterentur, diffisi viribus suis,auxilium ab Athenienſibus petiēre,qui seu studio maioris imperij, seu metu factæ pridèm à Syracusanis classis,nè Lacedæmonijs illę vires accederent,Lamponium ducem in Siciliam miserunt.haud longè pòst Catanenses, siue metu Atheniēsium, siue tædio belli,pacē cum Syracusanis,remissis Athenienſium auxilijs,fecerunt.

Interiecto deindè tempore cùm fides pacis à Syracusanis non seruaretur, denuò legatos Athenas mittunt.addunt precibus lachrymę,& ità misericordem populum supplices mouent, vt decernerēt duces Niciam, Alcibiadem & Lamachum,tātisq; viribus auxilia mittūtur,vt & terrori essent Cataneñ.Breui post tempore reuocato ad reatū Alcibiade, Nicias & Lamachus hostes in vrbe claudunt. quibus rebus fracti Syracusani,auxilium à Lacedæmonijs petiērūt. Ab his mittitur Gylippus solus. duobus deindè prælijs victus,congressus tertiò, occiso Lamacho & hostes in fugam vertit, & socios obsidione liberauit.

Sed dum Atheniēses à bello terrestri in nauale se transtuliſſent, Gylippus classem à Lacedæmone cum auxilijs accersit.quo cognito, & ipsi Athenienses in locum amissi ducis Demosthenem &

Eurymedonta cum ſupplemento copiarum mittunt,& quaſi Græciæ bellum in Siciliam trãslatum eſſet, ità ex vtraq; parte ſummis viribus dimicabat, nauali certamine vincuntur Athenieñ. Caſtra quoquè cum omni publica & priuata pecunia amittunt: ſuper hęc mala cùm etiàm terreſtri pugna victi eſſent, tunc Demoſthenes in Græciam redire ſtatuit. Athenieñ. à Lacedæmonijs vincũtur. Nicias ſeu pudore malè actæ rei, ſeu metu deſtitutę ſpei ciuium, ſeu impellente fato, manere contendit. Reparatur igitur nauale pręlium. Eurymedon dux in prima acie cadit, Demoſthenes & Nicias etiàm ipſi victi, fugam ineunt. Demoſthenes, amiſſo exercitu, gladio & voluntaria morte ſe vindicat: Nicias autem, nè Demoſthenis exemplo, vt ſibi conſuleret, admonitus, cladem ſuorum auxit dedecore captiuitatis.

ANNO ab vrbe condita 290. qui fuit tertius regis Artaxerxis, grauis peſtilentia vrbem inuaſit, quæ cum magna multitudine conſules Ebutium ac Seruilium extinxit olympiade 79. Deindè olympiade 80. cùm inter patricios & plebem iamdudùm fuiſſet concertatio de diuiſione agrorum, ſuperuenit & alia turbationis cauſa. petebat eñ plebs ex legibus adminiſtrari debere priuata ſimul & publica. nondùm erat Ro. legum neque dicendi æquabilitas, neque iuſta ſcripta omnia, ſed antiquitùs eorum reges ſtatuebant iudicia, & quod ab eis iuſtum diceretur, id lex erat: vbi verò illi deſiêre, tranſijt in annuos conſules iuſti cognitio & alia regum officia. Erant & inſtituta quædam patricijs cognita tantùm, pauca in ſacris libris repoſita. Hanc contentionẽ introduxit Au. Virginius tribunus, ſed conſules, ſenatus & alij ciues, nè ex legibus cogerentur adminiſtrare rempub. machinabãtur in aduerſum oñia. fit contentio perſeuerans. conſules & ſenatus dicebant tribunos, qui noua inferrent, authores eſſe perturbationis: tribuni verò, indignum nihil aut iniuſtum ſe agere, volentes legem bonam introducere, & dicendi libertatem æquam.

Cùm verò nihil boni fieret, tribuni congregantes multitudinem, polliciti ſunt plebi legẽ ſe introducturos, cuius capita hæc erant, vt viri decem eligerentur à populo congregato legitimè, æuo maximi & prudentiſſimi, hoſque leges conſcribentes de omnibus publicis & priuatis, in plebem efferre, & cõſcriptas in foro ponere, magiſtratus annuos creare, qui iuxta has leges iuſta decernerent. hac propoſita lege, dabatur poteſtas volentibus eam improbare, aſſignato ei rei foro tertio. Cõtra hęc cõſules potentiſſimiq; patriciorũ, dicebãt ſe nõ permiſſuros leges introduci, easq; non præconſultas. eſſe enim leges fœdera ciuitatum communia, & non partis. debere plebem gratiam habere ſenatui, quòd magiſtratum accepiſſet in auxilium.

Intereà augeſcente diſcordia, fit rumor quaſi cõiuratio facta eſſet patrum aduersùs plebem. Volſcos, Cæſonem Quintium nupèr à plebe damnatũ, ducẽ elegiſſe aduersùs Romanos irrupturum, quibuſdã in vrbe conſcijs, vt plebs ſupprimeretur, quæ omnia feruntur à tribunis ficta in odium patriciorum. fit ſuper hoc inter conſules & tribunos lõga concertatio.

In tali turbatione vir quidam potẽs & clarus ex Sabinis Ap. Herdonius, ſiue Romanorum principatum conatus diſſoluere, ſiue magno ſe nomine dignari volens, cum multis amicorum communicãs, narrat eis modum rei gerendæ. Congregauit clientes audaciſſimos quatuor hominum millia, commeatum & arma in naues coniecit, nauigans per Tiberim appulit, vbi nè ſtadio quidem diſtat Capitolium à flumine. nocte media & ſilenti adiutus, hos viros expoſuit, perque nõ clauſas clàm portas Carmentales, quæ non claudebantur ſecundùm oraculum, in Capitolium immittens has copias, locum occupauit, illucque ad arcem vadens, adhæret enim Capitolio, fit illius dominus. Erat autem conſilium eius, poſtquàm accepiſſet loca opportuniſſima, ſuſcipere exules, ſeruosque ad libertatem vocare, pollicerique; pauperibus æris alieni dimiſſionem. ſciuit etiàm ſeditionis cauſas in vrbe, per quam neq; amicitiam

Ap. Herdonius arcem Capitolinã occupat.

citiam neque societatem vllam putabat ampliùs fore plebi cum patricijs. Constitueratque in defectum horum Sabinos vocare atque Volscos, sed fraudatus est omnibus. postquàm enim capta sunt hęc castella, clamore subitò exorto, fugaq; secuta habitantium circa ea loca, quicunque non sunt statim interfecti, ignorantes malum, tandèm raptis armis concurrebãt, alij in excelsa vrbis, alij hinc, alij illinc.

Die autem orto postquàm & arcem captam, & quis inuaserit cognoscitur, procedentes consules in forum, vocabant ad arma ciues. Tribuni verò aduocata plebe, dicebant nihil agendum aduersùs patriam: iustum autem censebant, certamen tantum subire, si fidem darent patricij, quòd perfecto hoc bello, concederent legum latores eligere.

Hæc cùm audisset Claudius, contradicebat. at alter consul Valerius cedendum esse tempori consulebat, ad externos quidem hostes apponenda esse iusta, ad ciuiles verò, remorationes moderatas. cuius sententia est probata, & procedens in concionem, iurauit petita fieri, si plebs promptè bellum susciperet. quod & fecit. Vndè adunati ciues, incurrunt, & per multas cædes captis munitionibus, Herdonius incredibilem circa se faciens mortuorum cumulum, multitudine telorum obruitur: reliquorum autem pauci capti sunt, viui plures se ipsos interficientes aut præcipitantes. hunc finem latronum habuit bellum. In ea pugna multos strenuos viros amiserunt Romani, optimum verò clarissimumq; consulem Valerium, virum popularissimum.

Capitolij recuperatio

His itaque peractis, tribuni postulant à superstite consule pollicitationes quas fecerat Valerius de latione legum: at Claudius per dissimulationem omnes moras inuenit, diuque à consulibus frustrata plebs est. Intereà permittunt senatores plebi enixiùs petenti potestatem creandi decem tribunos, cùm anteà non haberent nisi quinque. Author fuit consul Quintius, docens esse pro senatu creari multos plebi pręsidentes. minùs enim cõcordes eos plures, quàm pauciores fore.

Tandèm anno ab vrbe condita 301. vt à regibus ad consules, ità à consulibus ad Decemuiros translatum imperium est. dicta est lex, vt viri decem eligerentur illustrissimi senatorum, qui ab ipso electionis die imperarent, potestatem super omnes qui in vrbe essent, hàbentes eam, quam consules habuerunt, & quam priùs quoquè reges, volebantque illi interim cæteros magistratus dissolui, donèc essent in magistratu hi Decemuiri, hosque ex patrijs consuetudinibus & ex Græcis legibus, quas iam legati attulerant, eligentes optima & Romanæ vrbi vtilia, leges ferre, & quæ Decemuiri scripsissent, si senatus ea probâsset, confirmâssetque populus, firma esse in perpetuũ: ac magistratus quicunq; deincèps crearentur, ex his legibus priuatos contractus distinguere & publica procurare. Hoc decretum accipientes tribuni, detulerunt in concionem, ac legentes populo, multas laudes percurrunt senatûs. Decẽuirorũ creatio.

Vbi verò ferri de conditoribus legum suffragia oportuit, elegerunt primos omnium, creatique sunt centuriatis comitijs App. Claudius, Lucius Genutius, Publius Sextius, Pub. Posthumius, * Seruilius Sulpitius, Au. Manlius, Titus Romilius, C. Iulius, Titus Veturius, & Pub. Horatius, consulares omnes. Tribunorum autem, ædilium & quæstorum, & si qui erant Romanorum alij magistratus, sublati sunt. indè suscipientes res ciuitatis legumlatores, talem constituebant administrandi modum: Vnus eorum fasces & reliqua consularis potestatis officia habebat, qui senatum conuocabat, confirmabat decreta, & exequebatur quæcunque ad ducem pertinent. posteaque rursùs alius in potestate constituebatur in præfinitum numerum dierum: omnes autem à primo die sedentes, dijudicabant plebeios contractus & publicos, & quascunque expostulationes. Visa est illo anno ciuitas Ro. sub Decemuiratu optimè procurata, dictumq; est à multis, quòd non Qui primi decemuiri.

esset ampliùs vrbi opùs plebis p̃sidibus.

Hi itaque decemuiri conscriptis legibus ex Græcis, & ex eis quę apud se erant, non scriptis cõsuetudinibus, proposuêre ea in decem tabulis. posteà prę-
Leges decẽ tabularũ in bases æneas inscriptæ. consulto habito senatorum, & populo confirmante, in bases æneas ipsas leges scripserunt. Anno verò finito comitijs habitis, Appium omnis plebeia multitudo retinere volebat in magistratu, designaturque iterùm & cum eo Q. Fabius Figulanus, exque alijs patricijs octo, inter quos ex plebeijs Q. Petilius, Cęso Duillius, & Sp. Oppius. Sunt em̃ suscepti isti ab Appio adulationis in plebeios gratia. Probatus igitur inter omnes Appius, & apparebat esse optimus.

Posteriore verò anno accipientes cõsularem potestatem hi, qui cum Appio erant decemuiri, conuenerunt vt in vitam obtinerent imperium, neminemq; alium ad res gerendas admitterẽt, ęquo esset honore, æ qua potentia. Itaq; senatûs aut populi suffragijs rarò vti cœperunt. die verò qua inituri erant magistratum, quam sacram Romani ducunt, manè exiuerunt, portantes regiæ potestatis insignia. metus statìm plebem inuasit, existimãtem amissam esse libertatem, decem pro vno electos reges. Hoc modo terrẽtes populum decemuiri, parabãt sibi amicos ferocissimos iuuenes, citoque ex pauperibus plures apparuêre adulatores. ex patricijs verò potentioribus complures inuenti sunt, sustinẽtes simul cum decem principibus patrię libertatem euertere. Hi igitur omnibus indulgentes voluptatibus, per multam licentiam vrbi imperabant, senatum siue plebem nullius facientes precij, om̃iumq; ipsi legum latores & iudices, multos quidem occidentes ciuium, & rem multis iniustè auferentes. maior sanè pars ciuitatis corrupta est, multi abiêrũt in agros, expectantes finem anni.

Cùm autem circumactus est annus, Appius & collegæ reliquas conscribẽtes leges in duabus tabulis, has alijs adiecêre, in quibus etiàm hęc lex fuit, non licere patricijs coniungi cum plebeijs connubio, fortè ob hoc, vt non coirent illi in concordiam. Manentes itaque in decemuiratu Appius & nouẽ alij, multam tyrannidem exercentes, cupiebant quique boni illos absoluere à magistratu, quorum causa in senatu L. Valerius pulcherrima oratione conatus est populo persuadere dissolutionem decemuiratûs. & factum fuisset, nisi odium inter patricios & plebem obstitisset: gaudebant enim vtrique mutuis alterorum malis, plebeij quidem videntes patriciorum spiritus deiectos, nulliusq; rei ampliùs senatum dominum: patricij verò, cernentes libertatem plebeiorum amissam, ex quo eis tribunitiam potestatem decemuiri ademerant.

Versus decemuiratus in tyrannidem.

Accessit autem his omnibus libido Appij, quæ eorum imperio finem attulit. Erat virgo in vrbe speciosissima, Virginij militaris viri filia, Icilio claro iueni desponsata. hanc Appius clàm diuersis artibus stuprare aggressus est, & tandèm submisit M. Claudium hominem confidentem, qui seruam suam diceret. Vndè ad ludum veniens literariũ, puellam capit, vi abducit. fit clamor, superueniunt breuì auunculus puellæ Pub. Numitorius & spõsus Icilius, amicos & cognatos multos ducentes. quid sibi velit, mirãtur. ille eam seruam suam affirmat, iustitiam fieri proclamat, incipiens hanc fabulam: Est mihi, inquit, serua paterna, huic prægnãti vxor Virginij familiaris, eidẽ se adeunti persuasit, vt si pareret, traderet sibi infantem, eaq; seruans promissa, cùm enixa esset hanc filiam apud nos, finxit peperisse se abortum, traditq; infantem Numitorię vxori Virginij, quæ eã sibi subdens educat. latuerunt enim priùs hæc me, quæ nunc comperi, habeoq; huius rei testes multos. ideò ad communem legem confugio, quæ vult seruarum natos sequi dominum.

De Virginij filia.

Suscipiens sermonem auũculus, patrem ait esse puellæ Virginium absentẽ, & militãtem pro patria, virginẽ despõsatam Icilio prẽsenti, nec eam esse abducendam, litem verò de filia defensurum patrem. Adest Appius audita concertatione. cùm, inquit, duo vendicant corpus, dominus & pater, si vterque adest, patrem tenere corpus vsq; ad iudicium: sed quãdò ille abest, dominum id abducere iustum puto, vades dantem ido-

idoneos. ad hæc manum apponit M. Claudius, cui se inserit Icilius, dicens: Non me viuo, Appi, abducet hanc aliquis. scitò clarè, quòd aut magnorum malorum Romanis, aut magnorum bonorum initium mors mea erit. confundis apertè libertatem, & in tyrannidem vadis. Appius autē adstantes omnes magnis copijs exacerbatos videns, vt quiescerēt, vocato Claudio & cum eo pauca collocutus, dixit talia: Ego plebeij cautionem de vadatione corporis per Claudiū omitto, persuasi huic, vt sinat cognatos virginis vades dare, donèc pater eius adsit. Aduocate igitur Virginium, vt crās compareat, libertatem puellæ defensurus.

Atq; vbi è foro abijt Appius, mœstus mittitur nuncius ad Virginium, vt exercitu dimisso celer veniat. qui habita venia ducis, manè satis adest, & auditis quæ gesta fuêre, quasi extra sensum factus, affuit ad tribunal magno comitatu amicorum. assunt & testes, affirmantes puellam è serua Claudij natā & Virginio subditiciam, & cùm minùs cōuenientia dicerēt, Appius ipse iudex idem se scire affirmauit, dicens vndè causam nouisset, pronunciatq; Claudiū puellę dominum, iubet vt eam abduceret quò vellet, & nè vis ei fieret, vetuit.

Vbi verò hæc dixit, fit planctus atq; vlulatūs multus. in tali autē malo Virginius opus animo concipit, patri ærumnosum & amarum. petit vt amplecti possit filiam. osculari & colloqui quæ vellet pauca, permittitur. eam tum pater deosculatus est, defluentem & moribundam, arreptumque cultrum per viscera exegit filiæ, HOC, dicens, liberam te & honestam, filia, ad mānes progenitorum mitto. Nam viuenti, neutro horum per tyrannum tibi potiendum erat. Exorto autem clamore, habens cruentatum gladium, totusque perfusus sanguine, currebat per vrbem furibundus, vocansque ciues ad libertatem.

Perimit filiā Virginius.

Hoc tam magnæ *luxuriæ exemplo plebs incitata, montem Auentinum occupauit. exercit⁹ verò qui parùm distabat, hoc audito, qui pro maxima parte fuit de plebe, relicto Algido monte, vbi erat exercitus contra Aequos, secessit à ducibus, consedítque cum alijs in monte Auentino. Sedata autem est ista dissensio, & reconciliatus exercitus patribus, restituta plebi tribunitia potestate, & etiàm remissa omni culpa.

*iniuriæ

His igitur consultis, decreuerunt patres, vt Virginius Appium accusaret. accusatus in concione Appius, petit tempus ad defensionem. verùm ductus ipse in carcerem, ibi ante diem destinatum iudicio, moritur, vt suspicio fuit, iussu tribunorum: vt verò illi diluere volentes culpam vulgârunt, quòd seipsum laqueo suspenderit. Spurius quoquè Oppius omnibus capitur calculis, carcerique traditus, moritur eodem die. reliqui verò ex decē, priùs quàm eis dies diceretur, se exilio ipsi mulctârūt, bonaq; eorum omnia tam mortuorum quàm exulum accipiētes quæstores vrbani, in publicum retulêre.

Appij interitus.

Lex de connubio patrū & plebis, cōtentione magna patribus repugnantibus, lata est, cui seditioni in mōte Ianiculo dux Canuleius tribun⁹ plebis fuit. Tum seditionum frequētia causam dedit, vt censores crearentur.

Censores.

ANNO ab vrbe condita 308. fames grauissima Romanos afflixit, vt multi spe victūs amissa, nè fame diù cruciarētur, se in Tiberim submerserint. propter quod prę fectus annonæ creatus L. Minutius, qui eos qui frumenta absconderant, compulit vendere.

Prefecti annonæ.

Sed eodem tempore Sp. Melius equestris ordinis vir ditissimus, emit frumenta de sua pecunia, & distribuit illud plebi, quæ tanto allecta beneficio, promisit illi consulatum. Ipse verò dicebat illud modicum esse pro tanto beneficio, immò satis parùm, si etiàm ipsum faceret regem. Ista perueniunt ad senatum, qui statim dictatorem creat L. Quintium Cincinnatum. hic dictator factus, mittit magistrum equitum ad Melium, vt eum vocet ad iudicium. Melius verò intra cateruam suorum se recepit, & cùm ab apparitoribus deprehensus esset, ereptus est & fugit, clamando se à patribus opprimi, eò quòd plebi in tāta necessitate subueniisset. sed

magi-

magiſter equitum vociferãtem inſequitur & occídit. Cumq; de hoc tumultus magnus oriretur in plebe, dictator vocat plebem, & pronunciat Meliũ iuſtè fuiſſe occiſum, quia vocatus ad iudicium, venire contempſit, etiàm ſi innocẽs fuiſſet, & ſedata eſt turba.

ANNO ab vrbe condita 323. vt narrat Oroſius, ſub conſulibus M. Claudio & T. Valerio, cùm omnes maiores ciuitatis morerentur conſimili morbo, ancilla quædã Q. Fabio Maximo, promiſſa ſibi priùs impunitate, cauſam indicat, dicẽs, matronas venena decoquere, & ſi ſe vellent ſequi conſules, hoc deprẽhendere valerent. Secuti ergò, inuenerunt matronas coquẽtes medicamẽta bona, habentes tamen alia recondita: quibus delatis in forum, vocatis matronis viginti duabus, inter quas Cornelia & Seruilia, aſſeruerunt ea medicamenta eſſe ſalubria, quæ cùm eæ ad præceptum iudicis bibiſſent, ſtatim mortuæ ſunt. compręhenſæ ſunt earum comites quàm maximo numero matronarum, quæ indicauerũt quòd ſimilia fecerũt, ex quibus 170. damnatæ ſunt. Creditum eſt, magis ex alienatione mentis quàm ex ſcelere hoc feciſſe, & dicit Valerius quòd veneficij quęſtio & legib⁹ & moribus vſq; ad illud tempus ignota fuit.

Veneficium punitur.

In hac generatione Ariſtides philoſophus floruit, de quo Cicero offi. lib. 3. tradit, quòd cùm Themiſtocles in concione Athenieñ. dixiſſet, ſe habere conſilium ſalutare reipub. ſed id ſcire non opùs eſſe, poſtulat vt aliquem populus daret cui reuelaret. datus eſt Ariſtides, cui ille dixit, poſſe Lacedæmoniorum claſſem clàm incendi: quo facto, eorum opes frangerentur. quod audiẽs Ariſtides, in concionem venit, dixitque vtile eſſe Themiſtoclis conſilium, ſed minimè honeſtum. Athenienſes verò quod honeſtum non eſſet, nec vtile quidem id eſſe putârunt. huic Ariſtidi Plato tãtum tribuit, vt præ cęteris clariſſimis Athenienſibus eũ ſolum laude dignum cenſuerit.

Ariſtides. 3. Off. 7.

Sophocles Athenieñ poëta tragicus, hoc tempore claruit, qui iam cùm propè cẽteſimum attigiſſet annum, tragœdiam miſit in certamen, vbi cùm intellexiſſet ſe victorẽ, prę gaudio expirauit.

Sophocles.

Zeuxis pictor hac generatiõe inclytus fuit, qui (vt Plinius ait) periculum ad magnam gloriam perduxit, opes maximas acquiſiuit. Demùm inſtituit donare opera ſua, eô quòd digno precio permutari poſſe non crederet. Pinxit, vt idem Plinius ait, puerum vuas ferentẽ, ad quas cùm aduolarent aues, proceſſit: iratus operi, dixit vuas meliùs pinxi, quàm puerum. Nam ſi hunc conſummâſſem, aues ipſæ timuiſſent. idem etiàm vmbrarum inuentor magnus perhibetur.

Zeuxis.

Parrhaſius itẽ pictor Epheſius prę- clarus. eũ tranſiſſe cum Zeuxide in certamen Plinius tradit, & cùm Zeuxis detuliſſet vuas tanto ſucceſſu pictas, vt in ſcenam aues aduolarent, ipſe detuliſſe linteum auibus pictum traditur, ità veritatem repręſentans, vt Zeuxis alitũ iudicio timens, flagitaret, tandẽ remoto velamine, oſtendi picturam: atque errore intellecto, palmam ingenuo pudore conceſſit Parrhaſio, quoniam ipſe aues fefelliſſet, Parrhaſius artificem.

Hoc alibi Apelli tribuitur carmine vulgari: Xeuxis fallit aues, at Xeuxin fallit Apelles.

Pindarus poëta è conuiuij loco, à Caſtore & Polluce, ſpectantibus cæteris cõuiuis, vocatus eſt, & mox eo egreſſo, ſuper remanentes triclinium collapſum eſt. hic cùm in gymnaſio ſuper gremiũ pueri, quo vnicè delectabatur, quieti ſe dediſſet, placidum finem accepit, ſecundùm Valerium.

Pindarus.

Euripides poëta cùm à cœna regis Archelai, qui eum valdè dilexerat, domum redit, à canibus dilaceratus eſt.

Euripides.

Empedocles Athenieñ philoſophus, ſolebat dicere, tria præcipua eſſe, affluentiæ contemptum, futuræ felicitatis appetitum, et mentis illuſtrationẽ: quorum primo nihil honeſtius, ſecundo nihil vtilius, tertio nihil ad amborum adeptionem efficacius.

Empedocles.

Hoc tempore claruerunt Parmenides Eleates philoſophus, Cratin⁹ Athenieñ poëta comicus, Herodotus Halycarnaſſeus hiſtoricus, qui ſcripſit, authore Plinio, anno ab vrbe condita 310. Item Meliſſus Samius phyſicus, Gorgias philoſophus Siculus, Zeno Cittięus, Stoicæ ſectę princeps. Floruit per idem tempus & Zeno Eleates, cui dialecticæ inuen-

inuentionem tribuunt. & Thucydides Athenieñ hiſtoricus. & Phidias ſtatuarius clariſſimus per omnes gentes fuit, qui Plinio teſte, eburneam Mineruam Athenis fecit & alia plura.

Claruit eodem tẽpore & Hippocrates Cous, oñium medicorum princeps. nam medicinam longo tempore perditam, Iſidoro teſte, in lucem reuocauit, vixit annis 95. Socrates Athenieñ philoſophus, Archelai diſcipulus, primus ethicam excoluit, ad acquirendam ſcientiam vltimas terræ regiões perluſtrauit. Solebat autem dicere, hoc vnum ſe ſcire quòd neſciret. Demùm accuſatus impietatis, in carcerem cõiectus eſt, vbi epoto veneno, interijt: ſed nec carcer, nec mors, eius vultum ſeu animum mutare potuerunt. Poſt mortem eius, vt eſt apud Auguſtinum in 8. de ciui. DEI cap. 3. Athenienſes pœnitentia ducti, eius criminatores morti adiudicârunt. Quin in eius memoriam æream ſtatuam in loco celeberrimo collocauerunt.

Socrates.

GENERATIO LV.

ANno 4781. ab origine mũdi, ab vrbe condita 327. olympiade 89. in Eliachim filio Abiud 55. exorditur generatio, durauit annis 59. menſibus 9. ſecundùm Philonis annos, durauit tantùm annis 37. Anno primo huius generatiõis, olympiade 89. Xerxes huius nominis ſecundus, poſt patrẽ Perſis regnare cœpit, regnauit duobus tãtùm menſibus: poſt hunc Sogdianus regnauit menſibus 7. de quibus nihil memoria dignum habemus.

Eliachim.

Darius cognomento Nothus, 89. olympiade Perſis regnare cœpit, & regnauit 29. annis. Hic Athenieñ multa damna intulit, Aegyptus ab eo receſſit, & regem Amantheum ſibi conſtituit. Interim Alcibiades inſimulatus impietatis, quòd ſacra Cereris non tacuiſſet, ab Athenieñ reuocatus eſt à bello ad iudicium. Indignitatem rei non ferens, ſiue conſcientiam, tacitus in exilium profectus eſt, regemq; Lacedæmoniorum impellit Athenieñ bellum inferre, quo facto, Darius rex Perſarum memor maiorum ſuorum in hanc vrbem odij, facta cum Lacedæmonijs ſocietate, omnem ſumptũ belli pollicetur, eô etiãm quòd timebat, nè victis Atheniẽſibus Lacedæmonij ad ſe arma verterẽt. Nã ab Athenienſibus ſocij defecerant.

Alcibiades motum aduersùs patriam bellũ, militis ſimul & imperatoris opera adiuuabat, nempe acceptis quinque nauibus, in Aſiam cõtendit, & tributarias Athenarum ciuitates ad defectionẽ compulit. Sed apud Lacedæmonios virtus Alcibiadis plùs inuidiæ quàm gratiæ contraxit. itaque cùm principes velut æmulum gloriæ ſuæ interficiendum inſidijs mandâſſent, cognita re, Alcibiades per vxorem Agidis regis, quam adulterio cognouerat, ad Thiſſaphernem præfectum Darij regis profugit, cui ſe celeritèr officij comitate, & obſequendi gratia inſinuauit. morum enim vitia ſub vmbra eloquentiæ facilè tegebat.

Alcibiadis exilium.

Igitur Alcibiades perſuadet Thiſſapherni, nè tanta ſtipendia Lacedæmonijs pręberet, vocandos eſſe in portionẽ muneris Iõnios, ſed nec auxilijs nimis Lacedæmonios iuuandos, quippe memorem eſſe debere, alienam ſe victoriã, non ſuam inſtruere: & eatenùs bellum ſuſtinendum, nè inopia deſeratur. Nam regem Perſarum, diſſentientibus Græcis, arbitrum pacis & belli fore: & quos ſuis non poſſit, ipſorum armis victurum. perfecto autem bello, ſtatìm cum victoribus dimicandum, nõ enim Spartanos quieturos, qui vindices ſe Græciæ profeſſi ſint.

Grata oratio Thiſſapherni fuit, incipit commeatum malignè præbere, claſſem regiam non totam mittere, nè daret aut neceſſitatem deponẽdi belli, aut totam victoriam. Intereà Alcibiades hãc operam ciuibus vendicabat, ad quẽ cùm legati Athenieñ veniſſent, pollicetur his amicitiam regis, ſi Reſpu. eorum à populo translata ad ſenatum foret, ſperãs vt aut concordante ciuitate, dux belli ab omnibus legeretur, aut diſcordia inter ordines facta, ab altera parte in auxilium vocaretur.

Adhęc Athenieñ permittẽte populo, imperiũ ad ſenatum transferunt, qui cùm crudelitèr in plebem conſuleret, ab exercitu Alcibiades exul reuocatur, duxq;

*Ob hæc Alcibiades reuocatur ab exilio.

duxq; classi constituitur. statim igitur Athenas mittit, se cum exercitu venturum, recepturumq; à quadringentis iura populi, ni spontè redderent. hac denunciatiõe optimates territi, primò vrbem prodere Lacedæmonijs tentauêre: deindè, cùm id nequîssent, in exiliũ profecti sunt.

Igitur intestino malo patria liberata, Alcibiades summa cura classem instruit, aduersùs Lacedæmonios pergit, & prælio cõmisso victoria penès Athenieñ fuit. in eo bello maior pars exercitũs & omnes fermè hostium duces cęsi. naues 80. captæ. Interiectis quoquè diebus, cùm bellum Lacedęmonij in terram transtulissent, iteratò vincuntur. His malis fracti, pacem petiêrunt, quam non acceperunt opera eorum qui quæstum expectabant.

Athenieñ victoria.

Mox Alcibiades cum classe victrici Asiam vastat, multis locis prælia facit, vbiquè victor, recipit ciuitates quæ defecerant, nonnullas capit & imperio Athenieñ adijcit. His omnibus prælijs actis, Athenas reuertitur, ducens naues hostium & prędam ingentem, ciq; effusa omnis multitudo obuiàm procedit, Alcibiadẽ miratur, in hunc suspensa ora conuertit, hunc quasi de cęlo missum pro patria laudat. Igitur omnibus non humanis solùm, verùm etiã diuinis honoribus dignantur & certant, vtrùm contumelioſiùs eum expulerint, an reuocauerint honoratiùs. explent contumelias honoribus, detrimenta muneribus, execrationes precibus.

Dum hæc aguntur, Lysander Lacedæmonius classi belloque pręficitur, & in locum Thissaphernis Darius rex Persarum filium suum Cyrum Iõniæ Lydiæque præposuit, qui Lacedæmonios auxilijs opibusq; ad spem erexit. Aucti igitur viribus, Alcibiadem cum cętum nauibus in Asiam profectũ, dum agros populatur, & prędę dulcedine sinè insidiarum metu sparsos milites haberet, repentino aduentu oppressêre: tantaque cædes palantium militum fuit, vt plùs vulneris eo prælio Athenieñ acciperẽt, quàm superioribus dederant: & tanta desperatio apud Athenieñ erat, vt in continenti Alcibiadem ducem Cononе duce commutarent, arbitrantes victos se non fortuna belli, sed fraude imperatoris, apud quem plùs prior offensa valuisset, quàm recentia beneficia.

Alcibiades itaq; veritus multitudinis impetum, denuò in voluntarium proficiscitur exilium. verùm eorum qui aliquantò pòst tyrannidem apud Athenas gerebant, consilio & Lysandri artificio in Phrygia interfectus est, cùm iam domũs incẽdium euasisset, quod ad illum interficiendum fuerat paratum, & eius caput ad Pharnabazum tulerunt. Alcibiadis interitus.

Conon Alcibiadi suffectus, classem maxima industria exornat, sed exercitus deerat, armantur tamen senes aut impuberes, sed non magnam bello moram ætas fecit: imbecilles aut cæduntur passim, aut fugientes capiuntur, tantaque strages fit, vt Athenieñ deletum nõ imperium tantùm, verumetiàm nomen videretur. Cõsumpta militari ætate, peregrinis ciuitatẽ, seruis libertatem, dãnatis impunitatem donant, eaq; colluuie hominum domini anteà Græciæ, vix libertatem tuebantur: iterùm tamen fortunam experiendam decernũt, sed oẽs sunt aut capti, aut occisi: dux Conon cùm prælio superfuisset, crudelitatẽ ciuium metuens, cum octo nauibus ad regem Cyprium contendit. Conõ Athenieñ dux.

Euagoras autem dux Lacedæmoniorum, rebus felicitèr gestis, captiuas naues cum præda bellica mittit Lacedęmona. Tributarias Athenieñ ciuitates, quas metus retinuerat, volũtarias recepit, nec aliud ditiõi Athenieñ præter vrbem ipsam reliquit: quæ cùm Athenis nunciata essent, omnes relictis domibus discurrũt, alius alium scisciatur, in foro deindè coëunt, atq; per noctẽ publicam fortunam quęstibus iterãt, alij fratres aut filios aut parẽtes deflẽt, alij cognatos, alijs amicos, iam ipsam patriam perituram, miserioremq; viuẽtium quàm oppressorum fortunam iudicantes.

Sic defletæ ac propè perditę vrbi, hostes superueniunt, & obsidione circundatos fame vrgent: & cùm multi delendum Athenieñ nomen, vrbemq; incendio consumendam censerent, negãrunt tamen se Spartani ex duobus Græciæ oculis Athenieñ capti.

oculis alterum erupturos, pacem tandèm polliciti, si versùs Pyræum muri brachia deijcerent, nauesque quæ reliquæ forent, traderent, resque publica ex semetipsis 30. rectores acciperet.

In has leges traditam sibi vrbem Lacedæmonij formandam Lysandro tradiderunt. Rectores deìn xxx. constituuntur, qui fiunt tyranni, quippe à principio tria millia sibi satellitum statuũt, quantum ex tot cladibus propè nec ciuium superfuerat, & quasi paruus hic ad continẽdam ciuitatẽ exercitus esset, septingentos milites à victoribus accipiunt, ac miseras vrbis reliquias cædibus & rapinis exhauriunt. Fit igitur ex vrbe passim omnium fuga, repleturque Græcia Athenieñ exulibus, & cùm Lacedæmonij prohibuissent eos recipi, omnes se Argos & Thebas contulêre.

Thrasybulus. Erat inter exules Thrasybulus vir strenuus & domi nobilis, qui adunatis exulibus, castellum quoddam Atticorum occupat. itaque & hos Mænias Thebanorum princeps priuatis saltem viribus adiuuabat, & Lysias Syracusanus orator, exul tunc, quingentos milites stipẽdio suo in auxilium patriæ communis eloquentiæ misit. Fit itaque asperum prælium, tyranni vincuntur, victi in vrbem refugiunt, quam exhaustam cædibus, etiàm armis spoliant. deìn cùm eos Athenieñ proditionis suspectos haberent, demigrare eos ex vrbe iubent, & in brachijs muri quæ diruta fuêre, habitare. Post hæc Thrasybulum corrumpere conantur, vel saltem eius societatẽ, sed non procedit. Interìm auxilia à Lacedæmonijs superueniunt. iteratò præliantur, in eo bello Critias & Hippolochus omnium tyrannorum sæuissimi cadunt, cæteris victis, cùm exercitus eorum, ex quibus maior pars Athenieñ erat, fugeret: Thrasybulus exclamat, cur se victorem fugiant, & non potiùs vindicem communis libertatis adiuuentẽ? xxx. se dominis, non ciuitati, bellum inferre admonet: reddant exulibus patriam, accipiant libertatem. His vocibus permoti, reuersus in vrbem exercitus, triginta tyrannos migrare iubet Eleusina, substitutis decem qui Remp. regerent. hi nihil exemplo priorum territi, eandem viam crudelitatis ingressi sunt.

Dum hæc aguntur, nunciatur Lacedæmone in bellum Athenieñ exarsisse, Pausanias. ad quod comprimendum Pausanias rex mittitur, qui misericordia exulis populi permotus, patriam miseris ciuibus restituit, & decem tyrannos ex vrbe migrare ad cæteros Eleusina iubet.

Interiectis autem diebus, tyranni bellum Athenieñ inferunt, sed ad colloquium progressi, per insidias comprehensi, vt pacis victima trucidantur, atq; ità in vnum tandèm corpus ciuitas reuocatur, & nè qua dissensio ex antè actis nasceretur, omnes iureiurãdo obstringuntur, discordiarum obliuionem fore. eam nominârunt illi Amnestian. Amnestia.

Eodem ferè tempore Darius rex Persarum moritur. Ioiada quartus Hebræorum pontifex, Eliasib filius, succedit in pontificatu. sedit annos circiter xxv. hunc pontificem multæ doctrinæ & sanctitatis virum fuisse constat, ad quẽ Mardochæus Iudæus ex Susis ciuitate Persarum literas de obseruatione dedit.

ANNO ab vrbe condita 347. Darius rex Persarum moritur, Artaxerxe & Cyro filijs relictis. regnum Artaxerxi, Cyro ciuitates quarum præfectus erat, testamento legauit. Sed Cyro iudicium patris iniuria videbatur, itaque occultè aduersùs fratrem bellum parabat. quod cùm nunciatum Artaxerxi esset, accersitum ad se fratrem & innocentiam dissimulatione belli simulantem, compedibus aureis vinxit, interfecisseteque, nisi mater prohibuisset. Dimissus posteà Cyrus, iam non occultè bellum, sed palàm parare cœpit, auxilia vndiquè contrahit. Ioiada, aliàs Iudas, pontifex.

Lacedæmonij memores, Athenienſi bello enixè eius opa adiutos, velut ignorantes contra quem bellum pararetur, decernunt auxilia Cyro mittenda. Sed cùm in bello sors prælij vtrunque fratrem pugnæ obtulisset, prior Artaxerxes à fratre vulneratur: quem cùm equi fuga periculo subtraxisset, Cyrus à cohorte regia oppressus interficitur. Sic victor Artaxerxes, & præda fraterni belli & exercitu potitur. Atque in eo prælio decem millia Græcorum in auxilio Cyri Artaxerxis & Cyri bellum.

ri fuêre, quę & in cornu in quo ſteterãt, vicerunt, & poſt mortẽ Cyri nec armis vinci, neque dolo capi potuerũt, reuertentesque inter tot indomitas nationes, per tanta itineris ſpatia, virtute ſe vſque in terminos patriæ defenderunt.

Hester 1. Artaxerxes aliâs dictus Aſſuerus, regnauit ab India vſque ad Aethiopiam ſuper 127. prouincias. erat in Suſis ciuitate ſolium regni eius. hic tertio anno imperij ſui fecit grande conuiuiũ cunctis principibus ſuis, inclytisque prouinciarum coram ſe centum & octoginta diebus. poſt dies conuiuij inuitauit omnem populum qui erat in Suſis, bibebant autem omnes aureis poculis. Vaſthi quoquè regina fecit conuiuium fœminarum in palatio regis. die autem ſeptimo rex præcepit eunuchis, vt introducerent reginam in decore ſuo, vt oſtẽderet omnib⁹ pulchritudinẽ illius. Quę venire contẽpſit. iratus rex q̃ſiuit à ſeptem ſapientibus, cui ſententiæ Vaſthi ſubiaceret. Reſpondit Mamucha, Nõ læſit te ſolùm Vaſthi, ſed & omnes viros regni tui. Egrediatur edictum à rege, vt vltrà Vaſthi non ingrediatur ad te, ſed altera melior regnet p̃ ea. & exijt edictũ huiuſmodi in omes prouincias. Dixerunt pueri regis: Quærãtur puellæ virgines ſpecioſæ. & placuit ſermo regi.

Hester 2. Erat tunc in Suſis Iudæus Mardochæus de tribu Iemini. hic erat nutricius filiæ fratris, & vocabatur Heſter, quã orbatam Mardochæus adoptauerat in filiam. hæc inter cæteras tradita eſt eunucho regis, nec indicauit populum ſuum. inuenit gratiã in oculis regis, dedit ei ſeptem puellas, vt eam ornarent & excolerent. Mardochæus autem verſabatur in veſtibulo domûs regiæ, curã agens ſalutis filiæ, inſtabat dies, & intrabat ad regem anno ſeptimo regni ipſius menſe decimo, & inuenit gratiam apud regem. Fecit eam regnare pro Vaſthi. Et celebrauit nuptias per menſem.

Mardochæus autem qui frequentiùs morabatur in Babylonia, etiàm aduenerat. factum eſt autem quòd duo eunuchi ianitores machinabantur occídere regem. quod cùm peruenisſet ad Mardochæum, indicauit Heſter, illa ex nomine Mardochæi detulit ad regẽ. Quæſitum eſt & ità inuentum. appenſi ſunt in patibulo, & traditum eſt hoc coram rege annalibus.

Hester 3. Poſt hæc Aſſuerus exaltauit Aman Amalechiten, & adorabant eum ſerui regis omnes præter Mardochæum, qui propter patrias leges coram eo genu nõ flectebat. indignatus eſt Aman, & accipiens eum Hebræum eſſe, ait: Perſæ liberi flectunt genua, hic autem ſeruus dedignatur? Et diſpoſuit perdere Iudæos qui erant in regno Aſſueri, veteri motus odio, quia Iudæi deleuerunt Amalechitas.

Duodecimo igitur anno regni Aſſueri, miſſa eſt ſors quo die deberet gens Iudæorum interfici, quæ exiuit menſe xij. Tunc ait Aman ad regem: Intereſt regis ſeruare pacem, nouerca pacis eſt diſſimilitudo. eſt gens in regno tuo diſſimilis cæteris, nouis vtens legibus, inſupèr & ſcita regis contemnens. expedit tibi, vt non inſoleſcat. decerne ergò vt pereat: & nè diſpendium ſentias in tributis, decem millia talentorum appendam arcarijs gazæ tuæ. Tulitque rex annulum quo vtebatur, & dedit illum Aman, dicens: Argentum tuum tibi ſit, & de populo age quod tibi placet.

Aman. Tunc ſcripſit Aman ex nomine regis literas annulo regis ſignatas in omnes prouincias, vt occiderentur Iudæi à paruulo vſque ad ſenem, & bona eorum diriperentur xiij. die menſis xij. Statimque in Suſis pependit edictũ. quod cùm legiſſent Iudæi, fleuerunt. Hester 4. Sed & Mardochæus indutus ſacco, & adſperſus cinere, magna voce eiulabat pro foribus palatij. quod cùm accepiſſet Heſter, conſternata miſit ei veſtem, qua indutus, intraret ad eam: ſed noluit accipere, & ſignificauit ei per eunuchũ cauſam fletûs, & exemplar edicti miſit ei, monens vt intraret ad regem, & ſupplicaret pro populo ſuo. Quæ reſpondit: Intra triginta dies vocata non ſum, & decretum eſt, quòd qui non vocatus acceſſerit regem, moriatur, niſi fortè rex auream virgam ad eum extenderit. At Mardochæus, Quis ſcit, an idcircò in regnum véneris, vt ſuccurreres? Tunc mandauit Heſter Mardochæo, vt

vt omnes Iudæi in Susis per triduum ieiunarent, & orarent pro ea.

Die autem tertia induta regalibus, stetit contra basilicam regis cum duabus puellis: vni incumbebat, altera sequens, longitudinem vestis summis digitis deportabat. At rex toruo vultu sedens in solio eam respexit, quod videns ipsa, collapsa est. cumq; rex vidisset Hester lapsam, placuit ei, & extendit cõtra eam auream virgam: quæ consurgens, osculabatur summitatem virgæ. Et ait rex: Quid vis Hester? Quicquid petiêris, dabo tibi. Quæ respondit: Obsecro vt venias ad me hodiè, & Aman tecum ad conuiuium. & surgens, venit ad eam, fouens eam gremio, ac dicens: Noli timere, subditis lex data est, tu verò mihi conregnas.

Venerunt ambo ad conuiuium reginæ. cumque rex bibisset, ait: Pete quod vis Hester. Quę respondit: Obsecro venias & cràs, & Aman ad conuiuium, & indicabo cor meum. Egressus est itaque Aman lætus, & cùm Mardochæus sibi non assurrexisset, conuocans amicos & vxorem, exposuit eis omnem gloriam suam, addens quòd eum solum cum rege, Hester vocâsset ad conuiuium: veruntamen quòd putet se nihil habere, dum viueret Mardochæus. Dixerunt ei: Iube parari trabem quinquaginta cubitorum, & suggere regi vt appendatur Mardochæus. iussitq; parari crucẽ. Hester 6.

Noctem illam rex duxit insomnem, & iussit sibi legi annales. ventum est ad locum vbi habebatur, quomodò Mardochæus ei nunciauerat insidias eunuchorum, & ait: Quid honoris consecutus est Mardochæus pro hac fide? Dixerunt illi, nihil. Aderât autem in atrio pueri Aman, & quæsiuit rex qui essent. & dixerunt, pueri Aman. intrauit enim Aman vt suggereret regi de morte Mardochæi. Tunc vocauit rex Aman, & dixit ei: Quid debet fieri viro quem rex vult honorare? Qui cogitans pro se dictum esse, respondit: Debet indui stola regia, coronari diademate, & sedere super equum regis, & primus de principibus teneat equum, & per ciuitatem clamet: Sic honorabitur quem rex honorari vult. Dixit ei rex: Festina, & fac sicut locutꝰ es, Mardochæo: caue nè quicquam eorum prætermittas. Fecit Amã Mardochæo, sicut locutus est rex. Mardochæus ità honoratus, redijt ad palatium. Amã verò reuersus est in domum suam lugens. Honor Mardochæi.

Et eccè nuncij regis vocauerunt eum ad cõuiuium. ait rex: Pete quod vis Hester. Quæ respondit: Dona mihi animã & populum meum, nè pereamus. & ait rex: Quis vobis obest? Quæ respondit: Hostis noster est Aman. Rex autem iratus surrexit, & intrauit in hortum. Amã verò supplicabat reginæ pro anima sua. Cumque reuersus esset rex, reperit Amã corruisse super lectulum in quo iacebat Hester, & ait: Etiàm reginam vult opprimere me præsente? Dixit Harbona eunuchus: Ên lignum quod parauerat Mardochæo, stat in domo Aman. Itaque is in eo suspensus est. deditque rex Hester domum Aman. Confessa est autem regi Mardochæum esse patruum suum, dedit rex annulum Mardochæo. Tum procidit ad pedes regis Hester, ac flens supplicat, vt literas quas scripserat Aman contra Iudæos, irritaret. Et acquieuit rex. scripsitque Mardochæus literas annulo regis sigillatas ad principes prouinciarum, nè occiderentur Iudæi. factumque est nomen Iudæorum celebre, vt plures de gentibus religioni eorum iungerentur. Hester 7. Aman suspenditur. Hester 8.

Porrò in alteris literis excusauit se rex in hunc modum: Nè putetis diuersa nos mãdare: Amã insidiatus est Iudęis, cùm fuerit animo & genere Amalechita, Mardochæum & reginã omneque Iudæorum genus expetijt ad mortem: viuimus autem fide Mardochęi & Dei viuentis beneficio, cuius nutu traditũ est patribus nostris regnum & custoditũ. Iudæos absoluimus, & hostem eorum interfici iubemus. Igitur 13. die mensis XII. percusserunt Iudæi hostes suos vsque ad 75. millia per prouincias. Et suspẽsi sunt decem filij Aman in Susis, & de alijs circiter 300. periêrunt, receptiq; sunt à Iudæis hi dies in numero solennitatum suarum, vt memoriam facti nulla deleret obliuio. Hester. 16. Hester. 9.

Scripsit etiàm Mardochæus ad Iudam summum sacerdotẽ in Hierusalẽ,

vt dies isti solennes haberentur in Iudea in sempiternum. Sed & Assuerus dicitur ductus ad fidem per Hester, vndè Glos. 1. Cor. 7. super verbo, Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem, exemplum ponit de Assuero & Hester.

Lacedæmonij non contenti accessione Athenienſium, totius Asiæ imperium affectare cœperunt. Itaque Dercyllides dux in hanc militiam electus, cùm videret sibi aduersùs duos præfectos Artaxerxis regis Pharnabazum & Thissaphernem dimicãdum, pacificari cum altero statuit: Et aptior visus Thissaphernes, in colloquium vocatur: & statutis conditionibus, ab armis dimittitur. hanc rem Pharnabazus apud regem criminatur, quòd Lacedæmonios Asiam ingressos non repulerit, sed impensis regijs aluerit. Indignum ait, bellum non perfici, sed redimi hostem precio, non armis submoueri. Dercyllides.

His vocibus regem Thissapherni alienatum hortatur, vt in locum eius, nauali belli ducem eligat Cononem Athenienſem, qui amissa bello patria, Cypro exulabat. Acceptis igitur quingentis talentis, iussus est Conona classi præficere. His cognitis, Lacedæmonij à rege Aegypti Hercimonem in auxilium per legatos petunt, à quo centum triremes & sexcenta millia modiorum frumenti missa, & à cæteris socijs ingẽtia auxilia contracta sunt. Sed tantis copijs deerat dignus imperator: itaque postulantibus socijs, Agesilaum tunc regem Lacedæmoniorum pede claudum eligunt, statuentes melius esse incessu regem, quàm imperio regnum claudicare.

Magnus igitur apparatus belli, magnæ vtriusque ducis res gestæ, sed Cononem seditio militum inuadit, quos præfecti regis fraudare stipendio soliti erant. Itaque diù Conon, rege per epistolas frustrà fatigato, ad postremum ipse ad eum pergit, cuius adspectu & colloquio prohibitus est, quòd eum more Persarum adorare nollet. Agit tamen cum eo per internuncios, & queritur opulentissimi regis bella inopia dilabi, postulat sibi dari ministerium impensæ, quia pluribus id mandare pernicioſum sit. dato stipendio, ad classem remittitur, multa fortiter, multa felicitèr fecit. agros hostiles vastat, vrbes expugnat, & quasi tempestas cuncta prosternit.

Quibus rebus territi Lacedæmonij, ad patriam tutandam Agesilaum reuocant. Interim Lysander ab Agesilao dux patriæ relictus, classe fortunam tentat. Summa igitur non ducum tantùm in eo prælio, quàm militum æmulatio fuit. Nam Conon non tam Persis, quàm patriæ studebat: & sicut afflictis Athenis author amissæ dominationis fuerat, sic volebat patriam vincendo recuperare, quam victus amiserat: eo speciosiùs, quòd viribus atque periculo regis pugnaturus, victurus præmio patriæ, gloriamque diuersis artibus, quàm priores suæ ciuitatis duces consecuturus. Porrò Lysander virtutis æmulator pro se contendebat: sed quanto maius prælium, tanto clarior victoria Cononis. Victi Lacedæmonij, fugam capessunt, præsidia hostium Athenis deducuntur: populo restituta dignitate, conditio seruilis eripitur. multæ quoque ciuitates Cononis opera recipiuntur. Conon Lacedæmonios vincit.

Hoc initium Athenien. resumendæ potentiæ, & Lacedæmonijs habendæ finis fuit. Nam quasi etiàm cum imperio virtutem perdidissent, contemni à finitimis cœpêre. Primi igitur Thebani auxiliantibus Athenien. bellum his intulêre. quæ ciuitas virtute Epaminundæ ducis ad spem imperij Græciæ erecta est. Fit itaque terrestre prælium. Lysander interficitur, quo duce, Athenienses victi à Lacedæmonijs fuerant. Pausanias quoque alter dux Lacedæmoniorum, proditionis accusatus, in exilium abijt. Igitur Thebani potiti victoria, vniuersum exercitum ad vrbem Lacedæmoniorum ducunt: accersitur Agesilaus ex Asia, cuius quoniam serus aduentus erat, conscripto exercitu, obuiàm hostibus procedunt. Prima igitur cõgressione fundũtur, deletis iam suorũ copijs supuenit Agesila⁹, q restituto prẽlio, nõ difficultèr recẽti & multis expeditionib⁹ indurato milite, hostib⁹ victoriã eripuit, ipse tamẽ grauitèr sauciatur. Thebanorum victoria.

Qui-

Quibus rebus cognitis, Athenienſes verentes nè iterùm à Lacedæmonijs victoribus in ſeruitutem redigerentur, exercitum contrahunt, eumque in auxilium Bœotiorum Philocratem XX. annos natum, ſed magnæ indolis iuuenem, ducere iubent: huius adoleſcentis ſupra ætatem virtus admirabilis fuit, in quo non imperatoriæ tantùm, verùm etiàm oratoriæ artes fuêre.

Philocrates.

Conon quoquè audito Ageſilai reditu, & ipſe reuertitur ad populandos Lacedæmoniorum agros, atque ità vndiq; belli formidine circunſtrepente clauſi Spartani, ad ſummam deſperationem rediguntur. Sed Conon vaſtatis hoſtium terris, Athenas pergit, vbi magno ciuium gaudio acceptus eſt. Itaque quæ incenſa fuerunt, prædarum ſumptu & exercitu Perſarum reſtituit: quæ diruta fuerant, reficit. Fatum illud Athenarum fuit, vt antè à Perſis crematæ, manubijs eorum: & nunc à Lacedæmonijs dirutæ, ex ſpolijs Lacedæmoniorũ reſtituerentur: verſa quoquè vice, nunc haberent ſocios, quos tunc hoſtes habuerũt: & hoſtes nunc paterentur, cum quibus iuncti tunc fuerant.

Pax reſtituitur Græciæ ab Artaxerxe.

Dum hæc aguntur, Artaxerxes rex Perſarum legatos in Græciam mittit, per quos iubet omnes ab armis diſcedere: qui alitèr feciſſet, eum ſe pro hoſte habiturum, ciuitatibus libertatẽ, ſuaq; omnia reſtituit: quod non Græciæ laboribus, aſſiduisque bellorum intercines odijs cõſulens fecit, ſed nè occupato ſibi Aegyptio bello, quod propter auxilia aduersùs præfectos ſuos Lacedæmonijs miſſa ſuſceperat, exercitus ſui in Græcia detinerentur. Feſſi igitur bellis tot Græci, cupidè paruêre.

Thebani paulò pòſt Epaminunda duce, occupandæ vrbis Lacedæmoniorum ſpem ceperunt, & in principio noctis Lacedęmona proficiſcuntur, quaſi ad incautos adgreſſuri. Sed ſenes & cætera imbellis ætas aduentum hoſtium præſentientes, in ipſis portarum anguſtijs armati occurrunt, & aduersùs xv. millia militum, nõ ampliùs centum iam effœtæ ętatis viri pugnæ ſe offerunt, in eo prælio duo duces hoſtium ceciderunt.

Cumque interìm Ageſilai aduentus nunciaretur, Thebani receſſerunt, nec bellum diù dilatũ. ſiquidẽ Spartanorũ iuuentus ſenum virtute & gloria incẽſa, teneri non potuit, quin ex continẽti aciem decerneret. Et Epaminũdas dum nõ ducis tãtùm, verùm etiàm fortiſſimi militis officio fungitur, grauitèr vulneratũ. Quo audito, his ex dolore metus, & illis ex gaudio ſtupor inijcitur, atq; ità ex placido conſenſu ex prælio diſcedit. Epaminundas relatus in caſtra ſemianimis, vocem ſpiritumq; collegit: id à circunſtantibus requiſiuit, num cadẽti ſibi ſcutũ haberetur, & apportatũ oſculatus eſt. Iterùm quæſiuit, vtri viciſſent, & dum audiret, Thebanos, benè habere ſe rem dixit. atq; ità velut gratulabũdus patriæ, expirauit.

Spartanorũ ſenũ virtus.

Epaminundæ mors.

Cuius morte etiàm Athenienſium virt' intercidit: ſiquidẽ amiſſo cui æmulari cõſueuerãt, in ſegnitiẽ torporemq; reſoluti ſunt. fuit autẽ incertũ, vir melior an dux eſſet. nam imperium non ſibi, ſed patriæ q̃ſiuit: & pecuniæ adeò parcus fuit, vt ſumptus funeri deeſſent. philoſophiæ doctrina, literarũ ſtudia tãta, vt mirabile videretur. hactenùs Iuſtin⁹.

In hac generatione Dionyſius ex Sicilia pulſis Carthaginenſibus, occupatoq; totius inſulæ imperio, graue ociũ regno periculoſamq; deſidiã ratus, copias in Italiam traiecit. Prima illi militia aduersùs Græcos, q̃ proxima Italici maris littora tenebãt, fuit. Quibus deuictis, finitimos quoſq; aggreditur, omnesque Græci nominis Italiam poſſidẽtes, hoſtes iudicat, quæ gentes non partem, ſed vniuerſam fermè Italiam ea tempeſtate occupauerant. Denique multæ vrbes adhuc poſt tantam vetuſtatem, veſtigia Græci moris oſtentant: propter quos ea pars Italiæ, maior Græcia appellatur. Sed Dionyſium gerentem bellum legati Gallorum, qui ante menſes aliquot Romam incenderãt, ſocietatem amicitiamque petentes adeunt, gentemq; ſuã inter hoſtes eius poſitam eſſe, magnoq; vſui ei futuram, vel in acie bellanti, vel de tergo intentis in prælium hoſtibus affirmant.

Dionyſius Siculus.

Maior Græcia.

Grata legatio Dionyſio fuit, ità pacta ſocietate & auxilijs Gallorum auctus,

bellum velut ex integro reſtaurat. Licet enim illa modò recitari, cùm locus poſtulat, vt de Dionyſio dicamus, etſi tẽporum ratio alia ſit. Sed quos ex Sicilia Carthaginenſes pulſos eiecerit Dionyſius, in genere tãgit Iuſtinus lib. 18. Carthaginenſes, inquit, cùm diù in Sicilia infeliciter dimicâſſent, trãſlato in Sardiniam bello, amiſſa exercitûs maiori parte, victi ſunt: propter quod ducem

Macharus. ſuum Machæum, cuius auſpicijs Siciliæ partem domuerant, cum parte exercitûs exulare iuſſerunt: qui non multò pòſt Carthaginem cepit, punitisq; authoribus exilij ſui & ſociorum, vrbem legib⁹ ſuis reddidit, interfectis decem ſenatoribus. ipſe verò non multò pòſt affectati regni accuſatus, occiſus eſt.

Mago. Machæo ſucceſſit Mago imperator, qui primus omniũ ordinata diſciplina militari, Pœnorum imperium non minùs bellandi arte, quàm virtute firmauit. Decedens hic, duos filios reliquit, Haſdrubalẽ & Hamilcharẽ: his ducibus Sardiniæ bellum illatũ eſt, vbi Haſdrubal vulneratus occubuit, cui frater eius Hamilchar ſucceſſit. Quo tẽpore, vt ait Iuſtinus, legati Darij regis Perſarũ Carthaginem venerunt, afferentes edictũ, quo Pœni humanas hoſtias immolare, & canina carne veſci prohibebantur, petentes ſimul auxilia aduersùs Græciam. Sed Carthagineñ auxilia negabant propter finitima bella aſſidua: cæterùm nè per omnia contumaces viderentur, paruerunt.

Interemptus deindè in bello Sicilienſi Hamilchar, quum ſomnio præmonitus eſſet, nam inter obſidendum videbatur ſibi nunciari, quòd proxima die in vrbe eſſet cœnaturus, ſpe victoriæ exercitum pugnæ comparauit, atque ità in mœnia captiu⁹ eſt perduct⁹. reliquit filios tres, Himilchonem, Hannonem & Giſgonem, tres quoquè Haſdrubal, Hannibalem, Haſdrubalem, & *Sapho. In locũ autem Hamilcharis ſucceſſit dux belli in Sicilia Himilcho, qui cùm nauali terreſtriq; prælio ſecunda bella geſſiſſet, repentè exercitum peſtis abſumpſit. Vndè & reuerſus Carthaginẽ cum paucis, vbi maximus luctus omnium ortus eſt, & ipſe Himilcho dolore animi gladio ſe occídit. deindè Iuſtinus dicit. Dionyſium pulſis Carthaginenſibus imperium, Siciliæ occupâſſe.

Dionyſius verò cùm (vt ſuprà dictum eſt) Italiam infeſtaret, reuocauit eum aduentus Carthaginenſium, qui bellum quod deſeruerant, auctis viribus repetebant, duce Hannone. Erat tunc Carthagini vir potentiſſimus, nomine Suniator, Hannonis inimicus. Quarè odio eius, Græcis literis Dionyſio aduentum exercitûs & ſegnitiem ducis renunciauit. Quæ literæ venerunt ad manus Hannonis, & Suniator proditionis damnatus eſt, facto ſenatuſconſulto, nè quis poſteà Carthaginenſis aut literis Græcis, aut Græco ſermoni ſtuderet, nè aut loqui cum hoſte, aut ſcribere ſinè interprete poſſet. Suniatores ſua erudi-tione perdit.

Nec multò pòſt Dionyſius, quem pauloantè non Sicilia, non Italia capiebat, aſſiduis belli certaminibus victus fractusque, ad poſtremum inſidijs ſuorum interficitur. De hoc Dionyſio Plutarchus in Apophthegmatis ait, accuſantibus eum quibuſdam, quòd hominem improbum in officio conſtituiſſet & adeò moleſtum, reſpondiſſe, velle eum eſſe quem magis quàm ſe oderint. Et de eodem, quòd Corinthiorum legatis munera quæ eis dederat, propter legem patriam non recipientibus, dixerit: Grauiter facitis, inquiens, qui cùm, quod ſolum boni tyranni habent, non tollitis, docetis etiàm beneficium eorum formidandum.

In hac etiàm generatione anno ab vrbe condita trecenteſimo trigeſimo ſexto, ſecundùm Eutropium, Fidenæ à Romanis captæ & deſtructæ exciſęq; ſunt, iam pridèm coniuratione ſeruorum oppreſſa. Poſthumius tribunus militum propter crudelitatem ab exercitu occiſus, Stipendium ex ærario tum primùm militibus datum eſt. Res Romanæ.

Ea tempeſtate Veientani rebellauerunt, obſeſſiq; ſunt à Romanis. In ea obſidióe hybernacula militib⁹ facta ſunt. ea res cùm eſſet noua, indignationem tribunis plebis mouit, querentibus non dari plebi nec per hyemem militiæ requiem. Equites tum primùm equis me-

mereri cœperunt. Cùm autem ciuitas Veiorum potentissima, vt narrat T. Liuius, prope Romã ad viginti milliaria, obsessa esset à Romanis per decẽ annos, & in ea obsidiõe Romani sępissimè malo euentu pugnâssent, tandem M. Furius Camillus dictator creatus, belli finẽ fecit. Nam facta via subterranea vsq; ad arcem ciuitatis, & militibus immissis, dum ciues circa defensionem murorum occupantur, capitur arx ipsa, deindè ciuitas, vndè ditissima prẹda facta est.

F. Camillus.

Furio Camillo ipsi se dediderunt Falisci. Nam cùm in obsidiõe magister ludi Faliscorũ, plurimos ac nobilissimos indè pueros velut ambulãdi gratia eductos, in castra Romanorũ perduxisset, quibus interceptis sinè dubio dedisset se vrbs imperatori, denudatum magistrum, manibus post terga reuinctis, reducendum Faliscos pueris tradidit, virgasq; quibus illum cederẽt. Eam nanq;, inquit Florus, Camillus vir sanctus & sapiens sciebat veram esse victoriã, quæ salua fide et integra dignitate pararetur: qua iustitia animi eorũ sunt capti, quorum mœnia expugnari non poterant. Nam Falisci beneficio magis quàm armis victi, portas Romanis aperuerunt, ac sese iubẽtes ipsi Romano principi dediderũt. Valerius maximus in capite de iustitia libro sexto, censuisse senatũ ait, cognita magistri ludi perfidia, vt pueri vinctum magistrum virgis cędentes, in patriam remitterentur. Peperit hoc facinus ętternum Furio nomen, ac celebrem memoriam.

Captis autem Veientanis, inuẽta est in ciuitate statua Iunonis Monetę, quã cùm Furius transferri iuberet Romam, vnus ex militibus per iocum interrogauit simulacrum, an vellet ire Romam. Respondisse fertur, volo. sic Plutarchus & Valerius Maximus. Probior mihi Liuij sententia videtur, qui ait esse cõclamatum ab assistentibus, annuisse.

Camilli exilium.

Posteaquàm in vrbem redijt Camillus, commota est ei inuidia, quasi non rectè diuisisset prędã. vocatus est igitur ad iudicium plebis à L. Apuleio tribuno plebis, & tanquàm peculator, duris sentẽtijs damnatus est. eo quoquè tempore filium amiserat. T. Liuius dicit, quòd de condemnatione certus, sponte in Ardeam ciuitatem abijt in exilium, & absens condemnatus est in quindecim millibus ęris. Tantum enim ęrario deesse aiebant tribuni.

ANNO deindè ab vrbe condita 364. Galli Senones in Italiam venerunt. His autem Gallis causa in Italiam veniendi (vt refert Iustinus) sedesque nouas quærendi, intestina discordia & assiduæ domi dissensiones fuêre, quarũ tędio cùm in Italiam venissent, sedibus Tuscos expulerunt, & Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridẽtum, Vincentiam condiderunt. Tusci quoquè, duce Rhęto, auitis sedibus amissis, alpes occupauêre, & nomine ducis gentem Rhętiorum condiderunt. Verùm T. Liuius vocat eos Gallos Allobroges, sed Gotfredus Viterbiẽ. ità refert; Anno ab vrbe condita 364, Sueui & Senones Galli, id est, Burgundiones, Allobroges, sub duce Brenno Italiam intrant. & subiungit versus:

Gallorũ Senonũ & Sueuorũ ingressus in Italiã.

Incoluit centum primæua Suëuia pagos,
Non vrbes, non castra colẽs, sed rura vel agros.
Metropolim fingit populus cognomine Cimbrũ,
Quam nec constringũt muris, nec aggere cingũt.
Mille viros pagus dabat vnus & arma virorũ.
Cùm super has gentes exercitus ibat eorum,
Brennus ipsorum dux extat & Allobrogorum.
Sed Bisuntinis fuerat tunc rex Siguinus,
Cuius erat Sana fluuius, Rhodanusq; marinus.
Insignis fuit vrbs quondàm, velut altera Troia.
Nomen Auenza fuit, quæ per amœna ruit.
Illa superborum viguit feritate virorum,
Marte Suëuorum perịt primatus eorum.
Vxor erat Brenni, Siguini filia regis,
Cuius ab auxilịs dux Gallica regna subegit.
Sequana cum Ligeri Brennica signa vehit.
Fecit apud Gallos Senonẽsem Brennus & vrbẽ,
Qua resĭdens, hostes per eam bellando perurget.
Cuius & auxilịs tulerat Britannica regna.
Cùm loquiẽ Senones, hoc Sana parit tibi nomen:
Indeq; sunt Senones, qui quondàm mœnia Romæ
Vicerunt, quorum Brennus erat dominus.

Et post pauca:

Nunc super arma creat Brẽnus dux ille Veronã,
Quam contra Romam voluit gestare coronam.
Brixia fundatur, Ticina Papia paratur,
Et Mediolanum Brenno satagente nouatur.
Has vrbes primi domini habuere Suëui.
Sub quibus Allobroges fuerãt Senonesq; coacui.

Florus ità hiſtoriam narrat: Galli Senones gens natura ferox, moribus incõdita, ad hoc ipſa corporum mole perindè ac armis ingentibus, adeò omni genere terribilis fuit, vt planè nata ad hominum interitum, vrbiumque ſtragem videretur. Hi quondàm ingenti agmine profecti, cùm iam media vaſtâſſent, poſitis inter Alpes & Padum ſedibus, ne his quidem contenti, per Italiam vagabantur. Tum Cluſium oppidum obſidebãt, pro ſocijs ac fœderatis populus Ro. interuenit. miſſi ex more legati. ſed quod ius apud barbaros? ferociùs agunt, mouent exindè certamen.

Conuerſis igitur à Cluſio, Romamq; venientibus, ad Alliam flumen cum exercitu Fabius conſul occurrit. nõ Cremerę fœdior clades. fuſo exercitu, iam mœnibus vrbis appropinquabant. Erãt nulla preſidia: tum igitur aut nũquàm aliâs apparuit Romanorum virtus. iam pridèm maiores natu ampliſſimis vſi honoribus, in forum coëunt: ibi deuouente pontifice, dijs ſe mánibus conſecrant. ſtatimque in ſuas quiſque ędes ingreſſi, ſicut in trabeis erant & ampliſſimo cultu, in curulibus ſellis ſeſe poſuerunt, vt cùm veniſſet hoſtis, in ſua dignitate morerentur. Pontifices & flamines quicquid religioſum in templis erat, partìm in dolijs defoſſum terra recondunt, partim impoſitum plauſtris, ſecum auferunt. virgines ſimul ex ſacerdotio Veſtę nudo pede fugientia ſacra comitantur.

L. Albinus. eas tum excepiſſe vnus è plebe fugientes fertur L. Albinus, qui depoſita vxore & filijs, virgines in plauſtrum recepit. Iuuentus verò, quam ſatis conſtat vix mille hominum fuiſſe, duce Manlio arcem Capitolij inſedit, obteſtata ipſum quaſi preſentem Iouem, vt quemadmodùm ipſi ad defendendum templum eius cõcurriſſent, ità ille virtutem eorum numine ſuo tueretur.

Aderãt in erim Galli, apertamq; vrbẽ cernẽtes, primò trepidârũt, quaſi ſubeſſet dolus. mox vbi ſolitudinẽ vidẽt, clamore & impetu inuadunt, patentes paſſim domos adeunt, vbi ſedentes in curulibus ſellis prętextatos ſenes velut deos geniosque primùm venerati. Erat autem senex nomine M. Papyrius, qui, cùm ei Gallus quidam tractaret barbã, indignatus, baculo eum percuſſit, propter quem Galli commoti, primò Papyrium, deindè alios ſenatores occiderũt, faces tectis injiciũt, & totam vrbẽ igne & ferro vaſtant, ſex menſibus circa mõtem contendunt. Cùm verò diù Capitolium obſediſſent, nocte percepta quadam via, qua aſcendi potuit in Capitoliũ, quanuis cum magna difficultate, inceperunt ſilentèr aſcẽdere vnus poſt alium. latuit hoc vigiles, ſed clamore anſeris Manlius Torquatus excitatus eſt. occurrit aſcendentibus, & deiecit ac interfecit plurimos, Capitoliũque tum ſeruauit, & vt ſpem hoſtibus demeret, quanquàm in ſumma fame, tamen ad ſpem fidutiæ panes ab arce iaculatus eſt. Capitolij defenſores.

Quodam etiàm die per medias hoſtium cuſtodias Fabium pontificem ab arce demiſit, qui ſolenne ſacrum in Quirinali monte conficeret. Nouiſſimè cùm iam obſidione etiàm barbari fatigarentur, mille libras auri pro diſceſſu paciſcũtur, nõ quòd apud Gallos parui nominis Roma eſſet, ſed quia illam ſic deſtruxerant. quòd ampliùs tunc nõ valeret, vt dicit Oroſius.

Inter has neceſſitates F. Camillus dictator abſens creatus, inter pendendum aurum & cùm ad iniqua pondera addito gladio Galli victos increparent, cum exercitu venit, & eos ſubitò à tergo aggreſſus, adeò cecidit, vt omnia incendiorum veſtigia Gallici ſanguinis inundatione deleret. Eosque inſecutus, non ſolùm aurum abſtulit, ſed & omnia militaria ſigna quæ ceperant, recuperauit.

Deliberabant tum Romani ad Veios migrandum eſſe propter incenſam ac dirutam vrbem, quod conſilium Camillo authore diſcuſſum eſt. mouit plurimos vocis quoquè omen ex centurione auditę, qui cùm in forum veniſſet, manipularijs ſuis dixit: Sta miles, hic optimè manebimus.

Per hęc tempora fuerat res Romana apud Trib. militum, penès quem magiſtratum eadem quæ apud conſules poteſtas erat. verùm hęc dignitas non diù perſeuerauit. nam poſt aliquantulum nullos placuerat fieri, & quadrienniũ in

in vrbe ità fluxerat. resumpserunt tamen tribuni militares cõsulari dignitate iterùm potestatem, & triennium perseuerauêre.

Tum rursus consules creati. dein L. Genutio, Q. Seruilio coss. pestilentia ciuitas laborauit, eam insignè fecit mors F. Camilli, cui honor post Romulum secundus delatus est, tanquàm secundo conditori. M. Manlius, qui Capitolium à Gallis defenderat, cùm obstrictos ære alieno liberaret, crimine affectati regni condemnatus, de saxo deiectus est. In cuius notam Senatuscons. factum est, nè cui de Manlia gente Capitolino cognomen esset.

M. Manlius.

Seditione facta, vt Florus scribit, vt plebeij etiàm magistratus crearentur, Gn. Licinius & L. Sextius Tri. plebis legem promulgârunt, vt consules etiàm ex plebe fierent qui ex patribus creabãtur: eam legem, cum magna contentione repugnãtibus patribus, obtinuerũt, & primus omnium ex plebe consul L. Sextius creatus est. Alia lex lata est, nè cui plus quingentis agri iugeribus liceret possidere.

Mors Artaxerxis.

Ad Artaxerxem Persarum regem redeo. huic ex pellicibus 115. filij fuêre, tres tantùm iusto matrimonio susceptj, Darius, Ariarates, & Ochus. Ex his Dariũ contra morem Persarum, apud quos rex non nisi morte mutatur, per indulgentiam pater viuus fecit regem. Sed Darius pro remuneratione scelus patricidij in patrem cogitauit, & ad societatem facinoris 50. fratres incitauit. Causa verò parricidij, sceleratior parricidio fuit. nã rex Artaxerxes Astasiam Cyri fratris sui pellicem in matrimonium susceperat. hanc partem cedere sibi, sicuti regnum, Darius postulat. quod quidẽ Artaxerxes primò promisit, deindè pœnitẽtia ductꝰ, vt honestè negaret quod temerè promiserat, Solis eam sacerdotio præfecit, quo perpetua illi ab omnibus viris pudicitia imperabatur. Hinc exacerbatus iuuenis, coniurat contra patrem: sed deprehensus, cum socijs delectus est, coniugesq; omnes cum liberis interfectę sunt. Post hęc Artaxerxes morbo ex dolore cõtracto decessit, rex quàm pater felicior: hęreditas regni Ocho filio traditur.

In hac generatione Orestes 13. Macedonum rex, 15. regni Darij anno regnare cœpit, regnauit annis 3. post quem regnauit 14. nomine Archelaus annis 4.

Viri disciplinis præstantes.

Isocrates Athenieñ philosophꝰ, vitæ & orationis ęqua integritate, discessit ferè centenarius. Xenophon philosophus Athenieñ, imperatorię quoquè artis nõ expers. fuêre & alij plerique Xenophontes. Archytas Tarentinus philosophus Pythagoricus, Tarentinorum rempub. diù rexit. Plato Philosophus clarissimus omnium, qui paternũ genus à Codro rege, maternum verò à Solone philosopho duxit. Obijt autem discumbẽs in nuptijs, anno ętatis suæ 81. Antisthenes Athenieñ philosophus & orator. Aristippus philosophus Cyreneus, à quo Cyrenaicorum secta. Epicurus Athenieñ philosophus, qui primus de grammatica obseruatiões dedit. Speusippus, Platonis ex sorore nepos.

GENERATIO LVI.

ANNO à mũdi exordio 4835. aliâs *8. ab vrbe verò cõdita 388. olympiade centesimaquarta, anno primo Ochi Artaxerxis regis Persarum, in Asor Eliachim filio, per lineam CHRISTI incepit 56. generatio. vixit autem Asor annis 36.

Asor.

Eodem anno post mortem Artaxerxis seu Assueri regis Persarum, Ochus filius quẽ Artaxerxi Hester peperit, cognominatus Artaxerxes, in regno successit, & regnauit apud Persas annis 26. qui timens coniurationem regiam cognatorum, cęde & strage principum replet regnum, nulla non sanguinis, non sexũs, nõ ętatis misericordia permotus, scilicet nè innocentior fratribus parricidis haberetur, atque ità veluti purificato regno, bellum Armenijs infert, secundùm Iustinum.

Sed & Ioannes his quasi diebus, Iudę pontificis filius, defuncto patre, pontificium munus obiuit. erat autem frater Ioannis Iesus, qui ad pontificatum adspirabat, & propterea Vagosi, qui præfectus erat à rege vniuersis regiõibus trãs flumẽ, familiaritatem sibi comparauit, qua confidentia Iesus altercatus in templo aduersùs Ioannem, adeò incitauit fratrem, vt frater eum occideret. Vndè

Vago-

Vagoſus indignatus, aſcendit in Hieruſalem, cumque prohiberet eum Ioannes ab ingreſſu templi, reſpondit: Mundior ego ſum cadauere quo templum pphanâſti. itaq; impoſuit ille iterùm miniſtris templi tributa & annonas anni 7. à quibus per interuentum Eſdrę abſoluti fuerant.

Artaxerxes poſteà Sidonem ſubuertit, Aegyptum ſuo ſubiecit imperio, rege eorum Nectanabo in Aethiopiam pulſo, in quo Aegyptiorum regnũ deſtructum eſt, Syriamque cunctam deuaſtauit, & Apodaſmo Iudęorum vrbe capta, accolas omnes in Hyrcaniam tranſtulit, iuxta mare Caſpium locatos. Hic tãdèm ſorore occiſa, ſocru viua defoſſa, & poſt multa facinora diuinam non euaſit vltionem, quia à ſuis obtruncatus eſt.

Anno verò 5. Artaxerxis Ochi, Philippꝰ filius Amyntæ, pater Alexandri Magni, Macedonibus regnare cœpit, regnauit autẽ annis 26. de quo Iuſtinus li. 6. circa finem: Philippus, inquit, obſes triennio Thebis habitus, Epaminundæ & Pelopidarum virtutibus eruditus, regnum Macedoniæ, Græcię & Aſiæ ceruicibus velutì iugũ impoſuit. Verùm cùm attigimus Macedonum hiſtoriam, repetenda hęc eſt altiùs. Itaque Macedonia antè à nomine Emathionis regis, Emathia cognominata eſt. huius ſicuti incrementa modica, ità termini perangusti fuêre. populus, Pelaſgi: & regio, Bœotia dicebatur. in regione Pęoniæ, quæ nunc portio eſt Macedoniæ, regnâſſe fertur Telegonus pater Aſtriopei, cuius Troiano bello inter clariſſimos vindices vrbis nomen accepimus. Ex alio latere in Europa Aeropus nomine regnũ tenuit, ſed & Cranaus cum magna multitudine Græcorum ſedes in Macedonia oraculo iuſſus eſt quærere. Cùm in Emathiam veniſſet, vrbem Edyſſam, nõ ſentiẽtibus oppidanis propter nebulas, gregem caprarum imbrem fugientium ſecutus, occupauit, ibique regni ſedem conſtituit, & à capris Edyſſam Aegęam vocauit. Pulſo deindè Midamane quoquè, portionem Macedoniæ tenuit, aliisquè regibus pulſis, in locum omnium ſucceſſit, primusque adunatis gentibus nationum, vnum populum Macedoniæ fecit.

Res Macedonum.

Aegæa.

Poſt hunc Perdiccas regnauit, cui ſucceſſit Argęus filius. Argęus ſucceſſorem filium Philippum reliquit, qui immatura morte raptus, Aeropum puerum reliquit hęredem. ſed Macedonibus aſſidua certamina cum Thracibus & Illyrijs fuêre. Igitur Illyrij infantiam regis contemnentes, bello Macedonas aggrediuntur, qui pręlio fuſi, rege ſuo in cunis prolato, & ante pugnæ aciem poſito, acriùs certamen repetunt, conſertoque pręlio magna cędę Illyricos fudêre, oſtenderuntque hoſtibus ſuis priore bello regem Macedoniæ, nõ virtutem defuiſſe. Huic Amyntas ſuccedit, quo tempore Darius rex Perſarum Scythica fuga ſubmotus, mittit cũ parte copiarum Megabyſum ad ſubigendam Thraciam, cęteraq; eius tractûs regna.

Aeropus puer.

Qui breui momento executo regis imperio, legatis ad Amyntã regem miſſis, obſides in pignus futuræ pacis ſibi dari poſtulauit. ſed legati benignè excepti, ebrietate preſſi, rogant Amyntam, vt ad conuiuium vocet vxorem, filios atque filias: id enim apud Perſas haberi fœdus hoſpitij. Quibus, vt venerunt illæ, petulantiùs eas contrectantibus, filius Amyntæ Alexander rogat patrem abire, pollicitus ſe hoſpitum temperaturum iocos. Quo digreſſo, mulieres quoquè paulò è conuiuio euocat cultiùs ornaturus, in quarum locum matronali exornatos habitu iuuenes ſupponit, eosque petulantiam legatorum ferro quod veſte gerebant, compeſcere iubet.

Atque ità interfectis omnibus, ignarus rei Megabyſus, cùm legati non redirẽt, mittit eò cum exercitûs parte Bubarem, vt cum fœda gente bellaret. Sed Bubaris ante bellum amore filię Amyntæ captus, omiſſo bello, nuptias facit. Deindè Amyntas rex decedit, cuiꝰ filio & ſucceſſori Alexandro cognatio Bubaris non Darij tantùm temporibus pacem pręſtitit, verùm etiàm Xerxem conciliauit adeò, vt cùm Græciam occupâſſet, Olympum Aemumque montes, & totius regionis eum imperio donauerit.

Per

Amyntas. Per ordinem deindè ſucceſſionis regnum Macedonię ad Amyntam Menelai fratris filium peruenit. hic quoquè inſignis fuit, qui ex Eurydice tres filios ſuſtulit, Alexandrum, Perdiccã, & Philippum Alexãdri Magni patrem, & filiam Euryonẽ: ex Cygęa autẽ Menelaũ, Arideum & Archelaum. Inſidijs autem Eurydices vxoris, quæ nuptias generi pacta, occidendum virum, regnumque adultero tradendum ſuſceperat, occupatus fuiſſet, ni filia pellicatum matris & ſceleris conſilia prodidiſſet. Tandèm Amyntas deceſſit, regno ex filijs maximo Alexandro tradito.

Alexander. Igitur Alexander inter prima initia regni, bellum ab Illyrijs pacta mercede & Philippo fratre dato obſide, redemit. Interiecto quoquè tempore per eundẽ obſidem cum Thebanis gratiã pacis reconciliat, quæ res Philippo maxima incrementa egregiæ indolis tulit. Siquidẽ triẽnio Thebis obſes habitus, prima pu-

habuit ſeu hauſit. eritiæ rudimẽta in domo Epaminũdę. Dein Alexander inſidijs matris Eurydices occubuit, pari fraude Perdicca. Itaque Philippus diù non ſe regem, ſed tutorem pupilli egit. tandèm regno prę-fectus eſt.

Philippi geſta. Principio regni bella, veluti conſpiratione quadam ad opprimendam Macedoniam, multarum gẽtium vno tempore confluebant. At quoniam omnibus par eſſe non poterat, alia interpoſita pactione componit, alia redimit, facilimis aggreſſis, vt militum trepidos animos firmaret, & contemptum ſibi hoſtium demeret. Primum illi cum Athenięn certamen fuit, quibus per inſidias victis, cùm interficere poſſet, omnes incolumes ſinè precio dimiſit. Poſt hos bello in Illyrios translato, multa hoſtium millia cędit, vrbẽ Lariſſęam capit, hinc Theſſalos non prędæ cupiditate, ſed quòd exercitui ſuo robur Theſſalorum equitum adiungere geſtiebat, improuiſos expugnat, vnumque corpus equitũ pedeſtriumque fecit.

Quibus rebus felicitèr actis, Olympiada Neoptolemi regis Moloſſorum filiam vxorem ducit, conciliante nuptias altore virginis Arisba rege Moloſſorum, qui ſororẽ Olympiadis Troadam in matrimoniũ habebat, quę cauſa illi exitij malorumq; omniũ fuit. nam cùm regni incrementa affinitate Philippi acquiſiturũ ſe ſperat, proprio regno ab eodem priuatus, in exilio conſenuit.

His itaque geſtis, Philippus cùm Methonam vrbem expugnat, iactu ſagittæ dextrum oculum amittit. nihilominùs pacem deprecantibus dedit, mitisq; etiàm aduersùs victos fuit. Philippus rex veluti è ſpecula quadam libertati omnium inſidiatus, dum contentiones ciuitatum alit: auxilium inferioribus ferendo, victos paritèr & victores ſubire ſeruitutem coëgit. Cauſa & origo huius mali Thebani fuerunt, qui cùm rerum potirentur, victos armis Lacedęmonios & Phocenſes, quaſi parua ſupplicia luiſſent, apud commune Gręciæ concilium accuſauerunt. Lacedęmonijs crimini datum, quòd arcem Thebanam inducarum tempore occupâſſent: Phocenſibus, quòd Bœotiã depopulati eſſent, quaſi poſt arma & bella locum legibus reliquiſſent. cùm iudicium arbitrorum datur, tanta pecunia damnantur, quanta exolui non poſſet. Philippus altero oculo priuatur.

Igitur Phocenſes cùm agris, liberis, coniugibusque priuarentur, deſperatis rebus, Philomene duce, templum ipſum Apollinis occupauêre, indè auro & pecunia diuites, conducto milite bellum Thebanis intulerunt: factumque Phocenſium etſi omnes execrarentur, plus tamẽ inuidię Thebanis, à quibus ad hãc neceſſitatem compulſi fuerant, quàm ipſis intulit. Itaque auxilia his ab Athenięn & Lacedęmonijs miſſa. prima igitur congreſſione Philomenes Thebanos caſtris exuit, ſequẽti prędio primus cecidit, in huius locum dux Oenomaus creatur, aduersùs quem Thebani Theſſaliique Philippum Macedoniæ regem ducem eligunt. Phocenſium ſacrilegiũ.

Igitur Philippus quaſi ſacrilegij, non Thebanorum, vltor eſſet, omnes milites coronas laureas ſumere iubet, atque ità veluti deo duce in prędium pergit. Phocenſes inſignibus dei conſpectis, conſcientia delictorũ territi, abiectis armis, fugã capeſſunt, pœnasq; violatæ religionis ſanguine & cędibus pendunt. Incredibile, quantam ea res Philippo apud

omnes

omnes nationes gloriam pepererit.itaq; dijs proximus habetur, per quem deorũ maiestas vindicata sit. Sed nec Philippus melioris fidei aduersùs socios fuit,quippe velutì timens nè ab hostibus sacrilegij scelere vinceretur,ciuitates quarum paulò antè dux fuerat, hostilitèr occupatas diripuit, coniugesque liberosque omnium sub corona vendidit,non deorum templis, non ædibus sacris pepercit.

Indè velutì rebus egregiè gestis,in Cappadociam traijcit,vbi bello paripfidia gesto,captisque per dolum & occisis finitimis regibus, vniuersam prouinciam imperio Macedoniæ adiungit. Deindè ad abolendam inuidiæ famam, per regna mittit & opulentissimas ciuitates,& phana ac templa, qui opinionẽ sererent,regem Philippum magnam pecuniam erogare ad muros per ciuitates & phana ac templa facienda: qui huic rumori credebant, cùm in Macedoniã venissent, varijs dilationibus frustrati, vim regiæ maiestatis timentes abeunt.

Olynthiacũ bellum.

Post hęc Olynthios aggreditur, & ciuitatem nobilem excidit: fratres duos ex nouerca genitos, quos illi hospitio susceperant,supplicio tradit, prędaque ingenti paritèr & parricidio fruitur.Indè nè quod ius vel fas inuiolatum prætermitteret,piraticam quoquè exercere instituit.Contigit etiàm, quòd duo reges Thraciæ fratres, eum disceptationũ suarum iudicem eligerent:sed Philippus ad iudicium velutì ad bellum inopinantibus fratribus instructo exercitu venit, regno vtrunque non iudicis more, sed fraude latronis spoliauit.

Dum hęc aguntur,legati Athenieñ petentes pacem,ad eum veniunt,quibus auditis,& ipse legatos Athenas cum pacis conditionibus misit,ibique pax facta est:ex cęteris quoquè ciuitatibus Græciæ belli metu legationes venêre. Crudescente ira Gręcorum, Thessali Bœotijque orant Philippũ,vt aduersùs Phocenses ducem se exhibeat,oblítos cladiũ suarum:Contrà Phocensium legati,adhibitis Lacedęmonijs & Athenieñ, bellum deprecabantur,cuius ab eo tèr iam dilationem emerant. Fœdum prorsùs auditu,gręcos orbis terrarum vindices, discordia eousquè redactos, vt in alterius ope spem suam posuisse videantur.

Philippus inter hęc secretò auditis vtrisque legationibus, his veniam belli pollicetur, iureiurãdo adactis nè cuiquam prodant illud:illis contrà,venturum se,auxiliumque laturum: vtrosque vetat parare bellum aut metuere. sic variato responso,securis omnibus, Thermopylarum angustias occupat. Tunc primùm Phocenses se captos fraude Philippi animaduertentes, trepidi ad arma cõfugiunt:sed neque spatiũ erat instruendi belli, nec tempus ad contrahendũ auxilia,& Philippus excidium minabatur,ni fieret deditio. Victi igitur necessitate,pacta salute,se dedunt.Cęduntur nihilominùs passim,rapiunturque. Philippi scelera.

Vnum tantùm miseris solatium fuit, quòd cùm Philippus portione prędæ socios fraudâsset, nihil rerum suarum apud inimicos viderunt. Et sic quęque loca ad libidinem suam transfert: miseranda vbiquè facies & excidio similis erat.alios enim in finibus ipsis hostibus opponit,alios in extremis regni terminis statuit,quosdam bello captos in supplementis vrbium diuidit, atque ità ex multis gentibus & nationibus vnum regnum populumq; constituit. Compositis itaque rebus Macedoniæ, Dardanos cęterosque finitimos fraude captos expugnat.sed nec à proximis manus abstinuit. Siquidem Arisban regem Epiri affinem pellere regno statuit, atq; Alexãdrum priuignum eius, vxoris Olympiadis fratrem, puerũ honestæ pulchritudinis,in Macedoniã nomine sororis accersit, omnique studio solicitato in spem regni,simulato amore in stupri cõsuetudinem perpulit,maiora in eo obsequia habiturus sinè conscientiæ pudore,& sinè regni beneficio.

Igitur cùm ad 20.annos peruenisset, ereptum Arisbæ regnum puero tradit, scelestus in vtroque: nam nec in eo ius cognationis seruauit,cui ademit regnũ: & eum cui dedit, impudicum fecit antè quàm regem. Deindè toti Gręciæ bellum inferre statuit, ad quod percommodum ratus, si Byzãtium nobilem & maritimam vrbem in potestatem redegisset, eandem claudentem sibi portas obsi-

obsidione cinxit. Hęc nanq; vrbs condita primùm à Pausania rege Spartanorũ fuit. itaque longa obsidione exhaustus pirata, captis 170. nauibus mercium, inopiam paululùm recreauit. Erat eo tẽpore rex Scytharum Macheas, qui cùm bello Istrianorum premeretur, auxilium à Philippo petit, in successionem eum regni Scytharũ adoptaturus, cùm interìm rex Istrianorum decedẽs, & metu belli, & auxiliorum necessitate Scythas soluit. Itaque Macedonibus renunciat, neque auxilium eius petîsse, neque adoptionem mandâsse. His auditis, Philippus per legatos petit sumptus ad apparatum belli factos. Sed Macheas respondit, nullas sibi opes esse, quibus tantum regẽ expleat. quibus derisus Philippus, soluta obsidiõe Byzantina, Scythica bella aggreditur. vẽtum est ad pugnam, & cùm virtute & animo pręstarent Scythæ, astutia Philippi vincuntur. viginti millia puerorum & fœminarum capta, pecoris magna vis, auri argentiq; nihil. ea primùm fides inopię Scythicæ fuit. Viginti millia nobilium equarum ad genus faciendum in Macedoniam missa.

Scythæ à Philippo vincuntur.

Sed reuertenti Philippo Triballi occurrunt, negant transitum, ni portionẽ accipiant prędæ. hinc iurgium, & mox prælium, in quo ità in femore vulneratus est Philippus, vt occisum putarent, sed conualuit. Eo conualescente, diù dissimulatum bellum Athenięn infert, quorum causa Thebani se iunxerunt: prouocant Græcas ciuitates, quasi cõtra communem hostem. Prælio commisso, Athenienses vincuntur, fortitèr occumbentes. hic dies vniuersæ Græciæ & gloriam dominationis & libertatem finiuit.

Victoria Philippi cõtra Athenienses.

Compositis rebus Gręcię, Philippus omniũ ciuitatum legatos ad formandũ rerum statum euocari Corinthũ iubet. Ibì pacis leges vniuersæ Gręciæ statuit, consilium velutì senatum ex omnibus vnũ elegit. soli Lacedęmonij et legem ac regem contempserunt, seruitutem, non pacem rati. auxilia à singulis ciuitatibus describi iubet, summa auxiliorũ 20000. peditum fuêre, equitum 15. millia.

Ocho Artaxerxe defuncto, vt suprà dictum est, Arsanius filius eius successit in regno, regnauit annis 4. Anno primo Arsanij regis, Iaddus in demortui Ioannis pontificis & patris locum successit, vir bonus & pacis amator, qui cùm mores labefactatos cõponere voluisset, multos & maximè Manassen fratrem inuenit aduersarios. Nam Arsanius rex præfecerat regionibus trans flumen Sanaballam de genere Cuthæorũ, ex quibus Samaritæ descenderunt. vndè quia Manasses contra fratrem Iaddum ad põtificatum adspirauit, Isachã filiam Sanaballę duxit vxorem. Cumq; ministraret in sacerdotio, indignati sunt Hierosolymitæ, iubebantq; eum recedere ab vxore, aut non introire sanctuarium.

Arsanis rex Persarum.

Itaq; Manasses trãstulit se cum vxore ad socerum suum, qui pollicitus est quòd ædificaret ei templum instàr Hierosolymorum super montem Garizin, sed hoc cum licentia regis faciendũ erat Darij, scilicet q Arsanio patri in regno successit. Interìm autem condidit ei Abigsam, qui est mediterraneus vicus Syriorum & insignis, dedit eiimpensas ad victum, illuc se Manassescum multis sacerdotibus atq; vxoribus eorũ trãstulit, & sacerdotiũ scindere studuit, prout dicetur.

Iaddus Iudæorũ pontifex.

Mortuo Arsanio rege, successit Darius filius eius vltimus, regnauit annis 6. hic bella cum Alexandro gessit, vt dicetur. Philippꝰ rex, cùm auxilia è Græcia belli gerendi causa coëunt, in Asiam Persarum iuris mittit Parmenionem, Amyntam, & Attalũ, cuius sororẽ nupèr, expulsa Alexãdri matre propter stupri suspicionem, in vxorem acceperat.

ANNO à mundi exordio 4845. qui fuit decimus regni Artaxerxis Ochi, circiter olympiadem 107. ab vrbe condita 398. Alexander Philippi regis Macedonum & Olympiadis vxoris eius filius nascitur. vulgata tamen historia habet, à Nectanabo iam extra regnum pulso, generatum.

Nectanabus rex Aegypti inter sapientes excelluisse memoratur, qui regno pulsus ab Artaxerxe Ocho, in Aethiopiam peruenit. de hoc fertur, quòd cùm bellum sibi instaret, nõ exercitũ vel machinamẽta mouebat, sed ingressus aulã,

& in eius secretiorem partem accepta pelui, impleuit eam fonte lympidissimo, & ex cera componebat nauigij similitudinem, effigiesq; hominum ibi collocabat, quæ omnia moueri ac viuere videbantur: adhibebat & virgulam ex ligno hebeni, & vocabat precibus deos superos inferosque. Sic laborabat pelui naviculam submergi, ex quo fiebat, vt simul cum submersione illius ceræ, etiàm omnes hostes, si qui adessent, pelago mergerentur.

Quodam autem tempore nũciatum est ei, multas gentes aduersùs eum vna conspiratione cõsurrexisse, Indos, Arabes, Phœnices, Parthos Orientis barbariem: quo audito, ipse plausum dat manibus: confugiensque ad consuetas artes, intellexit se ab hostibus vincendum, capiendumque, nisi fugę consuleret: moxque raso capite & barba, collectisq; omnibus quæ preciosa erant, appulsus est in Macedoniam. Illic ergò amictus veste linea, astrologum se professus est. adeoque celebris fama eius facta est, vt nec Olympiadem reginam lateret: enimuerò Philippus tunc bello fortè aberat: regina autem cœpit peritiam eius consulere, & ille amore ipsius captus est.

Cumq; acriùs vultum reginæ intueretur, quærit illa, cur me inspicis? Cui ille, Recordor oraculi quod apud Aegyptum à dijs accepi. & statim promit tabulas auro & ebore variatas, vbi visebantur Iupiter in hyacintho, Sol in crystallo, Luna in adamante, Mars in hæmatite, Mercurius in smaragdo, Venus in sapphiro, Saturnus in ophite. Tunc regina admirans stellarum varietatem, & propiùs sistens, ô, inquit, intuere quæso meam & Philippi congruentiam. Nam multi credunt, quòd mihi alteram superinducturus sit. qui explorata constellatione, ait: Vera fama est, sed opitulabor, nè quid diuortio formides. Nam fatale tibi est ex adspectu, misceri te deo, progenituramque filium vltorem omnium, si qua Philippus in te audebit. Tum illa: Cui, inquit, deo? at ille, Hammoni deo Libyæ. ergò para te vt reginam decet, videbis somnium, & in somnio nuptias cum deo futuras. Magicis itaque artibus fecit illam somniare quòd misceretur deo Hammoni, & quòd de illo grauida fieret. Quod cùm Nectanabo reuelâsset, dixit ille venturum ad eam Hammonem in specie draconis. fecit ergò arte de nocte draconem apparére reginæ, ad quem dum inspiceret, Nectanabus coniungitur, & eam cognouit. Vndè conceptus Alexãder est. fecit quoquè per somnium illud apparére Philippo, vxorẽ suam Olympiadem deo misceri.

Philippus reuersus, grauidam reginã inuenit. cœpit primò credere, deindè dubitans, eam duritèr increpat. quod sentiens Nectanabus, arte diabolica egit, vt in solenni conuiuio, vbi aderant Philippus & Olympias, apparéret draco: & cùm omnes expauescerent, extendit Olympias manus, vt edocta erat, ad draconem, qui mansuescẽs, caput in sinum eius reclinabat, eiq; osculum dedit, et in aquilam conuersus, è medio euolauit. Tũc Philippus ludificatus, asseruit eam concepisse ex deo.

Demùm parturiente Olympiade, assistebat Nectanabus, astrorum cursus & motus prospectans. tãdèm nato Alexandro, motus terræ sequitur, & tonitruum crepor, & fulgorum coruscatio. Et vt refert Iustinus, ea die duæ aquilæ tota die super culmen domûs sederunt, omen duplicis imperij, Europę & Asię, præferentes. Vocauit autem Philippus natum, Alexandrum. *Alexandri parentes.*

Alexander autem factus annorum 12. patri comes fiebat exercitûs, & arma videre cupiebat: equis insiliens, cuncta vt prudentissimus miles agebat.

Eodem ferè tempore Philippus Delphos misit, consulens de successore, responsumq; accepit: Is demùm tuo imperio omniq; orbe potietur, quem cunq; Bucephalus sessorem pateretur. erat autem Bucephalus, equus forma spectabilis. homines comedebat vt belua. hũc diù asseruari iussit Philippus sub claustris præferratis. mansit ità indomitus, vt nemo ausus fuerit ne tangere quidem. quare factum est, vt Philippus eum abijcere mandâsset.

Alexander verò cùm fortè adesset, vt refert Plutarchus, obloquitur, & impe-

imperitiam mollitiemq; mãgonum criminatur. quod verbum Philippus ęgrè tulit, quòd prudentiores increparet. Tunc ille, hunc me commodiùs quàm cæteri pertractaturum affirmo. at Philippus: Si id non feceris, quam pro hac insolẽtia pœnam lues? ego, inquit, equi precium soluam. sublato risu, Alexãder festinabũdus correptum habenis equũ contra solem conuersum statuit. animaduerterat enim ad vmbram conturbari. indè ipso mollitèr circũducto, blãdè iuba attrectata, reiecta sensim chlamyde, equum securus ascendit, laxat habenas, vrget calcibus, fit ingens clamor, pater verò præ gaudio illachrymâsse traditur, descendentisq; caput exosculatus, dixisse: Aliud tibi par iam regnum quęre, non enim te iam Macedonia capit.

Bucephalus equus.

Dum Philippus fortè absens est, non solito affectu quo solit' fuerat, Olympiadem diligens, protinùs Olympias Nectanabum repetit, eum cõsulit. Qui dum assidenti sibi Alexandro ex arte illa loqueretur, petijt Alexander vt artem illam eum doceret: cumq; iam in illa arte profecisset Alexander non modicùm, nocte quadam ad præcipitium fossæ veniens voraginosæ, ibi Nectanabum præcipitem artis experiendæ causa fecit. Cumque ille ictu ceruicis lœtalitèr affligeretur, conquereturque, cur tam impiè ageret, respondit Alexander: Conquerendum tibi de arte est, quippe qui nescias quæ tibi impendeant humi, cæli secreta rimari satagas. Ad hæc magus: Nulla mortalium contra fatum fuga est: olim per hanc scientiam noui me à filio interfectum iri. Tunc Alexander: Num ego filius tuus sum? At ille confessus est Aegypti fugam, & qua arte Olympiade potitus sit. & his dictis, animam efflauit.

Nectanabi interitus.

Tunc Alexãder imponit eum in humeros, & reuectat, eique sepulcrum erigit operosissimum, atque matri omnia refert. tunc illa admirata est se tot annis illusam.

His temporibus, vt refert Vincentius, Methona ciuitas nunciatur à Philippo desciuisse. ad quam Philippus cũ exercitu dicitur misisse Alexandrum, quam breui subegit. Rediens, ingreditur regiam, patri victoriam nũciaturus. vidit barbaro habitu homines, percontatur qui sint. cognoscit Darij regis Persarum esse legationem, & quòd venissent tributum terræ & aquæ postulare. Miratur Alexander, dicens vni illorum: Hæc ne elementa vendicant Persæ, quæ Deus cunctis in communi largitus est? Igitur ferri iubet à se ad Darium mandata, scilicet vt ab hac petendi consuetudine temperet: sin alitèr, sciret se cum Alexandro prælio acriùs concertaturum. His dictis, iussit homines abire.

Philippus filio Alexandro, vt ęquum est, summa beneuolentia vbiquè affectus fuit. At ex Cleopatra nouerca Olympiadi superinducta, discordia suborta est. causam adhibuit Attalus auũculus Cleopatræ, qui cùm in nuptijs Macedones exhortaretur, deos orarent, vt ad regni successionem legitimus ex Philippo & Cleopatra crearetur hæres, excandescens Alexander, ô improbum caput, inquit, nos tibi nothi videmur? simulq; in eum misit poculum. Insurgens indè Philippus contra Alexandrum mucrone, sed ictus inanis excidit. tunc Alexander conuicijs adortus Philippum, receptamque Olympiadem in Epirũ duxit, sed paulopòst Philippus Alexandrum multis precibus reuocauit.

Dissidiũ inter Alexandrũ & Philippum.

Inter hęc nuptias Cleopatræ filiæ Alexandri, quem fecerat regem Epiri, celebrat Philippus. dies erat pro magnitudine duorum regum, & collocãtis filiam, & vxorem ducentis, apparatibus insignis. sed nec ludorum magnificentia deerat, ad quorum spectaculum Philippus cùm sinè custodibus medius inter duos Alexandros, filium generumque procederet, Pausanias nobilis ex Macedonibus, nemini suspectus adolescẽs, occupatum angustijs Philippum in transitu obtrũcat. hic puer stuprum per iniuriam passus ab Attalo fuerat, qui eum etiàm posteà tanquàm vile scortum libidini conuiuarum subiecit, de quo Philippo conquestus, non vindicatus, sed derisus fuit, ideò in eum exarsit.

De Philippi morte.

Creditum est etiàm, immissum ab Olympiade matre Alexandri fuisse, nec ipsum Alexandrum ignarum paternæ cædis extitisse, quippe non minùs Olympiadem repudium & prælatam sibi Cleopatram, quàm stuprum Pausaniam, doluisse: Alexandrum quoquè, regni æmulum fratrem ex nouerca susceptum, timuisse. Hęc Iustinus. alij alitèr, vt mox dicetur.

Hanc mortem prædixisse fertur Philippus, interrogatus aliquandò à quodam principe suo, quæ mors esset viro forti optanda. cui Philippus, Viro forti & post multas victorias in pace ac gloria constituto, mors improuisa est, inquit, optanda. Haud absimile C. Iulius Cæsar respondisse fertur. De occisione Philippi alij ferunt: cùm Philippus Alexandrum in Armeniam rebellãtem misisset, inquiunt, Pausanias, qui Olympiadem vxorem Philippi ardebat, sentiens Alexandrum abesse, coniuratione facta Philippum inuasit, multisque vulneribus eum confodiens, ipsius ciuitate potitus est, festinauitq; ad raptũ Olympiadis.

Alexander tum ex Armenia victor applicuit, offenditq; turbas & Philippi vulnera. viso inter hæc Pausania adhuc præsente, cùm eum iaculo destinaret percutere, reniteretur autem formidine matris vulnerandæ, Olympias sic eum adhortata est: Iaculare, inquit, fili, nè dubites. Alexander autem cùm Philippũ adhuc spirare comperisset, iussit Pausaniam illuc adduci, gladium in dextram patris misit, quô manu eius oppeteret. Ergò iam moriens Philippus, ait: Nihil est quod me contristet. vltus enim authorem iniuriæ, libens morior. & adiecit, Reminiscor ô Alexander deum matri tuæ prægnanti prædixisse, quia vindicem filium esset paritura. Cum Iustino sic consonat Plutarchus in vita Alexandri, nisi quòd addit, Alexandrum postèà morte Pausaniam affecisse.

Decessit hoc modo Philippus tertio Arsanij regis Persarũ anno. at habebat ex Larissæa saltatrice filium Arideum, qui post Alexandrum regnauit. Habuit & multos alios filios ex varijs matrimonijs, qui partìm ferro, partìm fato periêre. fuit autem Philippus rex armorum quàm conuiuiorum studiosior. inter quotidianas rapinas sempèr inops erat. erat in eo misericordia & inuidia paritèr, blandus erat paritèr & insidiosus. amicitias vtilitate, non fide colebat, eloquẽtia insignis, nulla apud eum turpis vincendi ratio. Valer. lib. I. Philippus, inquit, pater Alexandri, Apollinis oraculo admonitus, vt à quadrigæ violẽtia salutem suã custodiret, omnes currus per totum suum regnum disiungi iussit. locum etiàm qui in Bœotia quadriga celebratur, sempèr vitauit. sed Pausanias in capulo gladij quo illum occidit, quadrigam cælatam habuit.

Plures Philippi filij.

De hoc Philippo Plutarchus in apophthegmatis refert, quòd aliquandò Alexandro querenti, quòd Philippus multos ex pluribus mulieribus susciperet filios, cui Philippus: Quandò habes regni æmulos, dato operam vt honestus & probus fias, quô non mea, sed tua gratia regnum adipiscaris. Idem de eodem: Cùm quendam iudicem capillum tingentem vidisset, eum amouit, inquiens: Qui in pilis fidus nõ esset, eum nec fidum fore in rebus seruandis. Idem Machetæ cuiusdam causam iudicans minùs accuratè, illo appellante, iratus Philippus, Ad quem, inquit, appellas? ille, Ad teipsum rex, si vigilans attendas. Hunc vbi Philippus accepit iniuria affectum, sententiam non rescidit, sed æstimationem litis persoluit, iustè quidem & benè. Obtruncato autem (vt dictum est) Philippo, sicut in eius exercitu variæ gentes erant, ità diuersi motus animorum fuêre. Alij iniusta seruitute oppressi, ad spem se libertatis erigebant, alij tædio longinquæ militiæ remissam sibi expeditionem gaudebant, amicos quoquè tam subita mutatione rerum haud mediocris metus ceperat, putantes núc prouocatam Asiam, nunc Europam nondùm perdomitam, multos fidei dubiæ deficere.

Alexander rex salutatus.

His rebus velut medela quædam interuentus Alexandri fuit, qui pro concione ità vulgus omne consolatus hortatusque pro tempore est, vt & metum timen-

timentibus demeret, & in spem sui omnes impelleret. Erat hic annos viginti natus, Macedonibus immunitatem cunctarũ rerum, præter militiæ vacationem, dedit. quo facto tãtum fauorem omnium conciliat, vt corpus, non regem, mutâsse dicerent. prima illi cura paternarum exequiarum fuit, in quibus cædis paternæ cõscios ante tumulum occídi iussit, soli Alexandro *Lyncistarum fratri pepercit. nam ab eo rex primùm fuit salutatus. æmulum verò imperij Caranum fratrẽ ex nouerca, interfici iussit. inter initia multas gentes rebellantes compescuit, orientes nonnullas seditiones extinxit.

Quibus rebus erectus, cito gradu in Græciam contendit, inchoatum proindè bellum à patre Persicum aggreditur, in cuius apparatu nunciatur, Atheniẽses, Thebanos & Lacedæmonios ab eo ad Persas defeciſſe, authoremq; eius defectionis, magno auri pondere à Persis corruptum, Demosthenem oratorẽ extitisse. Quibus motibus occursurus, tãta celeritate instructo paratoque exercitu Græciam oppressit, vt quem venire non sensẽrãt, videre se vix crederẽt. In trãsitu hortatus Thessalos, beneficiorũq; Philippi patris, maternæque necessitudinis admonuerat, cupidè hæc Thessalis audientibus, exemplo patris dux vniuersæ gentis creatus erat, & vectigalia omnia redditusq; suos ei tradiderãt. Sed Athenienſ sicuti primi defecerunt, ità primi pœnitere cœperunt, pueritiam Alexandri antè spretam, supra virtutem veterũ ducum extollentes.

Thebarum excidium.

Missis itaq; legatis bellum deprecãtur. quibus auditis & grauitèr increpatis, Alexãder bellum remisit. indè Thebas exercitum conuertit, qui armis, non precibus, vsi sunt. Itaque supplicia miserrimæ captiuitatis experti sunt: nã licèt multùm deprecaretur Eleades ex captiuis vnus, varias adducens excusationes, potẽtior fuit ira, quàm preces. itaque vrbs diruitur, agri inter victores diuiduntur, captiui sub corona venduntur. Miseranda res Athenienſibus visa, ideò portas refugijs profugorum contra interdictum regis aperuêre. quam rem ità grauitèr tulit Alexander, vt secunda legatione denuò bellum deprecantibus ità demùm remiserit, vt oratores & duces, quorũ fidutia totiès rebellent, sibi dedantur. eò res deducta est, vt retẽtis oratoribus duces in exilium agerentur, qui ex continẽti ad Darium regem Persarum profecti sunt. Hæc Iustinus.

Cæterùm coactis in Isthmo Græcis, & expeditionẽ in Persas decernentibus, Alexandro plures philosophi & oratores occurrunt. Idem Diogenem facturũ existimauit, qui per id tempus Corinthi versabatur. at is pauci faciens Alexandrum, in cranio diuersorium habebat. quò tum pergẽs Alexander, eũ ad solem adspicientem offendit. ille vt tam illustres viros aduẽtare vidit, paulùm sedit, Alexandrum suspiciens. eodem salutato, rogat Alexander, rei ne cuiusquam indigeat. Cui Diogenes, Parumpèr ab sole abscedas. qua in re adeò delectatum Alexandrum ferunt, vt cùm amici irriderẽt virum, ille responderet: Ego profectò nisi Alexãder essem, Diogenes esse vellem: inuenisse se virum, cui accipere, nihil dare posset.

Diogenis & Alexãdri congressus.

Deindè exercitu naues onerat. vndè conspecta Asia, incredibili ardore mentis incensus, duodecim aras deorum in belli vota statuit. patrimonium omne suum, quod in Macedonia Europaq; habuit, amicis diuidit. Absumptis & fermè distributis omnibus, quid tibi rex supereſt? Perdiccas inquit. Cui Alexãder, spes, ait, Asiam sufficere præfatus. Tum Perdiccas: Hæc nobis commilitonibus tuis futura communis est. neque enim exercitûs eius alia, quàm regis, animorũ præsumptio fuit: quippe obliti omnes coniugum liberorumq; & longinquæ à domo militiæ, Persicum aurum & totius Orientis opes iam quasi suam prædam ducebant.

Cùm delati in continentem essent, primus Alexander iaculum velut in hostilem terram iecit, armatusque de naui tripudianti similis prosiluit, atq; ità hostias cædit, precatus, nè se regem illę terrę inuitę accipiant. Indè petens milites, à populatione Asiæ prohibuit, parcendum suis rebus præfatus, nec perdẽda ea quæ possessuri venerant. In exer-

Alexandri copiæ.

citu eius fuêre ex Macedonia 15. millia peditũ, auxilia diuersa, octo millia equitum, duo millia indigenarum leuis armaturę, Thracum octo millia. vndè hoc numero cum veteri milite congregato, collegit 70. millia septingenta quatuor militantiũ. & vt refert Iustinus, non iuuenes robustos tantùm, non primę ętatis florentes, sed veteranos, plerosq; etiàm emeritæ militiæ, qui cum patre patruisq; militauerant, elegit, vt non tam milites, quàm magistros militiæ electos putares. ordines quoquè nemo nisi sexagenarius duxit, vt si principia castrorum cerneres, senatum te priscę alicuius reipu. videre diceres. itaq; nemo in prælio fugam, sed victoriam cogitauit. Hac tam parua manu vniuersum orbem terrarum aggredi ausus fuit.

Collecto autem in vnum exercitu, ad Aegypti interiora conscendit. antè tamen Darius literas huiusmodi tenoris dedit: Rex regũ Darius, consanguineus deorum, Alexandro famulo meo iubeo, dico, & mando, tibi reuerti ad parentes tuos famulos meos, atque in gremio matris cubantem, doceri virile officium: ad quam rem habenam tibi Scythicam misi, & pilam, & loculum cum aureis. Pilam, eô quòd eius lusus tuę cõueniat ætatulæ. nam hæc opera tibi cõueniunt, sciens si oẽ genus hominum pari conspiratione tecum duxeris, imperium Persarũ nequaquàm terrere poteris. Aureos autem tibi misi, vt si ad reuersionem sumptibus indigeres, habeas quo tibi tuisq; necessaria emas. Si iussionibus nostris obtemperare distuleris, protinùs mittam qui te vinctum atque contumeliosè verberibus affectũ, maiestati nostræ reducant. Hęc scripta primates Alexandri nimiùm terruerunt. quibus Alexander, Quid tandèm dictis barbari perturbamini, quæ arrogantiæ habent testimonium, non confidentiæ probationem?

Literæ Darij ad Alexandrum.

His dictis, Persarum legatis donat aurum, ac cum his literas remittit: Alexander rex regum, consanguineus deorum, Dario salutẽ dicit: Turpe mihi videtur, nimiumque abhorrens, tantum regem totq; viribus (vt se iactat)* cõsitum, sub ditione cõtemptibilium hominum, atq; inter eos Alexandro, diù grauitèr seruiturũ. Quæso igitur, quorsum te sententia ducit? dixisti te auri atque argenti opibus abundare, an vt his cognitis, auri sit nobis desiderium, vt obstinatiùs pugnemus aduersùm te? Addis misisse te mihi habenam & pilam, loculosque cùm aureis, de quibus quanuis vt tibi visum est, dictitâris, ego velut auspicatò cuncta ex te concessa profiteor. Nanq; habenam accipi oportet, vt ea in subditos tibi vtar: pila verò, tuî & totius orbis imperium promittit: aurũ autem, opum tuarum me dominum testatur.

Alexãdri literæ ad Darium.

Lectis his literis, Darius ad satrapas vltra Taurum montem degentes, talia scribit: Fertur quidam adolescens insanire Philippi filius, Asiamq; vniuersam incursare. super quo placet nobis, vt verberibus puerilibus grauitèr afflictus, indutusq; pòst veste purpurea, nobis tradatur. satrapas eius & classem cum nautis submergite, milites cunctos ad rubri maris vlteriora transducite.

Prima igitur cõgressio in cãpis Adrastis fuit. in acie erant Persarum sexcenta millia militum, quę nõ minùs arte Alexandri, q̃ virtute Macedonum superata, terga verterunt. magna itaq; cędes Persarũ fuit, de exercitu barbarorũ 20. millia peditũ, duo equitũ cecidisse ferũtur, cùm ex Alexandri exercitu quatuor et triginta cęsi tantùm inueniãtur. Ea pugna magnum ad res Alexandri momentum peperit. Sardis enim imperij maritimi tutamen & propugnaculum cepit, multaq; ad eum defecerũt oppida. Solę contra eum Halycarnassus & Miletus stabant, quas tamen vi occupat.

Prima Alexandri cum Dario pugna.

Pòst hęc Gordin vrbem petit, inter Phrygiam maiorem & minorem sitam, cuius vrbis potiundę nõ tam præda traxerat, q̃ quòd audiêrat in ea vrbe in templo Iouis iugum plaustri Gordij positũ, cuius nexum si quis soluisset, eum tota Asia regnaturũ, oracula ceciniſſe. Plaustrum hoc Gordius in templo posuit Iouis, ex eo quòd plaustrum ducens, rex oraculis creatus extitit.

Igitur Alexander capta vrbe, cùm in templum Iouis veniſſet, iugum plaustri requisiuit. quo exhibito, cùm capita loramentorũ intra nodos abscõdita reperire

rire non posset, gladio loramenta cędit. atq; ità resolutis nexibus, latētia in nodis capita inuenit. Nihil, inquit, interest quomodò soluatur. & sic sortem vel illusit, vel impleuit.

Hoc illo agente, nunciatur Darium cum ingēti exercitu aduentare. itaq; timēs angustias, magna celeritate Taurū transcēdit, in qua festinatione quingēta stadia cursūs fecit. Cùm Tarsum venisset, captus Cydni fluminis amœnitate per vrbē influentis, proiectis armis, plenus pulueris atq; sudoris, in præfrigidā vndam nudum se proiecit. Tūc repentè mēbra rigor occupauit, vt intercluſa voce, non spes modò remedij, sed nec dilatio periculi interueniret. Vnus erat ex medicis, nomine Philippus, quē Parmenionis epistola suspectum fecit, à Cappadocia missa. scripserat enim Alexandro, Philippū medicum vt caueret, corruptū illum à Dario pecunia. verùm Alexander ratus pro tēpore dubię se fidei magis medici committere, quàm indubitato morbo perire: Accepto igitur poculo, epistolas medico tradidit, atq; ità inter bibendū oculos in vultū legētis intendit. vt securū conspexit, lætior factus est, sanitatemq; quarta die recepit.

Philippus medicus.

Igitur Darius cum trecentis millibus peditum, & centum millibus equitum in aciem procedit. mouebat hæc multitudo hostium Alexandrum: quia tamen aliquandò paucioribus victor euasit, rē aggreditur. Itaq; cùm spes metum vinceret, periculosius bellū differre ratus, nè desperatio suis crescceret, circūuectus suos, singulas gētes diuersa oratione alloquitur, Illyrios ac Thraces, Græcos atq; Macedones, laborum finem hunc & glorię cumulum fore. itaq; inter hęc consistere aciem iubet, nec Darij segnis opera in ordinanda acie erat: quippe omissis ducum officijs, ipse omnia circumire, singulos hortari veteris gloriæ Persarum imperijq;.

Post hęc prælium ingentibus animis cōmittitur. in eo vterq; rex vulneratur. tam diù certamen anceps fuit, quoàd fugeret Darius. exindè cædes Persarum secuta. cæsa sunt peditum 61. millia, equitum decem millia, capta 40. millia: ex Macedonibus cecidêre pedestres cētum triginta, equites cl. In castris Persarum multum auri cęterarumq; opum inuentum, inter captiuos castrorum mater & vxor, soror & filiæ duæ Darij fuêre, ad quas visendas hortandasq; cùm Alexāder venisset, cōspectis armatis, inuicèm se complexę, velut statim morituręcōplorationem ediderunt: prouolutæ deindè genibus Alexandri, non mortem, sed vt Darij corpus sepeliant, dilatiōem mortis precantur.

Motus tanta mulierum pietate Alexander, & Darium viuere dixit, & timētibus metum mortis demit, easq; haberi et salutari vt reginas præcepit, nihil cultūs & honoris pristini illis ademit. Quod verò gratia regali dignissimum fuit, mulieres ingenuas et captiuas, nullū ex eo turpe vel audisse vel intellexisse contigit. Et profectò Darij coniugē vniuersas decore & forma anteisse reginas, quemadmodùm & Darium cunctos & specie & proceritate viros, similimasq; parentibus fuisse puellas: quas cùm Alexander inspiceret, dicere per iocum solebat, dolores oculorum Persicę sunt puellæ.

Humanitas Alexandri erga Darij vxorē &c.

Post hæc opes Darij diuitiarumq; apparatum contemplatus, admiratione tantarum rerum capitur. Tunc primùm luxuriosa conuiuia & magnificentiam epularum sectari, tunc Barsanen captiuam diligere propter formæ pulchritudinem cœpit, à qua posteà puerum susceptum, Herculem vocauit. Memor tamen adhuc Darium viuere, Parmenionem ad occupandam Persicam classem, aliosq; amicos ad recipiendas Asiæ ciuitates misit. quæ statim, audita fama victoriæ, præfectis Darij cum auri magno pondere traditis, se in potestatem victorum dederunt.

Tunc in Syriam Alexāder proficiscitur, vbi obuios cum infulis multos reges Orientis habuit: ex his pro meritis singulorum alios in societatem recepit, alios regno priuauit, suffectis in loca eorum nouis regibus. Tyriorum ciuitas cùm coronam auream magni pōderis per legatos in titulum gratulationis Alexandro misisset, gratè munere accepto, ire se Tyrum dixit. quod cùm displiceret legatis, ità exarsit,

Alexādri in Syriā profectio.

vt vrbi excidium minaretur. exercitum mox illò duxit, vbi à Tyrijs bello exceptus est. de his mox infrà latiùs scribemus.

Tyriorum origo.

Tyriorum gens, vt Iustinus in 18. ait, cõdita à Phœnicibus fuit, qui terrę motu vexati, relicto patrio solo, Assyrium stagnum primò, mox mari proximũ littus incoluêre. Post multos deindè annos à rege Ascaloniorũ expugnati, nauibus appulsi, Tyrum vrbem ante annũ Troianæ cladis condiderunt. Ibi Persarum bellis diù vexati, victores fuêre: sed attritis viribus, à seruis suis multitudine abundãtibus, indigna supplicia perpessi sunt, qui conspiratione facta, omẽm liberum populum cum dominis interficiunt: atq; ità potiti vrbe, lares dominorum occupant, remp. inuadunt, coniuges ducunt, & quod ipsi non erãt, liberos procreant.

Vnus ex tot millibus seruorum fuit, qui dominum suum filiumq; seruauit. itaq; occisis dominis, seruis de statu reipub. deliberãtibus, placet regem de suo corpore creari, eumq; potissimùm quasi dijs acceptissimum, qui solem orientem primus vidisset. seruus ille ad Stratonem dominum suum occultè latentem, rem detulit. Ab eo informatus, quum medio noctis omnes in vnum campum descẽdissent, cæteris in Oriẽtem spectãtibus, solus Occidẽtis regionem intuebatur. Id primùm alijs videbatur furor. vbi verò dies aduentare cœpit, editissimisque culminibus vrbis sol oriẽs splẽdere, expectantibus alijs vt ipsum solem adspicerent, primus omnium fulgorem solis ostendit. non seruilis ingenij ratio visa. ☞ requirentibusq; authorem, dominum confitetur. Tunc intellectum est, quãtum ingenua seruilibus præstarent ingenijs. venia seni filioq; data est, et velut numen quoddam seruatos arbitrantes, regem Stratonem creauerunt. post eius mortem regnum ad posteros transiuit.

Celebre hoc seruorum facinus, metuendumq; exemplo. Itaque Alexander Magnus velut vltor publicę securitatis, expugnata vrbe, omnes qui prælio superfuerant, ob memoriam veteris cędis, crucibus affixit. genus tantùm Stratonis inuiolatum seruauit, regnumque restituit, ingenuis & innoxijs insulæ attributis. Hoc modo Tyrij conditi, conualuêre.

Tunc Sanaballa præfectus Darij, vt suprà dictum est, eligẽs de suis octo millia, in Alexãdri profectus est auxilium, dicens se libentiùs obsequi ei quàm Dario. loca sibi credita, tradit Alexandro. præterea impetrat genero Manassæ, vt templum extruat, quia id vtile foret regi, nè scilicet vnanimes Iudæi rebellent. Concedente verò Alexandro, ædificauit Sanaballa templum, quod permansit vsque ad destructionem factam per Romanos, & in eo constituit Manassen pontificem.

Permittit Alexander in Samaria templũ extrui.

Porrò dum Alexander erat in obsidione Tyri, scripsit ad principem sacerdotum in Hierusalem, inuitans vt sibi pręberet auxilium, & exercitui venalia, redderetq; tributa q̃ antè Dario dabat. Respondit Iaddus pontifex, se Dario sacramentum dedisse, nec eo viuente posse transgredi. Tunc minatus est ei Alexander, & aggeribus iectis, Tyrum fecit continentem, quæ vastata est simul & Gaza.

Alexander autem capta Gaza, in Hierosolymam contendit. tunc timentes Iudęi, clamauerũt ad Dominum, & immolabant hostias. Iaddus orabat pro gente Iudæorum, cui separatò præcepit Deus, vt ornaret ciuitatẽ, ipseq; in pontificalibus, & reliqui induti stolis Alexandro occurrerent. Surgẽs, visa omnibus indicat. appropinquante verò vrbi Alexandro, processit pontifex cum sacerdotibus & ciuium multitudine ad locum, vndè Hierosolyma & templum videri posset. Et factum est contra spem omnium. Alexander enim intuens pontificem stola insignem, & super cidarim laminam, vbi erat inscriptum nomen Dei tetragrammaton, descẽdit de equo, adijt eum solus, & nomen adorauit, pontificem veneratus. Obstupuerunt principes exercitũs, ludificatam mentem regis putãtes. Solus Parmenio quęsiuit ab eo, cur pontificem Iudæorum adorâsset, respondit: Non hunc adorauí, sed Deum, cuius principatum sacerdotij gerit. Nam per somniũ in tali habitu Deum conspexi, adhuc in Macedo-

nia

nia constitutus. & cùm interrogàssem, vtrùm Asiam possem obtinere, iussit me confidere: nam sempèr se ducturum exercitum, & principatum Persarum mihi traditurum. Nunc autem vidi in hoc sacerdote ipsius effigiem, & propterea hominem veneratus sum.

Ingressus vrbem Alexander, in templo sacrificauit Deo secundùm sacerdotis ostensionem, & attulerunt ei Danielis de elem prophetam, in quo scriptum erat, Alexandro propheta. quendam Græcorum perditurum potẽtiam Persarum. Alexander arbitrans de se scriptum, gauisus est, & in crastinum conuocans populum, iussit petere quæ vellent, & ipsis petentibus, concessit Iudæos vbiquè patrijs vti legibus, & septimum annũ sinè tributo esse propter sabbatũ terrę. exindè ad alias ciuitates profectus est.

Tunc Samaritæ videntes eius munificentiam circa Iudæos, cognatos se dicunt de semine Iudæorum, originem suam trahere ab Ephraim & Manasse. Postulauerunt, vt templũ eorum in Garizin honoraret, quod in reditu promisit. cumque peterent ab eo relaxationem septimi anni, quæsiuit qui essent, & dixerunt se esse Hebræos. cumq; adderet, vtrùm essent Iudæi, negauerunt. quibus ait, Iudæis hoc tantùm concessi. Ad Iouem deindè Hammonem Alexãder pergit, consulturus & de euentu futurorũ, & de origine sua.

Cupiens autem originem diuinitatis acquirere, simul & matrem infamia liberare, per præmissos subornat antistites, quid sibi responderi velit. Ingrediẽtem templum, statim antistites vt Hammonis filium salutant. ille lætus dei adoptione, hoc se patre censeri iubet. Rogat deindè, an omnes interfectores patris sui sit vltus: respondent, patrem eius nec posse interfici, nec mori, regis Philippi peractam plenè vltionem esse. tertiam interrogationem poscenti, victoriam omnium bellorum possessiõemq; terrarum dari respondent. Comitibus quoquè suis responsum, vt Alexãdrum pro deo, non pro rege colerent. hinc illi aucta insolentia. Aliquandò quum sagitta saucius, dolore collaberetur, Amici, dixit, hunc planè cruorem mortaliũ, ac non diuinorum vulnera spargunt.

Cõpellatus Alexander ab antistite Hãmonis filius.

Darius interìm cùm Babylonem perfugisset, Alexandrum per epistolas precatur, vt redimẽdarum sibi captiuarum potestatem faceret, magnam pecuniam pollicitus. Sed Alexander pro precio regnum omne petit. iterùm Darius regni portionem offerens, & filiam in matrimonium dari. Ad hæc Alexander iussit supplicẽ venire, regniq; arbitria victori permittere. Tunc Darius ratus est verè se victum, gratumq; sibi esse, cùm vincere nequeat, quòd à tali potissimùm vincatur. scribitq; Alexandro gratias agẽs, quòd nihil hostile in suos fecerit.

Alexandro inter hęc visum est, vt ipse ad Darium internũcius iret. comitatus proindè solo Eumedo atq; vno satellite, deuenit ad Strãgam fluuium, ibì Eumedum subsistere iubens, Dario talia fatur: En tibi adsum internuncius Alexãdri, cuius mandata sunt talia: Ego, inquit, arbitror eum regem, qui minùs festinantèr contendit ad prælium, ipsum suę ignauię et diffidentię testẽ esse. quapropter responde, quid temporis agitãdi dederis nobis? Tunc Darius, Nunquìd tu ipse ades Alexander, qui nobis adeò confidentèr bellum indicis? Negat ille. tunc Darius manum apprẹhendens, secum duxit in regiam ad cœnam, iussusq; est cõtra Darium discumbere: & quodcunq; vas ad bibendum sumpsit, exhaustum in sinu recondebat. quod intelligens Darius, furti eum arguendum dicit. Ad hæc Alexander, hũc morem seruari in curia Alexandri, & se putâsse idẽ hîc seruari consuêsse.

Cœna facta, vnus ex conuiuantibus, qui aliquandò hospitio susceptus fuerat à Philippo, cœpit recognoscere Alexandrum. Quod sentiens Alexander, vnà cum poculis prosiliens exijt, & mox præ foribus vnum ex Persis tenentem equum suum, transfodit gladio. Conscenso equo, fugam inijt. Persæ autem insecuti sunt, sed Alexander velocior euasit. Darius autem damno hostis elapsi, nimio mœrore conficitur. Alexander ità maxima cum difficultate fluuium transit, & ad suos saluus peruenit.

Intereà Darius exercitũ adducit. cũq;

ad

ad prælium ſolus rex dormiens deeſſet, à Parmenione ægrè excitatus, ſomni cauſas aperit, magno æſtu liberatum ſe dixit, ſecuritatem victoriæ ſibi datã, ſtatuitq; vt nemo de ſuis fluuium trãſiret. Interim trãſeunt Perſæ, commiſſoq; prælio, facta eſt vtrinquè ſtrages magna. tãdem Perſæ fugiunt. voluit ibi mori Darius cùm ſocios vinci videret, ſed à proximis fugere compulſus eſt. Suadentibus deindè quibuſdam, vt pons Cydni fluminis ad iter hoſtium impediendum intercluderetur, Non ità ſaluti ſuæ velle conſultum ait Darius, vt tot millia ſociorum hoſtibus obijciat: debere & alijs fugæ viam patére, quę patuerit ſibi.

Tertia Darianorum ſtrages.

Alexander autem periculoſiſſima quæque aggreditur, & vbi confertiſſimos hoſtes acerrimè pugnare conſpexiſſet, eò ſe ſempèr ingerebat, periculaq; ſua eſſe, non militum volebat. rarò etiàm vllo prælio tantum ſanguinis effuſum eſt. Tunc Darius ſpe omni amiſſa, ingreſſus regiam ſuam, humi ſe proſternit, lamentatione nimia fatigatus. Tandèm reſpirans, ſcribit Alexandro: Domino meo Alexandro Darius ſalutem: Competentiùs feceris, ſi miſeratione vincas illos, quos tibi fortuna ſubiugauit. Quæſo itaq;, vt matris, coniugis ac filiarum noſtrarum (vt te dignum eſt) meminiſſe digneris, mihiq́ue remittas eas: & tuæ beneuolentię viciſſitudinem ſpondeo, theſauros omnes quoſcunq; reges ac patres mei reliquerunt, ipſe tibi tradã, maioremq; partem regni vſq; ad Euphratem fluuium, & alteram filiam vxorem. Adhæc Alexander, Neque mundum poſſe duobus ſolibus regi, nec orbem duobus regibus. obtulit poſteà, omnia regna velle ſibi donare. Alexander, ſe non recipere, ſed dare cui vellet, renunciat.

Darij preces.

Tunc Darius Pororegi ſcripſit, vt ei auxiliaretur contra Alexandrum, multa ei promittens, & id Alexandrum non latuit. Accelerat propterea Darium præuenire, antequàm in Caſpias portas intraret. expugnat Perſipolim caput Perſici regni, vrbem illuſtriſſimam, refertam orbis terrarum ſpolijs. deindè 37. diebus prædam percenſuit. Inter hæc octingenti Græci occurrebant Alexandro, quos Darius captiuos tenuerat, trũcata corporis parte. quibus cùm diſſet Alexander redeundi copiam, maluerunt ibi mori, quàm fœdum ſuum conſpectum reportare.

Aderant autem Dario duo ſatrapæ Beſſus & Nabarzanes. hi in gratiã Alexandri cupientes venire, Darium ſolitarium inuenientes opprimunt, & lœtaliter vulnerant. poſt hæc idem Darius in gratiam victoris, à cognatis ſuis aureis compedibus catenisque in vico Parthorum Tania vincitur. Alexander quoquè citato curſu poſtera die ſuperuenit, ibiq; cognouit Darium clauſo vehiculo per noctem exportatũ. iuſſo itaque exercitu ſubſequi, cum ſeptem millibus equitum fugientem inſequitur. in itinere multa & periculoſa prælia fecit. Deindè cùm nullum Darij indicium reperiſſet, reſpirandi equis data facultate, vnus ex militibus dum ad fontẽ proximum pergit, in vehiculo Darium multis vulneribus confoſſum, ſed ſpirantem adhuc, inuenit. Qui applicito captiuo, cùm ciuem ex voce cognouiſſet, id ſaltem præſentis fortunæ ſolatium ſe habere dixit, quòd apud intellecturũ verba facere poſſet. orat agi Alexandro gratias de beneficijs matri ac liberis ſuis impenſis.

Sunt & qui ſcribant, Alexandrum adhuc ſpirantem inueniſſe Darium, dixiſſeque morientem, En mihi in tali fortuna cõſtituto magnum adeſt mortis meæ ſolatium, quòd in tuis manibus, ô Alexander regum fortiſſime, ſpiritum effundam. Quæſo nè inuideas mihi ſepulturam, quam mihi cum Perſis tui Macedones exequantur. rogo, matrem meam & vxorem commendatas habeto. filiam verò Rhoxanen vt coniugio tuo dignam cenſeas, precor. His dictis, exhalauit ſpiritum. Alexander, fuſis lachrymis, Darium ritu Perſarum iuxta regiam dignitatem ſepeliri iuſſit. Darij mors.

Igitur ſecundùm Hieronymum, anno 6. regni ſui, anno ſecundo olympiadis 112, Alexander interfecto Dario, Babylonem obtinuit, in quo regnum Perſarum deſtructum eſt, quod ſtetit annis ducentis xxxij. per reges quatuordecim.

Refert

Refert autem Orosius, quòd tribus his prælijs quinquiesdeciès centena peditũ equitumq; millia consumpta sunt.

Alexander cupiens scire, qui Dariũ regem interfeciſſent, in publico ità ait: Gaudeo nunc me hostem maximum superâsse Darium, & licèt ipse executus non sim, habeo gratiam condignam rependere his, qui beneuolentia mea eum interfecêre. Iuro equidem per maiestatem meam, sublimes me illos & notissimos, vbi cognouero, facturũ. Quo audito, Bessus & Nabarzanes se produnt: quos Alexander in altissimo loco fecit crucifigi. Tunc etiàm Alexander in Bactrianis & Sogdianis duodecim ciuitates condidit, quas suo nomine Alexandrias vocauit.

Bessus & Nabarzanes crucifigunt.

Dum hæc aguntur, epistolæ Antipatri à Macedonia redduntur, quibus bellum Agidis regis Spartanorum in Græcia, Alexandri regis Epiri in Italia, bellum Sophryonis præfecti eius in Scythia, continebantur. Post enim profectionem Alexandri, Græcia ferè omnis in occasionem recuperandæ libertatis ad arma concurrerat, Lacedæmones secuta, qui Philippi Alexãdriq; pacem soli spreuerant, & leges respuerant. Dux huius belli Agis fuit rex Lacedæmoniorum, quem motum Antipater cõtractis militibus in ipso ortu oppressit, Agide rege succumbente.

Porrò Alexãder rex Epiri, in Italiam Tarentinis auxilia aduersùs Brutios deprecãtibus, ità cupidè profectus fuerat, ac si in diuisione orbis terrarum, Alexãdro Olympiadis sororis suæ filio Oriens, & sibi Occidens sorte contigisset, non minorem rerum materiam habens in Italia, Africa, Sicilia, quàm ille in Asia & in Persis. gessit bellum cum Brutijs Lucanisq;. multas vrbes cepit, tũ & cum Metapontinis, Rutulis & Romanis fœdus amicitiamque fecit, sed apud Brutios perijt.

Alexander Epirota.

Sophryon quoquè præfectus Ponti ab Alexandro Magno relictus, adunato exercitu triginta millium militum, Scythis bellum intulit, & cæsus cum omnibus copijs, pœnas belli innoxiæ genti illati luit. Cætera de Alexandro posteà referemus loco commodiore.

In hac quoquè generatione Dionysius filiꝰ primi Dionysij, in Sicilia extincto patre, à militibꝰ suffectus est. hic Dionysius inter initia regni auũculos fratrum suorum velutì æmulos imperij sui hortatoresq; puerorum fratrum, scilicet ad diuisionẽ regni, tollere gestiebat. quarè priùs conciliat sibi populum, nexorum enim tria millia è carcere dimittit, tributa populo per triennium condonat, & alijs delinimentis animos omnium solicitat. Tunc ad destinatum facinus conuersus, non cognatos fratrũ tantùm, sed etiàm ipsos fratres interficit. Sublatis deindè æmulis, in segnitiem lapsus, ex nimia luxuria oculorum lippitudinem contraxit, propter quæ cùm contemni se videret, sęuitia grassatur, nec vt pater carcerem nexis, sed cędibus ciuitatem replet, ob quæ inuisior fit omnibus. itaque cùm bellum aduersùs eũ Syracusani decreuissent, diù dubitauit, an imperium deponeret, an resisteret. Sed à militibus prędam sperantibus descẽdit in prælium victor. cùm iteratò non feliciùs fortunam tentâsset, legatos ad Syracusanos mittit, spondens se depositurum tyrannidem, si mitterẽt ad eum cum quibus de pace cõueniret. In quam rem missos primores in carcere retinet, atq; ità incautis omnibus nil metuentibus, exercitum ad delẽdam ciuitatem mittit.

Dionysius Siculus tyrannus.

Fit igitur in ipsa vrbe anceps prælium. oppidanis multitudine superantibus, Dionysius pellitur. Cumq; obsidionem arcis timeret, absque omni regio apparatu in Italiam profugit tacitus. exul à Locrensibus socijs receptus, velut iure regnaret, arcem eorum occupat, solitamque ibi sæuitiam exercet, coniuges principum ad stuprum rapi iubebat, virgines ante nuptias abducebat, stupratasque procis reddebat, locupletissimos quosque aut ciuitate pellebat, aut occídi imperabat, bonaq; eorum inuadebat. Deindè callido commento ciuitatem circunuenit: cùm Rheginorum tyranni Leophronis bello Locrenses premerentur, vouerunt vt si victores forent, die festo Veneris virgines suas prostituerent. Quo voto intermisso, cùm aduersa bella cum Lucanis gererent,

Locrensiũ votum.

rerent, in cõcionem eos Dionyſius vocat, hortatur vt vxores filiasque ſuas in templum Veneris, quàm poſſint ornatiſſimas mittãt, ex quibus ſorte centum ductæ, voto publico fungãtur, religionisq; gratia vno ſtent in lupanari menſe, omnibus autem iuratis viris, nequis vllam attaminet. quæ res nè virginibus voto ciuitatem ſoluẽtibus fraudi eſſet, decretum facerent, nequa virgo nuberet priùs, quàm illæ maritis traderẽtur. probato conſilio, quo & ſuperſtitioni & pudicitiæ virginum conſulebatur, certatim omnes fœminæ impenſiùs ornatę, in templum Veneris conueniunt, quas omnes Dionyſius immiſſis militibus ſpoliat, ornamentaq; matronarum in prędã ſuam vertit. Quarundam viros ditiores interficit, quaſdã ad prodendas virorum pecunias torquet.

Cùm his artib⁹ per annos ſex regnâſſet, Locrorum conſpiratione vrbe pellitur. Pulſus Dionyſius, in Siciliam redit. ibi Syracuſas, ſecuris omnibus, poſt lõgam intercapedinem pacis, per conditionem recipit. paulopòſt cùm grauior crudeliorque ciuitati eſſet, iterata conſpiratione obſidetur. tunc depoſito imperio, arcem cum exercitu Syracuſanis tradit: receptoq; priuato inſtituto, Corinthum in exilium proficiſcitur. ibi humilima quęque tutiſſima exiſtimãs, in ſordidiſſimum vitæ genus deſcendit, non cõtentus in publico vagari, ſed potare, nec cõſpici, ſed in popinis lupanaribusq; totis diebus reſidere, pãnoſus & ſqualidus incedere, riſum libentiùs prębere, quàm captare, apud ædiles aduersùs lenones iurgari, omniaque ità facere, vt contemnendus magis quàm metuendus videretur.

Dionyſius in Corintho.

Nouiſſimè ſe ludimagiſtrum profeſſus, pueros in triuio docebat, vt aut à timentibus ſempèr in publico videretur, aut à non timentibus faciliùs cõtemneretur. Nam licèt tyrannus vitijs abundaret, tamen ſimulatio hæc non naturæ erat: magisque hæc arte, quàm amiſſo regali pudore faciebat, expert⁹ quàm inuiſa tyrannorum forent etiàm ſinè opibus nomina. Inter has tamen diſſimulationum artes, tèr inſimulatus eſt affectatæ tyrannidis, nec alitèr quàm dum contemnitur, liberatus eſt. Id confirmat Vale. lib. 6. Dionyſius, dicẽs, cùm à patre totius Siciliæ principatum accepiſſet, tandèm propter inopiam literas puerulos Corinthi docuit.

Huius Dionyſij cùm omnes Syracuſani interitum optarent, quædam anus ſola quotidiè deos orabat, vt incolumis ac ſibi ſuperſtes eſſet. audiẽs Dionyſius, admiratur, cauſam quærit. at illa: Puella, inquit, cùm eſſem, & grauem tyrannum haberemus, carere eo cupiebam, ſucceſſit illi grauior. illo etiàm cùm carere cuperem, tertium te importuniorem excepimus. timens ergò deteriorem tibi ſuccedere, caput meum pro tua ſalute deuoueo. Tam facetam audaciam Dionyſius erubuit. Huius Dionyſij fuit Plato magiſter, vt refert Tullius. Porrò adeò honorificè ſuſcepit Platonem Dionyſius, vt ei iret obuiàm cum ingenti multitudine & nauibus velis adornatis.

Interrogatus aliquandò Dionyſius, quo pacto factum ſit, vt cùm eius pater pauper Syracuſanos in ditionem vendicâſſet, ipſe & rex & regis filius amiſiſſet: Pater, inquit, ſuam mihi tyrannidẽ reliquit, non fortunã. Idem Tullius quoquè ſcribit de eo, quòd adeò ſuſpicioſus & meticuloſus erat, ſciẽs ſe ab omnibus odio haberi, quòd ſubmotis amicis, in eorum locum ferociſſimos barbaros, quibus latera ſua committeret, ſubſtituit, & etiàm tonſorum metu filias ſuas tondere docuit: quibus adultis non eſt auſus ferrum committere, ſed inſtituit, vt candentium glandium etiàm nucum putaminibus barba ſibi & capillus adureretur. nec ſecuriorem maritum egit q̃ patrem. Duarũ enim ſimul, ſcilicet Ariſtomaches & Doridis Locrenſis, matrimonijs illigatus, neutrius vnquàm niſi excuſſę complexum petijt. lectũ quoquè quaſi caſtra, lata foſſa cinxit, in quẽ ſe ligneo ponte recepit.

Dionyſij ferocitas.

Dum hæc in Sicilia geruntur, interim in Aphrica princeps Carthaginenſium Hanno, opes ſuas quibus reipub. ſuperabat vires, ad occupandum dominationem intendit, regnumque inuadere interfecto ſenatu conatus eſt. Cui ſceleri ſolennem nuptiarum diem filiæ

ſuæ

fuæ legit, vt religione votorum nefanda committerentur. Itaque plebi publicè epulas, ſenatui in domo ſua parauit, poculis veneno infectis, vt ſecretiùs ſenatum interficeret. Qua re magiſtratibus per miniſtros prodita, ſcelus declinatum, non vindicatum eſt. Hoc conſilio pręuentus, iterùm ſeruitia concitat, ſtatutaque rurſum cędium die, cùm denuò ſe proditum videret, timens iudicium, munitum quoddam caſtellũ cum viginti millibus ſeruorum armatis occupat. Ibi dum Afros regemque Mauritanorum concitat, capitur: virgisque cęſus, effoſſis oculis, & manibus cruribusque fractis, velut à ſingulis membris pœnæ exigerentur, in conſpectu populi occiditur. Filij quoquè ac cognati omnes etiàm innoxij, ſupplicio traduntur, nè quis aut ad imitandum facinus, aut ad mortem vindicandam ex tam neſaria domo ſupereſſet.

Hannonis ſcelus.

ANNO ab vrbe condita 390. afflicta eſt vrbs magna peſte, & in medio ei⁹ aperta eſt terra magno hiatu, ex cuius abyſſo exhalabat fœtor multos inficiẽs. Cumque à dijs ſuis Romani poſtularent remedium, reſponſum eſt, quòd ſi Romani vellent Rempublicam ſuam perpetuam eſſe, illud in quo plùs excellerent, deuouerent illi hiatui. Curtius ergò interpretatus viribus & armis alios excellere, pręcipitem ſe in illud antrum armatus, & equo inſidens dedit, ſuper quem ciues omnes honoris gratia frumenta iniecerunt, continuoque terra priſtinum habitum recuperabat.

Lacus Curtius.

Interìm terribilis Gallorum inundatio iuxta Anienem fluuium ad quartum lapidem ab vrbe conſedit, vbi T. Manlius adoleſcens nobiliſſimus, prouocatũ ad ſingulare certamen Gallum, progreſſus occidit, & ſublato torque aureo, colloque ſuo impoſito, in perpetuum ſibi ac poſteris Torquati cognomen accepit. Is eſt qui cùm audiſſet diẽ patri dictam à Pomp. tribuno plebis, nocte vrbem petijt, ſecretum colloquium à tribuno impetrauit, & gladio ſtricto, dimittere eum accuſationẽ terrore multo compulit. Alio quoquè tempore quidã ex Gallis aliquem ex Rom. qui optimus eſſet, ad ſingulare certamẽ prouocabat. Tunc M. Valerius tribunus militum ſe obtulit, & cùm pceſſiſſet armatus, coruus ei ſuper dextrũ brachiũ ſedit, moxq; cõmiſſa pugna, idem coruus alis & vnguibus oculos Galli verberauit, vt in directum proſpicere nõ valeret. & ità Valerius Gallum peremit, victoriam & nomen Coruini obtinuit, & propter hoc meritum 23. annos natus, conſul eſt creatus. Quo tempore acris pugna Ro. fuit cum Gallis, ſed vrbi Romanæ glorioſa. vicerat enim, pulſis ex agro Romano Gallis.

Valerius Coruinus.

Per idem tempus Latini cum Campanis defecerunt, & miſſis legatis ad ſenatum, conditionem tulerunt, vt ſi pacem habere vellent, alterum ex Latinis conſulem facerent. quod cùm eſſet negatũ, bellum contra eos ſuſceptum eſt, & ingenti pugna ſuperati ſunt, & de his perdomitis triumphatum eſt.

Campani.

Per eadem ferè tempora cùm Decius conſul eſſet cum Manlio Torquato in bello contra Latinos, nocte per viſionẽ apparuit quidam Decio auguſto habitu, dicens, quòd ex vna parte caderet imperator in illo bello, & ex alia parte exercitus: imperator verò qui ſe deuoueret dijs infernalibus, illius exercitus vinceret. Cùm igitur pręlio poſtera die commiſſo, ſiniſtrum cornu cui Decius præerat, cederet hoſtibus, deuouit ſe Decius & hoſtium exercitum morti & dijs, his verbis: Iane, Iupiter, Mars pater, Quirine, Bellona, Lares, diui Nouenſiles, dij indigetes, vos precor, veneror, veniamq; peto, cupio vt victoriam populo Ro. pſperetis, hoſtesq; terrore morteq; afficiatis, ſicut verbis nuncupaui, ità meipſum deuoueo. His dictis, equum inſiliens, ſe in medios hoſtes immiſit, viſusq; auguſtior. ſtatim terror hoſtes inuaſit, & Decio interfecto, cecidit exercitus Latinorum.

Decius pũ.

De Decio filio illius narrat T. Liuius, quòd cùm bellum gereretur contra Tuſcos, contra quos in auxilium venerant Galli, & ipſe iam quartò conſul videret exercitum ſuum cedere, reducẽs ad memoriam factum patris ſui, ſe ſimili modo deuouit dijs, & ipſo interfecto, vicit exercitus Romanorum: qui tamen, cùm conſul eſſet dux exercitũs, alium

Decius filius.

quàm seipsum potuit morti obijcere.

M,Curius.

Circa annũ 412.ab vrbe condita,cùm bellũ esset inter Romanos & Samnites, M.Curio existẽte cõsule Romanorum, ad eum vt pauperrimum venerunt nuncij Samnitum,& inuenientes in scamno iuxta focum sedentem,in catino ligneo cœnantem,magnum auri pondus obtulerunt. Quibus respondet, vt narrent Samnitibus M.Curium mâlle locupletibus imperare,quàm ipsum fieri locupletem.De eodem narrat Valerius,quòd decretis à senatu septem iugeribus agri populo,sibi autem quinquaginta, modum noluit excedere, parùm idoneum Reipublicæ ciuem arbitrans, qui eo quod reliquis tribueretur, contentus non esset.

Pontij facinus.

Ait T.Liuius libro nono,q; cùm esset bellum inter Romanos & Samnites,dux Pontius Samnitum exercitum habuit iuxta Furculas Caudinas, misitq; Põtius decem milites in habitu pastorali,qui pecora passim pascerent iuxta viam qua Romani ituri erant,committens, quòd interrogati à Romanis de exercitu Samnitum,responderent quòd iuissent ad Luceriam obsidẽdam. Romani aduenientes, his auditis, decreuerunt ire ad liberãdam Luceriam.sed erat duplex via, vna iuxta mare,sed longior: alia iuxta Furculas Caudinas, & breuior: quam elegerunt. Clauditur autem via ista ex vtraq; parte montibus:vndè intra claustra veniẽtes,viderunt præsidium armatorum in monte, & in tantam ducti necessitatem,miserunt ad Samnites,vel pace rationabili vel bello opùs esse dicentes:respondent Samnites, iam debellatũ esse.promissa est tandèm pax sub his cõditiõibus Romanis,vt omnia arma redderent, omnem supellectilem, retentis tantùm singulis vestimentis: sicque omnes sub iugum transiêrunt, & inprimis cõsules, posteà alij magistratus,demùm cętera multitudo.in signum enim subiectionis,tria ligna quasi furca tendebantur,& per medium ibant separati. sexcentos etiàm milites retinuerunt Samnites,vt essent obsides. Vltra prędicta pactum,quòd agri Samnitum, qui iam occupati erãt à Romanis,restituerenẽ,& vterque deindè populus,Samniticus & Romanus,suis legibus viuere permitteretur.

Romãi sub iugum mittuntur.

Spopõderunt itaq; legati & quæstores & tribuni militum,pacẽ sub his conditionibus futuram.Cùm igitur Romani consules venirent ad exercitũ, displicuit populo sponsio: & habito consilio,deliberauerunt quomodò se à dictis pactis liberarẽt.tandèm Sp.Posthumius consul dedit consilium, vt consules & omnes qui spoponderant, per fęciales cum duobus tribunis plebis & omnibus qui deforme fœdus spopõderunt, Pontio traderentur.cuius consilio ab omnibus approbato,remissi sunt Pontio,qui vehementèr Romanorum infidelitatem arguens, dixit Spurium Posthumium egisse quantùm esset in seipso, quod debuit:sed populum Romanũ nõ propter hoc à sponsione absolutũ, quia debebat non solùm sponsores remittere,sed totũ exercitum quem dimiserat. Restituatur ergò exercitus,inquit,in eum locũ, vbi spõsio facta est,&ipse exercitui arma restituere paratus sum:alio modo dicebat nolle se spõsores in deditionẽ accipere.

Romani verò,quãuis rationabilia videretur petere, non acquieuerunt. statimque contra Samnites exercitum fortiorem mittunt,qui exercitus Samnites debellauit,occisis ex eis vigintiquattuor Sãnitum millibus & rege eorũ, & capta ciuitate cunctis Samnitum,ipsam funditùs euerterunt. Erat autẽ ciuitas illa multùm opuléta, habens arma aurea & argẽtea, inter Cãpaniam & Apuliam, cuius patriæ ciuitas principalis fuisse dicitur Capua,nobilissima quasi altera Roma magna.Dicit autem Eutropius,quòd si fidem Romani seruâssent,quã à subiectis frequẽtèr expostulãt,Romani aut omninò nõ essent,aut Samnitibus seruirent. Siquidem nullus fuit hostis ciuitati Romanę crudelior Sãnitibus. Durauit istud bellum contra eos annos circiter septem & quadraginta.

In hoc exercitu Lucius Papyrius cõsul aduersùs Samnites designatus fuit, strenuus vir admodùm & constans senator, in disciplina militari probatus, adeò vt quum diceretur Alexander Magnus in Italiam transuehi, Romani inter cæteros viros bellicosissimos hunc

hunc elegerint ducem, qui Alexandri vehementissimos impetus sustineret.

L. Papyrij indoles.

Papyrius iste quum puer esset, vt refert Macrobius in Saturnalibus, ductus est à patre in senatum, quoniam mos erat senatoribus, cum prętextatis filijs plerunquè in curiam introire: deindè reuersus domum, inquirenti matri quidnam esset in senatu actum, respõdit puer, secretum illud esse ac obticendum. Tum matre perquirente violentiùs, dixit, vt euaderet illius minas, tractatum esse, vtrùm expediret magis, vnum virũ habere duas vxores, an vnam mulierem duos viros. Quamobrèm hęsitans mulier consilio, re perpensa, cęteris rem exponit. Itaque mulieres congregatæ, senatum vnà accesserunt, postulantes potiùs statui, vt vna mulier duos haberet maritos. Mirantur patres, quidnam id sit turbæ, aut vndè orta hęc mulieribus libidinis suæ quęstio. Puer causam explicat. Tum statutum est, nè quispiam adolescentium pręter Papyrium in consilium intromitteretur.

Timoleon.

In hac generatione dilatam noctem in plurimam diei partem ferunt. Timoleon Corinthius, vir omnium iudicio clarissimus, Corinthiorum imperator electus, mox cum pauca militum manu ad defensionem Syracusanorum profectus, intra xl. dies Syracusanam arcem, quam Dionysius tyrannus occupauerat, in suam potestatẽ redegit: ibiq; Dionysio pulso, omnem tyrannidem deleuit. Indè contra Carthaginẽs, qui cum 70. millibus militum & ducentis triremibus ac mille nauibus in Libyam contra Corinthios traiecerant, cum tribus millibus congressus, decem millia eorum interfecit, quę res magnam Carthagini inflixit calamitatem, vt nunquàm anteà sustinuerit maiorem. Quãobrèm, vt Cornelius Nepos ait, huic vni contigit, quod nescio an vlli, vt & patriam in qua erat natus, oppressam à tyranno liberaret, & à Syracusis cui auxilio erat, inueteratam depelleret seruitutem.

Artemisia.

Artemisiam imperij Halycarnassæorum reginam, viduitatis exemplum integerrimum, adeò dilexisse maritum ferunt, quòd cineres iam mortui mariti Mausoli bibere voluit, non in vrna reponere. Hęc vidua facta, ingentia peregit, viro insigne sepulcrum erexit, opus admirabile, & dignatum inter septem mundi spectacula numerari, quod opus de mariti nomine Mausoleum appellauit. multis etiàm triumphis mulier hęc nomen suum exornauit. Mausolęũ.

Demosthenes.

Demosthenes Athenieñ orator summus tũc floruit. hui⁹ eloquentiã orator Aeschines æmulus commendans, dixit, magnam Demosthenis partem abesse, cùm legitur potiùs quàm cùm auditur. De isto narratur, quòd cùm Philippus Macedo Athenięses obsideret, ab Athenienses postulauit sibi decem oratores dari ab obsidione recessuro. Demosthenes hoc audito in consilio fabulam narrat, dicens: Lupi suaserunt pastoribus aliquãdò, vt secum amicitiam contraherent. quod cùm pastoribus placeret, petiêrunt lupi, vt pro vice securitatis traderent eis canes, qui videbantur occasio iurgij. annuerunt pastores, tradentes canes. tunc lupi formidine dempta, gregem vt libebat inuasêre. sic & Philippus, inquit, sublatis oratoribus.

Idem aliquandò Phocioni Atheniensi, qui nec ridere nec lachrymari vnquàm visus est ob seueritatem, dicebat: Enecabunt te Athenienses, si insania eos ceperit: Ità, inquit Phociõ, & te, si sanitas.

Aristoteles. Aristoteles Stagirita, adolescentia luxuriosè acta, ad philosophandum se contulit, philosophorum princeps claruit, discipulus Platonis, & Alexandri Magni magister. dictũ ab eo fertur, Sapientior est qui quod nouit abscondit, quàm qui ꝓpalat quod nescit. vixit annis 63. in Chalcide obijt.

Carneades. Carneades Athenienſis philosophus adeò studiosus, vt cùm ad mensam sederet, cogitationibus inhęrẽs, manum ori apponere obliuiscerętur. quarè vxor ei⁹ dextram suam necessarijs vsibus coaptabat. inter sophistas à Philostrato relat⁹, qui ait eum philosophi sententiam, ac oratoris vehementiam retinuisse.

Xenocrates. Xenocrates Chalcedõius philosophus Platonis auditor, primùm ingenio tardissimus. Herostratus natiõe Gręcus, famę gratia templum Dianę Ephesię, vnũ de

septem mirabilibus mũdi, incendit. quo audito, senatus decretum tulit, nè quis vnquàm eius nomen literis mandaret. dignum planè supplicium, sed minimè obseruatum.

Nota quòd Philo de temporib. lib. II. digerit annos 164. ab Alexãdro Magno vsque ad Iudam Machabęum, primò per pontifices, quorum primus Onias Priscus prefuit annis 27. Simon Priscus 12. Eleazarus, Antiochi qui cognominabatur Theos, inimicus, 20. Manasses, Seleuco Gallinico amicus, 27. Simon Iustus, honoratus Magno Antiocho, 28. Onias huius filius, à Seleuco tẽplo spoliatus, 39. Hũc sequitur Iudas Asmonai. Duces verò de domo Dauid, fuêre Iosephº primº, annis 7. Abner Semei, 11. *Elih Mathathias 12. Asar Maat 9. Nagidar taxat 10. Agar Helli 8. Massot Naum septem, Amos Syrach 14. Mathathias Siloa 10. Iosephus iunior Arses, honoratus à Ptolemęo, 60. Ianneus secundus Hyrcanus præfuit annis sexdecim. Du-
Luc. 3. ces istos enumerat Lucas euangelista.

GENERATIO LVII.

Hæc monarchia secundùm veram traditionem Metasthenis & Philonis, incepit anno ab exordio mundi 3531. sed secundùm Septuaginta, anno 4064. Deindè ab Alexandro ad Iudam Machabæum anni 164. à Machabæo ad Christum 161. & sic ab Alexandro ad Christum anni 325.

ANNO 4874. à mundi exordio, ab vrbe verò condita 425. olympiade 113. in Sadoch Asor filio incepit per lineam Christi LVII. generatio, durauit circiter annos quadraginta sex. Alexander
De Alexandro. Magnus hoc anno post mortem Darij, destructo iam Persarum imperio, monarchiam orbis occupauit, & eam sex annis tenuit, moxque habitum regum Persarum & diadema, insolitum anteà regibus Macedonicis, velutì in leges eorum quos vicerat, trãsiret, assumit. Quę insolentia nè in se vno conspiceretur, amicos quoquè longam vestem auratã purpureamque assumere iubet. Inter pellicum regiarum gregem electæ pulchritudinis nobilitatisq;, noctium vices diuidit, ingentem epularum apparatum adijcit, conuiuiaque ludis exornat, immemor prorsus pręteritorum. Cœpit & in suos sęuire hostili odio, indignans se carpi sermonibus, eum Philippi patris mores subuertisse. Propter quę crimina Parmenion senex dignitati regiæ proximus, cum Philota filio interficitur, quadam die in solenni conuiuio orto sermone inter ebrios, cœpit Alexander se ipsum patri prędicare, assentante maiore conuiuarum parte. Clytus autem fiduClytũ interficit Alexander.
tia amicitiæ regiæ Philippi memoriam tuebatur. iratus rex, telo à satellite rapto eundem in conuiuio trucidauit. quo facto, exultat. Posteà verò intellecto facinore, interficere se voluit. flẽs ergò eum amplectebatur, vulnera tractabat, & dementiam confitebatur. interfeciſſetque se, nisi amici interueniſſent. recordabatur enim quòd tot amicos interfecit, Parmeniõem, Philotam, Amyntã consobrinum, nouercã suam & fratres suos, Attalumq; & Eurylochum & Pausaniam, aliosque Macedonię principes, simul & nunc Clytum. Quatuor pro eo diebus non comedit, nec comedere voluit, donec precibus exercitûs vinceret.

In quo multùm profuit Callisthenes philosophus, Aristoteli familiaris, quem tamẽ posteà truncatis crudelitèr omnibus eius membris, abscissis auribus, naso & labijs, deforme & miserãdum spectaculum reddidit, ex causa, quia Alexãdrum qui se adorari mandabat, nec adorare voluit, sed & acerrimè increpauit: tardè Aristotelis monita sequens, qui euntem ad Alexandrum monuit, vti ei quàm rarissimè aut quàm iucundissimè loqueretur, vt silẽtio tutior, aut sermone gratior esset. Quin Callisthenem in cauea cum cane saucium claudi iussit, & ad metum cęterorum circunferri. Callisthenis interitus.
Quo facto, Lysimachus Callisthenis auditor, misertus tanti viri, non culpæ, sed libertatis pœnas pendentis, venenum ei in remedium calamitatis dedit. Lysimachũ

Quo audito, Alexander Lysimachũ obijci leoni iubet. sed cùm ad conspectum eius cõcitatus leo, impetum feciſset, manum amiculo inuolutam Lysimachus in os leonis immersit, abreptaque lingua feram exanimauit. Quod cùm nun-

nunciatum regi esset, admiratio in satisfactionem cessit, charioremque eum propter constantiam habuit. Lysimachus quoquè animo magno regis velutì parentis contumeliam tulit. multi autem principes Macedonum, qui Alexandrũ adorare nolebant, ab eo sub specie insidiarum interfecti sunt. retentus tamen est ab Macedonibus modus salutandi, explosa adoratione.

Omnibus verò post Darij mortẽ reditum in patriam expectãtibus, vt essent coniuges & liberos suos visuri, ad concionem exercitum vocat Alexãder: Nil actum tot egregijs prælijs ait, si incolumis oriẽtalis barbaries relinquatur, nec se corpus, sed regnum Darij petisse, persequendosque esse eos qui à regno deceserant. Hac oratione velut ex integro incitatis militum animis, Hyrcaniam Mardosque subegit. ibì ei occurrit Tamyris siue Minithyia Amazonum regina cum 300. mulieribus, 25. dierum inter confertissimas gentes itinere confecto, ex rege liberos quæsitura. Eius conspectus admirationi fuit, & propter insolitum fœminis habitum, & propter appetitum concubitũ. ob hoc 30. diebus ociosis, vt visa est vterum implêsse, discessit. Parthis deindè domitis, præfectus his statuitur ex nobilissimis Persarum Andragoras, vndè posteà originem Parthorum reges habuêre. Indè Thracas, Euergetas, Parimas, Parapamenos, Hydaspios, cæterosq; populos qui in radice Caucasi morabantur, subegit.

Alexand. eũ Amazonũ regina conceditur.

Cùm autem venisset Alexander ad mõtes Caspios, vt dicitur in histo. Scholastica, miserunt filij captiuitatis X. tribuum, postulantes ab eo egrediendi licentiam. ex edicto enim non poterant exire. Cumq; quæsiuisset causam captiuitatis, accepit eos apertè recessisse à Deo Israel vitulis aureis immolando, & per prophetas esse prædictum, eos à captiuitate non redituros esse. Tunc respondit Alexander, eos dignos qui arctiùs recluderentur. & cum angusta viarum obstrueret molibus bituminatis, & videret laborem humanum ad hoc non sufficere, orauit Dominum Deum Israel, vt opus illud compleret. & accesserunt ad se inuicèm præruptа montium, ex quo liquidè appáret, non esse voluntatem Dei vt exeant. Egredientur tamẽ circa finem mundi, magnam stragem hominum facturi. Vndè Iosephus, Quid, ait, facturus est pro fidelibus DEVS, qui tanta fecit pro infidelibus?

Post hæc Alexander Indiam petit, quæ est principium Oriẽtis. In India autem, vt dicit Martianus, singulis annis æstates duæ, & bis fruges metuntur. mũdi pars tertia creditur. Ingresso autem Alexandro Indiam, obuiàm ei legatos miserat Porus cum his literis: Incursanti infestantique hos fines tibi suadeo, vt cùm te hominem memineris, nil ad deos moliaris: potes quidem nôsse qui ego sum, & quòd nulli licet aduersùs nos fortunæ quidquam. Quarè iubeo tibi hinc ad tuam Græciam contentum redire. neque enim, si Græcia nobis opùs esset, non olìm subacta Indis foret. sed quoniam inutilis est nobis, nihilque dignum opibus nostris habet, neque quæsita est, neque quæretur.

Porus Indorum rex.

Sed hæ literæ nihil terruerunt Alexandrum. Ingrediens autem Indiam, ait Iustinus, phaleras equorum & arma militum argento inclusit, exercitumque suum ab argenteis clypeis Argyraspides appellauit. Cumque ad vrbem Nysan venisset, oppidanis non repugnantibus fidutia Liberi patris, à quo vrbs condita erat, parci iussit. Tunc ad spectaculum sacri montis duxit exercitum, qui vbì ad montem accessit, repentè furere cœpit, & in vlulatus Liberi cum stupore regis, sinè mora discurrere. Indè montes Dædalos, regnaque Cleophidis reginæ petit: quæ cùm se dedisset ei, cõcubitu redemptum regnum ab Alexandro suscepit, illecebris consecuta quod vi non potuit: filiumq; indè genitũ, Alexandrũ nominauit, qui regnauit Indis.

Sacer mons.

Peragrata India, cùm ad saxum miræ magnitudinis & asperitatis, in quod multi populi confugerant, venit, cognoscit Herculem ab expugnatiõe eiusdem saxi terræ motu prohibitum. Captus itaque cupidine Herculis acta superare, cum summo labore & periculo potitus saxo, eius loci omnes gẽtes in deditionẽ accepit. Porus autem Macedones aggredi statuens, regem Alexandrũ

priuatum sibi hostem deposcit. nec Alexander moram fecit. Aiunt in prima cõgressione equum Alexandri Bucephalũ dextra Pori ictum, occubuisse. id Macedonibus adeò incommodum fuit. Alexander equo deiectus, concursu satellitum liberatus est. Neglecto omni bello, Alexander equum exanimem cauda cõprehensum, abstulit hostibus, atque ità decem dierum spatium vtriq; datur vel sanandi equos, vel sepeliendi mortuos.

In illis diebus inijt Alexander consilium, vt Porum ad singulare certamen prouocaret. quod & Poro placuit, consideranti exiguitatem corporis Alexandri, cùm ipse quinque cubitorum, Alexander tantùm trium esset. Interea Alexander depositio cultu regio, & sumpto habitu militari, peruenit in castellum Pori, quasi quidam carnis & vini empturus annonã. quẽ sciscitatus est Porus, quidnam faceret Alexander, cuius ętatis esset. Cui Alexander respondit: Tanquàm homo senior, dux noster in tabernaculo suo se accenso igne reficit. tunc ille gaudẽs, quòd cum homine decrepito pręliari haberet, Quid ergò, Porus inquit, non respicit ętatem suam? Tunc Alexander dixit se esse gregarium militem Macedonum, & ignorare quid faceret. Cui Porus tradidit epistolam minis plenam. Alexander iurauit epistolam se pręsentaturum.

Igitur cùm dies paritèr & locus institisset certaminis, fieretq; pugna diù anPor' vincit. ceps, tandèm Porus ex quadam tumultuatione suorum conuersus, tunc protinùs Alexãder inguina eius gladio trãsfodit, eumque prostrauit. Quo viso, Indi in Alexandrum insurgere conabantur. Alexander autem manu silentium poscens, tumultum repressit. sed Iustinus refert, Porum ab Alexandro multis vulneribus obrutum & captum fuisse, qui se captum adeò vehementèr doluit, vt cùm veniam ab hoste cepisset, nec cibum sumere voluerit, nec vulnera curari passus sit. Quem tamen Alexander ob honorẽ virtutis in regnũ suum remisit.
Nicea. Bucephala. duas vrbes ibi cõdidit, Niceam & Bucephalam. Capti sunt in ea pugna elephãti 400. qui turres gestabãt, auri & argenti suprà q̃ credi potest, in castris repertũ est,

Quibus omnibus Alexander in potestatẽ suam redactis, aureis laminis totũ agmen inclusit, fecitq; signa & vexilla aurea. & tãta erat auri pręda, vt vix eam milites ferre possent. Post hęc Alexãder, *Parrhasios vt ait Iustin', *Pharrasios & Gangaridas expugnat, deindè ad amnẽ Acesinẽ pergit, per hunc in Oceanũ deuehitur, vbi Gesonas Sobosque, quos Hercules cõdidit, in deditionẽ accepit, hinc & *Sycambros adit, quę gentes eum suscepecambros. Ambri. Sycambri. runt cum 80. millibus armatorum peditum, & 60. millibus equitum.

Cùm prelio victor esset, ad vrbẽ eorũ exercitũ ducit, quam desertam à defensoribus ratus, murum ascendit, & indè in vrbis planitiem sinè vllo satellite desilijt. Itaq; cùm eum hostes solũ conspexissent, clamore edito vndiquè concurrunt, si possent in vno capite orbis bella finire. Alexander constantèr restitit, in ea pugna sagitta sub mãma traiectus est, vnus tot millium vim sustinens, donèc sui succurrissent. Curatio vulneris illi', Alexandri vulnus. grauior ipso vulnere fuit, & vt ait Seneca, huius vulneris dolore dum anxiaret, dicebat, Omnes me iurãt filiũ Iouis esse, hoc verò vulnus me hominẽ esse clamat.

Antehàc, vt narrat Iustinus, Alexandri omnis exercitus nõ minùs victoriarum numero, quàm laboribus fessus, lachrymis eum depręcabatur, vt finẽ tandèm belli faceret, aliquandò patriæ reditusque meminisset, respiceret militũ annos, quibus vix ętas ad reditum sufficeret, ostendere alius canicie, alius vulnera, alius corpus cicatricibus exhaustum, solos esse qui regum Philippi Alexandriq; continuam militiam pertulerint: tandèm orare, vt reliquias saltem suas paternis sepulcris reddat, atque sibi ipsi parcat.

Motus his tam iustis precibus, velut in finem victoriæ, castra solito magnificentiora fieri iussit, quorum molitionibus & hostis terreretur, & posteris admirationem sui relinqueret. nullũ opus milites lętiùs fecêre. Itaque Alexander manu lętissima nauibus cõscensis, Oceani littora peragrat. Interea comprehẽsus est Diomedes archipirata, qui ab Diomedes Pirata. Alexandro interrogatur, cur mare infestum habeat: respondit, Quid tibi quòd orbem

orbem terrarum infestas? sed quia hoc ego paruo nauigio facio, latro vocor: tu, qa magna classe, imperator díceris.

Candax regina.

Per idem tempus Candax regina, audiens famam Alexandri, misit pictorem, vt imaginem ipsius depingeret. iam eñ Alexander miserat ei literas amicas, quę rescripsit amicitiam placere, & vt perpetuò perseueret optare. misitque munera, preciosos lapides ac animalia mirabilia. Accessit eam Alexander in habitu transformato, sub nomine Antigoni amici Alexandri. Cui regina ostendit diuitias suas. Intuita verò eum, dixit: Verè Alexander es. Negante illo, ostendit ei imaginem suam.

Adhæc frendens Alexander, querebatur se non habere gladium suum. Cui regina: Depone, inquit, hunc metum. nam fidẽ quam filio meo seruâsti, sempèr tibi seruabo: paulò antè enim quũ filio reginæ vxor fuit ablata à quodam regulo, Alexander missis pluribus, eam sibi restituit. Alter autem filius Candacis reginæ, qui filiam Pori habebat vxorem, volebat occídere Alexandrum, sed illud mater admittere noluit.

Brachmanes Indiæ populi.

Alexander cùm vltimum littus Oceani lustraret, ac Brachmanum insulam debellare pararet, illi epistolam hanc ad eum misêre: Audiuimus inuictissime rex prælia tua & felicitatem. Sed quid erit homini satis, cui non sufficit orbis? diuitias non habemus, quarum cupiditate nos expugnes. bona nobis omnia sunt communia. esca nobis pro diuitijs est. pro cultu, auro & gẽmis, vilis & rara vestis. fœminæ nostræ non ornatæ, quæ ornamentorum cultum oneri potiùs, quàm honori deputant. antra nobis duplicem vsum præbent, tegumentum in vita, & in morte sepulturam. regem habemus non pro iustitia, sed nobilitate seruanda.

His verbis motus Alexander, dimisit eos in pace. Extant multæ epistolæ regis eorum ad Alexandrum, & Alexãdri ad illum, quas alibi poteris videre. Apud Alexandrũ duos fuisse Brachmanas, multis historijs compertũ habem⁹.

Reuertenti autem Alexandro Babylonem, vt ait Iustinus, nunciantur legationes Carthaginensiũ, cęterarumq; Africæ ciuitatum, sed & Hispaniarum, Siciliæ, Galliæ, Sardiniæ, & quarundã ex Italia, quę aduentum eius opperiebãtur. Carthaginenses ad speculãdos animos Alexandri miserant Hamilcarem quempiam, virum solertia facundiaque insignem. Augebat enim metum Tyrus vrbs, author originis suæ, capta.

Hamilcar Carthaginẽñ legat⁹.

Igitur Hamilcar audientia regis obtenta, profugisse se ad regem tanquàm patria pulsum fingit, militemque se expeditionis offert: atque ità exploratis eius cõsilijs, in tabellis ligneis vacua desupèr cera inducta, ciuibus suis omnia perscribit. Eum Carthaginenses post mortem regis reuersum in patriã, quasi vrbem regi vendicâsset, non ingrato tãtùm, verùm etiàm crudeli animo necauerunt. Igitur cùm tantarum legationum causà Alexandro Babyloniam festinanti, velut conuentum terrarum orbis acturo, quidam ex Magis prędixit, nè vrbem introiret, testatus hunc locum ei fatalem fore. Ob hoc omissa Babylonia, in Byrsiam concessit. ibi ab Anaxarcho philosopho compulsus est magos contemnere, & eorum dicta vt falsa & incerta.

Reuersus igitur Babyloniam, multis diebus ocio deditus, intermissa olim cõuiuia solennitèr instituit, totusque in lætitiam fusus, dies noctesque coniunxit. Et cùm esset Babyloniæ, multæ deuictæ gentes præfectos suos accusauerunt, quos mox Alexander sinè aliquo respectu amicitiæ in conspectu legatorum necari iussit.

Rhoxanẽ filiã Darij ducit Alexander.

Posthæc filiam Darij Rhoxanen in matrimonium accepit, & optimatibus Macedonum lectas ex omnibus gentibus nobilissimas virgines tradidit. hinc ad concionem exercitũ vocat, & omniũ æs alienum persolui curauit. Post hæc dimissis veteranis, exercitum de iunioribus supplet, q discessum veteranorum ægreferẽtes, missionẽ & ipsi flagitãt, nec hoc iam precib⁹, sed cõuicio agebãt, dicẽtes eũ solũ cũ patre suo Ammõe bella inire. Ad quorũ correptionẽ cùm Alexãder verbis nil ꝓficeret, è tribunali inermis ipse desilijt, & nemine ꝓhibẽte, xiij. defectiõis authores manu sua peremit.

Iampridèm verò scripserat Alexãdro

mater de ſimultatibus Antipatri, vndè Alexander euocauit Antipatrum de Macedonia. Antipater autem iratus, in ipſo itinere venenum efficaciſſimum procurauit Alexandro propinandum, eô quòd chariſſimos amicos videret interfectos, Alexandrum generum ſuum occiſum, ſe magnis rebus in Græcia geſtis, non tam gratũ apud regem quàm inuidioſum, etiàm ab Olympiade varijs ſe criminationibus vexatum. huc accedebant cogitanti ante paucos dies ſupplicia in præfectos diuerſarum nationum, ſe quoquè ad pœnam vocatum.

Igitur ad occupandum regem, Caſſandrum filium dato veneno ſubornat, qui cum fratribus Philippo & Iolla miniſtrare regi ſolebat, cuius veneni tanta vis fuit, vt non ære, non ferro, non teſta contineretur, nec alitèr ferri niſi in vngula equi potuerit, pręmonito filio, nè alijs quàm Theſſalo medico & fratribus crederet. Hac igit ex cauſa apud Theſſalum paratum conuiuium eſt. Philippus & Iollas prægustare potum regis ſoliti, in aqua frigida venenum habuerunt, quam prægustatam iam potioni ſubmerſerunt. accepto poculo, Alexander media potione velut telo cõfixus ingemuit. Amici cauſas morbi, intemperiẽ ebrietatis diſſeminauerunt. Elatus eſt igitur à cõuiuio ſemianimis & excruciatus ità, vt ferrum in remedium expoſceret.

Quarto die indubiam mortem ſentiens, agnoſcere ſe fatum domûs maiorum ſuorum ait. nam pleroſque Aeacidarum intra 30. annum defunctos. Tumultuantes deindè milites, inſidijs perire regem ſuſpicantes, ipſe ſedauit, eosq; omnes cùm perlatus in editiſſimum vrbis locum eſſet, ad cõſpectum ſuum admiſit, oſculandamque dextram ſuam porrexit. Cùm lachrymarentur omnes, ipſe non ſinè lachrymis tãtùm, verùm etiàm ſinè vllo triſtioris mẽtis argumẽto fuit, vt quoſdam impatientiùs dolẽtes conſolatus ſit, quibuſdam mandata ad parentes eorum dederit. adeò ſicut in hoſtem, ità & in mortem inuictus animus fuit. ad poſtremum, corpus ſuum in Ammonis templo condi iubet.

Alexandri interitus.

Quærentibus amicis, quem imperij hæredem faceret: reſpõdit, digniſſimũ. non nominauit Herculem filium, non fratrem Arideum, ſed & Rhoxanẽ prægnantem reliquit, quaſi nefas eſſet viro forti alium quàm virum fortem ſuccedere. hac voce, ait Iuſtinus, velutì bellicum inter amicos ceciniſſet, aut malum diſcordia miſiſſet, ità omnes in æmulationem conſurgunt. Sexto die præcluſa voce, exemptum digito annulum Perdiccæ tradidit, quæ res gliſcentem amicorum diſſenſionem ſedauit. nam & ſi non voce nũcupatus hæres, indicio tamen electus eſſe videbatur.

Deceſſit ergò anno ætatis ſuæ 32. mẽſe vno, qui duodecim annis ferro ſub ſe orbem trementem preſſit, ſed ſex poſtremi eius anni, quibus deſtructo Perſarũ imperio monarchiam tenuit orbis, in Græcorum monarchia numerantur. Extincto in ipſo ætatis ac victoriarum flore Alexandro, triſte apud omnes per totam Babyloniam ſilentium fuit. ſed nec deuictæ gentes fidem nuncio habuêre, quòd vt inuictum regem, ità & immortalem crediderunt. Vt verò mortis eius fides affuit, omnes barbaræ gentes paulò antè ab eo deuictę, non vt hoſtem eum, ſed vt parentem luxerũt. Mater quoquè Darij regis, quam amiſſo filio à faſtigio tantæ maieſtatis in captiuitatem redactam, indulgentia victoris, in eam diem vitæ non pœnituerat, audita morte Alexandri, mortem ſibi ipſa præ dolore conſciuit, non quòd hoſtẽ filio præferret, ſed quòd pietatem filij in eo, quem hoſtẽ timuerat, experta eſſet. Contrà Macedones verſa vice, non vt ciuem ac tãtæ maieſtatis regem, verùm velutì hoſtem amiſiſſent, gaudebant, ſeueritatem nimiam & aſſidua belli pericula execrantes.

Lachrymæ vũ proprias Alexandri.

Hactenùs de Alexandri geſtis ſermo fuit, quæ non minora ſunt Herculeis, cuius virtutem pueri indoles indicabat, quam acerrimo literarum ſtudio prædicant. Deindè exacta pueritia, per quinquenniũ ſub Ariſtotele doctore inclyto, omnium philoſophorum principe creuit. tum accepto imperio, regem ſe terrarum omnium ac mundi appellari iuſſit: tantamque fiduciam ſuis militibus fecit, vt illo præſente, nullius hoſtis ar-

arma nec inermes timuerint. Itaq; cum nullo hostium vnquàm congressus est, quem non vicerit: nullam vrbem obsedit, quam nõ expugnauerit: nullã gentem adijt, quã nõ calcauerit. Victus deniquè est ad extremum non virtute hostili, sed insidijs suorum & fraude ciuili.

Macedonũ dissensio.

Cæterùm occiso Alexandro, vt refert Iustinus, non vt læti Macedones, ità & securi fuerunt, omnibus *in vnum locũ competentibus, nec minùs milites inter se timebant. Armati itaque duces in regiam coëunt, ad formãdum rerum præsentium statum. Perdiccas censet Rhoxanis expectari partum, si puerum peperisset, hunc dari successorem patri. Meleager negat differẽda in partus dubios consilia, cùm iam genitis vti liceret, esse Pergami filium Alexandri ex Barsane nomine Herculem, seu mâllent habere fratrem Alexandri Arideum, Rhoxanẽ esse originis Persicę, nec fas vt Macedonibus ex sanguine eorum, quorum regna deleuerint, reges constituãtur. Ptolemæus recusat regem Arideum, ex Lariss æo scorto natum. vicit Perdiccæ sententia ex consensu vniuersorum.

Placuit itaque Rhoxanis expectare partum: cùm equites idem laudâssent, pedites indignati nullas sibi cõsilij partes relictas, Arideum regem appellant. Tandèm Perdicca illos oratione mouit, vt probato cõsilio eius, dux ab oñibus legeretur. Seruata est portio regis Alexandri filio, si natus esset. deindè inter principes prouincias diuisit regẽdas.

Comestor verò ait, Alexandrum, cùm vsum linguæ amisisset, voluntatem suã scripto expressisse. Noluit, inquit, monarchiam in aliquem transferre, nè aliquis par ei in potentia apud posteros legeretur: sed duodecim quos ab adolescentia socios habuit, regni successores instituit. Hæc autem institutio non stetit. nam quatuor ex eis tantùm, abiectis alijs, regnauêre, sicut hoc in visiõe quinta Danielis cõprehensum est, videlicet de hirco caprarum, qui signat Alexandrum, percutientem arietem, i. Darium, ex quo hirco oriebantur quatuor cornua, i. quatuor reges, q inter se monarchiam diuiserunt.

Monarchiæ diuisio.

Itaque Ptolemæus rex Aegypti fact⁹, Seleucus super Syrios, Philippus qui & Arideus, super Macedones. Antigonus super Asianos, Lydos & Thraces: sed ab initio cæteri quique loca sibi distributa habuêre. Sed diuersas sortiti prouincias, mutuis se bellis consumpserunt.

Mox inter Perdiccam & Antigonũ bellum oritur grauissimum, multisque prouincijs diù dilaceratis, nouissimè Perdicca Aegyptum petijt cum ingenti exercitu, cui Ptolemæus occurrit, ibi tandèm Perdicca bello cõgressus, amissis copijs, ipse quoquè interfectus est. Perdiccæ mors.

Olympias mater Alexandri, per Cassandrum interficitur hoc modo: Eurydice vxor Aridei regis, vt Polyperconta à Græcia redire in Macedoniã cognouit, & ab eo accersitam Olympiadem, muliebri æmulatione scribit regis nomine Polyperconti, vt Cassandro exercitum tradat, in quẽ regni administrationem rex transtulerit. eadem & in Asiam Antigono nunciat. Quo beneficio deuinctus Cassander, nihil non ex arbitrio muliebris audaciæ gessit. Deindè profectus in Græciam, multis ciuitatibus bellum infert, quarum excidio territi Spartani, vrbem quã sempèr armis, non muris defenderant, murorum præsidio includunt.

Dum hæc aguntur, Cassandrũ è Græcia turbatus Macedonię status domum reuocauit. Nanque Olympias mater Alexandri cùm ab Epiro in Macedoniam, prosequente Aeacida rege Molossorũ, veniret, phiberiq; finib⁹ ab Eurydice & Arideo rege cœpisset, indignitate moti Macedões, ad Olympiadẽ trãsiêre, cuius iussu & Eurydice & rex occíditur, sex annis post Alexãdri mortem.

Sed nec Olympias diù regnauit. Nam cùm in cruorem tam nobilium quàm plebeiorum Macedonum debaccharetur, fauorem suum in odium vertit. Itaque audito Cassandri aduentu, diffisa Macedonibus, cum nuru Rhoxane & nepote Hercule Pictuam vrbem concessit. Proficiscenti Deidamia Aeacidæ regis filia & Thessalonicæ priuigna, & ipsa clara Philippi patris nomine, multæque aliæ principum matronæ, speciosus magis quàm vtilis grex, fuêre comites. Hæc cùm nunciata

Cas-

Cassandro essent, statim citato cursu Pictuam venit, & vrbem obsidione cinxit.

Cùm fame ferroque vrgeretur Olympias, longa obsidionis tædio pacta salute, victori se tradit. Sed cùm Cassander conuocato ad concionem populo, scisscitaret esset quid de Olympiade faceret, subornat parentes interfectorum, qui sumpta lugubri veste, crudelitatem mulieris accusarent. Quibus accèsi Macedones, sinè respectu pristinæ maiestatis occidendam decernunt. Sed Olympias vbi obstinatos venire ad se armatos vidit, veste regali duabus ancillis innixa, vltrò obuiàm procedit. qua visa, percussores attoniti substiterunt, donèc à Cassandro missi sunt, qui eam confoderent, non refugientem gladium nec vulnera, aut muliebritèr vociferantem, sed virorum fortiũ more pro gloria veteris prosapiæ morti succumbentem, vt Alexandrum posses etiàm moriẽte matre conspicere. Insupèr expirans, capillis & veste crura contexisse fertur, nè quid posset in corpore eius indecorum videri.

Olympiadis fortis interitus.

Post hæc Cassander Thessalonicam regis Aridei filiam, vxorem ducit, filiũ verò Alexandri cum matre, in arcem Amphipolitanam custodiendos mittit. Deindè nè Hercules Alexandri filius, qui annos xiiij. excessit, fauore paterni nominis in regnum Macedoniæ vocaretur, occídi eum tacitè cũ matre Barsane iubet, corporaque eorum obrui, nè cædes sepultura proderetur, & quasi parùm facinoris in ipso primùm rege, mox in matre eius Olympiade ac filio admisisset, alterum quoquè filium cum matre Rhoxane pari fraude interfecit, quasi regnum quod affectabat, alitèr consequi, quàm scelere, non posset. Hæc Iustinus.

Perdicca & fratre eius Alceta, cum Phytone Illyrio, ab Eumene occisis Ptolemæi fauore, Eumenes posteà ab Antigono opprimitur, cæterisque ducibus diuersæ partis occisis, repentè inter ipsos victores nata discordia est, postulantibus Ptolemæo, Cassandro & Lysimacho, vt pecunia in præda capta, prouinciæque diuiderẽtur. Antigonus negauit se in ea bella socios admissurũ, in cuius periculum solus descenderit: & vt honestum aduersùs socios bellum susciperé videretur, diuulgat se Olympiadis mortem vlcisci velle, & Alexãdri regis filium.

His cognitis, Ptolemæus & Cassander, inita cum Lysimacho & Seleuco societate, bellum instruebant. Tenebat Ptolemæus Aegyptum cum Aphricæ parte maiore, & Cypro & Phœnice. Cassandro parebat Macedonia cũ Grę-cia. Asiam & partem Orientis occupabat Antigonus, cuius filius Demetrius prima congressione à Ptolemæo apud Calamam vincitur, in quo prælio maior Ptolemæi moderationis gloria, quàm ipsius victoria fuit. siquidem & amicos Demetrij non solùm cum suis rebus dimisit, verùm etiàm muneribus honorauit. Ipsi Demetrio tabernaculũ suum & familiam reddidit, adiecto honore verborum, non se propter prædã, sed propter dignitatem inisse bellum, indignatus quòd Antigonus deuictis diuersæ factionis ducibus, victoriæ cõmunis præmia corripuisset. *Demetrij & Ptolemæi congressus apud Zamia.*

Deindè Ptolemæus cum Demetrio nauali prælio iterùm congreditur, & amissa classe, hostique concessa victoria in Aegyptum refugit. Demetrius filium Ptolemæi Leuticum, & fratrem Menelaum, amicosque eius, cum priuati instrumenti ministerio, prouocatus pari anteà munere, in Aegyptum remittit, & vt apparéret eos non odij, sed dignitatis gloria accensos, donis inter ipsa bella contendebant. Hac victoria elatus Antigonus, regem se cum Demetrio filio appellari à populo iubet. Ptolemę quoquè, nè minoris authoritatis haberetur, rex ab exercitu cognominatur. *Reges eo cognominarunt successores Alexandri.*

Quibus auditis, Cassander & Lysimachus & ipsi regiam sibi maiestatem vendicauerũt. Huius honoris ornamẽtis tam diù abstinuerunt, quàm diù filij regis sui supersse potuerunt. Sed Ptolemæus & Cassander, cæterique factionis alterius duces, cùm carpi se singulos ab Antigono viderent, per epistolas seipsos confirmantes, tempus locumq; coëundi condicunt, bellumque cõmunibus

nibus viribus instruunt. Cui cùm Cassander interesse non posset, Lysimachũ cum ingentibus copijs in auxilium socijs mittit.

Erat hic & genere & ingenij bonitate illustris, quem Alexander, vt prædictum est, leoni obijci iussit propter Callisthenem. Accessit & his Seleucus ex Asia belli socius, qui multa in Oriente post diuisionem inter socios regni Macedonici bella gessit. principiò Babyloniam cepit, indè Bactrianos expugnauit, transitum deindè in Indiam fecit, compositisque rebus in Oriente, in bellum Antigoni descendit.

Adunatis igitur sociorum copijs, prælium committitur, in eo Antigon⁹ occiditur, Demetrius filius eius in fugã vertitur. Sed socij profligato hostili bello, denuò in semetipsos arma vertunt, & cùm de præda non conueniunt, iterùm in duas factiones diducuntur: Seleucus Demetrio, Ptolemæus Lysimacho iungitur. Cassandro defuncto, Philippus filius succedit. Post Cassandri regis, filijq; eius Philippi continuas mortes, Thessalonice regina vxor Cassandri, non longo post tempore ab Antipatro filio, cùm vitam etiàm per vbera materna deprecaretur, occiditur. Causa parricidij fuit, quòd post mortem mariti in diuisione inter fratres regni, prospensior fuisse Alexandro videbat, quod facimus eo grauí⁹ omnibus visum est, q̃ nullum maternę fraudis vestigium fuit.

Demetrius à Macedonibus expellitur.

Ob hæc igitur Alexander in vltionẽ maternæ necis, gesturus cum fratre bellum, auxilium à Demetrio petit, nec Demetrius spe inuadendæ Macedoniæ moram fecit, cuius aduentum veritus Lysimachus, persuadet genero suo Antipatro, vt mâlit cum fratre in gratiam reuerti, quàm paternum hostem in Macedoniam admittere. Inchoatam igitur inter fratres recõciliationem cùm præsensisset Demetrius, per insidias Alexandrum interfecit, occupatoque Macedoniæ regno, cędem apud exercitũ excusaturus, eũ in cõcionẽ vocat. Ibi priorem se petitum ab Alexãdro allegat, nec fecisse se, sed occupâsse insidias. Regẽ autẽ se Macedoniæ vel ętatis experimẽtis, vel causis iustiorẽ esse. patrẽ eñ suũ Philippo regi & Alexandro Magno sociũ in oñi militia fuisse, liberorũ deindè Alexandri ministrum, & ad persequendos defectores ducem extitisse contra Antipatrum auum horum adolescentium. Cassandrum verò patrem, extinctorem regiæ domûs, non fœminis, non pueris peperciſſe, nec cessâsse quoàd omnem stirpem regiæ sobolis deleret. horũ scelerum vltionẽ quia nequisset & ab ipso Cassandro exigere, ad ei⁹ liberos trãslatam, per hæc mitigato populo, rex Macedoniæ appellatur. Lysimachus quoq;, cùm bello Doricetis regis Thracũ premeretur, nè eodem tempore & aduersùs Demetrium dimicare necessè haberet, tradita ei altera parte Macedoniæ, quæ Antipatro eius genero euenerat, pacem cum eo fecit.

Demetrij deditio.

Igitur Demetrius totis Macedoniæ viribus instructus, cùm Asiã occupare statuisset, iteratò Ptolemę⁹, Seleucus & Lysimachus societatem ineunt, adunatisq; exercitibus, bellũ aduersùs Demetrium transferunt in Europam. his comitem se & belli sociũ iungit Pyrrhus rex Epiri.

Dum hæc aguntur, Lysimachus generum suum, regnum sibi ademptum conquerentem, interficit, filiamque suã Eurydicen querelarum sociam in custodiam tradit, atque ità vniuersa Cassandri domus, Alexandro Magno seu necis ipsius, seu stirpis extinctæ pœnas, partim cæde, partim supplicio luit. Demetrius quoquè à tot exercitib⁹ circũuentus, cũ posset honestè mori, turpitèr se dedere Seleuco mâluit. Lysimach⁹ aũt q̃ Hellespõtum regebat, post interfectionẽ generi & necẽ filij eius, assiduis parricidijs cruentatus, à militibus proprijs deseritur, qui ad Seleucum trãseuntes, hortati sunt eum, vt Lysimacho bellum inferret. res fœdissimi spectaculi erat: duo quippe reges, quorum Lysimachus annorũ erat 74, Seleuc⁹ aũt 77, regnãdi cupidine concurrebant armis.

Vltimum quidem hoc bellum Alexãdri commilitonum fuit, quod ad exemplum humanæ miseriæ fuit reseruatũ, quippe cùm orbẽ terrarũ, extinctis iam 24 Alexãdri ducibus, quasi soli possideret, angustos esse impio suo toti⁹ mũdi ter-

terminos arbitrarentur. Seleucus quippe capto iam antè Demetrio in *Sicilia, regnum Asiæ destruxit, & ex duobus vnum fecit. In hoc autem bello Lysimachus, amissis vel interfectis pri' xv. liberis ante hanc pugnam, postremus occisus est. sicque Lysimachus solutio pugnæ Macedoniæ fuit.

*Cilicia,

Seleuci casus.

Sed nec Seleucus de tãta victoria impunè lætatus est, quippe post menses septem à Ptolemæo, cuius sororem Lysimachus in matrimonium habuit, per insidias circunuentus occidit, regnumq; Macedoniæ quod Lysimacho eripuerat, cum vita paritèr amittit. iste tamen videtur Ptolemæus Philadelphus fuisse.

Hæc sunt inter parentes, filios, fratres ac socios, consanguinitatis societatisque commercia, quibus orbem ab Alexandro celeritèr acquisitum dilaniauerunt, & velutì opimam prædam à magno leone prostratam, auidi catuli discerpserunt, seque ipsos consumpserunt.

Ptolemæus Lagi filius.

ANNO igitur ab vrbe condita 431. Olympiade 114. mortuo Alexandro, Ptolemæus Lagi filius regnauit Alexãdrię, id est, in Aegypto primus, annis xl. hic Lagi gregarij militis filius fuit, qui sua virtute patris humilitatem excedẽs, ex patricijs vnus Alexandro factus est, post cuius mortem Aegyptum Aphricamque ac magnam Arabiæ partẽ successoribus reliquit suis, à quo & sequẽtes Aegyptij reges, Ptolemæi dicti sunt. hic primum Epirotarum regem populo Romano inimicum, quòd Samnitibus opem tulerat, contra eos in regnum suũ restituit, vndè à Romanis fuerat expulsus. deuictoque Demetrio Antigoni filio, Asiæ minoris rege, portionem regni Syrię Seleuco restituit, quam Antigonus abstulerat. ac per legatos Alexãdrinos à se missos, sibi Romanorũ amicitiam impetrauit, regno quoquè suo Syriam atque Iudæam adiecit. De quo Iosephus sic ait: Nanque hic etiàm Hierosolymis depugnauit fraudibus & dolis, ciuitatem die sabbathorũ ingressus sub specie sacrificij, nequaquàm Iudæis resistentibus: qui cùm sinè labore ciuitatem apprehendisset, crudelitèr eis dominabatur. Testis est Ouidius Sabatarcides, qui successorum Alexandri gesta describens, superstitionem nostram, pro qua libertatẽ amisimus, exprobrauit, dicens: Est gens quæ Iudæa dicitur, Subiit ciuitatã munitam ac magnam Hierosolymã detinens, quæ contẽpsit iura sub Ptolemæo constituta, dumq; arma capere deuitâsset, propter superfluam superstitionem sæuissimum dominum p. tulit habere.

Ptolemæus verò multos captiuos montanis Iudææ, à Samaria & Garizi trahens, in Aegyptum commigrauit. Sed cùm cognouisset, eos firmos iurisiurandi vel fidei cultores existere, cùm Alexandro legationem ad eos mittenti sic respondissent, Dario viuente contra eum arma nequaquàm sumenda: post Darij expugnationem multos ad castella deputauit, & pares cum Macedonibus Alexandriæ ciues statuit, fidemque ab ipsis recepit, vt nepotibus suis societatem custodirent, cùm & alij non pauci Iudæi spõtè in Aegyptum venissent, opulentia locorum Ptolemæique munificentia inuitati, quorum nepotes seditiones contra Samaritas, dum suæ gẽtis patriam oblationem seruare festinarent, excitabant, eamq; Hierosolymitæ defendebant, dicentes suum templũ sanctum existere. Legitur tamen alibi, Ptolemæus captos & abductos Iudæos in Aegyptum venditiõi exposuisse, sicq; à negociatoribus diuersarum nationum per varios mundi angulos dispersi sunt, & ex his fuêre illi, de quibus dicitur in Actis Apostolorum, quòd conuenerant in Hierusalem viri religiosi ex omni natione quæ sub cælo est, secundùm Magistrum in historijs.

Iudæorum dispersio.

Act. 2.

ANNO secundo regni Ptolemæi, Onias Iaddi pontificis filius, patri in pontificatu successit, sedit annis xvij. cuius sanctitate leges apud Iudæos ritè custodiebantur, quapropter etiàm gentium reges ipsam ciuitatem & templum maximis muneribus ornauerunt.

In hac generatione Agathocles Siculus post Dionysium apud Siciliam tyrannidem exercuit. Is, vt Plutarchus & Iustinus volunt, ex humili sordidoq; genere natus, patre videlicet figulo, nõ honestiorem pueritiam quàm originem habuit,

Agathoclis natales & mores.

habuit, quia cùm forma corporis egregius esset, diù sui corporis stuprum sustinuit. pubertate verò exacta, ad fœminas impudicas se transtulit, indè vitam etiàm latrocinijs inficit. Interiecto deindè tempore Syracusas concedens, gregariam militiã sortitus est, quã nec minùs in omne facinus promptissimus fuit, eò quòd manu strenuus & ore facundissimus haberetur. Breuì posteà ex centurione tribunus militum factus, contra hostes pugnans, magna suæ virtutis dedit Syracusanis experimenta, adeò vt in locum demortui ducis suffectus sit, cuius vxorem primò adulterio cognitã, post viri mortem accepit in coniugem, nec contentus quòd de inope repentè diues factus esset, sed etiã piraticam aduersùs patriam exercuit. Bis enim quàm Syracusanum imperium occupare tentãsset, in exilium actus est, cui non multò pòst non modò pax à populo data, sed etiàm prętor fuit constitutus. Qui potẽtissimos quosq; vrbis nobiles & omnẽ senatum interfecit: societatẽ enim cum Hamilcare duce Pœnorum inijt, & ab eo acceptis quinq; millibus Afrorum, atque ità velutì Reipub. statum formaturus, populum in theatrum vocat: sic compositis rebus, immissis militibus populum obsidet, senatum trucidat, cuius peracta cęde, ex plebe locupletissimos & peritissimos quosque interficit.

His ità gestis, militem legit, exercitumque conscribit, quo instructus, finitimas ciuitates nihil hostile metuentes improuisè aggreditur. contra Carthaginenses diutissimè bellauit, & infinitos prostrauit. Ad postremum verò in Italiam spe ampliandi regni traiecit, sed reuerti paucis diebus interiectis vis morbi coẽgit: quo toto corpore compręhẽsus, velut intestino singulorum membrorũ bello impugnabatur, ex qua desperatione bellum inter filium nepotemque ortum, eius regnum iamquasi mortui vendicantes, occiso filio, regnum nepos occupauit. Igitur cùm morbi cura grauior esset, desperatis rebus, vxorem suã Theogenam, duosque ex ea paruulos cum omni pecunia & regali instrumento nauibus impositos, in Aegyptum, vndè vxorem acceperat, remittit, timens eis, quanquàm vxor diù, nè ab ęgro diuelleretur, deprecata est. Et cùm vtiquè sententia staret, discedentes paruuli flebili vlulatu amplexi patrem, ex altera parte vxor maritum non ampliùs visura, fatigabat, nec minùs senis lachrymæ miserabiles erãt. Inter hęc regia omnis, assistentium fletibus tam crudelis dissidij impleta. Tandèm lachrymis finem necessitas profectiõis imposuit, & mors regis proficiscentes filios secuta est. Dum hęc aguntur, Carthaginenses occasionem sibi occupandæ insulę datam rati, magnis viribus eò traijciunt, multasque ciuitates subigunt.

Agathoclis exitus.

ANNO Ptolemęi Lagi xvij. Simon cognomento Iustus, Oniæ pontificis filius, mortuo patre, pontificatum suscipiens, sedit annis xvi. hic propter pium cultum & iustum regimen, pronamque in suos ciues clementiam, Iustus est cognominatus.

ANNO deindè Ptolemęi XXXV. mortuo Simone, & Onia fratris filio adhuc paruulo, Eleazarus pontificatum susci pit. sedit annis XVII. de quo aliquid sub Ptolemæo Philadelpho.

In hac generatione anno ab vrbe cõdita 464. vt refert Orosius, Tarentini cùm viderent classem Romanorum in mare prętereuntem, eam hostilitèr inuaserunt, & quinque tantùm nauibus per fugam elapsis, alias naues captas ad portum suum trahunt, interficientes omnes illos, qui ad bellũ vtiles esse possent, alios vendiderunt. Missi ergò sunt legati à Romanis Tarentum, qui de iniuria conquererentur, sed repulsi sunt & etiàm iniuriati, & vt dicit Valerius, vnus eorum respersus est vrina. His de causis ingens bellum exortum est atque indictum. Samnites mox defecerunt ad. uersùs Romanos, Lucani similitèr & Messapij. Vndè Romani considerantes, qui & quanti essent hostes, vltima necessitate coacti, proletarios, id est, eos qui prolis procreãdæ causa vacationem habebant, ad sumenda arma coẽgerunt. Qui enim pauperes erant in plebe, nec ampliùs quàm mille quingenta æris impendebant, proletarij sunt appellati.

Tarentinorum cũ Ro. bellum.

Tarentini videntes se bellum vix su-

stinere posse, Pyrrhum Epirotarum regem in ducem vocare statuerunt. Decreto igitur firmato, oratores cum donis ad Pyrrhum transmittuntur, non solùm Tarentinorum, verùm etiàm Italicorũ, qui dicerent se duce indigere: nam copias satis ingentes sibi in Italia affuturas, equitum enim viginti, peditum 365. millia habiturum. Hæc non solùm ipsum iam Pyrrhum extulerunt, sed etiàm Epirotas ad militiam promptiores fecerunt.

Pyrrhus Tarentinorum dux.

Primus Aemilius consul cum copijs suis impetum fecit in fines Tarentinorum, igne & ferro omnia vastans. Plurima etiàm oppida occupat. Erat quidam in Thessalia Cineas, vir magni ingenij, qui auditor Demosthenis fuerat. hic apud Pyrrhum magnam authoritatem habebat, de quo Pyrrhus dicere solebat, plures à Cinea oratione, quàm à se armis vrbes esse partas. Hic Cineas Pyrrhum ad Italiam inclinatum cernens, occasionem dicendi nactus: Egregij quidem, inquit, bello Romani esse dicuntur, multisque bellicosis gentibus imperare. quòd si eos superare dij nobis dederint, quid tunc agemus Pyrrhe? Ad hęc Pyrrhus, De re haudquaquàm obscura, inquit, ô Cinea percontaris: neque barbara enim nobis, neque Gręca ciuitas illic resistere valeret, Romanis superatis, sed haberemus confestim Italiam totam. Parumpèr commoratus Cineas, enimuerò cùm Italiam ceperimus, quid tunc agemus? Et Pyrrhus: Proxima dehinc Sicilia est, insula felix & populosa, capi facilis ob seditiones & discordias intestinas. Rectè dicis, inquit Cineas, sed an finis militiæ nobis erit Siciliam cepisse? Deus modò nobis victoriam pręstet, ait ille rursùm: nam his velutì prędudijs vtemur. quis enim se à Libya abstineat & Carthagine, quam nupèr Agathocles, clàm ex Syracusis profectus, propè ceperat? his autem deuictis, ait Cineas, nullus nobis resisteret hostis? Ità est, inquit Pyrrhus. Tunc Cineas: constat enim quòd & Macedoniam recuperare, & totam Gręciam cum potentia licebit capere. Sed victis omnibus his ac subactis, quid faciemus tandèm? Pyrrhus ridens, ocium, inquit, agemus, mutuo sermone lętitiaque perfruemur. At quid vetat, inquit Cineas, ô rex, quo minùs nunc ista lętitia & festiuitate & ocio perfruamur? Adest quippe nobis sinè labore facultas eorum, ad quæ per sanguinem & multas molestias peruenire conamur. His Cineas verbis turbauit potiùs regẽ, quàm ab incepto retraxit. Hæc Plutarchus.

Cineę oro.

Colloquiũ inter Cineã & Pyrrhum.

Auxilia Pyrrhi.

Tarentinis aduersùs Romanos laturus auxilium Pyrrhus, ab Antigono naues ad exercitum deportandum mutuò petit, ab Antiocho pecuniam, à Ptolemęo Macedonum militum auxilia, qui quinque millia peditum, equitum quatuor, elephantes quinquaginta non amplius quàm in biennium vsu dedit. Ob hoc Pyrrhus, filia Ptolemęi in matrimonium accepta, vindicem eum regni reliquit.

Sed quoniam, vt Iustinus ait, ad Epiri mẽtionem ventum est, de origine regni eius pauca narranda sunt. Molossorum primùm in ea regione regnum fuit, pòst Pyrrhus Achillis filius, amisso pro absentia Troianis temporibus paterno regno, in his locis cõsedit. Successor huic Piales filius fuit, per ordinem deindè regnum ad Arisbam descendit, huius filius Neoptolemus fuit, ex quo nata est Olympias mater Alexandri Magni. Et Alexander qui post eum regnum Epiri tenuit, & in Italia bello in Brutijs perijt, post eius mortem frater Aeacides regno successit, qui ppter assidua bella in exilium actus est. Qui Pyrrhum filium admodùm paruulum in regno reliquit, & cùm ob odium patris ad necem quęreretur, subtractus in Illyrios defertur, traditusque est Beroę Glauci regis vxori nutriendus, quę eiusdem generis erat. ibì eum seu misericordia, seu infantilibus blandimentis inductus rex, aduersùm Cassandrum Macedoniæ regem, qui eum belli comminatione deposcebat, diù protexit, addito in auxilium etiàm adoptionis officio: quibus rebus moti Epirotæ, odio in misericordiam verso, annorum vndecim eum in regnum reuocârunt.

Epirotarum regum.

Fuerunt

Fuerunt autem in Pyrrho tremendi magis quàm moderati principis adspectus: nec plures habuit dentes, sed vnum atq; integrum os, desupèr quasi leuibus rimulis in dentium figuram distinguebatur. Splene laborantibus mederi videbatur, si supinos illos premeret pede dextro. siquidem ferũt infuisse digito maiori eius pedis vim diuinam. Cùm enim mortui reliquum corpus crematũ esset, digitus ille integer illęsusq; ab igne permãsit. Pòst adolescens multa bella gessit. feruntq; Antigonum interrogatũ, quis ducum sibi optimus videretur, respondisse, Pyrrhum, si senesceret. sed posteà Hannibal omnium omninò ducum primum peritia & sagacitate fuisse dixit Pyrrhum, tantus itaque rerum successu cœptus est haberi, vt Tarẽtinos solus aduersùs Ro. tueri posse videretur.

Igitur Pyrrhus non tam supplicum precibus, quàm spe inuadendi imperij Italiæ inductus, relicto custode regni filio Ptolemęo, annos xv. nato, Alexãdro & Heleno paruulis filijs in solatia longinquę secũ expeditionis abductis, quasi cognatam Gręciæ ciuitatem vindicaturus, totas vires Epiri, Thessaliæ atque Macedoniæ, elephantos etiàm vsque ad id tempus Romanis inuisos, numero xx. in Italiam aduexit. Hic cùm Delphici Apollinis consuluissẽt oraculum, ambiguum dedit responsum:

Aio te Aeacida Romanos vincere posse.

Tunc primũ Romani cum transmarino hoste dimicauerunt. Pyrrhus cùm primùm Tarentum intrauit, videns populum sua sponte nec seruare seipsum, nec seruari posse, sed tanquàm illo propugnaturo, domi sedere, balneis conuiuijsq; indulgentem, clausit deambulatoria, in quibus verbis militabant, potus verò & lasciuias intẽpestiuas inhibuit: delectum habuit ità acrem, vt multi imperium ferre insueti, ex vrbe migrarent, seruitutem vocantes, non viuere ad voluptatem.

Missus est autem contra Pyrrhũ consul P. Valer. Leuinus, qui cùm exploratores Pyrrhi cepisset, eos iussit per castra duci, omnemq; exercitum ostendi, sicque dimitti, vt renunciarent Pyrrho quę vidissent. Commissa itaque pugna, consumpta est dies grauissimo certamine, omnibus vtrinquè mori paratis, fugere nescijs. Introductos autẽ inter currentia agmina elephantos, forma truces, odore graues, mole terribiles, vt viderunt Rom. nouo pugnandi genere circunuenti & territi, maximeque pauitantibus equis, diffugerunt. Finis pugnę noctis beneficio impositus est. Leuinus tamẽ per noctem fugit. Romanos victos fuisse, turpis fuga prodidit. Dionysius nõ multò pauciores xvi. millibus ab Ro. cecidisse scribit, ex his autẽ qui cum Pyrrho erant, 13. millia. Roman. castra Pyrrhus cepit, & vrbes sociorum ac regionem multam depopulatus est. Ex Rom. mille & 80. viros cepit, quos tamẽ summo honore tractauit, occisos sepeliuit, quos cùm aduerso vultu trucią; aspectu etiã mortuos iacere vidisset, tulit manus in cęlum, dicens, se totius orbis dominum esse potuisse, si tales milites sibi contigisset habere, cuius victoriæ titulum affigens templo Tarentini Iouis, ità scripsit in eo: Qui inuicti antè fuerant, pater optime Olympi, hos ego pugna vici, victusq; sum ab eisdem. quem cùm sui increparẽt, cur se victum diceret, responsum dedit: Si iterùm eodem modo vicero, sinè milite reuertar in Epirum. Ro. cædes & fuga.

Suppleméto igitur habito, nulla mẽtio pacis à Ro. facta est, quæ res Pyrrhũ in admirationem conuertit. Visum est ergò Pyrrho, vt prior ad eos mitteret, experireturq; an pacẽ vellent. nõ enim esse pręsentis potentiæ, Romã capere posse, ratus pacem glorioſam sibi post victoriã iam partam fore. Missus itaque Cineas à rege, qui cum primoribus ciuitatis locutus est, dona ipsis & vxoribus eorum afferens, accepit autem nemo, sed respõderunt omnes viri mulieresq;, si pax publica fieret, *& sua oẽia regi offerre. In senatu verò multa pręclarè & humanitèr dicta sunt à Cinea, cùm & liberationem captiuorum, & auxilium ad subigendam Italiam Pyrrhus offerret, ac pro his nihil aliud quàm amicitiam sibi, Tarentinis securitatem postularet. Et constabat senatum ad pacem inclinari, victum iam semèl magno prędio, & obaddita Pyrrho ex his, qui à Rom. modò defecerant, supplementa. Cineas Pyrrhi legatus. *se &

Ap. Claudij oratio.

Tum Appius Claudius vir amplissimus, senectute & cęcitate iam à senatu dimissus, hęc audiens, fecit se in senatum lectica duci. quo introducto, factum est silentium. ille autẽ vbi suo loco constitit, ità dicere orsus est: Anteà P.C. hanc meam orbitatem oculorum molestè ferebam, nunc autem doleo quòd non surdus etiàm sum, nè turpes conditiones pacis, quæ gloriam vrbis subuertunt, audirem. Vbi est illa iactantia qua audire solebam, si Magnus Alexander in Italiam veniens, nobiscum manum conseruisset, nequaquàm vt inuictus gloriam habuisset, sed vel fuga, vel morte, maius huic vrbi nomen reliquisset? Pyrrhum formidatis, qui nunc non magis Tarentinis auxilium ferens, quàm hostes domi fugiens, in Italia versatur, ausus profiteri principatum in Italia cum hac potentia, quæ ad paruam Macedoniæ partem conseruandam sufficere non valuit. Non autem hunc remouebitis, si amicum feceritis, sed alios inuitabitis, si non pœnam eorum quæ contra nos fecit, luens, sed mercede accepta abibit.

Hæc Claudij verba reduxerunt senatum, remãdatumq; Pyrrho à senatu, eum cum Romanis, nisi ex Italia recessisset, pacem habere non posse. Eo autem recedente, tunc si vellet, de amicitia verba faceret.

Cineas ad Pyrrhum reuersus, quęsitus qualem Romam comperisset, Cineas dixit videri sibi senatum regum consessum, scilicet tales illic ferè omnes esse, qualis vnus Pyrrhus apud Epirotas. Cineam verò admirabili vi memoriæ pręcipuè commendant, quòd & senatorum nomina vno die percensere didicisset.

Post hęc legati ad Pyrrhum pro redimendis captiuis missi sunt, inter quos C. Fabricius fuit, quem Cineas dixit maximum apud Romanos nomen habere, pauperem tamen esse. Hunc igitur rex seorsùm, vt acciperet pecuniam, rogabat, non ob aliquam turpem causam, sed hospitalitatis & amicitiæ causa. Renuente autem Fabricio, non destitit. altero autem die iussit, dum simul loquetetur, maximum elephantum post aulęa constitui, atque tum subitò aulęis sublatis, elephas ex improuiso conspectus, proboscidem super caput Fabricij extulit, & terribilem vocem emisit.

At Fabricius lenitèr subridẽs, inquit: Nec herì aurũ, nec me hodiè bestia permouit. In cœna autem apud regem cùm de Epicuri opinionibus differeret Cineas, more ingenij sui, non esse scilicet dijs mortalium curam, atq; multa ferè huiusmodi, Fabricius, Vtinàm, inquit, hęc Pyrrho & Samnitibus cordi sint, quandiù aduersùs nos bellum gerũt. sic itaq; virum rex admiratus, magis ac magis optabat pacem: priuatìm Fabricium rogauit, vt facta pace, vnà secum regnare vellet. Ad hęc Fabricius submissa voce respondisse: At ne hoc quidem tibi ô rex conducit. illi enim qui te nunc admirantur & colunt, si me experiantur, à me potiùs quàm à te regi optabunt. Pyrrhus non superbè verba Fabricij suscepit, magnitudinem animi ipsius ad amicos protulit. Fabricij constantia.

Secunda pugna inter Ro. & Pyrrhum facta est in Apuliæ finibus, P. Sulpitio & Decio consulibus, in qua pugna Pyrrhus brachio confixus, saucius prior è Pyrrhi bello secessit, elephãti capti, viginti millia hostium cęsa, & ex Romanis tantùm quatuor millia. Pyrrhus Tarentum fugatus est. De medico

Interiecto anno, contra Pyrrhũ Fabricius missus est. tum in vicina parte castra ipse & rex Pyrrhus habuêre. medicus Pyrrhi ad eum nocte venit, promittens veneno se Pyrrhum occisurum, si sibi aliquid polliceretur. Hęc Pyrrho prescribuntur à Cos. suntque vera inuenta quęstione. Eius beneficij gratia captiuos omnes sinè precio Romam misit. tũc Rom. iusserunt omnes captiuos quos Pyrrho reddiderat, infames haberi, quòd armati capi potuissent, nec antè eos ad veterem statum reuerti, quàm sibi notorum hostium occisorum spolia retulissent.

Inter has difficultates legati Siculorum superueniunt, tradentes Pyrrho totius insulæ imperium, quæ assiduis Carthaginẽsium bellis vexabatur. Itaq; relicto Alexandro filio, firmatisque ciuitatibus valido pręsidio, in Siciliã exercitum Pyrrhus in Sicilia.

citum traiecit.iam enim Agathocles excesserat rebus humanis.Cumque Syracusas venisset,multasque ciuitates subegisset,rex Sicilię,sicut & Epiri,appellabatur:quarũ rerum felicitate lętus, Heleno filio Sicilię velut auitum,(nam susceptus ex filia Agathoclis regis erat) Alexandro autem Italiæ regnum destinat.posthęc multa secunda prælia contra Carthaginen fecit.Interiecto deindè tempore,legati ab Italicis socijs venêre, nunciantes Romanis resisti non posse, deditionemque futuram, nisi subueniat.anxius tam ambiguo periculo,incertusque quid ageret,vel quibus primùm subueniret,in vtrunque pronus consultabat:Quippe instantibus hinc Carthaginen,indè Romanis,periculosum videbatur,exercitum in Italiam non traijcere:periculosius, à Sicilia deducere, nè aut illi lata non ope,aut hi deserti amitterentur.

In hoc æstu periculorum tutissimus portus consiliorum visus est, omnibus viribus decernere in Sicilia,& profligatis Carthaginensibus,victorem exercitũ transponere in Italiam.Itaque conserto prælio,cùm superior fuisset, quoniã tamen à Sicilia abiret,pro victo fugere visus est, ac propterea socij ab eo defecerunt,& imperium Siciliæ tam citò amisit,quàm facilè quæsierat.Sed nec in Italia meliore felicitate vsus est. veniens in Italiam, omnibus copijs bifariàm diuisis,& partim in Lucaniam missis,vt alterum consulem demoraretur, ipse contra M. Curium apud Beneuentum castra habentem,exercitum duxit. Curius collegæ aduentum expectabat,sed properabat Pyrrhus antè eum opprimere. necessitate ergò cogente, Curius castra egressus primos inuadit,eosque in fugã vertens,omnes contriuit, & quidam ex elephantis capiuntur,quę res victoriam Romanis tradidit.

Pyrrhi strages ad Beneuentum.

Pyrrhus sex annorum tempore in illis absumpto,& rebus quidem attenuatis,ex illo bello tractus est, reuertiturq; in Epirum cum octo millibus peditum & quingentis equitibus. Admirabilis vtriusque rei casus.nam sicut antè secũda fortuna,rebus supra vota fluentibus, Italiæ Siciliæque imperium & tot de Romanis victorias attraxerat,ità nunc aduersa,velut in ostentationem fragilitatis humanæ,destruens quæ accumulauerat, Sicilienſi ruinæ naufragium maris & fœdam aduersùs Romanos pugnam, turpemque ab Italia discessum adiecit.

Post profectionem à Sicilia Pyrrhi, magistratus Hiero creatur, cuius tanta moderatio fuit, vt consentiente omniũ ciuitatum fauore,dux aduersùs Carthaginen primùm,mox rex crearetur.genit⁹ erat patre Hieroclyto nobili viro, cuius origo à Gelo antiquo Siciliæ tyrãno manabat,sed ex ancilla natus,& propterea à patre expositus fuit, sed paruulum apes cõgesto circa iacentem melle,multis diebus aluêre,vti humanæ opis indigentem.Ob quam causam pater paruulum recolligit,omnique studio ad spem maiestatis instituit:prima bella ineunti aquila in clypeo,noctua in hasta consedit:quod & consilio cautum, & manu promptum ostendit.pulchritudo illi corporis insignis,vires quoquè admirabiles fuêre.in alloquio blandus, in negocio iustus, in imperio moderatus prorsus.

Ad Pyrrhum redeo.reuersus in Epirum,statim fines Macedõiæ inuadit,cui Antigonus cum exercitu occurrit, & vincitur,in fugamque conuertitur.Macedoniam Pyrrhus in deditionem accepit.Antigonus autem cum paucis Thessalonicam se recepit, vt indè conducta Gallorum manu,bellum repararet. Et rursus à Ptolemęo Pyrrhi filio funditùs victus est.Pyrrhus in tanto fastigio collocatus,Græciæ Asiæque regna meditatur.primum bellum aduersùs Spartanos fuit.ibi Ptolemęum filium amisit.repulsus à Spartanis,Argos petit, intra quam vrbẽ prorũpens,inter cõfertissimos violẽtissimè pugnãs,saxo iactato occiditur.

Pyrrhi interitus apud Argos.

Plutarchus refert,saxum anum pauperem è domo in Pyrrhum tuendi filij causa misisse.mortuo Pyrrho, caput illius Antigono refertur,qui victoria moderatè vsus,filium Pyrrhi Helenum cũ Epirotis sibi deditum, in regnum dimisit,eique insepulti patris ossa in patriam referenda tradidit. Satis enim constat inter omnes authores, nec eius nec superioris

perioris ętatis vllum regem comparandum Pyrrho fuisse, aut vitæ sanctioris aut iustitiæ probatioris visum fuisse. scientiam certè rei militaris in illo tantam fuisse, vt cum Lysimacho, Demetrio, Antigono, tantis règibus bella gesserit, inuictusq; sempèr extiterit: Illyriorum quoquè & Siculorum, Romanorum & Carthaginensium bellis nunquàm inferior, plerunquè etiàm victor extiterit, qui patriam certè suam angustam ignobilemque, fama rerum gestarum & claritate nominis sui illustrem reddiderit.

In hac etiàm generatione Brennus ductor Gallorum, & vrbis Romæ expugnator, occubuisse fertur. nam, vt Iustinus refert, conditis in Italia vrbibus, de quibus suprà dictum est, dimissa Italia, cum multo milite Asiam intrauit, illamque velut examen apum impleuit. Præcessit autem eum Gallorum portio, qui duce Belgio nationes omnes inuaserunt, tantusque terror Gallici nominis ibì fuit, vt lacessiti reges, pacem ingẽti pecunia mercarentur.

Brẽnus dux Gallorum.

sup. gñat. 55.

Ptolemęus verò Macedoniæ rex ausus illi occurrere, victus est, & multùm saucius, captus est, cuius caput amputatum, ad terrorem hostium circunlatũ fuit tota acie lancea infixum. Nec multò pòst, nemine prohibente, vniuersam Macedoniam vastauêre. antè enim domitis Pannonijs, cum finitimis per multos annos varia bella gessêre. Sed tãdèm superueniente Brenno, audita victoria suorum, qui Belgio duce Macedonas vicerant, & ipse irrumpit. Tunc spoliatis hominibus, etiàm deorum templa Galli aggressi sunt. sed dum Apollinis ędem apud Delphos spoliare cœpissent, partìm terræ motu obruti, partìm grandine & frigore dissipati, reliqui ab accolis vsque ad internecionem cęsi sunt. Brẽnus autem eo in prælio vulneratus, cùm dolorem ferre non posset, pugione vitam finiuit. quo mortuo, Gallorum reliquiæ nonnulla Asianorum loca postmodùm occupârunt. vndè ab ipsis Gallis Galatia & Gallogręcia dicebatur. de hoc & alijs Brenni gestis Gotfr. Viterbien. quoquè scribit. tempora tamen victæ à se Romæ ac mortis suæ, non benè consonant.

Brẽni mors.

In hac quoquè generatione, prout dictum est, post Alexandri fata quatuor regna esse cœperunt: Alexandriæ seu Aegypti, Syriæ, Macedoniæ, & Asiæ, quod tamen mox in Demetrio Antigoni filio defecit.

In regno Alexandriæ primus post Alexandrum, qui Alexandriam condidit, regnauit Ptolemęus Lagi filius, qui & Soter, à quo sequẽtes reges Aegypti, Ptolemęi dicti sunt: secundus Ptolemęus Philadelphus, prioris Ptolemęi filius, cui tertio loco successit Ptolemę⁹ Euergetes frater Philadelphi, huic quarto successit Ptolemęus Philopator, deindè successit Ptolemęus Epiphanes, cui successit Ptolemęus Philometor, cui successit Ptolemęus Euergetes, huic Ptolemęus Phiscon, qui & Soter: hic pulsus est regno, quia filium fratris occídit. deindè Ptolemęus Alexander frater Soteris reguauit, hic regno pellitur, quia matrem occídit. post hunc Ptolemęus Phiscon, qui regnauit secundò. post illum Ptolemęus Dionysi⁹, hic sororem Cleopatrã vxorẽ habuit, q & Pompeiũ occídit, naufragio ipse perijt. Cleopatra soror & vxor Ptolemęi, pòst M. Antonio nupta, à serpente perijt, & sic reguũ Ptolemęorum defecit.

Regnum Aegypti.

3. bel. ciu. 50.

4. bel. ci. 40.

In Syria post mortem Alexandri primus regnauit Seleucus, hunc refert Appianus Gręcus, Alexandrum inter pedites secutum, & cùm ex labore defecceret, apprehensa equi causa insequi perseuerauit. At cùm fortè telo Alexandri vulnus accepisset, effusoque sanguine, ferunt diademate proprio Alexandrum obligâsse vulnus, & diadema ex cruore fœdatum esse: ob hęc Alexandrum dixisse, regem illum futurum, verùm cum maximo labore regnaturũ. quod & verissimum fuit. Nam post regnum adeptum et multas in eo pugnas, octogenarius per insidias occisus est. Hic condidisse dicitur Seleuciam, Antiochiã, Laodiceam, Apameam, Edessam, Berenicẽ & Pellam. post eum regnauit filius eius Antiochus Soter, ab illo omnes Syriæ reges cognominati sunt Antiochi. tertius illi successit Antioch⁹ Theos, quartus Seleucus Callinicus cum fratre Antiocho. post hunc regnauêre Antiochus

Regnum Syriæ.

chus Magnus & frater eius Seleucus Ceraunus filij Seleuci. deindè Seleucus Philopator filius magni Antiochi, post patrem regnauit. post hunc Antiochus Epiphanes frater. successit illi Antioch⁹ Eupator filius. hunc occidit Demetrius filius Seleuci, & post eum regnauit. hũc occidit Alexãder filius Antiochi, & regnauit. hunc Ptolemæus Philometor rex Aegypti occidit. Demetrius filius Demetrij post illum regnauit. post hũc Antiochus filius Alexandri, hunc occidit Trypho. Alexander filius Antiochi post illum regnauit, hunc occidit dux. deindè Antiochus Pius filius Demetrij regnauit, & in Parthia occiditur. post hunc Antiochus Sedetes filius regnauit. hic de regno fugatur. Demetrius frater Antiochi post hunc regnauit, hunc Alexander rex Syriæ & Asiæ occidit. Tandèm res ad Antiochum, qui Eusebius cognominabatur, deuenit. hunc vicit Pompeius, regnoque pepulit. atque is est Seleucidûm imperio finis, quod fere per ducentos septuaginta annos durauit.

Regnũ Macedoniæ.

Macedoniæ regnum post Alexandrũ Magnum obtinuit Philippus, qui & Arideus, frater Alexandri, regnauit annis 7. Post hunc Cassander regnauit annis 19. Post eum Antigonus & Alexander filij regnauerũt annis 4. Post illũ Demetrius reg. annis 6. post illum Lysimachus annis 6. reg. post eum Ptolemæus Ceraunus, Meleager, Antipater, sicut & Pyrrhus, mensibus certis regnauêre. Sosthenes regnauit annis 2. post hunc Antigonus reg. annis 36. hic Pyrrhum superauit. Demetrius regnauit post illũ annis 10. post hunc Antigonus regnauit circiter 15. posteà Philippus reg. annis 42. *Perseus fili⁹ Philippi reg. Macedoniæ annis 10. hic vnà cum regno in Romanorum potestatem deuenit 153. olympiade.

*Perses

Regnum Asiæ.

Asiæ regnum Antigonus accepit, reg. annis 18. huic successit Demetrius eius filius, reg. annis 17. hic superatus in bello, Seleuco se dedidit, qui regnum Asiæ destruxit. & ex duobus Asiæ & Syriæ, vnum imperium fecit.

Floruerunt in hac generatione viri celebres, Hyperides vnus è decem oratoribus, Demosthenis æmulus. plura apud Plutarchum in eius vita leges.

Demades orator Athenien̄, Alexandro restitit, cùm aduersùs Athenas contenderet. Huic dicebat Antipater, cùm in luxu senuisset, nihil sibi præter linguam & ventrem superesse. Theophrastus Lesbius scholę Aristotelis successor, Euphrastus primùm, deindè Theophrastus ob eloquentiæ laudem vocatus: eius opera quoquè extant nonnulla hodiè. scripsit enim penè innumera.

Menander Athenien̄sis poeta comicus. cuius nil præter versiculos quosdam sparsìm extat. scripsit autem & soluta oratione.

Philemon Syracusanus poëta comicus risu perijt: nam cùm ei ficus ad cibũ paratæ in conspectu forent, asello eas comedente, puerum aduocauit vt asinã abigeret. sed is tardiùs cùm superuenisset, comestasque oñes videret, vrbanissimè ait: Et nunc da merum asello. quo audito, risu diffluens perijt.

GENERATIO LVIII.

ANNO 4920. ab exordio mundi, ab vrbe verò condita 470. olympiade autem 124. mortuo Sadoc, successit illi Achim filius per lineam Christi, in quo numeratur 58. generatio. duravit annis 47.

Eodem anno Eleazaro pontifice Iudæorum, Ptolemæus Philadelphus Lagi filius minimus, contra ius gentium regnare cœpit. Cuius non minor in accipiendo regno fauor, quàm patris in tradendo fuit. Inter cætera (vt Iustinus tradit) patris & filij mutuæ pietatis exẽpla, etiàm ea res amorem populi iuueni conciliauit, quòd pater regno publicè ei tradito, priuatus officium regi inter satellites fecerat: omniquè regno pulchrius, regis se esse patrem, duxerat. regnauit autem Alexandriæ annis 38. Hic omnium scientiarum doctissimus, Stratonem philosophum præceptorem habuit. bibliothecam instituit, super quã Demetrius Phalereus, apud Grẽcos orator & philosophus, constitutus erat: qui dum studeret omnia per vniuersum terrarũ orbẽ inuenta cõgregare volumina, interrogatus à rege, quot millia librorum haberet, respondit, Viginti millia,

Ptolemæus Philadelphus.

sed scito ad quinquaginta millia posse peruenire: dicésque nunciatum esse sibi apud Iudæos multa haberi bibliotheca regali digna, persuasit regi, adnitente Aristeo quodam regis amico, vt ad Eleazarum pōtificem Hierosolymam mitteret, rogans vt sibi viros legem scientes destinaret, qui eam in Græcam linguā transferrent. Et interpellatus pontifex, regi 70. viros in lege doctissimos transmisit. illi verò Alexandriam ducti, & à rege benignè suscepti, Demetrio sunt commendati, qui duxit eos in domunculas secretas, vbi per 72. dies omnem legem disertissimè transtulerunt.

Bibliotheca Alexandriæ.

Quibus diebus transactis, congregauit omnes Iudæos Demetrius, & præsentibus interpretibus legit. Cumque multitudo interpretationem laudâsset, gauisus est rex voluntatem suam esse pfectam, & relectis legibus, sensum & sapientiam earum obstupescens, dixit ad Demetrium, admirari se quòd nemo historiographus nec poëta Græcus eiusdē legis meminisset. Cui Demetrius respōdit, neminem ausum fuisse conscriptionem eius tangere, eô quòd diuina esset, addens quòd Theopompus volens in historia aliquid de his scribere, mente sit turbatus plùs quàm xxx. diebus, donèc indè sibi dementiam factam suspicatus esset somnio admonitus, quòd hoc ei accidisset, quia leges diuinas scrutatus, ad impuros homines eas ferre voluisset. cumque scribere quieuisset, recepit sensum. Referebat etiàm de Theotecto tragœdiarum poëta, qui cùm nisus fuisset in aliquo earum meminisse, obscuratis oculis, recognouit causam suę cæcitatis, & ità liberatus est à passiōe, Deo veniam largiente.

Septuaginta interpretes.

His auditis exhilaratus rex, remisit eosdem seniores cum honore, donans vnicuique eorū stolas optimas & auri talenta duo, & calicem vnius talenti. principi autem sacerdotum Eleazaro destinauit lectos decem cum argenteis pedibus, & conuenientem eis supellectilem, & calicem talētorum 30. & stolas decem, & purpuram, & coronam decoram, & lineas de byssō centum, præterea & pateras, & trullam, & libatoria, & crateras aureas duas deuouendas. Omnes insup Iudæos quos in Aegypto captiuos inuenit, liberos esse permisit, ac à dominis sua impensa redemit.

Abeuntes autem interpretes, & à rege Asię honorati sunt. nā Seleuc⁹ Nicage Asię honorati sunt. nā Seleuc⁹ Nicanor in ciuitatibus quas per Asiam ædificauerat, & in inferiore Syria, & in ipsa metropoli Antiochia, repub. sua dignos eos fecit, & æquum eis honorem cum habitatoribus Macedonibus & Græcis deputauit.

De hoc Ptolemæo refert Iustinus: Cùm Seleucus, vt suprà dictum est, solus de Alexandri Magni milite superesset, post mēses septem ab hoc Ptolemæo per insidias circunuentus occiditur, regnumque Macedoniæ, quod Lysimacho eripuerat, cum vita amisit. post hæc Ptolemæus Lysimachi filios conciliare Ptolemæus Arsinoen sororis suę, soceros sibi statuit. nuptiasque Arsinoę sororis suę, matris eorum, petit, puerorum adoptione promissa, vt cùm in locum eorum succedissent, nihil ei moliri vel verecundia matris, vel appellatione patris auderent. Timebat tamen quia Antiochus Theos, Antiochi Sōteris filius, bellum contra eum habuit, & totis Babylonicis atque Orientis viribus dimicauit. quarè volens molestum certamen finire, cùm ipse tamen haberet magnas copias, filiam suam Berenicen Antiocho dedit vxorem, qui de viuente adhuc vxore Laodice duos habebat filios, Seleucum qui cognominabat Callinicus, & Antiochum. Antiochus autem dicebat Berenicen se velle vxorem habere & regni consortem, Laodicen verò concubinæ loco.

Ptolemæus itaque metu deposito, impium & facinorosum animum ad dolos & nefastica scelera conuertit, insidiasque Arsinoæ sorori suæ struit, quibus & filijs illius vitam, & ipsi Cassandram vlcisci volens, primus ei dolus fuit, simulabem tollit. primus ei dolus fuit, simulato amore sororem in matrimonium ducere. Quid plura? induxit Arsinoen præstita fide sibi & filijs omnibus, vt maritum & patrem deceret, adesset: nuptiæ deindè magno apparatu celebrantur. Capiti sororis rex diadema imponit, reginamque eam appellat: quo nomine in lætitiam effusa Arsinoe, virum in vrbem suam Cassandram inuitat, ibique filios

filios suos Lysimachum 16. annos natũ. Philippum triennio minorem, vtrunq; forma insigni, occurrere iubet, quos Ptolemæus amplexus, osculis diù fatigat. vbi verò ad portam ventum est. occupare arcem iubet, pueros interfici. qui cùm ad matrem confugissent, in gremio eius trucidãtur. Arsinoë pro filijs se sæpè opposuit. ad postremum spoliata etiàm funeribus filiorum, scissa veste & crinibus sparsis, ex vrbe protracta, Samothraciam in exilium abijt, eo miserior, quòd mori cum filijs ei nõ licuit.

Sed nec Ptolemæo inulta scelera fuerunt: quippe breui pòst Galli duce Belgio legatos ad Ptolemæum mittũt, offerentes pacem, si emere velit. Sed Ptolemæus belli metu pacem Gallos petere gloriatus est, nec minùs ferocitèr se legatis, quàm inter amicos iactauit, alitèr se pacem daturum negando, nisi principes suos Galli ei obsides dederint, & arma tradiderint: qua legatione renunciata, risêre Galli vndiquè acclamantes. Interiectis paucis diebus, prælium conseritur. victi Macedones cæduntur, Ptolemæus multis vulneribus saucius capitur, caput eius lancea fixum circũfertur, vt & suprà dictum est.

Interimunt Ptolemæum Galli.

Antiochus verò Theos post multum temporis superatus amore, Laodicen cum liberis suis reduxit in regnum. quæ metuens ambiguum viri animum, nè Berenicen reduceret, virum per ministros veneno interfecit. quo mortuo, cùm in locum eius Seleucus successisset, hortante matre Laodice, Berenicen nouercam suam cum paruulo fratre ex ea suscepto interficit.

Antiochi mors.

Mortuo verò Ptolemæo Philadelpho, Ptolemę Euergetes filio successit, regnauit Alexandriæ annis 26. sub hoc Iesus filius Sirach librum suum scripsit. Euergetes cùm Syriam & Asiæ partem peruastaret, reuexit deos Aegyptiorum à Persis, quos Cambyses inter spolia transuexerat. Quo etiàm tempore mortuo Eleazaro summo pontifice, successit in pontificatu Onias filius Simonis Iusti, licèt aliqui velint post Eleazarum pontificatum tenuisse Manassen fratrem Iaddi.

Ad Euergetem redeo, hic post mortem patris Philadelphi, prò vltione occisę sororis, cum magno exercitu intrauit prouinciam regis Seleuci Callinici, qui cum matre Laodice regnauit, & cepit Syriam & Ciliciam, & superiores partes trans Euphraten, & omnem penè Asiam. Seleucus desperans, ad Antiochum fratrem mittit, & auxilium implorat. Antiochus autem annos 14. natus, supra ætatem regni auidus, latronis more totum fratri eripere cupiens, virilem sumit audaciam, vndè Gallorũ mercenario exercitu fratrem inuadit. Quo victo, & in Antiochum verterunt arma Galli, quippè qui fidẽ atq; pfidiã iuxtà æstimabant, sed ab his se auro redemit Antiochus velut à prædonibus.

Seleucus & Antiochus fratres.

Interea Eumenes Bithyniæ rex Asiam inuadit, à quo victus Antiochus, ad Ptolemæum hostem, cuius fidem tutiorem quàm fratris aut soceri putabat, profugit, vbi à Ptolemæo arctissima custodia seruatus est. Hinc quoquè Antiochus opera cuiusdam meretricis adiutus, deceptis custodibus, labitur, fugiensque à latronibus interficitur. Seleucus quoquè eisdem fermè diebus amisso regno, equo præcipitatus moritur. sic fratres quasi & germanis casibus exules ambo post regna, scelerum suorum pœnas luerunt.

ANNO ab vrbe condita 477. obscura & dira prodigia vel visa Romæ, vel audita sunt: lupi tres ante lucem ingressi vrbem, semesum cadauer intulerunt, Orosio authore.

ANNO ab vrbe condita 477. vt Eutropius ait, cùm iam clarũ vrbis Romæ nomen esset, arma tamen extra Italiam mota nõ fuerũt. Vt igitur cognosceretur q̃ copię Romanis essent, census est habitus, & inuenta sunt ciuium capita, 272. millia trecenta 34.

Semina belli Punici prima Tarentini iecerunt. Nam audita morte Pyrrhi regis, petiêrunt auxiliũ à Carthaginẽsi, & habuerunt. Quo facto, ab his fœdus inter eos violatum est. deindè Romani Ap. Claudium consulem Mamertinis auxilia poscẽtibus contra Hieronẽ Syracusanorum regem & Pœnorum copias, quas rex ipse conduxerat, in Siciliam miserunt, qui tam celeritèr

eos

cos vicit, vt ipse rex magnitudine perterritus, antè se victum, quàm congressum fuisset, prodiderit: & cum omni nobilitate Syracusanorũ pacẽ à Romanis impetrauit, deditque argenti talenta ducenta, Eutropio authore.

Hiero pacẽ cum Rom. firmat.

Hannibal verò senior, dux Pœnorũ, in Agrigento ciuitate Siciliæ obsidione cinctus à Romanis, ad summam egestatem perductus esset, nisi Hanno nouus impator Carthaginẽ, mille quingentis equitibus, & 30000. peditum & 30. elephantis superueniens, expugnationem ciuitatis paulisper distulisset, sed cõtinuò capta est, Pœniq; victi & fugari sunt. Hannibal cum paucis euasit, vndè elephanti capti, in Agrigento omnes sub corona sunt venditi. post hæc C. Aquilio Floro & L. Cornelio Scipione consulibus, Carthaginenses Hannonem in locum Hannibalis subrogârunt. qui à Scipione victus, confertissimis hostibus se immiscuit, ibique interfectus est.

Scipio Sardiniam vastauit, & multa millia indè captiuorum abduxit. Hannibal tum iterùm classi præpositus est, infeliciterque cum Ro. congressus, nauali prælio victus, ab exercitu suo seditione orta, lapidibus coopertus interijt. Et de hac victoria reor Eutropium mẽtionem fecisse, cùm dicit quòd C. Duillius consul, commisso prælio, Carthaginẽ ducem vicit, triginta & vnam nauem cepit, 14. mersæ, 7. millia hostium cepit, tria millia occidit, neque vlla victoria Romanis gratior fuit, quòd inuicti terra, iam etiàm mari plurimùm valerent.

ANNO ab vrbe condita 482, L. Manlio Volsone, M. Attilio Regulo consulibus, bellum in Aphricam translatum est, contra Amilcarem & Hannonẽ Carthaginẽ duces in mari pugnatum est. victi illi. Nam cùm in Aphricã transissent Romani, primùm Clupeam ciuitatem in deditionem acceperunt consules, & vsque ad Carthaginem processerunt. multis vastatis, Manlius victor Romam redijt, & 27. millia virorum captiuorum reduxit. Attilius Regulus in Africa remansit. is contra tres Carthaginensiũ duces dimicans, victor fuit, decem & octo millia hostium cecidit, quinque millia cepit, elephantes 18. Inter hæc apud fluuium Bagradam Regulus serpentem miræ magnitudinis occídit, cuius corium 120. pedum longitudinis habens, Romam delatum fuit.

Tunc victi Carthaginẽ, pacem à Ro. petiêrunt, quam cùm Regulus nollet nisi durissimis conditionibus dare, Aphri auxilium à Lacedæmonijs petiêrunt, & duce Xanthippo, Ro. dux Regulus victus est vltima pernicie. Nam duo millia tantùm ex omni Romano exercitu refugerunt, quingenti cum consule Regulo capti sunt, 30. millia occíssa. Regulus ipse in catenas coniectus, decimo tandèm belli anno nobilẽ triumphum Carthaginensibus dedit. Xanthippus autem audacis facti conscius, rerum instabilium mutationem timens, ilicò ex Aphrica migrauit in Græciam.

Xanthippi victoria.

Post hanc cladem M. Aemilius Paulus, Seruius Fuluius consules ad Aphricam profecti sunt cum trecentarum nauium classe. primò Aphros nauali certamine superat Aemilius consul, centum & quatuor nauibus hostium demersis, triginta cum pugnatoribus cepit, milites suos ingenti præda ditauit: Et subacta Africa tunc fuisset, nisi tanta fames fuisset, vt diutiùs exercitus expectare non posset. consules classe rededuntes, circa Siciliam naufragium passi sunt. tanta erat tempestas, vt ex 460. nauibus, 80. vix reseruari potuerint. Hoc tempore argenteus nummus primùm in vrbe figuratus est.

Nũmus argẽteus primùm figuratus Romæ.

Deindè C. Seruilius Cæpio, & Gn. Sempronius consules, cum ducentis 60. nauibus ad Aphricam profecti sunt. aliquot ciuitates acceperunt. prædam ingentem reducentes, naufragium passi sunt. Itaque cùm continuis calamitatibus Romani premerentur, decreuit senatus, vt à maritimis prælijs recederetur, & tantùm 60. naues ad præsidium Italiæ saluæ essent. Deindè L. Cæcilius Metellus & Q. Furi⁹ (aliâs Curi⁹) veniunt in Africam, & Metellus in Sicilia Afrorum ducem cum centum 30. elephantis & magnis copijs venientem superа-

perauit, XX. millia hominum cecidit, 26. elephantos cepit, Romamque duxit.

Posthæc mala Carthaginenses Regulum ducem quem ceperant, petiêrunt vt Romam proficisceretur, & pacem à Ro. obtineret, & permutationem captiuorum faceret. Ille iureiurando dimissus, Romam cùm venisset, inductus in senatum, nihil quasi Romanus egit, dixitque se ex illa die qua in potestatem Aphrorum venisset, Romanum esse desijsse: itaque vxorem à complexu remouit, & Ro. suasit, nè pax cum Pœnis fieret: Illis enim fractis tot casibus, spem nullam adesse. Et cùm senatus inclinaretur ad permutationem oblatam faciendam ex affectu, vt liberarent Regulum, suasit ipse senatui, vt nullo modo fieret: se tanti non esse, vt tot millia captiuorum Aphrorum & robustorum, propter se senem aliosque paucos permutarent. Offerentibus autem Ro. vt eum Romæ tenerent, non acquieuit, sed seruare iuramentum statuit, negans se in ea vrbe manere, in qua dignitatem honesti ciuis habere non posset.

Antiq. regula cõstantiæ.

Regressum igitur ipsum ad Africam, Carthaginenses circuncisis palpebris in dolio supinum collocant, vt vsque ad mortem intolerabili cruciatu ac dolori vigilaret: demùm in his omnibus supplicijs extinctus est. Deindè Claudius Appius Pulcher & C. Iunius Cos. infeliciter pugnant, & anno sequenti classis Punica in Italiam transijt, eiusque plurimas partes longè lateque vastauit.

Regulij mors.

Itaque circiter annum 22. belli Punici primi, Q. Luctatio Catulo, & Au. Posthumio Albino consulibus, à Catulo contra Aphros bellum susceptum est, profectusque is est cum trecentis nauibus in Siciliam, Aphri contra ipsum 400. naues parauerunt. Nunquàm in mari tantis copijs pugnatum est. Luctatius consul naúem æger ascendit. vulneratus enim erat. pugnatum est ingenti virtute Romanorum. nam septuaginta tres Carthagineñ naues captæ sunt, viginti quinque demersæ, trigintaduo millia hostium capta, quatuor millia occisa, infinitum auri argentique in potestatẽ Romanorum redactum est, ex classe Romanorum duodecim naues demersæ.

Luctatij victoria.

Statim pacem Carthaginens. petiêre, tributaque est eis pax sub his conditionibus, vt è Sicilia Sardiniaque discederent, & per XX. continuos annos tria millia talentorum puri auri Romanis persoluerent. captiui Romanis redditi sunt. etiàm Carthaginenses petiêrunt, vt redimi eis captiuos liceret. senatus iussit sinè precio dari. sicque finitum est primum bellum Punicum, per 23 annos protractum. Hæc Eutropius.

Finis punici belli primi.

L. Cornelio Lentulo, Fuluio Flacco consulibus, Hiero rex Siciliæ Romam venit ad ludos, & ducenta millia modiorũ tritici populo dono exhibuit. Ijdẽ quoquè consules primi trans Padum Romanas duxêre legiones. pugnatum est ibi cum Insubribus & Liguribus, quorũ interfecta sunt 23. millia, quinq; millia capta. Deindè pace facta omnibus locis, per anni spatium sinè bellis quieuerunt Romani. Eodẽ anno Iani porta clausa est, quod ab vrbis conditione sub Numa Pompilio tantùm contigit, posteà verò per annos quadringẽtos & quinquaginta non euenit.

ANNO regni Ptolemæi Philadelphi 37. primus Parthorum rex Arsaces fuit, à quo posteà Parthorum reges Arsacidæ dicti sunt, sicut Romanorum imperatores Augusti. Est autem Parthia regio maxima, & olim Orientalis Scythiæ pars fuit. Originem autem Arsacis Iustinus incertam esse dicit. hic nanque ex latrocinijs viuere solitus, accepta occasione, cum prædonum manu Parthiam ingressus est, & ibidèm præfecto regionis oppresso, ipsum imperium inuasit, & dominio aliquantarum ciuitatũ potitus est, paratoque grandi exercitu, ab aduersarijs se tutatur. Quibus omnibus sublatis, libertatem gentis conquisiuit, atque formam viuendi vniuerso regno dedit, magistratus constituit, qui belli & pacis vniuersi regni acta gererẽt: ordinatoq; regno, in senectute bona decessit.

Regnum Parthorum.

Arsaces illius filius in regno successit, qui aduersùs Antiochum Seleuci filiũ cũ centũ peditũ millibus & viginti millibus equitum, tanta virtute pugnauit, quòd

quòd (vt Iustinus ait) ad extremum in societatem eius deprecatoriè reciperetur. Pampatius tertius, & ipse Arsaces dict⁹. Is actis in regno xij. annis decessit, relictis duob⁹ filijs, Mithridate iuniore & Pharnace seniore. hic *reges* regni Mardos domuit, deindè decessit relictis filijs multis, ac fratre in regnum amore virtutis constituto. hic Medos ac Elymæos bello vicit, imperiumque à Caucaso vsque ad Euphratem protulit. Mithridati filius Phraates succedit, is qui à Scythis occisus est, huic Artabanus, deindè Mithridates Artabani filius, qui ob rerum gestarum gloriam Magnus est appellatus, ob crudelitatem à Parthico senatu regno motus. Post eũ occupat regnum Orodes, q fratrem ad Babyloniam vsque persecutus, M. Crassum cum filio ac exercitu deleuit, à filio Phraate occisus. cæteri suo ordine referentur. Pharus turris, à Ptolemæo Philadelpho super quatuor cãcros vitreos apud Alexandriam in mari condita est, toto orbe permaxima, vt scilicet nauigantibus lumen exhibeat, quę tam insignis habita fuit, vt inter septem mundi spectacula connumerata sit.

Zenõ Stoicus ijsdem temporibus fuit. Chrysippus Stoicus floruit.

Viri illustres.

Polemon, qui acta prima adolescentia luxuriosè, Xenocratis monitis melior est factus. nam & illi in schola successit. Aratus Macedonicus poëta clarissimus, cuius phœnomena tralata sunt. Straton philosophus eloquentissimus, Philadelphi regis præceptor. Fuêre & plerique alij. Stilpon Megarensis philosophus. eius meminit M. Cicero, dicens quàm pertinaci studio adolescẽtiæ libidinem vicerit. Crates Athenieñ, poëta comicus, Polemonis auditor. Crates Thebanus, philosophus Cynicus, qui vt liberè philosopharet, amouit à se bona sua. Erosistratus Athenensis medicus. Lycon philosophus è Troade, Stratonis discipulus è Theophrasti schola. Timon Apolloniates Nicenus, Ptolemæo Philadelpho adprimè gratus ob eloquentiæ & philosophiæ studium.

In hac generatione Demetrius Macedonum rex, Antigoni filius, tertio Euergetæ anno regnare cœpit, regnauit annis x. hic penè puer cùm pater cõtra Spartanos victoriam obtinuisset, & posteà Athenieñ bellũ mouans, ab Alexandro Pyrrhi regis Epirotarum filio superatus esset, & regnum amisisset, Demetrius sumptis viribus non solùm amissam Macedoniam recepit, verùm etiàm ipsum Alexandrum Epiri regem regno spoliauit. Tanta enim tunc erat militum nobilitas, vt reges vicissim nũc exules, nunc reges haberentur. posteaquàm decessit Demetrius, Philippo filio paruulo relicto, huic Antigonum dedit tutorem. Antigonus Macedonũ rex tertiodecimo anno Euergetę regnũ susceptit, de quo in sequẽti generatióe.

GENERATIO LIX.

ANNO à mundi exordio 4967. ab vrbe verò condita 517. olympiade 135. Achim defuncto, successit filius eius Eliud, in quo per lineam Christi incipit 58. generatio. durauit annis 49. erat is ann⁹ decim⁹ Ptolemæi Euergetæ. Onias pontifex Simonis Iusti filius, paruulus mente & auarus existens, vt ait Iosephus, tributa negauit Euergetæ, vectigal scilicet quod patres eius ex proprijs dabant, i. xx. talenta pecuniarum non reddens, ad iram Ptolemæũ commouit, quarè per legatos admonitus est fidei maiorum suorum. Sed verba regis Oniam non flectebant, vndè & Iudæi turbabantur. Quod audiens Iosephus vir nobilis, Tobiæ ex Oniæ sorore filius, inuito Onia, ex consensu Iudæorum ad Ptolemæum accessit, qui non pacẽ modò cum eodem reparauit, sed etiàm propter eius ingentes virtutes atque obsequia, dux Iudææ & finitimarum regionũ constituitur. huic Iosepho filius Hyrcan⁹ successit, cuius, dum puer esset, ꝓbauit pater prudentiã, tum multis alijs, tum hoc inprimis, quòd trades ei 300. iuga boũ sinè loris, ꝓcipiebat vt seminaret, & cùm lora deessent, intersecit aliquot boues, & de corijs fecit lora, & seminauit terrã, de quo Iosephus.

Elias filius Melchi.

ANNO huius generationis primo Hamilcar dux Pœnorũ, Hãnibalis Carthagineñ ducis filius, & pater Magni Hannibalis, ab Hispanis bello interfectus est, cùm iam aliud bellum aduersùs Roma-

Romanos pararet. hic Hamilcar sæpè occasiõe data Romanos lacessiuit, semperq; superior decessit. Quàm vehemẽs autem in Ro. odiũ haberet, ostendit hoc modo: cùm quatuor puerilis ætatis filios intueretur, totidem catulos leoninos in perniciem imperij Romani alere se prædicabat, & posteà Hãnibalem nouem annorum puerum, ad aras iurare fecit, vt cùm primùm posset per ętatem, contra Romanos pugnaret. Quin Hannibal significare cupiens, quanto inter se odio Carthago & Roma dissiderent, inflicto in terram pede, suscitatoq; puluere, tunc inter eas finem belli fore dixit, cùm puluis in habitum priorem rediret. Hæc Valerius.

Hamilcare occiso, Hasdrubal gener ei (vt Plutarchus refert) successit, qui plura consilio quàm viribus gessit. hic vt alij volunt, fœdus cum populo Ro. renouocauit, & vtriusq; imperij Iberum fluuium terminum statuit, Saguntinos in Hispania medios inter imperia libertate vti decreuit.

Posthumio & Fuluio COSS. bellũ contra Illyrios gestũ, & multis ciuitatibus captis, etiàm reges in deditiõem accepti sunt. Aemilio consule, ingentes Gallorũ copię Alpes transiêrũt, sed pro Romanis tota Italia consensit, traditũq; est à Fabio, qui ei bello interfuit, 800. millia hominum parata ad id bellum fuisse. & xl. millia Gallorum cęsa sunt, capta septem millia. Experimento, ait Eutropius, deprehensum est, ꝙ virtus Gallorum sicut primo impetu maior quàm virorum est, ità sequens minor q̃ fœminarũ. Hi Britomaro duce, non priùs posituros se baltea iurauerunt, quàm Capitolium incẽdissent. factumq; est, nam victos eos Aemilius in Capitolio extinxit. aliquot deindè annis M. Claudio Marcello, C. Cor. Scipione consulibus, cùm imprudens Marcellus in manus Gallorum incidisset, nec qua via euadere posset, haberet, in hostẽ irrupit, regẽ eorum Viridomarum occídit, et euadit. posteà Marcellus cum collega ingentes copias Gallorum interemit, Mediolanũ expugnauit, spolia Ioui Feretrio opima suspendit* tertius.

Gallorum cædes.

Britomarus alias Viridomarus.

Minutio Ruffo, P. Cornelio consulibus, Istris bellũ illatum est, quia latrocinati nauibus Ro. fuerãt, ac multo sanguine Romano perdomiti sunt.

ANNO ab vrbe condita 533. propè vniuersi orbis imperia noua regum successione mutata sunt. nam in Macedonia Philippus, mortuo Antigono tutore et vitrico, xiiij. annorũ regnum suscepit, & in Asia interfecto Seleuco, impubes adhuc rex Antiochus constitutus est. Cappadociæ regnum quoquè Ariaracti puero admodùm pater ipse tradidit. Aegyptum, patre & matre interfectis, occupauit Ptolemæus Philopator cognomento ex facinore contrario. Spartani in locum Cleomenis suffecerunt Lycurgum, & apud Carthaginem ætate adhuc immatura dux Annibal constituitur, non penuria Pœnorum, sed odio Romanorum.

Hoc anno Ptolemæus Philopator regnare cœpit, regnauit annis xvij. hic vt ait Iustinus, regno Aegypti parricidio obtento, & ad necem vtriusque parentis cæde etiàm fratris adiuncta, velutì rebus felicitèr gestis, luxurię sese tradidit, regisque mores omnis est secuta regio. Erant tum duo filij Seleuco Callinico, Seleucus Ceraunus & Antiochus, qui posteà dictus est Magnus. Nam post fugam & necem Seleuci Callinici, quem interfecit Euergetes pater huiꝰ Philopatoris, duo filij Seleuci eiusdem, Seleucus Ceraunus & Antiochus, prouocati spe victoriæ & in vltionẽ patris, exercitu magno congregato, aduersùs Ptolemæum Philopatorem arma corripiunt. Cumq; Seleucus maior frater, tertio imperij sui anno occisus esset in Phrygia per dolum Nicanoris, exercitus qui erat in Syria, fratrem eius Antiochum Magnum de Babylone vocauit ad regnum Syrię, quod tenebatur à Ptolemæo Philopatore. Pto. Philopator.

Quibus rebus cognitis, Antiochus pugnauit aduersùs duces Ptolemęi: cũq; proditione Theodoti cuiusdam obtinuisset Syriam, in tantam venit audaciam, vt vltrò Aegyptijs bellum inferret. Philopator autem amissa Syria, cõgregauit multitudinem plurimam aduersùs Antiochum, initoque certamine, Antiochus omnem amisit exerci-

tum,& per deserta fugiens, penè captus est.spoliâsſetq; tunc regno Philopator Antiochum, si fortuna virtutem iuuisset.contentus recuperatione vrbiũ Ptolemæus quas amiserat,ad extremum pace facta quibusdam pactiõibus, bellum est finitum.

Simon põtifex.

Simon Oniæ pontificis filius,pontificatum suscipit.nam Onias pater eius magnam Antiochi sæuitiam perhorrescens, se in Aegyptum transtulit. Erat autem Simon vir quidem bonus, qui multa digna laude gessit opera,quod Iesus filius Sirach in Ecclesiastico cap. 50. testatur,dicẽs: Simon sacerdos magnus fuit, qui in vita sua suffulsit domum,& in diebus suis corroborauit templum. Templi enim altitudo ab ipso fundata est. In diebus ipsius emanauerunt putei aquarum, & quasi mare adimpleti sunt supra modum. Qui curauit gẽtem suam, & liberauit eam.sedit annis xij.

ANNO ab vrbe condita D.xxxiiij. inchoatum est bellum Punicum secundum inter Rom.& Carthaginenses.hoc autem bellum præcesserunt multa prodigia in diuersis partibus, secundùm Orosium & Vale. Maximum.Inter initia enim bellorum Romæ bos mugitum suum in humanum sermonem conuertit,carnes quoquè in modum niuis dissipatæ ceciderũt, maiorem partem aues diripuerunt, reliquum humi per aliquot dies neque odore graui, neque adspectu deformi iacuit. Fertur quoquè in Piceno lapides pluisse. In Gallia lupum vigili gladium è vagina abstulisse, in Sicilia quoquè duo scuta sanguinem sudâsse, & metentes cruentas spicas reperisse,& Gn. Domitij bouem dixisse, Caue tibi Roma: infantem semestrem de vtero matris, vt ait Augu. de ciui. Dei, lib. iij. cap.31. Ioui triumphum clamâsse. Et refert Eutropius, quòd in Sagunto cùm mulier penè enixa esset, infans in vterum regressus,ciuitatis Sagunti excidium significauit. serpentes volâsse refert Augustinus ibidèm.fœminas ex* gallis factas, & mulieres in masculinum sexum fuisse conuersas.Quin aiunt bello Punico secundo Spoleti ex muliere virum factum.

Belli Punici secũdi indicia ac prodigia.

Causam belli scribens Plutarchus: Erat,inquit, Hannibali indignatio aduersùs Rom.ob Siciliam Sardiniamque amissam. pudebat etiàm nobilem populum dare tributa quæ iubere consueuerat: accedebat & priuatum odium,& quasi hæreditarium à patre acceptũ Hamilcare,quo nemo alter ex Carthaginẽn ducibus nomini Romano fuit infestior. Traditur enim Hamilcar iureiurando adstrinxisse Hãnibalem,cùm primùm per ætatem liceret, populo Rom.fore inimicum. Hæ tum publicæ, tum priuatæ causæ mouebant, vt ferox iuuenis occasiõem quæreret rerum nouandarum.

Erant in Hispania per id tempus Sagũtini quasi medij inter Ro. & Carthaginẽn fines,iure fœderis in libertate relicti.Hi posteà se totos Romanis addixerant. Quarè Hannibal cõstituit animo, nihil opportunius esse ad concitandum Rom.quàm Saguntinos armis lacessere. sed priùs Olcadas inuadit, & alias vicinas Saguntinis vrbes capit. Carpentani posteà socijs in arma vocatis,Pœno occurrunt,(erant autem supra cẽtum millia)quos Hannibal arte superauit. post eam victoriam cuncti trans Iberum populi deditionem faciunt præter Saguntinos, quos ilicò obsidione cinxit.quod vbi Rom. nunciatum est, decreuerunt vt P. Vale. Flaccus & Qu.Fabius *Pamphilus ad Hannibalem mitterentur, vt à Sagunto recederet.qui si non pareret, Carthaginem ire iussi sunt, ad ducem ipsum pro violato fœdere poscendum. Legatos hos Hannibal nec admittere, nec audire voluit, authore Liuio. ab alijs vana respondisse traditur, se bellicis rebus intentum dicẽs contra hostes, non posse audire eos. Profecti igitur legati Carthaginem,mandata patrum exponũt. sed despecti,re infecta, Romam rediêrunt.

Erant tũ in senatu Carthaginensi factiões duæ,quarum altera Hannibalem sequebatur,altera verò principem habebat Hannonem,virũ toga magis q̃ armis egregiũ.Is ea tẽpestate fœdus cum populo Ro.seruandum censuit, monuitq; vt ab eo cauerent bello,quod extremã crat Hannonis consilium. Carthaginensibus perniciẽ allaturum: sed non est benè consulendo auditus.

Dum

Saguntum oppugnat.

Dum sic autem redeunt legati, Saguntum oppugnatur. Ciues verò antequàm ciuitas caperetur, tanta cruciabãtur fame, quòd suorum cadaueribus pascebantur. et cùm miles quidam Hannibalis, amicus Saguntinorũ, volens saltẽ saluare ciuium vitã, promitteret eis vitam & locum alium, vbi possent ciuitatem construere, bona omnia Hannibali traderent: ipsi tẽpore deliberatiõis accepto, rogum maximũ in medio ciuitatis accendunt, & primùm in eundem aurũ & argentum cum omni supellectili, postea cęsis vxoribus & liberis, se in ignẽ nobiliores proiecerunt, atq; eo terrore ciuitas est capta.

Postquàm excidium Saguntinorum Romã est renunciatum, mittũtur legati Carthaginem, & huius tantę cladis author Hannibal poscitur, sed dura acceperunt responsa. Tergiuersantibus aũt Pœnis, dux Romanorum Fabius, quæ, inquit, mora est? In hoc ego sinu pacem bellumq; porto, vtrum eligitis? Succlamãtibus quodnã daret, bellum, inquit, accipite. & excusso in media curia togæ gremio non sinè horrore, quasi pleno sinu bellum ferret, effudit.

Tum P. Cor. Scipio ad Hispaniã profectus est cum exercitu, bellum Carthaginensibus indictum est. Hannibal relicto in Hispania fratre Asdrubale, à Carthagine mouens, per maritimam orã ad Iberũ ducitur. scribit Valerius, quiescẽti Annibali nocte iuuenẽ admirabili specie visum, hortantẽ vt se ducẽ sequeretur in Italiã, & dum respiceret, animaduertit serpentẽ mirę magnitudinis omne quicquid obuiàm venerat, proterẽtem: secuto magno fragore attonitus, quid monstri esset, aut quid portenderet, interrogans, audiuit: Italiæ vides, inquit, vastitatem, cętera permitte fatis.

Annibal alpes transijt.

Annibal deindè superatis Pyrenæis iugis, conciliatisq; sibi donis Gallorum animis, ad Rhodanũ venit, ac per multas difficultates pugnasq; tandèm regionem Allobrogum ingreditur, alpes petit. In superandis verò alpibus varia perpessus est incommoda, vt prẽter pugnas cum incolis, in quibusdam locis per ingentia saxa igni acetoq; putrefacta, sibi aperuerit iter. Quintodecimo die superatis alpibus, in agrum Taurinum descendit. Traditur ad Italiam 80. millia peditum, decem millia equitum, viginti elephantos adduxisse. Intereà multi Ligures & Galli Annibali se coniunxerunt.

T. Sempronius, cognito ad Italiam Annibalis aduentu, ex Sicilia exercitum ad Ariminum traijcit. P. Cornelius Scipio Annibali apud Ticinum primus occurrit, commissoq; prælio equestri, fugatis suis paululùm, ipse à filio Scipione liberatus, saucius in castra redijt. pugnatum est deindè eodem consule ad Trebiam fluuium, iterumq; Ro. superati sunt. Deindè Sempronius Gracchus & ipse confligit apud eundem amnem, amissoq; exercitu, penè solus euasit. tũc se Annibali multi Itali dedidêre. Nam post hanc pugnam omnia ferro & igne vastabat, nonnulla oppida cepit, ipse vulneratus, aliquandiù bello abstinuit.

Vere primo maturiùs quàm tempus poscebat, ex hybernis mouens, cùm in Hetruriam tenderet, & propè Apœnini iuga sæua tempestate repulsus, exercitum in agrum Placentinũ reduxit, breuiq; interiecto tempore, mouit rursum castra: superatisque Apœnini iugis, per Ligures in Hetruriam descendit. Arnus fluuius tum vehementèr excreuerat, ibi ingentem hominum atq; iumentorum iacturam fecit. Ipse quoquè dux & si elephãto qui vnus superfuerat, veheretur, aëris tamen intemperie confectus, alterum amisit oculum.

Oculũ Annibal amisit.

Inter hæc C. Flaminius consul, exercitu à Sempronio accepto, Aretium venerat, inconsulto senatu ægreq; ferente: quippe relicto collega Seruilio, virum hunc constabat nihil acturum cõsultè, omnia præcipiti audacia. quod vbi Annibal comperit, conatur oĩbus modis, vt antequàm collegę iũgeretur, pugna fieret. Itaq; per agrum Fesulanũ vagatur, ferro & igne omnia vastãdo. ad Trasimenum lacũ peruenit. ibi loci opportunitatem cõtemplatus, equitatum atq; peditatum arte locat. Flaminius sequitur, quẽ Annibal opportunè suscipit, ipsumq; cõsulem interficit. vbi Romanorum xv. millia cæsa sunt, cæteri diffugerunt, sex millia peditum in po-

Flaminij casus.

teſtatem victoris venerunt. Annibal hac victoria parta, multos captiuos ſinè precio dimitti iuſſit.

Vbi verò Romam, Flaminium cõſulem cæſum ac victum, nũciatum eſt, repẽtè luctus ciuitatem inuaſit. vndè placuit extraordinarium imperium quęri, dictatoremq; creari. Itaq; Q. Fabiũ, cui poſteà Maximo fuit cognomẽ, dictatorem, & M. Minutium magiſtrum equitum dicunt patres. Iam Annibal Traſimeno lacu relicto, Spoletum profectus, atque indè per Marſos & Pelignos in Apuliam contendit. dictator hoſtem ſecutus, haud procùl à caſtris Punicis cõſedit, cunctando ſempèr & morando bellum trahens.

Interim Annibal omnem agrum populatur. nihilominùs Fabius ſuos in caſtris continebat. hãc cunctationem iniquo Annibal animo tulit. Fabius enim occaſionem rei benè gerendæ quærens, vt in eum locum deduceretur Annibal, vbi commeatum non haberet, nè iniquo loco certaret. Sed Annibal vbi præſentit, imperat militibus ſuis, vt ex præda ferè duo millia boum ad ſe deducant. horum cornua facibus vinciri iubet, deindè quoſdã deligit, qui ſub primam vigiliam facibus incenſis, ad ſummos montes beluas concitent. Itaq; agitati boues, ardentibus facibus ſumma montiũ petunt. copię paulatim ſequũtur. Romani qui antè validis præſidijs ſaltus occupauerant, re noua perterriti, & inſidias rati, ſubitò ex opportunis locis diſceſsêre.

Fabij mora. Fabius Punicã fraudẽ ſuſpectam habens, ſuos cõtinuit. Pœnus interim trãſgreſſus, in agrum Albanũ cum oĩbus copijs peruenit, ac in Apuliã rurſum cõtendit, quẽ è veſtigio dictator ſequitur in agro Larinati. Indè Reip. cauſa accerſitus, magiſtro equitũ denunciat, nè abſente ſe manum cum hoſte conſerat. Sed poſt deceſſum eius M. Minutius præceptorum immemor, hoſtes ab Annibale miſſos frumentatũ, cum multa cęde pfligauit. mox Romam id perlatũ, aucta fama, quaſi vincere ſciret. quo factũ eſt, vt multitudine imperitorum repentè ex magiſtro equitũ, quod antè nunq; contigit, cum Fabio ęquũ haberet imperiũ.

At M. Minutius ex hoc tantã ſibi arrogantiam aſſumpſerat, vt auſus ſit, inconſulto collega, cum hoſte certamen inire. Ac cùm in eum locum copias ſuas perduxiſſet, vbi Punicis inſidijs circunuẽtus, facilè cædi potuit, Fabius publicæ ſalutis memor, legionibus facultatẽ præſtitit, vt ſeſe in locum tutum recipe-rent. Maxima eo prælio Fabij virtus apparuit & apud hoſtes, & apud ſuos. nam Annibalem dixiſſe ferunt, eo prælio Minutiũ à ſe ſuperatũ eſſe, ſe verò à Fabio.

Minutius depoſito magiſtratu, in caſtra Fabij venit, patrem Fabium ſalutat, milites Fabij patronos. Fabium, ſi quã dò argueretur, dixiſſe aiunt, timidiorem videri qui cauilla metueret, quàm qui hoſtes fugeret. Anno D.XL. ab vrbe cõdita L. Aemilius Paulus, & M. Terentius Varro, Fabio ſuccedunt, qui Fabius ambos conſules monuit, vt Annibalem callidum & impatientem ducem, non alitèr vincerent, quàm prælium differendo. verùm quum impatientia Varronis, contradicente altero cõſule Aemilio Paulo, apud vicum Cannas in Apulia pugnatum eſſet, ambo conſules ab Annibale vincũtur. nam cùm comperiſſet Annibal Aufidum amnem ingentes auras manè proflare, quæ arenarum & pulueris vortices agerẽt, ſic direxit aciem, vt tota vis ſuis à tergo, Romanis in ora & oculos incederet. ea ex re Ro. exercitum ſtrauit. Cladem Cannenſis.

In ea pugna tria millia Afrorũ periêrunt, magna pars de exercitu Annibalis ſauciatur. Nullo Punico bello Romani grauius vulnus acceperunt. perijt in eo conſul Aemilius Paulus, qui dum ſauciosin quodã ſaxo ſediſſet, ferẽte ei Gn. Cor. Lentulo equum quo fugeret, noluit, atq; perſedit donèc ab hoſtib⁹ peremptus eſt. periêrunt ibi trib. militum conſulares & prætorij viri xx. ſenatores capti aut occiſi 80. nobiles viri 300. peditum quadraginta millia, equitum tria millia & quingenti.

Varro conſul cum quibuſdã Venuſiam fugit, nec dubiũ eſt, vltimũ iſtum diem Romani ſtatûs futurũ fuiſſe, ſi Annibal mox poſt victoriam ad peruadendam vrbem contendiſſet. Varro Romã redijt, gratięq; ei à populo & ſenatu actæ

actæ sunt, quòd Romanam rempub. nõ desperâsset. non autem vitæ cupiditate, sed Reipub. amore se superfuisse reliquo ætatis suæ tempore approbauit. Nã barbam capillumq; submisit, & posteà nũquàm recubans cibum accepit. honoribus quoquè, cùm ei deferrentur à populo, renunciauit, dicens, felicioribus magistratibus Reipub. opùs esse. vsque adeò autem vltima desperatio Reipub. apud residuos Romanos fuit, vt de relinquenda Italia sedibusq; nouis quærendis consilium ineundum putarent, quod etiàm authore Marcello confirmatũ esset, nisi Cornelius tribunus militum, qui posteà dictus est Africanus, obstitisset. Is em vt T. Liuius refert, stricto gladio super capita deliberantium iurauit, pro hoste se habiturum eũ, qui in verba sua non iurâsset. effecitque, vt omnes minimè relictum iri à se Italiam iureiurando adstringerentur.

Scipionis audacia.

Post eam cladem patricij suis bonis erarium publicum tot malis exhaustũ, locupletârunt. Decius Iunius dictator creatus, accuratissimum habuit delectum, Prætextatis & seruis qui publicè empti sunt, legiõibus adscriptis. Verùm hac victoria potitus Annibal, Romanis obtulit vt captiuos redimerẽt. Responsum est à senatu, eos ciues non necessarios, qui cùm armati essent, capi potuissent. Ille omnes posteà varijs supplicijs interfecit.

Interim Mago Annibalis frater Carthaginem missus, felicissimum victoriæ nuncium suis ciuibus detulit. Resq; ab Annibale gestas magnificẽtissimè in senatu exposuit, & ad faciendã fidem orationi suæ, effundi iussit in curia annulos, Liui aureos prodit, Romanis equitibus ademptos, numero trium modiorum. simulque petit supplementũ, quod concessum est, & perseuerandum in armis censet senatus, vno tantùm repugnante Hannone, cuius salutare consilium erat, vt pacis mẽtio fieret. Interim Annibal victor in reficiendo exercitu tempus terens, spatium victis dedit ad respirandum, & vt Valerius ait, elatus tanto successu, nec admisit quenquam ciuium suorum in castris, nec respõsum vlli nisi per interpretem dedit. Maharbalem etiàm prefectum equitũ, ante tabernaculum suum clara voce affirmantem, prospexisse se quonam modo paucis diebus Romę in Capitolio cœnaret, aspernatus est. Cui ille: Vincere scis Annibal, victoria verò vti nescis. Maharbalis monita.

Huius posteà tarditatis sæpè pertæsum Annibalem tradunt, palamq; conquestum, quòd quieti militum magìs quàm cõsilio Maharbalis acquieuisset. Cæterùm post hoc prælium ad Cannas commissum, Atellani, Calatini, Samnites, Brutij prætereà atque Lucani, atq; permulti Italię populi, famaingentis victoriæ moti, ad Annibalem defecerunt. Capua quoquè, quod multò antè concupiuit Annibal, se ei coniunxit.

Erat Capua post Romam omnium Italiæ ciuitatum florentissima. venientem verò Annibalem Capuam, ingens multitudo obuia studio visendi celeberrimum ducem suscepit, deducturq; in domum Pacuuij familiaris, potentia atque æstimatione facilè principis Campanorum. Annibal deindè ad vrbẽ Nolam exercitum educit. oblata sibi spe per voluntariam deditionem huius oppidi potiundi. nec eum fefellisset opinio, nisi Marcellus prætor concitatam multitudinem subito aduentu repressisset, succedentemq; mœnibus hostẽ, tribus portis eruptione facta, cum magna cæde in castra adegisset. Hic est Marcellus vir bello insignis, qui primus Annibalẽ docuit posse vinci.

Intereà in Hispania vbi frater Annibalis Hasdrubal remãserat, cum magno exercitu à duobus Scipionibus vincitur. Perdit in ea pugna 35. millia hominum, ex his capiuntur decem millia. mittũtur quoq; ei à Carthaginẽ in supplementũ xl. millia peditum, quatuor millia equitũ, elephanti xx. Centenius Penula centurio decerni sibi vltrò bellum aduersùs Annibalem petijt, à quo cum octo millibus militum cęsus est. Accessit tunc ad hoc incommodum, vt Annibal in Apuliam proficiscens, alium exercitum Romanum, cui prętrat Fuluius prętor, insidijs circunuentum profligaret, deleretq; nam ex xx. millibus hominum vix duo millia superfuêre. Maiore deindè conatu Annibal Casilinum aggressus, Hasdrubal vincitur.

ad nocendum Capuanis opportunum, obsidiõe cinxit: quod ità fame vexatum est, vt lora et pelles scutis detractas, item mures comederent: & nucibus per Vulturnum amnem à Ro. missis vixerunt. Tãdèm exiguam partem copiarũ Hannibal in obsidione reliquit, ipse reliquũ exercitum in hyberna deducit.

Capuam autem statiuis delegit, vrbẽ amœnã & omni genere deliciarũ abundantem. ibi miles assuetus sub dio frigus, famem, sitimque tolerare, breui ex strenuo ignauus, ex forti timidus, ex solerti iners mollisq; euasit, & tum magis Cãpanæ deliciæ, quàm alpium iuga, quàm armati Romani, Pœnis obfuerunt. Quo tempore rex Macedonum Philippus ad Annibalem legatos misit, mittens auxilia contra Romanos sub hac conditione, vt deletis Romanis, ipse quoquè contra Græcos ab Annibale auxilia reciperet.

Captis igitur legatis à Romanis, & recognita, Romani in Macedoniam M. Valerium Leuinum ire iusserũt, in Sardiniam Manlium Torquatum. Ità vno in tempore quatuor in locis pugnatur à Romanis, in Italia contra Annibalem, in Hispania contra fratrem eius Hasdrubalem, in Macedonia contra Philippum, in Sardinia contra Sardos & alterum Hasdrubalem Carthaginẽn, qui à T. Manlio proconsule viuus est captus, occisa cum eo xij. millia, capti mille quingenti, & à Romanis Sardinia subacta.

Hiero per hęc tempora Syracusanorum rex, cuius pater amicus populi Romani fuerat, ad Carthaginenses defecit, & propter superbiam crudelitatemq; à suis interfect⁹ est. Deindè Annibal apud Nolã iusta acie cum Marcello congressus, victus est: & perierunt ad duo millia Pœnorum. Annibal Nolę oppugnatione omissa, Apuliam petens, militem in hyberna deduxit. his factum est, vt veluti ex graui morbo respirantes Romani, summis viribus contenderent aduersùs Pœnum, vt etiàm aliena aggredi auderent. Mox, victis Romanis apud Cannas, defecerunt Campani à Romanis. Quarè ad obsidendos eos pergunt illi. Verùm Campani delicti sui conscij, vocant Annibalem. Is nulla mora facta, ex Apulia profectus, in Campaniam venit, & castris Romanorum super Capuam positis, imminentem distulit pestem prohibere Campanis. crebris tamẽ incursionibus per agrum Neapolitanũ vagatur, confligens cum Marcello sempèr inferior. Annibal non sinè magno detrimẽto copijs in castra deductis, paulò pòst in agrum Tarẽtinum exercitum ducit: nam spem Tarenti recipiendi acceperat.

Marcellus Annibalem vincit.

Erat autẽ ex maritimis vrbibus nulla alia Tarento commodior ad auxilia ex Græcia transportãda. verùm & si repugnantibus Romanis res in longum protracta sit, tamen nõ priùs ab incepto destitit, quàm authores defectionis prodiderunt vrbem, arce solùm à Romanis retenta, quam tamẽ ingenio & arte etiàm obtinuit. Hoc facto, Romani ad Capuam duxerunt legiones. quamobrèm illuc Pœnus cum omnibus copijs contendit. Primo aduentu castra Romanorum inuadit, monitis anteà Cãpanis, vt eodem tempore eruptionem faciãt. Romani, partitis copijs, Campanos mox in vrbem redire compellũt. durior verò dimicatio aduersùs Pœnũ fuit. Annibal, tentatis oñibus, cùm videret nullam facultatem sibi reliquam, qua duces Romanos à Capua remoueret, pro sociorũ periculo anxius, confugit ad iam multo tẽpore cogitatum consilium: castra mouet, & q̃ maximo silentio infestis signis Romã petit, ratus hac via solui tam pertinacem obsidionẽ. Quod cùm Romam renunciatum est, tantus terror inuasit vrbem, vt nunquàm intra mœnia vehemẽtiùs sit trepidatum. Igitur placuit vt Fuluius Flaccus, alter ex ducibus à Capua accersitus, & consules noui Sulpitius Galba & Cornelius Centimalus, extra vrbem haberent castra, C. Calfurnius prætor valido præsidio Capitolium tueretur.

Occupat Tarentum Hannibal

Annibal continuò ad Anienem tria millia passuum ab vrbe posuit castra. Paulò pòstcum duobus millibus equitum ità appropinquat vrbi, vt à porta Collina vsq; ad templum Herculis obequitans, situm mœniaq; tam amplę ciuitatis ociosè perspexerit. quem mox

Fuluius

Fuluius Flaccus abire coëgit. Sequenti die Annibal exercitum ex castris eduxit, aciem instruit, idem Romani faciunt. Etenim Carthaginenses pro imperio orbis terræ, Romani pro patria, pro libertate, pro bonis omnibus dimicaturi progrediuntur. Sed accidit res memoratu digna. Nam cùm stant parati in armis, & signum dimicandi expectant, repentè superuenit imber frequentibus procellis, cuius tanta vis & asperitas fuit, vt cogeretur quisque militem in castra reducere.

Proximo quoquè die, in quẽ pugna dilata videbatur, in aciem vtrisq; exeuntibus, similis tempestas exoritur, quæ vtrosque ità afflixit, vt instantis dimicationis obliti, de salute tantùm & fuga cogitarent. Hæc animaduertens Annibal exclamâsse fertur, modò sibi mentem potiundæ vrbis, modò facultatem non dari: & siue animo reputans, quantæ molis esset expugnare Romam, siue inopiam frumenti metuens, castra mouere constituit, in Brutios & Lucanos contendit. Quod vbi Capuani cognouêre, desperantes de summa rerum, dediderunt vrbem Romanis, Qu. Fuluio & Appio Claudio consulibus. principes Capuani, vt refertur, veneno sibi consciuerunt mortem. Et cùm senatus Capuanorum ligatus esset ad palos, vt securi percuteretur, literas à senatu missas, quibus iubebatur parcere, Qu. Fuluius consul antequàm legeret, in sinu posuit, & lege agi iussit, & supplicium peregit.

Capua capitur.

Archimedes.

Claudius Marcellus Syracusas expugnauit, in eo tumultu vrbis captę Archimedes geometra, qui diù arte sua vrbem defenderat, intentus adeò formis quas in puluere descripserat, vt vrbem capi non senserit, interfectus est. Hic primus, vt Cicero ait, sphæræ fabricator fuit.

In Hispaniam missi Scipiones Gn. & Pub. spem totam Pœnis eripuerunt, tot & tantis rebus felicitèr gestis insignes, tristem hac tempestate exitum tulerunt. Insidijs enim Punicæ fraudis oppressi sunt. Alter enim ferro, alter cùm euasisset in turrem, cinctus facibus peremptus est, anno viij. postquàm in Hispaniam ierant.

Cęsus fuisset tot exercitus, amissaq; eius prouincię possessio foret, nisi L. Martius eques, Romanæ virtutis industria contractis exercituũ reliquijs, bina castra hostium expugnâsset, vbi ad xxvij. millia cæsa, & mille octingenti capti, præda ingens abducta est.

Igitur in vltiõem patris ac patrui missus cum exercitu Scipio, cui tam grãde ab Aphrica nomen fata decreuerant, qui desperantes aliquandò post Cannensem pugnam in verba sua iurare coëgerat, bellatricem illam viris armisq; nobilẽ Hispaniã, incredibile dictu, totã à Pyrenęis mõtibus in Herculis vsq; columnas & Oceanũ, recuperauit. nescias, citiùs an faciliùs: q̃ velocitèr, quatuor anni fatentur: quàm facilè, vel vna ciuitas Carthago probat. eodẽ quippe die, quo obsessa est, capitur.

Scipionis Africani victoria.

Certum est tamen, maximè profuisse profligandæ prouinciæ singularẽ ducis sanctitatẽ: quippe qui captiuos pueros atq; puellas præcipuæ pulchritudinis, barbaris restituerit, nè in conspectum quidem suum passus adduci, nè quid de virginitatis integritate delibâsse saltem vel oculis videretur. Cùm enim quædam adulta flore virgo pulcherrima ab eo compræhensa fuisset, concessit parentibus vt eam redimerent, preciumq; dotis nomine sponso eiusdem contulit. pro quibus factis, maximè adnitente puellæ sponso, eiusque parentibus, omnes ferè Hispani ad eum transiêrunt. Capta autem Carthagine, omne argentum atque aurum & belli apparatum Aphrorum in ea reperit, obsidesq; nouissimos, quos ijdem Afri ab Hispanis acceperant, inuentos parentibus restituit. Magonem fratrem Hannibalis ibidèm capit, quem Romam cum alijs mittit.

Romæ ingens lętitia post hunc nuncium fuit, post quę oñia Hasdrubalem victum fugat. M. Leuinus in Macedonia cum rege Philippo & multis Gręcię populis, & rege Asiæ Attalo amicitiam facit: & ad Siciliam profectus, Hannonem quendam Aphrorum ducem apud Agrigentum ciuitatem cum ipso oppido cepit, eumq; Romã cum captiuis

Leuinus Siciliã capit.

uis nobilissimis misit, defectiõis authores securi percussit, 40. ciuitates in deditionem accepit, 26. expugnauit. ità omnis Sicilia recepta est.

Per idem tempus Fuluius proconsul apud Herdoneam sedebat, et cùm neminem metueret, concessit in agrum Brutium, quem Hannibal circunuentum profligauit, & dux ipse cum magna parte copiarum occiditur. Marcellus cõsul audita clade imprudẽtia ducis accepta, resarcire detrimentum cupiens, in agrũ Lucanum exercitum ducit, vbi sibi Hãnibal occurrit. æquis propè viribus pugnatum est vsq; ad occasum solis. postero die Romanis iterùm in aciem exeuntibus, Hannibal suos intra vallũ tenuit, et sequenti nocte profectus in Apuliam venit. Marcellus quoquè per vestigia secutus Pœnum, sed hyeme instante, nihil agere potuit.

Fuluij casus

At principio veris partim literis Fabij noui consulis, partim natura incitatus, ex hybernis aduersùs Pœnum, qui tum ad Cannusium consedit, duxit exercitum. ibi paucis diebus tèr collatis signis pugnatum est. primo die cum pari spe vsque ad noctem, secundo die superior Pœnus, millibus duobus penè ac septingentis cæsis. Tertio die Romani Marcello duce occurrunt. Tum Annibal dixisse fertur, rem cum eo hoste sibi esse gerẽdam, qui nec victor, nec victus quiescere possit. pugnatum est acritèr, Hannibal tandèm discedere coactus est.

Sub idem tempus simili propè modo, quo amissum fuerat, Fabius Maximus Tarentum recepit. quod vbi Pœno nũciatum est, dixisse fertur, & Romani suum Annibalem habent. Sequenti anno Marcellus & Crispinus creati cõsules, omnibus viribus duos consulares exercitus ducunt. Annibal diffidens copijs, superare dolis aggreditur. sylues tris erat tumulus medius penè inter castra, sub quo Numidas clàm collocat.

Consules hunc tumulum præoccupare cupientes, ex castris exeunt cũ paucis equitibus, speculãtes quo pacto occupari possit, in præparatas insidias incidunt. momento temporis circunuenti, necessitate magis quàm consilio prælium ineunt, in quo Marcellus egregiè pugnans occiditur, et Crispinus vulneratus, vix elapsus est. M. Marcello peremptò, Hãnibal collem occupat, ibi inuentum Marcelli corpus honorificentissimè sepeliri iussit. Hannibal cum literis signatis annulo Marcelli, mox Salapiam mittit Marcelli nomine, significantem eum aduenire.

Marcelli interitus & sepultura.

Sed præmoniti à Crispino, nè crederent annulo, vtpotè perempto Marcello, literas recipiunt, aduenientemque Hannibalem fallunt. præmissos enim ad sexcentos recipientes, mox portis clausis trucidãt. rei pertæsus Hannibal, abijt.

Tertio verò anno quo Scipio ad Hispaniam profectus fuerat, regem Hispanorum magno prælio victum, in amicitiam accipit, & primus omnium à victo obsides non poposcit. Hannibal desperans Hispanias contra Scipiõem diutiùs posse retineri, fratrem suum Hasdrubalem ad Italiam cum omnibus copijs euocauit.

Erant tum creati consules noui, M. Liuius & Claudius Nero. Claudius in Salentinos, Liuius in Galliam contendit aduersùs Hasdrubalem, qui superatis iam alpibus, fratri se iũgere parabat. Accidit per illud tempus, vt Hannibal magnis afficeretur incommodis à Claudio, primùm in Lucanis, deindè in Apulia propè Venusiam, vbi copias posteà ab Hannone accepit, & Venusiam repetit.

Claudius non longè à Venusia habebat castra, & receptis literis, cùm Hasdrubalem appropinquare cognouisset, dies noctesq; sub legati custodia castris relictis, cum parte exercitûs magnis itineribus in Picenum profectus, sexto die Senam peruenit. ibi consules ambo iunctis copijs, prope Metaurum flumen Hasdrubalem adorti, felicitèr conflixerunt. victus est Hasdrubal, ad 56. hostiũ millia eo die cæsa dicuntur.

Hasdrubal occiditur.

At Claudius non minùs celeritèr quàm venerat, cum victoria Venusiam repetẽs, caput Hasdrubalis prope castra hostiũ poni, captiuos dimitti iussit, qui tantæ calamitatis nuncium ad Pœnum deferrent. Verùm Annibal hoc tam indigenti non solùm publico, sed etiàm priuato perculsus vulnere, recessit, in agrũ Bru-

Brutium se recepit, non minùs tamen omnibus viribus iunctis, inuicto animo bellum sustinuit, & quod mirũ est, exercitum ex Hispanis, Aphris, Gallis atq; alijs gentibus mixtum, sic concordem siue authoritate siue prudentia tenuit, vt nè minima quidem seditio militaris in castris sit audita. Nec iam Romani Sicilia, Sardinia, Hispaniaque receptis, hunc hostem aut in Italia delere, aut ex Italia deducere priùs potuerũt, quàm in Africam P. Cor. Scipionem mitterent. omnes ciuitates quæ in Brutijs ab Annibale tenebantur, paulò pòst Romanis se tradiderũt. P. Cor. Scipio dum graui morbo implicitus esset, seditionem in parte exercitûs motam, confirmatus discussit, rebellantesque Hispaniæ populos coëgit in deditionem venire. amicitia facta est cum Masinissa rege Numidarum, qui illi quidem auxilium, si in Aphricam traiecisset, pollicebatur.

Cumq; vniuersam Hispaniam à Pyrenæo vsq; ad Oceanum Scipio subegisset, reuocatus à Romanis, cum ingenti gloria Romam venit, & 14. anno postquàm Annibal in Italiam venit, cum Licinio Crasso consul creatus est, & in Africam missus.

Vincitur à Scipione Hanno & Syphax.

Scipio Aphricam aggressus, hyberna Pœnorum & mapalia Numidarum, quæ haud longè aberant ab Vtica, nocte fecit incendi. Pœni trepidi, cùm casu accidisse ignem putarent, inermes ad extinguendum cucurrerunt, qua de re facilè ab armatis oppressi sunt. in vtrisq; castris 40. millia hominum igni ferroq; cõsumpta sunt, quinq; millia capta, duces ipsi miserabilitèr ambusti, ægrè diffugerunt. Asdrubal dux Carthaginem profugus venit.

Mox Scipio Hannonem ducem Aphrorum, cum exercitu interficit, secundo prælio castra cepit, cum quatuor & 500. militibus occisis. Syphacem Numidiæ regem, qui se Aphris cõiunxerat, capit, & castra eius inuadit. Syphax cum nobilissimis Numidis & infinitis spolijs Romam à Scipione mittitur, qui cùm in custodia Tiburti moritur, sumptu publico iussit senatus eum honorificè sepeliri. qua re audita, omnis ferè Italia Annibalem deserit.

T. Liuius ità scribit: In Africa Scipio Carthaginem & Syphacem Numidarum regem, Hasdrubalẽq; pluribus prælijs vicit, adiuuante Masinissa, binaque hostiũ castra expugnauit, in quibus 40. millia hominum ferro igneq; cõsumpta sunt, prout suprà dictum est. Masinissa hic rex Massyliorum, dum pro Carthagine in Hispania militaret, amisso patre Gala, de regno excidit, quo per bellum sæpè repetito, aliquot prælijs à Syphace rege victus, & in totum priuatus est. Tunc cum ducentis equitibus exul Scipioni se iunxit, & cum eo Hannonẽ Amilcaris filium interemit. ideò posteà huic bello interfuit. Masinissa.

Effectum itaque est multis Scipionis victorijs, vt Carthagineñ desperatione acti, in auxiliũ publicæ salutis Annibalem ex Italia reuocarent, vndè post 16. Punici belli annum Italiam reliquit, multùm priùs de senatu Carthagineñ, multùm de seipso questus: de senatu, quòd commoranti diù in hostili terra parùm supplementi & pecuniæ suppeditâsset: de se verò, quòd totiès Romanis legionibus fusis cęsisq;, morã sempèr post victoriam trahens, spatium respirandi hosti dedisset: ferturq; priusquàm classẽ cõscendisset, fleuisse quòd Italiam cogeretur relinquere. Annibal reuocatur.

Legati interìm Carthaginensium pacem à Scipione petentes, ad senatũ missi sunt, & ex arbitrio Scipionis acceperunt. sed veniente Annibale Carthaginem, pax turbata est, multaque hostilia ab Aphris facta sunt. legati eorum ex vrbe venientes, à Romanis capti sunt, & iubente Scipione dimissi. Annibal quoquè frequentibus prælijs victus à Scipione, etiàm ipse petere cœpit colloquium. vbi cùm se, attoniti diù admiratione mutua, duo clarissimi duces conspexissent in patenti campo, singulisque interpretibus, diuersis sententijs de pace & bello contulissent, Annibal ad pacem animum intendere, (videbat enim rem Carthaginensium deteriorem indiès fieri, Sardiniam, Siciliam, Hispanias esse amissas, bellum ex Italia in Africam translatum, Syphacem potentissimũ regem deletũ) sed Scipio, cùm in magna

magna spe esset cõficiendi belli, ab pacis consilijs abhorrere videbatur.

Colloquiũ Scipionis & Annibalis.

Itaq; post longum sermonem re infecta, ex colloquio discesserũt. nec multò pòst, prælium istud memorabile apud Zamam conseruêrunt, in quo primo concursu elephanti Carthaginenses in suos cõuersi, equitatum Annibalis perturbârunt. pugnatum est tamen à pedestri acie diù atque acritèr, cùm Pœni in dextris suis Aphricæ salutem collocatã putarent. Romanis non mediocre momentum ad victoriam fuit, quòd Lælius & Masinissa pauorem hosti iniecerant: eorum enim aduentu celeritèr factum est, vt Pœni ardorem remittẽtes pugnæ, fugæ remedium quærerent. supra 20. millia hostium eo die à Romanis cæsa sunt, totidem propè capta. ipse Annibal ad vltimum è media cæde cum paucis aufugit.

Pugna apud Zamam.

Itaque Annibal senatui Carthaginensi suasit, vt cum imperatore Ro. qua ratione possent, de pace agerent. Missi sunt decem legati. cùm autem pacis cõditiones duras Carthaginẽ retulissent, ferunt Gisgonem pacem dissuadentem, ab Annibale ex superiore loco deturbatum. et cùm hoc audax factum, libera ciuitate indignum videbatur, excusat se Annibal, quòd totis annis in armis versatus, vrbanas consuetudines ignoraret.

Post hæc de conditionibus pacis ità prudentèr disseruit, vt mox Carthaginenses eas leges, quas victor & necessitas censeret, accipiendas non recusarẽt. fuerunt conditiones duræ, & quas victores victis in extremis consueuerunt imponere. præter cætera Carthaginẽ annuum stipẽdium populo Ro. vsq; ad certum tempus soluere tenebantur, naues plùs quàm quingentæ in altum ductæ, in conspectu ciuitatis exustę sunt, pax per Scipiõem voluntate S.P.Q.Romani Carthaginensibus concessa.

Finis belli punici secundi.

Scipiõis triumphus.

Re gesta tam felicitèr, amplis. triumpho Scipio est vrbem ingressus, eius currum Terentius culeo secutus est pileatus, libertatis suæ authori gratus. Ipse Scipio primus à deuicta terra nomẽ accipiẽs, siue militari fauore, siue aura populari, Africanus est appellatus. Igitur ab vrbe condita circiter annum 551. bellum Punicum secundum finitũ est, post annum 19. quàm cœpit.

Referũt aliqui Annibalem veritum, nè petenti Scipioni dederetur, in Asiam profugisse. sed T. Liuius ait Annibalem frustrà in Africa bellum post aliquod tempus molitũ, & ob hoc Romanis per epistolas aduersæ factiõis delatum, propter metum Romanorũ qui legatos ad Carthaginẽn senatum ob id miserunt, profugum ad Antiochum regem Syriæ se contulisse, bellum contra Ro. parantem. Idem T. Liuius ait, post pacẽ Carthaginensibus datam, paucis mensibus porta Iani clausa est.

Post Carthaginem, vt ait Florus, vinci neminem puduit. secutæ sunt statim Aphricam gentes multæ, Macedonia, Græcia, Syria, cęteraq; omnia quodam quasi æstu & torrente fortunæ. Sic primi omnium Macedones, affectator quõdàm imperij populus. itaque quanuis tunc Philippus regno præsideret, Ro. tamen dimicare sibi cum Alexandro vidébantur.

Bellũ Macedonicum.

Macedonicum bellum cœpit à fœdere Philippi, quo rex iampridèm dominantem in Italia Annibalem sibi sociauerat, eiq; auxilia miserat. Posteà causa creuit, implorãtibus Athenis auxilium cõtra regis iniurias etiàm in sacra & sepulcra eorũ: & quòd Antiocho Magno contra Ptolemæum Epiphanem in tutela Ro. existentem, adhęserat.

Ideò Q. Flaminius cõtra Philippum missus est. Iõnium itaq; mare ingressus, anno ab vrbe condita 551. tota Græciæ littora velutì triumphãti classe peragrauit, inter quæ prodigium occurrebat: laurea in puppi prætoria fertur nata. Aderat in auxilium Attalus rex Pergamorum, aderant Rhodij nauticus populus. bis victus rex, bis exutus & fugatus castris, cùm tamen nihil terribilius Macedonibus fuerit. ingentibus enim pilis vltra modum pugnabant. Tandèm tamẽ rex pacem petere compellitur. deindè cùm expositæ conditiones pacis à Rom. essent, repetere sua & Attalus & Rhodij & Achæi & Aetoli cœpêre. Cõtrà Philippus, adduci se posse vt Ro. pareat, cæterùm indignum esse, Græcos à Philippo & Alexandro maioribus suis victos,

victos, velut victores, leges pacis sibi dicere. ad postremum tamen eo petente, inducię duorum mensium sunt datæ.

Interim à senatu repudiata pace, Philippus in societatem belli Nabin tyrannum solicitat. pugna facta est. concurrunt milites, alteri Orientis, alteri Occidentis imperio gloriantes: sed Macedonas Romana vicit fortuna, fractusque bello Philippus, pace à Flaminio consule petita, nomen quidem regium retinuit, sed omnibus Thraciq vribus, veluti regni membris extra terminos antiquæ possessionis amissis, solam Macedoniam retinuit. Mox, nè quid esset hostile, Flaminius Thebas, Eubœam, & grassantem sub Nabide suo Lacedæmona compescuit. Græciæ verò veterem statum ac libertatem reddidit, vt legibus viueret suis, & auita libertate frueretur: ex quo vociferationes & magna Græcis gaudia sunt exorta.

Pto. Philopatoris luxus.

ANNO ab vrbe condita quingentesimo quinquagesimoprimo, Ptolemęus Philopator moritur. nupèr enim pace facta cum Antiocho, vt dictum est, quietem auidè secutus, denuoque in luxuriam prouolutus, occisa Eurydice vxore, eademq; sorore sua, Agathocleæ meretricis illecebris capitur adeò, vt nec quisquam in regno suo minùs posset, q̃ ipse rex. Agathocles lateri regis iunctus, ciuitatem regebat, ducatus & prę fecturas mulieres ordinabant. Cùm interim, relicto quinquenni ex Eurydice sorore filio, moritur: sed mors ei⁹ à perditissimis diù occultata fuit. re tamen cognita, concursu multitudinis Agathocles occiditur, & mulieres in vltionem Eurydices, patibulis suffiguntur, morte regis supplicioq; meretricũ velut expiata regni infamia.

ANNO igitur eodem Alexãdrini ad Rom. miserunt, orantes vt tutelam pupilli susciperent, tuerenturque regnum Aegypti, quod iam Philippum & Antiochum pactione diuisisse dicebant. Grata legatio Rom. fuit, causam belli quærentibus aduersùs Philippum, qui insidiatus eis tempore belli Punici fulo & Antiocho, vt à regno Aegypti abstineant, nuncient. mittitur & M. Lepidus in Aegyptum, qui tutorio nomine regnum pupilli administret.

Ptolemæus Epiphanes Philopatoris filius.

Ptolemæus igitur Epiphanes, filius Ptolemæi Philopatoris, anno ab vrbe condita 551. regnare cœpit Alexandriæ, regnauit annis 24. huius patre Philopatore defuncto, Antiochus Magnus rupto fœdere quod cum patre fecerat, exercitum de superioribus Babyloniæ partibus congregauit. Factaque pace cum Philippo Macedonum rege, contra hunc Epiphanem puerum exercitum mouit. Pugnantibus autem inter se Antiocho & ducibus Ptolemæi pueri, Iudæa in medio posita, multa mala perpessa, in contraria studia scindebatur, alijs Antiocho, alijs Ptolemæo fauentibus.

Cumq; Antiochus teneret Iudæam, missus Scopas dux partium Ptolemæi, aduersùs Antiochum dimicans, cepit Iudæam, sed post modicum Antiochus Scopam vicit, iuxta fontem Iordanis multos sternens. Posteà verò Antiocho capiente Samariam & ciuitates Syriæ, quas Scopas tenuerat, gens Iudæorum sponte ad eum veniens, eius exercitum in ciuitatem suscepit, & prono animo auxilium præbuit. vndè & ipse eis multa beneficia contulit, quæ Iosephus scribit.

Antiochi & Ptol. fœdus

Volens autem Antiochus non solùm Syriam, Ciliciam & Lyciam, et alias prouincias quæ erant partium Ptolemæi, possidere, sed in Aegyptum quoquè regnum suum extendere, facta pace cum Ptolemæo, Cleopatram filiam suam septimo anno adolescentiæ despõdit ei, & 13. anno tradidit, data ei dotis nomine omni humili Syria & Iudęa. nec tamen obtinere potuit Aegyptum, quia Ptolemæus Epiphanes & duces eius sentientes dolum, cautiùs egerunt, & Cleopatra magis viri quàm parentis fouit partes.

Antiochus itaq; dum Phœnicen cæterasque Syriæ quidem, sed iuris Aegyptij ciuitates inuasisset, legatos ad eum misit senatus Rom. qui denunciarent ei abstinere à regno pupilli: Quibus spretis, interiecto tempore alia legatio superuenit, quæ omissa pupilli perso-

na,

na, ciuitates iure belli factas populi Ro. in integrum restitui iubebat, abnuenti bellum denunciatur. Quod ille facilè susceptum, infelicitèr gessit. Terribile autem Antiochi bellum, Annibalis nomẽ faciebat, quem æmuli eius cum Antiocho inijsse societatem apud Ro. criminabantur.

Annibal fugit Antioc.

Deniquè senatus metu perculsus, ad speculãdos actus Annibalis, legatum in Aphricam Seruilium mittit, eiq; tacitis mandatis præcipit, vt si possit, eum per æmulos eius interficeret, metuq; populum Rom. liberaret. sed res Annibalem non diù latuit, virum ad prospicienda cauendaque pericula peritum. Igitur cùm Carthagine in oculis legatorũ ob-

*uersaretẽ,

*seruaretur, appropinquante vespere illius diei, equum conscẽdit, & in rus vrbanũ quod prope littus habebat, ignaris seruis, cõtendit. habebat ibi paratam pecuniam & naues. Clàm lecta seruorũ

Suadet Antiocho bellũ Annibal.

iuuentute, nauem cõscendit, & ad Antiochũ cursum dirigit. legatus verò Ro. hoc intellecto, quasi bellum iam illatũ esset ab Annibale, tacitus Romã reuertitur, trepidumq; nuncium affert.

Annibal cùm ad Antiochum venisset, velut deorum munus excipitur: tantusq; eius aduentu ardor animis regis accessit, vt non tam de bello, quàm de præmijs victorię cogitaretur. sed Annibal, cui nota Romana virtus erat, negabat opprimi Ro. nisi in Italia posse, ad hoc sibi centum naues & decem millia peditum & mille equites poscebat, promittens hac manu non minus bellum quàm gesserit, Italię restauraturũ, & in Asia regi sedẽti aut victoriam de Romanis, aut ęquas pacis conditiones relaturum: Quippe & Hispanis bello flagrantibus, ducem tantùm deesse, & Italiam notiorem sibi nũc quàm pridèm fuisse, sed nec Carthaginem quieturam, sociamq; ei se sinè mora prębituram.

Cùm regi consilia placuissent, mittitur Carthaginẽ vnus è comitibus Annibalis, qui in bellum cupidos hortetur, Annibalemque cum copijs affuturum nunciet, nihil dicat partibus, nisi animos Carthaginensium deesse, Asiam & vires belli & sumptum prębituram. Hęc cùm relata Carthaginẽsibus essent, nuncius ipse ab inimicis Annibalis cõpræhenditur, & perductus in senatum, cùm interrogaretur ad quem missus esset, Punico ingenio respondit, se ad vniuersum senatum missum: nec enim hoc opus singulorum, sed vniuersorum esse. dum multis diebus deliberant, an eũ Romam ad purgandam publicam conscientiam mittant, tacitus cõscensa nauí, ad Annibalem reuertitur. quo cognito, Carthaginenses statìm Romam legatum deferunt. Romani tum legatos ad Antiochum misêre, qui sub specie legationis, & regis apparatum specularẽtur, & Annibalem aut Romanis mitigarent, aut assiduo colloquio suspectum regi facerent.

Itaq; legati cùm Ephesum venissent ad Antiochum, mandata ei senatûs tradunt. Dum responsum expectant, omnibus diebus assidui cũ Annibale fuerũt, dicentes, timidè eum à patria recessisse, cùm pacem Romani non tam cum recipub. quàm cum eo factam, summa fide custodiant, bella cum Romanorum magìs odio q̃ patrię amore gessisse, Plutarcho authore. Inter alia Scipionem quẽdam audiuisse ab Annibale, quem fuisse maximũ imperatorem crederet: illũ respondisse, Alexandrum Macedonum regem, quòd parua manu innumerabiles exercit' superasset, q̃que vltimas oras quas vísere supra fidem humanam esset, peragrâsset. Quærenti deindè, quem secundum poneret, inquit, Pyrrhum, eô q̃ castrametari docuisset, ad hæc, neminem maiore prudentia loca cepisse, prędia dispositum esse. Quærenti, quem tertium diceret, semet, dixit. ridens Scipio, quidnam tu dicerés, si me vicisses? tũc verò, inquit, me & ante Alexandrum, & ante Pyrrhum, & ante alios posuissem.

Hęc & alia sinè causa sæpiùs cupidius usq; cum legatis colloquitur, ignarus, pro familiaritate Romana odium oriri sibi apud regem. Quippe Antiochus tam assiduo colloquio cõciliatam cum Ro. gratiam existimans, ab adulatoribus inductus, nil ad eum, sicut solebat, referre, expertemq; totius consilij, & veluti hostem proditoremq; suum odisse cœpit. quæ res tãtum apparatum belli, cessante imperatoria arte, corrupit. Romani sena-

senatûs mandata fuerant, vt contentus terminis Antiochus Asiæ esset: quibus spretis, non accipere bellum, sed inferre statuit. Cùm igitur frequentèr de bello rex consilium habuisset, remoto Annibale, tandèm eum vocari iussit, non vt ex sententia eius aliquid ageret, sed nè per omnia eum spreuisse videretur. omnibusque rogatis, postremò interrogatur. Quo ille animaduerso, intelligere se professus est, non quia egeat consilio, sed ad supplendum numerum sententiarum se vocatum: tamen & odio Rom. & amore regis, apud quem solum sibi tutum exilium relictum sit, se viam gerendi belli ediscerturum. Sedem belli Italiam placere, quippe Romanos vinci nõ nisi armis suis posse: siquidem diuersum cęteris mortalibus esse illud & belli genus, & hominũ. quamobrèm si quis eos in Italia lacessat, suis eos opibus, suis viribus, suis armis posse vincere, sicut ipse fecerit. Sin verò quis illis Italia, velut fonte cesserit virium, perindè falli, àc si quis amnes non ab ipsis fontium primordijs deriuare, sed concretis iam aquarũ molibus, auertere vel exiccare velit: hoc cẽ fuisse, vt scirent omnes rationem cum Romanis gerendi belli, eosque foris inuictos, domi fragiles esse: priùs enim eos vrbe, quàm impio: priùs Italia, quàm prouincijs exui posse. Quippe & à Gallis captos, & à se propè deletos esse: neq; se vnquàm victum priùs, quàm terris eorum cesserit: reuerso Carthaginem, statim cum loco fortunam belli mutatam.

Consilium Annibalis de gerendo bello.

Huius sententiæ obtrectatores, amici regis erant, verentes nè probato consilio, primum apud regem locum occuparet. At Antiocho non tam cõsilium, q̃ author displicebat, nè gloria victoriæ, Annibalis, non sua, esset. Rex igitur per hyemem in luxuriam lapsus, nouis quotidiè nuptijs deditus erat. Contrà Attilius Glabrio Romanorum consul, copias, arma, cęteraque bello necessaria summa industria parabat, ciuitates socias confirmabat, dubias illiciebat. itaque prima belli congressione cùm cedentes suos rex cerneret, non laborantibus auxilium tulit, sed fugientibus se dedit, castraque ditia victoribus reliquit. Deindè cùm in Asiam, præda Romanis occupatis, fugiendo peruenisset, pœnitere neglecti cõsilij cœpit.

Attilij consulis diligentia.

De eodẽ Florus: Non aliud, ait, formidolosius fama bellum fuit. hic enim fauentis Asiæ sui numinis timor erat: nec sanè viris, opibus, armisq; qcquam copiosi⁹ Syria: sed in manibus tam ignaui regis inciderat, vt nihil fuerit in Antiocho speciosius, quàm quòd à Romanis victus sit. Impulêre regem in id bellũ, illinc Thoas Aetoliæ princeps, hinc Annibal: sed rex suis opibus & nomine regio fretus, satìs habuit bellum mouere. Europa iam procul dubio iure ad Romanos pertinebat. hinc Lysimachiã vrbem in littore Thracio positam à maioribus suis, Antiochus vt hæreditario iure repetebat. Hoc velutì sidere Asiatici belli mota tempestas: occupatis statìm insulis, Græcisq; littoribus, ocia & luxus tãquàm victor agitabat. Eubœam insulam in continenti adhærentem tenui freto Euripus abscidit. hîc ille positis aureis sericisque tentorijs, sub ipso freti murmure, cùm inter fluenta tibijs fidibusq; concineretur, virginum puerorumque delectus habebat.

Talem ergò regem iam sua luxuria debellatum, pop. Ro. Attilio consule in insula aggressus, in ipso initio coẽgit ab insula fugere. iam præcipitem apud Thermopylas assecutus locum, & ibì fugam inijt, atque abscessit. Deindè populo Ro. in amicitiam reuocato, omnia ex sententia eius agere se velle dicit. interìm nũciatur ei, Aemilium Regillum cũ octoginta nauibus aduẽtare, quæ res illi restituẽdæ fortunę spem dedit. Itaq; priùs quàm sociæ ciuitates ad hostes deficerent, decernere nauali prelio statuit, sperans cladem in Græcia acceptam, noua posse victoria aboleri. primus omnium autem Romanorum ducum in Asiam traiecit Aemilius.

Antiochi fuga.

Annibali igitur tradita classe, prelium committitur. sed nec Asiani milites Romanis, neque naues eorum pares rostratis nauibus fuêre. minor tamen clades ducis solertia fuit. Romam nondùm opinio victoriæ venerat, & idcircò aduersùs Annibalem ducem, cùm vincere Pœnos opus sit Scipionum, creatur cõsul L. Scipio, eique datur legatus frater

Naualis Aemilij Regilli victoria.

Africanus, qui se ad hoc obtulerat, vt intelligeret Antiochus, non maiorem fidutiam se in Annibale victo, quàm Romanos in victore Scipione habere.

Traijcientibus in Asiam Scipionibus, victum Antiochum terrestri, Annibalem nauali bello inuenerunt. Antiochus igitur primo aduentu eorum, legatos pacem petentes ad eos mittit, peculiare donum Africano ferentes ipsius filium, quem rex paruo nauigio traijciẽtem ceperat. Sed Africanus priuata beneficia rebus publicis segregata dixit, aliaque esse patris officia, alia patriæ iura, quæ non liberis tantùm, immò & vitæ pręponantur. proindè gratum se munus accipere, priuatoque impendio munificentiæ regis responsurum, sed neq; de redimendo filio tractauit: sed vt dignum maiestate eius erat, armis se recepturum filium dixerat. Post hęc leges pacis dicuntur, vt Asia Romanis cederet, Antiochus contentus Syriæ regno esset, naues vniuersas, captiuos & transfugas traderet, sumptumque omnem belli Romanis restitueret. quæ cùm nũciata Antiocho essent, nõdùm ità se victum respondit, vt spoliari se regno pateretur.

Pacis cõditio Antiocho oblata.

Igitur cùm ab vtroque bellum pararetur, ingressi Asiam Romani, Ilion veniunt. mutua gratulatio tum Romanorum & Ilienſium fuit, Ilienſibus Aeneam cęterosque duces à se profectos, Romanis se ab his procreatos referentibus. Profectis ab Ilio Romanis, Eumenes rex cum auxilijs occurrit Romanis. Tum rex Antiochus incredibile dictu, quibus auxilijs, quib⁹ copijs cõsederat. trecẽta millia peditum, equitũ falcatorumque curruum nõ minor numerus, elephantis ad hoc immensæ magnitudinis, auro, purpura, argento & suo ebore fulgentibus, aciem vtriusque vallauerãt. sed hęc oĩa prępedita magnitudine sua, vt refert Florus, ad hoc imbre, qui subitò superfusus, mira felicitate Persicos arcus corruperat. primùm trepidatio. Nam cùm in dexteriore cornu pulsa legio Romãa ad castra fugeret, M. Aemilius tribunus 30. millibus ad tutelam castrorum relictis, strictis gladijs, nisi in pręlium reuertantur, minari, infestioraque sua quàm hostium castra inuenturos. attonita tãto periculo legio, in pręlium reuertitur, magnaque cęde edita, initium victoriæ fuit. Cęsa hostium 50. millia, capta 11. millia. reliqui fuga elapsi sunt.

Acris pugna inter Romanos & Antiochum.

Antiocho itaque pacem petente, nihil ad superiores conditiones additur, Africano prędicante, neque Romanos, si vincantur, animis minui, neque si vincant, secundis rebus insolescere. Obsidibus datis 20. inter quos filium cognomẽto Nobilem Antiochum, Romanis tradidit. Captas ciuitates, inter socios diuisêre, muneri Roman. aptiorem Asiam, quàm possessiones volũtarias iudicantes: quippe victoriæ gloriam Romano nomini vendicandam, opum luxuriam socijs relinquendam.

L. Cor. Scipio, cognomine fratri cognatus, Asiaticus appellatus est, Annibal ità post pacem Antiocho datam, nè se, vt pactum erat, Romanis dederet, ad Prusiam Bithyniæ regem elapsus est. Paulò pòst Scipio Africanus die ei dicta, vt quidam aiunt, à Petilijs trib. plebis, quòd pręda Antiocho capto ærariũ fraudâsset, euocatus in rostra, Hac die, inquit, quirites Carthaginẽ vici, equũ est vos ire mecum in Capitolium supplicatum. Annibal apud Prusiã degit.

Hac audita voce, secutus est eum & senatus & populus. Deindè superior Scipio in voluntarium exilium in Apuliam abijt, antè in hęc verba prefatus: Neq; enim, inquit, puto eò malignitatis ventum, vt de mea innocentia querẽdum sit, nam cùm Africam totam potestati vestræ subiecerim, nihil ex ea quod meum dicitur, pręter cognomen detuli. Atq; frater etiàm inuidia quàm pecunia locupletior est. & fertur, moriens apud Linternum vile oppidum, sepulcro inscripsisse: Ingrata patria, nec ossa mea habes. Scipio Asiaticus frater ipsius, codẽ peculatûs crimine accusatus est, dãnatusq;: ac nè in vincula & carcerem duceretur, T. Sempronius Gracchus tribunus plebis, qui anteà Scipionibus inimicus erat, intercessit, ob quod beneficiũ Africani filiã duxit: & cùm popul⁹ quę-stores in bona eius publicè possidenda misil-

misisset, non modò nullum vestigium regiæ pecuniæ apparuit, sed nec tantum in ærarium redactum, quantæ summæ erat damnatus.

Annibal ad Prusiam regem, post pacem Antiocho à Romanis datam, profugerat. eò tunc inter Prusiam regem & Eumenem bellum ortum est, quòd Prusias, Annibalis fidutia rupto fœdere, prior intulit. nanque Annibal, cùm ab Antiocho Romani inter cæteras conditiones pacis deditionem eius deposcerent, admonitus à rege, in fugam versus, Cretam primùm defertur. vbi cùm diù quietam vitam egisset, inuidiosumque se propter nimias opes videret, amphoras plúbo repletas, in templo Dianæ quasi fortunæ suæ præsidia deposuit. atq; ità nihil de illo solicita ciuitate, ad Prusiam contendit, auro suo in statuis quas secũ portabat infuso, nè conspectæ opes, vitæ suæ nocerent.

Deindè cùm Prusias terrestri prælio ab Eumene victus esset, prælium que in mare transtulisset, Annibal nouo commento author victoriæ fuit. nam omne serpentium genus in fictiles lagenas cõiici iussit, medioque prælio in naues hostium mittit. id primùm Ponticis ridiculum visum, fictilibus dimicare qui ferro nequeant: sed vbi serpentibus repletæ naues, ancipiti periculo circunuẽti, hosti victoriam dedêre. quæ vbi Romæ nũciata sunt, missi à senatu sunt legati, qui vtrunq; regem in pacem cogerent, Annibalemque deposcerent. sed Annibal re cognita, sumpto veneno, legationem morte præuenit. insignis hic annus mortibus Annibalis & Scipionis Africani maximorum imperatorum fuit.

Annibalis mors.

Ex his constat, Annibalem, nec quũ Italia cum Romano imperio tonantem contremuit, nec quum reuersus Carthaginem summum imperium tenuit, aut cubãtem cœnâsse, aut plùs sextario vini indulsisse: pudicitiamque eum tantam inter tot captiuas habuisse, vt in Africa natum quiuis negaret. moderationis certè eius fuit, vt cùm diuersarum gentium exercitus rexerit, neque insidijs suorum militum sit petitus vnquàm, neq; fraude pditus, cùm vtrunq; hostes sæpè tentâssent.

Laus Annibalis.

Intereà in Syria rex Antiochus quũ graui tributo pacis Romanæ premeretur, & victus oneratusq; esset, seu inopia pecuniæ compulsus, seu auaritia solicitus, quia sperabat se sub specie tributariæ necessitatis excusatum, sacrilegia commissurum, dolo inductus sacerdotum, adhibito exercitu, nocte templum Dodonæi Iouis in Perside aggreditur. qua re prodita, concursu incolarũ cum omni militia interficitur. Hæc Iustinus. Alij interfectum dicunt à sacerdotibus.

1. Mac. 6. 2. Mac. 9. Antiochi sacrilegium & mors.

Per hæc etiàm tempora Romã multæ Græciæ ciuitates questum de iniurijs Philippi regis Macedonum venerunt, vbi cùm disceptationes in senatu inter Demetrium Philippi filium, quem pater ad satisfaciendum senatui miserat, & legatos ciuitatum essent, turba querulantium confusus adolescens, repentè obticuit. tunc senatus verecũdia eius motus, quia priuatus etiàm anteà cùm Romæ obses esset, charus omnibus fuerat, patrem à causa absoluit: quæ res Demetrio non gratiam legationis, sed odium obtrectationis comparauit. Nam apud fratrem Perseum æmulatio illi inuidiam contraxit, & apud patrem nota absolutionis, causa offensæ fuit, indignante Philippo, plùs momenti apud senatum personam filij, quàm authoritatem patris ac dignitatem regiæ maiestatis habuisse.

Igitur Perseus perspecta patris ægritudine, quotidiè absentem Demetrium criminari, & primò inuisum, pòst etiàm suspectum reddere, nunc amicitiam Romanorum, nunc proditionem ei patris obiectare. Ad postremum insidias sibi ab eo paratas confingit, ad cuius rei probationem immittit iudices, testes subornat. Quibus rebus patre compulso ad parricidium, funestam omnem regiam facit. Occiso Demetrio, sublatoq; æmulo, cõtumacior Perseus in patrem erat, nec hæredem regni, sed regem se gerebat.

Perseus Macedo.

His rebus offensus Philippus, impatientiùs indiès mortem Demetrij dolebat: tunc & insidijs se circunuentũ suspicari, testes iudicesq; torquere, atq; ità cognita fraude, non minùs scelere Persei, quàm innoxia Demetrij morte cruciaba-

ciabatur. peregisſetque vltionem, ſed breuì pòſt morbo deceſſit contracto. Hæc partìm per anticipationem dicta ſunt. nam Philippus in generatione ſequenti ſub Seleuco Syriæ rege mortuus eſt.

Redeo ad Antigonum Macedonum regem, Philippi tutorem, cuius geſta paulò ſuperiùs erant narranda. Poſteaquàm enim regnum accepiſſet 13. anno Euergetæ, pupilli matrem vxorem duxit, regnauitque annos 15. Regno ſeditio maxima orta eſt. proceſſit itaque in publicum, & diademate in vulgus proiecto, illud alteri dari rogat, qui aut illis imperet, aut ipſi pareant: ſe autem adhuc regnum inuidioſum, non quidem voluptatibus, ſed laboribus plenum ſentire. poſteà verò populo beneficia oblata à ſe & collata commemorat, quomodò Dardanos Theſſalosque nimiùm exultantes de morte Demetrij, compeſcuerit.

Quibus verbis permotus populus, pudore regnum recipere iubet. ſed tam diù illud recipere recuſauit, donèc de ſeditioſis ſumptum eſt ſupplicium. ſumptoque regno, confeſtìm Spartanis bellum intulit, qui non ſolùm pro libertate, ſed pro ſalute contrà certabant, non vtiquè Spartani tantùm, verùm & coniuges liberiq; magno animo fortunam tulêre. nemo quippe eorum in acie ſaluti ſuæ pepercit, nulla amiſſum coniugẽ fleuit, quin & filiorum mortes ſenes laudabant.

Spartanos vincit Antigonus.

Inter hęc Cleomenes Spartanorum rex poſt multas hoſtium cędes, cùm ſibi tantùm quatuor millia ſupereſſent, ductis ſecum coniuge ac filijs, in Aegyptũ ad Ptolemęum Euergeten conceſſit, à quo honorificè ſuſceptus eſt. Quo mortuo, ob Philopatoris inſidias ſeipſum cum filijs interemit. Antigonus autem Spartanis cęſis, ab vrbis direptione milites prohibuit. veniamq; his qui ſupererant, dedit, dicens ſe bellum cum Cleomene, non cum Spartanis, ſuſcepiſſe, cuius fuga finita eſſet ira. Nec multò pòſt & ipſe decedit, regno Philippo tradito. Cleomenes, cùm ex ciuibus quidam diceret, oportere regem mitiſſimum eſſe: Ità, inquit, quoàd cõtemptui non ſit.

Coloſſus Solis ingens à Chare Lyndio ſtatuario fabricatus Rhodijs, terræmotu corruit, 6. & quinquageſimo anno, quàm fuerat conſtructus. Erat, vt Plinius refert, ſtatua altitudinis cubitorum ſeptuaginta, turribus ęquiparanda, cuius ęre nongentos ferunt camelos oneratos ab Aegypti rege Sultão, quod in Alexandriam tranſmittebat. Coloſſus Solis.

Philopœmenes Megalopolitanus imperator, poſtremus Gręcorum dictus eſt, quaſi Gręcia nullum amplitudine virtutum laudatum virum poſt Philopœmenen ediderit, qui multis clarus hiſtorijs, à Dinocrate Meſſenio veneno morti traditur, cùm in prelio corruens eſſet captus. Poëtica coli à Romanis cœpta eſt, quo tempore cum Pœnis pax erat facta, ſiue vt alijs placet, bello Punico 2. vt è verſibus illis patet: Poeta Latini elegantes.

Punico bello ſecundo muſa pennato gradu
Intulit ſeſe bellicoſam in Romuli gentẽ feram.

Fabulas primus dedit in vrbe Liuius Andronicus epicus poëta. eius meminêre & Liuius & Val. Maximus. Plautus poëta comicus, ex Vmbria Sarſinas, Romam perductus, ingenio fuit perurbano & maximè feſtiuo. Ennius poëta epicus Tarentinus, à Catone quęſtore Romam translatus, habitauit in colle Auentino, ſumptu paruo & vnius ancillæ miniſterio contentus. Animas immortales aſſeruit, ideò ceciniſſe legitur:

Adſpicite ô ciues ſenis Ennij imaginis vultũ.
Hic veſtrũm pinxit maxima facta patrum.
Nemo me lachrymis decoret, nec funera fletu
Faxit. cur? volito viuus per ora virũm.

Septuagenarius, articulari morbo interijt. Neuius comicus Campanus, anno ſecundo regni Epiphanis moritur Vticæ, Roma pulſus, quòd nobiliũ & pręcipuè Metelli factionem ſectaretur. Paneti⁹ Rhodius philoſophus, Scipiõis Africani pręceptor, Athenis deceſſit. Poſſidonius Rhodius, philoſophus Stoicus, Panetij ſucceſſor, Romam venit Marcelli tempore. Statius Cęcilius Mediolanenſis, Romæ vixit, prelatus ferè omnibus comicis, mortuus eſt ſequenti anno poſt obitum Q. Ennij.

Philo

Philo Iudęus ex ſacerdotum genere, floruit Alexandrię, ſcripſit lingua Grę-ca librum Sapientiæ. M. Porcius Ca-to genere Tuſculanus, à Val. Flacco Ro mam ſolicitatus, magnus orator Romæ habitus eſt. In prętura Sardiniam ſube-git, vbi ab Ennio literis Gręcis eſt inſti-tutus.

Secundùm Philonem de temporibus, per pontifices & duces Dauidici gene-ris, colliguntur anni 164. à monarchia Alexandri Magni vſque ad Iudam Ma-chabęum, prout ſuprà circa monarchiã Alexandri recitaui. Deindè à Iuda Ma-chabęo incipiens, numerat annos vſq; ad legitimum principatum Herodis, 161. & intelligit legitimum principatum, quandò in regno cõfirmatus fuit à Cę-ſare Auguſto, quod factum eſt anno imperij Octauiani Auguſti 42. regna-uit enim Herodes annis 37. tyrannico ſcilicet principatu annis 31. & ſex, legiti-mo. quarè primus annus, quo legitimè ſceptrum de Iuda ſuſtulit Herodes, an-nus fuit Octauiani Auguſti in imperio 42. quo anno natus eſt Chriſtus. ità pro-phetauit qui dixit, Non auferetur ſce-ptrum de Iuda donèc veniat qui mitten-dus eſt. Gen. 49.

Philõis ſup-putatio à Machabæo.

Notandum tamen eſt, quòd Philo non numerat duces Dauidicos à Iuda Machabęo & deincèps. nam hi duces tunc depreſſi erant, nec erant contenti. Philo autem ſtuduit tempora per duces notiores exprimere, dicens: Mox ſecuti Aſmonai, ſimul cum pontificatu etiàm ducatum à domo Dauid ſubripuerunt.

Iudas Machabęus, correptis armis contra Antiochum Illuſtrem & filium eius Eupatorem atq; Demetrium, prę-fuit annis 5. Ionathas eius frater 19. Si-mon, ab Antiocho Sedete immunitate donatus, pręfuit annis 8. Iohannes Hyr-canus Priſcus ex Aſmonai, annis 26. Ari ſtobulus vno, Ianneus Alexãder 27. eius vxor Alexãdra 9. vltimus Hyrcanus 34. qui captus à Parthis, relicta vxore ac fi-lia & eius fratre Ariſtobulo.

Mox Herodes, iubente ſenatu Ro-mano, inuitis Hebręis, regnum tyran-nicum inijt, ſumpta ſibi vxore filia Hyr-cani capti à Parthis, & declarato filio eiuſdem Hyrcani Ariſtobulo pontifice, vt Iudęorum animos ad ſe inclinaret. Suſtulit autem ex filia Hyrcani vxore filios duos. ſed cùm anno 26. tyrannici regni ſui Herodes reuerſum ſocerum Hyrcanũ, aduerteret more priſco regis ſalutari ab Hebręis, illum ſibi ſocerum, ſocrumque atque filiam ſibi vxorem, & duos ex ea ſuſceptos liberos, & Ariſto-bulum interemit, biennioque pòſt He-bręos multis calamitatibus afflixit.

ANNO verò 30. principatûs ſui ty-rannici, Zanedrim ex domo Dauid de-leuit, & Annaleum quendã atq; Zane-drim ex proſelytis ſuffecit, qui nimiùm in lege videbantur eruditi. Et ſcias quòd ſecundùm Thalmudiſtas, Zane-drim interpretatur collegiũ ſceptri pu-blicęque poteſtatis totius regni. erant enim 70. ſeniores, inter quos vnus tan-quàm rex pręerat, & hi Romana lingua ſeniores dicuntur. Author eſt Iohã. An-nius Viterbien. in cõmentario hoc ſub-iungit Philo de Herode: Tum & Salo-men ſororem ſuam, & virum eius de tri-bu Iuda, item proprium filium quem ex vxore eiuſdem tribûs ſuſceperat, interfe-cit, quòd diceretur iam, in lege promiſ-ſus, Chriſtus natus. Zanedrim, 70. ſeniores Herodes.

Feſſi tandèm Hebręi, vltrò ſibi ac eius poſteris regnum obtulerunt, iurantes in fide ipſius ac poſterorum ſeſe permã-ſuros. regnauit autem tyrannico prin-cipatu annis 30. Sequenti anno confir-matur ab Auguſto, quo anno natus eſt Chriſtus. Supputatione igitur facta, à Iuda Machabęo ad Chriſtum, reperiũ-tur anni 161. quo verò ad duces Dauidi-ci generis, clarè patet in Matthęo & Lu ca euangeliſtis, potiſſimè in Luca, qui ait, Ianneo ſucceſſiſſe Melchi, & Mel-chi ſucceſſiſſe Leui, patrem Mathan & auum Heli ſiue Ioakin, quæ nomina quidam Iudęi in primitiua eccleſia trãſ-mutauerunt, vt obſcurarent genealogi-am Chriſti.

Contra quos Hieronymus de ortu beatæ virginis Marię ſcribens: Quid, in-quit, Pantheris & Barpantheris fraterni ſeminis ſuſcitatione opùs fuit ad genea-logiam Marię, quæ clara eſt, ſicut Philo & Lucas clariſſimè deſcripſerunt? Quin etiàm* & vbi Lucas tempora non colli-git, & Philo deſinit, ipſi clariſſimè infe-

runt,dicentes: Vixit autem Melchi filius Iannei,annis 25. & genuit Leui, qui quadragenarius genuit Mathã.hic agẽs annum 36.genuit Ioakin,qui & *Elih, patrem quidem naturalem Marię,& legalem Ioseph. Anno autem 46.natura sterilis genuit Mariam,quę & ipsa 14. ętatis anno peperit saluatorẽ. Hęc Hieronymus. vndè si tu numeras à Melchi ad 14.annum B.Mariæ virginis, equidẽ annos centum sexagintavnum supputabis,&. totum à Iuda Machabęo:quarè in eorum collectione diligens esto.

*Heli,

GENERATIO LX.

ANNO 5016.à mundi exordio, ab vrbe condita 566. olympiade 148. Eliud defuncto,successit filio eius Eleazar per lineam Christi,in quo 60. incepit generatio,& durauit annis penè 56,

Seleuc. Philometor.

Eodem anno Seleucus,qui Philometor,filius Magni Antiochi iam perempti,in Asia & Syria regnare cœpit. regnauit annis vndecim. erat quidem ingenio hebes & iniquus. Eodem tempore Onias magnus Simonis pontificis filius, pontificatum gerebat, ad quem Arius Lacedęmoniorum rex, legationẽ & epistolas misit,dicẽs se quasdam scripturas inuenisse,quæ asserebant Iudęos & Lacedęmonios ex vno genere extitisse, & familiaritatem cum Abraham socialitèr habuisse, & fœdera renouari petebat.

Onias.

Sub eodem Onia sancta ciuitas Hierusalem habitabatur in omni pace,& leges optimè custodiebantur,ppter Onię pontificis dispositionem & pietatem, fiebatq;vt ipsum reges ac principes summo honore dignum ducerent,templũq; maximis muneribus illustrarent. Tunc

a.Mac.3.

Simon de tribu Beniamin prępositus templi contendebat,obsistẽte sibi principe sacerdotum,iniquum aliquid moliri:& cùm vincere Oniam non posset, venit ad Apollinem ducem Syriæ humilis,& nunciauit ei,pecunijs innumerabilibus plenum esse ęrarium Hierosolymis,& immensas copias esse,quæ non pertinent ad rationem sacrificiorum, esse autem possibile sub potestate regis cadere vniuersa. Cumque retulisset ad regem Seleucum Apollonius, ille accitum Heliodorum misit cum mandatis,vt dictam pecuniam transportaret.

Heliodorus ergò cùm venisset Hierosolymam,& benignè à summo sacerdote in ciuitate esset acceptus, narrauit de pecunia,& eius rei causa se adesse. Tunc Onias ostendit depositа esse hęc, & victualia esse viduarum & pupillorum:decipi autem eos, qui credidissent loco & templo pecunias, omninò impossibile esse:At ille,se missum à rege vt tolleret.

Constituta autem ad hoc die & publicatione facta, nõ modica per vniuersam ciuitatem erat trepidatio: sacerdotes ante altare se iactauerunt, inuocantes de cęlo eum qui de depositis legem posuit.Iam verò qui videbat Oniæ vultum, mente consternabatur: circunfusa erat viro mœstitia, horror & dolor cordis in facie appárens:accinctæ mulieres cilicijs pectus, per plateas confluebant.sed & virgines reclusæ procurrebant ad Oniam. Erat misera omnium expectatio.

Heliodorus spoliatum templum à ripitur.

Heliodorus autem quod decreuerat, perficiebat,cum satellitibus ad ęrarium pręsens. sed spiritus omnipotentis Dei magnam fecit suæ ostensionis eminentiam. apparuit enim equus, terribilem habens insessorem,optimis operimentis adornatus,isque impetu Heliodoro priores calces elisit.qui autem insidebat,videbatur habere arma aurea. alij etiàm apparuerunt duo iuuenes virtute decori,specioſi amictu, qui circunsteterunt eum,& ex vtraque parte flagellabant sine intermissione. Subitò autem Heliodorus concidit in terram, quem multa caligine circunfusum rapuerunt,atque in sella gestatoria positum eiecerunt.iacebat autem mutus atque omni spe priuatus,nullo sibi auxilium ferente.

Tunc quidam ex amicis Heliodori rogabant Oniam, vt inuocaret altissimũ, vt vitam donaret ei, qui in supremo spiritu constitutus erat. Considerans autẽ summus sacerdos,nè fortè suspicaretur rex malitiam aliquam,obtulit pro salute viri hostiam salutarem.orante illo,iidem iuuenes eisdem vestibus amicti,adstantes Heliodoro dixerunt: Oniæ sacerdoti gratias age, nam ppter eum tibi Dominus vitã donauit. & disparuerũt.

Heli-

Heliodorus autem hostia oblata,& votis magnis promissis, gratias agens Onię,recepto exercitu redijt ad regem. testabatur autem omnia quæ expertus erat.cùm autem rex interrogâsset Heliodorum,quis esset aptus Hierosolymã mitti, ait: Si quem habes hostem, mitte illuc,& flagellatum eum recipies,si tamen euaserit, eô quòd in loco sit veri Dei quædam virtus.

Simon autem prædictus pecuniarum & patriæ delator, malè loquebatur de Onia,tanquàm ipse Heliodorum instigâsset ad hæc.& cùm inimicitiæ intantùm procederent, vt etiàm per quosdã Simonis necessarios homicidia fierent, considerans Onias periculum contentionis,& Apollonium insanire, ad regem se contulit,non vt ciuium accusator,sed vt communis vtilitatis causa. videbat enim,sinè regali prouidentia impossibile esse pacem rebus dari, nec Simonem cessare à stultitia sua.

Ptolemæus Philometor Aegypti rex.

Sub Seleuco Ptolemæus Philometor sextus Aegyptiorum rex, Olympiade 150.vel paulò citra, regnare cœpit, regnauit annis 35. segnis admodùm vir & insensatus, ac luxuria marcidus, cuius pater Ptolemæus Epiphanes dictus, & mater Cleopatra soror Seleuci & Antiochi Epiphanis. habuit & Philometor fratrem minorem natu,cui Phiscon erat nomen.

Per idem tempus audiens Antiochus Epiphanes, i. nobilis, qui Romæ obses erat, patrem iamdudùm mortuum,sciensque fratris inertiam, de regno Syriæ habendo præsumens,clàm Roma egressus est, quanuis quidam asserant eum conniuentia senatorum rediisse. veniensque in Syriam, benignum se omnibus primùm & munificum exposuit.

Quo tẽpore moritur frater Seleucus, relicto filio Demetrio puero,quem Epiphanes priuauit regno.quarè Demetrius ascendit Romam in accusationem patrui,vt ait Comestor.

Antiochus Epiphanes Syriæ rex.

Incepit igitur regnare Antiochus in Syria anno 4. Philometoris, anno 137. regni Græcorum, prout in libris Machab.habetur,& quomodò computentur anni, vide Nicolaum de Lyra ibidèm,quia à morte Alexandri, à quo incepit regnum Græcorum: alia computatione vsque ad Epiphanem Antiochum sunt anni 49. ad minùs. Antiochus autem Epiphanes regnauit in Syria 12.annis,cuius sororem Cleopatram habuit vxorem Ptolemæus Epiphanes, de qua duos filios genuit, quos moriens paruulos reliquit, quorum maior Philometor,vt suprà dixi, alter Phiscon dicebatur. Antiochus autem suo regno non contentus,exercitum duxit in Aegyptum,tractus desiderio regni & contemnens filios sororis suæ, quasi debiles. Perueniens igitur ad Pelusium cum magna virtute, doloque circunueniens Philometorem,occupauit Aegyptum: & cùm adisset loca Memphiticæ ciuitatis, cepit eam. Deindè contra Alexandriam, vt obsideret Ptolemæum, cuius erat auunculus, tetendit: sed per duces Ptolemæi pulsus est non solùm Alexandria, verùm etiàm tota Aegypto.

Indè reuersus,ad Hierosolymam ciuitatem duxit exercitum. Quò perueniens, cepit eam sinè conflictatione alicuius,aperientibus ei portas his,qui voluntatis eius essent conscij: ingressusq; ciuitatem,multos interfecit sibi contraria sentientes. sed & ipsos qui sibi ciuitatem aperuerunt, propter diuitias tẽpli occidit. Ambiebat autem Iason frater Oniæ summum sacerdotium, adito rege, promittens maximam pecuniam etiàm* reddituum,si potestati eius concederetur gymnasium & ephebiam ibi constituere, & eos qui in Hierosolymis essent,Antiochenos scribere. Iason pontifex.

Quod cùm rex annuisset, vt obtineret principatum, statim ad gentilem ritum contribules suos transferri fecit. etenim ausus est sub ipsa arce gymnasium constituere, & optimos quosque epheborum in lupanari ponere. Erat hoc impium atque nefarium scelus, quod fecit,vt sacerdotes iam non solùm non circa altaris officia dediti essent,sed contempto templo & sacrificijs, festinarent participes fieri Græcorum palæstræ. Et cùm quinquennalis agon in Tyro celebraretur, & rex præsens esset, misit Iason facinorosos viros ab Hierosolymis, portantes argentum

in ſacrificium Herculis, quod datum fuit in fabricam nauium triremium.

Antiochus poſteà venit Hieroſolymam,& magnificè ab Iaſone ac ciuitate ſuſceptus eſt, cum facularum luminibus & laudibus. vndè in Phœnicen exercitum conuertit, & poſt triēnij tēpus miſit Iaſon Menelaum ſupradicti Simonis fratrem, portantem pecunias regi,& de negocijs neceſſarijs reſponſa perlaturum. At ille commendatus regi, in ſemetipſum retorſit ſummum ſacerdotium,ſuperponens Iaſoni(id eſt,plùs dans quàm Iaſon) argenti trecenta talenta.acceptisque à rege mandatis, venit nihil quidem habens dignum ſacerdotio,animos verò crudelis tyranni gerebat. Menelaus pontifex.

Et Iaſon quidem, qui proprium fratrem Oniam ceperat, iam anteà & ipſe deceptus,profugus in Ammonitem expulſus eſt regionem. Vndè dicit Auguſtinus,quòd tunc cùm Iaſon & Menelaus emerunt ſacerdotium,in deteſtationem Simoniæ extinctus eſt ignis altaris templi,qui vixerat ſub aquis tempore captiuitatis Babylonicæ, de quo *I. quæſt.I.Sicut*. Menelaus autem principatum obtinuit hoc modo.De pecunijs verò regi promiſſis, nihil agebat cùm exactionem faceret Soſtratus, qui tum arci erat præpoſitus. quam ob cauſam vtrique ad regem ſunt vocati. & quia Menelaus culpabilis erat,amotus eſt ſacerdotio, ſuccedente Lyſimacho fratre ſuo.

Cùm autem Antiochus de Antiochia abiret,reliquit ibi præfectum Andronicum.Ratus ſe Menelaus inueniſſe tempus opportunum, aurea quædam vaſa è templo furatus, donauit Andronico, alia vendiderat in Tyro. Confugerat autem illuc Onias,ſtãs in aſylo:& cùm hoc cognouiſſet, arguebat Menelaum, vndè Menelaus accedens ad Andronicum,rogabat eum vt Oniam interficeret,nè proderentur vnà.qui cùm veniſſet ad Oniam,ſuaſit ei, cum iureiurãdo ſecuritatem promittens, de aſylo procedere, & ſtatim exeũtem peremit,non veritus iuſtitiam, ob quam cauſam non ſolùm Iudæi,ſed etiàm gentes indignabantur de nece viri iuſti.vndè regreſſum regem adiêrunt Iudæi ſimul & Græci, conquerentes de iniqua nece Oniæ. Onias occiditur.

Contriſtatus animo Antiochus,& flexus ad miſericordiam, lachrymas fudit,recordatus defuncti ſobrietatem & modeſtiam:& Andronicũ purpura exutum,per totam ciuitatem iubet circunduci,& in eodem loco in quo Oniam peremerat,fecit vita priuari.

Multis autem ſacrilegijs in templo à Lyſimacho commiſſis Menelai conſilio, & diuulgata fama, congregata eſt multitudo aduersùm Lyſimachũ,multo iam auro exportato. Turbis verò insurgentibus, Lyſimachus armatis ferè tribus millibus vti cœpit: ſed alij lapides, alij fuſtes validos arripuêre, quidã verò cinerem in Lyſimachum iecêre, multi vulnerati, quidam in fugam verſi,ipſum ſacrilegum ſecus ærarium interfecerunt.

De his verò cœpit iudicium aduersùs Menelaum agitari, & cùm veniſſet rex Tyrum,ad ipſum negocium detulerũt miſſi de ſenioribus tres viri. Menelaus autem promiſit cuidam magnam pecuniam, vt promoueret eum apud regem. ille adijt regem, & duxit eum à ſententia,& Menelaum vniuerſæ malitiæ reũ, criminibus abſoluit rex:miſeros autem, qui etiàm ſi apud Scythas cauſam dixiſſent,innocentes iudicarentur,hos mortẽ damnauit, & ſic Menelaus propter eorum qui in potentia erant,auaritiam permanebat in poteſtate,creſcẽs in malitia ad inſidias ciuiũ ſuorum. De morte Menelai infrà.

Eodem tempore ſecundam profectionem Antiochus parauit in Aegyptũ. vndè Ptolemæus in Alexandriam fugit, quam is obſedit. quarè Romani Ptolemæo auxilium tulêre,legato Popilio, qui cùm diutiùs negligeretur,iuſſit Antiochum circunſcriptum ſpatio quodã, reſpondere,priusquàm exiret,mandato ſenatûs populique Ro. Tum Antiochus paruit,curiam præſentem exiſtimans. Popilius ad Antiochum legatus.

Eodem tempore contigit per vniuerſam Hieroſolymorum ciuitatem videri diebus 40.per aëra equites diſcurrentes, auratas ſtolas habentes & haſtas,quaſi cohortes armatas,curſus equorum, telorum iactus,& galeatorum multitudinẽ, Prodigi

nem, gladijs districtis omnisque generis loricatis. quapropter omnes territi, rogabant in bonum monstra conuerti.

Interea cùm existet falsus rumor de morte Antiochi, Iason sumptis secum mille viris, aggressus est ciuitatem, & Menelaus fugit in arcem. facta autem magna cæde, Iason principatum non obtinere potuit, vt quærebat, sed profugus in Ammoniten, posteà in Aegyptum, fugiens de ciuitate in ciuitatem, omnibus odiosus, refuga legum & execrabilis vt patriæ & ciuium hostis, apud Lacedæmonios tandem interfectus, illamétatus moritur & insepultus.

Infamia interitus.

His autem gestis, suspicatus rex Antiochus societatem suam deserturos Iudæos, profectus ex Aegypto, peruenit Hierosolymam, iubens suis nemini parcere, sed occurrentes eis occidere. ex quo factum est, vt in triduo 80. millia hominum essent interfecti, seniorum, virorum, iuuenum, mulierum ac virginum, xl. millia vincti, non minus autem vænundati. Ausus est etiam intrare templum, Menelao ductore, & sceleris manibus sumpsit sancta vasa: quæ ab alijs regibus & ciuitatibus erant posita ad ornatum loci & gloriam, ea abstulit, ac etiam mille octingentis talentis argenti de templo exportatis, reuersus est Antiochiam. Reliquitque præpositos ad affligendam gentem, Hierosolymis Philippum genere phrygem, moribus se crudeliorem: in Garizim autem, Andronicum & Menelaum.

Cædes Iudæorum.

Narratur autem in primo Machab. lib. cap. I. quòd Antiochus intrans sanctificationem, acceperit altare aureum & candelabrum & vniuersa vasa, mensam propositionis & libatoria, phialas, mortariola aurea & velũ, coronas, ornamentumq; aureũ quod in facie tẽpli erat, & comminutis omnibus abiẽrit.

Post duos annos misit principem tributorum odiosum Apollonium, cum exercitu viginti & duorũ millium, præcipiens ei omnes perfectæ ætatis interficere, mulieres ac iuuenes vendere. Qui cùm venisset Hierosolymam, loquutus est ad eos verba pacifica in dolo, crediderunt q; ei. qui exit aũt ad diẽ sanctum sabbathi. & tũc feriatis Iudæis, arma capere suis p̃cepit, omnesq; simul qui ad spectaculum processerãt, trucidauit: & ciuitatẽ cum armatis discurrẽs, ingentẽ multitudinẽ p̃emit, accepit spolia ciuitatis, & succẽdit eã igni. Et ędificauerũt ciuitatẽ Dauid muro magno & firmo, turribusq; firmârũt, & facta est illis in arcẽ, posuerũtq; illic gentẽ peccatricẽ, arma & escas ad insidias sanctificatiõis.

Scripsit Antiochus omni regno suo, vt esset populus vnus, & misit libros in Hierusalem & in omnem Iudęam, vt sequerẽtur leges gentium. iussit coinquinari sancta, prohibuit sacrificia in tẽplo Dei fieri. Iussit autem ędificari aras, tẽpla & idola, immolariq; carnes suillas & pecora communia, & relinquere filios suos incircunciſos mandabat. Præposuit principes populo qui hæc fieri cogerent, & congregati sunt multi de populo ad eos, & dereliquerunt legem Dei. sed & libros legis combusserunt, & apud quemcunque inueniebantur, trucidabant eum. Sacrificabant autem super aram idolorum, & mulieres quę circuncidebant pueros, trucidabãt secundùm iussum regis. nam quascunq; circuncidisse pueros suos reperissent, suspendebant, & paruulos ad colla earũ.

Lege sua Iudæi prohibentur.

Tũc duæ mulieres delatæ sunt, quas, infantibus ad vbera suspensis, cùm publicè per ciuitatem circũduxissent carnifices, per muros præcipitauerũt. Inter has angustias cùm cõpellerentur Iudæi à patrijs se & Dei legibus trãsferre, Eleazarus vnus de primoribus scribarũ, & vir ætate prouectus, cõpellebatur inter cæteros suillas carnes sacrificij manducare. At ipse simulationẽ quoquè renuens, aiebat p̃mitti se velle citiùs in infernum. Non enim ætate nostra dignum est fingere, vt multi adolescentes, arbitrantes Eleazarum nonaginta annorũ transisse ad vitam alienigenarũ, & ipsi propter meam simulationem decipiantur, & per id maculã meæ senectuti cõquiram. Quamobrèm fortitèr vita excedendo, senectute quidẽ dignus apparebo, adolescentibus autem forte exemplum relinquam, si pro sanctissimis legibus honesta morte perfungar.

2. Mac. 6.

Eleazari cõstantia.

His dictis, cõfestim ad suppliciũ trahebat: & cùm p̃imeretur, ingemuit dicẽs:

Do-

Domine, qui habes sanctam scientiam, tu scis quia cùm à morte possem liberari, duros corporis sustineo labores. & iste quidem hoc modo vita decessit, exẽplum virtutis cunctis relinquens.

2.Mac.7. Contigit autem & septem fratres vnà cum matre compræhensos, compelli à rege ad esum porcinæ carnis, quibus præsentibus, iussit rex sartagines & ollas succendi, primogenitoque linguam amputari, cuius cute capitis abstracta, & summitate manuum & pedum præcisa, coram matre & fratribus, missus in sartaginem, torquebatur. In eum modũ singuli fratrum secundùm ordinem genituę torquebantur, præmissa tamen vnicuique exhortatione, vt regi obediret & viueret. Supremò dum mater mirabilis, & bonorũ memoria digna, singulos hortabatur, patria voce dixit ad eos: Nescio qualitèr in vtero meo apparuistis: nec enim ego vobis spiritum & animam donaui, nec vitã aut membra, sed qui formauit vos, spiritum vobis iterùm cum misericordia reddet & vitam.

Septem fratrum crudelis interit.

Cumque adhuc adolescentior superesset, suadebat rex matri, vt adolescẽti fieret in salutem. Cumque promisisset se suasurã filio, inclinata ad illum, patria voce dixit: Fili, miserere mei, dignus fratribus tuis effectus. suscipe mortem, vt in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam. Tunc indignè rex ferẽs se derisum, in hũc crudeliùs super omes desæuit. nouissimè & mater trucidata est. Pro hac tanti prerogatiua martyrij, asserunt plurimi hos septem fratres ecclesiam solennizare: eorumq; ossa apud Coloniam in templo, Ad Machabæos, vulgaritèr appellato, etiamnùm religiosè asseruantur. Inter hæc multi Iudæorũ, spontè aut timore iussa regis secuti sunt: probati verò, patrijs legibus adhæserunt.

In diebus illis surrexit Mathathias filius Ioannis, filij Simonis, filij Asmonai, de vice *Ioarim, i. vnius illorũ xxiiij. sacerdotum, quos Dauid elegit. Erat autem de vico Modin, habens quinque filios, Iohannem, Simonem, Iudam, Eleazarum & Ionathan. Hi videntes mala, induti sunt cilicijs, planxerunt. & venerunt emissarij à rege in Modin, statuentes idola in loco, & dixerũt Mathathiæ: Princeps es in ciuitate hac, & prior iussa regis imple. Qui clamauit, & si omes obediant regi, ego & filij mei & fratres obediemus legi Dei cæli, non sacrificabimus.

*Ioiarib

1.Mac.2.

Tunc quidam ex Iudæis immolauit in medio. consurgens Mathathias cum suis, trucidauit eum super aram, & nuncios regis interemit, aram quoquè vastans, clamauit: Qui Dei est, sequatur me. & cum omni tribu sua abijt in solitudinem, omnia derelinquens, multiq; cum filijs & vxoribus ad solitudines cũ fugerunt, quos iudices regis priùs versis flectere conabantur, qui noluerunt eos audire.

Vinden. gis Machiæ.

Tunc emissarij regis aggressi sunt eos in diebus sabbathorum, quibus nefas erat eis arma mouere, & percusserunt multos, alios in speluncis globis fumiferis suffocantes, & periêrunt ex eis tria millia. cognouit Mathathias & amici eius, dicentes: Si omnes ità fecerimus, nec pugnauerimus aduersùs gentes in die sabbati, citiùs disperdẽt nos à terra. concluseruntque in illa die, dicentes: Omnis homo qui venerit ad nos in bello die sabbathorum, pugnemus aduersùs eum, & non moriemur.

Tunc congregata est ad eos synaga ga Iudæorum fortis, omnis voluntarius in lege, & facti sunt illis in firmamẽtum, & collegerunt exercitum, & percusserunt peccatores in ira sua, vitosq; iniquos, & fugere eos fecerunt ad nationes vt euaderent. Circuiuit Mathathias & amici eius potẽtèr destruẽtes aras, & circunciderunt pueros incircuncisos, persecutique sunt hostes eorum, & prosperatum est opus in manibus eorũ: obtinueruntque legem de manibus regum & gentium.

Appropinquauerunt dies Mathathiæ moriendi, & dixit filijs suis: Nunc ergò, ô filij, æmulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento patrum. ego decretam proficiscor viam. commendo vobis patrias leges, vt pro eis grata mente moriamini. nam corpora mortalia sunt, sancti autem immortalitatem consequentur. & ità cogitate per singulas generationes, quia omnes qui

qui sperant in Deum, non infirmabuntur, sed glorioſi erunt. Et eccè Simon frater veſter, ſcio quòd vir conſilij eſt, ipſe erit vobis pater. Et Iudas Machabęus fortis viribus, ſit vobis princeps militiæ, & adducetis ad vos omnes factores legis, vindicateq; vindictam populi veſtri. & mortu' eſt Mathathias, cùm anno vno geſſiſſet magiſtratum, & ſepultus eſt in Modin. planxitque eum Iſrael planctu magno.

Iudæ Machabæi. 1. Mac. 3.

Et ſurrexit Iudas Machabęus pro eo, præliabaturque cum lætitia, perambulabat ciuitates Iuda, & perdidit impios ex eis. Tunc Apollonius dux Samariæ, in virtute magna egreſſus eſt contra Iudam. Iudas autem occurrit ei, & percuſſit eum, multosque cum eo, & reliqui fugerunt, tulitq; ſpolia multa & gladium Apollonij, pugnans eo omnibus diebus vitæ ſuæ.

Apollonij cædes.

Seron autẽ dux inferioris Syriæ, audiens Iudam roboratũ, tulit ſub ſe conſtitutos, volens ſibi facere nomen, aſſumptis etiàm Iudæis tranſgreſſoribus, caſtrametatus eſt in Bethoron. Occurrit ei Iudas, & videns ſuos propter paucitatem & etiàm ieiunium deſides, hortabatur eos non in multitudine, ſed in pietate confidere. & cõfligens cum Syris, duce eorum interfecto, perſequebatur fugientes in deſcẽſu montis Bethoron vſque in campum, & ceciderunt ex eis octingenti viri. Ioſephus dicit octo millia. reliqui fugerunt. ceciditq; timor Iudæ ſuper omnes gentes.

Seronis interitus.

Audiens hoc Antiochus, congregauit omem virtutem, & multos ab inſulis mercede conduxit. Cumq; militibus ſtipendia diſtribueret, & videret theſauros deficere, deliberabat ire in Perſidẽ, & recipere tributa regionũ, reliquitque Lyſiam de genere regali ſuper negocia regni ab Euphrate vſque ad fines inferioris Aſiæ, & vt nutriret Antiochũ filium eius donèc rediret, & tradidit abiturus ei medietatem exercitûs et elephãtes, præcipiẽs vt vaſtaret Iudæam, euerteretq; Hieruſalem, & genus Iudæorũ extirparet.

Lyſias igitur elegit Ptolemęum filiũ *Dorymenis, & Nicanorẽ Gorgiamq; viros potentes ex amicis regis. Machabæus verò perſequebatur gentes, & fama ipſius vbiquè diffundebatur. Videns autẽ Philippus qui erat Hieroſolymis, paulatim virum ad profectum venire, ſcripſit ad Ptolemæum ducem Cœleſyriæ & Phœnices, vt auxilium ferret regijs negocijs. At ille velocitèr miſit Nicanorem, datis ei de gentibus armatis 20000, vt omne Iudæorum genus deleret, iuncto ei Gorgia, bellicis in rebus experientiſſimo. Conſtituit autem Nicanor regi, vt tributum quod Rom. erat dandum duo millia talentorum, de captiuitate Iudęorũ ſuppleretur. ſtatimq; ad maritimas ciuitates ſcribens, conuocat ad coëmptionem Iudæorum mancipiorũ, promittens ſe nonaginta mancipia talento diſtracturum.

*Dorymini

Et aſſumpſit Gorgias quinq; millia virorum & equites mille electos, & qui in arce præſidio erant, duces fuerunt. Venit Gorgias in caſtra Iudæ nocte, & neminẽ inuenit, & putabat Iudæos fugere: ſed illuceſcente die, apparuit Iudas cum tribus millibus, & pugna facta, ceciderunt ex gentibus tria millia, reliqui fugerunt. Poſteà Nicanor apparuit in campeſtribus, & cecidit timor ſuper Iudæos. Iudas autem cum ſeptem millibus incedens, fratribus ducibus exercitûs conſtitutis, inuaſit exercitum Nicanoris, & interfecta ſunt ſupra nouem millia hominum, maior autem exercitûs pars fugere coacta eſt. hi itaq; mercatoribus pecunia ablata, ipſos vſquequaquè perſecuti ſunt, & acceperunt aurum multum & argentum, hyacinthum, purpurã & opes magnas: & conuerſi, hymnum canebant DOMINO Deo ſuo.

Lyſiæ, Gorgiæ & Timothei geſta. 1. Ma. 4.

His itaque geſtis, ex his qui cum Timotheo & Bacchide erant contra ſe contendentes, ſupra xx. millia interfecerunt, & munitiones excelſas obtinuerunt, & poſteà prædam diuiſerunt, æquam portionem debilibus, pupillis & viduis, ſed & ſenioribus facientes. Reſidua verò ſpolia Hieroſolymam detulerunt. Facinoroſiſſimus verò Nicanor, qui mille negociantes ad Iudæorum venditionem adduxerat, humiliatus, depoſita veſte gloriæ, per mediterranea fugiens, ſolus venit Antiochi-

tiochiam, ſummam infelicitatem de interitu ſui exercitûs conſecutus: & qui promiſerat pro Ro. ſe tributum reſtituere, prædicabat nunc protectorem Deum habere Iudæos.

Sequenti anno congregauit Lyſias electorum virorum ſexaginta millia, & equitum quinque millia. & venerunt in Iudęam, & caſtra poſuerunt ſub Bethoron. Et occurrit illis Iudas cum decem millibus. Videns autem exercitum fortem, orauit. commiſſoque prælio, ceciderunt de exercitu Lyſiæ quinque millia virorum. Videns autem Lyſias ſuorũ fugam, & Iudæorum audaciam, quòd parati ſunt aut viuere, aut mori fortitèr, abijt Antiochiã, & elegit milites, vt multiplicati rurſum venirẽt in Iudęã.

1. Mac. 4. Dixit autem Iudas fratribus ſuis: Ecçè contriti ſunt inimici noſtri, aſſcendamus nunc & ſancta mundemus. & aſſcenderunt in montem Sion, & viderunt omnia prophanata, & in atrijs virgulta nata. ſciderunt veſtimenta ſua. Tunc ordinauit Iudas viros, vt pugnarent aduersùs eos qui erant in arce, donèc emundaret ſancta. Emundauitque templũ Iudas, & introduxit vaſa noua, cãdelabrum & menſam, arã quoquè ex auro factã, poſuitq; vela in ingreſſu. Et

Iohan. 10. Iudas Machabæus encęnia curat. facta ſunt encænia in templo xxv. die Decembris. & ſtatuerunt tunc Iudam ſummum ſacerdotem. conſtruxit & Iudas murum in circuitu ciuitatis, & ædificauit turres, ſed & Bethſuram muniuit, arcem tamẽ præſidij non obtinuit.

Porrò gentes in circuitu ægrè ferebant reparationem Hieruſalem, perſequebantur Iudæos, quas Iudas virilitèr debellauit. Percuſſit Idumæos plaga magna, & pugnauit contra Timotheum ducem filiorum Ammon, & fugauit eum. Congregatæ ſunt gentes quæ erant in Galaad, aduersùs confines eorum. qui fugientes, miſerunt ad Iudam, vt ferret eis auxilium.

Cumque adhuc legerentur epiſtolę, ſuperuenerunt nuncij à Galilæa, indicantes congregari eos qui erant in Ptolemaide, Tyro & Sidone, aduersùs Iudæos. Miſit ergò Iudas Simonem fratrẽ ſuũ cum tribus millibus in Galileã. Ipſe verò cũ Ionatha fratre & octo millibus exijt in Galaa ditidem, relinquens in Iudæa Ioſephum & Azariam duces, vt cuſtodirent Iudæam interìm, mandans nè cum hoſte bellaret. & venit Simõ in Galilæã, & contritę ſunt gẽtes ab eo, & tulit ſpolia eorum. Iudas verò & Ionathas tranſibãt Iordanem per deſertũ viam trium dierũ, & occurrerũt eis Nabuthæi, narrantes q̃ acciderãt fratribus eorũ in Galaaditide, & quomodò in munitione tenerentur incluſi. Iudas verò priùs incendit Boſor & ſpoliauit. & ſurgẽs nocte, cùm veniſſet ad obſidionẽ, vidit portãtes ſcalas & machinas, incurrit tribus ordinibus, & ſonuerunt tubæ, & caſtra Timothei cognouerũt quia Iudas eſſet, fugerunt, ceciderunt q̃; ex eis ferè 8. millia, & vaſtauit Iudas ciuitates gentium.

Machabæi ſucceſſus.

Poſthæc congregauit Timotheus exercitum alium, & ſedit ſecus torrentẽ. 1. Mac. 5. Iudas verò abijt obuiàm illis, & ait Timotheus principib⁹ ſuis: Si trãſierit Iudas ad nos, præualebit nobis: ſi verò timuerit tranſire, tranſeamus ad eum, & præualebimus. Et tranſiuit Iudas torrẽtem, & contritæ gẽtes, fugerunt ad phanum quod erat in Carnaim. Iudas verò ſuccendit phanum cum omnibus qui erant in eo. tunc cõgregauit Iudas vniuerſos Iſraelitas qui erant in Galaaditide, vxores & paruulos, vt venirẽt in terrã Iudæ. Cumque veniſſent in Ephron, petiêrunt à ciuibus tranſitum, & noluerunt eis aperire. Eradicauit ergò Iudas Ephron, & per eam tranſiuit ſuper interfectos.

Deindè traiecto Iordane, aſſcẽderunt in montem Sion, & obtulerũt holocauſta, quòd nemo ex eis cecidiſſet: rediêrunt eodem die & Iudas, & de Galilæa Simon. Interìm verò dum aberant Ioſephus & Azarias, volentes ſibi facere nomen, congreſſi ſunt cum Gorgia: & fugerunt, & ceciderunt de populo duo millia, quia pugnauerant contra mandatum Iudæ. & vaſtauit Iudas Idumæos & Philiſtæos, & pertranſiens Samariam, declinauit in Azotum, & combuſſit aras & deos eorum, & cum ſpolijs redijt in Iudæam.

Cùm hæc fierent in Iudæa, perambulabat Antiochus ſuperiores regiones, & audiuit Elymaidẽ in Perſide ciuitatem 1. Mac. 6.

eſſe

esse opulentam, & templum locuples, in quo erant velamina aurea & loricę et scuta quæ reliquerat Alexãder, & quę-rebat prædari ea, sed non poterat. nam ciues Elymaidos fugauerũt eum ignominiosè, & nunciatum est ei quoquè, quomodò fracti erant principes eius in Iudæa. Reuersus furore, iussit agitari currus sinè intermissione, superbè intonans Hierosolymam se venturum, & facturum eam sepulturam Iudæorum. & statim apprehendit eum dirus dolor viscerum, & contigit eum impetu euntem de curru cadere, & elisus est. & manifestauit Deus in eo virtutem suam, vt qui sibi videbatur etiàm fluctibus maris imperare, in gestatorio portaretur. & ebullierunt vermes de carnibus eius, & viuentes effluebãt, & fœtore illius grauabatur exercitus.

Cumq; nec ipse fœtorem suum tolerare posset, ductus est ad agnitiõem sui, & ait: Iustum est mortalem subditũ esse Deo, & paria ei non sentire. orabat autem hic scelestus Deum, à quo non erat misericordiam consecuturus. Vouebat enim se liberaturum Iudæos, & pares Athenien sibus facturum: pollicebatur quoquè se futurum Iudæum, & in oñi loco prędicaturũ Dei potestatẽ. et despe-rans, scripsit oñia hęc ad Iudęos, orãs vt fideliter adhærerẽt Antiocho filio eius. Cumq; profitebatur se pati hęc propter templi violationem, & morbus increbresceret, tunc vocauit Philippum amicum, & constituit eum tutorem regni, dans ei diadema, stolam & annulum, vt ferret ea ad Antiochum filium suum, & poneret eum super soliũ regni. & mortuus est peregrè miserabiliter in montibus. trãsferebat autem corpus eius Philippus, qui metuens filium Antiochi, ad Ptolemæum Philometorem in Aegyptum abijt.

Antiochi Epiphanis interitus.

Polybius verò scribit perijsse Antiochum, quia voluit templum Dianæ in Perside deuastare, de quo Iosephus mi-ratur, quia scripta Antiochi de præmissis habebantur.

Perseus alius filius, Macedonũ rex.

ANNO primo Antiochi Epiphanis, qui fuit annus ab vrbe condita 577. Perseus vltimus Macedonũ rex regnare cœpit olympiade 151. regnauit annis x. hic itaq; patrem Philippum & fratrem Demetriũ per insidias malè tractauit, prout circa finem prędecessionis dictum est. Hic Perseus defuncto patre, multas gentes contra Rom. in societatẽ belli contraxerat. Inflatus nempe thesaurorum multitudine, & paratis à patre sumptibus in decẽnium, & cùm potẽtiam Ro. formidaret, misisse fertur ad Carthaginenses legationem, quę ab his nocte audita est, sed & alias Græciæ ciuitates solicitabat.

Paulò pòst Eumenes Asiæ rex, in senatu de Perseo conquestus est, cuius iniuriæ in populum Ro. referebantur. ob hoc bello ei indicto, P. Licinius Crassus consul, cui Macedonia decreta erat, in Macedoniam mittebatur, leuibusq; expeditiõibus equestribus prędijs in Thessalia cum Perseo felicitèr pugnauit. In Thracia autem Perseus Ro. satis afflixit. vndè Plutarchus refert, quòd cùm Perseus rex Macedonum multis prędijs Ro. exercitum profligâsset, maximamq; Ro. multitudinem partim occidisset, partim sub corona vẽdidisset, & partim secum in Macedoniam deduxisset, miserti populi sui patres, Paulum Aemilium miserunt; qui consulatûs officium, licèt senex, contra Perseum suscepit: primoque prędio congressus, xx. millia peditum ex Macedonibus interfecit. Bellũ Macedonicum 2.

Tandèm etiàm Perseus in potestatem ipsius peruenit, deserẽtibus eum amicis. quem consul, vt Eutropius scribit, ad pedes cadere volentem non permisit. sed iuxta se in sella collocauit, illoque capto, Aemili⁹ 70. ciuitates, quę in Aegypto Rom. rebellauerant, cepit. Macedonibus autem & Illyricis has leges dedit, vt liberi oñinò essent, & dimidium tributorum Romanis pręstarent, eorũ scilicet quæ regibus suis præstitissent: & hoc, vt apparéret populũ Ro. pro ęquitate magis, q̃ ꝑ auaritia dimicare. Aemilius itaq; anno ætatis suæ LX. Perseum cum duobus filijs ac filia captum, cùm vniuersis Macedonum regũ thesauris, Romam deduxit, cui & senatus triumphum hoc modo parari iussit: Primò pontifex Ro. adstitit nitidis vestibus ornatus, in equestribus theatris, quos arcus appellant, incedens: omnia vrbis templa Aemilij triumphus.

templa erãt aperta, & sertis vaporibusq; repleta suauib⁹, multitudoq; ministrorum aderat baculos gestantium. transmissio in tres dies diuisa erat.

Prima vix signis, tabulis, colossisq; transmittendis suffecit, quæ vehiculis 250. portabantur.

Secunda die ornatissima Macedonũ arma, multis curribus delata fuêre, splẽdentia ære & ferro absterso, atque ità dispositа, vt cecidisse de cælo viderentur, galeæ, scuta, thoraces, ocreæ, peltę, *thraciæ gerræ, pharetræ, & equorum frena, enses nudi per hæc iacentes. post hęc armorum currus, tria virorũ sequebantur millia, qui numismata ferebant argentea in vasis trecentis quinquaginta: quatuor viri singula vasa portabant, alij crateres argenteos, phialas & calices ornatissimos.

Triumphi magnificentia.

Tertia verò die, prima luce tubicines non mite nec suaue, sed bellicum sonãtes, primi ibant: post hos centum 20. boues albi cornibus deauratis ducebãtur, vittis & sertis ornati ad immolandum. pòst ductores sequebantur, qui aurea numismata deferebant, & auream phialam, item antigonea, seleucia & theridia: Persei vasa aurea quoquè portabãtur: post hæc Persei currus, arma & diadema super armis positũ: deindè modicò pòst nati regij ducebãtur, et cum ipsis alumnorum, pędagogorũ & ministrorum lachrymans turba, qui & ipsi manus tendebãt ad ciues, & pueros eadem facere & deprecari iubebant.

Erant masculi duo, Darius & Alexãder, & vna puella, præ ætate non satis infortunium suum intelligẽtes, quę res multùm ad misericordiam concitabat homines, multiq; ad eorum adspectum lachrymas emisêrũt. Ipse autem Perseus post filios fusca veste trepidãs ibat et perturbatus: post eum ibat amicorum & familiarium mœsta turba, vt etiàm pleriq; ex Ro. lachrymari compellerentur: post eũ deferebantur aureę coronę, quibus Aemilium virtutis gratia ciuitates Græcæ donauerãt. erat numerus coronarum quatèr centum. deindè Aemilius ipse sequebatur ornatissimo curru inuectus, purpuram auro cõtextam indutus, & lauri ramũ dextra gerens. cohortes legionum sequentes, partìm carmina patria salibus permixta & risu, partìm laudes Aemilij canentes, quæ intuebantur & admirabantur omnes, nec quicquam ex his quæ sibi optanda forent, deesse arbitrabantur. pro Perseo autem omni studio Aemilius enixus est, sed nihil obtinere potuit, vt scilicet ex carcere in lętiorem traderetur locum, vbi custoditus, mœrore animi tandèm confectus est.

Macedonia itaq; prouincia, quę à Cranao rege primo vsq; ad Perseũ istum, trigintanouẽ habuit reges per annos 644. ità defecit. quo tempore & iunior Persei filius, ob inopiam Romæ fabricam ærariam discens, victum quæsiuit.

ANNO ab vrbe cõdita 590. mortuo Antiocho Nobili, Lysias constituit regnare filium eius Antiochũ, quem nutriuit ab adolescente, & vocauit nomen eius Eupatorem. Hic suscepto regno, constituit super negocia regni Lysiam, regnauit annis duobus. Gorgias autem cùm anteà esset dux constitutus, assumptis aduenis, frequentèr debellabat Iudæos. hi autem qui erant cum Machabæo, impetum fecerunt in munitiones Idumęorum, multaq; loca obtinuerũt, occurrentes interemerunt, ac omnes simul non minus 25. millibus trucidauerunt. Quidam autẽ cùm fugissent in duas turres validè munitas, Machabęus ad eorum expugnationem relicto Simone, Iosepho & Zachæo, ipse aduersùs alios pugnans conuertitur. Antiochus Eupator

Hi verò qui cum Simone erant, cupiditate ducti, pecunia accepta, dimiserunt quosdam effugere. quo cognito, Machabæus principibus congregatis, accusauit illos quòd pro pecunia fratres vendidissent, aduersarijs eorum dimissis. hos igitur proditores factos interfecit, & confestim duas turres occupauit. armis autem & manu omnia prosperè agendo, in duabus munitionibus plùs quàm 20. millia peremit.

Timotheus autem qui priùs à Iudæis fuit superatus, conuocato exercitu peregrinæ multitudinis, & equatu Asiano, aduenit quasi armis Iudæam capturus. Machabæus autem & qui cum ipso erant, orabãt Dominũ, caput terra adsper- 1. Mac. 5.

adſpergentes,& cilicijs pręcincti ad altare proſternuntur.poſt oratiõem ſumptis armis,longiùs de ciuitate procedẽtes,& proximè hoſtibus effecti, prælio commiſſo,cùm vehemens pugna eſſet, apparuerunt aduerſarijs de cælo viri quinque in equis, frenis aureis decorati,ducatum Iudęis pręſtantes,ex quibus duo Machabęum medium habentes, armis ſuis circunſeptum, incolumem cõſeruabant, in aduerſarios autem tela & fulmina iaciebãt. ex quo & cęcitate cõfuſi interfecta ſunt 20. millia & quingenti, equitesq; ſexcẽti. Timotheus verò confugit in Gazaram prælidiũ munitum.Machabęus autem obſedit prælidium diebus quatuor,et illuceſcẽte quinta die,20.iuuenes audiẽtes blaſphemias obſeſſorum,virilitèr acceſſerũt ad murum,& cum impetu aſſcenderunt: ſed alij inſequentes,turres portasq; ſuccenderunt, & ipſos maledicos viuos concremare conati ſunt, & vaſtato prælidio,Timotheum latitãtem peremerunt.

Pugnatores quinq; cœleſtes.

Timothei interitus.

Sed paruo pòſt tempore Lyſias curator regis grauitèr ferens quæ acciderant, congregatis 80000. & equitatu vniuerſo, veniebat aduersùm Iudæos, adducens octo elephantes. Ingreſſus autem in Iudæam, & appropinquans Bethſuræ, loco ab Hieroſolyma quinque ſtadiorum, illud prælidium expugnabat. Vt autem hoc Machabæus cognouit,cum fletu & lachrymis rogabat Dominum, & qui cum illo erant,vt auxilium prælare dignaretur.Sumptis igitur armis,exiẽrunt Hieroſolymis.Tunc apparuit præcedens eos eques in veſte candida, armis aureis haſtam vibrans. quo viſo, omnes benedixerunt miſericordem Dominum. Ibant igitur prompti,de cælo habentes adiutorem, & leonum more irruunt in hoſtem.proſtrauerunt ex eis xj.millia peditum,& equitum mille ſexcentos, vniuerſos autem in fugã verterunt.Sed & ipſe Lyſias turpitèr fugiens, euaſit: & quia non erat inſenſatus,intelligens inuictos eſſe Hebræos, miſit ad eos, promiſitque iuſtis conſenſurum, & regem compulſurum amicum fieri. & quæ Machabæus ſcripſit,rex cõceſſit.actum anno 148. regni Græcorum.

His factis pactionibus, Lyſias pergebat ad regem. Iudęi autem agriculturæ operã dabãt. ſed hi qui in circuitu erãt, Timotheus alter, Apollonius, Hieronymus, Nicanor, Demophoon, non ſinebant eos quietè agere.Ioppitæ verò rogauerunt Iudæos cum vxoribus & filijs aſſcendere ſcaphas tẽpore pacis: & cùm in altum proceſſiſſent,ſubmerſerũt ferè 200.Eam iniquitatem Iudas ęgreferens, interfectorũ portũ ſuccendit,ſcaphasq; exuſſit.pari modo Iamnitis fecit. Doſitheus & Soſipater peremerunt à Timotheo relictos 10000.viros.

Ioppitarũ dolus.

Machabæus aduersùs Timotheum proceſſit,ſtipatum cẽtum viginti millibus peditum,equitum duobus millibus quingẽtis,magno terrore.Cognito autem Iudæ aduentu, Timotheus præmiſit mulieres,pueros et reliquum apparatum in præſidium:quod *Carmon dicitur.erat enim inexpugnabile.cumq; cohors Iudæ prima apparuiſſet, timor hoſtibus incuſſus eſt ex præſentia Dei, & in fugã verſi ſunt,alius ab alio deiectus. inſtabat Iudas, & ex eis proſtrauit 30. millia virorum. Timotheus verò incidit in partes Doſithei & Soſipatris, & multis precibus poſtulauit vt viuus dimitteretur,eô quòd multos ex Iudæis captiuos haberet.& cùm fidem dediſſet,reſtituturum ſe eos ſecundùm conſtitutum, illæſum eum dimiſerunt.

*Carnion

Iudas autẽ regreſſus eſt à *Carmon, interfectis 25.millibus. poſt horum fugã & necem mouit exercitum ad Ephron ciuitatem munitam,in qua diuerſæ gẽtes habitabant, & robuſti iuuenes pro muris fortitèr pugnabant. ſed inuocato omnipotenti Deo,ceperunt ciuitatẽ,& ex eis qui intùs erãt,25.millia proſtrauerũt.Deindè ad ciuitatem Scytharũ abiêrũt,& quia Scythopolitæ Iudęos apud ſe manentes,tempore infelicitatis benignè tractauerant,in pace eos dimiſerũt, redeuntes Hieruſalem.

Carmon.

Scythopolis.

Deindè pugnauerunt contra Gorgiam, ibi Doſitheus lœtalitèr vulneratus eſt,& Gorgiæ milites fugati ſunt.multi tamen ex Iudęis occiſi ſunt. Et cùm veniſſet Iudas, vt corpora proſtratorum tolleret ac ſepeliret, inuenit ſub tunicis interfectorum de donarijs idolorum,

Cędes Iudæorũ propter ſpolia idolorum.

quæ apud Iamniam fuerãt, à quibus lex prohibet Iudæos. Omnibus ergò manifestum factum est, ob hanc causam eos corruisse. benedixerunt itaq; iustũ Dei
2.Mac.12. iudicium. At verò Iudas hortabatur populum, conseruare se sinè peccato, et facta collatione, 12. millia drachmas argẽti misit Hierosolymã offerri ea pro peccatis mortuorũ, iustè & rectè de resurrectione cogitans.

ANNO verò 149. regni Grẽcorum, cogitauit Iudas disperdere eos qui in arce erant, & obsedit eos. Exiêrũt quidam ex eis, & adiuncti sunt illis aliqui impij ex Israel, & abiêrunt ad regem, & dixerunt: Cur non vindicas fratres nostros? nos decreuimus seruire patri tuo, ideò sumus nostris odiosi, & non ad nos tantùm extendunt Machabæus & adhærentes sibi manum, sed in omes fines nostros. Et eccè applicuerunt ad arcem occupare eam, & munierunt Bethsuram. Iratus est rex vt audiuit, & conuocauit omnes principes exercitûs sui, sed & de regnis alijs & insulis conuenerunt ad eum exercitus conductitij, & erat numerus exercitûs centum millia peditum, & 20. millia equitum, & elephanti 32. docti ad prælium, & applicuerunt ad Hierusalem.

2.Mac.13. Commiscuit autẽ se illis Menelaus. & cũ fallacia deprecabatur Antiochũ, sperans se constitui principem. sed suggerente Lysia, hunc esse causam omium malorum, iussit Antiochus eum in eodem loco necari. Erat turris quinquaginta cubitorũ, aggestum vndiquè habens cinerem, indè in cineres præcipitari iussit sacrilegum. & talitèr contigit
Menelai mors. Menelaum mori, nec dari terræ præuaricatorem legis.

Sed rex mente effrenata venit, nequiorem se patre ostensurus Iudæis. quibus cognitis, Iudas præcepit populo, vt die ac nocte Dominum inuocarent: omnibus id simul facientibus, ac per triduum ieiunantibus, ipse cum senioribus cogitauit occurrere regi, iuuenibus fortissimis electis, nocteq; aggressus aulam regiam, in castris interfecit viros 14. millia & maximum elephantorum: rebusque prosperè gestis, turbatis hostibus, abijt Iudas. Sed rex accepto gustu audaciæ Iudæorum, arte difficultatẽ locorum tentabat, & Bethsuræ quæ erat Iudæorum præsidium munitũ, castra admouebat, & vt in primo Machabę. lib. legitur, ad- 1.Mac.6.
mouit Iudas castra iuxta castra regis. ordinauit rex diluculo exercitũ, & ostenderunt elephãtis sanguinem vuę & mori, ad acuẽdos eos in prœliũ. adstiterunt singulis elephantis mille pedites ad custodiam loricati, & equites quingenti, turres ligneæ erant super singulos, & in * turri trigintaduo viri pugnantes. * turribus
desuper, & intùs magister bestiæ. Et distenta est pars exercitûs regis super montes, alij per loca ibant humilia. Et resplenduit sol in clypeos aureos, & apparuit Iudas in prœlio cum suis, & ceciderunt de exercitu regis sexcenti viri.

Vidit autem Eleazarus frater Iudæ vnam de bestijs cæteris eminentiorem, & arbitrans regem esse in ea, cucurrit per hostes, & subijt elephantem, & effodit eum in vmbilico. cadens elephas, oppressit eum. Tunc diuerterunt Iudæi à prœlio, & ascendit rex post eos, & capta Bethsura, positisq; in ea custodibus, ob- Obsidetur Hierosolyma ab Antiocho.
sedit Hierusalem, & statuit illic balistas & machinas & ignis iacula, scorpios & fundibula.

Inter hæc audiuit Lysias rebellasse Philippum Antiochiæ, qui relictus erat super negocia. mente consternatus est, vndè suggessit regi, Deficimus quotidiè, esca nobis modica est, locus est benè munitus, & incumbit nobis ordinare de regno. Nunc itaque demus dextras hominibus istis, statuentes vt ambulent in legibus suis, & seruiant nobis. propter legitima enim ipsorum quę despeximus, irati sunt. & placuit sermo regi & principib⁹, & misit ad eos pacem facere. Iurauit illis rex & principes, & exiêrunt de munitione.

In 2. Machabæorum libr. dicitur, 2.Mac.13. Pax Iudæorum.
quòd rex honorauerit templum, & Machabæum amplexatus fuerit, fecerit quę ducem à Ptolemaide vsque ad Gerrenos. Vt autem venit Ptolemaida, grauiter ferebant ciues amicitiæ conuentionem. tunc ascendit Lysias tribunal, & exposuit rationem, & populum sedauit. sed in 1. Machabæ. libr. ca. 6. dicitur, quòd intrauerit post iusiurandum

randum rex montem Sion, & vidit munitionem loci, & rupit iuramentum, & mandauit destruere murum in gyro. posteà discessit festinantèr. reuersus Antiochiam, inuenit Philippum dominãtem ciuitati, & pugnauit aduersùs eum, & occupauit ciuitatem.

Demetrius rex Syriæ.

Eo tempore, anno 141. regni Græcorum, anno 18. regni Philometoris, exijt Demetrius Seleuci filius ab vrbe Roma, & ascendit cum paucis viris in ciuitates maritimas, & regnauit illic annis 12. Venit autem, vt habetur Machab. 2. cap. 14. cum multitudine valida & nauibus per portum Tripolis, & obtinuit regiones aduersùs Antiochum & ducẽ eius Lysiam. Compræhendit enim, vt in 1. Machab. cap. 7. dicitur, exercitus Antiochum & Lysiam, vt adduceret eos ad Seleucũ. & res ei innotuit, vndè ait: Nolite mihi ostendere faciem eorum. & occidit eos exercitus.

Tunc sedit Demetrius super solium patris sui, Syriæ & Asiæ rex, Seleuci filius. & venerunt ad eum impij ex Israel, & Alchimus Aaronita dux eorum, qui volebat fieri sacerdos. accusauerunt Iudam, dicentes: Perdidit Iudas omnes amicos suos, & nos disperdidit de terra nostra. mitte ergò virum cui credis, qui videat exterminium, & iudicet nos. & cõstituit rex Alchimum principem sacerdotum, misitq; cum exercitu Bacchidẽ in Iudæam, qui misit nuncios ad Iudam & fratres eius, in dolo loquentes de pace, & nõ credidit Iudas verbis eius. Multi verò de populo crediderunt eis, dicẽtes: Homo sacerdos ex semine Aaron venit, non decipiet nos. & egressi sunt ad Bacchidem, occiditq; ex eis 60. viros vno die. alij fugerunt ab eo, dicentes: Nõ est ei veritas & iudicium.

Alchimus pontifex.

Tunc recessit Bacchides ab Hierusalem, & applicuit in Bezecha, multosq; ex eis qui ad se refugerant, occidit, proiecitq; in puteum, & commisit regiõem Alchimo, relinquens ei adiutores. ipse autem reuersus est in Antiochiã ad regem. Tunc Alchimus seducebat omnes verbis, ad libitum cuique loquens, ac subitò manu valida transfugarum circunseptus est, fecitque mala in Hierusalem plùs quàm omnes gentes. quod cùm vidisset Iudas, exijt in omnes fines Iudææ, fecitq; vindictam in viros desertores.

Videns autem Alchimus quòd non posset Iudam sustinere, redijt ad regem, accusans eum in multis. Et misit rex Nicanorem, qui cum eo fuerat Romæ, in Iudæam, mandans ei euerterepopulum Israel. Venit Nicanor in Hierusalem cum exercitu magno, & locutus est ad Iudam in dolo verbis pacificis, salutauerunt q; se inuicèm. Sed cùm Iudas intellexisset insidias sibi paratas, exilijt, refugitque ad suos, posteà congressi sunt iuxta vicum quendam: & victus Iudas, fugit in ciuitatẽ Dauid. Hæc Comestor.

Sed in primo Machab. cap. 7. habetur, quòd ceciderunt de Nicanoris exercitu fere 5000. fugerãtq; in ciuitatem Dauid, & posteà ascendit Nicanor in montem Sion. de hoc tamen scribitur in 2. Macha. lib. cap. 14. quòd Nicanor misit ad Iudam legatos de pace faciẽda. itaque diem constituunt, qua secretò inter se agerẽt. positæ sunt singulis sellæ. præcepit autem Iudas armatos esse in locis opportunis, vt congruum colloquium tenerent.

Morabatur autem Nicanor Hierosolymis pacificè, & habebat Iudã charum ex animo, rogauitq; eũ ducere vxorem filiosq; procreare. nuptias fecit, cõmuniterq; viuebãt. Alchimus autem videns charitatem illorum adinuicèm & conuentiones, venit ad Demetrium, dicens Nicanorem rebus alienis assentire. Itaq; rex exasperatus, scripsit Nicanori, dicens grauiùs se audire amicitiam eorum, iubere Machabæum citiùs vinctũ mittere in Antiochiam. Quibus Nicanor cõsternatus, grauitèr ferebat ea quę conuenerant, irrita facere, nihil læsus à viro. sed quia regi resistere non poterat, opportunitatem quærebat, qua præceptum adimpleret. Nicanor.

At Machabæus austeriùs videns secũ agere virum, intelligens non ex bono fieri, paucis suorum sumptis, occultauit se. Nicanor hoc audiens, venit ad templum, & sacerdotibus iussit sibi tradi virum. quibus iurantibus nescire vbinàm esset, ille iurauit, manumq; ad templum extendens, dixit: Nisi Iudam mihi vinctũ tradideritis, templum hoc in planitiem

deducam,& Libero patri cõsecrabo.Iudæi verò qui illum propter necessitatem sequebantur,dicebant:Nè ità ferocitèr & barbarè feceris, sed honorem tribue ei qui vniuersa conspicit. at ille interrogauit,Si est potens in cælo qui sabbatum imperauit? respondent, Est Deus viuens in cęlo qui hęc iussit.tunc ait,Et ego potens sum super terram imperata regis perficere.eratque mœror & luctus omnium.

1.Mac.15. Machabęus autem sempèr confidens auxilium sibi à Domino affuturum, allocutus est suos de lege & prophetis,admonens & certaminũ peractorum felicitèr.Et ità animis eorum erectis, exposuit illis somnium, per quod vniuersos lætificauit:Erat ei visus Onias põtifex, vir optimus,orare pro omni populo Iudęorum.post hoc apparuisse alium virũ ætate & gloria mirabilem circa illum, respondentem verò Oniam,dixisse: Hic est amator populi Israel,hic est qui multùm orat pro vniuersa ciuitate Hierusalem.Hieremias ipse erat. Extendisse etiàm Hieremiam dextram,& dedisse Iudę gladium aureum,dicentem:Accipe sanctum gladiũ munus à Deo,in quo deijcies aduersarios populi mei Israel. Exhortatis his & confirmatis, exiuit Iudas cum 300.post Nicanorẽ, cõmiseruntq; prælium,& cõtrita sunt castra Nicanoris,& cecidit ipse primus, fugitq; exercitus eius.Egressiq; sunt de castellis Iudææ in circuitu,& percusserunt eos,cęsaq; sunt non minus 35000. aduersariorũ,præsentia Dei mirificè delectati. Caput verò Nicanoris amputãtes & dextrã, quam superbè extenderat cõtra Hierusalem,linguã eius minutatim concisam dederunt auibus ad comedendum, dextram & caput suspendẽtes,statuerũtq; diem illam solennem.

Machabæi somnium.

Nicanoris interitus.

Tunc audiuit Iudas nomen Romanorum & virtutes eorum,& quòd quos volebant,priuabant ac extollebant regno, & cum amicis optimè seruabant amicitiam,& in omnibus nemo sibi postulabat diadema, fecerũtq; sibi curiam 320.cõsulum. misit Romã Eupolemium & Iasonem,qui intrantes curiam, dixerũt:Iudas Machabęus & fratres eius populusq; Iudæorum, petunt vobiscũ statuere societatem.placuit id Ro. scripseruntq; fœderis formã,& in tabulis æneis miserunt in Hierusalem in hunc modũ: Benè sit Romanis gentiq; Iudęorum in mari & terra,& pax in ęternum. quòd si insti terit bellum Romanis,auxilium ferret gens Iudęorum,non accipient stipẽdia à Romanis.idipsum facient Romani Iudęis. Tunc scripserunt Romani ad Demetrium: Quarè grauàsti iugum super amicos nostros Iudęos? Si ergò iterùm adiêrint nos,aduersùm te faciemus illis iudicium, & pugnabimus tecum terra & mari.

Fœdus Iudęorũ & Romanorum.

Inter hæc cùm audisset Demetrius, quia cecidit Nicanor cũ suis, misit rursum in Iudæam Bacchidem & Alchimum,dextrumq; cornu cum illis.& applicuerunt exercitum ad Hierusalem, surrexerũtq; & abiêrũt in *Berea 20000. pedites, & 2000.equites.Et Iudas posuit castra in Laisa,3000. pedites habens. & videntes multitudinem hostium, timuerunt valdè,& subtraxerũt se de castris, nec remanserunt cum Iuda nisi octingenti viri. sed & Iudas corde dissolutus est, quia perurgebat eum bellum, nec habebat tempus congregandi exercitum, & locuti sunt ad eum qui residui erant:Non poterimus cõtra eos, sed reuertamur ad fratres nostros, & tunc pugnabimus aduersùs eos. Qui respondit, Absit vt fugiamus ab eis, & superinducamus opprobrium glorię nostrę, sed moriamur in virtute propter fratres nostros.

1.Mac.9.

Et cõgressi sunt cum hostibus, & expugnabant cornu dextrum. qui autem in siniſtro cornu erant, venerunt eis à tergo.& ingrauatum est prælium, cecidit; Iudas,cęteriq; fugerũt. Simon autem & Ionathas fratres eius, redimentes corpus ab hostibus, sepeliêrunt illud in Modin sepulcro patrum suorum,planxitq; eum populus terrę plãctu magno, & facta est fama magna, tradiditque se Bacchidi omnis regio.

Mortuus Machabæus.

Et surrexit Ionathas loco fratris sui, & quærebat Bacchides eum occidere. tunc Ionathas fugit in desertũ Thecuę, & misit fratrem suum Ioannem ad Nabuthæos amicos suos, vt commodarent ei apparatum suum. Et exeuntes filij Iam-

Iambri, percusserunt Ioannem, & tulerunt omnia quæ habebat. nunciatũ est hoc Ionathæ & Simoni fratribus suis, quòd filij Iambri fecerũt nuptias, & ducerent sponsam. insurrexeruntq; ex insidijs, & percusserunt multos in vindictam fratris.

Ionatha, dux populi.

Audiuit Bacchides, & venit die sabbatorum in virtute magna, & dixit Ionathas ad suos: Eccè bellum exaduersò, aqua verò Iordanis hinc & indè & paludes. Clamate ergò in cælum, & pugnabimus. & commissum est prælium, ceciderũtq; ex parte Bacchidis mille viri, & versus est ipse in fugam. & reuersus in Hierusalem, ędificauit in Iudęa ciuitates munitas, accepitq; filios principũ regionis obsides, & posuit eos in arce in Hierusalem in custodia. Tunc præcepit Alchimus destrui muros domûs sanctæ interioris: & quũ hoc cœpisset, percussus est paralysi, mortuusq; est cum tormento magno.

Alchimi interitus.

Tunc redijt Bacchides ad regem, & siluit terra Iuda duobus annis. post quos viri iniqui in Israel reduxerunt Bacchidem in Iudęam, qui voluit comprehendere Ionathan occultè, sed innotuit cõdens 50. viros insidiatores, occídit eos. Et secessit in Bethbessen, quæ est in deserto, & firmauit eam. assenditq; Bacchides virtute magna, & obsedit Bethbessen. & egressus Ionathas, reliquit Simonem in ciuitate, percutiebatque per noctem multos in tabernaculis. Simon verò egressus de ciuitate, succendit machinas. & pugnauerunt hostes quoquè, & contritus est Bacchides ab eis. Et iratus Bacchides contra viros qui reduxerant eum in Iudęam, multos ex eis occídit. Quod audiens Ionathas, misit ad eũ legatos pacem componere cum eo. qui libentèr accepit, & iurauit se nihil mali facturum Ionathę omnibus diebus vitę suæ, & reddidit ei captiuitatem quam prædatus erat in terra, redijtq; in regionem suam, cessauitq; gladius ex Israel, et sedit Ionathas in Machmis, iudicans ibi populũ, & exterminãs impios ex Israel.

1. Mac. 9.

Demetrius autem, vt ait Iustinus, occupato regno Syrię, ampliare regni fines statuit. itaq; Ariarathi regi Cappadociæ propter fastiditas fororis nuptias infestus, fratrem eius Holofernem per iniuriam regno pulsum, supplicẽ recepit, datumque sibi honestum belli titulum gratulatus, eum in regnum restituere statuit. sed Holofernes ingrato animo, inita cum Antiochensibus pactione, offensis tunc à Demetrio, pellere ipsum regno à quo restituebatur, consilium accepit. quo cognito, Demetrius quidem vitæ eius, nè Ariarathes metu fraterni belli liberaretur, pepercit: ipsum autem comprehendens, vinctum Seleuciæ custodiri iubet.

Demetrius lacessitur.

Nec Antiocheni indicio territi, à defectione destiterunt. itaq; adiuuantibus Ptolemæo rege Aegypti, & Attalo rege Asię, et Ariarathe rege Cappadocię, bello à Demetrio lacessitis, subornant Prõpalum quendam sortis extremę iuuenẽ, qui Syriæ velut paternum regnum armis repeteret, & nè quid contumelię deesset, nomen ei Alexandri inditur, genitusq; ab Antiocho Epiphane prædicatur. libri tamen Machabæorum, similitèr & Iosephus, hunc Alexandrum verè dicunt Epiphanis filium. Vtcunquè sit, id historiam non variat.

Prompalus

Igitur Alexander occupauit Ptolemaidem, regnauitq; in ea. Quod audiẽs Demetrius, congregauit exercitum, & misit ad Ionathan vt secum faceret pacem, & nõ cum Alexandro. insuper dedit ei potestatem congregandi exercitũ, & obsides qui in arce erant, iussit ei reddi. venitq; Ionathas in Hierusalẽ, & cœpit renouare ciuitatem et montem Sion in circuitu, & fugerunt custodes quos posuit Bacchides in Iudæa, tamen in Bethsura aliqui remanserunt.

Et audiuit Alexãder promissa quę fecerat Demetrius Ionathæ, & prędia virtutesq; eius, scripsitq; ad Ionathan, dicens: Audiuimus q̃ vir potẽs es & aptus, vt sis amicus noster, & nunc constituimus te summum sacerdotem gentis tuę, & vt amic⁹ regis voceris. & misit ei purpuram & coronam auream, induitq; se Ionathas stola sancta in die solenni scenopegiorum. congregauit exercitus, & fecit arma copiosa.

Quod audiens Demetrius, contristatus est, & misit ad Ionathã in hæc verba:

Manete in amicitia noſtra, & nunc abſoluo omnes Iudæos à tributis, & poteſtatem arcis quæ eſt in Hieruſalē, ſacerdoti do ſummo, & omnem animam Iudæorum captiuam, relinquam liberam gratis, & quòd omnes dies ſolennes ſint dies immunitatis, & tres antè, tresque pòſt. Ptolemaida & duas ciuitates vicinas do ſummo ſacerdoti ad neceſſarios ſumptus ſanctorū, & ſingulis annis 15. millia ſiclorum argenti ad inſtauranda opera ſanctorum & muros.

Ionathas autem & populus non crediderunt ei, & complacuit illis in Alexandro, cui ferebant auxilium omnibus diebus. tunc congregauit Alexander exercitum, mouitq; caſtra contra Demetriū, & fugit exercitus Demetrij, & ipſe inter cōfertiſſimos hoſtes fortiſſimè dimicans, cecidit. reliquit autem duos filios, Demetrium ſibi ęquiuocum, & Antiochum qui dictus eſt Sedetes. Alexander itaq; filius Antiochi Illuſtris, frater Eupatoris, occiſo Demetrio, regnauit in Syria annis quatuor. incepit autem regnare anno ab vrbe condita 602. Miſit autem Alexander ad Ptolemęum regem Aegypti, duxitq; filiam eius Cleopatrā in vxorem, traduxitq; illam Ptolemęus Alexandro in Ptolemaida, & fecerunt nuptias in magna gloria.

Alexander rex Syriæ.

Demetrij mors.

Tunc Alexander vocauit Ionathan, & abijt Ptolemaida. inuenit gratiam in conſpectu duorum regum, & venerunt quidam peſtilentes ex Iſrael poſt eum, & accuſabatur. Sed non attendit ad eos rex, magnificabat Ionathan, induit eum purpura, ſcripſitq; eū inter primos amicos, & reuerſus eſt Ionathas in Hieruſalem cum gloria.

Poſt tres annos venit Demetrij filius à Creta. Demetrius enim hic, occiſo patre, fugit ad Cretenſes parentes maternos. & reſumptis viribus, venit in maritima Philiſtæorum & in Cœleſyriam, regnauit annis 5. tunc captus eſt à rege Parthorum. Hic cōſtituit Apollonium ducem exercitūs, qui prouocauit Ionathan, qui aſſumptis decē millibus, egreſſus eſt de Hieruſalem, & veniēs Ioppen, expulit indè Apollonium.

Demetrius iunior.

Et ibat Apollonius in Azotum, inſecutus eſt eū Ionathas, & fugerunt equites Apollonij in Azotum, intrauerūtq; phanum Dagon vt ſe tuerentur. & ſuccendit Ionathas ciuitatem ac phanum, & fuerunt de occiſis in campo & ſuccēſis, ferè octo millia. Et trāſiuit Ionathas in Aſcalonem, receptus eſt cum gloria, deindè redijt in Hieruſalem. Et audiuit rex Alexander virtutem eius, addidit adhuc glorificare eum, miſitq; ei auream fibulam, quæ ſolet dari cognatis regū, & dedit ei Accaron & eius fines.

Tunc aſſcendit Alexander in ſuperiores partes Cilicię, interim commendabat ſocero ſuo regnū. Igitur ſocer eius rex Aegypti Philometor, in virtute magna quærebat obtinere regnum Alexādri in dolo, & ei aperiebantur ciuitates, occurrebantq; ei ſicut mandauit Alexander. Et vt appropinquauit Azoto, oſtenderunt ei templum Dagon ſuccēſum, dicebantq; ei: Sic fecit Ionathas. & Ptolemæo Ionathas in Ioppen, & ſalutauerunt ſe. Abijt & Ionathas cum rege vſque ad flumen Eleutherum, poſteà redijt Hieruſalem. Cùm autem Ptolemæus nunc obtinuiſſet ciuitates vſq; ad Seleuciam maritimam, miſit ad Demetrium, dicens: Pœnitet me quòd dederim filiam meā Alexandro. veni, componamus pactum, & dabo tibi filiam meam.

Receſſit ergò ab Alexandro, & dedit filiam ſuam Demetrio. intrauitq; Ptolemæus Antiochiam, & impoſuit ſibi duo diademata Aegypti & Aſię. Tunc Alexander reuerſus contra Ptolemæum, & commiſſo prælio, victus eſt, fugitq; in Arabiam ad parētes maternos cum Antiocho filio ſuo. Rex autem Arabum timens potentiam Ptolemęi, occidit Alexandrum, & reſeruauit filium, miſitque caput Alexandri Ptolemæo. & gauiſus eſt, vt aliqui ſcribant eū præ nimio gaudio intra tertium diem expirâſſe. alij verò dicunt ex vulnere mortuum. ſucceſſit illi filius Euergetes ſecundus. aliqui volunt fuiſſe fratrem qui Cyrenæis regnabat.

In diebus illis expugnauit Ionathas arcem quæ erat in Hieruſalem, & nunciauerunt hoc Demetrio, qui nūc ſedit in ſolio patris ſui. ex hoc iratus, venit Ptolemaidem, & ſcripſit Ionathæ quòd occur-

occurreret ei festinantèr. & elegit Ionathas de senioribus Israel, dedit se periculo, accepit pecuniam multam & vestes. abijt ad regem, dans ei munera, & inuenit gratiam, magnificauitq; eum rex in conspectu, & statuit ei principatum sacerdotij, & quęcũq; habuerat priùs. Vidit autẽ Demetrius quia siluit terra, dimisit exercitum in loca sua, retinens secum exercitum peregrinum. tantumq; apud omnes inertiæ, quantum odiũ ex superbia pater habuerat, contraxit.

Tryphon autem erat quidam partium Alexandri, qui videns quòd omnis exercitus murmurabat contra Demetrium, iuit in Arabiam, vt reduceret indè Antiochum filium Alexandri in terram patris sui.

Eo tempore dum Demetrius esset offensus suis, misit ad eum Ionathas, vt eijceret eos qui erant in arce in Hierusalẽ, & qui in præsidijs erant, quia impugnabant Israel. & rescripsit Demetrius, dicens: Hęc & maiora faciam tibi cùm fuerit opportunũ: nunc autem rogo, mitte mihi viros in auxilium, quia recessit exercitus meus à me. & misit ei Ionathas tria millia electorum in Antiochiam.

Surrexerunt autem Antiocheni centum viginti millia, & volebãt interficere regem. & fugit rex in aulam, & misit Iudęos per ciuitatem, occideruntq; centum millia hominũ, & liberauerunt regem. residui verò ciuiũ dederunt dextras regi, & fecerunt pacem, & glorificati sunt Iudæi, & rediêrunt in Hierusalem.

Tryphon ait se Diodorus.

Mentitus est autem Demetrius omnia quę dixerat Ionathę. recessit enim ab eo, & vexabat eum valdè.

Eo tempore reuersus est Tryphon de Arabia, reducens Antiochum adolescẽtem Alexandri filium, cui imposuit diadema. Et congregati sunt ad eos exercitus, quos dispersérat Demetrius. & pugnauerũt contra Demetriũ, & obtinuerũt Antiochus & Tryphon Antiochiam, fugitq; Demetrius. Scripsit Antiochus Ionathę, cõstituitq; sibi summum sacerdotium, et constituit super quatuor ciuitates, & quòd esset amicus regis, dans ei etiàm potestatẽ bibendi in auro, & misit ei vasa aurea, & q esset in purpura, & haberet fibulam aureã. Simonẽ fratrem eius cõstituit ducem à terminis Tyri vsq; ad fines Aegypti.

Exijt autem Ionathas, & perambulabat ciuitates, venitq; Ascalonem, & occurrerunt ei honorificè ciues. Azotẽses verò priùs resistentes ei, postea dederunt ei dextras, & accepit obsides ex eis, misitque eos in Hierusalem, & perambulabat regiones vsq; in Damascum, agens regni negocia. Et audiuit Ionathas, quia principes Demetrij cum exercitu magno volebant eum amouere à negocio regni, occurritque illis, relinquens fratrem suum Simonem in prouincia. Cõgressus est cum eis, & fugerunt omnes qui erant cum Ionatha prẽter duos, scidítque Ionathas vestimenta sua, & orauit: aggressusq; hostes, conuertit eos in fugam, & rediêrunt ad eum qui recesserant ab eo, insecutusq; est hostes vsq; ad castra eorum quæ erant in Cades, & ceciderunt ex eis 3000. redijtq; Ionathas in Hierusalem.

Misit Romam renouare amicitiam, Spartiatisq; scripsit, dicẽs: Priùs scripsit nobis Arius rex vester sub Onia summo sacerdote, quia de genere Abrahę estis, fecimus vobiscum fraternitatem, illam ex nunc renouamus.

Et audiuit Ionathas quòd iterùm egressi sunt principes Demetrij cum exercitu maiori quàm priùs, occurritque eis. qui cùm audissent aduentũ eius, nocte fugerunt, relinquentes faces in castris. Insecutus est eos Ionathas, & non compræhendit, transiêrant enim flumẽ, & diuertit Ionathas ad Arabes, percussítque eos. Simon autem in Ioppen declinauit. audiérat enim quòd vellent præsidium tradere Demetrio. quarè posuit ibi custodes. Redijt autem Ionathas in Hierusalem, & innouauit muros in ea, & muniuit eam valdè inter arcem & ciuitatem, vt esset ciuitas singularis in terra, vt ciues nec emant, nec vendant, *id est, non indigentes bonis aliorum.

*tanq̃ non

ANNO ab vrbe condita 610. Ptolemęus Euergetes Philometoris filius, frater Cleopatræ, in Aegypto regnare cœpit olympiade 159. regnauit annis 29. vir quidem pessimus atque sæuissimus, vt infrà scribetur.

Ptolemæus Euergetes.

Eo

Eo tempore cogitauit Tryphon occídere Antiochum adoleſcentem, & imponere ſibijpſi diadema, ſed timuit Ionathan, cogitauitq; eum priùs occídere, ſcripſitq; Ionathæ, vt ſibi occurreret in Bethſan. venit confidentèr ad eum Ionathas cum 40. millibus virorũ, vidẽsq; Tryphon quòd non poſſet manus extendere in eum, honorauit eum, dans ei munera, & præcipiens exercitibus ſuis, vt obedirent ei ſicut ſibi, & ait Ionathæ: Vt quid vexâſti populum? elige tibi paucos, & veni mecum Ptolemaida, tradam eam tibi & reliqua præſidia, exercitumq; & vniuerſos miniſteriales regni, & redibo. Credidit ei Ionathas, remiſit in Iudęam exercitum, retinens tãtùm tria millia, ex quibus dimiſit in Galilæam duo millia, & ſic erãt mille cum eo. Cumq; intrâſſent Ptolemaidem, ligauerunt eum ciues, & omnes qui erãt cum eo, interfecerunt. planxit omnis Iuda Ionathan, æſtimans occiſum eſſe. cõgregauitq; Tryphon exercitum, intrat Iudæam vt attereret eam.

Ionathę captio.

Ad hæc expaueſcens populus, aſſcẽdit in Hieruſalem, & elegit ducẽ Simonem: accelerauit Simon conſummare muros Hieruſalem, miſitq; exercitum in Ioppen. Cognoſcens autem Tryphon quòd ſurrexit Simon, miſit ad eum legatos, dicens: Pro argento quod debebat Ionathas frater tuus in ratione regis, detinuimus eum: & nunc mitte argẽti talenta centum & duos filios eius obſides, & remittemus eum. Miſit Simon argentum & pueros. mentitus Tryphon, intrauit regionẽ cum exercitu. & cùm appropinquauit Baſchama, videns quòd non proficeret, Ionathan occídit & filios eius, & redijt in terram ſuam. ſepeliuitq; Simon fratrẽ & filios eius in Modin, ſtatuens 7. pyramides, circumpoſuit columnas, quibus arma circũpoſuit in perpetuam rei memoriam.

Simon dux.

Ionathæ mors.

Tryphon tutor Antiochi, qui Theos nominabatur, dolo interemit adoleſcẽtem quarto imperij ſuo anno. amicos autem & familiares ſuos ad milites trãſmiſit, & muneribus regẽ ſe fecit in Aſia.

Simon hoc tempore ędificauit pręſidia in Iudæa, & miſit ad Demetrium, vt faceret pacẽ cum eo. ſcripſit Demetrius, dicens: Munera tua ſuſcepimus, & pacem facimus vobiſcum magnam, remittentes ignorantias & peccata vſque in hodiernum, & nunc abſoluimus vos ab omni tributo. & ex tunc cœpit populus ſcribere in tabulis & geſtis publicis annotationes temporis, in hunc modum: Anno primo ſub Simone ſacerdote ſummo, magno duce & principe Iudæorũ.

Tunc deſcendit Simon in Gazam, & obſedit eam, ciecitq; idololatras & idola de ciuitate, & obſedit eos qui erant in arce Hieruſalem. qui clamauerunt ad Simonem, vt acciperent dextras, & dedit illis, & eiecit eos indè, & mundauit arcem à contaminationibus, & intrauit cum muſicis inſtrumentis, hymnis & ramis palmarum, ſtatuens vt omni anno ageretur hæc dies lætitiæ. Et videns Simon Iohannem filium ſuum, quòd vir erat prælij, conſtituit eum ducem, & dedit ei Gazam ad habitandum.

Tunc cõgregauit rex Demetrius exercitum, intrauitq; Mediam ad contrahenda auxilia contra Tryphonem. Iuſtinus refert, Demetrium ad abolendam ſegnitiæ maculam, bellum Parthis inſcitiæ maculam, bellum Parthis inferre, cuius aduentum nõ inuiti Orituliſſe, cuius aduentum nõ inuiti Orientis populi viderunt, propter Arſacidæ regis Parthorum crudelitatem. Itaq; cùm & Perſarũ & Elamitarum Bactrianorũq; auxilijs iuuaretur, multis prælijs Parthos fudit: ad poſtremum tamen pacis ſimulatione deceptus, capitur: traductusq; per ora ciuitatum, populis qui defecerant, in ludibrium fauoris oſtenditur. miſſus deindè in Hyrcaniam, benignè tractatur, ipſiq; rex Arſacides filiam in matrimonium dedit, regnumq; Syrię quod Trypho occupauerat, reſtituturum promittit.

Demetrius à Parthis capitur.

Poſt Arſacidis autem mortem Demetrius priuatã etſi opulentã vitã pertęſus, fugã meditatur. Hortator illi & comes Callimander amicus erat, ſed fugiẽtem Phraates, q Arſacidæ ſucceſſerat, equitum celeritate retraxit. Et Callimandro non tantùm veniam, ſed & fidei pręmium dedit rex. Demetriũ verò caſtigatũ, ad coniugem in Hyrcaniam remittit, & arctioribus cuſtodijs obſeruari iubet.

Interiecto tempore, cùm fidem illi etiàm

etiàm susceptì liberi facerent, eodẽ amisso comite, repetita fuga est: sed pari infelicitate prope fines regni deprehenditur, & perductus ad regem, vt inuisus à conspectu submouetur.

Tunc quoquè vxori & liberis donatus, in Hyrcaniam pœnalem sibi ciuitatem donatam remittitur, talisque aureis ad exprobrationem puerilis leuitatis donatur. sed hanc tam mitem Parthorum in Demetrium clementiam, non misericordia gentis, nec respectus cognationis faciebat, sed quòd Syriæ regnum affectabant, vsuri Demetrio aduersùs Antiochum fratrem Sedeten, qui regno Syriæ imminebat. Capto eñ à Parthis Demetrio, & Tryphone, postquàm peremit dominum suũ, regno imminenti, Antiochus Sedetes frater Demetrij, non filius, vt aliqui scribunt, regnare cœpit in Syria, & regnauit annis quindecim, vt aliqui volũt, Simone Iudæorum principe existente.

Antiochus Sedetes.

Hic Antiochus veniens in regnum patrum suorum, scripsit Simoni & genti Iudæorum, dicens: Statuo vobis omia quæcunque remiserunt vobis reges ante me, & permitto vobis facere percussuram proprij numismatis in regione vestra. cumque obtinuero regnum, magnificabo gentem vestram & templum in gloria magna. Porrò conuenerunt ad Antiochum omnis exercitus, ità vt pauci essent cum Tryphone, qui fugit Antiochum per maritima, recepit se in Doran, & insecutus est eũ Antiochus, obseditq; ciuitatem terra & mari.

Eo tempore Lucius consul Romanorum scripsit regibus & regionibus in Oriente, nè inferrent mala Iudæis amicis suis, nec opem ferrent inferentibus, sed si qui pestilentes ex Iudeis confugerent ad eos, traderent eos Simoni principi sacerdotũ, vt vindicaret in eos secundùm legem suam. Renouauit eñ Simon amicitiam cum Romanis, & misit illuc clypeum aureum mnarum mille. renouauit & fraternitatẽ cum Spartiatis. Antiochus autem rex obsedit Doram denuò, & incluſit Tryphonem. illuc misit ei Simon duo millia virorum in auxilium, argentum & aurum, vasaque copiosa. qui noluit ea accipere, sed fregit pactum quod fecerat cum eo, & misit ad eum Athenobium, mandans ei vt redderet ei arcem quæ est in Hierusalem, & Ioppen & Gazaram, & tributa locorum quibus dominatus fuerat, alioquì veniret & expugnaret eum.

Poscit Antiochꝰ à Iudæis tributa

Vidit Athenobius in Hierusalẽ gloriam Simonis, & apparatum copiosum, & affluentiam in auro argẽtoq;, & obstupuit. Respondit Simon: Terram alienam nõ sumpsimus, sed hęreditatem patrum nostrorum, quæ iniustè ab inimicis nostris aliquo tempore possessa est. redijtq; Athenobius ad regem, & renũciauit ei verba Simonis & gloriam eius. 1.Mac.15. Iratus est rex ira magna, & ædificauit Cendebæus Cedronem, collocans in ea milites, vt vastarent fines Iudææ. quod cùm accepisset Simon, vocauit duos filios suos Iudam & Iohannem, & ait illis: Ego & fratres mei expugnauimꝰ hostes Israel vsq; in hunc diem, nũc autem senui: sed pugnate vos loco meo. & dedit illis 20. millia pugnatorum & equites. & profecti sunt aduersùs Cendebęum, & erat fluuius torrens inter eos, & timuit populus transire, transiuitq; Iohannes primus, & secuti sunt eum omnes, & insonuerunt sacris tubis, cõuersusq; est in fugam Cendebęus & castra eius, & ceciderunt ex eis multi vulnerati. vulneratus est & Iudas frater Iohannis, & insecutus est hostes Iohannes vsq; ad Cedronem, ceciderunt q; ex eis duo millia virorum, & rediêrunt filij Simonis in pace.

Porrò Ptolemæus filius Abobi, constitutus erat dux in cãpo Hiericho. Erat enim gener summi sacerdotis & diues, & eleuatum est cor eius, volebatq; obtinere regionem, & cogitabat dolum aduersùs Simonem & filios eius, vt tolleret eos. Simon autem perambulabat ciuitates regionis, gerens solicitudinem earum, & descendit Hiericho cum Iuda & Mathathia filijs eius. Et suscepit eos Ptolemæus in munitionem, quam ædificauerat in dolo. Fecit eis conuiuium magnum, & abscondit ibi viros, intrauitque conuiuium cum armatis, & occidit Simonem & duos filios, reddiditque mala pro bonis. nam &

Simõ cũ filijs à Ptolemæo dolo occiditur.

VXO-

vxorem Simonis cum duobus filijs eius minoribus iugulauit.

Scripsit & Antiocho regi, vt mitteret ei exercitum in auxilium, & traderet ei regionem, ciuitatesq; ac tributa: misit quoquè nuncios ad tributarios, vt venirent ad se, vt daret eis argentum & aurum & dona. alios ad capiendam Hierusalem misit, alios in Gazaram, vt interficerent Iohannem. Quod accipiens Iohannes, celeritèr festinauit occupare Hierusalem, & occidit eos qui venerant eum perdere, & factus est princeps sacerdotum post patrem suum, anno ab vrbe condita 618. & finit generatio anno Ptolemæi Euergetis nono, & Antiochi quarto.

In hac generatione circiter annum ab vrbe condita sexcentesimum, tertij belli Punici semina iacta fuêre. cùm em inter Carthaginenses & Masinissam regem Numidarum de agro esset lis, missi sunt legati à Romanis illuc, qui redeuntes, nunciauerunt vim naualis materiæ se Carthagine depræhendisse. dicebatur etiàm in finibus eorum maximus exercitus Numidarum, duce Ariobarzane Syphacis nepote, cõgregari. eaproptèr, vt ait T. Liuius, suasit M. Porcius Cato, vt Carthaginẽsibus qui exercitum specie contra Masinissam regem, sed reuerà contra Romanos accitum in finibus haberẽt, bellum indiceretur: sed contradixit Scipio Nasica.

Belli Punici tertij semina.

Inter hęc placuit senatui legatos mittere Carthaginem, qui specularentur quid ageretur. legati illuc venientes, castigato senatu Carthaginensium, quòd contra fœdus exercitũ & nauales materias haberẽt, pacem inter Masinissam & eos facere voluerunt. Masinissa agro de quo lis erat, cedere voluit. sed Gisgo Amilcaris filius, homo seditiosus, qui tũc in magistratu erat, cùm senatus acturũ se ex iudicio legatorum dixisset, ità bellum aduersùs Romanos suadendo concitauit, vt legatis, quô minùs violarentur, fuga salutem dederit.

Pœnorum perfidia.

Legati redeuntes, infestum iam senatum Carthaginensibus, infestiorem fecerunt, id nunciantes. ad hæc Gulussa Masinissę filius, denunciauit Carthagini delectus haberi, classem comparari, et haud dubiũ bellum strui. Tum in senatu Cato suadebat, vt his bellum indiceretur, Pub. Cor. Nasica dicẽte nil temerè faciundum. vndè placuit X. mitti legatos exploratum.

L. Licinius Lucullus, Au. Posthumius Albinus consules tum in carcerem coniecti sunt ob delectûs acerbitatem. Cùm autem legati ex Aphrica cum Carthaginensiũ oratoribus & Gulussa Masinissæ filio redijssent, dicerentq; & exercitum & classem Carthaginis se deprę hendisse, tunc Cato & nonnulli principes senatûs suadebant, confestim vt transportaretur exercitus in Aphricam. Cornelius verò Nasica dicebat, nondùm sibi iustam causam belli videri. placuit vt à bello abstineretur, si fortè Carthaginenses classem exurerent, & exercitum dimitterent: si minùs, proximùm consules de bello referrent. Paulò pòst Carthaginénses, cùm aduersùm fœdus Masinissæ bellum intulerũt, victi abeo sunt, nonagesimumsecundum annum habente, bellumque Romanum meruerunt.

ANNO igitur altero & sexcẽtesimo ab vrbe condita, inter M. Porcium Catonem & Scipionem Nasicam, quorum alterum sapientissimum virum in ciuitate Rom. habebant, alter vir optimus à senatu iudicatus est, diuersis certatum est sententijs, Catone suadente, vt omninò deleretur Carthago, propter perpetuam securitatem vrbis Romanæ, Nasica dissuadente propter virtutis curam perpetuam, vt haberent æmulam, nè ex securitate vigor belli ocio soluceretur, et nè metu ablato æmulæ vrbis, luxuriari felicitas Romana inciperet.

Cato et Nasica diuersa sentiũt.

Medium senatus elegit. placuit enim eô quòd Carthaginen contra fœdus naues haberent, quòd exercitus extra fines duxissent, quòd socio populi Ro. & amico Masinissæ arma intulissent, & quòd filium eius Gulussam, qui cum legatis Ro. erat, in oppidũ non recepissent, bellum his indici aut vrbẽ loco moueri: nihil enim speciosius videbatur esse, quàm Carthaginem quæ non timeretur.

Igitur Manlio Censorinoque consulibus, populus Rom. aggressus Carthaginem, spe pacis iniecta, traditam à volen-

volentibus classem, sub ipso ore vrbis cremauit. deindè euocatis principibus, si salui esse vellent, vt arma & naues traderent. nec sunt morati. tanta vis armorum repentè tradita est, vt facilè tota ex his Aphrica armari potuisset.

De hoc T. Liuius ità scribit: Carthaginenses, antequàm Romani exercitum eduxissent, misisse legatos XXX. Romã, per quos Carthaginenses se dedebãt. sed Catonis sententia peruicit, vt decreto perstaretur, vtque consules proficiscerentur ad bellum. Qui vbì in Africam transiêrunt, acceptis quos imperauerunt, trecẽtis obsidibus & armis, omnibusque instrumentis belli, si qua Carthagine erant: tunc verò, cùm ex authoritate patrum iussi sunt migrare à finibus, & vt in alio loco procùl à mari decẽ millia passuum, nec minùs remotè oppidum facerent, indignitate rei ad bellãdum Carthaginenses compulerunt.

Comploratum igitur publicè statim est, & conclamatum ad arma, seditque sententia, quocunque modo rebellandum, non quia spes vlla iam supereſſet, sed quia patriam suam mâllent hostiũ, quàm suis, manibus euerti. Qui rebellãtium fuerit furor, vel hinc intelligi potest, quòd in vsum nouæ classis, tecta domosque rescinderunt, & in armorum officinis aurum & argentum pro ęre feroque conflatum est, in tormentorum vincula matronæ crines suos contulerunt.

Carthago obsidetur. Carthago itaq; à L. Mancino & M. Manlio consulibus obsideri oppugnariq; cœpta est, ipsi verò Carthaginenses, duos sibi duces creauerũt Hasdrubales. consules verò vrbẽ terra & mari cingũt.

Carthaginis descriptio. Eius situs huiusmodi fuisse dicitur: Viginti duo millia passuũ muro amplexa, tota mari penè cingebatur, absque faucibus quæ 30. millia passuum aperiebãtur. is locus murum 30. pedes latum habuit saxo quadrato in altitudine cubitorum quadraginta. arx, cui Byrsæ nomen erat, paulo ampliùs quàm duo millia passuum tenebat. ex vna parte murus communis erat vrbi & Byrsæ, imminẽs mari, quod mare stagnũ vocabant, quoniam obiectu protẽtę linguę tranquillatur.

Consules igitur cùm aliquantulam muri partem diruissent, & neglectos ab vna parte muros duo tribuni temerè cũ cohortibus irrupissent, à Carthaginensibus victi sunt atque repulsi. quos fugientes Scipio tunc tribunus militum, repulso intra muros hoste, defendit, per quem etiàm & castellum Romanorum, quod nocte expugnauerãt, paucis equitibus iuuantibus, liberatum est. liberauit & castra, quę Carthaginenses omnibus copijs paritèr aggressi, oppugnabãt, quod ei pręcipuam gloriã peperit. prætereà cùm ab irrita oppugnatione vrbis consul alter exercitum ducere aduersùs Asdrubalem vellet, suasit primo consuli, nè tam iniquo loco confligeret, contra quod cõsul saltum ingressus est, vbì consederat Asdrubal. Pugna intra muros Carthaginẽses.

Cumque sicut prędixerat Scipio, susus fugatusque esset Romanus exercitus, & duę cohortes ab hoste obsiderentur, cum exigua equitum turma in saltum conuersus, liberauit eos & incolumes reduxit. Eius igitur apud omnes ingens metus & reuerentia erat, neque quicquam magis vel Asdrubal, vel Phameas equitum Carthaginensium præfectus, vir strenuus, vitabãt, quàm contra eam partem pręlium committere, vbì Scipio dimicabat. Quam virtutem eius & Cato, vir prõptioris multò ad vituperandum linguæ, in senatu sic prosecutus est, vt diceret reliquos qui in Aphrica militarent, vmbris militare, Scipionem vigore.

Per idem tempus Masinissa rex Numidarum, per annos ferè 40. amicus populi Romani mortuus est anno vitę suę 97. valẽtissimo sempèr corpore. hic plerunquè in imbre vel maximo caput suum detexit aut frigore, & tam diù in vno stetit vestigio, vt priùs iuuenes lassitudine excederent. si stetisset, nè membrum quidem tota die mouebat. si iter ingressus est eques, non descendebat: si pedes, non ascendebat. solebatq; equitans in exercitu nocti diem sępissimè coniungere, & suî custodiam tutelamque sæuissimis canibus cõmittebat, post octogesimum sextum annum genuit filium, cui nomen Methuma. nihil quod iuuenis fecit, quo vltimo prętermisit. Moriẽs igitur, Masinissæ Numidarũ regis mors.

igitur, quadraginta quatuor filios reliquit, vt scribit Eutropius, inter quos diuisorem regni esse Scipionem iussit, qui postquàm inter eos Numidiæ regnum diuisit, Carthaginem reuersus est.

Quatuor itaque annis defensa est ciuitas contra Romanos. Inter hęc Scipio Phameæ pręfecto equitum Carthaginensium, viro forti & cuius opera pręcipua Pœni vtebãtur, suasit, ait Liuius, vt cum equitatu suo ad Romanos transiret. Carthaginenses etiàm Asdrubalem Masinissæ nepotẽ, quem prętorem habebant, proditionis suspectum, in curia interemerunt: eô quòd propinquus erat Gulussæ, auxilijs Romanos iuuantis, & subsellijs obrutus est.

Cùm iam primus & secundus murus esset nudatus, & tantùm Byrsa altera penè ciuitas resistebat, quanuis profligato vrbis excidio, tamen fatale Africæ nomen Scipionũ videbatur. Scipio magni Scipionis nepos, consul extra sortẽ factus, Africaq; ei decreta est, vt quam vrbem concussérat auus, nepos euerteret: sedvtiq; maximè mortiferi esse morsus solent morientium bestiarũ, sic plùs negocij fuit cũ semiruta ciuitate, quàm integra. compulsis in vnam arcem ciuibus, portum quoquè maris Romanus obsederat. Illi alterũ ibi portum ab alia vrbis parte foderunt, nec vt fugerent, quia nemo illos nec euadere posse credebat: indè quasi enata subitò classis, ait Florus, erupit. tum interìm iam diebus iam noctibus noua aliqua moles, noua machina, noua perditorum hominum manus, quasi ex obruto incendio subita de cineribus flamma, prodibat. Byrsa.

Deduñt se Scipiõi Carthaginẽſ.

Deploratis nouissimè rebus, Carthaginenses deditionem faciunt, petentes vt quos belli clades reliquos fecerat, saltem seruire liceret. atque ità primum agmen mulierum satìs miserabile, pòst virorum turba descẽdit. nam fuisse mulierum 25. millia, virorum 30. millia, memoriæ traditum est. Rex Asdrubal se vltrò dedidit. transfugæ, qui Aesculapij tẽplum occupauerãt, voluntario pręcipitio dati, igni consumpti sunt. vxor verò Asdrubalis, vbi ardẽtem Carthaginẽ adspexit, viro suo cum duobus filijs occurrit, eiq; dixit: Viue tu qui superstes Carthagini esse potes. & volentibus filijs, in medium se coniecit incendium, eo modo exitum faciens extrema regina, quo quondàm fecerat prima. Aeneid. 2.

Quos verò transfugas Romanos Scipio comprehendere potuit, crucibus affixit, Latinos securi percussit. ipsa verò ciuitas 17. continuis diebus arsit, miserumque spectaculum de varietate conditionis humanę victoribus prębuit, diruta q́ue est, omni murali lapide in pulueren conuerso, septingentesimo postquàm condita est anno. Multitudo omnis captiuorũ, exceptis paucis principibus, vęnundata est. Scipio autem & ipse cognomen illud celebre meruit, vt Aphricanus iunior vocaretur. Orosius verò dicit, se nunquàm vidisse tertij belli Punici certam causam ex parte Romanorũ, & hoc sensisse videtur Scipio Nasica. Nimirùm secuta sunt mala in vrbe, q̃ Scipio Nasica metuebat futura. nam postquàm Carthago deleta est, & Roma securitate potita, secuta sunt bella intestina, quæ perduxerunt Romanũ imperium ferè ad exitium, vt dicetur. Cornel. Tacit. lib. 1. Annal.

Hoc tempore tres celeberrimi triumphi simul Romæ fuerunt, Africani ex Africa, ante cuius currum ductus est Asdrubal: Metelli ex Macedonia, cuius currũ pręcessit Andriscus, qui & Pseudophilippus, rex Macedonum: Mumij ex Corintho, ante quem signa ænea & pictæ tabulæ, & alia vrbis clarissima ornamenta.

De Africano quidem patuit, sed de Macedonico sic res se habet: regnum eñ paritèr & bellum vir vltimæ sortis Andriscus inuaserat, Philippum se vocari volens, ac regis Persei filium. hic cùm ab vrbe Roma, quò illum Demetrius Syrię rex miserat ob hoc ipsum mendacium, clàm profugisset, multis ad falsam eius famam, velut ad veram coẽuntibus, cõtracto exercitu, totam Macedoniam aut voluntate incolentium, aut armis occupauit. Finxit enim ex pellice se & Perseo rege ortum, traditum educandum Cyrthesę cuidam. Perseo mortuo, vsq; ad 12. annum educatũ ignarũ generis sui. educatorẽ, dũ ꝓpè ad finẽ vitę veniisset, detexisse sibi originẽ suã, libello dato signasse regis Persei signo, prout rex iussisset: quo Bellum Macedonicum cum Andrisco tertium.

quo intellecto, veniſſe ſe ait ad Demetrium Syriæ regẽ, ac fidem, qualis eſſet, feciſſe. Itaquè populus Romanus hominis obſcuri fortunas contemnens, etſi iam Macedoniam teneret, Iuuentium prętorem aduersùs eum miſêre, quem ad internecionem vſque deleuit, & regno occupato, regnauit anno vno. Sed Andriſcus à Metello victus. à Cęcilio Metello cõſule poſteà victus, Macedoniaque iterùm in Roman. potestatẽ venit. vbi haud paulò pòſt ibidèm alter quoquè Pſeudophilipp⁹, collectis ſeruitijs rebellauit, ac cùm iam ſexdecim millia armatorum haberet, à L. Tremelio quęſtore, ſicut Liuius refert, ſuperatus eſt. de priori triumphatum eſt.

Achaicum bellum. Mox ſecutum eſt bellum Achaicum, de quo Iuſtini verba ſubijciam: Quærẽtibus Romanis cauſas belli cõtra Achęos, quorum caput eſt Corinthus, querelas Spartanorum fortuna obtulit, quorum agros Achęi propter mutuum odium populabãtur. miſſi ſunt legati, quibus occultè mandata dant Romani, vt corpus Achęorum diſſoluerent, ſingulasque vrbes proprij iuris facerent, quo faciliùs ad obſequia cogerentur. Igitur legati, omnium ciuitatum principibus Corinthum euocatis, decretum ſenatûs recitant, Expedire omnibus, vt ſingulæ ciuitates leges ſuas habeant. quod vbi omnibus innotuit, velut in furorem verſi, vniuerſum peregrinum populum trucidant: legatos quoquè violâſſent, niſi audito tumultu trepidi fugiſſent.

Mumio conſuli Achaicum bellum decernitur, qui mox exercitu deportato, pugnandi copiam hoſtibus fecit. ſed Achęi velut nihil negocij Romanos bello ſuſcepiſſent, ità apud eos neglecta omnia ac ſoluta fuêre. itaque prędam, non prędium cogitantes, & vehicula ad ſpolia hoſtium reportanda duxerunt, & coniuges liberoſque ſuos ad ſpectanda certamina in montibus poſuerunt. Sed prędio commiſſo, ante oculos ſuorũ cęſi, lugubre his ſpectaculum ſuî, & graue luctûs memoriã reliquerunt. Coniuges quoquè & liberi eorum captiui, prędа hoſtiũ fuêre. vrbs Corinthus deſtruitur, populus omnis ſub corona vẽditur, & cùm propter multitudinem & varietatem ſtatuarum ac ſimulacrorum in tantæ ciuitatis incendio, permixta in vnum auri ac argenti atque æris metalla fuiſſent, nouum genus metalli factum eſt, vndè vſque hodiè vaſa Corinthia dicuntur. Æris Corinthij nobilitas.

In hac quoquè generatione Pruſias rex Bithyniæ Romam venit, vt ſenatui gratias ageret ob victoriam ex Macedonia partam, & Nicomedem filium ſenatui commendauit. Nicomedes Pruſię filius. Hic Pruſias poſteà conſilium cepit interficiendi Nicomedis, dum conſulere ſtudet minoribus filijs, quos ex nouerca ſuſceperat, & Romæ habebat. Sed res adoleſcenti proditur. hortatur ab his qui facinus ſuſceperant, vt crudelitate patris prouocatus, occupet inſidias. nec difficilis perſuaſio fuit. igitur cùm accitus in patris regnũ veniſſet, ſtatìm rex appellatur. Pruſias regno ſpoliatus, etiàm à ſeruis deſeritur. vitiorum enim amator erat. cùm in latebris ageret, non minori ſcelere, quàm filium occídi iuſſerat, à filio occíditur, adiuuante Attalo rege Pergami.

Habebat autem alium filium, qui pro ſuperiore ordine dentium, enatum vnũ habuit os. Miſerat ſenatus legatos ad pacem inter Pruſiam & filium componendam. cumque vnus ex his, multis cicatricibus ſparſum caput haberet, alter pedibus ęger eſſet, tertius ingenio ſocors haberetur, dixit Cato legationem nec caput habere, nec pedes, nec cor. Catonis locus.

Attalus Pergami ciuitatis Aſiæ rex, ijſdem temporibus moriens, populum Romanum regni hęredem inſtituit. de hoc Iuſtinus ſcribit, quòd florentiſſimũ ab Eumene patruo acceptum regnum, cędibus amicorum & cognatorum ſupplicijs fœdabat, nunc matrem anum, nunc Berenicen ſpõſam maleficijs ſuis necatos confingit. Poſt hanc ſceleſtam violentiæ rabiem, ſqualidam veſtem ſumit, barbam capillumque in modum reorum ſubmittit, non in publicum prodire, non populo ſe oſtendere, non domi lętiora conuiuia inire, vel aliquod ſignum ſani hominis habere, prorsùs vt pœnas pendere mánibus interfectorum videretur. Attali geſta

Omiſſa deindè regni adminiſtratione, hortos fodiebat, gramina ſeminabat, & noxia innoxijs pmiſcebat, eaq; oĩa

veneni ſucco infecta, velut peculiare munus amicis mittebat. Ab hoc ſtudio, ęrariæ artis fabricæ ſe tradidit, cetriſq; fingẽdis & ęre fundendo procudendoq; oblectatur. Matri deindè ſepulcrum facturus morbum cõtrax t, & ſeptima de deceſſit. huius teſtamento hęres populus Ro. inſtituitur. ſed erat ex Eumene Ariſtonicus, non iuſto matrimonio, ſed ex pellice Epheſia* citharistæ filia genitus, qui poſt mortem Attali velut paternũ regnũ inuaſit Aſiam. cùm multa prędia ſecunda aduersùs ciuitates, quæ metu Romanorum ſe tradere ei nolebant, feciſſet, iuſtusque rex iam videretur, Aſia Licinio Craſſo cõſuli decernit, qui intentior Attalicę prędę quàm bello, cùm extremo anni tempore inordinata acie prędium conſeruiſſet, pœnas inconſultæ auaritiæ ſanguine dedit.

Perpenna. In huius locum miſſus Perpenna cõſul, prima congreſſione Ariſtonicũ ſuperatum, in poteſtatem ſuã redegit, Attalicasque gazas hęreditarias po. Rom. nauibus impoſitas, Romam deportauit. Quod ęgrè ferẽs ſucceſſor eius M. Aquilius conſul, ſed cõtentionem mors Perpẽnę diremit. ſic Aſia facta eſt Rom. quę cum opibus ſuis vitia quoquè Romam tranſmiſit.

Poſt hęc regibus qui aduersùs Ariſtonicum auxilia cõtulerant, prędia ſoluta: Mithridati Põtico Syria minor, Mithridates. filijs Ariaractis regis Cappadociæ, qui eodem bello ceciderat, Lycaoniã & Cilicia datę, fideliorq; populus Ro. in ſocij filios, quàm mater in liberos fuit. Nam Laodice relicta Ariaractis, ex numero ſex filiorum, timẽs nè diutina regni ad- *priuaretur miniſtratione, adultis quibuſdam,* potiretur, quinq; parricidiali veneno necauit. vnum paruulũ, ſceleri matris cognatorum cuſtodia eripuit, qui poſt necem Laodices, quia propter crudelitatẽ eam populus extinxerat, ſolus regno potitus eſt. Mithridates quoquè morte interceptus, filium, qui & ipſe Mithridates dict⁹, reliquit, qui oẽs reges bello ſuperauit, & bellum cum populo Romano per 46. annos geſſit, vt in ſequenti dicetur generatione.

Tempore belli Punici tertij, vel paulò antè cùm Meſſala & Caſſius cẽſores the atrũ in vrbe conſtrui primùm iuſſiſſent, Scipio Naſica grauiſſima dehortatione obſtitit, dicens inimiciſſimum fore populo Ro. bellatori, hoc ad nutriendã deſidiam* laſciuięq; commẽtum. quę oratio adeò cõmouit ſenatum, vt nõ ſolùm omnia theatro comparata vẽdi iuſſerit, ſed etiàm ſubſellia in ludis poni prohibuerit, & vt neq; vrbani, neq; qui foris mille paſſib⁹ adeſſent, ſedẽtes ludos ſpectarent, nè fortitudo eorũ molleſceret.

Illo quoquè tẽpore Tucia virgo Veſtalis, cùm argueretur inceſti, purgare ſe argumentis dedignata mortalibus, ad Tiberim detulit cribrum, idq; ſubmergens, prece addita, inquit: ô Veſta, ſi pia ſum, ſi virgo ſum, hanc è Tiberi aquam ad templum tuum deferam. & pertulit.

In hac generatione Genua maritima vrbs, Ligurumque caput, ex ſenatûs populique Romani iuſſu, Liuio teſtante, Cornelio cõſule, à Lucretio viro nobiliſſimo inſtauratur, quæ à Magone Annibalis duce fuit euerſa. Pacuuius, quẽ è Brunduſio natum ferunt, tragœdiarũ ſcriptor, Ennij ex filia nepos floruit, Tarentiq; nonagenarius obijt. Pub. Terẽ. Terentius tius Carthaginẽſis poẽta Romę claruit, eò in tenera ętate perductus, à Terentio patrono ob ingenij gratiã manumiſſus.

In hac quoquè generatione ſub conſulibus Mumio & Metello, Viriatus in Viriatus. Hiſpania, genere Luſitanus, homo paſtoralis & latro, primùm infeſtando vias, deindè vaſtando prouincias, poſtremò exercitus prætorum & conſulum*. Siquidem Iberum & Tagum flumina peruaganti, M. Vetilius prętor occurrens, cędit ur ad internecionem, prætor ipſe vix cum paucis euaſit. deindè C. Plautium prętorem idem Viriatus prælijs fractũ fugauit. poſt etiàm Claudius Vnimanus maximo apparatu belli inſtructus, auxit infamiam. nam congreſſus cum Viriato, vniuerſas maximasque copias amiſit. Tunc Viriatus trabeas, faſces, cęteraq; inſignia Romana, in montibus ſuis trophęa pręfixit.

Eodem tempore trecenti Luſitani cũ mille Romanis in quodam ſaltu pugnârunt, in qua pugna ſeptuaginta Luſitani, Romanorũ verò 320. ceciderũt. Clauius refert, q; cùm vnus ex Luſitanis ab alijs

*Fanciulla, Romanos grauiter ad lixit.

alijs ſegregatus, poſteà inuaderetur circũfuſus equitibus, ille vni ſecuit caput, metuq; cęteros compulit vt líber abiret.

Igitur Q. Fabius Maximus conſul cõtra Luſitanos atque Viriatum dimicãs, Bacciam oppidum obſidione liberauit, in deditionem oppidum cum pluribus alijs caſtellis recepit. fecit tamen facinus execrabile, ſecundùm Oroſium. quingentis enim principibus eorum, quos in deditionem acceperat, manus pręcidérat. Viriatus autem cùm per 14. annos Romanos exercitus protriuiſſet, tãdèm inſidijs ſuorum interfectus eſt, in hoc ſolo Romanis circa eum fortitèr agentibus, quòd percuſſores eius indignos p̃mio iudicârunt. conſilio enim Seruilij Cępionis interemptus eſt.

GENERATIO LXI.

ANNO 5066. à mundi exordio, ab vrbe verò condita 619. olympiade 161. in Mathan Eleazari filio 61. incepit generatio, durauit annis 44. anno Ptolemęi Euergetis ſecundi decimo, ſub rege Syriæ Sedete Antiocho.

Eodem anno Simon vltimus quinq; filiorum Mathathiæ Aſmonai, dux & ſacerdos fuerat in Iudęa: ſucceſſit ei filius eius Iohannes, cognomine Hyrcani à deuictis Hyrcanis: quem Ioſephus in tribus commendat, in religiõe ſacerdotij, in ſtrenuitate ducatûs, & quia vir p̃pheta erat: qui ſtatìm in proditorem patris Ptolemęum inuectus eſt, qui patrem eius dolo interfecerat, matremq́ eius cum duobus paruulis tenebat in vinculis, cùm confugiſſet ad oppidum & vltra Hierichunta, quod Dagon vocabatur. Obſeſſo quidem oppido, cùm Iohannes acriùs inſiſtebat, Ptolemęus matrem Iohannis & fratres ſupra muros vſque ad ſanguinis effuſionem cędebat: ad quod fractus pietatę, ab impugnatiõe ſe temperabat, matre tamen ſempèr clamante, nè pro ſe ſineret ſcelus Ptolemęi inultum, ipſa mortem vindicaret immortalitate. ob hoc diutiùs tracta obſidione, ſeptimus aduenit annus Iudęis feriatus, receſſit tum ab obſidione. Ptolemęus verò matre ipſius & fratribus occiſis, cõfugit ad Zenonem Philadelphię regem, qui Cotila cognominabatur. Poſt hoc Antiochus Ponticus, aliâs Sedetes, rex

Hyrcanus Iudęorum pontifex.

Syriæ, obſidebat Hieruſalem: quamobrèm aperuit Hyrcanus duos de octo loculis circunſtantibus ſepulcrum Dauid, & ſuſtulit indè plùs quàm tria millia talentorum, deditq́; trecenta talenta Antiocho, vt ab obſidione recederet. Quod & fecit. & vt placaret murmur populi, de reliqua pecunia primus inſtituit xenodochia pauperũ in Hieruſalem. Deindè Samariam captam, ſolo ęquauit, quam pòſt Herodes inſtaurãs, Sebaſten vocauit. deindè fortunatiſſimè vixit.

Loculi circa ſepulcrũ Dauid apti.

Tandèm Antiochus duxit Cleopatram ſororem Ptolemęi Euergetis, vxorem Demetrij fratris, quam ante Demetrium Alexander (vt dictum eſt) coniugem duxerat. hęc Cleopatra habuit filiũ ex Alexandro Antiochum, quem Tryphon dolo occídit, vt ſuprà dictum eſt. Suſcepit & filium ex hoc Antiocho Sedete, qui dictus eſt Cyzicenus, ex Demetrio quoquè filium habuit Antiochum Gryphum.

Antiochus itaq; Sedetes exercitum, quem multis finitimorum bellis indurauerat, aduersùs Parthos ducit. Sed luxuriæ non minor apparatus fuit, quàm militiæ: quippe * octo millia armatorũ, ſecuta ſunt * trecenta millia lixarum, ex quibus coquorum, piſtorum, ſcenicorumq́ue maior numerus fuit. argenti certè & auri tantum, vt etiàm gregarij milites caligas auro fingerent, proculcarentq́; materiam, cuius amore populi ferro dimicant. Culinarum quoquè argentea inſtrumenta fuêre, prorſus quaſi ad epulas, non ad bella, pergerent. Aduenienti Antiocho multi orientales reges occurrêre, tradentes ſe regnaq́; ſua, cum execratiõe ſuperbiæ Parthicæ. Nec mora congreſſioni fuit. Antiochus tribus pręlijs victor, cùm Babyloniam occupâſſet, magnus haberi cœpit. Itaque omnibus ad eum deficientibus populis, nihil Parthis relictum pręter patrios fines fuit.

Antiochi in Parthos expeditio.

*80.

Tunc Phraates Demetrium fratrem Antiochi ad occupandam Syriam cum Parthico pręſidio mittit, quo pacto Antiochus ad ſua tuenda à Parthis reuocaretur, qui cùm viribus non poterat, inſidijs Antiochum vbiquè tẽtabat. At p̃pter multitudinem hominum, omnem

exercitum ſuum Antiochus per ciuitates in hyberna diuiſerat, quæ res exitij cauſa fuit. nam cùm grauari ſe copiarũ prębitione & iniurijs militum ciuitates viderẽt, ad Parthos deficiunt, & die ſtatuta omẽs apud ſe diuiſum exercitũ per inſidias aggrediuntur. Quæ cùm nunciata Antiocho eſſent, auxiliũ proximis laturus, cum ea manu quę ſecũ hyemabat, progreditur.

In itinere obuium regem Parthorum habuit, aduersùs quem fortiùs quàm exercitus eius dimicauit: ad poſtremũ metu ſuorũ deſertus, occíditur. Cui Phraates exequias more regio fecit, filiamque Demetrij, quam ſecum Antiochus aduexerat, captus amore virginis, vxorẽ duxit. Pœnitere autẽ dimiſſi Demetrij cœpit, ad quem retrahendum cùm turmas equitum feſtinantèr miſiſſet, Demetriũ hoc ipſum metuẽtem, iam in regno miſſi inuenerunt, fruſtraque omnia conati, ad regem ſuum reuerſi ſunt. Demetrius obſidione Parthorum liberatus, deletoque fratre, reſtitutus in regnum, abindè regnauit annis 12. Intereà verò Ptolemęus Euergetes, cuius memini in præcedenti generatione, in ſuos graſſatus eſt. Cœpit enim, vt prędixi, regnare anno ab vrbe condita 610. vir quidem peſſimus atque turpiſſimus, ob cuius ſęuitiam frater eius & Cleopatra ſoror ſibi timentes, cùm reges eſſent, regnũ ei per legatos obtulerunt.

Antiochi Sedetis interitus.

Lętus igitur quòd ſinè certamine fraternum regnũ recepiſſet, & cùm poſteà ſuſpicaretur ſubornari ſibi à ſorore Cleopatra & fauore principũ fratris filiũ, infeſtus omnibus, ſtatim vbi Alexandriã ingreſſus eſt, fautores pueri trucidari iuſſit. Poſteà ſororis torum aſſcendit, filiumque ſororis die nuptiarum, quibus matrem eius in matrimonium recepit, inter apparatus epularum & ſolennia religionum in complexu matris interfecit, atq; ità torum ſororis cęde filij eius cruentus aſſcendit. Poſt quod non mitior in populares, qui eum in regnum vocauerant, fuit: ſiquidẽ peregrinis militibus licẽtia cędis data, omnia ſanguine quotidiè manabant, ipſamque ſororem, virgine eius filia per vim ſtuprata, & in matrimonium adſcita, repudiat.

Ptol. Euergetis ſęuitia.

Quibus rebus territus populus, in diuerſa labitur, patriamque metu mortis exul reliquit. ſolus igitur in tanta vrbe cum ſuis relictus Ptolemęus, cùm regem ſe non hominum, ſed vacuarum ędium videret, edicto peregrinos ſolicitat, quibus confluentibus obuius legatis Rom. Scipiõi Africano, Sp. Mumio, & L. Metello, qui ad inſpicienda ſociorum regna veniebãt, procedit. Sed quàm cruentus ciuibus omnibus, tam ridiculus Romanis fuit. erat enim & vultu deformis, & ſtatura breuis, & ſagina ventris nõ homini, ſed beluæ ſimilis: quam fœditatem nimia ſubtilitas & perlucida veſtis augebat, prorſus quaſi aſtu inſpicienda prębberentur, quæ omni ſtudio occultanda erant.

Poſt diſceſſum deindè legatorũ, quorum Aphricanus, dum adſpicit vrbem, ſpectaculo Alexandrinis fuit, Ptolemęus iam etiàm populo peregrino inuiſus, cum filio quem ex ſorore ſuſceperat, & cum vxore matris pellice, metu inſidiarum tacitus in exilium proficiſcitur, contractoque mercenario exercitu, bellum ſorori paritèr ac patriæ infert. Acceſſitum maximum deindè à Cyrenis ficlium, nè eum Alexandrini contra ſe regem crearent, interficit.

Ptolemęi exilium.

Tunc populus ſtatuas & imagines eius detrahit, quod factum ſtudio ſororis item & vxoris exiſtimans, filium, quẽ ex ea ipſa vxore quondàm ſuſceperat, interficit, corpusque in membra diuiſum, & in ciſta impoſitum, matri die natali eius inter epulas offerri iuſſit. Quæ res non reginæ tantùm, verùm etiàm vniuerſę ciuitati luctuoſa fuit. tantumque mœrorem conuiuio feſtiuo intulit, vt regia omnis repentino luctu incenderetur.

Cleopatræ filius laniatus, cui offertur.

Finito luctu orbitatis, Cleopatra, quum vrgeri ſe bello Ptolemęi videret, auxilium à Demetrio petit Syriæ rege, iam in regnum reſtituto. & videtur feſtinus velle, quòd Cleopatra fuerit ſocrus Demetrij. vndè pollicebatur ipſa precium auxilij Aegypti regnum.

Demetrius igitur ſtatuit bellum inferre Aegypto, ſed dum aliena affectat, vt aſſolet fieri, propria per defectionem amit-

amittit. Siquidem Antiochenſes primi duce Tryphone, execrantes ſuperbiam regis, quę conuerſatione Parthicæ crudelitatis intolerabilis facta erat, mox * Apemenij, cæteræque ciuitates illorũ exemplum ſequutæ, propter abſentiam regis Demetrij, ab eo defecêre.

* Apameñ

Ptolemæus verò rex Aegypti, bello ab eo petitus, quum cognouiſſet Cleopatram ſororem ſuam ac vxorem, opibus Aegypti nauibus impoſitis, ad filiam & Demetrium generum in Syriam profugiſſe, immittit iuuenem quẽdam Aegyptium, Protarchi negociatoris filium, qui regnum Syriæ armis ac fraude peteret, excogitata ſcilicet fabula per adoptionem Antiochi regis receptum eſſe in familiam regiã, tum Syris etiàm non aſpernãtibus quemlibet regem, nè Demetrij parérent ſuperbię ac maleuolentiæ. Nomen iuueni, Alexander, imponitur. auxilia ei ingentia ab Aegypto copijs quàmplurimis mittuntur. Itaque Demetrius ab Alexandro deuictus, quũ vndiquè grauiſſimis quibuſque malis circunſtantibus premeretur, ad poſtremum etiàm ab vxore, filijs & omni familia, omni demùm regio comitatu deſeritur. Derelictus igitur cũ paucis Tyrum petens, interfectus eſt iuſſu præfecti, cùm eſſet egreſſus nauim. Itaq; rex Demetrius qua fraude vtrunque regnũ quæſiêrat, quoque dolo tenuerat, ſuis malis perijt.

Alexander Syriam intrudit.

Demetrius ex Cleopatra duos filios reliquerat, Seleucũ & Gryphum, vtrũque matris crudelitate ac ſęuitia corruptum. Nam Seleucus, quoniam neglecta matris authoritate, ſuo ipſius honore ſumpſerat diadema, ab eadem eſt interfectus. Alter è filijs Gryphus, rex ab matre conſtitutus eſt, vt nomẽ regis penès filium, omnis autem imperij ſumma penès matrem eſſet: hac iuuenem lege, ſceleſtiſſima mulier, neglecta matris pietate, in regni nomẽ tantùm admiſit.

Sed Alexander fictus, occupato Syriæ regno, tumens ex ſucceſſu rerum, ſpernere iam ipſum etiàm Ptolemæum, à quo fuerat ſubornatus, inſolentia cœpit. Quarè Ptolemæus reconciliata ſorore, deſtruere Alexandri regnum ſummis opibus inſtituit. mittit ergò in Græciam Grypho auxilia, eique filiam Gryphinam dedit vxorem, vt populum ſibi reconciliaret & affinitate & ſocietate belli: nec res fruſtrà fuit. Nam cùm omnes Gryphum inſtructum Aegyptijs viribus viderent, paulatìm ab Alexandro deficere cœpêre. Fit deindè inter eos prælium: quo victus Alexãder, Antiochiam profugit: ibì inops pecuniæ, cùm ſtipẽdia militibus deeſſent, in templo Iouis ſolidum ex auro victoriæ ſignum tolli iubet, facetis iocis ſacrilegiũ circunſcribens: nam victoriã commodatam ſibi à Ioue eſſe dicebat. Interiectis deindè diebus, cùm ipſius Iouis aureum ſimulacrum infiniti ponderis tacitè euelli iuſſiſſet, depræhenſusq; in ſacrilegio, concurſu multitudinis in fugam verſus, magna vi tempeſtatis oppreſſus, ac deſertus à ſuis, à latronibus capitur: perductusque ad Gryphum interficitur.

Gryphus regnũ eripit Alexandro.

Gryphus porrò Demetrij filius, recuperato patrio regno, externisque periculis liberatus, inſidijs matris appetitur, quę cùm cupiditate dominationis, prodito marito Demetrio, & altero filio interfecto, huiusque victoria inferiorem dignitatem ſuam factam doleret, veniẽti ab exercitatione veneni poculum obtulit. Sed Gryphus, prædictis antè iam inſidijs, veluti pietate cum matre certaret, bibere ipſam iubet, abnuenti inſtat, poſtremò eam arguit, ipſam ſolam defenſionem ſceleris ſupereſſe affirmans, ſi bibat quod filio obtulit: ſic victa regina, ſcelere in ſe verſo, veneno quod parauerat, extinguitur.

Parta igitur ſecuritate Gryphus, octo annis quietem ipſe habuit & regno ſuo pſtitit. natus deindè illi æmulus regni, frater ipſius Antiochus Cyzicenus eadem matre, ſed patre Antiocho Sedete genitus fuit, quem cùm veneno tollere voluiſſet, ad arma concitauit. Inter has regni Syriæ parricidiales diſcordias, moritur rex Aegypti Ptolemæus Euergetes, relictis duobus filijs, Ptolemæo qui Phiſcon ſiue Soter eſt appellatus, Alexandro, & tribus filiabus, Gryphina, quæ nupta fuerat Grypho, Cleopatra & Seleuce.

Reliquit autem Euergetes regnum Cleopatræ vxori & alteri filio quem illa elegisset. Igitur cùm pronior in minorem filium esset, à populo compellitur maiorem eligere, cui priùs quàm regnum daret, vxorem ademit Cleopatrã sororem, quam sibi charissimã coactus est repudiare, & minorem sororem Seleucen ducere.

Cleopatra suis insidijs perit.

Cœpit regnare Phiscon anno ab vrbe condita 639. regnauit annis 17. Cleopatra repudiata ab eo, Antiocho Cyziceno in Syria nubit, eique nè nudũ nomen vxoris ferret, exercitum Cypri solicitatum velut dotalem ad maritũ duxit. Par igitur iam viribus Cyzicenus, prælium cum Antiocho Grypho committit. victus, in fugam conuertitur, & Antiochiam venit. Tunc Gryphus Antiochiam, in qua erat Cleopatra, obsedit: qua vrbe captâ, Gryphina vxor Gryphi Cleopatram sororem requiri iussit, non vt captiuę opem ferret, sed nè effugeret, quæ suî æmulatione in hoc potissimùm regnum inuaserit, hostiq; sororis nubendo, hostem se eius effecerit: tum peregrinos exercitus in certamina fratrum adductos, tum repudiatam à fratre, contra matris voluntatem extra Aegyptum nuptam accusat.

Contrà orabat Gryphus, nè tam fœdum facinus facere cogatur, à nullo vnquàm Maiorum suorum inter tot domestica bella, tot externa, post victoriã in fœminas sæuitum, & cùm sit soror, deindè communium liberorum matertera. Adijcit his superstitionem templi quò profugerit. sed quanto Gryphus abnuit, tanto soror muliebri pertinacia accenditur, rata non misericordiæ hæc verba, sed amoris esse. Itaque vocatis ipsa militibus, mittit qui sororem confoderent. qui vt in templũ intrauerunt, cùm euellere eam non possent, manus amplexantes deæ simulacrum præciderũt. Paulò pòst repetita prælij congressione, victor Cyzicenus Gryphinã vxorem Gryphi, quę pauloantè sororem interfecerat, capit, eiusque supplicio, vxoris Mánibus parentauit. At in Aegypto Cleopatra cùm grauaretur socio regni filio Ptolemæo, populum in eum incitat, abductaq; ei Seleuce, ex qua duos filios habebat, exulare cogit.

Ptol. Aegypti rex.

Accersito minore filio Alexãdro, & rege in locum fratris constituto, nec filiũ regno expulisse contenta, bello Cypri exulantem persequitur. eo indè pulso, interficit ducem exercitûs sui, quòd viuum eum è manibus emisisset, quanquàm Ptolemæus verecundia materni belli, non viribus minor, ab insula recessisset. Alexander territus hac matris crudelitate, & ipse eam reliquit, periculoso regno securam ac tutam vitam anteponens. Cleopatra verò timẽs, nè maior fili' Ptolemęus ab Cyziceno ad recuperandam Aegyptum auxilio iuuaretur, ingentia Grypho auxilia, & Seleucen vxorem nupturam hosti prioris mariti mittit, Alexandrumq; filium per legatos in regnũ reuocat. Cui cùm occultis insidijs exitium machinaretur, occupata ab eodem interficitur, spiritumque non fato, sed parricidio dedit, Cleopatra iuniore à filio sede digna prorsus hac mortis infamia, quæ dictur. etiàm matrem toro expulit, & duas filias viduas alterno fratrũ matrimonio fecit, filio alteri in exilium acto bellum intulit, alteri (erepto regno) exitium per insidias machinata est.

Sed nec Alexandro cædes tam nefanda inulta fuit. nam vbi primùm cõperdatum est, per scelus filij matrem interfectam, concursu populi in exilium agitur, reuocatoq; Ptolemæo, ei regnum redditur, qui neq; cum matre bellũ gerere voluisset, nec à fratre armis repetere quod prior possedisset. regnat posteà annis octo. Phiscon re- vocatur.

Dum hęc aguntur, frater eius ex pellice susceptus, cui pater Cyrenarum regnum testamẽto reliquerat, hærede populo Rom. instituto, decessit. Iam enim fortuna Romana porrigere se ad orientalia regna, non contenta Italiæ terminis, cœperat. itaque & ea pars Libyæ prouincia facta est. posteà Creta, Ciliciaque piratico bello perdomitę, in formam prouinciæ rediguntur. Quo pacto & Syriæ & Aegypti regna, vicinitate Romana arctata, incrementa de finitimis bellis quærere solebant, adempto vacandi arbitrio, vires suas in perniciem suam conuerterunt, adeò vt assiduis prælijs consumpti, in contemptũ fini-

finitimorum venerint, prædęq; Arabũ gẽti imbelli anteà fuerint, quorum rex Herotimus fiducia sexcẽtorum filiorũ, quos ex pellicibus susceperat, diuisis exercitibus nunc Aegyptum, nunc Syriã infestabat, magnumque nomen Arabum, viribus finitimorum exanguibus, fecerat.

Herotimus rex Arabũ.

Tigranes Armenius in Syriam rex vocatur.

Mutuis fratrum Gryphi & Cyzicenorum successorum inimicitijs parentum reges regnumq; consumptum esset, ad externa populus auxilia cucurrit, peregrinosque sibi reges circunspicere cœpit. Itaq; cùm pars Mithridatem Ponticum, pars Ptolemæum ab Aegypto aut Phiscona arcessendum censeret, & Mithridates bello Ro. implicitus esset, Ptolemæus quoquè gestis Syriæ superfuisset, omnes, vt Iustinus ait, in Tigranem regem Armeniæ consenserunt, instructum præter domesticas vires, Parthica societate & Mithridatis affinitate. Igitur accitus in regnum Syriæ, per 18. annos tranquillissimo regno potitus est, qui fuit septimus annus Ptolemęi Dionysij, ab vrbe condita 678.

Tigrane regnante in Syria, terræmotu 170. millia hominũ in regno, & multæ vrbes periêrunt, quod prodigiũ mutationem rerum portendere aruspices responderunt. Igitur Tigrane à Lucullo victo, rex Syrię Antiochus Cyziceni filius, ab eõdem Lucullo in regnũ vocatur: sed quod Lucullus dederat, posteà ademit Pompeius, qui Antiocho poscenti regnum respondit, ne volẽti quidem Syriæ, nedum recusanti regem daturum se, qui 18. annos, quibus Tigranes Syriam tenuit, in angulo Ciliciæ latuerit: victo autem eodem Tigrane à Ro. alieni operis præmia postulet: igitur vt habenti regnum nõ ademerit, ità quo cesserit Tigrani, non daturũ quod tueri nesciat, nè rursum Syria Iudæorum & Arabum latrocinijs infestã reddat, atque ità Syriam in prouincię formam redegit. Hæc Iustinus.

Alij tradunt Philippũ vltimum fuisse Syriæ regem, regnâsse annis duobus, quo regnante, Antiochus eius patruus in Parthos fugiens, Pompeio se tradidit, post quem statim Philippus hic à Gabinio consule captus, regnum eius in ditionem Ro. cessit, & tunc Syriæ regnum finem habuit, quod per ducẽtos viginti annos sub 17. regibus durauit. vndè per anticipationem aliqua sunt dicta, quæ erant paulò pòst dicenda.

Finis regni Syriæ.

ANNO ab vrbe condita 620. Scipio Africanus cõsensu omnium ex tribuno consul creatus, ad expugnandam Numantiam cum exercitu missus est. Numantia, citerioris Hispaniæ vrbs, haud procùl à Vacceijs in capite * Gallatię, hęc per annos 14. cum solis quatuor millibus Celtiberorum, xl. millia Ro. vicit, pudendisque eos fœderibus affecit. Antè enim malè pugnauerant Ro. nam M. Popilius siue Pompeius, vt apud Florum legitur, à Numantinis fusus fugatusque, pacem fœdã fecit. C. verò Hostilius Mancinus, postquàm à Popilio accepit exercitũ, apud Numantiã adeò infelicitèr prælia gessit, atque in id suprema desperatiõe perductus est, vt turpissimum fœdus cum Numantinis facere cogeretur, quanuis & Popilius iam aliud ęquè infame fœdus cũ eisdẽ paulò antè pepigisset. Vndè senatus dissoluit fœdus, & Mancinũ tradi præcepit Numãtinis, qui nudato corpore manibus post tergum reuinctis, ante portas Numantinorum est expositus, ibique vsq; ad noctem manens, à suis desertus, ab hostibus autem non est receptus.

* Gallecię
* Galliciæ

Bellum Numantinum.

Exclamat hîc Orosius cõtra Ro. qui Mancinum, cùm nè perderet totum exercitum, iusta ex causa fœdera percussit, eadẽ senatus soluit. Quid quòd Numantini per legatos suos aut inuiolatã pacem solam, aut omnes quos pignore pacis accepto, viuos dimiserãt, reposcebant? si displicuit fœdus, cur obses non est redditus? Acciderunt autem Mancino consuli aliqua prodigia in Hispaniam ituro. Nam cùm à portu Herculis nauem conscendit, talis vox sinè vllo authore audita est, Mancine mane. & cùm scaphã esset ingressus, anguis eximiæ magnitudinis visus subitò dispariuit.

Mancinus Numantinis deditur.

Per eadẽ ferè tempora Romæ ex ancilla natus est quadrupes, quadrimanus, ocu-

Prodigia quædam.

oculis quatuor, auribus totidem, natura virili duplex. In Sicilia mons Aetna vastos ignes eructauit. In Bononiensi agro fruges in arboribus natæ sunt. secutum est seruile bellum in Sicilia.

Interea cùm Macedonũ legati conquestũ veniſſent de Iunio Syllano prætore, quòd acceptis pecunijs prouinciam spoliâſſet, & senatus de querelis vellet cognoscere, T. Manlius Torquatus Syllani pater, petijt impetrauitq;, vt sibi huiusmodi cognitio mandaretur, & domi causa cognita filium condemnauit, abdicauitque: ac nè funeri quidem eius, cùm suspendio vitam finiſſet, interfuit: sedensq; domi, potestatem consultantibus ex instituto fecit.

C. Macienus accusatus est apud tribun. plebis, quòd exercitum in Hispania deseruiſſet. damnatus sub furca diù virgis cæsus est, & sestertio nummo vænijt.

At Cor. Scipio Hispaniam ingressus, non statim aggressus est Numantinos, sed anteà corruptum licentia luxuriaq; exercitum, ad generosiſſimam militiæ disciplinam reuocauit. omnia em̃ deliciarum instrumẽta recidit, duo millia scortorum è castris eiecit, militem omni die in opere habuit: quem militem extra ordinem deprehendit, virgis cecidit. Iumenta omnia, nè exoneraret milites, vendidit: multotiès contra hostium eruptionem felicitèr pugnauit.

Disciplina militaris Scipioni probata.

Tum Vacceij obsessi, liberis & coniugibus trucidatis, ipsi se interemerunt.

Interim Scipio ampliſſima munera sibi ab Antiocho rege Syriæ, cùm celare alijs imperatoribus regum munera mos esset, accepturus, publicè omnia referri quæstori in publicas tabulas iuſſit. Igitur cùm partem æstatis, partemq; hyemis transegiſſet, parùm propè profecit hac industria. nam vbi copia pugnãdi facta est, exercitus Romanus impetu Numantinorum solito oppressus, terga vertit, sed increpatione & minis consulis, manuque retinentis tandèm indignatus, in hostem redijt: & quem fugiebat, fugere compulit. Itaque vrbem obsidione Scipio concluſit, fossa circundedit, cuius latitudo pedum decem, altitudo viginti fuit, ipsumque deindè aggerem sudibus præstructum, crebris turribus præmuniuit. Ad hoc bellum Micipsa rex Numidarum, in auxilium Scipioni Iugurtham miſit, vbi gloriam acquiſiuit.

Refert Liuius, cùm vndiquè Scipio Numãtiam obsidione clauſiſſet, & oppressos fame videret, cædi hostes noluit, citiùs absumpturos frumentũ quod haberent, si plures fuiſſent.

Numantini fame trucidati.

Igitur Numantini diù concluſi & fame trucidati, cùm facultatem pugnæ viris liceret, nec impetrâſſent, nouiſſimè duabus subitò portis eruperũt, larga priùs potione vsi, non vini, cuius locus ferax non est, sed succo tritici per artem confecto, quem celiam vocant. Hac potione recalescentes, subitò super Romanos irruerunt. atrox diù certamen, & vsque ad periculum Romanis fuit, iterumq; se Romani aduersùm Numantinos pugnando subtraxiſſent, nisi sub Scipione pugnâſſent. Numantini interfectis suorum fortiſſimis, bello cedunt, compositis tamẽ ordinibus, nec sicut fugientes in vrbem reuertuntur: corpora interfectorum ad sepulturam oblata, recipere noluerunt.

Cereuiſia vſus ab olim Hispanis. Cuius potus

Nouiſſimùm desperatione omnes in mortem destinati, clausam vrbem ipsi introrsùm succenderunt, cũctique partim ferro, veneno atque igni consumpti sunt. Romani nihil ex his victis penitùs habuêre, nisi securitatẽ: neq; enim vicisse se magis, quàm euaſiſſe dixerunt. vnum Numantinũ victoris catena non tenuit, vndè triumphum dederit: quid supellectilis fuit, ignis cõsumpſit. Tunc Scipio Tiresum quendam Celticum principẽ interrogauit, qua de causa Numantia priùs inuicta durâſſet, & pòst euersa fuiſſet: Respondit, Concordia victoriam, discordia excidium præbuit.

Inter hæc in Sicilia bellum seruile ortum est: nam septuaginta millia seruorum tum in arma conspirantium fuiſſe referuntur, excepta vrbe Messana, quæ seruos liberalitèr habitos in pace continuit. Quis crederet Siciliam multo cruentiùs seruili, quàm Punico bello esse

Seruili in Sicilia bello

lo esse vastatã? Indè materia bello, quòd ad cultum agri frequentia ergastula, catenatíque cultores habebantur.

Syrus quidam nomine Eunus, phanatico furore simulato, dum Syriæ deæ cæremonias iactat, ad libertatem & arma seruos quasi numinũ imperio concitauit. idque vt diuinitùs fieri probaret, in ore abdita nuce, quam sulfure & igne stipauerat, lenitèr inspirans, flammam inter verba fundebat. hoc miraculo primùm duo millia ex obuijs, mox iure belli refractis ergastulis, lx. ampliùs millium fecit exercitum.

Rex factus, castella, oppida, vicosq; miserabili direptione vastauit. id quoque dedecus, capta sunt prætorum castra Manilij, Lentuli, Pisonis, Hipsei. Itaque qui per * fugitiuos distrahi debuissent, prętorios duces profugos prętio ipsi sequebantur.

Perpenna. Tandèm Perpenna imperatore, supplicium de eis sumptũ est. hic enim cùm victos & apud Ennam nouissimè obsessos, fame quasi pestilentia consumpsisset, reliquias latronum compedibus catenisque religauit. crucibusque affixit.

Athenio. Vixdùm respirauerat insula, cùm statim à seruis & à Syro reditur ad Cilicem. Athenio pastor, interfecto domino, familiam ergastulo liberatam, sub signis ordinat, ipse veste purpurea argenteoque baculo & regio more redimitus, non minorem quàm ille prior conflat exercitum: acriusq; multò, quasi illum vindicaret, vicos, castella, oppida diripiens, in dominos iam seruos, infestiùs quàm in transfugas sęuiebat. Ab hoc quoque prætoris exercitus cęsi, capta Seruilij castra, capta Luculli. sed Aquilius Perpennæ vsus exemplo, intercluſum hostem commeatibus, ad extrema compulit, communitasq; copias armis, fame facilè deleuit. dedidissentq; se, nisi suppliciorum metu voluntariam mortem prętulissent. ac ne de duce quidem supplicium exigi potuit, quanuis in manus venerit, nam inter rixantium manus, dum eum multitudo comprehendere contendit, præda lacerata est.

Ea verò tempestate cùm Numantia euerteretur, apud Romam Gracchorũ seditiones agitabantur. Carthagine quippe Numantiaq; deletis, oritur apud Ro. vtilis de prouisione collatio, sed infamis de ambitione contentio.

Tiberius Gracchus itaque tribunus ple. iratus nobilitati, cur eũ inter authores Numantini fœderis, quod per Mancinum consulẽ turpitèr factum est, notaret, agrum publicum populo diuidere statuit. Gn. Octauio tribuno obsistenti ademit imperium, se, fratrem Gracchũ, & Ap. Claudium socerum, triumuiros ad diuidũdum agrum creauit. His causis senatũ ira, populũ superbia inuasit. Tiberij Gracchi conatus.

Inter hęc quoquè Attalus rex Asiæ Eumenis filius moritur, qui pop. Ro. hęredem scriptũ reliquerat, & ità Ro. imperio regnum Asiæ per testamentũ accessit. Gracchus populi gratiam precio appetens, cùm non esset agrorum satis, legem tulit, vt pecunia quæ Attali fuisset, populo distribueretur. Obsistente Scipione Nasica, etiàm Pompeius spopõdit, se Gracchum, cùm primùm magistratu abiret, accusaturum.

Gracchus autem annitebatur, vt ipse tribunus plebis sequẽti anno permaneret, & cùm comitiorum die seditiones populi accenderentur, authore Nasica nobilitas inflammata, fragmentis subselliorum plebẽ fugauit. Gracchus per gradus qui sunt super Calfurnium fornicem detracto amiculo fugiens, ictus fragmento subsellij corruit: rursusque assurgens, alio ictu clauæ cerebro impacte, exanimatus est. Ducenti prętereà in ea seditione interfecti sunt, eorumq; corpora in Tiberim ,iecta, ipsius quoquè Gracchi cadauer inhumatum contabuit. quæ tota victoria in Scipionem Nasicam referẽda est, authore Valerio. Tiberij Gracchi interitus.

ANNO dehinc secundo, P. Scipionem Africanum pridiè in concione de periculo salutis suę contestatum, quod sibi pro patria laboranti ab improbis & ingratis denũciari cognouisset, alio die manè exanimem repertũ inter maxima sua Romani mala censuerunt, præsertim cùm tantum in vrbe illa Africani vigor & modestia valeret, vt facilè illo viuo, neque sociale neque ciuile bellum existere posse crederetur. Hunc quidam necatum ferunt dolo Scipio Africanus dolo interfectus.

dolo vxoris suæ Sempronię, quæ soror erat Gracchorum, nè scelerata (vt credo) familia ac ad perniciem patriæ suæ nata, intra impias seditiones virorum, nõ etiàm sceleribus mulierum esset immanior. Causa verò interitûs eius, hæc fuit: Caius Carbo tribunus plebis, cupiens necem vindicare Gracchanam, & excitare seditionẽ sopitam, Pub. Scipionem Aphricanum eruta Numantia reuertentem, interrogauit quid de Gracchi morte sentiret. cui Aphricanus ait, iure occisum sibi videri.

Post hęc C. Gracchus, Gracchi illius qui iam in seditione occisus fuerat, frater, tribunus plebis per tumultũ creatus, magna Reipub. pernicies fuit. nam cùm sępè populum Rom. largitionibus promissisque nimijs in acerbissimas seditiones excitâsset, tãdèm à tribunatu, Minutio successore, decessit, qui Minutius cùm decessoris sui Gracchi statuta
* cõtudisset *cõtulisset, legesq; abrogâsset, C. Gracchus cum Fuluio Flacco ingenti stipatus agmine, Capitolium vbi cõcio agitabatur, ascendit, ibique cum Fuluio duobusq; filijs eius armatis maximum tumultum excitauit. sed contrà Decius Brutus vir consularis, ingenti certamine insistit, ibi Flaccus diutissimè pugnauit. Gracchus verò in templum Mineruæ secedens, gladio incumbere voluit, sed interuentu lictoris retentus est. Cumque diù anceps bellum ageretur, tãdèm sagittarij ab Opimio missi, confertam multitudinem disturbauerant. Duo Flacci, pater & filius, cùm per ædẽ Lunæ in priuatam domũ dissiluissent, foresq; obiecissent, rescisso craticio pariete, confossi sunt. Gracchus diù pro se pugnantibus amicis ac parentibus, ęgrè ad pontem Subliciũ peruenit, ibiq; nè viuus caperetur, ceruicem seruo suo Philocrati præbuit, cuius caput abscissum cõsuli allatum est, corpus ad Corneliam matrem Misenum oppidum deuectum est. Hæc autem Cornelia, maioris Africani filia fuit, quæ post prioris filij Gracchi mortem, Misenum secessit. Bona Gracchi publicata sunt. Flaccus adolescens in robore necatus est.

Cædes C. Gracchi & Ful. Flacci.

Ex factione Gracchi ducẽti & quinquaginta in Auentino monte cæsi fuisse referũtur. Opimius aũt consul sicut in bello fortis, ità in quęstione fuit crudelis. nam ampliùs quàm tria millia hominũ supplicijs necati sunt, ex quibus plurimi, ne dicta quidẽ causa, innocentes occisi sunt. Hæc Gracchorũ seditio ità fuit. Itaq; licèt Salusti⁹ ambos gracchos laudet, vt zelatores libertatis plebis, alij tamen repræhendunt eos vt viros seditiosos.

ANNO ab vrbe condita 635. secundùm Orosium, Pub. Scipione Nasica, & L. Calfurnio consulibus, Iugurthæ Numidarum regi, senatus Ro. consentiente populo, bellum indixit. occasio erat: Micipsa rex Numidarum moriens, regnum tribus filijs reliquit, Atherbali, Hiempsali, & Iugurthæ fratris filio, quem in filiũ adoptauerat. Pòst Iugurtha Hiempsalem fratrẽ bello petit, quẽ victum interemit, Atherbalem bello victum Africa expulit. Calsurnium indè consulem aduersùs se missum, pecunia corrupit. nam, vt T. Liuius ait, Atherbal bello petitus à Iugurtha, & in oppido Cirtha obsessus, contra denunciationem senatûs ab eo occisus est. ob hoc ipsi Iugurthæ bellum indictum est. Id Calphurnius Bestia gerere iussus, pacem cum Iugurtha iniussu Romanorum fecit, quod senatus ratum habere noluit. *Bellum Iugurthinum.*

Iugurtha fide publica euocatus, ad indicandum consiliorum suorũ authores, quòd multos in senatu corruperat, Romam venit, & interrogatus, respondere subterfugit. Interea Masinissam de genere regũ, quòd Numidarum regnũ ad se pertinere dicebat, per insidias occidi procurat: ideò causam capitis iussus dicere, cùm periclitaretur, clàm profugit, et recedens ab vrbe, fertur dixisse, O vrbem venalem & citò perituram, si emptorem inuenerit. deindè Aulum Posthumium, Posthumij cõsulis fratrẽ, contra se missum, apud Calamam thesauris regijs inhiantem, bello oppressit, cui victo ignominiosissimum fœdus exegit. *Vrbs venalis.*

Vniuersam penè Africam à Ro. defitientem, regno suo iunxit, postea tamen Metelli consulis integritate & disciplina coërcitus, duob⁹ quoquè prę-

lijs

Metellus. lijs victus, vidit pſente ſe & vaſtari Numidiam, & non poſſe defendi. Igitur legatos ad Metellum mittit, qui tantùm ipſi liberisque vitam peterent, alia oĩa data popu. Ro. Metellus ſingulatim legatos tentat, ſi opportunè Iugurtham ſibi viuum traderent aut necarẽt. quos electos ad proditionem, domum dimiſit, regi pacem quam poſtulabat, neque abnuere neque polliceri volens.

Iugurtha vbi Metelli dicta cum factis cõpoſuit, armis certare ſtatuit. Prælia varia commiſſa ſunt, nunc cum Metello, nunc cum C. Mario legato, qui equitibus prẽerat, aliquandò cum vtroque. Metellus quoniam armis bellum parùm ꝓcedebat, inſidias regi per amicos parat. Bomilcarem regis amicũ corrupit. Is vbi tempus opportunum venit, monet lachrymis Iugurtham, ſibi & ſuis prouideat, inducitq; ad deditionem. mittuntur ad imperatorem legati, qui ſinè vlla pactione ſeſe regnumq; ſuum in illius fidem tradere, & imperata facturum dicerent. Metellus conſilio habito per legatos, Iugurthæ imperat argenti pondo ducenta millia, elephantes omnes, equorum & armorum aliquantum. quæ ſinè mora facta ſunt. deindè iubet omnes perfugas vinctos adduci.

Inter hæc Iugurtha incertus, in pace improbos non prohibet excurſus. Marij aſtutia. Cùm Metellus finem bello imponere ſtatuiſſet, ſucceſſor ei datur C. Marius non benè gratus, cuius conſulis aſtutia Romanisq; viribus fractus eſt, maximè poſtquàm Marius vrbem Capſam ab Hercule Phœnice conditam, regijs theſauris confertam, dolo circunuenit & cepit. diffidens deindè proprijs rebus & Bocchꝰ rex Maurorum. viribus Iugurtha, ſocietatem cum Bocho rege Maurorum fecit, cuius equitatu in immenſum auctus, Marianum exercitum crebris incurſionibus fatigauit.

Poſtremò apud Cirtham vrbem aduersùm Ro. expugnationem eius parãtes, lx. millibus equitum inſtructus occurrit. nunquàm vlla Romano militi tumultuoſior pugna & terribilior fuit, adeò vt puluis cælum ſubduxerit. Tantus telorum nimbus, vt nulla pars corporis eſſet abiectu tuta. Ità coacti in vnũ equites, in vnum pedites denſabantur. tantis periculis nox finem dedit. Eadem poſtera die & belli & periculi facies, eadem & tertia die.

Tandèm Marius cõſul cum vniuerſo ſimul agmine prupit è vallo. Pugna atrox, ſolis erat intolerantia. Superuenit imber via inſperatæ ſalutis: ſiquidem refrigerium Romanis præbuit, & Numidis haſtilia telorum lubrica & inutilia reddidit. Idem repentino pondere adeò ſcuta grauabat, nè commodè poſſent tractari. Ità ex inſperato Bocchus & Iugurtha fugerunt. poſt hoc quinquaginta millia armatorũ ab eiſdem regibus Ro. obiecta, quæ vſque ad internecionem cæſa referuntur.

Ex eo Bocchus ſpem abijciens, pacẽ petiuit, atque in precium pacis Iugur- Capitur Iugurtha. tham dolo captum, catenisque obrutũ, per Syllam legatum miſit ad Marium. ſic fraudulẽtiſſimus regum, ait Florus, fraude Bocchi ſoceri proditus eſt, de quo duo triumphi habiti ſunt. Primus per Metellum, ſecundus per Marium. ante currum tamen Marij Iugurtha cũ duobus filijs ductus eſt catenatus, & mox iuſſu conſulis in carcere ſtrangulatus eſt.

ANNO 637. L. Cæcilio Metello, & Q. *Tito Flaminio cõſulibus, Carthago in Africa reſtitui iuſſa, deductis ciuium Ro. familijs, quæ eam incolerent, impleta eſt, magno antè prodigio præcedente. nam cùm menſores ad limitandum Carthagineñ agrum miſſi, ſtipites terminorum indices fixos, nocte à lupis reuulſos mordicùs, corroſosque reperiſſent, aliquandiù hæſitatum eſt, vtrùm Romanis expediret Car- Carthago reſtituitur. thaginem reformari. Ego credo factum anno 626. ab vrbe condita, hoc eſt, circa xxij. annum poſtquàm euerſa eſt. In Maurorum manibus eſt, & *Tuni- *Tunetum tium vocatur.

Illis Iugurthini belli temporibus L. Caſſius in Gallia Tigurinos vſque ad Oceanũ perſecutus, ab eiſdem inſidijs circunuentus eſt & occiſus, ac Piſo vir Cæſar 1. bel. gal. 7. & 11. conſularis legatus Caſſij interfectus. C. Publius alter legatus, nè reſidua exercitûs portio quæ confugerat in caſtra,

deleretur, obsides & dimidiam partem rerum omnium Tigurinis turpissimo fœdere dedit, qui Romam reuersus, à Cælio tribuno plebis die dicta, eò quòd obsides dederat, in exilium profugit.

Cimbri. Tigurini.

ANNO ab vrbe condita 642. Cimbri, Teutoni atque Tigurini, ab extremis Galliæ profugi, cùm terras eorum inundâsset Oceanus, nouas sedes toto orbe quærebant, exclusíque è Gallia & Hispania, vt refert Florus, cùm in Italiam migrarent, miserunt legatos ad M. Liuium Syllanum COS. à senatu petentes, vt aliquid sibi terræ daret quasi stipendium, cęterùm vt vellet, manibus atque armis suis vteretur.

Bellũ Cimbricum.

Repulsi à senatu, quod nequiuerant precibus, armis petere constituunt. Sed nec primum impetum Syllanus, nec secundum Manlius, (Florus Manilium vocat) nec tertium Cæpio sustinere potuit. Fugatur Syllanus. Aurelius autẽ Scaurus legatus, à Cimbris fuso exercitu captus est, & cùm in consilium ab ijs vocatus deterreret eos, nè alpes trãsirent, Italiam petituri, Romanos enim vinci non posse, à Bolo eorum rege feroci iuuene occisus est.

Bolus rex.

C. deindè Manlius & Q. Cæpio proconsules, dum inter se disceptant, circa Rhodanum victi prælio, castris binis exuti sunt, M. Aemilius consularis ibi captus atq; interfectus est, duo filij consulis cæsi, lxxx. millia Romanorum sociorumq; ea tempestate trucidata sunt, lx. millia calonum atque lixarum interfecta Antiâs scribit. Ità ex omni exercitu decem tãtummodò homines superfuisse feruntur.

Romani Germanica virtute tracti.

Hostes ingenti præda potiti, noua execratione cuncta pessundederunt, discindunt vestes, aurum & argentum in flumen proijciunt, phaleræ loricæq; tritæ, equi gurgitibus immersi, homines laqueis ex arboribus suspensi, ità vt nihil prædæ victor, & nil misericordiæ victus agnosceret. Maximus tũc Romæ non solùm luctus, verùm etiàm metus fuit, nè confestim Cimbri alpes transgrederentur, Italiamque delerent. At secundùm populi Rom. iussionem, Cæpio, cuius temeritate clades accepta erat, damnatur, bonaque eius publicantur.

Actum erat, nisi Marius illo seculo contigisset. Eo tum quartũ consule facto, bellum contra Cimbros & Teutonas decretum est. Marius nõ ausus congredi statim, militem tenuit in castris, donèc inuicta illa rabies & impetus, quem pro virtute barbari habent, conseneseret. Verùm tanta erat hostibus fidutia capiendæ vrbis, vt Romanis diceret, si quid ad vxores suas mandarent. Nec segniùs quàm minati fuerãt, tripartito agmine per alpes, id est, claustra Italię, ferebantur.

Mira tum velocitate occupatis compendijs alpium, præuenit hostem Marius, prioresque Teutonas sub ipsis alpium radicibus assecutus, in loco quem Aquas Sextias vocant, prælio oppressit. vallem fluuiumque hostes tenebant, Marius colles. Certè necessitate acta virtus, causa victoriæ fuit. nam petente aquam exercitu, Viri, inquit Marius, estis? En illic habetis. Itaque tanto ardore pugnatum est, vt victor Romanus de cruento flumine non plùs aquæ biberit, quàm sanguinis.

Barbarorum rex Teutobocchus, equum vix conscendens, proximo in saltu comprehensus, insigne spectaculum fuit, vir proceritatis eximię. duocenta millia armatorum eo bello occisa sunt, 80. millia capta referuntur. Dux Teutobocchus interfect⁹, vix tria millia fugisse referuntur.

Teutobocchi & Germanorum cum his cædes.

Sublatis Teutonibus, in Cimbros conuertitur Marius. hi repulso ab alpibus fugatoque Q. Catulo proconsule, qui fauces alpium obsederat, & ad flumen Athesim castellum editum insederat, reliqueratque: tum Cimbri virtute sua explicata, fugientem proconsulem exercitumque prosecuti, in Italiam traiecerunt. Hic iam (quis crederet) per hyemem Tridentinis iugis in Italiam prouoluti descenderãt. Athesim flumen non ponte, nec nauibus, sed ingesta obrutum sylua transiluêre, & statim infesto agmine vrbẽ petiuissent, grande discrimen fuisset, sed in Venetia (q̃ ferè tractu Italia mollissima est) ipsa soli

soli cæliq́ clementia robur elanguit. Adhoc panis vsu, carnis coctæ dulcedine & vini mitigatos, Marius in tempore aggressus est. Iam diem pugnæ à Mario petiêrunt quem dedit. In patenti campo quem Caudium vocant, procurrerunt.

Marius quintùm iam consul & Catulus aduersùs eos missi, Annibalem secuti, in nebula disposuêre pugnam, in sole pugnauerunt. Prima siquidem perturbatio Gallorum fuit, quòd hostis inopinatus occurrerat. Cumq́ sol cum vento ortus emicuisset, visus eorũ pulueris oppleuit, tum acie cõuersa in Oriẽtem splendor hebetauit. Ità factũ est, vt tãta & tam terribilis multitudo, minima Romanorum clade cęderetur. Centũ xl. millia eorum tunc in bello cęsa, xl. millia capta dicuntur.

Mulieres penè grauiorem excitauerunt pugnam, quæ plaustris in modum castrorum circunstructis, ipsæ autẽ desuper propugnantes, diù repulêre Ro. Sed cùm ab his nouo cædis genere tercibus inhonesto satis vulnere turpes relinquebãtur, ferro quod in hostẽ sumpserant, in se suosq́ verterunt. nanq; aliæ cõcursu mutuo iugulatæ, aliæ appensis indè faucibus inuicèm strangulatæ, aliæ funibus per equorum crura consertis distractæ, aliæ laqueo de subiectis plaustrorum temonibus pependerunt: inuẽta est etiàm, quæ duos filios per colla eorum laqueis ad suos pedes vinxerit, eos ità secũ trahens ad suspendium.

Florus refert, quòd missa anteà ad Marium legatione, mulieres cùm libertatem & sacerdotium nõ impetrâssent, sibi (vt dictum est) manus conseruerũt. In hac pugna Cimbrorum Beleus rex in acie dimicãs impigrè, nec inultus occubuit. Tertia verò Tigurinorum manus, quæ quasi subsidium Noricos insederat alpiũ tumulos, in diuersa lapsi, fuga ignobili & latrocinijs euanuit.

Hunc tam lætum, tamq́ felicẽ libertatis Italicę nuncium, non per hoĩes, vt solebat, populus accepit. Quippe eodẽ die quo gesta res est, visi pro æde Castoris & Pollucis iuuenes laureati prætori literas dare, frequensq́ue in spectaculo rumor victoriæ Cimbricæ felicitèr dixit. Quo quid admirabilius? quid insignius fieri potest? nam quasi Roma spectaculo interfuisset, vno eodemq́ue tempore quo in acie Cimbri occumberent, populus in vrbe plaudebat. de hac victoria populus Ro. tertium Romæ conditorem Marium appellabat, quòd non à minori discrimine tunc Romam seruâsset, quàm cùm est exactus Gallorum furor. Itaq; læti omnes Ro. cum filijs atque vxoribus Mario & dijs domi libabant. noluit tamẽ Marius solus triumphare, Catulum enim honore priuare noluit.

Marius tertius Ro. reipub. conditor.

Circiter annum ab vrbe cõdita 649. annumq́; xij. Ptolemęi Phiscon is, mortuus est Iohannes Hyrcanus dictus, q́ Hyrcaniam deuicerat. reliquit quinq; filios, Aristobulũ primogenitũ & Antigonum cum tribus alijs. Cumq́; nullus ad regendum populum sufficeret, vxorem suam disertissimam præfecit Iudæę & filijs. Aristobulus impatiens dominij materni, matrem cum tribus fratribus minoribus, consilio (vt aliqui tradunt) Antigoni in vincula coniecit & carcerem. Antigonum quem diligebat, secũdum à se cõstituit. hic Aristobulus magistratum ad regiam dignitatem transferre decreuit, primusq́ue sibi diadema imposuit, & restituit regnum Iudææ.

Iudęorũ regnũ restituit Aristobulus.

Fluxerunt autem à Sedechia vltimo rege anni 475. & menses tres, vndè sæpè legitur intermissum regnum vsque ad Hyrcanum & Aristobulum, id est, ad Aristobulum Hyrcani. Is restituit regnum Iudææ anno ab exordio mundi 5096. abindè 103. anno nascitur Christus. Regnauit Aristobulus annũ vnũ. Patriæ plurimùm profuit, nam subegit Ituræos, & prouinciam eorũ pro maiori parte subiecit, compulit habitãtes in ea, vt si vellẽt in prouincia manere, circunciderentur secundùm legem Moisis. Rex Aristobulus cùm matrem fame atque vinculis oppressisset, addidit huic violentię Antigonum, quem videbatur amare, & communis regni consortem habere, accusationibus alienatus ab eo, quibus primùm, vt refert Iosephus, non credebat. Sed cùm Antigonus clarus ab

Cimbrorũ & Teutonũ rerẽtur, abscissis enim crine vertiMulierum Teutonicarũ facinus.

expeditione veniſſet, contigit Ariſtobulum morbo teneri.

Tum Antigonus agẽs dies feſtos, ad templum aſſcendit ſplẽdidiſſimè ornatus cum ſuis armis, & multùm pro ſalute fratris orauit. maleuoli verò cupientes eorum labefactare concordiam, & maximè vxor fratris, quæ oculos in eũ iniecerat, ſed ipſe ei aſſenſum non prębebat, accuſabant eum, dicentes Ariſtobulo: Frater tuus audiens te ægrotantem, in manu forti & armata intrauit, vt te perimat & regnet. Ariſtobulus autem accuſationibus inuitus credebat, timens nè in fratris ſuſpicionem incideret: ſed maleuoli addunt, iubeat Antigonum venire ad ſe, vt fides eis haberetur, ſi veniſſet in armis.

Poſuit ergò ad ſuggeſtionem vxoris Ariſtobul⁹ armatos in ſubterraneo ſpecu, locus hic Pyrgus Stratonis dicebatur, per quem Antigonus tranſitum facturus erat, qui ſi veniret armatus, eum interficerent.

Pyrg⁹ Stratonis.

Aduocans fratrem Ariſtobulus, prębepit nuncio vt diceret ei, nè veniret armatus: ſed regina corrupit nunciũ muneribus, vt diceret ei quòd cum armis veniret, qualẽ cuperet rex videre in armorum ſplendore. Ea crudelitate periturũ Antigonũ prædixerat vates quiſpiam ex Eſſæorũ ſecta, ſectatoribus ſuis in Pyrgo Stratonis, vndè is ſexcẽtis ſtadijs aberat. Itaque cùm fatali die gloriantem in armis videret, fata morari timens exclamauit, melius eſſe ſibi vt moreretur, quàm mentiri mortẽ principis.

Interìm ad fratrẽ ingreſſurus in Pyrgo Stratonis, quiloc⁹ maritimo cognominis erat, à ſatellitibus obruitur, velut erat ſenis vaticinium. Audiens autẽ rex mortem fratris, pœnitentia fraternę cędis eum fletuſque poſſedit, ægritudo mentẽ eius dolore inuaſit, adeoq; morbus inualuit, vt ſanguinẽ laceratis viſceribus vomeret. Quem vnus de ſeruulis foràs efferens, vbi Antigonus recentèr occiſus erat, caſu effudit. Id videns populus, aſſerebat nutu Dei in occiſi vltionem, ſanguinem eſſe libatum occiſoris. Cumque cauſam clamoris rex ſciſcitaretur, nullusque ei auderet dicere, tandèm minis extorſit veritatem.

Antigoni & Ariſtobuli interitus.

Quo audito, ingemiſcens fertur dixiſſe, Fas non erat vt Dei oculos ſcelera mea laterent. vſquequò ô improbùm corpus, cæde matris fratriſque contaminatum, animam damnatã retinebis? Vtinàm non paulatìm eis ſanguinem meum libem, ſed totum ſimul accipiãt. Quę cùm dixiſſet, ſpiritum efflauit. Hic Ariſtobul⁹ ab externis ſcriptoribus laudatus eſt, tanquàm moderatæ vir naturæ, ingenui pudoris, φιλέλλην, id eſt, Gręcorum amator dictus eſt.

ANNO ab vrbe condita 650. Alexander qui & Ianneus, Ariſtobuli frater, pontificatum & regnum ſuſcipiẽs, regnauit annis 27. Defuncto enim Ariſtobulo, vxor eius Alexandra ſobolem non habens, ſoluit fratres Ariſtobuli. Ianneum qui & Alexander dicebatur, regem conſtituit ætate maiorem, qui nũquàm ad faciem patris Hyrcani peruenit. Cauſa erat, cùm diligeret pater priores filios Ariſtobulum & Antigonum, apparuit ei Deus in ſomnijs, vbi interroganti quis filiorum ei ſuccedere deberet, oſtendiſſe fertur vultum Alexandri, de quo contriſtatus, in Galilæa eum nutriri fecit.

Alexander ſeu Ianneus Iudæorum rex.

Suſcepto regno, Alexander vnum è fratribus ſuis, nitẽtem regnũ præſumere, interfecit: alterum verò, volentẽ innocentèr viuere, honorabilitèr tractauit. Duxit autem vxorem nomine Alexandram.

Poſteà Alexander Ptolemaida obſedit. nã Antiochus Cyzicenus cũ fratre certabat, ità vt neuter Ptolemaidi opem ferre potuerit. Sed tandèm inuitabant Ptolemæum Aegypti regem, à Cleopatra matre expulſum, qui Alexandrum pugna vicit, & ex Iudæis triginta millia occídit. Tunc Ptolemæus parta victoria Iudæam vaſtans, inuentas in villis mulieres ac infantes laniari iuſſit, membraque eorum in cacabis decoqui, per ſimulationem tamen, vt qui fugerãt à pugna, putarent hoſtes ſuos carnibus humanis veſci, qua fraude ingẽtem Iudæorum animis crudelitatis metum incuſſit.

Alexander ignominiam.

Alexãder ſuis inuiſus factus, cùm in feſto tabernaculorũ ſuper arã ſtaret immolaturus, ſuper eũ virgis cedrinis quas ex mo-

ex more portabant, iaculabãtur: nec eo contenti, cùm ingressi fuissent templũ, dicebãt eum honore sacrificij indignũ, quia de captiua genitũ. Iratus ergò, sex millia eorum occídit. Cumque Arabas, Moabitas & Galaaditas vicisset, tributorum incrementum eis imposuit, & Amathunta expugnauit. Deindè cùm conseruïsset pugnam cum Abida rege Arabum, incidit ex insidijs in altissimã vallem. Indè cùm fugeret Hierosolymam, habuit etiàm Iudæorum gentem inimicã, contra quos annis sex pugnãs, interfecit 50. millia seniorum, qui facta eius detestabantur.

Baris.

Cumque offensus erat populo, muniuit sibi palatiũ in turri quæ Baris dicebatur: quam cùm deindè Titus vidisset, miratum aiunt quòd eam Iudæi deseruïssent, cùm à duobus defendi potuisset ab omni viuenti. Rogabat Alexander aliquandò Iudæos, vt odium quod erga eum haberent, soluerent: nec profecit. Percontanti autem, quonam pacto eos sedare posset, responderunt, si moreretur: ob hoc in plateis Hierusalẽ suspendit octingentos viros vxoratos, vxoresque eorum & liberos necauit.

Post multa bella cum Ptolemæo, cũ Antiochis, Arabiæ populis Iudæisque gesta, crapulæ multùm indulgẽs, in valetudinem malam incidit, & tribus annis quartana febri laborans, nec sic ab expeditiõe quieuit, donèc in laboribus expiraret in monte Gerasenorum, Rabagam castellum obsidẽs. Eum cùm vidisset regina propinquare lœto, deplorat futuram suî ac liberorum desolationem. Ille verò suasit vxori, vt mortem suam milites celaret, donèc castellũ caperet, dehinc vt Hierosolymam victrix rediret, Pharisæis potestatẽ datura quid vellent agere, eos honoraret: nam posse hos multùm apud Iudęos dicebat, & lędere si quem abominarentur, & prodesse cui fideles existerent, cùm nimiùm eis crederet populus, seque offendisse multitudinem, quòd Pharisæos aliquãdò contristâsset. Tu igitur cùm Hierosolymam véneris, conuocatis militibus, meum corpus ostende & permitte, qualitèr velint vti meo cadauere, siue contumeliosè velint insepultum relinquere, aut in id sæuire alitèr. Neque sinè pharisæorum consilio aliquid in regno decernas. hoc facto, dignior ero funere, & firmum tibi conficies principatum. hoc dicto, decessit. Alexandri interitus.

Alexandra itaque cùm castellum cepisset, pharisæos alloquitur, & illorum potestati mariti corpus & regni gubernationem commendat, & ità iram eorum, quam in Alexandrum habebant, extinxit, fidosque sibi amicos eos parauit. Hi populum secundò conuocantes, ad reconciliationem res ab Alexandro egregiè gestas exposuêre, regem se iustum dicentes & magnum perdidisse, tantumque populo luctum ac mœstitiam laudibus regis intulerunt, vt exequias ei celebriores quàm cæteris regibus exhiberet. Alexander autem liberos reliquit Hyrcanum & Aristobulũ, vxori Alexandræ regnum tradens. De his plura infrà, nec enim huc omnia hæc pertinent, considerata temporum serie. Alexãdrę regnũ Iudæorum cedit.

Per eadẽ ferè tempora Apuleius Saturninus Gracchanas leges asserere nõ destitit. Tantum animorum viro Marius dabat, qui nobilitati inimicus, consulatu suo prętereà confisus, occiso palàm comitijs Annio competitore tribunatûs, subrogare conatus est in eius locum C. Gracchum hominẽ sinè tribu, sinè nomine, sed subito titulo in familiam ipse se adoptabat, cùm tot tantisq; ludibrijs exultaret impunè, rogandis Gracchorum legibus ità vehemẽtèr incubuit, vt senatum cogeret in verba iurare, cùm abnuentibus aqua & igni interdicturum se minaretur. Vnus tamen extitit qui mâllet exilium. Seditio Apuleiana.

Itaq; L. Apuleius Saturninus, Q. Metello Numidico acerrimus inimicus, qui eum censorem creatum, protractũ domo, atq; in Capitolium fugientem, armata multitudine obsedit, vndè equitum Ro. indignatione deiectus est, plurima ante Capitolium cæde facta.

Subsequẽti anno Marius sextùm cõsul, Glaucia prętor, & Saturninus tribunus plebis conspirauerunt Metellũ Numidicum in exilium vi agere. Die dicta à suppositis eidem factioni, innocens Metellus damnatus, in exiliũ cum totius vrbis dolore discessit. Idem Satur- Metelli Numidici exilium.

ninus Memmium virum integrum fieri consulem timens, orta seditione, per satellitem interfecit. Quibus rebus concitato plurimùm senatu ac populo Ro. Marius homo varij consilij & mutabilis, cùm Saturninum tueri minimè posset, accommodato ad tempus ingenio, consensui bonorum se miscuit, plebem commotam leni oratione sedauit.

Saturninus infamibus concionibus turbam coëgerat, atq; in domo ab alijs rex, ab alijs imperator est appellatus. Marius alterum consulẽ cum præsidijs in colle dispoſuit, ipse portas cõmuniuit. In foro prælium commissum est. Saturninus foro pulsus, in Capitoliũ confugit. bellum in aditu Capitolij actum est horridum, multi cæsi, Saturnino palàm clamitante, Marium authorem esse omnium molitionum. At cùm Saturninus in curiam confugisset, per equites Rom. effractis foribus occisus est. C. Glaucia extractus è domo Claudij, trucidatur: Furius tribunus bona omnium publicanda decreuit. Ità authoribus seditionis occisis, qes populo fuit. Q. Cæcilius Metellus ab exilio, ingenti totius ciuitatis fauore reductꝰ est. Interim eñ apud Rhodum legendo atque audiendo magnos viros aduocauerat. Rutilius vir integerrimus accusatus, maleuolentia iudicum condemnatus, Smyrnam commigrans, literarũ studijs contentus senuit.

Saturnini interitus.

ANNO ab vrbe 659. Sexto Iulio Cęsare, & L. Martio Philippo consulibus, Liuius Drusus non tribunatûs modò viribus, sed ipsius etiàm senatûs authoritate, totiusque Italiæ consensu Gracchanas leges asserere conatus est. Equites enim Ro. tanta potestate subnixi, interceptis vectigalibus, peculabãtur suo iure Rempub. Quinetiàm ab equitibus senatus dissidebat iudiciorum causa, quarè eos coniungere communi lege tentauit Drusus, iudicia ad vtrosq; deferre conatus: siquidem ad senatũ commodè traducere non potuerat, legit ex equestri ordine numero pares senatoribus, qui ob dissensiones creuerant, vt essent penè trecenti. Senatui, cùm hos sibi iunctos ægreferret, se Drusus adiunxit, plebem largitionibus in sententiam suam traxit. Et vt maioribus viribus causam senatûs susceptam tueretur, socios, id est, Italicos populos, spe ciuitatis Romanę illectos, excitauit.

Drusi seditio.

Drusus iste homo superbus primò in fauorẽ senatûs legem tulit, vt æqua parte iudicia penès senatum & equestrem ordinem essent: vt autem senatum contra equestrem ordinem tueretur, hortabatur populum, vt senatui fauorem præstaret. Ità plebem Gracchanis legibus, eisdem socios (id est, Italicos) ad plebem spe ciuitatis erexit. Aderat promulgandi dies, cùm subitò tanta vis hominum vndiquè apparuit, vt hostium aduentu obsessa ciuitas videretur.

Tunc L. Philippus consul interpellauit eum, dicens, alio senatu sibi opùs esse. qua re indignatus Drusus, non lictorem, sed clientem suum misit, vt Philippum compræhenderet. Qui cliẽs Philippum appræhensum non antè dimisit, quàm sanguis & in ora & in oculos redundaret. Posteà eundem egit in carcerem. Deindè cùm promissa Drusus socijs ciuitatibus præstare non potuit, irati Italici, defectionem cœperũt agitare, & in expugnationem vrbis se armare, ex quo Drusus etiàm senatui inuisus factus, velut socialis belli author, domi suæ, incertum quo authore, occisus est.

Origo belli socialis.

Hic Drusus tantæ fuit temeritatis, vt cùm aliquandò senatus misisset ad eum, vt veniret ad curiam: quæ siue-rit, quarè non ipse veniret ad eum: cui responso, authore Valerio, paruit senatus. At his sociorum conatibus, illaq; clade quid tristius, quid calamitosius, cùm omne Latium atque Picenum, Hetruria omnis atque Campania, postremò Italia contra matrem atque parentem suam vrbem consurgeret? Quò accessit, vt mœstam vrbem prodigia di-

Prodigia

bus ignis à septentrione cum maximo cæli tragore emicuit. Apud Aretinos, cùm panes per conuiuia frangerentur, cruor è medijs panibus tanquàm è vulneribus corporum fluxit. Præterea per septem continuos dies grando lapidum,

pidum, immixtis testarum fragmentis, terram verberauit. In Samnitibus vastissimo hiatu terræ flamma prorupit, & vsque in cęlum extendi visa est. Tunc etiàm omnium generum animalia, quæ inter homines viuere solita erant, relictis stabulis, ad syluas montesque fugerunt. Canes quoquè lachrymosis vlulatibus vagi luporum ritu oberrârunt. Hęc dira socialia ciuiumque bella sunt secuta.

Prodigia.

Igitur Picentes, Marsi, Peligni, Vestini, Marrucini, Samnites & Lucani, cùm adhuc occultam defectionem meditarẽtur, C. Seruium prętorem legatum ad se missum, apud Asculum occiderunt, statimq; clausa ciuitate, omnes ciues Romanos indicta cęde iugulârũt. Pręcessit tamen, vt Florus scribit, belli in Albano monte consilium, vt in festiuo die Latinarum Iulius Cęsar & Philippus cõsules, intra sacra & aras immolarentur. sed id proditiõe discussum est. Indè iam passim ab omni parte Italię diuersa per populos & vrbes signa cecinêre. Nec Annibalis nec Pyrrhi fuit tanta vastatio. en Pompeius prętor cum Picentibus iussu senatûs bellum gerens, victus est. Iulius Cęsar Samnitum pugna victus. Rutilij copiæ fusæ, ipse consul cęsus, octo millia Romanorum interfecta. Marius, raptis continuò copijs, victores insperatus oppressit, octo millia & ipse Marsorum interfecit. Cępio à Vestinis & Marsis cũ exercitu trucidat⁹ est. Iulius Cęsar postquàm Eserniam victus aufugerat, cõtractis vndiquè copijs, aduersùs Samnites & Lucanos dimicans, multa millia interfecit. Marius deindè sex millia Marsorum interfecit, vij. millia armis exuit. Sylla cum xxiiij. cohortibus Eserniam missus, vbi arctissima obsidione Romani ciues & milites premebantur, maxima cęde vrbem sociosq; seruauit. Gn. Pompeius Picentes graui prelio fudit, qua victoria senatus latos clauos & cętera dignitatis insignia recepit, cùm togas tãtummodò de victoria Cęsaris primùm respirãte sumpsissiet. Porcius Cato prętor & Plotius legatus, Hetruscos & Vmbros plurimo sanguine impenso difficilimo labore vicerunt. Pompeius diù obsedit Asculum, nec expugnauisset, nisi populum in campum prorumpentem grauissima oppressione vicissiet: decem & octo millia Marsorum in ea pugna cum Franco suo imperatore cæsa sunt, capta tria millia: quatuor millia autem Italicorum ex ea cęde profugorum, iugum montis conscenderant, vbi exanimati niuibus, miserabili morte riguerunt, viuentium in modum perstantes.

Infelix Romanorũ fuccessus.

Multa prima victoria.

Francus Marsorum dux.

Eadem die Picentes victi sunt, quorũ dux Iudacilius, conuocatis principibus suis, post magnificas epulas largaque pocula cunctos ad exemplum sui prouocans, hausto veneno consumptus est. nemo tamen eum sequebatur.

ANNO ab vrbe condita 661. cùm ad obsidendos Samnites Pompeius & Romanus iuissiet exercitus, Posthumius Albinus vir consularis, L. Syllæ legatus, postquàm intolerabili superbia animos omnium in militum odia suscitâsset, lapidibus occisus est. Sylla consul ciuilem cruorem non nisi sanguine hostili expiari posse testatus est, cuius rei conscientia permotus exercitus, ità pugnam adortus est, vt sibi vnusquisque pereundũ videret, nisi vicissiet. decem & octo Samnitum millia eo prelio cęsa sunt. Iuuentium quoquè Italicum ducem maximum persecutus occidit. Porcius Cato consul Marianas copias habens, cùm aliquãta strenuè pegissiet, gloriatus est C. Marium nõ maiora feciisse: & ob hoc cùm ad lacum * Sucinum bellũ gereret, à filio C. Marij in tumultu belli quasi ab incerto authore, prostrat⁹ est. Marrucini & Vestini à Sulpitio legato Põpeij vastati sunt. Popedius & Obsidius imperatores Italici, ab eodem Sulpitio oppressi & occisi sunt.

Syllæ victoria.

*Fucinum

Pompeius Asculum ingressus, pręfectos & centuriones cunctosque principes eorum, securi percussit, seruos prædamq; omnem sub hasta vendidit, reliquos nudos abire pręcepit. Et cùm de hac pręda opitulationẽ aliquã in vsum stipendij publici senatus fore speraret, nihil tamen ex ea Pompeius ęrario contulit. nam eo tempore cùm exhaustum esset ęrarium, & ad stipendium frumenti deesset impensa, loca publica quæ in circuitu Capitolij pontificibus,

Aerarij Romani inopia.

auguribus,decemuiris & flaminibus in posſeſſionem tradita erant, cogente inopia,vendita ſunt:& ſufficiẽs pecuniæ modus acceptus eſt. Equidem in ſinum tunc ipſius ciuitatis, euerſarum omniũ vrbium nudatarumque terrarum abraſæ vndiquè opes congregabantur, cùm ipſa Roma,turpi adigente inopia, præcipuas ſuî partes auctionabatur.

Spartacum hinc ſequitur bellum,de quo Florus ſcribẽs: Neſcio,inquit,quo nomine appellẽ,cùm ſerui militauerint, gladiatores imperauerint. Gladiatores 46.Capuæ è fracto ludo,quem ibì Lentulus celebrauit, ſtatim conſtitutis tribus ducibus,ſcilicet Spartaco & duob⁹ Gallis,ſcilicet Criſo & Oenomao,mõtem Veſuuium occupauerunt. indè verò erumpentes, caſtra Clodij prętoris, qui eos in monte obſederat, expugnârunt:ipſo fugato,omnia rapuerũt. Oenomaus verò vnus ducum in ea pugna cecidit. Alij duo breui tempore agmina ingentia collegerunt, ità vt Criſus haberet decem millia, Spartacus Thrax haberet 30.millia. Spartacus.

Deindè quum cędibus,incendijs,rapinis & ſtupris omnia implerent, ità vt mulieres aliquæ violatæ ſeipſas occíderent, miſſi ſunt contra eos Gellius & Lentulus cõſules Romani.Gellius Criſum acerrimè pugnãtem oppreſſit,Lentulus verò ſuperatus à Spartaco, fugit. poſtmodùm ambo cõſules contra Spartacum pugnauerũt:& acepta graui clade,fugerunt. Deindè Spartacus C.Caſſium proconſulem occídit. Tantus verò metus vrbem inuaſit, quantus ſub Annibale erat.

Senatus tandèm Craſſum conſulem cum legionibus & nouo ſupplemento miſit,qui mox vt fugitiuorum pugnam inijt,ſex millia eorum occídit, & nongentos cepit. Sed poſtquàm Spartacum bello aggrederet,auxiliatores eius Gallos & Germanos ſuperauit,occiſis eorũ ducibus & 30.millibus militũ. Nouiſſimè cùm cõtra Spartacum diſpoſita acie pugnaret,ſexaginta millia de ſuis occídit,& ſex millia cepit,Spartaco interfecto:cęteri verò qui fugerant,diligentèr à diuerſis ducibus quęſiti, occiſi ſunt. Durauit hoc bellum cum calamitatibus Craſſus interimit Spartacum.

Italiæ annis tribus,finẽ accepit in Apulia.quod bellum Oroſius vocat fugitiuorum,Auguſtinus ſeruile.

In hac generatione locuſtarum multitudo in Aphrica fuit, quæ non ſolùm ſegetes,ſed & folia atque cortices corroſerunt.vento deindè in pelagus dimerſæ,& per littora putrefactæ,peſtiferum fœtorem exhalârunt,vt ferè omnes aues pecudesq; morerentur. Aphrorum ducenta millia, Romanorum verò militũ, qui in pręſidium miſſi erant, 30. millia extincta referuntur.

GENERATIO LXII.

AB exordio mũdi anno 5110. ab vrbe verò cõdita 662. olympiade 173. ſub Alexandro Ianneo rege Iudęorum & pontifice ſummo,anno eius 14. anno Ptolemęi Alexandri regis Aegyptiorũ nono,in Iacob filio Mathan 62. incepit generatio, durauit annis 47. Iam enim vt in pręcedenti generatiõe dictum eſt, Syriæ regnum defecerat, & regnũ Alexandriæ valdè nutabat.anno enim mox ſequenti rursùm Ptolemęus Phiſcon, qui eiectus fuerat à matre, regreſſus de fuga,regnum recepit, quoniam Alexãdrum fratrem,qui eo pulſo 9. annis regnauerat,ob interfectiõem matris eius expulerunt.regnauit autẽ hic Phiſcon poſteà 8.annis.

ANNO deindè nono huius generationis,defuncto Ptolemęo Phiſcõe,qui & Soter eſt dictus, ſucceſſit ei in regno Ptolemęus Dionyſius, Auletes dictus. fuit homo omniũ flagitioſiſſimus. nam illum propter flagitia Alexandrini eiecerunt.cui cùm tres filiæ erant, vnam natu grandiorem loco patris reginam conſtituerunt, & alias infantes regno eiecerunt.regina autem Archelaũ quẽdam, Archelai Mithridatis filiũ, accerſitum matrimonio copulatum, regem declarauit.Interea Auletes Romam profectus,à Pompeio ſuſcipitur, & ſenatui commendatur, necnõ & de reductione eius agitur.de iniuria expulſionis vltio ſuſcipitur. Ptolemęus itaque Auletes ſenatûs decreto per Gabinium in regnum reductus eſt, qui ſtatim Archelaum & filiam interemit. ſed non multò pòſt,dum regnâſſet annis triginta,morbo abſumptus eſt, relictis duobus filijs & Ptolemęus Dionyſius Aegyptius. Archelaus.

& totidem filiabus, de quibus infrà dicetur.

ANNO Ptolemęi Dionysij quinto, mortuus est Alexander pontifex & rex Iudęorum, vt suprà per anticipationem dictum est, relinquens duos filios, sciensq; filios pro patre Iudęis odiosos, regnum reliquit vxori, quæ sibi populi beneuolentiam sępiùs comparauerat, tyrannidi ipsius semper resistens. Hæc Alexandra, aliâs Saloma dicta, regnum Iudęorum per nouem annos obtinuit. cumque duos haberet filios ab Alexandro generatos, Hyrcanum natu maiorẽ declarauit pontificem, eum futurum regem indicans, quia modestus erat: Aristobulum autem minotẽ, quia feruętioris erat ingenij, priuatũ viuere voluit.

Alexandra Iudęorum regina.

Mulier à populo diligebatur, eô quòd videbatur contristari de quibus maritus eius peccâsset, Pharisęis omnia facere pmittens, nomen regium ipsa solùm tenebat, omnem verò potestatem pharisęi possidebant. pacem omnis habebat prouincia pręter pharisęos. nam hi rempub. conturbabant, reginam flectere moliẽtes, vt occíderet consiliarios Alexandri, qui eum hortati essent octingentos occídere: ex illis ipsi vnum interfecerunt Diogenem, & postipsum alios multos, vsquequò potentissimi eorum palatium intrabant, cum Aristobulo molestiam conquerentes, admonentes reginam, quanta fecissent per quæ firmam fidem suo domino seruâssent, & petebant nè omninò spem eorum euerteret. Dicebãt etiàm, si contenti essent aduersarij mortuorũ interitu, propter mortuorũ fidẽ se patientèr ea quæ contigerunt, perferre: si verò in eisdem pharisęi essent permansuri, petebant sibi dari licentiam recedendi: opprobrium autem reginę esse, si neglecti socij, mariti eius aduersarijs traderentur. Multa talia cùm dicerent, ac ad misericordiam periclitantium vmbras Alexandri, inuocarent, omnes qui assistebãt, lachrymis completi sunt: sed ampliùs Aristobulus, qui multa contra matrem locutus est: sed illi calamitatis causæ fuêre, dum ambitiosè furẽti mulieri pręter constituta regni committerent moderamina. Hęc dum nesciret, quid ageret, ad postulatiõem eorum custodiam castellorum illis credidit, prætter Hyrcaniam, Alexãdriam & Machęrunta.

Pontificũ Iyrcan.

Interiecto tempore Alexãdra regina cùm in grauem valetudinem incidisset, Aristobulus per noctem cum vno famulo egressus ad castella perrexit., vbi paterni amici degebant, quibus de matre conquerebatur. Cumque primùm venisset in Gabatha, vbi Galestis erat, à quo etiàm suscipitur. post eum diem regina cùm Aristobuli fugam sensisset, & venirent qui nunciarent illum rebellionem moliri, & aliqua castella occupâsse, tunc cuncta gens Iudęorum cum regina in maximis cœpit esse terroribꝰ, timebatque etiàm, nè vltionem susciperet de illatis sibi contumelijs. placuit igitur, vxorem cum genere in superiori custodia templi constitui.

Cùm autem multi nunciâssent, Aristobulum regio circundatum ornatu, multa loca occupâsse, & militiam congregare, seniores & Hyrcanus ad reginam intrantes, petebant vt sententiam ferret de rebus instantibus: inhonestum enim putabant, quanuis ęgritudine laboraret, ociari. Cumque illa pręcepisset eis agere quæ existimarent prodesse, habere se gentem validam, exercitum potentissimum, copiã pecuniarum*. Pauco pòst tempore cùm regina discessisset, bellum contra Hyrcanum Aristobulus pręparauit, pugnaq; facta prope Hierichunta, multi milites Hyrcani ad fratrẽ eius fugerunt. quo facto, Hyrcanus ad arcem, vbi Aristobuli vxor & filij à matre eius erant concluſi, confugit. Cui Aristobulus de recontiliatiõe verba faciens, inimicitias deposuit, vt ipse quidẽ regnum teneret, frater autem priuatus viueret, sua possessiõe cõtentus. Cumq; hęc dispositissent in templo, & iusiurãdum dexterasque dedissent, omni populo vidente, discessérunt, illi quidẽ in aulam regiam, Hyrcanus verò vt priuatus, in Aristobuli domum.

Aristobuli molitio.

Reginæ interitus.

Aristobulus rex Iudęorũ

Erat partium Hyrcani tũc Antipater Idumęus, priùs Antipas appellatus, quẽ Alexander & post eum vxor eius ducem totius Idumęæ ordinauerat, quòd amicitias multorum acquisiêrat. eius prudentiam & strenuitatem timens Aristobulus

ſtobulus, calumnias ei intendebat.hoc ille ſentiẽs,perſuaſit Hyrcano, vt ſe dolo circunuentum quereretur, ad Aretam regem Arabum confugeret, cuius auxilio poſſet redire in regnum.

His Hyrcanus verbis minimè credebat,dum natura bonus eſſet, & accuſationem fratris non facilè admitteret.ſed cùm Antipater vidiſſet verba non attẽdere Hyrcanum,nõ ceſſauit ſibi ſingulis diebus accuſationes fictas de Ariſtobulo proferre,tanquàm eum interficere pararet. Sic eum vix impulit ad Aretam regem confugere.pręmittit ergò Antipatrum ad Arabum regem, fidem ab eo accepturum,quòd refugientem ad ſe nõ traderet inimicis.fide facta, paulò pòſt Hyrcanus noctù egreditur cum Antipatro,& ad Petram ciuitatem, vbi palatium Aretæ erat,perueniunt.Antipater flectit Aretam,multa promittens.Quin Hyrcanus pollicitus eſt, ſi reſtitueretur in regnum,omnem terram & decem ciuitates, quas pater ſuus Alexander ab Arabibus acceperat,reddere.

Areta rex Arabum.

His promiſſis rex contra Ariſtobulũ exercitum quinquaginta millium equitum & peditum produxit, ſed cùm in pręlio viciſſet, & multi poſt victoriam ad Hyrcanũ refugiſſent, deſolatus Ariſtobulus,ad Hieroſolymã ſeceſſit. Arabum rex omnem exercitum applicãs ad templum,Ariſtobulum obſidebat:Hyrcano paritèr obſidente, ſoli ſacerdotes cum Ariſtobulo permanſêre. hęc cùm in paſchate fierent,probatiſſimi Iudęorum in Aegyptum receſſerunt. Tum Onias vir iuſtus, qui oratione tempore ſiccitatis à Deo pluuiam impetrauerat, petitus eſt vt oraret contra Ariſtobuli milites, vt ſoluerentur ſicut ſoluta eſt pluuia.cumq; recuſaret, compulſus eſt. Stetit igitur in medio,dicens:Deus oẽium rex,quoniam hi qui mecum conſiſtunt,tuus exiſtit populus, & qui obſidentur,tui ſacerdotes ſunt,peto vt neq; iſtos exaudias cõtra illos petentes, neq; illos contra hos orãtes.Cùm ità orâſſet, maleuoli Iudæi interfecerunt eum, quod tamen inultum non remanſit.periêrunt enim fructus, ità vt modius tritici drachmis xi.emeretur.

Oniæ ſacerdotis preces.

Interea Pompeius dum in Armenia Tigranen debellaret, Scaurum ad Syriam deſtinauit pręſidẽ: qui cùm audiſſet diſcordiam fratrum in Iudęa, ratus tempus eſſe facilè vt Iudęã poneret ſub tributo, in manu valida fines intrauit Iudęæ, ad quem legati mox à fratribus vtrinquè venerunt, auxilium petentes. Corruptus autem Scaurus quadringẽtis talentis miſſis ab Ariſtobulo,ad Arabes legatos mittit Romanorum & Pompeij, qui mandarent obſidionem ſolui. Quarè Areta ab obſidione recedẽs Hyrcanum & Antipatrũ Philadelphię collocauit,qui fruſtrati ſpe Arabum,in aduerſarios ſpem contulerunt. cùm enim Pompeius Damaſcũ veniſſet,cum multis muneribus venerunt ad eum, orantes vt violentiam Ariſtobuli dignam odio iudicaret,& Hyrcanum regno reſtitueret.ſed & Ariſtobulus ſibi non defuit:corruptione Scauri fretus, auream miſit coronam quingentorum talentorum,cuius mentionem facit etiàm Strabo Cappadox.

Scaurus Pompeij legatus Ariſtobulo diẽ dicit.

Cùm autem Pompeius Ariſtobulo honorem regium non exhibuiſſet, indignatus Pompeio inſalutato receſſit, & recepit ſe in Alexandriam propter inexpugnabilem oppidi munitionem.quem Pompeius,collecto exercitu Romanorum Syrorumque,inſecutus eſt,iuſſitq; vt de oppido ad ſe deſcẽderet.Is verò decreuerat potiùs periclitari, quàm parere:conſilio tamen ſuorum deſcendens, relictis ibi cuſtodibus pręcepit,vt non niſi manu ſua ſcriptis epiſtolis obtemperarent,abijtq; Hieroſolymam. Cumq; Pompeius ſequeretur, territus Ariſtobulus, occurrit ei, pecuniam pollicens quæ erat in Alexandria, ſeque deceterò Rom.imperio pariturum. ſed nihil horum effectum eſt.miſſum enim Gabinium ad recipiendam pecuniam,cuſtodes nec in oppidum receperunt. His cõmonitus Pompeius,Ariſtobulum in cuſtodiã collocauit.

Pompeius Iudęa obtinet.

Cùm autem obſediſſet Hieroſolymam,orta eſt diſſenſio in vrbe:nam fautores Ariſtobuli vrbem tutari, fautores Hyrcani eam tradere Romanis contendebant. Sed victa pars Ariſtobuli, in templum ceſſit: receptusque in vrbem Pompeius, templum expugnauit.

Cumq;

Cumque septentrionalem vallem, qua parte munitum erat turribus templum, aggeribus impleret, labor fuisset imperfectus, nisi obseruatis septimis diebus, quibus operari Iudeis fas non est, aggerem fieri præcepisset. Vndè potest nostra, inquit Iosephus, pietas erga Deum cognosci, legisque custodia, quòd nihil timore obsidionis negligebatur. nam capta ciuitate, hostes templum ingressi sunt, cũctos peremerũt, qui sacrificijs occupati, nihil omiserunt: & melius esse mori existimabant, quàm sacrificia imperfecta relinquere. testes eius rei citat Iosephus Strabonem & Nicolaum. Primus irrupit templum Cornelius Faustus Syllæ filius. tunc omnia cædeIudeorum complebantur. erant qui seipsos occidebant aut præcipites dabãt. Cumque prostrati 22. millia Iudeorum fuissent, capitur etiàm Ascalon socer Aristobuli.

Pompeio sacra.

Tunc ea quæ priori tempore inaccessa erãt, Pompeius adijt, cum quo videre plurimi, quę intueri non nisi sacerdotibus liceret. templum prophanatum est, equi in porticibus eius stabulati. Inuenta autem in templo mensa aurea, cãdelabra vel libatoria non pauca, admiratus est Pompeius situm, ornatum & religionem templi, nihilque penitùs indè tulit, sed ędituis præcepit vt à sordibus templum purgarent, dignum opus virtute tanti principis, nisi & in apertũ prodidisset, quæ sacerdotibus solis licebat spectare. sed malis fortunæ successibus compensatum est.

Aristobulus captus.

Cùm imposuisset Hierosolymis tributũ, Hyrcano põtifice declarato, Aristobulum captiuum duxit, duosq; filios eius Alexandrum & Antigonum cum totidem filiabus, Romam per Ciliciam properabat, Syrię & Iudeæ administratione Scauro commissa. Hic finis fuit Iudaicæ libertatis. Alexander filius Aristobuli ex itinere fugit, qui magna manu collecta, Iudeam populabatur, & Hyrcano imminebat. Obtinuit munitissima loca, Alexandriam, Hyrcaniam & Machęrunta. missus est tum in Syriam Gabinius, vt Scauro succederet, sub quo M. Antonius militabat. qui cùm in Alexandria (sunt qui Alexandrium nominent) obsedisset Alexandrum, consilio matris se castrumque ei dedit, quod Gabinius mulieris consilio euertit, velut belli fomenta. Palpabat enim mulier Gabinium obsequijs, viro suo & cęteris captiuis qui fuerant abducti Romã, metuens.

Alexander filius Aristobuli.

Post hęc Gabinius cura templi mandata Hyrcano, gentem Iudeorum in quinque curias diuisit, quasi per pentarchian Iudeæ volẽs frangere superbiam. Eo tẽpore factus est Antipater amicissimus Gabinio & M. Antonio, adeoq; claruit quòd data est ei vxor neptis regis Arabum, Cypris nomine, ex qua sustulit quatuor filios & filiam: primogenitus fuit Phaselus, secundus Herodes, qui pòst dictus est Ascalonita, tertius Iosippus, quartus Pheroras: filia dicta est Saloma.

Post hęc casu elapsus est Roma Aristobulus, qui magna Iudeorum manu conflata, Alexandriam muro cingebat, ad quem debellandum Gabinius misit Antonium, captusque iterùm Aristobulus, cum filijs Romam reductus est. illũ autem in custodiam senatus coërcuit, filios in Iudeam remisit, quia Gabinius id se scripserat spopõdisse vxori Aristobuli pro castelli traditione.

Post hęc cùm Gabinius detineretur apud Aegyptum, Alexander Iudeos iterùm ad dissensionem reduxit: sed rediẽs Gabinius, pacem fecit, & Hyrcani pontificatum confirmauit.

Mortuo Gabinio, missus est prases Syriæ Crassus, vt etiàm Parthos reprimeret. Crassus autem cùm contra Parthos exercitum duceret, ad Iudeam peruenit, & pecunias templi quas Pompeius nõ tetigerat, abstulit: tulit etiàm trabem auream versatilem, quam tradiderat ei custos templi Eleazarus, pacto iurato, vt alia templi ornamenta intacta relinqueret. Crassus tamen id trãsgressus, omne templi aurum abstulit.

Crassi impietas

Sed quoniam de expeditione Crassi diximus, altiùs res repetenda videtur. Erat M. Crassus patre insigni genitus, authore Plutarcho, parcè tamen educatus. constat autem, omnes virtutes quas plurimas habebat, vni auaritię sordib obscu-

Crassi ingenium.

obſcuratas fuiſſe. contendebat cum Pōpeio nonnihil de primatu. Poſtquàm enim eſſet vniuerſa ciuitas Romana in tres partes diuiſa, quarum vna Cęſaris, altera Pompeij, tertia Craſſi appellabatur: nam Cato magis iuſtitiæ & bonitatis opinione valebat quàm potentia: cumque omnes qui optimi ac ſapientes habebantur, Pompeij partes ſequerentur: turbulenti verò & qui maximam in ciuitate licentiam habere cupiebāt, Cęſaris opib⁹ fauebāt, Craſſus inter vtroſq; medium ſeſe gerebat, amorem ſimul & odium apud quoſlibet permutabat. Vndè & Sicinius multa in quoſcunq; probra iacere conſuetus, aliquandò rogatus, cur ſoli Craſſo in conuicijs parceret, Fœnum, inquit, in cornu gerit. mos enim erat Romanorū, bobus cornupetis fœnum ligare inter cornua, vt obuiàm procedentes, ſibi ab illis cauerent.

Sicinij mordacitas.

Subiungit Plutarchus, Craſſum imperatorem contra Spartacum miſſum, finē gladiatorio bello impoſuiſſe: deindè ait, cùm Cęſar à prouincia reuerſus, cōſulatum petere ſtatuiſſet, animaduertiſſetq; Craſſum & Pompeium inuicèm conſulatūs gratia certaturos, ipſe nè alteri fauens, alterum offenderet, cōcordare eos conatus eſt, admonēs nihil aliud eos inter ſe diſſentientes efficere, quàm vt Ciceronis, Catuli & Catonis vires augerent, quorum opes nullum pondus habituræ ſint, ſi ipſi inter ſe cōcordi animo Rempublicam gubernare velint.

His rationibus permoti, in gratiam atque concordiam rediēre. ità horū trium velutì quadam conſpiratione facta, inexpugnabilis conſtituta eſt potentia, quæ ſenatūs populiq; Rom. comminuit vires atque perfregit. ſtatim Cęſar vtriuſq; conſenſu creatus eſt conſul. poſtmodùm aliquantò cùm Cęſar è Gallia veniſſet, Pompeius atq; Craſſus ad eum venēre: & remotis arbitris, multa collocuti, vt omnē in ſe Romani imperij potentiam transferrent, quod ità ſe conſequi arbitrabantur, ſi Cęſar quidē cum imperio in armis permaneret, Craſſus atq; Pōpeius quicquid ſupereſſet exercituū & reliquas prouincias inter ſe partirentur. Deindè pauco tempore Pompeius & Craſſus conſules, Catone extra concionem electo, Cęſaris imperium in luſtrum alterum prorogauēre: ſibi verò Syriam & Hiſpaniam prouincias decreuerunt, quas demùm inter ſe partiti, Syria quidē Craſſo, Pompeio verò Hiſpania obtigit.

Diuiſio prouinciarum.

Craſſus in Syriam properans, in Parthos ducit exercitū, ſpoliato antè templo. Erat apud Parthos qui diuitijs genere atq; gloria ſecūdus à rege habebatur, hic contra Craſſum tetendit. *Hyrodes verò rex Parthorum, quem paulò antè Surinas eiecto eo qui regnū p fraudem occupauerat, reſtituit in regnum, regi Armeniæ Artuaſdi occurrere parabat. Tandē poſt varios cōflictus Surinas Craſſum ſpe pacis in colloquiū prouocat, vbi & occiſus eſt Craſſus. Surinas Craſſi caput & dextram ad Hyrodē, qui tunc bellum in Armenia gerebat, miſit. ſunt qui eum alijs pijſſe modis ſcribunt. At ſuę immanitatis Hyrodes & perfidię Surinas debitas pœnas dedēre. nanque Hyrodes Surinæ gloriæ inuidens, eum dolo peremit. ipſe cùm filium Pacorum expuliſſet, quòd bello à Rom. fuerat ſuperatus, in morbum incidit hydropicū, cui filius alter Phraates inſidias machinatus, venenum quaſi medicamentum adleuandum morbum tradidit, & cùm non pręualeret, propria manu illū ſuffocauit. hanc hiſtoriam & in ſequentia tempora digeri volumus.

*Hyrodes rex Parthorum, alias Oroden.

Craſſi interitus.

ANNO vrbis conditæ 662. poſt bella ſocialia primùm Romæ bellum ciuile commotū, & ſic primo anno pręſentis generatiōis. Eodem anno etiàm Mithridaticum contra Rom. exoritur, & quia ciuili bello cauſam pręſtitit, expediam Mithridaticum ad finem, deindè bellum inter Marium & Syllam narrabitur.

Bellum Mithridaticum.

Mithridates rex Ponti, filius Mithridatis, vt ſcribit Iuſtinus, bella cum Rom. per 44. annos varia victoria geſſit, demùm non vi hoſtili victus, ſed voluntaria morte in auito regno ſenex, hęrede filio, deceſſit. huius futurā magnitudinem etiàm cęleſtia oſtenta prędixerant. nam & quo genitus eſt anno, & eo quo regnare primùm cœpit, ſtella cometes per vtrunq; tempus 70. diebus ità luxit, vt cęlum omne conflagrare videretur,

magni-

magnitudine sua quartam partem cæli occupans, fulgore solis nitorẽ penè vincens: & cùm oriretur occúberetq;, quatuor horarum spatium consumebat.

Mithridates puer adhuc, tutorum insidias tulit, qui eum fero equo impositum, equitare iaculariq́ue cogebant. hic conatus cùm eos fefellisset, Mithridatẽ venenis appetiêre. quorũ vim admirabili vi antidoti superabat: siquidem eum medicæ rei & remediorum id genus solertẽ fuisse, scribitur. extat enim & antidotus, quam Mithridation vocant. Mithridatis adolescẽtia. Timens deindè, nè inimici quod venenandi studium finxit: per quatuor annos neq; vrbis, neq; ruris tecto vsus, vagabatur per syluas & mõtana: ignarisq; omnibus quibus esset locis, feras strauit ac fugauit: quibus rebus & insidias vitauit, & corpus ad virtutis patientiam indurauit.

Ad regni deindè administrationem cùm accessisset, statim non de regendo, sed de augendo regno cogitauit. itaque Scythas inuictos anteà, ingenti felicitate perdomuit. auctus igitur viribus, Cappadociam occupauit, & cum Põto tenuit. cùm de Asia tractaret cum quibusdam amicis, tacitus à regno profectus, nemine sciente peruagatus eam, omnium vrbium situs ac regiones cognouit. Indè Bithyniam transcendit, & quasi iam dominus Asiæ, opportuna quæque victoriæ suę metatus est.

Demùm in regnũ, cùm iam perisse crederetur, reuersus est, inuento paruulo filio, quem per absentiam eius Laodice soror vxorq́ue enixa fuerat: sed inter gratulationem post longam peregrinationem aduentûs sui & filij geniti, veneno periclitatus est: siquidem Laodice vxor & soror Mithridatis. ce soror cùm perisse eũ crederet, in concubitus amicorum proiecta, quasi admissum facinus maiore scelere tegere posset, venenũ aduenièti parauit. quod cùm ex ancilla Mithridates cognouisset, facinus in authores vindicauit, sororem neci dedit.

Hyeme imminente, non in cõuiuio, sed in campo & exercitatiõibus: nec inter sodales, sed inter ęquales aut equo, aut cursu, aut viribus contendebat. Exercitum quoquè suum ad patiẽtiam laborum quotidiana exercitatione indurabat, atque ità inuictus ipse, inexpugnabilem exercitum fecerat. Inita deindè cum Nicomede societate, Paphlagoniam inuadit, victamq́ue cum socio diuidit: quam cùm teneri à regibus senatui Rom. renunciatum esset, legatos ad vtrunq; misit, quòd eam gẽtem restitui in pristinam libertatem iuberent. Nicomedis & Mithridatis fœdus.

Mithridates cùm se parem Romanis crederet, superbo responso hæreditarium patri suo regnum obuenisse respondit: nec territus minis, Galatiã quoquè occupat. Nicomedes quoniam se tueri iure non poterat, iusto regi se redditurũ respondit: atque ità filium suum, mutato nomine, Philomenem Paphlagonum regum nomine appellat, & quasi stirpi regiæ reddidisset regnum, falso nomine tenet. sic ludibrio habiti legati, Romam reuertuntur.

Mithridates post necem vxoris & sororis, alterius Laodices filios tollendos statuit, quòd regni cupiditate flagrabat, cùm priùs patrem eorum Ariarathẽ regem Cappadociæ, per insidias Gordij occíderat. Igitur dum in his occupationibus versatur, interìm Nicomedes rex Bithyniæ vacuam morte regis Cappadociam inuadit. quod cùm nunciatum Mithridati fuisset, per simulatiõem pietatis auxilium sorori ad pellẽdum Cappadocia Nicomedẽ mittit. sed iam Laodice per pactionem se Nicomedi in matrimonium tradiderat. quod ægrè ferẽs Mithridates, præsidia Nicomedis Cappadocia expellit, regnumq́ue sororis filio restituit, egregium prorsùs factum, nisi subsecuta fraus esset. Siquidem interiectis diebus simulat se Gordiũ, quo ministro vsus in Ariarathe interficiendo fuerat, restituere in patriã velle, sperans si obsisteret adolescens, causas belli futuras: aut si permitteret, per eundem tolli posse filium, per quem interfecerat patrem.

Quod vbì Ariarathes iunior moliri cognouit, indignè ferẽs interfectorẽ patris, per auunculum potissimè ab exilio reuocari, ingentẽ exercitũ cõtrahit. Igitur cùm in aciem eduxisset Mithridates peditum 80. millia, equitũ decem millia, Parricidia Mithridatis

currus falcatos 600. nec Ariaractì, auxiliantibus finitimis regibus, minores copiæ essent, cõsilia belli ad insidias transfert, solicitatoq; iuuene ad colloquiũ, spectãte vtroq; exercitu eum interfecit. Regnum Cappadociæ octo annorũ filio, impositò Ariaractis nomine, additoq; ei rectore Gordio, tradit. sed cappadoces crudelitate et libidine vexati, à Mithridate deficiũt, fratrẽq; regis & ipsum Ariaractem nomine, ab Asia, vbi educabatur, reuocant: cum quo Mithridates bellum renouat, victumq; Cappadociæ regno expellit, nec multò pòst ex ægritudine adolescens decedit.

Post huius mortem Nicomedes timens, nè Mithridates accessiõe Cappadociæ, etiàm Bithyniam finitimam inuaderet, subornat puerum eximiæ pulchritudinis, quasi Ariaractes tres filios genuisset, qui à senatu Ro. paternum regnum peteret, vxorẽ quoquè Laodicen Romam mittit testẽ trium filiorũ. quod vbi Mithridates cognouit, & ipse pari impudentia Gordiũ Romam mittit, qui senatui assereret id esse fictum. senatus studia regum intelligens, & Mithridati Cappadociam, & Nicomedi ad solatiũ eius Paphlagoniam ademit. ac nè cõtumelia regum foret, si illis ademptũ, alijs daretur, vterq; populus libertate donatus est. Cappadoces verò munus libertatis abnuentes, negant viuere gẽtem sinè rege posse, ideò rex illis à senatu Ariobarzanes constituitur.

Cur Nicomedi Paphlagonia, Mithridati Cappadocia ablata,

Erat eo tempore Tigranes rex Armenię. hunc Mithridates ad societatem Romani belli pellicere cupiebat. Nihil igitur de offensa Romanorum sentientẽ, per Gordiũ impellit, vt Ariobarzani segni admodùm bellũ inferat, & nè quis dolus subesse videretur, filiã suam Cleopatram ei in matrimoniũ tradit. Primo itaq; aduentu Tigranis Ariobarzanes Romam contendit, atque ità per Tigranem rursus Cappadocia esse Mithridatis cœpit.

Origo belli Mithridatici.

Eodẽ etiàm tẽpore mortuo Nicomede, etiàm filius eius Nicomedes regno à Mithridate pellit, qui cùm supplex Romã veniisset, decernit in senatu, vt vterq; in regnũ suũ restituatur, in quod missi, Aquilius Mãlius & Malthinius, legati. Mithridates cognitis his, societatem cum Tigrane aduersùs Romanos iũgit, pactiq; inter se sunt, vt vrbes agriq; Mithridati, homines verò & quęcunq; auferri possent, Tigrani cederent. post hęc Mithridates intelligens quantum bellũ suscitaret, legatos ad Cimbros, ad Gallos græcos & Sarmatas Bastarnasq; auxilia petitum mittit. nam omnes has gẽtes cùm Romanum meditarentur bellũ, varijs beneficiorum muneribus iam antè illexerat. A Scythia quoquè exercitũ venire iubet, omnẽq; Orientem aduersùs Romanos armat. non igitur magno labore Aquiliũ & Malthinium Asiano exercitu instructos vicit, quib' simul cũ Nicomede pulsis, ingẽti fauore ciuitatũ excipitur. multùm ibi auri argẽtiq; studio veterũ regũ, magnũq; belli apparatũ inuenit. Quibus instructus, debita ciuitatib' publica & priuata remittit, & vacationem quinquenio concedit.

Mithridates munificus.

Cappadocia & Bithynia occupatis, ad concionẽ milites vocauit, varijs eos rationibus ad bella Romana siue Asiana incitat, optandũ sibi dicẽs, vt de eo liceret consulere, bellúm ne sit cum Romanis, an pax habenda. sed cùm quiescere nõ liceat, consulendũ qua ratiõe cœpta bella sustineantur, esse sibi fidutiã victorię, si illis sit animus: Romanos quoquè vinci posse, cognitum non sibi magìs, q̃ ipsis militibus, qui & in Bithynia Aquiliũ, & Malthiniũ in Cappadocia fuderint: ac si quidem aliena magìs exempla, q̃ sua experimenta moueant, audire se, à Pyrrho rege Epiri, non ampliùs q̃ quinque millibus Macedonũ instructo, fusque tribus plijs Romanos: audire, Annibalẽ 16. annos Italię victorẽ immoratũ, & quin ipsam caperet vrbẽ, non Romanorũ illi vires obstitisse, sed domesticæ ęmulatiõis atq; inuidię studiũ: audire, populos trãsalpinæ Gallię Italiã ingressos, magnis eam plurimisq; vrbibus possidere: nec victã solùm dici Romã à Gallis, sed etiã captã, ità vt vnius montis tãtùm cacumen relinqueret, nec bello hostẽ, sed precio remotũ. Gallorum autem nomen, quod sempèr Romanos terruit, in partẽ virtũ suarum se habere. nam hos qui Asiã incolũt Gallos, ab illis q̃ Italiã occupauerũt, sedib' tãtùm distare, originem

Mithridates orationem contra Romanos habet.

Gallogræci

nem ac virtutem, genusq; pugnæ idem habere: iam ipsam Italiam audire, se nũquàm, vt Roma condita sit, satis illi pacatam esse, sed assiduè per omnes annos pro libertate alios, cõtra quos dã etiàm pro iure imperij perseuerare: his & multis alijs ratiõibus Mithridates, vt narrat Iustinus, excitatis militibus, in Romana bella tractus est.

Ponticæ gentes.

De bello Mithridatico ità scribit Florus: Ponticę gentes ad septentrionem in mare sinistrum iacent, à Põtico cognominatę mari, harum gentium atq; regionũ rex antiquissimus Atheas, post Artabazes à 7. Persis oriũdus, indè Mithridates omnium longè maximus. Quippe cùm quatuor Pyrrho, 17. anni Annibali suffecerint, ille per 40. annos restitit, donèc tribus ingẽtibus bellis subactus, felicitate Syllę, virtute Luculli, magnitudine Pompeij consumeretur.

Causam quidem illius belli prætẽderat apud Cassium legatũ, attrectari terminos suos à Nicomede Bithynio: cęterùm elatus animus, Asię et (si posset) Europæ cupiditate flagrabat, spem atq; fiducia dabant vitia Romanorum. Primus statim impetus belli Bithyniam rapuit, Asia indè pari terrore correpta est. adeò sęuitia pro virtute vtebatur, vt vno edicto omnes qui in Asia forent Romanæ ciuitatis homines, interfici iusserit vno die. Tum quidẽ domus, tẽpla, humana omnia atque diuina iura violata sunt, Valerio teste. nã vna epistola Mithridates 80. millia ciuium Romanorũ in Asia per vrbes negociãdi causa dispersa, interemit. quis gemitus, ait Orosius, occidentium paritèr & occidendorum fuit, cùm singuli quiq; aut prodere innocentes hospites & amicos, aut ipsi periclitari pœna hospitum cogerẽtur? Sed hic terror Asiæ, Europam quoquè regi aperiebat.

Mithridatis nobilitas.

Itaq; missis Archelao Neoptolemoq; præfectis, excepta Rhodo, quę pro Ro. firmiùs stetit, cęterùm Cyclades, Delos, Euboea, & ipsum Græciæ decus Athenæ tenebantur, Italiam iam ipsamq; vrbem Romam regius terror afflabat. Intereà Marius & Sylla omnia turbabãt, de quibus dicetur. Inter hæc etiàm Methone ciuitas Achaię, ab Aristiõe Athenienſi Mithridati tradita est. miserat ẽm iam ad Achaiam Mithridates Archelaum ducem suum cum centũ viginti millibus equitum, per quem etiàm reliqua Græcia occupata est.

Sylla cui bellum Mithridaticum obuenerat, vir armis optimus, superuenit: Archelaum apud Pyræum nõ longè ab Athenis, quas ille occupauerat, circunsedit, & cum maximo labore vrbem expugnauit, libertatem ciuibus reddidit. Sylla feliciter Archelaum vicit. Posteà commisso prælio contra Archelaum, ità eum vicit, vt ex centum viginti millibus, vix decẽ millia Archelao superessent. Ex Syllæ exercitu cùm xiiij. tantùm homines desiderarentur, duo vesperì rediêre.

Hac pugna cognita Mithridates, lxx. millia electissima ex Asia Archelao misit, contra quem Sylla iterùm prelia cõmisit. primo prælio xv. millia hostiũ interfecta sunt, & filius Archelai Diogenes. Secundo omnes Archelai copiæ extinctę sunt, & Archelaus triduo nudus in paludibus latuit. Archelai miseria.

Orosius scribit, in hoc prelio xx. millia militum in paludem pulsa, necata esse, & reliquos passìm fuisse trucidatos. Porrò Mithridates in Asia tunc nobilissimarum vrbiũ principes occídere, bonaq; eorum publicare intenderat. Cũq; iam 1600. interfecissent, Ephesij exemplũ verẽtes, excluso præsidio, ei portas obiecére. similitèr Smyrnęi, Sardi, Colophonij, Trallianiq; fecerunt.

Per idem tempus in ęmulationẽ Sylłę, Vale. Flaccus consul collega Cinnę, missus est vt Syllæ succederet. Hic propter auaritiã inuisus exercitui suo, à C. Fimbria legato ipsius, vltimæ audaciæ homine, occisus est, & imperiũ ad Fimbriam translatum, qui Fimbria in Asia fusis aliquot copijs Mithridatis, vrbem Pergamum cepit, obsessumq; regis filium non abfuit multùm vt caperet: vrbẽ Ilion, quæ se potestati Syllę reseruabat, expugnauit ac deleuit, magnamq; partem Asiæ recepit. Flaccus cos. à Fimbria interficitur

Interìm Sylla Dardanos, Sordiscos, Dalmates & Mesos partìm vicit, alios in fidem accepit, intelligens quòd L. Cinna, & C. Papyrius Carbo à seipsis consules in biennium creati, bellũ contra se

pararent. Quo etiàm tẽpore Vale. Flaccus princeps ſenatûs, orationem in ſenatu habuit, vt legati ad Syllam pro pace mitterentur. quod et factum eſt, nonnulli etiã dominationẽ Cinnę & Carbonis fugientes, ad Syllæ caſtra venêre. Superuenit & Metella vxor, nuncians domum & villas ab inimicis incẽſas. Ad hęc opportunè legati à Mithridate, qui pacem peterent, miſſi ſunt. id adeò Syllæ complacitum eſt, vt & ipſe ad Archelai colloquia venerit, cum quo non alitèr ſe daturum Sylla pacem, niſi rex relictis ijs locis quæ occupauerat, ad regnum ſuum rediſſet, tractauit. poſteà ad colloquium ambo venerunt. pax inter eos ordinata eſt, vt Sylla ad bellum ciuile feſtinans, à tergo periculum nõ haberet. Mithridates itaq; nauibus lxx. traditis, ſagittarijſq; quingentis, in Põtum enauigauit.

Pacem Mithridates petit.

ANNO vrbis conditæ 676. L. Licinio Lucullo & M. Aurelio Cotta conſulibus, mortuus eſt Nicomedes rex Bithyniæ, & teſtamento populum Rom. hæredem reliquit. Mithridates pace rupta, Bithyniam & Aſiam rursùm voluit inuadere. aduersùs eum ambo cõſules miſſi, vt ſcribit Eutropius, non eandem habebant fortunam. Cotta apud Chalcedonẽ victus ab eo, in oppidũ coactus & obſeſſus eſt. Inter hæc Mithridates fœdere cum Sertorio icto, in magnam ſpem peruenit, & cùm ſe Cyzicũ tranſtuliſſet, vt eo capto Aſiam inuaderet, Lucullus ei occurrit, ac dũ Mithridates in obſidione Cyzicena moratur, ipſe eum à tergo obſedit, fameq; cõſumpſit, et multis pręlijs vicit. Poſtremò Byzantiũ, quę nunc Cõſtantinopolis eſt, fugauit. nauali quoq; pręlio duces eius Lucull⁹ oppreſſit. Ità vna hyeme & æſtate à Lucullo ad centum ferè millia regis extincta ſunt.

Luculli ſucceſſus.

ANNO vrbis Romę 678. Macedoniam prouinciã M. Lucullus frater accepit, & in Italiam bellum commotũ eſt gladiatorum, duce Spartaco, de quo ſuprà dictũ eſt. Lucullus verò poſt pugnã Cyzicenam & naualem, quibus vicerat Mithridatẽ, perſecutus eſt eum. Paphlagoniam, Bithyniam & regnũ eius inuaſit, Sinopen & Amiſon ciuitates Ponti nobiliſſimas cepit. Secundo pręlio apud Cabyram ciuitatem, quò ingentes copias ex omni genere adduxerat Mithridates, cùm 30. millia lectiſſima regis, à quinque millibus Romanorum vaſtata eſſent, Mithridates fugatus et caſtra eius direpta ſunt. Armenia quoquè minor eidem ſublata eſt.

Lucullꝰ Mithridatem fugat.

Suſceptus tamẽ Mithridates poſt fugam à Tigrane Armeniæ rege, qui tum ingenti gloria imperabat, Perſas ſępè vincerat, Meſopotamiam occupauerat, & Syriam ac Phœnices partẽ. Ergò Lucullus repetens hoſtem, fugauit eum, & regnum Tigranis ingreſſus, Tigranocertam ciuitatem regiam militi diripiendam tradidit.

Tigranes fugatus.

Poſtquàm vna pugna duos potẽtiſſimos reges vicit, paruo admodùm exercitu ea pugna centum millia hoſtium et ampliùs, authore Plutarcho, cæſa ſunt. Indè Sybin profectus, eam quoquè ciuitatem cum regis fratre Gura cepit. Sed hi quos in Ponto Lucullus reliquerat cum exercitûs parte, vt regiones euictas tuerentur, negligentèr & auarè agẽtes, occaſionem iterùm Mithridati in Pontum irrumpendi dederunt, atq; ità bellum renouatum eſt. Lucullo paranti, capta Sybi, contra Perſas expeditiõem, ſucceſſor eſt miſſus: longè tamen antè Machares filius Mithridatis, Boſphori rex, à L. Lucullo in amicitiam receptus fuit.

Machares.

Lucullũ itaq;, nè perſequeretur Mithridatem & Tigranem reges, ſummãq; victoriæ imponeret, ſeditio militum tenuit, inquit Liuius, qui ſequi nolebant. Laudatus eſt Lucullus, quòd duos florentiſſimos potentiſſimosq; reges, duabus maximè contrarijs rebus, mora ſilicet ac celeritate, viciſſet. Demùm, quia nullam vacatiõis ſpem militibus dabat, de auaritia & ambitione inſimulatus, odia eorum contraxit: quę cùm in ſenatu relata eſſent, placuit abrogari Lucullo imperium, militesq; Pompeium ſuper omnes duces expectabant.

Lucullus abrogatum.

Propter quod Lucullus indignatus, reſpõtè ab re publica ſeſe abdicauit, & reliquũ vitę ſuę tẽpus ad literaturam quietemq; contulit: opes quas bello quæſiêrat, parùm vtilitèr conſumpſit, etſi multa

multa literarum librorumq; curæ impenderet, nimijs tamẽ delicijs inhiabat, quod conijci potest è cõuiuio Pompeio & Ciceroni ex improuiso tanta epularum abundantia instructo, vt mirarentur. Hic Lucullus, vt B. Hieronymus ad Marcellum testatur, cerasum fructũ primus ex Ponto Romam detulit, mox totã Italiam repleuit: quin iuuenis Græcis ac Latinis literis operam dabat, ità vt in vtrisq; posset ornatè dicere. scripsit autẽ Græca oratione Marsicum bellum. cętera Plutarchus.

Cerasa.

Gn. Pompeius ad gerendum bellum aduersùs Mithridatem profectus, cum rege Parthorum Phraate amicitiam renouauit, equestri prælio Mithridatem vicit. nam in minori Armenia iuxta mõtem Distracum, castra regis obsidione conclusit. Rex cum omnibus copijs eruptione per noctem facta, insupèr persequentes bello repellere statuit. Pompeius fugientes persequi intendit. Itaq; bellum nocte commissum est, luna tũc orta, à tergo Romanis erat, regij longitudine vmbrarum proximitatem hostiũ rati, cuncta in irritum tela fuderũt. Romani veluti inermes posteà aggressi, sinè labore vicerũt. nãq; de exercitu Mithridatis xl. millia cæsa vel capta sunt, Romani vulnerati mille. Vix autem xl. interfecti. Rex inter tumultus belli fuga lapsus, adiutus etiàm beneficio sublustris noctis euasit, relictusq; ab omnibus amicis, philosophis, scriptoribus rerum vel carminum, ac medicis, solus per deuia equum manu trahens, atq; ad omẽs nocturnos strepitus trepidans, in quoddam castellum diuertit, atq; indè in Armeniam perrexit.

Pompeius Mithridatẽ fugat.

Pompeius regem insecuturus, inter duo flumina quæ ab vno monte diuersis specubus exoriũtur, hoc est, Euphratem & Araxem, vrbem Nicopolim senibus, lixis & ægris volentibus condidit. Tigrani indè Pompeius bellum intulit, & ille se ei dedit, & in castra Põpeij, xvj. milliaria ab Artaxata venit. diadema suum cùm procubuisset ad genua Põpeij, illi tradidit, qui hoc sibi reposuit, & honorificè habitum, regni parte mulctauit & grandi pecunia, adempta ei Syria, Phœnice, Sophene, quia bellum sinè causa Romanis commouisset.

Pompeius mox etiàm Albanis bellũ intulit, & eorum regem vicit. postremò per epistolas ac munera rogatus, veniam ei & pacem dedit. Iberiæ quoquè regem Artacem vicit acie, & in deditionem accepit, Armeniam minorẽ Deiotaro Galatiæ regi donauit, quia socius belli Mithridatici fuit, Attalo Paphlagoniã reddidit, Aristarchum Colchidi regem imposuit. mox Ituræos & Arabes vicit, & cùm venisset in Syriam, Seleuciam vicinam Antiochię ciuitatem, libertate donauit, quòd Tigranem non recepit.

Pompeij gesta.

Indè ad Iudæam transgressus, Hierosolymam caput gẽtis obsedit, quam vix tertio mense expugnauit. discordãte in ea populo, xiiij. millia Iudęorum occisa sunt, muros euerti æquariq; solo imperauit, cuius circuitus quatuor millium passuum fertur fuisse. Cumq; aliquãtos principes Iudęorum securi percussisset, Hyrcano sacerdotium restituit, Aristobulum captiuum cum duobus filijs abduxit. de hoc in principio generationis.

Intereà Mithridates cùm fugeret, nõ multò pòst suis grauis fuit, & cùm in plures amicos, necnon Exipodrum ac Macharẽ filios sęuisset crudelitèr, Pharnaces alter filius exemplo fratrum territus, exercitum patris ad persequendum se missum cõciliauit, qui ad patrem ductus, eum in regia obsedit, vbi Mithridates diù filiũ ex altissimo muro deprecat⁹, vbi frustrà inexorabilẽ vidit, ità fertur exclamâsse: Quoniã Pharnaces, inquit, mori me* videt, vos si estis dij patrij, precor vt quandoquè hanc vocem ipse audiat à liberis suis. Statimq; descẽdens ad vxorẽ, pellices & filias suas, venenum omnibus dedit, quod cùm ipse nouissimus hausisset, nec tamẽ propter remedia quibus se præmunierat, veneno confici posset, Gallum quendam militem inuitauit, eiq; iugulum præbuit, & sic perijt apud Bosphorum, vir ingẽtis animi. Regnauit annis lx. vixit 72. cõtra Romanos bella habuit circiter annos xl. Ferunt hunc duas & viginti linguas, tot enim natiõibus imperauit, notas habuisse, vt qua quisq; lingua eum postulâsset, eadem sibi ius redderet. sanguinolentus erat. nam matrem, fratrem

*iubet,

Mithridatis mors.

& tres impuberes filios, totidemq; filias interfecit. statura ingenti fuit, firmaque semper ac optima valetudine, et cùm literis Græcis instructus esset, musicę operam dabat: sobrietate eximia, laborumq; patientissimus, solis mulierum illecebris tantus vir fuit fractus.

Pompeius mortem Mithridatis dum apud Hierosolymam ageret, percipiens, cùm iam in Oriente cum xxij. regibus, quorum omniũ victor existens pugnâsset, reuersus est Romã, et cũ ingenti gloria triumphatus, in quo quidem triumpho translata fuit primùm statua argẽtea Pharnacis Ponti regis, & Mithridatis patris, necnon & currus aurei & argentei: in eo quoquè triumpho tulit Pompeius alueũ aureũ cum gemmis duabus, & lunã auream pondo xxx. lectos triclinares tres, vasa ex auro & gemmis abacorum nouẽ, signa aurea tria, myrrhina tria, coronas ex margaritis 33. mõtem aureum quadratum cum ceruis, leonibus & pomis omnis generis, & mensas ex margaritis.

Pompeij triumphus.

Hæc omnia Pompeij victoria in vrbem aduexit. Fuerũt etiàm in eo triumpho regiones, Pontus, Armenia, Cappadocia, Paphlagonia, Media, Colchis, Iberia, Albania, Syria, Cilicia, Mesopotamia, & hi qui circa Phœnicen & Palæstinam incolunt, Iudæi quoquè & Arabes, et cęteri quotquot terra marive ab ipso debellati fuerant. Inter hæc notabantur castella mille capta, ciuitates fermè nongentæ, naues octingentæ. In eo quoquè triumpho captiui ducti sunt post piratarũ principes, Tigranis filius cum vxore filiaque, rex Iudæorum Aristobulus, Mithridatis soror cum quinq; filijs, Scytharum multę mulieres, Albanorum & Iberorum ac regis Comagenorum obsides ducti.

Horũ cõsulũ annº ime diatè secutº est cõsulatũ Ciceróis. fuitq; lx. ante Christi natiuitatem.

Gesta sunt hæc, Iunio Syllano & L. Muræna cõsulibus, anno ab vrbe cõdita 690. Sic Pompeio duce, inquit Florus, populus Ro. totã qua latissima est, Asiam peruagatus, contra xxij. orientis reges felicitèr pugnãs, quam extremam imperij habebat prouinciã, mediam fecit: exceptis quippe Parthis, qui fœdus maluerunt, & Indis qui adhuc nos non nouerãt, omnis Asia inter mare rubrum & Caspium & Oceanum Pompeianis domita vel oppressa signis tenebatur. cętera in posteriora tẽpora referas, hîc eñ multa quoquè anticipatione narrata sunt. Hoc deerat vnum populi Ro. malis, iam vt ipse intra se parricidiale bellũ domi stringeret, & medio foro quasi in arena cõcurreret. quod tribus, vt sic dixerim, inquit Florus, sideribus agitatũ est: primo & leui, tumultu maiore quàm bello, mox atrociùs per totius viscera sęnatûs grassante victoria, vltimũ non ciuicam modò, sed hostilem quoquè rabiem supergressum est.

Bellũ ciuile Marianum.

Initiũ & causa belli, inexplebilis honorum Marij fames, dum decretam Syllæ prouinciam Sulpitia lege solicitat. Anno sanè ab vrbe condita 662. in principio huius generationis, cùm Pub. Sulpitius tribunus plebis, authore C. Mario pernicioſas leges promulgâsset, vt exules reuocarẽtur, & noui ciues libertiniq; distribuerentur in tribus, secundùm Liuiũ, vt Marius aduersùs Mithridatem Põti regem dux crearetur, & aduersantibus consulibus Q. Põpeio & L. Syllæ vim intulisset, occisoq; Pompeij consulis filio genero Syllæ, L. Sylla cui anteà decreta prouincia erat, impatiens iniuriæ, statim legiones circumegit, & dilato Mithridatico, ciuilis belli initium fecit.

Marij mores & ingenium.

Constat autem, Marium obscuro genere fuisse natũ: patrem ac matrem menę mechanicos habuit. In villa Arpinati educatus, ab vrbanis moribus alienus, in vrbem proficiscens aliquãdò, studia illius degustauit. Fertur neq; literas Græcas didicisse, neq; Græcis pręceptoribus vti voluisse, tanquàm ridiculum esset literis, quarum magistri alijs seruirent, operam impẽdere. primùm in Hispania militabat, nam durum & bellicosum animum illi natura effinxerat. Scipióe Africano Numantiam obsidente, hostẽ belicosum ante ora imperatoris interfecit. Is eum egregia forma virum apud se recepit, & corruptum ob delicias, rei militaris cura emẽdauit. Et quũ post cœnã sermo de imperatoribus haberetur, quidam vel serio vel ioco Scipionem interrogat, quem post se populus Romanus ducem habiturus esset, ille leuitèr percusso

cusso Marij humero, hunc, inquit, virũ sanè præstantem: qua voce ferunt Marium in magnam spem erectũ, & tribunatum pòst cura Metelli fuisse fortitũ. Ipse enim & pater eius in domo Cæcilij Metelli ministri fuerant. Indè prętor factus, & post præturam vlteriorẽ Hispaniam sorte assecutam, prædonibus liberauit. erat eloquẽs, affabilis, & plebi acceptus, ex quo breuì clarissimas sibi nuptias comparauit.

Postquàm autem Cæcilius Metellus aduersùs Iugurtham factus est consul, prætorem Marium in Libyam legatum adduxit, vbì nullum laborẽ fugiẽs, breuì sibi à militibus multùm beneuolẽtiæ comparauit. Et factum est quòd repentè nomen eius & gloria per Libyam Romamq; discurreret. nunciabãt enim milites Ro. nunquàm finem habitura bella contra barbaros, nisi C. Marium cõsulem crearent. qua re vehementèr angebatur Metellus. sed eo etiàm ægre ferẽte, successor Metelli est declaratus. Iugurtham vicit, & de eo triumphauit. Quẽadmodùm verò Cimbros & Teutonas profligauerit, & quotiès consulatum gesserit, dictum est. Vndè quinquiès consul factus, sextum exoptauit, suscepitq;, obsequijs populi beneuolentiam captans. nam populus Ro. eũ postquàm Cimbros vicit, Marium Romanæ vrbis tertium conditorem appellauit.

Ab eo tempore omnibus optimatibus sese opposuit, & multa minùs æqua faciebat. Tandem pro ætate minùs idoneus, magistratum deposuit: sed per factiosos homines & maximè Sulpitium, præter omnium opinionem, proconsul contra Mithridatem declaratus est, ex quo populus in duas partes diuisus, pars Syllam, pars Marium sequebatur.

Syllæ defectio.

L. Sylla patricia procreatus est familia, haud diues erat ab initio. de eo scribit Valerius, quòd vsque ad quæsturæ suæ comitia vitam libidine, vino, ludicræ artis amore inquinatam perduxerit. Quapropter C. Marius consul contra Iugurtham factus, molestè tulisse fertur, quòd sibi asperrimum in Africa bellum gerenti, tam delicatus quęstor obuenisset. Subiungit, quòd eiusdem virtus, quasi ruptis nequitiæ claustris, catenas Iugurthæ manibus iniecit, Mithridatem compescuit, socialis belli luctus repressit, Cinnæ dominatiõem fregit, eumque qui se in Africa fastidiẽrat, illam prouinciam proscriptum petere coëgit. Quæstor in Africa non solùm spectatum se exercitui præbuit, verùm etiàm Bocchum regem Numidarum integra amicitia sibi deuinxit. Ipsius nanque legatos à latrombus interceptos liberauit, & eos commeatu adiutos remisit.

Paulò pòst Iugurtha ferè profligatus, cùm ad Bocchum regem socerum confugeret, ille diffisus rebus suis, precium fœderis ac amicitiæ Iugurtham facere cogitauit, admonitumq; Syllam facit: ea re Mario communicata, Sylla parua militum manu discrimen adijt, fidem Boccho adhibens, qui Iugurtham vinctũ Syllæ tradidit, ex quo negocio Marius triumphum egit. quarè cùm Syllæ tam præclari facinoris gloria diminueretur, Sylla in annulo insculptã rei gestæ imaginem circuntulit. Erat autem sculptus Bocch° qui Iugurthã traderet, Sylla qui susciperet. Hæc Mario tristitiã afferebãt. nihilominùs Marius secũdo consulatu ob strenuitatẽ Syllam legatum habuit, tertio consulatu tribunũ militum fecit. multa præclara facinora egisset, nisi odium Marij declinâsset. Syllæ gesta.

Aliquãdò ingruente commeatûs inopia, Sylla curam suscipiens, progrediens tantam copiam comparauit, vt milites Catuli abundantia agitarentur, & insupèr Marianis exhiberẽt, qua re Marium maximè affecit. omitto quæ in sociali bello Sylla fortitèr egerit. In Cappadociam verò missus, cùm nullũ anteà Romani & Parthi commercium habuissent, Parthi amicitiã petẽtes, ad ipsum tanquàm Romanum principem, congressum habuerunt. Ibì Chalcedonensis quidam vultum Syllæ cõtemplatus, dixisse fertur: Necessè est hunc maximum fieri virum, & cunctorũ facilè primum. Vndè aucta est viri fama. Ipsi Mithridaticum posteà bellum decretum.

Igitur factus cõsul, contra Mithridatẽ in Asiã, vt anteà disposuerat, pfecturus, audita Sulpitij atq; Marij audacia commotus, cùm exercitũ adhuc teneret

in Campania, copias ad vrbẽ duxit, anteq; vrbem cum quatuor legionibus cõsedit, legatum Marij Gratidium quasi primam victimam belli ciuilis occidit, mox vrbem cum exercitu irrupit, & cõtra Marium ac Sulpitium dimicãs, Sulpitium occidit, facem ad inflammãdam vrbem popoſcit. Omnibus metu abditis, per ſacram viam cito agmine in forum venit. Marius cùm permouere nobilitatem, inflammare plebem, equeſtrem deindè ordinem perarmare aduersùs Syllam fruſtrà tẽtâſſet, poſtremò ſeruis ſpe libertatis & prædæ ad arma ſolicitatis, nequicquàm repugnare auſus, tandèm in Capitolium conceſſit.

Syllæ irruptio in vrbẽ

Sed cùm eò Syllanæ cohortes irrupiſſent, magna ſuorũ cæde diffugit. Ibi Sulpitius, ait Oroſius, Marij collega, ſeruo ſuo prodente, proſtratus eſt. conſules autem ſeruum ipſum, quòd hoſtẽ indicauerat, manumitti: quòd verò dominũ ꝓdiderat, ſaxo Tarpeio deijci decreuerunt. Marius fugiens, cùm perſequentium inſtantia circunſeptus eſſet, in Minturnenſium paludibus ſeſe abdidit, de quibus luto oblitus ignominiosè protractus, turpi ſpectaculo Minturnas deductus, contruſus eſt in carcerem: & cùm ad occidendum eum miſſus Gallus eſſet, maieſtate tanti viri perterritus receſſit.

Territꝰ maieſtate Marij Gallus.

Recedente Sylla ab vrbe, L. Cornelius Cinna cùm pernicioſas leges de reuocatiõe exulum per vim ferret, expulſus eſt vrbe ab Octauio collega, imperium ei abrogatum, exercitum Claudij ipſe in poteſtatem ſuã redegit. Vrbi bellum intulit, accerſito ex Africa C. Mario, cui tres legiones datæ ſunt, copiarũ pars Carboni, pars Sertorio ceſſit, reliquæ Cinnam ſequebantur.

Cinnæ conatus.

Pompeius à ſenatu cum exercitu accerſitus, Octauio conſuli ſe iũxit, cum Sertorio infelicitèr conflixit, ſexcẽti ab vtraque parte milites trucidati ſunt. Poſtero die cùm permixta corpora ad ſepulturam deferrẽtur, miles Pompeianus fratris ſui quem ipſe interfecerat, corpus agnouit in furore minimè cognitum. Itaque victor victo infelicior, vbi fratris corpus agnouit, ilicò pectus ſuum gladio tranſuerberans, ſimulq; lachrymas & ſanguinem fundens, in cadauere fratris perijt.

Fratris cædes, ſuî nece vindicata.

Interìm Marius Oſtiam coloniã ingreditur. tum xj. millia de caſtris Pompeij abſumpſit peſtis. Marius Antium et Ariciam hoſtilitèr irrupit. Tãdèm Cinna & Marius vrbem ingreſſi, eam cædibus & rapinis vaſtabãt. hic dum manus Octauij cõſulis depulſa Ianiculo eſt, ſtatim ad principum cẽdẽ ſigno dato, aliquanto ſæuiùs, ait Florus, quàm aut in Putenica, aut in Cimbrica vrbe ſæuit. Octauij conſulis caput pro roſtris, id eſt, in foro exponitur: Antonij cõſularis viri, in Marij ipſius menſa offertur. Cęſar & Fimbria in penatibus domorum ſuarũ trucidãtur: Craſſi, pater & filius, in mutuo alter alterius adſpectu. Bebium atq; Numitorium per medium forum vncti traxêre carnificũ. Catulus ſe ignis hauſtu ludibrio hoſtiũ exemit. Merula flamẽ dialis in Capitolio Iouis ipſius ocularios venarum cruore reſperſit, Arquarius, ipſo vidente Mario, confoſſus eſt, qua manum non porrexerat ſalutanti.

Igitur Marius cùm interfectorum ciuiũ capita illata conuiuijs, oblata capitolio, collocata ꝓ roſtris ad ſpectaculũ ornatumq; congereret, ſeptimum conſulatũ cum Cinna peruaſit. Iam Sylla cùm Mithridatem ad Euxinum Põtum fugere compuliſſet, Romam repetebat. huiuſmodi nouis exagitatꝰ eſt adeò Marius, vt dolore obijſſe putetur, duos de lxx. annos natus, in exordio ſeptimi conſulatûs. Cinna bonorũ neces, malorũ cæde ſuppleuit. nã cùm introducta per Marium fugitiuorum manus inſatiabilis prædandi eſſet, nullamq; partem authoribus prędæ conſulibus miniſtraret, in forum quaſi ſtipendij cauſa ſolicitata, militibusque circundata, inermis extincta eſt. cæſa ſunt illa die in foro vrbis octo millia fugitiuorũ. Paulò pòſt Cinna ab exercitu ſuo, quem inuitum cogebat naues conſcendere, & aduersùs Syllam proficiſci, interemptus eſt. conſulatum tum Carbo ſolus geſſit.

Marius ſeptimũ conſul. Cinna interficitur.

Intereà reſidui ſenatorum, qui potẽtiam Cinnæ, Marij crudelitatem, inſaniam Fimbriæ, Sertorijq; audaciam fugа euaſerant, tranſuecti in Græciam, coẽgêre precibus Syllam, vt periclitãti, immò

immò iam penè perditæ patriæ opem ferret. aderat & vxor & filius, qui domo Syllæ à Marianis euersa, vix fuga salutem quæsiêrãt. Fuerunt autem tres Marij, C. Marius pater, C. Marius filiꝰ eiusdem, & M. Marius. De primo dictum est, de duobus in sequentibus dicetur.

Marij.

Sylla igitur cùm esset rogatus à senatu, quòd ad saluandam patriam reuerteretur propter tyrãnidem istam, futurum se aiebat in potestate senatûs, si ciues restituti, à Cinna pulsi, ad se confugiant. Quæ conditio cùm iusta senatui videretur, propter Carbonem factionemq; eius, cui bellum videbatur vtilius, nè conuenirent, effectum est. Idem Carbo cùm ab omnibus oppidis Italiæ obsides exigere vellet, vt fidem illorum contra Syllam obligaret, cõsensu senatûs prohibitus est.

Carbo consul.

Igitur Sylla mox vt Campanum littus attigit, Norbanum consulem collegam C. Marij iunioris prælio oppressit. septem millia tũc Romanorum Romani interfecerunt, sex millia capta sunt, 124. solùm de Syllanis ceciderunt.

Fuluius verò Adrianus, cui imperium pro prætore erat, regnum Africæ eodem tempore seruorum manu affectans, à dominis apud Vticam, congestis sarmentis, cum omni familia incensus est.

Fuluiꝰ Adrianus seruilis perfidiæ fautor.

Damasippus prætor, incentore Mario consule, in vrbe Q. Scæuolã, C. Carbonem, L. Domitium, & Pub. Antistiũ in curiam quasi ad consultandum vocatos, crudelissimè occídit: corpora interfectorum per carnifices vnco tracta, in Tiberim missa sunt.

T. Liuius scribit, cùm à Marianis vrbs adhuc teneretur, Damasippus prętor ex voluntate C. Marij consulis, omnẽ quę in vrbe erat, nobilitatem trucidauit.

Sylla deindè ad Scipionem Marianę partis conuersus, id egit, vt pacem secũ faceret, nec potuit. Cùm aũt castra ipsiꝰ oppugnaturus esset, vniuersus exercitus consulis, scilicet Scipiõis, solicitatus per emissos per Syllam milites, signa ad Syllam transtulit, & Scipio cùm interimi potuit, dimissus est.

Gn. Põpeius Gn. filius, eius qui Asculum ceperat, conscripto quidem voluntario exercitu, cum tribus legionibus ad Syllam venerat, ad quem se nobilitas omnis conferebat, ità vt deserta vrbe, ad castra veniret. Ad hęc Sylla cum Italicis populis, nè timeretur ab his, velut erepturus ciuitatem, fœdus percussit.

Inter hæc Damasippus nobilitatem in vrbe trucidauit. Sylla ad vrbem contra Marium iuniorem, filium Marij defuncti, dimicauit, & xv. millibus occisis, quadringentos de suis perdidit. Deindè ad portam Collinam signa contulit, & 80000. occídit, recuperataque Repub. pulcherrimã victoriam crudelitate quãta in nullo vnquàm homine fuit, inquinauit. mox enim vrbẽ ingressus, tria millia hominum contra fidem inermes peremit.

Orosius scribit, quòd Sylla ingrediens vrbem victor, tria millia hominum qui se per legatos dediderant, contra fas contraque fidem datam inermes peremit. Plurimi tunc, nõ solùm innocentes, sed etiàm Syllanæ partis, occisi sunt, quos fuisse plùs quàm nouem millia ferunt: ità liberè per vrbem cædes, percussoribus passim vagantibus, vt quenque vel ira vel præda solicitabat, agitabantur. Cumque magna crudelitate aduersùs sontes insontesque sæuiret, Q. Catulus palàm Syllæ dixit: Cum quibus tandèm victuri sumus, si in bello armatos, in pace inermes occídimus?

Nobilitas apud Syllã.

Tunc Sylla, authore L. Fursidio, primus infamem istam tabulam proscriptionis induxit. Prima proscriptio *80. millium hominum fuit, in quibus quatuor viri consulares erant, Carbo, Marius, Norbanus & Scipio. Inter eos Sertorius tunc maximè pertimescendus. Item alia proscriptio cum quingentis nominibus proposita, quam cùm Lolius nihil sibi conscius legeret, vbi suum nomen offendit, trepidus se adoperto capite foro dum subtrahit, interfectus est. Sed nè in ipsis quidem tabulis fides ac finis malorum videbatur. Nanque aliquos quos non scripserant, iugulabant: alios autem postquàm iugulauerant, proscribebant: nec ipsius mortis erat via simplex aut vna conditio, vt in nece ciuium saltem

*8.

Tabulę Syllæ proscriptorum.

ius

ius hostium seruaretur, qui nihil à victis præter vitam exigunt. M. Marium de caprili casa extractum, vinciri Sylla iussit, ductumq; trans Tiberim, effossis oculis membrisq; confractis, trucidari mandauit. Post hũc Pub. Lectorius senator & Venuleius triumuir occisi, M. Marij caput Prænestę est missum: quo viso C. Marius vltima desperatione correptus, vbi à Lucretio obsidebatur, nè incideret in manus inimicorũ, cum Telesino fugæ comite stricto vtrinq; gladio occurrit, quem cùm Marius occidisset, saucius à seruo impetrauit vt se occideret. Carinatem prætorem Romanum Sylla iugulari iussit.

C. Marij iunioris mors.

Carbo.

Interea Pompeius partiũ Syllę, Carbonem volentem de Corcyra fugere in Aegyptum, ad se in Siciliã retraxit, vbi eum cum pluribus occidit. Narrat Valerius, quòd Sylla crudelitèr totam vrbem & omnes Italiæ partes sanguine ciuili inundauit: quatuor enim legiones contrariæ partis, fidem suam secutas, id est, confidentes de impunitate quam eis promiserat, frustrà misericordiam implorantes, occidi iussit, & lacerata corpora in Tiberim sunt proiecta. Quinq; millia Prænestinorum spe salutis eis data, extra mœnia municipij euocata, cùm se abiectis armis humi prostrauissent, interfici & eorũ corpora per agros spargi mandauit. Causa huius fuit, quia in Pręnestina ciuitate tenuit se Marius iunior contra Syllam. Duæ etiàm ciuitates in Hispania per Syllanos destructæ sunt, quia fauerant Marianis. Florus etiàm narrat de Sulmone ciuitate antiqua, quòd eius ciuibus interfectis, iusserit ciuitatem deleri.

Sylla dictator.

Sylla inter hæc dictator factus est, & quod nemo quidẽ vnquàm fecerat, cum fascibus 24. processit, rebusq; nouis statum Reipub. confirmauit. Tribunorum plebis potestatem minuit, & omne ius legum ferendarum eis ademit, pontificum augurumq; collegium ampliauit, vt essent xv. Senatum ex equestri ordine suppleuit, proscriptorum liberis ius petẽdorum honorum eripuit, & bona eorum vẽdidit, ex quibus primò multa rapuit, redactum est sestertium ter milliès quingentiesq;. Lucretium Offellã consulatum contra voluntatem suam petere ausum, iussit interimi in foro, & cùm indignè ferret populus Ro. cõcione vocata, se iussisse dixit.

Deindè Gn. Norbanus proscriptus, cùm comprehenderetur, seipsum interemit. Metellus ex proscriptis vnus, clàm capite adoperto ad posticum ædis vxoris, Bastiæ dictę, cùm accessisset, admissus minimè est, quòd se proscriptum diceret. Itaq; se transfodit, & sanguine suo fores respersit. Pompeius in Africã transgressus, eruptione circa Vticam facta, decem & nouem millia hominũ interfecit. Domitius dux Marianus, dum inter primores pugnat, occisus est. Satis concordat Orosius: Hunc finem habuerunt duo bella funestissima: Italicum, quod & sociale dictũ est, & ciuile: quæ ambo tracta sunt per annos decem. Cõsumpserunt autem vltra centum quinquaginta virorum millia, consulares 23, prętores septem, ædiles sexaginta, senatores ferè ducentos.

Sylla verò cùm diù grassatus esset, necis atque vitæ exercens potestatem, auferebat conferebatq; regna, & quid collibuisset, faciebat: seq; Cornelium Syllam Felicem scribebat. Tandèm mirabile dictu, non gestis, sed felicitati fidem præstabat: & post tot ab eo peremptos, cùm rerum innouatio ac permutatio in vrbe fieret, sese magistratu abdicauit, & consularibus comitijs in populi potestate constitutis, nec ipse prorsùs accessit, volentibus corpus exposuit, & vti priuatus medio versabatur in foro, ipse quoquè ex vniuersis fortunis Herculi decimam sacrificabat, opipara cõuiuia populo fecit, ac spectacula edidit.

Prætereà Sylla non modò suum prævidit interitum, verùm etiàm quodam modò eum scriptis commendauit. Nam 22. commentariorum libro biduo antequàm mortuus est, scribẽdi finem fecit, vbi Chaldæos sibi prædixisse affirmat, quòd ei cùm beatè vixisset, in ipso felicitatis vigore moriendum esset. De eius verò morte scribit Valerius lib. ix. Cùm pecunia à decurionibus ad refectionem Capitolij Puteolis promissa, cunctatiùs daretur, animi concitatione nimia & immoderato vocis impetu cruori commixtum

Mors Syllæ

mixtum ſpiritum euomuit.

Dubium igitur eſt, Syllá ne prior, an iracundia Syllæ, extincta ſit. Oroſius nihil aliud ſcribit, quàm quòd creatis Pub. Seruilio & * Oppio Claudio conſulibus, L. Sylla eſt priuatus. quod intelligo, vt dictũ eſt, deceſſit. itaq; & honos ei à ſenatu habitus eſt, vt in campo Martio vbi reges duntaxat funerari conſueuerunt, ſepeliretur.

Defuncto Sylla, M. Lepido & Q. Catulo conſulibus, ciuile bellum penè extinctum reaccenditur. cupidus nanque nouarum rerum (inquit Florus) conſul Lepidus, acta Syllæ reſcindere parabat, ſed non potuit ſinè magna clade reipublicæ fieri. Cùm damnatorum bona ciuium, licèt malè, authore Sylla, capta eſſent, tamen repetitio eorum proculdubiò labefactabat compoſitam ciuitatem. Expediebat ergò quaſi ęgræ ſauciæque reipub. requieſcere quomodocunquè, nè vulnera curatiõe ipſa reſcinderentur. ergò cùm turbidis concionibus ciuitatẽ terruiſſet, profectus in Hetruriam, arma indè & exercitũ vrbi admouerat, ſed iam Miluium pontem collemque Ianiculum Luctatius Catulus eius collega, necnon Pompeius alio exercitu inſederant, à quibus impetu primo retrò pulſus, hoſtis à ſenatu eſt iudicatus: Sardiniam, amiſſa Italia, fugit, vbi morbo interijt. Scipio ipſius Lepidi filius, captus atq; occiſus fuit. Brutus verò Lepidi ſocius, in ciſalpinam Galliam fugiens, perſequẽte Pompeio, non longè à Mutina vrbe interfectus eſt. ità bellum hoc euanuit.

Ciuile bellũ ſub Lepido.

Cęterùm, inquit Plutarchus, Sertorius qui tum Hiſpaniam tenebat, Lepido diſſimilis ac timendus Romano populo hoſtis erigitur. Fuit Sertorius patricius Romanus, ex Mirſia Sabinorum vrbe ortus, in ciuili bello Marianis partibus fauit, & Syllam fugiens ex Aphrica dilapſus, Hiſpaniam contra Romanos excitauit. prima eius militia ſub Cęcilio Metello contra Cimbros fuit, vbi cùm à Romanis malè pugnatum eſſet, equo amiſſo, vulneratus etiàm Rhodanũ fluuium cum thorace & ſcuto per aduerſos fluctus natando traiecit. Tandèm in militia alterum amiſit oculum, de quo etiàm gloriari ſolebat, quaſi ſuę virtutis teſtimonia ſempèr ſecum ferret, cùm alij torques, haſtas & coronas domi relinquerent. Demùm cùm Sylla rerum potitus eſſet, et ex Aphrica Sertorius fugiſſet in Hiſpaniam, aliâs Iberiam, Paccianus quidam à Sylla eò mittitur cum exercitu, quem Sertorius non ſolùm necauit, verùm etiàm omnem eius exercitum cepit, Tigenamq; oppidum expugnauit.

Sertorij indoles.

Fertur Sertorius neq; voluntate, neque metu vnquàm potuiſſe ſuperari, eô quòd fortiſſimus in aduerſis, & modeſtus in ſecundis ſempèr extiterit. In improuiſis verò caſibus ità conſtans & audax, vt omnes ſui tẽporis duces anteiret: in cunctis verò quæ vel ingenio vel aſtu conficiũtur, profundiſſimus artifex fuit. Quibus rebus præſtans, à Luſitanis dux eligitur: & cum ſeptem millibus ac quingẽtis, aduersùs quatuor Ro. duces bellum geſſit, quos oẽs Sertorius partim occidit, partim profligauit. Metellũ virum ampliſſimum, qui tunc ob ſenectæ grauitatem pigriùs pugnandi occaſionem cõſequebatur, inſidijs ac incurſionibus inquietabat. Sertorij victoriæ.

Vndè Pompeius cùm adhuc quęſtor eſſet, cum imperio conſulari aduersùs eum miſſus eſt, quo tempore Sertorius aliquas vrbes expugnauit, plurimasq; ciuitates in poteſtatem ſuam redegit. Pompeius cum Sertorio dubio euentu pugnauit, qui deindè Metellũ & Pompeium cum duobus exercitibus prælio fudit. Obſeſſus deindè Sertorius apud *Galagurum, aſſiduis eruptiõibus non leuiora damna obſidentibus tulit. paulò pòſt crudelitèr in ſuos agens, plurimos amicorum & ſecum proſcriptorum crimine proditionis inſimulatos interemit. Tandèm Metellum ac Pompeium commeatu prohibens, vndiquè regionẽ depopulatus eſt. præterea quòd mari eſſet potentior, vtrunque coẽgit ea parte Hiſpaniæ quam obtinebat, excedere, & diuerſas regiones petere, Metellum vlteriorem Hiſpaniam, Pompeium Galliam. *Calagurã.

Verùm vt primùm ſpes magna affulſit, metusq; abſceſſit, inuidia aduersùs illũ ſuorũ inuaſit animos. Ante oẽs Per-

penna

penna nobilitate familiæ & ingenij varietate principatum affectans, Quis, inquit, dæmon suasit, nè dominanti Syllę domi manẽtes pareremus, cùm huc profecti voluntariè seruiamus, & Sertorij exilij participes nos faciamus? Induxit nonnullos alios Sertorio infensos. igitur à M. Antonio Perpenna & alijs cõiuratis in cõuiuio Sertorius interfectus est, decimo ducatûs sui anno, magnus dux & aduersùs duos imperatores sæpè par, aut frequentiùs victor, ad vltimum desertus & proditus perijt.

Sertorij interitus.

Magnanimitatis verò Sertorij id fuit, quòd pulsos ex vrbe senatorios viros, qui penès eum degebant, senatum nuncupabat, duces & quæstores ex eis legebat, patrijsq; legibus cuncta administrabat, magistratus omẽs ex Romanis creabat, quasi non Iberos contra populum Ro. augeret, sed libertatem populi Ro. asserere vellet. Etenim, vt Plutarchus ait, Sertorius erat patriæ amator, affectusq; ad reditũ, sed in aduersis durisq; temporibus fortem se præstabat, in victorijs ad Pompeium Metellumq; mittebat, se paratum offerens, depositis armis, priuatum in vrbem redire velle, si permittatur: mâlle enim se Romæ ignobiliſſimum ciuem, quàm exulem, omnium aliarum ciuitatum imperatorem appellari.

Sertorij in patriam pietas.

Occiso Sertorio, maxima Iberiæ pars Pompeio atque Metello sese tradidit, eos qui manserunt, Perpenna suscipiẽs, aduersùs inimicos bellũ gerere adortus est, in quo statim suî experiẽtiam dedit, vt viri nec ad parendum, nec ad imperãdum apti. Nam fretus Sertorij apparatibus, aduersùs Pompeium congressus, breui superatus est & captus. Is cùm haberet Sertorij literas, Pompeio promisit virorum consularium & qui plurimùm Romæ poterãt, epistolas propria manu scriptas, per quas Sertorium in Italiam vocabant, ostensurum.

Perpenna.

Põpeij magnificum facinus.

☞ Sed Pompeius vtì prudens, literas nec legere voluit, nec legi cuiquam permisit, sed ipsas omnes in vnum collectas cremauit. Quo facto, multos ciues periculo, & magnis malis patriam liberauit. Perpennam insupèr statim occídit, veritus nè vulgatis quorundam nominibus, turbationes & scãdala orirentur. Reliquorum verò qui Sertorianæ necis conscij erant, alij ad Pompeium deducti mactati sunt, alij in Lipeium deducti mactati sunt, alij in Libya interfecti, nec quisquam euasit prębya interfecti, nec quisquam euasit præter vnum Aufidium, qui in villa quadã Barbariæ inuisus consenuit.

Rempublicam Romanam L. Catilina inuadere statuit olympiade 179. anno 18. regni Ptolemæi Dionysij. erat is nobilis genere, magna animi & corporis vi, sed ingenio prauo, cui ab adolescentia bella intestina, cædes, rapinæ, discordiæ ciuiles, gratissimæ fuêre: ibi iuuentutem suam exercere studuit, cùm esset animo audax, subdolus, varius, cuiuslibet simulator ac dissimulator, & omnium facinorosissimorum dux. Quibus fretus, ad opprimendam remp. consilium cepit, si consulatum assequeretur. erat autem deuinctus amore Aureliæ Orestillæ. cùm verò vnum impedimentum videret, quô minùs ea sibi nuptijs iũgeretur, filium suum proprium, quem & solum ætate puberem habebat, veneno sustulit.

Cùm ergò vitiosis esset moribus, & multo ære alieno grauatus, dominandi eum tanta libido inuasit, quòd nihil nefas esse putauit dum assequeretur intentum. vndè facta cõiuratio est multorum, quos ditare promiserat ex cæde & rapinis. L. Catilina bis repulsam in L. Catilina petitione consulatûs passus, cum Lentulo ptore, Cethego & pluribus, coniurauit de cæde consulum & senatûs, incendijs vrbis & opprimenda repub. Erat & occasio, quòd in extremis finibus mundi Rom. arma peregrinabantur. socij erant senatorij ordinis, P. Lentulus Sura, P. Antonius, L. Cassius Longinus, C. Cethegus, P. Seruius, Syllæ Seruij filius, L. Vargunteius, Qu. Annius, M. Porcius Lecca, L. Bestia, Q. Curius. præterea ex equestri ordine M. Fuluius, L. Statilius, P. Gabinius Capito, C. Cornelius, ad hæc multi ex municipijs domi nobiles. additum est pignus coniurationis sanguis humanus, quem circunlatum pateris bibere ausi fuêre.

Actum erat de pulcherrimo imperio, nisi illa coniuratio in Ciceronem & Anto-

Antonium consules incidisset, quorum alter industria rem patefecit, alter manu oppressit. Tanti sceleris indicium per Fuluiam emersit vilissimum scortum. Lentulus destinatum familiæ suæ Sibyllinis versibus regnum sibi vaticinãs, ad præstitutum à Catilina diem, in vrbe tota *vires, faces, tela disposuit: nec ciuili conspiratione contentus, legatos Allobrogum qui tùm fortè aderant, in arma solicitat: & îsset vltra alpes furor, nisi altera proditione Vulturtij literæ interceptæ fuissent. statim tunc Ciceronis imperio iniecta est barbaris manus, palàm prætor Lentulus conuincitur in senatu. de supplicio agẽtibus Cæsar parcendum dignitati, Cato animaduertendum pro scelere censebat, quam sententiam secutis omnibus, in carcere parricidæ strangulantur.

Quanuis autem parte coniurationis oppressa, tamen ab incepto Catilina nõ destitit, sed infestis ab Hetruria signis patriam petens, obuio Antonij exercitu opprimitur. quàm atrocitèr dimicatum sit, exitu patet, quòd nemo hostium bello superfuit, quem quis in pugnãdo ceperat locum, amissa anima tenebat. Catilina longè à suis inter hostiũ cadauera repertus est, pulcherrima morte, si pro patria sic concidisset. Hanc historiam Sallustius elegantissimè descripsit.

Iam penè toto orbe pacato, maius erat imperiũ, quàm vt vllis externis viribus extingui posset. Post Syllanas autẽ & Marianas in Italia tempestates, Cæsaris atque Pompeij furor vrbem, Italiam, gentes, nationes, totum denique Rom. imperium corripuit, adeò vt non tantùm ciuile dicatur, ac ne sociale quidẽ, sed nec externum, immò potiùs commune quoddam ex omnibus, plùs quàm bellum. Quippe si duces eius inspicias, totus senat⁹ in partibus: si exercitus, hinc xi. legiones, indè 18. flos omis & robur Italici sanguinis: si auxilia sociorum, hinc Gallici Germanicique delectus, indè Deiotarus, Ariobarzanes, Tarchon, *Demotes Corinthius, omnis Thraciæ, Cappadocię, Ciliciæ, Macedonię, Greciæ, Italiæ, totiusque robur Orietis: si morã belli, quatuor annis: si locũ, intra Italiam: indè in Galliam & Hispaniã deflexit, rursùs ab occasu totis viribus in Epiro Thessaliaq; cõsedit, hinc in Aegyptum subitò trãsilijt, indè respexit Asiam, Aphricęq; incubuit. postremò in Hispaniam remigrauit.

Quæ verò tanti belli seminaria fuerint, tunc intelligemus, cùm vtriusq; viri genus ac gesta perspicimus. Pompeius sanè Pompeij Strabonis filius, qui fulmine ictus est, qui Romanis erat odiosus maximè. Illo verò nemo, vt ait Plutarchus, populi beneuolentiam aut citiùs inceptam, aut validiorem in rebus lętis, aut in labentibus diuturniorem, Romanorum habuit. aderat Pompeio armorum peritia, linguæ persuasio, morum fides & conueniendi modestia, vndè absque tristitia neminem rogauit, absque alacritate nulli obsecutus est. Cùm iuuenili floreret ętate, extemplò mores & verendi & regij eluxêre, nisi ipsius coma paululùm protẽsa, oculorũ lineamentis ac lenitate, ad simulacra regis Alexandri accedebat, vndè Alexãdri nomen plerique ei addiderunt. Adolescẽs adhuc sub patre militãs, qui aduersùs Cinnam duxit exercitum, L. Terentium comitem habuit, qui pecunia acceptâ, Pompeiũ interfecturus erat, cuius rei indicium cùm haberet, nil exterrit⁹, sed conuiuio expleto, clàm se subripuit, & cum patre accubuit. Terentius ense stricto Pompeij cubiculum intrãs, frustrà quàm plures adegit ictus. fit tumultus maximus propter Pompeium, at Põpeius in medium se ingerens, illachrymansq;, furori finem dedit.

Pompeij indoles.

Pompeius Alexander dictus.

Defuncto Strabone patre, postquàm Antistiã Antistij prętoris filiam duxit, ad exercitum Cinnę profectus, ex illato sibi crimine, licèt falso, metu actus, clàm indè abscessit: & cùm in exercitu non esset, percrebuit adolescentem à Cinna esse occisum. Quarè qui veteri odio in Cinnam ęstuabant, impetum in eum fecêre. diffugiens, captus à quodam, ante genua ipsius persecutoris procubuit, bullamque magni precij obtulit: sed ille insolentèr, Non, inquit, venio fidei iussionem obsignatur⁹, sed de scelerato tyranno iudicaturus. moxque eum trucidauit.

Cinnæ interitus.

Pompeius 23 annum agens, prętor

à nullo designatus, in Auximo ciuitate seipsum in subsellia medio foro constituit: parua mora legiones tres comparauit, cum quibus ad Syllam contendit. Tum contra Pompeium tres simul duces, simulque hostes insurgunt, Carinnas, Cęlius, Brutusque, qui tripartito agmine Pompeium aggrediuntur. Ipse aduersùs Brutum copias ducens, eum in fugam vertit: ob hoc ducibus in seditionem versis, quò sors dedit, abiêrunt. Deindè cùm Scipio, qui tum erat cõsul, Pompeium adoriretur, antequàm phalanges sub ictum telorum issent, milites Scipionis, Pompeianis salutatis, à duce defecerunt, Scipio ipse fugam arripuit. Quæ cùm accepisset Sylla, ad Pompeiũ contendit, cuius milites videns adstare, ob victorias elatos hilaresque, ex equo exiliens, & imperator de more appellatus, Pompeium & ipse imperatorem cõtrà salutauit, pręter omnium spem, vt viro iuueni & nondùm in senatum admisso, id nomen à Sylla communicaretur, pro quo cum Marijs certauerat.

Pompeius à Sylla impator salutat9.

His tamen Pompeius nihil elatus, sed confestìm in Celtiberiam mittitur: ibì egregiè se habuit, ac pręclaris gestis florere cœpit. Cùm ergò vicisset Sylla Italiam, ac dictator fuisset appellatus, cęteros prefectos insigniuit meritis: Pompeij verò virtutem admiratus, affinitate eum sibi iũgere curauit. Antistia dimissa, Aemiliam priuignam vxorem dedit. hoc repudiũ cùm Antistię mater agnouisset, mortem sibi consciuit.

Carbone cum classe instructo, & Domitio Aphricam irruente, alijsque pręclaris viris à Sylla proscriptis, Pompeius ad eos motus comprimendos missus est, ex quo mox in Siciliam Perpenna cessit. Pompeius ciuitates afflictas ad se recepit, easque omnes pręter Messanã clementissimè habuit. Pompeius Carbonem captum, vinctum duxit in medium, virum triplici consulatu insignem, eumq; pro tribunali sedens damnauit: deindè procùl abductum, flentemque muliebritèr, interfici mãdauit. hic quippe cùm ad cędem duceretur, locum & horam fertur orâsse, quòd onere ventris molestaretur.

Carbonis interitus.

Dum hęc in Sicilia administrat, decretum senatûs ac à Sylla literæ datæ sunt, quibus iubebatur in Aphricam traijcere, omnique manu oppugnare Domitium, apud quem omnes exulum pro Mario erant copiæ. Extemplò præfectum Siciliæ instituens, cum 20. & cẽtum nauibus longis onerarijsq; octingentis profectus est, qui cùm partìm ad Vticam, partìm ad Carthaginem applicuissent, septem millia hostium ad Pompeium defecêre, qui & ipse sex integras legiones ducebat. posteà cum Domitio occurrente pugna facta, Pompeius victor euasit. fertur ex 20. millibus hostiũ, tria tantùm millia effugisse.

Pompeius imperator appellatus, noluit honorem hũc susçipere quousquè vallum hostile stetisset. vndè si dignum se tali appellatione putarent milites, vallum deijcerent: mox impetu in vallũ facto, tandèm captum est, perijtque Domitius. Ciuitatum aliæ confestim parurêre, aliæ vi captæ. Hiarbas rex tum comprehensus est. Prospera ergò fortuna Pompeius fretus, ac robore militũ fisus, Numidiam impetit ac subegit. Annum 4. & 20. agens, reditu in Vticam facto, literas à Sylla accepit, quibus iubebatur exercitum dimittere, & cum vna legione successorem expectare, quibus tacitè ipse tristatus, sed & totus exercitus indignatione motus, non parẽdum Syllæ tyranno voluit. Pompeius iussa perficere fas esse aiebat, & dum exercitui suadere nequiuit, mœstus illachrymansque cessit è subsellijs, sed arreptum milites reponunt.

Gesta Pompeij Adhuc

Tandèm non desinentibus illis, iurauit Pompeius se ipsum interfecturum, si vim afferrent, quo pacto vix quieuit multitudo. Cęterùm Syllæ nunciatur Pompeius defeciſſe, sed re certiùs cognita, aduenientem omni beneuolẽtia obuius excepit, dextramque ei iunxit, ac ingenti voce Magnum appellauit. Indè cognomen hoc, quod erat Pompeio antè ab exercitu indictum, Sylla confirmauit.

Pompeius Magnus appellatus.

Pompeius deindè cùm triumphum peteret, ei se obijcit Sylla, quòd consuli aut duci triumphare lege tantùm permitteretur, & cùm nondùm in senatum admissus esset, inuidiosum sibi forè etiàm

etiàm vixdùm pubescenti. non tamẽ ob hoc territus Pompeius, Syllæ subiecit, plures eos esse qui orientem venerarentur solem, quàm occidentem, velutì potẽtia sua tum crescceret. Admiratus Sylla Pompeij fidutiam, videns etiàm in admirationem actos circunstantes, bis acclamauit, Ergò triumphato. Et si voluisset tũc, etiàm in senatum fuisset admissus. quod non optauit: peracto autem triumpho, copiosus plebis numerus Põpeium inter equestres inuentum, laudibus maioribus ornare cœpit. Sylla tunc tristatur, inspiciens gloriam eius tantũ augeri. Paulò pòst, inuito eo, Pompeius Lepidum ad consulatum euexit. quo facto, cùm vidisset Sylla Pompeium multitudine septum: Video te, inquit, adolescens ob victoriam lętari: Catulo virorum optimo, Lepidum omnium miserrimum, te suffragante, prælatum. cauc nè dormias, validiorem enim aduersarium tibi constituisti. quod mox Sylla mortuo, Pompeius intellexit, cùm Lepidum multa in euersionem reipub. molientem, armis insequeretur.

Primus Põpeij triumphus.

Eo pulso in Sardiniam, Sertorius erigitur. Pompeius proconsul in Hispaniã mittitur, vndè non redijt, donèc Sertorius est à suis occisus. Perpẽnam ipse bello victum trucidauit. hęc suprà de Sertorio. Quibus peractis, Pompeius in Italiam duxit exercitum. neminem tum & Hispaniam & Sertorium, alium pręter Pompeium vicisse dicebatur. in hac tamen tam excelsi viri gloria & expectatione suspicio metusque fuit, nè veniret exemplo Syllæ, dominationẽ armis occupaturus. Sed postquàm eam suspicionem ab animis illorum exuit, se aiendo post triumphum velle exercitum deponere, vnum detrectatoribus solummodò liquit, sese plebi magis quàm senatui dẽdere.

Secũdus triumphus.

Decreto autem secundo triumpho ac consulatu etiàm, Crasso viro omnium ditissimo ac maximo roganti adiutor fuit, orans plebis suffragia, asserens se nõ minùs gratum habiturum Crassum collegam creari, quàm magistratũ assequi. Verùm cùm consulatum inijssent, mox contentiões inter ipsos varię emersere. apud patres potẽtior erat Crassus, apud plebẽ Pompeius. tribunatũ nanq; plebi restituit, iudiciaque ad equestres iterùm transtulit. Plebi verò iucundissimum fuit, subire censorum sententiam Pompeium. nam mos erat Romæ, cùm per legitimum tempus quisquam militâsset, equum per mędium forum ducere corã duobus censoribus, quibus cùm fidem, sub quo militâsset, fecisset, cẽsores iudicabant vel laudem, vel infamiã. huic prędecti curæ tum erant Gellius & Lentulus: adhos inter alios Pompeius alia secum magistratûs insignia asserẽs, equum manu ducebat. censores ad tãtæ rei conspectum exhilarati, silentium indicũt. deindè alter incipit: Interrogo te Pompei Magne, militiás ne omnes iuxta disciplinam absoluisti? Tum Pompeius, omnes, inquit, sub meipso imperatore. ac circũfusa plebs acclamauit. vndè surrexerunt censores, domumq; illum prosecuti sunt, plaudente ac congratulante plebe.

Censores.

Eodem tempore piratæ ingruere cœperunt, per omnia sparsi maria, nõ tantùm intercipiẽtes nauium commeatus, sed insulas prouinciasque vastantes. initium è Cilicia manauit, bello Mithridatico regijs freti remigijs, impunitate sceleris & auiditate prędæ vulgo sese associantes, in immensum augebantur. his aurati erant rudentes, vela purpurea, remi subargentei, buccinæ, cantus, ebrietates per omnia littora personabãt. Cõtumelias Romanis plurimas intulêre, prores duos Sextilium & Belinũ, in ipsis prętextis cum ministris ac insignib⁹ abduxêre. secuta est annonæ maxima caritas. cõtra eos mittitur Pompeius, quingentæ naues ei completæ sunt, peditum centum & viginti millia, equitũ millia quinq;. E senatu legatos 24. ipse elegit, quęstores duo traditi.

Piraticũ bellum.

Pompeius omne interius pelagus in *tribus & decem* regionibus diuisit, & parti cuique ducem nauesque dedit. vndè piratas insecutus, venatoris exemplo ambiuit, ac mira celeritate compressit. omnia em̃ dieb⁹ xl. cõfecit. Posteà ipso Romam accedẽte, omnes vndiquè à mœnibus vrbis effusi. culmen lętitiæ fuit, tantæ victoriæ insperata celeritas, omniumque commeatuum copia.

*tres *regiones

Finis belli piratici.

Pompeius,deuictis magna celeritate piratis,iteratò cõtra 22.reges Orientis imperator designatus est, qui contra Luculli acta, cui successor datus fuit, nihil immotum reliquit: hic Lucullum auaritiæ accusat, Lucullus Pompeium ambitionis,posteà tamẽ Lucullus amaro indè animo traiecit, Pompeius verò aduersùs Mithridatem contendit, eundem fugauit,reges Romanis subiecit, & de tota Asia triumphauit.

Reditus Põpeij in vrbẽ.

Cęterùm de reditu Pompeij ex Asia, varij rumores vrbem impleuêre, quòd ductur⁹ esset in vrbem exercitum, & monarchia extemplò ineunda. Crassus cum liberis & pecunijs vrbe abijt, seu metu,seu quòd inuidiam illi prouocaret.Pompeius Italiam ingressus, militibus ad concionem vocatis, cùm eos ornâsset laudibus,per ciuitates & municipia disiungi iussit, & in propria quenq; reuerti,ex quo Romanis suspicio tollitur,metumque paruus apparatus sustulit:ex lege etiàm cùm cautum esset, neminem ducem ante triumphum ingredi vrbem,ad senatum oratum mittit,vti liceat sibi,vt mos erat, triumphum agere:quod & factum est.

Maximum verò & splendidissimum fuit, & quod Romanorum nemini hactenùs contigit,quòd trinum è trina vniuersi orbis parte triumphum duxit:primum ex Aphrica,secundum ex Europa, tertium hunc vltimum ex Asia, felix, si tum è vita excessisset:vlterior enim ętas felicitatis inuida, clades ei intolerandas attulit.Inter hęc enim Iulius Cęsar militia functus,reip.se ingessit,beneuolentia & studio populi,potentiam permagnam acquisiuit,quibus Pompeium maximè oppressit.sed de hoc posteà.nũc de vita & moribus ac gestis Iulij Cęsaris vel pauca perstringamus.

C.Iulius Cęsar adolescens haud sanè fuit dives,quanuis de nobilissima stirpe Iuliæ gentis esset ortus, patrem huius L.Iulium fuisse ferunt, qui illo annum ętatis 16.agente,obijt. Accessit ad calamitatem Cęsari quartana febris, & omni febre periculosius Syllæ odium dictatoris, qui ciuili bello Iulium iam inter aduersarios numerabat, vt de illo loquens, sępè his verbis & Pompeium ac nobilas admonebat, Malè pręcinctum puerum cauete. Nam etsi circa C.Iulij Cęsaris ornatum corporis intenderet, fluxè tamen cingebatur:q mos illa ętate reprehensibilis.

Inimicitiarum verò Syllę & Cęsaris causa,Marij affinitas erat:Iuliam Cęsaris amitam maior habuit Marius.His ille vexatus incommodis, penè quotidiè latibula permutabat. diù in hoc statu fuit,donec Mamercus Aemilius & Aurelius Cotta viri nobilissimi & affines eius, Syllæ verò amicissimi, simulque Vestales virgines, quarum summa tunc erat authoritas,multis ac validis precibus sibi veniam quęsiêrunt. victus tandem Sylla,ad vltimum exclamauit: Et vincite,ait,& habetote vobis cunctisq; nobilibus hoc damnosum donum. prędico autem vobis, qui hunc adeò enixè saluum vultis, fore eum optimatum partibus quãdoquè exitio.Cęsari enim multi Marij insunt.

Militauit posteà adolescens in Asia, Gręcia,Ciliciaque, fama non ignobili. Audita Syllæ morte,Romam rediit, & nè nil ageret,Corne. Dolabellam consularem virum,repetundarum accusauit, quo iudicio magnam sibi famam eloquentiæ, sed & multùm inuidiæ quęsiuit,absoluto reo. Rebus verò vnquè citra vota fluentibus, in insulam Rhodum,vt operam literis daret, auditurus Apollonium Molonem,ire disposuit: sed dum eò nauigat, à piratis captus, familiaribus omnibus prętertres remissis ad redemptionis suæ pecuniam procurandam,mansit cum prędonibus dies circitèr quadraginta, nõ sinè indignatione.

Apollonius Molo rhe-tor.

Cumque illi eum ex conuictu familiaritate orta percõtarentur, quid eis,si in sua potestate essent, faceret:respõdit iocãti similis,se illos crucibus affixurũ, idque ità fore, iureiurando tacito confirmabat. Cùm verò comitibus ac seruis Roma redeũtibus,& 50.talẽtis psolutis, libertati redditus fuisset, classe illicò cõquisita illos apprehẽdit,in quib⁹ iam tũ secuturę lenitatis ac clemẽtię gustũ dedit.nam cùm & fontes plectere,& iuramentũ seruare fixũ esset, modũ excogitauit quo vtrunq; leuiore supplicio cõplere-

pleretur. itaque iugulari illos primùm, pòst exanimes crucibus iussit affigi. Nec per ocium tunc publicas res neglexit. Mithridate enim Asiam infestante, continentem transgressus, congregatis auxilijs & prefectum regis Asia pepulit, & prouinciam conseruauit.

His actis, Romam redijt, primusq; illi honos fuit tribunatus militum, in quo quidem imminutam à Sylla tribunitiã potestatem restituere summo studio nisus est. Indè quęstor vlteriorem Hispaniam sortitus, apud Gades in tẽplo Herculis fortè Alexandri Macedõis contẽplatus imaginem, vehemẽtèr indoluit, quòd cùm ętate illa quam ipse tunc ageret, in fines terræ famam nominis sui extendisset, & à se nihil adhuc gloria dignum gestum esset.

Cernitur Cadipud Alexandrũ.

Missionem igitur à senatu petijt, cupiens esse vbi maioris famæ materiam inueniret. Romam reuersus, fœdo turbatus est somnio, visus sibi dormiens cũ matre cõcumbere: sed illi vates terrarum orbis imperium significari dixerunt. terram enim esse parentem communem omnium. sic perhibent ad amplissimam spem incitatum. Dehinc ędilis fact⁹ est. quo tempore in suspicionem magnam venit, quòd & antè pluriès conspirâsse crederetur cum viris insignibus, vt totũ reipub. statum perturbaret: sed nunc seu pœnitentia, seu metu ob mortem conspiratorum, effectu consilium caruisse. In ea ędilitate multa ad ornatum vrbis fecit, quorum omnium ipse author, excluso collega Bibulo, populi gratiam consecutus, speransq; nil sibi negatum iri, tentauit extra ordinem Aegyptum prouinciam, sed ab optimatibus impeditur. Vndè in vindictã, C. Marij trophęa de Iugurtha, Cimbris & Teutonis, quæ Sylla deiecerat, reparauit.

Perdita spe Aegypti, pontificatum maximum petijt non absque fluxu munerum ingenti, qua in re alienum non modicum ęs contraxit, & cùm in campum candidatus manè descenderet, matri se osculanti & flenti, Domum, inquit, nisi pontifex non reuertar, hodiè pontificem aut exulem tuum videbis filium. Reuersus autem pontifex, duobus clarissimis competitoribus superatis, indè prętor factus est: quo tempore cùm Catilinæ coniuratio erupisset, & complices scelerum tenerentur, vniuerso senatu supremum in eos supplicium decernente, solus est ausus suadere, non morte illos affici expediens esse. persuasisset fortè, nisi M. Cato vir grauissim⁹, oratione contraria pessimam in partem inclinatos animos erexisset. neque tamẽ cœptis abstinuit, donèc Romani equites ad prędidium senatûs armati, mortẽ sibi strictis mucronibus minarentur, ità vt eum complexu togęque sinu inuolutum periculo mortis pauci eriperent.

Curio liberat Cęsarẽ.

Quo permotus, ad tempus curiam intermisit, nec diù tamen valuit quiescere, quo minùs tribunitijs procellis se ingereret. Itaque Cęcilio Metello tunc tribuno plebis, nouis legibus & collegium tribunorum & rempublicam perturbanti, non fautorem modò se prębuit, sed authorem quoquè nouarum vbiquè rerum aucupans materiam, donèc ab administratione publica iussu senatûs vterque prohiberetur. neque vel sic magistratum gerere & ius reddere destitit, donèc in armis essent qui eum cogerent parére senatui. tunc dimissis lictoribus, clàm discessit, statuitque tantispèr pro tẽpore ac rerum qualitate quiescere. Operam multitudinis quæ ad eum veniebat tuendæ dignitatis causa, seu modestia seu diffidentia recusauit, atque effrenatiùs instantes sobria oratione coercuit. quæ res eo gratior oñibus, quo ab opinione omni remotior fuit. vndè est effectum, vt senatus ei per illustres viros grates ageret, & in curiam euocato, ac verbis honorificentissimis collaudato, pręreptum restitueret magistratum.

Cæsar inter coniuratos accusatus.

Non mulrò pòst grauiori suspicione laborauit, accusatus apud Nouium Nigrum quęstorem à L. Vectio, quòd fuisset inter complices Catilinæ. In senatu autem à Q. Curio delatus, qui se id à Catilina didicisse, alter chirographum Cęsaris Catilinæ datum ostensurum se asserebat. Contumeliam hanc nullatenùs perferendam ratus Cęsar, Ciceronem suæ innocẽtiæ testem fecit, seq; illi cõsuli de coniuratione tunc aliqua narrâsse mõstrauit: atq; ità cõfutatis aduersarijs,

sarijs,decretis prẽmijs Curius est priuatus, Vectius in carcerem missus.

Prętor Hispaniam petijt,sed tãta erat viri illustris inopia,vt à creditorib⁹ profectio eius impediretur.tum ad Crassum confugit, quo interueniente, Cęsar in prouinciam abijt.Rebus autem illic gestis,compositaque prouincia, festinantèr successore non expectato,ad consulatum paritèr & triumphum redijt. sed cùm legibus vtrunque simul assequi nõ liceret,omisso in pręsens triumpho, cõsulatum mâluit,statimq; vrbem ingressus,astutum adoritur consilium, quod pręter Catonẽ vniuersos fefellit homines.animaduertit enim Crassum & Põpeiũ inuicèm cõsulatûs gratia certaturos.(quod & in Crasso suprà retulim⁹, quarè tẽpora diligentèr collige lector) Cęsar, nè alteri fauens,alterius in se offensam contraheret,summa contentione illos inter se cõcordes facere laborauit, admonens nihil aliud ea simultate profecturos, quàm vt Ciceronis & Catuli ac etiàm Catonis vires augeantur, quæ nullum pondus habituræ sint, si ipsi inter se concordi animo atque amicorum adhibitis auxilijs rempub.gubernare voluerint.

Cęsaris gesta in Hispania.

His illi verissimis rationibus commoti,rursùs in concordiam redière. Itaque horum trium,velutì quadam conspiratione facta,potentiã senatûs & pop.Ro. vires confregit. Nec tamen Cęsar priùs illorum vires confirmare tẽtauit, quàm eorum opibus sese tutissimũ constituit. statìm vtriusque consensu creatus consul,magnum in populo nomen & gloriam consecutus est.Nam cùm egregiè consulatum gereret,fauorẽ populi quęsiuit.comitijs consularibus collegã nactus,non quem voluit, M. Bibulũ: quẽ exorta postmodùm quęstiõe legis agrariæ dissentiẽtem,foro armis eiecit,quarè toto tempore consulatûs domi metuẽs latitauit: si quid decernendũ erat, per edicta Cęsar decreuit, & rempub. solus gubernauit,nemine obstante pręter M.Catonem,quem ideò tãdèm manu lictoris extractũ curia, mitti fecit in carcerem:quem euntem senatus omnis insecutus est nõ alitèr, quàm si tum oẽs capti viderentur.sunt qui dicãt, vestem quoquè velut in luctu publico permutâsse.hoc permot⁹ Cęsar, simul & quòd plebeios vidit mœstos consequẽtes,vnũ ex tribunis plebis clàm obsecrauit, vt Catonem è manibus lictorum auferret.

Cęsaris cõsulatus.

Cato in carcere detrusus.

Prętereà Cęsar Gn.Pompeium tunc senatui infensum,omni obsequio prẽmereri studuit,filiam suã Iuliã Põpeio conIugem dedit,ipse Calphurniã L.Pisonis successuri sibi in cõsulatu filiã in matrimonium accepit.Generi itaq;,,soceri & Crassi suffragijs fultus,ex omnibus prouincijs Gallias atq; Illyricũ pelegit,amplissimã opũ viã atq; vberrimã materiã triumphorũ. nõ quòd senatus ei transalpinam Galliã liberè daret,sed veritus, nè à se negatum populus largiretur, & quod suũ nollẽt, munus fieret alienum.

Consulatu functus,cognitionem de actis supioris anni senatui detulit, quo altercãte,in prouinciã abijt:demùm postulatus,obtinuit cùm reipub.causa abesset,nè reus fieret. Magistratus deindè annuos summoperè coluit, vt absentiã suã propugnarẽt. Et post multa egregia facinora audiẽs L.Domitiũ consularem candidatũ iactare,quod prętor nequisset,consulẽ effecturũ,sibiq;exercitũ erepturũ,illius consulatûs impediẽdi viam vnam meditatus Cęsar, nouos amicos Pompeiũ & Crassum, ad se Lucam iure amicitiæ in colloquiũ vocatos, induxit vt anni instantis consulatum peterent.

Erat,authore Plutarcho,cõsilij summa, vt in armis Cęsar pmaneret,fore vt his sibi Cos. progaretur imperiũ.Facile fieri potuit, vt magistratũ vterq; adipisceretur studio plebis nouarũ rerũ cupidę.Crasso & Põpeio Cos. in alterũ ludi strũ dilatũ est imperiũ Cęsari, Crasso Syria decreta, Pompeio Hispania. Interìm Cęsar legiões cõscribebat ex arbitrio,& indiès maiores libidini suę vires q̃rebat.

Proficiscitur Cęsar in Gallias.

Anno igitur ab vrbe cõdita 693.regni Ptolemęi Dionysij 21.C.Cęsar in Gallã pfectus est.decreta enim sibi erat Gallia Cisalpina,Illyricũ & Comata,q̃ posteà est adiecta,cum legiõibus decẽ in quinquennium datis. Tanta autẽ celeritate itinera tum conficiebat, vt cùm primo Roma excessisset, octauo ad vsq; Rhodanum die peruenerit: equo vtebatur insigni, pedibus propè humanis, & in modum

modum digitorum vngulis fissis, quem ferunt, neglectis alijs sessoribus, Cæsari libentèr paruisse. Cæterùm primum Cæsari in Gallijs aduersùm Heluetios & Tigurinos bellũ fuit. Quarè, vt paulò narretur historia commodiùs, regio describenda est.

Gallia omnis primò bifariàm distinguit, & nomina à Ro. imposita vel hinc patet, quòd eam partẽ quæ propinquior Romæ est, Cisalpinam dicunt, quæ terminos habuit hinc Apœninũ ab occidente & meridie, illinc Alpes à septentrione, ab oriente autem sinum maris Adriatici. hæc nostro tempore nõ Gallię, sed Italiæ pars est. dicebatur autem Gallia Cisalpina ex eo, etsi paulò alitèr Liuius referat: nam Galli Celtici cùm eos non caperet terra sua, trecenta hominum millia ad sedes nouas quęrẽdas accesserunt, & eorum portio in Italia consedit: ibiq; masculis omnibus interfectis, eorum fœminas duxerũt vxores, è quibus liberos suscipientes, habitu, lingua & moribus patrios ritus imitantes, purissimi effecti sunt Galli, estq; pars Cisalpina dicta. Gallia verò transalpina, cuius fines ac spatium fuisse in longum ab alpibus Italiæ ad Oceanum Britannicum Pyrenæosq; montes, qui Gallos dirimunt ab Hispanis: in latum verò, ab amnibus Rheno ac Rhodano: hæc in Belgicam, Celticam, ac Aquitanicam Galliam subdiuiditur.

Gallię descriptio.

Cæs. gal. 1.

Belgica vnde.

Belgica prima est, quæ à Belga ciuitate nomen accepit, & vt refert Bergomeñ, Belgicam duplicem putant nonnulli. Hinc Iulius in commentarijs inquit: Belgæ proximi sunt Germanis, qui trans Rhenum incolunt, quibuscũ continentèr bella gerunt: qua de causa Heluetij quoquè reliquos Gallos virtute præcedũt, quòd ferè quotidianis bellis, prælijsq; cum Germanis contendũt, cùm aut suis finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bella gerunt: eorũ vna pars, quam Gallos obtinere dictum est, initium capit à flumine Rhodano. vbi hodiè Gebenna ad Rheni ripã protensa, ab occasu Iura mons præaltus.

Ex hac descriptione videtur, quòd Belgica verticẽ habeat Rhodanũ, dum influit in lacum Lemanũ, vbi Gebenna; ab occasu est Iura mons. mihi videtur mons iste esse is, q Alsatiã disterminat à Burgundia hodiè & Lotharingia: & sic quicquid est à Gebẽna intra Iurã montem & Rhenum vsq; ad Argentinam ex Belgis, Heluetiorum gens inhabitabat, & dicitur Belgica superior, habito respectu ad Rhenũ. Inferior verò incipit ab Oceano, qui inter arctõ & occasum Britanniæ, nũc Anglię, ascendendo & à sinistris habendo Rhenũ, à dextris Sequanos. quibus hodiè in finibus est Flãdria, Brabãtia, Hollãdia, Batauia, Geldria, Colonia Agrippina, Luxembria, Treueris, Lotharingia, per Rheni ripam vsq; ad Argentinam. Ea verò tota Belgarum natio, paulatìm in nomen Germaniæ linguamq; concessit, vt iam se Gallos dici nesciant: si audiant, indignentur.

Sunt etiàm qui Rhemẽses inter Belgas numerant. volunt & alij Heluetios inter Gebẽnas numerari, Rhenum Basileenses finire, nec Gallos fuisse: sed nõ multùm refert, ad præsens nec contendo, magìs autem quæ dixi, correctioni veriùs sentientium submitto.

Celtica Gallia illa dicitur, quę ob comas longas Comata appellabatur. ea bipartita est: altera enim pars eius, rursùm Lugdunensis: altera, Narbonẽsis est dicta. Lugduneñ triplex est. Prima, cuius caput Lugdunum ciuitas est: in secunda, Rothomagẽsis metropolis, Normãdię etiàm caput est: in tertia, Turonẽsis metropolis, & comitatus seu ducatus Andegauensis. Celtica.

Gallia verò Narbonensis & ipsa partitur in Gothiam, cuius Narbona metropolis est, & Burgundiã, in qua sunt vrbes, Arelatum, Burgundiæ regni caput, Vienna, Ebrodunum, Tarantasia, Augustodunum, quã Iulius Cæsar Heduam vocat. sunt & Senones.

Aquitania tertia dicitur, eô quòd prę duabus superioribus regionibus, aquis & fluminibus abũdet. hanc Ligeris fluuius à Celtis diuidit, quæ & Oceanum mare attingit, in qua sunt metropoles, Burdegalis, Auxitana, *Bituricensis quædam pars & ducatus Aquitaniæ.

Redeũdo ad institutũ, nõ multũ ante Cęsaris aduẽtũ Allobroges Galli circa

Rhodanum ad læuam, quorum (vt Iulius teſtatur) proximũ Heluetijs angulum Genua olim oppidũ, nunc Gebenna tenebat, in fidem populi Ro. recepti erant, ex Gallis verò trans Rhodanum habitantibus, aliqui fœderati Romanis erant, quidam ſinè fœdere ſuis legibus viuebant. Heluetiorum gens, Cæſare teſte, reliquos Gallos virtute antecedit. apud Heluetios autem longè nobiliſſimus fuit & ditiſſimus Orgetorix. is regni cupiditate inductus, coniurationẽ nobilitatis fecit, ciuitatiq́ perſuaſit, vt de finibus ſuis cum omnibus copijs exirent: perfacile eſſe, cùm ipſi virtute omnibus præſtarent, totius Galliæ imperio potiri. His rebus adducti, & quòd pro multitudine hominum anguſtos fines haberent, authoritate Orgetorigis ad proficiſcendum parabantur.

1.bel.gal.6.
1.bel.gal.1.
1.bel.gal.2. Orgetorix dux Heluetiorum.

Interim Orgetorix affectati regni accuſatus, moritur, neque abeſt ſuſpicio, vt Heluetij arbitrantur, quin ipſe ſibi mortem conſciuerit. Poſt eius mortẽ nihilominùs Heluetij oppida ſua oĩa, vicos, & reliqua priuata ædificia incẽdũt: perſuadent & finitimis, vtì eodem vſi conſilio, oppidis ſuis vicisq́ exuſtis, vnà cum his proficiſcantur. Boios quoquè, qui nunc Bauari vocantur, ſibi adſciſcunt. omnibus rebus ad proficiſcẽdum paratis, diem dicunt, qua ad Rhodani ripam omnes conueniant. Cæſari cùm id renunciatum eſſet, quàm maximè potuit in Galliam vlteriorẽ contendit, & ad Genuam, hoc eſt, Gebennam peruenit. Labienus tum à Cæſare miſſus, Tigurinos penès Ararim fluuium profligatos attriuit.

1.bel.gal.3.
1.bel.gal.4.
1.bel.gal.5.
Bauari.
1.bel.gal.6.
1.bel.gal.7.
Labienus.

Cæſari verò exercitum agenti, de improuiſo Heluetij occurrerũt, quos prẽueniens, in munitum confugit locum: ibì collectis copijs, vt primùm acies inſpexit, ei adductus equus eſt: quo inſpecto, hoc, inquit, poſt victoriam in perſequẽdis vtar hoſtibus, nunc in eos progrediamur, ſimulq́ impetu facto pedibus ire cœpit.

Animum Cæſaris incẽdebat & prior clades, qua equitatum ſuũ nupèr auerterant. Aliquandiù ſumma cum difficultate pulſa hoſtiũ acie, plurimus circa carros vallumq́ labor extitit, tandèm magno difficiliq́ prælio vicit, & ad deditionem coẽgit. Fuit multitudo Heluetiorum, Tigurinorum, Rauracorum & Boiorũ, cùm primùm eſt progreſſa, ad centum 57. millia. Ex his 47. millia in prælio ceciderũt, cæteri in terras proprias remiſſi ſunt. & quia omnibus incenſis domi nihil erat, Allobrogibus imperauit, vt his frumẽti copiam facerent, ipſos oppida & vicos reſtituere iuſſit, quòd noluit ea loca vacare, nè propter bonitatem agrorum Germani fines Heluetiorum, Rhenum tranſeuntes, occuparent. Boios petebant Hedui in finibus ſuis collocari. In caſtris verò Heluetiorum tabulæ repertæ ſunt, literis Græcis confectæ, in quibus nominatim habebatur, quo numero domo exiſſent, pueri, ſenes & mulieres ſeparatim, & qui arma ferre poſſent, numerus omnium erat 368. millia. His peractis, ferè ex oĩbus Galliæ vrbibus legationes principum gratulantes ad Cæſarem veniunt. dies concilio Gallię petitus præfigitur, vbì cùm ad Cæſarẽ principes veniſſent, ſeſe omnes flentes ad pedes proiecerunt. Et data fide ſilentij, Diuitiacus nobilis Heduus pro omnibus locutus eſt, Galliæ totius factiones eſſe duas, harum alterius principatum tenere Heduos, alterius Auernos ac Sequanos. hi cùm de principatu multos annos cõtendiſſent, factum eſſe, vtì ab Auernis & Sequanis Germani mercede accerſerentur: horum primò circiter xv. millia Rhenũ tranſiſſe, nunc verò eſſe in Gallia ad centum & xx. millium numerum: cum his Heduos ſemèl atque iterùm armis contendiſſe: victos, omnem nobilitatem, omnẽ ſenatum equitatumq́ amiſiſſe: ijs calamitatibus coactos eſſe Sequanis obſides dare, & iureiurando ciuitatem obſtringere, ſeſe neque obſides repetituros, neque auxilium à po. Ro. imploraturos, ſed perpetuò ſub illorum imperio futuros. Vnum ſe ex omni ciuitate Heduorum profugiſſe Romam, ad ſenatũ veniſſe auxilium poſtulatum, quòd ſolus neque iureiurando, neque obſidibus teneretur. ſed peius victoribus Sequanis quàm Heduis victis accidiſſe, propterea quòd Arioviſtus rex Germanorum in eorum

1.bel.gal.6. Heluetiorum deditio.
1.bel.gal.
1.bel.gal.
1.bel.gal.
Diuitiaci Heduui apud Iulĩ querimonia.

eorum finibus consedisset, tertiam partem agri optimi occupâsset, & nunc de altera parte tertia Sequanos discedere iuberet, propterea quòd paucis diebus antè Harudum millia hominum 24. venissent, futurum esse paucis annis, vti ipsi omnes ex Galliæ finibus pellerentur, atq; omnes Germani Rhenũ transirent: Arioui stum hominem esse barbarum, iracundum, temerarium, eos non posse eius imperium diutiùs sustinere, & nisi in Cæsare populoque Ro. sit auxilium, exemplo Heluetiorum Gallis domo emigrãdum, domicilium à Germanis remotum quærendum.

Ariouistus Germanorum rex.

Quibus dictis, sese omnes flentes Cęsari ad pedes proiecerunt, contendentes nè ea quæ dixissent, enunciarẽtur: alioqui fore, nec se dubitare, quin de omnibus obsidibus qui apud Ariouistum haberentur, actum esset.

1.bel.gal.24

Hac oratione ab Diuitiaco habita, animaduertit Cęsar Sequanos nihil loqui, tristes terram intueri. miratus, causam quæsiuit sæpiùs, & nihil respondebant. Idem Diuitiacus tandẽm, Hoc sunt, inquit, ô Cęsar, miseriores Sequani, quòd soli ne in occulto quidẽ queri, nec auxilium implorare ausi sunt, absentis Ariouisti crudelitatem horrẽtes, propterea quòd reliquis vel fugæ facultas daretur: his verò qui intra fines eum suos recepissent, & quorum oppida in eius potestate essent, omnes cruciatus superesse.

1.bel.G.25.

His rebus cognitis, Cęsar Gallorum animos verbis confirmauit, pollicitus sibi eam rem curæ fore. in hæc conciliũ dimisit, & prætereà multa eò hortabãtur, inprimis quòd Heduos fratres consanguineosq; sæpenumerò à senatu appellatos accepisset, quos nunc in seruitute & ditione Germanorum videret: paulatim etiàm Germanos consuescere Rhenum transire, & in Galliam magnam eorum multitudinem venire, hoc & po. Ro. periculo fore, cùm Galliam occupâssent, vt antè Cimbri Teutonesq; fecerant.

Illis rebus maturè occurrẽdum censebat, quamobrẽ placuit ei vt ad Arioui stum mitteret, postularetq;, vt aliquẽ locum medium vtriusq; colloquio deligeret, velle secum de Repub. & summis vtriusque rebus agere.

Cui legationi Arioui stus respondit, mirũ sibi videri, quid in sua Gallia quã bello vicisset, aut Cæsari aut populo Ro. negocij esset, & si quid à Cęsare ipsi opùs esset, sese vẽturum ad eum: si quid ille à se velit, illum ad se venire oportere. 1.bel.

Ad hæc iterùm Cæsar legatos misit cum his mandatis, Quoniam tanto suo populiq; Ro. beneficio affect⁹, quòd in cõsulatu suo rex atq; amicus appellat⁹ esset, hanc populo Ro. gratiam referret, vt si inuitatus in colloquiũ venire grauaretur, hæc esse quæ ab eo postularet: primùm, nè quam multitudinem hominum ampliùs trãs Rhenum in Galliam transferret: deindè obsides Heduorum redderet, néve Heduis socijsque eorum bellum inferret. Si id ità fecisset, populo Ro. cum eo amicitiam futuram: sin alitèr, amicos popu. Ro. se defensurum, & iniurias Heduorum non neglecturum.

Ad hæc Arioui stus respõdit: ius esse belli, vt q vicissent, his quos vicissent, imperarẽt vt vellent. Idẽ populũ Ro. victis facere: si ipse populo Ro. non p̃scriberet, quẽadmodùm suo iure vteretur, non oportere se quoquè impediri: Heduos à se superatos armis, magnã Cæsarẽ iniuriam facere, qui suo aduentu vectigalia sibi deteriora faceret, Heduis se obsides non redditurum, neque his neque eorum socijs iniuria bellum illaturum, si conuentis starent, stipendiumque quotannis penderent: si id non fecissent, longè his fraternum nomen populi Ro. abfuturum. Quòd sibi Cæsar denunciaret, se Heduorum iniurias non neglecturum, neminem secum sinè pernicie sua contendisse: cùm vellet, congrederetur, intellecturus quid inuicti Germani, exercitatissimi in armis, qui intra annos xiiij. tectum non subissent, virtute possent.

Superbum Arioui sti responsum.

Hæc eodem tempore Cęsari mandata referebantur, & legati ab Heduis & à Treuiris veniebant: illi, de Harudibus nupèr transportatis in Galliam: Treuiri, quòd Sueuorum centum pagi Rhenũ transire conarentur, cõquesti sunt, auxilia Cæsaris implorantes. 1.bel. gal.27

Treuiri.

His

His rumoribus Cæsar experrectus, nè coniungendi copias daret hostibus spatia, expeditissimè compositis quæ in rem erant, festinanti agmine in Arioui-
Sueui Rhenum transcuut. stum proficiscitur. Iam triduo iter exegerat, dum egressum illum finibus, ad nobile Sequanorum oppidum Vesontionem occupandum ingẽti cum exercitu properare comperit: noctes diesque ipse maximis itineribus cõfectis, Vesontionem ante regis aduentum peruenit. oppidum introgressus, præsidijs opportunis firmat.

Hìc verò exercitũ incredibilis tremor
1.bel.gal.28 peruaserat, audita mole corporũ, virtute & experientia Germanorum. Hæc cùm ad Cæsarem relata essent, conuocatis ad concionem militibus, orationem habuit plenam animosis exhortationibus, acerrimisque reprehensionibus. Mirum: vnius viri virtus ac facundia repẽtinam animorum mutationem fecit: imperatori offenso verbis ac rebus satisfacere studuerunt.

Cæsar per Diuiaticum itinere præ-
1.bel.gal.30 parato, nocte castra mouit. Quod vbì Ariouistus agnouit, legatos misit, colloquium cum eis Cæsar admisit. ex dic-
Ariouisti & Cęs. cõgressus. to conueniunt. Post multa Cęsar Galliam sanè non tam Ariouisti, quàm Romanorum esse, qui ante eum per Q. Fabium Maximum Rutenos & Auernos Gallorũ populos domuissent, primiq; armis possessionem nacti fuissent. Hoc inter vtranq; victoriam interesse, quòd libertatem, quã Ariouistus victis abstulerit, Ro. reliquissent, eamque ipsis in perpetuum saluam senatum censuisse.

Plura dicturo Cęsari nũciatur, equi-
1.bel.gal.36 tatum Ariouisti iam tela iactare. Itaque Cæsar inexpleto sermone digreditur, et suis imperat nè prælium incipiant, nè pulsis hostibus, dici possit, hostem colloquio circunuentum.

Post biduũ misit iterùm Ariouistus ad Cæsarem, vt colloquium inceptum perficeretur. Non placuit Cæsari, sed legatos mittere decreuit, quos Ariouistus spreuit. Copias interìm vtrinquè
1.bel.gal.39 educunt: concurritur tanto impetu, vt cõsumpto mox spatio, nullus fuerit pilis vsus. Proiectis igitur missilibus, res gladijs acta est. Pugnatum aliquandiù acritèr, & magno Romanorum labore. Inter eos enim inuenti sunt, qui se in mediam phalanga immitterent. Tandèm fracta pertinacia Germanorum, omnes terga verterunt, disruptisque castris, vsque ad Rheni ripam millia pas- Ariouisti fuga.
suum circiter quinque fuga facta: ibì perpauci aut viribus cõfisi tranare contenderunt, aut lyntribus repertis, salutem quæsiêre.

In his fuit Ariouistus, qui nauiculã
1.bel.6.40. nactus, ea profugit, reliqui interfecti sunt. Duæ fuerũt Ariouisti vxores: vna Germanorũ cædes.
Sueua natione, quam domo secum duxerat: altera Norica, regis Voccionis soror. vtręque in ea fuga periêrunt.

Cæsar vna æstate duobus maximis bellis confectis, hybernatum in Sequanos deduxit exercitum, quibus Labienum præposuit, ipse in citeriorem Galliam ad conuentus agendos profectus est. Cæsorum in eo vltimo prælio 80. millia fuisse perhibent.

Fluuius Rubicon Galliam citerio- Rubicon.
rẽ à reliqua disterminat Italia. Ibì Cæsar residens, plebis animos ad se perliciebat. Deìn potentissimos Gallorũ Belgas & tertiam Galliæ partem incolentes defecisse audiens, duabus legionibus in citeriori Gallia conscriptis, ad eos immẽsa celeritate contendit, quos in sociorum Gallorum agris prædas conuectãtes adortus, maxima ex parte turpitèr dimicantes fudit, cecíditque ità, vt paludes & profunda quædam flumina per cæsorum stragem Romanis transitum præbuerint.

Quo facto, ex his qui antè defecerant, cuncti fermè ad Oceanum vergẽtes, nullo confecto prælio, imperata fecerũt: posteà cõtra ferocissimos Neruios duxit exercitum, qui densissimas
2.bel.G.10. incolunt syluas. Hi locatis filijs supellectiliq; in syluis procùl ab hoste, cum
2.bel.gal.13. 14.15.16.17. lx. millibus armatorum, duce Boduognato, contra Cæsarem faciunt impe-
18.19. tum, illum castra locantem offenderũt, & verso in fugam equitatu, septimam ac duodecimam legiones circunueni-
Neruij Romanos circũdunt, & cæduntur. entes, vniuersos trucidauêre centuriones. Quòd nisi Cæsar correpto scuto, & his qui coram se præliabantur detentis, in barbaros irruisset, ac subindè quo-

dè quodam ex tumulo decima legio per hostiles erumpens acies periclitãti succurrisset, neminem euasurum incolumẽ liquebat. At virtute Cæsaris decertantes, haud tamen Neruios dare terga coëgerunt, verùm fortitèr repugnantes obtruncârunt. Ex lx. eñ millibus quingentos euasisse traditur, ex consularibus autem viris qui quadringenti erãt, tres superfuerant incolumes.

Cæsar Galliæ rebus optimè dispositis, in Cisalpina hyemauit, adhuc res vrbanas apparaturus, vbi ad eum veniunt Lucam Pompeius, Crassus, & Sardiniæ prætor Appius, lictores centum & xx. senatorij ordinis circitèr ducenti fuerunt. vbi cum Crasso & Põpeio pernicioſum Reipub. cõsiliũ est tractatum.

4. bel. gal. 1. Reuertens iterùm Cæsar ad exercitum in Galliam, ingens bellum offendit. Duo enim maximi Germanorum populi Rhenum metu pellente traiecerant, Vsipetes & Tencatheri, non longè à mari quò Rhen⁹ influit. causa trãseundi fuit, quòd à Sueuis plures annos bello premebantur, & agricultura prohibebantur.

Vsipetes.

4. bel. gal. 2. Suenorum descriptio. Sueuorum gens, vt scribit, longè maxima & bellicosissima Germanorum omnium. hi centum pagos habere dicũtur, ex quibus quotannis singula millia armatorum bellãdi causa è finibus educunt. reliqui qui domi manserunt, se atque alios alunt. Hi rursùs inuicèm anno primo in armis sunt, illi domi remanent. sic neq; agricultura, neque ratio vsúsve belli intermittitur. Sed priuati ac seperati agri apud eos nihil est, neq; lõgiùs anno remanere vno in loco incolendi causa licet, neq; multùm frumẽto, sed maxima parte lacte atq; pecore viuũt, multumq; sunt in venationibus, quòd à pueris nullo officio aut disciplina assuefacti, nihil omninò contra voluntatem faciant: quæ libertas & vires alit, & immania corpora efficit: atq; in eam consuetudinem venerunt, vt locis frigidissimis neque vestitûs præter pelles habeant quicquam, quarum propter exiguitatẽ magna est corporis pars aperta, & lauantur in fluminibus. Mercatoribus est ad eos aditus, magis eô, vt quæ bello ceperint, quibus vendant habeãt, quàm quô vllã rem ad se importari desiderent. Equestribus prelijs sæpè ex equis desiliunt, ac pedibus præliantur, eosq; eodem remanere vestigio assuefecerũt, ad quos celeritèr, si vsus est, recipiunt se. Nihil turpius quàm ephippijs vti. Vinum ad se omninò importari nõ sinunt, quòd ea re ad laborem ferendũ remollescere homines atq; effœminari arbitrantur. maximam putant esse laudem, quàm latissimè à suis finibus vacare agros: hac re significari, magnum numerum ciuitatum suam vim sustinere non posse. Itaque ex vna parte à Sueuis circitèr millia passuum sexcẽta agri vacare dicuntur.

Mercatores vbi sue-uos.

Ad alteram partem succedunt Vbij, quorum fuit ciuitas ampla: paulò hi cæteris sunt Germanis humaniores, propterèà quòd Rhenũ attingunt, & Gallicis sunt moribus assuefacti. hos cùm Sueui multis bellis experti, propter amplitudinem ciuitatis finibus expellere non potuissent, tamen vectigales sibi fecerunt.

Vbij.

4. bel. gal. 3. In eadem causa fuerunt Vsipetes & Tencatheri, quos suprà diximus, q cùm plures annos Sueuorum vim sustinuissent, ad extremum iam agris expulsi, & multis locis Germaniæ triennium vagati, ad Rhenum peruenerũt, & priusquàm Menapij qui Rhenum accolunt, intellexerũt, interfectis præsidijs ac nauibus conscensis, flumen transiérunt, & omnibus ædificijs occupatis, sese ibidèm aluerũt. De Sueuis adhuc in sequẽti folio, & in secundo volumine.

Gallorum leuitas. 4. bel. gal. 4. His de rebus Cæsar certior factus, infirmitatem Gallorum veritus, nihil illis committendum existimauit. Est autem hoc Gallicæ cõsuetudinis, vt viatorem publicè consistere cogant, quid quisq; eorum de quaq; re audiêrit aut cognouerit, quærant, & mercatores in oppidis vulgus circũsistat, quibusque ex regionibus veniant, quasq; res ibi cognouerint, pronũciare cogant, vt consilijs cõmoda sit occasio. qua consuetudine cognita, maturiùs Cæsar ad exercitum proficiscitur. Principibus autem Galliæ vocatis, eorũ animos permulcẽs confirmansq;, equitatu imperato, bellũ cum Germanis gerere constituit.

Com-

4.bel.G.5. Comparata re frumentaria, equitibus delectis, in ea loca contendit, quibus in locis Germanos esse audiebat. A quibus cùm paucorum dierum iter abesset, legati ad Cæsarem venerunt, quorum hæc fuit oratio: Germanos neque priores populo Ro. inferre bellum, nec tamen recusare, si lacessantur, quin armis contẽdant, quòd Germanorũ consuetudo hæc sit à maioribus tradita, q̃cunque bellum inferant, resistere, neque deprecari: hoc tamen dicere, venisse eiectos domo, si suam gratiam Rom. velint, posse his vtiles esse amicos, vel sibi agros tribuant, vel patiantur eos tenere quos armis possederint, se vbis Sueuis concedere, impares eis esse, quibus ne dij quidem immortales pares esse possint: reliquum quidem in terris esse neminem, quẽ non superare possint.

Germanorũ oratio.

Sueuorum ferocia.

Ad hæc quæ visa sunt, Cæsar respõdit. Sed exitus fuit orationis, sibi nullam cum his amicitiam esse posse, si in Gallia remanerent: neque satis mirari, vt qui sua defendere non valerent, inuaderent aliena: neque verò esse agros vllos in Gallia, qui tantæ multitudini assignari possint sinè iniuria possessorum. Esse autem apud se aliarum gentium legatos, inprimis Vbiorum amicorum populi Ro. de Sueuorum violẽtia conquerẽtes, posse eos cum illis habitare, donec vtrisq̃ consultum sit: se Sueuis imperaturum, vt ab eorum offensionibus abstineant.

Abeunt legati ad suos, relationẽ facturi & redituri. Sed Cæsar fraudẽ suspicatus, processit propiùs, & cùm ab hostium castris non ampliùs passuum xij. millibus abesset, ad eum legati (vt erat constitutum) reuertũtur, orabãtq; nè longiùs progrederetur. Cùm id non impetrâssent, petebant, vt Cæsar ad suos equites, qui præibant, mandaret prælio abstinere, donèc legatos ad Vbios mitterent, & fœdus cum his cõtra Sueuos iuxta consilium Cæsaris inirent.

4.bel.gal.7. Intelligens Cæsar petitionem ad moram trahendam fieri, respondit se non ampliùs quàm quatuor millia passuum progressurum illo die: mandauit equitibus, nè eos inuaderent. Equites iussu ducis accepto, tanquàm in pace securi ibant. Id cùm hostes aduertissent, impetu in eos ruunt, quatuor & 70. ex eis occídunt, reliquos in fugam vertunt.

Cæsar circunuentum se dolis vidẽs, statuit nullam pacis conditionem admittendam. concilio vocato, dum proposita aperit, legati hostium principes gentis & seniores, in quibus erat omnis authoritas, ad Cæsarem in castra perueniunt, excusaturi præteritas fraudes vel nouas molituri, quos Cæsar ilicò capi iussit, simulque contra hostes properat. qui ignorantes si quid legati egissent, celeritate aduentûs Cæsaris, 4.bel.gal.8. neque consilij habendi, neque arma capiendi spatio dato, perturbantur. Quo loco qui arma capere potuerunt, paulisper restitêre. at reliqua multitudo cùm fugeret ad Mosam & Rhenum, pene Germanorũ clades. nè omnis cæsa est, aut in flumine submersa. Qui apud Cæsarem manserant in castris, libertate donati sunt. Cæsi feruntur 40000. reliqui ad Sicambros meârunt.

Germanico bello confectó, Cæsar 4.bel.gal.9. Rhenum transire statuit, siue vt Germanos Ro. armis perterreret, siue quòd reliqua pars equitatûs Vsipetum & Tenctherorum in fines Sicambrorum fugerat, quos illi requisiti à Cæsare tuebantur, Romanis respondentes, populi Ro. imperium Rheno finiri. Insuper petebant Vbij aduersùs Sueuorum arma se defendi. Mira igitur ratione ponte facto, Rhenum transijt, haud longè vbi Mosa in Rhenũ influit. Ibi plures ciuitates pacem ab eo per legatos petiêre. Sicãbri fuga finibus suis excesserant. quarè Cæsar eorum vicis incensis, ad Vbios se recepit. Sueuos posteà in syluas mi- Sueuorum delectus. grâsse comperit, liberos & vxores ibi abdidisse, eos qui arma ferre possent, in vnum locum cõueniisse in medio regionis, ibiq̃ Romanorum aduentum expectare.

Transitus Cæsaris Rhenũ. 4.bel.gal.10.

Quod vbi Cæsari innotuit, omnibus his confectis, quarum rerum causa reducere exercitum constituerat, vt Germanis metũ inijceret, vt Sicambros vlciscereturr, & Vbios obsidione liberaret, diebus omninò decem & octo trans Rhenum cõsumptis, satis & ad laudem & ad vtilitatem profectum arbitratus, se in

Pós Rheni. se in Galliam recepit ponte resciſſo.

Indè priuſquàm exercitũ in hyberna dimittit, in Britanniam nouum orbem traijcere voluit, explorandam inſulam, cultores & illorum mores, C. Voluſeno mandat. nam è mercatoribus nihil accipere certi potuit. Ipſe in Morinos cum copijs proficiſcitur. interìm plures inſulæ ciuitates, accepta noui belli fama, per legatos populi Ro. amicitiam petunt, à quibus obſides recipit, & cum eis Comium, quẽ Atrebatibus anteà regem conſtituerat, mittit. Huic imperat ciuitates adeat, hortetur vt populi Ro. fidem ſequantur, ſeque celeritèr venturum denunciet.

4.bel.gal.13 & 14. Voluſenus perſpectis regiõibus omibus, quinto die ad Cæſarem reuertitur, quæque ibì perſpexiſſet, renunciat. Cæſar in Britanniã trãſmittit. Cę tanniam parata claſſe cũ primis nauibus Britanniam attigit, atque ibì in omnibus collibus expoſitas hoſtium armatas copias cõſpexit. At naues propter magnitudinem, niſi in alto conſtitui nõ poterant. Militibus autem armorum onere preſſis, de nauibus deſiliendum, & in fluctibus pugnandum erat, cùm hoſtes in arido conſiſtentes tela iacerent. Cæteris autem cunctantibus, qui decimæ legionis aquilam ferebat, Deſilite, inquit, commilitones, niſi vultis aquilam hoſtibus prodere. Quo dicto, ſe ex naui proiecit, atq; in hoſtes ferre aquilã cœpit, quẽ cæteri ſecuti ſunt: pugna acerrima facta, hoſtes prælio ſuperati, fugaq; facta, ſtatim ad Cæſarem legatos mittunt de pace, obſides daturi, & quicquid imperâſſet facturi. Comius Atrebatum rex, quem antè legatum Cæſaris in cuſtodia tenebãt, remiſſus arbiterq; pacis factus eſt, partìm datis, partìm pmiſſis obſidibus.

Nobile Sce ua et facinus. In hac cõgreſſione M. Scæua miles, qui cimba cum quatuor tantùm militibus ad inſulam ſcopuloſo littore tranſuectus, contra barbarorũ copias in acie ſtetit, & conſumptis ſocijs, ſtricto obuios mucrone, vnumquenq; vt ſe primus obtulerat, nunc ſcuto, nunc gladio excipiens, diù vtriq; partium admirabile præbuit ſpectaculum, cùm iam non vt in armatum virum, ſed vt turrim munitam, omnium niſus, ira, pudorque hoſtium in furorem verſus incumberet: transfixus telo, clypeo & galea vi diſiectis, gladioque ad extremum fracto, duabus loricis onuſtus, ſe in vndas iniecit, ac reuerſus ad ſuos, vndè gloriam merebatur, veniã poſtulauit: Nempe cùm Cæſarem inſpexiſſet, Parce, inquit, optime imperator, arma perdidi: & ille cuius ſub oculis res geſta erat, ſummos ei honores impendit.

Acceptis indè obſidib⁹, ægrè ad Gallicum littus peruenêre. vbì cùm naues tempeſtate diſiectę ac concuſſæ eſſent, nec ad reparandũ materia ſuppetebat, frumenti quoq; inopia exercitus laboraret, Britãnici principes rebellare cœperunt: coniuratione facta, Romanos frumento cõmeatuq; prohibuêre. Iteratò autem victi, deditionem fecerunt, quibus Cæſar propter perfidiam obſides duplicauit, eosque in Gallias duci iuſſit, quò ipſe nauigatione proſpera eſt reuerſus. 4.bel.G.17 Britanni victi. 5.bel.gal.7.

Poſteà iterùm rebellionem molientes, omiſſisque domeſticis bellis, in Ro. verſi ſunt, Caſſiuellano bellicoſo viro ſummam imperij permittentes, inſulæ totius ducatum contulerunt, qui quatuor Britanniæ regulos partes extremas inſulæ regentes, per legatos ad ſoli natalis auxilium inuitat. parẽt illi. cumq; in caſtra veniſſent, Cæſar iam claſſe aduectus erupit, & multis occiſis, dãnoq; non paruo ſuorum, tandèm ducem ad deditionem coëgit, acceptisque obſidibus & tributis, ex inſula remeauit. Caſſiuellanus Britannus victus.

Cùm nauẽ ſolueret, literæ illi à Roma mittũtur, quibus de morte filiæ certior factus eſt, quæ Pompeio nupta, pariens moritur, nec infans niſi paucos dies vixerat, quæ res & Pompeium & Cęſarem magnis affecit cladibus. Cæſar copias in diuerſa partitus hyberna, in Italiam reuertitur. Cùm interìm Galli magnis irrumpentes exercitibus, vndiquè Romanos milites in ipſis trucidant hybernis. Princeps eorum qui deſciuerant, Ambiorix erat vir callidiſſimus, cum quo plurimi & fortiſſimi milites, qui Cottam & Titurium cum exercitu obtruncârunt: Ciceronis legionem ſexaginta millia hominum circunuenientes obſederunt, contrà à Ro. Iuliæ mors. 5.bel.G.15. 16.&c. 5.bel.G.18. 19.&c.

ſumma virtute pugnatum eſt. hęc cùm procùl abſenti nunciata ſunt Cæſari, ſeptem millibus hominum in vnum coactis, ſtatim rediens Ciceronem obſidione liberare contendit, obſidentes variè tentans, tandèm diſperſos fudit, & magna ex parte interfecit. Hæc victoria multas Gallorum rebelliones ſedauit. Confeſtim quoquè ex Italia ad cæſorum ſupplemẽtum tres ad eum legiones venêre, duas ex ſuis mutuante Pompeio.

6 bel. gal. 1.

Inter hæc gentes multæ deſciêrant, ex quibus longè præſtantiores Auerni Carnutesq; ſumma adminiſtratio Vercingetorigi demandata. Huius patrem olim regnum affectanté necauêre Galli, de hoc tamen Iulius vltimo loco ſcribit: ideò hic ſuperſedeo, tametſi Plutarchus hunc ordinem ſecutus ſit. Sed nec narrare inpræſentiarùm intendo, quotiès Gallorum proceres atque ciuitates, nunc ſeorsùm aliquæ, nunc adunatæ, deficientes atque coniuratione facta, exercitum Cæſaris turbauerint: quotiès & hæ deditionem fecerint, profligatæ grauitèr. ſunt enim & in promptu integræ hiſtoriæ aliorum.

Vercingetorix.

Cæſar poſt varias de Gallis victorias, Menapijs ſua vi, Treuiris verò per Labienum victis, duabus de cauſis iterùm tranſire Rhenum conſtituit, quòd Germani auxilia contra Ro. Treuiris miſerant, & nè ad eos Ambiorix, qui Gallos in Cæſarem prouocare tentauerat, receptũ haberet. paululumq; ſupra eum locum, quo antè exercitum traduxerat, facere pontẽ inſtituit, quod & breui perfecit, firmo in Treuiris præſidio ad pontem relicto, reliquas copias equitatumque traducit.

6.bel.G.6.

Cæſar ſecũdo Rhenũ ſuperat.

Vbij qui antè obſides dederant, purgandi ſui cauſa legatos mittunt, nè odio Germanorum pœnas ipſi innocentes penderent. Cognita Cæſar cauſa, reperit à Sueuis auxilia miſſa eſſe, itaque Vbiorum ſatisfactionem accepit, aditus viasque in Sueuos perquirit.

Interim paucis pòſt diebus fit ab Vbijs certior, Sueuos omnes in vnum locum copias cogere, atque nationibus quæ ſub eis ſunt, auxilia equitatũs peditatusque nunciare. mandat Cæſar Vbijs, vt crebros exploratores in Sueuos mittant, atque eorum conſilia perquirant. Illi imperata faciunt, & paucis pòſt diebus referunt, Sueuos cum omnibus copijs penitùs ad extremos finines ſe recepiſſe, ſyluam eſſe ibi infinitæ magnitudinis quæ appellatur Bacenis, quæ Sueuos ab Cheruſcis ſeparat, ad eius initium Sueuos expectare aduentum Romanorum.

Bacenis ſilua.

At quoniam ad hunc locum peruentum eſt, non erit, inquit Cæſar, alienum de Galliæ Germanorumque moribus, & in quo differant, proponere. In Gallia non ſolùm in omnibus ciuitatibus pagisque, ſed penè in ſingulis domibus factiones ſunt, earumque principes ſunt, quorum ad arbitrium ſumma omnium rerũ redeat. Antiquitùs itaque inſtitutum videtur, nè quis ex plebe contra potentiorem auxilij egeret. ſuos enim quiſque opprimi & circunueniri non patitur. Hæc ratio eſt in omni Gallia. nanque omnes ciuitates in partes diuiſæ ſunt duas. cùm Cæſar in Galliam venit, alterius factiones principes erant Hedui, alterius Sequani.

6. bel. G. 7.

Gallorum deſcriptio.

In omni Gallia eorum hominũ qui aliquo ſunt numero atque honore, genera ſunt duo: nam plebs penè ſeruorum habetur loco. plerique cùm aut ære alieno & magnitudine tributorũ, aut iniuria potentiorum premuntur, ſeſe in ſeruitutem dicant nobilibus. in hos eadem omnia ſunt iura, quæ dominis in ſeruos.

Sed de his quidem duobus generibus alterum eſt Druidum, alterum eſt equitum. Illi rebus diuinis interſunt, ſacrificia publica ac priuata procurant, religiones interpretantur: ad hos magnus adoleſcẽtium numerus diſciplinæ cauſa concurrit, magnoq; hi apud eos ſunt honore. Nam ferè de omnibus controuerſijs publicis priuatisq; conſtituunt, & ſi admiſſum eſt facinus, ſi cædes facta, ſi de hæreditate aut de finibus controuerſia eſt, diſcernunt illi, præmia & pœnas conſtituunt. Si autem publicus aut priuatus decreto eorum non ſtetit, ſacri-

6. bel. G. & 9.

Druides ſacerdotes Gallorum.

sacrificijs interdicunt: & quibus ità est interdictum, hi numero impiorum ac sceleratorum habentur: eis omnes decedunt, aditum sermonemq; diffugiunt, nè quid ex contagione incommodi recipiant, neque his petentibus ius redditur, neq; honor vllus communicatur.

His autem omnibus Druidibus vnus præest, qui summam inter eos habet authoritatem: nonnunquàm etiàm hoc mortuo armis contendunt de principatu, si sint plures pares suffragio. Hi certo anni tempore in finibus Carnutum, quæ regio totius Galliæ media habetur, considunt in loco consecrato: huc omnes controuersias habentes, conueniunt, eorum decretis iudicijsque párent. Disciplina reperta in Britannia, atque indè translata in Galliam existimatur: & nunc qui diligẽtiùs eam rem cognoscere volunt, plerunquè illò discendi causa proficiscuntur.

Britannia Druides.

Druides à bello abesse consueuerũt, neq; tributa cum reliquis pendũt, omnium rerum habent immunitatem. Multi in disciplinam coëunt, magnum versum numerum ediscunt, ea literis mandare nefas putant. in alijs, Græcis literis vtuntur. Annos xx. in disciplina permanent, venerabile apud eos memoriæ exercitium. Inprimis hoc persuadere volunt, non interire animas, sed ab alijs transire ad alios, atque hoc ad virtutem maximè excitari putãt, metu mortis neglecto: multa præterea de sideribus atq; eorum motu, de mundi ac terrarũ magnitudine, de rerum natura, de deorũ immortalium vi ac potestate disputant.

Græcarũ literarũ vsus apud Druides.

Druides quodãmodo Pythagoræ secutores esse.

Alterum genus est equitum: hi cùm est vsus atq; aliquod bellum incidit, oẽs in bello versant. Natio omniũ Gallorum admodùm dedita religionibus, atque ob eam causam q̃ sunt affecti grauioribus morbis, quiq; in prælijs periculisq; versantur, aut pro victimis hominẽs immolant, aut se immolaturos vouent. ministris ad ea sacrificia Druidibus vtuntur, quòd pro vita hominis non nisi vita hominis reddatur, alitèr non posse deos placari. alij immani magnitudine simulacra habent, quorum cõtexta viminibus membra, viuis hominibus complent, quibus succensis, circunuenti flãma exanimantur homines. supplicia improborũ dijs gratiora arbitrantur: sed cùm eis horum copia deficit, ad innocentiũ supplicia descẽdunt.

Immanis gallorũ immolatio.

Homines immolati.

Mercurium maximè colunt. huius sunt plurima simulacra. hunc omnium inuentorem artium ferunt. post hunc, Apollinem & Martem, Iouem & Mineruam, opinionem habentes, Apollinem morbos depellere, Mineruam artificiorum initia tradere, Iouem imperiũ cælestium tenere, Martem bellum gerere: ea quæ prælio ceperunt, plerunquè deuouent.

Gallorũ dij.

Galli se omes ab Dite patre prognatos prædicant. id ab Druidibus proditũ dicũt. ob eam causam spatia omnis temporis nõ numero dierum, sed noctium finiunt. noctem enim dies sequitur. hoc ferè à reliquis differunt, quòd suos liberos non, nisi cùm adoleuerint, vt munus militiæ sustinere possint, palàm ad se adire patiuntur. Viri quantas pecunias ab vxoribus dotis nomine acceperint, tãtas ex suis bonis æstimatione facta cum dotibus communicant. Viri in vxores, sicut in liberos, vitæ necisq; habent potestatem. funera sunt pro cultu Gallorum magnifica. omnia quæ viuis cordi fuisse arbitrantur, in ignem inferunt etiàm animalia, & paulò supra hãc memoriam, serui & clientes vnà cremabantur. Quæ ciuitas commodiùs suam Rempub. administrare æstimatur, legibus sanctum habet, si quis quid de repu. à finitimis rumore aut fama acceperit, vti ad magistratum deferat.

Galli patre Dite prognati.

Germani multùm ab hac consuetudine differunt. nam neque Druides habent, neq; sacrificio student. deorũ numero eos solos ducunt, quos cernunt, & quorum apertè operibus iuuantur, Solem & Vulcanũ ac Lunam. reliquos ne quidem fama acceperunt. vita omnis in venationibus atque in studijs rei militaris consistit, à paruulis duritiæ atq; labori student. Qui diutissimè impuberes permanserunt, maximam inter suos ferunt laudem. hoc alij staturam, alij neruos viresque confirmari putant. intra verò annum vigesimum fœminę notitiam habuisse, in turpissimis rebus habent. promiscuè in fluminibus perluũ-

6. bel. gal. de Germanorũ mores.

tur, & pellibus aut paruis renum tegumentis vtuntur, magna parte corporis nuda. Agriculturæ non ſtudent, maior pars victûs in lacte, caſeo & carne conſiſtit. neque quiſquam agri modum certum aut fines habet ꝓprios, ſed magiſtratus in annos ſingulos per cognationes hominum qui vnà coïerint, quãtum viſum eſt, agri modum attribuunt, atq; anno pòſt aliò tranſire cogunt, nè aſſidua conſuetudine capti, ſtudiũ belli gerẽdi agricultura commutent, nè latos fines parare ſtudeant, potẽtioresq; humiliores poſſeſſione pellant, nè accuratiùs ædificẽt, atq; oriatur pecuniæ cupiditas. Ciuitatibus maxima laus eſt, quàm latiſſimè circa ſe vaſtatis finibus, ſolitudines habere. Hoc propriæ virtutis exiſtimant, expulſos agris finitimos cedere, neque quenquam propè audere conſiſtere: ſimul hoc ſe fore tutiores arbitrantur, repentinæ incurſionis timore ſublato.

Cùm bellum ciuitas aut illatum defendit aut infert, magiſtratus qui ei bello præſint, vt vitæ necisq; habeant poteſtatẽ, deligũt. In pace nullus eſt communis magiſtratus, ſed principes regionum atq; pagorum inter ſuos ius dicũt, controuerſias minuũt. Iatrocinia nullam habent infamiam, quæ extra fines cuiuſque ciuitatis fiũt, atq; ea iuuentutis exercendæ cauſa fieri prædicant. vbi quis ſe dixerit ducem fore, qui ſequi velint, profiteantur: conſurgunt hi qui & cauſam & hominem probant, auxilium pollicentur, atq; à multitudine collaudantur. qui ex his ſecuti nõ ſunt, in deſertorum & proditorum numero ducũtur, omniumq; his rerũ poſteà fides derogatur. Hoſpitem violare fas non putant, qui quaq; de cauſa ad eos venerit, ab iniuria prohibent, ſanctos habent, hisq; domus omnium patent, victusq; communicatur.

Latrocinia Germanis non eſſe infamia.

Ius hoſpitij apud Germanos.

At Galli quõdàm Germanos virtute ſuperantes, propter populi multitudinẽ & agri inopiam trans Rhenum colonias miſerunt. itaq; fertiliſſima Germaniæ loca circùm Hercyniam ſyluam occupauerunt, quæ gens ad hoc tempus ibi ſe continet, ſummam habens iuſtitiæ & bellicę laudis opinionem. Gallis autem prouinciarum propinquitas, & tranſmarinarum rerum notitia, multa ad copiam atq; vſus largitur, ac paulatim aſſuefacti ſuperari, multisque victi prælijs, ne ſe quidem ipſi cum illis virtute comparant. huius autem Hercyniæ ſyluæ latitudo, nouem dierum iter expedito patet, in lõgum finem neminem attigiſſe compertum eſt. Sed ad inſtitutum.

Cæſar poſtquàm per Vbios exploratores comperit Sueuos ſe in ſyluas recepiſſe, inopiam frumenti veritus, conſtituit non progredi longiùs: ſed nè omnitò metum reditûs tolleret barbaris, reducto exercitu, partem vltimam pontis quæ ripas Vbiorum cõtingebat, in longitudinem pedum ducentorum reſcindit, atq; in extremo ponte turrim tabulatorũ quatuor conſtituit, præſidiumq; cohortium 12. pontis tuendi cauſa ponit. ipſe ad bellũ Ambiorigis profectus eſt. Cæterùm qui Sueuos à Cæſare ſuperatos ſcribũt, diſſentire ab ipſo videtur Cæſare. 6. bel. Gal.

Cæſar aduersùs Ambiorigem proficiſcens, per Arduennã ſyluam maximã, ſyluas. Arduenna
quę eſt inter Treuiros & Neruios, millibusq; amplius quingentis paſſuum in longũ, in latum verò vnius diei iter extenditur. L. Baſilius præmiſſus, Ambiorigẽ improuiſum ſubitò inuenit. ſic fortuna vna hora circa vnum hominẽ vim ſuam exercuit, vt incautus opprimeretur, oppreſſus euaderet. Cæterùm vbi è manibus Ro. vix euaſit, ſuis quos à termango liquerat, per nuncios fugiens mandauit, vt quomodò poſſet ſibi quiſque cõſuleret. Catauoleus eo die dux Eburonũ mortem ſibi cõſciuit. territę ducũ copiæ, pacem à Cæſare impetrãrũt. Cęſar Ambiorigem ſequitur, caſtra Ciceroni committit, mandatque vt interclà nullum egredi portis ſinat. 6. bel. gal.

Inter hæc Sicambri gens Germana prædæ auida, collectis duobus millibus equitũ, Rhenũ nauigio trãſeunt, Eburonum fines inuadunt, iam hominum pecudumq; magnã vim collegerãt, prædandi finem non faciebant. ſic cũtibus, captiuorum vnus ait, Quid huic prędę laborioſæ & inopi tãto ſtudio inhiatis, cùm ſummas opes facilè inuenietis? Sycambri rebellant. 6. bel. Gal.

trium

trium horarum ſpatium ad Vatucã vos perducet, ibi Romanus exercitus opes ſuas fortunasque repoſuit, Cęſar longè abeſt, ſinè negocio expugnabitis. placet conſilium Sicambris.

6.bel.gal.16 Cicero cui loci cuſtodia commiſſa erat, vt totis ſeptem diebus exercitũ intra vallum retineret, tædio ductus, aliquos frumentatũ miſit. Tum inuadunt Sicãbri præſidia Ciceronis, ſed fortitèr repellũtur: quarè deſperãtes caſtra capi poſſe, ad prædas quas in ſyluis occultauerant, atq; indè ad patriã, ſunt reuerſi.

6.bel.gal.19 Tãdèm Cęſar fugitiuos ſequi, & difficile ſibi vidēs, & inglorium, omnibus in circuitu vaſtatis, in Rhemorum fines redijt. ibi conciliũ Galliæ indixit, & de cõiuratione rebelliũ, Senonũ ante alios & Carnutum, quæſtionem habuit. de Acconeprincipe coniurationis, Romano more ſuppliciũ exegit. aqua & igni cõtumacibus interdictum eſt. Sic compoſitis rebus, decem legiones ità partitus eſt, vt duæ in finibus Treuirorum, duæ in Lingonum, ſex aliæ in Senonũ finibus hybernarent.

Noui Gallorum motus. 7.bel. gal.1. Cæſar vt ex Gallia diſceſſit, noui vndiquè motus, nouæ rebelliones, vbiquè conuentus, vbiquè conſilia, nõ in vrbibus modò, ſed in ſyluis locisq; abditis. multos odiũ antiquum incitabat, multos pauor, & mors Acconis cõcuſſerat. accedebat cõmiſeratio cõmunis patriæ & indignatio glorię. At Vercingetorix, 7.bel.gal.2. de quo mentio habita eſt, potẽtiſſimus, quod voluit, facilè perſuaſit. arma oẽs capiunt, & ad bella ſe præparãt. Iam eñ, vt Plutarchus ait, Romæ contra Cæſarem conſpirantibus aduerſarijs, vniuerſæ ciuitates Galliæ bellum meditabantur. ſed Cæſar inuictus ſempèr, copijs 7.bel.c.17. 21.27.30. ſuis in Galliam rediens, agros vaſtat, vicos diripit, oppida quædã funditùs euertit. vniuerſis dehinc receptis in fidem quos facti pigeret, haud deſtitit quoàd Heduorum gentem bello deuicit. ea eñ tempeſtate ſocios ſe defectionis facientes, Cæſaris exercitum vehemẽtèr afflixerant. Indè caſtra mouit in Lingonum fines, vt ad Sequanos amicos tunc ſe reciperet. ibi hoſtes eũ adorti ſunt multis armatorũ millibus, quibus congreſſus, victor euaſit.

Itaque poſt maximam ſtragem hoſtium, plurimi cum duce Vercingetorige fugientes, in Alexiam ſe vrbem maximã recepêre. Eam obſidenti Cæſari, cùm capi poſſe deſperaretur, maius diſcrimẽ extrinſecùs incubuit. trecenta enim armatorum millia Alexiam adueniebant, cùm intra vrbem haud pauciora 100. ac 70. bellatorum millibus verſarẽtur. quamobrèm Cæſar geminos obijcere muros compulſus eſt, alterum cõtra vrbem, alterum contra hoſtis aduẽtum. ſi enim vtrinquè copiæ iunctæ fuiſſent, de Cęſare actum fuiſſet. pręcipua admiratione perſequendum id, latuiſſe oppidanos, quum Cæſar cum tot millibus exteriùs marte collato palmam reportaret. nec etiàm victoriam priùs intellexiſſe Ro. qui obiectum vrbi murum pro ſtatione tenebãt, quàm oppidanorũ luctum, quum altera ex muri parte pedites auro & argento clypeos reſperſos cruore, thoracas & Gallica tentoria à Romanis in caſtra deferri cernerẽt. adeò maturè tantus exercitus euanuit profligatus, & maxima ex parte pugnando deletus. Aſedulus dux & princeps Rhemorũ occiditur, Vercaſiuellanus Auernus viuus in fuga comprehenſus, ſigna militaria 74. ad Cæſarem referuntur. 7.bel. gal.39 36.37.38 etc. Alexia vrbs.

Qui Alexiam tenebãt, poſt multa ſibi Cęſariq; illata detrimenta, tandèm ſeſe dedidêre. Cæſar iubet arma tradi, principes produci. ipſe in munitione p caſtris conſedit, eò duces producuntur. Vercingetorix pulcherrima indut⁹ arma, equo deſilijt, deiectiſq; armis ad Cæſarem veniens, ad eius pedes tacitus ſedit, donèc triumpho deſtinatus, cuſtodiæ traditus eſt. His rebus confectis, in Heduos profectus, ciuitatem recepit. deindè obſidibus imperatis, per Galliam legiones diſtributas hyemare iuſſit. Vercingetorigis deditio. 7.bel. c.47.

Hi ſunt multorum annorum labores, quos Cæſar ſubijt in Gallia. hæ difficultates, hæc pericula magno imperio, nedùm vni viro multa ſatis & grauia, quorum ſummam complexus eſt Suetonius Tranquillus his verbis: Geſſit 9. annis quibus in imperio fuit, hæc: omnem ferè Galliam, quæ à ſaltu Pyrenęo alpibusq; & Gebenna, fluminibus

Rheno & Rhodano cõtinetur, patétq; circuitu bis & triciès cẽtena millia passuum, prẽter socias ac benemeritas ciuitates in prouincię formam redegit, eiq; in singulos annos stipendij nomen imposuit. Germanos qui trans Rhenũ incolunt, primus Romanorũ ponte facto aggressus, maximis affecit cladibus. Aggressus & Britannos ignotos anteà, superatisq; pecunias & obsides imperauit. per tot successus tèr nec ampliùs aduersum casum expertus, in Britannia classe vi tẽpestatis propè absumpta, in Gallia ad Gergoniã legione fusa, & in Germanorum finibus Titurio & Arunculeio legatis per insidias cæsis. Digna virtus tot dierũ supplicationibus, quę decretæ sunt Romæ, cognitis per literas tantis rebus.

Contra hos successus, vti solet, inuidia grassabatur. quarè priuatæ cum Pompeio simultates, publicę stragi materiã prębuêre. cum eo vno iam res erat, cum quo antè imperij partem diuiserat. Crassus enim cui tertia pars obuenerat, apud Parthos periêrat. Põpeius etsi formidare videretur Cæsarem, tamen adeò habuit despectũ, quasi non arduũ opus esset, quẽ ad tantum extulisset fastigiũ, denuò in stragẽ perniciemq; detrahere. Cæsar verò eò fiducię euectus, vt iam pridèm nihil crederet sibi impossibile, legiones nouas authoritate sua conscripserat, & nihil quod ei in animũ venisset, aggredi verebat. quas ob res aliqui eum culpa nõ absoluunt. forũ maximis impẽsis è manubijs cœpit extruere, quæ nõ suæ erãt, sed populi Ro. disciplinam militarem publicè solitã doceri, ad se reduxit, vt priuatim suo doceretur arbitrio. fuit hoc contra morẽ ac instituta maiorum. Romanis legionibus in oẽ tempus stipẽdium duplicauit, quod eũ militibus gratissimũ ac charissimum fecit. sumptuosissimum tamen hoc Reip. fuit. apud cæteros verò reges gentesq;, præter licentiã senatûs ac populi, miras exercuit liberalitates, non vt dux pop. Ro. sed vt dominus et rex, neq; solùm in Gallia, Italia, Hispaniáve, sed in Asia etiàm & Græcia, vrbes pclarissimis operibus exornauit, quæ oẽia alitèr quàm mos patrius exigebat, facta fuêre.

Quibus rebus cõparata Cæsari gratia.

Crescebat his rebus inuidia. Erat sanè tẽpus, vt qui honores principatusq; petebãt, omni abiecta verecũdia, epulũ largitionesq; distribuerẽt in populum. quapropter corruptum mercede populum ad comitia descendentem, cerneres non suffragijs, sed armis pro largitore decertantem, & tribunalia sæpenumerò sanguine fœdantem, cùm interim ciuitas amisso rectore, sicuti nauis relicto clauo fluctuans agitaretur. Idcircò qui animo & ratione valebãt, satis fore existimabant, si ex ea hominum insania emergerent.

Erant qui asseuerare publicè audebãt, nullo pacto nisi delato ad vnũ principatu, curari remp. posse: ei verò medelam ex benignissimo medico adhiberi oportere, Pompeium insinuantes. atille verbis repudians, re autẽ satagebat vt dictator crearetur. duas enim tum obtinebat Hispanias & vniuersam Aphricam, quam per legatos administrabat, ad alẽdos prętereà exercitus mille quotannis talenta ex ærario sumebat. Tum Cæsar qui consulatum pro eo peterẽt, & suarũ quoquè prouinciarum tẽpus dilatandum impetrarent, misit.

Initiò quidẽ tacente Pompeio, Marcellus & Lentulus consules Cæsarem odio insectantes, aduersari cœperunt. Marcellus enim frequenti senatu testatus de salute reip. se acturum diffiniuit, vt cùm bellum in Gallia finitum esset, dimitteretur exercitus, & successor Cęsari daretur, quãquàm ante tempus foret, qui in pace prouinciam gubernaret. Ipse verò Cæsar sinè imperio rediret. addidit, nè absentis ratio comitijs consularibus haberetur, & nõ contentus ea iniuria Cęsaris, his quoquè quos Cęsar ciuitate donauerat, ac Comũ deduxerat, adimẽdam eam iudicauit, ambitiosam concessionem & immodicam asseuerãs. cumq; ex his decurio quidam Romę versaretur, eum Marcellus virgis pulsauit: adiecit, vt se ciuem Romanum nequaquàm esse intelligeret.

Quibus turbatus Cæsar, Gallorum diuitias hauriendas dimittens, Curionẽ trib. plebis, Paulum Aemilium cõsulem muneribus sibi obstrinxit. intelligens hæc Pompeius, iam palàm cum amicis, vt Cæ-

vt Cęsari succederetur, efficiebat, & le-
8.bel. gal.3. giones duas quas in bellum Gallicum
ei commodauerat, repetijt. eos milites
misit Cęsar, ducentis & quinquagin-
ta viritim donatos drachmis. Qui hos
ad Pompeium deducendos acceperant,
malignas in vulgũ de Cęsare voces spar-
serant, Cęsarem multitudine prędiorum
suis odio esse, & plura similia.

Has ob res permollitus Pompeius,
perindè ac nihil pertimesceret de com-
parandis exercitibus, negligentiùs age-
Commodis suis inuehebatur. bat, oratione & sententia in Cęsarem
traditur: quin missus ab eo cẽturio, cùm
à senatu imperiũ Cęsari prorogari mi-
nimè intellexisset, concusso manu gla-
dij capulo, Hic prorogabit, inqt. Verùm
Cęsaris postulatio clarissimam præ se
ferebat ęquitatem, se enim arma deposi-
turum, idem faciente Pompeio, assueue-
rabat: at indignum esse, vt detractis sibi
copijs, Pompeio vires confirmarentur.
Hæc Curio pro Cæsare obtestatus po-
1.bel.Ciu.1. pulo.

Posteà feruntur à Cæsare literę, quas
trib. plebis extulit, & per Consules reci-
tauit. socer Pompeij Scipio sententiam
dixit in senatu, vt nisi Cęsar ad diem cer-
tum arma deposuisset, hostis à senatu pro-
nunciaretur. Rogantibus sententiam
consulibus, nunquid exercitum à Pom-
peio dimitti oportere censeretur: subin-
dè, nunquid à Cæsare, illi quidem voci
pauci admodùm, huic quasi cuncti as-
Cęsar reno- sensere. deprecanti insuper Antonio, vt
uat magistratum vterque deponeret, planè
vniuersi concessêre, At violentiùs agen-
te Scipione, & vociferante Lentulo cõ-
sule, aduersùs latronem non suffragijs,
sed armis opùs esse. Dehinc aliæ à Cęsa-
re delatæ sunt literæ, quando quidem
priora non processêre, petebat vt omis-
sis cęteris, cisalpina tantùm Gallia Illy-
ricumque sibi cum duabus legionibus
Ciceronis bonestum consilium. vsque ad secundi petitionem consulatûs
concederetur.

Cicero quidẽ orator, vtriusque ami-
cos concilians, Pompeium mitigare nõ
destitit: qui cùm cętera concederet, ex-
ercitus denegabat. Cicero quoquè Cæ-
saris amicos induxit, vt prędictis contẽ-
ti prouincijs, sex tantummodò millibus
militum, in pacem amicitiamq; reconci-
liarentur. Inclinante Pompeio, qui cum
cõsule Lẽtulo conspirabãt, nequaquàm
assensere, sed Antonium & Curionem
è curia pulsantes, vrbe eiecerũt. quę res 1.bel. ciu.5.
Cęsari belliss̃imum prętextum attulit,
vndè suorũ militum animos accẽderet,
cùm clariss̃imos viros atq; principes ostẽ
deret seruili veste meritoria rheda coa-
ctos fugere.

Marcellus Pompeiũ in foro aggres-
sus, senatu subsequẽte, iubeo te, inquit,
Pompei patriã defendere, fruiq; prępa-
ratis copijs, & aliarum delectũ habere,
eadem dixit Lentulus, in alterum annũ
consul designatus. Interea solicitatur à
Pompeianis Labienꝰ, qui Cęsari sempèr 8.bel.gal.32
adhęserat, & quem tunc Cisalpinę Gal-
liæ prępecerat, vt eo alienato, Cęsar par-
te exercitũs priuaret, de quo Cęsar mul- Labienus à Cęs. deficit.
ta audiens, nil credebat, cuius factũ ex-
cusare licet & reprehendere. nam si Cę-
sar iniustè contra patriam arma verte-
bat, iustè deseri potuit. alioquì ingrati
infamia nõ carebat, qui tam charo duci
alium prętulerit. de hoc Labieno Cice- lib.7.epi.12.
ro ad Atticũ: Labienus, inquit, vir mea
sententia magnus, Theanum venit, ibì
Pompeium consulesq; cõuenit. & pau-
lò pòst, Labienum Pompeius secum ha-
bet, non dubitãtem de imbecillitate co-
piarum Cęsaris. In alio tamen loco Ci- lib.8.epist.2.
cero de Labieno scribẽs, in Labieno, in-
quit, parùm dignitatis, illũ iam sui trãs-
fugij pœnitere.

At Cęsar cùm obstinatum ad negan-
dum cerneret senatum, & è suis inimicis
iam designatos consules, tribunos qui
sibi aderant, nil posse, immò quosdam
expulsos, non ampliùs differendũ ratus,
nè aut sui periclitarentur, aut ipse cun-
ctatione vilesceret, dispositis more soli-
to per hyberna legionibus, ex Gallijs in
Italiã trãsijt. Quò cùm venisset, inuenit
duas illas legiones sub obtẽtu belli Par-
thici sibi ereptas, in Italia detentas, &
Pompeio assignatas, quod ad euidẽtem
Cęsaris iniuriam pertinere nemo non
sensit. adhuc tamen tacitus processit, cõ-
uentibusq; peractis, Rauennã venit vrbẽ 1.bel.Ciu.5.
suę prouincię. Et hoc quidẽ belli ciuilis
initiũ fuit, quãuis & Gn. Põpeiꝰ diceret
Cęsarẽ ideò turbare omnia voluisse, ꝙ

non posset opera incepta pficere, neque de se populi expectationem adimplere.

Fuêre qui timuisse illum dicerent, nè eorum quæ primo consulatu gesserat cõtra leges, rationem redderet, cùm M. Cato palàm dixisset ac iuraret, se Cęsaris nomen mox vt priuatus esset, inter reos delaturum. vndè in vulgus effusum erat, fore vt ex vinculis causam diceret. alijs visum est, eum sola cupiditate regnandi inductum, & videtur fuisse Ciceronis opinio, qui in libris officiorum semper Cęsarem in ore habuisse ait illud Euripidis: Si violandum est ius, regnandi gratia violandũ est: alijs in rebus pietatem colas.

Catonis & Cæsaris odium.

3. Offic. 9.

Non multùm tamen refert, quid de eo sensit Pompeius vel Cicero, cùm rarò quisquam de hoste benè sentiat. nam & Cicero de Põpeio suo scribit, cum quo magis elegit ruere, quàm sinè illo consistere. Ille sic ad Atticum: Gn. Pompeius non id egit, vt beata ciuitas esset: nec verò ille vrbem reliquit, quòd eam tueri nõ posset: nec Italiam, quòd ea pelleretur: sed cogitauit omnes terras, omnia maria mouere, reges barbaros incitare, gentes in Italiam armatas ducere. Item, Coniungo me cum homine magis ad vastandam Italiam, quàm ad vincendũ paratum. Et in eadem epistola: Non me igitur is ducit, sed sermo hominum. & rursùm, cùm dixisset Gneum Syllani regni similitudinem cupiuisse. & posteà, beneficium, inquit, sequor, nõ causam. Et alibi: Si vincit, inquit, Syllano more exemploq; vincit. & statim: Mea autem causa alia est, qui beneficio victus, ingratus esse non possum.

Cęsar dum Rauennę substitisset, audiens tribunos qui partes suas fouissent, contemptui habitos, aliquos vi pulsos, Romę omnia suî odio humana & diuina moueri, euocatis legionibus vbicunquè essent, confestìm clàm cohortibus pręmissis, nè qua suspicio oriretur, spectaculo publico ipse interfuit, ex cõsuetudine conuiuio se frequenti dedit. Deindè post solis occasum parato vehiculo, occultissimum iter modico comitatu ingressus est, & luminibus extinctis, diù errabundus, tandèm duce reperto p angustissimos tramites pedibus euasit. Consecutusq; cohortes ad Rubiconem flumen, qui prouincię eius finis erat, cõstitit, ac reputans quantũ moliretur, cõuersus ad proximos: En etiàm nunc, inquit, regredi licet. quòd si transierimus, omnia armis agenda sunt.

Cunctanti quidam eximia magnitudine & forma repentè apparuit, arundine canens: ad quem audiendũ cùm prę ter pastores plurimi etiàm milites cõcurrissent, interque eos & ęneatores, rapta ab vno tuba, prosilijt ad flumen, & ingenti spiritu classicum exorsus, pertẽdit ad alteram ripam. Tunc Cęsar: Eatur, inquit, quò deorum ostenta & inimicorum iniquitas vocat. iacta alea esto.

Cęsar Rubiconẽ transit.

Hęc dicens, transijt ac traduxit exercitum, Ariminumque vrbem proximam pace tranquillam, attigit, & patentibus portis introgressus, tribunis plebis qui eius odio pulsi erãt, obuiàm veniẽtibus, lapis in medio foro erat, ibi cõcionatus est ad exercitũ, scissa veste cum lachrymis, ad suam dignitatem contra inuidiã inimicorum conseruandam, fidem militum implorabat, & ingẽtia pmittebat. Eò tum Lucius Cęsar adolescens venit, cuius pater Cęsaris erat legatus. is explicitis pro quibus venisset, commissa sibi à Pompeio quędã refert, excusare se Pompeium Cęsari, & poscere nè ea quæ pro reip. amore gesserit, ad iniuriam suã trahat, charum enim sibi esse Cęsarem, sed remp. rebus omnibus chariorem: Similiter & Cęsari curã esse debere, vt priuatas suas inimicitias reip. remittat, nè, dũ hostibus vult nocere, patriam offendat.

1. bel. Ciu. p.

Pompeij ad Cęsarem oratio.

Cęsaris ciuilis.

His Cęsar respondens, exponit iniurias pro multis in remp. meritis sibi illatas, paratum se omnia reip. condonare, ità tamen, vt discedant omnes ab armis, & ad ciuilitatem solitam reuertãtur. delectus enim aduersùs Parthos fictos, legiones & ciuitatem esse armatam. Proficiscatur ergò Pompeius in prouinciã suam, dimittatur exercitus, omnes per Italiam arma deponant, sit togata ciuitas, non armata: se quoquè ęquissimo animo quieturum, iniuriasque omnes obliturum. Ad hęc sarcienda & iureiurando firmanda, petijt vt Pompeius propiùs accederet, vel se accedi pateretur: sperare enim se colloquio & conspectu mutuo

1.bel.Ciu.8. mutuo omnes controuersias finituros.

Adhęc respõsio in scriptis reddita, vt Cęsar quamprimùm in Galliam reuertatur, exercitumq; dimittat. quo facto, iturum in Hispaniam Pompeium, alioqui de dèlectibus nihil obmissuros consules, Pompeiumque.

1.bel.Ciu.9. Iniqua respõsio visa est Cęsari, quòd se facere iuberet, ipse nihil nisi promittere se facturum vellet, nec diem promissis diceret, nec colloquio tempus daret.

Cęsar cognito aduersariorum animo, Arimino cedens, Auximum proficiscitur, M. Antonium cum quinq; cohortibus pręmittit. erat in Auximo Accius Varus, quem decuriones adeunt. dicunt notum sibi Cęsaris aduentum, neque sui aut ciuium suorum propositi esse, imperatorem populi Ro. & virum de imperio benemeritum, mœnibus arceri, orãt vt discrimini dum tempus est, consulat. His permotus Varus, fugam arripuit. pręlio cõmisso, à suis militibus desertus est. Eos Cęsar collaudatos benignè suscepit. L. Puppium centurionẽ partis aduersæ, adductum ilicò dimisit, Auximatibus gratias egit, seq; illorum facti memorem fore pollicetur.

Arimenses in Cęs. benemolentia.

1.bel.Ci.10. His Romæ cognitis, tantus pauor omnium mẽtes inuasit, vt ferè vrbe oẽs excederent. Pompeium alioquì attonitum, alij alijs sermonibus perturbant, eum pœnas dare qui contra se ac remp. Cęsaris vires aliquãdò auxisset: alij acriùs increpabant, quòd cùm Cęsar honestas conditiones pacis offerret, Lentulũ per insolentiã resistere permisisset. Tum Fauonius eum terram pedibus pulsare iubebat, qui antè admonitus, iactauerat se solo pedis pulsu plenam exercituum Italiam reddere. nihilominùs eo tempore maiores Pompeio quàm Cęsari copię aderant, sed virum vti suis consilijs nesciebat. Itaq; cùm falsi vndiquè ruerent, perindè ac instante & iam omnia occupante Cęsare, vrbe decedens, senatui se cõsequi iussit. ità consules se fuga subripuêre, nonnulli Cęsarianorum animi consternatione compulsi, vnà efferebantur, ex qua vrbe cùm miserabilis commigratio fieret, fugam tamen & exilium, pręsente Pompeio, patrios lares & commune domicilium ęstimabant, Romam verò tanquàm Cæsaris castra relinquebant.

Secessio ab vrbe Pompeij.

Cęsar Picenum omne, cuius olìm Asculum, hodiè Ancon est caput, nullo contradicente, peruagatur. sequebãtur vndiquè deditiones, & si quis pręfectorum contradiceret, capiebatur aut pellebatur. captus Gn. Magius, cùm adductus ad Cęsarem esset & supplicium formidaret, Cęsar eum placido animo dimisit: Vade, dicens, ad Pompeium, eiq; nuncia, quandò ad hunc diem non fuerit nobis opportunitas colloquẽdi, cùm Brundusium, quò illum iuisse audio, profecturus sum, colloquemur expediens publicæ saluti, cuius curam gerere maximè nostrum est.

1. bel. Ci. 11. Magius captus.

Occupato finè cędę Piceno, Corphinium progreditur. ibi contentionis plusculum fuit. pendente tamen obsidiõe, Lentulus Spinter muris egressus, veniã sibi atque ciuibus petens, ad quem Cæsar, non se vt cuiquam malefaceret, venisse, sed vt se ab iniurijs inimicorũ tueretur, & tribunos sui odio in exilium actos, in suam reponeret dignitatem. Qui oppido præerat L. Domitius, vir magni animi, desperatis rebus, à suo medico venenum deposcit, quod ille nec dare volens, nec negare ausus, poculum somniferum pro veneno obtulit, ità soporatus quieuit. exprectus postmodùm, vix à medico manus abstinẽs, cum multis nobilibus ad Cæsarem ducitur: ille, nè quis captorum offenderetur, vetuit. Questus deindè breuitèr, quòd pro suis ingentibus & in illos & in remp. meritis, referre sibi debitam gratiam neglexissent, cõtumelias intulissent, cunctos dimisit incolumes. qn & pecunias Domitij ab oppidanis sibi oblatas, quanuis & publica esset pecunia, & in stipendiũ data, Domitio restituit. Nihil prætercà ex hac victoria vel prædæ vel victionis accepit, nisi quòd Domitij milites sacramento adegit non inuitos, vt * arbitratur. Vulgatis sanè quæ acta erant, multum metûs omnibus demptum, & multum spei additum, cognoscentibus Cæsarem nihil bello nisi victoriam petere. vndè & Tuscorũ populi, & oĩs Vmbria, pulsis indè pfidijs, ad Cæsarem transiere.

1.bel.Ciu.12 Corphiniũ captum.

1.bel.Ci.18.

Hæc cùm accepisset Pompeius, 1.bel.Ci.19.

Brun-

Brunduſium petijt, vt in vltimo Italiæ littore promptior eſſet ad tranſitum: decreuerat enim, relicta Italia, tranſmarina tentare ſiue metu, ſiue (vt antè dictũ eſt) q̃ cogitaret omnes terras, omnia maria mouere in finẽ, vt ſol⁹ poſſet regnare.

Exactis ſeptem diebus, Cęſar motis caſtris, in Apuliã perrexit, reconciliãdi ſe (vt videtur) Pompeio cauſa. extant literæ ad Oppium Cornelium ſic: Tentemus reconciliari, enimuerò Syllam imitaturus non ſum &c. Cęſar cùm Apuliã attigiſſet, mox Brũduſium adijt. ad murum caſtra poſuit, & timens hoſtis fugã, famoſiſſimũ illum portũ ſaxis obſtruere niſus eſt. Catõi quoquè eos port⁹ p̃cluſit. ſed neq; ſic detinere valuit Pompeiũ, q̃n mari Adriatico Dyrrachiũ nauigaret.

Cęſar Brunduſiũ adit.

Cęſar hoſte digreſſo, Brunduſium intrat. cùm hoſtem ſequi nõ poſſet, cõcionem habuit, qua iuſtitiam ſuam aperit. quo facto, vrbem versùs iter arripuit, toto belli Gallici decennio non viſam. Romæ, cuius pacatiorem, quàm ſperauerat, ſtatum inuenerat, multi obuerſabantur ſenatores, quos populari habita oratione de mittendis ad Pompeiũ legatis pro pace exhortatus eſt. Quibus monitis cùm nemo paréret, ęgreferẽs morã, ęrariũ recluſit. obſtitit illi L. Metellus trib. plebis, leges afferens, cui nõ plura, niſi aliud eſſe armorum, aliud legũ tempus, reſpondit: cùm peractis fœderibus, arma depoſuerimus, tũc rediẽs te plebis patronum ages. apparentibus nuſquàm clauibus, effringere ęrarium iubet.

t. bel. Ci. 22.

Romam venit Cęſar.

Metellus iterùm obſtare parat. Cui Cę ſar, Nónne ſcis adoleſcẽs, lõgè mihi difficili⁹ eſſe dicere quàm facere? quo dicto p̃territus Metellus, abijt. dehinc diebus 60. nullo cruore perfuſo, cunctã in poteſtatẽ redegit Italiã. Senatũ Romæ ex his patribus qui domi ſubſtiterãt, habuit: ibi perpetuã dictaturã ſibi ſua authoritate arripuit, ęrariũ populi Rom. quod tot victorię, tot ſecula compleuerant, vno die exhauſit cupiditate largiẽdi. Nihil enim ſibi retinuit præter diſpẽſandi poteſtatem.

Direptio ærarij.

Cõpoſitis rebus vrbanis, animũ ad externa cõuertit, in primis Siciliã atq; Sardiniam duo horrea populi Ro. p legatos adminiſtrare diſpoſuit, de Gallia nihil ſolicit⁹, quã in ſumma pace reliquerat. Solã reſpexit Hiſpaniã, nè inſequendo Pompeiũ, à tergo q̃d formidabile relinqueret, decreuit ad Occidentẽ p̃ficiſci, vbi Põpeij copię ingẽtes erãt ſub legatis tribus, M. Petreio, L. Afranio, & M. Varrone, de quib⁹ tam contẽptim ſentiebat, vt diceret, Vado ad exercitum ſinè duce, mox reuertar ad ducem ſinè exercitu. In Hiſpaniã venit, ibi à Petreio & Afranio bellũ incipit, quos poſt multas incurſiones tandèm in arido monte quodã deprehenſos obſedit, atq; ità, vt nullus ad fugam pateret exitus.

Qua deſperatione pulſi, cùm eſſent à Sicoris aquatiõe excluſi, ſępè erũpere & Afranij deditio. mori voluerũt, quibus Cęſar cõtra morem ſuũ copiã nõ fecit. ſperabat enim ad extrema p̃ductos, ſinè p̃lio vinci poſſe, nolens ſuos periculis exponere: mãluit etiã aduerſarios vincere quàm occídere, nec fefellit eũ opinio. Tandẽ rerũ omi- 1. bel. Ci. 60. 61. 62.
um inopes, multis ſe excuſantes, quòd p̃ fide Pompeij reſtitiſſent, deditionẽ fecerũt. Quib⁹ Cęſar increpatis veniã dedit, atq; ſupplicia remiſit: Ite igit̃, inq̃t Afranio dinio atq; Petreio, in pace, ſed exercit⁹ dimittite, non vt mei ſint, ſed nè cõtra me militẽt, quo nihil lęti⁹ milites audire potuiſſent. Sic Hiſpania citeriore in poteſtatem redacta, vlterior nullo negocio cõſecuta eſt, quæ ſub M. Varrone tenebatur. ſic cõpoſitis rebus, Romam redijt. 3. bel. Ciu. 1.

Iam Põpeius Epirũ occupauerat ido- neam bello ſedẽ. ratus eò Cęſar inſequẽdum hoſtẽ, quãuis adhuc inops nauiũ, quãuis aduerſa hyeme per medias pelagi p̃cellas tumultuaria claſſe trãsfretauit, neq; tum à propoſito petẽdę pacis deſtitit. Erat inter p̃fectos Pompeij L. Iubili⁹ Rufus, iam bis dimiſſus, ad Corfiniũ & 3. bel. Ciu. 4.
in Hiſpania. hũc idoneũ ratus, ad Pompeiũ miſit, ſatis iam bellorũ reip. illatum aſſerẽs, decere vtrunq; p̃tinacia omiſſa, ab armis diſcedere, idoneũ nũc pacis tẽpus, cùm ſtatus ſit anceps, ęquis quaſi lancibus: ſi p̃ponderare pars altera inciperet, ęquis cõditionibus nõ ſtaturã: & quoniã de cõditionibus pacis ambigeretur, eas à ſenatu & pop. Ro. peti oportere. Interìm principiũ pacis eſſe, ſi vterq; iurauerit, ſe eodem ipſo triduo exercitum dimiſſurum.

Iubi-

Iubilius cùm longiùs nunciare rem distuliſſet, Cęſar vrbes atq; oppida quędam accepit. indè cùm conuentus eſſet à nuncio Pompeius, illius ſermonem interrumpens, exclamâſſe fertur: Et quid mihi vel vita, vel ciuitas profutura eſt, quam beneficio Cęſaris aſſecutus videbor? Reſponſum hoc Cęſarem non permouit, ſed aliud iter habendæ pacis ingreſſus, iam cum parte exercitûs tranſfretauit.

3.bel.Ci.17. Erat inter caſtra ducum amnis exiguus, Thapſus nomine. ibi milites inter ſe quotidiana colloquia ſerere ſoliti erant ſinè vllo telorum periculo. Illuc Cęſar P. Vatinium ex legatis ſuis ire iubet, & quęcunque putauerit ad pacem cõferre, mãdat: multa quoquè humilia verba committit, quæ timentis videri potuiſſent, niſi à Cęſare dicta forent. páretille, ad ripam amnis pergit, mandata ducis exequitur, & ab vtraque parte ſilentio facto, auditus eſt, reſponſumque ab aduerſo, quòd Aulus Varro die proxima ad colloquium veniret: Legati autem & tutò venire poſſent, & quę vellẽt loqui. Die dicta, Vatinio redeunte, turba ingens vtrinquè conuenerat. Labienus prodijt, & cum Vatinio loqui cœpit atq; contendere. tela tandẽ vtrinquè miſſa. Vatinium armis milites protexerunt, multi vulnerati ſunt, & Labienus: Pax, inquit, niſi trunco & oblato nobis capite Cęſaris, nunquàm erit.

Labienꝰ Vatinio legato fidem frangit.

Venerat in Epirũ Cęſar, rebus in Italia pro tẽpore diſpoſitis, relicto ad Brũduſium Antonio cum parte exercitûs, quam traijcere nequiuerat defectu nauium, vt adepta nauigatione, ipſe quoquè ſequeretur. Et cùm eos ſępè fruſtrà tamen literis euocauerat, impatiẽtia expectandi tumidum ventis mare piſcatoria cymba ſolus intempeſta nocte traijcere nõ timuit, & procellis increbreſcẽtibus ità, vt nauiculę gubernator deſperatus, retrocedere voluiſſet, Cęſar apprẽhenſa dextra gubernatoris, Perge, inquit, nec extimeſce, Cęſarem vehis eiusq; fortunã. quo exhilaratus vector, remis impetũ fluminis ſuperare contẽdit.

3.bel.Ci.22. Interim Antonius, trãſmiſſis ex Brũduſio copijs, aderat: redeunte ſimul Cæſare, compoſitis rebus, Dyrrachium applicat, & admotis ad hoſtem caſtris inſtabat, nunc aciem explicãdo, nunc hoſtes ad prelium iritando, nunc Dyrrachium oppugnando, peroſus moras, cupiens vt quicunq; eſſet exitus belli, ſtatim eſſet. ſed omnia fruſtrà: nam & Dyrrachium inexpugnabile, & Pompeius pugnę copiam non faciens, ſiue propter inopiam rei frumentariæ quæ Cęſarem premebat, ſiue quòd tędio ac expectatione virtus animoſi ducis ſeneſceret.

Dyrrachiũ oppugnat. 3.bel.Ci.31. 32.34.35.36.

Sic cùm illi cunctatio, huic celeritas grata erat, ſtatuit, quos non poterat prelio vincere Cęſar, obſidione cingere: mirum dictu, XV. millium paſſuum foſſam circunduxit, vallis impoſitis & turribus, pauciores obſidere plures incipiunt: ſed nec obſidio dici poterat, cùm obſeſſis maria paterent. rerumq; omnium copia ſuppeteret. Erant ibi crebræ obſeſſorum eruptiones. dimicatum eſt vno tempore pluribus locis. prelijs ſex factis, tribus ad Dyrrachium, tribus ad munitiões. cùm horum ratio haberetur, ad duorum *millia numero ex Pompeianis cecidiſſe reperiebantur, euocati & manipulares & centuriones alijq; complures preclari. ex Cęſarianis non ampliùs viginti deſiderati.

His cõgreſſibus virtus apparuit Tullij Volcatij, qui cum tribus cohortibus Pompeianam legionem pertulit, repulitque, necnon & quorundam Germanorum, qui munitionibus erumpentes, multis hoſtibus cęſis, ſoſpites rediere. In caſtello autem quodam quod Pompeius inuaſerat, tantus fuit imber ſagittarum, vt ſinè vulnere defenſorum nullus euaſerit. Clara hic Scęuę centurionis admirabilis virtus, cuius ſcutum relatũ Cæſari, perfoſſum centum & xx. ictibus inuentum eſt. hic cedentibus comitibus, contra omnem Pompeij exercitum ſolus ſtetit, mirisque ac incredibilibus rebus geſtis occubuit, poſt eximias pugnas illo die & antè in Gallia Britanniaque editas.

Scęua centurio.

Sic ſe rebus habẽtibus, Cęſar nihilominùs de pace cogitabat. Itaq; cùm audiſſet Scipionẽ Pompeij ſocerũ, in Macedoniam ex Epiro veniſſe, Clodiũ vnũ de ſuis qui per familiaris Scipiõi fuerat, miſit, ſcribit omnia ſe pacis gratia probaſſe,

3.bel.Ci.38.

bâſſe, nilque profeciſſe, credere nõ Põpeij vitio, ſed nunciorum accidiſſe. Ipſe verò cùm & authoritate apud generũ & potẽtia tanta eſſet, vt liberè Pompeium alloqui poſſit, & errantem non modò reprẹhendere, ſed quodammodò cogere, vt ẹquæ paci animum adhibeat, vices ſuas petit interponat: id ſi fecerit, rebus eum feſſis & maius in malum pronis, quietem, imperio ac Italiæ pacem prouincijsque allaturum.

Cęſar pacẽ quęrit.

Cum his Clodius ad Scipionem mãdatis venit, qui primùm quidem lẹtus viſus eſt, poſtmodùm mutatus, infecto negocio, Clodius eſt reuerſus.

Cęſar interea maxima premebatur neceſſariorũ inopia, ità vt milites quandam radicem (ſunt qui charan vocent) euellerent, & commixta lacti veſcerentur. Interdùm ex ea re panes, inter hoſtiũ ſtationes prẹtercurrentes inijciebant, addebantque, ſe quoàd huiuſmodi radices terra produceret, obſidionem Pompeij non derelicturos. eos autem panes & ſermões Pompeius in vulgus proferri vetuit, nè ſuorum animos mouerent.

3.bel.Ci.35.

Panis herbaceus.

Circa Pompeij vallum quotidiè fiebant pugnę. cunctis Cęſar victor intererat, vna duntaxat excepta, in qua fuſis magna ex parte ſuis, ſummo cum periculo propè totum amiſit exercitum. erat enim eruptio violentiſſima, contra quã nullus perſtare valuit, repletæ cęſis foſſæ, nonnulli circa vallum & caſtra paſſim fugientes cędebantur. Quibus occurrẽs Cęſar, fugam in hoſtem conuertere fruſtrà conatus eſt, duo & xxx. in hoſtium poteſtatem ſigna venerũt, ipſe nè interficeretur parùm abfuit.

3.bel.Ci.45.

Fuga & ſtrages Cęſarianorum.

Cęſa ſunt, authore Oroſio, 24. millia militum Cęſaris, cẽturiones 32. equitesque Rom. complures. nocte verò interueniente, ait Eutropius, Pompeius ſequi noluit, vndè Cęſarẽ dixiſſe ferũt, Pompeium neſcire vincere, hodiè enim ſe potuiſſe ſuperari.

In ea clade cùm aquilifer quiſpiam ſpectatæ virtutis homo, lœtali vulnere moriturum ſe ſentiret, verſus ad comites, porrigensque aquilam, quam tunc ęgrè ſuſtentabat: O commilitones, ait, viuens hanc aquilã multis annis & multa cura ſeruaui, nunc moriens eandem pari fide reſtituo: vos autem per cõmunis imperatoris amorẽ oro ac obteſtor, cauete dedecus Cęſaris caſtris inſolitũ, nè fortè in hoſtium manus veniat tanti ducis ſignum. Hęc dicens, corruiſſe ferũt, centumq; alij primę cohortis principes.

Labienus in Cęſarem, ſub quo olim militârat, inexpiabili odio accenſus, à deſid. Pompeio captiuos ſibi dono dari petijt. quod impetratum cùm eſſet, productos omnes contumelioſeque increpitos, fortè ſceleri immani transfugio ſuo fidem quęrens, in conſpectu omnium interfecit. hac etiàm victoria tantum ſpei Põpeianis accreuerat, vt non de bello ampliùs, ſed de victoria cogitarent.

Labienus

Cęſar concione aduocata, poſt mæſtiſſimam quam egit noctem, milites cõſolatus eſt, hortatus nè deficerent, prælium hoc infauſtũ multis felicibus eſſe compenſandum, & fortunæ gratiã habendam, quòd Romam, Italiam, Hiſpaniam vtranque ſinè ſanguine quaſi diuinitùs recepiſſent. Non poſſe, præſertim in bello, proſpera omnia euenire, verùm triſtia lętis compenſanda, & hęc ad exercitum. Quoſdam verò ſigniferos, quorum culpa clades accepta erat, notatos è gradu militiæ mouit. exercitum reliquum tantus pudor & tantus dolor inuaſerat, tantumque deſiderium ignominiæ abolẽdæ, vt pugnam ferè omnes proclamarent: quin & legati, oratione & pudore imperatoris tacti, perſiſtendum & cladem hoſtibus refundendam mox cenſerent.

3.bel.Ci.46.

Cęſaris militum cõtio.

Solus Cæſar contraria erat in ſentẽtia, differẽdum ratus, ilicò ſociorum ac ęgrotantium cura congrua ſuſcepta, noctuque impedimentis omnibus præmiſſis, Apolloniã profectus eſt, quadri. meſtri obſidiõe derelicta. Hinc in Theſſaliam commigrauit. Refert Plutarchus, quòd Cęſar tanta inopia ac prẹſentium grauitate diſtractus, contra Scipionem quẽ in Macedõiam iter agere cognouerat, caſtra mouerit, ità ſperans Pompeiũ elicere, vbi maritimo paritèr deſtitutus commeatu pugnã committeret, aut deſolatum Scipionẽ opprimere. Pompeij verò exercitum victoria reliquosq; prẹfectos adeò exciuit, vt perindè ac victum fugientemq; Cęſarem ſequerentur. Põpeius

3.bel.Ci.46.

peius cõtrà rebus suis optimè disposítis, vires hostium breuì debilitari, suis incõmodis censebat, cùm Cęsari neq; pecunię, neq; cibaria satis adessent: tũ etiàm, quòd pestilens quidam morbus ab immanissimo victu natꝰ, Cęsaris castra vexare tradebatur. hæ res à pugna Pompeium retraxerũt, quod Catoni probabatur, vti ciuibus parceretur. vt enim is audiuit tantum hostiũ numerum perijsse, obuoluto capite lachrymãs secessit. cęteri detrectantẽ pugnam Pompeiũ maledictis incessebant. hisce maledictis cõpulsus ad dimicandum Pompeius, Cæsarem inuitus persequi statuit.

Catonis pietas.

Interea verò Cęsar oppidum Thessaliæ Gomphos cepit, vbi non modò exercitum aluit, verùm etiàm ab ægritudine liberatũ reddidit. Ingressi postmodùm ambo Pharsaliã, castra locant, vbì Pompeius ad pristinũ rursùs consilium mentẽ reflexit, bellũ trahere cunctando. Cęsar dilationẽ oderat, nec sperabat tamen Pompeium vllo ingenio ad pugnãdum induci posse. hac de re aliud belli genus elegit, vt motis castris in perpetuo motu esset, nec vnquàm ampliùs q̃ vnum diem vno ageret in loco: nouerat exercitũ suum fortem duratumq;, Pompeianũ verò molliorem versatum in vrbibus: se faciliùs mutatione locorum, quòd frumẽta iam in agris essent, victurum, hostemq; obuenturum ea ratione citiùs.

3.bel. ci. 56.

Itaq; dũ castra moturus signa dedisset itineris, & iam tentoria vellerentur, eccè iam mota Pompeij castra conspiciunt: qui vi&us maledictis suorũ, aliena consilia sequebatur, & adsumpta (vt fit) multorum hortatibus fiducia, etsi paulò ante eum diem in consilio dixisset, euẽturum vt ante cõgressum exercitus Cæsaris vinceretur, quibusdamq; mirantibus addiderat, cùm equitatu abũdaret, circunueniri omnes copias Cæsaris esse perfacile. Ad hæc Labienus Põpeij sententiam atq; potentiã laudibus ad cęlũ ferens, et Cęsaris imbecillitatẽ oratione deprimens insolenti, nec adesse milites quibus Galliã Germaniamq; Cęsar peromuerit. His dictis, iurauit se nisi victorem nunq̃ è prælio reuersurũ, cęterosq; adidem iurandum induxit.

Cõsilia Põpeianorum.

3.bel. ci. 57.

Excitatus ea suorum fiducia Põpeius, paucos post dies in aciem est digressus, quem vt Cæsar castra mouens aduertit in eum locum descẽdisse, vbì ęquo marte certari posset, substitit: & conuersus ad suos, Non est, inquit, modò ampliùs de itinere, sed de prælio laborãdum. Adest eccè nobis occasio, quã sempèr optauimus, finem laboribus imponẽdi. Hęc dicens, instruere acies cœpit, suosq; admonere, nè se multitudine hostium circunueniri sinerent, omnibus iubens, nè iniussu suo inciperent, se in tẽpore quid agẽdum esset, signo indicaturum. Circumire indè acies, et accendere commemoratione erga illos sempèr optimę voluntatis. Inter alia non omisit, se omnibus modis pacẽ quęsiuisse, & humiliùs fortè etiàm q̃ deceret, non metu aliquo, sed pietate, vt ciuili sanguini parceret. Ex aduerso autem, quàm superbè petitiones suæ repulsæ fuerint.

3.bel. ci. 56.

Congressus apud Pharsaliam.

Triplicem componens aciem, media quidem acie Caluinũ Domitiũ, sinistro cornu Antonium, dextro se cõstituit, in decima legione prælium initurus. Contrà collocatos cernens hostium equites, Pompeius dextrũ cornu, sinistrum habebat Domitius, medio socer præerat Scipio. totum verò pondus equitum ad sinistrũ fluxerat cornu, vt dextro hostium circunuento, circa ducem fugam ac stragẽ efficerẽt. nulla eñ arma obluctari posse, quin omnia oppugnantes conterrent, cùm tantus equitũ ingrueret impetus. & cùm vtrinquè concurrendi signa danda essent, Pompeius suis pręcepit, vt stantes & densa manẽtes serie, hostilem incursum ac iactus, donèc intra pili iactum essent, exciperent. Qua in re Cæsar Pompeium errâsse asserit, ignarum quemadmodùm feriendo, & ità initiò confligendo, mágis vires impetu & cursibus adijci, & perindè àc flatibus excitatos, omni ex parte accendi.

3.bel. ci. 61.

Cæsar cùm aciem producturus esset, fidissimum centurionem emeritum ac sacramento solutum, & qui amicitiæ iure euocatus erat, Crastinum, hortari ad strenuè dimicandum cernit: quo nomine compellato, quid ô Crastine spei? quid audemus? Tum Crastinus dextram prætendens, magno clamore, clarissimè, Vincemus ô Cæsar, ait. me

3.bel. ci. 60.

Crastini cẽturiõis virtus.

enim hodiè vel viuum vel mortuũ collaudabis. Hæc dicens, primum in hostes impetum fecit, eũq; delecti milites circitèr centum viginti voluntariè prosecuti sunt. Fuit, vt aliqui tradunt, in ipso pugnæ principio pius torpor, qui strictos iam gladios cõtineret, nempe cùm frater fratrem, pater filios, filij parentes aduersa acie viderent, donèc Crastinus pręcipitanti rabie vocem tolleret & impetum faceret. ità prælium inceptũ est.

Concursum est in campis Thessalię, quos Philippos vocant. de numero copiarum variè narrant authores, in magnitudine periculi omnes consonant. Summam rei breuissimè cõplexus Florus, ait, nunquàm vllo loco tantum virium Romani po. tãtum dignitatis fortuna vidit, trecentena ampliùs millia hinc & illinc, præter auxilia regum & senatûs: nunquàm imminentis ruinæ manifestiora prodigia, nunquàm acrior neq; alacrior exercitus fuit, nec minùs mirabilis belli exitus. Nam cùm aliquãdiù æquis viribus hincindè dimicaretur, Pompeius multitudine fisus, ad circunueniendum Cæsarem, equitatũ aduocat. adeò enim equitum copia abundabat, vt facilè circunuenturus sibi Cęsarem videretur. sed circunuẽtus ipse est. Nam cùm iussu Pompeij fusus à cornu erupisset equitatus, repentè hinc signo dato, Germanorum cohortes tantum in effusos equites fecêre impetum, vt illi esse pedites, hi venire in equis viderẽtur. hanc stragem fugientis equitatûs, leuis armaturæ ruina comitata est. tunc terrore latiùs dato, turbãtibus inuicèm copijs, reliqua strages quasi vna manu facta est.

3. bel. ci. 63.

Germani.

Cęsar ipse vbiquè pręsens, vtrunq; simul exhibens, fortissimi militis & summi ducis officium. Duæ eius voces ab omnibus notatę: vna, exhortans: Miles, faciẽ feri. cernebat eñ iuuenes & primo flore nitẽtes, parùm bello assuetos, tales maximè plagas deuitaturos, nec decepit eum opinio. simul enim vt vultibus parceretur, capita velabant. Alteraverò vox Cæsaris: Miles, parce ciuibus, hac, iam victis & effusis in fugã hostibus, vsus est.

Pompeius, turbatis ac territis suorum ordinibus, vt militum animos timor peruaserat, tãtæ ruinæ molem nec sufferre valens, nec attollere, abiecit põdus imperij, seque fugæ tradidit, nõ tam viuere quàm mori paratus, documẽtum magnum, non sempèr prælium esse victoriã. Cęsar parta victoria, cùm Pompeij castra cepisset, & aliqui hostium in montem effugissent, studiosè egit cum militibus, nè in prædam intenti, tempus labi sinerent, dumque fugientes in monte circunuallare dispositi, hostes à monte abiêre diffidentes. Cæsar itaque trifariàm partitus est copias, vt pars in suis, pars in Pompeij castris ad custodiam resideret. pars expeditior secum perrexit in hostes, qui alium præoccupabant montem: quos Cæsar obsedit, & dum resistere dubitarent territi, deditionem per nuncios petiêre, aliquot setionem per nuncios petiêre, aliquot setionem per nuncios petiêre, aliquot set

gus vna naui fugiebat, Ro. imperij pudor Lesbon insulam adijt, vbi Cornelia coniunx fuit: receptoque charissimo pignore illic deposito, à tergo sibi metuens, mox discessit, dubitans an in Aphricam, an in Aegyptum, an in Parthiam nauigaret. tandem consilijs suorum victus, in Aegyptum flexit. Qua sententia deterior nulla fuit. nempe cùm ab eo rege, cui tutor à senatu datus, regnũ summa fide seruauerat, & paterna pietate restituerat, sui in illum meriti auxilium petiturus, ad littus Aegyptium appulisset, cognito tanti viri solitario aduentu, rex impubes Ptolemęus è suorum cõsilijs & inprimis Photini, Pompeium accersit, ac mutata cum fortunis fide, principem Septimio & Achillæ præfecto, qui eum exciperent, obtruncandum commendat. illi exceptum in scapham, haud procùl à coniugis natui peremerunt. Corpus eius in vndas eiectum, caput seruatũ pio victori mulius impium. nauis in qua vxor erat et filius, fuga euasit. captus & Lentulus ac perductus ad regem, & in custodia enecatus. hic Pompeij quidem, sed nõ belli ciuilis exitus fuit.

3. bel. ci. 72.

Pompeij interitus.

Ptolemæus Aegypti rex

De hoc Ptolemæo ità se res habet: Dionysius Auletes Ptolemæus rex Aegypti, de quo suprà mentio habita est, morbo absumptus, reliquit duos filios & totidem filias, Cleopatrã natu grandiorem, & fratrem Ptolemæum grandiorem. Illos Alexandrini regno præfecerant ex testamento. Pompeius ex senatusconsulto tuendos susceperat. sed hi qui cum puero erant, seditione mota, Cleopatram eiecerunt, quæ statim cum sorore in Syriam secessit. Intereà cùm Cæsar, vt dictum est, in Aegyptum peruenisset, adolescens Pompeium interfecit. Nam Cæsar post victoriã Pompeij vestigijs insistens, cogitansque id quod erat, Pompeium in Aegyptum ire, cum paucis Rhodijs nauibus, & non nisi 800. equitibus insecutus, Alexandriam venit, & de Pompeij morte certior factus, aliquantisper hæsit in littore.

Intereà Theodotus præceptor regis, Pompeij caput atque annulum offert Cæsari, ad quod altiùs ingemiscens, lachrymas fudisse fertur, tanti viri casum miseratus, simul & illud intelligens, cæde illa non sibi regem gratificari voluisse, sed fortunæ, in se idem, si sors tulisset, ausurum. Dehinc Alexãdriam ingressus, exceptus est tumultu et clamore militum graui, quos illi vrbi rex præsidij gratia dimiserat.

Mox Cæsar noua calamitate perterritus, dum aliorum seditiones componere studet, legiones conscripsit, haud ferè aliquod tempus egit periculosiùs. Achillas regius præfectus, hausto Pompeij sanguine, iam Cæsaris sanguinem sitiebat, collectoque exercitu xxij. millium armatorum, victori moliebatur insidias, vrbem irrupit, vbi vi res erat agenda. Cæsar cùm pugna longiùs procederet, proximas domos accẽdi iussit, vt ea vi ignis hostis pelleretur. Hoc igne bibliotheca illa nobilissima, quam Philadelphus condidit, est absumpta.

3. bel. ci. 75. 76. 77. 78.

Achillas Cęsarẽ inuadit

Bibliotheca concremat.

Posteà Cæsar insulã, vbi Pharus est, cepit. cò Achillas cum Gabinianis militibus venit, ingens pugna commissa est, magna ibi Cæsarianorum militum multitudo cecidit, omnes etiàm interfectores Pompeij interfecti sunt. Admirabilis apparuit Cæsaris virtus in ea clade, quam acceperat Romanus circa oppugnationem pontis. Nam vi insistentium hostium pressus, scapham ascendit: qua mox pondere subsequentium grauata ac mersa, per ducentos passus ad nauim proximam vna manu eleuata, qua chartas tenebat, natando peruenit: mox nauali certamine pulsatus, màgna felicitate classem regiam aut depressit, aut cepit. Alexandrinis petentibus regem reddidit, monitũ vt magis amicitiam Romanã quàm arma experiri studeret.

3. bel. ci. 79.

Ille velut ferox belua, totis mox regni viribus contra Cæsarem conspirauit, sed continuò cum toto exercitu suo & ipse deletus est. Nam & xx. millia hominum in eo bello referũtur cæsa, xij. millia cum lxx. lõgis nauibus dedita, quingenti ex victoribus cecidisse dicuntur. Rex ipse è castris effugiens, in scapham coniectus, & vrgentibus qui euadere simul festinabant, in mare deiectus, non ad suos, sed ad pisces & fundũ abijt, atq;

4. bel. ci. 16. & 17.

4. bel. ci. 23.

Ptolemæi interitus.

impulsum fluctibus cadauer, inuentum in ripa, & loricæ aureæ indicio cognitum. sic puerilis fraus in ipso flore nequitiæ extincta, & Cæsar generi vltor effectus est.

Cæsar lorica Alexandriam pręmissa, omnes Alexandrinos ad deditionem desperatione compulit, regnumq; Aegypti Cleopatræ dedit, cuius blanda tunc consuetudine tenebatur, & cui iure etiàm debebatur, necnõ & minori eius fratri sceptrum dedit, minorem verò filiam Arsinoën regno eduxit, nè fortè rebus adhuc infirmis, prætextu puellæ noui motus orirentur.

Cleopatra Aegypti regina.

Cleopatra itaq; soror Ptolemæi anno ab vrbe condita 700. regnare cœpit, & regnauit annis 22. vt Iordanus episcopus dicit, sed Tertullianus scribit q; regnauerit annis tãtùm xx. vtcũq; sit, ipsa Aegypti regnũ habuit vsq; ad xv. Octauiani annum, qui est annus ab vrbe cõdita 725. vti inferiùs patebit clariùs. Hãc Cęsaris victoriam Iudęi summoperè adiuuârunt, qui anteà quoq; Pompeium ad Pharsaliã sub Antipatro secuti erant. quarè mihi illorum quoquè res percẽsendæ sunt.

Aristobulus veneno perijt.

Cæsar post senatûs & Pompeij fugã, trans mare Iõnium rebus omnibus Romaq; potitus, vt dictũ est, solutum Aristobulum, qui tunc Romæ tenebatur, cum duabus cohortibus in Syriã misit, facilè per hunc sibi Iudęam posse subijci ratus. Verùm spe Cæsar frustratus est. nam à studiosis Pompeij veneno perijt Aristobulus, occiditurq; filius eius Alexãder, Antiochiæ à Scipione securi percussus, secundùm Pompeij literas, accusatione pro tribunali priùs habita super his, quæ in Romanos admiserat. Solus autem superstes Antigonus cum duabus sororibus suis, ad quendam Ptolemæũ Minei filium confugit.

Antipater Cæsarem iuuit.

Post hęc cùm Cæsar vicisset Pompeium, timens Antipater Cæsaris impetũ, liberos suos ad Arabas cognatos suos transmisit. Cùm autẽ mortuo Põpeio, Cęsar contra Aegyptum pugnaret, Antipater Iudęorum potẽtissimus mandatis Hyrcani obediens, in clientelam Cęsaris se contulit. Mithridatem Pergamenum, quem miserat Cæsar ad expugnãdum Pelusiũ, summo studio tribus millibus Iudęorum, omnibusq; Syris iuuit.

Dum Pelusiũ obsideretur, virtus Antipatri plurimùm enituit. Nam & mutipatri plurimùm enituit. Nam & murum primus conscendit, & Memphitas ad obsequendũ Cęsari prudẽtia sua inclinauit. inito pręlio cum cęteris Aegyptijs, pluribꝰ occisis, totus perfossus corpore, pręter spem seruatus est ex pręlio, habitaq; victoria, factorum suorũ apud Cæsarem Mithridatẽ habuit testem. M. etiàm Antonio plurimùm eum cõmendante, factus est amicus Cęsari, quem et Cæsar Romana ciuitate donauit, põtificatum Hyrcano confirmauit.

Antipater Iudęæ præfectus.

Paulò pòst cùm accusaret Antipatrũ Antigonus perfidię, Antipater fidem in Ro. cicatricibus ostendens, à Cęsare absolutus est, eiq; data est optio cuiusque dignitatis sub pontifice in Iudæa, quæ remissa dignitatis mensura, procurator Iudęæ declaratus est, euersa patriæ mœnia renouari impetrauit, Hyrcano regnum, sed nè rex vocaretur. Sextum etiàm cognatum suum Cęsar posteà Syriæ præfecit. Post hęc Antipater filium suũm maiorem, Phaselum Hierosolymis sub se procuratorem statuit, & Herodẽ Galilęæ præfecit, qui cùm natura strenuus esset, Ezechiam quendam principem latronum interfecit cum suis complicibus, adeoq; terram quietã reddidit, vt publicè Herodes pater Galilęæ cantaretur. Phaselus quoq; ęmulatiõe fratrẽ superare contendit, ob hoc pater eorum obsequijs regalibus à gente colebatur, nec propter hoc tamen minùs fidelis Hyrcano fuerat.

Phaselus.

Verùm erant qui dicerent Hyrcano, quòd Antipatro & filijs eius rebus traditis, ipse vacuo regis nomine sederet. his paulatìm accensus Hyrcanus, Herodem accersiri iubet causam dicturũ, qui munita priùs Galilæa, ad regem properabat, ferens secum Sexti epistolam, prę- cipientis Hyrcano, vt Herodem ab omi crimine & pœna liberaret. nec multò pòst factus est Herodes princeps militiæ Sexti, & tunc iniuriam dictę vocationis Herodes vindicâsset in Hyrcanum, nisi pater eius & frater Phaselus impetum eius fregissent.

Herodes Galilęæ curator.

Cõstituta Aegypti regina Cleopatra, susce-

susceptoq; paulò pòst ex ea filio, quem Alexandrini Cæsarionem appellabant, relicta Aegypto, Cæsar contẽdit in Syriã. ex Italia verò nuncij veniunt, vt properè in Italiam redeat, reipub. componendæ conseruandæq; causa. nam multa se absente nouarentur. Quibus rebus etsi meritò moueretur, primùm tamen arbitrabatur Orientem, vbi tunc erat, ordinare & imperio subdere, nè diuersa inculcando, neutrum consummaret. Iussis ergò vrbanis atq; Italis rebus vsq; ad ipsius aduentum conquiescere, ipse cœpto festinus itinere Pharnacem Mithridatis filium petit.

4.bel.ci.47.

Tum rex minoris Armeniæ Deiotarus à senatu constitutus, deposito omni ornatu regio, obuiàm venit, & audientia data, Ego, inquit, ô Cæsar, non inficior Pompeio me fauisse: si erraui, teq; offendi, veniam peto. Ad hæc Cæsar: Multa in te & magna beneficia mea, quibus olim consul te honestaui, minimè tibi excidere debuerant: poteras etiàm & debebas scire, qui vrbem Romam atq; Italiam teneret, vbi ille esset, ibi senatum populumq; Ro. fore: ego tamen hanc culpam amicitiæ antiquæ tuę atque ætati, insuper & multorum precibus dono: te ergò cõfidenter mecũ agere, & regio habitu vti volo. His dictis, legionem vnam regis è subditis suis Romano more instructam, & quotcunq; haberet equites, secum ad bellum Ponticum mitti imperat.

Deiotaro regia insignia restituta.

4.bel.Ci. 48.

Cæsari Ponticos fines ingresso, legatio Pharnacis regis obuiàm venit, orat vt pacatus eius aduentus sit, qui nunquàm Põpeio fauisset. misit deindè coronam, per legatos gratiam eius petẽtes. auditis legatis, ego, inquit Cæsar, Pharnaci non infensus, sed propicius aduenio, modò quod verbis pollicetur, opere adimpleat. priuatas enim offensiones nullas habeo, qui (vt dicitis) nihil egit aduersùm me. Illas etiàm quæ irreparabiles sunt, vt cædes, vulnera & ludibria ciuium Ro. publicas remitto, prędas autem & ablata restituere, familias quas per vim tenet, emittere ad libertatem, & super omnia Ponto cedere statim iubeo: si paruerit, tum demùm munera ab eo mihi missa recipio, alioquì spes concordiæ nulla est.

Pharnaces hæc cùm audiuisset, nihil verbo, animo autem omnia recusauit, sperans Cæsarẽ morari non posse, quòd sanè sciret eum in Italiam dudùm reuocatum esse. itaq; tergiuersari cœpit, moras nectere. Cæsar fraudem intelligens, celeritate solita vsus, venit in Pontum inexpectatus, & quasi fulmen feriens simul atq; abiens. rex subita re perculsus, cùm in aciem venisset, magno prelio victus est. Tum compositis Ponti rebus, et rege coacto, è Ponto totaq; Asia discessit. Cuncta tanta sunt celeritate gesta, vt Romã scriberet, Véni, Vidi, Vici: quasi victoriam indicans, non laborem.

4.bel.ci.49.

Pharnaces vincitur.

4.bel.ci.52.

Véni, Vidi, Vici.

Digressus Cæsar ex Asia, hyeme media nauigans, ad xiiij. Calend. Ianuarij Lilybæum peruenit, qui quanuis Romam euocatus ob necessarias res, omia tamen posthabẽda imminẽti bello censuit, quoniam fama erat, Pompeianas partes in Aphrica maximis incrementis assurgere. Cato enim & Scipio duo duces vnius loco successerant, coactis in Aphrica copijs, quibus vires Iubæ regis accesserant, externæq; copiæ ingentes.

Aphricæ motus.

Eò ergò cùm venisset, tentoria in littore fixit, ità vt penè vndis abluerentur, & hoc de industria, vt suos in officio teneret. Crescebat autẽm fama hostilium copiarum, equitatus infinitus esse dicebatur, legiones regiæ tres, Scipionis decem, ad hæc leuis armaturæ vis immensa, classes plurimæ: quibus nihil Cæsar mouebatur, sed ad occurrendum hostibus ingẽti fiducia adspirabat. quia cum paucis tamen aduenerat, non sinè labore animi augmentum sui exercitûs expectabat. fama tum erat, in Aphrica Scipionum nomen inuictum, quod eò spectabat, vt vulgus victoriam Scipioni futuram vaticinaretur. id vbi Cęsar sensit, & mihi alter erit, inquit, Scipio. protinùs vnum de gente Cornelia hominem abiectum, Scipiõem dictum, perindè àc exercitûs ducem præfecit, ità vt interdũ cum hoste congredi cogeretur. & postquàm sex integras legiones & duo millia equitum aduenissent, sufficere ratus has copias, nauibus imposuit, soluitque à littore Siculo. prætori qui tunc in Sicilia erat, de omnibus præcipit, atq; ità

5.bel. ci.1.

Pompeiano rum opes.

Cæsar in Aphricam traiecit.

classem vj.Calen.Ianuarij in Aphricam traiecit.

Postquàm in Aphricam ventum est, in descensu nauis accidit,vt casu quodã ad terram laberetur, & reliquis omnibus territis,ipse omina vertit in melius, renouans illud antiquũ Scipiõis Aphricani, terram protentis vlnis amplexus, Teneo te,inquit, Aphrica, vir alioquì auguria perosus.Indè cùm Adrumetum venissetCæsar,atque ibì castra haberet, Plancus Cæsaris legatus seu pacis amore,seu belli odio Cæsarem adit,& vellés ne,inquit,imperator,vt cum Considio, qui oppidum hoc custodit, olim mihi amico, aliquid de pace agerem? Non negante Cæsare, captiuum quendam cum literis in oppidum mittit ad Con-
5.b, ciu. 3. sidium. Considius literis non acceptis, interrogauit vndè ferrentur literæ, respondit nũcius & fati sui nescius, à Cęsare. Tunc Cõsidius: Vnus, inquit, hoc tempore imperator populi Ro. Scipio. quid mihi cum Cæsare? & hæc dicens, nũcium sub oculis iugulari imperat, literasq; integras ad Scipionem mittit.

Responso nequidquàm expectato, Cęsar, quòd esset oppidum præualidũ, castra mouere cœpit, & eccè ex oppido repentina eruptio facta est. fortè etiàm aderat equitat° à Iuba rege missus. itaq;
5.b.ciu.4. vltimos inuadũt,sistit Cęsar aciẽ,et pauci cõtra multos pręliãtur,quo cõgressu Gallorum equitum xxx.vel minùs, duo millia Maurorũ equitum è campo pepulerunt in oppidum. Paulò pòst circa Ruspinam subita hostiũ multitudine, cui Labienus pręerat,circunfusa ab omi parte pugnatum est, vbì Labienus equo insidens aperto capite, vni ex militibus: Vestræ,ait,miserеor stultitiæ, quos illaqueatos sic in mortem trahit tyrones Cæsar.Contrà miles:Non sum,inquit, Labiene tyro,vt facilè verbis circũueniar,sed de legione decima veteranus. Ad hæc Labienus: Decem annorum signa non video.cui miles:Expecta, agnosces. & pilo in Labienum contorto, equum pectore medio transfixit, Labiene, dicens,decumum militem qui te petit,esse scito.

Gallorum equitum facinus.

5.bel.ci. 9. Labieni temeritas.

In hoc prælio omnes,et præsertim tyrones,pauidi,nec Cæsar ipse sinè solicitudine erat.Collecto tãdèm animo, tota corporis atq; animi vi conuersus in aciem hostium infertur.fecit quod solitus erat, vicit, aduersamq; aciem vertit in fugam. Ex transfugis & his qui capti erant,intellexit Cæsar, tantum multitudine suorum hostes fidere, vt nihil de circunueniendo & capiẽdo Cæsare cogitarent.hoc regem Iubam in concione dixisse,se multitudine bellatorum facilè Cæsarem posse obruere. stulta regis cogitatio.

Sub idem tempus tanta in castris Cę- 5.bel.ci.ad saris fuit inopia, vt equites diù agendo & patiendo extrema tentarent. Erat & vulgaris opinio,nõ Cæsarem in Aphricam venisse,sed vnũ ex legatis eius cum parte copiarum.ad quam tollendam,literas nuncios q; per omnes prouinciæ ciuitates misit, aduentum suũ omnibus notũ fecit.quo audito, statim multi viri nobiles ex suis ciuitatibus profugi,in castra Cæsaris venêre, eiq; de hostiũ sæuitia & intolerabili superbia conquesti sunt. Quorum querimonijs & fletibus motus Cæsar,quod facere per se in animo habebat, accelerat: literasque mox in Siciliam misit ad suos,vt excusatione qualibet reiecta,ad se omnes copias traijcerent.ipse se interim castris validissimis continebat, ac sinè intermissione exercitum suum, præcipuè tyrones, in militaribus imbuebat. fingebat se pauidum vsqueadeò,vt Scipio qui aliquandiù paratus ad prælium fuerat, Cęsarem spernens in castra rediret,victoriam certissimam suis prædicaret. Getuli interim Scipionis stipendia deserẽtes, alij in regnum suum,alij in Cæsaris castra venêre,ex quibus ipse electos viros in Getuliam misit, vt totius gentis animos sibi conciliarent.

Pompeiorum crudelitas.

5.bel.ci. 8.& 24.

Interim Crispus Salustius prætor cũ 5.bel.ci.24 classe ingentem frumẽti viniq; copiam Cæsari transmisit. Allienus proconsul euocatus à Cæsare, cum duabus legionibus & 800. equitibus Gallis & leuis armaturæ decem millibus, classem soluit à Lilybæo.nauigatione vsus prospera, quarto die ad Ruspinam,vbi Cæsar castra habebat, applicuit. Legionum simul ac commeatuum gemina cura liberatus Cæsar, iubet paululùm qui-

Auxilia Cę saris.

escere

escere ac corpora refouere.

Interea è secundo commeatu, quem à Sicilia miserat Allienus, naues quædã cùm errâssent, in hostiũ manus venêre: in harũ altera erãt veterani cum vno cẽturione, & nõnulli tyrones. hos ad Scipionem perductos sinè contumelia, dux est ità affatus: Scio vos non voluntate vestra, sed consilio illius vestri nequissimi ducis impio, contra rempublicam coniurâsse: nũc optabilis casus vos nostri fecit arbitrij. si quod vltrò facere deberetis, orati facitis, vt dimissis sceleratis atque rebellibus, ciues bonos & rempub. defendatis, salua vobis vita erit & parata pecunia. At centurio vir immobilis, Ego, inquit, ô Scipio, neque enim te imperatorem voco, cùm vnus mihi sit imperator Cęsar, gratias tibi ago qui mihi pecuniam offers, quam dare nullo iure tenearis, & vitam quam belli iure possis eripere. Quomodò contra imperatorem meum Cæsarem, à quo beliicis honoribus honestatus sum, contraq; illum exercitum, pro cuius victoria & gloria ampliùs 36. annis decertaui, arma portarem? Istud ego nunquàm faciam, neq; tu, si me velles audire, ista faceres. nam si nescis contra quem ducem, cõtra quem exercitum pugnes, experiri iam nunc potes. sume de tuis omnibus cohortem vnam firmiorem, ego de commilitonibus meis, nũc captiuis tuis, decem solos eligam: iube nos confligere, ex euentu iudica, quid tibi de belli fine sit sperandum. Iratus ad hæc Scipio, suis centurionibus signum dedit, vt in illũ irruerent: quo occiso reliquos veteranos à tyronibus separatos, iussit interfici: tyrones suis iussit adscribi legionibus.

Militum amor in Cęsarem.

Iuba, Scipionis & Labieni exercitus.

Paulò pòst Iuba rex, cum ingenti hominum multitudine diù expectatus, ad Scipionem venit. Cęsar verò vbi coactas vnum in locum omnes hostium copias intellexit, se ad bellum absque mora parat. Contigitq; vt Cæsare cum legionibus progresso, Iuba & Scipio simul & Labienus summa vi equitatum eius inuaderent. quod ille sentiens, ex itinere versis retrò copijs, iam terga vertentibus opem tulit: qua firmati, restiterunt, & Numidas insequentes statim prælio fuderunt, multisq; cęsis, in castra fugere coëgerũt, & nisi nox superuenisset, nec puluis prospectũ abstulisset, parùm abfuit quin Iuba cum Labieno in Cæsaris manus incidissent. Multi tamẽ indiès de exercitu hostiũ ad Cęsaris castra transibant. Sed & Cæsar multos de exercitu suo seditiosos, aut rapaces, aut bello inutiles, abdicauit.

Interìm Getuli perfugæ patriam fama Cæsaris complentes, suis persuaserunt rebellare, vsqueadeò, vt armis arreptis, contra regem absentem agere præsumerẽt. qua re cognita, necesse habuit Iuba partem suorum pro regni defensione remittere. Iam fortuna reliquias Pompeianorum campis explicuerat ad Thapson castra habentes, & ad pugnam dispositos milites, acie instructa. instruit & Cæsar aciem iuam arte, qua per summum ducem instrui acies vlla potest. quin etiàm ex equo descendens, inter pedites ambulabat, omnes & singulos verbis pro tempore breuibus hortabatur, veteranorum animos in eorum virtute commemoranda excitabat: tyrones, vt veteranorum virtutem æmularentur. 5. bel. ci. 38.

Pugna Cæsaris ad Thapsum. 5. bel. ci. 55.

Itaque legati qui secum erant, eum adeunt: & da, inquiunt, imperator pugnæ signum: vincimus haud dubiè, si pugnamus. Resistente Cæsare, nondùm placere eruptionem, dum impetum frenat, repentè quod nullo vnquàm prælio auditum erat, dextro cornu iniussu Cæsaris tubicen à militibus coactus, canere cœpit: quo vniuersus exercitus erectus, signa in aduersos tulit, centurionibus lingua et manu nequicquàm renitentibus. sensit Cæsar pugnæ horam aduenisse, & accensos in pugnam frustrà coërceri posse, frena laxauit, datoq; signo felicitatis, equo calcaribus adacto, primus in hostium principes inuehitur. impetus à dextro cornu in elephantos à sagittarijs factus, beluas imperitas auertit retrò in suos, secuta est fuga Maurorum. Eodem impetu est occupatum vallum Scipionis, custodibus interfectis aut fugatis. Fugientes Cæsareæ legiones insequuntur, nè sit vllum colligendi spatium: iam defensionis spe amissa, arma magna ex 5. bel. ci. 56. & 57.

5. bel. ci. 33.

parte proijciunt, vt expeditiores ad castra regis euaderent. quò cùm venissent, ea quoquè fugato rege capta conspiciunt.

5.bel.ci. 59. Tum deposita spe salutis, quendam in locum editum se recipiunt, commiserationis signum dant, sed nihil eis profuit, militibus veteranis ira & dolore inflammatis. multi occisi sunt. tanta cędes ac furor, vt senatores & Ro. equites cãpis excederent. quin & ipse Cæsar pro miseris intercessit, agens non pro imperio, sed amicis precibus nè perirent. nihil obtinuit, ad vnum inexpiabili odio cæsi omnes.

5.b.ciu. 60. Cæsar trinis castris potitus. Cæsar trina hostium castra adeptus, Scipionis, Iubæ & Labieni, in quibus quinque hostium myriadas, Plutarcho authore, interfecit, fusis alijs aut fugatis, quinquaginta tantùm de suis perditi. aliquot autem vulnerati qui in castris constitêre, 64. elephantibus armatis captis. Confestim post hæc T. Rebullum proconsulem cum aliquot legionibus ad Thapsum, cui Virgilius præerat, misit, Gn. Domitium cum duabus legionibus ad Thysdram, vbi Considius erat, obsidendam linquit. M. Messalam cum equitatu Vticam pręmittit, ipse cum exercitu subsequitur.

Milites intereà Scipionis, qui pugna euaserant, Vticam cõtendunt. illam vrbem M. Cato tunc regebat, vndè superiore tempore plebem inermem omnem expulerat, senatum in custodia tenebat, quòd parùm in eo fidei ponebat. Eam ob rem multi Vticensium à Scipiõis militibus sunt interfecti. Expugnatis atq; direptis occisorum domibus, abire decreuerant. nam Cato persuadere eis nõ potuit vt vrbẽ tuerentur. Veneruntpòst

5.b. ciu. 62. alij atque alij de prælio fugientes, quos omnes ad tutelam vrbis exhortatus Cato, quum paucis consilium placeret, naues eis ad fugiendum quôcunquè collibuisset, præbuit. Tãdèm verò rebus oĩbus, quãto quiuit accuratiùs dispositis, intelligens Cæsaris fortunam, nolens subesse eius imperio, quanuis sciret eum excellentis esse clemẽtię, filio enim suo chariſſimo suasit Cæsari subijci, deque ipsius benignitate omnia sperare: ipse tamen postquàm filium comitesque ab amplexu dimisit, lecto in nocte ad lucernã libro Platonis de immortalitate animi, circa primam vigiliam stricto gladio reuelatum manu pectus semèl atq; iterùm percussit. accurrentes medici, confouere curant, quod ille passus, cùm abscederent, plagas rescidit, secutaq; vi sanguinis, moribundas manus in vulnere reliquit. Monil nit.

Cæsar itaq; morte Catonis audita, dixisse fertur: Ego tibi Cato mortem inuideo, tu mihi propriã salutem inuidisti. At patrimonium liberis Catonis integrum Cæsar seruauit. Vticenses etsi studio partium eũ odissent, propter integritatem tamẽ viri, & quòd vrbem suam operibus publicis adornauerat, miserati exitum ipsius, magnifico eum funere sepeliêre.

Catone rebus humanis excepto, L. Cæsar ex hoc malo bonum aliquod excerpere cogitãs, populũ inducit, vt Ro. imperatori portas pandant, vtputà clementi victori. proni erãt, & apertis portis obuiàm Cæsari pergunt. Intereà Cęsar Thapso digressus, vrbes itinere obuias finè pręlio occupat. cui L. Cæsar occurrit, veniam petit. hanc ipsi Cæsar & Catonis filijs, qui secum erant, clementissimè concessit. Ingressus Vticam, illis de præterito gratias egit, ad perseuerantiam cohortatus.

Erãt Vticæ 300. viri ditissimi, magna ex parte Ro. negociatores, qui pecunijs suis adiuuerant & fauerant Scipiõi. hos oderat Cæsar. non eo minùs petentibus veniam, concessit vitam. bona quidem se venditurum aiebat, ità tamen, vt redimere sua quisque posset. Insperato gaudio hi omnes concussi, petiérũt vniuersis vno nomine pecuniã imperari. Mirasis Cæsar, impono, inqt, vobis bis milliès sestertium, vt sex solutionibus intra triennium persoluatis. Hodiè, inquiũt, simul omnia persoluemus.

Iuba autem rex nocturna fuga ela- 5.bel. ci. 6
psus, ad regnum suum caputque regni Zamam oppidum peruenerat, vbi vxorem, filios, palatium ac thesaurum suũ habebat. cùm ad oppidum peruenisset, minacitèr priùs, pòst flebiliter ac supplicitèr petens introitum, neutrum impetrauit. desperatione vltima digressus à

mœni-

mœnibus cum Petreio, equitibusq; perpaucis, ad villam suam vrbi proximã est profectus. Zamenses nõdùm eius metu liberati, per legatos orant Cæsarem, vt priusquàm rex reparatis viribus eos inuaderet, opem illis ferret. Cęsar iubet iliçò legatos reuerti, & aduentum suum Zamensibus nunciare.

Dum Zamam peruenisset, accepta eius clementia, equites regni omnibus ex angulis adeunt ac veniam petũt. quæ nulli negata est, nullus re aut verbo violatus. Cõsidius interìm fortunam audiens suarum partium, sibiq; metuens, cum ingenti pecunia Getulis comitantibus abijt, Iubæ regi se coniuncturus. sed in via à Getulis cupiditate pecuniæ interfectus est. C. quoquè Virgilius, cuius suprà mentionẽ fecimus, vbi omnia infausta vidit, Scipionem victum, Catonem peremptum, Iubam regno pulsum, à Caninio proconsule à quo obsidebatur, fide accepta, se & suos Thapsonque cui præerat, ei concessit.

Dum paulatìm reliquiæ partium dilabuntur, Iuba rex & regno & spe quaquàm priuatus, cunctis exclusus vrbibus, quærebat bello vitã finire. sed nusquàm bellum erat. Cæsar in pace omnia possidebat, egit itaq; cum Petreio comite, vt inuicèm ferro decertarẽt, alterq; alterũ occideret. concurrunt ex cõdicto, & Petreio obtruncato, rex superstes seruum suum, vt se occideret, exorauit.

Dum sic duces Pompeianarum partium vndiquè ruerent, solus Scipio dux restabat. hic nauibus in Hispaniam contendebat, & cùm diù multumq; fluctibus iactat⁹, cursum applicare nequiuisset, ad Hipponem regium ventus eum appulit, vbi tunc P. Siccij classis erat. hic pauciores à pluribus inuaduntur, opprimunturque velocitèr. Cùm autem se Scipio circunuentum videt, puduit viuere, atq; antequàm caperetur, ferrum mersit in viscera. irrumpentibus militibus & quærentibus vbi esset imperator, respondit: imperator benè se habet. atq; ità incognitus expirauit. comites eius Torquatus, Damasippus & Pletorius, interfecti sunt. Hęc ferè sunt bello Africano gesta.

Romam ex Aphrica cum victoria rediens Cæsar, magnificè per ora populi ferebatur. tantum enim agri ab eo in ditionem subactum, vt annuo prouentu percepturus fiscus esset, tritici quidem ducenta millia modiũm Atticorũ, olei verò trecentas myriadas. aliquot ibi triumphos egit, Alexandrinum, Ponticũ, Aphricanum, non de Scipione, sed de Iuba rege. Eius filius, Iuba quoquè nomine, infans in eo ductus est triumpho, fortunatissimam vtiquè captiuitatem, qua effectum est, vt ex barbaro & Numida inter doctissimos scriptores annumeretur. post triumphos ingentia militibus congiaria dedit, ad conciliandã sibi plebem spectacula edidit, conuiuiaq; celebrauit, vno die in duobus ac 20. millibus triclinijs epulũ prębens vniuersis. censu deindè peracto, centum & 50. hominum millia reperta, cum anteà ter cẽtum & 20. fuissent. tam magnam cladem intestina mala pepererunt, præter Italię ac prouinciarum vastitates.

His peractis, Cęsar quartò consul designatus, in Hispaniam contra Pompeij liberos expeditionem egit, qui adolescẽtes ingentibus congregatis copijs, audaciam maximam ostendebant, ità vt extremum Cæsari discrimen intentârint. magnum prælium ad vrbem Mundam commissum est, in quo cùm Cæsar suos opprimi cerneret, per medias armatorũ acies elato clamore, si nihil pudoris, inquit, supereſt, corripite me & in puerorum manus tradite. Magna vi promptitudinis & animi audacia repulsis hostibus, 30. eorum millia cecidit, ex suis mille fortissimos amittens. cecidit in ipso prælio Labienus, & vnà secum Accius Varus. Hoc à prælio profugi cùm se Mundæ recepissent, & Cæsar obsideri statìm victos imperâsset, cõgestis cadaueribus, agger effectus est. Gn. Pompeium pręlio profugum, crure saucio, deserta & auia petentem, Cenonius apud Lauronem oppidum consecutus, pugnantem nondùm desperantem interfecit. Sex. Pompeium fortuna in Celtiberia interìm abscondit, alijsq; post Cęsarem bellis reseruauit. Nõnullas alias Cæsaris pugnas felicitèr in Hispania gestas omitto. solùm hoc addo, quòd post prælium hoc vltimum in familiarium

Reditus Cæsaris in vrbẽ

6. b. ciu. 2.

6. bel. ci. 31.

Gn. Pomp.

Sex Pomp. 6. b. ciu. 35.

Cæsaris gesta.

Iubel. ci. 65.

Iubel. ci. 66.

Thapsus recipitur.

Iubel. ci. 67.

Iubæ & Petreij interitus.

Iubel. ci. 68.

Scipionis interitus.

Iubel. ci. 69.

rium congreſſu ſępenumerò dixerit, pro victoria ſe antè, nunc primùm pro vita dimicâſſe.

His tot bellis exactis, tot laboribus exantlatis, Cæſar Romam redijt, felix, ſi patriæ hoſtes tantùm, non etiàm patriã viciſſet. Ea certè fuit verecundia, ea morum obſeruantia, vt tantùm de hoſtibus triumpharet, tãtùm hoſtium numerum interfectorum ſe duce, ſcribi pateretur: numerum verò ciuium occiſorum ſcribi vetuit. ſiquidem eius ductu quinquagiès collatis ſignis dimicatum eſt, & vt ab illuſtribus traditur ſcriptoribus, vndeciès centena 92. millia hoſtium cæſa ſunt.

Triumphi. Triumphauit autem quinquiès, poſt deuictum Scipionem quatèr eodẽ menſe, & rursùs ſemèl poſt ſuperatos Pompeij liberos. primum & excellẽtiſſimum triumphum egit Gallicum, ſequentem Alexandrinum, deindè Ponticum, hinc proximum Africanum, nouiſſimum Hiſpanum, diuerſo quenq; apparatu & inſtrumento. Gallici triumphi die Velabrum pręteruehẽs, penè curru excuſſus eſt axe defracto, aſſenditq; Capitolium ad lumina, 40. elephantis dextra & ſiniſtra lychnos geſtantibus. Pontico triumpho inter pompæ fercula trium verborum prętulit titulum: Véni, Vidi, Vici. Cùm autem de Hiſpania triumphũ ageret, dolore permaximo Rom. afflixit populum. non enim exteros in eo duces aut barbaros debellauit, ſed Ro. pręſtãtiſſimos filios, quibus rebus exultare nequiſſimum cenſebatur.

CAESAR IMP. PRIMVS. Tanti imperatoris fortunæ aſſentari ſenatores penè viſi ſunt. nam honores in eum contulère ſummos. Decreta ei templa imagines q;, in theatro diſtincta radijs corona, ſuggeſtus in curia, faſtigium in domo, menſis eius nomine celebris, ad hoc pater patriæ, perpetuusq; dictator eſt deſignatus. Tum verò clementiæ templum, ſuæ manſuetudinis gratia ei meritò decretum eſſe videtur. omnes enim iniurias omnibus dimiſit. quoſdam inſuper qui contra ſe pugnauerant, vt Brutum & Caſſium, ad imperia & honores promouit. diſiectas etiàm Põp. ſtatuę. Pompeij ſtatuas repoſuit, ſuas confixit. ſic Cicero.

Conuerſus ad ordinandum reipu. ſtatum, faſtos correxit, annumq; ad curſum ſolis accommodauit, vt trecentorum 65. dierum eſſet, & intercalario mẽſe ſublato, vnus dies quarto quoq; anno intercalaretur. Quo autem magis in poſterum ex calendis Ianuarijs nobis temporum ratio congrueret, inter Nouembrem ac Decembrem menſem interiecit duos alios. fuit is annus quo hæc conſtituebantur, 15. menſium, cum intercalario qui ex conſuetudine in eum annũ inciderat. Dies intercalarij.

Ipſe etiàm, vt refert Priſcianus in ſua coſmographia, diuinis humanisq; rebus ſingularitèr inſtructus, cùm conſulatûs ſui faſces ageret, ex ſenatuſconſulto cenſuit omnem orbem per prudentes viros admetiri, & ideò per continuos 30. annos miſſi ſunt dimenſores doctiſſimi in geometria periti, per omnem terram prędes ac iudices prouinciarũ, vt menſurarẽt terram, aquas, nemora, plana, concaua, montes, colles, quæ etiàm loca nauigaturi tangere deberẽt, & forte ſi aliquod prodigium in his occurreret, illud ſenatui ſcripto nunciarent. & repertũ eſt, quòd omnis orbis habet famoſa maria 30. Inſulas 27. montes famoſos 40. prouincias 78. vrbes inſignes 370. flumina magna 94. gentes 125.

Cuius etiàm orbis ambitus trecẽtiès & quindeciès centena paſſuum millia, longitudo verò terrę habitabilis ab ortu ſolis vſque ad occaſum, & ab India vſque ad colũnas Herculis Gaditano freto, octiès quinquiès centum ſeptuagintaocto milliaria. Cuius quidem longitudinis dimenſio cõpræhenſibilior eſt per mare, quàm per terras. latitudo autem terræ ab auſtrali littore Oceani, ab Aethiopia vſq; ad oſtium Tanais fluminis in ſeptentrione, ferè dimidio minor eſt quàm longitudo prædicta, & continet quinquagiès 62. milliaria. Repertum eſt etiàm, quòd profundiſſimũ mare cõtinet ſpatium 15. ſtadiorum in perpendiculo.

De bellica verò Cæſaris virtute ac felicitate, pręter ea quę ſuprà annotata ſunt, ſi quis legere deſiderat, Suetoniũ, Solinum, Plutarchum, Liuiũ, & quem libet ex antiquis ſcriptoribus adeat. non tamen Cæſ. bellica fortuna

tamen omittendum censui Ciceronis verbum: Soleo sępè, inquit, ante oculos ponere, omnes nostrorum imperatorũ, omnes exterarum gentium, potentissimorum populorum, omnes regum clarissimorum res gestas, cum tuis nec cõtentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec varietate regiõum, nec celeritate conficiendi, nec dissimilitudine bellorum posse conferri, nec verò dissũctissimas terras citiùs passibus cuiquã iam potuisse peruagari, quàm tuis non dicam cursibus, sed victorijs illustratæ sunt.

Milites Cæsar non vrbanitate, nec fama, nec fortuna, sed corporis atq; animi viribus ęstimabat, seuerus in eos atq; indulgẽs, neq; delicta obseruabat omnia, neq; pro modo exequebatur. desertorũ ac seditiosorum punitor acerrimus fuit, ac nonnunquàm post victoriam, licentiam omnem passim lasciuiendi permittebat, iactare solit⁹, milites suos, vngentarios etiàm, benè pugnare posse. Nec milites eos pro concione, sed blando nomine cõmilitones appellabat. habebat etiàm tam cultos, vt auro & argẽto positis armis ornaret, simul & ad speciem, & quo tenaciores metu damni essent. diligebat quoquè vsqueadeò, vt audita clade Tituriana, quam ab Eburonibus acceperant, barbam capillumq; submiserit, nec antè dempserit, quàm vindicásset.

Militũ Cæsarianorum cultus.

Sueto. in Cæs. cap. 18.

Ea magnitudo rerum & claritas victori gloriam, exteris gentibus stuporẽ, suis verò ciuibus liuorem odiumque pepererat. etsi neminem clementiùs, neminem liberaliùs victoria vsum cõstet, inuidebant tamen. Negari non potest quin in repub. iuuenis paulò impetuosior, & principatûs appetentior fuerit: quod vitium vtinàm ingentes hæ viri virtutes æquent. nec prosperis extollebatur, nec frangebatur aduersis, magnificus sinè crudelitate, magnanimus sinè temeritate. & licèt audax fuerit, voluntas tamen diuino fauore adspirante sempèr intra potestatem fuit. Nemo ferũ Cæsarem vnquàm expertus est, nisi superbia rebellaret. prouocatus iniurijs, facilè parcebat, quos vicit viribus, prudentiaque antecessit, suiq; excessus sempèr ad continẽdam iustitiam adspirabãt. magnitudo animi et efficacia operis in eo meritò laudatur, cùm eius manus & mens ad ferè sibi impossibilia sufficerint.

Studiũ gloriæ in Cæsa.

Parùm cõtinens fuit infamatus Romæ illustrium fœminarum adulterijs, insupèr & prouincialium matronarũ, ante omnia Aegypti reginæ Cleopatrę multùm temporis impendisse certũ est. Inter hæc tamen & cibi indifferentis, & parcissimus vini fuit. Neque verò fœminarum quàm diuitiarum appetentior fuit, non vt eas reconderet, sed vt largiretur liberaliterque diffunderet. Nihil em̃ de tanto imperio suum erat, præter gloriam & imperij nudum nomen. iniurias grauiores sibi non verbis tantùm, sed rebus ipsis illatas, cùm posset vlcisci, noluit; & si om̃inò iurisiurandi vinculo cogeretur, quanto quiuit humanius vltus est. Coniurationes contra se deprehensas, non puniuit, sed sibi notas esse admonuit. deniquè omnes iniurias omnibus remisit. cùm enim petentibus singulatim ignouisset, nouissimè vniuersis etiàm non petentibus veniam dedit, ostendens re & verbis nullum se hostem post bellorum exitum habere.

Adulteria Cæsaris.

Hi mores Cæsaris, qui illum totius humani generis amore digniss̃imum facere debuissent, sibi perniciem attulerunt. visus est enim tutò lædi posse, qui omnibus omnia indulgere, nihil soleret vlcisci. vndè herclè amorem omniũ merebatur, indè omniũ fermè odia, et paucorum insidias, & ad vltimum causam mortis inuenit.

Clementia Cæsaris.

Regnandi, inquit Plutarchus, cupiditas capitalem Cæsari conflauit inuidiam, quæ res primùm cõpluribus causa fuit, et honestissimam inimicis prętitit occasionem. percrebuit in senatu fama, L. Cottam quindecimuirum sentẽtiam dicturum, vt quoniam libris fatalibus (aliâs Sibyllinis) cõtineretur, Parthos nisi à rege non posse vinci, Cæsar rex appellaretur. posteà descẽdente Cęsare in vrbem ex Alba, regem salutarę eum ausi sunt. tunc perturbata plebe indolens Cæsar, non regem, sed Cęsarem vocari se dixit. & lupercalibus pro rostris

Cęsar regnũ affectare dictus.

ſtris à conſule Antonio admotũ ſæpiùs capiti ſuo diadema repulit, atq; in Capitolium Ioui optimo maximo miſit.

Bruto conſule facto, ipſius Cæſaris ſtatuę ſubſcriptum eſt: Brutus, quia reges eiecit, conſul primus factus eſt: hic quia conſules eiecit, rex poſtremò factus eſt. vndè ſubſcripſerũt quidam Iunij Bruti ſtatuę: Vtinàm viueres. Nocte etiàm tribunali ex quo prætor ius dicebat, inſcriptũ eſt: Brute, dormis? & Brutus non es? Et licèt in Brutum & Caſſium beneficia plurima Cæſar conferret, eos tamen ſuſpectos inuenit. vndè de Caſſio fertur dixiſſe, Haud magnoperè placet is pallidus. Rursùs delata ad ſe de Antonio & Dolabella calumnia, Non hos, inquit, pingues crinitosq; pertimeſco, verùm pallentes magìs & macilentos illos, Brutum videlicet & Caſſium. Sedem fatũ pręuideri, quàm euitari, faciliùs poteſt. Obſecrantibus amicis vt pręſidio corpus muniret, multisq; ad id operam ſuã pollicẽtibus, facere noluit, ſatiùs ducens mori ſemèl, quàm aſſidua expectatione pendére.

ANNO igitur ab vrbe condita 708. anno regni ſui 4. vel (vt Oroſio placuit) 5. Cæſar, à quo deincèps principes Ro. non reges, quòd id nomẽ Romanis odioſum eſſet, ſed imperatores & Cæſares appellati ſunt, cùm contra morem Romanę libertatis honores ex ſua voluntate præſtaret, nec ſenatui ad ſe venienti aſſurgeret, aliaque regia & penè tyrannica faceret, Romani eius inſolẽtiam nõ ferentes, coniurauerunt in ipſum ſexaginta vel ampliùs ſenatores equitesque Ro. capita cõiurationis habita ſunt, C. Caſſius & Decius Brutus.

Prodigia ante Cæſaris mortem.

Imperatoris cędem admiranda quędam prodigia præceſſerunt. centeſimo enim die ante eius mortem, fulmen C. literam capitalem ipſius inſcriptã ſtatuę in foro arripuit. Ante paucos quoquè dies boue ex more in eius curia mactato, cor in extis non eſt repertum. Quod cùm aruſpex pronũciâſſet ei ad vitæ periculum pertinere, Cæſar memor conſtantiæ, ait: Miraris ſi bos cor non habet, cùm mox vitæ eius finis fuerit? Illo deindè penès vxorem dormiente, omnes noctù cubiculi fores atque feneſtræ patefactæ ſunt: ſtrepitu verò ac ſplendore perturbatus, Calphurniam ſenſit profundo ſopore iacentem, maxima ſuſpiria & incertas voces emittentem: ipſa verò illum ſe lugere exiſtimabat, quem inter vlnas trucidatum habebat. Obmitto regulum auem in Pompeiana curia à diuerſis volucribus diſcerptam. Obmitto tabulam æneam è Capyos regis ſepulcro erutam, in qua erat hæc ſententia: Quandocunquè oſa Capyos detecta eſſent, fore vt Iulo progenatus, manu ſuorum necaretur. Obmitto equos, quos in traijciendo Rubicone conſecrârat, vagari ſinè cuſtode cędis die, & pabulo abſtinere, lachrymis manantes ſanguinem vberibus. Cęſar itaq; Idibus Martijs turbatæ valetudinis cauſa aliquandiù domi detentus, & quòd Calphurnia eum orauerat ſupplex, vt ſi fieri poſſet, fores non egrederetur, aut ſenatum ſaltem differret, vndè decreuit, miſſo Antonio, ſenatum dimittere. *Idibus Martijs Cæſar interficitur.*

Intereà D. Brutus cui magnam Cęſar fidem habebat, adeò vt ſecundus ab eo ſcriptus eſſet in teſtamento hæres, aduentat, veritus nè res ipſa vulgaretur, Cęſarẽ nonnihìl increpare cœpit, quòd ſenatoribus qui ſe irrideri exiſtimarent, cauſas in ſe detractionis daret: prompta etiàm eſſe omnium ſuffragia, vt ipſum cunctarum pręter Italiam prouinciarũ regem crearẽt. Sin diem abominaretur, præſtare inquit, vt procedẽs ad curiam, appellatis patribus, ſenatũ in aliud tempus differret.

Hæc dicens Brutus, ſimulq; manu prehẽſum deduxit: & dum pergeret, Artemidorus Græcæ pręceptor eloquentiæ propiùs accedens, Cæſari libellum offert: hunc, inquit, Cęſar libellum cõfeſtìm lege. in eo enim magna et quę tua maximè interſunt, conſcribuntur. Monebat enim nè ad mortem iret. accepit epiſtolã, & prę multitudine colloquentium non legit. hinc ortus dicitur mos principum, vt omẽm ſcripturam ſibi oblatam, confeſtìm legant.

Ex his atq; alijs moti quidam, opinãtur Cæſarem & mortem ſuam præſciuiſſe. pridiè enim quàm moreretur, orta inter cœnã mentione de optimo genere morien- *Mortis genus.*

moriendi, ipse mortem subitam inexpectatamq; prætulerat, & in quotidiano sermone sæpè solitus dicere ferebatur, satis diù se vel naturæ vixisse vel gloriæ. sed nec ei mors tum ignota esse debuerat, quòd & fama cædis in vulgus effusa erat, & quod multi nouerant, ille vnus cuius res agebatur, vix ignorare potuerat. Multi præterea tradiderunt sibi à vate prædictum, vt Idus Martias caueret. ea die Cæsar cùm in senatū iret, vatem salutauit: Martij quidem, inquit, Idus venerunt. Cui ille summa voce, Venêre vtiquè, sed non præterîêre.

Cimbergni. mus Cæsarē adornat.

Cæsare ingresso curiam Pompeianā, cùm ascendisset, cōiurati eum sub prætextu obsequij circūstetêre. Tum Cimber Tullus, qui primas sibi facinoris partes assumpserat, accedens, nescitur quid poposcit. negāti & in aliud tempus trahenti, ab vtroque humero togam manibus arripuit. Cassius mox infra iugulū vulnerat. Cæsar Cassij pugione arrepto, brachioque eius traiecto, dum assurgeret, alio vulnere remoratus est, quod vnū ex omnibus lœtale medici dixerūti Tum se vndiquè ab omnibus stricto ferro peti videns, neque quicquam auxilij esse intelligens, spiritum recollegit, nè quid indecorum diceret aut faceret, extrema toga caput obnubit, lęuaq; sinū vestimenti ad inferiora extendit, quò casus esset honestior. ità ille qui tot terras mira felicitate subegerat, vna hora trib⁹ ac 20. vulneribus perfossus occubuit.

Quàm indignè autem sit occisus, ex illo patet, quòd plures ex occisoribus testamento erant adnotati. Decreuerant occisores corpus in Tiberim iactare, bona publicare, acta rescindere: sed magnitudine patrati facinoris & metu M. Antonij, qui tunc consul, & Lepidi qui magister equitum erat, absterriti destiterunt, fugęq; illis erat vnica cura. cortus ipsius in campum Martium defertur, pro rostris ędes aurata in tēpli formam memoriæ eius extructa, ad caput eius trophęum, & vestis in qua erat occisus, ad commiserationem spectantiū excitandam. Illud in ludis decantatum, *Men' seruâsse, vt essent qui me perderent?*

Cæsar in ędipo Martio sepultus.

Antonius consul per prędonem pronūciauit senatusconsultum, quo Cæsari omnes diuini & humani honores decernerentur, & præterea iusiurandum, quo se omnes pro salute eius obligauerant. Peracto funere, plebs Romana ad domū Bruti & Cassij facibus armata contendit. exulem alium Cinnam casu obuiū, errore nominis delusa, decerpsit, affixitque hastę caput. perijt anno ętatis suę 56. relatus in numero deorum, addunt statuam 20. pedum altitudinis, inscriptā parenti patriæ, ad quā diutiùs obseruatum est per Cæsarem iurare. Deniquè opprobrium illud, primùm in locum & tempus cædis versum est: nam & curiam ipsam seu infaustum locum, claudi iussum est, hoc addito, nè vnquàm Idibus Martijs senatus haberetur. Brutus & Cassius cum paucis ex vrbe discesserūt. percussorum autē ferè neque triennio ampliùs quisquam superuixit, neq; sua morte defunctus est. dānati omnes, alius alio casu perijt, pars naufragio, pars prælio, nonnulli semet eodem illo pugiōe, quo Cæsarem vulnerauerant, interemerunt: vt euidentèr ostenderetur, cædem illam nec Deo nec hominibus placuisse.

Ætatis Cæs.

Tres soles.

Post diem mortis eius tres soles simul statim exorti sunt, & paulatim in eundē orbem conuenerunt, significantes secūdùm aliquos, per Lepidum & M. Antonium ac Augustum, dominiū in vnam monarchiam reducendum. sunt qui bouem aranti in suburbano Romę locutū dicunt, frustrà se vrgeri: non enim frumēta, sed breui homines defuturos esse.

Habitudo corporis Cæsaris.

Cùm verò corpus eius combustum pro rostris esset, & in sublimi solidæ columnæ collati cineres, Iulia tum est appellata. ab Antonio Quintilis mensis eidem consecratus est, quem ab eo Iulium appellamus.

Traditur autem fuisse Cæsar excelsa statura, colore candido, teretibus membris, ore paulò pleniore, nigris vegetisq; oculis, valetudine prospera, nisi quòd tempore extremo repētè animo linquebatur, comitiali quoquè morbo bis inter res gerendas correptus est. Circa corporis curam curiosior, vt non solùm tōderetur diligentèr ac raderetur, sed velleretur etiàm, vt ei quidam exprobrauerunt. Caluitij verò deformitatem iniquissimè ferebat, ideoque & deficiētem

capillum reuocare à vertice assueuerat, & ex omnibus decretis sibi à senatu populoque honoribus, non aliud aut recepit, aut vsurpauit libentiùs, quàm ius laureæ coronæ perpetuò gestandæ. Etiàm cultu notabilem ferunt: vsum em lato clauo ad manus fimbriato, nec vt vnquàm aliter q̃ super eum cingeret, & quidè fluxiore cinctura. indè Syllę dictũ ortum, malè pręcinctũ puerũ cauendũ.

Catonis Vticensis virtus.

Catonis Vticensis, cuius mortem suprà scripsimus, grauissima quędam scita memorantur, & Stoico philosopho digna. libros Grecos in curia legebat, hac re ostendens, alijs tempora deesse, alios supereſſe temporibus. Docebat autem præ cęteris, remp. magis virtutib⁹ quàm armis esse tuendam. vndè factũ est, quòd quantùm humanam gloriam fugiebat, tanto magis illum gloria sequebatur. huius in ore hęc sententia fuit, humanã vitam ferro comparandam esse, quod si nimis exerceatur, cõteritur: si non exerceatur, rubigine consumitur.

In hac generatiõe Nigidius vir omnium penè artiũ scientissimus, floruit Romæ. Hic Figuli cognomentum sortitus est, quod & Augusti. de ciuit. Dei lib. 3. refert, dum apud eum de geminorũ dissimiliũ virtute disputaretur, statim Nigidius figuli rotam in medium adduxit: quã cùm quanta vi potuisset intorqueret, currente illa, Nigidius videntibus omnibus, bis numero de atramento, tãquàm vno eiusdem loco summa celeritate percussit: deindè quiescente rota, inuenta sunt quæ fixerat, non paruo interuallo rotæ ipsius extremitate distare. Sic, inquit, in tanta rapacitate cęli currunt, vt etiàm si alter post alterum in tãta celeritate nascatur, quanta rotam bis ipse percussi, in cęli spatio plurimũ sit. hinc sunt, inquit, quęcunque dissimilia perhibentur in moribus casibusque geminorum. Deniquè Nigidius à senatu Ro. exilio dãnatus, quarto imperij Cæsaris anno mortuus est.

Nigidus Figulus.

In generatione hac dum Sylla veniſſet ab Dyrrachio Apolloniã, quã penès est Nymphęum sacer locus, fertur eo loco Satyrum somno pressum fuisse captũ, quale pictores aut poëtę fingũt. Is perductus ad Syllam, complures per interpretes quis esset interrogatus, nihil quod posset intelligi, respondit: at vocé asperam equi aut hirci balatu permixtã edẽs, eum Sylla datis comitibus dimisit. hęc Plutarchus in vita Syllæ. Diodorus Siculus Grecę scriptor historiæ claruit, Iulio Cęsare singulare imperiũ obtinẽte. hic annis 30. multas perãbulauit regiones historię cognoscendę causa.

Satyrus visus.

GENERATIO LXIII.

ANno 5157. à mũdi exordio, ab vrbe verò cõdita 710. olympiade 183. sub Hyrcano Iudęorũ summo pontifice, in Ioseph filio Iacob, 63. & vltima vet. test. incepit generatio, durauit vsq; ad Christum annis 42.

Quanuis autẽ Iulius Cęsar primus fuerit imperator Ro. tamen quia imperiũ arripuit, & quasi violẽtèr imperauit, interfectus fuit de cõsilio & voluntate senatûs. Ideò quarta monarchia mundi, s. Romanorũ, veriùs dicitur inchoãsse in Octauiano orbe pacificato, nomine tm Cęsaris omnibus post eum imperatoribus relicto. Populus Ro. vt refert Flor⁹, narratio. Cęsare & Pompeio trucidatis, rediſſe in statũ pristinę libertatis videbatur, & reliquisset, & quod vtroq; dierat, nisi aut Pompei⁹ liberos, aut Cęsar hęredem pernicioſius fuit, si nõ collega quódàm, mox æmulus, fax & turbo sequẽtis seculi superfuisset Antonius. Quippe cùm Sex. Pompeius paterna repetit, trepidatum toto mari: dum Octauius mortem patris vlciscitur, fuit mouenda Thessalia: dum Antonius varius ingenio, aut successorem Cęsaris indignatur Octauium, aut amore Cleopatræ delciscit ad seruitutẽ. gratulandũ tm in tãta perturbatione est, quòd potissimùm ad Octauiũ Cęsarẽ Augustũ summa rerũ redijt, qui sapiẽtia sua atq; solertia perturbatũ vndiquè imperij corp⁹ ordinauit, ità q haud dubiè nunq̃ coire & cõsentire potuisset, nisi vni⁹ prędis nutu quasi anima & mente regeretur.

Quam mira narratio.

Prima igit ciuiliũ motuũ causa, testamentũ Cęsaris fuit, cuius secũdus hęres Antonius, prælatũ sibi Octauiũ furens, inexpiabile cõtra adoptionẽ acerrimi iuuenis susceperat bellũ. Iulio enim Cęsare occiso, Octauius non erat in vrbe. M. Antonius tum consul coniurationem igno-

Belli ciuilis semina.

ignorans, extra senatum à coniuratis de industria remotus. Mortuo Cęsare, in senatu primò quidē insignia magistratûs abiecit, & mutata veste se occultauit. Deindè vt audiuit cōiuratos nemini nocere, sed globo facto in Capitolium se recepisse, filium suum obsidem illis dedit, vt de Capitolio descenderent. Quo facto, cùm conuenissent, alius aliū amplexus, Cassium Antonius conuiuam secum duxit, Lepidus Brutum, cęteri cęteros. Postridiè verò frequēti senatu retulit de obliuione discordiarum Antonius, de prouincijs diuidendis assentiente senatu. Adiunxit & acta Cęsaris rata manere. Sed cùm Cęsarem, vt mos erat, in funere pro rostris Antonius laudaret, atque commiserationem adijceret, vestem Cęsaris explicans sanguine fœdatam, tantum furorem multitudini iniecit, vt corpus Cęsaris in foro cremarent, subsellijs mensisq; vndiquè ad pyram raptis, accensis facibus ad occisorū domos concurrerent. Ex hoc Brutus cęteriq; ex vrbe migrârūt, Cęsaris amici ad Antonium se contulerunt, ad quē etiàm Calfurnia vxor pecuniā à Cęsare relictā trāstulit, & penès eum deposuit. Inter hęc Antonius multa cōtra leges, quasi à Cęsare antèa decreta, attētauit.

Calfurnia Iulij vxor.

Dum hęc Romæ geruntur, Octauius adolescens hęres à Cęsare scriptus, ex Apollonia redijt. Ingrediente autem eo vrbem, repentè liquidus ac purus & serenus ad speciem cęlestis arcûs, orbē solis ambijt circulus, quasi eum potissimū, vt aliqui scribunt, in mundo solumque clarissimum in orbe monstraret, cuius tempore nasciturus esset, qui ipsum solem solus mundumq; totum fecisset & regeret. Ingressus vrbem Octauius, primùm ad Antonium, vtpotè amicum paternum, salutatū veniens, depositæ pecuniæ mentionem habuit. Hic Antonius primò iuuenem aspernari atque insanum dicere, si tam onerosam hęreditatē adeundam putet, multaque contra illū contumeliosè dicere cœpit. Cùm tribunatum petens Octauius, sellam auream patris sui posuisset, minatus est Antonius se in carcerem illum ducturum.

His rebus adductus Octauius, ad Ciceronem se contulit, eique se totum permisit, per quem cùm senatum sibi conciliâsset, ipse autem plebem amplexaretur, & veterani milites vndiquè ad eum concurrerent, Cicero postea ciuitatis princeps, omnes mortales in Antonium concitabat. Deniquè ad deprimēdum iuuenem, Antonius parato exercitu, in Cisalpina Gallia resistentem motibus suis Decium Brutum apud Mutinam obsidione conclusit. Octauius Cęsaris nomine veteranos simul in suum ac reipub. auxilium quāta potuit largitione contraxit, iussus comparato exercitu pro prętore prępesse, & cum Hircio & Pansa qui consulatum acceperant, Decio Bruto opem ferre, Antonio antè hoste iudicato.

Octa. ad Ciceronem se confert.

Pugna ad Mutinam.

Demandatum itaque bellum, tertio mense confecit duobus pręlijs, priore Antonius eum fugisse scribit, ac sinè paludamento (quod est insigne ducum) ac equo, post biduum demùm apparuisse. Sequenti verò pręlio cōstat, non modò Octauium ducis, sed etiàm militis functum munere, atque in medio dimicationis aquilifero legionis suæ grauitèr saucio, aquilam à morientę signifero sibi traditam, suis humeris in castra retulisse. fusus tunc atque fugatus Antonius. Pansa autem pilo grauitèr vulneratus, interpositis diebus moritur. Hircius quoquè in secundo pręlio occiditur. Cęsar autem victoria potitur, & consulum occisorum exercitus ei subditur.

Rumor inter hęc percrebuit, Pansam atq; Hircium ambos opera Octauij occisos. Pansę quoquè, inquit Suetonius, adeò suspecta mors fuit, vt Glyco medicus custoditus sit, quasi venenum vulneri indidisset. adiecit his Aquilius Niger, alterum è consulibus Hircium, in pugnæ tumultu à iuuene peremptum. Octauius igitur vt cognouit Antoniū à M. Lepido receptum, cęterosq; duces & exercitus cōsentire cum patrib⁹, causam optimatum sinè cunctatione deseruit, ad prętextum mutatæ voluntatis dicta factaq; quorundam calumniatus, ob quæ & quòd percussoribus Iulij Cęsaris fauebat senatus, opera M. Lepidi Cęsar M. Antonium accepit in gratiam, atque obsidem reconciliatæ gratiæ sororem suam in vxorem dedit Octauiam.

Octauij defectio à senatu.

Tum conuenêre hi tres duces de diuisione imperij, deq; cęteris rebus. verùm vt cętera facilè transegerunt, sic magna concertatio exorta, diù tenuit deliberãtes de ciuibus necandis, singulis amicos seruare cupientibus, & inimicos necare. Tandèm inimicorũ odio & iura cognatiõis & amicitiæ charitas abiecta: Cęsar Antonio Ciceronem, Antonius Cęsari auunculum concessit necandũ, à M. Lepidõ Paulus frater ad necem concessus, vel vt quidam aiũt, spontè destinatus.

Triũuiratus

Nil reor vnquàm, ait Plutarchus, crudelius aut tetriùs factum. Ità triumuiratus ab his tribus inuaditur, cruentissimi fœderis diuersa vota: incendia Lepidum diuitiarum cupidum, quarum erat spes ex turbatione reipub. Antonium vltiones de eis, qui se hostem iudicâssent: Cęsarem mors paterna, metusque Cassij & Bruti exagitabant.

His itaque dispositis, ad exequenda ea quæ decreuerant, contendunt. conuenerant autem vt ipsi tres reipub. cõstituendæ per quinquennium pręessent, statuerantque vt vnusquisque suos inimicos proscriberet, in qua proscriptione centum trigintaduorum senatorum nomina in tabula proposita sunt, multę & variæ clades diù actæ, domus proscriptorum direptæ, verùm tum ciuitas lachrymas tenere non potuit, cùm palàm Ciceronis caput pro rostris abscissum videret, quòd interfecto Iulio Cęsare, M. Antonij conatibus restitit.

Sic Octauianus intendés totã remp. ad se trahere, & cernẽs quòd sibi Cicero resistere posset, permisit eum Antonio hosti suo quasi pacis firmandæ causa. Quarè cùm Antonius mortem Ciceronis quęreret, Popilius Lenas, quem olim in capitali iudicio defenderat, in fugientem, erat em proscriptus, missus est. Itaq; ab his artificibus 64. annos natus Cicero interficitur, caput eius cum dextra Antoni⁹ ad se delatũ, suspẽdit ꝓ rostris.

Augustus secũdus Imp.

ANNO igitur ab vrbe condita 710. Octauian⁹, qui posteà Augustus est appellatus, Romanis imperare cœpit, à quo & deinceps imperatores Rom. Augusti dicti sunt, regnauit annis 56. duodecim cum Antonio & Lepido, solus verò 44. hic Octauio senatore genitus, maternũ genus ab Aenea per Iuliã familiã sortit⁹ est, filius Accię sororis Iulij Cęsaris. Eũ ille adoptauit in filium, cùm nõ haberet propriũ, & testamẽto hęredem reliquit, prænomenq; suum ferre iussit. Vndè vt primum occisum auunculũ & patrem, seq; hęredẽ institutũ cõperit, dimissa Apollonia vbi studijs vacauit, cõfestim in vrbem redijt, oĩaq; vt suprà dictũ est, pegit.

Octauianum Liuius scribit consulẽ creatum annos xviij. natũ, cùm Romã redijsset, reconciliata per Lepidum cum Antonio gratia. Indè legem tulisse de quęstione habenda in eos, quorũ opera pater occisus erat, postulatiq; ea lege M. Brutus, C. Cassius, D. Brutus, absentes damnati sunt. Cassius, cui mandatum à senatu erat, vt Dolabellam hostem iudicatum, bello persequeretur, authoritate reipub. adiutus, interìm Syriam cum tribus exercitibus, qui in eadem prouincia erãt, in potestatem suam redegit, Dolabellam in vrbe Laodicea obsessum mori coegit. M. quoquè Bruti iussu C. Antonius occisus est.

Cassius Syriam deuicit.

De Cassio Magister in historijs ità refert: Cassius, interfecto Iulio, venit in Syriam, cuius prędes olim fuerat à Iulio constitutus. colligensq; exercitum cõtra Octauianũ adolescentem & M. Antonium, lxx. talenta à Iudęis exigebat. Primus autem Herodes de Galilęa centum ferens talenta, fauorem Cassij meruit, moram aliorum indignè ferentis. profectus est etiàm Herodes cum Cassio ad prælium. nam ei adepta victoria, regnum Iudææ pollicebatur.

Antipater veneno perimitur.

Extinctus est his ferè temporibus Antipater veneno, quo eum Malchus principatum affectans confecit, eodem Hyrcanum tentaturus. Itaque cùm in suspicionem veneficij illã venisset, apud Herodẽ se purgare voluit, sed ille à Cassio nuncio accepto, vt dolo dolum vindicaret, Hyrcanum ac Malchum vocat, vbi Malchus à chiliarchis circunseptus, erat enim illis imperatum, vt Herodem iuuarent, occisus est. Hyrcanus stupore dissolutus concidit, vixque recepta anima, Herodem percontabatur quis Malchum occidisset. Cumque vnus respondisset, Cassij præce, tum, ait, Me & patriam Cassius seruauit

seruauit, amborum insidiatore peremp-
to. Paulò pòst Phœnix Malchi frater,
in vltionem aduersùs Phaselum arma
sumit, Hyrcano socio. Phaselo Herodes
auxilium laturus, morbo corripitur.
Cumque conualuisset Herodes, Hyrca-
num aggredi attentabat, sed propter af-
finitatem rediêrunt in concordiam.

Herodis fo-
boles.

Habuit Herodes vxores nouem, ex
quarum septem numerosam susceptt so-
bolem, sed de his paucos numerare suffi-
ciat. Primogenitus eius Antipater erat
ex Doside, Alexander & Aristobulus ex
Mariamne, cuius causa se circuncidit,
Archelaus ex Mathaca Samaritide, He-
rodes Antipas, qui posteà tetrarcha fuit,
& Philippus ex Cleopatra Hierosoly-
mitide. Herodem tamen hunc quidam
Mariamnæ filium putant.

Hoc tempore Brutus aduersùs Thra-
cas missus, omnibus transmarinis pro-
uincijs exercitibusq; in potestatem eius
& C. Cassij redactis, coïêrunt Smyrnæ,
vterque ad ordinanda futuri belli consi-
lia. Tum relicto ad vrbis præsidium Le-
pido, Cæsar cum Antonio in Cassium
Brutumque accingitur. illi comparatis
copijs ingentibus expectãt, sed nec tum
cladis destinatæ signa latuerunt. nam &
assuetæ cadauerum volucres, castra Bru-
ti & Cassij quasi iam sua circunuola-
bant. In aciem quoquè prodeuntibus
obuius Aethiops, apertum ferale signũ
fuit. ipsi quoquè Bruto per noctẽ, cùm
tacitus secum rerum euentũ pertracta-
bat, imago quędam se obtulit, quæ in-
terrogata, Tuus, inquit, malus sum ge-
nius, in Philippis me videbis. moxque
euanuit.

Apud Philippos Macedoniæ ciuita-
tem vario euentu pugnatum est. acieq;
commissa cum pari ardore aliquandiù
dimicaretur, quanuis duces tunc non
essent præsentes, ait Florus, cùm alterũ
corporis ęgritudo detineret, ferunt me-
dicum Artoriũ noctù per quietẽ Octa-
uiano visum, Palladis voce monere, nè
tus & ignauia subduxisset, staret tamen
pro partibus inuicta fortuna & vltoris,
& qui vindicabatur. Primùm adeò an-
ceps fuit & par vtrinquè discrimen, vt
exitus prælij docuit: capta enim sunt
primùm Cæsaris castra, indè Cassij. sed
quanto efficacior est fortuna, quàm vir-
tus? victoriã illi prælio error dedit. Cas-
sius nanque inclinato cornu suorum,
cùm captis Cæsaris castris rapido impe-
tu recipientes se in id equites videret, fu-
gere eos arbitratus, ascendit tumulum.
indè puluere & strepitu etiàm nocte vi-
cina eximẽtibus rei sensum, cùm specu-
lator quoquè in id missus tardiùs renũ-
ciaret, actum ratus, vni de partibus suis
auferendũ prębuit caput. Dehinc Bru-
tus cùm in Cassio etiàm suum animum
perdidisset, nè quid ex constituti fide re-
signaret, ità enim pares superesse bello
conuenerat, ipse quoquè vni comitum
suorum confodiendum prębuit latus.
quis sapientissimos viros non miretur
ad vltimum non suis manibus vsos, nisi
hoc quoquè ex superstitione nõ defuit,
nè violarent manus, sed in abolitione
sanctissimarum pientissimarumque ani-
marum iudicio suo, scelere alieno vte-
rentur? Periêrunt itaque Brutus & Cas-
sius, infinitaque multitudo nobilitatis
interfecta est, ac sic inter Octauianum
& Antonium diuisa est respub. vt Octa-
uianus Hispaniam, Galliam & Italiam
teneret, Antonius verò Asiam, Pontum
& Orientem, anno ab vrbe condita 718.

Cassij cędes
& Bruti.

Antonius mox ad cogenda stipendia
quæ militibus solueret, cum exercitu
contendit. Primò igitur in Græciam p-
fectus, Athenas inuisit, deindè in Asiam
transijt: ibi cùm reges vndiquè ad eum
concurrerent, & reginę donis certantes
sese Antonio offerrent, corruptus extẽ-
plò animus, in consuetum morbum re-
cidit voluptatum: & cùm se vertisset ad
Parthicum bellum, Delium quendam
ad Cleopatram misit, iubens illam ad se
in Ciliciam venire, iudicium subiturã,
quòd C. Cassium opibus iuuisse accu-
saretur.

Mulier his acceptis, Antonium capi
suis blanditijs posse confidens, classem
instruit, per Cydnum nauigat, rudenti-
bus incũbebant puellæ, cuncta deniquè
exquisitissimè erant parata. Antoni-
us sub primũ reginæ appulsum, eam ad
cœnam vocat, ibique vsque adeò captus
est illecebris fœminæ, vt mox in Ale-
xandriam reginam sequeretur, & inte-

rim precioſiſſimam rem, tempus, deſidia tereret.

Anto. cum Cleopatra degit.

Antonio in Syria agente, Iudęorum optimates Phaſelum & Herodem apud eum accuſabant, quòd rerum ſummam vi poſſiderent, nomẽ tantùm ſupereſſet Hyrcano. Herodes autem muneribus placauit Antonium, in memoriam reuocans ei patris ſui antiquam cum eo familiaritatem. Poſt hęc iterùm centum potentiſſimi Iudęorum ad eum perueniunt, accuſantes Herodem cum Phaſelo. contradicebat autem Meſſala, defendendo iuuenes, Hyrcano pręſente. Cõſuluit Antonius Hyrcanum, quinam rebus gerẽdis eſſent aptiſſimi. illo reſpõdente Herodem & fratrem eius, Antonius exhilaratus eos tetrarchas ordinauit. xv. autem ex reſiſtentibus vt eos occideret, niſi Herodes recuſaret. Sed neq; ità quieſcebant. vndè cùm in Tyro Antonio occurriſſent, corruptus pecunia, pręſidibus locorũ pręcepit, legatos Iudęorum nouis rebus ſtudẽtes torqueri, & Herodi pręberi principatum, vbi & multi vulnerati ſunt.

Tetrarchæ Iudęæ.

Interea in Italia bellum ciuile mouerat L. Antonius conſul, frater M. Antonij. Cauſam pręt endebat, quòd Cęſar reuerſus in Italiam, veteranis agros diuiſerat. ſocios habebat qui pulſi erant agris, Fuluia Antonij vxore conſulente bellum. Itaq; Cęſar annos natus 24. in oppido Perufino Lucium coactum aliquandò erumpere, coẽgit fame in deditionem venire, ipſiq; & omnibus militibus ignouit, Perufiam diruit, redactis in poteſtatem ſuam omnibus diuerſæ partis exercitibus. Prouocatus literis Fuluiæ Antonius, in Italiam venit. interim vxor Sicyone moritur, quæ erat prima futuræ pacis ſpes.

Bellum Perufinum.

Antonio reconciliato, Cęſar ſororẽ Octauiam in matrimonium dedit, diuiſum indè inter illos tres imperium, ità vt terminum faceret Iõnium mare, omnis ad Oriẽtem tractus Antonio, ad Hiſperiam Cęſari conceſſus, Lepido autem Aphrica permiſſa.

Inter hęc cùm Antoni⁹ in Italia eſſet, Pacorus rex Parthorum in manu valida Euphraten tranſgreſſus, ad quem deſcẽdens Lyſanias Antigoni nepos, pollicitus eſt talenta mille & virgines quingẽtas, vt Antigonum in regnũ reduceret paternũ. acceptis itaq; à Pacoro multis millibus Parthorum, Antigonus Hieruſalem oppugnabat. Phaſelus quidem muros, Herodes verò domum regiã cuſtodiebat. ſed cùm intrâſſet Antigonus vrbem in diebus pentecoſtes, etiã in foro dimicatum eſt. Cùm autem de pace tractaretur, Antigonus Pacorũ regem Parthorum pacis arbitrum in dolo depoſcebat. Egreſſi Hyrcanus cum Phaſelo & Antigonus, ad Parthorum regem properãt. Herodes noluit cum eis deſcẽdere, ſuadente Mariamne, vt nunquàm fidei Parthorum fidem adhiberet. Hyrcanus verò & Phaſelus in itinere à Parthis compręhẽſi ſunt. quo accepto, Herodes noctù ad Idumęos contribules ſuos confugit. pręmiſit autem vxores & filios, & ipſe ſubſequens, impetus inuadentium ſuſtinebat. grauiores autẽ Parthis Iudęos in fuga expertus eſt.

Antigonus Hieruſalem occupat.

Parthi verò non ſolùm Antigonum reſtituerunt in regnum, verùm etiàm Hyrcanum & Phaſelum vinctos ei tradiderunt. At ille auriculas Hyrcani trũcauit, nè quandò mutatis rebus ſolutus, Hyrcani & pontificatum reſumeret. Hyrcanus ad Parthos miſſus, diù ibi ludibrio habitus, tandem Phaſeli verò virtute tyrannus pręuẽtus eſt. nam Phaſelus vindicem Herodẽ ſperans, ad ſaxũ fracto capite, mortuus eſt.

Phaſeli interitus.

Herodes accepta morte fratris, in hyeme Romã properauit: circa Pamphyliã fracta naui & in Rhodo reparata, Romam venit. Primò cauſam viæ expoſuit Antonio, qui caſum miſeratus, ſenatui perſuaſit, vt Herodem regem Iudęæ declararet.

Coronatus ergò Herodes, Auguſto & Antonio hincindè adſtantibus, in Capitolium ductus eſt, vbi & decretum ſenatûs ſuper hoc facto repoſitum eſt. remiſſus eſt in Iudęam Herodes, duoq; principes cum eo Ventidius & Silo, qui eum in regno collocarent. Cùm ergò Herodes veniſſent in Galilęam, Silonem Antigonus mercede corrupit, & propterea congredi aduersùs Antigonum ſimulãter differebat. cumq; tãdem obſediſſent Hieruſalẽ Romani, tum ꝓ hyemis aſperitate, tum ꝓ inopia victûs ab obſidione diſce-

Antigonus Herodes ſenatui declarat.

discedentes, in Idumæa & Galilæa hyemabant. nec tunc tamen Herodes otiosus erat, sed latronum multitudinem in cauernis suffocabat.

Antonius autem in Italia agens, cætera quidē omnia communitèr & amātèr & summa cōcordia cū Cæsare agebat: verùm in ludis quos certatim inibant, nō mediocritèr angebatur, quòd sempèr Cęsar esset superior.

Aegyptij cō mentionem de genio.

Erat tum apud Antonium quidam magus Aegyptius, qui dicere solebat, fortunam eius splendidissimam esse, sed è Cæsaris commodis obscurari. Tuus enim, ait, dæmon illius genium reformidat: & cùm celsus atq; alacer per se ipsum sit, ob huius tamen vicinitatem humilis fit & abiectior. Equidē te moneo, vt abesse velis quàm procùl ab hoc adolescente.

His Aegyptij dictis omnia videbantur fidem facere. nam in quacunque re certarent, sempèr victor Cæsar, victus autem Antonius. Quibus rebus occultè turbatus Antonius, Cæsari rerum suarum cura relicta, ipse ex Italia migrauit cum Octauia vxore, ex qua iam filiolam susceperat, & Athenas nauigauit.

Interea Pacorum Orodis regis filium, cum magnis copijs Syriam irrumpentem, Ventidius ad Cyristum deleuit, de qua victoria tanta formido Parthis iniecta est, vt intra Mediæ & Mesopotamiæ fines sese omnes reciperēt, neque vltrà auderent pedem referre, tribus continuis pugnis summa vi superati.

Pulsis Syria Parthis, Herodes ad Antonium Athenas proficiscitur, accusaturus Silonis dolos. Iosippum exercitibus præfecit, qui neglecto Herodis mandato, cum Antigono congressus, victus est à Pampo, & capite truncatus. Cùm accepisset Antonius dolum Silonis, misit Sosium cum Herode in manu valida, qui veniens in Iudæam, occurrentem sibi Pampum vicit, caputq; eius Feroræ fratri Herodis in solatium occisi fratris transmisit. Tandèm quinque mensibus obsessa Hierusalem, cùm sexto Romani irruerēt in eam, capta est.

Antigonus descendens, ad pedes Sosij prostratus est, quem non miseratus Sosius, sed irridens, Antigonam appellauit, & in vincula coniecit. Post crudelem incolarū cædē, sacra milites violare pertentabant. sed restitit Herodes, singulis sua mercede data. Sosius aurea corona Deo dicata sublata, vinctum Antigonum deducens, ad Antonium remeabat, quem Antonius securi percussit. confirmatus est Herodes in regno, quarto anno ex quo Romæ diadema susceperat. Indè est quòd quādoquè plures, quandoquè pauciores anni Herodis leguntur.

Ab hoc igitur anno quo diadema Herodes susceperat, qui erat annus decim⁹ Octauiani Cæsaris, & 718. à conditione vrbis, regnum et sacerdotium Iudęorum vsq; in præsens tempus defecit. sic sacerdotes qui idem & christi sunt, id est, vncti, è Danielis prophetia finem accepēre. Nam vsque ad Hyrcanū Alexandri Iannei filium, iudices, sacerdotes, reges, per successiones Iudæis præfuerunt. Iam Hyrcano consilijs Antigoni, qui filius erat Aristobuli, à Parthis, Antigono à Romanis capto, Herodes succesſit. Indè pontifices, nec generis nec virtutis honore lecti, populo præfuēre.

Finis regni & sacerdotij Iudæorum.

Quę omnia ità ventura angelus Danieli prædixit in hæc verba: Et scias, & intelligas, ab initio sermonis respondēdi & ędificandæ Hierusalem vsque ad Christum ducem, hebdomades septem & lxij. & post hebdomadas septem & sexagintaduas interibit chrisma, & iudicium non erit, & templum & sanctū corrumpet populus, duce veniente ex Israel. Igitur septem & sexagintaduæ hebdomades, quæ simul fiunt lxix. faciūt annos quadringentos octogintatres. In quibus christi, id est, sacerdotes per vnctionem consecrati, regnauerūt, ab instauratione templi sub Dario vsque ad Hyrcanum, in quorum nouissimo chrisma & sacerdotium Iudæorum defecit. Dan. 9.

Anni è prophetia Danielis.

Quòd autem à perfectione templi, hoc est, à sexto Darij anno vsque ad decimum Augusti annum, septem & sexagintaduæ hebdomades, id est, anni

quadringenti octogintatres computãtur, sic possumus approbare: Sexagesimæ sextæ olympiadis anno primo, hoc est, Darij sexto, completa est templi ædificatio: & centesimæ octogesimæ sextæ olympiadis anno secundo, id est, Augusti decimo, Herodes regnũ suscepit Iudæorũ: in quibus fiunt anni quadringenti octogintatres, per singulas olympiades quadriennio supputato.

Interìm à Sex. Pompeio Gn. Pompeij filio, ingens bellum in Sicilia commotum est, & cùm annonæ commeatum impediret, postulatam ab eo pacẽ Cæsar & Antonius inierunt, ità vt Siciliam prouinciam haberet. At paulò pòst Sextus rursùs latrocinijs mare infestabat, nec pacem quam acceperat, præstabat. Cęsar necessario bello contra eũ suscepto, duobus naualibus prælijs dubio euentu pugnauit, ità vt duarum classium Cæsaris altera, cui Agrippa præerat, vinceret: altera quam Cæsar duxerat, deleretur. Vicit tandèm Agrippa exutum Pompeiũ, & sexagintatres naues eius aut mersit, aut cepit. Pompeius cum decem & septem vix elapsus, Asiam petijt. ibì bellum aduersùs Antonium moliens, à legatis eius oppressus atq; extinctus est.

Sex. Pompeij interitus.

Lepidus quoquè magna xx. legionũ violentia tumens, Cæsarem semèl atq; iterùm spreuit. venientem ad se telis appeti iussit, quæ Cæsar collecta in lęuũ brachium lacerna repellendo vitauit. mox immisso equo ad suos reuersus, instructoque exercitu aduersùs Lepidũ veniens, plurimas legiones eius, paucis interfectis, in suam partem transire coëgit. Lepidus tandèm intelligẽs quò sua vanitas tenderet, depositò paludamento, supplex Cæsari factus, atque relicto exercitu, abrogatoq; triumuiratûs honore, vitam impetrauit, perpetuo multatus exilio. M. Agrippa nauali corona tunc à Cæsare donatus, qui honos nemini ante eum habitus est. Taurus Cæsaris prefectus, totam penè Siciliam ferro pertentatam cõterritamq; in fidẽ recepit.

Lepidus in exiliũ act⁹.

Orosius ait: Quadragintaquatuor legiones sub vnius tunc imperio Cæsaris erant, milites verò multitudine ferociores, quosdam pro accipiendis agris tumultus excitauerunt. sed Cæsar animo ingens, 20000. militum exauthorauit, 30000. seruorum dominis reddidit, 6000. quorum domini non extabant, in crucem egit. ouans vrbem ingressus, vt in perpetuum tribunitiæ potestatis esset, à senatu decretum est.

His diebus trans Tiberim è taberna meritoria fons olei terra exundauit, ac per totum diem largissimo riuo fluxit. Herodes res Iudæorũ suo arbitrio versabat. Supererat tum Hyrcanus, à Parthis captus: quem, quia bonus ac illustris erat, Parthi ad preces Iudæorum in Babylone accepta pecunia, illis permiserunt, vbì Iudæi eum vt principem omninò tractabant. hoc comperto, Herodes Hyrcanum ad reditum inuitabat, qui contra consilium fautorum suorũ uocatus in Babylone, illectus redire statuit, venientem primo loco tenuit, patremque vocauit: erat enim auus maternus Mariamnes, & quia truncas aures habebat, & sic ad sacerdotium ineptus, quẽdam Iudæum nomine Ananellum, pontificem designauit: quod ægrè nimiùm tulit Alexandra socrus Herodis & filia Hyrcani, vxor Alexandri, ex quo Mariamnen habuit & Aristobulum iuuenem forma venustissimum, molestè ferens infamiam filij Aristobuli, quòd illo superstite, alter aduena principatum sacerdotij meruisset.

Oleifons.

Herodes eo.

Herodes reuocatus.

Ananellus pontifex.

Quarè scripsit Cleopatræ reginæ Aegypti, quam tunc Antonius deperibat, vt peteret M. Antonium principatum sacerdotij filio suo præstare. sciebat enim Antonium Cleopatræ vix aliquid posse negare. Antonius omnia Herodi insinuat, vt Aristobulum preficeret petit. Herodes hęc audiens, vehemẽtèr in Alexãdram exarsit, perindè ac ea seditiones regno moliretur, olim se ordinâsse Aristobulo principatum, interìm autem quia puer esset, Ananellum prefecisse donèc is adolesceret. hæc pro deceptione dixit.

At præsentia amicorum lęta, & non benè sperans, Alexandra cum lachrymis satisfecit, dicẽs, se & pro sacerdotio quidem omnia & pro infamia vitanda fecisse: dextris itaque datis, rex Herodes

statim principatu sacerdotij Ananelli præter legem exuit, seditiones domesticas pacando: non tamen securus degebat, dum Alexandrã ex præteritis conatibus valdè timeret. quapropter præcepit eam in aula conuersari, vt nihil sub potestate haberet. quo paulatim magis odio torquebatur: nam superbia mulieris diligentiam custodiæ indignabatur.

Ad Cleopatram igitur sodalem suã lachrymabiliter scripsit, postulans sibi auxilium præberi, quæ iussit ei furtim cum filio in Aegyptum noctu ad se fugere. Quod cùm Sabio quispiam resciset, vt gratiam mercaretur, Herodi patefecit. is mulierem tenuit, adolescentem qua posset ratione statuit perimere.

Aristobulus Iudæorum pontifex.

Pontifex Aristobulus dũ paulò pòst die festo officium magnificè super ætatem exercuisset, nimium populi sui excitauit fauorem, & Aristobuli aui sui præsens memoriam eis reduxit: palàm gaudentes simul & lætitia perfusi, laudes emittebant vniuersi. Tacitus dolebat Herodes, quòd regni sui perniciem censeret. celebratione facta ex more, Alexandra conuiuium instruxit. tunc Herodes adulabatur adolescenti, & illiciebat ad affluẽtiam potionis: deindè quia æstas erat, collecti simul exiêrunt refrigerium captãtes, & dum ioci causa hincindè natarent vniuersi, Herodis amici quibus hoc præceptum fuerat, sæpè iuuenem mergentes tanquàm ludentes, non omiserunt donèc suffocarent xviij. agentem annum.

Aristobulus suffocatur.

Quo malo nũciato, incessabilis mulieres dolor inuasit, ciuitas lamentis repleta est. Alexandra verò plùs consumebatur conscia peremptionis, & licèt sæpiùs sua manu vitam finire niteretur, desijt tamen, si posset viuens sufficere ad vltionem insidiarum peremptiones. omnia dissimulabat, sustinere necessarium existimans. Herodes omnibus verisimilis videbatur non insidiarum author fuisse, & non tantùm funus peragebat, sed etiàm lachrymis vsus est.

Alexandra Cleopatrę Herodis insidias scripsit & filij perditionem, quæ dum festinaret petenti subuenire, petit Antonium vindicare adolescentis interitum. Flexus Antonius, præcepit Herodi ad se venire Laodiceam, vt pro morte adolescentis satisfaceret. Herodes territus statuit obedire. cumque Iosippum Salomæ sororis suæ maritum procuratorem regni reliquisset, demãdauit ei secretò, vt si quid ab Antonio passus esset, Mariamnen occideret. diligere enim se vxorem, ac timere nè cõtumeliam post mortem eius pateretur, pulchritudine illius causante nimia, quæ res siue vxoris amore, siue aliundè orta est, non prosperè cessit.

Excusat Aristobuli mortẽ Herodes.

Interea verò cùm Herodes ad Antonium venisset, multis eum donis corrũpit, atque obiecta diluit. Cleopatrę verba aduersùs suam satisfactionem Antonius parùm valere affirmauit. nam non iustum est, inquit Antonius, vt rex de suo principatu depositus, ab alio pœnam luat, quia qui honorem ei dederunt, ipsi ei vti potestate permiserunt. Quo dicto, simulque muneribus datis, flexa Cleopatra, in aliud tempus vindictam seruare deliberabat.

Simultates inter Herodem & Mariamnen.

Reuerso ad sua Herode, statim soror eius Salome, materque contra maritũ Iosippum accusationem proferunt, dicentes quòd cum Mariane sæpiùs conuenisset. Herodes, quoniam nimis amabat Mariamnen, noluit aliquid temerarium facere: sed in vtroque anxius, secretè eam inquirit, an vera essent quę de Iosippo audiêrat. illa verò iuramento affirmante, quòd in nullo peccato esset, paulatim rex deflectitur, & ira deleta, coniugis amore superatur, honestatiq; eius multas egit gratias.

Fortè paulò pòst mulier viri fidem pertẽtatura, ait: Non est amantis quod mandaueras Iosippo, vt si quid patereris ab Antonio, me perimeret cùm nihil peccâssem. Quod vt audiuit Herodes, exardescens furore, statim eam ab amplexu dimisit, clamans & suos capillos dilacerans, dicẽdo, signum hoc manifestũ quòd Iosippo commixta fuisset, peneque eam interfecisset, nisi victus amore, furoris impetum refrenâsset. Iosippũ vlteriùs nec ad suam faciẽ venire per-

permisit, & vt quidam scribũt, occidit: Alexandram verò, tanquàm totius mali causam, reseruari præcepit.

Cleopatræ auaritia.

Interea per Syriam turba commouebatur, Cleopatra non desistente Antonium flectere, quatenùs oppressis regibus, potentiã singulorum ablatam sibi donaret, quæ cùm natura auara esset, nihil iniustũ reliquit: siquidem fratrem suum quem iam habiturum regnũ sciret, vltimũ Ptolemæũ, venenis aggressa consumpserat xv. ætatis annum agẽtem: sororem aũt Arsinoën, Ephesi ad templum Dianæ confugiẽtem, per Antonium extinxit. Iam pecuniarũ gratia & templum & corpora violabat. neque sacrarium tam castum fuit aut asylũ tutũ, cuius ornatum ipsa non abstulit.

Petiuit itaq; ab Antonio etiàm Iudęę & Arabiæ reges occídi. Antonius cùm in omnibus amore fœminę victus esset, vt non tantùm verbis, sed etiàm venenis videretur obedire, manifestam iniquitatem videns, rogabat nè se vt tantũ peccaret, impelleret: nihilominùs partes multarum prouinciarũ tollens, ei donauit. Accessit huic luxuriæ insolẽs superbia: confidebant emin thronis duobus Alexandriæ fabricatis, vbi reginam Cleopatram salutauit. Plutarchus hęc. Quin regina quotiès se multitudini ostẽdebat, sacram Isidis stolam assumebat, & noua Isis iura populis dabat.

Belli inter Cæs. & Anto. semina.

Hæc cùm Romæ Octauius & in senatu & concionibus criminaretur, misit Antonius Romam aduersùs Cæsarẽ accusatores: primò, quòd pulso Pompeio, Siciliã adeptus, nullam eius insulæ partẽ sibi fecisset: quòd cùm eius nauibus ad prælium vsus esset, nullas vnquàm restituisset: demùm, q; cùm M. Lepidum collegã exauthorâsset, ipse habeat legiones & prouincias illi traditas. Super omnia, quòd Cæsar Italiam ferè totam militibus suis diuisisset, & nihil reliqui militibus Antonij reliquisset.

Ad hæc Cæsar, quæ bello acquisiẽrit, Antonio partẽ facturũ, cùm & ipse Armenię partẽ aliarumq; acquisitarũ* faciat sibi. Eo tempore ex Armenia vbi gerebat bellũ, discessit. res belli instruũtur, ac cùm Athenis esset, nõnullos Romam misit, qui Octauium domo pellerent: & cùm Oriẽtem teneret Asiamq;, Artabanem Armenię regem proditione iampridèm cepit, vinctumque argentea catena ad manifestationem thesaurorũ regiorum coëgit, expugnato oppido, in quo conditos esse prodiderat rex, magnam vim auri & argenti abstulit.

* regionum

Artabanes

Qua elatus pecunia, denũciari bellũ Cæsari, atque Octauiæ vxori, Cæsaris sorori, repudium indici iussit. Et Cleopatram sibi ex Alexãdria occurrere imperauit. ipse Actium, vbi classem cõstituerat, profectus, cùm propè tertiã partem remigum fame absumptam offendisset, nihil motus, Remi, inquit, modò salui sunt: nam remiges non deerunt, quoàd Græcia homines habuerit.

Octauiæ vxoris iniuria

Cęsar interea à Romanos in Antoniũ incitabat. aduersùs Cleopatram bellum decernitur. Antonius imperium deponere iubetur, simulq; Cęsar cum exercitu in Epirũ traiecit aduersùs Antoniũ, qui iam omẽ Actiacum littus classibus obsidebat. Indè cùm ad præliũ coïrent, Antonius pugnaces habebat naues quingentas, in quibus octiremes & decimes erant, peditum centũ millia, equitũ 22. millia. Reges qui ei parebãt, *Bactus Libyæ, Tarchodemus superioris Ciliciæ, Archelaus Cappadociæ, Philadelphus Paphlagoniæ, Mithridates Comagenus, Adollas Thracię. Auxilia verò miserũt Polemõ ex Ponto, *Manch⁹ ex Arabia, Herodes ex Iudęa, Amyntas ex Lycaonia & Galatia. Erant etiàm à Medorum rege missa auxilia.

Antoni & Cę. classis, auxilia.

*Bocchus

*Malchus

Cæsar naues habebat pugnaces 250. pedites 80000. equitum fermè parem Antonianis numerũm. Misit ad Antonium Cæsar, vt Italiam accederet: Antonius contrà iactabundus, Cęsarem in singulare certamẽ prouocat, aut si placeat, omnibus copijs, vt in Pharsalia olim, dimicet.

Omissis multis, Antonius nauali prælio tertio victus, quarto congressus fugit, qua die ab hora quinta ad septimã incerta victoriæ spe pugnatum erat, reliquum diei cum sequenti nocte in victoriam Cæsaris declinauit. dux fugæ regina. mox Antonius secutus, Alexandriam profugit derelictus à suis, obsessusq; à Cęsare, in vltima rerum desperatione,

Infelix Antonij pugna.

Antonius se interemit.

tione, ꝓcipuè quòd Cleopatra occisa esset, falso rumore impulsus, seipsum interfecit. Alexãdria in potestate Cæsaris facta, tũ Cleopatra exornata ad Cæsarẽ venit, sperans eũ vt cęteros sua specie ad libidinem illicere. sed ille eam spreuit, & custodiri præcepit, quę vbi se ad triumphũ seruari intellexit, è custodia elapsa in Mausoleum, maximos vt solebat induta cultus, referto odoribus solio, iuxta suum se collocauit Antonium iam ibi sepultũ, admotisq; ad venas serpentibus, sic morte quasi somno soluta, frustrà Cæsare etiàm Psyllos admouente, qui venena serpentum è vulneribus hominum sugere solent.

Mithridates traditur Cleopatræ interfuisse.

Sic Cęsar Octauianus Alexãdria vrbe potentissima cum tota Aegypto potitus, redegit Aegyptum in prouinciæ formam, in qua vsq; ad Cleopatram remanauerunt, qui vocabãtur Lagidæ, annis ducẽtis 73. Ipsa verò regnauit annis 22. qui sunt ducenti 95. anni. tantã verò pecuniarũ copiam Cæsar in Alexãdria inuenisse fertur, vt ex hac duplicia Romæ venalium statuerentur precia. hæc Orosius.

Victo Antonio, cùm Augustꝰ Rhodum venisset, desperauit penè Herodes, cùm esset Antonij partiũ, etsi in pugna non affuisset: quapropter amici Herodis contristabantur, inimici verò sperabãt meliora sibi rerum mutatione ventura. Herodes igitur Hyrcanum videns suis rebus obesse posse, vtpotè in dignitate regia constitutũ, cogitauit de morte illius, nè imminente sibi à Cæsare periculo, ille daret occasionem, qui solus regio videbatur ex genere.

Intelligebat hoc Hyrcanus, nec latebat res Alexandram, quæ perosa Herodem, fugere statuit, Hyrcanoq; persuasit, vt suis ad Arabas literis fugam conaretur, quæ cùm in Herodis manus venissent, requisitus est ab eo & Malcho Hyrcanus, atq; literis demonstratis velut perfidiæ causa peremptus.

Herodes Hyrcano interfecto, à Cæsare nihil sperans de rebus suis propter amicitiam quam habebat cum Antonio, subterfugere tamen non poterat, & cùm suspectas haberet mulieres, cõmendauit omnia fratri suo Ferorę, matrem autem & sororem in Masada constituit, iubens vt si non rediret, principatum assumerent. Mariamnen verò vxorem, cùm non posset cum matre & vxore conuersari, in Alexandrio cum Alexandra matre illius deposuit, Soëmum super eas dimittens, Ituraeum & Iosippũ, fidos sibi amicos, quibus etiàm mandauerat, vt si quid de ipso periculosum audirẽt, ambas interficerent, regnum verò filijs suis cum fratre Ferora custodirent.

Cùm hæc mandãsset, Rhodum ad Cæsarem properabat, ibiq; diadema depositum, veste quidem cultuq; priuato, sed fastu regio, neque dissimulata virtute, coràm hæc dixit: Ego Cæsar rex factus ab Antonio, fateor vtilẽ me gessisse Antonio, neque abfuissem armis, ni contra Arabas me misisset. verũtamen auxilia pro viribus meis ei misi, optimum ei antehàc dedi consilium, vnam esse dicens Cleopatræ mortem aduersarij internecionem, quam si occidisset, & pecunias & me ipsum belli contra te socium pollicebar.

Octauij in Herodẽ benuolentia.

Sed profectò eius aures amor Cleopatrę, & Deus qui victoriam tibi donaret, obstruxit. vnà ego cum Antonio victus sum, & regiam coronam cum eius fortuna deposui. ad te nunc veni, spem salutis de virtute præsumens.

Ad hæc Cæsar: Immò saluus esto & nunc, & regnato certiùs, quia meritus es vt plurimos regas, cùm amicitias tanta fide tuearis. Rectè autem fecit Antonius, qa magis Cleopatræ paruit quàm tibi. te enim lucrati sumus propter eius amentiam. mox ipsi diadema imposuit, ac indulgentiã decreto consignat, præclara in eius laudem locutus. addidit quoquè regno eius Gadara, Ioppen & Samariã. de satellitibus Gallis qui fuerant Cleopatræ, ei quadringentos donauit, & terram ei reddidit, quam per illam perdiderat.

Herodi diadema reponitur.

Cumq; Cæsarem comitatus fuisset vsque ad Antiochiam, reuertitur. Cùm ad regnum suum redijsset, turbatam oñem inuenit domũ. vxor eñ & mater Alexandra non putantes se pro tutela in il-

in illo oppido posítas, sed tanquàm in carcerem cõiectas, cùm nihil in sua potestate reliquisset, angebãtur etiàm, recolentes qualia Iosippo mandata olim dedisset. Siquidem custodes & prę cipuè Soëmũ, nimia diligẽtia mitigabat Mariãnes, qui blandis sermonibus donisq; tandèm flexus, & quia ſsperabat Herodem non reuersurũ, mandata ipsius partìm detexit.

Herodis domestica odia.

Mariamne hæc grauitèr audiẽs, nec finẽ sibi de periculis Herodis inuenire putans, peiora animo versari cœpit, aduenientẽ prioribus blanditijs nõ excepit. quod adeò tulit Herodes grauitèr, vt omnia perfidiæ argumenta certa videret. palàm illum vxor criminata, ob Hyrcani & Aristobuli interitũ. Sed ille quidem amore mutus erat. erupit interim alia causa: meridie nanq; dũ voluisset requiescere, accersijt Mariamnẽ more consueto: quæ cùm intrâsset, cum eo non cõcubuit, sed repulit, multa ei improperãs. quod cùm iniquo animo tulisset, soror regis Salome insidias augeri volẽs, loquebatur nõ pauca cõtra Mariamnen, insimulabatq; eam adulterij.

Ad hæc Salome subornatũ pincernã Herodis introducit, qui asserebat Mariamnẽ sibi præmiũ præstitisse, vt amatoriũ regi propinaret, putaret fuisse venenũ. cùm talia audiuisset, dudùm furibũdus excitatur plùs: eunuchum qui Mariamnæ fidelissimus erat, de veneno torquebat. tortus tamẽ nihil de veneno dixit, sed vxoris odium esse in regẽ manifestauit, propter sermones quos ei Soëmus explanâsset. hoc audiẽs, exclamauit rex Soëmum proditorem mãdatorum, existimans inter Soëmũ & vxorem quid ampliùs interuenisse, qua de re mox Soëmũ interimi præcepit. Vxoris verò causa iudicium colligens, familiarium accusationẽ parauit, studioseq; executus est de relationibus veneni.

Erat mulier sermone incontinens & iracunda, in quam qui prę sentes erant, mortis sententiã pferebant: suadebãt tñ alij, nè ità temerariè eã interficeret, sed poneret in aliquã custodiã regalẽ. Tum Salome cũ suis festinabat, caue, inquit, ô rex seditionẽ multitudinis, si illa vixerit. sic Mariamne trahebatur ad necem.

Considerans autem Alexandra eadẽ se passuram ab Herode, volens ostendere innocentiã suam, vociferata est malã circa maritum & ingratam fuisse Mariamnen, iusteq; omnia aduersa pati: illa nec verbũ dedit, nec ad illius vitupera-
tionẽ turbata respexit, sed animi gra-
uitate peccatũ matris ferre demonstrabat, ipsaque non timido gressu, neque mutato colore ad mortem ducebatur, generositatem suam nequaquàm in extremis dimittens.

Mariamnes laudes.

Sic interijt fœmina, quę ad continentiã & magnitudinẽ animi optima erat, modestia verò ei non defuit, pulchritudine corporis & affabilitatis dignitate omnes mulieres anteibat. Postquàm ea interijt, potiùs desiderium exarsit regis, vt sæpiùs nomen illius putãs adhuc viuere, inuocaret. moliebatur aũt omnia facere quæ potuissent solatium afferre, sed tãtùm doloribus tenebatur. Superuenit mox ęgritudo pestifera, omnibusq; suspicio erat, ex ira Dei contigisse. vndè posteà medici, dum nequaquàm remedijs prodessent, omnia quæ ille vellet, iussêre ei præberi, salutem casui deuouentes.

Aegritudo Herodis.

Alexandra cùm audisset in quibus esset Herodes periculis, Hierosolymam festinauit custodias ciuitatis obtinere, sub specie tamen, quòd vellet filijs Herodis conseruare, si quid ei humanitùs contingeret. sed hoc confestìm núciatur regi, qui nihil remoratus interfici eam præcepit. ità perijt & Alexandra. Ipse verò vix tandèm conualescens, in omnibus causis fact9 est ad pœnas paratior, idcircò amicos interemit plures, Custodibarũ sororis maritum cum liberis, vt iam nihil esset residui de genere Hyrcani. Filios autem quos de Mariamne susceperat, Alexandrum & Aristobulum, Romam misit liberalibus artibus erudiendos.

Alexandra rebellans.

Deindè 18. regni sui anno Herodes post multa præclarissima ædificia tam Hierosolymis quàm in vicinijs perfecta, conuocatum populũ hac oratione permulcebat: Nõstis, dicens, quòd istud maximo Deo templũ nostri patres ædificauerunt, cùm à Babylonia remeâssent, & quia desunt ei in altitudine 60. cubi-

cubiti instàr illius quod Salomon construxerat, nemo negligentiam parentũ nostrorum accuset. Sed Cyrus & Darius huiusmodi mensuram ædificationis fieri præceperunt, quibus illi seruiẽtes, & post illos Macedonibus, non habuerũt aptum tempus, vt ad antiqui formã tẽpli perducerent. Nunc autẽ cùm nutu Dei principatui meo pax larga data est, multitudo reddituũ, & quod maximum est, amicitia Romanorũ, qui oẽium rerum domini existunt, cur nõ studemus omissum necessitatis tempore opus corrigere, & integrum Deo prębere pro beneficijs meo regno collatis?

Talia concionantem Herodem laudant, dùm tamen consummare valeat. ædificatur itaq; templum ex lapidibus albis longitudine centum cubitorũ, latitudine centum, altitudine centum viginti: medium templi erat altissimũ, vtà multis stadijs conspiceretur, & in prouincia constitutis & contrà habitantibus aut accedẽtibus cerneretur: ianuas autẽ introitũs & superliminaria vario ornatu decorauit, aureos flores ambiẽtes columnas fecit, super quarum capita vitis tendebatur. templo perfecto, oĩs populus lætitia completus est, de quo plura Iosephus. Dicitur aũt ibidèm, per id tempus dum templũ construeretur, die quidẽ nõ pluisse, nocte verò imbres descendisse, nè templi constructio fortè impediretur.

Templũ Herodes ædificat.

ANNO ab vrbe condita 726. vt refert Orosius, Cæsar victor ab Oriente rediẽs, octauo Idus Ianuarij vrbem triplici triũpho ingressus est, ac tum primùm ipse Iani portas, finitis omnibus bellis ciuilibus, clausit, atq; ex eodẽ die summa rerum ac potestatum penès vnũ cœpit esse & mansit. Græci id monarchian vocant.

In Octauiano primùm monarchia.

ANNO ab vrbe condita 726. imperatore Augusto Cęsare sexiès, & bis M. Agrippa consulibus, Cæsar parùm in Hispania per ducentos annos actum intelligẽs, vt Cantabros atq; Astures duas fortissimas gentes Hispaniæ suis vti legibus sineret, aperuit Iani portas, atque in Hispanias cũ exercitu profectus est. Cantabri & Astures Galleciæ portio sunt, qua extentum Pyrenęi iugũ haud procùl secundo Oceano sub septẽtrione deducitur. hi nõ solùm propriam libertatẽ tueri parati, verùm etiàm finitimorũ prępripere ausi. Igitur Cęsar apud Segisamam castra posuit, tribus agminibus totam penè amplexus Cantabriã. Cantabri tãdèm in montem Vinnium confugientes, fame ad extremum penè cõsumpti sunt. Præterea vlteriores Galleciæ partes, quæ montibus syluisque consitæ Oceano terminãtur, Antistius & Firmius grauibus bellis perdomuerunt. nam Medullum montem, in quo se magna multitudo tuebatur, per 15. millia passuum fossa circunseptum, obsidione cinxerunt. Itaq; vbi se gens hominum trux natura & ferox, tolerandę obsidionis insufficientem conspicit, ad voluntariam mortem concurrit. nam se penè omnes certatìm igne, ferro ac veneno necauerunt.

Cantabricũ bellum.

Astures verò Romanos, nisi proditi præuentiq; essent, magnis consilijs viribusq; oppressissent. hos posteà Carisius bello exceptos, non parua etiàm Romanorum clade superauit. his oẽibus per 5. annos domitis, tota Hispania in ętterna pace composita, Cæsar Romam redijt, & Cantabricæ victoriæ hunc honorem contulit, vt tunc secundò portas Iani clauserit.

Asturiense bellum.

Intereà Cæsarem apud Tarraconem citerioris Hispaniæ vrbem legati Indorum & Scytharum adeunt. par principi cum Alexandro gloria, quem Hispanorum Gallorumq; legati in Oriente apud Babylonem contemplatione pacis adibãt. hũc apud Hispaniam in Occidentis vltimo, supplex cum gentilitio munere Aeous Indus, & Scytha Boreus orauit.

Gentium legati.

Nec tamẽ finis belli gerẽdi, sed emergebãt diuersis orbis oris gentium inflatæ ceruices. ad septentrionem ferociùs agebant Norici, Illyrij, Pannonij, Dalmatæ, Mysi, Thraces, Daci, Sarmatę atque Germani.

Noricis animos dabant alpes atque niues, sed illos per priuignũ suũ Claudium Drusum pacauit.

Illyrij, quos vno nomine Sclauos appellant, aliqui quoquè sub alpibus agunt, imas valles & quasi quædã clau-

ſtra cuſtodiunt, abruptis torrẽtibus implicati. In hos expeditionem ipſe ſumpſit, ponte facto eos perdomuit.

Pannonij duobus ſaltibus ac tribus fluuijs, Drauo, Sauo, Iſtroq; vallantur. hos per Vibium perdomuit. cęſi ſunt in vtriſque fluminibus. arma victorum nõ ex more belli cremata, ſed capta ſunt, & in profluentes data, vt cæteris qui reſiſtebant, victoria ſic nunciaretur.

Dalmatæ. Dalmatę plerunqùe ſub ſyluis agũt, ad latrocinia promptiſſimi. hos Marius incenſa vrbe Delminio detruncauerat, poſteà Aſinius Pollio gregibus, armis, atque agris mulctauerat. ſed Auguſtus perdomandos Vibio mandat, qui efferum genus fodere terram coëgit, aurumque venis repurgare.

Myſij. Myſij quàm feri & quàm truces fuerint, oſtendit ipſorũ etiàm barbaris barbarorũ horribile dictu factũ: vnus ducũ ante aciẽ poſtulato ſilẽtio, Qui vos, inquit, eſtis? reſponſum inuicèm, Romani gẽtium domini. & illi, Ità, inquiunt, ſi vos viceritis. Accepit omen M. Craſſus. Illi ſtatìm ante aciem equo immolato, concepêre votum, vt cæſorum extis ducum & litarent, & veſcerentur. deos audîſſe crediderim, ait Florus. nec tubam ſuſtinere potuerunt. non minimum terroris incuſſit barbaris Chonidius centurio foculum gerẽs ſuper caſſidem, ſuſcitatam motu corporis flammam, velut ardenti capite fundebat.

Thraces. Ante hos Thracum maximus populus deſciuerat, ſed à Piſone perdomiti.

Daci montibus inhærent Cotiſonis regis imperio. Miſſus ad eos Lentulus, vltra vlteriorem ripam repulit. ſic tunc Dacia non victa, ſed ſummota atq; dilata eſt.

Sarmatæ. Sarmatæ patentibus campis inequitant, & hos per eundem Lentulum prohibere Danubio ſatìs fuit. nihil præter niues rarasque ſyluas habent. Tanta barbaria eſt, vt pacem non intelligant.

Germaniam quoquè vtinàm tanti vincere non putâſſet Auguſtus. magìs ea turpitèr amiſſa eſt, quàm gloriosè acquiſita. ſed quia ſciebat patrem ſuum Cæſarem bis ponte facto ex Gallijs tranſiſſe Rhenum, proximamque partem Germaniæ domuiſſe, in illius honorem concupiuit facere prouinciam, & factum erat, ſi barbari tam vitia noſtra, quàm imperia ferre potuiſſent.

Miſſus in eam prouinciam Druſus Cæſaris priuignus, primos domuit Viſipetes. Indè Tẽcatheros, Cattos, & Marcomanos, quos penè deleuit, eorumq; inſignibus ſpolijs ditatus eſt. Indè valìdiſſimas nationes Cheruſcos, Sueuos & Sicambros paritèr aggreſſus eſt, qui 20. cẽturionibus interemptis, hoc velut ſacramento ſumpſerant bellum, adeò certa victoriæ ſpe, vt prædã in anteceſſum pactione diuiderent. Cheruſci equos, Sueui aurum & argẽtum, Sicambri captiuos elegerant. ſed omnia retrorsùm. victor nanque Druſus equos, pecora, torques eorum, ipſoſque præda diuiſit ac vendidit. Drusi Germ. miſſus.

Horũ virtutẽ ex eo licet videre, quòd mulieres intra plauſtra concluſæ, deſicientibus telis, paruos filios colliſos humi, in hoſtium ora iaciebant, in ſingulis filiorum necibus bis parricidæ. Præterea in tutelam prouinciæ, præſidia vbiquè diſpoſuit per Moſam flumen, per Albin, per Viſurgim, per Rheni quidem ripam quinquaginta ampliùs caſtella direxit. Bonnam & Genoſiã cum pontibus iunxit, claſſibusque firmauit. Inuium atque inacceſſum in id tempus Hercynium ſaltum patefecit. ea denique in Germania pax erat, vt mutati homines, alia terra, cælum ipſum mitius molliusque ſolito videretur. Denique non per adulationem, ſed ex merito, defuncto ibì fortiſſimo iuuene, ipſi, quod nunquàm alteri, ſenatus cognomen ex prouincia dedit. Sueuorum ferocia.

Sed difficilius eſt prouincias retinere, quàm facere: viribus parantur, iure retinentur. Igítur breue id gaudium fuit: quippe Germani victi magis quàm domiti erant, moresque Romanos magìs quàm arma ſub imperatore Druſo ſuſcipiebant. poſtquàm ille defunctus eſt, Vari Quintilij libidinem atque ſuperbiam haud ſecùs quàm ſeuitiam odiſſe cœperunt. Auſus ille agere conuentum, in caſtris ſe direxerat, quaſi violentiam barbarorum lictoris virgis Vari Quintilius.

virgis & prẽconis voce posset inhibere. At illi qui iam pridèm rubigine óblitos enses, inertesque cernerẽt equos, vt primùm togas & sæuiora armis iura viderunt, duce Arminio arma corripiunt. Cùm interìm tanta erat Varo pacis fiducia, vt ne prodita quidẽ per Segestem vnum ducum coniuratione, commoueretur.

Arminius Ger. libertatis vindex.

Itaq; improuidum & nil tale metuentem adorti, cùm ad tribunal citarentur, vndiquè inuadunt, castra rapiunt, tres legiones opprimunt. Varus perditas res eodem, quo Cannensem diem Paulus, & fato est & animo secutus. nihil illa cæde per paludes, perque syluas cruentius, nihil insultatione barbarorum intolerantius, præcipuè in causarum patronos: alijs oculos, alijs manus amputabant, vnius os sutum, recisa prius lingua, quam in manu tenens barbarus, Tandèm, inquit, vipera sibilare desiste. ipsius quoquè consulis corpus, quod militum pietas humi abdiderat, effossum. signa & aquilas duas adhuc & barbari possident, tertiam signifer priùs quàm in manus hostium veniisset, euulsit, mersamque intra baltei sui latebras in cruenta palude deposuit.

Hac clade factum, vt imperiũ quod in littore Oceani non steterat, in ripa Rheni fluminis staret. Hæc acta sunt in Sueuia apud Augustam, secundùm alios. Strabo in 7. vult hæc acta in terra Cheruscorũ, & quidem veriùs. Hanc cladem Cæsar adeò grauitèr tulit, vt vestẽ capilloq; deformis, sæpè per vim doloris caput parieti collidens, clamâsse feratur: Quintili Vare, redde legiones. Ad hæc excubiæ in vrbe indictæ, prouinciarum præsidibus prorogata imperia, vtputà rerum peritis, nè noui præfecti detrimẽto essent reip. Ioui voti sunt ludi magni.

Augusti ẽ grauissima clades.

Vare redde legiones.

Mox ad id reformandũ Tiberius frater Drusi cum 15. legionibus missus, qui continuo bello Germanos arripuit, & 40. millia captiuorum victor abduxit. Quod reuerà bellum maximum & terribilissimum per triennium gestum est, nec ferè vllum maius bellum post Punicum fuisse dicitur.

Sub meridiano verò tumultuatum magis quàm bellatum est. Musulanos atque Getulos accolas Syrtium Cosso duce cõpescuit, vndè illi Getulici nomen latiùs victoria patet. Marmaridas atq; Garamantas Turmio subigendos dedit. potuit & ille redire Marmaricus, sed modestior in æstimãda victoria fuit. ad Orientem plùs negocij cum Armenis: huc alterũ Cæsar ex nepotibus suis misit, ambo fato breues, sed alter inglorius. Massilię quippe Lucius morbo soluitur, in Lycia Caius ex vulnere, cùm Armeniam ad Parthos se subtrahentem recepit. Armenios, victo rege Tigrane, in hoc vnũ seruitutis genus Pompeius asseruërat, rectores vt à nobis acciperẽt. Intermissum ergò ius, per hunc recuperatum, non incruento nec inulto tamẽ certamine.

Parthi dedũtur.

Bosphoranos quoquè ad Orientem Agrippa superauit. Parthi verò quasi toto terrarum orbe vel domito vel pacato, vltrò signa quę à Crasso abstulerant atq; ab Antonio, ad Cæsarem remiserũt: regijsq; obsidibus traditis, firmum fœdus fideli supplicatione meruerunt.

Sic Suetonius: Domuit, inquit, partìm ductu, partìm auspicijs suis, Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam cum Illyrico omni. Item Rhetiam, Vindelicos ac Salassos gentes alpinas coërcuit, & Dacorum incursiones tribus eorum ducibus cum magna copia cæsis, Germanosque vltra Albin fluuium submouit. Ex quibus Sueuos & Sicambros dedentes se, traduxit in Galliam, atq; in proximis Rheno agris collocauit. Alias item nationes malè quietas, ad obsequium coëgit. Nec vlli genti sinè iustis & necessarijs causis bellum intulit, tantumque abfuit à cupiditate imperium augendi, vt quorundam barbarorũ principes in æde Martis iurare coëgerit, mansuros se in fide & pace quam peterent. A quibusdam verò nouum genus obsidum fœminas exigere tentauit, quòd negligere marium pignora sentiebat, & tamẽ potestatem sempèr omnibus fecit, quotiès obsides vellent recipiendi: neque aut crebriùs aut periculosiùs rebellantes, grauiori vnquàm mulctatus est pœna, quàm vt captiuos sub lege vẽundaret, nè in vi-

Augusti victoriæ.

cina regione seruirẽt, néve intra 30. annos liberarentur. Qua virtutis moderationisq; fama Indos ac Scythas pellexit ad amicitiam suã populiq; Ro. vltrò per legatos petendam. Parthi quoquè Armeniam vendicanti facilè cesserunt, & signa militaria quæ M. Crasso & Antonio ademerant, reposcenti reddiderũt, obsidesq; insuper obtulerunt.

Clemẽtia.

Sic vbiq; cõtinua totius generis humani aut pax fuit, aut pactio. Ianũ Quirinum semèl atq; iterùm à condita vrbe sub Numa rege & victa Carthagine clausum, in multò breuiore tẽpore terra mariq; pace parta, tèr clausit.

Ianus tertiò ab August. clausus.

Pro tantis meritis in senatu tum tractatum extitit, an quia Cæsar Octauianus cõdidisset imperium, Romulus vocaretur. sed sanctius & reuerentius visum est nomen Augusti, quòd remp. tantum auxisset, obque tot ingentia facta, pontifex maximus, dictator perpetuus, & pater patriæ est appellatus. atq; ex eadem die senatus populiq; Ro. potestas & imperium in eum extitit translatum. Tunc summa rerum ac potestas, quam monarchian vocãt, penes vnum esse cœpit, & mansit.

Inter hæc Herodes ad Italiam nauigauit, Cæsarem desiderans salutare, & videre filios suos Romæ degentes Alexandrum & Aristobulum ex Mariamne natos, quos propter matris nobilitatem, & quòd iam regnãti sibi fuissent geniti, regiè educabat in studijs vrbis Romæ. Cæsar quidem eum amicabilitèr suscipiens, perfectos ei doctrina filios reddidit, quos & ad propria reduxit. cùm autem redijssent, studium populi circa iuuenes erat, forma corporis & regio ornatu perspicuos. At inuidiosi statim facti sunt Salomæ sorori regis, & illis qui accusatione damnârunt Mariamnen, putãtes illos matrem vlturos.

Herodis cũ August. cõgressus.

Erant tunc qui dicerent, non libentèr cum patre eos morari propter matris interitum, vndè odium patris in eos exarsit. Intereà tamen omni suspicione prætermissa, rex amore filiorum honores illis largitus est, vxores eis nobilissimas iunxit. Aristobulo quidem filiam Salomę Berenicen, Alexandro verò Archelai regis Cappadocum filiam Glaphyram. procedebat nihilominùs seditio domestica & odium Salomæ, dum vellet neminẽ superesse qui priores vendicaret. adolescentes verò ab eo ac regis fratre Ferora, propter matris interitum discordabãt, odiũ par pro alterutris fuit. Modus autẽ odij non similis, cùm illi quidem manifestè detraherent, inhonestum putantes iram celare, alij verò calidè & maleuolis accusationibus vterentur, seducentes sempèr adolescẽtes, quorum audaciam putabant ad necem patris posse fieri, cùm nequaquàm crederent matrem iustè perijsse.

Deindè cuncta ciuitas repleta, miserabatur innocentiam adolescentiũ. diligentia verò Salomæ crescebat, & occasiones quærebat. dicebant iuuenes, miserè matri contigisse, se verò miseriores, cùm compellerentur cum interfectorib⁹ matris cohabitare. Res lapsa est, absente Herode, sempèr in deteriùs. cùm autẽ rediisset, statim aderant frater et soror, dicentes ei ab adolescentibus periculũ imminere, quòd minimè sustinerent inultã matris nẽcem, & quòd pararent proficisci ad Cæsarem, & ipsum de interfectione matris accusare. ad hæc obstupuit rex, quia verisimilia.

Turbatus itaq;, & vt adolescentium fidutiam simul & temeritatem damnaret, Antipatrum filium suum, ex Dosilijs de ignobili ante principatum genitum, illis præponens, omnia in eum transtulit, quòd scirent aliũ præter se patri succedere, & depositò supercilio, posset eos ad meliora reuocare. Excogitauit & quotidiè maiora, adeò vt matrem Antipatri dudùm repudiatam, reduceret: sed non sicut putauit, res euenit. nam puer talis deiectio vehementèr grauis apparuit. Antipater ad hæc fidutia maiore potitus, cogitauit fratres affligere, eorumq; accusatoribus consentire. egit tamen cautiùs per subornatos, multos enim iam acquisierat amicos propter spem quam de regno habuit. pater etiã facilè omia credebat, à filiorum alienatus amore. vndè plus tristitiæ adolescẽtibus crescebat, ità vt sæpiùs ab eis lachrymæ pro contemptu sui & matris recordatione funderentur, patremque manifestè apud amicos tanquàm iniustum

Antipater Herodis filijs præfertur.

stum accusabant, quæ non paruam in aula seditionem commouebant.

Furor Herodis contra filios.

Eo tempore M. Agrippa veniens ab Asia, Antipatrum ad nimiam Herodis commendationem secum Romam duxit. Antipater Romæ manens, multùm affligebatur, veritus nè pater fratres in gratiam reciperet, malignaq; vsus machinatione, contra fratres frequentèr scribens, vereri se patris interitum. Incitabant nõ minori studio Feroras ac Saloma, vsquequò Herodẽ ad tãtum perduxissent furorem, vt iam apertè cõtra filios niteretur. quod filij accipientes, Romam adeunt.

Luc. 1.

Zacharias. Elisabeth.

Fuit aũt in diebus Herodis regis Iudææ, effluxis annis regni eius 29. sacerdos nomine Zacharias de vice Abiæ, & vxor eius Aaronita, nomine Elisabeth, qui dum in die propitiationis incẽsum poneret, prædixit ipsi angelus, nasciturum sibi filium de vxore. considerans ille sterilitatẽ vxoris & vtriusq; senectutem, non credidit, & ob hoc obmutuit vsq; ad diẽ partûs. nomen quoquè pueri & magnificentiam cum abstinẽtia ei indicauit. concepit aũt Elisabeth & occultabat se mẽsibus quinq;. In sexto deniquè mense missus est Gabriel in Nazareth ad Mariam virginẽ despõsatam Ioseph. cumq;, ea salutata, dixisset eam parituram IESVM filiũ altissimi, quæsiuissetq;, quomodò hoc fieret, cùm se nõ cognituram virum animo vouisset, nisi aliter Deus disponeret, angelus addidit, non de viro, sed opere spiritussancti concepturã, indicio quòd anus concepisset cognata sua Elisabeth. permixtę enim erant sacerdotalis tribus & regia. Nam & Aaron vxorem habuit de Iuda Elisabeth sororem Naason, & Ioiada pontifex Iochabeth filiam regis Ioram. Et ait Maria ad angelũ: Fiat mihi secundùm verbum tuum.

Statìm cõceptus est CHRISTVS de virgine verus homo anima & carne, ità tamen, quòd lineamenta corporis membrorum vsibus discerni non possent. Creditur autem conceptus 8. Calen. Aprilis, & reuolutis 33. annis, eodẽ die mortuus est.

Mox vt concepit virgo MARIA de spiritusancto, ad salutandam Elisabeth perrexit, cuius salutationem & infans sensit. exultauit enim prę gaudio in vtero matris, repletaque statim spiritusancto Elisabeth, voce magna exclamauit: Et vndè hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Beata, inquit, quę credidisti, quoniã perficientur in te ea quę dicta tibi sunt ab angelo. Peperit deniquè Elisabeth filium, & audiêrunt vicini & cognati eius, quia magnificauit Dñs misericordiã suã cum illa, & congratulabantur ei. Cumq; dies 8. venissent vt circuncideretur puer, innuerunt parentes patri, quem vellet vocari illũ. accipiens ille tabulam, scripsit dicens: Iohannes est nomen eius. & confestim apertum est os eius, & prophetauit, dicens: Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionẽ plebis suæ. Quo prodigio omnes admirati, põtificium munus eidem restituêre. demùm defunctus, inter sanctos prophetas relatus, & Nonis Nouembris eius natalicius dies celebratur.

Io. Baptista nascitur.

ANNO Augusti Octauiani 41. Cyrinus ex consilio senatûs ad Iudæã missus, census hominum possessionumque descripsit. Augustus verò habitatoribus Romæ dinumeratis, inuenit virorũ 130. millia, & mille 37. Germanos in arma versos, M. Lolius superat anno imperij Augusti 27. secũdùm Eusebium olympiade 190. Virgilius Maro Brundusij moritur, & Neapolim transfertur (cuius epitaphium est hoc:

Ger. superati.

Mantua me genuit, Calabri rapuêre, tenet nunc
Parthenope: cecini pascua, rura, duces)

Oratores & poëtæ.

sub Augusto, anno eius 25. olympiade 190. Horatius Venusinus 57. ætatis suę anno moritur Romæ, anno Augusti 33.

Salustius historicus paulò ante illos claruit. Terẽtius Varro è Narboneñ puincia, inter lumina doctrinarũ Romæ habitus, coronã nauali à Pompeio in bello piratico donat⁹. Seruius Sulpitius iurisconsultus. Messala Coruinus orator. Strabo historicus sub Tiberio. Solinus historic⁹ sub Augusto.

Ti. Liuius Patauinus historicus sub Tiberio moritˉ. P. Ouidius Naso Sulmoneñ poëta clarissim⁹, in exilio obijt.

Non negligenda videtur reipub. Ro.

De forma reip. Strabo.

descriptio. Sic Strabo lib. 17. Romani, inquit, ex vna ciuitate profecti, belli & pacis artibus totam Italiá, deindè quę Italiæ proxima sunt, omnia eadem virtute adepti. Cumq; tres sint continẽtes, Europam ferè totã habent, præter eas partes quæ extra Istrum sunt, & præter Paroceanitas, qui intra Rhenũ, Tanaimq; habitant. Africæ verò ora, quæ nobis ex aduerso est, tota eis páret. nam reliqua vel inhabitabilis est & sterilis, vel à pastoribus incolitur.

Eodem modo & Asię ora quę ad nos vergit, tota Romanis subiecta est, nisi quis Achæos & Zygos & Eniochos in ratione ponat, q in angustis admodùm & sterilibus locis latrocinantur, & pastoralem vitam degunt. at mediterraneę et penitioris regionis partẽ Ro. habent, partem Parthi & barbari, qui vltra hos sunt, Orientẽ & septentrionẽ versùs, vt Indi, Bactrij & Scythæ, dehinc Arabes & Aethiopes, ac semper eis aliqd addit.

Vniersę huius terræ quę Ro. páret, partem reges tenent. quam verò ipsi habent, prouinciam vocant, & prefectos & quæstores in eam mittunt. Sunt etiã nonnullæ ciuitates liberę conditionis, aliæ ab initio per amicitiam Ro. adiunctæ, aliæ ab ipsis honoris gratia libertate donatæ. Sunt etiàm principes quidã sub eis & phylarchi & sacerdotes, atq; hi quidem secundùm quasdam patriæ leges viuunt.

Prouincia.

Prouinciæ persæpè alitèr atque alitèr diuisæ fuerúnt: at in præsentiarùm, vt Cæsar Augustus cõstituit: nam cùm patria ei totius imperij patrociniũ permisit, vt pacis & belli, quandiù vixerit, potestatem habeat, totũ imperium bifariàm diuisit. Nam partẽ sibi adsciuit, partẽ populo dedit: ac sibi quidẽ, quęcunq; militum præsidio indiget, ea est regio barbara, & gentibus nõdùm subactis finitima, sterilis sanè & cultu difficilis, vt propter cæterarum rerum inopiam, & copiam munitionum, iugum detrectet: populo autem reliquam concessit, quæ pacata est, & facilè sinè armis retinetur. vtranq; portionẽ in prouincias complures diuisit, quarum aliæ Cæsaris, aliæ populi dicuntur. in suas præfecturas Cęsar ipse administratores mittit, & alio tẽpore alitèr partitur regiones, & vt res postulat, ità versatur. in populi prouincias popul⁹ imperatores vel consules mittit. Sed hæ quoquè in consulares diuisiones alias diducuntur, prout vsus postulauerit.

Prouincia populi.

In initio tamen duas cõsulares fecit, Libyam scilicet quæ Romanis páret, ea duntaxat excepta, quæ priùs sub Iuba fuit, nunc verò sub Ptolemæo est illius filio: & Asiam cis Halyn & montẽ Taurum, Galatis exceptis & gentibus quæ sub Amynta fuerunt, præter etiàm Bithyniam & Propontidem. Præturas verò decem, in Europa quidem & adiacẽtibus insulis, eam scilicet quæ vlterior Iberia dicitur, circa Bætim fluuium est & *Attacem, & ex Celtica Narbonẽsi, Tertiam Sardiniã cum Cyrno, quartã Ciliciam, quintam & sextã Illyrij partem, quæ ad *Epites, quæ Macedoniæ sunt cõterminæ, octauam Cretẽ cum Cyrenaica, nonam Cyprum, decimam Bithyniam cum Propontide & quibusdam Ponti partibus. Cęteras Cęsar prouincias habet, in quarũ alias procuratores mittit cõsulares viros, in alias prętorios, in alias homines ex equestri ordine. Reges verò & principes & decarchæ, ad eius portiones sunt ac sempèr fuêre. hęc Strabo. Sed nũquàm inuenitur ità seruatum, vt ego inuenire potuerim. translata est enim omnis potestas in imperatorem.

Prætura.

* Adiacen

Primi voluminis finis.

D. Io.

D. IOHANNIS NAVCLERI TVBINGENSIS PRAEPOSITI CHRONICARVM HISTORIARVM VOLVMEN

Secundum, continens gesta memoratu digniſſima, iam indè à natiuitate Domini & Seruatoris noſtri IESV CHRISTI, vſq; ad Carolum Magnum Imperatorem & translationem Imperij Romani ad Germanos, ad annum videlicet 750.

PRAEFATIO IN CHRONOGRAPHIAE VOLVMEN SECVNDVM.

Vperiore volumine, in quo generationes veteris teſtamenti ſexagintatres, quaſi totidem libros per generationes IESV CHRISTI Domini noſtri ſecundum carnem ab Adam primo homine linea recta deſcendentes vſq; ad eundem Dominũ noſtrum IESVM CHRISTVM, & nonnulla circa eas generationes memoratu digna ab alijs tradita compilauimus, cum DEI adiutorio vtcunquè abſoluto: animus nunc eſt, vt iuxta præmiſſa, per generationes noui teſtamenti, in quo CHRISTVS caput eſt, etiàm linea recta deſcendentes vſque ad noſtra tempora, aliqua dicta geſtaq; memoratu digna, prout ab vſu iam probatis ſcriptoribus accepimus, DEO auxiliante comportemus. Chriſtus generationum ſpiritualiũ caput.

Inprimis itaque præmittendum duco, quòd ſicut veteris teſtamenti caput eſt Adam primus homo, à quo per ſexagintatres generationes recta linea deſcendentes, peruenimus ad CHRISTVM filium DEI: ità noui teſtamenti caput eſt CHRISTVS, à quo conformitèr de generatione in generationem deſcendendum erit, vſquequò peruenjamus ad finem mundi: ità tamen, quòd ſciamus generationes noui teſtamẽti non eſſe carnales, cùm CHRISTVS carnales filios non habuerit, ſed ſpirituales, quales ex aqua & ſpiritu generauit, id eſt, regenerauit. Factus eſt enim, inquit Apoſtolus, primus Adam in animam viuentem, nouiſſimus Adam (id eſt, CHRISTVS) in ſpiritum viuificantem. non enim primus erat ſpiritualis. nam primus homo de terra, terrenus: ſecundus homo de cælo cæleſtis: qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cæleſtis, tales & cæleſtes. 1. Cor. 15.

Erunt itaque generationes noui teſtamenti non inæquales duratione temporis, vt carna-

les fuêre: sed sicut CHRISTVS noui testamenti author, expleto tandèm ætatis suæ anno trigesimo incepit sibi filios generare & acquirere per euangelium, ità quælibet generatio noui testamenti pariformiter consummabitur in sequentibus spatio XXX. annorũ. Hanc ego supputationem annorum ea solùm ratione intendo sequi, vt infrà scripta faciliùs possint inueniri.

An verò totidem generationes noui testamenti futuræ sint, nec plures nec pauciores quàm præcesserint, putà LXIII. quæ faciunt annos M.DCCC.XC. neminem puto affirmare posse. nam Deus qui mundum hunc non necessitate aliqua, sed liberè dum voluit creauit, vt & quandò vult, eum finire poterit. Vndè scientia ista non est acquisibilis per naturalem inuestigationem, sicut nec principium mundi.

Licèt ergò astrologi probent, quòd motus retardationis octauæ sphæræ, nequeat citiùs quàm in XXXVI. millibus annorum compleri, non tamen sequitur, præsens seculum tanto tempore duraturum, quia vno impetu plures anni possunt reuolui. Vndè Sibylla Babylonica asseruit, quòd tunc inuenientur anni sicut menses, & menses sicut dies.

Act. 1. Matth. 24. Hinc etiàm veritas ad discipulos: Non est vestrum nôsse tempora & momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Et iterùm: De die illo nemo scit nisi pater solus. Hæc etsi vera sunt, nihilominùs hactenùs inuenti sunt nonnulli in Ecclesia magnæ authoritatis viri, qui de fine mundi & Antichristi tempore scripsêre, concedentes tempora & momenta, diem & annum nemincm scire: sed ex præteritis futura metientes, centenaria annorum licere inquirere, mysticeque explanare. Quia tamen & illi inter sè non concordant, nihil certi ab eis potest haberi.

Anno igitur ab exordio mundi secundùm Hebraicam veritatem 3962. secundùm Septuaginta interpretes eorumque sectatores, 5199. vel (vt alij volunt) 5201. ab vrbis verò Romanæ conditione 751. olympiadis 190. anno tertio, imperante Augusto Octauiano Cæsare, anno imperij eius 42. ab Oriente in Occidentem, à septentrione in meridiem, ac per totum oceani circulum, quo Romanum venit imperium, cunctis gentibus vna pace compositis, Exiit edictum ab eodem Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. Hæc autem descriptio prima facta est, vt refert Euangelista, à præside Syriæ, sub qua continebatur Iudea, Cyrino. Ascendit autem Ioseph à Nazareth in Bethleem, eò quòd esset de domo Dauid, vt profiteretur cum Maria vxore prægnante. Factum est autem cùm essent ibi, peperit virgo filium suum Dominum nostrum IESVM CHRISTVM. Pastoribus tum in eadem regione gregem suum custodientibus mox apparuit angelus, dicens: Ectè annuncio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodiè saluator mundi, qui est CHRISTVS Dominus, in ciuitate Dauid. Et subitò facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis, laudantium DEVM, & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. quod factum est octauo Calendas Ianuarij. deindè die octauo secundùm legem puer circunciditur, & vocatum est nomen eius IESVS, sicut prædixit angelus.

Luc. 2. Nascitur Iesus Christus

GENE-

EXTA itaque ętas mũdi, ętas Christianorũ celeberrima, à CHRISTO IESV Saluatore nostro, q Novi Testamenti author est, felicitèr incipit. Idcircò etsi Hebręi ab exordio mundi annos computẽt, aut saltem à diluuio, tamen historiographi nonnulli incipiunt à Nino rege Assyriorum primo, aliqui ab excidio Troiæ, olim Greci per olympiades, & Romani ab vrbe condita, ab Alexandro quoquè sumpserũt initium plurimi. sed tandèm in hac 6. ętate nouo homine, qui veterẽ euacuauit, nato, annalibus supradictis terminũ dedimus, & ab eius ortu iuxta catholicã fidem numerare incepimus. alludit huc illud Maronis, dicentis:

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas, Eclog. 4.
Magnus ab integro seclorum nascitur ordo.

Omnes scriptores catholici, mũdi monarchiam quartam à Cæsare Augusto principium habuisse testantur, sub quo & nasci dignatus est Christus, à quo incipit primitiua Ecclesia. vndè videntur velle, quòd Cæsar Iulius fuerit potiùs quidam præcursor imperij, sicut Iohannes Baptista præcursor fuit Domini.

Principes Romani qui & quot fuerint.

Octauianus Cæsar Augustus.
Tiberius priuignus Augusti.
Caius Caligula nepos Tiberij.
Claudius Caligulæ patruus.
Nero Claudij priuignus.
Galba Sergius.
Otho Siluius.
Vitellius.
Flauius Vespasianus.
Titus Vespasianus filius.
Domitianus Titi frater.
Nerua Cocceius senex.
Traianus Neruæ adoptiuus Vlpius Crinitus.
Adrianus Aelius.
Antoninus Pius.
Marc⁹ Antonin⁹ Philosoph⁹.
L. Commodus Antoninus Verus.
Antoninus Cõmodus Marci filius.
Aelius Pertinax.
L. Septimi⁹ Seuer⁹ Pertinax.
Bassian⁹ Caracalla Antonin⁹.
Macrinus, aliâs Opilius.
Aurelius Heliogabalus.
Alexander Iustus.
Maximinus Thrax.
Gordianus adolescens.
Philippus Arabs.
Decius.
Gallus & Volusianus filius.
Valerianus cum Galieno filio.
Claudius. Aurelianus.
Tacitus. Probus.
Carus cum Carino & Numeriano filijs.
Diocletianus Dalmata cum Maximiano.
Galerius.
Constantinus Magnus. hic imperium Rom. in Græciam transtulit ad Byzantiũ, quã Constantinopolim seu alteram Romam appellauit, anno Domini 318.
Imperatores Romani in Oriẽte seu Constantinopoli.
Constantinus Magnus.
Constantius eius filius.
Iulianus apostata.
Iouinianus.
Valentinianus cum Valente fratre.
Valens frater illius cum Gratiano & Valentiniano.
Gratianus.
Theodosius. Archadius.
Honorius. Theodosius iunior Archadij filius.
Martianus.
Leo I.
Zeno Isauricus.
Anastasius.
Iustinus. Iustinianus.
Iustinus iunior.
Tiberius Constantinus.
Mauricius Tiberij gener.
Phoca.
Heraclius. Heraclion filius illius.
Constantinus II.
Mezentius.
Constantinus III.
Iustinianus secundus Constãtini filius.
Leontius.
Tiberius, sub quo recuperauit regnum Iustinianus.
Philippus qui & Dardacus.
Anastasius cognomẽto Archemius.
Theodosius III.
Leo III.
Constantinus V.
Leo IIII.
Constantinus VI. cum Irene matre aliquãdiù imperauit. deindè ei administrationem abstulit, quæ eundem tandèm cepit, & effossis oculis in carcerem misit, quo tempore translatum est imperium à Græcis ad Germanos in Carolo Magno, anno salutis nostræ 800.
Quanuis autem translatum fuerat imperium, remanserunt tamen in Constantinopoli imperatores nudo noĩe, retinuerũtq; Cõstantinopolim nõnullasq; alias ꝓuincias, ꝓut circa Cõstãtinũ VI. dicetur & Carolũ Magnũ.
Primus Constantinopolitanus imperator post imperium translatum, fuit Nicephorus in Græcia cum

Stau-

Stauracio filio.
Michael Curopalates.
Leo Armeniacus.
Michael Thraulus.
Theophilus.
Michael eius filius.
Basilius Macedo.
Leo & Alexander.
Constantinus VIII.
Romanus iunior.
Nicephorus.
Iohannes.
Constantinus illius filius cum Alexio & Manuele.
Andronicus, Isacius, Alexius, & cæteri.
Michael Heliopontanus, cuius auxilio reædificata est ecclesia resurrectionis Dominicæ in Hierusalem, anno salutis nostræ 1048.
Constantinus sequitur anno 1049
Michael & filij sui 1070.
Nicephorus anno 1080.
Alexius anno 1090. Constantinopolis capitur.
Calo Iohannes filius illius anno Domini 1115.
Emanuel anno 1138.
Alexius filius anno 118.
Andronicus tutor.
Isaci⁹. hic pellitur anno 1190.
Alexius frater eiusdem, ipsius interfector.
Alexius filius Isacij.
Murzyphlus, quo tempore capta est Constantinopolis, res ad Gallos tralata.
Balduinus Flandreñ comes anno Domini 1208.
Henricus frater illius.
Petrus comes Antisiodoreñ.
Robertus filius.
Balduinut secundus.
Iohannes Brennus surrogatur.
Balduinus resumitur. Constantinopolis perditur.
Palæologus fraude ac parricidio inuasor 1266.
Andronicus filius.
Calo Iohannes anno Domini 1380.
Andronicus. Iohannes.
Constantinus, iste fuit vltimus, sub quo & Constantinopolis est capta, & in Mahumeti Turcarum imperatoris potestatem redacta: ipseq; Cõstãtinus à ianiferis obtruncatus.
Postquàm translatũ fuit imperium de Græcis in Germanos.
Carolus Magnus, primus imperator ex Germanis.
Ludouic⁹ Pius, secundus, Caroli filius.
Lotharius Ludouici Pij filius.
Ludouicus secundus.
Carolus secundus.
Carolus tertius.
Arnulphus.
Ludouicus 3.
Conradus, quo tẽpore in Italia intrusit se Berengarius primus, & secundus, post eum 3.
Lotharius, Hugonis Burgũdionis filius, & Berengarius quartus.
Henricus primus.
Otho primus vmbratiles illos imperatores in Italia eliminat.
Otho secundus eius filius.
Otho tertius secũdi filius, duces Saxoniæ.
Henricus secundus Noricorum dux.
Conradus 2. Frãcorum dux, secũdùm aliquos, Sueuorũ.
Henricus tertius eius filius.
Henricus quartus tertij filius.
Henricus quintus quarti filius.
Lotharius secũdus, Saxoniæ dux.
Conradus tertius, Sueuorum dux.
Fridericus primus, Sueuorũ dux.
Henricus sextus Fridrici filius.
Otho 4. dux Saxoniæ.
Philippus dux Sueuiæ concurrit.
Fridericus secundus Henrici sexti filius.
Conradus Friderici filius.
Rudolphus comes de Habspurg.
Adolphus comes de Nassau.
Albertus dux Austriæ.
Henricus septimus, comes de Lutzenburg.
Ludouicus quartus, dux Bauariæ.
Carolus quartus, rex Bohemiæ.
Vuenceslaus Caroli filius.
Robertus, comes Palatinus Rheni, Bauariæ dux.
Sigismundus Caroli quarti filius.
Albertus secũdus, dux Austriæ, Hungariæ & Bohemiæ rex.
Fridericus tertius, dux Austriæ.
Maximilianus eius filius imperator inuictissimus.
Carolus quintus, Maximiliani ex filio nepos.
Ferdinandus primus, Caroli quinti frater.
Maximilianus 2. Ferdinandi filius.

Matth. 2. Magorum munera.

Tertiadecima verò die à Christi natiuitate, Magi venerunt Hierosolymam stella duce, salutatoq; Herode, Bethleẽ abeunt, Christumque adorant. Deindè per aliam viam reuertuntur ad propria. Quod Herodes molestè ferens, quasi illusus ab eis, statuit puerum Iesum occidere: maturâsset que, nisi ab Augusto eodem tempore citatus fuisset, vt Romam iret, accusationi filiorum responsurus.

Pro-

Herodis in filios odiũ.

Profectus itaque Romam, Cęsarem adijt, & accitis filijs, insolentiam eorum atque audaciam in conspectu Cęsaris vehementèr insimulauit, quòd scilicet festinâssent patrem suum perimere, regnumque tyrãnico more inuadere, cùm nihil passi sint molestum aut graue à patre, quibus hactenùs diuitias, honores nobilissimasque coniuges copulauerat, quorum temeritatem diù tolerâsset, nũc autem cogeretur talibus aures obtũdere Cęsaris, petebat igit̃ tales filios morte mulctari, nè cum tanto timore viueret, aut certè se opprimi medium nõ videret.

His in longum dictis, prout Iosephus narrat, iuuenes multùm confusi sunt. erat enim in eis inopia dicẽdi, & lachrymæ cũ gemitu fluebãt, dum timerẽt nè putarentur mala conscientia satisfactionem non inuenire, quæ non deerat.

Tandèm tamen Alexander se erigens, accusationes dissoluere nisus est: Pater, inquit, tuus quidem erga nos affectus appáret, cùm nihil in nos domi crudelitèr egeris. at dicis regnum nos desiderare, verisimilis contra iuuenes causa videtur. Considera tamen quia hęc communia cunctis existunt, & dici de alijs possunt, dum nihil ꝓhibeat, si regis filij sunt iuuenes, & matre eorum defuncta, in suspicione eos esse tanquàm insidiatores patris. Sed opinio ad talem crudelitatem non sufficit. Dicat quis, si tale aliquid pręsumptum est à nobis, vndè credibilia hęc appareant. an nõ possunt talia quòquè cõfingi, pręsertìm regia domo iam discordante? Nunquìd potest approbari veneni confectio, aut ęqualium coniuratio, aut seruorum corruptio, aut literæ proditoriæ? Culpam nostram nullus probabit. Loquuti sumus* quõdàm, sed non cõtra te. matrem nostram planximus, non quòd defuncta est, sed quia derogatur ei ab indignis. Frustrà festinamus occídere regẽ, quibus hoc pro facinore nec terra nec mare nauigabile videretur. Sed neque filios impios genuêrãt, neq; stultos, sed infelices, teque indignos. si verò neq; causas habes, neque insidias inuenis, quid tibi ad fidẽ sufficit in tali crudelitate? ampliorẽ satisfactionem possemus inserere, sed nõ recipiũt prolixiorẽ orationem, quæ minimè cõmissa sunt. Quapropter ante oñia Cæsarem petimus, si sinè suspiciõe circa nos tuum affectum ostendas, possimus viuere, licèt non felicitèr. Nobis enim vita iucunda non videtur, si tu eam vt immeritis largiaris.

His dictis, tacuit, nec in aliquo patrẽ de matris interitu insimulare ausus est. Cumq; rumor in aula diuulgatus esset, regem faciebat inuidiosum incredibilis accusatio. Nam adolescẽtum ętas, corporis pulchritudo, mirandum eis auxilium fecerat: plùs verò, quia oratio conuenientèr & sapientèr in Alexãdri verbis occurrebat.

Octauianus iudex.

Cęsar autem modicùm remoratus, adolescẽtes respexit, & licèt ab accusatione extranei viderentur, hoc ipso tamẽ peccâsse pronunciauit, quòd patri dedissent occasionem criminandi. Herodem verò petebat, vt omnem opinionẽ sinistram abijciens, recõciliaretur cum filijs. ac simul innuit filijs, vt vestigijs se patris subijcerent.

Qua supplicatione pater eos non sinè lachrymis amplexus est, ità vt qui adessent, miseratione flecterentur, ac in lachrymas prorumperẽt. Hoc facto, gratias Cęsari agentes, paritèr discesserunt, & vnà cum illis Antipater, simulans lætitiam pro eorum reconciliatione. Postero die Herodes donaria preciosa Cęsari præbuit, quem vicissìm Cæsar honorauit, & de regno ei potestatem concessit, quem vellet filiorum successorem relinquere, aut inter eos partiri: oportere tamẽ eum, dum viueret, & regni & filiorum dominationẽ possidere.

Herodes vt in Iudęã peruenit, ingressus est templum, & de suis ꝓsperis actibus populum allocutus, Cęsaris in se simul munificentiam explanans, in fine ad filios sermonem conuertit, petens vt in aula & alijs concordarent, quos & post se reges futuros demonstrauit. Primùm Antipatrum, posteà verò Alexandrum & Aristobulum hortabatur, dum viueret, sibi obedire in omnibus, qa nũc per ętatem impediretur rempublicam gubernare. & sic concione dimissa, multi sub expectatione filiorum nouis rebus studere cœperunt.

Tunc confirmatus est in regno Hero-

Herodes certiùs quàm priùs, vtpotè qui esset ex decreto Augusti de successore sui regni iudex constitutus: & nè fortè ignobilis censeretur, quòd ab ipso semine Israelitico esset extraneus, comburi fecit omnes libros in quibus nobilitas generis habebatur, ęstimans se nobilem videri posse, si nouitius & aduena Leuitici generis nullis conscriptionum fastibus vrgeretur. Erāt em̄ per illud tempus omnes Hebręorum generatiōes descriptæ, & in arculis templi secretioribus seruabantur: suspicatus est per huiusmodi generis indicia, si permanerent, quòd plurimùm sibi afferrent ignobilitatis: sacram quoquè vestem summi pōtificis occlusam sub signaculo suo tenuit, nec vnquàm pontificibus vsum eius potestatém ve permisit.

Herodes Iudaicas genealogias cōbussit.

Ad necem indè puerorum conuersus homo regnandi cupidus, quòd natum esse alterum regem Iudęorum à Magis & prophetis intellexerat, conceptā crudelitatem, audacior nunc factus, executioni mandauit. Om̄es qui tum in Bethlehem erāt & finibus eius, paruulos occídi iubet, secundùm tempus quod à Magis exquisierat, nec filio proprio eius ętatis pepercit. Vndè ferunt Augustum Cęsarem, crudelitatem hominis detestatum, dixisse, mâlle se Herodis porcum esse quàm filium. Iudęi enim ex lege suillam carnem non comedunt. hāc ob rem in porcos clementes dicuntur. sicq; plurimi paruuli occiduntur pro Christo, ipse verò Christus illęsus euasit, qui angelo monente fugerat in Aegyptum.

Matth. 2. Herodes pueros necat.

Augusti scomma.

Propter hoc scelus durissima & indecora eum morborum clade Dominus in extremis flagellauit, pręmissa filiorum suorum orbitate.

Factum est autem vt Herodes, quoniā multos orbauerat filijs, ipse suis miserabiliùs orbaretur. nam per astutiam suorum iterùm facti sunt suspecti Alexander & Aristobulus patri. siquidem Salome metuens, nè in se aliquādò vindicarent interitum matris, filiam suam coniunctam matrimonio Aristobulo, dolo flectit, vt quicquid secretò maritus loqueretur, sibi reuelaret, ad salutem omnium ipsorum hoc pertinere. Illa verò nequaquàm marito fidelis, dicebat ępiùs memoriā suę matris facere, quòd patrē Herodē odio haberet, & ęgrè videret alias mulieres ornamenta matris ferre, minari etiàm multam vindictam.

Quę confestim per Salomen regi nūciata, animum ipsius vehementèr exacerbabant. incidit etiàm quòd duo eunuchi regis nunciarentur ab Alexandro pecunia corrupti in eius necem. Cumq; torquerentur, ad gratiam Antipatri cōfessi sunt, quòd odium circa patrē Alexāder haberet, & quòd suadebat eis Herodem spernere, sibiq; adhęrere, ad hoc habere se plures ex ducibus amicos. Hoc audito, totus furore metuq; tractus, timens nè contra ipsum facta esset coniuratio, custodias propterea communiens vndiquè fecit multas: contra insontes acerbus factus est, multis quoquè amicis palatium interdixit. Horum omniū caput erat Antipater, qui patris inconstantiam intelligens, nihil omittebat.

Alexander patri ari dic.

Subornabat etiàm, qui dicerent Aristobulum conscios habere, vt regē perimentes, Romam confugeret, ac regnū tum peterent. Erat etiàm Lacedæmonius nobilis, sed malus, inter aulicos Herodis, qui Antipatro fauebat, amicū tamen se palàm Alexandro faciebat in domo, sempèr eius dicta & facta notabat. Cui Alexander aliquādò narrabat, quomodò pater esset alienatus ab eis, ac mater sua perijsset, Antipater autē sibi prępositus, qui non cessaret odiosum se facere patri. & cùm talia flens indoluisset, ille Antipatro omnia nunciauit.

Igitur Antipater flectit, vt eadem Herodi explanare velit, qui non sicut audiuit, sed aliqua addēs, animum regis immutabili odio compleuit. Indè rex non sicut priùs cōtra filios tantummodò accusationes audiebat, sed licētiam dabat volentibus quiddam contra eos referre. Allatæ sunt etiàm literæ, in quibus patrem accusabat Aristobulus, non iustè fecisse dum terram tribuisset Antipatro ducentorum talentorū redditus. Ostēduntur etiā literæ Alexandri manu scriptæ, cōtinentes omnia esse parata ad fugam cogitâsse.

Antipatri insidiæ.

Ob hæc & multa huiuscemodi scripsit

scripsit Herodes Augusto, in multis accusans filios. Misit autē Augustus legatos cum rescripto, vt corā his coacto cōcilio procerū, filios iudicaret, & de eis, si conuincere eos posset, faceret quod vellet. Auditis hinc & indè partibus, legati illos damnandos pronunciauerunt, nō tamen morte, nisi certiora apparérent. Tunc apud Sebasten pater coniecit eos in vincula, complices verò eorum appositi plùs torquendos, vt certior fieret si in animam suam machinarentur filij. Confessus est autem quidam, multa sibi ab Alexandro promissa, si patri venenum propinaret.

Tonsor quoquè regis cōfessus est de promissis sibi muneribus, si dum pararet patri barbam, eum iugularet: addiditq; dixisse Alexādrum, non esse spem ponēdam in sene qui canos tingebat.

Incertum est autem, vtrùm hæc veritate, an necessitate retulerint. Herodes autem licèt deliberâsset iamdudùm filios interimere, tunc tamen festinaut crudelitati finem imponere. Vndè in Cæsaream tracti, patre præcipiente, laqueo perimuntur: Corpora verò noctù Alexandrion portantur, vbi matris eorum pater, pluresq; cognati positi videbantur. Tunc scripsit testamētum Herodes, & Antipatrum futurum regem instituit, Herodem etiàm filium ex alia matre, qui cognominabatur Antipas, Antipatro substituit. Antipatrum verò intolerabile odium populi excepit, cūctis scientibus quòd fratribus suis cōseruisset calumnias.

Veruntamen cum patre paritèr participatur regno, non alitèr quàm si rex etiàm cōsisteret, quia vtilis & promptus à rege putabatur. Incognita enim patri eius erat nequitia, qui non parùm molestè tulit, quòd fratrem sibi substituerat, eō quòd ad filios Antipatri regnum transire noluisset. Alia quoquè maior causa inuidiæ orta est in patrem: nam pupillos filiorum quos occíderat, paterna dilectione fouebat, alijs nepotibus suis eos copulās in matrimonio. Reliquit enim Aristobulus filium Herodem Agrippam, qui posteà Iacobū occidit gladio.

Timuit ergò Antipater, nè ad pupillos fratrum suorū quādoq; regnum reuocaret Herodes. Ad hęc cernebat, moriente Herode, certè sibi regnum profuturum: prolixiùs autem viuente, multa sibi imminere pericula, prę sertim si eius factio aduersùs fratres occisos proderetur, propter quę ad donandum erat largus, & eos qui circa patrem erant, lucris pulsabat, & maximè illos quos Romæ habebat amicos, aduersùs patrem paulatìm concitabat: fratrem etiàm Herodis Feroram, per mulieres, vxorem, matrem & sororem, quibus deditus erat, aucupabatur. Antipatrī conatus.

Sola illis regis soror Salome contrà nitens, iam diù cuncta inspiciēs, & amicitiam eorum in perniciem Herodis cōstrui cernens, annunciauit Feroram deceptum cum Antipatro sentire: maximū verò periculum regi, nisi maturè prospicerent, imminere. Accessit quòd dum gens Iudaica iurâsset se Cæsaris fore, Pharisæorum sex millia iurare noluerunt, quos rex in pecuniario damno ob hoc mulctauerat. Illud damnum pro eis vxor Ferorę pro sua liberalitate contulerat. Pharisæorū superbia.

Vicissìm igitur illi quasi diuinitatis notitiam haberent, prædixerunt mulieri, mortem Herodi imminere ex superna maiestate: illam autem regnum possessuram, & Feroram, & qui ex eorum semine descenderent. Quæ cùm Salome rescísset, quòd ad seditionem spectare viderentur, regi nunciauit. Itaq; rex interfecit pharisæos, qui causa seditionis extiterant. Conuentum deindè congregat, & accusationem Feroræ coniugis, audaciamque illius mulieris exponens, hortabatur fratrem, vt illam à se dimitteret. At Feroras iniuriam esse, coniugem benemeritam abnuere, eligere se potiùs mori dicebat, quàm illa priuari.

Herodes & si vltionem cuperet sumere, iracundiam tamen differebat. Et Antipatro, matriq; eius interdixit cum Ferora & vxore eius miscere colloquium. Illi profitebantur. conueniebant tamen occultè, simulque conuiuabantur. suspectum autem patrem habēs & timens Antipater, callidè procurat, et patre volente, quibusdam excogitatis occasio-

nibus, Romam properauit, ac venenum à quadam venefica Arabica comparans, & apud vxorem Feroræ reponēs, quod ſe abſente per miniſtrum, quem ipſe ad hoc conduxerat, patri propinaretur. Indè iam cœpit fratricidij factio denudari. nam cùm Antipater Romæ eſſet, mortuus eſt Feroras. Accidit autem vt proderetur, apud Feroræ vxorem ſeruari venenum in alterius Herodis perniciem. Hoc cùm ille accepiſſet, mulierem afferre venenum iubet. Illa verò obſtupefacta, quaſi allatura egreditur, & inter manus ducentium de tecto ſe dedit præcipitem, non tamen interijt, ſed ſemiuiua ad regem reducta eſt. Ait tādèm: Cùm moreretur frater tuus, rex, vir meus, ait mihi: Affer huc mulier venenum quod reliquit nobis Antipater, meq; videnteinigne conſume, nè ad inferos conſciētiam fratricidij feram. ego verò magnam eius partem in igne conſumens, modicum mihi propter dubios caſus, & quia te metuebam, reſeruaui. Cumque pyxidem cum veneno protuliſſet, expirauit.

Feroras veneno perit.

His et alijs plurib' inſidijs intellectis, quòd Antipater in mortē patris graſſaretur, Herodes eum maturè reuocauit, et nè quid ſentiret, multum fauorem inſinuat, formidans nè reditum differret. Has literas cùm accepiſſet Antipater, ęgrè ſatis tulit, q; Feroras patris interitū nō perfecerat. Venit itaq; cūctis illis rebus incognitis. Quarè cùm ingreſſus eſſet aulam regiam, cœpit perturbari; deniquè pater ſalutatum accedētem repulit, fratricidij ſimul accuſans, & conſilia obiectās ſuper patris interitu. Quorum oīnium auditorem ac iudicem in craſtinum Varum Quintilium, ſucceſſorem Saturnini in Syriam deſtinatum à Cæſare, fore confirmat. die poſtera conſidēt Varus atq; rex, amicis pręſentibus. allata eſt epiſtola, qua quidā ex amicis Antipatrū monuit inſidias detectas oīnes, nè rediret ad patrem. Antipatro verò patris genūbus prouoluto, atq; deprecanti, nè iudicium rebus incognitis promeretur, purgare ſe poſſe aſſerens, iubet pater omnia in medium deduci, an quid poſſet inficiari, increpans nihilominùs & improperans miranda quæ ſibi feciſſet bona. Hęc dicens, ſimul profundebat lachrymas, quæ illū ampliùs loqui non ſinebant. Proferebantur teſtificationes plurimæ.

Varꝰ Quintilius iudex fratricidij.

Tūc quoquè oīnia palàm facta ſunt, & conuiuia & conuentus ſecretò facti prodebantur, etiàm odium quo in patrem concitatus fuiſſet, & lamentationes quas ad matrem propriam frequentabat, quòd tam prolixè pater viueret. Ad hæc multos ſibi in regno fratres coaleſcere, & fratres plures reliquiſſe filios, quotiès etiàm accuſâſſet regis crudelitatem. Prodebantur quoquè ariolationes ac diuinationes à matre Antipatri, nec non ſacrificia ſuper rege facta, innumeraq; ſimilia aut his peiora. Ità vt Antipater, quanquàm in omnibus imputidens, & ad fingēdum promptiſſimus eſſet, tamen tunc tanta confuſione fuerit oppreſſus, vt neq; negare, neq; contradicere valuiſſet.

Ad hæc Varus iubet Antipatrum, vt ſe de tātis criminibus expurget, ſi poſſit. Ille in faciem prouolutus, Deo rē omnibusq; commendabat, qui ſibi teſtificarētur nihil ſe improbum cogitâſſe, atq; ſignum à Deo fieri poſtulabat, inſidiatorem patris ſe penitùs non fuiſſe. Varus autem cùm ſæpiùs interrogaret eum, & nihil ampliùs ille quàm Dei proferret inuocationem, videns in infinitum rem pergere, iuſſit venenum in medium proferri, vt experiretur, quænam eſſet eius vis. & adductus quidam eorum, quierāt morte damnati, bibit iubente Varo, cōfeſtimq; moritur. Tunc exurgēs, abibat de conſeſſu.

Capitur Antipater.

Herodes autem continuò in vinculis filium obſtringi iuſſit, & in cuſtodiam poni apud Hierichunta. Cumque complices filij quæreret pater, vt eos cum filio exquiſitis perimeret ſupplicijs, grauiori morbo impeditus eſt. Accedebat et ſenectus, cùm annos iam lxx. natus erat, animumque eius filiorum clades grauiter affligebat.

Erant tum in Hieruſalem duo ſophiſtæ, quos non pauci adoleſcentum ſequebantur, quibus legem exponebāt. His opportunum viſum eſt, rege tabeſcente, vt aquilam auream deijcerent, quam rex ſuper portas templi contra

Sophiſtæ

patrias

patrias leges posuerat. qua deiecta, rex commotus irę magnitudine, morbũ superauit, & in concionem procedens, in omnes Hierosolymitas iniuriam hanc refundere nitebatur, sed ad preces populi in solos authores vltus est, quos viuos incendit cum sophistis duobus.

Dehinc varijs affligebatur. nam febris mediocris erat, prurigo intolerabilis in omni corporis superficie, et pedes intercutaneo vitio tumuerãt, putredo testiculorũ vermes generabat, creber anhelitus & interrupta suspiria, quæ omnia ad vindictã Dei à cunctis referebantur. Ipse verò Iordanem transiens, apud Callirrhoã calidis aquis vtebatur. Cumq; corpus eius oleo calidiori foueri medicis placuisset, in arcam plenam demersum corpus ità dissolutum est, vt quasi mortuus putaretur.

Cumq; reductus esset Hierichunta, audiens Iudæos mortem suam expectãtes cum gaudio, ex omni Iudęa nobiliores vocatos concludi pręcepit in Hippodromio siue circo, mandans Salomæ sorori suę, vt cùm animã efflaret, statim illos occideret, quô omnis Iudęa in morte sua sicut in vita plangeret. Nuncij verò quos Romam miserat, redeuntes, epistolam tulerunt à Cęsare, vt de Antipatro iuxta suam voluntatem ageret. Quo nuncio paululùm recreatus, cùm pomũ quo libẽter vescebatur, petijsset, cultellum quoquè ad scindẽdum, quẽ sumẽs, circunspiciensq; nè quis adesset, voluit semetipsum interimere, & forsan perfecisset, nisi pręueniisset manũ eius Atiabi nepos ei, qui dextrã regis cõtinuit, statimque vlulatus magnus, quasi rex esset mortuus, in regia excitatus est.

Quæ cùm ad Antipatrum peruolâssent, totus animo gestiebat, àc si fuisset liberatus à vinculis, multaq; custodibus promittebat, vt eum soluerent. Quòd cùm accepisset Herodes, grauiùs tulit exultationem filij q̃ mortẽ, ac quassans caput, quanquàm in extremo vitę teneretur, statim destinat carnificẽ, qui Antipatrum cõtinuò occidit, eiusq; sepultura in Hyrcania sinè vllo honore fuit. Deindè testamentum mutat, Archelaũ filium suum ex alia vxore, regni successorem scripsit, ità tamẽ, quòd ab Augusto diadema susciperet. alijs filijs Herodi & Philippo partes reliquit. Disposuit quoquè cæteris suis cõsanguineis, opibus eos locupletans.

His peractis, quinto die postq̃ Antipatrum necârat, interit, 37. anno postquàm à Ro. rex declaratus est, in alijs fortunatissimus, in domesticis infelicissimus. At Salome & Alexas, antequàm mors regis diuulgata erat, ex carcere Iudæos abire permittunt, dicentes regem iussisse. hoc autem fecerunt, beneficium illi genti præstare cupientes. Herodis mors.

Tunc Salome & Alexas cunctam militiam congregantes, gratias regis pro fide & beneuolẽtia quam circa eum exhibuerunt, insinuant, petitiões quoquè eius, vt similes se circa Archelaum filiũ eius exhiberent, quem regem constituit. Ptolemęus etiàm, cui fuerat testamentũ à rege creditum, annulusq; quo signauerat, commissus, quæ in testamẽto haberentur profert: quæ non posse robur firmitatemq; suscipere dicebat, nisi cuncta deferrentur ad Cæsarem.

Fit continuò fragor ingens honorãtium Archelaum, regemq; proclamantium, se promptos ad omnia futuros. Deindè sepultura regi pręparabatur, & sepeliuit eum Archelaus in Herodio iuxta mandatum ipsius, nihil tunc regij ornatûs in funeris pompa prætermittens. Septem diebus lugendo consumptis, epulisque funeralibus præbitis, candida veste indutus, ascendit in templum, varijsq; fauoribus à plebe susceptus est. Sedensque pro tribunali, dixit se etiàm à regis nomine velle temperare, donèc à Cæsare foret confirmatus, promittens quòd patre melior omnibus appareret atq; benignior. Archelaus Iudææ rex.

Hac noui principis benignitate freti, tributa leuari, alij vectigalia tolli, quidam solui custodias petebãt. Archelaus porrò in nullo illis contraria respondebat, sed in omnibus accuratè, æstimans regni fore suffragium, si multitudinis beneuolentiam comparâsset. Dehinc ad sacrificia offerenda Deo conuertitur, & cum amicis conuiuia celebranda.

Cùm hęc agũtur, orta est seditio quę in nouis rebus accidere solet. Plurimi

Archelaus Iudææ rex.

enim ex Iudeis, sophistas pro defensione legis occisos querebantur: sed & ferè omnes pontificem, quem Herodes precio creauerat, amouendum proclamabant. Instante azymorum die, cùm turba ab immolatione prohiberet pontificem, Archelaus misso chiliarcho, verbis eos sedare tentauit. Cùm autem vulneratum remisissent chiliarchum, missa grandi manu satellitum Archelaus, turbaque facta, circitèr tria millia occidit: reliqui, neglecta religione, omnes abiêrunt. Ipse verò pace composita, cum Nicolao & Ptolemæo secretarijs patris sui Romam profectus est, Salomamque & filios eius secum ducens, vt extremum patris testamentum probaret, Philippo fratre procuratore regni relicto.

Herodes verò Antipas frater eius, nõ benè gratus, etiàm Romã profectus est, vt de regno habẽdo disceptaret cum fratre. Venientibus itaque Romam, Cęsar accitis optimatibus Romanorum, persequendæ causæ copiam dedit partibus. Ibi tum primùm Caium ex Agrippa & filia sua natum, filium adoptiuum, sedere iussit. Archelaus sibi regnum deberi asseruit & ætatis merito, & testamenti voluntate: Herodes verò primum testamẽtum debere seruari aiebat, quod pater quandò compos mentis esset, conscripserat: secundum verò nullum fore, quod pater mentis impos fecerit: nam & propria manu tum se appetiêrat. Addebat vsum Archelaum imperij sæuitia, priùs quàm esset à Cæsare confirmatus, cùm tria millia Iudæorum occidisset.

His auditis, Cæsar responsum distulit, præsertim cùm literas Vari de Syria accepisset, Iudęos defeciſſe. Eodẽ siquidem tempore quatuor reges surrexerũt in Iudæa. ob hæc insinuanda missus est Romam à Varo Philippus, iuerũt etiàm cum eo quinquaginta de Iudęis honorati. quos vt audiret Cęsar, in palatium templi Apollinis secedit cum amicis. Illi verò tyrannidem Herodis & filiorũ eius in Iudęos explicantes, supplicabãt vt Iudææ reliquias misericordia dignas iudicaret, & autius antiqui regni sibi restitui, aut Syrię coniungi finibus, aut per Romanos iudices Iudęam administrari.

Iudææ tetrachę.

Tandèm de consilio senatus Cæsar monarchiam Herodis distribuit, mediã partem, scilicet Iudææ & Idumææ, tradẽs Archelao sub nomine tetrarchię, pollicitus se facturum eum regem, si se dignum præbuisset: mediam verò partẽ secuit, ac cessit Herodi regio trans fluminẽ & Galilęa: Iturea verò & Trachonitis & Ammonitis, Philippo destinata est. Factus est igitur Archelaus quasi diarchus, & sic remissi sunt in Iudęam tres fratres.

Archelaus verò tetrarcha nõ solùm in accusatores suos, verùm etiàm in sibi subditos crudeliùs patre desæuit, cuius regni anno primo Ioseph septennio in Aegypto commoratus, vbi Herodem tabe & sacro igne mortuum intellexit, admonente angelo, Hierosolymam cùm puero Iesu proficiscitur. Nec diù ibi moratus, quòd Archelaum Herodis filiũ ibi regnare intellexerat, iuit in Galilęam, & mansit in Nazareth. Porrò de infantia saluatoris & operibus eius vsque ad baptismum, non legitur in euangelio, nisi quòd Lucas dicit duodenem remansisse in Hierusalem, & post triduum inuentum à parentibus in medio doctorum, audientem & interrogantem eos.

Matthæus

Regis Christi & fines Aegyptiorum.

Lucas.

ANNO Domini decimoquarto Augustus cum Tiberio Cæsare facto, censum Romæ agitans, inuenit nonagiès trecenta & septuaginta millia hominum. Intereà primates Iudæorũ non ferentes crudelitatem Archelai, apud Cæsarem accusationes instituunt, multos excessus demonstrantes.

Igitur anno Domini decimoquinto, qui est Augusti quinquagesimusextus, Archelaus ob insolentiam noxno regni sui anno à Cæsare damnatus, in exilium pellitur ad Viennam ciuitatem Galliæ. finibus autem Archelai in prouinciam redactis, procurator illius missus est Copinius censor patrimoniorum.

Iudæorum secta.

Sed Iudas *Galonites secessionem facere conabatur, censum nil aliud esse ferens, quàm integram seruitutem. Is quartum apud Iudæos philosophandi genus induxit, cuius amatores seditionibus repleuêre Rempub. Erant enim priùs

priùs tres sectæ, Pharisæi, Saducæi, & Esseni, inuicèm differentes. Quartæ autem philosophiæ Iudas ille princeps, affirmans solum Deum esse principem Iudęorum, prędicabat, supplicia, mortẽ, amicorumq; amissiones cõtemnendas, dummodò nullum hominem dominũ dicere compellãtur. Copinio ergò procurante Iudæam, die azymorum cùm mos esset in media nocte templi portas aperiri, Samaritę quidam Hierosolymã ingressi, ossa mortuorum iniecêre. Tum à sacerdotibus maior custodia cœpit exerceri. Pòst Copinio Marcus successit, deindè Ruffus.

ANNO Domini xv. Augustus Nolam Campaniæ oppidũ ingressus, morbo captus, moritur anno ętatis suæ septuagesimo sexto siue septimo, cùm regnâsset 56. annos, menses sex, diebus decem, ex quibus aliquot cum Antonio annos regnauit, vir (vt scribit Suetonius) forma eximia, vultu sermoneq; trãquillo, oculos habuit claros ac nitidos, staturam breuem, sed quæ commoditate & æquitate membrorum occultaretur: cum ciuibus humanissimè vixit, de quo senatus crebrò dicere solebat: Vtinàm aut non nasceretur, aut non moreretur. In comparandis amicis charus, in retinendis constantissimus. Augusti ætas & mores.

Venêre etiàm multi reges ad vrbem visendi eius causa, quos ità comitèr & benignè susceptt, vt ex amicis sibi amicissimos redderet. liberalium artium studiosissimus, clarus ingenio & doctrina, poëtis & historicis valdè delectatus est. Disciplinam verò militarem seueriss imè rexit. bellum suscipiendum, nisi maioris spe lucri, negauit: alioquì similes esse aureo hamo piscantibus, cuius abrupti damnum nulla captura pensari posset. obloquia parùm curabat, vndè Tiberio, de eadẽ re, quòd sibi obloqueretur, indignãti, ità scripsit: Noli mi Tiberi in hac re indignari. satis est si hæc habem⁹, nè quis nobis malè facere possit.

Dominum quoquè se nec à liberis serio iocóve appellari passus est. vesperì aut noctù ingressus est vrbes, nè quem officij causa inquietaret. Nunquàm filios suos populo commendabat, vt non adijceret, si merebuntur. filias & neptes ità instituit, vt etiàm lanificio assuefaceret. veste domestica vsus est, clauo nec lato nec angusto. cœnam tribus ferculis, aut abundantissimè senis prębebat, non ampliùs tèr bibere in cœna solitus. vrbem Romam ità exornauit, vt gloriatus sit, se latericiam inuenisse, feciss eautem marmoream.

Patris patriæ celebratus est cognomẽto. Maximus quoquè pontifex lõgè ante obitum à senatu nominatus est. Vndè & Plutarchus ait: Augustus Cæsar eousquè sacrorum pontificibus subditus fuit, donèc & ipse, nè cui subesset, Vestalis põtifex creatus est. Pari ex causa tribunitiam potestatem suscepit. sic hic felicissimus in mundo, vt de eo longè pòst diceretur, nec felicior Octauiano, nec Traiano melior. Nec tamen vir tantus vitijs caruit, libidini indulsit. Habuit etiàm filiam venustam, moribus autem procacem, Iuliam dictam, quã ipsemet ob adulterium damnauit exilio. & tantum de Augusto.

ANNO salutis nostrę decimosexto, mortuo Octauiano Augusto, Tiberius Nero Liuiæ filius, Augusti priuignus, mox gener, postremò adoptione filius, imperium Romanũ adeptus est. regnauit annis xxiij. hic ab Augusto anno imperij sui 49. Cæsar factus, Dalmatas & Sarmatas in potestatem Romanam redegit, qui mortuo Augusto, delatum à senatu principatum finxit se abnuere, vt quid singuli dicerent aut sentirent, exploraret. quæ res plures bonos pessundedit, cùm ob sententias quas non ad eius voluntatem promebant, postrema exitia inciderunt. Tiberius imperator tertius.

Iste Tiberius cũ magna & graui modestia Reip. præfuit plurimo imperij sui tempore, adeò vt quibusdam præsidibus adaugenda tributa suadentibus, scripserit, Boni pastoris esse tondere pecus, nõ deglubere seu excoriare. Adulationes quoquè auersatus est, ità vt prænomen imperatoris, cognomenq; patris patrię, & oblatam coronam recusârit. Sed & aduersùs cõuicia & de se & suis carmina, firmus & patiens, fassus in libera ciuitate omnibus debere linguam mentemq; liberam esse. Curiã nunquàm nisi solus intrauit. In omnibus negocijs mo- Tiberij patientia.

rosus fuit. vndè procuratores prouinciarum vix aut nunquàm mutabat, proferens exemplum vulpeculæ vulneratæ, quæ dum iaceret ad solem, muscas quibus scatebat, non abegit: Superuenit, inquit, quidam putans quòd præ imbecillitate ea sustineret, festinauitq; misericordia motus abigere. Ad quem vulpecula, Malè mecum egisti, quia quas abegisti, plenę erant, & molestare ampliùs grauiter non poterant: superuenientes verò, quia famelicæ, acriùs pungent.

Vitrum fabricabile.

Huic Tiberio artifex quidam vitrum fabricabile obtulit, & in eius conspectu velut cuprũ fabricare incepit. Hunc Tiberius mox decollari iussit, dicẽs: Si hęc ars venerit ad lucem, pro nihilo aurum reputabitur & argentum.

ANNO eius tertio, Liuius historiographus Patauij moritur, Ouidi⁹ quoquè poëta defungitur in exilio.

Germanic⁹ Drusus.

ANNO eius quarto Germanicus Drusus, Drusi filius & Caligulæ pater, de Germanis, ad quos ab Augusto iam sene missus fuit, triumphat, quem tamen Tiberius simul et Drusum, Germanici Drusi filios, quos ipse adoptauerat, veneno extinxit. Nam tãta erat crudelitate Tiberius, vt immeritos quoquè grauissimis cædibus necaret. Velut in itinere quodam lectica qua vehebatur, vepribus impedita, exploratorẽ vię primarum cohortium centurionem, stratum humi, penè ad necem verberauit. Fraudi datum poëtæ cuipiam, qui Agamemnonem induxisset tyrannicè imperantem: & historico, qui Brutũ Cassiumq; Romanorũ vltimos dixisset. Reliqua apud Suetoniũ probũ authorẽ leges. Hoc tam immite ingeniũ pertæsus Augustus, sub extremum vitę fertur exclamâsse, Miserũ populũ Romanũ, qui sub tam lentis futurus esset maxillis.

ANNO eius septimo multos reges per blanditias ad se vocauit, nũquamq; remisit, inter quos & Archelaum Cappadocem, cuius regnum in prouinciæ formam redegit, et nobilissimam ciuitatem Mazam ex suo nomine Cæsaream appellauit.

ANNO eius quarto Seruius Plautus corrupti filij reus, semet in iudicio interfecit. Fertur quoquè initio sui imperij Valerium Gracchum procuratorem misisse in Iudęam, qui quęstum putans pietatem, palàm vendebat sacerdotij principatum, amouensque Annam, Ismaëlem pontificem designat. Sed & hunc non multò pòst abijciens, Eleazarum Annę filiũ subrogauit, pòst *Annam, & hinc Simonem substituit, deinde Iosippum qui & Caiphas dictus. Demùm expletis annis xj. Romã reuersus est, cui successor missus est à Tiberio, anno eius xij. Pontius Pilatus. *Pilatus is-dem annis

Sanè Pilatus Hierusalem veniẽs, statuas Cæsaris secum deferens, ignorantibus Iudæis eas in ciuitate cõstituit, Cæsareamque redijt. Cùm autem plurimi ad eum descendissent, supplicantes de signis amouendis & imaginibus, sedit pro tribunali Pilatus, militesq; armatos circumponens, mortem eis minabatur ni quiescerent. Illi mortem potiùs eligebant, quàm leges patrias prophanarent. admirans Pilatus constantiam Iudæorum in legalibus institutis, auferri præcepit imagines. posteà veniẽs Hierosolymam, vidit vrbem aquæ penuria laborare. aperuit gazophylacia templi, & ex opibus templo dicatis aquæductum cœpit ædificare, suscipiens initium torrentis quod stadiorum duũm millium interuallo distabat. Iudæi verò acclamabant, vt ab illo opere cessaretur. Hinc quoquè seditio orta est, qua gratia Pilatus milites introduxit, ac multos Iudæorum occídit. Intermissum est autem opus, quia Iudæi legationem aduersùs Pilatum direxerant ad Tiberium.

GENERATIO II. Luc. 3.

GEneratio secunda initium accepit anno xv. imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, tetrarcha Galilææ Herode, Philippo fratre eius tetrarcha Iturææ & Trachonitidis regiõis, & Lysania Abilinæ tetrarcha, sub principibus sacerdotum Anna & Caipha, factum est verbum Domini super Iohannem Zachabum in deserto, vt baptizãs & prædicans solatium redemptionis annunciaret. & venit in omnem regionem Iordanis, baptizans, prædicansque dicebat: Pœnitentiam agite, appropinquauit

uit enim regnum cælorum.

In hoc anno terminata est circũcisio, & inchoatus baptismus. Exibat tum ad eum omnis Iudæa, & baptizabatur in Iordane. Cùm autem baptizaret, miserunt ab Hierosolymis sacerdotes & Leuítas, interrogãtes quis esset. Et confessus est se neq; Christũ, neq; Heliam esse. dixerunt illi: Quid ergò baptizas, si tu non es Christus, nec Helias, neque propheta? Ait Iohannes: Ego baptizo in aqua, medius autem vestrûm stetit, quẽ vos nescitis: ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est, cuius ego non sum dignus vt soluam corrigiã calceamenti. Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem.

Altera die vidit Iohãnes Iesum venientem ad se, & ait: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi. Tũc venit Iesus à Galilęa in Iordanem ad Iohãnem, vt baptizaretur. Iohannes autẽ prohibebat eũ, dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondens Iesus, dixit: Sine modò, sic enim decet nos adimplere omnem iustitiã. Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua, et eccè aperti sunt ei cæli, viditque spiritum Dei descendentem sicut columbam super ipsum, auditaq; est vox de cælo: Hic est filius meus dilect⁹, in quo mihi complacui.

Exindè Dominus noster Iesus Christus cœpit signa facere & prædicare, virtutibus vera comprobans quæ dicebat, discipulosq; eligens, euangelicis eos imbuebat sacramentis.

ANNO verò Tiberij xvj. Herodes tetrarcha Galilææ, Iohannem Baptistam incarcerauit circa pascha, quem anno sequenti decollari fecit, machinãte Herodiade vxore sua, quam abstulit fratri suo Philippo, repudiata filia Aretæ regis. Indè etiàm bellum exortum est inter Aretam & Herodem, pugnaque facta, pars Herodis victa est. Quibusdam autem Iudæorũ videbatur ideò perijsse Herodis exercitum, quòd in eum satis iustè indignatio diuina commota sit pro vindicta Iohannis Baptistæ, vt scribit Iosephus. hunc enim Herodes, inquit, occidit virum valdè bonum, qui præcipiebat Iudæis virtuti operam dare, iustitiam colere, pietatem in Deum seruare, & per baptismum in vnum coire.

Interficitur & Christus verus Dei filius, veritatis, iustitiæ, pietatis & religionis assertor anno xviij. imperij Tiberij, ętatis suę anno xxxiij. & eo magis, quòd ei vita propagata est ab octauo Caleñ. Ianuarij vsq; ad octauum Caleñ. Aprilis, quo die conceptus in virginis vtero fuit de spiritu sancto. cædis autem tam nefariæ etiàm cæli ipsi signa dedêre. Nam & solis tanta defectio facta hora sexta diei, vt et dies in obscuram noctem versus sit. Et Bithynia etiàm, licèt ab Hierosolymis multùm remota, terrę motu concussa, & multa Nicenæ vrbis ædificia corruêre. Vox ex adyto templi Hierosolymitani audita, Transmigremus ciues ex his sedibus. Deindè resurrexit à mortuis Christus vj. Caleñ. Aprilis, & ascendit in cælum tertio nonas Maij, spiritum sanctum misit in discipulos Idibus Maij. Et sanctus Stephanus lapidatus est tertio nonas Augusti, ac è Saulo persecutore factus est Paulus doctor gentium mense Ianuario sequenti immediatè passionem CHRISTI.

Mat. 27. Christus crucifixus.

Matt. 28. Mar. 16.

Act. 7. Act. 9.

ANNO Tiberij decimonono, Iacobus frater Domini Hierosolymis episcopus ordinatur ab apostolis, seditq; annis xxx. de his ità scribit Iosephus:

De Christo Iosephus.

Fuit autem his temporibus Iesus sapiens vir, si tamen virum eum nominare fas est: erat enim mirabiliu moperũ effector, & doctor hominum eorum qui libentèr audiũt quę vera sunt: & multos quidem Iudęorum, multos ex gentibus sibi adiunxit. Christus hic erat. Hunc accusatione primorum nostræ gentis virorum cùm Pilatus in crucem agẽdum decreuisset, non deseruerunt qui ab initio eum dilexerunt. Apparuit enim eis tertio die iterùm viuus, secundùm quod diuinitùs inspirati ꝓphetæ vel hęc quidem, vel alia de eo innumera miracula futura esse prædixerunt. Sed & in hodiernum diem Christianorũ, qui ab ipso nuncupati sunt, & nomen perseverat & genus.

Asseritque sanctus Clemens in sexto dispositionũ libro, dicẽs: Petrus, Iacobus

& Iohannes post assumptionem saluatoris, quanuis ab ipso fuerint penè alijs prælati, tamen nõ sibi vendicabant primatûs gloriam, sed Iacobũ qui dicebatur Iustus, episcopum statúũt Hierosolymis. His enim tribus, Petro, Iohanni, & Iacobo post resurrectionem Dominus omem scientiam tradidit, & ipsi cęteris Apostolis, qui posteà septuaginta discipulis tradiderunt.

Iacob⁹ episcopus Hierosolymitanus.

In hoc etiàm tempore Thadęus ad Abagarum regem missus, iuxta Domini promissum, & regem ægritudine corporali absoluit, & ciuitatèm Edessenorum conuertit. hic est Abagarus, qui Christo, cùm adhuc esset in vita, ità scripsisse legitur:

Abagarus toparcha Iesu saluatori bono, qui apparuit Hierosolymis, salutẽ: Auditum mihi est de te, & de sanitatibus quas facis, quòd sinè medicamentis aut herbis fiant istæ per te, & quòd verbo tantùm cæcos facis videre, claudos ambulare, & leprosos mundas, immundos spirit⁹ eijcis, mortuos quoquè suscitas. Quibus omnibus auditis, statui in animo meo, vnũ esse è duobus: aut quia tu sis Deus, & descenderis de cælo vt hęc facias: aut quòd filius Dei sis qui hęc facis. propterea ego scribens rogauerim te, vt digneris vsq; ad me fatigari, & ægritudinem meam, qua iam diù laboro, curare. Nam & illud comperi, quòd Iudæi murmurant aduersùm te, & volunt tibi insidiari. Est ciuitas mihi parua quidẽ, sed honesta quę sufficiet vtriq;.

Abagari ad Christum epistola.

Exemplũ respõsiuæ ad hęc, in hunc mũdum: Beatus es quia credidisti in me, cùm me ipse nõ víderis. scriptum est em̃, quia hi qui vident me, non credẽt in me: & qui non vident me, ipsi credent & viuent. De eo autem quod scripsisti mihi, vt veniam ad te, oportet me omnia propter quę missus sum, hic explẽre: & posteaquàm compleuero, recipi me ad eũ à quo missus sum. cùm ergò fuero assumptus, mittam tibi aliquem ex discipulis meis, vt curet te, & vitam tibi pręstet, atque his qui tecum sunt.

Saluatoris ad Abagarũ epistola.

Interea persecutio prima aduersùs ecclesiam Dei, quæ erat Hierosolymis, facta sub primo martyre Stephano, omes discipulos exceptis duodecim, per vniuersam Iudæam Samariamq; dispersit, ex quibus nonnulli ad Phœnicen & vsque Cyprum atq; Antiochiam deuenerunt, Iudęis prædicantes.

Act. 8.

Cùm autem per omnem iam locum de resurrectione & mirabilibus Domini, atq; assensione eius in cælum felix fama loqueretur, quoniam antiqui moris erat apud Romanos, vt prouinciarũ iudices si noui quid accidisset, vel principi vel senatui nunciarent, de his quæ circa Christum acta erant, Pilatus præses Palæstinæ ad Tiberium retulit, de passione scilicet Christi & resurrectione consequẽtibusq; virtutibus, quæ vel per ipsum factæ fuerant, vel per discipulos ipsius nomine fiebant. & de eo quòd crescente certatim plurimorũ fide, Deus crederetur. Hæc quidẽ Tiberius cum suffragio magni fauoris retulit ad senatum, vt Christus Deus haberetur.

Tiberius Christi miracula refert ad senatum.

Senatus indignatione motus, quòd non sibi priùs delatum esset, consecrationẽ Christi recusauit, siue quòd de nouis dijs recipiendis atque expellendis senatus ipse, qua polleret authoritate, decernebat, sicuti Romanę leges ac decreta statuerunt. nam & in põtificum libris ità seruatum est: Separatim nemo sit habẽs deos nouos siue aduenas: nisi publicè adscitos, priuatìm colũto: Diuos qui cælestes sempèr habiti, colunto: Conditos à patribus delubra habento. Edicto Senatus constituit, exterminandos esse ex vrbe Christianos, præcipuè cùm & Seianus præfectus suscipiendę religioni obstinatissimè contradiceret. Tiberius tamen accusatoribus Christianorũ mortem edicto comminatus est.

Cęterùm suę sęuitiæ nota senatores proscripsit, & ad mortem egit. Nam viginti sibi patricios viros cõsilij causa legerat. horum vix duos incolumes reliquit. Seianum præfectum res nouas moliẽtem interfecit, anno Domini xxxvij. Filios suos Drusum & Germanicũ, alterum naturalem, alterum adoptiuum, manifestis veneni signis perdidit. Orosius hæc. Quòd verò Tiberius contra voluntatem senatûs in sententia manserit, id diuina prouidentia sensibus eius ingessit, vti absq; vllo obstaculo in ipsis duraxat initijs euãgelij sermo vsq; quaquè per-

percurreret. vndè & factũ est, vt repentè quasi cælitùs lumen ostensum, aut radius quidam solis erumpens, totum orbem claritate superni luminis illustraret, vt in omem terram exiret sonus eorum, euangelistarum scilicet & apostolorum, ex quo per omnes ciuitates et vicos immensæ multitudines ad ecclesias populi congregabantur, recipiẽtes veri Dei notitiam. ad creatorem verum vetusti pœnitentes erroris, fideli confessione perũenerunt.

Eodem anno Aristobuli filius Herodes Agrippa, Romam secundò veniens, in vincula post paulùm à Tiberio conijcitur, de quo dicetur.

Per idem tempus cùm Pilatus in Iudæa decimum complêsset annum, accusatus est à Iudæis apud Vitelliũ, qui Syriæ principabatur, de violẽta interfectione multorum innocentũ, & quòd Iudæis reclamantibus, ponebat in templo imagines Cæsaris. nam & alias plerunquè cõtaminabat sacra, quia pecuniam publicam redigebat in vsus suos, faciens aqueductum in domum suã. Ideò iussus est Romam ire, vt iudicio Cęsaris se obiectis purgaret. sed antequàm Romam veniret, Tiberius rebꝰ excessit humanis. Nam cùm Tiberius esset apud Asturã, (Iosephus febribus eũ apud Capreas laborâsse scribit) cœpit infirmari. Tunc conuocatis nobilibus & duobus nepotibus Tiberio & Caio, quorũ vnus erat ex filio suo Druso, alter scilicet Caius, ex Germanico fratre, Cæsar dijs supplicabat, vt ei signum ostenderet, vter ex eis successor imperij esset dignus. Cui responsum est, qui die sequenti primus ad eum venisset. Dilexit autem nepotem ex filio plùs Caio. vndè clàm indicat Tiberio, vt prior veniret. qui manè nisi prãsus, noluit venire. luce prima vocari iussit, si quis adesset. egressus nuncius, Caium ante tabernaculum reperit ac introduxit. quod videns Tiberius, amarè fleuit, seq; insimulat, quòd augurium à dijs postulâsset. sed non valens diuinæ voluntati resistere, Caium benignè alloquens, inquit: O fili, tu succedes mihi in imperio, quod potiùs debebatur Tiberio filio meo filij mei. sed te noui vtilẽ, & noui mentes deorũ. caue ergò nè molestes eum, sed habe eum in fratrem. satage etiàm, vt negocia imperij sapienter disponas. Tum cõuocatis nobilibus, denũciauit eum imperatorem, & mortuus est anno imperij sui 23. ætatis suæ 78.

ANNO igitur Domini 39. C. Caligula suscepit imperiũ, Caligulæ cognomen è Castrensi ioco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. adoptatus erat à Tiberio. Accepto regno, factus est homo omnium ante se flagitiosissimus. adeò aberat ab adolescẽtiæ moribus, quos mutâsse etiàm cum imperio videbatur. Exclamâsse fertur, Vtinàm populus Rom. vnam ceruicem haberet. Sępè quoquè de conditione tẽporum suorum conquestus est, quòd nullis calamitatibus publicis insignirẽtur. In palatio matronas nobiles publicæ libidini subiecit, tribus sororibus suis stupra intulit, quas posteà exilio damnauit. C. Caligula imperator.

Hic primus diademate imposito, dominum appellari se iussit, & in deorum numero se referri præcepit. Nil magis laudare se ac probare dicebat, quàm inuerecundiam. pudicitię neq; suæ, neq; alienæ pepercit. Sumptibus omniũ prodigorũ ingenia superauit. nã preciosissimas margaritas aceto liquefactas sorbebat, ex auro panes & obsonia ponebat, neque plùs quàm tribus horis nocturnis quiescebat, & pauidus imaginibus, ideoque magna ex parte noctis vigil, cubandiq; tædio nunc toro residens, nunc rogando inuocare lucem consueuerat, cantandi quoquè & saltandi voluptate efferebatur, commentus nouum balneorum vsum variè & exquisitissimè, vectigalia noua & inaudita imposuit, summa confidentia & nimius metus, quantunuis facundus & promptus. hic misit imaginem suã per vniuersum imperium, vt omes adorarent eam, ait Comestor. Hæc & alia multa Antoninus annotauit.

Sed et Pilatus sub Claudio accusatus à Caio, Lugdunum in exiliũ missus, tantis talibusq; cladibus malorũ cruciatus, vt propria manu se transuerberâsse, & nefariam vitã vi abiecisse referatur, anno Domini 41. Non em potuit tanti minister piaculi impunitus euadere. Perimit se Pilatus.

Cali-

Caligula quoquè in exordio ſui principatûs, Herodem Agrippam regem cõſtituit, de quo ità narrat Ioſephus: Mortuo ſiquidẽ Philippo tetrarcha Iturææ, mortuus eſt etiàm Lyſanias tetrarcha Abilinæ. vacantibus ità duabus tetrarchijs, adſpirabat ad alteram earum Herodes Agrippa Ariſtobuli filius filij magni Herodis. Erat autem magnanimus, venit Romam, & cùm eum vidiſſet Tiberius anteceſſor Caij, retinuit eum ſecũ, fecitq; vt adhęreret Druſo filio ſuo. Erat Agrippa liberalis, & vt conciliaret ſibi amicos, multa expẽdebat. magnum contraxit æs alienum.

Herodes Agrippa Romæ degit.

Moritur Druſus filius Cæſaris, qua de re, filij ſ. morte, adeò inconſolabilitèr doluit, vt oẽs familiares Druſi à præſentia ſuos miſſos fecerit. vndè compulſus Herodes abire in Iudæã, deſperansq; paupertate ac fame, mortem ſibi cõſcire ſtatuit, quod ſignificat vxori Herodis, ſorori ſuæ Herodiadi. erat enim etiàm Ariſtobuli filia, quę orauit Herodem tetrarcham tunc virum ſuum, vt daret ei neceſſaria vitę. acquieuit vir, & aſſignauit Agrippę domum ac victum in Tiberiade. Quadam verò die cùm eſſet Herodes tetrarcha ibidèm, epulantibus illis, factus hilarior, cœpit obiectare Herodi Agrippæ beneficia, de quo vehementèr indoluit, iuitq; iterùm Romam, ſi fortè Tiberium inueniret placatum, qui honorificè receptus ab eo eſt.

Erant ibì Tiberius Cæſaris nepos ex filio Druſo, & ex fratre, C. Caligula. Incepit Herodes Caium præferre Tiberio & magis diligere. hoc ſibi ſuſcitabat inuidiam ac iram Cæſaris. Accidit quadã die, quòd ſedens Agrippa cum Caio in curru, leuâſſe fertur oculos in cęlum, & dixiſſe: Vtinàm viderẽ mortẽ importuni ſenis, & te Caium dominũ totius orbis. hoc audiuit auriga, qui detulit Agrippã de crimine læſæ maieſtatis, quòd orâſſet pro morte imperatoris, propter quod Agrippa mittitur in carcerem. in via ſitire cœpit, à quodam portante aquã potum poſtulabat: ac bibens, promiſit illi quòd in proximo regnante Caio, aquæ potum repenſare vellet. ducitur in carcerem.

Herodes Agrippa Romæ in carcere tenetur.

Quadam autem die vicina in arbore bubo inſederat: acceſſit vnus de captiuis, dixit Agrippæ, Volo tibi indicare futura. (erat hic perit' in augurijs) citò, inquit, liberaberis, & intãtùm ſublimaberis, quòd inuideant tibi omnes amici tui. quàm citò autem huius generis alitẽ ſuper te ampliùs videbis, ſcito q̃ quinta die liberaberis.

Paucis pòſt diebus mortuus eſt Tiberius. hoc audito, fama ferente, Iudæus quidam amicus Agrippę venit ad carcerem, dicens Hebraicè, Mortuus eſt leo. Ex hoc cœpit gratulari, dixitq; cuſtodi carceris mortem imperatoris. Ad hoc dictum liberauit eum, ac in domo ad ſuã menſam tenuit. Superuenêre rumores quòd Tiberius adhuc viueret, ex quo carcerarius eum quòd decepiſſet verberans, in carcerem retruſit. Sed altera die palàm factum eſt, Tiberium mortuum, ac Caium in eius locũ ſublimatum. venienſq; Caius Romam, de Agrippa mox quæſiuit, liberâſſetq; eum eodem die, ſed diſſuaſum eſt ei, nè videretur facta Tiberij ſubitò damnare.

Paulò pòſt liberauit eum, & dedit ei duas tetrarchias Philippi quondàm & Lyſaniæ, regemq; fecit, ac in Iudæã honorificè miſit. Sublimato inuidebant omnes amici ſeu propinqui: etiàm ſoror ſua Herodias, ſicut miſerta fuerat miſero, inuidit ſublimato. Tum virum ſuum maiorem natu, vtpotè filiũ magni Herodis, cùm nunquàm meruiſſet rex appellari, ſolicitauit indiès magis ac magis vt Romam iret, ac regium nomen compararet: qui tandèm victus importunitate vxoris, perrexit cum vxore ad Caium. præſentiens Agrippa quòd non pro bono ſuo Romam iret, ſtatuit conſequi. Sed præmiſit nuncium Caio Cæſari familiariſſimum cum epiſtola, ſcribens, quòd adhuc viuente Tiberio, Herodes tetrarcha ſororius amicitias contraxerat cum rege Parthorum in perniciem imperij Ro. in argumentum afferens, quòd haberet in ciuitatibus ſuis arma quæ ſufficerent lxx. millibus hominum.

Herodes Agrippa Romæ reſtituitur.

Cumq; Herodes tetrarcha cum vxore ſuſceptus eſſet à Caio honorificè, ſuperuenit nuncius Herodis Agrippę, literis, cœpit inquirere à tetrarcha, vtrùm

vtrùm in suis ciuitatibus tanta esset armorum copia: non potuit ille negare. ex quo credens verum esse quod scripsit Agrippa, ei tetrarchiam auferēs, Agrippæ cōtradidit, ipsum verò perpetuo exilio Lugdunum relegauit. accipiens autē quòd Herodias soror esset Agrippę, voluit ei quæq; propria concedere: sed illa contemnens omnia, maritū sequitur. ambo inedia periērunt. Hic est ille Herodes Antipas dictus, qui Iohānem Baptistam ad Herodiadis vota decollauit, & qui Christo tēpore passionis suę candida veste illusit.

Herod. Antipe interitus

Mar. 6. Luc. 23.

Cùm autem esset Caius omium scelestissimus, nono caleñ. Ianuarij dum rediret à ludis circensibus, consilio senatorum interfectus est. principes autem coniurationis Chæreas & Sabinus, periculum credētes si Caij vxor & filia superessent, quas malorum omnium adiutrices putabant, simul ergò ambæ quoque extinctæ sunt.

Caligulæ fides.

Tū duo libelli in secretis Caij reperti sunt, quorum alteri pugio, alteri gladius pro signo nominis adscript⁹ erat. ambo lectissimorum virorum vtriusq; ordinis senatorij & equestris nomina & notas continebāt morti destinatorum. Inuenta est & arca ingēs, variorū venenorū pocula continens, quibus posteà demersis, infecta maria traduntur, non sinè magno piscium exitio.

Platonis tempus.

Regnauit itaq; hęc crudelis bestia annis tribus, menses decem, dies octo. Floruit hoc tempore Philo maximus Platonicus, de quo generatione tertia. Occisoitaq; Caio, orta est dissensio inter curiam, milites & populum. Vidētes enim senatores sæuitiam imperatoris, & incommoda quæ indè contigerant Reipub. voluerunt imperium penitùs abrogare, & ad antiquū statum in quo erat ante Iulium Cæsarem, omnem potestatem reducere, vt decęterò esset ciuitatis regimen in arbitrio consulum & senatorum. Sed his contradictum est à militibus & populo, qui timentes auaritiam senatorum, & amātes largitiones imperatorum, constituerunt imperatorem Claudium Tiberium auunculum Caij, virum mansuetum & pium.

Claudij imperium.

Erat his temporibus fortè Herodes Agrippa in vrbe, & audita dissensione, cum nobilioribus venit ad senatores, simulās se fauere parti eorum, cùm haberet eos exosos propter mortē Caij. Consuluit ergò eis, vt significarēt Claudio, nè moueret seditionem in ciuitate, sed desisteret ab incepto, speraret sic eum quieturum. placuit consilium, & rogabant eum senatores, vt pergeret cum eis ad Claudium cum nonnullis natu maioribus. rogās dixit Claudio, vt pro bono pacis ab incepto desisteret, & hoc palàm: in aurem autem susurrabat vt non desisteret, quia maiorem partem nobilium pro se habiturus esset. Tunc animatus Claudius, retinere pro se imperium dicebat. Renunciauit hoc Herodes senatoribus, simulq; persuasit, quia resistere propter potentiam militum non possent, vt eum susciperent. ità tandèm consensu omnium factus est imperator Claudius, qui posteà consilio Herodis, omnes qui cōsenserunt in mortē Caij, occidit. Tunc Claudius dedit Herodi quartam tetrarchiam, scilicet Iudæam, & ità sublimatus, magnificentissimè redijt in regnum suum.

ANNO igitur Domini xlij. Claudius imperiū adeptus est, regnauitq; annis xiiij. hic fuit patruus Caij, filij⁹ Drusi priuigni Augusti, qui apud Mogūtiam habet sepulcrum. Hic, cùm senatus censuisset genus Cæsarum exterminare, deformi latebra latitare repertus est. raptus tamen à militibus imperator factus est, annitente Agrippa. Claudius itaq; mox vt cōfirmauit imperium, magna vsus est clementia, volens simultatum omnium memoriam tollere, cūctorum factorum dictorumq; veniam obliuionēq; in perpetuum sanxit, interfectis tantùm paucis, qui in mortem Caij coniurauerant. Ad hæc officio pietatis omnes captiuos ac relegatos à Caio, ad patriam reduxit. Ilienſibus, id est, Troianis, quasi Romani generis authoribus, tributa in perpetuum remisit.

Sancita à Claudio Amnestia.

ANNO Dñi xliiij. duodecim Apostoli cùm eatenùs in Iudæa tantùm prędicâssent, iuxta præceptum Domini, vt Beda scribit, anno à passione Domini xij. in totum orbem diuisi sunt. Et beatissima virgo Maria anno sequēti, secūdùm

Beatissima virgo moritur.

dùm opinionem communiorẽ, migrâſſe fertur à corpore, & ſic ſexagenariam obijſſe dicitur.

Iacob⁹ maior.

In illo autem tempore beatus Iacobus apoſtolus germanus Iohan. euãgeliſtæ, venit in Hiſpaniam, & cùm videret gentem iſtam agreſtem, nec ſe poſſe proficere, regreſſus eſt Hieroſolymam, prædicans & oſtendens Chriſtum verum Dei filium eſſe, ſcribas ac legum doctores validis cum rationibus confutãs, miraculis doctrinam ſuam confirmans, cõuertitque ad fidem Hermogenem & Philetum magos.

Tunc Abiathar pontifex anni illius, ſeditiõem excitauit Iacobo, qui à populo captus eſt, & ad Herodem regem Iudææ ductus, de quo in Actis Apoſtolo-

Act. 12.

rum ità ſcribitur: Miſit Herodes rex manus, vt affligeret quoſdã de Eccleſia. occídit autem Iacobum fratrem Iohannis gladio. Videns autem quia placeret Iudæis, appoſuit apprehẽdere & Petrum, atq; in carcerem coniecit, vt occíderet. & confeciſſet, niſi diuinum affuiſſet auxilium, quo angelus noctù aſſiſtens, mirabilitèr eum vinculorum nexibus ſoluit, & ad miniſterium prædicationis ire liberum iuſſit. Regis verò facinus dilationem non patiebatur vltiõis, ſed continuò vindex adeſt diuinitùs Dei dextera. Nam cùm in Cęſaream deſcendiſſet, & in die ſolenni præclara veſte regia indutus, pro tribunali conſediſſet, ac de ſublimi concionaretur ad populum, blandiens ei populus acclamabat, Dei voces & non hominis, id eſt, exhibebant ei laudes Deo debitas, & non homini. & dum adulatorijs laudibus demulceretur, & oblatos ſibi diuinos honores non reſpueret, adſpiciens ſupra ſe, vidit imminentem & inſiſtentem capiti ſuo bubonem, mortis eius nuncium. tunc, vt tradit Ioſephus, inclinauit ſe ad eos qui ſibi applaudebant, & dixit: En ego deus veſter morior. Sciebat enim, iuxta quod dixit ei augur in carcere, ſe intra quinque dies moriturum. Confeſtimque percuſſit eum angelus Domini, id eſt, facta eſt ſuper eum vindicta DEI. Corrodebant enim vermes viſcera eius, ac continuis quinque diebus ventris doloribus cruciatus, vitam violentèr abrupit, regni ſui anno vij.

Mors Herodis Agrippę

Audiens autem Claudius mortem Agrippæ, filium eius Agrippam ſucceſſorem regni eius ſubſtituere voluit, ſed ſenatus cõtradixit, aſſerens non eſſe conſultum puero potẽtiſſimi regni ſceptra committi. Acquieſcens Claudius, regnum Iudęę in prouincię formam redegit, & Agrippæ ſub nomine regni regionem trans Iordanem cõtradidit, mitque Cuſpium, qui & Syriam ac regnum Iudææ gubernaret.

Iudæa in prouinciã redacta.

Intereà cùm fides Domini IESV CHRISTI per regiões omnes creſceret, et religionis propagarentur augmẽta, nequaquàm quieuit hoſtis ſalutis humanæ: ſed vrbem quæ eſt omnium caput, præuenit, & Simonem Samareum illuc ducit, vbi à deceptis deus creditus eſt. ſtatua ei dicata hac inſcriptione: Simoni deo ſancto. Sed non in longum permanet fraude quæſita diuinitas. Continuò enim Petrus, vbi Aſiaticas Eccleſias ſatis confirmâſſet peranticas Eccleſias ſatis confirmâſſet per annos quatuor, & epiſcopatum Antiochiæ fundâſſet, ac per ſeptem annos tenuiſſet, Romam, vbi caput orbis erat, perrexit: & quòd hanc ſedem pontificali dignitati conuenientem cernebat, ſimulq; huc profectum intellexiſſet Simonem magum Samaritanum, quem priùs in Samaria cõfutauerat: nam cùm vidiſſet ſigna & miracula quæ à Philippo, vno ex ſeptem diaconibus, fiebant, obſtupefactus & territus, credere ſe in CHRISTVM, vſquequò baptiſmum acciperet, ſimulauit: & cùm vidiſſet quòd per impoſitionem manũs Apoſtolorum accipiebant homines ſpiritumſanctum, obtulit ſceleratus Simon apoſtolis magnam pecuniam, vt darent ei illam poteſtatem dandi ſpiritumſanctum. Cui Petrus maledixit: Pecunia, inquit, tua tecum ſit in perditionem, quoniam æſtimâſti donum DEI pecunia poſſideri. Hæc prima fuit Simonia in nouo teſtamento, indè dicti ſunt Simoniaci.

Simon magus.

Petrus

Act. 8.

Simoniaci vndè.

Itaque anno imperij Claudij quarto Petrus Romam aduenit, vbi cùm Romanæ vrbi clarum verbi Dei lumen fuiſſet exortum, Simonis quidem tenebræ cum ſuo authore reſtinctę ſunt. Sermo autem

autem veritatis & lucis, qui per Petrum prędicabatur, vniuersorum mentes placido illustrauit auditu, ità vt auditoribus nulla satietas fieret. Ad hoc Marcum discipulum eius rogabat populus, vti ea quæ ille verbis prędicaret, ad perpetuam eorum commonitionẽ scripturæ traderet, vt domi forisque in huiusce modi verbis permanerent, quod & fecit. Petrus vt vidit probum institutum, scripturam legendam Ecclesijs tradit. De hoc Marco scribit Petrus in epistola: Salutat vos ecclesia, quæ est in Babylone collecta, & Marcus filius meus. Hic Marcus Aegyptijs euangelium primus prędicauit.

Marci euangelium.

Habuit autem Petrus vxorem & filiã nomine Petronellã, quas secum Romã adduxit. vxor martyr effecta. filia, cùm esset nimis speciosa, de voluntate Petri cœpit febribus laborare, quam, vt hospitibus seruiret, restituit, ac mox recidiuare fecit, donèc cœpisset in Dei timore perfecta esse. Tunc eam plenè sanauit, quæ posteà in virginitate ad Dominum migrauit.

Petronella.

Anno Domini nostri Iesu Christi 46. Claudij verò anno quarto, Petrum Romam venisse ferè omes sanctorum temporum scriptores testantur, quo anno pontificatum in vrbe Ro. suscepit, quæ erat caput orbis, digna in qua primus Christi vicarius, suique successores principalem sedem tenerent. Beatissimus igitur Petrus gloriosus apostolus IESV Christi, prefuit Ecclesiæ catholicæ annis 33. secundùm Hieronymum. Tenuit nanq; pontificatum in partibus Orientis annis quinque, deindè Antiochiam veniens, ibidèm annis septem. docẽs populum viam veritatis, & Simonem Magum fugauit. Insupèr prędicauit dispersis ex circuncisione fidelibus, qui erant in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, Bithynia. Discipulos per diuersas, puincias misit ad prędicandam fidem catholicam, euangelium Marci tanquàm ex ore suo scriptum approbans, fidelibus tradidit. Eandem sedem Romanam xxv. annis tenuit, ad quos quidẽ annos, quod miraculo dignum est, nullus adhuc ex successoribus suis peruenit. Cętera de ipso dicentur infrà generatione tertia.

Petri pontificatus.

Hic est Petrus ad quem Christus: Beatus es Simõ bar iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cęlis est. & iterùm: Tu es Petrus, & super hanc petram ędificabo ecclesiã meam, ac tibi dabo claues regni cęlorũ. Vndè licèt simplicitèr maiorum & minorum sacerdotũ discretio ab ipso Dño nostro Iesu Christo exordium perhibeatur sumpsisse, qui duodecim Apostolos tãq; maiores sacerdotes, ac 72. discipulos quasi minores instituerit, Petrũ tñ hunc in summũ delegit pontificẽ, cùm ei præ omnibus claues regni cęlorũ tribuerit, & à se petra Petro nomen imposuit, atq; pro eius fide se specialitèr orâsse testatus est, vt & ipse cęteros confirmaret. sic Petro pro reliquis apostolis concessus est à Deo primatus, & ipsi voluerũt id ipsum, vt reliquis omnibus pręesset apostolis, & caput & principium teneret apostolatûs, qui & eandẽ formã suis successoribus tenendam tradiderunt. Matth. 16.

Primatûs S. Petri assertio.

Luc. 22.

Est ergò apostolica sedes caput & cardo à Dño constituta, vt habetur in c. sacrosancta, xxij. di. Fertur quoquè, B. Petrum ieiuniũ Quadragesimale instituisse ante pascha, & tres hebdomadas ante natiuitatẽ Dñi, quartã verò imperfectã. De institutiõe Quadragesimę, dubitare me facit Augustinus in epistola ad Cas. ibi videtur innuere contrarium. constituit autem B. Petr⁹, vt diceretur in Missa, Pater noster.

Ieiunij institutio.

Petrus Cathedram Romę susciens, ciuitatemq; Dei viuis ex lapidibus verbo & exemplo construere studens, salutifera verba docere cœpit: & quod ore docuit, signorum efficacia cõfirmauit. Exhinc Romæ cœperũt esse Christiani. ad hęc nobilissimas vrbes ciuib⁹ Christi ac sacerdotibus illustrauit: nempe B. Apollinarem Rauennę, Metis Clementẽ, florentissimę verò Galliæ vrbi Treueri tres simul proceres, Eucharium, Valeriũ, & Maternũ destinauit, qui dum alpes trãsissent, Maternus in via moritur, in Alsaria s. haud longè ab Argentina. quo facto percussi socij, Romam reuertũtur. Beatus itaq; apostolus pastoralẽ virgã, vt traditur, p eos ad suscitandũ eum misit. qui veniẽtes ad locũ sepulturę, 33. dies inueniũt eũ in monumẽto habentẽ. At-

Sanctus Maternus.

tamẽ viri Dei fide & operibus bonis pleni, ſub obediẽtia magiſtri admota virga, ſociũ à morte ſuſcitárũt, qui (vt fertur) poſt Euchariũ & Valerium, per tot annos Treuirenſem & Agrippinenſem rexit eccleſias, quot dies antè in ſepulcro iacuerat. Oſtẽditur autem ea hodiè adhuc virga in argumẽtum rei Treueri ac Agrippinæ. Itaq; ſuperiorem eius partẽ Colonieñ, inferiorem Treuereñ habẽt

Argentina ad fidẽ Chriſti cõuerſa.

Fertur etiã miraculo p̃dicto Argẽtineñ ciuitas, quę tũc parua erat, ad fidẽ Chriſti conuerſa, indeque eccleſiam S. Petri ſenioris dedicauerunt.

Iudęorum ſeditio.

ANNO Dñi 49. qui fuit vij. Claudij annus, ſub procuratore Iudęę Cumano tanta ſeditio in diebus azymorum Hieroſolymis commiſſa eſt per culpam militis vnius, vt coarctato in exitu portarum populo, triginta millia Iudęorum p̃ſtrata & compreſſa dicantur. Vinctus dicitur poſteà Cumanus ductus Romam, cui Claudius Felicem ſubſtituit: hic quendam pſeudoprophetam Iudęorum, qui plures ſeduxit, oppreſſit anno Domini 55.

ANNO Domini 56. qui fuit 14. Claudij. cùm videret ſe iam ſenio confectũ, teſtamentum ſcripſit, ac ſignis omnium magiſtratuum conſignauit. quo facto, priuſquàm proſpiceret, ab Agrippina vxore prędentus eſt. Metuebat enim nè Britãnicus, Claudij ex Meſſalina filius, imperio pręficeretur: vndè veneno ab ea dicitur interẽptus Claudius. mors eius celata eſt, donèc circa ſucceſſorẽ omnia ordinârant hi, qui cum Agrippina ſentiebant. nam Cęſare expirãte, Agrippina principem militię miſit, & cum eo tribunum, qui filiũ ſuũ Neronẽ ad caſtra prętoriana deducerent, vt ipſum more aliorum principum adorarẽt, atque in eius verba iurarent.

Claudij interitus.

Mortuus eſt Claudius anno ętatis ſuę lxiiij. ſed nec ipſum ignorâſſe mortẽ ſuã Suetonius ſcribit. nam in ſenatu cui vltimò interfuit, liberos ſuos ad cõcordiam inuitauit, atq; illos ſupplicitèr ſenatui cõmendauit, addens ſe morti propinquare. Hic Claudius fuit cibi viniq; appetẽtiſſimus, ante mediam noctẽ plerunquè vigilabat. libidinis in fœminas profuſus, plures repudiauit vxores, poſt quas Meſſalinã duxit, quę adultera plures extingui p̃curauit. Ex quo nonnulli metu abſtinebant ab ea, tandèm Claudius eam ſupplicio affecit. ex hac habuit filium Germanicũ, quem mox Britãnicum nominauit. Britones enim Claudius domuit. habuit & filiam ex ea Octauiam, quam Neroni coniunxit, & illũ in filium adoptauit. erat enim Nero filius Agrippinæ, Germanici fratris filiæ, ſororis Caligulę, quam Claudius duxit vxorem contra ius fasq;. Sed dandam ob hoc ſtatuit ſibi veniã, quaſi Reipub. expediret. Ità Claudius vxoribus ſubiectus eſt, vt non principem ſe, ſed earum miniſtrum exhiberet, quarum etiàm ſtudio honores & impunitates largitus eſt atq; ſupplicia. Inter Ciuilia Claudij geſta id etiàm narratur, quòd anno nono principatûs ſui, vrbe Roma Iudęos tumultuantes Chriſto impulſore, expulit. ſic Suetouius. Dubia tamen ſentẽtia, Chriſtianós ne cum illis expulerit, velut cognatæ religionis homines. Oroſium vide.

Iudęi Romæ pulſi.

ANNO igitur ſalutis noſtræ lvij. Domitius Nero, maritus Octauiæ filiæ Claudij, perſuaſionibus Agrippinæ deſignatus eſt imperator ab eodem Claudio, ſicq; gener prælatus eſt filio, id eſt, Nero Britannico. imperauit annis tredecim & menſibus octo. Nero ſecũdùm Suetonium per quinquẽnium erat valdè modeſtus, liberales diſciplinas ferè omnes puer attigit, habuit fingẽdi pingendiq; non mediocre ſtudium.

Nero imperator.

Orſus imperium à pietatis officio, ex Auguſti præcepto imperaturum ſe profeſſus eſt, nec liberalitatis, comitatis aut clementiæ occaſionem vllam omiſit, grauiora vectigalia aboleuit aut minuit, ſenatoribus egenis annua ſalaria cõſtituit. Cumque de ſupplicio damnati, vt ex more ſubſcriberet admoneretur, Vellem aliquandò, inquit, neſcire literas. Optimus erat muſicus, & moribus talis, vt ſcribant Traianum de eo ſolitum dixiſſe, cunctos principes longè diſtare à Neronis quinquennio, reliquum verò à quinquennio. Ità Caligulæ auunculi ſui veſtigia ſuper-greſſum, vt turpe ſit dicere, ad quam malignitatem peruenerit. Plurimam enim

Varij Neronis mores.

enim senatorũ partem interfecit, equestrem ordinẽ penè destituit, bonis omnibus hostis fuit.

Libidinibus porrò ità agitatus, vt nè à matre quidem & sorore, vllâve consanguinitatis reuerentia abstineret. Parricidia multa cõmisit, matre, fratre, sorore, vxore, interfectis: Epulas à meridie in mediam noctem protrahebat. Cantabat nonnunquàm inter scortorum ministeria in publico totius vrbis. persuasum habuit, neminem pudicum aut vlla parte corporis sui purũ esse, verùm plerosque dissimulare vitia & callidè obtegere. rarò vestem bis induit, piscatus est retibus aureis, purpura & cocco funibus nexis: soleis mulorum vsus est argenteis.

Exhaustis pecunijs, calumnijs & rapinis animũ adiecit, templis compluribus dona detraxit. simulacra ex auro & argento fabricata conflauit, non in aliquam rem tamẽ sumptuosior, quàm in ędificando. sed nec populo, nec mánibus pepercit. nam quasi offensus deformitate veterum ędificiorum, incendit vrbem, quam per sex dies & noctes ardentem è turri Antoniana spectans, lętari se flãmæ ait pulchritudine, & cùm ei incendiũ adscriberetur, ipse (vt ait Cornelius Tac.) abolendo rumori falsos testes subornauit, qui id factum in Christianos deriuarẽt, vndè tot capti & interfecti sunt, vt ex eorum cadaueribus per aliquot noctes lumina continuata dicantur. Incendium vrbis.

ANNO imperij Neronis 2. B. Paulus apud Festum procuratorem Iudęę, prę-sente Agrippa rege, religionis suæ rationem exponẽs, ab eodem Festo vinctus Romã mittitur, & ibi biennio in libera custodia manens, prędicat. tãdèm à Neronе dimissus, gentibus prędicat: posteà redijt ad vrbem, vbi cum Petro matyrio coronatur. S. Paulus. Act. 26.

GENERATIO III.

ANno Domini 60, Neronis quarto, incepit tertia Domini generatio. Per id tempus rex Agrippa fabricatus est ędificium maximum in palatio Hierosolymorum, vndè inspicere poterat ea quæ gerebãtur in templo. hoc primates Iudęorũ grauitèr habuerũt. non enim patrium erat, vt ea quæ fierent in tẽplo, aliquis, exceptis sacerdotibus, adspiceret. quapropter parietem excelsum ędificauerũt, q nõ solùm triclinij regalis adspectũ abstulit, sed etiã portic⁹ vbi custodias habere Ro. solebãt, excellebat.

In his igitur indignatus rex Agrippa, & pręcipuè Festus pręfectus, pręcepit eis vt opus nouum destruerent repentè. At illi rogauerunt quatenùs res referrẽt Romã, & obtinent. Nero enim audiens legatos partium, non solùm veniam gesti operis cõdonauit, sed etiàm ędificiũ permanere admisit. hoc beneficium *Põpeię coniugi, religiosè pro Iudęis supplicanti condonauit. deindè Festo mortuo, Albinus successit.

ANNO Domini 63. Iudęi in Iacobũ fratrem Domini immanitatem suæ nequitiæ vertunt, cùm iam Paulus ad Cæsarem missus fuisset. Erat tum Iacobus Hierosolymorum episcopus ab apostolis deputatus. Vinum & siceram non bibit adolescens, nil carnis degustans, intonsus, nec bálneo nec vnguento vsus est, vestibus lineis tantummodò indutus, sancta sanctorum ingressus, ità assiduè flexis genibus ꝓ salute populi orabat, vt eius genua camelorum more occalluerint. Albinus. Iacobus frater Domini.

Verùm abeunte ex Iudęa Festo prouinciæ gubernatore, priusquàm Albinus succederet, põtifex Ananus Anani filius, compellens publicè Iacobũ Christum Dei filium negare, recusantem lapidibus obrui iussit, qui cùm pręceps de pinna templi deiectus esset, semiuiuus adhuc & manus ad cęlum tendens, pro persecutoribus oraret, fuste quo fullones vtuntur, tandèm necatur. Refert autem Iosephus hunc tantæ sanctitatis fuisse, vt propter eius necẽ publicè creditum sit, Hierosolymam fuisse subuersam. Annis verò 30. Hierosolymitanę ecclesię pręfuit, cuius sepulcrũ iuxta templum vndè deiectus fuit, cũ titulo Adriani temporibus extabat.

ANNO Domini 68. imperij Nerõis xij, Anneus Seneca Cordubensis pręceptor Neronis, genus mortis eligere iussus à Nerone, venarum incisione perijt, de quo sic inuenitur scriptum: Seneca Neronem penè puerum, à Claudio & Agrippina rogatus, liberalium artium

præcepta ac oratorum instituta docuit. Posteà verò quàm Nero imperium obtinuit, annos tunc decem ac septem natus erat. Principio imperij quęque permissione filij mater disponebat. honor quidē solus imperij apud Neronem, potestas verò summa rerum gerendarum apud matrem erat. amicorum autem qui eam consilijs adiuuabāt, duo ante alios eminebant, Afranius Burrus & Anneus Seneca: curiā rei militaris in vrbe regebat Afranius, Seneca verò Neronem eloquētia & bonis artibus instruebat cum maximo pop. Rom. fauore. Consul tum creatus est à Nerone Seneca. Magnum erat vtrique, Afranio & Senecæ, pondus tantarum rerum disponendarū, sed longè difficilius, feruentes principis annos temperare, quòd Agrippina insolēs fœmina esset, Nero autem ętate & ferocia crescens crudelior appareret, quanuis multum bonę spei ad clementiam & virtutem ostendere de industria niteretur, natura in scelus omne pronus. crudelitatis quādoquè signa dabat, id tamē vitium iuuentuti attribuendum multitudo putabat. Seneca verò, qui dies, qui noctes secū agebat, haudquaquàm ętatis, sed naturæ morbum videbat. proindè multa ad eum sępè de modestia & humanitate nequidquàm locutus, libros de clementia scripsit, vt lectione ipsorū se à crudelitate retraheret. vndè putatur Nero quinquennium cum laude omnium transegisse, cùm imperium consilio & propè nutu Senecæ regeretur.

Senecæ cōsulatus.

Tum Paulus Apostolus Romę simul cum Petro versabatur, cui Seneca, admiratus eius doctrinam diuinam, familiaritate deuinctus erat. Cęterùm Nero virilem ętatem ingressus, scelerum claustra erupit, & quæ in eum diem simulata latuerant, repentè quasi refractis carceribus eduxit, spernens consilia & Senecę & Afranij, sed opera data nihil aut dici aut cogitari potuit crudelitatis aut sceleris, quod non attentâsset. Matrem Agrippinam inprimis eiecit aula, atque nefando scelere interemit. Afraniū Burrum virum egregium, veneno quasi per solatium dato interfecit.

Agrippina interficitur.

Burrus veneno perit.

Quo mortuo, Senecę res in dies apud Neronē fiebant minores. Iam parua suis apud illum cōsilijs erat authoritas, aula confestim vt id sensit, mores principis secuta est. habet enim curia hoc malū institum, quòd alius aliū libēns ruere videt. sermones de ipso inuidia ac maleuolentia plenos seminare solent alij delectatione maledicendi, alij studio placendi adulandiqúe Neroni, alij desiderio virū optimū euertēdi. Congratulati omnes, veniisse tempus quo se Nero imperatorem cognosceret. enimuerò quæ à Nerone impiè facta essent, ea consilio, arte, dolo Senecæ facta arguebant. Quidam auaritiam eius incusabant, imperiū etiàm affectare criminati sunt, quòd & potentia & honore ferè principem anteiret, senatûs fauorem ac populi aucuparetur. Iuniores etiàm delirū hominē & dementem esse, quòd iuuentutē Cęsaris coērcere niteretur, quasi nō liceat Nerōi, incōsulto Seneca, quicquā posse.

Seneca ad Neronem oratio.

Indè Tigillinus à Nerōe in demortui Afranij locū suffectus est. Octauia Neronis coniunx pudica fœmina pellitur, & in locū eius Pōpeia ducitur, quæ vnà cum Tigillino Senecam perosa, conabatur vt qua posset ratione, tyranni animum à Seneca auerteret, nè illius fortè opera reduceretur Octauia. Res eò peruenerat, vt Seneca indiès magis ac magis contemneretur. quod vbi is intellexit, nè vehementiùs animū adolescētis feruentē iritaret, munerib⁹ statuit subducere se publicis: proindè sumpto, vti erat grauitatis, loco & tēpore, Neronē in hęc verba allocutus est: Si aut ętati meæ Cęsar liceret adulari, quod me delectauit nunquàm, aut ea mihi quętecū est vitę familiaritas & consuetudo, non esset, præfatiōe apud te in præsentia vterer. sed quoniā mihi pro tuo in me amore eam dedisti licētiam, vt te adire, quotiès velim, & dicere quæ velim, amplissima cum libertate possim, expediā paucis quod cogitaui mecū. ea nanq; futura & mihi cōmoda & tibi nō molesta puto. annū hūc Cęsar octauū existimo, ex quo imperium accepisti: xiiij, ex quo tibi datus sum, vt puer doctrinas & vitæ rudimēta susciperes. Interìm tu me pluribus ornâsti bnficijs, pecunijs maximis, tu me hortus pulcherrimis, tu me villis amplissimis ditâsti, tu me in tāta dignitate atq; potentia

potentia eleuâsti, quòd ni aut cęcus aut amês sim, videre propalàm possim, nihil iam esse amplius, quod amic⁹ à principe petere, aut princeps amico dare queat. Illud quoquè mihi in partem laudum & honorum meorum tribuo, quòd is homo esse videar, à quo Nero Cęsar & princeps orbis, disciplinas ac vitæ documẽta susceperit. nihil est denique quòd felicitati desit, si modò sim ille, qui fortuna sua vti grauiter atque modestè sciat. Equidem sępenumerò memoria & cogitatione reuoluo mecum, & obstupeo mẽ, qui sim & prouinciali loco & ordine equestri natus, eò prouectũ esse pro summa tua erga me beneuolẽtia, liberalitate, gratia, quòd illis etiàm ipsis annumeror, qui longè me & nobilitate generis, & maiorum gloria antecellunt. Mihi enim, vt quod sentio, apud te in prędentia fatear, cùm mecum ipse mente tacita cogito me illum esse, non videre videor qui spernendas opes exhorter, & tamen iucundissimos hortos & maximas villas inambulẽ. Proindè cùm & tu imperium tuum dijs propicijs iam sinè me gubernare sapientissimè possis, ac iure optimo debeas, & me mea ętas hortetur tranquillitatem animi & liberum ocium quęrere, statui ea deponere, quæ & mihi oneri sunt, & tibi ac tuis emolumẽto erunt. Iube igitur quas opes habeo, à tuis recipi, & vti cętera tua ministrari, ac permitte quod breue tempus vitæ reliquum habeo, id me bona cum venia tua studijs meis & desiderato ocio elargiri: neq; gloriæ tuæ quicquam detrimẽti erit, te amicos habere, qui etiàm paruo contenti sunt. Sed vt senectuti męę consuli & ocio libero sinas, persuadere debent plurima exempla, illa præsertim, quæ haudquaquàm ab ęqualibus meis, verùm è tuis maioribus extare constat. Atauum tuum Octauianum habeo memoria, potestatem fecisse C. Mecœnati & M. Agrippę clarissimis viris, vt optatum ocium sequerẽtur, cùm alterum bellorum socium, alterum in maximis Reipub. rebus comitem & adiutorem habuisset: me quidem his adęquãdum minimè censeo, sed quemadmodùm quæ suæ virtutis erant, illi suo principi adhibuêre, ità ego tibi quę habui, quęve potui, animo integro & fide summa persolui.

Neronis responsio.

Cùm dicendi finem Seneca fecisset, Nero vti erat natura simulator, vultu hilari & ore blando respondit: Gratias debeo tibi amplissimas Seneca, quòd p summo tuo erga me studio ac diligẽtia, adeò instructus mihi & paratus esse videor, quòd meditatæ & grauissimæ orationi tuæ non dubitem ex tempore ac subitò respondere. quæ accepisti à me, quanquàm modestiæ tuæ ac frugalitati magna esse videantur, ea tamen parua esse pro magnitudine beneficiorũ tuorum non incognitum habeo. maiora enim plerique tenent homines etiàm libertini, & nulla re tibi æquandi: neque apud te in presentia fileam, cùm tuos in me labores, amorem, fidem sub oculis colligo, me tędet negligentię męę, quòd tu quemadmodùm apud me gratia & amore omnibus pręstas, & omnes diuitijs, honore, dignitate non excellere videaris: nec quisquam omnium est adeò summo loco natus, cui plùs nobilitas prodesse, quàm tibi tua virtus, & fides erga me debeat. Ocij autem potiundi facultatem C. Mecœnati & M. Agrippæ non priùs dedit atauus meus Augustus, quàm natu esset iam grandis atque ętatis tantę, quòd senectutis reuerẽtia summam authoritatem haberet vterq;. Neq; tamen vllum eorum vllis opibus exuit, sed quos maximis in periculis, laboribus, bellis adiutores, socios, amicos habuerat, eos vti erant à se donati, ità frui opibus simul & quiete desiderata permisit. me autem decere accipere, quod habes, non intelligo: nec video esse modestiæ tuæ, indè laudem quęrere, vndè amico infamia oriatur. Nam vulgus qua est leuitate, vi ereptas tibi opes putabit. equidem postponendum te nec C. Mecœnati, nec M. Agrippæ censeo. adiuuârunt illi Augustum bello. arma pro me nulla induisti, nõ fuit occasio. quòd delatum ad me sit imperium obsistente nullo. verùm quibus egebam ad subsidium ętatis ac fortunę, tu me optimis doctrinis, tu me grauissimis morib⁹, tu me sapientissimis cõsilijs adiuuisti, quę beneficia in me tua impressa mihi & in p-sentia sunt, & memoria sempiterna erũt:

neq; te defuturum mihi suadeo, quum etsi annosus sis & plùs quàm senex, ea tñ deûm munere tibi & animi & corporis prosperitas sit, vt persequerare possis, ac mihi sanè consulere, nec me deserere debeas, hoc præsertim imperij principio, & hac mea iuuenta, quum sit mihi consilij & auxilij tui magna necessitas. Te pauefaciat nullus timor, hoc em̃ polliceor tibi, atq; per quoslibet deos iuro, potiùs mihi ipsi, quàm tibi vlla re obessem.

His verbis Nero oscula & amplexus addit, & manu tacta perstrictaq;, ipsum à se vultu læto dimittit. Seneca verò gratijs actis, Neronis verba haudquaquàm, vti erant benigna, in rem bonam vertit: ipsum enim natura, mens, consilia tyrãni non latebant. Proindè consuluit, sibi quàm rariùs rebus aulicis immiscendũ & in curia versandũ fore. hoc sperabat, omnium inimicorum inuidiam, ac Neronis odium euitari posse. Rarò ità deindè in aula visus est, hominum quoquè solitos cœt⁹ & secreta colloquia passim effugiens, sese tandèm in priuatam vitã contulit, nunc senium, aliquandò valetudinem, interdùm philosophiæ studia causatus.

Senecæ ab vrbe discessus.

Postremò dimissa vrbe, in Campaniã se transfert, vbi non marcebat ocio, non cruciabat se mœrore, sed velutì grandi onere deposito, totum se philosophiæ ocio liber dabat. Multa quidẽ hoc tempore (triennium id fuit) scripsisse fertur, inter q̃ est magna epistolarũ pars ad Lucilium. neq; tamẽ hinc odia extincta, sed magis aucta & inflammata sunt, tum q̃ aures maledictis Nero sequiendi studio iam libentiùs aperiret, tum quòd inimicus eius Tigillinus & *Pompeia criminandi causas quærerent. nihil tum à Seneca dictum, nihil factum, quod illi nõ cribrarent atq; subuerterent. absentiam eius alij accusabant, quòd philosophus magistratus & principem pro sua libertate contemneret. pars vagari eum per amœna, quòd opibus plenus iam esset, & vt curas aulicas deuitaret. pars negabat impeditum studio philosophiæ aut valetudine vlla, verùm dolore, ira, odio accensum, secessisse affirmabat, cùm imperij gubernandi solitam licentiam nõ haberet, videretq; consilijs adesse Pompeiam & Tigillinum, qui fideles Neroi & sapientes essent.

Hoc in tempore incensa est ciuitas & peruasta, vt supradictũ est: quam causam quia Nero in peregrinos Christianos & Iudæos reiecit, repentè quæstione habita, in illos crudelitèr iussu Neronis sæuitum est. Addebantur pereuntibus ludibria, vt ferarũ tergis tecti, canum laniatu interirẽt, aut crucibus affixi, aut flãmandi: atq; vbi defecisset dies, in vsum nocturni luminis vrerentur. Ità Tacitus.

Persecutio hæc prima in Christianos humiles & sanctos viros fuit Romæ, deindè per omnes prouincias pari æquitia excruciari imperauit. Ideò Seneca ritu gentilitio posito, Christianum tenuisse creditur cultum: vehementissimeq; cõtristatus, epistolas ad Paulum scripsit Romam. Crescebat interim tyrannis, crescebant bonorum neces. quarè Senecam Nero veneno perimere tẽtauit, sed proditore liberto saluatus est. Verùm aliquandò inuenit causam, dum Seneca in Campania moraretur, detegitur cõiuratio in Neronem desiderio libertãdæ patriæ, authore C. Pisone facta, ob quã rem multi comprehẽsi sunt nec fontes, nec vlla in re Neroni inuisi.

Perſecutio in Chriſtianos primùm.

Coniuratio in Neronem detecta.

Capitur Natalis C. Pisonis familiaris, qui pductus ad tormenta, labare cœpit, & coniurationis principem C. Pisonem nominat, deindè conscium Annenum Senecam dixit, non certus, sed coniectura quadam ductus, & studio, vt erga se tanto in periculo Neronis gratiam compararet: se nanque missum à Pisone ad Senecam, vt ægrotum viseret, negatũ sibi vitandæ suspitiõis causa accessum, præterea etiàm hortatum sæpiùs vt conueniret, tum fore se saniorem. Hæc Natalis affirmabat.

Ad ea verò Senecam ità respondisse dicebat, Neutri cõducere crebra colloquia & mutuos sermões habere, verùm salutem suam in Pisonis sospitate collocatam fore. Verba hæc Nero haud parùm lætus audiuit, dicta Natalis in deteriorem partem interpretatus, nõ suspectum modò coniurationis, verùm & reum Senecam habendum dicebat. Neramo alius Senecam conscium nominauit. Neronis tamen opera, ad crimẽ augendum

gendum ex infamia viri, res vulgata est. Interea redijt Seneca in agrum sub vrbano rure in villam suam, illuc Nero Syluanum prætoriæ cohortis tribunũ misit, percõtaturum à Seneca, quid verborum Natalis Pisonis nomine retulisset, & quid ipse respondisset.

Hæc publicè, ceu veri scisciтãdi causa, mãdata Syluano dat, nè animaduertere tantum in virum, eundẽ præceptorem & singularem amicum suum, nisi iustè & maxima cum grauitate, videretur. Sed mens erat, vt hoc nuncio territus Seneca, veluti noxius, mortẽ sibi vltrò consciscceret. Syluanus cum militibus ingressus Senecę domum, cœnantẽ ipsum & cum eo simul amicos duos ac Pompeiam Paulinam vxorem inuenit, percontaturq; vti erat à Nerone iussus. Tunc Seneca, quanquàm nunciũ mortis suæ hunc perciperet, minimè tamen pauefactus, sed quo solebat ore ac vultu respondit quærenti Natali, cur Pisonem aditu prohibuisset, valetudinis & quietis causam fuisse.

Tribunus domum regressus, milites vti erant locati ex ordine, dum reuertetur, stare iubet. ipse Romã veloci equo reuersus, Neroni quæ respõderat Seneca, refert. aderãt ibi cum Tigillino, qui pro viribus ardentem inflammabãt. Interrogat Nero tribunum, præparétne se voluntariam ad mortem Seneca. Syluanus nec ad mortem parare ait, nec timoris signum vllũ vultu aut verbo mõstrare. Tum Nero, Regredere, & mortẽ deligat iube. Syluanus rediens, minimè domum ingressus est: verùm qui mortẽ indiceret, centurionẽ intromisit. Seneca nullo pauore exterritus, facultatem faciendi testamenti poscit. Id tribunus per centurionem negat. Tum cõuersus ad vxorem & amicos, qui aderant & lachrymarum plenis oculis cõplorabant: Vobis, inquit, quoniam pro vestris erga me studijs & charitate meritũ referre prohibeor, quod vnum in me liberũ & pulcherrimum habeo, imaginem vitæ meæ relinquo. eius memores si eritis, famam vobis perpetuam cõstantis amicitiæ facietis. Cognita quidem omnibus Neronis impietas est, nec supererat perempta matre in quem sęuiret, ni eũ educatorem suum ac prȩceptorẽ occidisset.

Multa dehinc ab eo dicta sunt, quibus amicorũ tristitiam coërceret, nunc istũ adspiciens quo vultu, qua voce solitus erat, cùm re prospera & statu meliori frueretur, singulos ad fortitudinẽ, ad patientiã, ad constantiam hortatur: anxijs quidem ac trementibus cæteris, ipse vnus impauidus & constans erat. Deindè vxorẽ amplexatus, multùm precatur nè se cruciaret, sed moderatè casum ferret. Tum illa, opùs exhortatione nõ est, inquit, migrare tecum è vita penitùs statui. Hinc cõcertatio dulcis orta, cùm illa virili animo perseueraret, nec adduci vt viueret, à viro prece vlla aut ratione posset: contrà verbis omnibus Seneca illam flectere, & vitã ei persuadere niteretur. Illa pertinaci animo perseuerat, percussorem postulat. Mira ſ vxore Senecæ constantia.

His demùm atq; talibus verbis vterq; brachium cruraq; ferienda præbuit, vt tepidus sanguis efflueret. tum persuasit vxorẽ deferri in proximum cubiculum, ipse venenum quod dãnatis apud Athenieñ dari solebat, frustrà hausit ad maturandam mortem: frigidus enim erat artus, & clausum corpus aduersùs vim veneni. Postremò in balneum defertur, vbi sermo eius ad amicos de animæ immortalitate ac morte contemnenda habitus est: nec mora longior, spiritũ tandèm Seneca efflauit xj. anno imperij Neronis. vxor spe vitæ, ligato vulnere conualuit, parùm tamen vixit. Senecæ interitus.

Quemadmodùm verò ab alijs cõtra Neronem coniuratũ fuerit, refert Cor. Tac. li. xv. diur. vbi inter cæteros Lucanus poëta quoquè perijt, & multi alij. Subrius Flauius vnus ex coniuratis, interrogatus à Nerone, quibus ex causis oblitus fuerit sacramenti prȩstiti: Oderam te, inquit, nec quisquam tibi fidelior miles fuit dum amari meruisti: odisse cœpi, postq; parricida matris & vxoris auriga, histrio & incendiarius extitisti. Lucanus poeta.

Idem, Pisone interempto, aiebat, nõ referri dedecori, si citharœdus dimoueretur, & tragœdus succederet: Hoc significans, sicut Nero cithara, ità Piso tragico ornatu canebat.

Per idem tempus Romæ Petrus Li-

num & Cletũ episcopos ordinabat, qui sacris præessent. Ipse verò orationi & prædicationi intẽtus, iam ferè pro Deo colebatur, siue ob vitę venerabilem cultũ, siue quòd Simonem magum pessundederat. Nero post multa quæ animo cõceperat nefaria, ipsorum quidem Petri & Pauli, qui duces erãt in populo Dei, expetit neces. At Petrus monentibus amicis, ad declinandam inuidiam principis, via Appia ab vrbe discedẽs, ad primum lapidem Christo fit obuiàm, quẽ adorãs, rogat: Domine, quò vadis? tum Christus, Romam iterùm crucifigi. Extat sacellum eo loco, vbi hęc verba sunt habita. Petrus de martyrio ipsius dictũ existimans, ad vrbẽ redijt, & statim Clementem episcopum consecrat, eiq; cathedram & ecclesiam commendat his verbis: Eandem ego tibi potestatem ligandi & soluẽdi trado, quã mihi Christus reliquit. Cùm hæc ità disposuisset, non multò pòst vnà cum Paulo iussu Neronis necatur, anno Domini lxx.

Petrus & Paulus trucidantur.

Interim cùm pro sacrilegio fidẽ, pro parricidio pietatem, pro incestu pudicitiam violaret, ipsamque potestatẽ Ro. imperij vel officia vel negocia improbissimis libertorum cõmitteret, & cùm nulli fidem seruaret, omnibus suspectus, à senatu hostis iudicatus, desertus ab omnibus etiàm suis, fugit nocte ab vrbe, quatuor tantùm comitãtibus, nudo pede, cooperto capite, & ante faciẽ sudario obtenso.

Cumq; se occultâsset, perlato à cursore nuncio, hostem se à senatu iudicatum & quæri ad mortem, audiẽs comites appropinquare ad capiendum viuũ, ictu gladij se percutere voluit, sed trepidante manu, perficere non valuit: & cùm ex præsentibus nullum inueniret à quo feriretur, exclamauit, dicens: Ità ne nec amicum habeo, nec inimicũ habere possum? Videns hoc vnus, adiuuit manum tremẽtem, & ità perijt anno vitæ suæ 31. imperij 14. omnisque Augusti familia in eo consumpta est.

Nero se interfecit.

Tantum autem in morte eius gaudium fuit, vt plebs pileata, quod signum est lætitiæ, per totam vrbẽ discurreret.

ANNO Domini 70. Linus B. Petro successit, sedit annis xi. quanuis B. Petrus ante passionem suam instituerit Clementem successorẽ fieri, tamẽ Clemens videẽs quòd hoc esset perniciosum exemplo, vt aliquis sibi eligeret successorem, renunciauit Papatui, & electus est Linus, deìn Cletus, & quarto loco Clemens. Consentit B. Hieronymus: Quartus, inquiens, post Petrum Romę episcopus Clemens fuit. Scripsit Linus res gestas B. Petri, cuius mandato etiàm statutum est, nè qua mulier nisi velato capite, templũ ingrederetur. Linus autem cùm sanctitate & moribus haberetur in precio, dęmones fugaret, & mortuos in vitam reduceret, Saturnino cõsule, cuius filiam à dæmonio liberauit, capitali supplicio afficitur, sepeliturq; in Vaticano iuxta S. Petri corpus x. caleñ. Octobris.

Linus Papa.

Lini temporibus fuit Philo Iudæus, Phil. qui multa ità grauiter conscripsit, vt dignus sit apud Græcos: ἢ Πλατὼν φιλωνίζει, ἢ Φίλων πλατωνίζει. Romæ coram Caio Iudęos tutatus, cùm iussus esset è conspectu Cæsaris abire, ad suos dixit: Bono animo nos esse oportet, quibus iratus est Caius, quia necesse est adesse diuinum, vbi humanum cessat, auxilium. Fertur etiàm multa de laudibus Christianorũ scripsisse.

ANNO Domini 71. Galba antiquissimæ nobilitatis senator, ab Hispanis & Gallis imperator electus, statim vt Neronis mortem audiuit, Romã venit. hic optimus dux, militem suum seueriſſimè tractans, ità vt ingresso eo ad castra, milites vicissim dicerent, Discede militare, Galba venit: imperiũ adeptus, cùm auaritiæ vitio segnitiæq; omnes offenderet, mense septimo ad lacum Curtium decollatus est insidijs Othonis.

Galba imperator 7.

Hic * Saluius Otho, occisis Galba & Pisone, inuasit imperium, in priuata vita mollis, Neronis familiaris, in imperio non potuit documentum sui ostendere. nam cùm ijsdem temporibus Vitellius à Germanicis exercitib⁹ imperator factus esset, bello contra Vitellium suscepto victus, semetipsum occidit dũ imperâsset menses quatuor.

* Syluius Otho imperator 8.

Vitellius Romam victor ingressus, vi potitur imperio, familia honorata magis quàm nobili ortus, multa segnitia cęteriſq;

Vitellij imperator 9.

terisque vitijs notabilis, maximè ingluuie & voracitate.

ANNO Domini 72. Vespasianus imperator creatus, cui olim cura fuit omnium rerum, nequaquàm verò imperare volebat, priuatæ vitæ securitatẽ clarioris fortunę periculis anteponens. Vespasianus imperio. postremò imperium suscepit militũ studio, quos accẽderat rumor qui passim vagabatur, Vitellium imperatorẽ Germanicis legionibus Syriacas mutaturũ, vt illas ad militiam opulentam magis & quietam transferret.

Verùm audiens Vitellius Vespasianum imperatorem salutatum, Sabinum eius fratrem multo negocio tandèm in Capitolium confugiẽtem occidit, Capitolioq; incenso, eũ in Gemonias scalas coniecit, vbi Domitianus fratris filius media trepidatione euasit.

Excitârũt hi tumultus * Antonium, vt quàm primùm Flauianis succurreret, quo duce Flauiani cum Vitellianis cõgressi, sub vrbis muris Vitellium superant, ac latitantem protrahunt, vinctis post tergum manibus, resupino capite, gladio ad iugulum posito, per forum ad spectaculum ducunt. Tandèm luto & fimo perfusus excarnificatur, & in Tiberim iectus est, imperij sui mense 8. Et populus iam timore liberatus, imperatorem prædicat Vespasianũ, simulque Vitellium deiectum lætitia celebrabat.

Vespasianus Alexãdriam venit. quæ erant Romæ gesta, nunciata sunt, & legati ei gratulantes affuêre. Firmato iam totius orbis imperio, Romam ire parabat: dimissoque filio Tito in Iudęa, profectus est Romam. vbi accepto imperio anno salũtis nostræ LXXII. regnauit annis 9.

Ardebant iam Iudęi & intestinis dissidijs, & externis malis afflicti. adeò agitabat eorum animos grauissimi sceleris conscientia. Itaq; post assensionẽ Domini & saluatoris nostri Iesu Christi, Iudæi vel in ipsum commissi piaculi, vel persecutionis in apostolos & necis in Stephanum, sed & obtruncationis in apostolum Iacobum, & in Iacobum fratrẽ Domini, qui appellatur Iustus, cęterorumque omnium quos propter fidem Christi insidijs omniq; fraude nequitiæ circunuenerant, vltionem iustitia poscebat. Et apostoli quidem ab illis priùs fugati, ac per omnem locum dispersi, sicut diximus, pergebant in virtute Christi, qui eis præceperat, dicẽs: Euntes, baptizate omnes gentes. Matt. 28.

Causæ & semina belli Iudaici.

Ecclesia verò quæ in Hierosolymis erat cõgregata, respõso à Deo recepto, emigrare iubetur ad oppidum, Pellam nomine, trans Iordanem, vt eductis vrbe sanctis & iustis viris, vindictæ cælesti fieret locus, tam de vrbe sacrilega, q̃ de populo impio per excidium patriæ euersionemque sumendæ. Veruntamẽ nihil obstat etiã ea addere, per quę pietas & clementia Dei, licèt ingratis, videtur oblata. Quadraginta nanq;, post admissum in Christum piaculũ, annis impiorum pœna differtur, in quibus & apostoli omnes, præcipuè tamen Iacobus, qui vocatur frater Domini, Hierosolymis episcopus constitutus, indesinentèr populum commissæ impietatis de scelere commonebat, si fortè possent pœnitudinem agere, si possent flere pro scelere, & vltrices pœnarum flãmas lachrymarum vbertate restinguere. Ostẽdebat nanque eis Deus per suam patiẽtiam, quòd ipsorum quæreret pœnitẽtiam. molliri autem duritia eorum substiterat, sed continuò in peius ruebat.

Bello sanè Iudaico dabatur exordiũ 12. anno regni Neronis, anno administrationis Flori secundo, Cæstio Gallo præside Syrię. Floro itaq; procurante Iudæam, in Cæsarea orta est seditio inter Iudæos & gentiles, quòd dicerẽt Iudæi factam ab his legi suæ contumeliã. Quarè ab eis accepit Florus pecuniam, nec tamen eos tutari curauit, sed in Sebasten secessit. Iudæi statim libros legis rapientes, recesserunt in Narbata: primates autem eorum in Sebasten ad Florum venerunt, vt auxilio esset rogabãt, insuper reuerentèr eum de pecunia ob id data admonentes. Ille comprehensos vinciri iussit, arguens, cur leges de Cæsarea auferre ausi fuissent. deindè vt bellum inflammaret, misit ad sacrũ thesaurum, vt indè xvij. talenta auferrentur, quasi eam pecuniam impensæ Cæsaris flagitaret.

Seditio in Cæsarea.

Tum

Tum ſtatim inuaſit populum multa confuſio. currentes ad templum, maximis vocibus nomẽ Cæſaris appellabãt, vt à tyrannide Flori liberarentur orantes. quidam autem ſeditioſorum in Florum maledicta iaciebãt, ſtipem eius nomine poſtulabant, quaſi inops eſſet. His magis eſt iritatus ad prædandum. denique cùm debuerat, Cæſaream veniens, ignem extinguere belli, pro quo etiàm mercedem acceperat, cum exercitu venit Hieroſolymam, vt minis & timore vrbem nudaret. Tunc populus lenire eius impetum volens, obuiàm militibus proceſſit, Florum honorare paratus. ille mittens centurionem, diſcedere eos iuſſit: neq; enim in quẽ tam grauia maledicta iecisſent, fallo honore deluderent: oportere eos, ſi viri ſint conſtãtes, in preſentẽ etiàm cõtumelias effundere.

His dictis exterrita multitudo, ſimul etiàm equitibus miſſis, in medium vulgus irruentibus, fugerunt, antequàm Florum ſalutarẽt. diſcedentes cum metu, totam noctem duxêre peruigilem. Florus tunc degebat in regia, & poſtridiè extructo tribunali præſedit. conuenientibus principibus ſacerdotũ ac nobilibus, præcepit Florus, vt omnes qui maledicta in eum ſuccłamâſſent, protinùs dederent. edicens, in eos eſſe, niſi reos produxerint, vindicandum.

Hieroſolymitana ſeditio.

Ad hæc reſponderunt Iudæi, pacifica quæq; populum ſentire: illis verò qui errâſſent in verbis, veniam poſtulabant: in tanta multitudine nihil eſſe mirũ, offendi aliquos temerarios & per ætatem inſipiẽtes: debere tamen illũ, ſi cõſuleret gentis quieti, & vellet Ro. imperio ſeruare vrbem, magis propter multos dare veniam, quàm propter paucos perturbare multitudinem tantam bonorum.

Ad hæc ille inflammatus, militibus exclamauit, vt forum rerum venalium diriperent, & paſsim obuios trucidarẽt. illi ob lucri auaritiam, habita authoritate rectoris, non ſolùm diripuerunt eũ locũ, ſed et vniuerſas inſilientes domos, interficiebãt habitatores: multos etiàm nobilium compræhendentes, duxerunt ad Florum: quos ille verberibus laniatos, ſuſtulit in crucem. occiſi ſunt promiſcui ſexûs ducenti XXX.

Poſtridiè conueniens multitudo in forum, magno clamore cõquerebatur, inuidioſas quoquè in Florũ voces mittebat. Veriti primates & pontifices, diruptis veſtibus, & viritim ſingulos compræhendentes, poſtulabant vt tacerent, neque in maiorem indignationem mouerent Florum: ſicque maiorum reuerentia & ſpe, quòd in eos Florus vltrà non ſæuiret, multitudo ſedata eſt. Ille tumultu compreſſo, Iudæos vocauit, aitque vnum argumentũ fore quòd nihil ampliùs nouarent, ſi obuiàm procederent militibus de Cæſarea venientibus.

Interìm mandat venientibus, vt nullam ſalutationem redderent obuiantibus Iudæis: & ſi offenſi quicquam facerent, mox in eos vterẽtur armis. Pontifices ergò in templo collecta multitudine precabantur, vt occurrerẽt Romanis: ſeditioſi abnuebant ob interfectorũ dolorẽ, multiq; eis iungebantur. Tunc verò oẽs ſacerdotes & Leuitę ſacra vaſa proferentes, ornatumq; tẽpli, cãtoresq; cũ muſicis inſtrumentis, pcedebãt ante multitudinem, & obnixè precabantur, nè ad direptionem ſacrorum Romanos incitarent, ſparſis cinere capitibus ac diruptis veſtibus, ſingulos quoſque nobilium compellabant, precantes nè ob modicum peccatum patriam perderẽt. Talibus multitudinem flectentes, etiàm ipſos ſeditioſos mitigârũt, ac qẽtè obuiàm prodiêrunt. Iamque comi nùs factos ſalutauerũt: illis autem nihil reſpondentibus, ſeditioſi Iudæorum aduersùs Florum, cuius hæc fierẽt conſilijs, ſuccłamârunt. Confeſtim milites compræhendentes eos, cædere adorti ſunt, atq; in fugam verſos conculcabãt. In ipſis autẽ portis grauis facta eſt compreſſio. collabẽtium verò durus erat interitus: trucidabãt multitudinem, trãſire cupientes in Antoniam & templum obtinere: quos etiàm Florus ſecutus, reducens de regia qui ſecum erant, in arcem tranſire nitebatur. fruſtratus tamen eſt.

Conuerſus quippe populus, repugnauit, & per tecta obruebat ſaxis Ro. Seditioſi autem verẽtes, nè Florus templum occuparet per Antoniam, ex tem-

plo

plo assendẽtes, porticus à templo Antoniam continentes, interciderũt. Tandèm conuocat Florus sacerdotũ principes, se quidem ait vrbe digredi, præsidium tamen relinquere quantum ipsi voluissent. Ad hęc illi, nihil nouandum fore, vnam tantùm apud illos relinqueret cohortem, dum tamen non illã, quę cum ciuibus palàm antè conflixerat.

Cohorte itaq; mutata, cum reliquo exercitu Cæsaream regressus est: aliud autem denuò pugnæ cõsilium commiscens, retulit ad Cæstium Syriæ præsidem, & defectionis Iudęos criminatus est. Interìm Iudæi quæ Florus egerat, Cæstio narrant: susceptis literis partiũ, deliberatum est, vt Cæstius cum exercitu in Iudęam iret ad vindicandam defectionem, si admissa esset: sin alitèr, magis fidos redderet Iudæos. ipsi tamẽ magis placuit aliquot præmittere.

Direxit eò tribunum Neapolitanũ, qui in via Agrippæ occurrens, ad quas causas missus sit, indicat: quo loci etiàm primates Iudæorũ cum curia adesse curauerunt, conquesti quàm lamentabiliter de calamitatibus proprijs & inhumanitate Flori: quam licèt argueret Agrippa, tñ vt ducis authoritati cõpetit, inuectionẽ in Iudæos transtulit, quorũ maximè miserabat. Ad hęc missi intelligebant redargutionẽ plenam esse pietatis, scientes quòd pro pace eorũ diceret.

Populus Hierosolymorum lx. stadijs obuius progressus, officiosè Agrippam & Neapolitanum suscepit. lamentabatur tamen interfectos coniuges, infantes, nobiles. precabatur genti consulerent, ac ingrederentur, viderentq; gesta à Floro. Neapolitanus itaque cùm circuisset vrbem, mansuetudinis populi documentum accepit, quòd non Romanis, sed soli Floro aduersaretur. ascendens in templum, fidem eorum circa Ro. collaudans, hortatus est ad patrem. Vulgus autem petit, vt legati mitterentur ad Cæsarem qui Florum accusarent. Adhæc Agrippa ordinari legatos qui Florum accusarent, odiosum putabat: despicere aũt Iudæos in bella commotos, neq; sibi expedire cernebat.

Aduocata igitur concione, suggestum conscẽdens, eiusmodi orationem habuit: Si quidem nõ viderem vos omẽs ad pugnandum cum Ro. incitatos, neque populi syncerissimam partem velle pacẽ seruare, nec processissem ad vos, neque consulere confisus essem. Quoniam autem aliquos ætas malorũ belli nescios facit, quosdam verò inconsiderata spes libertatis, nonnullos auaritia succendit: æstimaui oportere vobis ea exponere, quæ arbitror expedire. Perstrepet autem nemo, si nõ audiêrit quæ ipsius fert libido: his siquidem qui sunt ad defectionẽ parati, licebit etiàm post meos monitus manere in volũtate. Noui equidẽ, quàm multi iniurias procurãtium prouincias, & pręconia libertatis quasi tragicè prosequantur: ego autem primùm separabo causas, quas cõnexas putatis. si eñ vestros violatores cupitis vlcisci, cur libertatẽ ità extollitis? si verò seruire intolerabile ducitis, superflua est aduersùm rectores querela, quia illis moderatissimè agentibus nõ erit turpe seruire. Considerate autem quàm exigua sit materia bellorum. *primùm, rectorum crimina. colere siquidem officijs, nõ exasperare oportet iurgijs, potestatem. Cùm verò modicorum peccatorum exprobrationes maximas facitis, aduersùm vos iritatis vos. etsi prouinciarum rectores à Rom. missi, grauitèr offendunt, non tamen Romani omnes violant vos, neq; ipse Cæsar aduersùm quẽ pugnare vultis, neque is hęc ꝑcipit, neq; possunt illi, quæ in Oriente gerũtur, positi in Occidente, conspicere: sed nec vnus atq; idẽ sempèr curã tenebit, & successores eiº credibile est modestiores futuros. Motum aũt semèl bellũ deponere nõ est facile absq; magnis calamitatibus, neq; sustinere. libertatis verò dona sitientibus prouidendum est atq; certandũ, vt principio ea non careant: molesta est eñ nouitas seruitutis, quam nè primùm subeas, iustè certare potes. Qui verò semèl subiectus est & deincèps deficit, contumax magìs seruus, quàm amator libertatis ostenditur. Tũc igitur oportuit omnia agere, nè susciperentur Ro. cùm Põpeius prouinciam intraret. Verùm maiores vestri, multò vobis meliores corporibº et animis, exiguæ parti Rom. resistere nequiuerunt:

Agrippæ ad Iudęos oratio.

Ro. imperij potentia.

vos

vos qui hæreditariam obedientiam accepistis, maioribus vestris, qui primi paruerunt, rebus omnibus inferiores, contra omne Ro. imperium obsistere posse arbitramini? Et Athenienses, qui ob libertatem patriam suã ignibus tradiderunt, Xerxem, cuius classem non caperet pelagus, tandèm cum vna naui fugientem persecuti sunt, nunc autem seruiunt Romanis. Macedones verò cum Alexandro promittẽte sibi orbis imperium, nunc adorant eos, aliæque mille gentes liberrimæ nunc obediũt. vos soli seruire dedignamini his, quibus videtis vniuersa subiecta? cui militiæ, quibus fiditis armis? vbi, qui expensis possint sufficere, thesauri? contra Aegyptios fortè & Arabes bellum suscipere putatis. non circunspicitis Rom. imperiũ, non metimini vestram imbecillitatem. nónne recordamini ciuitatem vestram à conterminis gentibus frequentèr esse superatam? illorum autẽ virtus per totum orbem inuicta percurrit. Neq; eñ sufficit eis ad Orientem totus Euphrates, ad septentrionem verò Ister, neque in meridie tenùs solitudine Libya perscrutata, neq; in Occidẽte *Gadira, sed vltra Oceanum Britannos aliud quæsiêrunt regnum & orbẽ. Quid ergò? vos ditiores Gallis, fortiores Germanis, prudentiores Græcis? quæ vos fiducia aduersùs Romanos erigit? Sed dicet aliquis, seruire molestum est: at quanto id magis Grẽcis, qui vniuersis sub sole habitantibus videbantur nobilitate præstare, nunc fascibus Ro. obediũt? Quid quingentæ per Asiam ciuitates, nunquid non absque vllo præsidio vni tantummodò rectori párẽt? Quid autem pergam enumerare Heniochos & Taurorum gentes, quãta Bithynia & Cappadocia, Pamphylia & Cilices nunc sinè armis tributa pendant? quid Thraces, ac post hos Illyrij? ipsi quoquè Dalmatæ & Istri accolę, duabus tantùm legionibus obediunt. Veruntamen si aliquos ad defectionem magnæ causæ vrgere deberent, Gallos potissimùm oporteret insurgere, quos natura tantis cinxit munimentis, ab orientali plaga Alpium montibus, ab occidente Oceano, omnibusq; bonis totum penè orbẽ rigantes: ferunt nihilominùs vectigales esse Ro. id sanè non per animorũ molestiem, nec propter ignobilitatem, sed Ro. horrent virtutem & fortunam, deniquè sub mille & ducentis seruiũt militibus. Neq; Iberis nascens in agris aurum profuit, neque vicinus Oceanus etiàm accolis suis horribilis fragore, saltis fuit vincentibus Rom. sed vltra columnas Herculis protulerunt arma, & ipsas nubes Pyrenęorum montiũ egressi vertices, ditioni suæ subdiderunt. Quis vestrûm non audiuit multitudinẽ Germanorũ Germanorum, virtutẽ quoquè & magnitudines corporũ? siquidem vbiquè Romanæ gentes illos captiuos habent. Sed illi quidem ità ingentem spatijs regionem incolentes, spiritus autem maiores corporibus gerẽtes, & animá quidem cõtemptricem mortis, indignatione autem vehementiores feris, nunc limitem Rhenum habẽt, & 8. legionibus Rom. domantur. Considerate Britannorum muros, circundantur Oceano, illuc Ro. nauigantes, redegerunt in ditionem suam. Et quid opùs est plura dicere, quandò etiàm Parthi bellicosissimum genus, priùs tantis populis imperantes, obsides mittunt Romanis? Vos soli bellum geritis, neq; Carthaginẽm consideratis finem, qui magno illo Annibale gloriantes & nobilitate Phœnicum, sub Scipionis dextra corruerunt: *sed tertiam partem orbis terrarũ, cuius neq; numerare nationes facile est, quæ scilicet ab Atlantico mari & columnis Herculis vsque ad rubrum mare infinitos numero & locis Aethiopes cõtinet: totam tamen susceperunt armis, & prę- ter fruges annuas, quibus Rom. multitudinem octo mensibus pascunt, alia quoquè vectigalia pendunt. Adspicite Aegyptum, quinquaginta & septingenta centena millia incolarum habet, præter Alexandrinorum plebem, tamẽ vectigalia pendit. Quos verò in bellum socios assumetis? siquidem omnes qui in orbe habitabili degunt, Ro. sunt, nisi forte quis spes suas vltra Euphratẽ porrigat, & Adiabenorum regionem gentiles suos æstimet.

Porrò illis erit cura tuendæ cũ Rom. amicitiæ, & arbitrabuntur fœdus esse teme-

*Gades

Gallię laus.

Germanorũ potentia.

Britanni.

Parthi.

temeratum, si quis de his qui subiecti sunt, aduersùm Rom. in bellũ procedũt. Rom. fortuna vndè. Superest vt ad diuinũ confugiatis auxilium, verùm & hoc apud Rom. est. sinè Deo quippe impossibile esset imperiũ tale cõsistere. Bonum est ô amici, bonũ est, dum adhuc nauis stat in portu, præcauere tempestatẽ futuram, & non eo tempore, quo in medias irrueris procellas. His siquidẽ qui in improuisa mala incidunt, supereſt vt digni miseratione inueniãtur: qui verò se in apertũ discrimẽ iniecerint, exprobrationibus onerãtur. Nisi fortè aliquis vestrûm æstimet, Ro. postq̃ vicerint, mediocritèr vobiscũ acturos, & nõ exemplo aliarũ gentium sacram hanc vrbẽ inflãmaturos, interfecturos aũt vniuersum vestrum genus: neq; refugium inuenietis, quoniã metuunt Romanas vires omnes orbis partes. Insupèr et eo in periculo erũt Iudęi, vt estis toto orbe dispersi, qui apud exteros cõmorãtur. subeat vos miseratio, etsi nõ filiorum vestrorũ atq; coniugũ, saltem istius ciuitatis, quæ mater vrbiũ vestræ regionis vocatur. Parcite sacris mœnibus, parcite venerabilibus adytis, tẽplumq; vobis & sancta sanctorũ seruate. ptestor aũt sancta vestra, sacrosq; angelos Dei, patriãq; cõmunem, quoniam nihil consiliorũ quæ vobis videtur expedire, subtraxerim. vos autẽ decernentes quæ oportet, mecum in pace degetis: si verò protuleritis iras, absque me periculis subdemini.

Iudæi disp. tes. Peroratio.

His multò elegãtioribus et amplioribus verbis dictis, adstãte etiã sorore sua, lachrymauit, & multã turbę partem lachrymis infregit. Succlamabãt autẽ nõ se aduersùs Ro. sed aduersùm Florũ pugnam gerere. Ad quos rex Agrippa: Sed opera, inqt, vestra talia sunt, qualia aduersùm Rom. pugnantiũ, neq; eñ Cæsari vectigal dedistis, & Antonianas porticus incendistis. Sopietis autem causas defectiõis, si & porticus denuò instauretis, & tributa reddere maturetis. neq; enim Flori hoc præsidiũ est, neq; Floro pecuniam dabitis.

His consultis populus acquieuit, & cum rege & Berenice sorore assc̃endens in templum, porticus ædificare adortus est. Per vicos autẽ & regiones, principes eorũ* quiq; dispersi, vectigal colligebant, celeriterq; XL. talenta, tãtum enim erat reliquũ, redacta sunt. Deincèps aliquãtò pòst persuadere tentabat, vt parérent Floro, donèc ei successor mitteretur. ad quã orationem accensa multitudo, impudentissimè regem infectata est, eumq; mox vrbe expulit. Ausi sunt etiã nonnulli seditiosi saxa in eum iacere. Rex autem videns tumultuantiũ irreuocabilẽ impetũ, discessit in regnũ.

Reiecta Cęsaris dona.

Per idem tempus nõnulli eorũ irruerunt in quoddam præsidiũ vocatũ Masada, Romanos omnes interfecerũt, alios autẽ de suis posuerunt custodes. In templo quoquè Hierosolymorũ Eleazarus filius Ananiæ pontificis, audacissimus dux militum, persuasit, vt nullius mun⁹ aut hostia qui nõ esset de Iudęorum gente, susciperetur. id autem erat belli seminarium atq; materia. reiecit siquidem hostias Cęsaris, quę pro Ro. po. offerri solitæ erant: plurimùm aũt pontificibus ac nobilibus deprecantibus, vt nõ prętereirent morẽ quo supplicabatur pro regibus, nihil rerũ nouãdarum studio acquieuerunt. Conuenientes propterea primates omnes, concione vocata ante portam templi, & primùm multa de temeraria defectione eorũ cõquesti, dicebant ideò causam esse grauiorẽ, quòd maiores eorũ ornâssent templũ ex magna parte de muneribus gentiũ: cur modò noua sacrorũ ratio præter patrũ authoritatem cõstituereť? angebat eorum animos non minùs Cæsaris inclementia, qua certum sibi modò bellum imminere videbant. Attendebat autem nemo res nouare cupientium.

Vidẽtes nobiles eò processum, vt sua nõ possent authoritate compesci, legatos miserunt ad Florum, alios autem ad Agrippã, precantes vt cũ exercitu assc̃ederẽt in ciuitatẽ, & seditionẽ opprimerẽt, priusq̃ ea intolerabilis fieret. Agrippa volens Romanis cõseruari Iudęos, & Iudæis templũ atq; patriam, misit in auxilium equitũ duo millia. his venientibus, optimates quiq; cum pontificibus & omni multitudine qui optabãt quietem, superiorẽ occupãt ciuitatem: inferiorem siquidem & templum seditiosorum manus tenebat.

Optimatũ strages.

Per ſeptẽ igitur dies grauis vtriuſque partis cædes fiebat. Poſtero die latrones è vulgo, pulſis regijs è ſuperiore ciuitate, irruũt in Ananiæ põtificis domũ, & Agrippę palatium inflãmauerunt. Poſt hoc ignem arculis intulerunt, volentes documenta creditorũ diſperdere, vt nõ eſſet eorum probatio, ad quos oĩis debitorum iungebatur multitudo contra locupletes. incenſiſq; omnibus, pontificum & nobilium quidã in cloacis tum latuerũt, quidam cum regijs in ſuperiorem regiam confugerunt, portas celeritèr obfirmantes.

Poſt triduũ autem fecerunt impetũ in Antoniam, & omnes in pſidio ceperunt & interfecerũt, ac incenderũt prę-ſidium. poſteà verò obſederunt regiam, in quatuor partes agmen ſuũ diuidentes. inter hos erat Manaimus callidiſſimus ſophiſta, qui quondàm exprobrauerat Iudæis, quomodò poſt Deũ ſubijcerentur Ro.is aſſumptis quibuſdã nobiliũ, perrexit in Maſadã, ſpoliatoq; armamẽtario Herodis, populares aliosq; latrones armauit, & cum his veluti rex, Hieroſolymã reuertitur, factusq; princeps ſeditionis, oppugnationem diſponebat.

Manaimus ſophiſta.

Tandèm vtrinquè fatigati, regij ad Manaimũ & alios eius ſeditionis principes mittebãt, precantes vt eis diſcedere liceret, quod cùm Manaimꝰ annuiſſet, nam ſuæ religionis erãt, diſceſſerũt. Indè Romanos ingens clades oppreſſit. nã in illos irruẽtes, trucidabãt quoſcunq; cõprehendere poterant. Interfectus eſt et pontifex Ananias, mox poſt eam ſtragem apud domum regiam vbi latitauerat, circunſedentes turres ſeditioſi cuſtodiebant, nè quis militum poſſet effugere.

Rom. cæſi.

Ex his victorijs Manaimus intolerabilis factus eſt, volens ſolus dominari, quod alijs diſplicuit ex parte Eleazari, qui inſurgentes eũ trucidabant. Videntes Romani milites reſiſtere ſe nõ poſſe, mittunt ad Eleazarum, ſolas precantes animas, arma autem et reliqua, ipſis tradentibus, ſumerẽt, qui in fidem, dextris & ſacramento dato, accepti ſunt. ſed quandiù Romani arma tenebãt, nemo quidquam molitus eſt, ſed illis poſitis, facto impetu, ſtipatores Eleazari cõprehenſos trucidabãt omnes, prẽter Mutiliũ eorum præfectum, iudaizare & circuncídi ſe promittentem.

Eodem aũt die Cæſareenſes Iudæos apud ſe habitantes trucidârunt. hac fatali hora periére hominũ ſupra xx. millia. Grauis facta eſt conturbatio in tota Syria, & oĩis ciuitas diuidebatur in binos exercitus. dies quidẽ ducebantur in ſanguine, noctes aũt moleſtiores ſanguinem faciebat. erat cernere ciuitates plenas cadauerib⁹ inſepultis paſsìm iacẽtibus, oĩa plena erãt calamitatibus. In Scythopoli interficiũtur xiij. millia, & ſubſtantię eorũ diripiũtur. ad cædẽ autẽ reliquæ quoquè vrbes in Iudæos apud ſe habitãtes irruebãt. duo millia quingentos Aſcalonitæ, Ptolemais aũt duo millia interfecit. excitata eſt etiàm in regno Agrippæ aduersùm Iudæos pernicies, in Alexandria verò quinquaginta congeſta ſunt millia mortuorum.

Iudæi cædũtur.

Cæſtio tum præſidi Syriæ, quieſcẽdum eſſe nõ videbatur, infenſis vbiquè Iudæis. habebat ille decumam legionẽ, ſuffragiaq; multorum regum, aderat ei quoquè Agrippa. Itaq; in validiſſimam ciuitatem Galilææ contendit Zabulon. offendit autem eã ciuibus deſtitutam, in montes enim refugerant, rerum pretium. autem omnium plenam: illam militibus diripiendam cõceſſit, ipſum verò oppidum, eius pulchritudinem admiratus, incendit. deindè territorio peruagato, quidquid obuium erat depopulatus eſt. vbi in Syros remanentes prædandi cauſa, irruũt ex latibulis Iudæi, eosq; trucidant, & duo millia conſumunt. In Iopen à Cæſtio miſſi, trucidãt octiès mille quadringentos.

Zabulõ oppidum diripitur.

Cæſtius deindè multis plagis peractis, Hieroſolymã contendit. at Iudęi cùm iam ciuitati bellũ appropinquare viderũt, omiſſis feſtorum ſolẽnibus, ad arma properant. fretiq; multitudine, ad pugnam proſiliebãt: tãtoq; impetu Romanos aggreſſi ſunt, vt eorum acies permanos rumperent. viaque aperta cædibus, in medio ruerent: ac niſi equites exercitui ſubueniſſent, multitudo Cæſtij in periculo fuiſſet. tandèm Iudęi in vrbem reuertebantur

Cæſtio

Cæstio verò in agris cõmorante, Iudæi occupatis superioribus, obseruabãt eius transitum. Agrippa itaque infinita multitudine montes amplectitur: non enim Romanos à periculo tutos cõspexit: misit ex comitibus suis, quos Iudæis sciebat notissimos, vt cũ Cæstio fœdus amicitiæ, certamq; pro peccatis à populo Ro. veniam pollicerentur. Verùm seditiosi, metu, nè tali spe cuncta multitudo ad Agrippam se conferret, legatos obtruncare statuerunt: vnum ex legatis peremerunt. Populares verò id indignè ferentes, fustibus & lapidibus in oppidum seditiosos compulerunt.

Cæstius intestinã eorum discordiam videns, totũ in eos exercitum mittit. Indè in oppidũ cõstitutum inductus, vbi populus à seditiosis custodiebatur. ipsi autẽ cesserunt exterioribus partibus ciuitatis, & in partẽ interiorẽ templumq; profugerunt. Cęstius forũ incendit, deinde cùm ad superiorem partẽ ciuitatis venisset, prope regiam aulam castra posuit, & si tunc irruisset, ciuitatẽ cepisset.

Ananꝰ pro. dotor. Interea plurimi popularium & Anatas patefacturi, vocabant: ille autẽ iratus, & quòd nõ satis eis credebat, tãdiù id neglexit, donèc proditione compertã, seditiosi Ananum cũ cæteris in domos suas fugere compulerunt, ipsi murorum & turres muniẽrunt.

Sexto die Cæstius templum aggreditur, scutis muro nixis, sinè noxa milites mœnia suffodiebãt, pleriq; portas succendere moliebãtur. vehemens aũt stupor seditiosos inuaserat, iamq; multi de ciuitate fugerãt, tanquàm continuò caperetur. His populus alacrior fiebat, vt quo magis seditiosorũ turba deleretur, eo ipse faciliùs cum Cæstio in gratiam rediret. Et profectò, si paulùm perseuerâsset, ciuitatẽ obtinuisset. sed vt creditur, iam illis infestus Deus, illo die finẽ bello dari prohibebat.

Cæstius tũ neq; animis populi, neq; obsessorũ desperatione perspectis, repẽtè militẽ reuocat, ac incõsultè nimiùm recessit: inopinata verò eius fuga, latronũ fiduciam recreauit, qui insecuti, nouissimos peremerũt: altero autẽ die vlteriùs recedendo, ex postremis multos necabãt. Romani eñ vim à lateribus instantium repellere minimè poterãt, nè fortè turbatus ordo, aliquid detrimenti acciperet.

Cæstij infelix discessus.

Tota igitur via percussi sunt, donèc multis occisis, vix in Gabaon peruenerũt. hîc Cęstiꝰ biduo cõmoratur, inops cõsilij quid ageret. Cùm tertio die maiorẽ vidisset hostiũ numerũ, obfuisse sibi cognouit tarditatẽ. itaq; pro cõpendio fugę, cũcta quę militibꝰ impedimẽto erãt, amputari ꝓcepit, occisisq; tunc mulis & asinis alijsq; iumẽtis, Bethoron versùs ꝓcedebat. At Iudæi in angustijs militem sagittis opprimebant, ibi enim maius erat equiti periculum, vbi planè patebat nullus locus fugiendi aut vlciscendi. itaq; incerti quid facerẽt, ad vlulatus fletusq; conuersi sunt: totusq; penè perisset exercitus Cæstij, nisi nox aduenisset: qua Romani in Bethoron cõfugerunt.

Iudęi verò obsessis circùm oñibus locis, eorũ transitus custodiebant. inuenit tñ Cęstius fugę viã, machinas & balistas multaq; alia instrumẽta reliqt. redeũtes Iudęi, machinas secũ absportârunt, & prędã quę remãserat, collegerunt, pæanaq; canẽtes, in metropolim remeabãt, Romanorũ quinq; millibꝰ peditum & supra, nongentisq; eqtibus interemptis.

Post Cæstij casum, multi nobiliũ Iudæorum tanquàm è naui peritura, ex ciuitate enatabãt. exercitus etiã Agrippæ dilapsi sunt ad Cęstiũ. Cæstius Saulum & cæteros ad Neronem mittit, belli causas deriuaturus in Florum, & necessitatem indicaturus. Tùm Damasceni, cæde Romanorum cognita, Iudæos 10000. apud se degentes interfecerunt. Qui verò Cęstiũ fugauerãt, in Hierusalem reuersi, quos adhuc RO. inuenissent, partìm vi, partìm blãditijs sibi sociabãt. in templũ congregati, plures duces elegerũt. declaratus est Iosephus Curionis filius, & põtifex Ananus, omnia quę in ciuitate gerenda essent, imperaturi. filium autem Simonis Eleazarũ, vtpotè tyrannum ac prædam quærentem, nõ elegerũt. verùm paulatìm ambitione ac pecunia, itemque astutia persuasit populo, vt in omnibus sibi pareret. Quosdam, videlicet Iesum filium Asaphæ, &

Lecti duces Iudæorum.

Eleazarum filium pontificis, in Iudæã miſerunt. Nigro autem mandauerũt, vt ducibus paréret. Iohannes Annæ filius, Cophinitiæ & Accabatinæ rector deſignatus eſt: vtriuſq; autem Galilææ, Ioſephus Matathiæ filius.

Is Ioſephus eſt hiſtoricꝰ ille, Flauius poſtmodũ cognominatus.

De Ioſepho, quomodò ordinauerit Galilæam, & quibus malis opera Iohãnis filij Lyſimi, ex Galilæa emergentis, aggreſſus fuerit, & quo pacto vires inſidiatoris fregerit tãdem, omittere ſtatui. Sed Hieroſolymis Ananus pontifex & potentiores qui nõ cum Ro. ſentiebãt, muros inſtaurare properãt, arma & inſtrumẽta bellica pręparant, erantq; vniuerſa plena tumultũs. multi futuras clades proſpicientes, fletus cohibere non poterant.

Nero Veſpaſiano Iudaicum bellum cõmendat.

Nero, quem ob res non proſperè in Iudæa geſtas, cum timore ſtupor inuaſit, verens nè exemplo hoc Syria deficeret, inuenit hoc tempore ſolum Veſpaſianum his neceſſitatibus parem, & qui tãti belli magnitudinem ſuſcipere poſſet. populo enim Ro. iampridèm pacãrat Heſperiam Germanorũ tumultu concuſſam, armisq; anteà ignotã penè Britanniam vẽdicãrat. Itaq; eum virũ mittit Nero ad regendos exercitus in Syria conſtitutos. ille autem protinùs ex Achaia, vbi cum Nerone fuerat, Titum filium ſuũ dirigit Alexandriã. ipſe verò tranſmiſſus ad Helleſpontum, terreno itinere in Syriam peruenit. illic Romanas vires multaque regum auxilia congregauit.

At Iudæi poſt malã pugnam Cæſtij, inſperata felicitate ſublati, tãquàm fortuna eos exagitãte, bellũ vlteriùs ꝓducebant, ac omni manu Aſcalonẽ inuaſerunt, ſed Antonius illos magna cæde fugauit. Interim Veſpaſianꝰ Antiochiã exercitũ ducit, vbi regẽ Agrippam cum oñi manu præſtolari offenderat. Titus autem maturè ad Ptolemaida peruenit, cumq; ibi patrẽ reperiſſet, duobus quos ſecũ habebat agminibus, erãt aũt quinta & decima legiones, iunxit etiàm quã ipſe adduxit quintam & decimã. ſequebantur eas xviij. cohortes, quibus acceſſerunt ex Cęſarea cum ala equitũ & alę quinq; Syrorum itidèm equitum. decẽ aũt cohortum ſingulę, mille pedites habebant, in cęteris verò viij. ſexcẽti pedites, & centeni viceni equites erant.

Cohortes modò ex plurib⁹, modò ex paucioribus ſtare.

Veſpaſianus quidẽ vnà cum filio in Ptolemaide degens, ordinabat exercitũ, interìm à ſuis imbellior turba Galilæorum interimitur. Pugnaciſſimos aũt in ciuitates fugere videns, in Iotapatã oñium munitiſſimam impetũ vertit. quinto autẽ die, qui erat Maij vigeſimuſprimus, Ioſephus in Iotapatã ex Tiberiade venit, abiectoſq; Iudęorum ſpiritus erigit. quod cùm Veſpaſiano à transfuga nunciatum eſſet, properat, veluti totã Iudæam capere poſſet, ſi Ioſephum ſub. iugâſſet. vndè ciuitatẽ vallari iubet, nè Ioſephus elaberetur. duplici acie circũdato oppido, tertiũ extrinſecùs agmen equitum poſuerunt, omnes Iudæis exitus obſtruentes.

Ioſephus fidetur.

Ioſephus quanti Veſpaſiano eſtimatus.

Poſt triduũ impetu in muros facto, Iudęi reſiſtunt, & cùm Ioſephus ciuiti metueret propter iacula & miſſilia, cũ eo cuncta Iudęorum profiluit multitudo, in Romanos irruẽs, donèc nox beldo, lum dirimeret, aliquot hincindè cadentibus. nihilominùs poſtridiè Romanis irruentibus occurrũt, multoq; fortiùs reſtiterũt. itaq; per quinq; dies pugnãbãt, neq; Iudæi vires hoſtiũ formidabãt, neq; Romanos difficultas laſſabat. etenim Iotapata pręruptis mõtibus natura munita erat, ab vna tantùm parte adiri potuit.

Veſpaſianus vocatis rectoribus, aggerẽ fieri concludit, oppidoq; propinquis mõtibꝰ exciſis, magna vi lignorũ & lapidum aggerẽ conſtruũt. nullũ nanq; erat periculum à telis quę è muris iacie bantur. Graue ratus Ioſephus nihil cõtrà moliri, conuocat fabros, & muros iubet altiùs extolli. quod cùm obſtantibus iaculis perficere non poſſent, ſudibus fixis, per eos boum coria extendi iubet, quæ miſſos tormentis lapides ſinuata reciperent, hisque artibus fabri oppoſitis, xx. cubitorum altitudine erexerunt muros, crebris etiàm conſtructis turribus.

Stratagema Ioſephi.

Inſupèr Veſpaſianus magìs hoc conſilio iritabatur, quoniã recepta fiducia, ex munitione crebrò incurſabãt Romanos, donec Veſpaſianus retento à pugna milite, ſtatuit obſidere ciuitatem, & eam

& eam penuria necessariorũ capere. itaque omnes eorum exitus obseruari prę-
Aquę penuria. cepit. laborabant illi & salis & aquę inopia: cæterùm quod deerat, facilè ferebatur. Quarè iam ad mensurã potus dabatur. hoc autẽ Romanos non latebat, qui eos extra muros aquam afferre prospiciebant, vbi etiàm balistarũ telis plurimos occidebant.

Interim Vespasianus aquam prohibuit, illi per rimas murorum demissa in vndis vestimenta suspẽdebant, quæ postea quàm Romani viderunt siccari, aliundè eos habere aquæ copiam præsumpserunt. Denique dux belli penuria eos capi desperans, iterùm ad arma se conuertit, Iudæis quoquè id maximè cupientibus. prætereà Iosephus per quandã vallem deuiam non obseruatã, vsui necessaria quærere statuit, quam more cãnũ tecti velleribus, obibant, donèc fraudem vigiles persensissent, vallemq; cinxissent.

Itaq; Iosephus videns ciuitatem non diù subsistere posse, cũ optimatibus de fuga tractabat. verùm id populꝰ sensit, & circa eum fusus, nè se negligeret, precabatur: decere illũ neque inimicos fugere, neq; amicos deserere, et quasi tempestate oppressa naui desilire, qui ad eã tranquillo mari venisset. Iosephus prætendit præsentiam suam parùm prodesse, se autem foris eis maximo emolumẽto fore.

Non flexit his populũ, deniquè pueri & mulieres, omesq; populo flentes ad pedes eius, precabantur vt socius foret, nõ inuidia salutis eius, sed spe propria. ille remanere statuit, & nũc tempus est, dicens, pugnam incipere, cùm spes nulla salutis est. ad opera se conuertit, & cũ pugnacissimis egressus, disiectis custodibus, vsq; ad Romanorũ castra excurrebat, nunc aggeres discerpere, nũc operibus ignem immittere tẽtabat: postero die similitèr & tertio, ac per aliquot dies & noctes bellando laborabat.

Iudæi cùm sempèr aliquid agentes, priusquàm paterentur, in ciuitatẽ refugerent, Vespasianus armatis imperat, vt eorũ impetus declinarent, nec cũ hominibus mori paratis manũ conferrent, nil fortius esse desperatis: restingui eos, si proposito careãt, quasi flammã, si materiam non inueniat. nulla tamen telorum machinà quiescebat.

Tandẽ Vespasianus existimãs se magis obsideri, arietẽ admouere decreuit. balistis igitur missiliumq; machinis arcebãt eos Iudęi muro, & cùm nemo auderet muros ascendere, ipse arietem applicabat: & primo quidem ictu mœnia concussa sunt. Iosephus autem eodẽ loco sæpè feriri, neq; multò pòst murum disturbatum iri prospiciẽs, saccos cõfertos paleis, quà feriri videbat, demittit ex muro, vt eo modo ictus erraret, quæ res multùm Ro. obfuit. cõtra hoc ipsi proceris contis exhibitis, in summo falces, quibus saccos excidebãt, alligârũt. hoc modo murum ruere fecerunt.

Tũc Iosephus & socij ad ignis auxilium confugerunt, accensumq; totum quod aridæ fuit materiæ, tribus in locis paritèr inflammauerunt, vnaq; machinas & aggeres concremauerunt, adhibitis bitumine, sulfure & pice. Tũ Eleazarus Addęi filius, saxum tanta vi super arietẽ ex muro demisit, vt machinæ caput abrũperet, qui tãdèm quinq; sagittarũ vulneribus fixus est. Post hunc duo iuuenes super milites decimæ legionis prosiluêre tanto impetu, vt etiã Romanorũ acie perrupta, omnes in fugã verterent, pter hos Iosephus & cętera multitudo, raptis ignibus, machinas & refugia incendunt.

Rursum Romani post meridiem erectũ arietem ad eam partem, quę pridèm quassata fuit, appulerũt, ibi Vespasiani plantã quidã vulnerat. obstupefacti plures, ad ducẽ concurrunt, & maximè Titus metuens patri. facilè tũ pater timore filiũ, & perturbatione liberauit exercitũ. bellum sæuiùs incitat. ibi verò vltor quisq; imperatoris omẽ periculũ adire cupiebat, & cũ clamore murũ petebat.

Iosephus & sui nõ deterrebãtur à muro: ibi plurimi pro Iotapata pugnantes, fortitèr deciderũt. Tandèm circa matu- Oppugnat Iotapata.
tinas vigilias murus ictibus cessit, quem mox restituũt vt possunt. manè ordinatis aciebus, Vespasianus ciuitatẽ aggreditur, triplici acie circundãs: intùs nemo ociosus, signo dato, exteriùs missis vndiquè sagittis, lux obscurari cœpit,

Iosephi socij memores ꝑceptorũ,& aduersùs clamorẽ obstructis auribꝰ,& cõtra sagittarũ vulnera corporibus cõmunitis,cùm admouerẽtur põtium machinę,ipsi eas cursu,& anteꝙ hostes pedem ponunt in his,occupãt:nec priùs à Romanis diuellebantur,quàm vel caderẽt, vel occiderentur.

Ferentis olei in prælio vsus.

Verùm Iudęis perpetuò dimicãtibus, cùm nec vndè mutarẽt propugnatores haberẽt,inuicèm se adhortati sunt. Interìm Iosephus feruẽti oleo milites Ro. perfundi iubet.hæc res ardentiũ Romanorũ aciem dissipauit:siquidem facilè à vertice ad pedes vsq; per totũ corpus intra arma oleũ fluebat, carnemq; cũ ossibus depascebatur. Romani licèt oleo perfusi pati viderentur, succedentes tamen alij incursabant.

Fœnũ Græcum.

Iudæi dolo vsi,cum fœno Græco decocto tabulata pontiũ perfundũt, quibus Romani firmo pede stare non poterant, alij resupini calcabãtur, alij deijciebantur, & à Iudæis feriebantur:cùm dux talia pati milites videret, à pugna suos reuocat. fuit eius pugnæ dies xx. mẽsis Iunij. Vespasianus vbì vidit exercitũ accensum ira,aggeres altiùs tollit, tres turres ferro vndiquè tectas erigit, iaculatores & fundibularios imponẽs: qui cùm nõ conspicerẽtur propter altitudinem turrium,ipsos verò stantes super muros facilè cernerẽt ac telis appeterent,murum deseruêre Iudæi.

Excidium Iotapatę.

Iotapatenis aũt diù durãtibus,et prę ter spẽ aduersa tolerãtibus,quadragesimo & septimo die Romani aggeres sup murorũ altitudinẽ sunt elati: quidã ad Vespasianũ tum profugus, paucitatem ciuũ &fatigatos edocuit,et si circa matutinũ ingrederentur Romani, capi ciuitatẽ posse existimabat.hora igitur indicata, ociosè exercitus ibat ad muros, primusq; incedebat Titus cum vno ex chiliarchis,paucis comitatus: interfectisq; vigilibus,in ciuitatẽ ingreditur, & post eos nõnulli alij. arce occupata, cùm hostes in medio versarentur, iam dies erat, necdùm hostẽ senserãt Iudæi, sed soporati circunueniũtur, totusque exercitus ingreditur. Romani oẽs trucidant.itaq; illo die immanissimã multitudinem interemerũt, postèà in oẽs vlciscuntur per latebras, præter infantes & fœminas, 40. millia cõnumerata sunt excidij tempore,at Romani omnia deindè incendũt anno 13. Neronis, Calen. Iunij.

Romani verò Iosephum requirẽtes, & propter indignationẽ,et quia captus maxima pars belli esset, ille in excidio ciuitatis in puteum profundũ,cui altus specus in latere erat, se subtraxit, vbì xl. alios latitantes offendit, cumq; omnia ipsius causa maximè obseruarẽtur, tertio die capta muliere,indicatus est. Tũ Iosephus à Romanis reperitur. Vespasianus properè duos chiliarchos pacem daturos Iosepho,mittit,vt assẽderet. quibus rogantibus, & fidem prosalute dantibus,minimè paruit, timens nè in pœnã vocaretur,donèc Vespasianus tertiũ chiliarchum Nicanorem,Iosepho notũ,eò misisset. is eñ quàm dulce esset in eos Romanorũ ingenium referẽs, quos subiugâssent, quodque ipse virtutis suæ causa magis admirabilis q̃ inuisus ducibus haberetur,esse imperatori studiũ eum conseruare, non perdere,addebat,nec Vespasianũ misisse amicum vt deciperet, neque se facturum, etiàm si postularet. Verùm Iosepho adhuc titubãte, tẽtabãt quidã ignẽ submittere spelũcę,sed Nicanor prohibebat.

Interìm somnia reminiscitur Iosephus, quibus ei Deus futuras Iudæorũ clades indicâsset, occultas Deo preces persoluit, & qa Iudæorũ, inquit,labefactari tibi res creator placuit, fortuna verò ad Ro.tota migrauit, animamque meã quæ futura prędiceret, elegisti, do quidem manus sponte Romanis, & vivo: testor autem quòd non proditor, sed tuus minister ad eos ibo, simul his dictis, Nicanori consentiebat.

Verùm cùm hi qui secum erant, Iosephum intellexerunt cessisse, circunstant vniuersi, plurimùm ingemiscẽtes, patriæ leges vbi sunt? tu Iosephe captus es, lucemque intueri pateris? quàm citò tuî oblítus es, q̃ui multis pro libertate mori suasisti? falsam profectò fortitudinem habebas. Deciperis, qui salutem apud eos speras,cum quibus ità dimicâsti, *aut etiàm si hoc certum sit,te seruare cupis: sed quoniam Rom. fortuna oblíuionem tuî fecit, nos patriæ gloriæ

gloriæ consulẽtes, & dextrã tibi & gladium commodabimus: tu si spontè moriare, dux Iudęorũ: si inuitus, proditor morieris.

Timens Iosephus impetum, argumẽtis maioris sapiẽtiæ aggreditur: Vt quid tantoperè ô socij, propriæ necis auidi sumus? aut cur inter se amicissimas res corpus & animam in dissensionem vocamus? mutatũ me quis dicet. scio optimum esse in bello mori, sed lege belli, hoc est, hostibus trucidari. pindè si Romani hosti suo parcendum putant, quãto iustiùs nobis ipsi parcemus? pulchrũ est pro libertate mori, fateor, pugnãdo. nunc autem neque prælio nobis obstãt hostes, neque nos interficiũt. Itidèm autem timidus est, qui mori non vult cùm oportet: & qui vult, cùm non oportet. præterea quis nos metus prohibet ascẽdere? nónne mortis? ergò eam quę nobis suspecta est & dubia, certam ipsi nobis irrogabimus? an viri fortis est seipsum occidere? immò ignauissimi. nam & nauem timidissimum puto, qui metu tempestatis ante turbinem submergit spõtè nauem. quin etiàm propria manu perire, à communi omnium animalium natura abhorret, eo quoquè in Deum scelus cõmittimus. nullũ est animal quod industria sua moriatur, siquidem naturæ lex, vt velint viuere, omnibus insita est. idcircò qui nobis adimendum id putant, hostes ducimus & insidiatores pœna persequimur. Deũ verò indignè ferre non arbitramini, si donum eius despicimus? ab illo accepimus vt essemus: rursum vt esse desinemus, illi reddendũ est. Corpora quidẽ cunctis ex caduca sunt materia fabricata, anima verò immortalis. Si quis ergò depositum hominis subripuerit, pessimus statim & perfidus habetur: si DEI depositum in corporibus nostris collocatum quis abiecerit, minimè inultum manebit. & seruos fugitiuos vlcisci iustum creditur, quanuis nequam dominũ fugerint. ipsum optimũ Dñm fugere licebit? an ignoratis quòd eorum qui naturæ lege è vita exeũt, perpetua laus domusque ac familia stabiles sunt? puræ autem animæ retinent locũ in cęlo sanctissimum, olim rursùs accepturæ id corpus quod reliquerũt. quorum verò manus in seipsos insanierint, eorum animas orcus suscipiet, authoresque iniurię Deus per nepotes vlciscetur. Hoc vti Deo inuisum est, ità legibus suis inprimis detestatur. Denique qui se occiderint, apud nos ad occasum solis vsque insepultos abijci decretum est, cùm etiàm hostes sepeliri fas esse ducamus: apud alios autem dextræ iubentur abscindi, quæ in suum corpus armatæ fuerant. Pulchrum est igitur ô socij iusta sentire, neque humanis cladibus addere, vt creatorem omniũ impietate lædamus. si salui esse volumus, salui sum⁹: sin mori placet, ab his occídi pulchrum est qui nos ceperint. Equidem & Romanorum insidias expeto. nam si hi me post iunctas dextras occídunt, mendacij perfidiam pro solatio victoriæ ac gloria perferam.

Pœnæ eor ũ qui se inte r- ficiunt.

Multa in hunc modum Iosephus, vt suos à cędę dehortaretur. illi obstructis auribus, desperatione qua se iamdudùm mori decreuerãt, concitantur cum gladijs sibi occurrentes, ignauiam exprobrabant, eum adoriẽtes. ille autem cùm alium benignè appellaret, alterius dextram apprehẽderet, alium precibus exoraret, vt sibi parcerẽt, pindè eum atquè truces bestiæ circunsteterunt.

Non defuit in ea desperatione consilium. fretus Dei prouidentia Iosephus, salutem in periculũ mittit: & quia mori, inquit, decretum est, agite, cędes mutuas sortiamur, neque sua quis dextra iaceat. cui obtigerit, manu sequentis occumbat. iniustum est enim, cęteris interemptis, vltimum saluum esse. visus est vera dicere, & sic mors cuique vt sorte obtigerat, suscipitur, quasi mox etiàm duce morituro: cum Iosepho enim perire, vita dulcius ęstimabant.

Remansit autem cum altero, consultoque prospiciens, néve sorte grauaretur, vel si nouissimus supereſſet, gentilis se cędę pollueret, illi fide interposita psuasit vt viueret. Hoc modo liberatus, ad Vespasianum per Nicanorem ducebatur. omnes autem Romanos visendi eius gratia concurrebant. varius tumultus erat. rectorum nemo fuit, quin licèt antè irasceretur, viri adspectu mitior factus esset. Titus verò præ

omnibus q̃ fortis Ioſephi animus, qualisque fuiſſet in prælijs, & qualis nunc in hoſtiũ manibus, reminiſcitur, plurimaque ſalutis ei pars, Titus extitit apud patrem. Veſpaſianus eum cuſtodiri præcipit quaſi miſſurus Cæſari, quo audito, Ioſephus aliquid ſe ſoli dicere velle ait, ſummotisq; omnibus, præter filium Titum ac duos amicos, tu quidẽ Veſpaſiane tantùm me captiuum tenere putas, ego tibi maiora dico, ad Neronem ſinè cauſa me mittis, tu Cæſar & imperator atque hic filius tuus: nunc autẽ me colligato arctiùs, ad pœnam reſerua, ſi in dominum iſta confingo. His dictis Veſpaſianus fidẽ non habebat, licèt in alijs veracem deprehenderat. in cuſtodia detineri iubet, ac benigniſſimè foueri, Tito operam præſtante.

Veſpaſiano portẽdi imperiũ, Ioſephus p̃dicit.

Vbi apud Hieroſolymam caſus Iotapatæ nunciatus eſt, fama tantùm volante, ſimul quòd Ioſephus perẽptus eſſet, amiſſorum quiſq; lugebatur. ducis autem luctus publicus erat, vt per dies xxx. nunquàm lamenta ceſſarent. Tempore verò veritate reuelata, Iotapatam exciſam, Ioſephum viuere cum Rom. ac ſupra fortunam à ducibus honorari, tantã in eum viuum iracundiam, quantam, cùm mortuum crederent, beneuolentiã conceperũt: ab his ignauiæ, ab illis proditionis arguebatur.

Agrippa hoſpitio accipit Rom. exercitum.

Veſpaſianus autem ſtudio viſendi regnum Agrippæ ingreditur. nam rex inuitârat eum cum exercitu, ibiq; per dies xx. milite recreato in epulis erat. poſteà Tiberiada res nouas moliri, & rebellare Taricheas audiuit. contra Tiberiada exercitum miſit, quarè ciues pacem petiêre. Ieſus verò cum ſocijs, non ratus ſibi tutum ibi eſſe, in Taricheas confugit.

Veſpaſianus poſtero die acies diſponit, nauali prælio multis obtritis, Taricheas cepit, occiſis ſex millibus & quingentis. pugna peracta, pro tribunali reſidens, nocentes ab innocẽtibus diſcernebat. ſeniores cum imbellibus qui mille ducenti erant, iuſſit occidi. iuuenum autem validiſſimos 6000. lectos, Neroni trãſmiſit, cæteram multitudinem ſupra 30000. vendidit, præter alios quos Agrippæ donauit. Reliqui è vulgo, quod erat apud Trachonitas, Galonitas & Ioppenos, pluresque ex Gadaris capti ſunt, poſteà ad Ro. quique confugiunt, præter Iſcala & Itabirium. cum his rebellabat Gamala, Sotanin & Seleucia.

Quantam ſtragem Romanus miles in his capiendis paſſus ſit, longũ eſſet narrare, præſertim in expugnatione Gamalæ, & pòſt in Itabirio, vndè multi in Hieroſolymam refugiebãt. Apud Gamalã etiàm quique fortiſſimi fuga diſperſi lacerabant: militia, aduenientè Tito, trucidata eſt. capitur autem die 23. Gamala.

Iam ſolùm Giſcala reſtabat Galilææ municipium. erant ibi multi, pacem deſiderantes. his permixti erant ſeditioſi quidam, quos ad defectionem impellebat Leui filius Iohannes, homo fallax & immoderata ſperare promptus. Veſpaſianus contra hos Titum mittit, qui videſ plenos hominibus muros, mirari ſe ait, quo freti, cunctis iam ciuitatibus Galilææ captis, illi ſoli Ro. arma operirẽtur, cùm tamen pacem habere poſſent. Giſcala.

His dictis, popularium neminem ſeditioſi ad murum permiſerunt aſcẽdere. cuſtodes erãt portis appoſiti, nè quis ad Ro prodiret. Iohannes autem & ipſe amplectiſe conditiones ait, illum tamen diem Iudæis ſacrum, in quo non liceret de pace conuenire. nam cupiebat rem in noctem differri, qua fugæ via daretur. induciæ dantur. exercitus etiàm ad vnã ciuitatis partem duntaxat à ſe collocat.

Nocte Iohannes cum armatis hora opportuna, in Hieroſolymam fugiebat cum omnibus qui ſequi volebant. luce facta, Tit⁹ ad muros aderat fœderis cauſa, atque populus patefactis portis eum recepit, ac quòd eos liberauerit, gratias agit: Iohannis fugam ſignificat, & vt ſibi parceret, rogabat, Galilæa quidem tota, poſtquàm multo ſudore Romanos exercuit, hoc modo ſubacta eſt. Ioh. Giſcalenſi dolus. Galilæa totius ſubactio.

Apud Hieroſolymam verò ad Iohannis introitum populus omnis effuſus, de cladibus pſcrutabatur perpeſſis. verùm illi in malis arrogabant ſibi, nõ vim Ro. fuiſſe dicẽtes, ſed ſponte veniſſe, vt arma potiùs pro metropoli ſeruanda ſuſcipe-rent, ſignificando tamen excidium Gi-ſcalorum, vndè non mediocris popu-lum perturbatio tenuit. At Iohannes ſingulos circumiens, ſpe ad bellum inci-tabat,

tabat, infirmitatem Romanorum asse-
rens, proprias vires extollens, quin pen-
nis etiàm huius vrbis mœnia non posse
superari. Tanta erant in grauissimo dis-
crimine temeritate Iudęi.

His dictis corrupti sunt iuuenum ani-
mi: prudentiorum autem nemo erat qui
non lugeret ciuitatem, velutì iam perdi-
tam. Itaque dissensiones apud omnes
erant. tum ciuitas à nullo regebatur, &
omnes recipiebat sinè delectu, quasi cũ-
cti adiumento venirent. Ea res ciuitatẽ
pessundedit, quòd iners & inutilis mul-
titudo alimenta consumpsit, atque prę-
ter bellum seditionem atq; famem com-
parauit.

Eo in tempore nullum facinus atrox
omittebatur, cędes rapinęque fiebant,
non clàm, sed palàm, nec in plebem, ve-
rùm nobilissimos quosque. Nam pri-
mùm Antipam regij generis virum, cu-
stodiæ mancipârunt, post hunc Leuiam
prestantem, pluresque in ciuitatem no-
biliores, qui prestare videbantur. gra-
uissimus tum seditiosorum turbam me-
tus inuasit, vt velut occupata ciuitate,
quique suæ saluti consulerent. quarè
non tutum putantes ea potentia viros
diutiùs custodire, nè fortè populus in-
citaretur ad rebellandum, decreto eos
occídi iubent: fingebant causam scele-
ris, cum Romanis eos de traditiõe vrbis
collocutos, & libertatis proditores in-
teremisse se gloriabãtur, quasi de repub.
benè meriti essent.

Venit in eorum potestatem pontifi-
cum designatio, probis non obedi ebãt,
polluti sancta introire cœperunt. Iam
autẽ contra eos populo cõcitato, Ana-
nus quo maximus pontificum, sed & sa-
pientissimus, vbì vidit hominẽ rure abstra
ctum, indutum sacra veste, ac ludibrio
legem fieri, concione vocata, stans inter
eos medius, ad legem collachrymãs cre-
brò respectabat:

Magis, ait, mori satiùs est, quàm vt Dei
domicilium videam atque inaccessa sce-
leratorum pedibus frequentari. Igitur
solus ibo, & tanquàm in solitudine ani-
mam solã dabo pro Deo. nunquìd opùs
est viuere in populo cladem suam non
sentiente? Siquidẽ rapti patimini & ver-
berati, & nec gemitu quisquam vlcisci-
tur peremptos. O rem acerbam, quid de
tyrannis queror? nónne vestra patientia
nutriti sunt? nunquìd non tacẽdo plu-
res fecistis, & in vos arma vertistis? vestra
socordia res periêre, bonos à tyrannis
trucidari passi estis, iam sacra etiàm cõ-
culcari sinitis. an Ro. expectatis, vt san-
ctis vestris opitulentur? eò nostrę ciuita-
tis res venêre, vt misereatur nostrì etiàm
hostis. Non exurgitis ô miseri? quod
etiàm bestiæ faciunt, non vltum ibitis
percussores? vos seruitutis ac dominorũ
amantes, adeó ne maiorum virtutem li-
quistis, qui grauissima bella, vt in liber-
tate manerent, pertulêre? Et quid opùs
est de maioribus loqui? hocipsum bellũ,
quod cum Ro. gerimus, quid habet cau-
sæ nisi libertatem? ergò qui dominis to-
tius orbis seruire renitimur, gẽtiles no-
stros ferimus tyrannos? quin etiàm si à
Ro. capti fuerimus, illorum tamẽ dona-
ria in tẽplo est cernere, istorũ verò spo-
lia: qui nobilitatem huius ciuitatis tru-
cidant, inter media sancta deambulãt, p-
phanis pedibus. Quis igitur externũ bel-
lum metuat, cùm nostris facinoribus di-
gnum non possit excogitari suppliciũ?
plerique fortassè multitudinem tyran-
norum atque audaciam reformidant, &
quòd in loco superiori existũt: hęc vestra
negligentia est, magisque proficiẽt sce-
leratissimorum concursu, si moramur.
en prębeo manũ & consilium, nec cor-
pori meo parcendum erit.

His Ananus contra Zelotas populũ
hortabaẽ, & cùm idoneos cerneret atq;
ordinaret ad pręliũ, Zelotæ conatibus
eius cognitis, exploratores emẽ qui oẽia
proderent habebãt, in pontificẽ cõmo-
uentur: moxq; insurgunt, insiliẽtes per
cuneos, neq; cuiquam obuio parcebaẽ.
Citò Ananus populũ cõgregauit, mul-
titudine quidem superiorem, armis autẽ
inferiorẽ. Illi arbitrati se in ciuitate mi-
nimè habitare posse, nisi Zelotas exime-
rent: hi verò nisi vicissent, nullũ se non
subituros suppliciũ, pcedũt. multęcędes
vtrobiquè fiebãt. populares vulnerati, in
domos suas referebãtur: Zelotę in tem-
plum, sacrã humũ cruore perfundentes.

Ananus vim suis factam non ferens,
templum vnà cum suis irrupit. Illi in mu
rum interiorẽ recepti, ianuas occludũt.

verùm

Iudęorum sanguine templum polluitur.

verùm Anano portis ſacris manus inferre non plàcebat, ex omnibus autem ſuorum ſex ferè armatorũ millia in porticibus collocat, ſuccedentes verò his in exeubijs per ordinem ponit. Fit autem his omnibus exitij cauſa Iohannes, qui ex Giſcalis effugerat. ille immoderatis Ananum & populi principes placabat obſequijs. proditor autem erat, fidem ſe populo ſeruaturum iurauit. Itaque illi Ananus credidit, eum ad Zelotas concordię cauſa legatum miſit, quibus quo in periculo eorũ cauſa ſępè ſtetiſſet, prędicat, & quæ Ananus cum ſocijs excogitâſſet, perſuaſiſſe populo vt ad Veſpaſianum legatos mitteret, ad capiendã ciuitatem venturum. Conſilium prętereà ſe habere ait, quod dicere non auderet, ſignificans Idumęos in auxilium vocãdos, quib⁹ Ananum pręuenire poſſent.

Eleazarus Gionis filius & Zacharias, Anani factionẽ extollentes, diù quid agerent dubitabant. tandèm aduocari placuit Idumęos. ſcripta epiſtola, quòd circunuẽto populo, Ananus vellet Romanis metropolim prodere: ipſi autem pro libertate certantes, in templo cuſtodirentur: ac niſi maturè ſubuenirent, ſeſe Anano ciuitatem, Romanis ilicò ſubigendam*. pleraque legatis referenda ad hęc mandabant.

*, tradere cogendos.

Idumęi epiſtola mandatisq; attoniti, quaſi furibudi diſcurſabant, militiã denunciare cœperunt, ad motus gens facilis atque ſempèr ſuſpenſa, mox multi pro libertate metropolis arma capiunt. congregati autem propè ad 20000, Hieroſolymam veniunt.

Idumęi Zelotis auxilia mittunt.

Ananus vbi hęc cognouerat, portas aduersùs eorum impetum clauſit. precibus enim ad cõcordiam eos flectere conabatur. ſtans ergò in aduerſa turri poſt Ananum Ieſus pontificum ęuo longiſſimus: Cùm multæ, inquit, & variæ turbæ tenuerint ciuitatem, in nulla re magis mirandum, quàm quòd perditiſſimis hominibus auxilio cõtra nos tanta alacritate veniſtis, quanta nec in barbaros vocati. Equidem ſi ſimiles illorum mores veſtros putarem, in graue diſcrimen incidiſſemus. Sunt enim illi mille mortibus digni. nam purgamenta plebis, luxu abſumptis patrimonijs, poſtquàm in exterioribus auaritiã exercuerunt, poſtrèmò in ſacram ciuitatem clàm influxêre, latrones ſancta loca immanitate ſcelerũ polluerunt, ſpolia honeſtorum conſumentes. Veſtræ verò multitudinis talis eſt apparatus, qualem deceret eſſe, ſi cõtra alienigenas publico conſilio metropolis inuitaret. quid eſt niſi fortunæ iniuria pro nequiſſimis arma veſtra præparâſſe? quæ cauſa, quęſo, vt arma pro latronibus aduersùs cognatum populum caperetis? ſed cùm proditionis nos metropolis accuſant, vos cõſiderare oportet, qui nos inſimulant, fidẽ contra nos non ex confictis colligere. quidem ſi nunc receperimus Rom. cùm abinitio licuerit aut ab his non deficere, aut quia defecimus, citò venire in gratiam, priuſquàm omnia vaſtarentur? ſanè quòd in me eſt, pacem morti antepono. ſemèl autem bello inuolutus, glorioſam mortẽ vitæ captiui ęſtimo potiorem. ſed dicant qui fuerint proditiõis miniſtri, cùm iret aliqs, deprehẽſus eſt? literas nacti ſunt? donèc ſinè metu fuerũt ſeditioſi homines, neminem noſtrũm proditorem ſuſpicabantur: ſed in periculo commenti ſunt, vt vos in amicorum cędem prouocarent. At vos oportet, quia cum armis veniſtis, primum quod iuſtiſſimum eſt, adiuuare metropolim, & vnà nobiſcum tyrannos eximere, qui calcatis legibus, iura ſuis gladijs permiſerunt: nobiles viros non accuſatos, ex foro raptos, primùm vinculis cruciârunt, deindè necidederunt. videbitis deſolatas domos, rapinas, coniuges in veſte lugubri: *tanto perciti furore, vt latrocinantes ex agris ac vicis in phanũ tranſtulerint. attamen licet vobis, armis depoſitis, cognatorum habitu introire ciuitatem, ac de noſtris diſcordijs iudicare. Interìm itinera obſeruate, nè cum Ro. quicquam agamus. Si verò neque nobiſcum eſſe, neq; inter illos & nos iudicare vultis, reſtat tertiũ, vt relictis vtriſque partibus, nec noſtris cladibus inſultetis, neque cum inſidiatoribus maneatis: ſin horum nihil gratũ eſt, nè portarũ clauſtra miremini, dum arma portatis.

Hęc fermè Ieſus. Multitudo aũt Idumęorum non attendebat, ardens iracũdia, quòd nõ paratum habebat introitũ.

Tunc

Tunc vnus ex eis Simon, non ſe mirari inquit, libertatis ꝓpugnatores in templo cuſtodiri incluſos, cùm ipſi cunctæ genti clauſerint ciuitatem communem, & Rom. quidem fortaſsè coronatis iam portis recipere ſint parati, Idumęos ex turri alloquantur, capta iubeant pro libertate arma abijci, cognatis non credentes cuſtodiam ciuitatis, iudices eos diſcordiarum fieri vellent, accuſando quòd indemnatos ciues occiderũt, cùm ipſi totam damnẽt ignominia nationẽ: deniquè vrbem oĩbus alienigenis patentem, clauſiſtis domeſticis: quis cauillationem veſtram pertulerit, cùm res repugnantum videat? nos à patrijs ſacris arcetis, ideò pro cõmuni patria pugnabimus. manebimus ꝓ muris armati, donèc aut Romani vos à periculo liberent, aut ipſi mutemini.

His dictis Idumęorum multitudo cõſenſit. Ieſus autẽ triſtis receſſit, quòd nec Idumęos quicquam ſentire moderatum, & duplici bello ciuitatem oppugnari videret. Illi propè murum tabernaculis poſitis, manebãt. Nocte illa vel ut graui hyeme, immenſa vis imbrium ventorumq; vulgi animos terrebat, certum erat hominum exitio mundi ſtatũ eſſe turbatum. Idumęi denſatis corporibus inuicèm ſe fouebant: Zelotæ verò magis illorum quàm ſuo periculo cruciabantur, ardentiores vi armorum cuſtodes inuadere ſtatuerunt, prudentiores verò diſſuadebant.

Tempeſtas ſecuritati ſæpenumero ꝓpitia.

Nocte profunda ferris templo ſacratis portarum vectes ſecant, phanoque egreſſi, ad murum clanculùm veniunt, ſecretamque portam aperiunt, & ſi tũc manum in populum iniecíſſent, totum trucidare potuiſſent. His ingreſſis, mixti Zelotæ cum Idumęis, in cuſtodes irruunt. cęſis nonnullis, omnis multitudo ſuſcitata eſt. raptiſque armis, ad vlciſcẽdum currit, ſolos putãs Zelotas. ſed cognitis Idumęorum auxilijs, multitudo obſtupefacta eſt. Nemini Idumęi parcebant, quòd hyeme grauitèr affecti, non erant hoſpitio accepti: his qui ſe non intromiſerãt, pro inimicis vtebãtur. nullus fugiẽdi locus, nec ſpes erat ſalutis: octo autem millia mortuos dies inuenit.

Verſis in ciuitatem manibus, Idumęi omnes domos diripiebant, pontifices inuentos ſtatìm obtruncant. Ananus itaque perijt vir laudabilis atque iuſtiſſimus, libertatis autem maximè fautor erat, commodis proprijs cõmunes ſempèr prętulit vtilitates. Et quidem non errauerim, inqt Ioſephus, ſi Anani mortem dixero perituræ ciuitatis initium. apud illum iacebat & Ieſus, vterque nudus, canibus & feris miſerabilis pręda. Paulò pòſt dum Zelotę ſimul cum Idumęis fœdâſſent totam ſanguine ciuitatem, paulatìm eorum detegitur inuidia. inueniunt Idumęi eos contumelioſos, & qui falsò proditionis accuſâſſent populares, veniſſe eos pœnitebat, nec geſta eorum placebant, domum recedere, malorumque ſocietatem vitando cuncta diluere flagitia properabant, quæ non ſpontè, ſed decepti commiſiſſent: vndè recedẽtibus illis, paululùm populus recreatus eſt. creuit autem Zelotarum inſolentia, quaſi his eſſent liberati, quorũ pudore ac reuerentia criminibus paſsim temperabant. Deniquè nulla iam erat facinorum mora, maximè autem in viros fortes atque inſignes cędibus ſęuiebant. itaque occiſus eſt Gion, dignitate ſimul & genere pręſtans, poſt eum Niger. pars autem plebis nulla erat, cui ad interitum non excogitaretur occaſio.

Ęuitia Zelotarum in ciues.

Romani his auditis, Veſpaſianũ incitabant, vt mox dum diſcordes eſſent, ciuitatem inuaderet. ad quod ipſe, plurimùm eos, quid cõueniat, ignorare: nam ſi ſtatìm ciuitatẽ aggrederetur, cauſam hoſtibus fore concordiæ: ſin expectaret, domeſtica ſeditione cõſumerentur. Deum nanque meliùs, q̃ ipſos, diſponere, qui ſinè labore Romanis Iudęos traderet, nec eſſe nũc tẽpus quòd muniãt fortiùs ciuitatem ſeditionibus occupatam.

His dictis rectores militum conſentiebant, moxq; apparuit vtile conſilium, cùm ſingulis diebus multi confluerent ad eos, fugiendo Zelotas. erat autem fuga difficilis. omnes enim exitus cuſtodiebantur. Illi ad hoc crudelitatis venerũt, vt neq; intùs neq; extrà occiſis humum concederent, veluti cum patrijs legibus etiàm naturę iura diſturbare pepigiſſent: ſepelientibus autem ſuorũ funera, mors imminebat: actumq; eſt vt ſuperſtitibus

ſtitibus mortui, velut adepti requiem, beatiores viderentur. Ridebatur diuinitas, prophetarumque reſponſis illudebant: tempus aduenerat, vetus enim verbum erat, tũc demùm ciuitatem captum iri, ſancta quoquè flammis exurenda eſſe, cùm lege belli ſeditio fuiſſet exorta, phanumq; Dei ꝓprię manus violâſſent. quod Zelotæ fecerunt.

vindicta eorum qui ſacratemnũt.

Contigit per idem tempus ſeditioſos diuidi. nam Iohannes iamdudùm tyrãnidem affectans patriæ, nequiores ſibi adiungens, ab alijs ſeparabatur, decretis eorum non obediẽdo, ſuaq; iubẽdo, impius, volens ſolus dominari. iungebantur ei plures, alij metu, alij gratia. erat oratione & ingenio non tam fallax, quàm acceptus.

Vaſtata Galilęa, Neronis Cęſaris mors Veſpaſiano nunciatur. quarè in omnem occaſionem intentus, paulùm quieſcere ſtatuit. Iam poſt Galbam cæſum, Othonem ſuis manibus peremptũ, Vitellium à Germanicis legionibus ſalutatum imperatorem accepit, qui cùm ob id beneficium legiões in molliorem militiam transferre volebat, inuitis Flauianis, Veſpaſianus à ſuis vno conſenſu imperator eſt ſalutatus. Indè Vitellius in Italia, vt ſuprà ſcripſimus, à Flauianis eſt cęſus.

Veſpaſianus ſalutatus Imp.

Cęſar Romam poſt eam hyemem rediens, Titum filium exercitui pręfecit. Inter hęc recordatus eſt Ioſephi, qui eũ, Nerone viuo, auſus eſt imperatorẽ nominare. habebatur is adhuc in vinculis, vndè conſilio omnium ſolui iubetur. Titus verò, iuſtum eſt pater, inquit, non ſoluere, ſed catenas rumpere. nam & id agi ſolet in his, qui nõ rectè ſunt vincti. Eadem Veſpaſiano placebant. & quidã interueniens, ſecuri catenas abrupit. Intereà tamen Hieroſolymis aliud excitatur bellum. erat Simon Gioræ filius, Geraſenus, ętate iuuenis, dudùm ab Anano pulſus: is ad latrões peruenerat qui Maſadan occupauerant. Mortuo Anano, prędandi ac dominandi cupidus princeps latronum, cum 20. millibus ad fines Idumęorũ peruenit, multis eos affligẽs. tandèm proditione cuiuſdam Idumęi, cui Iacobo nomen erat, ſinè pugna omnium Idumęorum obtinuit principatum: facilè eum quadraginta millia ſequebãtur, ità vaſtauit paulatìm omnẽ Idumęam. At Zelotæ in auxilium tandèm ab Idumęis vocati, aperto bello cum Simone confligere non audebant: inſidijs verò per itinera collocatis, vxorem Simonis rapiunt. quo facto, illum ira, non miſericordia coniugis, peruaſerat. ad muros Hieroſolymorum venit tanto impetu, quòd Zelotæ metu perculſi, mulierem ei remiſerunt.

Ioſephus liberatur.

Simon vbì vxorem accepit, reliquias Iudęæ inuadit. deindè ciuitatem obſeruans, operariorũ qui ex agris veniebãt, multitudinẽ captã interficiebat, eratq; populo foris Simon Rom. terribilior, intùs Zelotę vtriſq; ſęuiores. Itaq; collecti pontifices ac populus, deliberabant quonam pacto impetum pręcauerent: ſed profectò Deus ſententias eorũ in deterius vertit. nam Iohannẽ deijcere, Simonem recipere ſtatuerũt, miſſoq; Matthia pontifice, rogant Simonem vt ad ſe introiret, ipſisq; adeſſet. ille nimis ſuperbè dominum ſe fore pollicitus, veluti ciuitatem liberaturus, ingreditur, cùm ſalutis eum datorẽ ac defenſorem ſui clamor populi deſignaret. vbì verò cum ſuis copijs introiuit, mox de propria potẽtia deliberauit: nec minùs eos à quibus rogatus erat, quàm eos contra quos ſurerat vocatus, inimicos putabat. Iohannes cum multitudine Zelotarum templo exire, prohibitus, bonis ſuis quæ in ciuitate habebat, ſpoliatus, templum etiàm adiuuante populo Simon aggreditur. multæ ſtrages, multæ pugnæ, machinarum autem miſſilia delata longiùs, multos pugnantium perimebant.

Simon ſeditiosa.

Intereà Eleazarus Simonis filius, qui ab initio Zelotas à populo in templo ſeparauerat, indignari ſimulans ob ea quę Iohannes in dies ſingulos auderet, cùm nec ipſe à cędibus tẽperaret, re autẽ vera ſubiectus eſſe noluit: occupato cum cõplicibus in magno numero interiori templi ambitu, ſuper eius portas in ſacris foribus arma ponunt, & abundare ſe neceſſarijs confidebant. Iohannes autem quantò ſuperior erat multitudine, tãtò loco ſuperabatur. crebri fiebãt impetus & miſſilium iactus, totumq; polluebatur cędibus templũ. & ſic contigit

Triplex diuinum robur.

seditionem ciuitatis trifariàm diuidi, & alteram partem in alterã verti. nam & Simon, quem desperatis rebus introduxerant, superiorẽ ciuitatem retinens & inferioris plurimam partem, animosiùs iam Iohannem adoriebatur, quasi qui desupèr impugnaretur. Iohannẽ eueniebat duplici bello lędi paritèr ac lędere: quãtoq; vincebatur, eò quòd esset Eleazaro humilior, tantò plùs lædebat, Simone celsior. ergò diuisis trifariàm insidiatoribus, Eleazarus quidem eiusq; socij, qui sacras primitias cõseruabant, in Iohannẽ ebrij ferebantur: qui verò huic parérent, plebem diripientes, in Simonẽ rebellabant, cùm ipsi quoquè Simoni contra diuersæ partis seditiosos alimẽto ciuitas esset. deniquè cõtigit vnà exuri omnia circa templum. Vndiquè autẽ insidiatoribus ciuitatẽ expugnantibus, medius populus velut aliquod magnũ corpus lacerabatur. senes ac mulierculæ intestinis malis attoniti, ꝓ Romanis vota faciebant: externumq; bellum, quo domesticis liberarentur, expectabãt. miserum erat videre: neque reuerentia viuis, neque cura sepulturæ mortuis habebatur.

Per idem tempus Titus Cæsareã veniens, exercitum ordinat in Hierosolymam. at progredientem in hostilem terram antecedebant regia omniaq; auxilia, post eos viarum stratores castrorũq; metatores, deindè rectorũ sarcinę atq; armati, post hos ipse Titus cũ lectis militibus, quorũ agmen equites sequebantur, pòst circùm aquilam signa, & ante signa tubicines, deindè senum ordo: seruile autem vulgus à tergo cuiusq; agminis, & ante hos sarcinæ: omniũ verò nouissimi, mercenarij custodes & coactores armorum.

Appropinquans valli cuipiam, quę distat stadijs ab Hierosolymis ferè 30. subsistit: sexcentis ꝓpè lectis equitibus comitatus, perrexit versùs ciuitatẽ, Iudæorum animos exploraturus, si fortè priusquàm veniret exercitus, metu cederent. audiêrat enim, à seditiosis & latronibus obsessum populum desiderare quidem pacẽ, sed quia rebellantibus infirmior esset, nihil conari. at vbi itinere ad turrem saxeam transuersum agmen equitum duxit, infiniti subitò prosiliũt, portaq; egressi, equitatum intercídunt, Titum cum paucis separãt. ille em̃ vltrà propter fossata non poterat ire, neq; ad suos, interueniente hoste, redire.

Itaq; in sua tantùm virtute spem esse prospiciens, flectit equũ, clamoreq; comites adhortat⁹ in medios hostes irruit, vi ad suos transire festinãs: quo tempore intelligi potuit, belli momenta et imperatorum pericula Deum curare. tot enim missilibus iactis, cùm neque galea esset neque thorace septus, processerat enim explorator, omnia, quasi sibi parcerent, prętеruolabãt. Gladio verò sempèr à lateribus instantes dirimens, multosq; subuertẽs ante ora, Titus cum cæteris, oppressis tãtùm duobus, saluus in castra peruenit.

Cęsar luce prima ad locum qui *Scopos appellatur, accedit: vndè iam & ciuitas, & clara templi ædificia conspici poterant. castra locis ponit aptis. intra ciuitatem verò sinè requie confligẽtes, subitò bellum foris interueniens refrenat. & cum stupore seditiosi Ro. castra inspectantes trifariàm distributa, inter se inière concordiam. mœnibus clausis, remissisq; armis, prospiciamus, inquiũt, nè Romanis lucro ex nostra seditione sinè sanguine ciuitas cedat.

His & alijs atq; alijs se inuicèm exhortantes, raptisq; armis, subitò in legionem decimam ruunt cum ingenti clamore. illi autem in opera distributi, armis ob eã causam pleriq; depositis, Iudæos excursuros non timebant. multi ad arma currentes, priusquàm se in hostes dirigerent, feriebantur. augebatur Iudæorum numerus, videbatur enim fortuna fauere. Ro. præuenti perturbatione trepidare cœperunt, postremò castris pulsi, totaq; legio in periculum veniſſe videbatur, nisi hoc sibi nunciato, maturè Titus tulisset auxilium, multisq; increpans ignauiam, & suos à fuga reuocans, in Iudæos irruens, multos occídit, plures verò sauciauit, omnes in fugam vertit. Hierosolymorum obsidio.

Illi postquàm in aduersam vallis partẽ euaserunt, flectunt se iterùm: & valle intercedẽte, cum Ro. dimicabant. Igitur ad medium diem ità bellatũ est. post meridiem

ridiem Titus his qui ſecum erãt, in ſubſidiũ collocatis, alijsq; aduersùs excurrentes oppoſitis, reliquũ agmen ad murum in ſummo ædificandũ eduxit. Cũq; ſpeculator ſignum dediſſet, multitudo tãto impetu proſiliuit, vt eorum curſus beſtijs eſſet ſimilis. deniquè in aſcenſu medio Titus cũ paucis relictus eſt, multis q; amicis monentibus vt Iudæis cederet, neque pro his qui aſcendiſſent, in diſcrimen veniret, quos ante ipſum ſaluos eſſe non oporteret, vtpotè orbis terræ dominum.

Pugña Iudę orũ cũ Ro.

Hæc autem non audire ſe ſimulans, ad ſe recurrẽtibus obſtabat, eosq; in ora feriens, multitudinẽ repellebat. Illi, qua erant audacia, fugiendo in latus flectũtur: quę cùm hi q; ſuperiora caſtra muniebant, vidiſſent, ſuſpicati ſunt Titum in fugam verſum: totum agmẽ diſpergitur, donèc in medio verſari imperatorẽ vidiſſent: pudore reuocati, totis viribus in Iudęos proruentes, vrgebãt eos in decliuia: ità bis totam legionẽ liberans, caſtra muniẽdi copiam militibus prębuit.

Remiſſo autem pauliſpèr bello externo, iterùm inteſtinum ſeditio ſuſcitat. azymorum enim die Eleazarus portam cum ſocijs aperuit, vt introirent qui tẽplum adorare cuperent. quanq; enim ad omne genus rabidi ferebãtur, tamen eos qui ſacrificare cuperent, recipiebãt. Iohannes autẽ die feſto armis ſub veſte inſtructos per inſidias inter alios ſubmittit. illi poſtquàm intrârãt, abiectis veſtimentis, ſubitò armati appárent. magna fit turbatio. Inuadunt cuſtodes, populares conculcant, plures interficiunt, reliquos in cloacas fugientes, ad cædem ductos, tandèm reconciliant. fitq; rurſùm vnum ex his, qui in templo ſe impugnabant, Zelotis: & ſeditio antè trifaria, in duas factiones ſeceſſit. Titus caſtra propiùs ciuitatem transferre cupiens, contra excurſus poſuit lectos equites & pedites: alium verò exercitum iuſſit, totum quod erat vſq; ad muros ſpatium complanare.

His diebus Iudęi huiuſcemodi inſidias parauêre: ſeditioſorum audaciſſimi progreſſi extra muliebres (ſic eũ appellabantur) turres, ſimulãtes pacis ſtudio ſe expulſos, alij verò per muros populi nomine pacẽm implorabant, fœdus poſcebant, portas ſe patefacturos pollicebãtur. Tito autem ſuſpecta erat inuitatio, milites loco manere præcepit. hi autem qui expulſi videbantur, militibus ad portas contra ducis pręceptum obuiãt. mox circunuenientes, à tergo perſequebantur: ſtantes in muro, lapides et miſſilia profundunt. plures occiſi ſunt, vulnerati multi. Euadentes increpat Titus ira percitus, q; Iudęi cum deliberatione omnia facerent, Ro. verò contra morẽ ſinè duce certarẽt. circũfuſa verò agmina Titum pro cõmilitonibus obſecrabant, paucorũ temeritatẽ cõdonari, q; emendaturos ſe promitterẽt. Placatus eſt imperator. nam vnius hominis factum vlciſcendum putabat, multitudinis verò vſq; ad veniam promouendum.

Ciuitas trino muro circundata erat, niſi quà vallibus inuijs cingebatur. ex ea nanq; vnius muri ambitum habebat. &ipſa quidẽ ſuper duos colles erat condita, contrarijs frontibus ſe adſpiciẽtes, interueniẽte valle diſcretos, in qua ſitæ erant domus creberrimę. colliũ verò alter, in quo ſuperior ciuitas, excelſior & in prolixitate directior, vbi fuerat quõdàm caſtellum Dauid, poſteà autẽ forũ ſuperius ædificatũ eſt. alter vndiquè decliuus eſt, cõtra hunc erat et tertius collis, alia valle lata diuiſus: erat & quartus collis, ibi pars addita ciuitati. omne autem ciuitatis in gyro ſpatium, 30. & tribus ſtadijs finiebatur. quot verò & quales fuerint turres, quot porticus, quot propugnacula, quę facies tẽpli, qui ambitus, vix ſermone poteſt expliçari. deniquè qua via aggeres Ro. perfecerint, ſimulq; tres turres in aduerſam ciuitatẽ, è quibus exteriorẽ ciuitatis murũ ariete miſſo perruperint, ſimilitèr dicere omitto. nã rupto primo muro, oẽs Iudęi relictis cuſtodijs, refugerũt. portis Ro. patefactis, exercitũ recepũt *15. Nonas Maias.

Titus poſt hęc ſecundum aggreditur murum. tũc partiti Iudæi, fortitèr reſtiterunt: & Iohannes quidem ex Antonia turri & ſeptentrionali porticu templi pugnabat, Simonis manus ab alia parte. ſæpè autem proſilientes è portis dimicabant, neutros laſſitudo fatigat, ſed aggreſſiones murorumque oppugnationes,

Topographia Hieroſolymorũ.

*15. Calẽ.

tiones,& excursus crebri per cuneos diebus totis agebãtur.nulla quies,his quidem occupatum iri murum sperãtibus, illis contrà metuentibus: itaq; in armis pernoctantes,prima luce vtriq; pugnare parati erant.

Titus à septẽtrionali parte turri arietem applicat,in qua Iudæus diù Titum moratur,pacem flagitãs per dolum. cui Titus gratulari se ait,si omnes eadẽ sentire vellent,paratoq; animo etiàm ciuitati pacem daturum.sed paulòpòst competit quæsisse rei dilatione dolum, donèc Simonem vocarẽt. Quo intellecto, sensit misericordiã in bello nocere. impulsionibus arietis, iracũdia fraudis vehementiùs vtebatur.Iudæi,turri ictibus arietis nutanti, per cuniculos exeunt: quibus fugatis, intrat Titus, vbi noua ciuitas,& lanæ venditores erant, fabri ærarij ac vestium mercatores. deniquè postquàm ingressus est,neq; occídi quẽquam admisit,neq; domos incendi.plurimi nanq; pendebat,sibi ciuitatem seruari, templum verò ciuitati.

Dom muri capti.

At bellicosis & seditiosis contrarium sentientibus,ac mortem populo nunciantibus,si verbum quisquam de traditione ciuitatis faceret:vndè factũ est quòd Iudæis per nota loca irruentibus,multa cæde Romani trucidarentur, recuperabantq; eam partem ciuitatis, quam tamen pòst quarto die rursùm Romanis proruentibus amiserunt.

Iam tertium murũ aggredi cogitabat Titus,dieq; quinto cùm omnia faciens Titus, Iudæos nihil pacatum cogitare sensisset,bifariàm diuiso exercitu, Antoniam versùs ad Iohannis munimentũ aggeres inchoauit,ista parte ciuitatem capi posse ratus,& per Antoniam templum. consiliumq; factis admiscens, & orationem sæpè armis efficaciorem cognoscens,tam impios, vt seruari vellẽt, rogabat,tradita ciuitate quæ iam capta videretur,ob quod Iosephum patria lingua orationem ad eos habere hortatus est. Itaq; Iosephus murum circumiens, simulq; extra iactum teli stans, vndè exaudiri posset,multis orabat,vt sibi ac populo parcerent, tẽplo & patriæ,Romanorumq; vires pẽsarent,quibus resistere impossibile esset, hisq; seruire non esse nouũ neq; inexpertũ Iudæis. nam licèt pulchrum sit pro libertate pugnare, tamen in principio decere fieri:semèl autẽ subditum,iugũ si excutiet, malæ mortis cupidũ. Debere dedignari dominos humiliores,non eos quibus subderetur orbis. idcircò Maiores eorũ,qui multùm et armis & animis valuissent, cessisse Ro. quod, nisi Deum scîssent illis fauere,nũquàm perpessi fuissent: & quid nunc referret resistere,cùm magna ex parte ciuitas capta esset?Scire Ro. etsi muri integri essent,exitio paritèr & fame affectos esse ciues:q;que si obsidionem Ro.soluerent, Iudæos tamen ciuilibus odijs intùs agitari.addebat,optimum esse, ante intolerabilem calamitatem mutare sententiam,neq; antè gestorum causa succensere Romanos,iracundiæ præferentes quod vtile esset: vtile autem putare, neq; ciuitatem vacuam viris,neq; habere desertam prouinciam. Idcircò nunc imperatorem velle cum his dextram iũgere.

Iosephus hortatur ciues ciuitatem dedi.

His monentem Iosephum multi in muro stantes vituperabant,multi cõuicijs & iaculis appetebãt.ille cùm eos minimè flecteret,ad gentiles transit historias: O miseri, vociferans, vestrorũ auxiliatorum immemores, armis & manibus cum Ro.bellum geritis,nónne respicitis quantùm Deum auxiliatorem violâstis?nónne recordamini opera diuina parentum? cognoscite non solùm vos Romanis,sed etiã Deo resistere. Pharao quondàm rex Aegypti, Saram matrem nostri generis rapuit.quid igitur Abraham?armís ne vltus est iniuriam? puras manus ad hunc locum tendens,quẽ vos polluistis,inuictum sibi auxiliatorẽ ad militiam legit.nónne secuta vespera incorrupta Sara remissa est ad maritum, ac tremens Aegyptius, auro & argento amantissimos Deo donauit Hebræos? Maiores vestri per annos quadringẽtos tyrannis subiacuerunt,cumq; armis vlciscí possent semetipsos,potiùs Deo permiserunt. quis nescit, quibus præsidijs nostros parẽtes ab Aegyptiaca eduxerit seruitute? Rex Assyriorum Sennacherib,cùm totam ducens Syriam & Asiam ad hanc vrbem castra posuisset, manibus non humanis cecidit. nam dum ab

Iosephi oratio.

Gen.12.

Ex.3.4.5.6.7.8.&c.

4.Reg.19.

armis quieſcerẽt Maiores noſtri, angelus Dei vna nocte infinitum deleuit exercitum: poſtero die excitatus Aſſyrius, 185. millia reperit mortuorum. Scitis etiàm Babylonicam ſeruitutẽ, vbi per annos 70. populus exulans, nõ antè libertatem reſpexit, q̃ Dominus eam donaret. Et quid eſt multis opùs? omne belli & pacis tempus in illũ referebatur, nec vnq̃ prẽter illius monita res benè geſtæ ſunt. Nam vbi regi Babyloniorum oppidum obſidenti, Sedechias rex noſter
4.Re.25. contra Hieremiæ prẽdicationem congreſſus eſt, tam ipſe captus eſt, q̃ ciuitatẽ vidit excindi cum templo. deniquè Hieremiam vociferantem, inuiſos eſſe Deo propter delicta quæ in eum cõmiſerant, captum autem iri, niſi traderent, ciuitatem: neque rex, neq; populus interfecit: ſed vos, vt intùs geſta omittam, me qui vobis ſalutem ſuadeo, perſequimini, teliſq; appetitis irati, neq; dici toleratis ſalubria. Nónne diuinitate offenſa, Anti-
1.Mac.1.2. 3.&c. ocho Epiphane ciuitatem obſidẽte, maiores veſtri cum armis egreſſi, perempti ſunt, oppidum ab hoſtibus direptũ, ſanctumq; templum per triennium ac ſex menſes deſolatum eſt? Ipſos Ro. quis tõtra vos prouocauit? nónne indigenarũ impietas? vndè ſeruire cœpimus? nónne à ſeditione Maiorum, quandò Hyrcani & Ariſtobuli furor ac contentio Pompeiũ ciuitati intulit? tunc Romanis Deus indignos nos libertate, ſubiecit. tributa Romani poſcunt, quę parentes veſtri illis penſitabant. hoc ſi impetrauerint, neq; ciuitatem populabuntur, neque ſancta omninò tangent. concedent vobis familias liberas & poſſeſſiones tenere, ſacrasq; leges ſeruare, non vt Aſſyrij, qui pecunia accepta, & iureiurando neglecto, ad incendium templi tendebant. Oportet igitur ſacri loci poſſeſſores, iudicium de oñibus Deo permittere, manusq; tunc humanas cõtemnere, cùm à ſuperno ſibi duce non recedãt. vos autem quid ex his, quæ legis conditor edixit, egiſtis? quid, quod execratus eſt, p̃termiſiſtis? furta, inſidias, adulteria, cędes, rapinas? ſanctum templũ factum eſt omniũ receptaculum, & indigenarũ manibus pollutũ. deindè in quẽ fuiſtis impij, hunc auxiliatorẽ ſperatis. orauit rex veſter integra fide & caſtis precibus aduersùs Aſſyrium. Deus illũ 4.Re.19
prima nocte, qua ciuitati caſtra admouerat, fregit. quòd ſi veſtram progeniem libertate, Ro. verò pœna dignos iudicaret, confeſtim eis ſicut Aſſyrijs iraſceretur, & illo tempore quo genti Pópeius manus intulit, & quo Veſpaſianus Gamanus intulit, & quo Veſpaſianus Gamanus intulit, & quo Veſpaſianus Gaman

Intantùm autem inualuit caritudo, vt ditiores substantiã suam vno frumenti modio, itẽ pauperes hordei permutarent. mensa quidem nusquàm apponebatur, sed incoctum cibum igni subtrahentes comedebant. deniquè vxores virís, & filij parentibus, & matres infantibus ex ore ipso cibum rapiebant. nulla miseratio vel cani capitis erat, vel infantię. miserabilis victus, dignumq; lachrymis spectaculum.

Erant qui colligendarum herbarum gratia per Rom. custodias euadentes, si quid attulissent, mox amiserunt: implorantibus amicis, vt aliquam partem cõcederent eorum quę cum periculo collegissent: gratum videbatur, si spoliati non perirent. honorati ac diuites ad tyrannos adducebantur, quorum alij insidiarum falsò accusati occidebantur, alij quia Ro. proderent ciuitatem, subornatis plerunquè delatoribus. Si verò quem Simon expoliâsset, ad Iohannem remittebat: & eum quem Iohannes expoliâsset, recipiebat Simon: sibiq; inuicèm propinabant sanguinem prouinciale. Erat ea dominãdi causa, vt vtrinquè dissentientes, sceleribus concordiam inirent.

Interìm Titus parte equitatûs directa, iussit per valles exeuntibus ad alimẽta conquirenda insidias tẽdi, quo multi cruciati sunt, ità vt Tito miserabilis videretur calamitas. nam in dies singulos quingenti, nonnunquàm etiàm plures capiebantur. sed neq; ei vi captos tutum dimittere erat, tantam verò asseruare multitudinem graue. iam spatium crucibus deerat, & corporibus cruces. illatam tamen ab hostibus mortem, Iudæi comparatione famis nil esse ducebant.

Multis captiuorum manus abscindi iussit Titus, eosq; ad Iohãnem & Simonem intromisit, admonens nè se cõpellerent ad excidiũ ciuitatis, sed lucrarentur in extremis, voluntate mutata, proprias animas & patriam tantùm & templum. Illi multò impudentiùs in muro stãtes, & Cęsari & patri eius malè dicebant, mortẽ se seruituti anteponere, sed nec patriam curare, mũdumq;, Deo etiàm templum melius esse. talia conuicijs admiscentes vociferabantur.

Aggeres interìm 29. die mensis Maij perfecti sunt, quibus admotis, Iohannes suffossa intùs terra vsq; ad aggeres Antoniam versus, dispositis per cuniculum sudibus, opera suspendit, illatisq; lignis, pice & bitumine, ignem submittit. succenso igne, fulcimentis crematis, aggeres deciderunt. Romanos stupor occupat, molitionem Iudæorum ægreferentes. iam enim se vicisse credebant. Biduo pòst etiàm alios aggeres Simon aggreditur. illa eẽ parte admotis Ro. arietibus muros concutere cœperunt, mox quidem raptis facibus, in machinas inuolabant Iudæi. Aggeres exuruntur.

His audaciores antè visi non sunt. nã vt in amicos, non vt in agmen hostium excurrunt, nihil cunctati sunt, sed per medios hostes facto impetu, machinas incenderunt. acti autem gladijs & missilibus, non priùs trusi indè sunt, quàm ignis instrumẽta corriperet. sublata flãma, Romani auxilio properabant, Iudęi verò ex muro eos prohibebant. itaq; Romani flamma circundati, opera conseruari desperantes, in castra descenderũt. Iudæi autem quorum numerus sempèr creuit, progressi vsque ad munimenta castrorum, cum custodibus certabant. hi pœnali exitio glorioſa morte prælata, stabant fortitèr: si qui muros accedebant, ex ciuitate prohibebantur: qui foris pugnabant, quoscunque habebant obuios, incauti feriebãt. Iam verò Titus aberat ab Antonia, locum alijs aggeribus prospiciens, multumque increpatis militibus, quòd obsessorum paterentur fortunam, ipse cum electis militibus hostes à latere circunuenit: illi contrà cõuersi, durabãt. mixta verò acie, puluis lumina, clamor aures superabat, neq; hostem internoscere quis poterat, Iudæis non tam virium fidutia, quàm salutis desperatione perseuerãtibus, Romanos autem pudor armorũ & gloriæ, & præsentia Cæsaris periclitãtis, reddidit fortiores. Paulatim res Romanas fortuna iuuabat, & Iudæi magna suorum strage in vrbem se recipiebant. Romani crematis machinis, captum iri ciuitatem desperabant, vt qui laborem magnũ vna hora perdiderant.

Titus cum ducibus, quid fieret deliberat.

berat.quibuſdam placebat,omni admoto milite,vi muros experiri: prudentiores,rursùm aggeres fieri ſuadebant: alij, ſinè aggeribus aſſidere, & egreſſus obſeruandos,nè victum introducerent, & fame affligere,neq; conſultum eſſe cum deſperatis confligere,& aggeribus condendis materiã deeſſe. Tito placebat totam ciuitatem muro cingere. hoc enim modo oẽs exitus poſſe præcludi: quod ſi cui maximum opus videatur,conſiderare debere, quia neq; paruũ opus Romanos deceret facere.

His duces exhortatus,iubet eos exercitum in opera diſtribuere. murus itaq; ſtadijs 40.vno minùs factus eſt, caſtella tredecim.muro circũcluſa ciuitate, cuſtodib⁹ in caſtellis collocatis,tota nocte per caſtellorũ ſpatia circuibatur.Iudæis ità clauſis fames ingraueſcebat, & tecta quidem plena erant militibus exanimatis,infantibus & ſenib⁹ mortuis:per plateas iuuenes velut vmbræ volutabãtur. nemo ſuos ſepeliebat præ labore, multi ad ſepulcrum priùs quàm fati dies aduenire,viui properabant,neq; luctus neque fletus, ſed fame ſuperabantur affectus.latrones morte acerbiores,mortuorum corpora ſpoliabant. deindè cùm fœtorem ferre non poſſent, in valles ex muro mortuos præcipitabant.quo viſo, Titus extenſis manibus Deũ teſtabatur, factum id ſuum non eſſe. ciuitas his malis erat affecta,ac Romanos lætos reddidit ſecuritas, copiaq; rerũ.Intereà multi ex populo ſimulantes cum Ro. pugnare, ad eos proſiliunt: ſed quia illi fame tabefacti, cibum auidiùs ſumerent, vitam perdiderunt velociùs.militibus Syris & Arabibus proditum eſt, profugos aurum ſolitos glutire:quarè noctù ſciſſos ventres eorum inquirebant, ità vna nocte duũm millium patefacta ſunt viſcera. Hac Titus iniuſtitia cognita, ad legiones literas dedit, vt ſuſpectos inueſtigarent,atq; ad ſe referrent, vt qui alieno belli iure vterentur.ſed non minùs quod cum pœna interdixerat Cęſar,occultè admittebatur. dum enim Romani non viderent,ſcindebant profugos, nefarium quæſtum trahentes.

Iohannes autem, vbi rapinæ defuerunt, ad ſacrilegium ſe conuertit, multaq; donaria templi retinens, multaque vaſa,crateras & lanceas ac menſas,vrceolis abſtinens quos Auguſtus eiusque vxor miſerãt,ad ſocios dicebat, ſinè metu diuinis abuti debere qui pro Deo mitẽ litarent:vinum quoquè et oleum,quod ſacerdotes ſacrificijs reſeruabant,effundebat.Ità clades Hieroſolymorũ quotidiè in peius procedebat. Romani eẽ intra xxj.dies aggeres erexerunt alios. Spoliamus templum

Iohannes & ſocij cum facibus aggreſſi aggerem iterùm,abiecta ſpe victoriæ,remeârunt.deindè Calen.Iulij tentata eſt oppugnatio. Iudæis contrà pugnantibus,tãdèm multis ictibus murus labefactari cœpit,ac rima apparére.Tũc oratione Titus militem excitabat in aſcenſum muri. ſi enim in Antoniam,diſcendimus, aſſcenderimus, habebimus ciuitatem.

Tum primus ſurrexit Syrus Sabinus: dedo me tibi,inquit,alacri animo Cæſar,& ante omnes murum aſſcẽdo.optata autem, vt voluntatem meam ſequatur fortuna tua.His dictis, & ſcutum capiti læua manu prætẽdens, gladium dextra, circa horam diei ſextam murum aſſcendit, ſequebantur illum adhuc xj. Sabinus itaq; miſſilibus Iudæorum occurrens,obſtructus penè ſagittis,non antè ceſſauit, quàm ſummam muri præhendiſſet, hoſteſq; in fugam vertiſſet. tandèm quum lapide deiectus eſſet muro, plurimis ſagittis obrutus,interijt.reuerſi Iudęi,abigunt reliquos, aliquibus occiſis.

Biduo autem pòſt xx.milites vno cum tubicine nona noctis hora per ruinas ad Antoniam ociosè procedũt, occiſis cuſtodibus ſomno oppreſſis, muros obtinent,ac buccina ſignũ dari præcipiunt, quo cæteri cuſtodes territi, quaſi multitudo aſſcendiſſet,fugiunt. Cæſar autẽ properè adeſt, lectorum caterua comitatus. cùm autem Iudæi ad templum interius fugiſſent, ſeditioſi tam Iohannis quàm Simonis accurrunt ad cuniculos, quos Iohannes aduersùm Rom.aggeres aperuerat.indè enim ciuitatem ingrediebantur Ro. adipſum aditum acerrima pugna committitur,his quidem templũ vi capere certantibus,Iudęis verò Antoniam versùs eos repellẽtibus. ſtrictis enſibus Ro.muros conſcẽdunt

sibus dimicabant. sagittæ enim & hastæ inutiles erãt. permixtis viris, multa mors vtrinquè.

Iulianus mulier. Iulianus quidam ex Bithynia, armorum peritia & viribus corporis omnium fortissimus, vbi Ro. iam cedere & malè pugnare conspexit, subitò prosilijt ad Antoniam, vbi vincentes Iudęos ad angulum persecutus est interiorem. verùm calceis distractis labitur, multos iacens occídit, tandèm & multitudine pressus occíditur. Titus tum mandat Antoniæ fundamẽta diruere, cunctoq; exercitui asscensum pręparare, vocatum Iosephũ commonefacere adhuc Iohãnem audiente populo iubet, quod patrio sermone Iosephus fecit, vt patrię parceret, precatus: sed multis conuicijs tyrannus Iosepho lacerato, postremò addidit, nunquàm excidium esse metuendum, quoniam Dei ciuitas esset.

Ad quę cum exclamatione Iosephus: Sanè, inquit, eam purã Deo cõseruâsti, neq; in eũ cui⁹ speras auxiliũ, quidq̃ impiè deliquisti. tu leges sacras ꝓphanâsti, & Romanis nunc imputas eas tuẽtibus? atquì, Iohannes, adhuc pœnitere malorum: turpe non est in rebus extremis saluari: ego veniam tibi à Ro. spondeo.

Plura in id genus cum lachrymis & fletu prosequente Iosepho, Iohannes & socij magis contra Ro. iritabantur. nobilium tamen plurium mentes commouit eius oratio. fugeruntq; captato tempore põtifices Iosephus & Iesus, filij verò pontificũ, tres Hismaëlis, & Matthiæ quatuor, multi quoquè nobiles, quos Titus humanè suscepit, ac in quoddam municipium misit.

Quibus non visis in ciuitate, rumor à seditiosis ortus est, ꝙ Romani trãsfugas occidissent, vt hoc metu reliquos à fuga deterrerẽt. Sed Titus transfugas aduocans, vbi à populo conspici possent, eorum malitiam compescuit. hi stantes ante Romanos, cum lachrymis seditiosos rogabant, primùm, vt paucos ex Romanis in ciuitatem reciperent, patriamque seruarent: si hoc displiceret, saltem de phano exirẽt, nec enim ausuros sinè maxima necessitate ignem sanctis immittere Romanos: his illi magis aduersabantur conuiciantes, in loca verò sancta & inaccessa cum armis & manibus adhuc gentili cæde calentibus insiliebant. at Romanorum militum nemo fuit, qui non cum honore templum adspiceret atq; adoraret.

Titus dolens vicem eorum, Iohannẽ & socios increpans, ait: Testor patrios deos, testor & exercitum meũ, quia non ego vos hæc violare sancta compellam: quin & si locum mutaueritis, nemo cõtumeliam templo faciet. hęc seditiosi rati non beneuolentia, sed timiditate dici, tollebantur in superbiam. Titus autem qui neq; sibi ipsos misereri, neque templo parcere perspiciebat, rursùm pugnare decreuit inuitus. delectos milites in pugnam descendere iussit. acerrima pugna nona hora noctis cœpta, quinta diei dissoluta est, cùm neutri suo loco cessissent. Pugnę ante templum.

At Romanorum reliqua manus, die septima subuersis Antonię fundamẽtis, latam viam vsq; ad tẽplum composuit, admotiq; sunt ad murũ aggeres. Biduo pòst Romani porticum inflammauerũt. circa templum autem prælia nunquàm cessauerũt, seditiosi autem templum tenentes, quotidiè militibus in aggeribus repugnabant, multisq; dolis circunuenire nunc incendio, nũc machinamẽtis decipiẽtes. Interim portic⁹ q̃dam exustę sunt. circa templum ità se res habebat.

Eorum verò qui per ciuitatem fame corrumpębantur, infinita erat multitudo quę moriebatur. deniquè nec cingulis neque calceamentis abstinebant, coriaq; scutis detracta mandebant: quin etiam fœni veteris laceramẽta victui habebãtur, cuius exiguũ pondus quatuor Atticis vendebatur talentis.

Mulier quędã inter hęc, nomine Maria, Eleazari filia, nobilis ac diues, cum alijs refugis in ciuitate obsessa est. huic vti tyranni bona diripuerant, ità satellites omnem victum abstulerũt, eô inprimis infelix, quòd illorũ manibus etiàm nõ perijt. Hæc fame & animi furore aduersùs naturam excitatur, raptoq; filio, quid te, ait, miserum in bello, fame & seditione seruabo? esto mihi cibus, & seditiosis furia, ac humanæ vitæ fabula. occídit puerum, coctumq; medium comedit, reliquum seruauit. Eccè autẽ se- Horribile mulieris facinus.

ditiosi nidore capti, aderãt: mortem, nisi ostenderet cibum, minabantur. illa partem bonam reseruâsse respondẽs, aperit reliquias filij. His illis visis, diriguerunt horrore. mox repleta est eo scelere tota ciuitas. ab omnibus quos fames vrgebat, properabatur ad mortẽ, & beati appellabantur, qui priùs quàm id paterentur, interijssent. Citò Romanis nunciata est illa calamitas.

Cæsar autem super hoc Deum placabat, se quidem Iudęis pacẽ obtulisse, illos autem pro concordia seditiõem, pro pace bellum, pro satietate famẽ optâsse: dignissimos esse his alimentis, q proprijs manibus templum incendere cœperant.

Oppugnat templum. Indè octauo die mensis Augusti rursùm tentata est expugnatio. sex diebus exteriora templi ariete pulsata sunt nullo profectu. fundamenta portæ septentrionalis iussit Titus suffodi, vndè Ro. non parua cædes sequebatur. postremò Iudęi signis Ro. potiũtur, & eos qui vnà cum his ascenderant, interficiunt. Titus autem cùm videret se alienis & templo cum damno & nece militum parcere, ignẽ portis subijci iussit: iã igne submisso, liquefactoq; argẽto, citò lignum flamma absumens, proximas porticus corripuit. Iudæis verò circa se ignem vidẽtibus, corpora simul & animi cecidêrunt, postero die Titus iussit incendium restinguere, & viam ascensumque sternere. habito consilio, licèt alij templum exurere suaderent, ipse seruare volebat, ornamentum fore imperij si maneret.

Tandèm collectis viribus, Iudæi per orientalem portam secunda hora diei procurrunt. Ro. eos primùm fortitèr exceperunt, paulò pòst multitudine superantur, quibus Cęsar cum equitibus lectis venit auxilio. Iudæorum pleriq; fugam ineunt, mox tamen reuertẽtes, iterùm retrò eunt, coactiq; sunt in interiora templi cedere.

Titus regressus in Antoniam, statuit postridiè manè templum obsidere. sed aderat fatalis dies. nam Tito abeunte, dũ paulispèr seditiosi redisset, Roman. rursum aggrediũtur, & cum his qui ignem extinguunt, pugna cõmittitur. Sic itaq; miles quidam, non expectato edicto, à contubernali suo sustollitur, & ignem in fenestram inserit aureã, vndè ad mœnia circa templum ædificata aditus erat. flãma verò excitata, clamore exorto, Iudæi ad vlciscendum properabant, nulla vitæ aut salutis spe.

Maturè hoc Tito nũciatur, qui templum curriculo petit cum ducibus, prohibiturus incẽdium, & licèt voce ac dextra pugnantibus signum daret, vt igné extinguerẽt, tumultus tãtus erat, vt nec vox eius audiretur, cùm alios bellũ, alios ira traheret: introq; currẽtes, quò furor duceret sequebantur: ad ipsum quoquè introitum *abstrusi multi, sese cõculcabant. pręcedentem quisq; vt ignem immitteret, hortabatur: magna *tamẽ populi multitudo interficiebatur. *tum

Exuritur templum. Cæsar vbi impetũ insanientium continere non poterat, & flamma dominabatur, introcum rectoribꝰ ingressus, & sancta templi ac quidquid illic erat, adspexit: & cùm flamma nõdùm interiora penetrâsset, existimans adhuc illud opus seruari posse, prosilijt: militibus vt ignẽ restinguant, imperat: sed illorum furor, belliq; impetus vehementior, Iudęorũq; ὸdia, reuerentiam Cęsaris ac metum superabant: plerosque prædarum spes inuitabat.

Templum hoc modo, inuito Cęsare, exuritur die decimo mensis Augu. quo die etiàm priùs à rege Babyloniorũ fuit concrematum, Anno à constructione templi Salomonis 1130. mense vij. die xv. à posteriore, quod Cyro imperante conditum est, anno 639.

Dum ità templum arderet, quidquid in manꝰ veniebat, rapiebatur. cędes erat infinita deprehensorũ. sinè delectu vnà & supplices & repugnantes necabãtur: latrocinalis autem multitudo, vi pulsis Ro. in exterius templum, exìn in ciuitatem euadit: populi autem reliquię in exteriorem porticum fugerũt, ex sacerdotibus aliqui se in ignem præcipitauerũt. venerunt etiàm super vnam porticum, quæ restabat extra templum, mulierculæ, pueri & promiscui sexûs propè sex millia hominum. succenditur porticus, & ex tanto numero nemo euasit.

Excidii Hierosolymitani pnuncia.

Tãtas clades miserabilis populus certis prodigijs prænunciantibus neq; credebat, neq; animo attendebat. nam su-

pra

pra ciuitatem sidus stetit gladio simile per annum cometæ modo, & cùm ante primam defectionem ad diem festũ populus conueniret, nona hora noctis circa aram ac templum tantum lumen effulsit, vt clarissimus dies putaretur, & permansit vsq; ad horã dimidiam. Eodẽ festo die bos cùm ad hostiã duceretur, agnũ in phano peperit. orientalis porta interioris templi ærea, vt xx. homines vix possent hanc aperire, visa est noctis hora sexta patére. post dies paucos larualis quædam imago fidem superans, apparuit. ante solis occasum visi sunt per aërẽ ferrei currus, totis regionibus armatæ acies tranãtes nubila, & ciuitatibus circunfusę. festo die, quã vocant pentecosten, sacerdotes intima templi ingressi, primùm strepitum, posteà subitã vocem audiêrunt, Migremus hinc. & quod his mirabilius fuit, Iesus filius Anani, vir rusticus, quadriennio priusquàm bellũ gereretur, in summa ciuitatis opulẽtia, in templo repẽtè exclamare cœpit, Vox ab Oriente, Vox ab Occidente, Vox à quatuor ventis, Vox in Hierusalem & templũ, Vox in maritos nouos, nouasq; nuptas, Vox in omnem hunc populum. atq; hoc interdiù noctuq; per oĩes vicos clamabat. Ac cùm corriperetur homo, neq; pro se, neq; cõtra eos quidquã locutus, perseuerabat iterans.

Magistratus ducũt eum ad Romanũ prę fectũ, vbi plagis vsq; ad ossa laceratus, neq; supplex factº, neq; lachrymatus est, sed ad singulos ictus, vt poterat, clamauit, Vę vę Hierosolymis. maximè autem diebus festis vociferabatur, idq; per annos vij. & quinq; mẽses, neq; voce raucior fuit, donec obsidionis tẽpore ipsa re perspectis augurijs, requieuit. super murum enim circumiens, iterùm, Væ væ ciuitati ac populo ac phano, voce magna clamitabat. Cùm autẽ ad extremum addidisset, Vę etiàm mihi, lapis tormento missus eum peremit.

In sacris quoquè libris inuentum est, capiendam ciuitatem eo tempore quo esset ex eorum finibus quidã orbis terrę imperium habiturus. id pro se interpretati, sed hoc responso Vespasiani planè designabatur imperium.

Romani, postquàm seditiosi ad ciuitatem confugerunt, signa in phano posuerunt, & clamoribus declarant Titum imperatorem. vsq; adeò autem prę da satiati sunt milites, vt in Syria dimidio quàm fuerat, põdus auri minùs valeret. Seditiosis cum complicibus bello vndiquè circundatis, nusquàm erat fugæ copia. Titum ad colloquia prouocant. ille saltem oppidum seruare cupiens, amicis suadentibus, latrones enim moderatiores factos arbitrabatur, adit. Præda.

Edicto militibus dato, Titus adhibito interprete, prior eos alloqui cœpit: Iám ne saturati estis patriæ malis, ô viri, quibus neque virtutis nostrę, neque infirmitatis propriæ venit in mentem? sed inconsulto furore perditis populo ciuitatem simul & templum, ipsi quoquè iustè perituri, qui debellati à Pompeio, nouas res affectare nõ destitistis. vtrùm multitudine freti, obedire detrectatis? Germania firmitate murorum, Britanni Oceano septi, adorant arma Romana. Carthaginenses captos nouistis, taceo orbem terrarum. itaque vos contra Romanos eorum excitauit humanitas, qui terram vobis dedimus possidendam, & gentiles imposuimus reges, leges seruauimus patrias, & viuere vos discretos, tributum capere Dei nomine & donaria colligere permisimus, vt nostra pecunia contra nos instrueremini. Ergò tantis bonis affecti, virus contra nos fudistis. Esto, Neronis negligentiam contempsistis. venit pater meus, non vt pœnas exigeret meritas, sed vt monitis emendaret. deindè cùm deberet ciuitatem hanc euertere, Galilæam vastare priùs mâluit, vt pœnitendi vobis præstaret inducias. sed hæc eius humanitas, infirmitas videbatur. Deniquè vbi ad nos venit imperium, iussus ego ab inuito patre cum mandatis tristibus ad ciuitatem venire, ante bellum vos rogabam desistere, venientes recepi, fidem eis seruaui, muris vestris machinas inuitus admoui. quotiès vici, totiès quasi victus ad pacem prouocaui. orabam vos tẽplum seruare, data vobis copia exeundi. spreuistis omnia, templum manibus vestris incendistis, & nunc sceleratissimi ad colloquium prouocatis, sed & armati statis, et nec in extremis Titi ad Iudæorum reliquias oratio.

ſupplices eſtis. in manibus meis habens animas veſtras, non contendã cum pertinacia veſtra: proiectis autem armis, traditisq; corporibus, vitam vobis indulgeo, & ſicut in priuata domo mitis dominus vltus grauiora, cætera mihi ſeruo.

Ad hęc illi reſpondent, fidem quidem ſe ab eo minimè poſſe accipere, nam iurâſſe nunquàm id eſſe facturos: exeundi autẽ cum coniugibus & liberis quò vellent, facultatem petebant: ituros enim ſe in ſolitudinem, ipſi ciuitatẽ relicturos.

Hoc Titus vehementèr commotus, quòd in ſorte captiuorum, victorũ ſibi conditiones ponerent, declarari his iuſſit, omnia ſe iure belli geſturum, militibus diripere ciuitatem ac inflãmare præcepit. ſuccenſis indè quibuſdã nobilioribus ędificijs circa Acrã et curiam, progrediebatur ignis vſq; ad Helenæ regiã.

Eodẽ die Galeza regis filia & fratres, multiq; nobiles ex populo, vt fides daretur, Cæſari ſupplicârunt. ille etſi cæteris omnibus iratus erat, eos tamen ſuſcepit, quos poſteà vinctos Romam perduxit, fidem obſidum præſtituros.

Interìm ſeditioſi in regiam prorumpentes, multos occídunt. peditẽ Romanum traxerunt per omnem ciuitatem, equitem verò vnum reuinctis poſt tergũ manibus, vt capite cæſuri, producũt. ille, dum gladium Iudæus educit, ad ſuos redijt: illũ, quia paſſus eſt ſe capi, Titus agmine pellit, ablatis armis.

Poſtero die Romani, verſis in fugam ex inferiore ciuitate latronibus, omnia Siloam vſq; igni tradiderunt. illi ardere ciuitatem lætis vultibus adſpiciẽtes, alacri voce mortẽ expectare dicebãt, quòd perempto populo, incenſo tẽplo, & flagrante oppido, nihil eſſent hoſtibus relicturi. multi tum capiebantur, omnesq; interficiebantur. nam propter inediam fugere non valebant, omneq; pereundi genus fame leuius putabatur, nullus in ciuitate locus erat nõ refertus mortuis. tyrannos latronum ſpes fouebat, qui in cloacis latitabant, ſed exeũtes illos Romani trucidârunt.

Atq; hęc eſt fermè geſtorum in inferiori ciuitate ſeries. Superiorem ciuitatem Cęſar ſinè aggeribus capere deſperans, in prærupto loco vndiquè ſitam, diſtribuit operibus ſtrenuum militẽ. Interea hæc duces Idumęorum pacti vitam à Tito, clàm recedere ex ſuperiori ciuitate parabant. quod Simon præſentiẽs, legatos eorum occídit. plures nihilominùs, deceptis cuſtodibus, euaſêre.

Iam perfectis aggeribus die vij. menſis Septembris Romani machinas admouebant. ſeditioſorum aliqui deſperãtes de ciuitate, in Acram recedebant, alij in cloacas ſe mittebant, multi eos qui arietes applicabant, vlciſcebantur. Hos autẽ ſuperabãt multitudine Romani, qui ingenti labore tandèm muris potiti, ſigna in turribus poſuerunt. erat eis timor, q; ſinè ſanguine murum nouiſſimum capere non poſſent, & cùm nullum reluctantem viderent, mirabãtur, introibãt nemine repugnante. Tũ quos cepiſſent, interficiebant, domosq; totas cum omnibus qui eò confugerant, incendebant. tantoq; ciuitatem ſanguine diluerunt, vt pleraq; incenſorum, cadauerum cædibus extinguerentur.

Videres, paulò antè ſuperbos, & factis impijs arrogãtes, ità humiles eſſe ac tremere, vt miſeranda eſſet, quanquàm in nequiſſimis, tanta mutatio. tyranni eñ ſemetipſos tuitione priuârunt, ac ſpontè turres deſeruêre, vndè vi nũquàm poterant capi. ardentibus ità Hieroſolymis, intrò Titus ingrediens, ciuitatis ac turrium munitiones miratus, quas tyranni per dementiam deſeruêre. Cõſpecta murorum multitudine, Titus diuino ſucceſſu pugnatum vidit. *Incendium Hieroſoly.*

Interìm Cęſar iubet ſolos armatos interfici, reliquam multitudinem ſaluã capi. ſeditioſi omnes cędebãtur, iuuenes lecti triumpho ſeruabantur. ex reſidua multitudine qui xvij. excederent annũ, in Aegyptum pleriq; miſſi ſunt, minores venditi. Captiuorum numerus toto bello, 90000. & *7000. mortuorũ deciès *700 cẽtena millia. pleriq; gẽtiles, qui ad azymorũ feſtum cõuenerant. Capiebat eñ tantam multitudinẽ ciuitas, vti Cæſtio totus populus in paſchate numeratus fuerat. omnes mũdi, ſani, nihil quod eſſet inquinatum, nulla menſtruo polluta mulier, ad eam feſti celebritatẽ cõuenire aut ſacrificijs participare ſolebat. *Cæſorũ & captorũ numerus.*

At

At Romani rimantes cloacas, quos offendebãt, incendebant. & inuẽti sunt ibi plùs, q̃ duo millia, quorum alij manu sua, alij mutuis vulneribus se interfecerunt. Iohannes oppressus fame cũ fratribus in cloacis, dextram sibi dari precatus est. Simon verò multa vi cum necessitate luctatus, seruatus triũpho est; Iohannes vinculis sempiternis. Itaque Hierosolyma capta est secundo anno principatũs Vespasiani, Septembris mẽsis octauo die, quinquiès priùs capta. Aegyptiorum rex Asobæus cepit, post eum Antiochus, deindè Pompeius, post hũc Herodes & Sosius, ante hos Babyloniorum rex.

Quinquiès antè capta Hierosol.

Oĩnibus belli partibus administratis, composito in medio ante castra magno tribunali, stans Titus cum procerũ eminentissimis, vndè posset audiri, illis ait se habere gratias pro beneuolẽtia, qua erga se perseuerâssent: laudabat quòd per omnia bella morigeri fuissent, dixitq; se honores & prẽmia redditurum, confestim iubens qui fortitèr aliquid fecissent, indicari. & nominatim singulos appellans, collaudabat, & coronas eis aureas imponebat, & torques longasq; hastas et signa ex argẽto donabat, cuiusque ordinem mutabat in melius, quin & ex manubijs aurum & argentum, itemq; vestes aliamque prædam largitèr distribuebat.

Pulcherrima oratio.

Oĩnibus autem donatis, votisq; cum vniuerso exercitu factis, magno cum fauore descẽdit ad sacra, epulas dedit: ipse verò cum honoratis per triduũ acta lætitia, milites quidem alios, quò quenq; conueniret, dimittit: Hierosolymorum autem custodiam decimæ legioni credit. Titus triumphator Romam redijt, vbi cùm maximis esset rebus occupatus, in Iudæam legatum Bassum misit, qui post res aliquas benè gestas ibi defunctus est. successit ei Flauius Syluius anno imperij Vespasiani quarto. hic subacta tota Iudæa, vnum rebelle castellũ duntaxàt vidit, nomen erat illi Masada. occupatum erat à sicarijs, quorũ princeps Eleazarus ex origine Iudæ, qui nõ paucis persuaserat Iudæis, nè professionem facerent, quandò Cyrinus in Iudæam directus est.

Venit igitur dux Romanorum cõtra Eleazarum & sicarios qui Masadam tenuerũt. fines quidem statim omnes obtinuit, castellũ autem muro circũdedit, nè quis obsessorum fugiẽdi facultatem haberet, deindè obsidionẽ parat, oppidũ aggressus est, opus maximæ molis propter munitionem castelli. Eleazarus tãdèm & sui post multas oppugnationes desperant posse castellum seruari: Videns enim murum consumptũ, nec aliũ salutis modum, quæ Ro. victoriam mala essent secutura, in suos cogitauit: cõsiliũq; pertinax de oĩnium morte cepit, & validioribus socijs vesperì cõuocatis, talibus eos verbis ad facinus inuitabat:

Cùm olim nobis decretũ sit, viri fortes, neq; Ro. neq; alij cuiquam seruire, nisi Deo, is enim solus est verus ac iustus hominum Dominus, eccè nũc tempus adest, quod factis vestros probare animos iubeat. Primi oĩnium libertatis cupidi ab his defecimus, & nouissimi cum his gerimus bellum. puto autẽ hanc nobis à Deo gratiã datam, vt benè & liberè mori possimus. Nobis certum est orto die futurũ exitium, q̃ hostium multitudini tam parua manus resistere non possit, vtì fortassè ab initio de Dei voluntate poteramus cõijcere, quòd amica ei quondàm Iudæorum natio, dãnata, esset interitu. manens enim propicius, nunquàm tantorum hominum perniciem neglexisset, sacratissimamq; vrbẽ hostium excidio prodidisset. Nos ex toto genere Iudæorum sperauimus superare libertate seruata, tãquàm nihil delinquẽtes in Deum, nullius culpæ participes, qui alios quoquè docuimus. itaque videtis inanes conatus, vanam spem, nihil nobis castelli natura inexpugnabilis profuit. alimentorũ copiam, armorũ multitudinẽ, q̃ abũdantissimum habẽtes apparatum manifestissimè Deo auferente, spem perdidimus. ignis qui ferebatur in hostes à nobis, in nostrum murum reuersus est. sed hæc multorum ira criminũ sunt, pro quibus quæso nè Romanis pœnas, sed per nosmetipsos Deo præstemus. morientur enim coniuges iniuria vacuæ, liberique seruitutis expertes. priùs tamen castellum & pecunias igni exuramus; mœre-

Gloriosa Eleazari adhortatio.

bunt

bũt Romani, si neq; corpora nostra tenuerint, cõpendioq; carebunt. alimẽta sola relinquamus, hęc erũt testimonio mortuis, q̃ non penuria victũs defuncti sumus, sed ità, vt ab initio statuimus, mortem prætulimus seruituti.

Hæc dicebat, sed sententiæ pręsentium non congruebant: alij quidem obedire, qui verò molliores erãt, suorũ misericordia vel apertissimus interitus deterrebat: alijq; alium intuentes, contrariam volũtatem lachrymis designabãt. Quos cùm vidisset Eleazarus formidine frangi, pertimuit, & nè hi quoquè qui maiore animo sententiam suam acceperant, effœminarentur, erectior multoq; repletus spiritu, clariorem de immortalitate animi orationem incipit, magna vsus exclamatione, lachrymantes attẽtiùs adspectans:

Præstat benè mori, q̃ malè viuere

Plurimùm, inquit, opiniõe deceptus sum, qui putarã viros pro libertate certantes, mori benè mâlle, quàm malè viuere. vos autem nec audacia neq; virtute pręstatis, qui velut magna mala effugientes, mortem timetis. olim enim eruditos nos sacra sentẽtia confirmauit, q̃ viuere, hominis est, non mori, calamitas. mors enim libertatẽ animis præstat, ad proprium & purũ locũ eas dimittit, ab oñi clade futuras intactas. donèc autem corpori mortali iunctæ sunt, vnaq; malis eius implẽtur, tum quasi mortuæ sunt. diuina enim cum mortali societas turpis est. nunc enim pondere in terram detrahitur. vbi verò liberata est, beatam participat fortitudinẽ, et humanis oculis vt ipse Deus inuisibilis manens. accedit enim occultè, neq; rursùm cùm recedit, videtur, incorruptam habens naturam. Quarè dementia est, sequentes vitę huius breuitatem, sibi inuidere perpetuam. Accipite probum Indorum exemplum, qui cùm sapientes et bonę sint vitæ, tempus quasi aliquod naturę munus inuiti sustinent. properant ad mortẽ, nullo cogente malo, propter immortalis conuersationis desiderium: ad familiares suos literas mittũt, qui venientes, faciliùs eos ad mortẽ prosequuntur. Quoniam quiq; suos ciues in longinquam regiõem ituros, & se quidẽ ipsos deflent, illos autem beatos dicunt, q̃ immortalitatis ordinẽ iam recipiant. Ergò nè simus Indorum sapientibus ignauiores, mortẽ aggrediamur, pręsertim cùm nos hortetur temporis iniquitas, vt eam magnis toleremus animis. olim sanè cõtra omne genus Iudæorum, vt appáret, hoc decretum Deus posuit, vt vita careremus, qua nõ eramus vt oportebat vsuri. nec causam vobis adscribatis, neque Ro. gratificemini, quòd eorum bellum nos absumpserit, nõ viribus illa Romanis, sed causa fortior fuit. Videtis omnia capta esse, in pręlio mortuos, fortunatos existimari, eorumq; qui à Ro. subiugati sunt, qs nõ misereatur? quisve non, anteq̃ illa patiatur, mori properet? quorum alij torti sunt mortui, alij ferocissimè à bestijs quasi earũ cibus sunt deuorati. miserrimi sunt qui adhuc viuunt, qui sæpè mortem optantes, non recipiunt. vbi est magna illa ciuitas totius gẽtis metropolis, tantis murorũ septis munitissima, tot ante muros castellis turrita, tot armis mœnibusq; tuta, belli apparatum vix capiens, tot pro se dimicãtium virorum millia cõtinens? Hęc Deũ habere incolam credebatur, radicitùs euersa est. senes infelices ad cineres tépli assident, & paucæ mulieres, ad turpissimam pudoris iniuriã ab hostibus seruandę. hoc secũ cogitato, quis nostrũm solẽ adspicere durabit, etiàm si viuere sinè periculo posset? quis inimicus adeò patriæ, quis tam parcus animæ, vt eum nõ pœniteat hucusquè vixisse? atq; vtinàm omnes fuissemus mortui, priusquàm sacram illam ciuitatem hostium manibus videremus excindi, templum sanctum funditùs ẽrui. sed quoniã nos spes strenua illexit, nũc autem euanuit, ac solos in necessitate reliquit, mori benè properemus, nostrî misereamur & coniugum liberorũq;. dum nobis licet, à nobismetipsis misericordiã capiamus. ad mortẽ nanq; nati sumus, eam fugere nec fortunatissimi possunt. iniuria verò, seruitus, & videre coniuges ad turpitudinem duci cum liberis, hæc ferunt metu mali, quòd morte spontanea timeãt ea euadere. Nos multùm freti fortitudine, primi à Rom. defecimus, & postremò nunc ad salutem nos hortantibus, non paruimus. Cui igitur eorum iracundia non

Brachmanes magi.

est

est manifesta? Si nos viuos subiugare poterunt, miserandi quidem adolescentes erunt, qui ad multos sufficiunt cruciatus: miserandi prouectiores, quorũ ętas clades ferre nõ poterit. videbit alius cõiugem abduci, alius manibus reuinctis vocem filij patrem implorantis audiet. sed dum liberi sunt & gladios habent, aliud erit: moriamur liberi cum filijs & coniugibus: hęc leges prępipiunt, hęc nos coniuges & filij precantur, eorum necessitatẽ Deus misit, his cõtraria Romani volunt, & nè quis nostrũm ante excidium pereat, timent. festinemus igitur pro sperata potiũdi nostri voluptate, eis stuporem mortis, admirationemq; audaciæ nostræ relinquere.

Hęroïca ac miserabilis oratio.

Adhuc eum orare cupientem, omes interpellabant, impetu ad opus incitati ac velut laruis excitati, alius alium antecapere cupiebat, hoc specimen pulchritudinis rectiq; consilij existimantes, nè quis extremus remanere videretur. tãtus eos proprię cędis amor inuasit. simul eñ vale vxoribus cum amplexibus dicebãt, ac liberos gremijs captos cum lachrymis osculabantur, simul quidẽ manibus alienis iussa peragentibus cõfigebantur. cũcti autẽ cõiunctissimos transfixerũt: quibusq;, filios & vxores occidere, malorum omnium videbatur leuissimum, lęsos existimantibus, si vel breuissimum tempus superuiuerent. sorte ex numero decem lectis omniũ percussoribus, post coniuges atq; liberos prostratos, illi intrepidè cunctis occisis, eandem sortis legem in sua quoquè morte statuerunt.

Cædes pęne incredibilis.

Vnus verò ac nouissimus, circunspecta multitudine mortuorum, vbi agnouit peremptos omnes, ignẽ immittit regiæ: transacto pòst gladio per se, occubuit. latuit autem vna mulier senior, & alia quędam Eleazari cognata, plurimùm sapientia prędtans, & quinque pueri per cuniculos abditi.

Romani manè ad pugnam dispositi, aggeribus muros aggrediebantur. cùm verò hostium neminẽ cernerent, ignẽq; intùs atq; silentium, quid esset conijcere non poterant, inuenerunt mulieres, quarum cùm altera rei gestæ seriem exponeret, facti magnitudo adeò prędter Romanorum opinionem fuit, vt in regiam extincto igne quàm celerrimè perârint, vbi cõspecta multitudine mortuorũ, nõ vt in hostibus gauisi sunt, sed contemptum mortis in tanto numero admirabantur.

Huiusmodi peracto excidio, in castello dux prędsidium reliquit, ipse cum exercitu Cęsaream profectus est, iam tota penè Iudęa bello vastata. Hęc sunt fermè cum Iudęis gesta illis temporibus, quorum fidem à Iosepho petes.

ANNO itaq; Domini 73. Hierosolymis captis, Vespasianus & Titus triumpho vrbem ingressi sunt, cõtinuò omnibus bellis ac tumultibus domi forisque compressis, pax orbi indicta est, Iani portę sextùm demùm ab vrbe condita clausæ sunt, s. vt idẽ honos vltioni passionis Domini impenderetur, qui natiuitati tributus fuerat.

Ianus clausus.

Iosephus Mathathiæ filius, Hierosolymitanus sacerdos, res Iudęorum sub principe Tito scripsit. liber probatus in bibliotheca publica repositus est, author ob ingenij gloriam statua donatus est. actum est hoc sub pontifice Lino.

Iosephus.

Cęterùm Vespasianus imperio sempèr modestissimè vsus est, qua humanitate in victos Iudęos vsus, vt omes qui ex familia Dauid superfuissent, velut ex regia stirpe, cõquisitos in precio habuerit. Tãtæ lenitatis & clementię fuit, vt reos etiàm maiestatis, verbis tantùm castigatos dimitteret, inimicitiarum & offensarũ immemor. virtutem autem Titi filij tãti sempèr fecit, vt tumultuantibus quibusdam ob cupiditatem imperandi dixerit, aut neminẽ, aut filiũ imperio potiturũ.

Hic Vespasianus anno Domini 80. ac imperij sui nono, in villa propria circa Sabinos profluuio ventris mortuus est, anno ab vrbe cõdita 834. Plura & memoratu digna in Vespasiano scribit Cor. Tacitus. nos qui temporum obseruationes annotamus tantùm, cętera tibi relinquimus.

Vespasiani mors.

ANNO verò Domini 81. Titus imperium suscepit, duobus annis ac duobus mensibus regnauit. hic ante patrem suum Vespasianum nominari cõsueuit. erat enim omnibus virtutibus mirabilis & ornatus, ità vt amor & deliciæ humani generis diceretur. vir bellicosus, Grę-

Titus XI. imperator.

ca Latinaq; lingua disertus. tantæ verò largitatis, vt nulli quicq̃ negaret. hoc dũ reprehenderẽt amici, respondisse fertur, neminẽ à vultu principis discedere oportere tristem. quadam die dum recordaretur in cœna, nulli se eo die quidquam præstitisse, dixit: Hodiè diem perdidi. Nemo eo magnificentia maior. Tanta hoc imperatore trãquillitas fuit, vt nullum omninò sanguinẽ in repub. administrãda fudisse referatur. sic narrat Orosius,

Linus. quem miror tacuisse cędem Lini. Nam is cùm sanctitate & moribus in precio haberetur, dęmones fugaret, & mortuos ad vitam reduceret, cùm filiam Saturnini consulis à dęmonio liberâsset, magiæ damnatum S. Linum decollauit, sepelitur in Vaticão iuxta Petri corpus. An-

Cletus. no Domini 82. Cletus patria Ro. adhortante Clemente, pontificatûs onus inuitus suscepit, licèt doctrina, moribus & dignitate plurimùm apud suos valeret. sedit annis xi. mense vno & aliquot diebus. primus scripsit, Salutem & apostolicam benedictionem.

Ad Titum redeo, qui dum fratrem Domitianum sibi insidiari sciret, nec deponere nec occídere aut in minori honore habere sustinuit, sed primo imperij die consortem regni ac successorẽ fecit, nonnunquàm secretò lachrymis orans, vt mutuo erga se esset animo. inter hęc dum regnâsset duobus annis & totidem

Titi mors. mensibus, anno ętatis xlij. obijt in cadẽ villa qua & pater eius. quod vt palàm factum est, mœrentibus publicè cũctis, tãtus fuit plãctus, quasi orbati relinquerẽtur à patre. à senatu inter deos habit⁹ est.

Lucas. Cleti temporibus Lucas medicus Antiochensis, Pauli apostoli imitator, & omnis peregrinationis eius comes ac socius, scripsit euangelium, quod à Paulo laudatur, & Actus apostolorum. vixit annos 83. sepultus in Constantinopoli.

Philippus. Philippus quoquè eodem tempore in Scythia, quam xx. annis in fide exemplo & prędicatione retinuit, rediens Hierosolymis moritur. Anno Domini 83.

Domitian⁹ xij. Imp. Domitianus frater Titi ex ambobus parentibus regnare cœpit, regnauit annis xv. mensibus sex. iste primùm finxit se misericordem & modestum, cupiditatis & auaritiæ vix suspicionẽ dedit. relictas sibi hęreditates ab his qui liberi erant, non recepit, fiscales calũnias magna calumniantium pœna repressit. sed neque in clementię, nec abstinẽtiæ tenore permansit, philosophos omnes vrbe & Italia expulit. Erat non solùm magnæ, sed callidæ nequitiæ. Ascletarionẽ mathematicum sciscitatus, quis eum maneret exitus, affirmantem fore breuì vt laceraretur canibus, interfici iussit sinè mora, & ad arguendam temeritatis artem, accuratissimè sepeliri imperauit. factũ est vt repẽtina tempestate cadauer detectũ discerperent canes. hanc fidem Astrologis Augustinus habet, vt quotiès mira vera respondẽt, instinctu malorum creditur fieri spirituum, quorum cura hęc est, noxia de astris ac eorum fatis inserere humanis mentibus.

Domitianus quoquè plures senatores, quasi nouarum rerum studiosos, aliquos consulares interemit, ac plurimos in exilium misit. prędabatur bona viuorum & mortuorum. tantæ quoq; ignaruię fuit, vt remotis omnibus, solus in patio musarum persequeretur agmina. lationi vndè cuidam interrogãti, ẽst ne quis intùs cum Cęsare? non absurdè respõsum est, ne musca quidem. Hic tam pessimus, Secunda Christianorum persecutio. mouit secundam persecutionem contra Christianos. ipse enim Iohannem euangelistam de Epheso adduci fecit ad vrbẽ, & in dolium feruẽtis olei mitti fecit ante portam Latinam, ex quo cùm illęsus exiret, eam in insulam Patmon relegauit. passi sunt Nereus & Achilleus, nec non Domicilla, & reliqui.

Adhuc autem viuebant quidam de carnali genere Domini nostri nepotes Iudæ, qui appellatur frater Domini. & quia antè iusserat Domitianus omnes perimi qui de genere Dauid descendissent, delati sunt. formidabat enim de aduentu Christi. adducuntur, & interrogati à Domitiano, si essent ex familia Dauid, cõfessi sunt, 9. millib⁹ denariũm æstimari bona sua, nec hęc sibi in pecunia subsistere, sed ĩ ęstimatiõe terrę, quã suis manibus excolẽtes alerẽtur: indè & tributa penderẽt: testes autẽ, man⁹ labore rigidas & callis obduratas proferebãt.

Interrogati verò de Christo, quale sit regnũ eius, vel qs ipse aut vndè, aut qñ ven-

venturus, responderunt quòd non huius mundi regnum, neque huius terrę ei designetur imperium, sed cęleste in cõsummatione seculi, quandò aduentans in gloria, de viuis & mortuis iudicaturus est. Tum Imp. Iudęos dimisit, persecutionẽ Ecclesiæ Christianę rursùm suis compescuit edictis. Cętera de ipso & Cleto in sequenti generatione.

Domitianus Cattis Germanicę genti bellum intulit, deque victis triumphauit, indè Germanici cognomẽ adeptus. Septembrem mensem de se Germanicũ dixit. triumphauit etiàm de Dacis. Per id tempus in vrbe Quintilianus rhetor publicã scholam tenuit, è fisco donatus salario, Domitiani nepotes instituit. Ciuile bellum L. Antonius superioris Germaniæ prefectus mouit, miraque felicitate pons Rheni dimicationis hora repentè dissolutus, Gallorum copias quæ ad Antonium erant transituræ, propositò auertit. victoria eodem die quò pugnatum est, Romæ pręsagio cognita.

GENERATIO IIII.

ANNO imperij Domitiãi octauo, Domini verò Iesu Christi 90. incepit quarta generatio, adhuc viuente Cleto. anno sequẽti Simoni Mago nupèr damnato Menander succedit, scutũ diaboli, Samarites magus, dixit se saluatorem, ad homines de cęlestibus destinatum, nec alitèr posse angelos seculi vinci, nisi suis artibus & suo baptismo: quem suscipiens, immortalis, ęternus in hac vita & perpetuus fieret.

Cerinthus.

Ijsdem temporibus Cerinthi hęresis sumpsit exordium. Cerinthus enim per reuelationes quasdã velut à magno apostolo scriptas, & p angelos ei reuelatas, post resurrectiõem terrenum dixit futurum esse regnum Christi in Hierusalẽ, & homines in carne iterùm vitijs subiectam conuersatiõem habituros, ac mille annos quibus libidini seruiãt, designat. ventris enim quæ infrà sunt, incitamenta prędicabat explenda. & vt aliquid sacratius dicere videretur, legales ait festiuitates rursùm celebrandas.

Ebion.

Sed & alios idem dęmon ab amore Christi separauit per Ebiona, Christum solum hominem putantem, & quòd per profectum vitæ ac virtutis, iustus effectus sit, communi etiàm via ex viro & fœmina procreatus. Censuit custodiendam legis obseruationẽ, nec Christi fidem ad salutẽ sufficere. quidam tamen ex sectatoribus concedunt, Christum de virgine Maria & Spiritu sancto natum, nec tamẽ eum sempèr fuisse Deum. Apostoli Pauli epistolas respuunt, & apostatam legis apellant. vtuntur autem euangelio quod secundùm Hebręos appellant. sabbatum secundùm legẽ, nobiscum Dominicã sacratam pro resurrectione Domini, obseruant. Sunt qui huius tempora ad Clementis pontificatum referant.

Nicolaitæ. Apocal. 2.

Sed & alia hęresis, quæ appellatur Nicolaitarum, cuius in reuelationibus Iohannis mentio facta est, iste se vnum ex diaconis 7. cum Stephano electũ iactabat, pulchram valdè vxorem habuit, & post assensionem Domini cùm increparetur ab apostolis de zelotypia, productam in medium vxorẽ suam, si quis eam vellet habere, pmisit. Ex qua occasione isti hęretici consequẽs putabant, vt hoc exemplo vnusquisque carne sua quî vellet, abuteretur: & sic promiscuos ac illicitos cõcubitus irreuerẽtèr expetebant. Clemens autẽ Alexandrinus scribit, Nicolaum zelo Dei vxorem produxisse, quô per hoc continentiam se ostẽderet expetere, non putans duobus dominis posse seruire, libidini & Deo, nequaquàm vxorem prostituisse.

Cletꝰ papa.

ANNO verò 93. vel secũdùm alios quarto, Cletus sub Domitiano martyrio coronatur, sedem P. Petri Clementi relinquens, quam ille 9. annis tenuit ac mensibus 2. hic erat Romanus, ità morũ ornamentis pollebat, vt ab omnibus diligeretur, non solùm Christicolis, sed & à Iudęis ac gentilibus. Clemens misit in Gallias Dionysium Areopagitam, qui cum alijs sibi adiũctis passi sunt tempore Traiani. hic constituit vt in Missa sacris vestibus vteretur sacerdos. Episcopos baculo ornauit pastorali, amictu sandalij & chirothecis, q archiepiscopus pallio vtatur, & quòd summus põtifex non ambulet sinè crucis vexillo, neque cardinales aut legati.

Ad Domitianum redeo. hic dominũ ac deum appellari scribiq; se iussit, nullã

nisi aurcam vel argenteam ſtatuam ſibi in palatio ſtatui permiſit. cumq; odioſus eſſet omnibus, coniuratione ſuorum interfectus eſt in palatio anno imperij 15. preſente vxore ſua ac cõſcia. funus eius per veſpillones cum ingẽti dedecore exportatum, & ignobilitèr eſt ſepultum. ſenatus nomen eius abradendum decreuit, nè quis eum imperatorem nominaret. diffinitum eſt autem, vt omnes quos in exilium damnauerat, decreto ſenatûs reuocarentur, & facultates ſuas recuperarent.

Nerua 13. IMP.

ANNO Domini 99. Nerua Coccеius Narnienſis, admodùm ſenex, imperauit anno vno, menſibus 4. dies x. hic in priuata vita moderatus ac ſtrenuus, in imperio fideliſſimus fuit. decreto ſenatûs, vt dictum eſt, iuſſit irritũ fieri quicquid Domitianus fieri cõſtituerat. Vndè & S. Iohannes euangeliſta Epheſum rediens, eccleſiam hęreſibus turbatã inueniens, hortatu fratrum Euangelium nouiſſimus ſcripſit. Nerua itaque Traianum virum ſtrenuum & ſapiẽtiſſimũ in filiũ adoptauit. mortuus ipſe, in horſtis Saluſtianis eſt ſepultus, decreto ſenatûs inter deos relatus.

Traian⁹ 14. IMP.

ANNO itaque Domini 100. Vlpius Traianus Crinitus, ex vrbe Tudertina genitus, genere Hiſpanus, apud Agrippinam nobilem Galliæ ciuitatem imperator factus eſt. regnauit annis 19. mẽſes 6. diebus 5. hic remp. ità adminiſtrauit, vt omnibus principibus meritò prępone retur. Siquidem duo ſunt quæ ab egregij principibus expectantur, ſanctitas domi, in armis fortitudo, vtrobiquè prudentia: vtrunq; eſt aſſecutus feliciſſimè. Tantus in eo maximarũ rerum fuit modus, vt quaſi temperamento quodã virtutes miſcuiſſe videretur, niſi quòd cibo vinoque paululùm deditus erat. laboris patiens fuit, iuris humani & diuini tam repertor noui quàm veteris cuſtos. admodùm humanus, culpat⁹ indè ab amicis, quòd eſſet nimis popularis, reſpondit: Imperator talis eſſe debet apud ſubditos, qualem erga ſe imperatorem eſſe vellet priuat⁹. Traianus ſecũdùm Oroſium lib. 7. Germaniam trans Rhenũ in priſtinum reduxit ſtatum, multas alias prouincias Rom. imperio adiecit.

Hoc tempore ſuperſtes apud Aſiam demorabatur Iohannes euangeliſta & apoſtolus, de quo Irenęus in ſecũdo aduersùs hęreſes lib. Eccleſia, inquit, quæ eſt apud Epheſum, à Paulo quidem fundata eſt, à Iohanne verò ędificata, qui pmanſit in ea vſque ad tempora Traiani, hic euangeliũ nouiſſimus ſcripſit. Matthęus enim primò Hebręis prędicauit, & cùm pararet tranſire ad gentes, patria lingua ſcripturam compoſuit, & ea quę prędicauerat compræhendens, dereliquit. Poſt hunc Lucæ & Marci ſcripturа euangelica, ſecũdùm eas cauſas quas prędiximus, eduntur. Iohannes euangeliſta & apoſtolus, euangelium.

Iohannem verò tradunt vſq; ad vltimum penè vitæ abſq; ſcriptis prędicâſſe euangelium. ſed cùm trium horum euãgeliorum etiàm ad ipſum notitia perueniſſet, probâſſe dicitur fidem & dictorũ veritatem, deeſſe tamen vidit aliqua, & ea maximè quę primo prędicationis tẽpore Domin⁹ geſſerat. ideò dicit in euãgelio ſuo, HOC fecit initiũ ſignorũ Ieſus. Iohan. 2. ſumitq; ab ipſa diuinitate exordium. Beatus itaque Iohannes famoſum toto in orbe Dianæ templum ſubuertit, contra quem Ariſtodemus ſeditionem commouit, ac vt conuerteret Iohannes Ariſtodemum pontificem, venenum oblatum bibit, nec illi nocuit. ſed & pontifici nõdùm credenti tradidit Iohannes palliũ ſuum, vt eo tangeret corpora mortuorum. quo pacto, mortui ſurrexerunt. Exindè credidit Ariſtodemus, & innumera multitudo cum ipſo, eccleſiaq; in honorem B. Iohannis ędificata eſt.

Cùm autem eſſet 90. annorum, apparuit ei Dominus, vocans ac ſignificãs quòd die DOMINICA ſequenti ad eum veniret, qua die intrat eccleſiam à primo gallorum cantu, populumq; in fide cõfortans, deindè foueam quam fieri iuſſerat, intrans, luce immenſa apparente, vt nullus adſpicere poſſet. poſteà recedente luce, inuenta fouea manna plena, nec repertum eſt corpus eius vſque in pręſentem diem. atque anno Domini 100. aliâs 102. hoc modo migrauit. Vndè de eo variæ opiniões ſunt exortæ. aliqui volunt quòd in ſepulcro contineatur viuus

viuus ac dormiés, quia illic terra ſcaturire videtur. hoc Augũſtinus reprobat. Thomas ſuper Iohannem refert aliam opinionem, quòd ſit translatus in paradiſum terreſtrem, tempore Antichriſti venturus cum Enoch & Helia, & mortem paſſurus martyrij. cùm enim dignior ſit lex euangelica, quàm lex naturæ aut Moſaica, videtur ſatis veriſimile, quòd ſicut lex naturæ habet Enoch, & lex Moſaica Heliam, ità Euangelica Iohannem, teſtes cõtra Antichriſtum pro Chriſto.

Clemens, pietate, religione, doctrina multos ad fidem conuertit. quamobrem P. Tarquinius ſacrorum princeps, cum Mamertino vrbis prẽfecto Traianum in Chriſtianos cõcitat, cuius imperio Clemens in inſulam deportatur, vbi ad duo millia Chriſtianorum reperit, ad ſecanda marmora damnatorum. & dum aquę penuria laborarent, quam à ſexto miliario peterent, Clemens collem conſcẽdens, agnum vidit, ſub cuius dextro pede fons diuinitùs aquã ſcaturiebat, qua recreati ſunt, & multi ob hoc ad fidem Chriſti conuerſi. hanc ob rem motus Traianus, mittit qui Clementem in mare repręcipitarent, alligata ad collum eius ancora, cuius corpus nõ ità multò pòſt ad littus delatum eſt, atque eo loci ſepultum extructo templo. Hic regiones 7. notarijs diuiſit, qui diligentèr res geſtas martyrum conſcriberent, & vt cathedra epiſcopalis in eminentiori loco in eccleſia eſſet, vt videre omnes, & ab omnibus videri poſſet. Vt baptizatus, citiùs confirmetur chriſmate ab epiſcopo.

Poſt Clemẽtem accepit eccleſiam regendam Anacletus natione Grẽcus, patria Athenienſis. hũc volunt aliqui eſſe Cletum qui Clementem prẽceſſit, & ex ſupputatione annorum hoc dicere non eſſe abſurdum, ſed Damaſus ad Hieronymum in chronicis Ro. põtificum dicit, quòd iſti ſunt duo. nam fuit Cletus Romanus, Anacletus Grẽcus. hoc ſi teneamus, ſatis videtur cõſonum. At cùm ſub Traiano accipimus eum martyrio coronatum, quomodò nouem annis ſederit, vt chronici oſtendunt, non intelligo. nam Euariſtus papa qui hunc ſequitur, ſimilitèr circitèr 9. annos cathedram tenuiſſe ſcribitur, qui etiàm ſub Traiano martyrium paſſus eſt, cui mox ſucceſſit Alexander. ob quas cauſas arbitror Anacletum paucioribus annis papatum tenuiſſe, aut Euariſtum, Alexandrúmve. ſed conſtituit Anacletus nè nutriant clerici barbam, nè epiſcopus à paucioribus quàm tribus ordinetur. omnibusque fidelibus prẽcepit, vt pacta conſecratione communicarent: qui verò nollẽt, è ſacris ędibus eliminarentur.

Euariſtus papa.

Anno à natiuitate Domini 112. Euariſtus natione Grẽcus, patre Iudẽo nomine Iuda, ex Bethlehem ciuitate ſucceſſit. hic titulos in vrbe Roma presbyteris diuiſit, 7. diaconos in ordinem redegit, qui cuſtodirent epiſcopum prædicãtem propter ſtylum veritatis. Idem conſtituit, nè plebis in epiſcopum accuſatio reciperetur. Conſtituit matrimonia in facie eccleſię ſolennizari.

Augebat indiès res Chriſtiana. Quarè Traianus veritus nè quid detrimenti Ro. imperium indè caperet, tertiam perſecutionem in Chriſtianos conceſſit, quà poſt Clementẽ & Anacletũ, perijt Euariſtus & Ignatius Antiochenæ eccleſiæ tertius poſt Petrum epiſcopus, ad beſtias damnatus: dum Romã trahitur, multos ad Chriſti fidem conuertit, in itinere Chriſtianos literis & oratiõe cõfirmat. Cùm leonum rugitum iam audiret, frumentum ſum, ait, beſtiarũ dentibus molar, vt panis mundus inueniar.

Per idem tempus Simeon Cleophæ filius, pro Iacobo Hieroſolymorũ epiſcopus cõſtitut⁹, perijt, accuſatus quòd eſſet ex genere Dauid & Chriſtianus, cumque multo tempore ſupplicijs fuiſſet affectus, martyrio tandèm finiuit vitam, omnibus qui aderant & ipſo iudice mirantibus, vt 100. & 20. annorum ſenex, crucis ſupplicium pertuliſſet.

Simeon.

Inſupèr tam immenſæ cateruæ martyrum quotidiè iugulabãtur, vt Plinius Secundus, qui tum prouinciam gubernabat, miſericordia ob multitudinẽ interfectorũ motus, ad Traianũ ſcripſerit, innumera hominũ millia quotidiè obtruncari, in quibus nihil omninò ſceleris deprehẽderetur, aut quod Romanas leges offenderet, niſi hoc ſolũ, quòd an-

Plinius Chriſtianorum miſertus.

telucanos hymnos Christo cuidam canerẽt Deo, adulteria verò aut huiusmodi crimina apud eos illicita haberi. Vndè permotus Traianus, rescribit Christianos decęterò non esse requirendos, si tamen quidam inciderint, puniri: per quod ex parte aliqua persecutionis sedatum putabatur incendium.

Erat annus principis Traiani vltimus, quo martyr diem obijt Euaristus, cui succeſſit anno Domini 120. in sede Petri Alexãder patria Romanus, iuuenis ętate, senior autem moribus. sedit annos x. menses 7. hic adiecit in prefatione siue canõe, Qui pridiè quàm pateretur &c. Ipse constituit aquam cum sale benedici & adsperſionem fieri, voluit quoquè aquam miſceri cum vino in consecratione sanguinis & corporis Christi, oblationem ex azymo fieri mandauit.

Alexander papa.

Ad Traianum redeo, qui 22. annis minùs sex mensibus, principatum tenens, apud Seleuciam Isauriæ ciuitatem profluuio ventris perijt anno ętatis 62. ossa eius in vrnam auream collecta ac in vrbem delata, in foro quod ipse struxit, sub columna Coclide, quam adhuc cernimus, cuius altitudo 140. pedum est, sunt repoſita, senatu & exercitu pręeunte. Solus omniũ intra vrbem sepultus, cuius memoriæ tantum delatum est, vt vsq; ad nostrã ętatem principibus acclametur, Felicior sis Augusto, melior autem Traiano. Senatum patrem appellabat, seſe laboris miniſtrum.

Adrianus 15. IMP.

Traiano principatu perfuncto, Aelius Adrianus genere Italicus, consobrinæ Traiani filius, imperator succeſſit anno Domini 119. Hic eruditiſſimus fuit & facundiſs. Latino & Græco sermone, vndè est & Græculus appellatus, in omnibus omnia studia Athenienſiũ secutus est loquendo & canendo, medicinæ artem discendo, in musica, in geometria, item pictorum & figulorũ scientiam habuit, aliaq; multa didicit, ità vt rara esſet illi res non experta. magnam supra modum memoriam habebat: loca, res, causas, milites & eos quos nunquàm viderat, proprijs nominibus appellabat. fuit homo varius, diſſimulator boni & mali, & vt bonũ se ostenderet, vitia sua callidè abſcondebat, tam de po. Ro. benè meritus, vt pater patriæ appellat' sit, eiusq; vxor, Augustæ nomen suſceperit. Plutarchi aliorumq; philoſophorũ doctrina & familiaritate delectatus. fecit & denouo pontem Romæ sui nominis, qui adhuc extat, & sepulcrum in Vaticano apud Tiberim, quo nunc pontifices pro arce vtuntur, estq; castrum S. Angeli.

Imperium adeptus hic tumultuoſum ab initio: deſciêrant enim plurimæ gentes poſt Traiani obitum, Dacos qui à Traiano deuicti erant, compoſuit. Indè Gallias, è quibus in Germaniam trãſijt, pacis inprimis ſtudioſus, cui compoſitæ regnum reſtituiſſe fertur. pòſt Britannia, Gallia & Hiſpania conſtituta, Aſiam ingreſſus est, Athenisq; conſedit. Veſuuius Campaniæ mons, à Neapoli vrbe quatuor paſſuum millibus diſtans, oliuetis vinetisq; fertiliſſimus, ſecũdùm Euſebium vertice ruptus, tantum incendium ex se eiecit, vt ipſius montis arbores, vineas, regiões, idque cum innumerabili hominum multitudine exuſſerit, ità vt cùm Plinius Secundus Traiani tẽpore ex Miſſenenſi claſſe cui prærat, ad hoc viſendum ſpectaculum propiùs accesſiſſet, ab eodem incendio abſorptus fuerit. nam tantam cinerum copiam eiciſſe fertur, vt campi vſque ad arborum cacumina operirentur. de hoc in epiſtola Plinius.

Germanis regnũ reb. cucum.

Plinij mori Lib. 6. Epiſt. 16. & 20.

GENERATIO V.

ANno à natiuitate Domini 120. ſub Alexãdro papa & Adriano, anno imperij illius 2. incepit qnta generatio, quo tempore Adrianus occaſionem ſæuiendi in Chriſtianos dediſſet, niſi Quadratus Athenarum pręſul, librũ de honeſtate religionis Chriſtianę ad imperatorẽ ſcripſiſſet. Idẽ fecit Ariſtides Athenieñ philoſophus, ſub priſtino habitu Chriſti diſcipulus, volumen noſtri dogmatis rationẽ continens, eodem tempore Adriano obtulit. His autẽ apologeticis libris factum est, vt Adrianus iuſtum exiſtimans Chriſtianos indicta cauſa vbiquè occidi, Minutio Fundano Aſiæ proconſuli ſcripſerit, neminem occidendum, niſi de accuſatore & crimine conſtaret. Itaque mitior Chriſtianis effectus est, attamen ſub eo plures Chriſtiani martyriũ sunt paſſi, vt

Quadratus.

Ariſtides.

Alexan-

Alexãder papa, qui post multa miracula ab Aureliano detẽtus, torquetur primùm in equuleo, & cùm taceret, dixit Aurelian⁹, cur taces? respõdisse fertur, quia tẽpore orationis Christianus cum Deo loquitur. cùm sedisset annis x. mẽsibus 7. martyrio coronatur cum Euẽtio & Theodoro diaconis.

Episcopi Hierosolymorum.

Interim Hierosolymis vsq; ad tẽpora Adriani traduntur 15. fuisse episcopi, quos omnes aiunt Hebræos extitisse, & scientiam Christi fidelitèr recepisse, incipiẽtes ab apostolis, & perdurãtes vsq; ad tempus excidij, quo Iudęi iterùm deficientes à Ro. magnis rursùm prælijs subiugati sunt. Primus itaq; Iacob⁹ qui Domini frater est habitus, post hũc Simeon electus est, tertius Iustus, Zachęus quartus, deindè Tobias quintus, & Beniamin sextus, ac septimus Iohãnes, tum Matthias, quem Philippus excepit, cui decimus Seneca subrogatus est, Iustus exindè, ac 12. Leui, post hũc Ephres, & 14. Ioseph, ac finis omnium Iudas: hi omnes ex circuncisione fuêre.

Sixtus papa I.

Mortuo Alexandro succedit Sixtus natione Romanus. hic constituit, nè sacra vasa nisi à ministris sacrorum tangerentur, & nè corporale ex alio quàm ex lineo panno & quidẽ purissimo fieret. constituit nè episcopus à sede Apostolica rediret sinè literis Papæ plebem salutantis. in celebratione mãdauit, Sanctus Sanctus Sanctus Dominus Deus sabaoth, cantari.

Aquila Iudæus natione Ponticus, cum Prisćilla vxore edicto Claudij discedens, vsque ad hæc tempora superuixisse fertur, secundus Mosaicæ legis interpres post Septuaginta interpretes. At Sixtus sedit annis x. mensibus 3. martyrio coronatur sub Adriano.

Sophia cum filiabus.

Sub eodem principe Adriano Sophia sancta cum tribus filiabus, Fide, Spe & Charitate, venit Romam matrona nobilis, ac ibidèm multas mulieres Romanas ad Christi fidem conuertit. Quę cùm posteà maritos infideles abhorrerent, accusantur, inprimis Sophia cum filiabus. Fides itaque primùm, deindè Spes, tertio loco Charitas, martyrio coronantur pro Christo, quarum corpora S. mater collegit, & super sepulcra filiarum in orationem se proiecit, & velut sopore depressa, in pace quieuit.

Per id tempus excitârunt Iudæi tumultũ apud *Bethara oppidũ Hierosolymis vicinum. cumq; lõgiùs à Ro. obsiderentur, fame ac siti ad extremum interneciõis adducti sunt, postquàm dux ipse meritas pœnas luit, multaq; proindè milliapassim virorum fœminarumq; ac puerorum conficerentur. Hęc natio Iudaica iam ex illo ab omni regione finitima Hierosolymorum penitùs arcebatur, cùm sanctione diuinæ legis, tum maximè decretis Adriani, ità vt nec eminùs eis saltem paternum solum prophanis obtutibus liceret inspicere. ità factũ est, vt ciuitas post interitũ Iudaicę gentis, incolis mox in eam peregrinis confluentibus, permutatis ciuibus, etiàm ipsa Aelia appellaretur ex cognomento imperatoris Aelij Adriani, vt in Romanum ius conuersa, ritum paritèr mutaret & nomen. hanc ipse in optimũ statum murorum extructione reparauit, non tamẽ in monte Sion vt antè, sed in colle Caluariæ, præcepitque nè cui Iudæo introëundi esset licentia, Christianis tamen ciuitate permissa.

* Bethbara

Iudęi rebelles.

Hierosolyma instaurata Aelia.

Igitur ex gentibus vt inibì cœpit ecclesia congregari, primus post episcopos ex circuncisione sacerdotium illius ciuitatis accepit Marcus. cumque iam refulgentibus ecclesijs vbiquè terrarum ac fide Christi omnia redundarent, ille totius bonitatis æmulus dæmon, cõtra Dei Ecclesiam molimina versat, qui priùs externo hoste, nunc malignis hominibus intestino bello eam quatere nititur. Nam post Menandrum, cuius suprà meminimus, Saturninum quendam Antiochiæ genitum, & Basilidem Alexandria ortum produxit, quorum vterque suis in regionibus officinas impiæ & Deo inuisæ condidit disciplinę. Quos contra Ecclesiastici viri veritatis alumni fortitèr stabant, è quibus peruenit ad nostros liber Agrippæ Castoris confutationem Basilidis habens, qui dixit eum de euangelio 24. commentarios cõdidisse, prophetas verò sibimet nuncupâsse qui nunquàm extiterunt,

Marcus Ep. Hier.

Menander.

Saturninus.

Basilides.

quos ipſe barbaris vocabulis nominârit, docere etiàm eum refert, immolata abſque vllo reſpectu conſcientiæ deguſtanda, & ſinè ſcrupulo fidem negandã perſecutionis tempore, ſectatoresq; ſuos ad morem Pythagoricũ docuit quinquennio ſilere, & alia quoquè venenata. ſed & Irenæus ſcribit coæuum illis fuiſſe Carpocratem ſuperſtitionis alterius, qui Gnoſtici vocantur, vocabulo à ſcientia confícto. hic præſtigia Simonis Magi nõ (vt ille) clàm, ſed palàm trà debat, & magicas tenebras in lucẽ proferebat, deq; his omnem hominem doceri oportere decernebat, qui ad perfectionem ſui myſterij cuperet peruenire, aſſerens non alitèr quenquam effugere poſſe mundi huius principem. ſed non in longum durauit hæc inſania. etenim ipſo cõfeſtim tempore quo cœperat, opprobrij huius flamma reſtincta eſt, permanſit veritas. intantùm em ad aures omnium ac mentes felix Chriſtianorum fama prouecta eſt, vt omne hominum genus legibus & ſuperſtitionibus patrijs derelictis, ad fidem ſe conuerteret Chriſti. Extiterũt per diuinam gratiam viri ea tempeſtate eruditiſſimi, quòd ſufficientèr obſcœna hæreticorũ commenta conuincerent.

Carpocrates. Gnoſtici.

Teleſphorus papa.

ANNO imperij Adriani XII. Teleſphorus papa ordinat, natione Græcus. ſedit annis x. ſecundùm alios xj. hic cõſtituit 7. hebdomadibus ante paſcha ieiunium obſeruari, in natali Ieſu Chriſti tres Miſſas celebrari, & in Miſſa, Gloria in excelſis, cantari.

Hyginus papa.

Papa Teleſphoro martyrio defuncto, ſucceſſit Hyginus natione Græcus circiter annum Domini 140. hic clerũ prudentèr in ordinem redegit, gradus diſtribuit, inſtituitq; nè templa ſinè celebratione dedicarentur. vetuit item nè tigna, reliquáve materies templorum in prophanos vſus conuerterentur. ſtatuit vt vnus patrimus vel ſola matrima in baptiſmo & cõfirmatione haberetur, vt ſcilicet leuent vel teneant ad ſacramẽtum. moritur martyr Hyginus dum ſediſſet annis 4. menſes 3. dies 4.

Per id fermè tempus perijſſe dicitur Adrianus intercutaneo morbo, 22. imperij ſui anno, ſepultus in villa Ciceroniana: moriens, hos verſiculos feciſſe fertur:

Animula vagula, blandula, hoſpes comesq; corporis,
Quò nunc abibis in loca pallidula, rigida, nudula, nec vt ſoles, dabis iocos?

Antonin⁹ Pius 16. IMP.

Quo anno Antonin⁹ Fuluius Boionius, qui propter clemẽtiam poſteà appellatus eſt Pius, genere claro, ſortitus eſt imperium, regnauit annis 22. menſibus 3. Iſte ab Adriano adoptatus eſt in filium, cuius & gener fuit, vir inſignis, & qui meritò Numæ Pompilio conferatur, ſicut & Traianus Romulo. vixit ingenti honeſtate priuatus, maiori in imperio, nulli acerbus, cunctis benignus, in re militari gloriæ moderator, defendere magis prouincias quàm ampliare ſtudẽs. viros equos adminiſtrãdq; reip. quærebat. & cùm orbẽ terræ bello nullo per annos 22. authoritate ſua regeret, adeò tremebant eũ & amabant cuncti reges, populi & nationes, vt parentẽ ſiue patronum magis quàm dominũ vel imperatorem reputarent. tantæ iuſtitiæ fuit, vt multi reges, multæq; nationes, poſitis armis, ad omnes controuerſias ſuas iudicem eum poſcerẽt. fertur quoquè ſæpè dixiſſe, mâlle ſe vnum ciuẽ ſeruare, quàm mille hoſtes occidere.

Valentinus.

Erat autem tempore Hygini & Antonini Valentinus quidam Romæ, author Valentinianæ hæreſis, dicebat hic Chriſtũ de corpore virginis nihil ſumpſiſſe, ſed per eam tanquàm per fiſtulam tranſiſſe.

Cerdo.

Eodem tempore Cerdo è ſectatoribus Simonis Magi, impietatis ſuę occaſionibus ſumptis, Romam venit, ibiq; docuit, quòd is qui à lege & prophetis prædicatus eſt Deus, non eſſet ipſe pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, quia ille quidem notus eſſet, hic autem ignotus: & ille iuſtus, hic autem clemens. De his Irenæus in libro aduerſùs hæreſes.

Marcus Magus.

His & Marcum quendam adiungit, quem dicit magicis imbutum, cuius ſectatores quibuſdam ſecretis carminibus & verbis prolatis initiati ſint, baptizando in nomine ignoti patris omniũ, & in veritate omnium matre, & in eo qui deſcendit Ieſu. alij verò Hebraica nomi-

nomina ad pauorem audientium super initiandos exprimebant.

Iustinus philosophus & martyr.

ANNO verò Domini 143. Iustinus fidelissimus nostræ philosophiæ sectator, in Platonicis disciplinis eruditissimus, scripsit ad Antoninum Pium apologeticum pro nostra religione, eumq; beneuolum erga Christianos fecit. scribit in suis libris etiàm de conuersione sua à gentili philosophia ad veræ religionis fidem, quòd non absque probabili ratione cõuersus sit. Nam & ego ipse, inquit, sectis Platonicis institutus, audiens infamari Christianos, & videns eos impauidos ad suscipiendam mortem, considerabam quòd impossibile esset in malitia eos & in libidine conuersari. quis enim aliquandò voluptuosus & luxurijs deditus, mortem libentèr amplectitur, vt confestim careat, pro qua infamari mâluit, voluptatẽ quin immò viuere perpetuò, si liceret, iudico, in hoc magis operam daret, nec semetipsum statutę ac pfessę morti studeret offerre.

His scriptis bonus princeps ad Christianorum gratiam animum adiecit. Iustinus præterea inuectus est cõtra Marcionem, qui Cerdonis dogma secutus est, cuius iam fecimus mentionem. Scribit autem ille: Marcion quidam Ponticus docet homines, alium credere esse Deum maiorem conditore Deo. hæc ille hominibus ingerens, & dęmonibus adiutoribus vtens, multis persuasit, vt negarent creatorem omnium Deũ esse patrem Christi, sed alium quẽdam, qui quasi maior hoc esset. Iustinus iste martyrum ante se scribens agones, Et ego, inquit, spero me ab aliquo horum, quibus pro veritate obstiti, insidias esse passurum. quod posteà verum esse compertum est. nam vt scribit Hieronymus de viris illustribus, cùm in vrbe Roma diatribas haberet, Crescentem Cynicum philosophum, qui aduersùs Christianos blasphemabat, redarguit tanquàm gulosum, mortis timidũ, luxuriæ quoquè & libidinis sectatorem. ad extremũ insidijs Cynici circunuentus, gloriosè ob pro Christo sanguinẽ fudit. *ità remuneratione linguæ fidelis & eruditæ, martyrij munus accepit.

Moritur intereà Hyginus papa anno Domini 144. & Pius natione Italus, patria Aquileiensis, sufficitur anno imperij Antonini Pij quinto. Hoc tempore Hermes librum scripsit, in quo mandatum continetur, quod ei dedit angelus appárens in habitu pastoris, scilicet de celebrando paschate resurrectionis die sempèr Dominico. hic liber pastoris, ponitur inter apocrypha, 15. di. sancta Romana. Ipse tamen pontifex Pius, ità seruari vt Hermeti reuelatum, prẽcepit, de quo cõse. di. 3. Nôsse. Pius etiàm illis, quorum negligẽtia de sanguine Christi aut corporis eius aliquid in terram ceciderit, statuit pœnitentiã seu pœnã 40. dierum: si super linteum, quatuor dierũ: si super altare, triũ: si super aliud linteum, nouem dierum.

Pius Papa.

Hermes.

Hoc tempore Apollinaris Hierapolitanus episcopus insigne volumen de fide Christi M. Antonino tradidit. scripsit etiàm in Cataphrygas, qui tũc etiã cum Prisca & Maximilla insaniebant vaticinantes, incipiente tamen Montano. quorum omnium hæc erat opinio, aduẽtum spiritussancti non in apostolis, sed in se traditum fuisse.

Apollinaris.

Cataphrygę

Illis quoquè temporibus laudabatur & Tatianus vir doctissimus, quandiù ab opinione Iustini martyris præceptoris sui non discessit. Nam posteà inflatus opinione sua, nouam hæresim condidit, quam posteà Seuerus auxit, vndè Seueriani appellati sunt. hi vinũ non bibunt, carnes fastidiunt, & vetus testamentum ac resurrectionem nõ recipiunt.

Tatianus.

Seueriani.

Scripsit & Musanus librum contra quosdam, qui ad Eucratitarũ hęresim declinabant. horum opinio cum Seuerianis conuenit, omnem enim coitum spurcum putabant, cibosq; damnabant quos Deus generi humano proposuisset, nuptias & fornicationem pari lege iudicantes.

Per idem tempus Papias scripsit volumina quędã * explanationes sermonũ. de hoc Hieronymus de viris illustribus: Papias, inquit, in prefatiõe explanationum asserit, se non varias opiniones sequi, sed apostolos habere authores: considerabam, dicens, quid Andreas, quid Petrus

Papias.

Petrus dixisset, quid Philippus, qd Thomas, quid Iacobus, quid Iohānes, quid Matthæus, quid vel alius discipulorum Domini, quid etiàm Ariston & senior Iohannes discipulus Domini loquātur.

Chiliastæ. Hic dicitur Iudaicam mille annorū edidisse falsam opinionē, scilicet quòd sanctī regnaturi sunt cum Christo mille annis post vltimam resurrectionē in voluptatibus corporis, propter id quod scribitur in Apocalypsi, Regnabunt cū illo mille annis. sed 24. q. 3. c. pe. dicitur, quòd Cerinthus fuerit inuentor huius erroris, quam opinionem inter sacros doctores nōnulli sectati sunt velut ambiguā, quos pietas excusare iure debet.

Fuêre his temporibus viri & ingenio & artiū multitudine celebres, inter primos Plutarchus Chæroneus Traiani præceptor, à quo est in Illyricum missus consulari potestate, iussumq; omnibus in *Illyria magistratibus, vt absque eo nihil agerent. Scripsit præter vitas *paralellas philosophica plura, quorū magna pars beneficio Erasmi Roterodami & Bilibaldi Pyrkaimer, vtriusque Germani, Latinè legitur. Fuêre & sophistæ, Lucianus Samosatensis, Fauorinus Eunuchus, ex *Arelate vrbe Gallorum ortus, magna vi dicēdi præditus, Herodi Attico inprimis familiaris, quē hæredem librorum suorum reliquit. Fuit & Polemō Fauorini æmulus, Appianus Alexandrinus. Apud Latinos Apuleius Apher Platonicus philosophus, A. Gellius, Suetonius qui Cæsares scripsit. post hos Egesippus, qui historiam ab eo tempore quo passus est Christus, ad Eleutherium conscripsit.

*Illyrico

GENERATIO VI.

ANNO Domini 150. qui est annus imperij Antonini Pij xj. sub Pio papa sexta incepit generatio, qua in generatione Polycarpus Iohannis apostoli discipulus, & ab eo Smyrnæ episcopus ordinatus, totius Asiæ princeps fuit, quippe nonnullos apostolos magistros habuit. hic Romam veniens, vbi plurimos Marcionis & Valentini suasione deceptos hæretica prauitate, reduxit. cùm aūt fortè obuius ei Marcion diceret, Mé ne cognoscis? respondit ille, Cognosco primogenitum diaboli.

Hic Polycarpus ante triduum quàm Polycarp.
comprehenderetur, vidit per visionem sumptum, quod, euigilans, interpretatus est igne se consumendum. & cùm comprehensores sui venissent, mensam eis apposuit, posteà mira pro Christo sustinuit. Is dum esset Iohannis euangelistæ discipulus, & cū eo apud Ephesum balneas ingrederetur, mox vt B. Iohannes vidit Cerinthum hęreticum, nō lotus discessit, dicens: Fugiamus hinc, nè balneæ corruant, in quibus Cerinthus lauatur veritatis inimicus.

ANNO deindè 159. Anicetus natione Syrus, Pio in pace defuncto, succedit, qui sedit annis x. hic statuit vt clerus comam non nutriat, & quòd corona clerici sit sphærica, capilli breuiores. Anicetus papa.

ANNO sequenti Hierosolymis post Marcum ordinatur Cassianus 17. deindè Publius 18. Maximus 19. Iuliano 20. Gaianus 21. Symmachus 22. Cassius 23. Iulianus 24. Capito 26.

ANNO 161. Antoninus Pius in suburbano suo ad duodecimum ab vrbe lapidem morbo correptus, interijt apud Lorium vitæ anno 77.

ANNO sequenti, qui est annus Domini 162. Marcus Aurelius Antoninus Verus cognomento Philosophus, Romæ educatus, sunt qui fuisse Gallū dicant, imperium adeptus est, Antoni- M. Antonius 17. Imp.
ni Pij adoptiuus & gener. hic omēs virtutes cælesti simul habebat ingenio, in calamitatibus publicis factus est defensor, & si illis temporibus non fuisset, absque dubio gloria Ro. perijsset. fratrem Lucium Verum simul & generum suum, noua beneuolentia consortē imperij fecit. tum primùm Romana respu. duobus æquo iure adminiſtrātibus paruit, cùm vsque ad illos sempèr habuisset singulos Augustos.

Per idem tempus ab armis nulla quies erat. nam primo anno rex Parthorum rebellās, vicinas sibi prouincias Romanas depopulatus est, cōtra quem L. Verus Antoninus perrexit, multaq; ingētia aliorum ductu peregit, rediens cum victoria. Horū Cæsarū tempore quarta contra ecclesiam persecutio orta est, Quarta persecutio.
multique martyrio coronati sunt, Iustus

ſtus Viennenſis epiſcopus, Photinus Lugduneñ epiſcopus, Felicitas illuſtris fœmina cum ſeptem filijs ſuis Chriſtianiſſimis, S. Victor, S. Concordius, Nouatus & plures alij.

Ipſam autem perſecutionem ſecuta eſt lues magna, quæ multas prouincias deuaſtauit, maximè Italiam, quam adeò attriuit, vt paſsim villæ & agri ſinè cultore & habitatore remanerent. multi terræmotus & inundationes fluminum ſecutæ ſunt.

Exortum eſt his tẽporibus bellũ Marcomanicũ, quod quidem bellũ prouidentia Dei adminiſtratũ eſſe, cùm plurimis argumentis, tum præcipuè epiſtolis grauiſſimi ac modeſtiſſimi imperatoris apertiſſimè declaratũ eſt. nam cùm inſurrexiſſent gentes immanitate barbaræ, multitudine innumerabiles, hoc eſt, Marcomani, Quadi, Vandali, Sueui, Sarmatæ, atque omnis penè Germania, & in Quadorum fines ingreſſus exercitus, circunuẽtusq; ab hoſtibus propter penuriam aquarũ eſſet, potiùs ſitis quàm hoſtis periculũ ſuſtinẽs: tum ceſſit res ad inuocationẽ nominis Chriſti, quã ſubitò magna fidei conſtantia quidam milites effuſi in preces palàm fecerant, tãta vis pluuiæ effuſa eſt, vt Romanos largiſſimè refecerit, barbaros autẽ crebris fulminũ ictibus perterritos, præſertim cùm plurimi eorum occiderentur, in fugam coëgerit, quorum terga Romani vſque ad internecionem cędẽtes, glorioſiſſimam victoriam rudi paruoq; militum numero reportârunt.

Ità Oroſius ſcribit: ob hoc Chriſtianum nomen celebre factum fuit, & imperator ſententiam contra Chriſtianos mitigauit. Iturus ad hoc bellum Cæſar, cùm non haberet vndè ſtipendium militibus præberet, exhauſto ærario, omnẽ imperatoriam ſupellectilem, omnemq; ornatum vxoris in foro Traiani haſtæ ſubiecit. Verùm cùm poſteà ſuperato hoſte in patriam redijſſet, emptoribus præcia reſtituit. nemini tamen moleſtus fuit qui reddere empta noluiſſet. parta victoria, in omnes benè meritos liberalis fuit, tributa quibuſdam prouincijs remiſit, leges ſeueriores nouis conſtitutionibus temperauit. His rebus geſtis, M. Antoninus ab omnibus ità diligebatur, vt ſacrilegi nomen incurreret, qui eius imaginẽ domi nõ habuiſſet.

ANNO deindè 169. Anicetus papa martyrio coronatur, & Soter natione Campanus, papa ordinatur. ſedit annis ix. ſtatuit nè monacha etiã vlla pallam attrectaret, néve thus in acerrã poneret dum ſacrificia fierẽt. Soteris tempore fuiſſe Dionyſium Corinthiorum epiſcopũ Euſebius ſcribit, qui multos ſuis erudiuit epiſtolis. Multa & Theodotiõ genere Aſianus, Tatiani diſcipulus, ad laudem religionis noſtræ tũ conſcripſit, maximè verò Apellẽ hæreticum ſcriptis ſuis commodè irridet, quòd Deum quem coleret, ignorare ſe diceret. affirmabat enim Chriſtũ non Deum in veritate, ſed hoiem in phãtaſia apparuiſſe. Non deſunt qui dicãt Cataphrygarum hæreſim hoc tempore ortã, autore Montano. Scripſit & Theophilus Antiocheñ epiſcopus librum cõtra Hermogenis hæreſim.

Soter papa.

Dionyſius Corinthiorũ epiſcop⁹.

Apelles hæreticus.

Cataphrygæ.

Ad Cæſares redeo. M. Antoninus ſapiẽtiſſimus fuit, celauit ſupportauitq; vitia L. Antonini conſortis regni xj. annis. Accidit aũt quòd dum ſimul vno in vehiculo veherẽtur, Lucius morbo hypoplexiæ ſuffocatus eſt anno imperij vtriuſq; xj. & ſic M. Antoninus regnum ſolus obtinuit, quem certè ob præſtantiam in omni genere virtutis admirari faciliùs q̃ laudare licet. hic enim à teneris eodẽ animi vultusq; tenore in quauis fortuna ſemper eſt habitus, & quia benignitas naturę cũ doctrina à Frõtone oratore habita, in eodẽ viro certabat, ab omnibus Philoſophus appellatus eſt. Platonis ſententiã in ore ſemp habebat, Tũ demùm florere ciuitates, ſi aut philoſophi imperarẽt, aut imperãtes philoſopharẽtur. qui vir tãtę virtutis poterat dici felix, ſi vxorem Fauſtinam & filiũ Commodũ nõ habuiſſet, filiũ inquam verè incõmodum, prout ſub eo dicetur. volebant plures eum de M. Antonino nõ eſſe natũ, ſed de adulterio. Fauſtina enim vxor M. Antonini, impudicã duxiſſe vitam criminabatur. quarè cũ diceretur ſibi vt eam repudiaret, ſed non occideret, dixiſſe fertur: Si vxorẽ dimittimus, reddamus & dotem; dos autem habe-

Mors L. Veri.

Platonis apophthegma.

habebatur imperiũ, quod à socero Antonino Pio, volente Adriano, adoptatus acceperat. Nam educatus fuerat ob virtutes suas ab Adriano, qui eum successorem sibi delegisset, nisi ętas obfuisset. ideò Antoninum Pium Adrianus in adoptionem legit, vt & Pius M. Antoninum adoptaret sibi.

ANNO autem Domini 177. imperij M. Antonini xvj. Soter papa moritˇ, et sepelitur in via Appia. Succedit Eleutherius natione Græcus, patria Nicopolitanª. sedit annos circitèr xv. hic inito pontificatu, mox epistolam accepit à Lucio rege Britanniæ, qua rogabatur vt se ac suos in Christianorum numerũ reciperet, qua de re Eleutherius Fugatium & Damiannm viros optimos cò misit, qui regem ipsum ac populum baptizarent. Erant tum in Britannia tres archiflamines, & xxv. flamines, quorum in locum archiepiscopos & episcopos instituit. Eleutherius inter hęc ad rem diuinam intendit, statuitque vt nullus vsualis repudiaretur cibus. Noluit quẽquam à suo gradu deijci, nisi esset accusatus & conuictus, exemplo saluatoris, qui errorem Iudæ, licèt rei, nõdùm tamen conuicti, ità æquo animo tulit, vt quidquid interìm egisset pro dignitate apostolatûs, ratum firmumque mãserit.

Eleutherius papa.

Lucius Angliæ rex. Anglorum apostoli primi omnium qui.

Huius autem tempore pax ecclesijs data est, nomen Christianum per omnẽ terram auctũ, Romæ potissimùm multi ex nobilitate cum coniugibus in fidem recepti & baptizati sunt. Solus verò Apollonius oratõr insignis, martyrium passus est, habita priùs oratione de laudibus Christianæ fidei, quod illis temporibus capitale fuit. mortuo Apollonio, multæ hæreses inualuêre. Marciõis quippe secta variè diuisa est. Apelles enim vnum fatetur esse initium, prophetas contrario spiritu asserit inspiratos, profuturam cuiq; Christi crucem asserebat, dummodò benè viueret, neglecta etiàm fide. alij autẽ authore Marcione duo esse principia introducunt, huic consentiunt Ponticus & reliqui Pontici Lupi sectatores. alij quoquè ex eisdem rursùs deteriùs inuoluti sunt, tria principia & tres naturas confirmãtes, quorum princeps & author est* Si-

Apollonius.

Hæreticorũ turba.

Marcion.

renus. Florinus quoquè & Blasco nerenus. Florinus quoquè & Blasco nerenus. Florinus quoquè & Blasco neren

Parthicus est appellatus. sempèr autem ciuiles ac bellicas res cum optimatibus priusquàm faceret, contulit. eius sentẽtia sempèr hæc fuit, Aequius est vt ego tot & talium amicorum consilium sequar, quàm vt tot amici meam vnius voluntatem sequantur.

Cassio qui ab eo defecerat, occiso, in conscios defectionis vetuit senatũ grauiter iudicare. Illius caput oblatũ, nullo lætitiæ signo adspexit, humari iussit, dolens vnum illum è senatorum numero se principe perijsse, velut pollutum esset imperium, etsi anteà Faustinę & amicorum opera in coniuratos incitari potuit, nisi omnium optimus princeps plùs saluti ciuium, quàm suæ maiestati tribuisset.

De Britannia.

In hac generatione Britannia, nunc Anglia, ad fidem Christi conuersa legitur, sub Eleutherio papa & Lucio rege Britonum, vt suprà dictum est. inuenio tamen in Legenda S. Timothei apostoli, quòd venerit in Britanniam, & Lucium eius gentis regem cum tota insula ad fidem Christi conuerterit. Et illud magis concordat Legendæ S. Lucij, quæ habetur in ecclesia Curiensi, vbi fuit episcopus & martyrio coronatus. vtcunquè sit, sub Lucio Britannia Christianissimum suscepit. & quia de regibus Britannię in primo volumine generatione trigesima nonnulla scripsimus, operæ precium erit vt reliqua hîc addamus.

Angli à Iutis debel. lati.

C. Iulius Cæsar Britannos, gentem antè ignotam, [& solis fabulis esse creditam, bello bis vicit, vectigales Romano imperio fecit, *Cassibelliano eorum duce & nonnullis alijs Regulis subiugatis. In hac fide permansêre vsque ad

Armingus à Claudio debellatur.

Ginderium Armingum regem suum, imperante Claudio, circiter annum xl. post natiuitatem Domini. Itaque Ginderius cùm tributum negâsset, à Claudio bello interfectus est. Quarè Aluiragus cùm Romanis congressus, eorum ducem Ammonem in portu, qui ab eo nomen habet, occidit. At cùm is posteà Romanis resistere non posset, Cæsari se dedit, cuius filiam vxorem accepit. Huic in regno successit Melrius filius, qui regem *Pictorum Albaniam, hoc est, Sco-

*Pictanum

tiam infestantem occidit, & populo deuicto, qui cum eo venerat, partem Albaniæ desertam, quæ Carthęnesia nũcupatur, habitandam dedit. Indè Coillus, huic successit filius Lucius, qui primus Christi fidem accepit, petitis per literas à pontifice Eleutherio pietatis doctoribus, circiter annũ Domini 156. Impp. Rom. M. Antonino & L. Vero.

Bauarorum apostolus primus S. Lucius Anglus.

Creuit interìm ab ea barbarie maximis incrementis Christiana pietas, quarè fert rex Lucius nõ tam regno quàm omni mundi cultu relicto, Gallias veritatis prædicandæ causa petijsse, indè in Germaniam accessisse: hodieq; Bauari se hoc doctore Christi fidem accepisse gloriantur. At cùm Sueuię Vindelicam, quæ modò Augusta vrbe clara est, ingressus, Iesum prædicaret, populus quasi nouam religionem perosus, virum lapidibus obrutum, in puteum quendam demisit. Vndè à Christianis qui erant illic, est clàm extractus, & ad Curiensem ciuitatẽ ductus, vbi martyr vita functus est.

Interèa in Britannia cùm interregnũ esset, variè tumultuatum, donèc Seuerus princeps eò cum exercitu profectus est, qui primò quidem vicit, aliqua insulæ parte subiugata, sed mox repulsus est ab his qui tenebant Albaniam: quapropter muro diuisit Albaniam & Deieram, qui insulæ cultores Romanis fideles tueretur.

Cæterùm Seuerus apud Eboracum interijt morbo, si Herodiano creditur, etsi sunt qui eum Albanorum perijsse scribunt insidijs. Britanniæ regnũ Carausus occupauit, quem Alexius Romanus dux sustulit. Successit statìm Asclepiodotus, qui Alexiũ cum legionibus tribus vicit. Hoc tempore missus in Britanniam à Diocletiano principe Maximianus, Christi sectatores innumeros occidit. Asclepiodoto interfecto, Coël succedit, qui *Coëlestriam condidit. Tum Constantius Cæsar in Britanniam missus, insulam Romanis pacauit, eamq; post interitum Coëlis, ducta illius filia Helena vxore, solus administrauit.

* Cloestriã Coel.

Posthunc filius Constantinus Magnus, cuius gratia reges Anglici impe-

riali diademate vsi sunt. Constantino Romæ imperium ineunte, occupauit regnum Octauius Suedorum dux, interfecto Trahero Helenæ auunculo rege Britanniæ. Is filiam dedit Maximo vxorem successori, qui cùm in Gallijs Romanum imperium infestaret, fugato & occiso Gratiano, à militibus imperator est appellatus, demùm & ipse proditione à quibusdam Gratiani amicis interemptus. Post illum Britannorum duces cùm vastaretur insula à Pictis & Scotis, à Romanis frustrà auxilium petiêre. quarè indignati, murum, quem à Seuero principe factum diximus, deiecerunt, Romanosque finibus expulerunt.

Helena Cõstantini mater.

Sedauit hos tumultus Constantius Britannus, Aldonei regis frater: qui occisus fraude, reliquit filios tres, Constantem, Aurelium & Ambrosiũ. Constans Deo cœnobioque se primùm dicans, mox regnum repetẽs, à Vortigerno Gerseorum duce qui arripuerat, circũuentus occiditur. Hoc tempore circiter annum Domini 449. Saxones sine à Vortigerno, siue totius insulę consilio vocati aduersùs Pictos & Scotos, vt Beda vult, duce Engisto, in Britanniam applicuêre, suntque in regni partẽ à Vortigerno excepti, vt infrà generatione xv. videbis. nam ibi per plures annos gesta hæc exequemur latiùs.

Saxones Britanniam ingressi.

GENERATIO VII.

MOrtuo itaque M. Antonino, Lucius Aurelius Commodus filius imperium accepit, anno Domini 180. quo anno septima incepit generatio. regnauit autem annis xij. mensibus octo, nihil paternum habens. eius mater Faustina cùm esset prẹgnans, visa est in somnis serpentes parere, sed ex his vnum ferociorem. Cùm autem geminos peperisset, Commodum & Antoninum, Antoninus quadrimus est elatus. mortuo itaque fratre, Commodum Marcus & suis præceptis & etiàm optimorum virorum erudire conatus est, sed tot disciplinarum magistri nihil sibi profuerunt. Nam à prima statim pueritia turpis, improbus, crudelis, libidinosus, ore quoquè pollutus fuit. Imperator factus, patris ministeria submouit, amicos senes abiecit, per tabernas & lupanaria volitauit, misit hominum ad prouincias regendas vel criminum socios, vel à criminosis commendatos. In senatũs odium ità venit, vt crudelitèr in tanti ordinis pernicie em sæuierit. innumeros occídi fecit. Interemit sororem Lucillam, cæteris sororibus improbè contaminatis. indè Perennium prætorianorum præfectũ, qui & vitæ & imperio illius insidiabatur: quo interfecto, felix est appellatus. Reip. causa in publicũ rarò progredibatur. sæuiebat in primis præfectorum cẹdibus, alium pro alio occídens, varijs excogitatis supplicijs. Ea fuit prætereà dementia, vt vrbem Romam post incẽdium restauratam, coloniam Commodianam, senatum Commodianum vocari voluerit. menses mutauit, pro Augusto Commodũ, pro Septembri Herculem, pro Octobri Inuictũ, pro Nouembri Superatorum, pro Decembri Amazonum. *scilicet hæc inter alia vanissimè sibi cognomina vsurpabat, diciq voluit Iouis filius Hercules, repũdiatoque Romanorum principum habitu, leonis pelle instratus, clauamque gestans, in medium prodibat, solitus cum feris dimicare pertinacissimè. adeò enim erat certa manu, vt nullam frustrà sagitta peteret. Hoc viuens modo, cum trecentis concubinis, totidemque exoletis puberibus, in palatio per conuiuia debacchabatur. idque quandiù tulerint sui imperium, vti mox scribetur.

Cõmodus xviij. Imp.

Per idem tempus, hoc est, anno Domini 184. Hierosolymis ordinatur Maximus episcopus, post quem Antonius, post eum Valens, deindè Dulichianus, post hunc Narcissus, deindè Helius, dein Germanus, hunc sequitur Cordius 33. episcopus. Origenes nascitur Alexandriæ anno Domini 188.

Origenes nascitur.

Erat adhuc circa hæc tempora hæresis Cataphrygum, de qua Apollinaris Hierapolites: Origo, inqt, huius hęresis indè descendit: vicus est qui appellatur Ardaban apud Mysiã Phrygię ciuitatẽ, vbi aiunt Montanũ, q nuper ad Christi fidem

fidem venerat, cupiditate primatûs accẽsum, cõtrarijs ſpiritibus in ſemetipſo locum dediſſe, ac repentè quodam exceſſu mentis affectũ & velut actum ſpiritu, proloqui cœpiſſe quædã noua & diuerſa, velut prophetali ſpecie. Videntes hæc alij, vt dæmone repletũ, & erratico ſpiritu afflatũ, obiurgabant, & loqui prohibebant, memores Dominici præcepti, quod iubet obſeruari falſos prophetas: alij aũt vt ſpiritu ſancto repletũ, & prophetica gratia donatũ putabant: à quibus cùm Montanus in veneratione haberetur, in tantã progreſſus eſt temeritatẽ, vt etiàm duas quaſdam mulieres inſani ſpiritûs, quo ipſe replebatur, participes ſibi faceret, & ad inſaniẽdum ſecum paritèr edoceret. nam beatificari eos qui ſibi familiariùs adhærebãt, promiſit. dicebãt hi hæretici, ſe eos eſſe quos promiſerat Dominus ad populum ſuũ ſe eſſe miſſurũ prophetas. Hic Montanus eſt, qui docuit nuptias ſolui, & qui ieiuniorũ leges primus impoſuit, quædam Phrygiæ oppida Hieroſolymorũ nomine donauit, vbi ſectatorum fore eccleſiam decreuit.

Montanus hæreſiarcha.

De mulieribus ſcribit Apollinaris, eas quas Montanus prophetiſſas nominat, viros ſuos reliquiſſe, multa falſa dicere. Et iterùm: Dicite mihi ô prophetiſſæ, vultúsne prophetãtis candoribus & ruboribus aliquandò fucatur? prophetiſſa ſtibijs tingitur, ornamentis & ornatibus delectatur? Deindè, prophetа ad tabulas & teſſeras ludit, propheta pecunias & munera accipit, pecuniam ſuam ad vſurã dat. dicant, ſi licet hæc eis facere, & probabuntur mihi reliqua. Nunc autem ad martyres confugiunt, dicẽtes, multos ſe habere martyres: hoc eſſe indiciũ, quòd verus ſit apud eos prophеticus ſpiritus. quid ergò, quia multi hæretici plurimos martyres habẽt? Nam Marcioniſtæ habent plures martyres. ſed quæ eſſe poterit apud eos martyrij virtus, vbi Chriſti veritas non eſt? Neq; credendum eſt in exceſſu mentis, id eſt, per dementiã prophetari, quod eſt proprium pſeudoprophetis. vbi enim quis amens efficitur, iuſti rectiq́ue eſſe non poteſt tenax. Qui ſinè dubio initium ſumunt ex imperitia, ad finem deuoluuntur amentiæ. Hoc autem modo neque inter veteres quempiam, neque inter nouos per Dei ſpiritũ extitiſſe prophetam potuerunt demonſtrare.

Marcioniſtarum martyres.

Eleutherius papa cùm ſediſſet annos xv. menſes tres, moritur, & apud B. Petri corpus ſepelitur. Deindè poſt quinq; dies Victor natione Apher, eligitur anno Domini 191. conſtituit hic, vt exigẽte neceſſitate, vbiquè & in omi aqua naturali poſſit baptiſma conferri. Victor papa

ANNO Victoris in Papatu ſeptimo, celebratum eſt concilium in Alexandria Paleſtinæ ſua authoritate, cui interfuit Narciſſus, Theophilus & Irenæus: ſtatutumq́ue eſt, quòd ſempèr die Dñico paſcha celebrari debeat à quartadecima luna primi menſis, hoc eſt, Aprilis, vſque ad vigeſimamprimam, nè Iudæos imitari videremur, vti multi tunc epiſcopi Aſię & Orientis cum Iudæis paſcha celebrabant, qui tamen ſequi ſe dicebant Iohannem Euangeliſtam, Polycarpum, & plures alios. De his infrà. Conſtitutio paſchatis.

Ad Commodum redeo, cuius flagitium vrbis pœna proſecuta eſt. nam Capitolium fulmine ictum eſt, ex quo inflammatio facta, Romanam bibliothecam concremauit. Exortum eſt deindè aliud incendium, quo Pacis templum, ædes Veſtæ & palatium, bonaq́ue vrbis pars exuſta eſt ac ſolo æquata. Poſtremò, cùm flagitijs couſquè animus veſaniæ proueheretur, vt principalem aulã deſereret, et in ludum gladiatorium migraret, ſtatuit in Saturnalibus non ex ædibus imperatorijs, vti mos erat, ſed è ludo gladiatorio in publicum prodire. Quod cùm Martia, quam ex omni concubinarum numero præcipuè adamauit, & penè iuſtæ vxoris loco habuit, prætereà & Lætus prætorianorum præfectus et Electus certatìm diſſuaderent, rogarentq́ue nè quid indignum principe conaretur: adeò percitus eſt ira, vt plurimos ea nocte interficiendos ſcriberet, ex quibus prima erat Martia, mox Lætus atque Electus, poſt hos ingens eorum numerus, qui plurimùm habebant in ſenatu authoritatis.

Sed venit in Martiæ manum libellus fortè per puerum Philocommodũ, quæ vbi se morti destinatam cum alijs vidit, libellum Electo tradidit, qui rem cum Læto communicauit. Placuitq; nefariũ hominẽ prævenire veneno, quod cùm sibi frustrà viderentur tentâsse, Narcissum audacem iuuenem immiserũt, qui grauitèr affectum strangulauit. Et is quidem est exitus Commodi, principis omnium nobilissimi, sed sceleratissimi, tredecim annos post patris obitum imperio administrato. corpus eius vt traheretur vnco in Tiberim, populus acclamauit, sed iussu Pertinacis successoris, in Adriani sepulcrum translatũm est: memoria eius, sicuti olim Domitiani, ex monumentis omnibus abrasa.

Commodi mors.

Commodo interfecto, qui cędis erãt conscij, tutore sibi opùs esse videbant. itaque suscepit imperium à Læto delatum P. Aelius Pertinax vrbis præfectus, inuitus, circiter annum Domini 194. imperauit menses sex, natu grandis, qui septuagesimum iam agebat ætatis annum, homo ignobilis, natus enim erat patre libertino apud Ligures, sed belli & pacis arte præstans, quarè imperatorem senatûs consensus confirmauit. Fuitque interim ea modestia, vt nulla imperatorum pompa vteretur, nec se Augustum, nec vxorem Augustam, filiúmve Cæsarem appellari sineret. blandus fuit magis quàm beneficus, vt appellarent eum plurimi χρυσόλογον, quòd benè loquendo haud benè faceret. faciebatque ea principis parsimonia & vitæ integritas, vt militibus qui luxu & rapinis corrupti erant, maximè odio esset. Quarè breui Didij Iuliani opera à militibus est interfectus. mortem eius molestè ferebant vnà patres & plebs, quòd pacis & quietis nupèr conceptæ spes nulla videbatur.

Aelius Pertinax 19. Imp.

Iam vniuersa ciuitas nouarum rerum molem tacita è militum luxu conijciebat. exposuerat enim imperium, à Maioribus gloria et virtute partum, venale. Licitabantur hoc vnà cum Didio Iuliano Sulpitianus, sed mâluit miles id Iuliano dari, siue quòd parùm continente sempèr fuisset vita, siue quòd Sulpitianum necessitudine quadã Pertinaci coniunctum, suspicaretur boni principis mortem vlturum. itaque Iulianus imperator appellatus à militibus, Commodi cognomento, etiàm à senatu haberi cœptus est imperator. Erat populo Romano propter ingentem luxum odiosus adeò, vt publicis lacesseretur conuicijs, tanquàm imperatoris nomine indignus, crantque omnium penè animi Pescennio Nigro propensi. Præerat ille tum Syriacis legionibus. atque quamprimùm quæ in vrbe Roma gererentur, accepit, ad spem imperij euectus est. siquidem probabant & eos conatus milites. sed fuit quàm decuit, ad tantum honorem excipiendum, Antiochenis captus illecebris, tardior. Peruenit rerum illarum fama ad Illyricos exercitus, quib' Sept. Seuerus Apher præerat, callido vir ingenio, & bellis gerendis strenuus. is omne negocium ad militem detulit, estq; statim imperator appellatus. quãobrèm Italiam summa celeritate ingressus est, vbi patebant omnia victori, prodibant in occursum populi seu metu, seu pacis amore. Quæ cùm Iulianus resciscisceret, ad senatum confugit, actumq; est vti fœdere principes componerentur. Seuerus vt certam de imperio spem conceperat, animo perstitit, donèc in suam quoquè sententiam senatum traheret. Itaque vt accessit vrbem, patrum legatos lætus audiuit, qui omnes in eũ imperatorias laudes cõtulêre. vbi postea de militibus, qui Pertinacem occiderant, pœnam sumpsit. Didius Iulianus in palatio, posteaquàm mẽses duos imperâsset, occisus est. Seuerus vrbem ingressus, per faustas acclamationes imperator est habitus, ex Lepti vrbe Aphricæ ortus, literas Latinas non indoctus, dicendo vehemens, inprimìs quandò Punica vtebatur eloquentia. imperauit annos octodecim. Compositis vrbis rebus, aduersùs Nigrum imperij æmulum proficiscitur. Ille vt erat belli studijs admodùm exercitus, quæ necessaria erant comparat, Orientis auxilia postulat, Byzantion occupat in Europa. Quod vt accepit Seue-

Didi⁹ Iulianus Imp.

Pescennius Niger.

Seuerus xvi. Imp.

Seuerus, ad Cyzicũ contendit, vbì cum Nigri ducibus felicitèr pugnauit. defeceruntque ad eum post eam pugnam Nicomedienses, & plurimæ aliæ ciuitates. Quarè fortunæ successu lætus, Taurum transgreditur, in Ciliciam irrumpit. Occurrit Niger apud Issicum sinum cum ingenti hominum multitudine. Qua victa, erat enim à studijs belli & disciplina militari aliena turba, Niger cum paucis Antiochiam fugit, cui paucos post dies in suburbano quodam caput est amputatum. Atque is est Nigri exitus, boni imperatoris, si fides oraculo habetur, quo responsum fertur:

Nigri exitus.

Optimus est Fuscus, bonus Apher, pessimus Albus.

Vrgebat à tergo Seuerum Clodius Albinus. hunc priùs quàm aduersùs Nigrum proficisceretur, plurima sibi gratia deuinxit, nè se quis hostis in Occidente sequeretur: Britanniam magnis regebat viribus, eoque venerat magnitudinis, partìm Seueri gratia, partìm nobilium fauore, vt liberè Augustus diceretur. Seuerus Punicam fraudem molitus, rem agere mâluit clandestinis insidijs, percussoribus ac venenis: sed patefacto dolo, in apertum bellum incidit, idque periculosius, quòd Nigriani nondùm erant omnes subacti. Paulò pòst Byzantium fame captum, penè dirutum est. exercitus quàm celerrimè in Galliam ductus, leuibus pugnis cum hoste sæpè congressus est. Tãdèm apud Lugdunum ambiguo certamine victus est Albinus. caput Romam missum ac patibulo affixum, reliquum cadauer equo refugienti conculcandum datum est. Seuerus pacato prouinciarum statu, Romam triumphator redijt, vbì Nigri ac Albini amicos, etiàm è senatu optimum quenque crudelissimis cædibus mactauit. Romæ pauco tempore moratus, ad vlciscendos eos qui Nigro auxilium tulerant, exercitum in Orientem ducit, vbì felicitèr pugnans, Parthos, Arabas, Adiabenos subegit, deque his reuersus cum triumpho, nomina sibi ab illorum titulis indidit.

Albini victoria.

Fuit per idem tempus Artemonis hæresis, quã Paulus Samosatenus instaurare conatus est. hæc hæresis purũ hominem, id est, absque Deo fuisse saluatorem effert, idque antiquitùs etiàm ab Apostolis traditum esse mentitur. Tacent hæc Irenæi & Melitonis volumina, quibus Deum & hominem simul prædicant Christum, faciuntque Victori calumniam, qui sciunt Victorem papam Theodotum * Coriarium, principem impietatis ipsorum, de communione Ecclesiæ repulisse, eô quòd primus Romæ ausus est dicere, purum hominem fuisse Christũ. Sed & de Victore hæc commemorâsse sufficiat, qui decem annos episcopatu functus est.

Artemonis hæresis.

Zephyrinus sacerdotij successor extitit anno nono principatûs Seueri, anno Domini 203. sedit annis octo, menses septem. Interìm Seuerus persecutionibus agitabat ecclesias, & quinto loco præclara à militibus Christi pro pietate certamina martyrij gerebãtur, præcipuè apud Alexandriã ex omni Aegypto & Thebaide. In his Leonides Origenis pater pro martyrio Christi capite plexus, teneræ adhuc ætatis puerum reliquit. Cumque supra modum tunc accensa persecutio sæuiret, puerulus Origenes spontè se martyrio ingessit, & alijs in certamine positis, insectari mortem & rapere ipsam videbatur: & adeptus fuisset fortè, nisi dispensatione diuina ad vtilitatem multorum pro ædificatione Ecclesiæ fuisset seruatus. De hoc inferiùs latiùs dicetur.

Zephyrinus papa.

Quinta christianorum persecutio.

Zephyrinus itaque pontifex, rei diuinæ magis quàm humanæ intentus, constituit, vt adstantibus clericis & laicis, & Leuita & sacerdos ordinaretur. Statuitque vt consecratio diuini sanguinis, in vitreo vase, non in ligneo, vt anteà, fieret. Hæc constitutio pòst mutata est, vt nec in ligneo vase, neque in vitreo, neque ex cupro ob tetrum saporem fieret, vt in Triburiensi & Rhemẽsi concilijs statutum est. Idem Papa instituit, vt omnes Christianos qui annos pubertatis attingerent, singulis annis in solenni die paschæ publicè communicarent, quod institutum Innocẽtius tertius etiàm ad confessionem delictorum traduxit.

Eo tempore Symmachus Samarites, Symmach⁹.

Iudæorum factus est proselytus, diuinas scripturas ex Hebræo in Græcum transfudit, suamque editionem condidit. sed hic Ebionæus fuit, quæ hæresis asserit Christum de Ioseph & Maria natum, purum hominem fuisse, & legẽ ritu Iudæorum seruandam esse. Commentarios scripsit, in quibus conatur de euangelio Matthæi authoritatẽ suæ hæreseos confirmare. Post hunc anno tertio Theodotion suam in eodem opere editionem fecit, sub Seuero.

theodotiõ.

His temporibus fuit Tertullianus Apher, quem Hieronymus inter doctos Latinos numerat. Is verò cùm vsque ad mediam ætatem presbyter mansisset, inuidia deincèps & contumelijs clericorum vrbis Romæ, ad Montani doctrinam lapsus est. volumina composuit de pudicitia, de monogamia, de ieiunijs &c.

Tertullian'

Componebat vrbis statum ædificijs pluribus, cæterisque ornamentis ciuilibus Sep. Seuerus, atque cùm quodam tempore in somnijs vidisset Antoninum sibi successurum, statim ad milites processit, & Bassianum filium natu maiorem, M. Aurelium Antoninũ nuncupauit. Quod cùm feciſſet, à Iulia vxore somnij conscia commonitus, quòd minori filio hoc facto aditum intercluſiſſet imperandi, etiàm Getam minorem filium, Antoninum vocari iussit. Itaque sempèr ab eo in epistolis familiaribus dictus est Antoninus, cùm si fortè abesset, scripsit: Salutate Antoninos filios & successores meos. sed nihil valuit cautio. Nam ei solus ille succeſſit in imperio, qui primus Antonini nomen accepit. Eos autem hoc cognomento Seuerus eo libentiùs appellauit, quòd in animo habuit, omnes principes deincèps, quemadmodùm Augustos, ità & Antoninos appellandos, amore M. Antonini Veri & Antonini Pij.

Bassianus.

Geta.

Fertur quoquè Seuerus immoderatissimè lætatus, quòd duos Antoninos pari imperio, necnon reipub. relinqueret, exemplo Pij, qui Verum & Marcum per adoptionem reipub. reliquit. Hoc meliùs, quòd ille filios per adoptionem, hic per se genitos, rectores daret, Bassianum ex priori matrimonio, & Getam de Iulia vxore secunda. Sed illum multùm spes fefellit. nam vnum parricidium, alterum sui mores reipub. fecerunt inuisum: sanctumque id nomen in nullo diù benè mansit, putatque Spartianus neminem propè magnorum virorum, vtilem filium ac frugis bonæ reliquisse. Deniquè aut figis nè liberis viri interiërunt, aut tales habuerunt plerique, vt melius fuerit, de rebus humanis finè posteritate decedere.

Herodis & liberorum.

Et vt ordiamur à Romulo, hic nihil liberorum reliquit, nihil Numa Pompilius, quod vtile posset reipu. esse. Quid Camillus? num sui similes liberos habuit? quid Scipio? quid Catones? quid de Homero, Demosthene, Virgilio, Terentio, Plauto, cæterisq; alijs loquar? Quid de Cæsare? quid de Tullio, cui soli melius fuit liberos non habere? quid de Augusto, qui nec adoptiuum bonum filium habuit, cùm illi eligendi potestas fuisset ex omnibus? falsus est etiàm ipse Traianus in suo municipe ac nepote deligendo. Sed vt obmittamus adoptiuos, nè nobis Antonini numina reip. occurrant, veniamus ad gemonitos. Quid Marco felicius, si Commodum non reliquisset hæredem? quid Seuero hoc, si Bassianum non genuisset? qui stàtim insimulatũ fratrem insidiarum, parricidiali figmento interemit, qui nouercam matrẽ, in cuius sinu Getam occíderat, vxorem duxit, qui Papinianum iurisconsultum, quòd parricidiũ excusare noluisset, occidit. Deniquè vt alia omittam, ex huius moribus factũ puto, vt Seuerus, tristior vir ad omnia, immò etiàm crudelior obiret.

Sub Victore Papa Iudas vir doctus, * Christoriographiã superiorum temporum vsq; ad decimum Seueri annum conscripsit, in qua tamen erroris arguitur, quòd aduentũ Antichristi suis temporibus futurum dixerit: in quem errorem ideò incurrisse putatur, quòd & virtia hominum & crudelitatem eò peruenisse cernebat, vt diutiùs tolerari humanum genus à Deo non posse existimaret.

Iudas hiſtoricus.

ANNO Domini 210. Sub Zephyrino papa & Seuero octaua incepit generatio, Imp. Seueri 17. qui sequenti anno in Britannia apud Eboracũ opSeueri pidum morbo grauissimo extinctus est. mors. Petiêrat enim Britannias propter intestinas quasdam seditiones componendas, vbi nonnullis prælijs felicitèr factis, vallum quoddam seu murum à mari ad mare deduxit, ad tuendos Romanos qui in ea insulæ parte erant. Moriês dixisse fertur, Turbatam remp. accepi, firmum imperium Antoninis meis relinquo, si boni erunt: imbecillum, si mali. Fortunã regiã, quæ comitari principes & in cubiculo poni solebat, geminari primũ statuerat: sed cùm videret se morbo perurgeri, sub hora mortis iussisse fertur, vt alternis diebus apud filios imperatores in cubiculis fortuna poneretur. corpus à Britannia Romam cum magna prouincialium reuerentia delatum est. Moriês tantũ reliqt annonæ, vt 7. annis quotidiè septuaginta quinq; millia modiũm expẽdi possent: olei verò tantum, vt per quinquennium totius Italiæ, quæ oleo egeret, vsibus sufficeret. De illo senatus dixit, quòd aut nasci non debuisset, aut non mori.

Reliquit imperium Seuerus filijs 2. Bassiano & Getæ, qui vt erant moribus maximè dissimiles, vix vnà pauco tempore regnârunt: fuit Bassianus ingenio ferox, belli magis quàm pacis studiosus. Contrà Geta moderatione & humanitate populum pelliciebat, bonis disciplinis ac pacis studio ciuilem animũ ostentabat. Indè apertis vtriusque odijs, imperium inter se diuisissent, nisi Iulia Getæ mater interuenisset, infelicitèr quidem. Geta quem enim Bassianus imperij parte priGetam uare voluit, vita spoliauit. Geta hostis declaratus, interfectus est in palatio. Bassianus ad milites confugiens, ingenti pmissa pecunia, imperator est habitus. Qua turba stipatus, postera die senatum adit, fratris cædem leuibus quibusdã argumẽtis excusat, postulatis his qui cum Geta coniurâsse ferebãtur, cum quibus plurimos fratris amicos occidit: inter Papinianus Consul. primos Papinianum iurisconsultum, quòd scelus eius apud senatũ & milites excusare noluerat, quasi homicidium fieri, quàm excusari, esset facilius.

Pertulêre hanc sęuitiam non Romani solùm, sed exteræ quoquè nationes. nam cùm inuisum se vrbi videret, gentes quasdam bello adijt. Primùm Germanos, quos sibi magno studio conciliauit, sic vt ex his socios bellorum & custodes corporis validissimum quenq; & pulcherrimum sibi adsciuerit. sępè Romano cultu deposito, Germanica veste & cęsarie flaua ornatus cõspiciebatur, qua re plurimùm & Germani & Romani milites gaudebant, cum quibus scilicet omnia militiæ munera ipse subire promptè solebat.

Pacatis Istri rebus, Thraciam petijt. dehinc Asia peragrata, Alexandriam venit, vbi maximum tyrannidis argumentum ciuibus dedit: omnem Alexandrinorum iuuentutem fraude peremit, quòd in patrem seque nonnulla iocati fuissent.

Profectus in Parthicam expeditionẽ, postquàm multùm hostium cecidisset, inter Carrhas & Edessam dum ex equo mingendi causa descendisset, in secessu Macrini insidijs perijt, postquàm solus annos sex imperâsset. Reliqæ corpuscu- Iulia. li ad Iuliam nouercam, quam incestis sibi nuptijs iunxerat, in Antiochiã missæ sunt. Hæc, incertum spontè, an alicuius imperio, mortem sibi ipsa conscisuit. Hunc Bassianus siue Antoninus sæuissimus imperator exitum est sortitus, Caracalla cognominatus ex genere vestis ad pedes demissæ, quã populo dedit. publica opera reliquit non ignobilia, thermas & porticum Seuerianam.

ANNO Domini 220. Opilius Ma- Macriuus 22. Imp. crinus prętorij pfectus, cuius opera Caracalla interfectus est, imperium arripuit, homo libertini generis & venali fide, consortem sibi adsciuit filiũ Diadumenum adolescentem formosissimum. Parthicum bellum instaurato cum barbaris fœdere cõfecit, cuius beneficij gratia à senatu imperium sibi stabiliri petiuit, quod Caracallæ cęsi odio consecutus est. manssissetq; firmum sibi imperiũ, si nõ Antiochenis illecebris elanguisset. nam inuisus ob luxum Romano militi, statim cum imperio vitam amisit.

Erat Antiochiæ Męsa mulier ex Emisa vrbe Phœnicum, Iuliæ Seueri coniugis soror. hęc in impatoria aula diù versata, filias habuit duas, quarum natu maior *Soęnis, minor Mammęa vocabatur: illi filius Bassianus, huic *Alexianus, sacerdotes ambo solis, quem *Heliogabalum Phœnicum lingua vocant. Bassianus natu maior, cùm sacerdotio plerũquè fungeretur, Romanorum in se oculos atque animos miro ardore conuertit: erat enim & formę viribus & genere imperatorio pręstans. Anus vt militum studium intellexit, pollicendo imperiũ inuasit: ità adolescens cum muliere in castra perductus, cõtra Macrinũ omnium animos auri cupidine, & Caracallæ quasi commilitonis memoria, accẽdit. Hunc rerum nouarum motum Macrinus negligentior repressurus, Iuliano cum parte exercitũs rem demandat, quem milites statim, viso puero, ꝓpositaque mercede interficiunt, Bassianis se adiungũt, interfecti caput ad Macrinum mittunt, quibus ille cum toto exercitu occurrens, acri commisso prælio, fortuna destitutus, fugit. qui eum persequebantur, circa Chalcedonem in Bithynia comprehensum cum Diadumeno filio obtruncant, postquàm duos menses supra annum imperâsset.

Bassianus.

Macrini cędes.

ANNO igitur Domini 221. M. Aurelius Antoninus Varius Heliogabalus dictus, qui putabatur filius Antonini Caracallæ ex consobrina sua occultè stuprata, imperator factus est, regnauit annis 4. Fuit autem Heliogabalus, id est, solis vel Iouis sacerdos, atque Antonini sibi nomen adsciuerat, vel in argumentum generis, vel quòd id nomen vsque adeò charum esse cognouerat, vt etiàm parricida Bassianus, causa nominis amaretur. & priùs dictus est Varius, quòd vario semine de meretrice Soęnis nomine, conceptus videretur, Antonino Caracallę stupro cognita, quæ meretricio more vixit, in aulaque omnia turpia exercebat.

Heliogabalus 23. Imp.

Nactus imperium, Romam nuncios misit, excitãtes omnes Romanos ad nomen Antoninum. filium Bassiani nanq; se scripsit. quarè ingens eius desideriũ factum, itaque à cunctis imperator appellatus est, licèt Macrino interẽpto, senatus Alexandrum Cęsarem antè dixisset. Sed Heliogabalus primùm ingressus vrbem, in Palatino mõte iuxta ędes imperatorias, templum Heliogabalo, id est, Ioui seu soli consecrauit. Iussitq; Vestæ ignem, palladiũ, ancylia, ac omnia Romanis veneranda, prętereà Iudęorum & Samaritanorum religiones & Christianam deuotionem, in illud trãferri templum. edixit item, vt omnes Rom. magistratus qui publicè sacra facerent, ante alios deos, quorum meminisse inter sacrificandum solent, deum Heliogabalũ nuncuparent.

Sequenti verò die senatum ingressus, matrẽ suã acciri iussit. quę cùm venisset, vocata ad consulũ subsellia, sedendo advfuit. Idẽ senatus cõsulti confici ẽdi testis, solusque oĩm imperatorũ fuit, sub quo mulier quasi clarissima, loco viri senatũ ingressa. Fecit & in colle quirinali palatium, quod senatulum appellauit, vbi mulieres congregatæ, leges matronales de moribus tulerunt, quarum princeps, Symiamira mater Heliogabali, Lampridio teste, fuit. Omnes deos suî ministros esse aiebat, cùm alios eius cubicularios appellaret, alios seruos, alios diuersarũ rerum ministros. Omne deniquè magorum genus aderat. cędit & humanas hostias, lectis ad hoc pueris nobilibus per omnem Italiam patrimis & matrimis, vt maior esset vtrique parenti dolor: & vt ad pauca veniamus, inter cętera notatæ lasciuię flagitia, omnes vrbis meretrices & lenões pro cõcione affatus est, deq; omnibus libidinum & voluptatũ generibus longum habuit sermonẽ. eas commilitones appellans, singulis donatiui nomine ternos * munerauit aureos. pręcipueque persuasit Romanis matronis, & maximè forma insignibus, vt meretriciæ arti (quam egregiam, pręclaram & multùm liberis hominibus dignam affirmabat) se traderent, & in matriculã conscriberentur. Mirari quoquè se dixit, cur tardarẽt profiteri publicè & nomina dare, cùm clàm omnes meretrices essent, an fortassè meretricis nomen abhorreãt? tamẽ hoc nil sordis habet, cùm & milites mereri, & emerita stipẽdia accipere dicãtur. deindè proclamauit lõgè tole-

Senatus ius vbi lierum.

tolerabilius, si palàm & publicè se prostituerẽt, quàm clàm. In animo quoquè sibi esse legẽ ferre, per quã mulieres oẽs efficerentur communes. id erit, inquit, dijs adiuuantibus glorioſum, vtile & fructuoſum, ad lucrum & iucunditatẽ. at quod maius lucrũ esse potest, quàm pro vno dimisso centũ millia accipere? At quę voluptas maior, quàm nullis legibus adstringi, sed vagari latissimè, & similem suis moribus reperire? tunc eũ iurgia, discordiæ, quæ crebrò inter coniuges & acerba ex diuersitate morũ voluptatumque oriri solẽt, omninò cessabunt. pares enim & similes se vltrò coniungunt, disiunguntque. O felix, exclamat, ciuitas, ô beata respub. ô fortunati iuuenes atque puellæ, quãto prę clariùs vobiscum agitur, quàm cum illis actum fuit, qui sub regum consulumque seueritate vixerũt? Illis durissimis legibus, & omnia quæ cupiebant prohibentibus, vos quicquid placitũ fuerit oculis, aut concupierit animus, continuò eius cõpotes fietis: multaq; his similia, atq; inuerecũdiora nihil omittetis, & hęc quidem domi.

Portentoſa Heliogabali luxuria.

Milites autem pestem illam pati nequiuerunt, ac primùm inter se, deindè per coronas cõtulêre sermones, in Alexandrum omnes inclinantes, qui iam Cęsar erat à senatu dictus. hoc ipse intelligens, Alexãdrum quem adoptauerat, à se amoueri iussit, dicens se pœnitere adoptionis, mandauitq; senatui, vt Cæsaris ei nomen abrogaretur. Sed senatus silentio transiuit, sciens Alexandrũ ideò non placere Vario, quòd impudicus nõ esset. sed contra eum milites omnes exarserunt, vindicandique causa accedũt, qui subito strepitu militum exterritus, in angulum se condit. Interueniens Antiochianus prę fectus nè eum occíderẽt, exorauit hoc pacto Heliogabalum, vt impuros homines & aurigas histrionesq; à se dimoueat, atq; ad bonam frugem rediret. Remoti sunt itaq; ab eo Herodes, Codrus, & alij familiares, qui eum ex stulto stultiorem faciebant: mãdatumque est Alexandrum custodiri, nè illi vis inferretur, nec videret Variũ vitandæ imitationis causa. Posteà Sabinũ consularem iussit occídi, ad quem Vlpianus libros scripsit. Remouit & Vlpianum iurisconsultum, voluit & per singulas vrbes lenones prę fectos facere. hic solido argẽto factos habebat lectos, dapes peregrinas & precioſissimas, ludos cruentos periculoſosque, & quicquid excogitari potest fœdum, tetrum, obscœnum, luxurioſum. habuit gemmata vehicula & deaurata. iunxit & quaternas mulieres pulcherrimas, & binas ad papillã vel ternas, & sic vectatus est plerunquè nudus, cùm illum nudæ traherent. Traiecit & dierum actus noctibus, & nocturnos diebus, ęstimans hoc inter instrumenta luxuriæ, ità vt serò de somno surgeret, & saltare inciperet: oriente sole, dormiret, & vt breuitèr dicam, probris omnibus se contaminauit, oẽm honestatem persequẽs, nullum obscœnitatis genus omisit, & quod naturę defectu assequi non poterat, in se transferens, muliebri nomine Bassianam se pro Bassiano iussit appellari. Vestalem virginem quandam quasi in matrimonio iungens sibi, abscissisq; genitalibus, matri magnæ se consecrauit.

Vlpianus iurisconsul.

Mores Heliogabali.

Alexander.

Postremò impet⁹ in eũ factus est, atq; in latrina ad quam confugerat, occisus. tractus deindè per publicum ac per cloacas, annexo pondere in Tiberim abiectus est, nè vnquàm sepeliri posset. nomen eius Antonini, abrasum est, senatu iubente, remansitque Varij Heliogabali. hic finis Antoninorũ. Extant & versus, quibus ostẽditur Antonini nomen cœpisse à Pio, & paulatim per Antoninos vsque ad sordes vltimas peruenisse, & expirâsse. nec obstat quòd Gordiani duo dici volebant Antonini, secundùm aliquos, quia magis inueniuntur dicti Antonij.

ANNO Domini 221. qui fuit primus imperij Heliogabali, Zephyrinus episcopus vrbis Romæ obijt. post hũc Callistus natione Romanus, sacerdotium suscepit, sedit annis 5. Hic ieiunia Quatuor Temporum instituit, & nè quis contraheret cum consanguinea vxoris suæ. cœmeterium primus quod dicitur Callisti, instituit. Item cælibatum vniuersis sacerdotibus indixit, tandèm martyrio coronatur sub Alexandro.

Callistus pa. P⁹.

Inter-

Alexander 24. Imp.

Interfecto Vario Heliogabalo, Aurelius Seuerus Alexander antè dictus Marcellus, Varij consobrinus, accepit imperium anno Domini 225. cùm antè Cęsar à senatu esset appellatus, Augustiq; nomen idem accepit, addito eo, vt patris patriæ nomen, & ius proconsulare, & tribunitiam potestatem, & ius V. relationis referente senatu, vno die assumeret. Primus itaque omniũ cuncta insignia & honorificentiæ genera simul recepit, suffragãte sibi Cęsaris nomine, dominumque se appellari vetuit, gemmas de calceamentis ac vestibus tulit, quibus vsus fuit Heliogabalus. Erat pręterea cũctis amabilis, & ab alijs Pius appellabatur, ab omnibus certè sanctus & vtilis reipub. recusauit & Magni nomẽ, quod ei senatûs iudicio, quasi Alexandro, est oblatum. Retulit item gratias senatui de Cęsareo nomine, de vita seruata, & Augusti nomine addito, & de põtificatu maximo, de tribunitia potestate, & procõsulari imperio. similitèr nomen Antonini optima ratione recusauit, sed quanuis senatu rogante non potuerit persuaderi, vt vel Antonini vel Magni nomen susciperet, tamen ob ingentem vigorem animi & mirandã constantiam contra militum insolentiam, Seueri nomen à militibus eidem inditũ est. in milites enim grauissimè animaduertit, si quid admisissent iniustum. Hic Mammęam matrem suam piè ac vnicè dilexit. illa verò ei multùm dominata est, ac à puero eum artibus bonis instituit, nec vnum diem trãsire passa est, quin eum ad literas & militiam hortaretur. Mammęa hęc excellentis ingenij fœmina adeò religionem coluit, vt doctrinæ & fidei Christianæ assumendæ causa, Origenem presbyterum Antiochiam accersiret. Vndè Alexander quoquè Christianis non admodùm infestus, religionem ipsis permisit. nam cùm Capitolium septimo die cõscendisset templa frequentãs, Christo ędem sacram dicare statuit. Petentibusq; Christianis publicum quendam locum sibi ad pium vsum dari, de quo cùm popinarij illis litem intenderent, consultus Alexander respondit: Satiùs sibi videri, vt Deus eo loco coleretur, quàm vt popinarij contaminarent. Alexander mox vt imperium agere cœpisset, remouit iudices omnes à repub. atq; à muneribus, quos Heliogabalus ex genere omniũ turpissimo prouexerat. deindè senatum & equestrem ordinem lustrauit, ad aurum erat intentus, ad seruandum cautus, ad inueniendum solicitus, sinè tamen cuiusquam excidio. Syrum se dici nolebat, sed à maioribus Romanum. Doctoribus quarumcunque artium atq; opificibus salaria instituit, & erectis ab eo publicis scholis, rectores ac pręceptores decreuit, nomina eorum proponens ac hortans populum, vt si quid quis haberet criminis, probaret, ęquanimiter se laturum: verùm, vt calumnias euitaret, si minùs probâsset, pœnam calumniantibus adiecit capitis. Dicebat enim gratue esse, cùm id Christiani & Iudęi facerent in ordinandis sacerdotibus, non fieri in prouinciarum rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur, & capita. Vlpianum pro tutore habuit, primùm repugnante matre, deindè gratias agente: quem sępè à militum ira, purpuram obijciendo, summotum perè defendit. atque ideò summus imperator fuit, quòd eius consilio pręcipuè remp. administrauit. In procinctu atque in expeditionibus apertis papilionibus pransit atque cœnauit, cùm militarem cibum cunctis videntibus sumeret. Quacunquè iter legiones faciebant, tribuni attenti, centuriones verecundi, milites amabiles erant. ipsum verò ob virtutes suas sic amabant vt fratrem, vt filium, vt parentem, vestiti honestè, armati nobilitèr, equi etiàm instructi ephippijs ac frenis decentibus, prorsùs vt Romanã rempublicam cognosceret instructissimam, quicunq; Alexandri vidisset exercitum.

Mammęa Alexandri mater.

Pulchra ab ministrante formo.

Vlpianus consul Alexandri.

Seueritatis autem tantæ fuit in milites, vt sępè legiones integras exauthorauerit, nec exercitum vnquàm timuit propter vitæ suæ integritatem, quæ nequaquàm reprobari poterat. nam si quis miles in expeditionibus de via in possessionem deflexisset grassabundus: aut fustibus, aut virgis in conspectu eius cędebatur, inquientis, ac pręcones inclamare iubentis: Quod tibi fieri vis, & alteri facias.

Animaduersio in milites seueros.

Matth. 7. Tob. 4.

facias. Quam sententiam vsque adeò dilexit, vt in palatio & publicis operibus perscribi iuberet, de quo Flauius Vopiscus in epist. Si vis tribunus esse, immò si vis viuere, manus militum contine. nemo pullum alienum rapiat, ouem nemo contingat, vuam nullus auferat, segetem nemo atterat, oleum, salem, lignum nemo exigat: annona sua contentus sit: de pręda hostis, non de lachrymis prouincialium habeat.

Fuit prętereà illi consuetudo, vt si de iure aut negocijs decerneret, solos doctos ac disertos adhiberet. Si verò de re militari, emeritos milites & senes, omnesque literatos, & maximè eos qui historias nôrunt, requirens quid in talibus veteres imperatores fecissent. deniquè dies nunquàm transijt, quin opus aliquod mansuetum, ciuile, pium fecerit, sed ità, vt ęrarium non euerteret, pœnas pecuniarias tenues imponere iussit, vectigalia ciuitatibus ad proprias fabricas deputauit. Quumque Mammęa mater, cuius consilijs vtebatur, ac vxor reprehendissent nimiam eius ciuilitatem, dicentes: Viliorem, necnon contemptibiliorem imperij reddidisti potestatem: humanitèr ille respondit, Attamen securior diuturniorque facta est.

Negociatoribus, vt Romam liberi concurrerent, maximam immunitatem dedit. pōtificibus tantū detulit & quindecimviris atque auguribus, vt quasdā causas sacrorum à se finitas, iterari & alitèr distingui pateretur. Balnea mixta Romæ exhiberi prohibuit, vestes sericas ipse paucas habuit, holosericas nunquàm induit, subsericam nunquàm donauit. diuitias nullis inuidit, pauperes iuuit. Quidā Quinius Camillus senator antiquæ familiæ, cùm rebellare vellet tyrannidem affectans, Alexander hoc sciens, ad palatium eum vocauit, gratiasque egit, quòd curam reipub. quæ recusantibus bonis imponeretur, spontè reciperet. deindè ad senatum processit, & timentem malè conscium, participem imperij appellauit, in palatium recepit. conuiuio adhibuit, ornamentis imperialibus & melioribus quàm ipse vtebatur, ornauit. Indè cùm expeditio barbarica esset nunciata, vt secum iret, hortatus est. Cumque ipse Alexander pedibus iter faceret, illum inuitauit ad laborem: quem post quinque millia cūctantem, equo sedere iussit. cumq; post duas mansiones equo etiàm fatigatus esset, carpento imposuit. Hoc autem vel timore, vel aliâs respuentem & imperiū abdicantem, quasi mori paratum, Alexander commēdatum militibus, tutum ad villas suas ire pręcepit. posteà tamen à militibus occisus est.

Mirum Alexandri factum.

Hinc pręlio Alexander Artaxerxem regem Persarum potentissimum vicit, elephanti septingenti victi, falcati currus mille, centum & viginti mille equitum fusi, cataphrattorum decem millia cęsa, vt Lampridius affirmat, quanuis Herodianus contrarium attestatur, vndè Parthicum Persicumque agnomen meruit. Thrasybulus mathematicus illi amicissimus fuit, qui cùm ei dixisset, oportere eum gladio barbarico interire, primò lętatus est, quòd mortem bellicā sibi crederet imminere: deindè disputauit, ostenditque optimos quosque violenta morte consumptos, cùm diceret Alexandrum Magnum, Pompeiū, Cæsarem, Demosthenem, Tullium, & cæteros insignes viros, non quieta morte oppetijsse, tantumque animi habuit, vt putaret se dijs ęquandum, si in bello piret. sed res eum fefellit. Nam in Gallia apud Moguntiam latrocinantes quidam milites sui, & hi pręcipuè, qui Heliogabali pręmijs efflorueràt, eum, cùm seuerum principem pati non possent, conscio (vt multi volunt) Maximino, vnà cum matre Mammęa occiderunt. Verùm mortem eius milites, etiàm qui exauthorati ab eo quondàm fuerant, grauissimè tulerunt, atque authores cędis trucidârunt. populus verò Romanus senatusque omnis, cum prouincialibus cunctis, neque tristius vnquàm, neque asperius quidquam acceperūt, eumque magnis optatibus in deos retulerunt. Hic Alexander optimus fuit, optimæ matris consilijs vsus, amicos sanctos & venerabiles habuit, imperauit annis tredecim, vixit autem annis vigintinouem.

Artaxerxes ab Alexandro victus.

Alexander cum matre interficitur.

ANNO imperij Alexandri secundo mar-

martyrio coronatus est Callistus,& Vrbanus natione Rom. papa efficitur anno 226. Hic Cęciliam, Tiburtium & Valerianum,aliosque multos conuertit ad fidem. statuit etiàm,vt omnia vasa altaris essent aurea,argentea vel stannea, & decreuit confirmationem fieri cum chrismate. Eiusdem quoquè Vrbani institutum fuit,vt ecclesia, prędia & fundos à fidelibus oblatos reciperet, partireturque prouentus clericis omnibus viritim,nihilq; cuiuspiam priuatũ esset, sed communia omnia. tex. 12. q. j. Videntes. tandèm subAlexandro martyrio coronatus est. Nam etsi Alexander precibus matris Mammęæ persuasus,faueret Christianis, non tamen per edictum eis prouidit. quarè sub Almachio alijsq; iudicibus plerique martyres sunt effecti. sedit Vrbanus annis 8.

Vrbanus pontifex.

Pontianus pontifex.

ANNO 10. Alexandri,qui est annus Domini 234. Pontianus natione Romanus,Vrbano succedit. sedit annis 6. hic instigantibus sacrificulis idolorum,mãdato principis in Sardinia deportatur, vbi pro fide Christi multa passus tormẽta,tandẽ moritur,cuius corpus posteà à Fabiano pontifice Romam reportatur, & in via Appia cœmeterio Callisti sepelitur sub Maximino.

Cyriacus pontifex.

Cyriacus papa Pontiano subijcitur, qui vno anno & tribus mensibus fertur sedisse. ab Hunnis, Agrippinã vnà cum xj. millibus virginum profectus,martyrio cõsumptus est,vt in chronicis Martinianis habetur. alij tamen scribũt martyrium subijsse anno 370.

Origenes presbyter.

Eodem tempore Origenes presbyter apud Cęsaream Palęstinæ,ab illius prouinciæ episcopis est ordinatus, de quo suprà mentionem fecimus. hic Origenes,qui & Adamantius est dictus, decimo Seueri principis anno, Leonide patre martyrio coronato, cum matre vidua & sex fratribus pauper relinquitur, annorum 17. quandoquidem census paternus,qui maximus fuerat, cõfiscatur. Huic Origeni à prima ętate Christianæ religionis obseruantia honorabilis fuit, & hæreticorum societas execrabilis. Plutarchus per ipsum conuersus est ad fidem,simul &* Heracleas,natura Plutarchi frater & meritis. Illi autem non solùm in verbo erat perfecta doctrina, sed etiàm in opere consummatæ disciplinæ prębebat exempla, & prędicabatur de eo: Hic est qui quale habet verbum,talem habet & vitam.

Vndè hoc videns Demetrius episcopus, docendi ei ministerium in ecclesia tribuit,in quo plurimùm temporis exigens, sempèr Christianus philosophus habebatur. deniquè per multos annos traditur absque calceamento nudis incessisse pedibus, vini quoquè vsum & cęterorum similium, nisi ea sola quæ vitæ necessitas poscebat, nullum penitùs habuisse,nisi ob stomachi reuelanda incommoda sumere cogeretur. Martyres verò passim & publicè consolabatur,ex quibus primus erat Plutarchus: Plutarchus
post illius martyrium secundus ex Origenis discipulis martyr efficitur Serenus, tertius Heraclides, quartus Neophytus,quintus eiusdem scholę martyr efficitur alius nomine Serenus. & licèt ipse se tortoribus ingereret, sempèr tamen fuit omissus. Serenus martyr.

Inter cętera quoquè studia nec illud omisit, scrutari & addiscere etiàm Hebręæ linguæ mysteria, vt agnoscere quæ à Iudęis Hebraicè leguntur,qualia sint, vel cęterorum interpretum, qui pręter septuaginta interpetati fuerant, quanta esset editionũ diuersitas: vndè & illos famosissimos codices prim⁹ ipse cõposuit,in quibus per singulas columnas separatum opus interpretis vniuscuiusque scripsit,ità vt primò omnium Hebręa verba Hebraicis literis poneret, secundo loco per ordinem Gręcis literis è regione Hebręa verba describeret, tertio Aquilæ editionẽ subiungeret, quarto Symmachi,quinto 70. interpretum, quæ nostra est,sexto Theodotionis collocaret,& propter huiusmodi compositionem exẽplaria ipse nominauit hexapla,id est, sextuplici ordine scripta. In psalterio autẽ & nonnullis alijs interserit etiã de sexta & septima editionibus.

Reprehẽdit Demetrij.

Inculpabant autem quidam Demetrium,quòd Origeni(vt dicebant)verbi Dei committeret prędicationẽ, de quo Alexãder scribit Demetrio: Quòd addidisti in literis tuis, quia nunq̃ auditũ sit vt pręsentibus episcopis laici disputent, nescio

neſcio quam ob cauſam tam apertũ mẽdacium aſſerere volueris, cùm conſuetudo hæc ſit, vt ſi qui inueniantur qui poſſint fratres inſtruere, & cõſolari populum, à ſanctis epiſcopis inuitentur & poſſint hęc facere. Illis etiàm temporibus conſcribẽdi commentarios in ſcripturas ſanctas initium ſumpſit, compellente Ambroſio, qui omnia quę opùs erant, affatim præbuit, notarios 7. adhibuit, ſcriptores quoquè alios tantos, ſed & puellas adprimè eruditas, totidẽ numero ad opus ſimile.

Origenis ſcripta.

Per idem tempus Aphricanus nobilis ſcriptor obiecit Origeni, quòd hiſtoria Suſannę ficta videatur, cui Origenes magnificentiſſimè reſcribens, aſſerit nequaquàm Iudæorum cõmentis & fraudibus auſcultandum, ſed hoc ſolum verum habendum in ſcripturis diuinis, quod LXX. interpretes tranſtuliſſent, id authoritate Apoſtolica eſſe confirmatum.

Erat tunc Beryllus in Arabia epiſcopus, qui aſſeruit Chriſtum neq; extitiſſe ante carnis natiuitatem, neq; propriam Deitatis habere ſubſtantiam: ſed hoc ſolũmodò, quòd paterna in eo Deitas habitaret. exoratus eſt Origenes ab epiſcopis, qui illum abijcere & reſpuere malè conceptum perſuaſit errorem, redireq; fecit ad fidem veram ſanamque doctrinam, ac ità errorem depulit, vt tamen emendaret, nõ perderet, erroris authorem. poſteà aduersùm Celſum Epicureũ philoſophum, qui contra nos libros cõſcripſerat, octo voluminibus reſpondit. Sũt & eius ad imperatorem Philippum epiſtolæ, & ad vxorẽ eius Seueram, abſque vllo adulationis fuco.

Beryllus hæreſiarcha ab Origene cõfutatus.

Ea tẽpeſtate in Arabiæ partibus erãt quidam aſſertores dogmatum peruerſorum, dicentes, animas hominum per mortem cum corporibus interire paritèr & corrumpi, rursùm verò tempore reſurrectionis cum corporibus ſuſcitari: ad quem morbum depellendum cùm ingens epiſcoporum concilium conueniſſet, iterùm Origenes rogatur. Cũq; coram concilio diſputaret, tam magnifica fuit eius oratio, vt omnes quos error inuoluerat, ad fidem rectam & ſenſum catholicum reuocaret.

Erat etiàm alia hæreſis per illud tempus, dicta Helcheſaitarũ, quam ille ſtatim vt viſa eſt apparuiſſe, reſtinxit. *iſti enim quædam de ſcripturis ſanctis refutant, & rursùm vtuntur teſtimonijs de vet. & no. teſt. Apoſtolũ Paulum ex integro reſpuunt, & aſſerunt quòd in perſecutiõibus ſi quis negauerit, nihil criminis habeat, pro eo quòd is qui fixus eſt in corde ſuo, etiàm ſi ore negauerit pro neceſſitate, corde tamen in fide permanet. & librum circunferũt, quem dicunt è cælo lapſum, cuius verba ſi qui audiẽrint, remiſſionem accipiant peccatorum aliam, præter illam quã Chriſtus dedit. Hæreſis Helcheſaitica.

ANNO deindè Domini 238. Iulius Maximin⁹ genere Thrax, ordine miles, imperator factus eſt ſola militum voluntate, ſinè ſenatûs authoritate. præfuit annis tribus. hic barbaro patre et matre genitus, quorum alter è Gotthia, alter ex Alanis genitus eſſe perhibetur, in prima pueritia opilio fuit, ingentis ſtaturæ vir factus, adeò vt 8. pedes excederet alios. vndè poſteà prouerbium dictatum eſt de hominibus inſulſis & immodicę proceritatis, Maximini caligam requirit. tantæ bibacitatis fuit, vt vini amphoram vna cœna biberet, 40. aut 50. libras carnium deuoraret, quem Seuerus primùm cum lixis ordinauit, quorum poſteà in certamine 16. vno ſudore deuicit, pro quo Seuerus eum aureo torque donauit, ab Heliogabalo verò non diligebatur. Iulius Maximinus imp. 25.

Sed Alexandro imperio potito dilectus fuit, ità vt eum tribunum quartæ legionis faceret, diceretq;: Habes Maximine chariſſime tyrones ad tuos mores, ad tuam virtutem, ad tuum laborem, eos fac militiam addiſcere, vt mihi multos Maximinos reip. optabiles ſolus efficias, qua in legione omnia ſtrenuè peragebat vſq; ad inuidiam. alij enim Milonem, alij Antęum, alij Herculem appellabant. paulò pòſt Alexãder meritorum ſuorum in perniciem ſuam iudex, Maximinum omni exercitui præfecit, gaudentibus cunctis vbiquè tribunis, ducibus & militibus. Quod Alexandro optimo imperatori malè ceſſit. nam in Gallia poſitis caſtris, ſubitò immiſſis militibus, Alexandri mors.

tibus,vt quidam dicunt,ab ipso: vt alij, à tribunis barbaris,Alexander interémptus est.quo occiso, Maximinus è corpore militari in imperatorẽ assumptus & Augustus appellatus est. filium mox ipse sui nominis,imperij consortẽ fecit.

Deindè ingressus Germaniam, omia cæde & igne vastauit, prædas magnas à barbaris sustulit,& vsq; ad vltima Germaniæ penetrauit.pacataq; Germania, Sarmatis bellum inferre statuit, contra quos multis in plijs victor sempèr euasit. sed inter has bellicas virtutes, quibus meritò commendandus videbatur, tam crudelis & inhumanus cœpit fieri, vt bellicam gloriam crudelitate fœdaret. Erat enim illi persuasum, quòd nisi crudelitate,imperium sibi firmare non posset: simul & verebatur, nè propter humilitatem generis contemneretur. nam & ignobilitatis contegendæ causa,omnes cõscios sui generis interemit. Circa se nullum ex nobilibus passus est, quarè omnes Alexandri ministros varijs occidit supplicijs. deindè citra rationem consulares viros & duces varijs mortibus sustulit. amicos qui sibi paupertatis tempore profuerãt,sustulit: nihilque omisit quod ad crudelitatem videretur operari. nam in cruce quosdam actos occidit,alios intra animalia nouitèr occisa inclusos, viuos à vermibus consumi iussit,alios feris laniandos obiecit, & hæc omnia sinè delectu dignitatis. Hic etiàm propter Alexandri matrem Mammęam,familiamq; eius Christianam,excitauit sextam à Nerone persecutionem,sub quo & Pontianus episcopus vrbis martyrio coronatus est.

Cõsiliarios Alexandri Maximinus occidit & amicos.

Sexta Christianorum persecutio.

Deniquè cùm in omnes sæuiret,Romæ adeò trepidatum est,vt vota in templis publicè fierẽt, nè vnquàm Romam veniret.sed & senatus populusq; Rom. vt tam immanem beluam à ceruicibus suis pellerent,diuersis missis nuncijs per prouincias,contra illum non solùm defectiones, sed & exercitus parant. Vndè in Africa exercitus qui ibi in pręsidio erat, communi omnium voto Gordianum ex Ro. ducibus hominem nobilissimum, sed iam ætate grandæuum, qui Aphricam iure proconsulari regebat, licèt reluctantem, imperatorem dixerunt,qui statìm ad senatum Romam literas misit, quibus senatum certiorem fecit, se nihil facturum præter senatûs voluntatem:quas literas senatus libentèr accepit.

Appellati sunt etiàm Gordianus senex & Gordianus filius eius Augusti, deindè omnes amici Maximini in vrbe occisi sunt,& ipse hostis appellatus est. Gordiani contra Maximinum imperatores gitur.

literas etiàm senatus in prouincias misit huiusmodi formę: Senatus populusque Rom.per Gordianos principes à tristissima belua liberati,proconsulibus, pręsidibus, legatis, ducibus, tribunis, magistratibus, & singulis ciuitatibus, vicis & castellis salutem dicit: Dijs facientibus, Gordianum procõsulem virum sanctissimum, principem meruimus, Augustum appellauimus: nec solùm illum, sed etiàm in subsidium reip. & ad illam beluam Maximinum atque illius amicos vbicunquè fuerint persequendos, à nobis etiàm Maximinus hostis est iudicatus cum filio suo. Gordianus cum filio Gordiano Augusti felicitèr agant, ambo felicitèr imperent, acclamatum est. nepos quoquè Gordiani Cæsar appelletur Gordianus tertius.

Maximinus adhuc in Germania post. quàm hæc audiuit, ità exarsit in ira, vt non homo putaretur.absorptus est bili, vt caput parietibus impingeret, amens exclamabat,gladium nonnunquàm aripiens quasi senatum posset occidere. Tandèm vix resipiscens, in concionem exercitum vocauit, multa in Gordianum,plura in senatum dixit,cohortans milites ad communes iniurias vindicãdas:Videtis,inquit,cùm nos in Germania Romanam defendimus maiestatem, Aphri fidem Punicam pręstiterũt. nam duos nobis Gordianos, quorum alter senio ità affectus est,vt non possit assurgere: alter ità luxurie perditus, vt nil pensi habeat, obiecerunt: hæc nobilis ille senatus agnouit, pro quorum liberis arma portamus. Quin agitè propere-mus ad vrbem, properemus contra Aphros,quorum omnium bona vos habebitis. dato igitur stipendio, & quidem ingenti,Romam versùs cum exercitu proficisci cœpit. Maximini rabies.

Interea

Interea Capelianus qui Mauritaniã proconsulari imperio regebat, Maurorum Afrorumq; multitudine collecta, cõtra Gordianos versus, Carthaginem venit. quo audito, Gordianus senior qui iam in Italiam traijcere parauerat exercitum, belli fortunam experiri statuit, & pugna commissa Gordianus iunior vincitur, fugiensq; à persequentibus occiditur.

Gordiani filij interitus.

Fertur autem tanta multitudo Gordianorum partis cecidisse in hoc bello, vt cùm diù quæsitũ fuisset corpus Gordiani iunioris, non potuerit inueniri. hæc vbi cõperit senior Gordianus, cùm in Africa nihil præsidij esset, & acerrimè Capelianus instaret, laqueo sibi vitam extorsit. Hic exitus duorum Gordianorum fuit: imperauerunt anno vno, mẽsibus sex. Gordianus hic iunior, ab Afris et senatu quoquè appellatus Augustus, in studijs grauissimę opinionis fuit, forma cõspicuus, memoriæ singularis, bonitate insignis: vixit in delicijs, in hortis, in balneis, in amœnissimis nemoribus: hunc pater aspernatus est, sæpissimè dicens eum in summa claritate citò moriturum, vndè cantare solebat senex de filio:

Gordianus se ipsum interficit.

Amm. l. 6.

Ostendent terris hunc tãtùm fata, neq; vltrà
Esse sinent.

Appellati quoquè sunt & perlibentèr Antonini, seu potiùs Antonij.

Eô tunc Capelianus victor pro Maximino, omnes Gordianarum partium in Africa interemit, neque cuiquam pepercit, vt ex sententia Maximini videretur hęc facere. sed & Maximinus audita victoria Capeliani, spem retinendi imperium etiàm contra voluntatem senatûs accepit. At Romę audita morte Gordianorum, senatus vehemẽtèr est exterritus, & in ædem mox Concordiæ concurrit, atque consultare cœpit potissimùm, quonam pacto Maximino resisterent. Et post multa vnus ex senatoribus, cuius prima erat sententia, in hæc verba prorupit: Cùm nostris ceruicibus immineat Maximinus, quem hostem mecum antè dixistis, Gordiani duo interempti sunt, agite nũc Patres Cõscripti, alium principem dicite. quid moramini?

Post illum Boëthius Sabinus: Scio P. C. rebus nouis rapienda esse consilia, nõ quærenda. ceruicem suam quisq; respiciat, vxorem, liberos, patriam, fortunas. Maximinus natura furiosus, truculentus, immanis, quadrato agmine ad vrbẽ venit. vos consulendo diem teritis. faciendus est imperator, immò eligẽdi sunt principes, vnus qui in vrbe resideat, alter qui Maximino obuiàm cum exercitu pergat. ego præceps dico: vos, si placet, firmate. Maximũ Pupienum, itẽq; Balbinum, principes illos Reipub. nomino, quorum vnus in re militari tantus est, vt splendor virtutis, nobilitatem generis recompenset: alter ità clarus genere ac morum, sanctitateq; vitæ, vt ad Reipub. conseruationem à Deo nobis datus videatur. habetis ergò sententiam meam.

Quo dicto, vno consensu ab oñibus acclamatũ est, Maxime & Balbine Augusti, dij vos seruent. post hæc flagitante populo, Gordianus puer annũ agens 15. Cæsar quoquè appellatus est, natus ex filia Gordiani præmortui. Maximi huius pater artem ferrariam exercuisse dicitur, ipse tamẽ per omnem vitam suam militię vacauit. posteà ad præfecturam vrbis peruenit. moribus erat ferus, sed iustus: rogatus tamen sempèr ignouit, nec iratus vbi irasci nõ decuit, senatui & Po. multùm dilectus. Balbinus verò consul fuit, & proconsulari dignitate diuersas prouincias rexit. erat quoquè vultu venerabilis, eloquentia clarus, poëta præcipuus.

Maximus Pupienus, Balbinus. IMP. 26.

Maximus tanquàm bello contra Maximinum magis idoneus, profectus est, senatu mittente nuncios ad omnes prouincias, vt ei auxiliũ ferrent contra Maximinum: & si quis Maximinum in aliquo iuuisset, statuunt vt in hostium numero haberetur. Quod cùm audisset Maximinus, acrior in Italiam est ingressus. sed cùm nil victus miles discurrens inueniret, quia in locis munitioribꝰ repositа erant, exercitus Maximini fame vrgeri cœpit, propter quod non modicũ murmur ortum fuit, cùm post alpes in Italia exercitus recreari credidẽrãt. Nihilominùs Maximinus Aquilegiam obsedit. ciues Menephili Ro. legati hortatu ac monitis ad resistendum se parabãt,

& pro patriæ salute se deuouebant.

Videns autem Maximinus obsidionẽ in longum trahi, excandescens in milites, quasi in culpa essent, multos ex eis occidit. Quo facto milites vehementèr contra se commouit, & excitata seditione, Maximinum cum filio in tentorio degentes occiderunt. nunciabatur enim palàm, orbem terrarum consensisse in odium Maximini, vndè occisis patre & filio, eorum capita præfixa cõtis, Aquilegiensibus demonstrârũt. hic finis Maximinorum fuit, dignus crudelitate patris, indignus bonitate filij. Sepulcra eorum nulla, sed in fluentem cadauera eorum missa sunt, & capita eorum in campo Martio, exultante populo, exusta. Hæc Herodianus & Iulius Capitolinus scribunt.

Maximinus cũ filio occiditur.

Maximus interea, qui apud Rauennam bellum parabat, agnita morte Maximini & filij, Romã properat. sed præuenit illum nuncius missus ab Aquilegiensibus, qui mutatis equis, quarta die Romam peruenit, & cùm dies ludorum esset, perlectis publicè literis, supplicationes à senatu per totã vrbem, per oñia templa decreta sunt. post duos dies superuenit Maximus cum prætoriano exercitu, quem Balbinus & Gordianus cum toto senatu magna gratulatione susceperunt.

Igitur hi duo principes Maximus & Balbinus, magna cum moderatione populum gubernabant, leges optimas cõdebant, senatui plurimùm deferebant, res bellicas prudentissimè disponebant, Gordiano adhuc puero. & cùm iam bellum Parthis inferendum esset, ad hoc Maximus, senatûs decreto mitti debebat, Balbinus contra Germanos, qui Gallias infestare dicebãtur. graues tum discordiæ inter illos exortæ sunt, tñ ità occultè, ꝙ vix intelligeretur, cùm Maximus Balbinum, quasi remissum & imbellem, solis delicijs vacantem, despiceret: Balbinus verò Maximum, quasi degenerem calcaret. Accessit his, quòd milites vtrũq; exosum haberent, quòd nõ à se, sed à senatu electi essent. discordia inter eos paulatìm detecta, occasionem quærunt occidẽdorum principum: sed inuenire vix potuêre, quia Germani vtrunq; stipabãt. Ludis autem scenicis cùm multi occupati essent, milites eos in palatio occiderunt. Maximus & Balbinus principes occiduntur.

Hunc finem indignum moribus & actibus suis, optimi imperatores habuerunt. Nam illa ætate nec Maximo Pupieno fortius, neq; Balbino benignius fuit quicquam. & licèt aliqui Pupienũ alium dicant à Maximo, tamen verior historia eundem asserit esse Maximum Pupienum.

Inter hæc anno 239. à natali Christiano, postquàm Pontianus papa statuisset, vt psalmi die noctuque per omnes Ecclesias cantarentur, & vt ante celebrationem Missæ sacerdos, Confiteor, præmitteret, vbì sedit sex annos, martyrio coronatus, in Sardinia exilio decessit. Pontianus psalmos decantari fecit

Huic successit Anterus, qui statuit ad episcopos, consentiente pontifice, ad alios præsulatus posse trãsferri, vt gesta martyrum conscriberentur. qui cùm anno vno et mẽse vno ministrâsset, martyrio coronatus est. alij scribũt eum desisse confessorem. Huius quoque est illud institutum, vt nisi episcopus fuisset priùs, summus pontifex fieri nõ posset. sic ex priori Ecclesia fas esset sibi alteram optare, quod non optantis, sed animarum causa fieret. Scripserunt alij Anterum sedisse annos 12. sed tãta est diuersitas scriptorum, vt multo tutius sit talia præterire, quàm in re tam vetusta temerè aliquid affirmare. Eusebium tamen secuti, mecum sentiunt. Anterus

GENERATIO IX.

ANNO domini 240. Fabianus natione Romanus, papa efficitur, in papa. Fabianus

quo generatio nona incipitur. Tradunt autem Fabianum, Antero defuncto, cùm de agro reuerteretur, & populus Ecclesiæ pro episcopo eligendo cõgregaretur, atque alius de alio conclamaret, nec tamen vulgi sententia certi aliquid obtineret, adstitisse etiàm ipsum inter cæteros, & subitò columbam cælitùs lapsam, figuram ferentem illius, quæ super IESVM apud Iordanem descenderat, super caput stetisse Fabiani. ad quod spectaculum ora cunctorum conuersa, & omnes velut vno spiritu commoti, hũc episcopatu dignũ ex Dei Miraculum electionis.

Dei iudicio decreuerunt, eumq; continuò cathedræ imponentes, legitimo sacerdotio præfecerunt. sedit annis 13. mẽsibus 11. Fabianus autem pontifex, 7. diaconis regiones diuisit, qui à notarijs res gestas colligerẽt. statuit præterea, vt singulis annis in cœna Domini chrisma renouaretur, c. literis, de cons. di. 3.

Gordianus imper. 28.

Occisis autem Maximino cum filio, et Maximo ac Balbino, Gordianus adolescẽs, qui Cæsar fuerat, à militibus, populo & senatu, ingenti amore, studio & gratia Augustus est appellatus. amabatur autem merito aui & auunculi, qui ambo pro repub. periẽrunt. Imperauit annis sex, ab anno Domini 241. quo imperare cœpit. fuit autem iuuenis lætus, pulcher, gratus oĩbus, & literis ꝑ ętate doctissimus, & cùm paulò antè tanta seditio inter milites & populum exorta fuisset, vt ad bellum intestinum veniretur, & vrbs in magna parte incenderetur, eo interueniente, pax est roborata. Cùm autem in vrbe regnaret pacificè, quidam in Africa eius contẽnentes ętatem, duce Sabiniano, missi sunt ei auferre imperium, quem statim Gordianus per Mauritaniæ præsidem obsessum, ad mortem coëgit. qua coniuratione compressa, Gordianus filiam Misithei viri clariss. duxit vxorem. erat hic Misitheus vir doctiss. eloquentia clarus, prudentia conspicuus. hunc mox Gordianus prẹfectum prætorij instituit, & sic non puerile factum est imperium, optimis soceri fultũ cõsilijs. vndè postquàm optimi viri Misithei verbis cœpit acquiescere Gordianus, omnia publica & priuata in melius sunt mutata, quod ex eorũ scriptis colligitur. nam socer sic scripsisse reperitur:

Misitheus Gordiani socer.

Liber Misithei ad Gordianum.

Domino & filio Gordiano Augusto, Misitheus socer & præfectus, salutem: Euasisse nos graue tẽporum maculam, quam per spadones, qui amici videbantur, & erant vehementèr inimici, incurreras: omnia enim officia ad voluntatem suam vendebãt, suggerebãtq; vt bonos pelleres, malos retineres. Deo itaque gratias, quòd eo volente respub. emendata est.

Cui Gordianus sic respondit: Gordianus imperator Augustus Misitheo patri & præfecto salutem: Nisi dij oĩpotentes Ro. imperium tuerẽtur, etiàm nunc per spadones quasi sub hasta positi videremur. deniquè vt verum fatear, multa non fuerũt facienda quæ feci. sed gratias agimus, quòd te insinuante qui nihil vendis, & vera nobis refers, quæ ꝑ spadones inclusus scire non potui*. mi pater, verum audias velim. miser est imperator, apud quem vera reticẽtur, qui cùm ipse publicè ambulare non possit, necesse est vt audiat vel audita, vel à pluribus roborata confirmet.

* ,iam scio.

Inter hæc iam potens cõsilijs, & Persis ac Parthis bellum indixit, magnisque apparatibus in Orientem profectus est, primoq; tractu seu cõflictu inter Thraciam & Mœsiam habito, quidquid ibì hostium fuit, deleuit, fugauit, submouitq;. Indè nauigio in Syriam venit, atq; Antiochiam, quæ à Parthis erat occupata, obsedit, in qua Saporem regẽ Persarum frequentibus prælijs, qui ad obsidionem soluendam cum innumerabilibus copijs venerat, victum fugauit. Nec multò pòst Antiochia capta, transiuit Euphratem, vbì Parthos inuasit: eorum munitiõibus expugnatis, cum Artaxerxe eorum rege difficilimo bello cõflixit, eum vicit atq; fugauit.

Gordianus bellum Parthis indixit.

Scripsit de his victorijs senatui, valdè extollens socerum, inter cætera, Valeat tãtùm, inquit, Misitheus prẹfectus & parens noster, cuius ductu hæc trãsegimus, & reliqua transigemus. Vestrum est igitur supplicationes decernere, nos dijs commendare, Misitheo gratias agere. quod & factum est.

Sed ista felicitas longior esse non potuit. nam Misitheus Philippi artibus, vt pleriq; dicunt, vt alij, morbo extinctus est, cuius viri tanta in repub. dispositio fuit, vt nunquàm ciuitas potior inuẽta sit. nullum senẽ militare passus est, nullum puerum annonas recipere: amabatur ab omnibus, quòd ipse & remp. amaret & principem. Philippum eum timuisse ferunt, atque per medicos ei insidias parãsse. Quo mortuo, in eius locũ prẽfectus ꝓtorij factus est Philippus Arabs, humili genere natus, superbus, qui statìm domino suo qui eũ prouexerat, ingratus, illi insidiari cœpit: tãtumq; arte

Misithei interitus.

Philippus prætorij efficitur.

sua effecit, vt naues quæ ex Aegypto & Italia victum deferebant, auerterentur. deindè in ea loca deduxit exercitum, vt milites annonam habere nõ possent: ob quam causam seditio in exercitu moueri cœpit, à non intelligentibus Gordianum decipi à Philippo.

Indè Philippus per quosdam duces muneribus conciliatos, disseminare in exercitu cœpit, Gordianum esse adolescentem, & ad gubernandum imperium minùs idoneum, aliumq; quęrendum, qui posset & sciret in tanto discrimine militibus iam fame laborantibus subuenire: factũq; est, vt iam Philippus ad imperium palàm vocaretur. cumq; amici et fautores Gordiani restitissent, ad extremum cùm milites fame vincerẽtur, Philippo imperium mãdatum est, iussumq; à militibus, vt quasi Gordiani tutor, vnà cum ipso paritèr imperaret.

Philippo imperiũ cõmittitur.

Suscepta à Philippo imperij cura, cœpit cõtra Gordianum superbissimè agere, adeò vt Gordianus cùm sciret se nobilissima familia ortũ, nec iam pati posset ignobilis hominis superbiam, sperãs Philippum ab imperio deijcere, conuocata exercitûs parte, conquestus est de Philippi superbia. sed nihil egit, cùm illum incusãsset, q̃ immemor beneficiorum, sibi ingratus esset. post aliquot dies cùm videret se à Philippo circunuentum, & se minorem quotidiè fieri, petijt vt æquale saltem inter eos esset imperium, nec impetrauit: dehinc petijt vt loco Cæsaris haberetur, nec obtinuit: petijt etiàm vt prẽfecti loco esset Philippo, & denegatum est: postremò, vt ducis loco in exercitu haberetur, & viuere eum pateretur: ad quod quidem penè cõsenserat Philippus ipse tacitus, sed omnia per amicos atq; consilijs egit. Et cùm secum cogitaret amorem po. Ro. ac senatûs circa Gordianum & totius orbis, cùm nobilis esset ac nepos imperatoris, cùm & remp. liberãsset bellis grauibus, posse fieri vt reuocaretur ad imperium, captum subitò per suos mandauit clàm occídi, & sic solus sibi vsurpauit imperium.

Gordianus occiditur.

Defecit sol cæso Gordiano ità insignitèr, vt propter tenebras terris inductas, nihil omninò posset agi, nisi luminibus accensis. Est & terra sub eo adeò horrendè cõcussa, vt vrbes quędã subito hiatu suis cum populis absorptæ sint. Capitolinus author est. quod miror ab Eusebio prętermissum, qui naturæ hæc portenta diligentèr est executus.

Senatus, eo defuncto, primò *Marcũ, & pòst Seuerum Hostilianum creat, sed breuì ambo vita decessêre. Interea Philippus Romam misit literas, quibus scribit Gordianũ morbo perijsse, seq; à cũctis militibus electũ. nec defuit vt senatus falleretur. appellato itaq; principe Philippo, & Augusto nũcupato, Gordianum inter deos retulit. is enim nobilis prorsùs, amatus à populo & senatu, vt nihil ei p̃ter ętatẽ deesset imperio, dictus à senatu filius, à populo delicię suę. Sed vt Cordus scribit, omnes qui Gordianum gladio appetiuerunt, qui nouẽ fuisse dicuntur, posteà interempti sunt à Philippis sua manu, suisque gladijs & eisdem quibus illum percusserant, repercussi.

Gordiano milites sepulcrum apud Circæum castrum fecerunt in Perside, titulũ huiusmodi addentes diuersis linguis: Diuo Gordiano victori Persarum, victori Gotthorum, Sarmatarum victori, depulsori Romanarum seditionum, victori Germanorum, sed non Philipporum. quem titulum euertisse Licinius dicitur, cùm se vellet à Philippis originem trahere, tempore quo imperium nactus est.

ANNO Domini 247. Marcus Iulius Philippus inuasit imperiũ, vnaq; cum filio suo Caio Iulio Saturnino Philippo regnauit annis septem. Isti omnium imperatorum primi, Christiani effecti sunt, & in die paschæ cum diuinis interesse voluissent & communicare, à Fabiano episcopo vrbis non priùs sunt permissi, nisi confiterentur peccata sua, & inter pœnitentes starent. quod illi libẽtissimè suscipiẽtes, diuinum sibi metum & Christianitatis plenissimam fidẽ, rebus & operibus comprobabant. *M. Iulius Philippus IMP. 18.

His anno iam tertio imperantibus, millesimus annus conditæ vrbis impletus est. quam ob causam pro solennitate multa sacrificia facta sunt, innumerabiles bestiæ in circo interfectæ sunt, ludiq; Annus millesimus vrbis cõditę.

dique theatrales in campo Martio celebrati, tribus diebus ac noctibus populo vigilante. Hi ambo cùm dispoſuiſſent multa bona facere pro Chriſtianis, violenta morte præuenti ſunt. ſed ipſis imperantibus nõ eſt illata perſecutio Chriſtianis. Quod autem Philippus doloſè egit cum Gordiano, procurando mortem eius, de qua ſuprà, hoc & ipſe poſt pœnitentiam recepit à ſuo duce Decio, qui eum doloſè occidit Veronæ, capite medio ſupra ordines dentium præciſo: deindè vſurpãs ſibi imperium, ad vrbem veniens, vt videretur zelo deorum Romanorum occidiſſe dominũ ſuum qui Chriſtianus erat, ſimul occidit & filium Philippi, cùm eſſet annorũ duodecim. tantùm hi duo Philippi cõuerſi ſunt ad fidem per ſanctum Pontium ſenatorem Romanum, & à ſancto Fabiano ſummo pontifice baptizati.

Interea Philippo ſeptem annis principatu adminiſtrato, Decius qui eum ac filium occiderat, imperium inuaſit anno Domini 254. de Pannonia oriundus erat, moxque filium ſuum Decium, Cęſarem fecit, & perſecutionem ſeptimam poſt Neronem Chriſtianis mouit, occaſionem ſumens à Philippis Chriſtianis, in qua perſecutiõe multi paſſi ſunt. Itaque primo Decij anno Fabianus papa paſſus eſt. tunc etiàm paſſa eſt B. Agatha. De B. autem Laurentio dicetur infrà vbi de B. Sixto, qui ſub Decio Valerio martyrio coronatus eſt. At Decius iſte cum filio ſuo Gothos Iſtrum tranſ- meãtes aggreſſus eſt, & *xxx. ex eis occidiſſe legit, de ſuis quoquè multos amiſit. ſed & filius eius interfectus eſt, ipſeq; in cõfuſas irruẽs turbas, gurgite cuiuſdam paludis eſt ſubmerſus, ità vt nec cadauer eius inueniri potuerit. moritur anno imperij ſui tertio.

ANNO primo Decij Fabiano coronato, ſucceſſit Cornelius anno Domini 254. ſedit annum & menſes vij. verius eſt quòd ſederit duobus annis. Tempore Cornelij ortum eſt ſchiſma. nam quidam Nouatus nomine, à quibuſdam ſibi adhærentibus factus eſt papa, immò potiùs antipapa. ſed cum complicibus ſuis deiectus eſt. hic aſſeruit, lapſis poſt baptiſmum non eſſe locum veniæ per quantamcunque pœnitentiam, vel ſaltem quo ad recidiuos poſt pœnitẽtiam: de primo lapſu poſt baptiſma, vt hęreticus damnatus eſt per Cornelium papam in concilio.

De hoc ſcribit Dionyſius Alexandrinus epiſcopus, Nouatus Rom. Eccleſię presbyter, elatione tumidus, ſpem penitùs ſalutis lapſis adimebat, etiàm ſi dignè pœnituiſſent, ex quo & princeps factus eſt hæreſis Nouatianæ, qui ab Eccleſia ſeparati, ſuperbo nomine ſeipſos καθάρους, id eſt, mundos, appellabant. Ob quam rem Romæ in concilio ſtatutum eſt à papa Cornelio, Nouatum cum ſuis ſequacibus alienum eſſe ab Eccleſia: eos verò qui lapſi fuerant in certamine, fraterna miſeratione curandos, & pœnitentia medicandos. Cyprianus quoquè de hoc librum edidit, & B. Auguſtinus vt hæreticum reprobat, de pœn. diſt. 3. adhuc inſtant. Quomodò autem Cornelius papa factus ſit, Cyprianus vij. q. 1. ſic ait: Factus eſt Cornelius epiſcopus de Dei & CHRISTI eius iudicio, & de clericorum penè omnium teſtimonio, de plebis quæ tunc affuit ſuffragio, de ſacerdotum antiquorum & bonorum virorum conſenſu, cùm Fabiani locus, id eſt, Petri, & gradus cathedralis vacaret. Quo accepto atq; confirmato, quiſquis iam epiſcopus fieri voluerit, foris fiat neceſsè eſt. Nec habet eccleſiaſticam ordinationem, qui Eccleſiæ vnitatem non tenet.

Nouatiana hæreſis.

Audiens autem Decius Cornelium multos ad Chriſtum conuertere, præcepit, vt vbicunquè inuenirentur Chriſtiani, ſinè ſententia punirentur. Cornelius igitur cum ſuis clericis comprehenſus, exilio relegatur, vbi à ſancto Cypriano & alijs per literas eſt confortatus. Tandèm reductus ad Deciũ, & dum immobilis perſeuerabat, flagris cęſus eſt & decollatus anno Domini 256.

Eodem anno Domini 256. ſucceſſit in pontificatu Cornelio Lucius natione Rom. ſedit annis tribus. Hic inſtituit, vt duo presbyteri tresq; diaconi, ſemper veluti vitæ teſtes epiſcopum comitarentur. &, Nè epiſcopus minor 30. annorum eligeretur: Nè quoquè ſacerdo-

Lucius papa.

tes,& Leuitę veſtibus ſacratis extra Eccleſiam vterentur.

Gallus 31. IMP.

ANNO Domini 257. Vibius Gallus,mortuo Decio,imperator à ſenatu comprobatus eſt,qui & filium Voluſianum in cõſortem imperij ſuſcepit. Quibus imperantibus, tanta in Chriſtiani nominis vltionẽ peſtis exorta eſt,vt paucæ domus,nedùm ciuitates & prouinciæ, extiterint,quæ tantam non ſenſerint calamitatem. At ne Gallus quidem malum Decij aut videre potuit, aut cauere: ſed in eundem lapidem offẽſionis impingens,ſanctos viros perſecutus eſt. Huius enim tẽporibus Cyprianus, qui primùm rhetoricã docuit,deindè Chriſtianus factus,oẽs facultates ſuas pauperibus diſtribuens,presbyter deindè & Carthaginẽſium epiſcopus creatus, ſub Gallo & Voluſiano martyrio coronatur.

Cyprianus martyrio coronatur.

Aemilianus imp.32.

His temporibus Aemilianus quidam in Mœſia imperator eleuatus eſt,contra quẽ Gallus & filius pergẽtes, ab exercitu ſuo interfecti ſunt. Aemilianus autẽ Maurus genere, poſt quatuor menſes etiàm occiſus eſt.

L.Valerianus imp.33.

Mox deindè Lucius Valerianus, nobili ortus proſapia, anno Domini 259. in Rhetia & Norico agens, ab exercitu imperator creatus & Auguſtus appellatus eſt. Romæ verò Galienus filius eius à ſenatu Cæſar nominatur. regnauerunt ſimul annis 6. & Galienus poſteà ſolus annis 9. Valerianus dicitur etiàm Cornelium Valerianum Galieni filiũ, Cæſarem conſtituiſſe.

Officiũ cẽſoris quale fuerit.

Valerianus ille ſenior, dictus quoquè Decius,adeò humanus & benignus in Chriſtianos fuit,vt tota domus eius, eccleſia Dei vocaretur: tantęq; probitatis, vt priuſquàm imperator crearetur, cenſoria dignitate,quæ niſi ſanctis quibuſq; viris aſſignabatur, inſignitus fuerit. de qua re extat ſenatuſconſultum apud* Suetonium: Duobus Decijs, inquit,conſulibus ſexto Kalend. Nouembris,cùm iretur per ſententias,cui deberet cenſura deferri,nam id Decij poſuerant in ſenatûs ampliſſimi poteſtate,abſente Valeriano,omnes vna voce dixerunt: Valeriani vita digna cenſura eſt: primus enim genere, nobilis ſanguine, emendatus vita, doctrina clarus, moribus ſingularis, exemplum antiquitatis: ille de omnibus iudicet,qui eſt oẽibus melior: Valerianus à prima pueritia cẽſor fuit. quæ cùm eſſent ſæpiùs dicta, Decius accepit,omnes aulicos vocauit, ipſum Valerianum præcepit rogari. Feilicem te,inquit, Valerianũ totius ſenatûs ſententia, immò animis atq; pectoribus, totius* orbis ſuſcipe cenſuram, quam tibi detulit Romana reſpub. quã ſolus mereris, iudicaturus de moribus noſtris: tu æſtimabis qui manere in curia debeant, tu equeſtrem ordinem in antiquum ſtatum rediges, tu cenſibus modum pones, tu vectigalia firmabis, diuides ſtatum,rempub. recenſebis: tibi legum ſcribẽdarum authoritas dabitur, tibi de ordinibus militum iudicandum eſt: tu arma reſpicies, tu de noſtro palatio,tu de iudicibus, tu de præfectis eminentiſſimis iudicabis: excepto deniquè præfecto vrbis Romæ,exceptis conſulibus ordinarijs,& ſacrorum rege,ac maxima virgine Veſtalium,ſi tamen incorrupta permanebit,de omnibus ſententias feres. laborabunt autem etiàm illi, vt tibi placeant,de quibus non potes iudicare. Hæc Decius.

*vrbis

Sed Valeriani ſententia huiuſmodi fuit: Nè quæſo, ſanctiſſime imperator,ad hanc neceſſitatem me alliges, vt ego iudicem de populo,de militibus,de ſenatu,de omnibus penitùs* orbis iudicibus,tribunis, ducibus: hæc ſunt propter quæ Auguſtũ nomen tenetis,apud vos cenſura reſidet,non poteſt hoc imperare priuatus. Igitur veniam peto, cui vita impar eſt, cui ætas ſic repugnat, vt cenſuram hominum natura nõ quærat.

Multa alia de eius probitate inueniuntur,vt mirandum ſit,quòd confeſtim in ſuo imperio prolapſus ſit. nam etſi ab initio imperij Chriſticolis fuerit plurimùm benignus, paulò tamen pòſt per quendam (vt fertur) magum Aegyptiorum doctorem,ità deprauatus, ità deiectus eſt,vt primò è palatio ſuo expulſis, qui Chriſtiani nominis aſſertores erãt, deindè per vniuerſum orbem octauam perſecutionem grauiſſimam à Nerone contra Chriſti Eccleſiã excitârit,in qua perſecutione Lucius papa, ſimilitèr & Ste-

Perſecutio octaua.

Stephanus papa.

Stephanus, martyrio sunt coronati.

Lucio siquidem papa vita per martyrium functo, Stephanus natione Romanus, in cathedra Petri collocatur, anno Domini 259. sedit annis duobus & aliquot mensibus, quanuis secũdùm alios, septem.

De rebaptizandis hæreticis.

Per idem tempus Stephanus de non rebaptizãdis his qui ad fidem redijssent, eadem statuit quæ & Cornelius pontifex, quo tempore Cyprianus venerat in sententiam, hæreticos rebaptizandos, sicut & penè omnes tenebãt per Aphricã. Cornelius verò papa, & cæteri omnes per Italiam sacerdotes, huiusmodi decretum, manente sacerdotali cõcordia, refutârunt, statuentes antiquitùs super hoc à patribus traditam regulam debere seruari, quæ continebat, post abiectionem praui & confessionẽ recti dogmatis, sola eos manûs impositione purgandos. Vndè & Dionysius, qui antè de hac re cum Carthaginensibus & oriẽtalibus senserat, mutata sententia, ad Stephanũ scribens, eũ bono esse animo iubet, cùm Ecclesiæ tam Asianę quàm Aphricanę, mutata opinione, in sententiam Romanæ sedis iam venissent.

Dionysius Alexandrin.

Malchion.

Iuuit & Ecclesiã Dei Malchion Antiochenę ecclesię presbyter eloquẽtissimus, hic enim contra Paulum Samosatenum episcopum* Antiochenum scripsit, q dogma Artemonis instaurare conaretur, affirmantis Christum communis naturæ hominem tantummodò fuisse, nec sempèr fuisse, sed à Maria sumpsisse principium: quæ opinio posteà in Antiocheno concilio omnium consensu improbata est.

Stephanus autem quũ opere & verbis multos gentiles ad fidem Christi cõuertisset, cõquisitus à Valeriano & Galieno, vnà cum pleris q; suorum ad martyrium raptus, capite mulctatur. Stephano verò duob⁹ annis impleto sacerdotio Romæ, Sixtus succedit anno Domini CCLXII. sedit annis duobus, mẽsibus nouem. hic constituit, vt Ecclesia & altaria versùs Orẽ item verterentur. item, vt Missa super altare fieret, quod antè non seruabatur, & vt, cùm infra celebrationem sacerdos sub silentio legeret canonẽ, populus decantaret, Sanctus Sãctus Sãctus Dominus Deus &c.

Sixtus papa II.

Dionysius Alexandrinus, de quo suprà, scribit ad Sixtum de baptismate cõmemorans. Indicauit etiàm paritèr de Sabellij hæresi: Quid dicam, scribit, de ea doctrina, quæ apud Ptolemaidã Pentapoleos ciuitatem, nupèr exorta est, plena blasphemijs in Deum patrem, & in Dominum nostrum Iesum Christũ, negãs eum esse filium patris, nec primogenitum omnis creaturæ, simul & S. spiritũs auferens intellectum? Hi Sabelliani à Sabellio dicti. Sabellij hæresis.

Refutata quoquè tum est hęresis Cerinthi ex libellis Nepotiani, qui post mille annos futuram resurrectionem & regnum Christi in terris dicebat. Is autẽ Cerinthus, qui libidinum & cupiditatum impatiens erat, voluptates ipsas in promissiõibus futuri regni sanctis promittebat, abundantiam ciborum et mulierum copiã. cõtra quod Dionysius similitèr scripsit: Ego, inquit, tractat⁹ hęreticorum lego, & traditiones eorũ perscrutor, etiàm si videar ad horam verbis eorum pollui, sed multùm mihi confert hoc, q ex eorũ verbis arguere eos possũ. deniquè cùm aliquis ex fratrib⁹ presbyteris prohiberet me, nè hęretica legerẽ, visio q dã mihi apparuit sermonis huiusmodi: Lege omnia quęcũq; in manus tuas venerint, quia probare singula et discernere quęq; potes, quandoquidẽ ex initio hæc tibi fuit causa credendi. Cerinthi hæresis. Dionysius.

Hic Dionysius multa pertulit sub Valeriano et Galieno imperatoribus, in carcere, fœtore, fame. multi quoquè martyres tũ facti sunt, vt tres adolescẽtes in Palæstina, Marius Hierosolymorum ciuis, Astirius Romanę vrbis senator, de quibus in Ecclesiastica historia. Marius. Astirius.

Apud Cęsaream Philippi, quam Paneadam Phœnices vocant, stat ære fusa statua habitu virili, stola compta, dextrã mulieri porrigẽs, quam sanguinis profluuio laborantem Saluator curauit. ad pedem statuæ è basi herba quædam noua specie nascitur: quæ cùm exorta fuerit, excrescere vsque ad stolæ illius ærei indumenti fimbriam solet: eam quum summo vertice crescens herba cõtigerit, vires indè ad depellẽdos omnes morbos languoresq; conquirit: ità quæcunque Mirũ qd de herba quadam.

fuerit

fuerit illa infirmitas corporis, hauſtu exiguo madefacti ſalutaris graminis depellitur, nihil omninò virium habens, ſi antequàm æreæ fimbriæ ſummitatem creſcendo contigerit, decerpatur. Hanc ſtatuam ad ſimilitudinẽ vultûs Ieſu formatam tradebant, quę permanſit ad noſtra vſque tempora, ſicut ait Euſebius Cæſareeñ, Ipſi oculis noſtris inſpexim⁹.

Ad imperatorem Valerianum redeo, qui primùm ſatis victorioſus erat, ſed poſtquàm Chriſtianos perſequi cœperat, omia ſibi aduerſa fuêre. nam in Meſopotamia gerens bellum, à Sapore Perſarum rege captus, ignominioſiſſima apud Perſas ſeruitute conſenuit. nam quandiù viuebat, ſemper accliuis humi, regem in equum aſcenſurum dorſo attollebat. Et, vt dicit Oroſius, iuſto Dei iudicio tã nefarij in ſanctos author delicti, ſcilicet perſecutionis in Chriſticolas, hac probroſa punitus eſt pœna.

Valerianus capitur.

Miſerrima, ſed merita, imperatoris ſeruitus.

Capto autem Valeriano, omnes penè circumpoſitæ nationes in Rom. fines inuehuntur. Germani, penetratis alpibus, Italiam irrumpẽtes, Rauennam vſque perueniunt, tandèm Hiſpanias obtinentes, Tarraconem expugnant. Alemani Gallias peruagantes, cũcta cęde, flamma, rapinisq; diripiũt. Macedonia, Pontus, Aſia, Gotthorum inundatione vaſtantur, Sarmatę Pannonias depopulantur. prętereà conſpiratione intrinſecùs tyranni inſurgunt: bella ciuilia. Fũditur vbiquè Ro. ſanguis, qui effuderãt innocẽtem Chriſtianorum ſanguinem.

Galienus IMP. 33.

Galienus verò Valeriani filius, poſtquàm rerum ſummam ſolus obtinuit, claro Dei iudicio territus, exemplo patris motus, mitiùs erga Chriſtianos agere inſtituit, datisque decretis, inhibere ſupplicia, perſecutionesq; ceſſare pręcepit, ac pacem Eccleſijs trepida ſatisfactione reſtituit. Sed quia erat homo natura laſciuior, comperta patris captiuitate gaudebat. Iocabatur, cùm eſſet omnium ingens mœror, quòd Ro. princeps captiuitate Perſica teneretur, quem inultum filius relinquebat, nec ad patris miſerias aut dedecus Ro. imperij mouebatur: & cùm primùm audiêrat captum patrem, Sciebam, inquit, patrem meum mortalem. ſæpè ad tibicines proceſſit, bibit in aureis ſempèr poculis, ſempèr vina variauit, concubinę in eius triclinio dormitabant. gẽmato balteo vſus eſt, caligas gemmatas annexit, matronas ad conſolationem ſuam rogauit, oẽs viæ ludis, ſtrepitu, plauſibusq; perſonabant. Cumq; in luxuria & improbitate perſiſteret, nec alitèr Rempub. gereret, Poſthumius in Gallia inuaſit tyranni- Inuaſores imperij. dem, ſeditione tamen militum tandèm interfectus eſt. Genuus purpuram imperialem aſſumens in Mœſia, occiſus eſt. Aemilianus apud Moguntiam, cùm res nouas moliretur, oppreſſus eſt. Poſt mortem Poſthumij Marius in Gallia inuaſit imperium, ſed continuò interfectus eſt. Deindè Victorinus à Gallis vltrò creatus, poſt paululum occiſus eſt. huic ſucceſſit Tetricus, qui tunc Aquitaniæ præſidatûs adminiſtrabat officiũ, multasq; ſeditiones militum pertulit. at in Oriẽte per Odenatum quendam, collecta agreſtium manu, victi pulſique Perſę, defenſa Syria, recepta Meſopotamia eſt. hunc Galienus, participato imperio, Auguſtũ vocauit, qui tamen pòſt inſidijs conſobrini ſui interemptus eſt, loco cui⁹ Zenobia vxor Odenati ſuſcepit imperium, diuq; rexit non muliebri- Zenobia regina. tèr. Pudet enumerare, quæ ſæpè Galienus malo generis humani quaſi per iocum dixerit. nam cùm ei nunciatum eſſet, Aegyptum deſciuiſſe, dixiſſe fertur: An ſinè limo Aegyptiorum eſſe non poſſumus? Perdita Gallia, riſiſſe fertur & dixiſſe, Non ſinè trabeatis ſagis tuta Reſp. eſt? ſic deniquè de omnibus partibus mundi iocabatur amiſſis. Verùm cùm Galieni tantam improbitatem ferre non poſſent, conſilium iniêrũt Martianus et Cecropius liberandi Rempub. & apud Mediolanum ab Aureolo duce, vel (vt alij volunt) à Cecropio interemptus eſt. vbi continuò & frater eius Valerianus eſt interemptus. Hæc vita Galieni fuit, qui voluptatibus & ſtupris perdidit orbem terrarũ, quem xxx. propè tyrãnis vaſtari fecit, ità vt etiàm mulieres illo meliùs imperarent. Galieni mors.

GENERATIO X.

ANNO Domini 170. regnante adhuc Galieno, anno imperij ſui 12. incepit decima generatio. Eodem anno Hiero-

Hymeneus. Dionysius.

Hierosolymorum episcopus Hymenæus extitit, sub Sixto secundo papa ordinatus. Eodē anno Dionysius apud Alexandriam quieuit in pace, vir sanctitate & doctrina admirandus. hic inter cætera scribit in epistola de paschali festiuitate, Alexandriam esse desolatam tribus de causis: primùm dicit manib⁹ suis partem maximam persequendo sanctos cęsam, partem alteram bella intestina, partem verò quæ superfuerat, pestilentem ægritudinem rapuisse. Ille Dionysius Iohānis apostoli Apocalypsim nequaquàm refutandam putat, sed summa dignitate venerandā, cùm eius scripta humanæ eruditionis intellectum excedāt, illiusq; reuelatiōem sancti alicuius * ac sinè vlla dubitatione per Dei spiritum factam, affirmat.

Sub Galieno qui & Decius appellatur, Sixtus papa martyrio coronat⁹ est, licèt alij contrà dicant, Dionysij Alexādrini dicto assentiētes, qui scripsit, Galieno regnāte post patrem Valerianum, Dei Ecclesiam in pace fuisse constitutā. temporum tamen habita supputatione, S. Sixtus cum S. Laurētio passus fuit, anno Domini 273. quo anno & Galienus Mediolani interficitur.

Gregorius Neocæsareæ Ponti episcopus.

Eodem tēpore claruisse dicitur Gregorius Neocæsareæ Ponti episcopus, Theodorus antè dictus, Origenis discipulus, vir illustris & catholicus, de quo nōnulla miracula refert Eusebius in ecclesiastica historia. Narratur vnū de eo illustre miraculum: Cùm aliquandò per alpes transiret, necessitate coactus, ad presbyterū cuiusdā phani Apollinis sacrum diuertit, ibi pernoctans. sacerdos iste ex more consulebat simulacrum Apollinis, responsa poscentibus dabat, vndè ei alimoniæ quæstus erat. Gregorio manè recedente obmutuit dæmon. Cumque sacerdos efflagitaret responsum, Quid me, clamauit dæmon, inuocas? venire non possum. percontanti causam, aduētu se Gregorij dicebat expulsum.

Mox sacerdos occupans viam, secutus est Gregorium, querelā expulsi numinis exponens, quęstūq; amissū deplorat. at ille nihil moratus, scribit epistolā in hæc verba: Gregorius Apollini: Permitto tibi redire ad locū tuum, & agere quæ consueuisti. Hāc sacerdos ad phanum fert epistolā, adest iterùm demon, iterùm dat responsa. Tunc sacerdos intra se cōpunctus, ait: Nónne multò melior est Gregorius iste Apolline, cuius obtemperat iussis? & descendit mox ad Gregorium, referens epistolam. rei ordinem pādit, vtq; Deo se offerāt, petit: statìm relicta gentilitate, factus ab eo catechumenus. Posteà baptisma cōsequitur, & in tantùm virtutibus fidei profecit, quòd B. Gregorij successor in episcopatu esse meruerit.

Sixto Romanę ecclesię per annos xj. sacerdotio procurato, succedit Dionysius ex monacho pontifex creatus, anno 271. hic presbyteris ecclesias & cœmeteria in vrbe Roma statìm diuisit, parochias & diœceses foris distribuit, atq; limites constituit, de quo 13. q. 1. c. 1. Termini autem prouinciarum & episcopatuum ante aduentum Christi fuerunt distincti. Et in ipsis vrbibus apostoli ac successores, patriarchas et episcopos posuerunt, 80. di. c. 1. 2. & 3. Dionysius sedit annis nouem, sub quo cōcilium est habitum Antiochiæ, cui tamen ob senium interesse nō potuit, ibiq; Paulus Samosatenus condemnatur, qui Artemonis hæresim resuscitauerat. Dionysius papa.

Interea occiso Galieno Claudius, vir sanctus venerabilis & bonis omnibus charus, amicus patrię, acceptus senatui, populo benè cognitus, à militibus electus, & à senatu Augustus appellatus est anno Domini 274. regnauit annum vnum, menses nouem. Hic Galieni morientis sententia imperator creatus est. Hic interfecto à suis Aureolo, recipiens legiones, Gotthos iam quindecim annos Illyricum Macedoniamq; infestantes deuicit. Claudius imp. 34.

Gētem Gotthorum, quę pro Getica Gotthica est dicta, cōstat à Scythis originem habuisse. Scythas verò primos esse in Europa sub septentrione & ad Tanais limitem, feros ac paratissimos ad mortem, apud omnes scriptores inuenimus. Sed Pompeius Trogus eorum originem quàm remotissimè repetēs, multa dicit quæ Scythis Asiam incolētibus, magis quàm in Europa ad Tanaim sedē- De Gotthis

tibus,

tibus, accommodari videntur. Paulus Orosius de his scribit, quòd Romanas prouincias ingressi, societatem Ro. fœderis precibus quęsiuerunt, quam armis vendicare potuissent. paulò pòst dicit adijsse eius gentis oratores Octauianũ Augustum Tarracone agentẽ, vt quam à victore remotissimo peterent pacem, faciliùs impetrarent. Ablabius origine Gotthus, scribit eos ab Agrippa Danubium transire compulsos, sub Domitiano fuisse reuersos, quo in tempore Oppius Sabinus primùm, & posteà Fuscus Cornelius Ro. duces cum ipsis congressi Gotthis, copias amiserũt, & in prælio ceciderunt: & tamen Gotthi, quibus victoria incruenta nõ fuit, in Ro. prouincijs eo tempore permanserunt: domuit tamẽ et Ro. prouincijs expulit Gotthos paulò pòst insignis princeps Traianus, sed in suis barbarici soli prouincijs, in quibus quiescere promiserunt, dimisit intactos, quos anno pòst ferè 90. Antoninus Bassianus Caracalla tumultuarijs prælijs superauit, paritèr Gordianus deindè iunior Gotthos ad Danubium venire parantes, magìs repulit quàm superauit. Quamobrẽ anno exindè octauo, cùm Philippus imperare cœpisset, Romani soli prouincias irruperunt, & non solùm ipsi appellati Visigotthi, id est, occidentales, Danubium transiêrũt, sed & Ostrogotthos, id est, Orientales aliasq; gentes in Reipub. prouincias trecenta virorũ millia perduxerunt, à quibus Thracia Mœsiaq; miserabilitèr sunt vastatæ.

Misit tamẽ in eos Philippus Decium Pannonienſem legatum ſuum. Aliquot prælijs hic inferior, re infecta reuertitur: & posteà Philippo cum eiusdem nominis filio, fraude ipsius occiso, imperator factus, eam gẽtem dimisit intactam, quæ quidem gens sub Gallo & Volusiano fœdus innouauit cum Repub. Ipsis verò Gallo & Volusiano sublatis, secuta sunt infelicissima tempora Valeriani imperatoris. Eo nanq; in vinculis Saporis Persarum regis tunc agente, Galienoq; & filio inutili & xxx. tyrannis imperium lacerantibus, Gotthi Bithyniam inuaserunt, Nicomediam vastârũt. Exindè Thracibus occupatis, Macedoniaque vbiquè vastata, Thessalonicam obsederunt. Sed dum *Macriani ducis virtute ijdem Gotthi in Achaia superati recedunt, alia eorundem Gotthorum manus Asiam vastat: & tunc templum Dianæ Ephesiæ spoliatum primò, & posteà est incensum. Differentiam inter Visigotthos & Ostrogotthos legere quis potest apud Paulum Diaconũ atque Blondum.

Emersit inter hæc Claudius imperator secundus huius nominis, qui plura biennio, quàm quisquam Ro. princeps decennio summa felicitate confecit, vt iuxta Trebellij verba, si diutiùs in Reipub. esset commoratus, Scipiões bonos & Camillos, omnesque veteres suis viribus, suis consilijs & prudẽtia fuerit redditurus. Quòd verò ad Gotthos attinet, quantis illos viribus profligauerit, indicat illius epistola ad Iunium Boccho Illyricum tuentem, missa in hæc verba: Claudius Boccho salutem: Deleuimus trecenta millia Gotthorũ, duo millia nauium submersimus, tecta sunt flumina scutis, spatis & lanceolis, omnia littora operiuntur, campi ossibus tecti, nullum iter purum est, Carthago denullum iter purum est, Carthago defecit. tantùm mulorum mularumque ferta. tantùm mulorum mularumque cepimus, vt binas & ternas miles poscepimus, vt binas & ternas miles posfit adiungere. Nostra diligentia pugnatum est apud Mysios, & multa prægnatum est apud Mysios, & multa prælia fuerunt apud Martinopolim, mullia fuerunt apud Martinopolim, multi naufragio periêrunt, plerique capti reges, captæ nobiles fœminæ, repletæ barbaris seruis Romanæ prouinciæ, factus miles barbarus & colonus è Gotfactus miles barbarus & colonus è Gotthotho.

Gotthi victi à Claudio.

Nec vlla fuit regio, quę Gotthũ seruum, triumphali beneficio nõ haberet. hanc ob rem in curia aureus clypeus, in Capitolio aurea statua eidem à senatu decreta est. Finito autem bello Gotthico, grauissimus morbus increbuit. tunc etiàm Claudius morbo affectus interijt, cum magno imperij damno. Quid enim in ipso non mirabile? quid non conspicuum? In quo Traiani virtus, Antonini pietas, Augusti moderatio, et bonorum principum exemplum fuerit relictum. Illum enim senatus & populus anteimperium, in imperio, & post imperium sic dilexit, vt satis constet neque Traianum,

Claudij mors.

num,neq; Antoninos,neq; quenquam alium principum sic amatum.

Claudio sic demigrante, Quintilius frater eiusdē,vir sanctus & æmulus fratris,delatum sibi omnium iudicio imperium,merito virtutum, sub quo barbari qui superfuerant,terras imperij vastare conati sunt, prouincialium tamen virtute referuntur obtriti. verùm Quintilius 17.die,quòd se grauem & serium cōtra milites ostenderet,Aquilegiæ interemptus est anno Domini 276.

Post Claudium & fratrem suū Quintilium,Aurelianus mediocri(vt dicitur) colono progenitus,imperator est electus,anno Domini 276.De illo Aureliano refert Garibaldus, qui gesta Bauarorum conscripsit, quòd olim quidam dux Bauarorū Tassilo,ex filia regis Moranorum genuerit filium sui nominis, qui expulsus à Ro.venit in Carinthiam, ędificauit multa castella & oppida, duxit in vxorē filiam principis Pannoniæ, ex qua Aurelianum istum & Theodonē fratres genuit. Theodo dux iterùm restitutus fuit in patriam.Hic à prima ętate ingenio fuit viuacissimus,viribus clarus, nullum vnquàm diem prętermisit etiàm festum,quo non se pilo & sagittis,cęterisque militaribus exerceret officijs. statura procerior, neruis validissimis.huius multa extāt egregia facinora.

Refert Theoclius,Aurelianum manu sua bello Sarmatico vnà quadraginta & octo interfecisse, pluribus autem diebus vltra nongentos quinquaginta. Idem apud Moguntiam tribunus legionis sextæ Gallicanę,Francos irruentes, cùm vagarentur per totam Galliam, sic afflixit,vt trecētos ex his captos,septingentis interemptis,sub corona vendiderit.Hic autem magnę seueritatis fuit,seueriterque peccata castrensia correxit. Solus deniquè omnium, militē qui adulterium cum hospitis vxore commiserat,ità puniuit,vt duarum arborum capita inflecteret, quas ad pedem militis ligaret,easdemque subitò dimitteret, vt scissus ille vtrinquè penderet.

Huius epistola militaris est ad vicariū suū,huiusmodi:Si vis tribunus esse, immò si vis viuere, manus militum cōtine. nemo pullum alienum rapiat,ouē nemo contingat,vuam nullus auferat, segetē nemo deterat,oleum,salem,lignū nemo exigat,annona sua contentus sit:de pręda hostis, non de lachrymis prouincialium, ditescant. arma sint tersa,calceamenta fortia, vestis noua veterē excludat,stipēdium in balteo,non in pompa habeat: torquem,armillas & annulum deponat, equum saginarium suum defricet.alter alteri quasi seruus obsequatur.à medicis gratis curentur. haruspicibus nil dent,in hospitijs castè se habeant.Qui litem fecerit,vapulet.

In principio autem imperij Aureliani,omnes nationes aquilonares contra Ro. imperium coniurantes, incredibili multitudine per eam partem Italiæ quę Alemaniam respicit,Italiā intrant,igne, cęde,rapinis omnia vastantes. Quibus occurrēs Aurelianus, magna cęde suorum in fugam versus est, ex eo quòd in densissimis syluis barbari se continentes,Ro.à dorsò persequentes interimūt. Ipse tum imperator fugiēs,vix cum paucis euasit,ex qua calamitate ità trepidata est vrbs,vt multi relictis mœnibus,fugere tentauerint.sed congregato milite victus Aurelianus,barbaris rursùm pugnaturus occurrit,illosque tribus, licèt difficilimis, bellis vicit, vno non longè à Placentia,altero iuxta amnem Metaurum,tertio Ticinensibus campis.quo vltimo pręlio tantā stragem barbarorum fecit,vt præ multitudine occisorum,victores victos insequi impedirētur: adeò vsque ad internecionem deleti sunt, vt ex sexcentis millibus armatorum, vix sexta pars superfuerit.

His itaque implicitus, Tetricus vir ingentis animi,purpuram induit, seque imperatorem nominauit,& cùm multa contra Alemanos feciſſet, diù Gallias tenuit:sed cùm militum suorum superbiam & impudentiam tolerare non posset, reddere Gallias Romanæ Reipub. cogitauit.Et audiens Aurelianum Romæ imperare,atque victis barbaris se petere,Aureliano scripsit vt exercitum suum reciperet. Aurelianus ergò properans,Tetrico prodente exercitum,absq; bello facilè Gallias recepit:quibus receptis,illum exercitū qui ad Gallorū præsidium fuerat,amouit,nouumq; cōscripsit. Tetricus.

pſit. Inter hęc per Oriętem plurimi motus emerſêre, ad quos ſedandos multa Germanorum auxilia atque Gallorum ſecum traxit. ſed antequàm ad Oriętem veniret, multa bella priùs confecit. nam in Thracia & Illyrico occurrentes ſibi barbarorum copias ſtrauit, inſupèr & Canabam ſiue Canabandem regę Gothorum, nouos vltra Danubium motus parantem, cum quinque millibus interfecit. quo in prælio captæ ſunt decem mulieres virili habitu pugnantes, quas ab Amazonibus ortas eſſe dicebant.

His potítus victorijs, Zenobiam in Oriente imperantem aggreditur. Thymam proditione vnius ex ciuibus cepit, deindè Antiochiam obſedit, atq; in poteſtatem ſuam redegit. Poſthàc prælio diù ancipiti cum Zenobia inito, ſolutis ordinibus Zenobiæ, exercit' cęſus, ipſa fuga ſalutem quæſiuit. Indè Aurelianus in Palmyra Zenobiam obſedit, & cùm diù obſidio durâſſet, Aurelianus epiſtolam Zenobiæ ſcripſit in hęc verba: Aurelianus imperator Romanæ vrbis, Zenobię: Spontè facere debuiſti, quod nũc meis literis iubetur. deditionem præcipio, ità vt cum tuis vitam agas quo te ſenatûs ſententia collocauerit: gemmas, aurum & argentum in Rom. ærarium conferas.

Aureliani epiſtola ad Zenobiam.

Hac epiſtola recepta, Zenobia inſolentiùs reſcripſit. vndè iratus Aurelianus, ſtatim aucto exercitu atq; munito, multa auxilia Zenobiæ aduenientia intercepit, quo audito, ipſa fugam inijt, ſed à militibus Aureliani capta fuit, quã imperator ad triumphum reſeruari præcepit, & poſt paucos dies ciuitatem cepit. Pacato itaq; Oriente, cùm Aurelianus ad vrbem ire pararet, Firmus quidam in Aegypto Aureliano imperatori rebellem ſe fecit, qui tamen vno prælio victus, cùm copias reparare vellet, & nõ valeret, laqueo ſibi vitam extorſit.

Zenobia capta.

Victor itaq; Aurelianus, toto orbe pacato, Romam cum triumpho eſt ingreſſus, haud diſſimilis Alexandro Magno, ſeu Cęſari. nam Rom. imperiũ triẽnio ab inuaſoribus defenderat, cùm Alexander per xij. annos ingentibus victorijs ad Indiam peruenerit, & C. Cęſar decennio Gallias ſuperauerit, aduersùs ciues quadriennio pugnauerit.

Cùm ergò à bellorum motu quieuiſſet, optimas leges inſtituit, & primus oĩm Ro. principum diadema more regio ſibi impoſuit, & veſtes auro gemmisque contextas in vſu habuit. contrariũ tamẽ eius apud nonnullos inuenitur, quòd ſ. veſtem holoſericam neq; ipſe in veſtiario ſuo habuerit, neq; alteri vtẽdam dederit: porcinæ quoquè carnis vſum primus populo inſtituit, multos ſeruos è familia ſua, cùm peccauerãt, legibus audiendos publicis iudicijs dedit. vinoruſfo delectabatur. medicũ ad ſe, cùm ęgrotaret, nunquàm vocauit, ſed inedia ſe pcipuè curauit. Sed poſt tot victorias adeò efferatus eſt animus, vt multos nobiles & aliquos etiàm ex ſenatu, ſola animi ſeueritate interfecerit: quam ob cauſam magnam illam gloriã bellicam minuit, & timeri cœpit, non amari.

Vſus porcinę inſtitutor.

Nom Chriſtianorũ perſecutio.

Hoc etiàm tempore Aurelianus perſecutionem nonã poſt Neronẽ in Chriſtianos mouit, qui tamẽ ab initio imperij, cùm Paulus Samoſatenus à patribus eſſet communione priuatus, & de domo Eccleſiæ exire noluiſſet, interpellatus, imperauit vi eum publica expelli. nõ em tum erat malorum cõſilijs deprauatus, ſed proceſſu temporis conſiliũ mutauit: quo tẽpore per diuerſas ꝓuincias multi pro Chriſti nomine occubuerũt, & ſcribit Euſebius eo tempore perſecutionis Aurelianæ, fulmen iuxta eũ comitesq; eius ruiſſe magno circunſtantium pauore.

Incidit autem vt Mneſtheum notariũ ſuorum ſecretorũ, infenſioré ſibi mínãdo redderet. ille cognoſcens Aurelianũ neque fruſtrà minari ſolere, neq; ſi minaretur, ignoſcere: in ſcheda ſcripſit nomina eorũ quibus Aurelianus iraſcebatur, additis plurib' de quibus nihil aſpetur, additis plurib' de quibus nihil aſpetur, additis plurib' de quibus nihil aſpet

ad stipitem, bestijs obiectus est. senatus enim mortem eius grauitèr tulit, grauiùs tamen po.Ro. qui vulgò dicebat, Aurelianum pędagogum esse senatorum. Impauit annis sex, minùs paucis diebus.

Occiso itaque seueriſſimo principe, exercitus retulit ad senatum de imperatore deligendo: idcircò quòd nullum de his faciendum putabat, qui tam bonum principem occiderāt. verùm senatus electionem in exercitum refudit, sciens nō libentèr iam milites accipere imperatores quos senatus elegerat. deniquè id tertiò factum est, vt ità per sex menses imperatorem Romanus orbis non haberet.

Extant literarum exempla exercitūs in hęc verba: Felices ac fortes exercitus senatui populoq; Rom. Aurelianus imperator noſter per fraudem vnius hominis, & errorem bonorum ac malorū interemptus est. hunc inter deos referte sancti & Domini P.C. & de vobis aliquē dignum vestro iudicio principem mittite. Non enim de his qui vel errauerūt, vel malè fecerūt, impare nobis patimur.

Lectis his in senatu, Tacitus primæ sententiæ senator ità locutus est: Recto ordine cōtulissent dij, P.C. si boni principes ferro inuiolabiles extitissent, neq; contra eos aliqua esset potestas his qui necis infandæ mentem concipiunt. vineret enim princeps Aurelianus, quo neque vtilior fuit quiſquam. respirare certè cœperat post infelicitatem Valeriani ac Galieni, imperante Claudio nostra Resp. at eadem reddita fuerat, Aureliano toto penitùs orbe vincente. Ille nobis Gallias dedit, ille Italiam liberauit, Vindelicis iugum barbaricæ seruitutis amouit, illo viuente Illyricum reſtitutum est, redditæ Ro. legiones Thraciæ, ille Orientem fœmineo preſſum iugo reſtituit, ille Perſas fugauit & oppreſſit, illum populi ad Orientem Sarraceni, Bactriani, *Sores, Iberi, Armeni, Indi, velutì pſentē venerati sunt, deūm omnia in vrbe phana eius micant donis. Quarè P.C. deos ipſos cōuenio, qui talē principem interire paſſi sunt, niſi fortè secū eum esse maluerunt. decerno igitur ei diuinos honores. nam de imperatore deligendo ad eundem exercitum censeo esse referendū. niſi enim sic fiat, & electi periculum erit, & eligentis inuidia. Deindè ab omnibus probata est hęc sententia. Attamen cùm iterùm atque iterùm mitterent ad exercitum, ex senatūs consulto Tacitus iſte imperator electus, anno Domini 281. At ille: Miror P.C. vos in locum Aureliani fortiſs. imperatoris, me senem velle principem facere. attamē sic mihi cōtingat iuſtè & vtilitèr imperiū adminiſtrare, quē admodùm ego omnia ex veſtra sententia me agere oportere duxi. Veſtrū est igitur P.C. decernere ac iubere, quæ veſtro ordini, quæ exercitibus & Po.Ro. commoda videantur, meum veſtra decreta cum dignitate exequi.

Ad hęc senatus: Et Traianus, & Adrianus, deniquè & Antoninus, ad imperium senes venerunt. Imperatorem te, nō militē, facimus. tu iube, milites pugnēt. animum tuum, nō corpus, eligimus. ſtatimque acclamatum est, atq; ad campū Martium itum. Ibì prefectus vrbis sic locutus est: Vos sanctiſſimi milites, vos quirites habetis principem, quem de sententia omnium exercituum senatus elegit, Tacitum dico Auguſtiſſimum virū, vt qui hactenùs Rempub. sentētijs suis, nūc iuſſis atque conſultis iuuat. acclamatum est à populo, Feliciſſime Tacite Auguſte dij te seruent, & reliqua. Indè ad exercitū profectus Tacitus, ibì quoquè cùm primùm tribunal aſcendit, *Meſius Gallicanꝰ prefectus pretorij, in hęc verba diſſeruit: Dedit, sanctiſſimi commilitōes, senatus principem quem petiuiſtis, paruit preceptis & voluntati caſtrenſium, ipſum audite. post hęc Tacitus Auguſtus dixit: Et Traianꝰ ad imperium senex venit, sed ille ab vno deductus est, sed me sanctiſſimi commilitones primùm vos qui scitis principes approbare, deindè ampliſſimus senatus dignū hoc nomine iudicauit. curabo, enitar, efficiam, nè vobis desint, si non fortia facta, at saltem & imperatore digna consilia. Tandèm ad senatū conuerſus, petijt Aureliano ſtatuam auream ponēdam, & vt Aurelianum omnes pictū haberent, multaque executus, author fuit senatus cōsulti faciūdi, vt capitale esset, si quis publicè priuatímve ęs argēto miſcuiſſet, si quis argentum auro, aut ęri plumbum, nè ſerui in dominorū capita

Tacitus 37. IMP.

rogarentur. Petiuit quoquè fratri ſuo Floriano conſulatum, quem cùm non impetrâſſet, lętatus eſt, dixitq;, ſcire Ro. ſenatum quem imperatorẽ legiſſet, oẽ patrimonium ſuum publicauit. pecuniã quam habuit, militibus ſtipendij nomine erogauit. Nec tacendum eſt, tantam ſenatûs lętitiam fuiſſe, quòd eligẽdi principis cura ad ordinem ampliſſimum reuertiſſet, vt & ſupplicationes decernerẽtur, mitterenturq; literæ in prouincias, vt ſcirent omnes ſocij ac natiões, in antiquum ſtatum redijſſe rempub.

Prima autem cura Tacito fuit, vt omnes qui Aurelianum occíderant, interimeret, bonos malósve: cùm iam ille vindicatus eſſet, eos qui à Męotide eruperant, barbaros conſilio atque viribus compreſſit. At iſti viro magnificũ fuit, quòd tanta gloria ſuſceperit imperium. geſſit autem propter breuitatem temporum nihil, interemptus apud Põtum inſidijs militaribus, ſexto menſe imperitãs.

Taciti interitus.

Hinc frater Taciti Florianus arripuit imperium, non ſenatûs authoritate, ſed ſuo motu, quaſi hęreditarium eſſet imperium, cùm ſciret adiuratum eſſe in ſenatu Tucitum, vt cùm mori cœpiſſet, non liberos ſuos, ſed optimum aliquem principem faceret. deniquè vix duobus menſibus imperium tenuit. nam occiſus eſt Tarſi à militibus ſuis, qui ęſtimabant neminem poſſe digniùs imperare, quàm Probum, quem ab omni exercitu intelligebant electum. Florianus morum fratris imitator, ſed nõ vſquequaquè, effuſior enim & ambitioſior erat.

Florianus IMP.

Poſtquàm ad exercitus nuncius veniſſet, Tacitum abſumptum & Florianum imperium arripuiſſe, tum animus militibus fuit pręuenire Italicos exercitus, nè iterùm ſenatus principem daret. ſed cùm inter milites ſermo eſſet, quis fieri deberet, & tribuni eos in campo alloquerentur manipulatim, dicentes, requirendum eſſe principem aliquem fortem, ſanctum, verecundum, clementem, probum, & cùm per multos circulos id diceretur, quaſi diuino nutu vndiquè ab omnibus acclamatum eſt: Probe Auguſte, dij te ſeruent. deindè *concurſus, & ad palatium reductus inuitus & coactus, ac ſępè dicens: Non vobis expedit milites: non mecum benè agitis, ego eũ vobis blandiri nõ poſſum. Nihilominùs tñ iterãt, Probe Auguſte, dij te ſeruent. ità ei ſinè vlla moleſtia, totius orbis imperium & militũ & ſenatûs iudicio delatum eſt, anno Domini 283. Probus IMP.

Scripſit mox ad ſenatũ: Rectè atq; ordine P.C. optimo ſuperiori anno factũ eſt, vt veſtra clemẽtia orbis terrarũ princeps daret, & quidẽ de vobis, qui eſtis mundi principes, & poſteri veſtri erunt, atq; vtinàm id Florianus expectare potuiſſet. nunc quoniam ille imperium arripuit, nobis à militibus delatum eſt nomen Auguſtũ, quę ſo vt de meis meritis iudicetis, facturus eũ ſum quicquid iuſſerit veſtra clemẽtia. Die tertia nonas Februarias in ęde Cõcordiæ lectæ ſunt literæ, & continuò acclamatũ eſt, Probe Auguſte, dij te ſeruẽt, olim dign' & fortis & iuſtus, bonus ductor, bonus imperator, exemplũ militię, aſſertor Reipub. felix imperes. quòd imperium ſuſcepiſti, gratias agimus. tuere nos, tuere Rempu. tu Francus, tu Gotthicus, tu Sarmatic', tu Parthicus, tu omnium ſemper dignißimus imperio. Deindè decernũt Auguſto procõſulare imperium, patris patriæ reuerentiã, pontificatũ maximũ, iuris tertiæ relationis, tribunitiam poteſtatem.

Accepto igitur hoc ſenatuſconſulto, permiſit Patribus, vt ex magnorũ iudicum appellationibus ipſi cognoſcerent, proconſules crearent, legatos conſulibus, ius prętorium prędidibus daret. Leges quas Probus ederet, ſenatuſconſultis proprijs conſecrarent. Statim deindè ſi qui de occiſoribus Aureliani ſuperfuerant, vario genere vindicauit. Deindè animaduertit etiàm in eos, qui Tacito inſidias fecerunt. Floriani ſocijs pepercit, quòd non tyrannum videbantur ſecuti, ſed ſui principis fratrem. Recepit deindè omnes Europenſes exercitus, qui Florianum imperatorem fecerant & ocíderant.

Gallos fudit Probus.

His geſtis, cum ingenti exercitu Gallias petit, quæ vndiquè occiſo Poſthumio turbatæ fuerant, interfectoque Aureliano, à Germanis poſſeſſæ. Magna autem illic prędia tam felicitèr geſſit, vt à barbaris ſexaginta per Gallias nobiliſſimas reciperet ciuitates, cæſis

propè

propè quadraginta millibus, qui Romanum occupauêre solum. Quam ob causam dedit ad senatum literas huiusmodi: Ago dijs immortalibus gratias, P. C. quòd vestra in me vt iudicia comprobarem, subacta est omnis, quàm tendit latè, Germania: nouem reges gentium diuersarũ ad meos pedes, immò ad vestros supplices strati iacuerunt: omnes iam barbari vobis arant, vobis iam seruiunt, & contra interiores gentes militãt. Supplicationes igitur vestro more decernite. nam 40000. hostium cęsa sunt. 11000. nobis oblata armatorũ, & 60. vrbes nobilissimæ captæ, & omnes penitùs Galliæ liberatæ: arãtur Gallicana rura barbaris bubus, & iuga Germanica captiua prębent nostris colla cultoribus. Quid plura? Illis sola reliquimus, *solo nos eorum omnia possidemus.

*Sola

Post hęc Illyricum petit, in quo Sarmatas cęterasque gentes profudit ac *pulit. tendit indè ad Thracias, atq; omes Gothicos populos*. ptransijt Orientẽ, vbi Saturninum, qui Oriẽtis imperium arripuerat, varijs pręlijs superat: quo victo, tanta in Oriente quies fuit, vt meritò illud inuulgaretur, mures rebelles nullum audire. Deindè cùm Proculus & Bonosus apud Agrippinam imperiũ arripuissent, omnesque sibi iam Britannias, Hispanias & Bracatæ Galliæ prouincias vindicarent, ibi Germani omnes à Proculo & Bonoso rogati, auxilia ferre noluerunt.

*Delegit.

Tyrannos igitur illos statim vicit Probus. quid multa? conferas Probum cum alijs imperatoribus aut principibus, qui fortes, qui clementes, qui prudentes, qui mirabiles extiterunt, intelligitur hìc princeps aut par fuisse, aut melior. quinquennio enim imperij sui per totum orbem terrarum tot bella gessit, multaque manu sua fecit. Ille verò conscius sui, non barbaros timuit, non tyrannos. vir sanè probus, vir Aureliano, Traiano, Adriano, Antonini, Claudioque pręferendus, quia in illis varia, in hoc omnia pręcipua tunc fuêre: qui omnium iudicio bonorũ factus est imperator, orbem terrarum pacatissimum fecit, de quo dictum est quòd Probus diceretur, etiã si prob⁹ nomine nõ fuisset.

Verùm cùm probitate omnes anteiret, militemque suum nunquàm ociosum esset perpessus, dicens annonã gratuitam militem comedere non debere. his addebat, breui milites necessarios nõ futuros, quia totum mundum iam fecerat Romanum: secura Respub. non arma necessaria, miles annonam non habebit. habebuntur aratra, equus nascetur ad pacem, vbiquè pax erit, vbiquè Rom. leges. Gallos & Pannonios vineas habere permisit, almumque & aureum montem militari manu consitos vineis conserere prouincialibus dedit. Vndè cùm Syrmium venisset, ac solum patriũ fœcundari cuperet, multa millia militum ad faciendam fossam posuit. hac re permoti milites, eum interemerunt, anno imperij sui quinto, seu (vt alij volũt) sexto. eius autem mortem senatus grauissimè tulit, ęquè populus. promittebat enim secula aurea, in quo nulla futura erant bella. vndè milites se despici formidantes, in eius necem conspirant. Interitus Probi.

Probus dum adhuc dux esset, vicit quandam gentem, vbi equus repertus est, non decorus, non ingens, qui (vt captiui referebãt) 100. miliaria singulis diebus currere poterat, idque per dies octo vel decem continuare. credebant omnes equum seruare sibi velle Probum: ad quæ ipse, Fugitiuo militi potiùs, quàm forti, hic equus conuenit. iussit milites in vrnã mittere, vt sorte quis acciperet. Sortiri itaq; eum milites iussi, cùm Probi nomen ex vrna primùm fuisset eductum, idque plures milites nomen ferrent, ad tollendam discordiam, magno omnium fauore est id pręmium vni illi addictum. scribit F. Vopiscus, mathematicos respõdisse genitrici ipsius Probi attentiùs petenti, fore vt à Probo longa mille annorum successione geniti, Ro. imperium non magis teneret quàm amplificatum redderent.

Primo Probi anno Dionysius moritur, & Felix natione Romanus substituitur. sedit annis 5. hic statuit Missas celebrari martyrum nomine, vtq; nullibì quàm in sacro loco Missa celebraretur, necessitatem sempèr excipiens. Quo tẽpore Manes, vocatus insaniẽs, & instinctu dęmõis agitatus, execrabilẽ hęresim docet. Felix papa I. Manes hæreticus.

docet.hic Manes gẽte Persa,vita & moribus barbarus fuit,tam acer ingenio,vt insaniri vel impleri dęmone videretur. profiteri se Christum ausus est, nũc spiritumsanctum se prędicabat, xij. discipulos eligens,ad prędicãdum mittebat. Hinc Manichęorum hęresis exorta est.

Anatolius. Vt autem tunc impugnatur Manes, ità maximè laudatur Anatolius Laodicenus episcopus propter sanctitatẽ & doctrinam. Hęresis Manichęorum asseruit duo esse principia,vnum bonorũ, aliud malorum:vnum lucis,alterum tenebrarum:& Christum habuisse corpus phãtasticum,& alios multos errores, quos etiàm Augustinus ante conuersionẽ rationibus acutissimis defendebat.sed post baptismum funditùs damnauit.

Eutychian⁹ papa. ANNO Domini 287. Eutychianus papa ordinatur, sedens annum, vel (vt alij volunt) mẽsibus decem.hic instituit vt in altari frugibus benediceretur,maximè verò fabę & vuę.Ille,sicut & Felix, martyrio coronatur.

Eutychiano Caius natione Dalmata substituitur anno Domini 288. sedit

Caius papa. annis xj.hic Caius ordines in ecclesia distinxit, quibus per gradus vsque ad episcopatum ascenderetur. hi erant,ostiarius,lector,exorcista,acolytus, subdiaconus,diaconus, presbyter, episcopus. Constituit etiàm, nè laici sacris initiatos in iudicium vocarent,néve paganus aut hęreticus Christianum hominem accusandi potestatem haberet. His temporibus Victorinus scripsit & Pamphilus presbyter.

Carus 39. IMP. Post Probũ Carus Narbonæ in Gallia natus, ab exercitu imperator eligitur anno Domini 288.vir bonus quidẽ, & cùm hoc esset nunciatum senatui, tam senatus quàm populus Carini filij sui causa inhorruit. Is enim sempèr vixit pessimè.metuebãt enim tristiorem principem, sed magis improbum hęredem. qualis enim Carus esset, Probi epistola indicat ad senatum data in hęc verba: Probus Augustus amantissimo senatui suo salutem dicit: Inter cętera felix esset nostra resp.si qualis Car⁹ est,aut pleriq; vestrũm,plures haberẽ in actib⁹ collocatos.quarè equestrẽ statuam Caro more veterum,si placeat, decernendã censeo.

At Carus vbi primùm accepit imperium,consensu omnium militum bellũ Persicum,quod Probus parabat,aggressus est,liberis suis Carino & Numeriãno Cęsaribus nuncupatis:Carinum quidẽ ad tuendas Gallias cum viris lectissimis destinauit,Numerianum verò vt adolescentiorẽ,secũ duxit. Verùm antequàm ad Parthos veniret,Sarmatas Probi mortę feroces adeò,vt nõ solùm Illyricum, sed etiàm Italiã inuasuros timeret, vno pręlio contudit,xl.millibus ex illis occisis &plurib⁹ captis:deindè Persas fortitèr strauit,& notissimas vrbes eorum cepit. verùm gloriæ auidus,supra Tigridẽ fluuium castra ponẽs, ictu fulminis perijt.

Sed Iunius Calphurnius talẽ de morte Cari epistolam dedit.Inter cętera,inquit,Carus noster princeps verè charꝰ, cùm ęgrotaret,subitò exorta tempestas est,vt caligarẽt omnia, deindè tonitrua & fulgurum vibratio oborta. omnibus subitò conclamatum est, imperatorem mortuum:vndè fama emersit, fulmine eum interemptum:quem,quantùm scire possumus,ęgritudine constat absumptum.duos annos regnauit.

Numerian⁹ Imp.

Eo mortuo,filius eius Numerianus ab omnibus imperator appellatus est: quãuis enim Carinus frater eius maior esset,hic tamẽ virtuosus ac maximę eloquentię.is nunciato sibi Persarũ tumultu,cùm apud Antiochiam maneret,voluit ecclesiam intrare, & Christianorũ mysteria explorare.prohibuit eũ S. Cyrillus, nõ licere,inquit,eum diuina mysteria videre, qui pollutus esset sacrificio idolorum. indignatus ille, occidit Cyrillum. Numerianus deindè victor cùm ad vrbem exercitum reduceret,cœpit oculorum dolore grauari, ità vt in lectica vndiquè clausa portaretur, nè à sole vel puluere lederetur.Eum sic afflictum Aper Arrius socer suus,qui inuadere conabatur imperium, per insidias occídi procurauit. Cumque interrogaretur Aper de statu eius,respõdebat benè valere.sed cùm post aliquot dies fœtore cadaueris res prodita est,Aper,cuius dolo putabatur occisus,captꝰ, & ante signa legionũ manu Diocletiani occisus est anno Domini 290.

S. Cyrillus occiditur.

Tunc habita est ingens concio, factum

factum est tribunal. & cùm quæreretur quis daretur reipub. bonus princeps, Diocletianum omnes vno cõsensu imperatorem appellant, iustissimũ Numeriani vltorem. cœpit itaq; regnare anno Domini 290. hic Dalmata fuit, & scribæ filius, & ante imperium Diocles vocabatur. præfuit annis xx.

Diocletianꝰ Imperator.

Supererat autem adhuc Carinus filius Cari in Gallia degens. hic cùm Cęsar à patre decretis sibi Gallia, Italia, Illyrico, Hispanijs, Britannijs ac Aphrica relictus esset, sed ea lege, vt omnia faceret quæ Augusti faciunt, ipse se omnibus vitijs ac fœditatibꝰ maculauit, amicos optimos quosque relegauit, pessimum quenque elegit, superbas ad senatum literas dedit, vxores nouem duxit, pulsis plerunquè prægnãtibus, mimis, meretricibus, cantoribus atq; lenonibus palatium impleuit. habuit gemmas in calceis, balteum gemmatum. hominibus improbis plurimùm detulit, ac à nullo se vitio tẽperauit. audiebat pater adhuc viuens, & clamabat, Non meus: statueratq; Constantium, qui posteà Cæsar est factus, tunc autem præsidem Dalmatiæ, in locum eius subrogare, illum verò occídere. Hic vbi fratrem à socero interemptum, Diocletianũ Augustum appellatum comperit, maiora vitia & scelera edidit, quasi iam líber à frenis domesticæ pietatis, nec ei tamen defuit vigor mentis. nam contra Diocletianũ multis prælijs conflixit, vltimo in Dalmatia victus est & occisus.

Carinus occiditur.

Ad Diocletianum redeo. hic gemmas vestibus ac calceis inseri iussit, ac se vt Deum adorari. Primo autem imperij sui anno, Amandus quidam & Helianandus in Gallia, collecta rusticorum, quos Bagandas vocabant, multitudine, pernicioſos tumultus excitârunt. Diocletianus propterea Maximianum Herculeum quendam commilitonem suũ, Cæsarem fecit, & in Gallias misit, quos ille facilè deuicit. Erat autem Maximianus de Pannonia, natus genere rustico, inciuilis ingenij, ferus, seuerus, luxurioſus, stultꝰ. hic genuit de Eutropia vxore sua Maxentium & Faustam.

Maximianꝰ Herculeus.

Eo tempore Maximianus sacrã Theobeorum legionem Mauricij cum sociis suis martyrio coronauit. Inter hæc per omnes Ro. terminos seditiones factæ. Carausius quidam, sumpta purpura, occupauit Britanniã, Iulianus Italiam, Achilleus Aegyptum, quinq; Gentiani Aphricam, Narseus rex Persarũ Orientem, quo periculo Diocletianus permotus, Maximianum ex Cęsare Augustum facit, Constantium verò & Galerium *Maximianus Cæsares constituit, tradens Constantio Theodoram filiam Maximiani vxorem, & suam filiam Galerio. Erat autem Constantius Claudij nepos ex filia, Galerius verò in Dacia natus ex agricultoribus, fuitq; pastor armẽti, vndè & armẽtarius appellatus est, pulcher corpore, magnꝰ et fortis.

Mauricij & sociorũ eius martyrum.

Cõstantius. Galerius.

Constantius igitur Cæsar in Gallia apud Lingones primo prælio profligatus cum exercitu suo, vix ipse euasit. secundo prælio satis secuta est ei prospera fortuna. nã tunc sexaginta millia Alemanorum cęsa referuntur ab Eutropio & Eusebio. Maximianus autem Augustus quinque Gentianos in Aphrica vicit. Diocletianus autem Achilleum obsessum per septem menses, cepit apud Alexandriam, & interfecit.

Erat in illis diebus cum Diocletiano Constantinus iuuenis inclytus, filius Cõstantij Cęsaris, quẽ ex Helena procreauerat. hunc Diocletianus, instigãte Galerio, dolo perimere satagebat: sed cognita fraude, ad patrem suũ saluꝰ diuina prouidẽtia peruenit. Galeriꝰ verò Maximianus, quũ duobus iam prælijs aduersùs Narseũ cõflixisset, tertio congressu victus, amissis copijs, ad Diocletianũ confugit, atq; ab illo arrogantissimè susceptus est, vt per aliquot millia passuum purpuratus ante vehiculũ eius cucurrisse feratur.

Carausius genere infimus, sed consilio ac manu prõptus, cùm ad obseruanda Oceani littora, q̃ Franci & Saxones infestabãt, esset positus, plùs in pernicie q̃ profectũ reipu. agens, ereptã hostibus prędã, nulla ex parte restituens dñis, sed soli sibi vendicans, purpuram tandèm sumpsit, ac Britannias occupauit, quibus per septẽ annos retẽtis, tãdèm fraude Allecti socij sui occisus est, qui Allectus per triennium insulam inuadens, à

Carausius.

Sclepiodoto præfecto prætorio opprimitur, qui eam insulam decem annis tenuit.

Albinus martyr.

Interea Diocletianus in Oriẽte, Maximianus in Occidente, decimò post Neronem Ecclesiã persequũtur, Christianos affligentes ac ecclesias vastãtes. Hæc Bæda. Tunc in Britannia martyr est factus S. Albinus.

viri illustres

In hac generatione & sub Cari temporibus, viri eruditione clari Iulius Capitolinus, Vopiscus Syracusanus, & his aliquanto antiquiores, Trebellius Pollio, *Helius Lampridius, * Volgatius Gallicanus, *Helius Spartianus & Herodianus, omnes historici, sub Diocletiano desiêrunt scribere. Amianus Marcellinus scriptor egregius, xxxij. libris complexus est gesta Constantij comitis & Constantini filij, ac Galerij, Constantis & Constantij, Iuliani & Iouiniani, quorum librorum xiij. anteriores desunt, in quibus Constantij, Constantini & Galerij gesta erant.

*Aelius
* Volcatius
*Aelius

GENERATIO XI.

ANNO igitur à natiuitate Christi 300. ab vrbe condita 1051. imperij autem Diocletiani xj. Caio papa existente, incepit vndecima generatio. Hoc in tempore pacatis vndiquè rebus, Diocletianus in Oriente, Maximianus verò Herculeus in Occidente, persecutionem decimam post Neronem exercuerunt in Christianos, quæ cæteris omnibus seuerior, per decem annos & ampliùs ecclesiam afflixit incessantèr, et quanuis anteà semp Christianos persequerentur, sed xix. anno imperij Diocletiani tam crudelis, tam sęua persecutio flagrabat, vt intra vnum mensem xvij. millia martyrium inueniãtur perpessi. Exijt enim edictum, vt cũctę quæ erant in orbe Ecclesiæ, ad solum diruerentur, & sacræ scripturæ vbiquè igni comburerentur, omnesque qui Ecclesijs præessent, in vinculis ponerentur, ac deindè exquisitis supplicijs immolare dijs cogerentur.

decima persecutio in christianos.

Rapiebant itaque (vt ait Eusebius) omnes Ecclesiarum principes & sanctos clericos, nobiles & ignobiles, viros ac mulieres vnà cum pueris, & varijs, inauditis, ac crudelioribus vt excogitari poterant, supplicijs excruciabant, ex quibus nonnulli fatigati cedebant, alij vsque in finem patientiam seruabant. In Aegypto affirmat Eusebius suis oculis vidisse se, dum iudex innumeros fideles capite truncari iussisset, sponte omnes, immò alij alios præuenientes, ceruices obiectabant ad necem, hymnũ Deo canẽtes, ità vt etiàm extremos spiritus in Dei laudibus exhalarent.

Primò omnium ignis huius exordiũ inter solos militares parua scintilla cõflauerat, cùm deligerentur, si qui essent inter milites Christiani, vt aut immolarent dijs, aut militiam paritèr & vitam scirẽt sibi ponendam. Tunc plurimi ex ipsis pro fide Christi, militiã & animas *nõnulli posuêre. cùm verò indè flamma sumens initium, tota per populos & sacerdotes incendia exaggerauit, primùm tunc Caius papa adhuc superstes, egit vt Chromatius omnes Christianos in domo sua latentèr reciperet, ad quos eò loci congregatos Caius: Dominus Iesus, inquit, duos gradus in se credentium constituit, confessionis & martyrij. Si qui ergò pondus martyrij sepolrij ferre desperant, confessionis gloriam teneant, & cum Chromatio ac liberis suis pergant. mecum autem, qui volũt, in hac vrbe maneant: non enim terrarũ spatio diuiduntur, quos Christi charitas nectit. Tunc exclamauit Tiburtius: Obsecro pater, nè permittas me terga dare, iucũdum enim mihi est pro viua æterna mortem subire. S. Caius contra gaudens fidei eius, fleuit. Remanserunt ergò cum eo Marcellinus & Marcus, & horum pater Trãquillus, Sebastianus, Tiburtius, Nicostratus, cum coniuge Zoë, & fratre Castorio, Claudius cum fratre suo Victorino. hi omnes posteà passim diuersis sunt excruciati supplicijs.

Caius papa. Chromatius. Martyres illustres. Iulius.

Subrogatur tum in locũ Caij Marcellinus Ro. natiõe, anno Domini 303. sedit annis quatuor, vt quidam volunt, alij alitèr. verùm in tanta persecutionis caligine vix inuenio cui me accommodem. id tamen certum est, intra xij. annos quatuor Ro. pontifices fuisse, Marcellinum de quo nunc agitur, Marcellum eius succęssorem, dehinc Eusebiũ, post

Marcellinus papa.

post illum Melciadem, cui subrogatur Siluester anno Domini 314. aut ad maximum xv. vndè cõtra morẽ de his quatuor pontificibus ordine dicam.

Marcellinus papa in hac persecutione compræhensus, timore mortis deiectus, thura idolis imposuit. at mox conscientia ductus, congregato cõcilio aliquorũ episcoporum et sacerdotum, publicè confessus est peccatum suum. cilicio indutus, petit pro inconstantia sua debita pœna puniri. Sed respondebant patres: Prima sedes à nemine iudicatur. negâsti tu. negauit & Petrus, sed egressus foràs, fleuit amarè. tu ergò in teipso corrige casum tuum, de quo xxj. dist. §. nunc autem. ait ad hæc: Ob scelus idolatriæ iudico me deponendũ, & anathematizo oẽs qui corpus meum tradunt sepulturæ. pergensque ad Diocletianum, confessus est se Christianũ, propter quod martyrio coronatus est. Cùm autem corpus suum per 36. dies iacuisset inhumatum, apparuit B. Petrus Marcello successori suo, dicẽs: Vade & sepeli eum. nescis scriptum, Qui se humiliâuerit, exaltabitur? & factum est. sedit annis quatuor.

Huic Marcellino Marcellus subrogatur anno Domini 307. sedit annũ & mensibus octo. hic statuit quòd concilium generale non possit celebrari sinè authoritate papę, xvij. di. §. synodũ. Titulos 25. in vrbe constituit quasi diœceses, propter baptismum & sepulturas. Cùm quadam die Diocletianũ modestè argueret de iniusta persecutione Christianorum, qui pro repub. sedulò orarent, imperator domum Lucinę iam factam ecclesiam atq; consecratam, stabulum fieri mandauit, ibiq; Marcellum ad custodiam animalium deputauit, vbi pedore & situ moritur. ibi hodiè ecclesia B. Marcelli nomine habetur.

Post hunc accepit Ecclesiam regendam Eusebius natione Græcus. sub hoc ab Helena dicitur à quibusdam sancta crux inuenta, vndè ab ipso dicitur institutũ festũ S. Crucis, de cõs. dist. 3. §. Crucis. Sed veriùs dicitur inuenta sub Siluestro, & fortè in nomine Eusebij est erratum. tandèm martyrio coronatur sub Maxentio. sedit menses 8.

Eusebio subrogat Melciades natione Apher, sedit annos quatuor. statuit vt die Dominico vel quinta feria nemo ieiunet, qa hos dies pagani quasi sacros celebrabãt, de cõs. dist. 3. §. ieiuniũ. & sic obseruatũ est vsq; ad Gregorium secũdum. & dicunt illũ, Melciadem scilicet, fuisse vltimũ martyrem inter summos pontifices, & q; omnes ab illo sursùm vsq; ad B. Petrũ, martyrio sint coronati. Melciades papa.

Ad imperatores redeo. Cùm eñ ex persecutione hac cœpissent desolari vrbes, rura nudari cultoribus, orbari liberis parẽtes, nõ humanitatis ratione, sed nimia crudelitate satiati, ad clementiã parùm se cõuertunt. Edictumq; principale proponũt, quoniã fas non esset tot ciues morti tradere, placere de reliquo, vt hoc genº hoĩm, i. Christiani, nequaq; subirẽt interitũ, sed oẽs dextris oculis effossis, sinistroq; poplite cauterio adusto ac debilitato, in ęris ferriq; metalla vel opas statuũt deportãdos. hęc fuit clementia principalis, qua optimis ciuibus consultum est. Edictũ contra persecutionẽ Christianorum.

Et quoniam Dominus quidẽ tradiderat familiam suam castigare paucis, propter corruptos nimia licẽtia Christianorum mores, maximè verò ecclesiasticorum, vt scribit Eusebius, quorũ peruersitatẽ diuina iustitia frenare hac persecutione instituit, dum simulationem in vultu, dolum in corde, fallaciam in verbis cerneret, quiq; liuore, superbia, inimicitijs inter se certãtes, tyrãnidẽ potiùs q̃ sacerdotiũ sapere videbant, Christianæ pietatis omninò obliti, ac diuina mysteria prophanantes potiùs quàm celebrantes. ô Deus, quid futurũ nostra ætate arbitramur, quo vitia nostra eò creuêre, vt vix apud Deum misericordię locũ nobis reliquerint? quãta sit auaritia sacerdotum, quanta libido vndiquè, quanta ambitio & pompa, quãta desidia, & ignorãtia tum suijpsius, tũ doctrinæ Christianæ, quàm parua religio, & simulata potiº quàm vera? misereatur nostrî Deus. ad rem redeo. Exclamatio inuectiua in cleticos.

Tandèm post omnem tyrannicã rabiẽ aperuit oculos Deus, & persecutores illos in tantã rerum permutationẽ deduxit, vt Augustº, depositis cũ collega Maximiano paritèr regni insignibº, priuati

priuati ac plebeij post imperium viuerent. ità sub vna die Diocletianus apud Nicomediam, Maximianus verò apud Mediolanum deposuerunt imperium, Constantio atque Galerio administrationem reipub. relinquentes.

Diocletianus verò priuatus in villa haud procùl à * Salone, pclaro ocio cõsenuit, qui dum ab Herculeo atq; Galerio ad recipiendum imperium rogaretur, renuit, & in hunc modum respondit: Vtinàm * Salonis possetis visere olera nostris manibus * instituta, profectò nunquàm istud à me tentandum iudicaretis. vt satìs pateat, per formidinem volũtariam habuisse paupertatẽ, quippe cùm à Constantino atque Licinio vocatus ad festa nuptiarum, per senectã se excusârit, motus fortè rescriptis minacibus, quibus increpabatur Maxentio fauisse, & Maximino fauere. Vixit autem annos 68. Superfuit in ordinem redactus, annos 10. cùm 20. imperâsset. suspectans mortem dedecorosam, venenum hausisse dicitur. Contigit tamen ei, quod nulli post natos homines, vt cùm priuatus obijsset, inter diuos tamen relatus sit. Eutropius author est.

*insita

Diocletiani obitus.

His igitur abeũtibus, administrationem reipub. Constantius & Galerius suscipientes, Augusti creati sunt, anno Domini 310. diuisusque est inter eos ità Ro. orbis, vt Constantius Italiam, Galliam atque Aphricam, Galerius Illyricum, Asiam & Orientem obtineret. sed Constantius Augusti dignitate contẽtus, administrationem Italiæ & Aphricę recusauit, Galliam tantùm retinuit. Galerius autẽ vir morigeratus & egregius in re militari, videns Italiam quoquè suæ administrationi accessisse, sinente socero suo Constantio, Cæsares duos creauit, Maximinum quem Oriẽti præfecit, qui & ipse persecutor Christianorum fuit, & Seuerum cui Italiam dedit.

Constãtius, Galerius Imp. xij.

Constantius vir egregius & mansuetus, non modò amabilis, sed & venerabilis Gallis, qui neque ex consortij rabie regnũ suum piorum sanguine maculauerat, neq; orationum domus, aut conuẽtus nostrorum destruxerat, quin potiùs cultores Dei venerabatur. vndè & meritò religiosus pater filium reliquit Constantinum religiosiorem hæredem.

Hic Constãtius quosdam in palatio suo probare volens, præcepit, vt qui ad sacrificandum venirent & deos coleret, in suo cingulo permanerent: qui autẽ refugerent sacrificare, exirent de palatio, gratias agentes quòd non punirentur. Cùm igitur alij sacrificarent, alij verò nollẽt, deliberauit illis amicis vti, qui fideles in melioribus constantesq; alios verò velut effœminatos expulit, asserens eos nunquàm erga principem fore deuotos, qui Dei sui essent prodi-
tores.

Constantius hic Claudij secundi ex filia nepos fuit, duas habuit vxores, cui Diocletianus Theodoram Maximiani priuignam vxorẽ dedit, ex qua posteà quàm sex filios suscepisset, eam repudiauit: qua repudiata, Helenam Anglorũ regis Coël dicti filiam (quãuis Ambrosius Helenam stabulariam vocet, humili natam loco) captiuam vxorem duxit, & Magnum Constantinum ex ea genera-
uit. Et in historia Arcturi inuenio, quòd Coël rex Britanniæ se & regnum suum Constantio senatori nomine Ro. imperij tributarium fecit. Constantius verò post mortem soceri rex Britanniæ factus est, qui posteà moriens Eboraci, Constantinum tamen anteà Cæsarem nuncupauit.

ANNO Domini 309. Constantinus mortuo patre, annitentibus cunctis qui aderant, præcipueque Çraco Alemanorum rege, auxilij gratia cum eo comitante, in Britannia creatus est imperator vj. Calen. Augusti, præfuit annis 30. mensibus decem. hic sororem suam Constantiam Licinio coniunxit, filiumque suum nomine Crispum, Cęsarem fecit. Romæ interea prætoriani milites Maxentium Herculei Maximiani filium, nuncupârunt Augustum, qui (vt inquit Eusebi[9]) primò velut aucupans plebis gratiam, fidei nostræ veneratorem se simulat, & ob hoc repentè persecutiones Christianorum arceri iubet, sed nihil pensi habebat. in tanta enim flagitiorum fæce versabatur, vt nullum facinus ab eo esset alienum. se-

Maxentius Imp. 42.

nato-

natorum, & maximè nobilium, matronas publicè abstrahi, & ad suam libidinem duci iubebat.

Sophronia nicera Lucenia.

Accidit quòd Sophronia prefecti vrbis vxor venustissima, missis stuprorum ministris, ad se duci iuberetur. vir altiùs ingemiscens, * & quid faciemus? anté ne est anima ponẽda? Tum illa ijs qui missi sunt: Paululùm, ait, expectate, donèc composita, vt decet, ornataq; procedã. dehinc ingressa cubiculũ, cùm priùs defixis genibus orâsset, tanquàm pudicitiam suam immolatura, pectus ac viscera correpto mucrone transuerberat.

* ait: quid

Deniquè quadã die imperat militibus exire per plateas vrbis, vt oẽs vtriusq; sexûs cæderent: senatoresque & maximè clariores, confictis criminibus tanquàm rei, puniti atque proscripti sunt. Adhæc artis magicæ disciplinã summis studijs excoluit. perquirebantur mulieres nobiles grauidæ, & adhibitæ funestis aris, mediæ scindebantur. rapiebantur infantes, eorumque exta scrutabantur. iugulabantur & leones, & precationibus dæmoniaca arte compositis, bella per hæc dicebantur arceri. indè relinquebantur arua à cultoribus, dum nihil ad vitam tutum arbitrarentur, indè grauissima fames vrbem atq; omnia loca inuaserat.

Audiẽs Maximianus Herculeus, qui cum Diocletiano purpuram deposuit, filium Maxentium Augustum, spe resumẽdi principatûs Romam è Lucania aduolat, Diocletianũ quoquè per literas hortatus, vt depositã resumeret potestatẽ. Cui Diocletianus: Vtinàm Saloninis olera nostris manibus * instituta inuisere posses, de resumendo imperio nõ iudicares. conatur nihilominùs filium deijcere Maxentium, sed à filio pulsus vrbe atque fugatus est.

* inſtitu

Ad Constantinum igitur qui gener eius erat, confugit, moliens ipsum interficere, regnumq; eius inuadere. detectis autem eius insidijs per filiam Faustã vxorem Constantini, indè se proripuit. sed à Constantino insequente Massilię captus, fractis laqueo ceruicibus, perfidiæ suæ pœnas dedit anno vitæ suæ lx.

Sed & Galerius Maximianus aduersùs Maxentium & prætorianos milites Seuerũ Cæsarẽ Romam mittit cum exercitu ex Illyrico. is cùm vrbem obsideret, militũ suorũ scelere desertus, proditus, atq; ex eo fugiẽs Rauennã, in itinere est occisus. Galerius autem, Seuero duce interfecto, Licinium rei militaris præstantissimum, apud Tarentum imperatorem delegit atque creauit, virum vtiquè crudelem. Seuerus occiditur.

Porrò Galerius Maximianus persecutionem à Diocletiano & Maximiano factam, ipse atrocibus edictis accumulauit, Christianos ad cœmeteria cõuenire vetabat, & simulacrum Antiochiæ consecratum, subornatis sacerdotibus qui ex adytis id nunciarent, clamâsse dicebat, pellẽdos ab vrbib⁹ Christianos: & postquàm per decem annos oẽi genere hominum exhausit prouincias, ipsum authorẽ sceleris vltio diuina corripuit: inflatis subitò viscеribus, putrefacto introrsùm pectore, & vitalibus dissolutis, fœtor intolerabilis exhalabat, vt nemo posset eum accedere. plerique tunc medici, quòd nec morbo mederi, nec fœtorem tolerare possent, sunt eius iussu occisi. Ex quibus cùm quidam iugulabũdus potiùs quàm medicaturus assisteret, inspiratus à Deo: Cur, inquit, imperator erras, & quod Deus infert, hominem putas posse curare? nec humanus est iste morbus, nec à medicis curabilis: sed recordare quanta in seruos Dei egeris, impius in religionem diuinam fueris, & intelliges vndè tibi sint poscẽda remedia. Et refert Orosius, quòd edictis latè missis, Christianos de exilijs reuocauerit: ipse autẽ cruciatus non sustinens, finem vitæ suę attulit, & secũdùm alios, manu sua se interfecit, anno imperij sui decimo. Galerij mors.

Inter hęc respu. à quatuor imperatoribus tenebatur, Constantino & Maxẽtio filijs Augustorũ, Maximino & Licinio nouis hominibus. Deindè Constãtinus à senatu declaratus Augustus, & accersitus è Britãnia vbi pater periẽrat, contra Maxentium, qui ob libidinem & crudelitatem maximè populo infensus erat, vndè inter Constantinum & Maxentium bellũ ciuile exortũ est. Aderat Constantino Licinius, & dũ Romã pergeret, ac multa secum de imminentis Cõstantin⁹ Imp. xl.

belli

belli neceſſitate pertractaret, atq; ad cęlos ſæpiùs oculos leuaret anxius, & indè ſibi diuinum precaretur auxiliũ, vidit per ſoporem in cælo ſignum ſanctæ crucis, & angelos dicentes: IN HOC SIGNO VINCES.

Refert Euſebius Pamphili cum iureiurando, Conſtantinum dicentem audiſſe ſe, quòd circa meridiem declinante iam ſole, crucis ſignum ex lumine factum, & ſcripturam confectam, ei dicentem: IN HOC SIGNO VINCE, & dum cogitaret quid eſſet acturus, nox ſuperuenit, & dormienti Chriſtus apparuit cum ſigno quod vidit in cælo, iuſſitque vt fieret eius ſigni figuratio, quod foret auxilium in prælio. Cumq; opùs iam non eſſet interprete, ſed apertè mõſtratum eſſet imperatori, quid de Deo credere conueniret, mox die facta, ſacerdotes Chriſti cõuocãs, de dogmate conſulebat. At illi ſacros libros afferentes, de Chriſto loquebantur, ſuaq; dicta ex prophetis probabant. ſignum verò quod apparuit ei, dicebãt eſſe trophæum victoriæ Chriſti aduersùm inferos.

Conſtantinus igitur ſignum, quod in cælo fuerat ſibi demonſtratum, in militaria vexilla transformat, ac labarũ *quem dicunt, in ſpecie *ſignum cruci Dominicæ exaptat, & armis vexillisque religionis inſtructus, aduersùs impiorũ arma proficiſcitur. Poſtquàm verò diuinæ virtutis auxilio certus de victoria effectus eſt, alio nihilominùs æſtu religioſi principis animus fluctuabat, angebaturq; quòd cogeretur vrbi Romæ, quæ Ro. imperij caput eſt, bellum inferre, nec ſinè oppugnatione ac multa ſanguinis effuſione patriæ, quam tyrãnus obſederat, reddere poterat libertatem, & die noctuq; Deum precabatur, nè dexteram ſuam, quam ſigno muniuerat ſalutari, cruore Ro. ſanguinis macularet, quod præſtitit diuina prouidẽtia. nam cùm iam non procùl à ponte Miluio caſtra poſuiſſet, Maxẽtius ſubitò velut vi diuina correptus, agitur in occurſum: & proruens vrbis Ro. portis, ſequi ſe reliquum exercitum iubet, priorque ipſe obuius præcurrit armatus. iuſſerat autẽ nauibus ad decipulã compoſitis fluuiũ ſterni, et ſuperpoſitis pontibus exæquari.

*quod
* ſigni Crucis

Vt ergò ipſe eques & p̃curſor oblitus ſui operis, cũ paucis aggreſſus eſt pontẽ, ſubſedêre naues, & in profundũ demerſus, totius belli futuras cædes, vnius neſcio capitis ſui diremit interitu, atque impollutã religioſi principis dextrã à ciuili cruore ſeruauit. ità Maxẽtius et qui cum eo tum erãt ſatellites, dimerſi ſunt, vt rectè dicatur, Lacum aperuit & effodit, ac incidit in eum. Tunc verò læti omnes cum coniugibus ac liberis, ſenatus populusq; Ro. Conſtantinum, veluti ſalutis authorem, ac libertatis reſtitutorem accipiunt. ille tamen non ſuæ virtuti, ſed diuino muneri omnia deputans, ſtatìm vbì ſenatus ſibi imaginem triumphantis erexit, vexillum Dominicæ crucis in dextera ſua iubet depingi, titulumq; ſcriptum, IN HOC SIGNO VICI.

Fata Maxẽtij. Pſal. 7.

Per idem tempus, conſpirante ſecum Licinio, ſcientes & profitentes authoré ſibi bonorum omnium Deum, legẽ ſtatuunt, in qua Deum Chriſtianorũ plenisſimis laudibus proſequebantur, atq; ab vniuerſis huic veneratione cultumq; deferendum decernunt, hanc legẽ etiàm ad Maximinũ, qui tunc Orientis partibus dominabatur, emittunt.

Maximini facinora.

At ille ingentibus imperatorum geſtis perterritus, metu ſimulque pudore ſtatuit velut ex ſuo arbitrio atq; authoritate legem huiuſmodi ſentẽtię, in qua aſſeuerabat maioribus quidem ſuis Auguſtis viſum fuiſſe, Chriſtianorũ gentem tãquàm deorum cultui aduerſam, penitùs eſſe delendam, ſe quoquè ſimilia ſentire: ſed cùm magìs augeatur gens iſta, quo maximè videtur prohiberi, ſe velle potiùs, vt ſi quidem blandis quis ad deorum cultum perſuaſionibus acquieſcat, nullus verò cogatur inuitus, recipiat habeatque in arbitrio ſuo, quo quiſque velit ritu colere Deum, neque per hoc commotionem vllã vel perturbationem inferendam.

Hęc ipſe ſimulata humanitate decreuit, aliter tamen ſenſit. nam homo erat flagitioſiſſimus, maximis delicijs, luxu atque omnium diſſolutionum genere fluitãs, turpiſſima ſuis militibus præbebat

bat exempla, prout etiàm rei euẽtus docuit. nullum enim vel breue oppidum, absque adulterio nobilium matronarũ quæ sibi obuiâssent, vel corruptiõe virginum præteribat. erat Christianorum hostis et persecutor sęuissimus, in quos tantum crudelitatis exercũit, vt prædecessores suos vincere tin scelere. ignes, cruces, bestias, maris profundum, truncationes membrorum, effossiones oculorum, & singulis membris specialia inferre supplicia gestiebat. Qui etiàm antè hoc edictum pro Christianis à Galerio timore mortis promulgatũ, non audens contemnere, verbo recipi præcepit, re autem nihil seruauit. vix enim sex mẽsibus transactis, crudelissimus tyrãnus longè sæuiora prioribus aduersùs Christianos excitauit, ità vt etiàm æreis tabulis incíderit leges contra eos datas: quibus expressit, quòd ex quo Christiani vrbibus pellerentur, & aëris lęti esset temperies, & terræ fœcunditas abundantior: ideoque satis rectè consuli ad deorum immortalium gratiam, vt inuisum hoc hominum genus ex omnibus locis pelleretur.

Confinxit & multa alia, quæ in scholis pueros iubet addiscere. sed nec moratur in hoc Dei prouidentia, imbres restrinxit nubibus, & effœtas arida sterilitate segetes dereliquit: aëris quoquè temperies, quam suis impijs actibus descripserat famulari, in tantã corruptionem versa est, vt humana corpora vlceribus pessimis, quę ignis sacer appellabãtur, replerent: vt & qui effugerent mortem, luminibus orbarentur: sed & pestilentia ingens, famesque, vt q fami supereresset, peste periret: & cùm Christiani per Dei gratiam, quod fuit mirabile, nec fame nec peste grauarentur, in nullo prorsùs iniuriæ memores, more sibi solito ad misericordiam inclinati, conferre certatim vnusquisque (prout poterat) cibos & sustentare & reficere pereuntes, & affectũ participare cœperunt. Illos quoquè qui morbi contagione laborabãt, ad quos nullus gentilium nec propinquorum introibat, sedula visitatione curare, nec pati aliquid per cõtagionẽ, cadaueribus quoquè sepulturam conferre studebant: ideò breui ingressu Christianorum per vicos & vrbes, malorum facies immutata, rebus ipsis atque operibus, veram esse religionem sanamque in cordibus omniũ inscripsit multo tenaciùs, quàm tabulis æreis eam falsam esse tyrannus incíderat.

Sed ille impius in nullo mutauit affectum: immò arrogantia tumidus, extolli & erigi aduersùs etiàm regni socios cœpit, ac non multò pòst rupto fœdere, bellum Licinio conatur inferre. ad vltimum fretus dæmonibus, dijsque suis, cum immensa multitudine procedit ad bellum, superarique visus exercitus, eo relicto, Licinio se subdidit. Tunc videns se deceptum à dijs suis, & ab hominibus derelictum, turpitèr fugit. reparato verò exercitu, volens cum hoste confligere, doloribus interiorum viscerum correptus, vehementèr exagitari cœpit, vt nec stratis recumbere posset, nec cibum labijs degustare, aut vinum potuit odorari, sicq; carnibus suis ariditate consumptis, hoc loco profecit infelix, quòd in extremis positus, iustum esse iudicium Dei, & sceleris pœnas se merentẽ profitetur expẽdere. ad vltimũ morbo priùs amissis luminibus, finem viuendi fecit.

Maximini interitus.

Tunc defuncto eo, aperta licentia principum, ecclesiarum status reparari cœpit, tabulęq; & picturæ vel imagines æreæ deijci iubẽtur. iudices quoquè illius tyrãnicæ executionis interficiũtur cum cõplicibus suis. Incredibile est, vt inquit Hugo Floriacen, quantùm breui Constantini studio ecclesia per totum orbem creuerit. nam edicto publico ædificantur Ecclesiæ per totum imperium.

Ecclesiarum restauratio Constãtini.

Et cùm tali simplicitate, vt refert Eusebius, ecclesiarum gloria apud Deum homines que proficeret, & imago quædam cęlestis haberetur in terris, religiosus princeps Constantinus per dies singulos fide & religione crescens, & cùm pro ijs omnibus, non iam vt Imperator, sed vt pater coleretur in cunctis, nõ tulit infelix inuidia. Etenim Licinius qui priùs probitate morũ non solùm in societatẽ regni fuit adscitus, verùm etiàm

ex coniunctione sororis colligatus, vt vidit Constantinum non tam vi ac metu, quàm amore & religione imperare, & in summa veneratione esse mortalibus, occultis insidijs eum decipere parauit.

At ille totus in Deo confidens, ad omnia se illo signo Crucis, quod ei cælitùs monstratum est, muniebat, nec vllis per hoc insidijs obnoxius fieri poterat. iratus Licinius, stultaq; iracundia permotus, imperatori apertum bellum indixit, regni fidem societatemq; contaminans, & mox Christianos priuato odio persequi cœpit, accusans quòd nõ pro se ità, sicut pro Constantino, in solennitatibus & ex præcepto sibi traditis orationibus excubarent. & sic qui paulò antè aduersùs persecutores Christianorum vindicauerat, nunc tela in Christianos vertit, primoq; de palatio suo omnes Christianos exire iubet, exutos omni militia.

Licinij defectio.

Post hæc statuit omnes qui se Christianos profiterentur, in carcerem trudi. addidit, nè quis alicui in carcere cibum vel potũ deferret. deindè omes qui cõtaminatis sacrificijs acquiescere nollent, lanionibus dari, vt eos porcorum more suspensos, per frusta cæderent, & tunc proijcerentur in mare. Ecclesias quoquè iussit subuerti. auaritiæ ad hęc insatiabilitèr cœpit studere, census innouare, agros cultoribus vacuos tributis replere, etiàm contra ætatis vires cœpit adulterijs & corruptionibus virginum delectari.

Sed Constãtinus veris virtutibus adornatus, tot tãtisq; flagitijs ire obuiàm parat. neq; difficultas erat victoriæ, vbi causa iustior & purior. Facta igitur cõgressione in Bithynia, victus est Licinius, & apud Thessalonicam capite truncatus, sicq; Constantinus Ro. imperiũ solus obtinuit anno regni sui 14. anno à natiuitate Domini *324.

Licinij mors.

ANNO Domini 314. Siluester, mortuo Melciade, episcopus Ro. vrbis constituitur. sedit annis 22. mensibus decem. Discrepant tamẽ scriptores in supputatiõe annorũ ab incarnatione Christi vsq; ad papatũ Siluestri. aliqui enim, vt Hermanus Contractus in chronicis, qui videtur secutus Eusebiũ, ponũt annos 308. qui pro vno numerant Cletum & Anacletũ. Hermannus verò in floribus temporum ponit annos 316. Bergomensis in suppleméto ponit annos 313. cui adstipulat Raphaël Volaterranus. alij plùs, alij minùs: quod indè puenire potest, quia nõ concordãt in annis quibus quisq; põtifex sederit, & fortè* aliquãdò vitio scriptorũ factum est. Ideò sequatur vnusquisq; quod sibi probabilius videtur, quia per hoc veritas rei gestæ non destruitur. Eodem modo in imperatoribus & eorũ electione, sinè præiudicio veritatis, dissentiunt.

Siluester papa.

*aliquo

Eo anno Maxentius imperabat vrbi, & Siluester ob eius crudelitatem de vrbe exijt, ac in monte quodã Soracte cũ clericis suis mansit. eo autem sublato de medio Cõstantinum principẽ de Christianis benè meritum, promptiorem ad de ecclesia Dei promerendum reddidit. Hîc nõ desunt, qui scribant, Constantinum, postquàm imperij monarchiam solus obtinuit, per insolentiam mutatũ & crudeliorem effectum, plures interfeciss amicos, & machinatum fuisse in necem Crispi filij sui. Quod confirmat Orosius, dicẽs: Sed inter hęc latent causæ, cur Constantinus etiàm in proprios egerit affectus. nam Crispum filium suum, & Licinium filium sororis suæ interfecit. Tripartitæ tamen historię author refragatur huic sententiæ, quoniã falsè id impingatur Constãtino, quod verius videtur, ob quam crudelitatem fertur lepra percussum, tandèm per S. Siluestrum conuersum & baptizatum.

Alij scribũt, quòd vltimo ętatis anno baptizatus, fit in Arrianã hęresim prolapsus. hoc vltimũ falsum esse, & religio principis ostẽdit, & baptisterium huius rei causa Romæ ab eo magnificẽtissimè ædificatum. à Siluestro enim vnà cum Crispo filio inuenitur baptizatus, qui Crispus cũ patre pro Christianis multas posuit leges, & secundo loco honoratus imperij Cæsar existens. qui & 20. anno imperij patris defunctus est, vt refert Socrates in Tripartita. decessit enim vt catholicus. testantur id Ambrosius, Isidorus, Eutropius, Orosius, & innumeri alij. Quòd verò lepram incide-

Constãtinus baptizatus.

inciderit, baptiſmoque mundatus ſit, quòd abſtinuerit à ſanguine infantiũ, Platina putat cõfictum, nec à veris ſcriptoribus de eo mentio fit. non tacuiſſet hoc Oroſius, non Eutropius, nõ illi qui Conſtantini res geſtas diligentiſmè ſcripſêre.

Conſtantini leges edidit.

Conſtantinus igitur primo die ſui baptiſmatis, legem promulgauit, Vt Chriſtus tanquàm verus Deus ab omnibus veneraretur: Vt quicunque Chriſtiano faceret iniuriam, dimidio bonorum ſuorum priuaretur: Vt Ro. pontifex caput ab vniuerſis epiſcopis haberetur: Vt quicunque fugeret ad Eccleſiã, immunitate gauderet: Vt virginibus & qui in cælibatu viuere vellent, teſtari liceret: ſuſtulit legem, quæ vetuit hæreditatem adire eum, qui xxv. ætatis ſuæ anno vxorem non duxiſſet.

Fertur pius princeps, vbi nũc eſt Eccleſia S. Petri, arrepto bidente, ad fundamentum baſilicæ conſtruendæ terrã primò aperuiſſe, ac cum lachrymis 12. cophinos terræ in ſuis ſcapulis exportaſſe. ſed & eccleſiã Lateranenſem fundauit.

Donatio Conſtãtini.

Qualia autem & quæ Conſtãtinus Eccleſiæ donauerit Romanæ, variant in hoc ſcribentes. tex. in c. Conſtantinus, refert eum conceſſiſſe B. Silueſtro & eccl. Romanæ vrbem Romam, Italiã & omnium Occidentalium regionum prouincias, vt habetur 96. di. c. Conſtãtinus. alij dicunt tex. iſtum paleam eſſe, & nihil probare, quod credibile redditur. nam Conſtantinus poſteà præmiſſa regna filijs ſuis teſtamẽto reliquit, quæ etiàm abindè ſucceſſionis iure in manibus remanſerunt imperatorum & regũ catholicorum. ad quod nõ facit modicùm c. fundamento. de elec. li. 6. loquẽs de donatione Conſtantini. tantùm dicit de vrbis Rom. donatione, Italiæ & aliarum prouinciarum nullam faciens mentionem. ſed nec can. futuram, 12. q. 1. qui tex. aſſerit quòd Conſtantinus fidem veritatis adeptus, dedit licentiã per vniuerſum orbẽ ſub ſuo degẽtib⁹ imperio, eos nõ ſolũ fieri chriſtianos, ſed etiã fabricare Eccleſias, & prędia conſtituit tribuenda, donariaq; immenſa tribuit, *& fabricã templi, primamq; ſedẽ B. Petri inſtituit, adeò vt ſedem imperialẽ relinqueret, & B. Petro ac ſucceſſoribus eius profuturã concederet. pro hac parte facit, quòd quæ hodiè dicũtur de patrimonio Eccleſię, ferè omnia inueniũtur à ſequẽtibus principib⁹ donata. alij alitèr ſentiunt. vincat veritas.

Quòd verò donãte Conſtãtino temporalia eccleſiæ Romanæ, vox audita refertur huiuſmodi, Hodiè venenũ Eccleſiæ eſt immiſſum, non benè quadrat: nam Eccleſia temporalia ante Conſtãtinum habuit, tex. eſt in c. videntes, 12. q. j. vbi Vrbanus: Vidẽtes ſummi ſacerdotes, inqt, & reliqui ſacerdotes plùs vtilitatis poſſe conferri, ſi hæreditates & agros quos vendebant, eccleſijs epiſcopi traderent, eô quòd ex ſumptibus eorum, tam pręſentib⁹ quàm futuris temporibus, plura & elegãtiora poſſent miniſtrare fidelibus communem vitã ducẽtibus, quàm ex precio ipſorum, cœperunt prædia & agros quos vendere ſolebant, matricibus eccleſijs tradere, & ex eorum ſumptibus viuere.

Idem inuenitur inſtituiſſe * primum papam, & ſic ante Silueſtrum etiàm immobilia habebat Eccleſia. & ſi verè vox talis audita eſt, potuit fortè inſinuari, propter iuriſdictionem ſeculare magis quàm ob res. vel fortè quòd diuitię pariunt ſuperbiam, quod eſt venenũ pernicioſum, à quo longè creditur abfuiſſe B. Silueſter. nam vt fertur, dum Conſtantinus ei diadema aureũ gemmis diſtinctum concedebat, id Silueſter aſpernatus eſt, tanquàm religioſo capiti minimè cõueniens. Phrygia mitra & candida tantummodò contentus fuit. *Pium

Conſtantinum Græci (vt Volaterranus teſtatur) inter ſanctos referunt, eiusque feſtum * II. Kaleñ. Aprilis celebrant. de dono eius aut conceſſione, apud nullos extat authores, pterquàm in lib. Decretorum, idque in antiquis voluminibus minimè contineri, author eſt Antoninus præſul Floreñ. in chronicis. Quod valdè miror, cùm Iſidorus, qui fuit ab hinc anno propè 800. grauis author ac planè ſanctus, in hiſtoria ſua apertè dicat, eum vrbe Roma pontifici ceſſiſſe, ornamentisque omnibus imperialibus, diademate videlicet, *pridiè

habituque & albo equo, quo vectetur, basilicas item dicitur in vrbe condidisse, Lateranẽsem seruatoris nomine, vbi baptisteriũ addidit, in quo natalis nocte lucerna balsami ardebat. legiturq; in eius fronte epigrammatis principium:

Insons esse volens, isto mundare lauacro,
Seu proprio premeris crimine, seu patrio.

Præterea duas apostolis Petro & Paulo, S. Laurẽtio extra muros, sanctę crucis, S. Petri* exorzitæ, & Marcellini presbyteri, martyrum in via Lauicana inter duas laurus, vbi diu corpus Helenæ iacuit, S. Petri & Pauli apud Ostiam, S. Iohannis Baptistæ apud Albam, apostolorũ in basilica Petri, quod pauci animaduertunt. Supra arcum qui est in medio ferè templo, huiuscemodi versus antiquissimo opere museo adhuc leguntur:

Quòd duce te modus surrexit in astra triumphans,*
Hanc Constantinus victor tibi cõdidit aulã.

Libellus autem apocryphus de elephãtia, deque sanguine puerorum & Siluestri baptismate, cùm manifestè à nostrorum doctorum, quos allegaui, authoritate dissentiat, omninò reijciendus. constat tamen catechumenum fuisse, Siluestrumq; ac reliquos orthodoxos in honore habuisse.

Helena mater Cõstant.

At Constantini mater Helena, matrona religiosa, diuinis admonita visionibus, Hierosolymam petijt: & locum, vbi Christus crucifixus est, ab incolis requisiuit, qui idcircò ad inueniendum difficilis erat, quia antiquitùs simulacrum Veneris in eo fuit erectũ, vt si quis adorare vellet Christum in illo loco, Venerem videretur adorâsse: & ob hoc locus penè in obliuionẽ venerat. At mulier religione percita, vbi locum ipsum ruderibus purgâsset, tres confuso ordine cruces reperit, in vna inscriptio illa legebatur tribus linguis, IESVS NAZARENVS rex Iudæorum. Adstabat autem Macarius vrbis Hierosolymitanæ episcopus, qui vnam ex his manibus cum religione retinens, veram esse dicebat. & mulieri mortuæ admota, eidem vitam restituit.

Crucis inuentio.

Helena, ædificato in eo loco templo, vbi crucem repererat, abiẽs, clauos quibus Christi corpus cruci affixũ fuerat, secum ad filium portat. horum ille vnum in frenos equi transtulit, quo in prælio vteretur: alio pro cono galeæ vtebatur. tertium in mare Adriaticum, vt ait Ambrosius, ad compescendas sęuientis maris procellas deiecit. illa autem Crucis pars, quam eadem mulier secum in thecis argẽteis detulerat, gemmis & auro distincta, in basilica Sessoriana collocatur. & hæc sub Siluestro papa sunt acta, anno Domini 329. licèt c. crucis, de conse. di. 3. velit, quòd sub Eusebio papa sit inuenta sancta crux. primum tamen communitèr tenetur, & putant aliqui Gratianum errâsse in nomine Eusebij.

Constantinus verò, vt suprà dictum est, sedem imperialem, quæ hactenùs in Ro. vrbe erat, B. Siluestro ac successoribus eius, vt liberiùs diuinis obsequijs cum suo clero vacare possent, derelinquens, imperium fauore eiusdem Siluestri Romani pontificis, Byzantium in Græciam transtulit: eamque ciuitatem in melius reparans, Constantinopolim nouamque Romam appellauit. basilicã etiàm S. Petri in Vaticano construens, eam dominam omnium ecclesiarum constituit, vbi corpus B. Petri posuit. ædificauit & * appendiciam ecclesiam Lateranensem in honore S. Iohan. Bap. ibique locauit arcam testamenti, quam Titus imperator apportauerat, deuicta Hierusalem. Cardinalibus honorem senatûs tradidit.

Constãtinus imperij sedem trãstulit Constãtinopolim.

Arca testamẽti Christi.

Nè autem nouæ Romæ sacerdotes imperatoriæ magnificentię experres essent, duas itẽ basilicas Constãtinopoli ędificat, quarũ altera Irenes, altera apostolorum vocatur, euersis priùs paganorum templis, aut in vsum Christianorum trãslatis, sublatisq; è medio tripodibus delphicis, anno Dñi 320. Et licèt ità per oĩa floreret tunc ecclesia, nõ id diù pertulit inimicus, videbat eñ paganorum errorẽ fuisse nudatũ, & creaturam à pluribus iam non adorari, sed creatori hymnos decentèr offerri. Ea gratia iam non apertè contra Deũ excitauit bellum, sed viros Christianos inue-

inueniens amore honoris & vanæ gloriæ seductos, per eos reduxit plurimos in errorem, non creaturam adorari adstruens, sed ipsum creatorem coæqualẽ prædicans creaturæ.

Arriana hæresis origo.

Presbyter quidam apud Alexandriã nomine Arrius, specie religiosus, sed gloriæ ac nouitatis cupidus, prædicabat filium Dei creaturam esse, & spiritum sanctum ab eo creatũ, addẽs etiàm, Erat quandò non erat. Tunc Alexander eiusdem vrbis episcopus, eidem resistebat: & cùm illum nequaquàm ab errore reuocare posset, expulit eum ab Ecclesia. propter quod ille Arrius seditionem excitauit, quod vt audiuit Constantinus, primò scripsit vtrique, inuehens, quòd scandala susciterẽt. & cùm nihil proficeret ipse princeps religiosissimus, famosissimũ illud in Nicea concilium excitauit, publicis asinis, mulis ac curribus episcopos, & qui cũ eis erãt, ad synodum venire præcipiens.

Alexander episcopus.

Concilium Nicenum.

Concilium itaq; Nicenum vniuersale, trecentorũ decem & octo episcoporum, factũ est sub Siluestro anno domini 327. alij tamen dicunt habitum sub Iulio papa. priorẽ tamen opinionẽ confirmat 16. di. c. Sextam. §. prima. vtcunquè sit, prima vniuersalis synodus in Nicea Bithyniæ est habita, pſente Magno Constantino. Conuenerunt in hoc concilio Macarius Hierosolymitanus, Eustachius Antiochenus, Alexander Alexãdrinus, alij quoquè apostolici viri, quorũ aliqui dextros oculos effossos habebant, alij dextras suras abscissas. Hispanicarum partium Osius.

Act.

Tuncq; ille sermo completus est, collectos ex omnibus gentibus quæ sub cælo sunt, viros religiosos. aderant enim Parthi, Medi, Elamitæ, habitantes Mesopotamiam, Iudæam, Cappadociam, Asiam, Phrygiam &c. Quibus omnibus imperator diebus quotidianis cibaria largissimè ordinârat expendi.

Vt autem solet fieri, plurimi sacerdotum priuatas habentes causas, libellos principi offerũt. Quibus pius princeps: Hæc, inquit, habebunt tempus proprium. mihi verò non licet de huiusmodi rebus iudicare, sacerdotes. agite quæso, ait, imitantes diuinam clementiam, aboleamus accusationes: & de his quæ ad finem pertinẽt, agere studeamus, cuius gratia conuénimus. Hęc imperator dicens, vniuscuiusque librũ ardere fecit, diffiniens diem, qua solui, quę dubia sunt, conueniat.

Vocatusque est Arrius, discussisque ipsius assertionibus diutino multoque tractatu, placuit omnibus, & velut vno cunctorum ore ac corde decretum est, ὁμοούσιον scribi debere, id est, eiusdẽ cum patre substantiæ filium confiteri. xvij. tunc solùm fuisse dicũtur, quibus fides Arrij placebat, quorum sex soli patiuntur se cum Arrio expelli, reliqui verò xj. consilio inter se habito, acquiescunt, ad subscribendum manu sua, sed nõ mente, cuius simulationis author præcipuè fuit Eusebius Nicomediæ episcopus.

Cõcilij decretum.

Exemplum autem fidei illorum, qui aderant catholici, hoc est: Credimus in vnum Deũ patrem omnipotentem, prout in symbolo quod canitur in Ecclesia, continetur: eos aũt qui dicunt, Erat aliquandò, quandò non erat, & anteq̃ nasceretur, non erat, & quia ex nullis substantibus factus est, aut ex alia substistentia vel substantia dicunt esse, aut conuertibilem, aut mutabilem filium Dei esse, anathematizabant.

Vbì notandum, quòd Arriana hæresis fuit periculosior, vniuersalior, & penè diuturnior: periculosior, quia circa mysterium Trinitatis: vniuersalior, quia inuoluit multos ecclesiasticos & seculares. vndè Hieronymus: Arrius vna scintilla in Alexandria fuit, & quia non citò extincta est, totum orbẽ populata est flamma eius. 23. q. 3. resecandę. fuit etiàm diuturnior, quia per multa tempora viguit.

In hoc cõcilio quidam philosophus dialecticæ peritus, cùm quotidiè moueret conflictum, apparuit quasi vinci non posset. Quidam ex confessoribus vir simplex, videns philosophum catholicis insultantem, poscit locum contra philosophũ disputandi. verùm qui simplicitatem viri nouerant & imperitiã, exterriti sunt, nè fortè derisui haberetur sancta simplicitas. perstitit tamen senior, & hinc mouit exordium: In no-

Dialecticus à confessore simplici victus.

mine,inquit,Iesu Christi,audi philosophe quæ vera sunt: Deus vnus est, qui omia verbi sui virtute cõpleuit & creauit,& spiritussancti sanctificatione firmauit: hoc verbum quod nos filium dicimus, humanos miseratus errores, ex virgine nascit, & morte sua nos à morte perpetua liberauit, quẽ iam resuscitatum,expectamus iudicem omniũ quę gessimus,esse venturum.credis hoc philosophe? At ille,àc si nullũ vnquàm sermonem didicisset,ità stupefactus virtute dictorum mutus, ad hæc omia solùm potuit respõdere,ità sibi videri, nec aliud verũ esse quàm dixerat.Tunc senior, si hoc ità esse credidisti, surge & sequere me, & huius fidei signaculũ suscipe. Ille ad suos:Audite,inquit,ô eruditi:donèc verbis mecum gesta res est, verba verbis opposui: vbi verò pro verbis virtus processit ex ore dicentis, nõ potuerunt verba resistere virtuti, nec homo Deo potest aduersari. & ità conuersus est.

Paphnutius. In eodem concilio Paphnutius erat episcopus Aegypti, vnus ex illis, quos Maximianus dextris oculis effossis & sinistro poplite succiso, in metalla dãnauit. per hunc signa non minora,quàm per apostolos,facta sunt:quem Constãtinus tãta veneratione coluit, vt sępiùs eum intra palatium euocatum complecteretur,& illũ oculum qui sibi in confessione fidei fuerat euulsus,osculis demulceret.

Spiridion. Erat & Spiridion Syrus episcopus. Item Iacobus Nisibenus. Sanctus quoq; S.Nicolaus. Nicolaus * Myreñ episcopus valdè senex,qui(vt refert Iacobus de Columna) zelo Dei accẽsus, Arrio blasphemiã dicenti,scilicet q̃ pater maior esset filio & spiritusancto, alapam dedit corã patribus in concilio: vndè, vt Græci dicunt, mitra episcopali ad tempus fuit priuatus, & hinc dicunt factum, quòd apud Græcos pingatur sinè mitra episcopali.

Synodus quoquè Nicena volẽs corrigere hominũ vitã & in ecclesijs commorãtium, composuit quasdam leges, quas canones appellamus:inter cętera, vt & ipsi presbyteri & diaconi cum cõiugibus,quas ante consecrationem duxerant, non dormirent. Tunc Paphnutius confessor, honorabiles confessu est nuptias, & castitatẽ esse dicens concubitum cum propria vxore: suasitque concilio, nè talem poneret legem,quę occasionẽ aut ipsis aut coniugibus formidationis præberet. synodusque laudauit eius sententiam, & nihil ex hac parte sanciuit. licuit enim tunc eis qui ante sacros ordines vxores duxerant, eas posteà retinere & matrimonio vti. sed posteà Gregori⁹ papa,& ante ipsum Syricius, indixerunt talibus continentiam,de quo 82.di.proposuisti,&c.plurimos.

Decreta de continentia clericorum.

Hoc tamen Orientales non receperunt. vndè dicit Stephanus papa 32. di. Alitèr sẽ habet Orientaliũ traditio Ecclesiarum,alitèr Occidentalium huius sanctæ Ro.ecclesiæ.nam sacerdotes eorum, diaconi & subdiaconi, matrimonio copulantur,id est,vtũtur. Istius verò Ecclesiæ Occidentalium, nullus sacerdotum à subdiacono vsq; ad episcopum,licentiam habet coniugem sortiẽdi, id est, etiàm contracto ante sacros ordines vtẽdi. nec credo verũ esse quòd Callistus papa, qui præcessit cõcilium Nicenum,continentiam introduxerit, licèt aliqui scribãt hoc. nam de eo nulla in synodo hac habetur mentio,& meritò non fuisset omissum.

Cùm autem in concilio cuncta forẽt absoluta,scribit Constantinus imperio subiectis in hęc verba: Victor Constantinus Maximus Augustus episcopis & populo: Malignos & impios Arri⁹ imitatus,dignũ est vt illorũ quoquè sustineat vltionẽ. sicut ergò Porphyri⁹ diuinæ pietatis inimicus, iniqua volumina contra religionem proferens, dignam promeruit inuenire mercedem,& talẽ, per quam in posterũ plurima completur infamia:& nunc placuit, Arrium & cõsectatores eius, vocari Porphyrianos. Super hæc autem, si qua conscriptio ab Arrio facta reperitur, igni tradatur, vt non solùm praua eius doctrina depereat, sed neque vlla eius possint remanere commenta. Hoc etiàm præcipio, si quis conscriptiones Arrij celàsse comperitur, & non repentè igne consumpserit, mortis supplicio subiacebit. Impe-

Constãtini epistola.

Imperator intereà post concilium degebat lętus. celebrata ergò festiuitate publica vicenalium suorum, qui erat 20. imperij sui annus, mox ad erigendas ecclesias festinus accessit. in omnibus autem volens similem ostendere Constantinopolim, frustratus non est. Nam & corporibus & diuitijs maior effecta est, iuuabatque Diuinitas imperatoris vota, & apparitionibus multis indicabatur, quia sanctæ salutaresque essent quæ illic ędificabantur ecclesiæ. Constantinopolis.

Circa hęc tempora resulsit Lactantius Firmianus, qui Institutionum librũ ad Magnum scripsit Constantinum, in quo confutat errores gentiliũ, immortalitatem animarum & Dei prouidentiam probat, de patre & filio diffusè scribit, de Spiritu sancto nihil apertè. vndè videtur nescisse spiritum sanctum. In vltimo lib. ostendit se de numero eorum esse, qui dixerunt Christum cum sanctis suis post resurrectionẽ mille annis gaudere in delicijs corporis: quod hęresis est, vt probatur 24. q. 3. c. pe. Lactantius Firmianus.

Sed quia tempore illo nondùm hoc erat determinatum ab ecclesia, fortè in hoc ipse cum alijs, qui hoc opinati sunt, ex authoritate libri Apoc. id elicientes, sed non rectè intelligentes, tunc temporis ab hęresi excusati fuêre. hic Lactantius pręceptor fuit Crispi filij Constãtini in Gallia, vt narrat Hieronymus.

Illo tempore fuit Porphyrius, paulò tamen ante cõcilium Nicenum, primò gentilis, posteà Christianꝰ effectus, apostatauit autẽ à fide. nam in Cęsarea Palęstinæ à quibusdam Christianis cęsus, iniuriam non ferens, Christianitatẽ deseruit. hic contra nos scripsit, cui respõderunt Eusebius & Apollinaris. Misso autem ad Constantinum insigni volumine, ab exilio reuocatus est. de falsitatibus eius vide Augustinum in libro de ciuitate Dei. Porphyrius & Apollin.

Per idem tempus Gotthi resumptis viribus, nouos intentauêre motus. Sarmatiam enim Europę barbarici soli Rom. prouinciam, suis conterminam Scythię finibus, occupauerunt, quos Flauius Constantinus non minore quàm Claudius profligauit clade. & tamen idẽ Cõstantinus cum his qui superfuerãt, inito fœdere, ipsis aduersùs inimicos vsus est, qui fœdere inito, quadraginta millia suorum Imperatori in pręsidio contra varias gentes obtulêre, quorum & numerus & militia vsq; ad pręsens in rep. nominatur, id est, confœderati, & cõtinuerunt se posteà maiori ex parte intra Scythicum natale solum Romanis prouincijs adiacens, per annos circiter 70. Gothi.

Siluester autem vrbis Romæ episcopus, Niceni Concilij author, ad diuina conuersus, instituit consecrationes ecclesiarum & altariũ solennes, & ecclesias apostolorum Petri & Pauli dicitur consecrâsse, & multò magis Iohãnis Lateranen, quæ est patriarchalis & principalis totius orbis. ipse etiàm statuit, vt in sindone munda pãni linei celebraretur, quod corporale dicũt. Valuit nõnihil hoc in tẽpore S. Antonij authoritas, cui literis ac nũcijs Helena se & filios suos sępiùs commendauit. idem fecit & Cõstantinus. Cõuersę tunc ad fidem sunt gentes Indiæ interioris per Frumentiũ, ac gens Iberorum per captiuam quandam. Methodiꝰ in Chalcide ciuitate, q̃ & Nigropontum, episcopus martyrio coronatur. ille multa scripsit de mundi creatione & futurorũ reuelatione, quæ in carcere videre meruit. Eusebius Cęsareen episcopus claruit, scripsit Ecclesiasticam historiã, & de tẽporibus chronicon, de ꝓparatione euãgelica, & plura alia. hic finit sua historia. inuenio tamẽ aliũ Eusebiũ post eum chronographũ. P. Antonius. S. Frumentius. S. Methodius.

GENERATIO XII.

REgnante itaque pijssimo principe Constantino, anno imperij sui 20. Siluestro adhuc in Petri sede superstite, anno Domini 330. incepit 12. generatio.

Per idem tempus, vt Sozomenus scribit, Arrij dogma licèt apud multos disputationibus attolleretur, non tamen in proprium discernebatur populũ, aut in nomine cõstabat authoris, sed omnes simul in ecclesia conueniebant atq; cõmunicabant, pręter Nouatianos, & qui vocantur Phryges, & Valentinianos, & Marcionistas, & Paulianistas, & qui alias hęreses colebant. Contra quos omnes imperator posita lege sanciuit, auferri eorũ oratoria, & ecclesijs applicari, & neque in domibus priuatorum Edictũ Constan aduersùm hæreticos.

eos congregationes, nec publicè celebrare: melius enim iudicabat in ecclesia catholica communicandum, & in eam cunctis cõuenire suadebat, propter quã legem creduntur plures destructæ hæreses. nam anteà Christi cultores, licèt sectarum diuersitate differrẽt, apud paganos tamen Christiani esse putabantur, & semet propter communes persecutiones examinare non poterant, & propterea facilè inter se conuenientes, Missas celebrabant: post hanc verò legẽ, neq; publicè in ecclesijs poterant conuenire, neque latentèr: ideò plurimi metuentes, ad ecclesiam catholicam se cõtulerunt.

*tempore Helenæ mors.

Obijt eo* tum Helena Constãtini mater: quo facto, fautores Arrij non quieuerunt. nam Constantia soror Constãtini, relicta Licinij, fouit quendam presbyterum partibus Arrij fauentem, qui sæpè illi dicebat, inuidiam Arrio generatam: quòd apud plebem charus haberetur, id sibi nocuisse: hęc atq; huiusmodi frequentiùs suggerens, Constãtiam seduxit: quę cùm paulò pòst obitura, visitaretur à fratre, blandè ac religiosè ab eo postulabat hãc gratiam in extremis, vt presbyterum illum in familiaritatem suam reciperet, & quæ sibi ab eo pro spe ac salute suggereret, patientèr audiret: qui monitis eius, cùm se diceret pro salute sua multùm solicitam, susceptis, & fidelem pro se germanæ solicitudinem credens, accommodauit aurem presbytero, ac Arrium de exilio redire iubet, & quemadmodùm sentiret de fide, exponere expostulat. Tum ille fidem conscripsit, quę non quidem sensum nostrum, verba tamen nostra professionemq; habere videretur.

Miratus imperator, putauit vnam eãdemque sententiam in ipsius & concilij dudùm celebrati expositione contineri: tamen in nullo relaxauit animi vigorem: gaudens, mittit negocium ad episcopos tunc Hierosolymis congregatos, examinandum.

Conuenerunt Hierosolymis plurimi episcopi. Alexander autem Alexandrię episcop⁹ iam erat defunct⁹, & Athanasius vir catholicus in eius locũ surrogatus, acerrimus hęreticorum malleus, quo absente, fautores Arrij, occasione scriptorum imperatoris, Arrium in cõmunionem receperunt. Cùm verò Alexandriam perrexisset, ibi omne eius frustratur inceptum: quandoquidem dolo apud ignorantes locus est, scientibus verò dolum intendere, non aliud est, quàm risum mouere.

Athanasius Alexandriæ episcopus fit.

Vndè Athanasius vidẽs multos corruptos, Constantinopolim perrexit ad imperatorem, dolo cum catholicis actũ dixit, petens vt quæ fuerant gesta, sub eius examinarentur præsentia. Imperator verò vir iustus, petitionẽ eius admisit, scripsitque episcopis qui in Tyro cõuenerant, vt veritatis habendæ gratia Constantinopolim venirent.

Inter hęc qui erant de parte Athanasij, iam è Tyro ad propria rediêrãt, fautores verò Arrij accelerabant. & veniẽtes Constantinopolim, præter fidẽ fugerunt imperatori, Athanasium interminatum non se missurum ab Alexãdria frumenta ad Constantinopolim, nominabant autem quosdã episcopos, ad quos Athanasius dixisset. hac surreptione pius princeps permotus, Athanasium relegauit in Gallias exilio. Aiũt tamen quidam Athanasium propterea ab imperatore relegatum esse, quòd reconciliaretur Ecclesia, quoniam Athanasius communicare Arrianis euitabat. Venit itaque Athanasius Treuerim, vbi fertur symbolum, Quicunque vult saluus esse, composuisse.

Relegatio Athanasij.

ANNO Domini 338. moritur Silueſter papa, & illi Marcus subrogatur, sedit paulò plùs anno. instituit hic, vt Romanus pontifex ab Ostiẽn episcopo cõsecraretur, & quòd Ostiẽn pallio vteretur. mãdauit præterea, mox post euangelium in Missa symbolum cantari, eo modo quo fuit in Nicena synodo declaratum. ela-so animo moritur, & in cœmeterio Balbini sepelitur.

Marcus papa.

ANNO Domini 339. Iulius natione Romanus eligitur, & multi volunt eius authoritate Nicenã synodũ celebratã. contradicit canon c. prima. 15. di. vbi habetur, quòd Siluester hoc fecit. hic Iulius etiàm constituit, nè sacerdos alibi quàm apud Ecclesiasticũ iudicẽ causam diceret. Relegato autẽ Athanasio, cùm Arrius

Iulius papa.

rius veniſſet in Aegyptum, Alexãdrina Eccleſia eius communionem euitauit. ideò rursùm venit Conſtantinopolim, cõcurrentibus illic ſectatoribus eius, & concilium celebrare volentibus.

Alexander tunc Conſtantinopolitanus epiſcop⁹ nixus eſt impedire, & cùm non poſſet, interdixit Arrio cõmunionem. Euſebius autem Nicomedieñ, & alij ex parte Arrij, cùm primùm Alexãdrum flectere nequiuiſſent, inceperunt ei minari, quia niſi ſuſciperet Arriũ certa die, ipſe quidem deportaretur in exilium: abiêrunt poſteà, expectantes præfinitam diem.

Alexander autem orabat, nè ad effectum verba Euſebij peruenirent: maximus autem terror ingerebatur, eô quòd imperatori iam penè ſuaſerant, vt faceret quod ipſi volebant. ante verò diẽ ꝓſtrauit ſe ſub altare Alexander, tota nocte rogans Deum, vt impediret impiorũ conatus. Imperator autem de Arrio experiri volens, percontatus eſt ab eo, an Niceni concilij decreta ſeruaret. ille nihil moratus, repẽtè ſubſcripſit, principẽ aſtutè circunueniens. imperator mirat⁹, intulit ei iuſiurandũ, qui etiàm hoc fraudulentèr egit. fertur enim conſcripſiſſe fidem ſuam in charta, quam ſub ala ferebat, & iurâſſe ſe credere ſic & ſapere quemadmodùm ſcripſiſſet. Itâ refert Socrates ſe audiuiſſe à fide dignis.

Constantinus ab Arrio decipit.

Credens autẽ imperator deeſſe dolũ, iuſſit eum ſuſcipi ab Alexãdro. erat tũc ſabbatum, & ſequẽti die eos inter ſe cõuenire expectabat. ſed pręſumptiões Arrij iudicium Dei ſecutum fuit. nam cùm per mediam ciuitatem iret, veniſſetq; ad locum, Conſtantinoforum dictum, terror eum ſubitò conſtrinxit, & cùm formidine ſecuta eſt vetris effuſio, ſeceſſitq; modicùm leuãdi ventris cauſa, & inteſtina cõtinuò omnia cum effuſione ſanguinis defluxêre: taliq; loco dignã mortem blaſphemiæ abſoluit.

Quod poſtquàm in eccleſia nunciatum eſt, Euſebius & qui ſanctum virum de Arrio recipiendo fatigabãt, multùm irriſi diſcedunt. & dicit Sozomenus in Tripartita, imperatorem audita morte Arrij lætatum, propoſuiſſeq; mox Athanaſium reuocare, ſed pręuẽtus eſt mor-

te, de qua ſub Conſtantino filio, nihilominùs Arriani perſeuerabant. Conſtantini obitus.

Hoc in tempore Maximus epiſcopus Hieroſolymorum, eccleſiam S. reſurrectionis primùm ędificâſſe ſcribitur, quę poſteà ſub Coſdroa deſtructa eſt, & per Modeſtum ſub Heraclio reædificata extitit.

Imperator paulò pòſt ęgritudine captus, ab vrbe ad calidas aquas egreſſus, in ſuburbana villa Nicomediæ, 31. anno imperij ſui defunctus eſt, liberis de ſucceſſione Rom. orbis teſtamento hęredibus ſcriptis, vt Cõſtantius ſenior Conſtantinopolim & Orientẽ teneret, Cõſtans Illyrico & Aphricę pręeſſet, Conſtantinus verò Romam & Occidentalia regna poſſideret. hęc diuiſio facta eſt anno Domini 340. Reliquit etiàm Conſtãtinus Magnus duos fratres Dalmatiũ & Conſtantium. Cõſtantius duos habuit filios, Gallum & Iulianum. Dalmatius reliquit poſteà filium ſui nominis Dalmatium. Anno Domini 340. corpus Magni Conſtãtini in aureo loculo collocatum, Conſtantinopolim eſt ductũ, imperialibusq; obſequijs in eccleſia ſanctorum apoſtolorum ſepultum. Vixit autem annis 65. Circa mortem autẽ dui Conſtantini, quia Conſtantius maior natu pręſens non erat, fertur ſecretò Conſtantinus aduocâſſe presbyterum à ſorore ſibi commendatum, eique tradidiſſe teſtamentum, obteſtatumq; ſacramento, nè vlli niſi Conſtantio, cùm veniſſet, in manus traderet. quod & fecit, cuius beneficij gratia Conſtantius regnandi cupidus, ità presbytero deuinctus fuit, vt qui imperare cunctis ambiebat, ab illo ſibi imperare ęquanimitèr pateretur: ex quo mox cœpit de Arrianis illi ſuggerere, ac per hoc religioſiſſimus princeps Conſtantinus, qui Nicenam ſynodum ſecutus, contrarium dogma aſpernabatur, dum ſimulatæ ſanctitatis viro ob preces ſororis nimiùm credidit, imprudens occaſionem Arrianis contra catholicos pręſtitit. Conſtantinus imperator 44. cum fratre Conſtante.

Erat Cõſtantinus Magnus princeps religioſiſſimus, qui dum Nicenã ingrederetur ſynodum, humiliori ſedere voluit loco, primo tñ *ab epiſcopis iuſſus. & cùm ſibi libelli offerrẽtur, reſpexit ad epiſco- De Conſtãtini morib⁹. *ſedere, ab

epiſcopos & ſacerdotes: Vos, inquiens, poteſtatem habetis iudicandi de nobis, & cùm dij ſitis, ab hominibus iudicari nõ poteſtis. fertur quoquè aliquãdò dixiſſe, Si proprijs oculis vidiſſem ſacerdotem Dei aut monachum peccantẽ, chlamydem meam explicarem, & cooperirẽ. habetur 96. diſt. in ſcripturis.

Conſtantinus iunior.

Quòd autem deſtinauerit reuocare Athanaſium, ex ſcriptis Conſtantini iunioris habetur, qui Heſperiarum partium Cęſar factus, ſcribit: Cõſtantinus Cęſar populo eccleſiæ catholicæ Alexandriæ conſtituto: Neq; veſtram ſanctiſſimã mentem arbitror ignorare, propterea Athanaſium adorandæ legis prędicatorem, ad tempus in Gallias fuiſſe miſſum, quòd ferocitas crudeliũ inimicorum eius, in periculo ſacri eius capitis imminebat. quapropter licèt ad Chriſtianam reuerentiam veſtrã, dominus noſter beatæ memoriæ Conſtantinus Pius pater meus, eundẽ epiſcopum ſuo loco reſtituere propoſuerit, tamen humana ſorte prędẽtus, antequàm hęc cõpleret vota, requieuit. itaq; arbitratus ſum voluntatem eius adimplere, qui dum ad vos remeauerit, qualem antè venerationem habuerit, agnoſcetis. Diuina prouidentia vos cuſtodiat.

His literis fretus Athanaſius, Alexãdriam venit, reuerenterque receptus eſt. Arriani autem, Euſebio promotore, freti auxilio presbyteri, imperatori Cõſtantio perſuadebant, vt Athanaſium rurſùm pelleret. qui agnoſcens eorum conſilium, ad partes Heſperias remeauit.

Anno Domini 343. inter Conſtantinum & Conſtantem diſcordia grauis exorta eſt. Conſtantinus itaque cùm nititur partes fratris minoris inuadere, bellum mouit contra eum: ſed dum inconſultiùs apud Aquilegiã prędiũ aggreſſus eſt, à Conſtantis militibus interficitur, & in fluuium cui Alſa nomen, proiectus eſt: ſicq; Rom. imperij principat⁹ Occidẽtalium partium, ad Conſtãtem: Orientalium, ad Conſtantium plenè peruenit.

Conſtan. iunior interficitur.

Franci domiti.

De hoc Conſtantino Blondus ſcribit, quòd primus Rom. ducum Francos domuit in patria, id eſt, in Franconia, ob quam rem vſq; ad Honorij tempora quieti in patria manſerũt Frãci. Athanaſius intereà venit ad Conſtantem, qui eum remiſit Alexandriam, monens fratrem, vt paternæ pietatis inuiolabilem ſeruaret hęreditatem, anno 349.

Eadem tempeſtate moritur Alexander vrbis Conſtantinopolitanæ prędul: & cùm populus diuiſus eſſet, eapropter Catholici Paulum presbyterum virum optimum elegerũt, Arriani verò Macedonium: at imperator Euſebiũ Nicomedonien, Conſtantinopolitanum facit epiſcopum, reiecto Paulo, Macedonioque neglecto.

Euſebius.

Euſebius itaq; Arrianus cõtra Athanaſium egit apud imperatorẽ, vt in Antiochia ſynodus fieret. conuenerũt epiſcopi 90. ſed neq; Iulius papa affuit, nec eius authoritate ſynod⁹ cõgregata fuit. Tũc Athanaſio inſidias ſtruũt, accuſantes quòd cõtra regulas, non ex ſententia epiſcoporũ, in eccleſiam ſuam ingreſſus fuiſſet: deindè ꝙ eius aduentu turbatioe facta, plurimi occiſi, & quòd aliqui cęſi ab eo iudicib⁹ fuiſſent traditi. ex his cauſis conſtituũt epiſcopum in Alexandria Georgium quendam, & mox illum ducebant in Alexandriam Syluanus magiſter militię, armatique ad quinque millia, quibus aderant Arrij ſectatores. Erat autem veſpera, & populus in vigilijs obſeruans. inter hęc venit magiſter militũ, & circa eccleſiam milites ordinauit.

Athanaſius hęc videns, nè propter ſe vlla lęſio fieret, pręcepit diacono vt cõpleret orationem, rurſusq; pſalmũ iuſſit decantari: & dum conſonantia pſalmodiæ celebraretur, per vnam ianuam eccleſiæ egrediebãtur omes: quo facto, milites incommoti ſteterunt. Athanaſius autẽ inter medios pſallentiũ choros illęſus abſceſſit, Romamq; profectus eſt. Porrò Georgius pręſidere cœpit Alexãdriæ, quod plebs ęgreferẽs, eccleſiam S. Dionyſij incẽdit. Euſebius autem legationem miſit ad Iulium Ro. pontificem, rogans vt contra Athanaſiũ iudex eſſet. ſed quæ de Athanaſio decreuerat Iulius, Euſebius non potuit agnoſcere, quia tum vita priuatus eſt: quapropter rurſùm in eccleſiam Conſtantinopolitanam Paulum introduxerunt. Ijdem etiàm Arriani ordinauẽre Macedoniũ.

Euſebij mor.

hoc

hoc fecerunt fautores Eusebij, Theognius Nicenus, Marisius Chalcedonen, Theodorus Heraclię, & reliqui. Sed Vrsatius & Valens hęretici, libellum pœnitentiæ Iulio offerẽtes, verbo consubstantialitatis consentientes, communicare meruerunt.

Interea Hermogenes magister militiæ, iussu imperatoris Paulum pellere volens, interfectus est à populo. Constantius venit Constantinopolim, Paulum expulit à ciuitate, Macedonium distulit episcopum statuere. irascebatur enim non solùm quòd pręter eius voluntatem fuerat ordinatus, sed propter seditionem ab eo factã, qua occisi plurimi, simul & magister militum fuit interfectus.

Arriani prętereà Georgium remouentes ab Alexandria, quia incendium propter eum factũ esset, & minùs errori eorum consentiebat, euocauerunt Gregorium* Cappadocum Arrianę vesaniæ*.

Cùm Athanasius Romam proficisceretur, contigit eodem tempore etiàm aduenire Paulum, Marcellum Anticyræ, & Aesculapium Gazæ. Cognoscẽs ergò Rom. pontifex singulos, & omnes Niceno concilio inueniens concordare, eos in communiõem susçipit, singulisq; reddidit suas ecclesias, & Orientalibus scripsit episcopis, culpãs quòd nõ rectè tractâssent, viros inculpabiles de suis ecclesijs expellendo. Citauitq; aliquos, vt coràm se ostẽderet iustum protulisse decretum, & decęterò talia non se passurum interminatus est, vt ab huiusmodi turbis & nouitate cessarẽt. Athanasius & Paulus epistolas Iulij Oriẽtalibus episcopis direxerunt, & singuli suas adepti sunt sedes.

Verùm pontifices Orientis grauitèr hęc ferentes, & in Antiochia congregati, Iulio rescripserunt epistolam ironia plenam. fatebantur enim circa omnes Rom. ecclesiam esse munificã, velut quę Apostolicam haberet curã, & antiquitùs mater pietatis existeret, licèt ab Oriente ad eam prędicatores dogmatis aduenissent, se verò secundo loco habẽdos existimabãt, quòd & multitudine ecclesiarum abundarent, & vitę qualitate nõ cederent. Crimen Iulio imponebant, eò quòd Athanasij sectatoribus communicâsset, & tanquàm eorum concilio contumelias irrogâsset, ac factum eorũ tanquàm iniustum argueret. addiderunt, si susciperet damnationem ab eis factam, & ordinatos episcopos in damnatorum locum firmaret, pacem cum eo & communionem habere vellẽt: si verò resisteret, contraria celebrarent: quippe cùm Orientales episcopi non restitissent, dũ Nouatus à Romana pelleretur ecclesia.

Constantius itaque imperator Antiochiæ degens, cùm audisset Paulum Constantinopolitanam recepisse sedẽ, misit Philippum, vt Paulum pelleret, & Macedonium restitueret. ille tumultum cauens, vocato Paulo, clàm pandit mãdatum. Episcopus iniustam sententiam patientèr ferens, ope Philippi exulat in Thessalonica. Macedõium post hoc armato milite introducit. fit seditio, & vtì fertur, perempti sunt circitèr tria millia 150. Hoc tempore imperator ecclesiam S. Sophiæ fabricat, copulatam ecclesiæ Irenes.

Interea timentes Arriani, nè fortè adeundi regis copia fieret Athanasio, & p eum de veritate fidei, quam peruertebãt, edoceretur, omnibus modis insimulare: eum apud principem & omnium flagitiorum reum facere tentabant, humani corporis brachium imperatori ostendunt, quod magicæ gratia apud Athanasiũ de Arsenij cuiusdam corpore abscissum confirmabant, & quòd mulieri cuidam vim fecerit, & quòd frumenta quæ Magnus Constantinus donauerat pauperibus erogãda, vendiderit, & suis vsibus applicâsset, quibus ex causis condemnari deberet.

Arrianorũ accusatiões in Athanas.

Iussu igitur Constantij conuocatur Tyri concilium, eò deducitur Athanasius: brachium Arsenio abscissum in loculo circunfertur. hic Arsenius lector aliquandò Athanasij fuit, & ob culpam aufugit. illi hunc latentèr tenebant, vt compositum crimen verum facerent.

Peruentum autem est ad hunc, quòd suo nomine crimen intentaretur Athanasio, & siue ipsum humanitatis contemplatio, siue Diuina perpulit prouidentia, clàm noctù euadens, venit

Miri quiddã de Arsenio.

venit Tyrum: & pridiè quàm causæ dicendæ adesset dies, Athanasio sese obtulit Arsenius, vtque se rerum series haberet, edocuit: ille domi esse iubet hominẽ. Intereà conciliũ cogitur aduersùs Athanasium.

Per idem tempus Paphnutius confessor, videns Maximum Hierosolymorũ episcopum, qui vnà secum effosso oculo, poplite succiso, confessor extiterat, ex simplicitate consedisse Arrianis: accessit, & de medio consessu, iniecta manu, eleuauit, dicens: Te ô Maxime, cum quo mihi paritèr mortale lumen effossum est, non patiar sedere in cõcilio malignantium. Sed interìm introducitur accusatio mulieris, quæ publicè dixit se aliquandò Athanasium hospitio recepisse, & ab eo noctù nihil suspicantem, vim corruptionis perpessam. introduci ad hęc iubetur Athanasius, ingreditur cum Timotheo presbytero suo, eumq; monet, vt posteaquàm mulier dicẽdi finem fecisset, se tacente, ipse ad ea quę dixerat, respõderet. erat enim Athanasius mulieri incognitus. cumque mulier vim se passam ab Athanasio porâsset, Timotheus cõuersus ad eam: Vera, inquit, loquere mulier: mãsi ego apud te? aut vim tibi asseris à me factã? Tum illa mox procacitèr, immò tu mihi vim fecisti, & in illo loco commaculâsti castitatem meã. simul & cõuersa ad iudices, obtestari fidem Dei cœpit, vera se dicere. Tum oẽs ridiculosus pudor habere cœpit, quòd tam facilè, tacente eo, factio compositi criminis patuisset. nec tamẽ pmissi sunt iudices de muliere habere quęstionem, quomodò & per quos ad tantã calũniã aptata fuisset.

Hinc transeunt ad aliud: Res, inquiunt, oculis agat, verbis cessantibus. brachium hoc te aiunt, ô Athanasi, Arsenio detrũcâsse: tu, quomodò vel ad quos vsus excideris, indicato. Tum ille, quis vestrûm Arsenium nouerat, vt hãc ipsius dextram cognoscatis? Surrexerunt multi, etiàm non conscij factionis, dicentes se optimè virum nouisse. iubet, ad hæc Athanasius introduci Arsenium: eo introducto, accepit eius dextram: Hic, inquit, Arsenius est, hęc eius dextra. manus verò quam illi offerunt, vndè sit, vos requiri te

Tunc velut nox quędam & tenebræ accusatorum oculos pręstringunt, & quid agant, aut quò se vertãt, nescièbãt. Verùm non iudicandi, sed opprimendi hominis causa concilium gerebatur. fragor omniũ attollitur, magũ esse Athanasium, & decipere intuentium oculos acclamatur, nec debere vllo modo vltrà talem hominem viuere. ac facto impetu, suis eum discerpere manibus parant. sed Archelaus qui cum cęteris ex Archelaus præcepto imperatoris concilio præsidebat, ereptum eum à discerpentium manibus, per occultos aditus eduxit, fugamque suasit, si saluus esse vellet. concilium tamen nihilominùs Athanasium de intentatis criminibus condemnauit, & gesta in hunc modum facta, per orbem mittentes, ad sceleris sui consensum, imperatore cogente, cętteros episcopos perpulêre.

Hinc iam toto orbe profugus agitur Athanasius, tribuni quoque & exercitus ad inuestigandum eum mouentur. imperialibus pręmium proponitur, si quis viuum maximè, sin minùs, caput Athanasij detulisset.

Intereà sex annis latuisse fertur in lacu, vt solem nunquàm viderit, sub tela honestissimę matronæ. sed cùm per ancillam huius rei consciam indicaretur, tanquàm DEI spiritu admonitus, ipsa nocte qua ad eum comprehendendum venitur, emigrauit, nihil sibi vltrà iam tutum cernens in regno Constantij, ad Constantem profugit, à quo sa- Constans
tis honorificè susceptus est.

Paulò pòst Paulus à Thessalonica, simulans se iturum Corinthum, simul in Italiam venit ad Constantem, nec non ad Iulium Romanæ vrbis episcopum. Intelligens autem Constans iniustè grauatos homines, nec crimina fuisse vera, pro quibus dicebantur suspensi, cognita etiàm causa Athanasij ex multis scriptis episcoporum Aegypti, asserẽtibus falsa esse omnia & confícta, cumq; à fratre petens, vt Athanasius suam reciperet sedem, resistentibus hęreticis, nihil impetrare valuisset: tunc Athanasius & Paulus petiuerunt fieri synodum,

dum, eô quòd pro defensione rectorum dogmatum expulsi essent. Ad quæ motus Constans, scripsit Constantio, monens vt saltem in synodo causa & Athanasij & Pauli examinaretur. Ad quæ scripta Constantius præcepit, vt Sardicæ, quæ est ciuitas Illyrici, & Orientales & Occidentales conuenirent Episcopi.

Paulí episcopi Constantinopolitani martyrium.

Verùm interea Arriani Paulum Constantinopolitanũ episcopum persequẽtes atq; comperientes, suffocandum esse censuerũt in Cappadocia, authore Philippo præfecto: mittentes autem ministros necis, eum morti tradiderunt. Hoc itaq; modo Paulo defuncto, Macedonium statuerunt episcopũ, qui sancto spiritui blasphemabat. Ex Hesperijs ergò partibus conuenerunt Sardicæ episcopi quasi trecenti, ex Oriẽtalibus 76. Inter quos annumerabatur Schyras. excusauerunt enim se alij propter infirmitatem corporis, alij angustas inducias accusantes, ob hoc Iulium Ro. pontificem inculpant, cùm tamẽ ante annum & sex menses synodus fuerit indicta.

Concilium Sardicense.

Cùm ergò Sardicæ essent, Orientales ad aspectum Occidentalium venire nolebant, dicentes, non aliter se ad verba venturos, nisi suo collegio Athanasianos expellerẽt & Paulianos. Cũq; Protogenes Sardicẽn episcopus, & Osius Cordubẽn Hispaniæ, non paterentur à concilio remoueri Pauli defensores & Athanasij, illi repentè discesserunt: & veniẽtes ad *Philippolim Thraciæ, seorsùm fecerunt concilium, acibì apertè consubstantialitatem anathematizârunt, & sectam æqualitatis vbiquè miserunt.

Ad hæc qui Sardicæ conuenerunt, primùm illorum condemnauêre insaniam: deindè accusatores Athanasij, quia contumaciter aberant, dignitate priuauerunt, & terminos fidei Niceæ roborantes, consubstantialitatem apertiùs tradiderunt, etiàm ipsi vbiquè scripta dirigentes. reddiderunt nihilominùs locum Athanasio, alijsque ob hoc priuatis. Extant literæ concilij plures desuper emissæ, quæ habentur in historia Tripartita, ex quibus clarè cognoscitur & accusatorum calumnia, & priorum iniquitas iudicum, & dogmatum vera salubritas.

Hęc Constans agnoscẽs, doluit quidem, leuitatem fratris inspiciẽs, & infremuit aduersùs instigatores ipsi⁹. duosq; episcopos ex Sardicensi cõcilio electos, cum literis misit ad fratrem, cum quibus & magistrũ militum Salianum pietate iustitiaq; fulgentem. literæ verò non solùm monitionem habuerunt, sed etiàm interminationẽ pio principi condecentem, adiecitq;, nisi vellet quod iustũ est facere, ipse ad Alexandriam pergeret, & Athanasium restitueret. Hãc epistolam Constantius in Antiochia recipiens, promisit se facturum quę status temporis ferret: sed his perterriti Arriani, machinati sunt scelus, episcopis mansionẽ scorsùm à magistro militum ordinantes. subornauerunt autem, Onagro authore, qui ad quandam fornicariam veniens, ait venisse peregrinos qui cuperent rem habere cum meretrice: positis etiàm xv. dyscolis iuxtà in latibulis, perrexit cum meretrice ad ianuam, vbi episcopi duo requiescebant: eamq; apertam inueniens, persuasit vni puerorum, pecunia data, mulierem introducere, eamq; iussit viros accedere.

Onager dux iniquitatis.

Contigerat autem seniorẽ episcopũ, nomine Euphratẽ, in loco exteriori dormire. Vincentius alter episcopus in cubiculo interiori quiescebat. cumq; intraret mulier, quia obscurum erat, quis ambularet, quærit Euphrates. Illa verò loquente, conturbatus, dæmonem putans esse, mulieris vocem imitatum, repentè Saluatorẽ Christum in suũ vocauit auxilium. Onager autẽ dux iniquitatis, hoc facto, cum socijs est ingressus, iniquos dicens, & iniquitatis iudices repertos. clamore facto, cucurrerũt & serui, surrexitq; Vincentius, & clauserunt ianuam domûs, septẽ quidem calũniatorum comprehendentes. Onager verò cum reliquis aufugit, detenta tamen est cum illis & mulier.

Impium facinus.

Manè facto, proclamant, negocium diffamant, & lacerant. magister militiæ primùm territus, sed audiens fictiones, petit imperatorem in iudicio audire iniqua consilia. vix obtinuit. interrogatur primùm mulier, quis eam illuc vocâsset:

dixit quendam iuuenẽ ad se veniſſe, aduentum indicâſſe peregrinorum, ac inuitâſſe vt iret ad eos, q; que veſpere facto eam introduxiſſet: adiecit etiàm inquiſitionem epiſcopi & terrorem, ac orationem eius, & ſuperuenientiũ inuaſiones.

Hæc iudices agnoſcentes, vnum ex captis adduci faciunt, qui non expectãs torturam, machinatum conſilium patefecit, & Onagrum hæc omnia perpetrâſſe confeſſus eſt. qui eductus, Stephanum dixit hæc præcepiſſe, qui erat Antiochenus epiſcopus. Sic igitur Stephani cognita iniquitate, damnatus eſt, & ab Eccleſia expulſus. non tamen ab Arriana peſte liberata eſt eccleſia. nam Leontius in locum eius ordinatur nequiſſimus. Verùm Conſtantius machinata cognoſcens, ternas Athanaſio in hæc verba miſit literas: Conſtantius Victor Auguſtus Athanaſio epiſcopo: Etſi prioribus noſtris literis certiorem te reddiderimus de tuo ad nos reditu, ocyùs citra omnem metum ac ſolicitudinẽ perficiendo. te etenim in integrum reſtituere maximè voluimus. Quarè denuò ex ſingulari beneuolentia te hortamur obſecramusq;, vt quę iamdudùm amiſeras, liberiori animo recuperare velis.

Conſtantij epiſtola ad Athanaſiũ.

Has literas Athanaſius accipiens, recurrens Romam, oſtendit eas Iulio epiſcopo, quibus maximo gaudio affecit Eccleſiam Rom. putabatur ex his enim Orientis imperator eorum fidei cõſentire, ac propterea Iulius papa clericis atque plebi in Alexandria gratulatorias ſcribit literas. His ità literis cõfiſus Athanaſius, ad Orientem venit, quem Conſtantius imperator non moleſtè ſuſcepit: ſed ſuggerentibus aduerſarijs, eum circunuenire tentabat, dicens: Sedem tuam decreto concilij conſentientibus nobis recepiſti, ſed quia ſunt aliqui in Alexandria populi, tuam declinantes communionem, vnam illis in ciuitate Eccleſiam permitte.

Ad hoc Athanaſius: O imperator, poteſtatẽ habes iubere ſicut vis, ſed ego quoquè beneficium à te poſco. continuò ſe daturum ait princeps. ſubiunxit Athanaſius: Idem peto quod tu, vnamq; et ipſe Eccleſiam poſtulabat ſibi dari per ſingulas ciuitates, declinantem Arrianorum communionem. Imperatori hoc æquiſſimum videbatur. ſed cùm detuliſſet ad eos, quorum conſilio vtebatur, neq; ibi ſe velle Eccleſiã recipere, *atq; *neq; hîc dare reſponderet: ità imperator admiratus eius prudẽtiam, properare ocyùs ad ſuſcipiendam Eccleſiam ſuam iubet. Scripſitq; Alexandrineñ, vt reuerentèr eũ ſuſciperent, ſimilitèr literas abolitionis eorũ quę contra eũ acta fuêre.

Talibus munitus Athanaſius, per Syriam venit in Palæſtinam, appræhendensq; Hieroſolymam, & epiſcopo Maximo pandens geſta Sardicenſi concilij, & quòd imperator decretis cõſenſerat, Maximus ſinè mora conuocatis epiſcopis de Syria ac Palæſtina, facto concilio, reſtituit B. Athanaſio & communionem & dignitatem. Hæc & publicari fecit per prouincias. Deindè Athanaſius pergens Alexandriam, per ciuitates edocebat, vt Arrianos vniuerſi euitarent, et conſubſtantialitatis dogma amplecterentur, in quibuſdam eccleſijs etiàm ordinatiões fecit, quæ fuêre alterius querelæ initium.

Intereà reſpu. fortuitis caſibus vrgebatur. nam poſt necem Conſtantini iunioris, Perſicum contra Rom. motum eſt bellum: ibi Conſtans aduersùs Perſas & Saporem regem, nouem prælijs parùm proſperè certauerat. Deindè poſtquàm Conſtans prauioribus vteretur amicis, intolerabilis militibus & prouincialibus factus eſt & iniucũdus. vndè dum venãdi cupiditate per ſyluas & ſaltus erraret, factione Magnentij regnandi auidi, à militibus occiſus eſt Conſtantio non longè ab * Hiſpanis, anno regni ſui 17. obitus.

Poſt Conſtantis necem Magnentius apud Auguſtodunum arripuit imperium, quod continuò per Galliam & Aphricam, Italiamq; porrexit, & Decẽtium fratrem ſuum Cæſarem fecit. In Illyrico verò & in Sirmio aliud rursùm excitatum eſt bellum, per tyrãnum nomine Vetrauionem ætate grandæuum, Vetrauion tyrannus quem milites imperatorẽ creauerũt. datus em̃ antè fuerat ad tuẽdum Illyricũ. ſed & ſimilis etiàm Romã tumultus tenebat. fratruelis nanq; Cõſtantini, Nepotianus nomine, imperiũ aſſumpſerat.

ſed

sed is 28. die à militibus Magnentij oppressus est, caput autē eius pilo per vrbē circunlatum est, grauissimæq; proscriptiones & nobilium cædes fuerunt.

Constantius interea in Illyricum castra metatus est. cogebat enim eū publica necessitas, & maximè Vetrauionis, quia is Augustus appellat⁹ est. Erat autem Vetrauion vir natura simplex, cūctisq; iucundus, sed qui nec prima elementa literarum didicisset, inuitus cogitur literis operam dare. Cumq; Constantius venisset in Sirmium, actum est vt milites Vetrauionis transirēt ad Cōstantium: quo facto, imperatorem eum proclamauerunt, cumq; de Vetrauione nulla memoria fieret, ille repentè sentiens se proditum, ad pedes se prostrauit imperatoris. porrò Constantius auferēs eius coronā simul & purpuram, clemēter ei locutus est, monēs vt sub stemmate priuato quiesceret, quod vtiquè eius ætati conueniret. Iussitq; sumptus vberrimos ex publicis functionibus exhibere eidem.

Gallus.

Eo tempore imperator Gallum consobrinum suum Cæsarem facit, cui suū nomen imponens,* Syriam Antiochiæ destinauit: quo Antiochiam veniente, circa Orientē signū Saluatoris apparuit. colūna nāq; sub specie crucis in cęlo visa fuit. Cùm itaq; Gallus Cæsar Antiochiæ degeret, Iudæi vicina loca turbabant, ac resistere parabāt Ro. quos exercitu destinato appræhendit atq; profligauit. Cumq; videretur sibi prosperè gessisse, felicitatem non ferens, accessit ad tyrannidem, & non insinuans imperatori, quæstorem dictum Magnum & Domitianum præfectum occidit. ob quam rem Constātius indignatus, euocauit eum, qui cùm contemnere nō valeret, pergebat ad principem, & antequàm venisset, in via ob crudelitatem illum fecit interimi.

*Antiochiam Syriæ.

Per idem tempus Magnentius ad seniorem perueniens Romam, multos senatorum & populi peremit: agnoscēsq; vicinos esse Constantij milites, abscessit ad Gallias. cumq; hinc sępiùs bellum inter alterutros exercerent, nouissimè victus Magnētius, fugit in Mirsam Galliæ castrum: videnśque suos milites stantes, stans celsiori loco, nitebatur oratione eos confortare. Tunc illi fauorem solitum subtrahentes, magna voce clamabant: Constanti Auguste. augurium hoc traxit Magnentius, tanquàm ei diuinitùs nō concederetur imperium, relinquensq; castrum, ad vlteriora tendebat. Sequentibus autem Constantij militibus, circa montem Seleucium facta congressiōe, solus fugiens venit Lugdunum: offendensque ibi matrem & fratrem, propria se manu interfecit. Decētius verò frater, quem Cæsarem fecit, apud Senonas paulò pòst laqueo vitam suam finiuit.

Magnētij & Decentij mortes.

Sed neq; sic respub. quieta fuit. nam apud Gallias occidētales Syluanus Bonitij frater in Gallia nat⁹, qui bello Liciniano clarus sub Constantino, tribunus sub Magnētio fuit, tyrannidem arripuit. ad hunc opprimendum mittitur Vrsicin⁹, qui pecunia tribunos Syluani corrupit, vt eū occíderēt. Agrippinę igit̄ de industria facto tumultu, cęsus est.

Syluanus occíditur.

Igitur Syluano interfecto, Cōstantius Iulianum Galli fratrem, Cæsarem creatum, misit ad Gallias anno Domini 357. imperij sui anno 17. Itaque Iulianus Gallias oppressas ab hostibus strenuissimè restituit. cumque multa oppida expugnâsset, tum modicis copijs apud Argentinam Galliæ vrbem, ingentes Alemanorum copias extinxit: rexq; eorum nobilissimus* Nodomarius, cuius pagi Rheni ripis vlterioribus adhęrebant, ibi tū simul captus est. Multa postmodùm egregia ab Iuliano aduersùs barbaros gesta sunt, submotiq; vltra Rhenū Germani sunt, & finibus suis Ro. imperium restitutum. de hoc Eutropius.

Iulianus apostata.

*Badomarius.

Interìm Iulio papa defuncto anno Domini 355. succedit Liberius, qui paulò pòst missus fuit in exilium, sedit annos xvj. Sed cùm ingenti scelere Cōstans regno simul & vita fuisset exemptus, sublatis etiàm tyrannis, Constantius solus imperaret, rursùs in Athanasium veteres incentores principis odia suscitare inceperunt, quasi ipse fuisset, qui ei fratrem fecerit inimicum, ità vt penè disruptis naturæ vinculis, vsque ad bella descenderent, & quòd fatigare Occidentales episcopos, ac per decepti-

Liberius papa.

onem ad ſuam opinionem trahere niteretur, omnia etiàm in orbe turbaret.

His incitamentis Cõſtantius motus, non ſolùm expelli, ſed etiàm perimi ſacratiſſimum Athanaſiũ imperauit, præmia & honores delatoribus pollicens. Tunc rursùm fugit Athanaſius. de quo ipſe ità ſcribit: In Alexandria ſurrexerunt denuò nos quærentes. Ingrediente nanq; quadrageſima, Georgius ex Cappadocia plurima auxit mala: virgines mittebantur in carcerem, epiſcopi vincti à militibus ducebãtur, orphanorum & viduarum domus diripiebantur. poſteà cùm populus ad cœmeterium ingreſſus orationis cauſa, omnesq; communionem Georgij declinarent, concitauit Sebaſtianum ducem, qui cum armatis die Dominico ſuper populum irruit, incendioque facto, ſtatuit virgines ſecus ignem, cogebat vt ſe proſtituerent Arrianis: reſiſtẽtibus lacerauit earum vultus, vt vix agnoſci poſſent. ex populo multi trucidati ſunt.

Chriſtianorũ à Sebaſtiano perſecutio.

Poſt hæc ex Aegypto & Libya exilio deportauerunt epiſcopos, & eos acerbiſſimè per itinera compulerũt, vt quidam eorum in ipſis itineribus, alij verò per exilia morerentur. fugauerunt autem epiſcopos plùs xxx. faciunt deindè ſua concilia Arriani pluribus in locis, & præcipuè contra Conſubſtantialitatem nitentes. In Antiochia verò congregati Narciſſus Cilix, Diodor⁹ Thraciæ, Theognius Nicenus, Patrophilus Scythopoleos, Minophantes Epheſius, & alij circitèr xxx. ſcripſerunt vniuerſis epiſcopis, quia contra Eccleſiaſticas ſanctiones Alexandriam Athanaſius remeâſſet, nec in concilio ſinè culpa fuiſſet inuentus: viderẽt nè communicarent ei, neque ſcripta dirigerent, ſed Georgio qui ab eis fuerat ordinatus.

Tunc in Italia concilium eſt indictum, Orientalium venerunt nõ multi, Occidẽtalium verò 300. petentes vt præcepto principis, Mediolani celebraretur concilium. Vbi dum conuenerunt Orientales, ante omnia contra Athanaſium decerni poſtulabant, vt penitùs ei aditus Alexandriæ clauderetur. quod dum ſenſiſſent Paulinus Treuireñ, Dionyſius Albæ, & Euſebius Vercellẽñ, quòd ad deſtructionem fidei laborabãt, ſurgentes, magna voce clamabant, dolum & circunuentionem. Depoſito ſiquidem Athanaſio, aliam hæreticæ fidei exponere voluerunt doctrinam, ſed neutrum horum perduci potuit ad effectum, cùm præſente principe clamaretur, quia iniuſtè agebatur & impiè. Quo facto, & ipſi Eccleſijs ſunt expulſi, pontifex quidem Ro. vrbis Liberius, Paulinus Treuireñ epiſcopus, Dionyſius Italus, Lucifer metropolitanus inſularum Sardiniæ, Euſebius Vercelleñ tradũtur exilio, ſimilitèr & Oſium Cordubeñ deportauerunt virum admirabilem, de quo Theodoricus in Tripartita.

Concilium Mediolani.

Epiſcopi pulſi.

Eo in tempore Conſtantius Liberio dixiſſe fertur: Cùm ſis Chriſtianus & epiſcopus noſtræ ciuitatis, dignum iudicauimus te commonere, vt communionem ſceleſtiſſimi Athanaſij & ineffabili ſuperbia tenti, abnegare non differas. hoc enim terrarum orbis penè fieri comprobat, & ſynodalis ſententia alienum eam Eccleſiaſtica communione decreuit.

Conſtãtij & Liberij dilectio.

Liberius epiſcopus dixit: O imperator, iudicia Eccleſiaſtica decet cũ maxima proferri iuſtitia. quapropter ſi videtur pietati tuæ, diſceptationem iube cõſtitui, & ſi apparuerit Athanaſius condemnatione dignus, proferatur in eum ſecundùm Eccleſiaſticam formã ſententia: non enim poſſibile eſt condemnare virum, de quo nihil examinatum eſt.

Adhęc Conſtantius: Vniuerſus mũdus adiudicauit eius facinora, ſed ille tempus illudit.

Liberius: Quicũq; ſubſcripſerũt, nõ viderũt quę geſta ſunt, ſed propter gloriam & timorem, & nè à te contumelias paterentur, acquiêrunt.

Imperator: Quid eſt gloria & timor & contumeliæ?

Liberius: Quicunq; gloriã Dei nõ diligũt, tua dona pręponunt: quę iſti non viderunt, nõ examinantes adiudicauerunt, quod eſt Chriſtianitati alienum.

Imperator dixit: In facie dãnatus eſt, in concilio contra eum decreuerũt paritèr epiſcopi orbis totius.

Libe-

Liberius: Nũ quàm in præsentia suî homo ille adiudicatus est.

Eusebius eunuchus ait: In Nicena synodo alienus à fide catholica probatus est.

Liberius dixit: Quinq; soli iudicauerunt ex his, qui cũ eo nauigio venerunt ad Maræotidem, quos miserunt ad accusationem eius, horum duo sunt mortui Theodorus & Theognius, reliqui viuunt, Marsius, Valens & Vrsatius, ab his qui missi sunt Sardicæ, vbì propter hanc causam synodus facta est. Qui in synodo libellos obtulerunt, veniam postulantes, quoniam in Maræotide per calumniam contra Athanasium contesta fecerũt. Cui, ô imperator, horum nos communicare conuenit aut credere? his qui eum primitùs damnauerunt, & veniam posteà poposcerũt, an eis qui adhuc accusare contendunt?

*Epictetus episcopus dixit: O imperator, nõ fidei causam hodiè agit, neq; iudiciorũ ecclesiasticorũ sermonem facit, sed vt apud senatores in Ro. constitutos vrbe, gloriatur quasi superauerit principem.

Imperator ad Liberium: Subuersor es totius orbis, quoniam tu solus hominẽ vindicas nefandissimum, & pacem orbis ecclesiæq; dissoluis.

Liberius: Non ego solus doleo, sed fidei causa minuitur: nã et antiquitùs tres soli sunt reperti resistentes p̃cepto regis.

Eusebius eunuchus dixit: Imperatorem nostrũ Nabuchodonosorẽ fecisti?

* Liberius: Non, sed quòdità irratiõabilitèr adiudicandus est homo, qui non est examinatus: ergò peto primitùs generalem subscriptionem, confirmãtem fidem in Nicea prolatam, vt ità reuocatis ab exilio fratribus nostris, & in loca propria restitutis, tunc apud Alexãdriam conuenientes, vbì & accusati & accusatores, vt ibì examinata causa, possimus proferre sententiam.

*Epictetus episcopus dixit: Sed census publicus non sufficit subuectioni episcoporum.

Liberius: Ecclesiasticæ causę publico censu non egẽt. ecclesię nanq; sufficiunt vsque ad mare perducere episcopos suos.

Imperator dixit: Quam dudùm episcopi dederunt formã, solui non potest. plurimorum nanq; episcoporum valere debet sententia. tu solus amicitias illius scelerati defendis.

Liberius: Nunquàm audiuimus, absente accusatore, iudicẽ accusati scelera proferre. hęc vt propria videntur odia.

Imperator: Omnibus equidem nocuit in* communione, nulli tamen ità, sicut mihi. Cui dum non sufficeret interitus fratris mei maioris, neq; beatæ memorię Cõstantem cessauit in me frequentèr impellere, nisi maiori mansuetudine detenti, tẽperâssemus. nulla itaq; mihi victoria est, neq; contra Magnentium vel Syluanum, nisi illum scelestũ ab ecclesiasticis rebus expulero.

Liberius: Noli per episcopos vindicare tuas inimicitias. manus enim ecclesiasticorum ad sanctificandũ vacare debent: quapropter si tibi placet, iube reuocari ad loca propria sacerdotes: & si concordes apparuerint ei, quem in præsenti defendimus secundùm fidem orthodoxam in Nicena synodo constitutam, tunc conuenientes, prouidebunt pro mundi pace.

Imperator dixit: Vnum decreuimus, nolo enim te amplectentem ecclesiasticam communiõem Romæ denuò destinare, sed propter concordiam pacis subscribens, Romam reuertere.

Liberius: Romę iam fratribus valedixi. maiores enim sunt ecclesiasticæ sanctiones, q̃ Romanæ habitatio ciuitatis.

Imperator: Triũ dierũ spatiũ ad deliberationẽ habens, si vis subscribere, Romam reuertere, aut certè cogita, in quẽ vis deportari locum.

Liberius: Spatium trium dierum rationem non potest mutare: quapropter, quò vis, dirige me.

Imperator post duos dies iussit eum in* Borœam exilio deportari. Egredienti autem Liberio, imperator ad expẽsas quingẽtos solidos destinauit. Tunc Liberius deferenti dixit: Vade, da eos imperatori. opùs enim habet suis erogare militibus. si autem opùs non habet, det eos Auxentio & Epicteto. Dumque ab eis nihil accepisset, Eusebius eunuchus obtulit ei alios solidos. Cui Liberius ait: *Berœam

Totius orbis Ecclesias reddis desolatas, & tanquàm damnato mihi hæc affers. vade priùs, & imbuere vt sis Christian⁹.

Liberius in exiliũ mittitur.

His itaq; gestis, post tres dies missus est in exilium. Hæc Theodoricus.

Duobus autem annis transactis, Cõstantius Romam venit. procerũ verò senatorũq; coniuges rogabãt viros suos, vt Constantio supplicarẽt, vt pastorem gregibus restitueret, alioquì ad pastorẽ properarent. At illi prætendentes furorem principis, suadent vt ipsæ supplicarent. hoc consilio mulieres cum ornatu solito adiérunt principem, clamantes: Miserere tantæ ciuitatis, pastoris prouidentiam non habentis, quæ luporũ patet insidijs. At ille respondit, non egere pastore alio, cùm satis idoneum habeat. nam post Liberiũ expulsum quidam diaconus eius, nomine Felix, fuerat ordinatus. is tamen expositam in Nicena synodo fidem seruauit inconcussè, sed

Secundum schisma.

corruptoribus eius cõmunicabat: vndè nullus habitantiũ Romę in basilicã ingressus est, cùm ille p̃sens esset. Hoc quoquè matronę imperatori detexerũt, qua

Liberius reuocatur.

gratia flexus, p̃cepit & Liberiũ reuocari, vt ambo ecclesiã regerent cõmunitèr.

His ergò literis in Circẽsi spectaculo relectis, populus clamabat, iustam esse principis sententiã, vt sicut duobus coloribus diuisi sunt spectatores, sic oporteret alterum his, alterũ alijs præsidere. Quãuis autem primitùs literis principis fauissent, tamen posteà commoti, communi voce clamabant: Vnus Deus, vnus Christus, vnus episcopus. Post has verò Christi amabilis populi pias ac iustitia ornatas voces, sanctissimus Liberius est reuersus.

Felix papa.

Felix autem recedens, aliam inhabitauit ciuitatem. Alij scribunt, quòd Liberio vrbis Romæ episcopo in exilium deportato, sacerdotes, congregata synodo, in Liberij loco Felicem presbyterũ creârunt, & secundùm aliquos de consensu Liberij. hic Felix facto cõcilio inuenit duos presbyteros consentientes Cõstantio Arriano Vrsatiũ et Valentẽ, dãnauitq; eos in cõcilio 48. episcoporũ.

Constantius autem, hortante Valẽte & Vrsatio, vocauit aliquos ex fæce Arriana, & reuocauit Liberium, Felicem verò de episcopatu expulit. Sic ergò, vt ait Hieronymus in chronicis, Liberius tædio exilij victus, in hęretica prauitate subscribens, Romam victor intrat, qui alios exhortatus antè fuerat de tolerantia omnium laborum, vt habetur 7. q. 1. Suggestum. Liberio scribente, vt legitur in lib. pontificum, tanta persecutio orta est in clero, vt ipsi in Ecclesia necarẽtur. Depositus autem Felix, habitauit in via Portuẽsi, ibidemq; obijt. Antoninus dicit eum martyrio coronatum.

Porrò missis in exilium catholicis epi- Ariminense concilium.

scopis, vt suprà diximus, synodus apud Ariminum congregatur. ibi secundùm ea quę Oriẽtales apud Seleuciã compofuerũt, callidi homines, simplices & imperitos Occidẽtalium sacerdotes facilè circunuenerunt, hoc modo proponendo eis, quẽ magis colere & adorare velent, ὁμοούσιον, an Christum? illisq; virtutẽ verbi, quid ὁμοούσιον significaret, ignorantibus, decepti sunt, Christo se credere, non ὁμοούσιον, confirmantibus. sic multi in errorem deducti sunt, contra ea quæ patres in Nicea conscripserant, venientes, ὁμοούσιον quasi ignotum & à scripturis alienum sermonem, auferri decernunt.

Ea tempestate facies Ecclesiæ fœda & admodùm turpis erat. dicebant enim Arriani, volentes Hesperijs persuadere simplicibus, quia non oporteret propter duo verba, quæ nec inuenirentur scripta, separari corpus ecclesię, sed similem per omnia profiteri filium genitori, subsantiæ verò taceri nomen. At catholici Valentem, Vrsatium, Auxentiũ Mediolanẽ, Germanum, Caium & Demophilum, eorumq; socios condemnauerunt, Arrianum dogma anathematizarunt, Arrianum dogma anathematizare fugientes, qui propterea indignati, ad principem celeritèr venerunt, portantes lectam in concilio fidem. Opertius autem integram fidei regulam ad Constantium catholicorum nomine scripsit, verùm Vrsatius & Valens præuenientes aduentum eorum, derogauerũt eisdem. Imperator autem Arrianum dogma præferens, indignatur aduersùs synodum, Vrsatium & Valentem potiùs honorauit, permisitque Vrsatio & complicibus suis potestatem contra Ecclesias agendi quodcúnque placuisset, expla-

Opertius

explanationem etiàm fidei in Arimino factam iussit per ecclesias destinari, prę cipiẽs, vt nolentes subscribere, pellerẽtur ab ecclesijs, & in eorum locum alij ponerentur episcopi. Intereà multa perpessus est Athanasius, populus & clerus Alexandrinus.

Arriani in tres sectas diuiduntur.

Per idem tempus sacerdotes & populi, qui Arrio duce fuerũt decepti, in tres sectas scinduntur. nam aliqui Arrio in vita communicare noluerunt, eô quòd simulata confessione cõmunicâsset his, * qui substãtia Dei patris filium esse credebant. Et post Arrij Eusebijq; obitum, Accius quidam sophista, et post eum latiùs Eunomius vir corpore & animo leprosus, plurima contra fidem nostram scripsit, à quo Eunomiana hęresis dicta est. alius quoquè Macedonius, quẽ expulso Paulo ac nostris quibusdã necatis, apud Constantinopolim statuerunt episcopum. ità pestifera ista bestia, quæ per Arriũ primùm quasi de infernis extulerat caput, subitò triformis apparuit per Eunomianos, qui dicunt per omnia dissimilem filiũ patri, quia nullo genere similis possit esse creatura factori: per Arrianos, qui dicunt similem quidẽ dici posse filium patri, sed largitate gratię, non proprietate naturę, inquãtùm scilicet potest creatori creatura cõferri: per Macedonianos, qui dicũt similem quidem filiũ per omnia patri, spiritui verò sancto non sic: spiritum enim sanctum cum patre et filio nihil habere cõmune, vndè & primos vocabant sinè Deo, & vltimos sinè spiritu.

Multa alia concilia Cõstantio imperante sunt celebrata, de quibus alibi, & præsertim in Tripartita hist. habetur.

Intereà Iulianus apostata, deuictis Alemanis, clara victoria decoratus est, & à militib⁹ appellatus Augustus. Quo tempore B. Martinus miles tunc armatę militiæ, seculo renunciare statuit, circa annum Domini 359.

Eodem anno. B. Antonius migrauit ad Dominũ, vitę suę 105. Liberius papa, secundùm Platinam, vbi ex sacris ordinibus bis in vrbe Roma habitis, episcopos ac presbyteros ordinâsset, moritur ac sepelitur in via Salaria, sedit annos 6, mẽses 3.

Hunc Liberium aliqui volunt Leonem fuisse, qui Hilarium Pictauiẽn in concilio insectatus est, vt scribit Vincẽtius in spec. li. 15. c. 23. & Iacob⁹ de Voragine. dysenteria perijt, vt in historijs legitur. Anton. in chro. parte ij. ti. x. recitat opiniones. Cùm autem histo. Eccle. & Tripartita, diuus quoquè Hierony. de hoc nihil inueniantur scripsisse, in dubio relinquitur, licèt Iohannes de Turre cre. de potestate Ecclesiastica lib. 2. c. 6. prædicta videatur approbâsse. sed ego doctioribus relinquo determinandum.

GENERATIO XIII.

INter hæc cùm ab Arrianis, Cõstantio imperatore fauente, catholicorum fit persecutio, Liberio adhuc Petri sedem tenente, ingreditur 13. generatio, anno Domini 360. imperij Constantij 20. vbi sequenti anno Paulinus Treuirorum episcopus in exilio obijt. Hilarius Pictauiẽn episcopus à Constantio in Phrygiam deportatus, cum Dionysio Mediolanẽn, & Eusebio Vercellensi, 4. exilij anno cùm librum de fide Cõstantio porrexisset, redire permissus est. Cùm B. Eusebius omnes prouincias Occidẽtis, sicut Athanasius Oriẽtis ab Arriana peste sua doctrina purgaret, intantùm eos persequebatur, vt Auxẽtium Mediolanẽn episcopum Arrianũ, ab omnibus Christianis expulsum damnaret, & pro eo S. Dionysium ibi episcopum ordinaret.

Paulinus.

Eusebi⁹ episcopus Vercell. martyr.

Iratus Constantius contra eum, cõcilium congregauit. cùm autem veniret Mediolanum, vocareturque ad concilium, petebat Eusebius, vt scriptura sibi præsentaretur, in qua subscripsissent se episcopi in Arimino: qua præsentata, ipse eam lacerauit, quia in fauorem Arrianorum facta erant contra veritatem fidei, cum subscriptione plurimorũ episcoporũ catholicorum, qui ex ignorantia decepti fuerant in verbo.

Iratus tunc Constantius, tradidit eum voluntati Arrianorum: qui extrahentes eum per gradus palatij, flagellauerunt: & rursùm retrahentes, vbi multo fuso sanguine adhuc consentire nollet, tandèm in cauea constrictus & reclusus est, 7. diebus negato cibo et potu:

deindè in arctum locum posuerunt, vbi se mouere non poterat, sed angelica visitatione consolatus fuit. Demùm Cõstantio defuncto, sub Iuliano apostata Eusebius liber dimissus est, & posteà sub Iouiniano redijt Vercellas, ac cum ingenti gaudio populi susceptus est. Iouiniano verò defuncto, sub Valente Arriano vallata domo eius, Arriani supinũ extrahunt de domo, lapidibus obruunt, & sic martyrio coronatur anno 88.

Iulianus intereà intra Gallias cùm à militibus esset Augustus appellatus, nihil de Constantio cogitans, iudices ab illo factos donis permulcebat, & ad illius inuidiam literas proferebat, quibus ostendit eum intra Italiam barbaros induxisse, & repentè religione mutata, cùm priùs Christian⁹ putaretur, semetipsum pontificem nominauit: & veniẽs ad templa paganorũ, sacrificabat. Cũq; Constantius propter bellum Persicum Antiochiæ moraretur, sperans Iulianus sinè bello Illyricũ se obtinere posse, ad eos agebat iter, dicens Constantio se velle satisfacere, quòd non spontè, sed voluntate militum, insulas imperij susscepisset.

Fertur, dum accessisset, eo tẽpore vindemia collecta, circa occasum Pleiadarum vuas denuò fuisse prolatas. Insuper etiàm imbrem ex aëre descendentem, in eius veste simul & cæterorũ, guttas singulas crucis formâsse signaculum. hoc facto, videbatur & ipsi ac alijs, quia botri extra tempus, bonum ei nunciarent initium: imber autem cadens super vestem, imperium roboraret. Alij verò dicebant, vuarum signum præter tempus, significare perditionem & parui temporis eius imperium. Porrò de cruce dicebant, denunciari hoc signo, quòd sit cęleste dogma Christianorum, & quòd oporteret signari cũctos crucis indicio.

Magña miracula attende.

Cùm autẽ Constantius audiret contra se venire Iulianũ, relicto bello Parthico, Constantinopolim veniebat, scelere Iuliani motus. dumq; ad ciuile bellum reuertitur, in itinere inter Ciliciam & Cappadociam in apoplexia ob dolorem animi & grauem cogitationem, in quam propter rebellionem Iuliani inciderat, defunctus est. Ità ille q; discissa pace & vnitate fidei catholicæ Christianos aduersùs Christianos armãs, ciuili bello Ecclesiæ membra dilacerauerat, totum inquietum tempus imperij sui habuit, exercuit et expendit. moritur anno Domini 363.

Constantij mors.

ANNO igitur Domini 364. Claudius Iulianus iam Cæsar imperiũ suscepit, & annos duos ac 8. mẽses regnauit, cuius talis fertur origo: Constantinus Magnus duos ex eodẽ patre, sed diuersis matribus fratres habuit, Constantiũ & Dalmatium. Constantius habuit duos natos Gallum & Iulianum, Dalmatius verò Dalmatium, quem cùm post mortẽ Constantini milites peremissent, Gallus quoquè & Iulianus penè cum Dalmatio periculum mortis sustinuerunt, nisi Gallum ęgritudo, quæ incuirò ætas infantilis, erat enim annorum 8. Cumq; ab eis furor imperatorum cõquieuisset, Iulianus in auditorijs Constantinopolitanæ vrbis exercebatur, in basilica vbi doctores erant, habitu priuato incedens, habebatq; pædagogum eunuchum nomine Mardonium, præceptorem grammaticum Nicomedem, rhetoricam verò discebat apud Eubulũ, magistrum Basilij posteà episcopi.

Iulianus Imp.

Erat Iulianus ab initio Christianus, cũq; proficeret & fama volitaret, quòd etiàm remp. gubernare posset, eam ob rem Constantius misit eum in Nicomediam, præcipiens nè audiret Libanium sophistam, quia paganus erat. Ille tum libris eius tantùm vtebatur, interim superuenit Nicomediam maximus philosophus, quem posteà quasi artes magicas exercentem, Valentinianus imperator iussit occídi. non venit ille nisi Iuliani fama tractus, apud quem dum Iulianus verba philosophica prægustâsset, cœpit etiàm imperij cupidinem menti eius immittere, sed nec latuit imperatorem. Iulianus autem inter spem metũq; constitutus, suspicionem celare volens, tonsus monasticam simulabat vitam, & latentèr exercebatur in philosophia, in publico Christianorum legebat libros.

Deniquè in Ecclesia Nicomediæ lector est constitutus, & diuinos codices populo legebat, vt sic furorem imperatoris

toris declinaret: nequaq̃ tamen à ſpe recedens, dicebat plurimis amicorum ſuorum, felicia fore tempora quibus ipſe rebus potiretur. pòſt vbi peremptus eſt Gallus, ſuſpectus fit imperatori, qui etiàm iuſſit eum cuſtodiri. Et dum fuga lapſus fuiſſet, diuerſa loca circumeundo ſaluatus eſt, vixq́; ſerò vxor imperatoris Euſebia impetrauit ab imperatore, vt ſaluus ad philoſophandum mitteretur Athenas.

Ille autẽ deſiderio regni diſcurrens, vates querebat reſponſa reddẽtes, inuenitq́; virũ qui ei deſiderata fateretur dicere: is eum producẽs ad quendã locum idolorum, & intromittens eum in adytum, dæmones euocauit, quibus apparentibus, terrore motus, in fronte crucis formauit ſignum, ad cuius adſpectum dæmones repentè euaneſcunt. ſtupet indẽ. porrò magus, nõ ſuſpiceris, ait, ô bone vir, quòd timore ſigni abierint, ſed abominati potiùs hoc ſignum, receſſerunt. & ità capiẽs Iulianum, odio Chriſtiani ſignaculi repleuit.

Crucis potentia.

Poſt hæc euocauit Conſtantius Iulianum, & conſtituit eum Cæſarẽ, dans ei coniugem Helenã ſororem ſuam, miſitq́; eum cõtra barbaros ad Gallias. vbi dum ciuitatem quandam fuiſſet ingreſſus, corona laurea inter columnas pendẽs, rupto fune ſuper caput eius decidit, aptiſſimeq́; coronauit. Tunc cuncti clamabãt ſignum hoc fore imperij. Ille autem virilitèr agens, cum Alemanis apud Rhenum reſidentibus dimicans, potentiſſimum regem *Badomariũ cepit, clarãq́; victoria decoratus eſt. dumq́; militibus gratus eſſet, Auguſtus appellatus eſt: & cùm corona imperialis deeſſet, vnus torquem ex collo ſumens, Iuliani capiti circumpoſuit. Quo facto, in templis paganorum ſacrificauit, & ſubiectis ſimilia perſuadebat, Chriſtianumq́; baptiſma ſacrificijs & inuocatiõibus ac ſanguinis immolatione ablui ſtudebat.

Iulianus laurea coronatur. Iulianus cadẽte

*Badomarius rex

Conſtantio defuncto, Iulianus Cõſtantinopolim veniens, imperator appellatus eſt, moxq́; cœpit cogitare, qualiter populi fauorem conciliaret. ſciebat autem Conſtantium ab omnibus orthodoxis odio habitum, quòd epiſcopos plures in exilium miſiſſet, à ſedibus ſuis expuliſſet. Simulque nouerat paganos fuiſſe cõtriſtatos pro ſacrificiorum prohibitione, & eos deſiderare templorum ſuorum apertionem. artificioſè itaque apud vtroſq; ſe commendans, primùm quidem crudelitati Cõſtantij derogabat, iuſſitque epiſcopos exilio deportatos reuocari, et confiſcatas eorum ſubſtantias reddi, paganorumque templa velut ſibi neceſſariorum præcepit aperiri. Studuit autem paganorum religionem dilatare, & Chriſtianitatem exterminare. primùm quidem Galilæorũ filios, ſic eũ Chriſtianos vocabat, præcepit poëtarum, rhetorum ac philoſophorum libros non legere, proprijs, inquiens, pennis vulneramur. noſtris eũ conſcriptionibus armati Chriſtiani, cõtra nos bella ſuſcipiunt. templa autem erant aperta, & ſacrificia paganorum procedebant. Iuliani inſtituta.

Fertur in initio peperciſſe Chriſtianis Iulianus, non recto animo, ſed ſciẽs perſecutores nihil profuiſſe paganorum religioni, & Chriſtianos glorioſiores euaſiſſe. inuidebat ergò gloriæ eorum, & tormentis abſtinebat, volens ex hoc etiàm clementior apparére. dicitur autẽ dum Conſtantinopoli ſacrificaret, Inarus epiſcopus Chalcedoneñ acceſſiſſe, ac Iulianum ſacrificantem, impium & ſinè Deo, apoſtatamq́; vocitâſſe: illum verò, ſolùm ei improperâſſe cæcitatem. erat enim ſenex, & ad manum alterius ducebatur. adiecitq́;, Neque Deus tuus Galilæus curare te poteſt. reſpondens Inarus, Ego Deo meo pro cæcitate gratias ago, quia hoc ideò eſt geſtum, nè te videam pietate nudatum. Inarus epiſcopus Iulianũ carpit.

Quia verò de exilio redibant plurimi, occupabat autem Georgius Alexandriã Athanaſij ſedẽ, vt in generatione præcedenti habetur, ſed cùm iudices denunciâſſent mortuum fuiſſe Conſtantium, & imperare Iulianum, ſeditionem fecit in Alexandria populus paganorum: impetuque facto ſuper Georgium, vinculis eum in carcere alligârunt, quem etiàm paulopòſt peremerunt, eiusque cadauer imponentes camelo, à manè vſque ad veſperam per totam portauêre ciuitatem, & circa veſperam cremauerunt: quod multi Arrianorum ferũt ab Georgius Alexandrinus occiditur.

ama-

amatoribus Athanasij factum esse. Sed Socrates tenet indubitantèr, hoc feciſſe gentiles, qui querelas habebãt aduersùs eum propter idola & templorum iniurias: quod & Iulianus sentire videtur in epistola absolutoria.

Athanasius reuersus est.

Igitur Athanasium de exilio remeantem, Alexandrinorum populus libẽtèr accepit: ex ecclesijs Arrianos eiecerunt, & Athanasio septa venerabilitèr tradiderunt. verùm Arriani in domibus se colligentes, in loco Georgij Lucium statuerunt.

Intereà plurimi episcopi in Alexandria congregati, cum Athanasio & Eusebio Vercellensi, Niceni concilij constitutа roborârunt, & consubstãtialem patri ac filio spiritumsanctum sunt cõfessi, Trinitatẽq; nominauerũt. & quoniam de subſtantia & subsistentia quæstio turbabat ecclesias, decretum est, vt in concertatione his nominibus cõtra Sabellianos solos vtamur.

Athanasius denuò expulsus.

Audiens autem Iulianus imperator Athanasium in Alexandrinorum ecclesia constitutum populo prædicare, & multos paganorum cõuerti, iussit eum exire de ciuitate, occasionem inueniẽs, quia dum sub priore principe fuisset fuga mulctatus, non eius iussione episcopalem receperat sedem. Quamobrèm cùm se prępararet ad fugam, vidẽs circa se Christianos lachrymãtes, Habetote, inquit, filioli fidutiam, nubes est & citò pertransiet. Hoc dicto, valefecit, ac amicis commendauit ecclesiam.

Iuliani in Christianos sæuitia.

Cùm autem modis oñibus placuisset Iuliano ritum constituere paganorum, vim quidem inferre atq; tormẽta populis sacrificare nolentibus iudicauit. pręcepit enim, vt per singulas ciuitates numerus Christianorum conscriberetur, quos tamẽ nequaquàm orare prohibuit, hoc eñ sciebat impossibile. porrò clericos & ecclesiarum pręsules à ciuitatibus suspendere festinabat, vt eorum absentia paulatim solueretur Ecclesia, neque sacrorũ ministri, neq; qui docerent vel q̃ ministrarent, existerent: & per hoc longo tempore putarẽtur propriæ religionis obliuiõem habere: clericis etiàm omnia priuilegia, honores, consuetudinesq; subtraxit, & leges positas pro eis, abolere studuit, ipsosq; curiæ tradidit. auferebat subindè pecunias, et ornamẽta sacra, templaq; quę sub Constãtino & Constantio cõdita erant. statuit prętereà, procuratiões prouinciarũ iurisq; dictionem Christianis non debere permitti, quippe quibus lex ipsa Christiana proprio vti gladio vetat. Clericos quoq; iussit militibus aggregari, Duci prouinciæ seruituros: populũ verò Christianũ cum vxoribus & liberis inscribi præcepit, & tanq̃ vicanos tributa persoluere. posuit etiàm legẽ aliam, vt Galilæis bona auferrẽtur, quoniam Christus eorũ, eos pauperes esse præceperat.

Deindè quô Christianis stomachum faceret, Iudæis templum Hierosolymis restituit, dum dicerent se alibi sacrificare non posse: qui certè tanta arrogantia elati sunt, vt maiori impensa q̃ antè fuerat, restituere conarentur. verùm non multò pòst terrẽmotu corruens, multos Iudęos oppressit. sequenti autem die incendio diuinitùs misso, & ferramenta ipsa consumpta sunt. eo miraculo multi Iudæi perterriti, ad fidem Christi venêre. nam & Iudęorum vestes crucis signaculo nigri coloris insupèr fuerunt impletæ. de Iudęis multa Theodoricus in Tripartita li. x. ca. 42.

Cruces in vestibus Iudæorum.

Adhæc, quia voluit paganitatem dilatari, grauitèr tulit prosperos Christianorũ successus. quamobrèm statuit, vt pagani in suis templis similia officia dijs suis, quẽadmodùm Christiani deo vero facerent, annonam de publico sacerdotibus paganorum dari pręcipiens, sed & indurato corde præcepit, vt quicũq; sacrificare nollet, palatium non intraret, neq; collegio, neq; foro, neq; dignitate, nec qualibet administratione particeps fieret. Cùm verò torquerentur Christiani, eis patientiã indicebat, quoniam hanc Galilæus eorum, expresso verbo legis & testimonio operis, docuerit suos sectatores: vndè & multi Christiani retrorsùm abiêrunt.

Vt autem ad paganitatem milites assuescerẽt, pro cruce vel signo quod Cõstantinus in vexillo portari voluit, ipse Iouem depingi fecit, quasi sibi de cælo coronam & purpuram deferẽtem. Mercurium verò & Martem fecit in se respicien-

cientes, pro testimonio sapientis & fortis, vt sub hac imagine adorarentur dij. Et cùm multa cogitaret quibus paganorum ritum extolleret, calendis Ianuarijs iussit, vt vnusquisq; miles, ad manũ imperatoris accedens vt donum perciperet, primò incensum offerret. erat em quam Ro. solennitatem. tunc quidam expresè recusabant, neque thus offerre, neque donum accipere ab imperatore. alij occasione antiquitatis accedunt, non attendentes dolum. verùm alij propter lucrum aut timorem, licèt intellexerint, tamẽ paganitatem declinare nequiuerunt, repentina iussione concluſi. plurimi siquidem per ignorantiam decepti, dũ inter cibos (vt assolent) & pocula inuocarent inter alterutros Christum, respondẽs quidam dixit: Quid inuocatis Christum, quem antè negâstis, dum donum ab imperatore percipiẽtes, thus in ignem mitteretis?

Antiqua Iulianorum consuetudo.

Cùm hoc milites audîssent, statìm exilientes atq; impetu facto, clamabant, Deum & cunctos homines testabantur, se Christianos esse & permanere, atque per ignorantiam se feciſſe, & si dici posset, solam manum paganam esse, nõ autem conscientiam. Cumq; venissent ad principem, proiecerunt aurum, postulantes vt id reciperet, & eos occideret: se enim pœnitere, eô quòd improuidè eorũ dextra peccâsset. Furore motus princeps, primùm quidem iussit capita eorum auferri. cumq; ducerentur ad mortem, sequente populo, venerunt ad locum pœnæ. tunc senior quidam miles rogauit, vt adolescentis qui Romanus vocabatur, caput primùm truncarent, nè, dum alios respiceret, frangeretur. cuius tigiò genua ille flectit, ac spiculatore gladium vibrante, repentè venit nuncius prohibens necem. ad quæ iuuenis ait, Non fuit Romanus dignus, vt CHRISTI martyr fieret. veruntamen imperator eos in exilium detrusit.

Ducenta millia sestertiorum.

Valentinianus autem is, qui pòst factus imperator fuerat, zelum quem pro pietate habuit, non celauit. eo nanque tempore cùm Iulianus templum Fortunæ ingrederetur, & ex vtraque parte adstarent ministri, qui adspersione (sicut ipsi dicebant) purgarent ingredientes, Valentinianus præcedens principem, vt adspersionis guttam vidit in chlamyde, indignatus, pugno percussit templi ministrum, dicens se maculari potiùs. ob quod iussit eum imperator in custodiam trudi, & ad eremum destinari. sed ille paucis mensibus elapsis, pro mercede recepit imperium. Valẽtinian⁹

Fertur quoquè Iuliano sacrificanti, in visceribus pecudis immolatæ signaculum crucis corona circũdatum, palàm apparuisse: quo viso, ministros fuisse perterritos, æstimantes dogma significari æternitatis, & quòd corona circundaret crucem, victoriæ esse indicium. Cumque cæteri mirarentur, princeps dicebat prospera & vtilia indicia sibi esse monstrata, quòd signum Christiani dogmatis coërceretur, nec ei quò vellet, dilatari liceret, circuli termino circunscriptum. Miraculum

Veniens aliquandò Antiochiam imperator, eô quòd haberet barbam prolixam, derisus est, dicentibus quibusdam, Tondeat barbam, vt ex ea funes conficiantur: & quia taurũ consueuerat immolare, ideò taurum in solio præcepit formari. lachrymantes autẽ Antiocheñ dicebant, Iste taurus euertit mundum. Deindè cùm iret ad Persas, vlciſci volẽs quòd sub Constantio terminos imperij intrâssent, & sciens se plurimis pecunijs indigere, adinuenit modum, vt haberet pecunias Christianorum: nolentibus enim sacrificare mulctam imposuit, & ità à singulis Christianis exigebat. Tũc pagani Christianos grauitèr oppresserunt, interdum etiàm tormentis affligebant. quod imperator audiens, Christianos defendere nolebat, dicẽs: Vestrum est vt patientèr mala sustineatis, hoc em præceptum vestri DEI. Taur⁹ in solio Iuliani.

Dum autem iret in Persas, Libanius sophista cuidã pædagogo in Antiochia illudens, dixisse fertur: Nunc fabri filius quid putas agit? Ad hæc pædagogus: O Sophista, creator omnium quem tu fabri filium nominas, locellum sepulturę Iuliano tuo componit. et post paucos dies mors nunciatur Iuliani, qui in locello aduect⁹ est. Venit igit Iulianus cũ exercitu Ctesiphontẽ ciuitatẽ, ac intantùm Libanius.

tantùm obsedit Persarum regem, vt crebris legationibus ei offerrent partem regni. quod imperator contempsit, nõ attendens quia vincere bonũ est, vinci autem odiosum. confidebat enim magicis artibus, & arbitratus est iuxta Pythagoricam philosophiã, animas diuersa corpora peragrare, & se credebat possidere animam Alexandri, aut quòd potiùs in alio corpore esset alius Alexander.

Transiens autem fluuium, qui Ro. Persarumq; regna diuidit, naues incendit suas. cùm ità in desertis locis primò captiuorum habuisset ducatum, posteà quidam eum seduxit in solitudinẽ, quẽ tandèm fustibus occiderunt, confitentẽ se hoc pro patriæ libertate feciſſe, & libentèr tormenta ex eo sustinere. Exercitus intereà Persarum, Romanis ex itinere fatigatis occurrit. porrò Iulianus prẽsens, erat inermis, vana spe seductus. cõtra quem iaculum repentè delatum est, ac in eius latus dimersum: de quo aliqui scribunt, pastorem Ismaëlitarum illud misisse: aliqui, militem ex suis fatigatũ. Salistus qui tunc secum militabat, ait à dæmone vulneratum.

Mors Iuliani.

Sed de hoc legitur, quòd Iulianus veniens anteà ad Cæsareenses partes, Basilius Magnus illi obuiàm cum clero processit. erat enim Cappadociæ episcopus. cui imperator: In philosophia te vici, ô Basili. qui respondit, Vtinàm philosophiæ incumberes, et obtulit ei pro benedictione tres panes hordeaceos. Cui vicissìm imperator fœnum dari iussit, dicens: Hordeum pabulum est iumentorum, demus ei & fœnum. Audiens tum imperator Basilium dicẽtem, Dedimus tibi hominum cibos, tu autem brutorum pastum reddidisti, indignatus, inquit: Postquàm reuersus fuero à Persis, subijciã ciuitatem tuã & desolabor, vt fiat magis fœnifera quàm hominifera.

Basilius Magnus episcopus.

Tunc Basilius ieiunium indicit vniuersis triduanum, ac in Ecclesia B. Mariæ virginis orationẽ pro omnium salute. posteà visum est per quietem Basilio, militẽ Mercurium dudùm defunctum, mandato B. Marię virginis occidisse Iulianum. De hoc miratus Basilius, adijt sepulcrum S. Mercurij martyris. arma ibi pendentia, vt priùs, non inuenit. custosq; illi sacramento firmauit, vesperi affuisse arma. redijt ad monte. nocte adhuc dormiẽtibus cunctis, excitabat eos, dicens Iulianum fuisse interfectum. & Deo gratias agentes, veniunt ad sepulcrum S. Mercurij. rursùm lanceã eius restitutam viderunt, & sanguine madidatam. Quibus paulòpòst Libanius quęstor Iuliani singula narrauit, venisse dicens in excubijs quendam ignotum micitem, & valido ictu transuerberâsse Iulianum, ac euanuisse. ferturq;, dum vilisset se lœtalitèr vulneratum, quòd mox sanguine suo manum compleuerit, & in aërem proiecerit, dicens: Vicisti Galilæe, vicisti. & defunctus est 6. Iuliani.

Basilij visio

Impia vox Iuliani.

Per idem tempus vir religiosissimus Iulianus, prolixiores Deo fundebat preces. audiêrat enim illius impij minas. Et cùm continuò ingemisceret, subitò vidente cũctis, lachrymarum eius fluuius destitit, alacritateq; vultus eius repletur. hanc immutationem ministri respicientes, rogant causam tantæ alacritatis. Tunc ille: Ferus, ait, sacræ vineæ vastator pœnas dedit suæ tyrannidis, ad quod omnes exhilarati sunt, ac pòst compertum est, eandem fuisse diẽ simul & horam necis Iuliani apostatæ.

S. Iulianus pridie exitus sui Iulianum impium.

De Iuliano habetur in Tripartita historor. quòd apud Carthaginem sit inuenta in templo, vbi Iulianus in profectione sacrificauerat, mulier à capillis suspensa, extensis manibus, & vterum habens apertum, in cuius iecore victoriam adspexerat. In Antiochia verò repertæ sunt plures arcæ humanis capitibus plenæ, & inuenta sunt in puteis corpora diuersa. Prouerbium hinc factum, Fatue, vbi vaticinia tua? Iuliacum autem multis laudibus prosequintur Eutropius, de quo plerique mirantur, nisi quia miles erat eius, & ideò illi affectus. Nam B. Gregorius Nazianzenus lib. 9. contra paganos, de Iuliano scribit: Mihi, inquit, mores Iuliani cõperti sunt. dum eum Athenis clariùs cognouissem, faciebat me cautum inconstantia morum, excessus vberior. nullum in eo mihi signum vtile videbatur, ceruix rigida, & humeri iactabiles, oculi currentes, & furiosè respicientes,

Factiones & mores Iuliani.

entes,pedes impatientes, nares ſpirãtes iniurias & contemptum,ſcommata ri-ſibilia ſempèr habens, riſus incontinẽs, & quaſi ſubbulliens,conſenſus & nega-tio ſimul,operatio nulla ratione ſubſi-ſtens,interrogatio inordinata, reſpon-ſio inconueniens.Hęc cùm vidiſſem,re-pentè dixi:O quale malum nutrit reſp. Romanorum.

Iulianus de palatio dicitur eieciſſe eunuchos,cocos, tonſores: Eunuchos quidẽ,quòd vxor eius obiêrat,poſt quã nõ duxit aliam: Cocos, quia more phi-loſophi cibis ſimplicibus vtebatur: Ton ſores,quia dicebat,Vnus ſufficit multis. Scriptores verò reuerebatur, ſimul & cultores diſciplinarum. noctibus vigi-lans ſcribebat, quod in ſenatu publicè recitabat. ſolus imperator à Iulio Cæ-ſare in curia orationes recitabat, & ſu-periores principes lacerabat.quòd enim cocos & tonſores expulit,philoſophi & non imperatoris fuit:ſed quòd alios la-cerabat, opus neque philoſophi,neque principis dici potuit.

Donatiſtæ. Per hęc tempora variæ hęreſes ebul-liêre,vna Donatiſtarum à Donato, qui inuidia motus, per Aphricam aſſeruit minorem patre filium, & minorem fi-lio ſpiritumſanctum, & rebaptizabat catholicos. Luciferiani. Luciferiani à Lucifero Smyrnæ epiſcopo,qui cũ Euſebio Ver-celleñ in exilium fuerat miſſus, & re-uerſus, eô quòd epiſcopum à ſe Anti-ochiæ datum Euſebius non reciperet, iniuriam dolẽs,aſſeruit Catholicos,qui in perſecutione Arrianis conſenſerant, poſteà correctos, nõ recipiendos, quos eccleſia tanquàm Petrum poſt fletum materno accepit ſinu.

Apollinaris. Apollinaris Laodiceñ,vir doctus,ſed contentioſus,diſſentire delectatus,aſſe-ruit,etiàm corpus ſinè anima à Dei filio fuiſſe aſſumptum: & cùm euangelij te-ſtimonijs vrgeretur,vertit ſe:&nè ex to-to vinci putaretur,habuiſſe animã qui-dem,ſed non ex ea parte qua rationalis eſt,ſed ea ſolùm qua viuificat corpus:ad ſupplementum autem rationalis partis, dicit fuiſſe verbum Dei.de his hęreſibus 24.q.3.c.pe.

Poſt Iuliani necẽ,milites omiſſa omni dilatione, altera die Iouiniano infulas imperiales imponunt, anno Domini 366.regnauit mẽſes 8.è Pannonia ortus. erat autem vir fortis & nobilis, ac illo tempore millenarius, quo Iulianus ele-ctionẽ ꝓpoſuit,vt aut ſacrificarent,aut militia carerent:cingulum magis elegit amittere,quàm ſacrificare.hunc tamen neceſſitate conſtrictum retinuit Iulia-nus,qui cùm violentèr à militibus tra-heretur ad imperium,clamabat, non ſe velle paganis imperare,cùm ipſe Chri-ſtianus eſſet.cumq; vox omnium eſſet, ſe quoquè Chriſtianos, ſuſcepit impe-rium.Mox ipſe ſolicitus, quo pacto ex-ercitum, vtpotè hoſtibus concluſum, educeret,repentè pio principi ſuam ꝓ-uidentiam oſtendit Deus. nam Perſarũ rex,miſſa legatione petiuit pacem.dein-dè cibaria militibus deſtinauit, & forũ venalium eis in deſerto pręparari pręce-pit, celebratisq; fœderibus, exercitum reduxit incolumem:quæ pacta, quan-tùm ad gloriam, Romanis turpia, ſed tempori congruebant.

Hęc itaque nunciata, Chriſtianos confortauerunt, paganis intulerũt lu-ctum.Iouinianus itaque vt imperij fines ingreſſus eſt,primùm conſcripſit,vt epi-ſcopi de exilio remearent,& eccleſias eis reddendas cenſuit,qui expoſitam in Ni-cea fidem inuiolabilitèr ſeruâſſent.Scri-pſit etiàm Athanaſio,petens vt ei ſcribe-ret perfectã diuinorum dogmatũ diſci-plinam.quod & fecit.Tunc etiàm paga-norum templa omnia claudebantur,& ipſi ſacerdotes eorum vbiquè fugerunt. veruntamen hoc erat eius propoſitum, vt blandimentis & ſuaſione verborum, diſcordantium contentiones abſcinde-ret,dicens:Nulli ſe,cuiuſcunque religi-onis fuerit,moleſtum:eos tamen diligere & nimis honorare, qui principium Eccleſiaſticæ vnitati pręberent. Tulit quoquè legem,vt capitali ſententia ple-ctereturꝙ ſacram virginem nuptiali toro violare pręſumeret, contra legem quam antè dederat Iulianus.

Iouiniani lex de ſacris virginibus.

Inter hęc Athanaſius viſitandi cauſa tantum principem, Antiochiam venit, quem imperator amicum factum deſti-nauit in Aegyptum, vt ſicut ei videre-tur,cauſas eccleſiarum populosq; diſ-poneret: Fertur enim quòd virtutem

conuersationis eius sapientięq; laudauerit. Verùm cùm imperator ad Illyricũ remeâsset, in quodam cubiculo nouo pausans, ibì calore prunarum & nidore parietum nupèr calce illitorum prægrauatus & suffocatus, vitam finiuit, & tam piam causam & tam lęta principia mors immatura corrupit. vixit annis 33. vixit adhuc Liberi⁹. Post hũc in Nicea Bithyniæ exercitus Valentinianum ordinauit imperatorẽ, anno Domini 397. Erat vir optimus & imperio digniſſim⁹, de Pannonia ortus, patre Gratiano, mediocri ſtirpe. Funarius eſt appellatus, eô quòd funem portanti, è manu quinque milites nõ potuiſſent extorquere. Et licèt pro fide Chriſti à Iuliãо (vt ſuprà dictum eſt) militia fuiſſet priuatus, non eo minùs à militibus cunctis extitit prælatus, vt qui prudentia, iuſtitia ac magnanimitate pręfulgeret. Cùm autem imperium ſuſcepiſſet, & exercitus tentâſſet ei alium aſſociare conſortem, ille reſpõdit: Veſtrum, inquit, ô milites, fuit mihi dare iugũ imperij. verùm vbì hoc ſuſcepi, meum ideò, & non veſtrum eſt cogitare de bonis communibus. cuius verba mirati milites, eius ſecuti ſunt voluntatem. at ille fratrem de Pannonia vocans Valẽtem, in conſortiũ regni aſſumpſit: & ſibi Occiduas partes retinens, fratri Orientales regendas cõceſſit. tenuit autem Valentinianus imperium annis vndecim.

Iouiniani mors.

Valẽtinian⁹ 47. Imp.

Valens Cæſar creatur.

Eodem anno Alani rebellauerunt Romanis. Valentinianus, vt refert Euſebius in chronicis, edictum protulit, vt gens quæ Alanos vinceret, per x. annos libera eſſet ab omni tributo. Tunc quidam deſcendẽtes ab antiqs Troianis, habitantes circa paludes Męotides, Sicambri dicti, pugnauerunt contra Alanos: habitaq́ victoria eiecerunt, ac per decennium liberi à tributo facti ſunt, propter quod Franci, id eſt, liberi appellati ſunt.

Francorum origo.

Expleto verò decennio, dum imperator ab eis ſolita tributa peteret, illi ſoluere renuerunt, & miſſos pro ſoluendis, occiderunt. propter quod imperator ſuper eos duxit Romanum exercitum. pugna commiſſa, vnus ex ducibus eorũ Priamus, mortuus eſt, & ex vtraq; parte multis occiſis, tandèm Franci tantam multitudinem ſuſtinere non valentes, egrediuntur de Sicambria, venerunt in Germaniam, ſedes apud Thuringos occupant, ſub duobus ducibus ſuis Marcomede filio Priami, & Sumone filio Antenoris. his defunctis, conſilium inière, vt vnum ex ſe regem conſtituerent, ſicut cęteræ gentes, Pharamundum Marcomiri filium, regem elegerunt, & pro tunc leges per ſuos ductores Gaſtaldum & Salagaſtum compoſitas habere cœperunt. ab illo Salagaſto lex Salica nomen accepit, de qua in li. feud. de fil. na. ex marga. t. j. & 12. q. 2. c. in legibus in glo. quibus hodiè Frãci vtuntur, prouinciaq́ poſteà * Francia eſt dicta. Deindè Rhenum tranſgreſſi, Romanos, qui eo tempore in Gallia per ſuos magiſtratus vſque ad Ligerim fluuium imperabãt, bello aggreſſi, partìm occiderunt, partìm fugârunt, vrbes eorum occupantes.

Priamus Francorum dux.

Pharamundus rex Francorum.

Lex ſalica.

* Frãconia.

In hoc ſatìs concordat Francorum hiſtoria, Vincẽtius in ſpec. Aeneas Syluius in lib. de geſtis per Europam, Gotfredus Viterbien. diſſentit tamen, cùm ſcribit quòd Troiani prędicti, qui primò Sicambri, & poſteà Franci appellati ſunt, poſtquàm occupauerunt Germaniam, ad edictũ imperatoris Valẽtiniani vicerunt Alanos inter dictas paludes Męotides, & quòd poſt hęc, pugna contra eos, quia tributa ſoluere recuſabant, commiſſa, in partes Thuringiæ ſe contulerunt. hi omnes volunt, Francorum & Franciæ nomen ſub Valentiniano ſumpſiſſe exordium.

Quod minimè defendi poteſt. nam non incelebres authores, ſcribunt Aurelianum Auguſtum apud Moguntiam Francos irrumpentes, cùm vagarentẽr per Galliam, profligâſſe, qui imperauit anno Domini 277. & in geſtis Probi Cæſaris, qui imperauit anno Domini 283. inuenitur, quòd ſenatus illi panegyricon ſcripſerit: Tu, inquit, Francus, tu Gothicus, tu Parthicus. & fertur in Legẽda S. Gereõis inueniri, quòd tẽpore Diocletiani impatoris, Frãci bis è ſedib⁹ fuerũt expulſi,

* Theoclus

expulsi, iuxta Thuringiã & Rhenũ consedentes. Et Constantius Magni Constantini filius, legitur primus Ro. ducũ Francos domuisse, vt refert Blondus, & sic ante Valentinianum, Francorum & Franciæ extitit nomen. vndè fortè quidam, cuius meminit Robertus Gaguin⁹ Francus ordinis S. Trinitatis, Francorũ historiã scribẽs, tradit Francos, cùm ad Sequanę ripã constitissent, Lutetiã Parrhisiorũ exędificâsse ante Christi natalẽ 380. & *15. annos, eamq; habitâsse *anno à derelicta Sicãbria *200. 70. supra mille.

Illud idem Robertus vehemẽtèr extenuat, q mihi ĩ hoc satisfeciſſet, nisi aliorum scripta retraherẽt. nam Manethon Aegyptius in supplemẽto ad Berosum, inter cętera asserit, Ascaniũ Latinis imperâsse, & Francũ Hectoris filium Celtis. Sup quib⁹ verbis Ioh. Annius Viterb. in commẽto adducit Vincentiũ in spec. qui Francũ cõmigrâsse in Galliã asserit, euersa Troia, & ob ingentem animi virtutem, percharũ Celtis & regi acceptũ, etiàm regis filiæ matrimonio iunctũ fuisse, ac post eum regnũ in Gallia suscepisse, parẽ Aeneæ cõciui suo, q pari modo regi Latino & affinitate & successione regni Latini iunct⁹ fuit. asserũt eum esse, à quo primo Frãcię nomẽ. Hęc ille.

Sed & Anshel. in lib. de imagine mundi, refert Galliam Belgicá à Franco rege dictã, qui de Troia cum Aenea veniens, Troiam iuxta Rhenum cõdidit, terram Franciam cognominauit. Et Iaco. Bergomeñ in supplemento chronicorũ lib. 6. vbi de regibus Anglię scribit, obitèr mentionẽ facit, sinè tamẽ authore, de Suardo Francorũ rege, voditam regnâsse.

Huius Troiæ Belgicæ reliquias esse volunt nonnulli oppidulũ Xanthẽse in Ducatu Cliuensi, quis id nõ adeò verisimile sit, quin alij fabulæ quàm historiæ similius velint.

Illis ergò scriptoribus planè fidẽ adhiberem, nisi me in contrariũ moueret, quòd C. Iulius Cęsar lõgè ante natiuitatem Christi Gallias Romanis subiugauit. hic omnes Galliarũ ꝓuincias curiosissimè in suis commentarijs descripsit, & tamen de Francis nullũ ipsi verbum excidit. Germanorũ quoquè trans Rhenum proximas Rheno prouincias, minimas etiàm, nõ tacuit. Sed nec Strabo, qui temporibus Octauiani Augusti, nõ solùm prouincias aut gentes, sed etiàm nonnullas ciuitates Galliæ & Germaniæ diligentissimè scrutatur, Francorum tamẽ aut Franciæ non meminit.

Pari modo Cor. Tacitus nihil de Frãcis cecinit, nec Cl. Ptolemęus, qui sub Antonino Cęsare scripsit, aliquam mẽtionem de Frãcis fecit. Quo ergò pacto, si Francia aliqua cis vel vltra Rhenũ fuisset, id nomẽ tam celebre tantos authores latuisset? Franci igitur meo iudicio post illorum tempora, & tamẽ ante Valentinianum I. emerserũt. certum est eñ, nomẽ Franciæ modernæ recens esse, & sub prędictis regibus, Pharamũdo, Clodio & Meroueo, sumpsisse exordium.

Genealogias Francorum in tres diuidũt progenies, vt Raphaël Volater. lib. 3. Prima à Pharamundo vsq; ad Childericum III. & durauit annis 330. vsq; ad annum salutis 750. Secũda à Pipino vsq; ad Ludouicum Lotharij filium, quę durauit annos 238. vsque ad annum salutis 908. Tertia ab Hugone Capeth comite Parrhisiensi, vsq; ad ętatem nostrã. Itaq; nec probat idem Raphaël, quòd aliqui originẽ Francorũ à Franco quodã Hectoris filio repetũt, qui post Troię occasum in Germaniã primùm applicuerit, gentẽq; ex eo ꝓpagatã, ĩ Galliã migrâsse.

De hoc nullus veterũ authorũ. posteriorũ autẽ primus, qui Francorũ mentiõem facit, Agathias Gręcus author, q circa Iustiniani tẽpora scripsit historiã, his verbis: Francorum natio est Italiæ proxima, veteres tamen hos Germanos dixêre. nam circa Rhenũ habitant, Galliarũq; magnã partẽ occupãt: qui quãquàm, vt reliqui germani, sunt barbari, Romana tamen politia & institutis vtũtur. Hęc ille.

Vndè satis constat, ex ea natione migrâsse, quæ trans Rhenum nũc quoquè Franconia dicta est. Francorũ enim vetustum nomen est, Ciceroq; in epistola ad Atticum meminit. Hi posteris tẽporibus anno salutis circitèr 430, Theodosio iuniore regnante, exagitati à vicinis, simul & melioris soli gratia, in proximam Galliam Belgicam cum eorum rege Clodio traiecêre, locaq; Metensium primò & Tullensium tenuêre. Hęc ille.

Sed

Sed & Amianus historiographus in Gallias Iulianũ apostatã secut⁹, ità scribit: Iulianus transmisso Rheno, regionẽ subitò peruasit Frãcorũ, quos Arcuarios vocãt. quod non potest nisi de Orietali Francia dictũ esse. post hos Orosius multis in locis Francorũ meminit, & B. Hieronymus in vita B. Hylarionis, Inter Saxones, inquit, & Alemanos gens est, nõ tam lata, quàm valida, apud historiographos Germania, nũc Frãcia vocata.

De hac Francia Blondus refert lib. 1. decadis primæ: Franci Germana gens, vsq; ad tempora Honorij & Archadij, postquàm à Constãtio ꝑdomiti fuerãt, quieti manserũt in patria, id est, Francopia. sed horũ imperij anno VII. melioris soli gratia patrijs sedib⁹ relictis, Rhenum transiêrunt, apud Treuiros, Mediomatrices & Tullenses consederũt, quos, Sueuis dum erant in Gallia ob vetustas simultates instigantibus, Vandali, Burgundiões & Alani, Rhenum per vim & arma transire, & in Franconiam se recipere compulerunt. Quibus pulsis, Vandali, Sueui & Alani ad vastãdas Gallias profecti sunt &c.

Frãci ex Belgica pulsi.

Deindè post aliquot annos *Hetius patricius ab Honorio in Gallias missus, Francos qui Rheni ripis iteratò insederant, magna superatos clade repulit in Germaniam. defuncto autem Honorio, accipientes Franci Hetium bello Burgundionum implicari, & imperatorem Valentinianum, amissis in Aphrica copijs, eneruatum viribus, Clodio & Merouco ducibus, ex Frãconia profecti, & Rheno trãsmisso, nullis iam qui resisterent, reliquis, in Senonum prouincia sedes apud Aurelianos & Parrhisios ceperunt, circa annum Domini 433. imperante Theodosio II. quod confirmant Vincentius in spec. lib. 21. c. 2. post Sigisbertũ, Gotfredus Viterbien, sicut & Iacobus Bergomeñ in supp. chro. & Robertus Gaguinus, & antiqua Francorũ historia.

*Aetius
*Etius

Defuncto autem Clodio, Meroueus illi succesſit, qui & regno commodissimus fuit. Hic etiàm in campis* Chacalonicis cum Hetio patricio Romano aduersùs* Athilam Hunnorũ regem egregiè depugnauit. Hęc cùm, vt reor, latis firmata videantur, vt tamen nihil omittam, inuenio quendam de hac re longè aliter scribentem. exorditur enim à destructione Troiana: Tum (vt ait) Aeneas & Priamus magni Priami nepos, abeũtes, Aeneas in Italiam, vbi & sedem constituit, Priamus in Galliam, Gallos superRheni littus morãtes expulit, ibi muniones castraque constituit, & Troiam, nunc Xanthum dictũ, & *Vacaniam, quę nunc *Bonnia nuncupatur. Exercitus autem Aeneæ in Italia, exercitum Priami qui Galliã occupauerat, linguaLatina germanos appellabat, eò quòd simul de Troia venissent. Hi Germani tandèm ob multitudinem miserunt partem exercitûs trans Rhenũ in Thuringiam, ibi etiàm regnũ instituentes. indè Thuringi gens Teutonica, Germanos se cœperũt dicere. postea autem, cùm ferè totus mundus Rom. imperio subderetur, venit C. Iulius, & cum Germanis in Gallia repertis, antiquam germanitatẽ renouauit. Postremò cùm Alani Romanis se opposuissent, exijt edictum à senatu po. q; Ro. vt quęcunq; gens illos compesceret, liberi à tributo essent. Quo audito, Germàni tam propter germanitatem Rom. quàm spe libertatis consequendæ, Alanos aggressi sunt, vicerunt, & imperio Ro. subiugârunt. ab illo tẽpore Germani Franci (id est, liberi) vocati sunt. isti verò Franci ex Gallis, cùm intãtùm germinâssent, quòd terra eos non poterat commodè capere, miserunt partem militiæ cõtra Orientẽ vltra Rhenum, qui vsq; hodiè Orietales Franci dicuntur: partẽ verò miserũt versùs Occidẽtem super Sequanã Galliæ fluuium, qui cum mulieribus Gallicis contrahentes, & geniti ex eis, Francigenæ, quasi de Francis nati, nominabantur. indè illi vsque in hodiernũ Frãci Occidentales, priores Orientales nũcupantur.

Id oppidi etiãnũ hodiè supesse volũt in Ducatu Cliuensi haud procùl à Rheno. Sed an ortgo hæc ei ꝓpria sit, id verò I dubiũ vocatur. nam ex Tacito ferunt locũ eũ Vetera Castra olim dictũ, & oppidũ ipsum à sanctis martyribus sub & cum S. Victore illorũ duce ex legiõe S. Mauricij illic trucidatis, Sanctos, non à Xantho Troiæ fluuio, dici.

*Vernna
*Bonna

Germani.

Istud excõmẽtaris Cę. constat.

Frãcigenæ.

Hęc illi⁹ scriptoris dicta, quisquis sit, eò tendũt, quasi ꝑsuadere velit, Germanorum simul & Francorũ nomẽ in Gallia sumpsisse exordiũ, & hinc emanâsse

vltra

vltra Rhenum. quod palàm à veritate abhorret. de Germania fortè non legit C. Iulium in commentarijs libr. 2. circa principium, vbi prǫmissa solerti inquisitione de Germanis cis Rhenũ tum habitantibus, comperisse se scribit, Belgas plerosque antiquam ex Germanis originem duxisse, Rhenumque olim transgressos, ibi consedisse, & Gallos qui ea loca incolebant, expugnâsse: ex quibus verbis patet contrarium eius, quod ipse scriptor de Germanorum origine à C. Iulio scribit.

De Frãcis verò nulla est ambiguitas, cùm non contendat eos antè C. Iulium hoc nomen habuisse, vt Manethon & quidam alij superiùs allegati: sed affirmat, Franciæ seu Francorũ nomẽ Germanis post subiugatos Romanis Alanos, inditum fuisse, in quo concordat cum eo, quòd Francorum nomen recẽs tunc fuit. sed quòd originem apud Gallos habuerint post Alanos deuictos, in eo scriptorem ostendere non potest vsu probatum: ideò non possum recedere à Blondo & communi omnium sentẽtia. Etiàm si iuxta Manethonis verba, Francus aliquis Celtis imperauerit, aut Frãcia aliqua priscis temporibus in Gallia Celtica fuerit, non tamen ab illis Francis moderna Francia originem sumpsit in Gallia, sed à Frãcis Oriẽtalibus* Clodio ac Meroueo sequacibus, Francię regnum quod nũc est, dictum fuit, & fortè antiquissima Francia per multa secula interregnum absoluit.

Quòd autem Sicambri, quos C. Iulius transmisso Rheno persequi statuit, à quoquam tum Franci nominati fuerint, aut Frãcia aliqua extiterit, probatu erit difficile. Nam si fuissent binomij, putà Franci Sicambri, id minimè latuisset maximos authores eorum temporũ, C. Iulium, Suetonium, Strabonẽ, Cor. Tacitum, Florum, aut Ptolemęũ, apud quos Sicambrorum frequens memoria habita est, non etiàm Francorum, quòd ego inuenire potuerim. quomodò enim fieri potuit, si tam celebre nomẽ Francię aut Francorũ fuisset, quin verbum aliquod tãtis scriptoribus excidisset? Intẽrim pdicta vera puto, donèc veriora videro: nõ tamẽ cõtendo, alitèr satiùs du-

cens alieno sensui cedere, quàm contẽtionibus deseruire, & quia plùs vident oculi quàm oculus. Pharamundus I. rex Francorum, filius Mareomedis, regnare cœpit in Orientali Francia anno Domini 418. & regnauit annis 11. sub hoc rege lex Salica fuit lata. Clodius filius illi succedit anno Domini 430. hic Clodius magna potentia transiuit Rhenũ, & incepit sibi Gallos subiugare, Romanos tum qui imperabãt, partim occidit, partim fugauit, captis vrbibus Cameraco, Tornaco, & paulatim Suessonam, Coloniam Agrippinã & Treuerim, postremò totam Galliam subijcere conat' est. Tunc per cõnubia geniti ab his Frãcis & mulieribus Gallicis, Francigenæ inceperunt appellari. In prǫmissis satis cõcordant chrõica Francorũ & Gotfredi, de quo etiàm in spe. hist. lib. 21. c. 2. vbi dicitur quòd Clodius Rhenũ trãsgressus est anno Domini 433. sub Theodosio II.

Catalogus regũ Francorum.

De hoc Clodio paucis annis effluxis, iuxta oppidũ Wäiblingẽ est villa Beinstain dicta, vbi visebatur monumentum in modum turris, miro opere de quadris & sculptis lapidibus constructũ, in quo insculptũ fuerat, Clodius hoc fecit vxori suæ. Est autem oppidum Wäiblingen sub dominio ducum de Vuirtemberg. Meroueus filius (secundùm alios genere proximus) Clodij, posteà regnare cœpit anno Domini 450. ab isto dicti sunt reges Francorum Merouingi. Childericus illi succesſit filius anno Domini 462. fuit autem ob insolentiam depositus, & posteà restitutus, multa in Gallia patrauit. Clodoueus illi succesſit, regnare cœpit anno Domini 488. hic primus Christianam fidem suscepit. Clotarius incepit regnare anno Domini 516. regnauit annis 50. & partitus est regnũ fratribus suis Theodorico, Clodomiro & Chilperico. Chilpericus deindè regnauit. Clotarius infans post eum regnat. Dagobertus 9. rex, regnaui anno Domini 630. Clodoueus decimus rex. Clotarius vndecimus. Theodoricus frater ipsius duodecimus. Hildericus quoquè frater decimustertius. Theodoricus reuocatur decimusquartus. Clodoueus decimusquintus filius.

Monumentũ in Beinstain.

Hildebertus frater illius, decimusſextus anno 699. Hoc tempore S. Lambertus floruit. Dagobertus filius Hildeberti ſuccedit anno Domini 715. decimusſeptimus. Lotharius illi ſucceſſit anno Domini 719. XVIII. *Chilbericus incepit regnare anno Domini 721. *XX. Theodoricus incepit regnare anno 728. Hildericus creatur rex anno 741. Iſte rex deponitur, & eius loco Pipinus filius Caroli Martelli in regem Francorũ creatur, cuius proles deincèps prę̃eſſe cœpit. Pipinus fit rex Francorum anno Domini 740. Carolus Magnus patri ſuccedit anno 768. Ludouicus Pius filius eius ſuccedit anno 815. Lotharius fit rex anno 839. Carolus Calurus frater illius ſucceſſit anno 854. Carolus Craſſus rex ſubſtituitur in regno anno 896. Ludouicus Balbus incepit regnare*. Odo Burgundionum dux, rex conſtituitur anno 900.

Carolus Simplex filius Ludouici Balbi reſtituitur 905. Ludouicus filius eius ſuccedit anno 936. Lotharius regnare cœpit anno 956. Ludouicus filius eius regnare cœpit anno 987. poſtquàm anno regnauit, veneno perijt ſinè liberis. Tunc Franci volebant in regem recipere Carolum ducem Lotharingiæ, patruum Ludouici: ſed Hugo Capeth, Magni Hugonis comitis Parrhiſieñ filius, cepit Carolum, & ipſe regno potitus eſt. Hugo Capeth fit rex anno Domini 990. & poſtquàm annum regnauit, Robertum filium conſortem regni fecit. Robertus regnare incepit anno Domini 999. Henricus filius Roberti ſucceſſit anno 1033 Philippus filius Henrici ſucceſſit anno 1059. Ludouicus Groſſus filius eius regnauit anno 1108. Ludouicus filius ipſius ſucceſſit anno 1136. Philippus iſtius filius ſucceſſit anno 1179. Ludouicus eius filius ſucceſſit anno Domini 1223.

Ludouicus illi ſuccedit anno Domini 1226. ſanctus. Philippus S. Ludouici filius, cœpit prę̃eſſe anno 1270.

Philippus eius filius ſucceſſit anno Domini 1285. Pulcher dictus eſt. Ludouicus prędicti regis filius ſucceſſit anno Domini 1314. hic aliâs eſt Huun dictus, & regnauit anno cum dimidio.

Philippus Longus frater ipſius regnare cœpit anno Domini 1316. hic moritur ſinè hęrede. Carolus amborum frater illi ſuccedit. erat enim tertius filius Philippi Pulchri. fit rex Francię & *Nauariæ. moritur, vxore grauida, quæ genuit filiam. Vndè regnum tralatum eſt ad Philippum de Valois, filium Caroli comitis de Valois, qui fuit frater Philippi Pulchri. Superat tunc Iſabeth regina Angliæ, filia Philippi Pulchri, & ſoror Caroli vltimi regis, quæ habuit filium Eduardum, ex quo contentio maxima inter Philippum de Valois & Eduardum, ſed regnum Franciæ apud Philippum remanſit & eius prolem. Anno Domini 1328. in die S. Trinitatis Philippus de Valois coronatur rex Franciæ. Iohannes filius Philippi fit rex anno Domini * 135. Carolus Diues dictus, illi ſucceſſit, quia filius. Carolus Beneamatus dictus, illi ſuccedit. is habuit vxorem Bauaram. Carolus illius filius ſuccedit in regno. Ludouicus filius Caroli rex Franciæ. Carolus filius Ludouici rex Franciæ, huic deſponſata fuit Margareta filia Maximiliani regis Rom. ſed ea nupèr dimiſſa, duxit vxoré filiã ducis quondã Britãniæ Annã, antè Maximiliano regi Rom. deſponſatam. Ludouicus, Carolo mortuo, ſequut⁹ eſt, q̃ anteà dux fuit Aureliani, & hodiè regnat anno ſalutis 1504.

huic Ludouico ſucceſſit Frãciſcus 1. ei filius Hẽricus 2. ei filius Frãciſcus 2. ei frater Carolus ix, hodiè 1564 regnãs.

Anno Dñi 368. defuncto Liberio papa, ſuccedit ei Damaſus, regnãte Valẽtiniano & Valẽte. ſedit annis 18. licèt aliq; vellint Damaſum ſub Iuliãno papã factũ, tamen id ex ſupputatiõe annorũ deſtruitur, cùm Damaſus vſq; ad Theodoſij tempora. nam pſente Damaſo & Theodoſio, Conſtantinopolitanũ cõciliũ cõtra Macedoniũ eſt habitũ. Damaſus hic Hiſpan⁹ fuit. cũ eo quoq; electus fuit, licèt indebitè, q̃dã Vrſicinus, ſed vt intruſus, à fautorib⁹ Damaſi fuit ejectꝰ. ea diſcordia in baſilica q̃* Sicinini appellat, multi vtrinquè cecidêre, cùm res nõ ſuffragijs tãtùm, ſed vi et armis tractaret. verùm non multò pòſt, ſacerdotum ac populi conſenſu Damaſus cõfirmatur, & Vrſicinus ad Neapolitanam eccleſiam

Damaſus
papa.

am traducitur, ac ibi factus episcopus.

Hic Damasus inuidia à quibusdã de adulterio accusatus fuit, vt refert Hieronymus. sed coram aduersarijs cũ xlij. episcopis se purgauit, & innocentem se ostẽdit, de quo ij. q. vij. si quis. §. * prẽce. Et ob hanc causam patres Concordiũ & Calistũ eius accusatores damnârunt. Hic Damasus rogatu S. Hieronymi constituit dici in fine psalmorum, GLORIA PATRI. Instituit vt chorus alternis psalmos caneret. primus hic scriptis Hieronymi authoritatem dedit, cùm priùs translatio Septuaginta interpretum tantummodò in precio esset. mandauit item, vt in principio ante Missam confessio fieret. Sub ipso celebrata est synodus Constantinopolitana contra Macedonium anno Domini 384. de ea xv. di. secunda synodus.

Valentinianus verò cùm iam tertiũ ageret annum cum fratre Valẽte, Gratianum filium suum, necdùm plenè puberem, hortatu vxoris suæ Seueræ Augustum creauit. Generauit autẽ & aliũ filium Valentinianum de alia vxore Iustina, quam viuente Seuera, nec tamen abiecta, duxisse probatur. Iustus Iustinæ pater, cùm esset Piceni iudex, vidit in somnijs, quòd ex dextro femore imperialem purpuram genuisset. quæ visio cùm ad Constantij aures peruenisset, metuens eum occidi iussit, cuius filia Iustina virgo, adeò dilecta Seueræ fuit, vt eius pulchritudine Seuera capta, diceret aliquandò imperatori, Iustinam tantæ venustatis esse, vt digna sit imperatori nubere. Paulopòst Valẽtinianus Iustinam ducere statuit, legem proponens publicã, quòd impunè quisque bina matrimonia susc ipere posset multiplicandæ sobolis causa. Lege lata, Iustinam duxit vxorem, nec tamen Seueram abiecit. hoc modo populosas fore gentes dicebat. Ex eadem Iustina natus est Valentinianus, tresque filię, Iusta, Grata & Galla. duæ permanserunt virgines, Gallam verò Theodosius maior vxorem duxit, ex qua Placidiã suscepit.

Per idem tempus Auxẽtio Mediolanẽsi episcopo ac Arriano, defuncto, illuc imperator episcopus conuocãs, petit, vt episcopum eligant, & talem, inquit, eligite, cui & nos, qui gubernamꝰ imperiũ, syncerè nostra capita submittamus. & cùm peteret synodus, vt magìs ipse decerneret, sapiens & pius: Vestra est, inquit, talis electio, vos diuina gratia potiti, meliùs poteritis eligere. Verùm tumultus fiebat, eô quòd Arriani Arrianum, Orthodoxi sui dogmatis certabant habere episcopũ. Ambrosius tũc præses, seditionẽ timens, ad Ecclesiam festinus accessit. quo præsente, clamabant omnes, vt pastor gregis ordinaretur Ambrosiꝰ. Et quia nõdùm erat baptizatus, ad hanc vocem imperator eũ baptizari iussit, ac pontificem etiàm renitentẽ ordinari, in vocẽ prorũpens: Gratias, inquit, ago tibi Domine omnipotens & saluator noster, quoniã huic viro ego commisi corpora, tu verò animas, & meã electionẽ ostendisti iustitiæ tuę cõuenire. Cumq; B. Ambrosius cõtristaretur, cõfortauit eum imperator, dicens: Noli timere, quia Deus qui te elegit, sempèr te adiuuabit, & ego adiutor & defensor, prout meum officiũ decet, ero. Festina itaq; sanare, sicut diuina lege præcipitur, animarũ delicta nostrarũ. De hoc 63. di. cùm Valẽtinianus.

Ambrosius eligitur in episcopum.

Cognoscens autem Valentinianus quosdam in Asia & Phrygia de diuinis dubitare dogmatibus, in Illyrico præcepit synodum celebrari. Porrò qui illic conuenerant, decreuerunt fidem expositã in Nicea vrbe seruandam. Induxit autem fratrem Valentẽ ac Gratianum, catholicam fidem syncerìtèr episcopis Asię & Phrygiæ conscribere. Cuius exemplar ità incipit: Imperatores maximi pij Augusti, Valentinianus, Valens & Gratianus, episcopis diœceseos Asiæ & Phrygiæ Pacatianæ in Domino salutem: Tanto concilio in Illyrico celebrato, ostenderunt tèr beati pontifices, Trinitatem consubstantialem patris & filij & spiritussancti. Hanc ergò prędicari decreuit nostra quoquè potentia, &c. vt in Tripartita capit. nono, libr. septim. Vbì quoquè subiungit, beatos Niceni concilij patres optimè sensisse, illisque aduersantibus, iusto decreto communionem Christianorum esse interdictam.

Valens 48. Imp.

Tempore verò quo Valens suscepit imperium, apostolicis dogmatibus ornabatur: cùm verò Gotthi transissent Istrũ, pugnare cogitauit aduersùs eos, cui placuit vt baptismi sacri munitus armis, dimicaret, & sapientèr: quod verò posteà fecit, proditionem significat veritatis. ea enim passus est, quæ progenitor Adam, cõiugis seductus eloquio, erat em̃ Arriano errore polluta, & Valentem seduxit, cuius seductionis author fuit Eudoxius Constantinopolitanæ vrbis episcopus, qui ipsum baptismatis tempore iureiurando obligauit, vt & in impietate dogmatis maneret, & vndiquè contraria sapientes expelleret, quod & adimpleuit. Alibì tamen legi, quòd* Dominica vxore suadente, Valens rebaptizatus fuerit, statimque in Christianos persecutionẽ mouerit: lentè tamẽ, quia fratrẽ timuit. Tum etiàm in Antiochia moram ducens, omnibus licẽtiam dedit, sua sacra celebrare gentilibus atque Iudæis, necnon hæreticis. illis tantũmodò inimicus erat, qui Apostolicam doctrinam prædicabant: eos autem qui Eudoxio communicare nolebãt, ecclesijs expulit & pecunia mulctauit. dicit etiàm multos flumine suffocâsse. Eusebium episcopum Samosatenum expulit. hic Eusebius nuncium exilij, nè perimeretur à populo, celauit. nocte verò cũ vno famulo egressus est, plumarium tantùm & codicem secum ferẽs, cuius in locum ordinatur Eunomius Arrianus. huic dum nulli cõmunicarent, de ecclesia recessit.

Eudoxius author impietatis Valentis.

Procopius tyrannus.

Cùm hæc in Syria fierent, surrexit in Constantinopoli tyrannus quidam nomine Procopius, contrahens multitudinem magnam militũ aduersùs Valentem. Conturbatus ex eo, paululùm suum impetum cõtra catholicos remoratur. tum etiàm terræmotus multas vrbes diruit, & mare terminos proprios immutauit, vt nauigabilia priùs, fierent arida, & econuersò. Cumq; tyrannus moueret aduersùs imperatorem, obuiat ei Valens: congressusque, prima pugna victus, posteà Procopium cepit, & duabus vicinis arboribus flexis, pedibus hincindè ligatis, eisq; dimissis, redeũtibusq; in naturam, eum discerpsit.

Procopij discerptio.

Igitur imperator victo Procopio, denuò cõtra Christianos prælia commouet, omnem religionem cupiens in Arriano dogmate concordare: in Nicomedia Bithyniæ concilium fecit Arrianorum, vexabanturq; in Constantinopoli habitantes, qui Nicenum dogma profitebantur, quos omnes imperator expelli de ciuitate præcepit. Et cùm multi sacerdotum exilio deportarentur, diuina prouidentia exilium non sunt passi. Basilius atque Gregorius Nazianzenus, de quib⁹ aliquid infrà narrabimus. Verùm Athanasius timẽs, nè malorum & seditionis ipse causa esset, quatuor mensibus ipse in sepulcro patris se abscondit: Cumque propter eius absentiam seditionẽ ipsius populus excitãsset, agnoscens Valens propter hoc Alexandriam esse turbatã, admisit vt Athanasius licentèr teneret ecclesias: ità vsque ad mortem Athanasij Alexãdrina non turbabatur ecclesia.

Sæuitia Valentis in christianos.

Valentinianus igitur Occidẽtis partes religiosè gubernans, etiàm tunc anno imperij sui septimo Saxonum gentẽ in Oceani littoribus & paludibus inuijs sitam, virtute atque agilitate terribilem, periculosamque Romanis finibus eruptionem magna mole meditantem, in ipsis Francorum finibus oppressit: Alemanos attriuit, secũdùm Pomponium Lætum, Burgundionum quoquè nouorum hostium nouũ nomen, qui plùs quàm 80000. vt ferunt, armatorum, ripæ Rheni fluminis insederũt. Hos quondàm, subacta interiore Germania, à Druso & Tiberio adoptiuis Cæsaris Augusti, per castra dispositos, aiunt in magnam coaluisse gentem, atque ità etiàm nomen ex opere præsumpsisse, quia crebra habitacula quæ burgos vulgò vocant, constituta habebãt: eorumque esse prævalidam & pernicio-sam manum, Galliæ hodiè testes sunt, in quibus præsumpta possessione consistunt, quanuis prouidentia Dei omes Christiani modò facti, innocentèr viuant, non quasi cum subiectis Gallis, sed verè fratrib⁹ Christianis. Hęc Orosius. Eo tunc tempore Hilarius Pictauieñ episcopus moritur, S. Martin⁹ episcopus Turoñ ordinat, Eusebius quoquè

Valentiniani nus.

S. Hilarius. S. Martinus. S. Eusebius.

què Vercellen morit. *Athalaricus rex Gotthorũ, Christianos suæ gentis persequitur. Demùm Valentinianus imperij sui anno xj. cùm gens Sarmatarum se per Pannonias diffudisset, bellũ contra eos parans, apud Brigitionem oppidũ, dum legationibus responderet, anno ætatis suæ 55. subita per nares sanguinis effusione, quam Græci apoplexiam vocant, voce amissa, sensu & memoria integra expirauit. Reliquit autem filios duos, Gratianum ex priore vxore, Valentinianum ex Iustina. Eo autem mortuo, Italiæ milites filium Valentinianũ puerum adhuc, imperatorem constituunt anno Domini 377. cuius imperium frater Gratianus & Valens patruus, licèt ingratè, quia eis ignorantibus factum fuit, tamen posteà susceperunt.

Eodem tempore, vt scribit Theodoricus in tripartita lib. 7. c. 11. Messalianorum, quos oratores appellant, hæreti. Isti cuiusdam dæmonis inoperationem expectant, & hanc S. Spiritũs præsentiam arbitrantur. perfectiores ex his, auersantur operationem manuũ, tanquam malignam, somno indulgent, & iniquitatum phantasias appellant prophetias, dicentes diuinum cibum nihil prodesse, nec lædere. Celant tamen errores suos.

Porrò Flauianus episcopus Antiochenus, venenum hoc volens extinguere, vnum senem Asclepidium dictũ vocans, & iuxta se sedere præcipiens, ait: Nos ô senior, qui partem vitæ transiuimus maiorem, humanam didicimus naturam, & dæmonum machinamenta cognouimus ipso experimento: isti verò iuuenes spiritualia non nouerunt. Quapropter dicito mihi, quomodò credis spiritum contrariũ recedere, & gratiam sancti spiritũs aduenire.

His verbis senem demulcens, omne venenum quod celabat, euomuit, nullam quidem vtilitatẽ ex baptismate baptizatis accedere, sed per solam studiosam orationem, inhabitantem dæmonem effugari dicebat: insupèr vnumquenq; nascentium à progenitore suo sicut naturam, sic etiàm dæmonem trahere familiarem: & his expulsis per studiosam orationem, sanctum spiritum aduenire, & sensibilitèr ac visibilitèr suam designare præsentiam, atque corpori passionis motus cuiuslibet eripere, & animam à mala voluntate penitùs liberare, ità vt nequaquàm decæterò egeat neque ieiunio macerante corpus, neque doctrina refrenante, & progredi disciplina libentèr edocẽte. Non solùm autẽ qui hoc impetrauerit, corporis (inquit) exultationibus liberatur, sed apertè etiàm futura pręuidet, & sanctam Trinitatem oculis cernit. Hoc cùm audisset Flauianus, ait seni: Vetustissime malorum dierum, increpauit te os tuum, & non ego. Labia enim tua testantur aduersùm te. Cumq; hic languor cunctis innotuisset, de Syria quidam expulsi sunt.

Post Valentiniani discessum, Valens cum Gratiano & Valentiniano iuniore imperauit quatuor annis. Tum liber effrenata audacia legem dedit, vt monachi & clerici diuinis deputati, ad militiam secularẽ cogerentur: quo tempore vastas Aegypti solitudines inhabitabant plures sancti patres & monachi: ad hunc locum milites imperatoris missi sunt, qui verè Christi milites nouo modo persecutionis à fide vel ab eremo abstraherent. qui & ibidèm interfecerunt multa sanctorum agmina: Quia & eodem tempore mortuus est Athanasius, cùm 46. annis per multa pericula rexisset sedem episcopalẽ Alexandriæ, in cuius vita Valens Alexandriam vel Aegyptum distulit commouere, eô quòd audiuisset virum à cuncta diligi plebe, metuens nè fortè seditione facta, Respub. turbaretur. mortuus est autem anno Domini 378. Sed & Athanasius moriens, successorem sibi delegit Petrum, cunctis nobilibus, plebe & sacerdotibus, volentibus. Is autem Athanasij sudoribus particeps fuit. Cumque eum in pontificali sede constituissent, repentè iudex prouinciæ, paganorum populum congregans & Iudæorum, Ecclesiam circunseptans, Petrum exire præcepit. Petrus itaque vir mirandus, insperatum respiciens bellum, latentèr egressus est.

Athanasius moritur.

Con-

Conſcendensque nauem, profectus eſt Romam.

Tranſactis autem diebus paucis, Euzoius ab Antiochia venit cum Lucio, et eccleſias ei tradidit. Ingredienti autem Lucio Alexandriam, dicebant gentiles: Benè veniſti epiſcope, qui filium non defendis, id eſt, minorem patre tenes.

Lucij ſæuitia in Chriſtianos.

Ipſius autem primo ingreſſu tanta & tam turpia in virgines & cõtinentes eccleſiæ geſta ſunt, quæ in perſecutionibus gentilium non memorantur. veſtes enim ſanctarũ virginum diſrumpebãt, nudasque per vrbes circunferentes, turpitudine, prout poterant, illis illudebant. Quendam veſte genitalibusq; nudatum, in Eccleſia turpem concionatorem contra Chriſtum fecerunt, pro ſacris verbis ſcelera proferentem, laudantem luxuriam, impietatem, maſculorũ concubitum, furtum, cibos, potus. poſt fugas ciuiũ, inquit Ruffinus, & exilia, poſt cædes & tormenta flammasq;, Lucius ad monaſteria furoris ſui arma cõuertit. vaſtat eremum, & bella quieſcẽtibus indicit. tria millia & ampliùs ſimul per totam eremum diſperſos aggreditur. at illi contrà obiectabant gladijs ceruices, & nil aliud dicebãt, niſi: Amice, ad quid veniſti? Infelix Lucius incolas ſequaces Antonij expulit, eorumq; ſanctiſſimos præſules, Macarios duos, Iſidorum & cæteros, ſpeluncis ſuis eijciens & relegans.

Matt. 26.

Cumque iuſſiſſet Valens omnes catholicos ab Ediſſa ciuitate expelli, quędam mulier, dimiſſa domo, filiũ paruulum in vlnas accipiens, ad eccleſiã currebat. currenti ſic, præfectus: O infelix, ait, quò ſic indecentèr curris? At illa: Quò alij. Ad hæc præfectus: Nunquid audiuiſti occiſuros repertos in eccleſia? Audiui, inquit, & ideò feſtino, vt inueniar inter illos. & de puero interrogata, reſpondit: Vt mecum pergat ad Dominum. Ob quod ille recurrens ad principem, dixit omnes paratos eſſe ad mortem, imperium verò eſſe omnes occídere: & ſic ab ira reuocauit principem.

Mulieris cõſtantia.

Poſteà præfectus cogens catholicos aut Arrianis communicare, aut in exilium ire, cunctis tacentibus, ait duci eorum Eulogio: Cur taces? Non oportet, inquit, nil interrogatum reſpõdere. At ille, Nónne vobis oñibus locutus ſum? & ille, Paſtorem habeo, & illius nutibus obedio. mox præfectus 80. ex eis miſit in Thraciam. Intereà Valente fu- Affrates.
rente apud Antiochiam, erat ibi Affrates monachus, quem de palatio reſpicites imperator tranſeuntem, viliſſimo indutum pallio, & longæua ſenectute properantem, dixit ei: Quò vadis? Properator, Oportebat te domi orare: Benè, inquit, ſi permitteres, & hoc ago, donèc oues Chriſti pace perfruantur. Hoc audito, imperator interminatus, tacuit. ſtatìm vnus ex ſatellitibus aſpexrè viro ſancto locutus, mente capitur, & in feruenti aqua extinctus eſt.

Cùm Arriani obtinuiſſent à Valéte, vt eijceret Chriſtianos ab Eccleſia Niceæ, venit ad principem B. Baſilius pro Chriſtianis: tunc Demoſthenes præfectus epularum, patrocinando pro hæreticis fecit barbariſmum. Cui Baſilius: Tuum eſt, inquit, de pulmentarijs cogitare, & nõ diuina dogmata decoquere. Qui mox confuſus abijt. Valens Baſilio ait: Vade & iudica inter partes, ſed non ſecundùm immoderatum amorem populi tui. Tunc abijt, & ait ad Arrianos: Venite vos, & catholici, & clauſam eccleſiam vtriq; ſignate. & poſt tres dies, ſi orationibus veſtris aperitur, veſtra ſit: ſin autem & nobis idem facienbus non aperitur, accipite eam. quod & factum eſt, & aperta eſt Chriſtianis, nõ Arrianis. nam facta oratiõe à Chriſtianis, contriti ſunt vectes, & ceciderunt claues cum peſſulo, ac vento ſuperueniente apertæ ſunt portæ, præcinente Baſilio: Attollite portas principes veſtras &c. ob quod miraculũ multi Arrianorum conuerſi ſunt ad fidem.

Miracula S. Baſilij.

Pſal. 23.

Cùm autem Maximus pręfectus Baſilium niteretur ſubuertere nunc blanditijs, nunc minis, ille intrepidus reſpõdit: Adoleſcẽtibus hæc verba congere. rum pfectus, Pro vno verbo ὁμοούσιον non eſt tanta perſecutio ſuſcitãda. Reſpõdit Baſili⁹: Qui diuinis ſaginãtur eloquijs, de diuinis eloquijs nec ſyllabam corrũpere patiuntur, ſed pro his oñes mortis ſpecies

ſpecies amplectuntur: amicitias autem imperatoris magnas cũ pietate iudico, ſinè qua potiùs pernicie appello: Cũq; præfectus vocaret eum ſtultum, Hanc, ait ille, ſtultitiã ſempèr habere exopto: & cùm ſibi minaretur mortem, ait Baſilius: Vtinàm dignus eſſem. & cùm ei daretur nox media ad deliberandum à præfecto, ait Baſilius: Craſtino ipſe ero qui nunc. tu te vtinàm non mutes.

Baſilij constantia.

Eadem nocte vxor imperatoris valdè cruciatur, et qui erat ei vnicus filius, paternæ impietatis exoluit ſupplicia. quarè miſit imperator ad Baſiliũ, rogãs vt pro ſe ac ei' imperio DOMINÛ exoret, ſed & eius conſtantiã admirabatur, amplexatusq; eſt: & quia leproſos & pauperes Baſilius reſpiciebat, Valens ei ad hoc opus optima prædia donauit. Verùm Valens paulopòſt ab Arrianis perſuaſus, priorũ oblítus, admonuit rursùs Baſiliũ, vt Arrianis accederet: & cùm refutaret, legẽ de eius ſcribi præcipit exilio: quã volens ſubſcribere, apicem vnũ complere nõ valuit. calamus enim contritus eſt. cumque ſecundò & tertiò calamus hoc pertuliſſet, tunc eum ambabus manibus volentem complere, tremor inuaſit, & chartam rupit, oſtenditque creator omniũ Deus in hoc potentiam ſuam.

Baſilius.

Tunc Valentem Antiochiæ furentẽ, reuocat liber Themiſtij philoſophi, ſcribentis quòd propter diſcordiam eccleſiaſticam nõ deberet eſſe ità infeſtus Chriſtianis, cùm apud paganos ſectarũ differentia videretur, & vnuſquiſque in ſua ſententia permaneret, & fortè hoc Deo magìs gratum eſſet, dum non facilè cognoſcitur, & diuerſo modo glorificatur, vt vnuſquiſque magìs timeat, dum integritas ſcientiæ eius, vel quomodò vel qualitèr vel quãtus ſit, magìs ignoratur.

Regina Saracenica.

Narrat Ruffinus, quòd per idẽ tempus Mamia Saracenę gentis regina, frequentibus bellis circa Arabiã Romanũ contriuit exercitũ, & orata pacẽ, reſpõdit pacẽ daturam, ſi Moiſes monachus in illa eremo, ſuæ genti ordinaret epiſcopus, cuius merita ac ſigna tum claruerunt. petitionem eius Valens imperator ſinè cunctatione iubet fieri. captus eſt Moiſes à ducibus, & Alexandriam ductus, vt ordinaretur epiſcopus. ſed cùm Lucius ſedem epiſcopalem occuparet, dicebat coram omnibus Moiſes: Ego me non eſſe dignum tanto ſacerdotio iudico. veruntamen ſi aliquid per me Deus adimplere vult, ipſum cæli & terræ Dominũ teſtor, quòd Lucius ſanctorum ſanguine pollutus, ſuper me non inijciet manus. Tum Lucius: Quarè, inqt, ô Moiſes tam facilè cõdemnas eum, cuius fidem ignoras? Audi antè fidem meam, & tibi magìs quàm alijs crede. Tum ille: Deſine, inquit, dolis me aggredi. Benè mihi eſt nota fides tua, quam proteſtantur ſerui Dei per metalla dãnati, epiſcopi in exiliũ miſſi, presbyteri ac diaconi relegati, beſtijs alij, alij etiàm ignibus traditi. Nunquìd poteſt verior eſſe fides quæ auribus capitur, q̃ quæ oculis peruidetur? Apud me certũ eſt, quòd qui Chriſto credunt, hęc non faciunt. & ità maiore dedecore deformatus eſt Lucius. Sed quia vrgebat neceſſitas Reipub. admiſit, vt ab epiſcopis quos truſit in exilium, ſacerdotium acciperet, quo ferociſſimæ gentis pacem ligauit, & catholicæ fidei conſortia cuſtodiuit.

Moiſis eremitæ libertas & conſtantia.

Eodem tempore dęmon quidam per necromantiã à Valente conſultus, quis poſt ſe eſſet imperaturus, quatuor literas demonſtrauit, Θ. E. O. & Δ. dicens, Hoc nomẽ poſt Valentem imperij culmen ſuſcipere. quo intellecto, multos peremit Valens, tyrannidem aſſumere ſuſpicatus. occidebantur itaque Theodori, Theodoti, Theoduli, & quicunq; in capite has quatuor literas habuiſſet. Inter quos etiàm Theodoſius vir fortis, ex Hiſpania genus ducens, eſt occiſus, qui tamen paulò antè Firmũ quẽdam, tyrannidem affectantem, Africã & Mauritaniam ſibi ſubijcientem, iuſſu Valentis multis prælijs oppreſſum, ad volũtariam mortem coẽgerat, & ſic Africam recuperauerat. De quo Theodoſio, qui fuit pater Theodoſij Magni, fertur, quòd cùm iuſſus eſſet à Valente interfici, baptizari ſe feciſſe, & mox iugulum percuſſori præbuiſſe.

Valẽs dęmonẽ conſulit.

Theodoſius occidãtur.

Hunnorum gens ſub hoc Valente Gotthos perſecuta legitur. hanc gen-

Hunnorum origo.

gentem à Nemroth descendisse, nõnulli scribunt, de quo aliquid tetigi in primo volumine, generatione xvij. Sigisbertus tamẽ & Vincentius in spe. histo. & plerique alij dicunt: Silimer rex Gothorum, aliàs Getarũ, filius magni Gaderici, post egressum * Scãthiæ, iã quinto loco principatum tenens, cùm terras Scythiæ cum sua gente intrâsset, & quasdam magnas mulieres, Alirumnas dictas, reperisset, eas suspectas habuit, & ab exercitu deturbauit in solitudinem, quas tandèm syluestres homines quos faunos vocãt, imprægnâsse quidam ferunt, deindeque genus Hunnorum ferocissimum proueniisse, quod primùm inter Mæotides paludes minutum, tetrumque, nec alia voce notũ, nisi quòd humani sermonis imaginẽ assignabant. Insidẽtes verò in vlteriori ripa, venationi tantùm studuerunt, nisi quòd postq̃ creuissent in populos, fraudibus ac rapinis vicinarum gentium conturbabãt quietem.

*Scandię

Mirũ genus hominum.

Huius autem gentis venatores ceruam secuti, paludem Mæotidem, quam imperuiam putabant, pedibus transiẽrunt, moxque Scythicam terram intrauerũt. Et cùm alium mundũ nec suspicati antè fuissent, admiratione ducti, ad suos redeunt, visa referunt, Scythiam laudant. Deindè omnes simul per viã, quam cerua docuit, transeunt: & quoscunque Scytharum obuiàm habuerũt, occídunt. Hoc modo vicinas gentes superant.

Alanos quoquè pugna sibi pares, sed humanitate, victu, formaq; dissimiles, frequenti certamine fatigatos subiugabant. nam & quos bello superare non poterant, vultûs sui terrore fugabant. Pro luminibus enim puncta habebant, & filios suos prima die natos, ferro circa genas secabant. hinc imberbes senescebant. forma erant exigui, sed argutis motibus expediti, & ad equitandum promptissimi, scapulis latis, & ad sagittas ac arcus parati, ceruicibus erectis. Hoc tamẽ, quòd Faunis procreati fuerint Hunni, putant aliqui fabulosum.

In eo tamen ferè scriptores concordant, quòd Gotthi ab ipsis Hunnis è Scythia fuerint expulsi, de quo Paulus Orosius: Gens, inquit, Hunnorum diù inaccessis secluſa montibus, erumpens, repentina rabie percita, exarsit in Gothos, eosq; sparsim conturbatos, ab antiquis sedibus expulit, id est, ex Scythia Asiatica. Vndè Antoninus, Vincentium & Sigisbertum sequens, conscripsit Hunnos, ducentibus venatoribus, ex Asiatica Scythia in Europam migrâsse, & Gotthos Scythię de partibus Europæis, deq; proprijs illorum sedibus expulisse: deniquè aucta tum audacię, tũ armorum virtute, in Pannoniã venisse, ad alias deindè nationes. & Pius pontifex in historijs suis Hunnos, Mæotidis palude transmissa, in Europam migrâsse, omnemque barbariem inter Tanaim & Danubium occupâsse tradit.

Idem dicit se vidisse hominem, qui Scythicas lustrauerit partes, illumq; affirmâsse, ꝙ in Asiatica Scythia ad ortũ Tanais amnis, homines eiusdem linguę cum Vngaris Pannoniam incolentibus inueniisset. & quòd tandèm hic cũ pleriſq; sacræ paginæ professoribus religiosis de ordine Minorum, qui linguã illorum nouissent, illuc proficisci prædicandæ fidei causa voluissent, sed dominus de *Mosqua, qui Græcæ perfidię uis, subditus est, Asiaticos Vngaros Romanæ coniũgi Ecclesię, ac sacris imbuirinæ coniũgi Ecclesię, ac sacris imbuirinæ coniũgi Ecclesię, ac sacris imbuirin

dum etiàm fuit, quotiès res omnes tangeret, aut generalis expeditio fieri deberet, tunc mucro sanguine adspersus, per habitacula Hunnorũ castraq; deferri deberet, pręconis voce secuta: Dei & vniuersæ cõmunitatis præceptũ est, vt vnusquisq; in tali loco cõpareat, auditurus quæ fieri debeãt. adiecta erat pœna non comparentium mortis.

De hac re B. Hieron. ad Oceanũ de morte Fabiolæ, scribit: Eccè subitò discurrentibus nũcijs, Oriens totus intonuit, ab vltima Mæotide inter glacialẽ Tanaim & Massagetarũ immanes populos, vbi clausis rupibus feras gentes Alexandri claustra cohibent, erupisse Hunnorum examina, quæ pernicibus equis huc illucque volitãtia, *cædis pariter & terroris cuncta complẽt. Cadar dux Hunnorũ, trãsitis paludibus Mæotidis, ac Gotthis gente robusta pulsis, tanquàm turbo omnia vastare cœpit: breuique Hunni Bessos, Cumanos*, Albos, Susdalos, dehinc Rutenos percurrentes, in nigram Cumanã, quæ nunc Moldauia creditur, deuenerunt. perdomitis in trãsitu vniuersis barbaris, à Tanai flumine tandèm venerũt in Pannoniam. Hæc regio olim à panis vbertate, Pannonia denominata est, quæ nũc ab Vngaris Vngaria vocitatur, vt legit in chronicis Vngarorũ ad Matthiã regẽ.

Sed Aeneas Syluius, postèà Pius II. dictus, negat Vngariã Pannoniæ terminos implere. Pannonia enim cõtinebat ab occasu Noricum, Aenumq; amnem, ab ortu Mœsios ac Triballos & flumen Sauum, intra quos limites Austriæ magna portio clauditur, Stiria quoquè. Imperiũ autem gentis Vngaricę, multò latius est, q̃ ipsa Vngaria. nã & Dalmatæ, quos & Sclauos, & Illyrici quos Bosnẽses, & Triballi seu Mœsij, quos tũ Seruios tũ Rascianos appellant, & Getæ, quos partìm Valachos, partìm Trãssyluanos nominãt, Vngarorum imperium subiérunt. hãc prouinciam, quatenùs circa Istrum extẽditur, sub Octauiano Cęsare Romani primũ obtinuêre, Bathone Pannoniorũ rege subacto.

Dacorum etiàm populus certã eiusdem regionis partem olim inhabitâsse, tandèm non sinè turbatione secessisse, ac relicta pingui Pannoniæ tellure, maritima loca Noruegiæ proxima occupâsse, ac sedẽ ibì fecisse, perhibeẽ. Cõspecta igitur hac regione Hunni non vlteriùs procedere, sed cum liberis & vxoribus ibidèm manere statuerunt. Incolebãt eisdem temporibus Pannoniã Longabardi, *Almani & Italici. erat tetrarcha quidam nomine* Matrinus Longobardus. Mœsiæ verò, Achaiæ, vtriq; Thraciæ, Dalmatiæ & Macedoniæ, prę sidebat quidam Romanus.

diè, habitâsse.

Matrinꝰ tetrarcha.

Eodem tempore Detricus *Almanus de voluntate Ro. omni Germaniæ præsidebat. Iste Detricus per Ro. in auxiliũ Matrino vocatus est. Hi duces dum cõgregato iam grandi exercitu, deliberant diutiùs, occasionem dederunt Hunnis, quòd transmeato infra Sicambriam fluuio Danubio, noctis tempore in tentorijs quiescentem exercitum inuaserunt. fit ingens vociferatio & cædes maxima. nã Matrini & Detrici exercitus ex subita inuasione attonitus, nõ arma, sed fugam arripiens, per Hunnos crudelitèr trucidatus est. duces verò Detricus ac Matrinus ęgrè sunt elapsi. Manè tamen facto, contractis vndiquè per fugã copijs, Detricus ac Matrinus in Hunnos ducunt. fit maxima pugna. ceciderunt post longam stragem ex Hunnis centũ & xxv. millia, de exercitu verò Detrici ac Matrini ducenta & x. millia. qua infelicitate moti, in Tulmam oppidum hi duces se receperũt, quos paulò post Hũni obsidione cingere parant, sed occurrunt illis prædicti duces cum omni apparatu Ro. exercitûs, fit cædes inaudita à manè vsq; ad horam nonã: tandemq; Ro. exercitus terga vertit, ceciditq; Matrinus, Detricꝰ vulnere accepto vix euasit. corruerunt ex Hunnis xl. millia, ex Ro. multò plures. per hunc modũ Hunni stabiliti fuêre, varia tamen fortuna vsq; ad tempora Attilæ vsi fuêre, prout in sequentibus patebit.

Detricus Almanus

Erat eo tempore *Hermenricus rex Gotthorũ potentissimus, qui dum pararet resistere genti Hunnorum, à suis est vulneratus, ob id quòd mulierem quãdã ob merita occidi mãdauerat: quã aduersam eius valetudinẽ audiens *Valumer rex Hunnorũ, in Ostrogotthorum

*Hermericus

*Valũber.

partẽ, cui Hermenricus ꝑerat, mouit exercitum, à quorum ſocietate Viſigotthi quadã inter ſe cõtentione diſiũcti erãt.

Inter hæc idem Hermenricus ſenio grauatus, 110. anno vitæ ſuæ eſt defunctus, cuius mors occaſionẽ dedit Hunnis prꝙualere Gotthis Orientalibus, qui Hũnis reſiſtere nõ valentes, in antiquã Scythiæ patriam remeabant, Hunnorũ ditionem accipientes. Vuintherus tamẽ Amulus Hermenrici fratruelis principatũs inſignia retinuit, qui &ſi potentia inferior, ægrè tamen ferebat Hunnorum imperiũ. vndè pugna facta, primò vincitur, deindè regẽ Boar nomine, cum filijs ſuis & principibus crucibus affixit. quod nõ paſſus * Valumber rex, pugna Vuinthero occurrit. primo & ſecundo certamine magna ſtrage victus prꝙlio Vuintherus eſt interẽptus, ſicq; Valumber omnẽ populum Gotthorũ in pace poſſedit conditione tali, quòd gens Gotthorum regulos ſuos nihilominùs haberet. Vuinthero ſucceſſit Hunimundus, & illi filius ſuus Thuriſmũdus, qui ſecundo regni ſui anno contra Gepidas pugnans, magna victoria potitus, & caſu extitit interemptus, quem ità luxerunt Oſtrogotthi, vt per xl. annos aliũ non ſuſciperent regem, quo eius memoriam diù retinerẽt, cuius filius Herimundus ſpernẽs regnum Gotthorum, propter Hunnorum dominium, cũ filio ſuo Betherio ad Heſperias gentes ſe contulit, & ſub Theodorico Gotthorum rege, tacita generis ſui propinquitate, cum magna gloria militauit.

Vuintherus

Hunimũd⁹. Thuriſmũdus.

Pari modo Valumbro defuncto, ſucceſſit ei Madluchus pater Attilæ, poſt quẽ germani Madluchi Octar et Roh⁹, poſt quos ſucceſſit Attila cũ fratre ſuo Bleda, de quo generatiõe xvj. Viſigotthi verò cùm iam ab Oſtrogotthis defeciſſent, eosq; ab Hunnis opprimi cernerẽt, territi legatos ad Valentem imperatorẽ mittunt, petentes, ſi Mœſiam eis ad habitandum permitteret, ſe legibus imperioq; ſuo victuros, ſpõdẽtq; ſe Chriſtianos fieri, & tanꝙ murum pro imperio aduersùs Hunnos cęterãq; barbariẽ fore. Annuit Valens, & ſuſceptos in Mœſiã Gotthos pro tutela imperij, & quia Arrianus erat, dedit illis Arrianæ hæreſis ꝓdicatores & Epiſcopos, à quib⁹ peruerſa hauſerũt dogmatũ rudimẽta. ſic Arriani potiùs ꝙ Chriſtiani ſunt effecti. decęterò tã Oſtrogotthis ꝙ Gepidis per Vlphiam epiſcopũ ſuum Arrianum, qui literas Gotthicas primus inuenit, & ſcripturas in eorum linguam etiàm diuinas conuertit.

Viſigotthi.

*Vlphias

Intereà Aphricæ in partibus Firmus Maurorum ſe gentibus imp. conſtituẽs, Africã vaſtauit. Igitur comes Theodoſius, Theodoſij qui poſteà imperio prꝙfuit, pater, miſſus, Firmũ cum ſuis oppreſſum, coẽgit ad mortẽ: qui cùm Africam meliorẽ priſtinis legibus reddidiſſet, obrepentẽ inuidiam à Valente iuſſus eſt interfici. vndè baptizatus, poſt glorioſam ſeculi vitã, de vita æterna ſecurus, percuſſori iugulũ prꝙbuit. Prꝙfecit verò Valens Gotthis Lupicinum & Maximũ Romanos duces. ſecuta eſt verò propter multitudinẽ, rerum inopia, cui ducũ Romanorũ auaritia occaſionem dedit. nam * negociationes Gotthis petẽtibus, cœperunt nõ ſolùm ouiũ bumq; carnes, verùm etiàm canũ & immundorũ animalium eis tradere, adeò etiàm aſperi, vt pro pane vno & paucis libris carniũ, mancipiũ cogerẽtur perſoluere: & mancipijs ſupellectiliq; deficientibus, filias eorum expoſcunt.

Contigit aũt, vt Lupicinus dux Frigiderium Gotthorum regem ad conuiuium inuitaret dolo: ad quem Frigiderius nil metuens, venit cum paucis: & dũ in prꝙtorio epulatur, clamorẽ ſuorum audiuit, quos Lupicinus trucidari iuſſerat: quod ſentiens Frigiderius, nõ finè magna temeritate gladio euaginato velocitèr ſe prorupit, ſociosq; à morte ereptos, ad necẽ Romanorum inſtigauit, qui nacti occaſionẽ, maluẽrunt mori, quàm ità deficere. ilicò in mortem ducũ armantur. Illa dies Ro. ſecuritatẽ & Gotthorũ ademit famem, cœperũtq; Gotthi iam non vt peregrini, ſed vt domini poſſeſſoribus imperare, totasque partes ſeptẽtrionales, occiſis Romanorũ ducibus, vſque ad Danubium ſub ſuo iure tenere, Mœſiæ Thraciæque tributa imperare.

Lupicinus. Frigiderius.

Quod cõperiẽs Valẽs, egreſſus de Antiochia, cùm vltima infelicis belli ſorte tra-

traheretur, sera peccati pœnitentia stimulatus, episcopos cæterosque sanctos reuocari de exilijs imperauit. Itaq; quintodecimo imperij sui anno lachrymabile illud bellum in Thracia cum Visigothis iam exercitatione virium rerumq; abundãtia instructissimis gessit: vbi pugna facta, primo statim Visigotthorum impetu perturbantur Ro. equitum turmæ, & nuda peditum deseruerunt præsidia, mox legiones peditum vndiquè equitatu hostium cinctæ sunt, ac primùm nubibus sagittarum obrutæ, deindè tanquàm amentes metu per deuia fugientes, periêrunt. Valens tunc sagitta saucius, versus in fugam, latére cupiens, in villa subitò cum casa in qua latitabat, ignorãtibus Gotthis, appositoigne cremat° est, iusto Dei iudicio, vt ab ipsis igne cremaretur, quos ipse verã fidem petentes, in ignẽ traxit sempiternũ.

Valens in villa igne cremat°.

ANNO Domini 382. Gratiano & Valentiniano regnantibus, post mortẽ Valentis apud Mediolanum B. Ambrosius hymnos in Ecclesia canendos instituit, apud Thurones B. Martinus magnis clarebat virtutibus, totoq; orbe doctrina clari, Gregorius Nazianzenus, Gregorius Nyssenus, et apud Bethleem Hieronymus. Igitur Gratianus cùm inæstimabilem multitudinem hostiũ Romanis infusam finibus cerneret, fretus Christi potentia, longè impari numero militum sese in hostẽ dedit, & apud Argentinam Galliæ oppidum, plùs quàm 30000. Alemanorum interfecit. Deindè audiẽs Valentem defunctum, Thraciam, Daciam & Pannoniam genitales terras à Gotthis atq; Hunnis & Alanis occupari, in Pannoniam accelerat.

Ea tempestate Theodosius Theodosij à Valente nequitèr occisi filius, habebat nominatissimus, sed inuidia dissimilium in Hispania morabatur, vbi ortus & nutritus fuerat. Cumq; imperator fratrem suũ adhuc cerneret puerũ, ab Hispania Theodosium vocatũ, magistrum militiæ fecit, eumq; cõtra barbaros misit. qui vadens, fortitèr cum illis maximis Scythiæ gẽtibus pugnauit, Gotthos è Thracia expulit, & felicitèr triũphauit. mox dux optimus exercitu dispersо per vrbes, ipse velocitèr ad principem remeauit, & suorum triumphorum nuncius extitit. Quod dum imperator præ admiratione non crederet, inuidi dicebant eum fugisse, & exercitum prodidisse. At ille derogantes sibi rogat dirigi, qui viderunt multitudinem peremptorũ. post paucos autem dies missi redeunt, peremptaq; multa hostiũ millia narrauerunt.

Inter hæc dux optimus per quietem vidit, quòd sanctus Miletius Antiochenæ vrbis episcopus eum indueret imperiali chlamyde, & corona caput ornaret. hoc cùm ille manè referret per iocum cuidam amico, ille clarum dixit somnium hoc præsagire imperium. Auditis (vt suprà) Gratianus nuncijs, de tãta strage facta lætatus, & fauentibus cunctis, Theodosium 33. ætatis suę annum agentem, apud Sirmium purpura induit, Orientisq; & Thraciæ imperio præfecit.

Theodosius IMP. 49.

Post hæc Theodosio penè vsque ad desperationem ægrotãte, datur iterùm occasio Gotthis belligerandi: diuisoq; exercitu, Frigiderius ad prędandã Thessaliã & Achaiã digressus est, Alatheus verò & Saphrach Pannoniam petiêrũt. Contra quos Gratianus cũ exercitu venit, nec tamẽ armis fretus, sed gratia & muneribus eos victurus. nam fœdus cũ eis percussit, & victualia eis concessit. quod cũ Theodosius cõualescens accepisset, grato animo permisit, et ipse cum Athalarico qui Frigiderio successit, fœdus inijt, eumq; Cõstantinopolim inuitauit, qui libentèr acquiescens, dũ vrbẽ regiam ingrederetur, & à Theodosio cũ omni alacritate susciperetur, vidẽs ędificiorũ magnificentiam & exornati populi frequentiã, vrbis situ, nauiumque cõmeatum, ac regiã imperatoris ingrediens, et obsequia diuersaq; officia conspiciens, valdè admiratur: En, inqt, cerno quod sæpè incredulus audiebam. sinè dubio Deus terrenus est imperator, & si quis aduersùs eum manũ mouerit, sanguinis sui reus erit. In tali ergò admiratiõe maximo honore à principe susceptus, paucis mensibus interiectis, rebus excessit humanis, cuius exequias princeps dignè peregit, & sepulturæ tradidit.

Theodosius Athalaricũ suscipit.

Athalarici obitus.

Post cuius mortem omnes Gotthorũ gentes benignitatem, magnificentiã, ac cæteras virtutes Theodosij inspiciẽtes, sese voluntariè Romano dederunt imperio, militiaq; illa dudũ sub Constantino fœderatorum renouata, & ipsi fœderati sunt dicti. Theodosius itaque moderabatur Orientale imperium, & Gratianus cum fratre Valẽtiniano Occidentale optimis legibus tuebantur, ac lapsam Rempu. reparabant.

Eodem tempore quidam Octauius dux Gelbessorum, Britanniam potenti manu obtinuit, & Ro. potestatem prorsùs deleuit: contra quẽ missus est à Gratiano Maximus filius *Moliui, auũculi Constantini, ex Ro. ducibus vir probus & strenuus, Octauiano persimilis, nisi contra sacramentum egisset, vt dicetur. Hic in insulam veniens, Pictos & Scotos bello pluriès supauit, ac filiã Octauij in matrimonium cum regno Britãniæ accepit, quod tamẽ erat contra voluntatem Conani nepotis Octauij, qui tandèm sæpè prælio victus, cum Maximo in amicitiam venit, & cum eo mare transiens, Armoricam expulsis Gallis cepit, & Britanniam minorem appellauit.

Armorica Britannia minor.

Eo*tum Pictos bello superauit. deindè subiugata Gallia, imperatorem se à militibus appellari fecit. erat tũ Gratianus in Gallia, vbi Alanos veteri Ro. militię prę ferens, odium sibi conflauit. Quo intellecto, Maximus tempus adesse ratus, acceptusq; à legionibus à Gratiano offensis, perterritum Gratianum atque in Italiam transire meditantem, opprimere studet. Itaque dolo Maximi circunuentus, & Lugduni occisus est. nam Andragatius simulans vxorẽ Gratiani aduenire, se in lectica aduehi iubet. Gratianus sperans vxoris aduentũ, ocyus Lugdunum pergit ad eam suscipiendam. Continuò Andragatius eum occídit.

* tempore

Igitur Maximus, occiso Gratiano, facilè totam Galliã occupat. deindè occupatis Gallijs, ad totius orbis adspirãs imperium, cum incredibili bellico apparatu contra Valentinianum ad Italiã transire disponit. At Valentinianus in Italia degens, à matre Iustina, quæ Arriana erat, venena, quę viuẽte viro prodere non audebat, hausit.

Iustina ecclesiam persequitur.

Igitur apud Mediolanũ posita, conturbare Ecclesię statum, comminari sacerdotibus exilia, nisi Ariminensis concilij decreta, quibus fides patrum temerata fuerat, confirmarẽt: quo bello, ecclesiæ murũ validissimũ pulsabat Ambrosium, eumq; minis, terroribus, & omni genere oppugnationis fatigans, exilium promittit. sed quanuis illa lezabel hęretico spiritu pugnaret armata, resistebat tamen Ambrosius, Helię virtute repletus & gratia. Ipsa autem in ecclesijs garrire, animare & inflãmare populos ad discordiam non desistebat: sed quòd minùs res procederet, ad iniuriam putare, & per hoc apud filium conqueri: vndè adolescentulus pro cõtumeliæ inuidia, quam falsò conflauerat mater, accensus, armatorum globum ad ecclesiam mittit, confringi ianuas, sacerdotem pertrahi, atque in exilium agi protinùs iubet.

Cumq; de Ecclesia iuberetur exire Ambrosius, ait: Ego sponte hoc nõ ago, nè lupis ouium septa tradere videar, aut blasphemantibus Deum. Hic, si placet, inquit, occíde: hoc loco mortem prona suscipiam voluntate. Et cùm populus singularitèr diligens Ambrosium, resultaret, & trahentibus eum in exilium resisteret, indignata Iustina, vocauit quæstorem dictum Beniuolum, iubens vt velocitèr proponeret legem, quæ fidem Ariminensis concilij confirmaret, aut cingulo priuaretur. Beniuolus autẽ discingens se, balteum ante pedes Augustæ proiecit, dicens, neq; illum honorem, neque maiorem velle se pro impietatis habere mercede. Ambrosius verò aduersùs reginæ furorem non se munu defensabat aut telo, sed ieiunijs, cõtinuatisque vigilijs, sub altari positus, per obsecrationes defensorem sibi atq; Ecclesiæ Deum parabat. Interea cùm audisset Maximus, quæ contra Ambrosium magnum veritatis prædicatorem agerentur, scripsit Valentiniano, vt bellum contra Ecclesias solueret, nec paternam amitteret pietatem, adiecit etiàm minas belli. mox posteà assumens exercitum, properat Mediolanũ.

Beniuolus quæstor, vir pius.

Quo

Maximus Iustinam cum Valentiniano fugat.

Quo Iustina comperto, hoste simul ac impietatis conscientia perurgente, in fugam versa cum filio, exilia quæ Dei sacerdotibus parabat, prima sortitur. porrò Theodosius audiēs quæ Iustina fuerant procurante gesta, fugienti Valentiniano rescripsit, Non esse mirandum si imperatori terror, tyranno autē potestas accresceret, dum imperator pietati rebellis extitisset, tyrannus autem ei auxilium accōmodaret: et propterea ille quidē fugeret nudus, ille verò properaret armatus. Interfecto itaq; Gratiano & Maximo, ac fratre eius Valētiniano expulso, Theodosius anno Domini 387. imperium solus obtinuit, mansitque in eo annis xj. cùm iam in Orientis partibus sex annis Gratiano viuente regnâsset. Valentinianum tamē fratrem Gratiani, quandiù vixit, regnare permisit.

Synodus Constanti. politana. 384.

Sub hoc Theodosio & Gratiano, dū adhuc in humanis esset, anno Domini 384. secūda principalis synodus in Constantinopoli 150. patrum contra Macedonium eiusdem vrbis episcopū, qui negabat spiritum sanctum Deū esse, temporibus Damasi papę, Cyrilli Hierosolymitani, Nectarij Alexādrini, qui cōdemnata prędicta hęresi statuerūt canones tres, tex. 16. di. 5. secunda synodus.

Syricius papa R.

ANNO sequēti, qui est annus Domini 385. moritur Damasus papa, ac sepelitur in via Ardeatina cum matre & sorore in basilica à se condita. Eodem anno post dies vnū de viginti, Syricius natione Romanus, ordinatur episcop⁹. sedit annos xv. menses xj. Censuit hic pontifex ordines per interualla dandos. Manichæos prætereà qui in vrbe erant, vetuit cōmunicare cum catholicis. pœnitentes autem & redeuntes ad vnitatē orthodoxæ fidei, recipiendos esse censuit, si monasterium ingrederētur, atq; ibi ieiunijs & orationibus se toto vitæ suæ tempore macerarent. viaticum tum demùm ab Ecclesia recipiebant, vbi de optima vita eorū constabat. consecrari autem presbyterum ab episcopo tātùm censuit. Instituit item, vt quicunque viduam aut secundā vxorem duxisset, ab officio Ecclesiastico pelleretur. hæreticos quoquè per manūs impositionē recipiēdos censuit. Iste indixit cōtinentiā diaconibus, de quo in c. plurimos di. 82. Item in Missa statuit dici, Communicātes & memoriam venerantes.

Theodosius vindicauit Gratianum.

Theodosius interea iustis ac necessarijs causis ad bellum ciuile permotus, cùm duobus Augustis, vnius interfecti vltionem, alterius restitutionem pararet, aduersùs Maximum tyrannum, sola fide maior, sed longè minor vniuersi apparatûs bellici comparatione, prorupit: ab Oriente siquidem digressus, cum Oriētalibus copijs Romam venit. Aquileię tūc Maximus cōfederat. Andragatius autem dux summā belli administrabat, qui astuto consilio omnes alpium ac fluminum aditus communiens, dum nauali expeditione incautum hostē pręuenire & obruere parat, sponte eadē quæ obstruxerat claustra, deseruit, atque marino itinere ire obuiàm Theodosio parat.

Andragatius comes.

Sed Theodosius terrestri itinere festinans, nemine sentiente, vacuas alpes intrauit, atq; Aquileiam, vbi Maximus cū paruis copijs erat, hostem illū trucē, & ab immanissimis quoquè Germanorū gentibus tributa atq; stipendia solo terrore exigentem, sinè dolo & controuersia clausit, capit & occidit. milites enim sui, terrore maiestatis Theodosij vinctum tradunt, & sic occiditur. Andragatius aūt comes, qui nauali expeditione incautum hostem prævenire parauerat, cognita Maximi nece, ac decęterò Theodosio resistere desperans, pręcipitem se in vndas dedit. sicq; submersus, vitam finiuit.

Maximi laus.

Ità perijt Maximus, alioquì vir laude dignus. eo em imperāte in Gallia, B. Martinū episcopum sępiùs euocatū intra palatiū, multùm honorabat, totusq; cū eo sermo de futuris, de fideliū gloria, de æternitate sanctorū erat. Et cùm ad hūc veniētes cęteri episcopi, fœda adulatione notarent, sola in Martino apostolica authoritas residebat. nā & si aliquādò p hominib⁹ supplicandū foret, imperauit potiùs q̄ rogauit. sed ad conuiuiū Maximi rogatus frequētèr, abstinuit, asserens se eius mensę nō posse esse participem, qui contra sacramētum legitimos imperatores, vnum vita, alterū regno priuâsset.

Sed cùm Maximus non sponte se imperium sumpsisse diceret, impositam sibi à militibus imperandi necessitatẽ armis defendisse, & non alienam adeò à Dei voluntate videri, penès quẽ iam incredibili euentu victoria fuisset, nec vllus aduersarius, nisi in acie cecidisset: tandèm victo Martinus ratione vel precibus, ad conuiuium imperatoris venit, mirum in modum gaudente imperatore, quòd illud impetrâsset. Aderãt illustrissimi viri, *Enodius præfectus, idem & cõsul, quo nihil iustius vnquàm fuit: comites duo magni, frater imperatoris & patruus: medius autem Martini subdiaconus, iuxta regem Martino in sella sedente. Media mensa pateram auream minister regi obtulit, at ille dare primùm Martino annuit. Martinus vbi bibit, pateram presbytero suo tradidit, præferens eũ imperatori, quasi digniorem. Deindè cùm ad occupandam vrbem ac Italiam Maximus properaret, beatus Martinus edixit, si hoc attentaret, paruo pòst tempore eum periturũ, quod & ità euenit.

*Euodius

Ad Theodosium redeo. occiso Maximo, ipse Valẽtinianum restituit, ac Italia recepta, magnis copijs contra Maximi filium adhuc in Gallijs imperãtem, properauit: quem primo prælio victũ, occidit. et sic omni illa tyrannorũ multitudine eliminata, regna Occidentalia sub suam ditionẽ recepit, atq; remp. in Gallijs restituit, posteaque relicto Valentiniano Romæ, ipse Constantinopolim remeauit, moxque summa cura, summoque studio pulsis vbiquè hæreticis atq; paganis, cultum Christianæ religionis vbiquè dilatare curauit atque instituere, & contra paganorum ritus totis viribus insurrexit, lege data, omnia vbiquè idolorum templa in toto Ro. imperio mandauit euerti. nam vsq; ad tempora sua idola colebantur à gentibus.

Antè tamen quàm rediret Constantinopolim Theodosius, in Romana vrbe positus, multùm profuit ciuitati. duas enim res cõfusione dignas abstulit. Erãt Romæ domus maximæ, ad panes coquendos fabricatæ pro vniuersa ciuitate. horum mancipes, tempore procedente, *pistrinam publica latrocinia fecerunt. cùm enim essent loca subterranea, meretrices in eas instituunt *fornicas, ità vt venientes pro pane, vt placebat, in molã arte factam de taberna cãderent. hoc maximè patiebantur peregrini, & ità fiebat, vt multi vsq; ad senectutem non possent exire. In huiusmodi laqueum quidam miles Theodosij incurrit. cumque fuisset clausus ad molam, euaginato gladio plures occidit, alij terrore detenti, militem emiserunt. Hoc agnoscẽs imperator, mancipes interemit, & ipsam pistrinam destruendã funditùs esse præcepit.

Theodosius Romæ duo scelera abstulit.

*expilatum speluncã latronum fecerunt.

Alium rursus abrogauit errorem: Si qua mulier in adulterio capta fuisset, adulteras, includebant eam in angusto prostibulo, & admiserunt qui cum ea fornicarẽtur, hora coitûs tintinnabula percutiẽtes, vt iniuria illius sic fieret manifesta. Hæc audiens imperator, prostibula destrui iussit, alijsq; pœnis adulteras sanciebat affligi.

Pœna in adulteras.

Reuertente (vt prædixi) Theodosio ab Hesperijs partibus, venit ad eũ Amphilochius vir admirandus, supplicans vt Arrianorum concilia de ciuitatibus singulis arceret. Verùm imperator crudelem æstimans petitionem, bonis modis reducendos putabat. At sapientissimus Amphilochius altera die palatium ingrediens, videns Archadium filium Theodosij adstare patri, accessit, & Theodosium solenniter, vt erat vir famosissimus, salutauit, neque Archadium respexit. At imperator putans eum non vidisse filium, inuitauit Amphilochium ad filij osculum. At ille, Sufficit. Contristatur imperator, contumeliam iudicans. Ad hæc Amphilochius clamans, Vides ô imperator quẽadmodùm filio tuo non pateris contumeliam irrogari? crede sanè, omnium Deum abominari eos, qui eius vnigenitum filium blasphemare contendunt, & velut ingratos semper habere in odio. Hoc audiens imperator, & gesta simul dictaque miratus, legem repentè protulit, & hæreticorum conciliа prohiberi mandauit. Cætera in sequenti generatione dicentur.

Amphilochij vir admirandus.

Habebat autem imperator & aliam vtili-

Placilla pijssima Theodosij uxor.

vtilitatis occasionem, per quam triumpharet: coniugem habuit nomine Placillã, ex qua duos sustulit filios Archadium & Honorium. ea defuncta, Gallã Valentiniani senioris & Iustinæ filiam duxit, quę Placidiam genuit, cui pòst de matris nomine, Gallæ nomen accessit. Placilla hęc non regni fastigijs eleuata, sed potiùs diuino amore accẽsa fuit. repentè nanque vt venit ad purpurã, claudorum atque debilium maximam habebat curam, non ministris vtens, sed suis manibus agens, & ad eorum habitacula veniens, vnicuique quod opùs erat, prębens. sic etiàm per ecclesiarum xenodochia discurrens, ministrabat infirmis, ollas eorum lauans, indè gustans, panẽ frangens, cochlearia offerens, calicem diluẽs. His autem qui eam retrahere volebant, dicebat: Aurũ distribuere, opus imperij est. ego pro imperio hęc offero bona mihi omnia conferẽti. & viro suo sępè dicebat: Oportet te ô imperator sempèr cogitare quid fueris, quid modò sis. hęc si sempèr cogitaueris, ingratus benefactori tuo non eris, sed imperium quod suscepisti, legalitèr gubernabis, tuumque placabis authorem.

Abolita vo, olim confes. &c

Eodem tempore abolita fuit confessio vocalis in Constantinopoli. refert enim Sozomenus lib. 9. in Tripartita, c. 35. ità scribens: Quoniam omninò non peccare diuinum & vltra humanam naturam esse dinoscitur, peccantibus autẽ & pœnitentiam agẽtibus veniam Deus dari pręcepit: qui verò confiteri refugiunt, maius peccatorum onus acquirũt: propterèa visum est antiquis pontificibus, vt velut in theatro sub testimonio Ecclesiastici populi delicta pandantur. Et ob hanc causam presbyterum bonæ conuersationis, seruantemq; secretum ac sapientem virum statuerũt, ad quem accedentes hi qui deliquerant, delicta propria fatebantur. at ille secũdùm vnius cuiusque culpam pœnitentiã ingerebat, quod etiàm, inquit, hactenùs diligenter seruatur in Occidentalibus Ecclesijs, idque antiquitùs Romani pontifices seruauerunt.

Porrò Constãtinopoli presbyter superpœnitẽtes fuit vsq; ad illud tempus, quo quędam mulier nobilissima, dum peccata sua fuisset confessa, & ei à presbytero esset pręceptum vt ieiunaret, & Deo operibus supplicaret: dum hoc obseruaret, crebriùs in ecclesia cum diacono se concubuisse confessa est. hoc dum populus agnouisset, sęuiebat sup sacerdotes, quasi per eos iniuria facta fuisset ecclesiæ. Tunc Nectarius episcopus remouit diaconum sce leratum, & quibusdam suadentibus, vt singulos ad communicandum iudicio conscientiæ suæ relinqueret, etiàm presbyterum nequaquàm super pœnitentes esse pręcepit. & ex illo tempore antiquitatis consuetudo sublata est, dum, inquit, vt arbitror, maiora peccata pro pudore confessionis & subtilitate examinantium patrarentur.

Nectarius episcopus.

Contigit quoquè sub eodem Theodosio, quòd Sabbatius quidam ex Iudęo Christianus factus & presbyter, affirmaret pascha secundùm Iudęorum obseruationem celebrari debere, resuscitãs antiquam altercationem: sed eo adhuato, plures episcopi regulam de paschæ festiuitate protulerũt, quòd singulis liceret quo vellent die celebrare pascha, nè propter discordiam festiuitatis, diuideret ecclesias: de quo sub Victore papa, vt suprà generatione vij. dictum est. Vndè Eusebi⁹ in ecclesiast. hist. lib. 5. vt scribit, c. 23. quòd quidam quartadecima luna putabant pascha obseruandum, quãdò Iudęis agnus pręcipitur immolari: & tunc eo die solui debere ieiunium, cùm talis consuetudo in nullis alijs vnquàm obseruata fuisset. ob quam causam concilia episcoporum habita sunt, prorogatisque ad se inuicèm epistolis de singulis quique locis, vnum omnes ecclesiasticum dogma confirmant, nè liceat alitèr, nisi in Dominica die, in qua Deus surrexit à mortuis, Dominicum paschæ celebrare mysteriũ. pręfuit concilio Victor. extat etiàm cõcilij apud Cæsaream habiti decretum, in quo fuerunt Theophilus Cęsareę episcopus, & Narcissus Hierosolymorum sacerdos.

De celebratiõe pasche.

Sed contradicentes episcopi regionis Asianæ, seruandã à veteribus sibi traditã aiunt cõsuetudinem, vt pascha xiiij. celebretur die. Refert èm Polycrates, Philippum & duas eius filias pphetissas ità

seruâsse, insupèr Iohânem euangelistâ & post illum Polycarpum martyrem, & plures alios. sed contra hos Victor papa literas mittit, in quib⁹ omes simul Quartodecimanos absque discretione ab Ecclesia segregabat. sed hoc non omnibus placuit. Vndè Irenęus cum Galliarum episcopis Victori scribit, confirmans quidem vt in Dominica die resurrectionis Domini pascha celebret: sed arguit eum non rectè fecisse, abscindere à corporis vnitate tot & tantas ecclesias Dei, quæ morem antiquitùs sibi traditũ custodirent. Non solùm, inquit, de die paschę agitur, sed & de ipsa specie ieiuniorum. quidam enim pntant vna tantùm die obseruari debere ieiunium, alij duobus, alij verò pluribus, nonnulli in quadraginta, ità vt horas diurnas nocturnasque computantes, diem statuant, nihilominùs omnes isti, etiàm cùm variarent inter seipsos, tamen pacifici fuerũt nobiscum sempèr & sunt, nec dissonantia ieiunij, fidei consonantiam rupit. Ità scribit Victori, prędecessores suos, alitèr obseruantes non repulisse, asserens B. Polycarpum sub *Aniceto Romam venisse, ac inter eos de hac quęstione ità certâsse, quòd nec Anicetus Polycarpo suadere poterat, vt non obseruaret ea, quæ nouerat Iohannem discipulũ Domini obseruâsse: neque rursùs Polycarpus Aniceto persuasit ea deserere, quæ ille dicebat à se Maiorũ more seruari. & cùm hęc ità se haberent, cõmunicabant tamen sibi inuicèm, & plena fide, & pace integra, & firma charitate discedebant, vt omnis ecclesia siue q̃ ità pascha, siue quæ non ità obseruaret, inter se tamen concordiam custodirent. Hęc Eusebius.

Irenęus episcopus.

Concordat Socrates in Tripartita: Quia, inquit, ex consuetudine quadam per prouincias celebratur pascha, id nõ variat in fide. Nam in ipsis ieiunijs alitèr apud alios inuenies obseruari. Romani enim tres ante paschæ septimanas, præter sabbathum & Dominicam, sub continuatione ieiunant: Illyrici verò, *Alexandria quoquè, ante sex septimanas ieiunant, & Quadragesimam vocant. Alij ante septem paschæ septimanas, ieiuniorum faciunt initia, & tres tantummodò septimanas, hoc est, quinis diebus per intermersiones aliarum duarum septimanarum ieiunantes, nihilominùs Quadragesimam vocant. sed etiam ciborum abstinentiam non similem habent. nam alij omninò ab animante se obseruant, & alij animantium pisces solummodò comedunt, quidam cum piscibus vescuntur & volatilibus, dicentes hęc, secundùm Moisen, ex aqua habere substantiam. Alij verò etiàm caulibus & ouis abstinere noscuntur, quidã verò pascuntur sicco pane, alij neque hoc, alij vsque ad nonam ieiunant, & sinè discretione ciborum se reficiunt, & innumeræ consuetudines apud diuersos inueniuntur. vndè puto apostolos singulorum hoc reliquisse sententiæ, vt vnusquisque operetur non timore, non necessitate quod bonum est: nam nec Apostolus, nec euangelia iugum seruitutis imposuerunt, sed festiuitatem paschæ & alias celebritates honorandas esse dixerunt. Scribens enim Apostolus ad Galatas, inquit: Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legem non audistis? monet etiàm nullatenùs obseruandos dies & menses ac annos: Nullus, inquit, vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte festiuitatis, aut initio mensis, aut in sabbatho, quæ sunt vmbra futuri.

Varia ieiunij obseruatio.

Gal. 4.

Col. 2.

Et post multa Socrates: Mihi, inquit, videtur, sicut multa alia per prouincias ad consuetudinem venerunt, sic & paschæ festiuitas tradita est, cõ quòd nullus apostolorum aliquid hinc sanxisset. De his vide etiàm, quod scripsi generatione vij. sub Victore.

Per idem tempus mortua Placilla, necessitate ductus Theodosius, illationem imposuit, quam Antiocheni non ferentes, indignati, imaginem Placillæ ex foribus deponunt, atque per plateas trahunt. Quo commotus Theodosius, misit milites ad incendium vrbis, & quòd vastata, vicus fieret, priuilegia quoquè ei abstulit omnia. & dum ità sęuirẽt qui missi erant, Macedonius vir sanctus & simplex, habitans in montibus, accurrit: & equitantes per vrbem duos exercitũs magistros, descẽdere iussit. primùm desurs⁹, postquàm intellexerunt de opinione

De iniuria Placillæ facta.

Macedonius vir pius.

one & fama viri, descendunt de equis: quibus ille: Dicite, inquit, imperatori, quia nõ solùm imperator est, sed & homo: ideò non solùm pensat imperium, sed & naturam humanam, & quòd homo ad imaginem Dei factus est: si ità molestè fert iniuriam factam imagini vxoris, quæ vitam non habet, an non molestior Deo erit iniuria imagini suæ facta viuẽti? possunt etiàm hoïes pro imagine vxoris plures reponere, sed ad vitã resuscitare imaginẽ Dei potest homo nullꝰ.

His dictis, relatio fit ad principẽ: qui, vt erat religiosissimus, veniam libentèr Antiochenis concessit. Anno 360. generationexiij. ossa S. Andręæ apostoli, & Lucæ euangelistæ & Timothei, Cõstantinopolim translata sunt. Anno 361. Paulinus Treuirorum episcopus in exilio obijt, Hilarius Pictauiẽn, à Constantio in Phrygiam relegatus est cum Dionysio Mediolañ, & Eusebio Vercellẽn. Anno Domini 362. Augustinus nascitur. Anno 363. Constantius moritur. Anno 364. Claudius Iulianus accipit imperium, anno sequenti occiditur. Anno 366. Iouinianus imperator eligitur. Anno 367. Valentinianus imperator appellatus est. Eodem anno Valenti fratri regnum Orientis dedit, pro se Occidẽtale retinens. Anno 368. Damasus papa efficitur, & contra eum Vrsicinus eligitur. Anno 369. lana pluuiæ permixta pluit. Anno 370. Hilarius Pictauiẽn obijt. Anno 371. Athalaricus rex Gotthorum Christianos in sua gente persequitur. Anno 372. Eusebius Vercellensis & Lucifer Caralitanus obiẽrunt. Anno 373. Valentinianus Saxones perdomuit cæde in Francia.

ANNO 374. Didymus claruit. hic cùm prima ętate elemẽta literarũ ignoraret, luminibus orbatus, maiori desiderio veri luminis inflammatus est, precabatur assiduè, vt illuminationem cordis acciperet: adhibebat laborem ac studia ad audiendum, ità breui in tantam diuinarum humanarumque rerum scientiã peruenit, vt scholæ ecclesiasticæ doctor existeret, ab Athanasio cęterisq; sapientibus probatus: sed & in cęteris dialecticæ, geometriæ, astronomiæ & arithmeticæ disciplinis ità erat peritus, vt nullꝰ vnquàm philosophorum aliqua ex his artibus proponens, cõcludere eum quierit. eius scripta in magna omnium admiratione habentur. hunc B. Antonius semèl consolatus: Nihil, inquit, offendat te Didyme, quòd carnalibus oculis vidéris orbatus. desunt enim tibi oculi quos mures & muscę habent, sed lętare quòd habes oculos quales angeli, & q̃bus Deus videtur, per quos lumẽ sciẽtię accẽditur. Hũc Didymũ Hieronymꝰ lib. de viris illustribus valdè commendat.

ANNO 375. B. Martinus Turonis episcopus ordinatur. Anno 377. Valẽtinianus, rupta vena nupèr incisa, moritur. Anno 378. Basilius Cęsareæ Cappadociæ claruit. Anno 379. Athanasius migrat ad Dominum. Anno 380. Gotthi ab Hunnis expulsi, diffunduntur per Thraciam. Anno 381. Gotthi fame compulsi, rebellãt Valenti, eumq; occídũt. Anno 382. Gratianus imperiũ susćipit cum fratre Valentiniano.

Eo tempore apud Mediolanum Ambrosius emicuit, apud Bethleem Hieronymus, Martinus Turonis, Gregorius Nazianzenus signaculum castitatis integrũ custodiens, cùm philosophiæ studijs adhuc iunior apud Athenas floreret, vidit per soporẽ duas decoras dextra lęuaque fœminas consedentes, familiariùs eum complectentes: Nè molestè accipias, vna inquit: altera ex nobis sapiẽtia, altera castitas, missæ sumus habitare tecum. De eo Rufinus lib. xj. ecclesiasticæ historiæ: Gregorium Cappadocia cum Basilio germinauit, ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo adiutorio Dei digressi, ad profitendum rhetoricã rogabantur, quod opus magnificè impleuit Basilius, Gregorius verò magnificentiùs contemnebat: quique cùm se totum Dei seruitio mancipâsset, tantum de collegæ amore pręsumpsit, vt sedentem Basiliũ de doctoris cathedra deponeret, ac secum ad monasterium manu iecta perduceret. Gregorius Nazianzenus.

Igitur post annos xiij. quibus in eodem diuinis literis inhiabant, Basilius Cęsareę Cappadocię episcopus factꝰ est: Gregorius verò apud Nazianzon oppidum in locũ patris episcopus subrogatus, hęreticorum turbinẽ fidelitèr tulit. Basilius.

fuit

fuit autem tantæ authoritatis inter antiquos, secundùm Thomam in prima parte, vt nullus ausus fuerit reprobare sententias vel dicta eius.

ANNO 383. S. Basilius obijt Cęsareæ episcopus. Anno 384. celebratum est concilium Constantinopolitanum contra Macedonium sub Damaso papa, Gratianoque & Theodosio impp. Damasus obijt. Anno 385. Syricius papatum suscipit. eo tẽpore Priamus & Antenor imperabant Francis. Anno 386. Theodosius Archadium filium consortem regni facit. Anno 387. Maximus tyrannus ex Britannia in Gallias veniens, regnumque vsurpans, Gratianum apud Lugdunum occidit. Anno 388. Theodosius imperium Rom. obtinuit, Gratiano iam occiso apud Gallias, ac Valentiniano fugato. Anno 389. Theodosius Valentinianum restituit.

Priscilianus hæreticus.

In hac quoquè generatione Priscilianus in Hispania episcopus Ecclesiam perturbabat, personas S. Trinitatis confundebat, eundem dicens esse patrem, qui & filiꝰ, qui & spiritussanctus, quod pertinebat ad hęresim Sabellianorum. sed & alios errores habebat. carniũ enim escas pro immundis tenebat, coniuges viros à nolentibus fœminis separabat, & conuersò. opificium omnis carnis non Deo vero & bono, sed angelis malis assignabat, animas eiusdẽ naturæ & substantiæ esse dicebat, cuius est Deus, & eas ad agonem quendam spontaneum, non tamen in terris exercendum, per septem cęlos & per quosdam principatus gradatim descendere, & in malignum principem incurrere, à quo mundum istum factum esse dicebat, atque ab hoc principe per diuersa carnis corpora seminari: homines verò fatalibꝰ stellis colligatos, corpusque nostrum secundùm xij. signa cęli compositum esse dicebat, constituẽs arietem in capite, taurum in ceruice, geminos in humeris, & sic deincèps. Super his audiẽdus in cõcilijs episcoporum, Romam petijt, ibiq; à sanctis Damaso & Ambrosio repudiatꝰ, in Gallijs quoquè à sancto Martino & alijs episcopis in synodo Burdegalensi hæreticus iudicatus. Vbi verò se damnandum intellexit, Maximum imperatorem appellat, à quo auditꝰ & episcopatu pulsus, Treuiris ab Eunodio præfecto perimitur cum multis sequacibus suis, edicente imperatore, vt huius sectæ complices in Hispania perimerentur.

Deindè episcopi Hispaniæ Ithacium & Vrsatium episcopos accusatores Priscilliani, communione ecclesiæ priuant, nefas esse dicentes, cuiuscunque modi hominem episcoporum accusatione necari, Maximo imperatore & quibusdam episcopis Ithacium & Vrsatium defendentibus. Et hac de causa S. Martinus à Maximo imperatore molestabat, quia nolebat communicare Ithacianis. vix tamen obtinuit, vt Priscilianistæ alijnõ occiderentur.

ANNO Domini 389. cùm Maximus Britanniam occupâsset, & posteà Galliam, in qua Armoricam, Britanniam minorem vocauit, & occiso Gratiano, Valentinianoque fugato ex Britannia insula multa millia puellarũ in Armoricam traduci iussit, vt ibi generarẽt, & non veniret commercium sanguinis in Gallos: hæ omnes aduersis ventis periẽrunt, propter quod consanguinei earũ rebellabãt. sed paulò pòst Maximus ipse occisus est à Theodosio ob necem Gratiani. Deindè Britannia aliquandiù regebatur per Gnanium regem *Hunnorum & Melgam Pictorum.

*Maximi interitus.

GENERATIO XIIII.

ANNO Domini 390. à cõdita vrbe 1149. incipit xiiij. generatio, anno imperij Theodosij tertio, & Syricij vrbis Romæ episcopi quarto anno. Quo tempore Iohannes Damascenus claruit presbyter & monachus. hic ab infantia literas Grẽcas didicit, & omnium liberalium artium scientiam breui tempore apprehendit, præcipuè tamen in amorem Dei ac gloriosæ matris eius exardescẽs, de beata virgine horas quotidiè persoluit. aliquantò pòst à Sarracenis capitur, ac præda cuidam præpotenti distribuit: qui vt vidit eum eruditissimum, filium quem habebat, eidem tradidit imbuendum. ille puerum humilitèr suscipiens, in artibus liberalibus, dictando, scribẽdo, legendo & cantando, doctissimum reddidit.

*Iohãnes Damascenus.

Porrò imperator Theodosius vt comperit

comperit Iohannis Damasceni rapinã, informatus deniquè de illius viri probitate, doctrina, singulariq́ue prę eminentia, mittit ac impetrat precibus & minis illum sibi condonari. Quo ęgrè obtento, imperator iuxta suam voluntatem Iohanni monasterium, in quo cum fratribus Deo quietè seruiret, in vrbe concessit, vbi vitam duxit sanctissimã, adeò vt & ipse imperator frequentèr ad eum veniret, & de statu regni ac salute animæ secum tractaret.

Verùm iuuenis ille quem docuerat in Perside, nequitiæ spiritu exagitatus, & fortè quòd ipsum Iohannem de vocatione habebat suspectum, epistolam iuxta dictamen magistri & manum, prout optimè nouerat, composuit, scriptamq́; Constantinopolim furtiuè misit, & in palatij loco, vbi citiùs à ministris videri posset, reponi fecit.

Dæmo. per diuina dispo. prodit.

Erat autem tenor huiusmodi: Dilectis amicis qui sunt in Perside, Damascenus Ioh. salutem: Noueritis imperatorem robur exercitûs ad diuersa bella in nationes misisse, vrbemq́ue regiam & finitimas regiones vacuas esse. quarè securi venite, & victoriam vobis paratam, absque mora virilitèr obtinete.

Inuenta est igitur epistola, & mox imperatori tradita, forma ac character scribendi, dictamen & nomen Iohannis conueniunt. vndè subitò tanquàm proditor vinctus, adducitur. Tum imperator facto silentio, suspirãs ait: O nequissime, beneficijs meis ingrate, malum mihi pro bono reddidisti, & quantùm in te est, patriam prodidisti, ostensaq́ue epistola iubetur respondere. visa epistola, fateor, ô imperator, formam scribẽdi ac genus dictandi meum hoc esse: sed testis est mihi Deus, quòd omninò hanc non feci. Cumq́ue omnes in eum perstrepe-

Manet Damasc. amputatio.

rent, iudicio sistitur, & quia amicus antè fuerat imperatoris, manus dextra sibi amputatur. Quo facto, gratias Deo egit. manus truncata, suspensa est ad portam monasterij eius. ille mox imaginem B. Mariæ sibi familiarem accedit mancus. extento brachio, piè cum virgine Maria rixatur: Hęccine nostrorum prę mia meritorum? hęccine tuorum beatitudo seruorum? Esto, ô domina, pro meritis me flagellari voluisti: sed vt quid permisisti instrumentum officij tui penitùs truncari, quo laudes DEI ac tuĩpsius consueui perscribere? Et cùm talia sæpiùs lamentando peroraret, nocte quadam regina virginum affuit cum ingẽti lumine, hilariq́; facie: Quid ais, inquit, puer meus fidelissime? heu, inquit ille, ô domina, quid me interrogas? eccè ad meum, immò ad tuum dedecus pendet abscissa clientuli tui manus. At illa: Cõfortare, inquit, fili in Domino, manum tibi restaurare potest, qui totum hominem plasmauit ex nihilo.

His dictis, ecclesiam petijt, manumq́; delatam eius brachio restituit. Tunc ille gratias ineffabiles agens, prima luce fratribus conuocatis manum ostendit, eosq́; secum ad glorificãdum Deum inuitauit, Missam solennẽ de virgine Maria celebrauit. Imperator, audito miraculo, pedes ad eum venit, & ore manum illius deosculans, veniam petit: & si quẽ cognosceret, qui suum dictandi genus & formam haberet, perquirit. mox Iohannes memor illius quem instituerat, seriem rei retulit: & sic inquisitione facta, veritas calumniatoris voce innotuit. Maria Damasceno manũ restituit.

Anno Domini 391. Augustinus ad fidem conuersus ab Ambrosio, baptizatur, ex Carthagine honestis parentibus natus. hic in adolescentia liberalibus artibus ità plenè fuit eruditus, vt summus philosophus & rhetor luculentissimus haberetur. Et de se in lib. confessionum ait: Omnes libros artium, quas liberales vocant, quoscunque legere potui, per me légi & intellexi: & quidquid est de arte differendi, de dimensionibus figurarum, & de musicis & numeris, sinè magna difficultate, nullo tradente, intellexi. Scis tu Domine Deus, quia celeritas intelligendi ac discendi, tuum donum est. verùm quia scięntia sinè charitate inflat, non ędificat, ex gentilitatis errore incidit in hęresim Manichęorũ, qui ponunt duo principia rerum, DEVM scilicet authorem visibilium, diabolum inuisibilium, qui etiàm asserunt corpus CHRISTI non fuisse verum, sed phantasticum, id est, aëreum, in quo errore permansit nouem annos. Augustini historia.

1. Cor. 8.

Cùm

Cùm autem esset annorum xix. ex libro Ciceronis exhortatorio ad philosophiam, magno affectu inuitabatur ad contemptum mundi & ad vacâdum sapientiæ: refragabatur tamen quòd ibi non reperit nomẽ Iesu, quod à lacte matris imbiberat, cœpitque ei vilescere vanitas mundi. Mater eius Monica, defuncto viro, quotidiè flebat pro errore filij. quadam autem die cùm oraret mœrens, videt se stare in quadã linea lignea: cui appárens pulcherrimus iuuenis, quęsiuit causam tristitiæ. quæ respõdit: Perditionem filij mei deploro. Cui iuuenis: Esto secura, quia vbi tu, ibi ille. Respiciensque, vidit Augustinum iuxta se in linea illa.

Monica Augustini mater.

Cùm illa visionem hanc Augustino retulisset gaudens, respondit: Falleris mater: non sic tibi dictum est, sed vbi ille, ibi tu. Econtrà illa: Non, sed vbi tu, ibi ille. Et cùm pia mater sedula esset pro conuersione filij, accessit ad quendam episcopum sanctum, rogans vt loqueretur filio de illo errore, ac oraret p ipso. Ille respondit: Adhuc inflatus est nouitate illius erroris, sed legens, inueniet quanta sit impietas eius. Et cùm illa lachrymis adhuc instaret importuniùs, respõdit episcopus: Vade secura, impossibile est quòd filius tantarum lachrymarum pereat.

Postquàm autem multis annis Carthagine rhetoricam legisset, clam matre nauem ascendens, Romam profectus est. paulò pòst Mediolanenses obtinuerunt, quòd eis ab vrbe missus est Augustinus, vt legeret in rhetorica. Antistes erat eo tempore Mediolani B. Ambrosius. hoc vt mater Augustini intellexit, secuta est filium vsque Mediolanum. Frequẽtabat autem Augustinus sermones Ambrosij, qui cùm quadam die diutiùs confutabat hęresim Manichęorum, sic euacuauit eum optimis rationibus, vt Augustinus ex toto hęresim illam à mẽte sua abdicauerit.

Venit pòst ad Simplicianum, qui sibi suasit baptismũ suscipere, indè cũ Alypio disputat amicissimo, & audiens sanctum Antonium eremitam tanta pollere sanctitate, facie immutata ait: Quid patimur? surgunt indocti & rapiunt cęlum, & nos cum nostris scientijs dimergimur in profundum. mox dimisso Alypio, solus intrauit hortũ ipsius domûs, ac nunc flebat, nunc se increpabat. de quo lib. confess. c. 8. Ego adolescens dixi, domine, da mihi castitatem & continentiam, sed non modò: timebam enim nè me citò exaudires, & sanares à morbo concupiscentiæ, quam mâluĩ explere, quàm extingui.

Subiũgit paulò pòst: Et dum flerem amarissima contritione cordis, eccè audiui vocem cum cantu dicentem quasi pueri: TOLLE, LEGE: TOLLE, LEGE. Et statim represso lachrymarum impetu, surrexi, nihil aliud interpretãs, nisi diuinitùs iuberi vt aperirem codicẽ & legerem. Redij, & arripui codicem, ac légi in silẽtio capitulũ, quo primò conuersi sunt oculi mei: Nó Rom. in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs, non in cõtentione & ęmulatione, sed induimini Dominum Iesum Christum, & carnis curam nè feceritis in desiderijs. Nec vltrà, inquit, voluĩ legere, nec opùs erat. statim enim diffugerũt omnes tenebræ, & conuertisti me ad te, vt nec vxorem quęrerem, nec aliam speciem seculi.

Super quo dicit Francis. Maro: Cùm B. Augustinus ad carnis fuisset lubricitatem inclinatus, per talem lectionem fuit sanatus. Demùm aduenięte solẽni- Augustini tate paschali, baptizatus est à B. Ambro- baptismus. sio, cùm iam esset 30. annorũ, cum Adeodato filio suo, & amico Alypio. Tunc (vt refertur) Ambrosius inquit: Te Deũ laudamus. & Augustinus respondit: Te Dominum cõfitemur. & sic alternatim ipsum hymnum vsque ad finem ediderunt. Reliquit ex hoc tempore omnem spem & solicitudinem seculi, paulóque pòst remeabat ad Aphricam, quem Valerius Hipponeñ episcopus accersijt, & presbyterum ordinauit, ac prędicatorẽ verbi Dei instituit.

Eodẽ tempore Fortunatus presbyter Manichęorum, versutia plurimos seducebat, quem S. Augustinus publicè disputans superauit. Sed & Faustũ, aliosq; Manichęos & Donatistas reuincebat, propter quod ei insidiabantur, prędicabantque, non esse peccatum eum occidere,

Disceptatio Augustini cũ Fortunato.

cidere, sed remissionem peccatorum. Timens Valerius, nè aliquādò suæ Ecclesiæ auferretur, impetrauit ab archiepiscopo Carthaginen, vt ipse cederet episcopatui, & Augustin⁹ præficeretur Ecclesiæ Hipponēsi. Ità compulsus est episcopum agere, quod postmodùm fieri non debuisse intellexit, vt scilicet viuēte episcopo ordinaretur, propter vniuersalis concilij prohibitionem, quam post ordinationem didicit. Vndè fatetur in concilio episcoporum, vt omnia statuta patrum, ordinandis deberēt ab ordinatoribus intimari. Ipse autem de se dixisse legitur: In nulla re sentio mihi Dominum sic iratum, sicut in hoc, cùm vix dignus essem poni ad remum, positus sum ad amplustrem in apice regiminis Ecclesiæ.

Clerici Ecclesiæ suę viuebāt in communi, et ab eo dicitur ordo canonicorū regularium habuisse initiū, de quo 12.q. 1. Nolo. & certè. Vestimēta ei⁹ nec abiecta nimiùm, nec nitida plurimùm erāt. mensa frugali & parca semper vsus est, circa quam scriptum erat:

Augustini mensa. *Quisquis amat dictis absentum rodere vitā,*
Hanc mensam vetitam nouerit esse sibi.

Pauperum semper memor erat, vt si necesse esset, sacra vasa in id opus conflaret, à beato edoctus Ambrosio. consanguineis ità prouidit, non vt diuitias haberent, sed aut non, aut minùs egerent. fœminarum nullam, nec etiàm germanam, secum habitare permisit. nunquàm cum muliere solus loqui volebat, nisi secretum aliquod interueniret. rarò pro aliquo literis vel verbis intercedere volebat, recolens quendam philosophū contemplatione famę, amicis multa nō præstitisse, sed extorsisse: & sæpè dicebat: Potestas quę petit, premit. Cùm autem id faciebat, sic stylum temperabat, vt onerosus non esset, sed mereretur vrbanitate dictaminis exaudiri. Volebat autem magis inter ignotos, quàm notos, causas audire.

Tria documēta refert se Augustinus ab Ambrosio recepisse: Primum, nè cuiquam coniugium procuraret: secundū, q̄ militare volentem non commēdaret: tertium, *ad conuiuium inuitatus non accederet. Ratio horum, nè indè malū eueniret. Et tandèm cùm esset annorum 76. anno episcopatûs sui 45. Vandalis ciuitatem Hipponensem obsidētibus, migrauit ad Dominum. Sed Hermannus Contractus scribit, Augustinum mortuum anno episcopatûs sui 40. Obitus Augustini.

Claruit his temporibus Orosius, qui libros historiales scripsit 19. de* hormesta, id est, miseria mundi, petente vel iubente Augustino. Hic liber commendatur xv. di. Sancta. Erat similitèr his tēporibus Rufinus presbyter Aquileien, de quo Heraclides ait: Erat Rufinus nobilium morum, & in singulari proposito satis fortium, quo nullus mansuetior & placidior, *tanquàm omnia sciēs, quem etiàm dicit apud Hierosolymam cum S. Melania 37. annis degisse, pauperes & peregrinos sumptibus proprijs fouisse. Orosius. Rufinus.

Verùm quia Hieronymus notauit eū de libero arbitrio nō catholicè sensisse, in quibus ergò Hieronymus arguit eū dictis seu sententijs, Ecclesia eum reprobat, di. 15. sancta Ro. aliâs approbat. Scripserunt Hieronymus & Rufinus in alterutrum inuectiuas, vbì in fine dicit Hieronymus: In vno tibi consentire nō potero, vt parcam hæreticis. si hæc est causa discordiæ, quam habes erga me, mori possum, tacere non possum. Transtulit Rufinus lib. Eusebij Cæsareen Ecclesiasticam historiam, & duos libros addidit.

Per idem tēpus respub. turbabatur. In Occidēte grammaticus quidam nomine Eugenius, relinquēs scholas suas, in palatio militabat, eratque imperatoris antigraphus, & propter eloquentiam à multis honorabatur. Tunc ergò, vt fertur, non mediocritèr cogitans, cooperatorem assumpsit Arbogastem, de minoribus Gallijs ortum, militaris ordinis ducem. Quo facto, declinauit ad tyrannidem. igitur vterq; contra imperatorem Valentinianum neces machinabantur, cubicularios corrumpentes eunuchos, qui tandèm tyrannorum iussu principem dormiētem suffocârūt: quod dum Eugenius Hesperiæ agens intelligeret, imperium tyranno dignum ratus, inuadit. Eugenius.

Hęc audiens Theodosius imperator,

rursùs solicitudinibus obstrictus, secũda certamina post Maximum præparabat: congregansq; militarem virtutem, & Honorium filium designans imperatorem, sicut & Archadium priùs etiàm designauerat, denuò ad partes Hesperias magno studio festinabat.

Honorius designatur Imp.

Interea euentum belli considerans, misit in Thebaida ad Iohannem eremitam tunc prescientia clarum, ad quem destinauit Eutropiũ eunuchũ sibi fidelissimum, vt aut eum, si vellet venire, deduceret: aut nolentem, de belli euentu consuleret. at ille venire recusans, renũciat tamen, bello eum victurum, & post victoriam in Italia moriturum.

Ioh. anachoreta de victoria consultus.

Relictis igitur Theodosius ambobus filijs Constantinopoli, paruo tempore venit manu maxima ad Gallias, vbi iam multa millia habebat tyranni exercitus: & cùm in quodam monte oratorium inuenisset, illa nocte Domino supplicabat, & circa gallicantum soporatus, vidit, quasi iaceret in campo, & adstarẽt ei duo viri vestibus albis, & in eqs cãdidissimis residentes, eumq; iubentes habere fiducia, & diluculo armare militẽ, dicebant se pro solatio destinatos, quorũ alter Iohannem euangelistam, alter se Philippum dicebat apostolum.

Hoc viso, nequaquàm ab oratione cessauit, et lachrymas vberiores effudit. quæ visio etiàm cuidam militi reuelata est, & cùm fama percrebuit: Non, inquit, propter me hæc iste vidit, sed nè quis crederet, quia finxi quod ego vidi. Nam primò hoc mihi Dominus ostẽdit. Fit ergò congressio circa fluuium vocabulo Frigidũ. vndè & in qua parte Romani contra Romanos pugnabant, bella diù erant æqualia. tãdèm auxilia barbarorum ab imperatore conducta, terga dabant: vndè Eugenij potior esse cœpit exercitus. quod videns imperator, in maximam venit æstuationem. prostrauit se in terram, adiutorem inuocãs Deum. & frustratus non est: vehemens nempe turbo ventorum à parte Theodosij in ora hostium ruit. qui & ab eius parte spicula missa valenter hosti infligeret, & hostiliter repelleret. nec mora, victor euasit Theodosius. Eugenius captus & interfectus est, Arbogastes sua se manu percussit.

Eugenius & Arbogastes interfecti.

Præmiserat autem priùs Theodosius 10000. auxiliatorum Gotthorum, quę ab Arbogaste funditùs deleta sunt, quos vtiquè Theodosio perdidisse, magis lucrum, quàm detrimentum fuit, ad cuius laudem ob insignem victoriam poëta Claudianus ità cecinit:

O nimiùm dilecte Deo, tibi militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Igitur Theodosius Mediolanum veniens, post laborem publicum corpore fatigatus, ægritudinem incurrit, & sperans se moriturum, de repub. cogitauit. filium itaque Honorium de Constantinopoli vocauit, ordinare volens partes Hesperias. Cumque venisset, breuì post hoc annum ætatis agens 30. in pace apud Mediolanum rebus excessit humanis, Archadium in Oriente, Honorium in Occidente imperatores constituens. At corpus eius eodem anno Cõstantinopolim translatum atq; sepultum est anno Domini 398.

Theodosij Magni obitus.

Fuit autem Theodosius propagator reipub. atque defensor eximius, moribus & corpore Traiano persimilis. ministeria lasciua, psaltriasq; comessationibus adhiberi lege prohibuit. literis mediocritèr doctus. irasci sanè rebus indignis, sed subitò flecti. Interdùm seuera habens præcepta, vndè cõsilium accepit à doctore maximo, qui cùm vidisset eum facilè commoueri, nè asperum aliquid statueret, monuit, vbì irasci cœpisset, vt illa concitatio quę momenti est, mora langueſceret. Colloquia erãt illi pro personis, studia pro dignitatibus, sermones cum grauitate iucunda.

Remedium ad iram refrenandam.

Huius & apud homines mãsuetudo, & quanta extiterit apud Deum deuotio, hoc vno monstratur exemplo: In ciuitate Thessalonica dum esset, orta est seditio: & quidam ex iudicibus tracti & lapidati, & vnus ex militibus quem ille dilexit, occisus est. Indignatus Theodosius ac furore ductus, ad ludos circenses iussit inuitari ciues, & repentè in eos irrui, nocentes cum innocentibus occidi. occisa feruntur tum septem millia hominum.

Hoc audiens S. Ambrosius Mediolanen-

laneñ episcopus, ęgrè tulit: & dum imperator illuc venisset, ecclesias ei prohibuit, stans ante ianuas ac dicens: Nescis imperator, à te perpetratæ necis quanta sit magnitudo? & si fortè recognitiõem peccati, prohibet potestas imperij, decet tamen vt Romanã vincat potestatẽ. coæqualium es imperator & conseruorũ. vnus est enim Dominus omnium. quibus ergò oculis adspicies communis Domini templum? quibus calcabis pedibus illud pauimentũ? quomodò extẽdes manus, ex quibus adhuc stillat sanguis? noxius quomodò suscipiet sanctum Dñi corpus? qua pręsumptione poculũ precioſi sanguinis percipies ore, dũ furore sermonis tantus iniustè sanguis effusus est? recede igitur, recede, nè secũdo peccato priorẽ nequitiã contendas augere. suscipe vinculũ quo te Dñs omnium ligauit, est enim medicina sanitatis.

Theodosius Magnus Ambrosij obtemperat monitis, & pœnitẽtiã agit.

His sermonibus imperator attonitus, et quia erat diuinis eruditionibus nutritus, humilitèr obediuit, gemensq; et flẽs ad regalia remeauit. Cumq; octo mensęs transissent, appropinquauit natiuitas Saluatoris. Imperator autem continuas lachrymas impendebat. ingressus

Ruinus ma ad eum magister militię Rufinus singulari fiducia, cùm videret eum lamentari, lachrymarum causam requirit. At ille ingemiscens: Tu, inquit, ludis, & mala mea non sentis? ego calamitatem meam gemo, quia mendicantibus aperta sunt templa Dei, vt proprium Dominũ adorent: mihi verò ingressus in ea non est, et insuper cæli clausi sunt. Ad hæc Rufinus: Curro, & põtifici precibus persuadeo, vt soluat vinculum quo te ligauit. Ait imperator: Non suadebis Ambrosio, noui ego decretum illius iustũ, neque reuerebitur imperialem potentiam, vt legem pręuaricetur diuinam. Cumq; Rufinus promitteret Ambrosiũ flectendum, imperator eum pergere cum festinatione præcepit: ipse verò, spe data, secutus est post paululùm.

Porrò vir mirandus Ambrosius, vt vidit Rufinum, ait: Impudentiam canum imitatus es ô Rufine, tantę videlicet necis author existẽs, nec erubescis nec metuis contra imaginem latrare diuinam? Cumq; Rufinus supplicaret, & imperatorem vẽturum diceret, Ambrosius ait: Ego tibi Rufine prædico, quoniam sacra limina eum ingredi prohibebo: si verò imperium in tyrannidem mutauerit, necem libentèr suscipio. Hæc Rufinus audiens, redit, monuitq; imperatorẽ nè de palatio procedat.

At imperator in media platea iã pergẽs, ibo, inquit, & in faciem blasphemias iustas suscipiã. cumq; ad sacra limina peruenisset, Ambrosium in salutatorio reperit: humiliterq; supplicabat, vt eius vincula dignaretur soluere. At ille tyrãnicam eius esse præsentiam aiebat, & legem velle calcare. Tum ille: Nõ, inquit, insurgo aduersùs ecclesiasticas sanctiones, sed te vincula mea soluere deposco, & cõmunis Domini pro me exorari clementiam, nec mihi ianuam claudi, quã pœnitentibus Dominus noster aperuit. Tunc Ambrosius: Quam pœnitentiam ostendisti post tantam impietatem? Tuum, ait imperator, est edocere & medicamina temperare, meum verò oblata suscipere. Tunc Ambrosius: Quoniam furori iudicium tuum commisisti, & nõ ratio protulit sententiam, scribe legem quę decreta furoris euacuet. quod iuxta voluntatẽ illius imperator libentèr amplexus est.

Est autem lex huiusmodi: Imperator Gratianus Valentinianus Theodosius Augustus, Flauiano præfecto ptorij Illyrici: Si vindicari in aliquos seueriùs contra nostram consuetudinem iusserimus, nolum⁹ statìm eos aut subire pœnam, aut excipere sententiam, sed per dies xxx. eorum sors atq; fortuna suspẽsa sit: reos sanè accipiant vincula atque custodia. Lex Theodosij de iungendis pœnis.

Sic igitur imperator ingreditur, non stans, neq; genua flectens, sed pronus in pauimẽto iacens, verbo Dauidico vsus: Adhæsit, inquit, pauimẽto anima mea, viuifica me secundùm verbum tuum: manibus barbam capillosq; euellens, pauimentum lachrymarum guttis cõspergens, veniam petit: cumq; offerendi tempus adesset, surgens cum lachrymis, ingressus est: & oblatione facta, intra cancellos stetit: quo Ambrosius viso, quid hìc expectaret, inquisiuit, imperatore respondente, sacrorum perceptionem Psal. 118.

nem expectare se. Cui Ambrosius: O imperator, interiora loca tantùm sunt sacerdotibus collata: Egredere igitur, & cum cæteris hanc expectationem habe. purpura nanq; imperatores, non sacerdotes, facit.

Tunc fidelissimus imperator gratantèr remandauit: Non audaciæ causa intra cancellos mansi, sed in Constãtinopolitana vrbe hanc consuetudinem esse cognoui, vndè gratias ago pro huiusmodi medicina. Ego, inqt Paulus, vtriusq; opus admiror: illius fidutiã, huius obedientiam: illius zeli feruorem, huius fidei puritatem. Illud Ambrosij monitum, cùm imperator Constantinopolim veniens à Nectario inuitatus vt ingrederetur, remãdauit ei imperator: Vix potui discere, quæ differentia sit imperatoris et sacerdotis: vix enim inueni veritatis magistrum: Ambrosium enim solùm noui dignum vocari pontificem.

Monstrum. Eiusdem quoquè Theodosij tẽpore apud Palęstinã natꝰ est puer integer, sed ab vmbilico sursùm diuisus, ità vt haberet duo pectora, duo capita, et quoscũq; sensus: & cùm vnus edebat & bibebat, alter non edebat: vnus dormitabat, alter vigilabat: nonnunquàm simul dormiebant, simul ludebant & flebant, & vtriq; percutiebant se inuicèm. vixerũt autẽ annis fermè 2. & vnus mortuus est, alter post hoc superuixit diebus 4. in castello Emaus.

Archadius, Honorius Imp. 50. ANNO Domini 399. Archadius & Honorius filij Theodosij, cõmune imperium diuisis tantùm sedibus, annis 13. tenuerũt, Archadius in Oriẽte, Honorius in Occidẽte. Reliquit aũt eis Theodosius 3. duces, quibus dũ viueret, tres imperij partes gubernãdas credebat, Rufino Orientalem, Occidẽtalem Stiliconi, Aphricanam Gildoni: qui oẽs tres perfidiosè agentes, pœnas soluerunt, prout infrà suis in locis dicemus. & vt clarior de singulis fiat narratio, primùm de his quę in Oriente sub Archadio, deindè quæ in Occidente sub Honorio gesta sunt, scribemus.

Theodosio itaq; mortuo, filij cũ suis curatoribus à patre datis, imperium gubernârunt pacificè. cùm autem post translationem corporis Theodosij, exercitus qui cum eo fuit contra Eugenium, reuersus erat, Rufinus patricius Archadio principi tendens insidias, Alaricum regem Gotthorum, vt Græcias vastaret, missis clàm pecunijs, inuitauit: sed detectus Rufinus, ante portas vrbis Cõstantinopolitanæ quasi tyrannidem meditaretur, à militibꝰ decollatus est, caputq; eius cum dextra manu ad ludibrium per vrbem circũductum est. vxore eius exulata, opes eius cunctas Eutropius spado promeruit. Rufinꝰ tyrannidem meditaretur occiditur.

Pauco deìn tempore transeũte, etiàm Nectarius Constantinopolitanus episcopus defunctꝰ est. mox ergò studia generantur, alijs alium ordinare cupiẽtibus. nouissimè verò placuit, vt ab Antiochia Iohãnes euocaretur Eccleſię presbyter. erat enim fama doctrinæ mirabilis. Intra paucũ autem tempus communi decreto clericorum & laicorũ, imperator Archadius euocauit eum. Venit & Theophilus Episcopus Alexandrinus, qui studebat Iohãni detrahere, & Isidorum suũ presbyterũ ordinare. verùm parum latij iudices pręposuerũt Iohanne, contradicente Theophilo. Tãdèm prępositus palatij Eutropius, accusationes scriptas nonnullas in Theophilũ sumens, ei ostendit, dicens: Aut ordina Iohannem, aut accusationes hę venient ad examen. Hinc perterritus Theophilus, Iohãnem ordinauit episcopum. Ioh. Chrysſt. Theophilus episcopus Alexandrinus.

Hic Iohannes adhuc laicus, aduocationibus vacabat, non diù tamen, sed in sanctam currebat Ecclesiam. tandèm lector in Ecclesia Antiochena cõstitutus est: deindè vbì ordinatur episcopus, propter castitatis zelũ seuerior habebatur: & propter vitę rectitudinẽ, incautus ad futura prospicere nesciebat. in confabulatione arrogans à nesciẽtibus habebatur, in docendo erat pręcipuus, in explanando egregius, ad mores coërcẽdos optimus: & dum vitam clericorum reptè corrigere voluit, omnes in suum odiũ concitauit. cuncti eum velut furiosum declinabant, & apud omnes ei detrahebãt: & quia nunq̃ aliquẽ ad prandium inuitauit, nec ab aliquo inuitatus ibat, dicebant eum hoc ideò facere, quia turpitèr mãducaret. alij propter exquisitum epularum vsum hoc fieri dicebant.

Reue-

Reuerà autem, vt Palladius domesticus eius scribit, ob dolorem capitis* obscœnus erat, nec omnes cibi conuenie-bant: tum plerunquè cibi oblitus, ad vesperam ieiunabat, partìm occupatus Ecclesiasticis curis, partìm spiritalibus intelligentijs abstractus. sed & ad euitãdum risus ac vaniloquia. prætereà ciuitatis ingenia considerabat, cogitans se oportere esse vt Christi dispensatorem, aut dignitates omnes ex æquo honorare, aut se subijcere nemini, & propter hęc solus edebat. Cumque odio haberet eum Theophilus, constantiam eius irreprehensibilemq; fidutiam intuens, expectabat, immò obseruabat eum, donèc incurrebat odium quorundam aulicorum, cleri quoquè, & inprimis reginæ Eudoxiæ, quæ illum ob sermonem, in quo mulieres vituperans, quasi se denotàsset, inculpabat, ità quòd etiàm imperatori conquesta esset, dicens, cõtumeliam illatam vxori, in eum redundare.

Accessit his, quòd ipse Iohannes Dioscorum virum sanctissimum, ac Isidorum amicissimũ, antè à Theophilo eiectos, & ad se venientes, honorabat, licèt ante causæ cognitionem eis participare nollet. Ob quæ Theophilus indignatus, non solùm vindictam in illos exercere, sed etiàm Iohãnem deponere quærebat. motusq; imperator querelis Eudoxiæ, præcepit cõtra Iohannem synodum conuocari. accurrebãt inimici Iohannis, Theophilò cooperante: & motò non de libris Origenis, sed de Iohannis depositione tractabatur.

Venientes Constantinopolim, quatèr eum citabãt, qui venire noluit, assedens illos manifestos inimicos, sed synodum vniuersalem fieri proclamabat. vndè synodus damnauit eum, ex quo magna seditio populi exorta est. diligebant enim Iohannem. verùm imperator iussit populum recedere. Inimici tunc dabant libellum accusatorium contra Iohannem, petebantque vt ad concilium traheretur inuitus. Habebat tunc Iohãnes congregatos 40. episcopos, & cùm solus venire iussus esset, ad eos sermonẽ habuit: Orate, inquit, fratres, ac (si dignum estis CHRISTVM) mei gratia nullus suam relinquat Ecclesiam, oratio-nibusq; vestris memineritis mei.

Mœrore incredibili detenti, vt scribit Palladius, qui præsens erat, alij fundebant lachrymas, alij osculabantur eum. Sedete, inquit, & flere desinite, nec me ampliùs affligatis. mihi viuere Christus est, & mori lucrum. non enim patriarchis meliores sumus, nec prophetas nec apostolos antecellimus. Ad quæ illi, At vices nostras lugemus, qui pupilli relinquimur. Nolite, ait, plura loqui. neque enim à me doctrina Christi accepit initium, neque in me destituta est. nónne Moises mortuus est? nónne Samuel? Ad hæc Elysius episcopus: Sed si retinuerimus ecclesias, necessariò communicare cogemur & subscribere. Cui Iohannes: Communicate quidem nè scindatis Ecclesiam, sed nolite subscribere. Phil. 1.

Dum hæc inter se referunt, adstabãt pro foribus hi quos Theophilus miserat ad citandum Iohannem: quibus episcopi Iohanni adhærentes, dicebant, se respondere velle Theophilo, eique literas mittunt, rogantes nè scindat Ecclesiã, cùm antè scripserit, non oportere episcopum citra terminos suos iudicari, iuxta Niceni statuta concilij. subiungunt, plures per DEI gratiam sumus, quàm synodus tua, cõgregati ad pacem ecclesiarum. Nam 36. habes episcopos, nos autem 40. sumus, trãsi ergò ad nos.

Verùm his non attentis, mittuntur qui traherent hominem ex mãdato imperatoris, crimen læsæ maiestatis prætendentes, quòd reginam Iezabel in sermone nuncupauerit. Pellitur itaq; Iohannes ab Ecclesia, misso ad id comite cum auxilio militum, non secùs quàm ad barbaricum prælium. timens autem Iohannes seditionem, sinè resistentia se eis tradidit, vt occultè duceretur ad agellos Bithyniæ. mox terræ motus factus est magnus, vndè exortus est clamor in vrbe, hoc contigisse propter iniustã Iohannis eiectiõem. perculsa regina timore, rogauit imperatorem, vt Iohannem reduceret. missi sunt plures nuncij ex parte imperatoris & populi, rogantes vt rediret, & ciuitati succurreret, nè seditio fieret. Ioh. expellitur.

Reuerso occurrit populus cum cereis & lampadibus, & cùm populus vel-

let eum in sua sede collocare, nolebat, dicens, oportere eum à synodo quæ damnauerat, reponi. tandèm importunitate populi victus, acquieuit. paulò pòst statua argentea chlamyde circũamicta, in platea iuxta Ecclesiam S. Sophiæ ad honorem Augustæ posita est, vbi milites & ꝓceres ludos publicos exercebant, quod Iohãni plurimùm displicuit, cùm videret hoc ad Ecclesiæ iniuriã spectare. Consueta igitur fidutia rursùs vsus est, & cùm oporteret (vt inquit Sapiẽs) principes supplicationis verbo deflectere, hoc nõ fecit, sed imperij sui vsus eloquio, aulicos lacerabat, quod Augusta ad suam trahebat iniuriam, & quẽrit vt denuò contra eum synodus celebretur.

Hoc audiens Iohannes, illam famosam homiliã protulit, quæ incipit: Adhuc Herodias insanit &c. & sic magis prouocauit reginam. non audebat Theophilus venire propter indignationem populi in eum, misit aũt canones quosdam, sic scriptos: Si quis episcopus aut presbyter, iustè aut iniustè depositus, ex seipso absq; synodo in Ecclesiam rediêrit, hic iam excusationis non habeat locum, sed expellatur. Asserunt itaque in conspectu imperatoris missi à Theophilo, vigore illius canonis eum debere expelli.

Episcopi cõtra Ioh. cõueniunt.

Contradicebant ex parte Iohannis, qui aderant, asserentes canonem illum ab Arrianis editum & inualidum. cũq; persisterent aduersarij importuniùs canonem hunc catholicorum esse authoritate episcoporum editũ, Elpidius episcopus Laodiceę, silentio impetrato, regem alloquitur: Non, inquit, diutiùs mãsuetudinem tuam vexemus, sed istud fiat: subscribant fratres nostri Achatius & cæteri, se esse illorum fidei qui illos canones ediderunt, & soluta est controuersia. Imperator simplicitatem hominis subridens, dixit: Nihil afferri vtilius potest, erat enim in omnibus imperator innocens.

Anxij igitur aduersarij Iohannis circa huiusmodi propositionem, cùm regi respondere non possent, & licèt inuiti, subscribere se pollicentur incõsultè: sed egressi, mox redeunt, & promissionem retractant. Quærebant igitur alia quibus Iohannem pellerent, licèt inconuenientia. tum imperator fatigatus importunitate, mandat Iohanni vt Ecclesiam exeat. cui Iohannes: Ego à Deo Saluatore nostro hãc Ecclesiam accepi in salutem populi, nec illam deserere possum. quòd si id fieri omninò vis, vi mecum age, vt excusationem habeam tanquàm tua authoritate pulsus. Veritus itaque rex diem sanctam & commotionem ciuitatis, aduersarijs ipsius dixit: Videte nè fortè non rectè consulatis. Tunc nimiùm audacissimi dixerũt: Super caput nostrum sit, imperator, Iohãnis depositio.

Interìm Iohannis clerici vigilias inchoant, ritus baptizandorũ prosequentes. Tũc Lucius tribunus 40. secum habens Thraces, insilijt noctù vnà cum Achatij clericis & militibus in Dominicum gregẽ vibratis gladijs, intra beatas aquas presbyteros fustibus in capite feriens, piscinam cruore fœdauit, vndè nudæ mulieres vnà cum viris qui ad baptismum erant parati, fugæ se committebant. alius manu vulneratus, abibat plorans, alius virginem * verberibus trahebat, omnes ad prædam intenti, presbyteri & diaconi in carcerẽ mittuntur: haud longè posteà aduersarij Iohãnis efficiunt, quòd imperator misso nonario mandat Iohanni, quia damnatus esset ab episcopis Achatio & Seueriano ac cæteris, vt seipsum cõmendans Deo, Ecclesiam egrediatur. Lucius factus uisitin Christi gregem.

Ità episcopus Iohannes principis iussione discedit vnà cum episcopis sibi fauentibus: occurrit ei vir ex ciuitate potens, dixit: Egredere Ecclesiam vir Dei, nè inuitus traharis, & populi sequatur seditio inexpianda. Tunc Iohannes quibusdam episcopis & nonnullis vtriusq; sexũs fidelibus valedicens, ait: Quæ debitis faciem meam. hanc vobis Ecclesiam commendo.

Ad hęc illi cum eiulatu ad pedes eius volutabantur. tunc vnus ex presbyteris Iohãnis ait, submouete vos hinc. Egressus autem ad Orientalem plagam, vbi erat iumentum paratum, videns pręstolari populum, declinat, nè fieret seditio, clàm se proripiens. mox verò de medio throni,

throni, in quo Iohannes sedere consueuerat, flamma prosiliens, totam sedem depascitur. Iohannes autem à militibus vnà cum Cyriaco & Eulysio in Bithyniam ducebatur. multi quoquè Iohannis amici & monachi, ab eremo factione Theophili in exilium missi sunt, & nonnulli occisi. Iohannes prædicans in Bithynia, animas Deo lucrifecit plurimas. sed inuidia inimicorũ indè authoritate regis ad Armeniam detruditur.

Anastasius papa.

ANNO Domini 402. Syricius papa moritur, & Anastasius natione Ro. subrogatur. sedit annos 3. hic statuit vt sacerdotes starent curui & venerabundi dum euangelium legitur, & nè peregrini & maximè transmarini, in clerum recipiantur, nisi 5. episcoporum chirographis.

ANNO Domini 404. synodus Alexandrię fuit propter doctrinam Origenis, & vt condemnarentur libri ipsius, Theophilus fecit congregari episcopos Aegypti, & Epiphanium virum sanctissimum episcopum Cypri, circũuenit ac amicũ fecit, qui & similitèr libros Origenis damnauit. veniẽtes Constantinopolim, ibi quidã damnationi librorum Origenis ob reuerẽtiam Epiphanij subscribebant. plurimi autẽ hoc recusabãt. erat enim adhuc magna altercatio de doctrina Origenis. Tum Iohãnes Chrysostomus indignatus est, quòd absq; regulis ecclesiasticis in Ecclesia sua Epiphanius ordinationes fecerat: sed tamen rogabat, vt inter episcopos cum eo maneret. at ille nec secum manere, nec orare respõdit, nisi Dioscorum à Theophilo pulsum, deijceret, & dãnationi librorum Origenis se subscriberet.

Libri Origenis à quibusdam reprobati.

Iohanne hoc renitente, Epiphanius ei detrahere cœpit, seductus à Theophilo, tanquàm librorum Origenis defensor esset. Cui Iohãnes respondit: O Epiphani, contra regulas multas feciſti: primùm ordinationem feciſti in Ecclesia mea, deindè in ea sacra celebrâsti. denuò in te confidis, obserua nè in populo seditio oriatur. Hoc audiens Epiphanius, discessit, remandans Iohanni, Spero, inquit, quòd episcopus nõ morieris. Ecõtrà Iohannes Epiphanio, Spero quòd ad patriam tuam non redibis. & vtrunque cuenit. nam Epiphanius in via obijt, & Iohãnes de episcopatu depositus, in exilio vitam finiuit. admiranda siquidem Dei iudicia. nam post tales altercatiões sanctus vterq; habitus est.

Chrysostomi & Epiphanij obitus.

ANNO salutis nostræ 405. Anastasio defuncto, Innocentius natiõe Albanus, Romę episcopus creatur. sedit annos 15. Constituit vt sabbato ieiuniũ celebretur, quo die Christus in sepulcro iacuisset, & discipuli ieiunâssent. Sub hoc Innocẽtio pulsus est Iohãnes Chrysostomus, & Theophilus author totius mali, quo se purgaret, literas suas ad Innocentium misit, significans depositionem Iohannis. quas cùm legisset Innocentius, exhorruit temeritatem Theophili, ac factum eius ægrè ferens, scripsit ad Honorium imperatorem fratrem Archadij, vt congregari faceret synodum Occidẽtalium episcoporum. rogat Honorius papam, vt mittat aliquos episcopos & clericos Romanæ Ecclesiæ, qui ipsius epistolas fratri præsentent.

Innocẽtius papa.

Erat autẽ tenor epistolæ Honorij ad Archadium: Tertiò iam scribo ad mansuetudinem tuam, orans, vt quę contra Iohannem Cõstantinopolitanum episcopum malignè gesta essent, corrigeres. verùm id hactenùs factum nõ est. idcircò rursùm per sanctos episcopos atq; presbyteros scribo, pacis Ecclesiæ auidus, & ingenti cura solicitus. pacatis enim Ecclesijs, imperio nostro quoquè pax proueniet. Iubeas ergò episcopos Orientales Thessalonicæ cõuenire. nostri quippè Occidentales episcopi electos viros miserunt episcopos ac presbyteros Romanæ Ecc. eos omni cum honore susci pias, quæso, vt si Iohannes iustè depositus est, doceant me ab eius cõmunione discedere: sin autem deprehẽderint malignatos Orientis episcopos, ab illorum itidèm communione secernãt. Hoc autem ante omnia postulo, vt Theophilum Alexandrinum episcopum iubeas etiàm inuitum adesse. per hũc enim mala omnia emersisse memorantur.

His scriptis, accesserunt Orientẽ versùs missi. sed quãta sint aduersa per insidias passi, vix plenè posset narrari. Itaq; tandèm Innocentius papa excitauit Archadium imperatorem pro eo, quòd

assensit depositioni & exilio Iohannis, qui quidem Iohānes etiàm ab Armenia interìm detrusus, mittitur in desertum: & cùm non posset egredi, ductus est à militibus: erat autem imber vehemens, & rursùm ingẽs æstus, quæ ipse pro delicijs habebat. Tum per trimestre tempus iter difficilimum conficientes, venerunt in tẽplum S. Basilisci martyris, qui ei apparuit nocte, dicens: Frater Iohannes confide, crās enim simul erimus. laborabat febribus vir sanctus. ac sumptis ibidèm cælestibus sacramentis, coràm effudit orationem, dicens: Gloria sit Deo omnium causa. consignansq; se cruce, migrauit ad Dominum.

Quo migrante, grando vehemens in Constantinopolim & in omnia suburbana eius descendit, dicentibus cunctis hoc ex ira Dei proueniſſe. quibus verbis fidem fecit mors reginæ, quæ fuit magna causa eius exilij. mortua est post eũ 4. die. Iohānes itaq; Chrysostomus migrauit ad Dominum anno Domini 408.

Joh. cur vocatus Chrysostomus.

vocatur autẽ Os aureum, eô quòd cùm in exilio libros Ecclesiasticos dictâsset, diabolus atramentum quo scribebat, euertit: quo euerso, vir Dei calamũ ori suo impingens, aureas literas saliua oris fertur scripsisse.

Hæresis cataphrygarũ & Pelagij.

Per idem tempus Innocentius papa Cataphrygas hęreticos ab vrbe depulit, Pelagium monachum & Cælestinum hæreseos damnauit, eô quòd liberum arbitrium gratiæ diuinæ præferrent, & quòd dicerent, ad implenda diuina iussa voluntatem per se sufficiẽtem esse. contra hos etiã multa scripsit Augustinus. Pelagius autem in Britanniam proficiscens, totam insulam suo infecit errore. Ad hæc infantes sinè peccato originali nasci decernebat, & tam insontes, quàm insons fuit Adam ante peccatum, nec ideò baptizandos esse, vt à peccato soluantur, sed vt per adoptionem in regnum Dei admittantur: esse tamen eis extra regnum Dei, æternam & beatam vitam. Adam etiàm dixit solùm suo peccato lęsum fuisse, eumq; mortuum non ex culpæ merito, sed ex conditione naturæ, quia moriturus erat, etiàm si non peccâsset. dicebat etiàm irritas esse orationes quæ fiunt ab Ecclesia. de hoc in epistola Augustini.

Orientales etiàm monachos tã grauis exagitabat quæstio, vtrùm scilicet Deus humanum corpus haberet. simplicioribus enim eremitis Deum sub humano stemmate esse adstruentibus, quia scriptura sacra narrat de facie, manib', oculis & pedibus Dei, alij autem spiritualitèr hæc intelligenda dixerunt, & condemnatur hęresis contraria, de quo 24. q. 2. c. pe.

Hæresis Deum corpus asserens.

Eodem etiàm tempore, vt refert Sigisbertus, hæresis Prędestinatorum cœpit serpere, qui hęretici de diuina gratia & prædestinatione disputantes, asserebant quòd nec piè viuentibus profit bonorum operum labor, si à Deo ad mortem præsciti sunt: nec impijs obsit quòd improbè viuant, si fuerint prędestinati ad vitam. quæ assertio periculosa, & bonos à bonis retrahebat, & malos ad mala prouocabat. Hæc hæresis ex libris B. Augustini malè intellectis, initium habuisse dicitur, vt refert Antonin.

Hæresis prędestinatorum.

Ad Honorium redeo, qui anno Domini 399. Theodosio patre defuncto, Occidentale imperium gubernabat. factus sanè imperator, mox ludum gladiatoriũ qui Romæ celebrabatur, remouit. quidã enim monachus Tilimachus pro hac causa venit Romam: & dum nefandum spectaculum ageretur, & ipse intrauit in stadium, nitebaturq; pugnãtes gladijs separare. cũq; spectatores aduersùs eum sæuirent, & effusione sanguinis grassarẽtur, arbitrum pacis lapidibus occiderunt. Hoc agnoscens imperator, illum monachum qui ab Orientate hac causa venerat, inter martyres nutèr abstulit. Hæc ex Tripartita historia.

Honorius Imp. ludum gladiatoriũ Romę amouit.

Tilimachi zelus ac mors.

Interìm Gildo, quem Theodosius Aphricæ præfecerat, vt suprà est dictũ, cognita morte Theodosij, parùm spei in pueris ponens, cœpit Africam vendicare, cuius frater Mascezel, cùm esset fidelis, germani perfidiam detexit. Gildo autẽ duos fratris filios interìm occidit, contra quem iam vt hostẽ, idem Mascezel cum exercitu missus, eum in fugam vertit, & strangulari captum fecit. sed et ipse Mascezel post fratris necem impietatis ipsius imitator, imperiũ affectauit, atq;

Gildo tyrannus.

Mascezel ex fideli peruersus.

Stilico tyrannus.

atq; pro eo à militibus interfectus est.

Supererat Stilico, quem Orienti præfecerat Theodosius, qui erat de gente Vandalorũ, socerq; Honorij factus. fuit autem perfidissimus, constituens imperium filio suo Eutherio, sed non prius quàm imperatores ità calamitatibus inuoluissent, quòd facile eis vel occisis vel occupatis, id patrare potuisset. itaq; primùm Vandalorũ, Sueuorũ, Burgũdorum, Alanorũq; gentes excitauit cõtra Ro. imperiũ. Deindè Visigotthos, q̃bus præesse debuerat, curauit stipendijs priuare solitis, dolosè suadẽs imperatoribus illos minimè fore necessarios, sperans illos ad contumeliã acceptam, Italiam inuasuros, sicut & factum fuit.

Vandalorũ origo.

Plinius Germaniã ex Agrippæ traditionibus describens, Vãdalos & eorum partem Burgũdiones, vnam dicit esse ex quinque interioris Germaniæ partibus gentem. Alani autẽ, inquit, etsi sint Scythæ origine, in ipsis tamen Vandalorũ regionibus habitabant. Consentire videntur Sueto. Trãquillus & Cor. Tacitus, qui omnes volunt, Vandalos, Burgundiões, Sueuos & Alanos, vetustam originem ex Germania habere. Est autẽ Vandalia, regio & pars Poloniæ septẽtrionalis. fuit à Vandalo fluuio, qui regionem interfluit, cognominata. hanc regionem, vt refert Bergomensis, imperante Constãtio Magno, Gebrich Gothorum rex potentèr inuadens, Vandalos cũ Visimare eorũ rege victos, à propijs sedibus deturbauit, qui Vandalia relicta, nomine retẽto, Pannoniam habitandam à Constantino impetrârunt, vbi & 40. annis imperatoribus obsequentes manserunt. verùm posteà cùm nec ibi confidẽter propter Gotthorum metum diutiùs habitare auderent, ad Oceanum confugientes, piraticam aliquandiù exercuerunt vitam. sed à Gepidis fugati, rursùs in Vandaliam reuersi, loca prisca incoluerunt, vsq; ad Stiliconis tempora, qui huiusce gentis dominium accepisse fertur.

Burgundiones verò scribit Vincentius à Scythicis locis primùm prodijsse è Scandia insula. sed vt suprà dicitur, alij partem Vandalorum fuisse memorant, Suetonio teste, & benè, & referũt quòd Augusti temporibus ea pars Vandalorum, quibus Burgundionibus pòst nomen fuit, ad 80. armatorum millia vlteriores Rheni ripas insederat, quos Drusus & Tiberius Cæsares, sicut Cornelius refert, post subactam interiorẽ Germaniam, in sedes proprias repulerunt, & extra vrbes locaq; munita dissipârunt. At Bergomensis in supplemento inquit: Hi populi eisdem temporibus supra Rhenum fluuium consederunt, sed Valentiniani principis posteà temporibus ad Rhodanum fluuium descendentes, ibidèm castra ponentes, locum Burgos appellârunt, & exindè incolæ omnes appellati sunt Burgundiones. Cũq; duobus annis eo in loco in tentorijs consedissent, nihil præsumentes, tandèm à Rom. & Gallis iubentur locum cum vxoribus & liberis inhabitare. Nacti itaque domicilium secus Rhodanũ, eum locum posteà sempèr tenuêre. Et refert historia Tripartita lib. 12. quòd pro maiori parte fuerint fabri lignorũ, dum adhuc fuissent in patria.

Burgũdionum origo.

Audientes autem Deum Rom. suis fidelitèr succurrere, vexati ab Hunnis, venerunt in Galliam: & à quodam episcopo baptisma petẽtes, qui eis 7. diebus ex indicto ieiunantibus, fidem exposuit, & baptisma concessit. Ea fiducia paulò pòst Suptarium regem Hunnorum, dum crapulæ nimiùm indulsisset, habentem decem millia armatorum, cum tribus millibus aggredientes, interfecerunt. Deindè regem sibi more aliarum gentium elegerunt. hos autem reges constat per multa secula regnâsse in Celtica Gallia, vbi fuerunt hæ ciuitates, Senones, Lugdunum, Vienna. hi populi aliquandò Hedui, quandoquè Burgundiones, interdùm Sequani sunt appellati, hodiè ducatûs titulum tantummodò retinent. vndè Burgundiones Rhodanus à Gallia Rom. prouincia diuidebat, qui Heluetijs Heduisque ac Lingonibus finitimi erant. Rhenum deindè fluuium pro fine habent, vndè & inter Rhodanum & Rhenum fluuios, Burgundionum ducatus quinque dierum itineris expediti habere dicitur, in cuius medio Bisuntina ciuitas situa-

situatur, vt refert Bergomensis.

ANNO igitur Honorij septimo, Vandali, Burgundiones & Alani à Stilicone impulsi, Rhenũ transiêrunt, Sueuosq; in Heduis & circa ea loca repertos, in suam aduersùs Rom. coniurationem receperunt. fuisse autem traduntur trecenta vel (vt alijs placet) quadringẽta armatorum millia. Igitur Vandali, Burgundiones, Sueui & Alani, ad diripiendas vastandasq; Gallias sunt profecti. Burgundiones verò sedes ilicò capere constituerũt apud Heduos, Vesontios, Lingones, Cabiloneñ, Matisconeñ. verius tamen videtur, quòd priùs easdẽ sedes occupauerint ex suprà dictis. Vandali, Sueui & Alani, relictis Burgundionibus in Heduis, in Aquitaniã transiêre, omnemque Galliarum partem intra Pyrenæum & Ligerim populationibus fœdârunt, conatiq; in Hispanias irrumpere, difficultate montium retenti sunt.

Eodem tempore Gratianus insulam Britanniæ per tyrannidem inuasit, & à Ro. militibus mox occisus est. Constantinum quempiam ex infima militia, sola spe nominis inducti, imperatorem elegerunt. is transit in Gallias contra barbaros, & apud Cenomanos se continẽs, pacem cũ illis tractauit, sed illusus, misit tamẽ iudices in Hispanias, quos prouinciæ obedientèr receperunt, vsq; ad Dindymum & Seuerianum Palatinos fratres viros nobiles. hi moliti magìs sunt tyranno resistere, ac se & patriam Honorio conseruare.

Palatini Dindymus & Seuerianus.

Misit in istos Constantinus Pictos, qui ab Honorio in fœdus recepti, & in militiam Britannicam electi, Honoriaci appellabantur: eisq; Honoriacis, duce Constantio filio, quem ex monacho Cęsarem fecit, in Hispanias missis, Dindymum & Seuerianum occiderunt. vndè ipsis sublatis, Honoriaci proximum Palatinorum agrum, permittẽte in præmium Constantio tyranno, populati sunt.

Intereà pagani proxima Pyrenęo incolentes, ipsius montis saltus pro sua salute tueri annixi sunt, quos Cõstantius & Honoriaci viribus deturbabant, ac Vãdalos, Sueuos et Alanos intra Hispanias admiserũt, vt eorum freti auxilio, in præda semèl degustata possent licentiùs desæuire. At hi patefacto Pyrenæi claustro, horrendas & inauditas strages hominum commiserunt, vrbem Asturgam expugnârunt, Toletanum agrum vastauerunt. duxêre indè, quò furor eos prędęq; spes certior attrahebat.

Scribit Orosius lib. 7. quòd gẽtes istæ post vastatiões & varias cædes, quarum ipsos quoquè modò pœnitet, habita sorte & distributa vsq; ad nunc possessione consistunt. Multa, inquit, mihi de huiusmodi rebus loquendi facultas foret. Irruptæ sunt Hispaniæ, cædes ac vastatiões passæ sunt. ac nihil quidem nouũ. illud eñ sustinuêre à barbaris, quod per 200. quondàm annos passæ fuerant à Ro. quod etiàm sub imperatore Galieno per annos propè 12. Germanis euertentibus, exceperunt.

Id tamen clementia Dei procurauit, vt sicut in euangelio commonet, Si vos Matth. 10. persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam: quisq; egrediens quò abire vellet, ipsis barbaris mercenarijs ministris ac defensoribus vteretur. hoc ipsi tunc vltrò offerebant, & qui auferre omnia, interfectis omnibus, poterant, particulam stipendij ob mercedem seruitij sui & transuectionis onus flagitabant: & hoc quidem à pluribus factum est. Qui autem non crediderunt euangelio, non dederunt locum iræ iustæ, ac superueniente ira oppressi sunt. quanq̃ & post hoc quoquè continuò barbari execrati gladios suos, ad aratra conuersi sunt, residuosque Ro. vt socios modò & amicos fouent, vt inueniantur iam inter eos quidam Romani, qui mâlint inter barbaros pauperem libertatem, quàm inter Romanos tributariam solicitudinem sustinere. Hæc ille.

Ex quibus elicio, Orosium commẽdâsse Alanos, Sueuos ac Vãdalos, quod & in sequenti cap. etiàm innuere videtur, vbi ponit Vandalorum, Sueuorum & Alanorum scripti tenorem ad Honorium.

Ad Stiliconem, qui hunc accendit ignem, redeo. Anno itaq; salutis nostrę 407. Visigotthi dolo Stiliconis stipendio priuati, in Pannonia secesserũt, vbi regem quo per annos 25. caruerunt, creauerunt

Alaricus rex.

auerunt ex familia Baltheorum, Alaricũ nomine, cui Radagasus & ipse Gotthus cum ducentis millibus se iunxit. hi duo Thraciam & Pannoniam & Noricum, * omnemq; Illyricum, ac primã Italiæ partem miserandis stragibus ac direptiõibus afflixerunt. Radagasus rex, qui nondùm fidem Christi susceperat, ex composito repẽtè totam Italiam peruasit. Scytha erat, qui omnem Romani generis sanguinem dijs suis deuouerat.

Radagasus.

Hęc igitur immanissima belua dum vrbi Romę appropinquat, pauor ingẽs Romam inuasit: discurrũt in vrbe pagani, clamantes hæc se ideò perpeti, quòd sacra deorum neglexissent, de repetẽdis colendisque sacris grandis fit querela blasphemantium nomen Christi.

Transgressus Radagasus Apœninũ, inter hæc subitò diuina virtute conteritus, in aspero Fesulani montis iugo se cũ suis recepit copijs: & quibus antè angusta videbatur Italia, in vnum & paruum montis verticẽ truduntur: qui cùm fame & siti laborarent, Radagasus spem fugæ ponens, clàm suos deseruit: sed in hostes qui missi fuerant, incidens, capitur, moxque interficitur. sed & cęteri à Romanis aut capti, aut occisi sunt. Tãta tum multitudo captiuorũ Gotthorũ fuisse fertur, Paulo teste, vt vilissimarũ pecudũ modo singulis aureis venderentur. Hoc rege occiso, Alaricus superueniens, Romanas cœpit vastare prouincias. hic tamẽ Christianus erat, mandauitq; imperatori Honorio, vt aut secum bello congrederetur, aut Gotthis locũ ad habitandum in suo imperio tribueret. quarè Honorius communicato cõsilio, Gallias furori Vandalorum tunc expositas, illis assignauit. cùm itaq; Alaricus hanc concessionem acceptâsset, & Gallias petere constitueret, recreationẽ suorum aliquantisper apud Placẽtiam facere tentauit.

Stilico comes reip. intelligens Gotthos pacis fidutia militarem disciplinã contemnere, et castris omninò immunitis salutem suam nimia securitate negligere, sacrũ delegit paschæ diem, in quo partim religione ocioso, partim epulis & vino obrutos, ad vnum omnes confodi posse non dubitat. Immisitq; Saulem ducem suum gente Hebræum, cum paratissimis copijs, qui irruit sacro die in Gotthos, magnamq; cædem in principio edidit. tantam tamen multitudinem tam celeritèr conficere nequibat, sed dilapsi quisq; hostium manibus, ad regis tabernaculum conuenerunt. Gotthi cùm nedùm cessare hostem, sed magis ac magis instare conspexerãt, rabidi cõsurgentes, recollectis viribus, militibus Saulis mirabili procella repressis, in fugamq; conuersis, eos penè ad internecionem ceciderunt.

Saul Hebræus dux.

Consternatus animo ad eius stragis nuncium Stilico, exercitũ reparaturus, supplementũ ab imperatore postulauit. Honorius verò perfidiam ipsius, & quid moliretur intelligẽs, immisit duces, qui dignam à sceleratissimo sumpserunt vltionem. Eoq; modo Stilico ipse, qui iuxta Orosij verba, vt vnum puerum purpurã indueret, totius generis humani dedit sanguinem, cum Eutherio filio, cui parabatur imperium, occisus est.

Stilico interficitur.

Verùm parua prudẽtia in dolore iustissimo vsus est Honorius, qui in scelestos patrem & filium animaduersurus, neminem subrogabat exercitui ducem. quo factum est, vt Gotthi in magnam ex perfidia irã moti, iam in Gallias pergere nolentes, sed furibundo animo cœptum iter deserentes, in Liguriam quam iam transierant, reuerterentur: eãq; spoliantes, Aemiliã Flaminiamq; deuastãt, & per Tusciam vsq; ad Romam percurrentes, quicquid ex vtroq; latere fuit, in prędam diripiunt per totum annum. vrbem deindè obsederunt, & nullo defensam exercitu, non tamẽ paruo negocio, irruperunt. Quo tempore Hieronymus apud Bethleem floruit.

Capta est vrbs, quę totũ cepit orbem. sed fame perijt antè, q̃ gladio, & vt Hieronymus scribit ad Principiã, vix pauci qui caperentur, inuẽti sunt. ad nefarios cibos irrupit esurientium rabies, & sua inuicèm membra laniârunt, dum mater nõ parcit lactãti, sed recepit vtero quem paulò antè effuderat, id factum est Calendis Aprilis, anno salutis 412. ab vrbe condita 1164. Alaricus tunc iussisse fertur, vt si qs in loca sancta fugeret, nihil mali pateretur: deindè quãtùm possent, prædæ

Roma capitur à Gotthis duce Alarico.

prædæ inhiantes, à sanguine temperarent: & ità quod antè inauditum fuit, immanissimi barbari confugientibus ad Ecclesias pepercêre. de quo B. Aug. in principio lib. de ciuit. Dei. At Innocentius tunc Romanæ Ecclesię prę sul, tanquàm iustus Loth subtract⁹ à Sodomis, occulta prouidentia Dei apud Rauennam tunc agens, peccantis populi non vidit excidium.

Innocentius papa.

In tanta vrbis direptione duo memoratu digna notat Blondus. Galla Placidia Theodosij filia, & soror imperatorũ Honorij et Archadij, in captorum sorte abducta, victoris castra barbari secuta, Athaulpho Alarici cognato copulatur matrimonio. sed & vasa S. Petri ministerio sacra, pondere, magnitudine & pulchritudine eximia, à Gotthis absportata, regis iussu in Basilicę cuius erant, arcam, magna cum Romanorũ Visigothorumq; admiratione, fuerunt relata. Tertia deindè die qua ingressi fuerant Gotthi vrbem, dereliquêre. Campaniã mox & Lucaniam & Brutios populati sunt. fretum posteà traiecêre, vt Siciliam diriperent. conatos tempestas prohibuit, quę, nauibus allisis, aliquot cohortes absumpsit.

Galla Placidia capta.

Moritur tum apud Consentiã Alaricus rex: cuius gens, sepulcri iacturã plurimi facere solita, nè vltio aliqua in mortui regis ossa exerceri posset, amne Buxéto proprio ex alueo deriuato, corpus regis locello ditissima supellectili cõpleto sepeliêrunt: et nè id sepulcrum ab incolis sciri posset, amne in cursum pristinum réstituto, fossores qui operi interfuerunt, trucidant in loco.

Alarici mors.

De hoc Alarico fertur, cùm pergeret Romam, venit ad quendam monachum valdè venerandum, qui eum admonuit, nè talia mala quasi necibus gaudens & sanguine, faceret. Cui Alaricus: Nõ ego volens proficiscor Romam, sed quidam mihi adeò molestus dicit: Perge, & Romam destrue.

Alarico mortuo, substitutus est ei in regem Athaulphus ex Baltheorũ gente cognatus, cui Galla Placidia primo captæ vrbis die fuerat despõsata, cum qua posteà apud forum Iulium constat nuptias fuisse celebratas. Gotthi, mortuo Alarico, Romam sunt reuersi, & si quid residuum fuit, locustarum more erodũt. Mulier autem sagax, fratrũ non immemor, subtilibus blandimẽtis ad hoc mariti animum deflexit, vt vltrò à Rom. imperatoribus pacem peteret.

Athaulphus rex.

Deliberabat tum Athaulphus, Roma funditùs euersa, alteram ædificare vrbẽ, quæ in locum demortui nominis Ro. quæ in locum demortui nominis Ro. nomen Gotthicum referret: et quemadmodùm ea ciuitas Gotthia Romæ sufmodùm ea ciuitas Gotthia Romæ suffecta esset, sic & ipse nouæ conditor vrfecta esset, sic & ipse nouæ conditor vrbis, in Augustorum surrogatus locum, posteris imperij cognomentum à se reposteris imperij cognomentum à se relinqueret. Is tamen etsi barbarus, com- *monente
*memorante Placidia prudẽtissima mu- liere, considerauit Romanam rem creliere, considerauit Romanam rem creuisse, & ad ea tempora stetisse legibus & bonarum artium disciplinis, à quibus Gotthi abhorrebant. ideò mutauit sententiam, egitq; vt Romanæ dignitatis, cui⁹ esse nequiret immutator, fore optauerit instaurator. hinc Honorij Archadijq; fœdera quæsiuit, quæ post factas apud Forum Iulij nuptias, omnẽ emensus Italiã, cùm abiret, & apud Barcinonem citerioris Hispanię consedisset, in dies magìs magisq; petiuit.

Tempestiua Placidię admonitio.

Archadius intereà defunct⁹ est anno imperij sui xiij. relinquens filium nomine Theodosium octo annorũ, quẽ ante mortem suã imperatorẽ appellauit. qui succedens patri, regnauit annis 41. cum patruo Honorio xv. posteà 26. mortuus est Archadius anno Domini 413.

Ad Constantinum tyrannũ & Gallias redeo. Intereà Constantius Cęsar ad Constantinum genitorem se cõtulerat, qui erat Arelati, sese in illa regione cõmuniens aduersùs Honorium imperatorem & Visigotthos, qui rege Athaulpho duce, cum ipso imperatore aduersùs tyrãnos cęteramq; barbariem se parabant. Qua adductus suspicióe, filium Constantium Viennã misit, vt vẽturas ex Italia copias, nè se Visigotthis, qui iã transiêrant, coniungerent, impediret. Tum Visigotthi apud Barcinonem & citerioris Hispaniæ loca quieti sedebãt, vt contra Vandalos aut imperij tyrannos pugnarent.

Constantini tyranni motus.

Memor inter hæc Honorius, & suis & reipub. malis edoctus, q̃ pernicioſum esset,

esset, barbaris rempub. committere, Cõstantium comitem magistrum militiæ declarauit, atque bello illi tyrannico prẽfecit, qui dux impiger ex patricia gẽte Romanus, in Gallias cum exercitu Constantini filius. profectus, Cõstantinum tyrannũ apud Arelatum clausit, cepit & occidit: subsecutaque est fortuna, siquidem tyranni sese lacerantes, labore illum ac periculo leuauerunt. Constantium etenim Constantini filium, Gerontius comes suus apud Viennam interfecit, & in eius locum quendam Maximum substituit, ipseque Gerontius à suis militibus paulò pòst occisus est: quo occiso, Rom. milites qui priùs rebelles, Constantinum in Britannia tyrannum creauerant, cum Honorio reconciliati sunt, & Maximũ purpura exutum, in Hispaniam vlteriorem relegârunt, quos quidem milites in Britannijs militare solitos, Honorius in Aphricam traijcere iussit, & indè in Italiam reuocauit.

Per idem tempus Athaulphus gener Honorij, Visigotthorum rex, petitam iniquis conditionibus pacem, ab Honorio impetrauit: quarè intelligens imperatorem Italiæ claustra, nè in illam redire posset, communisse, vlteriorem Hispaniam capere, & indè in Aphricam trãsmittere adnisus est, & Athalũ quendam Romanum in imperatoris simulacrum erexit, qui in Hispaniam vsq; Bæthicã nauigio aduect⁹, iudices in Aphricam misit. Sed missus ab Honorio ad Aphricæ conseruationem Heraclianus, iudices expulit, & classe parata in Athalum duxit, quem maritimo prælio superatum, in terram fugere compulit. Hic Athalus Hispanis se credidit, imperio Rom. fauentibus, qui eum ad Constantium comitem Arelatum in vinculis p-duxerunt. Deindè missus ad Honoriũ, qui eum Romæ ante currum duxit in triumphum, & posteà manu mutilatũ, vitæ ludibrio apud Lipparim insulam relegatus consenuit. Heraclianus autẽ ob eam rem consulatûs honorem adeptus, in perfidiã & ipse prolapsus est. Sabino nanq; domestico suo, callidissimi ingenij viro, in generum assumpto, periculosissimos omnium cõciuit motus. armârũt nanq; ambo classem maiorẽ q̃ vnq̃ visa sit. naues habuisse fertur 4000. septingentas, secũdùm Orosiũ, qua littore Italico pulsa, Heracliano ductore, occurrit cũ populo Romano Marinus comes. sed priusquàm prælium iniretur, Heraclianus territus, fœdissimam commisit fugam. nam cùm hostes instarent, arrepta onerariæ nauis scapha, sol⁹ Carthaginem redijt, atq; ibi militari tumultu interfectus est. Sabin⁹ gener eius Cõstantinopolim fugit, vndè post aliquãtum tempus ad Honoriũ reductus, exilio est damnatus. Marinus comes.

Tyrannis tot tantisque sublatis, adductus est in spem Honorius, posse instaurari Occidentis partem iam collapsam. nam in Aphrica, Britãnijs & Italia res erant quietissimæ. Quarè statuit Honori⁹ barbaros inuadere, intra fines Romani imperij debacchantes, & Visigotthos priùs ea ratione, quòd citerioris Hispaniæ loca tenerẽt, vndè in ipsos ex Italia exercitus mitti posset. accedebat quòd ea gente, multò cæteris barbaris potentiore, deleta, sperabat facilimũ fore, Alanos, Sueuos, Vandalos & Burgundiones remotiora incolentes loca imperij, & inter se (vt cõstabat) dissidentes, conficere.

Iussus itaque ab Honorio Constãtinus, apud Arelatum constitutus Gallię vrbem, exercitũ reparauit, & breui magna rerum gerendarũ industria, Athaulphum regem cõmeatu, omni ora Galliarum & citerioris Hispanię maritima, intercluſit, Narbonamque linquere, & in vlteriorem fugere Hispaniam coëgit. Vndè & in illas adductas difficultates Athaulphus, vires reparare conatus est, sed sui Visigotthi ferebant indignè eum Gallæ Placidiæ vxoris blanditijs credidisse, & triennio anteacto temperâsse à bellis, in quibus facilè potuerat Honorium, tyrannorum motibus agitatum, imperio pellere, ac quascunq; mâluisset prouincias occupâsse. Hinc primò vocati, non paruerũt dicto, & demùm regem ipsum dolo circunuentum, tertio anno quàm creatus rex fuerat, obtruncârunt. Athaulphi mors.

Sigericus autem illi fuit surrogatus. sed cùm is etiàm ad pacem quæ offerretur, promptus erat, dolo suorum paritèr occisus est. Sigericus.

Vallia huic successit, Vallia rex.

ceſſit, qui ad pacem & ipſe pronus erat: & tamen Viſigotthorum rabiem expleturus, magnam eorum manum nauigio armisque inſtructiſſimam, tranſmittere in Aphricam eſt molítus. ſed hi omnes Gaditani freti naufragio periêrũt. quarè eius memor, vltrà adduci non eſt paſſus, vt aliam expeditionem in Aphricam mitteret: quin ſpreto Viſigotthorũ iudicio, pacem cum Honorio imperatore datis obſidibus conſtituit, & Placidia, quam poſt Athaulphi mortem honorificè apud ſe honeſteque ſeruauerat, ex fœdere fratri reddita, ſuam reipub. operam eſt pollicitus aduersùs cæteras gentes.

Placidia reſtituitur.

Ea pace firmata, Honorius Conſtãtio Cęſari declarato Gallam Placidiam ſororem in matrimonium dedit, ex qua Valentinianũ ſuſcepit, qui poſteà Honorio fuit ſurrogatus, tertius eius nomi nis imperator. Exindè vſus Conſtantius Valliæ regis auxilio, in Alanos duxit apud Luſitaniam. barbari nanque, Honoriacis prodentibus, Pyrenęi clauſtra ingreſſi, ilicò Hiſpaniæ vlterioris prouincias inter ſe ſortiti ſunt, ſolisq; Vãdalis Bęthica, Alanis Sueuisque Luſitania ſorte obuenit.

Primum autem Conſtantij bellum, Viſigotthis adiuuantibus, geſtum fuit aduersùs Alanos: quos ſuperans apud Emeritam, regem eorũ interfecit. Hinc territi cęteri, rem Romanam per virtutem Conſtantij ac pacem Viſigotthorum breuì conſtituendam videntes, ab Honorio poſtulârunt, vt pacem ſecum conſtitueret, in hęc verba: Vandalorum, Alanorum, Sueuorumque reges Honorio principi: Tu cum omnibus pacem habe, obſides recipe omnium. nos nobiſcum confligimus, nobis perimus, tibi vincimur. immortalis tuæ erit quęſtus reipub. ſi vtrique pereamus. Hęc Oroſius lib. vij.

Epiſtola Vãdalorũ, Alanorũ ac Sueuorum.

Conſtantius autem Vandalis & Sueuis petitæ pacis ſpem maximam faciens, eamq; ob rem ad imperatorẽ proficiſci ſimulans, Rauennam & ipſe cum vxore Placidia acceſſit, vbì Honorius Conſtantium purpura indutum, Occidentalis imperij fecit conſortem. Prima deindè Conſtantio cura fuit, ſtabilito, quod cum Vallia Gotthorum rege fecerat, fœdere, ſibi Toloſam cum aliquot prouincię ciuitatibus, quę omnis regio barbarorum vocabulo tunc Vaſconia, Latinè Gotthia Occidẽtalis nuncupatur, permiſit, armareque in barbaros eũ tentauit. Poſtquàm verò imperatores ſatìs multa de repub. adminiſtranda cõmenti fuerant, Honorius Romam eſt profectus: Conſtantius verò parandis his, quæ expeditioni Hiſpanicæ duceret neceſſaria, ſubſtitit Rauennæ, vbì ſeptimo imperij ſui menſe immatura reipub. morte pręreptus eſt.

ANNO Domini 400. S. Martinus ad ſuperna migrauit. Anno Domini 401. ſanctus Ambroſius carnis debitum perſoluit.

Circa hęc tempora cõponitur Thalmud Iudęorũ, id eſt, Iudaica doctrina, à duobus Rabinis, ſ. Rabina & Rabaſſe, liber maior decẽ biblijs, in quo ſunt inextricabilia mendacia contra omnẽ legem diuinam, naturę ac *ſcripturam. Vigentes enim legem ſuam in dies deficere, & fidem chriſtianam proficere in toto orbe, hos duos inſtigârunt Rabinos, prohibẽtes ſub pœna mortis, nè quis aliquid negaret de his q̃ in eo continentur.

Thalmud Iudęorum.

In hac generatione vaſtatur miſerabilitèr Gallia, de qua vaſtatione S. Hieronymus ſcribit ad Gerontiam de monogamia, vbì inter cętera: Quid agam? inquit, fracta naui, de mercib⁹ diſputo. innumerabiles & ferociſſimę gentes, vniuerſas Gallias occupârũt. quidquid inter alpes & Pyrenęum eſt, quod Oceano & Rheno clauditur, Quadus, Vandalus, Sarmata, Alani, Gepidæ, Heruli, Saxones, Burgundiones, Alemani, & ô lugenda reſpub. hoſtes Pannonij vaſtârunt Moguntiacum: nobilis quondàm ciuitas, capta atque ſubuerſa eſt, & in eccleſia multa hominum millia trucidata. Vangiones longa obſidione deleti, Rhemorum vrbs prępotens, Ambiani, Atrebates, extremique hominum Morini, Tornacum, Nemetes, Argentoracum, translatæ in Germaniam &c. non poſſum abſque lachrymis Toloſæ facere mentionem.

Galliæ vaſtatio.

Per hęc tempora Franci formidini finitimis eſſe cœperunt. Eſt Treuiris ciſrhe-

De Troiris & de Frãcis.

cisrhenana potẽs ciuitas, cui prẽerat Lucius patricius Romanus, cuius vxorem quia Lucius Gallię prẽses prostituerat, consilium capit transferendæ ad Francos ciuitatis, remq; e felici euentu exequitur. potiti vrbe Franci, cùm angustati sedibus, proferre terminos percuperent, pars se aliò conferre statuit, triumq; & viginti millium manum, Ibro duce, educentes, in penitiorem Galliam irrumpunt, ad Sequanam vsque fluuium omnia percurrentes: vbi agrorum & *fluenti amœnitate delectati, statiõem habuêre.

Eo in tempore nemo adhuc in Francis regium nomen assumpserat. primus omniũ Marcomirus dominationem in Francos accepit, quem à Priamo Troianorum rege prognatũ, in veneratione habebant Franci. hic prẽterquàm vallo muroq; munire vrbes nihil illustre fecit, sed erat illi filius Pharamundus, corpore & animi prẽstantia insignis. hunc sibi primùm regem constituunt, regendi permissa potestate, qua modestissimè administrata, vndecimo post acceptum regnum anno morte absumptus est, relicto Clodio filio regni hęrede. hic Pharamundus author fertur fuisse legis Salicæ. Nam cùm ad Rhenum vsque peruenissent Franci, ferisq; moribus viuerent, quatuor ex Sicambris spectatos primates selegit, qui populo legem ferrent, Vsugastum scilicet, Losogastum, Salogastum & Visogastum, qui communi gentis & procerum authoritate freti, legem conscripsêre, quam Pharamundus edidit atque promulgauit, ad nostram vsque ætatem nominatissimam.

Author Pharamundi legis Salicæ.

Hic Clodius, à promisso capillo, Capillatus appellatus est, qui augẽdi regni cupidus, cùm adhuc tum in Germania angustis sedibus arctaretur, Thuringos sibi finitimos suæ ditioni adiecit, occupato Dispargo oppido, vbi regni sede constituta, cùm iam per Gallias Romana vis laberetur, soliq; Belgæ imperium non detrectarent, in Galliam Belgicam modicis prẽsidijs suffultam traiecit, atque agris latè excursis, Cameracum cepit, prout in sequenti generatione patebit. de hoc etiàm dictum est

Cadem Ca pitula.

suprà generatione xiij. sub Valentiniano. Anno Domini 419. finit Hormesta Orosij, à mundi verò exordio 5618.

GENERATIO XV.

INnocentius primus vbi sedit annos quindecim, moritur, & sepelitur in cœmeterio ad vrsum pileatum, eiq; subrogatur in papatu Zosim⁹ natiõe Grẽcus, sedit annum vnum sub Honorio & Theodosio iuniore, incepitq; anno Domini 420. ab exordio mundi 5618. quintadecima generatio. Hic Zosimus cõstituit, vt diaconus lęuam tegat. concessit item, vt in parochijs cerei sancto sabbato benedici possent. bibere autem in publico clericis vetuit, & nè seruiin clerum reciperentur, prohibuit. Zosimus papa.

ANNO Domini 421. Bonifacius natione Roman⁹, vrbis creatur episcopus, prẽsedit annis tribus, mensibus quinq;. Contra hunc quidam alius electus est, Eulalius dictus: quod vbi Honori⁹, qui tunc Mediolani erat, intellexisset, instãte Placidia sorore, ambo ab vrbe pellũtur, reuocatur tamẽ septimo mense Bonifacius, & solus vrbis prẽsul constituitur. Bonifacius papa.

Circa hoc scribit Honorius Bonifacio, vt habetur lxxix. dist. Si duo fortè contra fas temeritate concertantium fuerint ordinati, nullum ex eis fieri sacerdotem decernimus: sed illum solum in Apostolica sede permanere cẽsemus, quem ex numero clericorum noua ordinatione diuinum iudicium & vniuersitatis consensus elegerit. Vbi notat glo. quòd cùm ad imperatorem non spectet aliquid statuere de electionibus & alijs rebus ecclesiasticis, hoc fecit rogatu Ecclesiæ, & Ecclesia illud approbauit. Hic Bonifaci⁹ statuit, vt nulla mulier aut etiàm monacha, pallam sacratã altaris cõtingeret aut leuaret, aut incẽsum ad altare daret.

ANNO Domini 423. secundùm Hermannum Contractum 420. sanctus Hieronymus presbyter moritur pridiè Calendas Octobris in Bethleem, ętatis suæ anno nonagesimoprimo. Quantùm iste iuuerit Ecclesiam DEI, non attinet dicere, cùm & vita eius sanctissima omnibus placeat, & scripta eius ità in precio sint, vt nemo magis ab eruditis Hieronymi vita & obitus.

legatur. patre autem Eusebio natus est in oppido Stridonis, quod à Gotthis euersum, Dalmatiæ quondàm Pannonięque in finibus fuit. Romę puer baptizatus, Grecæ, Latinæ & Hebraicæ linguæ plenissimè eruditus, annorum autem triginta vnius, dum esset Romę presbyter Romanæ ecclesiæ Cardinalis factus, dum ibi per triennium sacris literis insudâsset, & puritate vitæ abstinentięque eximia sanctitatis exempla præberet, tantum apud populũ fauoris obtinuit, vt omnium iudicio, summo dignus sacerdotio censeretur. Sed dum quorundam clericorum & monachorum lasciuiam increparet, non ferentes illi, insidias ei struxêre. vndè vesaniæ eorum locum prębens, ipse ab vrbe recessit, & ad Gregorium Nazianzenũ* Cõstantinopolitanum episcopum profectus est eruditionis causa. deindè apprimè eruditus, ad eremum trãsijt. ibi quadriennio exacto, ad oppidum Bethleem remeauit. ibi in breui multos discipulos coadunatos in sancto proposito vitæ religiosæ instituit, & translationi scripturarum, vir omni laude digniſſimus, insudauit annis quinquaginta.

ANNO Domini 425. mortuo Bonifacio, clerici quidam Eulalium ad vrbem reuocant, qui vel indignatione vel contemptu rerum humanarum, reuocationem spernens, anno sequenti moritur. Eligitur autem in eius successorẽ Cęlestinus vir deuotissimus, natione Campanus. sedit annis nouem. Hic cõstituit vt introitus Missæ diceretur ex psalmis Dauid: sed & Gradualia, Offertoria, orationesque cum modulatione ad Missam addidit. Sub hoc Cęlestino papa, vt habetur xv. dist. synodus Ephesina celebratur. Ibidèm c. Sancta, dicitur, Sancta Rom. &c. & xvi. dist. c. prima. §. 3. Tertia, inqt, synodus vniuersalis in Epheso *trecentorum episcoporum, contra Nestorium Constantinopolitanum episcopum, dicentem beatam virginem non Dei, sed hominis tantùm esse genitricem, celebratur sub Cęlestino papa & Theodosio iuniore. dicebat enim duas personas in CHRISTO distinctas. sed determinatum est, vnam tantùm personam esse in CHRISTO, sed in duabus naturis, diuina & humana, & beatam virginem, matrem DEI debere dici.

Cælestinus papa eligit.

Concilium Ephesinum.

*200.

Reuertor nunc ad Honorium & imperij causas. Vbi em Constantius obijt, vt circa finem prącedentis generationis dictũ est, Honorius necessitate reipub. in eius locum *Etium virum patricium ex Mœsia oriundum, subrogauit. Hic Etius Burgundiones nouos motus parantes bello compescuit, Francosque iteratò Rheni ripæ insedẽtes, in Gallias irrupturos, magna superatos cędę, repulit in Germaniam, & Alanos cœpit bello acerrimo agitare. Hi nanque post acceptam à Constãtio Cęsare cladem, *Vlyssipo- apud* Olysiponem sub tutela Sueuorum quieuerunt. Constantij autem morte audita, ad Emeritam reuersi, eam *Galatiæ prouinciam quęrebant sibi in patriam retinere. sed Vandali atq; Sueui, metu Constantij liberati, pacis volũtatem abiecerunt, & in Romanũ imperium coniurantes, arma iunxerunt.

*Aetium *Aëtium

Etius. nam.

*Galeciæ

Etius itaque tanta barbarorum mole territus, in citeriorem Hispaniam se recepit. Tulit eam rem grauitèr Honorius, Etium ignauia ductum, quod necessitas facere coëgit, existimans: eamq; ob rem Castinũ comitem, genere Scytham, magistrum militum, & postèa cõsulem declarauit, misitque eum Etio successorem. is nouus dux, contractis vndiquè auxilijs, exercitum quem Etius habuerat, reparauit, & tamen in citeriori Hispania continuit: ipsam nanq; belli molem supra modum expauit, nec mouisset ex Hispania citeriori, nisi fuisset sibi auxilio Bonifacius comes Aphricæ. Hic Bonifacius Aphricam curabat, qui fuit paterna origine Thrax, sed morum ingenuitate Romanus. eundem S. Augustinus episcopus Hipponẽsis summè dilexit, vt infrà apparebit. fuit & reipub. amantissimus. vocauit illum Castinus aduersùs Vãdalos, Sueuos & Alanos in consortem, gesseruntq; mox hi duo res laude digniſſimas: nec fuit dubium quin res Romana eorũ ductu breui erecta fuisset. sed cùm Bonifacius gerendis rebus & consilio prącelleret, Castinus ob virtutes eius odium concepit: ingratoque vsus consilio, illum in vlteriora

Castinus comes.

Bonifacius comes.

teriorà Hiſpaniæ miſſum, tãquàm prædam hoſtium ab ſe ablegauit. quod quidem ęgriùs tulit Bonifacius, & ilicò cõparatis occultè nauibus, in Aphricam exercitum trãſmiſit. ità factum eſt, quòd Caſtinus tanto collega priuatus, nihil dignum gerere poſſet.

Honorius moritur.

Anno dehinc Domini 426. Honorius Romæ moritur, anno imperij ſui 31. quorum duos regnauit cum patre, cum fratre Archadio xiij, & xv cum filio fratris Theodoſio.

Theodoſius iunior Imp. xi.

Anno Domini 427. Theodoſius iunior Archadij filius, ſolus tenuit imperium. Regnauit autem poſteà annis 26. Et cùm nemo Romæ honore ſubrogatus eſſet, accepit tyrannidem Iohannes quidam, maximè curante Caſtino conſule, vt refert Blondus, qui nouum imperatorẽ laudat, vt de Bonifacio comiteà ſe transfuga ſumeret vltionem, fauitque huiuſmodi conſilijs *Etius patricius, tum quòd grauitèr tulit reuocationẽ ab Honorio ſuî factam, tum quòd Bonifaciũ ob virtutes oderat: vndè nouos imperio conſciuit motus, & cumprimis ad Italiæ inuaſionem Hunnos excitabat gentem Scythicam, quæ auditis Viſigotthorum ſucceſſibus, eorum exemplo finibus egreſſa, apud Pannoniam per id temporis conſedebat.

Iohanne apud vrbem Romam imperante, Caſtinus conſul, qui dolos vtcũquè poſſet in Bonifacium ſtrueret, vetuſtas ſibi eſſe cum eo imperatore ſimultates præ ſe tulit, ſimulque verẽri ſimulauit, nè hinc Viſigotthi, indè Vandali, Sueui & Alani, ſublato Honorij metu, ſe inuaderent, quem Romanarum copiarum fauoribus deſtitutum, certiſſimum maneret exitiũ. quarè nauibus contractis exercitum impoſuit, & in Aphricam tranſportauit. ad Bonifacium ilicò ſcribens, oſtẽdit ſeſe barbarorum gladios fugientem, tam diù in Aphrica futurum, quoàd explorato noui imperatoris animo, aut tutò in Italiã traducere, aut rebus ſuis alitèr poſſet prouidere.

Honemes tenuit.

Intereà Iohannes imperator doli conſcius, Bonifacium hoſtem publicũ declarauit. Caſtinus per illud tempus apud Hipponem conſtitutus, exercitum reparabat: & quotiès de Bonifacio incideret ſermo, laudibus eum extollebat. Erat verò Bonifacius apud Carthaginem copijs abũdè munitus, ad quem ſanctus Auguſtinus ità ſcripſit: Aphricæ littus (vt audio) miles tranſmarinus attigit, ſed eius exercitũs dux, à catholica fide diſſentit. quid autem ſecum importet, ignoro. ab Italia es hoſtis publicus denunciatus. pacem inter vos fieri vellem, ſi ſcirem pleniùs quod ignoro. ſed dico quod ſentio, tui cordis intentio dirigatur ad Deum. nõ militem timebis Hunnum, non Gotthum. Literæ Auguſtini ad Bonifaciũ.

Ad hęc Bonifacius: Scio quòd ſit tua ſanctitas pro mea vita ſolicita, & quæ aduersùs me ille ordinauerit atque diſponat, obuiamus ad mortem vltrò tendentibus, quos noſtræ victoriæ, vt credimus, faciet Chriſtus addictos.

Breuì pòſt Caſtinus mediterranea Aphricæ accedens, omnes ſecum ducebat copias: nec erat obſcurum, adniti illum, vt rebellione populi concitata, vel captus ad ſe perduceretur Bonifacius, vel adeò debilis redderetur, vt illum opprimere vel Aphrica poſſet expellere. aduersùs quem aperto bello Bonifacius reſiſtere tentabat. Auguſtinus verò tantis motibus cupiens obuiare, Bonifacium ad pacem tentauit flectere. Cui Bonifacius: Caſtinus ille priuatus ex conſule, vitæ meæ & nominis, vt omnibus notum eſt, perſecutor, meis ſe in Aphricam defenſionibus tradidit committendum. omitto, pater beatiſſime, olim mihi ab eodem ingeſtas miſerias, oſtenſa pericula. fugiẽs eum, nunc viuo. Thrax natus, vix Scytham euaſi. iuraui Deo ſub conſule miles. ſed diuina prouidentia, quæ nouit planare ſublimia, & eleuare proſtrata, fecit de ſuperbo quod voluit. & hoſtem meum, me quieto, mihi addixit. ſufficit mihi tanta deiectio. Timuit ſenator barbarum caput, timuit militem dux. dolore dicuntur iſta, pater venerande, nam honoro illuſtriſſimum conſulem: ſed nè conſueta fallacia mali erga me, vt ſolet, aliquid moliatur, putetque ſuis fraudibus Romanis ducibus profuturum, quod in meum vertatur exitium, de ſuis ſenſibus det tuæ beatitudini ſacramentum, quòd non ſit

aliquis in eius corde dolus: ego item per omnia quæ sancta sunt, iuro, quoniam si apud eum animi reperero puritatem, eum incolumẽ ac sublimem Italiæ reddam. hostis autem erit animæ suæ, si aliquid siniſtri in eo inuenero.

Augusſt. rescribit Bonifacio.

Ad quæ Augustinus scripsit: Vir illustrissimus Castinus sacramento prodidit, quòd sit ab omni culpa & errore alienus, quẽ tibi (vt dicit) benè fœderatum, ille Sosinius adhuc in palatio positus, falsis suggestionibus cõcitabat. mittatur totum in medium. nam Daniel inimicis parcendo, regimẽ obtinuit. Chri-

Luc. 23. stus pro Iudęis crucifigentibus orauit. Crede ei qui mihi iurauit. Quærit, me pollicente, tua defensione vitæ subsidium.

Sed paulò pòst Castinum insidiæ detexêre. Quarè Bonifacius Augustino scribit: Graue nobis est bellum, inimici mucro pectora nostra pulsat. Deo funde preces, vt soles. Tua sit nobis comes oratio. Tuba terrifica, hostium clamor immanis adest. Sed his non terremur, venerande sacerdos: Ergò pete DOMINVM, vt iacula in hostes dirigat nostra.

Resciuerat interea sanctus Augustinus Castinum peierâsse. quarè etsi Arrianæ sectæ hominem non diligeret priùs, iam tamen in illum exarsit, Bonifacioque scribit: Graui de pugna cõquereris. vtile tibi tuisque do consilium. arripe manibus arma, oratio aures pulset creatoris: quia quandò pugnatur, DEVS apertis cęlis spectat: & partem quã inspicit iustam, illi dat palmam.

Bonifacius Augusſt. de victoria.

Tandèm prælio facto, Bonifaci⁹ Augustino scribit: Manus superba, DEO adiuuante, cecidit, quæ audacia parùm ante gladium vibrauit. multi ex aduerso ceciderunt, de nostris autem, Christo iuuante, nullus. Ora igitur venerabilis pater, vt talis de inimicis vltio sępè procedat.

Quanuis autem sanctus Augustinus catholici & amici partes superâsse gauderet, timere tamen non desijt, & Bonifacium ad pacem & fidem Rom. reipub. seruandam hortatus est. Lecto, inquit, me vacare nobilitatem tuam non credo latére, vltimumque mihi diem venire exopto, gaudeo tuę victoriæ, ciuitatem defende quęso Romanam, tuos vt bonus comes rege. nil de viribus proprijs præsumas, de authore glorieris virtutũ, & nullum curabis penitùs inimicum.

Castinus autem superatus prælio, fragmenta exercitûs sui nauibus impositа, in citeriorem transportauit Hispaniam. Hęc cùm intellexisset Iohannes tyrannus, copias omnes Honorio militare cõsuetas, nouo delectu auxit, nauigioque in Aphricam aduersùs Bonifacium ducere cœpit. erãt interea in Aphrica multi motus. Bonifacius nullam in Iohanne spem habens, Aphros gentem duram semperque rebellem, nullatenùs (prout consueuerat) à vastationibus prohibebat.

Quo in tempore S. Augusſt. ad eum Augustinus scribit: Audi me, inquit, fili, immò Deũ Bonifacio. nostrum recole, qualis fueris viuente vxore, quomodò cupiueris seruitutem Dei, nos nouimus, nos testes sumus. oés actus publicos relinquere quærebas, & te in ocium sanctum conferre, viuere vt monachi: id autem nè faceres, quid te reuocauit, nisi quia cõsiderâsti nobis ostẽdentibus, quantùm prodesset Christi eccleſijs quod agebas, vt defensæ ab infestationibus barbarorum, quietam & tranquillam vitam agerent. posteà ista quæ omnibus patent, secuta sunt mala. Christian⁹ es, Deum time. tu quidem discis te habere causam, cuius ego nõ sum iudex, quoniam partes ambas audire nõ possum. sed qualiscunque sit tua causa, nunquid coram DEO negabis, quòd in istam necessitatem non peruenisses, nisi bona huius seculi dilexisses? Quomodò ergò potes tot hominum armatorũ cõcupiscentiam, non dico satiare, sed alicui parte pascere, nisi ea facias quæ Dequa us prohibet? Quid dicam de vastatione Aphricę, quam faciunt barbari, resistente nullo, dum non ordinas vndè ista calamitas auertatur? quis hæc crederet, Bonifacio Aphricæ comite, qui cùm paulò antè omnia pacauerat, nunc patitur tanta loca, quæ plena populis fuerunt, esse deserta? Sed dices: Illis hoc est potiùs imputandum, qui tuis officiosis virtutibus non paria, sed contraria reddunt. quas causas iudicare non possum.

Tuam

Tuam cauſam potiùs adſpice, quam cũ Deo te habere cognoſcis. ſi enim bona tibi ſunt p̃ſtita ab imperio Ro. noli reddere mala pro bonis. ſi aũt mala tibi irrogata ſunt, noli reddere mala pro malis. quid iſtorũ duorũ ſit, nec diſcutere volo, nec valeo. EGO chriſtiano loquor. ſi adhuc te in armis verſari opùs eſt, fidem teneas, pacem quæras. Vale. Hęc & alia literis ac nuncijs viciſsim egérunt.

Iohannes tyrannus.

Interìm Iohãnes tyrannus Aphricæ applicuit, cõmiſſa Caſtino Italia, q̃ per Galliã ciſalpinã veniens, vrbes & oppida cõfirmauit. Varia itaq; Iohãnes prælia iniens, à Bonifacio ſuperatus eſt, vt Guido ſacerdos Rauennãs aſſerit, & interfectus, Blondo referẽte. In quo magis quadrat, quod nõnulli & præſertim hiſt. Tripartita affirmãt, Iohannẽ miſiſſe legationẽ ad Theodoſium deprecatũ, vt eum in imperio ſuſciperet, qui legatis in carcerem retruſis, Ardaburiũ prętorem cõtra eũ miſit, quẽ Iohãnes apud Rauennam circunueniens cepit. quo capto, ſperabat Theodoſiũ liberationę eius flecti poſſe, vt ſibi traderet imperiũ.

Ardaburius prętor.

Imperator aũt mox filium Ardaburij Aſparẽ deſignauit, qui vbì cognouit patrẽ à tyranno teneri, pro liberatione eius oñia tentare ſtatuit. Angelus autem Domini ad preces Theodoſij in habitu paſtoris appárẽs, deduxit Aſparẽ & qui cũ eo erant, per paludẽ, quæ Rauennæ adiacet, priùs inuia. in ea nanq; ciuitate tyrannus degebat. tranſeũtes nanq; per *ſiccũ paludis aquã antè immeabilem, venientesq; RAUENNÃ, portas inuenerũt apertas, & Iohannem tyrannũ occiderunt, Ardaburiũ à vinculis abſoluerũt. hæc in Trip. hiſt. lib. xj. in fine.

Valentiniani. Theodoſij. Placidiæ. Honorius Theodoſij. lib. 9. 12.

Occiſo Iohanne tyranno, vt refert prędicta hiſt. lib. xij. in principio, Theodoſius Valentinianum penè puerum, Placidiæ amitę ſuę ex Conſtantio filiũ, Cæſarem declarauit in Occidente, regnauit xxx. annis. Placidia igitur & Valentinianus filius, Caſtinũ captum adduci fecerũt, ſimulq; Etius in ipſa Roma captus, ad Valentinianũ Rauẽnam eſt perductus. Cumque duorum huiuſmodi ducum demerita eſſent diſcuſſa, Caſtinum placuit in exiliũ mitti: Etius verò, quòd Hunnos, quos priùs prouocauerat contra Italiam, retraheret ſicut promiſerat, eſt ſeruatus. Deindè purgauit ſe Etius de iuſto dolore, tantumque effecit, quòd Placidia Galla hortante, Valentinianus eũ prępfecit Galliarũ regionib⁹, quas nec Viſigotthus, nec Burgundio poſſideret: eoque profectus, ad Turonios, Andegauos, Cenomanos, Namnetes, *Cyantes, qui & Veneti dicti, ſeſe recepit.

Britannia vaſtatur.

Tum Scoti, Picti & Albienſes Britãniam inuadunt, Britannosq; parentes imperio, magnis calamitatibus affligũt: quibus cùm Etius non ſuccurreret, neceſſitatis fuit deficere à repub. Sed cùm barbariem ſufferre non poſſent, redeũt, quibus tandèm Valentinianus Gallionem cum legatione miſit, ac Britannos in fide continuit.

Cumq; Bonifacius comes Aphricæ gloriosè prępeſſet, inuidia ductus Etius, vt quidam volunt, accuſauit eum apud Placidiã, quòd rebellionẽ meditaretur. ſed & Bonifacio ſcripſit, ſi accerſit⁹ fueris, accedere noli: incuſatus enim es, & dolosè vocaberis. cui credens Bonifacius, arma deponere, & imperatori prouinciã dimittere iuſſus, recuſauit. Tũc imperator aduersùs Bonifacium duos miſit duces, Mauortium et Galbionem. appulſis eorum ducum copijs Africano littori, Bonifacius illis congreſſus, eos profligauit, ducesque ipſos priùs penè quàm terram contigerant, interfecit.

Francorũ in Galliam acceſſus.

Clades hæc effecit, vt Franci denuò Gallias irrumpere ſint auſi. Etium enim bello Burgundionũ implicari videntes, & imperatorem amiſſis in Africa copijs eneruatum viribus, ex Franconia ſunt tranſuecti duce Clodio, Anno Domini 430. tranſmiſſo Rheno. Habitabant autem vſq; ad Ligerim fluuium Romani, vltra Ligerim dominabãtur Gotthi, Burgundiones habitabant iuxta Rhodanum, Vandali, Sueui & Alani vlteriorem Hiſpaniam premebant.

Franci ergò, Clodio rege Francorũ ſecundo duce, ROMANOS, qui Gallis imperabant, bello adorſi ſunt, & à Rheno vſque in Carbonariam ſyluam fugant, funduntque. Ingreſſi Tornacum &

Cameracum ciuitates, vniuersa maritima inter Scalden & *Sunã fluuios violentèr obtinẽt. sicque paulatìm progrediẽtes, Rhemos, Suessonam, Aureliam, Agrippinam & Treuerim subiugârũt, adijcientes Senones Parisiosque, & ibidèm vsq; in hodiernum perseuerant. de hoc Vincen. in Spec. & communitèr omnes.

*Sequanam *Sagonam

Etius intereà Burgundiones totiès profligauerat, vt breui eos aut Gallijs expulsurus, aut ad internecionem cęsurus videretur: sed tantos vndiquè imperio labores imminere intelligens, pacẽ illis dolens concessit.

Aphricam tutari volens Valentinianus, misit illò Sisulfum ducem, qui animo & virtute Bonifacio par, saluo exercitu, Aphricam ingressus, Carthagine breuì potitus est, cuius imperium fugiens Bonifacius in Mauritaniam, desperansque salutem, Genserici tunc regis Vandalorum auxiliũ implorauit, multa exorans prece, vt siue mâllet stipẽdia, siue prædam vrbium in pręmium, opem sibi ferret.

Genserico rex Vandalorum occasionem amplexus, mox cum vxoribus & liberis ex Bæthico *Gadicensi littore soluit, non magìs Bonifacio auxilium laturus, quàm nouas accipere sedes statuens, in Africam nauigaturus. relictis itaq; Hispanijs, nauigauit in Mauritaniam, vbì in promissas sibi à Bonifacio ciuitates oppidaque, copias impedimẽtaque exposuit. fuerunt autem sibi pactione concessa, quæcunq; à freto Leptæ ad Cæsaream vel mari imminent, vel littori sunt propinqua. sed Vandali gens effera, omnia per vtrasq; Mauritanias Numidiamque hostilitèr populati sunt. nec ea solùm quæ Ro. imperatoris fidem sequerentur, sed & quæ Bonifacius obtinebat, Carthaginem et Hipponẽ Sisulpho pro imperatore tutante.

Vandali in Africam migrant.

Alani autẽ et Sueui manserunt apud captas per sortes Lusitaniæ regiones, in quos Valentinianus comitem Sebastianum misit, qui Alanos profligauit: & omninò delêsset, nisi ad Visigotthos in Bętticã, quam occupauerũt post recessum Genserici, cófugissent. Sueui aũt et ipsi territi, Lusitaniæ vrbibus excessêre.

Alij ità scribunt de Sueuis: Dũ Vandali ex Hispanijs in Africam trànsmisêre, Sueui in Gallicia soli remp. gubernabãt sub eorum rege Emerico, qui regnauit annis 33. Eo defuncto, Rixilla fignauit annis 33. Eo defuncto, Rixilla filius eius in regno succesit. hic Andelius eius in regno succesit. hic Andeluotum Ro. militiæ principem, ad Sigilium* Bithyæ prouinciæ fluuium prostrauit, & thesauris potitus, Emeritam ciuitatem, Hispalim, Carthaginem & Bæthicam prouinciam, armis in suam potestatem redegit: regnansq; annis 9, obijt. Reges autem Sueuorum qui illis in regno successerunt, reperiuntur infrà generatiõe 19. vbì de regibus Hispanorum tractatur.

Reges Sueuorum in Hispania.

*Bętticæ

Valentinianus cùm accepisset Vandalos Aphricam occupâsse, Hispanias ac Gallias afflictas, cùm tãto furori vidit imperij vires impares esse, petenti Genserico pacem dedit, eiq; apud Mauritaniam petitas sedes largitus est inhabitandas, Carthaginem, Hipponem & reliquas Africę prouincias, eo ex fœdere saluas reddere meditat°. sed malè imperio prospexit, vt qui Vandalorũ perfidiam, Romanorum damno famosam esse non ignoraret. nam paci confisus, Sisulphum ducem in Italiã reuocauit, vt illum cum exercitu mitteret Etio in Galliam.

Genserico anno Domini 437. perfidia vsus, intelligens Carthaginem omi præsidio destitutam, pacem spreuit, & occupata Carthagine, eam cæde & rapinis rerum omnium etiàm sacrarum vbiquè fœdauit. nihil enim humanitatis habens, cunctis infestus, & maximè nobilitati ac religioni, diuina ac humana exinaniuit, Episcopum & clerum omnem Eccleśiæ Carthagineñ expulit. loca sacra aut suis dedit inhabitãda, aut Arrianis, cuius ipse sectæ erat, attribuit. sicq; Carthago illa pridèm & tunc prępotens, à Vandalis capitur anno 535. postquàm Ro. cœperat esse subiecta. Licèt autem Genserico omnia iam cepisset, quæ à freto Gaditano Carthaginem vsque sunt sita, Hipponem tamen, sicut* Possidius B. Augustini familiaris scribit, menses 14. obsidere coactus est, priusquàm potuerit ad deditionem inducere.

Carthago capitur à Genserico.

*Possidonius

Sub

S. Augusti. obitus.

Sub hac turbatione B. Augustinus Hipponeñ episcopus, nè suæ ciuitatis ruinã cerneret, 3. mẽse obsidionis migrauit ad Dominũ, 76. vitæ suæ anno, 430. à natiuitate Christi anno. Legitur autẽ quòd cõuocatis fratribus dixerit: Eccè rogaui Dominũ, vt aut nos de illis periculis eruat, aut patientiã tribuat, aut de hac vita suscipiat, nè tot calamitates videre compellar, & tertiũ quod petiui, obtinui. Intelligensq; paulò pòst dissolutionẽ corporis imminere, septẽ psalmos pœnitẽtiales sibi scribi fecit, ipsosq; lecto decumbens dicebat, vbertim flens, & vt Deo vacaret liberiùs, & eius intentio à nullo impediri posset, ante x. dies obitûs fui, nullum ad se ingredi voluit, excepto medico, & eo qui refectionem portâsset. accessit autem ad eũ tunc quidam infirmus, & eius oratione sanatus est.

Bonifacius comitẽ Africæ.

Affirmat quoquè *Possidonius, Bonifacium comitẽ eam vrbẽ tutâsse, vndè creditur, ipsum postquàm se à Vandalis deceptum videret, ad Augustinũ confugisse, & eius suasiõe suis hostibus, quoàd potuit, restitisse.

Intereà quidam senatorũ amici Bonifacij, intimabãt Placidiæ Etij falsam accusationem, ostendentes epistolã ab eodem ad Bonifaciũ. ex quo stupefacta, Etium quidẽ non lęsit. Bonifacio tamẽ verbũ exhortatoriũ, vt securus veniret, misit. qui veniens, omnẽ suspicionẽ dissoluit, & magister militũ effectus est, ac non multò pòst morbo extinctus. Et licèt alij alitèr velint, id tamen satis consentaneum esse videtur, & tãto viro dignum.

Romanorũ cladis.

Inter hæc verò Gensericus Africam omnem vsque *ad Aethiopiam suo subiecit imperio, vt Blondus scribit. Effecit is terror, scribit Blondus, vt Romani Britannias tunc amiserint. Britanni enim à Scotis, Albiensibus, Pictisq; agitati, ab Etio postulabant, vt copias sibi mitteret. Etium verò Gallicanæ expeditionis cura occupauerat, & Hũnorum apparatus, qui dietim nunciabantur, deterrebant, vt precibus Britannorum satisfacere non posset. Ità Romani ciues qui Britanniam inhabitabant, & ipsi simul Britanni, salutis desperatione *aggressos Scotos Pictosq; plio superãt, ac in vlteriorem insulæ partem recedere compellunt. *gressi

Sed paulò pòst cùm Britãni se à Scotis Pictisque diutiùs tueri diffiderent, Anglicos Saxones, datis in stipendium pecunijs, ex proximis Germaniæ littoribus conduxerunt præsidio affuturos: qui quidem Saxones, cognomine Anglici, duce *Vortigerio eorum rege, insulã ingressi, Scotos atq; Pictos repressserunt. sed & ipsi posteà Saxones ambitiõe ducti, magis Britonibus, quàm Picti aut Scoti hostes, nocuerunt. Romanos enim ciues & Britannorum primores maiori ex parte vario mortis genere interfecerunt, ex eoque tempore cœperunt Saxones Anglici Britannię dominari. consentit Pomponius Lætus. Saxones Anglici.

De hoc tamen Ganfredus Arcturi Monetensis alitèr scribit, & sic: Post Maximum qui Gratianum interfecit, vt dictum est generatione 13. Britannia longo tempore per *Gnanium regem Hunnorum et Melgam Pictorum, inquietata est, donèc Gnetelinus archiepiscopus Londoneñ, Constantinum fratrem regis Aldonei in minori Britãnia, cum *gentibus adduxerat. is Britannos à piratis liberauit, & occisus est per quendam Pictum per dolũ, relictis tribus filijs, Constãtino monacho, Vterpendragone, & Aurelio Ambrosio, ex quibus Constantinus à monasterio reuocatus per Bortigernũ consulẽ Gerseorum, in regem sublimatur. sed paulò pòst Bortigernus, aliâs Vortigernus, hunc per Pictos occídi fecit. anhelabat enim ad regnum, & vt scelus dissimularet, percussores illos pœna capitali affecit, & acclamatione populi rex factus est, fratribus duobus Constantini ferè infantibus, in Britãniam minorem fugientibus.

Bortigernus igitur conscius scelerum suorum, timebat hæredes regni qui aufugerant, aliquandò redituros. Saxones per id tempus sub Horso & Engisto ducibus, casu ad insulam accedentes, & nouas sedes quærentes, in societatem assumpsit: & cùm indiès Saxones multiplicarentur,

*Bor-

*Bortigernus captus amore filiæ Engisti, eam in vxorem duxit, ex qua *Vortunernum generauit, de quo & Saxonibus generatione sequenti dicetur.

Vortigern⁹ rex.

Per idem tempus *Vortigerius, aliâs Bortigernus Britâniæ rex, volebat ædificare turrim munitissimam, quæ cùm firmari nullatenùs posset, suasum est ei à diuinis, vt hominem sinè patre quæreret, & eius sanguine lapides & cæmentum adspergi faceret, & sic fundaret.

Merlinus ab incubo dæmone cõceptus.

Inuentus est tum adolescens, dictus Merlinus, cuius mater confessa est se à spiritu in specie hominis cõcepisse; hoc est, per incubum. hic Merlinus Ambrosius est dictus, natus ex filia regis * Demetiæ, quæ monacha erat, referẽte Gãfredo, spiritu prophetico plenus, cuius prophetiam Anglici hodiè in precio habent. sed est scripta sub varia animaliũ differentia, magis ignota, quàm Apocalypsis.

Hic Merlinus, nè occideretur, dicebat sub fundamento turris lacum esse, & ibi duos latére dracones, quorũ vnus rubeus populum Britonum, alius albus gentem Saxonicam significaret, & quæ natio in conflictu præualeret. prædixit etiàm Aurelium Ambrosium, deuicto Engisto & combusto Vortigerno, regnaturum, fratremque eius Vterpedragonem successurum in regno, et vtrunque veneno periturum. Arcturum verò, quem aprum Cornubię vocat, prophetauit, quòd Ecclesiæ Dei succurreret, & insulas occidẽtales subiugaret, quòd Gallicanas prouincias possideret, & Romanis terribilis fieret, & tãdèm exitum dubium haberet. prophetauit etiã, quòd sub Normanorũ dominio futura esset Anglia, & de multis alijs quę intelligi non possunt. Vincen. in Spec. de hoc.

Sebastianus comes.

Intereà Gẽsericus postquàm Aphricæ per annum dominatus fuerat, ingẽti classe traiecit in Siciliã, magnam insulæ partem incendijs & rapinis fœdauit. At Valentinianus Sebastianum comitem iussit classem contrahere, & milites expedire in Africam. quod cũ Genseric⁹ percepisset, relicta Sicilia, in Africam est reuersus. Sebastianus tamẽ perfidus & tyrannidem affectans, cũ Vandalis & Visigotthis fœdera inijt, per quę sperauit Lusitaniæ dominium obtinere, nec Valentiniani vires formidâsset, si modò fœdera stetissent. sed ab ipsis barbaris deceptus occisusque, perfidiæ suæ pœnas soluit.

Quo interfecto, Visigotthi, Sueui & Alani, Lusitaniam Tarraconẽsemq; Hispaniam & Aquitaniam ceperunt, à Ligeri fluuio ad Pyrenæum vsq;, quantum maria à sinu Aquitanico ad Britãnicum Oceanum, & *Balearicum ad Carthaginẽ nouã ambiũt, nec erat relicquũ q̃quã, prę̃ter Astures Cãtabrosq;, qui pro sua fidei constantia Romanos iudices conseruauerunt. Valentinianus autem Augustus ad Theodosium consobrinum Constantinopolim profectus, filiam eius Eudoxiam in matrimonium accepit anno 440. *à balearico

Sequenti anno terræ motus magnus factus est ibidèm per 4. menses. itaq; Byzantini extra ciuitatem in campo cum episcopo Proculo perseuerãtes, in litanijs ad Deum vociferârũt. quadam autem die terra fluctuante, & omni populo kyrie ele*son attentiùs cantante, circa horam 3. omnibus videntibus, quidam adolescẽs in aërem subleuatur, audiuitque vocem dicentem sibi, vt nunciaret episcopo & populo litanias facere, & sic dicere, *Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis, miserere nobis,* nil aliud apponentes. quod cùm fieret, terræ motus cessauit. Porrò B. Pulcheria soror Theodosij, cũ fratre super hoc valdè mirata, sanxit per vniuersum orbem hunc hymnum talitèr decãtari. ex Tripartita hæc. Terræ motꝰ ingens.

ANNO salutis 435. mortuo Cælestino, Sixtus natione Ro. papa creatur. sedit annis 8, sub quo ex præmissis multa sunt gesta. Sixtus hic à quodã patricio, Basso nomine, falso crimine accusatus est. quod audiens Augustus, authoritate Sixti synodum vocari iussit, in qua magna examinatione Sixtus satisfecit omnibus, licèt euadere alitèr potuisset, suspicionem tamen tollere curauit. alijs *tamẽ formam dare *noluit, de hoc 2. q. 4. c. Sixtus. Condẽnatus tũc est Bassus, ità quòd vltima die ei viaticũ non negaretur. Sixtus tertius papa.

Valen-

Valentinianus autem & mater eius indignati contra Bassum, eum in exiliũ relegârunt, et omnes facultates eius Ecclesiæ attribuerunt, qui iusto Dei iudicio infra 3. mẽses moritur, cuius corpus S. Sixtus iniuriæ immemor, pprijs manibus in Ecclesia S. Petri honorabilitèr sepeliuit.

Sub hoc Sixto multi volunt synodũ Ephesinam celebratam, vtì suprà de Cęlestino diximus, quod quidem nõ quadrat.

Eudoxia Hierosolymam pet.

Per idẽ tempus Eudoxia vxor Theodosij, Hierosolymam ex voto petijt, & rediens Romã, catenã qua S. Petrus sub Herode ligatus in carcere tenebatur, sed ab angelo solutus fuit, adduxit: & iuncta alteri catenæ, qua idem Petrus sub Nerone ligatus fuerat, facta est vna, ad cuius contactum posteà quidã comes à dæmonio liberatus est, & exindè institutum est festũ S. Petri ad Vincula. Hieronymus alitèr in epistola ad Eustochium scribit.

Ioannes Cassianus.

In hac generatione claruit Iohannes Cassianus eremita, qui nescitur qua de causa à Ioh. Chrys. de Ecclesia Constãtinopolitana eiectus fuit, & in Massiliam Galliæ veniens, presbyter factus, multa scripsit. Inter cætera collationes patrũ luculẽto sermone, qui liber numeratur inter apocryphos, 15. di. c. sancta. Et hoc fortè ideò, quia B. Prosper, cuius doctrina est approbata ab Ecclesia, & post eũ etiàm Cassiodorus, arguunt eum, quòd non catholicè scripserit de libero arbitrio & gratia in collatione Moisis, & in ea quæ dicitur Chremonis, de protectione Dei. In quo tamen aliqui, vt dicit Ioh. Dñic. in lib. qui intitulatur Amor charitatis, excusant eum, dicentes, dicta eius posse saluari, si sanè & maturè intelligantur, nõ eo modo quo Prosper èt alij nimis cursiuè & superficialitèr intelligũt. Hæc post Vincen in Spe. li. 20. Anto. secunda parte ti. 10. c. 10. §. 2. etiàm Cassianum rogatum à Leone archidiacono, posteà papa eius nominis primo, scripsisse aduersùs Nestorium hæreticum de incarnatione Domini libros 7.

papa Aug.

ANNO Domini 442. post transitum Sixti creatus est Leo huius nominis primus, qui natione erat Tuscus, sedit annis 21. Sub eo quarta synod° Chalcedonen celebrata est, de qua in sequẽti generatione dicetur. Leo papa varia pro Ecclesia statuit. primò, vt quicunq; imagines sanctorũ inhonestè tractauerit, aut eis irreuerentiã exhibuerit, à cõmunione separetur fidelium. Et quòd in Missa diceretur, Orate pro me fratres et sorores. necnon in fine, Deo gratias. In canone apposuit, sanctũ sacrificiũ, immaculatam hostiã. Hic Leo legitur sibi ipsi manũ amputâsse, pro eo quòd in die S. Paschæ vehementèr tentatus fuerat, cùm mulier in Missa oblationẽ faciens, manum sibi ex deuotione oscularetur, quam manum beata virgo sibi restituisse traditur. Instituta eiusdem.

Hic Leo aduersùs Eutychiũ & Nestorium scribẽs, epistolam supra sepulcrum S. Petri apostoli posuit, ieiunijsq; & orationibus insistẽs, dixit: Quicquid in hac epistola vt homo erraui, tu, cui ecclesiarum cura commissa est, emenda atque corrige. & post dies 40. oranti illi Petrus apparuit, dicens: Légi & emendaui. accipiens itaque epistolam Leo, inuenit eam manibus apostoli emendatam & correctam. quam ad Fabianum episcopum Constantinopolitanũ dirigere mox curauit. Miracula.

Hic Leo aliquandò orauit ad sepulcrum S. Petri, & petiuit vt sibi veniam peccatorum suorum dignaretur impetrare, cui apparuisse fertur S. Petrus & dixisse, Deprecatus sum pro te Dominũ, & omnia peccata tua tibi dimisit. solũmodò de manûs impositione debes inquirere, id est, si benè vel malè manus alicui imposueris, scilicet conferendo ordines vel beneficia. Quomodò verò vir sanctus Attilam Hunnorum regem exorauerit, quòd vrbi pepercit, dicetur in sequenti generatione.

ANNO Domini 449. vel secundùm alios 50. Clodius 20. sui regni anno vita excessit, nullis liberis relictis, vt refert Robertus Gaguinus. Qui autem illi sanguine propior attinebat Meroueus, regno præfectus est, à quo vsque ad Pipinum Caroli Magni patrem, series generis regum perseuerat. fuit Meroueus regno commodissimus, Clodij obitus.

quan-

quanquàm ab Hunnis, Tungros Meteſesq; & reliquam Galliam incurſantibus, multa perpeſſus ſit, prout in ſequẽti generatione partìm dicetur, vbì Etio coniunctus, in campis Catalaunicis, prælìatus eſt contra Attilam cum gloria, vt mox dicetur.

GENERATIO XVI.

ANNO ſalutis noſtræ 450. ſub Leone papa & Theodoſio iuniore ac Valẽtiniano imperatoribus, 16. incepit generatio. Interèa regnantibus his imperatoribus, Attila rex Hunnorũ cũ Bleda fratre regno Pannonicę regionis ſunt potiti, & erat titulus Attilę huiuſmodi: *Attila filius Benedekutz, nepos Magni Nemroth, nutritus in Engadi, Dei gratia rex Hunnorum, Medorum, Gotthorum, Danorum, metus orbis & flagellum Dei.*

Attila rex Hunnorum.

Priſcus hiſtoricus.

Quis autẽ fuerit, maximè docet Priſcus hiſtoricus. is enim à Theodoſio iuniore, cùm eſſet epiſtolarum magiſter, orator ad dictos Hunnorũ reges in Scythiã fuit miſſus, qui ſcripſit imperatori ingẽtia ſe flumina tranſeuntem ad loca perueniſſe, vbì dudũ Indigoia Gotthorũ fortiſſimꝰ, Sarmatũm dolo occubuerit, indeq; nõ longè ad vicũ, in quo rex Attila morabatur, acceſſiſſe: vicũ inquã ad inſtar ciuitatis ampliſſimæ. in quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata vidit, quarũ tabularũ compago ità *ſolidũ mentiebatur, vt vix ab intento poſſet iunctura tabularũ comprẽhẽdi. Erant triclinia ambitu prolixiore diſtincta, porticusq; in omi decore diſpoſitæ, area verò *curię ingẽti ambitu cingebatur, vt amplitudo ipſa regiam aulã oſtentaret. Hæc ſedes, erat regia Attilæ regi barbariem totã tenenti, hæc captis ciuitatibus habitacula præponebat. is nanq; patre genitus eſt Mundizico, vel vt alijs placet, Madlucho, cuius fuêre germani *Ottar & *Rohas, qui ante Attilam regnum tenuiſſe narrantur. poſt quorum obitum cum Bleda germano, Hunnorum ſucceſſit in regno.

Vicus mœnia lignea habens.

*ſolidè iũgebatur, vt

*Ottar *Rohus,

Erat verò Attila ſuperbus inceſſu, huc illucque circunferẽs oculos, vt elata potentia, ipſo quoquè in motu corporis appareret, bellorũ quidem amator, ſed ipſe manu temperans, conſilio validiſſimus, ſupplicantibus exorabilis, propicius autẽ in fide ſemèl ſuſceptis, forma breuis, lato pectore, capite grandiore, minutis oculis, rarus barba, canis adſperſus, ſimo naſo, teter colore, originis ſuæ ſigna præ ſe ferens.

Qui quanuis huius eſſet naturæ, vt ſempèr magna conſideraret, addebat ei tamen cõfidentiã gladius Martis, apud Scytharum reges inuẽtus & ſempèr habitus, quem Priſcus tali refert occaſione detectum: Cùm paſtor quidã gregis vnam buculam claudicantem conſpiceret ac vulneratam, ſolicitus veſtigia cruoris ſequens, venit ad gladiũ, in quẽ latentem in herbis bucula impegit. hũc gladium paſtor ad Attilam detulit, quo ille munere gauiſus, & vt totius mundi principem conſtitutum ſe, ac per Martis gladium poteſtatẽ bellorum ſibi cõceſſam eſſe arbitrabatur. hinc multis nationibus bella inferens, Gepidarum regem famoſiſſimum Ardaricũ ſibi ſubiugauit, Oſtrogotthos quaſi hæreditario iure ſubiectos habuit, & multarum gentium dominus factus, in Pannonia ſedem tandèm locauit.

Martis gladius.

De eo autem chronica ad Matthiam regẽ Vngarorũ ſic referũt, ꝙ poſt annũ Dñi 401. Attila, aliàs Ethele dictus, & frater ipſius, fuerint in reges Pannonicę regiõis vnanimi voto aſſumpti, qui Attila ſedem ſibi in ciuitate Sicambria elegit, tandemq; innata ſibi ambitione, vicina cõſtituit inuadere regna. quamobrèm nè ſe abſente dominiũ ſuũ periclitaretur, Bledã fratrẽ ſuum in conſortiũ regni ſuſcepit, & illum à flumine Ticię vſq; ad amnem Tanain, ſuper vniuerſas barbaras nationes ſibi ſubiectas principem cõſtituit. Poſt hæc prouincias circunſtantes, Mœſiam, Achaiã, Macedoniam, & vtranq; Thraciã inuaſit. quibꝰ perdomitis, victor redijt Sicambriam.

Attila rex Bledã in cõſortiũ regni ſuſcepit.

Hac eius ſorte conterritæ multæ nationes, ſpontè ſe eius ſubiecerunt poteſtati, inter quas erat Valemir Orientalium rex Gotthorum nobiliſſimus, Ardaricus rex Gepidarũ famoſiſſimus, præterea à Marcomani, Sueui, Quadi, Eruli, Thuringi, regi Attilæ in ſeruitutẽ paritèr & ſocietatẽ ſpontè ſe iunxêre. aderãt nõ minùs & Dietmarꝰ ac Vuintmarus,

marus, reges et fratres Valemiri iã dicti.

Rex igitur Attila tantarũ ſuperbus imperio nationum, conuocata curia in Sicambriã ſolenni, Ro. imperium inuadere ſtatuit. aderat Dietricus de Verona princeps Alemanus, priùs hoſtis, nunc cõfœderatus, perſuaſitq; vt regiones occidentales Ro. imperio ſubiectas inuaderet, vtpotè armorũ præſidio deſtitutas: quo conſilio rex Attila ductus, cum prędictis regibus ſibi ſubiectis ac ſocijs nationibus, habẽs in exercitu 500. millia armatorum, de Sicãbria eſt egreſſus. primò Illyricos inuaſit, deindè penè omni Germania peruagata ac vaſtata, veniẽs tandèm in regnum Conſtantiæ, vbi rex Sigiſmundus terrę princeps circa Baſileã cum exercitu obtritus ac fugatus eſt, & tãdèm illi ſubiectus. Deindè Argentinam ciuitatem obſedit, & vi cepit ac diruit, & pręda facta, nè muri ſe viuente repararent, vetuit, & quia peruia facta, Strasburg nominari iuſſit. deindè exercitũ in *Luxonium, *Biſantiam, Cabilonem, *Maſticones, Lingones, Lugdunenſes ducens, ciuitates oẽs & munitiſſimas diripuit, vaſtat, & humotenus deſtruere fecit, & ſic ſæua tẽpeſtas igne & gladio omnia cõſumpſit, vt hiſtorię Alemanorum habent.

His malis Theodoſius cùm reſiſtere pararet, peſtilẽtia correptus, apud Cõſtantinopolim obijt, vir quidem multùm ſapiens, patientia & clemẽtia vniuerſos præcellens. primùm igitur *regalitèr natus, attamẽ nutritus nihil habuit tepidum. ſic fuit ſapiens, vt inter confabulãtes experimentũ omnium crederetur habere cauſarum. perdurabat in frigore ſimilitèr & in æſtu. plerunquè ieiunabat, & maximè quarta feria & ſexta ſtudio Chriſtianitatis. nec alitèr q̃ monaſteriũ regalia videbant. ipſe nãq; matutino ad ſuas ſorores pergens, diuinas dicebat laudes, ſacras literas ſinè codice recitabat: loquentibus epiſcopis, velut olìm ſacerdos, ex diuina lectione reſpondebat: congregabatq; ſacros codices, & plùs quàm Ptolemæus Philadelphus ſtuduerat.

Porrò non multùm gaudebat ſyllogiſmis Ariſtotelis. philoſophiam exercebat operibus, irã, triſtitiã, libidinemq; deuincens, & in nullo ſe vlciſci deſiderans. dum igitur à quodam familiarium interrogaretur, cur nullũ ſe lædentium morti ſubijceret, Vtinàm eſſet mihi, inquit, poſſibile ad vitam etiàm mortuos reuocare. quẽ dum alter requireret, eodem modo reſpondiſſe fertur: Non eſt, inquit, magnum neque difficile hominem occídere: Deo ſoli autem facile, mortuum ex potentia ſuſcitare.

Si quãdò bella ſibi mouerentur, confugiebat ad Deum, ſciens eum pręliorũ authorẽ, & ſic nonnunq̃ inimicos oratione ſuperabat. Eius principis vxor heroico metro multa confecit. erat enim eloquens, filia Leontij ſophiſtæ Athenieñ. quã dum imperator duxiſſet vxorem, Chriſtianã Atticus fecit epiſcopus: & cùm priùs vocaretur Athenais, Eudoxiæ nomẽ impoſuit, ex qua nata fuit Eudoxia Valentiniano nupta. Quòd aũt Eudoxia catenas S. Petri ab Hieroſolymis Romã tranſportauerit, in fine pręcedẽtis generationis ſcripſimus. Hic Theodoſius Codicem legum librũ edidit ex cõſtitutionibus antiquorũ principum, ſcilicet Hermogeniano, Theodoſiano & Gregoriano.

Eudoxia artiũ perita.

Theodoſij codicem compilauit.

Nec tamen vir iſte vitijs caruit. erat enim mobilis. vndè & in chartis nõ perlectis ſe nonnunq̃ ſubſcribebat. mortuꝰ eſt itaq; anno imperij ſui 41. Cuius tempore corpora ſeptẽ Dormientium, qui ſub Decio imperatore incluſi in ſpelunca, martyrio coronati ſunt, ſuſcitata autẽ à Deo ſub Theodoſio, ad confutãdum erroré apud quoſdã exortum, negantes reſurrectionem mortuorũ, qui poſtquàm Theodoſio & pluribus alijs locuti ſunt, reſurrectionẽ atteſtãtes, in pace dormiẽrunt.

Septem dormientes ſuſcitati.

Theodoſio mortuo, B. Pulcheria ſoror eius, nõdùm morte eius diuulgata, Martianum religioſum & in pudicitia conuerſantem ſenem & idoneum virũ, ad ſe accerſiuit, & ei dixit: Quoniã imperator mortuꝰ eſt, & ego te elegi, tanq̃ beneplacentem ex omni ſenatu, da mihi verbum quòd virginitatem meã cuſtodias, quam Deo deuoui, & pronunciabo te imperatorẽ: quod ille cum ſacramento pollicetur, accerſitoq; Anatholio patriarcha cum omni ſenatu,

Pulcheria.

pronũciauit Romanum imperatorem.

ANNO igitur Domini 453. secundùm Bedam anno Domini 449. ab vrbe condita 1204. Martianus Orientali aulæ præficitur imperator, patrante (vt dictum est) Pulcheria sorore Theodosij, regnauit annis 7. cum Valentiniano quinque, & post mortem Valentiniani duos.

Martianus Imp. 35.

Hoc in tempore cùm Valẽtinianus intellexisset Theodosiũ vita functũ, pacem cum Genserico rege Vandalorum constituit, certisq; spatijs Africa imperatori Ro. & Vãdalis est diuisa. eam autem pacem Genſericus anxiè optabat, quia ortã inter suos seditionẽ, factamq; in caput suum conspirationẽ, nõ priùs armis comprimere audebat, quàm Ro. imperatoris periculo leuaretur. q quidem Genſericus, posteà castigatis in cõcione militibus, seditione compressa, perfidus, nihil vltrà * suspicatus, militũ & ducum ingentem numerum securi percussit.

Partitio Aphricæ.

Pariratione & Martianus, vt Hunnis, Gepidis et Ostrogotthis integer cęterisq; solutus curis paratior resisteret, cum eodem Genserico atque cum Persis inducias est pactus. in Hunnos verò, Gepidas & Ostrogotthos, misit Arnestidem magistrum militum, qui apud Martianopolim illis cõgressus, prælio superior fuit. Sed posteà cùm auidè nimis & incautè bellum gereret, eum Attila circunuentum superatumq; interfecit. & tamen nulli dubium tunc erat, quin Martianus imperator prudentissimus, 4. reges illos Hunnorum, Gepidarum & Ostrogotthorum, tantã barbarorum colluuiem trahentes, aut ad dissidium seductos, aut commeatu intercluſos, breui fuerit confecturus, si modò in Illyrico & proximis ꝓuincijs fuissent diutiùs cõmorati. In ea nanque nobilitatis opumque paritate non satis concordes erant, quin cœperãt eorum aliqui Martiano cedere multa pollicẽti, si Attilam reliquissent.

Arnestides contra Hũnos missus.

Sed callidissimi ingenij Attila, ipsius imperatoris consilium occupauit. nam fratrem suum Bledam, virũ mitioris ingenij, cingendæ muro vrbis Budaliæ operi intentum, fraude peremit. Quo interfecto, Andaricum *Gepidarũ, Valemiremq; Ostrogotthorum reges, subditos sibi potiùs quàm socios habere cœpit: duxitq; posteà eos, tanquàm sui exercitûs duces, quocunquè effrenis libido illum audaciaque traxerunt.

Bleda interfectus.

Hîc repetita sunt, quæ partìm suprà ex rebus gestis Vngarorum sunt cõscripta, vt quisq; probet quæ veritati consentanea magìs videantur. Itaq; Attila præclusis Martiani copijs, ad Constantinopolim proximasq; ciuitates accessum intelligens, statuit emigrare. neque enim tantos exercitus in vastatis Pannonijs et Illyrici prouincijs diutiùs alere potuisset. verebatur etiàm nè Romani & Visigotthi arma coniungerent.

Etium itaq; amicissimum primò tentauit, cum quo paterna origine de trãsitu in Italiam fœdera antè inierat. misit & nuncios ad Valentinianum, nullatenùs se aduersùs Ro. hostilitèr venire, nec reip. amicitias in aliquo se velle violare, sed contra Theodoricum Visigotthorũ regem, sibi certaminis causas existere. Theodoricus Gotthorum rex. Theodorico verò, qui per id tẽpus Valliæ in Visigotthorum regno successerat, persuasurus, multis varijsq; modis est vsus, maximè tamen acceptas sæpenumerò clades, impendensq; à Rom. excidium memorauit. orauitq;, vt partitũ potiùs cum Hunnis, Ostrogotthis & Gepidis consanguineis occidentale imperium securus retinere, quàm sub perfido & superbo hoste Romano tremens periclitari mâllet.

Sed effecit Attilę superbia ac militaris gentiũ calamitatis recens memoria, eius quod quęrebat oppositũ. Etius nãque Patricius, qui tũc militiæ Ro. præerat, intelligẽs astutias & dolos Attilæ, misit ex persona Valẽtiniani legatos ad Theodoricum regem, qui illo in tempore apud Tolosam regnabat, vt pacem firmaret cũ illo. Cõsensit in hoc Theodoricus, pacemque cum Etio firmauit, seque cum eo contra Attilam pugnare promisit.

Etius ictis fœderibus, quantũcunquè potuit, auxilia ex subiectis imperio ꝓuincijs Italiaque contraxit, misitq; ad omnes Romanorũ quondàm ꝓuincias oratores, quorum suasionibus adducti Bur-

Cõspiratio, multarũ gẽtium contra Attilam.

Burgundiones, Meroueus rex Francorum, Saxones, Riparioli, Lambriones, Sarmatæ, Lutetiani, contra Attilam in eadem fœdera consenserunt.

Contrà verò paritèr & patrijs eduxit sedibus Attila non Scythiæ modò populos, sed ad latissimã quoq; Danubij oram vndiquè expositos, in quibus notissimi erãt supradicti, Andaricus Gepidarũ, Valamir, Theodamir, Vindemir fratres Ostrogotthorum reges, atque Marcomanni, Quadi, Heruli, Sueui, Thuringi, *Rugi, & aliæ barbaræ gentes, quæ habitabant partes Aquilonis, ad quingenta armatorum millia fuisse dicuntur.

*Rugi

Et cùm desperâsset Attila de quæsita per simulationes vtriusque hostis pace, Germaniam est ingressus, & ea incẽdijs, rapinis, cædibusque multis in locis vastata, transiuit in Gallias. primùm in Rhemenses ducens, eorũ vrbem corona cinxit. tandèm refractis subita vi mœnibus, irrupit exercitus, tantęq; sęuitię & cędibus indulsit, vt nec sexui parcerent, nec ætati, eoq; in S. Nicasium vrbis episcopum, virum ætate prouectum sęuitum est, ex cuius ore, postquàm abscissum caput iacebat, diuini eloquij carmina sunt audita. Post multas hinc indè in minoribus locis cædes, tum rerũ sacrarum direptiones, secunda ad Aurelianos Attila fecit castra. sed duxerat interèa in Vasconiam Etius, & Ro. legionibus apud Tolosam sedẽtibus, Visigotthorum copijs coniunctis, exercitum summo studio contrahebat.

Attila Germaniã inuadit.

S. Nicasius.

Quod cùm intellexisset Attila, primò quid faceret dubitabat: nam q semper paruifecisset Visigotthos, Alanos, Sarmatas, Saxones, ab Hunnis sæpè superatos, Gallos item et Francos accedẽtes facilè spreuisset, nisi summã Etij virtutem & rei militaris peritiam sibi cognitam timuisset. Ergò aruspice accito, ritu patrio exta inspici iussit. Aruspice autem dubium prælium ac magnorum suorum cædem, sed præpotentis hostiũ ducis necem portendi renũciauit.

In prælium Attila exarsit, non dubitans quin sublato Etio, si etiàm maiorẽ exercitũs sui partẽ amisisset, cùm reliqjs copiarũ & supplementis, orbis imperio potiretur. qua adductus spe, omissa Aurelianorum obsidione, in Vasconiã duxit. oppositi tales tantiq; exercitus, quales in Europa nunquàm cõuenisse constat, in subiectis Tolosæ campis, Catalaunicis dictis. tũc acies in hunc modũ, prout refert Ablabius, struxêre. Attila imbellem mulierũ puerorumq; turbã, inter carros ad proximos colles primò semouit, & indè structa apertis campis acie, sese cum Hunnis medium locauit, Ostrogotthos verò reges sinistro, Ardaricum Gepidarum regem dextro cornibus pręfecit.

Structuros autem acies Theodoricũ ac Etium, retardauit Singibaris perfidia regis Alanorum, quem resciuerunt ab Attila corruptum. dubitantes quid facerent, ipsum regem cũ Alanis curârunt acie media inter auxilia cõtineri. Theodoricus exindè cum Thorismundo filio & Visigotthis sinistrum, Etius cum Ro. & Burgundionibus ac Meroueo Francorum rege dextrum cornuà tenuêre.

Fortè erat in campo tumulus, vtrisq; castris pari spatio proximꝰ, de cuius opportunitate hinc indè certabant: hunc occupauit Thorismundus. concurrentibus indè cornibus, prælium initum est, pro numero & multitudine atrocissimum, cædem verò inauditam, riuos ac medio in campo sanguinis torrẽtem fuisse scribunt. Dum autem recedentes Hũnos & in fugã conuersos, ardentiori animo insequitur Theodoricꝰ, suorum magìs pressura allisus, q̃ hostium ferro interfectus, occubuit. Attilam sanè de morte Etij fefellit sua opinio. nã Theodoricus occubuit. tũc Visigotthi diuidentes se ab Alanis, inuadunt Hunnorũ cateruã, & penè Attilã trucidâssent, nisi prouidẽs arte fugisset, & se suosq; ilicò intra septa castrorũ, quæ carris ac plaustris vallauerant, recluisset.

Acre bellũ cum Attila.

Theodoricus obijt.

Alterà verò die intra claustra se continẽs Attila, cùm ꝓgredi nõ auderet, nec tamẽ tubis perstrepere quasi incursionẽ minitãs cessaret, vt victores suos inclusus saltẽ turbaret, Thorismũdus Theodorici regis filius, de paterna dolẽs occisione, statuit Attilã coarctare obsidiõe, eumq; cum suis ad internecionẽ delere.

Tunc Attila de vita desperãs, ex sellis ingentem pyram constructit, vt si fortè Gotthi imminerẽt, suppositò igne ipse ascenderet, seseq; cremaret, nè quis de suo vulnere gauderet, aut rex tantarum gentiũ in hostium potestatem veniret.

Cęsi in plio Cęsa autem fuisse in eo prælio ex vtroq; exercitu 100. & 65. millia, alij 100. & 80. millia scripserunt.

Per idem tempus Thorismundus inuentum genitoris sui cadauer, regij funeris pompa Tolosam ferri, & se à Visigotthis regem declarari et salutari fecit, & conuenientibus ad Etij tentoriũ ducibus, Etium Thorismundus cæterosq; duces vt victoria vterẽtur, primus omnium est hortatus. Sed Etio nõ minùs Visigotthorum, Alanorũ, Sueuorumq; & Burgundionum ac Francorum, quàm Attilæ & Hunnorũ suspecta erat potẽtia. metuebat em̃, Attila perempto, Romanos posteà impunè ab illis deprimi. ideò aliud consilium sibi fuit. Hunnos enim, Gepidas & Ostrogotthos nunc eneruatos, & disciplinę militaris (vt opinabat) ignaros, voluit conseruare. Hinc arte laudatũ, in maximamq; spem erectum Thorismundũ, admonuit, vt fratrũ qui domi manserant, ambitioni occurreret, & ad suscipiendam paterni regni gubernationem festinus accederet, nè si à fratribus suis inuaderetur, ipse omninò priuaretur.

Etius dolosè agit.

Hoc ille consilium quasi pro sua salute prolatũ, libentèr amplectẽs, domũ redijt. quo facto, cęteri principes & populi, qui Romana secuti erant signa, Etio dimittente, in patriam sunt reuersi. Cęterùm Etius talia machinatus, heu nesciens quantũ hac prouisione detrimentum patrię dum auertere cupit, ingessit. nam Attila postquàm tanto tremore ac periculo se vidit liberatũ, mox indè in Tungros, post hæc in Trecẽses duxit exercitum, & strages ac maxima edidit incendia.

Lupus episcopus.

Erat autem hoc in tempore S. Lupus ciuitatis Trecensis episcopus, qui pontificali habitu decoratus, cum suo clero obuiàm Attilę veniẽti processit, cũq; coram illo venisset admissus, ait Attilę: Tu quis es, qui terrã dissipas atq; cõculcas? Cui Attila: Ego sum Attila rex hũnorũ, flagellum Dei. ad quam vocẽ iussit episcopus portas ciuitatis aperiri, & ait: Beneuenerit flagellũ Dei. & induxit illos in ciuitatẽ. sed Dei iudicio statim vt ingressi sunt, omnes percussi sunt cæcitate: & transeuntes per mediam ciuitatem, nulli læsionem fecerunt.

Posthàc, vt in chronicis Vngarorũ legitur, Attila præfectum sui exercitûs Iulium, aliâs Gyulã, ad obsidionẽ Coloniæ destinauit. qui dum expugnare quæreret ciuitatem Agrippinã, cœtus ille xj. millium virginum, duce S. Vrsula, simul cum illustri duce Etherio Anglorum regis nato spõso suo, ac Cyriaco papa, multisq; alijs nobilissimis per Rhenum descendentes, Coloniam applicat. Ibiq́ue à prædicto Hunnorũ duce pro Christo martyrio sunt potiti, de quo tamen alij scribunt, circa annum Domini 218. trucidatos esse, prout de hoc suprà generatione 8. scribitur.

XI. millium virginum apud Coloniã strages.

Igitur Attila cùm Gallias deuastaret, audiuit Romanorũ & Visigotthorum simul iterùm contra se copias aduentare, ac bellũ instaurare: quo comperto, relictis Gallijs in Pannonias redijt, ibiq; maximo cõflato ex supplemẽto & auxilijs exercitu, nõ vltrà Gallias, sed Italiam ipsam inuadere cõstituit: in quam ducturus, primùm Illyrici sinùs orã circunuectus, plurima oppida, quę in Martiani erant cura, nullo præsidio firmata diripuit & incendit: ad Arsiam verò fluuium & Tergestinum sinum, Italiæ limites, nonnullas Valentiniani copias reperit ad tutãdum prouincias, quas præfectus Liburniæ & Aquileiæ Valentiniani dux adduxerat. sed ilicò repulsus miles Ro. intra Aquileiam se recepit, quam ex hoc continuo triennio obsẽdit.

Augurium Attilæ.

Quo in tẽpore satìs cõstat Martianũ Constãtinopoli imperâsse, Genserícum apud Africã, Meroueũ apud Frãcos regnâsse, Burgũdiones suis in sedib⁹, Thorismundũ, Sueuos & Alanos in Hispanijs, Aquitania et Vasconia quietos fuisse. Sed de Valẽtiniano quid egerit, nihil inuenim⁹. Cùm aũt ex lõga obsidione cunctam regionẽ adiacentẽ, exercitus Attilę expoliâsset, non minori fame atque penuria obsidentes quàm obsessi labo-

laborabant, ità quòd capiendam vrbem quasi desperâsset. sed cùm die quadam rex Attila muros ciuitatis circuiret, cõsiderauit ciconias, quę in turribus ciuitatis nidificauerant, vno impetu ex vrbe migrare, atque fœtus suos exportare. Quo viso, Attila ad suos: Adspicite, ait, aues futurorum præscias, ciuitatẽ periturã relinquere.

Hoc modo iritatis barbarorũ animis, magno impetu vrbem vndiquè aggrediũtur, atq; fessis recentes succedentes, requiẽ negabant obsessis. Ad postremũ effractis violentèr muris, ingrediuntur vrbem, opes diripiunt, occurrẽtes oẽs sinè ætatis aut sexûs discretione trucidant. solæ mulieres forma præclarę, ad luxuriam reseruantur. Erat in vrbe mulier præclara, nomine Digna, quę se ex alto in gurgitem præcipitẽ dedit, nè fieret præda barbarorum.

Igitur deleta Aquileia, circũiacentes vrbes aggreditur, ac velut fulgur ipsas demoliens destruxit, hoc est, Concordiam, Patauium, quæ hodiè Padua vocatur, deindè per vniuersas Venetiarũ vrbes, Veronam, Vincentiam, Brixiã, *Pergamum aggredientes capiunt.

Venetiæ, dum Aquileia obsideretur, & tãdèm vastaretur, in diœcesi quę Castellum dicitur, ædificari ciuitas cœpit. quidam autẽ scribunt anno salutis 422. esse ædificatã. Nam locupletes viri prouinciæ Venetiæ, fugiẽtes exercitus Attilę, direptiones cũ *famulis suis & preciosa supellectilia portãtes, proprijs sedibus relictis, nauibus onustis recedentes, in insulis quæ dicebantur Riuus altus, securi à barbarorum impetu, quib⁹ non erat vsus nauium ad vim alijs inferendam, & cùm arenæ habitaculis non sufficerent, nauibus vehentes arenas, ex industria mansiones muniẽrunt, & ex communi prouinciæ vocabulo Venetias dixerunt.

Post direptionem Aquileiæ & aliarum ciuitatum Veneticarum, prouinciæ Aemilię vrbes eodem modo diripiuntur. Rauennæ vrbi tantùm hoc modo pepercit: Iohannes eius episcopus, suo clero comitatus, in albis extra vrbem ad Attilam suburbia obsidentem supplex accelerat, oratque vt vrbi & ciuibus parcat. Attila, Episcopi audita oratione, respondit: Parcere volo, sed nè ciues tui suo cõsilio vel viribus glorientur nostræ obstitisse potentiæ, portarum postes deponi volo, & quòd nostri exercitûs vngulæ illas conculcent. Quam conditionem vrbis ciues libentèr amplectuntur. Transiuit ergò Attila per Rauennam cum suo exercitu, nõ alitèr ciuitatem deuastans.

Indè in Liguriam progressus Attila, Mediolanum atque Ticinum captiuatis vel occisis ciuibus diripit. nouissimè occisione hominum & præda satiatus, eo loco quo Mincius fluuius in Padũ fluit, castra posuit. Ibiq; consistens, animo reuoluere cœpit, vtrùm Romã adiret. sed Alarici exemplum pauens, qui capta vrbe atq; spoliata non diù superuixit, ire differebat.

Attila Leonis papę oratione persuasus, Italiam reliquit.

Inter hæc legatio placidissima de Roma ad eum venit. Igitur Leo sanctissim⁹ papa filijs suis timens, per se ipsum ad regem venit, hortante etiã Valentiniano imperatore. reperit autẽ illum apud Minciũ in castris. Ibi accedens, cuncta quæ optauerat, obtinebat, & nõ solùm vrbis Romæ, sed etiàm totius Italiæ salutem reportauit. Nam rex ille crudelissimus, Dei nutu territus fuerat, nec aliud Christi sacerdoti loqui valuit, nisi quod sanctus præsul optauerat.

Recedente autem pontifice, interrogatus Attila à suis, cur vltra morem tãtam reuerentiam pontifici exhibuisset, & cur ad omnia quasi imperâsset, obtẽperauerit, respondisse fertur: Non ego eius personam qui aduenit, honoraui: sed iuxta illum stantem alium virum sacerdotali habitu, forma augustiorem, canicie venerabilẽ, illum mihi euaginato gladio terribilitèr mortem minantẽ, nisi cuncta quæ ille petebat, explêssem.

Attila itaque tali modo à sua barbarie repressus, ex magna parte opibus expoliata Italia, multisq; occisis & captiuatis, Pannoniam repetiuit. Ad quẽ nõ multò pòst in Norico iam superiori, quam nunc esse partim Austriam, partim Bauariam dicimus, statiua ducentem, Honoria Valentiniani impatoris soror per eunuchũ scripsit, vt sese precibus ac minis in vxorẽ à fratre extorque-

ret. Id autem magna instantia Attila attentauit, mandans Valentiniano, peiora se proximè illaturũ, nisi mox sibi germanam suam cum regalium opum portione transmisisset. sed mox diuino iudicio ex hac vita decessit. Nam reuersus ad Pãonias, inter plures quas habebat vxores, puellam quãdam pulcherrimã, Hildico nomine, vxorẽ duxit, ob cuius nuptias mortẽ hauserat. nam post conuiuium profusiùs hilariusq; celebratũ, resupinus alto in sopore cùm demersus esset, sanguis è naribus profluens, vitalibus oppletis meatibus, eum necauit. quod quidem ea nocte scribunt multi cognouisse per soporẽ Martianũ apud Constantinopolim, cui Dominus per visum apparuit, & Attilæ arcum fractũ esse ostendit.

Attilæ obitus.

Sed quia virtus sempèr inuidiam parit, Valentinianus inter hæc timẽs prosperos Etij successus, & fortè mot⁹ etiã ex eo, quòd victoria contra Attilã parta vti detrectauit, ipsum procurauit occídi, quo simul Occidentis imperium statusque reip. corruit, sed Valentiniano mors Etij non impunè cessit. nam anno qui mortem Attilæ est secutus, Valẽtinianum, Transtyla Etij commilito occídit Romæ, vt ducis sui, de se deque rep. optimè meriti, iustissimam sumeret vltionem: quod tamen facinus Transtyla nunquàm ausus fuisset, nisi eum impulisset adiuuisset q; Maximus patricius, à quo Etius paritèr fuit interfectus. Valentinianus itaque occísus est, cùm regnâsset annos 30. Id Pomponius Lætus.

Etij clarissimi viri mors.

Valentiniani ac Etij obitus.

Occiso itaque Valentiniano, Maximus præfatus inuasit imperium anno Domini 456. qui vt sibi firmaret imperium, Eudoxiam Valẽtiniani relictam, vi in vxorem recepit. quæ nullum auxilium forè à Constantinopoli existimãs, Theodosio patre & Pulcheria amita defunctis, missa legatione, Genserico cum ex Africa inuitauit, qui subitò per mare magna multitudine nauium Italiam intrauit, cùm adhuc B. Leo Romanũm regeret pontificatum.

Gẽserici in Italiam accessus.

Adduxit autẽ Genserico CCC. hominum millia, ad cuius improuisi potẽtissimi exercitũs aduentantis nuncium territa ciuitas Romana, in montes syluasq; & munitiora oppida populariter demigrauit. Maxim⁹ verò tyrannus dũ fuga & ipse sibi consuleret, ab Vrso milite Romano occisus fuit.

Leo itaq; sanctus (cuius prece & suasionibus Attilam ostendimus Italia excessisse) pater & pius, in tanta omnium trepidatione sibi securus, paucos addu cẽs ordinis sui Christi cõseruos, superbũ adijt Genserico: eumq; priùs q̃ vrbẽ ingrederetur, orauit, vt prẽda ciuili cõtentus, sacra dimitteret intacta, & à ruinis incẽdioq; vrbis, populo vacuę factę, abstineret. Minimè tamen valuit oratio sancti viri apud barbarum, qui Arriana hæresi inquinatus, sicut in Africa, ibi pta. itidẽ tẽpla sacrasq; ędes simul cum reliquis vrbis partib⁹ diripi permisit. per 14. itaq; dies Romam omnibus suis diuitijs euacuabãt, multosq; captiuos indè auferentes, vt narrat Blondus: alij tamẽ, vt Paulus diacon⁹, scribũt, quòd Leo papa Genserico tantùm Deo adiuuãte deliniuit, vt cùm omnia potestati eius essent tradita, ab igne tñ, cæde atq; supplicijs abstineretur. Eudoxiã quoque, q̃ Genserico ad hoc malum inuitauerat, cum 2. filiabus suis in Africam deportabant. Hoc modo capta est Roma secundò, anno Domini 456. postquàm eam Alaricus inuasit, expletis ab eo tempore annis 43. à condita vrbe 1207. aliàs 1209.

Roma à gẽ.

Egressi vrbe Vandali, Campaniam lõgè lateq; populati sunt. Capua vi expugnata, & ad solũ vsq; diruta est, quæ causa impulit S. virum Paulinũ Nolanæ vrbis episcopum, vt in captiui vnius redemptionem, semetipsum dederit pro seruo in Africam deferẽdum, qui factus ex episcopo hortulanus, tantam tribuente Deo est apud barbaros gratiam consecutus, vt omnes Nolanæ vrbis captiuos sibi donari obtinuerit, in patriam reducendos. & cùm totius regionis Campaniæ oppida barbarorum furor attriuisset, ad Neapolitanam vrbem ventum est, qua mœnium firmitate & ciuium robore munita, pertinacitèr resistente, Genserico obsidione soluta in Africam redijt. sextus is erat Martiani imperatoris annus.

Paulini inaudita pietas.

Reuer-

Genſerici Vandalorum rex.

Reuerſus autem in Aphricam Genſericus, filiam Valẽtiniani principis Traſimundo filio ſuo vxorem dedit, ex qua Hildericus natus eſt, qui quartus poſt Genſericum regnauit, qui matris monita ſequens, catholicus fuit. Quarè autem quartus, cùm Genſerici fuerit filij filius? Dicũt ob id alij, Genſericum ſucceſſionis ordinem filijs conſtituiſſe, vt frater morienti fratri ſinè controuerſia ſuccederet. vndè Gẽſerico ſucceſſit Honoricus, qui regnauit annis 8. in eccleſiam Dei grauitèr efferatus, vt dicetur ſequenti generatione. Poſt hunc Guntabundus frater ſecundogenitus, annis 9. regnauit. poſt illũ Traſimũdus, de quo ſuprà, regnauit annis xx. hic Hildericũ ex Eudoxia genuit, vt diceẽ.

Martianus imperator admodùm religioſus, & egentibus multa beneficia pręſtans, regnum quod delicati prędeceſſores eius per annos ferè 60. viciſsim imperantes minuerant, diuina prouiſione inter turbationes pręmiſſas reparare non deſtitit. Quo in tempore etiàm B. Pulcheria dormiuit in Chriſto, quæ omnia ſua bona pauperibus dereliquit. Hęc autẽ Martianus, cùm multa eſſent, alacritèr diſpertiuit.

Pulcheria dormit in Chriſto.

Eutyches hęreſiarches.

Per idẽ tempus fides catholica à Neſtorianis & Eutychianis ſuperbiùs impugnabaẽ. Neſtorius enim Mariam virginem non Dei, ſed hominis tantùm genitricem dixit, vt aliam carnis, aliam diuinitatis perſonam faceret. de qua in p̃cedenti generatione. Eutyches autem Conſtantinopolitanus abbas, nè ſentire cum Neſtorio videretur, diuinã cum humana natura in idem compoſitũ recidiſſe affirmabat, vnumq; factum, nec vllo modo inter ſe diſtingui debere. Hãc hęreſim cùm Flauianus Conſtantinop. epiſcopus damnâſſet, Theodoſio annuente, ſynodꝰ Epheſina indicitur, in qua Dioſcoro Alexandrino epiſcopo prędidente, Eutyches reſtituitur, Flauianus verò damnatur.

At Leo, mortuo Theodoſio, in eiusq; locum Martiano ſuffecto principe catholico, conciliũ Chalcedonẽſe indicit anno Domini 455. qui fuit annus imperij Martiani tertius, in quo cõcilio 600. & 30. epiſcoporum authoritate decernitur credendum, duas naturas in Chriſto fuiſſe, vtque vnus idemq; Chriſtus Deus & homo crederetur, ac ſtatim Neſtoriꝰ & Eutychius nefandus Manichęorum prędul, damnarentur.

Cõbuſti etiàm publicè ſunt libri Manichęorum, calcata & depreſſa eſt Dioſcori ſuperbia atque hęreſis. hęc dicitur ſynodus quarta Chalcedonenſis, de qua habetur in c. prima. §. quarta, xvj. diſt. ſub papa Leone.

Hęreſis acephalorum.

Sub hoc Leone etiàm orta eſt hęreſis Acephalorum, qui ideò Acephali vocati ſunt, quia ſinè cerebro & ſinè authore habebantur. hi Chalcedonenſe concilium improbantes, proprietatem duarum ſubſtantiarum in Chriſto negant, vnam tantùm eiuſdem perſonæ naturã prędicantes: quam quidem hęreſim epiſtolis ſuis elegantèr & doctè ad Chriſti fideles ſcriptis, acerrimè cõfutauit Leo.

Hilarius papa.

Leo vrbis Romæ epiſcopꝰ, poſtquàm ſedit annis vno & xx. moritur, & apud S. Petrum in Vaticano ſepelitur, cui Hilarius natiõe Sardus, ſubſtituitur anno Domini 458. ſedit annis 7. hic cõſtituit, vt nullus pontifex ſucceſſorẽ ſibi eligeret: item, nè clericus à laico inueſtituram reciperet.

Ardaricus rex.

Interìm ſub Martiano ſucceſſores Attilæ de regno cõtendunt, & dum inconſultè imperare cupiũt, omnes ſimul imperiũ perdiderunt. nam filij eius gentes ſibi diuidi poſcebant. Vt autem Gepidarum rex Ardaricus hoc audijt, indignatus, contra filios Attilę primus inſurgit: nec ſolùm ſuas gentes, ſed & cæteras quæ paritèr premebantur, ab his abſoluit. Armantur igitur, bellumque committitur in Pannonia. poſt multos autem cõflictus fauit Gepidis inopinata victoria. nam 30. ferè millia tam Hũnorum quàm aliarum gentium, quę his ferebant auxilium, Ardaricus peremit, filiumq; Attilæ maiorem occidit. Quo interfecto, reliqui eius germani cũ Hũnis fugantur iuxta littus maris Pontici, vbi priùs leguntur fuiſſe Gotthi. Hęc victoria Ardarici, multarum gentium animos ſub iugo Attilæ preſſos, ad hilaritatem erexit.

Attilæ filij vincuntur.

Venientes ergò multi ex eis ad Martianum principem, gratiſſimè ſunt ab eo

ſuſcepti, diſtributasque ſedes quas incoluerunt, acceperunt. Gepidæ nanque Hunnorum ſedes vendicantes, totius Daciæ finibus potíti ſunt, nihil aliud à Rom. imperio niſi pacem poſtulantes.

Sarmatæ verò &* Scemandri, & quidam ex Hunnorum parte, ad * Maternam vrbem Illyrici ſedes poſuerũt, Scyri & Adageri Scythiam minorem & inferiorem Mœſiam acceperunt, *Rhugi alięque nationes nonnullæ Birim & Archadiopolim petiêre. Hernach quoquè, aliâs Hernacus, iunior Attilæ filius, cum ſuis extremas minoris Scythiæ ſedes elegit.

Gotthi. Gepidæ. Gotthi verò videntes Gepidas Hunnorum ſibi ſedes vendicare, & Hunnorum populos ſuas ſedes vendicare, mâluerũt à Romanorũ regno terras petere, quàm cum diſcrimine alienas inuadere, Pannoniãq; accipere, & ſub rege Valamire ac eius fratre Diethmaro morabantur locis diuiſis, conſilio tamen vnitis, tertius quoquè Vuithmar⁹ cum vtroque manebat. Contigit autem vt Attilę filij contra Gotthos, quaſi deſertores dominatiõis eorũ, venirent: ignarisque alijs fratribus, ſuper Valamirem irruerunt, quos tamen licèt cum paucis ille ſuſceperit, diù fatigatos adeò p-ſtrauit, vt vix aliqua pars remaneret.

Eo tempore cũ pro geſta re ad fratres ſuos Diethmarum & Vuithmarũ direxiſſet nuncios, veniens nũcius in domũ Diethmari, maius inuenit gaudiũ. Ipſo ſiqdẽ die Theodoricus filius eius, quanuis de cõcubina, bonæ tamen ſpei puer natus eſt. Poſt tempus verò nõ multum rex Valamir & fratres eius Diethmarus & Vuithmarus, dũ cõſueta dona à principe Martiano nõ reciperent, & fœdera pacis tamen cuſtodirẽt, miſſi ab eis legati ad imperatorẽ: & quia placita eis nõ reſpondit, Illyricum totum depræ dando vaſtant.

Auitus imperator. Inter hæc Romani poſt receſsũ Genſerici, Auitum ſenatorij ordinis Romanum, delegerunt in imperatorẽ, cũ quo Martianus mitiſſimi vir ingenij, damnis & periculis occurrere cupiens, fœdera inijt, ſecundùm quæ Reſpublica adminiſtrari deberet. Annos tunc ſeptem Thoriſmundus Viſigotthorum Rex poſt Catalaunici campi prælium ſeſe continuerat intra Vaſconiam Toloſamque. partìm nanque ſucceſſus Attilæ timuerat, partìm expectauerat, quem in locum euaderet res Romana: qui Atilam necatum, Etium Valentiniano numque occiſos, & Romam à Vandalis expilatam eſſe audiens, omnem poſtergauit Romani imperij reuerentiam. Romanorum enim maxima poteſtas, à ferrea ſua firmitate in teſtaceam fermè deuenerat fragilitatem. propter Gothorum & Francorum incendia, incurſiones & inauditas cędes, quæ Romanæ laudatiſſ. reipub. continuis vaſtationibus intulerunt.

Thoriſmundus itaque cepit Hiſpaniam citeriorem, & Galliæ ciuitates extra Burgundionum Francorumque dithionem, atque vltra Ligerim cõſtitutas: & ſolùm Narbonenſem prouinciam cum his, quæ Ligerim inter & Rheni fluenta ſunt, tunc tutatus eſt Geruandus quidam Romanus, prefectus à Valentiniano conſtitutus. Thoriſmundus Galliã vaſtat.

Intereà Martianus cùm Orientalem rempublicã felicitèr adminiſtraret apud Conſtantinopolim, facta ſuorum conſpiratione Ardaburij & Aſparis, vij. imperij ſui anno peremptus eſt. Martianus interficitur.

ANNO igitur Domini 460. vrbis conditæ 1211, Leo Beſſica ortus progenie, ex tribuno militum imperator eſt electus, & ab Anatolio patriarcha coronatus, regnum Orientale ſuſcepit, & 16. annis tenuit. Hunc vrbs Conſtantinopolitana primùm ex Greca progenie imperatorem habuit. Itaque primo eius anno cùm Auitus Romæ mortuus eſt, Maioranum quendam exercitus apud Rauennam, Leone ſuadente, imperatorem aſſumpſit: ſed anno poſt tertio interfecit. Surrogatus verò eſt illi per Romanos Seuerian⁹, ſub quo Alani, duce Biorgo eorum rege, per montes Tridentinos Italiam ſunt ingreſſi. Miſſus in eos à Seueriano Richimer gente Gothus, ſed in patricium ſenatuſconſulto authoritate Seueriani allectus, Benacum inter lacum & Bergomum vrbem ſeſe illis cum exercitu oppoſuit, conflixitq;, ac Biorgum regem occidit. Leo I. Græcus imp. 54. Richimer.

Seueriano interim tertio anno imperij

Anthemius. An. Chr. 467. Rij Romæ defuncto, Anthemius, qui fuit Martiani imperatoris gener, à Leone consensu totius militiæ ex patricio Cęsar factus est, ac Romam missus, cuius imperij initio Geruandus, Narbonensis Galliæ prefectus, de quo suprà mentio fit, tyrannidem assumpsit, qui ab ipsius Anthemij ducibus prelio superatus, captus, & in exilium est actus. deindè post annum Rom. Patricius imperium affectans, iussu Anthemij occisus est.

Genserici Vandalorum rex. Genserico inter tantos motus tempus esse ratus, ex omni Aphrica ingentem contraxit classem, atque ad littora Italiæ nauigauit. eandem classem cùm in Aphrica parari intellexisset Leo imperator, Anthemio principi Rom. opem ferre instituit. Basilisco patricij ordinis belli duce declarato, haud contemnendas illi copias dans, quas nauigio impositas in Italiam perduxit, parauerat que alias copias Anthemius, quibus iunctis, Basiliscus Genserico occurrit. Commissum autem est prelium acerrimum, à quo Genserico se subtraxisse legitur. Superatus itaque, multis nauibus militibusque amissis, in Aphricā se recepit.

Francorum rex. Meroueo Francorum rege interim defuncto, filius eius Hildericus suscepit regnum circa annum Domini 462. quē luxuriosè viuentem, & cum filiabus populi fornicātem, Franci interficere nolentes abiecerunt, ac Aegidium quendā Rom. super se posuerunt, sed post annos 8. pœnitentes, Hildericum reuocabant, factusque est rex virtute magnus super omnes priores. Agrippinam enim ciuitatem, occisis à parte Aegidij multis Romanis, Franci ceperunt, eamq; Coloniā nominārūt. Treuerim quoquè incēderunt, & totam illam terram vastabant.

Mortuo autem Aegidio, Siagrius filius eius successit in locū. Sedit in Suessionum ciuitate, vbi sedes regni erat. Sed Hildericus superueniens, omnem terrā illam prędatus est, & Aurelianensem ac Andegauensem ciuitates regno suo adiecit. Eo in tempore Clodoueum genera uit ex Basina regis Thuringorū vxorem, quam ei abstulit, vt in fine generationis dicetur.

Nec tamen interea quietus fuit apud Constātinopolim Leo. siquidem Aspar quidam patricius & Ardabur, cùm illum insidijs tentatum interficere nequiissent, apertam vim parabant, quibus vt resisteret Leo, classem reuocauit, quā Basilisco duce miserat in Italiam. Aspar interim mora ac fauore ciuium auctus, Ardaburem filium Cęsarem appellauit, vndè post reditum exercitūs, aliquandiù in vrbe pari certamine est pugnatū. vicit tandèm Leo, & captos Asparem filiosque iugulari iussit. Aspar tyrānus.

Motibus prędictis ab initio intellectis, Ostrogotthi reges Valamir Theodamirque fratres, vti sub Martiano, Illyricum vastauēre. sed Leo mox ad pristinam cum eis amicitiam venit, & tam prēterita quàm prēsentia munera tribuit, ac pacis obsidem Theodoricum infantulum Diethmari filium accepit, qui iam annum 8. intrauit, quem dum pater dare tardaret, patruus Valamiri promittit, vt exindè pax stabilior inter Romanos & Gotthos maneret. Igitur Theodoricus obses imperialem gratiam promeruit, quia elegans puer erat. Theodoricꝰ

Postquàm verò firma pax inter Romanos & Gotthos esset, videntes Gotthi sibi non sufficere quæ ab imperatore susceperant, more solito cœperunt vicinas deprędari gentes, & in Hunnos conuertunt, atque à finibus suis inglorios expulerunt, vt ex illo tempore qui remanserant Hunni, Gotthorum arma pertimescant.

Cunimundus Sueuorum rex. Quiescente iam tandèm Hunnorum gente à Gotthis, Cunimundus rex Sueuorum cum suis inuadens fines Diethmari ac Valamiri fratrum, eos deprędatur, omniaque abducens iumēta, in terram suam reuertitur. Diethmarus verò non tantùm iacturam dolēs, quantùm metuens, nè Sueui, si hoc impunè lucrifacerent, ad maiorem licentiam prosilirēt, intēpestiuę noctis silētio, dū adhuc in itinere essent, eos dormientes inuasit: consertoque inopinato prelio, ità eos oppressit, vt etiàm regem Sueuorum captum, Gotthorum seruituti subdiderit: sed dum esset multùm misericors, facta vltiōe, veniā Sueuis cōdonauit: eūdemq; Cunimundū quē ceperat, adoptauit in filiū, ac in Sueuiā remisit, q tñ posteà fretus auxilio Sarmatarum & Scyrorum,

rursùm

rursùm inuasit Visigotthos, vbi multis occisis Diethmarus Gotthorum rex victor euasit.

Quod cùm intellexisset Leo, gentem ipsam quam impossibile duceret superare, statuit in Romanii imperij amicitiã liberalitate beneficioq; allicere. Theodoricum itaq; vnicũ filium Diethmaro tale munus non expectanti remisit, regio indumento comitatuq; conductũ. accepit libens Diethmarus tantum munus, & quod tacẽtem Leonem desiderare intellexit, inducarum fœdera in optimam Romanæ reip. pacem cõmutauit.

Theodoricus tum erat 18. annorum hic sibi mox ex satellitibus & populo patris selegit penè 6000. virorum, cum quibus patre inscio, permenso Danubio, Sarmatarum regem incurrit atque peremit, ac cum victoria ad genitorẽ suum redijt, magnę spei adolescẽs habitus.

Simplicius papa.

ANNO 462. Hilarius papa moritur, & in eius locum Simplicius patria Tiburtus eligitur, qui sedit annis duodecim. Hic Simplicius diuisit vrbem in quinque regiones Presbyteris: prima erat Petri, secunda Pauli, tertia Laurentij, quarta Ioh. Lateranensis, quinta S. Marię maioris. Instituit quoquè nè clerici inuestituras à laicis recognoscerẽt, quòd fuit posteà per alios magis roboratum, vt habetur xvj. q. vj. per totum. damnauit etiàm Petrum Eutychianistam Constantinopolitanum episcopũ, Romanam quoquè Ecclesiam oĩm primam declarauit. Per idem tempus Richimer in Italia nouis studuit rebus. eum imperator Anthemi⁹ cisalpinę pfecerat Gallię, ob rem in ea bene gestam. quinetiàm Anthemius iuncta Richimeri in matrimonium filia, generum fecit: neque tamen tam multa potuerũt beneficia barbaro collata, facere, quin viribus cisalpinæ Galliæ, cui pręerat, fretus, copias aduersùs socerum compararet. Sed eum priusquàm ad facinus perueniret, cum imperatore in gratiam redire fecit S. Epiphanius Ticinensis episcopus. rupit tamen pacem barbarus, duxitque in socerum vrbemque Romanã copias, quãtas ex cisalpina Gallia potuit cõtrahere.

Richimer tyrannus.

Diuersa tunc Romanorũ erant studia, multis Anthemio, pluribus Richimeri cupientibus. & licèt Richimer metatus esset castra ad vrbem, Anthemius tamen aliquandiù mœnia portasque tutat⁹ est. sustentabantq; Anthemium in vrbe fautores Bilimeris etiàm, quem Narbonẽsi prouincię prefecerat, licèt Gotthũ, ta- Bilimer prefectus. men fidelem. is quamprimùm de Richimeris perfidia certior est factus, cohortes, quarum pręsidio prouinciam regebat, auxiliaque tumultuaria contracta ad vrbem duxit.

Olymbrius dux.

Ea cùm Leoni Cõstantinopolim essent denunciata, Olymbrium ducem suum cum exercitu in Italiam misit, qui copijs in Rauennam expositis, Anthemium. Romanosque de suo aduentu fecit certiores. Lętatus eo nuncio Anthemius, insignia imperij deposuit: & in priuatam concedens vitam, vrbis custodiam senatui & Romano populo commendauit.

Dum hęc fierent, Bilimer ad viam Cassiam delatus, in vrbem properabat. tamen illi occurrens Richimer, certamen inijt, fortiterque institit. fuitque ad ipsam Adriani molem commissum pręlium, in quo Richimer victor Bilimerem interfecit. ea Richimer potitus victoria, vrbem ingressus est, & ilicò socerum Anthemium quarto quàm imperare cœperat anno, iussit à carnificibus lacerari. Olymbri⁹ verò apud Rauennã Anthemium imperio se abdicâsse, Bilimerem interemptum, Richimerem vrbe potitum, vnico fermè die certior est factus, mansitque Rauennæ.

Sed quęsito tanta perfidia imperio Richimer paruo tẽpore est gauisus. nam tertio quàm vrbem erat ingressus mẽse, acerbis morbi cuiusplam cruciatibus est consumptus, & Olymbrius à populo Rom. vocatus, imperatorque appellat⁹, Occidentalis imperij gubernationem accepit, Gundibaro nepote, quem cum exercitu Rauennæ dimiserat, in patricium declarato. Is verò Olymbrius cùm restituendæ rei Romanæ instaret, post quartum quàm aduenerat mensem, Romæ obijt.

Romani imperatorem per suffragia creare nituntur.

Admissi sunt tunc Romani simul & Itali, repetita Maiorum disciplina, deligere p suffragia imperatorẽ. sed obstitit vnius Gundibari patricij audacia. eo em̃ instigante

instigante, Glycerius quidam senator Rauennæ constitutus, primùm petijt, & sic per suffragia declarari imperator tentauit: sed cùm petitio illi nõ succederet, Gundibarus exercitu Rauenna educto, ità fauores ostẽdit, vt confracti malis, q̃ tot p annos Romani viderãt & ipsi Itali, eum potiùs imperatorem eligere, quàm tyrannum (prout eis videbatur) habere decreuerint.

Quem Glycerĩũ eodem anno Nepos Patricius, Leonis impatoris authoritate & Romanorum auxilio fretus, & deiecit imperio, & apud Salonam episcopũ constitui curauit. cõciuit verò ea res magnos in Italia motus, quia Gundibarus eiecti Glycerij iniuriam vlturus, Rauẽnates & multos Italiæ populos in Nepotem Romanosq; armauit, nec tamen inertes tunc & deiectis animis quiescebant Romani, sed & ipsi vim inferre potiùs quàm ꝓpulsare, maximo cum alterius partium incommodo parabant. sed S. Epiphanius Ticineñ episcop⁹ hos etiã, sicut Richimerẽ et Anthemiũ, meliore tñ successu, sua virtute ad pacẽ perduxit.

Interim Leo imperator postquàm Orientale imperium 16. annis rexerat, Leonẽ nepotẽ suũ ex filia Mariagne Zenonis filium, ordinans imperatorẽ, morbo correptus, diem clausit extremũ. Ipse verò puer Leo cùm paucis mensibus imperium gubernâsset, Zenonem genitorem suum, vultu & moribus deformem, fecit imperatorem, breuiq̃ post rebus excessit humanis. ideò nec in catalogo ponitur.

Zenone Chalcedonem abeũte, Verina eius socrus Basiliscum fratrem suũ, imperatorem in Cõstantinopoli appellauit, nec defuit quorundam nobilium & plebis assensus. quod cùm intellexisset Zeno, Isauriam se contulit, mâlens cum Mariagne vxore exulare, quàm vt suî causa respublica bellis agitata ciuilibus, aliquod accipere incommodũ cõmitteret. lętatus ea fuga Basiliscus, Marcum filium suum Cęsarem appellauit. Sed cùm Basiliscus in hęresim Nestorianam prolapsus, & propter alias vitę turpitudines populo esset inuisus, cõuertit se ciuitas ad Zenonem, isq̃ Constantinopolim reuersus, fauore populi adiutus, Basiliscũ, Marcumq̃ & Verinam captos, in Cappadociã relegauit.

ANNO igitur Domin 1476. ab vrbe verò condita 1227. Zeno genere Isauricus, gener Leõis I. vt dictum est, propria manu Leõis coronatus, adipiscitur imperium Orientale. regnauit annis xvj. Occidentale verò imperium Nepos tenuit, qui Orestẽ militiæ suæ magistrũ, cõstituerat mittere in Gallias tutandas ab inuasione Visigotthorũ. sed Orestes quamprimùm Rauennæ cum exercitu applicuit, Augustulum filiũ suum qui Rauennæ erat, imperatorem creauit. ille cùm audisset Nepos, nullas sibi adesse ad resistẽdum copias videns, in Dalmatiam fugit, Augustulus verò imperij insula apud Rauennam ornatus, fœdera cum Vandalorum rege Aphricam tenẽte, Genserico f. constituit, quibus in fœderibus ipse & pater Orestes firmissima ęstimabant esse prędidia imperij constituta.

Nepos Cæsar

Augustulus Cęsar.

Dum autem ab Aphrica sibi cauet prospicitq̃ue Augustulus, Odoacer genere * Rugus, Thuringorũ & Scyrorũ Herulorumq̃; turbis fretus, ab inferioribus Danubij ostijs ex Pannonia in Italiam contendit: qui dum adhuc per Noricorum rura duceret exercitum, cognita fama serui Dei Seuerini, qui illis tunc degebat in locis, ad eum benedictionem petiturus ingreditur: qui benedictione acc̃epta, egreditur à cellula: & dum caput inclinaret nè impingeret, à Dei viro futurorum prędscio, audiuit: Vade nunc ad Italiã Odoacer, vade, vilissimis interim animalium pellibus indutus, multis citò plura largiturus. Hęc verba exitus vera ꝓbauit. nam postmodùm per oẽm Italiam regnauit.

Odoacer rex Gotthorum Italiam inuadit.

Ingressus igitur Italiam, Aquileia ad sinistram relicta, in Taruisinos Vincentinosq;, & indè in Brixianos flexit. Igitur Augustulus de aduentu eius certior, immisit Orestem genitorẽ, cuius ductu legiones Ro. & contracta accuratissimè ex omnibus Italię populis auxilia, apud Laudam cõuenerunt. Contulit autem ilicò castra, & primus pugnãdi copiã fecit Odoacer: parantẽ verò signa educere, & paritèr pugnandi copiam facere Orestem, auxilia deseruerunt: quibus vndiquè

Ticinum captum ac dirutum.

vndiquè dilabentibus, territæ legiones Rom. & ipſę prælium detrectauerunt. In eamq; adductus eſt difficultatem Oreſtes, vt ſolutis caſtris in vrbem Ticinũ ſe reciperet. Inſecutus illũ Odoacer, vrbem corona cinctã vallauit, recepitq;, diù & pertinacitèr expugnatam.

Eo in ardore cędes ciuium, Romanarumq; legionũ tanta, quanta nuſquàm alibì in Italia ab annis plurimis eſt facta. Tunc nedùm direpta vrbs Ticinum, ſed & cum agro igni ferroque vaſtata. Oreſtem autem captum, Placentiamq; perductum, Odoacer ipſe, ſpectante exercitu, gladio ſuffoſſum interfecit: quibus territi crudelitatibus cęteri Italię populi, certatim deditionẽ fecêre. Et Auguſtulus animo conſternatus, Romã quidem ex Rauẽna profectus, ſed eueſtigiò recedens, in Lucullano oppido Campanię purpuram diademaq; abijciens, ſeſe imperio, quod annum vnum menſesq; duos tenuerat, abdicauit.

Auguſtulus imperio ſe abdicat.

Ità Rom. imperium toto orbe venerãdum, & auguſtalis dignitas, quę ab Auguſto quondàm Octauiano incepit, in hoc Auguſtulo perijt anno ſalutis 477. conſentit Pomp. Lętus. Deiecto itaque Auguſtulo, Odoacer vrbem Romam ingreſſus, totius Italiæ regnum adeptus eſt. Illum enim primo ingreſſu regem Romæ & Italiæ appellatum, Romani ſummis honoribus in Capitolium deduxerunt, qui & ſi barbarus eſſet, Romã & Italiã quietiſſimè primò gubernauit.

ANNO eodẽ, ſalutis ſ. 477. Simplicio papa defuncto, ac in baſilica B. Petri ſepulto, Felix tertius patria Rom. ſurrogatur. ſedit annis octo. Felix papa cùm intellexiſſet Petrum Eutychianũ ob hæreſim antè in exilium pulſum, ab Achatio Conſtãtinopolitano epiſcopo reuocatum, fraudem ſubeſſe veritus, authoritate Sedis Apoſt. ac conſilio benè ſentiẽtium approbato, Petrum & Achatium damnat.

Felix iij. papa.

Poſt annos verò tres cùm Zeno imperator fidem faceret, hos homines pœnitere, Felix eò miſit epiſcopos duos Meſſenum & Vitalem, qui re cognita, damnatos abſoluerunt. Hi itaq; Heracleam ciuitatem ingreſſi, pecunia corrupti, nihil ex ſentẽtia Felicis egêre. Vndè pontifex indignatus, habita de more ſynodo, hos vt pręuaricatores & ſimoniacos, à communione deiecit. Meſſeno tamen pœnitentię tempus adſcriptum eſt, qui errorem ſuum confitebatur. Idem Felix conſtituit, vt eccleſię nõ niſi à pontificibus conſecrarentur. ſtatuit etiàm vt accuſato inducię darentur, de quo fit mentiò in c. Oroſius. 56. diſt.

ANNO ſalutis 478. apud Britãnos, vt in pręcedenti generatione dictum eſt, Ambroſius Aurelius regis Britanniæ filius, ſeſe contra Saxones ducem obtulit Britonibus, qui deſiderabant ſe Romano imperio recuperare, Saxonibus vel pulſis, vel cęſis. Hũc ſcribit Blondus induiſſe purpuram, & imperator à Britonibus eſt appellatus. tumultuariè primùm, poſteà iuſta acie cum Saxonibus Anglicis ſępenumerò eſt congreſſus, ſuperatus verò eſt ad extremum & Britones cum illo, ipſeque Ambroſius in bello eſt occiſus, qua victoria Saxones crudeliſſimè vſi ſunt. Poſtquàm enim eos interfecerant qui arma contra ſe induerant, in omnis ętatis ſexusq; multitudinem graſſari eſt cœptum: nec ſolùm id contigit in locis prælio propinquis, ſed ſulętibus adhuc ex victoria animis, ſed ſuper multos dies vrbes ſingulas vicosque diſcurrunt, cędem vbiquè ſimilem committentes.

Ambroſius Aurelius occiſus.

Britãni terram reliquerunt proprii.

Ea impulſi neceſſitate Britanni, cõſtituerũt ex inſula popularitèr emigrare. Itaq; perterritis omnibus, naues ſibi amquiſque aut ſcapham, prout potuit, cõparauit: tantamque fuiſſe referunt, cõpletis vbiquè littoribus, contentionem conſcendere volentium, vt multitudine atque onere nonnulli deprimerentur lembi. Itaque Britannias tunc pro ſe ceperunt Anglici Saxones, quos ad ętatem vſque noſtram retinuerunt, tantis aucti opibus, vt de Frãcia, cui pridèm manum iniecerunt, ſubijcienda, cũ rege Francorum gerãt bella, multos retrò annos cõtinuata. Britãni verò patria extorres eo anno, q fuit Zenonis & Auguſtuli imperij & Odoacris regni initio, cœperunt oceanotenus in Turonibus, Cenomanis & * Ciantibus, qui & Veneti, ac per ea Galliæ Celticę maritima loca, in quibus Britannicum nomẽ idio-

Britannia moderna.

idiomaq; ad ætatem vsq; nostrã retinuerunt, habitare, prout refert Blõdus decadis primæ lib. 2. & seqtur Aeneas Syluius. Sed Gãfredus Arcturi in Chron. suis longè ab his discordat, dicens: Postq̃ vt in præcedẽti generatiõe dictum est, Saxones à Vortigerno intruso rege inuitati fuissent, & Vortigernus Engisti filiam vxorem duxisset, ciues & habitatores regni iam Christiani, & per sanctum Germanum Antisiodorensem, & Lupum Trecẽ episcopos in fide confirmati essent, Saxones ferre non poterant. reiecto propterea à Vortigerno rege, filium suum Vortunerium in regem accipiunt, qui Saxones quatèr prælio vincens, eos in Germaniam redire compulit, & posteà veneno nouercæ suę extinctus est: quo mortuo, Vortigernus pater regni gubernacula repetijt, et suasu vxoris filiæ Engisti victus, Saxones reuocauit, vt tamen socer cum paucis veniret. Qui cum 30. millibus Saxonum in Britanniam venit, ex quo rex & Britones commoti, volentes iugum à se excutere, à Saxonibus capto rege occiduntur per insidias, & Saxones Londinum, Eboracum, Lindocollium, Guniptenìam, & alia loca ditioni suę submittunt.

Ambrosius Aurelius.

Cùm hæc fierent, Aurelius Ambrosius iam adultus, auxilio Britonũ in Armorica, vbì cum fratre nutritus fuit, intrauit Britanniam, & Vortigernũ persequens, in regione Cambriæ in oppido Genore, in turri cremauit: quod cùm Engisto nunciatum fuisset, sese cum Saxonibus in partes Cambriæ recepit, loca omnia muniens, sub spe, si illinc cedendum esset, ad manum haberet Albaniã, vbì Picti, Scoti, Daci, Norũegi habitabãt. At Aurelius cõgregatis suis, Engistum insequitur: & commisso prælio, Saxones de dijs suis, nam infideles erant, frustrà sperantes, manu Dei percussi, & Engistus eorum dux captus, & capite truncatus est.

Otho filius Engisti.

Otho verò filius & Cossa cognatus suus, cum reliquijs Saxonum, Eboracum fugerunt, ibiq; obtenta regis gratia, terram iuxta Scotiam ipsis datam colere cœperunt. Aurelius autem Ecclesias Dei pex Saxones destructas reformare, & status regni restituere cœpit, & in monte Ambri nobilibus suis sepulturã erexit. tãdèm per insidias cuiusdam Saxonis, fingentis se medicum, veneno perijt.

Pascentius Vortigerni filius.

Eodem tẽpore Pascentius filius Vortigerni, qui in Germaniam fugerat, cõgregatis Saxonibus, & iuncto fœdere cum Gilomanio rege Iberniæ, Britones aggreditur, quos Vterpendragon excipiens, ambos duces occídit, victoria potitus est: similiter & Occa filius Engisti, & Cossa cognatus, mortẽ Aurelij audientes, nouos motus excitauerant. Sed ambo capti sunt per Vterpendragonem, & exercitus eorum dissipatus.

Vther rex.

Post hanc victoriam rex Vther faciens festiuitates cum suis principibus, inter quos Gorloius dux Cornubiæ, cum Igerna cõiuge pulcherrima aderat, cuius amore captus rex, ducẽ persequitur, & tandèm Merlini opera, eius concubitu potitus, Arcturum Magnum ex ea genuit: Gorloioq; occiso, vxorẽ eius coniugio copulauit.

Arctur⁹ rex.

Verùm successu temporis Occa & Cossa è carcere lapsi, ingẽtem Germanorum multitudinem ducẽtes, ingressi sunt Britanniam, à parte aquilonari lõgè lateq; eam dissipantes. Quibus Vther ægrotus, in pheretro positus, sub Gail cõsule, qui Annam filiam regis vxorem habuit, obuiauit: & commisso prælio, Occam & Cossam vicit, ac occídit. Reliquiæ Saxonum sese in partes aquilonares transferentes, & insidias regi tendentes. Tandèm venenato fonte vndè aquam sumebat, ipse cum pluribus alijs perijt. Sepelitur in cœnobio Ambri* infra choream gigantum, iuxta Aurelium fratrem suum, cui successit in regno Arcturus filius ætatis annorum xv.

*intra chorum

Vincentius in Spe. lib. xxj. c. l. adducit Sigisberthum, referentem quòd Leo imperare cœpit anno 458. salutis, cuius Leonis anno circiter qnto mortuo Vterpendragone, successit ei in regno filius, Arcturus dictus, cuius mirabilia gesta decantata sunt, licèt plura fabulosa esse videãtur, aduersùs Saxones, Scotos, Pictos vario conflictu decertans. tandèm concluſit eos in quodam saltu,

& datis obsidibus, eos abire dimisit.

Sed ipsi posteà fidem frangentes, redeunt: quibus congrediens Arcturus, impetu facto in hostes, occidit suo gladio Caliburno dicto 470. viros, cæteros in fugam vertit, principibus eorum prostratis. Hæc Vincentius lib. xxj. c. lvj. de hoc plura infrà dicentur in fine generationis sequentis.

Caliburnus gladius Arcturi.

Odoacer igitur tyrannus Romæ & in tota Italia 14. regnauit annis. Cogitauit autem de vrbe transferenda, & noua Colonia deducēda, vt à suo nomine vrbē appellaret Odoacriā, primus externarum nationū quietus per decē annos possessor, posteà infelicem regno & vitę finem dedit, vt Pomp. Lætus scribit.

Odoacer.

De Childerico rege Francorum refert Robertus Gaguinus, quòd tempore suæ deiectionis venerit ad Byssinum Thuringiæ regem. Intereà vnus ex amicis suis Guinomadus, cogitans cum reconciliare, suadet Aegidio, quem Gillonem nominat, Francos terrore regendos, eique læsæ maiestatis quendam Childerici oforem defert. mox Gillo delatum necat, & post eum plures alios. qua crudelitate Franci permoti, Guinomadum consulunt: quibus ille, mirari se eorum incōstantiam, qui electum regem execrētur, nisi tolerabiliùs mulierosum regem quàm sanguinariū habere velint.

Childericꝰ rex Francorum.
Byssinꝰ rex.

Placuit, his auditis, omnibus reuocare Childericum. Recuperato itaq; regno, Aegidiū pepulit, regniq; fines ampliare cœpit. Eius prosperitate cognita, Basina Thuringiæ regis vxor, dimisso viro, ad ipsum venit. Interrogata à Childerico, cur deserto viro alium sequeretur: Quia, inquit, communione tua vsura sum, modestiam & virtutem tuam sum experta: & si meliorem te quempiam scirem, illum terra mariq; indefessa persequerer. Hac libertate sermonis delectatus rex, eam accepit vxorem, Byssini hospitalitatis minimè recordatus. ex ea genuit Clodoueum.

GENERATIO XVII.

ANNO domini 480. sub Felice papa tertio, regnāte Zenone imperatore, xvij. incepit generatio. Per idem tempus Gundobaldus (vel, vt alij volūt, Gandebandus) rex Burgūdionum, Italiam ingressus, & præda onustus, redit in Burgundiam. Fuit autem Gundobaldus regis Gundobadi filius, habuit tres fratres, Gundegisilum, Chilpericum & Godomarum. Gundobaldus autē Chilpericum fratrem interfecit gladio, vxoremque Chilperici ad collum ligato saxo, in aqua suffocat, filias quoquè duas, senior vocabatur *Trona, quā exilio condemnauit, iuniorem Crochtildim, aliâs Gothildim nomine, secū retinuit.

Gundobaldus Burgūdiæ rex.

Eodem tempore mortuo Childerico Frācorū rege, Clodoueꝰ filius eius successit in regno. Hic cum Siagrio Suessoneñ bellum habuit, fugientemque ad Alaricum regem Gotthorum, missa legatione, reposcit, & redditum interfecit, totumque regnum eius subijciens, Romanos intātùm deleuit, vt nulla eorum vestigia reperirentur. Erat Clodoueus rex adhuc paganus, accepitq; quòd Gundobaldus rex Burgundionum neptem haberet elegantem atque sapientem, vndè ad eum legatos mittit, qui sibi vxorem conciliēt, ratus vnà cum puella Burgundia quoquè potiri posse. Legati secretiùs explorare satagunt, nūquid puella Clodoueo despōsari vellet.

Clodoueus rex Francię.

Ad hæc puella, cui regis Clodouei fama & regni potentia nota esset, consensit, quanquàm non dubitaret patruum ob commissum homicidium & patris & matris, si id resciret, prohibiturum, eaq; in sponsione id solùm est pacta, vt cùm ipsa esset Christiana, Clodoueus, qui cum Francia idola coleret, fieret Christianus: qua pactione facta, accepit occultè munuscula matrimonij causa data.

Reuerso Gundobaldo, quia fortè aberat cùm legati venissent, Clodoueus Gothildim iam vxorem cœpit poscere. quod, & si nuptiæ non satis placerent, consilio tamē aulicorū habito, permisit. Regis em potentiā formidabat. Gothildem quoquè eo celeriùs tradidit, quòd sinè dote aliqua fuit postulata. Conuēsinè habito, rex Gotthildim regio apparatu susceptit. Christianus tamē factus non est iuxta condictum, nec multò pòstbellū instituit cōtra Gundobaldū, quo in bello ciuitates & op-

& oppida Ligerim inter & Sequanam sita, omnes suo adiunxit imperio.

Eo tamen bello interuentu Gothildis sedato, alterũ quod multos durauit annos, aduersùs Alemanos suscepit, cũ qua gente non minùs quàm cum viris fortibus armis instructissimis prælio decertauit. quo in prælio suos in fugã versos videns, memor factus est promissiõis, quã multotiès requisitus, vxori seruare neglexit, et ipsam prælij aduersitatem ob id solũ sibi accidere suspicatus est. hinc Deo cæli & terræ, quem Gothildis prædicaret, vouit, illius consilio precibusq; acquiescere, si sui victoriam obtinerent. tantaque mox facta est mutatio, vt qui multa cæde afflicti primò fugiebãt, Frãci hostem repellerent, ac cæde commissa in fugam conuerterent.

Alemanis in ditiõem receptis, regeq; eorum occiso, quibus tributa imposuit, et in Franciam reuersus Clodoueus, à S. Remigio Rhemensi archiepiscopo, cum omni Francorum gente, exorante Gothilde, baptizatus est: & cùm sacrũ oleum, quo liniri ritu Christiano qui abluuntur, solent, ministrorum incuria, siue ordinante Deo, allatum non esset, eccè de superis delapsa colũba, ampullam odoratissimi liquoris oppletam, ad manus pontificis detulit. eo liquore hic Clodoueus primùm, posteri deincèps Francorum reges hactenùs sacrantur.

Fama quoquè vulgatũ est, fuisse regibus Francis bufones tres nobilitatis insigne. Clodoueo autẽ Christianis sacris initiato, demissũ cælo esse id, quod nunc reges gestant, aurea lilia, quibus subest cæli sereni color insignis. Traditum quoquè est, pannum sericeum rubrum, instàr signi militaris quadratum, fulgorosum diuinitùs esse acceptum, quo in expeditionibus contra fidei hostes pro signo Franci reges vterentur. Fuitque vexillo nomen Auriflamma, hactenùs apud S. Dionysiũ ad hęc seruatum, sed abutentibus signo contra Christianos, euanuisse: alterum tamen non dissimili forma instauratum esse, quod inter sacra reseruatur. Sunt tamen qui id signum Carolo Magno collatũ fuisse contendant.

ANNO Domini 485. mortuo Felice Ro.pon. Gelasius natiõe Apher, illi suffectº est. pręfuit annis octo, vir sanctus, amator pauperum doctissimus, declarauit scripturas noui & vete. testamen. & quæ essent authentica, & quæ apocrypha, de quo xv. dist. Sancta Romana. Ipse etiàm Anastasium imperatorem execrari posse ostendit, de quo 96. di. duo sunt. Composuit canonem & nouẽ pręfationes, ac de temporibus ordinandorum. Gelasius papa.

Inter hęc Gensericus Vandalorũ rex moritur, cui successit Honoricº primogenitus, & primùm cœpit mitiùs agere per simulationem circa religiõem Christianam, & vt se religiosum ostenderet, solicitè quærebat hæreticos Manichæos, ex quibus incendit multos: similitèr & Arrianæ hæreseos presbyteros ac diaconos: Dedit etiàm licentiam ad instantiam Zenonis imperatoris ac Placidiæ vxoris, vt Carthagineñ Ecclesia sibi quem vellet, episcopum ordinaret, quæ iã per 24. annos fuit destituta. Destinauit ergò notariũ cum edicto, vt iuxta petitionem imperatoris proprium eligerẽt episcopũ: & licèt clerus intelligeret dolum subesse, tamen ordinatus est Eugenius episcopus, vir sanctus & Deo acceptus, quo immenso gaudio Ecclesię Dei exultauit multitudo. mox vir Dei conuersationem bonã ità sedulò habens, ad Dei culturam cunctos inuitauit, eratq; omnibus gratus & acceptus. Honoricus Vandalorũ rex. Eugenius episcopus.

Sed cùm fama eius esset vbiquè celebris, cœperũt Arrianorum episcopi inuidia graui torqueri. Suggerũt ergò regi, vt eum arceret, nè Dei verbum ad populũ faceret: deindè quòd mares & fœminas in habitu barbarico incedentes, in Ecclesia conspici prohiberet. Mandat ergò rex. Ad quæ episcopus: Domus Dei omnibus patet, nemo repelli potest, & maximè, quia plures Christiani in habitu illo incedebant de domo regia.

At vbi accepit tale responsum, statuit tortores in portis Ecclesię, qui incedentes in specie suę gentis, ilicò castigarent: indè multi sunt vel afflicti vel trucidati. At vbi isto modo non profecit, ordinat quòd catholici in eius aula constituti, nec annonas nec stipendia reciperent, multis insuper eos laboribº exposuit. &

Immaniſſima Honorici regis facinora.

nè quid perfidiæ omitteret, vt filijs ſuis regnum ſtabiliret, Theodoricum fratrẽ filiosq; eius perſequitur. primùm vxorẽ illius, crimine impoſito, interfici iuſſit, poſteà occiditur & filius magnæ ſpei vir, deindè Theodoricum fratrem in exilium miſit: poſt cuius mortem, filium qui ſupererat, duasque filias eius adultas, impoſuit afinis, eiecitque.

Sed & multos comites ac nobiles, quos ei Genſericus ſacramento interpoſito commendauerat, ille oblitus ſacramẽti, diuerſis pœnis ac incendio trucidauit. Amputatis itaque breuì omnibus quos timebat, & ſolidãs ſibi regnũ, vt putauit, vniuerſa perſecutionis tela in eccleſiam conuertit: ante tamen perſecutionem, multa prẽibant ſigna & viſiones futurorum malorum.

Cenſuit igitur primò tyrannus, vt nemo in eius palatio militaret nec ageret, niſi Arrianum ſe feciſſet: quorum ingens numerus militiam abijciens, in fide perſtitit, quos poſteà domibus proiectos, omniq; ſubſtantia ſpoliatos, in Sardiniam relegauit. ſtatuit etiàm ꝑ totam Aphricam, vt mortuo epiſcopo, fiſcus ſibi illius ſubſtantiam vẽdicaret, & quòd ſucceſſor non antè ordinaretur, quàm fiſco regali quingẽtos ſolidos daret. prẽcepit & ſacras virgines congregari, varijsque cruciatibus perſequi, vbì acerbitate pœnarum plurimæ extinctæ ſunt.

Deindè epiſcopos, presbyteros, diaconos, & alia Eccleſiæ membra quater mille nongenta 65. in exilium deſtinauit, in quorum numero erat Felix Habiritanus epiſcopus, habẽs in epiſcopatu 44. annos, qui paralyſi tactus, nec ſentiebat, neq; loquebatur, de quo rogatus rex, vt eum permitteret Carthagine properè moriturum, eò quòd in exilium nulla poſſet ratiõe duci, fertur reſpondiſſe tyrannus: Si iumento duci non poteſt, iungantur boues indomiti, qui funibus colligatum ducãt, ſicut ꝑcepi. quem velut truncum ſuper burdonem poſitum, portabant.

Felix epiſcopus.

Congregatis itaque vniuerſis, Mauri aſſunt vt eos perducant. venerunt comites duo, blandimentis Dei cõfeſſores aggrediũtur: Quid, inquiunt, ità pertinaces eſtis, qui poſſetis eſſe in cõſpectu regis honorabiles? ſtatìm clamant ingenti vociferatione: Chriſtiani ſumus, Trinitatem & vnum Deum immobiliter confitemur. Ità nullũ blandimenta vicerũt, nec carnalis pietas mouit: ſed vbì aduerſarius nil profecit, recludũtur in anguſta ac teterrima loca, iactantur vnus ſuper aliũ coarctante anguſtia, vt agmina locuſtarum, in qua conſtipatione ſecedendi ad naturale officium nõ dabatur locus, ſed ſtercorum & vrinæ neceſſitatem ibidèm fecerũt, vt ille fœtor ac horror vniuerſarum genera pœnarum ſuperaret, iuxta illud Hiere. Qui nutriti ſunt in croceis, amplexati ſunt ſtercora. Deindè ad iter cohortantur.

Crudelis Chriſtianorum perſecutio.

Miſerrima martyrum conditio.

Thren. 4.

Exuntes itaque die Dominica, linita habentes ſtercore veſtimenta, & faciem ſimul & capita, licèt à Mauris crudeliter eis minæ inferebantur, tamẽ cum exultatione hymnum Domino cantãt, Gloria hęc Deo in omnibus ſanctis eius. Aduenerunt tunc aliqui, & epiſcopus Cyprianus qui ſingulos pio fouens affectu non ſinè fluminibus lachrymarum, totum quod habuit, egentibus expendit, quęrebat & occaſionem qualiter eis ſociaretur, qui poſteà per multos agones in exilium vt deſiderabat, cum exultatione prexit, carceris ſqualores ꝑpeſſus.

Seuitiã huiuſmodi hęreticã in catholicos vix vſquã tyran ni ethnicis aut nũq; vllis chriſtianos exercuerũt.

Cyprianus epiſcopus.

Eò tunc multitudo populorum de diuerſis regionibus ad videndos Dei martyres vndiquè cõcurrunt, innumerabilis ibì turba fideliũ per montes ac valles confluentes, cereos in manibus tenẽtes, ſuoſq; infantulos veſtigijs martyrũ ꝓijcientes, ità clamabãt: Quibus nos miſeros relinquitis, dum pergitis ad coronã, qui nobis pœnitẽtię manus impoſituri ſunt, & vincula peccatorũ ſoluturi? vobiſcum & nos libet pergere, ſi liceret, vt tali modo filios à patribus nulla neceſſitas ſepararet.

In his vocib⁹ nullus iã* ꝓgere admiſſus eſt cõſolator, ſed arctabatur multitudo ad currendũ, quô venirent ad naues. deficiẽtes verò aut delicatos, Mauri cuſpidibus ac fuſtibus ad iter tundebant.

*peregrè

Poſt verò imperatum eſt Mauris, vt qui ambulare nõ poſſent, ligatis pedib⁹ velutì cadauera traherentur mortuorum per deuia & aſpera, vbì primò veſtimenta,

menta, posteà membra carpebantur, illi caput cõterebatur, alteri latera scindebantur, & ità intra trahentium manus spiritum exhalabant.

Reliqui ad solitudinem perducuntur, in qua hordeum ad vescẽdum vt iumenta accipiunt, vbi etiàm venenatorũ animalium atq; scorpiõum multitudo tanta, quæ solo flatu procùl positis veneni virus infundit vsq; ad lœtũ, quorum tamen feritas nulli seruorum Dei nocuisse fertur, Christo defendente.

Honorici Vandalorum regis edictum tenoris.

Deindè tyrannus iste Eugenio episcopo tale dirigit præceptum, quod etiàm vniuersæ Africæ destinauit, huius tenoris: Rex Honoricus Vãdalorum & Alanorũ, vniuersis episcopis: Homousianis non semèl, sed sæpiùs constat esse prohibitum, vt in sortibus Vandalorũ, sacerdotes vestri conuentus non facerent, nè sua seditione animas subuerterent Christianas. Quam rem spernentes plurimi, nunc reperti sunt contra interdictum feciſſe: & quia in prouincijs nobis à Deo concessis scandalum esse nolumus, ideò Dei prouidentia cum consensu sanctorum episcoporum nostrorum, hoc nos statuisse cognoscite, vt ad diem Kaleñ. Ianuariarum, omissa omni excusatione, omnes Carthaginem veniatis, vt de ratione fidei cum nostris venerabilibus episcopis possitis inire conflictum, videntes si integram fidem teneatis.

Huius edicti tenor futuræ persecutionis præ se ferebat indicia: vndè S. Eugenius regem accessit, petens etiàm transmarinos vocari episcopos. Hoc autem agebat Eugenius, non quòd in Africa deessent qui aduersariorum obiecta refellerent, sed quòd illi venirent, qui alieni à dominatu tyranni, maiori libertate calumnias oppressiõis populis ac terris nunciare vellent: sed exauditus non fuit, immò eos ex Africa, quos sciret rex præcipuos, occasione accepta, in exilium trusit.

Eodem tempore cæco nato, B. Eugenius circa fontem baptismatis, cruce facta, visum in nomine Domini restituit. quod cùm regi innotuisset, dicunt episcopi Arrianorum hoc Eugenium per maleficia egisse. Appropinquabat iam futurus ille dies ab eo statutus. conueniunt & Africę multarum insularũ episcopi, afflictione & mœrore cõfecti. Inter hæc tyrannus Lætum virum doctissimum post diuturnos carceris squalores incendio cõcremauit, æstimãs quòd tali exemplo timorem reliquis incuteret. Lætus.

Tandèm venitur ad locum disputationis, collocat sibi Girilla cum suis satellitibus in loco excelso thronum. Cui catholici tum dixerunt, propone quod disponis Girilla. Ad quę ille, Nescio Latinè. Nostri dixerunt, sempèr te Latinè locutum manifestè nouimus, modò excusare te non debes, præsertim quia tu huius rei incendium suscitâsti. nostram autem fidẽ proponere nõ detrectamus, & primò de vnitate substantiæ patris & filij, quod Græci ὁμοούσιον dicunt, exponemus. Itaq; patrem & filium ac spiritumsanctum ità in vnitate Deitatis profitemur, vt & patrẽ in sua proprietate personæ subsistere, & filium nihilominùs in propria extare persona, atque spiritumsanctum suæ personę proprietatem retinere fideli confessione fateamur. nõ enim eum asserentes patrem quem filium, neq; filium confitentes quia pater sit aut spiritussanctus, neque spiritumsanctum accipimus, vt aut pater sit aut filius, sed ingenitum patrem, & de patre genitum filium, & de patre ac filio procedentem spiritumsanctum, vnius credimus esse substantiæ vel vnius essentię: qa ingeniti patris, & geniti filij, & procedẽtis spiritussancti vna est deitas, tres verò personarum proprietates: & quia contra hãc catholicam fidem exorta est hæresis, asserens filium nõ de patris substantia esse genitum, sed ex nullis extãtibus, id est, ex nihilo eam substitisse, ad hanc impietatem refellendam ὁμοούσιον positũ est, quod interpretatur, vnius substantiæ vel essentiæ, de quo Apostolus: Qui cùm sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius. Et in Euangelio Christus: Ego in patre, & pater in me est. Et iterùm: Ego & pater vnum sumus. quod non tantùm ad vnitatem refertur voluntatis, sed ad vnam eandemque substantiam, quia non dicit, Ego & pater vnum volumus: sed, Vnum sumus. Verùm

Girilla.

Disputatio catholicorũ cũ Vãdalis.

Catholica fides.

Heb. 1.

Io. 14. & 10.

rùm quia in filio duas fatemur naturas, id eſt, Deum verum & hominẽ: quod ad humanitatem refertur tantùm, ſecundùm id dicit, Pater maior me eſt: & de ſpiritu ſancto, Diuiſiones gratiarũ ſunt, idem aũt ſpiritus. Vna itaq; glorificatio Trinitatis, de qua Apoſtolus: Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, charitas Dei, ſ. patris, & communicatio ſpirituſſancti.

Ioh.14. 1.Cor.12. 1.Co.16.

Hæc cùm legerentur, Arriani inſanientes, grauiterq; ferẽtes, quòd noſtri catholicos ſe nominabant, ſtatim ſuggerũt regi de catholicis noſtris, quòd ſtrepitum feciſſent, audientiam fugientes. Quibus mox ille tyrannus accẽſus, iam conſcriptũ decretũ habens, per prouincias cum decreto dirigẽs, epiſcopis Carthagine poſitis vna die vniuerſas Eccleſias clauſit, vniuerſamq; ſubſtãtiam epiſcoporum & eccleſiarum ſuis epiſcopis, id eſt, Arrianis condonauit.

Poſt hęc edicta iubet cunctos epiſcopos qui Carthagini erãt, iam ſpoliatos, in hoſpitijs ſpoliari, ac foràs muros propelli, ſinè ſeruis, ſinè iumentis. qui autẽ miſerationis cauſa eis ſuccurrere tentâſſet, cum vniuerſa domo incendebatur. Verùm epiſcopi ſic eiecti, noluerũt abire, nè vel violentèr reuocarentur, vel fugiſſe certamẽ dicerẽtur, maximè cùm nil eis iam ſupereſſet, domibus eorum ac ſubſtantia occupatis. dum ergò gementes in circuitu murorum nudo ſub aëre iacerent, regi fortè ad piſcinas eũti vniuerſi occurrunt, dicentes: Vt quid talitèr affligimur? ſi ad diſputationem ſumus vocati, quarè ſpoliati ſumus? quarè trucidamur? ſinè Eccleſijs ac domibus noſtris quarè deferimur foràs, fame & nuditate laborãtes? quos ille toruis oculis adſpiciens, iuſſit ſuper eos ſeſſores equorum irruere, quo multi tunc contriti ſunt, & præcipuè ſenes.

Crudeliſſima Honorici tyrannis.

Deindè iubentur viri Dei ad locum, qui dicebatur Aedes Memorię, cõuenire. Eo tum in loco proponitur hoc modo: Dominus noſter Honoricus, licèt doleat quòd fueritis contemptores, vt adhuc eius voluntati obediatis, & eius efficiamini religionis qualis eſt ipſe, ſi iuraueritis in id, quod iſta charta continet, dimittet vobis Eccleſias veſtras ac domus reſtituet. Ad quod vniuerſi reſponderũt epiſcopi: Sempèr diximus, dicimus, & dicturi ſumus, Chriſtiani ſumus, apoſtolicã fidem tenemus. deindè ſcripturam chartę oſtendunt, cuius hęc ſeries: Iurate, ſi poſt obitum regis filium Hildericum deſideratis eſſe regem, vel quòd nullus veſtrũm ad regiones tranſmarinas epiſtolas dirigat. quòd ſi hęc iuraueritis, reſtituemini eccleſijs veſtris. Noluerunt tunc ſancti viri iuramẽtum præſtare, nè populus ſe poſteà diceret ab epiſcopis deceptos.

Epiſcopi in exiliũ acti.

Sentientes nihilominùs fraudem ſubeſſe, dixerunt: In euãgelio ſcriptum eſt, Non iurabis omninò. Alij pia ſimplicitate ducti, iurare deliberabant, nè in poſterum Dei populus diceret, quòd vitio ſacerdotum qui iurare noluerũt, non fuerint Eccleſiæ reſtitutæ. Ad hæc miniſtri regis: Secedant qui iurare volunt. Qui dum ſecederent, aderant notarij, ſcribentes quę quiſq; diceret, & ex qua ciuitate eſſet.

Matt.5.

Poſteà verò fraus apparuit. nam iurantibus dictum eſt, quia contra præceptum euangelij iurare voluiſtis, iuſſit rex vt ciuitates & Eccleſias veſtras nũquàm ampliùs videatis, relegati ad colendos agros, ità tamen, vt neq; pſallatis, neque oretis, nec ad legendum coditem manibus geſtetis, non baptizetis, non ordinetis, aut aliquem reconciliare præſumatis.

Calũniane quiſſima.

Similitèr non iurantibus, quia regnũ filij domini noſtri non optatis, idcircò iurare noluiſtis, ob quam cauſam in Corſicam inſulam relegamini, vt ligna profutura nauibus incidatis. Addiditq; beſtia illa, ſanguinem ſitiens innocentium, epiſcopis nondùm in exilium directis, per vniuerſas Aphricæ prouincias vno tempore tortores, vt nulla recias vno tempore tortores, vt nulla remanſerit domus Chriſtianorum, vbì non eſſet vlulatus, vt nulli etiàm ætati parceretur, neq; ſexui: hos fuſtibus, alios ſuſpendio, cremabant multos, et prę cipuè nobiles mulieres nudas, in facie publicè trucidabant.

Dionyſia mulier.

Ex quibus vna, nomine Dionyſia, pulcherrima, quæ cùm pateretur, dixit: De Deo ſum ſecura. cruciate vt libet. verecunda tamen membra nolite nudare. Tunc tortores celſiore loco, nudatam,

datam, spectaculum constituunt atque excruciant. Hæc quoquè vnicum filiolum, Maioricus. um, nomine Maioricum, pauidum cernens, authoritate materna corripiens, confortauit vt matre fortior appareret. Memento, ait, fili mi, quòd in nomine Trinitatis* in matre catholica baptizati sumus, non perdamus indumenta nostræ salutis. Ad huius Dionysię exhortamenta, multi torméta cum promptitudine subiêrunt.

In ciuitate Elusana martyrum numerum impossibile est supputare, vbi quædam matrona, nomine Victoria, à marito iam perdito filijs præsentibus rogabatur, nè vel se, vel paruulos despiceret: sed illa nec filiorum fletus, nec mariti audiens blandimenta, mundum cum suis desiderijs cõtemnebat. Victo- Victoria mater. rianus quoquè Adrumeti vrbis ciuis Thodamus martyr. potentissimus, proconsul regis, quibus promissis aut blandimentis, vt regi obtemperaret, fuerit tentatus, audire longum esset. Sed ille vir Dei, missis tale dedit respõsum: Securus sum de CHRISTO Domino & Deo meo, & hæc regi dicatis: Subrigat ignes, & adigat me bestijs, excruciet omni torméторum genere, non audiam. & cùm excruciaretur, cum tripudio coronã martyrij expleuit.

Quid loquar de innumeris alijs martyribus, ex quibus alij sinè manibus, alij sinè oculis, alij sinè pedibus, alij trũcati auribus, alij scapulis euulsi, nonnulli in altum suspẽsi, statim spiritũ emiserunt?

In Trachensi ciuitate dum Arrianũ episcopum ciues vidissent sibi præpositum, omnes simul relicta ciuitate, in Hispanias confugerũt: relictis paucissimis qui naues non inuenerunt: illos Arrianorum episcopus primò blandimentis, posteà minis cõpellere cœpit, vt faceret Arrianos. Sed hi non solùm suadẽtis insaniam deriserunt, verùm etiàm publicè diuina mysteria in domo vna celebrare cœperunt. quæ cùm regi innotuissent, deferente episcopo, iracundia motus, comitem quendam misit, qui omnibus linguas eorum & manus dextras abscindi fecit, qui tamen sancto- ☞ spiritu præstante, nõ minùs quàm antè, vsum linguæ habebant. Eugenius quoquè cum clero in exilium trusus est è Carthagine, vbi erat episcopus, præmissus ipse cum reliquis episcopis, vt suprà dictũ est. vniuersus deindè clerus cæde inediaq; macerati, in exiliũ ferè quingenti mittuntur. parantes igitur vniuersi dorsa sua verberibus, alacres ad exilium pergunt. quibus adhuc in itinere longioris vię constitutis, destinantur episcopi Arrianorũ homines crudeles, suggerentes, vt illud quod eis fortè miseratio Christiana victui cõtulerat profuturum, crudelitèr auferretur. Ità et factum est. Quo facto, cantabant: Nudus exiui de vtero matris, nudum me etiàm ad exilium oportet pergere. Eugenius in exiliũ missus cũ quingentis alijs. Iob 1.

De multitudine autem pergentium confessorum, suasu cuiusdam perditi ex clero, quos ille nouerat aptos modulis & cãtibus, duodecim infantulos separari curauit, atque effecit apud barbaros, eos ab exilio reseruari. mox segregabantur à grege sanctorum, qui omnes cum suspirijs lachrymarum, nè diuellerẽtur, constringebãt manibus genua sociorũ. quos violentia tamen Arrianorum gladijs minacib⁹ Carthaginem reuocauit. sed superiores inuenti sunt annis, & lucernam euangelicam accendẽtes, hæresim detestabantur propalàm. Indignantur ad hoc Arriani, et à pueris superatos se erubescebant. Vndè fustibus subdi iubentur, imprimũtur vulneribus vulnera, & rursùs instaurata crudescunt. Duodecim pueri ex relegatis.

Factum est autẽ Domino confortante, vt nec ętas minor deficeret in dolore, & animus roboratus, magis crescceret in fide. sed & annuente Domino, tandèm permissi fuêre suo modo viuere. Constituerunt itaq; vt simul vescerentur, paritèr psallerẽt, quos posteà Carthago miro affectu colẽs, quasi xij. Apostolorum chorum conspexit.

Illo etiàm in tẽpore crudeliùs Arrianorum episcopi, presbyteri & clerici, q̃ rex & Vandali, sęuiebãt. erat quidẽ grauis ista violẽtia tyrannorum. nam Vandali vbiquè transeuntes, sacerdotibus suis adduxerunt iugulãdos. non licebat siue priuatis, siue negociatoribus alicubi transire, vel emere, aut vendere, nisi qui haberẽt characterem bestię in frõte vel in manu sua. Nam & presbyteri ac

episcopi illorum, manu armatorum nocturnis temporibus vicos circuibãt, domusq; intrantes, alios vigilantes, alios fortè in lectis sopitos oppresserunt.

Violentiam itaque eorum plurimi metuentes, alij in spelũcis, alij in desertis locis viri vel fœminæ, nullo sibi conscio, sese claudebãt, & ibi nulla succurrente sustentatione, fame vel frigore victi, contritum & contribulatum spiritum exhalabant: inter hæc afflictionis incommoda, inuiolatæ secum fidei securitatem portantes.

Fames maxima.

Ea tempestate suborta est incredibilis fames: nullus affuit imber in Africa, lurida facta est terra, neq; boues supererant, nec castra vsquàm remanserant, sed rusticorum manus alia interiêrat, et superstites iam sepulturam quærebant, alij diffusi per campos, alij secreta syluæ petebant, radices arborum vel quisquilias requirentes. *stratæ & semitæ cadaueribus repletæ. fœtor quoquè necabat gradientes, neq; sufficiebant ad sepeliẽdum viui. Fame dominante, accidit vt multitudo Carthaginem intrare pararet. at vbi rex inferẽdarum mortium vidit strages, pelli vrbe ilicò omnes iubet.

*vix &

Tandèm verò iste pessimus tyrannus Honoricus, iudicio Dei percussus, scatens vermibus miserabiliter expirauit, dum regnasset 8. annis, post quem regnũ suscepit Guntabundus, post illum Trasimũdus frater eius, qui regnauit annis 26. de quo infrà dicetur.

Honoric⁹ à vermib⁹ laceratus pijt, instàr Antiochi & Herodis.

Supradictis temporibus sub Zenone imperatore & Gelasio, Ostrogotthorũ rex Diethmarus, aliâs Theodomirus, ægritudine occupatus, conuocatis ad se Gotthis, Theodoricum filium nupèr à Leone imperatore remissum, regni hæredem fecit, & ipse mox rebus humanis excessit. Qui Theodoricus Ro. notos sibi ex dulcissima consuetudine in Constantinopoli, amabat: hincq; à Zenone vocatus, ea se cõtulit facilitate, qua Leo illum remiserat genitori. Constituitq; Theodorico regi Zeno stipendia, et patriciatûs dignitate insignito, equestrem statuam ex ere in palatio locauit, & post aliquantulum in filium adoptauit.

Theodori-

At verò dum huiuscemodi delicijs Theodoricus fluitaret, gens illius scilicet Ostrogotthi, dum eis prædas agere more solito non liceret, licèt stipendia acciperent, & Pannonia Mœsiaq; prouinciæ necessaria suppeditarent, angebantur, quòd audirent alios ex Scythia profectos, opibus & gloria florere, Visigotthos, Sueuos, Alanos in Vasconia, Aquitania, Hispania, Vãdalos in Africa, Burgundiones in Gallijs, & demùm Herulos & Thuringos in Italia. maximis igitur precibus institerunt apud Theodoricum, vt eorum importunitati vltrà nequiret reluctari. vndè rupto pudore, ferociam suorum primùm imperatori accusauit, quòd omnibus abundantes rebus, nescirent quiescere, petijt quod imperatoris & Reip. commodo conducere ęquè ac suorum importunitati satisfacere opinabatur. Ostendit enim, si Italia & vrbs Roma sibi permitterentur, futurũ vt aut Ostrogotthi sui cum Herulis & Thuringis pugnando delerentur, & sic imperium tanto onere stipendiorum leuaretur: aut victores essent, sicq; Herulis et Thuringis imperio inimicis cæsis, ipsi Ostrogotthi emolumento honoriq; reip. in posterum sinè stipendio forent. Ea Zeno cùm ad senatum retulisset, peruicit sententia, nõ æqua solùm fore, sed vltrò offerenda Theodorici postulata. Itaq; Zeno Theodoricũ sacro honestat tum velamine, quod erat tunc insigne maximũ, ipsiq; Italiam populumq; Ro. commendauit. Profectus itaq; Theodoricus cum omi multitudine Ostrogotthorũ, & cũ omi supellectile, priusquàm ad Italiam veniret, Trapestillam aliâs Strapiliam Gepidarum regem, insidias sibi parantẽ, bello superãs extinxit, Busarim quoquè Bulgarorum regem suis agminibus prostrauit. Deindè per Noricum ingressus Italiam, venit ad Sontium Aquileiæ diruitæ fluuium.

c⁹ rex Ostrogotthorum.

Theodoricus petit Italiam.

Eò Odoacer, qui omnes motus anno antè habuerat exploratos, paratissimum adducens exercitum, sese illi tam proximè posuit, vt castra solo amnis alueo fuerint diuisa. Primus tamẽ pugnãdi copiam fecit Theodoricus, & commisso prælio, post multam cædem superauit Ostrogotthus. Odoacer verò ad Padum, quem classe & præsidijs per oppida

Odoaces rex.

pida communiêrat, delatus, in eo loco, vbi nũc est Ostilia Veronensiũ, de fuga substitit: destitit verò insequi Theodoricus, & Veronam ducens, eam dedentib⁹ ciuibus breui cepit, in qua præsidia firmata, prædamq; constituit cum impedimentis, vt Odoacrem fugientem expeditiùs sequeretur.

Sed eccè Odoacer reparatis copijs, in campos processit Veronæ subiectos, & copia pugnandi facta, Theodoricum lacessiuit. desertus tamẽ auxilijs Italorũ & Padi accolarum, defectus succubuit, atq; etiàm fugatus est, indè Romam cõtendens. sed Rom. de Theodorici aduẽtu certiores facti, portas præcluserũt. vicissim ipse suburbiorum ædificia agrũq; latissimis fœdauit incendijs.

Theodoricus interìm omnibus Italiæ transpadanæ ciuitatibus oppidisq; potitus, Mediolani constitit, & Romam in Odoacrẽ ducere curauit. Odoacer Romam linquens, Rauennam se contulit. non aberãt etiàm qui ei ex Italia præmiorum spe adhærerent. paucis enim interiectis diebus, dediticius exercitus Odoacris partibus sese reddidit. quæ res Theodoricum intantùm exterruit, vt se suumque exercitum apud Papiam, tũc Ticinensem vrbem, communiret. demùm tamen, relictis ibidèm sororibus & matre, vniuersaq; vulgi multitudine, cum expeditis armatorum copijs ad obsidendum Odoacrem Rauennam perduxit. Cepit autem ilicò omnes prouinciæ ciuitates, præter Ariminum & Cęsenam. Odoacrem verò in Rauenna per triennium obsedit. fiebãt tum ab obsessis crebræ eruptiones, nouissimè noctù irruẽs in castra Odoacer, exercitũ Theodorici magna cæde prostrauit: sed Gotthis fortiter resistentibus, ad extremum victus in vrbem fugit. nec multò pòst Odoacer, hortante episcopo loci, deditionem fecit pactis interpositis, vt aliqui scribunt, vt Theodoricus simul & Odoacer socij dominationis essent.

Verùm hęc regni societas non diuturna permansit. cùm enim occultas inter se suspiciones haberent, speraretque Odoacer saltem aliquam particulam sibi in Italia, suisq; Herulis attribui possidendam, misit Theodoricus qui illũ & filium adolescentem, primoresque gentis interficerent, Herulorum plebẽ conseruãs. breui deindè omni Italia & Roma Theodoricus summo senatûs & pop. Ro. applausu est potitus. Is autem rex omnium, quos Italia & Roma pertulit, barbarorum mitissimus fuit. quod quidem statìm in initio regni ostẽdit, siquidem mittẽs S. Epiphanium Ticinen. Ecclesiæ episcopum in Burgundiam, ingentem illi pecuniarum vim ex publico fisco dedit, qua redempta sunt multa mortaliũ millia, quos Gundobaldus rex Burgundionum, vt suprà dictum est, in prædam abduxerat. ibi Epiphanius quoquè ab immani Gundobaldo sinè precio prece sua obtinuisse liberationem sex millium captiuorum fertur, præter redemptos.

Theodoricus deindè Romã senatûs curæ & gubernationi reliquit, sedemq; regni Rauennæ cõstituit. eo in tempore post multas agitatiões Roma paritèr & Italia respirauit. Theodoricus autẽ rex licèt Rauennæ sedem habuerit, amauit tamen atq; ornauit vrbem Romã, quod qui intelligere gestit, legat Cassiodorũ, qui Theodorici cancellarius fuit, in cuius scriptis videbit, ipsum regem religionis Christianæ, sacrorum locorum, cæremoniarumq;, pontificũ Ro. dignitatis curam gessisse. senatui sæpenumerò commendauit loca vrbis sacra, vetera vrbis insignia restaurauit, præfecit vigiles, qui curã die noctuq; susciperent, nè vrbis ornamenta, statuę & ingeniorum monumenta ex ære aut marmore excisa, absportarentur. sepulcrum Augusti in valle Martia instaurauit, leges ac instituta Maiorum mandauit seruari, malos ciuitatis mores corrigi, omnia denique, excepta militari disciplina, ad vetustam ciuitatis formã redigi optauit, spectacula proprijs fisci sui pecunijs ex vetusto more edi, & alia munera publica exhiberi voluit.

Theodorici mores.

Instauratio Romæ.

Prohibuit autem edicto, nè quis Romanus aut paterna origine Italus, nedùm militaret, sed nec arma domi haberet, Saionibus, vt ipse appellauit, ex Ostrogottha gente per vrbem regionesq; Italiæ cõstitutis, qui præfectorum centurionumq; vice fungẽtes, barbaros suos

Theodorici edicta,

Odoacer interimitur anno Domini 490.

ſuos in pace & ocio à ciuiũ prouincialiumq; iniuria prohiberent, educerentq; in turmas & phalanges, cùm belli aut tumultûs ratio poſtularet. Simili item pietate vſus eſt erga vniuerſæ Italiæ vrbes, quibus alijsq; bonis artibus præſtãs princeps effecit, vt per omnes ſui regni annos, excepto extremo, et Roma ac Italia Octauij Auguſti, Traiani aut Adriani, vel melioris cuiuſpiã principis tempora non deſiderauerint.

Rauẽna opibus aucta.

Interìm & opibus aucta eſt Rauẽna, quam à Tiberio Claudio Germanico aiunt cinctam eſſe muro, qui nũc extat, vt indicant literæ, ad portam ipſius ciuitatis, cui aurea eſt nomẽ, quem murum Valentinianus ampliauit Gallæ Placidiæ filius, & poſt translatum imperium à Conſtantino, magiſtratus ſunt primò Rauennæ conſtituti, quorum munus fuit, mutuas Rom. Conſtantinopolitanisq; commoditates alternatìm curare.

Andefleda vxor Theodorici.

Theodoricus verò Herulis poſt occiſum Odoacrem conſeruatis, nouum regem conſtituit, quos in extremis Italiæ partibus apud Auguſtam prætoriam & ſub alpibus Apenninoq; habitare permiſit, atq; regem ipſum in adoptionem ſuſcepit. Clodouei regis Francorũ filiam, nomine Andefledam, Theodoricus in vxorem accipit: ſororẽ verò propriam, nomine Amalaſredam, Honorico Vandalorum, & filiarum vnam Alarico Viſigotthorum, alteram Gundibaro Burgundionum, neptemq; Amelbergam Hermenfredo Thuringorum regibus in matrimonium locauit. Tertiam filiam Euchario nobili ex *Baltorum genere, veriùs ex Alemanorum ſtirpe venienti, vt refert Paulus diaconus, *Amalaſiuntham vxorem tradidit: quo genero per aliquot quibus vixit annos, tanquàm filio vſus fuit. Nec fuit aliqua vicina gens Italiæ, quę Theodorico aut affinitate aut fœdere non eſſet ſociata. Pauca deincèps bella ſuſcepit, ſed cum Francis, Viſigotthis & Burgundionibus, quoàd potuit, in pace vixit, miſſisq; oratoribus exhortabatur, nè Rom. imperatoribus viam patefacerent adiura imperij reſumenda.

Zenonis mors.

Intereà cùm hìc eſſet Romæ & Italiæ ſub Theodorico ſtatus, Zeno Auguſtus dum præfuiſſet annis xvij. vitæ terminum accepit, cuius frater Longinus imperium tẽtans inuadere, ab *Ariagne Zenonis relicta repulſus eſt, & Anaſtaſius Silentiarius per eius ſuaſum ab omni ſenatu & populo eligitur, indutusq; purpura, eandem *Ariagnem in coniugio ſortitur.

ANNO Domini 492. vrbis autem conditæ 1243. Anaſtaſius imperiũ ſuſcepit, & xxvij. annis regnauit, viuente adhuc Gelaſio papa. quod ex eo verum eſt, quia ipſe Gelaſius ad Anaſtaſium ſcripſit, vt habetur 96. di. duo ſunt. Anno verò eodem idem Gelaſius moritur, & in eius locum Anaſtaſius papa ordinatur, qui ſedit anno vno, menſibus decem. Hic Anaſtaſius papa primò bonus fuit, ſed poſteà ſeductus eſt, quo in tempore multi ex clero à communione illius ſe ſubtraxerunt, eô quòd communicâſſet ſinè concilio Photino, qui Achatio hęretico fauebat, ſicut & Anaſtaſius imperator. vndè quia voluit occultè reuocare Achatium ad dignitatem, ſed non potuit, diuino iudicio percuſſus creditur, de quo 19. di. c. Anaſtaſius, vbì dicit Gloſſa, quòd opus naturæ perficiendo, inteſtina emiſit. Et decretalis eius miſſa Anaſtaſio imperatori, quæ incipit, Secundũ, xix. diſt. vt dicit Gloſſ. eſt reprobata cum ſuo authore, quia in ea videtur dicere, quòd ordinati ab hæretico, ſicut ordinati fuerant ab Achatio hæretico, ſinè aliqua diſpẽſatiõe exequi poſſent officia ordinum: quod falſum eſt.

Anaſtaſius Imp. 56.

Anaſtaſius papa.

Poſt Anaſtaſiũ aſſumptus eſt ad ſummum ſacerdotium anno Domini 494. Symmachus natione Sardus, ſedit annis xiiij. ſecundùm alios xvj. In ordinatione autem illius, magnum in clero & populo diſſidium eſt ortũ. Symmachus nanq; in Lateranenſi, Laurentius verò in Eccleſia S. Mariæ, vterque Romæ in pontifices ſunt electi. Poſt multã cõtroueſiam ſuper hoc Rauennam pergunt, & regis Theodorici, qui tunc regnabat in Italia, iudicium expetunt. quibus auditis, cenſuit rex illum qui priùs & à meliori parte fuiſſet electus, in pontificem accipi, obtinuitque Symmachus, qui Chriſtiana vſus clementia,

Symmachus papa.

Lauren-

Laurentium competitorem in Nuceriam episcopum dedit.

Sed Romani, quos parata nunc pax per Theodoricum fastidiret, intestinis discordijs cœperunt se lacerare, & Laurẽtium post quatuor annos Romam reducunt. causam iterùm Rauennam deferri oportuit. diuisus enim fuit clerus & populus, & cædes ac homicidia in medio ciuitatis grassabantur. insuper Festus & Probinus, subornatis falsis testibus, miserunt ad Theodoricum regem, petentes vt rex Visitatorem daret Apost. sedi.

Rex vt sedaret negocium, canonum ignarus, Petrum Altini episcopum Romam misit, magis vt vtroque electo, in pontificatum ipse se intruderet. Symmachus verò vir animo cõstans & prudens, nil hæsitabat. Interim enim Theodoricus rex, vt habetur dist. xvj. §. hinc etiam, ex diuersis prouincijs ad vrbem Romam episcopos præcepit conuenire, vt sanctum concilium iudicaret de his quæ Symmacho impingebantur. Episcopi ibi conuenientes, asserebant Symmachum debere synodum conuocare: ipsam enim primam sedem, minorũ non subiacere iudicio.

Theodorici rex.

Ad hæc serenissimus rex, Deo adspirante respondit, In arbitrio synodi esse, in tanto negocio sequenda prescribere, nec aliud ad se, præter reuerentiã, de ecclesiasticis negocijs pertinere: committens potestati pontificum, vt siue negocium audire vellent, siue nollent, quod magis vtile videretur, deliberarẽt, dummodò venerandi prouisiõe concilij pax in ciuitate Romana daretur.

Verùm Symmachus, habita centum & viginti episcoporum synodo, primò se purgauit à criminibus, quæ sibi obiecta erant. indè clero synodali authoritate reconciliato, omnium sentẽtijs obtinuit, vt Laurẽtius & Petrus malorum omnium capita, relegarentur. Orta autem ob hanc rem tãta est seditio Romæ, vt multi tum ex clero, tum ex populo trucidarẽtur, nec sacris virginibus parceretur: nec finis cædis factus fuisset, ni Faustus exconsul clericos miseratus, in Probinum tanti mali authorem arma sumpsisset.

Eo in tempore Trasimundus Gensẽrici filius, anno Domini 496. Honorico fratri succedens, clausis catholicorũ ecclesijs, ducentos xx. episcopos in Sardiniã exilio relegauit, quibus B. Symmachus papa quotidiana subsidia ministrare non destitit. amator enim fuit pauperum, vndè pauperibus ad basilicã B. Petri & Pauli habitacula extruxit, curauitq; nè quid eis deesset quod ad victũ pertineret. redemit et captiuos in diuersis prouincijs multa pecunia. Idẽ B. Symmachus Manichæos vrbe expulit, eorumq; libros ante fores Cõstantinianæ basilicæ concremauit, basilicas multas à fundamentis erexit.

Symmachi virtus.

His ipsis diebus apud Aphricam dum Arriani, Olympius nomine, in balneis lauaretur, & blasphema verba cõtra fidem S. Trinitatis proferret, subitò ignis de cælo veniens, eum combussit. Deterius autem episcopus Arrianorum, baptizans quendã Byzantij, nomine Barbam, cùm diceret, Baptizo te Barbas in nomine patris, per filium, in spiritu sancto, subitò aqua nusquàm comparuit. quod videns baptizandus, confestim ad Ecclesiam confugiẽs, iuxta morem fidei baptisma suscepit.

Miracula de Arrianis.

Ijsdem temporibus Alamundro Sarracenorum principe baptizato, venerũt ad eum duo episcopi Arriani, suadentes sectam suam, qui dixit: Literas accepi hodiè, quia Michael archangelus mortuus est. illis dicentibus hoc impossibile fore, ait princeps: Et quomodò CHRISTVS secundùm vos viuus crucifixus est, nisi naturarum esset duarum, quãdoquidem nec angelus mortuus est? & ità confusi recesserunt episcopi.

Alamũdrus Sarracenorũ princeps.

Per Anastasij itaq; imperatoris tempora non satis valuerũt Theodorici regis consilia, quin barbari Romanarum prouinciarum inuasores, postquàm se à Romanis armis tutos viderunt, inter seipsos bello contenderent. Clodoueus enim rex Francorum, quem, Gothildi vxore hortante, S. Remigius baptizauit, postquàm regnum Franciæ longè lateque ampliárat, in Visigotthos exarsit, quos propter Arrianã labem iudicauit persequendos. Is itaque rex procerum

concilio apud Parisios habito, cum satis de bello gerendo constitutum esset, vouit pro victoria Ecclesiam se structurum.

Alaric⁹ rex. Erat tunc apud Pictauos vrbem Alaricus rex Visigothorũ, qui Vallię surrogatus regnabat. Duxit itaq; per Turonios Clodoue⁹, & in ecclesia B. Martini multis pro victoria votis se obligauit, indè ducẽti in campos Vogaldenses, obuiat Alaricus signis collatis. Aluerni. Aluerni etiàm originem suam in Italos referentes, Romanæ reipub. fidem ad ea vsq; tempora seruauerant: ideoq; Visigotthorũ partes sunt secuti, duce Apollinare. itaq; commissum est prælium, in quo Visigotthis & Aluernis superatis, Alarici interitus. rex Alaricus & Apollinaris ceciderunt. Deindè Clodoueus Theodoricum filium ex ancilla, in Albienses & Ruthenos Visigotthorum subditos, ac in Aluernos misit socios: quibus subactis, & Francorum regno additis, in Tolosam tunc caput regni Visigotthorum, Vasconiamq;, arma Theodoricus conuertit.

Almaricus verò filius Alarici, sese intra Pyrenæum communierat. quarè licèt Tolosam cum paternis thesauris & Vasconiam amiserat, Hispaniam vlteriorem cum Pyrenæi saltibus defensauit. Cumq; pacem obnixè peteret, procliuis in illam primùm Clodoueus fuit: sed audiens Arrianos esse, Engolisinam & Burdegalã eorum ciuitates aggressus, & cæde Visigotthorum ciuiumq;, qui hæresi diutiùs abrenunciare recusârũt, commissa, episcopos in illis catholicos instituit.

Ea cùm essent nunciata imperatori Anastasio, gauisus est vltionem de Visigotthis Romanæ reipub. euersorib⁹, imperij sui tempore sumptam esse, & ob eã rem benè gestam, Clodoueo tunicam *Blatteam epistolasq; misit, in quibus eum patricium consulemq; appellauit. Erat Turoni Clodoueus tũ. quarè votis ritè solutis, post solennes Christianorũ cæremonias eam induit vestem, & sedẽs in equo, pecuniã in vulgus disperſit. acclamauit verò tunc multitudo non patricium fore & cõsulem, sed Augustum etiàm Clodoueum.

Fertur, pro victoria obtinẽda Clodoueum B. Martino Turonis equum trãsmissum, voluisse redimere pecunia, datis pro eo solidis centum: quibus datis, equus ille nullatenùs moueri potuit. At ille: Date, ait, alios centum solidos. quos cùm dedissent, statim equus solutus abijt. Tunc rex gauisus, ait: Verè beatus Martinus bonus est in auxilio, sed carus in negocio. Deindè grandi rex sociatus pompa, Parisios accedens, eorum vrbem tunc primò regni Francorũ sedẽ fore constituit. Hęc Vincentius in Spec. lib. xxij. ca. xiij. ex Gregorio Turonen. Equum B. Mart. donatũ, Clodoue⁹ redemit.

Hæc cùm intellexisset Theodoricus Ostrogotthorum rex, tũc in Italia potentissimus, ægerrimè tulit, vel quia soceri Clodouei audaciam damnârit, vel quòd indignè tulerit tantam cum Romano imperatore amicitiam. Itaq; coactis lectissimis ad quadraginta millia militibus, ducem eis prefecit, eiq; in Vasconiam ducenti occurrerunt Franci, quos Clodoueus prouinciæ illius præsidio deputârat. commissum est prelium periculosissimum. superiores fuerũt Italiregis copiæ, & Francis qui erant in Vasconia, ad triginta millia hominum profligatis, magnaq; ex parte cæsis, recepta est pro Almarico defuncti Alarici filio Vasconia. Siciliam verò, & adiacentes Italiæ prouincias insulasq; obtinuit, Narbonensem Galliam, & ea loca Galliarum, quæ extra Burgundiam ad Theutones pertinent, exceptis Aluernis, regno suo adiecit. Arelatis mœnia iussit restaurari, Pannoniam & Noricos obtinuit. quin etiàm futura prouidens, claustra Italiæ ab ipso Alpium *maritimarum initio vsque ad Tridentinos montes, attribuit Gotthorum proceribus inhabitandam, excitauitq; ciuitatem Tridentum, muroq; cinxit, ad fines Italiæ tutandos. Hæc Blondus pri. deca. lib. iij. Tridentini oppidi origo.

Clodoueus rex Frãcorum, fundauit primus Ecclesiam nunc cathedralem in Argentina, & eam dotauit, dedicariq; fecit in honore glorioſę virginis Marię, anno domini D.X. sed nondùm erat cathedralis donèc sub Dagoberto. Postquàm autem Franci Gallias totas occupâssent, eam in duas diuiserunt partes: Argẽtinẽsis ecclesia cathedralis fundata.

tes:illam regionem quæ versùs ſeptentrionem tendit,& intra Moſam ac Rhenum eſt,Auſtraſiam vocauerunt: illam verò quam Moſa & Ligeris pertranſit, Neuſtriam, quaſi nouam Auſtraſiam, nuncupârunt:pars verò quam Burgundiones occupabant, Burgundia eſt dicta.Videas ſuprà plura de Clodoueo.

Arcturus magnus filius Vterpendragonis regis Britanniæ, id eſt, Angliæ, mortuo patre, erat xv.annorum. anno Domini 490.regnare cœpit, & primò deliberauit Saxones omninò à regno detrudere, quos primùm iuxta flumen Duglas vicit & fugauit, quorum dux Cogni⁹ Eboracum fugit,quem Arcturus cum fratre ſuo Baldulfo obſedit, & dum obſeſſi ſic ferè deſperâſſent, ſubitò venit nũcius, ducem Childericum ſexcentas naues Saxonum aduexiſſe: quo audito,Arcturus obſidionem ſoluit, & Londonas ſe recepit,&in auxilium regẽ Hoël,quem Henelum vocant,de Britãnia minori aduocat,qui cum xv. millibus pugnatorum adueniens, vnà cum Britannis Saxones prelio fugat,ac cum eis,datis obſidibus,paciſcitur,vt relictis opibus omnibus,inſulam dimittant, ac domum redeant.

Arcturi regis Britanniæ geſtæ.

Qui pacti pœnitentes,dum nauigãt per littus Themeſium,inſulam inuadũt, & vndiquè populantur,quos Arcturus ad vnum vſque profligauit, paucis ſeruatis & in ſeruitutem redactis. Scotos ſimilitèr & Pictos,qui tertiò contra regem & nepotem ſuum dimicabant, in inſulam Nomonden coëgit. Hoc autem ſtagnum circà adſtans,eſt mirabile: continet lx.inſulas aut terras aridas, lx. flumina habet,& niſi vnum ſolum ad mare decurrit,illic nidificant aquilæ.

Arcturus ergò videns omnia proſperè ſibi ſuccedere, *Iberniam, Orchadas, &* omnes inſulas Oceani,breui tempore ditioni ſuæ adiecit, conuerſuſque ad Orientalem plagam,Noruegiam ſubegit,ipſamque Lotho nepoti S. Thelini regis Noruegiæ commiſit.qua victoria elatus, etiàm Gallias impetere cœpit. Arcturus itaque rex Gallias intrat, cui Irollo tribunus ſub Leone imperatore cum exercitu occurrit.ſed citò fugatus, intra Pariſios ſe recepit, vbi Arcturus & Irollo ad ſingulare certamen ex condicto venientes,Arcturus victor Pariſios obtinuit,&commiſſa exercitûs parte Hoëlli de Britannia minori, vt ducem Aquitaniæ vinceret,ipſe cum alia parte exercitûs totam Galliam poteſtati ſuæ ſubegit. Henelus autem Aquitaniam, Vaſconiam & prouincias illi adiacentes,ferro & igne vaſtans, tandèm illius regionis ducem Arcturo parére coëgit.

Arcturus ergò Pariſijs triumphando,curiam tenuit inſignem, cui ſimilis à nullo vnquàm viſa eſt. Tunc largitus eſt Vueduuero pincernæ ſuo, Neuſtriam,quæ nũc Normania dicitur. Caio quoquè dapifero prouinciam Andegauenſem,& alijs nobilibus alia ſecundùm cuiuſque meritum.Et his peractis, reuerſus eſt in Britanniam. De hoc & alijs in fine ſequentis generationis dicetur.

Vnum tamen in hac hiſtoria Arcturi non benè quadrat,cùm velit ſub Leone imperatore Arcturum Pariſios obtinuiſſe, cùm ſub Leone vix fuerit nat⁹, qui Leo anno Domini 475. defunctus fuerit.id tamen parùm refert, dummodò veritas hiſtoriæ maneat. Sed mirum mihi videtur,cùm hoc tempore Clodoueus rex Francorum longè lateque in Gallia dominaretur, quomodò Arcturus credatur Pariſijs & Gallia bello potitus, cùm etiàm potentia Clodouei in Gallijs per omnes hiſtorias celebretur, nulla de Arcturo mentione facta. Hoc me facit cogitare,ſi fortè ſub Leone imperatore primo Arcturus regnauerit.illud affirmat Vincen.in Spec. lib.21.c.56. quod quidem relinquo curioſis,ſatis eſt mihi mouiſſe.

Idem Ganfred.Peractis ſupradictis, inquit, reuerſus in Britanniam Arcturus,in ciuitate Legionum ſuper fluuiũ Oſtam cõuocatis omnium prouinciarum circuniacentium regibus & principibus,ipſe per B. Dubritium coronatus eſt. Dum hunc ageret triumphum, Leo Rom. imperator eum vocat Romã, vt reſpõdeat quo iure Gallias occupet, tributumq; dare de Britãnia neget. Iratus Arcturus,Cur Rom.inquit,imperatores mihi tributa nõ ſoluũt, cùm Belgius Britonũ rex,auxilio fratris ſui Brẽ-

nij ducis Allobrogũ, ſuſpenſis in campo Martio xx. nobilibus Romanis, Romam tributariam fecit? Conſtantinus item & Maximianus mihi cognati, Romam ſub ditiõe ſua tenuerunt. Volo ergò vt mihi reddant tributa.

Quæ ſentẽtia cùm omnibus regibus & principibus placuiſſet, contra Rom. ire diſpoſuit, confidens in multitudine gentium ſuarum & gladio Caliburno. Magno igitur exercitu congregato, vt etiàm Ioh. de Columna, in Burgundiæ finibus aduersùs Lucium Hiſpanorum ducem, qui ſub Leone principe eas regiones gubernabat, proceſſit ad prælium, vincitq;, vt refert Ganfredus. Arcturus Lucio perempto, in via ante prælium quoquè gigantem ſingulari certamine ſtrauit.

Interim dum hęc in Gallijs agerẽtur, Modiedus nepos eius cui regnum Britanniæ commiſerat, oblitus honoris & famæ, ſibi diadema impoſuit. quod cùm nunciatum eſſet Arcturo, & iam inſulam plenam eſſe Saxonib⁹, dimiſſo Hoëlle Britãniæ minoris rege cum exercitu Gallico, cum inſulanis duntaxàt in Britanniam redijt, & Modiedum aggreſſus, vſque in Cornubiam fugauit: quem cùm perſequeretur, atroci prælio vicit & occidit, ſed non ſinè damno ſuorum, ſuiq́ue corporis clade. Nam vulnus accepit lœtale, ad quod curandum, ſeſe ad loca tutiora recepit, commiſſa regni cura Conſtantino cognato ſuo, filio Cadoris ducis Cornubiæ, anno Domini 542. qui poſt triennium moritur, & ſic mortuus fuiſſet generatione *ſeq. xix. anno * ſecundo, ſub Vigilio papa.

Arcturi obitus.

Aurelianus Cononus ei ſuccedit, & ſecundo anno regni ſui moritur. ſuccedit illi Verteperius, in quẽ Saxones iterùm duxerũt, ſed citò fugati, ipſe regnũ in pace tenebat. Sequit hunc Maëlgon, omnium ducum Britanniæ pulcherrimus, ſed Sodomitica peſte infamatus, moritur repẽtina morte, cuius regnum accepit Creticus, amator ciuilium bellorum, inuiſus Deo & Britonibus: eius inconſtantiã Saxones cõperientes, auxilio * Aphricanorũ freti, inſulam rurſus ingrediũtur, & Britones bello ac armis adeò atterunt, vt illi deſperantes, Saxõibus cederẽt, illis inſula relicta, & partim in minorem Britãniam, partim in Cornubiam & Vallias ſecedentes, abirent.

Maëlgon.

Duces Britannorum.

Tunc Archiepiſcopus Londinenſis & Eboracenſis cùm omnes eccleſias ſibi ſubiectas per Saxones gentem infidelem deſtructas vidiſſent, cum ornamentis & reliquijs ſanctorum in Gallias defugiunt. Intereà S. Gregorius papa Auguſtinum monachum in Britanniam mittit, vt Saxones ad fidem conuerteret. ceſſauit extunc dignitas regia ad multum tempus. Nam Britones ſuos regulos, Saxones ſimilitèr ſuos habebant. Hęc Arcturi Ganfredus.

Hęc Ganfredi ſcripta, vt dixi, nõ benè quadrant propter reges Franciæ, eò quòd ex ſupputatione annorũ Leo imperator Arcturum longè pręceſſiſſe inuenitur. mirũ etiàm videtur, quòd Beda venerabilis, qui hiſtoriam regum Britãniæ fidelitèr conſcripſit vſque ad ſua tẽpora, nec tamen Arcturi regis meminit, ſed claro ſtylo libr. 1. de geſtis Anglorũ, tradit Anglorum ſiue Saxonum gentem inuitatam fuiſſe à rege Britannorum Vortigerno, ſcitu populi anno Domini 449. imperantibus Martiano & Valentiniano. refert etiàm, quòd Saxones pertidia vſi, noluerunt eſſe ſtipendijs ſuis contenti, ſed inſulam inuaſerũt. & quomodò poſteà Ambroſio Aureliano duce, Romanæ gentis ſuperſtites Britones profligauerint Saxones, non tamen extinxerint. vndè alternis cõflictibus nũc illi, nũc hi victi ſunt, varia fortuna, vſq; ad annũ Domini 582. quo Mauricius imperiũ ſuſcepit, huius anno imperij decimo, Gregorius vir ſanctus, pontificatũ Ro. eccleſiæ adeptus eſt, qui diuino admonitus inſtinctu, miſit ſeruũ Dei Auguſtinum & plures cum eo monachos, prędicare verbum DEI genti Anglorum.

Mauricius.

Edelbertus Cantuariorum rex.

Erat eo tempore rex Edelbertus in Cantuaria potentiſſimus, quem ad fidẽ ſiũ conuerterunt Chriſtianam, baptizabantq; cum innumera gentium multitudine, ad quem regem paulò pòſt S. Gregorius miſſis donis epiſtolam ſcripſit, cuius exemplum poſuit in hiſtoria ſua Beda. incipit: Domino glorioſiſſimo

ac

ac præcellentissimo filio Edelberto regi Anglorũ, deindè Beda lib 2.c.5. Anno, inquit, ab incarnatiõe Domini 613. Edelbertus rex Cantuariorum, post regnum temporale quod 56. annis tenuit, ęternũ regnum adeptus. Erat autem rex filius Irmenrici, cuius pater Occa, Occæ pater Orich cognomento Oisich, à quo reges Cantuariorum solent se Oiscingas cognominare, cuius pater Hengist, qui cũ filio suo Oisich inuitat⁹ à Vortigerno, Britanniam primus intrauit.

Fuit autem Edelbertus tertius in regibus gentis Anglorum cunctis australibus eorum prouincijs. Nam primus rex australium Saxonum, Elli dictus est, secundus Calui rex Occidentalium Saxonum, tertius Edelbertus, de quibus per Bedam. Successit Edelberto filius Cadhuld, de quo dicetur infrà generatione xx. prope finem.

Licèt autem historia Arcturi propter ea præmissa satis videatur ambigua, tamen Vincen. in Spec. lib. 22. c. 74. ei⁹ meminit, & ferè omnes chronicorum scriptores, de quo Bergomẽsis in supplemẽto lib. 9. Arcturum, inquit, Britannorũ regem cantatissimum, virum sanè bellicosum aiunt, qui & lorica pulcherrima vtebatur, sed & in capite aurea galea, in qua draco insculptus videbatur, clypeũ quoquè aureum præ se ferri faciebat, in quo Dei genitricis imago depicta erat, vt eam semper aduocatã in memoria haberet. lanceã prætereà noïe Ron, arduã, latam, & cladibus aptam: quam, quocũquè ibat, secum deferri faciebat: Caliburnum etiàm gladium habuisse dicit, cum quo quadringentos & sexaginta viros vno prælio interfecisse perhibetur. Hunc etiàm virum optimũ & Christianissimum fuisse ferunt, & ecclesiæ collabenti in Gallia & Britãnia plurimùm subuenisse, necnõ & catholicam fidem mirum in modum ampliâsse. vndè & regiones multas, Franconiam videlicet & Daciam, Vasconiam & Germaniã cum * orbe suo subiecit imperio. tam multa etiàm commisit prælia, vt circitèr triginta regna sibi vendicauerit. quamobrèm & rotundam mensam apud Cornubiam ciuitatem instituit. Tandèm cùm multas in bellis strages fecisset, vulneratus in insulam defertur, ibique constitutus, vt Britonum tradunt historiæ, indè sublatus, nunquàm comparuit, quem & hodiè Britones expectare dicuntur. Hęc ille. Vndè secundùm Merlini vaticinium, vt Iohannes de Colũna scribit, dubium exitum habuit. Ego, an veritas, an fabulæ sint de Arcturo scripta, relinquo curiosis examinanda. Tu tamen de regibus Angliæ tenere potes, vt in generatione xx. inuenies.

GENERATIO XVIII.

ANNO salutis 510. sub Anastasio imperatore & Symmacho Romano pontifice incepit 18. generatio. paulò pòst Symmachus moritur, & in basilica sancti Petri sepelitur. vacat tum sedes dies vij.

Defuncto Symmacho, Hormisda patria Frusinonius suffectus est. sedit annos nouem & aliquot diebus. Hic cùm audiret Anastasium imperatorẽ in Eutychianam hęresim prolapsum, duasq; in Christo naturas, deitatis scilicet & humanitatis, negare, hortante etiã Theodorico, prouincialem synodum in vrbe habuit, omniumque consensu Eutychianos iam antè improbatos damnauit. Iohannem quoquè Constantinopolitanum episcopum literis & nuncijs adhortatus est, vt ab eadem hęresi desisteret. desijt parére Iohannes, Anastasij viribus fretus, quem non ità multò pòst fulmine ictum, dedisse pœnas, creditum est, tum ꝓpter hęresim quæ grauis erat, tum vel maximè, quia legatos ab Hormisda missos, cõtra ius gentium magna affecerat contumelia. Reiectos enim à se naui quassa & rimosa, ea conditiõe nauigare iussit, vt rectè in Italiam redirẽt, nec vllum Græciæ littus attingerent. Hęc etiàm èisdem mandata ad pontificẽ dedisse ferunt, vt sciret imperatoris proprium esse imperare, & non imperata pontificis aũt cuiusuis accipere.

Hormisda papa.

Anastasius obijt.

Fuêre autem legati, *Enodi⁹ Ticinen episcopus, Fortunatus Catinensis, Venantius vrbis Romæ presbyter, & Vitalis diaconus. *Euodius

Mortuo itaq; Anastasio, xxvij. imperij sui anno, Iustinus orthodoxæ fidei amator imperium accepit, regnauit annis octo. eligitur anno Domini 519.

Iustinus eligit Imp. 57.

Thrax fuit,vt refert Pomp. Lętus,sinè imaginibus,sinè tribu, vtroque parente ignobilis, à teneris annis suum custos, deindè boum, post lignarij cuiusdã ministeꝛ,natus annos 16. militare cœpit, manu promptus, & doctus hostem ferire,sortem mutauit,princeps ordinis factus,& hinc promotus,comes fit.

Mortuo Anastasio,ad Iustinũ Amãtius spado libertus superioris Augusti ditissimus venit,magnam vim pecuniarum secum ferens, orauitque vt in toto exercitu ductoribus & militibus partiretur,& ipse acciperet,quantùm vellet, promitteretque donatiuum per singula capita,si Theocritianum imperatorem legissent. Pecunia satis integrè soluta est,non ad vota Amãtij,sed Iustini, qui pro se suffragia cautè emit. Itaque cùm eligeretur, & eum diademate ornatum adorarẽt omnes,Amantius & Theocritianus & Andreas minister à cubiculo, insidias illi parauerũt.ea de causa è medio sublati sunt.

Iustinus imperator factus,statim nũcios ad summum pont.mittit,qui & Sedis Apost. authoritatem confirmarent, & pacem ecclesijs darent.quarè permotus Hormisda papa,Theodorico annuente, Germanum Campanum episcopum,Iohannem & Blondum presbyteros,& Felicem ac Dioscorum diacones ad Iustinum mittit, qui eos nullo non genere honoris adhibito,effusa obuiàm honoris gratia,monachorum ac orthodoxorum &illustrium virorum multitudine,honorificè susceꝑit.

At qui cum Achatio sentiebant,istorum aduẽtum veriti,in templum quoddam munitissimum se incluserunt,nunciosque ad imperatorem mittẽtes, affirmant se nullo pacto in sententiã Apost. Sedis venturos,nisi eis reddita fuerit ratio, quamobrèm Achatius damnatus esset.hos omnes Iustinus ex templo atq; vrbe expulit.Idem fecit Hormisda contra Manichęos iterùm in vrbe pullulãtes,quorum codices ante fores basilicæ Constantinianæ incendio cõsumpsit.

Manichęi expulsi.

Eodem tempore mortuo in Aphrica Trasimundo Vandalorũ rege,Hilderic eius filius ex captiua Valentiniani filia ortus,successit,qui non patris hęretici, sed matris catholicæ monita sequẽs,rectę fidei cultor enituit.hũc pater ad mortem veniens, sacramento adstrinxit, nè vnquàm in suo regno *catholicis cõsuleret.Sed ille mox vt decessit,priùs etiàm quàm regni iura susciperet, vniuersos episcopos quos Trasimundus pater in exilium coẽgerat,regredi fecit, eosq; ecclesias reformare voluit, septuaginta iam & quatuor annis euolutis, ex quo à Genserico primitùs apud Aphricam ecclesiæ afficerentur.

Trasimũdo Hildericus succeꝑit.

Ad Clodoueum Francorum regem redeo.hic postquàm synodus eius iussu celebrata est*Aurelianis,in qua de Mis- *Aurelię sa dominicis diebus vsque ad finem audienda,& Rogationes instituuntur,cũ multis alijs salubribus decretis,cùm annis 30.regnum administrâsset, quatuor superstitibus liberis, vita decessit, & in ędę S. Petri Parisijs sepultus est anno Domini 512.

Clodoueus obijt.

Succedentes Clodoueo filij,regnum quadrifariàm concordibus animis partiti sunt. Theodoricus Mediomatricibus,qui & Metenses, Clodomir Genabis & Aurelianis prędfuit, Clotharius Sueꝑionensibus,Childebertus verò Parisijs regnauit.

Gothildis filios ad bellum incitat.

Inter hęc Gothildis filios ad se Parisium venire mandat,atque iniurias illis aperit paternæ necis, ad se Burgundiæ regni portionem pertinere,sed Gundobaldi crudelitate vtroq; parente orbatã, precari, vltionem faciant.Moti maternis precibus,contractis copijs,bellum Burgundis indicunt,quos tum mortuo Gũdobaldo,Sigismundus filius moderabatur,qui occurrit pugna Francis, sed victoria ad Francos se inclinãte,Sigismũdus in fuga capitur,& Aureliam missus est,quem non multò pòst Clodomir pariter cum liberis interemptum,in altissimum puteum deijci iubet,sed indè tandèm exemptos,ad Diui Mauritij monasterium,quod non longè ab Octodoro vico Sabaudię, Simon Sigismundi frater extruxerat, efferri, ibique sepeliri permisit.

Clodomir hoste occiditur.

Post hoc,cognito quòd Gundobadus Burgundiorum imperium vindicaret, Clodomir bellũ redintegrat: & dũ hostẽ pugna persequit, circũuentus ab

hoste percussus interijt. quod videntes Franci, dolore & ira commoti, versis in fugam Burgundis, Gundobaldum occidunt, omnem regionem vastant. Clotharius mortuo fratre, vxorem eius (vt refert Vincen.) in coniugem suscepit.

Erant autem è Clodomire liberi, fratres tres, quos educandos Gothildis suscepit, Theobaldum, Guntherũ & Clodoaldum: & cùm aliquandò Childebertus Parisium veniret, videns quòd Gothildis filios fratris defuncti nimis diligeret, dixit Clothario: Mater nostra vult filios fratris nostri eleuare. sed nè regnum prœoccupent, tondeamus eos aut interficiamus. Miserunt igitur Parisios ad reginam Archadium quendam, petentes mitti filios. lęta nũcio Gothildis, missos nepotes patrueles valdè commendat, quibus in conspectũ adductis, maiorem natu Clotharius mox terræ allidit, ense perimit. perterritus alter, ad Childebertum se proripuit, orans vt se protegeret, qui misericordia motꝰ, Clothariũ placare pergit, in quẽ indignabũdus rex: Tu, inquit, huiꝰ author facinoris es, & nunc pœnitet te cõsilijꝰ? eijce eũ à te, aut certè pro eo morieris. Ad hęc à Childeberto dimissum puerũ Clotharius interfecit. Interìm dũ fratricidio reges intentos videt Clodoaldus, auxilio procerum elapsus, clericatum assumẽs, vitam religiosissimã vixit. Eccè regnũ ambientibus quàm odiosa miseratio est. tam crudelem nepotum necem, etsi modestissimè ferret Gothildis, attrita tamẽ vehementèr, corpuscula eorum Parisijs sepeliri fecit. horum vnus erat x. annorum, alter xvij. tertius vix euasit.

Legitur etiàm, vt Vincen. refert, quòd Theodoricus auxilio fratrum, in Hermenfridum Thuringiæ principem bellũ mouerit, ꝓptereà quòd suasu Amelbergæ vxoris, duos fratres suos quasi affectãssent regnum, peremisset. Thuringus occurrit illis pugna iuxta flumen *Oneștent. victoria Theodorico cessit, tanta strage edita, vt occisorum cadaueribus pontis loco Frãcus vteretur. Hermenfridus tamen cum paucis euasit, cui Theodoricus salutem pollicetur, ad se vt veniat. ille fidem adhibens, accessit, & dum vnà ad pinnas castelli ambulabant, Theodoricus Hermenfridum cubito impellens, prȩcipitat, quo lapsu interijt: deindè liberis eius necatis, regionem in potestatem suam recepit, ibiq; ad tempus moratus, fratrem Clotharium dolo appetens, precatur per nuncios, ad se in Thuringiam veniat, habere quod ex vtriusque commodo sit.

Clotharius nihil metuens, accessit. occultos post tapetum milites armatos *locauerat. Clotharius cœnaculũ ingressus, fortè armatorum pedes conspicatus, restitit: admonitisque quos secũ habebat clientibus, clàm armari iubet. *rheodoricus locauerat.

Theodoricus animaduertens dolum compertum, ioco suspicionem purgauit. habito deindè cum fratre colloquio, argenteo vase quod peluim vocant, Clotharium donat. hanc tamen breui pòst, metu belli vitandi, Clotharius illi restituit. parùm probitatis aut fidei apud reges: libidine enim habendi, nec amicis, nec generi indulgent.

Inter hęc Hormisda papa mortuus est anno I. Iustini imperatoris, & Iohannes primus patria Tuscus, apostolicam cathedram ascendit anno Domini 520. sedit annis 2. Iustinus autem imperator princeps catholicus & deuotissimus, nõ solùm eos quos Anastasius in exilium miserat, reuocauit ab exilio, sed etiàm ordinauit, ecclesias quas tenebant Arriani in Oriente, eis auferri, & catholicis episcopis dari. Iohan. papa primus eligitur.

Tulit eam rem grauitèr Theodoricus rex Italiæ, labe Arrianorum inquinatus, quanquàm non magis Arrianorum molestam habuisse insectationem, quàm suspectam boni imperatoris vitam duxisse videtur. hinc optimos ciues Romanos Symmachũ & Boëthium affectatæ libertatis suspectos habẽs, eosq; deferentibus Opilione & Gaudentio factiosissimis ciuibus, Papiam relegauit, & nè Romanos ciues ob Symmachi & Boëthij relegationem de solita benignitate diffiderẽt, rex senatui permisit, vnũ ex gente patricia mitterent Theodato in Narbonensi successorem. Theodorici crudelitas.

Mox tamen Iohannem pontificem summum, Agapetum & patricium consules, ac Theodorum & Importunum senatores prȩstantissimos viros, è Roma

tollere constituit, idque vt sinè nota faceret, ipsos legationis nomine misit Cõstantinopolim ad imperatorem, vtque eam simulationem meliùs cõcinnaret, episcopum Rauennatem eis adiunxit. fuit autem legationis summa, vt agerent cum Iustino de Arrianorum episcoporum sacerdotumq; restitutione, & nisi hoc impetrarent, comminatus est omnẽ Italiam atque vrbem Romam cędibus ac incendijs vastaturum.

Iohã. papa Constantinopolim veniẽs, honorificè à Iustino susceptus.

Venientibus Constantinopolim, Iustinus cum clero & populo obuiàm illis processit, ad pontificisque pedes prouolutus, illum pro D E I vicario adorauit. Summus itaque pontifex maximis honoribus introductus, mandata simul cum Romanis consulibus ac senatoribus Rauennateque episcopo exposuit: & cùm flectere Iustinum Christianissimum imperatorem non possent, ad lachrymas versi, supplicitèr petunt, vt perituræ Italiæ vnà cum catholicis omnibus subueniat. hinc magna vtrinquè dicentium audientiumque commiseratio est suborta: hinc fidei causa, si Arriani tolerarentur, indè vrbis & Italiæ desolatio. Vicit tandèm grauissimorum, in quibus sanctus timor erat, virorum sententia, postponendã pro tempore fidei causam, & vrbis Italięq; saluti cõsulendum. Ità piũ principẽ perpulêre, vt Arrianos restitueret, atque eos viuere suis legibus atque institutis sineret.

Verùm honores effusiùs impensi à Iustino põtifici ac legatis Romanis, abduxerunt Theodoricum in maiorem suspicionem: & qui priùs summa dignissimus laude tot per annos, melioribus quos anteacta tulissent secula, principibus Romanis ęquari meruit, ad extremum vitæ flagitijs sese inquinauit. nam pontificem in carcerem coniecit, parumque abfuit quin eum statìm occidisset: adeò in hominem exarserat, & fide ac moribus cum Iustino sentientem. Perijt tamen sanctissimus homo in carcere, pedore, siti & inedia. Pari modo Romanos legatos cruciatos in carcere, fame peremit. Boëthium verò & Symmachum in Papia, vbi per aliquot exulauerant tempora, paritèr iugulari iussit.

Martyres à Theodorico excarnificati.

Quam quidẽ sęuitiam pręter mores suos, ira diuina grauiori mulctauit pœna. cœnanti enim, vt ait Procopius, cùm esset caput piscis allatum, visio horrẽda apparuit: eaque consternatus ipse, mox nimio pauore grauem ęgritudinem incidit, in qua crudelitatem suam cõfessus fertur, quòd s. pontificem sanctum virũ, & cum eo alios insignes Romãos, Symmachum quoquè & Boëthium ad perditorum hominum suggestionem occiderit: conuocatisque Gotthis & gentis suæ primatibus, Amalasiuntha filia tũc vidua cum Atalarico filio suo, quem ex Euchario Alemano maximæ nobilitatis viro susceperat, 8. annum agentem regem constituit, exhortans suos vt regem colerent, senatum populumque Rom. amarent, principem Orientis placatum semper & propicium facerent. & sic profluuio, vt quidam scribunt, vt alij, apoplexia interijt, 99. die postquàm Iohannes mortuus est, atq; anno 38. postquàm Italiæ dominio potitus est. cuius animã, vt S. Gregorius scribit in dialogo, solitam vidit inter Ioh. papam & Symmachũ patriciũ discinctũ & discalceatum deduci, & in ollam Vulcani demergi.

Augurium Theodorici regis Italiæ.

Atalaricus rex.

Olla Vulcani.

Quo defuncto, Gotthi (vt pręcepit Theodoricus) Atalaricũ cum matre sua pręficiunt regno, qui penè per 8. annos regnabant. Et quia constat omnibus, quòd Iohannes primus fuit tempore Iustini, & Iohannes secũdus (qui & Merstini, & Iohannes secundus (qui & Mercurius) tempore Iustiniani, cùm ad eum scripserit, vt habetur de summa Tri. & fi. ca. I. inter claras, & inter Iohannem primum ac secundum fuerunt pontifices 2. Felix quartus & Bonifacius. quorum duorum temporibus simul ac tempore Iohannis secundi, Atalaricus regnauit in Italia, qui tamen 8. duntaxàt annis in regno vixit, necesse est dicere, quòd iam dicti pontifices, aliqui paucioribus, aliqui pluribus vixerint annis. vndè etsi ad plenum eorum tempora non scripserim ex industria, vt cum his tempora imperatorum Iustini & Iustiniani concordarem, feci sinè pręiudicio veritatis.

Iohannes I.

Mortuo itaque Iohanne primo, viuẽte adhuc Theodorico ad aliquot dies, Felix

Felix quartus natione Samius, in Ap. Se. extitit ſurrogatus anno Domini 523. qui ſedit annis circitèr 4. (vt credo) mortuus eſt deindè anno 527, & in Eccleſia S. Petri ſepultus.

Intereà Iuſtinus Auguſtus cùm iam 8. annos auguſtalem dignitatem tenuiſſet, menſe Aprili ægrotare cœpit, prouexitq; dum adhuc viueret, ad imperium ſororis ſuæ filium Iuſtinianũ, quo facto, apud Conſtantinopolim rebus exceſſit humanis anno Domini 526.

ANNO igitur Domini 527. ſecũdùm alios anno 529. ab vrbe condita 1278. Iuſtinianus filius ſororis Iuſtini, imperium ſolus obtinuit, & 38. annis regnauit. Hic mox vt impialia iura percepit, ad reparandum reip. ſtatum animum conuertit, ac primùm Beliſarium patricium ingẽtem virum, contra Perſas qui Rom. fines inuaſerant, direxit, qui de illis virilitèr triumphauit. Inter hæc etiàm rex Herulorum veniens Cõſtantinopolim cum populo ſuo, baptizatus eſt, ſimilitèr rex Hunnorũ Gorda dictus.

Eodem anno Domini 527. mortuo Felice, Bonifacius ſecũdus natione Ro. in ſede B. Petri collocatur, non tamen ſinè contẽtione. nam & Dioſcorus, diuiſo bifariàm clero, in demortui Felicis locum ſurrogatur. exagitatus autem clerus hac ſeditione diebus 28. morte Dioſcori à tanta perturbatione liberatur. hic Bonifacius alimonijs multis in famis periculo clero ſubuénit. hic congregata ſynodo in baſilica S. Petri, Vigilium ſubdiaconum ſibi ſucceſſorem ordinauit. Sed poſtquàm contra canones hoc eſſe intellexit, mox reuocauit, inſtituitque nè quiſpiam in epiſcopatu ſibi ſucceſſorem eligeret, & vt in demortui locum alter pontifex, ſi fieri poſſet, tertia die ſufficeretur, nè dilatio ſeditionem faceret.

Hoc tempore multi ex Ro. nobilitate Benedicti ſanctitate moti, in montem Caſſinũ peruenêre religionis gratia. Huic Bonifacio ſucceſſit Iohannes 2. qui & Mercurius, natione Ro. anno Domini 530. ſedit annos 2. menſes 4.

Eo tempore Iuſtinianus imperator ſummo Chriſtianæ religiõis amore miſit fidem ſuam in ſcripto proprio chirographo ad Se. Ap. p epiſcopos Apatium & Demetrium, prout habetur in l. inter claras. de ſumma Tri. & fi. cath. Ex quo colligitur, quòd fuit valdè catholicus princeps, ſicut & luculentèr in multis ſuis probatur cõſtitutionib⁹.

Eodem quoquè tempore idem Iuſtinianus ſententiam promulgauit, nè militarent pagani vel hæretici, dans illis 3. menſes ad inducias conuerſionis. Hic Iuſtinianus poſtquàm Beliſarius patricius Perſas deuicit, & ex voluntate ſua triumphans Conſtantinopolim intrauit, mox eundem Beliſarium cui fortiſſimos milites dedit, mittit ad Africam Vandalis occupatam. Regnauit tunc in Africa Gilimer annis 5. qui ſucceſſit Hilderico, de quo ſuprà dictum eſt. Fuit autem Gilimer tantæ crudelitatis homo, quòd etiàm parentibus non parceret. Beliſarius patricius.

Beliſarius igitur vir prudentiſſimus in Africam traiecit, et noctù cùm plauſtris ruſticorum Carthaginem introẽũtibus ingreſſus, vrbem cepit, vbi diuitias reperit, Gilimerem regẽ ex fuga ad deditionem reductum, argentea catena vinctum ſecũ abduxit, ac de eo Conſtãtinopoli gloriosè triũphauit. nam antequàm caperetur, cõmiſſo prælio, magnas copias fudit. ſic tãdèm illa Vandalica rabies cum ipſo nomine funditùs extincta eſt circa annum Domini 536. anno 96. poſtquàm à Genſerico extitit occupata. Carthago capitur. Vandali extinguuntur in Aphrica.

Nec debet quẽquam mouere, quòd Iuſtinianus ſcribit in li. C. de of. præfec. præto. Afri. quas gratias aut laudes Deo noſtro &c. excedit omnia mirabilia opera, vt Africa per nos tam breui tempore reciperet libertatem, ante 105. annos à Vandalis captiuata, qui animarũ ſimul fuerũt hoſtes & corporum. à Kaleñ. ẽm Sẽptẽbris vſq; ad Kalen. Decẽbris, Beliſarius eam recuperat, quia dicendũ, q Iuſtinianus nõ ſtatim codicem compoſuit, ſed vt appáret, poſt 9. annos & plures. ità concordari poterunt.

Inter hæc & antequàm Iuſtinianus imperaret, ſub Iuſtino Theodoricus rex Gotthorum vita exceſſit anno 523.

Atalaricus rex.

Atalaricus regnare cœpit in Italia cum matre Amalasuntha. erat autem Atalaricus puer annorũ 8. vndè adhibuit prudens regina singularem in subditos humanitatem, laxioreq; cum Ro. quàm fecerat Theodoricus, gubernatione vsa est, & inter aliqua quæ rescidit, Theodorici facta, filijs Symmachi & Boëthij patrimonium restituit. Atalaricũ quoquè filiũ Ro. moribus ac disciplinis imbui cum diligentia curauit, vt facilè in optimum principem euasisset, nisi tres Gotthi illius educatores, rapinis inhiãtes, id reginæ consilium euertissent, nõ placere Gotthis, dicentes, eorum regem sub præceptoribus viuere, formidinem sibi incutientibus: prodesse, vitam inter Gotthorum duritiem agere, inter coæquales arma & equos tractare, quibus animi vigor, generositasq; à Maioribus accepta indiès augeatur.

Quæ cùm mater, insidias cauens, libentèr audire se simulâsset, Atalaricum paulò mitioribus permisit educandum, etsi puerum sodales omnibus vitijs statìm infecerunt, matri tamen obsequens erat: & cùm Gotthi educatores pueri, Iustinum pium principẽ nouissent, pacem Frãcis, Vandalis, Visigotthis, Burgũdionibus, alijsq; barbaris à Theodorico paratam, omni consilio conseruârunt. Turbauit autem hanc reginæ ac nati concordiam mors Iustini. siquidẽ Atalaricum sodales, metu imperatoris liberati, facilè in lasciuiorem vitã transuersum egerunt, adeò vt nedùm matrẽ audire aut alloqui dignaretur, quin potiùs ipsi insidias parari pateretur. Quibus artibus cùm se regina priuari regno videret, Theodatum ex gente Amula sibi consobrinum, administrantem prouinciam per Hetruriam coërcuit pecunijs. Indè Atalarico cum sodalibus suis Romæ relicto, Rauennam se contulit, & cùm nequiret filium à pernicioſa vita reuocare, quod proximum fuit, tres Gotthorum proceres qui puerũ seduxerunt, interfici curauit.

Attamen Atalaricus licèt indisciplinatus & secta Arrianus esset, Bonifaciũ tamen papam & Iohannem secundum, cui Mercurio fuit etiàm nomen, summos pontifices non solùm prosecutus est fauoribus & honore, sed à Ro. senatu ac populo honorari curauit. decreta eius extant de episcopis à Ro. pontifice, & nullo alio ordinandis, rebus sacris à nemine distrahendis, & demùm de ecclesiastica libertate seueriùs conseruanda, Ro. & Italiæ oppidorum vrbes frequentare, ac bonis artibus operam dare edicto iussit, salarijs in vrbe Roma liberalium artiũ præceptoribus, quod multos annos fuerat neglectum, constitutis, & inchoatam à Theodorico publicorum vrbis ædificiorum instaurationem continuauit. titubauit tamen demùm ob Francorum Burgũdionumq; aduentum in Italiam. Atalarici decreta.

Quod cùm intellexisset Amalasuntha, ad reges Francorum mittens, pericula ostendit ab imperatore Iustiniano tunc florente imminentia, si Ro. reip. prouinciarum inuasores, præsertim Italiæ propinqui, bellis inuicèm dissiderent, fœderaque inter Atalaricum filiũm & Theodeberthum regem Franciæ constitui impetrauit. Accessit pueri Atalarici incommodis Theodati auaritia, sed postquàm Atalaricus tam suam adolescentiam quàm matris viduitatem Deo commendauit, octauo quo regnum assumpserat, anno defunctus est. Atalarici mors.

Tunc Amalasuntha videns se à Gotthis spretam, secũ deliberãs ipsa, Theodatum sibi consobrinum ad se vocauit, & multis in eam sentẽtiam dictis, priùs iniurium, reconciliatum tamen, regni consortem declarauit, eratq; Theodatus Latinis ac Græcis literis eruditus, ac philosophus Platonicus, nulli rei tamẽ quàm cumulandæ pecuniæ intentus. & tamen in initio regni Theodeberthum Metẽsium regem, Burgundiones, multa armatorum millia in Liguriam atq; Aemiliam ducentes, Alemanos verò in Venetiam venientes, Gotthis Italisque militibus vtranque gentem nõ sinè cẽde illorum Italia expulit. tegebat autem multùm ipsius regis ineptias, virtus reginæ omnia administrãtis. hunc enim regem scribit Cassiodorus elephantes tũc ex ere via sacra ad naturalem bestię magnitudinem extantes, qui ruinam minabantur, instaurari iussisse, ea ratione, vt populo Ro. conduceret, si pueri bestias Amalasuntha regina. Theodatus rex.

ſtias intuerentur, in quas Maiores eorũ pugnare non horruerint.

Sed cùm Theodatus rapinis pro ſui ingenij vitio manũ appoſuiſſet, diſſuaſiſſetque illi primò, & pòſt obſtitiſſet Amalaſuntha, mox ſumma ingratitudine vſus, eam in inſulam Vulſinẽſium relegauit, occidiúque permiſit. Tulerunt eam mortem ęgerrimè Oſtrogotthi, ſed Romani Italiq́; omnes, vt ſi aliquem inueniſſent, à rege defeciſſent. fuerat eñ mulier, vt Caſſiodorus tradit, Græcis Latinisq́; literis egregiè imbuta, ac bonis artibus intenta. vndè tantã ſibi comparauerat authoritatem, tantũ ſibi conciliauerat omnium amorem, vt necem ſuam cuncti nefariam prædicarent.

Amalafuntha interfecta.

Ità illius morte poſt factum conſiderata anxius Theodat⁹, exiſtimare cœpit, quantum immineret periculum, ſi Iuſtinian⁹ ſumpta occaſiõe necis Amalaſunthæ, cuius virtutem dilexerat, Italiam inuaderet. itaque placaturus imperatorẽ, inter multas literas ad ipſum ac Theodoram, vnam epiſtolam accuratiùs ſcripſit, in qua Romã Italiamq́; loquẽtes facit, pacem optimo regi, doctiſſimo principi, Romæ & Italiæ amãtiſſimo patri, mitiſſimoq́; Domino implorare. Mittit ad hæc ſenatores Ro. vnà cum Agapeto pontifice, quem tamen in commeatu non iuuit, vndè haberet viaticum, ſed bonus pontifex vaſa aurea argenteaque ex B. Petri ſacrario fœnori ſubiecit, vt haberet ſumptus. Blondus hæc.

Epiſtola Theodati ad Theodoram Augu-ſtam.

His ſanè diebus Iohannes ſecundus vita functus erat, & Agapetus natione Ro. ſurrogatus anno Domini 532. qui ſedit annis fermè 4. Hic Agapetus cùm veniſſet Conſtantinopolim, ſumma cũ veneratione eſt receptus à Iuſtiniano, & quia Iuſtinianus Eutychiana hæreſi laborabat, orta eſt inter eos de rebus fidei maxima altercatio. Iuſtinianus enim ab Anthemio Conſtantinopolitano epiſcopo ſeductus, petijt eam labẽ à ſummo Pon. confirmari: & cùm ab eare hominem ſanctiſſimum abhorrere cerneret, precib⁹ minas addidit: Aut, inquit, conſenti nobis, aut faciam te in exilium deportari. Cui pontifex nihil motus: Ego, inquit, ad Iuſtinianũ Chriſtianiſſimum imperatorem venire optaui, ſed Diocletianũ inuéni. Cuius ſanctam conſtãtiam admiratus imperator, mãdauit Orientalium epiſcoporum in regia vrbe congregari concilium. quo congregato, B. Agapetus in conſpectu principis cõtra Anthemium ex euangelica ſcriptura clarè probauit, in Domino Ieſu Chriſto fuiſſe duas naturas. eo autem conuicto, cùm in ſua pertinacia maneret, Anthemius damnatus eſt & depoſitus.

Altercatio Iuſtiniani & Agapeti.

Anthemius damnatur.

Tũc Iuſtinianus gaudio repletus, humiliauit ſe Ap. Se. ac beatiſſimum Agapetum adorauit, rogauitq́;, vt in Conſtantinopoli catholicum ordinaret epiſcopum, qui Mennam virum ſanctum inſtituit loci epiſcopum. De pace verò, cùm mandata Theodati pontifex expoſuiſſet, ità adulantèr & ſimulatè imperator reſpondit, vt poſthàc nimìs ſibi ſecurus rex Theodatus, multa ſit auſus ad ruinam ſui ſtatûs. Iuſtinianus aũt tempus idoneum ratus Italiæ liberandæ, mentem & cogitationem ad hoc cõuertit. Inuitabat & eũ proſperitas imperij, quòd paulò antè per Beliſarium ducem Vandalis Aphricam abſtulerat: nec ferendum iam ſibi videbatur, vt cõtra decus imperij Romani Italiam occupari à barbaris pateretur.

Agapetus autem quamprimùm Romam redijt, defunctus eſt, & ei, Theodato iubente, Syluerius ex patre Hormiſda epiſcopo Romano, ex matrimonio tamẽ natus, ſuffectus eſt, anno Dñi 534. ſedit annum I. menſes 5. dies 12. in inſula Pontia moritur. Et cùm anteà nõ regũ, ſed imperatorum authoritas interueniret, Theodatus illata vi conſenſum electorũ extorſit, & pecunia per pactionẽ accepta, Syluerium in pontificẽ creauit. Blondus ſcribit, plùs tũc valuêre Theodati minæ, quàm decreti ratio. mortem enim clericis intẽtauit, qui nomina ſua non ſubſcriberent. vndè neq; decretum confirmauerunt ante conſecrationem eius, ſecundùm morem antiquum, ſed poſtmodùm propter ſcandalum quod oriri poterat, ſubſcripſerunt.

Agapetus Pon.

Syluerius papa.

Hanc ob rem, et vt Amalaſunthę necem vlciſceretur, ſimulq́; Italiã recuperaret, Iuſtinianus Beliſarium in Italiam tranſ-

Iustiniani oratores ad Theodatũ.

transmisit. His rationibus motus Iustinianus, oratoribus ad Theodatum missis, mandauit vt aut Italia & eius insulis decedens, Constantinopolim se conferret, diuitias accepturus maximas, & in ocio quod à teneris annis fecerat, philosophiæ operam daturus: aut si id facere recusaret, bello quod ex tunc sibi indictum sciret, necessaria præpararet. Is verò etsi resciscceret Iustinianum sibi infensissimum, hominum tamen ineptissimus nec oblatis consensit pactionibus, nec se contra vim magis solito communiuit.

At Iustinianus certior factus Theodatum negligere iussa, mox Belisarium iubet simulata in Africam nauigatione classem soluere, & ea in Siciliam ducta, incumbere pro viribus insulæ receptioni. Cauit tamen, nè fortè alias barbaras gentes prouocaret. Ad Clodomirem, Childebertʰumque & Clotharium reges Francorum, vt quiescerent, maxima misit dona, additis literis huiusmodi sententiæ: Graue fuit hactenùs, Ostrogotthos reges, qui Theodorico indigni successerunt, tolerare, cùm propter illatas nobis singulos per dies iniurias, tũ maximè propter Arrianæ hæresis labẽ, qua vrbem Romam & Italiam inficere non desinunt. insuper à nobis requisitus rex Theodatus, nedùm resipiscit, sed conuicia iniuriasque vir petulans adiecit. quod cùm diutiùs ferre Christianos principes indignum ducamus, bellum illi indiximus, spem maximam victoriæ in vestris aliorumque principum Christianorum viribus non minùs quàm in nostris repositam habentes.

Epistola Iustiniani ad reges Francorum.

Postquàm verò reges spem pacis fecissent, Iustinianus Mundum quẽdam ducem suum cum copijs Dalmatiam inuadere imperauit. paulò pòst Mundus Gotthos, qui Salonam præsidio tenebant, superat, Salonã cepit, inuoluitq; tumultu Dalmatas omnes. concurrunt vndiquè Gotthi circa Salonã, & commisso prælio Gotthorum prẽstantiores ceciderunt. Hoc in certamine vbi Mundus filij interitum cõspexisset, mox homo natura vehemens & bellicosus, rabidus in hostes defertur. aderant omnes copiæ Gotthorum, quæ tãdèm fractæ, in fugam vertuntur. sed Mundus dum insatiabilitèr Gotthos persequitur, ipse occisus. Mũdus dum

sua victoria occiditur. vndè refert Leonardus Aretinus, Sibyllæ carmina vetustissima inuenta, quibus significabatur, cùm Africa recepta iterùm à Ro. foret, tunc Mundum cum prole sua periturum. Hoc Sibyllæ vaticinium paulò antè inuentum multos perterruit, solicitos nè terra & cælum cum genere humano periret. Tunc autem Africa iam virtute Belisarij recepta, huius ducis, Mundi scilicet ac filij, interitum à Sibylla apparuit esse prædictum: adeò vaticinia ambigua semper inueniuntur.

Belisarius verò militibus impositis, quasi in Africã nauigaturus, in Siciliam applicuit. Catanam vrbem repentè adortus, occupauit. posteà Syracusis, dedentibus ciuibus, est potitus, fecitq; statim Siculorum in Gotthos odium, vt quamprimùm copias Belisarius ostendit, propositumq; aperuit, mirabilis victoriæ cursus fuerit, populis vrbes oppidaque certatim Romanorum imperatori, cuius desiderio iam pridèm tenebantur, vltrò offerentibus. hortabatur autem ad id maximè Belisarij præsentia, & qui à Vandalis Aphricam liberâsset, sperabatur à Gotthis Italiam liberare posse, adiuuabatque Theodati ignauia, qui nullos per Siciliam fecerat apparatus. attoniti itaque subita ciuium defectione Gotthi, maiorem spem in fuga quàm in resistentia ponebant. Belisarius in Siciliam applicat.

Hæc Theodato cùm essent in Italia nunciata, anxio animo legatos ad Iustinianum mittit, cum mandatis huiusmodi: Sicilia se spõtè secedere, & in Italiæ tributum recognitionisq; signum, coronam auream librarum 30. ac in omnem quãcunque iusserit imperator expeditionem, Romanos milites cœpit polliceri, insuper in episcopos virosque senatorios iurisdictionem permittere, & vt maiestas imperij in vrbem & Italiã restituta esse videretur, se curaturũ nomen imperatoris inter sacra cæremoniasque primùm proferri, statuamq; nullam regi Italico, nisi secundùm imperatoriam locari debere. Theodati legatio ad Iustinianũ.

Iustinianus ad regis legationem benignè respondit, vt & pollicitationes amplè-

amplecteretur, sed Italiam omninò reddi postulans, se Theodati rebus ac amplitudini promisit consulturum. Theodatus intereà accepit, Vãdalos in Africa nouos motus suscitâsse, ad quos cõprimendos Belisarius traiecerit. elatus animo, simulq; ex eo quòd post Mundi interitum, Gotthi duce Gripa reparato exercitu in Dalmatia, Theodati rem adeò restituerunt, vt Iustiniani exercitus omnia quæ Mundus ceperat, linquere sit coactus: & nedùm spreuit ea quæ cũ Iustiniano agere cœperat, sed & illius oratores in custodia teneri iussit: & vt meliorem solito vitã instituisse Romanis ac Italis ostenderet, vasa aurea ac argentea, quæ Agapetum legationis causa, vt suprà est dictum, vsuris subiecisse notum erat, ex fisci pecunia redimi, & in B. Petri sacrarium referri curauit, annonæque caritate Italiam laborantem, maxima liberalitate solatus est.

Eodem tempore Belisarius in Siciliã reuersus est, quam ilicò pacatam obtinuit. præsidijs itaq; impositis indè soluens, *Rhegiũ est delatus. eam vrbem & circunadiacentia oppida cuestigiò recepit, sese in deditionẽ ob ingẽs in Gothos odium offerentibus. Ea cùm fieri vidisset Embrimus, aliâs Euermidt, Theodati gener, Brutiorum prouinciã administrãs, sese etiàm ipse permisit Belisario: à quo cùm esset Constãtinopolim missus, imperator eum patriciũ allectum multis muneribus donauit. deindè Belisarius mouit Neapolim, moxq; suburbana potitus est. cumque obsidionem pararet, Neapolitani Stephanum magnæ authoritatis virũ mittunt cum talibus mandatis: Optare quidem ciues Neapolitanos vrbem dẽdere imperatori, sed facultatem eis sublatã, quòd eorum vxores liberosq; Theodatus obsides Rauennæ haberet: esse quoquè in ciuitate Gotthorum præsidium, qui deditionem impedirent.

Belisarius confutãdo suasit deditionem, quia non indè recederet, nisi vrbe expugnata. sed nihil egit. vndè eam maximis laboribus tandèm expugnauit. Tunc ingressi milites diripiunt, incendunt q; ædes passim, quos tamẽ Belisarius longa oratione vix tãdèm adduxit, quòd præda contẽti, Neapolitanis vxores, filios & ciuitatem permiserunt, nullosq; posteà ciues vel capere deincèps, vel occídere curabant milites. in Gothos etiàm qui in præsidio fuerant, non solùm sæuitia non est vsus Belisarius, sed eos humanitèr tractauit. Neapolis capta.

Intereà Theodato apud vrbem torpescente, Gotthi & Romæ & circum ea loca degentes, cùm anteà Theodati malignitatem occultè damnare cõsueuissent, auditis his gestis lamentabãtur: & cùm scirent Belisarium ad vrbẽ venturũ, se ipsos cohortati, 35. ab vrbe milliario apud Tegetem oppidum Vitigim sibi & Italicis regem creauêre. is nanque etsi obscuro genere ortus erat, magnitudine tamen animi cæteros excellebat. Vitigis rex.

Audiens hoc Theodatus, per deuia fugit Rauennam versùs. sed missi post eum à nouo rege Gotthi, eum peremerũt. Exindè Vitigis Romam venit, Syluerium pon. Ro. quem, vt dictum est, pecunia corruptus ordinauerat Theodatus, & senatum populumque Ro. allocutus, beneficia Theodorici regis memorauit, hortatus vt in fide manerent, tantas esse Gotthorum vires, vt benè se defenderent. cum Gotthis verò de gerẽdo bello multa disseruit, quibus longa oratione persuasit, conducere præsidio Romæ relicto Rauennam accedere, & Gotthis congregatis, Belisario congredi. Theodati mors.

Profectus itaq; è Roma, Luderim cũ 4. millib⁹ militum vrbi pſidio reliquit, accersitos etiàm quosdam senatorij ordinis viros, obsides secum abduxit, veniensq; Rauẽnam, Matasuntham Theodorici ex Amalasuntha filia neptem, inuitam duxit vxorem, disposuitque potentèr armorum copias. Belisarius verò reparato exercitu, præsidioque Neapoli relicto, Romam tẽdit. quod cùm Romani habuissent exploratum, Syluerio papa suadente, publico consilio statuerunt, nõ modò illum & copias suas admittere, sed ei accessum properum nũciare. Missus ad eam rem Mediolanensis quidam, Fidelis dictus, Atalarici quondàm præfectus, qui Belisarium perduxit ad portam Asinariam. Luderis præfectus. Belisarius Roma potitur.

Con-

Conterriti ob hoc Gotthi in præsidio, fide publica à Romanis impetrata, abire statuerunt. euenitque vt qua die Belisarius Asinariam portam intraret, eadem Gotthi portam Flamineam sint egressi. Receptus intra vrbem Belisarius, senatum ac populum Rom. multa dubijs in rebus vt erant accommoda allocutus est. mox vrbis quoquè mœnia instaurauit, multisq; excitatis propugnaculis, aggere & fossa circunductis, firmiorem vrbem reddidit. deindè ciuitates & oppida in circuitu plurima cepit, non sinè Vitigis pugna ac vtriusq; partis cęde maxima.

Vigitis obsidet vrbē.

Vitigis igitur cùm propter vrbiū defectionem videret sibi periculum imminere, ante omnia fœdus cum Francorū regibus inijt: quo icto, cum toto Gotthorum robore in bellū descendere statuit. itaque Romam ducens, habens secum ducenta millia hominum armatorum, non aliud verebatur quàm quòd Belisarius nō expectaret. Belisarius autem cùm tantam molem in se conuerti sentiret, Constantinum & Bessam cum suis copijs aduocauit. Cumque Gotthi Romam appropinquarēt, ad Anienem fluuium constiterūt. nam illic pontem turribus & præsidio munitum Belisarius fecerat. ibi Gotthi castra ponunt. variæ committuntur pugnæ.

Gotthi posteà ad obsidionē se p̄parāt, & profecti circa vrbē aquęductus oēs interruperūt, ex quo molēdi magna incommoditas prouenit Ro. paulò deindè pòst per insidias introgressi, ad molē Adriani inuadendam, quæ nunc dicitur castrum S. Angeli, scalisque admotis primū receperunt ambitum. sed Cōstantinus ex superiori parte cum militibus repugnans, molem ipsam seruauit. Exindè Vitigis ad Prænestinā portam cum multitudine Gotthorum expugnandam accessit. quam tamen Belisarius cum suis, etsi difficultèr, defendit. Durāte itaq; obsidione multis conflictibus habitis, etsi Ro. Belisarij virtutem admirarentur, tamen querela ipsorum erat, quòd contra tantas Gotthorum vires exiguis ipse copijs Romam in præsentes difficultates misisset. Belisarius etsi aliās paucitatem suorum Iustiniano significâsset, & quòd vrbem exire aduersùs Gotthos non auderet, tamen nunc vehementiùs scribit vrbis obsidionem, & sibi non supra 5. millia militum esse, Romanos verò horum periculorū insuetos, obsidionem ægrè tolerantes. quantùm verò ad se attineret, vitam imperatori deuouisse, cæterùm videndum esse quid ea res vel honoris vel infamiæ sit allatura. His literis acceptis Iustinianus commotus est, ac mittere exercitū renunciat.

Accusatur Belisarij temeritas.

Intereà Vitigis mille ciues, quos prìdèm Rauēnam ex Ro. obsides duxerat, interfici fecit, præter paucos qui fugerant in Galliam. sed & Belisarius famē timens, effecit vt Romani vxores & filias ac omnem imbellem turbam, Nealias ac omnem imbellem turbam, Neapolim mitterent. tanta enim fames, tum anno scilicet Domini D. XXXIX. vt refert Datius, per vniuersam Italiam fuit, vt in partibus Ligurum mulieres fame filios comederent proprios: in vrbe autem eo valentior, quòd Gotthi omnem commeatum intercluserunt.

Fames maxima.

Per idem tempus superuenerunt à Iustiniano primò mille sexcēti equites, Thraces 800. peditum tria millia. duravit autem arctissima obsidio, fames ac pestis non parua. Sæpè inter hæc tentat Vitigis hàc & illàc vrbem inuadere. sed præstantissimi ducis Belisarij obstitit in re militari peritia. Multis igitur hinc indè incommodis fatigatis obsessis & obsidentibus, cùm insuper nouas copias aduenisse Belisario Gotthus perciperet, nec Belisarius pugnæ copiam faceret, & multitudo Gotthorum vel peste vel ferro consumpta erat, obsidionem Vitigis soluere cogitabat, missaq; legatione ad Belisarium Vitigis, multa hinc indè dicta ac responsa de causæ iustitia dum fuissent, tandèm ad Iustinianum imperatorem controuersias deferri conuenit, vt ex eius authoritate res componeretur: legatique ob hoc missi, ac interim 3. mensium induciæ factæ sunt, obsidesq; hinc indè traditi, pro inducijs ex fide seruandis.

Inducię trium mensiū.

Intereà vxor Iustiniani Theodora, hæresi Eutychetis contaminata, dolens quòd Anthemius patriarcha pro errore suo ab Agapeto papa fuit depositus, misit

Theodora imperatoris vxor.

fit epistolam ad Syluerium papam, rogans vt aut ad eam veniret, aut amoto Menna, Anthemiũ reuocaret. sed Syluerius papa rescripsit: Absit à me domina Augusta, vt reuocem hominem hæreticum iam damnatum. Quo audito, fœmineo furore repleta, rescripsit Belisario, vt sumpta occasione, Syluerium papam à pontificali sede amotũ, in exilium deportaret.

Vtebatur autem tunc Augusta consilio Vigilij, qui eo tempore Romanæ eccl. in regia vrbe apocrisarius erat. hic enim ambitione ductus, ad papatũ aspirabat. Excogitabant autem causam, quòd Syluerius Gotthis vrbem tradere pararet. quod audiens Belisarius, minimè fidem adhibuit. nihilominùs Syluerium vocauit ad palatium, & Iohannes quidam subdiaconus, falsis acceptis & auditis testibus, subitò pallium de collo Syluerij traxit, põtificalibusq; exutum vestibus, monastica veste induit. Quem & Vigilius diaconus, eius sedem reciens, ad Pontianas insulas in exilium misit.

Alij dicunt occupatum Belisarium, Antoniæ vxori suæ commisisse negocium, quæ subornatis à Vigilio testibus, qui affirmabant Syluerium in vrbem Romam Gotthos per insidias introducere parâsse, coëgit ità hominem abdicare se pontificatu, & misit in exilium, in quo non sinè opinione sanctitatis moritur, vbi annũ vnũ, menses 5. in pontificatu sedisset. de hoc 23. q. 4. Belisarius. vbi Syluerius execrauit Belisarium, pro eo quòd ipsum relegâsset, & posteà damnauit Vigilium diaconum. ex quo habes, quòd in superscriptione debet stare, Syluerius, non Syluester: & Belisarius, non Guilisarius.

Syluerio itaque defuncto anno salutis D. 38. Vigilius diaconus creatus est in papã, qui erat Romanus, & sedit annis 14. quod postquàm comperit Theodora Augusta, ad eum scribit, vt secundùm promissa Anthemium reuocet. Ad quam Vigilius responsa dedit, scribens: Absit à me domina Augusta: si cm̃ ego à principio malè locutus sum & insipienter, doleo: nunc aũt quanuis indignus Christi & B. Petri vicarius, nullo modo consentio, vt hominem hæreticũ & per summos põtifices p̃decessores meos damnatum, in statum pristinũ restituam. quod postq̃ Augusta comperit, nimis turbata est, sed ad tempus furorem occultauit, vsquequò vindicaret, vt dicet.

Cùm autem post inducias factas, vt suprà dictum est, Belisarius vrbẽ, Gotthi verò castra custodirent, querelæ & altercationes ortæ sunt pro inducijs cõtra fidem violatis. nam desertas à Gotthis vrbes aliquas RO. occupauerũt. quarè Vitigis missis nũcijs ad Belisariũ, restitutionem petebat. Quibus Belisarius: Redite, inquit, regi vestro dicite, patére omnibus, quòd Gotthi eas vrbes pro derelicto habuêre: occupare verò quæ à nullo possidẽtur, nequaquàm prohiberi posse.

Seditiones propter violatas inducias.

Ex hoc suspiciones surrexêre, quęrẽtibus Gotthis paria referre. Nec multò pòst Gotthi furtim Romam capere tentauerunt, primò per aquæductũ quendã noctù, deindè ratibus traiecto amne iuxta Martium campum, sed in vtroq; loco eos fefellit spes. nam & per aquæductum conspecta lumina fraudem detexerunt, & in campo Martio non processit proditio. duo tamẽ plebeij homines iuxta templum B. Petri habitantes, (nam nec templũ, nec ędes circa id Gothi violabant) sermonem cum Vitige habuerunt de vrbe prodẽda, dantes modum, quòd ratibus amnem transirẽt: & nè vigiles vrbis in eo loco obstarẽt, corrupti sunt duo Romani, qui poculum somniferũ optimo vino mixtum, vigilibus propinarent. sed volente Deo, alter eorum pœnitentia ductus, rem Belisario patefecit, captoque altero, torto & confesso, nasus & auriculæ amputatæ sunt, ipseque asino impositus, ad castra Gotthorum missus est.

Belisarius itaq; his fraudibus deprehensis, seruandas inducias nequaquàm existimabat: quarè ad Iohãnem ducem suũ scripsit, vt bellum exequeretur. Ille igitur cum duobus millibus equitum agrũ Picenũ peruadens, vxores natosq; Gotthorũ cepit, prędis ac rapinis regionem totam inuoluit. Indè captis multis oppidis, Ariminũ obsidere statuit, ductº ea spe, quòd ciues nõ benè cõuenire cũ

Iohannes dux Belisarij bellũ redintegrat.

Gotthis audiuit. & cùm copias admouisset, tantũ terrorem intulit Gotthis, vt diffisi, Rauennã omnes hinc demigrarent. ciues aũt mox portas Iohanni aperuerunt. ità Ariminũ cepit, relictis post se duabus validis vrbibus à Gotthis custoditis, Auximo & Vrbino.

Fuit hoc totum cõtra Belisarij præceptum, sed ipse Iohãnes sperabat Arimino capto, Vitigim Romæ obsidionẽ soluturum. quod & factũ est. simul eñ vt intellexerunt Gotthi Ariminum captum, obsidionẽ vrbis Romæ dissoluere ac indè abire statuerũt. Itaq; Vitigis paucis pòst diebus obsidionẽ soluit, ac crematis castris cum omnibus copijs abiuit. Durauit autem hæc obsidio anno integro ac diebus nouem, nec in tota obsidione Gotthi apostolorum Petri & Pauli templa, extra muros vrbis posita, in aliquo violauerunt, sed sacerdotes in illis permanentes, liberè rem diuinam exequebantur, vt Leonardus scribit.

Vitigis autem licèt Rauennam properaret, vrbes tamen Hetruriæ & aliarum prouinciarum continere in potestate studebat, præsidijs impositis: ipse cum reliquo exercitu ad obsidendũ Ariminum profectus est, in eoque oppido Iohannem obsedit. Belisarius aũt Martinum & Ildigerem cum equitibus mille festinare Ariminum iussit, vt indè Iohannẽ cum equitatu ante obsidionem educerẽt. sed Iohannes ibì mãsit ac suos retinuit, pauloq; pòst (vt dictum est) obsessus fuit. Vitigis ante Ariminũ lignea turrim fabricari fecit, fiunt excursus & pugnæ, & certo die committitur atrox prælium circa turrim, vbì multi Gotthorum cadunt, & post longũ certamen turrim Gotthi retraxerunt, sed tanta suorum cæde, vt spem abijcerent vi expugnandi, sed fame peruincere obsessos cogitabant.

Vitigis Ariminum obsidet.

Per idem tempus Mediolaneñ legatis qui Romam venerant, ciuitatem imperatori offerentibus, auxiliares copias Belisarius concessit. præfecit autẽ copijs Mundilã virum strenuum: hi omes ex vrbe Roma classe Genuam delati, indè pedestri itinere Mediolanum petiuerunt. obuiant Gotthi, conflictuq; habito, Fidelis ciuis Mediolaneñ occiditur. non minùs Mundilas ac sui, fugatis tandèm Gotthis, Mediolanum peruenêre. quod intelligens Vitigis, Vraiam fratris filium cũ exercitu ad ea loca trãsmisit, quia aliquæ vrbes vicinæ defecerant, timens nè reliquæ sequerentur. non minùs ad Theodobertum Francorum regem scripsit confœderatum sibi, & auxilia petiuit.

Mundilas dux.

Vraias Gothorũ dux.

Belisarius inter hæc Roma egressus, Tudertum pactione recepit cum nonnullis oppidis. Interìm verò Vitigis Anconem vrbem, quæ Belisarij præsidio tenebatur, experiri constituit. Conon q̃ præfectus vrbi erat, timens suburbanis, cũ omnibus copijs obuiàm it, impar tñ hosti, nihilominùs cõgreditur: & cùm tantam multitudinẽ ferre non posset, postremũ in fugã versus à Gotthis, magnam suorũ partem amisit. sub ipsis eñ mœnibus magna strages facta est, & ipse Conon nõ alitèr q̃ per funẽ de mœnib⁹ dimissum, in vrbem receptus est.

Inter hæc Narses cũ exercitu in Italiam venit. Erat autẽ Narses eunuchus, multumq; gratia & potẽtia apud Iustinianum valẽs. vnus enim aulã imperialem gubernabat. Venit & Belisarius in Picentes, & circa *Firmum duces ipsi simul & exercitus conuenerunt, vt de cõmuni bello cõsultarent. Belisarius Auximum obsidere consuluit, Narses Iohannem Arimini obsessum, liberãdum dixit. accusabant alij Iohannem, quòd contra pręceptum Belisarij sese Ariminì inclusisset.

Narses nouũ exercitũ adduxit.

Narses lõga oratione habita, subueniendum esse cõclusit obsessis primùm. Adiuuabãt Narsetis sententiã literę Iohãnis ad Belisarium scriptæ, quibus fame confectos milites pepigisse morã vij. dierũ significabatur. sententia Narsetis in consilio approbata, Belisarius rebus prouidit, & Ildigerẽ classi pręfecit. copiæ omnes Arimino appropinquant. Gotthi itaq; cùm à duobus exercitibus & à classe terra mariq; circũuẽtos se vidissent, obsidionẽ ilicò dissoluerũt, nullo ordine Rauennã ex fuga repetentes.

Consiliũ ducũ de bello.

Ildiger cũ classe primus applicuit, ac castra Gotthorũ diripuit, post eũ Martinus & Belisarius. cùm verò Iohannem & mi-

& milites qui cum eo obsessi fuerant, pallore & inedia confectos Belisarius conspiceret, Iohannis temeritati illudens, Permagnas, inquit, gratias Ildigeri debes. Ad hæc Iohannes superbè, se Ildigeri nullas gratias debere, sed Narsetis, dicens, nullam Belisario curam fuisse salutis suę, nisi Narses compulisset.

Hæc verba Belisarium turbârunt, & fuerunt dissensionis initium. Iohannes enim post hæc Belisarium timens, Narsetis adhæsit. cæteri quoquè Narsetem irritabant, quòd quæstor & secretorum principis particeps, non deberet sequi Belisarium, cùm & exercitum haberet Belisarij præstantiorem, gloriam Italię sibi vendicare deberet. Hæc verba Narsetem ità extulerunt, vt seorsùm castra sua faceret. simul tamen ad obsidionem Vrbini profecti sunt, sed diuersis studijs & castris: & cùm Belisarius vrbē expugnare statuisset machinis, Narses quasi rem vanam derisit, ac paulò pòst Ariminum abijt. at Belisario soli instāti, Vrbini pacto tandèm deditionem faciunt. posteà etiàm* Vrbeuētanos penurià laborantes, in suam quoquè potestatem redegit.

Mundilas per idem tempus in maximas difficultates peruenit. nam Theodobertus Francorum rex à Vitige vocatus, decem millia Burgundionum miserat, qua ille multitudine fretus, non procùl à Mediolano castra faciebat, & importationem frumēti commeatusq; prohibebat. Mundilas copias suas Comi, Bergomi & Nouariæ habebat. Hęc intelligens Belisarius, Martinū & Vliarium cum magnis copijs Mundilæ misit. hi Padum transire non audebāt. Obsessis indiès spes & virtus deficiebat.

De hoc certior Belisarius, Martino, Iohanni & Iustino scripsit, vt Mediolanum festinarent, socios liberaturi. illi nihil facturos se absque Narsetis iussu respondent. Narseti dum scriberet Belisarius, & Narses exercitum mittere respondit, lentè tamen & incuriosè, quasi alienum negocium ageretur, frustrationem res accepit. premebātur interea Mediolanenses. Tandèm ad extremam necessitatem deducti Mundilas & milites, incolumibus sibi abire liceat, paciscuntur. Gotthi vrbem ingressi, nulli ætati pepercerunt, trucidati passim ciues etiàm senes & impuberes, mulieres in seruitutem Burgundionibus traditæ. vrbs ad solum euersa. ità pulcherrima & populosissima vrbs, ob discordiam Narsetis & Belisarij, vltimam cladem subijt.

Interfecta sunt in illa necessitate Mediolanen̄ ciuium supra xxx. millia. quę cùm audisset Belisarius, in maximo luctu constitutus, imperatori scripsit rei seriem. Iustinianus ista ægrè tulit, nō tamen quenquam puniuit, Narsetem solummodò ab Italia reuocauit, authoritatem deniquè totius belli penès Belisarium esse iussit. Belisarius etsi omnem curam in Vitigim & Rauennam cōuerteret, duo tamen priùs oppida Gotthis adimenda statuebat, Auximum & Fesulas, neque ea post tergum relinquere volebat.

Exercitu igitur trifariàm partito, partem ad obsidionem Auximi ordinauit, aliam cum Cypriano & Iustino præfectis Fesulas misit, tertiā Martino & Iohanni ducendam permisit. Ipse itaque Belisarius Auximum cum valida manu circunsedit: Vitigis ibi præsidium præualidum locauerat. & cùm sitū Belisarius loci adspexisset, spem Auximi expugnandi deposuit, fame autem domare statuit. quarè obsidione vrbē cingens, importationem prohibuit. Gotthis nonnunquàm excurrentibus, obsidentes occurrunt, multitudineq; retūdūt. hæc eadem certamina Fesulis erāt. Belisarius Auximum obsidet.

Cùm hæc esset conditio belli, nouæ res circa Padum oriuntur. Franci enim Theodoberto duce, superatis Alpibus, in citeriorem Galliam ingenti multitudine descenderunt. Vraias per hęc tempora à Vitige vocatus, Padum transiērat, Rauennam petiturus. Iohannes autem & Martinus castra non procùl ab eo fecerant, transitum prohibere quærentes.

Inter hæc Franci circum ea repentè loca superuenerunt. hos Vraias & Gotthi propter fœdus nupèr ictum, auxilio sibi venisse arbitrabantur. erant autem Francorum 80. millia hominum, potissima pars peditum. hi veluti amici circa Noua Francorum eruptio in Italiam.

Papiam pontem trãsgressi, mox vbi castris Vraiæ propinquârunt, prælio cum Gotthis implicantur. Gotthos in fugam facilè verterunt, fugientes nõ longè à castris ducum Belisarij, qui nihil audiêrunt tum de aduentu Francorũ. armis igitur raptim sumptis, inopinatò Francis occurrunt, citoque fundũtur, sola fuga sibi consulentes. sic Franci victores, vna eademque die Gotthorum & Belisarij copiarum castra vtraq; ceperunt, commeatu in illis abundè inuento.

Hic subitus aduentus Vitigim simul & Belisarium turbauit. Franci autem commorantes circa Padum, cùm neq; vina neque cætera opportuna reperirent, vtpotè in terra bello exhausta, in varios languores breui inciderũt, quibus vexati, per eadem vestigia qua venerant, trans alpes rediêrunt. Fesulę intereà pactione vrbem Cypriano & Iustino dedidêre. hi cum copijs * omnes Auximum profecti sunt, & cùm auxilia sæpiùs ꝓmissa obsessis, nequaquàm venirent, & Belisarius fontem vrbi tollere satageret, obsessi egressi oppidum, prælium acerrimum iniêrunt. periêrunt vtrinquè plurimi. tandèm Belisarij milites Gotthos intra mœnia refugere compulerunt. Deindè cùm Belisarius fontem tollere non posset, eum inficiendum curauit, & sic penitùs inutilem reddidit.

Auximum Belisario redditur.

Orta demùm mentio est deditionis. composita est res, vt dimidia rerum pars militibus in prædam daretur, reliquam Gotthi retinerent, vtque Gotthi qui erant Auximi, in exercitu Belisarij remanerent. Auximo recepto, Belisarius aduersùs Vitigim Rauennã duxit cum maximis copijs, importari nihil permisit: & cùm Rauenna arctissimè obsideretur, Francorum legati ad Vitigim venerunt, offerentes Francorum quinquaginta millia armatorum auxilio fore. Hæc grandia partim extollebant Vitigim, partim deterrebant. Nam venturos Francos victores non dubitabant, sed regni societatem seruaturos esse, nullo modo credebant. Hanc etiàm suspicionem augebat Belisarius. vbi enim cognouit per Francos Gotthis oblata, suos etiàm legatos Rauennam misit, commemorando infidelitatem Francorum, offerens concordiam cum imperatore Rom.

Rauenna obsessa.

Francorum pollicita.

Gotthi Frãcorum & Belisarij hinc indè discussis legationibus, tãdèm imperatoris concordiam prætulerunt, & sic legati Francorum irrita legatione dimissi sunt. Compositionis autem hic exitus erat, vt controuersiæ omnes ad arbitrium imperatoris delegarẽtur. Legati partium huius rei gratia missi, & induciæ inter obsessos & obsidentes pactæ fuêre.

Horrea regia deflagrant.

Inter hæc accidit, vt horrea publica Rauennæ cum omni frumento cremarentur, quæ res in maximas difficultates Gotthos induxit. alij autem opera Belisarij incendium patratum, alij fulmine, regina quoquè in suspicionem veniebat, quoniam inuita nuptijs Vitigis erat accepta. hoc enim incendium Gotthos quasi in desperationem adduxit. Multi Gotthorum per hæc tempora Belisario adhærere cœperunt, & cùm hæc esset conditio rerum, legati ab imperatore venerunt. Summa erat decreti Iustiniani, Vitigis omnia trans Padum loca retineat, circa Padum seu citra omnia dimittat, mediã pecuniarum regalium partẽ imperatori tradat, reliquam retineat. concordia Vitigi placuit.

Conditiones pacis.

Belisarius autem secum indignans, quòd cùm plenè de Gotthis victoriam habere posset, sibi auferebatur, vndè nec subscribere voluit. quod Gotthis displicuit, quasi nihil actum videretur. legati verò contra Belisarium indignati, quibus ex hoc nata est suspicio, quasi imperium affectaret. qua opinione inducti, clàm ad eum Gotthi miserunt, hortantes vt imperium susciperet. si id faceret, Gotthos sibi parituros. sensit hoc Vitigis, ac per suos nuncios eadem hortatus est.

Ista considerans Belisarius vtilia fore, per frequentes nuncios hinc indè, inter eos tandèm conuenit. Erant verò promissorum genera duo: vnum de legitima gubernatione, institutisq; Gothorum conseruandis; aliud, quòd ipse Italiæ

Italiæ Gotthorumq; posthàc rex esset. hæc si ille iuret, portas sibi Gotthos aperturos. Belisarius cętera iurauit oĩa, de regno autem suscipiendo, cùm Rauennæ foret, coram Vitige Gotthorumque proceribus se pręstaturum iusiurandum dixit. legati nequaquàm suspicantes, quin rex esse velit, cum magna pompa Belisarium Rauennam introducunt.

Belisarius Rauẽnæ constitutus, paulatim dedit licentiam Gotthis domum remeandi. Ità multitudine Gotthorum Rauennæ attenuata, Belisarij exercitus longè potentior mansit. Sed cùm susceptio regni à Belisario differretur, ea res admirationem parabat.

Intereà autem fama peruenit ad Iustinianum, Belisarium affectare Italiæ regnũ, quo metu Iustinianus eum ad se vocauit. Gotthi hoc audientes, persuadent quòd nullo modo paréret. sed vbi apparatus viderẽt, deceptos sese à Belisario cognouerũt. sed quid agerent, nõ habebant, cùm proceres Rauennæ in potestate sua haberet.

At Gotthi qui trans Padũ erant, vbi hæc senserunt, Papiæ conuenientes, de fraude Belisarij cõquesti, Vraiam constituere sibi regem voluerunt, quod ille passus non est, cùm fratris filius Vitigis esset. Hac excusatione author fuit, vt Ildouadus rex cõstitueretur vir magnæ authoritatis. Is ergò ex Verona vocatus & purpura indutus, rex appellatus est. Ildouadus ergò cõsilio Gotthorum ad Belisariũ misit, cõmemorata illius promissione de regni susceptione, defectũ fidei palàm arguit, & si rex iuxta promissa fieri velit, Ildouadum Rauennam venturum, & purpuram ad pedes eius positurum: sin alitèr, nè grauitèr ferat, si Ildouadus & Gotthi de communi gentis salute prouideant. Belisarius palàm ad hæc, Iustiniano viuente nũquàm se regnum esse susceptũrum.

Gotthi nouum regem sunt.

Cum hoc responso legati ad Ildouadum Papiam rediêrũt, & Belisarius parata classe cum Vitige ac cæteris Gotthorum proceribus, cumq; thesauris regijs Byzantium nauigauit quinto anno postquàm bellũ in Italia gerere inceperat. Cumq; Byzantium venissent, Belisarius magna lætitia à Iustiniano susceptus est, omnem de se suspicionem deleuit. Gotthi secum venientes, susceptisunt humanissimè. Videns autẽ Iustinianus Vitigim, valdè gauisus est, & nõ multò pòst fecit eum patriciũ, multoque prosequebatur honore. Admirabantur autem omes Belisarij virtutem, tollẽtes illum in cælum laudibus, quòd nupèr Aphricam, nunc Italiam ad imperium reuocârit.

Belisarius cum Vitige Byzantium redit.

Per hæc tempora Theodoricus rex Metensium moritur, cui Theodobertus filius succedit, qui aduersùs Clothariũ in societatem belli, quod iam diù Childebertus Parisiorum rex animo agitabat, accinctus: iunctis ergò pari fide exercitibus, in Clothariũ proficisci cõstituunt. Ea re Gothildis cognita, relictis Parisijs, Turonum abijt, diui Martini ædem lachrymans ingreditur, orat religiosa mulier sanctũ Martinum, impediat regis filios inter se cõflictari, qui tametsi pluribus essent inquinati vitijs, occurrat tamen furentibus.

Mors Theodorici.

Gothildis oratione creditum est, in beneuolẽtiam fratres redijsse. nam cùm acies non procùl constitissent, ortis imbribus, tonante supra modum cælo & ventis flantibus, tanta tempestate Childeberthi Theodobertique copiæ attritæ sunt, vt nihil illis armorum præter clypeum reliquum fuerit. procumbentes humi milites, laceris vestibus & sagis, illum diem vltimum sibi credebant. Nec tamen illius tempestatis gutta saltem, Clotharij exercitum attigit. Hoc terribili prodigio moti, missisq; ad Clotharium legatis, pacẽ vltrò pollicentur: qua vtrinquè data, discessum est. Hæc in agro Aurelianensi acta.

Hac tẽpestate Childebertus & Clotharius vniti, Hispaniam intrant, & ea auro spoliata, & secum assumpta stola S. Vincentij martyris, iuxta Parisios ecclesiam præfato martyri, in qua stolam ipsam collocarent, ædificant, Iustino imperante. Gothildis, aliàs Crothildis, dignissima vidua, mater dictorum Clotharij & Childeberti, plena dierũ suorum moritur, & Parisijs in Ecclesia S. Petri sepelitur, Iustiniano imperante.

Gothildis moritur.

GENERATIO XIX.

ANNO salutis nostræ 540. sub Vigilio papa & Iustiniano imperatore incepit xix. generatio. Quo tempore Theodora imperatrix Vigilium in iudicium vocauit, & quòd eius fraudibus Syluerius in exilium fuerit missus, accusat. addidit, quòd eo cooperante, adolescens quidam cæsus ad mortẽ sit. pro eo Anthemium quendam cum his mandatis Theodora Romam mittit, vt Vigilium parére recusantẽ, ad se vi perduceret.

Theodora imperatrix.

Anthemius Romam veniens, in basilica S. Cęciliæ hominem comprehẽdit, munera populo ob diem natalem suum distribuentem: captumque, quibusdam Rom. adiuuantibus, Constãtinopolim perducit. Vectus est itaque Vigilius per Tiberim, feruntque eum tam fustibus quàm saxis cum execratione à populo impetitum, cum hac verborum exprobratione, Malè meritus es de Romanis, mala omnia tecum veniant.

In Siciliam verò perueniens, concedentibus his qui eum ducebant, quosdam ad sacros ordines adsciuit, ex hisq; Ampliatum presbyterum & Valẽtinianum episcopum, qui clerum & Romanum pop. immò Ecclesiam gubernarẽt. Ei verò è Sicilia mouenti Cõstantinopolim, Iustinianus cũ magno comitatu fit obuiàm. ingrediuntur vrbem clero

Templum Sophię.

præcedente, vsque ad templũ S. Sophię, quod Iustinianus erexerat, cętera mundi opera excellens.

Tentabat autem Theodora Vigiliũ, vt quod pollicitus erat, pstaret, & Anthemium restitueret. Cui ille, mâlle se quoduis supplicium pati, quàm illum restituere. Tunc quidã dedit ei alapam, dicens: Nescis quibus loqueris homicida? Ex quo fugit in S. Euphemiæ templum, sed indè à crassatoribus trahitur, & iniecto in collum eius fune, tãquàm latro per totam vrbem vsque ad vesperam trahitur. deindè in carcerem inclusus, pane & aqua aliquandiù duxit vitã, ità patientèr & æquo animo, vt sempèr diceret se peiora meritum. clerici autem qui hominem secuti fuerant, partìm in exilium, partìm ad excidenda metalla deportati sunt, & Vigilius quoquè in exilium missus est.

Verùm post Belisarij recessum ex Italia confestìm apparuit, quantum inter gubernationem aliorum & Belisarij interesset. vt enim omittamus rei militaris scientiam, qua omnes mortales excessit, erat in illo humanitas summa, per quã pauperi æquè vt opulẽto par erat. accessus ad eum facilis, liberalitas admirãda: rusticorum verò tãtam habebat curam, vt in ducẽdo exercitu neminem eorum violari, nemini dãna inferri pateretur. milites sui ne poma quidem in arboribꝰ pendentia attingere audebant. Qui verò in gubernatione successerunt, neq; humanitate, neq; virtute, neque abstinentia valuêre. nã & ipsi rapinas prædasq; sectabantur, & milites in omnem licentiam prolabi permiserunt, superbi quidem in socios, in hostes non satis feroces.

Magna Belisarij virtus.

Id cùm intelligerent Gotthi, animos resumpserunt, & Vraia regnum aspernante, Ildouadum Veronæ dominum purpura indutum, regem Gotthorum Papiæ declarant, qui summa cum diligẽtia curam exequi cœpit. Gotthos eñ omnes & Italos qui cum eis sentiebant, Papiam cum armis venire iubet. adiuuabant autem non mediocritèr Gotthorũ partes auaritia & iniuria successorũ Belisarij, qui quanquàm multa per quæstores raperent, non tamen militem, vt par erat, pecunia adiuuabant.

Ildouadus rex.

Ildouadus collectis Gotthorum reliquijs, breuì oẽs trans Padum, omnesq; Veneticę regionis vrbes in potestatem recepit: & commisso prælio cum Vitali apud Taruisium, illum fugat: cæteri trucidati sunt aut capti, qua victoria auctus Ildouadus, Vraiam ad mortem vsque persecutus est, suspicione præcutus erat hominis, genere et virtute conspicui, potentatus. Mortem Vraię persautem vera motus est, quia sibi suspemulti Gotthorum improbârunt, cuius causa ipse Ildouadus à Builla, vno ex custodibus sui corporis, in conuiuio occisus est. suffectus illi Araricus, qui quinto, postq̃ rex creatus fuerat, mense & ipse etiàm est occisus.

Vraia occiditur.

Ildouadus à Builla interfectus.

Araric⁹ rex occisus.

Duobus his regibus intra biennium interfectis, ad Totilã, qui & Baduilla, magno

magno Gotthorum consensu regnum peruenit. Erat tum in Taruisio dominans, & cum Iustiniani ducibus fœdera pepigerat, quod Gotthis nõ displicebat festis. nũc eo faciliùs, Ararico de medio sublato, Totilam ipsum regem creauerunt, vel vt alij volunt, quia nondùm fœdera pactus cum Romanis erat Totilas, sed quęrebat eorum amicitias: ideò priusquàm Romanis iungeretur, regem faciunt & retrahunt.

Totilas rex creatur.

Cognouerat intereà Iustinianus ea quæ in Italia contigerant, & ducum suorum imperitiam seuerè increpat: quibus permoti duces, Rauẽnæ omnes cõuenerunt, & Veronam capere statuerunt, quam per insidias cùm cepissent, & Gotthi in arcem refugissent, dum de pręda inter se contendunt, illam amiserunt. nam negligentes in campis, ex arce visi sunt à Gotthis, qui subsequi debuissent. vndè Gotthi descendunt, & exercitum qui intrauerat, perimunt. eô duces Iustiniani retrocesserunt, & cum exercitu Totilæ nunc congregato, apud Trebiam fluuium conflixerunt, victiq; sunt. omnia militaria signa ad Totilam relata sunt, magna gloria exultantem. Vsus est autẽ humanè hac victoria, captiuosque multos gratuitò dimisit, & posteà partem exercitûs mittẽs, Florentiam obsidere iubet. sed non diù ibi morati, habitis hincindè conflictibus, obsidere dimiserunt. atque ità finitum est septimi anni bellum.

Totilæ exercitus victor Italiam obtinet.

Sequenti anno Totilas in Hetruriam transijt, & deindè Tiberi trãsmisso, Beneuentum petijt, eamque vrbem mœnibus spoliauit. Neapolim deindè obsedit, in cuius præsidio erat Conon cum mille militibus, & durãte obsidiõe, partem exercitûs Cumas misit, in qua ciuitate mulieres ex nobilitate Romana quasdã cepit, & liberas parẽtibus & maritis cũ honesto comitatu remisit: cepit Apuliam, Lucaniam atque Calabriam.

Neapolis ob. dit.

Interìm Neapolis acriùs obsidebatur. quod intelligens Iustinianus, Maximianum cum nouis copijs misit, quo apud Epirum cunctante, Demetrium cum classe in Siciliam nauigare iussit. Demetrius iterùm à Totila victus est, captus & vinculis traditus, Alloquitur tũc Neapolitanos Totilas, deditiõemq; suadet, quibus inducias xxx. dierum petentibus, ter xxx. dies concessit. Tandèm Neapolis deditur, in qua nulla violentia facta est. Conon abire permissus, & nauigia ei concessa sunt.

Neapolis capitur.

His rebus cognitis, Iustinianus iterùm Belisarium ad Italicum bellum elegit, qui medio tempore aduersùs Parthos bellum gesserat, nec planè finiêrat. Veniens in Italiam Belisarius, Hydruntum oppidum Calabriæ obsidione liberat. misso Valentino, ipse Polam nauigauit & Rauennam venit, reperitq; res peiùs se habere quàm putârat, ità vt pœniteret eum in Italiam veniisse.

Totilas verò Tiburin potestatem accepit, deindè ad Auximum obsidendum peruenit, Firmum quoquè & Asculum pactione cepit, Spoletumque & Assisiũ, & Cyprianum qui Perusiæ pręerat, prouocatum à suo milite interfici curauit. milites tamen post mortem Cypriani vrbem egregiè defendebant, itaque circa illam commorari Totila nolens, soluta Perusiæ obsidione, Romam petere contendit.

Intereà cùm rex Totilas S. virum Benedictum spiritum prophetiæ habere audijsset, ad eius monasterium pergens, explorare conatus est an sic esset. cuidã ex suis regalibus indutum ad monasterium ire pręcepit, in cuius obsequium tres comites adiunxit, vt ante seruũ Dei regem Totilam simulantes, salutarent. Rigo vestibus & obsequijs vt rex decoratus incedit. eum cùm vir Dei eminùs cõspexisset, dixit: Fili, depone quod portas, non est tuum. Expauescens simulator, protinùs in terram cecidit: idem fecerunt comitantes. Vndè abhorrentes virum Dei, surgunt, & ad Totilam redeunt, nunciantes se deprehensos.

Tunc per se Totilas ad eum processit, & cùm longè sedentem cerneret, nõ ausus est accedere, sed ĩ terrã corruit, prnus. Cui vir Dei tèr dixit, Surge. ipse aũt surgere non audebat. Tunc Benedictus eum de terra leuauit, ac de actibus suis increpauit, paucisq; sermonibus cuncta quæ erãt ei euẽtura, prdixit, dicẽs: Multa mala facis, multa fecisti, equidè Romam ingressurus es, mare transiturus, nouem

S. Benedictus Totilæ vaticinatur.

annis regnabis, decimo morieris. quib⁹ auditis rex territus, oratione petita, receſſit: & ex illo iam tempore minùs crudelis fuit.

Festum purificatiõis.

Eo in tẽpore Conſtantinopoli ob peſtem ingentẽ inſtituitur B. Marię purificationis feſtũ: quo facto, ſtatim ceſſauit peſtis. Anno quoquè Domini 543. terræmotus factus eſt per totum mundum.

Canis rufi miranda.

Eodem anno Italus quidam nomine Andreas, habebat canem rufum & cæcum, mira peragentem. quum enim hũc ſecum in foro, circunſtãte turba, haberet, tegens precioſos annulos in terra⁹ ei delatos, domino pręcipiente, vnicuiq; ſuum reddidit. ſimilitèr & imperatorũ numiſmata mixta per nomina porrexit. ſicque fornicarios, adulteros, auaros & magnanimos ex adſtãte turba oſtẽdebat.

Obſidio Romæ.

Poſtquàm autem Totilas à S. Benedicto diſceſſit, Romam perrexit, & opportunis locis circunſedit, non tamen agricolis moleſtus fuit. toto enim bello ☞ ruſticos & agricolas offendi à ſuis militibus non eſt paſſus. Beliſarius autẽ Romæ Beſſam & Cononem pręſidio reliquit duces, qui cũ militib⁹ Roma egreſſi contra Gotthos, & primùm in fugam verſos, tandèm circunuenti à Gotthorum multitudine, maioriq́ue parte militum amiſſa, vix in vrbem refugerunt. Ex eo tempore etiàm fames ſecuta eſt maxima, nec quidquam, impediente Totila, poterat importari. fecit etiàm ſuper Tiberim pontẽ & turrim ligneã, ſic quòd tranſitus cuſtodiebantur.

Pelagius ad Totilã mittitur.

Pelagius quidam diaconus per idem tempus Romæ erat, qui in hac fame maxima pietatis opera in plebẽ dederat, pecunias erogando. ad hunc igitur Rom. conueniunt, poſtulantq́ue ſupplicitèr, vt pro ſalute populi Ro. legatus ad Totilam proficiſcatur, paucorum dierum inducias petiturus, quibus diebus niſi auxilium ſuperueniat, deditionem vrbis promittat. Pelagius páret, in caſtra ad Totilam cum his mandatis accedit. Totilas ex coniectura hoc cognoſcens, ſimul edoctus de fame Romanorum, venientem ad ſe Pelagium honorificè ſuſcepit. ſed antequàm Pelagius mandata exponeret, pręueniens ipſe, lõga & acerba oratione contra Romanos inuectus eſt, beneficia Theodorici Romanis exprobrans, ac perfidiam Romanorum in Gotthos. ad extremum concluſit, nullã eſſe colloquij vel pactionis viam, niſi euerſis mœnibus, ſeſe & ſua in arbitriũ & poteſtatem Gotthorum permittant, eas paſſuri leges quas victor dediſſet. Totilas inuehitur in Romanos.

Hanc acerbitatem orationis Pelagi⁹ audiens, non vltrà cum eo inſiſtendum ratus: Quoniam, inquit, tu Totila vocem legati nõ ſuſtinuiſti, ſed pręcidiſti omnem viam collo quij, ad Deum confugim⁹, qui ſolet ſuperbas ac ſupra modum elatas mentes hominum, iudicio ſuo deprimere. Hęc fatus, eueſtigiò in vrbem reuertitur.

Romani autem Pelagium re infecta redijſſe cernentes, quid agerẽt, aut quò ſe verterent, ignorabant. hinc enim fames intolerabilis premebat, illinc Totilæ Gotthorumq́ue crudelitas, potiusq; inedia mori, quàm in manus Gotthorũ venire ſtatuebant.

Beliſarius autem cùm de periculo vrbis Romæ plurimùm ſolicitus eſſet, & de Rauenna opem ferre non valebat, ſtatuit alia via opem ferre. itaque Iuſtino Rauennæ relicto, ipſe per Dalmatiá Dyrrachium profectus eſt. ibi cum Iohanne quem Iuſtinianus cum exercitu miſerat, conſultans, Hydruntum perrexit, & ab obſidione Gotthorum liberauit. Indè iter mari arripiens, ad portum Romanum peruenit, cuius aduentum Romãi cùm audiſſent, meliori ſpe omnia tolerabant.

Timens autem Beliſarius nè Rom. obſeſſi, deſperatiõe ſiniſtri aliquid molirentur, coactus ſuorum paucitate per Tiberim auxiliũ ferre, parauit 200. naues curſorias, mœnia lignea habentes, ſtructaq́ue claſſe militum, ipſe vnam illarum nauium ingreſſus princeps ducebat, cęteræ ſequebantur. ibat vnà pedeſtris exercitus iuxta ripam. Miſerat quoquè Beliſarius Romam ad Beſſam, vt eruptione facta hoſtes vexaret, qui tamẽ nil egit. Cumq́ue prope pontem quem fecerat Totilas ſuper Tiberim, longè tamen ab vrbe, peruenirent claſſis, ibi pugna duriſſima orta eſt, conantibus Gothis pontem defendere, & Beliſario põtem peruincere.

Cùm

Cùm autem rates in quibus turris erat, Beliſarius ad turrim pontis in qua erant Gotthi, appropinquare feciſſet, pice & fulfure turrim cum ducētis Gothis cremauerunt, ſicque Gotthis in fugam verſis, pontem incidentes, cum tota claſſe Romam profecti, frumenta intulerunt. Sed occulto Dei iudicio impedimētum à ſuis ortū, oīa peruertit. Beliſarius enim vxorem & res ſuas in vrbe Portuenſi reliquerat, cui pręfecit Iſaacem virum ſtrenuum & fidelem, cum militum pręſidio, obteſtans nè ex oppido diſcederet. Iſaaces, audito quòd Beliſarius pontem ſubuerterat & oīa proculcârat, ipſe quaſi victoriam in manu habens egreditur, & inuadit ſubitò Gotthos, qui primo impetu victi, mox redeunt, & cęſa magna militum parte, Iſaacem capiunt.

Hac re Beliſario confeſtim nūciata, Portū ratus cum vxore omnibusq; bonis ablatis captam eſſe, magno ardore affectus, quaſi veſanus, claſſem ac milites cursìm reduxit, certiſſimo propoſito vel oppidum recuperandi rebus adhuc recentibus, vel in pręlio moriendi. per hūc modum iam parata victoria, deſerta eſt ab eo. Cùm autem ad Portum peruenisſet, ſalua eſſe oīa, & errore ſe deceptum fuiſſe cognouit, magna ęgritudine correptus, in terram prolabitur, febriq́ue ſecuta diù ęgrotauit. Iſaaces autem tantorum malorū cauſa, iuſſu Totilæ in vinculis occíditur: & omninò humanitatem illam quam ab initio regni oſtenderat, in ſuperbiam crudelitatemq́ue conuertit, ſiue ſucceſſu proſperitatis, ſiue quòd ficta ab initio virtus, diù ſimulari non potuit.

De populo autem Rom. ſic acerbè loquebatur, vt vel hic terror cauſa fuerit pertinaciùs famem tolerandi: quæ tanta fuit, vt immūdorum animalium carnes pro delicijs eſſent, herbis omnium generum, roſis radicibus herbarum & corticibus arborum veſcebantur. Sed cùm audirēt Rom. quæ Beliſario acciderant, de auxilio deſperabant, in lachrymas conuerſi, alij ſpontè ſuam vitam finiebant, alij latitantes per noctem, ſtationem hoſtium fallere nitebantur, multos intra parietes proprios inedia necauit.

In his ergò calamitatibus cùm eſſet Roma, quatuor Iſauri de prodēda vrbe conſilium iniērunt. hi cuſtodiam agebant ad Cęlimontanam portam, quam Aſinariā vocāt, & fune nocte ex mœnibus demiſſo, per eum deſcendunt, Totilamq́ue adeuntes, prodere vrbem pollicentur: qui ad hoc hortatus eos eſt, & multa pollicitus. Miſſi ergò Gotthi, ab Iſauris recepti ſunt mœnibus: mox indè ad portam deſcendentes, ſecuribus portas aperuerunt. Totilas per hunc modū vrbem ingreſſus, exercitum ad portam continuit, diem expectans. clamor ſubitò ab ea parte exortus, hoſtes intra mœnia eſſe ſignificat. abibant fugientium agmina per alias portas, multi etiàm ex nobilitate & plebe ad eccleſias confugiunt. Vrbs Totilę proditur.

Capta ſic vrbe à Gotthis anno Domini 545. Gotthi per vrbem diſcurrunt, & omnes citra delectum interficiunt. Totilas verò à Laterano mouens ad eccleſiam B. Petri, quaſi votū exoluturus, iter faciebat per vrbem, ſtipatus cateruis hominum ferocium, nudis gladijs ac ſanguine plenis. Cùm autem ad B. Petri limina peruenisſet, Pelagius diaconus pręſentiam eius formidans, ſolenni religionis habitu indutus, euangelia Chriſti tenens in manibus ac genua ſubmittens: Parce, inquit, rex ſupplicibus tuis. Cui Totilas quaſi dedignatus: Nunc, inquit, Pelagi mihi ſupplicaturus venis? Ad hęc Pelagius: Nunc, inquit, quandò Deus te mihi eſſe dominum voluit, miſerere domine ſeruorum tuorum. Totilas Romam cepit.

Ex hoc Totilas iam quaſi lenita ira pręcepit, vt nemo poſt hęc feriretur, finem imponens cędibus. pręcepit etiàm vt nulla ingenua fœmina, virgo ſeu vidua violaretur, idq́ue ſeuerè cuſtodijt. bona duntaxàt ciuium in prędam liberè conceſſit, corpora libera eſſe voluit. Volens autem mentes Gotthorum victoria elatas deprimere, in concionè poſtridiè vocabat eos, memorans eis mutationes fortunæ, & rerum humanarum fragilitatem: Romamq́ue dicebat quondàm dominatricem orbis, in eorum manus nūc veniſſe, & paritèr Gotthorū ducēta armatorum millia qui poſſediſſent vniuerſam Totilas mitiùs exercet victoriam

uersam Italiã cum Sicilia, Corsica, Sardinia & Dalmatia, à septẽ millibus Græcorum duce Belisario fuisse omni propè dominatu pulsos: se paulò pòst cũ quatuor millibus superâsse xx. millia Græcorum, qui prẽter Papiam, Veronam & Taruisium omnia per Italiam obtinerent. Hęc igitur considerantes nè superbirent, sed fortunæ mutabilitatem expaueścerent, Deum timẽtes, & imperia ac potentias facilè amittere posse, quæ absque iustitia, prudentia & industria gubernantur. Gotthi autem in his dictis regis potentiam prudentiamque laudauerunt.

Oratio Totilæ ad Ro.

Totilas post hęc Rom. ad se vocatis, eorum ingratitudinem erroresq; redarguit, quòd cùm priùs fuissent in manibus Odoacris, opera Theodorici & Gotthorum liberati ab illius tyrãnide, tanta suscepissent beneficia, quanta vix sciuissent optare, propter quæ diuites atque beati multos annos vixissent, demùm verò, nulla iniuria accepta, cõtra fidem & iusiurandum fecissent, seq; ad Grẽcos suscipiendos conuertissent homines leuissimos, & sinè vlla virtute, qui statim obsessi à Vitige, nunquàm prodire in aciem ausi fuerint, sed intra mœnia inclusi, & fame macerati, omne dedecus tolerauerint: qui postquàm non armis, sed proditiõibus & fallacijs facti sunt domini ciuitatum, publicanis, exactoribus, delatoribusque omnia refarserunt: qui Italiam mirabili acerbitate ad solutionem eorum tributorum compulerint, quæ iam multis annis à Theodorico cęterisque regibus remissa fuêre, vt imperatores sui inexplebili auaritia implerentur. Dicite, inquit, Romani, si quid vnquàm mali à Gotthis passi estis & eorum regibus: dicite rursùs, si quid boni vnquàm à Grẽculis istis accepistis, qui vobis amicis plura mala quàm hostibus intulêre, genus vitiosum ac maleficum, & in nulla re magis efficax, quàm in mentiẽdo. atquì Gotthi in Italia nati, & vnà vobiscum educati sunt. vobis autem magis ignoti & peregrini placuerunt: vos ergò contra rectam fidem, cõtra vestram vtilitatẽ hęc parãtes, pœnas meritò luitis et luetis. et his dictis, Romanos sinè vlla spe melioris statûs reliquit.

Deindè Totilas Pelagium diaconum & Theodorum Rom. ad Iustinianum misit, quibus mandatorum summa hęc fuit, si imperator ipsum & Gotthos in amicos habere velit, se vrbem Romanã seruaturum, & in cunctis expeditionib⁹ fidelia auxilia prẽstaturum: si autem bellum cum Gotthis habere mâlit, Romam ad solum esse diruturum, quoniã neque tueri illam in bello occupatus possit, nec hostibus eam relinquere. Scripsit etiàm in hunc modum: Quæ facta sunt, ex vrbe Roma te omnia cognouisse scio. quorum verò gratia legatos ad te mittimus, hęc sunt: Pacis bona optamus & suscipere & exhibere, vt nupèr ab imperatore Anastasio cum rege Theodorico fuit, quorum concordia & pax, illorum temporum tranquillitatem & permaxima commoda vtrisque peperit. cuius igitur mentis simus erga te, legati exponent, ad quæ respondebis.

Legati à Totila Constãtinopolim missi.

Missis igitur legatis, vsque ad eorum reditum Totilas Romæ mansit. Belisarius interea apud Portum febre & dolore confectus iacebat. Iohannes inter hęc multa in Lucanis & Brutijs innouat. ità Totilas illuc mittere & bellum resumere coactus est. Sed & nõ multò pòst certior fit de Iustiniani respõso, quod fuit, Belisarium in Italia esse, in cuius potestate atque arbitrio res Italiæ committisset. id postquàm Totilas intellexit, & Iohãnis factum indignatus, quòd se ob missos nuncios quiescentem lacessseret, de euertenda vrbe Roma cõsilium sumpsit. itaque mœnia Romæ pluribus locis ad solum reduxit. fuit autem quasi tertia pars illa quæ euersa est, totius ambitûs murorum. Capitolium deindè incendit, circa forum & suburram & viã sacram omninò conflagrauit. fumabat Quirinalis mons, Auentinus flammas incendij euomebat, fragor ruẽtium domorum vbiquè audiebatur, inter incẽdia multitudo vrbana cum coniugibus & liberis sedibus patrijs educebatur. & populum quidem ac turbas per oppida Campaniæ disperśit, rex ipse senatores ac patricios loco obsidum secum retinuit.

Mœnia Romæ subuersa

Roma post hęc cum toto exercitu egressus, eam desolatam penitùs & vacuam

cuam dereliquit,vt neque vir quisquam nec fœmina remaneret. Exindè partem exercitûs contra Portum collocauit in pręsidio.ipse in Calabriam profectus est contra Iohannem,qui hoc sentiens fugit,& Hydruntum se recepit.vbi autem Totilas accessit,paruo momẽto & Lucanos & Brutios recuperat. Spoletum etiàm tunc recepit, mœnibus subuersis. exindè cum exercitu Rauennam ire contendit.

Belisarius inter hęc longa febre liberatus,audax cœptum ac temerariũ aggressus est. cõstituit enim vrbem Romã desolatã occupare ac munire.celat cõsilium. relictis apud Portum paucis militibus,cum cęteris copijs profectus est, nemine vel suorum vel hostiũ id suspicante, Romam occupauit, & incredibili celeritate munire illam cœpit,ac tumultuanti opere muros refecit, fossas profundas ante muros egit,turres ligneas & propugnacula ad tutelam muris imposuit. hęc summa militum voluntate in 26.diebus opera perfecit,frumenta in copia importauit.at Romani ciues audita restauratiõe vrbis,q̃ dispersi erãt, desiderio magno in patriã remigrabant.

Totilas cùm ista sensit,relictis cęteris curis, Romam festinauit: nondùm portas vrbi Belisarius imponere valuerat.hostes superuenerunt, & positis castris vrbem oppugnare cœperunt, Belisarius cum suis resistere.tandèm Gotthi in fugam vertuntur, & signifer Totilæ lancea transfixus est.deindè Totilas Tibur se recepit. Romani cunctos pontes Anienis fluminis euerterunt. Tunc Belisarius portas vrbis quietè fieri fecit, claues vrbis Romæ ad Iustinianum in Græcia misit.deindè Totilas Perusiam obsedit,in qua occupato, Iohannes senatores & patricios, quos secum adduxerat è Roma Totilas, per Campaniam sub custodia militum relictos liberare volens,multùm festinans,cum Gotthis acerrima pugna,multis occisis, superior factus,Romanos capiens de manibus Gotthorum liberauit.

Totilas auditis gestis per Iohannem, commotus, se vindicare statuit.relicta ergò parte exercitûs in obsidione Perusię,ipse cum reliquis in Apuliam & Calabriam properat,repertumq̃ Iohannem inuasit, & eum cum toto exercitu profligauit,castraq̃; eius cepit.

Iustinianus intereà crebris Belisarij literis permotus, nouas copias in Italiã mittit. ductores erant Valerianus ductor Armeniorum,& Verus Erulorum. Cùm audìsset Belisarius illos Hydruntum venisse,confestìm Conone Romæ relicto,per mare delatus, cum nongentis militibus Calabriam petere contendit,& Tarenti copias adunare: sed aduersante tempestate,transmisso exercitu,ipse cum vxore Crotone remansit.

Noue copię mittuntur Belisario.

Interìm Totilas magna cęde hostes fugat,Ruscianumq̃ oppidum pactione cepit. Conon verò prefectus qui Romæ à Belisario constitutus fuerat, abiratis militibus interficit,maximè quòd ille mercatura frumentaria clàm inita, precium annonæ quotidiè augeret.postulant tum milites per legatos à Iustiniano huius delicti abolitionem, asserentes,nisi id concedat imperator,acstipendia eis debita persoluat, se Romam Totilę esse tradituros:quo metu omnia sunt illis concessa.

Antonia Belisarij vxor.

Antonia verò Belisarij vxor, per hoc tempus Byzantium profecta, Theodoram Iustiniani vxorem rogat, pro Belisarij ex Italia reuocatione. Reuocatur itaque Belisarius & quidem facilitèr, pręsertim cùm belli Parthici timor ingens esset. Romæ verò abiens,3. millia militum delectorũ prędio dereliquit, sub gubernatione Diogenis legati, viri ad bella gnari.

Herculani episcopi supplicium.

Demùm Perusia à Gotthis,abeunte Belisario,longo tempore obsessa, vi & armis capitur. Mandauit Totilas ei qui prędrat exercitui, episcopo priùs à vertice vsque ad calcaneum corrigiam tollere,& tunc caput eius amputare:omnẽ verò populum qui illic inuẽtus est,gladio occídere. Tunc prefectus Herculanum episcopum super vrbis murum deductum truncauit, eiusq̃; cutem iam mortui à vertice vsq; ad calcaneum incídit,moxque corpus eius extra murum proiecit:tunc quidam humanitatis causa corpus collecto capite iuxta murum sepeliuit.ciues postea qui dipsi fuerant, reuersi,corp⁹ quęrũt,inueniũtq; caput corpori

corpori ità vnitum, àc si nequaquàm fuisset abscissum, sic videlicet, quòd nulla vestigia permanerent sectionis.

Totilas deindè expeditis Calabrię rebus, contractis vndiquè copijs, Romam veniens, obsedit. faciebat sibi animum Belisarij recessus ab Italia. cùm autem in longum protraheretur obsidio, oratores Romani ad Iustinianum profecti sunt, exorâtes vt Belisarium ad Italiam remitteret. Cęterùm differendo & procrastinando nihil efficiebat. Gotthi autem expugnata Portuẽsi *vrbe & oppido, finitima, nè quid importari posset, in suam redegerunt potestatem: sed Romani omni diligentia intra vrbem & loca vacua frumentum seri fecerunt, & per hunc modum obsidionem pertulêre. deniquè seruâssent vrbem, nisi proditio paucorum eos peruertisset. ad portã enim qua via Ostiẽsi ad S. Paulum itur, statio erat militum. hi ad Totilam accesserunt, tradere ei portam polliciti sunt. Totilas duabus nauiculis in Tiberim demissis, tibicines imponit. ipse verò cum silentio exercitus proficiscitur ad portã. tunc Romani terribili sonitu nauigantum perterriti, hostes ab ea parte adesse rati, concurrunt. dumque concurrunt & cętera negligunt, proditores soli relicti, porta refracta, Totilam & Gotthos intra vrbem recipiunt. statimque cędes cœpta est fieri Romanorum, nec iam de resistendo, sed de fuga cogitatum. Diogenes autem prefectus quoniam remedia non vidit, cum patre militum Roma egressus, Centũcellas petit.

Totilas Romam repetit.

Capitur iterùm Roma.

Erat in vrbe Paulus quidam ex Sicilia prefectus equitum. is cùm vrbe capta prælia plura iniisset, tandèm ad Adriani molem cum suis militibus se recepit. orta luce, cùm cętera capta essent, ad molẽ dehinc Adriani venitur. habebat enim Paulus 400. equites, qui pontem & molem egregiè defendebant, qui die tota & nocte insecuta absque cibo commorati, consultabant quid eis agendum esset. Itaque alloquitur milites Paulus: Quocunquè, inquit, nos vertamus commilitones, extrema nobis adesse videtis. nam fugæ nulla facultas est, circunfusis hostibus: dédi verò nos Gotthis, supra omnem turpitudinem. barbarorum enim sęuitia, simplici morte contenta esse non solet. durare verò in obsidione, eorum esset, qui sibi auxilia futura sperarent. ego verò dédi hostibus & tabescere inedia, eorum puto qui sanguinem non habent & cor. moriamur itaque, vt sanguine hostium madentes, non inulti cadamus, nec rideat hostis nostro interitu, sed fleat. quid enim paucorũ annorũ accessio nobis prodest, cùm etsi nunc seruati, tamen paulò pòst obituri? ite igitur mecũ ad glorioſam mortem, quam & hostes mirabũtur, ac laudibus in cęlum ferent.

Difficilis liberclusorum conditio.

His dictis incensi milites, sese morti deuouerunt, eratque consilium in proximam stationem ruere, factaque cęde interire. quos cùm videret Totilas ad extremum casum parari, veritus nè hominum desperatorum conatus maiorem cladem afferret, mittit ad eos ac electionem dat, mâllent relictis equis & armis incolumes abire, an omnia retinentes secum militare. Ea cùm audissent milites, lętati sunt, & tãdèm omnes manere apud Totilam elegerunt, pręter Paulũ eorum ducem, & Mandum Isaurum, quos Totilas viatico & cęteris adiutos liberalitèr Byzantium misit.

Quotquot etiàm ad ędes sacras cõfugerunt, Totilas inuiolatos permisit. in vrbem Romam neq; desęuit, nec desolatam fecit vt priùs, sed ciues tam ex Campania quàm alijs locis studiosissimè reuocauit, ludos equestres & cętera magnificentiæ opera, quæ tranquillis ciuitatibus fieri consueuerunt, insigni apparatu Romæ edidit, quô ciues bonã spem reciperent, & desiderio vrbis allicerentur. euersa opera complura restaurari iussit, tantumque frequẽtandi Romam studium dedit, quantum priùs ostenderat desolandi. Cepit postea Syracusas in Sicilia. oppidaque reliqua, deindè Ariminum Gotthi capiunt, nec procùl à Rauenna conserto prælio, Verum Erulorum ducem cum omnibus copijs interfecerunt.

Roma restituita à Totila.

Totilas Siciliam petit.

Iustiniano cùm hęc omnia vno tempore nunciata essent, Germanum patruelem suum Italico bello prefecit.

hic

hic relictam Vitigis Matasuntham vxorem habuit. verùm cùm esset in Illyrico, Sclauorum gens transmisso Danubio, Rom. imperij prouincias inuadit. hi tantum metum Iustiniano addiderunt, vt Germanũ reuocaret. paulòpòst mortuo Germano, filios eius in Italiam misit. sed & Liberum cum classe in Siciliam, qui pauca in tantis facere poterant bellis. Tandèm Iustinianus Narsetẽ eunuchum Italico bello ducem præfecit, illiq; pecunias & exercitus largè promisit. Narses itaq; suscepto impigrè negocio, magnas vndiquè copias instituit, & in Illyrico adesse præcepit.

Totilas iam cognito hostiũ apparatu, in Italia singula prouiderat. vt verò potentiam ostenderet suam aduersùs Græcos, & vice versa eos inuaderet, classem magno cum armatorum numero in Græciam misit, iubens vt quàm maximo tumultu omnia popularentur. ea classis insulas aliquas diripuit, moxq; transgressa per Epirum, cuncta rapinis incẽdijsq; fœdauit, mareq; obseruãs, multa nauigia Græcorum quæ in Italiam nauigabant, excepit. Totilas intereà Anconitanam vrbem obsedit. sed Valerianus ac Iohannes duces classis Græcorum, classi Gotthorũ se iungunt. nauali prælio submersis nauibus, superiores in pugna fuerunt. quod cùm viderẽt Gotthi, fugam demùm arripiunt, & sic soluta obsidiõe Anconitana, desertis castris, Auximum se receperunt.

Iohannes igitur & Valerianus cum victrici classe, incredibili Anconitarum gaudio portum sunt ingressi, castra hostium inuaserunt, & paucis pòst diebus Iohannes *Salonas, & Valerianus Rauennam reuersi sunt. hęc pugna naualis vehementèr confregit Gotthorum animum, & quasi initium fuit ruinæ eorũ.

Narses, cùm hęc conditio rerum esset per Italiam, coactis per hyemem copijs, ad iter se præparat. habebat autem exercitum tantum, quantum vix alij omnes per Italiam duces, pecunijs abundè cõcessis à Iustiniano, qui in erogando erat magnificus. Longobardorum quoquè 5. millia pugnatissimorum hominũ Alboino rege concedente susceperat, & Erulorum ad eum 3. millia venerant, Hunnorum multitudo ingens confluebat, Gepidarum quoquè plures.

Narses igitur has copias habens, ex Illyrico mouet per Dalmatiã & Liburniam, primoq; ingressu in Venetis constitit, & tandèm Rauennam cum copijs peruenit. erant autem per Italiam veterani milites permulti, quibus stipendia multis tẽporibus debebantur. his omnibus Narses stipẽdia persoluit, animosq; illorum erexit, demùm Romam petere contendit.

Isdrilas per id tempus Arimino prę- Isdrilas prę-
erat, vir inter Gotthos bello insignis. is fectus.
cùm in agrum Ariminẽsem perueniisset, primò Narsetis agminis transitum impedire conabatur. pugna itaq; non longè à mœnibus vrbis cõmittitur, in quo Erulorum quidam eques cominùs pugnans, Isdrilam occidit, militesq; eius, morte ducis conterriti, in oppidum fugerunt: caput Isdrilæ ad Narsetem relatum est, qui quasi bono augurio lætatus est, quòd primo congressu aduersarius à suis interfectus esset, & spe plenus iter perfecit. itaque Ariminum prætergressus, Romam profectus est.

Totilas cognitis his quæ in Venetis gesta sunt, aduentuq; Narsetis Rauennam intellecto, quanquàm copiæ suæ apud Teiam erant, tamen ipse Roma discedens, exercitum contra Narsetem parauit. ac Longobardi statiua apud *Brexillam habentes, multas abegerant *Brixellum
prædas, multa incendia commiserant. quarè Totilas copijs omnibus ex transpadanis raptim contractis, in Longobardos ducere perrexit: adeoque festinauit, vt accersitus ex Verona Teias, non priùs Ticinum amnem attigerit, quàm fuerit debellatum. fuit verò Totilas sciens, se in ferocissimam gẽtem & suo paratiorem equitatum habentem, venturũ. at Longobardi* veniẽti nequaquàm prælium detrectauerunt.

Ferunt Totilam, quod extremo vitæ tempore multis sæpè præstantissimis euenit ducibus, nunquàm meliùs struxisse aciem, nunquàm attentiori oculo, quid hostis, quídve suus ageret miles, circunspexisse: nunquàm deniquè fortiùs, nunquàm prudẽtiùs dimicâsse. sed erat illi certamen cum militum robore

gentis,quæ ſub Alboino rege Longobardorum maximis erat enutrita bellis. vndè aſperrima inter partes pugna inita,ad extremum Gotthi ſuperãtur cum maxima eorum ſtrage,ac Totilas interficitur.ſecundùm B.Benedicti prophetiam,anno regni ipſius decimo.

Totilæ interitus.

Gotthi verò,interfecto Totila, quicunque ex prælio aufugerunt, Padum amnem tranſgreſſi,Papię & circa ea loca conſtitêre.vbi cùm de nouo gẽtis ſuę duce cogitarent,Teias omnium iudicio rex Gotthorum eligitur,qui rex factus, theſauros quos Totilas Papiæ cõgeſſerat,ilicò ſuſcepit,ac reparare vires, exercitum cõgregare,arma tribuere, equos elargiri,& omnia impigrè facere nõ deſtitit.ad Francos etiàm miſit, eos ad ſocietatem ſolicitans.

Teias creatur rex à Gotthis.

Narſes Gotthorum apparatum audiens, Valerianum cum ſuis copijs circa Padum ad cuſtodiam eſſe iuſſit.ipſe verò cum omni exercitu Romam petijt,inter eundum Narniam cepit. Peruſiæ erant diſcordiæ inter duos præfectos militũ, ità vt vnum alter occideret.qua ſeditiõe Narſeti Peruſia à ſuperſtite traditur.

Narſes igitur Romam veniens, eam obſedit,quæ plena ruinis præteritis adhuc erat,& pauci in ea ciues:& cùm vrbem expugnare ſtatuiſſet, pluribus ſimul locis mœnia aggreſſus eſt. concurrentes Gotthi, de mœnibus repugnabant.Milites autem quidam Narſetis remotiora loca inuadunt,& ſcalis mœnia conſcenderunt.indè clamor factus, captam vrbem.Gotthi itaq; omiſſa defenſione,alij Portuẽſem vrbem fuga petiêrunt,alij ad arcẽ Adriani ſe receperunt. per hunc modum Narſes Roma potítus eſt,arcem verò non multò pòſt pactione recepit.

Vrbs à Narſete capitur

Erant verò in Campania nonnulli Rom.generis patricij & ſenatorij ordinis,quos vt ſuſpectos, eò miſerant Gotthi. hos omnes cum filijs & agnatis Gotthi interfecerunt. ſimilitèr & trecentos adoleſcentes Rom. quos Totilas milites elegerat, ſed reuerà obſides abduxerat, trans Padum Gotthi capta Roma occiderunt. Et quia dum Totilas viueret, pecunias regias partim Papiæ congregauerat, partem etiàm non paruam in Cumarum arcem depoſuerat,eiq́ue arci fratrem ſuum præfecerat: Narſes quum hoc intellexiſſet,partem exercitûs miſit ad obſidendum Cumas. Ipſe autem Romæ conſiſtens, reparare vrbem conabatur. Nè verò Gotthi qui erant trans Padum,ſuccurrere Cumis poſſent, miſit qui conatus eorum reprimerent.Teias vbi ſenſit Cumas obſideri, ferre opem conſtituit. & cùm Franci auxilia negâſſent,ipſe profectus ex Papia,per Picẽtes & Marſos venit in Campaniã. quod poſtquàm Narſes intellexit, Iohannem cum exercitu ex Hetruria reuocauit, & ipſe cum ſuis Campaniam petijt.

Fertur autem non procùl à Nuceria eſſe fluuius quidam, Tracon nomine, non latus, ſed adeò profundus, vt neque peditibus neque equitibus ſit tranſmeabilis. circa dictum fluuium ambo exercitus conſtiterunt.claſſem prętereà Gotthi in mari habebant ſatis propinquo, quæ frumentum & cęterum commeatum apportabat: ſed poſtquàm ea claſſis proditione amiſſa eſt, quia neceſſaria non poterant eis importari,neceſſitas compulit Gotthos locum deſerere.

Exindè in proximum monté,qui Lacteus dicitur,migrauêre,ibiq́; atrox pugna & acerrima cõmiſſa eſt. Gotthi eñ deſperatione certabant, Narſes conſcientia multitudinis cedere erubeſcebat. Teias Gotthorum rex inter primos pugnatores fuit.ſiniſtra ſcutum,dextra pilum quatiebat. aduersùs hunc cõgreſſi plures,ceciderunt.ſed dum ſcuto tranſfixo aliud accipere vellet, vulneratus à volitante telo, cùm multum ſanguinis effudiſſet, nihilominùs fortiſſimè pugnãs,nunq̃ pedem retraxit: ſed in hoſtes conuerſus, continuè dimicãs, ad extremum in faciem corruit, & mortuus eſt. Gotthi ob mortem regis nequaq̃ territi,vſq; ad noctẽ pugnauerunt,cum magna tandèm vtriuſq; partis cæde.

Pugna atrociſſima.

Teias telo ictus interijt.

Gotthi adueniente die extremo,oratoribus ad Narſetem miſſis, velle ſe Italia excedere obtulerunt, ſi incolumes abire,ſuaq́; abſportare permittantur:ſin hoc non permittat Narſes, quandiù viuant,paratos eſſe ad pugnandũ. Narſes conſi-

consilio habito, Gotthis permittere decreuit liberum receſſum cum ſuis bonis.

Inter hæc tamen mille equites aufugerũt Papiã, & ad alia oppida trãs Padũ: reliqui autẽ fœdere inito, ſua priuatim abſportãtes Italia excedere, et nunq̃ bellum aduersùs Ro. imperiũ gerere promiſerant, libertate tamen retenta, ſinè vlla Ro. imperij ſubiectione. quo facto, Cumas & cęteras ciuitates Narſes recepit.

Superfuerunt autẽ huic prælio non contemnendę Oſtrogotthorũ reliquię in Italia tranſpadana, quibus delendis Narſes animum adiecit. nã & ante Teię mortẽ, Siſualdus Erulorum ſeu Brentorum rex in auxilium Narſetis veniens, cum Longobardis Eporediam vrbẽ cepit, & Taurinos obſedit. Erant his in locis tũc etiàm Theobaldi, aliàs Theoberti regis Metẽſium duces, in auxiliũ miſſi Gotthorum. violauitq; vtraq; barbaries fœdera, quæ Siſualdus cũ Narſete, Bucelinusq;, Amingus & Lotharius cum Teia rege ſolennitèr conſtituerant: partitiq; ſunt inter ſe vniuerſam tranſpadanæ Italiæ regionem, multamq; partem occupauerant. vndè cùm Gotthi trãſpadani mortem Teiæ intellexiſſent, cum Theobaldi Metẽſium regis ducibus accuratè egérunt, vt ſecum reſiſterẽt Narſeti, & duas ciſalpinæ Gallię ciuitates Lucam & Forũ Cornelij inſtaurabant.

Venit Narſes ad Lucam celeritèr, & ad fluuium caſtra poſuit, & dimiſſis aliquibus, alios ad forum Cornelij ire iuſſit. Luca 7. menſe capta eſt, & * Forum Cornelij paulò pòſt. expugnataq; ad ſolum ſubuerſa. fugientes Franci & Burgundiones, poſtquàm Dagiſteus Narſetis dux acerrima pugna victoria eſt potitus, Hunidim quendam Oſtrogotthorum ducem aſſumpsêre, Veronãq; ſe recipere voluerũt. ſed Etheus Oſtrogotthus, qui vrbi præerat, illos intromittere noluit. Hunidis deindè Papiam ire ſtatuit, & Lotharius, eo relicto, trans alpes. ſed in itinere Hunidis à Dagiſteo captus, & ad Narſetẽ miſſus eſt, Amingus autem interfectus.

Francis hoc modo depulſis, Dagiſteus contra Siſualdum Erulorum regem & rebellem tendens, captum de alta trabe ſuſpendit, & cũcta recepit quæ Metenſium rex, Siſualdusq; in Italia tenebant. Tuncq; belli Gotthici verus finis fuit, 18. anno poſtquàm fuerat inchoatum. ab Oſtrogotthis enim, vrbiumq; & oppidorũ ciuibus Italis in Venetia & cæteris tranſpadanis, certatim deditiones ſunt factæ. euanuitque tunc Oſtrogotthorum nomẽ anno 72. poſtquàm Theodoricus in Italiam intrauerat. nam qui ſuperfuerant huic prælio, omnes in Italia nati erant, ac Italos ſe vocabant.

Narſes Gothos Italia pepulit.

Ità Narſes vniuerſam Italiã cum Ro. ciuitate ad reipub. iura reduxit. hoc peracto, Longobardos multis honoratos muneribus ad propria remiſit benè cõmendatos. Quarè Narſes omnia cernẽs pacatiſſima, Romam properat, eiusque vrbis ad priſtinam dignitatem inſtaurãdæ tantam ſuſcepit curam, vt diligentiſſimi patrisfamiliàs ſolicitudinem ſuperauerit. Eius viri bonitatẽ cùm Romanus clerus perſpectam haberet, apud illum inſtitit, vt poſtquàm Dei munere et ſumma eius virtute, libera erant à barbarorum iugo, Romanorum ciuiũ corpora, animarũ quoquè ſaluti prouideret. quod quidẽ efficaciùs fieri nõ poſſe cenſebant, quàm impetrata à Iuſtiniano imperatore Vigilij pontificis reſtitutione. defuncta enim erat iampridèm Theodora Auguſta.

Scripſit Narſes imperatori, q̃ ad Proconiſſum Gypſumq; inſulas mittẽs, Vigiliũ & ſimul ſacerdotes clericosq; Ro. ad ſe perduci iuſſit: nec tamẽ potuit cõtineri imperator, quin eos tentauerit ſacerdotes, ſi Pelagiũ potiùs vellent quàm Vigiliũ in Ro. pontificem habere. quod cùm illi cõſtantèr abnuiſſent, eos omẽs cum Vigilio dimiſit Romam. ſed appulſa Siciliæ naui, Vigilius valetudine correptus, lateris dolore cõſumptus eſt anno 14. ſui pontificatũs.

Vigilij papæ obitus & inſtituta.

Hic Vigilius conſtituiſſe dicitur, nè canon niſi in altari conſecrato & veſtibus * legatur: quia paſtores pane ſuper lapidem poſito, protulerunt verba conſecrationis ridiculosè, repenteq; feruntur vidiſſe carnem humanam, & diuinitùs percuſſi obiêrunt.

*cõſecratis legatur:

Sub hoc Vigilio, licèt diù fuerit in exilio, cõgregata eſt quinta ſynodus in

Theodorus Coriarius hæreticus.

Constantinopoli contra Theodorum Mesechenum, qui dicebat aliud esse verbum Dei, & aliud Christum, & S. Mariam virginem negabat Dei genitricem, de quo tex. 16. di. c. prima. §. quinta sub Iustiniano imperatore.

Vigilio defuncto, sacerdotes memores Iustiniani voti, anno salutis nostræ D.LI. vel potiùs secundo, Pelagium creauerunt in pontificem. sedit annis 12. mox accusatur, quòd malorum Vigilij causa fuisset non parua. quãobrèm congregato clero & populo, apud S. Petrũ coram Narsete asscendit in ambonem, tenensq; euangelia ac crucem super caput, iurauit se nullum malũ Vigilio intulisse, & sic populus ac clerus sedati sunt. Hucusquè * Iordanis chronicorũ libros perduxit.

Pelagi⁹ papa eligitur.

* Iordanus

Postquàm autem Gotthi Italia abeũt, Narses eã possedit in pace annis 17. oñia in meliora reformans.

Per id tempus Visigotthi in Hispanijs manserunt, & in lõga pacis quiete ipsis Alani coaluerunt, vt illius gentis nomen sensìm confuderint: ac nostra ętate permanet gens nomine composito, vt qui Gotthi & Alani dicebantur, nunc corrupto nomine * Cathelani, gẽs profectò quæ ferociæ illius generiq; suo in omnibus respõdeat. Gotthi igitur Italiam relinquentes, Hispaniam suis sedibus occupauerunt, quam ab Hispano decimo Hispanorum rege, nũcupatam esse tradunt. Hispalus enim Herculis filius, nonus Hispanorum rex, in Hispalim vrbem à se conditam, regni solium posuit, cui filius Hispanus suprà dictus succedens, Hispaniæ nomen indidit.

*Cathalani

Hispania vndè sic dicta.

Ante Gotthorũ verò ingressum tres nationes Hispaniam occupabant, Sueui, Vandali atq; Alani. abeuntibus autẽ Vandalis in Africam, Sueui Galitiam soli gubernabãt sub Emerico eorum rege, qui 33. annis super eos regnauit. Successit illi Rixilla filius, vt suprà generatione 15. memoratum est. Huic Rixiarius filius succedit in regno Sueuorum. hic habuit vxorem filiam regis Gotthorum Theodorici, qui in initio regni sui prædatur Vascones, deindè regionem quæ est vbi Cæsaraugusta, auxiliãtibus Gotthis, vastat. iste ad vltimũ, dum Gotthi Hispaniam cum potentia ingrediũtur, occiditur, dum regnâsset annis 9. De hoc tamen Rixiario alibi legitur, quòd vltrò Theodoricum cognatum prouocauit, & cùm Theodoricus victoriam obtinuisset, absumpto Rixiario, permisit vt Sueui de genere suo principẽ constituerent. vndè elegerunt in regulum Romismundum. Masdrugo ei succedit, regnauit annis 2. quẽ Armisuindus subsequitur, post illum regnum suscepit Theodomirus, post hunc Mirus, in illo deletum est regnũ Sueuorum, & trãslatum in Gotthos.

Sueuorum reges in Hispania.

Gotthorũ reges.

Gotthi de secta Arriana vsq; ad tempora S. Leandri episcopi Hispalensis fuerunt. is nempe primus eos ad vnitatem fidei orthodoxæ reduxit. hi Gotthi post destructam vrbem Romam sub Alarico eorum rege, Athaulphum sibi regem præficiunt, qui de Italia recedens, Gallias adit. post relictas Gallias, dum Hispanias peteret, iugulat. Occiso Athaulpho, Sigericus fit rex anno salutis 450. Sigericum Vallia sequitur, hic cædes magnas in Hispania fecit. Vandalos ac Selingos in Bæthica omnes vicit, daq́ue ei ab imperatore ob meritum victoriæ secunda Aquitania, anno salutis 464. Theodoredus succedit, moritur anno 480. Thurismundus sequitur, qui cùm multa nefanda patraret, à Theodorico & Friderico fratribus occiditur. Theodoricus succedit, qui à germano suo occiditur anno Christi 509. Henricus succedit, hic multa bella strenuè gessit, partes Lusitaniæ & Cæsaraugustam submisit, Tarraconẽsem prouinciam subuertit: eius tempore Hispani & Gotthi legũ institutа acceperunt, cùm anteà moribus & consuetudine viuerẽt. hic moritur anno CHRISTI 521. Alaricus succedit, & apud Pictauiam per Francorum regem occiditur, dum regnâsset annis 22. Grisaloricus bastardus Alarici succedit. Theodoricus iunior subsequitur. hic nedùm in Hispania, sed & in Italia mira fecit, muros vrbis Romę redintegrauit. Almaricus succedit, apud Narbonem prælio vincitur, interijt à suis iugulat⁹ anno salutis 573. Trundus illi successit, & perfossus est in suo

in suo palatio anno Domini 578. hic licèt esset hæreticus, annuit tamen vt catholici episcopi circa Toletum concilium facerent. Mortuo Trundo, Narses patricius Totilam Gotthorum regem in Italia superauit & occidit. Tendisius, aliâs Theodegosilus, in Hispania regnâs 4. annis, & plurimarum connubia maculâs, inter epulas iugulatur, anno Domini 582. Agilla succedit, hic à militibus suis occiditur, apud alios Agla. Atanagillus succedit, bonꝰ catholicus. regnauit annis 15. post cuius mortẽ, quia Gotthi de electione regis discordabãt, vacauit regnum annis 6.

Erat autem tum Narbonæ Luiba, in Aquitania à Gotthis præfectus. hic tandèm adeptus est principatum in Hispania, quem posteà dimisit Leongillo suo germano, contentus sua Gallia. hic Leongillus, aliâs Lenogildus, apud Legionem vrbem Romanos vicit, vrbem cepit, & Legionem à suo nomine vocauit. Arrianus fuit, & Christianos viæ rectæ persecutus est. vndè & Hermogillum filium suum, suis erroribus contradicentem, securi percussit. moritur Toleti anno salutis DC. Nigunda Chilperici soror, fuit vxor Hermogilli. Recaredus, aliâs Ricardus, succedit. hic per Leandrũ episcopum Hispaleñ in fide instructus, errores prędecessorum suorum minimè secutus est. Nam & nedùm in se bonus fuit, sed & totum populum Gotthicum ab errore & hęresi Arriana ad veritatem reduxit. obijt Toleti anno Christi 613. *Lunba succedit, regnat vno anno, & iugulatur innocens per Vindericum. Vindericus vsurpat regnum 6. annis, & occiditur. Gundemarus succedit, moritur Toleti. Sinsebutus, apud alios Sinsebatus, subsequitur. hic voluit compellere Iudæos vt fidem Christi assumerent, & bis de Romanis triumphauit. Sintilla regnauit annis x. hic totius Hispaniæ monarchia primus potitus est. apud alios Suitilla. Sigimãdus filius eius regnauit annis 3. aliâs Sisenandus. Cintilianus succedit, regnauit annis 5. aliâs Cintilla. Tluga succedit, moritur Toleti, regnauit 2. annis. apud alios Tulgas & Tolga. Sindasmũdus, aliâs Videsuindus, regnat annis 4. solus, & post cum filio suo Recesuindo annis 6. quo tempore Hispania quieuit ab omni turbatione. Recesuindus post genitoris obitũ regnauit annis 12. totus fuit religiosus. Bamba similitèr religiosus, 27. naues Saracenorũ ad Hispaniæ littus applicantes deleuit, tandèm religioni se tradidit. Heringius consanguineus Sindasmundi regnũ obtinuit. Erica post illum gener Heringij, regnum accepit. cum Francis ter prælijatus est, nec vicit, nec victus est. Toleti moritur. Vitiza, aliâs Victica, regnum patris eo viuẽte obtinuit. fuit homo flagitiosus & luxuriosus, despexit Ecclesias & ecclesiastica sacramenta, episcopis cæterisq; Ecclesiæ ministris vxores habere præcepit, & nè obedirent Ro. pontifici, sub interminatione mortis prohibuit. fecit quòd tota Gotthorum nobilitas libidinibus & vitijs Deum prouocauit, & nè sibi obesse possent subditi, vrbium sui regni rex muros iussit deponi. Rodericus filius Tõdofridi, in regno succedit, expulsis filijs Vitizæ. hic fuit vir bellorum, sed moribus Vitizæ non dissimilis. huius tẽpore Saraceni Hispaniam ceperunt hoc modo:

Vitizæ regis flagitia.

Erat in Africa rex, Muca nomine, cuius auxilium implorauit Iulianus comes ex Gotthis, eô quòd Rodericus rex, Iuliani vxorẽ, aliâs filiam, dum ipse esset in legatiõe, stuprauit. Misit rex Muca grandem exercitum in Hispaniam cum Iuliano comite, aduersùs quem Rodericus congregauit omnem potentiam Gotthorũ, quorum numerus vltra centum millia se extẽdebat. Sedebat aũt rex in curru eburneo, indutus pãnis podéris aurei, & corona aurea coronatus, sicut mos tunc erat regum Gotthorum. commissumq; est prælium acerrimum, in quo Gotthi post multam stragem in Mauros, ipsi terga verterunt. Saracenis victoria cessit. de rege dubitatur, an in pugna fuerit occisus. inuenitur enim in regno Portugaliæ, in ciuitate Vilio lapis vnius sepulcri, in quo talis erat scriptura: Hic iacet rex Rodericus, vltimus rex Gotthorum. perijt in eodem bello omnis nobilitas Gotthorum.

Muca rex.

Saraceni Hispania potiuntur.

Post hoc Saraceni totam Hispaniam ferro, fame, flamma attritam, suo dominio mancipârunt, quod creditur à Deo

permissum, propter peccata Roderici & sui p̃decessoris * Vincizæ, aliâs Vitizæ, de quo in Fortalitio fidei li. 4. cõsideratione 9. de xj. bello. Cùm autẽ Saraceni Hispaniam subiugâssent, Carolus Martellus eos varijs bellis contriuit, de quo dicetur infrà generatione 25. pleniùs.

* Victicę

Licèt autem Deus permiserit ità Hispanias flagellari, quia tamẽ diuina pietas quos percutit, etiàm & sanat: vndè sibi Deus reseruauerat cum paucis Christianis virum cordatũ, Pelagium nomine, qui erat fili⁹ ducis * Sauillę. hic factus est rex Christianorum. Et in 2. anno regni, anno salutis 736. innumeros Saracenos bello prostrauit, cepitq; ciuitatem Legionum. reg. annis 13. cui Fauilla filius succesſit. Fauilla rex à quadã vrsa interfectus est, dum 2. regnâsset annis. Alphonsus primus, gener regis Pelagij creatur, vir per omnia catholicus, qui multa cum Saracenis prælia felicitèr peregit. Eodem tẽpore Carolus Martellus eosdem Saracenos percussit, de quibus in Fortalitio fidei. regnauit Alphonsus 19. annis felicitèr. Fruela vel Friola filius illi succesſit, regnauit annis 13. catholicè. Aurelius frater eius subsequitur, regnauit 6. annis. * Dolos Silo succesſit, regnauit 7. annis. Alphonsus secũdus illi succesſit, filius regis Fruelæ. ad Hispaniam venit Carolus adolescens, cui posteà Magno nomen: offenderat enim in aliquo patrem Pipinum. vndè declinauit ad regem Galastram, propter filiã Galianam, quam postmodùm fecit Christianam. de hoc in Fortalitio.

Hiſpaniarũ reges.

* Doloſſilo

Ea tempestate & Alphonsus rex, dictus Castus, & Carolus contra Saracenos felicitèr prœliati sunt: & cũ regnâsset 41. annis Alphonsus vir catholicus, obijt. Ramirus Veremundi regis filius succedit. tempore istius regis incepit ordo S. Iacobi. hic rex mitis fuit bonis, terribilis malis, cui in bello contra Saracenos adiutor erat apostolus Iacobus, apparuitq; omni populo Christiano.

Ordo diui Iacobi.

Ea tempestate Normani venerunt in Galliam, & etiàm ad portum Galitiæ. ibì rex iste plures superauit, regnauit annis 6. Ordoneus illius filius succesſit, iste rex pius fuit, & vicit in bello Mucã regem multis cæsis. deindè filius Mucæ, factus vasallus Ordonei, & pugnauit contra Saracenos. regnauit 10. annis, & mortuus est in podagra. Alphõsus tertius in regno succesſit, varia bella cum Saracenis felicitèr gessit. & cùm regnâsset 46. annis, dedit regnũ filio suo Garchiæ. peregrinatus est ad S. Iacobum, dictus est Magnus. Garchias, aliàs Garsias, post mortem patris percurrit terras Saracenorum, cepit regem Aiolam in bello, regnauit 3. annis. Mortuo Garchia, regnauit pro eo frater eius Ordoneus secundus. hic contriuit multos Saracenos, obtinuit spolia multa, ædificauitque mirificum templum in ciuitate Legionum, in quo iacet sepultus. Alphonsus quartus illi succesſit, regnauit 5. annis. nil magni fecit. hic ingressus est monasterium, renuncians regnum fratri suo Ramiro. sed pòst pœnitentia ductus exiuit, & aduersùs fratrem rebellionem excitans, à fratre exoculatus est, cum duobus Fruelæ filijs. Ramirus II. contra Abdamiramem Cordubensem & Albenihaia reges pugnauit, cecideruntin prælio ex Saracenis 80. millia. posteà in secunda pugna iterùm de eis triumphauit tempore Henrici I. circa annum Domini 900. Iste morbo grauatus, fecit se deferri in ciuitatem Legionum, vbì expoliauit se regno, quod receperat ab Alphonso, dicens: Nudus Iob 1. egressus sum de vtero matris, nudus reuertar. quibus dictis, spiritum exhalauit. Ordoneus filius eius regnum susceptit, & sub eo * Fernãdus comes multas stragesin Saracenos edidit. Sanctius I. dictus Crassus, iste fecit pacem cum Saracenis. regnauit 8. annis, et occidit eum venenato pomo comes Gundisaluus. Ramirus III. pro eo regnauit filius eius, regnauit annis 25. Succesſit in regno Donus Heriundo filius regis Sanctij. Sub ipso tèr vicerunt Saraceni, deindè bis de eis triumphauit. regnauit 27. annis. Alphonsus quintus subsequitur illius filius. vincunt Saraceni, & captus est comes Castellæ, & mortuus est in carcere. sub isto milites Castellani obtinuerunt libertatem, quòd non contribuerent nec irent in exercitum, nisi Donus daret eis stipendia sua. vicit rex Alphonsus Saracenos, & reparauit muros

ros ciuitatis Legionum.regnauit 27.annis. Donus Heriundo filius eius regnare cœpit. sub ipso Saraceni victi sunt à regibus* Nauariæ, quorum vnus duxit filiam comitis Sanctij Castellæ. indè genecrauit Fernandum.post mortem Sanctij Donus Fernandus duxit in vxorem sororem regis Legionum. Deindè Donus Heriundo cùm regnâsset x.annis, mortuus est in quodam bello. quo mortuo, *Ferdinandus collecto exercitu obsedit Legionem, & finalitèr receptus est in regem Legionis, & sic cõiuncta sunt illa duo regna, & ipse dictus est rex Castellæ & Legionis. Eo tempore surrexit vir strenuus Rodericus de Viuar, hic in bello cepit quinque reges Saracenorum, quos posteà liberè dimisit, qui se ipsius vasallos fecerunt magna cum humilitate.

Ferdinandus rex, cui nomen Magnus, quia multos reges Saracenorum humiliauit, cæsis quibusdam, quosdam tributarios fecit, subiugauit Celtiberiam, ac liberauit Hispaniam à subiectione imperatoris Romani. Huic etiàm B. Isidorus, quem transtulit in Hispalim, reuelauit diem mortis suæ. vndè diuiso regno tribus filijs, post sacramentorum deuotam susceptionem migrat anno regni sui 22. Sanctius filius eius successit in regno Castellæ, Alphonsus in regno Legionis, Garsias in Galetia & Portugalia. Sanctius videns quòd pater suus acquisiuit puincias Portugaliæ & Lusitaniæ, Celtiberiam & Carpentaniam, ideò cum exercitu obsedit Cæsaraugustam & expugnauit, regem eius tributarium fecit. Iste Sanctius fratrem suum Garsiam inuasit, captumq; carceri mãcipauit. vicit etiàm Alfonsum fratrem in bello, & in monasterium detrusit, & sic omnia regna solus obtinuit, qui tamen posteà à familiari quodam suo, venabulo perfossus est. Alfonsus rex, quia Garsias frater mortuus erat in carcere, regna suscepit. ipse em̃ priùs quàm frater occideretur, exiuit monasterium, & ad regẽ Toleti se recepit. vocatus est Alfonsus 6. Sub eo militabat Rodericus, aliâs Cid dictus, miles admirandus. expugnauerunt rex & Cid infinitos Saracenos diuersis prælijs. Obtinuitq; Cid priuilegia multa à rege nobilibus: primũ, quòd cùm aliquis nobilis peteret exire de regno, daretur ei spatium 30. dierũ: secundò, quòd rex nihil faceret contra nobilẽ aut ciuem inauditum: tertiò, quòd nil faceret contra bonos vsus villarũ: quartò, quòd non faceret impositiones inordinatas: quintò, si contra aliquod illorũ faceret, quòd tota terra posset rebellare, donèc rex emendaret.

Rodericus Cid vir admirandus.

Hac tẽpestate Vrbanus II. apud Clarum mõtem Aluerniæ, concilium celebrauit pro succursu terræ sanctæ seu potiùs recuperatione.

ANNO salutis M.XCVI. prædictus Cid moriens, ordinauit eadauer suum armatum equo superponi & ligari, atq; cõtra regem Buccar & alios 36. reges Saracenos, qui tum prælium à Christianis expectabant, ad locum pugnæ quasi viueret, deduci. quod factum est, & Christiani victoria sunt potiti. Mortuo Cid, rex quoquè catholicè è vita emigrauit, cùm regnâsset annis 43. Alfonsus nepos regis Alfonsi prædicti, in ordine septimus regnare cœpit. huic omnes reges Saracenorũ Hispaniæ, subiecti sunt. pacificeq; possidens regna Aragoniæ, Castellæ & Legionis, confirmatus est per papam, vt decęterò vocaretur imperator Hispanorum. erat autem vir iustus. imperauit annis xl. filijs suis Sanctio reliquit regnum Castellæ, regnum Legiõis *Fernãdo. Sanctius regnauit anno vno felicitèr, ideò Desideratus est dictus. Alfonsus filius ipsius successit ætatis quatuor annorum, & vocatur viij. Fernando regi Legionis, succeſſit filius Alfonsus. Alfonsus 8. infelicitèr pugnat cum Saracenis. sed posteà non immemor iniuriarum anno 1233. in bello Saracenorũ victoriam obtinuit, cæsis ducentis millibus Saracenorũ. hic virtuosus rex post glorioſas victorias felicitèr migrat anno regni 53. Henricus I. filius eius successit illi. regnauit 13. annis. hic cùm luderet in ciuitate Palantia, percussus tegula quæ cecidit è tecto, moritur. Fernãdus regis Alfonsi Legionis filius, succeſſit in regno. Henricus enim nõ dereliquit filium. & sub hoc Fernãdo, mortuo patre suo, cõiuncta sunt regna Castellæ & Legionis. iste rex post multos

triumphos contra Saracenos, moritur anno regni 35. Alfonſus filius eius ſubſequitur, dictus IX. iſte rex tantæ fuit magnificentiæ, quòd imperatorẽ Conſtantinopolitanum à Sultano captum, ſolus ſua impenſa redemit. fuit etiàm tãtæ famę, quòd fuit electus in imperatorem Ro. in diſcordia. tamen ſapiens fuit, & regnauit 32. annis, & abſtulit ſibi regnum in vita ſua filius eius Sanctius.

Legitur quòd rex iſte quandam contra Deum dixerit blaſphemiam, ſcilicet ſi ipſe fuiſſet cum Deo dum mundum creauerat, quòd multi defectus qui fuerunt facti, non trãſiſſent: propter quod verbum cùm oraret in oratorio aliquãdò, apparuit ei angelus, & reuelauit ſibi ſententiam mortis, præfixo termino 30. dierum. & factum eſt, moritur, & cum patre ſepelitur. Sanctius filius eius ſucceſſit, regnauit 9. annis. Fernandus fili⁹ ſubſequitur, regnauit 15. annis. huius mortis cauſa hæc fuit. quũ enim præcepiſſet occídere duos ſcutiferos de Carnaial inauditos, illi vidẽtes iniuſtitiam, citauerunt regem, vt comparéret coram Deo XXX. die, ad dãdam rationẽ huius iniuſtitiæ: & ſic factum eſt, quia in præfixo termino moritur. Alfonſus X. rex Caſtellæ filius eius ſucceſſit. tunc Acon obſeſſa eſt à Saracenis, capitur anno Domini 1291. Kalen. Iunij, occiſis plùs quàm 30. millibus Chriſtianorum.

Miraculum ingens.

ANNO deindè 1310. Hoſpitalarij S. Iohannis inſulam Rhodi capiunt: ſequẽti anno caſſatus fuit ordo Templariorum, qui in ſua prophana profeſſione abnegabant Chriſtum, expuebãt ſuper crucem, & adorabant diabolum ſub ſpecie catti, ſicut plures eorum confeſſi fuerant. Hæc in Fortalitio, de quo videas plura infrà.

Templariorum ordo deletus.

ANNO Domini 1340. maximam de Saracenis victoriam* obtinuit. tranſiuit enim rex Balamarim cum infinitis copijs mare mediterraneũ, & obſedit quãdam ciuitatem, venit etiàm in adiutorium ei rex Granatæ. Obſidentibus itaq; Saracenis Carifam, inſurrexerunt Alfonſus rex Caſtellę et Alfonſus rex Portugalliæ cum copijs contra prædictos Saracenos. & aciebus ordinatis, pugna facta, tandèm Saraceni fugam faciunt. Inſequentes Chriſtiani tantam ſtragem edunt, quòd æſtimare numerum occiſorum nemo poterat. ibì Borra vxor regis Balamarim mortua eſt, & ipſe elapſus in * Alieſyram. Expoliantes noſtri tentoria Saracenorum, inuenerũt tantum de auro & argento, quòd nemo excogitare valebat. captus etiàm fuit Abenamar filius regis* Benamaim.

In ſignum huius victoriæ rex Alfonſus vexillum ſuum domino papæ Benedicto 12. miſit, quod in hunc diem in ſacello papæ conſeruatur. Sequenti anno perijt etiàm claſſis magna vltra xx. millia Saracenorum ope regis Alfonſi. poſteà cepit Alieſyram.

ANNO ſequenti 1348. fuit prima peſtilentia in regno Caſtellę: & cùm rex iſte glorioſus obſideret ciuitatem quãdam prope mare, propinatũ fuit ſibi venenum, et mortuus eſt. ibidèm nũquàm poſteà nata fuit herba, vt narrat hiſtoria Hiſpaniæ. ſepultus eſt in Eccleſia maiori Cordubeñ, cùm regnâſſet annis xl. Petrus filius eiuſdem ſucceſſit, vir ſanguinum & amicus Saracenorũ, quem occidit rex Henricus II. & ſucceſſit ei in regno Henricus II. rex Caſtellæ moritur, cùm regnâſſet 14. annis. Iohannes filius eius illi ſucceſſit primus in ordine, hic etiàm nihil famoſum fecit cõtra Saracenos. intrauit regnũ Caſtellæ dux de Albenca ſtre cum vxore filia regis Petri, intrauit & cum eo rex Portugalliæ, ſecuta eſt pax, quia tradita fuit in vxorẽ domina Catharina filia prædicti ducis, infanti Henrico filio regis Iohãnis, qui rex cecidit in campo de equo, & equus ſuper eũ cadẽs, interfecit eũ anno regni ſui 12. Hẽricus* II. illi ſucceſſit, cùm eſſet *III. 9. annorũ, ſub quo Chriſtiani vicerunt Saracenos, cæſis penè 2. millibus. regnauit 17. annis, & mortuus eſt. Fuit deuotiſſimus princeps & iuſtus. Iohannes 2. illi ſucceſſit, puer erat, habebat autẽ fratrem. Eo tempore Iohannes rex Portugalliæ* Ceptam ciuitatem Maurorum in ſuam poteſtatem redegit, quam hodiè Chriſtiani tenent. Iohannes Hiſpaniæ rex, regi Granatæ multa damna intulit. regnauit annis 48. ſepultus in monaſterio Carthuſieñ de Miraflores. reliquit duos filios Henricum & Fernandum.

Prima peſtis in regno Caſtellæ.

dum. Hēricus succeſſit, qui paruo tempore regnans, obijt. reliquit autem filium Iohannem puerulum, cui Fernādus patruus tutor datus, regni adminiſtrationem non ſegnitèr geſſit: ſed ſtatìm cōtra Maurum Granatæ bellum iniens, puero tributarium fecit.

Inter hęc Martinus Siciliæ rex moritur, & paulopòſt pater eius, rex citerioris Hiſpaniæ ſeu Aragoniæ Martinus obijt. vndè factū eſt, quòd Hiſpani Fernandum apud Valentiam vrbem citerioris Hiſpaniæ regem declarant, à tribus ordinibus electū, procerum ſcilicet, ſacerdotum, & plebis. Hic Fernandus Balearium inſulas & Sardiniā ſimul acquiſiuit, & ſic factus eſt trium regnorū rex. hic etiàm filiam vnicam Iohanni nepoti ſuo vxorem dat, regi ſcilicet vlterioris Hiſpaniæ, quem & adultum in regnum ſtabiliuit.

Moriens Fernandus, quatuor mares reliquit, Alfonſum regni ſucceſſorem, Iohannem Luſitaniæ regem, Hēricum S. Iacobi magiſtrum, & Petrum natu minimum. Iohannes rex Hiſpanię habuit filium Henricum nomine, & filiam Elizabeth. hic Henricus rex vnà cū vxore ſua & filijs, interfectus eſt ab Eduardo rege Anglorum. ſola Elizabeth ſuperſtes remanſit, quam Ferdinandus Iohannis Aragoniæ regis filius vxorē duxit, adhuc patre Iohanne viuente, deinde deficiente patre, Ferdinādus vlterioris Hiſpaniæ ſimulq; citerioris, hoc eſt, Aragoniæ, *Nauariæ, Siciliæ, Baleariū ac Sardiniæ tandèm regna obtinuit, & cùm Chriſtianiſſimus rex cenſeretur, & regnorum potentia, conſilijs, magnanimitate cunctos Chriſtianorum principes excelleret, fidei zelo ſuccēſus, anno Domini 1480. contra Granatæ regē bellum terra mariq; per 6. annos continuauit, & multa de regno Granatæ ſuo regno adiecit.

Ferdinandus iſte rex Chriſtianiſſ. vnà cum regina Elizabeth vxore ſua, poſt multas ingentesq; clades Mauris illatas ac munitiſſima oppida Granatæ vi capta, Granatæ regem anno ſalutis 1492. ad deditionem compulit, omneq; Maurorum imperium in Hiſpanijs eſſe deſijt. Nati ſunt illis filius & duæ filiæ. filius duxit Margaritam Maximiliani Ro. imperatoris filiam, qui tamen pauco tempore vixit, & ſic vſq; ad præſens domina Margarita vidua remanſit, vnam verò ex filiabus Ferdinandi regis, duxit in vxorem Philippus archidux Auſtrię et Burgundiæ dux &cæt. imperatoris Maximiliani filius, qui plures genuerunt liberos.

Natio, vt refert Pomp. Lætus, Longobardorum fuit Germanica, quæ ex Cimbrica peninſula ad quærendas ſedes profecta erat, & non ſtatìm cepit arma. ferè triennio pòſt, cum vxoribus, liberis & omni ſupellectile Italiam petiērunt. numerus fuit CC. millium ſub rege eorum Alboino, qui ad inuitationē Narſetis, ſubactam ac domitam Italiam in potentatus diuiſēre: tenuerunt annis 204. Hæc ille. Longobardorū origo.

Quia ſuprà de Longobardis mentio facta eſt ſemèl & bis, ac inferiùs multa de his veniunt dicenda, nō alienum erit, originem eorum hìc altiùs aliquātò repetere: Septentrionalis plaga quanto longiùs eſt ab ardore ſolis, tanto ſæuiores homines ſempèr habuit, & eo aptior ad multiplicandas gentes. vndè fit vt tanta multitudo in ea plaga naſcatur, quæ ibì viuere nō poſſit. Ex eiſdem partibus exiērunt Gepidæ, Rhugi, Vādali, *Eruli, Hunni, *Turcilingi, *Vuinuli, id eſt, Lombardi.

Eſt inſula in ſeptentrionalis parte Oceani Scandia dicta, quæ apud alios Scandinaria, Scanzia & Scandinauia legitur: quę, vt quidam dicunt, nō eſt in Oceano, ſed propter planitiem eius vndæ maris exæſtuantes, circundant eam. in hac enim dum multus populus excreuiſſet, ità vt in ea habitare non poſſet, conſilio inito, in tres partes ſe diuiſerunt: quæſitumque eſt per ſortis diuinationem, quæ pars ex illis patriam relinqueret. Igitur illa pars quam ſors iubebat exire, ordinauit ſuper ſe duces fratres duos, Iborem & Aionem, corpore valentiores, quorum mater Gambara erat prudentiſſ. Scandia.

Oſculantes ergò parentes & amicos, exiuerunt, & in* Stornigam venientes, aliquot annis ibì ſederunt. Illo tempore Ambri & Aſſi duces Vādalorum, mandaue-

dauerunt Vuinulis, qui & Lõgobardi, vt aut tributa darent, aut ad pugnam se præpararent. tunc duces Vuinulorum diffiniêrunt, melius esse vel pugnando mori, quàm tributis subijci. renunciant Vandalis se ad pugnam paratos. Commisso verò prælio, Vuinuli pro libertate pugnantes, victoriam habuerunt. sed posteà fame cruciati, de prouincia* Storinga exeũt, & venerunt in Maringam.

Agelmũdus I. rex Lõgobardorum.

Mortuis tum ducibus eorum Ibore & Aione, Vuinuli Agelmũdum regem eligunt, qui fuit filius Aionis de gente Turingorum. His temporibus meretrix vno partu 7. filios generauit, & in piscinam proiecit. quam fortè Agelmundus præteriens, vidit infantulos. hastam misit, eos huc illucque reuoluit, quorum vnus appræhendit hastam regis, & sic eum rex de aqua leuauit, & Lamisso ei nomen imposuit, quia eorum lingua aqua lama dicebatur. hic cùm creuisset, factus est pugnator fortissimus & sapientissimus, ità quòd post Agelmundum regnauerit. Post hunc successit Lethus vel Tethus, quẽ sequebatur Childioch vel Hildooch filiꝰ. hoc defuncto, regnauit Godeoch, aliâs Gludeoch. deindè Calpho, apud alios Claffo, & Daphon. post hũc Tado vel Tatho vel Tacchon.

Lamisso vel Lamusius II. rex.

Lethus III.

Eo tempore egressi sunt de Rhugorum patria, habitauerũt in plano campo, vulgò Feld/ in quo loco pugna habita est inter Tadonem et Rodolfum regem Erulorum. causa fuit, quòd frater Rodolfi inuitatus ad Tadonem pro pace, derisus est à filia regis, quia statura pusillus erat. quod cùm ille ad iniuriam traheret, insidijs filiæ Tadonis occisus est. illud vbi audiuit Rodolfus, rupit pacem, & Tadoni pugnam indixit. veniens ad locũ pugnæ rex Rodolfus, ac de suis confidens, qui nudi, sola femoralia habentes, pugnabant, ipse pugna inita ad tabulam lusit. Tandèm victi sunt Eruli. quo audito rex perterritꝰ, nesciuit quid faceret. Tunc Longobardi superuenientes, regem & omnes qui cum eo erãt, occiderunt.

Erulorum strages.

Lõgobardi itaq; victores prædam inter se diuiserunt, & Tado vexillum & galeam Rodolfi regis accepit, quam posteà in bello sempèr portauit. Ex eo tempore Eruli humiliati sunt, vt regem non haberent. Longobardi ex hoc diuites facti, cœperunt pugnas vltrò quærere, & gloriam ac virtutem suam extendere. posteà Tado à filio fratris sui est occisus, Vuacho nomine. Tadonis filius Hildegis, ab eodẽ victus, fugit ad Gepidas, pro qua causa Longobardi cum Gepidis inimicitias habuêre. Vuacho tres habuit vxores: primam Ranigũdam filiam regis Turingorum, deindè Austrigosam filiam regis Gepidarũ, de qua duas filias habuit, Vuiselgaidam quam Theodorico regi Francorum tradidit, Vualtiadam alteram tradit Cusabaldo Francorum regi: tertiam vxorem habuit Vuacho Salingam filiam regis Erulorum, de qua generauit Vualtherum vel Vualtarich, qui posteà regnauit annis septem. Post hunc regnauit nonus rex Andoin, qui primùm Longobardos in Pannoniam duxit. hic de vxore Rodelinda habuit filium Alboin fortem & astutum. Gepidis posteà cum Lõgobardis rixam habentibus, pugna facta est, in qua Alboinus filius Andoin, & Turisimundus filius regis Gepidarum, sibi inuicèm obuiabant. sed Alboinus Turisimundum peremit, quo mortuo Gepidæ fugiunt, & in fuga multi obteruntur.

Mos regum Lombardorum.

Victoria potiti Logobardi, rogant regem, vt filium suum Alboinum secũ ad mensam sedere iuberet, quibus rex Andoin: Vos scitis cõsuetudinem apud nos esse, vt filius regis cũ patre suo antè non prandeat, quàm ab extraneo rege arma recipiat. Hoc audiens Alboinus, sumpsit secum xl. iuuenes, & perrexit ad Turisindum regem Gepidarum, cuius filium interfecit, & dum illic sederet ad mẽsam, Turisindus rex alta traxit suspiria, propter interfectoris filij præsentiã. quo intellecto, alter filius regis cœpit iniuriari Longobardis, & quia fasciolas albas habebant in cruribus, deridebat eos, dicens: Tibias habetis albas vt iumenta. cui vnus ex Longobardis: Perge in campũ, & videbis quales derides: ibi & inuenies ossa fratris tui dispersa.

Turisindus rex Gepid.

Gepidę de tam manifesta iniuria vindicare se parant, contrà verò Lõgobardi arma sumunt. quod videns rex, surgit è mensa:

mensa: in medium illorum se misit, et suos ab ira compescuit, dixitq;: Non est illa victoria adeò placita, cùm quis in domum inimicum etiàm susceptũ occiderit. & sic pace facta, læti conuiuium ineunt. quo cõpleto, Turisindus rex tollẽs arma filij sui Turismũdi, tradidit ea Alboino, & saluum dimisit. qui reuersus in patriam, conuiua patris factus est. & auditis quæ facta sunt, laudabatur Alboinus pro audacia, & Turisindus pro fide maxima.

Alboin⁹ rex Longobard.

Igitur mortuo Andoin, filius eius Alboinus regnum susceptt, qui cùm esset nominatissimus & fortis, Lotharius rex Francorum filiam suam nomine* Goltsundam, dedit ei in coniugiũ, ex qua filiam susceptt Alsuindam.

Intereà mortuus est rex Turisindus, & regnum accepit Chunimundus: qui cùm vellet vindicare iniurias Gepidarũ, rupit pacem cum Longobardis. Ibi tum Alboinus fecit firmam pacẽ cum Auaribus, qui primùm Hunni vocabantur, reliquiæ Attilæ à Gepidis victæ, qui tamẽ sub rege Zeliorbe, cum xx. Hunnorum millibus, bello quod Iustinianus contra Parthos felicitèr gessit, Cosdroę Parthorũ regi aduersùs Rom. auxilium tulêre. sed Cosdroas illos Hunnos tanquàm suspectos, vt qui ab imperatore Ro. munera accepissent, incautos maxima oppressit clade, quę clades super alias acceptas effecit, vt Hunni qui superfuerant, nomen anteà gloriosum exosi, sese ab Auario qui successerat Zeliorbi regi, Auares nuncupauerint: qui quidẽ tanquàm à cætera barbarie profugi, relictis Pannonijs, in Noricũ recesserunt. vndè factum est, vt prouincia Noricorum ab Auaribus, addita litera B, Bauaria sit dicta.

Bauaria vocata.

Ea autem prouincia habuit ab Oriente Pannoniam, ab Occidẽte Sueuiã, à meridie Italiam, à septentrione Danubium. sed eam Bauarię partem, quę pertinebat ad Italiã, Austrasij ante aliquot annos occupatam nunc tenent, simul Austriam cum alijs partibus eius prouinciæ appellatã. Strabo tamen à Boijs, qui eam terram coluerunt, Italia relicta, * Boioariam potiùs appellari velle videtur.

Cùm autem Childebertus & Lotharius fratres, ac Theodebert⁹ nepos Frãcorum reges, vsq; Bauariæ & Austriæ fines ditionem protulissent, Auares adducti illorum precibus, cum Lõgobardis contra Gepidas bellum accepêre. sed cùm Gepidæ contra Alboinũ pergerẽt, Auares statim in terras eorum Pannoniam superiorem intrauerunt.

Hac de causa Chunimundus cœpit orare suos, vt primùm cum Longobardis pugnarent, & posteà ad expellendos Auares redirent. inito itaq; prælio Alboinus occidit Chunimũdum, & ex capite eius posteà fecit scyphum, ac filiam eius Rosimundam cum multitudine virorum & mulierum abduxit captiuam, & sic Gepidę deleti sunt, vt ab eo tẽpore iam de suis regem non haberẽt. deindè mortua* Goltsuinda filia Lotharij, Alboinus ad interitum suũ duxit vxorẽ Rosimundam, vt dicetur infrà. Tẽporibus illis, hoc est, anno Domini 564. Pelagius papa cùm sedisset 12. annis, moritur, & in basilica B. Petri sepelitur.

Pelagi⁹ moritur.

Circa quæ tempora quidam Iudæus cum alijs pueris Christianorum communionẽ accepit. quapropter eius pater indignatus, eum in fornacem ardentem proiecit, sed illęsus exiuit, dicens: Mulier illa quæ in Ecclesia est depicta, puerum tenens in vlnis, pallio suo ignem excussit.

Miracula de Iudæis.

Item Iudæus quidam hoc in tempore imaginem crucifixi telo transfixit occultè, & sanguis exiuit, Iudęũq; tinxit. Christiani, hoc comperto, ipsum lapidibus continuò obruerũt. Mons magnus in Gallia mugitũ dedit, & discissus ab alio est monte, cum hominibusq; & ecclesijs in Rhodanum cecidisse fertur hoc in tempore.

ANNO itaq; eodem, defuncto Pelagio, Iohannes III. eligitur. sedit annis 12. hic Iohannes restaurauit cœmeteria martyrum, & Ecclesiam B. apostolorũ Philippi & Iacobi.

Eodem anno Iustinianus obijt, qui iustissimus princeps fuit, & Rom. imperium reparauit. nam per Belisariũ Persas debellauit, Aphricam liberauit de manibus Vandalorum, Italiam de manibus Gotthorũ per Narsetem. Belisa-

rius

rius autem iussu Iustiniani duo hospitalia Romæ ex spolijs Maurorũ & Africæ erexit, ad hæc multa alia munera S. Petro donauit, inter quę crux aurea gẽmis ornata.

Iustinus II. impator 58.

ANNO deindè domini 565. vrbis autem conditæ 1366. Iustinus iunior, Iustiniani nepos, genere Thrax, monarchiam accepit, & xj. annis regnauit, habens vxorem nomine Sophiam. coronatus est ipse cum Augusta ab Eutychio patriarcha, & certè Iustiniano in nulla re similis fuit, auarus, improbus, rapax, deorũ atq; hominum contemptor habitus est. Hanc ob rem cùm totus auaritiæ & cupiditati inhæreret, libidine habendi in insaniã vertitur, cuius vxor Sophia imperium vsq; ad Tiberij secundi tempora gubernauit.

Iulianus magister.

Per idem tempus misit Iustinus Iulianum magistrum ad Arethã regem Indorum. Enarrabat Iulianus cùm rediisset, q; Aretha rex quandò eum susceperit, nudus esset, habens in lumbis cinctũram et linea vestimenta auro contexta. Circa ventrem verò portabat vestimẽta scissa, margaritis preciosis conserta, habens in brachijs quinos circulos, & aureas armillas in manibus, in capite autem pannum gemmatum, habẽtem ex vtroq; ligamẽto fibulas quatuor, et in collo torquem aureum: & stabat super excelsum solium velatum petalis aureis, stansque desupèr ferebat scutum paruissimũ deauratum, & duas lãceolas aureas: & senatus eius omnis aderat cum armis, canentes modulationes musicas.

Arethæ regis ornatus.

Introductus ergò legatus Rom. cùm adorâsset, iussus est ab eo erigi, & adduci ad se. Cùm autem accepisset imperatoris *sacrum, osculatus est signaculum, susceptisq; donis gauisus est valdè. Porrò cùm legisset epistolam, inuenit vt se armaret contra regem Persarum, & eius regnum vastaret: quod protinùs fecit, tenensque caput Iuliani, dedit ei pacis osculum, dimisitque eum multis donatum muneribus.

*sacram,

Narses autem patricius erat vir sapientissimus, in fide Christi catholicus, in pauperes largus, recuperator ecclesiarum, in vigilijs & orationibus assiduus: intantùm vt victoriam magis credatur oratione obtinuisse, quàm armis. Hic quum superata gente Gotthorum, Italiam iam per multa tẽpora securam tenuisset, Ro. per inuidiam accusationem aduersùs eum direxerunt Iustino Augusto in sui imperij initio, sed & Sophiæ vxori eius, dicentes: Melius esset nobis seruire Gotthis, quàm Grẽcis, vbi Narses castratus imperat, & nos seruitio premit, & modò sanctissimus princeps hoc nescit. Aut igitur libera nos de manu eius, aut certè ciuitatem Romanam & nosmetipsos gentibus trademus.

Ro. Narsetẽ accusant.

Audiẽs hęc Narses, scripsit ad Augustum: Si malè feci cum Ro. malè inueniam. Sed Augustus ira commotus, in Italiam misit Longinum Narseti successorem. Sophia quoquè Augusta inter alia verba Ro. scripsit de eo: Ponã illũ castratum in gynęcio, vt pensa distribuat ancillis, et cum eis filet. Ad quę Narses fertur respondisse: Talẽ eidẽ ordiar telam, vt quandiù vixerit ipsa Sophia, nõ possit pertexere. & quamprimùm Longinũ in Italiam venire intellexit, secessit Neapolim vrbem optimè de se meritam.

Narses Alboinum in Italiam allicit.

Ea in vrbe cùm aliquot fuisset menses, ad Alboinum regem Longobardorum sibi amicissimum misit, suadens vt licit. Pannoniam, quod vsu anteà compertũ erat, sempèr nouis barbarorum incursibus expositam, linqueret: gentem Longobardam traduceret in Italiam, terram omnium orbis terrarum primariam, & cuius possessio illos etiàm nolentes ad imperium sublimaret.

Intelligens hæc Iohãnes vrbis Romæ episcopus, qui merita Narsetis de Italia vrbeq; Roma nouerat, sensit ingratissimum & simul periculosum, talem virũ spernere. Accessit Neapolim, & à Narsete viro omnium mitissimo facilè, quod voluit, impetrauit. Venerũt nanq; ambo Romã, & populus Ro. honores Narseti cupiẽs meritos exhibere, eum & Basilium gentis patriciæ Romanũ, consules declarauit. vndè & tunc conatus est secretò Narses per nuncios & epistolas Alboino persuadere, vt sese in Pãnonia retineret, sed tardè venit.

S. Medardus * Gildaledus * Gildardus

Per id tẽpus S. Medard⁹ & S. *Childaledus gemelli fratres, vna die legũtur geniti,

niti,vna die ad ſcholas miſſi,vna die presbyteri ordinati,vna die epiſcopi conſecrati,& ambo vna die defuncti.

ANNO ſalutis noſtræ 552.cùm iam Clodomir, Theodoricus, ac liberi eius deceſſiſſent,Childebertus vaſtatis agris Cãpaniæ,morit:& quia liberis carebat, omnia ad Clotariũ peruenerũt.Habuit autẽ Clotarius inter cęteros filios vnũ, Craniũ dictum,de vxore Cuſenna, qui Pictauis grandem cõtra patrem coniurationem fecit.Id ſentiẽs pater,eum perſequitur,quem filius in Britanniam fugit cum vxore & liberis. fit bellum ingens, & pugna commiſſa, cęſis multis Britonibus,Cranius cum vxore & liberis capitur: Cranium pater in ſcãmno per lictorem alligatũ,cremari cum vxore & liberis duobus iuſſit.

Cranio merita pœna affecto,pater accepti à Deo beneficij memor,in Franciam reuertens, ad diui Martini ſepulcrum ſe contulit, muneribusq; templo placato,petit prętęritæ ętatis ſibi offenſas dimitti.nec mora, Sueſſionem repetit,moxque ad feras venandas animum intendit.vbi dum curſu clamoreque ſuprà quàm rege dignum eſt,curioſiùs oblectatur,morbum contrahit: quo languore cùm annos vnũ & quinquaginta imperâſſet, abſumptus eſt, aſſiſtentibus quatuor filijs,Ariperto, Gõtranio, Chilperico atque Sigiberto, qui funus proſequentes,regio more in Sueſſionũ ciuitate ſepeliunt.

Anno ſalutis noſtrę 563.filij Clotarij regnum diuidunt. * Theoberto, quòd prior natu eſſet,Pariſiorũ regnum,Gõtranio Aurelianorum,Metenſium Sigiberto obuenit,Chilpericus Sueſſionum adeptus eſt. Theobertus qui & Aripertus,nulla re inſignior, quàm quòd Machoueæ & Merofidis ſtupro, quas Nigebrida eius vxor ſeruitio habebat,quarum gratia Nigebridam abiecit,nec pellices deſeruit,licèt à pontifice Germano admonitus & execratus eſſet. Verùm paucis diebus vtraq;, vnà cum filio quẽ altera ediderat, repentino obitu periẽrunt,ſed nec diù ſuperſtes Theobertus fuit. Sigibertus verò rex duxit vxorem Brunechilden filiã regis Hiſpanię,puellam pulchram & ingenioſam. & quia Arriana erat,in nomine S. Trinitatis eã baptizari curauit,ex qua filium ſuſcepit Childebertum Eo tempore S. Colũbanus ad Sigibertum venit.

Gontranius autem quanquàm benignior natura fuerit, petulantia tamen atque libidine Theoberto non diſſimilis erat.Nam prętęr virgines proſtitutas alienas etiàm nuptias, ſpretis legitimis vxoribus,inquinauit.Ità ſcribit Robertus,de quo tamen in ſequenti generatione aliud videbis. Chilpericus verò rex duxit Andoueram vxorem,quæ peperit ei tres filios. duxit & alias nõnullas. Videns autem fratrem Sigibertum regali coniugio ſublimatum,ſororem Brunechildis Galſundam in cõiugium petijt, promittens per legatos,omnes alias vxores ſe dimiſſurum.qua deſponſata,& cũ multis theſauris accepta,cui cùm Fredegundis quędam, forma inſigni puella, inſeruiret,inſolens ea mulier in Chilperici ſe inſinuauit amorem, regemq; ità blanditijs deprauauit, vt odio habitam Galſundam,non fœderis nuptiarũ memor,laqueo per noctis ſilentium ſtrangularet.

Deindè cùm Chilpericus in exercitu eſſet contra Sueuos fratri auxilium laturus, & Andoueram vxorem impręgnatam domi reliquiſſet, illa filiam peperit.erat tum Fredegundis pręſens,curauitque quòd quaſi neceſſitas poſceret Andoueram propriã filiam de baptiſmo leuare,redeunte autem rege, ait Fredegundis: Non licet te decęterò Andoueram habere vxorem, quia impedimentũ cognationis interuenit.filiam enim ꝓpriam de ſacro fonte leuauit. Hęc loquenti Fredegundæ rex ſanctè iurat, ſi compertũ haberet, ſe eam vxoris dignitate donaturum. ingredienti palatium Chilperico Andouera occurrit, cõgratulans ob natam filiam.At rex exulceratus animo:Abi,inquit,impudens mulier,quæ tua me inſipientia à tuis nuptijs excluſiſti:nec multò pòſt,pontificẽ qui baptizâſſet,ire in exilium iubet, Andoueram verò vnà cum filia intra eccleſiæ ſepta vitam agere compulit, deſignatis quantùm ad annuum alimentum ſatis eſſet. pellicem mox Fredegundam in ſuis ambitioſis malis vxorem accepit.

Gontranius rex.

Chilpericus

Fredegundę pellicis nequitia.

Chilpericus Sigibertum persequitur.

Deindè Chilpericus Sigibertum fratrẽ persecutus est, & irruentibus in eum, Cacanno duce, Hunnis, Chilpericus in Rhemos ad Sigibertum spectãtes incurrit, & in potestatem recepit. verùm fugatis Hunnis, Sigibertus victor reuertens, Suessionum agrum cepit, Theobertum filium Chilperici captum abducit.

Sed non multò pòst intercessione patris & fide data liberatus est, sed fidem frangens rex, bellum redintegrat, cuius ilicò pœnituit. nam inferior factus, cõditiões pacis quas Sigibertus voluisset, accepit.

Clodoueus Chilperici filius similitèr Sigibertum damnificat, sed mox repellitur. bellum posteà Chilpericus Sigiberto mouet infestis signis, quo pacato, nonnulli partium Chilperici ad Sigibertum deficiunt. hac re per nuncium accepta, Chilpericus suis desperans rebus, Tornacum vnà cum Fredegunda & liberis se recepit. cognita fratris fuga, Sigibertus fugientem insequi pergit, ciuitatem milite circundat. eo metu fractum animo regem cùm intellexit Fredegunda, vocatos ad se clàm duos ad negocium promptos, magnis pollicitationibus allicit, in castra Sigiberti se cõferant, regemque interimant. recepto negocio, securi sui satellites in familiam regis Sigiberti se insinuant, Sigibertum paulopòst confodiunt. ad regis necem tumultu per castra exorto, sicarij interficiuntur. Hęc Robertus Gaguinus.

Sigiberti interitus.

Alij scribunt quòd post multa strenuè facta, de quibus in generatione sequenti, per Sigibertum Chilpericus cõtrà imperatorem exercitũ vsque ad Rhenum duxit. Sigibertus hoc videns, assumptis gentibus quæ sunt vltra Rhenum, Chilpericum fratrem cum Fredegunda & filio vsque Tornacum fugauit, & fecit vt Franci suæ partis eum regem eligerent. sed cùm Parisijs cum exercitu contra S. Germani monita ad persequendum fratrem exiret, Fredegunda solita fraude duos subornauit, qui venientes ad Sigibertum, & cum eo amicè loquentes, incautum occiderũt, vbi & ipsi occisi sunt. ità moritur rex per insidias fœminæ, qui multa peregit strenuè, vt in sequenti dicetur generatione, dum regnâsset annis 13.

At fratris obsequijs debita religione absolutis, Chilpericus Brunechildem Sigiberti vxorem, quæ filium Childebertum Parisij habebat, * Rothomagũ exulare cogit, recepta ingenti pecunia quæ penès eam erat. Causa exilij fuit, quòd Childebertum filium, nè in Chilperici potestatem perueniret, Gundebaldi ducis ministerio, funè per fenestrã misso, ad Metenses deferri mandauerat.

Brunechildis in exilio acta.

Meroueus filius Chilperici, Brunechildem duxit vxorem: qua re indignatus Chilpericus, filium renitentem à Brunechilde Parisium abducit, quem haud multò pòst Fredegunda, consentiente patre, occídit. reliqui filij omnes sunt mortui, putà Chilperici. Chilpericus multò pòst in Childebertum machinatus est, sed frustratus. Natus est post hęc Chilperico ex Fredegũda Clotharius, cuius exortum tanta lętitia Chilpericus excepit, vt recludi ergastula & custodias laxari, emissis indè vinctis, mandauerit.

Meroueus.

GENERATIO XX.

VEnerunt autem in Italiam Longobardi, rege eorum Alboino duce, anno Domini 570. ab vrbe verò condita 1321. in quo vigesima incepit generatio. Tunc autem seu paulò antè per Italiam apparuerunt signa in cęlo, scilicet igneæ acies, sanguinem humanum, qui postmodùm effusus est, significantes, & de vestibus quorũdam verus sanguis effluxit, domus etiàm cuiusdam aspersa sanguine apparuit, & signa in vasis quæ non potuerunt ablui. tantæ etiã pluuiæ inundauerunt, vt humiliora loca plurima submergerent.

Alboinus Longobardorum rex.

Alboinus itaque in Italiam à Narsete inuitatus, licèt pœnitentia Narsis ductus dehortaretur, non destitit, sed omninò proficisci constituit. magna tamen vsus est prudentia. Nam relinquere volens Pannoniam, nè, si aliqua inrueret necessitas, sibi pręcluderetur reditus, illam Hunnis nunc amicis cõcessit precariò inhabitandam. qui Hunni (vt suprà dictũ est) Attilę reliquię multa accepe-

acceperunt incommoda, & tãdèm præter ſpem vel ſuam vel eius qui conceſſit, Alboini ſedes ſunt nacti, in quibus ab eo tempore in noſtram vſque ętatẽ floruerũt, nullatenùs inferiores vel gloria vel diuitijs alicui gentiũ Scythicarum. In hoc verò feliciores, quòd ſoli ex oñibus, prouinciæ quam obtinuerunt, ſuum dedêre nomen. Pro Pannonia enim poſteà Hungaria eſt dicta, vt Blondus vult. Pius verò ait Hungaros adhuc in vlteriori Scythia eſſe, quorum filij in Pannoniam venêre, & Hungariam à ſe nominauêre.

Nec verò Alboinus reditui ſolùm proſpexit, ſed violentiæ cauit. Nam vt munitior iret in Italiam, 20. millia Saxonum amicos ſibi adduxit, qui omnes vxores filiosque cum ſupellectile carris impoſitos duxêre: inſupèr ad fœt' ſuſcipiendos equarum boumque armenta, ac innumeram animalium multitudinem cibo mortaliũ ſuffecturam. Fuit verò ea migratio, populis alijs etiàm accommodata. Clotarius nanque & Sigibertus reges Francorũ, Sueuos ad Rhenum ſedẽtes, in deſerta à prędictis Saxonibus loca Germaniæ tranſtulerũt, qui nec illos, nihil mali de ſe meritos, delere vellent, neq; in Galliarum partibus ſibi vicinis coaleſcere ęquanimitèr tolerabant.

Saxones in Saxonia.

Decędentes igitur Longobardi Pannonia, per Noricum, quæ priùs Bauaria, nunc autem dicitur Auſtria, peruenêre Liburniam: dicta prouincia Foriliuij, oppidoque Foroliuio cum ipſa prouincia per incolarum deditionem potíti, ad Plauem fluuium conſederũt. Tũc Siſulfum nepotem ſuum Alboinus Foroliuio prędecit ducem. Prędrat tunc eccleſiæ Aquileienſi Paulus patriarcha. Is muro vrbis diffiſus, cum clero ſanctorumque reliquijs & ſacra ſupellectile migrauit in inſulam. Prędrat etiàm Taruiſinæ eccleſiæ Felix epiſcopus, vir vita integer & doctus. Is ciues ſuos Alboino regi reconciliauit.

Longobardi Italiam inuadunt.

Eo tẽpore Longinus imperatoris legatus apud Rauennam manẽs, *Cęſaream muniuit, & Venetis vrbibus prędidia impoſuit. Non erãt tunc in Italia armatorum copiæ, ſed vrbes à ſuis magiſtratibus regebantur. Cœperunt autẽ tunc vrbs Roma & Italia nouã habere gubernationis formã, ex qua dignitatem, gloriam & apud orbem terrarum timorem magis amiſerunt, quàm omnibus ex illis calamitatibus, quæ eos centum & ſexaginta annos attriuêre, atque aliquandò Romam fecerant relinqui feris habitandam. Longinus nanque nouum in Italiã introduxit dignitatis nomen, Exarchatus Italię, id eſt, ſumm⁹ magiſtratus. & Rauennæ ſe continẽs, nunquàm iuit ad vrbem Romam.

Cęſenam

Exarchatus origo.

In adminiſtratione verò Italię & vrbium hunc primus ſeruauit morem, vt non prouincię aut regioni prędeſſet prędes, ſed ſingulæ vrbes à ſingulis regerentur magiſtratibus, quos appellauit duces. parem itaque faciens vrbem Romã alijs vrbibus vel oppidis, hac vna in re illam honorauit, quòd impoſitum tunc magiſtratum, prędidem appellauit: ſed qui ſucceſſerunt, ſunt appellati duces, vt poſteà per multos annos ſic Romanus appellaretur ducatus, ſicut Narnienſis, Spoletanusque eſt dictus. Neque poſt Narſetem & Baſilium, vel conſules Roma habuit, vel ſenatum legitimè coactũ, ſed duce Grędulo homine, quẽ exarchus ex Rauenna mittebat, res Romana per multa tẽpora adminiſtrata eſt.

Duces.

Prędrat.

Profectus indè à Plaue fluuio Alboinus, vrbes Longini prędidio firmatas declinauit, & primam Venetę regionis vrbem adijt Vincẽtiam, qua, & paulò pòſt Verona, dedentibus ſe populis, potítus, nullos habuit labores in capiendis cęteris vel vrbibus vel oppidis Venetæ regionis. Deindè Mediolanum duxit, eamq; vrbem deditam, Honorati epiſcopi ſuaſionibus, breuì capit. Sperauit enim Honoratus hoc modo ſęuitiam barbarorũ mitigari, ſed contrarium euenit. Deindè Genuam ſe contulit. Sed ea dimiſſa, contra Papiam caſtra poſuit, cui vrbi Lõginus quicquid habebat egregij militis, prędidio impoſuerat.

Alboini ſuccęſſus.

Ea tempeſtate fames vniuerſam fatigauit Italiam, vt populi vltrò ſe dedentes, cibum quęrerent. Relicta igitur parte exercitũs ad Papiæ oppugnationem, reliquos miſit ad Italiam inuadendam. ducta verò eſt primùm in Hetruriam ex-

peditio,& vrbes oppidaque capta maiori vastauerunt crudelitate Longobardi, quàm antè aut posteà alias afflixerint regiones Italiæ. deindè Ariminum capiunt. Roma tunc sustentata est, misso per Iustinum ex Africa frumento, & paritèr oppida quæ in fide manserunt, adiuta sunt.

Alboinus Papiam triennio obsessam capit. vouerat autem omnes Christianos gladio se perempturum. licèt enim tunc Longobardi baptizati essent,idola tamen colebant,ac simulacra viperæ venerabantur vt deum,à quo errore B. Barbarius Beneuentanus episcopus eos amouit, & dictum viperæ simulacrum in pulcherrimum calicem commutauit.

Alboin⁹ Papia potitur.

Capto igitur Ticino, id est,Papia, cùm introisset per portam S.Iohannis à parte Orientis,equus super quem sedebat,fixus stetit in medio portę,ità vt nec verberibus moueri posset. tunc vnus ex Longobardis ait regi,Memẽto rex quid vouisti, & frange tam dirum votum, & ingredieris.verè enim Christian⁹ populus est in hac ciuitate. renũciauit voto, ac mutauit mentẽ,& continuò se equus mouit,& sic ciuitatem intrauit. Tunc omnis populus,data pace, ad eum tandèm cucurrit.

Alboinus itaque omni penè Hetruria & Arimino ac cisalpinæ Gallię partibus à Bononia Papiam vsq; omnibus, excepto Brixello, potitus, Veronam se contulit,in qua vxorem reliquit,disponens in ea cõstituere regni sedem.Ibi verò conuiuio exhilaratus, Rosimundam vxorem ea patera bibere cõpellit, quam ex patris ipsius Chunimundi quondàm capite à se occisi, in poculum redigi fecit, dixitque vxori, vt lętè biberet cum patre suo.

Patera ex cranio Chunimundi facta.

Insedit hęc iniuria mulieri,atque vlcisci statuit.Helmechildus erat Longobardus forma pręstans, & in armis ferox,qui puellam in obsequio Rosimundæ insistentem deperibat. quod cùm non ignoraret regina, effecit vt puella se illi in concubitum daret. Id cùm puella recusãsset,regina ancillam monuit, vt adolescentem vocaret clanculùm: quo veniente mox abiret, Re vt iusserat constituta,induit regina ancillæ vestes, & in designatum consedit locum: venit ad horam adolescens,ac voluntatem adimpleuit. Volentem abire interpellat regina, ac detegit se non esse ancillam. Causam autem facinoris expauit. Aut, inquit,regi accusatus peribis,aut eo obtruncato, Longobardorum regno, & hoc ipso amplexu,perpetuò fruéris.

Rosimundę machinatio in mortem mariti.

Tunc verò victus, licèt inuitus,tamen aggreditur facinus, Alboinũ quiescentem,& ad primum vulnus resistere conantem,occidit.eo ad funus maximis Longobardorum lachrymis elato, annisa est Rosimunda Helmechildum declarare regem. Necdùm verò assentire voluerunt Longobardi, sed aliquandiù reginæ comminati, arma in illam constituunt. vndè sibi timens regina, fide publica à Lõgino habita, quicquid pecuniarum & reginæ supellectilis habuerat Alboinus, imposuit nauibus, & Alsuindam filiam secum ducẽs, adulterumque, Athesi in Padum sunt delapsi, & in Adriatico nauigantes,Rauennam applicuerũt,vbi à Longino magnis acceptis honoribus, aliquot menses quietissimi fuerunt,multa interim machinati,vt Longobardi Italia pellerentur.

Occiditur Alboinus.

Francorum autem reges,Longobardorum ęgrè ferentes potentiam, Saxonibus persuaserunt,vt relicto Italiæ seruitio,in patriam remearẽt: quod Saxones libentissimè amplexi, peregerũt anno 574.vt infrà dicetur, quod huc referendum est. Intereà Longinus forma mulieris auriq; cupiditate accensus, illam pertentauit, vt Helmechildum maritum de medio tolleret, atque sibi iungeretur,fore vt regnum Italiæ obtineret.Sperauit,si eam habuisset vxorem, rex fieri Longobardorum.

Prębuit Longino assensum impudicissima inconstansque muliercula. Factum est vt quadã die cũ Helmechildus de balneo veniret, illa sibi poculum veneno infectum porrexit,dicens: Si hoc biberis, magnam salutem indè consequeris.qui cùm biberet ac venenũ esse sentiret,apprehenso gladio, Rosimundam p capillos tenuit, & venenũ quod reman serat, illam bibere coẽgit: sicque

Dignus adultero & adultera interitus.

diuino

diuino iudicio, ambo periêrũt veneno.

Iustinus imperator inter hęc octauo imperij sui anno pedibus cœpit infirmari, qua de re assumens comitem excubitorum Tiberium, adoptauit in filium, & successorem declarauit suum: & meritò certè, cùm in homine ea ornamenta essent, quæ in optimo principe requiruntur: clementia, iustitia, pietas, religio, sapientia, constãtia & perpetua fortitudo. Mortuus est deinde Iustin⁹ cùm regnâsset annis 11. in amentia, & scribũt quidam quòd in hęresim Pelagianam inciderit, & ideò iusto Dei iudicio sensu perdito, cum amentia vitam finiuerit.

Iustinus ij. obijt.

ANNO igitur Domini 576. vrbis verò conditæ 1327. Tiberius Constantinus genere Thrax, imperium accipiens, coronatus est ab Eutychio patriarcha, regnauitq; annis vij. Qui mittens adduxit Anastasiã vxorẽ suã, & coronauit eam. in eius coronatione acclamatũ est: Anastasia, tu vincas, saluaDomine quos iussisti imperare. Hoc audiẽs Sophia relicta Iustini, animo perculsa est: nesciebat enim quòd haberet vxorem, volebatq; ipsa nubere Tiberio, et manere Augusta.

Tiberius ij. 578. 19.

Tiberij pietas.

Tiberius iste cùm pręesset palatio, adhuc viuente Iustino, & thesaurum quem malè congregauerat, pauperibus distribueret, Sophia Augusta vehementèr eum increpâsse fertur, dicens: Quod ego multis annis congregaui, tu in modico tempore expendis? Cui ille ait: Cõfido in Domino quia pecunia non deerit regali fisco. Hic Tiberius cùm primùm imperialem coronam accepturus esset, eumque in circo populus iuxta cõsuetudinem expectaret, quidam aduersarij insidias ei parauêre, & Iustinianum nepotem Iustini sublimare voluerunt. Ille autem priùs loca sancta perambulauit. Posteà vocans ad se pontificem vrbis Eutychium cum consulibus cęterisque honoratis, palatium intrauit: & induens se purpura, coronamque sibi imponens, sedit super sedem imperialem, & cum magnis laudibus in gloria regni est confirmatus. Quod videntes eius aduersarij, magna confusione sunt cooperti. Iustinianus verò post paucos dies veniens, proiecit se ad pedes eius, & vt gratiam eius haberet, quindecim centenaria auri dedit ei. Ille vt sempèr fuit patiens, suscepit eum, & iussit in palatio sempèr manere.

Exeunte autem Tiberio, vt per 30. dies iocundaretur cum suis ad vindemiam, Sophia Iustinianum clàm vocauit, eumque in regnum sublimare quęsiuit. Hoc audiens Tiberius, festinantèr Cõstantinopolim redijt, apprehensamque Sophiam omnibus suis rebus expoliauit, dimittens ei tantum vndè viueret: & tollens omnes pueros eius, de suis fidelibus fecit: pręcipiens, vt nullus ex his ad Sophiam ampliùs attenderet. Iustinianum verò solùm verbis corripiens, intantùm eum posteà dilexit, vt filiam suam filio illius promitteret, rursumq; filiã eius filio suo expeteret, licèt ad effectum non perduceret. Hic quoniam multas eleemosynas quotidiè fecit, multas diuitias à Deo habuit. quadam enim die deambulans per palatium, vidit in pauimento petram, in qua sculptum erat S. Crucis signum, & ait: Cruce Domini frontes & pectora nostra signare debemus, & eccè sub pedibus nostris eam calcamus. vndè iussit eam auferri. quæ cùm leuaretur, inuenerunt aliam simili modo signatam. cumque & hanc subleuari iussisset, apparuit tertia. hanc quoquè cùm leuâssent, inuenerũt plùs quàm mille cẽtenaria auri. de quo multa largitus est pauperibus Christi, anno eius imperij primo.

Thesaurus inuentus.

ANNO deindè sequẽti, hoc est, 577. postquàm Armeni fidem Christi receperunt, moritur Iohannes tertius, ac in basilica B. Petri sepelitur. Quo anno Narses quoquè Romæ moritur, cuius corpus in locello plumbeo positum est, & cum multis diuitijs Constantinopolim est delatum, siue vt alij volunt, Neapolim, vir per omnia catholicus.

Ad Chilpericum redeo. Nigũda (alij Inguldis) Chilperici soror, Hermegildo Gottho nupta, qui Hispanię cum patre Hengildo vel Lemugildo imperabat, virum Arriana impietate deceptum, tum sua tum Leandri sanctissimi viri opera, ad rectæ fidei regulam reuocauit. qua re per Gonsalam ad regem Lemugildum delata, Hermegildum pater Dominicæ resurrectionis die in ergastulo se-

curi trucidauit, progressusque ad malitiam, multis persecutionibus affecit Christianos, cuius vt sęuitiam fugeret Nigunda, Hispania excedere, & ad Frãcos proficisci tentauit.

Nigũda regina capit.

In itinere verò à militibus Santinis, quos aduersùs Gotthos Mauricius imperator in armis habebat, cum filio deprehenditur. Illa dum ad Mauriciũ ducitur, mœrore confecta mulier interiit, filius Constantinopolim ad Mauricium ductus est.

Chilpericus grandi exercitu coacto in Hengildum mouet: fiunt vtrinquè cędes, sed Gotthorum lõgè plures: quibus abundè satiatus, & ingenti pręda onustus Chilpericus, domum se contulit. Erat autem Chilpericus homo perfidus, nec in homines tantùm, sed & in Deum iniquitatem meditatus est: de diuina siquidẽ Trinitate ità credi voluit, vt non tres in illa discretas personas, sed vnam confiteretur, quam patris interdùm nomine, interdùm filij, interdùm spiritussancti, sacræ literæ designarent. De qua pernicioſissima hęresi ad pontificem atque inprimis Gregorium Turonensem, literas dedit, vtque idoneos sui erroris testes adhiberet, Hilarium & Augustinum in hac parte confirmat esse.

Chilpericus malitiosus rex.

At Gregorius homo sanctitate spectatus, regẽ admonet, caueat Dei indignationem tanta impietate prouocare, nec religioni conuenire, Augustinum & Hilarium contrarium sentire. ęgerrimè tulit rex Gregorij responsum, à põtifice igitur, inquit, de hac re consilium capiemus. sed cùm reliquos omnes repugnaturos sentiret, in sententia non perstitit.

Tradũt authores, Chilpericum, cùm Gręcè Latineque non mediocritèr eruditus esset, ad literas nostras insupèr tres Gręcas addidisse. Et quô magis regis huius efferatissimos mores, inquit Robertus, stupeas, sequentia attende: Cùm Dacus quidam accusatus de certo crimine, à Sanstrio duce in carcere iussu regis teneret, qa scilicet admissus ad captiuum in carcerem erat sacerdos cõfitendi gratia, inconsulto rege, necari *p-tinùs iubet eundem *, Nec finis erat

Chilpericus ad literas nostras tres Gręcas addidisse fertur.

*sacerdotẽ,

malorum Chilperici. legem fert, singulos qui vineas vel possiderent, vel colerent, pendere quotannis in vsum regis vini amphoram, cui tributo legendo Marcus quidam apud Aquitanos quęstor positus, dum pensionẽ superbè exigit, à Lemonicibus occiditur.

Chilpericus quadam die parans se ad venationes, in cubiculum Fredegundis ingressus, cùm eam quietis causa decumbentem vidit, virgula seu tenui bacillo Fredegundem à tergo ludens percussit, quo ictu non conuersa, sed putans Lendaricum (alij Landricum) esse, qui palatio pręerat, Lendarice, inquit, vt quid me feris? huius vxorem Chilpericus stuprabat. hoc responso perculsus rex, de adulterio Fredegundem accepit, atque ità leuandi mœroris causa venatum pergit.

Fredegũdis adulterium detegitur.

Fredegundis mox sensit offensum regem: quarè verita nè sibi stupri suspicio animo sederet, mulier multis homicidijs insignis, Lendaricum vocat, remque indicat, vt sepulcrum cogitet. turbatus ille, & pręsentem sibi adesse mortem non dubitat. Vna, inquit Fredegundis, res est, quæ nos à periculo eximat: solet à venationibus nocte reuerti rex, agè impiger facinorosos quosque & sanguinarios pecunia solicita, qui per insidias Chilpericum perimant. hoc pacto mortem superabimus, & regno potiemur.

Secutus Lendaricus, sicarios in insidias locat. hi, vt conuenerat, regem inter tenebras adoriuntur atque interimunt, atque noctis beneficio defensi, perpetrato homicidio, clamant Chilpericum interfectum esse, & quasi homicidij expertes ipsi essent, Childebertum authorem homicidij vociferantur. auditi assensis equis, huc atque illuc discurrunt frustrà. rex ad diui Germani de pratis ędem defertur ac sepelitur. Tam misero vitæ exitu Chilpericus regnum reliquit, homo impudens arrogansque, qui cùm amicum neminem obseruaret, nemo illi amicus fuit. Epigramma eius tale extat:

Chilperici interitus.

Chilperici ingeniũ & mores execrari debet,
Quisquis ad regendam rempublicam optimus
accedet.

At

Benedictus papa.

At Iohanne tertio ſublato de medio, creatus eſt papa lx. Benedictus primus natione Ro. anno Domini 577. & ſedit annis 4. Hic Pontifex B. Gregorium Leuitam ordinauit cardinalem, atque Anglicis prædicaturum miſit.

Erant tunc Anglici pagani ferè omnes, quia priùs fuerant Chriſtiani nonnulli, licèt plures pagani, vt infrà dicetur, quorum pueros vt fortè vidiſſet Gregorius adhuc in minoribus Romæ venales, & audiſſet eſſe paganos, dictos Anglicos, Benè, inquit, quia angelicam faciem habent. Acceſſit papam Benedictum, rogans vt in Angliã prædicatores mitteret pro conuerſione tam pulchræ gentis, & ad hoc paratum ſe obtulit. Motus Benedictus, B. Gregorium cum benedictione illuc miſit.

Poſtquàm autem Romani Gregoriũ miſſum intellexêre, ægrè tulerunt, currentesque ad papam, dixerunt: Quid feciſti? S. Petrum offendiſti quòd Gregoriũ dimiſiſti. quibus permotus pontifex, celeritèr eum reuocauit, & cùm iam tres dies peregiſſet, ac die quodam in prato legeret, locuſta libro inſedit, ex quo Gregorius mox cœpit ſodalibus interpretari, ſe longiùs ire nõ poſſe, exponens, locuſta, id eſt, in loco ſta. & venerunt ſubitò nuncij reuocantes illum apoſtolico cum mandato. Licèt autem per ſe ire non poſſet, poſteà tamen per Auguſtinum eos viſitans conuertit.

Pascha controuerſia.

Sub Benedicto quoquè Hiſpani & Franci de paſcha diſſentiebant. nam Hiſpani xij. Kal. Aprilis, Frãci verò xiiij. Kal. Maij paſcha celebrabant. Sed Frãcos rectè celebrâſſe, per hoc diuinitùs claruit, quòd fontes ſacri Hiſpanorum in S. ſabbato paſchæ ad baptizandum nõ ſunt diuinitùs repleti, vt in Francorum paſcha repleti fuerant, vt dicetur infrà.

Eodem tempore Richardus rex Gotthorum cùm eſſet Arrianus, in concilio Toletano 74. patrum conuerſus eſt, & tota gens Gotthorum monitis B. Leandri epiſcopi Hiſpalenſis. Vndè Richardus rex ab Arriana hæreſi conuerſus, totam Viſigotthorum gentem ad fidem conuertit, ità vt nullum in regno Dei hoſtem permitteret, de quo habetur 24. q. 1. c. fi. Obijt Toleti anno Domini 613. vt apud quoſdam inuenio, & ſic generatione ſequenti.

Viſigotthorum cõuerſio ad fidẽ.

Intereà apud Papiam conuenientes Longobardi, Clephem, aliâs Daphon, in ſuũ regem creârunt: qui truculentiſſimus fuit, quia nõ ſolùm in hoſtes, ſed etiàm in illos qui ſe ſponte dedebant, ſęuus fuit. quotquot enim in ſuã poteſtatem redegit vel Romanos, vel Italos, occidit. Tannetum opidũ ſolo æquauit. Ille tamen Imolam ædificauit, ex qua Rauennates voluit exagitare. mittẽs verò in vrbem Romam duces ſuos, omnes ciuitates & oppida quæ Alboino reſtiterant, cepit, excepto Tibure, atq; Roma, quam tamen obſedit. Eô tunc Benedictus ſolicitudine & dolore, quæ in calamitatibus vrbis Romæ & prouinciæ Italię conceperat, moritur. Et Pelagius ſecundus patria Ro. in eius locum eſt electus, anno Domini 581. ſedit annis 10. menſes 6. Electus fuit autem abſque decreto principis contra conſuetudinem. nihil enim tunc à clero in eligendo pontifice actum erat, niſi imperator approbâſſet. ſed Longobardis eo modo Romam propemodùm obſidẽtibus, facultas mittendi Conſtãtinopolim nulla fuit. Non autem erat tunc cuiquam dubium, quin Clephis captam Romam atque Rauennam obtinuiſſet, niſi dolo vnius ſuorum maturè interfectus fuiſſet: ſed quia etiàm in ſuos tyrannidem exercuerat, factum eſt vt poſt eius mortem nullum Longobardi regem habere voluerint, ſed vrbibus inter ſe diſtributis, 30. duces fecerunt, qui per Ariminũ & Vrbinum delati ſunt in Vmbros, & ea capta regione, Picentes, Pelignos, Marſos, Samnitesque peruaſêre. Campaniam omnem, & *quæ vſque ad Tibur ac Romam, ſubiecêre.

Clephis ij. Longobar. rex.

Imola ædificatur.

Pelagius ij. papa.

Triginta duces Longobardorum.

Potíti tam multis regionibus, in vrbem duxêre, & quod miraculum fuit, vno anno 30. tyranni oĩa hęc geſſerũt, maiora etiàm inferentes damna captis vrbibus, quàm tot per annos Heruli & Oſtrogotthi. Baſilicas nanque & ædes ſacras, oñem deniquè publicum ornatum demoliti ſunt.

Hoc in tempore filij Clotarij regis Franciæ nupèr defuncti, ægrè tulerunt Longobardorum potentiam in Italia, vtq; minuerent vires eorum, Saxonibus suaserunt, vt relicta Italia in qua seruirent, in patriam se reciperēt: quod cùm Saxones aliquot annos facere distulissent, tandèm ducibus Longobardis bello Campaniæ occupatis, alpes transcēdere constituerunt. Id cùm Lōgobardi rescíssent, non vltrà differendum rati, periculis occurrere statuerunt, quę eos multa manebant, si res Galliæ spreuissent. Hinc petitas à Ro. inducias facilè hi concesserunt, quibus iureiurando firmatis, duces vnum in vrbe veteri, alterum in Narnia dimiserunt, ipsi in citeriorem Galliam duxerūt. Taurino & *Epirodia ac oppidis quæ ad alpes pertinent, breuì sunt potíti: deindè alpes transcendētes, facto prælio, multa Burgundionum millia interfecerunt. Longobardi vt sic magna ditati pręda, in Italiam sunt reuersi.

Saxones patriam repetunt.

*Eporedia

Intereà considerans Pelagius pontifex non paruum sibi periculum ab imperatore imminere, si fortè copias mitteret in Italiam, eô quòd se passus esset sinè principis decreto eligi atque ordinari, statuit Gregorium diaconem cardinalem suo nomine mittere Constantinopolim, vt & se à necessitate excusaret & expurgaret, ac alia quædam ageret ecclesiastica, & Romanæ rei præsidia opemque imploraret.

Error Eutychij de resurrectione.

Gregorius itaque vir optimus atque doctissimus veniens Constantinopolim, vbi ex sententia pontificis omnia peregisset, libros etiàm Moraliū in Iob composuit, & Eutychium episcopum Constantinopolitanum, præsente Augusto, disputatione conuicit, vt omnia quæ in libro suo de resurrectione conscripserat, retractare coactus sit: dicebat enim corpus nostrū in illa resurrectionis gloria vento aëreque subtilius futurum, ob eam rem tangi non posse, contra illud Dominicum, Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, quemadmodùm me videtis habere. & sic hunc errorem explosit.

Luc. 24.

Infirmatus tum Tiberius, dum mortem sibi appropinquare sentiret, cum consilio Sophiæ Augustæ, Mauricium generum suum Cappadocem, ad imperium elegit, atq; dixit: In mente habe vt rectitudinem & iustitiam semper ames. Hoc postquàm dixit, de hac luce migrauit, quem omnes populi multùm planxerunt. Fuit enim summę bonitatis vir, ad eleemosynas prōptus, in iudicio iustus, discretione cautissimus, nullū despiciebat, & quia dilexit omnes, ab omnibus est amatus. Hic cùm temporibus Benedicti vastantibus omnia Longobardis, Roma fame laborabat, multa millia modiorum frumenti nauibus ab Aegypto dirigens, eam misericordiæ studio releuauit.

Mors Tiberij.

Legitur quoquè quòd Narses patricius in sua domo cisternam faciēs, multū auri & argenti in ea recōdidit, quod senex quidā Tiberio indicauit, qui misit pueros suos cum prædicto sene, & cùm aperirent cisternam, tantam pecuniam inueniunt, quòd per multos dies vix potuisset deportari: quam more suo penè omnem pauperibus erogauit.

Ad hunc Tiberium Hilpericus rex Francorum nuncios suos misit, ac multa dona obtulit. Tiberius verò aureos *talos, quorū vnus solidus libram pensauit, & habebant ab vna parte figuram imperatoris, ac per gyrum scriptum, *Tiberij Constantini perpetuò Augusti*: ex altera parte currum & hominem super eum qui regebat illum, & ibi erat circunscriptum, *Gloria Romanorum*, remisit: & nè quid ad integram eius felicitatem deesset, cōtra regem Persarum duce Mauricio exercitum misit: rediensq; Mauricius tantam prędam cum xx. elephantis auexit, quātam nullus vnquàm anteà. ob quæ benè gesta dedit filiam suam Constātiam Mauricio coniugē, quē post hæc sibi quoquè fecit successorem.

Aurei nummi genus.

Per id tempus Saxones reuersi iussu regum Franciæ in Italiam, Longobardos solito magis elatos offendentes, itedrùm emigrare constituunt, & ad Sigisbertum Metensium regem fœdera ineūtes, cum vxoribus filijsq; & omni supellectili Italia excessêre. Interuenerat verò in fœdere, vt eos ille rex Sigisbertus in patrias restitueret sedes, optaueratq; rex

rex id facere, & Sueuis persuaserat, vt regionem partiri paterentur, vellentque æquo iure cum Saxonibus habitare. Saxones verò econtrà contẽdere, patriam sibi totam, non dimidiam, ex fœdere adiudicandam: & cùm altercationibus res diù protracta esset, institêre Saxones, vt si nollet rex aut nequiret Sueuos aliena deturbare terra, æquo ferret animo, si armis ipsi conquirerent, quod tanta iniuria negabatur.

Saxones superãt.

Passus verò est ille Saxones in Sueuos ducere, neque intereà destitit quærere pacem inter eos fœderaq; componi. Dedissent eis Sueui duas partes, retenta sibi tertia duntaxàt, sed nullis pollicitationibus Saxones poterant molliri. & ventum est ad prælium, in quo superatis & magna clade cæsis Saxonibus, mãsit regio Sueuis. Idem asserit Aeneas Syluius post Blõdum, licèt inuenerim qui contrarium scribat, tamen primum verius videtur: quam vsq; âd ætatẽ nostram (vt scribit Blondus) Sueuiam appellant. sed hoc minimè verũ est, quòd scilicet regio olim Saxonũ, hodiè Sueuia appelletur. Id autem verũ est, quòd Sueui manserunt in Saxonia, quorum hodiè supersunt reliquiæ non contemnendæ, Sueuorũ genus ac nomen referentes, prout in Speculo Saxonũ cauetur, Sueuiq; appellantur. Posteà rex proditoriè occiditur, vt in præcedenti generatione habitum est.

Mauricius imp. 60.

ANNO deindè à natiuitate Christi 583. ab vrbe condita 1334. Mauricius genere Cappadox, primꝰ ex genere Græcorum adeptus est imperium. regnauit annis 21. Hic secundo imperij sui anno consul appellatus est, & multos thesauros vrbi donauit. Eo in tẽpore Gregorius Gordiani apud Constantinopolim fuit, & præter curatam optimè rem Ecclesiasticam, rei etiàm Romanę & Italiæ subueniri apud Mauricium imperatorem contendit. nam Pelagius pontifex ex vrbe Roma eum per literas & nuncios sæpè fecit certiorem, quo essent loco res Romanæ, quantisque à Longobardis afficerẽtur incommodis: id indicat epistola huius tenoris:

Pelagius episcopus Gregorio salutẽ:

Omnia quidem quæ necessaria fuêre, per Horatium tibi curauimus indicari, quia tantæ calamitates nobis à perfidia Longobardorum illatæ sunt contra suum proprium iusiurandum, vt nullus possit referre. Promisit autẽ nobis Sebastianus episcopus, necessitatem & pericula totius Italiæ pijssimo imperatori narrare. Tractate igitur paritèr, quomodò possitis nostris periculis obuiare, quia ità coangustata est nostra Respub. vt nisi Deus principem inspirauerit, in omni simus angustia destituti, quia maximè Romanæ partes oñi præsidio sunt vacuæ, & exarchus scribit nullum nobis posse remedium facere, quòd nec ad Rauẽnæ partes possit sufficere. Multa alia in hunc modũ scripsit Pelagius. Tandèm Gregorius ipse, & quos miserat Pelagius oratores, à Mauricio impetrauerunt copias parari, quibus cùm Smaragdus vir patricius alter exarchus Longino successor missus esset, venit ilicò Smaragdus in Italiam, cum quo Gregorius Rauennã applicat.

Interìm Feroaldus vnus ex Longobardis ducibus, Classense oppidum tenens ac Rauennam, vexauit Longinum exarchum. Dotrula verò Sueuus, vnus ex 30. ducibus Longobardorum, ad Lõginum defecerat, eô quòd intellexisset Longobardos ægrè ferre Sueuorum victoriam aduersùs Saxones, quasi Francos fortiores faceret victoria Sueuorũ. sibi ergò timens, accessit Romanis. hũc Dotrulam Smaragdus aduersùs Feroaldum armauit. Indè Feroaldus captus & occisus est cum copijs suis omnibus, & multæ ciuitates ad Smaragdum defecêre. quo metu compulsi Longobardi, x. anno post mortem Clephis, regem creauêre filium eius Antharim adolescentem, cui duces dimidiam pecuniarum suarum partem tradiderunt.

Feroaldus dux.

Dotrula Sueuus.

Antharis rex Longobardorum.

Hic Antharis mox Brixellum obsedit, in quo Dotrula erat, qui cùm ampliùs resistere nõ posset, dedito oppido, Rauẽnam nauigauit, Antharis Brixellũ solo æquauit. Antharis deindè confirmãdi regni studio primus cum Smaragdo exarcho induciarũ cõstituẽdarũ

fecit

fecit mentionem, qui libens consensit. non enim satis confidebat posse nouo potentissimoque regi resistere. Fuerunt autem inducię vniuersales inter Longobardos & Romanos per totam Italiã.

Eô tunc Smaragdus Germanũ Constantinopolitanum prefectum Romam misit, cum quo et Gregorius Leuita domum redijt. respirauerat enim aliquantisper Romanus populus. sed noua mox calamitas exorta est. Tiberis mẽse Octobri vrbis mœnia aliquibus in locis superauit, Italia fame oppressa est, & pestilentia ingens maximũ absumpsit populum. visaque sunt elementa in Romanæ vrbis & Italiæ excidium coniurâsse, vbique per Italiam aquis latuerũt campi. deindè aquis terra destituta, limo nihilominùs mãsit obducta, sataq; putrefacta sunt. Indè pestis inguinaria secuta, q̃ vi multa hoĩm millia infra paucos dies interiêrũt, ex qua peste Pelagi⁹ papa defunct⁹ est anno imperij Mauricij vij.

Pelagio autem defuncto, acclamante clero, senatu, populoque Rom. vno omnium consensu Gregorius papa nominatur. Ille honorem declinans, indignum se tãto sacerdotio protestabatur. at vbi totius populi vidit instãtiam, imperatori Mauricio, cuius filiũ de sacro fonte leuauerat, scripsit, adiurans eum & multa prece deposcens, nè populi decreto consensum præberet: sed p̃fectus vrbis Germanus, Deo volẽte, cũ electionis decreto direxit: quo accepto imperator mirè gauisus est, moxq; cõsensum præbuit, ac decretum firmauit.

Gregorius pontificatũ renuit.

Interea dum principis præstolatur assensus, lues ipsa grauissimè populum deuastabat. congregata ergò multitudine, populum ad pœnitentiam inuitauit Gregorius lõgo sermone. Inter alia, Reuocemus, inquit, ante oculos mentis quicquid errando commisimus, & quod nequitèr egimus, flendo puniamus: præueniamus faciem Domini in confessione, nullus de immanitate iniquitatum suarum desperet, scientes per prophetam dixisse Deum, Nolo mortẽ peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat. Proindè fratres charissimi, contrito corde & correptis opibus, crastina die primo diluculo ad septiformẽ litaniã deuota cum lachrymis mente veniam⁹: nullus vestrũm ad terrena opera in agros exeat, nullus quodlibet negocium agere præsumat, sed ad sanctę Dei genitricis Ecclesiam conuenientes, qui simul omnes peccauimus, omnes simul mala facta ploremus.

Pestis maxima.

Exec. 18.

Igitur dum maxima multitudo omnis sexũs atque ætatis iuxta præcepta ipsius conuenisset, diuino iudicio intantùm ipsa lues desæuit infra vnius horæ spatium, dum plebs vocem ac supplicationem emitteret, vt 80. millia hominũ ad terram corruentes, expirarent. Sed nequaquàm destitit facundissimus doctor ipse, populum exhortans, nè ab oratione cessaret, donèc miseratione diuina pestis ipsa quiesceret.

Septiformis litania.

Dicebatur autem septiformis litania vel processio, quia Gregori⁹ statuit per ordines septẽ procedere debere. In primo ordine antecedebant clerici, in secundo monachi, in tertio sanctæ moniales, in quarto infantes & pueri, in quinto virgines, in sexto viduæ & continentes, in septimo omnes cõiugati & reliqui. & dicitur tũc pestis adeò ingrauata, vt sternutando aut oscitando solùm homines spiritum exhalarẽt. Vndè ortum habet, quod dicitur, Deus te adiuuet: vel quòd signum crucis fiat.

Gregorius primus papa.

Interea remittit Mauricius imperator nũcios, qui Gregorium confirmarent, cogerentq; hominem sanctissimũ pontificatûs gubernacula in tanta perturbatione rerum suscipere: quo intellecto, egredi vrbem voluit, sed non poterat palàm, clàm mutato habitu syluas requirit, in quibus dum summa solicitudine ab omnibus quæreretur, indicio columnæ super se iugitèr è cælo dependentis agnoscitur, capitur, trahitur, & apud Ecclesiam principis apostolorum consecratur.

Suscepit igitur vir sanctus gubernacula Reip. Christianæ, licèt inuitus, anno Domini 591. seditque annis 13. menses sex, & quia adhuc pestis Romam vastabat, more solito processionẽ cum litanijs per circuitũ ciuitatis paschali tempore prosequi mandauit, & imaginem B. Mariæ virginis ante processionẽ portari ordinauit.

Hæc

Hæc imago dicitur adhuc esse in ecclesia S. Mariæ Maioris, depicta à Luca euangelista medico & pictore egregio. Cùm autẽ deferretur imago, tota aëris infectio & turbulẽtia imagini cedebat, quasi præsentiã illius ferre non posset. Tunc iuxta imaginem (vt fertur) auditę sunt voces angelorum canentium, *Regina cæli lætare, alleluia* &c. statimque Gregoriꝰ addidit: *Ora pro nobis Deum, alleluia.* viditq; Gregorius super castrum S. Angeli, quod tum dicebatur Crescẽtij, vel moles Adriani, angelum qui gladium euaginatum cruore detergens, in vaginam reposuit: ex quo sanctus vir intellexit finem adesse pestis, prout experientia posteà edocuit.

Gregorius itaq; nõ sibi ipsi, sed vtilitati hominũ ac honori diuino consulẽs, quem certè ob religionem ac pietatem rebus oñibus sempèr antè tulerat, spretis opibꝰ, posthabitis voluptatibus, atq; omni ambitione et potentia, ità vixit, vt vsq; ad tempora nostra neminem ex successoribus parem habuerit, nedũ superiorem vel sanctitate vitæ, vel diligentia in rebus agendis, vel doctrina & scriptis. nam et librũ de sacramẽtis composuit, & Antiphonarium tam diurnũ q̃ nocturnũ, & cõmẽtarios in Ezechielem, in Iob quoquè allegorias edidit, & libros quatuor dialogorum & Pastoralem. Instituit quoquè, vt introitus caneretur, & alleluia. eius quoquè inuẽtum est, vt nouiès Kyrie eleꝰson cantaretur. Idem quoquè in canonem redegit, *Diesq; nostros in pace disponas.* præterea verò supplicationes maiores, quas Græci λιτανίας vocant, instituit: stationum quoquè magnam partem.

Nè verò vlla in re vir sanctissimꝰ ecclesiæ deesset, synodum habuit apud S. Petrum anno 595. quatuor & viginti episcoporum, qua certè multa sustulit quæ nocitura, multa etiàm addidit quę profutura fidei nostræ videbantur. Misit et anno sequẽti viros optimos in Britanniam, hoc est, Angliam, Augustinũ, Melitum, & Iohannem, & cum his monachos probatissimę vitę, quorũ monitis et p̃dicationibus, fidei nostrę dogma tum primùm integrè post Lucij fundamenta ab Eleutherio iacta, receperunt.

Tum quoquè Gregorius ad Theobertum regem Austrasiæ, & Theodoricum eius fratrem regem Burgundiæ, & Brunechildem eorũ auiam, dum Augustinum ad Anglos fidei Christianæ doctrina imbuendos mittit, scripsisse legimus, vt haberent legatum apostolicũ commendatum, secundùm Robertum Gaguinũ. Rediêre etiàm Gotthi Gregorij opera ad vnionem catholicę fidei. Sub hoc Gregorio tunica Domini, super quam milites sortem miserũt, apud vrbem Zaphath in arca marmorea inuenitur.

Inducijs interìm, quas Smaragdus Italiæ exarchus cum Anthari rege constituerat, expletis, misit ipse Longobardus exercitum in Istriã Liburniæ continentem: tantisque cædibus & rapinis eam afflixit, vt multis auri millibus Istri pacem redimere sint coacti. Antharis posteà expugnata vrbe Como, circa lacum Larij, Francilione Romano duce pulso, ingenti thesauro ditatus est.

Auctus his opibus Antharis, Longobardus, Childebertum Francorum regem per legatos pacem orauit, ac sororem illius in vxorem sibi dari petijt. spopondit Francus. sed cùm Richardus Hispanorum rex eandem puellam peteret, mutauit sententiam, dicens, Longobardum idololatram, Richardũ autem Visigotthũ catholicum. Paulò eñ antè filius *Lemugildi Visigotthorum regis *Helmegildus, ad prædicationem Leandri Hispalensis episcopi, ab Arriana hæresi conuersus est, quem propterea pater in carcere iugulauit, Leandrũ verò insectaturus, paulò pòst ægritudine laborans, pœnitentia ductus, Leandrum vocauit, & impetrata venia peccatorum, rogauit vt talem faceret *Richardum, qualis erat Helmegildus, moriensque Richardũ regem reliquit, qui hortante Leandro, 72. episcoporum synodum apud Toletum coëgit, in qua Richardus cum gente sua, abdicata Arriana hæresi, catholicam fidem complexus est, & filiam Childeberti accepit vxorem.

Hoc facto, Antharis Garibaldi Bauarorũ regis filiam Teudelindã accepit vxorem. Teudelinda Longobarda

dorum regina.

vxorem. Childebertus autem non contentus ſororem Longobardo denegâſſe, in ſocerum quoquè eius Garibaldũ furere cœpit, illumq; inopinatè aggreſſus, Bauaria expulit. Is cum fratre Gũdobaldo in Italiam fugit ad generum Antharim, cui tunc filiam nuptui tradidit: ſuſcepit eum Antharis cum gaudio in campo Veronenſi. Eratq; ibidèm inter alios Longobardos Agilulphus dux de ciuitate Taurinenſi, futuri ominis cauſa.

Childebertus Bauarorũ regno potítus, in Longobardos ducebat exercitũ, eô quòd Maurici⁹ imperator quinquaginta millia ſolidorũ ei miſerat, vt Longobardos de Italia pelleret. venit in Tridentinos agros, prædas egit, ac Longobardos tẽtare cœpit aduersùs regem, vt eo oppreſſo, xxx. duces rursùm inſtituerent, cui aliqui conſenſerunt. ſed tandèm veritus Frãcus, nè debilitatis Longobardis, imperator nimìs ſuam potentiam augeret, dimiſſo Anthari & poſtergata fide, redijt in Franciam: poſt cuius receſſum & Antharis apud Ticinum veneno (vt dicitur) extinctus eſt. video tamen, ab Francorum hiſtoricis longè alitèr illa & in Childerici & in Childeberti mentione ſcribi.

Tum Longobardi in futuri regis electione diſcordes, tandèm conuenêre, vt ille regno potiretur ex Longobardis, quem Teudelinda ſibi virum eligeret. illa Agilulphum Taurinenſem ducem, bellicoſum adoleſcentem, forma decorum, ſibi maritum, & Longobardis declarauit regem, de quo fatatũ erat. Agilulph⁹ initio regni captiuos, quos Childebertus ex Tridentinis abduxerat, redempturus, miſſis Agnello epiſcopo & Ennio duce Tridentino, pacem ab eo obtinuit. Fertur tũc Brunechildis Frãcorũ regina mulier pijſſima ſuis pecunijs captiuos redemiſſe. Peropportunè autem eam pacẽ nactus eſt Agilulphus: niſi eam tunc impetrâſſet, nũquàm potuiſſet compeſcere duces ſuos: at pace hac habita, conſtituit eos qui Anthari fuerant rebelles, duces punire.

Minulphum inſulæ S. Iuliani ducẽ, primùm interfici curauit. hoc intelligens Gandulphus Bergomi dux, exemplo territus, Bergomo ſe clauſit, ſed prudentèr rex miſſis ex gente amiciſſimis, Gandulpho reconciliatus eſt, vt datis obſidibus obedire ꝓmitteret. ſed & Vlfarim Taruiſinũ ducem res nouas molientem perſequitur, capit, atq; in vincula coniecit.

Romanus exarchus.

Per id verò tempus Mauricius Smaragdo Italiæ exarcho dederat ſucceſſorem nomine Romanũ, moribus & natione Græcũ, attributis ipſi copijs, cum quibus Longobardos pelleret. Romanus itaque Patauium, mõtem *ſilicem, Mantuam & Cremonam muniuit copijs, & vrbis Romæ quieti conſulturus, ad illam ſe contulit. Exercitu aũt quem ſecum ex Rauenna duxerat, Romæ adaucto, intẽdit receptioni vrbium, quas Longobardi poſt conſtitutas à xxx. ducibus inducias occupauerant, recepitq; æſtate vnica Sutriũ, *Polimartiũ, Hortam, Tudertum, Ameriam, Perũſiam, Luceolum, & complura oppida ac caſtella. Exarchus Romanus poſt tantarũ vrbium recuperationem in omnia vitia eſt prolapſus, occultè cum Longobardis ſentiens, nec permiſit Ro. cum hoſtibus inducias habere, nec eos defendens.

Mauricij impietas.

Mauricius etiàm imperator corruptus, legem edidit, vt qui militiæ Romanæ eſſet adſcriptus, niſi finita militia, aut debilis effectus, Deo militare nõ poſſet. De primo ſcribit Gregorius ad Firmiẽſem epiſcopũ in hęc verba: Quæ autem de amici noſtri domini Romani perſona patimur, loqui minimè valem⁹, quia eius malitia in nos gladios Longobardorum vicit, ità vt benigniores videantur hoſtes qui nos interimunt, q̃ reipub. iudices, qui nos rapinis & fallacijs conſumunt.

Sed & Mauricio imperatori Gregorius reſiſtit, ſcribens: Ad hoc poteſtas ſuper omnes homines datur, vt cælorum via latiùs pateat, vt terreſtre regnũ cæleſti famuletur. & eccè lex fertur, vt qui ſemèl in terrena militia ſignatus ſit, niſi aut expleta militia, aut pro debilitate corporis repulſus, Chriſto militare non debeat. Ad hæc per me ſeruum vltimum ſuũ & veſtrum reſpõdit Chriſtus, dicens: Ego de notario comitem te feci,

feci, de comite Cęsarem, de Cæsare imperatorem. sacerdotes meos tibi commisi, & tu à meo seruitio milites tuos subtrahis? Requirat (rogo) Dominus, quis prior imperator hanc legem dederit.

Tunc quoquè alius nõ minor emersit Gregorio labor. Cùm enim Iohannes Constãtinopolitanus episcopus in superbiam elatus, nuper synodum Grecorum fecisset, in qua se οἰκουμενικὸν vniuersalem ecclesiæ præsidem appellare conatus est, propter quod Pelagij pontificis auxilio B. Gregorius prædictum Iohannem sæpè monuit, & acquiescere renuentem pari sententia mulctauit, mandans omnibus episcopis, nè vnquàm Vniuersalis prophanũ nomen aut scriberent. aut susciperẽt. Sed ad hęc Mauricius Gregoriũ monuit per epistolas, vt pacem cum Iohanne haberet.

Cui respondens Gregorius, ait: Eccè claues regni cælestis haud dubiè Petrus susćepit, cui cura totius ecclesiæ & principatus committitur, & tamen vniuersalis apostolus non vocatur: & vir sanctissimus Iohannes coëpiscopus meus, vocari Vniuersalis episcopus conatur? O tempora, ô mores, eccè in Europæ partibus barbarorũ iuri sunt tradita oppida, destructæ vrbes, euersa castra, nullus terram cultor habitat, sed sæuiunt quotidiè in necem fideliũ cultores idolorum, & tamẽ sacerdotes vanitatis sibi nomina expetunt, & nouis ac prophanis vocabulis gloriãtur. Nũquid ego in hac re domine causam propriam defendo, & nõ causam omnipotentis Dei, causam Ecclesiæ vniuersalis? Eccè multos Ecclesiæ Constantinopolitanæ in hæreseos voraginem cecidisse nouimus sacerdotes, etiàm hæresiarchas factos. ille non minùs coërcendus est, qui sanctæ Ecclesiæ vniuersali iniuriam facit, qui corde tumet, qui gaudere de nomine singularitatis appetit: eccè omnes de hac re scandalum patimur. ad vitam rectam reuertatur author scandali, & omnium sacerdotum iurgia cessabunt.

Interea dum ea in conflictatione esset Gregorius, moritur Rauennę Romanus exarchꝰ. missusq; est ei successor à Mauricio ex Constantinopoli Gallinicus, quartum exarchatũs gerẽs magistratum. Fuit verò Gallinicus & à rapinis temperans, & belli contra Longobardos cupientissimus: principiò tamen à motibus temperauit, & vt copias compararet, & res Italicas pridèm desertas repararet, qua ratione Gregorij suasionibus inducias cũ Agilulpho rege constituit. Sperauit enim pontifex rem Ro. Italicamq; posse restitui. Hinc prudenti fœminæ Teudelindæ scripsit dialogorum libros, quorũ lectione religiosa mulier mentem animumque religioni addixit. Et Agilulphus rex cum gente Longobarda ab omni idololatria ac hæreseos spurcitia se abdicauit. insuper Agilulphus rex bona ecclesiarum quæ à Longobardis vbiquè tenebãtur, dimitti intacta curauit, donationesque ecclesijs fecit.

Gallinicus 4. exarchus

Teudelindæ pietas.

Sed & Childebertus rex Franciæ, Brunechildis matris monitis, vitã moresq; composuit. Hinc Bauaria, quam tyrannicè tenebat, relicta, regem in illa Tassillonem instituit, cũ quo id solùm egit, vt Sclauos gentem Danubio accolã & idolis seruientẽ persequeretur, donèc fidem susciperet Christianã. Tassillo Sclauorum intrans regionem, magnas prædas abegit. sed Bauari paulò pòst Cacanni regis Sclauorum copijs circunuenti, ad internecionem quasi sunt cæsi.

Tassilo Bauarus.

Interìm Cacannus alter, siue illius fortunis, siue regni spe excitatus, Francos, è pannonijs egressus, adoritur, quòd Brunechildis vt muliebrem animum, ità vires infirmas putaret. sed barbarum illa multis prælijs ità fatigauit, vt accepta pro præda pecunia, in Pannonias redire coactus sit. Vbi Mauricius imperator Hunnos vltra Danubium Pannonijs pellere aggressus, multa tum per filium suum Theodosium ac socerum Germanum legatos prælia felicitèr gessit, adeò vt Cacannus rex Hunnorum, quotiès congressus fuit, inferior recesserit.

Brunechildis virtus.

Pannonię tunc pro imperatore sunt receptæ, & nisi felicissima essent tunc vsi ignauia, Hunni ad internecionem cæsi fuissent. sed ad Sclauos delati, sa-

lutem ab illis ſupplicitèr orauêre. protexerunt eos Sclaui primùm, ſed poſtquàm conſideraverunt quantam belli molem ſuſciperent, ipſi à finitimis, quibus etiàm Mauricij imperatoris ſuſpecta fuit potentia, præſidia implorauêre. His illi aſſenſi, & in fœdera præcipites ruunt Franci, Bauari & Longobardi. Sclaui verò tantis aucti ſociorum regũ fauoribus, vnà cum Hunnis arma præparant: & vidêtes clauſam Pannoniam armis Mauricij, retrò ſunt cõuerſi. Hortatus nanq; eſt eos Agilulphus, oſtendens paratam eſſe in Iſtris prædam ingentem. nam ob inducias inter ſe & exarchum conſtitutas, quieſcerent, nullis muniti præſidijs. Itaque irrumpêtes improuiſi in Iſtrum Sclaui & Hũni, omes eius regionis agros populati ſunt.

Hunnorũ noua ſæuitia.

Agilulphus propter eam ſociorum ac regum potentiam ſuperbiens, in ſuos quoſdam duces, qui pridèm ſibi rebellauerant, animaduertit. Sed & Longobardi, qui Beneuenti erant, inducias violabant. Zotho enim dux Beneuentanus monaſterium Caſſinenſe inuaſit, & ad ſolum vſque deſtruxit. Clades illa fuiſſe videtur, quam, Gregorio teſte, S. Benedictus futuram prædixit, affirmans vix potuiſſe ex eo loco animas à Deo impetrari. Sed Zothone paulò pòſt defuncto, Arrigis dux Beneuentanus ſurrogatur ab Agilulpho, ad quẽ pro reſtauratione B. Gregorius plura ſcripſit.

Arrigis dux.

Sed nec Romæ tũc pepercerũt Longobardi. nanque Arnulphus Hetruriæ dux in agrum Romanum delatus, illum vſque ad vrbis mœnia depopulatus eſt: & quia coloni pacis fiducia in agris erant, multi capti ſunt, in Francia venundati pro ſeruis. Gallinicus verò exarchus Longobardorum iniurias iniquo ferens animo, cladem vlciſci ſtatuit, & Parmam inuadens, ea breui potitus eſt, filia Agilulphi regis cum Godeſcalo marito in oppido capta. hanc ſuſceperat Agilulphus ex priore vxore filiam.

At Agilulphus amiſſæ vrbis & captorum filiæ tunc prægnantis & generi dolore incenſus, iram exercuit aduersùs tranſpadanas vrbes, quæ in Ro. ſempèr partibus manſerant, Rauennatiq; paruerant magiſtratui. duxêre primùm Longobardi in Patauium, quæ tunc erat ſinè muris valentibus, in qua omnia tam publica quàm priuata ædificia ex materia lateritia aſſeribusque erant conſtructa. id cũ cernerent Longobardi, ventos nacti, ignita iacula iecerunt, vndè vrbis pars maxima eſt cremata, tandèm dedita. Habuêre hoc cum Padua commune malum vicini.

Quia verò Gallinicus exarchus magnis nunciabatur copijs adeſſe, Agilulphus Cremona & Mantua intactis, Veronam & indè Ticinum eſt reuerſus, ad omnes Longobardos mittens, auxilia poſtulauit à Sclauis Longobardisque ducibus, vt ipſi ad prima veris ſigna adeſſent Mediolani, imperauit. Intereà Gallinicus Rauennæ obijt, creatusque ab imperatore iterùm exarchus Smaragdus, ad Italiam nauigauit.

Smaragdus exarchus 5.

Erant autem Romæ ante Gallinici obitum ab imperatore miſſi, Gregorius præfectus & Caſtorius magiſter militum, ambo Græci: habebant ij milites paucos, ſed præſtantes, qui ſub Theodoſio contra Hunnos conflixerant, ad mille veteranos, quos à duce ſuo, Theodoſiacos Romani appellauêre. Tanta autem erat Mauricio in rebus Ro. negligentia, tanta auaritia, vt debita militibus ſtipẽdia nollet perſoluere. quidquid verò ab Ro. poterat abradi, id inſupèr Rauennam deferri curabat. quarè pontifex operæ & præſidij militum neceſſitatẽ in vrbis Romę cuſtodia conſiderans, publica eccleſiaſticaq; frumẽta illis diuiſit.

Mauricij auaritia.

Et paulò pòſt præfecto ac magiſtro militum in prætorium vocatis, de pace facienda interrogauit, audiens* Arnulphum Hetruriæ ducem id expoſcere. præfecto autem ac magiſtro militum, quibus pericula vrbis ante oculos verſabantur, pacem conſtitui laudantibus, ſcripſit pontifex Smaragdo exarcho atque Iohanni Rauẽnati epiſcopo in hæc verba: Deſtituta in omnibus eſt ciuitas, ſi pacem nõ habet, quomodò ſubſiſtet? miles

miles ſtipendia non accipit, nec ad cuſtodiam ſufficit vrbis.

Smaragdus verò, fortè quòd aut ſinè iuſſu principis paci noluit aſſentiri, aut ſpem ponens in armis, nihil Gregorio reſpondit. Quarè pontifex vidēs vrbem ſummo in periculo, præfecto ac magiſtro militū hortantibus, pacē cum* Ariulpho cōſtituit. Miſit verò tūc ad Mauricium imperatorem Smaragdus Nordulphum quendā Longobardū perfugam, quo exarch⁹ ipſe conatus eſt oēm negligētiæ culpam in pontificē Gregoriū reijcere, tanquàm pax inter Ariulphum ac Romanos facta, vires Longobardorū adauxerit: & tamen paulò pòſt diffidēs rebus, pacem ipſe cū* Agilulpho conſtituit, per quod fœdus Parmam vrbem reddidit, exindè regis filiam generumque dimiſit.

Nordulphus intereà venit ad imperatorem, quo audito, Mauricius gratiſſimum habuit, eam ſibi oblatā cauſam, cuius obtētu viſus eſt ſibi ignauitèr tutatæ Italiæ notam abolere. Hinc ira in pontificem exardeſcēs, milites qui Romæ erant, Narniæ & Peruſiæ præſidijs adiūcti, & nè pontificis authoritas alicuius momenti foret in poſterū, Theodoſiacos milites aliosq; præcepit bellū in Hetruſcos* Ariulpho ſubiectos, innouare, nec tamē Ariulphus bellum in Ro. egit, ſciens id pontificis opera non fieri, & quòd Agilulphi potentiam augere non curauit.

Intereà Agilulphus Longobardorum rex, audita Mauricij cum pontifice & Romanis diſſenſione, ſpem concepit Roma & Italia potiundi. vndè licèt Teudelinda intercederet, nihilominùs cùm Sclaui adeſſent à Cacanno rege eorum miſſi, Longobardique duces vt erant iuſſi, Mediolani conuenirent, rex magnis cōminationibus Ariulphum ducem compulit, vt bellū vndiquè innouaret. Tunc Ariulphus regis imperio victus, perfidia in pontificem Romanosque eſt vſus. nanque improuiſos aggreditur, bello indicto inuaſit Balneum regium, ac Vrbem veterem occupauit. Paulò pòſt Agilulphus traductis Pado copijs, Hetruriam eſt ingreſſus. quæ cùm Romæ eſſent nunciata, ilicò pontifex & magiſter militum prætore in vrbe relicto, Nepeſum acceſſerunt, & confirmatis regionis incolis, præſidia ſingulis addidēre. Agilulphus cum equitatu aduolat tanto impetu, vt parùm abfuerit quin pontifex magiſterque militum fuerint intercepti.

Obſeſſa itaque Roma, maximā pertulit calamitatem, quod ex ſcriptis B. Gregorij facilè habetur. Scripſerat em̄ Mauricius Gregorio, eum cōuicijs lacerans, quòd Ariulpho credidiſſet pacem ſubdolè offerenti. Ad quæ Gregorius: Ego ab Ariulpho deceptus, ſimplex appellor, ſed is toto corde venire ad rempub. paratus fuit, dumque mihi non creditur, immò magis Nordulpho creditum eſt, videor eſſe mētitus. verùm ſi terræ meæ captiuitas per momenta non excreſceret, de mea deſpectione & irriſione tacerem, lætus etiàm. ſed hoc me vehementèr affligit, quia vndè ego crimē falſitatis tolero, indè Italia quotidiè ducitur ſub Longobardorum iugo captiua: dumque meis aſſertionibus non creditur, vires hoſtium immanitèr excreſcunt.

Roma obſidetur.

Gregorij & Mauricij cōuicia.

Et paulò pòſt: Multas enim plagas accepi, primò mihi pax ſumpta eſt, quā cum Longobardis in Tuſcia poſitis, ſinè vllo reipub. diſpendio feceram. Deindè pace corrupta, de Ro. ciuitate milites ablati ſunt, & quidem alij ab hoſtibus occiſi, alij Narniæ & Peruſiæ poſiti, & vt Peruſia teneretur, Roma relicta eſt. Poſt hæc grauior plaga fuit aduētus Agilulphi, ità vt oculis meis cernerem Romanos more canum colla funibus ligatos, qui ad Franciam ducebātur venales: & quia nos illam ciuitatem fugimus, Deo protegente, manus eius euaſimus. Inſupèr de glorioſis viris Gregorio præfecto & Caſtorio magiſtro militum non mediocritèr ſum affectus, qui omnia quæ potuerunt fieri, nullo modo neglexerunt, labores vehemētiſſimos tulerunt: & poſt hæc omnia, graui dominorū indignatione affecti ſunt, qui paritèr mecum in tribulatione fuerunt, & poſt laborem paritèr tribulantur.

Mauricius verò imperator, nè ali-

quid omitteret, in quo famæ ſancti viri detraheret, eum inſimulauit necâſſe
Malchus episcopus. in cuſtodia Malchum epiſcopum, qui in furto depræhenſus erat. Ad quæ reſpondens Gregorius, ſcribit Sabiniano: Vnum quod te oramus, inquit, ſuggeras imperatori, quia ego ſeruus ſuus ſi in mortem Longobardorũ me miſcere voluiſſem, hodiè Longobardorum gens nec regem, nec duces, nec comitem haberet, atq; in ſumma confuſione eſſet: ſed quia Deum timeo, cęde cuiuſlibet hominis me miſcere formido. Malchus autem epiſcopus neq; in cuſtodia fuit, neque in aliqua afflictione, ſed die qua cauſam dixit, ſubitò mortuus inuentus eſt.

Igitur dominantibus per omnẽ Italiam Longobardis, dum veniret Agilulphus in partes Romanas, B. Gregorius de aduentu eius intantùm territus eſt, vt ab expoſitione Ezechielis, vt ipſe teſtatur, ceſſaret, in quo lamentabiliter inter cætera ſcribit: Quid eſt quod iam in hoc mundo libeat? vbiquè luctus, vndiquè gemitus, deſtructæ vrbes, euerſa caſtra, depopulati agri, in quibus nullus agricola, nullus in vrbe habitator remanſit, alios in captiuitatem duci, alios detruncari, alios interfici videmus. ipſa quæ aliquandò mundi domina videbatur Roma, qualis ſit conſpicimus. vbi ſenatus? vbi iam populus? omnis deniquè in ea ordo extinctus eſt.

In eodem quoquè tempore, quo
Saraceni Siciliã vaſtãt. Romam Agilulphus per annum obſedit, Saraceni Arabes Siciliam ingreſſi, omnem maritimam oram, vt antè quędam Orientis loca, prædati, incendio quoquè vaſtauerunt. Scripſit propterea Gregorius vniuerſis Siciliæ epiſcopis, vt ad redemptoris Chriſti remedia ſe referentes, quibus nequirent virtute reſiſtere, lachrymis obuiarent.

Tum & Sclaui Iſtriæ imminebant, qua de re ſcripſit idem vir ſanctus prouinciæ epiſcopis in hæc verba: Equidem de Sclauorum gente quæ nobis imminet, & affligor vehementèr, & turbor: affligor in his, quæ in vobis iam patior: conturbor, quia per Iſtriæ aditum iam in Italiam intrare cœperunt.

A Sclauis his, Iſtria Sclauonia eſt dicta. Venerunt autem Sclaui ex regionibus trans Danubium ſitis, nec tamen ea loca reliquerunt, ſed manſerunt eorum reliquiæ Bohemi & Poloni, Blõdo authore, licèt hiſtoria Bohemica Bohemos ac Polonos dicat ex Dalmatis ortum habere. Credo ego *diſtribuenda eſſe tempora, & concordabit ſcriptura. Vandali quoquè eiuſdem linguæ cum Sclauis fuiſſe traduntur, qui ſub Genſerico fuêre, quorum adhuc reliquiæ in Germania appellantur Vindelici, Saxonibus contermini. ſed ego arbitror in hoc errari. Nã Vindelici ſunt Auguſtenſes, à duobus fluminibus ità dicti Vinda & *Lico, nec contermini ſunt Saxonibus. vndè puto Vuendos, qui ſubſunt Marchiæ Brandenburgenſi, reliquias Vandalorum ſupereſſe. Sclaui vndè Vuendi.

Per hoc quoquè tempus Seuerus patriarcha Aquileienſis in hæreſim lapſus eſt, cui hortante Gregorio ac Iohanne Rauennate epiſcopo renunciauit, tamen poſteà redijt ad vomitum, præſidio (vt fertur) imperatoris. Cuius pſeudoepiſcopi pertinacia eſt factum, vt Aquileienſis Eccleſia in duas ſedes ſit diuiſa. Seuero nanque defuncto, Iohannes à Siſulpho Foroliuiano Longobardorum rege apud Aquilegiam, & Candianus in Venetis apud Gradum à pont. Rom. in patriarchas ordinati fuêre. Aquileienſ. ſchiſma.

Annus interìm obſidionis Rom. vrbis exactus eſt, quo in anno Agilulphus rex nunquàm efficere potuit, vt Arrigis (de quo ſuprà) Beneuentanus dux, Longobardorũ aut in caſtra iret, aut ſubiectis imperatori & Romam fouentibus, bellum inferret. tenebat verò Arrigis, quidquid vetuſto nomine Campania eſt appellata, prętet Neapolim & Puteolos. Exindè quidquid vrbium à Rauenna in Sipontinam vrbem, & vltrà ad oram maritimam quidquid in Italiæ ambitu ad Neapolim ſitum eſt, & à Siponto Nuceriam, indè in Lucanos, in Salentinos, Calabros, Bruttioſq; habetur, imperatori tũc parebat: vt non ſit dubitandum, quin potuerit vrbi Romæ atque Italiæ imperator ſubuenire, niſi mala illi mens fuiſſet.

itaq;

itaq; Agilulphus postquàm nullam potiendæ Romæ spem reliquã vidit, quippe q̃ diuino magis quàm humano auxilio seruabatur, obsidione soluta, in Heturiam, deindè Mediolanum reuersus est.

ANNO Domini 586. Chilperico rege Francorũ per insidias mortuo ope Fredegundæ, vt dictum est, suis fortunis ipsa timens, se cum opibus omnibus ad ædes B. Mariæ Parisiensis tanquàm ad asylum trãsfert. deindè cùm esset ab antistite liberalitèr excepta, Gontranum Aureliæ regem per nuncios orat, sibi filioq; tutor assit: nec tardat Gontranus, susceptaque tutela, per vrbem ac regnum Clotarium ferri iubet, atq; in æde diui Mariæ populo vocato: Viri, inquit, Parisieñ, seruate stabiliùs in me fidem, quam in fratrem habuistis, vt & meum nepotem in pace educare, & vos iustitia moderari possim. ad hæc lætus populus, principis humanitatem fidemq; laudauit, salutem ei imprecatus.

Gontranus Clotarij tutor.

His noui regis motibus Gondoaldus quispiam Clotarij se filium dicens, procerum sibi Francorum animos conciliauit, quibus fretus, regni, vt paterni, portionem repetit. Sed interceptis primùm nuncijs, alios mittebat, qui velutì pacis authores, oliuæ ramos gestantes, regem adeunt, regni partem postulant, armis suis & Childeberti vindicandam. Gontranus verò legatos ludibrio habitos, equorum raptu distendi iussit, immane certè, qui ius legationis tam sacrum violârit.

Vastata diù Britannia à Saxonibus, multæ partes, multiq; principatus erãt in Anglia, quô & de regibus, si qui fuerint, pauca scribimus, & quæ quisque princeps gesserit in tam vario rerum omnium tumultu, obseruari non potest. Atque hoc Gregorij tempore pacata parumpèr insula, rursùm amplexa est pietatem sub Etelberto, ad quem Gregorius scripsit. ab Augustino baptizatus est ille. Habebat Britannia regulos tum sanè multos. sed regni hæres Sicobertus ab Etelberto relictus est, hinc Egebertus, is fratris filios patre extincto necauit pueros. huic successit frater Lotharius, qui in bello contra Saxones occubuit. post eum Edricus Egelberti filius, deindè Egebertus alter, Etelbertus, Egfridus, Cudredus, Vadredus.

Anglorum Principes & gesta.

Quo tempore Saxones Britanniam denuò infestârunt, superatoque Vadredo, regnum tenuêre Vuestosaxones, è quibus est Cadualdus rex, qui regno deserto, Romã pietatis causa profectus, Petri nomen assumpsit sub Sergio pontifice, id quod & Iuo successor huius fecit. Vuestosaxonibus ab Offa Anglo superatis, indè Dani, noua pestis, huius regni partem, quæ Scotiæ confinis est, inuaserunt. Vuestosaxones.

Verùm erat tum è regibus Anglorum Cadualdus fidei desertor. E Vuestosaxonibus memoratu dignus Egbrutus, qui suorum regnum ampliauit, & cum Danis pugnauit felicitèr. horum temporum rationem in Carolum Magnum referas velim lector.

Sub Gregorio & Mauricio, in Nilo Aegypti flumine visa sunt animalia humana forma vir & mulier vsque ad lumbos, qui adiurati per Deum, à manè vsq; ad nonam se videndos dederũt. Vir erat pectorosus, rufa coma canis permixta. mulier mãmillas habebat cæsarie prolixa. nudi erant. Monstra visa.

Per superiores dies constitutum inter Gontranum atq; Childebertũ erat de conuentu habendo, ad quem Gontranus cùm venisset, accepta lancea, extremũ eius ad Childebertum extẽdens: Hoc, inquit, iudicium tibi esto chare nepos, regni te mei hæredem fore: & nunc quidem totius gentis atque vrbium potestatem committo: tu enim & alter meus nepos Clotarius tantùm superestis, quibus hæc optimo iure conueniant. Hoc dicto, appræhensum dextra seorsùm Childebertum deducit, primò illum monet, tacitus quæ dicturus sit seruet, deindè docet, quos ad gerenda regni negocia admittat, quos item reijciat, caueat à Brunechilde matre, à Gillone præterea Rhemensi prę-sule. Conuentus Gõtrani & Childeberti. Childebertus Francorum rex.

His dictis, redijt. absolutis rebus, concilium dimittit. Gontranus multis in regno fortitèr perfectis, anno xxx.

regni sui moritur,& Cabillone Burgũdiæ ciuitate in monasterio S. Marci, quod extructum magnis prouentibus cumulârat,sepultus est.

Adepto Gontrani regno Childebertus, Fredegundam necis paternæ conscią, persequi statuit,contra quã, Landerico reginæ partes tuente,infelicitèr pugnauit,nec longè pòst moritur vnà cum vxore,non sinè veneni suspicione. Fuêre ei liberi duo, Theodebertus maior natu, Metense imperium cui Austrasiæ appellatio erat, adept⁹ est, quod Campaniæ superioris partẽ continens, ad Alemanos vsque protẽdebatur,Austrasia vocata, quòd Austriacus rex, vel (vt alijs placet) Auster eam incoluisset. Theodorico Burgundia obuenit.

Hi sunt reges duo,ad quos & ad Brunechildem eorum auiam, Gregorium papam, dum Augustinum ad Anglos mitteret fidei causa, scripsisse legimus.

Fregedũdæ mors. Hos reges Fredegunda cum filio Clotario bello petijt, sed non multò pòst defuncta est,& in sepulcro Chilperici regis sepulta. Longa postmodùm inter reges Clotariũ,Theodebertũ & Theodoricum concertatio fuit, nunc victor Clotarius, nunc victus.Exortum quoquè bellum est inter fratres.sed & Brunechildis ægrè tulit, quòd Theodebertus eam ab se relegauerat.

Erat inter aulicos Theodoricus protadius Italus,qui cum Brunechilde stupri consuetudinem (vt credebatur) habebat. Hoc Protadio freta, Theodorico persuadet,Theodebertum thesauros patris abstulisse,quorum partìm hæres ipse esset, simulque Theodebertum ait ex alieno concubitu fuisse susceptum, & ex hortulano prognatum. Talibus frequentèr animatus Theodoricus, requirit partem suam à fratre, & frustrà: quarè mouet bellum, in quo varię pugnæ habitæ ancipiti victoria. Tandèm Theodorico fortuna cessit,fraterq; per Metenses fugiens, Coloniam peruenit.

Traditum est, tam confertos milites eo prælio cucurrisse, vt sedẽtes in equis vulneribusque saucij, dilabi ab equis, turba digladiantium impediente, non possent. Theodoricus cognita fratris fuga insequitur, omnia in itinere perdens. Regionis verò incolæ illum conuenientes,orant pacem,se dedentes.Respondit ille, se veniam alitèr nulli daturum, ni fratris caput ad se perferant. Igitur illi Coloniam pergunt, Theodebertum adeunt, gladioque caput illius amputatur, & per ciuitatis muros ad Theodoricum proijcitur. Theodebert to caput fra ter amputat.

Adhæc Theodoricus vrbem ingreditur, regnum Austrasiæ cum thesauris omnibus accepit.Mox rebus ex sententia compositis, duos Theodeberti filios occidit,& formosissimam puellam abduxit, eamque in coniugium accipere voluit, quod Brunechildis impediuit,dicens nefarium esse filiam fratris vxorem ducere. Ob id iratus rex: Nónne, inquit, dixisti mihi quòd frater meus non esset? quarè me fratrem perimere compulisti? Hæc loquens, Brunechildim occídere tentauit, sed ope aulicorum euasit, nec differt crudelis mulier vltionem, potionem lœtiferã conficit, quam Theodorico per ministros idoneos dum è balneo egrediebatur, offert:quo veneno epoto, repentè interijt. Alij tamen profluuio alui eũ obijsse scribunt. Theodorici interitus.

GENERATIO XXI.

SVb Mauricio imperatore anno imperij illius xix. sub Magno Gregorio anno Domini 600. ab vrbe condita 1351. incepit vigesima prima generatio. Anno sequenti, qui fuerat imperij Mauricij decimusnonus, postquàm varijs affecisset B. Gregorium iniurijs Mauricius, apparuit ei vir quidam monachico indutus habitu in fodaro Constantinopolitano,spatham manu tenens, per forum discurrens, imperatorem gladio periturum, omnibus pronunciauit. Quod Mauricius audiens, à tyrannide Gregorio inferenda sese continuit: & iudicium diuinum tanto magìs timuit, quanto Gregorium non credidit posse mentiri, qui aliquandò per epistolas similia comminatus fuerat. Compositasque scripto preces eidem Gregorio, & ad omes patriarcharum sedes, ad omnes ciuitates & monasteria, cum cereis & pecunijs Ostentum.

cunijs transmisit,& vt pro peccatis suis intercederent, supplicauit,hoc potissimum deprecans, vt hîc,& non in futuro,quæ meruit,reciperet.

Cumque hoc vehementiùs per multa postulâsset tempora, quadam nocte dormiens,vidit apud æneam palatij portam se coram populo imagini saluatoris assistere, & vocem terribilem ex eadem audire,dicentem: Date Mauricio. & capientes eum iudiciorum ministri, statuerunt ante imaginem saluatoris. Cui eadem vox: Vbi vis reddam tibi mala quæ fecisti,hîc ne,an in futuro? At ille respondit: Amator hominum Domine & iudex iuste, hîc mihi potiùs quàm in futuro tribue. Et iussit diuina vox tradi Mauricium & Cõstantinam vxorem eius & filios & omnem cognationem,Phocæ militi.

Philippicus Mauricij ge-

Euigilans ergò Mauricius, vocauit ad se generum suum Philippicum,quem dudùm de affectatione regni habebat suspectum. Philippicus timens,vxori ꝑ ptereà Gordiæ valedicens: sciebat enim se imperatori suspectum, communione insuper sacramenti suscepta, ad palatiũ ingreditur,& ad pedes imperatoris prouoluitur. Cui assurgens imperator,ad pedes generi corruit,dicens: Ignosce mihi propter Deum,quia peccaui in te. nũc enim certissimè noui, quia nihil peccaueris in me. si quem verò scis in agminibus nostris Phocam,dicito mihi.

Philippicus secum cogitans, dixit: Vnum Phocam cognosco, qui nuper ab exercitu procurator constitutus,tuo contradicebat imperio. est autem iuuenis temerarius,attamen timidus. Tunc Mauricius ait: Si est timidus,tũc homicida est. & narrauit illi somnium.

Porrò imperator pœnitentiam quidem tenuit,sed à cupiditatib⁹ vsqueadeò non recessit, vt exercitum in periculosis locis hyemare, & victum ab extraneis iuberet cum periculo quærere apud Sclauos,nè alimenta publica mãducarent. Quod cùm exercitus intelligeret,dixisse fertur,Imperatori nõ obedire,æquum est: obedire autem, æquissimum. moxque ad seditionem conuertitur,Phocamque super clypeum exaltatum,proclamant exarchum. deindè fugato Theodosio filio impatoris & Germano socero, cõmoto deindè graui tumultu Constantinopoli, Mauricius mutata veste cum vxore & filijs noctù Dromonem conscendit fugiens.

Mauricij cædes.

Phocas ab exercitu imp. salutatus, Mauricium apud Chalcedonem capite truncat. verùm Mauricius patientèr infelicitatem sustinuit,Deum in omnibus inuocans,& crebrò pronũcians: Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Hæc Iohan. diaconus.

Psal. 118.

Phocas Imp. 61.

ANNO igitur Domini 604. Phocas ad militiam prouectus à populo procurator factus, ad vltimum verò, viuente adhuc Mauricio, ab exercitu ad imperium electus est non sinè virtutis opinione. Romam imperatoris nuper electi & Leontiæ Augustæ imagines missæ,publico cleri, senatûs & populi Romani consensu, in sacro Cæsarum oratorio locatæ sunt. Et põtifex Gregorius Phocæ principi per literas congratulatus, voluit vt memor esset, gentium reges dominari seruis, Imperatores Romanos liberis. paulò pòst Phocas mitti ad se Romanæ sedis diaconum cum magna humilitate postulabat à Gregorio.

Gregor. ad Phocã epistola.

Ob hoc Gregorius rescripsit: Considerare cum gaudio & magna gratiarum actione libet, quantas omnipotẽti Deo laudes debemus, quòd remoto iugo tristitiæ, ad libertatis tempora sub imperiali benignitatis vestræ pietate peruenimus. Nam quòd in palatio iuxta antiquam consue. udinem Ap. Se. diaconũ vestra serenitas non inuenit, non hoc meæ negligentiæ, sed grauissimæ necessitatis fuit: quia dum ministri oĩes huius ecclesiæ tam contritæ, aspera tempora cum formidine declinarent, nulli eorum poterat imponi, vt ad vrbem regiã in palatio permansurus accederet. sed postquàm vestram clementiam, omnipotentis Dei gratia disponente, ad culmen imperij peruenisse cognouerunt, ipsi quoquè suadente lætitia ad vestra vestigia venire festinant. Lator autem præsentium, qui primus omnium defensorum fuit, benè mihi & longa assiduitate compertus est, vita, fide, moribus approbatus. hunc aptum pietatis vestræ vestigijs esse iudicaui,

vndè eum authore Deo diaconum feci, qui cuncta quæ in his partibus aguntur, inuento opportuno tempore, valeat clementiæ veſtræ ſuggerere. cui rogo clementia veſtra pias aures inclinare dignetur, vt tanto celeriùs nobis valeat miſereri, quanto afflictionem noſtram veriùs ex eius relatione cognoueritis. Qualitèr enim quotidianis gladijs, & quantis Longobardorum incurſionibus eccè iam per 35. annos premimur, *nullius explere ſuggeſtionibus valemus. ſed in omnipotenti DEO confidimus, quòd qui ſuſcitauit in republica pios dominos, extinguet crudeles inimicos.

Eo in tempore à Longobardis Italia premebatur. Smaragdi nanque patricij aduentus parùm profuerat. Et Agilulphus quamprimùm intellexit imperium ob res nouas vacillare, contractis vndique copijs, Cremonã obſedit, & ad 30. diem expugnatam, ad ſolum redegit. Mantuam quoquè pari dierum numero vi expugnauit, & mœnibus immunitam reliquit.

Cremona ſolo æquat.

Ea dum agerentur in Italia, Phocas anno imperij ſui primo omnes Aſiæ, Europæ & Aphricæ prouincias, quæ Mauricio ſubiectæ fuerant, confirmauerat: tantamque ſpem prouincialibus de ſe dedit, vt fama probitatis ſuę in Italiam perlata, Agilulphum & Longobardos terruerit. Hinc inter Smaragdũ & Longobardos in aliquot menſes induciæ primùm, & pòſt in annum pax conſtituta eſt, quo in anno Agilulphus vt præſidia ſibi aduersùs nouum imperatorem pararet, affinitatem cum Theodeberto Francorũ rege quæſiuit, filiã illius deſpõſauit filio ſuo Adoaldo vix quadrimo.

Ea pace conſtituta, Gregorius anno imperij Phocæ ſecundo, confirmata omni ratione in eccleſia Dei, anno 13. menſe 6. moritur, vir certè omni laude digniſſimus, ſi vitam, ſi mores, ſi doctrinam, ſi ſolertiam in rebus tum diuinis tum humanis inſpicias. Hic multa ſalubritèr in eccleſia conſtituit, quòd introitus reiteretur decreuit. ea ex re cùm pro quodam defuncto ante annos 180. die anniuerſario conſtituto in Eccleſia ſancti Petri celebraret Gregorius, & cantaretur introitus, Requiem ęternam dona eis Domine, audiuit vocẽ de cęlo, Non faciam. ſed vir Deo deuotus, putans illuſionem eſſe, iuſſit reincipere Requiem: tunc rursùs audiuit vocem, Non faciam, quia anima illius damnata eſt. Proſequitur Gregorius officium, orans cauſam damnatiõis reuelari ſibi. cui reuelatur ideò damnatus, quòd ꝓpter inimicitias quas remittere noluit, corpus CHRISTI ſemèl in anno omiſerit recipere, & de hoc confeſſus non fuiſſet.

Sacra Gregorij inſtituta.

Inſtituit vt in die Purificationis Mariæ, & in Dominica Palmarum ſolennes fierent proceſſiones: inſtituit & Cinerum benedictiõem in capite ieiunij fieri, & quòd Chriſtiani ab illo die ieiunare incipiant. inſtituit in cœna Domini pedum lotionem, & in paraſceue nudis pedibus crucis adorationem.

Inſupèr B. Gregorius Ligures, Venetos, Iberoſque ſchiſma ſub libello confeſſos, Chalcedonẽſi ſynodo compellens, ad vnitatem ſanctæ eccleſiæ reuocauit. Brutianos, Sardos & Campaniæ ruſticos, tam verberibus quàm prędicationibus emendatos, à gentium vanitate auertit. Donatiſtarum hęreſim penès Aphricam, Manichęorum penès Siciliam, Arrianorum penès Hiſpaniam, Agnoitarum penès Alexandriam, ſcriptorum ſuorum validiſſimis authoritatibus opportunisque legationibus à corpore totius eccleſiæ ſequeſtrabat. ſola penès Galliam Neophytarum hęreſis, quot Simoniacis muneribus, quaſi tot radicibus pullulans, longè lateque excreuerat, contra quam apud Brunechildim reginam, Theodoricũ quoquè ac Theodebertũ Francorum reges, fortitèr pugnauit, donèc collecta generali ſynodo, hanc ſub anathemate damnandam penitùs impetrârat. Ipſe quoquè ſcholam cantorũ inſtituit, quæ hactenùs in S. Rom. eccleſia ſeruatur. eius gratia duo habitacula fabricari fecit, vbi vſq; hodiè lectus quo recumbẽs modulabatur, & flagellum illius quo pueris minabatur, veneratione congrua cum authentico antiphonario reſeruatur.

Schola cantorum.

Sed

Sed cùm officium Ambrosianum magis seruaretur tempore Caroli Magni, Adrianus papa in concilio generali statuit officium Gregorianum debere omninò ab omnibus obseruari, cuius Carolus executor fuit diligentissimus. Sed nec sinè diuino miraculo hoc factũ dinoscitur. beato enim Eugenio suadẽte, de communi consilio decretum fuit, vt vtrunque Missale, Ambrosianum & Gregorianum, super altare B. Petri poneretur: & clausis ianuis, custodib⁹ adhibitis, nocte in oratione persisterent, Dominum exorantes, vt per signum aliquod ostendere dignaretur, quod sibi magis placeret seruandum. Manè facto, inuenerũt Missale Ambrosianũ in loco suo clausum, Gregorianũ verò apertũ, & per quaternos dispersum. ex quo statuerunt, Gregorianũ per totam ecclesiã seruandũ, Ambrosianum verò solùm in sua ecclesia vtendum. Qualia verò sustinuerit etiàm post mortẽ sanctus vir opprobria, dicetur mox ĩ vita successoris. Defunctus Gregorius, vt suprà dictum est, sepelitur, collachrymantibus omnibus in basilica S. Petri ante secretarium, 4. Idus Martij.

Sabinianus Papa.

Post mortem Gregorij Magni Sabinianus, cuius patria ignoratur, successit anno Domini 606. homo obscuro loco natus, obscurior moribus, rebus gestisque Gregorij aduersarius. Nam cùm fame tunc laboraretur, instarentq; pauperes, vt pietatem Gregorij in eleemosynis imitaretur, respondebat, Gregorium popularem hominem famã aucupantem, patrimonium Ecclesiæ largitionibus dissipâsse. Vndè ob vindictam, ad comburendum libros eius cæterorum animos inclinauerat: quorum dum quosdam combussisset, & reliquos comburere vellet, Petrus diaconus de quo in dialogo loquitur, vehementissimè restitit, asserens hoc ad delendam eius memoriam nõ valere, cùm in diuersis mundi partibus exemplaria tenerentur, adiungens immane sacrilegium esse, tanti viri libros comburere, super cuius caput ipse Spiritum sanctum in specie columbæ frequentissimè perspexisset. Tandèm in hanc eos duxti sententiam, ac iureiurando rem confirmans, Gregorij libros seruauit.

Sunt tamen qui scribant, Sabinianũ, instigantibus quibusdam Romanis, hoc in Gregorium molitum esse, quòd veterum statuas tota vrbe, dum viueret, & obtruncauerit & disiecerit. quod à vero dissonum est: iacent enim statuæ tum propter vetustatem collapsæ, tum etiàm quia basib⁹ sublatis vel ęris vel marmoris causa, tantæ moles stare non poterant. quòd autem capitibus careant, mirum videri non debet, cùm ea pars fragilior faciliùs frãgatur. nec est etiàm carpẽdus, quòd suo mandato veterum sunt ędificia diruta, ea de causa, vt peregrini templa potiùs quàm illa reuisant. Absit hęc calumnia ab eo viro, cui certè patria charior fuit, quàm vita. multa ꝓfectò ędificia exedit vetustas, multa demoliuntur homines ędificandi gratia, aut quęrendorum thesaurorum causa factum id à Romanis dicimus, cùm & Epirotæ, Dalmatæ, Pannonij, & fęx totius orbis terrarum huc missa, Romani possunt appellari. Infamatur Gregorij pontificatus.

At durante fame, Agilulphus Longobardorum rex, suggerente pontifice, & quòd nouii imperatoris potentiã formidaret, ad Phocam Constantinopolim misit, pacemque constituit in Italia trienniò seruandam. Interim Sabinianus papa, Gregorio sibi apparente, ac eum tèr & quatèr corripiente de auaritia, & quòd necessitatibus pauperum non succurreret, vndè ille non acquiescens, & vt antè beato viro detrahens, dolore capitis percussus, cùm annum vnum ac menses quinque in pontificatu sedisset, moritur, & ĩ basilica S. Petri sepelitur.

Tanta verò hoc in tempore apparuerunt prodigia, quanta nunquàm anteà. nam & cometes visus est perlucidus, & Byzantij puer quadrupes nascitur, & apud Delon insulã duo marina monstra humana specie visa sunt. Prodigia.

Ad Phocam imperatorem redeo. cognita enim morte Mauricij, grassantur per Romanas prouincias hinc Persę, indè Hũni. Causa quarè rex Persarum insurrexit cõtra Ro. imperiũ, hęc fuit: imperãte Mauricio, Persarũ populi seditione facta, regem suũ ceperũt, & priuatũ oculis

oculis incarcerârunt. huius regis filius Cosroes dictus, populi furorem declinans, ad Mauricium confugit, qui eum benignè susceptit, filiam deindè Mariam vxorem dedit, in recuperando regno adiuuit. Quarè Persa vxoris monitis baptizatus est, regnauit annis 38. Itaque postquàm socerum interijsse accepit Phocæ insidijs, Romanam pfidiam detestatus, imperium inuasit, Syriam vastauit, Hierosolymam diripit. ijs malis implicitus, vitam priùs amisit, quàm quid ageret constituit.

Bonifacius 3.papa.

Defuncto, vt prędictum est, Sabiniano papa, Bonifacius 3. patria Romanus, electus est anno Domini 607. sedit annũ vnũ, menses 5. Is insolentiam patriarchæ Constãtinopolitani, οἰκουμενικὸν se appellantis, compescuit. Phocas enim pontificis suasione publica, ac ad vniuersum orbem dimissa sanctione, constituit, vt Romanę ecclesiæ Romanoque pontifici omnes orbis ecclesię obedirent. quod retroactis temporibus non ad vnguem seruabatur, maximè à Gręcis, assorentibus eo loci primam sedem esse debere, vbi esset caput imperij: cõtra quos multa militabãt, & quòd Gręci imperatorẽ suum non Gręcorum, sed Romanorum vocabant, & quod Petrus apostolorum princeps successoribus suis Romanis regni cęlorum claues à Deo sibi concessas reliquit.

Idem quoquè Bonifacius instituit, habita synodo episcoporum duorum & 70, presbyterorum 30, diaconorũ trium, nè quis sub anathemate in locum demortui põtificis subrogetur, nisi trãsacto tertio die. voluit item electionem episcopi à clero paritèr & populo fieri, eamque ità ratam fore, si à principe ciuitatis approbata esset. est enim, ait, simile vero, clerum ac populum & principem ciuitatis, si libera suffragia sunt, non alium electuros, quàm qui meritò possit & debeat alijs prœesse. moritur immaturè, & in ecclesia S. Petri sepelitur.

Bonifacius 4.

Bonifacius 4. natione Marsus, anno Domini 609. surrogatur, sedit menses 8. & 6. annos, qui ab eodem Phoca impetrauit, vt templum Romæ celeberrimũ à Marco Agrippa ędificatum, & omnibus dijs pphanatum, antiquo nomine Pantheõ, S. Mariæ & Omnium sanctorum ecclesia vocaretur.

Per id temporis, licèt Itali quietem per Longobardos nacti essent, tamẽ hostes Longobardorũ non quieuêre. Auares nanque & Hunni, à quibus Noricũ Bauarorum nomen accepit, sibi confines Venetiarum & Foroiulij prouincias inuasêre, quibus Sisulphus eius prouinciæ dux cum omnibus comprouincialibus Longobardis, qui arma ferre poterant, occurrit: pręliumque est commissum. ibi exercitus Bauarorum multitudine excedens, Longobardos corona cinxit, pugnatum est acritèr. tandèm Sisulphus multis confectus vulneribus cecidit, cum quo multa Longobardorũ millia sunt cęsa. Deindè Bauari diuisi, prouinciam vbiquè incendijs rapinisq; vastauêre.

Sisulphus Hunnorum armis perit.

Erat Bauaris rex, dictus Cacannus ex gentis consuetudine, qui audiens Sisulphi ducis vxorem cum filijs Roaldo & Grimoaldo ac gaza ingenti sese intra oppidum Forilulij communiuisse, illuc duxit: & cùm obsidens locum circumduxit, visus à Romilde è mœnibus flauo crispantique capillo, mox ab ea adamatus est, & oppidum deditũ, si se vxorem duceret, spopondit. Cacannus oppido potitus hoc modo, vna tãtùm nocte fœminam ad se admisit: deindè velut impudicam mulierem, Bauaris militibus passìm prostituendam tradidit.

Cacannus Bauarus.

Emissa plebe, oppidum igne cõsumpsit, ità vt iam vestigia eius non videantur, abduxitq; Bauarus captiuos omnes vtriusque sexûs homines, pollicitus se illos ad Pannoniæ loca, vndè exiuerant Maiores eorum, restituere.

Interìm omnes Longobardi Papię ad regiam conuenerunt, vbi de clade accepta & excidio oppidi certiores facti pri ùs sunt, quàm potuerint subuenire. Gra sulphum tamen fratrem Sisulphi Agilulphus rex ducem Iulienſibus prœfecit. Bauari intereà Italia egressi, cùm primùm in patriam constitêre, captiuos pubertatem supergressos, in campo, cui Sacro pòst nomen ob id facinus fuit, interfecerunt: pueros verò & fœminas pro seruis pellicibúsve habuerũt, partìm hastæ subiectos vendiderunt. Roaldũ autẽ

&

& Grimoaldum fuga prolapsos amiserunt, vt scribit Paulus.

Eodem propè tempore Sclaui, quos scripsimus in Dalmatiæ & Istriæ ora cõsedisse, quęcunque erant in propinqs regionibus parentia imperio, inuaserunt, & militibus quos Phoca in pręsidio posuerat, occisis, omnem Dalmatię & Illyrici Adriatico adiacentis prouinciam subegerunt. quam ob rem Phoca Iohannem Lemigium Thracem, Smaragdo in exarchatu dedit successorem. Tandèm Grecorum virorũ vxorumq; & spadonum copijs aduectis, Rauennatibus imperat, & dum Greci haud secùs ac si res imperij integræ essent, importunè Rauẽnatibus molesti sunt, exorta est incerto authore cõcitatio, & Iohãne ac magna iudicum parte occisis, in petulantem virorum ac spadonum turbam petulantiùs est grassatum.

Ad Phocam redeo. Eô tum Priscus patricius summo apud Phocam loco, cõiurationem init cum Heracliano socero, Aphricę prętore, ꝓ Heraclio fratre vxoris affectante imperium. quamprimùm enim Cosroës Mesopotamiam occupauerat, Heraclianus (vt cũ genero constituerat) imperatori in Aphrica rebellauit. Tum Priscus componendis soceri cum imperatore rebus, sequestrum se exhibuit.

Heraclius Constantinopolim tanquàm paternæ fidei obses venit, & copias Heraclianꝰ quãtas potuit ex Aphrica contrahere, tãquàm imperatori subsidium allaturus, parauit: quibus copijs nauigio in Thraciam trãsportatis, Phocam coniurati obtruncant, Heraclio imperatore per vim & arma constituto. Heraclianus pater ad tuendas Aphricæ partes est reuersus. ad hęc autem, ob absentiam & ignauiã Phocæ, senatus Heraclium solicitauit. Siquidem ille ab scelerato exercitu cui dux erat, imperator lectus fuit, auariſſimè tributa exegit, secreta cum suis aulicis Persico more disposuit, legatos audiebant, iudicia pendebant, magistratus dabant. Quo in eo qui imperat, miseriꝰ & deterius est nihil. paulatim eñ fumi grauitèr lędere solẽt. Gratiores apud eum erant, qui inexplebili rapacitate populos vexabant.

Vnum porrò sanxit, quo laudem meruit, hoc est, vrbem Romam totius salutaris vitæ caput esse, cùm anteà propter sedem principis, Constantinopolis caput haberetur. Desidia & ignauia imperatoris, Romanorum hostes potentiores facti, in Occidentis orbe Germanias cum insulis, Gallias, Hispaniasq; & bonam partem Italiæ, Pãnoniasq; & Mysiam abstulerãt, & magnã partẽ Aphricæ. In Oriente verò Iberos, Armenias, Arabes, & hinc Dardanos, & mediterranea Macedoniæ & Greciæ, Cacannus Thrax Hunnorum rex, modò huc, modò illuc vndiquè discurrebat. penè totã Assyriam Persæ occupauerant, Aegyptum Saraceni vastauerãt. proh dedecꝰ, nostræ vires adeò defecerant per luxum ac libidinem, vt imperium Romanum solo tantùm nomine constaret. res enim publica vindices non habebat. Magnam spem prębuit Phocas, sed omnes fefellit opinio. eoque ventum est, vt aut Romanum imperiũ deleretur, aut Phocas occumberet.

Milites primi Heraclium imperatorem pronunciant, populus deindè & senatus ingenti acclamatiõe probauit. Et Sergius Constantinopolitanus pontif. Heraclij caput diademate cinxit. Pendebat eo tempore res imperij ambigua omnis, & miles Ro. tot bellis absumptus erat. quarè Europæ hostes sedaturus, cũ Cacanno fœdere coijt, cum Longobardis erant inducię, Aphricã pręsidia tuebantur. Itaque ad Orientem liberandũ conuersus, priùs quàm bellum gereret, legatos bis misit ad Cosroën Persam, vt à vastatione cessaret, vtq; iam satur humano sanguine rediret in Persida. deindè frustrà orauit inducias, ille contumeliosè respondit, se nunquàm quieturum, nisi postposita & abnegata IESV Nazareni religione.

Imperator indignatus, desperata pace, expeditionem acri habito delectu vndiquè parauit, in Oriẽtem pergit. Cosroës factus de bello certior, Palęstinam Iudęamq; diripuit, Hierosolymã despoliauit, maxima cęde facta, lignũ sanctę Crucis vnà cũ Zacharia episcopo trãsportauit. Ostanẽ satrapã cũ valido exercitu contra Heraclũ misit. res primùm

Cosroës crucem Dominicam aufert.

leuibus

leuibus prælijs tentata, deindè totis viribus pugnatum est, Persæ victi terga dederunt. cæsa sunt hostium supra 30. millia. Ostanes fugit, Saraces & Sarabasses duces cecidêre. nec tanta cæde vlti sumus. iamque iterùm & tertiò victores, deleto & cæso supplemẽto longè maiore, cum duce Saie & Razetene in viscera Persidis, superato Tigride, penetrauimus. sequitumque est non modò in homines, verùm in vrbium direptione, nec temperatum est à prophanis hostium templis. Secundo & tertio prælio cælesti auxilio vsi, victoriam assecuti sumus. sed tertius ille congressus, cæsis multis millibus, finem bello Persico fecit.

Heraclius vincit Persas.

*Cosdroas *Cosroas

Cosroës desperatis rebus, Ctesiphontem aufugit, vbi à Syroë filio interfectus est, eô quòd pater Medarsæ filio alteri, sed natu minori, regnũ tradiderat: quarè & hic cecidit, vxoresq;. negocio perfecto, Syroës ablatas opes quas reperit, captiuosque Romanos & lignum vitæ restituit Heraclio, & primus ipse de morte patris ac fratris scripsit ad principem, paxq; ei data est his conditionibus, vt limes Persici ac Romani imperij Tigris esset, vtque Persæ Mesopotamiam non attentarent.

Tertiæ pugnæ dies, fastis Ro. adscriptus. exercitus victorum laureatus magna lætitia & ingenti gloria Constantinopolim redijt, dux purpuratus aureo inuectus curru, non lauream manu, sed lignum crucis tenens, se lætabundis populis spectaculum præbuit: gratum & salutiferum spectaculum occurrentibus sacerdotibus regio ornatu insignibus, pompaque admirabili præeunte pontifice, in sanctissimo templo positum est.

Regibus Theodeberto & Theodorico, vt præmissum est, interemptis, supererat Clotarius, ad quem regnum pertinebat: sed Brunechildis plurimorum cæde audax, Sigibertum Theodorici nothum, Austrasiæ regno præficere conatur, cuius cœptis repugnant Austrasij proceres, quòd crudelis fœminæ mores execrarentur, tulitque ægrè rem illam Clotarius. Quo intellecto, mulier sanguinis auida, bello rem componere statuit. mittit ad Germanos legatos, inter quos erat Garnerius: & dũ essent in via, Brunechildis suspectum habens Garnerium, mittit ad collegam literas, vt illũ occídat. collega lectas literas lacerat ac abijcit, quarum fragmenta vnus ex amicis Garnerij cogens, sententiam Garnerio pandit.

Clotarius Francorum rex.

Dissimulata re, Garnerius suadet clàm Germanis, Brunechildis partes nè sequãtur, sese Clotario reconciliat. Mox nõnulli à Sigiberto ex Austrasia ad Clotariũ deficiunt. fit posteà pugna, in qua Sigibertus cum duobus fratribus Corbo & Meroueo, in potestatem Clotarij venit. Gildebertus autem equi pernicitate saluus, nullo posteà tempore comparuit. adducta quoquè Garnerij opera est Brunechildis captiua, vnà cum Eudelina Theodorici sorore. Nec tardat rex, præsente Sigiberto, Corbũ necare, seruato Meroueo, quem de sacro fonte leuauit. deindè de castigãda Brunechildi consilium capit, acclamantibus cunctis crudelem fœminam vilissima morte afficiendam. decem enim regum necis reã esse, præter multorum cædes. Quarè equo imposita, per totũ exercitum ducta est: deindè indomitorum equorum pedibus alligata, membratim est discerpta. Nè tamen sua laude fraudetur Brunechildis, complura collegia sacerdotũ ac monachorum apud Burgundos Austrasiosque extruxit maximis sumptibus. apud Heduos, assentiente Clotario, est sepulta.

Sigibertus nothus vincitur.

Vltimũ Brunechildis supplicium.

Reductus ad vnius regis imperium 4. regnis, Clotarius palatij præfectũ Garnerium constituit. Longobardis qui annuum censum 12. auri pondo quotannis soluebãt à Gontranio vsque ad ipsum, tributum abrogauit. Clotarius duos fitios, vnum ex Bergedruda Dagoberlios, vnum ex Bergedruda Dagobertum, alterum mortua Bergedruda ex Sichilde Aribertum suscepit. Dagobertus postquàm sibi per ætatem licuit, feras indagare pergit. Excitato autem ceruo propè vicum Catulianũ, ille profugit in sacellum, vbi condita erant corpora beatorũ Dionysij & sociorũ eius, & inibi per annos 10. supra 300. religiosè obseruabãtur: in sacellum se ceruus proripit, soloq; quieti se dedit: canes insequentes, sacellum ingredi non ausi, voce frequenti

Dagobertus & Aribertus filij Clotarij.

quenti personant, nec ipsis venatoribus intrandi facultas fuit, suam ædem tuentibus sanctis. ea re per loca vicina perlata, loco veneratiõem fecit, & Dagoberto admirationem simul & pietatem cumulauit. Habebat Dagobertus præceptorem ducatu Aquitaniæ à patre donatum. hic superbè satis regis filium tractabat, propter quod exasperatus iuuenis, præceptorem iubet virgis cædi: qua accepta iniuria, ad Clotariũ ille lachrymans procurrit. Eam rem pater furenti animo excepit, Dagobertum protinùs venire iubet: exasperatum patrem Dagobertus accipiens, ad sacellum sanctorum, in quo à canibus ceruus fuerat tutus, aufugit.

Hoc cognito, Clotarius eum extrahi iubet. abeuntibus seruis, cùm prope sacellum constitissent, fixi stupentesque hęserunt. hoc reuersi patri nunciant. nõ credidit rex, alios misit, quibus idem accidit. nec retrahi pater potuit, donèc experimentum ipse fecerit. In sacello per quietem Dagobertus vidit tres viros reuerẽdissimos, dicentes: Dagoberte, martyres sumus, petimus vt cùm tibi patrẽ reddimus placatum, digniore apparatu tumulos nobis extruas: & nè te illudi somnio existimes, terram effodito: suo quenque nomine characteribus signatum comperies. confidentior factus iuuenis, impleturum se iussa promittit. Intereà pater aduẽniens, stupore miraculi perculsus, filio pepercit, eumq; nõ multò pòst regni cõsortio donatum, regno Austrasiæ præfecit.

Dagobertus itaq; post obitũ Clotarij patris, votis satisfaciens, apud diuum Dionysium Ecclesiam solennem constituit: conuocatisq; pontificibus 6. Kalen. Martij dedicandæ basilicę gratia, in ipsa nocte pridiè Kalẽ. *homo lepra percussus, ab ædituis impetrat in æde pernoctare. vbi dum vigil in oratione perseuerat, vidit Christum comitãtibus Petro & Paulo vnà cùm S. Dionysio, Rustico & Eleutherio intrare, qui candida veste dedicationis munus absoluit, illumque à lepra mundauit, iubens dicere pontificibus, ædem à se Christo consecratam: in signum, contacta hominis facie, auferens eam, proximo lapidi adglutinauit, quæ & hodiè pro miraculo videtur. episcopi hoc accepto, dedicatione abstinuerunt.

Repetẽti Austrasiam Dagoberto, Saxones qui vltra Rhenum incolunt, regi nouo bellum ducẽ Bertholdo inferunt. in quos & ipse Dagobertus, traiecto Rheno, non impiger copias ducit. pugna facta, Dagobertus gladio diuulsa casside, vulnus accepit, quo humum delapsus, in hostium potestatem venisset, nisi à suis protectus fuisset. mittit protinùs Dagobertus ad patrem, is non procùl ab Arduẽna agebat. cognito filij periculo, magnis itineribus suppetias filio ferre contẽdit. & cùm venisset ad castra filij, reciproca militum salutatione clamor sublatus, ad hostium castra refertur. quod miratus Bertholdus, rogat, quid id lætitiæ quod in castris Francorum audiret. neq; enim Clotarium adesse credebat, quem ante aliquot annos mortuum acceperat. cùm non procùl castra hostium distarent, vt sui aduentûs fidem Clotarius faceret, galea nudauit caput, quo signo agnitum regem, Bertholdus voce infamat.

Eo verbo indignatus rex, flumen tranat quod medium erat, nec destitit donèc Bertholdi caput ad suos deferret. Deindè fugientibus Saxonibus, memorabilem edidit stragem, nemini masculini sexûs parcens in Saxonia, qui gladij sui longitudinem excederet. vastatis simul & vicis ac agris, victor posteà in Franciam redijt. Saxones à Clotario & Dagob. vincuntur.

Bellis iam plurimis felicitèr gestis, Clotarius posteritati suę consulẽs, procerum concilium Trecas cõtrahit. mox conuentum apud *Cypriacum habuit. vbi de regni commoditatibus consulitur. Anno, vt plures scribunt, regni sui 44. moritur, duobus filijs Dagoberto & Ariberto relictis: & sic anno Domini 630. Id quo modo fieri possit admiror. nam liquidò constat ex literis fundationis monasterij in Wyssenburg / quod fundauit Dagobertus, Clotarium iam diù fuisse defunctum, quarum literarũ tenor talis est: Clotarius moritur. Testimoniũ literarum.

Dagobertus magnus diuina clementia rex Francorum, omnibus regni sui primatibus, immò cunctis Christi fide-

libus præsentibus ac futuris &c. Notum facimus, quòd patre meo Clotario defuncto, paterni regni curam susc epi, sed viuendi ductus leuitate, deceptus regalis officij debitum neglexi &c. Inter alios excessus meos & Ecclesiarum Dei destructor & dissipator esse cœperam, nec diuinę maiestatis oculos, nec hominum veritus acclamationem. Tandèm Dei benignitas obstinatæ mentis superbiam conterens, virga correctionis iniquitates meas correxit, & castigato mihi veniam non negauit. nam raptus in sublime, diuinæq; maiestati inter choros sanctorum, in habitu iudicantis sedenti, præsentatus, à sanctissimis ecclesiarum patronis pro rebus Ecclesiasticis per rapinam à me distractis & consumptis, grauitèr sum accusatus &c. Cumq; conscientia grauatus, non auderem delicta defendere, ex arbitrio præsidentis pœnæ sum addictus: deindè cæso & pœnis grauioribus affecto, succurrit mihi tandèm specialis meus patronus S. Dionysius martyr, qui precibus suis & instantis pœnæ dilationem, & pœnitentiæ mihi tempus obtinuit. Idem quasi modum pœnitentiæ imponens, in hoc mihi spem plenæ posuit indulgentiæ, si ad honorem DEI & beatorum Petri & Pauli apostolorum sanctorum, quos magis offenderam, domum diuinis aptam seruitijs cõstruerem: qua promissione lętatus, libens voui, dimissusq; à superis redij. Igitur sub certa spe remissionis peccatorum nostrorum reddentes alacri studio votum quod fecimus, Ecclesiam in honore S. Trinitatis, & S. Mariæ perpetuæ virginis, & sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, in loco qui dicitur **Wyssenburg**, construimus: quam sublimare, & regali munificentia ditare decreuimus. Donamus ergò ei, & perpetuò dari volumus de rebus fisci illic adiacentibus, quicquid ad nos spectat, tam in villis quàm municipijs &c. Item nullus secularis iurisdictionem ibi habeat &c. illud etiàm pari decreuimus authoritate, vt nullus põtificum Nemetensis ciuitatis vel reliquorum episcoporum, aliquam ibi dominandi vel quaslibet causas agendi habeat facultatem, sed sub nostræ emunitatis defensione pater monasterij omnia possideat, homines eiusdem monasterij per fines regni nostri nulli teloniũ persoluant* &c. vt hæc inconuulsa permaneant, chartam hanc adiectione sigilli nostri roboratam signauimus. Dat. in ipso monasterio, mense Maio, die xj. anno regni nostri 23. anno Domini Dc. xxiij.

Monasteriũ in Wyssenburg.

Et sic ex supputatione annorũ conuincitur error scribentium. literis enim authenticis et talitèr munitis magis credendum est, quàm historiarum scriptoribus. Constat etiàm ex his literis, quòd Dagobertus regnare cœpit anno Domini DC. quod credo in Austrasia, in qua diù regnauit viuẽte patre, sed post mortem patris in tota Francia regnare cœpit. & cùm ex his literis habeatur, quòd Clotarius diù mortuus fuit, sequitur quòd non regnauit vsque ad annum DC. 30. hæc tamen relinquo alijs discutienda.

Mortuo Clotario, et apud S. Germanum de Pratis sepulto, Dagobertus in Austrasia agens, de morte patris nuncio accepto, nè quis oriretur à nouarum rerum studiosis tumultus, in Burgundiam & Franciam exercitum partitur. Ipse cùm apud Rhemos agit, veniunt ad eum ex Francia & Burgundia legati, regi nouo debitum honorem ac fidem præstantes. Erat Dagoberto ex patre frater Aribertus, cui cùm regni pars deberetur, cõuenit inter eos, vt in Aquitania Tolosam & alias vrbes quæ intrà Pyrenæos montes & Ligerim continẽtur, Aribertus reciperet, eo cõtentus esset. Igitur Aribertus regni sui primariã sedem Tolosæ instituit.

Dagobertus cum fratre partitur imperium.

Dagobertus verò impigrè quæ regiæ solicitudini impendebãt, exequebatur, ius cuique postulanti dicens. templum quod diuo Dionysio extruxerat, argento texit solido. in id corpora sanctorum collocari fecit, condita aureo feretro, additis multis preciosis muneribus, insuper annuis redditibus in alimoniam ministrorum designatis. inopum præterea curam non obmittens, reconditorium proximè aram maiorem templi argenteum composuit, vbi quæ diuis donaria martyribus offerrentur, repositasacer-

sacerdotes egenis impartirent.

Dagobertus Gertrudem vxorẽ, quòd sterilis esset, reliquisse fertur, et superinduxisse Machthildem virginem: & cùm deessent illi propter sterilitatem liberi, concubitu virginis Raguetrundæ filium suscepit, cui Aribertus Dagoberti frater nomen dedit. & appellatus est Sigibertus, quem S. Amandus baptizauit, de quo sancto ità legimus: Cùm aliquãdò veniisset Romam, in Ecclesia S. Petri pernoctauit, vbi apparuit ipsi S. Petrus, iussitq; vt pergeret ad Dagobertũ regẽ, ac de peccatis suis eum corriperet. quod & fecit. & cùm illi verbum salutis prædicat, regno extruditur, sed tandèm resipiscenti Dagoberto Amandus gratus fuit. Ille cùm Sigibertum baptizat, & ad orationem nemo respondebat de more, infans ipse qui tantùm dies 40. natus esset, cunctis tacentibus, AMEN expedito sermone respõdit. quod diuinitùs factum esse quis non crederet?

Sigibertus Dagoberti filius.

Idem rex S. Amandum in Traiecto fecit episcopum, quem tamen paulò pòst amore ductus reuocauit, & episcopum in Ecclesia Argentinensi constitui fecit, cui cùm populus non benè obtemperaret, monasterium ingreditur, mundum perosus.

Amandus episcop. Argentinen.

Legitur quoquè in vita S. Arbogasti episcopi Argentinen, quòd Sigibertus adolescens filius Dagoberti, in venatione quadam ab equo cadens, strepa retẽtus discerpitur, & tertia die est defunct⁹. quem cùm rex & regina inconsolabiliter lugerent, S. Arbogastus deuotis precibus suis à Deo obtinuit eum ad vitam reuocari: vndè rex pro tanto beneficio oppidum Rubiacũ cum attinentijs suis, vbi habitare consueuit, Argentinẽsi Ecclesiæ ac glorioſę virgini Mariæ perpetuò donauit, quod & vsq; in hodiernũ diem retinuit.

S. Arbogastus episcopus Argentinen.

Eo penè tempore, Heraclio imperãte circa annum Domini 616. res Romana Persarum insidijs tentata, non sinè sanguine est seruata, fœdere inter Cosroën et imperatorem icto. verùm premebatur Italia non tam externis hostibus, quàm exarchis suis, è quibus Iohannem Thracem pridèm Rauennates occiderãt. Accedebat his malis pontificis Bonifacij 4. interitus, cui vix post menses 7. est successor datus, id quod discordiæ erat intestinæ.

Præterea Neapoli erat Iohannes Cãpsinus, ex gente patricia Constantinopolitanus, illius vrbis præfectus, qui ratus opportunam inuadendi imperij ratiõem, Neapolim & oppida quędã Lucanorum, Apulorũ, Brutiorum & Cãpanorum, in tyrannidem accepit.

Ioh. Cãpsinus pfectus

Interìm Deusdedit patria Romanus, pontifex lectus est omnium cõsensu. Et Eleutherius exarchus ab Heraclio missus, Rauennam applicuit. vbì sinè controuersia admissus, postquàm exercitũ nauigio eduxit, milites qui Rauennæ erant, sacramento in Heraclium adegit. Exindè confirmatis rebus, habita cædis Iohannis & iudicum quęstione, noxios puniuit. Pòst accedens Romam, à pontifice populoq; Ro. honorificè receptus est: ex eo loco omnes qui sub Phoca stipendia meruerant conuocans, ac ducẽs Neapolim contra Iohannem tyrãnum, obuiantemque armis superauit & interfecit.

Deusdedit papa. Eleutherius exarchus 7.

Omnibus itaq; recuperatis, Rauennam redijt, vbì nõ solùm debito ære, sed donis etiàm animos sibi militum conciliauit. Itaq; ad regnum adspirans, consciusq; sibi quantùm facinus aggrederetur, cum Longobardis nupèr per Bauaros oppressis, nouam in decennium pacem constituit. addebat animum Heraclij ignauia, qui per ea tempora res bellicas in suos duces reijciens, apud Constantinopolim ocio luxuique vacans, Martinæ nepti quam duxerat, adhærebat. Et Eleutherius exarchus se regem Italiæ declarat, sed paulò pòst cùm Romam peteret, à suis militibus interficitur, & caput Constantinopolim mittitur, cui mox successorem dedit Heraclius Isaacium patricium Constantinopolitanum. In aduentu itaq; Isaacij Agilulpho Longobardorum regi vita functo, Adoaldus filius puer cum Teudelinda genitrice in Longobardorum regno succedit.

Eleutherij tyrannis.

Eleutherij cædes.

Isaacius exarchus viij.

Ea regina à principio sui aduentûs in Italiam sibi comparauerat Lõgobardorum gratiam, quam adeò conseruauit, in diesque adauxit, vt duces militesque

Adoaldus Longobardorum rex.

Lõgobardos verbo magis regeret quàm armis. Hinc fœderibus: ictis per decẽ annos cum puero, in regno quietissimè vixit: quin etiàm multa innumeraq; beneficia in Italicos cumulauit. Non enim modò ecclesijs pijsq; locis regis nomine donationes maximas fecit, sed & vrbes nonnullas instaurauit.

Intereà Persæ omni Asia quę ad meridiem vergit, sunt potiti. Quo tempore Heraclianus imperatoris pater defunctus est, cùm magnũ exercitũ ex Aphrica duceret in Aegyptum. quod cùm esset Persis renunciatum, ilicò in Aphricam duxerunt, ac Carthaginẽ ceperunt. indè potiti Aphricæ imperio, impositisq; illi prę̃dijs competentibus, in Asiam sunt reuersi. Heraclius imperator tum petijt à Cosroa rege pacem, quam magno cum dedecore Romani imperij erat accepturus. sed barbarus rex victorijs insolentior, vt consentiret paci, nullis precibus prę̃miisve adduci potuit. quam ob rem imperator timore potiùs quàm virtute animum in barbaros destinauit.

Carthago & oĩs Africa Persis cessit.

Deusdedit papa inter hæc moritur anno põtificatũs sui tertio, quo in tempore (vt Platina scribit) scabies quędam ità in elephantiasin tendens inualuit, vt deformitate cognosci homines nõ possent. ipse verò in Basilica S. Petri sepelitur.

Bonifacius v. papa.

ANNO Domini 623. Bonifacius v. natione Campanus, est substitutus. Hic constituit, nè confugientes ad Ecclesias, indè extraherentur. Deindè anno Domini 624. Heraclius ducere in Persas cõstituens, anno imperij sui xij. primùm omnium Constantinopolis defensioni prospecturus, Cõstantinum filium Cæsarem declarat, ac regni consortem facit. exin rei diuinæ ex Christianorum institutis religiosissimè intendens, accuratissimè per sacri ieiunij tempora omnibus in templis supplicationes habuit. profecturus autem, dextram armauit tabula glorioſę virginis imagine depicta, quam fama erat de cælo cecidisse, & nullo fuisse humano opere fabricatam.

Egressus dux in Syriam, audiẽs Cosroen se apud Azotum vrbem continere, venit illuc. quod cùm intellexisset Cosroes, indè profectus est in Persidem, exustis omnibus in itinere segetibus quæ tunc flaueſcebant, Sarace & Sarabassa ducibus relictis, qui Heraclij impetum retinerent. quod intelligens Heraclius, flexit iter ad sinistrum, & magnis itineribus superato Tauro monte, Saracen Cosroæ ducem anteuenisse reperit ad pontem, cumque indè deturbatum in Persidem repulit. Et vltrà procedens, Saym ducem illi substitutum, cum maioribus copijs obuium habuit: cum quo prælio commisso, ab ortu solis vsque ad vesperam magna vtriusque partis cęde, postremò inclinauerat victoria ad Persas, nisi Dominus exercituum subsidiũ attulisset. exortus est enim in magnã tẽpestatem imber grandine mixtus, & in faciem hostium fulminans, excæcabat Persas, & impetu prouoluebat. Persarũ grauiss. cædes. Tempestas.

Confractus est itaque, & magna occidione prostratus hostium exercitus, ad cuius cladis nuncium Cosroës omnes effudit regionum vires: copijsque vndiquè contractis, Razatenem oppositum Heraclio ducem. Igitur Heraclius cum nouo duce pugnans confligit, idq; prælium eo cõtinuatum est die in vesperam, sed ad solis occasum cùm multi in vtroque exercitu cecidissent, Razatenes dux superatus est & interfectus, relata sunt ex eo prælio 27. Persarum signa militaria, maiore exercitũs parte vel occisa vel capta.

Sunt qui scribant, quòd exercitibus vtriusq; partis circa *Danubium cõgregatis, placuerit vtriq; principi, Heraclio scilicet & Cosroæ filio, siue is ex Persis alius quispiam fuerit, vt ipsi soli in medio pontis cõfligerent: & cui sors victoriam ferret, is sinè damno vtriusque exercitũs imperaret. qua in pugna pulsatus Dominus precibus suorum, concessit Heraclio de hoste triumphum. Vndè tanta mentis exagitatio Cosroæ inuasit exercitum, vt spontè cum omni familia Heraclio se subderet. Persidem ingressus Heraclius, turrim Cosroæ thesauris plenam capit, partem militibus tribuit, partem verò reparandis templis quæ Persæ diripuerant, designauit. Occiso rege Cosroa, filium eius alte-

alterum captum & baptizatum, in regnum restituit. Fertur ab alijs, perijsse Cosroam filij Syroæ insidijs, vt suprà scripsimus, vbi historiam ceu quodam compendio breuitèr complexi sumus, alijs vsi scriptoribus. vtranq; sententiam perpende.

Honorius papa.

ANNO deindè salutis nostræ 628. Bonifacius quinto pontificatûs sui anno moritur, & in eius locum Honorius primus subrogatur, sedit annis ferè vndecim. Hic vrbis Romæ sacras ædes restaurauit. operum suorum hodiè præter B. Petri basilicæ tectum, æreis tegulis coopertum, nil visitur, quas tegulas ex Romuli templo Heraclij imperatoris permissione pontifex auehi curauit. Heraclius post tam celebrem triumphũ, post tantam maximarum rerum gloriam, siue superbia, siue temeritate, vt hæc plerunquè vitia res hominum splendidiss. comitantur, Christianæ pietatis desertor, magicis vanitatibus se dedidit.

Cecinerant vates, grande illi periculum atq; imperij euersionem à circunciso populo imminere. existimabat autem Iudæos fore, quarè per totum imperium mandauit Iudæos, qui nollent cõuerti, interfici. Idẽ per nũcios Dagobertum regem Francorum & Sisibodũ Hispaniarum regem, prætẽsa fidei Christianæ causa rogauit, vt omẽs in suis regnis Iudæos fieri Christianos iuberent, nolentes verò neci darent. Obediũt illi, & multi tum Iudæi conuersi sunt ad fidem, multi occisi nolentes conuerti.

Sed Heraclius in sua astrologia fuit deceptus, quia nõ ad Iudæos, sed ad Arabes & Saracenos, qui ex mandato Mahumeti circunciduntur, præsagiũ spectabat. Ad hoc Heraclius instinctu Pyrrhi Constantinopolitani patriarchæ & Cyri Alexãdrini episcopi, incidit in hæresim Monotheletarum, dicentium esse in Christo vnicam tantummodò volũtatem: quem errorem multi sunt secuti. Sed cùm Honorius papa Heraclium per literas & nuncios tanti erroris arguisset, passus est Pyrrhũ patriarchã Constãtinopolitanũ ob id in Aphricã relegari.

GENERATIO XXII.

ANNO salutis nostræ 630. anno Heraclij 19. Honorij verò papæ tertio, incepit 22. generatio. Mahumetus, vt aliqui volunt, Arabs, vt alij, Persa, nobili ortus parente, deos gentium adorante, sed matrem Hebraicæ gentis habuit Ismaëliten. ex his duabus omninò sibi aduersantibus sectis originẽ trahens, nulli eorum omninò adhæsit. Nãque inter Arabes, apud quos magnum ambiêrat honoris locum, publicè concionatus est, non iniuria Cosroen deletum esse, quòd se pro Deo adorari fecisset homo scelestissimus: quin exquisitissimè de lege Hebræorum, quam magna ex parte Arabes ea tempestate sectabantur, Christianorumque traditionibus disputabat, vt vnam eandemq; esse vtranque affirmaret, licèt magnis vtraque gens abduceretur erroribus: quos quidem errores ità ipse moderabatur, vt Hebræos reprehenderet, Iesum Christũ de virgine natum negãtes, quod sui maiores futurum expectandumq; prædixerunt: Christianos verò redarguit leuitatis, quibus persuasum sit, Iesum Dei amicissimum & ex virgine natũ, opprobria & demùm crucis mortem à Iudæis perpeti voluisse: & suam ipse prædicans legem, fore affirmabat, vt si eam acciperẽt custodirentque Saraceni, & sibi diuino ob id nuncio obsequerentur, sese in libertatem recipiant, principatu regnoq; in finitimos potiantur. Hæc Blondus.

Mahumeti origo & ingenium.

Scribitur & Mahumetus mercator fuisse, & à Sergio apostata, qui propter errorem Nestorij à suis fuit expulsus, instructus, duxisse præpotentem vxorem. præterea vsum ferunt præceptore quodam Iacobita, ex his qui circunciſionem prædicant, & Christum hominem tantùm fuisse, nõ Deum, sed iustum & sanctum, ac de spiritu sancto conceptum & de virgine natum. quæ omnia Saraceni credunt. Itaq; populus tunc vario laborans errore, facilè deceptus est, multiq; tam ex Iudæis quàm Saracenis, ei adhæserunt. Asseruit enim constantèr se prophetam à Deo missum, vt legem quę Iudæis, & eam quæ Christianis data esset, quia nimis rigida erat, temperaret: & quô fidem suam adstrueret instàr Moisis, vocata plebe, hæc diuino nuncio prædicari clamabat. Nam cùm morbũ homo scelestus haberet caducum, ità vt

Sergius monachus.

Iacobitæ.

Morbo co-

Initiali laborauit Mahumet.

sæpè caderet, de quo vxor eius plurimùm tristabatur, affirmabat sibi angelũ Gabrielem loqui solere, cuius splendorem sufferre non posset, ideò se in terram cadere.

Deindè vt regno Arabum potiretur, consilio Sergij legem suam composuit. hic verò monachus erat: ideò ordinauit, vt eius legis sectatores cuculla vterentur, quod hodiè Saraceni seruant. deindè multas genuflexiones fieri mãdauit, & vt meridiem versùs adorarent, lotiones etiàm vsq; ad verenda instituit, & vt orantes vnum confiterentur Deum: vndè trinitatem negant. se non Deum, sed Dei prophetam eximium haberi, quòd omnes carnes præter porcinas et morticinia ac sanguinem comedere possent: quòd quatuor legitimas vxores cuique habere liceret, & de propria cognatione liceat eas accipere. Docuit autem auditores suos, quòd qui occidit inimicũ, vel occiditur ab inimico, paradisum ingrediatur: paradisum verò, carnalis cibi ac potûs locum & indulgendis mulieribus, perhibebat: fluuium quoquè vini & mellis ac lactis ibi esse, & affluentem voluptate: multaq; alia stultitiæ plena, quæ stultis videbantur credibilia, vel eô quòd delectabilia.

His & alijs prophetã Dei se affirmãs, illius regionis obtinuit principatum, omnesq; Arabas suasiõe vel tãdèm gladij timore ad ipsum venerandum & legem suam seruandam adegit. Ausus autem tum fuit Mahumetus, comparato ingenti Arabum exercitu, fines Ro. imperij turbare, cuius motus Heraclius citò compescuit, solicitatis eius ad defectionem militibus pollicitatiõibus & præmijs. Verùm hi posteà minimam ob causam ab Heraclio defecerunt. dum enim militibus stipendia darentur, dispensator vni ex Saracenis importuniùs petẽti: Vix, inquit, Romano & Græco militi possumus dare, & hæc canum turba tantoperè stipendia efflagitat? ad quam vocem commoti qui aderant Saraceni, suos vndiquè conuocant, in Syriamq; secedunt, & in magnum coacti exercitum, prima ad Damascum fecerunt castra: qua breuì capta, Phœnicẽ quoquè occupauêre, deindè in Aegyptum ducentes, duce (vt aliqui volũt) Mahumeto, ea faciliùs sunt potiti, q̃ à suis Arabibus commeatu auxiliaribusq; copijs sunt adiuti.

Arabes Mahumeto duce imperiũ inuadunt.

Processit autem latiùs quàm principiò est creditum, huiusmodi incẽdium, q̃ Arabes Mahumeti prẽstigijs seducti, apud Persas, vt eãdem susciperent legẽ, primùm precibus institêre: deindè illos assentiri nolentes, bello agitauêre. Successerat Syroæ Persarũ regi, qui primo regni anno decessit, Adheser filius: quo item defuncto, Persę regem assumpserãt Hormisdam. Hunc cùm Arabes in prælio superâssent interfecissentq;, subacti sunt à Saracenis Persę. Ità Mahumeti lege suscepta, illius iussu priscum nomẽ deposuêre, & pro Persis Saraceni dicti sunt. qui quidem facti Saraceni, in Antiochiam vrbem Rom. imperio subiectã ducentes, illam ceperunt.

Persæ accepta Mahumeti lege, Saraceni dicuntur.

Id cùm intellexisset Heraclius, Hierosolymam mittens, curauit Dominicã crucem Constantinopolim importari. Interìm Mahumet annos natus penè xl. postquàm tam tetra peste animos hominum infecisset, extinctus est. Visitur in Persidis vrbe *Meca ferrea illius arca. Et sunt qui putent hoc tempore Hierosolymam captam. id ego fretus bonorũ scriptorum opinione, in Agathonis & Constantini quarti tempora refero, scilicet sub Homaro, qui rex à Mahumeto tertius est, gestum. Hic misertus vrbis, populum seruum & tributarium, sua religione frui permisit. Hinc & pontifices vrbis eius in historia non negligemus.

Mahumeti mors.

Cœperat his temporibus sub Honorio pontifice Arioaldus Longobardorũ regno præesse, electo post Teudelindæ mortem fratre Adoaldo. Et Isaacio exarcho viro bono constans cum Longobardo pax exat, qua fretus papa Honorius, vrbis Romæ magnificentiam sacris ædibus & pleriſq; rebus alijs iterùm instaurauit. Mortuus est hic circa annum pontificatûs vndecimũ, sepultus in basilica Petri.

Arioaldus Longobardorũ rex 6.

Seuerinus, cùm vacâsset sedes annum vnum & aliquot menses, patria Romanus, in demortui Honorij locum subrogatus est anno Domini 638. cõfirmatur indè

indè ab Isaacio Italię exarcho. Vana tũc enim habebatur cleri electio, nisi imperatores aut exarchi eam confirmâssent. Isaacius itaque ob eam causam Romam profectus, Mauricio Chartulario Græco homini, per quem Romam gubernabat, mãdauit, vt thesauros in Lateranẽsi episcopio seruatos, quibus posset modis conquireret.

Mauricius iudicibus Ro. sibi subiectis pecuniaria pactione corruptis, vocatis militibus, multa de Honorij pontificis defuncti auaritia, multa de illius in milites odio dicit, quòd pecunias ab imperatore, vt illis in stipẽdia darentur, trãsmissas, in arculis cõcluserit: hortaturq; vt armis correptis, sese sequãtur. Resciuit verò pontifex Seuerinus Mauricij concionem ad milites, quam ob rem sacerdotes cum valida propinquorum clientum manu conuocans, sacrarium in quo preciosa seruabantur, obicibus repagulisque firmauit & militibus. Venit Mauricius, quem cùm Seuerinus auertere non poterat, introduxit, ostendens quo pręsidio sacrariũ seruaretur. Mauricius tantum videns apparatũ, dolo aggressus est pontificem, & primates blanditijs alloquitur, sese dicẽs ea solùm aduenisse causa, vt in illa sedis vacatione, furtũ aut rapinã sacrę supellectilis prohiberet. Vndè à Seuerino socijsque suis facilè impetrauit, vt arculæ sacrarij duplici pontificis & Mauricij signo adseras munirentur, communisq; sacerdotum & militum statio episcopion custodiret.

His ità paratis, Isaacius exarchus Romam à Mauricio vocatus venit, egitq; in exilium primarios sacerdotum, quos dixit seditiõem tumultumq; in populo suscitâsse. paucis deindè diebus electione Seuerini cõfirmata, episcopium Lateranum tãquàm visendi gratia ingressus, præda concupita expletus, exercitũ primò illius particula donauit, reliquũ Rauennam deferri iubet. ipse euestigiò subsecutus, Heraclio imperatori eius sacrilegij partem trãsmisit. Fuit is annus, quo maxima clade à Saracenis est affectus Heraclius.

Romæ interìm Seuerinus põtifex anno secũdo vita functus est, successit Iohannes papa iiij. Dalmata, anno Domini 640. Statuit, vt qui Ecclesię res temerarius inuaderet, quadruplum restitueret. sedit annum vnum, menses ix. sepultus est moriẽs in basilica Petri. Successit ei Theodorus primus natione Græcus, vir bonus, anno Domini 642. Ioh. papa 4. Theodorus papa 1.

His tẽporibus Mauricius Chartularius post sacrarij expilationem maiora cœpit audere, quòd vires imperij cõminutas duceret, Isaacium exarchum spernebat, consilio & auxilio iudicum Ro. quos pręda Lateranẽsi sibi reddidit obligatos rebellare cœpit: cunctisque sibi subiectis locis fido præsidio firmatis, cõuocat concionem, ostendens Isaacium Italiæ affectare regnum, hortatur vt illi aduersantes, in Ro. imperatoris fide manerent, omnesq; nouo aduersùs Isaaciũ adstrinxit iuramento.

Mauricij cõtra Isaacium coniuratio.

Quæ cùm Isaacio essent nunciata, exercitum coëgit, Romamq; misit, maxima omnibus stipendia dari iussit. appropinquans deindè Romæ præfectus, præmisit aliquos qui ducẽtibus in exercitu ordines et in populo potentioribus renunciarent, dona se ab Isaacio maxima afferre, tantumq; orare, nè Mauricij hominis perditissimi perfidiæ, imperatoriam gratiam & sua quę afferret dona postponerent. Ea verò effecerũt dona, vt nec iudex nec ciuis Rom. nec miles inuentus sit, qui Mauricio fidem seruare voluerit.

Pręfectus ab Isaacio missus, quamprimùm Romę applicuit, cum exercitu fuit introductus. quod cùm cerneret Mauricius, in Ecclesiam B. Mariæ maioris cõfugit. sed eum pręfectus abstractum, Rauennã in vinculis duci curauit, cum quo paritèr sunt missi complices Ro. in illa coniuratione notiores. Mauricius tũ Isaacij iussu decollatus est, caput hastæ infixum in circo Rauennę diù pepẽdit. complices verò illius in carcerẽ sunt coniecti, quibus secũda arrisit fortuna, quòd Isaacius per eosdem dies repentina morte subtractus est, & Rauennates ciues illos ob Ro. nominis reuerentiã abire incolumes permiserunt.

At Heraclius varijs (de quibus suprà tactũ est) agitatus malis à Saracenis per Asiam, de Isaacij quoquè certior morte

Theodorus exarchus 9.

factus, Theodorum patricium, cognomine Caliopam, misit ad regendum Italiæ exarchatum: & nisi amens secorsque fuisset, intelligere potuit, Deum qui piè & ex religione Christiana viuenti dederat, vt perditum primò in Asia imperiũ recuperaret, se posteà flagitijs deditum, ipso Asiæ imperio & summa gloria priuâsse. Cœpit autem laborare hydropisi, qua perijt anno imperij sui 31. eam secum perferens infamiam, quòd Ro. principũ primus Asiæ imperium amisisse dicatur.

Constantinus iunior impe. 63.

ANNO Domini 642. quo Heraclius Cæsar vita functus est, Constantinus iunior Heraclij & Eudoxiæ filius, imperium accepit, qui nouercæ Martinæ dolis quarto mense veneno sublatus est. ausa est hoc facinus mulier Pyrrhi pontificis consilio, rediérat enim ille post Heraclij mortem ex Aphrica, confestim in vrbem Romam orthodoxæ fidei formam ac titulum postulans, indè Byzãtium veniens, quo erat ingenio, nouum hoc scelus molitus est. Senat⁹ populusq; Constantinopolitanus inauditum crimen detestatus, Martinam lingua, Heracleona naso spoliat, vtrunq; in exiliũ mittit, Pyrrhum antistitem à fuga retractum interimit. Et Constans Constantini filius, à senatu imperator habetur, Pyrrho patriarchę succesſor datur Paulus, qui pari contumacia Monotheletarum hæresim sectatus est, Constantis imperatoris fauore fretus.

Constans imp. 64.

Ad Dagobertum redeo, qui vsus est potissimùm Arnulphi Metensis atq; Pipini consilio. Arnulpho fato absumpto, Cunibertum Colonieñ episcopum in eius locum substituit. His consultoribus ad regis mores congruentibus, iustitiæ illius atque æquitatis tanta fama etiàm apud exteros percrebuit, vt ferè ex omni parte Europę Dagobertum iudicem exposcerent, Pipinus palatio pręerat.

Interea Aribertus Dagoberti frater, relicto filio Chilperico, vita defungitur, quem filius non multò pòst secutus est: quam obrem Tolosanum regnum Dagobertus recepit. Dum Sclauonibus in Thuringiam irrumpentibus, selectis copijs ad Rhenum Dagobertus peruenit, ibi Saxones ad eum mittunt oratũ, vt tributo, quod patri filioq; hactenùs

Tolosanum regnũ Dagober. recipit.

pependissent, leuarentur. id enim tantùm quingentorum boum erat. Si id ab rege impetrarent, suis se impensis Sclauones debellaturos. Spondet conditione admissa: Pensum Saxonibus remissum est.

Interìm cùm hæc aguntur, Dagobertus Sigibertum filium in Austrasiam mittit, diademate illi imposito, attributoq; Cuniberto Colonieñ episcopo, & comite Palatino Adalgiso, quorũ moderatione regnum administraretur.

Eo tempore natus est Dagoberto ex Mathilde Ludouic⁹, alio nomine Clodoueus: quo adulto, dissidij causam fratrib⁹ auferre studuit Dagobertus, distributa cuique hæreditate. Sigiberto enim omnis Austrasia, Ludouico Burgundia Neustriaq; cessit.

ANNO Domini 643. Dagobertus Clypiaci residens, mittit nũcios in Britanniam, vt Britones quod malè admiserant, velocitèr emendarent, & suæ ditioni se traderent, alioquì sese bello eos aggressurum. Quod audiens Nidicahil rex Britonum, cursu veloci Clypiacum cum multis muneribus ad Dagobertum perrexit: ibiq; veniam petens, cũcta quę sui in Frãcos illicitè perpetrâssent, emẽdaturum se spopondit, sempèr se & regnum suum subiectum ditioni Dagoberti & Francorum regibus esse promisit, & ad suos repedauit, muneribus à Dagoberto honoratus.

Britones se dedunt.

Tum multis rebus à Dagoberto præclarè gestis, prouidus futurorum, ex regno Francorum pontifices proceresq; Bigarium ad consilium vocat: vbì throno insidens aureo, duobus sibi assidentibus regibus filijs, inter multa quæ de breui & misera hominum vita locutus est, filios Clodoueum & Sigibertum ad mutuam charitatem hortatus, testamẽtum condidit. Quo inprimis quę Christi sacerdotibus donâsset, rata esse mandat: confectis indè quatuor vno tenore syngraphis, vnum Lugduni, alterũ Metis, tertium Parisij, quartum apud se in arcis reponi fecit. Sacerdotes verò, id est, pontifices qui regis beneficijs donati essent, adstrictos facit, dum de ipsius morte nuncium accepissent, tribus contenuis à morte annis rem diuinam quisq; in suis

Dagoberti testamentũ & interitus.

in suis locis tèr per singulas hebdomadas faciant: cius testamenti curatores Sigibertum Clodoueumq; instituit.

Paucis deindè exactis diebus, rex alui profluuio afflictus, apud Spinogillum decumbens, ad diui Dionysij ædem se transferri iussit. illic spe salutis destitutus, Againũ, cuius probitas fidesq; spectata sibi esset, accersit: vxorem Mathildem illi filiũq; Clodoueum cõmendat, vt eius prouidentia regnum administraretur. Proceres quoquè palatinos qui aderant, adiurat, reginæ filioque obsecundent. Morbo tandèm superante, obijt. elatum cadauer eius est, vniuersis collachrymantibus, in templo martyrum regio apparatu sepultum anno salutis nostræ 649.

Fertur quòd Iohãnes anachoreta insulanus, per quietẽ viderit in medio mari turbam dæmonum, animã regis Dagoberti cymba deuehentium ad pœnas, vbi rex aduersùs sæuientes in se dæmones, sanctorũ Martini, Mauricij et Dionysij opem precatus sit. sancti opitulandi gratia aduenientes, & supplicijs regis animam tormentis eximẽtes, secum in cælum vexerunt, sinè intermissione repetentes: Beatus quem elegisti & assumpsisti Domine in atrijs tuis. hoc Andoënus Rhotomageñ archiepiscopus literis conscripsit.

His tẽporibus imperio præerat Constans, tum cæteris vitijs egregius, tum hæresi maximè pollutus. quarè & Paulum patriarcham Cõstantinop. qui palàm Christianos infectabatur, summoperè defendit. Hic à papa Theodoro, vt rectam fidei normam acciperet, per literas requisitus, obstinatè renuit obedire. Quamobrèm & ipse, sicut Pyrrho contigerat, dignitate priuatus est, quãquàm alium Pyrrhi priuatio finẽ habuit. Nedùm enim Paulum, sicut Heraclius Pyrrhum, priuari passus est imperator Constans, sed in hæresim & ipse prolapsus est, quo in tempore obijt Theodorus, põtificatûs sui anno sexto, & in basilica B. Petri extitit sepultus.

Subrogatur in locum Theodori Martinus papa, huius nominis primus, anno Domini 649. sedit annis septem. Hic legatos statim Constantinopolim misit, qui Paulum adhortarentur, vt omissis erroribus, aliquandò ad veritatis callem regrederetur. Is autem nõ modò pontifici non obtemperat, verùm etiàm eius legatos, Cõstantis authoritate abusus, in diuersas insulas relegat. Quam ob rem indignatus Martinus, synodum centum & quinquaginta episcoporum Romæ habuit, in qua Cyri Alexandrini, Sergij & Pyrrhi damnatiõem renouauit, Paulum autem Patriarcham omni anathematis vinculo damnatum priuauit.

Intereà verò dum hæc agerentur, pax Italiæ quæ inter Rom. & Longobardos annis 30. durauerat, turbari cœpta est. Erat Longobardis Rhotaris rex, Arriana labe infectus, in quam omnes Longobardi præcipites corruerant. Theodorus & Martinus rem sępiùs frustrà attentauerunt. Ob has igitur causas, instante etiàm Theodoro Italię exarcho, bellum Longobardis indicitur. At non recusant illi, ad Scultennam Mũtinæ amnem acritèr vtrinquè pugnatum est. Tandèm verò Theodorus superatus, funditur & fugatur, ex suis septem millibus amissis. Rhotaris tanta victoria elatus, Liguriam omnem breui in potestatem suam redegit: quam regionem ab vrbe Luna in Varum amnem Anicienſis prouinciæ & Galliarum fines, Longobardi per duos de nonaginta, quibus tunc Italiam premebant, annos, nunquàm priùs capere potuerunt. hic rex multas leges edidit. Rhotaris Longobardorũ rex 7.

Per hoc tempus nedùm subuenit afflictis Romanis ac Italis rebus aut hæresi Arrianæ inualescenti imperator Constans, sed nouas ipse addidit afflictiones. Olympium enim cubicularium suum misit ad Italiæ exarchatum Theodoro successorem, iubens & pontificem omnesque Italiæ episcopos sua Monotheletarum hæresi inquinare, quod si suasione, precibus, aut armis efficere nequiret, apprehensum Martinum papam in vinculis ad se mitteret. Olympius exarchus x.

At Olympio Romam veniente, synodus habebatur: & cùm virus cõceptum spargere non posset, lictorẽ suum immi-

Pal. 64.

Paulus hæresiarcha.

Martinus papa 1.

immisit, qui Martinũ in Ecclesia S. Mariæ maioris caperet, ad se perduceret, vel saltem parére recusantem interficeret. Facturus mandata lictor, Dei miraculo subita cæcitate corripitur, atque ità diuinæ maiestatis nutu Martinus præseruatur.

Hac verò Orientalis & Occidentalis ecclesiæ discordia freti Saraceni, Alexãdria cum ingenti classe soluentes, Rhodum peruenêre: captaq; vrbe, Colossum fama celeberrimum demoliti sunt, ex cuius ære nongentos camelos onustos ferunt. Rhodo vastata, Saraceni in Aegæum delati pelagus, Cycladas afflixêre. Vndè in Siciliam nauigantes, multa damna Siculis intulêre, quos tandèm Olympius Italiæ exarchus Martini precibus motus, insula pepulit, non sinè magna nauium, militum ac suijpsius iactura: ibi quoquè morbo correptus moritur.

Saraceni Siciliã vastant

Constans verò tot calamitatibus nihilo melior factus, Theodorum Calliopam cum his mandatis iterùm in Italiam mittit, vt primo quoq; tẽpore Martinum pontificem ad se vinctum mitteret, eiq; rei socium addidit Paulum Pellarium, qui tãtum facinus curaret. Calliopam quidem ob exarchatum primũ iustè ac integrè administratum, omnis Italia benignè excepit, qui Romæ aliquot moratus dies, ad Lateraneñ basilicam se contulit, tanquàm põtificem salutaturus. Accedens illum, nihil tale suspicantem capit, & catenis iniectis, Constantinopolim mittit. actus est inde in exilium Martinus pontifex in Cherronesum Ponti ciuitatem, apud quam S. Clemens quõdàm exulauit. Martinus autem multis calamitatibus circunuentus, ac inopia rerum omnium pressus, tandèm in exilio moritur pontificatûs sui anno 7.

Theodorus exarchus xj.

Rhotaris interea Longobardorũ rex, postquàm 16. regnauit annos, mortuus, regnum filio suo Rodoaldo dimisit, ipse iuxta Ecclesiam B. Ioh. Baptistæ sepultus est, cuius post aliquod tempus quidam cupiditate ductus, aperuit sepulcrum nocte, & tulit omnia ornamenta corporis. apparuit autem ei per visiõem B. Iohannes, dicens: Quarè ausus es tangere corpus hominis istius? quanuis nõ rectè crediderit, tamen se mihi commendauit, nunquàm ergò hanc Ecclesiam intrabis. quod factum est. nam volẽs ingredi, à quodam euaginato gladio fuit sempèr repulsus.

Rodoaldus Longobardorũ rex 8.

Rodoaldus igitur dux duxit vxorem Guntburgam, filiam Agilulphi & Teudelindę. Ista Guntburga constructit Ecclesiam S. Iohannis Baptistæ in Ticino. hæc dum accusata esset apud maritum de adulterio, Carellus seruus eius petiuit à rege, vt ad singulare certamen pugnare sibi liceret cum illo, qui dominã suam infamârat. pugnansq; cum eo coram oñi populo, eum prostrauit. sic regina honorem recuperauit.

Rex verò Rodoaldus dum adulterâsset vxorem cuiusdam Lõgobardi, ab eo occisus est, cùm iam per quinq; annos regnâsset. Huic successit Aribertus filius Gundoaldi, qui fuit frater Teudelindæ reginæ. hic fecit Ecclesiam S. Saluatoris in Ticino, qui cùm Longobardos rexerat per annos nouem, mortuus est.

Aribert⁹ Lõgob. rex 9.

ANNO 12. Cõstantis, qui erat nepos Heraclij, pestilentia grauissima tribus mensibus grassata est, & à multis visi sunt angeli bonus & malus circuire ciuitatem: & quotiès iussu boni angeli malus angelus venabulo, quod manu ferre videbatur, ostium cuiusq; domûs percussisset, tot ex eadem domo sequẽti die interibant.

Pestis.

ANNO salutis nostræ 649. Dagoberto mortuo, Ludouicus aliâs Clodoueus, Againo tutore, Francorum atque Burgundionũ regna susciens, & duce matre, Aureliã profectus est. Nõ multò pòst Mathildis mater moritur, & in eodem quò Dagobertus humatus sepulcro, condita est. deindè Ludouicus regere rempub. solus cœpit. Cuius quarto regni anno tanta annonæ caritas fuit, vt fame atque inedia populus absq; modo deperiret, cui malo rex occurrens, tectum quod argenteum erat, à templo martyrum auferri, & per loci abbatem *Agulphum indigentibus & peregrinis distribui iubet. mox à Landerico Parisiorũ antistite impetrat, liberos ab eius potestate dimitti ministros, qui monasterio

Clodoueus Frãcorũ rex

Fames.

sterio deputati erant, vt omni libertate donati, sinè molestia Deo inseruirent.

Sigibertus rex Austrasiorum frater Clodouei, maiorem domûs habuit Pipinum: quo defuncto, filium eius Grimoaldum in patris locum constituit. Habuit autem rex filium paruulum nomine Dagobertum, quem Grimoaldo filio Pipini præfecto palatij commendauit, vt eius auxilio conseruaretur in regno.

Dagobertus iunior.

Sigiberto defuncto, Grimoaldus maior domûs, filium Sigiberti Dagobertum contudit, Dodonemque Pictauiensis Ecclesiæ episcopum, ad Scotos in exilium mittens, Dagobertum episcopum præposuit, & filium suum Hildebertum Austrasijs regem præfecit: quo indignati Franci, Grimoaldum captum Clodoueo deferunt, quem ille incarcerauit, & mortuus est in carcere, Hildebertusq; interfectus.

GENERATIO XXIII.

Eugenius 92.

MArtino vt sic defuncto, Romanus clerus populusque Eugenium elegit, eius nominis primum, anno Domini 659. vbi sequenti mox anno incepit 23. generatio, anno Domini 660. ab vrbe verò condita 1410. hic pontifex sedit annis duobus, mensibus nouem.

Eodem quoquè tempore Petrus in locum Pauli hæretici Constantinopoli sufficitur. Hic verò etsi meliùs aliquanto de religione sensit quàm Paulus, non tamen vsqueadeò eandem fidei normam tenuit, quam sancta Romana Ecclesia prædicat & seruat. Cuius quidem literæ Romam missæ duas operationes & voluntates in Christo negãtes, ità sunt explosæ, vt clerus ipse interdicere pontifici ausus sit, quo minùs in Ecclesia S. Mariæ maioris sacrificaret, nisi priùs tam prophanas literas reiecisset.

Gundebertus & Partharis Lõg. reges.

Per idem tẽpus Ariberti filij Partharis & Gundebertus, regnum Lõgobardorum tenebant, Partharis Ticinum, Gundebertus Mediolanum colebat. Et Longobardi pacem cum Rom. Rauennatibus & alijs Italiæ populis imperio subiectis vbiquè seruabant, sed varijs ipsi inter se fratres motibus agitati sunt, intantùm vt alter ab altero regnum tollere decertaret.

Pro hac causa Gundebertus direxit Garibaldum ducem Taurinensem ad Grimoaldum ducem Beneuentanum, vt veniret & adiuuaret eum contra fratrem, promittens sororem ei dare in vxorem. Garibaldus dux perfidus suasit Grimoaldo, vt quia fratres regnum dissiparent, ipse veniret, & regnum Lõgobardorum apprehenderet, quòd & maturus ætate esset, & potens, & consilio valens.

Audiens hoc Grimoaldus, animum mox adiecit, ordinans filium suum Romoaldum Beneuenti ducem, ipse cum delecta multitudine armatorum Ticinum tendit: vndè cùm Partharim expulisset, Gundebertum Mediolano eiectũ trucidat. Quod vbi Clodoueus Francorũ rex filius Dagoberti intellexisset, casum adolescentũ miseratus, magnas copias statim in Italiam misit, vt adolescẽtes in regnum paternum restitueret. In transpadana ergò regione prelium acerrimum committitur: tandèm verò fortuna se inclinante ad Grimoaldum, fusi atque fugati Galli Italia expelluntur.

Grimoald⁹ Beneuẽtan⁹ Lõg. rex xj.

Sunt qui scribunt eos hac ratione deceptos: Longobardi enim simulata fuga, castra rerum omniũ ac vini potissimùm plena relinquentes, rati Franci verã esse hostium fugam, in omnem voluptatem inuoluuntur, epulis & vino replentur: quarè superueniẽtibus ex insidijs hostibus, cęduntur Franci ad vnũ omnes, vt vix cladis nuncius superfuerit, qui stragẽ istam ad Clodoueũ referret. Hac victoria fretus Grimoaldus, omnem prouinciam statim in potestatẽ suã redegit.

Post hęc malignus homo Garibaldus Taurinensis dux, cùm paschali die ad orationem in Ecclesiam B. Ioh. Baptistę Taurini venisset, quidam homunculus de genere Gundeberti ascendit bãptisterium, sinistra manu se tenens ad columnam, vbi transire habebat dux, cum dextra vibrantem gladium sub veste tenet. cumque propè Garibaldus venisset, ille gladio tota qua potuit virtute vtens, caput eius amputauit. est & ibi Garibaldi percussor multis plagis similitèr interfectus.

Garibaldus occiditur.

Grimoaldus firmat⁹ in regno, occidit Cuni-

Cunibertum Gundeberti filium, & ſororem eius duxit vxorem. Beneuentanũ verò exercitũ remiſit ad propria, donatum magnis muneribus, aliquantos etiàm ſecum retinuit, quibus largiſſimas poſſeſſiones conceſſit.

Supererat adhuc Partharis adoleſcẽs, qui ad Bauarorum principem Cacannum fugerat. huic mãdat Grimoaldus, ſi pacem Bauaricam cum Longobardis firmam velit, adoleſcentem Partharin regno ſuo eijciat. Quarè Partharis à Bauaro pulſus, ad Grimoaldum redire ſtatuit. Hoc audiens Grimoaldus, gauiſus eſt, mandauitq; ei vt ſecurè veniret. igitur Partharis ad Grimoaldum ingreſſus, voluit ſe ad pedes eius iactare, ſed Grimoaldus hoc fieri non paſſus, eũ retinuit. Tunc adoleſcens ad Grimoaldum, Seruus tuus ego ſum, potui quidem viuere inter paganos, ſed audiens te Chriſtianiſſimum, ex magna fidutia bonitatis tuę venio ad te. Tunc rex ꝓmiſit ei iureiurando coram omnibus, quia ad meã fidem veniſti, nullũ malum erit tibi. & dedit ei optimam domum, prẽcipiens ſuis miniſtris, vt omnia neceſſaria ex publico abundantèr acciperent.

Partharis ad Grimoaldum redijt.

Paulò pòſt Ticinenſes omnes cœperunt ad eum concurrere, & quaſi dominum ſalutare. ſtatìm nonnulli accedunt Grimoaldum, dicentes: Niſi Partharim occíderis ocyùs, regnum non retinebis, omnes enim ad eum recurrunt. Credulus rex dictis, oblítus iuriſiurandi, quæſiuit eum occídere. conſilioque habito, miſit illi diuerſos cibos & optima vina inebriãdi cauſa, vt mero ſepultus, noctù occíderetur faciliùs. Sed vnus ex ſuis qui potum obtulit, clàm in aurem cõſilium Grimoaldi detexit, qui ſtatìm pincernę ſuo iniunxit, vt per ſimulatiõem pro vino aquam propinare curaret.

Expectantes regij an copiosè biberet, & cùm vidiſſent eum hilaritèr vaſa euacuare, credentes vinum, renunciant regi conſilia procedere. Vocauit, cœna facta, Partharis Hunnulfum fidelem ſuum ac veſtiarium, conſilia regis retractantur, & Hunnulphi puerum circa Partharis lectum recubare faciunt, ſtatuuntq; intra ſe, quòd veſtiarius regijs ſuperuenientibus dicat Partharim illic obdormiuiſſe, quod veſtiarius gratantèr ſuſcepit.

Tulit inter hæc Hunnulphus culcitram & pellem vrſinã, inuolut Partharim tempore quo milites regis in cuſtodia ſtabant, & cœpit quaſi ſeruum ruſticanum cum vecte cædere, extra cubiculum trudere. Cumq; milites regis interrogarẽt quid hoc eſſet, dixit: Seruus iſte ruſticus inuentus eſt iuxta lectum Partharis, quem indè nè turbet eum, expellimus. ità Partharis elapſus eſt, ac ope Hunnulphi cum quibuſdam ſeruis funeſt emiſſus. deindè fuga noctù facta, perueniunt pedetentìm in Franciam, nullo prodente. ſicq; Deus omnipotens Partharim ſaluauit.

Partharis fuga.

Nocte illa miſſi regij ad perſequendũ Partharim, cœperunt adire cubiculum: obuiat veſtiarius, ac ait: Rogo, dormire illum permittite, quia de vino laſſus eſt, & nimiùm obdormiuit. Rursùm illi vt intrarent, veſtiarius iterùm eos eadem rogabat: qui irati, dixerunt: Satis iam dormiuit ebrius ille. & calcibus irrumpebant regiam, requirentes eum in lecto: & non inuenientes, interrogabant veſtiarium vbi eſſet. reſpondit ille intrepidus, quòd fugiſſet. Tunc illi veſtiarium vinctis poſt tergũ manibus regi prę-ſentabant, renunciantes Partharim fugiſſe, & illum fugæ conſcium eſſe. Rex veſtiarium ſolui iubet, & per ordinem, qualitèr Partharis fugiſſet, edicere petit, qui mox omnia per ordinẽ narrauit. dicebãt oms: Mala morte moriatur homo ille. Rex autem dixit: Homo iſte nil mali vnquàm habebit, qui pro ſuo domino morti ſe tradidit, multa ei promittens, ſi ſibi adeò fidelis foret.

Deindè requiſiuit rex de Hunnulpho quid factum eſſet. reſpõdit veſtiarius, in Eccleſiam S. Michaëlis archangeli recipere ſe dixit. Miſit rex, & ità inuenit, ac ſecuritatem veniendi ad ſe dedit. Hunnulphus fidem habens regi, acceſſit, & ad pedes eius ſe prouoluit. Quem cùm rex de re geſta interrogâſſet, per omnia ſimilia veſtiario dixit. ad quæ rex prudentiam illius ac fidem admiratus, dedit munera multa, & vt in palatio ſuo viueret optauit. Poſt aliquot dies interrogauit eum rex, vtrùm ſecum, an

Hunnulphi fides & cõſtantia

an cum Parthari libentiùs esse vellet. ille se mâlle cum Parthari mori, quàm secum in delicijs viuere. deindè rogauit vestiarium, vtrùm in palatio vellet viuere, an cum Parthari peregrinari. ille eadem quæ Hunnulphus, respõdit. Rex his auditis, laudauit fidem illorum, dixitque ad Hunnulphum: Quicquid volueris de domo mea, homines & iumenta tolle, & vade ad dominum tuum sinè aliqua lęsione. Similitèr & ad vestiariũ. illi omnia sibi necessaria secum ferentes, perrexerunt ad dominum suum in regnum Francorum.

Inter hęc Eugenius, anno 3. nondùm exacto, moritur, vir miræ pietatis, religionis & munificentiæ, & Vitalianus patria Signinus ex Volscis, in sede Petri collocatur, anno Domini 642. sedit annis 9. menses 6. Sunt qui putẽt hoc tempore Cęsaream Persarum reginam, nesciẽte marito, cum paucis fidelibus Cõstantinopolim venisse ad imperatorem, quæ quidem honorificè susceptа, non multò pòst characterem baptismi suscepit, cuius causa venerat.

Hoc vbi intellexisset Persarum rex, legatos statim mittit, qui vxorem ab imperatore repetant. respondit imperator, in arbitrio reginæ esse standi vel discedendi, proindè eam scisciteutur. interrogata regina, respondit nunquàm se redituram in patriam, nisi rex Christianum nomen susciperet. qui rex statim recognita, cum 40. millibus hominum Constantinopolim pacato agmine venit. benignè ab imperatore susceptus, vnà cum militibus suis baptizatus, in regnum suum cum vxore reuertitur. Cõstans intereà vbi intellexit Vitalianum pontificatum inijsse, nuncios misit, qui ei suo nomine gratularentur, qui euangelia aureis literis scripta ac multis gemmis ornata beato Petro condonarent. sed & zelo Dei, vt aliqui scribunt, permotus, hęresim abdicauit. Deindè verò mutata sententia, nec dijs nec hominibus pepercit, diuina humanaque omnia confundens, expeditionem in Italiam parauit, non quidem vt iuxta famam tunc à se accuratè disseminatam, Longobardos Italia deijceret, sed vt vrbem Romam & subiectas illi vel prouincias vel ciuitates, diuinis ornamentis spoliaret.

Constantino itaque filio consorte imperij declarato, apud Constantinopolim relicto, classem instructam Constans præmisit Athenas. ibi nauigium ingressus, ventos nactus secundos, apud Tarentum substitit, copijs in eam ciuitatem expositis. erat exercitus Romano principe dignus. Constituit autem primùm ducere Beneuẽtum. verùm intellexit vrbem valido præsidio multisque commeatibus Romoaldi diligentia munitam esse.* Luceriam mouens, vrbem vi capit, ac direptam solo æquauit. in Acherontiam profectus, cùm vrbem capere non posset, Beneuentum expugnare adortus, sed obsidionem mox soluit, quòd intellexit Grimoaldum propediẽm cum magnis copijs affuturum, vt filio Romoaldo opem ferret. Constans in Italiam proficiscitur.

Neapolim ergò primùm, mox Romam indè Constans petit, vbi magna incommoda in itinere passus est. iturus autem à Neapoli Romam, Suburrum ciuem Neapolitanum ducem sui exercitûs declarauit, 20. millibus militum lectissimorum attributis, vt subiecta tutaretur oppida. Eunti Romam via Appia Constãti, Vitalianus pontifex clero & populi multitudine sociatus, sexto ab vrbe miliario obuiauit, introductusque imperator, beati Petri primò, pòst alias vrbis ecclesias accuratissimè inuisit, nulla (prout effectus docuit) deuotiõe adductus, sed magis vt ornamẽta illorum furacibus oculis perlustraret.

Interim Romoaldus Suburrum aggreditur: commisso prælio, patris auxilio fretus superat, ac multos Græcos interficit. Hac desperatione motus Constans, quinta postquàm vrbem ingressus est die ad direptionem conuersus, omnes statuas ex ære & marmore ad ornatum vrbis positas, omnia ecclesiarum ornamenta paulò decentiora distrahit, & nauibus imponit, plusque ipse ornamentorum 7. diebus vrbi detraxit, quàm barbari antè p 200. & 58. annos. Romoaldus Græcos vincit.

Duodecima autem die Roma in malã rem abiens Græculus, & Neapolim contendens, indè, nulla belli Longobardorum cura vlteriùs susceptа, in Siciliã na-

Vrbem diripit Cõstans.

uigauit sacrilegio plenus. ęstimant nõ nulli vsq; huc non posse inueniri, quòd vnquàm ecclesia Romana habuerit plenè post mortem Cõstantini Magni dominium vrbis, & Vitalianus iste pro magna gratia accepit, quòd imperator iste pessimus priuilegia ecclesiæ confirmauisset, quæ tamen mox infregit.

His implicitam periculis remp. Romanam relinquens Constans, grauissima clade affecisset ignauia sua, nisi Grimoaldum nostrorum cędibus exultantem, domestica seditio reuocâsset. Commendauerat Grimoaldus Ticino profecturus, Lupo Foroiulianorum duci gẽtis Longobardæ protectionem. habebat is Papiæ statiua, vt Aemiliæ & Hetrurię ciuitates cum transpadanis commodè tutari possent. Sed cùm de belli magnitudine & Constantis potentia multa acciperet, periturum Grimoaldum sperans, ad Longobardorum regnum adspirauit. quod Grimoaldus intelligens, vt vires exercitûs sui augeret, Bauaros vi fœderum nupèr inter eos ictorum aduocauit. quo audito, in Foroiulianos versus, apertam in regem suum rebellionem ostẽdit Lupus, nisus omnia in trãspadanis tumultu inuoluere.

Longobardorum discordia.

Inuasuri Foroiulianos Bauari, ad littora Adriatici sinûs descendunt, quibus occurrit Lupus. tantum autem inerat vtrique genti animorum, vt nulla fuerit mora: & multis in vtroque exercitu occisis, prima & iterùm secunda ac tertia die pugnatum est. cesserunt Bauari, & eorum impedimenta Longobardi diripiunt. Sed intereà multitudo Bauarorum superuenit: Quarè pręlio die quarto redintegrato, maximis animis est pugnatum, vicitque Bauarus, & Lupus inter confertissimas acies pugnans, cadens interfectus est. Bauari Forumiulianum diripiunt.

Superueniens Grimoaldus, gratias Cacanno Bauarorum regi egit, suasitq; vt copias reuocaret, deindè clàm in Forum *Popilium duxit, vlturus iniuriam quam à Rauennatibus ibì accepit, dum transiret in auxilium filio. sabbato sancto resurrectionis Dominicæ die ex inopinato ciuitatem aggressus est, clerumque cum omni populo interfecit, & vrbem solo ęquatam reliquit.

*Populium

Popilienśiũ strages.

Interìm Arnefrites Lupi filius, ad paternum adspirans ducatum, in Dalmatiæ se contulit regionem, Sclauorumque agrestium non contemnendam manum secum duxit. improuidus fines Foroiulienśium irrupit, multis occisis, ipse quoquè interfectus est. Dalmatæ in vltionem sunt armati, sed fugat eos Vectaris nouus dux Foroiulianus, quem Grimoaldus creauerat. Adeò crudelis victor nimirùm omnes imperij vires fregisset, nisi matura esset morte pręuentus: minuerat ille ex consuetudine sanguinẽ incisa vena, quam, priusquàm curâsset, rupit, arcum intendens. Tam facili casu tantus vir interijt. Fuêre in eo multæ corporis & animi dotes. tantum enim prudentia & consilio valuit, vt quędam capitula Rhotaris regis edictis addiderit. fuit mediocris staturę, corpore validus, capite caluo, promissa barba, nec animo minùs quàm corpore promptus. sepultus est Papiæ in basilica B. Ambrosij, quam sua fabricauerat impensa. Reliquit autem filium suum Garibaldum, quem de filia regis Ariberti habuit, successorem regni adhuc puerum, Romoaldum filium suum iam Beneuenti ducem firmauit.

Arnefrites.

Partharis interìm dum esset in Francia propter timorem Grimoaldi, quia huic cum rege Francorum fœdus intercedebat, voluit fugere in Britanniam: cumque nauigâsset per pelagus, subitò audiuit vocem, dicentem: Si Partharis est in illa naui, redeat in patriam, quia iam 3. dies sunt, ex quo rex Grimoaldus mortuus est. Audiens Partharis, respexit, & neminem vidit. vndè incidit sibi, quòd angelus bonus hęc renunciâsset: statimque reuersus, venit Ticinum, & inuenit ibì multitudinem Longobardorum, qui eum cum gaudio suscipiunt, quorum ope expulit Garibaldum puerum Grimoaldi de regno, & post menśem tertium voluntate Longobardorum obtinuit regnum. erat iustus, nutritor pauperũ, & fide catholicꝰ.

Partharis Longobar. rex 12.

Misit deindè Beneuentũ, & obtinuit vxorem suam Rodelindã, & Cunibertũ filium suũ, quos Grimoaldus illuc misit in exiliũ. postea fecit ecclesiã in eodem loco,

loco,de quo olim fugerat,in honore S. Agathæ virginis, & vxor eius Rodelinda aliam fecit ecclesiam in honore B. Mariæ virginis extra muros Ticini, & dicitur,ad Parthicas.

Ad Constantem imperatorẽ redeo, qui,vt dictum est,in Siciliam contendit, voluit autem,vt aliqui ferunt, & imperium transferre Romam,odiosus factus Byzantijs,eô quòd Martinum ignominiosè tractans,in exiliũ miserat,& Maximum sapientissimum virum lingua manuque truncârat,duosque Anastasios discipulos eius, tormentis & exilio tradiderat,ac multos orthodoxorũ verberibus ac exilio damnauerat. Sed dum in Sicilia aliquot iam annos luxui vacãs, balneũ Syracusis ingrederetur,Missessi Armenij studio post annum imperij sui 26.cęsus est.ille fauore quorundam militum fretus,tyrannidem occupauit.

Constantis fil.

Ad primam interfecti Cęsaris famã, omnes Italiæ & Aphricæ populi exultârunt, vt Italiæ exarchus Theodorus nullum in publico gaudio ausus sit tristitiæ aut mœroris signũ ostendere.paulò pòst disseminatum est,milites Orientales non satis voluntarios esse. quam ob rem incensi sunt militum Italiæ ànimi,& Theodoro exhortante,in Siciliam sunt delati, vbi seditione facta, oppressus interfectusque est Missessus. & qui illius fauoris principes fuerant, vincti Constantinopolim sunt perducti.

Missessus primitus

His ità vertentibus,Saraceni tãta imperij trepidatiõe percepta,magna classe Syracusas totamq; insulam occupant. vndè tam splendida onusti pręda Alexandriam redeũtes,vrbis Romę ornamẽta secum tulêre,quæ Constans Syracusas aduexerat.Indicabat profectò tot clades stella crinita, quæ tribus continuis mensibus apparuit, & pluuiæ magnæ, & frequentia tonitrua,qualia nũquàm anteà fuêre.

Constantinus 4. Imp. 6.

Anno igitur Domini 640.Constantinus filius Constantis imperium suscepit cum fratribus suis Heraclio & Tiberio,imperauit annis 17.Hic interfecto patre Cõstante,omnia adeò trepidè administrauit, vt si aliqua fuisset vis illata, visus sit imperium facilimè amissurus. Confirmatus tamen audita morte Missessi,primùm omnium maxima vsus est crudelitate:fratres pueros adhuc, nè ad imperium adspirarent,naribus mutilauit,vt scribit Blondus, & sequitur eũ Pius abbreuiator eius.

ANNO Domini 672. Vitalianus cõposita regula ecclesiastica, cantum ordinauit,adhibitis organis,beneq;gubernata ecclesia moritur, & in eius locum Adeodatꝰ patria Romanꝰ,ex monacho pontifex creatur. sedit annis 4. vir religione & omni comitate prędituꝰ,in delinquentes clemens,in pauperes beneficus,in hospites benignus, supplicationes frequẽtes habuit, leprosum osculo mundauit,petentibus nil negauit. Sub eo quoquè translatũ fuit corpus S.Benedicti,& corpus S.Scholasticæ ad monasterium Floriacense.demùm 4. anno moritur, & ab omnibꝰ fletus,in basilica S.Petri sepelitur. Adeodatus papa.

Anno deindè 676.Donus patria Ro. eligitur.sedit annum I.menses 5.hic clerum diuersis ordinibꝰ distinxit,monachos quosdam Syros cum Nestorianis sentientes,in monasterio Bœotiano deprehensos & castigatos,in varia monasteria diuisit.deindè benemeritus moritur,ac in basilica S.Petri sepelitur. Donus papa.

Agatho verò natione Siculus,ex monacho pontifex substituitur anno Domini.678.sedit annis 4.menses sex.hic instituit,vt distinctus sit habitus virorũ & mulierum. Per huius tempora Rauẽnâs ecclesia,ecclesię Ro.à qua desciuerat,est subiecta.Theodorus illi pręerat archiepiscopus,& alter Theodorus exarchus. Archiepiscopus,cùm esset magnus eleemosynarius,qui & famis tempore multis profuerat, clerum prętermorem in moribus continere bonis satagebat,vndè maximam in illum inimicitiam exercebat.Contigit dum in Apollinaris ęde archiepiscopus solennia Missarũ celebrare vellet in die natalis Christi ante ortum solis,quòd omnis clerus eum destitueret:cùm verò sol iam in meridiem secessisset,exarchi opera reductus ad archiepiscopum clerus, illum ad martyris ecclesiam deduxit: qua motus indignitate archiepiscopus,ad Agathonem Romanum pontificem se contulit, Rauennatemque ecclesiam Romanæ sub- Agatho papa.

didit,nè quiſquam vt antè, prę ſumeret parem hanc facere Romanæ eccleſiæ, quod multi anteà prę ſumpſerant.

ANNO 10.Conſtantini,cùm multas accepiſſemus à Saracenis clades, & Hieroſolyma rursùm eſſet Homaro duce capta,ſeruiretque iam hoſtibus,inuenimus illum in Saracenos duxiſſe,& victoria celebri potítum opera & artificio Galeni cuiuſdam,qui ab Heliopoli Syriæ ad Romanos confugit: is tum ignem marinum inuenit. quo vſi Romani exercitus,qui cum Saracenis tunc bella geſſerunt, Saracenorum naues combuſſerunt,& ità multis occiſis, captis atque ſubmerſis, victoria ſunt potíti.Nihilominùs prudens princeps in triginta annos cum his pacem firmauit, hoc pacto, vt Saraceni tria millia librarum auri annuatim ſoluerent. Inſupèr quinquaginta captiuos nobiles redderẽt,& equos nobiles vigintiquinq; ſingulis annis in tributum darent. neceſſitas autem componendæ pacis cum illis ſuberat.Nam Bulgari eo tempore è Scythiæ finibus egreſſi, noua barbarorum colluuies,omnem populabantur Thraciam.occurrit eis Conſtãtini exercitus, ſed victus, pacem quam hoſtes offerebant,cupidus accepit.prouinciam feracem illis, icto fœdere, Danubio proximam, princeps Romanus habitandam dedit.

Naues Sarac. medio mari exuſtę.

Bulgari Thraciam ingreſſi.

Ceſſit hęc non modò ei genti priùs barbaræ, verùm omni Europæ fauſta modeſtia, qua Bulgari tunc ſunt vſi, quòd habitam eo ex fœdere prouinciam hactenùs annis 763.poſſident,vtBlõdus narrat, vbi tanquàm limitanei milites excubitoresque Chriſtianorum, aduersùs cęteram barbariem permanent.

Benè etiàm tũc vſus eſt pace illa Cõſtantinus,quòd eo qui ſecutus eſt, anno curauit 6.ſynodum apud Conſtantinopolim celebrari. Interfuerunt autem Agathonis papæ legati Iohannes Portuenſis epiſcopus,Iohannes Romanæ eccleſiæ diaconus, conueneruntq; ad imperatoris edictum 289.epiſcopi.

Sexta Conſtant. ſynodus.

Acta autem eſt cauſa Monotheletarum,dicentium vnicã tantùm in Chriſto eſſe voluntatem.Erant tum duo primarij cauſę aduerſarij, Georgius Conſtantinopolitanus & Macarius Antiochenus. Georgius auditis rationibus, facilè in ſententiã catholicorum ſe adduci eſt paſſus. Macarius autẽ pertinax, non ſolùm eſt dignitate priuatus,ſed ſimul cum mortuis,Sergio,Pyrrho,Paulo & Petro eiuſdem hęreſis authoribus, ſatanę traditus, ad extremum cum aliquot perfidię complicibus Romam relegatus.

De hac 6.ſynodo habetur 15.diſt. De hac Damianus Ticinenſis & Manſuetus Mediolañ inquiũt: Hęc eſt vera Dei & hominis fides, vt duæ credantur in Deo voluntates,duæ operationes.Ego, inquit,quantùm ad diuinitatem,& pater vnum ſumus:quantùm verò ad humanitatem pertinet,Pater maior me eſt. prętereà verò ſecundùm humanitatem, eum in naui dormientem cernis: ſi diuinitatem inſpicis, ventis & mari imperat.

Iohan.10.

Iohan.14.

Matth.8.

Fertur autem quòd eiecto Macario hęretico, ſtatim in medio concilij tela aranearum nigerrima in medio populi ceciderit,adeò vt omnes mirarentur, & dicerent quòd ſordes hęreſium expulſæ eſſent,& ità auxiliante Deo tum vnitæ ſunt Latinorum & Grecorum eccleſię. Tunc in regia vrbę Iohannes cardinalis Portuenſis epiſcopus in die S.Paſchæ Miſſam in eccleſia S.Sophiæ,prę ſentib principe & patriarchis & toto populo, Latinè cantauit.

Sub iſto Agathone luna eclipſin paſſa eſt,quã ſecuta eſt in vrbe Roma mortalitas grauiſſima,ità vt patres cum filijs & ſororibus ſimul efferrentur, ex qua etiàm ipſe Agathon pius papa defunctus eſt, atq; apud ſanctum Petrum ſepultus.

Inter tantos totius penè orbis tumultus,Francia ocio & pace fruebatur. rex erat illi Clodoueus,miti ingenio prędituſ,qui ſacris rebus animum adijciens, multa pietatis argumenta ſuis oſtendit. Atque tandèm aperto diui Dionyſij feretro,brachij partẽ indè abſtulit, quod tametſi reuerentèr tractaret,mox tamen mente conſternatus humi cõcidit. Dionyſianum templum adeò tenebris inhorruit,vt qui illic aderant, pauidi fugerent.

Clodonei ſtupor.

Rex

Rex etsi insano non dissimilis esset, brachij partem ablatam auro circundatam & gemmis ornatam, beato corpori restituit, simulque monasterio donaria dedit multa, quibus meliorem sibi mentem reciperet: sed annos 2. hac afflictus calamitate, interijt regni sui anno 16. expleto, anno Domini 662. Reliquit ex Bathilde Saxonum genere illustri liberos 3. Clotarium, Childericum, Theodoricum. Hęc Bathildis est, quę Calense monasterium à Clothilde regina diuo Georgio dicatũ ampliauit. vbi cum virginibus sacris monialis facta, religiosè cõuersata est. Cuius item opus est Corbiense cœnobium.

Clotario paterna possessio obtigit, qui authore matre, dum adolesceret, regno prefuit, constituto primario palatij pro more Ebroino. hic ille est Ebroinus, qui diuo Leodegario sancto Heduorum antistiti oculos euulsit, & Lambertum Leodiorum prẽsulem sua eccle sia extrusit.

Clotario post quartum imperij annum defuncto, Franci Theodoricũ minorem natu in regem assumpserunt, misso in Austrasiam Childerico. Sed per Theodorici incuriam & secordiam res Frãcorũ deterior est facta, quippe cùm resp. cubicularijs regijs & prefecto palatij omnis crederetur, regi mos inoleuit, regiam nõ nisi Kalend. Maij ingredi, vbi se populo vno duntaxàt die ostẽdebat.

In hoc tam inerti ocio Ebroinus occasionẽ nactus, oppressit multos, vexauit plurimos, rem in Theodoricum regem transferens. Quarè proceres monasterio Theodoricũ includunt, & Ebroinum malorum omnium principem, ad *Luxouium cœnobium mittũt. Indè ex Austrasia Childericum cum pędagogo Vulphano reuocatum, regem appellãt, cuius facti statim eos pœnituit: nam à primarijs coniuratione perimitur, vnà cum vxore prẽgnante. Vulphanus Austrasiam repetit, Theodoricus in regnũ reuocatur, qui Lendesillum palatio pfecit. Sed Ebroinus magistratum vi repetijt, quo mortuo, Franci Garaconem palatio prẽficiũt, quem non multò pòst filius Gilemarus à magistratu deijcit, hic post bella aduersùs Pipinum, qui in Austrasia erat, gesta, cùm repẽtina morte interijsset, Garacon prẽfecturam recepit. quo defuncto, anceps inter Francos quẽstio fuit, quem in demortui locum subrogarent. Francorum dissidio cognito, Pipinus arma capere instituit, Theodoricum fugat, atque isto modo magistratum palatij accepit. Pipinus.

Per eadem tempora cùm Partharis rex Longobardorum solus regnâsset per 7. annos, in 8. anno ordinauit Cunibertũ filium in regno, vt paritèr regnaret cum eo, cumque in omni tranquillitate regnarent, surrexit contra eos Alachis de Tridento, quem tamen Cunibertus diligens, in gratiam patris mox reuocauit. Insupèr filio rogãti, vt Alachi daret ducatum Brixiæ, Partharis, etsi videret indè nonnihil mali regno imminere, cõcessit. ciuitas enim Brixiæ sempèr habuit multitudinem nobilium. propter hoc timuit rex, quòd Alachis aliquandò affectaret regnum. pòstquàm autẽ regnârat annis 18, defunctus est. Cunibertus Longobar. rex 13.

Post mortem verò eius, Cunibertus filius eius duxit vxorem nomine Ermelindam de genere Saxonum. Alachis verò oblitus omnium bonorum, quæ in eum Cunibertus fecit, iunxit se cum Aldone & Gransone de Brixia, & cũ multis Longobardis, intransque in absentia Cuniberti Papiam, occupato palatio, rebellauit ei. Quod audiẽs Cunibertus, fugit intra lacum Larium circa Cumã. facta est autem magna tribulatio omnibus qui eum amabant, maximè clericis & episcopis, quos Alachis odio habebat. Alachis tyrãnus Tici nũ occupat

Deniquè cùm quadam die solidos super mensam numeraret, vnus tremissis decidit, quem filius Aldonis adhuc puerulus de terra sustulit, eique reddidit, qui puerum non curans, dixit: Pater tu⁹ multos habet de istis, quos mihi breui est daturus. Puer nocte rediens domum, patri omia retulit. extimuit pater, moxq; vadit ad domum fratris sui Grãsonis, nuncians verba regis: statimq; vocatis amicis, cœperũt tractare de interitu illius. manè autem cùm starent in cõspectu regis, venationem prętendunt recreationis causa, cum quibus Alachis exiuit.

Intereà vadunt ad Cunibertum, protioluentes se ad pedes illius, veniã petũt, ac regem in venatione esse affirmant. sed quia sol declinauerat, cõiurant, diemq; statuunt, quo veniat Ticinum Cunibertus. Constituto itaque die venit Cunibertus, & illi sicut promiserant, eum intromittunt, ad quos episcopus, clerici, iuuenes & senes cum gaudio cõcurrunt, amplectebanturq; genua eius, gratias agentes Deo pro reditu ipsius.

Hęc cùm intellexisset Alachis, discedens mox, iuit per Placentiam, blanditiis atque vi congregans exercitum grandem. Cunibertus similitèr cõtractis copijs ad eum exiuit, & dum in campo qui coronatus dicitur, conuenirent, misit Cunibertus ad Alachim, dicẽs: Vt quid perit tanta hominum multitudo? pugnemus ego & tu, & qui vicerit, regnũ teneat. Cui Tuscus quidam: Fortissimꝰ es Alachis & audax, pugnam idcircò nõ declina. Et cùm recusaret, dixit Tuscus: Nisi cum illo pugnaueris, ampliùs me non habebis. & statim relicto eo, iuit ad Cunibertum.

Intereà deliberauit Alachis certamẽ inire. quod audiens diaconus quidam nomine Zeno, qui multùm amabat Cunibertum, accessit & dixit: Mi rex, oñis nobis in te sita est spes. si mortuus fueris in pugna, omnes nos occidet tyrannus ille per diuersa tormenta. da mihi arma tua, & ego pugnabo pro te: si mortuus fuero, salua est causa tua: si vicero, maiorem indè habebis gloriam. renuit primùm Cunibertus, sed à suis rogatus, vix tandèm cõsensit. armatur Zeno. cumq; pugnaretur, Alachis vicit, ac diacono caput amputauit. quod in hasta leuatũ, ad suos reportauit. verùm ablata casside, cùm clericus appareret, vidit se deceptum, & ab aduersa parte derisun. votumque vouit, quòd si victoriã de Cuniberto haberet, puteum vnum de clericorum testiculis impleret.

Renunciat Cunibertus Alachi, vt ad pugnã se prępararet. sed Alachis renuit, dicens ad suos: Non possum hoc facere, quia video Archangelum Michaelem contra me. Haud mora, exercitus vtriusque ducis pugnam ineunt, in qua Cunibertus, occiso Alache, victor euasit. caput Alachis & crura abscissa sunt illi à corpore, vti meruit. rex verò Cunibertus cum gaudio Ticinum est reuersus. regnauit post hęc annis duodecim. Redit regnũ ad Cuniber tum.

Agathone peste extincto, successit in pontificatu Leo secundus, natione Siculus, anno Domini 683. sedit annum vnum, vir doctissimus Latinè & Gręcè, prętereà adeò musices peritus, vt psalmodiam composuerit, hymnos ad melliorem cõcentum redegerit. Idem quoquè instituit, vt in celebratione pax populo daretur. Sextam verò synodum, de qua dixi suprà, Gręcè scriptam transtulit in Latinum. & eos anathemate expulit Ecclesia, quos sancta synodus pręsente Constantino damnauerat. Statuit etiàm, nè electio cleri Rauennatis valeret, nisi eadem Roman. Pon. authoritate cõfirmata fuisset. anteà verò exarchorũ potentia freti, diuina ac humana pro arbitrio miscebant, quasi Rom. pontifici pares. Leonis erat institutum, nè ad archiepiscopatum assumptus, pro vsu pallij quicquam persolueret. Leo 2. papa.

In pace Leone hoc quiescente, Benedictus natione Romanus, ad regendam ecclesiam vniuersalẽ assumptus est, eius nominis secundus, anno Domini 685. sedit mensibus 10. vir fuit humilis, pius, misericors & mansuetus, qui in diuersis officijs militauit in Ecclesia Rom. vt in eo veræ benedictionis gratia redundaret. Ad hunc Constantinus imperator hominis sanctitate permotus, sanctionem misit, vt deincèps quem clerus, populus, exercitusque Rom. in pontificem delegisset, eundem statim verum Christi vicarium esse omnes crederẽt, nulla aut Constantinopolitani principis, aut Italiæ exarchi expectata authoritate. antè enim id ratũ erat in creando nouo pontifice, quod princeps confirmâsset, vel qui eius vices in Italia gerebat. Huius pontificis tempore ignis fertur cecidisse de cęlo. iris etiàm adeò magna apparuit, vt putarent homines consummationem seculi adueniisse. maximę aquarũ inũdationes sequebant, & tum pestilentia grauissima cũ signo irę Dei. multis enim visibilitèr apparuit, q̃ angelus bonus & alter malus circumeuntes Romam nocte, Benedictus 2. papa. Cõstantini sanctio de pontificis electione.

quot

Vesuuio

quot vicibus domus aliqua percutiebatur, tot ex ea sequenti die interibant. Ex* Vesuuo tunc quoquè monte Campaniæ tantus ignis erupit, vt loca circunquaquè exusta sint.

Iohannes 5. papa.

Moritur primo anno Benedictus vir sanctus, in cuius locũ Iohannes Syrus, huius nominis quintus, extitit electus anno Domini 686. sedit annum fermè I. hic fuit vir valdè strenuus, ad cuius preces pius princeps Constantinus releuauit ac abstulit censum patrimonij, qui de insula Siciliæ dabatur exactoribus imperialibus. pontificatûs sui anno I. moritur.

Constantinus 4. no. Aug.

Eodem anno moritur Constãtinus princeps, quum 17. ab eo imperatum esset annis, catholicus et bonus per omnia, qui contra hæreticos ecclesias reparauit, & Græciam Ro. ecclesiæ reconciliauit. tandèm migrauit ad Christum, Constantinopoli sepultus.

Annus igitur Domini 687. noui imperatoris Ro. & Armirathi Saracenorum creatione insignis, pontificè etiàm Romanum habuit nouum.

Iustinianus 2. p. 66.

Iustinianus 2. filius Constantini imperium accepit, & x. annis imperauit. paulò antè Saraceni ad primam Constantini ingraueſcentis morbi famã spe adducti, Africam & Libyã inuaserunt, omniaq; mari expositа occupauerunt. sed sicut Africam & Libyã amittere, defuncto patre, res nouæ fecerunt, ità easdem prouincias exortæ in Saracenis res nouæ, rursùm amittebant. Siquidè Gyzitæ Armiratho Saraceno hoc tempore vita functo, *Baldalã suffectus est. sunt qui posteriorem Abimelech nominent, qui audiens Iustinianum imperij iura omnium principum cõsensu accepisse, paratumq; magno exercitu in Saracenos mouere, pacè illi vltrò obtulit, per cuius fœdus Aphrica & Libya inprimis fuerũt imperio restitutę, affirmãtq; nonnulli pactum, vt per annos x. qui terminus fuit paci statut⁹, Saraceni singulis diebus mille aureos soluere, seruumque vnum ex gente sua equo insidentè Ro. imperatori mittere debuerint.

Pactus cum Saracenis ictus.

Romano pontifice vita functo, non minima contentio facta est inter clerũ & exercitum. nam clerus ad quendam Petrũ inclinabatur, exercit⁹ verò Theodorum archipresbyterũ flagitabat, virũ pecuniosum, cuius munèribus principes militiæ corrupti erant. At dum nõ concordari possent, diuino instinctu clerus tertiam personã nominabat Cononem Thracem, institutione Siculum, virum angelicũ, qui Deo militãs, nunquàm se negocijs secularibus inquinauerat, quod vrbicis valdè placebat. Videntes autem milites & principes vna voluntate clerum ac populum conuenire, ipsi quoquè flexi sunt, ac deuotè subscripserunt. Idem fecit Theodorus exarchus Rauennãs, cui in magistratu non multò pòst mortuo, Iohãnes Platina in exarchatu successit.

Conon primus papa.

Ioh. Platina exarch⁹ 12.

Hic pontifex syncera Iustiniani imperatoris amicitia vsus, ab illo impetrauit, Brutios, Lucanosq; & Siculos multis leuari tributorum oneribus, quanq; alij velint à Constãtino patre Iustiniani Benedicto esse remissa. Hic etiàm recepit Iustiniani literas, in quibus scribebat se acta sextę synodi reperisse à pio genitore suo firmata: hanc synodũ promittebat inuiolabilitèr se seruaturum, sed in hac volũtate non permansit. Pòst paulò Conon Ro. Pont. graui languore decubuit, cuius incurabilẽ infirmitatẽ vidẽs Paschalis archidiaconus, scripsit Iohãni exarcho multa promittẽs, si post mortẽ eius pontifex eligeretur. Ingraueſcente igitur morbo, cùm se mori intelligeret, quicqd auri cumulauerat, clero & singulis vrbis Romæ monasterijs ac sacris ædibus legauit, eius distributionis curã Paschali archidiacono demandãs. moritur aũt pontificatûs sui anno primo.

GENERATIO XXIIII.

ANNO Domini 690. mortuo Cononе Ro. Pont. Sergi⁹ primus natione Syrus subrogatur, in quo inchoata est 24. generatio, anno imperij Iustiniani 4. Electus autem fuit hic Sergius non sinè altercatione. populus em Ro. bifariàm diuisus, hinc Theodorum, illinc Paschalem petebat. Irruperat iam Theodorus cũ factione sua in interiorem partem episcopatûs Lateranẽ. Exteriora verò Paschalis obtinebat ab oratorio S. Syluestri vsque ad basilicã domûs Iuliæ.

Verùm cùm ibì tantus esset tumultus, vt de pugna nõ ambigeretur, principes ciuitatis, clerus, militiaq; Ro. vnũ in locum secedentes, quid maximè fieri deberet ad tollendam seditionem, consultant. Tandèm re discussa, neutri eorum qui ob ambitionem tantos motus concitauerant, demandandum pontificatũ censuerunt: & Dei nutu, nemine aduersante, Sergiũ virum laude dignũ, pontificem deligunt, eundemque è media turba humeris tollentes, in palatiũ Lateranen detulêre, refractis vi foribus, repulsisq; his qui locum occupauerãt. At verò Theodorus, cognito omnium consensu, Sergium Pont. salutat. idem fecit Paschalis, licèt inuitus. hic tamen clanculùm Iohannem exarchum Rauẽnatem literis & pollicitationibus adeò concitauit, vt qui antè largitione corruptus, promissa solueret, in vrbem venit, nullis prẽmissis nuncijs, vt incautos opprimeret. Verùm vbì intellexit Sergium omnium cõsensu declaratum Pon. donaria quædam ex basilica B. Petri sustulit. Sed & Paschalis tãti mali causa, magiæ accusatus & conuictus, archidiaconatu suo priuatur, & in monasteriũ ad peragendam pœnitentiam detruditur. Ibì in pertinacia moritur.

Sergius primus pupa.

His fermè temporibus Theodoricus cùm annos in regno Francorum 19. exegisset, fato functus est, relictis ex Clotilde liberis duobus Clodoueo & Chil deberto. Clodoueus regnum accipiens anno Domini 697. tertio anno mortuus est. Successit Childebertus princeps, nulla re alia, quàm Pipini prẽfectura, clarus.

Clodo. & Chil. reges Francorum.

Per ea tempora Cunibertus Longobardorum rex obijt, regnumque Luitperto filio puero, sub Asprandi ducis tutela reliqt. Tunc Ragimbertus, Taurinensium dux inuidia ductus, arma in regem suum mouit, cui quum obuiãt Asprandus & Rhotaris dux Bergomẽsium, pugna facta vicit Ragimbertus, et Asprãdo ac Rhotari cũ infante rege fuga prolapsis, nullo resistente, Papiam veniens, regno est potitus.

Luitpertus Longobar. rex 14.

Ragimbertus Lógob. rex 15.

Hoc intra paucos mẽses vita functo, Aribertus filius regnũ sibi retinere conatus est, sed ducibus Longobardis cũ rege adhuc puero arma sumentibus, fit altera pugna acerrima, quo in prælio post maximas cædes vicit adulterini regis exercitus, & Luitpertus puer vnicus venit in hostium potestatem. Asprãdus ad insulã *Gomaciã, Rhotaris in Laudam ciuitatem suam recepit se. Fecitq; vt à comitibus militibusq; rex declararetur. Quæ cum Aribertus accepisset, duxit in Laudam: qua breui capta, fines Bergomensium ingressus, obsedit Rhotarim apud Bergomum, adhibitis machinis oppugnationibusque, vrbe munitissima potitus est. captum in ea Rhotarim, detonsumque, quod erat maximum Longobardis opprobrium, post paucos dies eum iussit simul cum Luitperto vero rege iugulari.

Aribert⁹ 16.

Exindè Aribertus duxit in *Comaciam, sed Asprandus confugit ad Bauaros. Aribertus autem cùm securus nũc regnaret, appræhendit Sigibrandum filium Asprandi, et excęcauit eũ, omnéq; parentelam per diuersa tormenta afflixit. Luitprandus autem filius Asprandi puer abire permissus, ad patrem venit. Aribertus pacatum habens regnum, cui præfuit ferè annos 12. tunc zelo religionis ductus, fertur B. Petro condonásse alpes *cotias & quicquid à Taurinis Genuam vsque Ligusticam protenditur.

Igitur postquàm Asprandus per ix. annos mansisset in Bauaria, adiutorio Theodeberti ducis Bauarorum cum exercitu venit in Italiam, pugnauitq; cum Ariberto. Cæsi sunt multi vtriusq; partis, dicũt tamen Bauaros fugisse, & Aribertum nocte ad castra sua redijsse, qui cùm noluisset manere in castris, sed iret Ticinum, desperare fecit populum suũ, audaciamq; addidit hostibus, ità quòd etiàm in ciuitate populum inuenisset malè sibi motum. Quo intellecto, tulit de palatio aurum immensum, deliberás ire in Franciam: & cùm Ticinum fluuium oneratus auro transmeare pararet, ab aquis est suffocatus, cui⁹ corpus die sequenti est inuẽtum, & in ecclesia Domini Saluatoris sepultum.

Asprandus Longobar. rex 17.

Post cuius mortem Asprandus Longobardorum regnum omnium consensu obtinuit, & solummodò tres menses superuixit, vir per omnia bonus ac sapientissi-

Liutprandus 18.

entissimus. Eo defuncto, Longobardi statuerunt sibi regem filium eius Luitprandũ, cuius referas tempora in Constantinũ pontificem. regnauit annis 32.

Iustiniani perfidia.

Interea verò Iustinianus imperator tum in Deum, tum in homines mira incõstãtia vsus est. fœdera violabat cũ Saracenis icta, eosq; maximis affecit incõmodis. Illi verò reparatis viribus irruũt, multò plura inferunt damna. redintegrata tamen pax est, fregit insuper aliam pacem à genitore Constãtino cum Bulgaris constitutam. ex improuiso em̃ profectus in eos, cædibus & incendijs per vniuersam Bulgariam est debacchatus. Illi verò animis post tantã consternationem resumptis, saltũs loca per quæ redire Iustinianus debebat, munitiõibus intercluserũt. Quarè rediturus imperator, ad Bulgaros mittere coactus: eaq; conditione pacem reditumq; impetrauit, vt captiuis rebus omnibus quas diripuerat, dimissis, abiens, pacem precariò concessam, iureiurando confirmaret.

Iustinianus ex Bulgaria reuersus, apud Constantinopolim contẽptui fuit, ea præsertim causa, quòd Stephanũ cui curam vrbis reliquerat, nõ puniuit, pro eo quòd matrem verberibus affecerat, & multa sæua alia commiserat. Sed nihil hęc aduertens, synodũ congregauit, vbi aliqua cõclusa sunt non consonantia fidei. subscripserunt verò imprudentes oratores Romani pontificis. sed eam subscriptionem Sergius Ro. Pont. vt pro hæretica iudicatã, noluit approbare, de quo lætatus imperator, mittit Zachariam protospatharium Romam, iussitq; Sergium Pont. Constantinopolim deportari. quod cùm in vrbe ac Italia auditum esset, luctus publicus fuit. sed Rauennatis exarchatûs milites, constituerũt pontificem, vrbem ac Italiam à tanta iniuria vindicare. armis captis, factoque agmine, ad vrbẽ properant.

Intellexit eorum aduentum Zacharias, qui terrore perculsus, pontificem orauit, vt se seruaret. nec defuit illi pontificis pietas, qui conuenientibus populo ac militibus, cõcione habita, milites deliniuit, & spathariũ fide publica abire permisit.

Prætereà Iustinianus à Gallinico patriarcha exegit, vt orationẽ ad destruẽdam ecclesiã Dei genitricis iuxta palatiũ faceret, volens ibi ædificare. Recusante patriarcha, instituit imperator atq; coëgit. tũc patriarcha: Gloria Deo, inquit, qui iugitèr sustinẽs, patitur nũc & semper & in om̃ia secula seculorũ. quo audito, destruxerunt ecclesiã. alia quoquè multa improuidè faciens, odiũ populi in se excitauit. Vndè Leontius patricius, quem ipse quondàm prætorẽ & magistrum militum orientaliũ fecerat, sed iam per annos tres in custodia tenuerat, & posteà in exilium miserat, annuente Gallinico patriarcha, dum imperator absens erat, superuenit, & plebe vrbis Constantinopolitanæ ad arma excitata, refractis om̃ibus custodijs vrbis, carceres aperuit, atque omnibus tam nobilibus quàm alijs eductis, animos ciuiũ sibi cõciliauit. Indè magno exercitu cõflato imperatorẽ aggressus cepit, & captum amputatis naribus in exilium in Pontum misit anno Domini 696.

Iustinianus imperio deiectus à Leontio.

Eos imperij motus exploratos habẽs Abimelech-Saracenorum armirathus, Africam inuasit, in quẽ Leontius Iohãnem patricium magistrum militiæ cum exercitu misit, qui cum Saracenis congressus, eos fugere compulsos, om̃i Africa exterminauit: & quia accreuerat illis ex Arabia, Aegypto & Perside exercitus, supplementa à Leontio postulabat sibi dari Romanus in Africam trãsportãda. verùm cùm mittere negligeret, exercitus tumultuari cœpit. Absimarum, cui Tiberio fuit cognomen, Constantinopolitanum ciuẽ, ducem primò, pòst imperatorem acclamauit. is imperiũ (vt aliqui) quæsitum, vel (vt alij) oblatum accipiens, mox antequàm noua de sua creatione ad Leõtium peruenirẽt, cum exercitu penè omni nauigans Constãtinopolim peruenit. fauebant illi ciues, affinium agnatorumque factio potẽtissima. Vndè dum Leontius forum ac palatium munitum seruare nititur, Tiberius vrbem cepit, & captum paruo negocio Leontium, naso, sicut & ille Iustinianũ, mutilauit, quem cõiectum in carcerẽ, maiori infortunio reseruauit.

Leontius.

Absimarus.

Leontium Tiberius in carceres cõiecit.

Itaq; Tiberius anno Domini 700. imperi-

periũ inuasit metu quàm maiestate maiore. nam Philippicum quendam* Nicephori patricij filium, qui ei in adipiscẽdo imperio fauerat, in exilium misit, ꝙ socijs narrauerat, se per quietem vidisse aquilam caput suum alis obtegẽtem, veritus nè imperiũ adolescenti portenderetur.

Ad Sergium redeo, qui in sacrario S. Petri capsam inuenit argenteam, & in ea crucem diuersis ac preciosis lapidibus exornatam, de qua tractis quatuor petalis, quibus gemmæ inclusæ erãt, portionem Dominicæ crucis miræ magnitudinis conspexit, quę singulis annis in basilica Saluatoris, quæ dicit Constantiniana, die Exaltationis eius ab omni populo salutat. Synodus quoq; Aquileiæ congregatur sub eo, vbi ecclesiam Aquileiensem, quintam synodum non omninò approbantem, ad sanitatem reduxisse fertur.

Eius institutum etiàm est, vt in fractione Dominici corporis cantetur, Agnus Dei qui tollis peccata mũdi, miserere nobis. Hic S. Vuigbredũ ad Frisios misit, qui eos ad fidem cõuertit. Eius tempore claruit venerabilis Beda, doctus Græcè & Latinè, qui dum cæcus prædicaret lapidibus, putans se prædicare hominibus, lapides, dũ benedictionem in fine optaret, respondẽrũt, *Amẽ venerabilis Beda.* Claruit in Anglia. sunt qui fratres eius asserant Strabonem & Haymonem.

Beda.

Circa hæc tempora rex Phrisiorum Radbodus cùm baptizari deberet, & pedem vnum lauacro intinxisset, quæsiuit, quò maior pars antecessorum suorum peruenisset: & audiens plures ad inferna descendisse, retraxit pedem de lauacro, dicens, sanctius esse sequi plures quàm pauciores, & honestius sequi diuites & potentes, quàm pauperes & leprosos. quarto autem die subitò obijt.

Eo tempore in Campania frumentum, hordeum & legumina instàr pluuiæ de nubibus ceciderũt. Hoc in tempore Romani in Syria se contra iniurias Saracenorum colligentes, 200. millia Saracenorum interfeciſſe narrantur, & iuxta supputationem annorum credit Blondus missos à Tiberio.

Defuncto interìm Sergio, Iohannes 6. natione Græcus, pontificatum inijt anno Domini 706. sedit annis 3. ad cui⁹ pontificis initium Theophylacius imperij cubicularius pro exarcho ab imperatore Tiberio Absimaro missus, non vt consueuerunt alij, Rauennam iuit, sed Siciliam primò accedens, Romam venire constituit. de quo certiores facti Ro. & Italici, aliquod ab illo incommodũ timuerunt. iam enim erat exosum Græciæ & imperij Constãtinopolitani magistratuum in Italia nomẽ. quarè conuenientes omnes Reip. *& Rauennatis exarchatûs milites in vrbe, ipsum tanquàm hostem publicum expectabant. verùm Theophylacius authoritate Iohannis pon. defensus, qui sequestrum se inter ducem ac milites fecerat, compositis rebus omnibus, Rauennam profiscitur.

Iohãnes sextus papa.

Theophylacius 13. exarchus.

Exarcho ab vrbe digresso, Sisulphus Beneuenti dux, militum & exarchi discordia fretus, Campaniã inuadit, Soram & Arpinum occupat, villas incendit, rusticos & pecora abigit. Quibus malis permotus pontifex, ad Sisulphum mittit qui ei mandent, vt in Samniũ reuertatur, si Dei euitare velit iram. His monitis perterritus, oppida restituit, captiuos omnes, quoàd per ęrarium ecclesiæ sibi licuit, Iohannes redemit.

Sisulphus Italiam infestat.

At Iustinianus animo redeundi ad imperium, cùm in Cherroneso exulans præsentiret per ciues Tiberio fideles, sibi insidias strui, clàm aufugit ad Bauaros, quorum rex, vt ipsi appellabant, Cacannus illi filiam spopõdit vxorem, & tamen pòst pecunia & muneribus à Tiberio corruptus, hospitem & generũ ei prodere instituerat. Hoc vbi Iustinianus intellexisset, ad Trebellium Bulgarorum regem confugit, qui susceptam aduenæ curam ex fide gessit.

Igitur Iustinianus copijs Bulgarorũ Turcarumq; fultus, cum instructo exercitu Constantinopolim venit. cumq; appropinquaret, plures principes imperij, relicto Tiberio, ei coniũcti sunt. vndè absque negocio ciuitate potitus, Tiberium cepit. adducto quoquè Leõtio, qui eum deiecit, fecit ambos catenis cõstrictos, dũ ludi equestres agerẽtur, per

Iustinianus recuperat imperium.

per plateas trahi: tractos publicè, ante pedes suos dum in solio resideret, proijci, vbi calcauit colla eorũ, vniuersa plebe clamante: Super aspidem & basiliscũ ambulâsti, leonem draconemq; conculcâsti: sicq; eos præcepit decollari, complices verò eorũ diuersis tormentis cruciari. quia enim se naso detruncauerãt, quotiès guttam manu detersit defluentem, totiès penè aliquem ex illis iugulari præcepit. Gallinicum patriarcham, erutis oculis, Romam exulem misit, & pro eo Cyrum abbatem prouexit, qui illum alens exulem in Pŏto, in imperiũ restituendum prędicauerat.

Resumpsit autem imperium Iustinianus anno Domini 707. præsidente Iohãne 6. quo anno natus est ei filius Tiberius ex Theodora filia *Caiani, quam accepit in exilio. coronauit puerũ cum matre, regnauitque adhuc annis 6. Hoc tempore Saraceni nupèr Aphrica Leontij imperio pulsi, imperatoris contẽtionibus auditis, Aphricam omnem & Libyam infinitis gentibus inuadentes occupauerunt. deindè omnibus confirmatis, ex *Septa vrbe in fretum Atlanticum exposiți, omnem Hispaniam quæ intra Pyrenæum mari ambitur, in Tarraconensem & Bæthicam ac Lusitaniã prouincias diuisam, ceperunt, Cantabris Asturibusq; exceptis, qui sicut vltimi fuerunt in Hispania, quos Romanũ subegit imperiũ, ità vltimi quoquè qui ab eo deficerent, esse volebant: soli postremò, qui Visigotthorum à se discuterent iugum. nũc demùm accepta Christi fide & religiõe, armis se à perfidia Saracenorum constantissimè tutati sunt.

Aphrica igitur quæ à Belisario Iustiniani Magni duce recuperata, centum & 70. annis Ro. paruit imperio, à Saracenis vnà cum Bæthica Hispanorum, quam nunc Granatam vocant, tum est occupata. Quorum moribus & legibus iam 700. ferè & 60. annis obtẽperat, cũ maxima Christiani nominis ignominia. Sunt qui Bedam principibus hanc cladem prædixisse ferant.

Per idem tempus Iustiniánus, ejectis tyrannis occisisque, ilicò diuino spiritu compũctus, legatos ad Iohannẽ papam misit, adiurans pontificem exhortatur, vt congregato concilio, quicquid circa orthodoxã fidem visum esset ei, stabiliret, atq; diligentèr perquireret: Tomos à se scriptos prauo consilio, pro volũtate sua corrigeret, & malè scripta cassaret. Sed interìm Iohannes 6. moritur, & in eius locum Iohannes 7. natione Grẽcus surrogatur, qui sedit annis duobus, præficitur anno Domini 708. ad hunc scripsisse fertur rursùs Iustinianus, vt habita synodo, quæ de homousio crederent Orientales, eadem etiàm Occidentales affirmarent. homines aũt missos, re infecta ad imperatorem remisit pontifex, neq; tamen vt par erat, timore forsan, errores malè de Deo opinantiũ emendauit.

Iohannes 7. papa.

Moritur autẽ Iohãnes secundo pontificatûs sui anno. Et in locum eius *Sisinnius est assumptus anno Domini 711. sedit dies xx. subita enim morte correptus est. aliqui illũ non ponunt in catalogo põtificum, eô quòd schisma inter eum & Dioscorum asseratur subortũ.

Sisinnius papa. *Siginius

Deindè eodem anno Domini 711. successit in sede Petri Constantinus natione Syrus. sedit annis 6. vir mitissimus ab omnibus amatus.

Constantinus papa.

Per cuius tempora Iustinianus in sua crudelitate perseuerãs, Mauricium patricium & Heliam spatharium magna cum classe misit Cherronesum, qui cũctos pubertatem supergressos interfecerunt. Insupèr fuit tantæ ingratitudinis, vt Trebellium regem, cuius ope in regnum restitutus erat, cum Thracibus contendentem, improuisè adortus sit, quem tamen Trebellius viriliter repulisse fertur. vndè pristinam vitam Iustinian⁹ minimè mutauerat, excepto quòd Ap. Sedis, contrà quàm antè cõsueuerat, venerationem deincèps obseruauit, tutatusq; est. nam cùm Felix archiepiscopus Rauennãs ordines à Romano pon. accepisset, cogereturque de more formulã obtemperandi scripto & pecunia Romam mittere, neq; id prę arrogantia facere vellet, Iustinianus re cognita, Theodorum patricium classis præfectum statim admonet, vt primo quoq; tempore ex Sicilia in Rauennates moueat. Is dicto imperatoris obtemperans, Rauennates prælio superatos maxi-

Rauennatũ clades.

maximis affecit cladibus, & Felicem catenis vinctum, Constantinopolim misit, quem posteà Iustinianus in Pontũ relegauit, orbatũ priùs luminibus, ęneo vase concauo ac quidem candente diù inspecto. indè enim pyramis ignea exit, quæ facilè oculorum aciem excęcat.

Fuit autem ea clades Rauennæ vrbi maior, quàm vnquàm anteà fuerat perpessa, q; Theodorus primarios quosq; partìm occídit, partìm cũ episcopo relegauit, direptis eorum diuitijs.

Iustinianus videndi pontificis Constantini admodùm studiosus, rogat vt ad se proficiscatur, pręmissa classe, quô tutiùs nauigaret. placuit pontifici. cui appropinquãti vrbi regiæ, Tiberius Iustiniani filius cũ regio comitatu, & Cyrus patriarcha cum omni clero honoris causa ad octauum lapidẽ obuiàm prodeunt, eumque pontificali amictu indutum, solenni pompa vrbem ingressi, in regiã perduxêre. Indè verò Nicomediam proficiscitur, quò venturus & imperator erat. Iustinianus autem non ità multò pòst vrbem ingressus, non solùm pontificem amplectitur, verùm etiàm eius pedes veneratiõis causa osculatur.

Instinianus Constãtino supplex est.

Cùm sequentibus diebus multa collocuti fuissent, confirmâssetque Iustinianus pontificum decreta atque priuilegia, Constantinus abiens hominẽ adhortatur, nè in Philippicum in Cherroneso exulantem, grauiùs aliquid decerneret. æstuabat aũt imperator in Cherronesi & Philippici internecionẽ. Quarè Iustinianus põtificis monitis nõ obtemperans, classem in Pontum mittit, vbi Philippicus deficientibus ad se militibus, eadem classe vsus, duodecimo ab vrbe Constantinopoli miliario cũ Iustiniano ac filio eius Tiberio dimicans, eos vincit & interficit, imperioq; statim omnium consensu potítur. Itáque anno Domini 713. Philippicus imperium inuasit, regnauitq; anno vno, mensibus quinque. Cyrum patriarcham relegauit primùm, quòd benè cum pontifice Ro. sentiret, in eius locum Iohannẽ monachum hæresiarchã posuit, cuius quidem dogmata statim Romam misit, mãdatq; vt omniũ consensu approbarentur.

Philippicus IMP. 67.

At Constantinus habita synodo nõ modò Philippici & Iohannis monachi improbat opiniões, verùm etiàm decernit, vt sanctorum patrum imagines, qui sex concilijs ab omnibus approbatis interfuerant, in porticu B. Petri depingerentur, cùm intellexisset eas à Philippico à parietib⁹ S. Sophiæ ignominię causa abrasas. Prætereà idem pontifex constituit, nè imperatoris hæretici nomen publicis scriptis aut priuatis in ære, argento, plumbóve reciperetur. Nec mãsit hæc in imperio pestis diù. nam sexto mense post annum, quàm cœperat imperare, oculis & imperio priuatus est ab Anastasio quodam qui eum oppressit: Is circa annum Domini 714. imperium occupans, ad Pont. Constantinum, siue is Stephanus posterior fuit, scripsit, fore se pollicitus acerrimum orthodoxæ fidei propugnatorem. pontificũ & conciliorum decreta probauit. classem cõtra Saracenos Alexandriam misit, cuius præfecti Theodosium Constantinopolitanum quẽdam ignobilem hominem extulerunt, qui Anastasium apud Niceam victum, coëgit relicto imperio sacris initiari, nè ad imperium redire posset. Fuit hic annus imperij Anastasiani tertius.

Anastasius IMP. 68.

Illis ferè temporibus circa annũ Domini 715. mortuo Childeberto rege, filius Dagobertus tertius regnum accepit. Erat adolescens sub Theobaldi præfecti palatini & *Pletrudę Pipini vxoris tutela. Periêrat enim per hos dies Pipinus bonus princeps, cuius interitu maius malum Francia nõ habuit. nam post Pipinum Theobaldus præfecturam palatij accepit, quam Ragafredus ambire solebat, quæ res ciuili Francorum bello causa fuit. Tandèm ad Cosiam syluã maximis vtriusque principis viribus pugnatũ est, vbi Theobaldo superato, Ragafredus palatio præfectus est.

Dagobertus 3. Francorũ rex.

Superstes erat tum Pipino vnicus filius, cui Carolo Martello erat cognomen, è* Calpiade concubina natus. Superstes erat & Pletruda vxor Pipini, quã Carolus non vt nouercam, sed potiùs vt genitricem venerabatur. nec tamen se continere potuit mulier, quin adolescentis exitio inhiaret. dolo enim cum

inter-

interceptum tenebat in custodia Coloniæ, ità quòd rebus suis nullum afferre potuit adiumentum.

Dagobertus interea Ragafredi impulsu cunctas copias in Pipini quõdàm dominia ducens, per *Carboniam syluã iuit, & omnem regionẽ quæ ad Mosam fluuium pertinet, rapinis & incendijs fœdauit. Sed pauco pòst tempore Dagobertus moritur, & Carolus Martellus è carcere liberatus fugit.

Præfectus est regno Franciæ Daniel quidam ignotæ prosapiæ sacerdos, qui barbam & comas nutriens, reges fastu habituq; æquabat. Hic à nonnullis est Hilpericus appellatus. Verùm erat in Frãcorum nobilitate Clotarius, quem Martellus, adepta libertate, in Dagoberti locũ subrogare conatur, dum palatij præfecturam repetit. armis res agitur. Danieli regi auxilia sunt Ragafredi præfecti & Radbodi Frisonum ducis, & primo apud Mosam conflictu Caroli res perijsse videbãtur, nisi fuga copijs suis consuluisset. Ità diù vtrinquè varia fortuna pugnatũ est, donèc apud Ablauum Daniel victus fugit, cumq; rursùs Eudonis Vasconis auxilijs pugnâsset, in agro Cameracensi superatus, in Vasconiam fugit. Vndè mox anno sequenti eum Carolus recepit, Clotario mortuo, in regnum restituit, sed in eo regendo diù non vixit.

Itaque successor datus est ex Martelli consilio Theodoricus Dagoberti filius, mansitq; summa regni totius apud Martellum palatij principem. Qui Ragafredi nupèr vltus iniuriam, Rhenum traijciens, Saxones, Alemanos, Sueuos, Bauarosque regno suo adiecit. Deindè transmisso Danubio, Pletrudam nouercam ex Bulgaria quò fugerat, in Franciam sinè molestia reduxit.

Tum anno Domini 717. Constantinus papa moritur, & Gregorius secundus ei substituitur. licèt Blondus id improbet, & eum sequitur Pius, dicẽs Petrum Guilhermum Lateraneñ ecclesiæ bibliothecarium errâsse, alijsq; semina erroris reliquisse, scribitq; Blondus codicem se vetustissimũ in Lateraneñ ecclesia inuenisse, ponentẽ mox post Cõstantinum Stephanum secundũ, deindè Gregorium secundum, tertio loco Zachariam, post hũc Gregorium tertium. Carolum quoquè Martellũ scripsisse Stephano secundo, Saracenorum suo ductu trecenta lxx. millia fuisse occisa.

Hæc quoquo modo misceantur, ego à trito ordine non recedam, ponendo post Constantinum Gregorium secundum, deindè Gregorium tertium, post hũc Zachariam, quarto loco Stephanum secundum. Et quòd iste verus ordo sit, adduco tex. in c. antecessor. 11. q. 3. vbi Bonifacius martyr scribit Zachariæ papæ in hunc modum: Antecessor prædecessoris vestri venerandæ memoriæ Gregorius, dum me indignum ordinauit, ad prædicandum Germanicis gentibus &c.

Ex quo patet, quòd Gregorius secũdus, nõ fuit immediatus anteceſſor Zacharię, sed anteceſſor prędeceſſoris sui, qui secũdùm positionem Blõdi est Stephanus, quem textus ille vocat Gregorium. taceo alia quæ in sequẽtibus sequerentur incõuenientia, quarè communem chronographorum sententiam sequor.

Hoc ordine anno Domini 717. Gregorius secundus magnę fidei & integritatis vir, in sede B. Petri collocatur, cuius laus peculiaris, quòd eius opera nõnulli Germani ad fidem conuersi sunt. sedit annos 16. menses octo. Gregorius ij. pontifex.

Rom. imperio Theodosius præerat, Christianæ pietatis obseruantissimus, qui imagines sanctorum patrum, quas Philippicus demolitus erat, restitui mãdauit, annum in imperio egit vnũ. Hoc tempore Felix in Pontum à Iustiniano relegatus, à pristina hæresi discedens, in patriam reuertitur. Declaratum est, Ticinensem episcopatũ Sedi tantùm Apostolicæ, non Mediolaneñ archiepiscopo, subijci debere. Eo tempore Longobardi Beneuentani Cumam Romanorum oppidũ furto occupârũt, quod cùm illi sæpè requisiti reddere noluissent, pontifex ducis Neapolitani Cæsarei vicarij auxilio fretus, furto recuperauit. Theodosi⁹ 3. imp. lxix.

Quo in tempore Leo, qui erat prętor Orientalium exercituum constitutus ab Anastasio, abiecto Anastasio, Leo 3. imp. lxx.

ipſe venit Nicomediam, ac filiũ Theodoſij cum oñi apparatu regio & primis viris palatij appræhendit. deindè cùm Theodoſium inſectaretur, à patriarcha Germano rogatus, vitã illius & Eccleſiæ integrum ſtatum ſeruauit. Theodoſius vnà cum filio ſuo clericus factus, reſiduum vitę tempus tranſegit in pace. Vndè anno Domini 718. Leo ꝓtor Orientaliũ, genere Syrus, imperare cœpit. regnauit annis 24. hic à Iuſtiniano, cùm regnaret, in exilium miſſus in Thraciã, poſteriori verò tempore cùm ſecundò regnaret, veniẽs ei obuiàm vnà cũ Bulgaris, obtulit munera oues 500. placatusq; Iuſtinianus, fecit illum ſpathariũ. vndè quidam inuidia detraxerunt ei, tanquàm affectanti imperium, ſed reperti ſunt falſi.

Iuſtinianus tamen illum poſteà ſuſpectum habens, miſit cum pecunijs in *Alaniam: vbi cùm multa ei felicitèr ꝓuenirent, Iuſtiniano interfecto & Philippico viſu orbato, ab Anaſtaſio fact⁹ eſt prætor Orientis. Quo pulſo, imperij ſpem concepit, Theodoſium iniecit, inſuperè multa fuit in Eccleſiam impietate.

Venetorum dux primus

In hac generatione anno Domini 708. Paulus Lucius Eraclianus, primus Venetorum dux, hoc anno à patriarcha populoque Veneto, videlicet tribunis, proceribus, cunctisq; plebeijs in Veneta ciuitate creatus dux, præfuit annis 8. à conditione nanque vrbis Venetæ vſque in id tempus, reſp. in tribunorũ & centurionum poteſtate fuerat. nũc verò propter frequentes aduerſariorũ incurſus reprimendos, de communi oñium conſilio Paulũ hunc elegerunt, qui magiſtratu ſuſcepto, ſtatim cum Longobardis vbiquè fœdus inijt, & Venetã ciuitatem ampliari curauit. vndè & inter cętera, Venetorũ fines à *Plaui longiùs promouit, domeſticum etiàm vrbis cultum integritate & prudentia ſua celebriorem reddidit.

GENERATIO XXV.

LEone tertio imperante, & Gregorio 2. in Petri ſolio ſedente, anno Domini 720. vrbis verò conditæ 1471. inchoata eſt 25. generatio, in qua Caroli Martelli magnanimi principis inprimis geſta referentur. is cùm nonnullos Alemaniæ populos in fidem recepiſſet, in Franciam rediens, accepit Eudonem Vaſconem fidem fregiſſe. itaq; hoſtem quærit anxius multis magnisq; itineribus. ſed ille Caroli ingenium & potentiam timens, fuga ſibi conſuluit, maiores interim contra tam pertinacem militem vires comparaturus, Saracenorum qui ab annis X. Hiſpanias occuparant, auxilia flagitauit. cuius gentis rex potentiſſimus Abidiramus, Garumnã amnem nauigio tranſuectus, Burdegalam vrbem vi captã diripuit, & cæde in omnẽ ætatem ſexumq; odio Chriſtiani nominis commiſſa, eccleſias ſolo æquauit. Indè in Pictauos eſt delatus, vbi occiſis pluribus, regionem quoquè incendio vaſtauit. ardebant verò animis Saraceni Turonum petere.

Senſerat venientes Saracenos Martellus, et quòd pręter nominis Chriſtiani dignitatem periclitantẽ, ſibi quoquè & ſuis timebat, bellum inſtruere ſatagebat. Hinc ad Eudonem mittens, ab eo tandèm impetrauit, vt pace ſecum conſtituta, communibus animis armisque Saracenos, gentẽ perfidam Chriſtianis, pelli deleriq; adiuuaret.

Carolus itaque & Eudo iunctis caſtris, magna celeritate vſi, raptimq; ducto in Turonios exercitu, donèc vrbe poſt tergũ relicta, ſeſe inter illã & hoſtes medios collocârunt. Nec mora, paribus animis viribusque & ardore partes in pręliũ concurrunt. Breuì itaq; & ad primos clamores concurrẽtium fractis Saracenis, Abidiramus rex inter mortuos cadauerumque cumulos eſt repertus. occiſorum eo in pręlio numerum, bibliothecarius qui illis fuit penè temporibus, in Stephani II. vita narrat, Saracenos cũ vxoribus veniſſe in Aquitaniam, belloque commiſſo, ex Saracenis trecenta & ſeptuagintaquinque millia fuiſſe occiſa, cùm ex Francis mille tantùm & quingenti fuerint interfecti. Affirmat bibliothecarius ſcriptã Stephano pontifici à Carolo Martello epiſtolam, itáq; factũ eſſe declarâſſe. Verùm res geſta eſt mea opinione ſub Gregorio.

Ca. Martelli cũ Saracenis pugna.

Potí-

C. Martel. in Burgundiones & Frisones domuit.

Potitum tanta victoria Carolum, libido incessit prouincias conterminas inuadendi, primumque in Burgundiones arma mouens, eos sibi breui subiecit, quos tamen appellauit pro sua modestia fœderatos. Interim obijt dux Eudo. quod cùm audîsset Carolus, copias trans Ligerim duxit, cepit Burdegalam ciuitatẽ, eaq; potitus regione, dux strenuus animum induxit Frisones domare, tunc idololatras.

Ea verò gens ex continenti Galliæ, quod ad Rheni ostia vergit, leuibus prælijs pulsa, in insulas se recepit. sed Carolus nauigio Aquitanico sinu ducto, eas insulas vi captas diripuit, & multa cæde idololatriam, eorumque phana igni ferroque dirui curauit. Acta sunt hæc anno 725.

Domũ rediens Carolus, reperit Burgundiones à Gotthis persuasos, nouas res intentare. ægrè enim Visigotthi ferebant circa Narbonem habitãtes, Eudonis principatum à Carolo captum, inimicissimosque in illum animos ostẽdere incipiebant. Inuasit itaque primũ Carolus ea, quæ Burgundi extra fines proprios possidebant, & Lugdunum, *Arelaten, ac Massiliam in suam redegit potestatem. Quę dum fierent, pręter omnem Caroli suspicionem maior apparuit Visigotthorum machinatio. Saracenorum nanque Hispanicorum rex Athinus, ab illis in societatẽ belli & rerum omnium communionem vocatus, ingentem adduxit classem, cum qua Rhodanum est ingressus. at extensione facta, Saraceni Auinionem adeuntes viceperunt, qua vrbe munitissima pro arce belli & imperij capta, copias illic collocant. Carolus tũc omnes copias, quę sibi à Francis atque à cæteris amicitia aut fœdere coniũctis vbiquè erãt, contraxit. legatos primùm in proxima Auinioni loca cum copijs mittẽs, ipse postmodùm maiori cum exercitu illuc ducens, vrbem obsidet atque virilitèr expugnat, Saracenorum multitudine interfecta. Capta vrbe, rex Athinus nauigio fugiens, Narbonem confugit, vbi iterùm à Carolo mox obsessus est.

*Arelate.

Auinio à Saracenis capitur.

Sed Amorreo altero Saracenorum rege, suppetias obsessis ex Hispanijs asferente, dimissa obsidione, ad fluuium Birram vallemque Carbonã castra muniuit. ibi in planitie copiam pugnandi Saracenis fecit. commissoque prælio, Amorreus rex omnium primus peremptus est. territi tum Saraceni, priùs in fugam sunt conuersi, quàm acies *ordinè essent structæ: dumq; magna fieret à Caroli exercitu cædes, nec fugientes satis celeritas adiuuaret, sese in proxima stagna paludesque plurimi præcipites demittebant: & licèt nonnulli ponderè armorum grauati interirent, multi tamen nandi peritia euadentes, à Francis sequentibus pòst necati sunt.

Amorrei Saraceni cædes.

Abijt verò incolume quoddam nauigiũ Saracenos ferens, qui veloci cursu aut dum alij cæderentur, se proripere potuerunt. abeuntes eius nauigij beneficio Athinus rex, & quos secum Carolus ante Amorrei aduentum obsederat in Narbone, vecti sunt ad Tyrrheni maris insulas, quas incenderunt.

Athini Saraceni fuga.

Saraceni eo conflictu ità territi, vt intra Pyrenæum, arma Caroli formidantes, quieuerint. tum omis regio, quã Visigotthi & eis cohabitantes Alanorum Sueuorumq; reliquiæ in citeriori Hispania & Gallia possidebant, Caroli Martelli & sui exercitûs præda fuit. Quarè victores periculi memores, in quod Visigotthi non magis Franciam, quàm omne Christianum nomẽ adduxerant, crudelissimè ea victoria vsi sunt. Et quidem nisi Carolus illis potitus esset victorijs, Saraceni omnem Asiam, omnem Africam, ac penè omnem Hispaniam tunc tenentes, cuncta Europa facilitèr potiti fuissent.

Debacchatus totus in Visigotthorũ regno Caroli exercitus, postquàm cæda prædaque satiatus est, Narbonem, Nemausum & Biteras deuastat. nam eas vrbes Frãci incensas dirutasque, penitùs desertârunt. Creuit indè gloria Francorum in immensum. si enim Saracenos à citeriore Hispania, & quod fuisset consequens, ab Italia pellere ingentis gloriæ facinus fuit, magna *Carolus gloria censebitur, quòd inchoatam ante ducentos annos à Meroueo Francorum Christiano rege primo vin-

Visigotthi deleti.

*Caroli

dictam cõsummauit. Visigotthos, qui magnam Hispaniæ & Galliæ partem occupauerant, penè funditùs deleuit, cùm trecẽtis propè annis imperij Rom. vires contudissent.

Sed Carolus cùm per tot bella sumptu defeciſſet, eccleſiarum decimas militibus', non diſſentientibus epiſcopis, diſtribuit. Sunt qui putent Luitprandum Longobardum regẽ Carolo Martello auxiliares copias miſiſſe, quæ, re benè geſta, magna cum præda domum rediêrunt.

Auguſtini tranſlatio. Erat per illud tempus B. Auguſtini Hipponeñ corpus in Sardinia ante annos 2,0. ex Hiſpania tranſlatũ, quandò Vandali catholicas Eccleſias Arrianis tradidérunt. quarè Luitprandus in Sardiniã mittit, corpusq; beati viri magno redemptum precio, in Italiam produci, & indè Papiam deferri curauit.

Apud Conſtãtinopolim tunc oñia peſſimo loco erãt, quòd Leo imperator in Chriſtianam religionẽ impius fuit. eo nanq; tẽpore, quo Athinus * Amoreusq; Hiſpaniam inuaſerunt, Saraceni Aſiam incolentes, in Thraciam traiecerunt: & Armirathus eorũ dux, claſſem trium millium nauium adducẽs, Conſtãtinopolim terra mariq; obſidet. Erãt verò apud obſeſſos prima in hoſtes arma, ſeruorum Dei orationes & habitæ per ſingulos dies à clero & populo ſupplicationes, cùm intereà pubes tota & iuuenum robur mœnia armis pro viribus tutarẽtur. Paſſi autem ſunt Saraceni maiora in ea obſidione incommoda. ſiquidem per totum biennium quo obſeſſa eſt ciuitas, fame, frigoribꝰ & morbis ingens obſidentiũ perijt multitudo. Quid q; naues tutiſſimo in portu magna parte tempeſtatibus eliſæ periêrunt, pars igne nec ab hoſtibus iniecto, abſumptæ ſunt? Cogebantur obſidionem ſoluere, inermesq; abiêrunt, ex tanta copia nauiũ vix quinq; ſaluis abductis. ciuitas verò etſi tum ab hoſtibus non eſt capta, horrendam tamẽ perpeſſa eſt calamitatem. peſtis ſanè ad trecenta millia abſumpſit.

Cõſtãtinopolis obſidetur.

At Leo imperator, diuina protegẽte ciuitatem gratia, nec erga Deum aut vicarium eius gratus, nec peſte melior factus, nihil poſtquàm à timore Saracenorum liberatus eſt, accuratiùs intentauit, quàm Italiam & Romã pecunijs exhauſtã, baſilicas quoquè diuitijs ſpoliare. Et cùm exactionẽ prædamq; pontifex diſſuaſiſſet, eum capi & Conſtantinopolim duci, aut ſi id non ſucceſſiſſet, interfici iuſſit, Marino & imperiali ſpathario ad hoc miſſis. Sed Marinus Dei iudicio apoplexia concidit, Paulusq; patricius exarchus Romã miſſus, cum coniuratis nihil egit, coniurati à Romanis capti ſunt, pleriq; interfecti. Indè exarchus Rauennam ſe contulit. Paulus exarchus 13.

Leo verò, etſi Spoletinus dux, deindè & Luitprãdus Longobardorũ rex ſubiectos imperij moleſtarẽt, nihilominùs his ſpretis, occidendi pontificis curam non remiſit. Mittit alterum ſpatharium qui exarcho aſſiſteret, imperatque vt ſi ſibi pontificis interficiendi facultas nõ daretur, ſaltem ei eiecto alterum ſubrogent. quæ cùm exequi exarchus contẽderet, cohortes ſuas cum ſpathario Romam miſit. Ad eas anguſtias pontifici auxilium Deus inſperatũ attulit. Longobardi enim cùm Italiam imperatori rebellare optarent, ſuã Romanis vt pontificem tutarentur, operam & præſidia ſunt polliciti: et cùm ſpathariũ cum militibus aduẽtâſſe prope vrbẽ perlatũ eſt, ex Hetruria Spoletoq; Longobardi affuêre. Spoletini milites pontẽ Salarium, Hetruſciq; pontem Miluium inſidentes, pręcludunt ſpathario in vrbem viam. Intentauit tamen importuniùs per pontem Salarium irrumpere, ſed à Spoletino milite repulſus, Rauennam coactus eſt redire.

Leo imagi. nes tollit. Inſupèr alio ſe ſcelere polluit Leo. nam per apoſtatam quempiã ſeductus, præcepit in Conſtantinopoli, vt quicunque haberet imagines Domini Saluatoris, vel S. genitricis eius aut ſanctorum, ſibi afferrẽt, quas ille in medio ciuitatis incendit: & quia multi de populo huic impietati nõ conſenſerunt, decollati ſunt. Germanus patriarcha à ſede ſua eiectus, & Anaſtaſius quidam in locũ eius cõſtitutus eſt. Mandatũ eſt, vt q Romano imperio ſubderent, imagines quaſq; tollerẽt, abraderent & exurerẽt. Cui impietati tãtum abfuit, q pontifex conſen-

consentiret, quòd econtrà per vniuersum orbem scripsit, nè impijs prophanisq; huius imperatoris iussiõibus obedirent: tantamque authoritatem tunc habuerũt Ro. pontificis decreta, vt Rauennates primi, exindè Venetiæ populi atq; milites, apertam in imperatorem exarchumque rebellionem præ se tulerint, impulerintq; pontificem & cæteros Italię populos, vt abrogata Constãtinopolitani imperij maiestate, alter in Italia Ro. imperator deligeretur. Ac eò processit ipsa rebellio, vt depositis exarchi magistratibus singulæ ciuitates, singula oppida ꝓprios magistratus, quos duces appellabant, creare & præficere curarent.

Visitur exarchorum potestas.

Compescuit tunc pontifex eam deligendi imperatoris noui Italorum volũtatem, eô quòd sperabat Leonẽ saniori post hoc cõsilio à flagitijs temperaturum. procedebat tamen in dies rebellio. Marinus enim spatharius qui Rom. vrbis dux erat, eiusque filius Adrianus, dũ Campaniam penetrant, à Ro. interfecti sunt. Quorũ in locũ, ducem ipsi sibi Petrum nomine creauerunt. Rauennates etiàm, cùm alij imperatori, alij pontifici obtemperandum dicerẽt, facto tumultu, Paulum exarchũ cum filio occidunt. quæ dum fierẽt, Longobardi nouis rebus intendebant, Bononiã & alia quædam loca occupantes.

Eurithius.

Tunc Leo imperator Eurithium patricium misit ad accipiendum Italiæ exarchatum, qui nullam Romæ aut Italię curam præ se ferebat. nam põtificis Romanorumque exitiũ, sicut à Leone iussus erat, quærens, Longobardos multis donatos munerib⁹, in amicitiã fœdusq; recipere est adnisus. Non minùs literis quosdam Romanos in caput pontificis primatumq; Romanorũ armare quæsiuit. hæ literæ cùm peruenissent in manus pontificis populique Romani, publicè lectæ fuêre. Moxq; ad suggestionẽ populi pontifex exarchum anathemate percussit, in eamque adducti sunt difficultatem pontifex & Ro. vt nec imperatoris sæuitiam declinare, nec Lõgobardorum iniurias possent arcere.

Re itaq; discussa, oratus est Luitprãdus Longobardorum rex ad pacem sinè vlla ablatorum restitutione. assensit ille. Deindè rex in Spoletinos Beneuẽtanosq; duces imperia sua contemnentes, exercitum duxit: quibus reconciliatis, B. Petri limina visitare statuit. & cùm esset iam ab vrbe nõ procùl, in Vaticano iussit exercitum consistere, vbi regi pontifex occurrit, populus in vrbe se continuit. Exosculatus est rex pontificis pedes, & in basilicam est ab eo adductus: deindè nulli molestus, Papiam se contulit.

Per quod tempus pontifex Longobardorum periculo liberatus, Eurithiũ exarchum ad ecclesiæ communionẽ reconciliatum, vt Rauẽnam accederet, est exhortatus. Inter has turbationes tamẽ Gregorius papa curã Germanorum nõ obmisit. Nam cùm accepisset Christianos gentis huius nõnullos, sub religione Christiana idolorũ culturæ deditos adhuc, aliquos etiàm nondùm catholicos esse, misit illis virum religiosum, doctum & magnanimum, *Vuunifridum posteà Bonifaciũ dictum, Anglicũ, Ap. Sedis legatũ, & in fide bene instructũ, quem & consecrari fecit in episcopum, vndè in epistolis dicti Gregorij ità inuenitur scriptum:

Bonifacius episcopus, in Germaniã missus. *Vuinifridum

Gregorius episcopus seruus seruorũ Dei, vniuersis reuerẽdiss. & sanctiss. fratribus, coëpiscopis, religiosis, presbyteris seu diaconis, gloriosis ducibus, magnificis comitibus, & cunctis Christianis Deum timentibus: Solicitudinẽ modò gerentes pro speculatione credita, quia in vmbra mortis aliquas gentes in Germanię partibus vel plaga Orientali Rheni fluminis antiquo hoste suadẽte errare, & quasi sub religione Christiana, idolorũ culturæ eos seruire cognouimus: aliquos verò, qui necdùm cognitionem Dei habentes, nec baptismatis sacri vnda loti, sed cõparatione brutorum animaliũ pagani, factorem non recognoscũt, necessariò pro vtrorunq; illuminatione ad prędicandũ rectę fidei verbum harũ portitorem Bonifacium, reuerendiss. fratrem nostrum episcopũ, ad eas dẽ partes dirigere studuimus, vt et illis prædicando verbũ salutis, vitã prouideat sempiternam: et, si quos fortè vel vbicũque à rectę fidei tramite destitisse

Gregorij ij. epistola ad Germanos.

cognouerit, aut astutia diabolica suasos, erroneos repererit, corrigat, atque sui educatione ad portũ reducat salutis, eosq; ex Apostolicæ sedis huius doctrina informet, & in eadem catholica fide permanere instituat. Cui hortamur ob amorẽ Domini Iesu Christi & apostolorum eius reuerentiã, vt in oĩbus pareatis nisibus totis, eumq; in nomine Iesu Christi recipiatis, vt scriptum est de suis discipulis: Qui vos recipit, me recipit: prouidentes insupèr necessaria itineris eius, comites tribuentes, cibum etiàm & potum, vel si quid eguerit largientes, vt vno labore & socia volũtate opus sibi creditum pietatis & negociũ salutis, annuẽte Deo, perficiatur, atq; prẽmia laboris perpetuò percipere mereamini. Si quis itaq; huic famulo ad illuminationẽ gentiũ ab hac Ap. Sed. destinato, assensum vel cõcursum p̃buerit, exorãtibus Apostolorum principibus, cõsortia mereatur sanctorũ. Si quis verò, quòd nõ putamus, aduersando eius præpedire conatus fuerit labores, aut cõtrarius extiterit ministerio sibi credito, successorumq; eius eundẽ laborem intrantiũ, ex sentẽtia diuina anathematis vinculo percellatur, perpetuæ dãnatiõi subiaceat. Benè valete, data Kaleñ. Decembris, imperãte domino pijss. Augusto Leone à Deo coronato magno imperatore, anno 7. imperij eius, sed & Constãtino Magno imperatore eius filio, anno 4. indictione 6.

Matt. 10. Luc. 9.

Scripsit & idem pontifex Thuringis, inter quos erant aliqui Christiani, plures adhuc pagani. sic enim est in epistola ad illos: Ideò fratrem nostrũ sanctissimum Bonifacium episcopum ad vos direximus. vt vos debeat baptizare, & fidem Christi docere.

Scripsit etiàm Saxonibus, quos hortatur vt Bonifacium audiãt, & eius doctrinam sequantur. Cætera de Bonifacio dicentur sub Gregorio tertio.

ANNO deindè 725. S. Priminius episcopus Augiam intrauit, eamq; à serpentibus multifariàm vexatam liberauit.

His temporibus Leo imperator coẽgit Iudæos & Montanos baptizari, sed Iudæi abluebant vnctionem chrismatis, & post cibum participabant sacris, contaminabantq; fidem. Montani verò definientes sibi diem, introierunt domos errori suo deputatas, & se incenderunt.

Iudæorum scelera.

Gregorius itaque Leonem ęterni iudicij comminationibus admonens, tandèm benè de Deo & de patria meritus moritur, ac collachrymãtibus cũctis in basilica Petri sepelitur, pontificatûs sui anno 16. secundùm veram supputationem.

Sub Gregorio ij. Bonifacius in Germaniam circa annum sextum missus fuit, qui legatione 36. annis functus inuenitur, peruenitq; de Gregorio ij. ad tertium, & de tertio ad Zachariã, & de Zacharia ad Stephanum ij. Ideò inter illos põtifices annos, prout mihi possibile visum est, sinè præiudicio tamẽ veritatis, assignare curaui.

Gregorius 3. papa.

Gregorio itaq; ij. defuncto, Romani Gregoriũ huius nominis iij. in pontificem deligũt anno Domini 733. sedit annis 8. Nulla ab initio maior Gregorio cura fuit, quàm imperatores, fecerat eñ iam Leo Constãtinum imperij sui consortem, ad rectæ fidei cultum, imagi-numq; restitutionem, per oratores & scripta adducere. Celebrauit hic pontifex in B. Petri basilica concilium Italiæ prẽlatorum, in quo decretũ est imagines summa veneratione cõseruari, vt est in canone, perlatum, de cõsecra. dist. 3. Statimq; cleri Romani cõsensu Leonem 3. imperatorem Constantinopolitanum imperio simul & communione fidelium priuat, quòd sanctas imagines demolítus esset, & quòd etiàm de homousio malè sentiret.

Gregorius hic tertius, vir singularis doctrinę et humanitatis prẽcipuę, Græca ac Latina lingua eruditus, Bonifacio nupèr ad Germaniam legato misso, scripsit epistolã in hęc verba: Gregorius seruus seruorum Dei, reuerendiss. ac sanctissimo fratri Bonifacio episcopo, ad illuminationem genti Germanorũ vel circũquaquè in vmbra mortis morantibus, misso: Magna nos habuit gratulatio, lectis fraternitatis tuæ literis, cùm in eis repertũ fuerit, dñi nostri Iesu Christi gratia plurimos de gentilitate & er-

Gregor. iij. de Bonifa. dum pallij.

& errore, ad verę fidei agnitionem conuersos esse. Hinc iure tibi sacri pallij direximus munus, quod B. Petri Apostoli authoritate suscipiens induaris, atque inter archiepiscopos vnus, Deo authore, pręcipimus vt censearis, ità vt dum Missarum solēnia geris, vel episcopum consecrâris, illo tantummodò tempore vtaris. Quia verò turbas Domini gratia in eisdem partibus ad rectam fidem asseruisti conuersas, pręcipimus vt iuxta canonum statuta vbi multitudo excreuerit fidelium, ex vigore Ap. Se. debeas ordinare episcopos: pia tamen contemplatione, nè vilescat dignitas episcopatûs. de hoc habetur tex. 16. q. 1. ꝑcipimus.

Interrogauit etiàm Bonifacius Gregorium papam de multis sibi occurrentibus, super quibus respondit: Caballũ aliquos scripsisti comedere agrestē, plerosque domesticum. Hoc decęterò fieri non sinas, sed Christo adiuuante, gentem ab esu tali compesce, pœnitentia iniuncta. Immũdum enim est & execrabile. Item hoc tene, quòd quisque fidelis pro suis mortuis verè Christianis licitè potest offerre, debetque presbyter eorũ facere memoriam.

Et in epistola quæ incipit, Desiderabilem, Leprosis, inquit, si fideles Christiani fuerint, Dominici corporis & sanguinis participatio tribuatur, cũ impuris autem conuiuia celebrare negetur. Quòd si pestifer morbus aut mortalitas in Ecclesias vel monasteria irrepserit, quos necdùm tetigit, à loco fugere valdè fatuum iudicatur. non enim valet quisquam Dei effugere manus.

Idem etiàm Gregorius scripsit episcopis prouincię Boioariorũ & Alemanię, vt Bonifacium episcopum cum digno honore susciperent, eumque authoritate Apostolica missum audirent, gentilitatis ritum & doctrinã falsorum sacerdotum abijcerēt. Et ad Bonifacium scribit sic: Reuerendiss. fratri Bonifacio episcopo Gregorius seruus seruorũ Dei: Doctoris omnium gentium apostoli Pauli vox est, dicentis: Diligentibus Deũ omnia cooperantur in bonũ. agnoscimus itaq; hoc in syllabis fraternitatis tuę de Germanis gentibus, quas sua pietate Deus noster de potestate paganorũ liberauit, & ad centũ millia animas in sinu sanctæ matris ecclesię tuo conamine & Caroli principis Francorũ *à Gregorio dignatus est. Sed & in Boioaria ꝓuincia quę acta sunt agnoscētes, datori omniũ bonorũ, extensis ad cęlum palmis, gratias retulimus, qui ianuã misericordiæ in illis partibus Hesperijs ac salutis ostiũ aperuit. Igitur quia indicâsti perrexisse te ad gẽtem Boioaricã, inuenisse eos extra ordinem ecclesiasticũ viuẽtes, dum episcopos non habeant in prouincia, nisi vnũ nomine Vnulo, quem nos ordinauimus: & quia cum assensu Odilonis ducis eorum seu optimatum ꝓuincię illius, tres alios ordinâsti episcopos, & in quatuor partes prouinciam illam diuisisti, & vt quęque parochia ex quatuor suum habeat episcopum, benè & prudentèr peregisti frater, quoniam apostolicam pręceptionem nostra vice adimplêsti, ità q; nõ desinas hortor. De cõcilio verò iuxta ripam Danubij debeás ne celebrare, valdè placet. Non pigeat te dilectissime frater operari opus bonum &c. In fine, epistola data 4. Kaleñ. Nouembris, imperãte domino pijssimo Augusto Leone, imperij eius anno 24. Constantini imperatoris filij anno 20. indictione *.

*accipere à

Boioaria fidem Christi recepit.

Hęc ideò scribere volui, vt ostenderẽ quam tunc reuerentiam Romani Pont. etiàm inter turbationes plurimas haberent. Multa alia scripsit idem Gregorius Bonifacio pro salute Germanorum, faciens in vna epistolarũ suarũ potestatẽ illi, vt concilium in Augusta celebraret.

Intereà neglecta fide, Luitprãdus rex Longobardorum, cupiditate imperandi motus, vrbem Romã obsedit, captis circunquaquè oppidis. Tum Gregorius legatos naui, quoniam terrestri itinere non licebat, ad Carolum Martellũ Frãcię principem statim mittit, qui hominẽ rogarent, vt primo quoque tempore laboranti Romæ & Ecclesiæ auxiliũ ferret. Consueuerũt autem põtifices Ro. si q̃d mali ab externo hoste immineat, auxilia ab imperatorib⁹ Constantinopolitanis petere. quod facere Gregorius substitit, cùm ob easdẽ causas q̃s paulò antè cõmemoraui, tum vel maximè q̃ vrbẽ regiam ęgrè à Saracenis tutarentur.

Luitprãdus Lõgo vrbẽ obsedit.

His itaque rationibus accidit, vt tunc

Rom. 8.

primùm tutela ecclesię ad alios translata sit. Carolus autem rogatu Gregorij patrocinium ecclesiæ susçipiens, Luitprandum regem amicum &compatrem rogat,vrbem nè obsideat,pontificémve vexet,hac re nil sibi fieri molestius aut grauius posse. Obtemperat Carolo Luitprandus, atque vrbem obsidione soluit. Nam inito iam inter se fœdere, Carolus Pipinum filium in cisalpinam Galliam ad Luitprandum miserat,vt ei capillum de more sacrorum succideret, vndè compatres more Christiano inuicèm facti sunt. remiserat puerum ad parentes Luitprandus multis ac maximis donatum muneribus.hęc Platina.

Eo tempore Luitprandum ferunt donationem Ariberti regis ecclesiæ factam confirmâsse,nihilominùs Rauennam vrbem quam antè expugnauerat, retinuisse.Gregorius verò anno salutis 740.benè de Deo ac hominibus meritº, pontificatûs sui anno 8. moritur, admirabilis prędicator orthodoxæ fidei & acerrimus defensor,in basilica S. Petri sepelitur.Sedes dies octo vacat.

Zacharias papa.

Tũ succedit Zacharias natiõe Gręcus. Sedit annis xj.& inter optimos põtifices numeratur. cùm autem initio pontificatûs sui ardentem bellis Italiam offendisset,legatos de pace componenda statìm ad Luitprandum Longobardorum regem misit, persequentem adhuc bello Trasimundum ducem Spoletinum. verùm cùm à legatis nihil fieret,ipse comite clero in Sabinos, vbi Longobardus erat,proficiscitur.

Ferunt autẽ,octauo miliario à Narnia regem pontifici honoris causa obuiàm factum,ex equo descendisse,ac pedibus virum sanctissimum in vrbem comitatum fuisse. Qui sequenti die inter Missarum solenniaorationem publicè habuit,qua ostendit, quid maximè regem Christianum deceret, siue pacem, siue bella gerat.hac oratione ità permotum regem ferunt, vt statìm arbitrium omne componendæ pacis ei commiserit.Iam verò Trasimundum ducatu priuauerat,ac in eius locum Hilbrandũ nepotem suffecerat. Accipitur tamen in gratiam Trasimũdus rogatu pontificis, & in clerum ex duce est attonsus. Reduntur item Romanis oppida sua ex Sabinis capta, redditur Narnia & Ancona ex Picentibus, & quicquid à Longobardis 30.iam annis in Hetruria occupatũ fuerat.redduntur &captiui omnes eo bello capti.Sutrini quoquè agri vallem magnam rex pontifici dono dedit, & cum Romanis pacem in decem annos firmauit. Mira etiàm humanitate pontifex vsus est.adhibito enim rege in conuiuium,nullũ genus comitatis & gratiæ prętermisit. redeuntem autem Romam pontificem Hildebrãdus dux Clusinus regis nepos,& Ramingus Tusciæ dux,comitati sunt, atque oppida donata reddiderunt.Reducebat Luitprandus copias in patriam. Reuersum in vrbem pontificem populus Romanus omni honore est prosecutus.

Luitprandi cum Ro. fœdus.

Anno Domini 741. Leo tertius vir impius in errore suo moritur,& succesConstãtinº 5.Imp.71.
sit ei filius Constantinus quintus, magis impius.non enim solùm errore imaginum,sed etiàm omnibus vitijs extitit superior. Primò quidem à Deo & intemerata Dei genitrice ac omnibus sanctis discedens,magicis maleficijs, luxurijs ac cruentis sacrificijs, inuocationibusque dęmonum oblectatus, non minùs quàm Diocletianus malus.sedit autem annos 34.malo suo.vndè de ipso rectè dicitur: De medio colubri regulus prodijt, & de patre nequitiæ filius iniquitatis. Habuit autem vxorem Irenen, Bauarorũ ducis filiam,quę cùm catholica esset mulier,malè cum hęretico fuit iuncta.

Hoc in anno quoquè dux Francorũ Carolus Martellus, post exactos Saracenos domitosque Visigotthos, qui & omnem olìm Galliam, Theodorici Dagoberti filij Francorum regis ditiõi reddidit. Vt autem mortuus est Theodoricus,Carolº in locum eius post 15. annos quibus regnauit Theodoricus, Childericum in regno statuit.Hoc peracto,ipse Carolus Mart.princeps clarissimº obijt, duobus filijs Carolomanno & Pipino regna à se armis iure belli occupata, testamento relinquens, vir certè (vt gesta docent)glorioſissimus.

Pipinus,Carolomanus & Grypho filij Martelli.

Moritur autẽ in villa Carisiaco apud Isaram fluuium,prefecturę suę anno 35. sepelitur

sepelitur Parisijs in basilica Dionysij martyris. Habuit & alium filium, quem Gryphonem appellabant, cuius cum nomine etiàm mores conueniebant, vt dicetur. Sunt qui Tassillionem quendã illis addãt, prẽter Francorum historias. Statim post Caroli Martelli interitum Sunahildis Odilonis Bauariæ ducis neptis, dolens filium suum Gryphonem testamento prẽteritum, iuuenem excitat, hẽreditatis portionem à fratribus repetat. Nec mora. Laudunum plenus spei Grypho occupat, fratribus bellum indicit, q celeritèr exercitu collecto Laudunum obsidentes, fratrem in deditionẽ accipiunt, in castello quod est iuxta Arduennam, custodiri iubent.

Interim Carolomannus & Pipinus regna paterna diuidunt, Carolomannus Austrasiam, Alemaniam atq; Thuringiam sortitur, Pipinus verò Burgundiam Neustriamq; prouinciam. vtriusq; gesta paulò pòst describemus. De Austrasia & Neustria ità inuenitur: Postquàm Frãci Galliã totam occupâssent, eam in duas diuiserunt partes. Illam regionem quę versùs septentrionem tendit, & intra Mosam fluuium ac Rhenũ sita est, Austrasiam vocauerunt: illam verò quam Mosa & Ligeris pertransit, Neustriam, quasi nouam Austrasiã nũcupârunt. Pars verò quam Burgundiones occupabant, Burgundia est dicta.

Hic annus maximorum principum satis insignis, Luitprandum Longobardum sustulit. Fuit hic vir sapiens & fortis, & orationibus & vigilijs deditus, in eleemosynis largus, literas non nouit, philosopho tamen erat assimilandus. multas ecclesias construxit. monasteriũ quod Cęlum aureum dicitur, extra Ticinum ędificauit. Ecclesiam Saluatoris in palatio suo constituit, & ordinauit ibi sacerdotes & clericos, qui quotidiè diuina celebrarent. Obijt regni sui anno 32. Cui successit in regno Hilprandus nepos, à patruo cõsors regni assumptus, sed post menses sex est defunctus. Et sic eodem anno Rachis Forolulian⁹ dux, omnium suffragijs rex est declaratus, vir certè omni laude dignus. redintegratum quoquè est fœdus cum hoc rege à pontifice missis legatis, quibus omnia ex animi sententia rex ipse pius & religiosus concessit.

Hilprandus Longobar. rex. Rachis 20.

Ad res nostras redeo, quas è maiorum monumentis & literarum testimonijs mâlo, quàm reliquorum scriptorum opinionibus tractare. Prẽerat adhuc feruentibus Germanicæ pietatis initijs Bonifacius, à Gregorio secundo Pontifice missus, mirum quanta cura, quanto studio is feram gentem coërcuerit. Hic Zachariæ nupèr electo congratulatus per literas, magnum dedit mutuæ charitatis argumentum: scripsit insupèr quid impendisset Germanis officij, sic:

Epistola Bonifacij ad Zachariam.

Per Dei gratiam Germaniæ populis aliquantulùm correctis, tres ordinauimus episcopos, & tres parochias in tribus vrbibus, illas vrbes in quibus constituti & ordinati sunt, scriptis authoritatis vestræ confirmari & stabiliri precãtes. vnam esse sedem episcopalem decreuimus in castello quod dicitur Buirtzaburg, & alteram in oppido quod nominatur Buraburg, tertiam in loco qui dicitur Erphesfurd, quæ fuit iam olim vrbs paganorum rusticorum. Notum similitèr sit paternitati vestræ, quòd Carolomannus dux Francorum me accersitum ad se rogauit, vt in parte regni Francorum, quæ in sua est potestate, synodum inciperem cõgregare, & promisit se de Ecclesiastica religione, quæ per sexaginta vel septuaginta annos calcata & dissipata fuit, corrigere & emendare velle. Franci enim plùs quàm octoginta annis synodum non fecerunt, nec archiepiscopum habuerunt. modò autem maxima ex parte per ciuitates episcopales sedes traditæ sunt laicis vel adulteratis clericis secularitèr ad perfruendum. Est insupèr quidam, qui viduam quæ fuit vxor consobrini sui, & quæ votum vouit DEO castitatis, & velata extitit, abiecto * cum velamine, vxorem duxit, asserẽs se licentiam à prędecessore vestro habere, de quo miramur. Tale enim matrimoniũ ab Ap. Se. affirmat confirmatum, quod non ęstimamus verũ, quia synodus & ecclesia in qua natus & nutritus fui, id est, in trãsmarina Saxonia, Lũdunen synodus talẽ copulam, incestum & dãnabile piaculũ iudi-

Herbipolis. Bamberga, Erphurdia.

* cũ pudore

iudicauit, & quia carnales homines idiotæ Alemani, vel Bauari, vel Franci, ſi iuxta Romanam vrbem aliquid fieri viderint ex his peccatis, quæ nos prohibemus, licitum & conceſſum eſſe putãt, & nobis improperium, & ſibi ſcandalũ concitant, ſic vt affirment ſe vidiſſe annis ſingulis in Romana vrbe, & iuxta eccleſiam S. Petri in die vel nocte, quando kalendæ Ianuarij intrant, paganorũ conſuetudine choros duci per plateas, & acclamationes ritu gentilium & carmina ſacrilega celebrari, menſas illa die ac nocte dapibus onerari, & nullum de domo ſua vel ignem, vel ferramentũ, vel aliquid commodi vicino ſuo prẽſtare velle: dicũt quoquè ſe vidiſſe ibi mulieres pagano ritu phylacteria & ligaturas in brachijs & cruribus ligatas habere, & publicè venales offerre, quę oĩa videntur impedimentum nobis prẽſtare prędicatiõis & doctrinę. Epiſcopi quoquè & presbyteri generis Francorum, qui fuerunt adulteri vel fornicatores acerrimi, quos filij fornicationum arguunt, reuertentes ab Ap. Se. dicunt ſibi Romanum pontif. licentiam dediſſe, vt anteà miniſtrare: verùm nos contrà cõtendimus, quia Apoſtolicam Sedem cõtra decreta canonũ nequaquàm audiuimus iudicâſſe. hęc omnia propterea nota facimus, vt veſtræ authoritatis reſponſum habere poſſimus. Incolumem valere & in CHRISTO ꝓficere beatitudinem veſtram, in longitudine dierũ valdè optamus.

Zachariæ Pont. reſpõſum.

His reſpõdet papa Zacharias in hũc ferè modum: Reuerẽdiſs. & ſanctiſſimo fratri Bonifacio coẽpiſcopo Zacharias ſeruus ſeruorum Dei: Suſceptis fraternitatis tuæ literis, quia te ſoſpitem vt ſempèr cupimus, eſſe cognouimus, oĩpotenti & miſericordiſſimo Deo noſtro magnas retulimus gratias, qui tibi in bonis proſperari dignatur. magnam enim in cordibus noſtris infundis lętitiam, quotiès nobis ſanctitatis tuę ſcripta mittuntur, dum quotidiè in gremium ſanctæ matris eccleſiæ noui populi adducuntur, vbi & tres epiſcopos per loca ſingula ſecundùm ſeriem ſyllabarum tuarum te ordinâſſe cognouimus, qui eidem populo prẽeſſe debeãt: vndè quæ popoſciſti, abſque mora concedi patimur, & ſtatuimus per Apoſtolicam authoritatem epiſcopales illic Sedes, quæ per ſucceſſiões epiſcopos mereantur & populis prẽſint. Ità nulli poſthęc liceat, ea quæ à nobis ſancita ſunt, aliquo modo violare, quę authoritate B. Petri apoſtoli firma eſſe decreuimus. De eo autem quòd nobis intimâſti, quòd te Carolomannus filius noſter ad ſe rogauit accedere, vt in parte regni Francorum in ſua ditione ſynodum celebres ex cauſis deſcriptis, tu cum eodem excellentiſſimo viro concilium celebra: & ſi quos inueneris epiſcopos, presbyteros aut diaconos contra canonica ſtatuta exceſſiſſe, aut in adulterio, vel ſi plures vxores habuerint, aut ſi ſanguinem fuderint, vel etiàm alijs capitulis canonicis cõtraueniſſe repereris, ſanctitas tua nulla ratione authoritate Apoſtolica permittat ſacerdotio fungi. Quidquid verò aliud, vt dictum eſt, eos contra Eccleſiaſticam regulam exceſſiſſe repereris, canones ſiue inſtituta patrum præ manibus habeto: & iuxta quod habueris, diſcerne. De illo autem qui viduam auunculi ſui habere monſtratur, & à beatæ memorię prędeceſſore noſtro ſibi licentiam conceſſam eſſe diuulgauit, abſit hoc vt anteceſſor noſter iſta admiſerit. Nec enim ab Ap. Se. illa diriguntur, quæ contraria eſſe patrum inſtitutis probantur.

Eos igitur admoneas, vt omnimodò deſiſtãt, quia ſcriptum eſt: Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore vię ſuæ, ſaluabit animam eius à morte, & ſuorum operiet multitudinem peccatorum. Iac. 5.

De calendis verò Ianuarijs, augurijs & incantationibus, quæ gentili more obſeruari dixiſti in vrbe apud B. Petrum apoſtolum: quia hęc abſciſſa eſſe à patribus ſumus edocti, & quia per inſtigationem diaboli iterùm pullulabant, à die qua nos iuſſit diuina clemẽtia Apoſtoli vicẽ gerere, ilicò omnia hęc amputauimus. Pari modo volumus populo tuo hęc prędicari. Nam & ſanctæ recordationis prędeceſſoris atq; nutritoris noſtri domini Gregorij papæ conſtitutione omnia hęc piè atque fidelitèr ampunata ſunt. Sed de ſacerdotibus, qui adulteri & fornicatores probantur, quique ſibi

sibi hoc ab Ap. Se. indultũ esse, & licẽtiam sibi prędicatiõis affirmant largitam esse, hoc nulla ratione credat tua fraternitas, sed similitèr in eis exerceas canonicam vindictã. Non enim aliud te agere volumus, quàm quod pręcipiunt canones. De tribus episcopis singulas cõfirmationes misimus, quas per sanctitatis tuæ manus eis largiri volumus, & Carolomanno filio nostro alia scripta direximus, vt quæ tibi promisit, adimplere festinet. Tua verò sancta fraternitas, si quid decęterò euenerit, vt sacri docent canones, studeat emendare in plebibus sibi à DEO commissis. Si verò & noui aliquid acciderit, quod tua S. F. minimè per canonum statuta discernere possit, huc non pigeat nunciare, vt Deo iuuante, quęcunque ad emendatiõẽ nouæ plebis esse possint, tibi absq; tarditate respondere maturemus. Confortare in Domino frater charissime. Data kaleñ. Aprilis, imperante domino pijssimo Augusto Constantino à Deo coronato magno imperatore, anno 24. indictione xj.

Concilium prouinciale pro Bonifacio.

Nec puto incommodum, si concilij illius acta perscripsero, atq; id quidem ex illorum monumentis. sic enim legitur: In nomine Domini nostri Iesu Christi, ego Carolomãnus dux & princeps Frãcorum, anno ab incarnatione Domini 742. vndecimo Kaleñ. Maij, cum consilio seruorum Dei & optimatum meorũ, episcopos qui in regno meo sunt, cum presbyteris in synodũ pro timore Christi congregaui, Bonifaciũ archiepiscopum & Burchardum, Ragafredum & Vuincanum, & Vuilibaldum, & Dedanum, & Edanum cum presbyteris eorũ, vt mihi consilium darent, quomodò lex Dei & religio recuperetur, quæ in diebus superiorũ principum disposita corruit, & qualitèr popul⁹ Christianus ad salutem animæ peruenire possit, nè per falsos sacerdotes deceptus pereat, per consilium sacerdotum & optimatum meorum ordinauimus per ciuitates episcopos, & cõstituimus super eos archiepiscopum Bonifacium, qui est missus sancti Petri. Statuimus per annos singulos synodum congregari, vt nobis præsentibus canonũ decreta & ecclesię iura restaurẽtur, & religio Christiana emẽdetur. & fraudatas pecunias ecclesiarum ecclesijs restituimus, falsos presbyteros & adulteros vel fornicatores diaconos & clericos, desecrauimus, & ad pœnitentiam coëgimus, seruos Dei armaturam portare vel pugnare, aut in exercitum & in hostem pergere omninò prohibemus, nisi qui propter diuinum ministeriũ, Missarum solennia adimplẽda, & sanctorum patrocinia portanda ad hoc electi sunt. vnum vel duos episcopos & capellanos princeps secũ habeat, & vnusquisque pręfectus vnum presbyterum, qui hominibus peccata confitẽtibus *iudicare & indicere pœnitentiam possit. Necnõ venationes cum canibus, omnibus seruis Dei interdicimus, similitèr vt accipitres & falcones nõ habeãt. *indicare

Decernimus quoquè sanctorum canones sequentes, vt vnusquisq; presbyter in parochia habitans, episcopo suo subiectus sit, & sempèr in Quadragesima rationem & ordinem ministerij sui, siue de baptismo, siue de fide catholica, siue de precibus & ordine Missarum episcopo reddat & ostendat: & quandocũquè iure canonico episcopus circumiẽrit parochiam ad confirmandos populos, presbyter paratus sit ad suscipiendũ episcopum cum collectione & adiutorio populi. In cœna Domini sempèr nouum chrisma ab episcopo quęrat, vt episcopus testis assistat castitatis & vitæ & fidei, & doctrinæ illius.

Statuimus vt secundùm canonicam cautelã, omẽs ignotos episcopos vel presbyteros ante probationem synodalem in ecclesiasticũ ministeriũ nõ admittãt.

Decreuimus vt secundùm canones vnusquisque episcopus in sua parochia solicitudinem adhibeat, nè populus Dei paganias faciat: sed vt omnes spurcitias gentilitatis abijciat, siue sacrificia mortuorum, siue sortilegos aut diuinos aut auguria, siue incantationes, siue hostias immolatitias, quas stulti homines iuxta ecclesias ritu pagano faciunt, sub nomine sanctorum martyrũ vel confessorũ, Deum & sanctos suos ad iracundiam & vindictæ grauitatem prouocantes.

Statuimus, vt post hãc synodũ vnusq;q; seruorũ Dei vel ancillarũ Christi,

fiiij

si in crimen fornicationis lapsus fuerit, quòd in carcere pœnitentiam faciat in pane & aqua: & si ordinatus presbyter fuerit, duos annos in carcere permaneat, & anteà flagellatus & excorticatus videatur, & pòst episcopus adaugeat*. Si autem clericus vel monach⁹ in hoc peccatum ceciderit, post tertiam verberationem in carcerem missus, vertentem annum ibi pœnitentiam agat. Similitèr & velatæ eidem pœnitentiæ subdantur, & radantur omnes capilli capitis eius.

Decreuimus quoquè, vt presbyter vel diaconi non sagis laicorum more, sed casulis vtantur ritu seruorum Dei. nullus in sua domo mulierem habitare permittat, vt monachi & ancillæ Dei ministeriales, iuxta regulam S. Benedicti ordinare & viuere, vitamq; propriam gubernare studeant.

Item in alia synodo episcopi cum clericis subiectis promiserunt se velle antiquorum patrum canones seruare, similitèr & monachi ordinem S. Benedicti. In qua etiàm synodo ità cauetur: Statuimus quoquè cum consilio seruorum Dei & populi, propter imminentem belli apparatum & persecutiones exterarũ gentium, quæ in circuitu nostro sunt, vt sub precario censu aliquam partem ecclesiasticæ pecunię in adiutorium exercitûs nostri cum indulgentia Dei, aliquanto tempore retineamus ea conditione, vt annis singulis de vnaquaque *casata solidus, id est, 12. denarij ad ecclesiam vel monasterium reddãtur eo modo, vt si moriatur ille cui pecunia accõmodata fuit, ecclesia cum propria pecunia reuestita sit: & iterùm si necessitas cogat, vt princeps iubeat, precarium renouetur, & omninò obseruetur, vt ecclesiæ vel monasteria penuriam non patiantur, quarum pecunia in precarium pręstita est: sed si paupertas cogat, ecclesiæ & domui Dei reddatur integra possessio. Vt mancipia Christiana paganis non tradantur. Decreuimus quoquè, quod & pater meus antè pręcipiebat, vt qui paganas obseruationes in aliqua re fecerit, mulctetur xj. solidis.

Hęc decreta ideò inseruĩ, vt probarem Carolomannum in anno 742. ripã Rheni vltra citraq; tenuisse, & quòd Germania pleraq; dudùm ante aduentum S. Bonifacij ad fidẽ Christi conuersa fuit, cùm referatur hęc synodus habita, vt religio Christiana repararetur.

Anno 742. Zacharias papa seruando priscum morẽ, binos mittit ex clero Ro. presbyteros ad Constantinum in Grẽciam nupèr electum, cum formula catholicę fidei, in cuius obseruatione deberet Romano Pon. impator cõsentire. sed eo tempore mouit Constantinus cũ classe in Saracenos.

Arthaustus affectat imperium.

Interìm Arthaustus quidam ad tyrannidem adspirans, multa largitione plebem seduxit, & ad imperium est assumptus. Id cùm intellexisset Constantinus, ilicò classe reducta Constantinopolim obsidet, vi expugnat, & captũ Arthaustum excęcat, cumq; factionis suæ primoribus damnauit exilio, & sic rebus confirmatis imperator presbyteros Romanos audiuit.

Hoc tempore circa annum Domini 744. infinita Hunnorũ multitudo finibus suis egressa, bello Pãnonias, vbi Hũnorum prima colluuies consederat, lacessiuit apud locum cui Herdel est nomen, partita in septem exercitus turba. hi septem ibi castra muniêrunt, firmum hodiè Christianæ Reipub. pręsidium. septem castra appellantur. Sed è barbarorum ducibus erat potentior Harpad, qui longiùs progressus, ad Albam castra metatus est. occurrit ei Zuatapolingus Pannonum dux magna suorum manu, verùm imbelli. Itaque cęso Pannone, Harpad victor regionem obtinuit. indè post annos sex, vicinos infestare cœpêre, Carniam, Stiriam, Carinthiam, nec profuêre his populis externorũ auxilia. nam Gregorius Aquileiensis patriarcha cùm iuuare illos vellet, sibi vix fuga consuluit. fuitq; ex illis victorijs iam regia sedes Hunnis seu Hungaris Alba. neque verò mihi quorundam chronographorũ sententia probatur, qui Hargadi huius gesta in Imp. Cunradi tempora referri putant. Sunt enim alij Hũgarorum motus Cunrado primo imperante, quos compescuisse Sueuos legimus.

Herdel.

Septẽ castra

Harpad.

Hunnus.

ANNO Domini 744. cùm Carolomannus & Pipinus natu minor regnum à Gry-

Carolomãnus quæ in

Germania pacificat.

à Gryphonis insidijs liberatũ, auctumq; Aquitanorũ ꝓuincia diuisissent, obuenit Carolomanno Alemanorum natio seruitutis nescia, quæ cùm nupèr rerum nouarũ studio defectionẽ esset molita, à Carolomãno nõ sinè iactura est recepta. vastauit ille agros nostros longè lateq;, loca quędam diruta ęquauit solo. Indè cum Francos repeteret, Odilonẽ Boioariæ ducẽ bellũ aduersùs reges meditari accipiens, temerarium principem facilè oppressit. Tum & Saxonum tumultibus intercedens, castrum Hochsenburg cepit, duce tributario facto.

Carolomãnus religionem profitetur.

Anno sequẽti, qui fuit 746. salutis, indultum est paci, quòd Carolomannus seculi militiam destituturus, ad sacra se cõponebat, quæ res Pipinũ, fratris s. studiosum, domi quoquè cõtinuit. Carolomãnus Romã veniẽs, Zachariæ se Papæ obtulit, & ab eo clericꝰ factus, habituq; mutato fit monachꝰ, in mõte Soracte cõstructo monasterio, ꝓ se et fratribꝰ secũ veniẽtibꝰ, vbi ꝑ aliquot annos ęquè manebat. sed cùm ex Frãcia multi nobilium ex voto Romã cõmearent, & eum ceu dñm salutarẽt, ociũ quo delectabaẽ, crebrò interrũpentes, reliquit montẽ, & in Samniũ ꝓuinciam ad monasteriũ S. Benedicti in mõte Cassino sitũ, se cõtulit, vbi reliquum vitæ suæ expleuit.

Interea Pipinꝰ aui ac patris vitam ęmulatus, eos gloria adęq̃re studuit, fratrẽq; suũ Gryphonem, quem honorificè data libertate fouebat, fugientẽ in Saxoniam collecto exercitu secutus, ad pacẽ reduxit. sed Grypho cũ copijs q ad eũ de Frãcia cõfluxerant, Bauariã intrauit, ibiq; Tassilonem ducẽ cum Hilgarde ad deditionem cõpulit, ac in potestatem suã ducatũ redegit. Quod cùm accepisset Pipinus, exercitũ maximũ duxit in Bauariã, fratrem Gryphonẽ cũ omnibus suis cepit. Tassilonem ducẽ restituit, atq; Gryphoni fratri xij. Comitatus dedit. sed ille tantis beneficijs nõ cõtentus, eodẽ anno ad Gaifirũ Aquitaniæ ducẽ ꝓfugit, vbi nõ sanè multo tẽpore vixit: nũciabatur eñ, cùm Pipinus regni coronam acciperet, interẽptus. Cœptum est & illis temporibus ędificari Fuldense monasteriũ maxima tum impensa tum opera.

Locus est hîc, vt Britannorũ mentionem faciam. si quidẽ suprà in 20. generat. regulos quosdam qui ꝓbis historijs clarum habent nomẽ, in ista ferè deduxi tẽpora. nam Carolo Magno Imp. Egbrutꝰ omnẽ insulam in suã potestatẽ redactã Edeuuolpho successori reliquit, quarè hic primus totius insulæ imperium tenuisse fertur: verùm restituit regna oñia patris armis subiugata, tãtùm sibi occidentaliũ Saxonũ regno retẽto, decimas omniũ fructuum Deo & B. Marię iussit offerri è tota insula. Romã deindè profectus ad Leonẽ quartũ, tributũ duorum denariorum à singulis exactum domibꝰ, penitauit, quod hodiè quoquè Apostolicis quęstoribus pẽdi solet. Successerũt ei tres ex ordine filij, è quibus vltimꝰ Alfredus, qui cum patre Romę fuit, studiũ literarum Oxoniæ instituit. fauebat eñ literis maximoperè, lectitãdi & meditãdi studiosus, libros plurimos in linguam suam conuerti fecit. Eduardus Segnior cognomento, Alfredo patre potentia maior, Danos qui multos annos Angliam tenuerant, bello expulit. liberos habuit, Atelstanum nothum: Edimundũ, Edredum & Edimum ex matrimonio. filiam Carolo Crasso vxorem dedit. Venit regnũ post aliquot annos in Edimũdi manus, qui Danorũ reliquias expulit, à latrone quodã interfectus. regno successit Edredus frater, is ab Odone sancto prędule Cantuariensi regium diadema accepit, auspicatꝰ Anglici regni honorem. à S. Dunstano tumulatꝰ est apud Vinctonium. Ab eodem sancto regni diadema filius accepit Eduinus, qui Dũstanum in concubinæ suæ gratiam in exilium misit. quamobrèm & ipse regno pulsus est, subrogato Egdro, pacis & quietis Britannicæ authore. Huic Eceldredus ignauus princeps pręter patris sententiam successit. Instituerat enim Egdrus Eduardum in regnum, qui veneni poculo interijt. Regnum accepit indè Cunto Daciæ rex, à ꝓceribus Eceldredi filio Edio prędatꝰ anno salutis nostræ millesimo. regnauit annos viginti. Hic vniuersam Angliam, Scotiam, Daciam, Noruegiam obtinuit.

Anglorũ regũ à Caroload Hẽricũ numerꝰ.

Oxoniense studium.

Regiũ Anglorum diadema.

Cunto rex.

Prioris Tomi Chronographiæ Naucleri, Finis: sic tamen, vt sequẽtis Tomi initiũ huc absque interruptione Generationum continuatum intelligatur.

AVTHORVM SEV LIBRORVM, QVORVM CITATIONE, VERBIS AVT TESTIMONIJS in hoc præcedenti, itemq; sequenti Chronographiæ Tomo Nauclerus passim vtitur, Catalogus.

ABbas Vrspergen. aut Vrspringen.
Abbreuiator Trogi Pompeij, seu Iustinus historicus
Ablabius
Aeneas Siluius
Africanus
Agathius
Agesilaus
Alcinous Crotonien.
Ambrosius
Amianus seu Ammianus Marcellinus
Anaximenes
Andoënus episcopus
Anneus Seneca
Anneus Lucanus
Annius Viterbien.
Anselmus seu liber de Imagine mundi
Antiâs
Antoninus
Apollinaris
Apollodorus
Apollonius
Appianus
Archilochus
Aristoteles
Augustinus
Aulus Gellius
Bambergen. scriptor
Bartholomæus
Baruch
Basilius
Bassus
Beda
Benzio
Berosus
Bibliothecarius
Blondus
Bonifacius archiepis.
Caius Bassus
Carinus
Cato Vticen.
Chronica Ordinis Teutonici
Chrysippus
Cicero
Cineas orator
Claudianus
Cledemus seu Malchus propheta
Clemens
Comestor
Cordus
Corn. Nepos
Corn. Tacitus
Daniel
Dantes Florentinus
Dares Phrygius
Datius
Democritus
Dictys Creten.
Didymus
Diodorus Siculus
Dionysius Byzantius
Eberardus Muller aut Miller
Egesippus
Elmerus Malmoberen.
Enardus
Ennius
Enoch propheta
Ephorus
Epiphanius
Eratosthenes
Estius
Ethesias Gnidius
Eusebius Chronograph⁹
Eusebius historic.
Euphorbius
Euripides
Eutropius
Ezechiel
Fabius Pictor
Felinus
Festus Pompeius
Fl. Vopiscus
Fortalitium fidei
Franciscus Maro
Franciscus Philelphus
Ganfredus
Garibaldus
Gilbertus
Gildas
Gotfredus Viterbien.
Gratianus
Gregorius Aconen.
Gregori⁹ Naziãzenus
Gregorius Papa
Gregorius Turon.
Guido Rauennâs
Guilelmus scriptor
Guilielmus Parisien.
Guntherus Ligurinus
Hebræi seu Hebraica veritas
Heinricus Hassus
Helinandus
Helius seu Aelius Spartianus
Hellanicus
Heraclides
Hermannus Cõtractus
Herodianus
Herodotus
Hersfelden. Monachus aut scriptor
Hieronymus
Historia Arcturi
Historia Tripartita
Hubertus
Hugo Floriacen.
Hungaricus scriptor
Iac. Benzio
Iacobus Bergomen.
Iacobus Columna
Iacobus Genuen.
Iacobus Vorago
Ieremias
Iesus filius Sirach
Iohan. Annius
Iohan. Bocatius
Iohannes Columna
Iohannes Cremonen.
Iohannes de Turre Cremata
Iohannes Diaconus
Iohan. Dominicus
Iohannes Flasborien.
Iohan. Leo
Iohan. Turacheus
Ionichus vates
Iordanus aut Iordanis
Iosephus
Isidorus
Iuba rex
Iudas Historic.
Iudas Thaddæus
Iulius Cæsar
Iulius Capitolinus
Ius Canonicum
Ius Ciuile
Iustinus historicus
Iuuenalis poëta
Lactantius
Laërtius
Lampridius
Leontius

Liber de imagine mũdi
Liuius
Lucanus poëta
Lucas Euangeliſta
Lucilius poëta
Lucilius Stoicus
Lucretius
Machabæorum libri
Macrobius
Magiſter in Hiſtorijs
Manethon
Martianus
Martinus Hiſtoricus
Martinus Polonus
Martinianæ Chronicæ
Maſeas Phœnix Damaſcenus
Mela
Merlinus
Metaſthenes
Methodius
Methodius martyr
Moiſes ſeu Moſes
Nenius
Nicanor
Nicolaus Damaſcenus
Nicolaus Lyranus
Oroſius
Otho Blaſien.
Otho Friſingenſis
Ouidius poëta
Ouidius Sabatarcides
Palladius
Palmerius
Parmenſis Minorita
Paulus Apoſtolus
Paulus Diaconus
Peſcenius aut Peſcēnius Feſtus
Petrus Apoſtolus
Pet. Comeſtor
Petrus Vinea
Philo
Philoſtratus
Pius Papa ij.
Platina
Plinius
Plutarchus
Polycrates
Polyphatus
Pomponius
Pomponius Lætus
Poſſidius aut Poſſidonius
Priſcianus
Priſcus Hiſtoricus
Procopius
Ptolemæus
Pythagoras
Raphaël Volaterranus
Robertus Gaguinus
Rudimenta Nouitiorũ
Ruffinus
Scæuola
Seneca
Septuaginta
Seruius
Sibylla Babylonica
Sibylla Erythræa
Sibylla Helleſpontica
Sigibertus Antiochenꝰ
Sigisbertus
Socrates Hiſtoricus
Solinus
Sozomenus aut Zoſomenus
Spartianus
Stephanus hiſtoric.
Strabo
Suetonius
Supplemẽtũ Chronicarũ
Tacianus Aphricanus
Thales
Theoclius ſeu Theoclus
Theocritus
Theodontius
Theodoricus
Thomas Aquinâs
Timæus
Trebellius
Triſmegiſtus
Triumphus Cupidinis
Trogus Pompeius
Tullius
Valerius Maximus
Valerius Soranus
Varro
Verrius
Vincentius
Vincentius Gallus
Virgilius
Vngarorum aut Hungarorum Chronica
Volgatius aut Volcatius
Xenophon
Zacharias propheta
Zacharias Papa